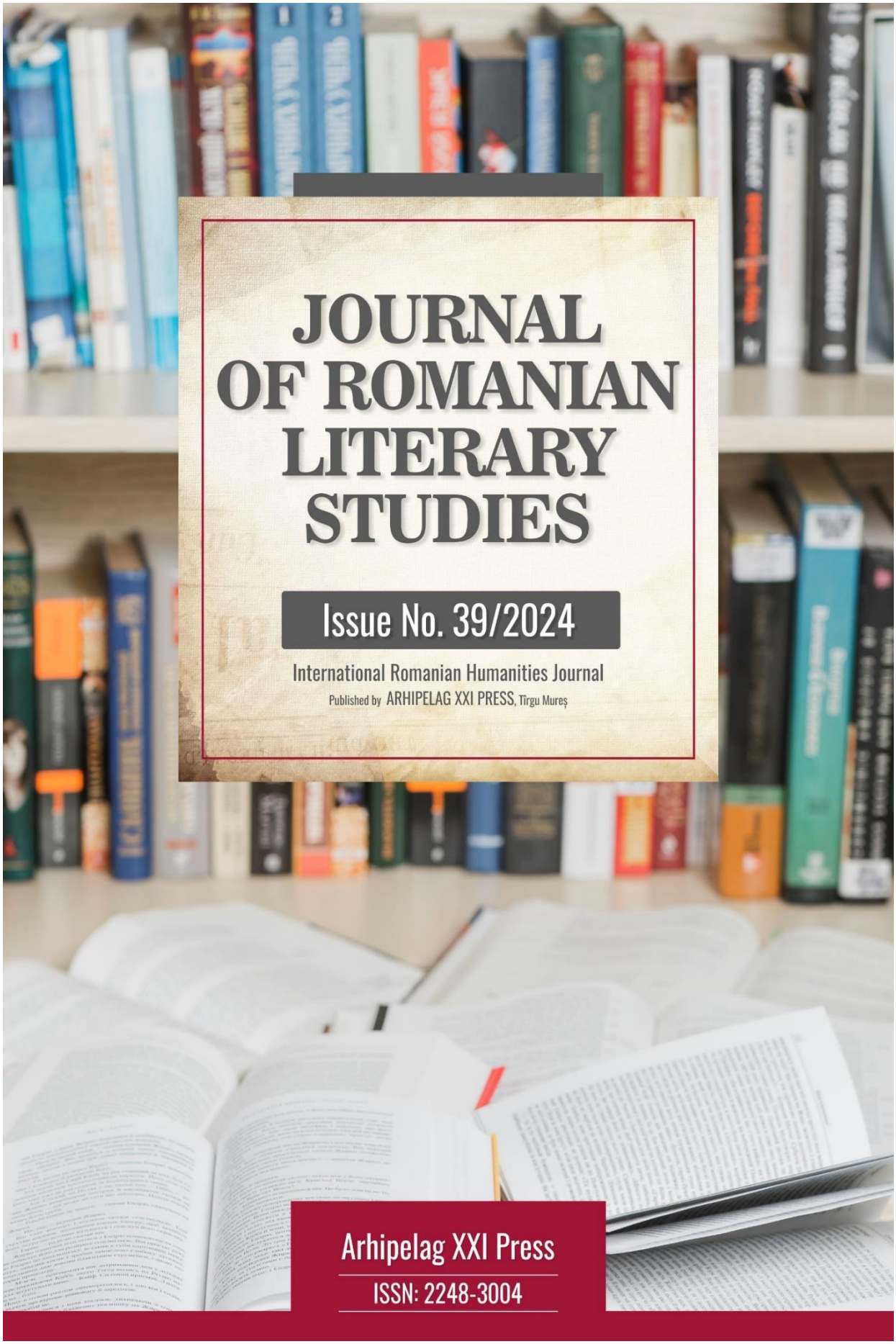

JOURNAL OF ROMANIAN LITERARY STUDIES

Issue No. 39/2024

International Romanian Humanities Journal

Published by ARHIPELAG XXI PRESS, Tîrgu Mureș

Arhipelag XXI Press

ISSN: 2248-3004

JOURNAL OF ROMANIAN LITERARY STUDIES *is an international online journal published by the ALPHA INSTITUTE FOR MULTICULTURAL STUDIES in partnership with "Gh. Şincai" Institute of Social and Human Research Research of the Romanian Academy. It is an academic publication open to academics, literary critics, theoreticiansor researchers who are interested in the study of Romanian literature, as well as the Humanities. Our essential goal is to set communication paths between Romanian literary and humanistic research and the contemporary European cultural discourse, bringing the most valuable phenomena recorded in the Romanian culture into a beneficial dialogue with the other European cultures.*

SCIENTIFIC BOARD:

Prof. Virgil NEMOIANU, PhD
Prof. Ion POP, PhD
Prof. Mircea Muthu, PhD
Prof. Alexandru NICULESCU, PhD

EDITORIAL BOARD:

Editorial Manager:
Prof. Iulian BOLDEA, PhD

Executive Editor:
Prof. Al. CISTELECAN, PhD

Editors:
Prof. Cornel MORARU, PhD
Prof. Mircea A. DIACONU, PhD
Prof. Dorin ŞTEFĂNESCU, PhD

The sole responsibility regarding the contents of the articles lies with the authors.

Published by

Arhipelag XXI Press, Târgu Mureş, România, 2024

8 Moldovei Street, Târgu-Mureş, 540519, România

Tel: +40-744-511546

Editor: Iulian Boldea

Email: iulian.boldea@gmail.com

ISSN: 2248-3004

Contents

IN THE PURGATORY OF TWO DICTATORSHIPS. NATIONAL SOCIALIST AND COMMUNIST ASPECTS IN SELECTED WORKS BY HERTA MÜLLER 18

Maria Sass 18
Prof., PhD, ,,Lucian Blaga" University of Sibiu 18

CHANGING IDENTITIES, DRIFTING INTELLECTUALS 30

Iulian Boldea 30
Prof. PhD, UMFST „G.E. Palade" of Târgu Mureş 30

NON-FIGURATIVE PAINTING IN SUPERIOR PALEOLITHIC: SIGNS, "COLOURED HANDS", "MACARONI" 42

Ioana-Iulia Olaru 42
Prof., PhD., „G. Enescu" National University of Arts, Iași 42

ACCOUNTING INFORMATION – IMPORTANCE, ROLE AND VALUATION 49

Carmen Comaniciu 49
Prof. PhD., ,,Lucian Blaga" University of Sibiu 49

THE IMPACT OF GOVERNMENT INTEGRITY AND GOVERNMENT SPENDING ON ECONOMIC FREEDOM 59

Carmen Comaniciu 59
Prof. PhD., "Lucian Blaga" University of Sibiu 59

PARTICULAR ASPECTS RELATED TO THE FREE MOVEMENT OF BIOCIDAL PRODUCTS IN THE EU 67

Anca Ileana Dușcă 67
Prof., PhD, University of Craiova 67

SOCIO-PEDAGOGICAL CONFIGURATION OF STUDENTS' STRATEGIC THINKING 77

Tatiana Callo, Doina-Mădălina Gulie-Badea 77
Prof. PhD Hab., ANACEC, Republic of Moldova, PhD Student, Ion Creangă State Pedagogical University, Chișinău, Republic of Moldova 77

THE EDUCATIONAL APPROACH "AT THE CENTER"-ELEVOCENTRISM 87

Tatiana Callo, Vasilica-Cristina Călescu 87
Prof. PhD Hab., ANACEC, Republic of Moldova, PhD Student, Ion Creangă State Pedagogical University, Chișinău, Republic of Moldova 87

THE EVER-SURPRISING ELIF SHAFAK: "THERE ARE RIVERS IN THE SKY" 97

Anca Bădulescu 97
Assoc. Prof., PhD, ,,Transilvania" University of Brașov 97

THE TEMPTATION OF PSYCHOANALYSIS AND GERMAN LITERARY MODERNISM-ARTHUR SCHNITZLER 101

Mirela Radu 101
Assoc. Prof., PhD, „Titu Maiorescu" University of Bucharest 101

HENRY DAVID THOREAU - A TRANSCENDENTALIST IN AN EMERSONIAN SENSE 109

Lucian Radu 109
Assoc. Prof., PhD, ,,Transilvania" University of Brașov 109

WHEN PAIN FITS INTO ONE COLOUR: "THE WHITE BOOK" BY HAN KANG AS AN INDUCTIVE TEXT FOR A NARRATIVE MEDICINE WORKSHOP 114

Gabriela-Mariana Luca 114
Assoc. Prof., PhD, "Victor Babeș" University of Medicine and Pharmacy, Timișoara 114

DIALECTS - A SOURCE OF REJUVENATION FOR THE LITERARY LANGUAGE 121

Dorina Chiș-Toia 121
Assoc. Prof., PhD., Babeș-Bolyai University of Cluj-Napoca, Reșița University Center 121

SAXONS' MENTALITIES AND LEISURE TIME 128

Mariana Borcoman 128
Assoc. Prof., PhD, ,,Transilvania" University of Brașov 128

QUOTATION- A WAY OF DECODING COGNITIVE PERCEPTION 134

Maria Dorina Pașca 134
Assoc. Prof., PhD, UMFST ,,G. E. Palade" of Târgu Mureș 134

GLOSSARY OF MEDICAL TERMS USEFUL TOOL IN TEACHING MEDICAL TERMINOLOGY ... 139

Simona Nicoleta Staicu 139
Assoc. Prof., PhD, "Victor Babeș" University of Medicine and Pharmacy, Timișoara 139

MENTORING IN EDUCATION AS AN ESSENTIAL ACTIVITY IN ENSURING AN EFFICIENT EDUCATIONAL PROCESS 144

Claudia Florina Pop 144
Assoc. Prof., PhD, University of Oradea 144

THEORY OF MULTIPLE INTELLIGENCES IN THE CONTEXT OF STUDENT-CENTERED LEARNING IN PRIMARY EDUCATION 151

Nina Petrovschi, Ilie Alexandra Cătălina 151
Assoc. Prof. PhD, PhD Student, ,,Ion Creangă" State Pedagogical University of Chișinău, Republic of Moldova 151

EMOTIONAL RESILIENCE TO YOUNG PEOPLE 157

Maria Plești, Cristina Ceban 157
Assoc. Prof., PhD, ,,Ion Creangă" State Pedagogical University of Chișinău, Republic of Moldova, PhD, ,,Ion Creangă" State Pedagogical University of Chișinău, Republic of Moldova 157

SELF-ESTEEM, ANXIETY, AND THEIR INFLUENCE ON EATING BEHAVIOR IN ADOLESCENT GIRLS 163

Mariana Ștefan, Elena Losîi 163
PhD Student, Ion Creangă State Pedagogical University, Chișinău, Republic of Moldova, Assoc. Prof. PhD, Ion Creangă State Pedagogical University, Chișinău, Republic of Moldova 163

CHILDHOOD AND TRAUMA IN COMMUNISM - FROM DOCUMENT TO FICTION: "OUR DAILY LIFE", BY SANDA GOLOPENȚIA, AND "GOOD NIGHT, CHILDREN!", BY RADU PAVEL GHEO 170

Iudit Călinescu 170
Lecturer, PhD, University of Szeged, Institute of the Romanian language, Bucharest 170

SHORT HISTORY OF THE DETECTIVE NOVELS 180

Iulian Băicuș 180
Lecturer, PhD, University of Bucharest 180

NAVIGATING THE UNREAL: THE ROLE OF THE IMAGINARY IN JEFFREY EUGENIDES' NOVELS 191

Ana-Blanca Ciocoi-Pop 191
Lecturer, PhD, “Lucian Blaga” University of Sibiu 191

WOMEN AND POWER IN THE OJIBWA FICTION 200

Oana-Andreea Ghiţă-Pîrnuţă 200
Senior Lecturer, PhD, ,,Transilvania” University of Brașov 200

THE OUTSIDER PERSPECTIVE IN THE NATIVE AMERICAN FICTION 204

Oana-Andreea Ghiţă-Pîrnuţă 204
Senior Lecturer, PhD, ,,Transilvania” University of Brașov 204

THE NATIVE AMERICAN FAMILY RELATIONSHIPS IN ERDRICH’S MULTILAYERED FICTION 208

Oana-Andreea Ghiţă-Pîrnuţă 208
Senior Lecturer, PhD, ,,Transilvania” University of Brașov 208

THE POEM AFORETIME (DEMULT) BY GEORGE BACOVIA: AN ANALYSIS 212

Irina-Ana Drobot 212
Lecturer, PhD, Technical University of Civil Engineering, Bucharest 212

THE POEM THE OCTOPUS THAT WOULD NOT DIE BY SAKUTARO HAGIWARA: AN ANALYSIS 220

Irina-Ana Drobot 220
Lecturer, PhD, Technical University of Civil Engineering, Bucharest 220

FORAY INTO POSTMODERNIST POETRY. ANALYSIS OF THE WORK OF ION STRATAN 228

Cristina-Lizeta Furtună 228

Lecturer, PhD, „Valahia" University of Târgoviște 228

REWRITTEN HISTORIES AND INVENTED PASTS: A BRIEF INTRODUCTION TO 1980S ROMANIAN PROSE 235

Violeta – Teodora Lungeanu 235
Lecturer, PhD, ,,Dunărea de Jos" University of Galați 235

TEACHING THE NOVEL "CANTIQUE DES PLAINES" BY NANCY HUSTON IN A UNIVERSITY SETTING 242

Aliteea-Bianca Turtureanu 242
Lecturer, PhD, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare 242

ABANDONING YOUTHFULNESS IN THE SUMMER BEFORE THE DARK 248

Alina-Dana Vișan 248
Lecturer, PhD, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca, Reșița University Center 248

EDUCATIONAL VALENCES IN CHARLES PERRAULT'S FAIRY TALES 254

Alina-Dana Vișan 254
Lecturer, PhD, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca, Reșița University Center 254

HOW COULD ESL PRONUNCIATION TEACHING BE MORE EFFECTIVE 259

Dana Carmen Zechia 259
Lecturer, PhD, „Mircea cel Bătrân" Naval Academy of Constanța 259

LINKING ADVERBIALS, A LINGUISTIC BRIDGE FOR SUCCEESFUL ACADEMIC WRITING 263

Carmen Antonaru 263
Lecturer, PhD, ,,Transilvania" University of Brașov 263

THE MANIFESTATION OF GOD'S JUSTICE (CFR. ROM 3, 21-22) 269

Călin-Daniel Paţulea 269
Lecturer, PhD, ,,Babeş – Bolyai" University of Cluj-Napoca 269

A MISTAKE IN THE POLITICAL ACTIVITY OF METROPOLITAN VENIAMIN COSTACHI: THE COLLABORATION WITH NICOLAE CANTA 278

Mirela Beguni 278
Lecturer, PhD, "Ştefan cel Mare" University of Suceava 278

THEORETICAL CONSIDERATIONS REGARDING PALEOGRAPHY IN THE ROMANIAN SPACE 285

Ștefan Lifa, Alexandru Fodor 285
Lecturer, PhD, West University of Timișoara, PhD Student, West University of Timișoara 285

THE SHADOWS OF MIRCEA ELIADE'S POLITICAL PAST DURING HIS EXILE IN THE U.S.A. .. 293

Lioara Elena Coturbaș 293

Senior Lecturer, PhD, University of Oradea 293

METHODS AND PROCEDURES USED IN THE TEACHING-LEARNING OF THE ADJECTIVE IN THE PRIMARY EDUCATION 298

Ruxandra-Viorela Stan 298
Lecturer, PhD, National University of Science and Technology Politehnica Bucharest, Pitești University Center 298

THE BENEFITS OF DANCE UPON OUR BODY 310

Silvia-Sorina Zuiac, Roxana-Emanuela Ghitescu 310
Lecturer, PhD, UBB University Center of Reșița, Lecturer, PhD UBB University Center of Reșița 310

VOLUNTEERING AS AN EVOLUTIONARY PROCESS IN THE DEVELOPMENT OF COMPETENCES THROUGH THE ASSIMILATION OF THEORETICAL KNOWLEDGE AND THE FORMATION OF PRACTICAL SKILLS 314

Ramona-Ștefana Petrovan, Răzvan-Vasile Todoran 314
Lecturer, PhD, ,,1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia, MA Student 314

C.S. LEWIS' THE SCREWTAPE LETTERS. THE NOVEL AND ITS DRAMATIZATION 329

Miruna Ciocoi-Pop 329
Assist. Prof., PhD, ,,Lucian Blaga" University of Sibiu 329

THE NEW ORTHOGRAPHIC, ORTHOEPIC AND MORPHOLOGICAL CHALLENGES – DIDACTIC PERSPECTIVES 335

Maria-Nicoleta Ciocian 335
Assist. Prof., PhD, „Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca 335

THE FUNCTIONING OF THE ROMANIAN INTERJECTION IN SPEECH 340

Ana-Maria Popa 340
Assist. Prof., PhD, Ovidius University of Constanța 340

PARTICIPATION AND DECISION-MAKING. EMPOWERING CHILDREN IN SHAPING THEIR OWN FUTURE 346

Alexandra Damaschin 346
Assist. Prof., PhD, ,,Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 346

EMIL CIORAN. IDENTITÉ CULTURELLE ET ÉCRITURE FRANCOPHONE 353

Garofița Dincă 353
Scientific Researcher, PhD, „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti" Institute of Linguistics of the Romanian Academy, Bucharest 353

NOBLE D'ESPRIT ET NOBLE DE NAISSANCE – IMPOSSIBILITÉ ONTOLOGIQUE CHEZ STENDHAL 356

Garofița Dincă 356

Scientific Researcher, PhD, „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti" Institute of Linguistics of the Romanian Academy, Bucharest 356

THE FOLKLORIC SPRINGS OF TRAIAN VASILCĂU'S CREATION 363

Mariana Cocieru 363
PhD, Senior Scientific Researcher, Institute of Romanian Philology „Bogdan Petriceicu-Hasdeu", Moldova State University 363

THE MISFIT CHARACTER IN INTERWAR ROMANIAN PROSE. THE UPROOTED 373

Galina Anițoi 373
Scientific Researcher, PhD, „Bogdan Petriceicu-Hasdeu" Institute of Romanian Philology, Chișinău, Republic of Moldova 373

ELEMENTS OF JUSTICE NEGOTIATED IN EUROPE 380

Alexandru Sava 380
Scientific Researcher III, PhD, „Gheorghe Zane" Institute of Economic and Social Research, Romanian Academy, Iași Branch 380

CODE OF ETHICS AS A TYPE OF TEXT 394

Cristina Negru 394
Scientific Researcher, PhD, Institute of Romanian Philology „Bogdan Petriceicu-Hasdeu", Moldova State University 394

THE NUMERICAL AND TYPOLOGICAL EVOLUTION OF MUSEUMS IN THE ROMANIAN SPACE 398

Vasiliu Luminița Elena 398
Independent researcher 398

DECARBONIZATION OF THE ROMANIAN ENERGY SECTOR 409

Piciu Gabriela Cornelia 409
Senior Researcher, PhD, Centre for Financial and Monetary Research "Victor Slăvescu" 409

AN ANALYSIS OF FISCAL DECENTRALIZATION AT THE LEVEL OF OECD COUNTRIES IN THE PERIOD 1999-2022 415

Alina Georgeta Ailincă 415
3rd degree researcher, Ph.D., "Victor Slavescu" Financial and Monetary Research Center, N.I.E.R., Romanian Academy 415

PERSPECTIVES IN LABOR TAXATION IN THE CURRENT ECONOMIC CONTEXT AT THE EUROPEAN UNION LEVEL 423

Nicoleta Mihăilă 423
Scientific Researcher III, PhD, Financial and Monetary Research Center „Victor Slăvescu", Bucharest 423

TAX AND THE ENVIRONMENT FOR A SUSTAINABLE DEVELOPMENT 436

Georgiana Chițiga 436
Scientific Researcher, “Victor Slăvescu” Centre for Financial and Monetary Research, Romanian Academy 436
Silvia Elena Isachi.....436
Scientific Researcher, “Victor Slăvescu” Centre for Financial and Monetary Research, Romanian Academy 436

THE IMPACT OF THE DISPARITY OF CLIMATE OBJECTIVES IN THE EU: ADVANTAGES AND DISAVANTAGES 443

Isachi Silvia Elena, scientific researcher, Centre of Financial and Monetary Research “Victor Slăvescu” 443
Chițiga Georgiana, scientific researcher, Centre of Financial and Monetary Research “Victor Slăvescu” 443

AN INTRODUCTION INTO ANTI-DEMOCRATIC DISCOURSE 450

Vasile Pleșca 450
Scientific Researcher III, PhD, „Gh. Zane” Institute of Economic and Social Research, Romanian Academy, Iași 450

INTERTEXTUALITY IN HERTA MÜLLER'S WORK 455

Alina Ujeniuc 455
PhD, „Ștefan cel Mare” University of Suceava.....455

MYTHICAL GEOGRAPHY IN THE FRENCH NOVEL SUITE FRANÇAISE 462

Sava Adela (Codreș).....462
PhD, University of Craiova.....462

THE SUBVERSIVE PACT IN ALAIN ROBBE-GRILLET’S ROMANESQUES 469

Alina-Cornelia Musat.....469
PhD, ,,Alexandru Piru” University of Craiova 469

AUTOFICTION IN PROCESS: SERGE DOUBROVSKY'S APPROACH 474

Alina Musat 474
PhD, ,,Alexandru Piru” University of Craiova 474

AN ECOCRITICAL APPROACH TO LUCIAN BLAGA’S THE WONDROUS SEED (MIRABILA SĂMÂNȚĂ) AND NOVEMBER SUMMER (VARĂ DE NOIEMBRIE) 478

Dimitrie Andrei Borcan.....478
PhD, “Ovidius” University of Constanța.....478

THE ACT OF WRITING AS A MEANS OF SELF-ASSERTION IN THE WORK OF RAINER MARIA RILKE 484

Evelina Iulia Hreceniuc (Cîrdei) 484
PhD, ,,Ștefan cel Mare” University of Suceava 484

ARE PROVERBS A MIRROR OF (INTER)CULTURAL INFLUENCES? 492

Anca-Mariana Pegulescu 492
PhD, Bucharest University of Economic Studies 492

GATE. ON THE POSSIBILITY AT LIMIT OF A NUMINOUS SENSE 509

Alexandru-Ioan Cânda 509
PhD, West University of Timișoara 509

AMBIGUITY. SIMULTANEITY OF THE SENSES AS A MECHANISM OF PHENOMENOLOGICAL SUBLIMATION AND OPENING TOWARDS THE NUMINOUS 514

Alexandru-Ioan Cânda 514
PhD, West University of Timișoara 514

THE ILICIT FORMS OF REALITY UNDER THE AUTOMATIC WRITING. IDENTITY BETWEEN HAZARD AND MANIPULATION IN THE TRILOGY OF "TĂLPI" - NICHITA DANILOV 519

Ioana-Alina Costea 519
PhD Student, „Ovidius" University of Constanța 519

THE HAPPINESS DIARY OR THE LESSON OF RESISTANCE 529

Maria- Andreea Rasoveanu (Pădurean) 529
PhD Student, Politehnica University of Bucharest, University Center of Pitești 529

MIHAIL SEBASTIAN'S DIARY - MASK OF DESTINY 533

Dana Maria Bendris 533
PhD Student, UMFST ,,G. E. Palade" of Târgu Mureş 533

POETRY AS SACRED CREATIVE EXPERIENCE 541

Mădălina Bărbulescu 541
PhD Student, National University of Science and Technology ,,Politehnica", Bucharest 541

HUMAN DEGRADATION IN THE WORKS OF URMUZ AND F.M. DOSTOEVSKI 549

Rebeca-Daniela Stănescu 549
PhD Student, National University of Science and Technology ,,Politehnica", Bucharest, Pitești University Center 549

THE SURREALITY OF PETRU CIMPOEȘU'S NOVEL "THE UNWILLING HERO" 557

Ioana-Alina Costea 557
PhD Student, ,,Ovidius" University of Constanța 557

THE HOLY LAND AND THE BURDEN OF COLLECTIVIZATION IN THE NOVEL "NIȘTE TĂRANI" BY DINU SĂRARU 563

Ioana Cristina Pătrună 563
PhD Student, National University of Science and Technology ,,Politehnica" Bucharest, University Center of Pitești 563

CHILDREN'S LITERATURE AND FANTASY LITERATURE- AN INTERFERENCE OF GENRES 568

Manuela Varga 568
PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare 568

POÏÉTIQUE AND AESTHETICS IN PAUL VALÉRY'S WORK: BRIDGING THEORY AND PRACTICE 575

Ana-Maria Torkos 575
PhD Student, University of Craiova 575

REPRESENTATIONS OF THE URBAN SPACE IN CEZAR PETRESCU'S NOVELS 585

Iulia Baciu 585
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 585

EXILE IN THE CLOISTERED GULAG 595

Alexandra Nadoș 595
PhD Student, National University of Science and Technology ,,Politehnica", Bucharest 595

MORAL VALUES IN THE COMMUNIST CARCERAL SPACE 600

Adriana Maria Călugăr (Cutean) 600
PhD Student, ,,1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia 600

THE TIME OF THE MONOLOGUE IN THE THEATRE OF EUGÈNE IONESCO: IMPROVISATION AT ALMA AND THE KILLER 609

Alexandru N. Lazea 609
PhD Student, West University of Timișoara 609

DOURS, CHRISTIAN, PERSONNE, PERSONNAGE. LES FICTIONS DE L'IDENTITÉ PERSONNELLE, PRESSES UNIVERSITAIRES DE RENNES, 2003, 2006 615

Alexandru N. Lazea 615
PhD Student, West University of Timișoara 615

EUGEN IONESCU'S BILINGUALISM OR ABOUT THE ABHORRENCE OF PATERNAL VALUES DURING CHILDHOOD 619

Paul-Cristian Albu 619
PhD Student, University of Craiova 619

PAUL ZARIFOPOL AND THE ECHOES OF A DIFFICULT LIFE 626

Anca Rusu 626
PhD Student, UMFST ,,G. E. Palade" of Târgu Mureș 626

THE FIRST STEPS OF THE LITERARY CREATION 633

Emanuel-Daniel Sărmășan 633
PhD Student, UMFST ,,G. E Palade" of Târgu Mureș 633

THE ROMANIAN INTERWAR SOCIETY. IDEOLOGICAL CONTEXT 645

Paula Andrada Hurducaci 645
PhD Student, UMFST ,,G. E. Palade" of Târgu Mureș 645

THE STANDARD PRONOMINAL ANAPHORA IN EXILE LITERATURE. A FRENCH-ROMANIAN CONTRASTIVE APPROACH 651

Rodica-Nicoleta Constanda 651
PhD Student, Doctoral School „Alexandru Piru", University of Craiova Research Assistant, The Museum of the Romanian Book and Exile, Craiova 651

PHONETIC PARTICULARITIES IN THE CORESIAN APOSTOL 658

Andrei-Ionuț Popa 658
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași, Collaborator at the „Alexandru Philippide" Institute of Romanian Philology, Iași 658

MORPHOLOGICAL AND LEXICAL PARTICULARITIES IN THE CORESIAN APOSTOL 666

Andrei-Ionuț Popa 666
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași, Collaborator at the „Alexandru Philippide„ Institute of Romanian Philology, Iași 666

LÁADAN I EDAN - LÁADAN AND LINGUISTICS: A BRIEF INTRODUCTION TO THE CONSTRUCTED LANGUAGE LÁADAN THROUGH A FEMINIST LINGUISTICS PERSPECTIVE 674

Ștefan Ghiran 674
PhD Student, ,,Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 674

RECENT PERSPECTIVES ON TRANSLATION STUDIES 683

Mirela-Simona Gurău (Rusu) 683
PhD Student, „Dunărea de Jos" University of Galați 683

JOURNALISTIC STYLE - GENERAL ASPECTS 693

Valentina Andreea Popovici 693
PhD Student, Free International University of Moldova, Chișinău, Republic of Moldova 693

THE ORIGIN, FAMILY AND STUDIES OF MAJOR GENeRAL IOAN D. CULCER 698

Andrei Popete Pătrașcu 698
PhD Student, University of Craiova 698

WOMEN IN COMMUNISM – EVERYDAY REALITY VERSUS PROPAGANDA 706

Nina Florentina Cristea 706
PhD Student, Institute of History "Nicolae Iorga", Romanian Academy The Library of the Romanian Academy 706

NOTABLE PERSONALITIES OF THE INTERWAR PERIOD IN BUCHAREST 712

Lămîița Ureche 712
PhD Student, ,,Nicolae Iorga" Institute of History, Romanian Academy 712

MAJOR ALEXANDRU SOCEC'S DIPLOMATIC – MILITARY MISSION IN SWEDEN (II) 718

Stelian-Cătălin Ghițuleasa 718
PhD Student, University of Craiova 718

170 YEARS SINCE THE PUBLICATION OF THE PENTECOSTARION PRINTED IN 1854 BY BISHOP FILOTEI OF BUZĂU 725

Marius-George Coșarcă 725
PhD Student, University of Bucharest 725

MISSIONARY AND PASTORAL ASPECTS OF THE MYSTERY OF HOLY UNCTION 729

Iulian-Constantin Vrabie 729
PhD Student, ,,Alexandru Ioan Cuza" University of Iași, „Dumitru Stăniloae" Faculty of Orthodox Theology 729

THE CHRISTOLOGICAL BASIS OF MISSION IN ORTHODOXY AND ROMAN CATHOLICISM 737

Iulian-Constantin Vrabie 737
PhD Student, ,,Alexandru Ioan Cuza" University of Iași, „Dumitru Stăniloae" Faculty of Orthodox Theology 737

CURRENT ECUMENICAL CONCERNS: CHRISTIANITY AND INTER-RELIGIOUS DIALOGUE ... 748

Iulian-Constantin Vrabie 748
PhD Student, ,,Alexandru Ioan Cuza" University of Iași, „Dumitru Stăniloae" Faculty of Orthodox Theology 748

THE PUBLISHING PRODUCTION OF THE BULGARIANS FROM BANAT REFLECTED IN THE COLLECTIONS OF THE CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY "EUGEN TODORAN" FROM TIMIŞOARA 758

Kalinca-Andreea Velcsov 758
PhD Student, University of Bucharest, Librarian, "Eugen Todoran" Central University Library, Timișoara, Political and Social Sciences Library, Communication and Preservation of Collections Department 758

THE TWO PROCESSIONS WITH THE HOLY RELICS OF SAINT PIOUS PARASCHEVA IN MOLDOVA 762

Ștefan Iulian Apopei 762
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 762

BRIEF BIOGRAPHY OF SAINT PARASCHEVA FROM IAŞI 771

Ștefan Iulian Apopei 771
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 771

BISHOP CHESARIE OF RÂMNIC – A PROMINENT HIERARCH AND SCHOLAR OF THE 18TH CENTURY 779

Nicolae Nucă 779

PhD Student, ,,Ovidius" University of Constanța 779

CHURCH LIFE DURING THE PHANARIOT PERIOD 788

Nicolae Nucă 788
PhD Student, ,,Ovidius" University of Constanța 788

JOAN OF ARC: THE MAID OF ORLÉANS AND THE FIGHT FOR DIVINE FREEDOM 796

Alina-Daiana Vaș 796
PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare 796

THE COORDINATES OF THE HUMAN IDEAL AND THE SPIRITUALIZATION OF THE NATIONAL THROUGH CULTURE IN VASILE PÂRVAN 807

Claudiu Holdiș 807
PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare 807

MORAL CHALLENGES IN THE DIGITAL AGE 824

Anca Delia Dabija 824
PhD Student, ,,Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 824

ETHICS AND PHILOSOPHY 831

Gorzo Palaga 831
PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare 831

WHICH ETHICS? 839

Gorzo Palaga 839
PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare 839

TIME ALLOCATION FOR STUDY AND WORK AMONG UNIVERSITY STUDENTS – HOW MUCH FREE TIME DO THEY REALLY HAVE? 849

Péter István 849
PhD Student, ,,Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca 849

THE RELEVANCE OF PERSONALITY FACTORS IN THE MANIFESTATION OF RISK BEHAVIOR AT DRIVERS 854

Axentii Olga 854
PhD Student, State University of Moldova, Chișinău, Republic of Moldova 854

EUROPEAN GREEN DEAL–LEGAL AND ECONOMIC CHALLENGES OF THE CLIMATE CHANGE 861

Ştefan-Ciprian Raicea 861
PhD Student, University of Craiova 861

IDENTITY BETWEEN LIMITS: SEXUALITY AND QUEER LITERATURE IN SICK LOVE BY CECILIA ȘTEFĂNESCU 874

Alexandra Ruscanu 874
PhD. Student, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 874

THE CLASSIFICATION OF THE LIBRARIES TO ALBERTO MANGUEL AND HOUARI TOUATI 882

Paul-Cristian Albu 882
PhD Student, University of Craiova 882

AN ANALYSIS THROUGH THE GREEN LENS OF ROBERT FROST'S POETRY 894

Dimitrie Andrei Borcan, ... 894
PhD, "Ovidius" University of Constanța 894

(SELF-)ISOLATION AS FORM OF SOLITUDE IN THE HERMIT BY EUGÈNE IONESCO AND THE DEAD [CITY OF] BRUGES BY GEORGES RODENBACH 900

Alexandru N. Lazea 900
PhD Student, West University of Timișoara 900

THE IMPORTANCE OF SECURITY CULTURE IN ROMANIA 906

Andreea-Alexandra Dincă 906
„Lucian Blaga " University of Sibiu 906

ROMANIAN TELEVISION IN DECEMBER 1989 913

Associate Professor Adrian-Claudiu Stoica, Ph.D 913
National University of Science and Technology POLITEHNICA Bucharest 913

EMOTIONAL RELEASE INTERVENTIONS FOR STRESS REDUCTION: ADAPTATIONS FOR DIFFERENT MULTICULTURAL CONTEXTS 918

Iulian Zonenstain 918
Școala Doctorală de Psihologie, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chișinău, doctorand 918

MEDIEVAL SETTLEMENTS IN THE VAD-BOROD DEPRESSION (13TH–17TH CENTURIES) 924

Mircea Matei,PhD Student, University of Oradea 924
Iulia Vaisărhofer,PhD Student, University of Oradea 924

THE IMAGE OF THE "COMFORT WOMAN". A FICTIONAL DEPICTION IN THE KOREAN AMERICAN NOVEL AND THE KOREAN GRAPHIC NOVEL 932

Ph.D. Marian Suciu 932
Postdoctoral researcher, "1 December 1918" University of Alba Iulia 932

ETHNOLOGICAL WORKING TOOLS-THE LETTER 939

Maria-Aura Lățea 939
PhD Student, University of Craiova 939

DERIVATION OF MEDICAL TERMINOLOGY: SUFFIXES AND PREFIXES 946

George Costin Rusu, Assistant Lecturer, University of Medicine and Pharmacy "Carol Davila" Bucharest, ...946

FEMINISM IN THE US MILITARY: A COMPLEX AND EVER-EVOLVING TAPESTRY..... 952

Alina-Elena Oneț.....952
"Nicolae Bălcescu" Land Forces Academy, Sibiu 952

MANUEL MUÑOZ'S EXPERIMENTAL NARRATIVE TECHNIQUES IN "EVERYTHING THE WHITE BOY TOLD YOU" 957

Daniel Nedelcu,.....957
PhD Student, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași.....957

MENTORING IN PRIMARY EDUCATION: BUILDING FOUNDATIONS FOR EFFECTIVE TEACHING..... 967

Ruxandra Florentina Bădescu (Buzică) 967
PhD student, University of Bucharest.....967

THE SYMBOLISM OF THE BIRD OF PREY IN HISTORY 977

PhD. Student Dorin Cărăbeț 977
"George Emil Palade" University of Medicine, Pharmacy, Sciences 977
and Technology of Târgu Mureș.....977

BETWEEN RELIGIOUS FAITH AND SCIENCE - WALKER PERCY 986

George Costin Rusu, Assistant Lecturer, University of Medicine and Pharmacy "Carol Davila" Bucharest, ...986

REWRITING AND REPURPOSING MYTH: WASHINGTON IRVING'S "RIP VAN WINKLE" 993

Daniel Nedelcu, PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași.....993

SUPPORTING BEGINNING TEACHERS IN PRIMARY EDUCATION: THE IMPACT OF EFFECTIVE MENTORSHIP 1000

Ruxandra Florentina Bădescu (Buzică), PhD student, University of Bucharest.....1000

AMERICAN WOMEN'S FIGHT FOR RIGHTS DURING ENLIGHTENMENT.....1009

George Costin Rusu 1009
Assistant Lecturer, University of Medicine and Pharmacy.....1009
"Carol Davila" Bucharest 1009

HYPERREALITY AND IDENTITY IN POSTMODERN LITERATURE: A CASE STUDY OF DON DELILLO'S WHITE NOISE 1016

Saif Ali Abbas Jumaah, University of Bucharest University, University of Mosul.....1016

WH-QUESTIONS IN IRAQI DIALECTS AND ENGLISH: A COMPARATIVE ANALYSIS OF SYNTAX 1027

Sohaib Mahmood Khudhur, University of Bucharest, University of Mosul.....1027

EFFECTIVE COMMUNICATION CAMPAIGNS FOR ENVIRONMENTAL ISSUES..... 1035

Corina Rotar.....1035
Lecturer, PhD, Babes-Bolyai University of Cluj Napoca.....1035

THE BEAUTY LITERARY CONCEPT IN YUKIO MISHIMA'S GOLDEN TEMPLE 1039

Ingrid Cezarina-Elena Ciochină 1039
PhD lecturer, „Lucian Blaga" University of Sibiu 1039

RELIGIOUSLY INSPIRED SHORT STORIES OF VICTOR PAPILIAN 1043

Ingrid Cezarina-Elena Ciochină 1043
PhD lecturer, „Lucian Blaga" University of Sibiu 1043

FLORISTIC LIST AND ETYMOLOGICAL COMMENTS BASED ON CASES OF FOLK PLANT ETYMOLOGY..... 1049

Andrei-Ionuț Popa 1049
Phd Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași, ...1049
Collaborator at the „Alexandru Philippide„ Institute of Romanian Philology, Iași.....1049

RENEGOTIATING THE IMAGE OF EMINESCU TODAY..... 1055

Alexandra Măriuca Ionescu 1055
PhD, University of Craiova.....1055

THE PLAY WITHIN: ON IMMERSION AND DRAMA IN THE STUDY OF EFL..... 1062

Andra Irina Porumbeanu 1062
National University of Science and Technology POLITEHNICA Bucharest.....1062

THE CONDITIONS AND EFFECTS OF THE ENGAGEMENT OF CONTRACTUAL IMPRÉVISION 1067

Adrian Bacoș.....1067
PhD Student, Free International University of Moldova 1067

CONTRACTUAL IMPRÉVISION. THE LEGAL BASIS OF THE THEORY OF IMPRÉVISION..... 1079

Adrian Bacoș.....1079
PhD Student, Free International University of Moldova 1079

INHERITANCE OF A RIGOROUS POETESSE IN ROMANIAN LITERARY EXILE: DOINA URICARIU 1095

Cosmina Nicoară 1095
PhD Student, UMFST „G. E. Palade" of Târgu Mureș.....1095

IN THE PURGATORY OF TWO DICTATORSHIPS. NATIONAL SOCIALIST AND COMMUNIST ASPECTS IN SELECTED WORKS BY HERTA MÜLLER

Maria Sass
Prof., PhD, „Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: Born in 1953 in Banat, Romania, Nobel Prize winner Herta Müller is a Romanian-German author who spent her childhood and youth under the communist dictatorship until 1987, when she emigrated to the Federal Republic of Germany. In a reading organised by the Adenauer Foundation in 2009, Herta Müller spoke about her themes and explained that 'her books are always about dictatorship, about the planned destruction of the individual, who doesn't count at all in a totalitarian society. 'In her early works in particular, the Romanian-German author deals with the effects of National Socialism on the German community from Romania, mainly on the Banat village community.'
In contrast, Müller's novels, which were written in Germany, thematise the communist dictatorship under which the author herself suffered. Her novels reflect experiences and traumas, mechanisms of oppression and violence from the Romanian dictatorship; she makes no reference to National Socialism in Germany.
Dealing with the past is a necessity for the author, but it is not an easy undertaking. For in the dictatorship there are victims and perpetrators, victims who have become perpetrators, perpetrators who have become victims, witnesses and hangers-on, forming a system of entanglements. Herta Müller's work is known for its profound insights into topics such as oppression, persecution, isolation and memory.
In this article, a thematic analysis of how both dictatorships were treated will be undertaken using a corpus of selected works. The text corpus comprises several stories from her early work - Niederungen (1982), Barfüßiger Februar (1987) - and the trilogy of novels: Der Fuchs war damals schon der Jäger (1992). Herztier (1994), Heute wär ich mir lieber nicht begegnet (1997).
Herta Müller argues in favour of a literature that is existentially authenticated and formed from experience; she uses autofiction as a model of discourse.

Keywords: Herta Müller, Romanian-German literature, autofiction

Die Autorin

Die 1953 im rumänischen Banat geborene Nobelpreisträgerin Herta Müller gehört zu der rumäniendeutschen Literatur und verbrachte ihre Kindheit und Jugend in der kommunistischen Diktatur bis 1987, als sie in die Bundesrepublik emigrierte.

Ihr literarisches Debüt erfolgt in der sogenannten „Tauwetter"-Periode mit dem Erzählungsband *Niederungen* (1982) - durch den sie in Konflikt mit der Dorfgemeinschaft, aus der sie stammt, gerät. Der Band wurde 1984 in Berlin unzensiert neuverlegt. Für ihre Werke wurde sie vielfach geehrt, sie erhielt zahlreiche Ehrungen und Preise, doch als Krönung ihres Kampfes gegen diktatorische Zwänge durch das Werk ist der Nobelpreis für Literatur, der ihr 2009 für den Roman *Atemschaukel* verliehen worden ist.

Die Qualität ihrer Texte wurde von der deutschen Literaturkritik immer wieder bestätigt und auch die vielen Preise, die ihr verliehen worden sind, zeugen von den ästhetischen Merkmalen ihrer Werke, sodass Herta Müller zu den wichtigsten deutschen Gegenwartsautoren gehört.

In einer 2009 von der *Adenauer-Stiftung* organisierten Lesung in Sibiu/Hermannstadt sprach Herta Müller über ihre Themen und erklärte, dass es in „ihren Büchern immer um

Diktatur gehe, um das planmäßige Zerstören des Einzelnen, der in der totalitären Gesellschaft überhaupt nicht zähle.“[1]

Herta Müller ist in die kommunistische Diktatur hineingeboren worden und kennt diese Diktatur als Zeitzeugin. Die sogenannte *braune* bzw. *nationalsozialische* Diktatur hat sie als nach dem Krieg Geborene nicht gekannt, doch erlebt sie den Fortbestand dieser Diktatur, indem sie das Verhalten ihrer Landsleute beobachtet.

Vor allem in ihrem Frühwerk behandelt die rumäniendeutsche Autorin die Auswirkungen des Nationalsozialismus auf die deutsche Gemeinschaft aus dem rumänischen Banat, wie schon oben angedeutet, hauptsächlich auf die Dorfgemeinschaft.

Zielsetzung

In diesem Beitrag soll die thematische Analyse an einem aus selektierten Werken zusammengesetzten Textkorpus unternommen werden, wie beide Diktaturen behandelt worden sind. Der Textkorpus umfasst einige Erzählungen aus dem Frühwerk – *Niederungen* (1982)*, Barfüßiger Februar* (1987) – und die Romantrilogie: *Der Fuchs war damals schon der Jäger* (1992), *Herztier* (1994), *Heute wär ich mir lieber nicht begegnet* (1997).

Zur Metapher Fegefeuer

Der Begriff *Fegefeuer* stammt aus der Religion und bedeutet nach der römisch-katholischen Lehre ein Prozess der Läuterung, in dem die Seele eines Verstorbenen für den Himmel vorbereitet wird.[2] Es ist ein Kompositum und besteht aus den Begriffen *Feuer* und *Fegen,* deren Erklärung auf die Metapher für Befreiung von den Traumata der zwei Diktaturen, die die Autorin gekannt hat, durch das Schreiben bzw. durch den kreativen Akt hinweist.

Das Verb *fegen* wird im Sinne von reinigen bzw. „Ausräumung eines Konflikts“[3] verwendet. Mehr Gewicht innerhalb des Kompositums erhält das Substantiv *Feuer*, das im Lexikon literarischer Symbole folgende Bedeutung hat:

„Symbol der göttlichen Macht, der Rebellion, der Reinheit und Läuterung, der Zerstörung, der Vernunft und Kreativitä, des Lebens und der Leidenschaften. -Relevant für die Symbolbildung sind (a) die Wärme und das Licht des Feuers, (b) die wandelbare, farbige Gestalt, (c) die Tendenz des Feuers, sich schnell auszubreiten.“[4]

Aus der oben angeführten Definition ist die Komponente der *Rebellion* gleichzusetzen mit *Empörung* für das *Feuer* aus der von mir verwendeten Metapher treffend für Herta Müllers Werk.

Es ist bekannt, dass das Symbol des Feuers seit der Antike immer wieder in literarischen Werken aufgenommen worden ist. Das bekannteste literarische Symbol ist das Feuer als „Ungehorsam gegenüber Zeus sowie die daraus für Prometheus (Aischylos, *Prometheus in Fesseln*) und die Menschen erwachsenden Leiden.“[5]Interessant ist die Deutung des Feuerraubs, die bei Lukian (*Prometheus*) angetroffen wird, als Rebellion gegen die Götter oder auch Machthaber: „Das Feuer, das die Natur zu verändern und Dinge zu schaffen erlaubt und verleiht insbesondere dem Künstler gottähnliche Fähigkeiten.“[6] Auch Odysseus bedient sich des Feuers, um den Kyklopen Polyphem zu blenden (*Odyssee* IX). Hier wird durch die Präsenz des Feuers die kulturelle Überlegenheit des Menschen gegenüber der bloßen „Größe und Stärke der gesetzlosen Riesen (*Odyssee.* IX)“[7] hervorgehoben.

---

[1] Rüther, Günther: *Literatur und Politik. Ein deutsches Verhängnis?* Wallstein Verlag Göttingen: 2013, S. 188.
[2] https://de.wiktionary.org/wiki/Fegefeuer (18.06.2024)
[3] https://www.duden.de/rechtschreibung/reinigen (18.06.2024)
[4] Butzer, Günter; Jacon, Joachim (Hrsg.): *Metzler Lexikon literarischer Symbole.* 2. Auflage. J.B. Metzler, Stuttgart.Weimar: 2012, S. 119.
[5] Ebenda, S. 120.
[6] Ebenda, S. 120.
[7] Ebenda, S. 120.

Wird nun die oben angeführte Art der Deutung auf konkrete historische Ereignisse übertragen, so erhält es die Bedeutung von „Umsturz und Befreiung von überkommenen Zwängen wie in Bürgers Gedicht *Prometheus* (1789), „als Symbol der Gedanken- und Pressefreiheit“.[8] Das Feuer als Symbol erscheint auch bei anderen Autoren, doch sprengt die exhaustive Darstellung den Rahmen dieser Einführung. Es sei abschließend noch Annette von Droste-Hülshoff erwähnt, die mit dem Begriff Feuer *Vernunft, Aufklärung und Kreativität* in Verbindung setzt und verleiht dem Künstler Fähigkeiten wie „Wut“ und „Macht“ zu fühlen, um durch das eigene Werk sich gegen Unterdrücker zu wenden.

In diesem Sinn ist die Titelmetapher meines Beitrags *Fegefeuer* zu verstehen, als Möglichkeit der Autorin sich durch das Schreiben gegen die Machthaber der Diktaturen zu wenden.

Darstellung der braunen Diktatur in ausgewählten Schriften Herta Müllers

Nach Ende des Ersten Weltkrieges und des Zerfalls Österreich-Ungarns findet die Vereinigung Rumäniens mit Siebenbürgen, des Banats und der Bukowina am 1. Dezember 1918 statt und es entsteht Großrumänien mit der Hauptstadt in Bukarest.

Unter der Regierung von Mihai Antonescu (Premierminister vom 4.09.1940) entsteht ein Nationallegionärer Staat[9], als leitende Partei war die *Eiserne Garde* zu betrachten. Am 27.09.1940 trat Rumänien dem Bündnis der Achsenmächte Berlin-Rom-Tokio bei und beteiligte sich am Krieg gegen die Sowjetunion. Im Zweiten Weltkrieg war Rumänien Verbündeter des Dritten Reichs. Erst nachdem Deutschland den Krieg verlor, kommt es zum Frontwechsel (23. August 1944) und Rumänien erklärte Deutschland den Krieg.

Als Verbündeter des rumänischen Staates hatte das Dritte Reich die Möglichkeit, sich in seiner Minderheitenpolitik einzumischen. Es wurde die *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei* (NSDAP) als *Deutsche Volksgruppe in Rumänien*[10] benannt, gegründet. Im Geist der NS-Ideologie wurde in deutschen Schulen unterrichtet. Viele der Deutschen Rumäniens waren Sympathisanten der NS-Ideologie und zahlreiche von ihnen waren auch Anhänger des nationalsozialistischen Systems.[11]

In den letzten zwei Jahrzehnten des vergangenen Jahrhunderts wurden zahlreiche Arbeiten zur Bewältigung der nationalsozialistischen Vergangenheit veröffentlicht. Die Darstellungsformen bewegten sich meistens zwischen zwei Polen: Einerseits sind autobiografische Schriften der Betroffenen entstanden, andererseits wird eine Verarbeitung historischer Fakten in der Literatur wahrgenommen. Verzeichnet wird bei verschiedenen Autoren, eine „Mischung von autobiographischen Erlebnissen, historischen Fakten und fiktiven Elementen.“[12] Auch Herta Müller verknüpft die drei angeführten Aspekte in einer ganz persönlichen Art, denn sie erlebte die NS-Zeit und das „Dritte Reich“ nicht, folglich verarbeitet sie Erinnerungen aus zweiter Hand, die bloß in ihren Frühwerken eine Rolle spielen. Demgegenüber erlebte sie die kommunistische Diktatur in Rumänien als Augenzeugin.

Zu dem thematischen Bereich nationalsozialistische Diktatur gehören einige Erzählungen aus dem Band *Niederungen,* der sehr gut von der Literaturkritik rezipiert

[8] Ebenda, S. 120.
[9] Eke, Norbert Otto (Hrsg.): *Herta Müller-Handbuch*. J.B. Metzler Verlag Stuttgat: 2017, S.109.
[10] Eke Otto, Norbert (Hrsg.): *Herta Müller. Handbuch.* J.B.Metzler Verlag Stuttgart: 2017, S. 119.
[11] https://archiv.ub.uni-marburg.de/diss/z2001/0061/pdf/dnb.pdf : (21.06.2024)
[12] Kegelmann, René: „*Der deutsche Frosch war der erste Diktator, den ich kannte“. Vergangenheitsbewältigung, Nationalsozialismus und Totalitarismus im Werk Herta Müllers.* In: *Deutsche Literatur in Rumänien und das „Dritte Reich“. Vereinnahmung-Verstrickung-Ausgrenzung*. Hrsg. von Michael Markel und Peter Motzan. IKGS Verlag München 2003, S. 299.

worden ist: „Das Buch kann als Wendepunkt in der Rezeption der rumäniendeutschen Literatur im Westen gelten.“[13]

In dem Erzählungsband wird aus der Perspektive eines jungen Mädchens, das die Welt verstehen will und zur Protagonistin eingesetzt wird, die konservative banatschwäbische Dorfwelt, die „geschlossene Welt der deutschsprachigen Minderheit in den 1960er-Jahren – mit all ihren Normen, Zwängen und mit Verstrickungen in den Nationalsozialismus“[14] dargestellt.

Im Unterschied von der positiven Aufnahme durch die deutsche Literaturkritik, regten die Erzählungen des Bandes die Unzufriedenheit der Banater Schwaben an, die wegen der Art der Darstellung der Dorfgemeinschaft die Autorin als Nestbeschmutzerin bloßgestellt haben.

Der Nationalsozialismus wird bei der rumäniendeutschen Autorin mit Deutschtum („Der deutsche Frosch war der erste Diktator, den ich kannte“) in Beziehung gesetzt und hängt mit vielen Tabus und mit einer äußerst konservativen Welt zusammen. Das Dorf wird nicht idyllisch-verklärt und als sicherer Raum, sondern als Ort der „schwarzen Geborgenheit“ (*Niederungen,* S. 93) mit täglicher Gewalt in der Familie zum Ausdruck gebracht. Die Heimat in den *Niederungen* ist antiidyllisch, Familienumstände sind feindlich und ermöglichen keine friedliche Kindheit.

René Kegelmann vertritt die Meinung, dass Herta Müller das Thema der Nazi-Diktatur deshalb aufnimmt, obwohl sie den Krieg nicht erlebt hat, weil die nationalsozialistische Vergangenheit nie als Abgeschlossene der Geschichte gegolten hat und „immer [wieder] in ihrer Verlängerung in die Gegenwart, d.h. auch ihren Auswirkungen auf die Lebenden“[15]behandelt wurde. Aus der Perspektive der Gegenwart stellt der Nationalsozialismus eine „erinnerte Zeit [dar], die überall gegenwärtig ist und somit Modellcharakter gewinnt.“[16]

Herta Müller war die Tochter eines SS-Soldaten und in einigen Erzählungen aus dem Frühwerk geht sie auch auf die NS-Diktatur ein, die die deutsche Minderheit aus ihrem Dorf geprägt hat. Sie plädiert für eine Literatur, die existenziell beglaubigt ist und aus dem Erlebten geformt ist, ihre Darstellungsweise wird als Autofiktion bezeichnet, eine Darstellungsart, welche von der deutschen Literaturwissenschaft nicht als Gattung, sondern als ein Diskursmodell[17] bezeichnet wurde.

Zur deutschen Wesensart in der Erzählung *Niederungen* aus dem gleichnamigen Band gehört die banatschwäbische Dorfwelt in ihrer „bedrückenden mentalen Enge“[18], das als Kiste empfundene Dorf ist enklavenhaft starr und will jede Öffnung nach außen vermeiden: „Das Dorf steht wie eine riesengroße Kiste aus Zaun und Mauer in der Gegend.“ (*Niederungen*, S. 91) Aufgeworfen werden Tabuthemen der schwäbischen Gemeinschaft, beispielsweise die Hitlerbegeisterung der Männer, die im Krieg bei der Waffen-SS gedient haben und stolz auf ihre Vergangenheit, ja sogar nostalgisch sind. Ihre NS-Vergangenheit verlängert sich bis in die Gegenwart, sie verehrten die „alte Heimat“ und sangen auf Hochzeiten und im Wirtshaus deutsche Kriegslieder. In der Erzählung *Herr Wutschmann* wird die große Persönlichkeit Hitlers hervorgehoben, der ehemalige Soldat denkt nostalgisch an den Führer, der die Pünktlichkeit im Blut hatte und betrachtet dies als typisch deutsche Eigenschaft.

In verschiedenen Gesprächen oder Interviews hat selbst die Autorin auf die Beziehung des Selbsterfahrenen mit fiktiven Elementen hingewiesen, zugleich aber betont, dass die

[13] Kegelmann, René: Ebenda, S. 301.
[14] Kegelmann, René: Ebenda, S. 301.
[15] Kegelmann, René: Ebenda, S. 301.
[16] Kegelmann, René: Ebenda, S. 301.
[17] Eke, Norbert: Ebenda, S.161.
[18] Eke, Norbert: Ebenda, S. 168.

Grenzen zwischen Realität und Fiktion auf eine spezifische Weise verwischt sind. Sie wählt bestimmte Ereignisse aus, die in einer spezifischen Art erinnert werden, dabei wird die Auswahl mit dem „Zeigefinger im Kopf"(*Der Teufel sitzt im Spiegel,* S. 20) getroffen. Ihre Gestalten agieren in hohem Maße in Zwangssystemen bzw. Diktaturen, dabei stehen die Figuren des Frühwerks meistens mit dem banatschwäbischen Dorf in Verbindung, die durch Alkoholismus, Gewalt, Überwachung, Sprach- und Kommunikationslosigkeit und NS-Orientierung der deutschen Minderheit[19] charakterisiert wird. In diese letzte Kategorie gehören die Geschichten *Herr Wutschmann, Die Grabrede* (*Niederungen)*, *Überall, wo ich den Tod gesehen habe. Eine Sommerreise in die Maramuresch, Die große schwarze Achse, Das Lied vom Marschieren (Barfüßiger Februar*), aus denen im Weiteren einige Beispiele angeführt werden.

In einem Interview[20] mit Stefan Sienerth spricht sie über den Band *Niederungen*, der ihr den ersten schriftstellerischen Erfolg gebracht hat und der von ihren Landsleuten sehr negativ rezipiert und sie als Nestbeschmutzerin betrachtet wurde: „Was ich weiß, ist, daß man überrascht war, aus einer deutschen Enklave ein Buch mit kritischem Blick auf die eigene Herkunft zu lesen."[21]

In diesem Gespräch mit Stefan Sienerth erläutert die Autorin, dass sie die NS-Diktatur in ihrem Werk als „Deutschtum" – „das seinen Lebensstil seit 100 Jahren und sein Denken seit Hitler nicht geändert hat"[22] - betrachtet und im Allgemeinen eine sehr konservative Welt darstellt. Als im selben Gespräch der Dichter Paul Celan, dessen Dichtung sie bewundert, erwähnt wird, drückt sie von Anfang an die Gewissheit aus, dass sie sich „auf der Seite seiner Lebensbedrohung [befinde]. Ich hatte einen SS-Soldaten zum Vater, einen zum Onkel. Und einen Großvater, der mir als Kind mitten im Hof zwischen Hühnern und Aprikosenbäume sagte: „*Wenn wir den Krieg gewonnen hätten, dann wäre jetzt hier Deutschland.*"[23] Dazu erläutert die Autorin, dass die Metapher des Dorfes als Käfig bei Kogon vorgeformt gefunden habe.[24] In diesem *Käfig* lebten ihre Landsleute nach den ihnen bekannten deutschen und konservativen Richtlinien: „Und die Schmähungen der Banater Landsleute über die *Niederungen* zeigten deutlicher, als ich geahnt hatte, welch braunen Schaum diese Leute in der Wut um den Mund trugen."[25]

In der Erzählung *Die Grabrede* wird auf das Begräbnis des Vaters der Protagonistin eingegangen, zugleich werden die Verbrechen der Nazis preisgegeben:

Zwei kleine wankende Männchen hoben den Sarg vom Leichenwagen und senkten ihn mit zwei zerriebenen Stricken ins Grab. Der Sarg schaukelte. Ihre Arme und ihre Stricke wurden immer länger. Das Grab war trotz der Trockenheit mit Wasser gefüllt.

Dein Vater hat viele Tote auf dem Gewissen, sagte eines der betrunkenen Männchen.

Ich sagte: Er war im Krieg. Für fünfundzwanzig Tote hat er eine Auszeichnung bekommen. Er hat mehrere Auszeichnungen mitgebracht.

In einem Rübenfeld hat er eine Frau vergewaltigt, sagte das Männchen. Zusammen mit vier anderen Soldaten. Dein Vater hat ihr eine Rübe zwischen die Beine gesteckt.

---

[19] Eke, Norbert: Ebenda, S. 177.

[20] Müller, Herta: „*Diese Bilder trugen mir die Tage zu*". In: Stefan Sienerth: *„Daß ich in diesem Raum hineingeboren wurde". Gespräche mit deutschen Schriftstellern aus Südosteuropa.* Verlag Südostdeutsches Kulturwerk, München: 1997, S. 319-332.

[21] Müller, Herta: „*Diese Bilder trugen mir die Tage zu".* In: Stefan Sienerth: *„Daß ich in diesem Raum hineingeboren wurde". Gespräche mit deutschen Schriftstellern aus Südosteuropa*. Verlag Südostdeutsches Kulturwerk, München: 1997, S. 320.

[22] Sienerth, Stefan: Ebenda, S. 323.

[23] Sienerth, Stefan: Ebenda, S. 323.

[24] Kogon, Eugen: *Der SS-Staat. Das System der deutschen Konzentrayionslager*. Heyne Verlag München. 1988. Ergänzt und neuherausgegeben in demselben Verlag, München: 2023.

[25] Sienerth, Stefen: Ebenda, S. 325.

Als wir weggingen, hat sie geblutet. Es war eine Russin.“ (*Niederungen*, S. 7ff.)

Herta Müller hebt hervor, dass in der Banater Dorfgemeinschaft das Bild, das mit Hitler und den Nazis in Verbindung gebracht wird, langlebig ist; Hitler, der zwar sehr wenig erwähnt wird, stellt in der Erinnerung der Dorfbewohner ein „Kristallisationspunkt kollektiver Erinnerung und Identität [dar], [der] gesellschaftliche, kulturelle und politische Üblichkeiten“[26] mit sich gebracht hat. Zu den streng-deutschen Gewohnheiten der bei Herta Müller beschriebenen Schwaben gehören die im Wirtshaus oder auf Hochzeiten gesungenen Lieder oder das bis ins Groteske gesteigerte Sparren, wie dem Leser in der Geschichte *Das Schwäbische Bad* zur Kenntnis gebracht wird:

> Es ist Samstagabend. (...) Die Mutter hebt den kleinen Arni aus der Badewanne. Das arme Kind, sagt der Großvater. So kleine Kinder soll man nicht baden, sagt die Großmutter. Die Mutter steigt in die Badewanne. Das Wasser ist noch heiß. Die Seife schäumt. Die Mutter reibt graue Nudeln von ihrem Hals. Die Nudeln der Mutter schwimmen auf der Wasseroberfläche. Die Wanne hat einen gelben Rand. Die Mutter steigt aus der Badewanne. Das Wasser ist noch heiß, ruft die Mutter dem Vater zu. Der Vater steigt in die Badewanne. Das Wasser ist warm. (...) Die Großmutter steigt in die Badewanne....“ (*Niederungen,* S.13)

Diese Erzählung gestaltet in einem fast sachlichen Ton, ohne metaphorische Ausdrücke ein Ritual des Waschens einer schwäbischen Familie. Die fast wörtlichen Wiederholungen beim Baden jedes Familienmitglieds, bis das Wasser kalt und schwarz ist, deutet auf ein Samstagsritual der Reinigung hin und endet in einem ironischen Ton:

> Die schwäbische Familie sitzt frisch gebadet vor dem Bildschirm. Die schwäbische Familie wartet frisch gebadet auf den Samstagabendfernsehfilm. (*Niederungen,* S. 14)

Aus dem kollektiven Gedächtnis verschwand Hitler auch nach 1945 nicht (Mutter sagte: „Auch Hitler war ein schöner Mann“), der Führer wurde zur „Identifikationsfigur“[27], obwohl bei Herta Müller nicht der Führer selbst aufgenommen wird, sondern das, was mit ihm in Beziehung steht, das Deutschtum bzw. „der deutsche Frosch“.

Ein zweiter Text Müllers, in dem auf die NS-Diktatur hingewiesen wird, ist *Überall, wo man den Tod gesehen hat. Eine Sommerreise in die Maramuresch,* der zum Band *Barfüßiger Februar* (1987) gehört. Der genannte Band umfasst 27 Texte, die essayistischen Charakter aufweisen und hauptsächlich Stoffe der rumänischen Diktatur aufnehmen. Doch der Titel *Überall, wo man den Tod gesehen hat* regt durch die Ergänzung *Eine Sommerreise in die Maramuresch* bei dem Leser die Erwartung an eine leichte, möglich bunte Reisebeschreibung aus dem Norden Rumäniens wahrzunehmen. Doch bietet die essayistische Erzählung genau das Gegenteil: Einerseits wird auch hier die Situation Rumäniens zurzeit der kommunistischen Diktatur - mit mangelnder Versorgung an Nahrungsmitteln, Hunger und Angst, ja die Präsenz des Diktators überall wiedergegeben -, andererseits wird auch auf die NS-Zeit aufmerksam gemacht: Anwesend sind Hinweise auf den Holocaust, denen offenkundig dokumentarisches Quellenmaterial zugrunde liegt. Dazu können folgende Erwähnung finden: der jüdische Friedhof, das Denkmal für 38 000 ermorderten Juden aus der Maramuresch u.a. In derselben Geschichte machen andere Elemente die Verfolgung von

[26] Antze, Marcel: *„Unser Hitler“. Der Hitler-Mythos im Spiegel der deutschsprachigen Literatur nach 1945*. Wallenstein Göttingen: 2003, S. 13.
[27] Ebenda, S. 21.

Juden und Roma in der Maramuresch zurzeit des Zweiten Weltkrieges deutlich, beispielweise die Judengasse, die zum Judenghetto geworden ist (*Überall, wo man den Tod gesehen hat*, S.105), die Anwesenheit eines Ghetto der Zigeuener (*Überall, wo man den Tod gesehen hat,* S. 109); angestreift wird das Thema des kollektiven Todes (*Überall, wo man den Tod gesehen hat*, S. 107), aber auch der Deportation[28], die zwar im Kommunismus erfolgt, doch mit dem Nationalsozialismus in Zusammenhang gebracht wird. Neben den beiden Diktaturen der braunen und roten, soll auch das Horthy-System[29] am Zugrundegehen der jüdischen Gemeinschaft Rumäniens beteiligt worden sein.

Darstellung der rumänischen kommunistischen Diktatur

Als Herta Müller 1994 der *Kleist*-Preis verliehen wurde, hebt Sie in ihrer Rede die „doppelte Herkunftslast zweier Diktaturen, die ihre Literatur grundlegend geprägt hat" hervor:

> „[...] gezeugt worden war ich nach dem Zweiten Weltkrieg von einem heimgekehrten SS-Soldaten. Und hineingeboren worden war ich in den Stalinismus. Der Vater und die Zeit – beides Tatsachen, die das Sichwieder-Einfinden der Grazie unwiederbringlich machen."[30]

Die thematische Analyse der *roten* Diktatur soll repräsentativ an einem aus drei Romanen zusammengestellten Textkorpus erfolgen. Die ausgewählten Romane beziehen sich auf die diktatorische Wirklichkeit Rumäniens und bieten „ein möglichst exhaustives, vielschichtiges und facettenreiches Bild einer tristen, verlogenen und korrupten Gesellschaft [...] wie auch Erniedrigungen, Ängste und Obsessionen der in ihr geschwundenen *Kreatur*."[31]

Obsessiv behandelt Herta Müller in den nach ihrer Auswanderung 1987 in schnellem Tempo veröffentlichten Werken (*Barfüßiger Februar* 1987; *Reisende auf einem Bein*1989; *Der Fuchs war damals schon der Jäger* 1992; *Herztier* 1994; *Heute wär ich mir lieber nicht begegnet* 1997), in Poetikvorlesungen (*Der Teufel sitzt im Spiegel*. *Wie Wahrnehmung sich erfindet* 1991; *In der Falle* 1996) und Essays (*Hunger und Seide* 1995) das Leben der Menschen in totalitären Systemen, dargestellt am Beispiel Rumäniens, das Herkunftsland der Autorin. Zum Unterschied von der NS-Diktatur, die sie nur vom Hören-Sagen gekannt hat, erlebt sie die kommunistische Diktatur als Zeitzeugin.

Die ausgewählten Romane - *Der Fuchs war damals schon der Jäger* (1992), *Herztier* (1994) und *Heute wär ich mir lieber nicht begegnet* (1997) thematisieren Hauptaspekte der rumänischen kommunistischen Diktatur und bilden zusammen eine Romantrilogie, in deren Fokus der Terror des Geheimdienstes liegt, der auf verschiedene Arten zum Ausdruck gebracht wird. Die dargestellten Figuren sind ohnmächtig gegenüber den diktatorischen Verhältnissen. Gesprochen wird von Verfolgungen, Missbrauch, Gewalt gegenüber der Protagonistinnen, „Wahrnehmungen und Gefühle [werden] in Metaphern [verwandelt]."[32]

---

[28] Die Deportation von Rummäniendeutschen in die Sowjetunion zur Aufbauarbeit ist Thema des Romans *Atemschaukel* und wirdin diesem Beitrag nicht berücksichtigt.

[29] Miklós (Nikolaus) Horthy (1868-1957) war ein österreichisch-ungarischer Admiral und Politiker und leitete in der Zeitspanne 1920-1944 das Königreich Ungarn. Als im Zweiten Weltkrieg Nordsiebenbürgen Ungarn angeschlossen wurde, beteiligte er sich auch an der Seite der Nationalsozialisten an der Verfolgung der Juden und Roma.

[30] Eke, Norbert: Ebenda, S. 2.

[31] Sienerth, Stefan: Ebenda, S. 32.

[32] Müller, Herta: *„Diese Bilder trugen mir die Tage zu*". In: *„Daß ich in diesem Raum hineingeboren wurde". Gespräche mit deutschen Schriftstellern aus Südosteuropa*. Verlag Südostdeutsches Kulturwerk, München: 1997, S. 326.

Der Fuchs war damals schon der Jäger[33] ist der erste Roman, der nach der Auswanderung Müllers in die Bundesrepublik, zugleich aber auch nach dem Fall des Eisernen Vorhangs zwischen Ost und West und dem Ende der Ceauşescu-Diktatur in Rumänien veröffentlicht worden ist.

Ästhetisch und poetisch gilt die „erfundene Wahrnehmung" und deren Rekonstruktion[34]. Gleichzeitig markiert der Roman – aufgrund seiner Entstehungsbedingungen – faktisch eine Form der Autofiktionalität, die Müller seit der Jahrtausendwende mehrfach zum poetischen Prinzip erklärt hat.[35]

Der Roman thematisiert die letzte Etappe der kommunistischen Diktatur in Rumänien, die Orte der Handlung sind Temeswar und ein Dorf nahe der westlichen rumänischen Grenze. Die Zeit ist kurz vor dem Fall des Eisernen Vorhangs, die letzten sechs Monate des Jahres 1989 und der Beginn des Wendejahres 1990.

In dem Roman geht es um die Hauptthemen Freundschaft, Verrat und Verfolgung durch den Sicherheitsdienst im rumänischen kommunistischen Regime. Drei Gestalten - Adina, Clara, Paul – die zu dem Intellektuellenkreis gehören, werden von der Securitate verfolgt. Diesen dreien gesellt sich ein Agent des Sicherheitsdienstes, Pavel Murgu, der eine Beziehung mit Clara eingeht und die Distanzierung der Freundinnen Adina und Clara bewirkt.

Im Roman kommt ein Bündel von Themen und Motiven zum Ausdruck: Kindheitserinnerungen Adinas, sexuelle Verhältnisse in einer Fabrik, Gewohnheiten der Securitate-Agenten, Schulalltag, Claras Liebesverhältnis zu einem Securisten, die Schikanen in der Armee, das Leben an der Donau, die Flucht u.a.

Dargestellt wir ein korruptes kommunistisches System das durch Bespitzelung der Menschen, durch strenge Kontrolle, Angst, Misstrauen charakterisiert ist und somit als lebensfeindliche Umwelt beschrieben wird. Zugleich wird immer wieder auf die Verstrickung Täter-Opfer eingegangen, das sich im Fuchsfell-Motiv aus Adinas Wohnung konkretisiert und als Bedrohung des Individuums durch die Securitate zu betrachten ist. Durch die unternommenen Handlungen des Sicherheitsdienstes werden die Menschen physisch und psychisch bedroht, sie werden entwürdigt, ihnen wird der Zukunftsoptimismus genommen.

Der Titel des Romans weist auf die Thematisierung der Manipulierbarkeit und Täuschungsaffinität hin, eine Problematik, die als Alltagsphänomen in der Diktatur vorgeführt wird. Als Metonymie des Fuchses und zentrales Dingobjekt fungiert ein Fuchsfell aus Adinas Wohnung, das von Agenten der Securitate jeden Tag verstümmelt wird und auf die heimliche Präsenz des Sicherheitsdienstes im Leben aller Menschen hinweist. Damit in Verbindung steht auch der psychische Terror, dem die Menschen ausgesetzt sind. All dies gehört zu den Erfahrungen in der Diktatur.

Der zweite Roman *Herztier* handelt von der Ich-Erzählerin und ihren Freunden Edgar, Georg und Kurt, alle vier Protagonisten stammen aus deutschstämmigen Dörfern und kleineren Städtchen im Banat, was thematisch stark an frühere Erzählungen Müllers wie *Niederungen* und *Der Fuchs war schon der Jäger* anknüpft. Die vier Protagonisten treffen sich, um über den Tod der Studentin Lola, die im gleichen Zimmer im Wohnheim mit der Ich-Erzählerin wohnt, zu sprechen. Lola führt ein Tagebuch, das nach ihrem Tod im Koffer der Ich-Erzählerin gefunden wird.

---

[33] 1992 **i**m Rowohlt Verlag, Reinbek bei Hamburg veröffentlicht.

[34] Bauer, Jaquelin/Kuhl, Nadja: *Der Fuchs war damals schon der Jäger: Ein Exotikum deutscher Literatur oder Herta Müllers Irritationen*. In: Joanna Jablowska/Malgorzata Kibisiak (Hrsg.): *Österreichische Literatur wie ist sie? Beiträge zur Literatur des habsburgischen Kulturraums*. Lódź: 1995, S.28, zit. nach Eke, S. 31ff.

[35] Siguan, Marisa: *Autofiktion, Bildlichkeit und Erinnerung*. In: Siguan, Marisa: *Schreiben an den Grenzen der Sprache.Studien zu Améry, Kertész, Semprún, Schalamow, Herta Müller und Aub.* Berlin/Boston: 2014, S. 246 ff., zit. nach Eke, S. 37.

Das Tagebuch spricht über Armut in Lolas Dorf und über deren heimlichen Wunsch, in der Stadt zu sozialem Aufstieg zu kommen. Das war der Grund, dass sich Lola auf Männer einlässt, beispielsweise einem Mann mit einem „weißen Hemd“ (*Herztier,* S. 35), doch hat sie ein tragisches Ende – sie wird erhängt im Schrank des Wohnheimzimmers entdeckt. Die Ich-Erzählerin nimmt nach Lolas Tod an deren nachträglichen Parteiausschluss teil und wird somit zu einer Mittäterin. Das Auffinden des Tagebuches und die Kenntnisnahme der Informationen verwandeln sie in eine vom Geheimdienst Verfolgte und von Hauptmann Pjele zu mehreren Verhören gerufen wird.

Die Autorin verwendet die intertextuelle Technik und nimmt das folgende Gedicht des rumänischen Surrealisten Gellu Naum auf, das die Protagonisten leitmotivisch durch den Roman begleitet:

„jeder hatte einen Freund in jedem Stückchen Wolke
so ist das halt mit Freunden wo die Welt voll Schrecken ist
auch meine Mutter sagte das ist ganz normal
Freunde kommen nicht in Frage
Denk an seriösere Dinge“[36]

Der Roman *Herztier* stellt das Leben der Protagonisten dar, die den Schikanen, Beschimpfungen – zum Beispiel wird die Ich-Erzählerin als Hure bezeichnet – und Morddrohungen ausgesetzt sind.

Nach dem Abschluss der Hochschulstudien kommen die vier Freunde durch Zuteilungen an verschiedene Arbeitsplätze: Edgar und Georg sind Lehrer an Dorfschulen, Kurt arbeitet als Ingenieur in einem Werk in der Nähe der Stadt und die Ich-Erzählerin bleibt als Übersetzerin in einer Fabrik, wo sie Tereza kennenlernt und eine Freundschaft mit ihr eingeht.

Tereza ist die Tochter eines Nomenklaturisten, rebelliert oft gegen die kommunistische Partei, weil sie sich das auch leisten kann.

Die Freundschaft zwischen den beiden bleibt erhalten auch nach der Ausreise der Ich-Erzählerin. Doch lässt der Geheimdienst nicht locker, man will auch von Deutschland Informationen über die Ich-Erzählerin erhalten.[37] Somit darf die krebskranke Tereza sie in Deutschland besuchen.

Auch hier ist Verrat und Zerstörung der langjährigen Freundschaft durch die Securitate im Spiel: Tereza wird ertappt, als sie den Schlüssel zu der Wohnung der Freundin nachmachen will. Diese Situation trifft die Ich-Erzählerin sehr stark, man kann sagen direkt ins Herz.

Die Kommunikation zwischen den vier Protagonisten wird durch ein Codesystem aufrechterhalten:

> „Ein Satz mit Nagelschere für Verhör, sagte Kurt, für Durchsuchung einen Satz mit Schuhe, für Beschattung einen mit erkältet. Hinter die Anrede immer ein Ausrufezeichen, bei Todesdrohung nur ein Komma.“[38]

Später reisen auch die anderen Freunde aus, denn im kommunistischen Rumänien, wo sie als „Asoziale“[39] beschimpft werden, fühlen sie sich immer mehr als Versager in einer Umgebung, die von Angst und Ungewissheit dominiert wird. Doch zwei von den anfänglichen vier Freunden finden am Schluss des Romans ein tragisches Ende: Georg

[36] Müller, Herta: *Herztier*. Roman, Rowohlt, Reinbeck bei Hamburg, 1. Auflage 1994, S. 5.
[37] https://www.zeit.de/2009/31/Securitate/seite-3 (Zugriff:28.08.2024)
[38] Müller, Herta: Herztier, S. 90.
[39] Müller, Herta: Herztier, S. 197.

begeht nach der Ausreise in Deutschland Selbstmord und Kurt wird vor der Ausreise in die Bundesrepublik erhängt in seiner Wohnung gefunden.

Der Roman *Herztier* bestimmt die Grenzen zwischen Freundschaft, Vertrauen und Verrat unter den Bedingungen der Diktatur. Die vier Freunde sind sehr oft zusammen, sie glauben in dieser Art stärker zu sein. („weil wir Angst hatten“[40]).

Zu den Gestalten des Romans, die auch in den vorangehenden Werken anwesend sind und zum dörflichen Milieu gehören, sind: die Mutter, der trinkende Vater, der schachspielende Großvater und die singende Großmutter der Ich-Erzählerin.

Der dritte Roman *Heute wär ich mir lieber nicht begegnet*(1997) stellt die Unverträglichkeit des Lebens in der Diktatur dar. Das Buch setzt plötzlich mit folgendem Zitat ein: „Ich bin bestellt. Donnerstag Punkt zehn.“[41] Die weibliche namenlose Protagonistin, die im vorliegenden Roman nicht zu dem Intellektuellenkreis gehört, sondern Arbeiterin in einer Fabrik ist, wurde zum Verhör bei der Securitate eingeladen. Der Weg bis zur Securitate stellt die Grundstruktur der Narration dar. Konnte man in den ersten beiden Romanen eine Handlung verfolgen, besteht die Darstellung im letzten Teil der Trilogie aus einem „inneren Monolog“ der Protagonistin, die in der Straßenbahn sitzt und über ihr Leben im kommunistischen System reflektiert.

„Zusammengehalten wird der Roman durch ein rhizomatisches Geflecht wiederkehrender Themen und Motive.“[42] Während der zweistündigen Reise tauchen im Gedächtnis der Protagonistin Episoden aus ihrem Leben - aus der Kindheit und Jugend und Beziehungen zu den Menschen aus ihrer Umgebung - auf, über die sie reflektiert und somit ein Bild des kommunistischen Rumänien konstruiert.

Zugleich wird die Armut des Landes näher beschrieben und die Utopie von der Gleichheit der Menschen im Sozialismus entlarvt. Erwähnt werden auch Menschen, die bei dem Fluchtversuch über die Grenze, um in den Westen zu gelangen, von der Securitate erschossen werden.

Wie auch in anderen Texten Müllers wird über Bespitzelung und Kontrolle im Totalitarismus gesprochen, dabei sind die Hauptmotive auch hier Terror und Angst, eine von Kindheit an bestehende existenzielle „Angst vor und in einem übersichtlichen Gefüge.“[43]

Schlussbetrachtungen

Abschließend kann festgehalten werden, dass es im ganzen Werk Herta Müllers um Erfahrungen in der rumänischen Diktatur geht. Die Hauptthemen ihrer Prosa sind folgende: Diktatur und Repression, gestörte Beziehungen zwischen den Menschen und nicht zuletzt Strategien des Überlebens im Kontext eines grausamen Terrorregimes. Müller glaubt, dass die deutsche Minderheit Rumäniens nur wegen der Diktatur ihre Heimat verlassen hat:

> „Nur die Zwänge und Verstörung durch die Diktatur haben den Exodus der Minderheit (...) möglich gemacht. (...) Nur die Diktatur hat es bei einer so verwurzelten und in ihre eigene Welt verliebte Minderheit geschafft, ihre Häuser stehen und ihre Friedhöfe liegen zu lassen, und die Füße wegzutragen um jeden Preis.[44]

Zugleich gesteht sie ihre Liebe für Rumänien: „Ich mochte dieses Land in seiner Gesamtheit und litt daran, wie es stehenden Auges und mutwillig von diesem Regime ruiniert wurde.“[45]

---

[40] Müller, Herta: Herztier, S. 83.
[41] Müller, Herta: *Heute wär ich mir lieber nicht begegnet Rowohlt*, Reinbek bei Hamburg: 1997: S. 7.
[42] Eke, Norbert: Ebenda, S. 50.
[43] Müller, Herta: *Der Teufel sitzt im Spiegel. Wie Wahrnehmung sich erfindet.* Rotbuch Berlin: 199, S. 15.
[44] Ebenda, S. 328.
[45] Sienerth, Stefan: Ebenda, S. 327.

Zwar bezieht sich der größte Teil ihrer Werke auf die kommunistische Diktatur, die sie als Zeitzeugin erlebt hat, doch schließt sie die NS-Dikatur nicht aus, die behandelt die rumäniendeutsche Autorin als Erinnerung aus zweiter Hand.

Das folgende Zitat von Norbert Eke finde ich als beste Schlussfolgerung zum Aufsatz, der die thematische Analyse von Herta Müllers Prosa unternimmt:

> „Herta Müller selbst repräsentiert und reflektiert sowohl die traumatischen Ereignisse des 20. Jahrhunderts in Europa als auch die kulturelle Andersheit des osteuropäischen Raumes; sie fühlt sich verpflichtet, darüber zu schreiben und ihre Abneigung gegen alle Formen von Autoritarismus zu zeigen. Ihre konstante Beschäftigung mit dem Totalitarismus, ihr Engagement als Enthüllerin von politischen und kulturellen *Wahrheiten* zeichnen sie als eine Autorin aus, für die die personale Integrität das oberste Gebot ist.“[46]

BIBLIOGRAPHY

Antze, Marcel: „Unser Hitler“. *Der Hitler-Mythos im Spiegel der deutschsprachigen Literatur nach 1945.* Wallenstein Göttingen: 2003.

Bauer, Jaquelin/Kuhl, Nadja: *Der Fuchs war damals schon der Jäger: Ein Exotikum deutscher Literatur oder Herta Müllers Irritationen.* In: Joanna Jablowska/Malgorzata Kibisiak (Hrsg.): *Österreichische Literatur wie ist sie? Beiträge zur Literatur des habsburgischen Kulturraums*. Lódź: 1995.

Butzer, Günter; Jacon, Joachim (Hrsg.) *Metzler Lexikon literarischer Symbole.* 2. Auflage. J.B. Metzler, Stuttgart.Weimar: 2012.

Eke, Norbert Otto (Hrsg.): *Herta Müller-Handbuch*. J.B. Metzler Verlag Stuttgat: 2017.

Müller, Herta: *Niederungen*, Rotbuch Verlag, Berlin: 1988.

Müller, Herta: *Barfüßiger Februar.* Rowohlt, Hamburg: 1990.

Müller, Herta: *Der Teufel sitzt im Spiegel. Wie Wahrnehmung sich erfindet.* Rotbuch Berlin: 1991

Müller, Herta: *Der Fuchs war damals schon der Jäger*. Rowohlt, Reinbek bei Hamburg 1992,

Müller, Herta: *Herztier.* Rowohlt, Hamburg: 1994.

Müller, Herta: *Heute wär ich mir lieber nicht begegnet. Rowohlt*, Reinbek bei Hamburg 1997.

Müller, Herta: *„Diese Bilder trugen mir die Tage zu“.* In: Stefan Sienerth: *„Daß ich in diesem Raum hineingeboren wurde“. Gespräche mit deutschen Schriftstellern aus Südosteuropa.* Verlag Südostdeutsches Kulturwerk, München: 1997.

Müller, Herta: *Der Mensch ist ein großer Fasan auf der Welt*. Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main: 2009.

Kegelmann, René: *„Der deutsche Frosch war der erste Diktator, den ich kannte“. Vergangenheitsbewältigung, Nationalsozialismus und Totalitarismus im Werk Herta Müllers*. In: *Deutsche Literatur in Rumänien und das „Dritte Reich“. Vereinnahmung-Verstrickung-Ausgrenzung.* Hrsg. von Michael Markel und Peter Motzan. IKGS Verlag München: 2003.

Kogon, Eugen: *Der SS-Staat. Das System der deutschen Konzentrayionslager*. Heyne Verlag München: 1988.

Rüther, Günther: *Literatur und Politik. Ein deutsches Verhängnis?* Wallstein Verlag Göttingen: 2013.

[46] Eke Otto, Norbert (Hrsg.): *Herta Müller. Handbuch*. J.B.Metzler Verlag Stuttgart: 2017, S. 158.

Siguan, Marisa: *Autofiktion, Bildlichkeit und Erinnerung.* In: Siguan, Marisa: *Schreiben an den Grenzen der Sprache. Studien zu Améry, Kertész, Semprún, Schalamow, Herta Müller und Aub....* Berlin/Boston: 2014.

https://de.wiktionary.org/wiki/Fegefeuer (18.06.2024)

https://www.duden.de/rechtschreibung/reinigen (18.06.2024)

https://archiv.ub.uni-marburg.de/diss/z2001/0061/pdf/dnb.pdf : (21.06.2024)

CHANGING IDENTITIES, DRIFTING INTELLECTUALS

Iulian Boldea
Prof. PhD, UMFST „G.E. Palade" of Târgu Mureș

Abstract: Between the attachment to Romanianness and the virulently proclaimed rupture, the destiny of many intellectuals of the Generation '27, a representative generation for the Romanian cultural geography of the interwar period, is drawn. The ideological evolution of the three intellectuals we are dealing with in this study (Eliade, Cioran, Ionescu) was broadly similar, they had, as Marta Petreu observes, a "stereotypical or monotypical" identity trajectory. In fact, as stated above, the '27 Generation proposed, through its cultural initiatives and doctrinal manifestations, an alternative ideology to liberalism, in terms of the imperative of modernizing Romanian society. The problem for the three of them was their belonging to the ethnic - Romanian identity, as well as their political identity, because, after a period marked by apoliticism, they switched to criticizing the democratic system, and then (with the exception of Ionescu) converted to the ideology of right-wing totalitarianism.

Keywords: generation of '27, culture, identity, metaphysical establishment, ideological argument

Introduction

The interwar period is an era of the consolidation of modern Romania, but also of major ideological deviations. The critic and literary historian Z. Ornea has managed, in his books, to bring out of oblivion the figure of Romanian literary personalities or orientations ignored or misunderstood, but also to explore the social-political and historical image of the interwar period. In his radiography of the interwar landscape, the literary historian has abandoned the clichés and prejudices of communist ideology, restoring a balanced, fair, equidistant perspective on the period and its intellectuals: "From whatever perspective we contemplate the picture of the inter-war period, we have to note that the weight weighs heavily on this third decade (which lasted, in fact, twelve years, because it begins in November 1918 and ends in 1930 [...]. In the following decade, the intentions emphasized before were clarified, the emphases shifted. But the map remained, in its characteristic data, the same as that fixed by the upheavals of the third decade." The ideological slippages, the political upheavals appeared a few years after the 1918 Unification, with anti-Semitic student movements and the establishment of fascist-type organizations, Nicolae Manolescu observing that "Romanian liberal democracy resisted the extremist assaults in the third decade, and only lost the game at the end of the fourth." Zigu Ornea notes that in the twenties the signs of modernity are preponderant, through the influence of the idea of synchronization with the European spirit, so that in the thirties the dominant ideology is influenced by traditionalism, orthodoxy, and trăirism. Anti-Semitism grew in the following decades, especially in the 1930s, first as a social movement, then as an increasingly ideologically marked orientation. The literary historian reveals all these aspects in a remarkable analysis of extremist political discourse, perceived in all its diversity and with all its social-historical consequences, in a nuanced, balanced, anti-dogmatic spirit. Nicolae Manolescu rightly remarks that "Zigu Ornea's merit is to have balanced the perspective on the second important period in our modern history, after that of Carol I. Informed, endowed with professional common sense, objective and modest, Zigu Ornea should be consulted by all lovers of ideological hypotheses about the interwar period. And not only, of course." Z. Ornea is, it has been said many times, a spirit of Lovinescian extraction, rigorous and exact in his documentary incursions, provided with spectacular historical-literary connections and quilts, meticulous in the exploitation of

details, offering ethical examples extracted from scenes, events and cultural figures, always in search of truth, democracy and liberalism in expression and thought, so that the whole of Z. Ornea is nothing but "an act of deep and substantial patriotism" (Mircea Iorgulescu).

The '27 generation, as it was called by Dan C. Mihăilescu, was a large-scale intellectual phenomenon, with a coherent cultural project and well-coagulated public events. The two manifestos (Itinerar spiritual, by Mircea Eliade, and Manifestul Crinului Alb, written by Sorin Pavel, Ion Nestor and Petre Marcu-Balș/Pandrea) propose two possible ideological trajectories of the group. The characteristics of the generation, generally assumed by all its members, are linked to an anti-Juninist, apolitical tendency and, above all, to opposition to tradition, to previous generations, an attitude deriving from the imperative of removing Romanian culture from provincialism and synchronizing it with European values. Not by chance, Eugen Ionescu considered this generation to be "paricidal", a generation that harbored the ambition to devour its ancestors. The generation's project is defined, among others, in an insurgent spirit and tone, by its leader, Mircea Eliade, who, for example, in his article How Revolutions Begin, wrote: "I believe that one of the dramas that the Romanian intellectual suffers is to witness the popularization of the ideas and ideals in which he believed, which he experienced and made his own with toil. For the last ten years there has been talk of nationalism, of ethnicity and authentically Romanian creation, of the peasant state, of the organic state, of the mysticism of popular myth, of race, of orthodoxy, of heroism as the meaning of existence - and all, but absolutely all, of these formulas, which represented a certain spiritual effort, certain soul experiences, have found their way onto the political market."

The opposition between culture and politics, which was assumed and practiced, at least at the beginning, by the members of the '27 Generation and, especially, by Eliade (by proclaiming apoliticism as a firm ideological argument), seems to fade later, when the criterionist cultural project enters, after 1932, in another zodiac, in which the interference with the political sphere is more and more accentuated. In the autumn of 1932, the Criterion association organized a series of conferences on the profiles of leading personalities of the time, including prominent politicians such as Lenin, Mussolini and Gandhi. The idea of modernization through culture, through the appropriate and consistent promotion of spiritual values, increasingly took on an ideological or even political stamp. The '27 generation contains, in its rather heterogeneous structure, leading intellectuals such as Mircea Eliade, the group's leader, Emil Cioran, Mihail Sebastian, Constantin Noica, Mircea Vulcănescu, Petre Țuțea, but also other secondary figures (Traian Herseni, Anton Golopenția or Ernest Bernea, Petru Comarnescu, Ionel Jianu, Alexandru Elian, Dan Botta, I. Biberi, Petru Manoliu, Dan Petrașincu, George Matei Cantacuzino, Alexandru Cristian Tell, Mihail Polihroniade, Arșavir Acterian, etc.).

Close to spirituality, to the essence of the Romanian soul, to the values of the organic traditions of Orthodox origin, the exponents of traditionalism, among whom Nae Ionescu and his followers from the Criterion circle should be mentioned, emphasized the fundamental incompatibility between Romania and Western Europe. They considered that Romania's development should be based on "organic realities" and not on the assimilation of social or economic models or resources from abroad. A third way to solve this equation was represented by the peasants and especially by Virgil Madgearu, who sought a solution reconciling democracy and Western technology with "unique indigenous agrarian structures".

The cultural climate at Criterion is therefore the point of convergence of diverse, heterogeneous concepts, ideas, visions and attitudes. Petre Comarnescu summarizes it as follows: "Criterion began to signify not so much by the personal worth of its members, by their individualities, but above all by the new working method it established: collaboration, cooperation, discussing problems together, harmony between the different intellectual

professions". The abandonment of the principles of apoliticism and the integration of some of the group's members into different political orientations is observed, recognized and even incriminated by some of its representatives. Petru Comarnescu, for example, observes that "some of the members are switching to the right-wing movements, such as Mișu Polihroniade, who first tried to win the sympathy of Argetoianu and other politicians. We are in for many surprises, as positions are now beginning to be more clearly established - for those who understand active politics, on the left or the right. Our generation is divided into two sharply opposing and fiercely fighting camps". Mihail Sebastian's position on the involvement/non-involvement of the '27 generation in politics is even more clear-cut. Sebastian considers that, despite all the initial declarations of non-involvement, this generation had a political attitude from the very beginning, insofar as it took a firm stance on the concept of 'national specificity': 'It was 1927 when all my generation comrades started. Well, the groupings quickly identified themselves, and I am not exaggerating when I say that the criterion for division was none other than the attitude towards the idea of national specificity. In order to further emphasize their position, the new intellectual recruits grouped themselves around two opposing magazines: Duh and Slove and Kalende. As a result, one part of Criterion was oriented towards Legionary ideology (Mihail Polihroniade, Haig Acterian, Marietta Sadova, Alexandru Christian Tell), another part (Eliade, Noica, Mircea Vulcănescu, Cioran) rallied to the ideology and philosophy of Nae Ionescu, of the extreme right, while a last faction embraced the communist ideology (Al. Sahia, Bellu Zilber, etc.) In fact, from 1932-1933, the '27 Generation split between the extreme right and the extreme left, a fact noted by Emil Cioran, among others, a young thinker who at one point came very close to Nazi ideas: "Right and left build on the ruins of freedom". In fact, Cioran observes that opting for the two extremist doctrines means not only renouncing the articulations of the idea of freedom, but also abolishing ideological openness and dialog, which are typical premises of a democratic system.

Of course, the similarities between the two major orientations do not stop there; they seek to assume, for example, a messianic meaning, which can be seen in the struggle to abolish democracy and establish a society purified of all foreign elements. The Legionaries, through Corneliu Zelea Codreanu and the other exponents of the extremist ideology, adopted a strategy of racial purification, to which the Jews in particular fell victim, while at the same time exposing a troubled ideology in which mysticism, discrimination and contempt for any democratic idea are evident. In fact, as stated above, the '27 Generation proposed, through its cultural initiatives and doctrinal manifestations, an alternative ideology to liberalism, in terms of the imperative of modernizing Romanian society. A key concept that recurs obsessively in the public writings of the representatives of this generation is that of 'revolution', a concept purged of any political connotation, which reveals the need for a new beginning, a firm opposition to the past and to tradition and a legitimization of identity that is, in a certain sense, timeless. Of course, it can be said that Eliade, like the other choirs of the generation, was confronted with an identity problem/ aporia. The ideological evolution of the three intellectuals we are dealing with in this study (Eliade, Cioran, Ionescu) was broadly similar, they had, as Marta Petreu observes, a "stereotypical or monotypical" identity trajectory. The problem for the three of them was their belonging to the ethnic - Romanian identity, as well as their political identity, because, after a period marked by apoliticism, they switched to criticizing the democratic system, and then (with the exception of Ionescu) converted to the ideology of right-wing totalitarianism. Marta Petreu thus observes a similar scenario, which could be inventoried for these intellectuals: "a spiritual apolitical moment, then a political conversion and an ambivalent passion for Romania, then a trauma with disappointment, and finally an apostasy from Romanianness, with a complementary adoption and construction of a fantasmatic identity".

The Eliade case

The stature of Mircea Eliade's personality can be subsumed under the double vocation of the author of the History of Religious Beliefs and Ideas, for whom scientific study, as well as literature, are ways of deciphering the signs of the world and of history, privileged hermeneutic ways. However, it must be emphasized that literature is not an easy, didactic, demonstrative illustration of the scientific idea; the two universes explain and illuminate each other's meanings and symbols. Thus we arrive at a generative, archetypal relationship for Eliade's creative effort: the hermeneutic relationship. On the other hand, Mircea Eliade's literature contains, as is well known, numerous elements of modernity in terms of epic construction, fictional representation of reality or formal expression: the insertion of the interior monologue, temporal ruptures and distortions, the use of confessional modes, the presence of essayistic elements, the well-balanced combination of narration of facts and commentary or interpretation of them, etc. On the other hand, the role of the symbol in Eliade's work is of prime importance, and its unifying and integrating function is what allows the disparate fragments to coagulate into a harmonious whole, to take on an organic form. Hermeneutics is, for Mircea Eliade, the methodological approach best suited to deciphering and interpreting the meanings of religious symbols, as the author himself observes: 'Hermeneutics is the search for the meaning, the significance or meanings which, over time, a particular idea or phenomenon has had. One can make the history of different religious expressions". Eliade's memoirs have the fluent form of a narrative of his own life and destiny, textually staged from the tutelary perspective of authenticity, a key concept of his literature. The author's "spiritual biography" (Mircea Handoca) is dominantly synthesized. While respecting the chronology of his own life, the author also proceeds with a series of intercalations, temporal interferences and shifts in the spatial dimension, which act as a context for the narrative. Memorable are some interior scenes, some descriptions of the author's familiar spaces (the famous attic, for example), but also the meticulous epic representation of events that marked the biographical and artistic destiny of the scholar and writer.

On the other hand, some portraits of personalities of the inter-war period are worthy of note, with their essential character traits, in more contrasted or more broadly drawn portrait lines, with exponential tics and gestures, with revealing features. Very significant is the portrait of Nae Ionescu, the professor of philosophy who marked the spiritual destiny of many intellectuals of the inter-war period. The portrait is accompanied by an introduction in "context", highly suggestive of Eliade's epic talent: "I will never forget the first metaphysics lesson I attended. He had announced a lecture on 'Faust and the problem of salvation'. The "Titu Maiorescu" auditorium was full and I found it hard to find a seat at the back, in the very last pew. A pale, dark-haired, bare-headed man came in, with dark, bushy, mephistophelian arched eyebrows and large, dark blue, steely, unusually glittering eyes; when he unexpectedly darted his gaze from one wall to another, it was as if he had flashed lightning in the auditorium. He was slender, rather tall, soberly dressed, but with an elegant carelessness; and he had the most beautiful and expressive hands I ever saw, with long, slender, nervous fingers. When he spoke, his hands shaped his thought, emphasized nuances, anticipated difficulties, question marks (...). He sat in his chair, rolled his eyes to the back of the auditorium and began to speak. Suddenly there was an unnatural silence, as if everyone was holding their breath. Nae Ionescu didn't speak like a professor, he wasn't giving a lecture or a lecture. He started a conversation and addressed us directly, to each of us individually, as if

he was telling us a story, presenting a series of facts, proposing an interpretation and then waiting for our comments. You had the impression that the whole lesson was just part of a dialog, that each of us was invited to take part in the discussion, to share our opinions at the end of the lesson. You had the feeling that what Nae Ionescu said you couldn't find in any book. It was something new, freshly thought out and organized there in front of you, on the desk. It was personal thinking and, if you were interested in this kind of thinking, you knew that you couldn't find it anywhere else, that you had to come here to get it from the source. The man on the desk would talk to you directly, he would open up problems and teach you how to solve them, he would make you think."

Writing represented for Eliade a permanent dedication, a fascinating involvement in the universal rhythms and in the rhythms of his own destiny, it meant tension of understanding and realization, fervor of rediscovering the thrill of authentic, uncontradicted living ("To feel how each written line tears you out of your life, it soaks your blood, it consumes your brain. To feel how writing squeezes all the substance out of your life. That's the only way it's worth writing"). Mircea Eliade's autobiographical texts, be it his diary, his memoirs or his book of interviews, are all revealing of the stature, methods, poetics and poetics of the writer and scholar. We find here, in a fragmentary, concise or, on the contrary, digressive style, the essential data of his spiritual portrait, his unmistakable physiognomy, the landmarks of his own destiny and, at the same time, the articulations of his work of overwhelming complexity and depth.

At the beginning, Mircea Eliade adopted an apolitical stance, but he supported the idea of national specificity, the valorization of indigenous resources, together with an appeal to the values of democracy, liberalism and individualism. Eliade's evolution towards legionnaireism (in November-December 1935) was slower than Cioran's more impulsive and impetuous one. In this respect, the appeal to the notion of the "new man", to the primacy of the spirit and to a major emphasis on the imperatives of the elite are recurrent themes in Eliade's public writings of this period. For Eliade, politics and culture are antinomic notions, his work being, until 1935-1936, circumscribed to an apolitical sphere. After 1936, Eliade believes that the involvement of intellectuals in politics can no longer be disavowed; on the contrary, it should be encouraged as a necessary part of civic intervention, apolitical activism becoming a "civil" imperative. The period January 1937-February 1938 is marked by firm pro-legionist stances, set out in the press of the time (15 articles). Eliade believes that the social classes that provide the foundation of a nation are in fact the peasantry and the intelligentsia, emphasizing that Romania's intellectual elite can lead to the redemption of the Romanian nation. Anti-Semitism is very transparent in Eliade's articles from this period: "Since the war onwards, the Jews have overrun the villages of Maramureș and Bucovina and have obtained an absolute majority in all the towns of Bessarabia... And if you say that on the Bucegi Mountains you no longer hear Romanian, that Yiddish is spoken in Maramureș, Bucovina and Bessarabia, that Romanian villages are perishing, that the face of the towns is changing, they count you as serving the Germans or assure you that they have made laws for the protection of national labor. (...) I know very well that the Jews will scream that I am anti-Semitic, and the democrats that I am a hooligan and a fascist... It would be absurd to expect the Jews to resign themselves to being a minority with certain rights and very many obligations - after having tasted the honey of power and having conquered so many commanding posts." Constantly concerned about Romania's destiny, Eliade believes, unlike Cioran (who believed that Romania's emergence from its state of minority and improvisation can only be ensured by a "historical leap" achieved by a far-right regime), that Romania's destiny can be reassessed and improved by a spiritual revolution realized under the leadership of a legionary elite. It can be observed that Mircea Eliade's closeness and even involvement in the Legionary movement, an anti-democratic, anti-Semitic and illiberal political

movement, was to a large extent favored by the philosophy to which the young leader of the generation adhered, a vitalist, existentialist philosophy that exalts irrationalist impulses; thus Eliade's xenophobic or anti-Semitic statements fall within the sphere of concessions made to the extremist Legionary ideology. Eliade's intellectual and emotional background was tolerant, marked by good faith, openness and tolerance, so that the deviations between 1937 and 1938 can only be regrettable. However, his universally recognized and legitimate creation is devoid of resentment towards the Romanian identity, Eliade always remained attached to his ethnic belonging, without any rest.

Emil Cioran and the "face change"

Considering that Cioran's work "presents a surprising homogeneity of themes and attitudes", Sorin Alexandrescu does nothing else, in a chapter of Looking Back, Modernity, than to state the essential feature of the philosopher: the constancy in scriptural reactions, the ever-renewed assiduity in designating the same themes of meditation, the relevance of a style that is equal to itself, recurrent, refusing any avatar, a monadic style and, to the same extent, open to a plurality of readings. It is known, then, that Cioran's work is nothing more than a sum of fragments, freed from any will to construct, fragments "constructed" deliberately in this way, out of the philosopher's horror of any system, of any ontological or epistemological authority, whether this manifests itself in the real world or is materialized in a space of ideas. The freedom of associations, the very subtle taste of paradox, the ideation stripped from the morgue, give Cioran's phrase its inner tension, the dynamism of living and speaking. It can also be said that between Cioran's biography and writing there are numerous bridges, filiations, connections either subtle, implicit or more apparent. Hence, from this biography/writing parallelism, the thematic dichotomy that has always followed Cioran results; history and utopia are the dichotomous ambivalences that feed, with increased energy, the philosopher's substance. Always ruined in the face of a hysterical history, utopia is, in turn, acclaimed and denigrated. Its signs are inverted, as history is ignored or rejected with hostility. The text is itself the scene of such a confrontation, not without pathos, between history and utopia, a fact clearly expressed by Sorin Alexandrescu. Between the active involvement in history (or messianism) in The Transfiguration of Romania and the ignorance of history, the destiny of the thinker is circumscribed, who will be faced with two decisive options, which will mark him definitively. A first option is that of exile, this "non-place", as Sorin Alexandrescu calls it. The second choice is fixation in the canons of another language; uprooting is followed by a stubborn search for a new identity. Or perhaps we are dealing here with a camouflage maneuver, with a sort of pseudonym technique subtly slipped into the linguistic strategies offered by the new idiom? Exile undoubtedly represented, for Cioran, in equal measure, inner tearing and liberation, refuge and damnation, resignation and clamoring for an uprooted destiny. The lack of national determinations, which is the condition of the exile, the loss of identity that the stateless person feels are compensated, in a certain way, by finding himself in a space of universality, of a generic humanity, freed from the grip of national landmarks. Cioran's exile therefore becomes more and more an exile with metaphysical connotations, so that the terms here or elsewhere lose their strictly geographical determinations, acquiring rather symbolic contours. Melancholy is, as Sorin Alexandrescu observes, a recurring topos in Cioran's philosophical fragments. This state of mind of undoubted ambiguity, with fluctuating contours, is made up of boredom, of the absence of the beloved being or of a spiritual principle with an integrative character, of nostalgia for something undefined and a propensity towards a barely glimpsed absolute, of hatred and longing. The consciousness of the exile, the consciousness of a marginal, in essence, is thus dominated, decisively marked by the impact with the contradictory flow of melancholy, a

state that installs the being in a space – both ontological and scriptural – of overwhelming uncertainty.

No matter how many psychoanalytic or psychoanalyzable sources one might attribute to it, it is certain that melancholy is the product of an aggression on the consciousness, a trauma that will persist in the abysmal ego of the thinker and will mark his writing, his destiny, his way of relating to the world or to his fellow men. The emblematic metaphor for this postulation of melancholy as a generating element of Cioran's being and writing seems to Sorin Alexandrescu to be the image of a "lone man behind a window, inactive, looking, motionless, at the moving, slippery, ephemeral world outside". It is the metaphor of absolute solitude, of the presence of the self in front of an alterity that it seeks to abolish through unrealization, through forgetting, through the dissolving exercise, this time, of the gaze. Cioran's condition as a marginal being, as a being who vehemently refuses any institutionalization, outlined by Sorin Alexandrescu in his study of Cioran the day after the revolution, is, without a doubt, one that also implies a refusal of modernity. Cioran is a thinker at the crossroads of his century, a century of all pluralisms and simulacra. It is clear that Cioran is aware of the relativity of his own discourse, oscillating between marginality and universality. From this angle, the comparison between Cioran and Diogenes the Cynic is not at all without foundation. Both Cioran and Diogenes are beings who refuse any social commitment, who stand in the penumbra of the social, even if Diogenes, unlike Cioran, also has spectacular gestures. Cioran is, one might say, an anti-modern by definition, who perceives the world of modernity as a world of devalued signs, of simulacra, of appearances without content, in which discourses, of disconcerting plurality and overwhelming polysemanticism, can no longer be heard, perceived, understood. Hence Cioran's nihilistic vocation, hence his anti-modern radicalism which, however, does not propose a compensatory program, a clear alternative, as Sorin Alexandrescu well specifies.

One of the aporias that have become almost commonplace in the reception of Cioran's work is the relationship between integration and alienation, between the communicable and the incommunicable, between identity and rupture in the thinker's work. The great loner and the great skeptic of our time, Cioran expressed, in his aphorisms, the fundamental inability to attach himself to a firm national identity, in a disillusioned affective projection, in which the refusal to fixate translates into a fundamental need to search for one's own roots, even if these are often identified with ontological nothingness: "When you think of the other small countries, which have done nothing and indulge in unconsciousness or in an empty, unjustified pride, then you cannot hold back your admiration for the lucidity of Romania, which is not ashamed to make fun of itself, to shake off its nothingness in self-contempt or to compromise itself in a dissolving skepticism." Very illustrative of this dialectic of identification and distancing from the identity image of his homeland is the volume Mon pays (My Country), published in a bilingual edition by Ed. Humanitas, in 1996. "A specialist in obsessions", as he is acknowledged, Cioran confesses, in Mon pays, the Romanian identity obsession, the passion he nurtured, at that time, for his own country, with its marginal destiny, with its historical geography damaged by the ravages of an atemporal and metaphysical hubris: "I was far from turning thirty when I happened to develop a passion for my country; a desperate, aggressive passion, from which there was no escape and which harassed me for years. My country! I wanted to cling to it at all costs – and I had nothing to cling to. I could find no reality for it, neither in its present nor in its past. Full of rage, I attributed a future to it, I invented it, I embellished it, without believing in it for a moment. I ended up attacking it, this future, by hating it: I spat on my utopia. My loving and delirious hatred was, so to speak, devoid of object; my country was turning into dust upon meeting my gaze". Attachment to one's own country is, for Cioran, one of those paradoxical, contradictory and oxymoronic feelings, in which love and hate, attraction and repulsion

intertwine to the point of indistinction. His often denigrating passion has as its only purpose the assumption by one's own country of a destiny that would emerge from the shadow cone of historical anonymity. The strength, vitality, grandeur are rather projections of a will to historically legitimize one's own nation: "I wanted it strong, immeasurable, crazy, like an evil force, a fatality that would have made the world tremble, and it was small, modest, lacking the attributes that make up a destiny."

There is a considerable distance between the visionary and transforming pride of the young philosopher and the mediocre destiny of the country to which he belongs. In fact, Cioran does nothing more than outline, in his early books, an ideal image of Romania, rather an ideal projection, a utopian geography, maintained and sustained by his visionary drive. The attachment to Romania is perceived as an epistemological sanction, as a form of quixoticism and illusory prophetism. A country without destiny, Romania is no less an ideological product of consciousnesses that seek their own ontological legitimation by assuming the indissoluble bond with their country ("And this love became a punishment that I claimed against myself and a ferocious quixoticism. I discussed endlessly the fate of a country without fate: I became, in the true sense of the word, a prophet in the wilderness"). The philosopher's identity is linked to the matrix space that legitimizes his fervors and despairs to the point of exasperation. Referring, in Mon pays, to the Transfiguration of Romania, Cioran lucidly x-rays his obsessions and excessive feelings that the destiny of his own country has provoked in him. The "thirst for the inexorable" from which the philosopher's passionate passions began, his tortures and vigils, which increasingly resemble, as it is specified, "someone else's", from the angle of temporal and affective distance, transpose Cioran into a space of rationality that discerns, in the mirrors of the past, the troubled face of the teenager thirsting for the absolute and disgusted with certainties.

The aporias of communication that give relief to Cioran's writings have a fluctuating content, being born from the undulations of paradox and the baroque formations of oxymoron. Love also presupposes revolt or hatred, just as attachment has as its necessary corollary repulsion or passionate, resentful involvement: "I loved being put to the test: and the supreme test seemed to me to be precisely the fact of having been born in my country. But the truth is that at that time I had an insatiable need for madness, madness twinned with action. I felt the need to destroy. I spent my days preferring images of total annihilation in my mind." From compensatory hatred towards the minor destiny of the country of his birth, Cioran moves on to hatred towards himself, which is clearly evident in almost all of his aphorisms. His broken, illegitimate identity is legitimized precisely through this fortuitous duality of passion/detachment, which gives originality to Cioran's entire work, just as the revelations of hatred and exasperation of being represent the binder of a resentful and, at the same time, ruthlessly lucid philosophy.

The social and political ideology to which Cioran adheres in the interwar period, under the influence of his mentor, Professor Nae Ionescu, is based on several firmly supported principles: the criticism of social injustice, but also of the democratic regime, the rejection of the idea of historical progress, the valorization of irrational forces, of the collective unconscious, the exaltation of fascist-type totalitarianism, the promotion of anti-Semitic ideas and attitudes, etc. It is known that, if, until the 1920s, the Jewish problem was treated in a social and economic key, in the 1930s it is valorized in a metaphysical framework. A proof of the controversies of the interwar period on the subject of the Jewish issue is the dispute around Nae Ionescu's preface to Mihail Sebastian's novel De doua mii de ani, where "Jewishness" is blamed with the help of religious-metaphysical arguments. For Nae Ionescu, the Jew is "substantially ill", his illness being one related to his foundations of ontological substance, and not to the relations with otherness. In this way, a hiatus is created between Jews and other people, so that the Jew is something other than us, he can even be

eliminated, without fear of sanction. If, before the 1930s, anti-Semitism was theoretically grounded in the idea of economic competition, during the interwar period, that part of the Generation of '27 that turned to the extreme right legitimized a metaphysical foundation: the Jew is no longer perceived only as an economic "competitor", he embodies pure evil, which can be removed through religious support (in the case of the Legionary doctrine) or by appealing to metaphysics, as Emil Cioran notes. Having left for Munich on a scholarship, Cioran, in his articles from this period, praises Hitler and Nazism, from the angle of a vitalist and irrational "philosophy", which exalts action and fervent involvement in history. Nae Ionescu's influence is what determined the great young intellectuals of the Generation of '27 to get involved in the extreme right-wing orientations of the interwar period: Cioran, from 1933, Eliade from 1934, Noica from 1938. In this spirit, Cioran, during this Munich period, gave unreserved praise of Hitler: "There is no politician in today's world who inspires me with greater sympathy and admiration than Hitler. There is something irresistible in the destiny of this man for whom every act of life gains significance only through symbolic participation in the historical destiny of a nation." Capitalizing on an aggressive, shocking rhetoric of nationalist and, often, anti-Semitic fervor, using exaggerations and inflamations with existentialist philosophical support, Cioran creates, in The Transfiguration of Romania, a synthesis of the anti-Semitic theories up to that time, in a vigorous and intolerant style. The essential idea that structures this book is that of the necessity of founding a totalitarian state, which would "save" the destiny of Romania from its minor, insignificant status. In Cioran's conception, Jews are fundamentally distinguished from other people, so that solving the "Jewish problem" is necessary and desirable: "The Jew is not our fellow man, our neighbor, and no matter how much intimacy we allow ourselves with him, a chasm separates us, whether we want it or not." The conclusion that Cioran draws from these radical assertions is that "we must ultimately acknowledge with melancholy that anti-Semitism is the greatest praise paid to the Jews." Cioran's ambivalent feeling towards Romanian belonging (attachment/denial) is thus combined with the assumption of a paradoxical, ambivalent vision, in which ideas and conceptions of different origins dispute their primacy in the thinker's ideological repertoire, in this period of extreme historical convulsions.

Eugen Ionescu – a defender of democracy

Promoter of the theater of the absurd, literary theorist, prose writer and memoirist, Ionesco did not escape, shortly after his disappearance, the negative passion of some and others. Let us recall at least the book by Alexandra Laignel Lavastine Cioran, Eliade, Ionesco – l'oubli du fascisme, a "model" of bad faith and inadequate interpretation of a creation and an existence put entirely at the service of the values of democracy. Beyond this, the work and creative destiny of Eugène Ionesco aroused, after 1989, the interest of some critics, Romanian and foreign, who valued the meanings of his texts in their authentic spirit and in their polymorphic relief. The frequently unfair view of Eugen Ionescu considered that he had turned to the right, and even to the extreme right, an improbable fact, which honest researchers of his work have not hesitated to attest. One of them, Gelu Ionescu, rightly considers that Eugen Ionescu is an "unconditional and uncompromising defender of democracy": "Some see in him – even Alexandra Lavastine – a leaning towards the right; I think it is a distorted optical effect: for me, he remains – as a political position – an unconditional and uncompromising defender of democracy, a radical anti-totalitarian." Rereading Ionescu's journalism is instructive for several reasons. First of all, we can imagine, by reading these articles, essays, notes, diary pages published in various publications of the interwar era, the profile of an intellectual with an acute sensitivity to literary current events, to the problems of his time. In Ionescu's alert, fragmentary and stringent writing we find the

writer's need to assume his own condition, in all his defining data, we find the disturbing interrogations of an unhappy conscience tortured by doubts and anxieties, his need for certainties and, above all, for authentication of his own being. Virgil Ierunca observes, in this sense, among other things, that "Eugen Ionescu makes literature, despite the fact that God exists, creates - indirectly paying homage to decreation - thus answering his initial and essential question. Sometimes he doubts what he does. But to do means, for him, to be." Sensing all the disharmony and cracks in the world's order, the writer finds himself in the condition of a creature thrown into the world and in time, in the condition of a puppet manipulated by divinity. "I accept my state of being a puppet. "I accept the metaphysical ridiculousness of my human condition," Ionescu writes in a prose piece from 1933. Summing up his existence to the state of a mechanical-looking creature, with a completely relative autonomy, the writer never stopped trying to explain the springs of his own destiny, marked by the agonizing imprint of time and the pallor of a delirious history. On the other hand, the essayist acutely feels the fatality of his own organic composition, a composition that submits to tyrannical forms and pre-established patterns. The inability to be in an absolute state of individuality, the affiliation to the tics, myths and taboos of the sociocultural context, the serialization in a forma mentis that exerts an almost dictatorial pressure, all these limitations are inventoried and disavowed by the young publicist.

Eugen Ionescu's Romanian-language journalism is quite heterogeneous; it includes articles and essays, literary reviews, interviews, responses to surveys, drama reviews, art reviews, but also diary entries. One of the concerns of a revealing constancy for the young Ionescu is related to the condition of literature, to the act of writing and to the very subtle mechanisms of creation. Ionescu's effort is mainly to release the specificity of literature, of art in general, by outlining the opposition between the sphere of aesthetics and the referential universe, in all its primary concreteness. In the young Ionescu's vision, the aesthetic has an undeniable capacity for liberation, for purification of the being, for articulating a harmony of the individual with his deep self. This dichotomy social universe/aesthetic universe is one with fruitful consequences in the field of meditation on poetry, for example. Ionescu's observations on poetic form and content, on the technique of expression, on cultured and naive poets, on the implications of lyrical revelation or on the benefits of rational motivation of the poetic state stem from a nuanced understanding of the poetic phenomenon and of the mechanism of creating the literary effect. On the other hand, in an article entitled Contra literaturii, Eugen Ionescu makes the apology of vitalism and the spirit of spontaneity, in opposition to litera(ture), which has the gift of mortifying the avatars of the existent in all its plenitude. The moments of maximum communion of the self are achieved only through intense, pathetic living, by resorting to the exercise of uncensored affectivity.

The tone of many of Eugen Ionescu's articles from the interwar period is polemical, the accents are vehement and the replies are cutting. The publicist is blunt, sometimes to the point of questioning the very existence of Romanian culture, or of a Romanian literary tradition. Obviously, such statements are made not only from a spirit of rebellion, but rather from an impulse of urgency, which the essayist feels, from the need to improve a state of affairs felt as deplorable. The exaggeration is obvious. In his articles scattered in the press of the interwar period, the young Ionescu stages verve, spontaneity, an iconoclastic and dubious spirit, but also the fascination of an incisive phrasing, not devoid of lyrical thrill or metaphysical iridescence. These articles are, above all, testimonies of a consciousness for which literature is destiny and redemption, dramatic deposition and document of interiority. It is clear that, in the case of Eugen Ionescu, the identity crisis is closely linked to Jewishness, to the anti-Semitic “father figure” and to the anti-Semitic excesses of the interwar period. Ionescu's criticism of democracy does not fail in its adherence to extremism, because the author of Nu defines himself first and foremost by his fundamentally democratic stance. In

the alchemy of Eugen Ionescu's personality, Romania is identified with the odious and anti-Semitic "father's country" and France with the "beloved mother's country" (Marta Petreu). Relevant in this regard is the overcoming of the national sphere and of feelings, more or less inflamed, and the integration into the perimeter of universality, through work, thought and attitude. Fascinated, at a certain point, by totalitarian ideology, Eliade, Cioran, or Noica, to mention only the cases of exemplary intellectuals of the era, later renounced these "errands" of youth. The ghosts of the past did not cease, however, to haunt the reception of works of remarkable philosophical or scientific stance. The case of Eugen Ionescu is that of an intellectual attracted to the values of democracy, but also to the values of liberalism, from which he never renounced. Of course, one can perceive, following the analysis of the identity trajectory of the three exponents of the Generation '27 who were the subject of our research, a similarity of reaction, attitude and vision, from the fervor of assuming a passionate attachment to the Romanian identity, to the vehement denial of it. Between the attachment to Romanianness and the virulently proclaimed rupture, the destiny of many intellectuals of the Generation '27, a representative generation for the Romanian cultural geography of the interwar period, is drawn.

BIBLIOGRAPHY

Berceanu, Barbu B., *Istoria constituțională a României în context internațional, comentată juridic*, Editura Rosetti, Bucureşti, 2003;

Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Minerva, Bucureşti, 1985;

Călinescu, Matei, *Eugène Ionesco: teme identitare şi existențiale*, Ed. Junimea, Iaşi, 2006;

Emil Cioran, *Schimbarea la faţă a României*, Editura Humanitas, București, 1990;

Culianu, Petru, *Mircea Eliade*, Traducere de Florin Chiriţescu şi Dan Petrescu, Editura Nemira, Bucureşti, 1995;

Eliade, Mircea, *Profetism românesc*, 2 vol., Editura Roza Vânturilor, Bucureşti,1990;

Ionescu, Gelu, *Anatomia unei negații. Scrierile lui Eugen Ionescu în limba română (1927-1940)*, Editura Minerva, col. Universitas, București, 1991;

Liiceanu, Gabriel, *Itinerariile unei vieţi: E.M. Cioran; Apocalipsa după Cioran*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2011;

Gray, John, *Liberalismul*, Editura Du Style, Bucureşti,1998;

Handoca, Mircea, *Mircea Eliade, pagini regăsite*, Editura Lider, Bucureşti, 2008;

Laignel-Lavastine, Alexandra, *Filosofie şi naţionalism. Paradoxul Noica*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998;

Lovinescu, Eugen, *Istoria civilizației române moderne*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1972;

Oișteanu, Andrei, *Imaginea evreului în cultura română*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2001;

Ornea, Zigu, *Anii 30. Extrema dreaptă românească*, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1996;

Sebastian, Mihail, *De doua mii de ani…*, cu o prefață de Nae Ionescu, Editura Humanitas, Bucureşti, 1990;

Sebastian, Mihail, *Jurnal 1935-1944*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1996;

Volovici, Leon, *Ideologia naţionalistă şi „problema evreiască" în România anilor'30*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1995;

Vulcănescu, Mircea, *Dimensiunea românească a existenţei*, III, *Către fiinţa spiritualităţii româneşti*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1996;

Petreu, Marta, *De la Junimea la Noica. Studii de cultură românească*, Editura Polirom, Iaşi, 2011;

Petreu, Marta, *Un trecut deocheat sau Schimbarea la faţă a României*, Editura Institutului Cultural Român, Bucureşti, 2004;

Savater, Fernando, *Eseu despre Cioran*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998;

Simion, Eugen, *Cioran, Noica, Eliade, Mircea Vulcănescu*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2000.

NON-FIGURATIVE PAINTING IN SUPERIOR PALEOLITHIC: SIGNS, "COLOURED HANDS", "MACARONI"

Ioana-Iulia Olaru
Prof., PhD., „G. Enescu" National University of Arts, Iaşi

Abstract: Though in Paleolithic art, what is predominant is realism – thus figurative representation –, the geometric, non-figurative representation was not absent: schematic signs, having a specific symbolism, covering a large area of images, from the simple ones to the complex ones, composed, and also their disposal can be isolated or associated with figurative images, signs being classified: masculine and feminine. We can add to signs two representations that have a secondary connection with the figurative: the so-called "coloured hands": the fingerprints on the cave wall or hand print around which the coloured pigment was blown, positive and negative, and "macaroni", finger prints, traces that can sometimes have a figurative aspect, but in general, they do not have a defined trace.

Keywords: tectiform, claviform, apotropaic, „coloured hands", „macaroni"

Există o gamă largă de reprezentări non-figurative, pe de o parte sub forma semnelor gemetrice, pe de altă parte sub forma unor amprente palmare, dar care au rol tot de simple semne, precum și sub forma unor trasări haotice de linii cu degetul, care pot figura uneori, întâmplător, un animal, dar în general intră tot în categoria non-figurativului.

Semne

Nici în pictură magdalenienii nu s-au rezumat doar la figurarea naturii (precum nici în gravură, de altfel, dar facem prezentarea semnelor aici, în domeniul picturii, pentru unitate).

Primele dovezi de pictură se pare că nu sunt figurative, ci inciziile verticale și paralele profunde, cu secțiune în „V", de pe pereții abri-ul din La Vina (Asturias), care au fost datate cu C 14 la cca 36 500 BP (corespund stratului XIII aurignacian, acoperite fiind de niveluri gravettiene). Există și alte exemple de acest tip de semne în Asturias: la El Conde, Cueto de la Mina), dar și în alte zone (dar în afara contextului de datare): Peștera Cavillon și abri-ul Mochi în Liguria) sau în alte contexte culturale (Chatelperronian – în Peștera Lupului, în Corrèze)[1].

Artiștii primitivi au introdus geometrizarea în reprezentările lor (atât în cele rupestre, cât și pe podoabe sau alte obiecte mici, ea fiind probabil existentă și în tatuaje, pictură corporală, veșminte), anume în ornamentație: semne non-figurative, schematice, destul de abundente, cu nu se știe ce simbolistică (și probabil nu vom ști niciodată, în lipsa documentației scrise...) –, precum, pe de altă parte, nici siguranță a clarității acestor forme nu există, din cauza suprapunerilor. Ce ar putea oare reprezenta marele disc roșu pictat pe un perete al Peșterii El Castillo (nordul Spaniei)[2]?

Motivele au o gamă largă de înfățișări, de la simplul punct sau simpla linie, ori motive simple, figuri geometrice ca triunghiul, pătratul, cercul, între care distingem spirala, prezentă încă din timpurile cuaternare –, până la semnele cvadriangulare, compuse din grupuri de linii sau puncte, precum și până la forme mai complexe, particulare: tectiforme (colibe),

[1] François Djindjlan, *L'art paléolithique dans son système culturel: essais de corrélalions 1. Chronologie, et «Cultures»*, in *A.-C. Welté et E. Ladier (dir.), Art mobilier paléolithique sliperieur en Europe occidentale. Actes du colloque 8.3, Congrès de l' UISPP, Liège, 2-8 septembre 2001. Liège, ERAUL 107, 2004*, p.251
[2] Reza Aslan, *Dumnezeu. O istorie umană,* București, Editura Meridiane, 2017, p.24

claviforme (bâte, propulsoare)[3], scutiforme (scuturi) etc. –, dar acestea sunt la limita cu reprezentările figurative, fiind imposibil de detectat cu siguranță dacă sunt non-figurative sau reprezentări de lucruri reale[4].

Semnele, în general, pot fi dispuse izolat într-un loc, constituind singura formă de iconografie din acea porțiune pictată, sau pot fi asociate imaginilor figurative, precum reprezentările geometrice pot fi și complet absente din ansamblurile figurative. Uneori, putem găsi predominanța unor grupuri de anumite semne în funcție de zonă: de exemplu semne în formă cvadriangulară în Dordogne sau de romb (datate mai târziu) în Pirinei și în Spania[5].

În ceea ce privește o clasificare după formă, întâlnim semne feminine și semne masculine.

Cele feminine sunt: geometrice și tectiforme. Cele geometrice sunt triunghiulare cu baza în sus sau în jos, ovale, dreptunghiulare, claviforme. Triunghiurile au caracter realist, fiind adesea marcate cu o linie verticală (Bédeilhac) sau nu (Las Monedas, Oulen), ori pot să nu aibă bază (dar să aibă linie verticală, ca picioarele unei ciori (Font-de Gaume, Castillo), ori cu aspectul unui vârf de săgeată. Unghiurile pot fi rotunjite (Bernifal) sau chiar în formă de clopot (Castillo). Dreptunghiurile pot fi tăiate cu linii verticale (Gabillou, Lascaux), uneori cu linii încrucișate, sau partea superioară ori inferioară a dreptunghiului, tăiată de linii verticale, poate lipsi, forma sugerând un pietene cu dinți. Sau dreptunghiul poate fi gol (Las Chimeas, Covalanas, Lascaux, Las Pasiega, Santimamiñe); sau poate fi un oval alungit, tăiat cu două linii pe toată lățimea. Semnele în grilă sunt serii de linii oblice în ambele direcții, intersectându-se pentru a forma un fel de rețea. Pot fi simple, de exemplu un zig-zag de patru linii (Mazaculos); marele semn central de la Labastide este alcătuit din șase linii diagonale încrucișate; există grile de linii orizontale și verticale (Arcy-sur-Cure, Les Combarelles, Font-de Gaume), care par a deriva din semnele rectangulare. Semnele tectiforme sunt ori înrudite cu semnele dreptunghiulare (Cantabria), cu vârf în acoladă, derivate fiind din semnele claviforme, ori cu cele triunghiulare cu bază inferioară (regiunea Eyzies: Font-de-Gaume, Les Combarelles, Bernifal, Rouffignac, Bara-Bahau). Semnele ovale sunt cele mai numeroase și se împart în trei tipuri: două ovale concentrice (La Croze à Gontran, Les Combarelles); un oval tăiat de o linie longitudinală care se extinde, la una dintre extremități, peste marginea ovală (Les Combarelles, Pech-Merle, Eboou, Ussat); un oval simplu, uneori în formă de „lacrimă" sau de cerc (Lascaux, Les Combarelles, Pech-Merle, Isturitz, La Pasiega, Altamira, Labastide, Le Portel, Les Tris-Frères, Ussat, Ebbou). Semnele triunghiulare, dreptunghiulare, ovalare constituie reprezentări ale triunghiului pubian sau ale vulvei. Semnele claviforme au altă origine și altă interpretare. Ele derivă din reprezentările feminine aplecate (Pindal, La Pasiega, Altamira, Le Portel, Les Trois-Frères, Niaux. Semnele în acoladă sunt sincretisme ale unor serii diferite. Unele sunt dreptunghiuri cu vârfuri în acoladă, altele simplifică aspectul unei figuri feminine[6].

Semnele masculine chiar și cele mai evoluate, precum blazoanele de la Lascaux, au un caracter realist, păstrând legătura cu modelul. Se împart în: semne ghimpate, bastoane și linii punctate. Semnele ghimpate sunt cele de la La Madeleine, cu patru mici apendice, sau cele din *Camera felinelor* de la Lascaux, care oferă o tranziție spre semnele în „harpon" sau în „pană". Bastoanele sunt semne atât de reduse la o simplitate absolută încât este dificil să li se stabilească filiația. Linia verticală suprapusă peste un bizon și un cal, de la Gabillou, dublată la capete cu două liniuțe paralele, ar putea însemna o săgeată cu pene; variante ale acestui

[3] Semnele tectiforme elaborate se găsesc în unele peșteri din regiunea Eyzies (Dordogne), în timp ce semnele claviforme sunt specifice pentru Ariège și unele peșteri din Spania Cantabrică (El Pindal și La Cullalvera). Cf. Patrick Paillet, in Christine Flon (ed.), *Le grand atlas de L'Art,* vol. I, – , Encyclopedia Universalis, 1993, p.30

[4] Jane Turner, *The Dictionary of Art,* vol.25, New York, Grove'Dictionaries, 1996, p.481

[5] Ann Sieveking, in Lawrence Gowing (ed.), *A History of Art,* Oxfordshire, Grange Books, 1995, p.8

[6] André Leroi-Gourham, *Préhistorie de l'art occidental,* Paris, Éditions Citadelles & Mazenod, 1995, p.166-167

semn există și la Lascaux și la Portel, și ele suportă comparație cu falusul de la La Madeleine și cu „peștele" din *Camera felinelor* din Lascaux. Pentru bastoanele simple și pentru liniile de puncte, sunt asociate semne care asigură identificarea: vulve, triunghiuri, ovale, dreptunghiuri, claviforme, care au alături, bastoane sau puncte aliniate. Uneori, tijele apar singure, alteori, în serii de mai multe paralele. Uneori, linia este dublă și se pot întâlnii serii de linii duble[7]. Între bastoane și linii de puncte, se plasează o gamă de figuri dificil de clasificat: linii sinuoase de mici bastoane, semne în rețea cu mulți dinți, dubla linie umplută cu liniuțe în scară care se găsește la Altamira, în colțul unde se găsesc patru semne eliptice compartimentate. Punctele prezintă exact aceleași variante ca și bastoanele: linii simple, duble, serii de linii paralele care formează uneori pete de linii. Grupe mai curioase se întâlnesc la Masoulas: plaja de puncte roșii formând corpul unui bizon, cu capul negru, și o serie de linii orizontale de puncte din care par să atârne bastoane verticale.

Toate semnele au fost interpretate uneori ca fiind o formă primitivă de scriere, dar oricum, o semnificație magică (de asigurare a succesului la vânătoare) trebuie să fi avut, măcar unele (capcanele, melcii!)[8].

De altfel, ele atestă în general dezvoltarea Artei spre abstractizare – inclusiv în acest domeniu, al picturii (nu doar în sculptură).

Cazuri particulare de reprezentări

„Mâini colorate"

Acestea sunt amprente ale mâinilor (mâini pozitive – mai rare în Europa: Altamira), vopsite cu pigment roșu, alb sau negru și aplicate pe suprafața stâncii, dar și forme ale mâinilor în jurul cărora s-a suflat culoare sau vopseaua s-a pictat cu un tampon (mâini negative), dispuse fără vreo ordine pe peretele peșterii, ocazional cu tot cu antebrațul, ori apar doar podurile palmelor: Chauvet, când intenția principală pare să nu fi fost crearea urmei unei mâini pe peretele peșterii, palma fiind utilizată ca instrument pentru crearea un punct mare de vopsea, care, la rândul său, făcea parte dintr-o imagine mai mare. „Mâinile colorate" se găsesc uneori lângă imaginile de animale, dar fără legătură cu acestea, încă de la cele mai vechi reprezentări rupestre (uneori, pot fi singura formă de pictură într-un sit). Răspândirea lor este foarte largă, respectiv în toată zona afro-eurasiatică. Unele grote au serii de „mâini colorate" – Peștera Gargas (Pirinei) este cea mai renumită: o sută cincizeci de amprente de mâini roșii sau negre, ori El Castillo, Tibiran, Pech Merle. Geografic, distribuția este foarte largă, dar în general interesează doar un număr limitat de peșteri[9].

Cele mai numeroase sunt amprentele mâinii stângi (fapt pentru care putem presupunem că, probabil, omul primitiv lucra mai bine cu dreapta)[10], dar există și amprente ale mâinii drepte. Abatele Breuil observase că nouă din zece amprente la Gargas și Castillo erau ale mâinii stângi.

Cele mai numeroase sunt amprentele mâinii stângi (fapt pentru care putem presupunem că, probabil, omul primitiv lucra mai bine cu dreapta), dar există și amprente ale mâinii drepte. Abatele Breuil observase că nouă din zece amprente la Gargas și Castillo erau ale mâinii stângi.

De asemenea, majoritatea sunt mici, ceea ce denotă că cei cărora le aparțineau erau femei și chiar copii (acest din urmă caz este întâlnit la Niaux, Aldène, Pech Merle). Probabil că cele aparținând femeilor jucau rol de semne cu caracter feminin, asociate fiind cu semnele

[7] *Ibidem,* p.167-168

[8] Horst de la Croix, R.G. Tansey, *Art through the Ages,* Harcourt Brace Jovanovich, Publishers, Orlando, Florida, 1996, p.28

[9] André Leroi-Gourham, *op. cit.*, p.169

[10] Abatele Breuil observase că 9 din 10 amprente la Gargas și Castillo erau ale mâinii stângi. *Ibidem*

din grupul masculin[11]. Prezența mâinilor de copii vine în sprijinul ipotezei unui ritual cu mulți participanți. Urmele de mâini de femei și copii sprijină și acestea ideea că sanctuarele erau deschise tuturor membrilor comunității, chiar dacă poate accesul în anumite încăperi nu era permis tuturor[12].

La Gargas (sudul Franței) există multe șabloane de mâini cu degete sau cu falange absente, concluzia fiind că existau mutilări rituale, dar și că subiectul poate a aplicat mâna cu degete îndoite[13]. Lipsa unor degete ar putea duce gândul spre o formă de comunicare simbolică, un gen de limbaj al semnelor. Degetul mare nu lipsește niciodată (excepție, aici, la Gargas, la o mână albă). Oricum, din douăzeci și două de situri cu șabloane de mâini cunoscute, doar patru situri au mâini incomplete.

S-au observat grupări de mâini (Gargas, Tibiran, Rocamadour, Pech Merle, Castillo, Bernifal), precum și amplasarea mâinilor în apropierea unor ansambluri centrale sau printre figurile principale (Bayol, Castillo, Pech Merle, Pindal).

În general, „mâinile colorate" se consideră că aveau un scop magic, fiind un simbol în cadrul unui rit al luării în posesie (mâinile pozitive, mai rar întâlnite, obținute prin aplicarea prin apăsare a palmei încărcată cu vopsea naturală lichidă pe peretele peșterii) sau unul apotropaic, de îndepărtare/reținere a forțelor răului (mâinile negative, cu un halo difuz în jurul lor – ceea ce sugerează că erau obținute prin pulverizarea cu gura a pigmenților colorați, lichizi sau uscați – în acest ultim caz, fiind necesar ca peretele să fie umed, pentru aderență –, prin tuburi făurite din oase golite de măduvă, obținându-se conturul, ca în cazul folosirii unui spray în zilele noastre)[14] – cu referire la suflul prin care se izgoneau duhurile malefice[15]. Unii cercetători le leagă și de practici de vindecare.

Suprapunerea lor peste desene anterioare este și aceasta dovadă a revenirii strămoșilor noștri (din ce motiv, dacă nu unul ritualic?) în unul și același loc (consacrat, așadar)[16]. Sau poate este vorba despre o reprezentare a succesiunii sezoanelor de vânătoare, care iau locul unul altuia[17]. Amplasarea nu pe zone netede, ci în apropierea fisurilor din interiorul unor concavități sau printre stalagmite ori pe tavane, are motivația ei, care ține de scopul lor magic.

Cea mai veche „mână colorată" se găsește în Peștera Leang Timpuseng din Sulawesi (Indonezia) (37 900 î.Hr.), urmată de cea din Peștera El Castillo (Spania) (acest exemplu datând de la 37 300 î.Hr.).

Cel mai important sit cu mâini colorate este la Gargas. Mâinile negative de aici (peste două sute) sunt amplasate pe pereții primei săli a grotei, printre animalele reprezentate, și redau aproape întotdeauna mâna stângă, predominând cele negre, dar există și roșii. Redau mâna întreagă (zece dintre ele), dar există și „mâini mutilate": la cele mai multe mâini, lipsesc falange (poate se obținea acest apect particular prin amprentarea pe perete cu degetele îndoite)[18]. Degete lipsesc la șabloanele din Peștera Tibiran (din apropiere) și la cele din Peștera Maltravieso (Spania). Și la Cosquer, unele mâini (aici se găsesc și mâini pozitive și mâini negative), au degete incomplete.

În Peștera Chauvet (regiunea Ardeche, Franța), se găsesc și amprente și șabloane. De remarcat este și exemplul figurativ de aici: o alcătuire a corpului unui mamut din pete mici, roșii, probabil amprente de palme de mâini (drepte) de copii (se pare că un singur copil),

[11] *Ibidem*
[12] Reza Aslan, *op. cit.*, p.28
[13] André Leroi-Gourham, *op. cit.*, p.451
[14] Albert E., Elsen, *Temele artei; O introducere în istoria şi aprecierea artei,* vol.I, Bucureşti, Editura Meridiane, 1983, p.17
[15] Henri Lhote, *Frescele din Tassili,* București, Editura Meridiane, 1966, p.93
[16] Julian Bell, *Oglinda lumii: o nouă istorie a artei,* Bucureşti, Editura Vellant, 2007, p.13
[17] Horst de la Croix, R.G. Tansey, *op. it.*, p.31
[18] André Leroi-Gourham, *op. cit.*, p.451

orientate în diferite direcții. Important este faptul că nu este vorba aici despre o compunere aleatorie a formei, ci a uneia avută în minte de autor înainte de realizarea ei.

De amintit în acest context, și punctele de pe Caii pătați din Pech Merle, realizate tot cu „mâini colorate".

La aceste exemple, se adaugă și o serie la Altamira și la Rouffignac și un număr mic la Lascaux și la Fonte-de-Gaume. Cele de la Altamira variază cromatic – de la roșu intens, la violet-închis.

Peștera El Castillo are un ansamblu cu cca șaizeci de șabloane și discuri de mâini, situate mai ales în prima parte a peșterii, între Panoul Policromilor și Panoul Mâinilor (inclusiv un pasaj lateral adiacent). Există câteva exemple amplasate mai adânc în peșteră, cel mai interior fiind găsit în Galeria Discurilor. Toate aceste șabloane au fost realizate în roșu, folosind tehnica pulverizării pigmentului prin suflarea acestuia din gură, direct sau cu ajutorul unui instrument.

În Peștera Cougnac, în afara șabloanelor de mâini, se găsesc și numeroase amprente de degete (în roșu și negru), ca și la Pech Merle (în roșu).

În India, există câteva situri (adăposturi în aer liber), ca de exemplu în Dealurile Phukta, cu șabloane de mâini cu o vechime de mai mult de 10 000 de ani (asemenea reprezentări nu se găsesc în Mezolitic sau ulterior). În adăpostul Likhamara se găsesc mâini roșii și negre, unele cu tot cu antebraț, dispuse în grupuri de mâini stângi și grupuri de mâini drepte, unele cu degete lipsă, în partea de sus a ansamblului găsindu-se semne geometrice și mici figuri (păsări, broaște țestoase). Adăugăm siturile Ramel Pahar și Hathmada – în ultimul, o pereche de mâini își încrucișează încheieturile. Și în situl Hatha Jodi Mada, cu peste o sută de „mâini colorate", unele suprapuse, găsim mâini încrucișate. Adăpostul Rani Pahad are și acesta șabloane de mâini.

În pictura pe stâncă de la Ubirr, ca și de la Kimberley (Australia), găsim de asemenea șabloane de mâini.

„Macaroane"

Celălalt tip de manifestare care nu înscrie în rândul Artei propriu-zise este cel al așa-numitelor „macaroane" (fluting fingers au mai fost numite): urme (eventual paralele) pe pereții (tot interiori) ai grotelor sau pe obiecte, lăsate de degetele înmuiate în lutul colorat și ud. Aceste meandre nu au în general traseu precis. Cercetătorii au încercat să identifice un sistem format dintr-un nucleu central (în formă de serpentină), asociat cu diverse ramuri și marcaje subsidiare. Acest sistem poate fi urmărit pe o mare perioadă a Paleoliticului Superior până în Mezolitic și poate să aibă antecedente în Musterian. Meandre apar atât pe artefacte portabile, cât și în peșteri pictate sau gravate.

În general, intenționalitatea acestor desene colorate este tot cea ritualică, ele însoțind sau suprapunând reprezentările zoomorfe (act individual de participație – numit astfel de antropologul american Marshack)[19]. Chiar dacă liniile frânte sunt însoțite de pești, nu este vorba în toate cazurile despre reprezentarea apei, ci sunt relaționate cu evenimente din viața omului, simbolizând poate succesiunea anotimpurilor, obiceiurile vânatului, sexualitatea, moartea, puterile ființelor supranaturale[20].

Cea mai veche canelură se află în Peștera Chauvet, următoarea, cronologic, fiind la Pech Merle.

[19] Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase. I. De la epoca de piatră la Misterele din Eleusis,* București, Editura științifică, 1992, p.15
[20] *Ibidem*

La Pech Merle, „macaroanele” trasate în argila de pe tavanul peșterii figurează mamuți, megaceroși, femei, ibecși, fragmente de figuri și figuri geometrice rotunde[21]. Unele desene figurative au fost colorate.

S-au găsit numeroase asemenea jocuri (hașururi, forme claviforme, cruciforme, cupule): Cantabria spaniolă (Hornos de la Peña, La Pileta) sau în Franța (Gargas, Cosquer, Rouffignac, Trois Frères, Bara-Bahau, Baume-Latrone, Bédeilhac).

La Rouffignac, unele caneluri par organizate, cu unități verticale individualizate, altele curg liber. Au fost făcute de copii până în șapte ani (chiar de doi-cinci ani). Cele mai multe sunt linii șerpuitoare, dar unele înfățișează animale rudimentare, forme și figuri asemănătoare unei colibe (tectiforme), despre care se crede că au avut o semnificație simbolică pentru grupurile de vânători-culegători care locuiau în regiune acum 13 000 de ani. După studii și măsurători, specialiștii au ajuns la concluzia că femeile și copiii erau autorii multora dintre canelurile de la Rouffignac.

La Baume-Latrone, macaroanele alcătuiesc figuri animaliere stilizate, ca și pe tavanul din Galeria II din Altamira, unde, printre „macaroane” realizate cu trei degete în lutul moale, se distinge capul unui cal lung de cca 1m.

În Australia, caneluri se găsesc în Câmpia Nullarbor, precum și lângă Muntele Gambier. Nullarbor este cel mai mare carst din lume, cu picturi și șabloane de mâini. Peștera Koonalda este cel mai important sit din zonă, cu caneluri cu degetele și gravuri. Părți mai moi ale pereților (din calcar) ai peșterii sunt acoperite cu asemenea caneluri – una dintre cele mai vechi forme de artă preistorică, de altfel –, alcătuind modele geometrice, rețele și grile care acoperă câteva mii de metri pătrați.

În Peștera Karake de lângă Muntele Gambier, canelurile, într-o varietate de motive geometrice, ating adâncimi de până la 4cm: mai ales cercurile sunt foarte pronunțate, uneori având în interior linii paralele verticale; se mai găsesc și linii în zig-zag și ondulate, desene arcuite.

Pictura pe obiectul mobil

Pe lângă pictura rupestră, de menționat și pictura portabilă, o pictură paleolitică aparte (aparte – în ceea ce privește suprafața-suport: pietre plate, pietricele, oase) – anume seria obiectelor vopsite, pe care s-au folosit aceleași culori: roșu, negru, galben, închipuind modele simple, puncte, linii, dar și animale.

Un exemplu de pictură pe obiecte sunt oasele de mamut de la Mezin, pictate cu ocru-roșu (aparent cu degetul sau cu o spatulă), pe care sunt înfățișate modele geometrice complicate, în zig-zag și serii de linii. Le spunem obiecte, pentru că o interpretare este că erau fragmente de instrumente muzicale acționate prin percuția asupra lor cu ciocane din oase. Linii scurte paralele și perpendiculare pe lungimea osului sunt tăiate oblic de linii paralele lungi. Dar s-au găsit și exemple în roșu și galben, zig-zag-uri completate cu linii marginale oblice, linii spiralate sau romboide. Distanța constantă a amplasării liniilor și alternanța de linii imprimă ritm compozițiilor.

Un craniu de mamut de la Mezhyrich (probabil că era tot un instrument muzical de percuție: o tobă) este și acesta decorat cu vopsea ocru-roșie: puncte și linii angulare[22], o figură geometrică, chevroni și linii paralele.

De altfel, din punctul de vedere cantitativ, două treimi din întreaga Artă magdaleniană (și includem aici și gravura) sunt reprezentate de Arta non-figurativă!

[21] André Leroi-Gourham, *op. cit.*, p.473
[22] Jane Turner, *op. cit.,* vol.25, p.493

Nici semnele, nici pietrele și oasele vopsite, precum nici amprentele de mâini și nici urmele de degete nu sunt opere de artă. Semnificația „mâinilor colorate” și mai ales a „macaroanelor” poate fi probabil și cea a unor simple exerciții de testare a instrumentelor ce urmau a fi folosite (mâna, degetul), precum și a vopselelor, înainte de a fi realizată o operă importantă (aflate fiind lângă reprezentări mai elaborate).

În lipsa unor confirmări sigure, explicația cea mai acceptabilă ar fi că ele pot fi doar simple urme ale existenței umane.

BIBLIOGRAPHY

Aslan, Reza, *Dumnezeu. O istorie umană,* București, Editura Meridiane, 2017, trad., pref. și compl. Leonard Gavriliu

Bell, Julian, *Oglinda lumii: o nouă istorie a artei,* Bucureşti, Editura Vellant, 2007, trad. Bogdan Lepădatu, Tania Siperco

Croix, Horst de la, Tansey, R.G., *Art through the Ages,* Harcourt Brace Jovanovich, Publishers, Orlando, Florida, 1996

Djindjlan, François, *L'art paléolithique dans son système culturel: essais de corrélalions 1. Chronologie, et «Cultures»*, in *A.-C. Welté et E. Ladier (dir.), Art mobilier paléolithique sliperieur en Europe occidentale. Actes du colloque 8.3, Congrès de l' UISPP, Liège, 2-8 septembre 2001. Liège, ERAUL 107, 2004*, pp.249-259

Eliade, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase. I. De la epoca de piatră la Misterele din Eleusis,* București, Editura științifică, 1992

Elsen, Albert E., *Temele artei; O introducere în istoria şi aprecierea artei,* vol.I, Bucureşti, Editura Meridiane, 1983, trad. Crișan Toescu

Flon, Christine (ed.), *Le grand atlas de L'Art,* vol. I, – , Encyclopedia Universalis, 1993

Gowing, Lawrence (ed.), *A History of Art,* Oxfordshire, Grange Books, 1995

Leroi-Gourham, André, *Préhistorie de l'art occidental,* Paris, Éditions Citadelles & Mazenod, 1995

Les grands maîtres de la peinture, Paris, Hachette, 1989

Lhote, Henri, *Frescele din Tassili,* București, Editura Meridiane, 1966, trad. Modest Morariu

Turner, Jane, *The Dictionary of Art,* vol.25, New York, Grove'Dictionaries, 1996

ACCOUNTING INFORMATION – IMPORTANCE, ROLE AND VALUATION

Carmen Comaniciu
Prof. PhD., „Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: As an objective requirement of financial management, any entity can only function together with its own accounting, order and discipline being basic elements of the legal framework, but also of its own statute. Information about the economic resources controlled or available to an entity and its past ability to change those resources is useful in predicting the entity's strength to generate cash or cash equivalents in the future. Seen as art, science, technique, language of communication and social game, accounting through the data and information provided is a vital element in business management in the contemporary economic context, and the role, importance and valorization of this information is fundamental to the success and sustainability of any entity. Based on theory - pragmatism, general - particular, induction - deduction, national - international relationships, without claiming to be an exhaustive approach, through this article we want to emphasize that accounting information is not only a record-keeping tool, but an essential means of effectively running and managing any business.

Keywords: accounting information; functions; qualities; evaluation; fundamental equations

1. Introduction

Present today in all areas of activity, economic information can be considered the support of the managerial process. The financial-accounting information can only be treated properly by taking into account the conceptual accounting framework (a normative accounting theory, capable of ensuring the development of solid and coherent rules) and its structure.

In March 2018, the International Accounting Standards Board revised the Conceptual Framework for Financial Reporting (IFRS, 2018), namely: updated the definitions and recognition criteria for assets and liabilities included in financial statements; brought clarifications for the terms prudence, stewardship, measurement uncertainty and substance over form; introduced the concept of measurement and the influencing factors of a measurement base; introduced concepts for the presentation of financial statements, considering the typology of income and expenses and their inclusion in the overall result; introduced guidance on derecognition when certain assets or liabilities are removed from the financial statements. Thus, in the structure of the conceptual accounting framework for financial reporting, the qualitative characteristics of financial information can be found, along with seven other components.

Taking into account the studies and research in the specialized literature on financial-accounting information, through this article we want to highlight the functions and qualities of accounting information and emphasize the importance of fundamental accounting equations for decision-making, to ensure the success and performance of an entity.

2. Studies and research on accounting information in specialized literature

Scientific approaches related to treating the role and importance of financial-accounting information, involve a complex interdisciplinary analysis, based on: knowledge and understanding of relevant concepts; relations of dependence and interdependence; establishing concrete methods of assessment; presentation of appropriate and relevant

methods and techniques; national and international comparative analyzes regarding the impact of financial-accounting reports on management.

In bibliographic and bibliometric databases, the treatment of accounting information is found in an impressively large number of studies and researches.

As of 10.11.2024, the Google Scholar (Academic Google) search engine has provided us more than 8,160,000 studies with reference to accounting information, and the Web of Science Core Collection (WoS) database has provided us 212,622 results for the accounting information by topic.

Ever since the 1950-1960s, researchers and specialists have highlighted the role and importance of financial-accounting information. In this context, we consider the following worthy of note:

- While Thomas (1951) identified the importance of accounting information in providing it to internal and external users, the need for information for management being in a continuous dynamic, Vatter (1958) emphasized the complexity of the management system and the need for adaptation of accounting information to traditional and modern methods, to general and specific analyses.
- Since 1956, accounting information was considered essential tools for the branches of management, with the importance of adapting them to the specificity of each branch. Thus, for sales management, accounting information must not only present the general situation (profit or loss), but must provide the knowledge necessary to make the best decision, taking into account elements such as pricing, standard cost procedure, direct selling expenses, distribution criteria, sales budgeting (Sawyer, 1956).
- The relevance of accounting information for decision-making highlights the interdependence relationships between accounting science and other sciences, thus taking appropriate methods and techniques for a proper evaluation of financial-accounting information. It is thus noted, the relationships between: accounting and research (Churchman and Ackoff, 1955); accounting and statistics (Jaynes, 1957); accounting and mass communication (Schramm, 1955); accounting and analysis (Watanabe, 1960); accounting and computer science (Keenoy, 1958).

The 212,622 results offered by WoS for the accounting information by topic highlight the following:

(i) Even if studies are found as early as 1975-1980, the greatest interest of researchers in the place and role of accounting information is visible after 1995, mainly in the period 2016-2020.

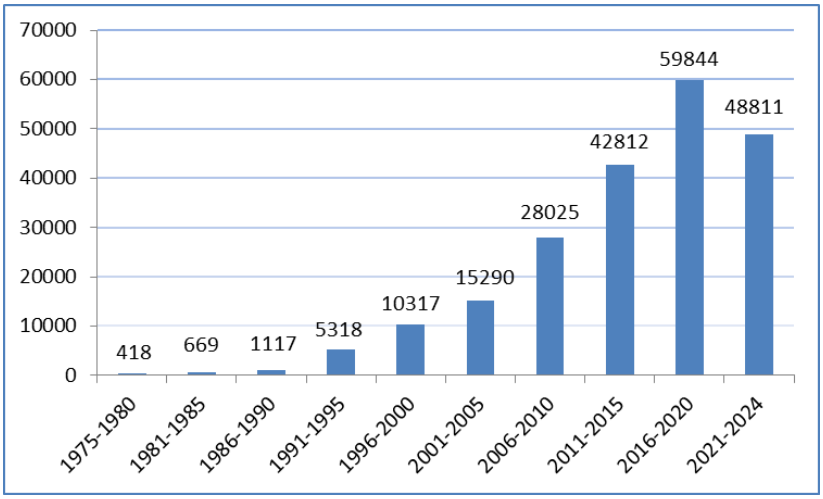

Fig. no. 1 Results from Web of Science Core Collection for "the accounting information" by topic

(Source: author processing according to WoS, on 10.11.2024)

(ii) Were identified 199 Web of Science Categories that dealt with aspects regarding accounting information, 15.08% of the studies being found in the categories: Business Finance; Economics; Management; Business and Public Administration.

(iii) Regarding the structure of studies for "the accounting information" by topic, according to WoS Research Areas, 152 research areas are found (which demonstrates the impact of financial-accounting data and information on all fields), of which: 11.74% studies in Business Economics; 16.06% studies in Engineering; 15.6% studies in Computer Science.

(iv) As can be seen from the following figure, the largest share of studies in WoS for "the accounting information" by topic is held by articles (75%), followed by proceeding paper and review.

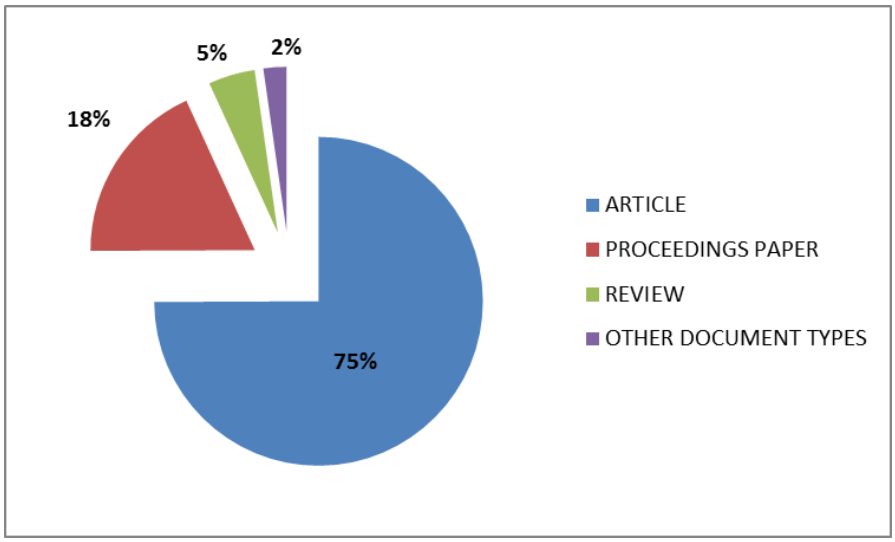

Fig. no. 2 Results from Web of Science Core Collection for "the accounting information" by document types

(Source: author processing according to WoS, on 10.11.2024)

(v) Along with the large number of occurrences (20,841 articles in WoS for Business Economics research areas), the relevant scientific content of these articles is also given by the large number of citations in other specialized studies. Without pretending to be an exhaustive approach, the following table shows relevant aspects of accounting information debated by specialists, taking into account the most cited studies:

Tab. no. 1 Relevant studies related to accounting information published in WoS

Authors, Article, Publication	Number of citations	Treated aspects
Easley, D., O'hara, M. (2004). Information and the cost of capital. The journal of finance, 59(4), 1553-1583.	1.390	• the impact of information on an organization's cost of capital • the influence of the quantity and quality of information on the value of assets
Larcker, D. F., Rusticus, T. O. (2010). On the use of instrumental variables in accounting research. Journal of accounting and economics, 49(3), 186-205.	1.344	• identification of endogenous and exogenous variables in accounting research
Lambert, R., Leuz, C., Verrecchia, R. E. (2007). Accounting information, disclosure, and the cost of capital. Journal of accounting research, 45(2), 385-420.	1.184	• the direct and indirect influence of accounting information on the cost of capital under diversification conditions
Dechow, P. M. (1994). Accounting Earnings and Cash Flows as Measures of Firm Performance: the Role of Accounting Accruals. The Accounting Review	1.098	• identifying the organization's financial performance based on accounting information
Bushman, R. M., Smith, A. J. (2001). Financial accounting information and corporate governance. Journal of accounting and Economics, 32(1-3), 237-333.	1.084	• the place and role of accounting information in public reporting and their impact on macroeconomic indicators
Kothari, S. P. (2001). Capital markets research in accounting. Journal of accounting and economics, 31(1-3), 105-231.	1.036	• interdependence relationships between the capital market and financial-accounting information from financial reports
Hayn, C. (1995). The information content of losses. Journal of accounting and economics, 20(2), 125-153.	998	• the impact of financial-accounting information on shareholders' decisions
Loughran, T., McDonald, B. (2016). Textual analysis in accounting and finance: A survey. Journal of Accounting Research, 54(4), 1187-	899	• the use of quantitative analysis and textual analysis in understanding the place and role

1230.		of accounting
Anderson, R. C., Mansi, S. A., Reeb, D. M. (2004). Board characteristics, accounting report integrity, and the cost of debt. Journal of accounting and economics, 37(3), 315-342.	808	• the use of accounting information in audit committees' analyzes of an entity's cost of debt
Fields, T. D., Lys, T. Z., Vincent, L. (2001). Empirical research on accounting choice. Journal of accounting and economics, 31(1-3), 255-307.	662	• identifying relevant accounting methods and techniques in an imperfect market
Armstrong, C. S., Guay, W. R., Weber, J. P. (2010). The role of information and financial reporting in corporate governance and debt contracting. Journal of accounting and economics, 50(2-3), 179-234.	659	• analysis of the transparency of financial reports and their role on decision-making factors.
Bharath, S. T., Sunder, J., Sunder, S. V. (2008). Accounting quality and debt contracting. The accounting review, 83(1), 1-28.	638	• the relationship between the quality of accounting information and the degree of indebtedness
Chaney, P. K., Faccio, M., Parsley, D. (2011). The quality of accounting information in politically connected firms. Journal of accounting and Economics, 51(1-2), 58-76.	619	• the role of financial-accounting information on the quality of earnings in the case of politically connected or non-connected companies

(Source: author processing according to WoS, on 10.11.2024)

The identification of the aspects treated in the most cited studies related to accounting information highlights the importance of this information on the decision-making act.

3. Functions and qualities of accounting information

In a knowledge-based economy, although overall there is an increase in the role and importance of financial-accounting information for the managerial act, for certain categories of users, the relevance of some elements is subject to changes, in the sense that the structure and dynamics of assets and debt, opportunities for growth and development as well as alternative performance possibilities become key elements in the new economy (Barth, Li and McClure, 2023).

Accounting through the data and information provided is a vital element in managing business in the contemporary economic context. Thus, increasing the quality and performance of accounting transactions, increasing the transparency and security of information, reducing the cost and time required for processing and transmitting accounting data and information, as well as the rapid identification of some elements/indicators for

measuring the economic and financial health of the entity, become aspects that can be solved through information technology (Jasim and Raewf, 2020).

The place and role of accounting in the current conjuncture has led many specialists to emphasize how accounting and implicitly the functions of accounting information should be viewed, Ball (2024) identifying the fundamental contribution of accounting to aggregate well-being.

Accounting will have to take into account not only technical aspects, such as data and information processing/transmission, but also social and moral aspects (Carnegie, Parker and Tsahuridu, 2021), and financial-accounting information can have a significant impact in key sustainability issues (Laine, Tregidga, and Unerman, 2021). As a core component of any organization's information system, accounting professionals will need to consider the challenges and opportunities of artificial intelligence (Zhang, Xiong, Xie, Fan and Gu, 2020).

Most of the time, the answer to the question What is the usefulness of accounting information? is provided by their functions, shown in the following figure.

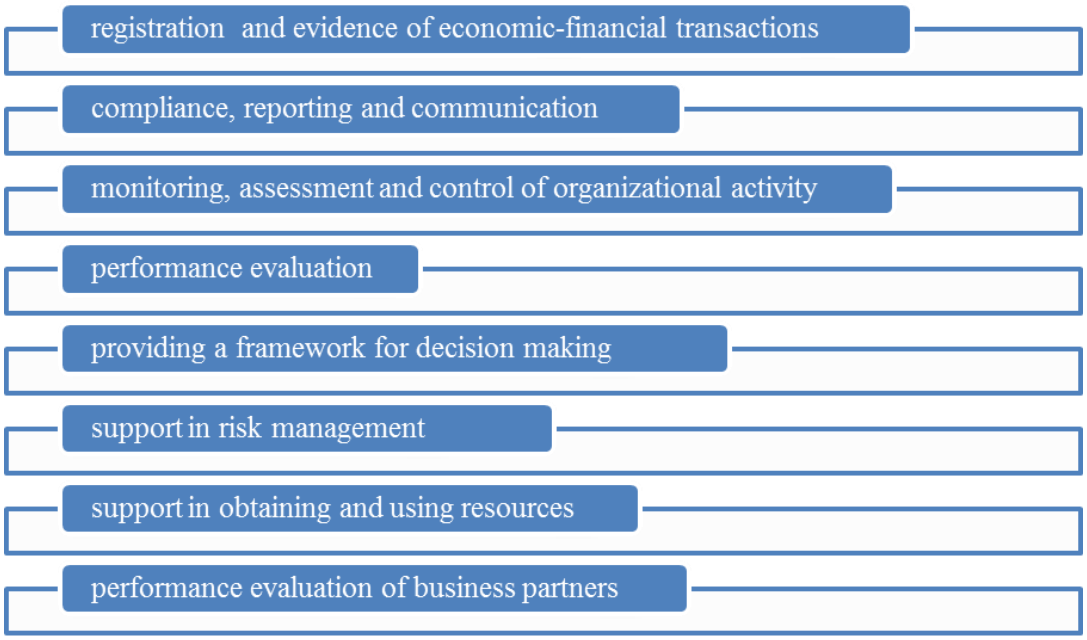

Fig. no. 3 Functions of accounting information
(Source: author processing)

For a proper action of these accounting information functions, a particularly important role belongs to accounting professionals, who in a constantly changing and digitized environment must become strategic partners and consultants within organizations, offering expertise in the interpretation and use of financial information- accounting for business decision making and risk management.

The new structure of the conceptual accounting framework for financial reporting (IFRS, 2018), includes eight components, respectively:

- the general objective of financial reporting;
- qualitative characteristics of financial information;
- description and boundaries of the reporting entity;
- definitions and guidance for assets, liabilities, equity, income and expenses;
- criteria and guidelines for recognition and derecognition of assets and liabilities in the financial statements;
- measurement elements and guidance on the use of measurement;

- presentation and disclosure concepts and guidance;
- concepts and guidance on capital and its maintenance.

Based on these considerations, the relevance and accurate representation are established as fundamental qualitative characteristics of financial-accounting information in the legal regulations in Romania (Order no. 1802, 2014), specifying the fact that, detailing them increases the usefulness for internal and external users in decision-making, as can be seen from the following figure.

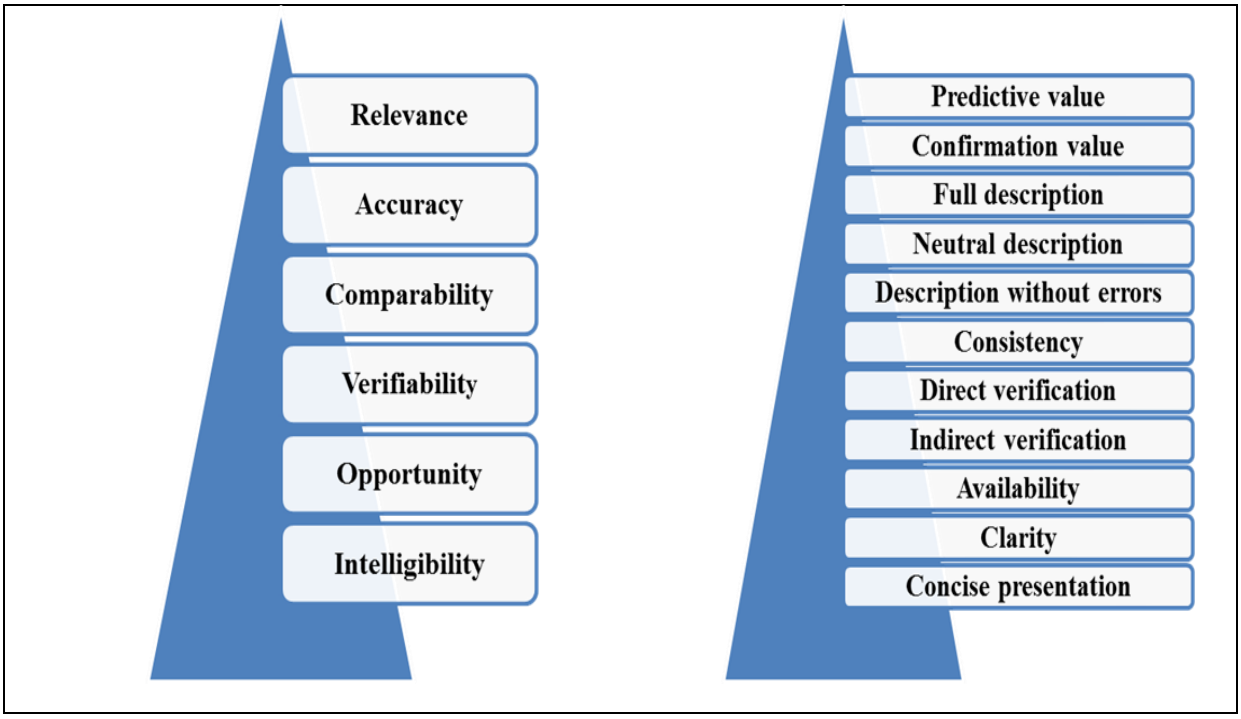

Fig. no. 4 Qualities of accounting information
(Source: author processing)

The qualitative characteristics of the financial-accounting information must be found in an appropriate balance, so that both the pricing function and the governance function are reflected through their evaluation (Zhai and Wang, 2016).

In this sense, the accounting information must:

- have the ability to assist internal and external users in making decisions;
- provide the possibility for users to create their own predictions or forecasts;
- highlight the specificity of the activity, so that the nature and quantitative level allow users to identify the threshold of significance;
- be enable the description of the financial statements in a complete, neutral and error-free manner, thus understanding the phenomena and processes, influencing factors and significant aspects;
- be consistent, so as to allow comparability over time and space to identify similarities and differences;
- represent exactly the economic phenomenon or process to which they refer;
- allow direct and/or indirect checks to be made to capture by independent observers the accuracy of the representation;
- allow users to make timely decisions based on them;
- identify threats/opportunities or developments/trends;

- be presented clearly and concisely so that they can be subjected to analysis by different categories of users with or without major knowledge in the economic field.

4. The role of fundamental equations in accounting

The techniques, methods and procedures used in other sciences leave a strong mark on accounting, in the faithful reflection of an entity's heritage and the results obtained.

Thus, the interdependence relationship between accounting and mathematics highlights the fact that the fundamental equations in accounting are the criteria that allow the evaluation of entities and the measurement of their performance (Scofield and Dye, 2009), and any accounting operation can be represented by means of a matrix equation, for a better understanding of phenomena or processes (Vysotskaya, Kolvakh and Stoner, 2016).

Using the methods and techniques of mathematics, accounting principles can be understood much more easily (Warsono, 2015), rationality and mathematical logic leaving their mark on the understanding of how assets and liabilities, income and expenses, rights and obligations should be recognized and treated.

Since accounting information is a key element of managerial accounting, Baines and Langfield-Smith (2003) demonstrated through a survey that using structural equation modeling the relationships between the competitive environment and organizational variables can be identified and analyzed, finding solutions to increase organizational performance.

Based on accounting equations, it is possible to record, calculate, analyze and control the exchange ratios between the origin and destination of resources, the use and resource of separate economic values, with the aim of revealing the financial situation, results and changes in the entity's financial situation.

The financial-accounting information presented based on the equations can represent the "data base" for the management of an entity in the decision-making process (Ristea, 1995), identifying the rule to be followed in making decisions (Nica and Mărăcine, 2001), as can be seen from next figure.

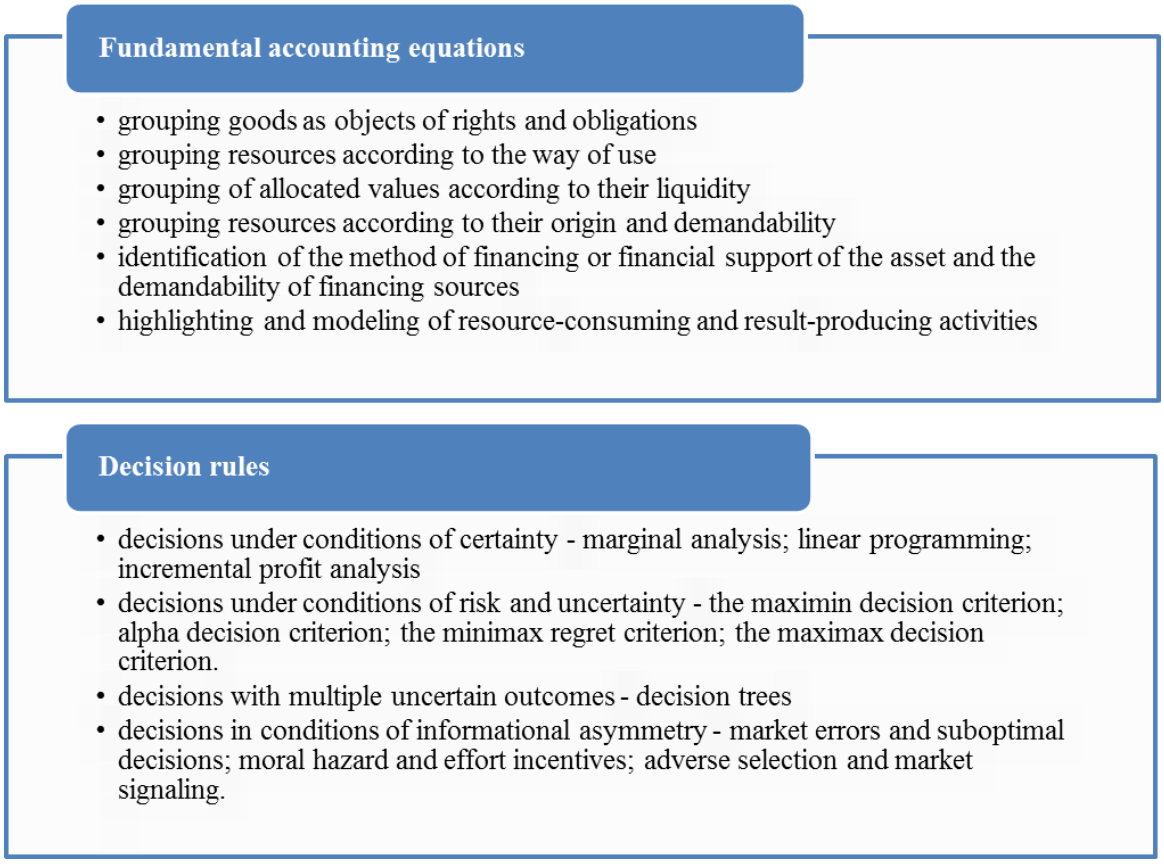

Fig. no. 5 Fundamental Accounting Equations versus Decision Rules
(Source: author processing after Ristea (1995), Nica and Mărăcine (2001))

Being an essential element of management, the qualitative level of a decision developed and applied depends very much on the qualitative level of data and financial-accounting information.

5. Conclusions

In a world characterized by complexity and uncertainty, accounting information is no longer just an administrative tool, but represents the basic element in the managerial process and decision-making at the level of an organization. Through it, the efficiency of operations can be assessed, risks can be anticipated and managed, growth opportunities can be identified and the use of resources can be optimized.

Without pretending to be an exhaustive approach, through this article we want to emphasize the fact that it is essential that every entity pay special attention to accounting information and invest in the development and maintenance of a robust and up-to-date accounting system.

BIBLIOGRAPHY

- Baines, A., Langfield-Smith, K. (2003). *Antecedents to management accounting change: a structural equation approach*. Accounting, organizations and society, 28(7-8), 675-698.
- Ball, R. (2024). *By what criteria do we evaluate accounting? Some thoughts on economic welfare and the archival literature*. Journal of Accounting Research, 62(1), 7-54

- Barth, M. E., Li, K., McClure, C. G. (2023). *Evolution in value relevance of accounting information*. The Accounting Review, 98(1), 1-28.
- Carnegie, G., Parker, L., Tsahuridu, E. (2021). *It's 2020: what is accounting today?*. Australian Accounting Review, 31(1), 65-73.
- Churchman, C. W., & Ackoff, R. L. (1955). *Operational accounting operations research*. Journal of Accountancy (pre-1986), 99(000002), 33.
- IFRS (2018). *Conceptual Framework for Financial Reporting*, available at: https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/conceptual-framework/fact-sheet-project-summary-and-feedback-statement/conceptual-framework-project-summary.pdf
- Jasim, Y. A.,Raewf, M. B. (2020). *Impact of the information technology on the accounting system*. Cihan University-Erbil Journal of Humanities and Social Sciences, 4(1), 50-57.
- Jaynes, E. T. (1957). *Information theory and statistical mechanics*. Physical review, 106(4), 620.
- Keenoy, C. L. (1958). *The impact of automation on the field of accounting*. Accounting Review, 230-236.
- Laine, M., Tregidga, H., Unerman, J. (2021). *Sustainability accounting and accountability*. Routledge.
- Nica, V., Mărăcine, V. (2001). *Modelarea activității firmei (CD) - Company Activity Modeling (CDROM)*. Matrixrom Publishing House; Bucharest, 175-204
- Order no. 1802 (2014). Ministry of Public Finance from Romania - *Order no. 1802/2014 for the approval of the Accounting Regulations regarding individual annual financial statements and consolidated annual financial statements*
- Ristea, M. (1995). *Contabilitatea societăţilor comerciale - Accounting of commercial companies*. CECCAR Publishing House; Bucharest, 26-28
- Sawyer, W. D. (1956). *Accounting as a Tool for Sales Management*. Woman CPA, 18(3), 7.
- Schramm, W. (1955). *Information theory and mass communication*. Journalism Quarterly, 32(2), 131-146.
- Scofield, B. W., Dye, W. (2009). *Introducing the Accounting Equation with M&M's®.* American Journal of Business Education, 2(7), 127-138.
- Thomas, W. E. (1951). *One Approach to the Problem of Communicating Accounting Information.* The Accounting Review, 26(3), 395-399.
- Vatter, W. J. (1958). *Contributions of accounting to measurement in management*. Management Science, 5(1), 27-37.
- Vysotskaya, A., Kolvakh, O., Stoner, G. (2016). *Mutual calculations in creating accounting models: a demonstration of the power of matrix mathematics in accounting education*. Accounting Education, 25(4), 396-413.
- Warsono, S. (2015). *Using mathematics to teach accounting principles*. The Indonesian Journal of Accounting Research, 18(3).
- Watanabe, S. (1960). *Information theoretical analysis of multivariate correlation*. IBM Journal of research and development, 4(1), 66-82.
- Zhai, J., Wang, Y. (2016). *Accounting information quality, governance efficiency and capital investment choice*. China Journal of Accounting Research, 9(4), 251-266.
- Zhang, Y., Xiong, F., Xie, Y., Fan, X., Gu, H. (2020). *The impact of artificial intelligence and blockchain on the accounting profession*. Ieee Access, 8, 110461-110477.

THE IMPACT OF GOVERNMENT INTEGRITY AND GOVERNMENT SPENDING ON ECONOMIC FREEDOM

Carmen Comaniciu
Prof. PhD., "Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: As a basic feature of a market economy, a nation's economic freedom must often be viewed in terms of its relationship to prosperity. A low degree of economic freedom indicates barriers imposed by political governance to personal choice, freedom of exchange, investment decisions, property, and protection of the person. Taking into account the components of the economic freedom index, this article will capture how government integrity and government spending influence economic freedom in Romania. Without claiming to be an exhaustive approach, by identifying threats and opportunities, we believe that pertinent solutions can be found to improve the degree of freedom.

Keywords: economic freedom; government integrity; government spending; correlation; prosperity

Introduction

Now in its 30th edition, the Index of Economic Freedom (Heritage Foundation, 2024) once again demonstrates the relationship between progress and economic freedom, and the consideration of the 12 components, of equal importance, allows the establishment of the score of each state, in the basis of which opportunities and threats to economic growth and prosperity can be considered.

Considering the four aspects on the basis of which economic freedom is determined (Rule of law, Government size, Regulatory efficiency and Market openness), we consider it appropriate to subject Government Integrity and Government Spending to analysis, since the size and method of allocation of public financial resources, as well as lack of government integrity have a significant impact on economic dynamism.

Starting from the significance of Economic Freedom, Government Integrity and Government Spending, we will analyze the evolution of these indicators at the Romanian level, the position occupied at the global level and the influence on economic freedom. Based on the positive and negative aspects obtained as a result of the analysis, we will identify possible solutions for improving the indicators, taking into account both studies and research in the specialized literature, as well as good practices found in other states.

Studies and research on Economic Freedom, Government Integrity and Government Spending

Along with establishing the concept and methods of quantification, economic freedom is treated in many studies by considering the benefits to each person and each nation, both for the general framework and for each of its components.

From the perspective of the general framework of economic freedom, the relevant and most cited studies in the specialized literature highlight: the relationship between economic freedom and economic growth/prosperity (De Haan and Sturm, 2000); analyses and comparisons of the index of economic freedom at a global level (Gwartney, 2008); the impact of economic freedom on entrepreneurship (McMullen, Bagby and Palich, 2008); the relationship between economic freedom and quality of life (Stroup, 2007); the impact of

economic freedom on foreign direct investment (Azman-Saini, Baharumshah and Law, 2010); the relationship between economic freedom and sustainability (Thiele, 2024).

For the components of economic freedom which are the subject of this article, we consider the following to be relevant:

- Vizibilitatea The visibility of the positive impact of government spending on economic growth is usually in the short term and less in the medium term (Lin, 1994) and is higher in more democratic countries (Plümper and Martin, 2003). While there is a direct relationship between the increase in government spending and the increase in consumption (Galí, López-Salido and Vallés, 2007) and real wages (Ramey, 2011), the multiplier of government spending is related to the nominal interest rate (Christiano, Eichenbaum and Rebelo, 2011) and its increase is observed when fiscal policy is based on higher fiscal progressivity (Ferriere and Navarro, 2024). Thus, the rationalization of public spending is an essential factor of fiscal sustainability (Afonso and Alves, 2023) and the appropriate application of fiscal rules significantly reduces public spending (Vinturis, 2023).
- In the current context, governance can no longer be treated without taking integrity into account (Huberts, 2018) and regardless of the manifestation plan (national or local), government integrity must aim at: attention to integrity; clear definition of objectives, strategies, measures and responsibilities of those involved in integrity; for each manager, integrity must become a standard concern; the existence of a balance between rules/procedures/application and the degree of awareness of the implications of integrity; the existence of clear integrity monitoring policies; coherent establishment of measures, activities and functions to maintain and promote integrity; monitoring, evaluation and permanent adaptation of the integrity policy. (Hoekstra, Huberts and van Montfort, 2023).

The aspects analyzed in this article are often also found in the fundamental or specific laws of a country, given their direct or indirect impact on economic growth. Thus, at the level of Romania, the Constitution contains aspects regarding: the essential characteristics of the market economy, based on free initiative and competition, as well as the framework that the state must ensure; fundamental rights and freedoms; the guarantee for economic freedom, with reference to the free access of any person to economic activity and free initiative; the relationship between budgetary expenditures and sources of financing; (The Constitution of Romania, 2003).

The situation of the Economic Freedom, Government Integrity and Government Spending in Romania

Since 1995, Romania has been present in the world ranking of economic freedom, taking into account in whole or in part the 12 components of the Index of Economic Freedom (information is missing for judicial effectiveness and fiscal health in the period 1995-2016; information is missing for labor freedom in the period 1995-2004).

Three sub-factors are taken into account in determining the Government Integrity score (perception of corruption, risk of bribery, control of corruption), and for the Government Spending score, the burden imposed by government spending (average total public spending at all levels as a percentage of GDP for the most recent three years) is taken into account.

Romania's overall score for economic freedom, as well as the scores for Government Integrity and Government Spending, indicate a sinusoidal evolution, as can be seen in the following figure.

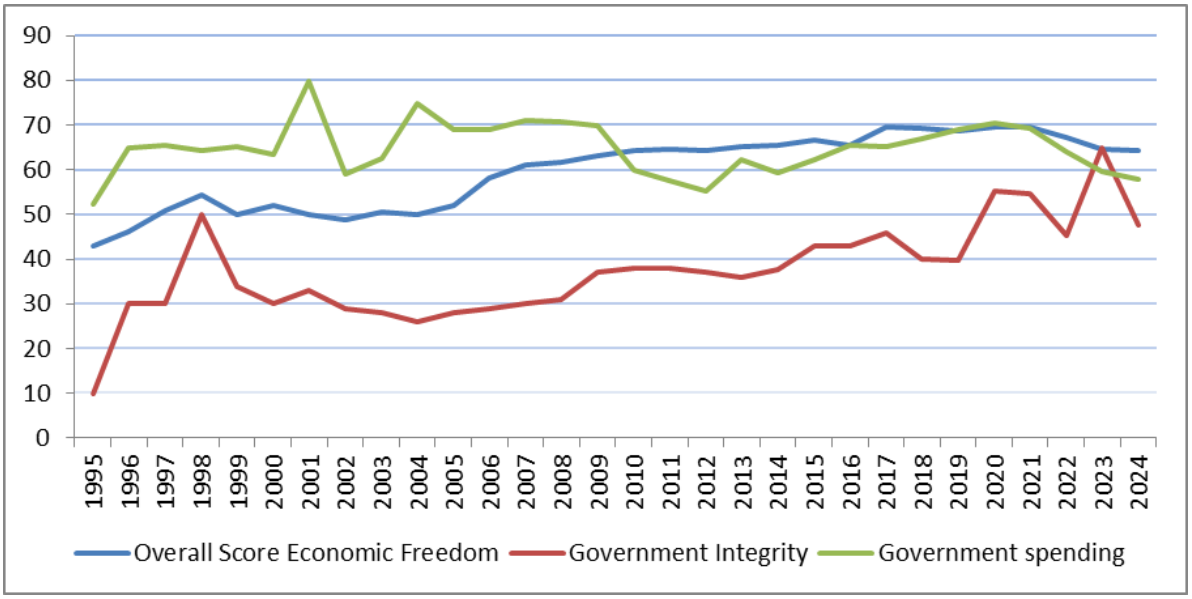

Fig. no. 1 Evolution of the Economic Freedom, Government Integrity and Government Spending in Romania, during the period 1995-2024

(Source: author processing after Heritage Foundation, 2024)

During the period 1995-2024, the overall score assigned for Economic Freedom in Romania indicates a significant increase from 42.9 in 1995 (considered repressed) to 64.4 in 2024 (considered moderately free), with the highest values in 2017 and 2020. For the same period, the score for Government Spending recorded the largest increases, being predominantly in the moderately free area, while the score for Government Integrity positions Romania predominantly in the repressed area.

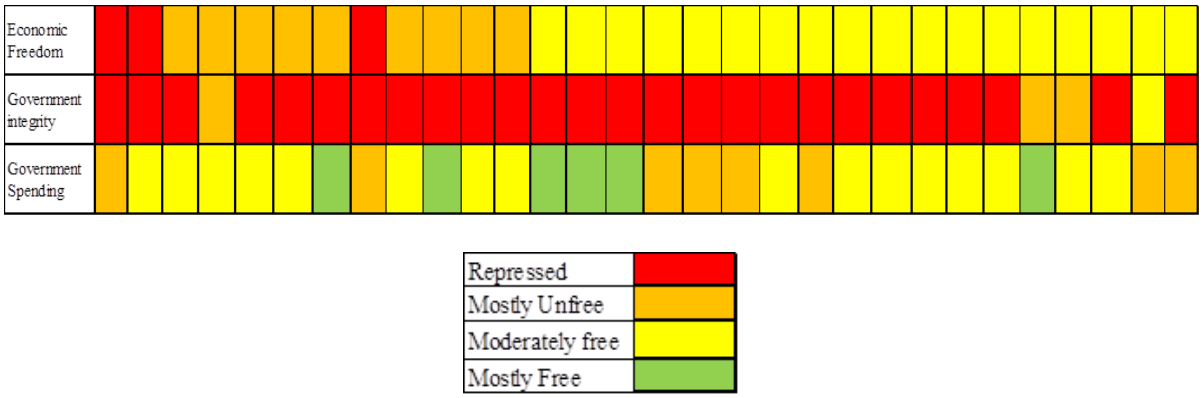

Fig. no. 2 Degree of freedom for Economic Freedom, Government Integrity and Government Spending in Romania, during 1995-2024

(Source: author processing after Heritage Foundation, 2024)

The positive impact of economic freedom is also visible in the correlation with Gross Domestic Product per capita in current prices (Statista, 2024), which for Romania indicates a moderate to good correlation, 72.04% of the variation in economic freedom being explained by the variation in GDP/capita.

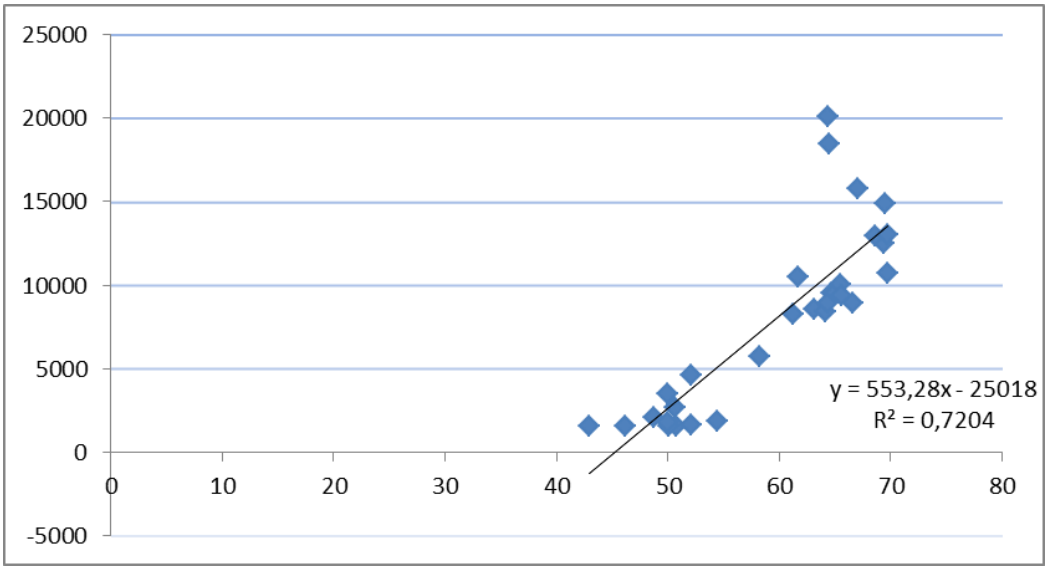

Fig. no. 3. Correlation between Economic Freedom and Gross domestic product per capita in current prices, for Romania, in the period 1995-2024
(Source: author's processing after: Heritage Foundation, 2024 and Statista, 2024)

Romania's situation in 2024 among the European states taken into account for determining the Fiscal Freedom Index (44 states, excluding Liechtenstein and Ukraine), indicates position 29 in Europe, with an overall economic freedom score of 64.4 (considered moderately free), very close to the European average, which was 67.2, surpassing EU member states such as Spain, France, Hungary, Italy and Greece.

The values recorded in Romania for the components of economic freedom indicate a perfectly positive, moderate to good correlation between Economic Freedom and Government Integrity and a random association (without correlation) between Economic Freedom and Government Spending, as can be seen from the following figures.

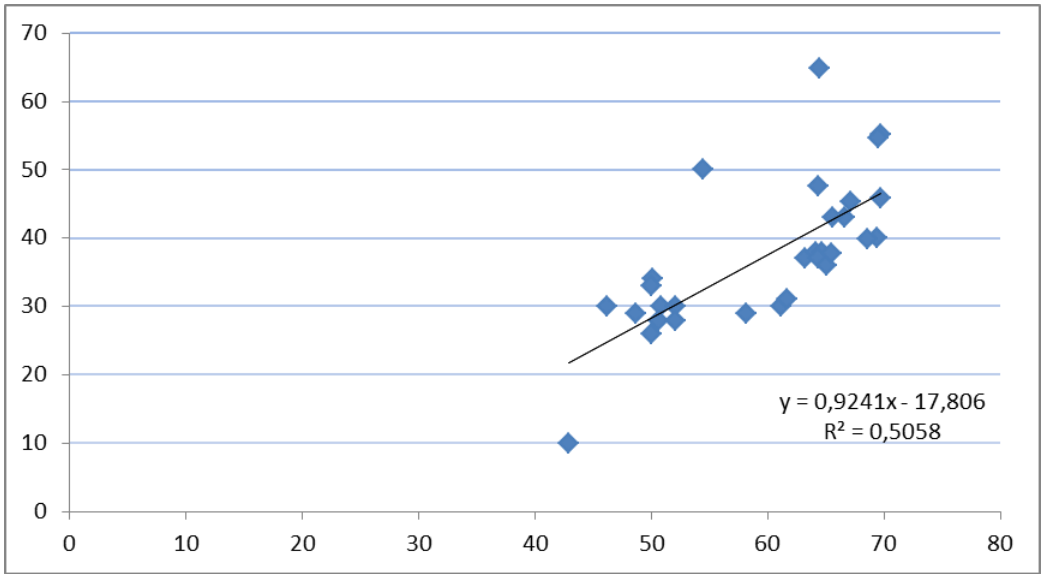

Fig. no. 4 Correlation between Economic Freedom and Government Integrity, for Romania, during 1995-2024
(Source: author processing after Heritage Foundation, 2024)

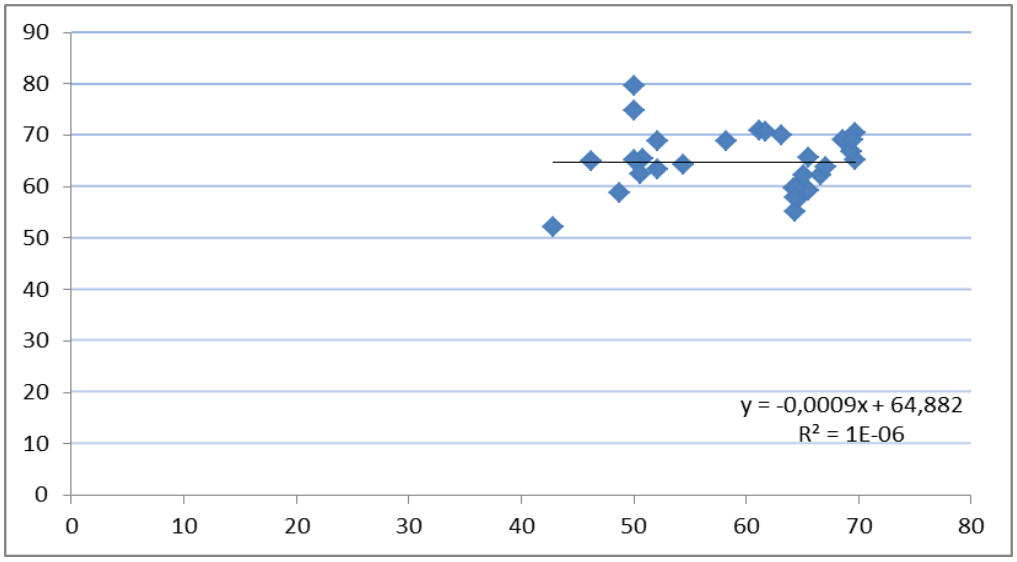

Fig. no. 5 Correlation between Economic Freedom and Government Spending, for Romania, during 1995-2024

(Source: author processing after Heritage Foundation, 2024)

At the level of the year 2024, from the Government Integrity perspective, the European average is in the moderately free zone (with an average score of 61.6), but Romania with a score of 47.6 - considered repressed, occupies the last positions among EU member states, along with Hungary and Bulgaria, at a very great distance from the top ranked states (Denmark, Norway, Finland and Sweden).

Regarding Government spending, in 2024, Romania, with a score of 58.0 (considered mostly unfree), exceeds the European average, which is in the repressed zone (with an average score of 41.4).

If the score for government integrity has a strong negative impact on the Rule of Law component, the score recorded for government spending, from the government size component, is much higher than the score recorded for fiscal health, as can be seen in the following figure.

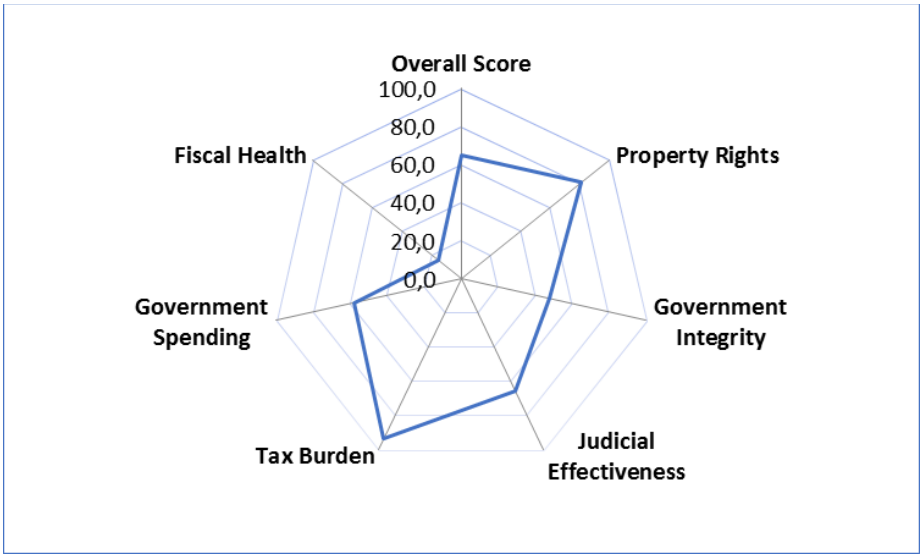

Fig. no. 6 Score for Rule of Law and Government Size, in Romania, in 2024

(Source: author processing after Heritage Foundation, 2024)

Even though, according to the scores recorded by Romania for government integrity and government spending in the period 1995-2024, there is no correlation, but only a random association (Pearson correlation coefficient, r = 0.024), we believe that by analyzing the subcomponents of these indicators, factors with direct or indirect influence can be identified, with a significant impact on economic freedom.

The deterioration of public finances in Romania in the recent period was mainly due to: strong procyclical fiscal incentives that increased the annual fiscal deficit; guarantees granted for loans and subsidies; the decrease in tax revenues; the increase in public spending as a result of the crisis triggered by the border war (Gröschl, 2024).

Increasing government spending above 30% of GDP (according to the Heritage Foundation methodology) negatively influences the economic freedom score, and a large budget deficit raises concerns about economic stability. The evolution of government gross debt as a percentage of GDP for the period 2007-2023 indicates significant increases for Romania, especially starting in 2020, reaching 58.14% in 2023 (OECD, 2023a).Financing public spending through debt or inefficiency can undermine fiscal stability and economic growth. A budget deficit estimated for 2024 at 8% of GDP (Szakacs and Ilie, 2024) far exceeds the European Union's recommended deficit of 3%, and even if part of the spending was aimed at improving living standards (energy subsidies, food subsidies, increases in public sector wages and pensions), allocative inefficiencies and dependence on loans raise major concerns.

Considering the enforcement of laws, the fight against corruption and the promotion of transparent governance, government integrity is an essential determinant of economic freedom. Romania has made significant steps in addressing corruption, through the efforts of institutions such as the National Anticorruption Directorate and through the directions of action included in the National Anticorruption Strategy 2021-2025. The OECD, through its 2023 analysis (OECD, 2023b), highlighted Romania's efforts to improve its integrity and anti-corruption measures (setting targets to improve transparency in public administration and reduce bribery and fraud; adopting integrity plans in public institutions; digitalizing public services), but also noted ongoing challenges, including the need for stronger political commitment and more effective integrity plans.

Despite its efforts, Romania still ranks low in terms of perceived government integrity. According to Transparency International's 2023 Corruption Perceptions Index, Romania obtained a score of 46 out of 100, ranking last in the EU, alongside Bulgaria and Hungary (Transparency International, 2023), highlighting aspects such as the influence of political interests on judicial independence, lack of accountability in public spending, and cases of nepotism in public sector employment.

The deficiencies found in terms of government integrity and government spending in Romania have direct implications for economic freedom, with reference to: (i) reduction/hesitation of foreign direct investment – the existence of a high level of corruption creates an uncertain business environment, discouraging long-term investments; (ii) administrative inefficiency – corrupt practices increase the cost and complexity of doing business, reducing competitiveness; (iii) the risk of increasing the tax burden – covering the budget deficit can be addressed by increasing taxes, which will lead to a possible reduction in the net profit and profitability of a business.

Conclusions

Since Romania, according to the Heritage Foundation's 2024 Index of Economic Freedom, reflects strong performance in areas such as property rights, tax burden, trade freedom, and investment freedom, it is necessary to consider the weaknesses/challenges for

government integrity and government spending that continue to affect overall economic freedom.

Because corruption remains a challenge at the national and regional levels, which limits Romania's development prospects and image in international environments, anti-corruption aspects must aim to prevent corruption, promote integrity at the level of each organization, increase the level of anti-corruption education, and fully recover the damages created by the commission of crimes (Government Decision, 2021).

A sound public finance sector guarantees appropriate management of public expenditure, which supports economic growth and promotes equity. In this regard, must be taken into account, elements such as: fiscal responsibilities; strengthening and improving public expenditure evaluation practices; performance-based public budgeting; improving budget execution practices; increasing the quality of national accounts; assessing and managing fiscal and budgetary risks; strengthening debt management operations (European Commission, 2024).

Without claiming to be an exhaustive approach, through this article we wish to emphasize that identifying opportunities for improvement in government integrity and government spending is essential for promoting a more solid and free economic environment.

BIBLIOGRAPHY

- Afonso, A., & Alves, J. (2023). Does government spending efficiency improve fiscal sustainability?. European Journal of Political Economy, 102403.
- Azman-Saini, W. N. W., Baharumshah, A. Z., Law, S. H. (2010). *Foreign direct investment, economic freedom and economic growth: International evidence*. Economic modelling, 27(5), 1079-1089.
- Christiano, L., Eichenbaum, M., Rebelo, S. (2011). *When is the government spending multiplier large?*. Journal of Political Economy, 119(1), 78-121.
- De Haan, J., & Sturm, J. E. (2000). *On the relationship between economic freedom and economic growth*. European journal of political economy, 16(2), 215-241.
- European Commission. (2024). *Reform Support. Revenue administration and public financial management*. Available at: https://reform-support.ec.europa.eu/what-we-do/revenue-administration-and-public-financial-management_en
- Ferriere, A., Navarro, G. (2024). *The heterogeneous effects of government spending: It's all about taxes*. Review of Economic Studies, rdae032.
- Galí, J., López-Salido, J. D., Vallés, J. (2007). *Understanding the effects of government spending on consumption*. Journal of the european economic association, 5(1), 227-270.
- Government Decision. (2021). *Government Decision No. 1,269 of December 17, 2021 on the approval of the National Anti-Corruption Strategy 2021-2025 and its related documents*. Available at: https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/249828
- Gröschl, J. (2024). *Romania. Macroeconomic imbalances remain a concern*. Available at: https://www.allianz.com/en/economic_research/country-and-sector-risk/country-risk/romania.html?utm_source=chatgpt.com
- Gwartney, J. (2008). *Economic freedom of the world: 2008 annual report*. The Fraser Institute.
- Heritage Foundation (2024). *The Index of Economic Freedom*. Available at: https://www.heritage.org/index/
- Hoekstra, A., Huberts, L., van Montfort, A. (2023). *Content and design of integrity systems: Evaluating integrity systems in local government*. Public Integrity, 25(2), 137-149.

- Huberts, L. W. (2018). Integrity: What it is and Why it is Important. Public Integrity, 20(sup1), S18-S32.
- Lin, S. A. (1994). *Government spending and economic growth*. Applied Economics, 26(1), 83-94.
- McMullen, J. S., Bagby, D. R., Palich, L. E. (2008). *Economic freedom and the motivation to engage in entrepreneurial action*. Entrepreneurship Theory and Practice, 32(5), 875-895.
- OECD (2023a). *Public finance main indicators - Government at a glance. Government gross debt, General government*. Available at: https://data-explorer.oecd.org/vis?lc=en&fc=Measure&snb=5&vw=tb&df[ds]=dsDisseminateFinalDMZ&df[id]=DSD_GOV%40DF_GOV_PF_YU&df[ag]=OECD.GOV.GIP&df[vs]=&pd=2007%2C&dq=A..GGD.PT_B1GQ...&to[TIME_PERIOD]=false
- OECD (2023b). *Strengthening Romania's Integrity and Anti-corruption Measures*. Available at: https://www.oecd.org/en/publications/strengthening-romania-s-integrity-and-anti-corruption-measures_ff88cfa4-en.html
- Plümper, T., Martin, C. W. (2003). *Democracy, government spending, and economic growth: A political-economic explanation of the Barro-effect*. Public choice, 117(1), 27-50.
- Ramey, V. A. (2011). *Identifying government spending shocks: It's all in the timing*. The Quarterly Journal of Economics, 126(1), 1-50.
- Statista (2024). *Romania: Gross domestic product (GDP) per capita in current prices from 1989 to 2029 (in U.S. dollars).* Available at: https://www.statista.com/statistics/373202/gross-domestic-product-gdp-per-capita-in-romania/
- Stroup, M. D. (2007). *Economic freedom, democracy, and the quality of life*. World development, 35(1), 52-66.
- Szakacs, G., Ilie,L. (2024). *Romania's seven-year fiscal plan may test markets, says watchdog*. Available at: https://www.reuters.com/markets/europe/seven-year-budget-adjustment-may-be-too-long-romania-watchdog-says-2024-11-26/
- The Constitution of Romania. (2003). Available at: https://www.constitutiaromaniei.ro/
- Thiele, L. P. (2024). *Sustainability*. John Wiley & Sons.
- Transparency International. (2023). *Corruption Perceptions Index*. Available at: https://www.transparency.org/en/cpi/2023
- Vinturis, C. (2023). *How do fiscal rules shape governments' spending behavior?*. Economic Inquiry, 61(2), 322-341.

PARTICULAR ASPECTS RELATED TO THE FREE MOVEMENT OF BIOCIDAL PRODUCTS IN THE EU

Anca Ileana Duşcă
Prof., PhD, University of Craiova

Abstract: From the contextual interpretation of art. 28-37 that make up Title II (Free movement of goods) of Part Three (Union internal policies and actions) of the TFEU, it follows that the pillars on which the free movement of goods rests are: the Customs Union and the prohibition of quantitative restrictions between member states. These two pillars are mentioned by art. 28 (ex art. 23 TCE), introductory part of the Title, which states: (1) The Union is made up of a customs union that regulates all exchanges of goods and that involves the prohibition, between member states, of customs duties on import and export and of any taxes with equivalent effect, as well as the adoption of a common customs tariff in relations with third countries. We note that art. 28 TFEU, in para. (1), speaks of the customs union, and in para. (2) refers to the prohibition of quantitative restrictions, namely by referring to the respective chapter..

Keywords: quantitative restrictions, measures with equivalent effect to quantitative restrictions, biocidal products, European Union, customs duties

Interzicerea restricţiilor cantitative şi a măsurilor cu efect echivalent între statele membre ale UE

Restricţiile cantitative reprezintă a doua piedică, pe lângă taxele vamale şi taxele cu efect echivalent acestora, pusă mărfurilor în calea circulaţiei între statele membre, de aceea tratatele le-au interzis[1]. Astfel, de exemplu, art. 28 TCE prevedea: „Între statele membre sunt interzise restricţiile cantitative la import ...", iar art. 29 TCE dispunea: „între statele membre sunt interzise restricţiile cantitative la export ...". Este ceea ce dispune şi TFUE în art. 34[2] şi art. 35[3] din Cap. 3 (Interzicerea restricţiilor cantitative între statele membre), Titlul II (Libera circulaţie a mărfurilor), Partea a treia (Politicile şi acţiunile interne ale Uniunii).

Restricţiile cantitative au fost definite de doctrina europeană ca reprezentând: „ansamblul regulilor sau măsurilor administrative care exclud total sau parţial importul unuia sau mai multor produse, considerate din punctul de vedere al măsurii sau cantităţii lor"[4]. La rândul său, Curtea a definit restricţiile cantitative ca fiind măsurile „ce pot restrânge, total sau parţial, în conformitate cu circumstanţele, importul, exportul sau tranzitul mărfurilor"[5].

Referindu-se la art. 29 TCE (restricţiile cantitative la export) Curtea de Justiţie preciza că este vorba de: „măsurile la nivel naţional al căror obiectiv sau efect este impunerea de

[1] ARTICLE 30 TCEE Les restrictions quantitatives à l'importation, ainsi que toutes mesures d'effet équivalent sont interdites entre les États membree, sans préjudice des dispositions ci-après. *ARTICLE 31* Les États membres s'abstiennent d'introduire entre eux de nouvelles restrictions quantitatives et mesures d'effet équivalent. TRAITÉ instituant la Communauté Économique Européenne et documents annexes – consultat la data de 28.10.2024.

[2] Art. 34 (ex-art. 28 TCE): Între statele membre sunt interzise restricţiile cantitative la import… .

[3] Art. 35 (ex-art. 29 TCE): Între statele membre sunt interzise restricţiile cantitative la export… .

[4] A se vedea: P. Corruble, F. Aubert, J.B. Avel, M. Charbit, C.H. Dechelette, P. Circh, *Droit européen des affaires*, Dunod, Paris, 1998, p. 75; J.C. Gautron, *Droit européen*, 8e éd., Mémento Dalloz, Paris, 1997; J. Hanlon, *European Community Law*, Sweet et Maxwell, Londra, 1996; P. Icart, *Droit matériel et Politiques communautaires*, Eska, Paris, 1999; G. Issac, *Droit communautaire général*, 6e éd., Armand Colin, Paris, 1998.

[5] C-2/73, *Riseria Luigi Geddo c. Ente Mazionale Risi* (1993) Rec., p. 865; E.G. Olteanu, *Dreptul concurenţei comerciale*, Ed. Universitaria, Craiova, 2002, p. 136 şi urm; E.G. Olteanu, *Dreptul proprietăţii intelectuale*, ediţia a II-a, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2008.

restricţii la export şi stabilirea, prin urmare, a unui tratament diferenţiat pentru comerţul intern şi extern al unui stat membru, astfel încât se conferă un avantaj special produselor fabricate pe piaţa internă a statului respectiv, în detrimentul produselor sau comerţului aparţinând altor state membre". Pentru o înţelegere adecvată a noţiunii, în literatura juridică de specialitate s-a arătat că dacă taxa cu efect echivalent „este condamnată mai mult în funcţie de obiectul său decât de efectele pe care le produce"[6], restricţiile cantitative şi măsurile cu efect echivalent acestora presupun „un minim de incidenţă restrictivă asupra schimburilor intracomunitare"[7].

Prin art. 30 TCEE au fost interzise restricţiile cantitative la import şi măsurile cu efect echivalent, iar prin art. 34[8] TCEE s-au interzis aceleaşi restricţii la export. Această interdicţie a fost cu aplicabilitate directă, de la sfârşitul perioadei de tranziţie şi a permis sancţionarea tuturor formelor de restricţii cantitative, deghizate, aplicabile de statele membre, faţă de mărfurile din alte state membre, în vederea protejării producţiei naţionale. Deoarece TCEE şi tratatele ulterioare, inclusiv TFUE, în art. 34, art. 35, nu definesc noţiunea de măsură cu efect echivalent, le-a revenit Comisiei şi Curţii de Justiţie misiunea de a preciza sensul noţiunii prin diferite definiţii.

Comisia – în Directiva nr. 70/50 din 22 decembrie 1969 – a indicat că „această noţiune include dispoziţiile normative, legislative, administrative, inclusiv practicile administrative, adică toate actele ce emană de la o autoritate publică şi care reprezintă obstacole la importuri, care puteau avea loc în absenţa acestor reglementări, adică a actelor care fac importurile prea dificile sau oneroase faţă de produsele naţionale"[9]. Lista acţiunilor care puteau constitui măsuri cu efect echivalent restricţiilor cantitative includea: stabilirea de preţuri minime sau maxime ale produselor importate, preţuri mai puţin favorabile pentru produsele importate, stabilirea de condiţii de plată pentru produsele importate, diferite faţă de cele pentru produsele naţionale; stabilirea de condiţii privind ambalajele, compoziţia, identificarea, mărimea sau greutatea etc. care se aplică numai mărfurilor importate sau care sunt diferite şi mai greu de îndeplinit decât în cazul mărfurilor naţionale; acordarea unei preferinţe la achiziţionarea mărfurilor naţionale, în opoziţie cu cele importate sau alt mod de îngreunare a achiziţiilor produselor importate, limitarea publicităţii în privinţa mărfurilor importate, raportate la produsele naţionale; prevederea unor cerinţe de depozitare diferite şi mai greu de îndeplinit decât cele care se aplică mărfurilor naţionale şi impunerea unei obligaţii pentru importatorii de mărfuri de a avea un agent pe teritoriul statului importator [art. 2 alin. (3)].

Curtea de Justiţie, în *Hotărârea Dassonville,* pronunţată la 11 iulie 1974, în cauza C-8/74, adoptă o interpretare prea largă a noţiunii de măsură cu efect echivalent deoarece afirmă: „toate reglementările comerciale ale statelor membre susceptibile de a împiedica direct

---

[6] A se vedea: L. Dubois, C. Blumann, *Droit communautaire materiel*, Ed. Montchrestien, Paris, 1999, p. 191.

[7] *Idem*. L. Dubois, C. Blumann, *op. cit*., p. 192.

[8] *ARTICLE 34 1.* Les restrictions quantitatives à l'exportation, ainsi que toutes mesures d'effet équivalent, sont interdites entre les États membres. 2. Les États membres suppriment, au plue tard à la fin de la première étape, les restrictions quantitatives à l'exportation et toutes mesurée d'effet équivalent existant à l'entrée en vigueur du présent Traité.

[9] Mai precis, în primul considerent se arată: întrucât, în sensul articolului 30 și următoarelor, prin „măsuri" se înțeleg actele cu putere de lege și actele administrative, practicile administrative, precum și toate actele provenind de la o autoritate publică, inclusiv recomandările.
Directiva Comisiei (70/50/CEE) din 22 decembrie 1969, emisă în temeiul art. 33 alin. (7) privind eliminarea măsurilor cu efect echivalent cu cel al restricţiilor cantitative la import care nu sunt reglementate de alte dispoziţii adoptate în temeiul Tratatului CEE. (JOCE, 13-19 ianuarie 1970) în Art. 2 dispune: (2) Sunt prevăzute în special măsurile care supun importul sau desfacerea produselor importate, în orice stadiu de comercializare, unei condiţii – alta decât o formalitate – cerute numai pentru produse importate sau unei condiţii diferite şi mai greu de îndeplinit decât cea cerută pentru produsele naţionale. De asemenea, sunt prevăzute în special măsurile care favorizează produsele naţionale sau le acordă acestora o preferinţă, alta decât un ajutor, însoţită sau nu de condiţii. eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:31970L0050 – consultat la data de 28.10.2024.

sau indirect, actual sau potenţial comerţul intra-comunitar sunt considerate ca măsuri cu efect echivalent”[10]. În rezumat cu privire la litigiu, trebuie spus că dreptul belgian prevedea că „mărfurile care purtau o denumire de origine, puteau fi importate numai dacă erau însoţite de un certificat din partea guvernului ţării de export, care să ateste dreptul acestora de a purta denumirea respectivă”. Dassonville importa Scotch whisky în Belgia, din Franţa, fără a poseda certificatul din partea autorităţii britanice; certificatul ar fi fost foarte dificil de obţinut pentru mărfurile care erau deja în liberă circulaţie pe teritoriul unei a treia ţări, ca în cazul de faţă. Dassonville a fost urmărit penal în Belgia şi a susţinut, ca apărare, că norma belgiană era o măsură cu efect echivalent unei restricţii cantitative. Din interpretarea realizată de Curte înţelegem că erau avute în vedere toate măsurile statale, cu efect general, care prin natura lor produceau sau erau susceptibile să producă, un efect direct sau indirect asupra importurilor, exporturilor, comercializării sau utilizării produselor; mai clar, rezultă că nu conta dacă reglementările statale erau sau nu dotate cu forţă obligatorie, dacă piedicile erau slabe, sau dacă aceste măsuri aveau un caracter temporar, întrucât pentru a funcţiona interdicţia, era suficient ca schimbul de mărfuri să fi devenit mai dificil sau mai oneros[11].

În *Hotărârea Curţii din 9 decembrie 1997, dată în cauza C-265/95*[12]*,* Comisia Comunităţilor Europene c. Republicii Franceze, se afirmă: .... ca instrument indispensabil realizării pieţei fără frontiere interne, art. 30 nu interzice numai măsurile de origine statală care, prin ele însele, creează restricţii privind comerţul între statele membre, ci se poate aplica şi în cazul în care un stat membru a omis să ia măsurile necesare pentru a face faţă obstacolelor în calea liberei circulaţii a mărfurilor provocate de cauze care nu sunt de origine statală[13]. Astfel, faptul că un stat membru nu acţionează sau, după caz, nu ia măsurile necesare pentru prevenirea obstacolelor în calea liberei circulaţii a mărfurilor, create în special prin acţiuni ale unor particulari pe teritoriul său împotriva unor produse originare din alte state membre, este de natură să împiedice schimburile intracomunitare în aceeaşi măsură ca un act pozitiv[14]. Prin urmare, art. 30 impune statelor membre nu numai să nu adopte acte sau comportamente care ar putea constitui un obstacol în calea schimburilor, dar şi, în măsura în care este coroborat cu art.

---

[10] CJCE, Cauza C-8/1974, Rec., p. 837 Microsoft Word - TRA-DOC-RO-ARRET-C-0008-1974-200802151-05_00.doc – consultat la data de 28.10.2024.

[11] eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:61995CJ0265 – consultat la data de 28.10.2024. P. Corruble ș.a., *op. cit.*, p. 79; D. Simon, *Le systéme juridique communautaire*, 2e éd., coll. Droit fondamental, PUF, Paris, 1999; S. Raepenbusch, *Droit institutionnel de l'Union et des Communautés Européennes*, 2e éd., De Boeck, Paris-Bruxelles, 1998; J. Verhoeven, *Droit de la Communauté Européenne*, Larcier, Bruxelles, 1996. A se vedea și: D. I. Scarlat, *Dreptul proprietăţii intelectuale. Note de curs şi aplicaţii pentru IFR,* Ed. Sitech, Craiova, 2021; D. I. Scarlat, *The private copy and compensatory remuneration - present and future,* lucrare susținută la Conferința internațională *Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity*, Section: Social Sciences, organizată la Târgu-Mureș în perioada 25-26 mai 2019, "Arhipelag XXI" Press, Tîrgu Mureș; D. I. Scarlat, *Breief considerations regarding national and european regulations in the matter of unfair terms in insurance contracts*, lucrare susținută la Conferința internațională *Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity*, Section: Social Sciences, organizată la Târgu-Mureș în perioada 25-26 mai 2019, "Arhipelag XXI" Press, Tîrgu Mureș; D. I. Scarlat, *Notorietatea mărcii. Criterii de constatare*, lucrare susținută la Conferința internațională *Literature, Discourse and Multicultural Dialogue*, Section: Social Sciences, organizată la Târgu-Mureș în perioada 7-8 Decembrie 2019, "Arhipelag XXI" Press, Tîrgu Mureș; D. I. Scarlat, *Some considerations and controversies over the assignation of the author`s patrimonial rights*, Journal of Romanian Literary Studies, Issue no.18/2019, JOURNAL OF ROMANIAN LITERARY STUDIES, Ed. Arhipelag XXI; D.I.Scarlat, *Asigurarea obligatorie a locuințelor – între experiență și experiment*, Journal of Romanian Literary Studies, Issue no.19/2019, JOURNAL OF ROMANIAN LITERARY STUDIES, Ed. Arhipelag XXI.

[12] Având ca obiect o cerere de constatare a faptului că, prin neluarea tuturor măsurilor necesare şi proporţionale pentru ca acţiunile unor particulari să nu împiedice libera circulaţie a fructelor şi legumelor, Republica Franceză nu şi-a îndeplinit obligaţiile care îi revin în temeiul organizărilor comune ale pieţelor produselor agricole şi în temeiul art. 30 TCE coroborat cu art. 5 din tratatul menţionat.

[13] Pct. 30.

[14] Pct. 31.

5 din tratat, să ia toate măsurile necesare şi adecvate pentru a asigura pe teritoriul lor respectarea acestei libertăţi fundamentale[15].

În *afacerea Cassis de Dijon*[16] (Coacăze negre de Dijon) Curtea de Justiţie (Hotărârea Curții din 20 februarie 1979, dată în cauza 120/78[17]) aduce precizări asupra incompatibilității „piedicilor tehnice" cu art. 28 TCE. În rezumat, afacerea se referă la o lege germană, relativă la comercializarea băuturilor spirtoase, care determina un nivel minim al gradelor de alcoolizare, pentru diferitele categorii de astfel de băuturi. Societatea Rewe-Zentral a cerut administraţiei germane a monopolului alcoolului, autorizaţia de a importa din Franţa, lichior de coacăze negre, de Dijon. Autorizaţia a fost refuzată, pe motivul că acest produs avea o tărie situată între $15\text{-}20^0$, iar legea naţională prevedea o tărie minimală de 25^0 pentru alcoolurile din fructe. Societatea Rewe-Zentral a arătat că fixarea unei tării minimale alcoolului împiedică desfacerea în Germania a produselor alcoolizate, originare din alte state membre, prin urmare, este contrară art. 28 TCE. Această hotărâre reţine atenţia, mai întâi pentru faptul că se referă la aşa-numitele piedici tehnice care reprezintă un aspect particular al măsurilor cu efect echivalent restricţiilor cantitative, rezultă din caracterul disparat al legislaţiilor naţionale cu privire la compoziţia şi securitatea produselor şi sunt susceptibile de producerea unui efect restrictiv asupra schimburilor între statele membre, ele producându-se când un stat refuză importul unui produs, pe motiv că nu corespunde normelor standard, în vigoare pe teritoriul său.

Dintre regulile pe care Curtea de Justiţie, în soluţionarea acestui caz, le-a consacrat amintim: 1) în absenţa unei reglementări comune cu privire la producerea şi comercializarea unui produs, revine statelor membre să reglementeze, fiecare pe teritoriul său, tot ceea ce priveşte producerea şi comercializarea acestui produs. Rezultă de aici, că în domeniile în care există reglementări comune, statele pierd competenţa de reglementare; 2) obstacolele la circulaţia intercomunitară, rezultate din disparitatea legislaţiilor naţionale, trebuie recunoscute ca fiind necesare pentru satisfacerea uneia sau mai multor exigenţe imperative, adică a unor scopuri de interes general, de natură să primeze exigenţelor liberei circulaţii. Pe lângă cerinţa existenţei unor exigenţe imperative, mai trebuie respectată şi cerinţa ca măsura să fie proporţională cu scopul urmărit; în cazul în care o exigenţă imperativă nu poate fi recunoscută, un produs în mod legal fabricat şi comercializat într-un stat membru trebuie să aibă posibilitatea de a intra în alt stat membru, fără a putea opune o prohibiţie legală la comercializarea produsului. Rezultă de aici că hotărârea „Cassis de Dijon" consacră principiul recunoaşterii mutuale a produselor legal fabricate şi comercializate în statele membre, ceea ce reprezintă baza liberei circulaţii a produselor.

În fine, hotărârea ne reţine atenţia şi în privinţa comentariului făcut de Curtea de Justiţie faţă de argumentul invocat de guvernul german de justificare a măsurii luate. Astfel, în hotărâre se precizează: „Guvernul Republicii Federale Germania (...) a înaintat diferite argumente care, în opinia sa, ar justifica aplicarea dispoziţiilor referitoare la conţinutul minim de alcool al băuturilor spirtoase, prevalându-se de considerente care ţin, pe de o parte, de protecţia sănătăţii publice şi, pe de altă parte, de protecţia consumatorilor împotriva practicilor comerciale neloiale"[18]. În ceea ce priveşte protecţia sănătăţii publice, guvernul german afirmă că scopul stabilirii prin legislaţia naţională a conţinutului minim de alcool, este acela de a evita proliferarea pe piaţa naţională a băuturilor alcoolice cu un conţinut redus de alcool, având în vedere că, în opinia sa, astfel de produse pot induce mult mai uşor toleranţa faţă de alcool decât băuturile mai puternic alcoolizate[19]. Astfel de considerente nu sunt decisive, atâta timp cât

[15] Pct. 32.
[16] CJCE Cauza 120/78, 20 februarie 1979, REC, p. 649.
[17] Microsoft Word - TRA-DOC-RO-ARRET-C-0120-1978-200802154-05_00.doc – consultat la data de 28.10.2024.
[18] Pct. 9.
[19] Pct. 10.

consumatorii îşi pot procura de pe piaţă o gamă extrem de variată de produse slab sau mediu alcoolizate şi atâta timp cât o parte importantă a băuturilor cu conţinut ridicat de alcool, liber comercializată pe piaţa germană, este consumată în mod frecvent sub formă diluată[20].

Într-o lungă serie de cauze, regulile Cassis au fost aplicate. Este cazul afacerii *Déserbais* (Hotărârea Curții din 22 septembre 1988, dată în cauza C- 286/86), în care este vorba despre un importator de brânză Edom, din Germania în Franţa, care a fost acuzat de folosirea nelegală a unei denumiri comerciale; în Germania, această brânză nu putea fi produsă în mod legal decât cu un conţinut de grăsime de 34,3%, în timp ce în Franţa, denumirea Edom era limitată doar la brânza cu un conţinut de grăsime de 40%. Importatorul a invocat art. 28 în apărare iar Curtea de Justiţie a statuat, în conformitate cu regulile Cassis, că norma franceză era incompatibilă cu acest articol şi nici nu putea fi justificată de cerinţe imperative[21].

În privinţa sferei de aplicare a prevederilor art. 28 TCE şi art. 29 TCE Curtea de Justiţie, apreciază că există diferenţe: astfel, dacă art. 28 TCE se aplică atât prevederilor discriminatorii, cât şi măsurilor aplicabile fără distincţie, art. 29 TCE se aplică doar în cazul în care există discriminare[22]. Un exportator care se confruntă cu o normă naţională, privind standardele de calitate pentru un produs, care urmează să fie comercializat pe teritoriul acelui stat, nu poate folosi art. 29 TCE pentru a argumenta că această normă face mai dificilă pătrunderea acelui exportator pe alte pieţe din cadrul Comunităţii – de ex. în cauza *Groenveld* în care era vorba despre o lege olandeză care interzicea tuturor producătorilor de produse din carne să deţină în stoc sau să proceseze carne de cal, scopul acestei măsuri fiind acela de a proteja exportul produselor de carne spre ţările care interziceau comercializarea acestei cărni. Curtea a reţinut că nu se încalcă art. 29 TCE deoarece interdicţia se aplica producţiei de mărfuri de un anumit tip, fără a face distincţie în funcţie de faptul dacă aceste mărfuri erau destinate pieţei naţionale sau exportului[23].

---

[20] Pct. 11. Rezultă că prevederile referitoare la conţinutul minim de alcool al băuturilor spirtoase, nu urmăresc un scop de interes general de natură să prevaleze asupra cerinţelor liberei circulaţii a mărfurilor, care constituie una dintre regulile fundamentale ale Comunităţii. Efectul practic al prevederilor de acest tip constă în principal, în asigurarea unui avantaj băuturilor spirtoase cu un conţinut de alcool ridicat, îndepărtând de pe piaţa naţională produsele din alte state membre care nu corespund acestei specificaţii (pct. 14).

[21] Cauza C-286/86 *Ministère Public c. Déserbais* (1988) Rec., p. 4907, resource.html – consultat la data de 28.10.2024. P. Craig, G. de Burca, *Dreptul Uniunii Europene Comentarii, jurisprudenţă şi doctrină*, ed. a IV-a, serie coordonată de B. Andreşan-Grigoriu şi T. Ştefan, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2009, pp. 846-847.

[22] Cauza C-12/02 *Marco Grilli* (2003) Rec. I-11585, pct. 41-42, eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:62002CJ0012– consultat la data de 28.10.2024.

[23] Cauza C-15/79 *P.B. Groenveld Bv c. Produktschop won vee en Vlees* (1979) Rec., p. 3409, eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:61979CJ0015 – consultat la data de 28.10.2024. A se vedea şi: *Hotărârea Curţii din 12 martie 1987 dată în cauza 178/84*, în care Comisia Comunităţilor Europene era reclamantă, iar Republica Federală Germania pârâtă, având ca obiect aplicarea „Legii purităţii" în cazul berilor importate din alte state membre. Prin cererea introductivă depusă la grefa Curţii, Comisia Comunităţilor Europene a introdus o acţiune având ca obiect constatarea faptului că, prin interzicerea comercializării de beri fabricate şi introduse pe piaţă în mod legal într-un alt stat membru în cazul în care aceste beri nu sunt conforme cu art. 9 şi 10 din Biersteuergesetz (Legea din 14 martie 1952), Republica Federală Germania nu şi-a îndeplinit obligaţiile care îi revin în temeiul art. 30 din tratat. În hotărâre se precizează: ... trebuie să se reamintească jurisprudenţa constantă a Curţii, conform căreia interzicerea măsurilor cu efect echivalent unor restricţii cantitative prevăzută la art. 30 din tratat include „orice reglementare comercială a statelor membre de natură să constituie, în mod direct sau indirect, efectiv sau potenţial, un obstacol în calea comerţului intracomunitar" (pct. 27). În continuare, trebuie să se sublinieze că dintr-o jurisprudenţă constantă a Curţii (Hotărârea din 20 februarie 1979, Rewe, 120/78, Rec., p. 649) rezultă că, „în lipsa unei reglementări comune a comercializării produselor în cauză, obstacolele în calea liberei circulaţii intracomunitare care rezultă din diferenţele dintre reglementările naţionale trebuie să fie acceptate în măsura în care o astfel de reglementare, aplicabilă fără a distinge între produsele naţionale şi produsele importate, poate fi justificată ca fiind necesară pentru a îndeplini cerinţe imperative legate, între altele, de protecţia consumatorilor. De asemenea, este necesar ca o astfel de reglementare să fie proporţională cu obiectivul urmărit. În cazul în care un stat membru dispune de o opţiune între diverse măsuri prin care se poate atinge acelaşi scop, acestuia îi revine sarcina de a alege mijlocul care restrânge cel mai puţin libertatea schimburilor" (pct. 28). Nu se

În afacerea *Keck şi Mithonard*[24], Curtea de Justiţie restrânge câmpul de aplicare a dispoziţiilor art. 28 TCE. În rezumat, în speţă era vorba de doi comercianţi, Keck şi Mithonard, care au fost urmăriţi penal în Franţa pentru că au revândut produse la un preţ inferior celui de cumpărare, violând astfel legea franceză, din 2 iulie 1963, care interzicea vânzarea în pierdere. Cei doi comercianţi au pretins că această lege este susceptibilă de a exercita restricţii asupra schimburilor şi că ea constituie o măsură cu efect echivalent restricţiilor cantitative contrar art. 28 TCE. Curtea de Justiţie a respins aceste argumente pentru următoarele consideraţii: 1) o legislaţie naţională care interzice, în mod general, revânzarea în pierdere, nu are ca obiect reglementarea schimburilor de mărfuri între statele membre[25]; 2) este adevărat că o astfel de legislaţie este susceptibilă să restrângă volumul de vânzări şi, în consecinţă, volumul de vânzări al produselor provenind din alte state membre, în măsura în care îi lipseşte pe agenţii economici de o metodă de promovare a vânzărilor[26]; 3) trebuie să considerăm că, spre deosebire de ceea ce s-a reţinut până în prezent, aplicarea la produse, provenind din alte state membre, a dispoziţiilor naţionale care limitează sau interzic anumite modalităţi de vânzare, nu este susceptibilă să împiedice direct sau indirect în mod real sau potenţial, comerţul între statele membre, în sensul jurisprudenţei Dassonville (...), cu condiţia ca aceste prevederi să se aplice tuturor agenţilor economici vizaţi, care îşi desfăşoară activitatea pe teritoriul naţional şi cu condiţia ca ele să afecteze în acelaşi fel, atât în drept, cât şi în fapt, comercializarea produselor naţionale şi a celor provenind din alte state membre[27]; în concluzie, art. 28 TCE trebuie interpretat, în sensul că nu se aplică legislaţiei unui stat membru care interzice în mod general revânzarea în pierdere[28]. De remarcat este că, aşa cum rezultă şi din pct. 16 al hotărârii, această cauză produce o schimbare a raţionamentului utilizat în CASSIS; în cazul în care Curtea de Justiţie ar fi urmat raţionamentul tradiţional, cu siguranţă că ar fi admis că o atare reglementare este susceptibilă să restrângă indirect schimburile şi astfel intră în câmpul de aplicare a art. 28 TCE. Sau ar fi putut să fi exclus această calificare din raţiuni de exigenţe imperative, de exemplu loialitatea tranzacţiilor comerciale, calificate deja de Curte ca exigenţe imperative în hotărârea Cassis de Dijon, dar după ce ar fi verificat caracterul necesar şi proporţional al măsurii[29].

Concluzii desprinse din practica recentă a CJUE

---

contestă faptul că aplicarea art. 10 din Biersteuergesetz în cazul berilor din alte state membre, pentru fabricarea cărora au fost utilizate în mod legal alte materii prime decât malţul de orz, în special orez şi porumb, este susceptibilă să împiedice importul lor în Republica Federală Germania (pct. 29). Din cele ce precedă rezultă că aplicarea normei de denumire, conţinută în art. 10 din Biersteuergesetz, în cazul berilor importate din alte state membre care au fost fabricate şi comercializate în mod legal în aceste state constituie o neîndeplinire a obligaţiilor care îi revin Republicii Federale Germania în temeiul art. 30 din tratat (pct. 37). eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:61984CJ0178 – consultat la data de 28.10.2024.

[24] Cauzele C-267 şi 268/91 *Keck şi Mithonard* (1993) Rec. I-6097; Hotărârea Curţii din 24 noiembrie 1993Microsoft Word - TRA-DOC-RO-ARRET-C-0267-1991-200802173-05_00.doc – consultat la data de 28.10.2024.

[25] Pct. 12.

[26] Pct. 13.

[27] Pct. 16.

[28] Pct. 18.

[29] A se vedea: A. Fuerea, *Manualul Uniunii Europene*, ed. a IV-a, revăzută şi adăugită după Tratatul de la Lisabona (2007/2009), Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2010; B. Andreşan-Grigoriu, T. Ştefan, *Tratatele Uniunii Europene, actualizat 2010,* ed. a II-a, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2010; A. I. Duşcă, *Dreptul Uniunii Europene privind afacerile, Ediţia a III-a revăzută şi adăugită,* Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2021; F.C. Stoica, *Dreptul Uniunii Europene Libertăţile fundamentale*, Ed. Universitară, Bucureşti, 2009; P. Craig, G. De Búrca, *Dreptul Uniunii Europene, Comentarii, jurisprudenţă şi doctrină*, ed. a IV-a, Ed. Hamangiu (în seria Drept comunitar, Control ştiinţific şi revizie traducere – Beatrice Andreşan-Grigoriu), Bucureşti, 2009.

Hotărârea Curții (Camera a treia) din 19 ianuarie 2023 dată în cauza C-147/21, a avut ca obiect o cerere de decizie preliminară care privea interpretarea dispozițiilor Regulamentului (UE) nr. 528/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 22 mai 2012 privind punerea la dispoziție pe piață și utilizarea produselor biocide[30], astfel cum a fost modificat prin Regulamentul (UE) nr. 334/2014 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 martie 2014[31]. Cererea a fost formulată în cadrul unui litigiu între Comité interprofessionnel des huiles essentielles françaises (CIHEF) și opt societăți care își desfășoară activitatea în sectorul uleiurilor esențiale, pe de o parte, și ministre de la Transition écologique (ministrul tranziției ecologice, Franța) și Premier ministre (prim-ministrul, Franța), pe de altă parte, cu privire la acțiunea prin care se solicită anularea atât a décret no 2019-642, du 26 juin 2019, relatif aux pratiques commerciales prohibées pour certaines catégories de produits biocides (Decretul nr. 2019-642 din 26 iunie 2019 privind practicile comerciale interzise pentru anumite categorii de produse biocide)[32], cât și a décret no 2019-643, du 26 juin 2019, relatif à la publicité commerciale pour certaines catégories de produits biocides (Decretul nr. 2019-643 din 26 iunie 2019 privind publicitatea comercială pentru anumite categorii de produse biocide)[33].

Cu privire la litigiul principal reținem că prin cele două cereri introductive, reclamantele din litigiul principal au sesizat Consiliul de Stat, cu acțiuni în constatarea abuzului de putere prin care au solicitat anularea Decretului nr. 2019-642 din 26 iunie 2019, pe de o parte, și a Decretului nr. 2019-643 din 26 iunie 2019, pe de altă parte. Din decizia de trimitere reiese că prin aceste decrete au fost introduse dispozițiile care figurează în articolele R. 522-16-1 și R. 522-16-2 din Codul mediului, ce constituie norme administrative de punere în aplicare a articolelor L. 522-18 și L. 522-5-3. Reclamantele din litigiul principal au subliniat în special că aceste decrete ar fi lipsite de temei legal, întrucât fi fost adoptate cu încălcarea Regulamentului nr. 528/2012. Potrivit instanței de trimitere, acest regulament nu conține nicio dispoziție care fie să autorizeze un stat membru să prevadă măsuri restrictive de tipul celor care figurează la articolele L. 522-18 și L. 522-5-3 din Codul mediului, fie să îi interzică acest lucru. S-ar ridica, așadar, problema dacă astfel de măsuri, care nu sunt prevăzute de regulamentul menționat, pot fi adoptate fără a se aduce atingere acestuia din urmă. Instanța de trimitere subliniază în această privință că dispozițiile legislative în temeiul cărora au fost adoptate decretele menționate la punctul 20 din prezenta hotărâre au ca obiectiv prevenirea inconvenientelor pe care utilizarea excesivă a anumitor produse biocide le prezintă pentru sănătatea publică și pentru mediu. Cu siguranță, acest obiectiv nu contravine celor urmărite de Regulamentul nr. 528/2012. Totuși, interdicțiile prevăzute de aceste dispoziții legislative intervin în contextul introducerii pe piață a produselor biocide, dispoziții pe care acest regulament vizează să le armonizeze la nivelul Uniunii fără a face trimitere la adoptarea de către statele membre a unor texte de punere în aplicare și fără ca astfel de texte să devină necesare pentru a asigura deplina eficacitate a regulamentului menționat. În aceste condiții, Consiliul de Stat a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară: „Regulamentul nr. 528/2012 se opune adoptării de către un stat membru, în interesul sănătății publice și al mediului, a unor norme restrictive în materie de practici comerciale și de publicitate precum cele prevăzute la articolele L. 522-18 și L. 522-5-

[30] JO 2012, L 167, p. 1, CL2012R0528RO0020110.0001.3bi_cp 1..1. – consultat la data de 28.10.2024.

[31] JO 2014, L 103, p. 22, Regulamentul (UE) nr. 334/2014 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 martie 2014 de modificare a Regulamentului (UE) nr. 528/2012 privind punerea la dispoziție pe piață și utilizarea produselor biocide, în ceea ce privește anumite condiții de acces pe piațăText cu relevanță pentru SEE. – consultat la data de 28.10.2024.

[32] JORF din 27 iunie 2019, p. 10, Décret n° 2019-642 du 26 juin 2019 relatif aux pratiques commerciales prohibées pour certaines catégories de produits biocides - Légifrance. – consultat la data de 28.10.2024.

[33] JORF din 27 iunie 2019, p. 11, Décret n° 2019-643 du 26 juin 2019 relatif à la publicité commerciale pour certaines catégories de produits biocides - Légifrance. – consultat la data de 28.10.2024.

3 din Codul mediului? Dacă este cazul, în ce condiții un stat membru poate adopta astfel de măsuri?”

Mai precis, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă Regulamentul nr. 528/2012 și, dacă este cazul, articolele 34 și 36 TFUE trebuie interpretate în sensul că se opun unei reglementări naționale: – care interzice anumite practici comerciale precum reducerile, rabaturile, rambursările, diferențierea condițiilor generale și speciale de vânzare, oferirea de mostre gratuite și orice practici echivalente cu privire la produsele biocide care se încadrează la tipurile de produs 14 și 18, incluse în grupa 3 a acestor tipuri de produs, ce figurează în anexa V la acest regulament (denumite în continuare „produsele biocide care se încadrează la tipurile de produs 14 și 18”); – care impune aplicarea unei indicații pe publicitatea destinată profesioniștilor pentru produsele biocide care se încadrează la tipurile de produs 2 și 4, incluse în grupa 1 a acestor tipuri de produs, ce figurează în anexa V la Regulamentul nr. 528/2012 (denumite în continuare „produsele biocide din tipurile de produs 2 și 4”), precum și la tipurile de produs 14 și 18 și – care interzice publicitatea destinată publicului larg pentru produsele biocide care se încadrează la tipurile de produs 2 și 4, precum și la tipurile de produs 14 și 18.

Cu privire la interzicerea anumitor practici comerciale curtea precizează: cu titlu introductiv, trebuie amintit că practicile comerciale interzise prin articolul L. 522-18 din Codul mediului constau în reduceri, rabaturi, rambursări, diferențierea condițiilor generale și speciale de vânzare, oferirea de mostre gratuite și orice practici echivalente cu privire la produsele biocide. Din indicațiile care se regăsesc în decizia de trimitere rezultă că articolele L. 522-18 și R. 522-16-1 din Codul mediului nu privesc condițiile pe care trebuie să le îndeplinească produsele biocide care se încadrează în tipurile de produs 14 și 18 pentru a beneficia de o autorizație de introducere pe piață, ci interzic anumite practici comerciale la vânzarea acestor produse, astfel încât acestea reglementează doar modalitățile de comercializare a produselor menționate. În primul rând, trebuie să se arate că, în conformitate cu articolul 1 alineatul (1), Regulamentul nr. 528/2012 are ca scop îmbunătățirea funcționării pieței interne prin armonizarea normelor privind punerea la dispoziție pe piață și utilizarea produselor biocide, asigurând totodată un nivel ridicat de protecție a sănătății oamenilor și a animalelor, precum și a mediului. În acest scop, articolul 1 alineatul (2) litera (d) din regulamentul menționat prevede că acesta stabilește normele care reglementează punerea la dispoziție pe piață și utilizarea produselor biocide în unul sau mai multe state membre sau în Uniune[34].

Articolul 3 alineatul (1) litera (i) din Regulamentul nr. 528/2012 definește punerea la dispoziție pe piață ca fiind orice furnizare a unui produs biocid sau a unui articol tratat în vederea distribuției sau utilizării în cursul unei activități comerciale, contra unei plăți sau gratuit, în timp ce utilizarea este definită la articolul 3 alineatul (1) litera (k) din acest regulament ca fiind toate operațiunile realizate cu un produs biocid, inclusiv depozitarea, manipularea, amestecarea și aplicarea, cu excepția oricăror activități de acest tip efectuate în vederea exportului produsului biocid sau a articolului tratat în afara Uniunii. Rezultă că normele acestui regulament referitoare la punerea la dispoziție pe piață și la utilizarea de produse biocide sunt suficient de ample pentru a acoperi practicile comerciale legate de vânzarea acestor produse. Trebuie să se constate însă, astfel cum a arătat domnul avocat general la punctele 28-30 din concluzii, că regulamentul menționat nu cuprinde nicio dispoziție care să vizeze armonizarea normelor care reglementează astfel de practici. În plus, astfel cum reiese din coroborarea articolelor 17, 19 și 20 din Regulamentul nr. 528/2012, interpretate în lumina considerentelor (2), (3), (28) și (31) ale acestuia, regulamentul urmărește instituirea unui regim de autorizare prealabilă care să permită punerea la dispoziție

[34] Pct. 29-31.

pe piață a produselor biocide și stabilirea principiilor comune de evaluare a cererilor de autorizare a acestor produse, fără armonizarea tuturor aspectelor privind comercializarea produselor menționate. Prin urmare, trebuie să se considere că Regulamentul nr. 528/2012 nu urmărește să armonizeze normele referitoare la practicile comerciale legate de vânzarea de produse biocide, precum cele care figurează la articolele L. 522-18 și R. 522-16-1 din Codul mediului. Rezultă că acest regulament nu se opune unei reglementări naționale care interzice anumite practici comerciale la vânzarea de produse biocide, cum ar fi produsele biocide care se încadrează în tipurile de produs 14 și 18[35].

Odată stabilit aspectul de mai sus, curtea procedează la verificarea dacă articolul 34 TFUE se opune unei astfel de reglementări naționale și precizează: rezultă dintr-o jurisprudență constantă că orice măsură a unui stat membru susceptibilă să constituie, în mod direct sau indirect, efectiv sau potențial, un obstacol în calea comerțului în cadrul Uniunii trebuie considerată o măsură cu efect echivalent unor restricții cantitative, în sensul acestei dispoziții[36]. Cu toate acestea, nu poate constitui, în mod direct sau indirect, efectiv sau potențial, un obstacol în calea comerțului dintre statele membre, în sensul acestei jurisprudențe, aplicarea în privința unor produse care provin din alte state membre a unor dispoziții naționale care limitează sau interzic anumite modalități de vânzare, în măsura în care acestea se aplică tuturor operatorilor în cauză care își exercită activitatea pe teritoriul național și afectează în același mod, în drept și în fapt, comercializarea produselor naționale și a celor provenind din alte state membre. Într-adevăr, odată ce aceste condiții sunt îndeplinite, aplicarea unor reglementări de acest tip în cazul vânzării de produse care provin dintr-un alt stat membru și care sunt conforme normelor stabilite de acest stat nu este de natură să împiedice accesul acestora pe piață sau să îl îngreuneze mai mult decât pe cel al produselor naționale.[37] Articolele L. 522-18 și R. 522-16-1 din Codul mediului nu privesc condițiile pe care trebuie să le îndeplinească produsele biocide care se încadrează în tipurile de produs 14 și 18 pentru a beneficia de o autorizație de introducere pe piață. În realitate, ele interzic anumite practici comerciale la vânzarea acestor produse, astfel încât acestea reglementează doar modalitățile de comercializare a produselor menționate. Rezultă că trebuie să se considere că aceste dispoziții reglementează modalități de vânzare în sensul jurisprudenței Curții citate la punctul 38 din prezenta hotărâre. Or, o legislație națională care reglementează modalitățile de vânzare a anumitor produse nu poate totuși să iasă din sfera interdicției care figurează la articolul 34 TFUE decât dacă îndeplinește cele două condiții menționate la acest punct 38. În ceea ce privește prima condiție, din elementele furnizate Curții de instanța de trimitere reiese că articolele L. 522-18 și R. 522-16-1 din Codul mediului, menționate la punctul 39 din prezenta hotărâre, se aplică fără distincție tuturor operatorilor în cauză care își desfășoară activitatea pe teritoriul francez. În ceea ce privește a doua condiție, revine acestei instanțe sarcina de a aprecia dacă dispozițiile menționate afectează în același mod, în drept și în fapt, comercializarea produselor naționale și a celor provenind din alte state membre. În speță, din elementele aduse la cunoștința Curții nu reiese că reglementarea în discuție în litigiul principal face distincție în funcție de originea produselor biocide în cauză. Totuși, trebuie să se verifice dacă această reglementare nu este, în fapt, de natură să îngreuneze accesul pe piața franceză al produselor biocide în cauză care provin din alte state membre mai mult decât accesul produselor naționale. În această privință, o reglementare națională care interzice anumite practici comerciale la vânzarea anumitor

[35] Pct. 33-35.

[36] Pct. 37. Hotărârea din 11 iulie 1974, Dassonville, 8/74, EU:C:1974:82, punctul 5, precum și Hotărârea din 3 iulie 2019, Delfarma, C-387/18, EU:C:2019:556, punctul 20 și jurisprudența citată.

[37] Pct. 36-38. Hotărârea din 10 februarie 2009, Comisia/Italia, C-110/05, EU:C:2009:66, punctul 36, Hotărârea din 2 decembrie 2010, Ker-Optika, C-108/09, EU:C:2010:725, punctul 51, precum și Hotărârea din 21 septembrie 2016, Etablissements Fr. Colruyt, C-221/15, EU:C:2016:704, punctul 35.

tipuri de produse biocide este, în principiu, de natură să restrângă volumul total al vânzărilor acestor produse în statul membru în cauză și poate, în consecință, să afecteze volumul vânzărilor produselor menționate care provin din alte state membre. O asemenea constatare nu poate fi însă suficientă pentru ca această reglementare să fie calificată ca fiind o măsură cu efect echivalent[38].

BIBLIOGRAPHY

B. Andreşan-Grigoriu, T. Ştefan, *Tratatele Uniunii Europene, actualizat 2010*, ed. a II-a, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2010;

C. Blumann, *Droit communautaire materiel*, Ed. Montchrestien, Paris, 1999;

P. Corruble, F. Aubert, J.B. Avel, M. Charbit, C.H. Dechelette, P. Circh, *Droit européen des affaires*, Dunod, Paris, 1998;

P. Craig, G. De Búrca, *Dreptul Uniunii Europene, Comentarii, jurisprudenţă şi doctrină*, ed. a IV-a, Ed. Hamangiu (în seria Drept comunitar, Control ştiinţific şi revizie traducere – Beatrice Andreşan-Grigoriu), Bucureşti, 2009;

A. I. Dușcă, *Dreptul Uniunii Europene privind afacerile, Ediţia a III-a revăzută şi adăugită,* Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2021;

A. Fuerea, *Manualul Uniunii Europene*, ed. a IV-a, revăzută şi adăugită după Tratatul de la Lisabona (2007/2009), Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2010;

J.C. Gautron, *Droit européen*, 8e éd., Mémento Dalloz, Paris, 1997;
J. Hanlon, *European Community Law*, Sweet et Maxwell, Londra, 1996;

P. Icart, *Droit matériel et Politiques communautaires*, Eska, Paris, 1999;

G. Issac, *Droit communautaire général*, 6e éd., Armand Colin, Paris, 1998;

S. Raepenbusch, *Droit institutionnel de l'Union et des Communautés Européennes*, 2e éd., De Boeck, Paris-Bruxelles, 1998;

D. Simon, *Le systéme juridique communautaire*, 2e éd., coll. Droit fondamental, PUF, Paris, 1999;

F.C. Stoica, *Dreptul Uniunii Europene Libertăţile fundamentale*, Ed. Universitară, Bucureşti, 2009;

J. Verhoeven, *Droit de la Communauté Européenne*, Larcier, Bruxelles, 1996.

[38] Pct. 40-49. Hotărârea din 23 februarie 2006, A-Punkt Schmuckhandel, C-441/04, EU:C:2006:141, punctul 21și jurisprudența citată.

SOCIO-PEDAGOGICAL CONFIGURATION OF STUDENTS' STRATEGIC THINKING

Tatiana Callo, Doina-Mădălina Gulie-Badea
Prof. PhD Hab., ANACEC, Republic of Moldova, PhD Student, Ion Creangă State Pedagogical University, Chișinău, Republic of Moldova

Abstract: Lately, strategic thinking has become one of the predilections of research in education, researchers being confident in its undeniable suitability to the socio-pedagogical context. From this perspective, this article discusses the respective issue, the discursive construct being elaborated in a relational conceptual framework. Hypostatizing strategic thinking, considering it a pedagogical phenomenon and a mediator between thinking and action, a revelation is attempted that supports its obvious cognitive significance. In this way, the starting point is sought in the dialectic of the relationship between social, strategic and thinking, a transdisciplinary theoretical-praxiological vision being built.

Keywords: thinking, strategic thinking, strategy, knowledge, process, action

- **Socialul – o logică a cunoașterii**

Dacă este adevărat ca sociologia acoperă activităţi diverse, atunci ştiinţele sociale au o finalitate esenţialmente cognitivă. Cu alte cuvinte, legitimitatea lor, ca şi a altor discipline ştiinţifice, provine înainte de toate din capacitatea pe care o au de a produce un supliment de cunoaştere, de a rezolva enigme, de a oferi o explicaţie clară şi universal acceptabilă unor fenomene ce par la prima vedere ascunse pentru spirit. Se impune să adăugăm că principiul conform căruia o teorie sociologică trebuie sa poată fi expusă în faţa unui auditoriu sau a unui tribunal „universal" presupune, bineînţeles, faptul că este absurd să se evoce, aşa cum se mai întâmplă uneori, existenţa unor criterii specifice sociologiei. Lucrările sociologice clasice şi modeme care aduc un autentic plus de cunoaştere răspund întotdeauna acestor două criterii: explicarea fenomenelor mai puțin obișnuite prin supunerea la constrângerile si criteriile comune tuturor disciplinelor ştiinţifice [Apud 2, p. 9].

Pornind de la aceste constatări inițiale, este evident că procesele de producere a cunoașterii pun în joc mecanisme sociale. Astfel, inventarea şi evaluarea unei teoreme sau a unei teorii pedagogice presupune existenţa unui mediu social propice pentru crearea şi estimarea lor. In acelaşi mod, o inovaţie tehnică sau intelectuală presupun, pentru a fi acceptate, un teren social favorabil. Deci, în mod natural, se vorbeşte despre „sociologia cunoașterii", prin aceasta desemnându-se acea parte a sociologiei al cărei obiectiv este studierea condiţiilor sociale ce favorizează producerea cunoaşterii şi difuzarea ideilor [*Ibidem*, p. 555].

Logic vorbind, avem două noţiuni, două concepte ce trebuie analizate: sociologie şi strategie. Nu vom face o analiză detaliată a acestora, ci vom încerca punctarea unor consideraţii generale pentru ca analiza dezvoltată să atingă aspecte legate de configurațiile socio-pedagogice ale gândirii strategice a elevilor.

Un loc central în această arie de preocupări îl ocupă *nevoia de reuşită* (*need for achievement*). Motivaţia reuşitei este un element fundamental al spiritului întreprinzător, este asociat dezvoltării; şi invers, diminuarea acestui mobil de reuşită antrenează regresul. In această manieră, T. Parsons explică dinamismul societăţii americane prin importanţa acordată acestei valori, care, în general, prevalează în societăţile moderne [2, p.367]. Or, de noțiunea nevoii de reușită se leagă strâns cea de strategie.

- **Strategia – claritate și fenomenalitate**

Bazându-ne, *în temei*, pe câteva idei formulate de către C. Brătianu în cartea sa [3], constatăm că orice strategie se elaborează și se implementează cu scopul realizării unui obiectiv strategic definit pentru viitorul dezirabil. De aceea, timpul devine o variabilă fundamentală care orientează procesul strategic. Altă idee fundamentală o constituie faptul că orice strategie presupune un proces de gândire strategică și un proces de implementare a rezultatului acestui proces. Gândirea și acțiunea constituie două componente ale aceluiași proces strategic, care nu se separă prin scop și prin actori în două etape sau faze distincte, ci se reunesc printr-un proces interactiv și iterativ. Plus la aceasta, strategiile sunt procese mentale și nu pot rezulta exclusiv din interacțiunea socială. Ele sunt procese decizionale complexe, orientate în timp și focalizate pe realizarea unor obiective strategice. Orice strategie are la bază gândirea strategică cu întreg spectrul de modele performante [Apud 3].

Din meditațiile lui C. Brătianu deducem că raportul dintre strategie și social se configurează pe coordonatele timp, gândire, acțiune, proces strategic, fapt relevat și de M.Krgerus, R. Tschappeler [10], V.Dan [5], G.C.Maior [11], C.Nițu, F.-E.Stan [12], [14] etc.

Odată cu preluarea din sfera militară a conceptelor referitoare la strategie şi la transformarea strategiei într-o ştiinţă şi pentru mediul civil, s-a indus în întreaga societate modul de gândire strategic. Actualmente, pentru a face faţă provocărilor noilor medii de securitate, economic, financiar etc., gândirea strategică s-a dezvoltat continuu [13, p.119]. După cum afirmă R. Ivan, abordările strategiei fie că se referă strict la domeniul militar, fie ca „artă" şi ca „ştiinţă" în acelaşi timp. Aceasta ne pune oarecum în dificultate, deoarece cei doi termeni au semnificaţii profund diferite: în timp ce o ştiinţă este exactă, raţională şi bazată pe conexiuni logice, o artă este cel mai adesea izvorâtă dintr-un talent şi nu se bazează pe o *cunoaştere raţională*. Vom reţine însă sensul teoretic al noțiunii, care este mai util în contextul analizei sintagmei *gândire strategică* şi vom sublinia componenta raţională atribuită acestui sens [7, p. 101].

- **Tipurile de gândire ca probabilitate a gândirii strategice**

Sociologul C. Brătianu, referindu-se la tipurile de gândire convergente cu gândirea strategică, afirmă că acestea se diversifică pe câteva dimensiuni: dimensiunea timpului, complexității, incertitudinii, încrederii, fiecare din aceste dimensiuni incluzând anumite tipuri de gândire. Astfel, pe *dimensiunea timp* se manifestă *gândirea inerțială, gândirea dinamică și gândirea entropică*. Gândirea inerțială constituie forma cea mai simplă de gândire temporală, deoarece ea reflectă un prezent continuu și manifestări atemporale, fiind benefică datorită faptului că ne ajută să construim *automatisme funcționale* care ne scutesc de intervenția gândirii raționale. Este bine să ne folosim de gândirea inerțială atunci când avem de rezolvat probleme de rutină, dar să nu o lăsăm să domine atunci când ne gândim la toate celelalte probleme.

Gândirea dinamică, în opinia cercetătorului, conține timpul și deci nu se opune schimbării. Acest model de gândire are la bază ideea de procese reversibile, respectiv, procese care au capacitatea de a reveni la starea inițială, trecând prin aceleași stări de echilibru. Revenirea la starea inițială și promovarea unei mișcări în cercuri face ca în gândirea dinamică să nu avem nici trecut și nici viitor, deoarece ele se anulează reciproc în această mișcare circulară și nu pot contribui la construcția unui viitor dezirabil.

Discutând raporturile dintre gândirea strategică și alte tipuri de gândire, C. Brătianu afirmă că ele diferă prin complexitate și, în astfel de condiții, elementele convergente sunt judecate analitic reieșind din particularitățile ce deschid calea spre consens funcțional. Pentru

a putea realiza viziuni despre ceea ce am putea face și apoi să transpunem aceste viziuni în strategii avem nevoie de o gândire în care timpul să fie reprezentat deopotrivă cantitativ și calitativ. Aceasta este *gândirea entropică*. În gândirea entropică timpul constituie un continuum coerent și dinamic. Cu ajutorul gândirii entropice putem înțelege procesele și fenomenele ireversibile din natură. În acest sistem de referință temporal, viitorul se poate structura în viitor dezirabil, viitor probabil și viitor posibil. Gândirea entropică este modelul de gândire temporală care poate face parte din spectrul gândirii strategice, deoarece constituie deschiderea spre viitorul dezirabil [3].

Tranșând astfel de o manieră netă gândirea, C. Brătianu face din viziunea sa o axiomatică pură, a cărei adecvare la obiect devine fapt concret. Este o viziune care organizează în mod riguros domeniul gândirii, într-o coerență internă descriptivă. În felul acesta, *pe dimensiunea complexității* cercetătorul evidențiază trei modele de gândire: *gândirea liniară, gândirea neliniară și gândirea sistemică. Gândirea liniară* este cea mai simplă formă de gândire pe această dimensiune, dar și cea mai răspândită, deoarece trăim, în accepția cercetătorului, într-o lume liniarizată, în care oamenii folosesc excesiv de mult soluții liniare pentru aproape orice problemă. Atunci când problemele sunt simple, gândirea liniară este binevenită. Când problemele devin mai complexe, iar natura lor este puternic neliniară, soluțiile simpliste sunt eronate. Gândirea liniară nu poate face parte din gândirea strategică. *Gândirea neliniară* se folosește în explicarea fenomenelor în care variații mici la intrare generează efecte mari. Gândirea neliniară are lungimea necesară de undă pentru a face parte din spectrul gândirii strategice, concluzionează cercetătorul în raport cu dimensiunea complexității [*Ibidem*].

Gândirea sistemică, la rândul său, nu analizează un singur aspect sau element al unei probleme, ci ansamblul de aspecte care se intercondiționează reciproc. De aceea atât gândirea neliniară, cât și gândirea sistemică devin parte integrantă a spectrului gândirii strategice.

Cercetând tipologia gândirii, C.Brătianu pune în acord mai multe relații într-o regularitate și coerență structurală care generează garanții de progres. Se confirmă astfel, într-o posibilitate de dialectizare, un sistem al gândirii în general din perspectiva gândirii strategice. În funcție de dimensiunea aleasă, analiza cercetătorului se plasează la diferite niveluri ale gândirii, elaborând un anumit inventar și ținând cont de amplul context social în care aceasta apare prin motivațiile configurative profunde.

Conform cercetătorului, pe *dimensiunea incertitudini* se manifestă alte trei modele de gândire: *gândirea deterministă, gândirea probabilistă* și *gândirea haotică. Gândirea deterministă* este modelul pe care îl învățăm în școală și îl dezvoltăm apoi la universitate și în comunitate. Gândirea deterministă este confortabilă pentru că elimină incertitudinea din calculele noastre și, respectiv, riscul asociat ei. Gândirea deterministă nu poate face parte din spectrul gândirii strategice. *Gândirea probabilistă*, la rândul ei, operează pe întreg domeniul incertitudinii reale și contribuie la înțelegerea fenomenelor bazate pe evenimente probabile, distribuite în timp și în spațiu în mod aleatoriu. Gândirea probabilistă face parte din spectrul gândirii strategice [3]. Un model avansat de gândire, care combină într-un mod dinamic și foarte complex aspectele deterministe cu cele probabiliste îl constituie *gândirea haotică*. Acest mod de gândire integrează fenomene foarte complexe, care fac parte dintr-o realitate mai profundă pe care specialiștii au numit-o generic *haos*. Nu știm cum poate arăta viitorul sau *viitorurile* noastre, dar în mod cert ele vor conține astfel de fenomene haotice. De aceea, gândirea haotică trebuie să facă parte din spectrul gândirii strategice [*Ibidem]*.

Conferind gândirii haotice un sens pozitiv, cercetătorul pune accent pe dificultăți, pe probleme inexistente, pe care creierul nostru le „gândește”, ieșind din zona de confort. Acest lucru generează o frică, o alertă, o căutare permanentă a binelui. Aici este foarte importantă gândirea strategică, care poate face ordine într-un eventual haos meditativ.

Pe *dimensiunea încredere* autorul vorbește despre *gândirea emoțională* și despre *gândirea pozitivă*. *Gândirea emoțională* are la bază cunoștințele, inteligențele și valorile emoționale. Atunci când vorbim de cunoștințe, cei mai mulți se gândesc la cunoștințele raționale, deoarece sunt explicite și comunicabile într-un limbaj natural sau formal. Dar cunoștințele pot fi și tacite. Depășind diada cunoștințelor explicite și tacite, s-a introdus triada cunoștințelor raționale, emoționale și spirituale. Cele trei câmpuri de cunoștințe sunt interactive și stau la baza tuturor proceselor decizionale. Gândirea emoțională este parte integrantă a spectrului gândirii strategice [3]. În același timp și *gândirea spirituală,* dedicată procesării valorilor, constituie o parte integrantă a spectrului gândirii strategice. Pe *dimensiunea încredere* gândirea pozitivă ocupă un loc important, ajută să înveți din eșecuri și să continui ceea ce ai început în afaceri sau în viața personală. De aceea gândirea pozitivă trebuie să fie parte integrantă a spectrului gândirii strategice.

În sinteză brătiană, gândirea strategică conține un spectru de modele monocolore de gândire format din: gândirea entropică, gândirea neliniară, gândirea sistemică, gândirea probabilistă, gândirea haotică, gândirea emoțională, gândirea pozitivă și gândirea spirituală. În felul acesta, elevii care reușesc să-și dezvolte gândiri care se integrează în spectrul gândirii strategice înțeleg mult mai profund realitatea și pot să asimileze cunoașterea cu un grad de libertate incomparabil mai mare. Or, dezvoltarea gândirii strategice devine un imperativ al lumii complexe în care trăim și un instrument puternic în definirea unor obiective strategice și elaborarea de strategii adecvate pentru realizarea lor

O viziune cu totul aparte în raport cu tipurile de gândire o are V. Burlui, care analizează producția gânditorului S. Marcus, configurată în zece tipuri [4]. Dintre acestea, cele ce urmează fac parte integrantă din spectrul gândirii strategice.

Gândirea științifică, care pleacă de la îndoieli (dar fără echivocuri), formulări clare, precizie, conciziune plină de îndrăzneală, explorând mereu dincolo de orizonturi, este curajoasă în ipoteze și ingenioasă în soluții; *gândirea omului de cultură,* când informația culturală este folosită ca loc germinativ al ideilor originale, conferă lejeritate în comunicare, în formularea și transmiterea mesajului; g*ândirea interdisciplinară* ca apanajul minților cu adevărat profunde și constă, în genere, în a reține și analiza apropieri și similitudini acolo unde alții constată doar elemente disjunctive; g*ândirea transdisciplinară*, S. Marcus având intuiția de a crea practic domeniul poeticii matematice și depășind acest stadiu aplicând conceptele sale în terțe domenii, cum ar fi științele comunicării, artele vizuale, folclorul etc., afirmând foarte clar că matematica reprezintă „*pașaportul pentru universalitate*"; *gândirea enciclopedică*. Deși unii consideră că timpul gândirii enciclopedice s-a încheiat, S. Marcus este dovada vie că enciclopedismul nu numai că există, dar că este și necesar, selectând elemente semnificative intersectându-le original, generând noi clasificări, metodologii, concepte [Apud 4].

Deşi conceptul de gândire strategică este perceput ca fiind dificil şi, deocamdată, nu este clar definit, capacitatea de a gândi strategic este o însuşire obligatorie pentru un individ în dezvoltare, cum sunt elevii într-un proces de cunoaştere. Pentru înţelegerea şi dezvoltarea conceptului, în vederea includerii gândirii strategice în cadrul proceselor educaționale, specialiştii au realizat numeroase încercări în vederea elaborării unui model de lucru. Au fost realizate anumite modele de lucru potrivit cărora, la implementarea în procesul educațional, gândirea strategică poate crea o nouă sursa de avantaj al reușitei şi permite să se restructureze procesele în derulare pentru o mai mare eficienţă şi eficacitate [13,p.120].

Prin urmare, construcţiile teoretice ale cercetătorilor, care se bazează pe teoriile comportamentale sau cele cognitive, sunt insuficiente pentru a explica structura şi procesul de gândire strategică. Este o interacţiune complexă atât a competenţelor cognitive, cât şi a trăsăturilor de personalitate ale gânditorului strategic. Gândirea strategică exprimă starea de conştienţă şi capacitatea de gândire creativă. Gândirea strategică presupune creativitate şi

inovare în generarea de variante strategice alternative, ajută elevii să obţină claritate cu privire la acţiunile care se desfăşoară în prezent şi înţelegere pentru cele ce trebuie să se desfăşoare în viitor, astfel încât să poată schimba efortul în direcţia favorabilă [13].

În forma sa cea mai simplă, gândirea strategică înseamnă să decizi, pe de o parte, pe ce oportunităţi ar trebui să îţi concentrezi atenția, iar, pe de altă parte, care sunt oportunităţile pe care ar trebui să le ignori. În această arie ideatică, M. Porter, profesor la The Institute for Strategy and Competitiveness – ce face parte din Harvard Business School, a formulat-o în acest mod: „Esenţa strategiei stă în a alege ce să nu faci" [Ibidem].

Se afirmă tot mai des faptul că *gândirea strategică* este o practică al cărei timp a sosit, iar profesorii se vor baza tot mai mult pe aceasta pentru a sesiza direcţia cea bună şi sensul corect al învățării.

În acest context, strategia bună, conform lui R.Rumelt, este o acțiune coerentă susținută de un argument, un amestec eficient de gândire și acțiune cu o structură de bază care se numește *nucleu*. O strategie bună poate consta în mai mult decât nucleul, dar dacă nucleul este absent sau deform, atunci există o problemă serioasă. Nucleul unei strategii conține trei elemente:

1. Un diagnostic care definește sau explică natura provocării;
2, O viziune orientativă pentru a face față provocării;
3. Un set de acțiuni coerente, care sunt concepute pentru rezolvarea provocării [16].

- **Axiomatica gândirii strategice**

Gândirea strategică are rădăcini care se întind de milenii. De la sulurile pline de înțelepciune ale strategului militar chinez antic Sun Tzu [8] până la tratatele filosofice profunde ale savanților greci antici, elementele gândirii strategice au ghidat deciziile și au modelat destinele timp de secole [9].

Conceptul *gândire strategică* este folosit astăzi generic încât rareori cei care îl folosesc îl și definesc. Conceptul este folosit pentru a reprezenta atât orice gândire despre strategie, cât și pentru a desemna un anumit mod de gândire, cu caracteristici specifice. Gândirea strategică se referă la partea dreaptă a creierului, care include generarea de idei, gândirea de ansamblu, inovația etc. Dar există o mare diferență între a crea o strategie și a gândi strategic. Doar pentru că cineva poate crea o strategie nu înseamnă că poate gândi strategic, afirmă R. April. A gândi strategic înseamnă că o persoană este capabilă de un proces de gândire care îi permite să faciliteze o activitate de gândire critică și inovație. Gândirea strategică se referă la un proces de gândire care se concentrează pe un anumit curs sau cursuri alternative de acțiune, care vor atinge o stare finală dorită. Există multe moduri de a face lucruri diferite, așa că o gândire strategică oferă începuturile unui mijloc articulat pentru a atinge un scop [1].

Gândirea strategică este abilitatea de a calcula pașii pe care îi faci înainte, de a ști *ce, cum* și *de ce* trebuie să faci pe drumul spre atingerea obiectivelor noastre. Această abilitate îmbunătățește simțitor calitatea vieții, afectând toate sferele acesteia fără excepție. Este capacitatea creierului de a vedea și de a rezolva sarcinile care stau în calea atingerii unui obiectiv. Sarcinile includ intermedierea lucrurilor mărunte, realizarea a cât de mult și ce resurse vor fi necesare, ajutorul din partea celorlalți [15].

Stăpânirea abilităților de gândire strategică nu este ușoară, dar există întotdeauna modalități nobile de a o face [6].

- **Semnificații ale gândirii strategice**

Gândirea strategică este procesul de analiză a diverșilor factori care ar putea influența rezultatele. Elevii gândesc strategic atunci când trebuie să ia în considerare o serie de posibilități atât ca oportunități, cât și ca riscuri, înainte de a întreprinde o acțiune finală. De asemenea, subliniază capacitatea de a revizui și optimiza un plan de adaptare la schimbările dinamice și continue ale mediului atât intern, cât și extern. În unele situații se confundă conceptul de *gândire strategică* cu *planificarea strategică*. Planificarea strategică începe cu gândirea strategică înainte de a realiza o acțiune. Gândirea strategică este în căutarea răspunsurilor la întrebarea „de ce" și „ce" din activitatea pe care dorim să o finalizăm. În schimb, planificarea strategică este un pas suplimentar în a răspunde „cum" și „când" procesului de implementare [6].

Gândirea strategică este mai mult decât un simplu cuvânt la ordinea zilei. Este o „roată dințată" vitală în mașinăria succesului, o „centrală" care conduce nu doar cunoașterea, ci și creșterea personală. Este abilitatea de a vedea dincolo de evident, abilitatea de a vedea rezultatul, luând în considerare consecințele mai ample ale acțiunilor noastre. Este un instrument care este la îndemâna oricui dorește să-l posede. Gândirea strategică este o viziune de ansamblu. Aceasta implică analiza scenariului actual al cunoașterii, înțelegerea tendințelor, recunoașterea oportunităților și identificarea amenințărilor în propria cunoaștere. Este vorba de a vedea dincolo de imediat, de a conecta punctele și de a construi o imagine cuprinzătoare a ceea ce urmează [9].

Acest tip de gândire este similar cu un joc pe calculator. Acesta constă în mai multe niveluri de complexitate variabilă. În învățare totul este la fel. Doar că elevul este și jucător, și creator al jocului. El însuși decide prin ce niveluri să treacă. Un exemplu clar de gândire strategică este dorința de a construi o casă nouă: pentru a atinge un obiectiv mare, trebuie rezolvate o serie de sarcini mici, fiecare element fiind format din subelemente. Gândirea strategică ajută să fie văzute toate și să fie elaborat și aplicat un plan de acțiune [15].

Așadar, gândirea strategică nu este un concept monolitic; este un amestec dinamic de mai multe *componente cheie*:

1. *Viziune.* Totul începe cu capacitatea elevului de a vizualiza o stare dorită. Gândirea strategică cere ca acesta să aibă o imagine clară a locului în care vrea să ajungă și a ceea ce vrea să realizeze;
2. *Perspectivă.* Aceasta implică înțelegerea și cunoașterea punctelor forte, de a recunoaște lipsurile și de a fi conștienți de oportunitățile și amenințările care îi așteaptă;
3. *Previziune.* Aceasta este capacitatea elevului de a prezice sau anticipa tendințele și scenariile posibile pe baza circumstanțelor și tendințelor actuale. Este vorba de a fi cu un pas înainte, de a fi pregătit pentru ceea ce urmează și de a se adapta la circumstanțele în schimbare;
4. *Flexibilitate.* Unul dintre semnele distinctive ale gândirii strategice este capacitatea elevului de a se adapta la schimbări, de a modifica demersul acțiunii ca răspuns la situațiile în evoluție și de a rămâne netulburat de provocări neașteptate;
5. *Creativitate.* În esență, gândirea strategică este un proces creativ. Aceasta implică gândirea în afara „cutiei" și găsirea de soluții inovatoare la probleme [Apud 9].

Pentru a forma gândirea strategică, este nevoie de cultivarea anumitor abilități și mentalități care oferă un teren fertil pentru ca acest instrument puternic să prindă rădăcini și să se dezvolte. Există câteva abilități esențiale care sprijină procesul de gândire strategică a elevilor. *Abilitățile analitice* sunt folosite pentru a detecta probleme, pentru a face brainstorming, a observa, a colecta, a interpreta date și a lua în considerare mai mulți factori

și opțiuni disponibile în procesul de învățare [6]. *Gândirea critică* este pasul vital în procesul de gândire strategică și ajută la dezvoltarea unei mentalități strategice. Este o tehnică inovatoare de identificare a problemelor sau a zonelor de îmbunătățire prin chestionarea și evaluarea a ceea ce citește, aude, spune sau scrie elevul. Îl stimulează pe elev să gândească clar și rațional înainte de a accepta orice fapt sau rezultat al argumentului. Gândirea strategică largă implică *abilități de rezolvare a problemelor* care asigură eficacitate în abordarea problemelor și găsirea unei soluții finale [*Ibidem*].

Pe de altă parte, se abordează fenomenul *flexibilității cognitive,* care poate schimba gândirea elevului, care se poate adapta rapid la un mediu nou, poate privi problemele din mai multe perspective sau poate percepe mai multe concepte simultan. Gândirea strategică începe cu o curiozitate și flexibilitate pentru a dezvolta concepte noi și a învăța din experiențe bune sau rele. Se referă la capacitatea de a se concentra pe toate domeniile implicate, indiferent cât de banal este, în timp ce alocă timp și resurse în mod eficient. Își propune să îndeplinească sarcinile cu minuțiozitate și acuratețe [6].

În marea schemă a lucrurilor, dezvoltarea și îmbunătățirea gândirii strategice este o călătorie continuă, mai degrabă un maraton decât un sprint. Este nevoie de timp, practică și perseverență. Dar, cu efort conștient și persistență, gândirea strategică poate deveni o a doua natură, servind ca un ghid puternic în eforturile de cunoaștere ale elevilor, dar și în activitățile lor personale [Apud 9].

Gândirea strategică constituie o sarcină esenţială în zilele noastre, iar profesorii continuă să se bazeze tot mai mult pe aceasta în diverse situaţii educaţionale. Ţinând cont de faptul că unul din cele mai eficiente stiluri de învățare este cel care produce rezultatele cele mai bune cu mijloacele avute la dispoziţie, profesorii trebuie să recurgă la şi să dezvolte permanent gândirea strategică a elevilor [Apud 13].

Gândirea strategică este una esenţialmente logică, chiar dacă este vorba de o *logică paradoxală* şi nu de una clasică, lineară. Acest tip de gândire implică un raţionament în care se fac predicţii asupra situaţiei de fapt [7, p. 101].

Gândirea strategică stimulează gândirea inovatoare, încurajând elevii să pună la îndoială *status quo-ul,* să exploreze diverse posibilități și să găsească soluții unice la provocări. Promovează un mediu de curiozitate, creativitate și învăţare continuă, toate acestea fiind esențiale pentru procesul educațional.

Viitorul societății promite să ridice importanța gândirii strategice la cote fără precedent și datorită mai multor tendințe și provocări emergente. Pe măsură ce trecem mai departe în secolul 21, lumea din jurul nostru devine din ce în ce mai complexă și mai imprevizibilă. Progresele tehnologice, schimbările socio-politice, provocările de mediu și schimbările economice creează o rețea complicată de factori pe care trebuie să o parcurgem. Această complexitate sporită și incertitudine necesită abilități îmbunătățite de gândire strategică, ceea ce o face o abilitate indispensabilă pentru viitor, dar și pentru prezent [9].

Astăzi, când mai mult de jumătate din profesii „dispar” înainte ca elevii (studenții) să reușească să le însușească, capacitatea gândirii strategice devine tot mai importantă în viața fiecăruia. În acest context analitic, am testat un grup de 30 de studenți-pedagogi, anul 1-2, în baza unui chestionar care a inclus un șir de aspecte ce vizează gândirea strategică, pentru a constata cum percep ei acest fenomen în activitatea educațională.

1. *Cum credeți, ce este mai important într-o gândire strategică: formularea permanentă de întrebări pentru sine personal sau conştientizarea rapidă a acțiunii care este în desfășurare?*

La această întrebare din chestionar subiecții au aderat (circa 45%) la ideea că mai importantă este adresarea interioară de întrebări, ca necesitate vitală și acestea să fie clare, relevante, reieșind din activitățile pe care le are de realizat elevul. Întrebările de acest fel încurajează gândirea, invită la analize interioare și conduc spre realizări productive.

Întrebările pe care și le adresează fiecare personal au puterea de a crea un mediu pozitiv și stimulant, fapt care conduce la o înțelegere profundă a activităților proiectate sau în curs de desfășurare. Interogația propriei persoane este, de fapt, o provocare, împuternicind persoana la un sondaj investigațional, la o gândire critică în raport cu perspectivele și convingerile sale. Curajul de a se autochestiona oferă elevului percepții mai profunde, ieșirea din confort, o minte deschisă spre transformări, spre reușită.

2. *În fiecare activitate este important să se aleagă și să se accentueze anumite priorități. Este important acest lucru și în gândirea strategică? Care sunt argumentele?*

Răspunsul la această întrebare a fost unul pozitiv, subiecții afirmând că alegerea priorităților este o caracteristică a gândirii strategice (circa 52 % din respondenți). Aceștia au adus drept argument faptul că prioritățile sunt atât urgente, cât și necesare, insistând, până la urmă, pe prioritățile necesare, importante, care răspund scopurilor personale.

3. *Gândirea strategică se axează pe gândirea pozitivă. Dar dacă situația este prea problematică, ce are prioritate: concentrarea pe găsirea soluțiilor sau examinarea atentă a impedimentelor?*

La această întrebare circa 87% din respondenți au afirmat că axarea pe găsirea soluțiilor în cazul unor situații problematice este prioritară, gândirea pozitivă fiind, în acest caz, destul de activă. Gândirea pozitivă este, ca atare, un concept care se bucură de o atenție aparte în activitatea noastră și este un fundament sigur pentru acțiunile care urmează să fie întreprinse. Spre deosebire de gândirea pozitivă, gândirea negativă dăunează, nu este stimulativă. Însă putem să afirmăm că un echilibru dintre aceste două tipuri de gândiri este absolut necesar, deoarece situațiile din viață sunt absolut diferite. De exemplu, atunci când apare o situație în care suntem ofensați, răniți emoțional sau material, ne poate ajuta gândirea negativă în a depista problemele și a le opri în prealabil.

4. *Gândirea strategică are o importanță deosebită în socium și dă rezultate nu doar pe parcursul şcolarizării, ci și a întregii vieți. Comentați succint această afirmație.*

5. *Capacitatea gândirii strategice reclamă găsirea unor căi inedite de obținere a rezultatelor. Numiți câteva din aceste căi.*

În comentariile elaborate de respondenți la 4 și 5 nu s-au atestat argumente plauzibile. O bună parte din respondenți (circa 30%) nu au realizat aceste sarcini.

6. *Mentalitatea pozitivă este un factor important al gândirii strategice. Numiți câteva elemente convingătoare în acest sens.*

Selecția și clasificarea răspunsurilor denotă următoarele caracteristici ale mentalității pozitive (56 %): mentalitatea pozitivă ajută persoana să scape de prejudecăți, să-și găsească calea sa de învățare, de cunoaștere; asigură atât succesul unui elev, cât și starea lui de bine; prezintă un mod specific de a trata lipsurile şi deficienţele; promovează binele; este bază pentru construirea unei strategii umaniste; ne eliberează de constrângeri; contribuie la succesul învățării; ajută la acceptarea realității; oferă noi posibilități etc.

7. *Numiți unele capacități ale gândirii strategice, care încep cu litera dată: v (*viziune*), s.p. (*soluționarea problemelor*), f (*flexibilitate*), c* (creativitate*), c (*cercetare*).*

Toţi factorii menţionaţi mai sus au un caracter fie endogen, fie exogen. Procesele sunt calificate drept endogene când apar în cadrul sistemului social la transformarea sau menţinerea căruia contribuie. Repetitive sau evolutive, ele sunt inerente funcţionării unor structuri date. Factorii exogeni, intervenind din afara sistemului analizat, îl modifică fără a distruge procesul de reproducţie [Apud 2, p.368].

- **Concluzii**

Promovarea celor patru piloni ai societăţii cunoaşterii – *educaţia, cercetarea, dezvoltarea şi inovarea* – nu înseamnă doar susţinerea prioritară a acestor activităţi sociale; înseamnă, în primul rând, o nouă grilă de valori, printre care se înscrie și *gândirea strategică*. Trebuie să facem în aşa fel încât cei care învaţă permanent, cei care cercetează, cei care contribuie la dezvoltarea şi inovarea instituţiilor sau tehnologiilor să se bucure de cel mai înalt prestigiu social și să poată aplica constructiv gândirea lor strategică. Obiectivul final al acestor acțiuni este asumarea socială, reală, a unei noi scale de valori, necesară pentru realizarea consecventă a opţiunilor ce corespund unei societăți a cunoaşterii.

Gândirea strategică poate fi definită în felul următor: capacitatea de a obţine permanent perspective noi în vederea realizării unui avantaj cognitiv fie pentru momentul de față, fie pentru un viitor dezirabil. Prin obţinerea unor perspective noi se înţelege combinarea a două sau a mai multor informaţii diferite în vederea obţinerii unei abordări noi în procesul cognitiv.

Gândirea strategică este opusul atitudinii rigide sau mersului pe aceleași căi. **Gândirea strategică își propune să schimbe modalitățile de rezolvare a unei situații,** chiar și prin dobândirea de noi abilități, ea depășește viziunea pe termen scurt și ne permite să privim în viitor pentru a ne plasa acțiunile într-un context mult mai larg.

BIBLIOGRAPHY

1. APRIL, R. Can strategic thinking be taught? Disponibil: https: //www.linkedin.com /pulse /can-strategic-thinking-taught-april-rassa
2. BOUDON, R. Tratat de sociologie.1997, București:Humanitas. 680 p. ISBN 973-28-0759-8.
3. BRĂTIANU, C. Gândirea strategică. București: ProUniversitaria, 2015. 292 p. ISBN 978-606-2603-991.
4. BURLUI, V. Gândirea marcusiană. În: Limba română, 2015, nr1-2, anul XXV, ISSN
5. DAN, V. Noi abordări privind gândirea strategică și structura organizatorică. În: Revista de Economie Industrială, 2006, vol.4 (1), pp. 1-24. ISSN 0422-2784.
6. Dezvoltați abilități de gândire strategică | 12 sfaturi pentru un leadership de succes în 2024. Disponibil: https://ahaslides.com/ro/blog/strategic-thinking-skills/
7. IVAN, R. Este posibilă gândirea strategică în afara paradigmei realiste? În: Annals of the University of Bucharest. Political science series, 2001, nr.3, pp.99-108. ISSN 1582-2486.
8. FAYARD, P. Cum să înțelegem și să aplicăm Sun Tzu. Gândirea strategică chineză. Editura: Practic, 2007. 192 p. ISBN 978-973-46-0560-6.
9. FLORKIN J. 5 strategii cheie pentru a stăpâni gândirea strategică pentru succes. Disponibil: https: //julienflorkin. com /ro /self-improvement /personal-development /strategic-thinking/ ?currency=USD
10. KRGERUS, M., TSCHAPPELER, R. Fifty the Decision Book. Models for Strategic Thinking. Profil Books, 2023. 176 p. ISBN 978-18008-1520-9.
11. MAIOR, G.C. Incertitudine. Gândire strategică și relații internaționale în secolul XXI. Chișinău: Cartier, 2015. 760 p. ISBN 978-9975-7990-27.
12. NIȚU, C. STAN, F.-E. Gândirea strategică și provocările pentru analiza intelligence. București: Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, 2015. 150 p. ISBN 978-606-660-244-0.

13. NIȚU, C. Liderul și gândirea strategică. În: Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2014, pp. 119-123. ISSN 2284-936X.
14. Predarea și învățarea strategică. Disponibil: ru. Scrib.com /document/550481297/predarea-si-invatarea-strategica.
15. PROAIA, S. Gândirea strategică: abilități și modalități de a o dezvolta. Disponibil: https://soniaproaia.com/gandirea-strategica-abilitati-si-modalitati-de-a-o-dezvolta/
16. RUMELT, R. Good strategy Bad Strategy: The Difference and Whey it Matters. London. Profil Boos LTD, 2011. 336 p. ISBN 978-184-668-480-7.

THE EDUCATIONAL APPROACH "AT THE CENTER"-ELEVOCENTRISM

Tatiana Callo, Vasilica-Cristina Călescu
Prof. PhD Hab., ANACEC, Republic of Moldova, PhD Student, Ion Creangă State Pedagogical University, Chișinău, Republic of Moldova

Abstract: At the level of student-centered learning in the educational process, the problem of student-centrism is eluded in this article from the theoretical perspective of the visions, in the situation where the learning approach currently comes to the fore in relation to teaching. Transposing the issue of student-centrism to this level, the analytical referentiality of the phenomenon proves a supple and dialectical relationship between the indicators of student-centeredness in the educational process and learning as such, as two intrinsic hypostases. The need to break away from the traditional mentality of learning is based on epistemic reasons and theoretical premises relevant in the context of the issues addressed. The notion of elevocentrism being a new one, several evidences are brought in its favor through the prism of various researches in the field.

Keywords: centering, centered approach, elevocentrism, uniqueness, power transfer, learning.

Revizuirea în baza abordării „la centru"

Deoarece societatea noastră se transformă, la fel trebuie să se trasnforme și sistemul nostru de educație, dacă vrem cu adevărat să reformăm și să eficientizăm educația publică astfel încât toți elevii să aibă succes și să aibă nevoile lor personale satisfăcute.

Conceptul de *învățare centrată pe elev* există de circa 150 de ani. În 1875, Fr. W. Parker, un colonel din Războiul Civil, a devenit superintendent al școlilor din Quincy, Massachusetts. Pe când era acolo, el a respins standardizarea, învățarea prin memorare și notarea sistemică. În schimb, el a pledat pentru centrarea instruirii pe dezvoltarea „copilului întreg". Astfel, colonelul devine, în opinia lui J. Dewey, un reformator și filosof progresist în educație sau, în expresia filosofului, „părintele educației progresive" [Apud 8].

J.Dewey însuși a fost, de asemenea, un susținător ardent al educației „copilului întreg" și al învățării centrate pe elev. El afirma că copilul devine „soarele" în jurul căruia se „învârte" educația. El a susţinut că elevii ar trebui să fie implicați în activități semnificative, să investească în ceea ce învață, să practice la clasă democrația, iar programele să fie relevante pentru viața lor.

Chiar dacă nu există o definiție convenită sau un program singular de realizare a învățării centrate pe elev, tema unificatoare este aceea că în învățarea centrată pe elev se trece de la centrarea pe adult la centrarea pe copil și pe individualitatea lui. Mai exact, învățarea este personalizată în funcție de unicitatea nevoilor elevilor, de interesele și aspirațiile lor [*Ibidem*].

Pe măsură ce informația devine mai ușor disponibilă și tehnologia mai răspândită, învățarea în sine devine mai importantă pentru a corespunde actualei societăți a cunoașterii. Dar și economia devine mai complexă, deoarece nu mai este vorba doar de acumularea de cunoștințe și informații. Mulți cercetători în domeniul educației încearcă să exploreze cele mai bune moduri prin care învață elevii, rețin ideile, îmbunătățesc abilitățile și creează proiecte inovatoare, cu scopul de a îmbunătăți implicarea și instruirea. Învățarea centrată pe elev este înțeleasă în termeni de practici la clasă care implică elevii în experimentare, colaborare, testare, creare și în direcționarea propriei învățări [13, p.2].

Conceptul *învățare centrată pe elev* este utilizat, actualmente, pe scară largă în cercetările specialiștilor și poate însemna lucruri diferite pentru diferite persoane. În plus, în practică, este descris printr-o serie de termeni, iar acest lucru a condus la confuzii în ceea ce

privește implementarea sa. Conceptul de învățare centrată pe elev a fost creditat și de C. Rogers, părintele consilierii *centrate pe client,* care este asociat cu extinderea acestei abordări într-o teorie generală a educației [Apud 11].

Schimbarea paradigmei de la predare la un accent mai mare pe învățare a generat faptul ca puterea să fie transferată de la profesor la elev. Cu toate acestea, în pofida utilizării pe scară largă a noțiunii, Lea și coautorii susțin că una dintre problemele învățării centrate pe elev este faptul că „multe instituții sau profesorii pretind că pun în practică învățarea centrată pe elev, dar în realitate nu este așa" [*Ibidem]*.

În această logică a expunerii, *elevocentrismul*, ca o noțiune mai nouă în științele educației, patentează o filosofie educațională, un principiu respectat de mulți pedagogi, care plasează elevul în centrul preocupărilor educaționale, acordând acestuia o valoare intrinsecă. Această deschidere epistemică abordează aspectul nominal în raport cu conținutul, luând în considerare valoarea de adevăr a noțiunii ca atare, examinând condițiile, expuse mai jos, care fac din *abordarea elevocentristă* una corectă. În felul acesta, noțiunea de elevocentrism devine una adecvată în a reprezenta realitatea. Reluând unele noțiuni din diverse cercetări – eco-centrism, bio-centrism, tehnocentrism, eminesco-centrism, antropocentrism – trebuie să precizăm că elevocentrismul este în relație semantică cu antropocentrismul, care susține și se bazează pe interesul uman. Antropocentrismul este ideologia care privilegiază oamenii mai presus de restul naturii. Argumentul ireversibilității antropocentrismului susține că din motive care țin de teoria cunoașterii, antropocentrismul nu poate fi evitat, deoarece noi nu putem gândi decât prin categoriile umane, toată cunoașterea și acțiunea umană situează omul în punctul central. Antropocentrismul conferă o semnificație pozitivă omului, iar elevocentrismul conferă o semnificație importantă elevului ca subiect care învață.

Conceptualizări

De fapt, toate aceste alternative nu reprezintă decât tot atâtea întrebări pe care ni le putem pune asupra statutului și naturii noțiunii de elevocentrism. Această noțiune este destul de complexă, dar acum este timpul proiectării unui mecanism care să țină cont de interesele elevilor, de stilurile lor de învățare, de experiențele de viață și provocările personale. Este timpul, după cum afirmă K. Kaput, să formăm toți elevii nu doar pentru succes ca atare, ci pe un succes bazat pe nevoile lor unice [8].

Învățarea centrată pe elev, după cum o numește K. Kaput, se bazează pe câțiva indicatori, pe care îi mai numește principii, și care servesc ca resursă pentru profesori pe măsură ce implementează și practică învăţarea centrată pe elev. Cercetătorul descrie modul în care pot fi îndepliniți acești indicatori care ar trebui să intre în sfera de competență a fiecărui profesor. Pe parcurs, principiile educației progresive au fost „redescoperite" de mai mulți teoreticieni, reformatori ai educației și cercetători, care au scris pe scară largă despre beneficiile învățării centrate pe elev. Deși există mai multe cercetări în domeniu, nu există o definiție convenită pentru conceptul general de învăţare centrată pe elev. Unii teoreticieni oferă o definiție largă, cum ar fi „elevii au de ales în procesul de învățare", în timp ce alții oferă principii specifice. Există, de asemenea, o serie de programe pe care profesorii le implementează sau la care se referă – învăţare personalizată, învăţare bazată pe proiecte, instruire diferenţiată, clasă la centru, săli de clasă inversate, învățarea bazată pe interogare – ca o modalitate de a ajunge la învățarea centrată pe elev. Cu toate acestea, programele respective sunt toate diferite în ceea ce privește designul, domeniul de aplicare, scopul, iar rezultatele lor variază în funcție de clasă [8].

Încă în 1983 R. Rogers a identificat precondiția importantă pentru învățarea centrată pe elev ca fiind nevoia de: „un lider sau o persoană care este percepută ca o figură de autoritate în situație, este suficient de sigură în sine însuși și în relația ei cu ceilalți și care

experimentează o încredere esențială în capacitatea celorlalți de a gândi singuri, de a învăța singuri". Alegerea în domeniul învățării este subliniată de K. Rogers în ideea centrării pe elev când „elevii ar putea alege nu numai ce să studieze, ci și cum și de ce acest subiect ar putea fi unul interesant de studiat". El subliniază, de asemenea, convingerea lui că percepțiile elevilor despre lume sunt importante, că sunt relevante și adecvate. Prin urmare, această definiție subliniază conceptul de a „alege" al elevilor în procesul de învățare [Apud 11, p.30]

G. Gibbs se bazează pe concepte similare atunci când descrie cursurile centrate pe student ca pe acelea care pun accentul pe: activitatea elevului, mai degrabă decât pe pasivitate; experiența elevilor în afara instituției și înainte de lecții; proces și competență, mai degrabă decât conținut; unde deciziile cheie despre învățare sunt luate de către elev prin negociere cu profesorul. G. Gibbs analizează mai în detaliu aceste decizii cheie pentru a include: „Ce trebuie învățat, cum și când trebuie învățat, cu ce rezultat, ce criterii și standarde trebuie utilizate, cum sunt făcute judecățile și de către cine sunt făcute aceste judecăți [3].

Astfel, putem afirma că unii consideră elevocentrismul ca o alegere a elevului în educaţie; alții o văd ca faptul că elevul face mai mult decât profesorul (învățare activă versus pasivă); în timp ce alții au o definiție mult mai largă, care include ambele concepte, dar, în plus, descrie schimbarea relației de putere dintre elev și profesor.

Iar interpretarea noțiunii *învățare centrată pe elev* pare să varieze între autori, deoarece unii o echivalează cu „învățare activă", în timp ce alții adoptă o definiție mai cuprinzătoare, inclusiv: învățare activă, alegere în învățare și schimbarea puterii în relaţia profesor-elev. Există multe variații, definiții și termeni care se referă la centrarea pe elev, iar acestea au dus uneori și la confuzie. De exemplu, învățarea activă implică elevii să citească, să scrie, să discute, să analizeze, să evalueze și să creeze pentru a-și exercita abilități de gândire de ordin superior. Pe de altă parte, învățarea colaborativă implică elevii care lucrează cu colegii lor: elevii nu participă doar la construirea de conținut și cunoștințe, ci și învață abilități de cooperare și comunicare. Învățarea experiențială presupune implicarea elevilor în experiențele lor personale sau reflectarea asupra acestora pentru a abstrage cunoștințe și a dobândi competențe. Acest model implică de obicei patru faze: de experiență concretă, reflecție, conceptualizare abstractă și experimentare activă. Învățarea bazată pe probleme implică profesorii care pun probleme și probleme complexe pe grupuri de elevi și îi ajută să realizeze brainstorming-uri, să formuleze și să-și structureze ideile. În acest proces, elevii învață concepte și principii care sunt mult mai ample decât problemele specifice. Acești termeni diferiți sunt strâns legați de învățarea centrată pe elev, ceea ce subliniază centralitatea rolului elevilor în ceea ce privește practica, curriculumul și conținutul [13,p.3].

La baza centrării pe elev se află o perspectivă a designului profesorilor de învățare activă și profundă, precum și autonomia și responsabilitatea elevilor pentru învățare.

A fi centrat pe elev implică un accent puternic pe nevoile elevilor. Este o orientare care dă naștere ideii de educație ca produs, cu elevul drept client și rolul școlii ca una de servire și satisfacere a clientului. A fi centrat pe elev concentrează atenția direct asupra învățării: ce învață elevul, cum învață elevul, condițiile în care elevul învață, dacă elevul reține și aplică învățarea și cât de actuală este învățarea și poziţionarea elevului pentru învățarea viitoare. Elevul este o parte importantă a ecuației. De fapt, noi facem distincția între instruirea centrată pe elev și instruirea centrată pe profesor ca o modalitate de a indica faptul că „lumina reflectoarelor" a trecut de la profesor la elev. Când instruirea este centrată pe elev, acțiunea se concentrează pe ceea ce fac elevii (nu profesorii). Deoarece acțiunea de instruire prezintă acum elevii, această orientare centrată pe elev acceptă, cultivă și se bazează pe responsabilitatea supremă pe care o au elevii pentru învățare. Profesorii nu pot să învețe pentru elevi. Ei pot pregăti scena, ca să spunem așa, și pot ajuta în timpul repetiției, dar rămâne la latitudinea elevilor să performeze [Apud 14, p.XVII].

În cele din urmă, pe lângă concentrarea asupra învățării, abordarea elevocentristă se orientează către ideea calității produsului constructiv. A fi centrat pe elev înseamnă crearea unor climate în clasă care generează rezultatele învățării. Este o orientare care pledează pentru a învăța mai mult, nu mai puțin. Este vorba despre a oferi un produs mai bun.

Semnificații, caracteristici, trăsături

Un aport considerabil în clarificarea specificului centrării pe elev în procesul educațional îl are K.Kaput, care semnalează un set de indicatori relevanți în acest sens.

- ✓ *Relații pozitive*

În sistemul de învățământ relația dintre elev și profesor nu are ocazia să se dezvolte pozitiv dacă aceasta plasează profesorii într-o poziție de autoritate în raport cu elevii. Profesorii dictează ce trebuie să știe și să facă elevii, îndepărtând astfel elevul de la propria curiozitate intelectuală și creativitate. Acest design contrazice rezultatele cercetărilor care arată că atunci când elevii au relații pozitive cu profesorii lor sunt mai capabili să facă față provocărilor academice, să dezvolte stima de sine mai ridicată. De asemenea, elevii care cred că profesorilor le pasă de succesul lor și au așteptări academice mari pentru ei sunt mai motivați să îndeplinească aceste așteptări și, de asemenea, au rezultate mai bune din punct de vedere academic decât colegii lor [8].

- ✓ *Nevoile fundamentale satisfăcute*

Există un număr anumit de cercetări [2; 10; 4; 6; 15; 14 etc.] care indică faptul că un elev poate să aibă succes în mediul academic și în viață, dacă sunt îndeplinite nevoile lui fundamentale – fizice, psihologice și de siguranță. De exemplu, o nevoie nesatisfăcută este stresul toxic, care duce la modificări cuantificabile în zonele creierului care sunt implicate direct în învățare și pot duce la probleme de învățare „poate chiar comuta anumite gene care pot duce la boli grave”și, de asemenea, „afectează negativ reglarea emoțională” [8].

- ✓ *Recunoașterea unicității fiecărui elev*

Sistemul de învățământ nu este, deocamdată, axat pe *recunoașterea unicității fiecărui elev și dezvoltarea unui sentiment de identitate pozitivă.* Mai degrabă, sistemul se bazează pe presupunerea că motivația academică și efortul elevilor sunt un rezultat al activității profesorului și al aptitudinii preexistente a elevului, mai degrabă decât să ia în considerare identitatea – cultura, background-ul și experiența elevului. Acest lucru este în contradicție cu cercetările care constată că dezvoltarea identității pozitive este esențială pentru rezultatele academice și sociale ale unui elev. Psihologii subliniază că adolescența este o perioadă de dezvoltare incredibil de importantă pentru formarea identității sănătoase a unui individ. Acest lucru este semnificativ, deoarece identitatea unei persoane are influență nu numai asupra modului în care îi percepe pe ceilalți, ci și asupra stimei și încrederii personale [8; 1; 5; 7; 16].

- ✓ *Autonomia elevilor*

Implicarea elevilor în propria educație poate crește performanțele academice, motivația, efortul, participarea și implicarea în învățare. Când li se oferă posibilitatea de a alege în procesul de învățare, elevii devin implicați mai profund. Atunci când elevilor li se oferă autonomie în învățarea lor este mai probabil să se dezvolte mai bine abilitățile lor pentru secolul XXI sau „de caracter” în gândirea critică, rezolvarea de probleme, lucrul în echipă, creativitatea, seriozitatea, perseverența și managementul timpului, care sunt câteva dintre cele mai apreciate competențe pentru angajatori. De exemplu, învățarea bazată pe proiecte creează oportunitatea de a acumula cunoștințe și competențe prin cercetare și anchetă, sub supravegherea profesorului, răspunzând la o întrebare sau problemă captivantă, relevantă și complexă [Apud 8].

- ✓ *Relevanță pentru lumea reală*

Majoritatea dintre elevii de astăzi vor fi angajați în locuri de muncă care deocamdată nu există. Implicarea și motivația sunt direct legate de faptul dacă un elev găsește sau nu relevanță în ceea ce învață. Aceasta este important, deoarece implicarea elevilor s-a dovedit în mod constant a fi un predictor puternic al performanței și comportamentului lor la clasă și un precursor al realizărilor academice pe termen lung.

Există o serie de programe diferite – spații de creație, învățare interdisciplinară, stagii, târguri de carieră – pe care profesorii le pot folosi pentru a încorpora lumea reală în activitatea lor. Important este că programul trebuie să fie relevant pentru elev. În plus, elevii ar trebui să fie capabili să-și demonstreze învățarea printr-o varietate de metode care construiesc competențele din lumea reală a secolului XXI.

- ✓ *Bazarea pe competențe*

Învățarea bazată pe competențe este personalizată în ceea ce privește ritmul, suportul și determinarea formării. Elevii nu trec la un alt subiect până când nu au demonstrat formarea unui set de competențe care au fost considerate necesare pentru noul subiect. Unii elevi vor trece prin conținut mai repede, dar elevii care sunt mai lenți vor primi sprijin și timpul de care au nevoie. Rezultatul este o învățare diferențiată, echitabilă, care „întâlnește" elevul cu nevoile sale. O componentă importantă a educației bazate pe competențe este diversificarea modului în care elevii demonstrează învăţarea lor. De exemplu, prin portofolii și evaluări de performanță.

- ✓ *Învățare oricând și oriunde*

În ultimii ani există un număr tot mai mare de școli care creează medii de învățare mai flexibile și inovatoare, cu holuri, paliere de scări și alte locuri ale școlii devenind spații de învățare. Un exemplu al acestei inovații sunt sălile de clasă flexibile, care oferă elevilor posibilitatea de a alege ce fel de spațiu de învățare funcționează cel mai bine pentru ei și îi ajută să lucreze în colaborare, să comunice și să se angajeze în gândirea critică [8].

S.J.Lea și coautorii săi [9, p. 321] rezumă o parte din literatura despre învățarea centrată pe elev pentru a include următoarele specificări: axarea pe învățarea activă, mai degrabă decât pasivă; un accent mare pe învățarea și înțelegerea profundă; responsabilitate sporită din partea elevului; un sentiment crescut de autonomie a elevului; o interdependență între profesor și elev; respectul reciproc în cadrul relației dintre elev și profesor; o abordare reflexivă a procesului de predare și învățare atât din partea profesorului, cât și a elevului [Apud 11].

Abordarea centrată se referă, în primul rând, la viziunea constructivistă a învățării și importanța pe care o acordă activității, descoperirii și învățării independente. Teoria cognitivă evidențiază, de asemenea, activitatea, dar într-o formă diferită de cea susținută de constructiviști. Viziunea cognitivă susține ideea că activitatea de învățare este calculată în cap, sau așa cum este descris adesea, „în minte". Viziunea constructivistă a activității este legată mai mult de efectuarea de activități practice, de exemplu, proiecte, postere. Învățarea centrată pe elev are unele conexiuni cu viziunea constructivistă socială, care subliniază activitatea și importanța comunităților de practică/altora în procesul de învățare [*Ibidem*].

O abordare centrată pe elev valorifică învățarea bazată pe probleme, permite o anumită alegere în cadrul unui program de domenii pe care elevii le pot studia. Le permite elevilor să-și stabilească propriile obiective/rezultate de învățare, în funcție de cunoștințele anterioare. Învățarea bazată pe probleme, prin utilizarea problemelor/declanșatorilor, încurajează elevii să-și dezvolte propriile obiective de învățare, completând astfel golurile în cunoștințele sau înțelegerea lor. Acest element de alegere sau control este menționat în multe dintre definițiile învățării centrate pe elev.

În acest context de referință, este indicat să menționăm că o practică în creștere în proiectarea activităților la nivel internațional este analiza rezultatelor învățării, concentrându-se pe ceea ce elevul va fi capabil să facă, mai degrabă decât pe conținutul valorificat de către profesor.

Evaluarea de la egal la egal și autoevaluarea conferă elevului un anumit control și responsabilitate, subliniind un sentiment crescut de autonomie a lui. Contractele de învățare/ contractele negociate sunt obiective stabilite de elev, în funcție de decalajele de învățare ale acestuia, care sunt, la rândul lor, negociate cu profesorul. Contractul poate evidenția, de asemenea, modul în care elevul ar dori să fie evaluat pentru a demonstra că a atins obiectivele. Acest lucru poate stimula posibilitatea de a alege ce să studieze și, în plus, de alegere în ceea ce privește modul în care elevul va fi evaluat. Alegerea este unul dintre termenii cheie în relația elev-profesor [Apud 11].

Cercetările privind învățarea centrată pe elev în se concentrează, în opinia lui J.Trinidad, pe c aspecte ce vizează rolul profesorului, funcția conținutului, responsabilitatea pentru învățare, scopul evaluărilor și raportul de putere. Sunt analizate punctele de vedere ale elevocentrismului limitate la interacțiunea în clasă, fără a problematiza relațiile de putere dintre profesori și elevi. În primul rând, mulți văd rolul profesorului nu atât ca un „ghid pe partea laterală", ci mai mult ca un facilitator și expert, *designer de cunoștințe* [13, p.10].

Aceste roluri suplimentare sunt deosebit de importante în clasele în care elevii au nevoie de mai multe cunoștințe și contribuții, pe care s-ar putea să nu le fi obținut altfel. Elevii recunosc că sunt mai implicați atunci când conținutul este relevant și contextualizat pentru ei și pentru munca lor viitoare. Învățarea pentru ei nu este despre memorare, ci despre dobândirea de competențe și mentalități aplicabile pentru carierele viitoare.

Deși există încă unii profesori care văd conținutul ca pe ceva care trebuie „acoperit și stăpânit", în special pentru cazurile în care absolvenții lor au examene, un număr din ce în ce mai mare de profesori văd conținutul ca oferind abilități pe care elevii le pot folosi în viața personală. Este o distincție importantă faptul că profesorii cred că și ei oferă abilități de gândire critică și integrativă, de rezolvare creativă a problemelor și abilități formative esențiale pentru maturitatea persoanei. Chiar dacă responsabilitatea învățării revine elevului, sarcina de a crea structuri care să faciliteze această responsabilitate revine în continuare profesorului. Trecerea la elevocentrism are nevoie de o schimbare a așteptărilor elevilor cu privire la rolul și participarea lor [*Ibidem,* p.11].

În felul acesta, cercetarea sprijină abordarea „la centru" ca instrument de implicare a elevilor în sarcinile din lumea reală. Sarcinile din lumea reală ocupă întreaga gamă a competențelor necesare. Este important să ne amintim că, deși un proiect se poate baza pe o singură arie curriculară, el trece în toate domeniile tradiționale ale studiilor academice. Există dovezi că, prin elevocentrism, elevii devin cercetători mai buni, rezolvă probleme și sunt gânditori de ordin superior. În plus, elevii ajung instinctiv mai departe atunci când sunt foarte motivați și interesați în subiectul lor de analiză. Motivația este susținută prin probleme și proiecte semnificative din lumea reală [1, p. 42].

Experiență aferentă elevocentrismului

În 2014, Centrul Stanford pentru Politica de Oportunități în Educație a publicat studii de caz și a analizat unele licee urbane din California care practică învățarea centrată pe elev. Studiul a constatat că la toate școlile de studiu elevii au depășit majoritatea școlilor tradiționale în ceea ce privește ratele de absolvire, rezultatele elevilor. Învățarea se întâmplă oricând și oriunde: învățarea are loc dincolo de ziua tradițională de școală. Elevii își asumă responsabilitatea în raport cu învățarea lor, sunt implicați în propriul succes și încorporează interesele şi aptitudinile lor în procesul de învăţare. Studiul a constatat că majoritatea școlilor

participante au fost eficiente în personalizarea învățării elevilor, creând un mediu în care aceștia și-au asumat stăpânirea învăţării. Profesorii din școlile participante au răspuns în mare măsură că elevocentrismul este promovat prin implicarea mai mare a elevilor și învățarea facilitată, care a fost relevantă pentru ei. Mai departe, un procent mare dintre profesori au susținut că elevii în medii centrate pe elev au explorat programa cu mai multă profunzime și au „păstrat" cunoștințele mai bine decât în cele tradiționale [8].

Reif G., Shultz G., Ellis S. vorbesc despre un șir de caracteristici ale practicilor centrate pe elev și despre unele rezultate. Ei afirmă că principiile de preluare a proprietății sunt cele mai răspândite, iar practicile de învățare oricând/ oriunde sunt în urmă față de celelalte principii ale centrării pe elev. Profesorii se confruntă cu o serie de provocări în implementarea abordărilor în cadrul acestui principiu și unele școli par să nu realizeze întregul potențial al unor astfel de practici Investigațiile lor demonstrează că adoptarea învățării bazate pe competențe este mai dificilă decât implementarea altor principii. Vorbind despre caracterul personalizat al învățării, cercetătorii arată că profesorii au raportat că au reușit cu puține obstacole să integreze implicarea elevilor în programa lor. În mare parte, profesorii se axau pe faptul ca să ofere elevilor posibilitatea de a alege dintr-o serie de dimensiuni (de exemplu, subiecte de cercetare, produse de lucru), promovând implicarea elevilor în învățare. Predarea diferențiată, inclusiv ritmul individualizat, o gamă largă de sarcini independente și o serie de persoane și servicii de sprijin au fost văzute ca un mijloc de a ajuta elevii să-și realizeze potențialul [12].

Investigațiile demonstrează mai puține cazuri de învățare oricând și oriunde comparativ cu ceilalți indicatori ai elevocentrimului. Există numeroase bariere în calea experiențelor oricând și oriunde, cum ar fi stabilirea parteneriatelor comunitare, transport și buget etc.

Mulți intervievați au spus că predarea într-un mediu centrat pe elev impune personalului să se familiarizeze cu noile practici de instruire și să reconceapă rolul lor de profesori. O opinie comună în rândul profesorilor din școlile studiate a fost aceea că instruirea în mediul centrat pe elev necesită mai multă planificare și pregătire decât predarea într-un cadru pedagogic tradiţional. De asemenea, profesorii investesc mai multă energie în crearea de rubrici pentru evaluări, căutând modalități inovatoare pentru a promova proprietatea elevilor, găsirea de resurse autentice și realizarea conexiunii cu partenerii comunitari, astfel încât elevii să-și poată extinde învățarea dincolo de pereții școlii [*Ibidem*].

Abordarea centrării pe copil este implementată cu succes încă de la nivelul preșcolar, folosind abordarea Reggio Emilia. Reggio Emiglia este o abordare de învățare bazată pe proiecte care a început în nordul Italiei. Este o instituție centrată pe copil, în care copiii sunt încurajați să-și dezvolte curiozitatea naturală, să descopere prin experiențe care sunt atent documentate. Copiii învață prin colaborare și folosesc abilități de gândire critică în timp ce se angajează în proiecte. În special, preșcolarii sunt încurajați prin explorare, investigații și experimentări. Acesta este punctul de plecare cspre dezvoltarea plăcerii copiilor de a învăța, alimentându-le curiozitatea naturală. Începutul centrării ia naștere atunci când elevii învață într-un mediu social, lucrează mână în mână cu profesorii lor pentru a descoperi idei. Implementarea acestei abordări cât mai devreme duce la un mai mare succes, deoarece perfecționează abilitățile esențiale necesare pentru secolul XXI. Cu cât începem mai devreme să implementăm această abordare, cu atât copiii sunt mai competenți în procesele elevocentrismului [1, p. 43].

Aspecte deficitare privind elevocentrismul

Elevocentrismul, în pofida popularității învățării cenrate pe elev, nu este lipsit de dificultăți, principala fiind concentrarea acestuia pe individualitatea elevului. În plus, există

unele dificultăți în implementarea sa, adică resursele necesare pentru a-l implementa. Astfel, se subliniază faptul că dacă fiecare copil este unic și fiecare necesită o abordare pedagogică specifică, adecvată pentru el, construcția unei pedagogii care să cuprindă toate principiile generale ale predării devine deficitară.

Conceptul de a fi un elev independent care își alege propriul traseu de învățare poate, de fapt, să scoată o parte din sociabilitate din procesul de învățare, dacă nu se acordă atenție sublinierii importanței colegilor.

O altă preocupare cu privire la învățarea centrată pe elev este faptul că elevii care apreciază sau au experimentat abordări mai concentrate pe profesor, pot respinge abordarea centrată pe elev ca fiind dificilă sau nefiind în sarcina lor. În elevocentrism elevii trec de la o viziune dualistă conform căreia cunoașterea este corectă sau greșită la o viziune relativistă, conform căreia toate răspunsurile sunt la fel de valabile [Apud 11].

Elevocentrismul este privit și redus uneori la practici eficiente în clasă, care au puțin de-a face cu mai multe aspecte fundamentale ale relației profesor-elev și cu multiplele posibilități de învățare.

Se poate argumenta că învățarea centrată pe elev este înțeleasă ca o creare de activități captivante, predarea abilităților relevante și existența unor elevi motivați. Cu toate acestea, se gândește mai puțin la filosofia din spatele ei. Elevocentrismul nu poate fi redus la un set de tehnici, ci ar trebui să pună la îndoială modul în care atât profesorii, cât și elevii înțeleg relația lor în procesul de învățare. Acest lucru este deosebit de important în situațiile în care elevii au nevoie atât de gândire independentă, cât și de îndrumare de experți, activități care le pot permite să construiască cunoștințe pe cont propriu [13, p.11].

În acest context, putem oferi un punct de vedere care nu propune un mod sau un program specific pe care școlile ar trebui să-l folosească pentru a realiza elevocentrismul, deoarece s-au afirmat mai multe programe, tactici și strategii pe care profesorii le pot folosi pe măsură ce decid cum să implementeze cel mai bine învățarea centrată pe elev. Noi oferit o privire de ansamblu asupra specificului elevocentrismului, precum și o revizuire a cercetărilor care a examinat învățarea centrată pe elev în ansamblu. Ne-am propus să oferim o anume viziune asupra diferitelor opinii prin care este definită învățarea centrată pe elev și să sugerăm câteva moduri prin care elevocentrismul poate fi utilizat ca principiu organizator al practicilor de predare și învățare și poate fi explorată eficacitatea învățării centrate pe elev.

Concluzii

1. Dacă reieșim din ideea unicității fiecărui elev, elevul fiind „locul” de intersecție al tuturor acțiunilor profesorului, atunci este foarte imporatnt să coordonăm activitatea la clasă astfel, ca, indiferent de multitudinea de „centre”, să fie găsită zona cea mai potrivită pentru acțiunea profesorului.
2. Abordarea „la centru”, elevocentrismul, poate eficientiza învățarea doar în cazul când elevul se află în „stare de echilibru”, adică de armonie, acord, concordanță a gândirii, acțiunii, rezultatului.
3. Elevocentrismul, reunind premisele funcționalității, în calitate de mijloc al cunoașterii într-o actualizare educațională a sa, reclamă faptul ca profesorul să acționeze în baza unui „sistem de forțe” sau vectori adiționali: satisfacerea nevoilor personale, individualizarea, personalizarea, unicitatea elevului, transferul puterii de la profesor la elev, rolul de designer de cunoștințe al profesorului, autonomia și responsabilizarea elevilor în învățare, alegeri făcute de elev, învățarea ca proprietate a elevului, învățarea oriunde și oricând.

BIBLIOGRAPHY

1. ARMAN, M. S. (2018). Student-centered approach to teaching: It takes two to tango. În: The Ahfad Journal, 2018, vol.35, nr. 2, pp.64–71. ISSN 0255-4070.
2. BELL, St. Project-Based Learning for the 21st Century: Skills for the Future. În: The Clearing House, 2010, nr. 2, pp.39-43. ISSN 0009-8655.
3. BRANDES, D., GINNIS, P. A Guide to Student Centred Learning. Ed. Nelson Thornes, 1996. 275 p. ISBN 978-074-8719-945.
4. GIBBS, G. Assessing Student Centred Courses. Oxford: Oxford Centre for Staff Learning and Development,1995. 152 p. ISBN 978-18735-7639-7.
5. GOLDRICK, M. Effectiv Learning Support in Higher Education: My living Theory of student-centred learning support in National College of Ireland, DCU, 2010. 301 p. Disponibil: https://doras.dcu.ie/15692/1/Effective_Learning_Support_in_Higher_Education_by_Michael_Goldrick.pdf
6. HALL, J., SAUNDERS, P. Adopting a student-centred approach to management of learning. În C. Bell, M. Bowden, and A. Trott (Eds.). Implementing Flexible Learning. London: Routledge, 1996. ISBN 978-131504-1797.
7. HARJU, A., AKERBLOM, A. Colliding collaboration in student-centred learning in higher education. În: Studies in Higher Education, 2017, vol.42, nr.8, pp.1532–1544. ISSN 0307-5079.
8. KAIN, D. J. Teacher-Centered versus Student-Centered: Balancing Constraint and Theory in the Composition Classroom. Pedagogy. Critical Approaches to Teaching Literature, Language, Composition and Culture, 2003, vol.3, nr.1, pp.104–108. ISSN 1531-4200.
9. KAPUT, K. Evidence for Student-Centered Learning. 2018. Disponibil: https://www.educationevolving.org/files/Evidence-for-Student-Centered-Learning.pdf
10. LEA, S.J., STEPHENSON, D.,TROY J. Higher Education Students' Attitudes to Student. Centred Learning: Beyond 'educational bulimia'. În: Studies in Higher Education, 2003, vol. 28, nr.3, pp.321–334. ISSN 0307-5079.
11. MASCOLO, M. Beyond Student-Centered and Teacher-Centered Pedagogy: Teaching and Learning as Guided Participation. Pedagogy and the Human Sciences, 2009, vol.1, nr.1, pp. 3–27. ISSN 1941-7934.
12. O'NEILL, G., McMAHON, T. Student-centred learning: What does it mean for students and lecturers? În: Emerging issues in the practice of university learning and teaching. Dublin: All Ireland Society for Higher Education. In: Emerging issues in the practice of University Learning and Teaching. G. O'Neill, S. Moore, B. McMullin (Eds). AISHE, 2005, pp.30-39.
13. REIF, G., SHULTZ, G., ELLIS, S.. A Qualitative Study of Student-Centered Learning Practices in New England High Schools. Boston, MA: Nellie Mae Education Foundation and the University of Massachusetts Donahue Institute. 2016. Disponibil: https://issuelab.org/resources/25815/25815.pdf
14. TRINIDAD, J. E. Understanding student-centred learning in higher education: students' and teachers' perceptions, challenges, and cognitive gaps. În: Journal of Further and Higher Education, 2019, vol.44, nr.2, pp.1-11. ISSN 0309-877X.

15. WEIMER, M.. Learner-Centered Teaching: Five Key Changes to Practice. San Francisco: CA: JosseyBass, 2002. 245 p. ISBN 0-7879-5646-5.
16. WOLFE, R., STEINBERG, A., HOFFMAN N. Anytime, Anywhere: Student-Centered Learning for Schools and Teachers. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2013, 232 p. ISBN 978-1-61250-570-1.
17. WRIGHT, G. B. Student-Centered Learning in Higher Education. În: International Journal of Teaching and Learning in Higher Education, 2011, vol. 23, nr.1, pp. 92–97. ISBN 1812-9129.

THE EVER-SURPRISING ELIF SHAFAK: "THERE ARE RIVERS IN THE SKY"

Anca Bădulescu
Assoc. Prof., PhD, „Transilvania" University of Braşov

Abstract: Elif Shafak's new novel, the story of a lost poem, published in 2024, surprises the readers again. Not only does it focus on a host of historical-cultural issues, but it also creates a very subtle, complex narrative structure. The time span encapsulated in the novel astonishes by its vastness: the novel starts with Arthur's birth on the banks of the River Thames during Queen Victoria's reign. The other two narrative threads, closely interwoven with the former, jumps to our times, 2014 and 2018, by the River Tigris and the River Thames, unfolding Narin's and Zaleekhah's life stories, respectively. This article aims at following the intricate design of the three storylines, while trying to reveal the versatility and rich imagery of Shafak's truly amazing prose.

Keywords: Thames, Tigris, Gilgamesh, Yazidi, lamassu

Elif Shafak, for sure one of the greatest prose writers of our times, award winner, advocate for women's rights and LGBTQ rights, holder of the prestigious title of Chevalier des Arts et des Lettres, author of seventeen novels, each and every one uniquely complex and refined in its own way, works wonder anew with her last novel. "There Are Rivers in the Sky" stands out for a host of reasons: the narrative structure, the historical and aesthetical background, the intercultural overarching topics, the abundance of colorful, illustrative images, but also its humanitarian appeal to freedom and equality - and this at a time of great turmoil, dissention, and tragedy across the world. Shafak showcases three remarkable interconnected stories within the frame story of a lost tablet on which a fragment of the "Epic of Gilgamesh" was inscribed.

The novel opens with a 'prologue' titled "Raindrop". By the River Tigris, in Niniveh, in olden times: *a place like no other: the world's largest and wealthiest city. Built on a spacious plain on the eastern bank of the Tigris, it is so close to the river that at night babies are hushed to sleep not by a lullaby but by the sound of the waves lapping at the shoreline, (Shafak, 2024:4)* the master of this grand place, Ashurbanipal, the *Emperor of the Four Quarters of the World, The* Librarian *King, The Educated Monarch, The Erudite Ruler of Mesopotamia (Shafak, 2024:5)* proudly admires the opulence of his city, ignoring echoes and warnings heralding the burning to the ground and disappearance of the magnificent city.

When it arrives on earth, the Raindrop falls on the Emperor's head; this is the beginning of the journey of the Drop of Water from the sky to the earth and back to the sky – a journey which will connect the stories of the three protagonists: *Yesterday I was a river. Tomorrow, I may return as a raindrop. (Shafak, 2024:182)* We are all entangled in this never-ending circle of life.

Ashurbanipal's proudest creation is his Library *his lifetime's ambition, an achievement unrivalled in scope and scale. (Shafak, 2024:7)* The entrance to the library is flanked by two lamassus, sculptures which have the head of a man, the wings of an eagle and the body of a bull or a lion. These protective spirits will act as a second connecting piece in the broader structure of the novel. Thousands of years later, in England, by the river Thames, Nen, an artist and tattooist shares Ashurbanipal's fascination with the legendary mythic hybrid creature, the lamassu.

In youth Ashurbanipal studied philosophy, history, oil divination, languages and literature, thus ascending to the throne as a highly cultured ruler. The poem he knows by heart

in its entirety is the "Epic of Gilgamesh". The gem of the Emperor's Library is a brightly-colored tablet of lapis lazuli on which these lines are carefully incised:

He Who Saw the Deep…
He saw what was secret, discovered what was hidden,
He brought us a tale of the days before the Flood. (Shafak, 2024:10)

This tablet will be the third element aligning the three storylines around the core theme of the novel: the humans' strife for knowledge, freedom, dignity irrespective of status, race, nationality, religion, time. Sadly, all three protagonists face hardship, disappointment, suppression, violence, death: Arthur Smyth loses his life, Zaleekah reconsiders her whole life, while Narin flees her country and witnesses the genocide of the Yazidi community by the Islamic State – and the death of her own grandmother.

The threefold saga, while recounted parallelly and alternatively, is harmoniously interwoven by the presence of the two rivers, the life-giving water. When defining water as three atoms joined to form water – H-O-H – she summarizes "There Are Rivers in the Sky": *Three characters connect across borders of time and place, and together they make this story…(Shafak, 2024:19)* Wherever they are, whatever they do, Shafak's characters' lives are inextricably linked to rivers, to water. Narin's grandmother, Besma, a healer, has the amazing ability to detect underground sources of water: *She can discern the locations of lost rivers, hidden canals and forgotten creeks – aquatic sources tucked away in the most unlikely places, even under barren hills…The water inside us communes with the water outside us. (Shafak, 2024:96)* Narin also finds out from her grandmother the rivers have personalities. Thus, some are winding calmly across fertile plains, others flow aggressively, surging with anger. The River Tigris has always been 'swift' and 'mad', while the Euphrates takes its time to run calmly towards the sea. They are both born in the depth of the Taurus Mountain, run parallel along their course until they disappear in the Persian Gulf, but have so very different 'personalities'. Besma, the water dowser, listens to the sounds of the rivers and interprets their aquatic language. She knows that in Mesopotamia *the one true ruler is water. (Shafak, 2024: 184)*

The River Tigris especially is depicted almost as a living organism. It is an old river and has a 'liquid memory'; the Ancients called it 'the tiger', and it is believed to have flowed out of the Garden of Eden, *it gleams with unearthly light, frightening and beautiful and mysterious, nurturing life above and below the ground. (Shafak, 2024: 312)*

Paradoxically, the Yazidi community, living in the village of Hasankeyf, on the banks of the Tigris River, are forced to leave, as their homes will be engulfed by water when the new dam is finished. The living and the dead will be affected by this man-made flooding: *Our houses and grapevines and fig groves, even Grandma's pistachio trees will drown…(Shafak,2024:142)* Both the graves of Arthur Smyth and Leila, Narin's great-great-grandmother, the young woman Arthur fell in love with, will be condemned to eternal oblivion. In the hands of fiendish, power-thirsty people, the same water of the holy Valley of Lalish, where Narin has to be baptized, becomes a dismal instrument of destruction.

Zaleekhah Clarke, one of the three protagonists, is a hydrologist fascinated by the mysteries of water. She brings a scientific perspective on the preciousness of water, and its crass mistreatment in modern times. She knows that water *is the oldest and most common substance ever known (Shafak, 2024:115)* It is older than the earth and even the sun or the solar system itself. She also knows that water is still mysterious, still to be discovered. She also knows that it is a miracle that in spite of heavy pollution, overpopulation, acidification and biodiversity loss the Raindrop survives again and again ever since the beginning of time.

Significantly, Zaleekhah moves to a houseboat, bearing a symbolical name, 'She Who Saw the Deep', a slightly changed quote from "Gilgamesh", hoping to overcome a major crisis in her life. Like Besma, the Yazidi healer, she knows how to listen to the murmurs and whispers of water, but she also knows that rivers got lost all through history. They were pushed away by expanding cities, hiding underground, where they still live. The Bievre is nowadays buried deeply under the capital of France, but used to be an important waterway until it was heavily polluted when they covered and forgot about it.

The reader finds out that there are lost rivers all over the planet. Tokyo, for instance, used to be a city of water in the past. Researchers have found out that more than one hundred streams and canals were filled in to give way to the building of networks of roads and pavements. Also historically, Athens – suffering today of a chronic lack of water – was crisscrossed by three rivers, which are now buried under layers and layers of cement and concrete. All these 'dead' rivers and streams are still there deep down under the surface and wait to be back in the open air because *they are still part of us, all those ghosts that we thought we'd buried deep inside, and, if we don't face up to them, they'll continue to haunt us. (Shafak, 2024:165)*

Arthur Smyth, the third leading character of the novel is born during Victorian times, in 1840, on the murky, muddy banks of the River Thames. His mother, Arabella, a tosher, who together with fellow toshers is in search of anything useful in the muck on the bank of the river, unexpectedly gives birth to a boy she does not want: *Chuck the baby into the water. I cannot take care of him. Let the Thames take care of my son. (Shafak, 2024:* 26*)* This is how the little boy, who will be called by the toshers Arthur of the Sewers and Slums, comes into the world on the muddy secluded edge of the Chelsea waterfront: *A child of the river he is, and so he will remain all his life. (Shafak, 2024: 29)* While he suckles milk from his mother's breast, it starts to snow. The eternal Raindrop has now taken the form of a snowflake. It is the same Raindrop that passed through the Emperor's palace, his library, the luxurious gardens and fountains. Burdened with memories of its previous lives, among which Ashurbanipal's dream of eternal glory, the Raindrop-Snowflake alights on the face of the newly-born baby. The drop of milk and the snowflake melt in his mouth. This taste will stay with him for ever. Later on, when he is asked what snow tastes like, his answer will be: *Like mother's milk. (Shafak, 2024: 30)*

Miraculously, this unwanted baby boy is born with an incredible gift: a brilliant memory, the ability to acquire any amount of knowledge, to discover and innovate, to persevere in his endeavors. A book he is fascinated by, "Niniveh and Its Remains" teaches him how to read cuneiform, a logo-syllabic script used by ancient civilizations, and sends him across the world in quest of 'the lost poem', a fragment of the "Epic of Gilgamesh, carved on the lapis- lazuli tablet, the most precious piece in Ashurbanipal's library. He sets out to find the missing lines of Gilgamesh buried in the sand, in the ruins of the formerly magnificent Niniveh. Although in doubt about the success of his pilgrimage, he *yearns, with a force he cannot resist, to follow the siren call that has been summoning him since he was a boy. Three magical syllables: Ni-ni-veh. (Shafak, 2024: 265)* Arthur's expeditions to Asia lead him to Narin's Yazidi ancestors, whom he starts knowing better and whose language he learns. The budding love story between the Englishman and Leila, the Yazidi young woman ends tragically; they will lie side by side in the graveyard soon to be flooded; Arthur and Leila are united aquatically, both of them 'children of the river'.

As demonstrated, characters and subplots in "There Are Rivers in the Sky" are connected through recurring, often symbolical, motifs and thematic parallels. The three main plots, therefore, are interconnected, glued together by illustrative and symbolical elements. Nonetheless, despite the colorful, tremendously rich imagery and the multiplicity of themes and motifs, "There Are Rivers in the Sky" is a glorifying of Water.

This article cannot come to an end before mentioning that Elif Shafak, while writing a historical epic, is also deeply concerned about contemporary humanitarian issues like climate change, pollution, parental abandonment, dire poverty, persecution, taboos, and above all, ethnical cleansing and the danger of violence – more specifically the genocide of the Yazidis by the Islamic State.

Finally, Shafak confesses in the very last page she did not only put her mind in the novel but also her heart, and she even let her heart lead the way. The result is exquisite poetic prose, a page turner, a book you do not want to finish. The very last sentence is a reiteration of the all-embracing theme: *This novel is my love song to rivers – those still living and those that are long gone. (Shafak, 2024:483)*

BIBLIOGRAPHY

Shafak, Elif (2024): “There Are Rivers in the Sky”, Viking, Penguin Books

THE TEMPTATION OF PSYCHOANALYSIS AND GERMAN LITERARY MODERNISM-ARTHUR SCHNITZLER

Mirela Radu
Assoc. Prof., PhD, „Titu Maiorescu" University of Bucharest

Abstract: German literary modernism has its origins in the 17th century. Arthur Schnitzler is one of the leading representatives of this literary movement in Austria through the psychological implications, the fine analyzes of conscience and the exposition of the morals that the wealthy classes cultivated. Arthur Schnitzler is one of those voices in literature who wanted to bring about a change. And Austria, at the beginning of the 20th century, like the whole of Europe, was going through deep social transformations. The goal of the new literary movement was to get out of the rigid, idealistic forms of man, promoting a more realistic vision of human consciousness, freed from the constraints of social conventions and taboos. As science was beginning to become a new dogma, it is not surprising that a representative of medicine brings a new, scientific and analytical breath to the literary landscape of the late 19th and early 20th centuries.

Keywords: modernism, psychoanalysis, subconscious, frivolity, morality

The two cultural poles of Europe at the beginning of the 20th century were Paris and Vienna. In France, neurologists Jean-Martin Charcot and Hippolyte Bernheim were working on experiments related to hypnotism and Freud visited them to explore this niche. For his part, Schnitzler is more and more attracted to psychoanalysis, and in literary terms he is the one who laid the foundations of a literary circle, Jung-Wien, which focused on exposing the strengths of a society that Europe saw in agony. Following Freud in his scientific adventure, Schnitzler succeeded in taking an important step in Austrian literature, shifting public interest to psychoanalysis and the discovery of the mechanisms of the subconscious.

One of the most important representatives of Austrian drama was a doctor-Arthur Schnitzler (1862-1931). Born in Vienna, Schnitzler made contact with the medical world from childhood, as his father was a renowned laryngologist, and his mother was the daughter of another doctor. After medical studies in Vienna, Schnitzler obtained his doctorate in 1885. After a few years in which he devoted himself to medicine, Schnitzler chose to continue his literary career.

The first literary work signed by the Viennese doctor is Anatol (1893), which exposes the frivolity of bourgeois society. The Austrian essayist and playwright, Hugo von Hofmannsthal, wrote a poem in the Introduction of this play. The main character is described from the beginning of the play as a superficial person who is only in search of pleasures "an idle young bachelor, lives in a charming flat in Vienna, That he has taste, besides means to indulge it, may be seen by his rooms, the furniture he buys, the pictures he hangs on the walls. And if such things indicate character, one would judge, first by the material comfort of the place and then by the impatience for new ideas which his sense of what is beautiful to live with seems to show, that though a hedonist, he is skeptical of even that easy faith."[1]

Anatol lives the imagined drama of being deceived. On the recommendation of his friend Max, the main character tries to hypnotize his girlfriend to find out the truth. But his own weakness, lack of character and blasé cause him to give up on finding out the truth. Anatol's friend Cora is a young woman from the suburbs, who lacks the questionable morality of the bourgeoisie. The glittering world of the bourgeoisie is actually one of

[1] Arthur Schnitzler, *Anatol*, New York, Mitchell Kennerley, 1911, p. 3

falsehood, intrigue and lack of real values. Although, at the declarative level, Anatol is looking for true love, he himself is not able to give pure feelings. Schnitzler had extensive medical knowledge. This fact helped him to build this penciled character from lights and shadows but to deepen his psychological analysis of this blasé bourgeois. Infidelity, lack of emotional commitment, male selfishness, pride, inability to take charge are discussed. The play must be read in a larger context. Sigmund Freud's theories had begun to appear in Austrian society and the novelty of approaching the human psyche from totally new perspectives attracted the attention of many writers. This aspect does not diminish the indisputable literary quality of doctor Schnitzle, but on the contrary, we can appreciate even better this neophile of literature who tried to connect these two great passions - medicine and literature. After only two years, the doctor returns with another piece - *Flirtation* - in which exactly the same themes are discussed - social inequality, false values and hypocrisy. In 1896 Schnitzler became increasingly active literary publishing *Fair Game* and *Light-'O-Love*.

Two years later, in 1895, Schnitzler published the short story Dying which tells the sad story of a dying young man, Felix, who meets Marie. She promises him that she will stay by his side until the end. Over the course of a whole year, the relationship between the two evolves and Felix is no longer satisfied with just having Marie by his side, but wants her to follow him in death. A complex psychological study, Schnitzler's short story reveals all the darkness of the human soul with the whole cohort of negative feelings that destroy the soul - selfishness, control obsession, the desire to possess another soul, emotional blackmail. Constructed in the form of a first-person narrative, the short story describes the tumult of consciousness from the perspective of the victim-Marie. Controlled by fear and anger, Felix loses contact with what brought him to Marie's side. Dying is a philosophical reflection on death, but also on life, what it has to offer.

Some exegetes have observed a recurring fear in the writings of the Austrian doctor— the game. It's not about fun, it's about puns, competition and conflict situations “Elements of play inhere in almost all the interactions of his personae, in the form of games. Lovegames, wordgames, social games all imply the view that life itself is a game.”[2]

The idea of play induces the sense of randomness and chance. In fact, the author, aware of the ideas of psychiatry of his time, brings up the issue of free will. It is clear that Schnitzler regards this as a false perception. People, as Schnitzler's works show, are predetermined. This does not, by way of consequence, lead to the denial of the individual's ability to shape one's own destiny. More precisely, this chimera must be continued because it is the only one that provides a purpose to man. This opposition between free will and man as a predetermined being seems to haunt the author, tipping the balance in favor of determinism. The characters seem to live the illusion that they can set their own path in life. When reality contradicts them, self-destruction occurs.

In 1897, Schnitzler seems to break out of his literary patterns and comes up with the play *Reigen*. At the turn of the century, the author seems eager to shock the audience with this play that discusses the sexual morals of ten characters and how intimate relationships transcend social class. Although Schnitzler originally wrote this play for a close circle of friends, in 1920 it was performed in the theater and, even after this long period, it aroused negative comments. Originally banned, the song is translated into English under the title *Hands Around*. The introduction of this play supports the modernity of the approach that the author has chosen to discuss freely, without taboos, the relationships between men and women because these short stories go beyond “the merely literary they are psychological studies of the interplay of sex, and keen analyses of the sophisticated modern soul, done with

[2] Susan C. Anderson, *Shattered Illusions. Gambling in Arthur Schnitzler's Prose Works*, in *Modern Austrian Literature*, Volume 5, No.3/ 4, 1992, p. 241

freedom and finesse. There are no grim questions of right and wrong in these subtle revelations of the merely human. In fact, one might call them studies in the etiquette of the liaison and all its nuances."[3]

In 1894, Schnitzler had published a play - *Der Wittwer* - which had as its theme the retrospection of a widower. And this material was the basis of the piece published in 1899 - *Die Gefährtin*. Robert, the widower, tries to overcome the tragedy of losing his wife Eveline by lying that she was unfaithful to him. Even more painful when you learn that this is not true. Pain begins where self-victimization stops.

The next drama, *Paracelsus* (1899), is a drastic change of theme. This time, Schnitzler places his action in the 16th century. At the border between the real and the fantastic, Paracelsus brings back the idea of hypnosis. The fascination with this subject comes after the death of the father when Schnitzler had auditory hallucinations. The fact that Sigmund Freud was his close acquaintance introduced him to the practice of hypnosis. Schnitzler even wrote a thesis on the hypnotic treatment of neuroses. He learned the technique of hypnosis with Theodor Meynert and practiced it in his own clinic. Freud would envy him for his extraordinary analytical ability. The defiance of society's cultural conventions and the death-love polarity on which much of Schnitzler's writing focuses make him a literary equal to Freud.

In The Green Cockatoo (1899), Schnitzler takes up the theme of hypnotism but, this time, it is no longer just a technique for probing consciousnesses, but represents the very irrationality of existence "fascinating dramatic trinity where the Weltschmerz of nineteenth-century Romanticism masquerades in Renaissance costumes while equipped at the same time with all the machinery of twentieth century psychology."[4] The action takes place in a sordid tavern in Paris in 1789 and the characters are actors who act out scenes of a crime for the enjoyment of the wealthy.

None but the Brave is perhaps Schnitzler's best-known short story. Written in just six days, the story was published in the *Neue Freie Presse* on December 25, 1900, and following the scandal the author was stripped of his reserve officer title by a military court. Written in the first person, in the form of the inner monologue of Lieutenant Gustl who was going to have a duel with a doctor who had accused the soldiers of cowardice. The short story lets the reader have direct access to the feelings of the protagonist. The combination of fear, impatience, boredom. The themes proposed by Schnitzler were some taboo at the time of writing the short story - the perspective on death, the lack of meaning of the duel, the false honor of the military, the appearances that people are so concerned with, the lack of emotional depth, the vices that hide under the cloak of honor, the inferiority which the character feels but disguises under the aspect of aggression but also society's ability to program individuals.

When exegetes refer to the style of Franz Kafka who used the third-person narrative perspective, *erlebte Rede*, we can associate this technique with Schnitzler. In fact, he used both the monologue and the third-person narration, which he preferred. If *erlebte Rede* is a much more intrusive and intimate technique, third-person narration offers detachment and objectivity. After the publication of the short story *None but the Brave*, Schnitzler publishes *Frau Bertha* (1900). This short story makes it possible to identify how Schnitzler uses "autobiographical material" adaptând "genre to the narrative situation."[5] At the same time,

[3] L. D. Edwards & F. L. Glaser, *Introduction* to *Hands Around. A Cycle of Ten Dialogues*, by Arthur Schnitzler, New York, Privately Printed for Subscribers, MCMXX, p. XII

[4] *Introduction* to *The green cockatoo and other plays* by Arthur Schnitzler, 1913, London, Gay & Hancock, p. VIII

[5] G.J. Weinberger, *Arthur Schnitzler's 'Frau Berta Garlan': Genesis and Genre*, in *Modern Austrian Literature*, vol. 25, no. 3/4, 1992, p. 53 JSTOR, http://www.jstor.org/stable/24647987. Accessed 1 Aug. 2024.

the short story *Frau Bertha* is the moment when the author seems to be more and more interested in the inner mechanisms of women. Originally published in the literary journal *Neue Deutsche Rundschau* in Berlin in 1901, the short story was later published as a book. Bertha Garlan, a widow living in a small provincial town, meets her great love again - the violinist Emil Lindbach. During her three years of widowhood, Bertha supports herself by giving piano lessons and raising her son alone. Unfortunately, Bertha discovers that she can only have an affair with Emil and no hope of rebuilding a life.

Blind Geronimo and his Brother (1902) is a novel where Schnitzler explores the feeling of guilt. Geronimo is blind from a childhood game and Carlos is guilty. Without a stable home, the two brothers go from town to town, Geronimo plays the guitar and Carlos takes care of the practical things. The two have a relationship of codependence and the author reveals the fine mechanisms by which sentimental guilt can poison the human spirit. *Andreas Thameyer's Last Letter* is a short story published in 1902. The short story focuses on the farewell letter of the protagonist, Thameyer, who tries to explain his suicide. Unwilling to accept that his wife has cheated on him, Thameyer explains the birth of a black son as being caused by a scare his wife had when she saw the monkeys at the zoo. The suicidal person invokes aberrant reasons to justify the birth of this child. From superstitions, philosophical explanations, to magic and imagination, this useless prop of justifications only deepens the drama. Even if, initially, the letter has a justifying role of the suicidal act, it becomes a catharsis, revealing "suppressed or unconscious reasons."[6] The imminence of death has a liberating effect on consciences tormented by questions or turmoil.

In 1904, Arthur Schnitzler publishes a new play entitled *The Lonely Way*. This time the action takes place in Vienna at the beginning of the century. The central character is University Professor Wegrath. We find here the same mastery of the author to paint the sordid bourgeois world of deceptions, betrayal and selfishness. Except that this time the young children of the teacher - Felix and Johanna - are victims along with the adults. The way in which the author introduces us to the characters is, however, interesting. The author only reproduces, lets us understand the inner springs of his characters. The social classes that Schnitzler paints in most of his writings are those of the Viennese bourgeoisie of which he himself was a part. The attention to detail and the unique ability to immerse the reader in the atmosphere make the written page a faithful reproduction of reality. It is precisely because of this convention that Schnitzler's characters seem so real to us, with anxieties, exasperations and limitations like a real person.

As a premonition of the changes that would be brought about by the war, young Felix expresses his inability to adapt to a changing world "I have my doubts whether I could get anywhere as a lawyer or an engineer. And on the whole I feel a good deal better than ever before. Often it seems to me as if I hadn't been born at the right time. I think I should have come into the world while there was still so much of order left in it, that one could venture all sorts of things one couldn't possibly venture nowadays." Schnitzler proves his mastery in building traumatized consciences, in a pendulum between tragic and psychology, as Dostoevsky did. The difference between the Austrian doctor and the Russian writer is, however, an important one. In Schnitzler, pathologies of the mind such as murder or suicide do not occur. But like his Russian predecessor, the Austrian excels at analyzes of conscience with an almost professional subtlety.

Intermezzo (1904) is the story of a marriage between Amadeus Adams (conductor) and Cecilia (opera singer). The husband this time is much too sure of Cecilia and this security causes him to have possessive feelings towards her. He has even created an aphorism "If you

[6] Maja D. Reid, *Andreas Thameyers Letzter Brief and Der Letzte Brief Eines Literaten: Two Neglected Schnitzler Stories*, in *The German Quarterly*, vol. 45, no. 3, 1972, p. 443 JSTOR, https://doi.org/10.2307/403857. Accessed 1 Aug. 2024.

grasp me, you rasp me; If I know you, I own you." But, his wife wants emancipation and not the suffocating love and even authority of Amadeus. This play is a defense of a woman's right to decide her own destiny, to remain emotionally independent even in a marriage.

Arthur Schnitzler's next play, *Der Ruf des Lebens*, premiered in St. Petersburg in 1906. The play is tender through the sacrifice that 26-year-old Marie Moser makes to care for her immobilized father at bed, Captain Moser. Asked to marry, Marie gives up out of a sense of duty to her father. The drama unfolds when the daughter learns that the father was guilty of the desertion of an entire regiment. The devoted daughter poisons her father and runs away to her lover Max. But the lover ends up killed and the young woman realizes that she killed her father out of pure selfishness. *Countess Mizzi or the Family Reunion* (1907) brings up again the marriages of bourgeois families in which the woman does not have many options and a possible escapade is not allowed even if the husband can have extramarital affairs. Everything revolves around selfishness, arrogance and harmful social customs in which both partners fall victim. In fact, families are not reunited, but separated by a lot of taboos, customs and wrong beliefs that only separate those who have in common the most beautiful creation of society - the family.

Arthur Schnitzler publishes in 1908 his first novel, *The Road into the Open* in which Viennese society is explored. The main character, the composer Georg von Wergenthin-Recco, spends his time socializing in Viennese cafes and becomes involved in a relationship with a young woman from the lower classes of society - Anna Rosner. Even if, at first impression, the love story is central, the real heart of the novel is the description of the Viennese society grinded by anti-Semitism and frivolities.

Living Hours (1911) is a play in one act but it is, to some extent, different from that of the earlier plays. Two friends, Heinrich and Hausdorfer, share the loss of a loved one - their mother and their girlfriend, respectively. The fact that Heinrich had been abandoned by his father as a child had strengthened the bond with his mother. The drama of a child who understands that his father left him for another woman is as current as possible. The play makes us understand how the long series of betrayals we feel in childhood shapes our character later. Parents do not understand, or do not want to, how much influence their actions have on their children and their destiny.

Arthur Schnitzler also tried to write historical plays. And one of these is *Young Medardus* (1910) for which the author received the Raimund Prize. Although the starting point of the play is the commemoration of a century since the battle of Aspern-Essling in 1809, the author managed to paint the life of Vienna a century before the play starting from *Memories from my life* signed by Caroline Pilcher. The play's inspiration is Shakespearean because the hero ends tragically. In 1911, Arthur Schnitzler published the play *The Vast Domain* which has a detective core. Friedrich Hofreiter, tycoon in the electric light bulb industry, welcomes the pianist Korsakov to his villa, who shot himself shortly afterwards. Some suspect a love triangle between the tycoon, his wife, Genia, and the musician. As in other plays by the Austrian doctor, the impossibility of possessing the partner leads to loss of reason and clouding of judgment.

The bourgeois society described by Schnitzler is one dominated by the cult of pleasure, the exercise of force, the intoxication with the power that various people exercise over acquaintances or family. All these forces lead to the alienation of the individual, to the cutting of normal interpersonal ties and with the family, but also to a splitting of the personality, often with tragic consequences both for them and for the circle of close ones. The real theme of reflection that the author proposes to the readers is that of evil that is so easy to commit but which is impossible to repair. The author's medical studies had an enormous impact on the literature signed by him. It is evident that during his time studying medicine Schnitzler became interested in psychology, how the human mind succeeds, or rather often

fails, in relating to failures and dramas, and how it tries to find false exits from crisis situations. All these fine analyses could not have been done without the author having a basic medical culture. The irony that Schnitzler manages to carefully hide in his works is given precisely by the antagonism between the apparent luxury of the described society and the lack of real values. A swagger that can attract at first sight reveals a lack of substance, a vanity fair.

Professor Bernhardi (1912) is the first play in which the main character is a doctor of Jewish origin. Professor Bernhardi, together with Professor Tugendvetter and Professor Cyprian, founded the Elizabethinum Medical Institution. After 15 years, the hospital and clinic are rated as the best in Vienna and the founder is also the president of this institution. The drama occurs when a patient with septicemia following an abortion dies. Doctor Bernhardi, a supporter of science, forbids Father Reder to confess the patient on her deathbed. While the two argue, the patient dies. This is picked up by the media which incites people to antisemitism. The profession finds itself in a strange situation where friends leave him to avoid scandal and to maintain his privileges and he is offered help from right-wing parties who want to speculate on the moment for political interest. Following the trial in which he is accused, doctor Bernhardi is fired from the clinic, has served two months in prison and loses his right to practice medicine.

Professor Bernhardi is the first play in which Arthur Schnitzler uses a Jewish doctor character. As an alter ego of the author, the crisis in which Bernhardi finds himself seems to be a wake-up call to the slippages taking place in Viennese society. At the same time, it is the only play that puts the action in a professional context and that is based on a much higher stake than an individual one. Arthur Schnitzler knew best the medical environment full of envy, false academic pretensions and full of the desire to get ahead by any means. But the author does not limit himself to describing this professional framework of false values, but widens it to the entire society dominated by hatred and resentment towards the Jews. Manipulation seems to be at home, a minority uses every opportunity to rise politically, defending their interests at the cost of a medical personality's career. Truth and objective Reality no longer represent anything in front of political interests. The author's medical career helped him enormously in building the most realistic action and setting of this play that leaves the paradigm the reader was used to.

In 1917, Arthur Schnitzler publishes a collection of plays entitled *Comedies of Words and Other Plays* which brings together five literary works - *The Hour of Recognition, The Big Scene, The Festival of Bacchus, Literature, His Helpmate*. The action in The Comedy of Seduction (1924) takes place before the First World War, in 1914, and the characters, as the author used to tell us, are aristocrats and artists. The frivolity of Max and Duchess Aurelie is, in fact, an attempt by the characters to find themselves, it is the drama of souls unable to feel true love seeking refuge in escapades and superficial concerns. Suicidal ideas also return in this play, but they are a metaphor for the entire society that is collapsing. It must be said, however, that Schnitzler faced suicide in his personal life. His daughter committed suicide and the author remained inconsolable for the rest of his life.

Arthur Schnitzler, a neophyte of literature, has the merit of having brought to the public a subtle analysis of the human soul, an examination of human relations. And all this would not have been possible without his medical training, to which the author is indebted. The Viennese doctor arouses his reader to a thorough investigation not only of the abysses of the human being but also of the springs by which society conditions its citizens, limits them and programs them almost imperceptibly “As long as men and women will continue to be intrigued by the elusive enigma of life, by subtle states of the soul, by problems of the subliminal self, so long, we may venture to predict, will the plays of Arthur Schnitzler compel

attention from the truly great audiences of the world which, as Whitman realized, are the indispensable abettors of progress in every art."[7]

The studies and medical practice that Schnitzler accumulated before deciding to become a writer were vital in his evolution as a man of letters. at the basis of the functioning of the entire society are the pillars on which the entire literary construct of the Viennese doctor rests "It is significant and infinitely suggestive along the path of a sound appreciation and appraisal of the man. It is the key, without doubt, to a proper and final under standing of his work in that it helps to throw light on his tenderness and on that peculiar incisive dissection of human yearnings and the daily stock of human foibles standing out on every page of his novels, tales and plays ; in short, those poignant diagnoses of the soul, instinct rather than patent in everything he has set his hand to, which are as inexorable as they are expert. This fact, as I have indicated, provides the touchstone to his writings which, quite possibly, we would otherwise miss."[8] Contemporary with the prose writer Hermann Bahr and librettist Hugo von Hofmannsthal, Arthur Schnitzler breathed new life into Viennese literature and laid the foundations for new literary approaches.

Therese: The Chronicle of a Woman's Life (1928) is the sad story of a poor young woman who gives birth to an illegitimate child-Franz. When, in the end, she meets a Jewish businessman willing to lift her out of poverty, Therese experiences the drama of his death.

The two major themes on which the Austrian author dwelled were the relations between the two sexes and the love-death relationship. Even though he was a neophyte of writing, Schnitzler efficiently used stream-of-consciousness techniques, being one of the first Austrian authors to use this way of observing the emotional evolution of his characters. The friendship with the father of psychoanalysis, Sigmud Freud, helped Schnitzler to absorb in literary form some of the psychoanalyst's most innovative ideas about dreams and the subconscious. the literary landscape of Vienna at the beginning of the 20th century. The characters experience the traumas through flashbacks and the reader can witness them through the monologue that the protagonists carry out. The translation from the medical study of deviations to the literary analysis of these emotional states places Schnitzler at the forefront of the Austrian modernist literary movement "From this early interest in hypnosis and suggestion, Schnitzler naturally became interested in dreams and visions, prophecies, and telepathy-all from literary point of view."[9]

[7] Arthur Schnitzler, translation in English by Pierre Loving, *Introduction to Comedies of Words and Other Plays*, Stewart & Kidd Company, Harvard University, 1917, p, VIII

[8] Idem, pp, IX-X

[9] Theodor W. Alexander, *From the Scientific to the Supernatural in Schnitzler*, in *The South Central Bulletin*, vol. 31, no. 4, 1971, p. 164 JSTOR, https://doi.org/10.2307/3188982. Accessed 1 Aug. 2024.

BIBLIOGRAPHY

1. Alexander, Theodor W., *From the Scientific to the Supernatural in Schnitzler*, in *The South Central Bulletin*, vol. 31, no. 4, 1971, JSTOR, https://doi.org/10.2307/3188982. Accessed 1 Aug. 2024
2. Anderson, Susan C. *Shattered Illusions. Gambling in Arthur Schnitzler's Prose Works*, in *Modern Austrian Literature*, Volume 5, No.3/ 4, 1992, p. 241
3. Edwards, L. D. & Glaser, F. L., *Introduction* to *Hands Around. A Cycle of Ten Dialogues*, by Arthur Schnitzler, New York, Privately Printed for Subscribers, MCMXX
4. Reid, Maja D. *Andreas Thameyers Letzter Brief and Der Letzte Brief Eines Literaten: Two Neglected Schnitzler Stories*, in *The German Quarterly*, vol. 45, no. 3, 1972, JSTOR,https://doi.org/10.2307/403857. Accessed 1 Aug. 2024
5. Samuel, Horace B. *Introduction* to *The green cockatoo and other plays* by Arthur Schnitzler, 1913, London, Gay & Hancock, Translated into English by Horace B. Samuel
6. Schnitzler, Arthur, *Anatol*, New York, Mitchell Kennerley, 1911
7. Schnitzler, Arthur, translation in English by Pierre Loving, *Introduction to Comedies of Words and Other Plays*, Stewart & Kidd Company, Harvard University, 1917
8. Weinberger, G.J. *Arthur Schnitzler's 'Frau Berta Garlan': Genesis and Genre*, in *Modern Austrian Literature*, vol. 25, no. 3/4, 1992, JSTOR, http://www.jstor.org/stable/24647987. Accessed 1 Aug. 2024

HENRY DAVID THOREAU - A TRANSCENDENTALIST IN AN EMERSONIAN SENSE

Lucian Radu
Assoc. Prof., PhD, „Transilvania" University of Braşov

Abstract: This paper is meant to investigate how Henry David Thoreau could accomplish the major criteria specific to the transcendentalist school of thought as they were embodied in Ralph Waldo Emerson`s work and literary theory: the tendency to pass beyond human experience, mystic approach towards nature as a part of divinity , strong belief in inspiration and extasy, repudiation of the past, avoidance of imitation and repetition, individualism, propensity towards philosophy, morality, and the poetic communion with nature.

Keywords: Transcendentalism, communion with nature, inspiration, extasy, repudiation of the past

Introduction - Transcendental philosophy

The literature of New England was deeply modified by transcendental philosophy. Ralph Waldo Emerson was the most outstanding representative of this school of thought. The English philosopher, Locke, had considered that intellectual process was limited to our senses. For Emanuel Kant, the soul has ideas which are not connected to any of our senses: "*Everyone has an idea of time and space although no one has ever felt, tasted, seen, eaten, or smelled time or space"* (cited in Halleck,185*).* He called that idea a transcendental form. There are two categories of facts challenging all human beings. There are ordinary phenomena, which address directly to the senses, and which are perceived by most people. Apart from them, there are forces which the senses cannot perceive. Our eyes can see the living forms surrounding us but cannot grasp the meaning of life*." It is something more than the bodily hand that gropes in the darkness and touches God's hand (*Halleck, 186). To communicate with a Divine Power, we must transcend the experience of the senses, to understand the meaning of what David Thoreau intends to transmit when he says:

"I hear beyond the range of sound,
I see beyond the range of sight."(Thoreau ,235).

The transcendentalists` desire is to pass beyond the human senses and experience. Apart from the usual meaning, a few characteristics could be associated with this school of thought:

1. A strong belief in inspiration and extasy, considering nature a part of divinity
2. Repudiation of the past, avoiding imitation and repetition
3. Plain living and high thinking in isolation and solitude
4. Morality -the basis for a happy life
5. Propensity towards Philosophy
6. Individualism and poetic communication with nature. (Halleck,188)

How these characteristics could be applied to David Thoreau and his work, following the Emersonian model, will be the preoccupation of the next sections of this paper

1. A strong belief in inspiration and extasy, considering nature a part of divinity

From Plato and German philosophy, Emerson borrowed the idea of cosmological dualism. He considered the universe is composed of Nature and the soul. Nature and art, all

other men and human body fall under the category of Nature. Nature is perceived in contrast to the soul. The dichotomy, nature and the soul, refers firstly to the human mind. There are three relationships, nature/the soul (Emerson will replace the soul by Over Soul), man / the soul, man / nature. Over-Soul is perceived as the unifying principle of the universe (Dumitriu,181). The relationship man/nature offers a meaning of the universe to human being. Nature is assumed to be the projection of the Over-Soul in the unconscious, and man is its projection in the conscious According to Emerson, nature is the most important object worthy of man`s contemplation. (Dumitriu, 182)

This is in contradiction with the old Puritan view, according to which nature seemed to bear the mark of the original sin and the primal curse.

As could be observed, for the transcendentalist, nature was a part of Over-Soul (Divinity). Any age that accomplishes great things should be deeply enthusiastic.

According to Emerson, one of the characteristics of transcendental thought was the belief "in inspiration and ecstasy." (Emerson,112). The feeling of ecstasy, due to the fact that he was a part of Divine Power, made Emerson exclaim:

> "*I see the spectacle of morning from the hill-top over against my house, from daybreak to sunrise, with emotions which an angel might share. The long slender bars of cloud float like fishes in the sea of crimson light. From the earth, as a shore, I look out into that silent sea. I seem to partake its rapid transformations; the active enchantment reaches my dust, and I dilate and conspire with the morning wind*." (Emerson,115)

If nature can exist outside of God or it was not God's thoughts is a pertinent question. Most of the writers did not share this idealistic conception of nature, but they manifest a belief in "*the soul's mystic companionship with the bird, the flower, the cloud, the ocean, and the stars."* (Halleck, 189).

Emerson says:

> "*The greatest delight which the fields and woods minister is the suggestion of an occult relation between man and the vegetable. I am not alone and unacknowledged. They nod to me, and I to them*."(Emerson, 217)

Thoreau often enters Nature's mystic atmosphere and develops a feeling of companionship with her. Of the song of the wood thrush, he says:

> "*Whenever a man hears it, he is young, and Nature is in her spring. Whenever he hears it, it is a new world and a free country, and the gates of heaven are not shut against him.... It changes all hours to an eternal morning. It banishes all trivialness. It reinstates me in my dominion, makes me the lord of creation, is chief musician of my court. This minstrel sings in a time, a heroic age, with which no event in the village can be contemporary*." (Thoreau, 194)

The transcendentalist, while expressing his ecstasy over life, has emphasized that he does not wish to do anything twice. In this way they avoid repetition, imitation, consequently repudiating the past.

2. Repudiation of the past, avoiding imitation and repetition,

For Emerson God has enough new experiences, so that repetition should be avoided. He rejects routine. "*Everything*," Emerson says, *"admonishes us how needlessly long life is*." (Emerson 212).

At the beginning of "Nature", "The philosophy of insight" exposed by Emerson was entirely focused on repudiation of the past. "*Man was called, to see the world afresh as for the first time, and nothing was allowed to interpose between it and man`s eye."* (Emerson, 215). The act of seeing could be performed only in the present.

The reason why Thoreau left Walden shows one of his pronounced transcendental characteristics, avoidance of repetition. After presenting his first year of life there, and adding, "the second year was similar to it." he says:

> "*I left the woods for as good a reason as I went there. Perhaps it seemed to me that I had several more lives to live, and could not spare any more time for that one* . " (Thoreau,110).

He does not ask other human beings to imitate him in studying nature. He says, "*Follow your genius closely enough, and it will not fail to show you a fresh prospect every hour."(Thoreau,111)*

3. Plain living and high thinking in isolation and solitude

Thoreau offered great importance to plain living and high thinking.

Like in the case of other transcendentalists, Thoreau`s desire was to enrich his life with a "wide margin of leisure" to live in his higher capacities and to avoid being suppressed by the drudgery of earning his existence (Halleck,208). He was determined to eliminate any complications of civilization and to live a simple life. The leisure thus assured, he dedicated his time to study birds, plants, trees, fish, nature, in general, and to write his books derived from these experiences. He used to walk every day in the woods and lived alone in the forest for two years and two months, in a small house built by himself on Emerson's property beside Walden Pond, about a mile far from Concord. The record of his life at Walden forms the basis for his best-known work. Walden, New England's Utopia, is the record of Thoreau's ideal life in the forest. When he left the forest, he explained the reason for his decision:

> "*I went to the woods because I wished to live deliberately, to front only the essential facts of life, and see if I could not learn what it had to teach, and not, when I came to die, discover that I had not lived. I did not wish to live what was not life, living is so dear*."(Thoreau, 187)

4. Propensity towards Philosophy

Self -Reliance supports the idea that man is the ultimate goal of Emerson`s philosophy.

Vision or the inner seeing *"is not like the vision of the eye but is union with things known*. Imagination is defined as "*the use which Reason makes of the material world*" (Emerson, 101).

Emerson is indebted to Plato regarding *„the primacy* of *the spirit over nature"*, but he also emphasized on "*taking nature as the foothold of truth.*" (Dumitriu,157). Nature as the object of contemplation was very rewarding because it appeared to the human eye "*both as sensible phenomena and projections of the universal mind." (Dumitriu, 162)*

Thoreau is also a philosopher, who manifests the influence of the transcendental school, more precisely of Emerson. Some of Thoreau's philosophy is *"impractical and too unsocial",* but it discovers a foundation of enchantment (Halleck,184). He thus summarizes the philosophy that he learned from his life at Walden:

> "*I learned this at least by my experiment--that if one advances confidently in the direction of his dreams, and endeavors to live the life which he has imagined, he will meet with a success unexpected in common hours.... If you have built castles in the air, your work need not be lost; that is where they should be. Now put the foundations under them.*" (Thoreau, 282)

5. Morality -A Basis for a Happy Life

Self-reliance could be interpreted as an ethical doctrine. Emerson felt the socio-economic forces at work in America. These forces adopted Self-reliance as their moral guide,

using it to fight against "*aggressiveness and rapaciousness in social behavior"*. Briefly Self-reliance "*supplied the tycoon or the financial magnate with an ethic" (Dumitriu,168).*

Self-reliance is full of moral consistency. Higher self is that part of the self in which the Over-Soul abode; it is responsible to inform man's moral behavior with the Platonic virtues of Justice, Goodness, and Beauty.

Thoreau insisted that the most important ingredient for a happy life is a consistent moral basis - a common characteristic of the great authors of New England, but he had his own personal way of sharing this truth.

He thought life too earnest to tolerate the frivolous or the dilettante, and he issued his famous warning that no one could *"kill time without injuring eternity."* (Thoreau, 284)

Thoreau aimed at studying nature for the" *revelation of nature's joyous moral message to the spiritual life of man."* (Halleck,192*).* He cannot distinguish between the song of the wood thrush and the hermit thrush. To him the most important fact was that the thrush is a rare poet, singing of "*the immortal wealth and vigor that is in the forest*." "*The thrush sings*," says Thoreau, "*to make men take higher and truer views of things*." (Thoreau, 290).

6. Individualism and Poetic Communion with Nature

Emerson's Self-Reliance could be interpreted as an exaltation of the individual.

He started with the supposition that intuition was the way to truth. He considers that the individual mind is totally responsible for establishing the original relation to the universe. The individual is the focus of his interest. Emerson`s self-reliance appears as "a *vindication of individualism*." (Dumitriu, 172). He equally affirmed the boundless possibilities of man. "*He who has access to the entire mind of the Creator, is himself the creator in the finite"* (Emerson, I08).

Walden is evidence of "*Thoreau's aggressive individualism"* (Halleck, 189). Intimate companionship with nature disclosed a secret to him that the joy of life was increased by "*sympathetic observation of everyday occurrences"*, a secret shared with his readers (Halleck, 189).

His *aggressive individualism* is accompanied by" *his poetic apprehension of wild nature".* (Halleck, 190).

Walden develops a love for common natural objects, and reveals a joyful world exactly like a great poet.

For Emerson, the poet is a superior being due to the *wholeness of vision*, and the inspiration by which he can express his vision precisely. *"By virtue of this science the poet is the Namer or language-maker"* (Emerson, 237). *The poet has the largest power to receive and to impart"* (Emerson, 228).

Imagination, the highest poetic faculty, is defined as "*the use which Reason makes of the material world*" (Emerson 101).

The poet is a creator of meaning which emerges as the result, of the fusion between nature and mind. Nature appears to him a "*vehicle of thought because it teaches man the use of words as signs of natural facts*." (Emerson, 85)

Thoreau could be seen as a poet-naturalist. He saw nature with the eyes of a poet. His ear was impressed with the song of the whippoorwill, the lisping of the chickadees and the call of the toads. (Halleck, 192). For him the bluebird "*carries the sky on its back*." (Thoreau,291). The linnets come to him "*bearing summer in their natures*." (Thoreau,292).

His style is almost poetic. He says, "*The one great rule of composition and if I were a professor of rhetoric, I should insist on this is to speak the truth*."(Thoreau,295).

Lowell's characterization of Thoreau's style has hardly been surpassed. "*His range was narrow, but to be a master is to be a master. There are sentences of his as perfect as anything in the language, and thoughts as clearly crystallized; his metaphors and images are always fresh from the soil."(Lowell,128)*

Conclusion

In conclusion, the major characteristics of Thoreau`s work : the specific transcendental tendency to pass beyond human experience, his mystic approach towards nature, considering it a part of divinity, his strong belief in inspiration and extasy, repudiation of the past, avoidance of imitation and repetition, aggressive individualism, propensity towards philosophy, his creed in morality as a basis for a happy life, and the poetic communion with nature make him one of the most remarkable and outstanding representative of the transcendentalist school of thought in an Emersonian sense.

BIBLIOGRAPHY

1. Dumitriu, Geta (1985), *American Literature – the nineteenth century*, Editura Universității București.
2. Emerson, Ralph Waldo (2000): *The Essential Writings*, Modern Library Classics
3. Halleck, Reuben Post (2016) *History of American Literature*, CreateSpace Independent Publishing Platform
4. Lowell, James Russell (2018) *The Complete Writings*, Hard Press
5. Thoreau, Henry David (2013) *Complete Works*, Delphi Clasics

WHEN PAIN FITS INTO ONE COLOUR: "THE WHITE BOOK" BY HAN KANG AS AN INDUCTIVE TEXT FOR A NARRATIVE MEDICINE WORKSHOP

Gabriela-Mariana Luca
Assoc. Prof., PhD, "Victor Babeş" University of Medicine and Pharmacy, Timişoara

Abstract: Han Kang is the laureate of the Nobel Prize for Literature this year, 2024. The author was first translated into Romanian in 2019, by Art Publishing House, with the volume " The White Book", but the discovery of the beauty and elegance of her simple technique, which touches the soul directly, like the snow of lambs in April, truly occurred when, first reading out of curiosity, the work of an author from Seoul who becomes universal through the excellence with which she knows how to map the finest and most unexpected sources of pain.
Our work analyses the spaces of pain, as they are inserted in the book: the pain of her sister's birth and death, an event drawn in just two hours of life, with the smell of blood and tight and frozen fears, which became snowflakes, fog, pebbles, grains of sand or white nights, bones and memories.
To the direct question asked by a doctor at the beginning of the anamnesis: "what hurts?", using Han Kang's novel as a base text for a narrative medicine workshop, we discovered, together with the workshop group, medical students and young doctors, the fragility and beauty of all life encapsulated in the colour white, the symbolic colour of the medical profession.

Keywords: pain, white, literature, medicine, narrative medicine

Background

Since 2016, we have been organizing narrative medicine[1] workshops at VB University of Medicine and Pharmacy Timisoara. At first, these were more of an extension of the course on cultural anthropology of the human body or the concept of health. At that time, the main sources of methodological inspiration came from Laplantine (1), the pioneer, Charon (2), the conceptualist, and, of course, Mehl-Madrona (3), the anthropologist neuropsychologist.

[1] **2023, The Story as Sapiens' Vertical Spine – Narrative Medicine Seminars III,** Autumn workshops: *The physician with the soul on the tip of the pen*
Co-organiser Göksel Altınışık Ergur, physician and writer at Pamukkale Medical University
https://www.umft.ro/event/the-story-as-sapiens-vertical-spine-narrative-medicine-iii-third-edition-autumn-workshops/
2022, The Story as Sapiens Vertical Spine – Narrative Medicine II, *My hand in your hand*, https://www.umft.ro/event/the-story-as-sapiens-vertical-spine-narrative-medicine-ii-the-second-edition-of-the-summer-school-7th-8th-july-7th-8th-october-2022-my-hand-in-your-hand/
2021, The Story as Sapiens Vertical Spine – Narrative Medicine I / The first edition of the international summer school, co-organizer, Slobodan Dan Paich, Artship Foundation San Francisco
https://www.umft.ro/wp-content/uploads/2021/05/Summer-School_Narratif_Program.pdf,
2021, Twelfth International Symposium of CORPUS, *Humankind and Fat. Attraction, Repulsion, Health and Politics*, https://www.umft.ro/event/humankind-and-fat-attraction-repulsion-health-and-politics /
2018, *Reading the Signs*: *The Emotions and Body Shape Expressed in the Colours and Sounds of the Disease, International workshop* organized by "Victor Babes" University of Medicine and Pharmacy Timisoara and Artship Foundation San Francisco, http://www.umft.ro/data_files/documente-atasate-evenimente/4562/workshop_20novembr-_202018__20program.pdf
2016, Intangibles Bodies within the Body: *Memories, Feelings, Forecasts, International Seminar of Corpus*

We were used to listening to people, asking them for their story, a place, a custom. It didn't seem much different to what we usually did in an anthropology seminar. We knew the intricacies of narrative and we tried to integrate the story or technique into the appropriate narrative framework. The meetings proved exciting and interesting. Each time we discovered new things and had transdisciplinary discussions. The lists of bibliographical references were becoming more and more complex and diverse, but we had not yet left the field of cultural anthropology, and we could not leave the school space to enter that of the hospital and actively listen to what was happening there too through literary devices. The corridor of a hospital is the space between two borders, that no man's land in which pains are restrained because they do not yet know in which territories they will be absorbed. The French school of narrative medicine at Cergy[2] and the collaboration with the doctor and writer Göksel Altınışık[3] showed us one of the ways in which we could cross these borders.

Narrative medicine still poses institutional problems. In the reality of the Romanian hospital, the framework to host it is lacking or, if it exists, it is timid and viewed with distrust. It is rather viewed as a drop torn from an extremely precious time and given to complete the multi-coloured palette of activities in the field of medical humanities. Type: Checkmark.

Without truly understanding it, great, niche writers often criticize the resulting texts as not being of remarkable literary quality. However, the purpose of NM is not to transform doctors and patients into writers but to facilitate communication between the two and a deeper knowledge of the disease through writing, be it creative.

Taking on the challenge of writing in the clinical space with more courage, we used Han Kang's wonderful "White Book".

Attention, representation, affiliation[4]

The preparation and training itself for close reading is the first and most solid step in opening any NM workshop. The choice of literary text for this moment, in corresponding metaphorical terms, could have the weight of medical education for prevention. Only paying close attention to the proposed text could lead to representation through a creative writing piece and the desire to share it, to affiliate with the working group, to feel a part of it.

Attention

This is about an introductory workshop in narrative medicine. The goal was only to familiarize yourself with the concept. We limited registrations to groups of a maximum of six participants. Due to high interest, we preferred to divide those interested into four groups with different dates, locations and themes.

The focus of the first group and the subject of this article was pain.

We were a group of seven, six workshop participants, interested in the experiment, but quite sceptical and us, the animator, in a university laboratory. We were laying down the groundwork before approaching the clinical space. A good understanding of intention is constantly needed. Attention begins with stimulating curiosity. Their presence in the workshop was a confirmation that at least the latter was awake.

---

[2] CU-IMN, Cergy Université, 2023-2024, sous la direction de Anne-Marie Petitjean

[3] Altınışık, Göksel *Amprente pe spațiul gol*, EVB, 2023, ISBN 978-606-786-355-0, translation into Romanian by Gabriela-Mariana Luca, https://www.umft.ro/wp-content/uploads/2023/10/Amprente-pe-spatiul-gol_Goksel-Altinisik.pdf

[4] Rita Charon's pedagogical triad

The invitation had aroused their enthusiasm, but they did not really realize what was going to happen. Could it have been about a creative writing workshop? Something like meetings in literary circles? A reading group or the flirtation with literary writing? Could it have been one of those therapeutic writing techniques used by psychologists?

These concerns are also observed and analysed in Christian Delorenzo's doctoral thesis[5], from which we quote:

" Of course, narrative medicine does not represent the only application of narration in medicine. The universe of "narrative practices in health," as Roberto Poma[6] defines them in a very recent essay, is increasingly vast. However, we must not forget that narrative medicine embodies a very specific and practice, with its principles and its theory. Certainly, the free and open use of "narrative medicine" testifies to the strength and success of such a definition."

Leaving aside all the anxieties that were floating at the start of the meeting, we preferred to start by introducing a few ideas regarding the newly Nobel Prize-winning writer. She belongs to a culture we all knew very little about, but were aware that, although very different from ours, she masterfully brought to the entire world the emotions of the universal human being. Our challenge was to draw and educate the attention of those present to the significant detail, using fragments of her writing.

We just asked them to follow our voice as we read, considering that we were the patient who had just entered our doctor's office. Without any further request.

We start reading the very first words from the opening of the book:

" In the spring, when I decided to write about white things, the first thing I did was to make a list.

Swaddling bands
Newborn gown
Salt
Snow
Ice
Moon
Rice
Waves
Yulan
White bird
'Laughing whitely'
Blank paper
White dog
White hair
Shroud

With each item I wrote down, a ripple of agitation ran through me. I felt that yes, I needed to write this book, and that the processes of writing it would be transformative, would itself transform,

[5] Christian Delorenzo, „Pour un hôpital narratif. Un modèle de formation à la médecine narrative en milieu hospitalier", thèse de doctorat d'Université Paris-Est Philosophie, humanités médicales et santé, 2022. Christian has a special experience in practicing narrative medicine. As a literary attaché at a Parisian university hospital, he has led several hundred workshops in narrative medicine.

[6] POMA (Roberto), « La médecine narrative », dans Collège des humanités médicales, Médecine, santé et sciences humaines, Paris, Les Belles Lettres, 2021, p. 185., apud Delorenzo

into something like white ointment applied to swelling, like gauze laid over wound. Something I needed." (p.1)[7]

After the first reading of these lines, we asked what they remembered and considered relevant related to the title of the volume[8].

We reproduce here the first dialogues:

A1[9]: —All those words have the colour white as a common denominator[10].

A3: — Yes, that's right. All[11].

A6: — I think there was something else in the word list, but I can't remember it now[12].

A0: — What words from Han's list do you remember?

A4: — *Swaddling bands, salt, snow, ice, rice, white dog, white hair, white bird, shroud* … these would be about it[13].

A5: — I think there was also *paper* and *flour*.

A2: — I'm not sure, but I think there was some *white flower* too[14].

A3: — I don't know if there was anything left, maybe *milk* and *sugar*. However, I think there was something that wasn't white.

A6: — Of course it was, but I can't say. I don't remember hearing the word *flour*. I remember she started writing about spring. Spring is not necessarily white, but it is a beginning. The beginning of life. There doesn't seem to be anything that announces pain in this book. Everything announces hope.

Missing from their words were: *newborn gown, moon, waves, Yulan, laughing whitely*. They had added *flour* (already controversial) and *milk*, *sugar* and *white flower* (with no additional comment). We already had three words outside the mutually accepted list. These will be found in the pages of the book, it is true, they had been anticipated, but they had not been spoken in the initial reading.

It is worth noting that the group had begun to close, the atmosphere was becoming more relaxed and the attention, once stimulated, increased as the participants involved themselves into the game. We did not comment / correct their answers.

We then suggested that they write a short paragraph inspired by the colour white, in a continuous writing exercise, for 15 minutes.

Representation and the path to affiliation

We quote excerpts from the texts obtained and shared in the group:

A1:" The white coat is the symbol of the profession I have chosen. It will probably remain just a historical metaphor. Today, hospital clothing is very colourful, less austere, more communicative. You can see the blood clearly on white, and that's scary."

---

[7] Han Kang, *The White Book*, eBook, published: 02 November 2017 / Our workshops were held in Romanian, and we used excerpts from the translation by I. Prodan Iolanda, Art Publishing House, Bucharest, 2019

[8] Our observation: as we were reading, four were taking notes, two were just listening.

[9] we denote with A1, A2, A3, A4, A5, A6 as codes to identify the responses of the 6 participants and with A0 the workshop facilitator

[10] He hadn't written anything down; he had just listened.

[11] She had written something down while reading.

[12] She had also noted.

[13] A4 was among those who had noted down during the reading. She had 9 terms out of 15, all related to the concept of white. Let a percentage of 60%.

[14] She hadn't written anything down.

A2:" It depends on the context. I associate white with hospitals and hotel towels. With the unknown, especially. White surprises me, but I also like it. It's clean."

A3:" I don't know what to say. White pills are almost all bitter. I remember my mother grinding them up and giving them to me mixed with sugar when I was little. I think white can be both bitter and sweet."

A4:" White terrifies me. I will never be able to forget the night I stood by the doctor on duty at the hospital, and a patient was declared dead and then quickly wrapped in a white sheet and put in a plastic bag."

A5:" I really like white. I associate it with milk, the Milky Way, snow, brides and white flowers. Sometimes it's sharp, but if you laugh, it breaks."

A6:" Yes, it's strange. I associate white with mourning and casts. I can't explain why elegant evening wear is black, most wedding dresses are white, and why I associate white with sadness. There are, of course, cultural explanations for all of this, but I feel a lot of pain associated with white."

The texts were read in their entirety. It was interesting to position ourselves on a common denominator: the profession with the whole series of metaphors and euphemisms derived from it. They were together, they belonged to a common space, and they met in it and through this little writing exercise.

This gave us the opportunity to repeat Rita Charon's conclusion[15]. "While one person pays attention, the other exposes his or her representation, and while one person exposes his or her representation, another pays attention. These are reciprocal and collaborative processes – no attention without representation and no representation without attention – that draw the one who is attentive and the one who exposes himself or herself into situations of penetration, capitulation, mutual need, and representation, thus creating intertwined spirals within the self and between the self and the other. These practices invite us into an intersubjective relationship."

Discussions

We reread Han Kang's text. This time, with the text in front of us so that every detail would be easier to notice. The participants understood the role, first and foremost, of the meeting as a formative one. Attention is a skill that can be developed through training. Our first attempt had shown that only 60% of what we had read had been retained, and not by everyone in the same way.

The text, apparently simple, had presented them with a list of 15 words related to representations of the colour white.

Loaded with metaphor, the words evoked and stimulated memories for each of the participants. They understood that the addition of terms that were not found in the text read added a subjective element to our dialogue. We invited them to compare it with the anamnesis dialogue and the attention paid to the patient's words.

The simple exercise of writing made self-representation, the intersection of motifs, and affiliation possible.

We hadn't gone through the entire *White Book* by Han Kang, but we already had elements that came together in open conclusions about how much attention meant in active

[15] Rita Charon, *Narrative Medicine: Honoring the Stories of Illness*, 2006, https://doi.org/10.1093/oso/9780195166750.001.0001

listening and how coherently representations of human pain were emerging without us having explicitly talked about pain.

Moreover, the participants were surprised to hear their own texts spoken aloud as well as the ideas contained in them, considered revelatory, in first stage and then identity. They had dotted the i's themselves:

A6: — Oh, God, what was I able to pull out of myself? I didn't even know I was thinking like that. I never put them together like that! I'm genuinely interested in a training in narrative medicine. There's really something to be learned here. When is the next meeting?

Conclusion

A drop in the ocean: the beginning seemed to have caught the meaning of water currents, to remain in the space of metaphor. The meeting, achieved with considerable difficulty due to the so-called permanent time crises and the serious things with which medical personnel are overloaded, had already created the outline of a possible framework in the Romanian clinical environment as well. It was clear that a coherent training in narrative medicine could give very good results in communication, but also in personal identity representations, two lines of knowledge in constant need of development.

The literary text and its techniques impose reflection and invite knowledge. Here lies the core of defining the concept of narrative medicine. Its connections with other specific tools of cultural anthropology (be it literary, medical, social) only bring us back to our inner humanity in a world of extremes and in which we either talk a lot and without meaning or we don't talk at all, leaving the images already served by the media to create the "over a thousand words" in the head of the confident interlocutor who does not always become a dialogue partner. We have to make a journey together towards the clinical space, alongside patients, weaving stories about ourselves and offering knowledge in open dialogues.

The concept, once well understood, gave way to future workshops, with the enthusiasm of writing texts inspired by each of the 15 words on Kang's whitelist, except for the first name Yulan, which was to be replaced with the first name of a close person, a choice motivated by our theme, white - the colour of pain and having as its motto this line from Han Kang:

"Even the smallest task is left suspended as I concentrate on simply enduring the pain, sensing time's discrete drops as razor-sharp gemstones, grazing my fingertips.[16]*"*

BIBLIOGRAPHY

1. Han Kang, *The White Book*, eBook, published: 02 November 2017 /
2. Han Kang, *Cartea albă*, translation by I. Prodan Iolanda, Art Publishing House, Bucharest, 2019
3. Christian Delorenzo, „Pour un hôpital narratif. Un modèle de formation à la médecine narrative en milieu hospitalier", thèse de doctorat d'Université Paris-Est Philosophie, humanités médicales et santé, 2022, (pdf, offered for reading by the kindness of the author, to whom we thank once again)

[16] Han Kang, op. cit.

4. Roberto Poma, « La médecine narrative », dans Collège des humanités médicales, Médecine, santé et sciences humaines, Paris, Les Belles Lettres, 2021
5. Laplantine, François, *Anthropologie de la maladie*, Payot, 1992
6. Rita Charon," Narrative and medicine" N Eng J Med 2004;350(9):862-864
7. Mehl-Madrona, Lewis, *La médecine narrative. Raconte-moi la guérison*, Guy Trédaniel Ed., 2008

DIALECTS - A SOURCE OF REJUVENATION FOR THE LITERARY LANGUAGE

Dorina Chiș-Toia
Assoc. Prof., PhD., Babeș-Bolyai University of Cluj-Napoca, Reșița University Center

Abstract: In the current context of globalization, the concern of Romanians to keep alive the traditions and customs inherited from their ancestors is increasingly evident. Unfortunately, we cannot say the same about the efforts to preserve the current literary Romanian language unaltered. The invasion of English terms is overwhelming and often makes the message almost incomprehensible. All the more so is the struggle of the people of Banat to preserve the Romanian language through various means in this part of the country at the end of the 19th century and the beginning of the 20th, should be admired. The publication of articles/books regarding the presentation of the specifics of the villages is also to be admired, this being an active concern of teachers in the rural environment. These specifics are rendered through explained regional or popular terms, examples of which are also provided, and even short stories/legends of the place.

Keywords: Romanian language, regionalism, globalization, local specifics

Majoritatea cercetătorilor afirmă că sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea reprezintă limpezirea limbii literare prin aceea că se renunță la regionalisme, mergându-se până la eliminarea acestora[1]. Pe fondul pătrunderii masive a neologismelor, întrucât presa reprezintă „canalul cel mai încăpător prin care s-au scurs la noi neologismele”[2], iar „el (neologismul) a schimbat, mai mult decât se admite de obicei, aspectul limbii române, încadrând-o din nou în spiritualitatea romanică și îndepărtând-o de comunitatea «balcanică» în care o înglobase, mai ales, cultura ce ne venea din Bizanț”,[3] nu se poate trece cu vederea faptul că, pentru a putea fi înțelese, acestea erau explicate prin termeni cunoscuți, cel mai adesea prin regionalisme. Să amintim și poziția anti-neologisme pe care o susținea cu atâta ardoare Titu Maiorescu[4] (teoretic doar; practic, articolele sale cuprind un număr însemnat de termeni noi. De altfel, ideea lui este aceea de a ocroti limba română de invazia nejustificată a neologismelor, și nu oprirea accesului și încetățenirii acestora în limbă[5]). Pe aceeași poziție se situează și colaboratorul *Foii diecesane* (FD), Gherasim Sârbu. El atrage atenția, în paginile gazetei, asupra acestui fenomen, referindu-se la „soarta fraților de un sânge din Bucovina și din părțile sătmărene, cari la început au primit în limba lor numai câte puține străinisme, dar, cu timpul, prin sporirea lor, au ajuns chiar în starea de a-și vedea primejduită naționalitatea.”[6] Făcând observația că „îndeosebi dincoace de Carpați biata limbă geme sub povara înrâuririlor păgubicioase revărsate cu îmbelșugare asupra-i, atât din partea inteligenței, cât și a poporului”[7], Gherasim Sîrbu oferă cititorilor *Unele ingerențe stricăcioase limbei*[8], cu intenția mărturisită „ca de aci să poată oricare om cu pătrundere să deducă cum va fi influințată limba noastră de străinisme în acele părți unde este zilnică atingere cu alte neamuri și pentru ca cei cărora le zace la inimă curățenia și dezvoltarea ei, și au dragoste de neam, să

[1] I. Coteanu, *Stilurile moderne ale limbii române literare*, „Limba română” nr. 2, 1960, p. 70.
[2] Sextil Pușcariu, *Limba română*, I, București, Editura Minerva, 1976, p. 387.
[3] *Ibidem,* p. 415.
[4] *Neologismele* (1881), în vol. *Critice*. Ediție îngrijită și tabel cronologic de Domnica Filimon, București, Editura Eminescu, 1978, p. 214-231.
[5] George Mirea, *Junimea și neologismele*, „Limbă și literatură”, vol. II, 1980, p. 185-202.
[6] *FD*, nr. 40/1891, p. 2.
[7] *FD*, nr. 38/1891, p. 1.
[8] *FD*, nr. 38, 39și 40/1891.

vină cu o zi înainte să lucreze întru împedecarea și înlăturarea răului”[9]. „Rău” nu este faptul că se dorește îmbogățirea lexicului limbii, ci „schimonosirea înțelesului și schilodirea formei”[10] cuvintelor de origine latină, germană sau maghiară. Așa că învățătorilor și preoților le revine sarcina de a-i „lumina” pe toți aceia care doresc introducerea cuvintelor noi în vorbire și scriere, atât în privința sensului, cât și a formei corecte. De aceea, în finalul articolului, autorul stabilește câteva reguli „pentru inteligență”, pe de o parte, și „pentru țărani”, pe de alta:

„I. Pentru inteligență

a. Inteligența să folosească neologismele de proveniență latină atât în vorbire, cât și în scriere, numai atunci când pentru anumite noțiuni lipsesc în limbă cuvinte încetățenite de mai nainte;

b. Să-și dea silința a se desbăera după putință de paradarea cu vreme și fără de vreme cu frase latine;

c. Să-și ia osteneala a învăța neologismele cum se cade mai întâi, și numai după aceea a le întrebuința, și încă întotdeauna în înțelesul în genere adoptat;

d. Să fie cu băgare de seamă la forma lor ca să nu o schimonosească;

e. În vorbire, să fie cu luare aminte ca să le intoneze așa precum cere firea limbei, și precum se obișnuiește de mulțimea învățaților și, în sfârșit,

f. Să nu le întrebuințeze atunci când, fie cu privire la înțeles, fie cu privire la formă, este în nedumerire.

II. Pentru țărani

a. Sătenii să se mulțumească a se familiariza cu neologismele de origine latină numai cu încetul și cu ajutorul școlii; și în acest caz să se restrângă cât se poate de mult la întrebuințarea lor;

b. Străinisme să nu introducă decât atunci când vreo noțiune nouă, pentru care lipsește cu totul în limba noastră cuvântul adecvat, o reclamă aceasta cu toată graba;

c. Să păstreze cu tărie cuvintele cele vechi și neaoșe românești, și să nu sufere cu nici un preț înlocuirea lor cu altele necunoscute;

d. Pe cei care, din neștiință ori din nepricepere, încearcă a introduce germanisme ori maghiarisme, să-i lămurească, mai ales preoțimea și învățătorimea, asupra rătăcirii lor.”[11]

Se poate spune că această atitudine a generat menținerea fără oprelişti a numeroaselor regionalisme, care se vor asocia cu arhaismele, termenii populari și neologismele. Trebuie subliniat, de asemenea, interesul colaboratorilor publicației **FD** pentru cercetare, în acest sens remarcându-se articolul apărut de-a lungul anului 1895, *Topografia satului Măidan*, aparținând învățătorului Sofronie Liuba și preotului Aureliu Iana.

Un prim aspect pe care îl au în vedere cei doi este argumentarea scrierii: „Am fost îndemnați de acest Prea Stimat Domn (At. M. Marienescu - n. n.) a face și o descriere a statului (!) nostru în carea să înșirăm toate numirile locale din otarul nostru, precum: numele văilor, apelor, ogașelor, dealurilor etc. așa și a datelor și legendelor istorice ce să mai susțin în comună, ca așa din acestea să se poată dovedi vechimea și originea satului nostru și a numirilor acestora.” (1/1895, 2)

Descrierea hotarului, a satului Măidan şi a părţilor singulare este titlul părții a doua a studiului, unde sunt oferite informații despre ceea ce Al. Graur numea „toponimie minoră”[12], adică denumirile din interiorul unei localități. Le reținem pe cele specifice satului Măidan, pentru care autorii oferă explicațiile necesare și utile:

[9] *FD*, nr. 40/1891, p. 2.
[10] *Ibidem*
[11] Vezi, în acest sens, şi articolul nostru, *Preocupări de limbă română în **FD** (1886-1918*), în *Reflex*, Anul II (serie nouă), nr.10 (13), oct. 2001, p.53-54.
[12] *Nume de locuri*, București, Editura Științifică, 1972, p. 5.

„Cuvântul *Măidan* în limba noastră poporală însemnează un loc deschis, de unde adecă să vede în depărtare. (7/1895, 1). Menționat în Anonymus Caransebesiensis (AC), p. 86.

Barbura[13] e nume femeesc... Barbure se zice la noi și la ascuțișul săcurii.

În descântecul „de număratura mare", obvine înainte: „securi bărburate".

„Barbar și Varvar" se zice la un om fără credință în Dzeu. Pre copiii cei mici, când încep a vorbi, părinții îi prind de barbă, desmierdându-i așa:

„Asta-i barbă barbură
Asta-i gură bucură
Ăsta-i nas puturos,
Că-i mucos și imos (mânjit)
Astea-s buci cu buză dulci,
Ăștea-s ochi licurici;
Asta-i frunte beleuză
Ăsta-i cap flocotos" (7/1895, 2);[14]

[13] Iată părerea lui Th. Hristea, *Probleme de etimologie*, București, Editura Științifică, 1968, p. 78: „Ceea ce este și mai interesant e că, sub influența lui *călină – călin*, a apărut în limbă perechea sinonimă **barbură – barbur**. Boabele care formează fructul călinului se numesc și *barbure*, deoarece cu sucul lor roșu se face „îmbărburarea" (Adică semnul crucii, mai ales la copii, pe frunte, bărbie și obraji. „Îmbărburarea" se face în ziua de Sf. Bárbura (=Barbara = Varvara), adică la 4 decembrie.). După ce boabele călinului au primit denumirea de *barbure*, copăcelul însuși a început să fie numit și **barbur**."

[14] Interesant ni se pare sensul și întreaga abordare a obiceiului *Barbura* existent la românii din sudul Dunării, așa cum a fost el prezentat de către Drăgomir Drăghici, locuitor din Criveli, Bor, la al XI-lea Simpozion de Dialectologie, desfășurat la Reșița, 7-9 mai 2004. Materialul, „Un compendiu de obiceiuri rumânești de la miazăzi de Dunăre", ne-a fost pus la dispoziție cu multă amabilitate de către autor. Prezentăm în continuare secvența referitoare la obiceiul *Barbura:* „La Rumâni există trei Barbure care se leagă, după cum vom vedea, de solstițiul de iarnă. După stilul nou data lor este 16 decembrie (Barbura Mică), 17 decembrie (Barbura Mare), 18 decembrie (Barbura Mică). În ziua de Barbura Mare, dimineața în zori, la Criveleni se aducea apă proaspătă în casă și se spunea: „Bună dimineața Barbura Mare/ Ete io venii cu vasu cu apă race/ Da tu să viń cu berechetu câmpului/ Cu grâu, cu cucuruz/ Cu săcară, cu orz/ Cu ovăz, cu mei/ Cu păsui, cu crâmpii/ Cu bucatele cu toate/. Să viń cu vaci, cu viței/ Cu oi cu mnei/ Cu scroafe cu purcei/ Cu cloțâle cu pui/…/ Cu pace în casă…" Se crede că la Barbură ziua se mărește cât mișcă puiul în «ghioacă». De la Barbură până la Crăciun cât sare cocoșu din prag, de la Crăciun până la Anul Nou (sân-Văsâi) – undeva până la Bo(bo)tează (sântu Ion) – cât sare cerbu de trei ani. Apoi, se spune, creșterea zilei o ia pe brazdă. Persoana străină care prima intră în casă în ziua de Barbură se pune «cloță». Se așază jos să stea neclintită cum trebuie să fie și cloța pe ouă. Alături se aruncă boabe de grâne vorbind: «pui, pui, pui». Pe valea Timocul Negru, bunăoară la Zlot și Podgorț, boabele se aruncă într-o arie încercuită cu o sfoară grăind: Pui, pui, pui și ouă vițăluș, purceluș, mneluși și cățăi… tot la casa mea să fie! Deci la rumâni cloța se va așeza la Barbura Mare, nu ca la sârbi la Ajunul de Crăciun. Stăpâna din casă face trei turte unse cu miere de stup, două mici și una mare pentru Barburile respective și le pune pe masă, cum se urmăresc Barburile. Lângă ele se pune și o sită deasă cu semânții de grâne și alte bucate ca și dovlete fript. Aceste se împart (se numesc) la cele trei barbure, să susțină sănătatea tuturora, inclusiv animalelor domestice, norocul și sporul din cuprinsul averii familiei, „berechetu câmpului muncit (recolta abundentă) și să-l ferească de dăunători (orbeți, golopreșnițe, cârtițe etc.) Sita a fost încinsă cu fuior (caier de cânepă trasă prin dărac). După numirea descrisă, «cloța» se răsplătește încingând-o cu fuiorul acesta și atârnându-i la grumaz doi «scălani» despoiați și legați unul de altul cu ghijele proprii. Pe valea Timocului Negru mai există un adaos, de care s-ar putea spune că se referă la crescători de animale, precum cele spuse sunt orientate spre agricultori. Dimineața denoapte, la Barbura Mare se duce stăpâna în pădure, la un «tufon» bătrân de ceroni (*cerrus* în latină). Se alege o creangă și din trei încercări se taie cu toporul. Creanga se trage până acasă și cu rămurelele ei se împodobește strunga, grajdu, toblariu, „aritu căși", cureanicu, cocina etc. Funcțiunea este apărătoare de rele, ce se vede și din discursul purtat «la tufoni»: «Bună dimineața moșu-PARASCĂU!/ Mulțămesc cu dumitale / Ia scamnu și șezi!/ N-am venit să șăd/ Numai am venit să tai pari/ Și jorz, și nuiele/ Să îngrădesc vitele mele/ De ale, de șoimane/ De nori grei/ Să străjuie vitele mele/ De un an de zîle…». Se procedează de trei ori și după toată oratia se taie odată cu toporul. A treia oară se curmă creanga. Persoana respectivă se crucește, sărută bătrânul iarăși de trei ori și își ia bun rămas: «Să rămâni cu bine/ Că io acum am plecat/ … La timp iar vin la tine». Adresându-se Barburilor, ritualul continuă mai departe. De exemplu, cu descântece contra dăunătorilor culturelor agricole. Formula similară se folosește și pe deal, la Criveleni, la cina din miezul nopții de Ajun."

Bogoe: „O tradițiune ne spune: «că un sârb ar fi venit pre acest deal să caute ocne de sare, dar cheltuindu-și banii și negăsind sare, s-a văitat una într-una pomenind pre *Bog;* iar de-atunci să fie rămas numele *Bogoe*». *Boghie* să numesce la noi o clanie (plast) de fân." (7/1895, 2);

Borțoane: „Iar borțoane numim noi petrile mari, singular *borțoniu*." (7/1895,3);

Buroni- explicația acestui nume are, poate, mai mică însemnătate; ceea ce ne interesează aici este prezența altor regionalisme explicate: *caună* (gaură); izvor cu *ciuciureu* (ciuciureul este un vălău de lemn pre care curge sau ciurăie apa); (11/1895, 3);

Cercheligi sau *Circhiligi:* „...este un loc ce să zice «Circhiligi sau Cercheligi» și e o parte din izlazul satului, și aici e o pădurița cu tufe (smidă) mici. Astfel de tufe mici să zic la noi «circhiligi» și «circoni» și credem că de la aceștia își are și numele acest loc." (12/1895, 4);

Cernele: „Să vorbesce , că mai de mult, muierile cerniau (negriau) hainele, motchele etc. cu apa din acest izvor. Și fiind că apa acestui izvor e neagră ca cerneala, credem că și locului i s-au dat numele „cernele". (12/1895, 4);

Chilavița: „Chilăviță să zice la noi și la o sapă ocnărească ascuțită, cu coada scurtă. A chilăvi, chilăvire și chilav (pre alte locuri schilav) e identic cu a maltrăta, vătăma, lovi, adeseori cu stricarea unui deget etc." (12/1895, 4);

Cioacă : „Numirea și-o are de la „cioacă" (așa să numesce trunchiul cu rădăcinele unui arbor uscat, scos din pământ.)" (12/1895, 4);

Clianțul Cerbului: „ Clianț să zice la noi la o stâncă pre carea omul nu să poate sui" (13/1895, 4);

Cucă: „ În limba poporului Cucă să numesce un deal care stă singur între dealuri, despărțit prin văli" (13/1895, 3);

Custură: „ Custură să zice la noi la un cuțit stricat cu carele să rad cismele (cioboatele) de imală" (13/1895, 3);

Dealul Sciubeiului: „ Sciubeiu să zice la noi la un izvor sau fântânuță, a cării apă să spijinesce într-o butoarcă de salcă sau de anin ori alt lemn" (13/1895, 5);

Gaiu: „În limba poporală o pădure din șes să numesce «Gaiu»" (18/1895,4);

Gladeș: „...Pre lângă această vale cresce un soiu de salcă ce să numesce «Gladeș» (lat. Acer Tataricum) poate că dela această salcă își și are numele" (18/1895, 5);

Groși: „Să crede că numele l-ar avea dela arborii groși care cândva au fost aci" (18/1895, 5);

Gropurele : „Gropurile sunt urme de săpături după metale" (18/1895, 5);

Lacul Maniului: „Despre numele acestui lac există la noi următoarea legendă:

Un nobil român numit Maniu voia, ca din câmpie să fugă la munți și d-aici la Caransebeș, ca să se întâlnească cu alți soți de arme, dar fiindcă valea Cărașului era (la Giurgiova) oprită de Căpcâni (Tătari) ca să ajungă la munți a trebuit să treacă peste Măidan, Ciudanovița, Gherlisce etc. Fiind lacul Maniului lângă drum, a crezut că e un vad, și voind a trece preste el, s-a înecat aci dimpreună cu familia sa." (19/1895, 4);

Loznic: „Noi zicem viței de vinie lozâ. Loznic să zice la loze încâlcite; poate că vor fi fost cândva aci multe loze de vinie, și de la acelea numele «Loznic»" (19/1895, 5);

Odăi: „Odaia să zice la noi la o casă din câmp încungiurată cu moșii." (19/1895, 7);

Ogaș: „Așa să zice la noi unui pârâu" (19/1895, 5)

Pădină (Păgină): „Așa să numesce șesul de pre coasta unui deal" (20/1895, 4);

Pipirig: „Pipirig este un soiu de earbă ce cresce în locuri băltoase." (20/1895, 5);

Planța (și Planița): „Vârvul Planței e cârșie (stâncos).(...) Numele poate că și-l are de la culmea Planței carea e plană, adecă șes." (20/1895, 5)

Plisc: „În limba poporului vorba plisc însemnează coastă sau deal steril acoperit cu peatră" (20/1895, 5);

Prislop: „Locul dintre doi munți sau doauă dealuri, pe unde este trecătoare pre culmea lor și are forma de șeauă (de călărit) să zice prislop.” (20/1895, 5);

Scofaina: „...ca un scof (o coriță sau o troacă mică de lemn)... Poate de aci își are numele scofaina, iar scof din scob, scobit.” (20/1895, 6);

Spinături: „Să vorbesce că aci a fost smidă de spini, dar oamenii scoțându-i au cultivat acest teritoriu.” (20/1895, 6);

Stanisce: „«Stan de peatră» să zice la noi la stâncă. Poate că d'aci își are numele” (20/1895, 6);

Stână: „Stână să zice la mai multe *boteie* de oi, vara adunate la un loc spre a să mulge.” (20/1895, 6); Menționat în AC, p. 140.

Tâlva (mare, mică, Dobreii, lui Ștefan): „Toate dealurile și munții cu coamă (culme) lungăreață rotundă să zic «Tâlvă».” (20/1895, 6);

Vad: „Așa să numesce trecătoarea peste o vale sau părâu (ogaș)” (20/1895, 7); Menționat în AC, p. 154.

Vracnița: „Poarta dela marginea satului, carea să închide, ca vitele să nu poată ieși în câmp, să zice *Vracniță*. La noi numai numele «Vracniță» a rămas la capătul vestic al comunei, unde să zice că odată a fost vracniță (poartă) (20/1895, 7). Menționat în AC, p. 160.

Interesantă, dar mai ales valoroasă prin calitatea materialului oferit, este partea a treia, *Material limbistic sau cuvinte poporale din satul Maidan*, pentru care autorii oferă următoarea argumentare : „Sciind că un popor numai după limbă să poate cunoasce și dejudeca mai bine și văzând că literatura noastră până astăzi foarte puțină atențiune au dat părții acesteia – uneia dintre cele mai de căpetenie la alte popoare culte -, tot la îndemnul M.O. Domn Dr. Atanasie Marienescu am cules acest material limbistic care constă din descrierea edificiilor și a lucrurilor cu toate părțile și numirile tehnice ale acestora, pre care românul nostru zilnic le folosesce și care fără îndoială nu fără oarecare însămnătate istorică le-au putut susținea în graiu atâta timp.” (22/1895, 5)

Așadar, ideea că *limba* conferă identitate unui popor este aceea care stă la baza studiului celor doi autori. Trebuie reținută, totodată, *lupta* bănățenilor pentru *păstrarea, susținerea* limbii moștenite din moși-strămoși, aspect pe care-l avea în vedere și At. M. Marienescu atunci când îi îndemna pe cei doi să purceadă la întocmirea studiului : „...recunoascem prețul național și *limbistic* (s.n.) al operatului și vedem cu bucurie nu numai un început frumos pentru culegerea numelor locale și din părțile noastre, dar și diligința și priceperea ce ați arătat-o la culegerea numelor și cuvintelor de toată ziua ; și pentru aceasta operatul D-Voastre poate servi de o mustră bună pentru alte colecțiuni din alte părți, iar D-Voastre de esemple mândre pentru preoții și învățătorii diligînți și deștepți. Oradia Mare 15 Decemvrie 1894. Dr. At. M. Marienescu” (21/1895, 4). Îndemnul face parte din scrisoarea de răspuns adresată de Atanasie M. Marienescu autorilor Liuba și Iana, care-i ceruseră să stabilească etimologia numelor de dealuri, ape și localități prezente în studiul „Topografia satului Măidan”. Astfel, At. Marienescu aduce în discuție câteva aspecte care se constituie într-un material inedit, interesant și valoros pentru ideea de începuturi a etimologiei la noi în țară. În apusul Europei, în Anglia, Franța și Germania, unde „inteligînții și învățații au început încă cu un secul mai nainte, ca să culeagă numele locale și să studieze înțelesul lor s-a constatat că numele de localități de pe teritoriul, pe care locuesce un popor, din multe puncte de vedere sunt de mare însămnătate pentru noi.”

Sunt dezbătute, apoi, alte două idei prezente, de altfel, pe întreg parcursul secolului al XIX-lea, aceea a continuității poporului român pe aceste locuri și a luptei înaintașilor pentru existența și limba lor: „Strămoșii noștri, din seculi în seculi, din generațiuni în generațiuni, aci s-au luptat, aci și-au vărsat sângele pentru bunul, esistința și limba lor, pentru aceste teritoare, ca locurile nascerii, vieții și patriei lor.” Ei sunt cei care ne-au lăsat moștenire tradiții istorice, mituri păgâne, legende creștine, povești despre propria existență.

Denumirile locale reprezintă o sursă de informații despre limbile care s-au vorbit pe teritoriul patriei noastre înainte de colonizarea romană; trebuie să avem, însă, în vedere și faptul că există denumiri din „limba de azi”. Lor li se adaugă cele date de popoarele migratoare care au trecut peste teritoriul Daciei, deși acestea nu s-au împământenit, ci au căutat zone de șes; prin urmare, numele din țara noastră aparțin popoarelor anterioare colonizării Daciei.

At. Marienescu face referire la felul în care s-a implicat, personal, în culegerea toponimelor, subliniind interesul manifestat, în acest sens, de însuși regele României și de „Societatea geografică”, care au atribuit premii celor merituoși. Sunt amintite lucrările: „Dicționariu topografic și statistic”, publicat în 1872 de către Dimitrie Frunzescu, la București, și 20 de dicționare cu nume de localități din 20 de județe din România. Rolul de a „scruta” și explica materialul cules le revine „literaților și învățaților”.

În continuare, sunt prezentate opinii ale unor învățați despre denumirile locale din țara noastră. Trauquott Tamm, de exemplu, în lucrarea *Über den Ursprung der Rumänen,* face o paralelă între afirmațiile scriitorilor străini și ale celor români referitoare la originea noastră ca popor: cei dintâi sunt de părere că românii au venit pe acest teritoriu în secolele al XI-lea și al XII-lea, în vreme ce ai noștri susțin continuitatea pe aceste meleaguri încă de la colonizare. Concluzia lui T. Tamm este că un răspuns corect se poate da abia după ce specialiștii vor fi cercetat materialul cules. Referitor la slavi, acesta recunoaște că s-au așezat în zona de șes, în sudul Dunării; românii, fiind în zona de deal, este exclusă varianta existenței denumirilor slave în toponimia românească.

Samuel Borovszky consideră denumirile din Ardeal și Ungaria ca fiind de origine slavă, germană (provenite de la slavi, goți și nemți), iar despre „valahi” afirmă că sunt „venituri” din secolele al XII-lea și al XIII-lea.

Wilhelm Obermüller ajunge la concluzia că originea cuvintelor trebuie căutată în limba celților, preluată de slavi și de germani. Și At. Marienescu împărtășește această idee, de aceea va publica, în paginile FD, un *Studiu despre Celți și numele de localități*.

Este amintit numele lui B. P. Hasdeu, care în *Cuvente den bătrâni*, în *Istoria critică a românilor* și în *Magnum Etimologicum* este de părere că denumirile românești sunt de origine slavă. At. Marienescu își propune să arate legătura valahilor din Dacia cu celții și cu limba lor, „ca în acest mod să se ușureze priceperea și judecata asupra numelor esplicate”.

Indiferent de etimologia termenilor folosiți într-un loc sau altul din Banat, remarcăm conservatorismul bănăţenilor în ceea ce privește limba vorbită pe aceste meleaguri din moși – strămoși, fapt evidenţiat și de către Ilarie Chendi: „Pe întreg rotogolul românesc nu există provincie mai bogată în literatură poporală și în musică, cu dialecte mai specifice și mai înţorţonate de particularităţi ca Banatul. Nicăiri nu se ţine cu atâta îndârjire la dialectul local ca aici. El formează un fel de enclavă în mijlocul celorlalte naţionalităţi (…). Bănăţenii sunt mari patrioţi locali, căci li-e drag nu numai de limba lor cea «dulșie», dar și de pământul pe care locuiesc. Și adevărul e că acest dialect e făcut parcă anume, să cânţi și să glumesci în el.”[15] Iar Titu Maiorescu, într-un articol din „Convorbiri literare”[16], era de părere că: „… dialectele îndeosebi sunt un izvor de întinerire pentru toată fiinţarea limbei literare.”

[15] *Zece ani de mişcare literară în Transilvania 1890 – 1900.* Material critic., *Familia*, XXXVII, 1901, nr. 3, p. 26.
[16] *Ibidem*

BIBLIOGRAPHY

„Foaia diecezană", Caransebeș, 1891, 1895.

Chendi, I., *Zece ani de mișcare literară în Transilvania 1890 – 1900.* Material critic, „Familia", XXXVII, 1901, nr. 3.

Chiș-Toia, D., *Preocupări de limbă română în „Foaia diecezană" (1886-1918*), în „Reflex", Anul II (serie nouă), nr.10 (13), oct. 2001.

Coteanu, I., *Stilurile moderne ale limbii române literare*, „Limba română" nr. 2, 1960.

Graur, A. *Nume de locuri*, București, Editura Științifică, 1972.

Hristea, Th., *Probleme de etimologie*, București, Editura Științifică, 1968.

Liuba, S., Iana, A., *Topografia satului și hotarului Măidan*. Urmată de Studiu despre celți și numele de localități de At. M. Marienescu, Caransebeș, Tiparul Tipografiei diecezane, 1895.

Maiorescu, T. *Neologismele,* (1881), în vol. *Critice*. Ediție îngrijită și tabel cronologic de Domnica Filimon, București, Editura Eminescu, 1978.

Mirea, G., *Junimea și neologismele*, „Limbă și literatură", vol. II, 1980.

Pușcariu, S., *Limba română*, I, București, Editura Minerva, 1976.

SAXONS' MENTALITIES AND LEISURE TIME

Mariana Borcoman
Assoc. Prof., PhD, „Transilvania" University of Braşov

Abstract: The colonization of Transylvania by the German population occurred at the initiative of Hungarian royalty at the end of the 12th century and the beginning of the 13th century. They brought new agricultural techniques from the West and developed the economy of the intra-Carpathian province through crafts. Their autonomous organization in Transylvania developed certain mentalities over the centuries. Also, their leisure time was organized: children were trained and educated to practice sports and play a musical instrument. Winter holidays and Easter were spent in the community, and dance gatherings provided young people with opportunities to meet and parents to agree on the startup of new families. The preservation of ethnicity was socially achieved through such marriages, and economically through guilds composed only of Saxon citizens.

Keywords: associations, folk theatre, reading societies, religious celebration.

I. Introduction

The Settlement of German Population in Transylvania

Beginning with the reign of King Géza II the Hungarian royalty wanted to control the territory between the Carpathians. Hence, German colonists were brought in the area. The colonization occurred in several stages from the Northwest to the Southwest of Transylvania and culminated with the organization of the provostship and later the province of Sibiu. During that time, at the initiative of the papacy and Hungarian royalty, the Teutonic Knights settled in Bârsa County (Țara Bârsei) in 1211. They did not remain there for very long: they showed signs of independence and were expelled a few years later.

After this period, the "Fundus Regius" (i.e.Royal Domain) territory inhabited by the Saxons, was established. King Andrew II of Hungary through the Golden Bull issued in 1224. The initial privileges were preserved and expanded with the establishment of the Saxon University in the 15th century.

The Saxons' obligations to Hungarian royalty consisted of:

- An annual tax: Martinzins (which was distributed in the territory by local authorities, per units of 10 households called Dica);
- War obligations - very demanding in the centuries I am discussing in this article (such as fortifying citadels or organizing military troops);
- Financial and produce obligations during wartime;

In exchange, the Saxons benefitted from organizational and administrative autonomy (by seats and districts), and the status of their towns was acknowledged by royalty. The Saxons were led by a district administrative head in Sibiu, whereas in the territory they were under the rule of royal and seat judges who led the administrative units. The Saxons also had the right to act as the first instance in court, and hence most criminal cases were settled by the Saxon district head or by the Saxon University.

The guilds - organizations of craftsmen from towns and villages - also needed to have their own status and be acknowledged by the University. They represented a benchmark of prosperous economic life in Transylvania. The role of the church, especially the Evangelical Church, in the community during the time period covered by this article consisted in maintaining moral and healthy principles. The development of schools signals the evolution of well-knit communities. Various associations of "boys and girls from the

Saxon settlements" were first attested in 1370 in Sibiu(1). The constant care for youth and their development according to moral principles was obvious.

II. Preservation of the ethnic spirit

The Saxons, like other ethnic groups, were keen on preserving their ethnicity. That was obvious across multiple levels such as their living arrangements, the language they spoke or their religion. Thus, even when there were mixed Romanian-Saxon communities, they did not live together but separately in well-defined spaces, on separate streets, or even in separate neighborhoods. In this respect, they lived alongside other communities rather than together with Romanians or Hungarians.

The German language and the Evangelical religion were two essential factors in preserving the identity of the Transylvanian Saxons. Even though they spoke the Saxon dialect at home, schooling was conducted in modern German. In the smallest communities there were primary schools, while gymnasiums (secondary schools) functioned in two important centers: Sibiu and Brașov. Those who wanted to attend university level studies had the doors of European universities open to them.

The Church and its priests were the unifying factors in the Saxon community. The Church took care of maintaining moral conduct norms in Saxon settlements, shepherded both young people and newlyweds, and organized religious celebrations according to the Evangelical calendar. Marriages were forged within the ethnic group, thus preserving traditions. Exceptions were rare and flouted by the community.

Printed media, reading societies and folk theaters were other factors contributing to the preservation of Saxons' ethnic spirit and represented a small part of their mentality. We are reviewing their role in safeguarding the Saxon community's salient features below.

1.1. German language printed media

Printed media was a means to communicate and relay community issues. It emerged in the mid-18th century as a general phenomenon and represented a means of expression highlighting general political, socio-economic, or cultural events, as well as important local events concerning only a specific community. The German language press targeted the Saxon ethnics and their communities. In major urban areas like Brașov or Sibiu, printed media appeared early -17th century- in the form of leaflets. In the 18th century newspapers would be diverse and issued on a regular basis. They reached almost all Saxon communities in Transylvania through various distribution means. Our article will focus on two examples of local media: a newspaper issued in Sighișoara *(Gross-Kokler Bote)*, and another one published in Sibiu but targeting the Saxons in Rupea *(Repser Heimatdank).*

The Gross-Koller Bote (*The Messenger of Târnava Mare or The Messenger from Târnava Mare*) was published twice a week in Sighișoara from 1923 to 1940. It was also subtitled *Schäßburger Zeitung.* It addressed both the German community in Sighișoara and Saxons from surrounding areas. It appeared in a tabloid format and was 6-8 pages long. The main article was posted on the front page and dedicated to important weekly events: commemorations of secular or church leaders, or nationalist articles about Saxon rights. Page 2 featured episodic articles about the history of Saxon settlements – for example in 1932 Hemine Melas publishes an article titled "About Rupea's past" in two issues of the journal, and the same article is continued until 1935. The whole issue dated 23rd December 1934 is about Christmas: the first two pages include articles about the significance of Christmas, Christmas poems, and donatiosn made on this occasion.

Pages 3-4 or 5-6 include the "Daily Information" section, which was the most comprehensive and interesting from the entire newspaper. The information published is about the organization of the ecclesiastical gathering where the Evangelical bishop would also

participate, women's or men's association meetings, music concerts, weather reports, events aimed at the commemorations of community personalities, organization of events such the Christmas ball, political information such as Hitler's' s rise to power, local council elections or the opening of kindergartens.

Pages 7-8 include advertisements whish are quite diverse:

- Summer garden opening at hotel Imperial in Sibiu;
- Public bath schedule and prices;
- Obituaries;
- Housing rentals;
- Land and garden sales;
- Repair services for various objects;
- Charitable donations;
- Announcements about new book releases and advice to purchase them;
- Christmas lottery tickets;
- Business advertisements (for alcoholic drinks - Johann Leonhard's Diana,purchase of old jewelry purchase or old sewing machines);
- Publication of other newspapers like *Bukarester Tageblatt* targeting the German community in Romania.

The paper provides glimpses of daily life through which we can reconstruct the preoccupations of a community closely connected with regional and European events. Leisure time and its quality were a constant concern in Saxon communities. The latter were characterized by a playful spirit that perfectly combined with efforts to advance educational background and acquire moral principles required by the social fabric.

1.2. Reading Societies

Reading societies represented a pleasant way to spend long winter evenings in both urban and rural environments. For Saxons, these replaced the traditional work gatherings and evening gatherings ("clăci" and "șezători") that were specific to Romanian communities. Under the guidance of priests and school teachers, they were a way to spend leisure time. During these gatherings, particularly in the evening, people would read aloud passages from the Bible, stories, fables, and tales. In larger, more cosmopolitan Saxon cities, the wealthy people and bourgeoisie would gather in reading societies and even present their own creations, read newspapers published in the West or in Transylvania, discuss politics, or play cards.

Reading societies represented primarily an opportunity for socializing and spending leisure time. In rural communities, they were held only during winter. Once spring came and work in the fields began there was no more time for such gatherings. In the city, it was like a five o'clock tea gathering held one day a week in the homes of aristocratic families. However, the Saxons' moderation was renowned, and there was no waste, and more importantly, no conflicts or incidents occurred at these gatherings because the sanctions included in city regulations for such incidents were harsh.

Theatrical performances is another example of spending leisure time.

2.3. Folk theater and festive events

Folk theater was primarily linked to the community and performed during its celebrations such as the annual gathering of the neighborhoods, the beginning of Lent or during the events related to Ash Wednesday. Remescu Mirel conducted a detailed study on the imagination employed by such events that aroused villagers' laughter. In this respect, he

made a comparison between two settlements: Saschiz and Valea Viilor. The whole community participated in the celebration but the main role players belonged to the Saxon community. Exhibits of bizarre costumes and different roles can be found at the carnivals or Fortzug as they were called in the Saxon dialect, as well as during the events celebrating the Neighborhood Day on January 24. They would dress up as various characters: huntsmen, brides, soldiers, policemen, or as grotesque characters who frightened people but were meant to drive away spirits. The evil spirits of winter were banished and the coming of spring was heralded. It was a special theater like ceremony with masks conducted in the streets. The strange procession was accompanied by the merry laughter of people attending. The locals standing at the gates would serve the latter with drinks and doughnuts. It was a means to spend leisure time and celebrate at the same time. The school band or the mature men's band accompanied the bizarre processions and the music contributed to the nuances of characters' lines. Such street celebrations were the game of Lolelor in Agnita, the March of the Horses in Saschiz or Marientag in Viilor Valley. The ad-hoc theater was representative for the Saxon tradition. The authorities, the priest and the headmaster of the local school were responsible for the organization and smooth running of the events.

III. Leisure Time

3.1. Organization of the Brass Band

Musical education was a parallel activity to general education in all Saxon communities. Music teachers or people who knew how to play an instrument would teach groups of children. Small groups of instrumentalists would perform at school celebrations. Later, these musicians would become part of the town's Brass Band Associations, called Blasmusik (in the Saxon dialect).

The role of professional bands was to entertain people during Sunday afternoon promenades, perform during various Saxon celebrations and accompany funeral processions. These were associations of instrumentalists funded from the town hall's budget. A brass band's composition consisted mainly of brass and wind instruments and could include up to 25-30 people. Most groups were composed of men. In cities like Brașov or Sibiu, there were also the bands of students from German high schools. Learning how to play an instrument and participating in a band was a useful way to spend leisure time and, in particular, a means to engage young people and adults in community entertainment and other activities.

In Saschiz, "the first brass bands attested in the region had been established since the 14th century, and their activity continued until the 19th-20th centuries. In Saschiz, the first attestation of the brass band dates back to 1737 and is recorded by a document from the heritage of the evangelical church heritage which specifies that the band was composed of 30 instrumentalists"(2)

Dance evenings were another leisure time activity.

3.2. Dance gatherings and balls

Dance gatherings and balls were organized on the occasion of major religious holidays: Easter and Christmas. They were often organized on the initiative of local Lutheran parishes. They were closed events - only ethnic Saxons gathered- aimed at preserving tradition and allowing young people to get to know one other and start new families and together in such events. They were organized in public places: church halls, cultural halls or even outdoors. Participants would play games, dance and socialize. People had thus the opportunity to catch up on local rumors and to observe their community members.

Before the First and Second World War, these gatherings had to be approved by the local authorities and fire brigades. The archives in Brasov contains numerous such documents

with requests for the organization of meetings requiring such approvals. The events were well supervised to contain agitators' activities.

The picturesque charm of Sighișoara is revealed by a traveler who notices the groups of German schoolchildren who "had the privilege of ringing the bells of St. Nicholas church and attending funerals, for which they were paid. It was also their custom to sing four times a year under the windows of the inhabitants, which brought them a certain income"(3).

Balls were numerous: "many of the celebrations during the year ended with a ball for young people. There were also special balls organized by the craftsmen's associations, neighborhoods or brotherhoods" (4). Such events were organized in accordance with important dates and seasons. In autumn there were two balls: one dedicated to the harvesting period and the other to the conscripts (that is the young males who would join the military and leave the community for a longer period of time).

Before Advent, two celebrations were held: November 11th - St. Martin's Day and November 25th - St. Catherine's Ball (the last ball before Christmas). Balls were held in all Saxon communities during: Christmas holidays, Pentecost and Easter. Additionally, at the end of January, two more balls were organized: neighborhoods' party on January 24th and the ball of the married couples. Everybody attending these balls wore traditional outfit and brought food and drinks from home. The local brass band, dance groups and the folk theater representatives would entertain people.

By far, the most complex Saxon celebration was the Carnival or Fasching organized at the end of Advent. Originally, that was certainly a pagan celebration. The carnival was the means to express the joy that the cold winter season ended and spring was about to begin, as well as a way to drive away evil spirits. For example, in Agnita, Sibiu County, there was the custom of using the so-called "Iole" - people wearing masks and small bells meant to drive away evil spirits. The event would las for a whole week. People dressed up as various characters and the entire community rejoiced.

Family events were also held within and with the help of the community. Weddings are one such example.

3.3. Family events: weddings

Weddings were a good opportunity to consolidate relations within families. They were organized after the parents of future groom and bride would make the preliminary agreements, the girl's dowry was established and the engagement was announced in the church.

Wedding preparations were conducted by neighborhood members throughout the week before the event and included gate decoration, slaughtering pigs and poultry, preparing food. The whole community participated in the wedding ceremony. Traditional clothing consisted of festive folk outfit worn by wedding guests and the attire of the bride and groom was the most festive. Weddings represented important moments in a community's life, and the ritual consisted in the religious ceremony performed in church followed by the feast at the groom's house. The young couple received gifts ranging from land to household items, clothing, bedding, and many good wishes.

In traditional Romanian communities the whole village participated in weddings and their steps were strictly observed: the engagement was performed with parents' approval, establishing the girl's dowry, inviting participants to the wedding, the official religious wedding ceremony and the feats. Wedding orations are representative for the oral culture of the Romanian people, as well as for its playful spirit. The orations were made by master of ceremonies ("vornic") who conducted the entire ritual. Unfortunately, nowadays, traditional customs are no longer preserved. What is more, rituals of other peoples are borrowed and

they are in no way related to Romanian traditions. Nowadays, weddings have become a means to exhibit luxury and more often than not a grotesque show.

3.5.Playing sports

Playing sports and establishing gymnastic teams was a common element in all German schools. Playing sports was part of the education offered to young people. Several times a year there were inter-school and inter-high school sports competitions. Harmonious development of body and mind was an important desideratum, as well as a way for adults to spend their free time and an opportunity to socialize.

IV. Conclusion

Our study illustrates some aspects of everyday life in the Saxon communities in Transylvania. It is about a community that has adapted to the realities of the landscape and created its own economic, political and cultural structures. For 800 years, community members have preserved the dialects of the areas in Western Europe from where they came and thus managed to communicate one with another. At the same time they also learned modern German in school and that obviously opened up new perspectives. The salient feature of Saxon communities is the preservation of their ethnicity and of the activities incurred by that. Among activities contributing to ethnicity preservation we can enumerate playing sports, performances of brass bands and folk theater groups, and celebrations where dancing or playing mask games at the end of winter as a ritual of renewal. The participation of the whole community in the preparations anticipating marriage ceremonies or accompanying the departure of community members from the living are representative for the Saxons' mentality and sensitivity at the same time. The Saxons consider Transylvania their home, even if their main arguments are of an economic nature. That is why, even if they have immigrated to Germany, they return at least once a year to their native land.

BIBLIOGRAPHY

1. Raimund KAINDL, *Geschichte der Deutschen in Ungarn*, Gotha p. 339.
2. Mirel Remescu, *Cercetarea etnografică privind tradiția carnavalului săsesc în comunitățiile Saschiz(Mureș) și Alma Viilor(Sibiu),* p. 20.
3. Auguste de Gérano, *Transilvania și locuitorii săi*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca 2015, p. 162.
4. www.poveștisăsești/Mihaela Kloos-Ilea, *Balurile sașilor de altă dată.*

QUOTATION- A WAY OF DECODING COGNITIVE PERCEPTION

Maria Dorina Pașca
Assoc. Prof., PhD, UMFST „G. E. Palade" of Târgu Mureș

Abstract: In the ecclesiastical year 2024, "the tribute year of pastoral care and care of the sick" but also "the commemorative year of all the Saints who heal without silver", the materialization of the medical-spiritual relationship that has its beginning starting from the fact that the church is the "hospital" of our souls , the presence of interdisciplinarity elements in the university educational act, is welcome.
Thus, the use of the quote within the discipline "Ethics and academic integrity" as a way of expressing maturity as well as the quintessence of the understanding of medical and ethical-moral deontology, makes the student's expression start from his cognitive-behavioral perception.
As a tool for evaluating the capacities of cognitive processing of knowledge, the quote becomes, in the present case, the link between theology and medicine, with grace as a reference point.

Keywords: grace, quote, student, accountability, awareness.

Pornind de la DEX (2009) ca punct de plecare în abordarea creativ- pedagogică a **citatului,** vom regăsi identități ce-l definesc ca atare și anume :

- este o frază care este extrasă dintr-un text de către o persoană, alta decât autorul;
- face referire la o indicație a sursei sau o bibliografie, dacă se vrea cunoscut autorul și locul exact din text;

cât și faptul că diferă de **parafrazare**, prin redarea ideilor altor persoane folosind propriile cuvinte.

Cunoscut practic atât uzual cât și în literatura de specialitate, **citatul** , în cazul nostru/de față, devine o modalitate:

-creativă;
- imaginativă;
- cogniscibilă

și de provocare, fiind elementul central al evaluării cunoștințelor predate la nivel de colocviu, disciplina Etică și integritate academică, anul II, Facultatea de Medicină.

Ales un astfel de instrument, **citatul** a codificat macro și apoi a decodificat micro, mesajul transmis spre receptor în a surprinde nivelul de percepție cognitivă a studentului medicinist ținând cont de vârstă, facultate și specificul disciplinei de curs predată.

În acest context, **citatul** ales spre motivare a dorit să surprindă capacitatea de a discerne la această vârstă a :

- binelui de rău;
- cinstei de necinste;
- onoarei de compromis;
- probității profesionale de înșelătorie,

astfel încât conștientizarea deontologiei profesionale și a eticii, să primeze în actul de formare al studentului ca viitor medic:

- integru;
- responsabil;
- onest;

și conștient de responsabilitatea morală și profesională pe care e necesar a le avea datorită ... **harului** și pornind de la el.

Harul, identificat de la aceeași sursă DEX (2009) face trimitere la :

- ajutor spiritual;
- grație divină acordată omului;
- slavă;
- aptitudine;
- însușire;
- calitate;
- dispoziție naturală care face pe cineva sau ceva vrednic de admirație, plăcut

astfel încât, citatul în cauză va surprinde modalitatea prin care studentul medicinist:

a) -se identifică și se regăsește ca motivație, stabilind că are har;

b) –definește calitățile uni medic cât și „instituția"medicinii

c) – se raportează la dualitatea Dumnezeu – har versus har- Dumnezeu

regăsind în cele evaluate, amprenta inocenței și înțelepciunii ce pășește dintr-o adolescență „aglomerată" de informații, spre o percepție a propriului EU existent, descoperit sau în...căutare.

De ce un asemenea citat ? Întrebarea își va găsi cu siguranță în exprimările personalizate și responsabile a studentului medicinist anul II, vârsta „bate " de 20 de ani, răspunsul matur sau imatur, dar existent.

Citatul care incumbă valoarea de data aceasta, aparține cunoscutului medic pediatru Alexandru Pesamosca (tata Pesi) care, referitor la calitățile responsabile și iresponsabile a unui medic în orice situație s-ar afla acesta, spunea:

„Dumnezeu mi-a dat un har, iar acest har nu e de vânzare căci nu există bani cu care să poată fi plătit. Cei care iau bani, nu sunt doctori, iar cei care sunt doctori, nu iau bani. Fiecare are de ales. "

Am putea remarca faptul că vorbim de „liberul arbitru" ? S-ar putea, dar inocența și siguranța la vârsta de 20 de ani primează, de aceea vom exemplifica cu fragmente din interpretările/intervențiile studenților, fără a îndrăzni a le comenta păstrându-le astfel valoarea amprentei personale, pornind de la :

a)– Dumnezeu ne binecuvintează cu diverse lucruri, iar pe mine cu cea de a fi medic, ba chiar mai mult, mă și ajută și îmi scrie frumos povestea vieții. Personal îmi place să spun o vorbă: „ ce este de la Dumnezeu, n-are preș lumesc " , este sfânt, ceva care nu poate fi cuantificat prin cuvinte lumești. Îi sunt recunoscător pentru că încă îmi scrie povestea vieții mele, cu iubire necondiționată. (M.P).

- Consider că eu am primit acel har de la EL din câteva motive și anume : îmi place să ajut, dar nu pentru bani, ci pentru binele și fericirea celuilalt, apoi, Dumnezeu le-a luminat mințile părinților mei, să-mi aleagă numele de Cosmina care vine de la Sfinții doctori fără de arginți Cosma și Damian, iar Maria de la Sfânta Maică a lui Iisus, iar dacă EL a considerat că așa trebuie să fiu, eu îi mulțumesc, ajutând. (R.C.M.)

b)- Iubirea se manifestă în multe moduri, de la recunoștința cu care „te " privește în ochi un muribund, la un simplu „mă rog lui Dumnezeu să te aibă în paza SA cât timp eu nu sunt lângă tine ." (L.S.)

- Medicina înseamnă iubire față de toți cei în nevoie și față de orice mi se arată în cale. Suntem frânghia de care unii oameni se agață pentru o ultimă speranță. (P.T.)

- Actul medical nu trebuie condiționat de prezența unui plic cu bani strecurat prin „buzunarele largi" ale medicilor pentru că altfel nu mai ești demn să te numești doctor, ci devii un simplu casier care așteaptă să primească birul în schimbul vorbelor căci, harul este un dar și o poruncă de la Dumnezeu „în dar ți-am dat, în dar să dai. " (B.C.)

- Însă un doctor căruia Dumnezeu i-a dat harul de a trata oamenii, nu poate fi trecut cu vederea, nu poate fi „pierdut în mulțime " căci el tratează cu sufletul, mintea și mâinile. (A.G.)

- ...am găsit omul care avea **să-mi fie** medic, **nu** să fie medic și vrând să-l răsplătesc, mi-a spus: „eu sunt aici să-ți redau sănătatea și atât, în rest, Dumnezeu să mă aibă în pază” căci, domnul doctor avea cancer. (C.I.)

- ...căci mici fragmente din sufletul unui medic pleacă către cei care sunt ajutați, acest lucru fiind posibil din pura dorință de a face bine, neuitând ce rol important are Dumnezeu în acest tot parcurs, de fapt „Nihil Sine Deo” (B.R.)

- Dumnezeu lucrează prin oameni, iar să fii doctor, e un miracol. (J.E.)

- Ca medici avem datoria să facem pacientul să se simtă în siguranță și să-l protejăm, căci, Grădina Domnului e mare iar noi trebuie să fim cea mai frumoasă floare din gradina LUI, fără să uităm că EL e ...grădinarul.(A.P.)

- Meseria de doctor aș descri-o precum o corabie purtată pe valurile cunoașterii, speranței și curajului, înfruntând în calea ei, fiecare furtună tumultoasă a îndoielii, nesiguranței și incertitudinii. Așadar, harul primit de la Dumnezeu este doar un început al acestei călătorii, căci, precum afirma Khalil Glibran „atunci când acest talent unuia fuzionează cu serviciul adus celorlalți, noi exprimăm o stare de extaz spiritual, care este scopul suprem mai presus de orice. Și ce înseamnă să lucrezi prin iubire ? Înseamnă să țești haina cu firele extrase din propria ta inimă, conștient că cea care va purta haina, va fi iubita ta.” Cei care vor alege această cale a iubirii, demnității și corectitudinii, vor simți cu adevărat acest extaz spiritual, iar cei ce se vor lăsa conduși de orgolii și plăceri materiale, vor rămâne pe veci, captivi într-un abis lipsit de scăpare. (O.D.)

- Medicina a început în jurul bisericii, la fel ca și școlile. Primele spitale numite „Sanatorium ” au luat naștere la inițiativa Sfantului Vasile cel Mare care a studiat și medicina. Spiritul creștinesc ne îndeamnă să ne ajutăm aproapele nostru și, dacă ne stă în putere, să îl vindecăm de boli, practică începută însăși de Mântuitorul Iisus Hristos care a vindecat atâția bolnavi cerându-le doar, credința lor. (G.S.)

c) – După părerea mea, banii nu pot cumpăra totul, mai ales dragostea față de semenii tăi, sănătatea și iubirea față de meseria pe care o practici și de aceea, Sfinții doctori fără arginți, sunt exemplul perfect de iubire pură față de oameni. (C.G.)

- Dumnezeu ne este aproape la bine și la greu, indiferent de greșelile pe care le facem. EL lucrează prin oameni și ne arată prin fiecare anotimp, lucru mărunt, vietate necuvântătoare, iubirea pe care ne-o poartă. Dându-ne un har, EL speră să ne găsim calea și să facem cât mai mult bine, ajutând pe cei din jurul nostru. (M.D.)

- Credința și darul de a face bine nu trebuie să coste, căci un suflet sănătos ar trebui să fie suficient pentru un medic, iar unii uită că binele nu trebuie plătit.(C.D.)

- Vindecarea este unul dintre cele mai puternice daruri pe care le poate primi cineva de la Dumnezeu.(S.G.S.)

- După mine, fiecare om din lumea aceasta are un talant, un har, iar datoria noastră este să ne căutăm talantul, iar cine caută, îl găsește. (F.E.)

- Dumnezeu a pus în fiecare om cel puțin un talant, după vorba scripturii. Acești talanți nu pot fi schimbați, dați la alții sau cumpărați, deoarece sunt personalizați și doar cel care l-a primit, poate să îl folosească. Din punctul meu de vedere, și a fi medic este un talant. Dumnezeu a pus în medici acea mânî poleită cu iscusință, inimă fragedă atentă la suferință și minte ascuțită, gata să lupte cu necunoscutut în orice moment, iar a lua bani, nu intră în ...fișa postului. (H.S.)

- De fiecare dată, mă gândesc cu o oarecare frică la pilda talanților. Unuia i-a dat zece, altuia cinci și altuia unul iar de la fiecare Dumnezeu a așteptat în schimb pe măsura celor date lor. Dacă am primit înzestrări de la Dumnezeu, e un păcat să nu valorificăm prin muncă și dragoste față de frații noștri, deoarece nu vrem să fim numiți la sfârșitul tuturor celor făcute „slugi nevrednice”. Noi am primit și trebuie să dăruim fiecare din talantul nostru, iar orice am aștepta în schimb, e ca și cum am nesocoti darul care ne-a fost dat nouă. (T.M.)

- Doctorii de suflete vor avea în **inimă**, pacientul și puterea lui Dumnezeu, vindecându-l mai ales **emoțional** căci, **nimic** nu se compară cu un **medic cu/de suflete** ce îmbrățișează **adevărul** prin **harul** dat de Dumnezeu. **Niciodată** nu voi întoarce spatele puterii Domnului, fiind **mereu** alături de cel îndurerat în nevoi. (S.A.)

- În Vechiul Testament scrie : „Cinstește pe doctor pentru că pe el l-a făcut Domnul" iar în Noul Testament, Iisus zice celui vindecat de lepră: „Mergi și te arată preotului " subliniind faptul că preotul ar avea funcția de medic sau igienist în varietatea iudeică de atunci. Medicina este astfel o vocație divină la fel ca și preoția și implică o slujire de jertfă și o dedicare specială. Medicul trebuie să-l știe aproape pe samaritneanul milostiv ca lucrarea-i să-i fie binecuvântată de Dumnezeu. De asemenea în pateristica creștină, avem frumoase exemple de doctori fără de arginți, printre care Sfinții Cosma și Damian care vedeau în meseria lor, darul lui Dumnezeu, vindecând gratis, demonstrând că se poate îndeplini porunca: „În dar ați luat, în dar să împărțiți tămăduiri." (G.C.)

Sub auspiciile propriilor experiențe și întâlniri perceptive teologice, motivațiile pe textul citatului realizate de studenți, au demonstrat:

-trăiri afective;
- capacități de selecție;
- dialoguri pastorale;
- interpretări teologice;
- raportări la propria experiență de viață;
- premise de interpretare interdisciplinară;
- conduite, atitudini și comportamente medico- teologice,

astfel încât, **marca personală** primează în fața „clișeelor" care , spre marea surpriză, nu și-au găsit locul în conceptul motivațional a celor expuse.

Totodată, se remarcă faptul că folosirea citatului în cadrul cursului, reprezintă o modalitate de a da valoare prin exprimarea studentului, a tuturor elementelor ce- i caracterizează aspectele viitoarei sale cariere medicale din prisma etico- morală a „doctorilor fără arginți " .

De asemenea, interdisciplinaritatea folosită ca matrice a dezvoltării cognitive, face ca demersul medico- psiho- pastoral să primeze căci, la citatul avut, întorcându-ne la mesajul transmis, vom regăsi exprimări ca :

- Credința și darul /harul de a face bine nu trebuie să coste, căci un suflet sănătos e de ajuns și suficient pentru un medic, iar unii uită că binele nu trebuie plătit. (C.D.)
- Un medic adevărat trebuie să cunoască importanța acestui dar, să îl respecte, apere și pună în folosul binelui și vindecării căci, Dumnezeu lucrează prin oameni, iar doctorii trebuie să aibă grijă de harul lor. (M.I.)

Și la toată această pledoarie despre etica medicală și morala creștină având la bază mesajul personalizat al studentului medicinist, următorul citat poate fi **viitorul** înțeles a :

-menirii;
- harului;
- credinței;
- rostuirii;
-înțelepciunii;
- înțelegerii,
- acceptării

dar, mai ales, a smereniei căci : „Fără iubire și iertare, pacientul nu se poate vindeca ", Pașca M.D. (2019), pornind de la cauză și ajungând la efect, adică la „doctori fără de arginți".

BIBLIOGRAPHY

DEX (2009)
Pașca M.D. (2019) – Texte și ...pretexte, ed.Ardealul, Tg. Mureș
Pesamosca Alexandru

GLOSSARY OF MEDICAL TERMS USEFUL TOOL IN TEACHING MEDICAL TERMINOLOGY

Simona Nicoleta Staicu
Assoc. Prof., PhD, "Victor Babeş" University of Medicine and Pharmacy, Timişoara

Abstract: A Bilingual Glossary (Ro. – Engl.) of MedicalTerms is undoubtedly, a terminological product designed to facilitate access to medical terms in the two languages targeting specialists in the field such as students, translators, interpreters. The glossary forwards a variety of English synonyms, antonyms easily detectable in specialized medical contexts or not, underling their continuous transition in medical terminology, from one domain to another, or even their migration towards common vocabulary.

Keywords: semantic meanings, synonyms, antonyms, medical terms, glossary

1. Repere terminologice

Dezvoltarea ştiinţifică şi explozia informaţională au determinat schimbarea teoriei lui Wüster, în care cuvintele căpătau calificarea de termen numai dacă întruneau calităţile unei etichete, respectiv nu erau acceptate relaţiile de polisemie, sinonimie sau antonimie; în prezent teoreticienii lingvişti tind spre acceptarea ideii că unităţile terminologice prezintă numeroase trăsături proprii altor unităţi ale limbii naturale şi altor sisteme simbolice non-lingvistice. De altfel, *comunicarea specializată* nu e o formă complet diferită de *comunicarea generală*, iar cunoştinţele ştiinţifice nu sunt nici uniforme şi nici total separate de cunoştinţele generale. Termenii, ca unităţi lingvistice ale limbajului ştiinţific, sunt dinamici, au capacitatea de a trece, cu uşurinţă, dintr-o specialitate în alta, mobilitate manifestată şi faţă de lexicul comun (Cabré 2000: 12-15).

Chiar dacă viziunea asupra problemelor legate de relaţiile semantice realizate la nivelul termenilor s-a schimbat, trăsăturile specifice care îi diferenţiază de unităţile lexicului comun (univocitatea, monoreferenţialitatea şi monosemia) sunt recunoscute în continuare, fiind identificate la nivelul textului/ contextului şi trimiţând la o realitate unic determinată dintr-un anumit domeniu. Dezambiguizarea devine necesară pentru înţelegerea corectă a sensului unităţilor lexicale.

Trebuie făcută de la început distincţia între termenul specific, aparţinând unui domeniu, pe de o parte, şi aceeaşi unitate lingvistică funcţionând în cadrul lexicului general, căci, aşa cum arată Mihai Nistor, preluând ideea lingvistului rus Reformatski (Nistor M. 2000: 41), în afara câmpului terminologic, termenul îşi pierde caracteristica sa de termen: doar în interiorul acestui subsistem el îşi evidenţiază, de exemplu, una din trăsăturile sale definitorii, monosemia, aceasta fiind direct legată de apartenenţa sa la un anumit câmp terminologic (sau domeniu).

Structurile terminologice reprezintă un univers relativ închis şi, de aceea, sunt mai perceptibile şi presupun mai puţine dificultăţi în reprezentarea lor. Autorii de dicţionare sau glosare terminologice, denumiţi în cercetările mai recente din domeniul investigat în lucrarea de faţă, „terminografi" (L'Homme 2004), operează cu astfel de structuri în reperarea

termenilor. Terminografii ţin cont de diferitele relaţii semantice în care intră termenii unui anumit domeniu.

Există mai multe tipuri de astfel de relaţii, care, urmând una din cele două direcţii – cea conceptuală sau lingvistică – la care ne-am referit în capitolul introductiv, diferă ca preponderenţă şi varietate. Astfel, o primă cale de structurare este cea a „claselor tematice" (L'Homme 2004, p. 84), potrivit căreia domeniile de specialitate se ordonează ierarhic, fiecare termen ataşându-se unui anumit domeniu sau subdomeniu. O astfel de ordonare taxonomică a termenilor pe domenii şi subdomenii este foarte necesară terminografilor în selecţionarea şi descrierea termenilor şi este în concordanţă cu perceptele susţinătorilor opticii conceptuale.

Numeroasele tipuri de clasificări tematice din lexicul medical descriu structurile fără să releve în mod direct sensul acestora, ele vizând domeniile, reprezentările conceptuale în consens cu cunoştinţele ştiinţifice din aceste domenii.

Spre deosebire de reprezentările conceptuale, relaţiile lexico-semantice, chiar dacă sunt apropiate de primele, pun în lumină mai pregnant statutul semantic şi contextual al termenilor. Pe de altă parte, nu trebuie neglijat faptul că termenii, dincolo de referinţele lor la noţiuni, aparţin diferitelor părţi de vorbire şi se actualizează în context, şi că în multe situaţii este foarte dificil să se facă o departajare clară între ceea ce este conceptual şi ceea ce este lexical.

O analiză a claselor paradigmatice care se stabilesc la nivelul terminologiilor poate pune în evidenţă relaţiile de polisemie, sinonimie, şi antonimie, ajutând la identificarea sensului specializat şi la confirmarea apartenenţei la un anumit domeniu sau subdomeniu. Dintre relaţiile lexico-semantice proprii termenilor, în general, termenilor medicali, în particular, un loc important, dar mai puțin supus analizei terminologice îl ocupă sinonimia, antonimia și chiar omonimia, aspecte pe care le vom analiza detaliat în lucrarea de faţă.

2. Glosarele medicale. Utilitatea lor în predarea terminologiei de specialitate

Un aspect frecvent neglijat în gestionarea terminologiei este necesitatea de a actualiza constant glosarele și bazele de date terminologice. Limbajul evoluează în mod continuu, iar noile tehnologii și tendințe din domeniu aduc cu ele termeni noi și sensuri diferite. În acest context, revizuirea periodică a termenilor este esențială pentru a rămâne relevant și pentru a asigura o comunicare eficientă.

Glosarul bilingv (român-englez), *Glossary of Medical Terms. Synonyms and Antonyms*, Ediția a doua (Staicu, 2021) de termeni de specialitate reprezintă un produs terminologic menit să faciliteze specialiştilor în domeniu, studenţilor, traducătorilor, interpreţilor accesul la termenii medicali din cele două limbi. Glosarul este alcătuit pe baza unui studiu conceptual ce glosează termenii (în special cei intradomeniali) din subdomeniile medicale la care se referă lucrarea noastră: anatomie, reumatologie şi recuperare, balneo-kinetoterapie, neurologie, obstetrică şi ginecologie, stomatologie ş.a. Echivalentele englezeşti ale termenilor medicali din limba sursă (română) sunt rezultatul unei documentaţii detaliate şi diversificate (cărţi, tratate, manuale de specialitate medicală, reviste în domeniu, dicţionare, glosare), dar şi rezultatul consultării specialiştilor din domeniu.

Glosarul de față este structurat în patru anexe (Anexa 1. *Romanian-English Glossary of Medical Terms*; Anexa 2. *English-Romanian Acronyms and Abbreviations*; Anexa 3. *Synonyms and Antonyms*; Anexa 4. *Medical Terms in Contexts*), fiecare jucând un rol esențial în învățarea eficientă și de lungă durată a termenilor medicali extrași din diverse specialități

din domeniu, termeni cu care se confruntă studenții noștri, atât în calitate de pacienți, cât și din perspectiva medicilor specialiști. Pentru fiecare subcapitol al glosarului ne vom opri asupra unor exemple edificatoare, extrase din textele medicale de specialitate analizate în cadrul cursurilor de învățare a limbajului medical.

2.1. Abrevieri și acronime

I

ICU – intensive care unit – unitate de terapie intensivă
I&D – incision and drainage – incizie și drenaj
ID – infectious disease – boală infecțioasă; **intradermal** –intradermic
IDD – insulin-dependent diabetes – diabet insulinodependent **ITU – intensive therapy unit** – serviciul de terapie intensivă **IU – intrauterine** – intruterin
IUCD – intrauterine contraceptive device – dispozitivcontraceptiv intaruterin
IV – intravenous – intravenos; **interventricular** – intra-ventricular
IVC – inferior vena cava – venă cavă inferioară
IVF – *in vitro* fertilization – fertilizare *in vitro*

2.2. Sinonime și antonime

- **Curative** adj. (syn.) = therapeutic, remedial, curing, healthful, restorative, beneficial, invigorating, tonic, helpful, alleviating
  (ant.) – damaging, harmful, injurious, hurting, painful
- **Dilate** vb. (syn.) = expand, enlarge, amplify, augment, broaden, develop, extend, increase, swell, inflate, expatiate, lengthen, prolong, expound
  (ant.) – contract, compress, diminish, constrict, narrow, decrease, lower, reduce, shorten, shrink, abbreviate, abridge, condense
  - **Canal** n. (syn.) = (anat.) duct, tube, passageway; channel, aqueduct, watercourse, estuary
    (ant.) – blockage, barrier, clog, obstruction

2.3. Termeni medicali în contexte specializate sau nespecializate

matter n. = (med.) pus, grey matter, white matter, discharge, substance, inorganic, vaginal, foreign matter, psychological matter, waste matter

e.g.
Plasma is an ionised **state of matter**.
Poliomyelitis is a viral infection of **the grey matter** of the spinal cord.
Sweating is a **waste matter** of our body.
These guidelines give advice on the distribution of free **printed matter**.
This conflict forms **the matter of the play**.
As a matter of fact, the results of the tests are quite improving.

3. Un alt tip de relaţii lexico-semantice caracteristice unităţilor terminologice îl reprezintă **relaţiile *„meronimice*”**, care se bazează pe apropierea sau asocierea în spaţiu a denotaţilor (L'Homme 2004: 98). Un termen denumeşte ÎNTREGUL, iar alt termen sau mai mulţi desemnează PĂRŢILE. Există mai multe tipuri de astfel de relaţii. Relaţiile de meronimie presupun existenţa unui *holonim*, care desemnează ÎNTREGUL, şi unul sau mai multe *meronime*, care denumesc PARTEA/ PĂRŢILE.

Textele medicale de anatomie ne oferă numeroase exemple de holonime, cât şi de meronime, ambele clase fiind sintagme compuse (bi-/ trimembre): ARTICULAŢIA MÂINII are meronimele ARTICULŢIA RADIO-CARPIANĂ, ARTICULAŢIILE CARPULUI,

ARTICULAŢIILE CARPO-METACARPIENE, ARTICULAŢIILE INTERMETACARPIENE.

Meronimia, ca şi orice ordonare taxonimică, poate să aibă mai multe niveluri :
Nivelul I: PĂRŢILE CORPULUI UMAN – **holonim**
Nivelul II: CAPUL – **meronim** în raport cu primul termen (PĂRŢILE CORPULUI UMAN), **co-holonim** în relaţie cu denumirile altor părţi ale corpului uman (GÂT, MEMBRE, TRUNCHI) şi **holonim** pentru termenii grupaţi la nivelul III.
Nivelul III: CAP → CRANIU, CREIER, FRUNTE, TÂMPLĂ, PĂR, OCHI, FAŢĂ, OBRAZ, URECHE, NAS, GURĂ, MAXILAR, BĂRBIE

Aceste exemple sunt foarte des utilizate în cadrul cursurilor de terminologie medicală limba engleză sau chiar limba română pentru studenții străini (LRS med).

4. To be continued...

Utilizând aceste procedee de analiză am încercat să punem în evidenţă raporturile strânse ce există între terminologie ca subdiviziune a lingvisticii aplicate, lexicologie şi semantică. Suntem şi noi adepţii teoriei conform căreia latura conceptual-semantică ocupă un loc foarte important în definirea şi dezvăluirea tuturor caracteristicilor termenilor (Depecker 2002, 2005). Chiar şi polisemia termenilor, atât de mult discutată şi controversată, abordată de noi în lucrare, poate fi mai exact conturată prin procedeele de analiză lexico-semantică. Astfel, aceste metode ne-au permis să evidenţiem existenţa polisemiei termenilor medicali priviţi din diferite unghiuri, intra- şi extradisciplinare, ca reflex al „*mobilităţii denotative*" (Bidu-Vrănceanu 2007: 147-155) de care dau dovadă termenii, un efect direct al naraţiei terminologice în funcţie de micro- ori macrocontexte.

Glosarul de termeni medicali reprezintă rezultatele cercetării riguroase întreprinse în lexicologia și terminologia medicală actuală, cu aplicabilitate directă în cadrul cursurilor de limbaj specializat pe care le predau studenților medicinişti (limba engleză medicală). Feedback-ul studenților apare o dată cu practica medicală pe care o desfășoară în clinici și spitale, dar și pe parcursul anilor de studiu atunci când participă cu lucrări de specialitate în cadrul conferințelor sau congreselor medicale.

BIBLIOGRAPHY

Bidu-Vrănceanu, Angela, *Dinamica vocabularului românesc după 1989. Sensuri „deviate" ale termenilor tehnico-ştiinţifici*, în LL, vol. I, 1995, p. 38-45.
Bidu-Vrănceanu, Angela, *Dinamica sensurilor în româna actuală*, în LL, vol. 3-4, 1997, p. 39-44.
Bidu-Vrănceanu, Angela, *Lexicul specializat în mişcare. De la dicţionare la texte*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2007.
Bidu-Vrănceanu, Angela, *Câmpuri lexicale din limba română. Probleme teoretice şi aplicaţii practice*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2008.
Bidu-Vrănceanu, Angela (coord.), *Terminologie şi terminologii*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2010.
Cabré, Maria Teresa, *Terminologie et linguistique: la théorie des portes*, în Cahiers du Rifal nr. 21, *Terminologie et diversité culturelle*, 2000, p. 10-15.
Chiş, Dorina, *Cuvânt şi termen*, Timişoara, Editura Augusta, 2001.
Depecker, Loïc, *Entre signe et concept. Eléments de terminologie générale*, Paris, Presses Sorbonne Nouvelle, 2002.
L'Homme, Marie Claude, *La terminologie: principes et techniques*, Montréal, Presses de l'Université de Montréal, 2004.

Nistor, Mihai, *Terminologie lingvistică*, Bucureşti, Editura Univers, 2000.
Pitar, Mariana, *Manual de terminologie şi terminografie*, Timișoara, Editura Mirton, 2009.
Rusu, Valeriu, *Dicţionar Medical*, București, Editura Medicală, 2007.
Sârbu, Richard, *Statutul contextual al principalelor categorii semantice*, în vol. Studiul de limbi şi literaturi moderne, Timişoara, TUT, 1989/ 1990, p. 89-102.
Staicu, Simona Nicoleta, *Aspecte ale limbajului medical românesc actual. Perspectivă sincronică: sistem și discurs*, Editura de Vest, Timișoara, 2016.

Staicu, Simona Nicoleta, *Glossary of Medical Terms. Synonyms and Antonyms, Second Edition*, Editura Victor Babeș, Colecția Hippocrate, Timișoara, 2021.

MENTORING IN EDUCATION AS AN ESSENTIAL ACTIVITY IN ENSURING AN EFFICIENT EDUCATIONAL PROCESS

Claudia Florina Pop
Assoc. Prof., PhD, University of Oradea

Abstract: The concept of a successful mentor is associated with the following characteristics, qualities or psychic abilities: high professional expertise, enthusiasm, naturalness, mental flexibility, availability for communication, desire to share with the younger ones their own experience or generativity, ease in interacting with others and building a climate of trust, integrity, patience, encouragement and supportive attitude towards the trainee, the ability to empathize and, last but not least, openness to permanent learning. Mentoring activity means guidance, counseling, support, guidance towards development, orientation towards solutions, past experiences, integration into the community, support, communication, orientation, guidance; helps to discover one's own potential, facilitator of the learning process, mediates the relationship between mentor, novice teacher and students.

Keywords: mentor, mentoring, educational process, communication, mentoring program

The main objective of educational mentoring is to promote and improve the quality of training for students from pedagogical faculties and novice teachers to meet the requirements of optimal integration into the workplace and for didactic improvement. In any profession, practice is a major challenge for newly qualified beginners. They go through a period of training and putting into practice the knowledge, skills and attitudes acquired during an education program. It is a period of transition, the beginner finding himself in a situation of great challenge, that of finding a mentor who will guide his activity, give him the necessary confidence to consolidate his theoretically acquired skills. It is the period when the practitioner needs guidance and support to develop his confidence and competence.

The mentoring is a different approach to consulting in that it brings something extra, namely the sharing of previous and personal experiences that the mentor has lived and overcome successfully. In other words, according to Starr (2022) , the mentor is the one who appeals to the lessons that he personally acquired through the experiences lived within mentoring programs and offers them in the form of examples to the one who chooses to request support from a mentor within a mentoring activity. The role of these shared experiences is to support someone's development in the different plans of life, whether we are talking about mentoring in personal life, or we are talking about mentoring for the professional side of life. Very often the mentor within a school institution participates in mentoring courses organized by various forums at national or international level. (Pop, 2017) Participating in a mentoring course brings them various benefits: developing learning, analysis and reflective skills; improving the level of knowledge about the organization/institution and professionally; increasing the level of understanding of social life; creating opportunities for the mentee to practice and have their own experiences; increasing the willingness to take risks; improving autonomy and independence; accelerating maturation. (Craşovan, 2005)

In the educational field, mentoring proposes the integration of academic and practical requirements in new ways that will determine the development of teacher education systems: developing the skills to learn in and from practice; developing educational research carried out by practitioners; capitalizing on them in university curricula. The streamlining of practical training activities for students aspiring to become teachers, through a mentoring program, aims at both learning outcomes and psychosocial aspects of relationships and reporting to others, with benefits for all parties involved: practice coordinator (university), mentor (application school) and novice practitioner.

Mentoring has two main components, namely: a socialization component, intended to ensure the integration of the student into the life and activity of the school and a professional and personal development component of future teachers. Learning the profession has as essential elements the activity of observation, reflection, feedback and teaching in partnership. Mentoring is a support relationship established between two people where knowledge and edifying experiences are shared, and skills specific to the profession are activated. The mentor, based on a relationship of trust and mutual responsibility, advises and supervises a young student or beginner in the teaching profession. He offers himself as professional and personal support, is a modeler and a good advisor in everything that represents the development of the young beginner's teaching skills.

Mentoring therefore involves a relationship based on protecting the novice, finding opportunities for learning, experimenting and practicing in order to increase self-confidence, develop independence, autonomy and maturity. The mentoring relationship is based on mutual trust and respect, openness and honesty, it is a relationship that allows the novice to learn to grow in a safe and protected environment. (Pop, 2018) For a successful outcome, both the mentor and the novice must feel comfortable in this relationship. At the beginning of a mentoring relationship, the novice is somewhat dependent on the mentor, over time he learns to be independent in his actions, confident in implementing his own ideas and knowledge. In this situation, the mentor will have the task of guiding the novice; of giving him freedom of action and, very importantly, of making him reflect, self-appreciation.

The mentor is not a crutch and should not make the novice dependent on him, but rather develop his independence and autonomy so that in the end he can even surpass the mentor. A true mentor is the one who participates with all conviction in the actions of the mentee, is the one who incites to action by encouraging and finding previously prepared solutions and feels satisfied only when he is surpassed in the performance of the disciple. The mentoring activity is a complex interactive process of guidance, relationship between two or more people that aims to develop knowledge and skills in a certain field. The mentor provides constant support, trust and help to the young mentee. The mentor we choose is usually a very well-trained person in the field who is eager to share with us the secrets of his career, knows how to be friendly and open.

Mentoring activity can be spontaneous, unplanned, non-formal when an experienced person (usually older) shows interest in unconditionally sharing his or her own experience with a person (usually younger) with less experience and the planned instrumental activity that occurs in an organized instructional process, where objectives are established to be achieved. Mentoring activity makes the young person aware and responsible for acquiring qualities, skills and abilities in the field in which he or she wants to specialize, he or she has a

role model in front of him or her, which shows him or her the path to a higher level of development.

Mentoring can be understood as a kind of specific training activity for work in school, in the classroom. In a broader sense, the term mentoring is used to describe the support provided by a person (usually more experienced) in order to develop and train another. A mentor is a person who encourages, advises and supports you in your career development. At the same time, he offers you practical assistance to ensure that you have the opportunity to achieve your professional and personal development goals. Mentoring is the transmission of many things: wisdom, encouragement, listening. Although being a good teacher is a condition for becoming a good mentor, this does not mean that every good teacher will automatically become a good mentor. From a professional point of view, a mentor is extremely important in explaining and guiding both ways of behavior and the rapid transfer of knowledge. This knowledge is the process of filtering and accumulation over many years of experience. (Ungureanu, 2001)

Mentoring activity is not just about sharing professional experience, but also involves finding common ground together that will lead to a successful outcome. For beginners, mentoring activity aims to: develop design skills; carry out teaching activities; evaluate teaching activities. Carrying out these activities involves achieving the following specific objectives: knowledge of the human and material resources of the school unit, the organization and functioning of an educational unit; developing the ability to study and know the personality of students, their learning abilities and styles; developing the ability to analyze the framework plan and the school curriculum, the ability to prepare and complete school documents, to plan and design teaching activities; identifying lesson types and lesson moments in the dynamics of teaching activities; developing the skills to identify and apply teaching methods and procedures in various learning situations; developing the ability to design and coordinate teaching activities; developing communication and collaboration skills with parents; developing the ability to observe and evaluate students' school and social behavior; developing the ability to evaluate and self-evaluate teaching activities in the evaluation of teaching activity; developing the ability to identify educational crisis situations and adopt the best negotiation strategies. (Craşovan, 2005)

Educational mentoring involves a relationship based on trust, professionalism and openness between: the internship mentor and the intern. In the educational field, the intern is the novice teacher during the internship period in a school unit (in which he is employed) and who benefits from guidance and mentoring assistance from the internship mentor and other factors involved in assisting him until obtaining his final qualification in education. An internship mentor is a teacher with experience in the school unit in which the intern works, specially trained to be a mentor and who monitors the professional development of the intern in order to practice the teaching profession at quality standards. The internship mentor fulfills certain roles and functions on which the success of the mentoring activity depends. (Pop, 2019)

Being a model of human personality and professional behavior, the internship mentor fulfills the following roles: is a model for the practitioner/intern through the quality of teaching performance and through involvement in the life of the school organization; receives the intern as an observer in his/her lessons and activities, including extracurricular activities

led by him/her; the intern works in a team with the mentor for didactic design, teaching and evaluation.

The internship mentor is a learning resource for the intern. By assisting in classes and analyzing the intern's activity, the mentor provides him with feedback on the quality of the design, behavior during teaching and evaluation. The mentor supports the intern in selecting and acquiring bibliography and guides him in exploring it in his teaching activity. The internship mentor is an advisor for: teaching activity management; professional and personal development; career development options; integration into the school's organizational culture; development of interpersonal relationship skills; mediation of potential conflicts; development of documentation skills, self-evaluation skills, etc. (Craşovan, 2005)

Among the functions performed by the internship mentor, we mention: establishes together with the intern his professional needs and, based on them, establishes jointly the objectives and general strategy of action in close relation to quality standards; provides practical and efficient models for didactic and extra-didactic activity, carrying out a large part of these activities in a team with the intern; observes the didactic and extra-didactic activity of the intern; provides pedagogical assistance for the design of professional activity; provides constructive feedback for all aspects of the intern's professional activity; provides counseling regarding the management of student classes, self-evaluation, other roles; facilitates the integration of the intern into the organizational culture of the respective school; supports the intern in his or her efforts to learn about the profession; contributes to highlighting the intern's qualities; periodically evaluates the intern's progress (progress sheet) improves possible malfunctions, etc. drafts the final annual report on the intern's activity (based on progress sheets and current observations). (Pop, 2019)

The knowledge that the internship mentor must have: understands the general concepts and principles in the field of quality assurance through the initial teacher training process; knows the basic documents in quality assurance, has a high level of understanding of the problems faced by Higher Education in the current stage of harmonizing programs and strategies in accordance with those promoted at the European level and a superior understanding of the problems faced by educational institutions in terms of human resource quality; has his own vision regarding improving the quality of the training process of future teachers so that some of the deficiencies personally identified can be improved and overcome; has high standards of competence and recognized expertise in the field. (Maciuc, 1998)

The mentor has the ability to program, analyze and evaluate; is willing to share what he knows; has empathetic abilities and care for those he trains; has communication skills. Values and attitudes supported by the mentor: concern for affirming excellence in the field in which he/she manifests himself/herself; respect for the abilities of others; willingness to offer support whenever needed; trustworthy; openness, flexibility, creativity; self-confidence and ability to provoke this feeling in those he/she trains; positive attitude in any circumstance to overcome problems and difficulties; ethical behavior in relations with those he/she teaches. The motivation underlying a successful mentoring program is the interest in increasing/improving the quality of education and the interest in the process of training future teachers. (Ungureanu, 2001)

Mentoring is a relationship that takes place in an environment of comfort and safety in which learning and experimentation take place through analysis, examination and re-examination, reflection on experiences on situations and problems, on mistakes and successes (of both parties) in order to identify learning opportunities. Mentoring is the process by which the mentor helps the newcomer to develop, to develop self-confidence, to become independent, autonomous and mature. It is a special relationship through which a bond is formed built on trust and respect, openness and honesty, a framework where each party can be themselves. The relationship is strong and emotional and to achieve good results the mentoring relationship must be qualitatively superior; if a bond is not formed and one or both parties do not feel comfortable in this relationship then neither the mentoring nor the learning process will take place.

When this relationship is fruitful, the need for personal development is recognized. In the early stages of such a relationship, the novice is relatively dependent on the mentor, and the mentor must provide support, be a friend, and encourage the novice teacher to learn and grow. (Zeus; Skiffington, 2008). As the relationship develops and the novice teacher becomes more confident and autonomous, the mentor must change his or her approach and focus on challenging and stimulating the novice teacher, providing sufficient space for reflection. This continues and deepens the mentee's learning process. If the mentor offers too many challenges and stimuli at the beginning of this relationship, it can intimidate the mentee and even cause them to withdraw from the relationship. (Parsloe; Wray, 2000)

The mentoring program is based on the relationship that is built between the mentor and the trainees. For this relationship to function properly, it is desirable to create an atmosphere, an appropriate framework for mentoring. In building such a formal context, the mentor's beliefs regarding the way adults learn are fundamental. Added to these are the interpersonal relationships that are established between the trainer-mentor and the trainees, true resources that are able to motivate those who develop professionally and arouse their desire to participate and progress in the endeavor in which they have engaged.

A mentor comes to the support of the novice teacher with the tools used in knowing the personality of the students, their abilities and learning styles, considering that this is the first step that the teacher must take in the classroom activity in order to be able to adopt the best teaching methods and strategies based on the knowledge of the class of students as well as their individual particularities. A good "advisor" designs the student's knowledge activity by finding the most appropriate methods and tools, supporting the beginner with psychological tests through which manifestations of the student's psychophysical behavior can be captured.

To know the student's individuality, the mentor can initiate the beginner in the development of the case study as a method and the stages that he must go through in order to develop it. The quality of a mentor consists in the dedication with which he shares his experience with a beginner, offering him a model of conduct, professionalism and support in everything that means design, teaching and evaluation. Considering that the didactic activity is closely linked to the age and individual peculiarities of the student, it is necessary to know the personality of the educated one. By carrying out part of the activities carried out in a team with the intern, the mentor has the task of initiating the future teacher to know the student's

individuality, to be able to dose the learning tasks, to organize differentiated activities depending on his/her individual particularities. (Ungureanu, 2001)

For a good knowledge, the mentor provides the trainee with the methods and procedures but also the ways by which he can know the student's personality. This knowledge involves studying the psychological profile of the school age, the psycho-physical development of the child. The mentor, having pedagogical experience, offers the beginner the tools and methods used in knowing the student, can support him in all his actions, being open to encouraging the finding of new effective techniques to capture the child's personality as naturally as possible.

Being a synthesis product, concentrating a set of essential data about the child's evolution over the years, this sheet has a particularly important role for the student when he moves to another level of education, the class teacher will know how to act in the sense of continuing the activities in support and interest of the student. (Craşovan, 2005) A mentor comes to the support of the novice teacher with the tools used to know the students' personalities, their abilities and learning styles, considering that this is the first step that the teacher must take in the classroom activity in order to be able to adopt the best teaching methods and strategies based on the knowledge of the class of students as well as their individual particularities. A good "advisor" designs the activity of getting to know the student by finding the most appropriate methods and tools, supporting the novice with psychological tests through which manifestations of the student's psychophysical behavior can be detected.

BIBLIOGRAPHY

Crașovan, M. (2005). Rolul mentorului în activitatea cadrului didactic debutant, în M. Ionescu (coord.) Preocupări actuale în ştiinţele educaţiei, vol.1, Cluj Napoca: Editura Eikon;

Covey, S.R. (1998). Eficienţa în 7 trepte sau un abecedar al înţelepciunii, Bucureşti: ALL;

Goldsmith, M.; Lyons, L. & Freas, A. (2000). Coaching for Leadership: How the World's Greatest Coaches Help Leaders Learn, San Francisco: Jossey-Bass/Pfeiffer;

Maciuc, I. (1998). Formarea formatorilor. Modele alternative și programe modulare, Bucureşti: Editura Didactică și Pedagogică;

McCollum, James K.; Bânacu, Cristian Silviu,(2007). Management de proiect- o abordare practică, ediţie bilingvă engleză-română/ Project Management: A Practical Approach, Editura Universităţii din Bucureşti;

Parsloe, E. , Wray, M.J., (2000). Coaching and mentoring: practical methods to improve learning, Kogan Page;

Pop, C.F.(2019) Enriching The Mentor-Student Relationship For A Successful Partnership In Teaching. In E. Soare, & C. Langa (Eds.), Education Facing Contemporary World Issues, vol 67. European Proceedings of Social and Behavioural Sciences (pp. 1570-1579). Future Academy. https://doi.org/10.15405/epsbs.2019.08.03.192 ;

Pop, C,F. (2018) Ethics of menthoring in the school environment. In: Journal of Romanian Literary Studies, Issue no. 14/2018 Târgu Mureş: Arhipelag XXI Press, 2018, E-ISSN 2248-3004;

Pop, C.F. (2017) Mentor and mentoring in education. Theoretical and practice aspects. In: The Proceedings of the International Conference – Literature, Discourse and Multicultural Dialogue, 5th edition (LDMD 5), 9-10 decembrie, 2017, Tg-Mures, eISBN: 978-606-8624-12-9, p.199-203;

Starr, Julie (2022), The Mentoring Manual: Your Step by Step Guide to Being a Better Mentor, Editura Act şi Politon, 256 p., ISBN 9786069139370;
Ungureanu, D., (2001). Mentoring-ul în educatia adulţilor, în Revista de Ştiinte ale Educaţiei, nr. 5, Timişoara: Editura Univesităţii de Vest;
Zeus, Perry; Skiffington, Suzanne, (2008). Coaching in organizaţii: Instrumente şi tehnici, Bucureşti: CODECS.

THEORY OF MULTIPLE INTELLIGENCES IN THE CONTEXT OF STUDENT-CENTERED LEARNING IN PRIMARY EDUCATION

Nina Petrovschi, Ilie Alexandra Cătălina
Assoc. Prof PhD, PhD Student, "Ion Creangă" State Pedagogical University, Chișinău, Republic of Moldova

Abstract: The article highlights the strong connection between theory of multiple intelligences and student-centered education which should be taken into account by all teachers interested in the competences and goals that a student possesses at the end of the primary cycle.

Keywords: multiple intelligences, student-centered education, primary education

Conceptul de *"inteligență*" a fost folosit colocvial încă din cele mai vechi timpuri, iar în literatură a fost introdus de către Cicero care spunea că inteligența "este puterea şi funcţia mintii de a stabili legături şi a face legături între legături"[Apud 3, p.302]. În 1969 John Mc Carthy spunea că "o entitate este inteligentă dacă are un model adecvat al lumii, dacă este destul de înzestrată pentru a răspunde unei largi varietăți de întrebări pe baza acestui model, dacă poate să-și procure informațiile din lumea exterioară când are nevoie și poate să realizeze anumite operații în mediul înconjurător cerute de obiectivele sale și permise de posibilitățile sale fizice"[6], iar în psihologie, inteligența "apare atât ca fapt real, cât și ca unul potențial, atât ca proces, cât și ca aptitudine sau capacitate, atât formă și atribut al organizării mentale, cât și a celei comportamentale"[3, p.302-303].

La începutul anilor 1990, psihologului francez Alfred Binet i-a fost cerut să găsească o modalitate prin să determine care dintre elevii școlilor franceze au un potențial academic ridicat. Împreună cu Theodore Simon, Binet a conceput un "test de inteligență" și modul de măsurare al acestuia numit „IQ". Testul „IQ" a avut mare succes în Franța, în Statele Unite, apoi în Vest, unde oamenii erau interesați să cuantifice nivelul de inteligență al altor oameni. Ulterior acest test a fost actualizat, îmbunătățit și transformat în SAT (Standardized Achievement Test), un examen care vizează obținerea unui scor cât mai mare pentru studierea la Universitățile din Statele Unite ale Americii. Această abordare o întâlnim și astăzi în universități de prestigiu precum Hardvard și Standford, ea bazându-se pe ideea unei "școli uniforme", care scoate "minți de viitor profesor de drept" [1, p.13].

În anul 1983 Dr. Haword Gardner vorbește pentru prima oară despre sintagma "*inteligențe multiple"* și spune că abordarea inteligenței prin coeficientul de inteligență are anumite limite, iar cele opt tipuri de inteligență descoperite de el, caracterizează mai bine intelectul uman. Teoria acestuia presupune existenta a opt forme ale inteligenței, dupa cum urmează: *inteligența muzicală, inteligența corporal chinestezică, inteligența logico-matematică, inteligența lingvistică, inteligența spațială, inteligența interpersonală, inteligența intrapersonală, inteligența naturalistă.*

- *Inteligența muzicală* presupune o sensibilitate la sunete, la tiparele vibraționale, la tonuri și ritmuri. Ea reprezintă capacitatea elevului de a reacționa emoțional la orice formă de expresie muzicală, de a le recunoaște și a le produce cu ușurință.
- *Inteligența corporal chinestezică* presupune capacitatea elevului de a-și controla voluntar și cu ușurință mișcările coporale, de a manipula cu iscusință obiecte, de a învăța totul mai ușor la activitățile practice prin implicare directă.
- *Inteligența logico-matematică* reprezintă capacitatea elevului de a realiza raționamente complexe, de a rezolva probleme facil și în moduri inedite, de a

identifica relații și conexiuni fără a depune un efort intelectual. De cele mai multe ori elevii care prezintă acest tip de inteligență sunt atrași de științele exacte.

- *Inteligenţa lingvistică* scoate în evidență elevii cărora le place să comunice despre orice subiect li se propune, pot să utilizeze cu ușurință cuvinte în registrul oral sau scris, au umor lingvistic, sunt persuasivi și dețin o sensibilitate către comunicare.
- *Inteligenţa vizual-spaţială* este specifică tuturor elevilor care învață observând și vizualizând conținutul propus deoarece au capacitatea de a percepe cu acuratețe detaliile, culorile, formele, spațiul, lumea înconjurătoare.
- *Inteligența interpersonală* se referă la capacitatea elevului de a deveni lider deoarece sesizeaza cu rapiditate și ușurință starile, motivațiile și sentimentele celorlați și posedă capacitatea de a-i motiva să atingă împreună diverse scopuri prin înțelegere.
- *Inteligenţa intrapersonală* reprezintă capacitatea elevului de a-şi cunoaşte punctele forte şi cele slabe, de a sesiza stările interioare şi a avea acces la propriile trăiri.
- *Inteligența naturalistă* care presupune o sensibilitate la percepția lumii înconjurătoare, interes pentru descoperirea florei, faunei, a relațiilor și schimbărilor din mediul înconjurător.

În ultimele decenii dezvoltarea inteligențelor multiple a devenit o provocare pentru toate cadrele didactice care trebuie să găsească modalitatea optima pentru a-i ajuta pe elevi să-și dezvolte toate cele opt inteligențe pe care Gardner le-a identificat în cercetările sale, din mai multe motive:

- Inteligența nu este o abilitate înnăscută, ci una care poate fi dezvoltată pe tot parcursul vieții, dar mai ales, în perioada preșcolarității și a școlarității mici, când creierele celor mici sunt "ca un burete" ce absoarbe rapid toate informațiile care i se pun la dispoziție într-o manieră placută.
- Există foarte multe feluri "de a fi inteligent", nu există o mulțime standard de trăsături care fiind atribuite unui individ il fac inteligent.
- Fiecare preșcolar sau școlar este capabil să dezvolte cele opt tipuri de inteligență, iar cadrele didactice trebuie să gasească variantele optime pentru dezoltarea acestora în funcție de tipul de inteligență dominant al fiecărui copil. Cercetătorul Gardner susține această idee la care adaugă faptul că "indivizii diferă prin proporția de aptitudini și prin natura combinării acestora", astfel că rolul profesorului este de a lucra diferit cu fiecare dintre elevi, ținand seama de combinația de aptitudini pe care acesta o deține[1, p.14].

Planul cadru actual al învățământului primar și programele școlare corespunzătoare fiecărei discipline sunt concepute astfel încât să cuprindă activități ce pot duce la dezvoltarea tuturor celor opt inteligențe identificate de cercetătorul Gardner, astfel:

Aria curriculară	**Disciplinele cuprinse în arie**	**Tipul de inteligență ce poate fi dezvoltat**
Limbă și comunicare	Comunicare în limba română (Clasele Pregătitoare, I, a II-a) Limba și literatura română (Clasele a III-a și a IV-a)	Inteligența lingvistică
Matematică și științe ale naturii	Matematică și explorarea mediului (Clasele Pregătitoare, I, a II-a) Matematică (Clasele a III-a și a IV-a) Științe ale naturii (Clasele a III-a și a IV-a)	Inteligența logico-matematică
Om și societate	Istorie (Clasele a III-a și a IV-a) Geografie (Clasele a III-a și a IV-a) Educație civică (Clasele a III-a și a IV-a) Religie (Clasele Pregatitoare, I, a II-a, a III-a, a IV-a)	Inteligența vizual-spațială Inteligența naturalistă Inteligența interpersonală Inteligența intrapersonală
Educație fizică, sport și sănătate	Educație fizică (Clasele Pregatitoare, I, a II-a, a III-a, a IV-a) Joc și mișcare (Clasele a III-a și a IV-a) Muzică și mișcare (Clasele Pregatitoare, I, a II-a, a III-a, a IV-a)	Inteligența muzicală Inteligența corporal chinestezică
Arte	Muzică și mișcare (Clasele Pregatitoare, I, a II-a, a III-a, a IV-a) Arte vizuale și abilități practice (Clasele Pregatitoare, I, a II-a, a III-a, a IV-a)	Inteligența muzicală Inteligența vizual-spațială
Tehnologii	Arte vizuale și abilități practice (Clasele Pregatitoare, I, a II-a, a III-a, a IV-a)	Inteligența vizual-spațială Inteligența logico-matematică
Consiliere și orientare	Dezvoltare personală (Clasele Pregatitoare, I, a II-a)	Inteligența interpersonală Inteligența intrapersonală

După cum reiese din tabelul de mai sus, pe tot parcursul ciclului primar de învățământ elevul parcurge activități, teme și conținuturi care îl ajută în dezvoltarea tuturor tipurilor de inteligență, însă din punct de vedere practic el nu este încă pregatit să folosească competențele dobândite în situații variate pe care le întâlnește în viața socială, iar acest lucru se întâmplă deoarece elevii nu învață cu toții în același mod, ei sunt diferiți, au diferite stiluri de învățare și au o atitudine diferită față de învățare, astfel că au nevoie de o instruire personalizată, individualizată și nu în ultimul rând de acceptare și înțelegere. Aceste ultime două caracteristici au o importanță nemărginită în procesul instruirii deoarece îi pot oferi elevului motivația necesară pentru a se implica activ în procesul de instruire și formare. Fiecare elev ar trebui să fie comparat „decât cu sine însuși”[2, p. 34], iar cadrele didactice și

părinții, cei mai importanți factori din viața elevului, ar trebui să țină seama de faptul că aceștia își dezvoltă treptat capacitățile de informare - procesare - numite inteligențe”[2, p. 34], care să le permită să soluționeze sau să creeze produse.

Cadrele didactice care susțin *teoria inteligențelor multiple* au realizat faptul că învățământul românesc nu trebuie să schimbe conținuturile programelor de formare, ci modul în care se realizează formarea, predarea-învățarea-evaluarea. Tuturor celor interesați de dezvolarea educațională a unui stat ar trebui să li se întipărească ideea că toți elevii pot fi inteligenți în diferte feluri, iar cadrele didactice au menirea să identifice acel fel, pentru fiecare în parte, și să-i ajute să evolueze diferit către direcția îndrăgită de ei. Întrebarea este: Cum ar trebui să fie prezentat elevilor un conținut astfel încât cadrul didactic să se asigure că el e înțeles și asimilat de cât mai mulți dintre elevii înscriți în programul de formare? Răspunsul acestei întrebări nu este unul simplu sau ușor, ci există o serie de etape care ar trebui parcuse pentru soluționarea lui:

- cunoașterea stadiului de dezvoltare cognitivă în care se află elevul;
- cunoașterea inteligenței dominante a fiecărui elev;
- identificarea metodelor didactice eficiente pentru fiecare tip de inteligență în parte;
- crearea unor situații educative care să ajute elevul să-și depășească condiția actuală.

Ceea ce am prezentat până acum este specificat și în legislația educațională românească, mai exact în Repere pentru proiectarea, actualizarea și evaluarea Curriculumului Național (Document de politici educaționale)[5, p.6], astfel că modernizarea curriculumului din perspectiva educaţiei centrate pe elev presupune:

- promovarea unui curriculum flexibil, care să permită diversificarea și adaptarea situațiilor de învățare pentru elevi, în acord cu caracteristicile de vârstă/nivel de dezvoltare, cu interesele și aptitudinile acestora, cu respectarea diversității (etnoculturale, lingvistice, religioase etc.);
- construirea de parcursuri de învățare diferențiate;
- implementarea unor demersuri explicite de personalizare a educației, drept garanție a egalității de șanse în educație [5, p.6].

În crearea teoriei inteligențelor multiple, cercetătorul Gardner a pornit de la introducerea conceptului “școală centrată pe individ” și de-a lungul timpului au existat foarte multe încercări de punere în practică a acesteia precum: “școli care au creat șapte sau opt centre de studiu sau chiar clase, câte unul pentru fiecare inteligență, școli care predau obiectele de studiu în șapte sau opt moduri, școli care așezau împreună toți elevii care aveau același tip de inteligență,etc”, însă nici o abordare nu părea potrivită pentru ceea ce voia să demonstreze Gardner, astfel că acesta a prezentat și explicația sa privind importanța *educației centrate pe elev*. El afirma faptul că școlile uniforme, în care toți elevii sunt tratați în mod egal nu au tocmai o abordare corectă deoarece îi privilegiază pe cei care posedă inteligențe lingvistice și logico-matematice și că educatorii ar trebui să învețe cât pot de mult despre capacitățile și tendințele de învățare aele fiecărui elev și să folosească această informație pentru o educație optimă, potrivită fiecărui elev în parte [1, p.67-68].

Conceptul învățării centrate pe elev nu este o idee nouă, însă este adesea discutată, deoarece presupune înlocuirea monologului cadrului didactic, abordarea “pasivă” cu o abordare “activă”, cu dialogul cadru didactic-elev, prin responsabilizarea elevului de a găsi cele mai bune soluții pentru rezolvarea problemelor propuse. Graham Gibbs spunea că “învăţarea centrată pe elev le oferă elevilor o autonomie şi un control mai mare în privinţa alegerii subiectului, a metodelor de învăţare şi a ritmului de studiu”[Apud 4, p.7], iar “profesorul poate deveni de exemplu: instructor, ghid, îndrumătorul, mentor, sfătuitor, consultant, transmiţător de cunoştinţe, cel care face lucrurile posibile pentru elev formator, supraveghetor, diriginte, coordonator, cercetător critic, broker de cunoştinţe, model, facilitator, colaborator.” [Apud 4, p.7].

În timpul unei activități didactice în care instruirea, tot procesul prin care conținutul este asimilat de către subiecti (predarea-învătare-evaluare), este centrată pe elev, copiii realizează o serie de activități precum:

- alegerea subiectului;
- plănuirea învăţării;
- alegerea metodelor de învăţare;
- manipularea activă de cunoştinţe;
- interacţiunea cu profesorii;
- interacţiunea cu alţi elevi;
- munca atât în grup cât şi individual;
- cercetarea;
- explorarea problemelor.

Peter Senge, un om de știință american, și autorul cărții "The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization" a facut o afirmație care se potrivește foarte bine în sistemul educațional pe care țara noastră încearcă sa-l schimbe prin învățarea centrată pe elev și acordarea unei mai mari importanțe inteligențelor multiple și anume "Mulţi copii se chinuie în şcoli pentru că felul în care li se predă este incompatibil cu felul în care învaţă."[Apud 4, p.11].

Pentru ca procesul de instruire să fie unul eficient și elevii să se poată dezvolta în raport cu inteligența dominantă, principala grijă a cadrelor didactice ar trebui să o constituie găsirea unor procedee de concepere a activităților de instruire, astfel încât mecanismele de învățare să poată fi dirijate eficient în direcția obținerii performanțelor școlare scontate. Proiectarea didactică ar trebui realizată cu seriozitate, improvizația eliminată, iar accentul să fie mutat pe introducerea unor metode de activizare a elevilor și implicare activă în cadrul lecțiilor. De ce se împâmplă să le fie greu cadrelor didactice să facă acest lucru? Răspunsul este ușor de intuit: Le este greu să faca asta pentru că la rândul lor nu au instriurea necesară pentru a putea face asta, nu au instrumente specializate care să identifice inteligența dominantă fiecărui elev din clasă, nu știu cum să aleagă și să adapteze strategia didactică astfel încât să se asigure ca marea majoritate a colectivului pe care îl au în față înțeleg și asimilează conținutul predat.

Trecerea de la predarea tradițională la învățarea centrată pe elev nu este una ușoară, însă este cel mai eficient lucru de care sistemul are nevoie, deoarece numai așa elevul poate fi transformat de la un receptor pasiv la un căutător activ al învățării.

În următorul tabel arătăm cât de importantă este învățarea centrată pe elev pentru dezvoltarea inteligențelor multiple.

Predarea tradițională	**Predarea centrată pe elev**	Tipul de inteligență multiplă pe care îl dezvoltă
Intruire centrată pe profesor	Instruire centrată pe elev	Inteligența intrapersonală
Predare de informații	Schimb de informații	Inteligența interpersonală
Muncă individuală	Muncă în colaborare	Inteligența interpersonală
Predare disciplinelor tradiționale	Predare holistică bazată pe nevoile actuale ale elevilor	Inteligența muzicală Inteligența corporal-chinestezică Inteligența muzicală Inteligența vizual-spațială
Folosirea unui singur mijloc media	Folosirea multimediei	Inteligența logico-matematică
Răspuns ca reacție	Actiune interactivă, elevul își explimă liber ideile	Inteligența lingvistică

Subiectul importanței dezvoltării inteligențelor multiple în contextul învățării centrate pe elev are o bază teoretică justificată, însă ne rezumăm la a spune că principalul motiv pentru care se dorește această abordare este că duce la o învățare mai eficientă, iar tinerii formați sunt autonomi în învățare, creativi, deschiși spre învățarea de-a lungul vieții, încrezători în forțele proprii, capabili să dezvolte relații armonioase în familie și societate prin comunicare și cooperare, orientați spre succes și excelență în viața personală, informați, angajați și responsabili, asumandu-și conștient valorile naționale și globale, așa cum apare și în viziunea Curriculumului Național din România [5, p.6].

BIBLIOGRAPHY

1. Gardner H. Inteligențe multiple. Noi orizonturi pentru teorie şi practică (traducere de Damaschin N.). București: Editura Sigma, 2007
2. Gardner H. Tratat de răzgândire. București: Editura ALL, 2006. 274p.
3. Popescu - Neveanu P. Dicționar de psihologie
4. Proiectul PHARE, RO 2002: Învățarea centrată pe elev. Ghid pentru profesori și formatori
5. Repere pentru proiectarea, actualizarea și evaluarea Curriculumului Național (Document de politici educaționale), România: 2012
6. https://ro.wikipedia.org/wiki/Inteligență (văzut în data de 18.11.2024)

EMOTIONAL RESILIENCE TO YOUNG PEOPLE

Maria Pleşca, Cristina Ceban
Assoc. Prof., PhD, „Ion Creangă" State Pedagogical University of Chişinău, Republic of Moldova, PhD, „Ion Creangă" State Pedagogical University of Chişinău, Republic of Moldova

Abstract: We live in a complicated times and with an unprecedented emotional charge, and since ancient times people had to face multiple stressful and traumatic situations. In the past they were involved in the struggle for survival. In today's society emotional resilience is the key skill in what regarding adaptation to stress and recovery after traumatic events. Resilient people know and accept their emotions without allowing them to influence their decisions. Typically, resilient people: know how to turn a failure into an opportunity and have the ability to do so without acting in a destructive or dysfunctional manner; they have the ability to preserve their health and energy when under constant pressure; respond effectively and balanced to stressful factors; they have the ability to use their experience acquired in the past to get over the shock produced by special events.

Keywords: emotional resilience, adaptation, youth, stress, trauma

Trăim timpuri complicate și cu o încărcare emoțională fără precedent, iar din cele mai vechi timpuri oamenii erau nevoiți să se confrunte cu multiple situații stresante și traumatizante.În trecut aceștia erau implicați în lupta pentru supraveţuire (apărarea de animale sălbatice, invazii ,războaie și altele,ș.a).În societatea actuală reziliența emoțională reprezintă abilitatea cheie în ceea ce privește adaptarea la stres și revenirea după evenimentele traumatice.

Cuvântul **„rezilienţă"** provine de la termenul latin **„resilire,** care înseamnă „a ricoşa, a se întoarce. ***Termenul de reziliență a fost preluat de experții din domeniul psihologiei pentru a defini capacitatea unei persoane de a se adapta rapid, prin învățare și cu mai puțin stres unui eveniment tragic, unor dificultăți majore, situații stresante sau chiar eșecuri***. Această capacitate nu trebuie confundată cu indiferența, ignoranța sau suprimarea emoțiilor. Persoanele reziliente își cunosc și își acceptă emoțiile, fără a le permite acestora să le influențeze deciziile. De regulă, oamenii rezilienți: știu să transforme un eșec într-o oportunitate și au capacitatea de a face acest lucru fără a acționa într-o manieră distructivă sau disfuncțională; au capacitatea de a-și păstra sănătatea și energia când se află sub presiune constantă; răspund eficient și echilibrat în fața factorilor stresanți; au abilitatea de a-și utiliza experiența dobândită în trecut pentru a trece cu bine peste șocul produs de evenimente deosebite, cum ar fi: pierderea slujbei, decesul unei rude apropiate, probleme financiare, accidente; au capacitatea de a-și reveni rapid după eșecuri; au puterea de a se reinventa atunci când ceva în viața lor nu mai funcționează. Studiul rezilienței emoționale a luat amploare în ultimii treizeci de ani, John Bowlby îl corelează tipului de atașament format în copilărie, [6]. Werner și Smith atrag atenția asupra caracterului nelinear de dezvoltare a rezilienței și importanța unui tutore de reziliență. Conceptul de reziliență ca proces s-a dezvoltat recent, în literatura de specialitate, fiind caracterizat drept dinamic și flexibil în adaptare pozitivă sau funcționare adaptativă, ce se desfășoară, deseori cronic, într-un mediu nefavorabil și care implică faptul că persoanele nu sunt reziliente tot timpul și în toate situațiile, aceasta variază în dependență de răspunsul confruntării cu factorii de stres. Din această perspectivă cercetătorii sunt preocupați de studiul modului în care indivizii reușesc să depășească și să se adapteze pozitiv unei adversități semnificative, să reziste împotriva destructurării psihice, formând abilitatea de a construi o viață satisfăcătoare. Reziliența este

definită ca elasticitate fizică sau mentală, capacitatea de a supravieţui; ca impuls biologic de a creşte şi se dezvolta, sau ca set de caracteristici, deprinderi, procese care permit unui copil să înfrângă premise nefavorabile şi să trăiască o viaţă de succes, este puterea de a depăşi necazuri – de natură psihologică, fizică, cognitivă, emoţională. Se pare că această capacitate de adaptare, de rezistenţă are de-a face cu dorinţa de a supravieţui a persoanei. Rezilienţa se defineşte în raport de contexte şi situaţii – un tânăr poate demonstra rezilienţă în comunitatea în care trăieşte, dar nu şi în şcoală, sau un altul poate fi rezilient în raport cu sarcini şcolare academice, dar nu şi în situaţii de interrelaţionare. Pianta şi Walsh (1998) definesc rezilienţa ca „proces de dezvoltare care are loc într-un context‖. Alţi autori privesc rezilienţa ca ansamblu de stări şi trăsături sau rezultat al unor procese. [8, p 407-417].

Literatura de specialitate propune mai multe definiții pentru noțiunea de reziliență. După Cyrulink B. (1999) reziliența este un process biologic, psihoafectiv, social și cultural care permite o nouă dezvoltare a individului în urma împrejurărilor traumatice. [3]. Grotberg E. (1997) consideră că reziliența este o capacitate universală pe care o posedă orice individ, grup sau comunitate, pentru a evita, reduce sau depăși o mare varietate de efecte traumatizante. [5,p118-128] În opinia lui Nicoleanu L. (2013) rezilienţa este o adaptare psihologică pozitivă în fața unui factor stresor semnificativ ce afectează dezvoltarea și chiar supraviețuirea.[7] Iar definiția oferită de Rusu V. (2008) descrie reziliența ca abilitatea unei persoane de a ieși învingătoare dintr-o încercare care poate fi traumatizantă, cu o forță reînnoită. predispoziția de a rezista consecințelor potențial negative ale factorilor de risc [9, p.289-292].

– dezvoltarea adecvată a persoanei;
– evitarea, reducerea sau depășirea traumatismelor psihice şi a rănilor emoţionale [3];
– adaptarea psihologică pozitivă la situații stresante;
– capacitate de adaptare;
– dorința de a depăși evenimentele destabilizatoare;
– toleranța la stres;
– dezvoltarea unui sistem de protecție personală în situațiile problematice;
– abilitatea de a reveni la stare normală după un șoc;
– revenire la viața normal etc.

De asemenea, observăm că toate definițiile menționează prezența unor factori de risc și a abilității de a face față acestor riscuri, abilități, care în opinia unor cercetători se formează datorită prezenței unor factori de protecție (individuali, familiali și externi).

De aici, reziliența constituie rezultatul interacțiunii complexe dintre **factorii de risc și factorii de protecție** [9, p.289-292]:

– factorii de risc constituie acele condiții care influențează probabilitatea apariției și evoluției unei probleme, pe de o parte, și reducerea rezistenței la stres, pe de altă parte. Putem menționa aici factori individuali (ereditatea, temperamentul, unele particularități ale personalității etc.), genetici (ADHD, boli mentale etc.) și psihosociali (stilul parental, divorțul părinților, violența, stresul, inegalitățile sociale, abuzul fizic etc.).

– factorii protectivi includ funcţionare familială bună, părinţi care oferă suport emoțional, ghidare, dar și supraveghere corespunzătoare, asigurând un echilibru între autonomie și dependență (copiii care dezvoltă o relaţie pozitivă, securizantă cu cel puţin unul dintre părinţi sunt protejaţi în condiţiile în care mediul familial este unul tensionat, conflictual); factori care ajută unei persoane să nu dezvolte o problemă într-o situație de risc, care reduc efectul reacțiilor negative și oferă oportunități pentru obținerea succesului. Din această categorie fac parte stima și conștiința de sine, inteligența, susținerea familiei, suportul moral, sentimentul propriei valori, suportul material/financiar etc, predispoziția de a rezista consecințelor potențial negative ale factorilor de risc [9, p.289-292];

Caracteristici pentru a dezvolta reziliența emoțională:

Deci se pot identifica:

- **factori interni** (trăsături personale, cum sunt autoeficacitatea, locusul de control);
- **factori externi** (mediul familial, social), care contribuie la dezvoltarea rezilienţei.
- ***conștientizarea emoțională,*** oamenii conștienți emoțional înțeleg ce simt și de ce. De asemenea,înțeleg mai bine sentimentele celorlalți, pentru că sunt mai în contact cu propria viață interioară. Acest tip de înțelegere emoțională le permite să reacționeze în mod adecvat față de alții și să se autocontroleze mai bine, să facă față emoțiilor dificile,cum ar fi furia sau frica.
- ***abilităţi de a discerne rapid pericolul,*** de a descoperi noi surse de siguranţă în situaţii limită, de a explora nișe și traiectorii.
- ***autoeficacitate crescută*** (credinţa, încrederea în capacitatea personală de a duce la bun sfârșit un lucru) și încrederea în sine, prin motivarea individului de a acționa spre propria adaptare, comparativ cu pasivitatea care adesea însoțește disperarea și lipsa de încredere (stilul parental efi cient poate îmbunătăţi autoefi cacitatea, prin oferirea de oportunităţi de explorare și valorifi care a abilităţilor, dar și prin persuasiunea verbală (încurajări verbale adresate copilului cu privire la capacitatea lui de a avea rezultate pozitive)); de dezvoltare și abilităţi intelectuale, de rezolvare de probleme;
- ***abilităţi sociale crescute***, de a relaţiona cu cei din jur și de a căuta suport social în afara mediului problematic;
- ***locus de control intern*** Acești oameni cred că ei înșiși, mai degrabă decât forțele exterioare, dețin controlul asupra proprii lor vieți. Trăsătura în cauză este asociată cu mai puțin stres, deoarece oamenii cu un locus de control intern și cu o viziune realistă asupra lumii sunt mai proactivi atunci când fac față factorilor de stres din viața lor, mai orientați spre soluții; pot avea o senzație mai clară de control, ceea ce rezultă în mai puțin stres.
- ***Optimismul*** de asemenea, oamenii reziliențI văd aspectele pozitive din majoritatea situațiilor și au încredere în forțele proprii, ceea ce poate schimba modul în care gestionează problemele, de la mentalitatea de victimă la cea plină de putere, și astfel reușesc să vadă mai multe opțiuni.
- ***aspiraţii educaţionale înalte***, setarea unor obiective care reprezintă o sursă de sens și motivaţie, si le direcţionează activitatea zilnică (de asemenea, experienţele școlare positive, diminuează efectele unui mediul familial aversiv, conflictual).
- ***Simțul umorului*** oamenii cu un nivel înalt de reziliență emoțională sunt capabili să râdă de dificultățile vieții. Poate fi un atu extraordinar, deoarece schimbă perspectiva: de la a vedea lucrurile ca pe o amenințare la a le vedea ca pe o provocare. În consecință, se schimbă și modul în care organismul reacționează la stres. De asemenea, aceste persoane râd mai des, ceea ce le aduce benefi cii emoționale și fizice majore.
- ***Perspectiva lărgită*** persoanele reziliențe pot învăța din greșelile proprii (în loc să le nege), sunt capabile să vadă obstacolele ca pe niște provocări. De asemenea, ei pot găsi un anumit sens în provocările vieții, mai degrabă decât să se perceapă ca victime.
- ***Spiritualitatea*** cercetătorii au stabilit că viața spirituală contribuie considerabil la o reziliență emoțională mai puternică a persoanei.

Rezilienţa poate fi măsurată prin intermediul succesului, acesta fiind definit prin lipsă (absenţa comportamentului negativ) sau prin prezenţă a ceva (competenţă, atitudine

sau achiziţie). Succesul poate fi definit în multe moduri, prin raportare la domenii – academic, sportiv, relaţii interpersonale, adaptare emoţională etc. Rezilienţa şi riscul sunt două concepte gemene – rezilienţa este un răspuns de succes la risc. În psihologia dezvoltării, riscul este un concept care desemnează circumstanţe sau evenimente potrivnice care pun în pericol dezvoltarea copilului şi şansele dobândirii unor rezultate bune de lungă durată, precum: o bună educaţie, o bună sănătate, o viaţă eliberată de grija sărăciei, abuzului de substanţe, violenţei şi crimei. Un adult fără capacitate de reziliență emoțională poate fi o persoană care în copilărie s-a aflat în grave situații de risc. Factorii care plasează copilul în situaţie de risc sunt: sărăcia, neglijenţa, abuzul, violenţa, criminalitatea, abuzul de substanţe, boala mentală, depresia, stresul în familie, boli fizice sau dizabilităţi ale sale sau în familie, accidente grave, familii dezorganizate, lipsa unui domiciliu sau schimbarea prea frecventă a domiciliului, moartea timpurie a părinţilor, consumul de droguri de către mamă, naştere prematură, stres neonatal, malnutriţie, război, dezastre naturale. Cercetări realizate în domeniul psihologiei și sociologiei au arătat corelaţia dintre aceşti factori şi eşecul şcolar, abandon şcolar, şomaj, sărăcie, pe scurt, o serie de dezavantaje şi tipuri de rezultate nedorite. Copiii cu risc de eşec pot fi găsiţi în fiecare clasă. Ei se pot afla într-una sau mai multe dintre condiţiile următoare (Druian, Butler, 1987) nu înţeleg limbajul în care se realizează instrucţia, sunt flămânzi, trăiesc în adăposturi, sunt străini de normele culturale ale şcolii, au nevoi educaţionale speciale din cauza unor dizabilităţi fizice sau psihice, provin din familii cu un nivel educaţional redus sau din familii monoparentale. Mulţi dintre aceştia sunt ignoraţi, unii sunt etichetaţi drept „retardaţi, „incapabili de a învăţa, „cu tulburări emoţionale „deficienţi sau dezavantajaţi cultural.Dintre aceşti factori de risc, sărăcia este condiţia cea mai pătrunzătoare a eşecului, deoarece, în parte, este o cauză a unor achiziţii şcolare sărăcăcioase, iar apoi ea se asociază adesea cu alţi factori de risc, acţionând conjugat cu aceştia. Rezilienţa demonstrată în medii educaţionale este denumită reziliență educațională. Aceasta este o componentă a rezilienţei în general şi se exprimă prin succesul în şcoală în ciuda vulnerabilităţii şi dificultăţilor întâmpinate în copilăria timpurie sau legate de condiţiile şi experienţele trăite ulterior. Factorii de risc ce pot periclita obţinerea succesului şcolar ţin de resursele disponibile în şcoală; atitudinea copilului faţă de şcoală; atitudinea familiei faţă de şcoală; mărimea şcolii; metodele de instruire şi curriculumul. Succesul educaţional este privit drept componentă pozitivă a unei vieţi reuşite; de asemenea este un factor cheie care stă la baza altor rezultate ale vieţii, precum găsirea unui loc de muncă stabilirea de relaţii sociale. Reziliența poate fi dobândită de la părinți, din comunitate, societate și mediul în care ne dezvoltăm sau poate fi antrenată. Aceasta este strâns legată de încrederea în sine, respectul și stima de sine; cu cât aceste trei aspecte sunt mai bine definite, cu atât capacitatea ta de a face față oricărei schimbări este mai mare.

Cum dezvoltăm reziliența emoțională

Harry Barry menţionează că reziliența emoțională poate fi dezvoltată prin:

- recunoașterea faptului că gândurile noastre ne influențează acțiunile;
- recunoașterea stresului și pregătirea interioară de a-i face faţă în mod eficient;
- deschidere la schimbări și flexibilitate pentru adaptare la situații noi;
- acceptarea stresului care nu poate fi evitat;
- reconfortarea sinelui prin autocompasiune și empatie.

Descoperirile sale se bazează pe trei seturi de abilități, pe care le consideră cheia dezvoltării rezistenței emoționale:

Abilități personale:

Abilitățile necesare pentru a ne gestiona viața personal elemente vitale precum acceptarea de sine, empatia, stima de sine, gândirea, raționamentul, rezolvarea problemelor, managementul anxietății și al frustrării, amânarea și reglarea emoțională;

Abilități sociale:

Au fost definite ca interacțiunea de succes cu sine și cu mediul. Presupune capacitatea de a iniția și de a menține relații interpersonale pe termen lung. Prin intermediul comunicării, al confortului derivat din contactele sociale și al cooperării, coexistăm cu alții într-o societate strâns unită, iar îmbunătățirea modurilor în care interacționăm cu ceilalți, le percepem problemele și ne adaptăm la ei ne poate ajuta la construirea rezilienței noastre emoționale și ne permite să facem față epuizării în mod sănătos.

Abilități de viață:

Reprezintă combinația dintre toate abilitățile sociale, personale și cognitive pe care le avem; printre ele se numără putere de a rezolva în mod pașnic un confl ict, capacitatea de a gestiona stresul și de a-i face față efi cient, puterea de a dezvolta un echilibru perfect între viața profesională și viața privată. [2, p288]

Concluzie

Indiferent care ar fi aportul fiecăruia, un considerent important este faptul că **REZILIENŢA EMOŢIONALĂ POATE FI ÎNVĂŢATĂ,** prin intervenţia în mod special asupra factorilor interni (exersarea abilităţilor de relaţionare, creșterea autoeficacităţii, dobândirea unui locus de control intern, setarea unor obiective realiste, dar care să impulsioneze și orienteze individul). Cu toate că există și elemente genetice și factori temperamentali predeterminanţi ai acestei capacităţi, ei nu o influenţează în mod irevocabil. Un aspect care nu ar trebui omis e faptul că rezilienţa e contextuală, iar eforturile de coping trebuie circumscrise situaţiei și domeniului de funcţionare care a fost afectat. Cultivarea rezilienţei în general, faţă de evenimentele aversive, e sinonimă cu dezvoltarea psihologică și emoţională. Reziliența nu este o trăsătură pe care sau o ai, sau nu o ai, posedăm cu toții niveluri diferite de reziliență, care depind de faptul cât de bine persoana poate face față stresului. Totuși există caracteristici specifice pe care oamenii rezilienți tind să le posede într-o măsură mai mare. Într-o lume atât de schimbătoare ca cea de astăzi, reziliența este o abilitate pe care ar trebui să o cultivăm zi de zi. În acest fel, calitatea vieții se va îmbunătăți în mod considerabil pe toate planurile. Putem înțelege reziliența ca un fenomen mai cuprinzător în care individul nu este doar optimist cu privire la viitor, dar își acceptă și propriul trecut. Acest lucru duce la o gândire orientată spre soluții, o atitudine bazată pe puncte forte, autodisciplină, încredere în sine și relații umane sănătoase. Componentele rezilienței se regăsesc astfel, în general, în determinarea individului de a lupta (aceasta include rezistența, stabilirea de obiective, optimismul și credința într-un viitor favorabil), în relațiile sale de sprijin (fie la nivelul unui individ, în comunități, spiritualitate sau dacă examinăm reziliența unor grupuri mai mari, grupuri mai mari și comunități); este în stima lor de sine și imaginea de sine pozitivă. Este evident acum că, deși componentele rezilienței și factorii care sunt strâns legați de acestea sunt în primul rând conectați cu trăsăturile de personalitate ale individului în cauză, ele depind și de mediu. Dacă se creează mediul și relațiile potrivite, mediul este capabil să susțină dezvoltarea unei personalități rezistente.

BIBLIOGRAPHY

1. BHARWANEY, G. Reziliența emoțională. Învață cum să devii adaptabil și să-ți atingi potențialul maxim. Iași: Polirom, 2020
2. Barry H. *Emotional Resilience: How to safeguard your mental health*. 2018, 288 p.
3. Cyrulink B. (1999) Resilience: How Your Inner Strength Can Set You Free from the Past,
4. Donders, P. Ch. (2020). Resilience - How to develop our mental resilience and prevent burnout? , Harmat Publishing Foundation, 2020. Bp
5. Grotberg E. (1997) The International Resilience Project: Frinding from the Research and the Effectiveness of Interventions. in: Bain B. et. al. Psychology and Education in the 21at Century: Proceedings of the 54th Annual Convention International Council of Psychologists Edmonton. ICP Press p. 118-128.
6. Bowlby, John (2014) and Attachment Theory second edition published 2014
7. Nicoleanu L. (2013) 10 modalități de dezvoltare a capacității tale de reziliență, 2013.
8. Pianta, R. C., & Walsh, D. J. (1998). Applying the construct of resilience in schools: Cautions from a developmental systems perspective. School Psychology Review, 27(3), 407–417.
9. Rusu V. (2008). Reziliență și precaritate. În: Rev. Med. Chir. Soc. Med. Nat., Iași, vol. 112, nr. 2, p. 289-292.

SELF-ESTEEM, ANXIETY, AND THEIR INFLUENCE ON EATING BEHAVIOR IN ADOLESCENT GIRLS

Mariana Ştefan, Elena Losîi
PhD Student, Ion Creangă State Pedagogical University, Chișinău, Republic of Moldova, Assoc. Prof. PhD, Ion Creangă State Pedagogical University, Chișinău, Republic of Moldova

Abstract: This study explores the influence of self-esteem and anxiety on adolescent girls' eating behavior within a complex psychological and social context. Adolescence is a vulnerable period during which young individuals develop self-image and a set of behaviors influenced by internal and external factors, including body perception and social pressures. Low self-esteem and anxiety are recognized as major risk factors in the manifestation of maladaptive eating behaviors, such as emotional eating, restrictive eating, and excessive weight control. This research aims to investigate how these psychological traits contribute to problematic eating behaviors in adolescent girls by analyzing correlations between self-esteem, physical appearance-related anxiety, and eating disorders. The study employs a quantitative design to identify trends in maladaptive eating within a sample of 206 adolescent girls, grouped based on eating attitudes and associated behaviors, measured using EAT-26, EEQ-CA, and other validated instruments. The findings highlight the critical role of low self-esteem and anxiety in the development of these behaviors and suggest directions for prevention interventions.

Keywords: self-esteem, anxiety, eating behavior, adolescent girls, emotional eating, restrictive eating, eating disorders, body perception.

Introducere

Adolescența este o perioadă de tranziție și schimbare, caracterizată prin explorarea propriei identități și adaptarea la presiunile sociale. În acest context, factorii psihologici pot contribui semnificativ la dezvoltarea unor comportamente alimentare problematice, în special în cazul adolescentelor, care sunt adesea expuse unor standarde de frumusețe nerealiste promovate în media și rețelele sociale [2]. Este o perioadă în care tinerii învață să-și gestioneze emoțiile într-un context de schimbări biologice și psihologice intense [16]. Adolescenții sunt adesea influențați de presiunile grupului și de așteptările societății, ceea ce le poate afecta stima de sine și stabilitatea emoțională, conducând la sentimente de anxietate și confuzie. Conform teoriei identității lui Erikson (1968), adolescenții trec printr-o „criză identitară" esențială pentru formarea sinelui. În timpul acestei etape, tinerii încearcă să definească cine sunt, experimentând adesea un conflict între nevoia de integrare socială și dorința de individualitate [3]. Marcia (1993) subliniază că procesul de formare a identității este de multe ori un factor stresant, provocând nesiguranță și frustrare, care pot duce la dificultăți emoționale dacă nu sunt gestionate adecvat [14].

Presiunile sociale sunt un alt factor major care influențează echilibrul psiho-emoțional al adolescenților. Adolescenții sunt adesea sensibili la acceptarea de către colegi și la comparațiile sociale, iar rețelele sociale amplifică aceste influențe. Un studiu realizat de Keles, McCrae și Grealish (2020) a evidențiat că expunerea prelungită la rețelele sociale poate crește nivelurile de anxietate și depresie, deoarece adolescenții tind să se compare frecvent cu imaginile idealizate ale celorlalți [12.

Stima de sine și anxietatea sunt factori psihologici fundamentali care influențează sănătatea mentală și comportamentele alimentare, mai ales în rândul adolescentelor. Este o

componentă esențială a identității unei persoane și influențează semnificativ felul în care o adolescentă percepe propria valoare și imaginea sa corporală. Aceasta reflectă atât gradul de apreciere personală, cât și încrederea în propriile capacități, fiind strâns legată de comportamentele alimentare sănătoase [17, 15]. O stimă de sine ridicată este de obicei asociată cu o imagine pozitivă asupra corpului și cu alegeri alimentare echilibrate, în timp ce stima de sine scăzută este corelată frecvent cu imaginea corporală negativă și comportamente alimentare problematice, precum dietele restrictive sau alimentația emoțională [11, 20, 6]. Aceste fenomene au fost observate în repetate rânduri în rândul adolescentelor, mai ales în contextul presiunilor sociale și cultural [18, 2]. De exemplu, studiile lui Thompson et al. (1999) și Polivy & Herman (2002) arată că adolescentele cu stimă de sine scăzută au o tendință mai pronunțată de a dezvolta tulburări alimentare și o percepție negativă asupra propriului corp. [17,15]. Aceste aspecte sunt frecvent exacerbate de expunerea la rețelele sociale și media, unde standardele de frumusețe sunt adesea nerealiste [7]. De asemenea, Cash & Pruzinsky (2002) sugerează că imaginea de sine influențată negativ de standardele sociale contribuie la tulburări alimentare precum anorexia și bulimia, fiind o modalitate prin care adolescentele încearcă să obțină validarea social [2].

O imagine corporală negativă, determinată de discrepanțele dintre aspectul fizic real și idealul perceput, poate afecta semnificativ stima de sine[17]. Adolescenta cu o stimă de sine scăzută este mai susceptibilă la presiunile sociale și media, ceea ce poate duce la comportamente alimentare nesănătoase [4].

Anxietatea este definită drept o stare de neliniște și tensiune și reprezintă un factor de risc major pentru comportamente alimentare problematice la adolescente. În special anxietatea legată de imaginea corporală și de așteptările sociale contribuie la o predispoziție crescută pentru comportamente de alimentație restrictivă sau compulsive. Studiile indică faptul că anxietatea legată de aspectul fizic este un predictor semnificativ al comportamentelor de control al greutății și de alimentație restrictivă [19, 8]. Adolescentele care resimt anxietate intensă în raport cu imaginea corporală sau cu aprobarea socială au tendința de a dezvolta o relație nesănătoasă cu alimentația, ca o formă de control asupra emoțiilor [22, 4]. Studiile lui Heatherton & Baumeister (1991) și Stice (2002) evidențiază o corelație puternică între anxietatea ridicată și tendința adolescentelor de a controla strict aportul caloric sau de a apela la alimentația emoțională [11, 20]. Conform Godart et al. (2002), anxietatea legată de aspectul fizic poate deveni un declanșator al tulburărilor alimentare la adolescente, acestea simțind presiunea de a se conforma standardelor sociale pentru a reduce stresul legat de imaginea de sine [8]. Pe lângă anxietatea socială, Fairburn et al. (2003) au constatat că anxietatea în general poate conduce la comportamente de restricție alimentară și evitarea alimentelor ca mecanisme de coping [4].

Anxietatea fizică poate conduce la comportamente alimentare de tip restrictiv sau compulsiv, în funcție de tendințele individuale de reglare a emoțiilor. Adolescentele cu anxietate crescută tind să-și controleze strict alimentația ca o formă de a reduce incertitudinea și stresul [19]. În acest studiu, anxietatea este măsurată prin instrumentul AAI (Appearance Anxiety Inventory), care a demonstrat fiabilitate în evaluarea anxietății legate de aspectul fizic [21]. De asemenea, anxietatea socială influențează și percepțiile despre propria valoare, ceea ce poate determina adolescentele să adopte comportamente compensatorii, cum ar fi supraalimentarea sau dietele drastice [11].

Comportamentul alimentar la adolescente este complex și include modele variate. Modelele de alimentație dezechilibrată includ alimentația emoțională, alimentația compulsivă, restricția alimentară și alimentația externă, fiecare dintre acestea având trăsături unice și mecanisme diferite de manifestare [10, 9]. Alimentația emoțională se referă la consumul de alimente ca o metodă de gestionare a emoțiilor negative, fenomen observat mai

frecvent la adolescentele cu anxietate și stimă de sine scăzută [13, 1]. În mod similar, alimentația compulsivă, caracterizată prin consumul excesiv de alimente într-o perioadă scurtă, este adesea asociată cu sentimente de vinovăție și cu tendința de a evita confruntarea cu problemele emoționale [4, 10]. În plus, adolescentele sunt influențate semnificativ de idealurile culturale și presiunile sociale. Conform studiilor lui Tiggemann & Slater (2013) și Grabe et al. (2008), adolescentele expuse la standardele de frumusețe prezentate în media sunt mai predispuse să dezvolte o imagine negativă asupra corpului și să adopte comportamente alimentare nesănătoase, precum dietele extreme [18, 7]. Astfel, compararea constantă cu aceste standarde le poate afecta sănătatea mentală și fizică, crescând riscul de tulburări alimentare [9].

Studiile arată că adolescentele tind să folosească alimentele ca o metodă de coping pentru a face față stresului și emoțiilor negative, un fenomen cunoscut sub numele de alimentație emoțională. Alimentația emoțională apare adesea ca răspuns la stări de anxietate sau tristețe și este corelată cu o percepție scăzută a propriei valori [1]. Alimentația compulsivă implică episoade de consum excesiv de alimente, care sunt de multe ori însoțite de sentimente de vinovăție și pierdere a controlului, trăsături specifice tulburărilor de alimentație, cum ar fi bulimia nervoasă [4].

Metodologie

Studiul nostru a investigat influența stimei de sine și a anxietății asupra comportamentelor alimentare la un eșantion de 206 adolescente, împărțite în două grupuri: „Tinere cu Alimentație Echilibrată” (TAE) și „Tinere cu Alimentație Problematică” (TAP). Cercetarea a fost realizată pe un eșantion de 206 adolescente, cu vârsta medie de 15,87 ani (AS=1.38), selectate din diverse instituții de învățământ, grupate în funcție de atitudinile alimentare și comportamentele asociate. Instrumentele utilizate au inclus:

- EAT-26 (Eating Attitudes Test) pentru evaluarea comportamentelor alimentare [6].
- EEQ (Emotional Eating Questionnaire) pentru alimentația emoțională [5].
- AAI (Appearance Anxiety Inventory) pentru anxietatea privind aspectul fizic [22].

Rezultate

Scorurile EAT-26: Diferențele între TAE și TAP

Analiza rezultatelor din chestionarul EAT-26 a arătat o diferență semnificativă între grupurile TAE și TAP, evidențiind o legătură strânsă între comportamentele alimentare problematice și scorurile mai mici de stimă de sine, respectiv niveluri mai ridicate de anxietate.

Tabel 1: Scorurile EAT-26 pentru grupurile TAE și TAP

Scală	Grup TAE (M ± DS)	Grup TAP (M ± DS)	P
Dieta	4.19 ± 1.36	6.91 ± 1.14	<0.001
Preocupare pentru mâncare	5.96 ± 1.75	9.53 ± 1.04	<0.001
Control oral	2.92 ± 1.21	5.46 ± 1.13	<0.001

Rezultatele indică faptul că adolescentele din grupul TAP au înregistrat scoruri semnificativ mai mari la subscara „Dieta” (M = 6.91, DS = 1.14) comparativ cu cele din grupul TAE (M = 4.19, DS = 1.36). Scorul ridicat la această scală sugerează că adolescentele din TAP sunt mai preocupate de restricționarea alimentației și de controlul greutății, posibil

ca o modalitate de a compensa anxietatea și stimă de sine scăzută. Aceste rezultate sunt consistente cu literatura de specialitate, care arată că o imagine corporală negativă poate duce la diete excesive și restricții alimentare [4, 15].

De asemenea, subscale „Preocuparea pentru mâncare" a relevat o diferență semnificativă între grupuri, TAP având un scor mediu mai mare (M = 9.53, DS = 1.04) decât TAE (M = 5.96, DS = 1.75). Această preocupare constantă față de mâncare sugerează o relație dezechilibrată cu alimentația și poate reflecta anxietatea față de aspectul fizic și teama de a nu câștiga în greutate. Acest rezultat confirmă ipotezele conform cărora anxietatea și stimă de sine scăzută pot intensifica atenția asupra mâncării, ducând la comportamente alimentare nesănătoase [19, 8].

În ceea ce privește „Controlul oral", grupul TAP a obținut, de asemenea, scoruri mai mari (M = 5.46, DS = 1.13) decât grupul TAE (M = 2.92, DS = 1.21), ceea ce indică o tendință crescută de autocontrol în alimentație, caracteristică adolescentelor cu tulburări alimentare. Adolescentele din TAP par să utilizeze controlul strict al alimentației ca un mijloc de a-și gestiona anxietatea și emoțiile negative [11].

Alimentația emoțională: Scorurile EEQ-CA

Alimentația emoțională a fost evaluată prin EEQ-CA, iar rezultatele au evidențiat o diferență considerabilă între cele două grupuri.

Grupul TAP a înregistrat scoruri semnificativ mai mari, sugerând o tendință crescută de a consuma alimente ca răspuns la emoțiile negative. Alimentația emoțională a fost evaluată folosind chestionarul EEQ-CA, iar rezultatele au evidențiat o diferență semnificativă între cele două grupuri.

Tabel 2: Scorurile EEQ-CA pentru grupurile TAE și TAP

Grup	Scor mediu EEQ-CA (M ± DS)	
TAE	11.45 ± 5.95	<0.001
TAP	20.75 ± 1.44	

Diferența semnificativă a scorurilor între TAE (M = 11.45, DS = 5.95) și TAP (M = 20.75, DS = 1.44) sugerează că adolescentele cu comportamente alimentare problematice au tendința de a mânca emoțional. Aceste rezultate susțin literatura existentă care indică faptul că mâncarea este adesea utilizată ca mijloc de a face față emoțiilor negative, în special în rândul celor cu stimă de sine scăzută și anxietate [1, 13].

Adolescentele din TAP au raportat că folosesc mâncarea pentru a face față stresului și anxietății, ceea ce poate duce la supraalimentare și creștere în greutate. Studiile au demonstrat că alimentația emoțională este frecvent utilizată de adolescenți ca un mecanism de coping, mai ales în contextul anxietății legate de imaginea corporală și de validarea socială [5, 10].

Anxietatea privind aspectul fizic: Scorurile AAI

Chestionarul AAI a măsurat nivelul anxietății legate de aspectul fizic, relevând diferențe importante între grupurile TAE și TAP. Adolescentele din TAP au prezentat un nivel de anxietate mai ridicat legat de imaginea corporală, ceea ce a contribuit semnificativ la comportamentele lor alimentare dezadaptative.

Tabel 3: Scorurile AAI pentru grupurile TAE și TAP

Grup	Scor mediu AAI (M ± DS	
TAE	11.13 ± 1.61	<0.001

TAP	15.97 ± 3.09	

Nivelul ridicat al anxietății legate de aspectul fizic în rândul adolescentelor din grupul TAP (M = 15.97, DS = 3.09) în comparație cu grupul TAE (M = 11.13, DS = 1.61) sugerează că percepțiile negative legate de corpul lor contribuie la adoptarea unor comportamente alimentare de tip restrictiv și emoțional. Aceste date sunt în concordanță cu studiile lui Godart et al. (2002) și Veale et al. (2014), care susțin că anxietatea legată de imaginea corporală este un factor de risc major pentru tulburările alimentare [8, 22].

Anxietatea corporală ridicată poate alimenta dorința de control al greutății și consumul restrictiv de alimente, ca o modalitate de a se simți mai încrezătoare și mai puțin vulnerabile la judecățile externe. De asemenea, acest rezultat sprijină literatura care subliniază rolul anxietății legate de imaginea de sine în formarea tulburărilor alimentare, cum ar fi anorexia și bulimia [20, 4].

Corelații între variabile

Analizele statistice au arătat corelații pozitive semnificative între scorurile de anxietate, stimă de sine scăzută și comportamentele alimentare dezadaptative. Aceste corelații confirmă ipoteza că adolescenții cu anxietate ridicată și stimă de sine scăzută sunt mai predispuși să dezvolte comportamente alimentare nesănătoase, folosind alimentele ca un mecanism de coping. Conform rezultatelor, anxietatea ridicată este asociată cu o creștere a comportamentelor de restricție alimentară și de alimentație emoțională, ilustrând influența puternică a acestor factori psihologici asupra comportamentului alimentar [11, 13].

Analizele statistice au relevat corelații semnificative între scorurile de stimă de sine, anxietate și comportamentele alimentare, susținând ideea că stima de sine scăzută și anxietatea contribuie împreună la modelarea comportamentului alimentar. Corelațiile pozitive între anxietate și scorurile EAT-26 și EEQ-CA indică faptul că nivelurile ridicate de anxietate sunt asociate cu o creștere a comportamentelor alimentare problematice, confirmând ipotezele inițiale ale studiului.

Concluzii

Acest studiu evidențiază importanța factorilor psihologici, precum stima de sine scăzută și anxietatea, în determinarea comportamentelor alimentare problematice la adolescente. Adolescența este o etapă de tranziție caracterizată de schimbări fizice și emoționale profunde, iar influențele sociale și culturale pot intensifica vulnerabilitatea psihologică a tinerelor. Rezultatele cercetării oferă dovezi clare că acești factori joacă un rol semnificativ în riscul de dezvoltare a tulburărilor alimentare.

Rezultatele indică faptul că stima de sine scăzută este strâns legată de comportamente alimentare dezadaptative, cum ar fi alimentația restrictivă sau alimentația emoțională. Adolescentele care se confruntă cu o imagine corporală negativă au tendința de a manifesta un control excesiv asupra greutății, încercând astfel să compenseze lipsa de încredere în sine. Acest lucru este susținut de literatura de specialitate, care sugerează că o percepție negativă asupra propriei valori contribuie la tulburări alimentare precum anorexia nervoasă și bulimia [17, 15].

Anxietatea legată de imaginea corporală este un alt factor determinant al comportamentelor alimentare nesănătoase. Adolescentele care experimentează niveluri ridicate de anxietate tind să folosească alimentația ca mijloc de gestionare a emoțiilor negative sau ca o modalitate de a recâștiga un sentiment de control. Rezultatele noastre sunt în linie cu studiile care au arătat că anxietatea generală și anxietatea socială sunt predictori

semnificativi ai alimentației emoționale și restrictive [8, 19]. Aceste comportamente devin adesea mecanisme de coping în fața presiunilor sociale și personale.

Analiza comparativă a grupurilor TAE (Tinere cu Alimentație Echilibrată) și TAP (Tinere cu Alimentație Problematică) a evidențiat diferențe semnificative. Adolescentele din TAP au obținut scoruri mai mari la toate scalele EAT-26 și EEQ-CA, demonstrând o preocupare excesivă pentru greutate, un control crescut al alimentației și o tendință sporită de a mânca emoțional. Aceste descoperiri reflectă rezultatele cercetărilor anterioare, care subliniază legătura dintre anxietate, stimă de sine scăzută și alimentația dezadaptativă [4, 13].

Rezultatele sugerează că intervențiile destinate să îmbunătățească stima de sine și să reducă anxietatea ar putea avea un impact pozitiv asupra comportamentelor alimentare la adolescente. Este crucial ca programele educaționale și de consiliere să se concentreze pe promovarea unei imagini corporale pozitive și pe dezvoltarea unor strategii sănătoase de gestionare a stresului. Sprijinul familiei, educația în școli și intervențiile psihologice individuale pot preveni dezvoltarea tulburărilor alimentare [5, 11].

Studiul prezintă câteva limitări. În primul rând, eșantionul include doar adolescente, ceea ce limitează generalizarea rezultatelor la alte grupe de vârstă sau genuri. În al doilea rând, datele colectate prin auto-raportare pot fi influențate de subiectivitate. De asemenea, variabile externe, precum mediul familial sau influența socială, nu au fost incluse în analiză, deși ar putea avea un impact semnificativ asupra comportamentelor alimentare.

În concluzie, rezultatele acestui studiu demonstrează că adolescentele cu stimă de sine scăzută și anxietate înaltă au o probabilitate mai mare de a dezvolta comportamente alimentare nesănătoase. Aceste descoperiri evidențiază importanța intervențiilor psihologice care să sprijine dezvoltarea unei stime de sine sănătoase și să ofere strategii eficiente de gestionare a anxietății, reducând astfel riscul de tulburări alimentare. Stima de sine scăzută și anxietatea ridicată influențează comportamentul alimentar la adolescente, crescând riscul de dezvoltare a unor tulburări alimentare.

BIBLIOGRAPHY

1. ADRIAANSE MA, DE RIDDER DT, EVERS C. Emotional eating: eating when emotional or emotional about eating? *Psychol Health*. 2011 Jan;26(1), pp.23-39. doi: 10.1080/08870440903207627. PMID: 20204980.
2. CASH T. F.& PRUZINSKY, T. Body Image: A Handbook of Theory, Research, and Clinical Practice. *Guilford Pres*, 2002
3. ERIKSON E. H. Identity: Youth and crisis. New York, NY: Norton, 1968.
4. FAIRBURN C.G., COOPER Z., SHAFRAN R. Cognitive behaviour therapy for eating disorders: a "transdiagnostic" theory and treatment. *Behav Res Ther*. 2003 May;41(5), pp.509-28. doi: 10.1016/s0005-7967(02)00088-8. PMID: 12711261.
5. GARAULET, M., CANTERAS, M., MORALES, E., LÓPEZ-GUIMERA, G., SÁNCHEZ-CARRACEDO, D., & CORBALÁN-TUTAU, M. D. Validation of a questionnaire on emotional eating for use in cases of obesity: the Emotional Eater Questionnaire (EEQ). *Nutrición Hospitalaria*, 2012, vol. 27(2), pp. 645-651. doi: 10.1590/S0212-16112012000200043. PMID: 22732995
6. GARNER, D. M., OLMSTED, M. P., BOHR, Y., & GARFINKEL, P. E. The Eating Attitudes Test: Psychometric features and clinical correlates. *Psychological Medicine*, 1982, 12(4), pp.871-878. https://doi.org/10.1017/S0033291700049163. ISSN 0033-2917
7. GRABE S. WARD L.M. & HYDE J.S. The role of the media in body image concerns among women: A meta-analysis of experimental and correlational studies. *Psychological Bulletin, 134*(3), 2008, pp 460–476. https://doi.org/10.1037/0033-2909.134.3.460

8. GODART N.T., FLAMENT M.F., PERDEREAU F., JEAMMEET P. Comorbidity between eating disorders and anxiety disorders: a review. *Int J Eat Disord*. 2002 Nov;32(3):253-70. doi: 10.1002/eat.10096. PMID: 12210640.

9. GOLDSCHMIDT A.B., ASPEN V.P., SINTON M.M., TANOFSKY-KRAFF M., WILFLEY D.E. Disordered eating attitudes and behaviors in overweight youth. *Obesity (Silver Spring*). 2008 Feb;16(2), pp.257-64. doi: 10.1038/oby.2007.48. PMID: 18239631.

10. GOOSSENS L., BRAET C., VAN VLIERBERGHE L., MELS S. Loss of control over eating in overweight youngsters: the role of anxiety, depression and emotional eating. *Eur Eat Disord Rev.* 2009 Jan;17(1), pp.68-78. doi: 10.1002/erv.892. PMID: 18729132.

11. HEATHERTON T.F. & BAUMEISTER R.F.eister, R. F. (1991). Binge eating as escape from self-awareness. *Psychological Bulletin, 110*(1),pp. 86–108. https://doi.org/10.1037/0033-2909.110.1.86

12. KELES B., MCCRAE N. & GREALISH A. A systematic review: The influence of social media on depression, anxiety and psychological distress in adolescents. *International Journal of Adolescence and Youth, 25*(1), 2020, pp 79–93, https://doi.org/10.1080/02673843.2019.1590851

13. MACHT M. How emotions affect eating: A five-way model. Appetite, 50(1), 2008, pp. 1-11. ISSN 0195-6663, https://doi.org/10.1016/j.appet.2007.07.002

14. MARCIA J. E. The ego identity status approach to ego identity. In J. Kroger (Ed.), Discussions on ego identity. Mahwah, NJ: Erlbaum,1993, https://doi.org/10.1007/978-1-4613-8330-7_1

15. POLIVY J., HERMAN C.P. Causes of eating disorders. *Annu Rev Psychol*, 2002, 53, pp 187-213. doi: 10.1146/annurev.psych.53.100901.135103. PMID: 11752484.

16. STEINBERG L. Adolescence (10th ed.). *New York, NY: McGraw-Hill*, 2014.

17. THOMPSON J.K., HEINBERG L.J., ALTABE M. & TANTLEFF-DUNN S. *Exacting beauty: Theory, assessment, and treatment of body image disturbance. American Psychological Association*, 1999, https://doi.org/10.1037/10312-000

18. TIGGEMANN M., SLATER A. NetGirls: the Internet, Facebook, and body image concern in adolescent girls. *Int J Eat Disord*. 2013 Sep;46(6):630-3. doi: 10.1002/eat.22141. Epub 2013 May 25. PMID: 23712456.

19. STICE E., MARTI C.N., DURANT S. Risk factors for onset of eating disorders: evidence of multiple risk pathways from an 8-year prospective study. Behav Res Ther. 2011 Oct;49(10):622-7. doi: 10.1016/j.brat.2011.06.009. Epub 2011 Jun 28. PMID: 21764035; PMCID: PMC4007152.

20. STICE E., SHAW H.E. Role of body dissatisfaction in the onset and maintenance of eating pathology: a synthesis of research findings. *J Psychosom Res*. 2002 Nov;53(5):985-93. doi: 10.1016/s0022-3999(02)00488-9. PMID: 12445588.

21. VEALE D., GLEDHILL L.J., CHRISTODOULOU P., HODSOLL J. Body dysmorphic disorder in different settings: A systematic review and estimated weighted prevalence. *Body Image*. 2016 Sep;18:168-86. doi: 10.1016/j.bodyim.2016.07.003. Epub 2016 Aug 4. PMID: 27498379.

22. VEALE, D., ESHKEVARI, E., KANAKAM, N., ELLISON, N., COSTA, A., & WERNER, T. The Appearance Anxiety Inventory: Validation of a process measure in the treatment of body dysmorphic disorder. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 2014, 42(5), 605-616. https://doi.org/10.1017/S1352465813000556. ISSN: 1352-4658

CHILDHOOD AND TRAUMA IN COMMUNISM - FROM DOCUMENT TO FICTION: "OUR DAILY LIFE", BY SANDA GOLOPENȚIA, AND "GOOD NIGHT, CHILDREN!", BY RADU PAVEL GHEO

Iudit Călinescu
Lecturer, PhD, University of Szeged, Institute of the Romanian language, Bucharest

Abstract: This research proposes an analysis of childhood in communism, in two books that address this theme, "Good night, children!", by Radu Pavel Gheo, and "Our daily life", by Sanda Golopenția. The first is a work of fiction, a novel, and the second is based on documents from the Security archive, that are real, historical facts, that trigger the author's memories of her childhood. Although the books differ in general theme and style, they can be united by a basic idea, enunciated by both authors: beyond historical time, beyond concrete space, beyond the traumas of a social or political context, childhood represents that ideal, special place and time, in which everyone finds themselves, where they could overcome trauma. In both books, childhood is depicted from two points of view, that of the ideal childhood and that of the childhood traversed by a trauma, both filtered through the author's experiences. Sanda Golopenția recalls a childhood in Bucharest in the 1950s, at the beginning of Romanian communism, a gloomy world, full of shortages, but which the presence of parents illuminates, transforms, offering the child moments of delight and joy, in which the reader from any era can identify himself, therefore, a childhood taken towards universality. On the other hand, in the fictional world of Radu Pavel Gheo's novel, we find concrete descriptions of the communist universe of the 1980s, in the border area of Banat, as if the author wants to create an authentic map of the real atmosphere of those times and places, and on this background, the village of Teica, the only one that does not exist in reality, becomes a universal symbol of a happy childhood.

Keywords: childhood, communism, trauma, reality and fiction, memory and recall.

Această lucrare își propune să analizeze aspecte legate de percepția și descrierea copilăriei dintr-o anumită perioadă istorică, epoca comunismului în România, copilăria fiind văzută ca o experiențialitate a autorilor, trecută prin filtrul traumei, pentru a deveni eliberatoare și purificatoare. Punctul de plecare poate fi chiar explicația dată de Radu Pavel Gheo, legată de scopul scrierii acestui roman, acesta, într-un interviu despre romanul său, *Noapte bună, copii!*, afirmând că: „scopul meu a fost să descriu, într-o bucată din carte, copilăria […] Atunci când scrii sau citești despre copilărie, epoca în care ai trăit sau în care trăiesc personajele din carte este mai puțin importantă. Pretențios spus, există niște coordonate comune ale copilăriei, copilul universal, dar dincolo de asta, fie că citești *Amintirile* lui Ion Creangă, fie că citești acum Băjenaru, *Cișmigiu et Comp.,* care e plasat în interbelic și în București, o perioadă și un loc pe care eu nu le cunosc aproape deloc, fie că citești *Medelenii*, citești despre copilărie și, cumva, recunoști lucrurile respective sau retrăiești epoca, sau te trimite iarăși în cea mai frumoasă perioadă pe care o trăiești în viață.”[1].

Deși, pentru Sanda Golopenția, copilăria este asociată cu pierderea tatălui, cu o perioadă traumatizantă a vieții sale, atunci când intervine cu explicații pe marginea notelor de supraveghere și de informare ale Securității, evenimentele descrise de urmăritori declanșează rememorarea unor momente unice în viață, multe aruncate undeva, în uitare, din cauza

[1] George Onofrei, „Interviu cu Radu Pavel Gheo, laureat al Premiului Național de Proză «Ziarul de Iași»: “Sunt un om cu frica de lege destul de bine implantată”, în „Suplimentul de Cultură”, Nr. 316, 28-05-2011, www.suplimentuldecultura.ro/numar/316/, accesat în 24.11.2024.

traumei prin care a trecut, dar care revin acum cu tot farmecul unor locuri, oameni, fapte: „Din teii de pe strada Dr. Lister, care mirosea ca un ceainic uriaș în fiecare primăvară, fratele meu și cu mine culegeam cu seriozitate partea *noastră*. […] Pe stradă trecea dimineţile un vânzător de iaurt. […] Iaurtul se vindea în borcănele albastre din porțelan cu capace de aluminiu, le luam de pe tablaua înțesată și reveneam cu prada răcoroasă în mâini, în timp ce negustorul intona convins și grav ”iauuuuuurt... ia-urt proaspăt” alungând stins silabele pe măsură ce se pierdea înspre Dr. Clunet.”[2]. Copilăria devine astfel, și la Sanda Golopenția, un loc unic, dincolo de timp și spațiu, pe care îl va purta mereu undeva, într-un colț al sufletului: „Un asemenea borcan mi s-a părut că ar trebui să facă parte din zestre mea de emigrant, îl am în preajmă, aici la Providence, Rhode Island, după atâta amar de ani”[3].

Maurice Halbwachs vorbește, în *Memoria colectivă*, despre faptul că, pentru un copil, lumea nu va fi niciodată lipsită de ființe umane, care pot avea influențe pozitive sau negative asupra copilului, la fel cum există momente, în copilărie, care pot transforma universului său definitiv, silindu-l, înainte de vreme, să devină adult[4]. Astfel, percepția copilului asupra lumii se schimbă definitiv, acesta intrând, mai repede decât trebuia, în lumea adulților[5]. Un eveniment traumatic petrecut în copilărie sau adolescență, așa cum apare și în volumele discutate în această lucrare, poate astfel schimba definitiv destinul copilului afectat de acesta. El se maturizează mai repede, începe să vadă viața cu alți ochi, printr-o lentilă mai apropiată de lumea adulților decât de vârsta sa.

Însă evenimentul traumatic nu trece în uitare, nici pentru Sanda Golopenția, nici pentru personajele fictive ale romanului lui Gheo. El rămâne ancorat în memoria lor, datorită faptului că multe evenimente ulterioare din viața lor le vor aminti constant de acesta. În cazul Sandei Golopenția este vorba, în primul rând, de citirea documentelor din arhiva Securității, iar pentru personajele din romanul lui Gheo, o oglindă permanentă a traumei o reprezintă, de exemplu, destinele tragice ale Cristinei și al lui Leo. Revenim aici la memoria colectivă despre care vorbește Halbwachs, care susține că omul, fiind o ființă socială, își va ancora memoria, în permanență, de celelalte persoane cu care intră în contact, de evenimentele istorice și sociale care se petrec în decursul vieții sale, astfel încât memoria sa individuală este mereu influențată de cea socială, colectivă[6].

Paul Ricoeur face o diferență clară între memorie și amintiri: „Memoria este la singular, în calitatea ei de capacitate și de efectuare, amintirile sunt la plural, avem *nişte* amintiri”[7]. Astfel, memoria este importantă pentru că, cu ajutorul ei, individul își poate păstra amintirile. Ricoeur face, în continuare, distincția între memorare și rememorare, ambele având la bază memoria, afirmând că: „În cazul rememorării accentul este pus pe reîntoarcerea, în conștiința trează, a unui eveniment recunoscut a fi avut loc înaintea momentului când acesta declară a-l fi resimțit, perceput, învățat. Marca temporală a ceea ce a avut loc înainte constituie astfel trăsătura distinctivă a rememorării”[8]. Rememorarea înseamnă, astfel, întoarcerea spre trecut, spre un eveniment încheiat. În schimb, memorarea unor evenimente se îndreaptă spre viitor, oferindu-i individului posibilitatea de a aduce mai repede în prezent informațiile dobândite. Ambele fac omul să-și amintească mai ușor evenimentele[9]. Și Sanda Golopenția, și personajele romanului lui Gheo memorează anumite aspecte ale evenimentului traumatic pe care, cu ajutorul rememorării declanșate de

[2] Sanda Golopenţia, *Viaţa noastră cea de toate zilele*, Bucureşti, Editura Curtea Veche, 2009, p. 32-33.
[3] Ibidem, p. 33.
[4] Maurice Halbwachs, *Memoria colectivă*, Iași, Editura Institutul European, 2007, p. 70-71.
[5] Ibidem, p.70.
[6] Ibidem, p. 65.
[7] Paul Ricoeur, *Memoria, istoria, uitarea*, Timișoara, Editura Amarcord, 2001, p. 39.
[8] Ibidem, p. 77.
[9] Ibidem.

documente, oameni, locuri, și-l amintesc apoi, cu ușurință. În acest fel ei reușesc să treacă peste ceea ce Ricoeur numea „memorie împiedicată”[10], reușind să depășească, într-un fel, trauma din trecut, prin rememorarea acesteia în prezent și, astfel, cicatrizarea ei. Ricoeur consideră că „memoria împiedicată” este „*rănită*, chiar *bolnavă*. O dovedesc expresii curente ca traumatism, rană, cicatrice, etc.”[11]. Personajele din romanul lui Gheo, dar și Sanda Golopenția, ca și naraor al propriei istorii, reușesc cumva să treacă peste șocul traumatic prin rememorare și acceptare a traumei în viața de zi cu zi, eliberându-se de aceasta, în același timp.

Cele două cărți discutate în lucrarea de față - Radu Pavel Gheo, *Noapte bună, copii!* și Sanda Golopenția, *Viața noastră cea de toate zilele* - deși diferă ca tematică generală și ca stil (prima este o carte de ficțiune, un roman, iar a doua are la bază documentele din arhiva Securității, deci fapte reale, istorice, care declanșează rememorările autoarei despre perioada copilăriei sale), pot fi unite printr-o idee de bază, enunțată, într-un fel sau altul, de ambii autori: dincolo de timpul istoric, dincolo de spațiul concret, dincolo de traumele unui context social, politic, copilăria reprezintă acel loc și timp ideal, special, în care fiecare se regăsește, care poate învinge traumele, un timp și un spațiu la care ne putem întoarce întotdeauna.

Pentru a demonstra această idee am ales două cărți care zugrăvesc copilăria comunistă în două perioade distincte: *Viața noastră cea de toate zilele*, a Sandei Golopenția, prezintă copilăria din primii ani ai comunismului (1948-1950), iar romanul lui Radu Pavel Gheo, *Noapte bună, copii!*, descrie copilăria din perioada comunistă târzie (1978, 1983, 1986). În ambele cărți, deși sub forme diferite (în prima, prin rememorare directă a amintirilor declanșate de documentele din arhiva Securității, iar în a doua, prin ficționalizarea unor amintiri, mai mult sau mai puțin reale, din viața scriitorului sau prin inventarea unor evenimente), copilăria are două valențe: este un loc și un timp al fericirii, al purității, al naivității, o copilărie idealizată la care autorii se reîntorc cu melancolie și dor, dar este și un loc și un timp al tristeții, al durerii provocate de o experiență traumatizantă, care le va afecta viețile în viitor.

Pentru Sanda Golopenția, acest moment înseamnă data de 16 ianuarie 1949: momentul dispariției tatălui ei. După cum afirmă și Liliana Alexandrescu, într-o recenzie a volumului, „cartea de față își propune să reconstituie, cu respirația ei imediată, "viața de toate zilele" a unei familii: bunică, mamă, frate, soră, în România postbelică, în ultimele luni înainte de arestarea tatălui. Anton Golopenția a fost ridicat de "doi prieteni", de la Biblioteca Academiei unde se ducea zilnic să citească, în 16 ianuarie 1949. Pur și simplu nu s-a mai întors acasă. Șters de pe fața pământului.”[12]. Este un eveniment traumatic, brusc, de neînțeles pentru familie, mai ales pentru fetița de zece ani: „Noi nu știm nimic, ne e luat, dispare, cu servietă, cu palton.”[13]. În schimb, în copilăria ficționalizată, descrisă de Radu Pavel Gheo, trauma intervine mai târziu, spre adolescență, în urma încercării nereușite de trecere frauduloasă a frontierei la sârbi, de către Marius, Cristina și Leo, trei dintre personajele romanului, experiență care va marca definitiv viața personajelor, ducând chiar spre un destin tragic: violul Cristinei o duce înspre pornografie, în America, iar de acolo, înspre moarte. Nici Marius nu va uita niciodată acel moment întunecat, care îl va marca pentru totdeauna: „Amintirea nopții aceleia s-a înstăpânit în mintea lui Marius aproape secundă cu secundă”[14].

[10] Ibidem, p. 90.
[11] Ibidem.
[12] Liliana Alexandrescu, Pe urmele tatălui - Recenzia cărții "Viața noastră cea de toate zilele" de Sanda Golopenția, în Memoria.ro – „Mărturii”, 2010, https://www.memoria.ro/marturii/perioade_istorice/inceputul_comunismului/pe_urmele_tatalui_-_recenzia_cartii__quote_viata_noastra_cea_de_toate_zilele_quote__de_sanda_golopentia/2068/, accesat în 24.11.2024.
[13] Sanda Golopenția, op. cit., p. 286.
[14] Radu Pavel Gheo, *Noapte bună, copii!*, Iași, Editura Polirom, 2017, p. 153.

Cartea Sandei Golopenția reprezintă „o restituire de excepție, în care documentul și memorialistica se îmbină, mărindu-și reciproc puterea de comunicare, prin contrastul registrelor”[15], afirmă Smaranda Vultur, într-o recenzie a volumului. Într-adevăr, în carte apar numeroase „voci”, care prezintă același eveniment din multiple perspective: urmăritorii (agenții Securității, ofițeri, sau simpli șoferi), Anton Golopenția (în scrisori către familie sau fragmente din ancheta Securității, extrase din volumul *Ultima carte*), soția sa (în scrisori adresate fiicei ei, sau în înregistrările telefonice ale Securității) și, nu în ultimul rând, Sanda Golopenția (vocea care rememorează aspecte ale copilăriei, declanșate de documentele citite de aceasta în arhiva Securității). Volumul este construit, de fapt, în jurul dosarelor de filaj ale Securității, rezultate din urmărirea, timp de 129 de zile (în două intervale, din 1948 și 1949-1950), a lui Anton Golopenția, tatăl autoarei, reputat sociolog, membru și coordonator al echipelor Gusti, funcționar și apoi director al Institutului Central de Statistică, un specialist în geopolitică, un om integru, cu vederi de centru-stânga, un savant cu un simț al responsabilității ieșit din comun[16]. Anton Golopenția e în cele din urmă arestat, în 16 ianuarie 1950, și moare în închisoare, un an și jumătate mai târziu, la numai 42 de ani[17].

Pornind de la notele de supraveghere si informare ale agenților Securității, pe care le editează şi le citeşte, astfel declanșându-se rememorarea unei copilării inocente, naive, pline de mirosuri familiare, de chipuri dragi, în centru având imaginea tatălui, autoarea îşi aminteşte detalii ale vieţii de zi cu zi, pe care le credea uitate și pe care le redă cu un mare talent scriitoricesc. Smaranda Vultur vorbește despre „locuri, oameni, întâlniri, gesturile şi vorbele părinţilor, ritualuri casnice sau sărbătoreşti, chipurile colegelor de clasă, ale prietenelor, ocupaţiile zilnice, locurile de joacă, lecţiile de franceză, lecturile şi filmele copilăriei, fratele, mama, bunica, chipuri văzute în treacăt, altele care revin în ani”[18], toate închipuind „un Bucureşti postbelic (a cărui hartă e trasată de drumurile cotidiene ale celui urmărit), cu repere încă stabile, dar surpate încet, încet, de vremi. Biserica şi piaţa Elefterie, strada dr. Lister, traseul tramvaielor din imediata apropiere, cheiurile Dâmboviţei, Cişmigiul, Calea Victoriei, Calea Plevnei, dar şi locurile mai îndepărtate de locuinţa familiei Golopenţia - lacul Florească, Tei, Fundeni, Herăstrău - sunt actori în această naraţiune pe care o citeşti pe nerăsuflate, ca pe un roman poliţist, în care lucrurile se finalizează însă, tragic”[19].

În romanul lui Radu Pavel Gheo, copilăria din ultimele decenii comuniste este ficționalizată, idealizată, mai ales în descrierea universului idilic al satului bunicilor, un sat inventat - Teicova - dar în jurul căruia se regăsesc reperele geografice, sociale, istorice ale Banatului acelor vremuri: „Cum Marius și Paulică locuiau în Oravița, iar Cristina și Leopold în Timișoara, se întâlneau cu toții doar rareori, în unele duminici sau - mai des și mai mult - în vacanțe, atunci când părinții îi aduceau să stea în sat, la bunici. Satul se numea (se numește încă) Teicova, iar nedeia, adică hramul bisericii, pica pentru teicoveni în zilele de Paște, zile când se adunau acolo toți cei mutați la oraș, iar micul cătun de graniță își tripla temporar populația.”[20]. Radu Pavel Gheo introduce cititorul într-un univers în care acesta se regăsește, mai ales dacă face parte din generația celor care și-au petrecut vacanțele copilăriei comuniste în zona rurală - și nu numai - a Banatului, oferind numeroase detalii, repere geografice, culturale, muzica ascultată atunci (mai ales cea străină, descoperită în topurile muzicale ale

[15] Smaranda Vultur, Cronica unei "arestări anunțate". Recenzia cărții *Viața noastră cea de toate zilele*, de Sanda Golopenția”, din Revista 22, 2010, https://www.memoria.ro/marturii/perioade_istorice/inceputul_comunismului/cronica_unei__quote_arestari_anuntate_quote__dot__recenzia__cartii__quote_viata_noastra_cea_de_toate_zilele_quote__de_sanda_golopentia/2040/, accesat în 23.11.2024.
[16] Ibidem.
[17] Ibidem.
[18] Ibidem.
[19] Ibidem.
[20] Radu Pavel Gheo, op. cit., p. 112.

posturilor de radio sârbești), televiziunile sârbești, îmbrăcămintea, jocurile copilăriei (cum ar fi „Omul Negru", care însă, aici, dobândește o valoare simbolică negativă, anunțând, parcă, tragedia personajelor, răul care va veni și moartea). Criticul Daniel Cristea Enache face o referire la universalitatea copilăriei descrise în roman: „ *Noapte buna, copii!,* în timp ce spunea adio unei vârste, mi-o reamintea: și încă atât de intens încât, deși lumea romanului e una preponderent bănățenească, recunoșteam Militarii și Bucureștii copilăriei la tot pasul."[21].

Însă, pe lângă copilăria universală a copilului comunist, apare în romanul lui Gheo și o copilărie-adolescență gravă, dură, traumatică. Alexandru Călinescu, președintele juriului Premiilor Literare "Ziarul de Iași", susținea, la decernarea pentru romanul lui Gheo, în anul 2011, a Premiului Național de Proză "Ziarul de Iași", că „este romanul unei generații căreia îi aparține și autorul, o generație care a trecut peste mari traume și schimbări și care s-a trezit dupa '89 într-o altă lume. Un roman în care găsim situații șocante, care izbesc cititorul. Autorul are o capacitate deosebită de a prezenta lucruri care țin de zonele tulburi ale individului"[22]. În același ton, accentuând nota gravă, profundă, uneori tulburătoare a romanului, la dezbaterea „Drumul de la publicistică la literatură și înapoi", susținută de Radu Pavel Gheo la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași, în 17 noiembrie 2010, criticul literar Emanuela Ilie afirma că „romanul are capacitatea rară de a-l transforma până și pe cel mai sceptic cititor într-un cititor simpatetic", adăugând că „substanța romanului este tristă, gravă, pe alocuri chiar sumbră."[23]. Cei doi critici accentuează, astfel, latura sumbră a romanului, declanșată de evenimentul traumatic prin care trec personajele, care rupe brusc inocența copilăriei, trecând personajele, de la o zi la alta, într-o lume cinică, meschină, a unei maturități silite.

La aceeași dezbatere, autorul însuși răspunde la întrebarea „Ce se întâmplă când copiii merg la culcare?" printr-o afirmație care lasă deschisă posibilitatea tratării romanului prin prisma traumei care schimbă definitiv destinul personajelor: „Cred că atunci se poate întâmpla orice. Se pot întâmpla lucruri minunate sau lucruri groaznice. E lumea lor, a copiilor, nu ne mai putem amesteca orice s-ar întâmpla, dar se poate întâmpla orice. Adulții nici nu își dau seama, oricum nu văd; noaptea copiilor li se poate întâmpla orice, bine sau rău."[24]. Afirmația autorului poate fi interpretată și ca o posibilă explicație a titlului, care, deși pleacă de la titlul unei celebre emisiuni radio pentru copii, din perioada comunistă, are o conotație negativă, avertizând, cumva, asupra destinului întunecat al personajelor, odată cu ieșirea din copilărie.

Experiențialitatea autorului reprezintă punctul de pornire în orice interpretare a copilăriei din cartea Sandei Golopenția, o copilărie văzută prin ochii unei fetițe de nouă-zece ani, însă filtrată prin amintirile adultului Sanda Golopenția, care își amintește frânturi uitate din trecut, rememorate și declanșate, ca de o madelenă otrăvită, de notele informative și de supraveghere găsite în arhivele Securității. Pornind de la o notă de supraveghere din data de 16 aprilie 1948, „după 10 minute pleacă de aci pe jos și merge citind o carte ce o avea la el la plecarea de acasă"[25], autoarea rememorează și povestește cu duioșie despre obiceiul tatălui ei de a citi în timp ce merge, iar acest lucru declanșează în mintea ei și alte amintiri, legate de ce făceau ei doi, împreună: „Când mergeam împreună pe jos la școală, distracțiile, pe care tata le născocea, nu lipseau. Erau anii în care mâncam mămăligă dimineața, la prânz și seara. […] O duceam la castori și căprioare, în Cișmigiu, nu departe de ieșirea spre Conservator. […]

[21] Daniel Cristea-Enache, „Timpuri noi - O generație (I)", în „Suplimentul de Cultură", Nr. 441, 19-05-2014, www.suplimentuldecultura.ro/numar/441/, accesat în 23.11.2024.
[22] George Onofrei, op. cit.
[23] George Costita, „Ce se întâmplă când copiii merg la culcare...", în „Suplimentul de Cultură", Nr. 291, 20-11-2010, www.suplimentuldecultura.ro/numar/291/, accesat în 24.11.2024.
[24] Ibidem.
[25] Sanda Golopenția, op. cit., p. 37.

Întindeam palma cu mămăligă rece, botul lor o prelua delicat, tata privea."[26]. Se poate simți, din toate aceste amintiri, legătura afectivă puternică dintre cei doi, tată și fiică, puternicul impact pe care tatăl l-a avut asupra fiicei lui, prin tot ceea ce îi spunea, îi arăta, prin plimbările împreună, în care o învăța diverse lucruri despre natură, despre animale, etc. Întregul univers al copilăriei autoarei se învârte în jurul figurii tatălui. Tocmai de aceea, momentul pierderii lui reprezintă o traumă cumplită, care îi zgâlțâie din temelii lumea, o forțează să devină matură înainte de vreme, o traumă peste care se luptă să treacă întreaga ei viață.

Dincolo de figura tatălui, descrisă cu melancolie și dragoste, Sanda Golopenția reconstruiește, prin comentariile ei la notele de supraveghere și de informare, un întreg univers al copilăriei din primii ani ai comunismului, într-un București care încă se reface după ororile războiului și în care schimbările sociale aduc multă neliniște și spaimă în rândurile adulților. Însă pentru copilul Sanda Golopenția, lucrurile erau mult mai simple. Ele se învârteau în jurul sentimentelor de dragoste nutrite pentru familia ei, în jurul obiectelor dragi, al oamenilor cunoscuți, al locurilor familiare: „Aleile parcului dintre ANEF și Facultatea de Drept erau acoperite cu pietriș multicolor în nuanțe delicate, care scrâșnea sub picior și îngreuna pășitul. […] Eu alergam, prin iarbă după flori, prin tufărișuri, să rup ramuri de gutui japonez sau să găsesc crengi pe care înfloriseră melci în zilele de după ploaie"[27]; „Aveam o prietenă pe Lister, puțin după cizmăria de la nr. 12, la care mergeam să mă dau în leagăn"[28]; „Ca și mine, Dănuț merge la școală la Sf. Elefterie. […] Curtea școlii e mare, nu rezistă în ea decât câteva tufe de liliac prăfuit […] La colțul străzii poposește un vânzător de acadele."[29].

Peste tot, apare figura tatălui, care devine un erou în ochii copilului, reușind să se descurce în acele timpuri atât de grele: „Geniul procurării celor necesare tata îl dezvoltase treptat până la săvârșirea de mici miracole. În anii aceia de lipsuri, o plimbare la lacuri îl făcea să revină cu pește și raci, una la pădure cu ghiocei răsădiți în blide minuscule. […] Când nu era vreme de cumpărături importante, tata reușea să descopere, în 10-15 minute, ceva bun de adus acasă: halva, castane, lămâi."[30]. Tatăl - centrul universului copilului - este punctul de sprijin, mai presus decât oricine altcineva: „Plimbările la pădure, cu tata le-am făcut și cu nimeni altul"[31].

Experiența copilăriei nu poate fi redată fără amintirea unor momente importante petrecute cu toată familia, cum ar fi Paștele, descris în „Penultimul Pași împreună", într-o notă de melancolie care, parcă, prevestește tragedia viitoare: „Vor fi fost, ca de obicei, cozonaci și ouă vopsite. […] Cum a fost penultimul nostru Paște împreună? Ne-am plimbat, aflu, cu tata de pe la 11 dimineața până pe la 1 și jumătate. Am zăbovit în Grădina Botanică. Locul nostru preferat era o zonă mai sălbatică a grădinii […] Am prânzit apoi cu toții. Tata a ieșit la un moment dat în balconul nostru îngust și lung […] Statul pe balcon va fi fost un mod de a se sustrage pentru un răstimp zgomotului pe care îl făceam noi copiii. […] Sau, cine știe, se uita la filatori, care se uitau la el."[32]. Se remarcă faptul că unele amintiri îi sunt declanșate nu doar de dosarele Securității, ci și de povestirile unor membri ai familiei („aflu"), care păstrează în altă manieră unele amintiri care, pentru autoare, s-au pierdut în timp.

[26] Ibidem, p. 38.
[27] Ibidem, p. 58.
[28] Ibidem, p. 103.
[29] Ibidem, p. 104.
[30] Ibidem, p. 41
[31] Ibidem, p. 44.
[32] Ibidem, p. 56-57.

Smaranda Vultur vorbește, în „Viaţă cotidiană şi supraveghere în anii 1970-1980. Dosarele de urmărire individuală ca resursă memorială", despre repertoriul variat al emoţiilor care îl încearcă pe cel care şi-a văzut dosarul de la Securitate – corecţiile pe care trebuie să le aducă propriului trecut, raţionalizările pe care le face uneori, transformându-se el însuşi în detectiv pentru a da faptelor o oarecare coerenţă – pune în mişcare un eşafodaj de argumente care ne familiarizează trepat cu grila de valori cu care operează cel în cauză, dar şi cu felul cum societatea în care a trăit l-a modelat[33]. Astfel se poate explica puternica încărcătură emoțională și tensiunea care traversează paginile volumului Sandei Golopenția. Cartea a fost scrisă în urma citirii dosarelor de urmărire ale tatălui ei, iar tot ceea ce a citit în aceste dosare i-a dezvăluit nu doar o lume uitată a copilăriei, ci și trauma prin care a trecut în acei ani, prin pierderea inexplicabilă a tatălui, în urma unor evenimente pe care abia acum a reușit să le înțeleagă.

Tot Smaranda Vultur, în același studiu, susține că „o breşă în acest sistem alienant este creată uneori chiar de notele unor informatori, care conţin relatări extrem de concrete despre viaţa celui urmărit: ne permit să reconstituim ocupaţiile sale zilnice, cu micile şi marile ei evenimente"[34]. Acest lucru i-a permis Sandei Golopenția să rememoreze o întreagă lume a copilăriei pierdute, în Bucureștiul anilor 1948-1950, creându-se astfel un traseu ciudat al memoriei, de la notele oficiale ale agenților Securității, adică de la fapte istorice, la descrierile încărcate de memorie afectivă, de sentimente puternice, ale autoarei - care nu poate fi decât subiectivă - prin redeșteptarea propriilor amintiri, îngropate până atunci în uitare, ale unei copilării inocente, în care figura tatălui face ca totul să fie plin de culoare.

Alte figuri importante pentru copilul Sanda Golopenția, deși descrise mai puțin în carte, sunt mama și bunica, cele două figuri feminine care vor rămâne în viața ei și după dispariția tatălui. Ceea ce declanșează amintirea este o notă de supraveghere a lui Anton Golopenția, din data de 3 mai 1948: „La ora 11,45 vine la el soția lui împreună cu o individă de statură mică, părul alb, etate 60-65 ani, cu ochelari, îmbrăcată în negru și împreună stau de vorbă 10 minute, după care se despart."[35]. Limbajul sec, neutru, cu conotația negativă pe care i-o dă veșnica bănuială a urmăritorilor că persoanele cu care Anton Golopenția intră în contact sunt suspecte, este transformat de Sanda Golopenția într-o confesiune încărcată emoțional, în care își descrie mama și bunica pe un ton melancolic, din care reies sentimente puternice de dragoste, dar și de tristețe: „Doamna în negru cu ochelari era bunica. […] Gătea, spăla, ne tricota pulovere din altele, vechi, ale tatei, pe care le deșira la infinit, înnodând pe tăcute fir de fir ore la rând. […] De sărbători, bunica mă lua și mergeam la catedrala Sfântul Iosif la slujbă. Povestea uneori, cu haz, despre cum veniseră hoții și le furaseră puținul pe care îl aveau, ea și copiii, la Timișoara. […] Bunica putea face de mâncare pentru noi toți din nimic. […] Când ne făcea clătite, fratele meu și cu mine le înghițeam neînduplecat, pe măsură ce ea le așeza pe farfurie; farfuria rămânea mereu goală și bunica se necăjea copilărește."[36]. Bunica pare desprinsă dintr-o altă lume, lumea Banatului de odinioară, a comunității germane care își respecta cu sfințenie tradițiile, valorile, sărbătorile. Este o figură blândă, reconfortantă în ochii copiilor, cea care le face bunătăți și le spune povești de odinioară, din timpuri ieșite în afara istoriei, devenite magice, dintr-un Banat de pe alt tărâm.

Mama, deși un pilon puternic al copilăriei autoarei, este descrisă destul de puțin în carte, accentul căzând pe figura tatălui, iar, în descrierile Sandei Golopenția, mama apare

[33] Smaranda Vultur, „Viaţă cotidiană şi supraveghere în anii 1970-1980. Dosarele de urmărire individuală ca resursă memorială", în *Represiune și control social în România comunistă*, Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, Volumele V-VI, 2010-2011, Iași, Editura Polirom, 2011, p. 354.
[34] Ibidem, p. 359.
[35] Sanda Golopenția, op. cit., p. 57.
[36] Ibidem, p. 59-61.

înconjurată de o permanentă aură de tristețe, ca și cum ducea pe umeri toată povara lumii. Copiii se simt apropiați de bunică, cea care le oferea lucrurile concrete, materiale, de care aveau nevoie și care îi purta într-o lume ireală, dar plină de magie, prin poveștile sale, însă mama reprezintă farul care le luminează drumul spre cunoaștere: „Când nu știam ceva o întrebam pe mama. Ea era pe atunci și a rămas enciclopedia noastră bucuroasă."[37]. Mama este cea care pleca dimineața la școală, iar la întoarcere făcea lecțiile cu ei, le urmărea progresul școlar, îi certa, dacă era nevoie, dar este și cea care le deschide ochii asupra lumii vrăjite a cărților: „În primele două clase, mama mă urmărise atent, cu ochi cărora nu le scăpa niciodată nimic: se uita la lecțiile pe care le scrisesem, îmi cerea să le transcriu când nu eram mulțumită, îmi arăta cum să desenez tuberculi sau fluturi. […] În anii aceia fără radio și televizor, mama a fost însă, mai cu seamă, vocea de fond care ne chema în larg, spre cărți, citindu-ne cum numai ea știa să o facă. […] Am adormit de multe ori ascultând, citite de ea, basmele lui Ispirescu sau pe cele ale fraților Grimm, pe care le știam, la un moment dat, pe dinafară."[38]. Figura mamei devine astfel, alături de cea a tatălui, centrul universului copilului Sanda Golopenția.

În romanul *Noapte bună, copii!*, Radu Pavel Gheo construiește o lume idilică a satului bănățean de graniță, în care universul copilăriei ideale, inocente, plină de bucurie, joacă, puritate, transcede granițele timpului și spațiului, situându-se într-o universalitate pe care doar ficțiunea o poate construi. Ceea ce reprezintă satul pentru cei trei copii, Marius, Paulică și Cristina, iar mai apoi, Leo, este descris cu exactitate de autor, ca și cum, tot ceea ce simte acesta față de satul copilăriei sale sau față de proiecția unui sat imaginar, ideal, al copilăriei, poate fi rezumat la sentimentele și gândurile celor trei personaje: „Dacă i-ai fi întrebat pe Paulică, Marius ori Cristina despre Teicova, ți-ar fi spus simplu că e satul bunicilor, locul unde copilăriseră și unde își făceau de-acum o parte din vacanțe. Iar dacă insistai și voiai să afli mai multe, și vreunul dintre ei - sau alții asemenea lor - s-ar fi decis să dea drumul șuvoiului cu amintiri de acolo, atunci ai fi aflat că Teicova e satul cel mai frumos din lume"[39]. Teicova devine astfel prototipul satului copilăriei ideale, care „avea de toate", avea o frumusețe aparte, „livezi cu meri și pruni", spații întinse în care copiii puteau fi copii: „curți și străzi pe care să te joci, dealuri pe care să hălăduiești și unde să-ți faci adăposturi, cireși din care să furi cireșe, grădini în care să cauți porumb crud, pe care apoi să-l prăjești, un râu în care să te scalzi, locuri părăsite în care să te joci, soare, mult soare, și aproape nicio grijă"[40]. Este un univers al copilăriei magice, idilice, universale, pe care îl putem regăsi în „Amintirile" lui Creangă, dar și în amintirile noastre.

În Teicova, satul de graniță, de lângă Oravița, copiii se simt protejați, într-o lume a lor, în care figurile calde ale bunicilor devin stâlpii lor protectori. În capitolul „Paul, 1983", satul Teicova prinde viață, iar bunica reprezintă singura legătură reală cu lumea adulților. Exprimându-se în dulcele grai bănățean, care te duce cu gândul la timpuri imemoriale, bunica este descrisă de autor cu căldură și melancolie, devenind acea bunică ideală pe care orice copil și-ar dori să o aibe: „femeia aceea micuță și sfrijită, de vreo șaizeci de ani, îmbrăcată cu o sumnă și o bluză ce fuseseră odinioară negre, dar acum, după ani de purtat, deveniseră de un cenușiu spălăcit. Bunica avea pe cap și un batic de aceeași culoare, fără de care Paulică nu-și amintea s-o fi văzut decât înainte de culcare, batic identic cu cele pe care le purtau, chiar și în toiul vipiei de vară, toate bătrânele din sat."[41]. Bunica, alături de toate bătrânele satului, face parte dintr-o lume desprinsă parcă din poveștile copilăriei, o lume în care orice cititor care a avut bunici la țară se poate regăsi. „Buni" și „taicu" devin, pentru Paulică,

[37] Ibidem, p. 64.
[38] Ibidem, p.63.
[39] Radu Pavel Gheo, op. cit., p. 214-215.
[40] Ibidem, p. 215.
[41] Ibidem, p. 202.

părinții de vacanță, simboluri ale acelui loc al copilăriei în care se întoarce de fiecare dată, la fel ca și prietenii săi, pentru a trăi aventurile vacanțelor: „astfel cei trei crescuseră toți în casele și brațele bunicilor”[42].

Este descrisă cu mare acuratețe, în acest capitol, scena în care cei trei prieteni, Paulică, Marius și Cristina, se întâlnesc, ca în fiecare duminică, pentru a asculta la vechiul radio Electronica cu lămpi (pe care îl porecliseră „Grăsunul”), emisiunea „Top 20 internațional” a postului de radio iugoslav, Sudio B. „Taicu”, bunicul lui Paulică, avea o încăpere lângă casă, în care ținea din când în când (când îi permiteau autoritățile comuniste) un birt, pe care femeile din Teicova îl denumiseră „Casa beților”. În acea cameră răcoroasă se întâlneau cei trei prieteni, nu doar pentru a asculta muzică, ci și pentru a povesti sau a se juca. Contactul cu civilizația occidentală este făcut prin intermediul muzicii, iar restul reprezintă imaginația celor trei, care construiesc o întreagă lume în spatele fiecărei piese muzicale. „Occidentul” devine, pentru ei, o lume imaginară, magică, o lume plină de secrete, în care își proiectează toate visele și imaginile create de imaginația lor debordantă.

Însă, atracția acelui univers imaginar, mai bun, mai interesant, mai altfel decât cel în care trăiau copiii, este de fapt și punctul de pornire al aventurii care va duce la evenimentul traumatic ce le va schimba destinele pentru totdeauna. Dorința de a evada în acel Occident pe care doar îl palpau, căruia îi ascultau muzica și îi admirau „diferitul”, îi face să încerce să ajungă acolo cu orice preț, riscându-și chiar viața, pentu că acest Occident devine un simbol al Libertății. Scena în care încearcă să fugă peste granță și sunt prinși de grăniceri este descrisă, într-o cu totul altă tonalitate, cinică și sumbră, ca și cum o cameră de filmat creează o scenă dură dintr-un film, în capitolul „Marius, 1986”. Este intersantă asocierea permanentă a lui Marius, direct participant la încercarea de evadare, cu evenimentul traumatic în sine, în timp ce Paul, care nu a fost cu ei, este mereu asociat, în ceea ce privește anii copilăriei și adolescenței, cu acea lume idilică, frumoasă, cu o zonă a copilăriei autentice.

În concluzie, în ambele cărți copilăria apare în două ipostaze, cea a copilăriei ideale și ce a copilăriei străbătută de o traumă, ambele filtrate prin experiențialitatea autorului. Sanda Golopența rememorează o copilărie a Bucureștiului anilor 50', la începuturile comunismului românesc, o lume sumbră, plină de lipsuri, dar pe care prezența părinților o luminează, o transformă, oferind copilului momente de încântare și de bucurie, în care cititorul din orice epocă se regăsește, deci o copilărie dusă spre universalitate. În același timp, trauma datorată dispariției bruște și inexplicabile a tatălui, face ca rememorarea să aibă un permanent substrat de tristețe, o resemnare plină de amărăciune, în care se simte faptul că autoarea nu a uitat și nu a iertat crima lipsită de sens pe care comunismul a făcut-o familiei sale. Însă, prin chiar rememorarea acelor evenimente traumatice, autoarea începe deja procesul de vindecare, de exorcizare a traumei, încercând să o depășească și să aducă la lumină, din trecut, figura tatălui ei și a anilor fericiți, petrecuți împreună. Deși se bazează pe fapte istorice, pe documente reale, pe înregistrări telefonice sau scrisori, din perspectiva comentariilor autoarei, cartea trece înspre granița ficționalului, fiind o mărturie plină de sensibilitate a autoarei, în care aceasta descrie, cu un adevărat talent scriitoricesc, lumea Bucureștiului acelor timpuri, prin ochii unui copil. Din această perspectivă, copilăria pare și aici că transcede limitele spațiului și timpului istoric, tinzând înspre universalitate, iar descrierea ei devine un factor eliberator pentru autoare, din perspectiva traumei.

Pe de altă parte, în lumea ficțională a romanului lui Radu Pavel Gheo, întâlnim descrieri concrete ale universului comunist din anii 80', în zona de graniță a Banatului, legăturile cu Occidentul realizate prin intermediul Iugoslaviei, ca și cum autorul dorește să realizeze o hartă autentică a atmosferei reale a acelor timpuri și locuri, iar pe acest fundal, satul Teica, singurul care nu există în realitate, devine un simbol universal al copilăriei

[42] Ibidem, p. 216.

fericite. Nici măcar evenimentul traumatic nu reușește să facă personajele să-și schimbe percepția asupra satului copilăriei, locul în care, ca și adulți, își doresc să se reîntoarcă, o reîntoarcere simbolică, de fapt, prin care încearcă să regăsească inocența și bucuria unei copilării demult pierdute. Copilăria descrisă de Radu Pavel Gheo transcede trauma, la fel cum transcede spațiul real și timpul istoric, situându-ne undeva, într-o copilărie ideală, ficțională, dar atât de realist descrisă de autor prin ochii personajelor-copil, încât ne regăsim în ea, ca cititori, ca și când ne-am afunda în propria noastră copilărie, trăită, la un moment dat, undeva.

BIBLIOGRAPHY

Alexandrescu, Liliana, „Pe urmele tatălui - Recenzia cărții *Viața noastră cea de toate zilele*, de Sanda Golopenția", în Memoria.ro – „Mărturii", 2010, https://www.memoria.ro/marturii/perioade_istorice/inceputul_comunismului/pe_urmele_tatalui__recenzia_cartii__quote_viata_noastra_cea_de_toate_zilele_quote__de_sanda_golopentia/2068/.

Costita, George, „Ce se întâmplă când copiii merg la culcare...", în „Suplimentul de Cultură", Nr. 291, 20-11-2010, www.suplimentuldecultura.ro.

Cristea-Enache, Daniel, „Timpuri noi - O generatie (I)", în „Suplimentul de Cultură", Nr. 441, 19-05-2014, www.suplimentuldecultura.ro.

Golopenţia, Sanda, *Viaţa noastră cea de toate zilele*, Bucureşti, Editura Curtea Veche, 2009.

Gheo, Radu Pavel, *Noapte bună, copii!*, Iași, Editura Polirom, 2017.

Halbwachs, Maurice, *Memoria colectivă*, Iași, Editura Institutul European, 2007.

Onofrei, George, „Interviu cu Radu Pavel Gheo, laureat al Premiului Național de Proză «Ziarul de Iași»: "Sunt un om cu frica de lege destul de bine implantată", în „Suplimentul de Cultură", Nr. 316, 28-05-2011, www.suplimentuldecultura.ro.

Ricoeur, Paul, *Memoria, istoria, uitarea*, Timișoara, Editura Amarcord, 2001.

Vultur, Smaranda, „Cronica unei «arestări anunțate». Recenzia cărții *Viața noastră cea de toate zilele*, de Sanda Golopenția", din „Revista 22", 2010, https://www.memoria.ro/marturii/perioade_istorice/inceputul_comunismului/cronica_unei__quote_arestari_anuntate_quote__dot__recenzia__cartii__quote_viata_noastra_cea_de_toate_zilele_quote__de_sanda_golopentia/2040/.

Vultur, Smaranda, „Viaţă cotidiană şi supraveghere în anii 1970‑1980. Dosarele de urmărire individuală ca resursă memorială", în *Represiune și control social în România comunistă*, Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, Volumele V‑VI, 2010‑2011, Iași, Editura Polirom, 2011.

SHORT HISTORY OF THE DETECTIVE NOVELS

Iulian Băicuş
Lecturer, PhD, University of Bucharest

Abstract: In this critical essay I have been trying to focus on an introduction in crime theory, namely in the birth of policier, the detective novel, starting with the novel of mystery and ending with le roman noir, last but not least it is focused on the birth of a new hero, the detective, the new chevalier. I have been trying to define the first attempts to give a definition of the detective novels, starting from le degree zero de l' ecriture, as once Roland Barthes put it.

Keywords: crime theory, whodunnit, detective novel, poetics, Agatha Christie

Poate părea ciudat dar romanul polițist european nu se naște din neant, nu este produsul unei generații spontanee de autori ci apare, în urma unui proces destul de îndelungat de gestație, criticii literari din străinătate sau chiar comentatorii români îi caută rădăcinile prin zona romanului de mistere sau de aventuri scrise de Alexandre Dumas tatăl, vezi campania de răzbunare inițiată de Contele de Monte Cristo, după ce reușește să evedeze din celebrul castel d'If din romanul omonim, sau de personaje din romanele de mistere scrise de Paul Feval sau Eugene Sue, sau de ce nu de romanul foileton al lui Ponson du Teraill, **Rocambole**[1], unii critici francezi văd chiar în romanul lui Victor Hugo, **Mizerabilii**[2], de la scrierea căruia au trecut, iată, în anul 2012, exact 150 de ani, o tramă polițită, căci fanaticul polițist Javert nu va renunța niciodată la ideea de a-l prinde și a-l deferi Justiției pe eroul principal, fostul ocnaș Jean Valjean, prigonit fără milă de polițist doar pentru că furase o pâine. Javert va introduce în literatură tipul detectivului bun, al cavalerului fără trudă și fără prihană care își devotează întreaga viață prinderii unui infractor, considerat de el un pericol social. Antonio Gramsci îl consideră doar un tip literar relevant sub raportul psihologiei populare dar destul de șters sub aspect literar, mai mult o convenție decît un personaj. Un exemplu la fel de valoros poate fi considerat romanul lui Jules Verne, un exemplu fiind detectivul Fix din romanul **Ocolul pământului în jurul lumii în 80 de zile**[3]**,** care îl urmărește în călătoria sa pe gentlemanul englez Phileas Phog, destul de șters ca personalitate, în acest personaj Jules Verne a topit cam toate stereotipiile pe care francezii le atribuie vecinilor de peste Canalul Mînecii, punctualitatea, umorul negru, cavalerismul, etc. dar și în alte romane ale sale cum ar fi **O tragedie în Livonia**[4], în care un funcționar al unei bănci este ucis în timpul unui transport iar banii sunt furați, iar suspectul principal, profesorul Dimitri Nicolef, va reuși în cele din urmă să-și dovedească nevinovăția, de altfel structura este similară celei a romanului polițist din Epoca de Aur, crima are loc în spațiul închis al unui han dintr-o regiune îndepărtată a Rusiei, în Siberia, adică în Livonia, iar autorul crimei, pe numele său Krov, se va confesa înainte de moarte, eliberîndu-l astfel pe Nikolev de pata de pe biografie, acesta fiind complet reabilitat. Una din scrierile într-un „spațiu închis", care propune o anchetă foarte asemănătoare celei din romanele polițiste, a fost imaginată de Jules Verne, a cărei enigmă este şi decriptată în „*Un drame en Livonie*". Enigma în spaţiu închis se rezumă la descifrarea misterului unei crime ce se petrece la Hanul Crucea Ruptă, numele fiind simbolic. O situație similară poate fi cea din

[1] Ponson du Teraille, Rocambole, traducere de, București, Editura Minerva, BPT, 1973
[2] Victor Hugo, *Mizerabil*i, traducere de Lucia Demetrius și Tudor Măinescu, Note de N.N.Condeeascu, prefață de Angela Ion, București, Editura Univers, 1985, 3 volume
[3] Jules Verne, *Ocolul pământului în 80 de zile*, traducere de Radu Tudoran, București, Editura Ion Creangă, 1971
[4] Jules Verne, *O tragedie în Livonia*, traducere de C.Starcu, București, Editura ErcPress, 2011

nuvela lui Ioan Slavici, **Moara cu noroc**[5], în care răufăcătorul, Lică Sămădăul, seamănă cu un bad guy din westernul american, iar comparația îi aparține criticului literar G.Călinescu. Doi călători poposesc la acest han în urma avarierii maşinii, care urma să îi ducă la banca din Johansen, pentru returnarea unei sume de bani, aşa cum reiese din spusele unuia dintre cei doi călători. Călătorului cel vorbăreţ, care se dovedeşte a fi casierul Poch, i se găseşte corpul neînsufleţit, a doua zi, în încăperea ermetic închisă şi zăvorâtă pe dinăuntru, iar banii par a fi dispăruţi. Hanul a fost de asemenea închis, pe timpul nopţii, singurele persoane fiind hangiul şi cei doi călători. Situaţia se complică, atunci când se descoperă, că, de fapt, în han se mai afla un suspect, profesorul Dimitri Nicolev, care a eliberat camera în zorii zilei, ba mai mult în camera lui a fost găsită o bancnotă pătată de sânge. Ineditul soluționării cazului vine, când pe patul de moarte, hangiul Knoff se confesează preotului şi afirmă că el l-a omorât pe casierul Poch şi a plasat toate indiciile în aşa fel încît să pară o crimă perfectă.

În lista de nume care alcătuiesc o celebră filieră franceză a romanului polițist ar putea intra și alți autori, întemeietorul speciei franceze fiind considerat chiar Émile Gaboriau[6], care, în **Domnul Lecocq** a adus în prim plan două figuri mari ale prozei polițiste din Hexagon, și anume pe polițistul profesionist, abil, ingenios și extrem de perseverent, dar și pe detectivul amator, reprezentat în roman de moș Tabaret, gata să-i dea o mînă de ajutor lui Lecoq. Eroul principal al cărții fusese creat încă dintr-un alt roman publicat în anul 1866, cu trei ani mai devreme de la apariția lui **Monsieur Lecocq**, și eroul îi fusese inpirat de lectura memoriiilor unui inspector din Poliția franceză, Jean Francois Vidocq. Francezii sunt foarte mîndri de al lor detectiv, intrat într-un con de umbră relativă după ce Arthur Conan Doyle l-a creat pe Sherlock Holmes, recent ei adaptat memoriile contrafactuale ale comisarului Vidocq, care îmbină ficțiunea și realitatea, pentru marele ecran, rolul principal fiind interpretat de marele actor francez Gerard Depardieu. De altfel cariera lui Vidocq a debutat cu cea de răufăcător, acesta fiind, inițial, un abil falsificator de bancnote, un *faux monnayeur*, dar a fost condamnat la închisoare și a evadat de nenumărate ori. În 1812 a schimbat tabăra intrînd în poliția lui Napoleon și a condus o echipă specială, formată din 15 polițiști, cu ajutorul cărora a reușit să opereze multe arestări absolut magnifice. După ce a fost concediat a încercat să-și creeze o agenție de detectivi particulari, fără mare succes, a murit în 1857 lăsînd în urmă o carte de memorii care conține destul de multe exagerări, scrisă în colaborare cu altcineva. Un alt erou foarte popular în Franța este Fantomas, eroul a cîtorva zeci de cărți și povestiri scrise între anii 1911-1963 de doi autori francezi, Marcel Allain și Pierre Souvestre, care au scris și scenariul celor trei filme de lung metraj, în care rolurile principale sunt interpretate de actorul de comedie Louis de Funes și de actorul dramatic Jean Marais, și care s-au bucurat de un mare succes de public și la noi, dar și în SUA, Japonia sau Europa de Vest. Fantomas este o versiune franceză a lui James Bond, un superspion dotat cu tot felul de gadgeturi, de mașini cu performanțe extradordinare, capabile să se transforme în submersibile, și care este întotdeauna prezentat ca un devotat servitor al Majestății sale, Regina Angliei. Romanele de spionaj și cele polițiste au început să se hibridizeze cam în epoca în care Graham Green, un fost ofițer de informații din Intelligence Service a scris primele cărți, adică după finele celui de-al Doilea Război Mondial, de altfel azi acest nou tip de literatură polițistă și de spionaj domină piața de profil, alături de thriller sau de romanul polițist clasic, de tip whodunit, care a intrat într-o semi penumbră, în ciuda miilor de detectivi noi care apar în fiecare an, dintre care unii chiar celebri, vezi seria de romane ale lui Andrea Camillari cu comisarul Montalbano, de fapt azi romanul polițist nu poate suprvaiețui fără acest vehicul absolut extraordinar al informației din lumea modernă, televiziune, cam din epoca primelor seriale polițiste, de pe vremea Sfîntului interpretat de actorul Roger Moore aceste două invenții s-au

[5] Ioan Slavici, Moara cu noroc, București, Editura Herra, 2009
[6] Emile Gaboriau, **Domnul Lecocq**, traducere de Rodica Chiriacescu, București, Editura Univers, 1986

combinat ca să dea naștere unei industrii extrem de prospere care încasează cîteva zeci de mii de miliarde de euro din aceste seriale, redifuzate la nesfîrșit pe toate canalele de televiziune, fie ele publice, fie doar comerciale.

În literatura engleză primele rădăcini ale acestui tip de roman stau mai ales în zona romanului realist, poate nu-i deloc o întîmplare că ultimul roman neterminat al lui Charles Dickens, **Misterul lui Edwin Drood**[7], este unul care se învîrte în jurul unei crime. Pentru că scriitorul nu a apucat să mai scrie sfîrșitul cărții, identitatea criminalului nu ne este dezvăluită, sunt mai multe ipoteze în joc, o situație similară putem întîlni și în literatura română unde povestirea cu tentă fantastică dar și polițistă a lui Mateiu Caragiale[8], **Sub pecetea tainei,** nemai fiind deloc finalizată, astfel încît cele trei fragmente nu reușesc să transmită întregul mister rocambolesc pe care autorul își dorea să-l construiască la umbra Centrului Vechi al Bucureștiului, cam în zona celebrului Han al lui Manuc, Carul cu Bere și pe străzile adiacente, la **Carul cu bere** presupusa criminală Masinca își sorbea liniștită berea la halbă și își mînca tacticoasă cîrnații, sub privirile îngrijorate ale conului Rache..

Personal nu prea am o prea mare încredere în continuări, mai ales cînd acestea pornesc de la cărți rămase printr-o fatalitate neîncheiate de autorul inițial. S-a făcut mare tam-tam cînd o autoare americană destul de obscură s-a chinuit să continue romanul lui Margareth Mitchell, **Pe aripile vântului**, iar la noi cineva și-a făcut mâna scriind volumul al doilea din romanul **Delirul**, fără să atingă cota de excelență a lui Marin Preda, circula un zvon că acesta ar fi scris deja romanul și că nu ar fi exclus ca manuscrisul să-i fi fost confiscat de Securitate, zvon neconfirmat deocamdată. Sau este cazul celebrului roman nefinalizat al lui Mateiu Caragiale, **Sub pecetea tainei**, continuat de Radu Albala, dar cum ar fi putut atinge acesta priceperea în a mînui stilul poleit al limbii române, mă rog, unii au văzut în cartea lui Albala un mare succes, alții un mare eșec, nu mă pot pronunța deocamdată nu mi-a căzut în mîini și nu am citit-o. Cristian Teodorescu a scris un roman care se numește **Tainele inimii**, dar care nu-i o continuare la romanul balzacian al lui Mihail Kogălniceanu ci o carte diferită, un fel de roman alcătuit din mai multe capitole sau povestiri, cum se întîmplă și-n ultima sa carte, **Medgidia**, unde poveștile au și o pronunțată tentă autobiografică. Dar cum ne apropiem de subiect, de zona polițistului, de literatura whodunit voi intra în subiect ca să împușc doi iepuri dintr-o singură lovitură, că tot sărbătorim prin muncă, adică prin lecturi diverse bicentenarul lui Charles Dickens, căci alt mod de a-l sărbători nu prea mai există.

Așa cum spuneam, ultimul său roman, scris cam în proporție de două treimi se numește **Misterul lui Edwin Drood,** eu zic că rivalizează cu **Misterul camerei galbene** a lui Leroux sau cu alte romane de la începuturi și este unul din primele romane polițiste din literatura engleză, deși Poe se cam supărase pe el și-i făcuse o groază de observații, din enervările lui rezultînd Auguste C.Dupin, le chevalier, cavalerul Legiunii de Onoare, cavalerul fără tihnă și prihană care în povestirea **Crimele din strada Morgii** va reuși să-l prindă pe criminal, un babuin foarte periculos, de fapt problema esențială a cărții lui Dickens este că nu prea elucidează cine a comis crima. În 2012 a apărut la Londra și la București, căci acum s-a ajuns la situația ca traducerile să fie aproape instantanee, nu mai este nimic de tradus așa că ce apare azi la Paris sau Londra mâine este tradus la București, este posibil ca în cîțiva ani să apară întîi traducerea în limba română și apoi textul original, cred că traducătorii plîng căci nu prea mai au din ce să-și câștige existența, mă cobor și eu în timp la epoca Daciei literare, sunt de acord cu traducțiunile dar parcă nu prea fac o literatură națională, dacă nu era așa prins cu politica pun pariu că Mihail Kogălniceanu i-ar fi dat lecții lui Balzac, și uite că un autor britanic contemporan s-a apucat să rescrie sau se inspire de la Drood, autoarea a

[7] Charles Dickens, Misterul lui Edwin Drood, traducere de Nicolae Popescu, București, Editura Nemira, 2012
[8] Mateiu Caragiale, Sub pecetea tainei, în Opere, ICR, 2007

scris scenariul părții a doua care a fost deja difuzată de BBC, culmea este că a avut și succes, nu vă spun care-i criminalul ca să nu vă stric definitiv lectura.

Și că tot veni vorba de continuări hai să dau un alt exemplu, romanul lui George Arion, **Fortăreața nebunilor**[9], apres vingt ans singurul muschetar din **Atac în bibliotecă**[10]**, Profesionistul**[11]**, Țintă în mișcare** sau **Trucaj**[12], adică jurnalistul Andrei Mladin, iese de la naftalină și va fi internat într-un azil psihiatric, cu trimitere la psihiatria politică din Epoca de aur, deși acțiunea se petrece cam în prezent iar jurnalistul cu pricina este redactor la revista Flacăra, unde George Arion este chiar boss, mă mir că cei doi nu s-au întîlnit încă. Din nou vă scutesc de spoilere, aș spune doar un singur lucru, cred că autorii de literatură polițistă de la noi scriu cele mai tari dialoguri, în general cărțile noastre cu două sau trei excepții, Caragiale, Creangă, Mircea Nedelciu sau Marin Preda au toate dialoguri false, poate că-i vreo hibă a autorilor, știu că editorul cărților doamnei romanului polițist românesc, Rodica Ojog Brașoveanu, directorul editurii Nemira, Valentin Nicolau povestea că aceasta se plimba incognito prin diverse baruri din centrul Bucureștiului ca să adune cuvinte argotice pe care să le pună în gura Melaniei and friends, așa că un soi de naturalism există și în romanele polițiste, deși sîngele este din bulion iar decorul de mucava. Ce nu prea le reușește autorilor români, de la Haralamb Zincă la Chiril Tricolici, apropo una din victimele lui este pianista Irina Băicuș, eroina din **Rolls Royce**, mă gîndeam să dau cîteun bănuț celor care mă întreabă dacă sunt rudă cu ea, este chiar trama care iese mult mai bine la George Simenon, Agatha Christie sau în romanele așa numitei epoci de aur în care crima are loc de obicei într-un loc închis. Foarte atent la poetica locurilor închise N.Steinhardt va vorbi în **Jurnalul fericirii** și despre cartea lui Leroux dar și despre o piesă a lui Sartre, **Huis-Clos, Cu ușile închise**, pe care am văzut-o la un moment dat ecranizată chiar de francezi, și care seamănă izbitor cu teatrul absurdului ionescian. Și cu toate astea romanele polițiste, chiar cele scrise de autori români continuă să se vîndă mai bine decît romanele propriu zise, ca să-l înfurieze rău de tot pe Camil Petrescu și alți scriitori constipați care vedeau în ele un rebus sau o simplă integramă de rezolvat. Romanele polițiste nu-s deloc simple, ele au întotdeauna o dimensiune morală, căci, într-un mod simbolic dacă este comisă o crimă se strică un echilibru, și atunci detectivul, uneori acesta este chiar reverend sau preot, vezi cazul lui Father Brown din povestirile lui Chesterton, sau de ce nu, pe inspectorul Morse dintr-un celebru serial britanic produs de ITV, care anchetează o serie de crime în Oxford, micul oraș universitar, ascultă muzică clasică pe discuri de vinil și este specialist în arhitectură baroc sau din epoci concurente.

Un autor la fel de stimat al epocii victoriene, este nu mai puțin celebrul autor al romanului de mare succes **Femeia în alb**[13], Wilkie Collins, roman care și-a păstrat chiar și în zilele noastre statutul de best-seller, de altfel Dickens și Collins au scris la patru mîini mai multe povestiri, romanul acestuia **Piatra lunii**[14] fiind caracterizat de T.S.Eliot drept primul, cel mai lung și mai complex roman polițist din literatura engleză, genul fiind inventat de Wilkie Collins iar nu de E.A.Poe, cel care l-a creat totuși pe primul detectiv din literatura universală, Dupin, într-o serie de trei povestiri polițiste, **Crimele din Strada Morgii, Scrisoarea pierdută,** titlul ar fi stat și la îndemîna lui Caragiale care l-a împrumutat puțin pentru titlul celei mai importante dintre piesele de teatru scrise în limba română, și **Misterul Mariei Roget**. Tema romanului **Piatra lunii** este legată chiar de denumirea diamantului care i-a dat titlul romanului, care trimite la mitologia indiană, el fiind asociat cu zeul hindus al

[9] George Arion, Fortăreața nebunilor, București, Editura Crime Scene Press, 2015
[10] George Arion, Atac în bibliotecă, București, Editura Eminescu, 1984
[11] George Arion, Profesionistul, Țintă în mișcare, București, Editura Eminescu, 1985
[12] George Arion, Trucaj, București, Editura Eminescu, 1986
[13] Wilkie Collins, *Femeia în alb*, traducere de Maria Stănescu, București, Aldo Press, 2008
[14] Wilkie Collins, **Piatra lunii,** traducere de Lidia Grădinaru, București, Leda Corint, 2006

lunii, de altfel cadrul general este romanul gotic englezesc presărat cu tot felul de călugări hinduși care vor încerca să găsească diamantul, care este furat, inițial, în primul capitol, lui Rachel Verinder, cea care îl moștenise de la unchiul său, un ofițer corupt ce servise în armata engleză din India, pentru a fi recuperat după tot felul de peripeții, în chiar ultimul capitol al cărții, fiindu-i restituit proprietarei.

Prozatorul și poetul american Edgar Allan Poe își construise propriul lui pattern de a scrie o povestire polițistă iar rețeta propusă de acesta pe un spațiu narativ relativ restrîns era destul de convențională, astfel cazul cercetat de detectiv conținea un mister aparent greu de explicat, unul dintre personaje sau pe rând mai multe personaje era sau erau considerate vinovate, pe baza unor indicii relativ superficiale, detectivul trebuia să observe cu o minuție demnă de un arheolog toate faptele sau să-i analizeze psihologic pe toți participanții, după o anchetă laborioasă și interviuri cu fiecare în parte, soluția cazului trebuia să fie complet neprevăzută, printr-un paradox cu cît un caz părea mai greu de rezolvat cu atît soluția era mai ușoară, iar adevărul ei putea fi constatat într-un mod cam empiric, prin eliminarea tuturor soluțiilor sau pistelor false. "*Cunoaşterea unui om*", afirma într-una dintre povestiri Auguste C. Dupin, un detectiv inventat de Edgar Allan Poe, "*se realizează urmărind în primul rînd mimica sau fizionomia; reproducînd-o, îţi vin în gand intenţiile şi gindurile sale*". în esență, Auguste C. Dupin creează o ipoteză pe care apoi o verifică. Detectivul era tributar unor teorii fiziognomice de tip Lombroso, dar el aplica o foarte riguroasă analiză logică a fluxului evenimențial, metoda rațio-cinetică, prin care prin pașii simpli ai gîndirii logice, inducția și deducția, reușa să ajungă la adevăr mult mai repede decît predecesorii săi în ale detecției polițiste.

Edgar Allan Poe credea pe urmele eroului său, Auguste C. Dupin, cavaler al ordinului Legiunii de onoare, prestigios titlu onorific al Franței, deci un gentleman originar dintr-o familie aristocratică sărăcită din țara separată de Anglia de canalul Mînecii, deci un străin de mediul englezesc, dar care recurge uneori la sfaturile unui enigmatic prefect de poliție G., spre deosebire de urmașul lui direct Sherlock Holmes, primul detectiv particular care se găsește mereu într-o luptă contra-cronometru cu o serie de inspectori cam grei de cap, cel mai cunoscut dintre ei fiind inspectorul Lestrade de la Scotland Yard. Fără să vrea sir Arthur Conan Doyle a acționat drept un soi de ofițer de Public Relations pentru această celebră instituție a Imperiului Britanic, mult înainte ca celebrul agent 007, James Bond să-i transforme pe spionii britanici de la MI5 în eroi de roman sau în eroi de film, de altfel pentru că simțea acest impact directorul cel mai important al FBI care a domnit și cea mai lungă perioadă de timp din istorie, J.Edgar Hoover a încurajat studiourile de la Hollywood să-i portretizeze pe agenții săi în seria de filme în care rolul principal era interpretat de actorul Jack Cagney, dar și într-o serie de romane polițiste în care eroul principal era neînfricatul agent federal, pornit pe urmele criminalilor, afacerea cea mai celebră fiind, cu siguranță, chiar răpirea fiului marelui aviator Lindbergh, care a fost ucis, pe baza căreia Hoover a solicitat Senatului American ca răpirea să fie trecută în jurisdicția sa și a acționat în consecință.

Primul detectiv din literatura universală, Auguste C. Dupin trebuie să ia în considerare fie o crimă cu un autor cunoscut, fapt în care el trebuuie doar să analizeze structura sufletească sau mentală a criminalului, fie acesta îi este complet necunoscut, trebuind a-i fi descoperită identitatea pe baza locurilor și faptelor sale.

Cel de-al treilea mare autor de romane saau povestiri polițiste rămîne sir Arthur Conan Doyle, cel care îi va alătura lui Sherlock Holmes, un detectiv fără frică, un talentat gimnast și un practicant al artelor marțiale, un poliglot desăvîrșit, dar și un talentat mînuitor al științei moderne, gata să preia amprentele digitale sau să folosească cele mai moderne metode ale chimiei sau fizicii puse la lucru pentru prinderea celor care făptuiesc diverse crime, dublat în toate situațiile de asistentul său, doctorul Watson, un soi de raissoneur dar și un confident de nădejde care participă ca un actant la acțiunea propriu zisă și are un rol foarte important în

modul în care diversitatea culturală sau narativă este construită în romanele sale. Holmes are și o poveste personală ieșită din tipar, el a murit și apoi a înviat, la cererea publicului. Întrebarea este foarte ușoară, în mod evident este vorba de Sherlock Holmes. El s-a născut în plină epocă Victoriană în Anglia, în paginile unui foarte prestigioase reviste londoneze, pe numele ei **The Strand Magazine**, în ciuda faptului că apăruse în două romane anterioare, popularitatea lui avea să atingă o culme în povestirile din seria **Aventurilor lui Sherlock Holmes**, de altfel, la un moment dat plictisit fiind de personaj autorul se va decide să-l asasineze punîndu-l pe profesorul Moriarty să se arunce cu el într-o cascadă de lîngă un lac elvețian, este vorba de lacul Reichenberg, unde azi fanii lui Holmes au ridicat chiar un monument în memoria acestui episod, care nu lipsește din serialul de 13 de episoade produs de Granada Television în anii 1984-1985, și anume din ultimul episod, The Final Problem care se încheie chiar cu moartea lui Holmes. Imediat ce **The Strand Magazine** a publicat povestirea în care Sherlock Holmes a murit 20.000 de abonați au renunțat pe loc la abonament iar la sediul revistei au apărut cîteva mii de londonezi îmbrăcați în haine de doliu care i-au cerut patronului revistei să-l readucă înapoi pe detectivul Holmes, așa că autorul lui sir Arthur Conan Doyle care se cam săturase de el, a fost obligat după vreo 8 ani de zile să-l învie din morți, ca Iisus pe Lazăr, și l-a transformat în erou al celui mai vîndut roman din istoria literaturii engleze, care a surclasat-o pe Agatha Christie cu celebrele ei romane cu Miss Marple sau Hercule Poirot, autorea a scris 80 de romane și 19 piese de teatru, de altfel ea a ajuns la această profesie printr-o întîmplare, cum povestește în cartea sa **O autobiografie**, tradusă și în limba română, fiiind soția unui reputat arheolog și egiptolog britanic, pe care l-a însoțit chiar în cîteva exepdiții, vezi și cadrul romanului său, **Moarte pe Nil**[15], se pare că soțul a sfătuit-o să scrie romane ca să nu se plictisească prea tare cu treburile gospodărești, fiind cel mai vîndut roman de tip mistery scris vreodată, **Cîinele din Baskerville**. Povestirea în care Holmes fusese asasinat, The Final Problem a apărut în The Strand în 1893, în vreme ce Cîinele(titlul corect este **The Hound, Ogarul**) din Baskerville a apărut în serial în perioada 1901-1902. Agatha Christie a lăsat și o foarte interesantă **Autobiografie**[16]. În aceasta Agatha Christie mărturisește că a avut destul de puține surse atunci cînd s-a apucat de scris literatură polițistă, ea menționează în primul rînd nuvelele și romanele din tradiția Sherlock Holmes, apoi Arsene Lupin, care era și criminal, sau în limba franceză cambrioleur, și detectiv, și pe tînărul gazetar Roulletatablle, din romanul lui Gaston Leroux, **Misterul camerei galbene**[17]. Tînăra autoare avea cîteva idei de romane polițiste, dar nu știa ce personaj să creee pe post de detectiv, și pînă la urmă s-a gîndit că acesta trebuia să fie musai belgian, pentru că avusese niște prieteni belgieni, pe care îi observase cu atenție, care trebuia să fie un tip meticulos, și un tip extrem de deștept. Pînă la urmă s-a fixat asupra numelului Hercules Poirot. Cea de-a doua parte a primului său roman, cel de debut, a fost scrisă într-un hotel din Dartmour, unde a stat două săptămâni în vacanță. Prima ei tentativă, pe care cei din editura unde a trimis-o au considerat-o îngrozitoare, s-a numit **Afacerea misterioasă de la Styles**[18]. Ea se căsătorește cu iubitul ei, Archie, și, pe lângă scrierea de romane polițiste, era preocupată de bucătărie, se străduiește să învețe să gătească, din păcate nu prea are cu ce, carnea fiind dată pe baza unor rații. Războiul se încheie, la fel de brusc cum a început, și Agatha Christie îi dă naștere lui Rosalind, Primul roman este publicat după doi ani, iar al treilea, **Crima de pe terenul golf**, are un succes atât de mare, încît i se propune să scrie nuvele cu cuplul Hercule Poirot și căpitanul Hastings, sinonim cu cuplul Sherlock Holmes și doctorul Watson, pentru o revistă literară de prestigiu, **The Sketch**. Cel de-al treilea roman,

[15] Agatha Christie, Moarte pe Nil, traducere de Justina Bandiol, Chișinău, Editura Litera 2024
[16] Agatha Christie, *O autobiografie*, traducere de, prefață de Dan Grigorescu, București, Editura Univers, 1986
[17] Gaston Leroux, Misterul camerei galbene, traducere de Silvia Constantin, București, Aldo Press, 2003
[18] Agatha Christie, Afacerea misterioasă de la Styles, traducere de Iordana si Stefan Ferencz, Chișinău, Editura Litera, 2024

după cum observă autoarea însăși, era influențat de romanul lui Gaston Leroux, **Misterul camerei galbene**, fiind scrisă într-un stil bombastic și fantezist. Pe parcurs a scăpat de doctorul Hastings, și i s-a părut mai Ok să scrie doar romane cu un sigur detectiv, Hercules Poirot. Deși ea a intenționat să-și semneze romanele cu un pseudonim, editorii i-au respins ideea, i-au spus că prenumele Agatha este unul puternic și să-și semneze romanele cu numele propriu, ceea ce a și făcut. Agatha Christie a avut marele noroc să viziteze întreagă planetă, într-o călătorie similară cu cea a lui Phileas Phog, din romanul lui Jules Verne, **Ocolul pământului în 80 de zile**[19]**.** Ea a vizitat Canada, Australia, Noua Zeelandă, SUA, a stat în Honolulu o lună de zile, și a revenit la Londra, unde s-a întîlnit cu Regina.

Apoi își va angaja o stenodactilografă, căreia să-i dicteze o poveste.și ajunge la concluzia că mărimea cea mai bună pentru o carte polițistă este de 50.000 de cuvinte. Pe parcurs și-a găsit și un nou editor, în persoana lui William Collins, și pentru ei a dat cel mai mare succes din toate cărțile ei, **Cine l-a ucis pe Roger Ackroyd**[20]**.** O pierdere importantă pentru ea a fost moartea mamei sale. Un alt roman, **Misterul trenului albastru**, a fost scris și el într-o vacanță petrecută în insulele Canare. La un moment dat se decide să călătorească în Orient, de data aceasta singură, așa că se deplasează la Bagdad, apoi la Ur, orașe unde se întîlnește cu alți călători britanici, sau expați, Fiecare din aceste excursii sunt relatate cu un talent extraordinar, Agatha Christie evocă pe toți cei pe care i-a întîlnit pe drum, nu uită niciun detaliu, iar călătoriile sale pot delecta și pe cititorii operei polițiste, de altfel unele crime se desfășoară în cadre exotice. Cele pe care le-am văzut în tinerețe, adaptate sub forma a două filme, au fost **Moarte pe Nil** și **Crima din Orient Express**[21].

După un timp a pătruns în viața ei cel de-al doilea soț, Max. În anul 1930 a scris primul roman din seria Miss Marple, **Crima din casa parohială**[22], aka **Murder at Vicarage,** dar cînd publica acest roman nu știa că Miss Marple avea să-i facă o concurență acerbă lui Hercules Poirot. Unii cititori i-au cerut un text în care cei doi detectivi să se întîlnească, dar ea a refuzat să-i aducă împreună, considerînd că cei doi trebuie să aibă fiecare drumul lui ficțional. Miss Marple, care locuia într-un sătuc, ar fi fost inspirată chiar de bunica ei. Ea precizează un lucru foarte interesant, și anume că povestirea polițistă conținea deopotrivă o urmărire, dar și o morală, de tipul poevstirii medievale, Everyman, în care, în final, triumfă Binele. Cînd scrii literatură polițistă devii interesat de criminalistică, și citea literatura scrisă de cei care au intrat în contact cu criminali. Dacă alegi să scrii literatură polițistă, ai în față o deschidere foarte mare, fie te poți apuca să scrii o povestire de aventuri veselă, fie o poveste polițistă, încurcată de o intrigă destul de tehnică, de tip *whodunit*. Iar cel de-al treilea tip este povestirea polițistă care are o anumită doză de pasiune în ea, în care este vorba despre salvarea nevinovăției. Căci în aceasta inocența este mai importantă decît vina. Cei care ucid sunt un rău social, ei seamănă ură și distrug tot ce pot. Inocenții, însă, trebuie protejați, și aici intră în scenă detectivul, ca erou modern.

Ce nu a putut să înțeleagă este faptul că într-o crimă oamenii nu bagă în seamă agonia victimei ci sunt plini de milă față de tinerețea ucigașului. S-a tot gîndit, de asemenea ce soartă ar putea avea un criminal, și nici execuția, nici închisoarea pe viață nu i se par suficiente, ci și-ar dori ca acesta să fie deportați.

Cu noul soț, Max, a călătorit din nou la Ur, apoi de la Teheran a zburat la Shiraz, care era un oraș verde, cu grădini și oaze în plin deșert. De altfel Iranul, înainte de războiul civil care a distrus țara prin anii 70 ai Secolului XX, se pare că a fost un soi de smarald construit în

[19] Jules Verne, Ocolul pământului în 80 de zile, traducere de Radu Tudoran, București, Editura Ion Creangă, 1970

[20] Agatha Christie, Cine l-a ucis pe Roger Ackroyd, traducere de Alina Simuț, Chișinău, Editura Litera, 2023

[21] Agatha Christie, Crima din Orient Express, traducere de Livia Olteanu, Chișnău, Editura Litera, 2023

[22] Agatha Christie, Crima din casa parohială, traducere de Ion Moldovan, Chișinău, Editura Litera, 2023

deșert. Ea va locui alături de soțul ei, Max, care era arheolog, lîngă Tigru, într-o locație absolut fantastică.

În postfața cărții, fostul meu profesor de Literatură comparată, Dan Grigorescu, face niște precizări interesante, pe care merită să le amintim aici. În primul rînd, în carte, Agatha Christie subliniază faptul că detectivul este un tip banal, un erou antiromantic. Izbînzile lui, bazate pe deducție și logică, trebuia să fie un element de surpriză. De asemenea, Agatha Christie nu s-a raportat niciodată la literatura polițistă ca fiind paraliteratură sau un gen minor. Ea nu scris literatură polițistă ca să se amuze, ea nu a a luat în considerare modelul serie noir, în care ni se prezintă cu lux de amănunte crimele sangvilocvente comise de monștri, de paersonaje care atingeau nivelul patologicului. Și Georges Simenon dar și Agatha Christie au publicat și romane din mainstream dar niciodată nu au avut complexe cînd scriau literatură polițistă, pe care amîndoi o considerau o literatură cu miză morală majoră. **Moartea lui Richard Ackroyd e** un roman unic, nu mai este un roman narat la persoana a treia, ci este un roman narat la persoana I, în care naratorul este chiar criminalul, iar crima este prezentată de la bun început, un element care nu scapă nici lui N.Steinhardt. Ea ne dă o mică listă de lucruri care îi plac, și anume strălucirea soarelui, merele. Muzica, trenurile, y compris Orient Expressul, jocurile cu numere, marea, liniștea, somnul, visările, mirosul cafelei, lăcrămioarele, cîinii, teatrul. Îi displăceau complet gemul de portocale, zgomotul, oamenii care vorbeau tare, discuțiile prea lungi, fumatul, sau băuturile alcoolice.

În general escapadele lui Sherlock Holmes în Londra sau în localități ceva mai mici din Anglia au loc după lăsarea nopții, iar pe lîngă întuneric, așa cum bine observa și Iordan Chimet, un foarte atent comentator al literaturii și filmului polițist, detectivul englez se mai confruntă și cu ceața(a.k.a. fog) specifică Marii Britanii, în care criminalii sau răufăcătorii se topesc mai repede decît celebrii ninja-ku japonezi, maeștri ai deghizării și ai științei de a înșela ochiul omenesc, destul de puțin înzestrat de natură cînd vine vorba de puterea sa de percepție a unor detalii, de aici rezultă și efectele de tip trompe l'oeil folosite adesea de mințile criminale pentru a se camufla. Iordan Chimet citează chiar un dialog dintre doctorul Watson și Sherlock Holmes în care acesta îi compară pe toți criminalii din junglă cu tigrii cei însetați de sânge, acoperiți fiind de negura și smogul marelui oraș, de altfel oribila crimă din povestirea lui Poe situată chiar pe strada Morgii este comisă de un babuin fugit de la Zoo care retează gâtul unui marinar cu un brici într-o secundă, această comparație dintre criminal și animal fiind adesea întâlnită în romanele polițiste, căci crima presupune și un dram important de animalitate. O variantă a ceței o reprezintă chiar noaptea, de altfel poetul simbolist Ion Minulescu, un mare iubitor al literaturii polițiste a publicat la un moment dat o antologie de povestiri fantastice, care purta exact acest titlu conținînd un îndemn adresat cititorilor, **Cetiți-le noaptea**! El s-ar putea adresa la fel de bine și fanilor romanului polițist românesc sau universal.

Spre deosebire de alte romane sau povestiri polițiste, cele scrise de Arthur Conan Doyle[23] au întotdeauna în centrul lor o figură centrală, un adversar diabolic care pune la grea încercare creierele celor doi detectivi particulari, de altfel cuplul acesta avea să apară împreună într-un total de 54 de povestiri și patru romane, **Un studiu în roșu, Semnul celor patru, Câinele din Baskerville**, și **Valea fricii,** în care eroul principal este un soi de arhiepiscop al crimei, celebrul profesor Moriarty, de altfel popularitatea eroului său a devenit așa de mare încît autorul a fost nevoit chiar să-l învie din morți, după ce Moriarty îl ucisese și după ce a primit mii și mii de scrisori de la cititorii săi, caz unic în istoria romanelor polițiste din toate epocile. Avînd reședința ficțională și cartierul general în Strada Baker, la numărul 221 B, Sherlock Holmes avea să dea detectivului particular statutul de super-erou modern, de

[23] Arthur Conan Doyle, *The Works of Sir Arthur Conan Doyle Complete and Unabridged*, Longmeadow Press, 1984

altfel aidoma poetului adolescent Bacovia, detectivul cîntă la vioară sonate celebre, recunoscut de mulți comentatori moderni, dar acest statut foarte special al detectivului în lumeaa modernă fost surprins cel mai bine de Paul Morand[24], cel care vedea în romanul polițist un poem al lumii moderne: „*Cel mai frumos joc al epocii noastre este sângele. Ca să respirăm mirosul lui fad cumpărăm din librării romanele detective în ediții ieftine. Astăzi, pe cei mari, nu-i mai amenință Bossuet ci Conan Doyle sau Edgar Wallace*".

În perioada interbelică, adică prin anii 1920-1930 a început ceea ce criticii specializați denumesc epoca de aur a prozei polițiste, printr-o serie de autori care au dus proza polițistă pe culmile succesului literaturii de tip mistery, printre cei mai rafinați autori mulți erau britanici, Margery Allingham, Anthony Berkeley (aka Francis Iles), Agatha Christie, Freeman Wills Crofts, R. Austin Freeman, Michael Innes, Philip MacDonald, Dorothy L. Sayers, Josephine Tey, and many more. Ngaio Marsh s-a născut în Noua zeelandă dar detectivul ei, Roderick Alleyn trăia în Marea Britanie. Georges Simenon, un scriitor care a abordat și literatura mainstream era belgian și a scris în limba franceză, în vreme ce alții erau americani, cum ar fi John Dickson Carr, Ellery Queen, sau S. S. Van Dine, dar scriau după reguli similare. Alții au intrat într-o școală separată, denumită hard-boiled, instituind un stil aparte de a scrie prozăpolițistă, inventat de Dashiell Hammett și perfecționat de un alt mare prozator de profil american, Raymond Chandler, ulterior grupului s-a alăturat și un britanic, Peter Cheney. Haruki Murakami, traducătorul lui Raymond Chandler în limba japoneză, a scris și el un asemenea roman **Hard Boiled Wonderland and the End of the World**[25], care a fost caracterizat imediat de criticii săi drept un omagiu literar, adus marelui său predecesor din SUA, cel care a revoluționat complet genul, producînd prima breșă în imaginarul destul de bine închegat al acestui tip de literatură, una din cele mai convenționale din lume. Pentru universul romanelor lui Raymond chandler avea la dipoziție o monografie postmodernă, construită parcă pornind de la teoriile lui Jacques Derrida, și anume al deconstrucției biografice și operă, care, în opinia mea și-ar putea avea originile în monografia dejucată de Roland Barthes[26] în eseul critic **Despre Racine.** Opera lui Raymond Chandler este analizată sau ai bine spus deconstruită de americanistul din Timișoara, profesorul și criticul literar Mircea Mihăieș, **Metafizica detectivului Marlowe**[27]**.**

În **Metafizica detectivului Marlowe** critificțiunile lui Mircea Mihăieș au atins gradul zero al criticii postmoderne de la la noi, dat fiind amestecul de erudiție dar cu o solidă bază teoretică, preluată din critica literară americană, și de fascinație personală, nu oricine avea acces la tipul acesta de a recompune realitatea iar efortul lecturii este răsplătit pe deplin prin accesul în lumea mafiei americane din anii 30, cartea se citește ca un roman de Doctorow, **Rag Time** sau **Billy Bathgate** cu delicii duble, dat fiind că la un moment dat ea se molipsește de ideile detectivului căci metafizica din titlu nu-i deloc o ironie ci o obsesie a autorului și nicidecum a personajului citat și analizat. Să nu uităm nici specializarea sa de americanist care îi dă o anume relaxare în fața paraliteraturii pe care americanii o numesc pulp-fiction, pentru Mircea Mihăieș romanele lui Raymond Chandler care pentru criticii din România nu-s, vai, decât niște cărți polițiste se încarcă de fiorul unei literaturi de bună calitate.

[24] Paul Morand, *Reflexions sur le roman detective*, Revue de Paris, 1 avril 1934 apud Camil Petrescu, *Modalitatea și tehnica romanului polițist*, în Teze și antiteze, ed.cit, p. 70

[25] Haruki Murakami, *Hard Boiled Wonderland and the End of The World*, translation by Alfred Birnaum, London, Vintage, 2003

[26] Roland Barthes, *Despre Racine*, traducere de Virgil Tănase, București, Editura Pentru Literatura Universală, 1969,

[27] Mircea Mihăieș, *Metafizica detectivului Marlowe*, Iași, Editura Polirom, 2008

BIBLIOGRAPHY

1. Ponson du Teraille, *Rocambole*, traducere de, București, Editura Minerva, BPT, 1973
2. [1] Victor Hugo, *Mizerabil*i, traducere de Lucia Demetrius și Tudor Măinescu, Note de N.N.Condeeascu, prefață de Angela Ion, București, Editura Univers, 1985, 3 volume
3. Jules Verne, *Ocolul pământului în 80 de zile*, traducere de Radu Tudoran, București, Editura Ion Creangă, 1971
4. Jules Verne, *O tragedie în Livonia*, traducere de C.Starcu, București, Editura ErcPress, 2011
5. Ioan Slavici, *Moara cu noroc*, București, Editura Herra, 2009
6. Emile Gaboriau, *Domnul Lecoq*, traducere de Rodica Chiriacescu, București, Editura Univers, 1986
7. Charles Dickens, *Misterul lui Edwin Drood*, traducere de Nicolae Popescu, București, Editura Nemira, 2012
8. Mateiu Caragiale, *Sub pecetea tainei*, în Opere, ICR, 2007
9. George Arion*, Fortăreața nebunilor*, București, Editura Crime Scene Press, 2015
10. George Arion, *Atac în bibliotecă*, București, Editura Eminescu, 1984
11. George Arion, *Profesionistul, Țintă în mișcare*, București, Editura Eminescu, 1985
12. George Arion, *Trucaj*, București, Editura Eminescu, 1986
13. Wilkie Collins, *Femeia în alb,* traducere de Maria Stănescu, București, Aldo Press, 2008
14. Wilkie Collins, *Piatra lunii*, traducere de Lidia Grădinaru, București, Leda Corint, 2006
15. Agatha Christie, *Moarte pe Nil*, traducere de Justina Bandiol, Chișinău, Editura Litera 2024
16. Agatha Christie, *O autobiografie*, traducere de, prefață de Dan Grigorescu, București, Editura Univers, 1986
17. Gaston Leroux, *Misterul camerei galbene*, traducere de Silvia Constantin, București, Aldo Press, 2003
18. Agatha Christie, *Afacerea misterioasă de la Styles*, traducere de Iordana si Stefan Ferencz, Chișinău, Editura Litera, 2024
19. Jules Verne, *Ocolul pământului în 80 de zile*, traducere de Radu Tudoran, București, Editura Ion Creangă, 1970
20. Agatha Christie, *Cine l-a ucis pe Roger Ackroyd*, traducere de Alina Simuț, Chișinău, Editura Litera, 2023
21. Agatha Christie, *Crima din Orient Express*, traducere de Livia Olteanu, Chișnău, Editura Litera, 2023
22. Agatha Christie, *Crima din casa parohială*, traducere de Ion Moldovan, Chișinău, Editura Litera, 2023
23. Arthur Conan Doyle, *The Works of Sir Arthur Conan Doyle* Complete and Unabridged, Longmeadow Press, 1984
24. Paul Morand, *Reflexions sur le roman detective*, Revue de Paris, 1 avril 1934 apud Camil Petrescu, *Modalitatea și tehnica romanului polițist*, în *Teze și antiteze*, ed.cit, p. 70

25. Haruki Murakami, *Hard Boiled Wonderland and the End of The World*, translation by Alfred Birnaum, London, Vintage, 2003
26. Roland Barthes, *Despre Racine*, traducere de Virgil Tănase, București, Editura Pentru Literatura Universală, 1969
27. Mircea Mihăieș, *Metafizica detectivului Marlowe*, Iași, Editura Polirom, 2008

NAVIGATING THE UNREAL: THE ROLE OF THE IMAGINARY IN JEFFREY EUGENIDES' NOVELS

Ana-Blanca Ciocoi-Pop
Lecturer, PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: Jeffrey Eugenides, an eminent figure in contemporary American literature, is recognized for his intricate narratives that blur the lines between the real, the unreal, and the imaginary. His novels often delve into the complexities of human experience, the interplay of personal and historical events, and the nuanced nature of identity and reality. In the present essay, we will explore these themes across some of his major works: The Virgin Suicides, Middlesex, and The Marriage Plot. By analyzing the ways Eugenides navigates the realms of the real, the unreal, and the imaginary, one can better appreciate his literary contributions and the philosophical questions his narratives pose. Eugenides' treatment of the real is deeply rooted in the particulars of human experience. His characters grapple with tangible issues such as mental health, sexual identity, and familial relationships, placing their struggles within recognizable settings and contexts. He does not shy away from incorporating elements of the surreal or the unreal into his narratives, using these devices to illustrate the psychological states of his characters or to challenge conventional narrative structures. Moreover, imaginary elements in his novels are often intertwined with memory and the act of interpretation. The characters bear the weight of their pasts, reflecting on how their memories shape their perceptions of reality. Eugenides' use of imaginary constructs also allows for a broader commentary on societal narratives and cultural myths that shape individual identities. Consequently, the characters' attempts to navigate their lives often mirror larger societal shifts, reflecting the ways in which cultural narratives inform personal experience. The novels analyzed navigate the complex interplay of the real, the unreal, and the imaginary, offering readers a rich tapestry of human experience. By grounding his narratives in real-life contexts while simultaneously exploring the surreal and the imaginative aspects of identity and memory, Eugenides crafts stories that resonate on multiple levels. His ability to blur these boundaries invites readers to question their understandings of truth, identity, and the narratives they construct. As such, his works stand as profound explorations of the human condition, inviting readers to reflect on their own realities, unrealities, and imaginations. Furthermore, the paper discusses how the sense of place in Eugenides' novels often serves as a character in its own right. The suburban landscape of The Virgin Suicides is painted with a stark realism that mirrors the psychological states of the characters. The Lisbon household, with its oppressive atmosphere and the sisters' retreat into their own world, embodies the tension between outer appearances and inner turmoil. The neighborhood boys' obsession with the Lisbon sisters reflects a blend of longing and misunderstanding—an exploration of adolescence that resonates with real-life experiences of desire, loss, and the struggle for connection. Similarly, Middlesex explores themes of identity and transformation through the lens of a Greek-American family's immigrant experience. The protagonist, Cal Stephanides, undergoes a complex journey of self-discovery that reflects broader societal changes throughout history. Imaginary elements in Eugenides' novels are also often intertwined with memory and the act of interpretation. The characters bear the weight of their pasts, reflecting on how their memories shape their perceptions of reality. Thus, in The Marriage Plot, the cyclical nature of romantic relationships and the influence of literary narratives on personal experience come to the forefront.

Keywords: imaginary; unreal; Jeffrey Eugenides; surreal; reality.

1. Introduction

In the works of acclaimed novelist Jeffrey Eugenides, the imaginary plays a crucial role in shaping the lived experiences and inner worlds of his complex, deeply human characters. Eugenides, known for his deft exploration of identity, transformation, and the

intricacies of the human condition, skillfully weaves elements of the fantastical and the surreal into his narratives, inviting readers to venture beyond the confines of the tangible and engage with the multifaceted nature of reality. At the heart of Eugenides' literary oeuvre is a profound fascination with the interplay between the real and the imagined, the way in which the human mind constructs and navigates its own subjective realities. In his Pulitzer Prize-winning novel *Middlesex*, the protagonist, Cal Stephanides, grapples with the complexities of their intersex identity, a condition rooted in the genetic makeup that stretches back generations. Yet, Eugenides infuses this narrative with elements of magical realism, blurring the lines between the verifiable and the imaginary. His characters travel in and out of their spiritual confinement, sometimes choosing to retreat, and sometimes to participate in society and collective human endeavors: "In The Virgin Suicides and Middlesex Jeffrey Eugenides establishes a spatiotemporal continuum in which humankind shared a range of biological and historical experiences. Eugenides' characters shift in and out of this continuum via processes of adaptation or, in some instances, maladaptation" (Womack & Mallory-Kani, 2007, 157).

The mythic quality of Cal's family history, with its echoes of the ancient Greek tale of Tiresias, lends a sense of the extraordinary to the otherwise familiar circumstances of a coming-of-age story. Through this interplay of the real and the fantastical, Eugenides invites readers to consider the ways in which our internal landscapes, our deeply held beliefs and imagined narratives, can profoundly shape the course of our lives. Cal's journey of self-discovery becomes a metaphor for the universal human struggle to reconcile the tangible aspects of our existence with the compelling, often mystical, dimensions of the psyche. Cal's condition of being trapped in their body, and subsequently in an identity assigned to them by birth, is noted also by Debra Shostak: "The intersexed body clearly challenges conceptual categories. It therefore can serve, like drag, as a case study aimed at both stimulating and troubling theoretical attempts to account for the social construction of gender, especially the relations among gender, sexuality and the body. But because real people also inhabit intersexed bodies, suffering the social consequences of their exclusion from normatively categorized identities, more is obviously at stake in thinking about intersexuality than theory itself" (Shostak, 2008, p. 383).

Similarly, in *The Virgin Suicides*, Eugenides' debut novel, the mysterious and ultimately tragic story of the Lisbon sisters is filtered through the collective memory and imaginative musings of the neighborhood boys who become obsessed with unraveling the mystery of the girls' lives and deaths. The narrators, speaking from an indeterminate point in the future, weave a tapestry of speculations, dreams, and fragmented recollections, blurring the boundaries between fact and fiction. Eugenides' skillful use of an unreliable, collective narrator underscores the inherent subjectivity of memory and the powerful role of the imagination in shaping our understanding of the world. The Lisbon sisters, with their alluring aura of isolation and unattainability, become vessels for the boys' fantasies and projections, transforming them from flesh-and-blood individuals into mythic, almost otherworldly figures.

In *The Marriage Plot*, Eugenides delves into the realm of the imaginary through the lens of literary theory and the power of storytelling. The novel's protagonist, Madeleine Hanna, is a voracious reader whose understanding of the world is heavily influenced by the canonical works of 19th-century literature. As she navigates the complexities of love and self-discovery in the 1980s, Madeleine constantly filters her experiences through the lens of the romantic narratives she has internalized, creating a parallel universe where her life mirrors the tropes of the novels she so cherishes. Eugenides' interweaving of Madeleine's inner world with the external realities she confronts invites readers to consider the ways in which our imaginations can both enrich and constrain our lived experiences. By drawing attention to the ways in which literature shapes our perceptions of love, identity, and the human condition,

Eugenides challenges us to critically examine the role of the imaginary in shaping the contours of our own lives.

Throughout his novels, Eugenides demonstrates a keen understanding of the power of the imaginary to both liberate and confine us. His characters, grappling with the tension between the real and the imagined, serve as conduits for a deeper exploration of the human experience, inviting readers to question the nature of truth, the limits of self-knowledge, and the transformative potential of the mind's capacity for wonder and invention. By embracing the imaginary as a vital component of his literary tapestry, he encourages us to expand our own horizons, to venture beyond the confines of the tangible and engage with the myriad ways in which the unreal can inform and enrich our understanding of the world. Through his masterful storytelling, he reminds us that the most profound truths often lie in the spaces between the real and the imagined, where the boundaries of the self dissolve and the extraordinary becomes intertwined with the ordinary.

2. Identity, Belonging and all Things in Between: The Role of the Imaginary in *Middlesex*

In Jeffrey Eugenides' seminal novel *Middlesex*, the interplay between the real and the imaginary lies at the heart of the protagonist's complex journey of self-discovery. As the narrative traverses the intergenerational saga of the Stephanides family, it becomes increasingly clear that the imaginary realm - with its myths, dreams, and fantastical elements - plays a crucial role in shaping the lived experiences and inner landscapes of the characters. At the core of *Middlesex* is the story of Cal Stephanides, an intersex individual whose genetic condition traces back to the early 20th century and the arrival of their grandparents, Desdemona and Lefty, in America. From the outset, Eugenides establishes a sense of the extraordinary, weaving elements of magical realism into the familial history. The mythic proportions of Cal's origins, rooted in the ancient Greek myth of Tiresias, imbue the narrative with a sense of the otherworldly, blurring the lines between the verifiable and the imagined.

This interplay between the real and the imaginary is further reinforced through the narrative structure of the novel, which oscillates between the tangible realities of the Stephanides' lives and the mythical dimensions that underpin their collective identity. Cal, as the omniscient narrator, draws upon a rich tapestry of family stories, legends, and speculations to piece together their own sense of self, weaving together the factual and the fantastical into a cohesive whole. The influence of the imaginary is most profoundly felt in the way it shapes the characters' understanding of their own identities and the world around them. For Cal, the realization of their intersex condition is inextricably linked to the family's mythic past, a revelation that transcends the purely biological and opens up a realm of symbolic and psychological significance. The medical details of Cal's journey and the elaborate explanations offered by Eugenides throughout the novel are nevertheless perceived by Alexandra Schwartz as a form of narrative confinement, creating a closed space of reading, as compared to *The Virgin Suicides*, where readers are allowed a staggering amount of freedom in interpreting the narrative twists and turns:

> Had Eugenides forgotten his own lesson, sneaked so cannily into a scene at the start of *The Virgin Suicides*? Cecilia, the youngest of the Lisbon sisters, is recovering in the hospital from her first suicide attempt. Asked why she slit her wrists, she replies, "Obviously, Doctor…you've never been a thirteen-year-old girl." *Duh*—but the line is more than a comeback. A koan wrapped in adolescent sarcasm, it warns against presuming to understand the entirety of someone else's experience, let alone explicating it with the kind of didactic asides on history and hormones that in *Middlesex* leave little room for the reader's imagination to do its own work. (Schwartz, 2011)

In one particularly poignant moment, Cal recounts the story of their ancestor, Tiresias, the legendary Greek seer who was transformed into a woman for seven years. This mythic narrative becomes a touchstone for Cal's own journey, a means of situating their experience within a broader, almost archetypal framework of transformation and transcendence. Eugenides' skillful integration of the imaginary into the fabric of the narrative serves to underscore the profound ways in which the human mind constructs and navigates its own subjective realities. Cal's journey of self-discovery is not merely a linear progression towards a fixed, stable identity, but rather a complex, multifaceted process of negotiating the interplay between the tangible and the imagined.

The role of dreams and visions further reinforces the novel's engagement with the imaginary realm. Throughout *Middlesex*, Cal's dreams and hallucinatory experiences become portals into the subconscious, revealing the deeply personal and often contradictory impulses that shape their sense of identity. These moments of the imaginary are not mere fanciful distractions, but rather integral components of Cal's emotional and psychological landscape. One particularly striking example occurs when Cal experiences a vivid dream sequence in which they encounter their intersex condition as a physical manifestation, a third sex represented by a winged, hermaphroditic figure. This dreamscape becomes a metaphoric battleground where Cal grapples with the tensions and dualities inherent in their identity, wrestling with the compulsion to conform to societal expectations while simultaneously embracing the transformative potential of their unique condition.

Eugenides' skillful blending of the real and the imaginary in these dream sequences underscores the ways in which the inner world of the psyche can profoundly shape our understanding of the external world. Cal's dreams become a means of accessing deeper truths about the self, revealing the hidden dimensions of their identity that resist straightforward categorization or explanation. Furthermore, the role of the imaginary in *Middlesex* extends beyond the individual psyche, permeating the collective consciousness of the Stephanides family and the broader cultural and historical context in which they are situated. The familial myths and legends that Cal inherits serve as a means of reconciling the personal with the broader societal and historical forces that have shaped their identity.

The tale of Desdemona and Lefty's incestuous relationship, for example, is imbued with a sense of the mythic, taking on an almost Shakespearean quality that transcends the merely factual. Eugenides' skillful interweaving of this familial narrative with the broader historical currents of the 20th century, such as the Greek-Turkish conflict and the rise of fascism, imbues the novel with a profound sense of the interconnectedness between the personal and the political, the real and the imagined. In this way, the imaginary serves as a vital conduit for exploring the deeper truths that lie beneath the surface of human experience. *Middlesex* invites readers to consider the ways in which our individual and collective identities are shaped by the stories we tell ourselves, the myths we internalize, and the fantastical realms we inhabit.

The role of the imaginary in the novel is not merely a narrative device, but a fundamental aspect of the human condition. Eugenides' masterful integration of the real and the imagined, the tangible and the metaphysical, challenges readers to expand their own horizons, to embrace the transformative potential of the mind's capacity for wonder and invention. Through Cal's journey, Eugenides explores the universal struggle to reconcile the objective realities of our existence with the compelling, often mystical, dimensions of the psyche. In doing so, he invites us to consider the ways in which the imaginary can both liberate and constrain us, shaping the contours of our lived experiences and our understanding of the world. By weaving the extraordinary into the fabric of the everyday, Eugenides reminds us that the most profound truths often lie in the spaces between the verifiable and the imagined, where the boundaries of the self dissipate and the extraordinary becomes combined with the

ordinary. *Middlesex* thus stands as a testament to the power of the imaginary to illuminate the complexities of the human experience, to challenge our preconceptions, and to expand the horizons of our perception.

3. Secluded real and imaginary spaces in *The Virgin Suicides*

The Virgin Suicides delves into the mysterious and tragic lives of the Lisbon sisters, exploring themes of adolescence, repression, and the power of imagination. Central to the narrative is the concept of the imaginary, which plays a significant role in shaping the characters, their perceptions, and the overall atmosphere of the novel. In what follows we will analyze the role of the imaginary in this work, focusing on its influence on character development, narrative structure, and the exploration of complex themes.

First of all, in *The Virgin Suicides*, the Lisbon sisters navigate a restrictive and stifling environment, leading them to retreat into their imaginations as a coping mechanism. The girls' vivid fantasies and daydreams serve as a form of escapism from their bleak reality, allowing them to create alternative worlds where they can assert agency and control. Through the lens of the imaginary, Eugenides portrays how the human mind can construct elaborate narratives to make sense of trauma and hardship. These aspects are also noted by Miruna Ciocoi-Pop: "Enclosed by their parents within the protective shelter of their home, away from the unmoral, unethical and inappropriate outer world, secluded from society and even taken away from school, the Lisbon sisters find themselves having to create a universe of their own, but at the same time struggling to lead a normal life, trying to artificially sustain a linkage to the outer environment" (Ciocoi-Pop, 2013, p. 609).

The concept of the imaginary also manifests in the relationships and interactions between the characters in the novel. As the neighborhood boys become infatuated with the Lisbon sisters, they construct elaborate fantasies about the girls, projecting their desires and idealizations onto them. These imagined relationships highlight the power dynamics and complexities of human connection, blurring the boundaries between reality and fantasy.

Eugenides also employs the imaginary to create a sense of narrative unreliability and subjectivity in *The Virgin Suicides*. Through a collective first-person plural narrator, the novel presents diverging accounts and memories of the events surrounding the Lisbon sisters' lives. This narrative structure allows for multiple interpretations and perspectives, inviting readers to question the reliability of the storytelling and emphasizing the role of perception in shaping reality. In an interview granted to Powell's, Eugenides himself argues that the narrative point of view of the novel is in itself cloistered, restrictive and limited, thus recalling the omnipresent feeling of confinement it conveys to the reader: "When I wrote *The Virgin Suicides*, I gave myself very strict rules about the narrative voice: the boys would only be able to report what they had seen or found or what had been told to them. I think because it was my first book that helped to limit the possibilities of what I could use. It really constrained the point-of-view. Since the book was about obsession and voyeurism, and also about the things that linger in your mind from adolescence, it seemed an appropriate point-of-view" (Eugenides, 2006).

The use of the imaginary in the novel also enriches its symbolism and ambiguity. The ethereal and dreamlike atmosphere created by the girls' fantasies and the boys' projections adds layers of meaning to the narrative, inviting readers to explore themes of innocence, loss, and desire. The blurred boundaries between the real and the imagined contribute to the novel's enigmatic quality, inviting interpretation and reflection long after the final page. According to Ana-Cristina Băniceru,

"Jeffrey Eugenides, in his début novel, *The Virgin Suicides*, first questions and then challenges 'the homeliness' of the American suburbia by adopting an unsettling gothic discourse and by creating gothic subjects (the Lisbons)" (Băniceru, 2018, p. 25).

The Virgin Suicides masterfully employs the concept of the imaginary to delve into the complexities of human experience, memory, and perception. Through the lens of imagination, the novel explores the intricate web of relationships, emotions, and desires that shape the characters' lives and the narrative itself. By weaving together themes of fantasy, reality, and yearning, Eugenides crafts a haunting and evocative tale that lingers in the minds of readers, challenging them to question the boundaries between the imaginary and the real. The novel delves into the complexities of the human soul, particularly through the perspective of the Lisbon girls and the enigmatic veil of mystery that surrounds them. Central to the plot is the theme of the imaginary, which plays a significant role in shaping the characters' perceptions, actions, and ultimately, their fates. The use of the imaginary can be schematically summed up in the novel as follows:

- **Escape from reality**: The Lisbon girls, burdened by their oppressive environment and traditional upbringing, often retreat into the realm of the imaginary as a means of coping with their cruel reality.
- **Fantasy worlds**: Through their shared imagination, the sisters create elaborate fantasy worlds that provide solace and a temporary respite from their troubles.
- **Emotional survival**: The imaginary serves as a tool for emotional survival, allowing the sisters to navigate their tumultuous emotions and maintain a sense of control in a world that is increasingly chaotic.
- **Blurring of boundaries**: Eugenides blurs the boundaries between the imaginary and reality, creating a sense of ambiguity that permeates the entire novel.
- **Unreliable narrators**: The narrators, a collective group of neighborhood boys, filter the events of the story through their own perceptions and fantasies, further complicating the distinction between what is real and what is imagined.
- **Impact on characters**: The interplay between the imaginary and reality influences the characters' behaviors, decisions, and ultimately, the tragic outcome of the novel.
- **Isolation and alienation**: The Lisbon sisters' retreat into the imaginary symbolizes their profound sense of isolation and alienation from the world around them.
- **Desire for freedom**: The imaginary represents a longing for freedom and autonomy, a desire to transcend the confines of their restrictive environment.
- **Loss of innocence**: As the sisters; fantasies become increasingly intertwined with their harsh reality, the line between innocence and experience blurs, leading to a poignant exploration of the loss of childhood naivete.

In *The Virgin Suicides*, Eugenides explores the role of the imaginary in shaping the lives of the Lisbon sisters and those around them. Through the interplay of fantasy and reality, the author crafts a haunting narrative that delves into the depths of human emotion, illuminating the power of the imaginary to both uplift and ultimately unravel the fragile fabric of existence. The novel thus stands as a testament to the enduring impact of the imaginary on the human psyche, inviting readers to ponder the complexities of perception, memory, and the elusive nature of truth.

4. Life imitating fiction: The Role of the Imaginary in *The Marriage Plot*

In his 2011 novel *The Marriage Plot*, Eugenides explores the powerful role that the imaginary plays in shaping the lives and experiences of his protagonists. Set against the backdrop of the early 1980s, the novel follows the intertwined journeys of Madeleine Hanna, Leonard Bankhead, and Mitchell Grammaticus as they navigate the complex terrain of love, identity, and the limitations of their own perceptions. At the heart of *The Marriage Plot* lies a profound examination of the ways in which the human mind constructs and projects its own

desires, fears, and fantasies onto the world around it. Through the richly drawn characters and their intricate relationships, Eugenides illuminates the profound influence that the imaginary wields over our lived experiences, often blurring the boundaries between reality and our own subjective interpretations of it. Space in this novel is simultaneously real and imaginary – with the first half of the novel unfolding mostly in the confined spaces of the protagonists' minds, and the second opening up to real space: "The book is a postmodernist take on the original marriage plot within the Victorian novel. A lot of the time, it is also a novel about other novels, in which the characters spend their time discussing Derrida, Tolstoy, Austen, and Hemingway. The second half of the book moves away from literary theory, and in some colorful scenes set in Paris, Calcutta, and New York, Eugenides explores the difficulties of dealing with mental illness, failed romance, and one man's battle with his faith in religion" (O'Malley, 2011).

For the novel's central protagonist, Madeleine Hanna, the imaginary world of literature serves as a portal through which she can explore the complexities of love and romance: "It is characteristic of Madeleine that she seeks affirmation and guidance from books" (Maitzen, 2015, p. 3).

As an English major, Madeleine is deeply immersed in the literary canon, particularly the works of the 19th-century novelists she reveres, such as Jane Austen and the Brontë sisters. Madeleine's academic fascination with the marriage plot - a narrative structure centered on the pursuit and attainment of marital bliss - becomes a lens through which she attempts to understand the tumultuous relationships that unfold around her. She finds herself constantly searching for parallels between her own experiences and the fictional narratives that have captivated her, projecting her desires and expectations onto the real-world individuals with whom she interacts.

This tendency to view life through the prism of literature is exemplified in Madeleine's relationship with the enigmatic Leonard Bankhead. Drawn to Leonard's intellect and brooding charisma, Madeleine constructs an idealized vision of him, casting him in the role of the Byronic hero - a literary archetype that she has internalized from her studies. However, as the novel progresses, Madeleine is forced to confront the discrepancy between her imagined version of Leonard and the complex, flawed individual he truly is.

The Marriage Plot also explores the ways in which the imaginary can obscure our understanding of reality, leading to profound misunderstandings and disillusionment. In the case of Mitchell Grammaticus, the novel's third major character, his unrequited love for Madeleine is fueled by a deep-seated need to project his own romantic fantasies onto her. As Mitchell observes Madeleine's relationship with Leonard from the sidelines, he becomes increasingly convinced that he is the rightful suitor for her affections. Drawing upon his knowledge of literary tropes and his own idealized vision of Madeleine, Mitchell constructs an elaborate narrative in which he is the hero destined to win her heart. However, his limited perspective and inability to fully comprehend the nuances of Madeleine's desires ultimately lead to his downfall, as he is forced to confront the limitations of his own imagination.

Despite the novel's exploration of the pitfalls and dangers inherent in the human tendency to construct imaginary worlds, *The Marriage Plot* also acknowledges the profound transformative power that the imaginary can wield. Through their engagement with literature, art, and philosophy, the characters are able to transcend the confines of their immediate circumstances and explore the depths of their own consciousness. For Madeleine, the act of reading becomes a means of self-discovery, as she grapples with the tension between her own desires and the societal expectations that threaten to constrain her. Similarly, Leonard's descent into mental illness is intertwined with his deep engagement with the ideas of philosophers like Kierkegaard, which both enlighten and torment him. In this manner, the novel suggests that the imaginary, far from being a mere escape from reality, can serve as a

vital tool for understanding the complexities of the human experience. By immersing themselves in the realms of the mind, the characters are able to confront their own fears, desires, and vulnerabilities, ultimately emerging with a richer, more nuanced understanding of themselves and the world around them.

The Marriage Plot stands as a testament to the enduring power of the imaginary in shaping our lived experiences. Through the intricate tapestry of its characters' lives, the novel reveals the profound influence that our subjective interpretations and projections can have on the way we perceive and engage with reality. By grappling with the limitations of human perception and the often-elusive nature of love and identity, Eugenides invites readers to reflect on the ways in which the imaginary can both enlighten and obscure our understanding of the world. Ultimately, the novel suggests that it is precisely in the interplay between the real and the imagined that we find the greatest potential for growth, transformation, and the pursuit of meaning. Schematically, the role of the imaginary in the novel could be represented as follows:

- **Idealized notions of love**: The characters in *The Marriage Plot* often project idealized images of love onto their partners, constructing a romanticized version of reality based on their desires and fantasies.
- **Unattainable expectations**: The imaginary serves as a mirror for the characters' unattainable expectations, highlighting the discrepancies between their romantic ideals and the complexities of real-life relationships.
- **Escapism and longing**: Through the imaginary, the characters seek to escape from the harsh realities of their lives, finding solace in the possibility of a love that transcends mundane existence.
- **Conflict and tension**: Eugenides explores the tension between the characters' imaginary constructs and the harsh realities they must confront, highlighting the ways in which fantasy can both enrich and disrupt their lives.
- **Self-discovery**: As the characters grapple with the disparity between their imagined selves and their true identities, they embark on a journey of self-discovery that challenges their preconceived notions of love and happiness.
- **Illusions and deceptions**: The novel exposes the illusions and deceptions that underpin the characters' imaginary worlds, forcing them to confront uncomfortable truths about themselves and their relationships.
- **Quest for fulfillment**: The characters' engagement with the imaginary symbolizes their quest for fulfillment and meaning in a world that often falls short of their expectations.
- **Artistic expression**: For Madeleine, one of the protagonists, the imaginary serves as a channel for artistic expression, blurring the lines between fiction and reality as she navigates the complexities of her own love story.
- **Identity and belonging**: Through the characters' interactions with the imaginary, Eugenides explores themes of identity, belonging, and the search for authenticity in a world that is increasingly fragmented and uncertain.

In *The Marriage Plot*, Eugenides weaves a rich tapestry of love, longing, and self-discovery, using the theme of the imaginary to illuminate the complexities of human relationships and the elusive nature of happiness. Through the interplay of fantasy and reality, Eugenides invites us to ponder the ways in which our desires and perceptions shape our lives, challenging us to confront the uncomfortable truths that lie beneath the surface of our own imaginary worlds. The novel stands as a poignant exploration of the power of the human imagination to both enchant and deceive, offering a compelling meditation on the enduring mysteries of the heart and the intricacies of the human experience.

5. Conclusions

Jeffrey Eugenides' fiction is a labyrinthine exploration of the human condition, a space where the tangible and the ethereal intertwine, blurring the lines between reality, unreality, and imagination. His novels are not mere reflections of the world, but rather, intricate constructions that challenge our understanding of these fundamental categories. By deftly manipulating narrative perspective, historical context, and psychological depth, Eugenides creates a literary universe where the ordinary and extraordinary coexist in a state of perpetual tension.

Eugenides' work consistently challenges the notion of a singular, objective reality. By creating characters who inhabit liminal spaces, both physically and psychologically, he invites readers to question the stability of their own perceptions. His novels are not merely reflections of the world, but rather, imaginative constructions that offer alternative perspectives on the human condition. Through his masterful blending of the real, the unreal, and the imaginary, Eugenides creates a literary universe that is both profoundly unsettling and deeply resonant.

Ultimately, Eugenides' novels suggest that reality is a complex and multifaceted construct, shaped by individual and collective experiences, cultural narratives, and the power of imagination. His work encourages us to embrace ambiguity and uncertainty, to recognize the limitations of language and representation, and to appreciate the richness and complexity of the human experience.

BIBLIOGRAPHY

Băniceru, A.C. (2018). "Gothic discourse in Jeffrey Eugenides's The Virgin Suicides – Challenging suburban uniformity and (re)imagining "the other"", *Linguaculture*, 2/2018, retrieved July 31, 2024, from https://journal.linguaculture.ro/index.php/home/article/view/121/108

Ciocoi-Pop, M.M. (2013). "On the creative role of imagination in Jeffrey Eugenides' The Virgin Suicides", *Literature, Discourse and Multicultural Dialogue*, 1/2013, pp. 608-13, retrieved August 4, 2024, from https://old.upm.ro/ldmd/?pag=LDMD-01/vol01-Lit

Eugenides, J. (2006). "Jeffrey Eugenides has it both ways", *Powell's*, retrieved August 3, 2024, from https://www.powells.com/post/interviews/jeffrey-eugenides-has-it-both-ways

Maitzen, R. (2015). "Desultory vivacity. The Marriage Plot", *Open Letters Monthly – An Arts and Literature Review*, retrieved August 1, 2024, from https://rohanmaitzen.com/wp-content/uploads/2012/08/jeffrey-eugenides-the-marriage-plot-olm.pdf

O'Malley, J.P. (2011). "Jeffrey Eugenides talks about The Marriage Plot and pokes fun at literary theorists", *The Christian Science Monitor*, November 23/2011, retrieved July 30, 2024, from https://www.csmonitor.com/Books/chapter-and-verse/2011/1123/Jeffrey-Eugenides-talks-about-The-Marriage-Plot-and-pokes-fun-at-literary-theorists

Womack, K., & Mallory-Kani, A. (2007). "Why don't you just leave it up to nature?": An Adaptationist Reading of the Novels of Jeffrey Eugenides. *Mosaic: An Interdisciplinary Critical Journal*, *40*(3), pp. 157–73, retrieved August 2, 2024, from http://www.jstor.org/stable/44030270

Shostak, D. (2008). "Theory Uncompromised by Practicality": Hybridity in Jeffrey Eugenides' "Middlesex." *Contemporary Literature*, *49*(3), pp. 383–412, retrieved August 2, 2024, from http://www.jstor.org/stable/27563803

Schwartz, A. (2011). "Obscure objects of desire: On Jeffrey Eugenides", *The Nation*, November 22, 2011, retrieved August 1, 2024, from https://www.thenation.com/article/archive/obscure-objects-desire-jeffrey-eugenides/

WOMEN AND POWER IN THE OJIBWA FICTION

Oana-Andreea Ghiţă-Pîrnuţă
Senior Lecturer, PhD, „Transilvania" University of Braşov

Abstract: This paper examines the theme of women's power in Louise Erdrich's "The Antelope Wife" focusing on how women display their affection, maternal care and physical attractiveness. Through complex and engaging characters, the novel provides deep insight into the essential role women play within the Ojibwa tribal community. Maternal care is a central theme in the novel where women are presented as devoted and dedicated to the care and protection of their children. They assume the responsibility of providing them with love, confort and safety, being always concerned with the well-being and happiness of the family. The women of the novel are strong in different ways and manifestations. They demonstrate resilience and inner strength in the face of challenges and adversity. The paper highlights the importance and contribution of women to the cohesion and prosperity of the tribal community, providing a deep insight into the diversity and complexity of their roles.

Keywords: traditional values, resilience, feminine strength, female agency, motherhood, empowerment, leadership.

Louise Erdrich can be considered a new bright light in the Native American literature. She is a bold writer, she uses modern narrative techniques breaking new narratological ground. Erdrich is a "stunningly effective stylist and a woman who courageously confronts the realities of Native American life in the twentieth century" (Beidler & Barton, 2006:3).

Louise Erdrich is a female writer of mixed blood and cultural heritage: "Erdrich's Ojibwa and French grandparents on her mother's side of the fanmily lived on North Dakota's Turtle Mountain Reservation where her grandfather Patrick Gourneau served as tribal chair" (Stookey, 1999:2).

In Louise Erdrich's novel entitled *The Antelope Wife*, the dynamics of power among women emerges as a central theme, intricately intertwined with the rich Native American culture and heritage. Moving along the urban landscape of Minneapolis to the ancestral grounds of the Ojibwa reservation in North Dakota, the narrative offers details through the lives of diverse characters across multiple generations, highlighting the flexibility, support and complexities of the female experience within matriarchal structures.

The multilayered roles of women are divided within the narrative, tracing their paths of personal growth, familial bonds and cultural identity. Against a background marked by both physical and metaphorical aspects, the women present in the novel live in a land marked by tradition, modernity and the enduring spirit of womanhood.

The female agency and power dynamics are examined by the choices, challenges and triumphs of the women who inhabit Erdrich's fictional realm. By delving into their individual stories, we aim to shed light on the complexity of relationships, traditions and aspirations that shape their lives and the lives of those around them.

Sweetheart Calico, Mathilda and Rozin are only some of the important female characters in *The Antelope Wife*. Rozin is strong and determined carrying the history of her family with her. She faces tough times but keeps going because of her love for her family. Cally is independent and determined. She faces her problems with grace under pressure and works hard to make a better life for herself and her family.

According to Laura Klein and Lilian Ackerman, silence surrounds the lives of Native American women and this silence "has concealed the roles of Native women in the thicket of

ethnographic literature. The wives, sisters, and mothers of the Native nations do appear in traditional ethnographies but only where they are expected, and the meanings of their lives are left to the readers' imaginations. We never hear their voices and are never told their tales. The readers, then, write into this quiet their own cultural expectations for the 'natural' role of women. As seen by non-Native readers, the image of American Indian women becomes a reflection of self, according to the standards of the times" (Ackerman & Klein, 2000:3).

Through an in-depth analysis and reflection, it is important for us to understand how these women assert their autonomy, negotiate their roles within familial and societal structures and carve out paths of within the complexities of their existence. By engaging ourselves in their narratives, the hope is to gain visions into the unique ways which women live the power dynamics, forge connections and promote a sense of identity and belonging in a world that is at once familiar.

The women belonging to the Ojibwa Native American cultural group are an important part of the story in the novel *The Antelope Wife* by Louise Erdrich. They are described as strong and wise individuals who love and support their families and communities. These women have a deep respect for nature and believe in the power and wisdom of their ancestors. Ojibwa women are leaders in their own ways. They take important decisions for the tribal community and are always there to offer advice and guidance to those around them. They guide their lives according to ancient ceremonies and rituals, traditions and teachings, which makes them a source of confidence and stability for those around them.

Spirituality also plays a central role in the lives of Ojibwa women. They connect deeply with the natural world and believe they are in harmony with the earth, water and sky. Through traditional ceremonies and rituals, they express their faith and respect for their connections to the universe. For example, the quote "The women in my family are the kind to argue with the spirits. Short, tough-minded, sinuous of thought and bold, we daughters of the granddaughters of Blue Prairie Woman are wavy haired and lightened by the Roy blood. We're twins of twins, going back through the floating lines of time. Descended of the three–fires people and of an Ivory Coast slave..." (Erdrich, 2002:34-35) suggests that the women in the family are not passive recipients of fate but actively engage with the spiritual realm. They are depicted as assertive and unafraid to challenge the forces that shape their lives. These descriptions paint a picture of the Native American women who are physically and mentally resilient. They possess a combination of strength, intelligence, and courage. It also highlights the family's Native American heritage, tracing their lineage back to Blue Prairie Woman. The fact that the "Roy blood"is mentioned suggests a mixed ancestry, indicating the complexity of their identity.

In *The Antelope Wife* by Louise Erdrich, the women in the story are often described as attractive to men in various ways. This attraction can be influenced by several factors, including physical beauty, but also their inner characteristics, such as their wisdom, strength and grace. The physical beauty of Roman women is often described by delicate features, expressive eyes, or long hair. These aspects contribute to their charm and attitude.

In the quote "Later, she was the very same mother. Calmer. Irritable. But in the old familiar ways (...) Our grandmothers were both round-shouldered powerful small women with eyes of deep brown sunk narrow in their faces. Their hands were tough and splayed, but delicate" (Erdrich, 2002:55), the phrase "round-shouldered powerful small women" implies a compact and solid physique, which can often be associated with attractiveness, especially when combined with strength. Additionally, describing their eyes as "deep brown sunk narrow in their faces" evokes a sense of intensity and depth, qualities that can be alluring. Like any person, she experiences a range of feelings, emotions and moods, but these fluctuations occur within the framework of her familiar maternal role within family.

Their charming personality and inner strength captivate the men around them and make them admire and respect them. The quote ”I only want to be with her, or be dead. You wouldn’t think a man as ordinary as myself could win a woman who turns the heads of others in the streets. Yet there are circumstances and daughters that do prevail and certain ways” (Erdrich, 2002:22) conveys the speaker’s deep and singular devotion to the woman in question. It reflects the all-encompassing nature of his love, suggesting that life without her would be unbearable. Klaus self-perception as ”ordinary” adds a layer of humility to his declaration of love. Despite seeing himself as unremarkable, he is captivated by a woman who seemingly commands attention wherever she goes. It paints a vivid picture of the woman’s magnetism. It suggests that she possesses a beauty and charisma that captivates those around her, making the speaker’s affection for her more remarkable, but it also shows that love can defy societal expectations and conventions.

Women in the novel are often depicted as strong within, with extraordinary resilience and fighting spirit. They face challenges and difficulties with courage and determination, managing to face adversity and maintain their integrity and dignity despite it. They are often portrayed as wise and intuitive, having a deep understanding of the world and people around them. They are sources of wisdom and advice for those in their community. Rozin’s actions demonstrate her strength in facing grief rather than shying away from it: ”Rozin. She swam in the grief, she cooked with it, she bagged it up and froze it. She made a stew, burned it out in the backyard, dug a hole and threw it in, sacked it for garbage, put it up on a shelf, brought it to the trees she loved, and set it free out in the leaves. She worshiped it, curled around it like a sweet dog, smoothed the hair of her remaining daughter underneath her hand, and decided to have nothing to do with men. Rozin left her husband and her lover both behind” (Erdrich, 2002:84). By ”swimming in the grief” and ”cooking with it”, she confronts her pain directly, refusing to be overwhelmed by it. Rather than allowing her sorrow to consume her, she takes proactive steps to cope with it. It highlights her self-sufficiency emphasizing her ability to take decisions that are in her own best interests, regardless of societal expectations or any conventions.

The women in *The Antelope Wife* often show their affection by protecting their loved ones. They are concerned with the well-being of their families and devote their time and energy to helping and protecting those around them in the face of hardships and dangers. We can see the sacrifices and renunciation of their own needs in favor of those of the others. They also show their affection through gestures of tenderness and physical affection, such as: hugs, kisses and caresses. These simple and heartfelt gestures are powerful ways to express love and attachment to your loved ones. For example, we can see this in the part when Cally’s mother takes care of Frank: ”She holds his shoulder, puts her arm around him, and holds him lovingly, the way I cannot ever remember her holding my father. The way she acts is so different, so natural, so real, so warm and naked that I suddenly have this picture of what has just happened to her” (Erdrich, 2002:147).

We see the genuine and natural way in which Rozin expresses her love. This observation leads Cally to reflect on the contrasting dynamics of affection within their own family, particularly between their mother and father. The descriptions express a sense of intimacy, authenticity, and vulnerability in the woman’s gesture, highlighting the depth of her affection and the genuineness of her emotions. Linking this observation to the way women show affection, it underscores the idea that women may express love and warmth in multifarious ways.

The mother’s care and her protective instinct are presented as central to the character and actions of many of the female characters in the novel. These aspects are highlighted in different contexts and situations within the story, emphasizing the importance of family relationships and maternal responsibility.

The mothers in *The Antelope Wife* are often portrayed as devoted to the care and protection of their children. They assume the role of providing them with love, comfort and safety, and caring for their well-being and happiness represent constant priorities in their lives. They are ready to do whatever it takes to protect their loved ones from the dangers and threats of the outside world, regardless of the personal sacrifices this entails. This is shown in the part where Cally is ill, suffers and calls her mother. Rozin is there and she is taking good care of her: ”An hour passes, and then she pours a little ginger ale into a cup and sits down, careful not to jostle Cally. She feeds her daughter teaspoon by teaspoon, waiting for each spoonful to settle. Cally’s lips are dry. Rozin puts a bit of Vaseline on her finger, rubs their deep and punished color” (Erdrich, 2002:87). It illustrates the tender care and devotion of a mother, Rozin, towards her daughter, Cally, during a moment of vulnerability. The act of Rozin pouring ginger ale into a cup and feeding Cally teaspoon by teaspoon showcases the meticulous attention and nurturing instinct of a mother. It reflects Rozin’s dedication to ensuring her daughter’s comfort and well-being, even in small gestures. This quote portrays a touching moment of maternal love and tenderness, illustrating the profound bond between Rozin and Cally. It captures the essence of maternal instinct and compassion as well as the resilience and strength of a mother in caring for her child during times of adversity.

We can also observe the way in which the woman is viewed from the point of view of the brothers, as a sister: ”My sister, I miss her so bad. She went before me, broke ground for me, tested my mother’s body. Then she made a path for me to the next world, left her footsteps for my shoes” (Erdrich, 2002:110). This quote reflects the deep bond between siblings, particularly sisters, and the profound impact they have on each other’s lives. It suggests that the older sister paved the way for the speaker’s existence, both physically and metaphorically from the first moments of life, when being in the mother’s womb. The image of the sister ”making a path” and ”leaving footsteps” reflects her role as a guide. She has already experienced the challenges of life, leaving behind a roadmap for the speaker to follow and learn from.

In conclusion, the novel entitled *The Antelope Wife* emphasizes the importance and diversity of women’s roles in the community of the Ojibwa cultural group. Through gestures of affection, maternal care and their powerful influence, women are presented as central pillars in the cohesion and prosperity of these communities. Their resilience adds depth and complexity to their portrait highlighting their profound impact on tribal life and human relationships. Thus, the present analysis shows the essential role and influence of women in preserving the traditions and cultural values of the Ojibwa cultural group.

Women are strong: ”sometimes they are so powerful that they can change the course of the world. Often, once they take a stand, they change their own lives and the lives of those around them” (Hazen-Hammond, 1999:2).

Power is manifested in multifarious ways: through cosmology, economic control and hierarchy. Power is repatterned in the Native American context through the life lived by the Native American women and by society.

BIBLIOGRAPHY

Ackerman, Lilian A. & Klein, Laura F. (2000) *Women and Power in Native North America*. University of Oklahoma Press

Beidler, Peter G. & Barton, Gay (2006) *A Reader’s Guide to the Novels of Louise Erdrich*. Revised and Expanded Edition. Columbia, Missouri: University of Missouri Press

Erdrich, L. (2002) *The Antelope Wife*. Flamingo

Hazen-Hammond, Susan (1999) *Spider Woman’s Web: Traditional Native American Tales About Women’s Power*. Penguin Publishing

Stookey, Lorena L. (1999) *Louise Erdrich: A Critical Companion*. Greenwood

THE OUTSIDER PERSPECTIVE IN THE NATIVE AMERICAN FICTION

Oana-Andreea Ghiţă-Pîrnuţă
Senior Lecturer, PhD, „Transilvania" University of Braşov

Abstract: The present paper aims at exploring the theme of the outsider, what is strange, weird, what makes us consider certain elements of life to be off and branded as on the "outside" of what we think to be normal. By looking at a series of characters, Klaus, Rozin, Cally and Cecille, some of them having played a bigger role in the story than the others, we are able to draw some peculiarities that make us understand what led where and why. This study aims at providing a better understanding of the themes of the novel entitled "The Antelope Wife" by Louise Erdrich aiding us to understand the fate and context of each of the previously mentioned characters.

Keywords: outsider, fate, tradition, continuity, suffering, to stand out.

In the Native American culture and literature, there are used multifarious perspectives. Among these, it is worth to mention the outsider perspective: "The outsider perspective is when a person is retelling a story about the Native American culture and they are not a part of that culture" (Innes, 2009:440). According to Innes, there is a binary opposition between outsiders and insiders: outsiders consider that they are better endowed to offer "objective accounts of the stories", but insiders believe that this might lead to"faulty recounts of the stories".

While much of the Native American fiction focuses on the outsider, the prevalence of this type of character in literature is far from being a strictly Native American phenomenon. Indeed, the study of the "outsider" or the individual who, sometimes willfully or otherwise, stands apart from the dominant society is a primary dynamic aspect in the American fiction, if not in the entire literature.

The Antelope Wife can be considered Louise Erdrich's "most cryptic and unfathomable book thus far" (Beidler & Barton, 2006:3). Erdrich grew up in a family of storytellers and "thus learned very early to appreciate the world of possibilities invoked by a storyteller's voice" (Stooker, 1999:1).

The characters of *The Antelope Wife* are certainly no exception. With her divulgences into the world of characters beloging to several different families, Erdrich portrays more than a few of her characters as outsiders. We see this aspect in characters, such as: Klaus Shawano, Rozin Whiteheart Beads, her daughter, Cally, and last but not least, in Cecille.

We will take a look at the outsider as someone who breaks tradition; outsiders are those who choose to isolate themselves via their own choices and actions, some who ended up outside of the loop without even realising it and through someone whose existence defies other's views of the normal and thus can be considered an "outsider".

As we have already established, the outsider is a recurring theme everywhere and Klaus Shawano is a character from Louise Erdrich's novel entitled *The Antelope Wife*. Klaus embodies this notion perfectly. Throughout the book, Klaus's character is woven into the narrative as an enigmatic figure, often existing on the periphery of the story, yet exerting a profound influence on the characters and events that unfold.

One of the primary characteristics that defines Klaus as an outsider is his ambiguous cultural identity. As a German Native American hybrid, Klaus straddles two distinct cultural heritages, making him an outsider in both the Native American and European American societies. This liminal existence is greatly reflected in his surname, Shawano, which is derived from the Algonquian language, further underscoring his status as a cultural outsider.

Klaus's mixed ancestry sets him apart from the dominant cultural narratives, rendering him an outsider in his own family and community.

His turning point into truly becoming what can be considered foreign is when he decides to kidnap a woman away from her children in order to satisfy his own desires of a twisted form of love. In this scene, despite a warning, he follows through with his plan and so, his downward spiral begins to unravel. "'You're shiftly like all those woods Indians,' Jimmy Badger said. 'I see that trader's deception. If you're thinking about those women, don't do it,' he said" (Erdrich, 2002:29).

The next spike is seen in the conflict that brews between him and the head of the Whiteheart Beads family, the husband of Rozin Whiteheart Beads, Richard. Klaus gets himself set up in an elaborate scheme orchestrated by Richard who sends him on a vacation seemingly for no good reason, only for the authorities to pin down Klaus for Richard's fraudulent activities. "Maybe I know then, and maybe I'm just starting to understand, that life will always be like this around Richard Whiteheart. One minute high in Maui and the next minute yanked from bliss. I'm heading back now to tell my story before the judge, and I don't even know what my story is" (Erdrich, 2002:50).

From here on, following the failed marriage of Richard, Klaus joins him in a sort of festival of the downtrodden as they both waltz their way around town drunk beyond recognition, destroying themselves by gulping down more and more alcohol. Here Klaus's state of mind is that of one who has completely thrown all caution to the side, only looking forward to whatever presents itself in front of him, a scene which perfectly incapsulates this can be seen when the pair is by a river, running out of cigarettes and wine, wondering what has left to be drunk. "'That's Prairie Island nuclear water,' Richard yelled. Klaus kept drinking. 'He can't hear me', Richard said to himself. 'Besides, that plant is down the stream farther'. Richard lit a cigarette, took a drink of wine. 'Some beaver might have pissed up near Itasca'. Klaus kept drinking and drinking" (Erdrich, 2002:97).

This could be considered his lowest point in the story, as from here on he goes to join his brother, Frank Shawano, who will take care of Klaus for a while seeing as the condition he is in does not allow Klaus to perform the most basic actions such as drinking a cup of water or staying awake on while sitting down on a chair.

The journey seen so far from Klaus encapsulates that of punishment dealt by fate, for his actions of robbing one of their own life, he is also robbed of everything he had, going down from a roadside trader to an alcoholic mess who will only go lower and lower. Though not all is lost, seeing as later in the book, in the wedding scene, after Richard's failed first attempt at suicide, Klaus strikes him down in order to protect Rozin from him. Towards the end of the story, he decides to set the one he kidnapped free, he walks Sweetheart Calico until she simply begins to walk by herself, thus giving a band aid conclusion to this member of the Shawano family.

Rozin and Cally have seen much suffering, suffering that is almost entirely undeserved. Rozin begins her departure from the normal once she breaks away from her first husband, Richard. This leads her down to marry another man, one mentioned earlier by the name of Frank Shawano. If he is to adopt a view like before, we could say that it is simply the sum of her actions, all the suffering merely being something that follows what she does, be it the divorce, be it the death of one of her daughters, be it her ruined second wedding. At one point in the book there is a small hint given to us, that perhaps all this could have been actually brought on by something which might have seemed insignificant when it happened. "I broke more continuity, and they suffered for it, too. Should have kept the protection. Should have kept the names that gave the protection. Should have kept the old ways just as much as I could, and the tradition that guarded us" (Erdrich, 2002:35).

The fact that she gave her daughters names that were seen as non-traditional is pointed as being the catalyst for Rozin's misfortunes and sadness. This bad luck can be seen in her daughter's life especially, who grew to be alienated from the world around her simply because of everything that happened around her. Following her mother's divorce and the death of her sister, Cally is forced to move in with Frank, and here she lives in the city, no longer close to nature, no longer close to everything she knew. Furthermore, at this point in the story, she does not live with her mother either, just with people who she is not that familiar with. In these moments, she has a monologue which perfectly encapsulates this part of her story. "In spite of how I want to curl up in my city corner, I picture everything back home. On the wall of my room up north, there hangs a bundle of sage and Grandma Roy's singing drum. On the opposite wall, I taped up a poster of dogs, photos of Jimi Hendrix and the Indigo Girls, this boyfriend I had once and don't have anymore, bears, and Indigenous, my favorite band, another of a rainbow and buffalo trudging underneath" (Erdrich, 2002:103).

Rozin, however, seems to escape the continuation of this misery when she manages to procure the blue beads that Sweetheart Calico has, beads that her grandmother gambled for which hold the very life essence of a woman who earlier in the story had her luck fail her in front of Cally's grandmother. "'You have your life', she said gently,' and ones inside of you as well. Would you bet me three lives in return for my blue beads?' I didn't even think twice but answered her eyes – can you believe that? Three lives for that blueness. That madness. I bet easily" (...) "'Now', she said, 'you have the only possession important to me. Now you have my beads called northwest trader blue. The only other thing I own of value are my names, Other Side of the Earth, Blue Prairie Woman before that. You have put your life up. I'll put my names. Let us gamble again to see who keeps the beads'" (Erdrich, 2002:216-217).

Thus, with both the beads and the name of Blue Prairie Woman being passed down onto Cally, she perhaps won her gamble with fate, like her grandmother before her, this time though she merely had to wait for the right person to hand it to her, instead of having to bet something worth of three whole lives.

Cecille is another interesting character. "Cecille, small, preternaturally and pridefully slender, with stiff, newly colored red-streaked yellow hair and very pink lips, was a contrast. She was a frightening egoist who absorbed every conversational tidbit instantaneously with an experience of her own. She never reacted, she eclipsed. She did not appreciate, she upended, overthrew, and dominated everyone around her by the simple and obdurant means of aggressive non-listening..." (Erdrich, 2002:161).

Cecille is someone who is completely made out to be something which sticks out when being observed. From her first interaction with Cally, we can denote that she is something straight out weird, she does not follow any of the conventions the others of the cast do, she is outgoing, has her life mostly in order, dresses and behaves in a very flamboyant way. Her appearances in the story are quite few and far in between, but every time she appears she helps either speed events up or quite possibly slow them down, this can be seen when she helps Cally attempt to track down her grandmother once she hears the news that she might actually be in town, and on the other hand, her ramblings at the wedding that seem to draw on and on and the suspense builds up in the background as we, the readers, await the climax of the wedding and the unexpected arrival of Richard.

She is quite possibly spared from the agony that the rest of the cast suffers, but this in itself makes her stand out, once again being able to be a part of the outsiders that we so far have discussed.

In order to wrap this paper up, we will be going over the main point of the present study, starting from Cecille this time around and ending with Klaus. To make matters

simpler, we can deduce two sorts of outsiders within the framework of the novel, those like Cecille which make themselves prominent by simply existing in the context of the story, their essence popping out as something we are not so accustomed to seeing; or those like the Whitehearts or the Shawanos, punishment dealt perhaps a bit too hard according to their actions, of course some more grave than others in the case of Klaus Shawano, who after a long series of transgressions manages to turn himself around and actually ending on possibly quite a neutral note, or those like Rozin and Cally who end up on the much brighter side of life, one having concluded their side of the story by being united with their half, her husband Frank and the other one having concluded their side of the story by being united with her spiritual half, the beads that contain the very essence of her life through the name that was given and inherited from her grandmother.

Here lastly we can also see Daashkikaa, the concept of being torn apart, something perhaps to relate to all the dualities seen throughout the book. ”All that followed, all that happened, all is as I have told. Did these occurrences have a paradigm in the settlement of the old scores and pains and betrayals that went back in time? Or are we working out the minor details of a strictly random pattern? Who is beading us? Who is setting flower upon flower and cut-glass vine? Who are you and who am, the beader or the bit of colored glass sewn onto the fabric of this earth?” (Erdrich, 2002:240). In the closing paragraph of the novel, the narrator tries to understand whether there is a pattern in the beadwork of human existence.

Erdrich’s father, Gourneau, was ”a beader and powwow dancer, was also a fine storyteller” (Stookey, 1999:2). Louise Erdrich turns the beadwork into a recurrent motif in her novel. While telling the story she pays attention to a wide range of rituals and ceremonies.

Erdrich does not offer us clear answers to so many questions. She considers that her readers are sometimes confused and this is the outcome of the human condition in a state of confusion and disorganization as well as it is also due to the complexity of writer’s style searching for new meanings in life.

According to Laurence Yep, ”good writers have an enormous appetite for learning about the world, and its cultures are part of the menu. Travel is broadening because, upon our return, we look at America from a different perspective. The same thing happens whenever we learn about other cultures” (Yep, 2006:52). In fact, by using multifarious perspectives, we see a repatterning of the Native American culture and literature with new eyes.

BIBLIOGRAPHY

Beidler, Peter G. & Barton, Gay (2006) *A Reader’s Guide to the Novels of Louise Erdrich*. Revised and Expanded Edition. Columbia, Missouri: University of Missouri Press

Erdrich, L. (2002) *The Antelope Wife*. Flamingo

Innes, Robert Alexander (2009) ”Wait a Second. Who Are You Anyways?” The Insider/Outsider Debate and American Indian Studies. In *American Indian Quaterly*. Vol. 33, No.4, Fall.*Working From Home in American Indian History*. University of Nebraska Press

Stookey, Lorena L. (1999) *Louise Erdrich: A Critical Companion*. Greenwood

Yep, Laurence (2006) ”The Outsider in Fiction and Fantasy”. In *The English Journal*, Vol. 94, No. 3, (Jan 2006)

THE NATIVE AMERICAN FAMILY RELATIONSHIPS IN ERDRICH'S MULTILAYERED FICTION

Oana-Andreea Ghiţă-Pîrnuţă
Senior Lecturer, PhD, „Transilvania" University of Braşov

Abstract: The present paper focuses on family relationships of all types within the framework of Louise Erdrich's novel entitled "The Antelope Wife", a complex, multilayered book conveying multiple messages about the Native American way of life and how relationships can evolve. Each family consists of individuals who interact with each other, develop feelings, and establish relationships, such as: sister and sister, mother and daughter, husband and wife, and so on. However, due to various factors, these relationships can undergo significant changes. This study presents the different types of family relationships and the meaning behind the lines. Being a family does not mean being connected by blood, but feeling like a family, even if it has just two members. The characters are interconnected, and their lives are influenced by others' actions or feelings. Parents have a big impact on children, and this essay shows how their decisions affect the little ones. The relationships between the current generation, like Cally, and ancestors are important. Knowing your past and culture can help you understand yourself and even your family.

Keywords: family, relationships, ancestors, impact, generations, culture.

Louise Erdrich is a famous Native American writer and "one of the most accomplished and promising novelists of any heritage now working in the United States" (Beidler & Barton, 2006:3).

In Louise Erdrich's novel entitled *The Antelope Wife,* we can see how a family comes into being in unexpected moments. Life can lead to unexpected family relationships. The challenge lies in maintaining and nurturing these relationships. Difficult moments test each family and individual, requiring them to take decisions. In the end, whether we have a bond by blood or by choice, family provides a source of strength, support and belonging that sustains us through life's many challenges.

The structure of the Native American "family network is radically different from other extended family units in Western society. The traditional European family network on which most traditional American families are patterned is limited to three generations within a single household. American Indian family networks, however, are more structurally open" (Light & Martin, 1986:1).

From the sociological perspective,"families can take on many functional and acceptable forms, and a wide diversity of familial structures could be found in native America while each family has discrete charactersitics, in general they can be condensed into a handful of archetypes with real families falling into a gray region between the black and white features of particular types (...): nuclear families, extended families, stem-nuclear families, and clan-like families" (Volo & Volo, 2007: VIII).

The Antelope Wife is a Native American story and such stories "hold the conflicts and compliments of family and situations which test their relationships" (Pijoan, 2011). The novel is very rich in all sorts of conflicts and tensions, which affect certain characters, but it also presents situations when tensions are eased and people live unique and unforgettable moments in their lives.

Scranton Roy begins to raise a baby girl who is not his own. He tries to comfort the baby making her feel safe, but nothing seems to work, he "cradled the baby, sang lewd camp tunes, then stalwart hymns, and at last remembered his own mother's lullabies" (Erdrich,

2002:6). As Scranton Roy continues to care for the baby girl, he finds himself drawn deeper into a sense of paternal love and responsibility. Despite the initial challenges in comforting her, he persists, determined to provide her with the love and security she deserves. The little girl becomes his little family, and he tries to remember what his mother did when he was a child. From this moment on, his life changes, Scranton gradually transforms from a solitary individual into a loving father figure.

Even if it is not a human, in Roy's life and family, the dog is present. In hard times, the dog is there and even sleeps with the man. The dog seems to be close to Roy and when Mathilda comes in their lives, he does not disappear. The dog tried to help the man and little girl by hunting for a rabbit and by sleeping next to them. This shows that an animal can become part of a family, a family member, and bring beauty and comfort to anyone's life during challenging moments.

Scranton Roy names the little girl Mathilda and starts acting as her father. Like any parent, he wants his daughter to go to school. Roy has the opportunity to meet Miss McKnight, who is his daughter's teacher. After a while, they fell in love, and Roy's family expanded.

When Mathilda saw her teacher kiss her father, her reaction was not the best and was visible that she was affected about what she saw. The little girl's reaction was as if time had stopped because she was in complete shock. It is normal for a little girl who had always had her father's full attention and love to react this way. The family began to grow until a son appeared in their lives. Sadly, the child passed away due to an illness. This was a devastating event for the family and it had a profound impact on them.

The novel continues with the story of Mathilda's real mother, Blue Prairie Woman. Her life was tumultuous, particularly her family experiences. Before her passing away, she spends time with her daughter, Mathilda, and it becomes obvious how strong the bond is between mother and daughter, despite not being together since Mathilda was a baby. This moment illustrates the closeness they share even if they did not live or did not have the chance to stay for a longer time together, as the girl "sings her mother's song, holding her mother's hand in one hand" (Erdrich, 2002:19) to feel closer to her.

The novel is structured interestingly, allowing us to see various types of family relationships. A new relationship is formed between Rozin and Richard, who decide to get married. However, their lives change when Rozin informs her husband that her "old lover, Frank Shawano, is dying of cancer [...] and that she is going to him now, leaving their marriage, to be with this man until he dies because after all she truly loves him" (Erdrich, 2002:61-62).

She has children with Richard, but her heart and mind are with Frank. The only reason she stayed with Richard for years was for the girls. Her decision to leave ruins the relationship. In my opinion, it is better to leave than to do something worse and negatively impact the children. The relationship between wife and husband is portrayed sadly and realistically for some families. Unfortunately, in this family, the worst thing a parent can go through happens after their discussion.

We can see how one of the twins, Deanna, realizes that something is wrong in their family. Because she loves her sister, Cally, she prefers not to tell her about what she knows. All of it because Deanna does not want to make her sad. She is an important character in this family. Thinking that she can save the situation and make their family relationship work again, she will disappear forever from her family's life.

Deanna sees the motor running and thinks her father wants to leave the house and his family, sadly, her father wanted to commit suicide but changed his mind at the last moment. When he thought about it, he realized he has two girls and that he loves a woman madly. The rhetorical questions describe how aware of the consequences of a possible suicide he starts to

be ”And what is he doing anyway? What kind of father? He will always be a father” (Erdrich, 2002:70). He forgot to start the car engine in the closed garage and, unfortunately, something really bad is going to happen again in this family. Deanne dies wanting to save her family while waiting her father to come back in the car. The gas from the car was fatal for the child.

The relationship between mother and daughter again is portrayed by Rozin and Cally. Rozin takes care of her daughter and tries to comfort her maternally when Cally is sick. Their relationship is unique and we can see how Rozin tries to calm her only daughter who is alive by ”slowly singing, she wipes up and down the pole arms” (Erdrich, 2002:88) and by being presents when she is sick. This image is a powerful depiction of a mother’s love and tenderness, the main characters being Rozin and Cally.

The bond between twin sisters is incredibly strong. Cally and Deanne are a great example of this. After Deanne’s passing away, Cally fell ill right after probably because she lost a part of herself by losing her twin. Their family life has forever changed after the loss. Over time, Cally began to feel that her sister was often with her. In her mind, she could hear Deanne speaking ”in her little-girl voice, in my own voice” (Erdrich, 2002:122), almost like a little angel who was always present. Even if Deanne may have physically left this world, her spirit lived on in the heart and mind of her twin sister. This touching image beautifully captures the strength and love that exists in a twin’s bond.

Rozin and Richard’s relationship continues to be dysfunctional. He is a jealous man who cannot understand that she has a different life and a different lover and that their marriage is over. Their connection has come to an end, and if they had continued, it would have been a real disaster. Richard has the idea that nobody can have Rozin. His desperation can be observed in the scene when he says,”You tell me you got married to another man and you meant to do it and you wanted him the same way you wanted me?” (Erdrich, 2002:176).

His way of seeing Rozin portrays an obsessed man, and the love he has towards her is toxic. He wants to manipulate her to be together again, saying, ”I made love to you as though you were the most special thing on the face of the earth. An angel” (Erdrich, 2002:176). In the end, he kills himself, leaving behind his only daughter, Cally.

It is tough to recover after a parent’s death. Cally had to deal with this trauma and stay strong. Even if a relationship with a person, whether it is a lover or a parent, is not the best, some scars remain after they commit suicide. Being aware that something is not right in your life, having parents with troubles in their relationship, experiencing the premature death since childhood of your sister, and now your dad’s decision to end his life can make you feel like you’re losing control.

In Cally’s situation, it is about losing the sense of time, and not being aware that life moves on. For her, Richard’s death ”seemed like a year had passed [...] it could have been a week, it could have been a year, it could have been the rest of my life” (Erdrich, 2002:198). This relationship between father and daughter is different from Mathilda and Roy’s relationship. Cally loved her father and her father loved her, Deanne and Rozin, but in his way, in a jealous and toxic way.

Cally is a character who tries to analyze her family to understand more about her ancestors. Even though her life can be categorized as traumatic and chaotic, she wants to know more and see the relationships throughout the generations. She understands that family represents tradition, with ancestors who had an impact and helped shape who they are. More importantly, she learns that everything is connected.

The Antelope Wife written by Louise Erdrich is a complex novel in many ways. This book is about Native Americans but can be applied to many other people. The reality is portrayed very interestingly being context dependent.

Family relationships are everywhere, even if we are talking about good or bad ones. Each family is different and each member of it has his ideas, feelings, past, life and ancestors. Despite their differences, every family shares the potential for unexpected events to occur.

Cally and Deanne are two characters calling the readers' attention. They have an important role in their family, even if one of them dies at a young age, she is a key person in the story and life. The connection between past and present, between a member of a family and another, makes the whole book truly unique. A family relationship is not just about love and about having kids; it is about many other types of relationships and events that influence it.

Erdrich "experienced within her closely knit family circle the strong sense of connection to community that emerges as a theme in each of her novels. Erdrich indeed remains especially close to her family" (Stooker, 1999:1).

Louise Erdrich has created families, which are the outcome of two different traditions: on the one hand, the Native American culture and on the other hand, the Western traditions brought by the Catholic missionaries who sought to "civilize" the Native American cultural group (Sanders, 1998). These dissimilarities convey contradictory messsages of power and place for men and women.

According to Jay Miller, "For American Indians, family is the most important thing in life. Names are important, too, because they give people an identity and say who their ancestors are. Families and names can affect who someone marries, how they grow up, and even how they talk" (Miller, 1996:5).

The novel is complex because of the change of generations and it can make it seem a little bit chaotic. Anyway, the events from this book can become a reality and can change our family relationships in a good or bad way at any moment. The Native American families have "strengths – respect, generosity, harmony within the context of spirituality" (Light & Martin, 1986:1).

Erdrich's fiction displays a clash of cultures. And the outcome of cultural tensions is confusion. In fact, Louise Erdrich's fiction presents the Native Americans' survival and their fight to regain their cultural heritage and repattern their search for identity.

BIBLIOGRAPHY

Beidler, Peter G. & Barton, Gay (2006) *A Reader's Guide to the Novels of Louise Erdrich*. Revised and Expanded Edition. Columbia, Missouri: University of Missouri Press

Erdrich, L. (2002) *The Antelope Wife*. Flamingo

Light, Harriet K. & Martin, Ruth E. (1986) "American Indian Families". In *Journal of American Indian Education*, Vol. 26, No.1, October 1986, University of Minnesota Press

Miller. Jay (1996) *American Indian Families.* Children's Press

Pijoan, Teresa (2011) *Native American Creation Stories of Family and Friendship. Stories Retold*. Santa Fe, New Mexico: Sunstone Press

Sanders, Karla (1998) *A Healthy Balance: Religion, Identity, and Community in Louise Erdrich's Love Medicine*. MELUS 23.2 (1998):129-56. Project MUSE.

Stookey, Lorena L. (1999) *Louise Erdrich: A Critical Companion*. Greenwood

Volo, James M. & Volo, Dorothy (2007) *Family Life in Native America*. Greenwood

THE POEM AFORETIME (DEMULT) BY GEORGE BACOVIA: AN ANALYSIS

Irina-Ana Drobot
Lecturer, PhD, Technical University of Civil Engineering, Bucharest

Abstract: The purpose of the paper is to analyse the poem Demult by George Bacovia, based on the framework provided by reader-response criticism, and free associations, in order to highlight the way in which the symbol, within the Symbolist movement, can have both a public and, especially, personal connotation. The poem analysed becomes, in addition, an example of atypical poem for poet George Bacovia's style, leaning more towards the Romantic movement influence than towards the influence of the Symbolist movement, marking, in fact, the specificity consisting of the overlapping between these two movements in Romanian culture. Additional insight into the understanding of this poem, next to the analysis based on literary and cutural studies, is provided by different translated versions.

Keywords: Symbolism, reader-response criticism, free associations, Romanticism, translations.

George Bacovia (1881-1957) is a well-known representative of Romanian Symbolism, which reached its peak with his and Ion Minulescu's works (Nicoară, 2002). Romanian Symbolism appeared about twenty years later than its country of origin, France, where it began around the 1850s and 1870s (Pietrykowsky, 2011), and the other European countries following the tendency, towards the second half of the nineteenth century, which led to its overlapping with Romanticism and Realism (Bote, 1966). This explains the presence of features and elements belonging to Romanticism in the poetry of Romanian Symbolists, starting with the precursor of Romanian Symbolism, Alexandru Macedonski. Romanian Symbolism spread over towards the beginning of the twentieth century (Nicolescu, 2012). According to Mykolaivna (2015), however, the overlap with Romanticism also occurred in the case of French Symbolism: "French symbolism is a literary and artistic direction that occurred within romanticism and the decadence of the mid-nineteenth century." In the case of Romania, it was the foreign influence and the decadence that made the Romanian mainstream scene hesitate to follow and to accept this trend (Faulk, 2014), as at the time it was considered that Romanian literature should be pure and do away with other influences from abroad. Mykolaivna (2015) further details the context, claiming that the "official birth of symbolism was in 1886, when "a new manifest of symbolism appeared (written by Jean Moreas)." Even in the conditions of the French Symbolism, "the basic principles of the aesthetics of symbolism were developed by Charles Baudelaire long before its official appearance" (Mykolaivna, 2015).

How can we recognize Symbolism in poetry? We can start from "the symbolist's perception of life, where the artists describe their sense of reality with the help of symbols" (Mykolaivna, 2015). With respect to the use of the symbol, we can distinguish between "two basic types of symbols — traditional symbols and individual symbols" (Mykolaivna, 2015). This is because "Some meanings are fixed in the dictionaries, while some occasional connotations can be determined only by the context" (Mykolaivna, 2015), and, in the opinion of the author of the present paper, also through free associations, based on what these symbols suggest to readers, as well as for the poetic persona. Free associations (Schachter, 2018) refer to a practice used in psychoanalytic psychotherapy, where the patient, in the analytic setting, says anything that comes to his or her mind in relation to an image, word, idea, or person. What comes to the patient's mind can be understood as the interpretation of the respective image or idea as a symbol, in the same way in which readers can interpret a poem.

French Symbolism includes the following features: “the conceptions of symbolization as correspondence between the spiritual and objective worlds, suggestion, artistic synthesis and synesthesia, beauty, the beautiful and the sublime” (Mankovskaya, 2015). Synesthesia means “establishing connections between the various levels of the sense” (Nicolescu, 2012). These features are going to be found in the poem called in Romanian *Demult* by George Bacovia, selected for analysis in this paper, since Symbolist movements in other countries, Romania included, took over main features from the originally French movement. What was specific for the artists that were representatives of this movement was the fact that they “conveyed their feelings, experiences and thoughts in the form of artistic symbols, the main features of which are suggestibility, figurativeness, musicality, creative intuition, spiritual accent and singularity” (Mankovskaya, 2015).

Bacovia’s work is known for its melancholic feelings and its “apocalyptic vision” (Agrigoroaie, 2021), and for the presence of death and decay. The poem *Lead* is, in this sense, the best known for this vision on his work, where the image of the heavy lead permeates the entire world and leads to images of death, and depression. The poem *Demult* (*Aforetime* in the translation by Cocoş, 2020) is an exception to this perception of his work by readers knowing his from the Romanian literature textbooks for highschool. It is a love poem, consisting of two stanzas, shown below in the original version by Bacovia in the Romanian language and in the English version, translated by Cocoş (2020).

The methodological framework is based on cultural studies, since the context of the age, with respect to Symbolism, matters in the analysis of this poem, combined with literary studies, as textual analysis is the main point from where the analysis begins, based on reader-response criticism (Mart, 2019), as the perception of the reader gains centre stage and connects all the other approaches. A literary text such as a poem cannot be interpreted in isolation, without taking into account the context in which it was written and the context of the present time the readers belong to and its attached mindset based on which they can interpret the text. Both cultural background and personal life context can provide guidelines for the readers to interpret the poem by Bacovia chosen for analysis in the present paper.

The first stanza presents readers with the place and time, as well as the situation. The place is someone’s lane, the time is during nighttime, and the situation is that of a reflective poetic persona regarding, as readers infer, a past or lost love:

> Trecând pe strada ta,
> Pe care nimeni n-o mai ştie -
> Al nopţii foşnet evoca:
> - Filosofie! (Bacovia, 2024)
>
> When I was walking down your lane,
> Which disappeared from memory,
> The night breeze whispered in my brain:
> – Philosophy! (Cocoş, 2020)

The poetic persona starts off from a real-life setting, from a real place, which brings him to his memories of a past romantic relationship. We notice here free associations, both in the case of the poetic persona, and of the readers. The poetic persona starts, in first stanza to put forth the word “Philosophy!” as a free association to the setting. The same word ends the second stanza, while it continues with the emptiness associated with the nighttime setting, and the belated poem, which is uttered by a guard, and which readers and the poetic persona freely associate with the poem and words the poetic persona would have wished to present before the loved person:

Încet, un paznic fluiera
Poema-atâta de târzie…
Pustiul nopţii evoca:
- Filosofie! (Bacovia, 2024)

A guard was humming in his seat
The lyrics were a mystery...
Night's emptiness began to tweet:
– Philosophy! (Cocoş, 2020)

Philosophy can be seen, first of all, to be a free association with the reflective mood of the poetic persona suggested by this poem.

What stands out about this poem that has been identified as being about love is that it does not include the usual props and setting associated with death, decay, and depression for which readers know him and which are the aspects the most frequently associated with his work. Readers may associate the atmosphere, setting, props, and the topic of absent lover or unrequited love with the poems of Mihai Eminescu, thus showing the presence of features usually found in poems belonging to the Romantic movement.

The poem is about the implied and indirectly expressed lost love of the poetic persona, and the longing of the poetic persona for the loved one's presence. Readers interpret the situation based on the context, like in pragmatics. They are situated in a certain setting and the poetic persona can be pictured like an interlocutor. What is not is easily inferred, namely that he is alone and that "your lane" (Cocoş, 2020) has the connotation of the home where the loved lady lives or lived, and where the poetic persona may have stopped to talk to her, to take her on a date, or where he may have just watched her, not daring to actually speak to her. All these details are suggested, or alluded to, and readers are prompted to imagine this entire story. The poetic persona presents a simple account of reality, of the way he passes by the street where the readers understand the loved person lives, or has lived, and the he is walking there alone late at night. There is just a guard whistling a song, whose lyrics are a poem, which is presented so late, which could mean that it is literally late at night, or that the poetic persona has missed saying those words to the lady he loved, some time ago, which further leads readers to understand that he has missed this opportunity. This poem is, judging by this interpretation, about unrequited love. In this case, all the clues related to the setting of late at night resonate with it being too late to be together with the loved lady in a Romantic relationship.

What is also obvious when coming into contact with this poem is that the symbols are there by means of personal interpretation and relevance, in a manner reminding of Freud's free associations, and which is due to the indirect communication present in the poem. Props and utterances have the same role as in pragmatics, in the situations of communication, where various meanings are implied and inferred by the interlocutors, based on the context. The context can include body language, setting, relationship between those participating in the communicational exchange, as well as background knowledge we all share about the way in which we communicate in various social situations. The fact that a literary text, or any text, for that matter, can be seen as an invitation to dialogue, is well-known, as any text invites interpretation, as well as an emotional reaction from readers, based on a reader-response approach (Mart, 2019). Interpreting and reacting emotionally to a text is part of the readers' spontaneous, or natural, reactions, and the poem *Demult* by George Bacovia is no exception. Readers form an image of what is typical of a certain authors and have certain expectations

when they set out to read their work. This poem by George Bacovia contradicts the images readers have formed about him, and perceive it as atypical. Readers have their own free associations which have created the image of Bacovia based on previous experience with the poems that have been previously taught and presented to them in highschool textbooks, influencing their perception of this poet. The poem chosen for analysis in this paper completely challenges their previous perception and assumptions about Bacovia. It is a poem that makes them rethink their previously formed impressions and that makes them wonder if they have not misjudged him. This is a usual experience in everyday life, regarding the image we have formed about certain persons, and which can be contradicted at some point.

One means by which previously held beliefs and perceptions about Bacovia and generalizations made about his poems can be challenged is through translations.

Translations of the poem *Demult* by George Bacovia from Romanian into English can offer entirely different interpretations of the whole poem based on the way we understand the line: "Pe care nimeni n-o mai ştie -" (Bacovia, 2024). In Romanian, the line is ambiguous. On the one hand, it could mean both that nobody else than the poetic persona remembers the street, since it has an emotional meaning for him, due to the association with the romantic relationship which has happened and then stopped or which may not have happened at all, since he has lost the opportunity. On the other hand, it could mean that not even the poetic persona remembers that street, yet now as he is walking on it memories return. The poetic persona may have pushed the experience away from his memory, as it had been a sad memory of a lost love due to various reasons, or may have gone over it or believed he had done so, as the poem proves he has not. He is still suffering after the lost love. This is visible since, while wishing to push the memory away, the memory returns in full force.

Since no other translated versions into the English language than the one provided by Cocoş (2020) have been found by the author of the present paper, Chat GPT was considered to be a source of offering additional and alternative interpretations to this poem by Bacovia based on translated versions from Romanian into English. English can be considered as a much more precise language than Romanian, as the latter proves to be more prone towards ambiguities in the meaning of words.

Since Chat GPT is an example of how artificial intelligence can lead to surprising results, the author of the present paper has tried to ask Chat GPT for a faithful translation of Bacovia's poem *Demult*. The result is visible in the presence of the "rustle of the night," which, in the translation by Cocoş (2020), had turned into a whisper, and into one which was attributed to the brain of the poetic persona starting from "the night breeze:"

> Long Ago
>
> Passing by your street,
> Which no one knows anymore—
> The rustle of the night evoked:
> —Philosophy!
>
> Slowly, a watchman whistled,
> This poem, so late...
> The desolation of the night evoked:
> —Philosophy! (Chat GPT, faithful translation)

The translation by Cocoş (2020), therefore, creates a personification, through which the connection between poetic persona and natural setting is created. The translation by Chat GPT offers a more subtle connection between poetic persona and natural surroundings, as the

"rustle of the night" becomes a means of referring, indirectly, to the way in which the poetic persona perceives reality and the way in which he connects emotionally to his surroundings in order to consider philosophical reflections starting from the external reality, which he interprets based on his emotional reactions to it. Knowledgeable readers could consider the possibilities offered by environmental psychology (Mozer & Uzzell, 2003) to explain that we, human beings, always experience an emotional reaction towards our surroundings, be they nature or a medium designed by other human beings, and intended to make us react in a certain way.

The author of the present paper has resorted to Chat GPT's translation since she believed it may bring insight into alternative ways of interpreting the second line of the first stanza, as well as the entire poem altogether. We can notice how the title is different from the one proposed by Cocoș (2020), which was *Aforetime*. This time it is *Long Ago*, which makes reference to the nostalgic mood that is present throughout the poem.

In this version, the title of the poem refers to a time of the past, before the present moment, when the poetic persona is walking on the street of his former love and remembers the past, which is that of the time they had the romantic relationship. The title serves as a means of taking a distance in time from the romantic relationship that is now gone, yet this attempt is futile. The poetic persona seems as involved now as he has been in the past, and feelings have not faded for his past romantic interest.

The second translated version provided by Chat GPT was given when the author of the present paper asked for a creative version of the translation of Bacovia's poem, and the result was the following:

> Once, Long Ago
>
> I passed your forgotten street,
> Lost to all but memory—
> The night's whispers murmured softly:
> —Philosophy.
>
> A watchman's tune drifted slow,
> A poem, fragile and forlorn...
> The empty night sighed deeply:
> —Philosophy. (Chat GPT, creative translation)

This second version provided by Chat GPT adds to the understanding of Bacovia's poem, since the second line mentions that all the past romantic relationship is "Lost to all but memory—," underlining that, for the poetic persona, this relationship is still significant, and that he preserves it in memory, even if in reality it is no longer going on. This shows that, to the poetic persona, this romantic relationship not only was meaningful, but still is, to the present day, while it is no longer going on in reality. Readers wonder what may have happened, and if there was a break-up, or if the relationship even actually had a beginning, as maybe the poetic persona has just longed for a relationship but had never actually dared to start one. The poetic persona may have only contemplated the possibility of a romantic relationship, which maybe would have never even been able to become a reality, after all. This makes this romantic relationship appear as all the more tragic. The "empty night" in this version could, under the perspective of the author of the present paper, be better expressed as the "emptiness of the night," as in this sense it would suggest the psychological emptiness the poetic persona feel due to the loss of the romantic relationship which happened, but did not continue, or, more tragically, which never was. The relationship may have all been a fantasy

of the poetic persona, and, in this way, it may be all the more pictured as an ideal that was never fulfilled. The literal emptiness of the setting at nighttime, when nobody else is around, can be, based on this interpretation, supported and echoes by the figurative emptiness of the poetic persona when faced with his loss of the loved lady.

In the creative version provided by Chat GPT, the street where the love interest of the poetic persona lived is "Lost to all but memory," which is a clear difference from the previous "Which disappeared from memory," in the interpretation visible in the translation by Cocoş (2020). The two translations show a completely opposite interpretation and understanding of the poem. Since we do not know what the poetic persona meant, as readers, but instead are only left to guess, both interpretations can be equally valid. The poetic persona may feel that the past and his own feelings may have been a simple fantasy, or illusion, or that the entire relationship may have only been going on in his imagination. Such as impression is due to the feeling of deceit when a romantic relationship is suddenly over, especially since the poetic persona is understood by the readers to have invested a lot in it. The sense of futility, or emptiness, becomes prominent in such a case, which explains the phrase "The empty night," present even in the creative translation version asked by the author of the present paper from Chat GPT. The faithful translation provided by Chat GPT included the equivalent "The desolation of the night," which has the connotations of the feeling of emptiness and futility, as well as loneliness of the poetic persona. Cocoş (2020) has proposed the version "Night's emptiness," which clearly resonates with the interior emptiness experienced by the poetic persona when the romantic relationship has been ended. This is an indirect suggestion that the poetic persona is suffering, feeling incomplete, or alone. The emptiness suggests a sense of futility to everything in this life, since, when no longer in a relationship, for each and everyone of us, the sense of meaning and of stability collapse. At this point, each and every reader is given the possibility to resonate with the values and mindset proposed by the poem written by Bacovia (2024). In this sense, the setting and the feelings of the poetic persona incorporated in the setting become means of expression for the poetic persona. This shows readers the way in which the poetic persona supports the values of the poetic persona and integrates them the way it is visible from the very way reality is presented in this poem.

The word "Philosophy," which is present at the and as an ending to the two stanzas of the poem, can be interpreted by readers as showing that the poetic persona is going on through a process of deep reflection and thinking prompted by the experiences and settings previously mentioned. Readers are, in turn, prompted to consider their own thoughts based on the first and second stanzas of this poem and also based on the way the setting has been presented for readers. Readers, just like the poetic persona, are invited to create their free associations based on elements from the external reality with they come in contact and which hold for the psychological, or emotional, significance. This significance is visible in the way we tend to assign affective meaning to objects belonging to the external world around us. The philosophy can refer to the personal life philosophy of the poetic persona and of his readers, to the way in which they perceive and understand the world, as well as to the way in which the poetic persona interprets the world. In addition, the word "Philosophy" could refer to the way in which we all understand and interpret the relationships with the others, in this case a meaningful relationship, one of love and romance. With respect to a romantic relationship, we are more prone than in the case of any other relationship, to reconsider who we are in relation to that significant person in our lives, and how we can redefine ourselves based on this meaningful relationship of love.

The translation itself becomes a means of interpretation, offering insight into the meaning of the poem. This is visible in the different translated versions mentioned in this

paper and in the way they have been interpreted to bring various ways of understanding of Bacovia's (2024) poem titled *Demult*.

The way the emptiness and rustle of the night, visual and auditory images, evoke the process of reflection, can be seen as instances of synaesthesia, or moment when several sense overlap. We have noticed, based on the different translated versions, the way in which words and their meanings are significant in offering the readers' understanding of the poem, especially in the case if the line "Pe care nimeni n-o mai știe –" (Bacovia, 2024), referring to the street where the loved lady of the poetic persona once lived, or still lives, but no longer is in a relationship with the poetic persona. The suggested title of the translated poem from Romanian into English by the author of the present paper is *Once Upon a Time*, since it makes reference to the time of youth of the poetic persona, when he was very much in love and when he had an idealized vision of the world and of life. This is because, likely, the poetic persona is, at the present time, rather old and contemplating an episode in his youth, when he was very much in love and when he had a utopic vision of the world, to which he inevitably returns based on the process of memory, becoming hopeful again, while, at the same time, realizing the futility of it all, and the ephemerality of such episodes of optimism and happiness in our lives. In addition, love stories and romantic relationships are viewed in terms of fairy-tales, due to the moments of happiness they are related to, especially in the so-called honeymoon phase, when everything seems to be perfect, and when our entire vision of life becomes contaminated with an unrealistic sense of optimism. The word "Philosophy," present at the end of each of the two stanzas making up the poem, can be understood as a means of bringing us down to earth, together with the poetic persona, by making us reflect on the past. The reflections are not directly present; they are only implied, indirectly, and the readers understand that the poetic persona is in a melancholic, or nostalgic mood, thinking affectionately about the past romantic relationship mentioned in this poem.

It is surprising how much insight into the human mind and feelings artificial intelligence can provide, through the two translated versions, one closer to the original, and the other offering a creative translation, as asked by the author of the present paper. The way Chat GPT solves the ambiguity of the second line of the first stanza is worth keeping in mind, since it reflects the very process of thinking and interpreting human readers of this poem can go through, the author of this present paper included.

BIBLIOGRAPHY

Agrigoroaie, C. M. (2021). George Bacovia in a Uniform Universe. *Studii și cercetări științifice. Seria filologie*, (45), 45-53.

Bacovia, G. (2024). *Demult*. https://www.versuri.ro/versuri/george-bacovia-demult/

Cocoş, O. (2020). George Bacovia - 10 poems translated into English. https://www.researchgate.net/publication/343152209_George_Bacovia_-_10_poems_translated_into_English

Faulk, B. J. (2014). Symbolism and Decadence. A Companion to Modernist Poetry, 144-156.

Mankovskaya, N. B. (2015). French symbolism: Aesthetic dominants. *Russian Studies in Philosophy*, *53*(1), 54-71.

Mart, C. (2019). Reader-response theory and literature discussions: A Springboard for exploring literary texts. *The New Educational Review*, *56*(2), 78-87.

Moser, G., & Uzzell, D. (2003). Environmental psychology. *Comprehensive handbook of psychology*, *5*, 419-445.

Mykolaivna, K. M. (2015). The language of French symbolism. *European journal of literature and linguistics*, (1), 15-17.

Nicoară, R. (2022). Macedonski, Forerunner of Romanian Symbolism. *Journal of Romanian Literary Studies*, (28), 1035-1039.

Nicolescu, C. (2012). One Theoretical Synthesis Approach of Romanian Symbolist Poetry–Modernism Dawn. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *46*, 3696-3700.

Pietrykowski, W. (2011). From Poe to Rimbaud: A Comparative View of Symbolist Poetry. The Journal of Undergraduate Research at Ohio State, 2.

Schachter, J. (2018). Free association: From Freud to current use—the effects of training analysis on the use of free association. *Psychoanalytic Inquiry*, *38*(6), 457-467.

THE POEM THE OCTOPUS THAT WOULD NOT DIE BY SAKUTARO HAGIWARA: AN ANALYSIS

Irina-Ana Drobot
Lecturer, PhD, Technical University of Civil Engineering, Bucharest

Abstract: The purpose of the paper is to analyse the poem The Octopus that Would Not Die by Modernist Japanese poet Sakutaro Hagiwara based on a reader-response approach. This approach is further completed by textual analysis, knowledge of Modernist literature, knowledge of specific features of Japanese culture, such as indirect communication and reliance in their traditional poetry on the visual means of expression, as well as pragmatic competence, which refers to the way in which literary works are similar to dialogues between authors and readers. The poem by Hagiwara is an example of experimental work specific to Modernism, challenging the every known form of the poem, the borders between poetry and prose, literary and figurative language, abstract and concrete meanings, as well as real world and fantasy world.

Keywords: Pragmatics, reader-response criticism, free associations, indirect communication culture, conceptual metaphors.

Sakutaro Hagiwara (1886-1942) is a Japanese poet belonging to the Modernist movement. He is, as we Western culture members infer, one of the major figures of Japanese Modernism, as he supports “free verse,” together with liberation of “Japanese poetry from strict form and traditional rules” (Hagiwara, 2023).

First of all, we should mention, as we understand from Wright (1965), that poetry is a strong component of Japanese culture, from the earliest times of history and all throughout its historical ages. Wright (1965) states that everyone in Japan is interested in reading poetry, and that even the Japanese prose relies on "poetry as a device of narration," as in the case of the novel *The Tale of Genji*. *The Tale of Genji* has appeared approximately in the year 100, and contains 800 poems.

Due to this state of affairs, it may not be surprising, but, on the contrary, it can make perfect sense that the poem *The Octopus that Would Not Die* has the appearance of prose, based on its form, as well as on its content, at least on some occasion. We could call it a prose poem. Western culture members are familiar with the Modernist mindset focusing on experimentalism, mixture of genres, as well as on the participation of the reader in creating meaning, as well as in finding his or her way out of the game or challenge put forth before him or her by the author of the text. The Japanese Modernism is very familiar based on this perspective to Western culture readers (Eysteinsson, 2018). Defying and challenging conventions of all kinds (Siddiq, 2023), of the way in which literary works have looked like until then, as well as the content of the literary works and art, is an attitude that is associated with Modernism and with Postmodernism, the latter being considered a continuation of the first.

We had dialogue in literary works established between author and readers before, as any text is a form of communication between writer and readers, since it wishes to present a perspective on a topic or information related to the respective topic. Yet, some texts can be perceived as more impersonal objective, and neutral than the others, prompting a serious attitude for their readers. In the case of poetry, the emotional component is stronger than in technical texts, which only present facts. The poem *The Octopus that Would Not Die* challenges even this distinction, since the tone of the poem is, apparently, detached, cold, and neutral, as if observing facts, and nothing more. The reality that is presented in a factual

manner, however, if we can call it reality, belongs to the realm of fantasy. It is a reality which does not belong to the real world, but to the world of stories, apparently. Readers are presented by the poet with simple, everyday language, without, apparently at least, any figures of speech. The figures of speech are not, actually, the usual ones we Western culture members encounter in lyric poetry. The language is also strongly visual, with no abstract thinking, at least not mentioned directly. Knowledgeable readers of Japanese culture can relate the way in which the specific communication style of the members of this culture is indirect communication. Indirect communication cultures have as a specific feature the fact that its members do not say directly what they mean. They allude to what they intend to say, by offering various clues, such as moments of silence and hesitation in their speech, as well as body language. The difference is stronger than in cases of polite language or in cases when pragmatic competence is asked of the interlocutor to interpret the meaning of words in a real-life situation of communication. The Japanese culture, as an indirect communication culture (Ciubancan, 2015; Drobot, 2021), relies of additional subtleties which as not immediately visible and decodable as in the case of polite language in Western cultures, or the difference between the semantics, or the literal meaning of a word or more words, and the pragmatic level of meaning, which is the implied meaning, or what the words expressed mean specifically when connected to the particular context when the words are uttered (Leech & Thomas, 1990). The Japanese culture, being an indirect communication culture, relies on a stronger difference between semantic meaning and pragmatic meaning. Otherwise, the mechanism of pragmatic competence (Domaneschi & Bambini, 2020) is activated in literary works as well (Al-Hindawi & Saffah, 2019), especially in poetry, when readers need to decode the meaning of figurative language.

The analysis given in this paper relies on the point of view of reader-response criticism (Mart, 2019), which explains that readers rely on what emotions a text they read can make them feel and on their background knowledge to give interpretations of the text.

This approach is justified by the fact that the poem by Sakutaro Hagiwara is read, in its English translation, by an international audience of Western culture members, as English is a global language. These readers will apply the mind frame of the Western-culture perception of Japanese culture to this poem, once they know that it is the work of a Japanese poet. Western readers may, to this extent, be familiar with the strongly visual language of the haiku poem (Argyropoulou, 2021) a poem which has been taken over by Western culture poets, and which is now currently being practices by poets from all over the world. What is striking for Western culture readers and writers of haiku poems, a type of poem which is originally Japanese, and which appeared there in the seventeenth century and it is still being practiced today both in Japan and in the Western world, is that abstract ideas, as we are told by websites offering general information, are not part of this type of poem. In the so-called rules of writing haiku poems, the Western culture members are presented with differences between oriental and occidental poetry, in general lines, which are the ones between the predominance of concrete vs abstract images, feelings presented indirectly in the haiku poem, based on the way they are suggested by images or situations, and a pronounced absence of direct language in the case of the haiku poem. The haiku poem is portrayed as offering an accurate description of the reality around us, those who are writing it, yet the elements belonging to the scene we are observing are carefully selected for their powers of allusion and suggestion of a complex idea and complex train of thoughts which are prompted from readers. The haiku poem is very short, traditionally being made up of three lines, 5-7-5 syllables. The difference between haiku poems and the poem by Sakutaro Hagiwara lies in the length, yet in Hagiwara's poem we notice the same carefully selected visual details function of their power of suggestion. The Western culture members can call this type of style which is concise, short and to the point, and which consists of carefully selected details

based on their power of suggestion economy of style, and it is familiar for them from the writing style of American author Ernest Hemingway (Marroquin & Cole, 2015). Hemingway used to prune his texts and not to leave anything that was not absolutely necessary for the comprehension of the text. One reason for this preference of his for writing may have been his profession as a journalist, where he had a limited number of words for his articles. Western culture readers can also be familiar with the economy of style used in flash fiction, which is practiced in online readers' communities all over the world, and which consists in writing prose being given a certain number of words or characters that are available for using based on a given writing prompt or topic. The result of this economy of style is its power of suggestion, based on the impact which an image has over the readers, and which suggests more to it. The images can often be symbols, which are visual representations standing for something else, in the case of economy of style writing for abstract thoughts and ideas. The reliance on the power of impact and allusion of words that are actually present on paper is related to this style's leaving room for the readers' interpretation, on which it relies. Readers fill in the missing details to complete the story.

In the case of Sakutaro Hagiwara's poem, readers fill in the missing abstract reflections which are suggested to them by the poet based on a poem which is, at first sight, made up or several rows of sentenced made consisting only of visual details. However, just like in the case of the haiku poem, it does not deal with a simple, static description, but with one which prompt strong emotional reactions in the readers, which are meant to further prompt reader to reflect on them and, as a natural consequence of these reflections, to give their interpretations of the poem. Interpreting the poem becomes, therefore, a very natural act, just like in the case of communication, relying on pragmatic competence, when speakers and interlocutors engaged in a conversation interpret usually with not much effort the meaning of the spoken words in the precise context of communication, based on various visual elements of the setting and of the language of facial expressions and gestures, as well as based on the voice tone and intonation. Background knowledge, at least when it comes to personal experience, making interlocutors relate to and sympathize with the feelings and thoughts of the speaker are necessary to understand various references made to these, as well as references to their personal relationship, or even cultural references, or at least references to incidents or events going on in their society. The same mechanism is at work in literary works, as readers imagine the missing details in similar ways in which the interlocutor and speaker in a dialogue are imagining what is not said, as it is, after all, just as in the case of the economy of style in literary works, not even necessary. The amount of work a reader is going through, however, is a bit larger.

The central visual image in the poem by Sakutaro Hagiwara is presented right from the title, and this is the image of an octopus and, in particular, one "that would not die." Literally, readers are aware that this is not possible, since all beings are mortal, and the expressive meaning is decoded right away, being one that suggests the way in which the image of the octopus remains strong in the memory of those having witnessed it while it was alive. However, even this expectation is challenged, since the octopus goes on almost unnoticed most of the time while it is alive, and it is forgotten in a tank. It is only after its death, after it is gone, that it feels more present than even, as this is the moment when everyone remembers it and looks for it. This state of affairs has, of course, a real-life analogy which is based on the idea that we may not pay enough attention to those around us while they are still alive and present in our lives, yet, when they are gone, they gain central stage for us, realizing how much we are missing them. This is a first example of how the visual language has an abstract corresponding language, the latter which is decoded by the readers.

The fact that we rely on a large proportion on our receiving information on the visual sense, as human beings, and not on smell, or hearing, like certain animals, makes it easy for

us to decode, and interpret, almost effortlessly the poem by Sakutaro Hagiwara. It was with the movement of Imagism that the visual aspect gained prominence in American poetry, and when the strongly visual component became the main means of expression. This analogy with what Western culture readers have in their culture as a symbol of a similar case with the poem by Hagiwara makes it easy for them to identify and react naturally to start the process of interpretation, providing them with a familiar ground for beginning their process of understanding, in this way the different means of expression, through visual images, becoming less uncomfortable. Hagiwara relies on both familiar and unfamiliar elements in his poem, the familiar ones helping readers not to get entirely lost in his poetic world.

The first stanza starts normally enough, introducing readers to the main image of the poem, the octopus, and the setting in which it lives, as well as its situation, that of being kept in the aquarium for a long while without being given any food: "In a tank at a certain aquarium an unfed octopus was kept for a time. The thin, underground shade of a rock was fused with sad beams of pallid light from the crystal ceiling" (Hagiwara, 2023).

The first sentence is one that could easily belong to the real world, as it is a possible situation to occur in everyday life. While, apparently, a detached description and nothing more, this sentence can imply emotional reactions of readers towards the neglect of the octopus by those supposing to take care of it, since it is placed in an aquarium. Additionally, there can be an emotional reaction to the fact that the octopus, as a wild animal, was taken away from its natural environment, closed in an isolated space, and further on isolated even more and ill treated. Readers can feel pity towards the octopus and revolt at the behaviour of those human beings having done this to the octopus, considering that it is unethical and inhumane. At the same time, readers can make free associations (Schachter, 2018) with the image of the isolated octopus, like in a prison, neglected and abandoned by everyone, considering that it could be a means of reflecting a similar feeling of isolation of any human being, finding him or herself in an unfriendly and even hostile environment, where he or she is even treated badly, not just with indifference. Knowledgeable readers can make connections with the image of the isolated and even alienated individual in the city, a place where one does not think only about comfort and better living and job-related opportunities, but also about not adapting to the new environment and even being treated with hostility. The octopus is far away from its natural environment and from other octopuses, the image of it being in an enclosed space, alone, and with nobody able to relate to it underlining the differences between the animal and human species. These visible differences translate into differences of mentalities, and further on in the way of rejecting someone who is not like the others. The octopus does not even receive any sympathy throughout the poem, or, at least, it does not seem so, not even based on the inferred meaning. The octopus remains a curiosity and an outsider throughout the story presented in the poem. Nobody is getting close emotionally to it; this is left to the reader. Being a detail left to the reader to consider, the lack of empathy for the character of the octopus becomes all the more striking through its completely suggested absence, based on the factual description. Another possibility would be that the poetic persona is pointing this out, suggesting how the poetic persona notices this lack of empathy for the octopus of the others, as the poem focuses on presenting the situation objectively. The presence of so many details can allow readers to imagine at the end of the poem a discussion between poetic persona and readers as interlocutors, where the focus is this precise lack of empathy for the octopus, symbolizing an outsider that is both ignored and rejected. At the same time, based on their background knowledge, readers understand that the octopus, in its natural environment, would be a complete danger for any human being. It would likely attack them, at least based on all the stories circulating in world cultures. Yet, the poem presents an animal, otherwise dangerous, in a vulnerable position, even one of a victim. The poem invites readers to think about the octopus from a completely different point

of view than the usual one, suggesting fear of the octopus. This change in perspective can be considered based on the theory of defamiliarization put forth by Shklovsky (1917), according to which art presents reality or an objects or situation from an entirely different, fresh, unexpected perspective, reaching as far as making things and reality strange. This is clearly visible in the poem by Sakutaro Hagiwara.

This perspective can be considered as showing a reversal of situations between victim – aggressor. At the same time, the reversal can be one of changing the roles which still suggest, indirectly, that the guilt and violence is attributed to someone else. The violence of the octopus is transferred to the human beings. This can make sense, since in reality animals cannot feel guilt. They are instinctive beings. The poem suggests that human beings also have an instinctual side. The situation could also refer to the psychoanalytical concept of introjection (Cariola, 2020), where, in the case of victim – aggressor, the victim can take over the behaviour of the bullies. The human beings, as they feel threatened by wild animals, pick up their own behaviour to avoid being threatened in the future.

The second sentence in the first stanza sounds like a usual slide towards lyrical, figurative language in a poem, yet the presence of this poetic element will be less prominent, less striking than the presence of a harsh sense of reality, based on the very vivid descriptions. The artificiality of the environment in which the octopus is placed is clear in this second sentence. The octopus becomes vulnerable in an environment which is not its own, the same way as we human beings feel in an environment where we find it hard to adapt.

The second stanza presents the octopus as neglected, to the point where everyone believed it was gone: "Everyone had forgotten that dimly-lit tank. Everyone thought that the octopus had long since died, and that only stagnant sea water was left in the glasswindowed tank with the dusty sunlight shining down on it" (Hagiwara, 2023).

Details about the artificial, man-made environment are further insisted upon in this stanza, showing that the man-made world, and the highly technologically developed one during the time of Modernism, could be understood as a means of human beings to feel both overpowerful, having managed to defeat nature and to rise above it, being not only protected from its threat, but also being able to control it. At the same time, the way the octopus is forgotten and dies in this artificial environment could be associated by readers with the fact that technology can be seen as dehumanizing, as well as threatening our own health, both physically and mentally, if we consider the octopus a reflection of human beings themselves and of their instinctive side. Human beings can be understood to have lost contact with the natural world. In addition, they intervene on nature and harm it, as it is suggested by the octopus which is left to die in its tank.

The third stanza marks the slide from the real world to a fantasy world, in a manner reminding of Magic Realism (Rajabi et al, 2020), which starts with detailed description, anchoring us, at least, at visual level, in a world that could not be more real, only then to slide into strange happenings which are part of a fantasy world, breaking free from what is realistic:

> However, the animal had not died. It was hiding in the shade of the rock. And when he awakened, he had to endure, day after day, the dreadful starvation of that ill-fated and forgotten tank. There was nothing to prey on so, when all source of food was gone, he plucked off one of his tentacles and ate it. One to begin with. Then a second. Then finally, when there was nothing else left, he turned his body inside out and started eating parts of his internal organs. Little by little, from one part to the next. In order. (Hagiwara, 2023)

This part of the story clearly belongs to a fantasy realm. Yet, just like the part of the poem which referred to elements and descriptions from the real world, this one too is visual and the visual language can be interpreted by readers at an abstract, figurative level, thus at the level of ideas. This part of the story, of the octopus eating itself, or consuming itself, can be translated under the metaphoric meaning of phrases such as "something is eating someone," "this feeling of loneliness was consuming someone," which are associated with the harmful, both psychologically and physically, consequences. Newman (1997) refers to the metaphors using eating in English as meaning "psychological torment, distress, stress etc" along with examples such as: eat away at, gnaw in, and others. According to Newman (1997), the feeling of psychological torment "is conceptualized in terms of eating." This is, thus, a conceptual metaphor (Lakoff, 2006); Tay, 2014), one which is used by making analogies with one area of experience and another domain of experience, like other ones, e.g. like is a journey, happy is up, sad is down, and these are just a few. We notice how, in the case of the conceptual metaphors given here as additional examples, abstract terms, such as life, happiness, sadness are translated into a concrete image, into a visual form. In the case of the octopus eating itself in the poem, the process is one that goes the other way around, which is reversed, compared to the way the conceptual metaphors start from abstract concepts and ideas and change them into concrete, visual images. The poem presents the abstract expression of having something, in this case the feeling of isolation and alienation, eating someone presented in its literal form, while mimicking the mechanism of the conceptual metaphor.

The fourth stanza further details, visually, and literally, the all-consuming process that the octopus goes through, as a reflection of loneliness, isolation, and alienation: "In this way, the octopus ate up all of his body. From his skin, from his brains, from his stomach. Everything – every bit and piece to the very last morsel. Nothing was left" (Hagiwara, 2023).

This stanza makes readers consider that emotions, and our psychological perspective on life, can lead to us having physical issues as well. We are made aware in popular psychology and popular health articles in print and online media about the very strong connection between mind and body, between the way we think and the way our physical health is affected, between the way in which a negative outlook on life can lead to an actual negative outcome, and the way in which an optimistic attitude can attract positive life outcomes. One of the topics which had been under discussion and brought to the attention of the public was the one which considers physical illnesses reflections of psychological traumas and emotional wounds.

At the same time, another interpretation of the imprisoned octopus which is forgotten and left to die without food in the tank could be the one related to the way in which we human beings depend so much on the others. In individualistic societies (Hofstede, 2011)), which were the consequence of the rapidly developing technology and change in living conditions, the reliance on the feeling of community is no longer so strong, at least not for basic needs of survival, yet the absence of genuine human connection and close connection for that matter can be very harmful. In rural areas, there was a strong dependence on the others both for basic survival needs, as well as based on the genuinely close human contact. In the city, this dependence on the community is, however, still resented by individuals. The situation of the octopus in the poem by Sakutaro Hagiwara makes readers reconsider the supposed independence of the individual in individualistic societies, and in the highly technologically developed city. The loneliness the octopus feels, or which is the feeling attributed to it by the readers, can be seen as a proof for this. By moving, at the time of the Modernist Age, from rural to urban areas, individuals were faced with the sense of loneliness, isolation and alienation, as the strong community ties from rural areas were absent in big cities, and the individuals would be in the city without their family and friends, not knowing

anyone. They would be just as displaced as the octopus, alone in the tank, alone by itself, with nobody else from its natural environment. The story of the octopus makes readers question the advantage of individualist societies versus collectivist societies, and whether individualist societies are actually of higher benefit to the individual.

The fifth stanza consists of just one stanza, and it marks the return to the world of reality, leaving fantasy behind, making readers wonder if the imaginary world was not just part of the poetic persona's imagination: "One morning, when the attendant went there by chance, he found the tank empty" (Hagiwara, 2023). The presentation is again based on a factual description, yet the implication is clearly one of loss. Readers are suddenly faced with the loss of the octopus, the character in the title of the poem. At the same time, this loss is an expected consequence of the story, no matter how fantasy-like it had become at some point.

The sixth stanza reinforces the disappearance of the octopus, starting with a slightly poetic description of the water and the personified seaweed, in the first sentence, and moving on to the loss of all signs of life, and ending with the surprising directly expressed reality of the octopus having disappeared: "In the murky, speckled glass, the inky, blue sea water and the slender seaweed swayed to and fro. There was no longer any sign of life in any of the nooks and crannies of the rock. The octopus had disappeared" (Hagiwara, 2023).

The readers feel persuaded that the fantasy-like vision of the octopus eating itself was only a fantasy and a way of putting it figuratively. However, the too many details, apparently trying to anchor readers in a real world, are in the end of the poem challenged again, making readers slide once again into a fantasy world.

The seventh, and last, stanza, contradicts the otherwise common-sensical observation that the octopus had died: "However, he had not died. Even after he had completely vanished – even then he lived on in that tank. In that old, empty, forgotten aquarium tank. For ever and ever no doubt over many centuries – a creature that no human could see, living on in terrible want and discontent" (Hagiwara, 2023).

The death of the octopus, therefore, readers understand, was not a neutral, objective observation. It was not a fact. It was just the impression of the attendant, and which had likely been shared by other persons as well. The ending slides from a realistic perspective on the world to a figurative understanding of the world, and on abstract thoughts about it, and finally to a fantasy world. However, all of these worlds, or meanings, are interrelated. The memory of the octopus is what connects all these levels: literal, figurative, realistic, and fantastic. It is the human mind the one which gives a certain perception of the world, and this perception of the world is presented in its various forms in this poem.

This poem by Sakutaro Hagiwara could be seen as a practical application of the Dual Coding Theory (Paivio, 1991) from the field of psychology, according to which we human beings process both abstract ideas and concrete concepts in our brains differently. Abstract ideas are more difficult to visualize, being linked to the linguistics level, with their linguistics representations, while concrete concepts are connected to images and are easier to process. As a solution, or as a practical application of this theory, we can resort to connecting symbols or concrete images to abstract idea, which is precisely done by this poem.

BIBLIOGRAPHY

Al-Hindawi, F. H., & D Saffah, M. (2019). Literary pragmatics. Arab World English Journal (AWEJ) Volume, 10.

Argyropoulou, M. (2021). Iconicity in artistic creation: visual poetry. Culture-Journal of Culture in Tourism, Art & Education, 1(2).

Cariola, L. (2020). Introjection (Defense Mechanism). In *Encyclopedia of Personality and Individual Differences* (pp. 2422-2424). Cham: Springer International Publishing.

Ciubancan, M. (2015). Principles of communication in Japanese indirectness and hedging. Romanian Economic and Business Review, 10(4), 246.

Domaneschi, F., & Bambini, V. (2020). Pragmatic competence. In *The Routledge handbook of philosophy of skill and expertise* (pp. 419-430). Routledge.

Drobot, I. A. (2021). Analysing the Japanese Indirect Communication Culture. Crossing Boundaries in Culture and Communication, 12(2), 9-20.

Eysteinsson, A. (2018). The concept of modernism. Cornell University Press.

Hagiwara, S. (2023). The Octopus that Would Not Die. Translated by Norman, A. and Sano, H. Scottish Poetry Library. https://www.pressreader.com/

Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing cultures: The Hofstede model in context. *Online readings in psychology and culture, 2*(1), 8.

Lakoff, G. (2006). Conceptual metaphor. Cognitive linguistics: Basic readings, 185-238.

Leech, G., & Thomas, J. (1990). Language, meaning and context: pragmatics. *An encyclopedia of language*, 173-206.

Marroquín, A., & Cole, J. H. (2015). Economical writing (or,"think Hemingway"). Scientometrics, 103, 251-259.

Mart, C. (2019). Reader-response theory and literature discussions: A Springboard for exploring literary texts. The New Educational Review, 56(2), 78-87.

Newman, J. (1997). Eating and drinking as sources of metaphor in English. Cuadernos de Filologia Inglesa, 6(2), 213-231.

Paivio, A. (1991). Dual coding theory: Retrospect and current status. *Canadian Journal of Psychology/Revue canadienne de psychologie*, *45*(3), 255.

Rajabi, A., Azizi, M., & Akbari, M. (2020). Magical realism: The magic of realism. Rupkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities, 12(2), 1-13.

Schachter, J. (2018). Free association: From Freud to current use—the effects of training analysis on the use of free association. Psychoanalytic Inquiry, 38(6), 457-467.

Shklovsky, V. (1917). Art as technique. Literary theory: An anthology, 3, 8-14.

Siddiq, S. A. (2023). The Evolution of Modernist Themes in 20th Century English Literature. Redshine Archive, 2.

Tay, D. (2014). Lakoff and the theory of conceptual metaphor. The Bloomsbury companion to cognitive linguistics, 49-59.

Wright, H. P. (1965). Poetry in Modern Japan. *Western Humanities Review*, *19*(3), 259.

FORAY INTO POSTMODERNIST POETRY. ANALYSIS OF THE WORK OF ION STRATAN

Cristina-Lizeta Furtună
Lecturer, PhD, „Valahia" University of Târgoviște

Abstract: Ion Stratan is an unserialized, a difficult poet. He is the poet least adherent to eighties poetics, because he lacks the defining marks of the eighties spirit (realism, everyday life, objectualism), but uses lyrical humor, playful spirit, intertextuality. Considered "structural, a modernist poet", situated at the beginning in a "poetics of Mallarmée and Barbian origin", associated with "two epic masters" - Nichita Stănescu and Leonid Dimov -, close to Urmuz or Bacovia in certain creations, Ion Stratan will build a polyphonic vision that tries to express the inexpressible, to capture the essence, to draw the contours of absence, to imagine the unseen from a position hermetic, not devoid of playful inclination. In this sense, we propose that through this work to evoke the particularities of postmodernism through Stratan's impressive work.

Keywords: modern poetry, postmodernism, romanian literature, 80's generation, literary hermeticism

Mircea Cărtărescu consideră că optzecismul presupune existenţa a trei direcţii principale, „esenţială", „(micro) realistă şi biografistă" şi două tendinţe cu reminiscenţe moderne, aparţinând laturii textualiste, tendinţe considerate pe jumătate depreciativ„tardo-modernism"[1]. Prima, legată exclusiv de *Cenaclul de Luni*, e reprezentată de Trian T. Coşovei, Mircea Cărtărescu, Magdalena Ghica, Alexandru Muşina, Ion Stratan, Florin Iaru, Romulus Bucur, plus Liviu Ioan Stoiciu. Alături, o „poezie minimalistă" (abstractă, nonfiguративă) din care fac parte Petru Moroşan, Ion Bogdan Lefter, Bogdan Ghiu, Matei Vişniec, Elena Ştefoi, şi una „neoexpresionistă", scrisă de Ion Mureşan, Marta Petreu, Nichita Danilov etc. Poezia ultimelor două direcţii, considerată „impresionantă valoric, dar destul de neeevoluată ca poetică"[2], ar demonstra că o parte a poeziei '80 nu intră în paradigma postmodernă, chiar antologiile de grup *Aer cu diamante* şi *Cinci sunt heteroclite*, din acest punct de vedere. Autorul, care constată „inflaţia optzecistă" şi „instituţionalizarea optzecismului, transformarea lui în establishment cultural"[3], susţine că până şi *Cenaclul de Luni* conţine două direcţii distincte, minimalismul invocat ceva mai devreme dezvoltându-se aici. Cât despre optzecism, acesta e „un spaţiu de confluenţă şi echilibru"[4] între modernism, avangarde (inclusiv suprarealismul) şi postmodernismul genuin.

Cei mai importanţi reprezentanţi ai postmodernismului poetic românesc au mizat, înversurile lor, pe formule lirice diverse, conturând, în registre stilistice de o deconcertantă varietate, universuri poetice convergente totuşi, măcar din perspectiva prezenţei tutelare a unei conştiinţe artistice de maximă luciditate.

Încercând definirea generaţiei din care face parte Ion Stratan, demersul acestei analize ne obligă la evidențierea opiniilor criticii literare. Astfel, Mircea Martin realizează un *Portret de grup* al noilor poeţi, căutând să identifice principalele trăsături ale noii generaţii lirice: *Reprezentativă mi s-a părut însă atitudinea lor faţă de poezie, poezie pe care face impresia ca vor să o cucerească fugind de ea; îndepărtându-se, altfel spus,*

[1] Mircea Cărtărescu, 1999, p. 14.
[2] *Ibidem*.
[3] *Ibidem*, p. 18.
[4] *Ibidem*.

de ceea ce s-a făcut până la ei, de ceea ce au făcut cei care s-au afirmat înaintea lor[5]. Criticul constată drept efect al dorinţei de individualizare, fenomenul de deliricizare a poeziei, de prozaism, de „poetică a cotidianului", cu retorică a dezinhibării, a desolemnizării limbajului.

Articolul *Noua poezie nouă*, semnat de criticul Ion Pop, sugerează filiaţiile ce se pot stabili între poezia noului val şi predispoziţia avangardismului românesc spre farsă, bufonerie, spirit insurgent, dar şi voinţa de a înregistra, în modul cel mai prompt, fragmentarismul realului, aleatoriul senzaţiilor, fluxul continuu de imagini şi forme al concretului: „*lirismul lor e tulbure-aluvionar, dinamizat de energii obscure, greu de canalizat, antrenând cu sine mari suprafeţe «prozaice», ca în virtutea unor impulsuri ce caută înainte de orice altceva un impact cât mai profund cu «viaţa imediată»*[6]. Ion Pop remarca, de asemenea, conjugarea, la mulţi dintre tinerii poeţi, a rafinamentului construcţiei textuale, a discursului ce se autodemască ironic în calitatea sa de convenţie, cu tendinţa «transcrierii» evenimentului cotidian, a realizării acestui contact mai direct, mai puţin «poetic» cu realul"[7].

Nicolae Manolescu dedică, de asemenea, poeziei tinere a anilor '80 un articol intitulat *Cei mai tineri scriitori*, în care subliniază depoetizarea, atracţia spre real, revelaţiile cotidianităţii, refuzul evaziunii drept trăsături ale noii mişcări lirice.

Ion Stratan a cunoscut de-a lungul timpului mai multe abordări critice: Radu G. Ţeposu, în cartea sa *Istoria tragică şi grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, îl încadrează, în categoria fantezismului abstract şi ermetic, Mircea Cărtărescu îl consideră „*structural, un poet modernist, care torsionează limbajul la toate nivelurile sale ca să exprime un inexprimabil profund, de natură metafizică şi religioasă*"[8].

Nicolae Manolescu îl situează la începuturi într-o „*poetică de sorginte mallarméeană şi barbiană*", în vreme ce Mircea Mihăieş, ca de altfel majoritatea criticilor, vede la originile poetului „*doi magiştri tiranici: Nichita Stănescu şi Leonid Dimov*". Ion Bogdan Lefter scria, la momentul dispariţiei lui Ion Stratan, omul, că „*a fost unul dintre cei mai importanţi poeţi români ai ultimului sfert de secol. Lansat în «echipa» Cenaclului de Luni (1977-1983), a făcut figură aparte, continuând experimentele de limbaj ale aşa-numitei „generaţii '60". Cu o inepuizabilă inventivitate, modulând surprinzător cuvintele şi chiar silabele sau sunetele, a scris o abundentă poezie «metalingvistică», presărată cu formulări de o mare expresivitate. Sedus de paradoxuri şi de jocurile de cuvinte, a compus, de asemenea, aforisme ironico-parodice*"[9].

Poetul însuşi se autodefineşte într-un interviu cu poeta Angela Furtună astfel: „*Eu am aparţinut, dacă ar fi să accept paradigma dumneavoastră, ramurii conceptuale şi sintactice Poe-Wallace Stevens – Cummings – W.S.Merwin. Alţii au fost «whitmanieni» şi continuatori ai «generaţiei Beat». [...] Cred că una din definiţiile intelectualului este cuprinsă în sintagma «suferinţă pentru formă». Personal, mă apropii acum de o metaforă a asociaţiilor (cred eu) imprevizibile, combinate cu vechea mea sintaxă, în căutare de noi simboluri, dar cu o «nuanţă» de neosuprarealism. Generaţia '80 a fost şi este un mozaic, un puzzle, un mixtum compositum de forme (discurs, citate, citadinism, dialoguri etc.).* "[10]

Debutul său, în 1981 cu *Ieşirea din apă*, avea să confirme că spiritul generaţionist a căpătat o dimensiune profundă, introspectivă, prin natura poeziei scrise de Ion Stratan.

---

[5] Mircea Martin, 1978.
[6] Ion Pop, 2007, p. 3.
[7] *Ibidem*.
[8] Mircea Cărtărescu, 1999, p. 38.
[9] Ion Bogdan Lefter, 2005, p. 64.
[10] Interviu realizat de Angela Furtună, disponibil la https://www.poezie.ro/index.php/press/146576/Ion_Stratan_a_plecat_la_ceruri

Nicolae Manolescu avea să remarce acest debut drept cel mai promiţător din ultimele luni. Articolul său din *România literară* îl plasează pe Stratan în continuarea *Jocului secund* barbian, evidenţiind în acest volum „*un impresionism subtil, inteligent, bazat pe asocieri şocante şi pe alte reguli de construcţie decât acelea uzuale de limbă*". Criticul observă, de asemenea, o anume răceală datorată lipsei de încredere în sentimentalitate, preferându-se „*o retorică pur lexicală, nobilă, intelectuală, abstractă*"[11].

Marin Mincu reliefează „manşonul metafizic", „filonul hermetic" călăuzitor, care marchează individualitatea poetului. Această metafizicizare a discursului menţionată de critic este pusă mai degrabă sub semnul unei obscurităţi caracteristice liricii moderne, decât sub cel al hermetismului autentic.

Pentru Ion Bogdan Lefter volumul este unul „*subţire şi nu mai mult decât promiţător. O etalare de disponibilităţi mai degrabă decât actul de naştere al unui poet*". Se enumeră flexibilitatea limbajului, ignorarea posibilităţii de a comunica vreo semnificaţie, asociaţiile şocante şi „rimele iuţi". Acest joc de cuvinte, continuă criticul, aminteşte de maniera lui Nichita Stănescu, în vreme ce „*inteligenţa iute ascuţită a poetului, gata mereu să răstoarne clişeele de dragul ineditului*", se alătură „*scriiturii cultivate, în care se împletesc tot felul de aluzii, mai mult sau mai puţin culturale*."[12]

Poezia debutului stă, inevitabil, sub semnul volumului colectiv *Aer cu diamante* (1982), volum ce reprezintă începutul bătăliei conceptelor şi a atitudinilor din literatura română contemporană. Se prefigurează astfel o generaţie care are voinţa de a face ceva cu literatura română, o generaţie cu un suport teoretic şi cu un fond cultural temeinice. Apariţia volumului avea să provoace o serie de articole critice care surprind ermetismul, laconismul, jocul de cuvinte, invenţia fonologică şi morfologică.[13] Deşi volum colectiv, *Aer cu diamante* reuşeşte să impună pe Ion Stratan drept o figură vizibil distinctă, ce creează complexe, fiind foarte greu de analizat corect. Congenerul său, Traian T. Coşovei, recunoaşte că Ion Stratan a venit cu cel mai bun grupaj, lucru recunoscut de toţi: „*Nino, deşi tânăr, era la maturitatea mijloacelor expresivităţii poetice. O ironie superioară traversa poemele fără să estompeze accentele unui dramatism funciar, încifrat chiar în versurile de bravadă lexicală*"[14].

Un an mai târziu apare volumul *Cinci cântece pentru eroii civilizatori* (1983), unul plin de forţe şi metafore, de prospeţimea născută din dorinţa de a scrie marea poezie. De data aceasta, ermetismul este subsumat metaficicului abstract. La fel ca Ion Barbu, Stratan are o propensiune către jocul cu formele geometrice transpuse în literă. Prin articolul său, *Treptele viziunii*, Nicolae Manolescu îl consideră singurul poet cu adevărat dificil în cadrul generaţiei sale, remarcând la acesta „*o poetică de sorginte mallarméană şi barbiană, care nu doar condamnă orice elocvenţă, dar cultivă absenţa, virtualitatea, adică negativitatea lucrurilor*"[15]. La aceste observaţii adaugă inteligenţa, capacitatea de a economisi cuvintele, laconismul sintactic ca expresie a unei gândiri poetice foarte riguroase.

Al. Cistelecan reţine că „*e un tehnolog al textului poetic, unul care pune mereu pe standul de probă modalităţile discursului. Tehnicitatea sa a ajuns destul de repede, în câteva puncte la virtuozitate*"[16].

Pentru Ion Bogdan Lefter, acest volum este adevăratul început al poetului: „*Abia acum poetul devine ceea ce păruse că încearcă în câteva poeme de început: un poet ermetic, conceptualizant, modelând în limbaj forme ciudate asupra cărora veghează un*

[11] Nicolae Manolescu, 1983, p. 6.
[12] Ion Bogdan Lefter, 2005, p. 94.
[13] Nicolae Manolescu, 1983, p. 7.
[14] Traian T. Coșovei, 2005, p. 41.
[15] Nicolae Manolescu, 1983, p. 8.
[16] Alexandru Cistelcan, 1984, p.10.

demon al raţionamentului abstract”[17]. Deşi remarcă existenţa unui fin cunoscător al istoriei genului, criticul nu poate să nu sublinieze dificultatea ce stă la baza poeziei, predispoziţia ermetizantă sistematic deviată şi imposibilitatea comunicării de sens.

Volumul, cel mai convingător pentru ipostaza hermetică a poetului, vorbeşte, după Eugen Simion, de „*naşterea lumii, de pieirea lucrurilor şi de singurătăţile fiinţei*”. Criticul conchide prin faptul că Stratan e un „*poet de substanţă şi, în generaţia ’80, se arată a fi cel mai legat de conceptele şi temele modernităţii. Rezemat de Porţile Orientului, el aşteaptă, în fapt, fantasmele Sinelui şi ale spiritului însetat de metafizică*”[18].

După 1989, la 7 ani de la interdicţia scrisului impusă de autorităţile comuniste, apar trei volume de poezie, *Lumină de la foc* (1990), *Lux* (1992) şi *Ruleta rusească* (1993), care îi stabilesc profilul, constituindu-se ca „*centru de greutate al poeticii profesate de acesta*”[19]. Referindu-se la primul volum menţionat, Gheorghe Grigurcu remarcă: „*geneza îl fascinează. Dar condeiul său incredul şi ironic o împodobeşte cu semnele sale, aşa cum un pictor faimos îi pusese mustăţi Giocondei. Totul e superior, răsfăţat, impertinent*”[20].

De remarcat este următorul aspect: de la elementul primordial – apa – identificat în volumul de debut, continuat cu *Apa moale, Spălarea apei*, Stratan ajunge la un altul – focul – regăsit în volumele *Lumină de la foc* şi *Lux* şi perceput în sens eschatologic (poemele *O zi bună pentru a muri, De partea morţilor*), sau chiar la un al treilea – aerul – care face din Stratan un ultim poet romantic, în sensul poeziilor aeriene: „*era atât de la început că marea/ Evaporată ne privea de sus/ Şi fundul ei de leghe şi nisipuri/ De-abia fusese netezit şi pus/ Era atât de la început că timpul/ Se-ncovrigase, leneş, implodând/ Iar spaţiul spongios, fără de filmul/ Întinderii, nu mai era, pe când*” (*Sunet*).

Pentru Cornel Regman „titlul acesta (*Lumină de la foc*) poate să sugereze ceva mai mult decât propunea poemul în cauză, şi anume o veritabilă artă poetică ce pune accentul nu pe „*luminarea a giorno a sensurilor poemelor, ci pe menţinerea lor într-un stadiu de pâlpâire, asemeni văpăilor răspândite de focul din cămin sau de pe vatră, în obscuritatea unei încăperi*”[21].

Ruleta rusească (1993) a fost perceput ca o reconciliere cu formula poetică din *Ieşirea din apă* (Traian T. Coşovei), „cea mai bună carte de până acum”, unii critici remarcând totuşi că „un epigonism (în sensul *Epigoniilor* lui Eminescu, mereu citat şi parafrazat de poet) străbate volumul”[22], sau că „*intuiţia este muza care străbate de la un capăt la altul poezia lui Ion Stratan*”[23]. Volumul cumulează tensiuni, gravităţi, ironii, jocuri, în care politicul şi polemicul, demascatorul şi justiţiarul se îmbină armonios, ceea ce îl face pe Cornel Regman să afirme: „*La Stratan se petrece chiar fenomenul paradoxal că pe măsura accentuării ludicului şi a propensiunii spre comic, metafizicul se înteţeşte şi el, evident, în forme mai puţin ortodoxe înăduite de strania coabitare*”[24]. Criticul remarcă existenţa în acest volum a unei metafizici fără poezie, într-un soi de psalmi ce amintesc de Tudor Arghezi, cu trimiteri către versul stănescian, ca în versurile: „*Doamne, mută-mă dintr-un/ loc într-altul, Doamne, scrie cu mine/ un cuvânt dinaintea mişcării*”.

Pentru Marin Mincu, în acest volum „*se recuperează parţial tensiunea poetică, absentă în scriitura impersonală anterioară, iar subiectul poetizant agonizează, încleştat pe viaţă şi pe moarte în încercarea de a accede la real [...] în general, lui Ion Stratan îi*

[17] Ion Bogdan Lefter, 2005, p. 115.
[18] Eugen Simion, 1989, p. 301.
[19] Dan Cristea, 2008, p. 216.
[20] Gheorghe Grigurcu, 2000, p.437.
[21] Cornel Regman, 2002, p. 71.
[22] Gheorghe Grigurcu, 2000, p.402.
[23] Ioana Pârvulescu, 1994, p. 3.
[24] Cornel Regman, 2002, p. 81.

lipseşte acea încordare subiectivă în scriitură care să-l personalizeze, şi de aici impresia fadă a unui discurs inautentic"[25].

Pornind de la volumul *Mai mult ca moartea*, Mircea Diaconu lansează ipoteza conform căreia acesta se referă „*tocmai la experienţa aceasta textuală, la care realul este redus (sau mai degrabă ridicat), care e proiectată atât în referinţa periferică, suburbană şi imorală, cât şi în referinţa gravă, religioasă şi metafizică*"[26].

Cel mai puţin unitar volum de până atunci îi apare lui Al. Cistelecan ca fiind *De partea morţilor*, neputându-i trece cu vederea poetului „*perspectiva mai curând procedurală decât substanţială şi exaltarea mecanismelor de producţie textuală, ce prosperă în maniere diverse, încurajează o soluţie de amalgam, o paradă a formulelor", în vreme ce „multiplicitatea vocaţiei" duce la „un vacarm de nedescris*"[27].

Se poate observa faptul că receptarea operei lui Ion Stratan s-a făcut prin prisme diferite, raportate atât la generaţia din care face parte, cât şi la volumele aduse în discuţie.

În vreme ce Mircea Cărtărescu îl încadrează în direcţia esenţială a optzecismului, Radu G. Ţeposu vorbeşte despre „fantezismul abstract şi ermetic" al poetului, sesizat şi de Ion Bogdan Lefter, care consideră poezia lui Stratan ca fiind „conceptuală". Dacă Alexandru Muşina afirmă că Stratan cultivă o poezie a „textului", Gheorghe Crăciun o menţionează pe cea a „explorării", Mihail Vakulovski pe cea a „psihozei" sau „poezia din spaţiul psi", iar Octavian Soviany consideră că ceea ce constituie o marcă a poeziei cultivate de Stratan este „comedia limbajului şi drama semnificării". Cu toate acestea, majoritatea criticilor a sesizat predispoziţia ermetizantă a poetului care constituie o figură aparte în cadrul postmodernismului românesc.

Stratan a fost extrem de generos în ceea ce priveşte opţiunile sale estetice şi modalităţile de expresie specifice scrisului său. Fiecare declaraţie vădeşte un autor preocupat de generarea unui univers coerent, de relevarea unei chei de descifrare a scriiturii practicate. Poate că niciun alt autor al generaţiei sale nu a ţinut atât de mult să expliciteze actul creaţiei în dialogurile literare purtate cu diverşi oameni de cultură (Florin Dochia, Iolanda Malamen, Angela Furtună, Bogdan Stoicescu etc.).

Cum „*poet nu se poate deveni peste noapte, trebuie luni şi ani, poate decenii de efort şi concentrare, dăruire şi aproape jertfă pentru litera scrisă*", opera lui Stratan este rodul a două decenii şi jumătate de efort creator, ultimii ani fiind marcaţi de apariţia constantă a volumelor de poezie. Pentru Stratan, şi titlul unui volum este foarte important pentru că este o metaforă revelatorie, care aruncă o anumită lumină asupra întregii cărţi: „*Eu nu pun titluri pentru a fi un fel de listă a ceea ce se întâmplă în volum, ci caut să prind în copcile tropilor, asemenea gânduri, definitorii pentru carte*"[28].

Conştient de propria valoare, poetul face declaraţii lipsite de modestie, ca cele din volumul Ruleta rusească: „ *nu scriu versuri, scriu/ drumuri, care nu vreau să se piardă în exerciţiu*"[29], declaraţii care identifică metafora drumului cu experienţa unică, necesară pentru maturizarea lirică.

Aşa cum a remarcat şi critica literară, Stratan se dezice de aparentul realism al scriiturii sale: „*Deşi am asistat la un cenaclu în care generaţia '80 a pornit cu ironie, citadinism, intertextualitate, parafrază şi se numea între ghilimele, nu era o realitate, era o etapă până în postmodernism de mitizare... nu sunt un scriitor al realului. Nu ştim ce e realul. Realul aparţine fiecărei subiectivităţi precum există o paradigmă prin care noi înţelegem realul ca fiinţă cugetătoare şi sensibilă. Paradigma comună. Dar realul din*

[25] Marin Mincu, 2008, p. 981.
[26] Mircea Diaconu, 2002, p. 20.
[27] Alexandru Cistelcan, 1984, p.15.
[28] Constantin Trandafir, 2009, p. 1.
[29] Ion Stratan, 1993, p. 5.

poezia mea nu este un real de tip realist, adică decupajul de tip clasic balzacian să zicem din o coerenţă a fenomenelor obiective şi subiective percepute. Deci nu sunt un scriitor realist. Sunt într-un sens un scriitor livresc pentru că eu cred că livrescul nu este o piatră de moară cum se credea în anii '70. În anii '70 dacă nu erai dezinvolt, dacă nu trăgeai cu puşca în Dumnezeu, dacă nu erai frondeur, nu erai poet. Asta e partea rea a modelului Labiş, adică ideea de literatură fără cărţi. Vorbeşte bine în poezie, are vână, poate spune multe lucruri fără să facă referinţe culturale. Asta se credea că este suficient pentru un poet. Nu cred că este suficient. Este suficient pentru zece poezii, pentru douăzeci de poezii, nu este suficient pentru bătaie lungă"[30].

Marile teme şi toposuri ale operei lui Stratan se regăsesc, aproape în totalitate, între cele cultivate de poezia expresionistă: condiţia omului, criza existenţială, oraşul ca spaţiu al pierzaniei, declinul umanităţii, hazardul existenţei, absurdul, cinismul destinului, viziunile groteşti, vedeniile escatologice, presimţirea sfârşitului, coşmarul, apocalipsul, moartea, neantul. Judecând după temele abordate, după stil şi mijloace estetice, Stratan scrie o poezie a stării de criză, o poezie crepusculară, violentă şi neagră, concentrând mari tensiuni interne, al cărei mesaj prin gestul final este unul tragic: eşecul omului în univers, eşecul vieţii în faţa morţii, a absurdului şi a neantului. Privită în ansamblul ei, din totalitatea poemelor care comunică, fiecare, la intensităţi diferite, aceleaşi obsesii, teme şi idei, poezia lui Stratan este un continuum şi el obsesional, aducând-o dintr-un simplu registru tematic la nivel de prezenţă, de o frapantă fizicalitate perceptibilă.

BIBLIOGRAPHY

1. CĂRTĂRESCU, Mircea, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, Bucureşti,1999.
2. CISTELCAN, Al., „Cinci cântece pentru eroii civilizatori", în *Familia*, nr. 12/ 1984.
3. COŞOVEI, Traian T., „Un poet singuratic, ascuns în spatele metaforei", în *Observator cultural,* nr. 293/ 2005.
4. CRISTEA, Dan, *Poezia vie*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2008.
5. DIACONU, Mircea A., *Poezia postmodernă*, Editura Aula, Braşov, 2002.
6. GRIGURCU, Gheorghe, *Un avatar al romantismului* din vol. *Poezie românăcontemporană*, Editura revistei *Convorbiri literare,* Iaşi, 2000.
7. MANOLESCU, Nicolae, în *România literară*, nr. 29/ 1983.
8. MARTIN, Mircea (coordonator), *UNIVERSITAS - A fost odată un cenaclu...*,Editura M.uzeul Literaturii Române, Bucureşti, 2008.
9. MINCU, Marin, *Poezia română actuală*, Editura Pontica, Constanţa, 1999.
10. MINCU, Ştefania, *Despre starea poeziei*, Editura Pontica, Constanţa, 2003.
11. PÂRVULESCU, Ioana, în *România literară*, nr. 9/ 1994.
12. POP, Ion, *Avangardismul poetic românesc*, Editura Paralela 45, ed. a II-a, Cluj, 2007.
13. REGMAN, Cornel, *Dinspre „Cercul Literar" spre „Optzecişti"*, Editura CarteaRomânească, Bucureşti, 1997.
14. SIMION, Eugen, *Scriitori români de azi,* vol IV, Editura Cartea

[30] Ion Stratan într-un interviu acordat la postul local de televiziune Antena 1 Ploieşti.

Românească,Bucureşti, 1989.

15. STOICESCU, Bogdan, „Cartea care nu se-nchide”, în *Atitudini*, anul IV, nr.20/ iulie- septembrie 2014.

16. STRATAN, Ion, „Conştiinţă şi lirism. Activitatea Cenaclului de copii al Bibliotecii «N.Iorga»”, în *Atitudini*, Anul IV, nr.18/ ianuarie-martie 2003.

17. TRANDAFIR, Constantin, „Cum l-am cunoscut pe Ion Stratan”, în *Revista Nouă*, nr.10/ 2009.

18. VIERU, Mihai, *Ion Stratan*, Editura Muzeul Literaturii Române, Bucureşti, 2016.

19. www.reteaualiterara.ning.com

20. https://www.poezie.ro/index.php/press/146576/Ion_Stratan_a_plecat_la_ceruri

REWRITTEN HISTORIES AND INVENTED PASTS: A BRIEF INTRODUCTION TO 1980S ROMANIAN PROSE

Violeta – Teodora Lungeanu
Lecturer, PhD, „Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: The 1980s marked a significant shift toward postmodern experimentation in Romanian literature. While diverse in style and theme, the prose of this decade was united by three aesthetic coordinates: the blurring of boundaries between high and low culture, the incorporation of non-literary elements into literature, and a complex relationship with history. Regarding the latter, the 1980s Romanian prose adopted a distinctive stance. Writers often recycled forgotten genres, employing techniques such as collage and parody. The communist regime's censorship forced them to turn their gaze towards the past, prompting explorations of obscure historical periods and the hidden meanings within historical discourse. From this point of view, this study aims to analyze how 1980s Romanian prose engaged with history, examining the tools and techniques employed by writers to create their own historiographic fiction.

Keywords: 1980s Romanian prose, historiographic fiction, apocryphal history, historical fantasy

Studiul de față pleacă de la constatarea că perioada optzecistă reprezintă vârful aisbergului postmodernist din literatura română. S-a spus despre această generație că ar reprezenta, după moderniști, cea de-a două generație înzestrată cu vocație teoretică, pentru cei mai mulți dintre ei literatura fiind condiționată de predeterminările programatice şi publicându-se cu propriul aparat critic şi conceptual. Din acest punct de vedere, optzeciștii au reușit să traseze liniile importante ale postmodernismului românesc şi să se impună printr-un *weltanschauung* inedit. Depășirea faliei dintre cultura înaltă şi cultura de masă, descoperirea expresivității ascunse a lexicoanelor, glosarelor, dar şi a codurilor nonliterare, punerea în criză a instanțelor narative par să unească fenomenul optzecist, polimorf la prima vedere, dar omogen în substanță.

Însă cea mai fructuoasă relație a ficțiunii optzeciste este cea pe care aceasta o trasează cu istoria. În poziția lui Ianus Bifrons, această generație privește cu un ochi ironic spre trecut și cu celălalt larg deschis spre noile experiențe literare. Cum se raportează optzecismul la istorie? Iată o întrebare care ar putea primi două răspunsuri pentru că i se poate conferi o dublă accepție, deoarece se poate identifica o relație cu istoria literară, dar şi o relație cu istoria înțeleasă ca trecut al nostru – Marea Istorie. Pe teren literar, cele mai importante aspecte de sesizat ar fi reciclarea miturilor şi a unor specii narative uitate. Dacă pentru moderniști, tendința era de a redescoperi prin mit o unitate pierdută a lumii, iar sâmburele mitic se descoperea doar pentru cititorul inițiat, pentru postmoderni, mitul irupe în realitate, punând între paranteze dubla stratificare a textului literar (înțeleasă, aici, ca structura de suprafață și structura de adâncime). *Potopul* lui Mihai Măniuțiu, de pildă, reia poveștile păstrate într-un trecut arhaic, dar miturile sunt deconstruite şi re-scrise în versiuni apocrife. Mitul lui Noe devine un simplu exercițiu repetat mecanic. Povestirea surprinde momentul când, în rutina acestui exercițiu, intervine un factor neprevăzut – ploaia e înlocuită de ninsoare, înzăpezind arca, dar și mitul.

Dintre genurile uitate, proza postmodernă reciclează cu precădere romanul epistolar. Convenția epistolară convine, în primul rând, pentru capacitatea sa de legitimare autenticistă a discursului. Scrisorile, *manuscrisul găsit*, memoriile pretind că vin din spațiul realității. Înainte de a fi rezultatul unui act scriptural, ele sunt considerate mărturii genuine şi pot fi creditate automat de cititor. La moderniști, aceste materiale servesc pentru a reconstitui

destinele, pentru a completa spațiile lipsă din biografia personajelor (a se vedea *Patul lui Procust*). În cazul autenticiștilor postmoderni, idea de refacere şi de umplere a golurilor pare vetustă. Aceste instrumente nu mai pot reface un întreg, ci rămân nelegate şi suspendate în text, lăsând cititorul să le aşeze în ce configurație dorește. Semnificativă este, în acest sens, frecvența în proza postmodernă a șirurilor epistolare sau memorialistice rupte, lacunare, în care destinatarii nu sunt cunoscuți sau replicile scrisorilor nu apar.

Trebuie avute în vedere și tehnicile prin care postmoderniștii vizitează trecutul literar. Proza se întoarce spre convențiile romanului epistolar, ale baladei sau ale cronicii istorice, reciclându-le într-un „vesel eclectism”[1]. Modalitatea de reciclare diferă de la un scriitor la altul, îmbrăcând forme variate. Inspirat din artele plastice, colajul, ca modalitate de reciclare, reprezintă o juxtapunere de elemente, ce rup continuitatea discursului, obligând cititorul la o dublă lectură: cea a fragmentului conceput în raport cu textul originar și cea a fragmentului ca parte încorporată într-un întreg diferit, adică în noul text. Episodul 22 al romanului groşanian *O sută de ani de zile la Porțile Orientului*, intitulat *Descriptio Moldaviae* (!) se încheie astfel: „O, dulce plai al Moldovei! Dacă din inima dealurilor Vasluiului o iei în sus pe lângă vechile podgorii domnești, pe drumul numit «drumul forestier», şi dacă ajungi pe culmea ce mai înaltă a muntelui [Ceahlău], vei vedea o țară mândră și binecuvântată între toate țările semănate de Domnul pe pământ. Ea seamănă a fi un măreț şi întins palat, cap d'operă de arhitectură, *unde lega mama naratorului motoceii la un capăt, de crăpau mâțele jucându-se cu ei. [...] Ici, o femeie mănâncă un măr, dincolo şerpuiește Ozana cea frumos curgătoare,* din care nu se vede calul și călărețul, iar alături te afunzi într-o mare de grâu în care ursul se plimbă în voie.”[2] Se poate lesne observa cum Ioan Groşan operează aici cu un colaj realizat pe baza textelor lui Nicolae Bălcescu şi Ion Creangă. Ruptura se produce în momentul în care autorul sesizează o posibilă clișeizare a discursului și înlocuiește Carpații lui Bălcescu cu Ceahlăul, recheamă o imagine din *Amintiri,* pentru a reveni în final la *Românii supt Mihai-Vioevod Viteazul*. Asocierea are profunde efecte ironice şi reflectă a atitudine mai puțin reverențioasă față de trecutul literar.

Alte două mijloace de reciclare care se grefează pe principiile hibridizării și fragmentarismului enunțate de Ihab Hassan[3] sunt parodia și pastișa. Asemenea parodiei, pastișa imită un stil individual, unic, dar este o practică pur imitativă, neutră, lipsită de impulsul satiric și de umorul parodiei. Criticii perioadei (Patrick O'Dunnel, Frederic Jameson, John Barth) observă dominanța pastișei asupra parodiei, explicând fenomenul prin înlăturarea credinței moderniste, conform căreia stilul este o trăsătură unică și inconfundabilă a individului. Pe de altă parte, Linda Hutcheon susține că parodia, prin nota ironică, devine figura centrală în discursul postmodern[4]. Indiferenței pastișei față de trecut i se opune confruntarea cu trecutul, contradicția și diferența ironică pe care le aduce cu sine parodia.

Parodia presupune o metodă ce acționează în doi timpi: autorul trebuie să decodeze opera sursă și să o codifice din nou în forma modificată, căci destrucția sistematică, urmată de reconstrucție, e noul mod de a crea”[5]. Așadar, parodia nu înseamnă doar ironie distantă față de obiectul ei, ci presupune și o foarte bună cunoaștere a acestuia, o apropiere și uneori, chiar o relație de simpatie. Ea implică și ironia și nostalgia, ca ingrediente concomitente și inseparabile. Romanul *O sută de ani de zile la Porțile Orientului* reia, așa cum afirmă autorul,

[1] Adrian, Oțoiu, *Ochiul bifurcat. Limba șașie. Proza generației 80. Strategii transgresive*, II, Ed. Paralela 45, Pitești, 2003, p.98.
[2] Ioan Groșan, *O sută de ani de zile la Porțile Orientului*, Ed. Polirom, Iași, 2007, pp.32-33.
[3] Ihab Hassan, *Pluralism in Postmodern Perspective. Critical Inquiry*, 12(3), 503– 520, 1986. https://doi.org/10.1086/448348
[4] Vezi Linda Hutcheon, *A Theory of Parody*, Methuen, New York and London, 1985.
[5] Radu G. Țeposu, *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, ed. a III-a, Cartea Românească, București, 2006, p. 67.

o serie de toposuri, de construcții sadoveniene cu țintă omagial-parodică. Astfel, structura romanului-povestire, brevetată de Sadoveanu, suferă mari prefaceri, fiind cu precădere victima contorsionărilor livrești ale autorului. Autoreferenţialitatea, aluzia parodică devin artificii scriitoricești obligatorii. Hanul nu mai este, ca la Sadoveanu, un topos securizat, propice adăstării, care dezleagă limba, ci un simplu adăpost al insensibilei Stăniloaia. Povestitorii pe care cei doi călugări îi întâlnesc aici se plâng că nu mai au ce povesti şi scot la lumină problema povestitorilor postmoderni: „nu omu', frate, ne doare pe noi, ci cum îl povestim"[6]. Povestirile naive, cu inserții de mit, din *Hanul Ancuţei,* sunt parodiate de cele două povești ale lui Parnasie şi Cancioc prin uzul exagerat al mecanismelor verosimilității, prin anacronisme şi discreditarea discursului personajelor. Într-una din povești, sfinții ajunși pe pământ au probleme cu localizarea („¬Oare unde dracu am nimeritără noi? Iar celălalt zise: «Stai puțin să aflu coordonatele.»"[7]), iar pe băcița din povestea lui Cancioc o cheamă Mădălina.

Siliți de cenzură să întoarcă spatele prezentului și să pună într-un con de umbră ceea ce s-ar fi putut scrie, postmoderniștii încep să sondeze istoria în căutare de momente și de subiecte convenabile. Când se decid să pătrundă pe terenul mai puțin minat al ficțiunii istorice, prozatorii își mărturisesc de la bun început, în notele de subsol sau în postfețe, lipsa de experiență în acest domeniu. De altfel, în programul lor nu figurează scrierea documentară, ci scoaterea operei din realitate, ficționalizarea ei. Tendința aceasta vine din dreptul pe care și-l rezervă ficțiunea – de a pune între paranteze istoria oficială și de a propune o istorie alternativă, neatinsă încă de ideologie și canonizare. Partidul confecționase deja o istorie care inducea în conștiința indivizilor ideea de popor blând, răbdător, neagresiv, cârmuit de domnitori care își aplecau întotdeauna urechea la ofurile poporului. Astfel de momente centrale ale istoriei nu puteau fi contestate în mod deschis de către prozatori, așa că ele sunt contrazise tacit, prin ignorare deliberată.

Încercarea de a deconstrui identitatea națională confecționată de mitografii partidului poartă în subsidiar mesajul că istoria nu poate fi decât un construct, un text despre alte texte, deci un metatext. O dată cu argumentatea lui Hayden White că istoria nu poate fi decât metaistorie[8], postmoderniștii au început să aibă o viziune sceptică asupra acesteia. White arată că scrierea istoriei urmează un proces similar cu scrierea oricărei narațiuni, fiind amplu influențată de ideologia celui care o scrie. Pe lângă caracterul ficțional al discursului istoric, chiar psihologia martorului merge spre aceeași lipsă de credibilitate. Nici psihologia maselor nu oferă garanții, pentru că numărul martorilor nu reprezintă o certificare a veridicității evenimentelor.

Retrogradând istoria la nivelul ficțiunii, postmoderniștii încep să o completeze „istoria oficială"[9] cu mici istorii alternative sau istorii marginale. Nu e de mirare că, atunci când fac apelul la ficțiunea istorică, scriitorii preferă epocile obscure, puțin documentate, ale trecutului național. Nu scenele grandioase pe fundalul cărora se profilează imaginea lui Ștefan cel Mare sau Mihai Viteazul, sunt preferate, ci momentele considerate nereprezentative și, în consecință, lipsite de fundament istoric. Într-un mod implicit polemic și contestatar, prozatorii postmoderni (cu precădere optzeciștii) își îndreaptă atenția spre perioadele neguroase ale trecutului. Războaiele de apărare, luptele de clasă nu puteau intra în dialog direct cu romanele ficționarilor; tratate cu ignoranță și ocolite, ele sunt atinse prin ricoșeu. Cu mai mult potențial, sunt exploatate momente precum 1942 – Diktatul de la Viena (*Frigul verii*, de Al. Vlad) sau 1916 – retragerea guvernului roman la Iași (*Sala de aşteptare*, Bedros

[6] Ioan Groșan, *op.cit*., p.33
[7] *Ibidem*, p.186.
[8] Conform Hyden White, *Metahistory: The Hystorical Imagination oh Nine-Teenth Century Europe*, Johns Hopkins UP, Baltimore, 1973.
[9] Brian McHale, *Ficțiunea postmodernistă*, Ed. Polirom, Iași, 2009, p. 146.

Horasangian). Perioada în care Oltenia s-a aflat sub stăpânirea austriacă reprezintă fundalul pe care se desfășoară povestea lui *Tobit* al lui Ștefan Agopian, iar acțiunea din *Tache de catifea* se întinde între începutul secolului al XIX-lea și anul revoluției – epoca fanariotă. Alte romane își desfășoară acțiunea în perioadele despre care istoria nu oferă mai nimic, luându-și libertatea de a țese versiuni apocrife, cum sunt prozele *Întâmplări odesene* (Dan Grădinau) sau *Moartea lui Moliere* (Dan Grădinaru). Alți prozatori, Mircea Cărtărescu în *REM* și *Travesti*, Stelian Tănase în *Luxul memoriei* sau Mircea Nedelciu în *Crizantemele din tundră,* încearcă să schițeze adevărata față a anilor 1950-1960, dincolo de „masa subtil retușată pentru uzul unui comunism cu față umană, recondiționată sub numele de «obsedantul deceniu »”.[10]

O altă mutație specifică postmodernismului este aceea prin care Istoria colectivității, majoră și omogenizată, este ramplasată cu istoria minoră și eterogenă a indivizilor din umbră. Romanul *Femeia în roșu* realizează această modificare a perspectivei prin mai multe căi. Aici, *echipa* autorilor, Mircea Nedelciu, Adriana Babeți și Mircea Mihăieș, permite unui personaj precum Ana Cumpănaș să-și facă auzită vocea. Marginală și minoritară, ea își poate povesti în decursul romanului propria istorie. Vocea sa nu mai este supusă corecției auctoriale, iar posibilele erori nu sunt corectate pentru că însăși idea de eroare intră în criză. *Calitatea* acestei voci minore nu se mai măsoară după nivelul de informare sau gradul de obiectivitate, ci este dată de marginalitatea sa în scena socială.

Plecând de la idea că nu se poate scrie despre trecut fără a avea în vedere cunoașterea ulterioară a evenimentelor, prezența anacronismelor în narațiunile istoriografice fac posibilă (doar în ficțiune) transgresarea granței dintre prezent și trecut, întărind ideea că trecutul poate rămâne deschis ochilor cititorului, poate fi vizitat. Anacronismele compromit programatic închegarea iluziei realiste și semnalează permanent cititorului că textul pe care îl citește nu prezintă realitatea, ci este un construct, un artefact al prezentului. De pildă, episoadele ce înfățișează traiul de la curtea sultanului din romanul *O sută de ani de zile la Porţile Orientului* abundă în anacronisme, având ca efect destrămarea constantă a pânzei mimetice și obținerea comicului de rigoare. Astfel se face că sultanul practică sportul în „Sala de fortză”, iar după terminarea programului sportiv urmează relaxarea – prin masaj sau vernisaj. Nici identitatea sultanului nu este scutită de anacronisme, fiind redată într-un discurs istoric cu intenție discreditat: „Beşiktaş Mehmet Hamzá s-a născut la 10 noiembrie 1582 în satul Galatasaray, pe coastele Anatoliei, într-o familie de turci pașnici, nevoiași (anul acesta se împlinesc 400 de ani de la nașterea lui). De mic ia cunoștință cu vicisitudinile vieții, fiind silit, datorită firavei sale constituții, să urmeze școala primară. Este pasionat de istorie şi numismatică, în 1601, în urma bătăliei de la Szeghedin, primește o bursă de studii la Viena. [...]în vremea lui, deși Imperiul Otoman n-a cunoscut mari extinderi cantitative, este de subliniat faptul că s-a îmbunătățit mult calitativ. S-au înființat numeroase ateliere meșteșugărești, unde săbiile de Toledo erau obținute printr-un procedeu turcesc. Oglinzile de Murano erau fabricate la Plevna, iar icrele de Manciuria erau pescuite din Dardanele. A crescut longevitatea turcului mediu, a sporit numărul de soții. Pe bună dreptate, Beşiktaş Mehmet Hamzá a fost supranumit «Sultanul de treabă».”[11]

Uneori, textele optzeciștilor oferă posibilitatea unor întâlniri imposibile: Dan Grădinaru înlesnește întâlnirea lui Voltaire cu Ignatio de Loyola (fondatorul ordinului iezuiților murise cu 138 de ani înainte de nașterea scriitorului francez). Personajele sale par lipsite de orice resorturi interioare, simple marionete al căror portret se materializează din citate enciclopedice sau documentare. Astfel, efectul care se creează nu este cel de nostalgie după speciile și stilurile istorice, ci unul ironic, de distanțare voită față de trecut.

[10]Adrian, Oțoiu, *op.cit.,* p.13.
[11] Ioan Groșan, *op.cit*., pp.52-53.

Lexicoanele, glosarele, inventarele sau listele de termeni rari au exercitat dintotdeauna o fascinație asupra autorilor de literatură. De la Petronius până la James Joyce, scriitorii uzează de puterea cuvântului fie din orgoliul erudiției, fie din pură plăcere eufonică a creatorului sau a cititorului. Resurgența acestei pasiuni în postmodernism poate fi pusă pe seama mai multor rațiuni. Cel mai adesea, ele exprimă într-o nostalgia unei lumi nesupuse încă ierarhizării, în care elementele există într-o pură democrație. În unele cazuri, listele sunt celebrări ale materialității lumii, inventariind exhaustiv obiectele fizice din univers. Mai mult, înfățișându-se ochiului fără nicio constrângere și fiind permutabile la nesfârșit, ele pot fi citite aleatoriu, prin asocieri sau reveniri nesfârșite. În fine, listele și taxonomiile postmoderne sunt extrem de eteroclite, sugerând fragmentarismul și anulând tendința totalizatoare a modernismului.

Încercând să cuprindă într-un inventar listele pe care le fac autorii optzeciști, Adrian Oțoiu[12] surprinde eterogenitatea acestora: fișe de exponate (Horasangian), o lisă de obiecte care se pot fura (Stelian Tănase), un dicționar frazeologic cu verbul *a face* (Gheorghe Crăciun), un glosar al mentalităților Europei și un inventar al pânzeturilor ieftine din anii ’50 (Gheorghe Iova), o serie comentată de sinonime ale aproape fiecărui cuvânt din frază, urmată de o listă de ofertă a componentelor anatomice ale personajului (Gheorghe Ene) etc. Ce se poate obține din nesfârșitele liste de mai sus? În multitudinea acestor liste, lexicoane, taxonomii, cititorul pierde șirul, iar principiul liniarității este abolit. Se naște astfel un nou tip de text, care se apropie de hypertextul cibernetic – narațiunea non-liniară, mod al poeticii de tip non-mimetic. De aici, par a se revendica toate listele, inventarele care abundă în proza postmodernă, dar și variantele enunțate și neexpoaltate, scenele potențiale ale narațiunilor ce au ca efect bifurcarea textului.

Din aceeași nostalgie a cuvântului nepervertit de ficțional vine și apetența autorilor pentru textele cu pronunțat caracter referențial. Dacă în metaficțiunea istoriografică, documentul istoric era supus unor chestionări pentru ca în final să i se releve ficționalitatea, în alte narațiuni, discursul postmodern este însoțit de o mare cantitate de texte ce nu au nimic de-a face cu literatura: acte de stare civilă, documente tehnice, tăieturi din ziar, procese verbale, fișe medicale, reclame, anunțuri, toate reproduse *in extenso* și cu maximă precizie. Aceste transgresiuni de la discursul ficțional la cel referențial sunt generatoare de forme hibride, mozaicate, care topesc linia de demarcație sau, din contra, scot și mai clar în evidență granița care le separă. Rolul acestor inserții se justifică, în mare parte, tot din estetica transgresivă. Acestea ar putea face parte din programul de colonizare a unui teritoriu considerat non-literar, după ce, în prealabil, i-au fost sondate resursele de expresivitate. Totodată, prezența lor ar putea fi indiciul unei nostalgii după un limbaj care să fie pură denotație, deși adesea sunt parodiate sau pastișate. Textul haptist[13] recuperează astfel resursele de expresivitate ale materialelor ce nu au fost destinate unui circuit literar.

Proza optzecistă cunoaște o întreagă gamă de inserții documentare, cuprinzând toate stilurile funcționale ale limbii, de la stilul administrativ la cel științific. Romanele optzeciștilor Mircea Nedelciu, Nicolae Iliescu, Bedros Horasangian sau povestirile lui Ioan Groșan oferă fie reproduceri exacte, fie distorsionate parodic, diverse tipuri de documente oficiale: certificate medico-legale, procese verbale, declarații, rapoarte de activitate, certificate de autopsie, extrase din *Mersul trenurilor*, decrete ale miniștrilor etc. Prozatorii realizează o serie de colaje din presa vremii ce cuprind titluri și pasaje de articole, interviuri,

[12]Vezi Adrian Oțoiu, „O listă a listelor”, în *Ochiul bifurcat. Limba saşie. Proza generației 80. Strategii transgresive*, II, Ed. Paralela 45, Pitești, 2003.

[13]„Textul haptist se caracterizează prin mimeza sa reînnoită: el eliberează textele non-literare de contextul lor obișnuit pentru a le parodia sau îmbracă forma unor universuri ale discursului care nu au nimic literar, pentru a le conferi o valoare estetică.” (Gäetan Brulotte, *De l’ectirture de la nouvelle* , în XYZ n° 47, automne, 1996, 71-76.)

anunțuri. Cărțile populare de divinație și astrologie (Daniel Vighi), horoscoapele (Mircea Nedelciu), textul de pe eticheta unei perechi de șosete (Bedros Horasangian) intră în categoria textelor derizorii, puerile sau subculturale, oferind materia primă pentru numeroase pastișe. Mircea Cărtărescu, autorul cu performanță lingvistică în această direcție, oferă numeroase mostre de limbaj științific și tehnic, utilizând o serie de termeni de un profund tehnicism, care, în alte condiții, ar fi rămas pentru totdeauna apanajul unui grup de experți. Cu astfel de colaje, raportul dintre literar și non-literar nu poate produce decât multiplicarea perspectivelor și ambiguizarea, principii de bază în poetica postmodernismului.

Saturați de lecturi și teorie, prozatorii postmoderni caută o cale pură, nemediată de constructe ideologice, o deschidere fără intermediar în lumea infinită a discursurilor celorlalți. Încercând să înregistreze cu acuitate replici întâmplătoare auzite oriunde, ei vor să le restituie în timbrul lor originar, nealterate, fără prelucrări ulterioare, fără adaosuri ale naratorului. Uneori, aceste voci sunt atât de decorporalizate și alogene, încât naratorul încearcă să închipuie legături între ele, să fabrice o poveste în jurul lor. Acestea sunt cele două tendințe între care oscilează tendința prozatorilor perioadei: între artă și realitate, între autenticitate și textualism, între autobiografie și fabulație. Din aceste două poziții divergente decurge inserția nemodificată a discursurilor personajelor în text (discurs direct) și modificarea acestora sub presiunea discursului auctorial (sumar diegetic).

Tot din categoria mixajului între textul literar şi cel non-literar (cu iz istoric) face parte şi contaminarea textului cu documentul uman. În *O sută de ani de zile la Porţile Orientului* acest lucru se realizează prin inserarea în text a unei scrisori primite „pe adresa noastră". Transcrierea unei misive pline de clișee şi patetice stângăcii ce sugerează incapacitatea de expresie reprezintă, în primul rând, o sursă a comicului: „Mă numesc Antofie Aurica şi sunt de profesie pensionară. Urmăresc de mai bine de doi ani serialul dumneavoastră şi vreau să vă asigur de la început că apreciez munca pe care o depuneți, dându-mi seama că nu e ușor să scrii despre o sută de ani pe care din cauza unor condiții obiective nu i-ai cunoscut direct. [...] De aceea, când a început serialul dumneavoastră m-am bucurat foarte tare, văzând că nu sunt singură. Dar apoi, cu cât ați înaintat în materie, nu mai înțelegeam nimic. Unde-ați găsit dumneavoastră domnitorii ăștia, că eu am căutat tot secolul, având un văr la Arhive care m-a ajutat? M-am gândit eu că e ficțiune, de unde știți dumneavoastră așa exact ce făcea sultanul în camera lui, că numai el şi cu şefu-său mai știu, că au dat peste un Iorga inedit, așa zicea. Pe călugării dumneavoastră i-am găsit cu văru, deși erau în chirilică, dar pe ceilalți nu. Așa că vă rog ori să spuneți sursa, ori, dacă e ficțiune, apoi să scoateți opera din realitate şi s-o mutați unde-ați ști, să nu mai derutați oamenii cinstiți."[14] Prin spiritul său ludic, Groşan cunoaşte şi deconstruieşte comportamentul personajelor sale la diverşi stimuli narativi. În acest episod, el merge mai departe, ironizând într-un mod implicit previzibilele reacții la lectură ale cititorului romanului, punând întreaga relație scris - citit sub semnul ironiei şi determinând cititorul să participe, fără voia lui, la jocul inițiat chiar de el însuși. Momindu-și cititorii să caute în roman semnele existenței şi ale destinului, autorul are grijă să-i reamintească, prin astfel de inserții, că se află în fața unui simplu artefact, în spatele căruia se întrezărește ochiul ironic al autorului.

Departe încă de a i se fi dat un sens unitar şi o direcție comună, proza optzecistă a rămas şi în creație, ca şi în teoretizări, la fel de heteromorfă şi fragmentată, susträgându-se privirilor monocrome. Fiecare dintre prozatorii acestei generații este înzestrat cu o conștiință artistică proprie, dublată de o conștiință teoretică la fel de bine articulată ca cea dintâi. Între experiențele și experimentele scriiturii relația cu istoria rămâne însă, pentru unii autori, o constantă şi tendința de regăsire a expresivității în lucrurile (mărunte) care au fost pare a da unitate fenomenului optzecist.

[14] Ioan Groșan, *op.cit*., 133-134.

BIBLIOGRAPHY

Brulotte, Gäetan, *De l'ectirture de la nouvelle*, în XYZ n° 47, automne, 1996.

Groșan, Ioan, *O sută de ani de zile la Porțile Orientului*, Ed. Polirom, Iași, 2007.

Hassan, Ihab, *Pluralism in Postmodern Perspective. Critical Inquiry*, 12(3), 503– 520, 1986. https://doi.org/10.1086/448348

Hutcheon, Linda, *A Theory of Parody*, Methuen, New York and London, 1985.

McHale, Brian, *Ficțiunea postmodernistă*, Ed. Polirom, Iași, 2009.

Oțoiu, Adrian, *Ochiul bifurcat. Limba şaşie. Proza generației 80. Strategii transgresive*, II, Ed. Paralela 45, Pitești, 2003.

Țeposu, Radu G., *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, ed. a III-a, Cartea Românească, București, 2006.

White, Hyden, *Metahistory: The Hystorical Imagination oh Nine-Teenth Century Europe*, Johns Hopkins UP, Baltimore, 1973.

TEACHING THE NOVEL "CANTIQUE DES PLAINES" BY NANCY HUSTON IN A UNIVERSITY SETTING

Aliteea-Bianca Turtureanu
Lecturer, PhD, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare

Abstract: This paper aims to approach the novel "Cantique des plaines" by Nancy Huston from a teaching perspective within the framework of higher education specializing in Philology. Any professor is facing a real challenge when it comes to setting learning objectives and competencies, to choosing active and interactive methods when teaching literature and to introducing concepts relating to Canadian bilingualism, identity and multiculturalism.

Keywords: teaching, literature, didactical activities, Canadian bilingualism and multiculturalism

Aborder la littérature à l'université est une façon de faire naître le plaisir de lire en français, d'éveiller et d'exploiter l'imaginaire des étudiants, de développer l'ouverture d'esprit des étudiants, de les aider à s'exprimer et à se construire en tant que personnes. Nos réflexions portent sur ce que l'enseignement de la littérature supposerait aujourd'hui: la formation, l'implication et l'adaptation des enseignants, les programmes, les pratiques pédagogiques et les ressources proposées.

Nancy Huston est un transfuge linguistique à cause de son histoire personnelle et de son enfance malheureuse, profondement marquée par les nombreux déménagements de sa famille, par le divorce de ses parents et par l'abandon de sa mère. Les thèmes qui nourrissent l'univers de sa création trouveront toujours de nouvelles explorations. Il s'agit de l'exil, de l'identité, de l'altérité, du translinguisme, de la transgression du tabou, des ponts transculturels qui relient l'écriture à l'art (la musique, la peinture, le dessein, la photographie, le théâtre) la création à la procréation, les différentes cultures traversées par l'auteure. La langue n'est pas le seul terrain que l'écrivaine aime explorer. Chez Nancy Huston il y a un rapport évident entre les cultures, les langues et les identités qu'elle a embrassées. Le pays d'origine devient un point lumineux qui a toujours scintillé au loin, devant elle. Dans *Nord Perdu*, Huston écrit: «Ce Canada-là est un pays entièrement extérieur, officiel, artificiel, fait de discours publics et de volontarisme. Dans la réalité, je sais que le Canada est un pays où il fait bon vivre. La texture de la vraie vie que mènent les gens là. au jour le jour, est riche et variée ; ils ont une littérature et un cinéma, du théâtre et de la danse de tout premier ordre, ils ont un mode de vie et des façons de parler ; ils investissent d'amour et de soins leurs quartiers, leurs terres, leurs églises, leurs maisons, leurs cafés et restaurants préférés, or toutes ces choses constituent bel et bien une culture.»[1] L'écrivaine quitte Calgary pour s'installer à Paris, la capitale de l'élégance, de l'art et du luxe qui deviendra pour elle une vraie source d'étonnement. Arrivée à Paris, la jeune intellectuelle sera fascinée par le métissage des cultures, des races, des gens, des accents, des voix et des gestes. Ce sont des choses qu'elle n'a pas pu retrouver ailleurs, sauf dans des textes de fiction où elle mettait ce qui secrètement n'importe le plus. Chez elle, au Canada, personne ne parlait de Paris. Ce mot n'existait pas dans le vocabulaire de sa famille. «Je suis Française parce que je partage complètement l'existence des Français. Mais j'ai sur les suchistes ce petit avantage: je sais qu'être Français

[1] Nancy Huston, 1999, p. 85.

est une identité parmi d'autres, la résultante de mille hasards géographiques et historiques; je mesure ma chance, et je mesure ce qu'il reste à faire.»[2]

De nos jours, les enseignants de littérature remarquent souvent que les étudiants seraient de plus en plus éloignés de la lecture d'un livre classique et vont chercher tout de suite les résumés des œuvres sur Internet. Une question s'impose: comment enseigner la littérature pour que les étudiants lisent plus? En quelles conditions la littérature pourrait-elle ouvrir la vision des jeunes sur le monde et sur la vie? Quelles méthodes choisir à cette époque de l'intelligence artificielle? Quelles œuvres littéraires leur proposer? Quelle(s) littérature(s) enseigner? Pour quels buts? La liste des questions et des enjeux restera ouverte pour chaque professeur de littérature.

La province anglophone d'Alberta est la dernière province à rejoindre le Dominion. Elle désigne aussi la terre natale de l'écrivaine Nancy Huston. L'Ouest du Canada est un pays sans identité culturelle: c'est la raison pour laquelle l'auteure du roman *«Cantique des plaines»* ne vit pas au Canada. L'appellation «les Pieds-Noirs» désigne les Indigènes, les Indiens qui habitaient cette terre, qui eux, avaient une culture. Les Français, les Anglais, les Néerlandais, les Finnois, les Suédois ou les Allemands qui sont venus s'installer ici possédaient leurs propres cultures. Mais quand ceux-ci ont soumis ceux-là et se sont mis à vivre sur leurs terres, il n'y avait pour ainsi dire plus de culture – sinon dans le sens agricole du terme. Leur existence était fruste, dure, solitaire, muette. Leur culture était primitive, plus primitive que celle des Indiens Blackfoot qui avaient habité ces terres jusqu'en 1885 et qui possédaient un magnifique tableau de dieux et de légendes, ils avaient une bonne connaissance des traditions, de la faune et de la flore. Le monde des cow-boys était un monde sans délicatesse, sans émotion, sans finesse, sans affection, sans poésie. Leur musique était représentée par les sons des guitares et des banjos qui accompagnaient les danses des gens, le samedi soir. Nous savons que l'histoire de l'Alberta est en grande ligne celle de l'Ouest américain. La culture canadienne-anglaise est une version de la culture américaine. De nos jours, tout a changé. Calgary est une grande ville avec des centres d'affaires, des orchestres symphoniques, des théâtres, des universités, des médias et des salles de spectacle. Dans l'expatriation, Huston a retrouvé le geste canadien par excellence: traverser l'Atlantique, partir et tout abandonner, tourner la page, refaire sa vie, se construire une nouvelle existence à partir de zéro. L'histoire de Nancy Huston refait métaphoriquement, et en sens inverse, le parcours complexe de ses ancêtres.

La construction d'un cours ou bien des travaux pratiques qui portent sur *Cantique des plaines* repose sur deux moments: une partie théorique où l'on reprend des concepts qui ne sont pas maîtrisés (comme par exemple: un mouvement littéraire, ou bien des théories). Le présent thème pourrait être proposé dans le cadre d'un cours ou dans des travaux pratiques comme: Identité et culture canadienne francophone. Les étudiants devraient s'essayer à la théorie littéraire. Nous devrions offrir aux étudiants quelques instructions pour les aider à comprendre un concept et à utiliser la théorie littéraire. Après cette première partie, nous aurons une partie pratique aussi, qui sera composée d'applications où l'étudiant doit répondre à l'aide de son professeur à des consignes bien établies. Les questions posées par le professeur vont aider les étudiants à faire des connexions entre ce qu'ils ont lu dans le livre et leurs expériences ou connaissances dans le domaine. Il est particulièrement important de poser des questions qui auront pour but d'aider les apprenants à relier leurs propres vies aux textes qu'ils analysent. Il faudrait poser des questions intéressantes aux étudiants afin de les aider à trouver un bon moyen de participer à la discussion.

Les enseignants devraient se focaliser sur des questions ouvertes, plutôt que sur celles qui demandent des réponses comme par exemple: *oui* ou *non*. Nous préférons poser des

[2] Idem, p. 95.

questions qui commencent par: *comment* et/ou *pourquoi*. Lorsque le professeur pose des questions auxquelles il est possible de répondre en un seul mot, il faut s'assurer d'amener les étudiants à en dire plus, grâce aux questions qui commencent par *pourquoi* et/ou *comment*.

L'enseignant pourra utiliser des méthodes traditionnelles comme: la conversation, l'exposition ou bien le débat pour transmettre aux étudiants les données biographiques importantes de la vie de l'écrivaine, les thèmes présents dans ses livres et puis il devra se pencher sur le roman *Cantique des plaines.* Le professeur fera appel à des ressources modernes comme: le réportage vidéo et/ou audio pour soutenir les informations transmises. Nous évoquerons ici des informations sur la vie et l'œuvre de Nancy Huston que les étudiants devront connaître.

Canadienne, Française, figure toujours présente dans le mouvement des femmes, écrivaine bilingue, auto-traductrice, musicienne et philosophe, Nancy Huston est née en 1954 à Calgary (qui veut dire « clair ruisseau »), en Alberta, dans le Grand Ouest du Canada. À présent, elle vit entre la France et la Suisse.

Le roman *Plainsong/Cantique des plaines* aurait pu s'intituler *Roman des plaines* parce qu'il évoque l'immensité des plaines de l'Ouest, de la région Alberta, d'où sont originaires la narratrice Paula et l'auteure elle-même. Plusieurs citations de *Plainsong/ Cantique des plaines* font référence au plain-chant et relient la plainte, la plaine et le chant aux questions du temps et de l'identité culturelle de l'auteure. *Plainsong*, le titre de la version anglaise, signifie littéralement *plain-chant*. Le terme *plain* fait penser à *plaine* et désigne quelque chose qui ne subit pas de rupture, de coupure, ou d'altération. La traduction du titre français *Cantique des plaines* ne correspond pas au titre anglais: «*Plainsong*, calls to mind: 1.Gregorian chant; 2. the song of the plains; 3. a plain, simple song; 4. the song of the plain, ordinary person; *Cantique des plaines* also evokes religious music (though of a different kind) and the plains, but not the idea of ordinariness and simplicity.» [3] Le roman aurait pu s'intituler *Roman des plaines* parce qu'il évoque l'immensité des plaines de l'Ouest, de la région Alberta, d'où sont originaires la narratrice Paula et l'auteure. Les vers d'une chanson anglaise ou américaine se répètent dans le roman: «Hit the road, Jack, and don't you comme back no more no more...» [4] La version anglaise a comme épigraphe une citation de Flannery O'Connor: «Then you ain't saved?», tandis que le roman français s'ouvre sur un vers de Lennon et McCartney: «No one you can save that can't be saved.» [5] Les affinités électives de Nancy Huston s'orientent vers Jacques Lacan, Samuel Beckett, Roland Barthes, Jean-Paul Sartre ou Emil Cioran.

Plainsong/Cantique des plaines est un roman écrit d'abord en anglais puis traduit en français par Nancy Huston. Il a été publié en 1993. Ce roman a reçu le prix du Gouverneur général à Montréal, en 1993. L'histoire se situe en Alberta, entre la fin du XIX-ème siècle et la moitié du XX-ème siècle. Le roman suit quatre générations de la famille Sterling, des immigrants qui se sont établis dans les plaines de l'Alberta, au Canada. L'écrivaine introduit avec finesse et complexité le sujet du temps. Ce n'est pas par hasard que Huston choisit un roman historique pour y traiter la façon dont les Occidentaux perçoivent le phénomène du temps. Dans ce livre, Paddon révèle les aspects théoriques de ce « sujet en or pour sa thése de doctorat: l'histoire du temps – une analyse des conceptions et des descriptions humaines du temps à travers les âges » [6] c'est Paula, dans son rôle de narratrice, qui met en scène les conséquences d'une telle recherche.

La narratrice, Paula, est une jeune fille qui se retrouve en quête de ses origines. À travers ses souvenirs personnels et un journal laissé par son grand-père, appelé Paddon, elle

[3] Nancy Huston, 1997, p. 15.
[4] Idem, p. 42.
[5] Idem, p. 31.
[6] Nancy Huston, 1997, p. 33.

tente de retracer la vie de ce dernier. L'auteure explore avec succès les thèmes de la dislocation culturelle et celle de l'identité à travers la relation entre Paddon et Miranda. Dans *Plainsong/Cantique des plaines*, nous retrouvons les sujets chers à Nancy Huston comme: l'héritage, la mémoire, la langue ou bien l'histoire.

Le critique littéraire Gilles Mossière a remarqué dans l'un de ses livres que les concepts d'exclusion et d'altérité se situent au centre de l'œuvre de Nancy Huston. « Les exemples d'exclusion ne sont donc pas à prendre dans un sens négatif, puisque c'est cette exclusion qui, ouvrant la porte à l'altérité, fait résonner, de manière nouvelle, les différentes voix de l'écrivaine, c'est-à-dire: française, anglaise et blackfoot. » [7]

Laurie Meredith a affirmé que l'œuvre hustonienne exprime un certain malaise social lié au colonialisme: « Nancy Huston choisit de créer un personnage métis malade non pas pour être maléfique, mais pour exprimer la réalité d'une domination historique et identitaire de même que pour exprimer sa propre abjection culturelle, pour s'excuser. » [8]

Arrivé à cette étape du cours, l'enseignant évoque les personnages qui apparaissent dans le roman sont: John Sterling, le père de Paddon, qui est arrivé d'Irlande en 1897 pour fuir la misère et occuper les terres conquises sur les « Indiens ». Mildred Sterling est la mère de Paddon, venue d'Angleterre pour aider au peuplement de la colonie. Paddon est le personnage principal du récit. Karen est la femme de Paddon. Elle est une immigrante d'origine suédoise. Miranda est une belle métisse d'origine Blackfoot qui a le rôle d'ouvrir les horizons de Paddon et de Paula. Paula est la petite-fille de Paddon, narratrice de l'histoire. Quatre générations d'une famille d'immigrants, les Sterling, ont pris souche dans les plaines de l'Alberta (Canada), entre la fin du siècle passé et les années soixante de celui-ci. L'un d'entre eux, Paddon a tout connu de leur existence. Mais quand commence ce roman, Paddon vient de mourir. Et c'est à ce grand-père adoré, fils de pionniers sur une terre indienne, que la narratrice, Paula, adresse un ample récit sous la forme d'un adieu. L'enfance de Paddon, ses chagrins avec son père, son mariage avec la vertueuse Karen, ses problèmes de chef de famille, ses déboires d'enseignant, son projet d'écrire un traité philosophique du Temps, sa rencontre avec l'Indienne Miranda, l'amante qui le bouleverse en lui révélant enfin l'envers de la civilisation blanche et la vraie beauté de ce monde - tout ce que cet homme a vécu est évoqué avec un lyrisme sans pareil. Le style est majestueux et musical et laisse au lecteur l'impression que Nancy Huston compose un hymne, une Cantique d'une plénitude exceptionnelle.

Quelques activités proposées:
I.Vrai ou faux ? Répondez et argumentez.
Quéstions :

1. Nancy Huston a traduit elle-même le roman *Plainsong*.
2. La région d'Alberta est la région natale de l'écrivaine.
3. Paddon est le personnage secondaire de la narration.
4. Miranda est une métisse.
5. Paula retrace la vie de son grand-père, Paddon.

Réponses :
1. Vrai
2. Vrai
3. Faux (Paddon est le personnage principal du roman) ;
4. Vrai

[7] Gilles Mossière, 2007, p. 53.
[8] Laurie Meredith, 2007, p. 28.

5. Vrai

II. Pour varier les activités après avoir fait la lecture du roman, l'enseignant pourrait proposer aux apprenants un exercice à pointillées :

L'histoire se situe en ..., entre la fin du.... et la moitié du... La belle maîtresse de Paddon s'appelle… Le titre anglais du texte est… Paula et l'auteure du roman sont nées toutes les deux en….

Le texte complété sera le suivant : L'histoire se situe en Alberta, entre la fin du XIX-ème siècle et la moitié du XX-ème siècle. La belle maîtresse de Paddon s'appelle Miranda. Le titre anglais du roman est Plainsong. Paula et l'auteure du roman sont nées toutes les deux en Alberta, Canada.

III. Pour aller plus loin :

a. Commentez la relation amoureuse entre Paddon et Miranda ;
b. Exercice de créativité : donnez un autre titre au roman.

Comme débat(s) ou devoir(s), l'enseignant pourrait proposer aux étudiants de préparer des thèmes qui portent sur : la relation amoureuse entre Paddon et Miranda ; la défense de cette relation ou bien leur proposer un exercice de créativité, comme par exemple : donner un autre titre au roman. Le professeur fera ou vérifiera toujours la mise en commun des réponses.

Le cours de littérature reste un lieu agréable de rencontre entre les langues et les cultures ; et la lecture doit rester un espace libre et agréable qui invite à développer la créativité et l'imagination des apprenants. Nous voulons préciser aussi que c'est toujours l'étudiant qui se trouvera au centre de notre activité didactique, c'est bien lui qui doit développer ses compétences, tout en prenant du plaisir à construire une nouvelle vision sur la vie et sur le monde qui l'entoure. Comme professeur de littérature, je peux affirmer que ce travail m'a offert des pistes que je pourrai approfondir en cours avec mes étudiants. L'exploitation de la littérature mène aussi à des réflexions sur la langue elle-même.

BIBLIOGRAPHY

Audet, René, *Enjeux du contemporain: études sur la littérature actuelle,* Éditions Nota bene Collection « Contemporanéités », 2009.

Barrucand, Michel, *Histoire de la littérature canadienne*, Éditions Ellipses, 2008.

Bellarsi, Franca, Marc Maufort, *Réconfigurations: Littératures Canadiennes et Identités Postcoloniales*, Peter Lang Pub Inc., 2004.

Georgescu, Corina-Amelia, *La didactique du français langue étrangère: tradition et innovation*, Editura Tiparg, Piteşti, 2012.

Mossière, Gilles « Lecture(s): exclusion et altérité dans *Cantique des plaines* de Nancy Huston », *Cahiers franco-canadiens de l'Ouest*, vol. 19, n° 1, pp. 91–103, 2007.

Huston, Nancy, *Cantique des plaines*, Éditions Actes Sud/Léméac, Montréal, 2002.

Idem, *Plainsong,* Éditions Harper-Collins, Toronto, 1993.

Idem, *Nord perdu suivi de Douze France*, Éditions Actes Sud/Léméac, Montréal, 1999.

Idem, *Losing north: musings on land, tongue and self*, Éditions McArthur & Co., 2002.

Meredith, Laurie *« Miranda e(s)t le discours métissé dans Cantique des plaines »*, dans *Cahiers franco-canadiens de l'Ouest*, vol. 19, n° 1, pp. 105-117, 2007.

Roman, Dorina, *La didactique du français langue étrangère*, Editura Umbria, Baia Mare, 1994.

Senior, Nancy, «*Whose song, whose land? Translation and appropriation in Nancy Huston's Plainsong/Cantique des plaines*» Meta: journal des traducteurs/Meta: Translators Journal, vol. 46, n° 4, 2001.

Tagliante, Christine, *L`Évaluation et le Cadre européen commun*, Éditions Clé International, Paris, 2005.

Tagliante, Christine, *La classe de langue*, Éditions CLE International, Paris, 1994.

Sitographie

https://www.radiofrance.fr/franceculture/podcasts/la-grande-table-culture/s-enraciner-dans-l-ecriture-avec-nancy-huston-5315819,consulté en ligne le 30 novembre 2024.

ABANDONING YOUTHFULNESS IN THE SUMMER BEFORE THE DARK

Alina-Dana Vișan
Lecturer, PhD, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca, Reșița University Center

Abstract: This paper presents one of Doris Lessing's inner space novels, The Summer Before the Dark which follows the inner and outer journey of a middle- aged woman, Kate Brown, who suffers of the empty-nest syndrome and tries to find her way in life beyond the motherhood and wifehood. Her inner journey is a painful and difficult one trying not only to accept the coming of old age but also to discover that all her life she played roles (wife and mother) and she dressed up and groomed herself according to those roles that now seem pointless and insignificant to her.

Keywords: inner journey, middle age, family.

Biographical background

The Summer Before the Dark, published in 1970 together with other two novels *Briefing for a Descent into Hell* and *The memoirs of a Survivor* are all concerned with the inner space. The inner space novels reveal clearly Lessing's intention to explore, not external reality, but the world within. In the preface of *Briefing for a Descent into Hell*, the writer states that she was writing a work of "inner space fiction" because "there is never anywhere to go but in".

The inner-space novels share a sick society whose individuals need to discover meanings in their lives. In *The Summer Before the Dark*, catastrophe can be averted by reducing the pressure created by gender roles, and thereby creating true equality. [1]

In *The Summer Before the Dark*, Kate Brown' s inner journey represents her search for a new identity, which is a tortured investigation of the nature of appearance and reality, an investigation into what was true and false in her roles of woman, wife and mother. She is brought by her sense of emptiness, largely induced by her husband's escapades, to seek release from these roles, to try to uncover those roots in her being from which a new vitality could grow. Kate's search is a *conscious* search for a new and final integrity. At the same time, *subconsciously*, it is a desperate attempt at establishing some sort of harmony between her old self and the new self that is painfully coming into being. [2]

By the end of the novel Kate has taken "a long journey" (p. 204) which is mainly an inward journey, in the course of which she repudiates the conventions that have governed her behaviour as a woman. [3]

Through consciousness, Lessing exposes the inner walkings of the human mind and in this case, one can say that consciousness is the nucleus of this journey in the novel. Lessing in this stead shares her major theme - the fragmentation of civilization and consciousness - with a great many modern writers such as William Faulkner, James Joyce,

[1] Friedow, Kyle - **Spiritual Exploration in the Works of Doris Lessing**, *Extrapolation.* Kent: Spring 2002. Vol. 43, Iss. 1, p. 118
[2] Verleun, Jan - **The World of Doris Lessing's 'The Summer before the Dark'** , Neophilologus, 69:4, (1985:Oct.), p. 622
[3] Greene, Gayle - **Bleak Houses: Doris Lessing, Margaret Drabble and the Condition of England** , *Forum for Modern Language Studies*, 28:4 (1992:Oct.), p. 306

Virginia Woolf, and William Golding. Possessing what is still too often rare for women writers.[4]

Structure and themes

Doris Lessing's *Summer Before the Dark* was first published in 1970 and its central theme is the role of women in society. The novel tells the story of a forty-five years old woman, a 'domestic goddess' [5] whose children are attaining independence and whose husband has wide interests he would prefer to pursue without her. Told largely through the words of the heroine, Kate Brown, the narrative leads the reader through the experiences of a single summer of crises and (re)discovery, during which Kate, who suffers of the empty-nest syndrome ("this was the first time in her life that she was not wanted"), passes from youthful maturity to the realization and acceptance of old age.

The change of seasons the title is referring to and the recurrent motif of "the cold wind" felt by Kate Brown clearly illustrates the central theme of the novel which is the women's experience of aging. The novel is particularly rich in the main character's reflections on her life and the questions she is trying to answer about what she was actually doing, what was she actually feeling and how she was perceived. "what her life had become, what it was going to have to be." By the end of the novel, Kate reflects that she is now "at the other end of what she suddenly was feeling as a long interior journey."

"In Kate Brown's survival is writ the postulate that old age cannot be reached or successfully negotiated without a resolution of the mid-life crisis. But the problems of aging and dying, as Lessing addresses them, cannot be neatly placed within the simpler contemporary confines of the phrase "mid-life crisis". [6]

The novel contains five sections: "At Home," "Global Food," "On Holiday," "The Hotel," and "Maureen's Flat." "Critics have long noted that Lessing often creates deeply imagined spaces in her fiction. The border between objective descriptions of houses, for example, and their subjective or connotative dimensions is often blurred, and descriptions of such places may shift over the course of a novel or story." [7]One of this novel's ironies is that Kate's work as a housewife and mother have taught her a lot for getting a managerial role in Global Food, and when on holiday with her younger American lover, Jeffrey she sometimes fulfils her maternal inclinations. The last two chapters present Kate being extremely ill and there are other women who tend to her.

At home

When the story starts, Kate is a "pretty, healthy, serviceable woman" who dresses in ways her husband and children approve; she behaves in ways "proper" for her age and status in society:

> *„A woman in a white dress, white shoes, a pink scarf around her neck, standing on grass.*
>
> *Now here was an area of choice, conscious, deliberate: her appearance was choice, all exquisite tact, for it was appropriate for this middle-class suburb and her position in it as her husband's wife. And, of course, as the mother of her children." (The Summer Before the Dark, p. 13)*

[4] Akujobi, Remi - **Madness As A Signifier: A Study Of Doris Lessing's Briefing For A Descent Into Hell**, Ife Psychologia. Ile-Ife: Sep 2008. Vol. 16, Iss. 2, p. 19

[5] '**The Summer Before the Dark' by Doris Lessing – Reading Matters**

[6] Sprague, Claire, 1987, **Rereading Doris Lessing –Narrative Patterns of Doubling and Repetition**, The University of North Carolina, p. 109

[7] The Summer Before the Dark | Doris Lessing Society

Global Food

With her entire family away for the summer, she rents her house and takes a well-paid and interesting job, at which she excels because of her talents as a translator and her skills as wife and mother. Her employer regards her highly, is deferential and considerate of her wishes. She can afford to buy lovely and expensive new clothes. To this point, Kate's life seems like the ideal to which women whose children have grown are encouraged to aspire.

Kate learns that looks – the way she presents herself – define who she is. She gets an expensive, gorgeous haircut and has her hair dyed the dramatic red it was when she was a girl. She buys beautiful, eye-catching clothes.

> *„None of the clothes were any use, anyway. At some point during that week she rushed out to buy the dresses that would admit her, like a passport, to this way of life. Mrs. Michael Brown could not have been called ill-dressed; but it was not Mrs. Michael Brown who was being employed by Global Food." (The Summer Before the Dark, p. 31)*

Though, Kate is not satisfied. The roles she is asked to play differ little from the familiar ones she has known for more than twenty years: nurse, nanny, and mother - *"a parrot with the ability to be sympathetic about minor and unimportant obsessions."* She longs to be free:

> *„She had become what she was: a nurse, or a nanny, like Charlie Cooper. A mother. Never mind, in a few days she would be free of it all. She would no longer be a parrot with the ability to be sympathetic about minor and unimportant obsessions; she would be free..." (The Summer Before the Dark, p. 33)*

On Holiday

The quest for freedom leads her through an affair with a much younger man, a "middle-aged hippie" at age 30, who is taken ill while they are travelling in Spain. While waiting for her lover to recover, she contemplates the recent past and her life as wife and mother and realizes that her love affair has become another mother/child, nurse/patient relationship because with her American lover, Jeffrey, she alternately resists and fulfils her maternal inclinations. Jeffrey, himself, considers his options for becoming after this last undecided summer but Kate figures that most likely he will take a position in his father's Washington law firm.

While being stuck in rural Spain with her ill lover, she compares herself to Mary, her flirtatious friend and she suddenly realizes that Mary would not have even looked at this young man. Eventually, she figures that she should spend the summer analysing her life and her options on who she wants to be. Finally, she realizes what a disappointing affair they have and she returns to London alone.

The Hotel

Returning to London, she becomes ill herself. In a hotel room in Bloomsbury, the size of the smallest bedroom in her home, the weeks of her illness pass, the grey pushes up into her now lank, tarnished red hair. She loses weight, her skin becoming "creased and shabby." She longs for her husband and family, all far away. When she finally summons enough energy, she climbs on a bus and travels the several miles to her home, to find that her neighbour and friend of years does not recognize her. At first hurt by the lack of acknowledgment, she then becomes excited that she was not known; as though she's been set free. Upon reflection she is relieved to discover that friendship is shallow and easily disproved. Suddenly, it no longer matters to her that she was not seen - those who *are* seen,

who turn heads, begin to appear to her as parodies, as animals. At the theatre one evening, she looks around her:

> *„It was a room full of animals, dogs and cats and wolves and foxes that had got on their hind legs and put ribbons on themselves and brushed their fur... This was a thought even more useless if possible. There had been a caricaturist, hadn't there, who drew people as animals, so what was the point of thinking like this;* ***he*** *hadn't achieved anything by it, for all went on and on." (The Summer Before the Dark, p. 154)*

But what a remarkable thing it was, this room full of people, animals rather, all looking in one direction, at other dressed-up animals lifted up to perform on the stage, animals covered with cloth and bits of fur, ornamented with stones, their faces and claws painted with colour... and their hair was the worst: mats and caps and manes and wigs of hair, crimped and curled and flattened and lengthened and shortened, hair dyed all colours and scented and greased and lacquered. It was a room full of animals, dogs and cats and wolves and foxes that had got on their hind legs and put ribbons on themselves and brushed their fur:

> *„But what a remarkable thing it was, this room full of people, animals rather, all looking in one direction, at other dressed-up animals lifted up to perform on a stage, animals covered with cloth and bits of fur, ornamented with stones, their faces and claws painted with colour." (The Summer Before the Dark, p. 154)*

Kate's own hair was now a dry mass, her face an old woman's. On the spur of the moment, she realizes that she has spent years of her life in front of mirrors, to see how others would judge her. She had even limited her facial expressions to a small "acceptable" range. That no one sees her now that no heads turn when she walks past a group of men, is liberating, but also terribly confusing. The indifference of others, makes her realize that it was the notice of other people that had held her upright all her life. Yet a well-fitting dress, a little attention to her hair, is sufficient to attract men's notice. She realizes that the difference between drawing attention and failing to draw attention rests on small care taking, on wearing masks, on fitting oneself to a pattern:

> *„For the whole of her life, or since she was sixteen – yes, the girl making love to her own face had been that age – she had looked into mirrors and seen what other people would judge her by. And now the image had rolled itself up and thrown itself into a corner, leaving behind the face of a sick monkey." (The Summer Before the Dark, p. 158)*

Maureen's Flat

Both her rebellious temper and her determination to use the time left until her family will return, make her move again, to a less expensive place, where she befriends Maureen, a girl of her own daughter's age who knows her only as she has now become -"a thin monkey of a woman." But the call to return to her family comes sooner than expected. As the result of an illness, Kate's son will be home three weeks early. Suddenly she is caught up in the familiar pattern of telephoning, arranging, and organizing - until an outburst by Maureen stops her in her tracks. Maureen turns on her for what she sees her becoming - just like her own mother: nurse, servant, helper, housekeeper - what Maureen, herself, must become if she marries conventionally. Kate changes her mind, sends wires, and cancels plans. The family must manage without her for a while; she still has unfinished business:

> *„This was so much of an accusation, that Kate knew that everything she had organized in the way of returning to her own home was going to have to be undone again. She sat down at the kitchen table.*
>
> *,Why?'*

*‚I'd do anything, I'd live alone for **always** rather than turn into **that**.'*

*Kate, in silence, now looked at **that**, her self of a few minutes before." (The Summer Before the Dark, p. 158)*

Another important issue in this novel is that of invisibility and there are two episodes that attract the reader's attention: the first is in a restaurant and the second is out in the street trying or failing to draw male attention.

Kate goes to a restaurant, just before the lunch time and she discovers that her sex and her age have turned her into an invisible woman.

She sat by herself and waited for service. In front of her stood the unvarying British menu. At the other end of the room, a waitress was talking to a customer, an elderly man. She was in no hurry to come over. When she did come she did not look at Kate, but scribbled the order down hastily on a small pad, and went back to talk to the customer, before shouting the order through a hatch into the kitchen. It seemed a long time before the food came. Kate sat on, invisible, apparently, to the waitress and to the other customers: the place was filling now. She was shaking with impatient hunger, the need to cry. The feeling that no one could see her made her want to shout: 'Look, I'm here, can't you see me?' She was not far off that state which in a small child is called a tantrum. "

(The Summer Before the Dark, p. 203-204)

Later she realises that to receive attention, from both men and women alike, she must put on her 'Mrs Brown' face meaning to dress and groom herself carefully. Other revelations will soon follow.

Out in the street she passes a group of labourers. They do not notice her; she is angered. She walks away, takes off her jacket to show her fitted dress, ties back her hair dramatically with a scarf, then strolls again in front of the workmen. This time, she receives a storm of whistles, calls, invitations. She makes her small transformation once more. Once more she walks by unnoticed. Her anger grows to consuming proportions. She realizes that this is what she has been doing for years - acting as sex object. She again delays going home; she needs more time. She must gather strength, for when she returns she will walk into her home with her hair undressed, tied back, rough and streaky, with a wide band of grey at each side of the parting:

„Kate realized that she was standing still, staring; had been for some minutes. The men took no notice of her.

The fact that they didn't suddenly made her angry. She walked away out of sight, and there, took off her jacket – Maureen's – showing her fitting dark dress. She tied her hair dramatically with a scarf. Then she strolled back in front of the workmen, hips conscious of themselves. A storm of whistles, calls, invitations. Out of sight the other way, she made her small transformation and walked back again: the men glanced at her, did not see her. She was trembling with rage: it was a rage, it seemed to her, that she had been suppressing for a lifetime. And it was a front for a worse, a misery that she did not want to answer, for it was saying again and again: This is what you have been doing for years and years and years." (The Summer Before the Dark, p. 213-214)

Conclusions

Lessing's novel presents middle age as a time of terrible struggle, of agonizing reappraisal of the past, of recognition that, after the torment of stripping away pretences, one must face "the dark." The imagery of hair, the silken strands which snare the opposite sex, appears again and again through the story. The choice for Kate, the only moral choice Lessing gives her, is to abandon the artifices of youthfulness, to let her hair be grey, to face

herself, to be old. In examining the past Kate realizes that the pressures of social expectations have constrained her, have allowed her to be less than she could have been. Youth-lovely, smooth-limbed, rosy-skinned youth has been wasted. And the future is dark.[8]

Lessing depicts middle age as a crisis point, as a time of reckoning, of coming to terms with the past, as a transition. This transition, this crossing over from one stage of life to another, leads into a darker, grimmer place than the one left long behind. Old age holds little hope. Only youth held promise. And that is gone. [9]

„The Summer Before the Dark, had you not already guessed, isn't exactly a cheery or pleasurable read, but it's an enlightening one. I suspect it would make a rather good book group read, because it throws up so many topics for discussion, many of which are still relevant*"* [10] more than 50 years after it was written.

BIBLIOGRAPHY

Akujobi, Remi - **Madness As A Signifier: A Study Of Doris Lessing's Briefing For A Descent Into Hell**, Ife Psychologia. Ile-Ife: Sep 2008. Vol. 16, Iss. 2,

Friedow, Kyle - **Spiritual Exploration in the Works of Doris Lessing**, *Extrapolation.* Kent: Spring 2002. Vol. 43, Iss. 1,

Greene, Gayle - **Bleak Houses: Doris Lessing, Margaret Drabble and the Condition of England** , *Forum for Modern Language Studies*, 28:4 (1992:Oct.),

Morris, Monica, 1977, **An excursion into Creative Sociology,** *Chapter 5, The Social meaning of Aging,* New York: Columbia University Press,

Sprague, Claire, 1987, **Rereading Doris Lessing –Narrative Patterns of Doubling and Repetition**, The University of North Carolina,

The Summer Before the Dark' by Doris Lessing – Reading Matters

The Summer Before the Dark | Doris Lessing Society

Verleun, Jan - **The World of Doris Lessing's 'The Summer before the Dark'** , Neophilologus, 69:4, (1985:Oct.).

[8] Morris, Monica, 1977, **An excursion into Creative Sociology,** *Chapter 5, The Social meaning of Aging,* New York: Columbia University Press, p. 136

[9] Morris, Monica, 1977, **An excursion into Creative Sociology,** *Chapter 5, The Social meaning of Aging,* New York: Columbia University Press, p. 137

[10] **The Summer Before the Dark' by Doris Lessing – Reading Matters**

EDUCATIONAL VALENCES IN CHARLES PERRAULT'S FAIRY TALES

Alina-Dana Vișan
Lecturer, PhD, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca, Reșița University Center

Abstract: The paper Educational valences in Charles Perrault's fairy tales presents one of the first professional story-tellers of the world: Charles Perrault. After presenting his biographical data, we portrayed him as the first representative of the children's literature, being the first professional writer who gathered folk tales and published them in volume. Some of his masterpieces are: Cinderella, Sleeping Beauty, Red Riding Hood, Puss in the Boots and Blue Beard. The last part of the paper tackles the educational valences which stand out from his fairy tales.

Keywords: fairy tale, valences, educational, children.

Charles Perrault în literatura pentru copii

Charles Perrault (2 ianuarie 1628, Paris -15/16 mai 1703, Paris) s-a născut într-o familie înstărită din Franța, fiind al cincilea fiu al lui Pierre Perrault, un prosper avocat parlamentar. La vârsta de nouă ani, a fost trimis la o școală de zi – Colegiul Beauvais. Tatăl său l-a ajutat cu lecțiile acasă și astfel el însuși, mai târziu, obișnuia să-și ajute proprii copii. Deși el nu se considera un școlar model, a fost întotdeauna primul din clasa lui și și-a încheiat prematur cariera școlară certându-se cu profesorul său. Cauza acestor certuri aruncă o lumină puternică asupra carierei ulterioare a lui Perrault. El a refuzat să accepte principiile filozofice ale profesorului său pe baza simplului motiv al autorității lor tradiționale, susținând că noutatea este în sine un merit și de aceea s-au despărțit. Charles Perrault și-a continuat educația autodidact, citind foarte mult. Renunțarea la studii probabil l-a împiedicat pe Perrault să fie un erudit, dar educația autodidactă l-a transformat într-un om de bun gust, independent, sincer și neînfricat.

În 1651 a obținut diploma la Universitatea din Orleans, această diplomă a fost mai apoi contestată din cauza faptului că plata taxelor era singurul preliminar. Încercând să-l urmeze pe fratele său Claude în profesia sa medicală, a făcut pentru scurt timp practică alături de acesta în spitale. Perrault a avut un rol controversat din punct de vedere teologic în cearta despre natura harului dintre iezuiți și jansenișstii. După ce a abandonat medicina și teologia, a intrat în Barou, a practicat o vreme cu succes această profesie și a cochetat cu noțiunea de codificare a legilor. Baroul s-a dovedit a fi o profesie prea aridă pentru a se angaja mult timp, așa că a găsit un loc în biroul unui alt frate, Pierre, care era comisar șef al impozitelor la Paris. Aici Perrault a avut șansa să citească intens în excelenta bibliotecă pe care fratele său și-o formase.

Tot în această perioadă, el a revenit la una dintre plăcerile principale ale copilăriei sale: scrierea versurilor. Primul său efort literar susținut fusese o parodie a celei de-a șasea cărți a „Eneidei" care, din fericire pentru reputația sa, nu a fost niciodată publicată și nu a supraviețuit. În câțiva ani de la scrierea acestui burlesc, Perrault și-a ascuțit penița devenind mai abil în scrierea versurilor, dovezi fiind noile sale poezii - în special „*Portrait d'Iris"* (Portretul lui Iris) și „*Dialogue entre l'Amour et l'Amitié"*- (Dialog între Dragoste și Prietenie). Perrault a fost apreciat de contemporanii săi pentru aceste poezii. O dovadă a acestei aprecieri a fost și gestul lui Quinault, poet cu reputație consacrată în acea perioadă, care ar fi folosit unele dintre versurile lui Perrault, semnându-le cu propriul nume. Apoi Quinault a dezvăluit adevăratul autor și chiar i-a lăudat versurile[1].

[1] Bodkin, T. (2009). *The Fairy Tales of Charles Perrault.* London: George G. Harrap & Co., p. 9

Deși Charles Perrault a cochetat cu poezia, el a devenit celebru datorită poveștilor și basmelor pentru copii. *Scufița Roșie, Barbă Albastră, Frumoasa şi Bestia, Frumoasa Adormită, Tom Degețel, Cenușăreasa şi Motanul încălţat* sunt doar câteva dintre basmele care i-au adus faima și copiii din întreaga lume l-au îndrăgit.

Inițial aceste opere au fost create special pentru a-și educa copiii, mai apoi publicându-le și făcându-le cunoscute publicului larg. Micile capodopere literare au fost preluate din folclor şi repovestite într-o manieră simplă și firească. Astfel, Charles Perrault a fost cel care a pus bazele unei noi specii literare și anume *basmul.*

Basmele lui Perrault au fost adaptate și inspirate din tradiția orală, iar unele au fost propriile lui creații. Ideea sa revoluționară de a transforma basmele populare în forme sofisticate și subtile de literatură scrisă va fi sursa de inspirație mai apoi și pentru alți autori. În prezent, asociem basmele cu literatura pentru copii, în epoca lui Perrault nu exista conceptul de literatură pentru copii. Astfel, putem observa că „morala" acestor basme își asumă scopuri lumești, în ciuda ambalajului viclean și inteligent în universul fantastic al zânelor, ogrilor și animalelor vorbitoare.

Cenușăreasa este un basm popular ce ilustrează elementul de mit al opresiunii nedrepte, urmat de triumf și răsplată. Se cunosc o multitudine de variante ale basmului în toată lumea, astăzi apar și multe variante ale ecranizării. Protagonista basmului este o fată tânără care trăiește o situație nefericită și al cărei noroc se modifică. Povestea populară a „Cenușăresei" influențează cultura populară internațională, fiind transpusă și în alte opere artistice prin elemente de acțiune, aluzii și motive. Morala acestui basm este că bunătatea și frumusețea interioară mereu înving în această lume.[2]

Frumoasa adormită reprezintă un basm clasic despre o frumoasă prințesă, o pădure adormită și un prinț chipeș. Versiunea culeasă de frații Grimm este o variantă transmisă oral a poveștii literare publicate de Charles Perrault în *Histoires ou contes du temps passé* din 1697. Cea mai veche variantă a acestui basm este *Perceforest,* varianta anonimă între 1330 și 1344 și publicată prima dată în 1528. Povestea a inspirat numeroase alte lucrări de artă (picturi, lucrări scrise, muzică, film). Acest basm continuă să bucure atât copiii, cât și adulții chiar și-n ziua de azi. [3]

Scufița Roșie se aseamănă cu versiunea populară a basmului cu care am crescut cu toții, însă cu o mare diferență: lupul în finalul basmului le mănâncă pe fetiță și bunica ei și nimeni nu vine să le salveze. Fără finalul fericit pe care frații Grimm îl oferă în versiunea lor, basmul oferă un avertisment clar pentru fete împotriva discuțiilor cu străinii, în special împotriva lupilor „fermecători" care par civilizați, dar sunt periculoși. Nu există un bărbat eroic care să-l ucidă pe lup și să o salveze pe Scufița Roșie de propria ei naivitate. Există doar pericol și rămâne la latitudinea fetelor să învețe cum să-l recunoască și cum să evite situația Scufiței Roșii.

În *Motanul încălțat,* cel mai mic dintre cei trei fii moștenește doar un motan atunci când tatăl său moare, dar prin istețimea de care dă dovadă motanul, tânărul ajunge bogat și căsătorit cu o prințesă. Perrault era favoritul lui Ludovic al XIV-lea de la curtea regală a Franței și, în mod clar, a avut în vedere evenimente relevate de la curtea regală în această satiră înțeleaptă care oferă două morale interconectate, dar concurente basmului. Pe de o parte, se promovează ideea de a folosi munca grea și istețimea pentru a evolua, decât să te bazezi pe bunurile moștenite de la părinți. Dar, pe de altă parte, basmul avertizează cititorul despre consecințele pe care le are preluarea puterii de către pretendenții care ar fi putut să-și fi atins scopul în moduri fără scrupule. Astfel, o poveste care pare a fi o fabulă didactică

[2] https://www.greelane.com/ro/umanistică/literatură/fairy-tales-of-charles-perrault-review-738211/, 2021
[3] https://bibliotecaalexandrudonici.wordpress.com/2018/01/12/lumea-povestilor-lui-charles-perrault/, 2021

pentru copii servește de fapt ca învățătură cu două tăișuri a mobilității clasei așa cum a existat în secolul al XVII-lea[4].

Barbă Albastră scrisă de Charles Perrault prezintă povestea regelui Barbă Albastră care dorea să se căsătorească. El reușește în cele din urmă să o ia de soție pe fiica frumoasă a unei vecine. Aducându-și mireasa în casă dorește să o pună la încercare, să vadă dacă ea îl iubește cu adevărat. El îi spune tinerei că trebuie să plece într-o călătorie, încredințându-i cheile casei, cu condiția să nu intre în odaia care este închisă cu cheia de aur. Din plictiseală, dar și curiozitate, fata va folosi cheia de aur, unde o va găsi pe prima soție ucisă de Barbă Albastră. Regele întors găsește urme de sânge pe cheia de aur și vrea să-și pedepsească soția pentru neascultare. Fata va scăpa de la moarte când sosesc frații ei, care în cele din urmă îl ucid pe rege. Tema basmului va fi preluată mai apoi și în alte opere literare sau muzicale[5].

Multe dintre basmele lui Charles Perrault au fost preluate și modificate de frații Grimm. De obicei personajele basmului rămân neschimbate, însă finalul tragic din viziunea lui Perrault a fost înlocuit cu un final fericit în cazul fraților Grimm care doreau să scoată în evidență triumful binelui asupra răului, astfel nicio faptă rea nu rămâne nepedepsită, principiu după care este construită și ghidată lumea reală. Finalul tragic din basmele lui Perrault a fost inspirat din realitatea vremii, contemporană autorului. Odată cu evoluția umană s-a pus accent pe nivelul de dezvoltare al copiilor, pe cunoștințele pe care le dețin, tocmai de aceea basmele au fost prelucrate și redate într-o manieră cât mai plăcută pentru a putea fi înțelese și apreciate de cei mai mici ascultători.

Valențe educative în basmele lui Charles Perrault

Basmul contribuie semnificativ la lărgirea orizontului copiilor, scoțând în evidență trăsăturile de caracter ale personajelor, oferindu-le preșcolarilor posibilitatea să diferențieze aparența de esență, frumosul de urât, bunătatea de răutate și să urmeze întotdeauna modelele pozitive.

Charles Perrault sublinia rolul educativ al basmelor pe care le-a creat cu atâta pasiune: „*Oricât de simple și ușoare ar părea aceste povești, ele nasc, fără îndoială între copii, dorința de a fi asemănători cu cei buni care ajung fericiți, în același timp se naște în sufletul lor teama față de nenorocirile ce li s-ar putea întâmpla dacă i-ar urma pe cei răi”.*

Copiii iubesc și ascultă cu drag basmele care le hrănesc setea de cunoaștere și de a înțelege cum se împlinesc năzuințele spre mai bine. Pornind de la această idee educația morală se poate realiza prin basm fiind totodată posibilă și necesară.

Copiii dovedesc o mare maleabilitate psihică, fapt ce îi oferă cadrului didactic posibilitatea să intervină educativ, atât din punct de vedere formativ, cât și informativ. Gândirea copilului trece de la cea intuitivă la gândirea concret-operatorie, limbajul se dezvoltă progresiv, comunicarea cu alți copii, dar și cu adulții, în care se observă o afectivitate crescută.

La această vârstă, se acumulează cele mai multe informații, cu rezultate deosebite în plan intelectual, afectiv, dar și moral. Redarea unor basme de către educatoare începe încă din primul an de grădiniță, mai exact la grupa mică. La început se pot folosi diferite jucării, jetoane cu personajele, marionete sau planșe cu momentele importante ale basmului (firul logic), arătând una sau alta dintre ele când sunt menționate și executând anumite acțiuni simultan cu descrierea lor verbală. O altă idee ar fi ca educatoarea să aleagă o păpușă sau un iepuraș care capătă rolul de povestitor relatându-și pățaniile sau care asistă la povestea expusă de educatoare.

[4] https://www.greelane.com/ro/umanistică/literatură/fairy-tales-of-charles-perrault-review-738211/, 2021
[5] https://bibliotecaalexandrudonici.wordpress.com/2018/01/12/lumea-povestilor-lui-charles-perrault/, 2021

La grupa mare se poate renunța la jucării, utilizând doar imagini sugestive, atât pentru urmărirea succesiunii logice a întâmplărilor, cât și în scopuri expresive. Pe măsură ce se derulează expunerea, educatoarea le atrage atenția copiilor asupra expresiei personajelor ilustrate, accentuează intonația, gestica, mimica şi își modifică vocea atunci când au loc schimburile de replici între personaje. Pentru ca basmul să își atingă scopul, nu este întotdeauna necesar să se utilizeze jucării sau imagini sugestive, ci trebuie să transmită idei și dispoziții afective, iar cel mai potrivit mijloc de a ajunge la acest rezultat este mișcarea.

Copiii sunt în permanentă mișcare, astfel că receptează în mod natural sentimentele și ideile prin intermediul motricității. Tristețea poate fi redată prin coborârea capului, surpriza prin înălțarea umerilor și zâmbet, bucuria prin zâmbet, aplauze și sărituri de bucurie. Este necesar ca educatoarea să-și stăpânească și să-și folosească vocea ca pe un instrument valoros în relatarea basmelor și a poveștilor, astfel încât să poată transmite cu ușurință diferite emoții: tristețe, bucurie, frică etc.

Un alt aspect în ceea ce privește redarea unui basm îl constituie stăpânirea cuvintelor, nu doar capacitatea de a rosti corect, ci de a manevra și accentua anumite cuvinte prin care educatoarea să transmită importanța ideilor și sentimentele pe care le exprimă textul.

Ficțiunea înseamnă pentru preșcolari „ *trăirea aievea ”*, în planul fabulosului/miraculosului, pornind de la bucuria de *„ a face ca...”*, de a fi precum personajele basmului, de a trăi experiențe asemănătoare, contribuind treptat la formarea personalității. Basmul, prin tematicile sale îmbină imaginarul cu realul, pentru a nu rămâne pe tărâmul zânelor, ci de a privi lumea altfel decât este ea relatată, dintr-o perspectivă largă.

Basmele implică previzibilul, dar totodată și imprevizibilul, stârnind interesul copilului și participarea activă în lumea imaginară pe care basmul o invocă. El este martorul conflictelor, contribuie la găsirea soluțiilor și totodată însoțește eroul în peripețiile prin care trece acesta.

Imaginar, el participă la rezolvarea unor conflicte, este încântat și interesat să fie martorul peripețiilor, al întâmplărilor prin care trec eroii. Miracolul din basm apare ca o cale de *„asmiliare a noului”* de către copil, iar tema basmului i se pare copilului stranie, deoarece personajele au caracterul lor extraordinar care îl tulbură: *„Dinamismul îl impresionează puternic pe copil şi, de cele mai multe ori, cei mai sensibili reacţionează prin lacrimi şi proteste, copilul nu suportă, de pildă, ca lupul să o mănânce pe Scufiţa Roşie sau Albă ca Zăpada să moară. De asemenea se înspăimântă la apariţia Zmeului sau Zgripţuroaicei, cu toate acestea copilul doreşte să asculte povestea până la sfârşit şi simte plăcerea de a trece încă o dată prin emoţiile primei ascultări, de a se întrista sau a se înspăimânta de fiecare dată şi aşteaptă ca la o nouă poveste să treacă prin stări asemănătoare*. ” [6]

Datorită stereotipiei basmului, se realizează imagini vizuale, auditive și olfactive, reprezentări ale unor personaje cu comportamente stabile ce devin portrete față de care copilul își exprimă simpatia sau antipatia, din care își selectează modelele etice. Simțindu-se bun la suflet precum Cenușăreasa, se demonstrează faptul că niciodată nu trebuie să te abați de la ceea ce ești de fapt, nici măcar când te afli înconjurat de oameni răi.

După opinia lui Charles Perrault, copiii nu pot savura în abstract virtutea, ea trebuie să le fie dată în doze mici, abil învăluite în ficțiune, aspect pe care educatoarele îl pot pune în evidență, dacă pun suflet în ceea ce fac. Ieșirea eroilor din impas este echivalentul unei ieșiri la lumină, latura morală și cea educativă a basmului fiind extrem de evidente. Pe tot parcursul basmului, o reflecție judicioasă vine să întrerupă mirajul povestirii, finalul fericit însoțește, negreșit, morala. Detaliile realiste cuprinse în basm întăresc miracolul, dându-i fundament credibil, acțiunea basmului se împletește treptat cu alți factori de natură intelectuală și etică.

[6] Bratu, B. (1977). *Preşcolarul şi literatura.* București: Editura Didactică și Pedagogică

Basmele insuflă putere copilului, făcându-l să simtă satisfacția învingătorului. Ascultând cu atenție basmul, copilul este capabil să refacă parcursul eroului și înțelege astfel că și el va trebui să se confrunte cu asemenea încercări care îi pun la încercare bunătatea, curajul, cinstea, puterea de a-și impune legi de conduită, de a asculta sfaturile celor mari, de a face diferența între esență și aparență.

Redarea conținutului basmului de către copil constituie o participare activă a lui în privința acelei lumi. Această auto-introducere, are loc pe cale orală, pregătește intrarea pe nesimțite și în mod practic în frumusețea universului de basm.

Limbajul tipic basmului, personajele exponențiale, epicul dens, conflictul intens spre suspans, deznodământul fericit sunt doar câteva dintre aspectele prin care viața reală este oglindită și transpusă într-o manieră artistică. Basmul îl poate ajuta pe copil să traverseze prin căile cunoașterii de la concret la abstract, de la intuiție la reprezentare și fantezie. Cu ajutorul basmului, copilul intră în posesia numeroaselor obiecte care îi pot satisface nevoia de a se descoperi pe sine și realitatea înconjurătoare.

În aceste timpuri grele, când omenirea aspiră și luptă din răsputeri pentru a câștiga lucruri într-un mod necinstit, basmul este neschimbat și îi învață pe copii valorile morale, devenind resurse inestimabile în viața copilului pe care-l vor conduce cu succes spre o persistență în timp a învățării care se realizează cu ajutorul cărții.

BIBLIOGRAPHY

Bercescu, S. (1970). *Istoria literaturii franceze de la începuturi şi până în zilele noastre*. București: Editura științifică.

Bodkin, T. (2009). *The Fairy Tales of Charles Perrault.* London: George G. Harrap & Co.,

Bratu, B. (1977). *Preşcolarul şi literatura.* București: Editura Didactică și Pedagogică

Cioban, F. (2008). *Literatura pentru copii: curs pentru studenţi şi cadre didactice din învăţământul preşcolar şi primar.* Oradea: Editura Universităţii din Oradea.

https://bibliotecaalexandrudonici.wordpress.com/2018/01/12/lumea-povestilor-lui-charles-perrault/, 2021

https://www.greelane.com/ro/umanistică/literatură/fairy-tales-of-charles-perrault-review-738211/, 2021

Karasek, M. H. (2009). *Folk and Fairy Tales, 4th Edition.* Toronto: broadview press.

Landry, J.-P. ș. (2002). *La littérature française du XVIIe siècle.* Paris: Armand Colin.

Perrault, Charles (2015)– *Cele mai frumoase povești*, București: Editura Humanitas,

Perrault, Charles, Ghețoi Petru (2018) – *Cele mai frumoase poveşti cu înțelepciune, morală și proverbe*, Editura Casa Poveștilor

HOW COULD ESL PRONUNCIATION TEACHING BE MORE EFFECTIVE

Dana Carmen Zechia
Lecturer, PhD, „Mircea cel Bătrân" Naval Academy of Constanţa

Abstract: In many English language classrooms, teaching pronunciation is granted the least attention. When ESL teachers defend the poor pronunciation skills of their students, their arguments could either be described as a cop-out with respect to their inability to teach their students proper pronunciation or they could be regarded as taking a stand against linguistic influence.

Keywords: pronunciation, learning, teaching, misconceptions, factors, needs

Pronunciation plays a crucial role in mastering the English language, impacting communication, comprehension, and overall language proficiency. For English language learners, achieving clear and accurate pronunciation is essential for effective communication in various contexts, including academic, professional, and social settings.

1. Do we need to teach pronunciation?

Most ESL teachers agree that explicit pronunciation teaching is an essential part of language courses. On the one hand, confidence with pronunciation allows learners the interaction with native speakers that is so essential for all aspects of their linguistic development. On the other hand, poor pronunciation can mask otherwise good language skills, condemning learners to less than their deserved social, academic and work advancement.

While there is little doubt about teachers' appreciation of the importance of pronunciation instruction, there is even less doubt about learners' own demand for effective pronunciation teaching: almost all learners rate this as a priority and an area in which they need more guidance. For any remaining sceptics, it may be worth briefly rehearsing the following responses to reasons sometimes given for not teaching pronunciation explicitly in an ESL program.

a) It is true that learners are very unlikely to attain a native-like accent - but their intelligibility can be greatly improved by effective pronunciation teaching;

b) It is true that pronunciation improves most through the gradual intuitive changes brought about by real interaction with native speakers - but for a large proportion of ESL learners the skills that enable this type of interaction do not come naturally; most need explicit pronunciation teaching.

c) It is true that it is offensive to prescribe an 'accent norm' to which learners must assimilate, and it is true that people should be free to express themselves in whatever accent they choose - but it is not true that this freedom is given by withholding pronunciation teaching. On the contrary, it is effective pronunciation teaching that offers learners a genuine choice in how they express themselves.

2. The problem: not whether to teach, but how to teach, pronunciation

Despite widespread agreement about the importance of pronunciation teaching, in ESL courses around the country pronunciation is the aspect of language that receives least attention. The reason is not unwillingness to teach pronunciation, but uncertainty as to how best to help learners. This is of course not to discount the contribution of significant numbers of gifted pronunciation teachers. The problem is that the effectiveness of these teachers is based largely on individual experience and insights.

The question, then, is not whether to teach pronunciation, but how to teach pronunciation. I have been developing a theoretical approach to phonology that I like to think is useful in this regard. It sees phonology not as computational processing, as is common in generative models, but in a **communicative** and **meaning-based framework**. Without going into technical detail here, I would like to consider some implications for pronunciation teaching.

3. How not to teach pronunciation

The demonstrated ineffectiveness of drilling phonemes, minimal pairs and stilted dialogues was a large part of the reason that pronunciation was all but dropped from language classes with the introduction of the communicative methods. Basing lessons around detailed descriptions of the articulation of sounds, intensive IPA transcription, or lectures on English phonology are also minimal in their effectiveness, while at the same time placing high knowledge demands not just on learners but also on teachers. Many teachers consider their own expertise in these areas to be inadequate, preferring to delegate pronunciation classes to those with more knowledge. It is more important is for teachers to have insight into the kinds of problems learners face in pronouncing English, and tools to provide for their needs at different stages.

4. Why is pronunciation so difficult to learn?

Pronunciation is one of the most difficult areas for learners, as well as for teachers. In quest of effective teaching, it is worth diagnosing carefully the nature of the difficulties that they face.

There is a significant skill component for learners. Pronunciation is not just a cognitive 'knowing-that', it is also a physical 'knowing-how', similar to playing a sport or musical instrument. Learners need *motivation* and *time* to really practise pronunciation. It is very much worth spending class time discussing with learners their own ideas about what is involved in learning pronunciation. They are often surprised by the suggestion that they should practise speaking. Learners need help in overcoming both their wishful idea that pronunciation is a subject like, say, history, which can be learned merely by listening to a teacher, and the psychological and social barriers that make it difficult for them to practise effectively.

This skill component however is only a component. There is also a significant cognitive part in pronunciation learning, which is much less often acknowledged. It is useful to think of learning to pronounce a new language as involving a kind of concept formation, about which there is a large literature in psychology and education, rather than as a purely physical skill. Both teachers and learners themselves generally assume it is the latter, and can benefit greatly from a better understanding of the conceptual aspects of pronouncing a new language. For example, very often a sound that causes great difficulty to a learner is one that they can produce quite acceptably in a different context. Helping them to realise this, and to reallocate the sounds to more appropriate phonemes might well be more use than instruction in the articulation of the palate-alveolar affricate.

The nature of phonological systems means that there is very often a radical difference between what people (learners) think they are saying, a phonetic description of the sounds they are actually producing, and how someone from a different language background (eg. a teacher) describes their speech.

This creates scope for significant miscommunication between teachers and learners regarding the nature of any errors they are producing. Many teachers are only partially aware of how unlike their students' perception of speech is from their own. An over-emphasis on the notion of 'transfer' in the literature on second language acquisition can increase teachers' sense that what learners are doing is mixing up some sound or letters.

What is actually needed is for teachers to change this interpretation of what is going on. It suggests that learners are using the same descriptions of sounds as teachers are, whereas in fact the problem is that the learners are unaware that there is any distinction between the sounds. To them, they are the same sound.

Another area in which miscommunication between teachers and learners is evident is in discussion of syllables and word stress. The number of syllables people think they are producing can be quite different from the phonetic reality. The gulf between what people think they are saying and what they are actually saying means that the level of insight people have into the phonetics of their pronunciation is generally very poor. Giving learners a phonetic description of the target sound is often not helpful, even if it is done accurately. To do this is akin to coaching a tennis player with instruction on which muscles of the shoulder to use. In other cases, especially for vowels, it is much more useful to concentrate on training the learner's perception, and helping them develop better ways of thinking about the sounds of the new language rather than in giving anatomy lessons.

The interesting thing is that people act, in pronunciation as in many things, not on the basis of the phonetic reality of sounds they hear, but on the basis of their description or concept of the sounds. A nice example of this comes from the case of word boundaries. Many learners speak in a jerky disconnected way, because they separate the words, rather than running them together. This is hardly surprising - most speakers of whatever language believe that their words are separated by short pauses. In fact of course, all languages run words together in connected speech. When people learn a new language, they will naturally try to keep the words separate. Overcoming their misconception that separating the words makes their speech clearer, and encouraging them to really listen to how words are run together in the new language, can be more effective than instruction in the rules of English co articulation.

5. How to teach pronunciation

5.1 Set pronunciation in a communicative context

Learners benefit greatly from explicit explanation of how pronunciation fits into the overall process of communication. A very simple model of communication, showing a listener trying to interpret a message on the basis of cues in the speakers' speech, is sufficient. This gives learners a framework within which to understand what goes wrong when they are not understood or are misunderstood, and to gain a clear, practical idea of the nature of linguistic contrast - not just a classroom drill but the living basis of our ability to communicate in real life contexts.

The advantages of working with this type of framework are:

a) It takes learners' focus away from their own 'performance' and places it more clearly on the listener's experience of their speech. This can be very helpful in reducing nervousness and the expectation of failure. Discussion of learners' experience of listening to foreign speakers of their own language can help them see how tolerant listeners are (in terms of understanding accented speech), and give them a sense that accents are nice - it is incomprehensibility that is bad, not the accent as such. These considerations can help give learners enough confidence in their segmental production to allow them the fluency and rhythm so important to intonation.

b) It changes the goal of pronunciation from one of mimicking a native accent (extremely difficult to achieve), to one of creating intelligible messages (perfectly possible). Errors can be defined in terms of intelligibility rather than in terms of non-attainment of a perfect model. The rules of English can be defined in terms of what listeners need in order to understand a message correctly and easily, which makes them more meaningful and easier to relate to real speech.

c) It allows a blurring of boundaries between segmental and suprasegmental aspects of speech. Following from the emphasis on the listener's experience of their speech, they can learn that in English we use stress to highlight the information the speaker considers will be unpredictable to the listener. Many other languages of course do not use stress for this function – the fact that English does needs to be explicitly taught and demonstrated. But spending time on this can give learners a 'handle' on understanding stress and intonation in terms of the meaning of the message, rather than as a set of classroom rules.

5.2 Take a learner-centred approach

This type of teaching naturally encourages the use of naturalistic exercises and practice of real communicative situations. Classes must be learner-centred in the sense that learners should be able to practise speech that will be directly useful to them in their real lives. It is essential that the basis of all classroom exercises should be phrases and sentences. Learners should be encouraged to bring examples of communication failure to class for workshopping – much can be gained from discussion of why a learner got a cup of tea instead of the cappuccino they ordered after lunch.

They should also be encouraged to anticipate situations they will encounter after the class, and practise speech that will be useful in those situations. In these ways, the material learned in class will have maximum transferability to the learner's real world. But there are more profound respects in which pronunciation teaching must be learner-centred. We have seen already that teachers need to be aware that learners actually hear speech very differently from the teachers themselves do. This seems to be a natural and essential extension of efforts in all other areas of language teaching to be culturally sensitive in communication with students. Teachers can be learner-centred by developing skills in communicating with learners about speech and pronunciation in ways that make sense to the learners - as opposed to giving them phonetically accurate descriptions. This ability to start from where learners are in order to lead them to new understanding is the basis of all effective teaching. Even more important is for learners to be 'learner-centred': the ability to notice, diagnose and repair their own errors, and those of their fellows, rather than always relying on the teacher's feedback. Many indications suggest that it is these that are the foundation of improvements in second language pronunciation.

6. Conclusion

Pronunciation can be one of the most difficult parts for a language learner to master and one of the least favorite topics for teachers to address in the classroom. Developing materials for teachers and students, as well as theoretical ideas along the lines suggested above is of utmost importance. Teachers can actively encourage the students' actual production; build pronunciation awareness and practice through classes gradually building skills in listening and speaking in both formal and informal situations. It can be concluded that with careful preparation and integration, pronunciation can play an important role in supporting the learners' overall communicative power.

BIBLIOGRAPHY

1. Burns, A. & Joyce, H. (1997). Focus on Speaking. Sydney: NCELTR.

2. Crystal, D. (2003). A dictionary of linguistics and phonetics. Oxford: Blackwell.

3. Celce-Murcia, M., Brinton, D. & Goodwin, J. (1996). Teaching Pronunciation: A reference for teachers of English to speakers of other languages. Cambridge: Cambridge University Press.

4. Jenkins, J. (2000). The phonology of English as an international language. Oxford: Oxford University Press.

LINKING ADVERBIALS, A LINGUISTIC BRIDGE FOR SUCCEESFUL ACADEMIC WRITING

Carmen Antonaru
Lecturer, PhD, „Transilvania" University of Braşov

Abstract: The present paper aims at emphasizing the importance of using connectors in order to enhance the clarity, coherence, and cohesion of academic writing. By using different types of connectors, the students can improve their performance in both writing and speaking. The focus of this study is the analysis of linking adverbials only with practical examples, because the interest here is to determine students to accomplish that it is vital to use these linking words effectively and appropriately when writing an essay. Mastering connectors demonstrates a higher level of language proficiency and refinement in communication.

Keywords: linking adverbials, cohesion, coherence, language proficiency

1. Introduction

Academic connectors are essential tools for textual cohesion, clarity, coherence and represent a crucial aspect of language proficiency. They can be used to perform many different functions in the sentences, such as emphasizing the main idea, defining the time, describing similarities, expanding information, showing cause and effect, providing examples, contrasting, limitations, contradictions, comparing, or making generalization. It is detrimental for students to ensure themselves that the connectors used in their writing are appropriate for the context and meaning that they intend to transmit. The proper use of linking words facilitates clarity and coherence in students' writing and it reveals essential qualities that can highlight the students 'level of English. Moreover, employing a variety of connectors demonstrates a wide range of vocabulary the students use. However, overusing the linking adverbials, instead of maintaining a natural flow in their addressing, makes their writing and speaking sound exaggerate.

2. Research questions:

Based on this purpose, this study attempts to answer the following research questions:

- Why is essential for students to use connectors in their written assignments in English?
- What are the differences of using conjunctions vs. connectors?
- What are the common types of linking adverbials?

In order to respond to these research questions, it is highly important to understand that:

- Being able to use properly the linking adverbials in an academic style is vital for students 'academic success. Hence, it helps them achieve consistency and clarity in both writing and speaking sections.
- Understanding properly the adverbial connectors is a challenging and demanding task for students. University programs have already incorporated courses for developing students' academic writing.
- The vital role that plays using the connectors in academic writing determines the students 'success in achieving a higher score.

3. Literature review

The literature on linking adverbials contains considerable research. A number of researchers in this field have heightened the need of using the academic connectors. According to a study written by Mauranen (1993), there are compared two sets of academic texts, one of them uses connectors and from the other sample, the connectors had been removed. The study found that the text which contained connectors was considered to be more coherent and cohesive than the sample with no connectors. The results of this study highlighted that the use of connectors plays a vital role in comprehending the text. However, research has constantly shown that the students do not always use clearly these connectors: "increased mastery of cohesive devices will help students to express relations more clearly" (Granger; Tyson, 1996). Likewise, Sabzevari, Haghverdi and Biria's (2016) consider that "these logical connectors, if placed appropriately, function as signposts, guiding the reader through the discourse", being helpfully in the interpretation of a text if they are used appropriately. *Oda Kayonde* (2021) concludes that "examples of connectors should be drawn from authentic language use in teaching connectors, focus should be on helping learners master a variety of connectors in all categories".

3. Conjunctions vs. connectors

Connectors and conjunctions are similar in their purpose of explaining an association of ideas. The main distinction is connectors bridge two separate sentences and paragraphs, whereas conjunctions grammatically couple two elements within a sentence. The way students choose to use them underlines their intention of expression. Here are some examples of corresponding connectors to some conjunctions.

For *and* conjunction there are more corresponding connectors: *furthermore, additionally, moreover, in addition, also.*

But has the following corresponding connectors*: nevertheless, nonetheless, however, in contrast, on the contrary, on the other hand.*

The cause-effect conjunction *because* has *therefore, consequently, hence, for this reason, as a result* as corresponding connectors.

The connectors *similarly, likewise* has the corresponding conjunction *so.*

Conjunction *or* corresponds with connectors *alternatively* and *otherwise.*

Before has the corresponding connectors *beforehand, afterwards, first, next, then.*

The corresponding connectors *meanwhile, at the same time* have the same meaning with the conjunction *while*.

One sentence can contain multiple types of conjunctions: coordinating conjunctions, correlative conjunction and subordinating conjunction. Joining the statement with a conjunction implies that they are part of the same idea, while using a connector, the relationship between two statements is more clearly defined.

Conjunction: *Video games are sometimes violent and they influence children's attitude.*

Connectors: *Video games are sometimes violent. Moreover, they can influence children's attitude.*

Conjunction: *The students wrote the test on time, but the results were not those expected.*

Connectors: *The student wrote the test on time. However, the results were not those expected.*

4. Common types of connecting words

Using a variety of connectors demonstrates a wide range of vocabulary. There are several types of connectors that serve different functions in a sentence. Choosing the proper connectors depends on the relationship the students want to convey between ideas.

Understanding the function of each connector and the context, can help students to make the appropriate selection. Here are the main types of connectors that can help students to master their usage:

a. Levels of significance

Their purpose is to identify which are the most important aspects or indicate something as being obvious: *most importantly, essentially, primordially, significantly, above all, clearly, obviously, naturally, it is evident that, it is apparent that, undoubtedly, needles to say, it is self-evident that.*

Most importantly, the students should use correctly the linking words in their essays. Above all, students have to understand the importance of using the linking words appropriately.

b. Describing similarity

Comparison connectors show similarities between ideas, serve as linguistic bridges that link two similar concepts and articulate relationships between different elements of language: *likewise, similarly, simultaneous, moreover, conversely, unlike, whereas, equally, correspondingly, similarly* or common phrase such as*: in the same way, in a similar way, by the same token, in comparison, by contrast, differ from.*

Likewise, the rule was applied to everybody.

c. Sequence

Sequence connectors organize ideas, add information or cronologise events: *firstly, secondly, thirdly, additionally, finally, furthermore, moreover, lastly, previously, formerly, thereafter, subsequently, consequently, previously, afterward, simultaneously, concurrently, hence, or* common phrases*: as well as, as a matter of fact, following this.*

Firstly, the importance of ecological balance cannot be overstated.

Secondly, the educational system places too much emphasis on curricula and examinations, causing students to view learning solely to achieve high test scores.

d. Providing examples

These connectors are used to provide specific examples in a way that helps to increase understanding and interest in sentences, to demonstrate the validity of a certain perspective: *for example, to cite an example, for instance, on this occasion, in this situation, take the case of, to demonstrate, as an illustration, namely, in particular, specifically, as an illustration, for instance, such as, to illustrate, including,*

For instance, some countries may appear idealized online, but upon visiting, the reality might differ significantly.

For example, E-Mag is one of the most successful e-commerce businesses.

e. Expanding information

These linking words help to provide further information on a certain point in order to underline the mentioned argument: *in addition, additionally, moreover, furthermore.* There are also differences among these connectors. For example, furthermore is used to strengthen a point more than the adverbial *in addition. Moreover,* is always used to strengthen a point or argument. You add new information, but do this to emphasize something you wrote before. There is a slight difference in meaning between *therefore* (for that reason or because of that) and *thereby* (means by that means, through that). *Therefore* is used for giving a reason for something while *thereby* explains how something happened thanks to something else.

Additionally, the decreasing cost of international trip has made this option more accessible.

Moreover, I believe that non-academic subjects, are essential for fostering creativity, critical thinking, and decision making

f. Cause and effect

These connectors clarify the reasons for a certain point to the reader or indicate a cause-and-effect link between ideas: *given that, owing to, as a result of, because, due to, since, as, therefore, consequently, thus, hence, accordingly, this suggests that, it allows that, for this reason*

As a result, some people argue that non-academic subjects should be removed from school curriculum to allow students to focus solely on their academic studies.

The modern community is full of violence such as wars, fights and offences, consequently, most channels and newspapers provide aggressive information.

g. Making generalisation

Generalizing connectors put forward a general or overall opinion, present opinions that apply to a wide range of situations: *all things considered, in general, broadly speaking, generally, typically, on the whole, universally, by and large, in most cases, as a rule, for the most part.*

Broadly speaking, globalization promotes a more homogenized culture.

All things considered, young people, may lose the motivation to study after graduation unless parents, teachers, and society at large work together to foster a positive learning environment.

h. Emphasis

Emphasis connectors stress the importance of a particular point to a reader, highlight to what extent agree or disagree with a statement: *absolutely, undoubtedly, certainly, needless to say, beyond any doubt, particularly, especially, notably, importantly, specifically, most importantly, definitely, extremely, obviously, in fact, indeed, in any case, absolutely, positively, naturally, surprisingly, perennially, externally, empathically, unquestionably, without a doubt, certainly, undeniably, without reservation,*

Undoubtedly, the teachers play an important role in students 'development.

Unquestionably, parents have a crucial responsibility to set a good example for their children.

i. Contrasting, limitations, contradictions or comparing

Alternative connectors underline differences, introduce opposing opinions, and indicate different possibilities or choices. To compare two things or ideas: *however, instead, despite, in spite of, otherwise, whereas***,** *although, while, on the contrary, in contrast, conversely, alternatively, instead of, rather than, in lieu of, nonetheless, although, admittedly*

The company is allowing workers to receive money in lieu of free days.

Conversely, travelling allows people to engage directly with new environment.

j. Opinion

These connectors help to demonstrate a personal viewpoints and judgments: *I believe, I think, in my opinion, I believe, personally, from my perspective, according to me, it seems to me, as far as I am concerned, in my view, I concur.*

Despite the benefits of accessing information through digital platforms, from my perspective, experiencing everything in person is far more effective.

I strongly agree that longer vacations can contribute to higher productivity and better job performance.

k. Dismissal

Dismissive connectors help to create a more persuasive argument presented in an assertive way, sometimes, reject a certain point of view: *anyway, at any rate, moving on, in spite of this, however, in any event, in any manner, nevertheless,*

Well, at any rate, let me thank you for all what you did for me.

With the progress of science, many professions are replacing by robots and technical devices. Nevertheless, it is escalating the number of workless persons in the community.

l. Concentrating

Emphasizing connectors highlight certain ideas and arguments and signal the reader how different parts of the essay are related or shed light on something: *regarding, as far as, when it comes, concerning, in regard to, with respect to, in the interest of, in contemplation of, to counterbalance*

I have written them regarding the new contract.

There is a plethora of reasons why deforestation for construction, good-producing factories generate toxic fumes and pollute water into the rivers, but nevertheless, there are some considerable solutions of this misfortune like.

m. Summarizing

Conclusion connectors announce the end of an analyze, summarize key points, draw the essay to a close and they are essential for maintaining clarity; *in summary, to summarize, in conclusion, overall, to sum up, ultimately, to conclude, finally, in a nutshell, given the above, as described, in brief, on the whole, summing up, hence, therefore, accordingly, consequently, as a result.*

Therefore, I firmly believe that exploring the world in person is the superior approach.

Finally, instead of minimizing tax payment by using accounting loopholes, I think that company owners should contribute to society through the tax systems.

5. Conclusion

Mastering connectors is crucial for increasing vocabulary, understanding complex texts, and achieving success in academic writing. Using proper connectors can help students to simplify those long sentences, organize their ideas and arguments. In this way, they can add not only clarity, cohesion and coherence of expressing but also prevent misunderstandings. Using a range of connectors indicates students' vocabulary skills and their ability to use English flexibly and improve their performance in writing and speaking. Moreover, connectors contribute to the coherence and cohesion and enhance the quality of their responses. It helps them to achieve a clear approach and make them rediscover the power of academic writing. Finally, their message is revealed effectively and the students maximize their chances of achieving a higher score.

BIBLIOGRAPHY

Biber, D., Johansson, S., Leech, G., Conrad, S., & Finegan, E. (1999*). Longman grammar of spoken and written English. London: Pearson Education.*

Byrne, D. (1979). *Teaching writing skills. London: Longman.*

Carrió-Pastor, M. L. (2013). *A contrastive study of the variation of sentence connectors in academic English. Journal of English for Academic Purposes, 12(3), 192-202. http://dx.doi.org/10.1016/j.jeap.2013.04.002*

Granger, S. (1996). From CA to CIA and back: *An integrated approach to computerized bilingual and learner corpora.* In K. Aijmer, B. Altenberg, & M. Johansson (Eds.), *Languages in contrast* (Lund Studies in English 88, pp. 37–51). Lund, Sweden: Lund University Press.

Granger, S., & Tyson, S. (1996). *Connector usage in the English essay writing of native and non-native EFL speakers of English*. World Englishes, 15(1), 17-27.

Kayonde, Oda: *International Journal of Research in English Education (20 septembrie 2021) 6:3; The use of connectors in argumentative writing by ELF ungraduated Students from University of Burundi: a quantitative analysis.*

Mauranen, A. (1993). *Cultural differences in academic rhetoric: A text linguistic study. Frankfurt/Main: Peter Lang.*

Sabzevari, A., Haghverdi, H., & Biria, R. (2016). *Sentence-initial conjunctive adverbials in academic articles written by native English speakers and Iranian EFL writers*. Modern Journal of Language Teaching Methods, 6(5),

Tang, E., & Ng, C. (1995). *A study on the use of connectives in ESL students' writing. Perspectives, 7(2), 105-121. https://www.semanticscholar.org/paper/A-Study-on-the-Use-of-Connectives-in-ESL-Students*

THE MANIFESTATION OF GOD'S JUSTICE (CFR. ROM 3, 21-22)

Călin-Daniel Paţulea
Lecturer, PhD, „Babeş – Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract:Saint Paul reinforces the traditional teachings on the subject of justice with new arguments. In the Letter to the Romans we discover theological deepenings of enormous significance regarding God's justice or justification. While Jewish justice was based on the arrogant conviction of a salvation springing from the material fact of belonging to the covenant, expressed through the material dimension of circumcision, Christian justice appears as the free gift of God, from whose free initiative comes justification. God is just and justifiable through a mediator who is Christ. The justice done by him is a transformation, a complete liberation, an initiation to the newness of life. This meaning of justice, very broad, refers to a life specific to the newly created man in the image of God, in true justice and holiness, which must be manifested in love and in the service of the neighbor.

Keywords: faith, justice, justification, Law, sin, Prophets

Textul

Rom 3, 21-22

«[21]Acum însă(iar acum), dreptatea lui Dumnezeu s-a revelat în afara Legii, fiind mărturisită de Lege şi de Profeţi, [22]acea dreptate a lui Dumnezeu care vine prin credinţa în Isus Hristos pentru toţi şi peste toţi aceia care cred; căci nu este deosebire»

Contextul

Versetele în studiu deschid o nouă secţiune, în cadrul capitolului 3, 21-31[1], având ca temă principală *Justificarea prin credinţă* sau *Dreptatea lui Dumnezeu şi credinţa.* Aceasta, la rândul ei, poate fi împărţită în două părţi, respectiv 3, 21-26, în care Paul îşi propune să explice originea, actualizarea şi implicaţiile dreptăţii dumnezeieşti[2] iar cea de a doua, 3, 27-31 pune în evidenţă consecinţele practice ale justificării, excluzând orice laudă din partea omului, justificare care poate fi dobândită nu prin intermediul faptelor ci prin credinţă[3]. În acelaşi timp, pericopa 3, 21-31, manifestă un caracter unitar pus în evidenţă şi de terminologia întrebuinţată, precum şi datorită dimensiunii semantice. Termeni precum *dreptate*[4]*, credinţă şi lege* au o distribuţie interesantă şi ne ajută să percepem intenţia

[1] Secţiunea este bine conturată şi reprezintă centrul expunerii doctrinare a lui Paul cu privire la universalitatea păcatului, a dreptăţii lui Dumnezeu şi a justificării prin credinţa în Isus Hristos (cf. Rom 1, 18-11, 36), cf. BARBAGLIO, G., *Le lettere di Paolo,* Borla, Roma, 1990[2], 257-258; BOSCH, J. S., *Scritti paolini,* Paideia, Brescia, 2001, 244.

[2] Cf. PITTA, A., *Lettera ai Romani,* Paoline, Milano, 2001, 157.

[3] Cf. COSTA, G., *Lettera ai Romani,* în *La Bibbia,* Piemme, Casale Monferrato (AL), 1996[2], 2680.

[4] Tema dreptăţii lui Dumnezeu a fost deja anunţată în 1, 17: «dreptatea lui Dumnezeu este revelată în ea din credinţă spre credinţă», unde Apostolul insistă asupra dimensiunii soteriologice a Evangheliei. Tematica revine deseori, cu multiple variaţii în partea doctrinară a *Scrisorii către Romani* (cf. 5, 17.21; 6, 13.16.18-20; 8, 10; 9, 30-31; 10, 3-6.10), ilustrând comportamentul celui justificat în Hristos şi însufleţit de Spiritul Sfânt. Acela care este justificat prin credinţa pascală în Isus Hristos este implicat într-un dinamism nou, care îl determină să-l iubească pe Dumnezeu prin jertfă vie, sfântă şi plăcută, elemente constitutive ale cultului spiritual al celui justificat (cf. Rom 12, 1). Comentează G. COSTA: «Proiectul lui Paul se manifestă, aşadar, încă de la început, în prezentarea temei, care domină întreaga scrisoare (1, 16-17). Se dezvoltă apoi în prima parte (mântuirea prin intermediul credinţei: 1, 18-11, 36) şi în cele trei secţiuni care o alcătuiesc şi care pun în evidenţă, într-un ritm crescând, manifestarea „dreptăţii lui Dumnezeu" (1, 18-4, 25), mântuirea credincioşilor şi intrarea lor în viaţa veşnică, prin intermediul Spiritului (5, 1-8, 39), misterul lui Israel şi posibilitatea concretă a mântuirii (9, 1-11, 36)», *Lettera ai Romani,* 2712.

explicită a Apostolului, ba mai mult, sunt asemenea unor inele vitale şi esenţiale în argumentarea doctrinală.

Analiza textului, comentariul exegetic şi explicarea textului

La începutul v. 21, ne întâmpină expresia *acum însă* sau *iar acum* cu semnificaţie temporală şi argumentativă, în acelaşi timp. Face referire la momentul prezent, care datorită evenimentului mântuitor al lui Hristos, denotă o situaţie nouă, particulară, pe care Apostolul, în alte scrieri îl caracterizează ca fiind trecerea celor vechi, toate devenind noi (cf. 2 Cor 5, 17), «împlinirea timpului» (Gal 4, 4), moment al noutăţii şi al reînnoirii, moment decisiv în care Cuvântul lui Dumnezeu ni se revelează, adică o împărtăşire a mântuirii pentru umanitate în momentul în care aceasta este într-o stare gravă de vinovăţie[5]. Este împărtăşită şi ideea unei distingeri concrete între ceea ce s-a prezentat în secţiunea anterioară a capitolului trei (cf. 3, 1-20). Expresia ar avea şi o dimensiune cronologică, întrucât se referă la momentul justificării prin intermediul credinţei, precum şi caracteristica argumentativă din cauza a ceea ce s-a întâmplat anterior, pentru că omul este acum eliberat din situaţia precară în care se găseşte şi are posibilitatea de a-şi construi un raport cât mai corect cu Dumnezeu, care «este pregătit să abandoneze criteriul dreptăţii pedepsitoare şi răsplătitoare pentru a realiza acea extraordinară încărcătură de mântuire care se realizează prin credinţa în Hristos»[6]. Expresia adverbială mai poate face referire şi la revelaţia dreptăţii lui Dumnezeu, deja anunţată în 1, 17, în opoziţie cu mânia lui Dumnezeu din 1, 18, astfel că, în contextul nostru, «adverbul *nynì* – este de părere A. Valentini -, are aici un sens logic, întrucât introduce o afirmaţie contrară celei din v. 20; cu toate acestea semnificaţia sa este în special temporală, făcând trimitere la vremea „escatologică" prezentă, în care se manifestă dreptatea lui Dumnezeu, în contrast cu cea trecută, stăpânită de păcatul oamenilor şi de mânia dumnezeiască»[7].

Evreii, în calitate de popor ales, credeau că practicarea Legii[8] era un mijloc prin intermediul căruia aceştia puteau fi justificaţi, dar dreptatea nu este cauzată de lege[9]. Aceasta, în momentul istoric prezent, în care s-a manifestat evenimentul răscumpărător al lui Hristos, nu mai are valoarea instrumentului propriu pentru exercitarea dreptăţii lui Dumnezeu[10]. Justificarea prin faptele legii, specifică iudaismului rabinic, însemna o concepţie antropologică care avea tendinţa să-l urce pe om pe piedestalul religiozităţii autocratice, situaţie în care se tăgăduia rolul harului dumnezeiesc. Atenţia se îndrepta mai mult către dreptatea răsplătitoare din partea lui Dumnezeu, prin intermediul căreia s-ar fi recompensat cei buni şi s-ar fi pedepsit cei fărădelege. Paul se opune unor astfel de curente ale iudaismului vremurilor sale, deoarece o astfel de orientare ar fi creat şi o situaţie discriminatorie între iudeii, care cunoşteau şi respectau legea şi păgânii care, erau sortiţi pierzării întrucât nu o cunoşteau. Prin atitudinea sa, Paul vrea să afirme faptul că a crede înseamnă a se încredinţa

---

[5] Cf. KERTELGE, K., *Lettera ai Romani,* Città Nuova, Roma, 1985[2], 63.

[6] PITTA, A., *Lettera ai Romani,* 158, pentru autor *nynì*, *acum însă, iar acum,* ar avea atât valoare logică argumentativă, precum şi temporală.

[7] *La giustizia di Dio (Rom 3, 21-31),* în SACCHI, A., *Lettere paoline e altre lettere,* LCSB 6, Elle Di Ci, Leumann (Torino), 1996, 448-449.

[8] «De fapt Legea a fost dată pentru ca omul să cunoască ceea ce trebuie să facă şi ceea ce să evite […] Că omul cunoaşte păcatul, pe care trebuie să-l evite întrucât este interzis, nu înseamnă că îl şi evită, aspect care aparţine ordinii dreptăţii, deoarece concupiscenţa răstoarnă judecata raţiunii într-un dinamism operativ particular. Şi pentru aceasta legea nu este suficientă pentru justificare, ci este necesar un alt remediu prin intermediul căruia concupiscenţa să fie moderată», TOMMASO D'AQUINO, *Commento alla lettera ai Romani/1 (I-VIII),* ed. îngr. de DE SANTIS, L. şi ROSSI, M. M., Città Nuova, Roma, 1994, 204.

[9] Cf. TOMMASO D'AQUINO, *Commento alla lettera ai Romani/1 (I-VIII),* 205.

[10] «Cette oeuvre de justice a été accomplie par le Christ; et les hommes en bénéficient par la foi en lui. Il n'est donc plus question de Loi, mais d'un moyen nouveau qui l'exclut et, par conséquent, enlève tout privilège à ceux qui s'en réclamaient», VIARD, R. P., *Épitre aux Romains,* în PIROT, L., CLAMER, A. (ed.), *Épitre aux Romains. Épitres aux Corinthiens. Épitre aux Galates,* Letouzey et Ané, Paris, 1948, 56.

iniţiativei şi acţiunii lui Dumnezeu, deschiderea în faţa darului său şi renunţarea la propriile siguranţe. Însuşi teologia anticotestamentară excludea faptele legii de la o eventuală justificare, temă pe care Paul o va dezbate în capitolul patru, folosindu-se de figura lui Abraham. Credinţa presupune o eficacitate asupra căruia Apostolul s-a exprimat în Gal 5, 6: «În Hristos Isus nici tăierea împrejur, nici netăierea împrejur nu mai au nicio putere, ci doar credinţa care lucrează prin iubire». În acest fel dreptatea lui Dumnezeu a fost mărturisită de lege şi profeţi (cf. v. 21), a fost împărtăşită, vestită, adică un mod de manifestare particular de a ieşi la lumină, de a-şi manifesta eficacitatea[11].

Dreptatea lui Dumnezeu, despre care ne vorbeşte Paul, are aceeaşi natură pe care deja teologia anticotestamentară a propovăduit-o, respectiv acţiunea dumnezeiască pentru mântuirea poporului lui Israel, dar care prin manifestarea prezentă «este o dreptate la care avem acces doar prin credinţa în Hristos, mai exact, toţi aceia care au credinţă, fără excepţii de soartă şi fără concursul legii»[12]. În ceea ce priveşte genitivul „lui Dumnezeu", se tratează despre darul lui Dumnezeu, adică genitivul obiectiv, respectiv omul justificat, dar şi cel subiectiv, adică un atribut al lui Dumnezeu, prin care nu se desemnează pe sine însuşi ci prin care El se revelează omului[13]. S-ar părea că ambele componente să fie prezente în expresia în studiu, întrucât Dumnezeu este drept şi fidel promisiunilor sale, şi de aceea acţionează pentru justificarea omului în Hristos: «prin urmare, nu este cazul de a insista unilateral asupra unuia sau celuilalt aspect: atât dreptatea subiectivă (Dumnezeu drept) cât şi cea obiectivă (omul justificat) par să fie prezente în v. 21, chiar dacă au o accentuare subiectivă»[14].

În ceea ce priveşte expresia Lege şi Profeţi, putem constata că este vorba despre formula clasică prin care comunitatea creştină primară desemna depozitul credinţei monoteiste a Vechiului Testament[15]. Paul face apel la această mărturie a Vechiului Testament, întrucât Legea şi Profeţii prevesteau şi promiteau acea dreptate a lui Dumnezeu, care acum s-a manifestat prin Isus Hristos. Apare totuşi un paradox, adică, mărturia dată de Lege şi Profeţi[16] privind dreptatea lui Dumnezeu, dar manifestată în afara Legii (cf. Gal 2, 19). Mărturia presupune şi implicare, într-un anumit mod, din partea legii, raport pe care, după toate probabilităţile, Apostolul îl respinge cu tărie ţinând cont de rolul Legii în istoria mântuirii: «În încercarea de a desluşi acest *puzzle*, împărtăşim interpretarea acelora care consideră expresia în afara Legii ca şi o formulă sintetică pentru a indica faptele Legii, şi de lege ca şi o trimitere materială la Pentateuh sau la *Torah*»[17]. Paul, prin modul de abordare al problemei, creează o delimitare înregistrată chiar şi în însuşi Vechiul Testament cu privire la faptele Legii şi răstălmăcirea săvârşită de diferitele curente farisaice şi rabinice ale vremurilor. O dată cu revărsarea mântuirii mesianice şi evenimentul Întrupării, vremea Legii s-a încheiat, dar totuşi, legătura cu istoria anticotestamentară, istorie alcătuită din vestiri,

---

[11] Cf. 1 Cor 12, 7: «Fiecăruia îi este dată manifestarea Spiritului spre binele comun»; 2 Cor 2, 14: «Mulţumire fie lui Dumnezeu care ne poartă întotdeauna la victorie în Hristos şi răspândeşte prin noi în orice loc mireasma cunoaşterii sale».

[12] PITTA, A., *Lettera ai Romani,* 189-190.

[13] Cf. CONZELMANN, H., *Teologia del Nuovo Testamento,* Paideia, Brescia, 1972, 270-277; LYONNET, S., *La storia della salvezza nella lettera ai Romani,* D'Auria, Napoli, 1966, 26; VALENTINI, A., *La giustizia di Dio (Rom 3, 21-31),* 450.

[14] VALENTINI, A., *La giustizia di Dio (Rom 3, 21-31),* 450.

[15] Mt 5, 17: «Să nu socotiţi că am venit să desfiinţez *Legea* sau *Profeţii!*»; 7, 12: «Tot ce vreţi ca oamenii să facă pentru voi, faceţi şi voi pentru ei, căci aceasta este Legea şi Profeţii»; 22, 40: «În aceste două porunci este cuprinsă toată *Legea* şi *Profeţii*»; Lc 16, 16: «*Legea* şi *Profeţii* au fost până la Ioan; de atunci se vesteşte împărăţia lui Dumnezeu şi fiecare se luptă să intre în ea».

[16] Comentează M. ORSATTI: «Vechiul Testament este reprezentat aici prin filonii săi principali, legea şi profeţii, care au contribuit la pregătirea situaţiei actuale. Dreptatea este aşadar o manifestare, o revelaţie a lui Dumnezeu, suverana şi iubitoarea sa hotărâre de a interveni în momentul potrivit», *Il capolavoro di Paolo. Lectura pastorală a Scrisorii către Romani,* Dehoniane, Bologna 2002, 57.

[17] PITTA, A., *Lettera ai Romani,* 160.

profeţii şi promisiuni, rămâne una fundamentală în vederea înţelegerii evenimentului manifestării dreptăţii lui Dumnezeu[18].

În v. 22 întâlnim ceea ce comentatorii numesc *teza* lui Paul cu privire la dreptatea lui Dumnezeu, acum în strânsă legătură cu credinţa într-o dimensiune cristologică. Intenţia paulină este aceea de a-i conduce pe destinatarii scrisorii la o cât mai profundă pătrundere a misterului dreptăţii lui Dumnezeu, deja anunţată în 1, 16-17, acţiune care ajută la înţelegerea semnificaţiei şi rolului credinţei în viaţa celui care crede în Isus Hristos[19].

Natura dreptăţii lui Dumnezeu şi modul său de manifestare sunt concentrate în formula «credinţa în Isus Hristos»[20], astfel că dreptatea lui Dumnezeu, ca şi eveniment mântuitor, devine accesibil doar prin intermediul credinţei în Isus Hristos şi nu prin contribuţia legii[21]. Credinţa, în gândirea paulină, nu este doar o consimţire de natură intelectuală la o serie de adevăruri revelate, ci mai degrabă ascultare, supunere, adeziune plină de viaţă şi de încredere a întregii noastre fiinţe la Dumnezeu. Aceasta se poate realiza doar prin împărtăşirea la însăşi credinţa supusă şi pioasă a lui Hristos faţă de Tatăl, printr-un raport direct şi personal cu El, rezultat al vieţii celei noi dobândite prin botez.

Contrar pretenţiei unora că dreptatea vine din faptele legii, dreptatea lui Dumnezeu s-a revelat prin intermediul credinţei şi este destinată tuturor acelora care cred, adică acelora care prin intermediul credinţei îl acceptă pe Hristos ca şi Mântuitor. În încheierea v. 22 întâlnim expresia «nu este deosebire» sau «fără nicio distincţie», adică dimensiunea universală a dreptăţii dumnezeieşti se adresează tuturor, fie prin manifestarea sa negativă sau pozitivă, întrucât toţi au păcătuit (cf. v. 23), mântuirea oferită de Hristos, manifestată prin justificare şi sfinţire, este într-adevăr în beneficiul tuturor.

Dreptatea lui Dumnezeu şi justificarea în Sfânta Scriptură

În Vechiul Testament

În literatura şi teologia antico testamentară dreptatea şi justificarea fac parte din familia lingvistică a termenilor *sedeq, sedaqah.* Punctul central al dreptăţii dumnezeieşti îl constituie fidelitatea faţă de actele de mântuire din cadrul experienţei istorice a lui Israel. Dumnezeul lui Israel este drept întrucât este fidel şi credincios legământului încheiat cu poporul, fidelitate şi credincioşie care îşi are izvorul în însăşi iubirea manifestată faţă de acesta[22]. Cel drept este acela care are credinţă în Dumnezeu, crede dreptăţii, fidelităţii şi iubirii sale, după modelul lui Abraham[23], a cărui dreptate constă într-o atitudine de disponibilitate în ceea ce priveşte comuniunea cu Dumnezeu. Drept mai este şi acela care împlineşte legea lui Dumnezeu, respectiv *Torah*[24].

Profeţii s-au implicat în apărarea conceptului de dreptate împotriva acelora care schimbau judecata în venin «şi dreptatea o fac să stea la pământ» (Am 5, 7b). În timpul exilului babilonian a devenit tot mai clară convingerea că societatea nouă se va edifica pe

[18] Cf. VALENTINI, A., *La giustizia di Dio (Rom 3, 21-31),* 450.
[19] Cf. ORSATTI, M., *Il capolavoro di Paolo. Lectura pastorală a Scrisorii către Romani,* 57.
[20] Cf. ALETTI, J., N., *Comment Dieu est-il juste?,* Seuil, Paris, 1991, 98.
[21] «Dreptatea lui Dumnezeu este prin credinţa în Isus Hristos, nu că prin intermediul credinţei meritäm a fi justificaţi, ca şi cum această credinţă ar izvorî din noi şi prin ea am merita dreptatea lui Dumnezeu […] ci pentru ca în însăşi justificarea cu care suntem justificaţi de Dumnezeu, prima mişcare a minţii către Dumnezeu este prin intermediul credinţei», TOMMASO D'AQUINO, *Commento alla lettera ai Romani/1 (I-VIII),* 206-207.
[22] Cf. SCHRENK, G., *díkaios, dikaiosýnē*, în GLNT II, Paideia, Brescia, 1966, 1226-1253; LIPINSKI, É., *La justice de Dieu,* în DEB, Brepols, Turnhout, 1987, 707-708; LODS, M., *Justification,* în DEB, Brepols, Turnhout, 1987, 710; SEEBASS, H., *díkaios, dikaiosýnē*, în DCBNT, Dehoniane, Bologna, 2000[6], 789-791.
[23] Fac 15, 6: «El a crezut în Domnul şi i-a socotit aceasta dreptate»; cf. şi Rom 4, 3ş.u.
[24] Cf. BONORA, A., *Giustizia,* în NDTB, Paoline, Cinisello Balsamo (MI), 1988, 714-718; JOB, J. B., *Dreptate, drept,* în DB, I, Cartea Creştină, Oradea, 1995, 347-348.

dreptate, edificare care va fi rezultatul intervenţiei mântuitoare a lui Dumnezeu[25]. Punctul culminant va fi atins prin figura Slujitorului suferind, care, în calitate de slujitor drept, «îi va îndreptăţi pe mulţi» (Is 53, 11).

Teologia Psalmilor celebrează dreptatea dumnezeiască ca şi izvor de viaţă individuală şi comunitară bună, frumoasă şi fericită, izvor de viaţă şi rodnicie, victorie asupra duşmanilor, impuls pentru popor în a se implica ca dreptul şi dreptatea să triumfe[26].

Textele sapienţiale fac trimitere la o cât mai corectă imagine a lui Dumnezeu şi o cât mai sinceră căutare, în special *Înţelepciunea lui Solomon*: «Iubiţi dreptatea, voi, cei care judecaţi pământul, gândiţi cu bunătate despre Domnul şi căutaţi-l în simplitatea inimii» (1, 1)[27].

În Noul Testament

În Evanghelia după Matei conceptul de dreptate devine cuvântul cheie în cadrul propovăduirii lui Isus. A fi drept înseamnă a face voinţa Tatălui ceresc, voinţă care se regăseşte în învăţătura lui Isus[28]. A împlini voinţa Tatălui mai înseamnă a crede în propovăduirea dreptăţii şi împlinirea acesteia, despre care Isus ne-a vorbit în cadrul discursului de pe munte[29]. Dreptatea propovăduită şi împlinită de către Isus determină o nouă orânduire socială, în opoziţie cu proiectele umane existente în societate, cu scopul de a institui o nouă societate în cadrul căreia membrii vor împlini voinţa Tatălui, împlinesc dreptatea sintetizată de către Isus în porunca iubirii lui Dumnezeu şi a aproapelui: «Să-l iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău şi din tot cugetul tău! Aceasta este cea mai mare şi dintâi poruncă. Iar a doua este asemenea acesteia: „Să-l iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi!» (Mt 22, 37-39)[30].

În literatura lucană, *Evanghelie* şi *Faptele Apostolilor,* întâlnim termenul *drept* cu referire la Isus[31] şi la anumite personaje care trăiesc o relaţie sinceră cu Dumnezeu[32]. Prin persoana şi jertfa lui Isus s-a împlinit pe deplin dreptatea lui Dumnezeu care vrea ca toţi oamenii să se mântuiască şi să cunoască adevărul (cf. 1 Tim 2, 4), precum şi faptul că prin Isus, recunoscut ca fiind cel drept să conştientizăm în ce constă dreptatea lui Dumnezeu,

---

[25] Ier 23, 5-6: «Iată, vin zile – zice Domnul – când îi voi ridica lui David o odraslă dreaptă care […] va face judecată şi dreptate în ţară! […] Iuda va fi mântuit şi Israelul va locui în siguranţă. Acesta este numele cu care va fi chemat: „Domnul este dreptatea noastră"».

[26] Cf. Ps 65, 6ş.u.: «Dumnezeul mântuirii noastre, tu ne răspunzi prin fapte minunate de dreptate […]»; Ps 85, 11-14: «Îndurarea şi adevărul se vor întâlni, dreptatea şi pacea se vor îmbrăţişa; adevărul va răsări din pământ şi dreptatea va coborî din ceruri. Domnul îşi va revărsa bunătatea şi pământul îşi va aduce roadele sale. Dreptatea va merge înaintea lui şi-i va călăuzi paşii pe cale»; Ps 99, 4b: «Tu ai stabilit ceea ce este drept, tu exerciţi în Iacob judecata şi dreptatea».

[27] Dreptatea, în gândirea înţeleptului, constă în cunoaşterea Domnului, cunoaştere care vine să reglementeze raportul omului cu tot ceea ce îl înconjoară, precum şi modul de acţiune al acestuia, respectiv împlinirea voinţei lui Dumnezeu; cf. PRIOTTO, M., *Sapienza,* în *La Bibbia,* Piemme, Casale Monferrato (AL), 1996^2, 1519.

[28] Mt 7, 21: «Nu oricine îmi zice „Doamne! Doamne!" va intra în împărăţia cerurilor, ci acela care împlineşte voinţa Tatălui meu»; 7, 24.26: «Oricine ascultă aceste cuvinte ale mele şi le împlineşte va fi asemenea cu omul înţelept care şi-a construit casa pe stâncă […] Însă oricine ascultă aceste cuvinte ale mele, şi nu le împlineşte, va fi asemenea cu bărbatul necugetat care şi-a construit casa pe nisip».

[29] Cf. Mt 5, 6.10.20; 6, 1.33.

[30] Cf. SEEBASS, H., *díkaios, dikaiosýnē*, 792.

[31] Lc 23, 47: «Cu adevărat, omul acesta era drept», Isus fiind *Dreptul prin excelenţă*, cel care dă viaţă în contextul comuniunii cu Dumnezeu şi cu aproapele; Fap 3, 14: «Voi l-aţi renegat pe cel sfânt şi drept»; 7, 52: «Ei i-au ucis pe cei care vesteau dinainte despre venirea Celui Drept»; 22, 14: «Dumnezeul părinţilor noştri te-a ales de mai înainte ca să cunoşti voinţa lui, să-l vezi pe Cel Drept», cf. SEEBASS, H., *díkaios, dikaiosýnē*, 793.

[32] Exemplificăm câteva dintre acestea. Preotul Zaharia şi soţia sa Elisabeta: «Amândoi erau drepţi înaintea lui Dumnezeu» (Lc 1, 6a); Simeon, «om drept şi evlavios» (2, 25b); Iosif din Arimateea, «om bun şi drept» (23, 50); Centurionul Corneliu, «bărbat drept şi temător de Dumnezeu» (Fap 10, 22).

respectiv manifestarea milostivirii sale, în calitate de Tată ceresc, care îi justifică pe toţi oamenii[33].

În literatura paulină dreptatea lui Dumnezeu reprezintă activitatea mântuitoare şi milostivă a lui Dumnezeu pentru poporul său, o astfel de activitate acum este revelată în Hristos, care o oferă omului sub forma justificării/mântuire prin intermediul credinţei şi a vieţii noi în Spiritul Sfânt[34]. Prin Evanghelie s-a înregistrat epifania dreptăţii lui Dumnezeu şi acţiunea mântuitoare, expresie a puterii sale răscumpărătoare. Interesul din partea lui Paul nu este acela de a defini conceptul de dreptate, ci mai degrabă de a declara modul în care acesta se manifestă prin intermediul Evangheliei, în strânsă legătură cu justificarea, căreia Apostolul îi imprimă o dimensiune cristologică marcantă[35]. Tematica a fost subliniată şi în *Scrisoarea către Galateni,* atunci când Paul a evocat controversa cu Chefa la Antiohia, explicând care este conţinutul propovăduirii sale[36]. În *Scrisoarea către Romani*, reia tematica şi o aprofundează şi pentru faptul că destinatarilor le era familiară, marea majoritate fiind iudeo-creştini, întrucât aceasta prezintă moartea/sacrificiul lui Hristos (cf. Rom 3, 21-31) ca şi o manifestare a fidelităţii lui Dumnezeu faţă de legământ, chiar dacă omul a încălcat acest legământ. Prin dreptatea lui Dumnezeu, moartea lui Hristos apare ca şi un instrument de ispăşire, dar şi posibilitatea încheierii unui nou legământ, ispăşirea şi fidelitatea Creatorului, în gândirea lui Paul, având valoare universală, adică pentru toţi oamenii[37]. Dreptatea lui Dumnezeu stă la originea credinţei în El, în lucrarea sa de mântuire şi în Hristos care o realizează acum şi o va desăvârşi în plenitudinea escatologică (cf. Rom 3, 21; 8, 23). Credinciosului îi revine sarcina adeziunii prin credinţă şi încorporarea în Hristos prin botez, pentru a trăi o viaţă sub impulsul Spiritului (cf. Rom 8, 5). Într-un astfel de context se vorbeşte despre justificare, acest proces dinamic, care este în acelaşi timp lucrare de har, dar şi adeziune liberă a omului la Hristos în Biserică, întrucât, în gândirea paulină, credinţa înseamnă acceptare liberă şi supunere faţă de Evanghelie (cf. Rom 6, 17; 10, 16). Suntem părtaşi la efectele mântuirii datorită credinţei, iar când Apostolul subliniază ideea că justificarea are loc prin intermediul credinţei, admite faptul că doar Isus Hristos acţionează în cadrul acestei lucrări de transformare, iar omului nu-i revine altă sarcină decât aceea de a accepta un astfel de dar. Paul consideră justificarea omului ca şi lucrarea Dumnezeului drept şi fidel promisiunilor sale. Credinţa se dezvoltă prin procesul de supunere al omului justificat, care mărturiseşte evenimentul, căci «dacă îl mărturiseşti cu gura ta pe Domnul Isus şi crezi în inima ta că Dumnezeu l-a înviat din morţi, vei fi mântuit, căci cu inima se crede pentru a obţine justificare, iar cu gura se dă mărturie pentru a obţine mântuire» (Rom 10, 9-10). Acţiunii justificatoare din partea lui Dumnezeu îi corespunde o credinţă trăită de către om în totalitatea sa, totalitate care implică întreaga sa viaţă şi acţiune, adică cultul spiritual (cf. Rom 12, 1b). Lucrarea dumnezeiască este susţinută de acţiunea Spiritului Sfânt revărsat în inimile noastre (cf. Rom 5, 5), acţiune care actualizează dreptatea lui Dumnezeu pentru credincios şi face ca justificarea să determine lucrarea de sfinţire în viaţa credinciosului, lucrare concretă de actualizare[38].

---

[33] Cf. FAUSTI, S., *Una comunità legge il Vangelo di Luca,* Dehoniane, Bologna, 1995, 775-776.

[34] Există o strânsă legătură între dreptate şi iubire, între iubire şi acţiunea mântuitoare a lui Hristos, acţiune cu valoare normativă pentru creştin. Sfântul Paul creionează într-un mod cu totul deosebit fizionomia comunităţii creştine care îmbrăţişează o astfel de valoare normativă şi în care se manifestă stăpânirea dreptăţii şi a iubirii dăruite de Dumnezeu (cf. Rom 12, 9-21).

[35] Cf. BARBAGLIO, G., *Le lettere di Paolo,* Borla, Roma 1980, 264.

[36] În Gal 2, 15-21 întâlnim sinteza evangheliei pauline, în centrul căreia stă afirmaţia că «omul nu este justificat din faptele Legii, ci doar prin credinţa în Isus Hristos» (2, 16).

[37] Cf. MAFFEIS, A., *„Giustificazione". Percorsi teologici nel dialogo tra le Chiese,* Paoline, Cinisello Balsamo, 1998, 86,

[38] Cf. SCHRENK, G., *díkaios, dikaiosýnē*, 1263-1288; SEEBASS, H., *díkaios, dikaiosýnē*, 794-797; HÄRING, B., *Testimonianza cristiana in un mondo nuovo,* Paoline, Roma, 1961, 381-384.

Dreptatea lui Dumnezeu şi dreptatea omului

Conceptul biblic de dreptate este foarte complex. Îşi găseşte expresie în planul istorico-mântuitor, şi trebuie să fie analizată în mod distinct, urmărind faptul de a nu diminua bogăţia dinamică, respectiv polaritatea teologică şi etico-socială, în cadrul raportului dintre Dumnezeu şi poporul credincios chemat la mântuire şi însufleţit de Spiritul Sfânt[39].

Omul este chemat să ofere un răspuns prompt dreptăţii care provine din partea lui Dumnezeu. Este dreptatea justificatoare a unui Dumnezeu «plin de îndurare şi milostiv» (Ieş 34, 6), care nu doar că este dreaptă, ci are ca şi scop acela de a crea subiecţi drepţi. Dreptatea dumnezeiască tinde să ne facă drepţi, pentru a-l restabili pe fiecare în dreptul său, pierdut sau defraudat. Aceasta a fost acţiunea dreptăţii lui Dumnezeu către poporul biblic, care a suferit asuprirea: «Domnul şi-a făcut cunoscută mântuirea şi-a descoperit dreptatea înaintea neamurilor» (Ps 98, 2). Faţă de cel sărac, slab şi mărginit, care suferea aroganţa: «Domnul face dreptate şi judecată dreaptă tuturor celor care sunt asupriţi» (Ps 103, 6).

Dreptatea dumnezeiască, ca şi manifestare a iubirii fidele a lui Dumnezeu, implică judecata, precum şi denunţarea şi condamnarea, pronunţate împotriva acţiunilor represive, precum şi împotriva persoanelor care asupresc (cf. Am 1, 3ş.u.; 6, 1-6; Mih 2, 1-5.8-10)[40]. Dreptatea lui Dumnezeu este eliberatoare şi mântuitoare. Reintegrarea economică, socială şi politică a dreptăţii dumnezeieşti asumă o semnificaţie anticipatoare a reintegrării integrale a omului şi a fiecărui om, ca şi o eliberare mesianică de răul care asupreşte. Această dreptate se manifestă în persoana lui Isus, care se acreditează pe sine însuşi ca şi acela care vine să realizeze acea împărăţie a dreptăţii preconizată încă de pe vremea profeţilor (cf. Is 61, 1-2) ca şi eliberare a celor săraci, a celor încarceraţi, a celor suferinzi, a celor mărginiţi şi asupriţi (cf. Lc 4, 14-21; 7, 22). Este vestea cea bună a Evangheliei în care «dreptatea lui Dumnezeu este revelată» (Rom 1, 17), şi reprezintă substanţa împărăţiei lui Dumnezeu, care «nu constă în mâncare şi băutură, ci în dreptate, pace şi bucurie în Spiritul Sfânt» (14, 17)[41].

Hristos, prin intermediul acţiunii justificatoare, duce la îndeplinire alianţa lui Dumnezeu cu omul. Această alianţă devine nouă şi definitivă, fiind împlinirea mesianică a dreptăţii mântuitoare a lui Dumnezeu şi chiar anticipare escatologică a «cerurilor noi şi un pământ nou în care va locui dreptatea» (2 Pt 3, 13). Omul a fost reconciliat cu Dumnezeu în cadrul legământului lui Hristos pecetluit prin Înviere[42]. Această reconciliere este o justificare prin har (cf. Ef 2, 8), care îl face pe omul păcătos drept, eliberându-l de asuprirea păcatului, împotriva căruia s-a pronunţat pe cruce judecata lui Dumnezeu. Fiecare om este îndreptat deoarece este o dreptate care depăşeşte frontierele lui Israel şi îmbrăţişează toate naţiunile. Hristos, pentru noi, a «fost făcut de Dumnezeu dreptate» (1 Cor 1, 30), «pentru ca noi să devenim justificarea lui Dumnezeu în el» (2 Cor 5, 21).

Dreptatea prevenitoare şi gratuită a lui Dumnezeu îl cheamă pe om la fidelitate. Este un dar cu o încărcătură exigentă pentru acesta şi dă naştere în el dreptăţii ca şi exigenţă şi fidelitate, ca şi o ritmare a libertăţii la acţiunea justificatoare a harului. Dreptatea lui Dumnezeu a determinat, în mod progresiv, în fiinţa israelitului, dreptatea ca şi credinţă în mântuirea milostivă a lui Dumnezeu (cf. Fac 15, 6), printr-un proces de relativizare graduală a dreptăţii care derivă din lege ca şi dreptate justificatoare faţă de Dumnezeu (cf. Iov 4, 17; Qoh 7, 1.15; 8, 14). Creştinul este chemat la dreptatea Împărăţiei, devenind drept prin har (cf.

[39] Cf. COZZOLI, M., *Giustizia,* în NDTM, Paoline, Milano, 1990, 505.

[40] «Chi dunque non consce Dio e daneggia il prossimo, vive nell'ingiustizia, è in contraddizione con la sua stessa natura e sconvolge l'ordine e la legge di Dio», LATTANZIO, *L'ira di Dio,* 14, în MURA, G. (ed.), *La Teologia dei Padri. Test idei padri latini greci orientali scelti e ordinati pe rtemi,* II, Città Nuova, Roma, 1974, 260.

[41] Cf. GIOVANNI CASSIANO, *Conferenze,* 1, 13, în MURA, G. (ed.), *La Teologia dei Padri,* 264.

[42] Cf. ORSATTI, M., *Il capolavoro di Paolo. Lectura pastorală a Scrisorii către Romani,* 60-61.

Ef 2, 8). Dreptatea credinţei nu îl îngrădeşte pe creştin într-o relaţie mântuitoare intimă şi inertă cu Dumnezeu, ci îl solicită la o nouă dreptate a împărăţiei la care este abilitat prin har. Este acea dreptate superioară specifică discursului de pe munte, tematizată de fericiri şi de acel «eu însă vă spun» (Mt 5, 27.31.33.39.44) al antitezelor faţă de dreptatea antică, pe care Isus a venit nu să desfiinţeze, ci să o împlinească (cf. Mt 5, 17), eliberând-o de formalism şi de minimalizarea farisaică (cf. 5, 1-48). Este o dreptate motivată şi însufleţită de credinţă, care mută petiţia a ceea ce trebuie mult dincolo de limita legii, corelând-o cu exigenţele dreptăţii perfecte a lui Dumnezeu (cf. Mt 5, 48) care are ca şi hotar iubirea.

Concluzie

Studiul atent al revelaţiei, care ne-a manifestat ceea ce Dumnezeu gândeşte şi afirmă în materie de dreptate, ne-a demonstrat aspectul religios profund. Cel drept, ţinând neîncetat la realizarea acestei stări, se situează în sintonie cu Dumnezeu, intră în *eonul* istoriei mântuirii, inclus în proiectul conceput de El pentru eliberarea oamenilor de vinovăţia individuală şi socială. Prin intermediul conceptului de dreptate, ca şi acţiune îndreptată către eliberarea integrală şi autentică a fiecărui om, recuperăm astfel conceptul biblic de dreptate ca şi sfinţenie: fără a renunţa la ceea ce conţine ca specific ideea de dreptate, ca şi regulă externă a convieţuirii umane, o gândim şi trebuie să o conexăm cu ideea dreptăţii generale şi astfel perfecţionând-o, să o înţelegem ca şi o recapitulare a raportului orânduit cu Dumnezeu şi ceilalţi.

În tema dreptăţii, punctul de vedere al lui Dumnezeu, revelat în Hristos, manifestă continuitate cu valoarea umană autentică, ruptură şi corecţie faţă de orice decadenţă şi involuţie, perfecţionarea şi sublimarea dincolo de limitele umane, astfel că dreptatea îşi celebrează paştile sale şi îşi găseşte accentul său şi profilul de noutate evanghelică.

Dreptatea îşi descoperă matriţa sa şi punctul său culminant în iubire, în acea iubire nouă, instaurată de Hristos ca şi lege fundamentală a noii creaturi şi a noii Împărăţii. Cine nu iubeşte sfârşeşte prin a se descoperi pe sine însuşi ca şi o fiinţă de neînţeles, nefiind în măsură să intre în sintonie cu exigenţele celorlalţi şi să fie disponibil a se sacrifica pentru ca aceştia să aibă spaţiul vital în vederea afirmării lor proprii. Cine nu iubeşte închide lucrarea dreptăţii în formalismul legalist, în litera legii, devenind surd la exigenţele progresive ale unei rânduieli dinamice care se întemeiază pe substanţiala egalitate între toţi. Dreptate şi iubire se integrează în aceeaşi substanţă care este ordinea păcii şi a frăţietăţii.

BIBLIOGRAPHY

ALETTI, J., N., *Comment Dieu est-il juste?,* Seuil, Paris, 1991;

BARBAGLIO, G., *Le lettere di Paolo,* Borla, Roma, 1990[2];

BONORA, A., *Giustizia,* în NDTB, Paoline, Cinisello Balsamo (MI), 1988;

BOSCH, J. S., *Scritti paolini,* Paideia, Brescia, 2001;

CONZELMANN, H., *Teologia del Nuovo Testamento,* Paideia, Brescia, 1972;

COSTA, G., *Lettera ai Romani,* în *La Bibbia,* Piemme, Casale Monferrato (AL), 1996[2];

COZZOLI, M., *Giustizia,* în NDTM, Paoline, Milano, 1990;

FAUSTI, S., *Una comunità legge il Vangelo di Luca,* Dehoniane, Bologna, 1995;

HÄRING, B., *Testimonianza cristiana in un mondo nuovo,* Paoline, Roma, 1961;

JOB, J. B., *Dreptate, drept,* în DB, I, Cartea Creştină, Oradea, 1995;

KERTELGE, K., *Lettera ai Romani,* Città Nuova, Roma, 1985[2];

LATTANZIO, *L'ira di Dio,* 14, în MURA, G. (ed.), *La Teologia dei Padri. Test idei padri latini greci orientali scelti e ordinati per temi,* II, Città Nuova, Roma, 1974;

LIPINSKI, É., *La justice de Dieu,* în DEB, Brepols, Turnhout, 1987;

LODS, M., *Justification,* în DEB, Brepols, Turnhout, 1987;

LYONNET, S., *La storia della salvezza nella lettera ai Romani,* D'Auria, Napoli, 1966;

MAFFEIS, A, *Giustificazione. Percorsi teologici nel dialogo tra le Chiese*, Paoline, Ciniselle Balsamo, 1998;

ORSATTI, M., *Il capolavoro di Paolo. Lectura pastorală a Scrisorii către Romani,* Dehoniane, Bologna 2002;

PITTA, A., *Lettera ai Romani,* Paoline, Milano, 2001;

PRIOTTO, M., *Sapienza,* în *La Bibbia*, Piemme, Casale Monferrato (AL), 1996[2];

SACCHI, A., *Lettere paoline e altre lettere,* LCSB 6, Elle Di Ci, Leumann (Torino), 1996;

SCHRENK, G., *díkaios, dikaiosýnē*, în GLNT II, Paideia, Brescia, 1966;

SEEBASS, H., *díkaios, dikaiosýnē*, în DCBNT, Dehoniane, Bologna, 2000[6];

SERENTHÀ, L., *Giustificazione,* în PACOMIO, L. (coord.), *Dizionario Teologico Interdiscişinare,* 2, Marietti, Torino, 1977;

STANCATI, T., *Giustificazione,* în PACOMIO, L., MANCUSO, V. (ed.), *Lexicon. Dizionario Teologico Enciclopedico,* Piemme, Casale Monferrato (AL), 1993;

TOMMASO D'AQUINO, *Commento alla lettera ai Romani/1 (I-VIII),* ed. îngr. de DE SANTIS, L. şi ROSSI, M. M., Città Nuova, Roma, 1994;

VIARD, R. P., *Épitre aux Romains,* în PIROT, L., CLAMER, A. (ed.), *Épitre aux Romains. Épitres aux Corinthiens. Épitre aux Galates,* Letouzey et Ané, Paris, 1948.

A MISTAKE IN THE POLITICAL ACTIVITY OF METROPOLITAN VENIAMIN COSTACHI: THE COLLABORATION WITH NICOLAE CANTA

Mirela Beguni
Lecturer, PhD, "Ştefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: Recognized both by contemporaries and throughout Romanian historiography as a providential figure for the development of Moldavia in the first half of the 19th century, Metropolitan Veniamin Costachi faced several political accusations nonetheless, some of which were linked to his collaboration with Nicolae Canta, his nephew. The article analyzes the relationship between them and the reasons why the venerable hierarch sought the advice of Nicolae Canta, despite the fact that Canta provoked feelings of disgust at the time and was subjected to severe criticism.

Keywords: Metropolitan Veniamin Costachi, Nicolae Canta, Mihail Sturdza, Moldavia, The Organic Regulation

La 18 martie 1803, Veniamin Costachi, tânărul episcop al Romanului (1796-1803) devenea, „după vechiul obicei al pământului, prin alegerea celor de obşte, a părţii bisericeşti şi a celor aleşi şi de bun neam veliţi boieri ai patriei, şi a preaînălţatului domn Alexandru Costandin Moruz voievod"[1], mitropolit al Moldovei.

Ajuns în fruntea bisericii Principatului în vremuri de cumpănă, când multe dintre instituţiile prin care o ţară se putea dezvolta lipseau ori funcţionau neadecvat, curajosul ierarh a iniţiat o neîntreruptă şi esenţială operă de regenerare naţională şi şi-a pus întreaga viaţă în slujba poporului său, pe care a căutat, prin toate mijloacele, să îl aducă în rândul celor civilizate.

Făuritor de istorie, în cel mai benefic mod, ierarhul „a strălucit pe arena bisericii şi a culturii româneşti timp de o jumătate de veac"[2], impunându-se ca „un punct nodal al istoriei naţionale şi un centru de referinţă" pentru cercetările din sfera istoriei culturii şi cea social-politică şi economică din prima jumătate a veacului al XIX-lea[3], excepţionala lui vrednicie aducându-i aprecierea de „cel mai însemnat prelat al neamului românesc"[4].

Cinstit ca un „obraz ce purta fruntea neamului"[5], Veniamin a avut un foarte însemnat rol nu doar în plan ecleziastic şi cultural, ci şi în guvernarea ţării, consecinţă a faptului că, în baza colaborării tradiţionale între biserică şi stat, mitropoliţilor le revenea o poziţie de seamă şi în plan politic, rolul de caimacam – ce i-a revenit de trei ori în timpul ocupării celui mai înalt scaun ierarhic al ţării – fiind ilustrativ în acest sens.

Totuşi, din cauza conjuncturii politice foarte complexe, dificile şi instabile, importantele prerogative de care s-a bucurat prelatul au fost dublate de mari dificultăţi, conflicte şi deziluzii, ce au culminat, în pofida cvasi-interdicţiilor canonice, cu două demisii

[1] Melchisedek <Ştefănescu>, *Chronica Romanului şi a Episcopiei de Roman*, partea a II-a, Tipografia naţională, Bucureşti, 1875, p. 176.
[2] Ilie Gheorghiţă, *Mitropolitul Veniamin Costache şi Basarabia,* în „Mitropolia Moldovei", an. XVII, nr. 5-6, 1941, p. 318.
[3] Alexandru Zub, *Cu privire la unele frământări din Moldova, în anul 1819. Un episod din viaţa mitropolitului Veniamin Costachi,* în „Biserica Ortodoxă Română" (infra B.O.R.), an. XLV, nr. 3-4, 1969, p. 195.
[4] Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldaviei şi Sucevei şi a Catedralei mitropolitane din Iaşi*, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1888, p. VL.
[5] Vasile Vasile, *Veniamin Costache (1768-1846), promotor al muzicii în ţara noastră,* în „Teologie şi viaţă", serie nouă, an. V (LXXI), nr. 1-3, 1995, p. 139.

şi cu o perioada de exil de aproape doi ani[6]. Mai mari sau mai mici, mai mult sau mai puţin evidente, problemele politice au constituit pentru ierarh pietre de încercare şi prilejuri de mâhnire şi de critici, din această sferă făcând parte şi cele generate de relaţia lui cu Nicolae Canta, nepotul după mamă. Astfel, cu toate că prodigioasa activitate culturală a ilustrului mitropolit în slujba Moldovei şi a neamului românesc a fost apreciată elogios de întreaga istoriografie românească, colaborarea cu Nicolae Canta, personaj faţă de care contemporanii nu au avut cuvinte de laudă, a aruncat umbre de îndoială şi asupra corectitudinii şi bunelor intenţii ale mitropolitului.

Prezent în viaţa publică şi privată lui Veniamin o lungă perioadă, Canta a reuşit să-i câştige încrederea, ceea ce a făcut ca unele dintre acţiunile politice ale prelatului să fie determinate de sugestiile şi intervenţiile rău-famatului său nepot, un important om politic, care a fost utilizat de unii potentaţi ai vremii drept agent de influenţă asupra ierarhului.

Astfel. îl găsim pe Canta implicat în mai multe evenimente dificile din viaţa mitropolitului, oferindu-i sprijin şi sfaturi în perioada exilului impus de participarea la Eterie (1821)[7], ceea ce, probabil, a consolidat încrederea ierarhului în nepotul său şi a condus, cu trecerea timpului, la sporirea acesteia. Conjunctura politică creată de intrarea în vigoare a Regulamentului Organic (1832), prin care se prevedea extinderea şi oficializarea puterii de control a domnitorilor şi a dregătorilor lor în problemele ecleziastice, precum şi supravegherea ierarhilor de către un logofăt al treburilor bisericeşti, om al conducătorului statului, a accentuat nevoia ierahului de a se sfătui cu persoane politice abile şi de încredere, în prim-plan ajungând nepotul său, vistiernicul/marele logofăt Nicolae Canta.

Cu toate că, în virtutea îndelungii, amiabilei şi rodnicei colaborării dintre mitropolit şi boierul Mihail Sturdza, s-ar fi putut presupune că viitorul relaţiei dintre aceştia va fi similar, urcarea pe tronul Moldovei a lui Sturdza a adus, în scurt timp, o stare conflictuală între cei doi conducători, cauzată de faptul că puterea laică încerca să preia controlul marilor averi mănăstireşti.

Informat de către nepotul său, Nicolae Canta − intermediarul între domn şi Mitropolie pentru chestiunile financiare – despre dorinţa şefului statului, mitropolitul a conceput, în februarie 1835, un proiect pentru organizarea şi conducerea mănăstirilor pământene, proiect[8] votat de Adunare cu recunoştinţă şi mulţumiri adresate prelatului pentru „dispoziţiile pline de înţelepciune, în scopul interesului public”. Cu toate acestea, la 15 martie, Studza îi scria consulului rus Timcovski despre rolul vistiernicului Nicolae Canta, „fără a cărui intervenţie n-ar fi sperat niciodată să obţină un rezultat atât de complet”[9], exprimându-şi astfel satisfacţia reuşitei de a-l convinge pe mitropolit să accepte o lege prin care avuţiile ecleziastice erau,

[6] Mirela Beguni, *20 février 1808. La demission d´un métropolite,* în "The Scientific Journal of Humanistic Studies", an. 4, no. 7, oct. 2012, pp. 246-252; Eadem, *Veniamin Costachi:Political Approaches from Exile (1821-1823),* în "Journal of Romanian Literary Studies", nr. 17, mai 2019, pp. 354-361; Eadem, *The Second Resignation of the Metropolitan Veniamin Costachi,* in *Literature, Discourse and Multicultural Dialogue,* ed. Iulian Boldea, Cornel Sigmirean, Dumitru-Mircea Buda, Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, 2022, pp. 45-52.

[7] Constantin Erbiceanu, *op. cit.,* pp. 125, 132, 138, 139; Mirela Beguni, *The Disavowal of Eteria by Russia: Consequences upon Moldavia*, în "Journal of Romanian Literary Studies", nr. 16, mar. 2019, pp. 405-410.

[8] Proiectul împărţea mănăstirile în patru categorii, în funcţie de bogăţia lor, stabilea pentru fiecare categorie suma necesară întreţinerii şi prevedea ca jumătate din prisoase să se dea caselor de binefacere, iar cealaltă jumătate să fie destinată reparării edificiilor monastice şi altor cheltuieli neprevăzute, o situaţie aparte având Neamţul, Secu, Agapia, Adam şi Vorona. De asemenea, se mai stipulau arendarea moşiilor pe trei ani, la Mitropolie, în prezenţa unui delegat al domnitorului, achitarea completă a datoriilor mănăstirilor în 7 ani, înfiinţarea unei case centrale pentru primirea veniturilor, precum şi verificarea de către domn a tuturor socotelile anuale (Ioan C. Filitti, *Domniile Române sub Regulamentul Organic,* Ediţia Academiei Române, Bucureşti, 1915, p. 463).

[9] Această mărturie a lui Sturdza atestă faptul că, prin intermediul lui Canta, faţă de care Veniamin avea o slăbiciune aparte, şeful statului încerca să obţină acceptul ierarhului în diverse chestiuni sensibile, unele dictate de ruşi.

pentru întâia oară, supuse controlului direct al guvernului, urmând ca statul să primească din ele o subvenţie importantă[10]. Întrucât, pentru „rezultatul nesperat obţinut de la pietatea patriotică a mitropolitului”[11], domnitorul i-a solicitat lui Timcovski o răsplată onorifică pentru Canta, opinăm că acest fapt atestă “meritul” de a-l fi manipulat pe ierarh în direcţia dorită de domn şi de ruşi, deşi presupunem că intenţia onorabilului ierarh fusese aceea de a încerca să prevină adoptarea de măsuri şi mai constrângătoare ale puterii statale asupra bisericii.

Colaborarea ierahului cu Canta, dar şi influenţa acestuia asupra unchiului său, a fost consemnată într-o inscripţie plasată pe tabla de aramă a turnului estic din partea dreaptă a noii catedrale mitropolitane, a cărei construcţie începuse în 1833. Scrisă cu caractere chirilice poleite cu aur, inscripţia – ce s-a distrus odată cu înlocuirea tablei turnului − preciza: „Supt cârmuirea Domnului Mihail Grigorie Sturza Voevod, s-au zidit cu cheltuiala Metropolitului Moldovei Veniamin Costachi şi Cavaler, anul 1839, după poveţuirea marelui logofăt Neculae Canta şi supt direcţia spătarului Ioan Casu”[12].

În problema averilor mănăstireşti – care a devenit cu timpul atât de gravă încât a condus la abandonarea definitivă de către Veniamin a scaunului mitropolitan – un rol cheie i-a revenit, şi în alte chestiuni, lui Nicolae Canta. Scandaloasele abuzuri făcute cu proprietăţile bisericeşti au provocat oprobriul şi i-au adus domnului învinuirea că, de comun acord cu mitropolitul, face prin Canta schimburi silite cu averile mănăstireşti, consulul general al Franţei în Principate, Cochelet, ajungând chiar să creadă că Veniamin era „tovarăş cu Vodă” – ceea ce, aprecia Filitti, părea exclus[13].

La fel, comisul Leonte Radu l-a acuzat, în 1839, pe domn, într-un „memoriu asupra catahrisurilor (neregulilor=n.ns.) cârmuirii”, că veniturile acestora se cheltuiesc spre folosul câtorva particulari[14], iar o scrisoare anonimă adresată mitropolitului la începutul anului 1842, ce-l califica pe domn drept „fiară prădătoare”, exprima mirarea că Veniamin consimţise să schimbe mai multe moşii ale Slatinei, aflate în Bucovina şi având valoarea de 50.000 de galbeni, cu una singură din Moldova, de doar 13.000 de galbeni.

Şi după demisia şi retragerea lui Veniamin la Slatina, ziarul „Le constitutionel” din 10 martie 1846 îl învinuia, între altele, pe Sturdza că „a stors din Moldova, în 12 ani, 2.212.600 de galbeni”, dintre care 110.000 din schimburile de moşii cu Mitropolia, iar o broşură din acelaşi an a lui Teodor Sion, *Moldavie, Michel Stourza et son administration,* îl acuza pe domn că „a stors” din ţară, până atunci, 2.168.600 de galbeni şi că spoliază în dauna averilor mănăstireşti, pentru prădarea cărora îl „avusese mai întâi tovarăş pe Canta”, nepotul lui Veniamin.[15].

---

[10] D. Ciurea, *Veniamin Costachi şi Mihail Sturdza,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei”,, an. XXXIV, nr. 3-4, 1958, p. 242; Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor,* supl. I, vol. V (infra *Hurmuzaki*, supl. I, vol. V), coord. D. A. Sturdza, C. Colescu Vartic, Bucureşti, 1894, pp. 162, 174, 176, 177, 191, 192, 224-227.

[11] *Hurmuzaki,* supl. I, vol. V, p. 191.

[12] Daniel Isai, *Catedrala mitropolitană din Iaşi. Sanctuarul Sfintei Cuvioase Parascheva,* în T.V., serie nouă, an. XVII (LXXXIII), nr. 7-12, 2007, pp. 375.

[13] Ioan C. Filitti, *op.cit.,* pp. 467, 470, 507, 508.

[14] *Ibidem,* pp. 467, 470, 507, 508.

[15] *Ibidem,* pp. 517, 518, 547, 548, 553; C<onstantin> Bobulescu, *Din viaţa mitropolitului Veniamin Costachi,* Tipografia Uniunii Clericilor Ortodocşi din Basarabia, Chişinău, 1933, pp. 150, 151; Paul Păltănea, *Viaţa lui Costache Negri,* Editura Junimea, Iaşi, 1985, p. 54; Gheorghe Platon, *Bucovina, centru de concentrare românească în revoluţia de la 1848,* în *De la constituirea naţiunii la Marea Unire. Studii de istorie modernă,* vol. V, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi, 2005, pp. 84, 93).

Despre Nicolae Canta, acuzat de contemporani că ar fi fost agentul domnului pe lângă Veniamin –„care avea toate calităţile unui adevărat monah, dar avea şi toată încrederea în nepotul său”[16] –, se cunosc câteva detalii furnizate de contemporani.

Fiul mătuşii dinspre mamă a ierarhului era caracterizat elocvent de Nicolae Suţu drept „spirit fertil în intrigi” şi om de faimă detestabilă, care a exploatat întotdeauna, în interes propriu, slăbiciunile mitropolitului Veniamin, „viclean, dar cu fineţe, având o înţelegere desăvârşită a afacerilor, putând să pledeze şi pentru, şi contra, după interes, serios şi sobru în exprimare, cumpănit în judecăţi, măsurat în purtări, ştiind să îmbrace haina corectitudinii. În fond, însă, prevaricator emerit şi incorigibil, linguşitor cu cei mari când putea profita, dispreţuitor cu ei când n-avea cum se face trebuitor. Cu aceste calităţi, Nicolae Canta s-a aflat de la început asociat intenţiilor şi înclinaţiilor lui Mihail Sturdza, care l-a făcut principalul instrument al jafurilor sale şi a sfârşit prin a-i distruge reputaţia”[17].

Preluându-i pe contemporani, Ioan C. Filitti îl descria drept „fire vicleană, dibaci în a ascunde pornirile sale concusionare şi calificat de unii de spiritul rău al domniei lui Sturdza”, la care adăuga şi că „e tot atât de lacom ca şi domnul, a cărui pildă are, fireşte, cea mai rea influenţă asupra tuturor slujbaşilor”[18]. Despre Canta se pronunţa foarte negativ şi şeful spionajului rusesc, colonelul Ivan Petrovici Liprandi, în raportul din 31 ianuarie 1828: „N-am cuvinte să-l descriu cât e de înfiorător. Şi pe mama care s-a retras la mănăstire a lăsat-o în pădure cu arnăuţii, bănuind că are mulţi bani la dânsa. I-au găsit doar câteva sute de lei, pe care i-a luat […]. E gata de orice mârşăvie”[19].

Cum se explică, totuşi, faptul că un personaj unanim stigmatizat şi duşmănit, descris în culori atât de întunecate, se bucura de preţuire şi de credibilitate în ochii venerabilului ierarh? Credem că, dincolo de marea abilitate a lui Canta în a-şi masca adevăratele intenţii, sentimente şi scopuri atunci când interesul personal i-o impunea, aşa cum era cazul în relaţiile cu prestigiosul mitropolit, spiritul de solidaritate de neam format de ilustrul strămoş Gavriliţă Costachi[20], transmis din tată în fiu urmaşilor lui şi probat de frecventele participări la acţiuni politice comune, precum şi conjunctura complexă, dificilă şi plină de capcane şi intrigi – a cărei periculozitate Veniamin o simţea, având nevoie să fie sfătuit competent de persoane avizate – îl „obligau” pe ierarh să creadă în cineva, propriul său nepot, pe moşia căruia copilărise[21], părându-i-se persoana potrivită.

---

[16] Ioan C. Filitti, *op. cit.,* pp. 463, 465.

[17] *Memoriile principelui Nicolae Suţu, mare logofăt al Moldovei 1798-1871,* ediţie de Georgeta Penelea Filitti, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1997, pp. 143, 161.

[18] Ioan C. Filitti, *op. cit.,* pp. 448, 464.

[19] Georgeta Filitti, *Fişe de cadre la 1828*, https://www.memoria.ro/marturii/perioade_istorice/inainte_de_1914/fise_de_cadre_la_1828/717/, accesat la 25 nov. 2024.

[20] Costăcheştii, „neam mare de boieri cu o viaţă bogată în fapte politiceşti, ce şi-a legat numele de multe evenimente despre care ne vorbesc letopiseţele ţării”, au început să joace un rol de primă mărime în treburile Principatului în cea de-a doua jumătate a secolului al XVII-lea, atât Gavriliţă Costachi – personalitate copleşitoare, care a făcut ca urmaşilor săi să li se spună şi Gavriliţeşti – cât şi fiii lui, fiind frecvent pomeniţi în cronicile moldoveneşti ale timpului (Gheorghe Ghibănescu, *Spiţa Costăchească,* în Eufrosina Simionescu, *Monumente literare vechi – Codicele de la Cohalm,* Tipografia „Leţcae” George Jorică S-R, Huşi, 1924*,* p. 83; Idem, *Roşieştii şi apa Idriciului,* Tipografia „Leţcae” George Jorică s-sor, Huşi, 1924, p. 83; Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, vol. II, ediţie de Barbu Theodorescu, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1969, p. 323; Ion Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei,* ediţie de Ion Rotaru, Editura Albatros, Bucureşti, 1976, passim.

[21] Veniamin era foarte legat de moşia de la Horodniceni, unde, probabil, îşi petrecuse o parte a primilor ani din viaţă, în refugiul cauzat de războiului ruso-turc din anii 1768-1774, şi unde a făcut mai multe vizite şi ca ierarh. Astfel, într-o însemnare din 13 septambrie 1834, mitropolitul scria despre „satul Horodniceni al preaiubitului vărului meu, Nicolai Cantacuzino, mare vistier”, pe un *Minei pe luna august,* tipărit la Neamţ în 1831, era notat: „La anul 1835 ne aflam, împreună cu preosfinţitul stăpân, la moşia d-sale cuconul Neculai Canta vistiernicul, în satul Horodniceni”, iar prin testament Veniamin le lăsa logofătului Nicolae Canta şi soţiei sale o sanie, o caretă

Astfel, Nicolae Suţu făcea precizări şi despre „influenţa nemărginită a lui Canta asupra firii slabe a mitropolitului, care, ca preşedinte al Adunării obşteşti, putea impune de-a dreptul, prin caracterul sacru al investirii şi prin consideraţia de care se bucura pe bună dreptate", apoi completa: „Canta ştia foarte bine să profite de împrejurări, ştia în ce măsură tot prestigiul şi toată puterea sa erau legate de mitropolit şi nu nesocotea nimic ca să-l îmbrobodească şi să prevină urmările neplăcute ale zvonurilor sugerate adesea de hotărârea de a se retrage"[22]. În acelaşi spirit, la 24 ianuarie 1839, Mihail Sturdza îi scria consulului rus Rűckmann că „logofătul Nicolae Canta exercită, fapt de notorietate, o influenţă pernicioasă asupra spiritului mitropolitului", iar la 3 aprilie pomenea de „înaltul grad de interes pe care eminenţa sa i-l poartă"[23], în timp ce contemporanul Nicolae Istrati preciza despre ierarh că „bunătatea şi încrederea îl făcură deseori a judeca după inima sa pe alţii" şi că „deseori a fost victima acelora ce, sub a lui umbrire, făceau abuzuri"[24].

Explicaţii referitoare la comportamentul său politic sunt oferite de Veniamin însuşi în precuvântarea la *Îndeletnicire despre buna murire*[25], tipărită la Iaşi în 1845, în care prelatul mărturisea: „întru ispite m-am aflat de multe ori; în osteneli peste măsură, în prigoniri şi împroşcări de la vrăjmaşi. Corabia înotării mele politice de trei ori s-a sfărâmat, în noaptea şi în adâncul învăluirii ispitelor m-am zbuciumat cumplit. […] În primejdii am fost de către străini, în necazuri de către ai mei, în nevoie întru fraţii cei mincinoşi, în supărări, în priveghieri, în posturi, în năvăliri, în grijă de biserici, în grijă de ai bisericii, în grijă de popor, în grijă de mine însumi".

Şi în testamentul său, Veniamin îl ruga pe Dumnezeu să-i ierte pe cei care îl urau, l-au nedreptăţit, i-au făcut rele văzute sau nevăzute şi „au întins curse în calea lui", dar şi pe „cinstiţii boieri, simpatrioţii lui, mari şi mici, şi pe poporul întreg" îi ruga să-i ierte toate greşelile din „cursul vieţii, ce din cauza păcatelor sale a fost atât de bântuită prin felurimea şi mulţimea împrejurărilor aduse de desele prefaceri ale vremurilor"[26], o dovadă concludentă a incertitudinii şi instabilităţii epocii fiind şi exemplul unui boier moldovean, despre care Vaillant spunea, în 1841, că „a părăsit şi reîmbrăcat de cinci ori succesiv costumul oriental ori hainele europene" şi că „a fost în toate taberele, a supt la toate oile şi a slujit toate opiniile"[27].

La sfârşitul biografiei mitropolitului Veniamin, cea reprezentând versiunea pentru posteritate, ce conţinea adevăruri ce nu putuseră fi publicate anterior din pricină că „la tot pasul ar trebui să ne întâlnim cu unele persoane influente încă"[28], Nicolae Istrati enumera greşelile politice ce-i fuseseră imputate ierarhului[29] de o parte a contemporanilor.

şi „patru telegari cu hamurile lor […], pentru că şi ei, la multe înconjurări, m-au slujit şi m-au cercetat" (C<onstantin> Bobulescu, *op. cit.,* p. 97).

[22] *Memoriile principelui Nicolae Suţu...,* pp. 161, 162.

[23] Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privind istoria României,* serie nouă, vol. IV, coord. Andrei Oţetea, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1974, p. 222; Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor,* supl. I, vol. VI, coord. D. A. Sturdza, C. Colescu Vartic, Bucureşti, 1895, p. 35.

[24] Nicolae Istrati, *Veniamin, mitropolit a<l> Moldaviei,* în „Calendar pentru români pe anul 1851", an. X, p. 26.

[25] Reprodusă în Ilie Gheorghiţă, *Un veac de la moartea mitropolitului Veniamin Costachi,* Mănăstirea Neamţ, 1946, pp. 216-225.

[26] Testamentul mitropolitului Veniamin cu codicilul a fost reprodus integral în Constantin Erbiceanu, *op. cit,* pp. 58-65, Ilie Gheorghiţă, *Un veac...,* pp. 238-250 şi în B.O.R., an. XI, nr. 5, 1887, pp. 393-409.

[27] Dan Berindei, *Cultura naţională română modernă,* Editura Eminescu, Bucureşti, 1986, p. 447.

[28] <Nicolae Istrati>, *Biiografia Mitropolitului Veniamin Costache,* în C<onstantin> Bobulescu, *Noi contribuţii la biografia mitropolitului Veniamin Costachi,* Tipografia cărţilor bisericeşti, Bucureşti, 1933, pp. 5, 10, 11.

[29] În termeni foarte duri şi ireverenţioşi, o satiră adresată mitropolitului la 28 decembrie 1841 şi semnată de „toată obştea moldovenilor, de toate stările" (sic!) îl acuza pe venerabilul ierarh că „pârjolul Eteriei prin el s-a înălţat atât de crud, căci el întâi a început a da bani, a da oşteni, şi în faţa lumii a blagoslovit sabia eteristului Ipsilant, în a cărui chemare de ticăloşii nu s-a uitat că a umblat pe uliţe sfătuind norodul", că „îndată a fugit peste hotar", că „a dezbrăcat Mitropolia […] ca să poată sătura pe Neculai Canta, acel mai blestemat decât toţi

Răspunzând acuzelor formulate, în calitatea lui de persoană care cunoştea bine împrejurările şi faptele, viitorul port-drapel al separatismului moldav nota: „Singura slăbiciune ce i se poate atribui este că a fost prea bun, prea încrezător, că judeca pe fieştece vulpe după inima sa, iar nu după a vulpii, că avu nenorocirea de a fi totdeauna rău înconjurat şi că unii au făcut abuzuri însemnătoare sub umbrirea lui, comitându-l şi înduplecându-l încă la unele sfaturi cam nechibzuite, însă se ştie că aceasta-i soarta tuturor oamenilor curaţi la suflet, de a fi victima înşelătorilor".

Considerăm că analiza vieţii şi activităţii ilustrului ierarh confirmă acestă perspectivă, minusurile cauzate de unele alegeri politice, între care şi relaţia cu Nicolae Canta, fiind prea puţin semnificative faţă de uriaşa contribuţie la renaşterea naţională.

BIBLIOGRAPHY

Beguni, Mirela, *20 février 1808. La demission d´un métropolite,* în "The Scientific Journal of Humanistic Studies", an. 4, no. 7, oct. 2012, pp. 246-252.

Eadem, *The Disavowal of Eteria by Russia: Consequences upon Moldavia*, în "Journal of Romanian Literary Studies", nr. 16, mar. 2019, pp. 405-410.

Eadem, *The Second Resignation of the Metropolitan Veniamin Costachi,* in *Literature, Discourse and Multicultural Dialogue,* ed. Iulian Boldea, Cornel Sigmirean, Dumitru-Mircea Buda, Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, 2022, pp. 45-52.

Eadem, *Veniamin Costachi: Political Approaches from Exile (1821-1823),* în "Journal of Romanian Literary Studies", nr. 17, mai 2019, pp. 354-361.

Berindei, Dan, *Cultura naţională română modernă,* Editura Eminescu, Bucureşti, 1986.

Bobulescu, C<onstantin>, *Din viaţa mitropolitului Veniamin Costachi,* Tipografia Uniunii Clericilor Ortodocşi din Basarabia, Chişinău, 1933.

Idem, *Noi contribuţii la biografia mitropolitului Veniamin Costachi,* Tipografia cărţilor bisericeşti, Bucureşti, 1933.

Ciurea, D., *Veniamin Costachi şi Mihail Sturdza,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", an. XXXIV, nr. 3-4, 1958, pp. 241-243.

Codrescu, Theodor, *Uricarul,* vol. XVI, Tipografia Buciumului Român, Iaşi, 1891.

Erbiceanu, Constantin, *Istoria Mitropoliei Moldaviei şi Sucevei*, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1888.

Filitti, G., *Fişe de cadre la 1828,* https://www.memoria.ro/marturii/perioade_istorice/inainte_de_1914/fise_de_cadre_la_1828/717/, accesat la 25 nov. 2024.

Filitti, Ioan C., *Domniile române sub Regulamentul Organic, 1834-1848*, Socec-Sfetea, Bucureşti, 1915.

oamenii câţi pământul de la început a făcut, cu a căruia crezută de tot moldoveanul tovărăşie […], norodul l-a prădat mai cumplit decât un diavol", precum şi că „la Mitropolie numai răii, blestemaţii, berbanţii şi tâlharii a adunat [...], tâlhari vestiţi care pradă împreună cu scârnavul mucos coţcar Cântesc [...], speriind lumea cu divoleşti prăzi" (vezi Gheorghe Ghibănescu, *1841 decembrie 28. O satiră mitropolitului Veniamin Costachi,* în „Ioan Neculce. Buletinul Muzeului Municipal din Iaşi", fasc. 6, 1926-1927, pp. 277-279). De asemenea, se afirma că unele dintre materialele pregătite pentru construirea catedralei, „capiteluri şi coloane, chiar de acelea cioplite pentru biserica ce se face", fuseseră folosite pentru construirea sau repararea caselor „tâlharului de Canta" – maleficul nepot al lui Veniamin – „ce s-au săvârşit de când s-a lucrat acestă zidire" (cf. Theodor Codrescu, *Uricarul,* vol. XVI, Tipografia Buciumului Român, Iaşi, 1891, p. 420; Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităţilor şi monumentelor medievale din Moldova*, Direcţia Patrimoniului Cultural Naţional, Bucureşti, 1974, p. 516; Gheorghe Ghibănescu, *1841 decembrie 28…*, p. 278).

Gheorghiţă, Ilie, *Mitropolitul Veniamin Costache şi Basarabia,* în „Mitropolia Moldovei”, an. XVII, nr. 5-6, 1941, pp. 316-318.

Idem, *Un veac de la moartea mitropolitului Veniamin Costachi*, Mănăstirea Neamţ, 1946.

Ghibănescu, Gheorghe*, 1841 decembrie 28. O satiră mitropolitului Veniamin Costachi,* în „Ioan Neculce. Buletinul Muzeului Municipal din Iaşi”, fasc. 6, 1926-1927, pp. 277-279.

Idem, *Roşieştii şi apa Idriciului,* Tipografia „Leţcae” George Jorică s-sor, Huşi, 1924.

Idem, *Spiţa Costăchească,* în Eufrosina Simionescu, *Monumente literare vechi – Codicele de la Cohalm,* Tipografia „Leţcae” George Jorică S-R, Huşi, 1924.

Hurmuzaki, Eudoxiu de, *Documente privind istoria României,* serie nouă, vol. IV, coord. Andrei Oţetea, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1974; supl. I, vol. V, coord. D. A. Sturdza, C. Colescu Vartic, 1894*;* supl. I, vol. VI, coord. D. A. Sturdza, C. Colescu Vartic, 1895.

Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii române în sec. al XVIII-lea (1688-1821),* vol. II, ediţie de Barbu Theodorescu, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1969.

Isai, Daniel, *Catedrala mitropolitană din Iaşi. Sanctuarul Sfintei Cuvioase Parascheva,* în T.V., serie nouă, an. XVII (LXXXIII), nr. 7-12, 2007, pp. 358-385.

Istrati, Nicolae, *Veniamin, mitropolit a Moldaviei,* în „Calendar pentru Români pe anul 1851 care se cuprinde din 365 zile”, an. X, Iaşi, 1851, pp. 15-26.

Neculce, Ion, *Letopiseţul Ţării Moldovei,* ediţie de Ion Rotaru, Editura Albatros, Bucureşti, 1976.

Păltănea, Paul, *Viaţa lui Costache Negri,* Editura Junimea, Iaşi, 1985.

Platon, Gheorghe, *Bucovina, centru de concentrare românească în revoluţia de la 1848,* în *De la constituirea naţiunii la Marea Unire. Studii de istorie modernă,* vol. V, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi, 2005.

<Suţu, Nicolae>, *Memoriile prinţului Nicolae Suţu, mare logofăt al Moldovei. 1798-1871,* ediţie de Georgeta Penelea, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1997.

Stoicescu, Nicolae, *Repertoriul bibliografic al localităţilor şi monumentelor medievale din Moldova,* Direcţia Patrimoniului Cultural Naţional, Bucureşti, 1974.

<Ştefănescu>, Melchisedek, *Chronica Romanului şi a Episcopiei de Roman*, partea a II-a, Tipografia naţională, Bucureşti, 1875.

Vasile, Vasile, *Veniamin Costache (1768-1846), promotor al muzicii în ţara noastră,* în „Teologie şi viaţă”, serie nouă, an. V (LXXI), nr. 1-3, 1995, pp. 139-161.

Zub, Al., *Cu privire la unele frământări din Moldova, în anul 1819. Un episod din viaţa Mitropolitului Veniamin Costachi,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei”, an. XLV, nr. 3-4, 1969, pp. 195-216.

THEORETICAL CONSIDERATIONS REGARDING PALEOGRAPHY IN THE ROMANIAN SPACE

Ștefan Lifa, Alexandru Fodor
Lecturer, PhD, West University of Timișoara, PhD Student, West University of Timișoara

Abstract: The article aims to provide a systematic review of the main issues related to paleography as an auxiliary science of history. Due to the existence of a multitude of languages and alphabets used for ancient writings, there is consequently a similar number of types of paleography, thus not representing a unitary field. The topic is treated from the perspective of the romanian space, which is why the analysis is limited to the two types used mainly in the Middle Ages in the aforementioned space: latin paleography west of the Carpathians, and cyrillic paleography east of the Carpathian arc. The two are discussed in the general context of their development in the european space, including the evolution of the various forms of writing. A particularly important issue is that of transcribing cyrillic texts into the latin alphabet. The various methods used in this regard are studied, such as reproduction in simplified and complex transliteration (which uses newly created signs such as jeric and paieric), respectively interpretative transcription, the latter being the most accessible to the general public.

Keywords: ieric, paieric, cyrillic paleography, latin paleography, interpretive transcription.

Ca știință auxiliară majoră a istoriei, paleografia reprezintă un instrument de lucru extrem de util pentru istoricii specializați în diverse epoci istorice, indiferent că vorbim de antichitate, epoca medievală sau modernă. În aceste condiții este firesc ca problemele specifice paleografiei să facă obiectul unor studii de specialitate dedicate. Situația este valabilă și în ceea ce privește spațiul românesc. Folosirea preponderentă a grafiei latine și chirilice în menționatul spațiu a făcut ca în mod natural atenția specialiștilor autohtoni în domeniu să se îndrepte cu precădere spre cele două tipuri de paleografie utilizate. Printre cei care au avut preocupări în acest sens pot fi menționați Zsigmond Pál Jakó (1916-2008) sau Sigismund Jakó, cum mai este cunoscut, respectiv Damian Bogdan (1871-1980). Primul s-a specializat în paleografia latină, studiile sale acoperind tema atât la un nivel general, cât și aplicat cadrului mai restrâns al spațiului Transilvaniei. Damian Bogdan s-a concentrat pe paleografia româno-slavă. O contribuție importantă a avut și Henri Stahl (1877-1942), unul dintre fondatorii școlii românești de paleografie. El a și colaborat, de altfel, cu Damian Bogdan la redactarea unui tratat de paleografie slavo-română, publicat în 1936.

Paleografia este disciplina științifică auxiliară a istoriei care se ocupă cu studierea izvoarelor scrise vechi, obiectul său de activitate fiind astfel cunoașterea, descifrarea și transcrierea acestora. Ea arată cum se poate citi un text vechi nedatat și cum se poate deosebi un text fals de unul autentic. Se ocupă numai cu studiul a două categorii de texte: manuscrise și documente scrise pe pergament sau hârtie, spre deosebire de epigrafie, care studiază scrisul numai pe materiale tari. Nu se poate vorbi de o paleografie în sine, pentru că sunt tot atâtea paleografii câte limbi în care s-au păstrat înscrisuri vechi și câte forme sau alfabete s-au folosit pentru aceasta, fiecare cu caracteristici proprii. Există însă puncte comune între toate acestea și ele constituie teoria generală a oricărei paleografii. Se are deci în vedere materialul de scris, uneltele corespunzătoare, dar mai ales grafia și transcrierea textelor respective.

În mod firesc, o astfel de incursiune necesită și o prezentare a elementelor conexe scrierii. Avem aici în vedere suportul și instrumentele de scris. Referitor la primele, trebuie spus că încă din cele mai vechi timpuri, materialele de scris au cunoscut o foarte mare

varietate. Așa cum am menționat deja, paleografia studiază textele de pe pergamente și hârtii. Pergamentul este materialul obținut prin prelucrarea stratului inferior al pielii unor animale, iar *pergamena* (*pergameneum*) este textul scris pe acest suport. Deși a fost cunoscut dinainte, se consideră că pergamentul a apărut în antichitatea greco-romană în secolul al II-lea î.Hr. la Pergam. Se obținea din pielea tratată cu var, apoi degresată și uscată. Era apoi subțiată cu piatră de mare până când se obținea o coală atât de fină și translucidă, încât romanii au numit-o *membrana* sau *charta pergamena*. Pergamentul *vellum,* cel mai rezistent, era confecționat din piele de vițel provenit din Orient. În prima parte a Evului Mediu, până la ieftinirea hârtiei, pergamentul a fost cel mai răspândit suport pentru scris și pictat. Culoarea lui era albă sau gălbuie, dar pentru codexurile de lux se folosea și cel purpuriu pe care se scria cu aur și argint. Pergamentul european era de două tipuri: meridional și nordic. Primul era din piele de capră sau oaie, avea fața interioară pregătită pentru scris și cea exterioară lustruită superficial. Cel nordic, din piele de vițel era lustruit pe ambele fețe. Acest din urmă tip a fost folosit aproape exclusiv în Țările Române, cunoscut sub numele de *coajnic, memvrană, parşemin*. Deseori unele pergamente au fost răzuite, scriindu-se alte texte peste ele. Această categorie de pergamente denumește *palimpsestele* și în prezent. Prin diverse metode tehnice se poate recupera și textul răzuit.

Pergamentele au fost tot mai des înlocuite cu hârtia, descoperită încă din antichitate în China și ajunsă în Europa prin intermediul arabilor. Hârtia este fabricată din substanțe vegetale aduse la formă de pastă și apoi uscată. În compoziția ei intră celuloza sau materia fibroasă, polimer ce se găsește în stare naturală în plante (lemn, paie, trestie). Din compoziția hârtiei mai fac parte și materiile de umplere nefibroase: calcar, sulf, clor, piatră de var, argilă, amidon, coloranți, etc. Până în zilele noastre avem de-a face cu o varietate enormă a tipurilor de hârtie, din care amintim câteva: cretată, de China, de Japonia, de Olanda, duplex, filigranată, parafinată, pânzată, sugătoare sau de tip Biblie. Hârtia cretată este fabricată din celuloză înălbită care o înnobilează și o face rezistentă la apă. Hârtia de China este fină, subțire, ușoară, strălucitoare, de culoare cenușie sau gălbuie. Ea fost confecționată inițial din partea inferioară a cojii de bambus, în prezent fiind utilizată pasta de celuloză. În ceea ce privește hârtia de Japonia, aceasta este flexibilă, ușoară, sidefată, fabricată din partea albă interioară a cojii de dud, făină de orez și vârfuri de cânepă, cu varianta ei imperială destinată cancelariei împăratului. Hârtia de Olanda era făcută din pastă de cârpe, vărgată, foarte rezistentă. Hârtia duplex are, așa cum indică și denumirea, două straturi. Ea este utilizată la legătorie, ambalaje, plicuri. Hârtia parafinată este hârtia devenită impermeabilă prin aplicarea unui strat de parafină. Hârtia de tip Biblie este confecționată din pastă de cârpe și celuloză înălbite, folosite pentru enciclopedii, dicționare, etc.

Instrumentele de scris au fost mai puțin variate, începând cu trestia cu vârful strivit asemenea unei pensule, apoi cea cu vârful ascuțit. Pana, instrument de scris confecționat din pană de pasăre, de cele mai multe ori de gâscă, despicată la vârf, a fost folosită din secolul al IV-lea până în secolul al XIX-lea. Penița, alcătuită dintr-un vârf metalic de formă concavă, despicată și montată la un toc, a fost cunoscută încă din antichitate. Redescoperită în secolul al XVIII-lea, penița din oțel flexibilă s-a răspândit lent și a ajuns să înlocuiască pana abia în secolul al XIX-lea. Tocul la care se atașa era alcătuit dintr-o tijă de lemn sau alt material, prevăzut la o extremitate cu un dispozitiv de fixare a peniței.

Cerneala cu care se scria era obținută din diferite substanțe colorate și era întrebuințată la scris, gravat, apoi la tipărit. Se foloseau diverse materiale precum coaja de frasin, pigmenți vegetali, negru de fum, substanțe animale. Pigmenții sunt particule care se dispersează în liant și dau culoare. Liantul este reprezentat de bitumuri, rășini, ulei de in sau minerale. Ele leagă pigmentul într-o pastă omogenă. De-a lungul timpului s-a folosit o mare varietate de cerneluri, unele foarte rezistente, altele vulnerabile și instabile, cum ar fi cea obținută din anilină. Cea mai veche cerneală este cea de carbon, preparată din funingine în

suspensie de ulei sau clei, preparată și astăzi pentru persistența scrisului. O mare răspândire a cunoscut-o și cerneala ferogalică, insolubilă și durabilă, obținută din acid galic și o sare de fier. Acidul galic provine din gogoși de ristic, întâlniți în excrescențele frunzelor de stejar, spre exemplu. Dezavantajul acidului ferogalic constă în aciditatea sporită a acestuia. În Evul Mediu, titlurile, inițialele, chenarele, numele proprii, citatele, se scoteau în relief cu roșu. De altfel, de la cuvântul latin *ruber*, care înseamnă roșu, își are originea termenul de rubrică. Se utilizează și miniu de plumb, de unde derivă termenul de miniatură. În general, pentru roșu se foloseau diverse minerale care conțineau oxizi ferici, sulfură de mercur. Pentru diversele nuanțe de verde se utiliza acetat de cupru sau carbonat bazic de cupru. Pentru alb se folosea carbonatul bazic de plumb, printre altele.

Călimările erau din sticlă, porțelan, metal. Diecii din Evul Mediu țineau cerneala într-un corn prins la cingătoare. Copiștii de manuscrise aveau însă pe pupitru două călimări pentru cerneală neagră, respectiv roșie. În secolul al XVIII-lea s-a început în Marea Britanie fabricarea călimărilor din sticlă. Tot în spațiul britanic a apărut și călimara cu marginile răsfrânte înăuntru, care avea avantajul că nu se vărsa la răsturnare. Existau călimări de campanie, de forma unor flacoane mici cu gâtul îngust, prin care nu putea trece decât pana de gâscă. Ele se purtau la piept într-un buzunar lateral.

În ceea ce privește tehnica scrierii, aceasta a variat după epocile istorice, după instrumentele folosite, de la bine cunoscuta poziție a scribului egiptean până la pupitrul înclinat (*chatedra*) în epoca medievală sau masa de scris.

În ceea ce privește istoricul paleografiei ca știință, el poate fi urmărit până în secolul al XVII-lea. Elementele de bază ale paleografiei au fost enunțate de savantul Jean Mabillon (*De re diplomatica*, 1681), care considera că cititul corect al documentelor este o condiție indispensabilă criticii diplomatice. Legile fundamentale ale paleografiei au fost formulate de Bernard de Mountfaucon în lucrarea sa clasică, *Paleografia greacă* (Paris, 1708). El a fost, de altfel, și cel care a dat numele acestei ramuri științifice. Practic, Mabillon a fost cel care a pus bazele studiului științific al paleografiei latine, în timp ce lui Mountfacon îi revine un rol similar în ceea ce privește paleografia greacă. Ulterior cercetarea a evoluat, fiind aprofundată metodologia și descifrându-se grafeme dificile, dar aspectele fundamentale ale științei au rămas aceleași. Având în vedere că paleografia se caracterizează prin limba în care sunt scrise textele, prin materia prin care sunt scrise și prin grafia utilizată, este explicabil de ce există numeroase paleografii. Multe dintre acestea sunt ilustrate în manuale speciale, devenite clasice. În ceea ce privește transcrierea textelor, în cele mai multe paleografii s-a ajuns la sisteme acceptate de majoritatea editorilor de texte. Cercetătorii sunt de acord asupra faptului că cele mai mari greutăți întâlnite sunt în domeniul grafiei, nu atât acelea legate de citit, cât cele legate de transcriere. Aceasta cere bogate cunoștințe de gramatică, datorită faptului că adesea aceleași grafeme (semne sau litere) nu corespund consecvent acelorași foneme (sunete). De aici decurge faptul că istoria scrisului este sarcina principală a paleografului, de care se leagă transcrierea textelor. Pe lângă această parte în care se încadrează orice paleografie, în fiecare din acestea există caracteristici proprii care se diferențiază unele de altele. De paleografie mai țin și vechea tahigrafie (provenită de la termenul grec *tahios* care înseamnă *iute* sau *repede*), din care a evoluat moderna stenografie (provenită de la echivalentul în limba greacă a termenului *strâmt, îngust*), respectiv semiografia (de la *semn, figurație*), care se ocupă de studiul notațiilor muzicale. Tot din paleografie s-au desprins papirologia și codicologia.

În spațiul românesc au fost folosite cu precădere două tipuri de paleografie: latină (pentru regiunile de la vestul arcului carpatic, aflate în sfera de influență culturală a Occidentului), respectiv chirilică (pentru zona est-carpatică situată în spațiul cultural greco-slav ortodox).

Dintre numeroasele câmpuri ale acestui domeniu, paleografia latină poate fi cea mai importantă. Preocuparea în legătură cu scrierile vechi latinești a apărut în Evul Mediu și a fost legată de proprietatea feudală și de relațiile externe. Mai mult decât această preocupare juridică, cu scopuri pur practice, au reprezentat cercetările filologice începute în secolul al XV-lea. Ele tindeau să restabilească textul corect al operelor literare clasice, deoarece aceste texte, ca urmare a transmiterii lor în numeroase copii, au ajuns pe alocuri să fie denaturate. Critica textelor și îndreptarea lor i-au determinat însă pe umaniști să se ocupe de datarea manuscriselor vechi studiate de ei. În acest scop însă, ei au trebuit să încerce o clasificare a diverselor feluri de scriere întâlnite în codice și să studieze materialele de scris utilizate de ele. Legat de datare însă, trebuie spus că deși paleografia poate fi folosită în datarea documentelor, utilitatea ei în acest sens este una relativ limitată. În general, specialiștii moderni consideră că datarea manuscriselor cu ajutorul paleografiei trebuie folosită doar în ultimă instanță, fiind necesară o marjă de minim 50 de ani (sau chiar mai mult, după alte păreri) în interpretarea informațiilor obținute prin această metodă. Alte opinii sunt și mai radicale. Astfel, conform lui William Schniedewind, specializat în studii biblice, paleografia ajunge deseori să recurgă la argumentații de tip circular din cauză că informațiile insuficiente nu permit formularea unor concluzii certe în privința datării.

Conexiunea dintre Umanism și Reformă, cu toate implicațiile ei, a avut printre consecințe faptul că metodele de critică a textelor au fost aplicate și în studierea manuscriselor Bibliei. Faptul că teologia, care domina științele în perioada feudală, a adoptat metodele filologice a avut ca urmare că până în secolul al XVII-lea, exigența unei orientări paleografice mai simple a putut să devină o cerință generală în științele istorice. Așa cum am menționat, prima încercare de sistematizare a cunoștințelor acumulate i-a aparținut lui Jean Mabillon, de la centrul de cercetări din Paris (St. Maur). El a utilizat argumente paleografice care puteau fi dobândite prin clasificarea scrierilor și prin reconstituirea dezvoltării scrierii. A studiat în primul rând scrierea din documente, din care cauză din vremea sa paleografia a și devenit un capitol al diplomaticii. Bernard de Mountfacon s-a preocupat mai mult de scrierea folosită în codice, dar și-a extins cercetarea și asupra datărilor, asupra rolului scribilor, asupra istoricului bibliotecilor care păstrau manuscrisele. A arătat importanța circulației manuscriselor și a încercat identificarea fiecărei școli de scriere, a fiecărui scriptoriu în parte, punând astfel și bazele codicologiei. Odată cu descoperirile făcute de amatorul de antichități Scipione Maffei la Verona, paleografia latină și-a extins cercetarea și asupra manuscriselor autentice din epoca romană și medievală timpurie. Bazându-se pe acest material și împotriva tezei lui Mabillon, Maffei a demonstrat că dezvoltarea scrierii latine a fost în esență unitară încă din perioada migrațiilor. Așa-numitele *scrieri naționale* nu sunt sisteme deosebite de scriere, ci variante ale scrierii latine care au luat naștere ca urmare a unor condiții istorice diferite. Maffei a arătat că paleografia trebuie să se ocupe de istoria dezvoltării scrierii latine. De la aceasta provin noțiuni care se folosesc și în prezent. Spre exemplu, termenii de majusculă, minusculă sau cursivă servesc și astăzi pentru indicarea tipurilor de bază ale scrierii. În perioadele de început (secolul al XVIII-lea) au existat și curente care au împiedicat dezvoltarea normală a paleografiei. Spre exemplu, așa-numitul *linneismus graphicus* care a încercat să grupeze scrierile pe baza unor criterii pur formale într-un sistem de clasificare asemănător cu cel aplicat de Linné în botanică. Din secolul al XIX-lea s-au pus bazele cercetării prescurtărilor și a palimpsestelor. Dezvoltarea generală a societății și apariția curentului pozitivist în știință au permis acum paleografiei să-și formeze un domeniu propriu de activitate o dată cu pierderea importanței practico-juridice a documentelor care au căpătat o valoare exclusiv istorică.

Conform diferitelor perioade istorice au fost întrebuințate mai multe tipuri de scriere. Din alfabetul latin s-au dezvoltat scrierile occidentale și nordice, precum și scrierea secretă a preoților nordici (runele). În Evul Mediu timpuriu formele literelor au fost tratate arbitrar. Pe

lângă scrierea originară, constând numai din litere mari sau majuscule, apar prin scurtare și simplificare litere mici corespunzătoare, minusculele. Pe lângă alfabetul capital cu litere drepte și unghiulare, apare cel uncial, cu litere de forme rotunjite și libere. Pe lângă scrierea verticală, intră în uz și cea cursivă sau aplecată. Perioada gotică, introduce, pe lângă scrierea uncială, scrierea întreruptă, fracturată sau texturată. Scrierea a devenit tot mai greu de citit, de recunoscut, din care cauză a fost simplificată în Renaștere, când s-a reintrodus vechiul alfabet latin. Un moment crucial în evoluția scrisului l-a reprezentat apariția tiparului (1440).

Scrierea epigrafică capitală, formată din majuscule, a fost folosită de antichitatea romană. Pentru textele solemne se recurgea la scriere capitală, monumentală, cu litere îngrijite și elegante. Inscripțiile de importanță secundară erau săpate *actuaria* sau *rustica* (o scriere capitală cu litere mai înguste și mai înalte, lucrate în grabă). Denumirea de capitală își are originea în Evul Mediu timpuriu, când această scriere era întrebuințată la caligrafierea titlurilor, inițialelor sau primelor rânduri. În Evul Mediu scrierea capitală epigrafică a fost utilizată la alcătuirea codicelor.

În secolul I d.Hr. era folosită de romani în scrisori, acte, exerciții, scrierea cursivă. În faza inițială, s-a format prin simplificarea și chiar legarea unor litere ale scrierii capitale *actuaria*, rămânând însă în esență o scriere majusculă. De la sfârșitul secolului al III-lea și începutul secolului al IV-lea a dobândit un caracter pronunțat minuscul.

Scrierea merovingiană sau franco-galică s-a format pe baza cursivei minuscule romane în Galia în timpul dinastiei merovingiene. A fost principala scriere utilizată pe teritoriul regatului franc în secolele VII-VIII. S-a dezvoltat în patru centre monastice: Luxeuil, Laon, Corbie și Chelles. Dintre acestea, cea mai reprezentativă este cea de la Luxeuil. Scrierea merovingiană este greu lizibilă, lipsită de grație, cu literele înghesuite cu cozi prelungite și ligaturi numeroase. Un aspect asemănător îl au scrierile vizigotă și longobardă (cu originea în ducatul de Benevento, de unde și denumirea de beneventină), apărute în aceeași perioadă. Cele două au însă un aspect mai îngrijit în comparație cu cea merovingiană.

Scrierea carolingiană este și ea o scriere minusculă, de unde denumirea de minusculă carolingiană. Are litere rotunde, drepte, trasate cu precizie și eleganță, ce-și menține trăsăturile individuale și când sunt legate între ele. A apărut în secolele VIII-IX în nord-estul Galiei și nordul Italiei. În secolul al IX-lea, sub influența scrierii carolingiene, cea merovingiană a devenit mai caligrafică și îngrijită.

Scrierea insulară irlandeză și anglo-saxonă s-a format în secolele VI-VII sub influența uncialei și semiuncialei continentale. În secolele IX-XI varianta timpurie cu litere rotunjite este înlocuită de varianta târzie cu litere mai ascuțite și cursive. Din secolul al X-lea, sub influența minusculei carolingiene, are litere puțin mai ascuțite.

Scrierea italiană s-a format în Evul Mediu pe baza minusculei romane și a uncialei. Este folosită mai ales la documente și codice. Un tip al său, folosit în secolele VII-XII, este scrierea curială, utilizată de cancelaria curiei pontificale și de notarii italieni. Varianta mai veche are litere mari, late, cu cozi prelungite, iar varianta mai nouă, sub influența minusculei carolingiene, are litere mai mici și mai rotunde.

Scrierea gotică are litere cu aspect unghiular, de linii frânte și este copiată din manuscrisele secolelor XIV-XV, care foloseau variante naționale ale scrierii minuscule carolingiene. Scrierea gotică timpurie mai poartă și numele de *lettre de forme* sau *textur* (în Germania), pentru că pagina lasă impresia unei țesături. A evoluat spre o formă mai simplificată numită *factur*. Alt tip a fost *lettre de somme*. Scrierea de carte este acea scriere caligrafică, îngrijită, cu efect estetic, folosită la redactarea codicilor. Scrierea volatică este scrierea gotică târzie folosită în bulele papale.

Interferențele între cele două forme de bază ale scrierii gotice (*textualis*, respectiv cursiva gotică, executată rapid, fără întrerupere și fără ligaturi) au dus la apariția scrierii

bastarde, folosită la copierea cărților. La începutul secolului al VI-lea, în Germania s-a format scrierea *factur*, menționată anterior, din scrierile *textualis* și bastardă. Aceasta se caracteriza prin faptul că era bogat ornată.

La sfârșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea, a apărut la Florența scrierea umanistă, cu trei variante: *anticva* a înlocuit gotica în tipărituri. Simplificată, ea formează cursiva umanistă, uzuală, clară, elegantă, înclinată spre dreapta. Scrierea de cancelarie derivată din cursivă are literele mari, rotunde, uneori legate și înclinate spre dreapta.

O schemă simplificată a modului în care au evoluat diversele tipuri de scriere minusculă latină, de la scrierea epigrafică capitală folosită de romani până la formele moderne poate fi consultată în cele ce urmează:

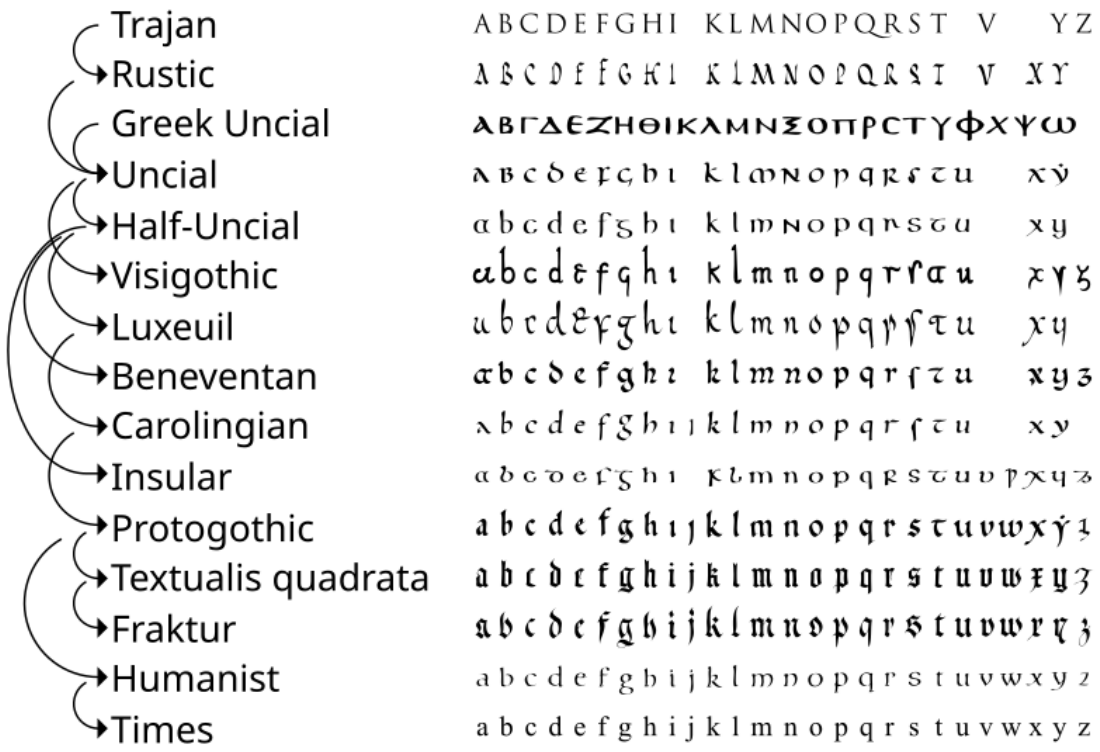

Figura 1. Evoluția diverselor tipuri de alfabet latin
(https://en.wikipedia.org/wiki/Handwriting_script#/media/File:Evolution_of_minuscule.svg)

Se pot întâlni o serie de scrieri care, din motive de economie, să folosească o serie de procedee relativ simple și cunoscute astăzi. Cel mai comun dintre acestea este prescurtarea. Pot fi deosebite mai multe tipuri de prescurtări: prin inițială, prin suspensie (rămâne partea de început a cuvântului) sau prin contracție (se scoate mijlocul cuvântului). Un alt procedeu este îmbinarea, în acest caz litere învecinate făcând corp comun (spre exemplu A și E care devin Æ). Tot în registrul acestor procedee, trebuie menționate înscrierea literelor unele în altele, suprascrierea (litera lipsă este pusă sus), ligatura și monocondilul (cu litere scrise într-un duct continuu).

Așa cum am menționat încă de la început, cealaltă ramură relevantă a paleografiei în ceea ce privește spațiul românesc, este cea chirilică.

Alfabetul chirilic, derivat din cel glagolitic și adoptat de scrierea slavonă, a fost utilizat și el sub două aspecte: de mână și de tipar, respectiv mare și mic. Alfabetul chirilic de mână are numeroase variante. Cele mai la îndemână pentru noi și mai reprezentative exemple ar fi: *Psaltirea Scheiană* din 1482 (în care apare și forma glagolitică), cea mai veche scrisoare particulară din 1521 și cel mai vechi act de cancelarie emis de Mihai Viteazul în 1600. Ca și în alfabetul grecesc, literele alfabetului chirilic au și valoare de cifre. Pentru a ne da seama de această valoare, li se adaugă deasupra sau înainte anumite semne speciale. Ca și la folosirea alfabetului latin, există aproximativ aceleași particularități. Cele mai obișnuite sunt abrevierile și ligaturile. Pentru ca cititorul să fie prevenit asupra abrevierilor, cuvântul era însoțit de semne speciale ca *titula* (*tilda* sau *titla* ~). Printre procedeele întâlnite regăsim prescurtarea, suspensia, contracția, subscrierea, monograma, înscrierea, ligatura, monocondilul, semnătura în cartuș, respectiv scrierea cu caturi. Prescurtarea prin sigle se folosea deseori cu două litere. În cazul subscrierii unele litere se elimină, iar altele sunt scrise deasupra. Un exemplu în acest sens este E=GE=GHE=Ghenarie=Ianuarie). În cazul monogramei, literele unui cuvânt mai uzual, nume propriu, ale unei semnături sau invocații sunt scrise legate între ele după un anumit sistem în așa fel încât literele să poată fi citite normal. În spațiul românesc, monograma este obișnuită în semnăturile domnilor Țării Românești, mai târziu fiind utilizată și în Moldova. Literele înscrise se practicau mai mult în inscripții, dar nu lipsesc nici în codici, mai ales în literele ornate, adesea fiind socotite drept monograme. În cazul semnăturii în cartuș, ea apare în spațiul românesc în secolul al XVI-lea, când domnii încep să semneze personal actele. Semnătura apare ori peste începutul monogramei de subscriere, ori sub ea. Pentru a-i da un caracter mai solemn, în mijlocul monogramei se creează un loc liber în formă de sul desfășurat, în care domnul va semna. Scrierea cu caturi apare din secolul al XVIII-lea, când începe utilizarea scrierii cursive pe mai multe rânduri deodată. Aici nu mai e vorba de înscrierea unor litere, ci de suprapunerea pe două-patru rânduri de litere, silabe și chiar cuvinte întregi. Citirea acestora este anevoioasă, trebuie urmărit atât traseul condeiului, cât și sensul cuvintelor.

La început, scrierea era continuă (*scriptura continua*), cuvintele și literele nefiind despărțite unele de altele. Ulterior, s-au despărțit cuvintele și a început să se introducă punctuația. Reguli precise s-au stabilit foarte târziu, iar semnele întrebuințate sunt foarte variate. Trebuie menționat, de asemenea, că în textele chirilice românești accentele au o valoare foarte relativă.

Un rol important în alcătuirea cărților îl aveau corectorii. În *Psaltirea Scheiană*, spre exemplu, apar mai multe corecturi, însă cu toate acestea au rămas mai multe greșeli neobservate. Corectura sau colaționarea se făcea și pentru diplome sau acte de cancelarie. Dittografia, literă de prisos, se expuncta și astfel nu era luată în considerație la citit. Aplografia (omisiunea) se corecta prin adăugirea necesară sau se arăta în mod expres ce se adăugase.

Una dintre problemele de importanță deosebită care trebuie abordate cu privire la paleografia în spațiul românesc este cea a transcrierii textelor chirilice. Folosirea generală a alfabetului latin punea automat întrebarea modului de transcriere. Acesta a rămas până în prezent un subiect controversat, privit de fiecare specialist prin prisma domeniului său.

Au fost folosite până acum trei mari grupe de metode în edițiile textelor. Primul tip îl reprezintă edițiile paleografice sau fotomecanice. Acestea presupun reproducerea întocmai a textului original cu corecturi, fără completări, fără ortografie. Edițiile filologice, în schimb, recurg la reproducerea textului în mod critic, prin stabilirea autenticității și confruntarea izvoarelor. În sfârșit, edițiile ortografice țin seama de critica filologică, dar reproduc textul după regula ortografică actuală.

Aceste metode se pot aplica la texte scrise în același alfabet, urmând să fie rezolvate numai problemele de istoria limbii. Schimbarea alfabetului, cum e cazul nostru, pune problema fonetismului limbii.

Au fost încercate diverse metode. Una este reproducerea în facsimil prin mijloace fotomecanice a textului chirilic. O altă metodă este reproducerea întocmai prin mijloace tipo-mecanice. Din păcate, aceste două modalități sunt utile numai specialiștilor, pentru ceilalți textul rămânând inaccesibil. Metoda reproducerii în transliterație complexă are la bază faptul că fiecare literă chirilică are corespondent latin. Acolo unde acesta lipsește se creează semne alfabetice diacritice, se păstrează semnul chirilic sau se creează semne analfabetice ca iericul și paiericul. Iericul este semnul care îl înlocuiește pe h (ier) interconsonantic, paiericul înlocuiește același semn final (k.. M.. Г.. = *cămp* sau *câmp*), dublu gama (ГГ) influență net grecească.

Transliterația simplificată folosește pentru semnele fără corespondent litere latine cu cele mai simple semne diacritice, apelându-se și la studiul limbii, deci spațial interpretativ. Această metodă este folosită și de Arhivele Statului. Transliterația nu rezolvă transcrierea, dă o lectură aproximativă, de vreme ce literele chirilice aveau în textele noastre valoare schimbătoare. O altă metodă este reproducerea cu caractere chirilice de tipar și în transcriere latină. Din punct de vedere grafic nu rezolvă alfabetul, se poate confrunta cu textul în chirilică. Per ansamblu, este costisitor și fără avantaje simțitoare. Reproducerea în facsimil și în transliterație latină nu rezolvă greutățile provocate de prescurtări, lectura rămânând greoaie. Transcrierea interpretativă este transcrierea în mod unitar a textului studiat din punctul de vedere al limbii. Ea este adecvată la actele diplomatice și obligatorie pentru textele cu circulație permanentă.

Cercetătorii au ajuns la concluzia că facsimilul ne rezolvă problemele studiului limbii, iar transcrierea interpretativă este accesibilă publicului.

Alte probleme referitoare la texte sunt legate de existența falsurilor. Expertiza tehnică și grafometria pot depista formele particulare sau false ale documentelor. Există falsuri formate impuse de accidentele textelor, falsuri parțiale în care intervenția ulterioară este ușor de depistat și falsuri totale. Ultimele pot fi de epocă sau ulterioare.

Concluzionând, putem afirma că studiul paleografiei este esențial în codicologie, diplomatică, legat de numismatică, sigilografie și aduce un ajutor primordial istoricului cercetător indiferent de specializarea pe epocă, de la antichitate la contemporaneitate.

BIBLIOGRAPHY

Bogdan Damian P., *Paleografia slavo-română. Tratat și Album*, București, Direcția Generală a Arhivelor Statului, 1978.

Jakó Sigismund, Manolescu Radu, *Scrierea latină în Evul Mediu*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1971.

Nongbri Brent, ”The Use and Abuse of P52: Papyrological Pitfalls in the Dating of the Fourth Gospel”, *Harvard Theological Review*, 98, 2005, pp. 23-48.

Olteanu Virgil, *Din istoria și arta cărții. Lexicon*, București, Editura Enciclopedică, 1992.

Schniedewind William N., ”Problems of Paleographic Dating of Inscriptions”, în Levy Thomas, Higham Thomas (eds.), *The Bible and Radiocarbon Dating: Archaeology, Text and Science*, London, Routledge, 2005.

Turner Eric G., *Greek Manuscripts of the Ancient World*, 2nd edition, London, Institute of Classical Studies, 1987.

https://en.wikipedia.org, accesat la 28 noiembrie 2024 (pentru imagini).

THE SHADOWS OF MIRCEA ELIADE'S POLITICAL PAST DURING HIS EXILE IN THE U.S.A.

Lioara Elena Coturbaş
Senior Lecturer, PhD, University of Oradea

Abstract: Mircea Eliade arrives in the U.S.A. in 1956, where, in spite of his liberal and cosmopolitan image and attitude, he is still haunted by his political past. Fragments from Mihail Sebastian's diary, cited in an article published in Toladot journal in 1972, accuse him of having supported Romanian fascism, as leader of the 'new generation'. The author of the article, Theodor Lavi considers that G. Scholem committed a serious mistake when he wrote a laudatory article in the collection of studies Myths and Symbols, dedicated to Mircea Eliade's 60th anniversary. Mircea Eliade tries to absolve himself in two letters addressed to Scholem, but he is not very convincing. Publicly, Mircea Eliade would not answer the accusations. Perhaps this silence also triggered a series of virulent attacks against him, which would continue even posthumously, intensified by inaccurate information or falsified declarations.
We cannot deny that Mircea Eliade had been allured, for a brief period of time, by the orthodoxy and nationality promoted by the movement led by Corneliu Zelea Codreanu, but we must take into account the fact that the young Mircea Eliade was attracted by the mysticism of this movement and did not necessarily assimilate it to an organization that pursued political ascension itself; in the years 1937-1938, the historical evolution of this movement born - in the opinion of Mircea Eliade - from the belief in the victory of the Christian spirit could not be foreseen. The scholar will regret this error of his youth for the rest of his life; in a fragment from his diary, Mircea Eliade noted with bitterness how much he had to lose because of his launching into an experience that had appeared mystical and moral and that had ended in politics.

Keywords: political past, controversy, exile, accusations, terror of history.

Perioada americană. Refuzul lui Mircea Eliade de a legitima regimul comunist din România

În septembrie 1956, Mircea Eliade, recăsătorit cu Christinel Cottescu, se îndreaptă către Statele Unite. M. Eliade acceptase invitaţia de a ţine prelegerile Heskell la Divinity School din Chicago şi de a rămâne, în calitate de visiting professor de istorie a religiilor. Nu şi-a imaginat însă că se va stabili definitiv la Chicago.

Urmează o perioadă chinuitoare din cauza imposibilităţii de a comunica cu familia, cu prietenii din ţară. Începând cu 1964, situaţia politică din România avea să sufere unele modificări, care îl vor determina pe M. Eliade să îşi reevalueze statutul de exilat.

Majoritatea deţinuţilor politici fuseseră eliberaţi, limba rusă nu mai era obligatorie în şcoală, iar instituţiile „de cultură" ruseşti erau închise.

Nicolae Ceauşescu, numit secretar general al P.C.R. în 1965, continua procesul de aşa-zisă liberalizare şi ducea o politică de independenţă faţă de U.R.S.S., devenind un personaj popular al anilor 1960.

Din 1965, Mircea Eliade nu mai este considerat duşman al poporului, dispărând şi nota din rapoartele poliţiei privitoare la arestarea sa imediată în caz de identificare.

N. Ceauşescu începe o politică nouă care viza readucerea în ţară a emigranţilor valoroşi în numele mândriei naţionale redobândite după ani de ocupaţie sovietică.

În aceste condiţii, M. Eliade trebuie „reabilitat" cât mai curând. Sub pretextul aniversării a 60 de ani, presa românească îi dedică o serie de articole apreciative, ba chiar

elogioase. Este republicat romanul Maitreyi şi un volum de nuvele scrise înainte de război. Textele publicate sunt totuşi selectate riguros pentru a nu contraveni intereselor de stat.

La fel se întâmpla şi cu alţi scriitori interbelici, care au fost la rândul lor republicaţi, dar şi aceştia în anumite limite.

Redescoperirea lui Mircea Eliade ca figură emblematică a peisajului intelectual românesc este dublată şi de faima dobândită de acesta în Occident.

M. Eliade ocupa un loc în galeria valorilor naţionale în timpul lui N. Ceauşescu, chiar dacă opera nu îi este editată sau tradusă în întregime. Comuniştii urmăreau să se folosească de valoarea incontestabilă a celui mai celebru reprezentant al emigraţiei intelectuale româneşti. Dar, promovarea imaginii lui M. Eliade era făcută cu speranţa unei reveniri în ţară a acestuia.

A urmat o serie întreagă de emisari ai regimului comunist care au încercat să îl convingă pe M. Eliade să revină în ţară, măcar pentru o vizită. Dintre aceştia îi amintim pe Ion Barbu, care îl asigura de o primire de neuitat din partea Uniunii Scriitorilor, sau pe Constantin Noica, acesta propunându-i conducerea unui institut de studii orientale la Bucureşti. La început, M. Eliade nu refuză ferm, cu atât mai mult cu cât îl atrăgea receptivitatea publicului românesc faţă de opera sa literară. Mulţi dintre prietenii şi apropiaţii săi credeau că va ceda insistenţelor venite din România. Totuşi, repulsia faţă de dictatorul român şi aversiunea faţă de regimul comunist îl va împiedica să revină în ţară.

Umbrele trecutului

Trecutul legionar nu îl ocoleşte pe M. Eliade nici în Statele Unite.

Mircea Eliade, deşi îşi diminuase treptat activitatea politică începând cu anii 1950, păstrează legătura cu foştii membri ai Gărzii de Fier din America şi Europa. Aceste relaţii au însă doar un caracter personal şi, pe de altă parte, nu puteau fi evitate complet într-un mediu în care politica şi cultura mergeau mână în mână, iar alternativa ar fi fost neimplicarea totală. Nu aceste relaţii sunt însă cele care îl vor compromite pe M. Eliade.

Mircea Eliade evită legăturile care îi par compromiţătoare; nu colaborează cu reviste patronate de foşti legionari de frunte ca cea condusă de episcopul Trifa, fost „comandant" legionar. Susţinerea proiectului generalului Rădescu îl determină să se distanţeze de militantismul politic. Articolele pe care le trimite diferitelor publicaţii nu au tentă politică, M. Eliade alegând texte literare, părţi din memorii, sau eseuri asupra culturii române.

Această neimplicare în politică îi va aduce reproşuri din parte lui Pamfil Şeicaru, aflat acum în Spania, care îl numeşte „strateg al tuturor prudenţelor, folosind o falsă aiureală de om care, prin îndelunga frecventare a bibliotecii, pierde contactul cu realităţile cotidiene, caută să se strecoare şi să evite orice atitudine fermă"[1] legată de politică.

În Statele Unite, M. Eliade îşi creează o imagine liberală şi cosmopolită. După război, atitudinea lui M. Eliade faţă de evrei este complet lipsită de antisemitism. M. Eliade colaborează şi sprijină, în Statele Unite, mai mulţi intelectuali de origine evreiască, iar nici unul dintre aceştia nu a depistat vreodată urme de antisemitism în comportamentul său.

Mircea Eliade îl ajută pe orientalistul român de origine evreiască Anton Zigmund Cerbu să înceapă o carieră în Statele Unite, iar apoi să obţină numirea ca profesor asociat la Universitatea din Columbia. Sanscritista Wendy Doniger, dar şi Bruce Lincoln, un fost student strălucit al lui M. Eliade, devenit mai apoi secretarul său, îşi amintesc de prietenia şi amabilitatea arătate de M. Eliade care ştia că sunt amândoi de origine evreiască. Jonathan Smith, prietenul şi colaboratorul său de la revista History of Religions, era de asemenea

[1] Pamfil Şeicaru, *Scrieri*, vol I, Ed. Victor Frunză, Bucureşti, f. a., p. 158, apud Florin Ţurcanu, *Mircea Eliade: prizonierul istoriei*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2007, p. 602.

evreu, iar Douglas Allen, care a redactat prima mare bibliografie a operei lui Mircea Eliade, afirmă că originea sa evreiască nu a afectat cu nimic colaborarea lor.

Sosirea în America, precum şi schimbarea atitudinii sale faţă de antisemitism, nu vor duce la uitarea trecutului legionar al lui Mircea Eliade.

În 1969, este publicată o culegere de studii, intitulată Mituri şi simboluri, consacrată aniversării a şaizeci de ani împliniţi de Mircea Eliade cu doi ani înainte. Culegerea cuprindea treizeci de studii scrise de oameni din douăsprezece ţări, printre care şi evreul Gershon Scholem, un reputat istoric al iudaismului.

Doi ani mai târziu, într-o revistă de istorie a evreilor, Toladot, apare un articol care denunţa trecutul legionar al lui M. Eliade, considerând, în acelaşi timp, că G. Scholem a comis o gravă greşeală atunci când a scris articolul elogios din Mituri şi simboluri. Articolul este însoţit de fragmente din jurnalul lui M. Sebastian din perioada 1935-1945. Autorul articolului, Theodor Lavi, îl acuză pe M. Eliade că ar fi făcut propagandă fascismului românesc, în calitatea sa de lider spiritual al „tinerei generaţii". Reacţiile în urma publicării articolului nu au întârziat să apară. Norman Manea evidenţiază incongruenţa dintre M. Eliade cunoscut de el în exil şi cel din articol. G. Scholem îi atrage atenţia lui Th. Lavi asupra eventualelor inadvertenţe dintre realitate şi „purele speculaţii" din articol, conform cărora Mircea Eliade ar fi fost la curent cu discuţiile referitoare la deportarea evreilor români către lagărele din Germania în 1942.

Desigur, este foarte puţin probabil ca M. Eliade să fi avut acces la astfel de informaţii, având în vedere rangul său în diplomaţia românească. Scholem era însă îndreptăţit să îi ceară explicaţii lui M. Eliade privitoare la acuzaţiile din articolul lui Th. Lavi. Scholem îi adresează o scrisoare în care îi cere lui Mircea Eliade să mărturisească adevărul.

Răspunsul lui M. Eliade este unul alambicat, un amestec de adevăr şi ficţiune prin care doreşte să-şi convingă corespondentul că acuzele din articolul lui Th. Lavi se datorau unei neînţelegeri. Pornind de la informaţiile greşite din articol, potrivit cărora fusese diplomat şi la Madrid, M. Eliade se prezintă drept un susţinător al lui Carol al II-lea, şi al generalului Antonescu. Pune catalogarea sa drept legionar pe seama admiraţiei sale pentru N. Ionescu, iar încarcerarea de la Miercurea Ciuc o consideră drept o greşeală regretată ulterior de autorităţi. Negăsind nici o explicaţie cu privire la articolele sale favorabile Gărzii de Fier, M. Eliade se mulţumeşte să le nege existenţa.

Neprimind niciun răspuns la această scrisoare ambiguă şi neconvingătoare, Mircea Eliade îi trimite lui Scholem o a doua scrisoare în care precizează că nu a fost niciodată antisemit. Răspunsul lui Scholem va veni în cele din urmă, stânjenit oarecum în privinţa explicaţiei lui M. Eliade, pe care recunoaşte că nu a prea înţeles-o.

Dacă articolul din Toladot nu a provocat, pe moment, un scandal în jurul trecutului lui Mircea Eliade, a fost, totuşi, suficient pentru a declanşa zvonuri, insinuări şi bănuieli pe parcursul anilor următori.

Începând cu anul 1979, Mircea Eliade va fi propus, în câteva rânduri, drept candidat la obţinerea Premiului Nobel. Dintre iniţiatorii acestui demers îi amintim pe Gheorghe Bulgăr şi Paul Goma.

Dacă la început Mircea Eliade este optimist, în 1984, într-o scrisoare adresată lui Paul Goma îşi arată convingerea că nu va obţine distincţia din pricina unor motive pe care i le va dezvălui personal.

Motivele erau reprezentate – în opinia lui M. Eliade – de publicarea de către colegii italieni Furio Jesi, Alfonso di Nola, Ambrogio Donini a unor texte care readuceau în discuţie trecutul său legionar.

În eseul Cultură de dreapta, F. Jesi reproducea un fragment antisemit dintr-un articol al lui M. Eliade redat în jurnalul lui M.Sebastian, punându-şi în acelaşi timp întrebări referitoare la legătura dintre opţiunile politice ale lui M. Eliade şi opera sa. Alfonso di Nola

readucea în discuţie acuzaţiile formulate în revista Toladot, iar A. Donini îl numea antisemit într-o Enciclopedie a religiilor publicată la Milano.

M. Eliade preferă, ca de obicei, să ignore aceste acuze. „Poate că – e de părere Virgil Nemoianu – în această perioadă, în ultimii ani ai vieţii, Eliade a greşit nereacţionând franc şi deschis, printr-o mai amănunţită descriere a vederilor, poziţiilor şi acţiunilor sale din anii '30, o prezentare a propriei sale versiuni. Tocmai tăcerea era cea care alimenta exagerările şi zvonurile"[2].

Dacă M. Eliade refuză să se apere, în sprijinul său va veni monografia Mircea Eliade, scrisă de tânărul său admirator Ioan Petru Culianu. În lucrarea sa, acesta respinge orice legătură între M. Eliade şi Garda de Fier. Ulterior, I.P. Culianu îi va cere lui M. Eliade unele lămuriri privitoare la mişcarea legionară.

Răspunsul lui M. Eliade este edificator în privinţa tăcerii pe care o adoptase ca reacţie la acuzaţiile de fascism şi antisemitism: „Trebuie să recunosc: referinţa la C[orneliu] Z[elea] C[odreanu] nu mă încântă, pentru că poate da loc la «confuzii». [...] Nu cred că se poate scrie o istorie obiectivă a mişcării legionare şi nici un portret al lui C[orneliu] Z[elea] C[odreanu]. Documentele la îndemână sunt insuficiente. În plus, o atitudine «obiectivă» [îi] poate fi fatală autorului. Astăzi nu sunt acceptate decât apologiile (pentru un număr infim de fanatici, de toate naţiile) sau execuţiile (pentru majoritatea cititorilor europeni sau americani). După Buchenwald şi Auschwitz, chiar oamenii cinstiţi nu-şi mai pot îngădui să fie «obiectivi»..."[3], iar mai apoi va detalia „După cum ştii, nu mi-am dat niciodată osteneala să răspund criticilor şi calomniilor... . Pentru simplul motiv că înţeleg prea bine că, deocamdată, nu se poate face nimic. Şi nu am dreptul să mă supăr: după cele şase milioane de evrei incineraţi, nu pot cere unui autor evreu să fie «obiectiv»; traumatismul crematoriilor este încă prea virulent ca să nu se lase convins de orice «informaţie»"[4], adăugând că „Eu n-am fost nici antisemit, nici pronazist"[5].

M. Eliade alesese să nu se apere din cauză că era conştient de imposibilitatea de a fi „judecat" în mod obiectiv. Exagerat de precaut, Mircea Eliade se va opune publicării în Franţa sau America a monografiei scrise de I.P. Culianu, pentru a nu stârni eventuale bănuieli. În schimb, publică un jurnal din care omite orice referiri la trecutul său politic. Deşi acest jurnal va fi întâmpinat cu suspiciuni din partea colegilor italieni, M. Eliade nici nu renunţă la publicarea lui, nici nu face adăugirile solicitate.

Volumul intitulat Promisiunile echinocţiului va stârni o reacţie surprinzătoare din partea unui fost student al său, Seymour Cain, cu care se afla în relaţii bune. Acesta îl acuza de omiterea voită a aspectelor politice din jurnal şi îi cerea să aducă explicaţii în volumul următor al memoriilor.

Răspunsul va veni în volumul publicat postum, Recoltele solstiţiului. C.Z. Codreanu este prezentat ca un personaj mai degrabă tragic, iar Garda de Fier ca o mişcare spirituală, care a devenit criminală doar începând cu anul 1940. Mircea Eliade poate fi considerat – notează Liviu Bordaș – „simpatizant pentru câțiva ani, în vremuri de criză internațională și de anxietate națională, al unei mișcări politice radicale de dreapta, întemeiată pe românism și ortodoxie, de care s-a detașat mai apoi"6. Descrierea aproape pitorească pe care M. Eliade o face Legiunii reprezintă şi o modalitate de justificare a unei eventuale apropieri a autorului de

[2] Virgil Nemoianu, *Mircea Eliade între Chicago şi Bucureşti*, în *Întâlniri cu Mircea Eliade*, volum coordonat de Mihaela Gligor şi Mac Linscott Ricketts, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2007, p. 179.
[3] Ioan Petru Culianu, *Dialoguri întrerupte. Corespondenţă Mircea Eliade-Ioan Petru Culianu*, Ed. Polirom, Iaşi, 2004, pp. 125-126.
[4] *Ibidem*, p. 229.
[5] *Ibidem*, p. 132.
[6] Liviu Bordaș, *Interviurile lui Mircea Eliade. Contribuții documentare (I)*, în *Revista de istorie și teorie literară*, Anul XIV (serie nouă), Nr. 1-4, ianuarie-decembrie 2020, p. 53.

această mişcare, apropiere care este pusă pe seama fidelităţii acestuia faţă de N. Ionescu, în jurnal neexistând nici o referire la aderarea lui la Garda de Fier. Tocmai loialitatea lui M. Eliade faţă de maestrul său, care a dus la asocierea sa cu Garda de Fier, este şi cea care a determinat întregul curs al existenţei sale.

Dezaprobăm articolele legionare, însă, în interpretarea lor trebuie să ţinem seama de faptul că tânărul Mircea Eliade a fost atras de misticismul acestei mişcări şi nu a asimilat-o unei organizaţii care urmărea ascensiunea politică propriu-zisă; în anii 1937-1938, nu se putea prevedea evoluţia istorică a acestei mişcări născute – în opinia lui Mircea Eliade – din credinţa în biruinţa spiritului creştin. Savantul va regreta întreaga viaţă această rătăcire din tinereţea sa; într-o însemnare din jurnal, Mircea Eliade constată cu amărăciune cât a avut de pierdut din cauza lansării într-o experienţă care se arăta mistică şi morală şi care a terminat în politică.

Dacă nu s-ar fi temut de represaliile politice din ţară şi nu ar fi ajuns în străinătate, poate că nu ar fi reuşit să îşi pună în valoare posibilităţile intelectuale în felul în care a făcut-o. Aşa cum „un evreu captiv în cetatea Babilonului suferea enorm, dar această suferinţă pentru el avea un sens”[7], şi M. Eliade reuşeşte prin întreaga sa existenţă să depăşească ceea ce a numit „teroarea istoriei”, întrucât evenimentele pe care le-a trăit îşi găsesc justificarea în ceea ce a creat.

BIBLIOGRAPHY

Bordaș, Liviu, Interviurile lui Mircea Eliade. Contribuții documentare (I), în Revista de istorie și teorie literară, Anul XIV (serie nouă), Nr. 1-4, ianuarie-decembrie 2020, pp. 31-55.

Culianu, Ioan, Petru, *Dialoguri întrerupte. Corespondenţă Mircea Eliade – Ioan Petru Culianu*, Ed. Polirom, Iaşi, 2004.

Idem, Studii româneşti, vol. I, Ed. Nemira, Bucureşti, 2000.

Eliade, Mircea, *Convorbiri cu Claude-Henri Rocquet, Încercarea labirintului*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2007.

Idem, Memorii : (1907-1960). Vol. 1, [Promisiunile echinocţiului : (1907-1937)], Humanitas, Bucureşti, 1991.

Idem, Memorii. Recoltele Solstițiului: 1937-1960, Humanitas, Bucureşti, 1991.

Gligor, Mihaela, Rickets, Mac Linscott, (coord.), *Întâlniri cu Mircea Eliade*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2007.

Handoca, Mircea, *Pro Mircea Eliade,* Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2000.

Idem, *Mircea Eliade: un uriaş peste timp*, Ed. Orizonturi, Bucureşti, 2008.

Idem, *Viaţa lui Mircea Eliade*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2000.

Ţurcanu, Florin, *Mircea Eliade: prizonierul istoriei*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2007.

[7] Mircea Eliade, *Convorbiri cu Claude-Henri Rocquet*, *op. cit.*, p. 125.

METHODS AND PROCEDURES USED IN THE TEACHING-LEARNING OF THE ADJECTIVE IN THE PRIMARY EDUCATION

Ruxandra-Viorela Stan
Lecturer, PhD, National University of Science and Technology Politehnica Bucharest, Piteşti University Center

Abstract: An essential condition of teaching-learning the grammar of the Romanian language is the continuous activation of the students' power of abstraction, of their possibilities to work with notions and linguistic categories. The study of grammar must develop the ability to know, to activate thinking through judgments-reasonings for a logical and correct expression in the two forms of manifestation: oral and written.

Keywords: didactics, adjective, methods, procedures, primary education

O strategie didactică este eficientă atunci când, transmiţând o cantitate de informaţie, reuşeşte să-i antreneze pe elevi în asimilarea ei activă şi creatoare. Strategia didactică nu înseamnă doar o tehnică de lucru, ci reprezintă expresia personalităţii cadrului didactic şi devine o caracteristică a stilului său de predare.

Metoda reprezintă „un mod de a proceda care tinde să plaseze elevul într-o situaţie de învăţare, mai mult sau mai puţin dirijată"(Cerghit I., 2006, p.51). Sub raportul structurării, metoda este un ansamblu organizat de operaţii, de procedee, fiecărei operații îi corespunde un procedeu.

Metodologia didactică cuprinde sistemul metodelor utilizate în procesul de învăţământ, precum şi teoria care stă la baza acestuia, luând în considerare: natura, funcţiile, clasificarea metodelor de învăţământ, precum şi caracterizarea, descrierea lor, cu precizarea cerinţelor de utilizare

Metodele de învăţământ sunt un element de bază al strategiilor didactice, strâns legate de mijloacele de învăţământ şi de modalităţile de grupare a elevilor. De aceea, opţiunea pentru o anumită strategie didactică condiţionează utilizarea unor metode de învăţământ specifice. Totodată, metodele de învăţământ fac parte din condiţiile externe ale învăţării, care determină eficienţa acesteia. De aici decurge importanţa alegerii judicioase a metodelor adecvate fiecărei activităţi didactice.

Clasificarea metodelor de învăţământ se poate realiza în funcţie de diferite criterii:

I. după criteriul istoric:

- metode clasice (tradiţionale), cu un lung istoric în instituţia şcolară şi care pot fi păstrate cu condiţia reconsiderării şi adaptării lor la exigenţele învăţământului modern: expunerea, conversaţia, exerciţiul etc.;
- metode moderne, determinate de progresele înregistrate în ştiinţă şi tehnică, unele dintre acestea de exemplu, se apropie de metodele de cercetare ştiinţifică, punându-l pe elev în situaţia de a dobândi cunoştinţele printr-un efort propriu de investigaţie experimentală; altele valorifică tehnica de vârf (simulatoarele, calculatorul): studiul de caz, metoda proiectelor, problematizarea, brain-storming-ul, modelarea etc.;

II. după funcţia didactică prioritară pe care o îndeplinesc:

- metode *de predare-învăţare propriu-zise*, dintre care se disting: a) metodele *de transmitere şi dobândire a cunoştinţelor*: expunerea, problematizarea,

lectura etc.; metodele *care au drept scop formarea priceperilor şi deprinderilor*: exerciţiul, lucrările practice etc.;

- metode *de evaluare a rezultatelor învățării și a proceselor care le explică.*

III. după modul de organizare a activităţii elevilor *:* metode *frontale,* cu întreaga clasă (expunerea, demonstraţia); metode *de activitate individuală,* pentru fiecare elev în parte (lectura); metode *de activitate în grup,* de nivel sau omogene și pe grupe eterogene (studiul de caz, jocul cu roluri); metode *combinate,* care se pretează mai multor modalităţi de organizare a activităţii (experimentul);

IV. după tipul de strategie didactică în care sunt integrate: *algoritmice*, bazate pe secvențe operaționale, stabile, construite dinainte (exerciţiul, demonstraţia); *euristice,* bazate pe descoperire proprie și rezolvare de probleme (problematizarea);

V. după gradul de angajare a elevilor la lecţie: 1. metode *expozitive* sau *pasive*, centrate pe memoria reproductivă și pe ascultarea pasivă; 2. metode *active*, care suscită activitatea de explorare personală a realității.

VI. după sursa cunoaşterii (care poate fi experienţa social-istorică a omenirii, explorarea directă sau indirectă a realităţii sau activitatea personală), la care se adaugă un subcriteriu: suportul informaţiei (cuvânt, imagine, acţiune etc), prof. Cerghit propune o altă clasificare şi anume:

1. metode *de comunicare orală*: expozitive, interogative (conversative sau dialogate); discuţiile şi dezbaterile; problematizarea;

2. metode *de comunicare bazate pe limbajul intern* (reflecţia personală);

3. metode *de comunicare scrisă* (tehnica lecturii);

4. metode *de explorare a realităţii*: a) metode de explorare nemijlocită (directă) a realităţii: observarea sistematică şi independentă; experimentul; învăţarea prin cercetarea documentelor şi vestigiilor istorice; b) metode *de explorare mijlocită* (indirectă) a realităţii: metode demonstrative; metode de modelare;

5. metode *bazate pe acţiune* (operaţionale sau practice): a) metode bazate pe acţiune reală / autentică): exerciţul; studiul de caz; proiectul sau tema de cercetare; lucrările practice; b) metode de simulare (bazate pe acţiune fictivă): metoda jocurilor: metoda dramatizărilor; învăţarea pe simulatoare. Relaţia dintre metodele şi procedeele didactice – principiile de învăţământ – tipul lecţiei reprezintă axa centrală a proiectării şi realizării cu succes a conţinuturilor învăţării în procesul de predare-învăţare a limbii române.

Metode tradiționale folosite în predarea învățarea gramaticii

Expunerea constă" în prezentarea verbală monologată a unui volum de informaţie, de către educator către educaţi, în concordanţă cu prevederile programei şi cu cerinţele didactice ale comunicării"(Cucos, C., 1998, p.146). Presupune prezentarea orală de către educator a unei teme în structuri bine închegate, caracterizate prin logică, densitate, pregnantă şi fluenţa. Este o cale simplă, directă şi rapidă de transmitere a informaţiilor, prezentându-se astfel teorii, legi, idei necunoscute, care nu ar putea fi cunoscute de către elevi pe baza experienţei lor intelectuale.

Forme ale expunerii: (Tudor, L.S., 2006, p.123)

- *expunerea - prelegere* (este o formă de expunere tradiţională, care constă în prezentarea sub formă de monolog a conţinutului ştiinţific de către profesor, elevii nefiind antrenaţi în această acţiune);

- *expunerea - dialogată* (este o formă de interacţiune între prelegerea profesorului şi intervenţiile conversative ale elevilor, in vederea explicităţii conţinuturilor transmise);

- *expunerea - dezbatere* (este o formă de interacţiune între prelegerea profesorului, care expune elementele esenţiale ale conţinutul ştiinţific şi continuarea activităţii prin dezbaterea realizată de elevi şi profesor pentru clarificarea teoriilor prezentate);

- *expunerea cu ilustraţii şi aplicaţii,* este o formă de expunere care îmbină mesajul transmis oral de către profesor cu demonstraţii intuitive (desen, experiment);

- *expunerea cu oponent* (expunerea dobândeşte o formă dramatizată, fiind realizată de către două persoane, cadrul didactic şi un *oponent* - poate fi un alt cadru didactic sau un elev, care are rolul de a pune întrebări, a formula observaţii, a cere lămuriri, simulând astfel un dialog cu profesorul);

- *expunerea* realizată în sistemul *team — teaching* (expunerea se realizează interpelat, după un plan presatabilit, de către o echipă de profesori).

Conversația

Conversaţia este metoda de învăţământ care constă din valorificarea didactică a întrebărilor şi răspunsurilor. Este o metodă verbală, activă în conţinutul ei preponderent didactic. Convorbirea sau dialogul care se desfăşoară între profesori şi elevi dirijează şi stimulează activitatea de învăţare a acestora. Se bazează, deci, pe întrebări şi răspunsuri ce se întrepătrund pe cele două axe – pe verticală, între invatator şi elevi, - pe orizontală, între elevii înşişi. denumită şi *convorbire, discuţie, dialog didactic, metoda interogativă,* este metoda care constă în dialogul didactic între educator şi elevi, în care educatorul formulează succesiv întrebări pentru a stimula elevii să-şi însuşească cunoştinţele noi sau să fixeze, sistematizeze şi evalueze cunoştinţele pe care le au.

Conversaţia didactică îmbracă două forme principale prevăzute de pedagogie: euristică şi catehetică.

Conversaţia euristică (socratică) constă în a-l conduce pe interlocutor prin întrebări anume formulate la descoperirea adevărului pe care-l urmăreşte cel care conduce conversaţia. Folosirea acestei metode este recomandată în lecţiile de învăţare de noi cunoştinţe, în lecţiile în care sarcina didactică principală este cea a studiului individual – lecţii de formare a unor priceperi şi deprinderi, în lecţiile de recapitulare şi sisteamtizare când elevii posedă deja anumite conţinuturi, urmând numai să le generalizeze prin exerciţii gramaticale.

Conversaţia catehetică (examinatoare) are ca funcţie principală constatarea nivelului la care se află cunoştinţele elevului la un moment dat, iar fiecare întrebare împreună cu răspunsul său alcătuiesc un microunivers de sine-stătător în raport cu celelalte întrebări şi răspunsuri.

Explicația gramaticală ca formă demonstrativă a expunerii

Explicaţia ca metodă didactică urmăreşte lămurirea şi clarificarea unor noţiuni, principii, legi prin relevarea notelor esenţiale, a legăturilor cauzale dintre obiecte şi fenomene, prin surprinderea genezei şi devenirii lor. Solicită într-un grad ridicat operaţiile gândirii, apelează la diferite procedee: inductiv, deductiv, al comparaţiei şi analogiei, al analizei cauzale etc.

Întrucât expunerea nu poate fi folosită în procesul de predare-învăţare a noţiunilor gramaticale, explicaţia gramaticală ca formă demonstrativă a expunerii implică participarea activă a elevilor la definirea noţiunilor, la stabilirea regulilor gramaticale, a legăturilor cauzale între fenomenele limbii, sub îndrumarea profesorului în desfăşurarea proceselor de gândire necesare.

Explicaţia gramaticală pentru limba română are un puternic caracter euristic, cu aspecte strict logice şi controlabile în orice moment al lecţiei, cu o anumită particularitate: desfăşoară raţionamente, fiind astfel o formă demonstrativă a expunerii.

Explicaţia gramaticală este permanent însoţită de întrebări adresate clasei, prin conversaţie euristică, pentru ca elevii să urmărească logica şi gradarea faptelor de limbă expuse, să răspundă folosind cunoştinţele căpătate iar, uneori, extrăgând singuri regula sau concluziile care se impun. Ea poate fi însoţită de mijloace conexe – tabele, liste, aspecte grafice, în genere, material intuitiv – care vor conduce raţionamentul elevilor spre înţelegerea noţiunii de gramatică sau de ortografie ce urmează să fie definită şi însuşită.

Explicaţia gramaticală poate fi îmbinată cu demonstraţia logică în special în predarea unor noţiuni gramaticale cu un grad ridicat de dificultate – cazuri, moduri, diateze, coordonare, subordonare etc. Printr-o stăpânire deplină a conversaţiei se elimină posibilitatea înţelegerii incomplete sau greşite a unor noţiuni sau pot fi eliminate unele greşeli de ortografie.

Conversația și explicația sunt folosite la toate tipurile de lecții, mai ales la lecțiile de dobândire de noi cunoștințe. De exemplu, la lecția *Adjectivul,* se prezintă elevilor imagini cu un măr, un câine, o carte, un fluture, un soare, un trandafir iar aceștia sunt rugați să găsească însușiri pentru acestea. Se observă ca descrierea obiectelor prezentate o facem prin cuvinte care reprezintă însușiri ale substantivelor. Se folosesc apoi în efectuarea exercițiilor și în realizarea feed-backului, pe tot parcursul lecției.

Demonstrația didactică

Ca metodă de predare-învăţare, demonstraţia didactică se foloseşte în practica didactică tradiţională. Este o metodă în cadrul căreia mesajul de transmis către elev se cuprinde într-un obiect concret, o acţiune concretă sau substitutele lor. A demonstra înseamnă a arăta, a prezenta obiecte, procese, acţiuni, în vederea inducerii teoretice la elevi a unor proprietăţi, legităţi care constituie elemente fundamentale ale cunoaşterii. Demonstraţia didactică nu se identifică, de exemplu, cu demonstrarea deductivă, utilizată în ştiinţele exacte.

La baza demonstraţiei se află întotdeauna o sursă sau un model intuitiv. Demonstraţia didactică facilitează asimilarea cunoştinţelor printr-un şir de raţionamente logice, precum şi prelucrarea lor pornind de la o sursă intuitivă – demonstraţia figurativă, demonstraţia cu ajutorul desenului la tablă, demonstraţia cu ajutorul imaginilor audio-vizuale, demonstraţia prin exemple.

D**emonstrația** are un caracter ilustrativ conducând la reproducerea, oarecum pasivă a unor acțiuni sau la asimilarea unor cunoștințe pe baza unor surse intuitive".(Cucoș, C.,1996, p. 91). Ca și observația, demonstrația poate fi optimizată și în ciclul primar, chiar dacă practica a încetățenit o demonstrație clasică. Înțeleasă astfel, demonstrația este utilizată fie pentru confirmarea unor idei, fie pentru însușirea corectă a unor tehnici de lucru, de rezolvare, prin intuire a modelului oferit și uneori pentru verificare.

Prin această metodă se asigură percepția fenomenelor de limbă și însușirea conștientă a noțiunilor, folosindu-se un material intuitiv adecvat ce înlesnește trecerea la operațiile de abstractizare și de generalizare. "Demonstrația este o metodă de explorare a realității, fiind folosită din plin la toate disciplinele cu scopul de a convinge elevii asupra unor fenomene, idei, concepte." (Bloju, C.,L.,2013:127)

Prin specificul ei, datorită particularităților de vârstă, demonstrația realizează activizarea, prin afirmarea curiozității și a spiritului de observație, dar ar trebui sa nu fie utilizată prioritar numai în dobândirea de cunoștințe, ci și în verificare, pentru a da posibilitate elevului să argumenteze, mai ales pentru că elevul poate fi pus chiar sa repete demonstrația parțial sau total. Prin combinarea cu alte metode, în special cu conversația sau cu problematizarea, demonstrația poate deveni o metodă activă de predare – învățare.

Compunerea gramaticală este o metodă frecvent folosită în orele de limbă şi literatură română, în etapa constituirii sensului, a evaluării performanţelor, a asigurării retenţiei şi transferului de cunoştinţe. Elevii îndrăgesc această metodă pentru că le oferă

posibilitatea utilizării în mod creator a noţiunilor de limbă învăţate, iar profesorului îi indică nivelul de înţelegere a noţiunilor studiate de elevi, capacitatea acestora de a opera, în contexte variate, cu noţiunile nou învăţate. Elevilor li se pot cere compuneri gramaticale în care să descrie o persoană, să nareze întâmplări, să facă descrieri folosind cât mai multe adjective etc.

Învăţarea prin descoperire este o metodă euristică, de fapt, este învăţare prin re-descoperire, deoarece elevul descoperă, prin activitate independentă sau semiindependentă, adevăruri deja cunoscute. În funcţie de tipul de raţionament utilizat în (re)descoperire, deosebim: • (re)descoperire pe cale inductivă; • (re)descoperire pe cale deductivă; • (re)descoperire prin analogie. Înainte de utilizarea acestei metode, profesorul stabileşte care sunt noţiunile, faptele de limbă oferite elevului şi care sunt cele pe care le va descoperi singur sau cu o dirijare moderată. Metoda poate fi folosită mai ales în clasa a IV-a, când elevii deja posedă un „vocabular de specialitate" care să le permită vehicularea cu uşurinţă a unor noţiuni gramaticale, cum ar fi noţiunile de morfologie sau de sintaxă.

Analiza lingvistică este considerată de Constantin Parfene metoda principală de studiere a limbii în şcoală – „pe lângă faptul că înlesneşte considerabil cunoaşterea de către elevi a structurii limbii române, a legilor ei interne de organizare şi dezvoltare, ea le dezvăluie multiplele posibilităţi de exprimare ale limbii noastre, le cultivă propriile posibilităţi de exprimare, le dezvoltă spiritul de observaţie, puterea de generalizare, gândirea, formarea unor priceperi şi deprinderi." (Parfene, 1999, pag.28) Pentru realizarea analizei lingvistice, trebuie alese texte potrivite, atât din punctul de vedere al conţinutului, cât şi al expresiei, texte care să nu conţină situaţii discutabile, dificil de analizat în cazul claselor mici. Constantin Parfene identifică mai multe tipuri de analiză, în funcţie de nivelurile limbii:

a.analiza fonetică

– este utilizată încă din clasa I, se desfăşoară după următorul algoritm:

- extragerea dintr-un enunţ a unui anumit cuvânt;
- descompunerea cuvântului dat în elementele fonetice componente (silabe, vocale, semivocale, consoane);
- stabilirea ordinii sunetelor componente (la începutul, în interiorul, la sfârşitul cuvântului);
- stabilirea accentului;
- stabilirea modului în care se grupează sunetele (diftongi, triftongi, hiat);
- stabilirea grafemelor corespunzătoare fonemelor (litere simple, grupuri de litere)
- descoperirea valorilor expresive ale sunetelor vorbirii.

b.analiza lexicală

– se foloseşte în studiul vocabularului, dar şi la orele de literatură, când se discută şi se corectează lucrările elevilor. Procedeul folosit în acest caz este substituţia, adică înlocuirea unui cuvânt cu altul mai potrivit, în vederea formării unei exprimări clare, corecte, nuanţate şi expresive. Prin analiza lexicală putem să explicăm semnificaţia unor cuvinte necunoscute, să descoperim sensul propriu sau figurat al unor cuvinte date (fără a folosi terminologia de specialitate).

c.analiza morfologică

– constă în identificarea părţilor de vorbire (a claselor morfologice) şi a categoriilor morfologice specifice acestora, aşa cum sunt ele recomandate în programele şcolare. Astfel, elevul de clasa a III-a va identifica, de exemplu, substantivul, va putea indica felul şi numărul acestuia, adăugând la analiza morfologică, în clasa a IV-a, şi categoria genului. În clasele a III-a şi a IV-a, de obicei, analiza morfologică este însoţită de

identificarea funcţiei sintactice a cuvântului analizat – procedeu firesc în actul comunicării verbale, cuvântul nefiind, astfel, rupt de contextul în care apare.

d.analiza sintactică

– urmăreşte analiza structurii enunţurilor (propoziţii sau fraze). Este recomandabil să-i obişnuim pe elevi să înceapă analiza sintactică a propoziţiei cu identificarea predicatului, apoi a subiectului, trecând ulterior la identificarea părţilor secundare ale propoziţiei. Astfel, elevii descoperă despre cine sau despre ce se comunică ceva, ce se spune despre subiect, apoi descoperă amănunte despre locul, timpul, modul în care se desfăşoară acţiunea etc.

e. analiza ortografică

– urmăreşte scrierea corectă a faptelor de limbă, manifestate la diferite niveluri ale limbii; este o metodă complexă, în derularea căreia se interferează operaţii aparţinând celorlalte tipuri de analiză. Algoritmul analizei ortografice este următorul:

- identificarea ortogramelor;
- stabilirea componentelor gramaticale ale acestora;
- constatarea modului organizării silabice a componentelor faptelor în discuţie;
- precizarea marcării în scris a diverselor componente ale ortogramelor;
- stabilirea conformităţii pronunţiei elevilor cu normele pronunţiei literare;
- aplicarea normelor prin diverse exerciţii (Norel, 2010, p.88)

Metoda exercițiului

În cazul predării-învăţării limbii române, exerciţiul înseamnă o acţiune intelectuală, făcută sistematic şi repetat, în scopul dobândirii sau perfecţionării deprinderilor de a aplica corect normele limbii literare la propria exprimare a elevilor. Prin repetare conştientă şi activă se poate ajunge la un anumit grad de automatizare a diferitelor componente ale activităţilor didactice. Prin exerciţiu se formează deprinderi. „Exercițiul este o metodă bună de învățare care se bazează pe repetițiile activității intelectuale, intervenind după fiecare noțiune gramaticală acumulată”. (Molan, V., Peneș, Marcela, 1983, p.86). Are caracter algoritmic, deoarece presupune parcurgerea unor secvenţe riguroase ce se repeta întocmai (adică o serie de acţiuni care se reiau aproape identic), determinând astfel însuşirea unor comportamente actionale automatizate ale copiilor.

Metoda exerciţiului este comună multor discipline, dar conţinutul lor diferă, deoarece obiectivul urmărit la fiecare disciplină cere dobândirea unor deprinderi şi priceperi specifice. Prezenţa acestei metode se face simţită mai ales în lecţiile de recapitulare şi sistematizare a cunoştinţelor, de fixare a noţiunilor dobândite anterior

Exerciţiile de limbă se pot grupa după anumite criterii:

a. După modalitatea de efectuare: exerciţii orale şi exerciţii scrise.

b. După natura faptelor de limbă: exerciţii fonetice, lexicale, gramaticale (morfologice şi sintactice).

c. După obiectivul priceperilor şi deprinderilor urmărite: ortoepice, ortografice, de punctuaţie, stilistice.

d. După gradul de independenţă pe care-l pretinde rezolvarea lor: exerciţii de recunoaştere şi exerciţii cu caracter creator.

Munca cu manualul

Munca cu manualul şi alte cărţi este o metodă didactică în cadrul căreia învăţarea are ca sursă esenţială şi ca instrument de formare a elevului cartea şcolară sau alte surse similare, respectiv un ansamblu de acţiuni prin care se urmăreşte formarea priceperilor şi

deprinderilor necesare în vederea utilizării corecte şi eficiente a manualelor şi a altor cărţi ca surse de informare, precum: dicţionare, reviste, enciclopedii, antologii, opere beletristice, culegeri de texte etc., punându-se astfel bazele autoinstruirii şi educaţiei permanente.

Lucrul cu manualul înlocuieşte momentele de expunere a dascalului. Este o metodă

complexă deoarece selectează, combină şi dozează, în funcţie de temele tratate şi de obiectivele instructiv-educative-formative, diferite alte metode. Invatatorul are sarcina de a antrena elevii în efectuarea operaţiilor cognitive şi comportamentale în ordinea stabilită de programa şcolară şi în conformitate cu manualul.

În condiţiile actuale şi de perspectivă, când se lucrează după manualele moderne alternative, se impune folosirea lor obligatorie în lecţii, sub forma metodei lucrului cu manualul, metodă complexă, pentru ,,că selectează, combină şi dozează", (Cerghit, Ioan, 2006, p.98) în funcţie de temele tratate şi de obiectivele instructiv - educativ – formative , diferite alte metode prezentate anterior.

Modul de folosire a manualului în învăţare începe cu practica lecturii individuale, prin dirijare de către profesor, respectiv a lecturii explicative, a lecturii model, ajungându-se în final la practica lecturii independente, inclusiv a lecturii critice, active.

Metode activ-participative de predare-învăţare a adjectivului în învăţământul primar

Metodele interactive sunt acele metode care promovează învățarea interactivă; ele presupun intensificarea interacțiunilor și interrelațiilor în cadrul grupului de elevi, prin încurajarea schimburilor de idei, cunoștințe, experiențe, confruntarea de opinii și argumente în vederea construcției unor cunoștințe noi și rezolvării de probleme. (ibidem, p. 125)

Ele permit cadrului didactic să creeze situații de învățare centrate pe disponibilitatea elevilor de a coopera și colabora pentru a-și împărtăși reciproc idei, puncte de vedere, experiențe și pentru rezolvarea unor conflicte socio-cognitive. Specific metodelor interactive de grup este faptul că ele promovează interacţiunea dintre minţile participanţilor, dintre personalităţile lor, ducând la o învăţare mai activă şi cu rezultate evidente.

Învățarea prin descoperire

Învăţarea prin descoperire constă în crearea condiţiilor de reactualizare a experienţei şi a capacităţilor individuale, în vederea desluşirii unor noi situaţii-problemă. Învăţarea prin descoperire reprezintă o categorie logică opusă celei de învăţare prin receptare, metodă didactică ce se referă la o situaţie în care materialul de învăţat nu este prezentat într-o formă finală celui ce învaţă, ci reclamă o anumită activitate mentală, anterioară încorporării rezultatului final în structura cognitivă.

Premisa esenţială a metodei constă în delimitarea a ceea ce este util şi oportun să fie oferit elevului şi ce este necesar să fie lăsat acestuia să descopere din proprie iniţiativă. Elevul redesoperă cunoştinţe vechi, iar profesorul trebuie să favorizeze menţinerea unei atitudini active, să-i dezvolte elevului forţele psihice şi calităţile acestora: percepţia, reprezentarea, memoria, gândirea, limbajul, interesele şi atitudinile.

Jocul didactic, ca metoda de predare și învățare, dozat cu pricepere în ansamblul strategiei educationale, asigură un caracter atrăgător, dinamism, varietate și bună dispoziție activității de învățare, fortifică energiile fizice și intelectuale ale elevilor. Situatia de joc convertită în situație de învățare presupune o dirijare din partea educatorului care va conștientiza elevii în privința obiectivelor activității, îi va ajuta să se organizeze și se va retrage o dată cu declanșarea acesteia, dacă nu poate să intre în joc sau i se pare ca nu este acceptat, și poate reveni în final, când va ajuta elevii să evalueze ce au învățat. Folosit cu măiestrie, jocul crează un cadru organizatoric, care favorizează dezvoltarea interesului

elevilor, a spiritului de investigare şi formarea deprinderilor de folosire spontană a cunoştinţelor dobândite.

Iată câteva jocuri didactice folosite pentru îmbogăţirea expresivităţii vorbirii, activizarea vocabularului şi stimularea creativităţii elevilor.

1. Găseşte cuvântul opus (clasa a III-a)

Se prezintă elevilor un disc mobil, confecţionat din carton, împărţit în opt părţi

egale, în care sunt scrise cuvinte ce pot avea antonime (tânăr, frumos, vesel, silitor, cald, mare, atent, rău,).

Un elev vine la catedră, învârte discul până ce aduce un cuvânt în dreptul săgeţii. Citeşte cuvântul cu voce tare, găseşte cuvântul cu sens opus şi formulează cu el o propoziţie. Exemplu, dacă în dreptul săgeţii a fost adus cuvântul ,,atent" răspunsul poate fi:

,, Costel este neatent la lecţii" sau ,, Maria este neatentă când trece strada".

Jocul se poate desfăşura individual sau pe grupe de elevi sub formă de concurs.

2. Cum se spune? (clasa a III-a)

Se distribuie fişe pe care sunt scrise următoarele propoziţii:

Era ……ca racul.
Se făcuse……ca varul.
Eşti ……ca plumbul.
Avea ochii …….ca cerul.

Se explică elevilor care este sarcina de lucru şi se completează prima propoziţie pentru exemplificare. Se anunţă timpul pe care îl au la dispoziţie, după care se adună fişele, se analizează cu clasa şi se acordă câte un punct pentru fiecare exemplu corect.

3. Concursul de ghicitori – este de asemenea o variantă a exerciţiilor pentru consolidarea cunoştinţelor care poate apărea sub forma unor jocuri instructive. Jocul constă în a spune sau a descoperi răspunsul la mai multe ghicitori care caracterizează obiectele prin cuvinte ce arată însuşiri.

1. *Şerveţel vărgat*
   Peste mare aruncat.
2. *Moale, albă şi pufoasă*
   Peste câmp e haină groasă.
3. *Înaltă, cu lungi picioare,*
   Pene negre pe-aripioare
   Peste broaşte e mai mare.
4. *Slabă şi subţire*
   Grei cercei mai ţine.
5. *Cureluşă verde*
   Prin iarbă se pierde.
6. *Mere roşii, mari şi creţe*
   Sunt proptite între beţe!

Sarcina jocului poate fi modificată: cine ştie mai multe versuri sau mai multe proverbe conţinând adjective.

Exemple: *Buturuga mică răstoarnă carul mare.*
Paza bună trece primejdia rea.
Vorba dulce mult aduc

Brainstormingul (asaltul de idei, metoda "evaluării amânate") este o variantă a discuţiei în grup, având ca obiectiv producerea de idei noi sau găsirea celei mai bune soluţii pentru o problemă de rezolvat, prin participarea tuturor membrilor grupului.(Loredana Sofia Tudor, 2006, p. 161-162)

În învăţământul primar, de regulă, se organizează frontal (cu toată grupa / clasa).

Realizarea lui presupune trei etape distincte delimitate în timp:

- etapa I presupune pregătirea şedinţei de brainstorming; în cadrul unei activităţi didactice, lecţii, această etapă coincide cu secvenţa de pregătire a activităţii;
- etapa II , în care sunt produse ideile în cadrul discuţiilor sau dezbaterilor.

- etapa III , care are loc la sfârşitul activităţii sau chiar peste 1-2 zile şi în care sunt evaluate ideile.

Condiţii de realizare:

Etapa I:

- selecţionarea participanţilor;
- asigurarea unui cadru adecvat, stimulativ (luminos, spaţios, pregătirea mobilierului, pregătirea aparaturii de înregistrare etc.);

Etapa II:

- comunicarea temei de dezbatere;
- comunicarea regulilor de desfăşurare a activităţii: se interzic aprecierile critice, ironizările, cenzurările, contrazicerile, obstrucţionările; se exprimă liber orice idee care-i trece elevului prin minte (pentru a stimula imaginaţia); trebuie ascultate cu atenţie toate ideile participanţilor; se încurajează asociaţiile originale de idei; se cere producerea unei cantităţi cât mai mari de idei; ideile vor fi notate / înregistrate încât să poată fi evaluate ulterior. Metoda este foarte eficientă dacă participanţii nu ştiu că ideile lor au fost înregistrate.
- etapa de incubaţie care permite emiterea unor alte idei noi, alte asociaţii de idei; această etapă poate dura 1-2 zile sau poate fi o secvenţă din lecţie în care se realizează alte situaţii de învăţare);

Etapa III:

- analiza ideilor, prelucrarea şi sistematizarea acestora;
- evaluarea ideilor şi stabilirea concluziilor.

Problematizarea

Problematizarea constă în punerea în faţa elevului a unor dificultăţi create în mod deliberat, în depăşirea cărora, prin efort propriu, elevul învaţă ceva nou. Profesorul nu comunică cunoştinţe gata elaborate, ci îi pune pe elevi în situaţia de căutare şi de descoperire. Mai puţin interesează întrebările, care pot lipsi, mai importantă este crearea situaţiilor problematice.

Problematizarea presupune trei momente succesive:

a. Un moment pregătitor sau declanşator care constă în prezentarea situaţiei-problemă, fie de profesorul care o creează în mod intenţionat, atrăgând atenţia elevilor asupra ei şi dând explicaţii pentru rezolvare, fie că elevii înşişi care creează situaţia-problemă, o rezolvă în mod independent sau sub supravegherea profesorului. Răspunsul la situaţia-problemă poate fi ales din două sau mai multe soluţii posibile, sau situaţia-problemă solicită un singur răspuns.

b. Un moment tensional exprimat prin intensitatea contradicţiilor dintre ceea ce se dă spre rezolvare şi cunoştinţele anterioare ale elevilor.

c. Un moment rezolutiv prin care se urmăreşte nu numai desprinderea soluţiei ci şi confirmarea ei prin întărire pozitivă sau negativă.

Algoritmizarea este o metoda ce se bazează pe folosirea algoritmilor în actul predarii. Algoritmii reprezintă un grupaj de scheme procedurale, o suită de operații standard, prin parcurgerea cărora se rezolvă o serie mai largă de probleme asemănătoare . În activitatea didactică se cere uneori (mai ales în fazele inițiale de învățare), formarea unor prototipuri de gândire și de acțiune, identificarea unor scheme rigide de rezolvare, care facilitează îndeplinirea unor sarcini mai complexe în activitatea ulterioară a elevilor. Algoritmizarea reprezinta o metodă care ține de dimensiunea “ mecanica “ a învățarii, știut fiind faptul că, în anumite situații, încorporarea de către elevi a unor reguli fixe, rigide (cum ar fi schemele de

comunicare) poate constitui o premisă a rezolvării operative și economicoase a unor sarcini didactice determinate.

Algoritmul este un element procedural funcțional, mai ales în executarea unor sarcini ce conțin componente automatizate de gândire sau de acțiune.

Exemple: algoritmul de învățare a unei părți de vorbire: adjectivul – numărul și genul, acordul adjectivului cu substantivul, gradele de comparație, schimbarea valorii gramaticale.

Metoda cadranelor

Metoda cadranelor este este metoda prin care se rezumă sau se sintetizează conţinutul unei lecţii. Urmăreşte implicarea elevilor în realizarea unei înţelegeri cât mai adecvate a unui conţinut informaţional. Se împarte spaţiul de lucru în patru cadrane şi în fiecare se propune câte o sarcină. Se poate aplica la multe lecții, ca de exemplu la lecția **„** *Adjectivul- text suport "Iarna" de Vasile Alecsandri* tipul lecției: mixtă, clasa a IV-a. Se poate lucra individual sau cu clasa împărţită pe grupe şi atunci fiecare grupă va primi o fişă. Cadrul didactic poate propune diferite cerinţe în cadrul metodei cadranelor pentru a realiza obiectivele propuse în lecţia respectivă.

După ce elevii citesc fragmentul din manual, efectuează exerciții cu însușirile substantivelor din text și consemnează partea teoretică, sunt solicitaţi să noteze răspunsurile pentru fiecare cadran în parte. Se rezolvă cadrane pentru fiecare strofă a poeziei.

Citiţi prima strofă a poeziei şi rezolvaţi cerinţele din cadran:

Treceţi la alt număr decât în text adjectivele din prima strofă	Alcătuiţi enunţuri cu sinonimele cuvintelor: troiene, ţară, zăpadă,văzduh
Desprindeţi ideea principală a strofei.	Ilustraţi printr-un desen prima strofă

Ciorchinele este o metodă interactivă de evaluare care stimulează găsirea conexiunilor dintre concepte cu grade diferite de generalitate. Are mai multe etape: mai întâi se scrie un cuvânt / temă (care urmează a fi cercetat) - nivelul I; apoi se notează toate cenceptele, ideile, sintagmele care au legătură cu tema respectivă, trăgându-se linii între acestea şi tema centrală - nivelul II. Pe măsură ce se scriu concepte noi, se trasează linii între toate ideile ce par a fi conectate - nivelul III. Activitatea se opreşte când se epuizează toate ideile; se completează astfel un ciorchine care evidențiază legături între concepte cu niveluri diferite de generalitate.

Ciorchinele se poate completa fie de la abstract la concret (de la nivelul I), fie de la concret la abstract.

Ciorchinele se poate folosi la o lecția "În lumea sunetelor şi a culorilor", la consolidare şi sistematizare a cunoştinţelor. Se afișează în fața clasei, pe o coală de flip-chart, un ciorchine care are în centru cuvântul „ MAMA"**.** Se va purta o discuţie despre semnificaţia zilei de 8 Martie, motivându-le copiilor de ce am ales acest substantiv. Elevii trebuie să completeze acest ciorchine cu cât mai multe adjective potrivite pentru acest substantiv.

Ştiu – vreau să ştiu – am învăţat ("Know - Want to Know - Learned") este metoda de învăţământ prin care se doreşte să-i facă pe elevi să înţeleagă că ştiu şi pot formula informaţii cu privire la o problematică, dar şi ceea ce ei şi-ar dori să înveţe despre acel element.

Metoda *Ştiu-Vreau să ştiu- Am* învăţat se pliază atât pe lucru individual, cât şi pe învăţarea prin cooperare, în grup şi are ca bază un tabel cu trei părţi „Ştiu" (" Know"), „Vreau să ştiu" ("Want to Know"), „Am învăţat" ("Learned").

Ştiu	Vreau să ştiu	Am învăţat
reactualizează cunoştinţele acumulate; prezintă informaţii pe care şcolarii le deţin sau cred că le deţin; se completează individual sau în grup;	introduce curiozităţi ale şcolarilor în legătură cu tema dată; prezintă ceea ce îşi doresc elevii să lămurească cu privire la temă	Se completează la finalul activităţii Prezintă achiziţiile elevilor în legătură cu subiectul lecţiei

Această metodă se poate aplica la clasa a IV-a, după ce se face actualizarea cunoştinţelor despre adjectiv.

1. se împarte clasa în 4 grupe și li se cere să facă o listă cu tot ceea ce știu despre tema dată-adjectivul;
2. în timp ce elevii lucrează se scrie pe tablă tabelul;
3. se adună informațiile celor 4 grupe și se completează prima rubrică;
4. elevii notează în rubrica a doua întrebările pe care le-au avut în legatură cu tema dată;
5. fiecare grupă a primit fișe de lucru cu ajurorul cărora au reușit să afle noi cunoștințe pentru a putea răspunde la întrebările de la *Vreau să știu*;
6. elevii citesc textele suport de pe fișele de lucru, realizează investigații și dobândesc noi cunoștințe;
7. notează noile idei în rubrica *Am învățat.*

Cubul este o metodă interactivă de grup folosită pentru explorarea unui subiect, situaţii, proces, fenomen din mai multe perspective. Sunt realizate următoarele strategii de învăţare: descrie, compară, analizează, asociază, aplică, argumentează.

Etape în realizarea metodei:

- anunţarea temei;
- elevii pregătesc anterior tema;
- clasa de elevi se împarte în șase grupe;
- se utilizează ca mijloc de învăţământ un cub (confecţionat); pe fiecare faţă a cubului este câte o sarcină de lucru (descrie, compară, analizează, asociază, aplică, argumentează sau altele);
- prin aruncarea zarului, fiecare grupă primeşte o sarcină pe care trebuie să o rezolve;
- liderii fiecărui grup prezintă rezultatele obţinute;
- analiza rezultatelor cu toată clasa de elevi şi stabilirea concluziilor.

BIBLIOGRAPHY

1. Bloju, C.L., *Metodica predării limbii şi literaturii române pentru învăţământul primar*, Editura Universitaria, 2013;
2. Cerghit, I., *Metode de învăţământ*, Editura Polirom, Iaşi, 2006;
3. Cucoş, C-tin, *Psihopedagogie pentru examenele de definitavare şi grade didactice*, Editura Polirom, 1998;
4. Molan, V., Peneș, M., *Metodica desfășurării orelor de compunere-expunere la ciclul primar*, EDP, 1983;

5. Norel, M, *Didactica limbii şi literaturii române pentru învățământul primar,* Ed. Grupul editorial Art, București, 2010
6. Pamfil, A., *Studii de didactica limbii române*, Casa cărții de știință, Cluj-Napoca, 2006;
7. Parfene, C., *Metodica studierii limbii şi literaturii române în şcoală*, Ed. Polirom, Iaşi, 1999;
8. Petricică, A., *Gramatica limbii române pentru examene*, Editura Craiova, 2020;
9. Păişi, M., Tudor, L., Stan, M., *A deveni și a fi educator. Bune pratici în învățământul primar și preșcolar*, UPIT, 2009;
10. Tudor, L., *Elemente de teoria instruirii*, editura Ars Libri, Costești, 2006;

THE BENEFITS OF DANCE UPON OUR BODY

Silvia-Sorina Zuiac, Roxana-Emanuela Ghitescu
Lecturer, PhD, UBB University Center of Reşiţa, Lecturer, PhD UBB University Center of Reşiţa

Abstract:Dance is, in a certain context, a transformation of the common expressive movement of the body into one aiming at high goals of a certain level of expressiveness.
From a physical point of view, dance is the result of an infinite number of movements such as: stretches, twists and turns, jumps used in exceptional combinations and performed in different pace and rhythms either individually, in couple or in group or according to some established execution techniques.

Dance may have various purposes such as:

- *Therapeutic*
- *Leisure*
- *Competitive*
- *Spectacular*
- *Professional*
- *Educative-Formative*

The advantages of practising dancing are:

- *You can exercise in a pleasant way*
- *You become relaxed and cheerful*
- *You can get rid of stress, depression and insomnia*
- *You can have a healthy heart and good blood circulation*
- *Good breathing*
- *Stronger and healthier bones*
- *Flexible joints*
- *A good physical shape and a better muscular tonus*
- *You lose weight and keep fit – you burn 200-400 calories in half an hour*

Keywords: dance, benefits, calories, body, movement.

1. INTRODUCTION

„Dance is, in a certain context, a transformation of the common expressive movement of the body into one aiming at high goals of a certain level of expressiveness.”(Năstase V. D., 2011)

Dance combines different forms of movement with ballet elements or even folk dance as we can see in Europe and with pantomime and symbolic dance in Asia. Dance is a means of non-verbal communication and interaction among people, taking different shapes according to the specific regions it represents. Dance is a good way to learn about those peoples’ typical lifestyle, traditions and imagination.

2. CONTENT

From a physical point of view, dance is the result of an infinite number of movements such as: stretches, twists and turns, jumps used in exceptional combinations and performed in different pace and rhythms either individually, in couple or in group or according to some established execution techniques.

Apart from offering joy and excitement, dance has also a psycho-social effect as it manages to bring together people who interact and feel alike.

„Regarding the movement activities, dance is a formative-educative activity useful in getting a good physical shape, movement abilities or other skills. It is also a good way to obtain pedagogic skills that can even succeed in a teaching career.

From an educational point of view, dance has an important role to strengthen our personality and facilitates the social relationship between people." (Năstase V. D., 2011)

Dance may have various purposes such as:

- Therapeutic
- Leisure
- Competitive
- Spectacular
- Professional
- Educative-formative

„The aim of practising dance is to keep fit, to be healthy both physically and psychically, to socialize and to increase strength and performance. It also aims at the bodily-kinaesthetic, physical, aesthetic and socio-cultural education, competitions, communication with the others and high performance fulfilment." (Năstase V. D., 2011)

Through dance we express feelings of joy, hope, sadness, a wide range of emotions. The experts claim that, while we are moving or dancing, the human body releases endorphins which are responsible for having a sense of well-being. Dance is the vital energy, it is the expressivity itself. It is useful to our human body and to our emotions. The word „dance" comes from Sanskrit and it means "tension". Indeed, there is a certain tension in our body which must be released. Dance therapy is like a "journey" that we take in order to discover ourselves. Thus, we are able "to explore" our own body, gestures and movements. It is a journey meant to discover one's personal dancing style, one's ability to express himself through dance. It aims not only to show who we are as individuals but also to reveal our strengths, weaknesses, fears and inner conflicts.

Being regarded as a therapeutical method that psychologists recommend in order to reduce stress, dance can change your opinion regarding physical practice and yourself because it can sensibly modify your tonus.

The advantages of practising dancing are:

- You can exercise in a pleasant way
- You become relaxed and cheerful
- You can get rid of stress, depression and insomnia
- You can have a healthy heart and good blood circulation
- Good breathing
- Stronger and healthier bones
- Flexible joints
- A good physical shape and a better muscular tonus
- You lose weight and keep fit – you burn 200-400 calories in half an hour

2.1. The benefits of some of the dance styles

- *Rock'n 'roll* – (the "anti- cellulite" rhythm)

It is the dance style that everybody enjoys practising and it fits perfectly any kind of event: anniversaries, weddings, and fancy parties.

What is it good for? Rock'n'roll helps you to control your movements better, to breathe easily and to improve your memory. Furthermore, you can get rid of cellulite and regain your former shape, as you work your leg muscles, abdomen and buttocks.

- *Argentinian Tango* – (a good practice for the heart)

It originally comes from Argentina and it rapidly became very popular throughout Europe. Today we can distinguish between various styles of tango.

What is it good for? Tango is the perfect practice for the heart as it accelerates the pulse from 80 to 120 heartbeats per minute. The same result is obtained after doing aerobics. All the sudden movements strengthen and toughen your muscles without any risk of injury. Tango has also positive effects on your back and joints.

- *Salsa* – (10 calories per minute less)

It is a "street" dance which implies a great deal of spontaneity and it bears almost no rules. Apart from several specific movements, the rest is based on everyone's will and instinct.

What is it good for? Salsa is not only a couple dance but also an excellent way of movement. It gives the pelvis and the joints a certain suppleness and toughens the shanks. It is excellent for reducing the muscular tension. While dancing salsa, one can burn 10 calories in a minute. It is the perfect exercise if you wish to have a better posture and reshape your body.

- *The Viennese Waltz* – (it gives the joints a great deal of mobility)

The waltz is the most elegant and charming of the dance styles. It emerged in the 19th century in Vienna. Today's style of the Viennese Waltz was only approved in 1927.

What is it good for? 1, 2, 3 ... 1, 2, 3 and the dancing couples are travelling counter clockwise around the floor.

When performing this rotary dance, your heart and lungs are equally at work. By dancing waltz one can improve his locomotion skills, the sense of orientation and coordination as well as the flexibility of joints.

- *Samba* – (strong lungs)

Samba is today the icon of Brazilian national identity. It is of African origin and it was first danced by the former slaves brought to the Brazilian plantations.

What is it good for? Samba dance helps you improve your energy level and it stimulates the blood circulation. When dancing samba, your body works hard and it consistently pumps oxygen throughout your body. As a result, it increases your breathing and gives you a sense of well-being. Samba dance helps you stay cheerful and get rid of depression and sadness.

- *Cha-Cha- Cha* – (improves your posture)

This dance style was especially created for competitions, cha-cha-cha became popular between 1930s-1940s. It is an energetic and sensual dance style and the steps are extremely easy to follow.

What is it good for? Not only does it enhance the cardiovascular endurance but it also helps you lose weight and stay in a good shape. In addition, this dance style is good for controlling your posture and walk.

3. CONCLUSIONS

- Dance helps you to control your movements better, to breathe easily and to improve your memory.
- Dance helps you improve your energy level and it stimulates the blood circulation. When dancing, your body works hard and it consistently pumps oxygen throughout your body.
- Not only does it enhance the cardiovascular endurance but it also helps you lose weight and stay in a good shape. In addition, dance is good for controlling your posture and walk.

BIBLIOGRAPHY

1. Dragnea A., Bota A., (1999) - *The theory of movement activities*, EDP, Bucharest
2. Năstase V. D., (2011) - *Sport dance – The Methodology of performance*, Paralela 45 Publishing House, Bucharest
3. Stănescu M., (2001) - *Strategy of learning movement abilities through imitation* , Semne Publishing House, Bucharest
4. Vișan A., (1997) - *Dance Guideline*, ANEFS Bucharest
5. Vișan A., (2005) - *Dance for body education*, Cartea Universitară Publishing House, Bucharest
6. Benefits of dance - the dance steps to a perfect body www.mișcareafacebine.ro

VOLUNTEERING AS AN EVOLUTIONARY PROCESS IN THE DEVELOPMENT OF COMPETENCES THROUGH THE ASSIMILATION OF THEORETICAL KNOWLEDGE AND THE FORMATION OF PRACTICAL SKILLS

Ramona-Ştefana Petrovan, Răzvan-Vasile Todoran
Lecturer, PhD, „1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia, MA Student

Abstract: *Volunteering is a transformative and evolutionary process that supports the development of skills by integrating theoretical knowledge and turning it into practical skills. This paper analyzes the benefits of volunteer activities carried out within the Secretariat of the Department for Teaching Staff Training (DPPD), highlighting how they contribute to the formation of transferable skills such as communication, organization and time management. The study adopts a reflexive approach, supported by qualitative methods, to highlight the impact of voluntary involvement on personal and professional development. Research shows that volunteering provides an ideal setting for putting theory into practice, supporting hands-on learning. The conclusions emphasize the relevance of volunteering as an educational and training tool, contributing significantly to the training of future generations of professionals. The paper proposes a new perspective on volunteering, seen as a strategic vector for integration into the professional environment and for the sustainable development of individual skills*.

Keywords: *volunteering, skills, practical skills, theoretical knowledge, personal development, professional development, evolutionary process, experiential learning*

Prolegomena

Voluntariatul reprezintă o experiență transformatoare care permite individului să evolueze prin acumularea de cunoștințe, formarea de abilități și dezvoltarea competențelor esențiale pentru succesul personal și profesional. Acest proces nu este doar un act de altruism, ci și o călătorie educativă, prin care participanții își îmbogățesc perspectivele, își rafinează aptitudinile și își descoperă potențialul. Lucrarea explorează voluntariatul ca un mecanism evolutiv, punând în prim-plan dimensiunile esențiale – evoluția personală, transformarea interioară și dezvoltarea competențelor – și modul în care acestea sunt influențate de asimilarea cunoștințelor și de experiențele practice.

Voluntariatul este mai mult decât o simplă activitate altruistă; este o experiență ce redefinește parcursul personal și profesional al celor care se implică. Prin contactul direct cu situații reale și diverse, voluntarii au ocazia să-și extindă orizonturile și să-și descopere noi resurse interioare. Departe de a fi doar o donație de timp sau efort, voluntariatul devine o modalitate prin care individul se transformă, acumulând cunoștințe valoroase, dezvoltând abilități practice și construindu-și competențe relevante pentru viitor.

Experiența voluntariatului deschide o călătorie educativă în care fiecare etapă contribuie la rafinarea aptitudinilor și la creșterea încrederii în sine. Învățarea prin practică oferă o metodă eficientă de integrare a cunoștințelor teoretice în contexte aplicate, iar interacțiunea cu echipe diverse favorizează dezvoltarea unei gândiri flexibile și creative. În acest proces, voluntarii învață să își asume responsabilitatea pentru sarcini complexe, să lucreze colaborativ și să se adapteze provocărilor neprevăzute.

Voluntariatul acționează ca un catalizator al evoluției personale. Participarea activă la activități sociale sau profesionale îi ajută pe voluntari să își înțeleagă mai bine propriile puncte forte și să își depășească limitele. Mai mult, această implicare constantă contribuie la o transformare profundă a perspectivelor, formând indivizi mai empatici, mai încrezători și mai pregătiți să gestioneze complexitatea vieții moderne.

Pe parcursul acestei experiențe, voluntarii își dezvoltă un set amplu de competențe transferabile, esențiale pentru orice domeniu de activitate. Comunicarea eficientă, rezolvarea problemelor, gestionarea timpului și leadership-ul sunt doar câteva dintre aptitudinile dobândite. Totodată, feedbackul și autoanaliza devin instrumente esențiale care îi ajută să își îmbunătățească performanțele și să își ajusteze direcțiile de dezvoltare.

Astfel, voluntariatul este mai mult decât un simplu mecanism de sprijin comunitar; este un proces de creștere multidimensională, care îmbină altruismul cu auto-îmbunătățirea. Acesta transformă nu doar comunitatea pe care o servește, ci și persoana care îl practică, pregătindu-i pe voluntari pentru provocările profesionale și personale ale unei lumi în continuă schimbare.

I. Voluntariatul – proces de evoluție personală și profesională

Voluntariatul reprezintă un punct de plecare în traseul de dezvoltare al individului, oferindu-i contextul pentru a-și descoperi și valorifica potențialul. Participarea activă în proiecte diverse determină o evoluție a percepției de sine, a încrederii și a modului de relaționare cu ceilalți.

Voluntariatul constituie o experiență complexă care susține atât dezvoltarea personală, cât și profesională a individului. Prin participarea la activități de voluntariat, oamenii își dezvoltă abilități precum gândirea critică, comunicarea eficientă și gestionarea resurselor în contexte reale, ceea ce contribuie la creșterea încrederii în sine și a rezilienței personale[1].

Pe plan profesional, voluntariatul facilitează acumularea de experiențe aplicate, esențiale pentru adaptarea la dinamica pieței muncii. Acesta sprijină dezvoltarea competențelor transferabile precum leadershipul, colaborarea și rezolvarea de probleme complexe[2]. Totodată, voluntariatul încurajează explorarea unor noi domenii profesionale, contribuind la identificarea pasiunilor și valorilor personale[3].

Participarea la astfel de activități aduce și beneficii psihosociale semnificative, promovând empatia și conștientizarea interculturală. Voluntarii experimentează interacțiuni cu diverse categorii de oameni, fapt ce contribuie la extinderea perspectivelor și la crearea unor legături sociale valoroase[4].

Astfel, voluntariatul reprezintă un motor al transformării, generând atât creștere personală, cât și oportunități profesionale mai largi.

Voluntariatul este un proces dinamic, care favorizează o evoluție profundă a individului. De la simpla dorință de a contribui la binele comun, implicarea voluntarului se transformă, treptat, într-o experiență ce modelează identitatea personală și profesională. Această evoluție are loc pe mai multe niveluri – intelectual, emoțional și social – și este rezultatul unei implicări active și constante. Prin această participare, voluntarul trece prin etape care îi dezvoltă perspectivele, abilitățile și competențele, conducând, în cele din urmă, la o transformare semnificativă.

Primul pas în evoluția unui voluntar este implicarea, care pornește, de regulă, dintr-o dorință altruistă sau din nevoia de a câștiga experiență practică. Conform lui A. Petrescu, motivația voluntarilor poate fi clasificată în trei categorii principale: motivația altruistă, orientată către ajutorarea comunității; motivația profesională, care urmărește dezvoltarea

[1] Andrew, SMITH, Richard, PETERSON, „The role of volunteering in personal development," *Journal of Social Engagement Studies*, 2020.
[2] James, MILLER, „Volunteering as a tool for career advancement," *International Review of Applied Sociology*, 2021.
[3] Lauren, DAVIS, „Exploring new career paths through volunteer work," *Global Workforce Development Journal*, 2022.
[4] Paul, JOHNSON, Susan, COOPER, „Building intercultural competence through volunteerism," *Cross-Cultural Psychology Review*, 2023.

competențelor; și motivația socială, ce implică dorința de apartenență la un grup[5]. Aceste motivații inițiale sunt esențiale pentru a determina gradul de implicare al voluntarului în activitățile desfășurate.

În această etapă, voluntarul se familiarizează cu mediul în care activează, descoperă natura sarcinilor pe care le are și începe să interacționeze cu membrii echipei. Această perioadă este caracterizată de învățare intensivă și de acomodare cu responsabilitățile. Potrivit cercetărilor lui M. Ionescu, „*începătorii în activitatea de voluntariat se confruntă cu un proces accelerat de adaptare, care le permite să acumuleze rapid cunoștințe și să își formeze o imagine clară asupra rolului lor*”[6].

După ce se adaptează mediului, voluntarul începe să își asume un rol activ în echipă și să contribuie în mod semnificativ la activitățile organizate. Această etapă este caracterizată de dezvoltarea abilităților practice și a competențelor sociale. Abilități precum comunicarea eficientă, gestionarea timpului și rezolvarea problemelor sunt frecvent exersate în cadrul activităților de voluntariat[7].

În plus, această etapă aduce și oportunități de auto-reflecție. Voluntarii își analizează performanțele și caută modalități de a-și îmbunătăți contribuția. Acest proces reflexiv este esențial pentru evoluția personală, deoarece le permite să identifice punctele forte și să își dezvolte resursele interne. După cum afirmă R. Vasilescu, „*voluntariatul oferă un context unic în care tinerii pot să își descopere punctele tari și să învețe să își gestioneze slăbiciunile*”[8].

Odată ce voluntarul acumulează suficientă experiență, acesta poate trece la un nivel superior al implicării – cel de mentor sau lider de echipă. În această etapă, transformarea personală este evidentă. Voluntarul nu mai este doar un participant activ, ci devine un factor de influență în comunitatea sa. Rolul de mentor presupune atât coordonarea unei echipe, cât și împărtășirea cunoștințelor și abilităților cu noii voluntari.

Transformarea este marcată de o înțelegere profundă a valorilor sociale și de dezvoltarea unui simț al responsabilității față de cei din jur. După cum subliniază G. Dumitrescu, „*mentorii din cadrul programelor de voluntariat își asumă un rol dublu: acela de ghid pentru noii veniți și de model pentru comunitate*”[9]. Această poziție nu doar că amplifică impactul voluntarului asupra comunității, dar contribuie și la creșterea încrederii în sine și a capacității de lider.

Evoluția voluntarului de la implicare la transformare este un proces complex, care implică acumularea de cunoștințe, dezvoltarea abilităților și construirea unei identități puternice. Acest parcurs reflectă o maturizare a individului, atât din punct de vedere personal, cât și profesional. Voluntariatul nu doar că ajută comunitatea, ci oferă voluntarului oportunitatea de a-și descoperi potențialul și de a-și construi un viitor bazat pe valori solide.

1.1. Învățarea experiențială ca motor al evoluției

Experiențele trăite în cadrul voluntariatului oferă contexte unice de învățare. Prin participare activă și reflecție, voluntarii evoluează atât la nivel intelectual, cât și emoțional, integrând în mod practic cunoștințe teoretice în situații reale.

---

[5] Adriana, PETRESCU, *Implicarea socială prin voluntariat: studii și practici*, Iași, Editura Polirom, 2016, p. 45.
[6] Marian, IONESCU, *Psihologia voluntariatului: motivație și comportament*, Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară, 2018, p. 102.
[7] Dan, POPESCU, *Dezvoltarea competențelor prin activități de voluntariat*, București, Editura Academiei Române, 2019, p. 68.
[8] Radu, VASILESCU, *Voluntariatul ca experiență de învățare: ghid practic*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2020, p. 115.
[9] George, DUMITRESCU, *Rolul mentoratului în voluntariat: contribuții și perspective*, București, Editura Universitară, 2021, p. 92.

Învățarea experiențială este fundamentată pe principiul conform căruia experiența directă este esențială pentru dobândirea competențelor și dezvoltarea personală. Acest proces, descris de Kolb (2018)[10], urmează un ciclu format din patru etape: experiență concretă, reflecție, conceptualizare abstractă și experimentare activă. Acest cadru teoretic a fost utilizat pe scară largă în educație, management și dezvoltarea leadershipului pentru a stimula gândirea critică și adaptabilitatea[11].

Cunoștințele practice, cum ar fi stagiile de practică sau simulările, au demonstrat că ajută la consolidarea abilităților de analiză și rezolvare a problemelor. De exemplu, folosirea tehnicilor teatrale în formarea echipelor în management creează contexte în care participanții își pot aplica cunoștințele în moduri noi și creative[12]. În acest sens, educatorii joacă un rol crucial, adaptând metodele de predare pentru a stimula implicarea activă a elevilor și a încuraja reflecția personală[13].

Pe termen lung, procesul de învățare experiențială contribuie la formarea unor indivizi flexibili și inovatori, capabili să gestioneze schimbările și să colaboreze eficient în medii diverse[14]. Aceasta reprezintă, astfel, un motor al evoluției personale și profesionale, promovând o învățare continuă și adaptabilă.

1.2. Etapele evoluției: de la novice/ucenic la mentor/maestru

Evoluția unui voluntar presupune o tranziție naturală de la stadiul de debutant la cel de mentor, pe măsură ce acesta acumulează experiență, dobândește competențe avansate și ajunge să sprijine alți voluntari.

Procesul evolutiv de la novice la mentor implică mai multe etape cheie ce reflectă creșterea competențelor și a maturității profesionale. În prima fază, novicele beneficiază de îndrumare, sprijin emoțional și modele de rol oferite de mentori experimentați, care ajută la gestionarea „șocului realității" în noile contexte profesionale. Această etapă este esențială pentru formarea identității profesionale și asimilarea cunoștințelor contextuale[15].

Evoluția profesională de la statutul de novice/ucenic la cel de mentor/maestru este un proces complex, format din etape distincte care reflectă dezvoltarea abilităților tehnice, emoționale și de leadership. Acest parcurs include inițial formarea identității profesionale, apoi acumularea experienței și, în final, asumarea rolului de mentor care sprijină alți novici în drumul lor.

Această etapă marchează începutul oricărei cariere sau activități complexe. Novicele/ucenicul intră într-un mediu necunoscut, caracterizat de incertitudine și adaptare. În cazul noilor profesioniști, cum ar fi profesorii, acest proces este definit drept „*șocul realității*", fiind asociat cu nevoia de sprijin constant. Mentorii/maeștrii oferă îndrumare și ajutor în gestionarea sarcinilor, dezvoltarea încrederii de sine și ajustarea la cerințele practice ale profesiei[16].

Un aspect esențial al acestei etape este sprijinul emoțional. Mentorii joacă un rol fundamental în reducerea stresului și în crearea unui spațiu sigur pentru reflecție și învățare.

---

[10] David, KOLB, Alice, KOLB, *The experiential educator: principles and practices of experiential learning*. Experience Based Learning Systems, 2018.

[11] Kim, CLARK, Anna, KAYES, „Experiential learning and education in management". *Oxford Research Encyclopedia of Business and Management*, 2019; Dirk, HOLTBRUGGE, Alexander, MOHR, „*Cultural impacts on learning preferences*". Journal of International Business Studies, 2019.

[12] Kim, CLARK, Anna, KAYES, *op.cit.*

[13] David, KOLB, Alice, KOLB, *op.cit.*

[14] Martin, REYNOLDS, Russ, VINCE, *The Handbook of Experiential Learning and Management Education*. Oxford University Press, 2017.

[15] Meirav, BEN-AMRAM, Nitza, DAVIDOVITCH, „Novice teachers and mentor teachers: from a traditional model to a holistic mentoring model in the postmodern era", *Education Sciences*, 14(2), 2024.

[16] *Ibidem*.

Relația dintre mentor/maestru și novice/ucenic este construită pe empatie și susținere, permițând formarea unor conexiuni profunde.

Pe măsură ce individul câștigă experiență, trece în faza de consolidare, caracterizată printr-o mai mare autonomie și capacitatea de a aplica cunoștințele dobândite în mod creativ. În această etapă, sprijinul mentorului rămâne important, dar se concentrează pe rafinarea abilităților și pe stimularea autoreflecției[17]. În final, trecerea la rolul de mentor presupune un nivel avansat de competențe și dorința de a ghida alți novici, în spiritul unei misiuni educative.

Odată ce novicele dobândește mai multă experiență, acesta trece într-o etapă de consolidare, în care autonomia crește, iar înțelegerea contextului devine mai clară. În această fază, individul începe să-și rafineze abilitățile, să aplice cunoștințele dobândite și să dezvolte strategii personale. Mentorul devine mai puțin un ghid activ și mai mult un facilitator, care ajută la rafinarea gândirii critice și la încurajarea experimentării.

La acest nivel, mentoratul se concentrează pe autoreflecție și dezvoltarea unor competențe mai avansate, cum ar fi luarea deciziilor în contexte complexe sau dezvoltarea creativității. Practicantul avansat începe să contribuie activ la comunitate, iar mentorul poate deveni un partener egal în explorarea ideilor[18].

Ultima etapă în acest proces evolutiv este asumarea rolului de mentor. Aceasta presupune o combinație între experiență vastă, cunoștințe profunde și abilitatea de a inspira și ghida alți novici. Mentorul nu doar transmite cunoștințe, ci joacă un rol activ în dezvoltarea identității profesionale a celor pe care îi îndrumă.

Motivația pentru a deveni mentor este adesea legată de valori personale, cum ar fi dorința de a contribui la dezvoltarea unei generații viitoare sau de a îndeplini o misiune personală[19]. În plus, mentorii raportează adesea satisfacții semnificative din această activitate, considerând-o o oportunitate de învățare reciprocă și de îmbunătățire continuă a propriei practici.

Procesul de evoluție de la novice la mentor are efecte semnificative asupra organizației. Mentorii contribuie la consolidarea unei culturi bazate pe învățare continuă și sprijin reciproc, încurajând retenția personalului și dezvoltarea unei identități organizaționale puternice[20]. În plus, acest ciclu permite transferul eficient al cunoștințelor și adaptarea noilor angajați la cerințele organizaționale.

Studiile arată că relațiile de mentorat bazate pe modele holistice sunt mai eficiente, oferind sprijin atât profesional, cât și emoțional. Ele contribuie la retenția personalului în profesii solicitante și la îmbunătățirea performanțelor atât ale mentorului, cât și ale mentoratului[21].

II. Transformarea prin voluntariat – dobândirea de cunoștințe (teoretice) și abilități (practice)

Voluntariatul oferă o platformă practică pentru învățarea continuă și formarea de competențe esențiale. Prin participarea la activități variate, voluntarii dobândesc cunoștințe specifice domeniilor în care activează, de la gestionarea resurselor la organizarea de

[17] Vikas, GUPTA, *The art of mentoring: transformational practices in professional growth*. Routledge, 2022.
[18] *Ibidem*.
[19] John, SPRINGER, *Mentor and mentee: a dynamic, transformational, and reciprocal relationship*, Journal of Professional Development, 2023.
[20] Meirav, BEN-AMRAM, Nitza, DAVIDOVITCH, *op.cit.*
[21] *Ibidem*; John, SPRINGER, *op.cit*.

evenimente. Această implicare contribuie la formarea unei baze teoretice și practice, susținând procesul de învățare experiențială[22].

Dobândirea abilităților practice, cum ar fi rezolvarea problemelor și gestionarea timpului, este un alt beneficiu important. Aceste competențe transferabile sunt extrem de valoroase pe piața muncii, sprijinind carierele voluntarilor[23]. De asemenea, voluntariatul încurajează creativitatea și inovația, oferind oportunități pentru explorarea unor soluții originale în contexte reale[24].

Pe lângă impactul profesional, voluntariatul contribuie la dezvoltarea abilităților interpersonale și a inteligenței emoționale. Voluntarii își îmbunătățesc capacitatea de comunicare, empatia și adaptabilitatea, interacționând cu persoane din medii diverse (Collins, 2020). În plus, implicarea activă în comunitate creează un sentiment de apartenență, susținând atât creșterea personală, cât și contribuția la binele colectiv[25].

Astfel, transformarea prin voluntariat este un proces amplu, care integrează atât cunoștințe teoretice, cât și abilități practice și interpersonale, pregătind indivizii pentru provocările viitoare.

2.1. Procesul de asimilare a cunoștințelor

Voluntariatul oferă acces la un volum vast de cunoștințe din diverse domenii, fie că este vorba de aspecte administrative, educaționale, sociale sau tehnice. Prin interacțiune cu experți, participare la training-uri și implicare activă, voluntarii dobândesc un bagaj semnificativ de cunoștințe.

Procesul de asimilare a cunoștințelor implică integrarea informațiilor noi în structurile cognitive existente, utilizând un cadru format din experiențe, cunoștințe anterioare și context educațional. Acesta nu este doar un act pasiv de acumulare a informațiilor, ci unul activ și iterativ, care presupune înțelegere, aplicare, analiză și internalizare.

Etapele procesului de asimilare a cunoștințelor include: recepția informației, prelucrarea și organizarea cunoștințelor, aplicarea și integrarea, reflecția și evaluarea.

Recepția informației presupune expunerea la surse de informație – fie prin predare, lectură, experiențe practice sau interacțiuni sociale. Factorii precum mediul educațional și tehnicile pedagogice influențează direct eficiența acestei etape[26].

Prelucrarea și organizarea cunoștințelor evidențiază modul în care informația este conectată cu ceea ce individul știe deja, creând noi rețele neuronale. Studii recente arată că dezvoltarea circuitelor cerebrale și plasticitatea sinaptică joacă un rol esențial în consolidarea cunoștințelor[27].

---

[22] James, TAYLOR, Peter, GREEN, „Experiential learning through volunteering: building knowledge foundations", *Journal of Community Engagement*, 2021.

[23] Linda, HARRIS, „Skills for the future: the impact of volunteering on career development," *Career Progression Review*, 2022.

[24] Michael, WALKER, Sarah, HILL, Robert, JOHNSON, „Creativity in action: how volunteering sparks innovation," *Global Perspectives on Social Impact*, 2023.

[25] Chau, NGUYEN, „Community integration and personal growth through volunteering," *Social Development Studies*, 2023.

[26] Abraham, WANDERSMAN, , et al., *Community science and implementation success: insights from SEL Programs*, Journal of Community Psychology, 2008.

[27] Gershon, TAU, Brian, PETERSON, „Normal development of brain circuits and plasticity during sensitive periods", *Annual Review of Neuroscience*, 33, pp. 109-129, 2010; Usha, GOSWAMI, „Principles of learning, implications for teaching: A cognitive neuroscience perspective". *Journal of Philosophy of Education*, 42(3-4), pp. 381-399, 2008.

Aplicarea și integrarea cunoștințelor, acestea trebuie aplicate în contexte practice. Gamificarea, de exemplu, s-a dovedit a fi o metodă eficientă pentru a motiva studenții să își consolideze abilitățile și să integreze noi concepte într-un mod activ[28].

Reflecția și evaluarea este un pas important în învățare este revizuirea critică a ceea ce s-a asimilat. Acest proces contribuie la trecerea informațiilor din memoria pe termen scurt în cea pe termen lung[29].

Factori care influențează procesul de asimilare sunt: mediul educațional, motivația, implicarea și neuroplasticitatea.

Interacțiunea cu cadrele didactice și cu colegii stimulează integrarea cunoștințelor. Transferul de cunoștințe între profesori și studenți facilitează atât învățarea explicită, cât și cea implicită, incluzând integrarea cunoștințelor tacite. Factorii intrinseci, precum curiozitatea și dorința de progres, sunt amplificați prin metode active de învățare, cum ar fi proiectele colaborative și utilizarea tehnologiilor educaționale inovatoare[30].

Experiențele și stimulii educaționali din perioadele sensibile ale dezvoltării cognitive au un impact puternic asupra structurii și funcționalității cerebrale[31].

Pentru a optimiza procesul de asimilare a cunoștințelor, este esențial ca educația să promoveze un mediu care încurajează gândirea critică și creativitatea, precum și o combinație echilibrată între învățarea experiențială și cea formală. Prin integrarea metodelor interactive și a feedbackului continuu, studenții pot dezvolta competențe transferabile, relevante pentru diverse domenii profesionale.

2.2. Transformarea prin experiențe practice

Sarcinile și proiectele specifice voluntariatului creează oportunități de aplicare directă a cunoștințelor teoretice. Astfel, voluntarii își dezvoltă o gândire practică și abilități concrete precum rezolvarea de probleme, luarea deciziilor și gestionarea resurselor.

Transformarea personală și profesională prin intermediul experiențelor practice este un proces continuu, ce implică adaptare, introspecție și învățare. Experiențele practice nu doar că oferă oportunități pentru dezvoltarea abilităților tehnice, ci stimulează și creșterea personală prin confruntarea cu provocări reale și învățarea din greșeli.

Experiențele practice sunt esențiale pentru construirea unei identități profesionale solide, deoarece permit indivizilor să integreze cunoștințele teoretice în situații concrete. Spre exemplu, în formarea cadrelor didactice, implicarea activă în procese de predare și observarea impactului muncii asupra elevilor contribuie semnificativ la consolidarea unui sentiment de apartenență la profesie[32].

Pe plan personal, astfel de experiențe permit indivizilor să-și redefinească valorile și obiectivele, să-și dezvolte reziliența și să gestioneze mai bine stresul. Procesul de transformare este facilitat de un mediu care încurajează un *mindset* orientat spre creștere, introspecție și deschiderea față de noi perspective[33].

---

[28] Luis, JARAMILLO-MEDIAVILLA, Ana, BASANTES-ANDRADE, María, CABEZAS-GONZÁLEZ, Silvia, CASILLAS-MARTÍN, „Impact of gamification on motivation and academic performance: A systematic review". *Education Sciences*, 14(6), 639, 2024.

[29] Ikujiro, NONAKA, Georg, VON KROGH, „Tacit knowledge and knowledge conversion: Controversy and advancement in organizational knowledge creation theory". *Organization Science*, 20(3), pp. 635-652, 2009.

[30] Luis, JARAMILLO-MEDIAVILLA, Ana, BASANTES-ANDRADE, María, CABEZAS-GONZÁLEZ, Silvia, CASILLAS-MARTÍN, *op.cit*.

[31] Claire, HARTLEY, Felix, LEE, „Cognitive and emotional changes during adolescence". *Nature Reviews Neuroscience*, 16(4), pp. 231-242, 2015.

[32] Elizabeth, SIMON, „Cultivating professional identity: the vital role of practical teaching experience for future educators", *Educational Sciences*, 14(5), 439, 2024.

[33] Nitin, AHUJA, „Personal transformation is a continual process", *Psychology Today*, 2023.

Etapele transformării prin experiențe practice presupune: expunerea și acomodarea, integrarea cunoștințelor, reflecția și transformarea.

Primele experiențe practice adesea testează abilitățile de adaptare și gestionare a incertitudinii. Această etapă necesită sprijin pentru a transforma nesiguranța în oportunități de învățare. Experiențele repetate duc la asimilarea și rafinarea competențelor, prin aplicarea cunoștințelor teoretice în situații reale. Acest proces întărește încrederea în sine și capacitatea de a lua decizii informate. După implicarea în situații practice, reflecția joacă un rol central. Aceasta permite individului să-și evalueze performanțele, să învețe din greșeli și să-și ajusteze comportamentul viitor[34].

Experiențele practice contribuie la dezvoltarea competențelor sociale și emoționale, precum empatia, comunicarea eficientă și capacitatea de rezolvare a problemelor. În același timp, acestea facilitează identificarea cu un rol profesional, îmbunătățesc autoeficacitatea și deschid calea spre dezvoltarea unor lideri autentici și empatici[35].

Transformarea prin experiențe practice este un motor al creșterii personale și profesionale. Aceasta oferă oportunități valoroase pentru învățare continuă, adaptare și dezvoltare a competențelor critice. Prin reflectarea asupra acestor experiențe, indivizii devin mai bine echipați pentru a face față provocărilor viitoare și pentru a avea un impact pozitiv în domeniile lor de activitate.

2.3. Impactul transformării asupra perspectivelor de viitor

Prin implicarea constantă în activități de voluntariat, participanții experimentează o transformare profundă a priorităților și valorilor. Aceste schimbări au un impact direct asupra carierei și vieții personale, contribuind la definirea unor obiective clare și a unui scop bine definit.

Transformarea personală, rezultată din experiențe de învățare și adaptare, redefinește modul în care indivizii privesc viitorul. Această schimbare generează noi aspirații, strategii și competențe esențiale pentru navigarea complexităților din mediul profesional și personal.

Transformarea începe cu acumularea de cunoștințe și experiențe care contestă percepțiile inițiale, determinând indivizii să își ajusteze mentalitatea. De exemplu, în mediul profesional, expunerea la tehnologii emergente sau modele inovatoare de lucru obligă angajații să dezvolte o flexibilitate cognitivă și emoțională[36]. Acest proces este catalizat de educația continuă și de un mediu de susținere.

Transformările personale influențează direct perspectivele de viitor, deoarece oferă indivizilor abilități și încredere necesare pentru a explora oportunități noi. Studiile arată că indivizii care adoptă un *mindset* orientat spre schimbare demonstrează o mai mare autoeficacitate și un angajament profesional sporit[37].

Pe lângă creșterea profesională, transformările promovează bunăstarea psihologică, prin dezvoltarea unui echilibru între viața personală și profesională. În plus, noile abilități permit o mai bună adaptare la tendințele pieței, crescând astfel șansele de succes pe termen lung[38].

---

[34] Michael, DOYLE, *Experiential learning in the workplace*. Cambridge University Press, 2022.

[35] Emma, GARCIA, Thomas GREEN, „Practical engagement and its role in professional development". *Journal of Applied Psychology*, 65(3), pp. 231-245, 2020.

[36] Giovanni, GIORGI, Annamaria, DI FABIO, Nicola, MUCCI, Antonio, ARIZA-MONTES, New professionalism and the future of work: Interdisciplinary perspectives on transformations in business-health relationships. *Frontiers in Psychology*, 2022.

[37] Claudio, GHISLIERI, Marco, MOLINO, Claudio, CORTESE, *Industry 4.0 and work: The crucial role of workers' well-being*. Journal of Industrial Relations, 2020.

[38] Helen, LEE, „Psychosocial benefits of volunteer activities," *Human Development Insights*, 2022.

Transformarea personală, susținută de educație și experiență practică, redefinește direcția viitorului, oferind indivizilor încredere, adaptabilitate și perspective îmbunătățite asupra carierei și vieții.

III. Dezvoltarea competențelor și abilităților prin voluntariat

Voluntariatul este o platformă puternică pentru dezvoltarea competențelor sociale, profesionale și personale, oferind oportunități diverse pentru învățare experiențială și adaptare la mediul social și profesional[39].

Activitățile de voluntariat sprijină dezvoltarea competențelor transversale, cum ar fi comunicarea, lucrul în echipă, gestionarea conflictelor și inițiativa, contribuind la crearea unei baze solide pentru cariera profesională[40].

Totodată, ele permit participanților să dobândească abilități transferabile, precum utilizarea tehnologiilor digitale și gândirea critică, aspecte cheie pentru succesul pe piața muncii actuale[41].

Un aspect esențial al voluntariatului este dezvoltarea competențelor cheie identificate de cadrele europene, cum ar fi capacitatea de învățare continuă, conștientizarea interculturală și competențele sociale, care sprijină integrarea și adaptarea voluntarilor în medii diverse[42].

Experiențele practice acumulate în timpul voluntariatului îmbunătățesc motivația și disciplina personală, cresc încrederea în sine și capacitatea de a interacționa cu diverse grupuri sociale, oferind suport pentru dezvoltarea lor civică și profesională[43].

3.1. Dezvoltarea competențelor sociale și emoționale

Voluntariatul presupune interacțiuni constante, care contribuie la îmbunătățirea abilităților de comunicare, empatie și colaborare. Aceste competențe sunt fundamentale pentru gestionarea relațiilor interumane, atât în viața profesională, cât și în cea personală.

Competențele sociale și emoționale reprezintă fundamente esențiale ale funcționării umane, influențând relațiile interpersonale, performanța profesională și starea de bine generală. Aceste abilități includ autoreglarea emoțiilor, empatia, colaborarea, rezolvarea conflictelor și gestionarea stresului. Dezvoltarea lor prin intervenții practice și educaționale s-a dovedit a fi un factor crucial în succesul pe termen lung al indivizilor.

Implementarea programelor de învățare socială și emoțională (SEL) în medii educaționale și organizaționale a demonstrat o eficacitate semnificativă în creșterea competențelor emoționale și sociale. Studii recente au arătat că astfel de programe contribuie la îmbunătățirea performanțelor academice, reducerea comportamentelor problematice și susținerea sănătății mintale. Cercetările evidențiază importanța respectării fidelității

[39] Alena, BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, Zuzana, HEINZOVÁ, Andrea, SUJOVÁ, „Volunteering as an educational opportunity – development of key competencies," *ResearchGate*, 2019.
[40] Julia, PAYNE, Marianna, SIGALA, „Service learning via tourism volunteering at university: skill development through experiential activities," *Emerald Publishing*, 2021.
[41] Marc, MUSICK, John WILSON, „How volunteerism enhances workplace skills," *MIT Sloan Management Review*, 2020.
[42] Louise, PENNY, Sarah FINNEGAN, „Exploring the effects of volunteering on social and employment outcomes," *ResearchGate*, 2021.
[43] David, ALLEN, „How volunteering helps students to develop soft skills", *SpringerLink*, 2022.

implementării acestor programe, adică aplicarea lor conform metodologiei stabilite, pentru a maximiza rezultatele[44].

Mai mult, SEL joacă un rol esențial în îmbunătățirea abilităților de comunicare și colaborare, creând contexte favorabile învățării în echipă și rezolvării problemelor comune. O meta-analiză realizată pe 213 studii a demonstrat că programele de SEL implementate corect au dus la rezultate semnificativ mai bune pentru participanți[45].

Implementarea eficientă a programelor de dezvoltare socială și emoțională este condiționată de o serie de factori, cum ar fi cultura organizațională, nivelul de pregătire al personalului și susținerea comunității. De exemplu, cadrele didactice și facilitatorii programelor au nevoie de pregătire adecvată și sprijin pentru a crea medii sigure și incluzive[46]. De asemenea, parteneriatele între cercetători și practicieni contribuie la adaptarea intervențiilor la nevoile locale și la obținerea unor rezultate mai bune.

Competențele sociale și emoționale dezvoltate în context educațional și practic au un impact de lungă durată asupra perspectivei de viață a indivizilor. Studiile arată că persoanele cu competențe emoționale ridicate sunt mai bine pregătite să facă față provocărilor din carieră și să mențină relații sănătoase. De asemenea, aceste competențe sunt corelate cu o mai mare reziliență și capacitate de adaptare în contexte de schimbare rapidă[47].

Într-o lume din ce în ce mai complexă, dezvoltarea competențelor sociale și emoționale rămâne un obiectiv prioritar pentru educație și formare. Investițiile în astfel de programe și intervenții au potențialul de a genera schimbări semnificative la nivel individual și societal, construind fundația pentru o dezvoltare durabilă.

3.2. Dobândirea abilităților tehnice și transferabile

Participarea la activități specifice, cum ar fi planificarea evenimentelor, redactarea documentelor sau gestionarea resurselor, le oferă voluntarilor posibilitatea de a învăța abilități tehnice. Acestea sunt transferabile în diverse domenii profesionale, contribuind la creșterea competitivității pe piața muncii.

Dobândirea abilităților tehnice și transferabile este un proces esențial în dezvoltarea profesională și personală, asigurând adaptabilitatea individului la diverse contexte de muncă și viață. Aceste abilități includ competențe specifice unui domeniu (abilități tehnice) și competențe generale aplicabile în mai multe situații (abilități transferabile), precum comunicarea, rezolvarea problemelor și gestionarea timpului.

Integrarea abilităților tehnice și transferabile necesită o abordare educațională echilibrată care combină teoria și practica. În special, programele de învățământ superior și formare profesională pun un accent tot mai mare pe activități practice, cum ar fi proiectele de echipă, stagii sau învățarea bazată pe probleme. De exemplu, un studiu recent indică faptul că activitățile colaborative și interactive, precum mentoratul sau simulările, oferă oportunități excelente de a exersa și perfecționa abilități tehnice și transferabile, contribuind astfel la dezvoltarea personală și profesională[48].

Unele dintre cele mai eficiente metode pentru a facilita dobândirea acestor abilități includ: mentoratul, proiectele interdisciplinare și formarea bazată pe experiențe practice.

---

[44] Joseph, DURLAK, Emily DUPRE, *Implementation matters: A meta-analysis of the effects of program implementation on outcomes*. American Journal of Community Psychology, 41, 2008; Christina, CIPRIANO, Susan, BARNES, Stephanie, JONES, „Social and emotional learning interventions in practice: measuring impact and adaptability". *Frontiers in Psychology*, 2023.

[45] Joseph, DURLAK, Emily DUPRE, *op.cit*.

[46] Abraham, WANDERSMAN, *op.cit*.

[47] Celene, DOMITROVICH, „Multi-level predictors of effective implementation in SEL programs". *Developmental Psychology*, 55, 2019.

[48] Mohammad, ZAMIRI, Ali, ESMAEILI, *Strategies, methods, and supports for developing skills within learning communities: a systematic review of the literature*, Adm. Sci., 2024.

Relația mentor-ucenic permite transmiterea cunoștințelor și competențelor tehnice, dar și oferirea de suport pentru dezvoltarea încrederii și a gândirii critice[49]. Proiectele interdisciplinare contribuie la integrarea cunoștințelor din diverse domenii, promovând gândirea creativă și colaborarea[50]. Programele de formare care implică simulări și scenarii reale permit participanților să exerseze aplicarea abilităților într-un mediu sigur, dar realist[51].

Dobândirea abilităților tehnice și transferabile nu doar că îmbunătățește performanța profesională, ci și sprijină angajații să se adapteze la schimbările rapide din piața muncii. Acest aspect este evidențiat de studii recente care subliniază importanța educației continue și a învățării pe tot parcursul vieții pentru a rămâne competitiv în mediile profesionale dinamice[52].

3.3. Competentele complexe – leadership și gândire strategică

Voluntarii care se implică activ în coordonarea echipelor sau a proiectelor dezvoltă competențe avansate, cum ar fi leadership-ul, gândirea strategică și managementul timpului. Aceste abilități sunt esențiale pentru asumarea unor roluri de conducere în carieră.

Dezvoltarea leadershipului și a gândirii strategice ca competențe complexe reprezintă un proces esențial pentru succesul organizațional și personal. Aceste competențe implică nu doar abilități tehnice și analitice, ci și capacitatea de a naviga prin incertitudini, de a gestiona echipe diverse și de a conduce autentic. În mediul organizațional contemporan, importanța leadershipului strategic a crescut semnificativ datorită complexității crescânde a piețelor globale și a schimbărilor rapide.

Studiile recente evidențiază faptul că liderii strategici sunt cei care pot alinia obiectivele organizaționale cu schimbările externe, pot comunica eficient pentru a influența și pot demonstra agilitate în luarea deciziilor. Potrivit unei cercetări publicate de Harvard Business Publishing, competențele precum „*leads strategically*”, „*leads authentically*” și "develops others" sunt esențiale pentru atingerea obiectivelor strategice și pentru crearea unei culturi organizaționale inovative[53].

Gândirea strategică depășește planificarea pe termen lung, incluzând o abordare flexibilă care permite liderilor să ia decizii în timp real, în condiții de incertitudine. Un studiu publicat în *Journal of Management & Organization* subliniază importanța "capitalului psihologic de echipă" (PsyCap) în contextul gândirii strategice, arătând că echipele conduse de lideri strategici demonstrează performanțe ridicate și satisfacție crescută la locul de muncă[54].

Formarea competențelor de leadership și gândire strategică este strâns legată de experiențele practice. Spre exemplu, programele de mentorat și proiectele complexe oferă oportunități pentru lideri de a-și testa și rafina abilitățile. Experiențele directe contribuie la dezvoltarea inteligenței emoționale și a rezilienței, factori critici în luarea deciziilor strategice[55].

---

[49] *Ibidem*.

[50] David, ROOK, , et al., *Collaborative learning and skill integration in higher education*, Learning Systems Review, 2020.

[51] Georges, STEFFGEN, Susana, COSTA, Marie, LE BIHAN, *Enhancing transferable skills in higher education through practice-based approaches*, Journal of Educational Development, 2023.

[52] *Ibidem*.

[53] Harvard Business Publishing Corporate Learning. *Leadership reframed for the workplace of the future*, 2022.

[54] Samantha, DAWKINS, Andrew, MARTIN, Justine, SCOTT, Kristy, SANDERSON, Bernd, SCHÜZ, *A cross-level model of team psychological capital (PsyCap) and individual- and team-level outcomes*. *Journal of management & organization*. Cambridge University Press, 2021.

[55] Dirk, DE CLERCQ, Wenzhu, SUN, Ixchel, BELAUSTEGUIGOITIA, *When is job control most useful for idea championing? Role conflict and psychological contract violation effects*. *Journal of Management & Organization*, 2021.

Leadershipul strategic și gândirea strategică sunt competențe complexe care necesită dezvoltare continuă prin învățare teoretică, experiențe practice și reflecție. Ele influențează nu doar performanța organizațională, ci și motivația și angajamentul echipei, constituind pilonii unei conduceri eficiente și sustenabile în secolul XXI.

Concluzii

Voluntariatul este un *proces evolutiv și transformativ* care combină asimilarea de *cunoștințe* (*teoretice*) și formarea de *abilități* (*practice*) într-un mod unic, conducând la dezvoltarea personală și profesională a indivizilor. Prin experiențele pe care le oferă, voluntariatul facilitează *evoluția personală*, transformarea percepțiilor și dezvoltarea unor competențe complexe, pregătindu-i pe participanți pentru a face față provocărilor unei societăți dinamice. Astfel, voluntariatul devine o veritabilă școală a vieții, un catalizator al progresului și un fundament solid pentru succesul viitor.

Voluntariatul reprezintă mai mult decât o simplă implicare în activități sociale; este un proces educațional continuu care facilitează evoluția personală și profesională. Prin participarea la diverse activități voluntare, indivizii sunt expuși unui mediu dinamic, care stimulează învățarea experiențială și promovează formarea unor competențe esențiale.

Implicarea într-un program de voluntariat permite o *dezvoltare* și *transformare* graduală, de la acumularea cunoștințelor teoretice la aplicarea lor practică. Această evoluție reflectă trecerea de la stadiul de novice la cel de mentor, odată cu dezvoltarea abilităților de coordonare și leadership. Voluntarii învață să gestioneze echipe, să comunice eficient și să se adapteze contextelor diverse, trăsături esențiale pentru cariera lor.

Activitățile de voluntariat favorizează asimilarea competențelor complexe, precum gândirea strategică, luarea deciziilor rapide și dezvoltarea empatiei. Aceste abilități sunt transferabile și utile în contexte multiple, fie că este vorba de medii profesionale sau personale. În plus, voluntarii dobândesc un simț al responsabilității sociale și își dezvoltă inteligența emoțională, două componente critice ale succesului pe termen lung.

Prin expunerea la provocări practice, voluntarii își consolidează încrederea în propriile forțe și capacitatea de a găsi soluții creative. Activitățile practice completează cunoștințele teoretice și oferă o bază solidă pentru integrarea abilităților tehnice și interpersonale.

Participarea în activități de voluntariat redefinește perspectivele de viitor ale participanților, oferindu-le oportunități de networking și noi direcții profesionale. Voluntarii devin mai conștienți de potențialul lor și își stabilesc obiective clare, bazate pe experiențele acumulate.

În final, voluntariatul demonstrează că altruismul și dezvoltarea personală nu sunt fenomene opuse, ci interconectate. Ajutându-i pe alții, voluntarii se ajută și pe ei înșiși să devină mai competenți, mai siguri pe ei și mai bine pregătiți pentru viitor.

Pentru a maximiza impactul voluntariatului, este esențial ca organizațiile să structureze programe bine definite, care să includă mentorat, oportunități de învățare practică și feedback constant. Astfel, voluntariatul poate deveni un motor al dezvoltării sustenabile atât pentru indivizi, cât și pentru comunități.

BIBLIOGRAPHY

1. AHUJA, Nitin, „Personal transformation is a continual process”, *Psychology Today*, 2023;

2. ALLEN, David, „How volunteering helps students to develop soft skills”, *SpringerLink*, 2022;

3. BEN-AMRAM, Meirav, & DAVIDOVITCH, Nitza, ,,Novice teachers and mentor teachers: from a traditional model to a holistic mentoring model in the postmodern era", *Education Sciences*, 14(2), 2024.

4. BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, Alena, HEINZOVÁ, Zuzana, SUJOVÁ, Andrea, „Volunteering as an educational opportunity – development of key competencies," *ResearchGate*, 2019;

5. CIPRIANO, Christina, BARNES, Susan, JONES, Stephanie, ,,Social and emotional learning interventions in practice: measuring impact and adaptability". *Frontiers in Psychology*, 2023;

6. CLARK, Kim, KAYES, Anna, ,,Experiential learning and education in management". *Oxford Research Encyclopedia of Business and Management*, 2019;

7. DAVIS, Lauren, „Exploring new career paths through volunteer work," *Global Workforce Development Journal*, 2022;

8. DAWKINS, Samantha, MARTIN, Andrew, SCOTT, Justine, SANDERSON, Kristy , SCHÜZ, Bernd, *A cross-level model of team psychological capital (PsyCap) and individual- and team-level outcomes*. *Journal of management & organization*. Cambridge University Press, 2021;

9. DE CLERCQ, Dirk, SUN, Wenzhu, BELAUSTEGUIGOITIA, Ixchel, *When is job control most useful for idea championing? Role conflict and psychological contract violation effects*. *Journal of Management & Organization*, 2021;

10. DOMITROVICH, Celene, et al., ,,Multi-level predictors of effective implementation in SEL programs". *Developmental Psychology*, 55, 2019;

11. DOYLE, Michael, *Experiential learning in the workplace*. Cambridge University Press, 2022;

12. DUMITRESCU, George, *Rolul mentoratului în voluntariat: contribuții și perspective*, București, Editura Universitară, 2021;

13. DURLAK, Joseph, DUPRE, Emily, *Implementation matters: A meta-analysis of the effects of program implementation on outcomes*. American Journal of Community Psychology, 41, 2008;

14. GARCIA, Emma, GREEN, Thomas, ,,Practical engagement and its role in professional development". *Journal of Applied Psychology*, 65(3), pp. 231-245, 2020;

15. GHISLIERI, Claudio, MOLINO, Marco, CORTESE, Claudio, *Industry 4.0 and work: The crucial role of workers' well-being*. Journal of Industrial Relations, 2020;

16. GIORGI, Giovanni, DI FABIO, Annamaria, MUCCI, Nicola, ARIZA-MONTES, Antonio, New professionalism and the future of work: Interdisciplinary perspectives on transformations in business-health relationships. *Frontiers in Psychology*, 2022;

17. GOSWAMI, Usha, ,,Principles of learning, implications for teaching: A cognitive neuroscience perspective". *Journal of Philosophy of Education*, 42(3-4), pp. 381-399, 2008;

18. GUPTA, Vikas, *The art of mentoring: transformational practices in professional growth*. Routledge, 2022;

19. HARRIS, Linda, „Skills for the future: the impact of volunteering on career development," *Career Progression Review*, 2022;

20. HARTLEY, Claire, LEE, Felix, ,,Cognitive and emotional changes during adolescence". *Nature Reviews Neuroscience*, 16(4), pp. 231-242, 2015;

21. Harvard Business Publishing Corporate Learning. *Leadership reframed for the workplace of the future*, 2022;

22. HOLTBRUGGE, Dirk, MOHR, Alexander ,,*Cultural impacts on learning preferences*", Journal of International Business Studies, 2019;

23. IONESCU, Marian, *Psihologia voluntariatului: motivație și comportament*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară, 2018;

24. JARAMILLO-MEDIAVILLA, Luis, BASANTES-ANDRADE, Ana, CABEZAS-GONZÁLEZ, María, CASILLAS-MARTÍN, Silvia, „Impact of gamification on motivation and academic performance: A systematic review". *Education Sciences*, 14(6), 639, 2024;

25. JOHNSON, Paul, COOPER, Susan, „Building intercultural competence through volunteerism," *Cross-Cultural Psychology Review*, 2023;

26. KOLB, David, KOLB, Alice, *The experiential educator: principles and practices of experiential learning*. Experience Based Learning Systems, 2018;

27. LEE, Helen, „Psychosocial benefits of volunteer activities," *Human Development Insights*, 2022;

28. MILLER, James, „Volunteering as a tool for career advancement," *International Review of Applied Sociology*, 2021;

29. MUSICK, Marc, WILSON, John, „How volunteerism enhances workplace skills," *MIT Sloan Management Review*, 2020;

30. NGUYEN, Chau, „Community integration and personal growth through volunteering," *Social Development Studies*, 2023;

31. NONAKA, Ikujiro, VON KROGH, Georg, „Tacit knowledge and knowledge conversion: Controversy and advancement in organizational knowledge creation theory". *Organization Science*, 20(3), pp. 635-652, 2009;

32. PAYNE, Julia, SIGALA, Marianna, „Service learning via tourism volunteering at university: skill development through experiential activities," *Emerald Publishing*, 2021;

33. PENNY, Louise, FINNEGAN, Sarah, „Exploring the effects of volunteering on social and employment outcomes," *ResearchGate*, 2021;

34. PETRESCU, Adriana, *Implicarea socială prin voluntariat: studii și practici*, Iași, Editura Polirom, 2016;

35. POPESCU, Dan, *Dezvoltarea competențelor prin activități de voluntariat*, București, Editura Academiei Române, 2019;

36. REYNOLDS, Martin, VINCE, Russ, *The Handbook of Experiential Learning and Management Education*. Oxford University Press, 2017;

37. ROOK, David, et al., *Collaborative learning and skill integration in higher education*, Learning Systems Review, 2020;

38. SIMON, Elizabeth, „Cultivating professional identity: the vital role of practical teaching experience for future educators", *Educational Sciences*, 14(5), 439, 2024;

39. SMITH, Andrew, PETERSON, Richard, „The role of volunteering in personal development," *Journal of Social Engagement Studies*, 2020;

40. SPRINGER, John, *Mentor and mentee: a dynamic, transformational, and reciprocal relationship*, Journal of Professional Development, 2023;

41. STEFFGEN, Georges, COSTA, Susana, LE BIHAN, Marie, *Enhancing transferable skills in higher education through practice-based approaches*, Journal of Educational Development, 2023;

42. TAU, Gershon, PETERSON, Brian, „Normal development of brain circuits and plasticity during sensitive periods", *Annual Review of Neuroscience*, 33, pp. 109-129, 2010;

43. TAYLOR, James, GREEN, Peter, „Experiential learning through volunteering: building knowledge foundations", *Journal of Community Engagement*, 2021;

44. VASILESCU, Radu, *Voluntariatul ca experiență de învățare: ghid practic*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2020;

45. WALKER, Michael, HILL, Sarah, JOHNSON, Robert, „Creativity in action: how volunteering sparks innovation," *Global Perspectives on Social Impact*, 2023;
46. WANDERSMAN, Abraham, et al., *Community science and implementation success: insights from SEL Programs*, Journal of Community Psychology, 2008;
47. ZAMIRI, Mohammad, ESMAEILI, Ali, *Strategies, methods, and supports for developing skills within learning communities: a systematic review of the literature*, Adm. Sci., 2024.

C.S. LEWIS' THE SCREWTAPE LETTERS. THE NOVEL AND ITS DRAMATIZATION

Miruna Ciocoi-Pop
Assist. Prof., PhD, „Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: The history of literature shows that the text is almost always adaptable to stage. A perfect example in this sense is the epistolary novel. Its form needs next to no adaptation when rendered on stage. The following article focuses on C.S. Lewis' famous epistolary novel, The Screwtape Letters, on its belletristic qualities and the features that are ideal instruments for a theatrical adaptation.

Keywords: novel, epistolary, stage, theatrical, adaptation

A look into the far-reaching gulf of the novelesque and one will effortlessly notice that, more often than not, it goes hand in hand with dramatization. In other words, it is fair to say that staging the contents of famous novels is a quite frequent and, in most cases, blissful phenomenon. From Scott Fitzgerald's *The Great Gatsby*, adapted to the stage by Owen Davis and more recently John Harbison, to Nathanial Hawthorne's *The Scarlet Letter*, Vladimir Nabokov's infamous *Lolita*, which was adapted to four stage-plays, to Toni Morrison's *The Bluest Eye*, poetically staged numerous times around theatres in the United States, the list can continue for days on end.

A literary genre in particular is very suitable for rendering on stage, for obvious reasons regarding form and language, in particular: the epistolary novel. Quite used in modern fiction, the epistolary novel's uniqueness lies within its form which is letter-like. Its roots stem from the classic epistle, based on oratorical rules and rhetoric used by such classics as Homer and Ovid, through the Middle Ages and Renaissance, and until today. The epistolary novel per se appeared somewhere around the middle of the 16th century with Juan de Segura's *Processo de cartas* in 1548. One of the most renowned of its kind is Honoré d'Urfé's *L'Astrée,* a five-volume novel based on hundreds of misplaced, stolen and lost letters. The reason for the growing fame of the epistolary novel in the 16th century is quite straight-forward: letters were an easy, and sometimes the only way to communicate once literacy became more common. What is more, they were history's most used communicational instrument, especially when we think of romances. But one of the most intriguing raison d'être of this genre is that letters are an endless source of inspiration for the novelist: they create intrigue, an opportunity of interpretation and misinterpretation, are easy to follow, keep the reader in suspense and are the perfect tool for achieving tension once read by the wrong person.

In the 17th century letters were far from being a private affair. Rather than representing an intimate exchange of information between two persons, letters were written with the purpose of being read by groups in high-brow salons of the day. Apparently, women within the French aristocracy used to write letters to their relatives and friends hoping that they would mingle in upper-class circles and thus they would increase their status. The French trend soon came to England, where, in 1741, Samuel Richardson published the book entitled *The Complete Letter Writer*, a guiding reference in writing letter. This must have been the outburst that lead to the creation of his famous epistolary novel *Pamela.* Aside from themes related to love, epistolary novels treated more general topics, in a familiar style of a written conversation between friends. And it is here that we come closer to the actual basis of this article, namely C.S. Lewis' novel *The Screwtape Letters*, an epistolary novel by

excellence, composed of several letters on the most diverse subjects, ranging from church and prayer, to family, war, politics, pain and pleasure, etc.

Both the 18th and 19th century witnessed the rise of the epistolary novel, with Johann Wolfgang Goethe's *Die Leiden des jungen Werther* (1779) the most prominent of its century. This genre had the power to touch upon any given subject in a light, familiar tone, making use of the first person narrative and thus seeming more personal and true to life, creating a style that is very much appealing to the readers. The individual approach, the individual perspective and argument are the essence of the epistolary novel. This genre must not be taken merely at its face value, as, behind the apparent simplicity of form, there is a core that tackles the great issues of human existence in a very free and personal manner. In comparison to the extensive and bulky French epistolary novels, *The Screwtape Letters* is concentrated, but nevertheless highly impactful both in content and in style. It is the lack of formal restrictions in particular that re-stirred the interest of 20th century writers and critics in the epistolary novel. Even Jaques Derrida used the epistolary style in his *Postcard: From Socrates to Freud and Beyond,* employing a direct, personal voice. And he was not the only great thinker to have made use of this genre. But what is particularly striking about C.S. Lewis' novel is the dichotomy produced by the existence of a very personal and outspoken, witty voice that cannot be trusted entirely, given the fact that the narrator is, in the end, a devil.

It is, we think, crucial to the understanding of the novel that it was published in a weekly religious newspaper named *The Guardian.* The religious dimension is of tremendous importance here, as the entire novel is composed of thirty one letters written by Screwtape, an experienced devil to his nephew and apprentice, Wormwood. The letters are pieces of advice on how to lure and doom a human soul, and witty, humorous, and enticing they are indeed. The outcome of the novel published in a religious weekly is what one would expect it to be: the two devils lose their subject's soul, who dies at peace during a bombing attack, his soul saved by his faith. The letters are a narrative masterpiece which highlights the opposing view of Christianity, the voice that readers are less accustomed to hear, the other side of the battle between good and evil. The writer's art also lies within his ability to still maintaining the supreme Christian view of salvation through faith and the church. The witty language is guaranteed to attract the reader through its linguistic irony: Satan is referred to as the "Father Below", God is the "Enemy", and the entire devilish ensemble is gathered in the "Lowerarchy". The letters are filled with deep human and psychological insight and understanding, as well as philosophical and historical ideologies, science, reason, spirituality, existence and non-existence.

In his essay *The Screwtape Letters as Epistolary Fiction* Charles A. Huttar observes that "the book proceeds in what has struck some readers as a rather rambling, even disorganized, fashion, so far as the treatment of topics is concerned, with some major topics recurring more than once"[1], whereas the middle section, he points out, is more organized in thematic, dealing with human and worldly temptation and the devil. The themes circulated in Screwtape's letters are far from simplistic: war, pain and pleasure, eternity, love, sexuality, and marriage, the corruption of virtues, prayer, the confusion of falsehood and truth. Undoubtedly such themes of major interest and significance need to be re-addressed and reanalyzed. Moreover, this apparent unorganized return to certain topics makes the correspondence seem even more authentic and true to life. But, beyond the shadow of a doubt, the artistic quality of the novel lies within the outlining of the main, and sole character that the reader can identify directly: Screwtape, as well as the two characters that are

[1] Charles A., Huttar, "The Screwtape Letters as Epistolary Fiction", *Journal of Inklings Studies* 6 (1) (2016): 87-125

characterized indirectly through Screwtape's depictions. What is more, the reader can only see one side of the correspondence, Screwtape's letters of advice and response to Wormwood's accounts on the ongoing process of their "patient's" damnation. These are to be taken with a grain of salt, as mentioned from the very preface of the novel: "Readers are advised to remember that the devil is a liar. Not everything that Screwtape says should be assumed to be true even from his own angel."[2]

The one-sided, monologue-like structure of the novel is one of the most appropriate of its features that makes it so well adaptable to stage. The artistry and wit of the language, infused with significant doses of sly humor and an almost academic knowledge of the human soul, infuses the rendition from novel to stage with appeal. As Jean Alter puts it in "From Text to Performance" when speaking of theatrality: "A semiotic approach to theatre as a total artistic experience identifies the presence of two categories of signs, corresponding to its two pragmatic media of expression: text and performance."[3] In other words, the rendition from text to stage offers a two-dimensional way of expression: the textual, linguistic one, and the theatrical, almost meta-linguistic one on stage. The actual transition from the novelesque to dramatization requires not only a deep understanding of the original text, but the text itself becomes the medium and the tool of a smooth transition from page to stage. Both internalizing a novel and a play are cultural practices that are quite often interwoven, "in other words, we explore text-understanding in-the-making"[4]. *The Screwtape Letters'* construction enables internalizing the text by actually participating in its construction: reading the letters is a way of actually participating in the creation of the text – in a similar fashion to the actor's direct experience of participating at the unfolding of the novelesque on a stage and its transformation into drama.

Similarly to how the reader experiences the construction of the narrative by reading the letters, the dramatization of *The Screwtape Letters* on stage is a lived experience that is perceived even more authentically in the theatre hall. This epistolary novel in particular has the innate quality of expressing emotions directly, thus being the ideal material to work with on stage. Reading Screwtape's letters of instruction and advice is a way of co-experiencing the narrative and its unfolding, which is precisely what the theatre play enables best: a direct co-experience between character, actor and spectator. Even if the readers/spectators experience the "patient's" trajectory and Wormwood's trials indirectly through Screwtape's voice, being part of the theatrical moment and witnessing Screwtape's monologues on stage transform the experience into something significantly more personal and direct. There are three main branches to consider when adapting a novel to the stage: the subject, the language, and the form. In the case of C.S. Lewis' novel all three components are suitable for a performance on stage. As we have mentioned before the general setting of the novel: an elderly devil's instructions and his advice to his young apprentice on how to condemn a human soul, as well as the larger, timeless theme of Evil against Good, are both intriguing to readership and audience. Linguistically speaking irony is the strong point. In fact, the entire novel is a satire from its very onset. Thus, the play is an intriguing challenge to the human beliefs about eternal damnation, Heaven and Hell. Since it satirizes everything from the Anglican and Catholic Churches, to unconvincing spiritual leaders, modernity of the time, as well as the morals of newspaper contributors – an obvious self-irony of Lewis's, it becomes a humorous yet introspective experience on stage. Lastly, and probably the most straight-forward reason for the effortless transition of *The Screwtape Letters* from text to stage is its

[2] C.S., Lewis, "*The Screwtape Letters",* on-line version available at: http://www.preachershelp.net/wp-content/uploads/2014/11/lewis-screwtape-letters.pdf

[3] Jean, Alter, "From Text to Performance. Semiotics of Theatrality", *Poetics Today,* 1981, vol. 2:3, 113-139

[4] Martin, Göthberg; Cecilia Björk; Asa, Mäkitalo, "From Drama Text to Stage Text: Transitions of Text Understanding in a Student Theatre Production", *Mind, Culture and Activity,* 2018, vol.25, issue 3

form. The first-person monologue-like texts of the letters are the ideal landscape for dramatization, an existing prerequisite, an instrument ready to use on stage. An illustrative example of such sharp language is the following excerpt:

In civilised life domestic hatred usually expresses itself by saying things which would appear quite harmless on paper (the words are not offensive) but in such a voice, or at such a moment, that they are not far short of a blow in the face. To keep this game up you and Glubose must see to it that each of these two fools has a sort of double standard. Your patient must demand that all his own utterances are to be taken at their face value and judged simply on the actual words, while at the same time judging all his mother's utterances with the fullest and most oversensitive interpretation of the tone and the context and the suspected intention. She must be encouraged to do the same to him. Hence from every quarrel they can both go away convinced, or very nearly convinced, that they are quite innocent. You know the kind of thing: "I simply ask her what time dinner will be and she flies into a temper."Once this habit is well established you have the delightful situation of a human saying things with the express purpose of offending and yet having a grievance when offence is taken.[5]

The investigation of the inner mechanism of the devil's mind is supported by the text itself. The first person narrative voice, the structure of the epistolary novel that we have already tackled above, the direct manner of addressing the virtual interlocutor, all of these elements create a direct effect upon reader and spectator, establishing a straight-forwards sense of veracity of this apparently fictional devilish world, which transformed into an even more unswerving experience in the theatre hall. The unreliability of Screwtape's discourse allows for information to be processed gradually in both novel and play, making the reader/spectator active and direct part in the construction of the narrative/dramatization. The complex religious, psychological and social issues analyzed in *The Screwtape's Letters* and their representation on stage thus become subject of internalization and analysis by the spectator, without seeming overly sentimental or profound, due to the satirical tone the ideas are conveyed in. The technicality of Lewis's epistolary novel is also more than suitable for its transition to the stage, as the author is also the editor. In Charles Huttar's words: "Part of the action, stated or implied, is that the author is acting as editor and the reader as uninvolved observer, both imposing their presence on material that has a prior existence in its own right."[6]

An additional strong point of the text under discussion is its power to create a vivid picture of an imaginary, demonic universe in the reader/ spectator's active mind's eye: "The setting of The Screwtape Letters is a palimpsest that includes both the ordinary mundane world of London, presumably during World War II, and a different kind of otherworld: that same ordinary world, in its invisible aspect."[7] It is known for a fact that the experience in a theater hall is a much more direct one than that of simply reading a text. And this becomes evident in the letters of Screwtape, when the unknown workings of Heaven and Hell and spiritual death become visible to the spectator's imaginative eye:

Just think (and let it be the beginning of your agony) what he felt at that moment; as if a scab had fallen from an old sore, as if he were emerging from a hideous, shell-like tetter [skin disease], as if he shuffled off for good and all a defiled, wet, clinging garment. By Hell, it is misery enough to see them in their mortal days taking off dirtied and uncomfortable clothes and splashing in hot water and giving little grunts of pleasure—stretching their eased limbs. What, then, of this final stripping, this complete cleansing? The more one thinks about it, the worse it becomes. He got through so easily! No gradual misgivings, no doctor's

[5] C.S., Lewis, "*The Screwtape Letters",* on-line version available at: http://www.preachershelp.net/wp-content/uploads/2014/11/lewis-screwtape-letters.pdf, p. 8

[6] Charles A., Huttar, "The Screwtape Letters as Epistolary Fiction", *Journal of Inklings Studies* 6 (1) (2016):12

[7] Ibid.: 17

sentence, no nursing home, no operating theatre, no false hopes of life; sheer, instantaneous liberation.[8]

At the heart of *The Screwtape Letters* lies the question of which stories are told and who tells them. Perspective is key in any epistolary novel – it is composed in the spirit of rewriting, reinterpreting perspectives. Ironic and witty as Scewtape's perspective and linguistics might be, at its core it is a truly insightful view upon religious matters. Of course, it is through the same linguistic irony that C.S. Lewis sheds positive light upon Christianity, church and belief in general. The apparent one-sided view offered by the novel and play are thus surprisingly realistic. It comes to no surprise that the performance of *The Screwtape Letters* by the Fellowship of Performing Arts has been described as follows in the New York Times: "The devil has rarely been given his due more perceptively", nor that the Wallstreet Journal named it "wickedly witty". The theatrical adaptation of the novel into a ninety minute play was, without doubt, a highly inspired decision, since spirituality from a demon's point of view, in monologue/letter form, is a theme that remained of interest since Goethe's *Faust.* The enticement of human souls into the depths of the Infernal, as well as the question of morality confer the play the profoundness and depth that are perfectly balanced out by the humour of the main character's language and the setting. The language used contributes to the subjectivity of the overall perspective that must not be understood at superficial level.

Speaking of setting, the depiction of the infernal world as an officious establishment, an administrative office-like construction, where superintendents control their subordinates, organized in different departments and even an intelligence division that analyzes the files of humans, is an ironic play on the bureaucracy and control of modern society: "In a rough and ready way, of course, this question is decided for us by spirits far deeper down in the Lowerarchy than you and I."[9] The infernal world, which is usually unseen, becomes visible through Screwtape's vivid description, and the human world, which the viewers are accustomed to see, becomes a rather psychological and spiritual realm. But as ideal as the setting and language of the novel may appear, the theatrical adaptation of the novel, in the adaptation of Max McLean, apparently leaves space for further improvement, as Michael Billington puts it in his article published in The Guardian: "Given our theatre's reluctance to tackle religion, there is room for a version of The Screwtape Letters. There are also moments when the force of Lewis's language is felt. When Screwtape, referring to God and the devil says, "We are empty and would be filled, He is full and flows over" the antithesis strikes home. But, for the most part, the sinews of Lewis's thought are obscured by the flesh of theatrical rhetoric. I found myself craving more simplicity, directness and faith in the power of the word."[10]

All in all, Screwtape's unreliable and self-reflecting character is what makes this epistolary novel so well mouldable into a theatre play. C.S. Lewis himself states in the preface that the reader should keep in mind that "the devil is a liar", but it is precisely this trait that makes him such delightfully unpleasant a character on stage. Screwtape is so self-absorbed into his own devilish beliefs that he cannot fathom other measures than his own, that love might truly exist or that God would have any reason for using it, which is why his self-sufficiency and sightlessness makes him humorous and delightfully comical. He is

[8] C.S., Lewis, "*The Screwtape Letters",* on-line version available at: http://www.preachershelp.net/wp-content/uploads/2014/11/lewis-screwtape-letters.pdf, p. 63

[9] Ibidem, p. 41

[10] Michael, Billington, "The Screwtape Letters review – a hell of a disappointment", *The Guardian,* December 11, 2016, https://www.theguardian.com/stage/2016/dec/11/the-screwtape-letters-park-theatre-london-review-cs-lewis

entitled "his Abysmal Sublimity Under Secretary"[11], title which he is quite proud of – an extremely pompous creature to whom humans are merely food. Still, it is this profound inability to show compassion that keeps the theatrical conversion of the novel from being overly dramatic, sentimental and profound. Lewis's mastery also consists of reshaping the traditional epistolary novel, which is at times highly sentimental and introspective, through the creation of a character that is, by definition, incapable of any kind of sentimentality. His irony makes the educational side of the text more bearable and authentic, but most importantly extremely elastic and adaptable to stage, thus creating a vivid, humorous, satirical theatrical experience.

BIBLIOGRAPHY

Alter, Jean. "From Text to Performance. Semiotics of Theatrality", *Poetics Today*, 1981, vol. 2:3, 113-139

Billington, Michael. "The Screwtape Letters review – a hell of a disappointment", *The Guardian*, December 11, 2016, https://www.theguardian.com/stage/2016/dec/11/the-screwtape-letters-park-theatre-london-review-cs-lewis

Bray, Joe. The Epistolary Novel: Representations of Consciousness. New York: Routledge, 2003

Derrida, Jacques. "The Post Card: From Socrates to Freud and Beyond". Translated by Alan Bass. Chicago: University of Chicago Press, 1987.

Göthberg, Martin; Björk, Cecilia; Mäkitalo, Asa. "From Drama Text to Stage Text: Transitions of Text Understanding in a Student Theatre Production", *Mind, Culture and Activity*, 2018, vol.25, issue 3

Huttar, Charles. "The Screwtape Letters as Epistolary Fiction", *Journal of Inklings Studies* 6 (1) (2016):12

Lewis, C.S., *"The Screwtape Letters".* on-line version available at: http://www.preachershelp.net/wp-content/uploads/2014/11/lewis-screwtape-letters.pdf

[11] C.S., Lewis, "*The Screwtape Letters",* on-line version available at: http://www.preachershelp.net/wp-content/uploads/2014/11/lewis-screwtape-letters.pdf, p. 46

THE NEW ORTHOGRAPHIC, ORTHOEPIC AND MORPHOLOGICAL CHALLENGES – DIDACTIC PERSPECTIVES

Maria-Nicoleta Ciocian
Assist. Prof., PhD, „Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: The language, as a dynamic system, perfects its means of expression along with the transformations of the current society. The present article seeks to highlight, for the most part, the new changes brought by the third edition of the Orthographic, Orthoepic and Morphological Dictionary of the Romanian language, as well as some models of didactic challenges, useful activities for students - future teachers and educators.

Keywords: DOOM3, evolution, norms, spelling, pronunciation, correct expression, didactic challenges.

Apariția celei de-a treia ediții a *Dicţionarului ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* în 2021 (la 16 ani distanță de a doua ediție) aduce modificări considerabile în întrebuințarea corectă a limbii române, modificări produse pe fundalul transformărilor sociale, economice, culturale, politice și tehnologice. „DOOM-ul are un statut special faţă de alte dicţionare. Este una dintre puţinele situaţii când avem o obligaţie de a respecta ceva ce apare într-o carte. Chiar suntem obligaţi să folosim grafia, pronunţarea, formele corecte indicate în acest dicţionar", recomandă Adina Dragomirescu, directorul Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti" al Academiei Române. „Ediţia a treia a *Dicţionarului ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* este doar oglinda realităţilor lingvistice de la acest moment şi utilizarea corectă a limbii române este expresia respectului faţă de această moştenire spirituală şi faţă de noi înşine"[1], se relatează într-un articol online referitor la necesitatea apariției dicționarului.

Noua ediție este prefațată de explicații normative detaliate și extrem de utile, explicații care se întind pe nu mai puțin de 200 de pagini.

DOOM 3 cuprinde 64 000 de mii de cuvinte, dintre care 3000 reprezintă modificări ale unor cuvinte deja existente (marcate cu semnul exclamării), 3600 sunt cuvinte nou-introduse (marcate cu semnul +), iar alte 3500 sunt împrumuturi neologice, cele mai multe din limba engleză, care nu figurau în ediția anterioară si care au pătruns în limba română în ultimii 15 – 20 de ani şi au fost deja asimilate.

Cuvintele preluate din limba engleză, anglicismele, reprezintă una dintre principalele surse de îmbogățire a vocabularului, acestea dobândind, în ultima vreme, o circulație tot mai largă, pătrunzând în variate domenii precum tehnologii informaționale, mediu de afaceri, știință, divertisment sau modă. În privința acestora, Ioana Vintilă-Rădulescu, coordonatoarea celei de-a treia ediții a DOOM, socotește că „nu toate anglicismele care se aruncă în uz vor rămâne"[2]. Au fost, de asemenea, eliminate unele variante ale cuvintelor, întrucât „tendința

[1] https://destepti.ro/doom3-dictionarul-ortografic-ortoepic-si-morfologic-al-limbii-romane-editia-2022-64-000-de-cuvinte-3-500-de-cuvinte-noi-3000-de-modificari/ (5.10.2023).

[2] „În sensul utilizării – chiar dacă mult mai multă lume știe engleza sau crede că știe, auzi prezentări la televizor în care se strecoară diverse cuvinte pe care pur și simplu nu le înțelegi și nu le-ai folosit niciodată. Pe de altă parte, este firesc să se îmbogățească vocabularul și prin împrumuturi, însă fără exagerare – dacă există termeni românești pentru o anumită noțiune nu are rost să recurgi neapărat la un cuvânt străin. Nu toate anglicismele care se aruncă în uz vor rămâne, deci nu trebuie să ne speriem chiar așa. Nu este prima dată când în istoria unei limbi, inclusiv a limbii române, se întâmplă așa ceva. Franțuzismele au abundat într-o vreme și cu timpul fie s-au adaptat, s-au românizat și nu le mai recunoaștem, de exemplu, cuvântul „tendință". Așa se va întâmpla și cu

este către o limbă cât mai normată; lumea vrea să știe cum se spune exact așa, și nu altfel. Și atunci am eliminat foarte multe dintre variante. Unele de grafie. De exemplu, unele scrise fără cratimă: „binevenit", „offline", „online". Sau la variantele de pronunțări/accentuări am păstrat o singură formă ca „**a**ntic", „prof**e**sor", deși vechile accentuări erau „ant**i**c", „profes**o**r". Asta nu înseamnă că ce nu este în DOOM nu poate fi folosit"[3].

Rodica Zafiu subliniază, în *Dilema Veche*, și reacțiile negative din mass-media la apariția celei de-a treia ediții – „De data aceasta, știrea preferată de jurnalismul tabloid – șoc și groază! – se referă la invazia de anglicisme. În articole, dar mai ales în comentariile cititorilor, apar cuvintele-cheie ale reacțiilor naționaliste, ale emoțiilor față de presupusele suferințele ale limbii: epidemie, batjocorire, stîlcire, mutilare, masacrare. Față de anul 2005, reacțiile din 2022 au căpătat și note politice, cu aluzii la opoziția între naționalism și globalizare, între păstrătorii tradiției și trădătorii de neam: hipsteri, corporatiști etc. O precizare editorială – numărul de cuvinte adăugate față de vechea ediție, aproximativ 3.500 – a fost asimilată în grabă și fără verificare cu ideea introducerii în normă a mii de anglicisme. De fapt, numărul anglicismelor adăugate e mult mai mic: noutățile țin în mare măsură de separarea unor utilizări morfologice (substantive adjectivizate, adjective participiale, adverbe provenite din adjective sau substantive) și a unor locuțiuni, de înregistrarea unor derivate și chiar a unor cuvinte vechi și populare omise din lista anterioară. În plus, comentatorii grăbiți (și care nu au citit, desigur, secțiunea introductivă a dicționarului) consideră că înregistrarea anglicismelor reprezintă o validare oficială și chiar o recomandare de folosire. De fapt, termenii preluați din alte limbi (mai ales din engleză, evident) sînt identificați ca elemente străine, încă neasimilate, dar a căror frecvență în uzul actual nu poate fi ignorată și pentru care utilizatorul obișnuit chiar așteaptă indicații de pronunție și de utilizare gramaticală (articulare, eventuală formare a pluralului etc.)"[4] **.** Autoarea subliniază că adaosurile sunt de diferite tipuri, iar anglicismele nu ar trebui să-i sperie pe vorbitori.

---

anglicismele – unele vor dispărea, unele vor rămâne, se vor adapta, inclusiv grafic sau ca pronunțare. Noi avem un complex să nu fim considerați ignoranți și încercăm pe cât posibil să pronunțăm și cuvintele englezești cât mai aproape de pronunțarea lor englezească sau americană, să le scriem așa cum trebuie. Televiziunea are un rol favorabil, în sensul în care pe ecrane apar scrișii unii termeni. Cu timpul se va ajunge la o anumită măsură. Este greu de luptat cu anglicismele, pentru că engleza a devenit o limbă universală (în instituții și nu numai) și, din păcate, preponderent s-a răspândit nu cea de calitate, ci un fel de jargon. Este greu să te dispensezi de această influență care merge mână în mână cu influența realității – se produc, se importă și se folosesc o mulțime de produse care vin din lumea anglo-saxonă, iar odată cu ele normal că intră în limbă numele lor. Problema anglicismelor este mai delicată – la unele cuvinte nu se vede că sunt împrumutate din engleză (după grafie, pronunțare), de exemplu cuvântul „prosumator" (en. prosumer) – producător și consumator, în general, de energie electrică. Am fost șocată să constat, după atâția ani de când a apărut ediția a II-a a DOOM-ului (2005), că unii profesori de română pronunță englezește titlul – „DUM" - https://adevarul.ro/stil-de-viata/cultura/ioana-vintila-radulescu-coordonatoare-doom-3-2254716.html (august, 2024).

[3] A. Ofițeru, *#10Întrebări | „Like", „fake-news" sau „gay" vor fi cuvinte românești*. *Ioana Vintilă-Rădulescu despre noul DOOM*, 2021. https://romania.europalibera.org/a/like-fake-news-gay-dictionardoomradulescu/31578857.html?fbclid=IwAR3OZiq8f48Za9ikRemiiiJxesqrxonqGSkmz6GGRq9mE2FVlLlRVdhH2E0. (20.10.2024)

[4] „Oricum, cine are curiozitatea să verifice pagină cu pagină dicționarul, va observa că adaosurile (marcate cu semnul +) sînt de tipuri diferite. În primele pagini de la litera F, de exemplu, va întâlni, desigur, cîteva anglicisme frecvente în uzul cotidian și jurnalistic (Facebook, facelift, face to face, fake, fake news, fashion, feeling), dar și un franțuzism (en fanfare), alte noutăți internaționale intrate în viața cotidiană (feng shui și falafel), termeni culturali și științifici cu sursă sau corespondent latino-romanic (fabulatoriu, facondă, factual, faeton, fenotipic, feromon, fibroză, ficțional), completări ale unor familii de cuvinte din aceleași sfere culturale (facilitator, a falimenta, a faza, fertilizant, substantivele fertilizator, fantomatic și feminin etc.). Mare parte a noutăților reflectă o reordonare a materialului lingvistic mai vechi: așa apar făloșenie și fată-mare, adverbele ferfeniță și fedeleș, formele Fecioară și Fecioara ca nume de zodie și constelație, locuțiunile ferească Dumnezeu, ferească Sfîntul, feri, Doamne, în fapt, fapt de, față cu, în fel și chip, din fericire, fiecare în parte, fie că etc. Cum

Trecem în revistă, foarte sumar, principalele modificări ale ultimei ediții a Dicționarului normativ.

Sunt introduse multe împrumuturi (cele mai multe de origine engleză): *best of, blog, blogging, breaking news, brand, browser, cookie delete, e-mail, audiobook, bitcoin, selfie, a updata, a upgrada, hacker, hairstylist, low cost, shopping center, showbusiness, voucher, take away, fast-food, fresh, check-in, cache, Black Friday, hand-made, bullying, antibullying, , fake, fake news, flyer, news alert, anticorpi monoclonali, autoizolare, autocarantinare, betacoronavirus, comorbiditate, contacți, coronasceptic, coronavirus, intubare, noninvaziv, lockdown, green pass* (cei din urmă introduși în perioada pandemică). Livia Căruntu-Caraman[5] vorbește despre englezismele nou-introduse și le clasifică pe domenii de activitate și analizează comportamentul englezismelor inventariate în DOOM 3, „cu specială referire la unele indicații de ortografie, pronunție și utilizare gramaticală (articulare, formare a pluralului)”[6].

Referitor la numărul mare de englezisme înregistrate în ediția nouă a DOOM-ului, Livia Căruntu-Caraman aduce în discuție declarația academicianului Eugen Simion: „trebuie să lăsăm ca un termen nou să-și dovedească utilitatea sau să dispară de la sine, pur și simplu” (DOOM2 , Cuvânt-înainte). Vor intra definitiv în limba română literară *browser, contactless, device, e-book, fake, influencer, lockdown, online, social media, updata, vlogger, wireless* nu știm, dar înregistrarea lor este indispensabilă, pentru a îndruma utilizatorii să scrie, să pronunțe și să utilizeze corect din punct de vedere gramatical fiecare cuvânt sau formă englezească, evitându-se, astfel, dubiile și greșelile”[7].

Alte modificări notabile - s-au eliminat mai multe variante ale cuvintelor sau ale formelor gramaticale cu scopul decongestionării acestora, „a căror prezență în număr mare era resimțită ca un neajuns de către utilizatori (lingviști și mai ales nelingviști, inclusiv profesioniști din edituri, învățământ, mass-media etc.)”[8]. Dicționarul, în noua lui ediție, recomandă o singură variantă din două sau mai multe: *acatist, anost, colaps, axilă, dihor, mijloc, intim, precaut, prognostic, penurie, profesor, trafic, vector* etc.; se acceptă numai formele cu alternanță la unele adjective sau substantive: *analoagă*; g.-d. *îmbrăcăminții*; ortografia abrevierilor formate din majuscule doar fără punct (NATO, ORL, USM, ASEM, UNESCO), dar, prin tradiție, au fost păstrate punctele la abrevierile din latină (P.S., P.P.S.); dintre diminutivele feminine în *-ea/-ică* s-au păstrat mai ales cele în **-ică**: *cărticică, floricică, legăturică*; dintre formele de plural ale unor substantive neutre a rămas una singură – *lighean-ligheane*.

În cazul neologismelor, s-au privilegiat variantele în curs de adaptare: *chimonou, delcou, mielom*. S-a schimbat ordinea de preferință a unor variante: *să birui/să biruiesc, germene/germen, să mă îngâmfez / să mă îngâmf*; s-au adăugat variante la unele cuvinte: *greier/greiere, filologă/filoloagă* etc.; s-a generalizat atașarea fără cratimă a articolului *-ul* și a desinenței de plural *-uri* și la împrumuturile terminate în *-y* pronunțat ca un *i*: *bodyul, bodyuri* etc.; se recomandă scrierea cu literă mică a noilor pronume de politețe din seria: *domnia-sa*, în contrast cu locuțiunile pronominale din seria *Domnia Sa* și scrierea cu

---

se vede, cele cîteva anglicisme reprezintă cam 15% din noutăți. Nu o spun ca să diminuez în vreun fel noutatea și folosul dicționarului; dimpotrivă, e un contraargument față de spaimele naționaliste ațîțate de extragerea dintre noutăți a cîtorva anglicisme foarte recente sau prea tehnice, de natură să-i sperie pe cititori”. - https://dilemaveche.ro/sectiune/editoriale-si-opinii/pe-ce-lume-traim/noul-doom-634067.html (15.10.2023).

[5] https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/103-110_16.pdf (10.10.2024).

[6] Ibidem.

[7] Ibidem.

[8] Murgoci 2022 = A. Murgoci, *Greșeli de clasa întâi în DOOM-3, dicționar care costă 130 lei. Analiză: Ce cuprinde Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române, ediția a treia*. - https://www.dcnews.ro/greseli-de-clasa-intai-in-doom-3-dictionarcare-costa-130-lei-analiza-ce-cuprinde-dictionarul-ortografic-ortoepic-si-morfologic-al-limbii-romane-editia-atreia_853417.html. (22.05.2024).

majusculă la toate componentele unor substantive proprii compuse: *Război Mondial*, *Primul Război Mondial* etc., precum și scrierea legată a unor compuse sudate: *binevenit* (oportun, agreat), *întrucâtva* etc.

Oferim, în cele ce urmează, câteva sugestii de activități didactice (atât pentru cursul, cât și pentru seminarul de Limba română pentru studenții de la *Pedagogia învățământului primar și preșcolar*) foarte utile viitorilor învățători și educatori, activități exemplificate în cadrul seminarelor de *Didactica limbii și literaturii române*:

- Ateliere de scriere corectă în cadrul seminarului de Limbă română – PIPP - organizarea unor sesiuni în care studenții scriu texte scurte și folosesc DOOM3 pentru a verifica grafia, ortografia și punctuația. Aceasta îi ajută să învețe să folosească dicționarul în mod practic. (Astfel de ateliere pot fi organizate și în învățământul preuniversitar, la liceu, în cadrul orelor de Limba și literatura română).
- Jocuri de vocabular: se creează jocuri în care studenții trebuie să identifice cuvinte corecte din dicționar sau să găsească sinonime și antonime, stimulându-le astfel curiozitatea și abilitățile de căutare.
- Prezentări despre ortografie și punctuație: muncă în grupe - fiecare grup să pregătească o prezentare PPT despre un aspect specific al regulilor de ortografie sau punctuație, promovându-se, astfel, colaborarea și învățarea activă.
- Analiza greșelilor frecvente: se adună exemple de greșeli comune de scriere și se discută despre ele în cadrul seminarului de *Limbă română - PIPP*, folosind DOOM3 pentru a corecta și explica fiecare exemplu.
- Provocări de pronunție - se organizează exerciții de pronunție - studenții pot lucra în perechi pentru a pronunța cuvinte corecte și a se corecta reciproc.
- Scriere creativă – studenții formulează sarcini de lucru pentru elevi cu scopul folosirii DOOM3 pentru a se asigura că respectă toate regulile de ortografie și punctuație.

Aceste activități nu doar că facilitează învățarea corectă a limbii române, dar contribuie și la dezvoltarea gândirii critice și a abilităților de colaborare și îi ajută pe viitorii învățători să organizeze activități interactive de muncă cu dicționarul și cu noile norme ortografice, ortoepice și de puncrtuație.

„Cuvintele aflate în uzul actual, oral și scris, incluse în DOOM3 în plus față de DOOM2 sunt în majoritate neologisme, inclusiv elemente din anumite terminologii (informatică, medicală etc.), care au dobândit în ultima vreme o circulație tot mai largă, chiar de ultimă oră”[9], ne informează autoarele dicționarului Ioana Vintilă Rădulescu și Cristina Aranghelovici, în *Notă asupra prezentei ediții*. Tot aici, autoarele precizează că „DOOM3 nu poate însă, evident, ilustra toată bogăția extraordinară a vocabularului limbii române de azi, care sporește continuu, astfel încât dicționarele nu pot ține pasul cu această dezvoltare”[10].

Fiind un sistem dinamic, limba evoluează și își perfecționează mijloacele de exprimare concomitent cu transformările din societate și cu progresul tehnologic.

[9] DOOM3 , 2021, p. 11-12.
[10] Ibidem, p.12.

BIBLIOGRAPHY

1. Avram, Mioara, 2001, *Cuvintele limbii române între corect și incorect*, București, Editura Cartier.
2. Caragea, Dan. Academia și dicționarele sale – DOOM, Ediția a III-a (IV). În: Occidentul românesc, nr. 134, iunie, 2022.
3. DOOM2 - *Dicţionarul ortografic, ortoepic, şi morfologic al limbii române*. Ediția a II-a. București: Univers Enciclopedic, 2005.
4. DOOM^3 - Ioana Vintilă-Rădulescu (coord.), *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române*, ediţia a III-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, Univers Enciclopedic Gold, 2021.
5. Molea, Viorica, *Modificări în DOOM3: câteva aspecte*. În: *Limba română*, nr. 5-6, 2022.
6. Nedelcu, Isabela, *101 greșeli gramaticale*, București, Editura Humanitas, 2012.
7. Pană Dindelegan, Gabriela, 2009, *Trăsături flexionare ale substantivului în româna actuală*, în Gabriela Pană Dindelegan (coord.), „Dinamica limbii române actuale – aspecte gramaticale și discursive", București, Editura Academiei Române, 2009.
8. Pană Dindelegan, Gabriela, *Note pe marginea flexiunii unor împrumuturi substantivale recente*, în „Limba română", LXVIII, nr. 4, 2019.

THE FUNCTIONING OF THE ROMANIAN INTERJECTION IN SPEECH

Ana-Maria Popa
Assist. Prof., PhD, Ovidius University of Constanța

Abstract: The paper aims to explore the category of the interjection in Romanian language by relying to the theory of the acts of speech. The objective of my work is to describe the functioning of the interjection in speech by evoking the role of situational context which determines the multifunctional character. This type of approach will allow me to analyse the expressive potential and the communicative significace of this group of words.

Keywords: interjection, polyfunctionality, situational context, expressivity, ostensive interjections.

Prezentarea de față urmărește să ofere câteva exemple de analiză a interjecțiilor utilizate în discurs, realizată din perspectiva actelor de limbaj din sfera pragmaticii. Interjecțiile se deosebesc de alte clase de cuvinte prin faptul că nu denotă obiecte (în sens lag)/ referenți prin intermediul unui concept și nu au un sens, în accepția lui Ferdinand de Saussure; în legătură cu acestea, se preferă termenii de *semnificație* și *înțeles*, în locul aceluia de *sens*. Pentru multe intejecții, semnificația depinde, în limba vorbită, de intonație, gesturi, mimică și de întreg registrul lingvistic situațional.

Elemente marginale ale studiilor de gramatică și morfologie, interjecțiile sunt elemente ale limbii care au constituit subiect de cercetare în ultimele decenii. Considerate vreme îndelungată o subclasă a adverbelor, lingviștii au avut rezerve în includerea lor într-o clasă distinctă și s-au gândit inclusiv la excluderea[1] acestora, după cum notează Claude Buridant: „depuis l'Antiquité, les grammairiens se demandent si elle fait partie du discours, si elle est une partie du discours ou si elle constitue une classe grammaticale indépendante" (2006: 3).

Interjecțiile au fost definite drept lexeme cu rol metacomunicativ la nivelul interacțiunii conversaționale, după cum Gregory Bateson (1955) semnala importanța crucială a semnalelor metacomunicative în ethologia comunicării. Victor Ingve (1970), specialist în lingvistica computațională, consideră interjecțiile „back channel messages" cu rol semnificativ în construirea conversației și în generarea unui canal de comunicare diferit de canalul principal. Felix Ameka (1992) susține că interjecțiile dețin conținut propozițional și construiesc acte de de limbaj, definindu-le drept instrumente ilocuționare folosite în comunicarea interpersonală.

Charles Carpenter Fries, în lucrarea *Structure of English* (1952), integrează interjecția ca element coeziv la nivelul discursurilor informale din orice grup social, pe care o definește ca: „set of response types whose function was continued attention, conventionally signaled"(1952: 89). Din perspectiva frecvenței în comunicare, autorul identifică interjecțiile cele mai folosite în limba engleză în interacțiunea socială: 1. *Yes,* 2. *Unhhunh (uh-hunh, mmhm*), 3. *Yeah,* 4. *Good,* 5. *Oh*, mărci ale menținerii atenției semnalate convențional.

În cadrul vocabularului reprezentativ romanic al limbii române sunt înregistrate 12 interjecții (Sala, 1988: 67) care răspund la criteriul uzajului și doar una la criteriul bogăției semantice, ceea ce dovedește un grad maxim de dependență de context:

[1] Puțin studiată și plasată la periferia sistemului lingvistic, interjecția a fost chiar propusă spre eliminarea din rândul clasei elementelor neflexibile: „on peut d'emblée éliminer l'une des parties traditionnelles, l'interjection. Non que celle-ci soit à exclure de la langue: il serait absurde de le pense. Mais elle n'entre pas es système avec les autres, parce qu'elle n'appartient pas au système conceptuel"(Moignet, 1981: 12).

	U (uzaj)	**S (bogăția semantică)[2]**	**R (puterea de derivare)[3]**
ah	+	-	-
ai	+	-	-
ei	+	-	-
ha	+	-	-
ia	+	-	-
iacă	+	-	-
marș	+	+	-
mă	+	-	-
măi	+	-	-
na	+	-	-
oh	+	-	-
vai	+	-	

Actul de limbaj (engl. *speech act*) este un concept introdus în filozofia limbajului de J. L. Austin, dezvoltat de J. R. Searle. Teoria lui J.L. Austin a reprezentat o revoluție care are în centru modul concret în care persoanele comunică, cu o structură ce conține o componentă *locuționară* (forma lingvistică), *ilocuționar*ă (acțiunea performată) și *perlocuționară* (efectul vizat). Ca și J.L. Austin, Searle a propus o clasificare a actelor de limbaj. Pentru a evita imperfecțiunile precedentei clasificări (suprapunerea categoriilor), taxinomia lui Searle are la bază distincția dintre verbe ilocuționare și acte ilocuționare. În tipologia lui J. R. Searle, actele sunt grupate în mai multe categorii, acoperind toate situațiile de utilizare a limbajului:

- **reprezentative,** numite și **asertive** (Searle, 1969, 1979)(engl. *representatives, assertives*) sunt aserțiuni prin care se comunică informații, se descrie realitatea; locutorul garantează valoarea de adevăr a conținutului propozițional, care poate fi adevărat sau fals (aserțiuni categorice, negări, presupuneri); numele derivă din faptul că frazele susceptibile de a avea o valoare de adevăr sunt reprezentări ale situațiilor alternative posibile din universul extralingvistic:

a. *Certific / declar / afirm că Ion Popescu a verificat personal actele firmei.*

b. *Ion Popescu a verificat personal actele firmei*.

Conținutul propozițional al aserțiunii b. descrie o stare, o situație a universului. Într-o logică bivalentă, situațiile alternative posibile privesc acșiunea de verificare a contabilității

- **directive** (engl. *directives*) – care vizează îndeplinirea unei acțiuni de către alocutor: cereri, ordine, rugăminți etc.); exprimă intenția locutorului de a-l influența pe interlocutor să facă o anumită acțiune:

a. *Te rog să te oprești!*

b. *Oprește-te!*

c. *Stop!*

- **comisive** (promisiuni prin care locutorul se angajează să realizeze acțiuni viitoare): promisiunea, jurământul, amenințarea;

- **expresive** (prin care se exprimă atitudini și afecte): laudă, oprobriu, urare, compliment, insultă, scuză etc.

- **declarative** (în care enunțurile schimbă efectiv o situație, în virtutea unor convenții existente: folosite pentru a închide sau a deschide o ședință, pentru a da un verdict etc.)

[2] Sunt necesare minimum cinci sensuri proprii sau derivate.

[3] Cel puțin trei derivate.

Actele de vorbire pot fi **directe** (forma lor canonică si contextul corespunzând unei anumite valori ilocuționare și perlocuționare) sau **indirecte**, atunci când un anumit act se realizează (convențional sau contextual) prin intermediul unui act: de exemplu, cererea *Te rog să deschizi fereastra!* poate fi realizată indirect printr-o aserțiune (*E cam cald aici*., „Uf, zice amicul meu; grozavă căldură azi”(I.L. Caragiale, *Situațiunea*)) sau printr-o interogație: *Nu e prea cald aici?*.

Limba română actuală dovedește deschidere în includerea unor termeni noi în sfera interjecției, dovadă fiind existența unor interjecții secundare sau improprii, „create pe terenul limbii române din alte părți de vorbire sau din din diverse sintagme ori propoziții care, în urma unei întrebuințări frecvente și prin accentuarea valorii afective, au căpătat statut de interjecții” (GALR, I: 658). În urma analizei $DOOM_3$, am identificat un număr de 62 de intrări noi în sfera interjecției, cu următoarea clasificare:

- interjecții simple: *amar*[2] : *Vai și-~ de el!*, *băi*[2] , *bis*[2] , *bravos* (înv., fam.), *cucurigu-gagu*, *Doamne*, *dom'le/domn'e* (fam.), *domnule*, *Dumnezeule* (și: *Dumnezeule mare!*), *ehehe*, *ei na*, *ete/iete* (fam.), *etete/ietete*, *frate*[1], *frățioare*, *hai sictir* (arg., fam.), *hî! hî!*, *hop-țop*, *ia hai*, *ia uite*, *încet*[3], *mamă*[1], *măiculiță*[1] (pop.), *neneacă*[1], *nț*, *pam-pam*, *pi*[1] , *scârța-scârța*[1], *sesam*[1], *ta-ra-ta-ta*, *târș*[2], *trosc-pleosc*, *țais*[2] (fam.), *țopa*, *uitați*, *vax*, *zbang*;
- interjecții compuse: *ete fleoșc*/*iete fleoșc* (fam.), *ete na*/*iete na* (fam.), *ete scârț*/*iete scârț* (fam.), *șart! part!*;
- locuțiuni interjecționale: *ce Dumnezeu*, *ce mai*, *da' de unde*, *Doamne-ajută*, *Doamne ferește*, *ei bine*, *ferească Dumnezeu*, *ferească Sfântul*, *ia te uită*, *ia vezi*, *la naiba*, *mamă-mamă*, *măi să fie*, *naiba (la ~)*, *nu zău*, *păcatele mele*, *scârț*, *Mariț*o (fam., pop.), *slavă Cerului* , *slavă Domnului*, *tronc*, *Marghioalo* (fam., pop.).

În multe contexte, interjecțiile sunt semnale exclamative care au funcția de a-l ghida pe interlocutor să interpreteze afectiv mesajul. Semnificația se conturează cu ajutorul contextului lingvistic. Interjecțiile creează acte de vorbire întrucât capătă numeroase valori contextuale.

În teoria actelor de vorbire, în modelul lui J. R. Searle, actele expresive sunt acte prin care locutorul exprimă atitudini și afecte: laudă (*A fost excelent!*) sau oprobriu (*E inadmisibil!*), urare (*Îți doresc succes!*), compliment (*Arăți superb!*), insultă (*Ești un idiot!*), mulțumire (*Îți mulțumesc pentru ajutor!*), scuză (*Îmi pare rău pentru ce am spus!*) etc.

Unele interjecții exprimă reacții afective la diverse senzații fizice sau emoții ori stări mentale, iar semnificația lor este dependentă în foarte mare măsură de intonație și de context. Interjecția realizează în același timp o funcție expresivă și eliberatoare a gândurilor și sentimentelor subiectului vorbitor. Are loc o fomă de catharsis, o descărcare emoțională care evidențiază caracterul subiectiv:

„Avocatul: Ce-or să spuie, de exemplu, martorii?

Cocoana: *Ei, bravos*! Dumneata ce trabă ai? Să-i înveți ce să spuie ... Martori găsim noi.” (I.L. Caragiale, *Art. 214*).

Dialogul este între avocat și Lae, intervențiile preotesei Tarsița fiind introduse printr-o secvență de inserție. Revolta personajului și autoselectarea ca destinatar reies din utilizarea interjecțiilor *ei* și *bravos*.

Cele mai multe interjecții au o semnificație, precum *ura* (bucurie), *sâc* (enervare), *au* (durere) , *uau* (uimire) etc., sau două:

- *ff* (reacția la o arsură sau reacția la senzația de frig);
- *ptiu* (admirația sau disprețul);
- *tii* (admirația sau regretul);
- *brr* (senzația de frig sau senzația de groază);

- *bravo/ bravos* (admirația sau dezaprobarea, prin ironie);
- *mde* (îndoiala sau distanțarea).

Câteva interjecții au multiple semnificații reconstituite contextual: *a, ah, e, ei, o, of, uf, vai* etc.

A face parte din clasa interjecțiilor cu valoare emotivă neintegrate sintactic (GALR, 2008 I: 666), care poate exprima fie o durere pe o durată scurtă (a), fie surpriza locutorului (b), fie o reacție la un gând, apărut spontan în mintea vorbitorului (c):

(a) *A! Mă doare. Opreşte-te!*
(b) *A! Uite cine a sosit la recepție!*
(c) *A! Mi-am amintit ce voiam să îți spun.*

Interjecția *e* exprimă stări din cele mai diverse (indignare, enervare, plictiseală, regret, surprindere, neîncredere etc.), uneori chiar și valori opuse (indignare, reproș vs satisfacție, mulțumire), deductibile doar în context:

(a) *Ai luat cea mai mare notă! E! Cine mai e ca tine?* (mulțumire)
(b) *Ce ți s-a întâmplat? / - E! Lasă-mă și tu în pace!* (enervare)

Ca interjecție, *o* este izolată de restul enunțului și exprimă anumite stări emotive (bucurie, tristețe, uimire etc.):

(a) *O, ce ploaie!*
(b) *O, ce veste bună mi-ai dat! Vs O, ce veste proastă mi-ai dat!*

Interjecția *o* poate avea valoare fatică, de inițiere a contactului lingvistic: *O, ce bine că te văd!*

Uneori, interjecția *o* are rol de conector pragmatic, putând apărea în replica interlocutorului și semnalând diverse reacții ale acestuia, precum acordul (a), reproșul (b), obiecția (c):

(a) *Îți propun să mergem împreună! – O, este necesar! Nu am deloc simțul orientării.*
(b) *Nu mai știu dacă am oprit sau nu aragazul. –O, nu se poate să uiți asta!*
(c) *Nu e cazul să îmi faci tu observații în acest moment! –O, cred că m-ai înțeles greșit!*

Aparițiile interjecției *vai* semnalează emoții și sentimente variate: durere (a), suferință (b), uimire (c), indignare (d), teamă (e), bucurie (e):

(a) *Vai, mă doare*!
(b) *Vai, ce catastrofă*!
(c) *Vai, ce rușine să vorbești așa*!
(d) *Vai, ce ne facem*?
(e) *Vai, ce veste extraordinară*!

Actele directive se realizează frecvent prin enunțuri care conțin imperative (*Deschideți geamul*!) și exprimă un ordin sau un îndemn. Prin intermediul acestor acte, cereri, ordine, comenzi, rugăminți, îndemnuri, sfaturi, locutorul vizează să-l determine pe interlocutor să performeze o anumită acțiune. Exprimarea indirectă a actelor directive nu are preferințe gramaticale clare, putând fi realizată prin enunțuri mai mult sau mai puțin convenționalizate, asertive (*Mi-e sete.* – ca act de cerere) sau interogative (*Poți să-mi dai un instrument de scris?* – cerere politicoasă).

Interjecția conativă este centrată pe locutorul care își exprimă atitudinea și, în același timp, pe interlocutorul asupra căruia încearcă să producă un efect particular: să influențeze un comportament, să determine o acțiune, să șocheze etc., după cum notează Isačenko: „ the aim of conation is to provoke a reaction on the part of the listener”(1964: 91). Spre exemplu, în limba română se utilizează următoarele interjecții:

- *sss, șșș, șt, pst*: *Șt, vă rog!* – 'vreau să faceți liniște';

- *stop, ho* – 'vreau să vă opriți dintr-o anumită acțiune'), *halt* – 'vreau să stea pe loc';

- *hop*: *Și...hop!* – 'vreau să pornească următorul înotător' (semnal folosit în limbajul specializat al instructorilor de înot pentru a da semnalul de pornire al unui înotător la o distanță apreciabilă față de înotătorul din față, aflat pe același culoar).

Interjecțiile cunosc o specializare în privința actelor directive cu destinatari animale: *aport* (câini), *bâr* (oi), *dii* (cai), *hăis, cea* (boi), *zât* (pisici), *marș* (a alunga câinii, dar și comanda unui unități militare: *Înainte, marș!*).

Conținut imperativ general au interjecțiile *hai(de)* și *ia*.

Interjecții prezentative sau ostensive (*ia*, *iacă*, *iacătă*, *iată*, *uite*) pot avea utilizare:

- **deictică** (prezintă obiecte, persoane evenimente din contextul situațional): *Uite-l că vine!*;

- **discursivă** (introduc un enunț sau un fragment de enunț, al cărui conținut îl pun în evidență):

Anii, iată, au trecut și imaginea lui este ceva mai bună.

Interjecțiile care funcționează ca mărci discursive sau dialogale pot fi considerate părți constitutive ale actelor reprezentative:

- *ai, aș, de, deh, ei, hm, iată, îhî, nț* (răspuns negativ), *păi* (contur intonațional: fără pauză: afirmație sigură; cu pauză și o anumită intonație: nesigură, evitarea unui răspuns), *uite, zău/ zău așa* (întăresc afirmația) etc.
- *aș(i), ei, ei aș, ei na + Doamne ferește, pe dracu(l)*: răspunsuri negative;
- *hă* - lacune în procesul de înțelegere a mesajului (*Hă, poți repeta?*) sau dezacord (*Hă, nu-mi place deloc ideea ta!*);
- *de, ei*: o ezitare sau evitarea unui răspuns direct;
- *ai, ei*: mărci interogative.

Interjecțiile apelative sau adresative sunt specializate pentru destinatari cu trăsătura [+uman] (±vocativ): *alo, bă, băi, bre, fa* / *fă* (sex feminin), *hei, mă, măi* (mirarea/admirația) sau [- uman]: *cuțu, pis, pui-pui*.

Concluzii

În limba română contemporana, interjecția dovedește un caracter complex și un statut lingvistic ambiguu. În cele mai multe situații, dovedește dependență față de contextul în mijlocul căruia se plasează, precum o *particula interiecta*. Această clasă constituie o legătură între aspecte variate privitoare la transmiterea emoțiilor. Dincolo de reflectarea stărilor afective, interjecțiile exprimă o gamă largă de funcții identificabile în context.

BIBLIOGRAPHY

AMEKA, Felix, 1992, „Interjections: The Yet Neglected Part of Speech", in *Journal of Pragmatics*, 18/2, pp. 101-118.

AUSTIN, John Langshaw, 2005, *Cum să faci lucruri cu vorbe*. Traducere din limba engleză de Sorana Corneanu, Pitești: Paralela 45.

BURIDANT, Claude, 2006, „L'interjection: jeux et enjeux", in *Langages*, 161, pp. 3-9.

COSTĂCHESCU, Adriana, 2019, *Pragmatica lingvistică. Teorii, dezbateri, exemple*, Iași: Institutul European.

FRIES, Charles Carpenter, 1952, Structure of English, New York: Harcourt Brace.

GUȚU-ROMALO, Valeria (coord.), 2008, *Gramatica limbii române. Volumul I. Cuvântul*, Editura Academiei: București.

IONESCU-RUXĂNDOIU, Liliana, 1999, *Conversația. Structuri și strategii*, București: Editura All.

IONESCU-RUXĂNDOIU, Liliana, 1991, *Narațiune și dialog în proza românească. Elemente de pragmatică a textului literari*, București: Editura Academiei Române.

KLEIBER, George, 2006, „Sémiotique de l' interjection", in *Langages*, vol. 40, nr. 161, Larousse/Armand: Paris, pp. 10-23.

MOIGNET, Gérard, 1981, *Systématique de la langue française*, Paris: Klincksieck.

PANĂ DINDELEGAN, Gabriela (coord.), Rodica Zafiu, Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae, Adnana Boioc Apintei, 2023, *Dicționar de termeni gramaticali și concepte lingvistice conexe*, București: Editura Univers Enciclopedic Gold.

SALA, Marius (coord.), *Vocabularul reprezentativ al limbilor romanice*, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1988.

SEARLE, John R., 1969, *Speech acts*, Cambridge: Cambridge University Press.

SEARLE, John R., 1979, *Expression and Meaning*, Cambridge: Cambridge University Press.

TUTESCU, Mariana, „L'interjection modalisation, axiologisation et grammaticalisation. Le cas des interjections roumaines zău et vai", in *Langages*, 40, nr. 161, *L'interjection: jeux et enjeux*, pp. 37-46.

VINTILĂ-RĂDULESCU, Ioana (coord.), 2023, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ediția a III-a revizuită și adăugită, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti", București: Univers Enciclopedic.

PARTICIPATION AND DECISION-MAKING. EMPOWERING CHILDREN IN SHAPING THEIR OWN FUTURE

Alexandra Damaschin
Assist. Prof., PhD, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iaşi

Abstract: The paper highlights the importance of participation as a right of the children and underlines the limitations of it, especially when it comes to empower the children in decisions that concern them. Child participation appears as a social construction which manifest in different contexts as family, school, or community environment. Special attention is reflected to children's school participation, as vulnerable children are the most deprived by educational opportunities. Thus, children's experiences are important, and the decisions that implies their well-being should reflect this aspect, and not be generated from the experiences and perspectives of the adults. To make progress in this area, participation needs to be embedded in organizational structures, this fact asking a change in the way adults think about the significance of children's participation.

Keywords: children, decision-making, empowerment, participation

Introduction

Participation is a multifaced and controversial concept. First at all we bring into discussion the participation as a social activity and the participation as a power to influence the social and political processes. Rampal (2008) sustains that over time child participation had different connotations, but there is an agreement that participation is one of the fundamental children's rights (UNICEF, 2006). Broadly speaking, child participation means the engagement of children in decisions that affects their life (Brady, 2007). This fact involves the support of the children to express themselves, and to share their own thoughts in an efficient way. The voice and the capacity of children to think independently are two concepts recently embodied within the *new* sociology of childhood (Mayall, 2002). The voice of the children refers to the intentions, hopes, grievances and expectations that children have and defend themselves (Pufall & Unsworth, 2004). So, the *new* sociology of the childhood sees children as being social actors that are involved in the interactions with people or with the institutions that at the same time make a place for themselves (Alanen, 1997; Valentine, 1997). However, even if the children may be active in relation within their surroundings, the environmental structures are difficult to transform. Smith (2007) explains that if we are taking into consideration children's rights to participate, then we should embrace the role of children as being active social agents. Child participation means the protection of children's rights, equal opportunities, access to social services, decision-making, empowering children to contribute to their self-esteem. Matthews (2003) brings into discussion three alternative arguments concerning child participation: the civil education, the integration of young people in society, and the consolidation of young people in relation to adults, aiming to improve children's lives. These arguments refer to ensure the experience of participation so that children learn new skills, gain trust and build social networks and relationships (O'Kane, 2003). Sinclair (2004) notes the fact that in practice child participation is used more for listening or for consultation and less for the opportunity to engage in active participation. Children offer socially expected answers, the messages of the adults are dominated, and the appreciation of children as being social agents is lacking.

Children's rights to participation

Over the last decades, we can see an increased interest in children's participation. This orientation has been described as part of the two great global social trends of democratization and individualization (Fairclough, 1992), which as Prout (2000) confirms have facilitated the contemporary understanding of children's right to have their voices to be heard. The UN Convention on the Rights of the Child is generally seen as the impetus for school participation and the benchmark for adult-child relationship (John, 1996). The UN Convention it also served as a catalyst for many organizations with interest in children's participation in all the issues that affect them culturally, socially and institutionally (McNeish & Gill, 2006). A huge number of studies and theories emerged for support and develop children's participations in organizations and institutions (Arnott, 2008). Since the adoption of the UN Convention on the Rights of the Child, child participation has also been the subject of numerous development and academic research projects (Lansdown, 2001). In many ways, the UN Convention on the Rights of the Child represents a first in the history of the United Nations (UNICEF, 1989), not necessarily because it is the first convention in the world and it is the most well-known, but especially because it is the first that emphasizes the civil and political rights to which children are entitled (Twum-Danso, 2010). These refer to the influencing the decisions taken on their behalf, to expressing their views on the issues that affect them (the articles 12 and 13), freedom of thinking, consciousness and religion (Article 14), creating associations (Article 15), but also receiving information (Article 17). The new focus of the UN Convention led to a paradigm change concerning the sociology of childhood with reference to children and young people. Now children are seen as social actors and representatives of their own lives, entitled to have a voice and take part in public forums and decisions that affect their lives (Wyness, 1999; Mayall, 2002). Thus, the dominant discourse about children and young people participation takes another direction. Children now have the right to be actors in their own lives and not just passive receivers of decisions made by adults (Percy-Smith, 1998). The UN Convention represents children as full human beings with their own identity who should be respected as independent citizens (Pufall & Unsworth, 2004). Article 12 of the Convention with a particular note, has a strong affirmation regarding children's rights. It articulates that different opportunities are necessarily to be created for children to express their points of view. Many societies still see the children as being too vulnerable and their opinions barely are taken into consideration. The culture and the values of the societies are the main limitations regarding the children's participation.

Vulnerable children's participation

The influence of the UN Convention on the Rights of the Child from 1989 has influenced many organizations interested in child participation. Children's rights and the discrimination against them has led to an attention on children whose rights are violated, who live in poverty or are in extremely difficult situations (Ray, 2010). Children that are living in the most difficult situations are still marginalized regarding the school activities or community activities (UNICEF, 2020). The most vulnerable children are children affected by extreme poverty, violence, abuse, neglect and exploitation, discrimination and social exclusion, catastrophic events, disasters or conflicts (Ray, 2010). Thus, child participation is affected and influenced by the power of the adults who exercises it on them. Vulnerable children face difficulties to ensure their basis needs as food, hygienic products, clothes or supplies for school (UNICEF, 2020). These situations bring them shame, a low self-esteem, fear and stigmatization from others, making very hard the participation of children in community life or the possibility to benefit from public services (Ray, 2010). A study conducted by ONU concerning the violence on children shows that violence is very common on families, schools, and communities , especially on the marginalized groups (Ray, 2010).

The form of discrimination varies from a culture to another, but for example children with disabilities are discriminated regardless the culture or the traditions of the countries (Ray, 2010). The limitation of vulnerable children regarding school participation leads to school dropout and functional illiteracy. Markussen (2010) shows that pupils who drop out the school find very hard a workplace, they risk becoming unemployed, and rarely get opportunities. The school dropout influences thus the social inequalities. The social problems represent another factor who contribute to school dropout. It is widely known that the rate of school dropout occurs to children who belong to disadvantages backgrounds, children with disabilities, children who belong to minority groups, such as Roma children, children who are victims of neglect, abuse or labour exploitation, or children who use psychotropic substances from a very young age (Baklien et. al, 2004; UNICEF, 2007). In this context, the main challenge is how schools can prevent dropout and contribute to the well-being of the children? When schools are facing with pupils who are extremely poor, abuse or neglected by their families, it is necessarily to find the appropriate mechanisms to understand and to support the vulnerable children. We can affirm that the most important practices and lessons are drawn from working with the most vulnerable children.

Child participation in schools and communities

The recognition of children's right to participation is a long concern within the legal documents of the European Council. Among the strategies that are targeted by European Council is also the implementation of the UN 2030 Program for sustainable development. The Sustainable Development Goals, also known as the Global Goals, included in the 2030 Agenda, also refer to the participation of children and adolescents which aims to ensure an inclusive and equitable education and promote lifelong learning opportunities (Bradshaw et al. 2017). Children and young participation need a systematic and continuous support with a persistent application of the techniques that enable this. For being efficient, children's participation requests different resources to participate in adults' life. In practice, very few young people have abilities and resources to influence the world around them (Sotkasiira et al. 2010). During the projects carried out with young people and the research about children and their participation Horelli et al. (2007) affirm that rather to offering an alternative to participation that comes from the world of adults, they promote the concept of effective participation. "Ideally, it makes space for meeting two processes, the transformation of young people's living conditions and the learning of citizenship skills" (Horelli et al. 2007, p. 3). Sotkasiira et al. (2010) sustain that effective participation may be promoted through a learning-based network approach to planning, proposing the LENA model. The LENA model was developed by children and young people (Horelli, 2006), it is based on the psychological environment, sociology, studies with young people and looks to integrate the networks (resources and to "know how") with the learning process. The model proposed by Sotkasiira et al. (2010) affirms that the chosen set of strategies encourage the interested parts to create and to reproduce the nodes and the links of the networks that finally provide the supporting infrastructure of daily life (Horelli, 2006). The model includes a basic idea, content analysis, a collective vision, but also common principles of implementation.

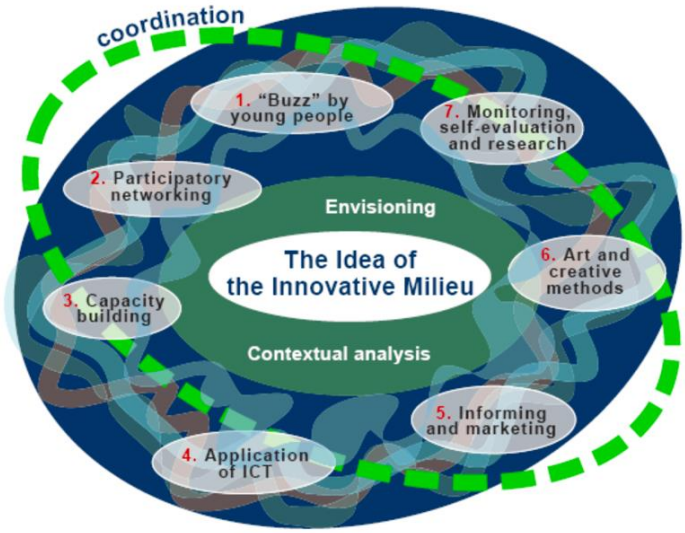

Fig 1. *The model of learning-based network approach to planning in which nodes and their links emerge through the implementation of the chosen strategies and a sensitive coordination* (Sotkasiira et. al, 2010)

The young people and children are living in contexts that are becoming more and more complicated. Therefore, it is necessarily to pay more attention to the social realities and to empower children from early age to participate in different actions in order to have a voice in decisions that concern them. Thus, participation in school contexts and communities can take place in different ways such as: participation as presence, participation as verbal expression and discussions, participation as political representation, participation in decision-making, participation as involvement (Brito & Siveres, 2014). To be successful, a participatory school management should promote different ways to facilitate the participation of children in discussions and debates regarding the implementation of ideas and new projects in schools with a positive impact on children's well-being (Brito & Siveres, 2014).

Conclusions and challenges of children's participation in practice

Percy-Smith (2007) considers that in practice there is a need for a reflexive critique on child's participation. The changes appear quite rarely, and the practice requests an increased attention in terms of development of child participation (Percy-Smith, 2007). Reflecting on the challenges of practice, child participation cannot be understood outside the context in which it manifest itself. The starting point in the definition of child participation is often perceived as the lack of opportunity for children to have a say in decisions that concern them (Wyness et. al. 2004). The involvement of children in activities would contribute to the increasing of self-esteem among them and would reflect the real need of children (Sinclair, 2004). The opinions of the children are essential, and the challenge is how to embed the voice of the children in school culture to make room for decisions. Child participation should be authentic and meaningful and in order to be firmly embedded in organizational culture, there is a need to move from an exclusive approach to inclusive approach to children and their abilities (UNICEF, 2003). To influence how children's participation is seen, professionals and the researchers should be focused more on children's life, to recognize children's culture as being independent from that of the adults, and to emphasize new ways of interacting with children. The whole attention should be on a system that embraces children's value and appreciate children's role as active participants (Malone & Hartung, 2010).

Involving children in dialogue and conversations about decisions that affect them will contribute to their development of independent life skills. In this regard, a very important step that we bring into discussion is the legislative project number 417 of 2024 for completing the Law number 272 of 2004 regarding the promotion and the protection of children's rights in Romania (Ministry of Family, Youth and Equal Opportunities, 2024). The project will ensure children's participation in decision-making processes at the level of central and local public administration reflecting a firm commitment to inclusion and civic responsibility. By adopting the Law, Romania becomes the first country in the world to regulate at the level of primary legislation children's participation in the decision-making process. The main objective of the law includes annual consultation with children (the public institutions will organize annual consultations with children, ensuring an open and protected dialogue on topics of interest to them), an accessible communication (institutions will publish in a language friendly and adapted to children, promoting transparency and facilitating the informed participation of children in public life), and will promote an active involvement of children in decisions that concern them (Ministry of Family, Youth and Equal Opportunities, 2024). In this way, the presented project creates a mechanism through which children's opinions will be integrated in the decision-making process, thus contributing to the formation of civically involved and responsible citizens.

BIBLIOGRAPHY

Alanen, L. (1997). 'Review: Children' childhoods and kinder und kindheit', *Childhood*, 4: 251-256.

Arnott, M. A. (2008). A space for children? *International Journal of Children's Rights*, 16: 355–36.

Baklien, B., Bratt, C. & Gotaas, N. (2004). *Satsing mot frafall i videregående opplæring: en evaluering*. (NIBR-rapport). Oslo: NIBR.

Bradshaw, S., Chant, S. & Linneker, B. (2017). Gender and poverty: what we know, don't know, and need to know for Agenda 2030, *Gender, Place & Culture*, 24:12, 1667-1688, doi: 10.1080/0966369X.2017.1395821.

Brady, B. (2007). Developing children's participation: Lessons from a participatory IT project. *Children & Society*, 21: 31–41.

Brito, R. de O., & Siveres, L. (2014). The Characteristics of Participation of the School Community in a Shared Management School, *European Journal of Sustainable Development*), 3 (3)121-130, doi: 10.14207/ejsd.2014.v3n3p121.

Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*, Cambridge: Polity Press.

Horelli, L. (2006). 'A learning-based network approach to urban planning with young people', in C. Spencer and M. Blades (eds.) *Children and Their Environments: Learning, using and designing spaces*, Cambridge: Cambridge University Press, pp. 238–55.

Horelli, L., Haikkola, L. & Sotkasiira, T. (2007). 'Osallistuminen nuorisotyön lähestymistapana'(Participation as an approach in youth work), in T. Hoikkala and A. Sell (eds) *Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet* (We must do youth work. Methods, basis, limitations and possibilities), Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 76, pp. 217–42.

John, M. (1996). Voicing: Research and practice with the silenced, in M. John (ed.) *The Child's Right to a Fair Hearing*, London: Jessica Kingsley Publishers.

Lansdown, G. (2001). *Promoting children's participation in democratic decision making*. Florence: UNICEF.

Malone, K., & Hartung, C. (2010). Challenges of participatory practice with children, in In B., Percy-Smith & N. Thomas (Eds.), *A handbook of children and young people's participation. Perspectives from theory and practice*, pp 24-38, Routledge, London.

Markussen, E. (2010). *Frafall i videregående opplæring i Norge. Forskning, omfang.Hva kan gjøres og hva virker*? ISBN: 978-92-893-1999-7. Sider: 237. Nordisk ministerråd.

Matthews, H. (2003). Children and regeneration: setting and agenda for community participation and integration. *Children & Society*, 17: 264–276.

Mayall, B. (2002). *Towards sociology for childhood: Thinking from children's lives*. Buckingham: Open University Press.

McNeish, D. & Gill, T. (2006). Editorial: UK policy on children: key themes and implications. *Children's Geographies,* 4 (1): 1–7.

Ministry of Family, Youth and Equal Opportunities. (2024). *Press Release. Romania, the first country in the world with a Law for the participation of children in the decision-making process*, retrieved from: https://mfamilie.gov.ro/1/romania-prima-tara-din-lumea-cu-o-lege-pentru-participarea-copiilor-in-procesul-decizional/, aceessed on November 2024.

O'Kane, C. (2003). *Children and young people as citizens, partners for social change, exploring concepts.* Nepal: Save the Children South and Central Asia Region.

Percy-Smith, B. (1998). Children's participation in local decision-making: The challenge of local-governance, in V. Johnson, E. Ivan-Smith, G. Gordon, P. Pridmore and P. Scott (eds.) *Stepping Foreword: Children and Young people's participation in the development process*, London: Intermediate Technology Publications, Ltd.

Percy-Smith, B. (2007). 'You think you know?...You don't have any idea: youth participation in health policy development', *Health Education Research*, 22 (6), pp. 879-894, https://doi.org/10.1093/her/cym032.

Prout, A. (2020). Children's participation: Control and self-realisation in British late modernity, *Children & Society*, 14: 304-15.

Pufall, P., & Unsworth R. (2004). Introduction: The imperative and the process for rethinking childhood. In P. Pufall & R. Unsworth (Eds.), *Rethinking childhood* (pp. 1-21). New Jersey: Rutgers University Press.

Rampal, A. (2008). Scaffolded participation of children: perspectives from India**.** *International Journal of Children's Rights*, 16: 313–325.

Ray, P. (2010). The participation of children living in the poorest and most difficult situations, in In B., Percy-Smith & N. Thomas (Eds.), *A handbook of children and young people's participation. Perspectives from theory and practice*, pp. 63-72, Routledge, London.

Sinclair, R. (2004). Participation practice: making it meaningful, effective and sustainable. *Children and Society*, 18 (2): 106–118.

Smith, A. B. (2007). Children and young people's participation rights in education. *International Journal of Children's Rights*, 15: 147–16.

Sotkasiira, T., Haikkola, L. & Horelli, L. (2010). Building towards effectice participation. A learning-based network approach to youh participation, in In B., Percy-Smith & N. Thomas (Eds.), *A handbook of children and young people's participation. Perspectives from theory and practice*, pp. 174-183, Routledge, London.

Twum-Danso, A. (2010). The construction of childhood and the socialisation of children in Ghana, Implications for the implementation of Article 12 of the CRC, In B., Percy-Smith & N. Thomas (Eds.), *A handbook of children and young people's participation. Perspectives from theory and practice*, pp. 134-140, Routledge, London.

UNICEF, Regional Office for Europe and Central Asia. (2020). *Creating resilient education systems in the context of the Covid-19 pandemic: Considerations for decision makers at the national, local and school levels*, https://www.unicef.org/romania/reports/building-resilient-education-systems-beyond-covid-19-pandemic, accessed on October 2024.

UNICEF. (1989). *Convention on the Rights of the Child, First Call for Children*. New York: UNICEF.

UNICEF. (2003). *The state of the world's children 2003,* New York: UNICEF.

UNICEF. (2006). Day of General Discussion "to speak, participate and decide – the right of the child to be heard. Article 12: UN Convention on the Rights of the Child, *Committee on the Rights of the Child, Geneva,15 September 2006 – Opening Statement*. Retrieved from www.crin.org/docs/UNICEF-OpeningStatement-VK-14sep2006.doc on 2 March 2010.

UNICEF. (2007). *La școală. O privire asupra participării la educație folosind analiza pe cohortă*, Editura Alpha MDN, București.

Valentine, G. (1997). "Oh yes I can. Oh no I can`t: Children and parents 'understanding of kids' competence to negotiate public space safety, *Antipode*, 29: 65-89.

Wyness, M. G. (1999). Childhood, agency and education reform. *Childhood*, 6 (3): 353-368.

Wyness, M., Harrison, L. & Buchanan, I. (2004). 'Childhood, politics and ambiguity: Towards an agenda for children's political inclusion', *Sociology* 38(1): 81–99.

EMIL CIORAN. IDENTITÉ CULTURELLE ET ÉCRITURE FRANCOPHONE

Garofița Dincă
Scientific Researcher, PhD, „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti" Institute of Linguistics of the Romanian Academy, Bucharest

Abstract: This study revisits the problem of Emil Cioran's detachement from the Romanian language. We base our analysis mainly on the philosopher's Correspondance, because we believe in each author's sincerity expressed in the epistolary works. Cioran states that, by adopting the French language, he overcame his deep suffering, metaphysical load and his desires because he kept only the expression of all this weight.

Keywords: exile, conscience, nation, ambiguity, nuance

On revient dans cet article sur une question assez discutée de la pensée de Cioran, à savoir son détachement de la langue roumaine. Pour étudier la formule et la cause qu'il a énoncées pour adopter la langue française, nous nous appuyons particulièrement sur sa correspondance, puisque le style épistolaire livre l'auteur à une sincérité sans faille.

Nous avons choisi comme point d'appui pour notre essai les lettres d'Émile Cioran, en vertu de son opinion, exprimée dans la *Préface* de l'édition roumaine de sa correspondance:

Conversation avec un absent, la lettre est un événement majeur de la solitude. La vérité sur un auteur, il faut la chercher dans sa correspondance, plutôt que dans son œuvre.

Ses lettres font la preuve d'un mouvement cyclique de la pensée cioranienne, de l'intolérance, du rejet total de la langue et implicitement de son origine roumaine, vers la tolérance et la sagesse, exprimées presque impérativement, de s'accepter tel que l'on est:

Ce que je sais à soixante, je le savais aussi bien à vingt. Quarante ans d'un superflu travail de vérification...[1]

En fait, cette dérmarche lui paraît superflue justement parce que son filon philosophique ne change pas pendant son exil, ce qui revient au fait que l' exil de Cioran n'est pas purement géographique, ni simplement linguistique, mais métaphorique.

Je n'ai jamais été attiré par les esprits confinés dans une seule forme de culture. Ne pas s'enraciner, n'appartenir à aucune communauté – telle a été et telle est ma devise. […] C'est le drame et l'avantage aussi d'être né dans un espace „culturel" mineur, quelconque. L'étranger est devenu mon dieu.[2]

L'exemple presque achétype de l'étranger est Borges, pour qui „*tout se vaut, du moment qu'il est le centre de tout. La curiosité universelle n'est signe de vitalité que si elle porte la marque absolue d'un moi, d'un moi d'où tout émane et où tout aboutit: souveranité de l'arbitraire, commencement et fin que l'on peut interpréter selon les critères les plus capricieux. Où est la réalité dans tout cela? Le Moi-farce suprême...*[3]

En abandonnant le roumain, Cioran essaie en fait de se libérer d'un soi inhibant plutôt que d'adhérer à un nouvel être: surplus d'être, plutôt que véritable métamorphose.

Une des *faces du moi* auquel Cioran essaie d'échapper c'est le moi social qui ressent le poids moral pesant sur lui. Il avait adhéré à la doctrine légionnaire en novembre 1933 et on lui a reproché tout au long de sa vie cet „attachement à l'Histoire", comme lui-même le

[1] Cioran 1973:
[2] Cioran 1986:
[3] Idem, ibidem.

qualifie. Sous cet aspect, sa situation est pareille à Eugène Ionesco: jugé coupable et dans son pays d'origine (pour son engagement politique), et dans celui d'accueil (pour sa „trahison"). En des termes plus vastes, sa situation est similaire à celle des auteurs de littérature féministe, créole surtout[4].

Celui qui affirmait en 1936 qu'il fallait „se détacher de sa nation"[5] mène à se rater et donc à „l'apatride métaphysique", va affirmer plus tard, dans ses *Cahiers*, apparamment de manière paradoxale:

Il m' fallu toute une vie pour m'habituer à l'idée d'être roumain, et cela à cause du fait que „*cela ne sert à rien que de vivre trente ans en Occident, comme moi, si on se contente des mêmes idées qu'on a eues au sud du Danube. Je me vois comme une sorte de bogomile, ce qui, sur le plan intellectuel, ne signifie point que j'aurais avancé d'un pas. Me voici plutôt bulgaire que parisien.*[6]

La conscience de l'exil dans la langue est exprimée différemment, de façon contradictoire même, en des moments différents de son exil parisien. Cela se voit très bien en suivant la ligne chronologique de ses lettres. Dans *la Tentation d'exister* Cioran soutient l'idée de l'aliénation totale causée par le changement de la langue d'expression:

Qui renie sa langue, en adoptant celle d'autres, change aussi son identité, et même ses déceptions. Il se rompt – trahison éroïque – de ses souvenirs et, jusqu'à un point, de soi-même.

À la langue roumaine, Cioran reproche d'être à l'image de lui-même, pleine d'ambiguïté, pleine de ces contradictions et de ces virtualités dont il veut se dépouiller, „mélange de slave et de latin", ce qui revient pour lui à la considérer comme un mélange peu cohérent d'une sensibilité slave, toute d'effusion de fraîcheur et de pourriture, le mélange de soleil et de bouse, la laideur nostalgique, le superbe débraillement", et de la rigueur logique, presque antipoétique du latin; un mélange instable de „dramatisme" et d'intelligence.

Une fois avoir quitté le pays, la question surgit: „Qu'est-ce que vous voulez que je fasse avec mon roumain à Paris?"

Mais qu'est-ce qu'il retrouve comme langue d'accueil? En voici quelques confidences de Cioran:

Ce serait entreprendre le récit d'un cauchemar que de vous raconter par le menu l'histoire de mes relations avec cet idiome d'emprunt, avec tous ces mots pensés et repensés, affinés, subtils jusqu'à l'inexistence, courbés sous les exactions de la nuance, inexpressifs pour avoir tout exprimé, effrayants de précision, chargé s de fatigue et de pudeur, discrets jusque dans la vulgarité. Comment voulez vous que s'accomode un Scythe, qu'il en saisisse la signification nette et les manie avec scrupule et probité? Il n'en existe pas un seul dont l'élégance exténuée ne me donne le vertige: plus aucune trace de terre, de sang, d'âme en eux. Une syntaxe d'une raideur, d'une dignité cadavérique les enserre et leur assigneune place d'où Dieu même ne pourrait les déloger. Quelle consommation de café, de cigarettes et de dictionnaires pour écrire une phrase tant soit peu correcte dans cette langue inabordable, trop noble et trop distinguée à mon gré.[7]

„Exercice d'ascèse" plutôt que „mélange de camisole de force et de salon", langue „souple et arrêtée" dans laquelle on veut s'introduire pour rivaliser avec les indigènes, le français offre à Cioran une échappatoire: désireux de renoncer à son lyrisme inefficace (exprimé par le biais du paradoxe enflammé) il adopte le français comme un instrument de précision. Cioran devient „un Job assagi à l'école des moralistes", comme il se définit.

[4] Robert Jouanny, *Singularités francophones ou choisir d'écrire en français*, PUF, 2000, p. 92.
[5] Lettre de 14 décembre 1970 à Wolf Aichelburg: „Je doute que je puisse un jour écrire en roumain".
[6] Lettre de 11 juin 1969.
[7] Emile Cioran, *Histoire et utopie*, Ed. Gallimard, 1977.

Cioran est né en tant qu' écrivain français de cet exercice de style: de ne plus conserver de ses „désirs et [de] [ses] amertumes" que leurs formules. Cet ascèse *sui generis,* qui lui a fait préférer l'aforisme ironique et le laconisme de l'interjection de *Syllogismes de l'amertume* aux débordement d'un désespoir lyrique.

École de dépouillement et de rigueur, répondant à la „nécessité d'échapper au pathétique" (Semprun), le français a joué un rôle de régulateur dans le combat qui opposait l'écrivain à sa langue maternelle.

BIBLIOGRAPHY

Emil Cioran, *De l'incovenient d'être n*é, Paris, Gallimard, 1973.

Emil Cioran, *Exercices d'admiration,* Paris, Gallimard, 1986.

Emil Cioran, *Histoire et utopie,* Paris, Gallimard, 1977.

Emil Cioran, *Syllogismes de l'amertume,* Paris, Gallimard, 1980.

Emil Cioran, *Scrisori către cei de-acasă,* Ed. Humanitas, București, 1995, trad. Tania Radu, établissement et transcription des textes Gabriel Liiceanu et Theodor Enescu.

Robert Jouanny, *Singularit*és francophonnes ou choisir d'écrire en français, PUF, 2000.

Marta Petreu, *Un trecut deocheat sau „Schimbarea la Față a României",* Editura Biblioteca Apostrof, Cluj, 1999.

NOBLE D'ESPRIT ET NOBLE DE NAISSANCE – IMPOSSIBILITÉ ONTOLOGIQUE CHEZ STENDHAL

Garofița Dincă
Scientific Researcher, PhD, „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti" Institute of Linguistics of the Romanian Academy, Bucharest

Abstract: This study explores the distinction between the nobility of spirit and the nobility by birth in Stendhal (the pen name of Marie-Henri Beyle)' s novelistic work. In this regard, we investigate vanity as a mean of conciliation between the social organisation and the natural hierarchy. We support our discussion mostly on the novels „Armance" et „Le Rouge et le Noir " and we conclude that being loyal to one's own beliefs and not giving in to social temptations is the exact definition of the nobility of spirit.

Keywords: nobility, vanity, relative agreement, internal mediation, social view.

Les historiens de la littérature cherchent la source des idées stendhaliennes dans ses œuvres de jeunesse, mais les puériles *Lettres pour Pauline* (où le frère aîné donne dans une véritable débauche pédagogique), le *Journal* ou *Filosofia nova*[1] ne vont jamais expliquer une page du *Rouge et le Noir*, par exemple.

Ses idées de jeunesse ne coincident point avec celles de son âge mûr. Stendhal est l'un des rares penseurs de son temps qui a gagné son indépendance grâce aux géants de l'époque précédente, auxquels il peut rendre l'hommage d'un égal.

Stendhal (1783–1842) s'arroge la mission de rectifier les erreurs des philosophes, c'est-à-dire de compléter les jugements de l'intelligence purement abstraite par le contact avec l'expérience, car ce qu'il voulait était en fait de connaître l'âme humaine et ses passions. Les Bastilles prérévolutionnaires sont écrasées, le monde était en plein (et rapide) changement, alors que Stendhal se voit à cheval sur plusieurs univers: il observe la monarchie constitutionnelle, mais il n'a pas oublié l' Ancien Régime; il a servi Napoléon; il a vécu en Allemagne, en Italie, il a visité l'Angleterre; il est au courant au sujet des œuvres qui apparaissent aux États-Unis. Mais ses romans sont des laboratoires où la réalité est ralentie, observée minutieusement. Stendhal oppose des éléments qui, dans le monde réel, ne pourraient jamais se rencontrer face à face: Paris et province, la France et l'Italie, les aristocrates et le bourgeois, et même le présent et le passé. Les diverses expériences développées dans ces univers contradictoires et contrariants ont, toutes, le même but: répondre à une question qui n'est pas du tout originale, mais qui préoccupait tout le monde à l'époque: *Pourquoi les gens de l'époque moderne ne sont-ils plus heureux?* La réponse de Stendhal se confond avec son œuvre, elle est diffuse, hésitante, mais, en grandes lignes, c'est la suivante: *Parce qu'on est vaniteux.*

Au début de son ouvrage *La Vie de Henri Brulard*, l'auteur définit le terme de *noble* du point de vue spirituel: un être noble est celui dont les désirs ont une source interne, et qui tâche de les réaliser avec ses dernières énergies-mêmes. Dans sa vision, la noblesse est synonyme de la passion.

Le problème qui apparaît au niveau de chaque personnalité présente dans son œuvre est cette scission entre la „médiation interne" et la „médiation externe" (Les termes appartiennent à René Girard). La „médiation interne" est le désir-même, la passion, tandis

[1] Cet ouvrage est inspiré du *Traité de la nature humaine* de Hobbes.

que la „médiation externe" est le modèle, qui surgit d'une comparaison à l'Autre. Au moment donc où ce conflit entre le Moi et l'Altérité apparaît, on peut déjà parler de la **vanité**, comme tentative de résoudre, par compromis, ce conflit.

En fait, la discordance se joue au niveau des registres: la **noblesse spirituelle** (qui est définie dans *Henri Brulard*) n'est plus la même chose que la **noblesse sociale**. La vanité – désir de „poser", de gagner l'appréciation, le prestige de la part de l'Autre, n'est qu'un accord relatif entre l'organisation sociale et la hiérarchie naturelle des êtres humains. On n'a qu'à comparer, et la scission se produit. Le noble qui découvre la relativité de cet accord commence à se poser des problèmes; l'acte de se refléter le rend plus noble du point de vue spirituel, car il entre dans un processus de miroitement, se séparant ainsi de sa „noblesse", qui devient simple possession, dépendant du regard du „non-noble".

Par conséquent, le noble est l'être passionné, par excellence, mais la classe de la noblesse est vouée à la vanité. Au fur et à mesure que la noblesse devient une chaste, elle devient aussi plus inaccessible aux êtres passionnés qui ne sont pas nobles par naissance. Pourtant, la noblesse ne cessera point de conduire les autres classes sociales sur la voie de la vanité. La décadence de la noblesse se situe donc au moment du passage de la médiation externe à la médiation interne.

Le sociologue Tocqueville[2] parle de l'esprit de Cour, qui règne dans les démocraties et qui se retrouve chez Stendhal. :

„*Quand les prérogatives obtenues par naissance ou par richesse ont été détruites et que toutes les professions sont ouverts pour tout le monde, quand on peut arriver par ses propres forces au sommet de chacune, une immense carrière paraît devenir disponible pour tout être humain, qui s'imagine d'être appelé à remplir une haute mission. Mais c'est une fausse opinion, car cette carrière, apparamment facile, les rend faibles du point de vue individuel. Elle limite ses forces, en permettant aux désirs de se développer démesurément. Chacun va observer à son voisin, après avoir vaincu certaines hostilité*s, *le même désir*. *On a détruit les privilèges accablants de certains de nos semblables, mais on a maintenant à affronter la concurrence. L'obstacle a changé de forme plutôt que de place. Quelque démocratique que soit l'état social d'un peuple, on peut… compter sur l'idée que chacun de ses citoyens va toujours remarquer près de lui plusieurs problèmes et il va se préoccuper obstinément seulement de ces problèmes."*

Cette „inquiétude" dont parle Tocqueville est retrouvable chez Stendhal. La vanité de l'Ancien Régime était gaie, indifférente et frivole; la vanité du XIX-ème est triste et susceptible: elle a une peur immense et inguérissable de ne pas être ridicule:

J'ai passé ma jeunesse auprès de grands seigneurs qui étaient aimables; aujourd'hui ils sont vieux et ultra-méchants. Au début, j'ai cru que leur mechanceté était un effet imminent de leur âge. Je me suis fait l'ami de leurs fils, qui devaient hériter de grandes fortunes, de beaux titres; (…) je les ai trouvés „rejouissant" d'un fond de tristesse beaucoup plus grand que celui de leurs parents.

La noblesse hait la bourgeoisie et, par cette haine, la noblesse devient bourgeoisie, car elle sort de sa quiétude, elle cherche ses origines nobles, elle fait des comparaisons, elle envie et parfois elle se trouve sans ancêtres honnorables.

C'est ainsi que le grand motif du Bâtard fait carrière en littérature, et surtout dans le roman moderne. D'après Marthe Robert, le succès du Bâtard dans le siècle de l'Histoire et du roman est inconcevable en l'absence de Napoléon. L'aventurier sans famille et sans fortune,

[2] Le philosophe politique Alexis de Tocqueville, dans son ouvrage fondateur, ***De la démocratie en Amérique*** (paru en deux volumes, à son retour des États-Unis, en 1834 et 1840) affirme l'impossibilité d'une égalité de conditions entre les individus, et, même si celle-ci existe, il y a une inégalité sociale et économique, et donc le principe démocratique impose une égalité imaginaire. La solution semble être la symbiose entre les institutions locales et le conformisme de l'opinion publique (celle-ci nommée „l'empire moral de la majorité").

qui, en très peu de temps, met en scène son propre avènement, qui installe ses frères sur les trônes de l'Europe, qu'il a rendus vacants, qui se fraie un empire dans une république nouveau-née, cet aventurier appartient au roman par toutes les fibres de sa personnalité, il est lui-même un roman qui se fait au fur et à mesure qu'il influence les événements de l'histoire et qui, pour la première fois dans l'époque moderne se fait, comme le dit Marthe Robert, „des lettres de chair et de sang sur la texture même de la réalité". Le petit homme insignifiant qui a transformé son roman familial en instrument de pouvoir historique aurait dû s'exclamer (au lieu de *Quel roman est ma vie!*) *Quelle vie est mon roman!* Toutefois, on n'a pas d' indices clairs que Julien Sorel serait un enfant sans père, il est généralement admis qu'il est le fils du lieutenant Robert, mais ce *pater incertus* n'est que suggéré dans le roman.

Les caractéristiques napoléoniennes du roman peuvent être décelées même dans les couches superficielles des romans de Stendhal: la „bible" de Julien Sorel est l'ouvrage de Napoléon *Les Mémoires de Sainte Hélène,* bible des arrivistes. Sorel doit se venger contre son père, qui n'est pas noble, Fabrice del Dongo doit accomplir sa vengeance contre un père qui le renie, Stendhal lui-même nous avoue, à travers la bouche de son double littéraire, Henri Brulard, que son enfance lui reste en mémoire comme une période de „haine et d'impuissants désirs de vengeance".

Les nobles d'esprit se vengent contre les nobles de naissance et ne réussissent pas à échapper à leur condition: ils deviennent moins nobles (d'esprit), tandis qu'ils n'ont pas la noblesse de classe non plus. Les dix années de la vie de Julien Sorel sont portraitisées en quelques pages, son enfance est si solitaire et bridée et par conséquent sans joie, que le narrateur ne pense pas que ces journées sinistres vont la peine d'être consignées. Aussi fournit-il „peu de faits clairs et précis"[3]: Sorel reçoit une éducation „hors la société"[4], qui lui a offert un vrai sens moral et on voit ici l'influence de Jean-Jacques Rousseau sur les perspectives stendhaliennes de l'éducation. Sorel se convertit au mœurs corrompues en venant en contact avec la société des „infames", mais seulement en façade, d'où l'hypocrisie qui s'installe en lui par son propre choix. Il assouvit ainsi la lutte fatiguante entre sa sensibilité et sa volonté, car sa tendresse est le plus souvent enterrée sous les devoirs qu'il s'impose par ambition. La Restauration a imposé aux gens du peuple d'adopter une vie basée sur des manœuvres s'ils voulaient percer dans la société. Au moment de l' approche de sa mort, il assume son crime, par son refus de toutes les possibilités de faire appel ou de s'échapper, bien qu'il fût tenté de faire des compromissions. Il gagne ce qu'il nomme sa liberté, en refusant de se confesser, pour mourir en „honnête homme", comme il s'est lutté de vivre. Pour ce personnage *alter ego* de Stendhal, la liberté de revendiquer son athéisme égalise sa force d'âme qui le mène á ne pas conserver sa vie. Cette manière de rester en accord avec lui-même configure sa noblesse d'esprit, qui peut être bien sûr sujet á un jugement sévère du point de vue religieux, mais qui, du point de vue de la dichotomie qu'on a énoncée, noblesse sociale vs noblesse d'esprit, est parfaitement compréhensible.

„Voilà le dernier de mes jours qui commence, pensa Julien. Bientôt il se sentit enflammé par l'idée du devoir. Il avait dominé jusque-là son attendrissement et gardé sa résolution de ne point parler; mais quand le président des assises lui demanda s'il avait quelque chose à ajouter, il se leva. Il voyait devant lui les yeux de madame Derville qui, aux lumières, lui semblèrent bien brillants. Pleurerait-elle, par hasard? pensa-t-il."

On voit ensuite son playdoier: „*Messieurs les jurés, l'horreur du mépris, que je croyais pouvoir braver au moment de la mort, me fait prendre la parole. Messieurs, je n'ai point l'honneur d'appartenir à votre classe, vous voyez en moi un paysan qui s'est révolté contre la bassesse de sa fortune. Je ne vous demande aucune grâce, continua Julien en*

[3] Stendhal (éd. Martineau) 1952_2 livre 1, chapitre 27.
[4] Stendhal (éd. Martineau) 1952_2 livre 1, chapitre 17.

affermissant sa voix. Je ne me fais point d'illusion, la mort m'attend: elle sera juste. J'ai pu attenter aux jours de la femme la plus digne de tous les respects, de tous les hommages. Madame de Rênal avait été pour moi comme une mère. Mon crime est atroce, et il fut prémédité. J'ai donc mérité la mort, messieurs les jurés. Mais quand je serais moins coupable, je vois des hommes qui, sans s'arrêter à ce que ma jeunesse peut mériter de pitié, voudront punir en moi et décourager à jamais cette classe de jeunes gens qui, nés dans une classe inférieure et en quelque sorte opprimés par la pauvreté, ont le bonheur de se procurer une bonne éducation, et l'audace de se mêler à ce que l'orgueil des gens riches appelle la société. Voilà mon crime, Messieurs, et il sera puni avec d'autant plus de sévérité, que, dans le fait, je ne suis point jugé par mes pairs. Je ne vois point sur les bancs des jurés quelque paysan enrichi, mais uniquement des bourgeois indignés..."

Pendant vingt minutes, Julien parle sur ce ton; il dit tout ce qu'il avait sur le cœur; l'avocat général, qui aspirait aux faveurs de l'aristocratie, bondissait sur son siège; mais malgré le tour un peu abstrait que Julien avait donné à la discussion, toutes les femmes fondaient en larmes. Madame Derville elle-même avait son mouchoir sur les yeux.

Avant de finir, Julien revint à la préméditation, à son repentir, au respect, à l'adoration filiale et sans bornes que, dans les temps plus heureux, il avait pour madame de Rênal... Madame Derville jeta un cri et s'évanouit.

Le sujet du roman *Le Rouge et le Noir (Les chroniques de 1830)* est assez simple et, pour le tracer, Stendhal s'inspire d'un fait divers survenu dans l'Isère, dont il est originaire: Julien, superbe fils d'un charpentier brutal et rustre, entre comme précepteur des enfants du maire, M. de Rênal, dont il séduit l'épouse. Découverts, les deux amants doivent se séparer et Julien s'enfuit vers Paris sous les coups de fusil du mari trompé. Il entre alors au service du Marquis de la Mole, dont il séduit la fille, Mathilde. Mais, à deux doigts de parvenir au faîte de la société, Julien blesse d'un coup de pistolet son ancienne maîtresse, M-me de Rênal, parce qu'elle l'a dénoncé en tant qu'aventurier insensible. Arrêté, Julien est donc jugé.

L'extrait contenant le discours de Julien se situe peu après les plaidoiries de l'accusation et de la défense, lorsque Julien décide de prendre à son tour la parole et de se lancer dans un vibrant discours, un plaidoyer de sa cause.

Le texte se place essentiellement en focalisation interne, il est raconté selon le point de vue de Julien Sorel et le lecteur vit donc l'histoire de l'intérieur. Par le biais de la conscience de ce personnage de fiction, le lecteur se sent plus proche et s'identifie plus facilement à Julien. Parmi les procédés rhétoriques utilisés, la métaphore hyperbolique: „se sentit enflammé" semble de plus résumer la personnalité tout entière de Julien qui brûle de nombreux feux intérieurs. La structure du texte définie par le discours de Julien et les réactions à ce discours, offusquées chez le juge, émues chez les femmes, suggère que le discours du jeune homme provoque de vives réactions.Il est le centre de la parole et de l'attention qu'il a su capter à lui. L'absence de ponctuation expressive est le signe que Julien n'a aucune hésitation et parle avec clarté, netteté et même fermeté: „en affermissant sa voix". Les phrases ont certes des longueurs variables, mais leur construction est assez simple, car elles commencent presque toutes par le sujet.

Julien sait parfaitement ce qu'il veut: il apprécie la valeur morale: „horreur du mépris", „braver," „l'honneur ", „juste", „la plus digne de tous les respects, de tous les hommages", „audace", „orgueil". Tout ce mots permettent à Julien d'affirmer son caractère héroïque et son sens de la noblesse d'âme. Le lexique du crime et de la justice y est présent: „mort", „grâce", „attenter", „crime", „prémédité", „coupable", „punir", „jugéré", „avocat général".

Il a parfaitement conscience de tout ce qui se joue en ce moment, il est donc courageux et lucide. Cette lucidité se retrouve d'ailleurs dans la présence du futur dans son discours, qui exprime la certitude sur son avenir: la mort.

L'opposition entre Julien et Madame de Rênal, créée par les deux hyperboles antithétiques: „la femme la plus digne", „Mon crime est atroce", pose Julien en figure du mal face à la figure de l'ange. Il se montre ainsi galant et élégant et confère toutes les qualités à son ancienne maîtresse, sans haine ni rancœur.

Le texte se focalise donc sur la question sociale („paysan enrichi"/ „bourgeois indigné")et transforme le procès d'un individu en celui de toute une classe. Julien apparaît ainsi moins condamné pour son crime que pour sa condition, comme il l'affirme avec le présentatif: „Voilà mon crime" = être pauvre! Ce n'est qu'une antithèse entre les classes.

Il fait émerger la profonde scission sociale dont il subit les effets pervers, le crime dont il est accusé et le crime pour lequel il va être condamné: „Mon crime est atroce"/ „Voilà mon crime" (au sens de „Voilà mon vrai crime"). Cette opposition est renforcée par l'utilisation de *mais*: „Mais quand je serais... " marque ici l'opposition entre le crime réel et ce pour quoi on le juge, selon lui.

Il y a aussi antithèse entre „l'audace" (mélioratif) des jeunes gens et „l'orgueil" (péjoratif) des riches, une polémique qui place les qualités morales du côté des pauvres.

L'avocat s'indigne pour se faire remarquer par les aristocrates, comportement ridicule. On a aussi l' antithèse entre l'avocat général à propos duquel la métaphore „bondissait" suggère le profond énervement devant les propos de Julien, et la fermeté de l'accusé. Mme Derville „s'évanouit" et les autres femmes, tout aussi métaphoriquement, „fondaient en larmes".

Ce procédé met en valeur le fait que les hommes qui rendent la justice ne sont pas capables de la même compassion, de la même empathie des femmes qui, elles, ne peuvent pas rendre la justice.

Malgré le tour un peu abstrait que Julien avait donné à la discussion, („toutes les femmes fondaient en larmes"), le discours de Julien est un peu ennuyeux et les femmes ne devraient pas le comprendre (car elles sont trop légères pour cela !) mais Julien sait y mettre les formes pour les toucher.

On remarque l'omniprésence du *je:* Julien assume parfaitement ses paroles et pensées et s'adresse explicitement à un *vous,* qui n'est pas l'auditoire, mais un *vous* collectif désignant l'autre classe sociale, différente et même ennemie de ce *je*. Le discours prend ainsi des allures de confrontation, et le personnage semble seul contre tous.

Dans ce discours très organisé, selon les critères du registre oratoire, Julien a un exposé de son propre cas: „Mon crime est atroce", suivi par une thèse plus générale: „Décourager à jamais cette classe de jeune gens" et une conclusion : „Voilà mon crime". Cet exposé est d'une grande rigueur, ce qui lui assure une grande efficacité. On entre dans un registre pathétique avec des termes forts „vous voyez en moi un paysan qui s'est révolté contre la bassesse de sa fortune"; „ma jeunesse peut mériter la pitié".

L'assistance, ainsi que le lecteur, ressent de la pitié, de la compassion, pour Julien Sorel, ce qui rend son plaidoyer persuasif. Le pathétique reste virtuel (la déshonneur de Mathilde), mais la situation atteint déjà l'impasse tragique: négations hyperboliques : „Je ne vous demande aucune grâce (...). Je ne me fais point d' illusion, la mort m'attend (...)"

La véritable motivation de Julien Sorel n'est pas d'être gracié, ce qui surprend le jury et l'assistance et amènent ceux-ci à plus d'attention, comme on peut voir par les hyperboles et les superlatifs: „horreur du mépris", „la plus digne de tous les respects", „bondissait", „fondaient en larmes". Ces figures donnent beaucoup d'intensité à ses paroles pour maintenir l'attention de l'assistance et l'amener à réagir, compatir ou se révolter. Les récurrences des mots *mort* ou *crime* insistent sur le caractère irrévocable du destin de Julien, lui donnant un tour entre pathétique et tragique. Le jeu avec les connecteurs logiques de conséquence: „Je mérite donc la mort" ou (leur absence) „Je ne me fais point d'illusion, la mort m'attend: elle sera juste." crée un rythme ternaire, plus fort que de simples phrases coordonnées.

D'autre côté, l'amour que se force à avoir Mathilde, dont elle est fière, n'est qu'un jeu face à l'image que sa propre vanité essaie de se construire. On voit donc que le réalisme psychologique de Stendhal va encore plus loin, et explore même l'inconscient de Mathilde.

Mathilde a un discours solitaire, qui est en fait monologue, et qui permet de camper le personnage qu'est mais surtout que joue (dédoublement) Mathilde: une héroïne tragique, caractérisée par la solitude, le courage exceptionnel et la rébellion, dans les drames romantiques comme *Hernani* de Victor Hugo, mais aussi la démesure (l'hybris ici causé par la transgression et l'orgueil personnel) qui attire le destin et son châtiment (le coup du sort). Le héros tragique, par son destin et son courage, est unique, exceptionnel, sa souffrance également, et pour cela il déclenche le pathétique (ses cris: „s'écria-t-elle", les nombreuses hyperboles et exclamations, les italiques…).

Puisque dans sa tête, Mathilde est une héroïne tragique, digne de ses lectures, elle risque bien de n'être qu'une héroïne de comédie aux yeux du narrateur, donc du lecteur. Car le lecteur-spectateur reçoit simultanément la voix de l'héroïne (par son discours intérieur) et les commentaires de celui qui la met en scène, le narrateur (on remarque deux intrusions du narrateur: „Quel mot terrible!", „De tels caractères sont heureusement fort rares". Le narrateur (le premier spectateur de son héroïne) souligne ainsi le fait qu'elle se croit sur la scène, se donne en représentation et joue à l'héroïne tragique; l'hyperbole *terrible* rappelle à la fois la tragédie et cache l'ironie: le narrateur fait semblant d'applaudir devant un jeu si parfait. Le terme *heureusement,* (antiphrase dans un contexte social) peut aussi souligner ironiquement l'irréalité, et donc l'inauthenticité d'un tel personnage.

L'amour ne peut exister que par le reflet de soi. D'ailleurs les personnages stendhaliens sont presque toujours sur la scène: Julien désire aimer les femmes et veut être aimé parce qu'il essaie de conquérir. Et tous ces personnages, assoiffés de l'image de l'amour plus que de l'amour lui-même, n'ont qu'une seule finalité: transformer leur vie en scénario éblouissant, comme les héros des livres lus: déjà Madame de Rênal se voyait clouée au pilori et exposée à la vindicte publique; Mathilde, quant à elle, fait aussi une introspection de sa vie amoureuse, en utilisant le subjonctif parfait: „laquelle des femmes eut-osé", „eut-on pu"...

Les personnages eux-mêmes sont conscients de leur jeu: Julien, au chapitre 13, se dit que „ce regard est peut-être une comédie"; à l'ouverture du chapitre 12, Mathilde se dit: „entre Julien et moi ... tout est héroïque". Ils ne peuvent se définir que par rapport à des personnages qui ont joué au théâtre ou sur le théâtre de l'Histoire: Médée, mais surtout Napoléon, cité comme argument d'autorité par Mathilde, comme par Julien, l'un entraînant l'autre dans la spirale de la représentation (Julien a pris Napoléon pour modèle). On peut remarquer enfin que toutes les références des personnages sont tragiques (*Médée* est une tragédie, le destin de Napoléon aussi), mais ce sont des personnages exceptionnels qui ont profondément troublé l'ordre social.

Les héros stendhaliens ont cette „inquiétude", ont quelque chose à rattraper, à venger et c'est toujours un père (le Père) qui les renient et qu'ils renient, en vengeance. Si tous les héros véritables résistent aux endoctrinements et aux commandements, certains résistent plus que d'autres: Octave de Malivert et Fabrice del Dongo sunt plus faibles, plus dociles que Lucien Leuwen, Julien ou Lamiel (celui-ci le héros de son dernier roman, inachevé); les „plébéïens" font preuve de plus d'énergie, de plus d'indépendance que les aristocrates, prisonniers de leur nombreux héritages. Octave de Malivert est, de loin, le plus impuissant, le plus incapable de sortir de sa classe.[5]

Stendhal retrouve pourtant en Fabrice et Julien l'adolescent qu'il a été au tréfonds de ses rêves, et il ne veut pas aller plus loin. Mais ce désir d'*arriver*, cette haine contre un père plus ou moins réel, plus ou moins physique, devient chez d'autres romanciers modernes

[5] Stendhal (éd. Martineau) 1952: 100-105.

(Kafka, Proust, Dostoïevski, même Balzac, qui n' hésitait pas de déclarer: *Je veux le pouvoir de la France!*) un but tragique et unique, de leur vie et tout autant de leur écriture. Chez Stendhal, „l'accord relatif" se maintient non pas autant dans son œuvre, mais dans sa vie-mêmê.

BIBLIOGRAPHY

Girard 1961 = René Girard, *Mensonge romantique et vérité romanesque,* Editions Grsasset, Paris.

Robert 1972 = Marthe Robert, *Roman des origines et origines du roman*, Editions Grasset, Paris.

Stendhal (éd. Martineau) 1952 = Stendhal, *Armance*, dans *Romans et nouvelles,* tome I, H. Martineau (éd.), Gallimard, Editions de la Pléïade, 1952.

Stendhal (éd. Martineau) 1952_2 = Stendhal, *Le Rouge et le Noir. Chronique du XIX-ème siècle,* dans *Romans et nouvelles,* tome I, Henri Martineau (éd.), Gallimard, Editions de la Pléïade, 1952.

THE FOLKLORIC SPRINGS OF TRAIAN VASILCĂU'S CREATION

Mariana Cocieru
PhD, Senior Scientific Researcher, Institute of Romanian Philology „Bogdan Petriceicu-Hasdeu", Moldova State University

Abstract: In this article, the author identifies and analyzes the ethnofolkloric constituents that have served as motifs, symbols, and images in the literary creation of poet Traian Vasilcău. The catalytic connection between artistic creation and elements of traditional culture is emphasized, highlighting the two levels of transfiguration: both superficial and profound. Folklore is perceived not only as a source of inspiration but also of identity. The poet understands that returning to tradition and spiritual values ensures the continuity of the artistic act and serves as a bridge between past and present, contributing to genuine and profound modernity.

Keywords: traditional culture, motives, symbols, folkloric images, poetic creation, poem, transfiguration.

Cultura tradițională a avut de fiecare dată un rol semnificativ în formarea și influențarea literaturii, servind o sursă vitală de inspirație pentru poeți, prozatori și dramaturgi, oferindu-le un cadru bogat de motive, teme, imagini și simboluri. Prin întoarcerea la tradiție și la izvoarele culturale ale unui popor, aceștia au reușit să capteze autenticitatea și profunzimea unei experiențe umane și să o redea într-un mod prin care să impresioneze cititorii.

Scriitorul Traian Vasilcău, cunoscut și sub numele de Traianus, este fără îndoială un autor reprezentativ al literaturii contemporane din Republica Moldova, având o contribuție importantă în peisajul cultural local. Limbajul poetic al lui Traian Vasilcău, încărcat de o rusticitate distinctă, conferă lucrărilor sale un farmec aparte, învăluind întreaga sa creație într-o atmosferă sacră. Explorând teme și motive folclorice autentice, el reușește să îmbine tradiția cu contemporaneitatea, transformând elementele folclorice într-o expresie personală și actuală. Această abordare literară se aliniază modelului „bonus pastor", prin care poetul însușește trăsăturile esențiale ale capodoperelor folclorice și se îndreaptă către personaje, modele și procedee ale creației populare orale. Traian Vasilcău continuă și reinterpretează acest model într-un mod original și captivant, reconstituind în creația sa literară o atmosferă rustică din perspectiva creației populare.

Insistând asupra rusticității literaturii, exegetul Dan Mănucă subliniază că aceasta devine esențială în orice scriere care aspiră la un statut literar (Mănucă, 1988, p. 41), mai ales atunci când autorul încearcă să exploreze întregul univers, inclusiv cel urban, ca o formă de apărare împotriva haosului social-politic. Prin cercetarea spiritualității rustice, ne îndeamnă Cassian Maria Spiridon, se poate redescoperi umanitatea și un univers complex care să ne elibereze din limitările orizontului plat în care omul modern navighează, unde dimensiunea profund umană se pierde treptat (Spiridon, 2013, p. 355). În literatura română, reabilitarea umanității și rezistența în fața vitregiilor istorice au fost fortificate de scriitori prin valorificarea simbolurilor mitico-folclorice: *mama, casa, pragul, focul din vatră, pământul, drumul, izvorul, hora, buciumul, fluierul, cimpoiul, cornul, doina, peștera, biserica, elementele de port național, păsările, păstorul, toiagul* etc. În acest fel, folclorul a devenit nu doar o sursă de inspirație pentru prozatori, ci și o legătură profundă cu tradiția și cu psihologia populară.

Modelul etnoepic „bonus pastor", descris de Dan Mănucă, domină peisajul literar din Basarabia și se remarcă prin îmbinarea elementelor lirice și epice, orientarea către valorile

populare și accentuarea aspectului rustic. Omul rural este prezentat ca fiind păstrătorul tradiției, iar simbioza dintre mit și realitate este evidențiată prin simbolurile specifice mediului folcloric.

Pornind de la aceste aspecte, vom observa că relația profundă a poetului Traian Vasilcău cu rădăcinile sale își are începutul în cuvântul „mamă", pe care îl percepe ca pe o formă sublimă de poezie, considerându-l „cel mai frumos poem", o capodoperă umană care marchează „începutul" și „sfârșitul" existenței pe pământ (Mihalache, 2019). Afirmațiile poetului Traian Vasilcău subliniază importanța și sacralitatea maternității, plasând-o într-un context divin și uman în același timp. Pentru poet, mama nu este doar o figură familială, ci și un simbol al iubirii, protecției și mângâierii, comparabil cu Maica Domnului în tradiția creștină. Această legătură profundă și spirituală cu mama este exprimată în cuvinte încărcate de recunoștință și reverență, evidențiind rolul crucial pe care îl joacă în viața și inspirația poetului: „Fără de Dumnezeu n-ar fi fost Mama, iar fără de Mama n-aș fi fost eu pe pământ", „Eroină adevărată a fost mama mea, pe care trebuie să o scriu cu Majusculă", „Maica Domnului și Mama mea sunt, într-Adevăr, două mângâieri cerești pentru sufletul meu. Atunci când mă poticnesc și cad, mâinile lor mă ajută întotdeauna să mă ridic" (Mihalache, 2019).

În creația scriitorului, imaginea mamei iubitoare de copii transcende dimensiunile obișnuite ale lumii materiale și pătrunde în sfera astrală și divină a împărăției cerești: „Eram copil, anonim și fericit, știind că noaptea vine, însă mama lumina în ea ca vecia de îngeri" (*Profețirea Luminii (maxime și reflecții)*. În: Vasilcău, 2014, p. 71). În versurile sale, mama devine o prezență angelică și divină, care luminează întunericul și aduce alinare în sufletele copiilor săi. De-a lungul poeziilor sale, mama este asociată cu imaginea unui înger sau chiar a Domnului însuși, indicând legătura profundă și sacră dintre aceasta și lumea spirituală: „Atunci când mor nemor Cuvântul/ Și veșnicesc doar în Cuvânt./ La ora Înger vine mama,/ Vine măicuța mea cântând./ Și Domnul însuși se scoboară/ În noi pe-o daurită scară (*** [*Sunt iar beat de Ierusalime*]. În: Vasilcău, 2014, p. 80). Uneori, mama este identificată cu o stea, sugerându-se că lumina și îndrumarea ei au un caracter cosmic și etern. În aceste creații, mama devine un simbol al protecției și ghidării, iar absența ei este resimțită ca un vid întunecat și înfricoșător, în timp ce prezența ei aduce confort și siguranță, chiar și în mijlocul nopții întunecate: „Când venea iar în mine noaptea/ Fără lună, fără vreo stea,/ Așteptam doar să intre mama,/ Să m-adoarmă povestea sa./ Dacă nu venea vreodată, dacă nu venea/ Îmi intra tăcerea, îmi intra fără să bată/ Și priveam cu teamă cerul, căutând o stea,/ Să-i pot spune: «Hai, fii tu mama mea»" (*Căutând o stea*. În: Vasilcău, 2014, p. 374).

Relația profund emoțională a poetului cu făptura mamei este evocată și în poezia *Ea*, unde mama este prezentată ca o figură protectoare și aducătoare de lumină, capabilă să ofere sprijin și îndrumare în orice moment al vieții poetului: „Ea, în dimineți când mă trezea,/ În ochii mei ca-n cer privea/ Și-n zbor o pasăre era/ Făptura mea,/ Ea, în orice zi îmi dăruia/ Tot ce avea mai sfânt în ea/ Și-n schimb nimic nu implora,/ Căci eu eram lumina sa./ Ea, când se-nnora în viața mea,/ Cu grijă lacrima-mi sorbea/ Și pentru mine se ruga,/ Căci eu eram lumina sa./ Ea, ca dintr-un vis când apărea mereu,/ Din ochii ei mă privea Dumnezeu/ Și chip mai însorit nu exista./ Ea în pieptul meu ca marea fremăta/ Și nu știam că-n lume numai ea/ Îmi priveghează viața ca o stea./ Ea în orice noapte m-adormea/ Și m-atingea cu geana sa,/ Povestea mea era chiar ea,/ Ce nu mai contenea./ Ea în orice noapte-mi surâdea/ Și n-avea preț inima sa,/ Pe care n-am s-o pot uita/ Și-n veci cânta-o-voi pe ea,/ Mama mea!" (*Ea*. În: Vasilcău, 2014, p. 418-419). În poezia sa, Traian Vasilcău nu doar evocă dragostea maternă, ci o îmbină armonios cu valorile spirituale creștine. El explorează și transfigurează stările și trăirile sufletești, navigând între fabulosul mitic și reprezentările imaginației sale creative. Versurile sale transcend limita unei simple declarații de dragoste, devenind o reflectare profundă a unui impuls interior, exprimat prin simboluri sacre ale existenței noastre. Ideea unei preamăriri a vieții dobândește o dimensiune cosmică în acest spațiu sacralizat, devenind

un cântec continuu al sufletului într-un moment de intensitate interioară. Prin imaginea omniprezentă a lui Dumnezeu în privirea mamei, aceasta devine parte a unui grandios spectacol liturgic.

Lecturând creația poetică a lui Traian Vasilcău observăm că aceasta este marcată de vitalitate și sincretism interior, fiind conectată în jurul unei continue revelații divine. Poetul recurge la simboluri-cheie comune și motive din folclor pentru a transmite această revelație. Aceste simboluri și arhetipuri culturale, precum *crucea, bradul, luna, soarele, steaua, pământul, apa (ploaia), cerul, mama, copilul, mormântul, casa, animalul, pasărea, sufletul, divinitatea, moartea, iubirea* etc., sunt folosite pentru a comunica profunzimea și complexitatea experienței umane și spirituale. Prin îmbinarea lor sincretică în creația sa poetică, ele reflectă conexiunile dintre divin și lumea înconjurătoare, dintre sacru și profan.

Provenind din mediul rural, poetul Traian Vasilcău dezvoltă o legătură profundă între om și elementele naturii, evidențiind importanța acestei conexiuni în creația sa poetică. În versurile sale, se regăsesc simboluri ale cerului, pământului și lumii vegetale, care sunt personificate și înțelese ca entități vii și semnificative pentru existența umană. Prin versurile „Sunt cer, sunt și pământ/ Sunt rai, dar sunt și iad" (*** [*Sunt cer*]. În: Vasilcău, 2014, p. 599), poetul exprimă unitatea dintre om și univers, sugerând ideea că omul este parte integrantă a acestuia și că este conectat atât la dimensiunea spirituală, cât și la cea terestră.

În același timp, poetul elogiază legătura strânsă între divinitate și lumea celestă și terestră în versurile „Ești soarele și luna ești, și steaua,/ Ce-n graiul dragostei se înțeleg./ Pământul ești, ce-i coase straie neaua/ Și, fără echivoc, ești ceru-ntreg" (*** [*Eşti soarele*]. În: Vasilcău, 2014, p. 610), subliniind totodată imensitatea dragostei umane pentru frumusețea creațiilor divine.

În versurile „După moarte, ce frumos/ Să fiu bradul lui Christos" (*Vis*. În: Vasilcău, 2014, p. 584-585), observăm conexiunea umanului cu vegetalul în aspirația individului către divinitate și către o existență eternă asociată cu simbolul bradului. Această imagine poetică sugerează o înălțare spirituală și o identificare profundă a sufletului uman cu natura divină, întruchipată de bradul lui Christos. În cultura românească, ***bradul*** ca cea mai frecventă variantă a Pomului vieții și a Arborelui cosmic, este considerat un simbol al vieții veșnice, tinereții și vigorii, fiind prezent în numeroase ritualuri și tradiții populare. Este venerat ca un totem arboricol al protoromânilor, divinitate proteică și demiurgică (Lisovschi, 2009, p. 359) și simbolizează curajul, verticalitatea și tânărul „nelumit", fiind un element central în literatura și folclorul românesc (Evseev, 1994, p. 24). Ca arbore sacru și mediator între divinitate și om, servește dovada existenței unui cult al spovedaniei la brad, înregistrat în Munții Vrancei și în Mărginimea Sibiului, despre care ne relatează Traian Herseni: „Pe vremuri, ciobanii se mărturiseau la copaci (mai ales la brazi). Făceau o cruce în coaja copacului (cu toporul sau briceagul) și-și mărturiseau în fața ei păcatele, ca la preot, în timp ce băteau mătănii. Tăiau apoi cu toporul câteva așchii din copac pe care le aruncau. După jurământul pe care-l făceau, dacă într-un an copacul se va usca sau nu se va usca, erau iertați sau nu erau iertați de păcate. Ciobanii susțineau că spovedania aceasta este mai bună decât cea făcută la preot. Mai bună, pentru că aveau credința, probabil, că se mărturisesc direct lui Dumnezeu, în chipul lui străvechi de brad" (Herseni, 1977, p. 184-185). De asemenea, a fost înregistrată și dovada existenței unui obicei al ciobanilor de a se împărtăși cu muguri de brad, în loc de sfânta împărtășanie cu trupul și sângele lui Christos (*ibidem*, p. 185). În perioada creștinismului, menționează Sabina Ispas, bradul din care a fost cioplită crucea Mântuitorului devine „purtătorul trupului divin care a adus umanității, prin sacrificiu, iertarea păcatelor și viață veșnică, și, într-un final, devine el însuși pomul vieții, unul din pomii pe care Dumnezeu i-a sădit în grădina Edenului și pe care l-a făcut cunoscut protopărinților Adam și Eva. Bradul este pomul care are un contact direct cu sacrul, transcendentul, divinitatea și veșnicia" (Ispas, 2013, p. 292).

Ca o continuare a relației dintre om și magia lumii vegetale, în poezia lui Traian Vasilcău se acordă o atenție deosebită și etnobotanicii românești. Conexiunea umanului cu vegetalul se perpetuează prin identificarea cu diferite părți componente ale plantelor, care „sunt legate de însuși mitul primordial al creației" (Comanici, 2004, p. 172). Versurile „Frunzele toamnei, care cad pe uliți/ Sunt vieți nevindecate în noroi./ Le strâng la piept, le izbăvesc de suliți/ Și strig măturătorilor din voi:/ «Priviți-vă în Cer, ca-ntr-o oglindă,/ Nu aruncați Viața la gunoi!»" (*** [*Frunzele toamnei*]. În: Vasilcău, 2014, p. 593) reprezintă un îndemn creștin de a salva viețile umane aflate în dificultate și de a le acorda sprijinul necesar pentru a putea depăși starea derizorie în care se află. Metafora ***frunzelor*** căzute în toamnă potențează această substituire a umanului cu vegetalul, poetul îndemnându-ne să privim cu atenție la fragilitatea vieții umane și să ne amintim de importanța de a ne respecta reciproc umanitatea. Această legătură simbolică ne comunică despre funcția regeneratoare a ramurii verzi, iar în acest sens ne reamintește că suntem parte din aceeași rețea a vieții, iar sprijinul și compasiunea noastră pot aduce lumină și speranță chiar și în cele mai întunecate momente.

Un alt simbol vegetal la care recurge poetul Traian Vasilcău este ***iarba***, care în mentalul folcloric sugerează ideea de nemurire și continuitate a vieții. Această viziune este prezentată și în alte opere literare, cum ar fi nuvela lui Ion Druță, *Toiagul păstoriei*, unde păstorul devine una cu natura, fiind simbolizat ca un „pâlc de iarbă verde", care sugerează dăinuirea și amintirea vie (Ciobanu, Negriu, 2005, p. 74). În poezia lui, Traian Vasilcău reușește să realizeze o analogie a transformării și continuității vieții după moarte în formulă arhetipală: „Iarbă-am ajuns, în gură iarbă-mi crește" (*Transfigurare*. În: Vasilcău, 2014, p. 650); „Acum strămoș îmi sunt și turlă,/ Sicriu de iarbă în frământ" (*Cele trei vârste ale poemului*. În: Vasilcău, 2014, p. 95); „Mă păstorește iarba-ntruna" (*** [*Viața cu moartea merg la braț*]. În: Vasilcău, 2014, p. 75); „Turlele clopotniței de iarbă/ Dacă sunt, atunci cine mai sunt?" (*Clinchet suav*. În: Vasilcău, 2014, p. 106); „Vom fi o iarbă, și-un pământ, sub șes" (*** (variantă) [*În ziua cu surâsuri ofilite*]. În: Vasilcău, 2014, p. 574). Versurile și afirmațiile autorului: „Îți tace sufletul, parcă-ar zăcea/ În rochia de iarbă-nmormântat" (*Alt psalm cu mama*. În: Vasilcău, 2014, p. 98); „Sunt numai bun de așezat în iarbă" (*** [*Sunt numai bun de așezat în iarbă*]. În: Vasilcău, 2014, p. 88); „În templele de iarbă, când coboară un mare cărturar, am impresia că îngropăm pentru totdeauna o catedrală împovărată de frumuseți" (*În templele de iarbă*. În: Vasilcău, 2014, p. 645), pot fi realmente raportate la ciclul funebru, întrucât simbolizează locul de veci al „dalbului de pribeag", mormântul.

Prin urmare, această transfigurare a individului într-o formă vegetală sugerează că esența umană este menținută și regenerată în univers prin intermediul naturii, contribuind la echilibrul cosmic și la perpetuarea vieții în univers (Comanici, 2004, p. 104). Prin utilizarea simbolului ierbii, poetul explorează teme fundamentale ale existenței umane și ale relației dintre individ și cosmos într-un mod profund și metaforic.

Codul simbolic vegetal continuă în poezia lui Traian Vasilcău prin utilizarea recurentă a simbolurilor florale pentru a ilustra diverse aspecte ale individului, dar și ale divinității și experiențelor umane. De exemplu, poetul recurge la imaginea ***trandafirului*** pentru a exprima frumusețea, puritatea și sacrificiul, iar în unele contexte – fragilitatea sau efemeritatea vieții umane. În versurile: „În momentul când ne vom atotcunoaște vom lua chip fericit de trandafir la poarta raiului" (*Profețirea Luminii (maxime și reflecții)*. În: Vasilcău, 2014, p. 64); „A fost odată-un trandafir sfielnic/ Cum nu fusese nici un trandafir./ Cu plete de azur, râs feciorelnic/ Și pas de horă legănat, jertfelnic,/ Îi era sufletul – altar și mir" (*Fuga de cerber*. În: Vasilcău, 2014, p. 93); „Sufletul meu înserat va cânta ca un trandafir sub lună" (*Încă o zi*. În: Vasilcău, 2014, p. 422); „Ca un trandafir prin zid răsfrânt,/ Înflorit și-apoi tăiat de unii" (*Clinchet suav*. În: Vasilcău, 2014, p. 106), trandafirul obține nuanțele unui simbol complex, cu multiple semnificații. Cercetătorul simbolurilor și arhetipurilor culturale, exegetul Ivan Evseev, subliniază că în evul mediu cultul trandafirului a devenit foarte popular, obținând valoarea

unui „simbol-cheie în tradiția poetică, în mistica creștină și în heraldică”, un „simbol al dragostei ardente, atunci când floarea e roșie, sau al dragostei pure și elevate, atunci când petalele sale sunt colorate în alb”, un „simbol solar, semnificând lumina diurnă, înțelepciunea și impulsul creator”, un „simbol al nemuririi și al inimii deschise spre cele mai nobile trăiri și idealuri umane” (Evseev, 1994, p. 188). Asocierea trandafirului în era creștinismului cu divinitatea, Maica Domnului și Iisus Hristos îi conferă o adâncime spirituală și simbolică aparte. Poetul Traian Vasilcău își însușește aceste semnificații și le integrează în creațiile sale pentru a comunica și a valorifica aspectele sacre și universale ale existenței umane.

Simbolul ***crinului*** se încadrează în aceeași sferă de semnificații creștine, fiind asociat cu smerenia, puritatea, inocența și virginitatea Sfintei Fecioare. În tradiția creștină se crede că din lacrimile de milă ale Domnului a răsărit crinul (Aga, 2005, p. 2003). De asemenea, el este considerat un simbol lunar și feminin, datorită formei sale de cupolă. Fiind o „emblemă a regilor Franței și un semn heraldic foarte răspândit în Europa”, crinul este uneori denumit și „floare a gloriei” (Evseev, 1994, p. 50). Traian Vasilcău folosește aceste semnificații în creațiile sale, sugerând adesea o conexiune cu divinul sau cu aspectele spirituale ale existenței umane: „Crin smerit îți sunt în jurăminte” (*** [*Îndumnezeiește-mă, Părinte*]. În: Vasilcău, 2014, p. 594), „Crin pe post de nobil sire/ La o dalbă monastire” (*Motiv popular*. În: Vasilcău, 2014, p. 600), „Ca-n clipa când un crin se roagă/ Îngenuncheat în zi de-apoi” (*Răvaș în alb*. În: Vasilcău, 2014, p. 601); „O ușă grea, de după care cerul/ Oficiază crini, cu glas smerit” (*Ușa din infinit*. În: Vasilcău, 2014, p. 608); „M-am altfelizvodit și plec acasă,/ Să cad la pieptul crinului matern” (*** [*Un plâns din cer*]. În: Vasilcău, 2014, p. 617); „Mă îmbracă-n iubire doar crinul,/ Mai ferice ca mine în veci!” (*Din azi*. În: Vasilcău, 2014, p. 628); „Un crin la porțile anilor, de-ar fi Poetul!” (Vasilcău, 2014, p. 646).

Codul simbolic al ***lalelei*** este dictat de funcția sa ca receptacol al influențelor uraniene, evidențiată prin floarea sa în formă de cupă și coroana sa. De asemenea, asocierile dintre floare și inimă sau floare și femeie sunt întâlnite frecvent. În poezia lui Traian Vasilcău, laleaua este folosită pentru a ilustra trecerea și transformarea, în special în contextul poeziilor despre moarte și spiritualitate. Un exemplu relevant al imortalității, al existenței transfigurate după moarte, este versul: „Intri cu pași sfielnici de fecioară,/ Până voi fi lalea pe gura humii” (*Poemul lacrimii*. În: Vasilcău, 2014, p. 88). O subtilă analogie semantică constatăm și în versurile „Cu un buchet de ghiocei în floare/ Moartea prin viața-mi verde alergând” (*Autumnală*. În: Vasilcău, 2014, p. 95), unde apare simbolul ***ghiocelului,*** care în creștinism este asociat lacrimilor de durere ale Fecioarei Maria (Aga, 2005, p. 203). Pe de o parte, ghiocelul este un simbol al primăverii și renașterii, al „înălțării prin smerenie” (Evseev, 1994, p. 70), sugerând începutul unei noi vieți, speranță și optimism. Pe de altă parte, prezența morții care aleargă prin „viața verde” a eului liric evidențiază fragilitatea și efemeritatea vieții umane, subliniind faptul că între moarte și viață există o legătură strânsă care se perpetuează continuu în ciclul vital.

Pentru a continua aceste reflecții asupra vieții și morții, poetul recurge și la imaginea ***fructelor***, care completează registrul simbolic al vegetalului transfigurat în lirica sa. În versurile „Fructele sunt cuvintele/ Nerostite ale morților/ Înmugurind,/ Înflorind/ Și într-o zi rodind/ Tăcerea lor căzătoare/ În iarbă (*** (completată) [*Fructele*]. În: Vasilcău, 2014, p. 575), poetul exprimă ideea că fructele sunt simboluri ale cuvintelor nerostite ale celor decedați, care își găsesc expresie în natură. Imaginile poetice ale fructelor care încolțesc, înfloresc și rodesc înseamnă că moartea, în loc să fie un sfârșit definitiv, este mai degrabă o transformare și o continuare a existenței în alte forme. În această perspectivă, tăcerea și liniștea celor plecați devin fertilizante pentru viața care continuă să înflorească, să crească și să prospere în jurul lor.

După cum am mai afirmat anterior, poetul recurge la constituentele etnofolclorice pentru a reda o ***atmosferă rustică,*** specifică mediului folcloric: „Ninge și prin nămeții de

candoare/ Aud trecând colinde românești./ Din lumea lor, ce nesfârșit răsare,/ N-aș evada spre raiuri pământești. (*Hotărâre*. În: Vasilcău, 2014, p. 603). Versurile sugerează o imagine poetică a iernii și a atmosferei sale magice, în care ninsoarea transformă peisajul într-unul de poveste. În timp ce ninge și zăpada se adună în nămeți, poetul aude colinde românești răsunând în jur. Aceste colinde aduc cu ele o atmosferă de tradiție, de spirit comunitar și de sărbătoare. Cu toate acestea, poetul subliniază că, în fața unei asemenea frumuseți și a unei asemenea conexiuni cu tradiția și cultura românească, el nu ar dori să evadeze către paradisurile terestre. Această idee poate reflecta o anumită melancolie sau nostalgie a poetului pentru lumea lor spirituală și culturală, sugerând că aceste valori sunt mai importante decât plăcerile materiale sau temporale.

Starea de izolare, singurătate este redată plastic prin valorificarea motivului ***păsării***, prin care poetul își exprimă diversele stări sufletești. De exemplu, recurge la imaginea turturelei pentru a alina dorul măicuței: „De-aș fi turturea, Măicuță,/ Aș veni la geamul tău/ Și, bătându-ți din aripă,/ Ți-aș doini mereu:/ „Nu mai plânge, supărată/ Că ești mică, singurea,/ Chiar acum oprește-un înger/ Lângă poarta ta” (*Clasic poem*. În: Vasilcău, 2014, p. 585). Motivul „Amărâta turturea” se regăsește frecvent în lirica populară, fiind întâlnit în doinele și baladele românești, având similitudini și în poezia persană, franceză, turcă etc. (Hasdeu, 1877). Aceste versuri exprimă un dor profund și un sentiment de compasiune. Imaginea turturelei care cântă la geamul măicuței sugerează o dorință de a aduce alinare celor care se simt singuri sau triști, potențată fiind și de imaginea îngerului, care, reprezentând puterea divină, are rolul de a instaura echilibrul cosmic și de a sprijini emoțional persoanele aflate în vremuri dificile.

Pentru a-și exprima propria singurătate și sentimentul de izolare, recurge la imaginea ***cucului***, care în cultura tradițională reprezintă un simbol al singurătății și al melancoliei: „Cerșesc azil în noapte, plâns de-o stea,/ Și singur cuc, la porțile cetății,/ Îmi bucium moartea, ce mă va zbura/ Spre panteonul singularității” (*Panteonul singularității*. În: Vasilcău, 2014, p. 593). În această stare de izolare și introspecție, poetul se confruntă cu propria sa mortalitate și cu inevitabilitatea morții. Sunetul buciumului, asociat tradițional cu anunțarea evenimentelor importante sau a sfârșitului, îi amintește poetului că moartea este o realitate universală și inevitabilă. Totuși, poetul privește această trecere către moarte ca pe o călătorie către un „panteon al singularității”, sugerând că fiecare individ are propria sa cale și destin, iar trecerea sa în neființă este unică și specială. Aceste versuri reflectă contemplarea asupra existenței umane, a trecerii timpului și a misterului vieții și morții. Moartea nu-l înspăimântă pe poet, aceasta fiind privită ca o împlinire a destinului: „O, Doamne, să cânt pân’ departe/ Tot jindui un ceas, și, bătrân,/ Să plec bucuros către moarte,/ Șoptindu-vă, cât se mai poate:/ «Am fost, duce-m-aș, să rămân!»“ (*Psalm*. În: Vasilcău, 2014, p. 594). Dorința profundă de a trăi o viață plină de sens și împlinire îl motivează pe poet să cânte până departe, să-și exprime gândurile și sentimentele până în ultimul moment al vieții sale. În ciuda vârstei care înaintează, el își dorește să plece către moarte cu o inimă plină de bucurie și mulțumire pentru viața pe care a trăit-o. Enunțul „Șoptindu-vă, cât se mai poate:/ «Am fost, duce-m-aș, să rămân!»” sugerează că poetul își dorește să-și lase amprenta în lume și să fie recunoscut pentru existența sa și pentru ceea ce a adus în această lume. El acceptă că inevitabilul sfârșit se apropie, dar este pregătit să-l întâmpine cu seninătate și conștiința unei vieți trăite pe deplin. Aceste versuri sunt un apel la trăirea vieții cu înțelepciune și intensitate, și la acceptarea cu grație a trecerii către un alt plan al existenței, imagine surprinsă și în versurile analizate mai sus „După moarte, ce frumos/ Să fiu bradul lui Christos” (*Vis*. În: Vasilcău, 2014, p. 584-585).

Sentimentul de acceptare a morții, identificat și în creația populară, se realizează prin alegoria moarte-nuntă, unde încadrarea defunctului în spațiul atemporal, mitic, împlinește, potrivit afirmațiilor lui Mircea Eliade, o „liturghie cosmică”, o satisfacere a condiției umane,

a destinului („din țărână suntem făcuți și în țărână ne vom întoarce” [*Vechiul Testament*]), iar amintirea omului plecat rămâne să dăinuie firesc în conștiința colectivă a comunității. În susținerea acestei credințe, în versurile poetul Traian Vasilcău, moartea este înfățișată ca o imagine pozitivă, ea vine „frumoasă” (Vasilcău, 2014, p. 611), în chip de „mireasă” (Vasilcău, 2014, p. 598), ca o „doină” (Vasilcău, 2014, p. 600), ca o „fericire” (Vasilcău, 2014, p. 632), „la braț cu viața” (Vasilcău, 2014, p. 75), ca un „rai” (Vasilcău, 2014, p. 109).

Relația literaturii cu folclorul, potrivit exegetului Andrei Gh. Olteanu (Olteanu, 1994), poate fi explorată la mai multe niveluri: de suprafață și de adâncime. În prima categorie, formele de asimilare primară a folclorului de către literatura scrisă sunt reprezentate de împrumuturi și imitații. Acestea constau în utilizarea directă a elementelor folclorice în scrierile literare, fără o reinterpretare sau o extindere semnificativă a lor. Aceste împrumuturi pot include motive, personaje, structuri narative sau alte aspecte ale folclorului, care sunt integrate în mod direct în operele literare.

În cea de-a doua categorie, formele de preluare mai profundă a creației populare implică un folclorism mai pronunțat și mai complex. Aceste forme denotă o integrare mai profundă a elementelor folclorice în literatură, care poate implica o reinterpretare creativă sau o extindere semnificativă a lor. Aici, folclorul nu este doar un simplu element decorativ sau inspirațional, ci devine o parte integrantă a operei literare, contribuind la textura și semnificația acesteia.

În poeziile lui Traian Vasilcău incluse în volumul șapte al nanologiei *Inscripții pe etern: Opere netăcute în 9 volume*, putem identifica atât relații de suprafață, cât și de adâncime dintre literatură și folclor.

La nivelul de suprafață, această relație poate fi evidențiată prin prezența elementelor folclorice în denumirile și structurile textelor literare. Eseurile *Povestea lui Ioan și oastea lui* și *Ultima poveste din istoria Republicii Moldova* demonstrează utilizarea convențiilor narațiunilor populare în structura lor compozițională. În primul eseu, autorul folosește convențonalul de basm pentru a transmite o anumită poveste sau morală, însă își adaptează stilul pentru a crea o finalitate artistică conștientă, specifică unui eseu. În al doilea eseu, autorul utilizează alegoria și convențiile narativității populare pentru a oferi o prezentare a realității politice din țară. În acest caz, convențonalul de poveste este folosit pentru a transmite o critică sau pentru a sublinia anumite aspecte ale societății, iar alegoria permite autorului să ofere o perspectivă profundă și simbolică asupra evenimentelor politice.

În ambele eseuri, utilizarea convențiilor narațiunilor populare servește scopului de a aduce o anumită profunzime și înțelegere în interpretarea subiectelor abordate, oferind cititorului o modalitate captivantă și accesibilă de a explora aspecte complexe ale realității sociale și politice.

Continuând investigația nivelului de suprafață, trebuie să menționăm că poetul Traian Vasilcău își intitulează poemele folosind taxonomia populară, adesea utilizând formule și motive specifice liricii populare, colindelor și basmelor. Aceste titluri și formule conferă poeziilor sale o atmosferă autentică și aduc în prim-plan elemente ale folclorului și tradițiilor populare. De exemplu, titlurile ca *Balada Îngerului, Balada Mădălinei, Balada lebedei însângerate* sau *Cântec de Mărțișor, Bocet popular, Cântec de leagăn* sugerează tematici și motive specifice acestor genuri folclorice. De asemenea, formulele specifice, precum „foaie verde”, „nani-nani” sau „jelui-m-aș și n-am cui”, aduc în poeziile sale un element de autenticitate și familiaritate, îmbogățind astfel experiența cititorului și conectându-l la tradițiile și obiceiurile populare.

Pe de altă parte, relația de adâncime este prezentă în preluarea mai profundă a creației populare, în care poetul integrează și interpretează elementele folclorice într-un mod personal și inovator. Acest lucru poate fi observat în reinterpretarea unor motive sau teme populare într-un context contemporan sau într-o manieră care reflectă perspective individuale și

experiențe personale. La unele imagini, motive-simboluri ne-am referit în prima parte a articolului. În continuare, ne vom axa pe câteva elemente etnografice, transfigurate de poet, pentru a ne sugera necesitatea păstrării și promovării moștenirii spirituale românești.

În poezia „Rugăciunea unui copil", obiceiurile și sărbătorile calendaristice, precum ***Nașterea Mântuitorului*** și ***Boboteaza***, sunt evocate pentru a aduce alinare și speranță eroului liric. Aceste sărbători sunt însoțite de așteptare și pregătire în mediul folcloric, reflectând ciclul anual și revenirea lor în mod repetat în calendar. Eroul liric, într-un gest de supunere și credință, așteaptă Nașterea Mântuitorului și își exprimă dorința ca evenimentul să se împlinească și în el însuși, pentru a fi botezat și purificat spiritual. Într-un final, el roagă divinitatea să se nască din nou în fiecare an, subliniind importanța menținerii tradițiilor și a valorilor spirituale.

Îndemnul păstrării și perpetuării tezaurului etnofolcloric se identifică și în versurile următoare: „Dintr-o datină străbună,/ Care-a fost și va mai fi,/ Hora neamului ne-adună/ În aleasă zi" (*Hora neamului*. În: Vasilcău, p. 2014, p. 433). Aceste versuri exprimă ideea că dansul tradițional, cunoscut sub numele de ***horă***, este o practică veche, transmisă din generație în generație și care va continua să existe în viitor. Dansul adună comunitatea într-o zi specială, indicând o tradiție a celebrării și a unității în cadrul comunității. Este o expresie a identității culturale și a valorilor tradiționale, care rămân importante și relevante de-a lungul timpului ca o taină: „Taina horei luminează/ Ca un soare chipul meu./ Cine-o știe și-o păstrează/ Va trăi mereu" (*ibidem*).

Poemele sau poeziile creștine ale lui Traian Vasilcău explorează în profunzime temele spirituale, teologice și morale, reflectând o conexiune profundă cu sfera divină și o preocupare pentru dimensiunea spirituală a existenței umane. Prin intermediul poeziei sale, el abordează subiecte precum credința, rugăciunea, păcatul, iubirea divină și relația complexă dintre om și Dumnezeu sau divinitate.

Aceste poezii exprimă atât experiența religioasă personală a poetului, cât și învățăturile și tradițiile religioase transmise din generație în generație. De la strămoși și din tradiția moștenită, Traian Vasilcău își extrage inspirația și își îmbogățește universul poetic.

Din punct de vedere teoretic, poezia creștină reprezintă o importantă manifestare a genului liric, deoarece explorează și reflectă aspecte profunde ale credinței și spiritualității umane. Aceasta poate fi plasată alături de colind, cântec de stea, bocet și rugăciune, specii literare care sunt caracterizate de trăsături stilistice specifice și de o adâncă încărcătură emoțională și spirituală.

În versurile: „Spre Tine, Doamne, fruntea mea se-nalță/ Și trupu-mi în genunchi stă doborât./ Deșartele gândiri nu mă răsfață,/ Tăcere mi-am prescris pentru o viață/ Și spionat de-o stea mi-s zăvorât/ Din amurgire până-n dimineață/ Și nu râvnesc mai mult, mi-ajunge-atât./ Nu merg, ci numai zbor din mare teamă/ Să nu omor cuvintele pe drum./ Venit din taina-Ți, voi de bună seamă/ În taina-Ți să rămân antum postum/ Și când va trebui să plec din mine/ Să n-am unde migra decât în Tine!" (*** [*Spre Tine, Doamne*]. În: Vasilcău, 2014, p. 101), se reflectă o profundă relație spirituală a poetului cu divinitatea și exprimă o adâncă închinare și supunere în fața lui Dumnezeu. Versurile sugerează că poetul se roagă în tăcere și caută liniștea interioară pentru a fi în comuniune cu divinul, de a fi înțeles și ghidat de El în călătoria sa pe această lume. Poetul se simte în siguranță în această legătură profundă cu divinitatea, iar rugăciunea sa este o călăuză în căutarea adevărului și a înțelepciunii.

În vederea sublinierii acestui aspect, vom recurge la afirmațiile lui Paul Claudel despre legătura dintre credință și poezie în articolul său *Religie și poezie* (Claudel, 1998, p. 12). În viziunea acestuia, credința în Dumnezeu este o sursă de laudă, bucurie, sens și dramă în poezie. Lauda, spune el, este poate cel mai puternic motor al poeziei, deoarece exprimă nevoia cea mai profundă a sufletului, vocea bucuriei și a vieții, și reprezintă o datorie a întregii creații, în care fiecare creatură are nevoie de celelalte. Este o viziune care subliniază

importanța spiritualității în poezie și înțelege poezia ca pe o formă de exprimare a adorației și recunoștinței față de divinitate.

Analizând creațiile poetului Traian Vasilcău din volumul menționat, am reușit să identificăm modalitățile prin care autorul navighează între aceste două niveluri ale relației literaturii cu folclorul (de suprafață și de profunzime), aducând în prim-plan atât influențele directe ale folclorului asupra textelor sale, cât și modul în care el reinterpretează și integrează aceste elemente într-un context literar mai amplu, contribuind astfel la bogăția și complexitatea operei sale.

BIBLIOGRAPHY

Aga, 2005 – Aga, Victor (Pr.). *Simbolica biblică si creştină: dicţionar enciclopedic (cu istorie, tradiţii, legende, folclor).* Ediția a II-a. Timișoara: Editura „Învierea”, 2005. 232 p.

Ciobanu, Negriu, 2005 – Ciobanu, Maria; Negriu, Dorina. *Dicționar de motive şi simboluri literare*. Chişinău: S.n., 2005. 170 p.

Claudel, 1998 – Claudel, Paul. *Religie şi poezie.* În: *Ateneu.* 1998, august, p. 12 [online]. Disponibil: https://proxy.europeana.eu/media/954/Culturalia_744378b5_4ed2_4b71_99b0_d5580d9019c4/4ed3f60f52f4bfc39e54ad01f97b3e59?disposition=inline&recordApiUrl=https%3A%2F%2Fapi.europeana.eu%2Frecord [citat 28.04.2024].

Comanici, 2004 – Comanici, Germina. *Ramura verde în spiritualitatea populară*. București: Editura Etnologică, 2004. 250 p.

Evseev, 1994 – Evseev, Ivan. *Dicţionar de simboluri şi arhetipuri culturale*. Timişoara: Amarcord, 1994. 223 p.

Hasdeu, 1877 – [Petriceĭcu-]Hasdeŭ, [Bogdan]. *Balada poporană „Cucul şi turturica” la România, în Persia şi în Francia. Notiță.* În: *Columna lui Traian*. 1877, serie nouă, anul VIII, nr. 06, p. 301-303. A se vedea: [Petriceĭcu-]Hasdeŭ, [Bogdan]. „*Cucul şi turturica” la români şi la persiani.* În: *Columna lui Traian*. 1876, serie nouă, anul VII, nr. 01, p. 40-44; *Balada „Cucul şi turturica” la Românĭ, la Moravĭ, la Provenţalĭ, la Reto-romanĭ, la Perşĭ, la Turcomanĭ.* În: Petriceĭcu-Hasdeŭ, Bogdan. *Cuvente din bătrâni*. *Cărţile poporane ale românilor în secolul XVI. Publicaţiuni istorico-filologiece. Limba română vorbită între 1550-1600*. Tomul II. Bucuresci: Noua Tipografie Națională C. N. Rădulescu, 1879, p. 501-566.

Herseni, 1977 – Herseni, Traian. *Forme străvechi de cultură poporană românească:* Studiu de paleoetnografie a cetelor de feciori din Ţara Oltului. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1977. 338 p.

Ispas, 2013 – Ispas, Sabina. *Ipostaze ale vegetalului în spiritualitatea românească*. În: *Perspective asupra textului și discursului religios*. Volum îngrijit de Ioan Milică, Emanuel Gafton, Sorin Guia. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013, p. 281-296.

Lisovschi, 2009 – Lisovschi, Anamaria. *Dendrolatria şi conservarea unor componente ale dendroflorei româneşti*. În: *Romania Occidentalis – Romania Orientalis: Volum omagial dedicat Profesorului univ. dr. Ion Taloş*. Cluj-Napoca: Editura Fundației pentru Studii Europene și Editura Mega, 2009, p. 359-361.

Mănucă, 1988 – Mănucă, Dan. *Lectură şi interpretare. Un model epic*. Bucureşti: Minerva, 1988. 240 p.

Mihalache, 2019 – Mihalache, Alexandra. *Frumoși sunt nuferii, dar ei nu pot înlocui o Cetate – interviu cu Traian Vasilcău* [online]. Disponibil: https://alexandram.ro/frumosi-sunt-nuferii-dar-ei-nu-pot-inlocui-o-cetate-interviu-cu-poetul-traian-vasilcau/ [citat 28.04.2024].

Olteanu, 1994 – Olteanu Andrei Gh. *Folclor și literatură cultă*. Brașov: Orientul latin, 1994. 166 p.

Spiridon, 2013 – Spiridon, Cassian Maria. *Despre barbari sau invazia omului plat* – atitudini literare VI. Ediție revizuită și adăugită. Iași: TipoMoldova, 2013. 381 p.

Vasilcău, 2014 – Vasilcău, Traian. *Inscripții pe etern. Opere Netăcute în 9 volume*. Volumul VII. Chișinău: Grafema Libris, 2014. 664 p.

Notă: Articol elaborat în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică”, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM.

THE MISFIT CHARACTER IN INTERWAR ROMANIAN PROSE. THE UPROOTED

Galina Aniţoi
Scientific Researcher, PhD, „Bogdan Petriceicu-Hasdeu" Institute of Romanian Philology, Chişinău, Republic of Moldova

Abstract: In this article, we aim to elucidate the drama of the uprooted misfit from interwar Romanian prose. The characters of Alexandru Vlahuță, Ioan Al. Brătescu-Voinești, Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu, Camil Petrescu, Nicolae Gh. Spătaru, descended from poor peasant families, but with a desire for education, leave their homeland and go to the city. We find that environmental change is destructive for these characters. The city, marked by the process of critical transition from one type of civilization to another, does not offer them the happiness they dreamed of, the possibilities to realize themselves in their condition as intellectuals. After several setbacks in the urban setting, the heroes regret leaving home. Returning to their native village, however, they discover that they feel alienated from their original environment.

Keywords: misfit, intellectual, uprooted, interwar Romanian prose, transition

Cea mai numeroasă și mai semnificativă subcategorie pe care am constatat-o în procesul de investigare a tipologiei literare a personajului inadaptat din deceniul antebelic și din perioada interbelică este cea a intelectualului inadaptat. Acest tip de personaj l-am identificat în opera tuturor prozatorilor studiați – Alexandru Vlahuță, Ioan Al. Brătescu-Voinești, Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu, Camil Petrescu, Nicolae Gh. Spătaru etc. –, care se arată interesați și preocupați de destinul intelectualului, de „drama omului cu carte care nu-și mai poate afla echilibrul, pierzându-și reazemul interior" (Gafița, 1963, p. 211), într-o societate marcată de profunde și vertiginoase schimbări înnoitoare, ca urmare a procesului de tranziție critică de la un tip de civilizație la altul. Una dintre ipostazele în care se înfățișează intelectualul inadaptat o constituie dezrădăcinatul, adică intelectualul cu origini țărănești, a cărui dramă ne propunem să o elucidăm în continuare.

În contextul transformărilor sociale impuse de procesul de modernizare şi industrializare a vieţii, ce a reclamat schimbarea radicală a mentalităţii, a habitudinilor, a comportamentului etc., e de remarcat şi valul de „culturalizare" care, în perioada cercetată, cuprinsese întreaga ţară şi care era şi un imperativ al timpurilor noi, moderne. Această „culturalizare" a favorizat „ridicarea la suprafaţă a unor fiinţe de elită recrutate din „noroade" (Ibrăileanu, 1972, p. 228), mai precis a intelectualilor proveniţi din mediul rural, ţărănesc.

Trebuie să spunem că această categorie socială a focalizat atenţia scriitorilor posteminescieni (şi nu numai), constituind, ulterior, „literatura aşa-numiţilor „proletari intelectuali", a intelectualilor dezrădăcinaţi, ieşiţi din clasele inferioare, din clasele vechi, pozitive, cum le numea Eminescu" (Ibrăileanu, 1974, p. 346).

Înainte de a purcede la analiza unor personaje ilustrative pentru subcategoria enunţată, să amintim că fenomenul dezrădăcinării, ca varietate a inadaptării, ţine de antinomia sat – oraş. Preocuparea oamenilor de litere din perioada care ne interesează este dezvăluirea convulsiunilor din mediul rural, provocate de intruziunea civilizaţiei şi a industrializării în lumea satului. În consecinţă, se insistă în prezentarea satului patriarhal, catalogat drept „tărâm al purităţii morale, al sănătăţii sufleteşti şi vigorii fizice" (Micu, 1970, p. 74) şi considerat, în mod unilateral, firește, singurul depozitar al virtuţilor, integrităţii, tihnei, stabilităţii, tradiţiilor sacre, păstrate cu sfinţenie, şi al adevăratelor valori morale, verificate prin generaţii, în

ireductibilă opoziţie cu oraşul, înfăţişat doar în latura sa negativă, perceput ca ambianţă pernicioasă sufletelor rurale, pure, „sănătoase”. Protagoniştii unor astfel de opere literare devin inadaptaţii dezrădăcinaţi, ca expresie a „ataşamentului” scriitorilor „la o lume rurală în retragere” (N. Balotă) şi a atitudinii lor de negare a civilizaţiei. Aceste personaje sunt fii de ţărani, săraci, dar cu aptitudini şi sete de carte, care se desprind de baştină şi pleacă în capitală la învăţătură, cu speranţa să-şi „croiască” o viaţă mai bună şi să-şi facă un loc în rândurile intelectualităţii. Pentru mulţi dintre ei însă schimbarea de mediu se dovedeşte păgubitoare. Oraşul nu le oferă fericirea visată, condiţiile în care să se poată realiza. După mai multe eşecuri trăite în ambianţa citadină, se simt copleşiţi de regretul că au plecat de acasă, de nevoia evadării, de setea de linişte, de dorul „unei căsuţe albe, tihnite de ţară” etc.

În speranţa renaşterii lor sufleteşti, o parte dintre aceşti eroi literari încearcă revenirea în satul natal. Descoperă însă cu tristeţe că nu-şi mai găsesc nimic comun cu cei atât de dragi odinioară. Mai mult, mediul lor originar, rural li se revelează la fel de străin ca lumea în care se avântaseră. Acest fapt le intensifică sentimentul de înstrăinare, le acutizează drama.

Cel care reprezintă un prim proiect de personaj intelectual dezrădăcinat în literatura noastră este tânărul Radu Munteanu, protagonistul nuvelei *Din durerile lumii* de Alexandru Vlahuţă. Băiat sărac, dar însetat de carte, vine în oraş la învăţătură, cu multe speranţe. Aici însă se loveşte de zidul nedreptăţilor umane, în faţa cărora, până la urmă, neputincios, cedează. Încercarea de a-şi depăşi condiţia se soldează cu eşec. Bolnav de tuberculoză, zdrobit sufleteşte şi fizic, tânărul trăieşte regretul amarnic – caracteristic tuturor dezrădăcinaţilor – că şi-a părăsit casa părintească: „Ce bine ar fi fost să rămâie prost la pragul părintesc! Ar fi fost un ţăran sănătos şi voinic, să ducă plugul în spinare... Harnic, s-ar fi aşternut pe muncă, ar fi tăiat ogorul strămoşesc, ş-ar fi scos din pământ hrana şi fericirea senină a lui ş-a mă-sei, ş-ar fi fost amândoi îndestulaţi şi liniştiţi până la capătul vieţii” (Vlahuţă, 1959, p. 46).

Nu-şi află fericirea în mediul Bucureştilor nici învăţătorul Neculai Manea din romanul *Însemnările lui Neculai Manea* de Mihail Sadoveanu. Obosit a îndura eterne lipsuri şi inechităţi, cere – şi obţine – să fie transferat cu serviciul într-un mic orăşel de provincie. Eroul sadovenian îşi dorea liniştea recuperatoare într-un loc cât mai ferit de lume.

În drum spre noua localitate Neculai Manea trece prin satul său de baştină. Trăieşte sentimentul că nici o coardă interioară nu-i vibrează la vederea oamenilor care i-au fost altădată tare dragi: „Părinţii mei care mă iubeau şedeau lângă mine, mă priveau, şi vorbeam domol, ca nişte străini care n-au ce-şi spune” (Sadoveanu, 1997, p. 209). Însuşi glasul mamei, cea care i-a dat viaţă, i se pare „aşa de departe, aşa de trist, aşa de învăluit în lacrimi, ca din hotarul morţii” (*ibidem*, p. 211). Manea realizează că mediul său originar îi este străin, că satul nu mai corespunde iluziilor sale, dezvăluindu-se „mizer, apăsat de mâhnire” (Ciopraga, 1966, p. 93), că se „dezrădăcinase”: „Străin cum intrasem am ieşit din satul meu; şi cu inima îndoită multă vreme am căutat să deslușesc în mine adevărul, să măresc dragostea pentru biata bătrână mai ales, care plângea după mine, ca şi cum pe vecie mă prăpădea. Şi străin m-am strecurat în amurg în orăşelul în care demult doream să vin, un orăşel pe care niciodată nu-l văzusem, liniştit, tăcut, foarte tăcut mai ales. Mă gândeam: De-acum aici voi dormi ani de linişte... Aici mă voi bucura de uitarea tuturor...” (Sadoveanu, 1997, p. 211).

Dar această evaziune a fost sub aşteptările sale, nu a însemnat pentru Neculai Manea decât o nouă dezamăgire.

Afară de „regiunea funcţionarilor şi plugarilor mărgineni” (*ibidem*, p. 212) unde se înşirau „case albe, curate şi liniştite” (*idem*) şi unde-şi va găsi şi el un cuib, acest orăşel avea şi „uliţi ale durerii”, înfundate în „păduri întregi de mărăcini alăturea de lacuri de noroi” (*ibidem*, p. 211), cu „case leproase, cu geamuri mari şi murdare” (*ibidem*, p. 212), adăpostind „un popor întreg nevoiaş” (*ibidem*, p. 211). Iar lumea din mahalaua sa liniştită i se revelează superficială, mărginită, uniformă, comună. Nici la colegii de serviciu nu găseşte preocupări şi

aspiraţii înalte, nobile, căci dintre ei „unii fac politică, iar alţii nu mai fac nimic” (*ibidem*, p. 221). Singura persoană de aici cu care-şi descoperă afinităţi spirituale şi stabileşte raporturi amicale sincere este colegul său, profesorul de latină, Radianu, şi acesta un inadaptat dezrădăcinat. El şi îl va pune la curent pe Manea cu toate lucrurile triste şi oribile care se întâmplă în mahalaua aceasta, unde doar în aparenţă „nu se întâmplă nimic”.

Descoperind deci o ambianţă descurajantă, sordidă, dominată de sărăcie, umilinţă, promiscuitate etc., profesorul Manea îşi va dori cu atât mai mult să-şi păstreze „sihăstria” şi superioritatea morală. Nu va reuşi. Trecerea timpului, mai ales după moartea lui Radianu, îi va toci, cum zice E. Lovinescu, „cu încetul sensibilitatea” (Lovinescu, 1981, p. 36) şi-i va spulbera toate iluziile. Să luăm în calcul şi firea slabă a personajului lui Sadoveanu, lipsa lui de voinţă şi de iniţiativă, incapacitatea de a se opune şi a se impune. Toate acestea, într-un sfârşit, fac din Neculai Manea un ratat, un resemnat, un fel de „adaptat”, la prima vedere. Ne-o mărturiseşte el însuşi la finalul *Însemnărilor* sale: „(...) nu pot zice că nu sunt fericit” (Sadoveanu, 1997, p. 258).

Cu toate acestea, ne dăm bine seama că nu o asemenea fericire, cum e cea pe care o trăieşte, şi-a dorit eroul sadovenian. Visul lui Manea nu a fost o existenţă insignifiantă alături de o femeie mediocră ca Maria Cumpătă, ai căror copii, de la un timp, încep să-i semene lui. El şi-a dorit, probabil, să se realizeze, să se ridice deasupra banalităţii şi a ordinarului, care-l împresura şi în care nu se simţea cu adevărat fericit. Neculai Manea, ca şi alţi eroi de aceeaşi factură, se izolează de această ambianţă, crezând că astfel protestează împotriva ei. Atât izolarea, *sihăstria,* cât şi protestul lui se dovedesc iluzorii. Căci nu numai că nu se poate, astfel, ridica din umilinţă, situa deasupra tuturor, ci şi se împotmoleşte tocmai în această banalitate şi în acest ordinar, se împotmoleşte chiar în „propria nefericire” (C. Ciopraga).

Liniştea atât de mult râvnită s-a dovedit, în fond, o „linişte amară”, plină de suferinţe, liniştea „din uliţa ceea Dealul Mărului, ca viaţa mormolocilor din balta noroioasă în care soarele bate numai pe luciu” (*ibidem*, p. 252).

Fireşte, nu insinuăm lipsa unei surpări interioare, a frământărilor şi zdruncinărilor sufleteşti la care este supus profesorul de istorie, în virtutea condiţiei lui de intelectual cinstit, onest. Dimpotrivă, îl găsim mereu lucid, chiar „şi în decădere şi în ratare”, cum remarcă Constantin Ciopraga (1966, p. 90). Atât că s-a dovedit a fi nepregătit pentru marea luptă a vieţii. Lipsit şi de energia caracteristică naturilor combative şi cuceritoare, intemperiile la care a fost expus, una câte una, i-au consumat eroului nostru toate rezervele interioare, (îi) „zdrobiseră, cu o expresie a lui, tăria vieţii mele” (Sadoveanu, 1997, p. 252), lăsându-l secătuit, neputincios şi fără vreun ideal. Luciditatea condiţiei sale este relevantă: „acum, după o viaţă în care n-am făcut nimic, văd că aş fi putut face ceva şi n-am făcut nimic” (*ibidem*, p. 253).

De reţinut în cazul acestui personaj un moment important, după noi: la prima vedere sau la o primă impresie de lectură a romanului, Neculai Manea se adaptează mediului în care trăieşte: nici un gând de a se sinucide, nici un fel de revoltă vehementă afişată, nici o încercare de zbatere inutilă, sau alte manifestări de acest ordin. Dar să nu ne înşelăm. Departe această aşa-zisă „adaptabilitate” a personajului sadovenian de a corespunde noţiunii în accepţia cunoscută.

Adaptabilitatea, în sensul plenar al cuvântului, este apanajul naturilor cutezătoare, militative, cuceritoare, dinamice, întreprinzătoare, practice, voluntare şi dornice de a învinge. Neculai Manea se dovedeşte, în fond, un resemnat; or, resemnarea însemnând aici *capitulare* şi, până într-un punct, degradare, căci „adaptabilitatea” lui se „produce”, pur şi simplu, faţă de o „lume inferioară” (E. Lovinescu), în a cărei ambianţă plată, stereotipă, lâncedă, vegetativă, ajunge să se complacă. Ceea ce nu putem spune şi despre Radianu, alt intelectual inadaptat dezrădăcinat din romanul în cauză.

Considerat de către Nicolae Manolescu „singurul personaj memorabil din *Însemnările lui Neculai Manea*" (Manolescu, 1976, p. 127), Ion Radianu, spre deosebire de colegul său Manea, reprezintă dispreţul şi revolta întruchipate. Poate cu un potenţial intelectual mai mare decât al lui Neculai Manea şi poate, în anumite limite, unul dintre cei mai inteligenţi şi integri oameni din târg, profesorul de latină este şi cel care duce cel mai nesigur şi mizer mod de viaţă. Conştient de condiţia sa de intelectual dezrădăcinat, „... şi eu tot de la ţară vin [...], n-am fost un băiet prost; şi iaca n-am avut parte de nici un bine pe lumea asta!" (Sadoveanu, 1997, p. 219), Radianu nici nu admite gândul vreunei posibilităţi de conformare. Mai mult, îşi îneacă amarul în alcool – viciu care-l va lăsa şi fără loc de muncă – pe deplin convins de zădărnicia oricărui efort de adaptare la mediul social: „[...] în liniştea asta care te înşală, curge ca oriunde fluviul răutăţii omeneşti..." (*ibidem*, p. 223). Nu vede în jurul său nimic bun, decât ipocrizie, turpitudine, platitudine, promiscuitate. Devine un mizantrop acuzând întreaga umanitate de starea în care a ajuns: „Lumea aceasta m-a zdrobit şi m-a ucis" (*ibidem,* p. 219); „nu pot să sufăr pe nimeni" (*ibidem*, p. 222), „[...] urăsc pe toţi câţi mă împresură; îi urăsc pentru că am ajuns şi eu ca ei. De aceea am căzut, pentru că trebuia să mă prefac şi eu, să intru în apa tuturor sub luciu, în mocirlă" (*ibidem,* p. 224). Nonconformismul declarat şi irevocabil, precum şi mizantropia care, de altfel, atinge cote maxime, constituie pentru Ion Radianu singura modalitate de a sfida mediul. Luciditatea acestui personaj asupra secăturii sale interioare, a golului sufletesc, a existenţei terne şi a condiţiei sale de ratat este de-a dreptul impresionantă: „... asta-i grozăvia! Nimic! N-am simţit nimic în jurul meu, n-am putut face nimic în lumea asta, nu m-am simţit îndemnat să fac nimic, şi încet-încet mi-au amorţit simţurile; tot ce-aveam bun în mine s-a dus, repede s-a mistuit, repede s-a risipit..." (*ibidem,* p. 223).

„Nimic"... De remarcat că acest „nimic" e stigmatul multor personaje şi „locuri" sadoveniene. Altfel spus, „nimic", dar înţeles ca banal, urât, trist, cenuşiu, fastidios, izolant, sordid, sufocant, mortificant, dezumanizant şi ca factor frenatoriu pentru aspiraţii, visuri, idealuri constituie dominanta sau termenul semnificator pentru toate personajele lui Sadoveanu din literatura târgurilor de provincie.

În altă ordine de idei, Radianu este, după noi, expresia directă a atitudinii lui Sadoveanu de condamnare severă a mediului social marcat de tranziţia spre modernitate, considerat de scriitor culpabil de pervertirea şi decăderea omului integru. Această atitudine este un argument în plus în ceea ce priveşte optica sămănătoristă a prozatorului.

Seria tipologică a intelectualului dezrădăcinat o completează Radu Comşa din *Întunecare* de Cezar Petrescu.

Tânărul Comşa, de provenienţă rurală, este un intelectual onest, inteligent, cu multă încredere în viitor, dornic să se afirme într-o lume a succesului social. Iniţial, se creează impresia unei fericiri depline, demnă de invidiat, de care va avea parte Comşa, primit cu braţele deschise în sânul familiei Vardaru, ceea ce-l face pe A. Heinrich să conchidă, cu justeţe, că „până la un punct viaţa acestuia coincide cu istoria oricărui parvenit" (Heinrich, 1984, p. 126). În plus, situaţia avantajoasă care-i pune la dispoziţie toate comodităţile materiale, îl îndepărtează întrucâtva de necazurile care domnesc în jur.

Dar intervine războiul care schimbă radical destinul protagonistului. Declanşarea măcelului devine circumstanţa istorico-socială care dezvăluie adevărata natură a caracterului său. Viitorul său socru, Alexandru Vardaru, deputatul autoritar şi de mare influenţă, încearcă să-l ferească de mobilizarea generală. Dar Comşa, intelectual cinstit, conştiinţă curată, înţelege că locul lui e pe front, alături de toţi, o simte cu atât mai mult cu cât îi imputează acest lucru privirile, tăcerea, tachinările Mariei Probotă (soţia celui mai bun prieten al său, Virgil Probotă), care vine să-i aducă la cunoştinţă situaţia gravă a fostului lor coleg, Dan Şcheianu: „Îl încercă o mustrare. El nu se mai gândise demult nici la Virgil, nici la Dan. Şi iată că Virgil Probotă, cu toate necazurile şi sărăcia lui, de departe, dintr-un bordei de

campanie, se arată mai omeneşte, îndurerat de soarta prietenului în pierzanie. Umilit de această constatare, care încă o dată îl scădea în propria-i judecată, împături scrisoarea şi i-o trecu Mariei [...].

– Şi Virgil ce face? Dinu? Şi cucoana Tincuţa..., încercă Radu să rupă tăcerea care-l stingherea.

– De ce acest interogatoriu de mântuială, domnul Comşa? [...] Dumneata nu te mai interesezi de foarte multă vreme de foştii prieteni... Sunt trei luni de când ne aflăm aici. Fără această scrisoare, recunoaşte că nici nu te-ai fi gândit la noi. Nu ne-am mai văzut! Nici n-am fi avut de altfel, de ce..." (Petrescu, 1969, p. 276-277).

Anume acolo, pe front, Comşa descoperă adevărul trist că „aşezarea lumii este nedreaptă" (Stancu, 1957, p. 52) şi, ca şi ceilalţi camarazi ai săi din tranşee, nutreşte speranţa că războiul va schimba modul de viaţă, va aduce o lume mai bună.

Destinul însă, a cărui logică niciodată nu va putea fi pătrunsă, se dovedeşte nemilos cu eroul lui Cezar Petrescu. Explozia unei granate îi provoacă răni grave în piept şi cicatrice urâte pe faţă. Comşa devine un infirm, sub aspect fizic, dar şi moral, şi un decepţionat, realizând că „sacrificiile s-au dovedit zadarnice, jertfa de sânge a unei generaţii n-a schimbat structura societăţii" (Crohmălniceanu, 1972, p. 319).

Drama lui Radu Comşa, declinul său, „întunecarea" începe din momentul când îşi conştientizează desfigurarea. În acea clipă se surpă ceva în sufletul eroului, se pripăşeşte în adâncul firii sale viermele înveninat al dezolării, care-i va roade treptat suportul moral, va strânge „un cerc de izolare în jurul său" (Perpessicius, 1980, p. 191) şi-l va duce la autonimicire. Infirmitatea obrazului, dar şi a sufletului său implică desfacerea logodnei cu Luminiţa Vardaru. Radu simte că iubirea Luminiţei s-a stins, înţelege că între ei nu mai poate fi nimic: „Sunt două lumi, două lumi care nu se pot pătrunde" (Petrescu, 1969, p. 120).

Deşi iniţial îi incriminăm Luminiţei lipsa de consistenţă în iubirea faţă de Radu, pe de altă parte trăirile ei sufleteşti pot fi lesne de înţeles. Cicatricile lui Comşa îi provoacă repulsie şi ea îl respinge. Realizăm că e un fel de repulsie fatală, o aversiune instinctivă, caracteristică, de fapt, oricărui om, la vederea unor imagini denaturate, privelişti desfigurate. Luminiţa însăşi încearcă să deslușească ceea ce se produce în sufletul ei, să nutrească speranţa că-şi va putea înfrânge acest dezgust care vine din adâncul subconştientului ca un instinct de apărare împotriva a tot ce este urât, respingător: „... omul de alături îi era străin, atât de străin! [...] seara coborâse şi [...] în umbră, obrazul lui Radu nu mai păstra nimic din muşcătura cruntă a fierului. Părea Radu pe care îl iubise ea, de care se agăţa încă. Cel de aici nu mai putea fi cel de aievea. [...] Dar mâna prinzând faţa lui Comşa, cuprinsese amândouă cicatricile pe care le simţi lipicioase şi moarte. Şi-o retrase mai repede decât a gândit" (*ibidem*, p. 123-128).

În mod firesc, dar şi fatal, se produce ruptura nu numai între Radu şi Luminiţa, dar şi între Radu Comşa şi societatea în care trăieşte. Evoluţia sa ulterioară demonstrează faptul că protagonistul romanului *Întunecare* este un inadaptabil care nu poate să adere la noile condiţii ale realităţii, un înstrăinat faţă de mediul în care a vrut să se realizeze şi care, într-un moment greu pentru el, l-a respins, acest sentiment fiind intensificat şi de cicatricele de pe obraz. Drama lui Radu Comşa se dezvoltă pe fundalul conflictelor sociale ale epocii româneşti de după primul război mondial, evenimentele aruncându-l dintr-o decepţie în alta. Eroul se implică în lupta politică în cadrul partidului „România Mare care vrea să fie nouă", dar se alege cu o experienţă dureroasă; apoi, la rugămintea surorii sale, rămasă în satul lor de baştină, care solicită sprijin la învăţătură pentru feciorul mai mare, i se iveşte speranţa că renaşterea lui sufletească va veni anume din „împlinirea datoriilor faţă de ai săi, cei mai aproape" (Perpessicius, 1980, p. 193). Însă mediul său originar, rural, i se revelează la fel de străin ca şi lumea Vardarilor. Prin urmare, Radu Comşa e un dezrădăcinat. El se simte inutil şi străin pretutindeni. Loviturile vieţii, care vin una după alta şi cărora tânărul nu le poate ţine piept, îi întunecă treptat conştiinţa. Toate împreună, amplificate de fericirea Luminiţei, alături

de soţul şi copiii ei, îl împing spre rezoluţia finală: Radu Comşa se sinucide, moartea constituind pentru el unica modalitate de protest împotriva societăţii care-l repudiază.

Un intelectual dezrădăcinat tipic este şi Ion Pruteanu, personajul principal al romanului *Înapoi* de Nicolae Gh. Spătaru.

Băiat vrednic de ţară, feciorul lui moş Gheorghe Pruteanu din satul Cotu, ca şi mulţi alţii ca el, se deşteptase cuprins de „dorinţa timidă de a se urca pe o treaptă mai sus [...] spre o viaţă îndestulătoare, fără noroi, fără chin" (Spătaru, 1935, p. 20). Cu preţul unor mari sacrificii („Am înţeles, că pâinea, ce voi mânca-o în oraş, va fi pâinea surorilor şi fratelui meu. Că eu voi fi sătul, iar fratele şi surorile mele vor suferi de foame" (*ibidem*, p. 36)), el îşi vede visul împlinit: a ajuns intelectual, profesor la un liceu din oraş.

Dar odată cu trecerea timpului, profesorul Pruteanu îşi simte tot mai mult nemulţumirea şi neîmpăcarea cu sine. Îl chinuie gândul că acel „alt ideal" pentru care „a părăsit singur făgaşul satului" l-a aruncat, l-a ancorat într-o „lume străină, egoistă" (*ibidem,* p. 62], „în mizeria unui intelectual falş" (*ibidem*, p. 129), „într-o viaţă străină de copilăria lui, de fundamentul lui, de toată natura lui" (*ibidem*, p. 154). Mai ales, resimţea dureros cum, cu fiecare zi, se înstrăinează de ai săi: „Şi în timpul vacanţelor, vedeam gospodăria tot mai redusă, surorile – fete mari – desculţe, muncite. Simţeam, cum se îndepărtau de mine, chiar fratele. Cum, la sosirea mea, se'ngrămădeau toţi într-un ungher al odăii şi de acolo mă priveau, ca pe un străin. [...] O, erau clipe, când ameţeam de această durere" (*ibidem,* p. 38).

Sentimentul culpabilităţii nu-l părăseşte, remuşcările îl rod nemilos şi acum, după mai mulţi ani de zbucium, căutări. Eroul îşi simte „conştiinţa dezorientată". Deşi s-a înscris într-un partid politic ca să lupte "pentru îmbunătăţirea stării ţăranului" şi astfel să aibă posibilitatea de a se apropia şi a-i ajuta pe acei pe care odinioară i-a părăsit, cu convingerea adâncă a unei „datorii a celor plecaţi dintre plugari, faţă de cei rămaşi acolo" (*ibidem,* p. 202), înţelegea că aceasta nu era suficient, că nu asta era soluţia. „Şi faptul, că nu pot să le dau ajutorul meu vizibil şi imediat, mă frământă grozav. Zbuciumul se înrădăcinează tot mai mult în fiinţa mea" (*ibidem*, p. 41), se destăinuie Ion Pruteanu soţiei sale.

Tribulaţiile personajului se intensifică pe măsură ce-şi conştientizează dezrădăcinarea, „depărtarea" de consătenii rămaşi la muncile pământului. Edificatoare în acest sens este scena întâlnirii sale, ca reprezentant al partidului politic, cu ţăranii satului Cotu: „ – Frumos a vorbit, – îşi zic gospodarii unul altuia, uitându-se mereu la Ion Pruteanu şi neputând să'nţeleagă, de ce omul acesta li se pare atât de înstrăinat. Omul lor, băiatul de altădată, cu care s'au jucat, au păscut vitele, au muncit o bucată de timp împreună, de ce le-a rămas numai un nume cunoscut, fără nici o legătură, fără nici o intimitate?

Ion Pruteanu parcă le ascultă gândurile. Îi vede rezervaţi, gata oricând pentru plecăciuni slugarnice, dar în acelaş timp, cu tipăritura unei revolte neînţeleasă, în fond asemănătoare cu revolta ţăranilor în faţa boierului.

El, Ion Pruteanu, – boier. O, această calificare îl jigneşte dureros. Şi distanţa mare, fixată de ţărani până la poziţiunea lui de azi, îl forţează să se explice, să vorbească în faţa acestor oameni altfel, decât la întrunirile politice, să le arate conştiinţa şi durerile lui, să răspundă nu învăţătorului, care l-a cinstit cu vorba, ci privirilor rezervate şi neîncrezătoare.

– Oameni buni, – începe el [...]. Apa şi luncile Prutului mă cheamă înapoi. Sunt un pribeag prin alte locuri, prin altă lume. Şi astfel, unul dintre voi se găseşte aiurea, potolindu-şi dorul către sat, ştergându-şi lacrimile în singurătatea ce o poartă, visând numai viaţa lui dragă şi scumpă, dar părăsită de bună voie pentru râvna către învăţătură.

– Poi, domnule Ioane, frate Ioane ..., întoarce-te la noi ... [...].

O propunere frăţească, un sfat, o rugăminte. Nimeni altul nu i-a făcut asemenea propunere.

Înapoi! [...] – cuvântul magic, ce-l frământă acum pe Ion Pruteanu" (*ibidem,* p. 145-148).

În final, după mai multe căutări, profesorul Pruteanu îşi sacrifică averea în sprijinul cooperativei din satul de baştină.

În concluzie, ţinem să subliniem că nici unul dintre personajele literare asupra cărora ne-am oprit mai sus – Radu Munteanu, Neculai Manea, Radianu, Radu Comşa, Ion Pruteanu, precum şi alţii care formează subcategoria tipologică a intelectualului inadaptat dezrădăcinat – nu se realizează în condiţia lor de intelectuali. „Născuţi şi crescuţi într-o lume cu legi nescrise de conduită, dar riguros respectate" (Râpeanu, 1986, p. 160), aceştia sunt plămădiţi din alt aluat, incapabili de compromisuri şi totalmente inflexibili la schimbările timpului. Tumultul vieţii citadine le creează eroilor noştri, mai degrabă, sentimentul nesiguranţei, îi dezechilibrează. Plus la toate, anume această condiţie a lor de intelectuali, aşa cum am demonstrat, îi izolează şi îi înstrăinează şi de ai lor, îi „declasează", îi dezrădăcinează.

BIBLIOGRAPHY

1. Ciopraga, Constantin. Mihail Sadoveanu. Bucureşti, 1966.
2. Crohmălniceanu, Ov. S. *Literatura română între cele două războaie mondiale*. Vol. I. Bucureşti, 1972.
3. Gafiţa, Mihai. *Cezar Petrescu.* Bucureşti, 1963.
4. Heinrich, Alfred. *Peregrinările căutătorului de ideal. Inadaptare şi alienare în literatură.* Timişoara: Facla, 1984.
5. Ibrăileanu, G. *Scriitori şi curente*. În: *Opere.* Vol. II. Iaşi, 1972.
6. Ibrăileanu, G. *Influienţe străine şi realităţi naţionale*. În: *Opere,* 1. Bucureşti, 1974.
7. Lovinescu, E. *Istoria literaturii române contemporane.* Vol. 3. Bucureşti, 1981.
8. Manolescu, Nicolae. *Sadoveanu sau utopia cărţii.* Bucureşti, 1976.
9. Micu, Dumitru. *Început de secol. 1900-1916. Curente şi scriitori.* Bucureşti, 1970.
10. Perpessicius. *12 prozatori interbelici.* Bucureşti, 1980.
11. Petrescu, Cezar. *Întunecare.* Vol. 1. Bucureşti, 1969.
12. Petrescu, Cezar. *Întunecare.* Vol. 2. Bucureşti, 1969.
13. Râpeanu, Valeriu. *Scriitori dintre cele două războaie mondiale.* Bucureşti, 1986.
14. Sadoveanu, Mihail. *Însemnările lui Neculai Manea*. În: *Opere alese*. Vol. 4. Chişinău, 1997.
15. Spătaru, Nicolae Gh. *Înapoi.* Chişinău, 1935.
16. Stancu, Horia. *Cezar* Petrescu. Bucureşti, 1957.
17. Vlahuță A. *Din durerile lumii*. În: *Nuvele, schițe, articole*. București, 1959.

ELEMENTS OF JUSTICE NEGOTIATED IN EUROPE

Alexandru Sava
Scientific Researcher III, PhD, „Gheorghe Zane" Institute of Economic and Social Research, Romanian Academy, Iași Branch

Abstract: In the past 20 years, most of the European states have adopted a form of plea agreement mechanism in their criminal procedure legislation. However, some are still reluctant do to it. Wether it is for worries of infringing on traditional principles of criminal procedure, or because of more practical resons, like avoiding the secrecy of the bargaining sessions, such countries have preferred a longer, rather than an efficient and speedy criminal process. In this article we will make a short presentation of how the European countries chose to deal with the plea bargaining procedure.

Keywords: Plea agreement, negotiations, defendant, prosecutor.

Astăzi, marea majoritate a statelor europene au adoptate diferite forme procedurale ale justiției negociate. În acest material îmi propun să fac o prezentare comparativă a principalelor diferențe și caracteristici ale acestor proceduri speciale din cadrul procesului penal. Dacă tendința de apropiere între sistemul *common law* și cel de tip inchizitorial (continental european) se va păstra în următoarea perioadă, probabil că se va constata necesitatea unei revizuiri a trăsăturilor caracteristice ale celor două mari sisteme de justiție. Cum, în cadrul procedurii penale românești, acordul de recunoaștere a vinovăției este doar una dintre operațiunile procedurale specifice *common law* importate, se poate spune că sistemul inchizitorial este cel care adoptă și recunoaște avantajele unor aspecte judiciare care, până acum vreo două decenii, nu puteau fi imaginate ca fiind parte integrantă a acestuia. Astfel, deosebiri care apăreau ca definitorii pentru esența fiecărui tip de realizare a justiției penale, ori nu mai există, ori s-au estompat până la a deveni neglijabile. Comparațiile care urmează vor fi referitoare la momentul introducerii procedurii echivalente *plea agreement* în legislațiile procesual penale ale diferitelor state, limita acceptată a cuantumului pedepsei pentru infracțiunile la care acordul de recunoaștere a vinovăției se referă, prezența avocatului inculpatului și câteva aspecte specifice ale ședinței în care instanța se pronunță asupra acordului.

În ceea ce privește **Albania**, deși o formă de *plea agreement* a fost adoptată în legislația penală în 2017, într-un Raport din 2023 al Comisiei Europene asupra Albaniei se menționează faptul că eficiența sistemului judiciar și a accesului la justiție continuă să fie afectate de durata mare a procedurilor și de numărul crescut de dosare.[1]Inculpatul trebuie să fie asistat de un avocat pe parcursul negocierilor specifice, iar pedeapsa prevăzută în codul penal pentru infracțiunea cu privire la care se inițiază procedura pentru ajungerea la un acord asupra vinovăției declarate a inculpatului nu trebuie să fie mai mare de 7 ani. Înțelegerea, încheiată în formă scrisă, trebuie să fie revizuită de către instanță în termen de 30 de zile de la primirea sa, la ședință participând procurorul, inculpatul și avocatul său. Deși avantajele *plea agreement* au fost în general recunoscute de către cei implicați în administrarea justiției

[1] Comisia Europeană, Albania Report 2023, „Key findings of the 2023 Report on Albania", Brussels, 8 nov. 2023, link: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_23_5612

penale in Albania, s-a constatat o anumită reținere din partea instanțelor albaneze în a decide procesul prin acceptarea acest tip de acord încheiat între procuror și inculpat.[2]

Armenia a introdus în codul de procedură penală, din 2022, o așa numită procedură consensuală/a consimțământului (ՀԱՄԱՁԱՅՆԵՑՄԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԸ)[3], echivalentă acordului de recunoaștere a vinovăției. Procedura este aplicabilă doar în cazul infracțiunilor de o gravitate mai redusă. Procurorul are un rol central în desfășurarea negocierilor, iar acordul trebuie strict verificat de către instanță. Includerea acestei proceduri speciale a fost în concordanță cu introducerea altor prevederi în noul Cod de procedură penală, care sunt corespunzătoare standardelor europene privind drepturile omului.

În **Azerbaidjan** nu există în legislația procesual penală o procedură asemănătoare *plea bargaining*. Într-o prezentare din 2008, făcută sub auspiciile Consiliului Europei, lipsa procedurii speciale era motivată prin faptul că încalcă principii fundamentale ale procesului penal, precum cel al aflării adevărului, al independenței judecătorului și al prezumției de nevinovăție.[4]

Austria încă nu a inclus formal în legislația sa procesual penală, o procedură similară *plea bargaining*. „*Plea bargaining*, sub forma unei înțelegeri între procuror și inculpat asupra condamnării, în schimbul acceptării conținutului acuzării, nu este recunoscută în dreptul austriac."[5] Într-o decizie din 24 august 2004, Curtea Supremă a Austriei „a obiectat fără echivoc asupra practicii *plea bargaining,* declarând că orice implicare în această procedură poate fi pedepsită. Folosirea *plea bargaining* în orice dosar e inadmisibilă, ca fiind în contradicție cu cu principiul aflării adevărului."[6]

În decembrie 2014, parlamentul din **Belarus** a adoptat o lege prin care s-a permis recurgerea la o procedură echivalentă *plea bargaining*, în cauzele penale. În pofida acceptării acestei modificări din legislația procesual penală, încă din 2015 guvernul Marii Britanii evidenția faptul că în această țară se constată repetate încălcări ale drepturilor omului, inclusiv în domeniul justiției penale.[7] În Belarus, se poate recurge la acordul referitor la vinovăția inculpatului atunci când acesta a comis infracțiuni de gravitate mică sau medie. Totuși, se poate recurge la negocierea unui acord și în cazuri mai grave, deoarece pentru infracțiunile a căror comitere cu vinovăție este prevăzută pedeapsa cu moartea, urmare a semnării acordului astfel de pedepse pot fi comutate în închisoare pe viață. [8]

---

[2] Alfred Balla, Xhulio Doku, „Plea Agreement, as a Delayed Novelty in Albanian Code of Criminal Procedure", *European Academic Research*, vol. VII, Issue 7, oct. 2019, pag. 3428, ISSN 2286-4822, link: https://euacademic.org/UploadArticle/4128.pdf

[3] Gabriele Paolini, Elena Kantorowicz-Reznichenko, Stefan Voigt, „Plea bargaining procedures worldwide: Drivers of introduction and use" (working paper), *Econstor.EU*, University of Hamburg, Institute of Law and Economics, Working Paper no. 75, Oct. 2023, pag. 30, link: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/279472/1/ile-wp-2023-75.pdf

[4] Bagirov Anar Ramiz Oglu, „Technical paper on Plea Bargaining and issues related to its implementation in Azerbaijan", Council of Europe, *Support to the anti-corruption strategy of Azerbaijan (AZPAC*), 2008, pp. 24-30, link: https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806ee630

[5] Fair Trials, „Criminal Proceedings and Defence Rights in Austria", martie 2016, pag. 5, link: https://www.fairtrials.org/app/uploads/2022/01/AUSTRIA-Mar-2016-Printer-Friendly.pdf

[6] Katrin Ehrbar, „Plea Bargaining", European Criminal Bar Association, (paper presented at) *ECBA Spring Conference,* 20-21 april 2018, Oslo, pag. 1, link: https://www.ecba.org/extdocserv/conferences/oslo2018/PleaBargainingEhrbar.pdfhttps://www.ecba.org/extdocserv/conferences/oslo2018/PleaBargainingEhrbar.pdf, https://www.ecba.org/content/index.php/conferences/past-conferences/731-oslo-norway-2018.

[7] Foreign&Commonwealth Office, Corporate report: Belarus – Country of Concern, 12 martie 2015, link: https://www.gov.uk/government/publications/belarus-country-of-concern--2/belarus-country-of-concern

[8] Idem.

Belgia a adoptat în aprilie 2011 o procedură echivalentă acordului de recunoaștere a vinovăției, ulterior (2016) denumită *reconnaissance préalable de culpabilité.* Acordul este acceptat pentru infracțiunile care nu sunt pedepsite cu închisoare mai mare de 5 ani, sau, în cazul persoanelor juridice, cu o amendă mai mare de 120.000 euro, iar înțelegerea trebuie să fie confirmată de către instanța penală.[9]

În **Bosnia și Herțegovina**, *plea bargaining* (*pregovaranje o krivnji*) a fost introdusă în legislația procesual penală în 2003, de atunci, această procedură devenind unul din mecanismele de bază ale justiției penale din această țară.[10]Totuși, într-un raport din 2006, după 2 ani de monitorizare a acestei proceduri echivalentă a *plea bargaining*, Organizația pentru Cooperare și Securitate în Europa menționa faptul că se impune o analiză aprofundată a aplicării acestui mecanism, deoarece implementarea sa în Bosnia și Herțegovina nu îndeplinește întotdeauna standardele cu privire la respectarea drepturilor omului, inclusiv a dreptului la un proces echitabil.[11]

Bulgaria a introdus în legislația procesual penală posibilitatea recurgerii la un acord de recunoaștere a vinovăției inculpatului în 2006 (deși o procedură echivalentă era aplicată încă din anul 2000[12]). Inculpatul trebuie să fie asistat de un avocat pe parcursul desfășurării procedurii, iar victima infracțiunii poate face declarații în această fază a procesului, în special cu privire la despăgubirile cerute. Acordul trebuie detaliat în scris și este necesar a fi aprobat de către instanță, hotărîrea acesteia nefiind supusă apelului.[13]

În **Republica Cehă**, un *acord asupra vinovăției și pedepsei* (Dohoda o vině a trestu) a fost introdus în codul de procedură penală în 2012. Spre deosebire de marea majoritate a țărilor europene, acordul poate fi negociat și în timpul procesului în fața primei instanțe, până la pronunțarea hotărârii de către aceasta. De asemenea, tot ca o raritate în peisajul judiciar penal european, asistarea de către un avocat a inculpatului nu este obligatorie (decât în cazurile în care aceasta este indispensabilă, sau când inculpatul este minor).[14]

Parlamentul din **Croația,** prin *Actul de procedură penală,* a introdus în 2008 instituția *judecării bazată pe înțelegerea părților*. Chiar dacă prin amendamente ulterioare (de exemplu *Croatian Misdemeanor Act,* din 2013) s-a restrâns aria infracțiunilor în care *plea agreements este* permisă, în justiția penală din Croația instituția similară *plea bargaining* este utilizată chiar și în cazul unor infracțiuni mai grave. Ulterior, au fost aduse mai multe critici cu privire la extinderea posibilității ca *plea bargaining* să fie folosită și în cazuri grave și/sau complicate – de exemplu în unele infracțiuni de violență domestică împotriva femeilor, care prin natura lor necesită o investigare amănunțită a circumstanțelor specifice.[15]

În **Danemarca,** procurorul poate cădea la înțelegere cu inculpatul asupra vinovăției acestuia din urmă, dar această procedură (care seamănă cu *plea bargaining*) este urmată de

---

[9] Margot Vandebeek, „White-Collar Crime 2024", Chambers and Partners, *Law and Practice*, 24 oct. 2024, link: https://practiceguides.chambers.com/practice-guides/white-collar-crime-2024/belgium

[10] Paolini ș.a., op. it., pag. 31.

[11] Organization for Security and Co-operation in Europe, „Plea Agreements in Bosnia and Herzegovina: Practices before the courts, and their compliance with international human rights standards", 30 May 2006, link: https://www.osce.org/mission-to-bosnia-and-herzegovina/548722

[12] Settlement of the case by agreement (Решаване На Делото Със Споразумение) – vezi Paolini ș. a., op. cit., pag. 31.

[13] Fair Trials International, „Criminal Proceedings and Defence Rights in Bulgaria", Dec. 2014, pag. 19, link: https://www.fairtrials.org/app/uploads/2022/01/Criminal-Proceedings-and-Defence-Rights-in-Bulgaria.pdf

[14] Ondrej Preuss, „Plea bargain: when can you make one?", *Dostupny advokat*, 26 Jyly 2024, link: https://dostupnyadvokat.cz/en/blog/plea-bargain

[15] Ante Novokmet, „Some aspects of plea agreement in Croatian misdemeanour proceedings in domestic violence cases", (paper presented at) the *Conference EU at the Crossroads – Ways to Preserve Democracy and Rule of Law*, Research Gate, July 2024, pp. 33-36, link: https://www.researchgate.net/publication/382524826_SOME_ASPECTS_OF_PLEA_AGREEMENT_IN_CROATIAN_MISDEMEANOUR_PROCEEDINGS_IN_DOMESTIC_VIOLENCE_CASES

un acord care nu îl obligă în niciun fel pe judecător – el trebuind să fie convins de vinovăția inculpatului. Pentru aceasta, judecătorul de regulă îi ia inculpatului o declarație cu privire la toate circumstanțele faptei, comparând-o cu alte probe aflate la dispoziția sa (declarații extra judiciare ale martorilor și înscrisuri) – astfel în realitate are loc un proces în formă prescurtată.[16]

Elveția, în 2018, încă nu avea nevoie de o instituție similară *plea bargaining,* deoarece în cazurile cu infracțiuni mai ușoare procurorii au dreptul de a emite verdicte, dosarul nemaiajungând în instanță, aprobarea judecătorului nefiind necesară. Între 90-98% din acetse cazuri sunt rezolvate astfel, procurorii avand dreptul de a impune condamnări cu închisoare de până la 6 luni. Verdictele (*sentence order/abbreviated procedure/Abgekürztes Verfahren*) sunt emise în scris, dar fără justificare.[17]

În **Estonia** s-a practicat o formă de plea bargaining încă din 1996. În 2016 era prevăzută *procedura de compromis* (*arrangement procedure/Kokkuleppemenetlus* – din 2003): instanța poate adjudeca un caz penal la cererea acuzatului sau a procurorului, dar această procedură nu era aplicată în cazul infracțiunilor grave; de asemenea, nici dacă acuzatul, avocatul său, victima, partea responsabilă civilmente (*civil defendant*) sau procurorul, nu erau de acord.[18]

Finlanda: O procedură denumită *confession proceeding/plea bargaining* (*Tunnustamisoikeudenkäy nti/syyteneuvottelu*) este utilizată din 2015. Este necesar și consimțământul părții vătămate (*injured party*) care a făcut plângerea, deoarece acest consimțământ o lipsește de dreptul la o a doua acuzare (secondary prosecution right – în cazul când procurorul decide să nu acuze, victima poate repeta plângerea în instanță, pe cont propriu).[19]

Franța a introdus în 2004 în Codul de procedură penală mecanismul simplificat al *comparution sur reconnaissance préalable de culpabilité,* iar în 2016, pentru persoanele juridice, *Convention Judiciaire d'Intérêt Public*".[20] CRPC poate fi inițiată la cererea procurorului sau a inculpatului. Acesta din urmă trebuie să-și admită vinovăția (spre deosebire de situația din CJIP), iar acordul trebuie aprobat în instanță. Totuși, deși în cadrul CJIP nu se pune problema recunoașterii vinovăției, au loc negocieri între procuror și inculpatul – persoană juridică, în cadrul CRCP nu au loc propriuzis negocieri, ci doar comunicări cu privire la cuantumul redus al condamnării. Se poate recurge la CRCP pentru infracțiuni pentru care legea prevede pedepse de până la 10 ani (cu unele excepții).[21]

---

[16] Peter Grde, „The right to fair trial in the Kingdom of Denmark", Hillerod Criminal Court, link: http://hrlibrary.umn.edu/fairtrial/wrft-pg.htm. Vezi și: Laura Ervo, „Plea Bargaining Changing Nordic Criminal Procedure: Sweden and Finland as Examples", în Laura Ervo, Pia Letto-Vanamo, Anna Nylund (editors) *Rethinking Nordic Courts*, *Springer*, 1 July 2021, pp. 255-269, link: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-74851-7_14

[17] Sibilla Bondolfi, „Swiss prosecutors have power to hand down verdicts", *Swissinfo.ch*, May 4, 2018, link: https://www.swissinfo.ch/eng/society/grand-inquisitors-_swiss-prosecutors-have-power-to-hand-down-verdicts/44093914. Vezi și: Miriam Mazou, „'Plea Bargain' under Swiss Law Accelerated proceedings", (presented at) *General Meeting WWCDA*, Swiss Chapter, Bern, 30 Jan. 2020, link: https://mazou-avocats.ch/wp-content/uploads/2020-01-30-PLEA-BARGAIN-UNDER-SWISS-LAW.pdf

[18] Prosecutor's Office of Estonia, „The distribution of tasks in the Prosecutor's Office", *Transparency.ee*, 2016, link: https://www.transparency.ee/files/files/lisad/prosecutors_office_of_estonia.pdf

[19] Pinja Hoffrichter, Antti Hannula, „Attorneys defending the rights of suspects and defendants in criminal proceedings", *Nordialaw*, Insights, 3.10.2023, link: https://nordialaw.com/insights-criminal-proceedings/

[20] Stéphane de Navacelle, „Plea Bargaining and Deferred Prosecution Agreements in France", *Navacelle*, 7 Jan. 2021, link: https://navacelle.law/plea-bargaining-and-deferred-prosecution-agreements-in-france/

[21] Stéphane de Navacelle, Clémentine Duverne, Thomas Lapierre, Thomas Lapierre, „ACC Quick Overview: Plea Bargaining and Deferred Prosecution Agreements in France", ACC – Association of Corporate Counsel, Jan. 7, 2021, link: https://www.acc.com/resource-library/acc-quick-overview-plea-bargaining-and-deferred-prosecution-agreements-france

Georgia: un echivalent al *plea agreement (საპროცესო შეთანხმება)*[22] funcționează din 2004. Negocierile cu procurorul conduc la un acord încheiat cu inculpatul, iar acesta trebuie aprobat în instanță. Acordul se poate referi la admiterea vinovăției sau se poate opta pentru *nolo contendere* (acuzațiile procurorului nu sunt contrazise, dar fără o recunoaștere formală a vinovăției). Acordul poate conține recunoașterea vinovăției în schimbul unei modificări a încadrării juridice a infracțiunii, sau al unei reduceri a pedepsei primite, ori al posibilității eliminării unor fapte/împrejurări din dosar, care au legătură cu infracțiunea comisă și care influențează condamnarea.[23]

Germania: *Verstandigung* (*negotiated agrement*) este aplicabilă, din 2009[24] - secțiunea 257c din Codul german de procedură penală. Instanța, nu procurorul, este care comunică părților (după ce studiază circumstanțele cazului) care ar putea fi conținutul înțelegerii, între ce limite va fi scăzută pedeapsa dacă inculpatul își acceptă vinovăția și alte aspecte. Părțile pot face amendamente și, dacă în final cad de acord cu termenii înțelegerii propuși de către instanță, acordul devine aplicabil. Instanța nu mai este obligată să respecte termenii înțelegerii dacă apar (sau sunt descoperite) circumstanțe noi, relevante pentru caz, iar judecătorul este convins că pedeapsa din urma înțelegerii nu mai corespunde cu gravitatea infracțiunii sau cu gradul de vinovăție al inculpatului. De asemenea, dacă ulterior conduita inculpatului nu mai corespunde celei avute în vedere de instanță la încheierea înțelegerii. În aceste situații, recunoașterea inculpatului nu mai poate fi folosită.[25]

Grecia: Legea 5090/2024 a adus schimbări importante în procedura *criminal bargaining* (Ποινική διαπραγμάτευση), care fusese introdusă în legislație din 2019. Doar infracțiunile pedepsite cu închisoare pe viață, cele referitoare la terorism sau crimă organizată, sau anumite infracțiuni mai grave din sfera sexualității, sunt excluse de la aplicarea acordului dintre procuror și inculpat, cu privire la vinovăția acestuia din urmă. Urmare a legii 5090/2024 și procurorul, nu numai inculpatul, poate iniția negocierile. Tot urmare a acestei legi, inculpatul poate cere inițierea negocierilor până cu 10 zile înainte de primul termen al procesului, la care este citat în instanță. Negocierile pot fi purtate cu privire la infracțiuni pedepsite de lege cu până la 20 de ani închisoare, urmare a acordului pedeapsa putând fi redusă până la aproximativ jumătate din cuantumul legal. Instanța trebuie să confirme înțelegerea dintre procuror și inculpat, urmând să aprecieze validitatea acuzațiilor penale, putând chiar să impună o pedeapsă mai blândă decât cea care rezulta din acord, dar nu una mai aspră.[26]

Irlanda. În cazul Heeney (2001), Curtea Supremă a Irlandei a decis că *plea bargaining* nu poate fi acceptată în dreptul irlandez. De asemenea, într-o decizie din cazul E.R v. DPP (2019), Curtea Supremă a stabilit că, nici în forma „diluată" așa cum reiese din cazul citat, *plea bargaining* nu este acceptată în procesul penal irlandez.[27] Totuși Paolini ș.a.[28] menționează faptul că, din 2001, în procesul penal irlandez este aplicabilă *sentence discount in case of guilty plea* (fiind citat Courts Service's Annual Report, 2019.

---

[22] Paolini ș.a., op. cit., pag. 35.

[23] Philip Kim, „Types of Plea Deals in Georgia", *Philip Kim Law*, Dec. 27, 2023, link: https://www.philipkimlaw.com/types-of-plea-deals-in-georgia/

[24] Paolini ș.a., op. cit., pag. 35.

[25] Federal Ministry of Justice, Federal Office of Justice, „German Code of Criminal Procedure", *Federal Law Gazette,* No. 54, 2024 I, p. 1074, 1319, link: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html#p1975

[26] Katerina Zografou, „The Institution of Plea Bargaining in Light of Law 5090/2024", *Psarakislegal,* Nov. 2024, link: https://www.psarakislegal.com/en/en-983-plea-bargaining

[27] Andrea Shieber, „Plea-Bargaining in Ireland", *Criminal Justice Notes*, University of Kent, 20 Dec. 2019, link: https://blogs.kent.ac.uk/criminaljusticenotes/2019/12/20/plea-bargaining-in-ireland/#

[28] Paolini ș.a., op. cit., pag. 36.

Islanda, până în 2017**,** nu a acceptat introducerea *plea bargaining* în procesul penal.[29]

Italia a introdus în legislația procesual penală, în 1988, așa numita *patteggiamento,* procedură asemănătoare *plea bargaining*, aplicabilă numai infracțiunilor care pot fi pedepsite cu cel mult doi ani de închisoare. Procurorul, inculpatul sau avocatul acestuia, pot sugera încheierea unui acord, propunând o anumită condamnare pentru infracțiunea pentru care au loc cercetări penale. Condamnarea propusă prin acord nu poate depăși 5 ani. Deși are interpretări controversate în doctrina italiană, în art. 444 din Codul de procedură penală nu i se pretinde inculpatului să își recunoască în mod explicit vinovăția/răspunderea pentru comiterea infracțiunii.[30]

În **Kazakhstan**, unde o instituție procedurală echivalentă *plea bargaining* a fost introdusă în 2014, există 2 tipuri de proceduri asemănătoare acordului de recunoaștere a vinovăției inculpatului: *plea bargain* (*konnyi moyyndau tourami məmil*) destinată cazurilor în care suspectul a comis o infracțiune de gravitate redusă sau medie și *acordul procedural de cooperare* (*"мынтымātasty" tourals kelisim*), la care se poate recurge chiar și în situația infracțiunilor de gravitate mare și foarte mare.[31]

Lituania încă nu a adoptat o procedură specială similară *plea agreement,* dar în codul de procedură penală există câteva prevederi care au ca scop eficientizarea și accelerarea desfășurării procedurilor.

Letonia O înțelegere care precedă procesul penal (*Vienošanās piemērošana pirmstiesas kriminālprocesā*) este prevăzută, din 2004, în art. 433 din Codul de procedură penală leton, acordul dintre procuror și inculpat trebuind să fie aprobat de către instanță.[32]

Luxemburg cunoaște, din 2015, așa-numita judecată asupra consimțământului/înțelegerii. Procurorul și inculpatul pot cadea la o înțelegere cu privire la recunoașterea vinovăției sale, în legătură cu o infracțiune pentru care legea nu prevede o pedeapsă mai mare de 5 ani. Acordul trebuie aprobat de către instanță, iar asistarea inculpatului de către un avocat este obligatorie pe tot parcursul desfășurării procedurii.[33]

Malta a introdus în codul său de procedură penală, în 2002, *hotărârea la cererea părților* (*sentence at the request of parties*)[34] Legea nu prevede o limită pentru gravitatea infracțiunilor la care se poate referi continutul *plea bargaining* – de exemplu, în 2024, 3 inculpați au beneficiat de o reducere a pedepsei pentru infracțiuni de omor agravat (care atrageau inclusiv pedeapsa cu închisoare pe viață) în urma unei înțelegeri cu procurorul, similară *plea bargaining.*[35] Procedura nu este transparentă, victima nu participă și, uneori,

---

[29] Patrik Gunsberg, „The Practice of Plea Bargaining in the Nordic Context", *EU Criminal Law and Policy. Values, Principles and Methods*, Routledge, New York, 2017 - în ResearchGate, Nov. 2016, pag. 2, link: https://www.researchgate.net/publication/323227645_The_Practice_of_Plea_Bargaining_in_the_Nordic_Context

[30] Associazione Antigone, „Trial Waiver Systems in Europe. Best practice guide – Italy", 2022, p. 4,12, link: https://www.antigone.it/upload/Best_practice_guide_ENG.pdf

[31] Olga S. Demko, Valerya N. Kolesnikova, Gennadij Yu. Lesnikov, Lyudmila A. Malimov, Lyudmila A. Spektor, „Institute of Plea Bargain: Features of Legal Regulation", *Journal of Politics and Law*, vol. 10, no. 4, 2017, ISSN 1913-9047, pag. 188, link:https://www.researchgate.net/publication/319397299_Institute_of_Plea_Bargain_Features_of_Legal_Regulation

[32] „Performance of the Prosecution Services in Latvia – a comparative study", *OECD*, 2021, pag. 17, link: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/01/performance-of-the-prosecution-services-in-latvia_95eb0bc9/c0113907-en.pdf

[33] Elvinger Hoss Prussen, „Introduction of The Plea Bargaining Procedure In Luxembourg Law", *LexGo*, 17.06.2015, link: https://www.lexgo.lu/en/news-and-articles/2961-introduction-of-the-plea-bargaining-procedure-in-luxembourg-law-introduction-de-la-transaction-en-matiere-penale-en-droit-luxembourgeois

[34] Paolini ș. a., op. cit., pag. 37.

[35] Claudia Calleja, „Plea bargains: necessary evil or swift justice"?, *Times of Malta*, 21 feb. 2024, link: https://timesofmalta.com/article/plea-bargains-necessary-evil-swift-justice.1084531

nici inculpatul – doar avocatul său și procurorul. Uneori înțelegerea nu este bine documentată în scris, chiar dacă instanța trebuie să-i aprobe conținutul. Este preconizată o reformă a *plea bargaining*, în urma căreia răspunderea judecătorului cu privire la conținutul acordului să fie crescută, asigurându-se legalitatea și dreptatea, astfel încât recunoașterea de vinovăție să fie „inteligentă, voluntară și corectă".[36]

Marea Britanie: În **Anglia**, o înțelegere între inculpat și procuror nu poate fi obligatorie pentru instanță, doar judecătorul și magistrații putând stabili pedeapsa. *Plea bargaining*, în sensul unei înțelegeri cu privire la o anumită pedeapsă în schimbul renunțării la unele acuzații, nu este permisă. „(În Anglia) instanțele au ezitat să accepte că o recunoaștere a vinovăției poate fi altceva decât o decizie voluntară și liberă a inculpatului. Mai precis, ideea *plea bargaining*, sau noțiunea că pot fi făcute presiuni asupra inculpatului pentru a pleda ca vinovat, a fost în mod tradițional respinsă(*regarded as repugnant*) în sistemul judiciar englez.[37] În **Scoția**, *plea bargaining* constă într-o negociere asupra încadrării juridice a infracțiunii conținute în acuzare (*charge bargaining*) sau a faptelor comise (*fact bargaining*), între apărare și acuzare. După negociere, procurorul poate accepta o recunoaștere de vinovăție cu privire la o anumita acuzare convenită reciproc, sau poate prezenta înțelegerea cu privire la care fapte fac obiectul cazului penal. Judecătorii se pot implica în negocieri, dar acestea nu au ca rezultat o condamnare asupra căreia s-a căzut de acord iar judecătorii nu oferă niciun indiciu aupra maximului de pedeapsă pe care îl vor putea prescrie, însă inculpatul în general speră că pedeapsa ca urmare a negocierilor va fi mai mică decât cea rezultând în urma unui proces bazat pe administrare de probe de pe poziții de contradictorialitate (*an evidentially contested trial*).[38]

Moldova a introdus în legislație acordul de recunoaștere a vinovăției în 2003. Instanța trebuie să valideze acordul încheiat între procuror și inculpat (art. 506, Cod de procdură penală). „Art. 507 alin. 1 CPP stabilește că instanța acceptă acordul de recunoaștere a vinovăției dacă ajunge la concluzia că recunoașterea vinovăției de către inculpat este făcută în mod liber, benevol, conștient, fără presiune sau teamă și admite existența bazei faptice a infracțiunii în legătură cu care inculpatul își recunoaște vinovăția".[39] Dacă instanța acceptă acordul, urmează dezbaterile judiciare privitoare la pedeapsa aplicată. Sentința poate fi atacată cu recurs.

Muntenegru are prevăzut în legislație procesual penală, din 2009, *plea agreement* (Sporazum o priznanju krivice). Deși inițial era aplicabilă infracțiunilor pedepsite cu până la 10 ani de închisoare, un amendament din 2015 la Noul cod de procedură penală (din 2013) a prevăzut că procedura poate fi aplicată tuturor infracțiunilor urmărite penal din oficiu, cu excepția celor referitoare la terorism și crime de război. De asemenea, s-a prevăzut că și suspectul poate iniția discuțiile cu privire la înțelegerea asupra vinovăției.[40]

---

[36] Mark Said, „The plea-bargain conundrum", *The Independent*, 14 april 2022, link: https://www.independent.com.mt/articles/2022-04-14/newspaper-opinions/The-plea-bargain-conundrum-6736242197

[37] John Baldwin, Michael McConville, „Plea Bargaining and Plea Negotiation in England", *Law & Society,* vol. 13, Winter 1979, Cambridge University Press, pag. 288, link: https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/F00C1150BAFFF7197DF863302AC94DCE/S0023921600027663a.pdf/plea_bargaining_and_plea_negotiation_in_england.pdf

[38] Jay Gormley, „The inefficiency of plea bargaining", *Journal of Law and Society*, 2022, pag. 4, link: https://strathprints.strath.ac.uk/80619/7/Gormley_JLS_2022_The_inefficiency_of_plea_bargaining.pdf

[39] „Procedura privind acordul de recunoaștere a vinovăției în instanța de judecată", *Drept MD*, dec. 2024, link: https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/drept-procesual-penal-partea-speciala/procedura-privind-acordul-de-recunoastere-a-vinovatiei-in-instanta-de-judecata/

[40] Marijana Lakovic Draskovic, Zlatko Vukovic, „Plea Bargaining Agrement Concept in Montenegrin Legislation and Practice", *CEMI – Centre for Monitoring and Research*, March 2023, pag. 9, link: https://cemi.org.me/storage/uploads/bL2CiaxnP0pDWFdtbRO8rib8yVpzaBvifV5XskZH.pdf

În **Olanda (Țările de Jos)** *plea bargaining* nu este în mod explicit prevăzută în codul de procedură penală, dar există o procedură asemănătoare – medierea. Biroul de mediere de pe lângă instanță contactează părțile, dacă i s-a cerut efecturarea medierii. În cadrul procedurii, suspectul trebuie să recunoască faptele, iar medierea se desfășoară sub coordonarea a doi mediatori specializați în cazuri penale. Procedura medierii are loc doar dacă victima este de acord, iar dacă este finalizată printr-un acord, acesta va fi transmis instanței, care în proces va ține cont de existența sa alături de celelalte circumstanțe ale cazului, atunci când va pronunța pedeapsa.[41]

În urma modificărilor aduse Codului de procedură penală între 2012-2015, în **Polonia** există 3 feluri de **a** încheia o înțelegere între părțile procesului penal. În primul caz, dacă pedeapsa pentru infracțiunea comisă este mai mică de 3 ani, procurorul poate încheia un acord cu inculpatul ca acesta să-și recunoască vinovăția și circumstanțele cazului, în schimbul unei scăderi a pedepsei. Acordul este trimis instanței, procurorul solicitînd să fie aplicată pedeapsa convenită și să nu mai aibă loc un proces. Procurorul nu este obligat să ceară acordul victimei în acest tip de înțelegere, dar aceasta poate apela hotărîrea instanței. Al doilea caz se referă la infracțiuni pedepsite cu până la 15 ani închisoare, iar procurorul și acuzatul nu este necesar să cadă de acord asupra termenilor acuzării din dosar. Acuzatul poate cere să fie condamnat la pedeapsa propusă, iar instanța cere opinia procurorului. De asemenea, consimțămîntul victimei nu este necesar. A treia posibilitate este cererea acuzatului efectuată în timpul primei declarații făcute în instanță (aplicabilă pentru infracțiuni pedepsite sub 15 ani închisoare); dacă atât procurorul cât și victima sunt de acord, instanța poate achiesa la cererea acuzatului.[42]

Portugalia nu are codificată formal o procedură similară *plea bargaining*, dar un mecanism denumit *processo sumarissimo* este suficientt de apropiat de aceasta: suspectul (prin avocat) și procurorul pot face instanței o propunere, în care suspectul își acceptă vinovăția și o anumită pedeapsă convenită. Nu exisă o negociere orală ci doar schimburi de propuneri în scris. Dacă instanța acceptă propunerea, va aplica acea pedeapsă, dar victima se poate opune înțelegerii. De asemenea, există și posibilitatea medierii – o negociere între suspect și victimă, la care procurorul nu ia parte, dar trebuie să o aprobe. Dacă se ajunge la un acord, cazul este închis.[43]

România: Acordul de recunoaștere a vinovăției a fost introdus în Codul de procedură penală în 2010. Inculpatul și procurorul pot încheia un acord prin care inculpatul își recunoaște vinovăția, în schimbul unei reduceri a pedepsei, acord care va trebui aprobat de către instanță. Participarea victimei nu este obligatorie. Judeecătorul poate accepta sau respinge termenii acordului. Inculpații persoane juridice și minorii – prin reprezentant legal - (în urma unei modificări ulterioare a textului legii) pot de asemenea încheia acorduri de recunoaștere a vinovăției. Asistența de către avocat a inculpatului pe timpul desfășurării

[41] „Response of the Dutch government to a questionnaire, composed by the Special Rapporteur on Violence against Women, its causes and consequences (United Nations)", feb. 2021, pag. 4, link: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Women/SR/RapeReport/governments/netherlands.pdf

[42] Damian Tokarczyk, „Plea bargaining under the Polish criminal Procedure. Summary of the essential information", (paper presented at) ECBA Spring Conference, Oslo, 20-21 April 2018, link: https://ecba.org/extdocserv/conferences/oslo2018/PleaBargainingTokarczyk.pdf. Vezi și: https://www.ecba.org/content/index.php/conferences/past-conferences/731-oslo-norway-2018

[43] Vania Costa Ramos, „Plea Bargaining and the role of the lawyer – the Portuguese System", (paper presented at) *ECBA Conference*, Bratislava, 4 Oct. 2008, link: https://www.ecba.org/extdocserv/conferences/brat2008/PleaBarg_CostaRamos.pdf

acestei proceduri speciale este obligatorie. Acordul persoanei vătămate, al părții civile sau civilmente responsabile la încheierea înțelegerii dintre procuror și inculpat, nu este necesar.[44]

În **Rusia** există, din 2001, procedura special order of court proceeding (Особый порядок судебного разбирательства). Conform art. 314 alin. 1 Cod de procedură penală, „învinuitul este în drept, cu acordul acuzatorului și al părții vătămate, să recunoascăînvinuirea ce-i este adusă și să ceară pronunțarea sentinței fără a avea loc ședința judiciară, dacă pedeapsa prevăzută pentru infracțiunea de care este învinuit nu excede 5 ani. Conform art. 316 CPP, dacă judecătorul cade de acord cu cererea învinuitului, trebuie să aplice opedeapsă ce nu depășește două treimi din maximul prevăzut de lege."[45]

Serbia – din 2009 există procedura *Sporazum o priznanju krivičnog dela* (echivalentă *plea agreement*), prin care inculpatul și procurorul cad la o înțelegere, inculpatul recunoscându-și vinovăția în schimbul unei atenuări a pedepsei. Instanța va accepta acordul dacă: „1. recunoașterea inculpatului este voluntar făcută și în cunoștință de cauză, 2. inculpatul e conștient de efectele acordului, care includ renunțarea la proces și restrângerea dreptului său la apel, 3. Recunoașterea inculpatului nu vine în contradicție cu celelalte pcircumstanțe și probe aflate la dosar și 4. Pedeapsa primită este în concordanță cu legea penală.[46]

Slovenia are din 2011 *Sporazum o priznanju krivde,* ca echivalent al *plea agreement,* prin care procurorul și inculpatul cad de acord (în scris) asupra unui cuantum al pedepsei, în schimbul recunoașterii vinovăției. Legea nu prevede o limită a pedepselor infracțiunilor pentru care se poate încheia înțelegerea. Prezența avocatului inculpatului este obligatorie. Instanța poate accepta sau respinge acordul asupra vinovăției.[47]

În **Slovacia** a fost inclusă în Codul de procedură penală, în 2012, *Dohoda o vine a treste*), procedură similară *plea agreement*.[48]

Suedia nu a codificat un echivalent *al plea agreement*.[49]

În **Turcia,** din 2020, există *expedited/accelerated procedure* (*Seri muhakeme usulü*)[50], prin care este propusă o pedeapsă stabilită de către procuror și modul său de executare. Nu are loc o negociere propriuzisă între procuror și inculpat, iar procedura specială nu face trimitere la o recunoaștere de vinovăție, dar trebuie să existe un consens între procuror și inculpat. EEEste consideraă a fi mai curând un act administrativ, nu unul judiciar. Condiții pentru procedura accelerată: etapa investigatorie trebuie să fie finalizată, să nu fi fost luată decizia suspendării activității publice de acuzare, fapta la care se face referire trebuie să facă parte dintr-un anumit grup de infracțiuni de gravitate mai scăzută și să nu existe o circumstanță care să împiedice aplicarea procedurii speciale (de exemplu refuzul inculpatului,

---

[44] Anjie-Diana Goh, „Analiză comparativă: Acordul de recunoaștere a vinovăției și cercetarea abreviată în procedura recunoașterii învinuirii", *Juridice.ro*, 16 oct. 2020, link: https://www.juridice.ro/713030/analiza-comparativa-acordul-de-recunoastere-a-vinovatiei-si-cercetarea-abreviata-in-procedura-recunoasterii-invinuirii-particularitati-aspecte-jurisprudentiale-partea-i.html

[45] Gheorghe Sult, „Acordul de recunoaștere a vinovăției în legislația Republicii Moldova și a țărilor străine", *Revista Națională de Drept*, nr. 2(244), 2021, pag. 42, link: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/35-44_11.pdf. Vezi și: Ekaterina Moiseeva, „Plea bargaining in Russia: the role of defence attorneys and the problem of asummetry", International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice, vol. 41, issue 3, 2017, link: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01924036.2016.1233441

[46] Vladimir Hrle, „Disclosure issues in plea bargaining*", ECBA Conference: Pre-Trial-Detention and Compensation – Current Issues and Minimum Standards* (paper presented at), Oslo, 20-21 April 2018, link: https://www.ecba.org/extdocserv/conferences/oslo2018/PleaBargainingHrle.pdf. Vezi și: https://www.ecba.org/content/index.php/conferences/past-conferences/731-oslo-norway-2018

[47] „Pre-trial Proceedings – Plea agreement", Supreme State Prosecutor's office, link: https://www.dt-rs.si/pre-trial-proceedings

[48] Paolini ș.a., pag. 38.

[49] Laura Ervo, op. cit., link: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-74851-7_14

[50] Paolini ș. a., op. cit., pag. 41.

inculpat minor, sau care nu poate fi găsit). Instanța analizează cererea cu privire la procedura accelerată și după ce îl ascultă pe inculpatul asistat de avocat, ia o decizie conformă cu pedeapsa/sancțiunea prevăzută în cerere. Decizia instanței poate fi contestată (*challenged*).[51]

Ucraina – În 2012 a fost introdusă în legislație *угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватост* (*plea agreement* între procuror și suspect sau acuzat[52]), iar în 29 oct. 2024 Parlamentul a adoptat amendamente la Codul de procedură penală, între care unele care îmbunătățesc detalii ale procedurii echivalente *plea bragaining* (pot fi vizate și infracțiuni de corupție[53]). Suspectul/acuzatul își recunoaște vinovăția, în schimbul unei reduceri a pedepsei.Există *plea deal*, în care suspectul își recunoaște vinovăția în fața procurorului, și *cooperation deal*, în care suspectul/acuzatul oferă în plus și informații despre alte persoane.[54]

Ungaria: din 2000 a fost *implementată Settlement (egyezség)* și *Measured proposal (mértékes indítvány)*: inculpatul își recunoaște vinovăția în fața procurorului, în schimbul unei reduceri a pedepsei. Acordul trebuie confirmat de către instanță, care are un rol activ, verificând dacă au fost întrunite cateva condiții (dacă fapta comisă a fost în mod corespunzător încadrată, dacă recunoașterea este voluntară și credibilă/sinceră, dacă pedeapsa convenită respectă legislația penală și corespunde circumstanțelor care-l privesc pe inculpat). Decizia curții este supusă apelului.[55]

Motivele care au determinat câteva state europene să nu introducă un echivalent al procedurii *plea bargaining* în legislație, sau să opteze doar pentru proceduri oarecum similare, dar cărora le lipsesc elemente specifice esenței acestei proceduri speciale (cum ar fi negocierea dintre procuror și inculpat), sunt diverse, dar toate se încadrează, în general, în motivațiile invocate, de-a lungul timpului, de specialiștii în drept care au avut rezerve, sau chiar s-au diclarat împotriva introducerii, în legislația procesual penală, a unei proceduri care implică o negociere între procuror și inculpat cu privire la acceptarea vinovăției acestuia din urmă, în schimbul unor avantaje oferite/promise de către procuror, de regulă cu privire la cuantumul pedepsei sau la încadrarea juridică a infracțiunii comise de către inculpat. Oricare ar fi fost motivul predominant invocat, pentru niciunul din statele respective (adică pentru specialiștii în drept procesual penal) avantajele *plea bargaining* nu au fost (considerate a fi) suficient de importante pentru a contracara dezavantajele acesteia.

Totuși, chiar și în aceste câteva state, o parte a doctrinei judiciare, tinde cel puțin să aibă ezitări cu privire la respingerea unui mecanism similar *plea agreement*, dacă nu chiar să propună introducerea acestuia în legislația procesual penală. Suntem de părere că, așa cum acum 20-30 de ani, ideea introducerii unei proceduri având clare caracteristici specifice sistemului *common law,* a suscitat rezerve în marea majoritate a statelor cu sistem procesual penal continental european, de natură/sorginte inchizitorială, peste o perioadă de timp aceleași state adoptând o atitudine contrară, incluzând în legislație diferite forme ale acordului de recunoaștere a vinovăției inculpatului, tot așa în aceste câteva țări care încă resping *plea bargaining,* specialiștii în drept vor ajunge inevitabil la concluzia că procesul penal trebuie să se eficientizeze. Atunci când aglomerarea judecătorilor cu dosare devine atât de copleșitoare încât, din diverse motive (care se cumulează) poate afecta însăși corectitudinea actului de justiție, nici argumentul principial al realizării justiției penale prin

[51] Hakan A. Yavuz, „Alternatives to prosecution in Tirkish criminal procedure law", *DergiPark Akademik*, 28.10.2021, pp. 91-97, link: https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2087218
[52] Paolini ș. a., op. cit., pag. 41.
[53] https://newsukraine.rbc.ua/news/ukraine-to-receive-4-billion-from-eu-as-zelenskyy-1730383475.html
[54] „Plea Deal: How Does It Work?", *Agency for Legislative Initiatives*, 6.11.2023, link: https://parlament.org.ua/en/analytics/plea-deal-how-does-it-work/
[55] Anett Erzsebet Gacsi, „The legal institution of plea bargaining in Hungary", *Juridpol Forum*, 2018, pag. 61, link: https://acta.bibl.u-szeged.hu/61923/1/juridpol_forum_008_001_057-071.pdf

căutarea adevărului, nu mai poate sta în picioare. Dacă la aceasta mai adăugăm faptul că o implementare modernă a acordului de recunoaștere a vinovăției implică renunțarea la secretizarea desfășurării procedurilor și asigurarea asistenței de către avocat a inculpatului până la ultimul act procedural specific, rezultă că acceptarea unei forme de *plea bargaining* este doar o chestiune de timp, chiar și pentru statele încă reticente cu privire la introducerea sa în legislația procesual penală.

BIBLIOGRAPHY

1. Bagirov, Anar Ramiz Oglu, „Technical paper on Plea Bargaining and issues related to its implementation in Azerbaijan", Council of Europe, *Support to the anti-corruption strategy of Azerbaijan (AZPAC*), 2008, link: https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806ee630
2. Baldwin, John, Michael McConville, „Plea Bargaining and Plea Negotiation in England", *Law & Society*, vol. 13, Winter 1979, Cambridge University Press, link: https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/F00C1150BAFFF7197DF863302AC94DCE/S0023921600027663a.pdf/plea_bargaining_and_plea_negotiation_in_england.pdf
3. Balla, Alfred, Xhulio Doku, „Plea Agreement, as a Delayed Novelty in Albanian Code of Criminal Procedure", *European Academic Research*, vol. VII, Issue 7, oct. 2019, ISSN 2286-4822, link: https://euacademic.org/UploadArticle/4128.pdf
4. Bondolfi, Sibilla, „Swiss prosecutors have power to hand down verdicts", *Swissinfo.ch*, May 4, 2018, link: https://www.swissinfo.ch/eng/society/grand-inquisitors-_swiss-prosecutors-have-power-to-hand-down-verdicts/44093914.
5. Calleja, Claudia, „Plea bargains: necessary evil or swift justice"?, *Times of Malta*, 21 feb. 2024, link: https://timesofmalta.com/article/plea-bargains-necessary-evil-swift-justice.1084531
6. Costa Ramos, Vania, „Plea Bargaining and the role of the lawyer – the Portuguese System", (paper presented at) *ECBA Conference*, Bratislava, 4 Oct. 2008, link: https://www.ecba.org/extdocserv/conferences/brat2008/PleaBarg_CostaRamos.pdf
7. Demko, Olga S., Valerya N. Kolesnikova, Gennadij Yu. Lesnikov, Lyudmila A. Malimov, Lyudmila A. Spektor, „Institute of Plea Bargain: Features of Legal Regulation", *Journal of Politics and Law*, vol. 10, no. 4, 2017, ISSN 1913-9047, pag. 188, link:https://www.researchgate.net/publication/319397299_Institute_of_Plea_Bargain_Features_of_Legal_Regulation
8. Ehrbar, Katrin, „Plea Bargaining", European Criminal Bar Association, (paper presented at) *ECBA Spring Conference*, 20-21 april 2018, Oslo, link: https://www.ecba.org/extdocserv/conferences/oslo2018/PleaBargainingEhrbar.pdfhttps://www.ecba.org/extdocserv/conferences/oslo2018/PleaBargainingEhrbar.pdf, https://www.ecba.org/content/index.php/conferences/past-conferences/731-oslo-norway-2018
9. Ervo, Laura, „Plea Bargaining Changing Nordic Criminal Procedure: Sweden and Finland as Examples, Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice, vol. 90, 1 July 2021, (Springer Nature Link), link: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-74851-7_14
10. Gacsi, Anett Erzsebet, „The legal institution of plea bargaining in Hungary", *Juridpol Forum*, 2018, link: https://acta.bibl.u-szeged.hu/61923/1/juridpol_forum_008_001_057-071.pdf

11. Goh, Anjie-Diana, „Analiză comparativă: Acordul de recunoaștere a vinovăției și cercetarea abreviată în procedura recunoașterii învinuirii”, *Juridice.ro*, 16 oct. 2020, link: https://www.juridice.ro/713030/analiza-comparativa-acordul-de-recunoastere-a-vinovatiei-si-cercetarea-abreviata-in-procedura-recunoasterii-invinuirii-particularitati-aspecte-jurisprudentiale-partea-i.html

12. Gormley, Jay, „The inefficiency of plea bargaining”, *Journal of Law and Society*, 2022, link:https://strathprints.strath.ac.uk/80619/7/Gormley_JLS_2022_The_inefficiency_of_plea_bargaining.pdf

13. Grde, Peter, „The right to fair trial in the Kingdom of Denmark”, *Hillerod Criminal Court*, link: http://hrlibrary.umn.edu/fairtrial/wrft-pg.htm.

14. Gunsberg, Patrik, „The Practice of Plea Bargaining in the Nordic Context”, *EU Criminal Law and Policy. Values, Principles and Methods*, Routledge, New York, 2017 – în *Research Gate*, Nov.2016, link: https://www.researchgate.net/publication/323227645_The_Practice_of_Plea_Bargaining_in_the_Nordic_Context

15. Hoffrichter, Pinja, Antti Hannula, „Attorneys defending the rights of suspects and defendants in criminal proceedings”, *Nordialaw*, Insights, 3.10.2023, link: https://nordialaw.com/insights-criminal-proceedings/

16. Hrle, Vladimir, „Disclosure issues in plea bargaining*”, ECBA Conference: Pre-Trial-Detention and Compensation – Current Issues and Minimum Standards* (paper presented at), Oslo, 20-21 April 2018, link: https://www.ecba.org/extdocserv/conferences/oslo2018/PleaBargainingHrle.pdf. Vezi și: https://www.ecba.org/content/index.php/conferences/past-conferences/731-oslo-norway-2018

17. Kim, Philip, „Types of Plea Deals in Georgia”, *Philip Kim Law*, Dec. 27, 2023, link: https://www.philipkimlaw.com/types-of-plea-deals-in-georgia/

18. Lakovic Draskovic, Marijana, Zlatko Vukovic, „Plea Bargaining Agrement Concept in Montenegrin Legislation and Practice”, *CEMI – Centre for Monitoring and Research*, March 2023, link: https://cemi.org.me/storage/uploads/bL2CiaxnP0pDWFdtbRO8rib8yVpzaBvifV5XskZH.pdf

19. Mazou, Miriam, „’Plea Bargain’ under Swiss Law Accelerated proceedings”, (presented at) *General Meeting WWCDA*, Swiss Chapter, Bern, 30 Jan. 2020, link: https://mazou-avocats.ch/wp-content/uploads/2020-01-30-PLEA-BARGAIN-UNDER-SWISS-LAW.pdf

20. Moiseeva, Ekaterina, „Plea bargaining in Russia: the role of defence attorneys and the problem of asummetry”, International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice, vol. 41, issue 3, 2017, link: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01924036.2016.1233441

21. Navacelle, Stéphane de, „Plea Bargaining and Deferred Prosecution Agreements in France”, *Navacelle*, 7 Jan. 2021, link: https://navacelle.law/plea-bargaining-and-deferred-prosecution-agreements-in-france/

22. Navacelle, Stéphane de, Clémentine Duverne, Thomas Lapierre, „ACC Quick Overview: Plea Bargaining and Deferred Prosecution Agreements in France”, *ACC – Association of Corporate Counsel*, Jan. 7, 2021, link: https://www.acc.com/resource-library/acc-quick-overview-plea-bargaining-and-deferred-prosecution-agreements-france

23. Novokmet, Ante, „Some aspects of plea agreement in Croatian misdemeanour proceedings in domestic violence cases”, (paper presented at) the *Conference EU at the Crossroads – Ways to Preserve Democracy and Rule of Law*, Research Gate, July 2024, link: https://www.researchgate.net/publication/382524826_SOME_ASPECTS_OF_PLEA_AGRE

EMENT_IN_CROATIAN_MISDEMEANOUR_PROCEEDINGS_IN_DOMESTIC_VIOLENCE_CASES

24. Paolini, Gabriele, Elena Kantorowicz-Reznichenko, Stefan Voigt, „Plea bargaining procedures worldwide: Drivers of introduction and use" (working paper), *Econstor.EU*, University of Hamburg, Institute of Law and Economics, Working Paper no. 75, Oct. 2023, link: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/279472/1/ile-wp-2023-75.pdf

25. Preuss, Ondrej, „Plea bargain: when can you make one?", *Dostupny advokat*, 26 Jyly 2024, link: https://dostupnyadvokat.cz/en/blog/plea-bargain

26. Prussen, Elvinger Hoss, „Introduction of The Plea Bargaining Procedure In Luxembourg Law", *LexGo*, 17.06.2015, link: https://www.lexgo.lu/en/news-and-articles/2961-introduction-of-the-plea-bargaining-procedure-in-luxembourg-law-introduction-de-la-transaction-en-matiere-penale-en-droit-luxembourgeois

27. Said, Mark, „The plea-bargain conundrum", *The Independent*, 14 april 2022, link: https://www.independent.com.mt/articles/2022-04-14/newspaper-opinions/The-plea-bargain-conundrum-6736242197

28. Shieber, Andrea, „Plea-Bargaining in Ireland", *Criminal Justice Notes*, University of Kent, 20 Dec. 2019, link: https://blogs.kent.ac.uk/criminaljusticenotes/2019/12/20/plea-bargaining-in-ireland/#

29. Sult, Gheorghe, „Acordul de recunoaștere a vinovăției în legislația Republicii Moldova și a țărilor străine", *Revista Națională de Drept*, nr. 2(244), 2021, link: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/35-44_11.pdf.

30. Tokarczyk, Damian, „Plea bargaining under the Polish criminal Procedure. Summary of the essential information", (paper presented at) *ECBA Spring Conference*, Oslo, 20-21 April 2018, link: https://ecba.org/extdocserv/conferences/oslo2018/PleaBargainingTokarczyk.pdf. Vezi și: https://www.ecba.org/content/index.php/conferences/past-conferences/731-oslo-norway-2018

31. Vandebeek, Margot, „White-Collar Crime 2024", Chambers and Partners, *Law and Practice*, 24 oct. 2024, link: https://practiceguides.chambers.com/practice-guides/white-collar-crime-2024/belgium

32. Yavuz, Hakan A., „Alternatives to prosecution in Tirkish criminal procedure law", *DergiPark Akademik*, 28.10.2021, link: https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2087218

33. Zografou, Katerina, „The Institution of Plea Bargaining in Light of Law 5090/2024", *Psarakislegal*, Nov. 2024, link: https://www.psarakislegal.com/en/en-983-plea-bargaining

*

Alte resurse web:

1. Agency for Legislative Initiatives, „Plea Deal: How Does It Work?", *Agency for Legislative Initiatives*, 6.11.2023, link: https://parlament.org.ua/en/analytics/plea-deal-how-does-it-work

2. Associazione Antigone, „Trial Waiver Systems in Europe. Best practice guide – Italy", 2022, link: https://www.antigone.it/upload/Best_practice_guide_ENG.pdf

3. Comisia Europeană, Albania Report 2023, „Key findings of the 2023 Report on Albania", Brussels, 8 nov. 2023, link: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_23_5612

4. Drept MD, „Procedura privind acordul de recunoaștere a vinovăției în instanța de judecată", *Drept MD*, dec. 2024, link: https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-

universitare/drept-procesual-penal-partea-speciala/procedura-privind-acordul-de-recunoastere-a-vinovatiei-in-instanta-de-judecata/

5. Fair Trials, „Criminal Proceedings and Defence Rights in Austria", martie 2016, link: https://www.fairtrials.org/app/uploads/2022/01/AUSTRIA-Mar-2016-Printer-Friendly.pdf

6. Federal Ministry of Justice, Federal Office of Justice, „German Code of Criminal Procedure", *Federal Law Gazette*, No. 54, 2024 I, link: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html#p1975

7. Foreign&Commonwealth Office, Corporate report: Belarus – Country of Concern, 12 martie 2015, link: https://www.gov.uk/government/publications/belarus-country-of-concern--2/belarus-country-of-concern

8. OECD, „Performance of the Prosecution Services in Latvia – a comparative study", *OECD*, 2021, link: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/01/performance-of-the-prosecution-services-in-latvia_95eb0bc9/c0113907-en.pdf

9. Organization for Security and Co-operation in Europe, „Plea Agreements in Bosnia and Herzegovina: Practices before the courts, and their compliance with international human rights standards", 30 May 2006, link: https://www.osce.org/mission-to-bosnia-and-herzegovina/548722

10. Prosecutor's Office of Estonia, „The distribution of tasks in the Prosecutor's Office", *Transparency.ee*, 2016, link: https://www.transparency.ee/files/files/lisad/prosecutors_office_of_estonia.pdf

11. Special Rapporteur on Violence against Women, its causes and consequences, „Response of the Dutch government to a questionnaire, composed by the Special Rapporteur on Violence against Women, its causes and consequences (United Nations)", feb. 2021, link: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Women/SR/RapeReport/governments/netherlands.pdf

12. Supreme State Prosecutor's office, „Pre-trial Proceedings – Plea agreement", Supreme State Prosecutor's office, link: https://www.dt-rs.si/pre-trial-proceedings

CODE OF ETHICS AS A TYPE OF TEXT

Cristina Negru
Scientific Researcher, PhD, Institute of Romanian Philology „Bogdan Petriceicu-Hasdeu", Moldova State University

Abstract: The code of ethics has an important role in communication that attesting that the organization respects its promises regarding its values and principles, its commitment to beneficiaries, its way of carrying out its activities and its community relations. The code of ethics establishes a set of values, principles and rules of conduct intended to contribute to institutional cohesion and to the cohesion of groups of people involved in professional activity, by forming and maintaining a climate based on cooperation and competition according to common rules. The main norms contained in the code refer to competence and quality of service, honesty and respect for professional secrecy.

Keywords: code of ethics, rules, values organization, quality

Deontologia, în sens de reguli și datorii care reglementează o profesie, reunește sub forma unui cod de reguli cu referire la responsabilitatea membrilor profesiunilor organizate în ordine profesioanle, iar codurile dentologice reglementează toate formele de activitate profesională.

Ca urmare a analizei considerațiilor teoretice despre deontologie și etică este dobândirea unui ghid de lucru valabil atât pentru purtătorul autorității, cât și pentru agenții săi executivi. Un astfel de ghid poate să ia forma unei liste de valori morale universale care ar putea să acționeze ca principii deontologice sau într-o formă particularizată, ca un cod deontologic. Analizând literatura despre deontologie Andrei Vocila [6] sintetizează principiile care ar trebui să regleze comportamentele, atât ale purtătorului de autoritate cât și cele ale subordonaților săi.

Printre acelea principii, putem menționa ***umanismul***, care exprimat în imperativul lui Kant, „Acționează astfel încât să tratezi umanitatea din propria persoană sau din a altuia, întotdeauna ca scop și niciodată numai ca mijloc".

Un alt principiu numit ***altruismului***, sau principiul „celei mai mari fericiri a celuilalt" este menit să restaureze egalitatea între purtătorul autorității și agentul executiv.

Principiul ***reciprocității*** cere purtătorului de autoritate să accepte să se judece pe sine ca și cum i-ar judeca pe alții, să se gândească la consecințele acțiunilor sale asupra altora ca și cum ar fi în locul lor. Această schimbare a rolului imaginativ este necesară dacă vrem ca purtătorul autorității să fie moderat și să judece corect faptele subordonaților săi.

Autoritatea suficientă este alt principiu deontologic care ar trebui să prevină reglementarea excesivă, permițând agentului executiv să manifeste inițiativă. Potrivit acestui principiu, purtătorului autorității îi este permis să aplice unele reglementări, dar el trebuie să le aplice numai în anumite circumstanțe. Principiul *autorității necesare* vizează atingerea competențelor profesionale și morale de către purtătorul de autoritate.

Așa cum afirmă cercetătorii, un *cod profesional* este o abordare sistematică de mediere a conflictelor care pot să apară când o persoană, activând în calitatea sa profesională, îndeplinește mai multe roluri. Codurile profesionale sunt definite de asemenea ca declarații de valori împărtășite, din care rezultă o prescripție pentru acțiuni corecte [3, p.1-2].

Vorbind despre conținutul unui astfel de cod, putem afirm că „un cod profesional complet enumeră atât obligațiile cât și privilegiile profesiei sau asociației căreia îi sunt atașate. Drepturile pozitive și datoriile grupului profesional sunt direct sau indirect legate de

satisfacerea nevilor care ar trebui să fie promovate de membrii grupului [...]. Profesioniștii au obligația fermă să satisfacă nevoile, să promoveze interesele și să respecte valorile clientelei lor, căci îndeplinirea acestei obligații constituie baza poziției lor privilegiate în societate" [4, p.139]. Atfel, un cod profesional este un acord de grup, un contract, un ghid despre cum să se folosească competențele de specialitate. El este specific specializării și contextului.

De-a lungul întregii lor cariere, profesioniștii sunt supuși unor obligații deontologice a căror încălcare poate fi sancționată. *Codurile deontologice* presupun acele reguli de comportament, care trebuie respectate atât în timpul exercitării profesiei, dar uneori și în viața cotidiană. De aceea, normele principale pe care le conține codul se referă la competența și la calitatea serviciului, la onestitate și la respectarea secretului profesional. Scopul regulilor deontologice este de a servi drept ghid, iar codurile deontologice încurajează autoreglementarea și se referă la prevederea unui ansamblu de norme și reguli pentru membrii unor profesii, care să-i determine să muncească astfel încât să ofere cele mai bune servicii pentru societate. Gheorghe Enescu consideră că „ propoziţiile cu care operează condurile deontologice nu sunt nici adevărate, nici false, ci sunt simple norme care dirijează comportamentul uman" [1, p.161].

Deci, etica şi deontologia profesională reprezintă totalitatea normelor morale aplicabile desfăşurării activităţii profesionale, atât la nivel teoretic, cât şi la nivel practic, destinate să garanteze, prin acceptarea lor liber consimţită, buna îndeplinire a misiunilor ca profesie.

Codul de etică şi deontologie trebuie să cuprindă ansamblul caracteristicilor ce definesc calitatea activităţii profesionale, să stabilească regulile de conduită în exercitarea atribuţiilor funcţionale, precum şi în afara acestora, având ca principale obiective:

- să servească ca linie de conduită, astfel încât să desfăşoare o activitate competentă şi conform unei etici profesionale şi discipline corespunzătoare;
- să formuleze standarde ale conduitei, pentru ca aceasta să fie conformă cu onoarea şi demnitatea profesiei sale.

Vorbind despre deotologie și etică, putem afirma cu certitudine că codurile deontologice parcurg un traseu și au la bază următoarele concepte: *realitate-valoare-normă-comportament moral* și următoarele caracteristici:

- reprezintă realități a practicii sociale;
- determină relațiile dintre oameni;
- se identifică prin punerea în evidenţă a unei sfere ocupaţionale distincte, la care este ataşată o anumită profesiune;
- se referă la un tip distinct al relaţiilor inter-umane, acela al relaţiilor de autoritate.

Potrivit lui Andrei Petre, „valorile etice ale codurilor deontolgice sunt valori sociale care se nasc din contactul indivizilor între ei şi care îşi găsesc rădăcinile în natura socială a omului" [7, p.199]. Valori deontologice sunt acele valori morale care se nasc din convenţia purtător-subiect asupra a ceea ce este moral şi imoral în relaţiile dintre ei.

Întregul demers teoretic despre deontologie și etică ne permite producerea unui instrument de lucru, și anume *codul deontologic al unei profesii distincte,* care este compus dintr-o listă de valori morale universale. Principiile deontologiei sunt considerate drept norme morale universale aplicabile autorității, pe baza raportării particularităților relațiilor de autoritate la valorile morale universale de bine și de rău.

Printre standardele etice prevăzute de codurile de etică şi deontologie ale reprezentanţilor profesiei de interpret putem menționa următoarele: norma de reglementare: *Legea nr. 264/11.12.2008 privind autorizarea şi plata interpreţilor şi traducătorilo*r; principiile generale: *independența, imparțialitatea, onestitatea, obiectivitatea, conștiinciozitatea, confidențialitatea, profesionalimismul.* Pe lângă principiile eunumerate

anterior, *corectitudinea* este principala virtute a instituțiilor sociale în etica deontologică a unei profesii, care argumentează că ceea ce este corect moral este o prioritate față de ceea ce este bun.

În continuare prezentăm *Codul deontologic al psihologului,* și anume legile morale pe care le conține:

1. „În exercitarea profesiunii sale, psihologul trebuie să evite orice acţiune sau exprimare care poate cauza prejudicii demnităţii umane, sau poate fi nocivă persoanei sau colectivităţii.
2. Psihologul trebuie să fie conştient, în orice moment, de răspunderea socială a muncii sale…
3. În activitatea sa, psihologul trebuie să plece întotdeauna de la interesele semenilor săi şi ale umanităţii.
4. În activitatea sa cu oamenii, psihologul trebuie să refuze orice implicare a sentimentelor sale faţă de cei cercetaţi sau trataţi…
5. Psihologul trebuie să fie obiectiv şi circumspect în utilizarea unor termeni psihologici peiorativi faţă de persoanele de care se ocupă.
6. În activitatea ştiinţifică publică, în lucrări ştiinţifice, articole, activităţi ştiinţifice susţinute de mass-media, psihologul trebuie să dea dovadă de modestie şi reţinere. El trebuie să nu exagereze rezultatele investigaţiilor sale sau ale echipei din care face parte şi să nu comunice rezultate aproximative, insuficient verificate, incerte…
7. În investigaţiile sale, psihologul trebuie să angajeze numai personal specializat şi competent, iar problemele care ţin de obligaţia sa expresă nu trebuie delegate. Totodată el trebuie să refuze delegarea unor responsabilităţi din partea altora, atunci când nu este competent pentru acestea.
8. Psihologul este obligat să se angajeze în investigaţii şi cercetări asupra oamenilor numai în limitele competenţei sale ştiinţifice. El trebuie să apeleze la specialişti competenţi, atunci când o situaţie îl depăşeşte.” [2].

De asemenea, și profesia didactică include cerințe etice și deontologice în dezvoltarea personală și profesională a agenților săi. În articolul lui Mircea Adrian Marica este descris statusul dublu al profesorului, ca agent moral, dar și ca antrenor moral [5]. Ca agent moral, profesorul trebuie să fie sincer, corect, imparțial și cu responsabilitate profesională, în timp ce, ca antrenor trebuie să inoculeze elevilor săi virtuți morale ca dreptatea, corectitudinea, responsabilitatea, curajul, bunătatea, auto-disciplina și compasiunea. Astfel, comportamentul profesorului devine un model moral cu implicații etice, explicite sau implicite, pentru comportamentul elevilor săi. De aceea Marica consideră că managementul etic al profesiunii didactice cere acte normative unitare și o anumită structură a formării inițiale și continue a profesorilor.

Aflându-ne în sfera pedagogiei, remarcăm faptul că fundamentele deontologice ale pedagogiei moderne derivă dintr-o privire a finalităţilor acesteia pe două coordonate fundamentale: una *umanistă*, cealaltă *pragmatică*. Din perspectiva umanistă, deontologia vine să normeze comportamentul profesorului sub exigenţa majoră a unui tip de acţiune umană aflat pe tărâmul formării personalităţii şi împlinirii celor mai înalte aspiraţii ale tinerilor aflaţi în pragul asumării unor responsabilităţi sociale de rang înalt. Din perspectivă pragmatică, deontologia se situează în linia unei raţionalităţi teleologice, în viziunea căreia îşi plasează normele de conduită şi comportament în ansamblul condiţiilor necesare şi suficiente ale unei înalte eficienţe a procesului de învăţământ.

Indiferent de unghiul sub care plasăm normele deontologiei, există un factor unificator care le dă identitatea, unitatea şi necesitatea. Ele se degajă din universul valorilor morale care guvernează munca şi viaţa profesorului şi statuează condiţiile morale ale exercitării autorităţii

acestuia, fie ca autoritate deontică (instituţionalizată), fie epistemică (generată de pregătirea profesională şi ştiinţifică în calitate de cadru didactic).

Deontologia profesorului se supune pe deplin acestor exigenţe, cu atât mai mult cu cât acţiunea reglementată se derulează într-un domeniu în care omul este deopotrivă scop şi subiect al acţiunii. Tot ceea ce se proiectează şi se derulează sub sintagma *învăţământ* stă sub semnul moralităţii şi exigenţelor deontologiei, fie că este vorba de domeniul didacticii, fie că este vorba de domeniul activităţilor conexe.

În primul caz, deontologia priveşte cu precădere autoritatea personalului didactic, în cel de-al doilea, pe aceea a personalului de conducere. În primul caz este vizată îndeosebi exercitarea autorităţii epistemice, în cel de-al doilea, cea a autorităţii deontice.

Putem spune că idealul educaţional în deontologie vine să completeze idealul profesional prin ceea ce am putea numi *competenţă deontologică*. Asigurarea competenţei deontologice a purtătorului de autoritate are o dublă motivare în planul scopurilor educaţiei. Pe de o parte, competenţa deontologică permite profesionistului o deplină legitimare a autorităţii sale în faţa subiecţilor; aceasta îi asigură capacitatea de a evalua operativ situaţiile problematice de natură morală implicate de exercitarea autorităţii, precum şi posibilitatea de a constitui, în relaţiile sale cu ceilalţi, modalităţi-tip de comportament moral care-i asigură autenticitate şi individualitate. Pe de altă parte, competenţa deontologică potenţează competenţa profesională prin eliberarea profesionistului de angoasă, de îndoială în legătură cu influenţa autorităţii sale asupra subiecţilor, prin dezvoltarea certitudinii asupra lucrului bine făcut. Ştiind ce poate, ce trebuie şi ce nu trebuie să facă în profesia sa, din perspectivă morală, profesionistul este deprins de la începutul carierei sale cu capacitatea de a sesiza latura umană a profesiei, de a respecta demnitatea umană (pentru sine şi pentru ceilalţi). Mai mult decât atât, competenţa deontologică aureolează profesionistul cu nimbul desăvârşirii morale, transformându-l nu numai în model profesional, ci şi general–uman.

BIBLIOGRAPHY

1. ENESCU, G. *Filosofie şi logică*. Editura Ştiinţifică, 1973. 181 p.
2. https://www.istt.ro/documente/CODUL-DEONTOLOGIC.pdf [vizitat 20.11.2024]
3. KRIESBERG, Nell. ”Professional Responsibility and Codes of Conduct” *Science, Technology and Society Initiative*, 4-1, 2000. p. 1-2.
4. LAZĂR, C. *Autoritate şi deontologie*, Editura Licorna, 1999. 200 p.
5. MARICA, M. A. ”On the ethical management of the teaching profession.”. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 76, 2013. p. 476-480.
6. VOCILA A. *Etica pedagogică*. disponibil la https://andreivocila.wordpress.com/2010/09/23/etica-si-deontologie/
7. CULIOLI, A. *Pour une linguistique de l’énonciation. Opérations et représentations*. Tome 1, Paris, Ophrys, 1990. 325 p.

Notă: Articolul este publicat în cadrul subprogramului (cod **010301)** ***Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluenţă şi de confruntare în domeniile lingvistic, literar şi folcloric în spaţiul basarabean ca limes civilizaţional şi frontieră geopolitică.***

THE NUMERICAL AND TYPOLOGICAL EVOLUTION OF MUSEUMS IN THE ROMANIAN SPACE

Vasiliu Luminița Elena
Independent researcher

Abstract: The museums in the Romanian space are essential cultural and historical landmarks, serving as places where the national heritage is preserved, protected, exhibited, and interpreted in a way that is accessible to the general public. These institutions have undergone significant changes, evolving from modest collections of artifacts to modern, interactive institutions, adapted to the demands of the 21st century. Social, political, and economic transformations have had a major impact on museums, both in terms of their number and the diversity and complexity of the collections they house. Each historical period brought a series of changes to the structure and functions of museums. The communist period imposed an ideological vision on many cultural institutions, turning museums into propaganda tools for the regime. Noteworthy during this period is the numerical growth of museum institutions. If in 1950 there were 121 museums in Romania, by 1989, there were 463 such institutions. After 1989, social and economic changes brought a new perspective on museums. In this period of transition to democracy, museums in Romania diversified their thematic areas, while private museums enriched the existing network, offering a variety of experiences for visitors and covering a wide range of topics, from art and history to science and technology. The numerical growth of museums after 1989 was less spectacular than in the previous period, as museum institutions faced a series of challenges, including inadequate funding, a lack of specialized staff, and the reorganization of collections. Today, museums in Romania take an active role in education and in promoting culture for all categories of the public. New technologies, including virtual reality and online tours, have expanded their accessibility, especially during the pandemic, when many institutions developed digital platforms to stay connected with visitors. In this context, museums have become places of cultural dialogue, social inclusion, and the stimulation of interest in history and art, attracting not only tourists but also young people and local communities. Thus, the evolution of museums in Romania largely reflects the path taken by Romanian society toward modernity and cultural openness. From modest collections and state-controlled institutions, Romanian museums have become spaces for exploration, learning, and dialogue, playing a fundamental role in preserving and transmitting Romania's cultural heritage.

Keywords: museum, museum evolution, typology of museums, numerical growth of museums.

Introducere

Muzeele din spațiul românesc sunt repere culturale și istorice esențiale, fiind locuri în care patrimoniul național este conservat, protejat, expus și interpretat într-o manieră accesibilă publicului larg. Aceste instituții au avut o evoluție marcată de schimbări profunde, trecând de la modeste colecții de artefacte, la instituții moderne, interactive, adaptate cerințelor secolului XXI. Transformările sociale, politice și economice au avut un impact major asupra muzeelor, atât în ceea ce privește numărul lor, cât și diversitatea și complexitatea colecțiilor pe care le găzduiesc.

Fiecare perioadă istorică a adus o serie de schimbări în structura și funcțiile muzeelor. Perioada comunistă a impus o viziune ideologică asupra multor instituții culturale, muzeele devenind instrumente de propagandă ale regimului. De remarcat în această perioadă este evoluția numerică a instituțiilor muzeale. Dacă în anul 1950 în România erau 121 de muzee, în anul 1989 existau 463 de astfel de instituții.

După 1989, schimbările sociale și economice au adus o nouă perspectivă asupra muzeelor. În această perioadă de tranziție către democrație, muzeele din România și-au

diversificat ariile tematice, iar muzeele private au îmbogățit rețeaua muzeală existentă, oferind o diversitate de experiențe pentru vizitatori și acoperind o gamă variată de subiecte, de la artă și istorie, până la știință și tehnologie. Evoluția numerică a muzeelor după anul 1989 a avut o creștere mai puțin spectaculoasă decât în perioada anterioară, instituțiile muzeale confruntându-se cu o serie de probleme legate de slaba finanțare, lipsa personalului specializat și reorganizarea colecțiilor.

Astăzi, muzeele din România își asumă un rol activ în educația și în promovarea culturii pentru toate categoriile de public. Noile tehnologii, incluzând realitatea virtuală și tururile online, au extins accesibilitatea acestora, în special în perioada pandemiei, când multe instituții au dezvoltat platforme digitale pentru a rămâne conectate cu vizitatorii. În acest context, muzeele au devenit locuri de dialog cultural, de incluziune socială și de stimulare a interesului pentru istorie și artă, atrăgând nu doar turiștii, ci și tinerii și comunitățile locale.

Astfel, evoluția muzeelor reflectă în mare măsură drumul parcurs de societatea românească spre modernitate și deschidere culturală. De la colecții modeste și instituții controlate de stat, muzeele românești au devenit spații de explorare, învățare și dialog, jucând un rol fundamental în păstrarea și transmiterea moștenirii culturale românești.

1. Începuturile muzeului public în spațiul românesc

Evoluția muzeului în spațiul românesc este similară celei din Occident, cu particularități legate de realitățile politice, sociale și culturale ale zonei. Muzeul evoluează de la colecțiile existente la curțile domnești sau ale marii boierimi, colecțiile mănăstirești sau bisericești, ale persoanelor particulare sau ale școlilor, la instituția pe care o cunoaștem astăzi.

Fondurile donate marilor mănăstiri cum ar fi Putna, Hurez sau Sucevița au jucat mai târziu un rol cultural, acestea fiind la început rupte de contactul cu publicul[1]. În secolele al XV-lea-al XVII-lea se constată, așadar, tendința de colectare și depozitare de obiecte. În schimb, începând cu sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, s-a realizat transferul către o nouă etapă a muzeografiei românești, prin valorificarea publică a colecțiilor. Transformările profunde din viața economică, politică, socială și culturală din secolul al XIX-lea au determinat apariția conștiinței naționale, a dorinței de unire și independență. Introducerea învățământului superior în limba română, precum și a istoriei patriei ca obiect de studiu au lărgit accesul unei categorii însemnate de oameni la valorile culturii naționale, ducând la formarea identității.

În Transilvania, pe lângă colecțiile bisericești și mănăstirești, s-au conturat colecții deținute de persoane particulare sau de școli[2]. Astfel, în secolul al XVIII-lea au fost atestate colecții mixte la Odorhei (1772), la Aiud (1796) și la Hunedoara[3].

Colecțiile școlare au o importanță deosebită în dezvoltarea ulterioară a muzeului. Istoria acestora începe în secolul al XV-lea. Astfel de colecții au fost înființate la liceul evanghelic din Sibiu (1446), la liceul romano-catolic din Kezdi-Oșorheiu (1696) și la liceele din Târgu-Mureș în 1708 și 1718[4]. Numărul acestora a început treptat să crească, fiind susținute de recomandările din cadrul „Ratio educationalis" ale împărătesei Maria Tereza, care prevedeau înființarea de colecții în cadrul școlilor, în scop didactic[5]. Aceste colecții au fost în subordinea Inspectoratului General al Muzeelor, care a subvenționat o parte dintre acestea, în

[1] Panait I. Panait, Considerații privind evoluția conceptului de muzeu în România, *Peuce IV Studii şi comunicări de etnografie şi muzeologie susţinute la cel de-al doilea Colocviu Tulcea 2-5 iunie 1974*, 1977, p.328.

[2] Vasile Netea, „Inițiative şi realizări muzeografice românești in Transilvania până în 1918", în *Revista Muzeelor*, nr. 1, 1965, pp. 39--43.

[3] Panait I. Panait, *op. cit.,* p. 328.

[4] Victoria Popovici, „Primele muzee școlare", în *Revista Muzeelor,* nr. 4, 1969, p. 320.

[5] Coriolan Petranu, *Muzeele din Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş. Trecutul, prezentul şi administrarea lor*, București, Cartea Românească, 1922, p. 169.

scopul creșterii lor și pentru a fi în folosul elevilor, dar și a publicului larg. Cel mai important muzeu școlar este cel al Colegiului Bethlen din Aiud, din 1796.

În Transilvania, primul muzeu public înființat este Muzeul Brukenthal în 1817, iar în spațiul extracarpatic primele muzee au fost înființate la Iași și la București. În Transilvania, primul muzeu a fost înființat în palatul baronului Samuel von Brukenthal, construit în anul 1791. Majoritatea obiectelor din colecția muzeului au fost adunate de către baron în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea[6], fiind deschis publicului larg în anul 1817. Muzeul avea opt secțiuni: biblioteca, pinacoteca, colecția de stampe, secția arheologică, secția manuscriselor, secția numismatică și tezaurul, minerale și mulaje. Galeria de tablouri era unică în Transilvania, foarte bine reprezentate fiind școlile Țărilor de Jos, cea italiană, germană și saxonă. Aici se află tablourile „Omul cu tichia albastră" semnat de Jan van Eyck, „Omul care citește" și „Femeie care se roagă", semnate de Hans Membling[7].

În capitala Țării Românești inițiativa îi aparține banului Mihail Ghica care a expus pentru un public restrâns colecția sa, Cezar Bolliac menționând că „palatul părintesc al lui Mihalache Ghica era un adevărat muzeu de antichități adunate din țeară"[8]. Acesta a inițiat un proiect de înființare a unui muzeu național, la 3 noiembrie 1834 fiind aprobat de domnitorul Alexandru Ghica. Primul muzeu din Țara Românească este înființat așadar în 1834, banul Mihalache Ghica donând întreaga sa colecție Muzeului de istorie naturală și antichități. „Curierul românesc" a publicat adresa de mulțumire a Eforiei Școalelor către banul Mihalache Ghica: „din rivnă patriolicească, mișcat dorind a-i pune cele dintîi temeiuri (ii) dăruiește însemnătoare colecții de deosebite obiecturi"[9]. Acest muzeu a fost organizat în câteva încăperi ale Colegiului Sf. Sava[10]. La scurt timp de la înființarea sa, este menționat îmtr-o lucrare de geografie a profesorului Iosif Genilie un „Muzeu, de antichităţi şi rarităţi, colecţii de tablo(uri) şi curiozităţi naturale"[11]. Colecțiile muzeului se măresc treptat, atât din donații, din descoperirile arheologice, dar și din schimburi. Cabinetul Zoologic Imperial din Viena a realizat o serie de schimburi cu Muzeul Național, dăruind o colecție de insecte și de cochilii care avea în total peste 10.000 de exemplare[12]. În cadrul acestui muzeu se conturează trei nuclee: istorie, ştiinţele naturii şi artă, baza unor viitoare muzee. Activitatea muzeală era susținută de gazeta „Curierul românesc" și de săptămânalul „Muzeu național" al profesorilor de la Colegiul Sfântul Sava, care a apărut timp de doi ani (1836-1838)[13].

În anul 1864, Alexandru Ioan Cuza a semnat Decretul nr. 1648 prin care se aproba Regulamentul pentru administararea şi organizarea Muzeului de Antichităţi din Bucureşti[14]. Conform capitolului I, art. 2, muzeul avea următoarele secțiuni:

---

[6] *Ibidem*, p. 78.

[7] Emanuil Bucuța, *Pietre de vad*, București, Editura Casei Școalelor și a Culturii Poporului, vol.3, 1943, p. 221.

[8] Ovidiu Papadima, *Cezar Bolliac*, București, Editura RSR, 1966, p. 68.

[9] Curierul românesc nr. 58, joi 13 decembrie 1834, p. 141, apud Ioan C. Filitti, *Domniile române sub Regulamentele Organice 1834-1848,* București, Socec & Comp.: C. Sfetea; Leipzig: Otto Harrassowitz; Viena: Gerold & Comp, 1915, p. 225.

[10] Ioan Opriş, *Istoria muzeelor din România*, Editura Museion, Bucureşti, 1994, p.11; Ioana Cristache-Panait, Panait I. Panait, „Organizarea activităţii muzeistice la Bucureşti în anul 1864", în *Revista Muzeelor*, Anul V, nr.6, 1968, p. 509; Vladimir Dumitrescu, *Muzeul Naţional de Antichităţi*, Bucureşti, Meridiane, 1968, p. 5; Aristide Ștefănescu, *Ghidul Muzeelor*, Bucureşti, Sport Turism, 1984, p.13.

[11] Iosif Genilie, *Geografie istorică, astronomică, naturală şi civilă a continentelor în general, şi a Românieĭ în parte*, București, Tipografia lui Eliad, 1835, p. 216.

[12]Mirela Târnă, „Conceptul de Muzeu Național. Studiu de caz: Muzeul Național de Antichități din București", în *Bucureşti Materiale de Istorie şi Muzeografie*, XIX, 2005, p. 364.

[13]Alexandru Păunescu. Irina Casan-Franga, Petre Diaconu, „Începuturile arheologiei românești. Istoricul Muzeului Național de Antichități. Partea I", în *SCIVA*, tomul 35, nr. 1, ianuarie-martie 1984, p. 13.

[14] D.M. Pippidi, „Primul regulament al Muzeului Național de Antichități", în *SCIVA* nr.2, Tom 33, aprilie-iunie 1982,

1. Secţiunea numismatică şi eraldică particulară;
2. Secţiunea istorică generală;
3. Secţiunea istorică română cu subsecţiunea eclesiastică;
4. Secţiunea curiozităţilor[15];

În ceea ce privește personalul muzeului, acesta era constituit dintr-un conservator, doi custozi și servitori. Conducerea muzeului este încredințată unui Comitet Arheologic, compus din profesorul de istorie critică de la Facultatea de litere, bibliotecarul central, trei membri onorifici numiţi de Domn. Președintele Comitetului este ales pe viață, fiind cel mai important donator al muzeului[16]. La capitolul V s-a menționat că cei care donează obiecte sau colecții care au o valoare de minim 500 de galbeni sunt considerați fondatori ai muzeului.

Interesante sunt articolele care se referă la public-programul de vizitare era joia, duminica și cu ocazia marilor sărbători, de la 10,00 la 15,00. Vizitatorii străini puteau vizita muzeul și în afara programului menționat, cu condiția de a prezenta pașaportul. Fumatul era interzis în sălile muzeului, iar la intrare vizitatorii erau nevoiți șă își lase bastoanele, umbrelele, galoșii, săbiile. Aceste dispoziții se afișau la intrare și în sălile muzeului[17].

Decretul nr. 1649 din același an l-a numit pe generalul Mavros președinte pe viață al Comitetului arheologic, iar membri onorifici au fost numiți Alexandru Odobescu, August Treboniu Laurian și V.A. Urechia[18].

În 1876 s-a aprobat prin decret înfiinţarea, în cadrul muzeului, a patru noi secţiuni, demonstrând lărgirea sferei de interes: secţiunea costume naţionale, secţiunea tablourilor istorice naţionale, secţiunea de geme şi camee, secţiunea industrială[19].

În evoluţia sa, muzeul a trecut printr-o serie de transformări, de la colecţiile particulare până la instituţia de astăzi, care, pe lângă rolul de a colecţiona, depozita, și conserva, are un important rol educativ. Astfel, se disting mai multe etape de evoluţie a muzeelor: prima etapă se referă doar la colecții, destinate unei categorii restrânse de public. În a doua etapă muzeul se deschide unor cercuri mai mari de public, iar în cea de-a treia etapă are loc democratizarea instituţiei muzeale, aceasta începând să servească scopurilor ştiinţifice[20].

La Iași, din inițiativa Societății Medico-Istorico-Naturale din Moldova, a fost înființat, la 4 februarie 1834[21], „Muzeul Academiei" sau „Muzeul de istorie naturală", care cuprindea trei segmente: mineralogie, zoologie și biblioteca cu cărți de medicină și de istorie naturală[22]. Muzeul a funcționat în casa Balș, iar în 1838 a fost mutat în două camere de la parterul Academiei Mihăilene. Spațiul devenind neîncăpător, în 1840[23], muzeul se mută în casa Roset, local în care funcționează și astăzi. Colecțiile muzeului s-au îmbogățit treptat, un punct de atracție fiind elefantul donat de domnitorul Mihail Sturdza. În anul 1845 elefantului i s-a

---

pp. 241-245; Dorin Popescu, „Centenarul Muzeului Național de Antichități", în *SCIVA* nr.4, Tom 15, 1964, pp. 449-450, Alexandru Păunescu, *Istoricul Muzeului Național de Antichități*, disponibil la https://www.cimec.ro/arheologie/arhiva-digitala/2MNA/SumarMNA.htm, accesat la data de 02.11.2022. Maria Ioniță, Muzeul Național-160 de ani, în *Cotidianul arhiva. Supliment de istorie*, anul III, NR. 11 (33), vineri, 9 decembrie 1994, p. 6, disponibil la https://adt.arcanum.com/ro/view/Cotidianul_1994_12/?pg=6&layout=s, accesat la data 21.10.2023; Constantin Moisil, „Cabinetul numismatic al Academiei Române", în *Boabe de Grâu*, IV, 1933, p. 708.

[15] D.M. Pippidi, *op. cit.*, p. 243.

[16] *Ibidem*, p. 243.

[17] *Ibidem*, p. 245; Alexandru Păunescu, *op. cit.;* Mirela Târnă, *op. cit.*, p. 366.

[18] Dorin Popescu, *op. cit.*, p. 344.

[19] Alexandru Păunescu, Irina Casan-Franga, Petre Diaconu, „Începuturile arheologiei românești. Istoricul Muzeului Național de Antichități", în *SCIVA*, Tom 35, nr. 1, 1984, p. 41.

[20] Coriolan Petranu, *op. cit.*, pp. 18-19.

[21] C. Motaș, „Societatea de medici naturaliști din Iași", în *Boabe de Grâu*, An IV, Nr. 8, 1933, p. 468.

[22] ***Ouverture Solennelle du Cabinet D'histoire Naturelle de Iassy, în *Suplement la Albina românească*, nr. 21 din 18 februarie 1834, pp. 5-7.

[23] Dana Baran, *Societatea de medici naturaliști*, Iași-1833, Editura „Gr. T. Popa", U. M. F. Iaşi, 2014, pp. 40-41.

adăugat o mumie egipteană care a dispărut în timpul celui de-Al doilea Război Mondial. La 31 decembrie 1840, inventarul cuprindea: 795 vertebrate, 92 schelete, 3.000 insecte şi moluşte, 2,844 plante şi 1.500-2.000 de minerale[24]. Colecţiile au fost folosite ca material didactic pentru lecţiile de istorie naturală ţinute de dr. Iacob Csihac, în cadrul Academiei Mihăilene[25].

Desprins din colecțiile Muzeului Național de Antichități din București, Muzeul Național de Istorie Naturală este opera lui Grigore Antipa. În 1893, Antipa a devenit director al Muzeului de Istorie Naturală, ale cărui colecții au fost distruse într-un incendiu în anul 1885. Misiunea reputatului profesor a fost deosebit de grea, acesta trebuind să refacă toate colecțiile colecțiile, un ajutor însemnat fiind reprezentat de donațiile străine. Noul sediu, în care funcționează și astăzi, a fost inaugurat în anul 1908. Organizarea spațiului muzeal, cu totul originală la acea dată, a fost preluată și de alte muzee din Europa. Savanți de renume internațional au lăudat inițiativa lui Antipa în presa internațională: Klikenthal (directorul muzeului de istorie naturală din Berlin), Penk (directorul muzeului oceanografic din Berlin), L. Roule (directorul muzeului de istorie naturală de la Jardin des Plantes din Paris)[26]. Programul de vizitare era joia, între 10 și 15, iar duminica și de sărbători între 10 și 14. Intrarea era gratuită, iar între 15 iulie și 15 august era închis[27].

Pe lângă colecțiile muzeului, acesta a fost înzestrat cu un laborator și cu o bibliotecă, care era considerată ca fiind cea mai bună bibliotecă biologică din țară. În 23 de ani de la inaugurare, muzeul a avut aproximativ 10.000.000 de vizitatori.

În procesul de înființare a muzeelor sunt remarcate și inițiativele private. În 1910 a fost înființat de Anastse Simu muzeul care i-a purtat numele[28]. Deschiderea muzeului a fost lăudată în ziarele timpului atât din țară, cât și din străinătate[29]. Până în 1927, anul în care muzeul a fost donat statului, Anastase Simu a adunat un număr de 1.182 de opere de artă[30]. Construit după modelul unui templu antic, muzeul era compus din cinci săli[31]: Sala Romană, Sala Românească, Sala Renașterii, Sala Bizantină și Sala Greacă[32]. După moartea lui Anastase Simu, casa acestuia a devenit muzeu în care au fost expuse lucrări de grafică[33]. Prin intermediul catalogului muzeului, Anastase Simu a făcut cunoscut muzeul peste hotare, catalogul fiind trimis atât instituțiilor de artă, cât și personalitîților politice și culturale din afara țării[34]. Rodin, care a studiat catalogul, i-a spus lui Simu că a sădit o sămânță în

[24] Constantin V. Mândru, „150 de ani de la înfiinţarea muzeului de istorie naturală din Iaşi (4 februarie 1834 -4 februarie 1934)", în *Muzeul de istorie naturală-volum festiv*, laşi, 1984, p.l2.

[25] Gianina Cristina Chirilă, „Evoluția muzeelor și preocupărilor muzeistice până la Primul Război Mondial", în *Acta Moldaviae Meridionalis*, XV-XVII, vol. II, 2004-2006, p. 17.

[26] I. Lepși, „Muzeul de Istorie Naturală (cu 21 figuri)", în *Boabe de Grâu*, Anul II, nr. 1, 1931, p. 8-12.

[27] *Ibidem*, p. 12.

[28] Emanoil Bucuța, „Muzeul Simu", în *Boabe de Grâu*, Anul II, nr. 1, 1931, p. 29. B. Brănișteanu, „Muzăul A. Simu. Cu ocazia inagurării", în *Adevĕrul*, Anul 23, nr. 7437, 26.05.1910, p. 1.

[29] ***„În jurul muzeului Simu", în *Viitorul*, Anul 5, nr. 1121, 12.02.1911, p. 1.

[30] Decretul nr. 3204 din 12 noiembrie 1927, Art. II în *Monitorul Oficial*, nr. 253, 15 noiembrie 1927, p. 15299; Emanoil Bucuța, *op. cit.*, p. 256; ***„Muzeul Simu a intrat în patrimoniul Națiunei", în *Argus*, Anul 18, nr. 4379, 19.11.1927, p. 3, disponibil la https://adt.arcanum.com/ro/view/Argus_1927_11/?query=catalogul+muzeului+simu&pg=94&layout=s, accesat la 25.12.2023; ***„Solemnitatea predării acului de donațiune al Muzeului Simu. Omagiile aduse donatorului", în *Viitorul*, Anul 20, nr. 5923, 18.11.1927, p. 4.

[31] Petre Oprea, „Anastase Simu, muzeograf", în *Revista Muzeelor*, 1990, Anul 27, nr. 6-7, p. 78.

[32] O.N. Greceanu, *Bucureștii, cu planul general al Bucureștiului*, Prima ediție, București, Cartea medicală, 1929, pp. 131-141.

[33] Petre Oprea, „Colecționarul Anastase Simu", în *Revista Muzeelor și Monumentelor*, 1975, Anul 12, nr. 4, p. 16.

[34] Idem, „Anastase Simu, muzeograf", în *Revista Muzeelor, 1990*, Anul 27, nr. 6-7, p. 81.

pamântul țării, care nu se poate să nu dea roade[35]. Al doilea catalog a fost tipărit în anul 1937, odată cu deschiderea Casei-Muzeu-Simu, de către directorul muzeului, Marius Bunescu[36] și cuprindea operele de artă din cele două muzee. Au existat și critici în ceea ce privește conținutul catalogului, existând erori în prezentarea colecțiilor[37]. Muzeul și-a sporit continuu colecțiile, iar la 31 martie 1944 avea 1.902 de opere de artă din diferite școli.

Demolat în 1960, pentru a face loc construcțiilor socialiste, colecțiile muzeului sunt împărțite în mai multe muzee din capitală. Cele de artă franceză reprezintă punctul de atracție pentru arta franceză din secolul al XIX-lea prezentate în Muzeul Național de Artă al României.

2. Evoluția numărului de muzee în spațiul românesc

Din datele furnizate de Institutul Național de Statistică se poate observa evoluția numărului de muzee în spațiul românesc, începând cu anul 1938 până în prezent. Trebuie avut în vedere faptul că datele oferite de INS sunt relative, variind în funcție de metodologia utilizată pentru colectarea și analiza informațiilor, precum și de sursele de date implicate. Pot exista anumite limite și posibile erori în procesul de colectare și prezentare a datelor. Pentru muzee aceste erori ar putea fi date de eroarea de non-răspuns, metodologiile de colectare, calitatea datelor de intrare, eroarea umană, definiții inconsistente, manipulare intenționată.

În cazul muzeelor, datele statistice referitoare la numărul de muzee și numărul de vizitatori sunt furnizate începând cu anul 1938, cu o întrerupere între 1949 și 1950. Deși oferă date referitoare doar la cantitate și nu la calitatea actului de consum cultural, creșterea numărului de muzee reprezintă un indicator important în ceea ce privește evoluția societății. Creșterea numărului de muzee reflectă o preocupare crescută pentru cultură și educație în comunitate, pentru protejarea și păstrarea moștenirii culturale. Prin activitățile culturale și artistice desfășurate, creșterea numărului de muzee indică o comunitate vibrantă și diversă din punct de vedere cultural. Muzeele atrag turiști și vizitatori, contribuind la dezvoltarea economică locală. Un număr crescut de muzee reprezintă un interes sporit pentru promovarea turismului cultural și pentru atragerea de vizitatori în zonă. În linii generale, creșterea numărului de muzee în România a avut o evoluție constantă. Pentru furnizarea unei perspective în ceea privește evoluția muzeului în spațiul românesc, intervalul 1938-2020 a fost împărțit în trei perioade: 1938-1948, 1948-1989, 1990-2020. Este important de subliniat că precizia și actualitatea datelor din Anuarele Statistice depind de calitatea și integritatea informațiilor colectate și raportate de sursele implicate, inclusiv muzeele în sine și instituțiile care le administrează.

2.1. Evoluția numărului de muzee în perioada cuprinsă între 1938 și 1948

Perioada cuprinsă îmtre 1938 și 1948 coincide cu desfășurarea celui de-Al Doilea Război Mondial și cu instaurarea regimului comunist, care au adus schimbări majore în ceea ce privește politicile culturale, inclusiv muzeologia. În perioada 1938-1948 au fost înființate cinci muzee.

În ceea ce privește evoluția muzeelor în funcție de profil, au fost analizate datele furnizate de Institutul Național de Statistică pentru anul 1938[38] și datele furnizate de Arhivele Naționale pentru anul 1948[39]. Aceste date sunt prezentate în Tabelul 1. Între cele două surse există unele inadvertențe privind profilul muzeelor. De exemplu, în anul 1948 nu este

[35] Tache Soroceanu, „O vizită la Muzeul Simu-de vorbă cu ctitorul său", în *Ilustrațiunea Română,* 30.05.1934, nr. 23, p. 4.
[36] H. Blazian, „Casa Simu-muzeu", în Adevĕrul literar și artistic, 30,05,1937, Anul 18, nr. 860, p. 19.
[37] Al. Tzigara-Samurcaș, „Cronica artistică. Muzeul Simu", în *Convorbiri literare*, nr. 4, Anul 44, 1910, p. 497.
[38] *Anuarul Statistic al RSR 1986,* Directia Centrală de Statistică, p. 336.
[39] ANIC, fond MAI, direcția Arte Plastice, dosar 143/1948, f. 4; Cornel Constantin Ilie, *Regimul comunist și muzeele de istorie din România*, Constanța, Editura Dobrogea, 2013, p. 25.

menționat niciun muzeu de știință și tehnică, deși un astfel de muzeu a fost înființat în București în anul 1909.

Tabelul 1. Evoluția numărului de muzee în funcție de profil în perioada 1938-1950

Tipul muzeului	Anii	
	1938	**1948**
Istorie	17	18
Artă	14	27
Etnografie	4	6
Științele naturii	7	7
Istoria tehnicii și științei	1	-
Memoriale	11	-
Profiluri mixte	29	30
Total	83	88

Sursa *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România anul 1986*; ANIC, fond MAI, Direcția Arte Plastice, dosat 143/1948, f. 4; Cornel Constantin Ilie, *Regimul comunist și muzeele de istorie din România*, p. 25.

2.2. Evoluția numărului de muzee în perioada cuprinsă între 1950 și 1989

În perioada cuprinsă între 1950 și 1989, evoluția numărului de muzee a avut o curbă ascendentă, cu un ușor plafon între 1960 și 1965 și 1985 și 1989. Cea mai mare creștere s-a înregistrat în perioada 1965-1970, 76 de muzee nou înființate, în medie 15 muzee/an. Evoluția numărului de muzee în această perioadă poate fi urmărită în Graficul 1.

Graficul 1. Evoluția numărului de muzee în perioada cuprinsă între 1950 și 1989

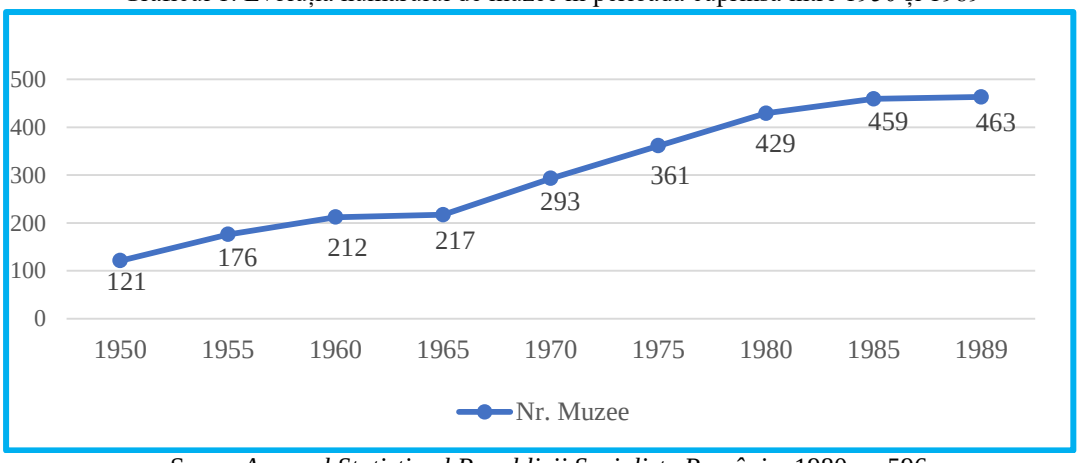

Sursa: *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România*, 1980, p. 596.
Anuarul Statistic al României 1991, p. 204.

În ceea ce privește statistica muzeelor în funcție de profil, în acest interval a fost înregistrată următoarea creștere, prezentată în Tabelul 2: muzee de istorie- 22, artă- 76, etnografie- 49, științele naturii- 51, istoria tehnicii și științei- 8, istoria culturii-77, profiluri mixte-59. Este important de remarcat că muzeele de istorie sub regimul comunist au fost instituții manipulate politic, iar prezentarea lor a fost direcționată spre susținerea propagandei și a legitimării puterii. Rolul muzelor de istorie în timpul comunismului a fost influențat de

obiectivele politice ale regimului și de dorința de a controla și modela percepția publică asupra evenimentelor istorice.

Tabelul 2. Evoluția numărului de muzee în perioada cuprinsă între 1950 și 1989

Tipul muzeului	**Anii**		**Număr de muzee înființate în perioada cuprinsă între 1950 și 1989**
	1950	**1989**	
Istorie	31	54	22
Artă	16	92	76
Etnografie	5	53	49
Științele naturii	7	58	51
Istoria tehnicii și științei	1	9	8
Istoria culturii	15	92	77
Profiluri mixte	46	105	59
Total	121	463	342

Sursa: *Sursa Anuarul Statistic al RSR anul 1980,* p. 596.
Anuarul Statistic al României 1991, p. 204.

2.3. Evoluția numărului de muzee în perioada cuprinsă între 1990 și 2020

Din datele furnizate de INS privind numărul de muzee, în perioada cuprinsă între 1990 și 2020 se constată o creștere constantă, cu o evoluție mai puțin spectaculoasă decât în perioada precedentă. Au fost înființate 313 muzee. Așa cum se poate urmări în Graficul 2, cea mai spectaculoasă creștere a fost înregistrată în perioada 2000-2005: 148 de muzee. Creșterea numărului de muzee s-a datorat și creșterii economice. Creșterea investițiilor, a ocupării forței de muncă reprezintă motorul creșterii standardului de viață[40], lucru care se reflectă și în domeniul cultural.

Graficul 2. Evoluția numărului de muzee în perioada cuprinsă între 1990 și 2020

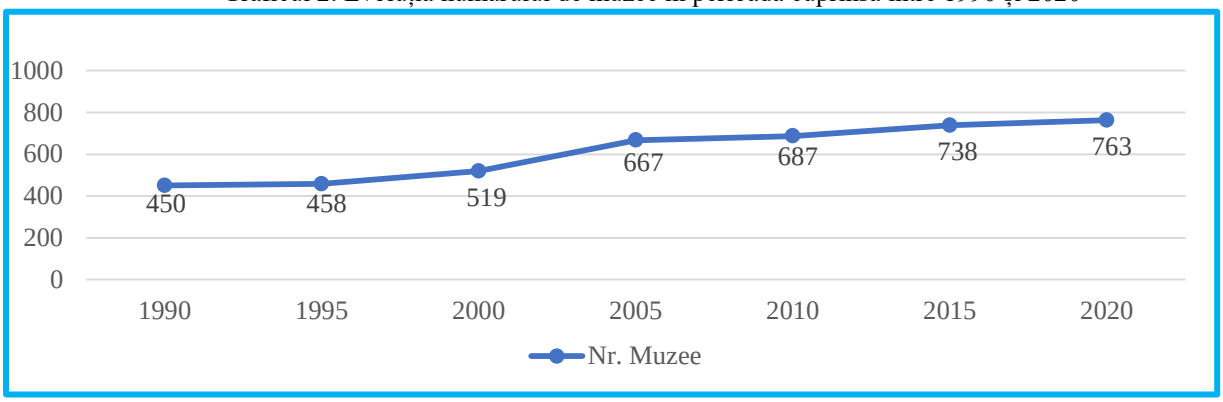

Sursa: INS Muzee, disponibil la https://insse.ro/cms/files/publicatii/publicatii%20statistice%20operative/activitatea_unitatilor_cultural_artistice_anul_2019.pdf, accesat la data de12.03.2023.

[40] Claudia Bentoiu, Cristina Bălăceanu, Diana Apostol, „Caracterizarea stării şi evoluţiei economiei României din anii 2000-2010. Principalii indicatori statistici utilizaţi”, în *Revista de statistică* nr. 3, 2012, p. 76.

Din punct de vedere al profilului, este dificil de realizat o analiză comparativă, deoarece începând cu Anuarul Statistic 2017, s-a schimbat modul de clasificare a muzeelor în România, acest lucru având impact asupra comparabilității datelor cu anii precedenți. Schimbările în modul de clasificare au fost operate pentru a redefini tipurile de instituții culturale luate în considerare.

Tabelul 3. Evoluția numărului de muzee în perioada cuprinsă între 1990-2020

Tipul muzeului	**Anii**	
	1990	**2020**
Arheologie și istorie	53	122
Artă	95	139
Etnografie și antropologie	54	181
Științele naturii	59	38
Istoria tehnicii și științei	9	20
Istoria culturii	78	-
Profiluri mixte	102	74
Muzee specializate	-	95
Muzee generale	-	22
Monumente	-	10
Grădini botanice, zoologice și acvarii	-	34
Rezervații naturale	-	28
Total	450	763

Sursa *Anuarul Statistic al României 1991*, p. 204.

Totuși, pe baza Tabelului 3. se poate observa că, în funcție de profil, cea mai mare creștere s-a înregistrat în cadrul muzeelor de etnografie și antropologie, arheologie și istorie și artă.

În anul 2022, în evidența CIMEC se aflau 1070 de muzee[41].

Concluzii

Începuturile muzeului public în România constituie o etapă importantă în procesul de democratizare a culturii și educației. Transformările continue ale acestora, influențate de contexte istorice și sociale, au fost esențiale pentru afirmarea identității culturale și integrarea patrimoniului național în circuitul valorilor universale.

Până în secolul al XVIII-lea, colecțiile erau destinate unui public restrâns. Ele au avut un rol preponderent didactic sau religios. Primele inițiative de popularizare a colecțiilor au apărut odată cu fondarea muzeelor școlare în Transilvania, susținute de reformele educaționale ale Mariei Tereza. Un exemplu important este Muzeul Colegiului Bethlen din Aiud, fondat în 1796.

Muzeul Brukenthal, deschis în 1817 la Sibiu, este un reper al muzeografiei românești. Fondat de baronul Samuel von Brukenthal, muzeul includea o colecție impresionantă de artă europeană și a devenit un model de organizare muzeală.

În Țara Românească, primul muzeu a fost înființat în 1834 la inițiativa banului Mihail Ghica, care a donat colecția sa personală. În Moldova, „Muzeul Academiei" din Iași a fost deschis tot în 1834, cuprinzând colecții de mineralogie, zoologie și cărți de specialitate.

[41] CIMEC, *Muzee şi colecţii din România*, disponibil la https://ghidulmuzeelor.cimec.ro/, accesat la data de 6 ianuarie 2022.

Secolul al XIX-lea a adus o structurare mai riguroasă a instituțiilor muzeale. Decretul emis de Alexandru Ioan Cuza în 1864 pentru Muzeul de Antichități din București a marcat un pas important în organizarea muzeografică modernă, introducând secțiuni tematice și reguli de funcționare.

Evoluția numărului de muzee în România în perioada comunistă reflectă prioritățile ideologice și culturale ale regimului, care a utilizat instituțiile muzeale ca instrumente de propagandă.

Muzeele și-au extins treptat misiunea, de la conservarea colecțiilor la educarea publicului. Democratizarea accesului a transformat muzeul într-o instituție pentru toate categoriile sociale, consolidându-și rolul în formarea identității naționale și în promovarea culturii.

BIBLIOGRAPHY

1. ***„În jurul muzeului Simu”, în *Viitorul*, Anul 5, nr. 1121, 12.02.1911, p. 1.
2. ***„Muzeul Simu a intrat în patrimoniul Națiunei”, în *Argus*, Anul 18, nr. 4379, 19.11.1927, p. 3.
3. ***„Solemnitatea predării acului de donațiune al Muzeului Simu. Omagiile aduse donatorului”, în *Viitorul*, Anul 20, nr. 5923, 18.11.1927, p. 4.
4. ***Ouverture Solennelle du Cabinet D’histoire Naturelle de Iassy, în *Suplement la Albina românească*, nr. 21 din 18 februarie 1834, pp. 5-7.
   accesat la data de 6 ianuarie 2022.
5. ANIC, fond MAI, direcția Arte Plastice, dosar 143/1948, f. 4.
6. *Anuarul Statistic al RSR 1986,* Directia Centrală de Statistică, p. 336.
7. Baran, Dana, *Societatea de medici naturaliști*, Iași-1833, Editura „Gr. T. Popa”, U. M. F. Iaşi, 2014.
8. Bentoiu, Claudia; Bălăceanu, Cristina; Apostol, Diana, „Caracterizarea stării şi evoluţiei economiei României din anii 2000-2010. Principalii indicatori statistici utilizaţi”, în *Revista de statistică* nr. 3, 2012, p. 64-76.
9. Blazian, H., „Casa Simu-muzeu”, în *Adevĕrul literar şi artistic,* 30,05,1937, Anul 18, nr. 860, p. 19.
10. Brănișteanu, B., „Muzăul A. Simu. Cu ocazia inaugurării”, în *Adevĕrul*, Anul 23, nr. 7437, 26.05.1910, p. 1.
11. Bucuța, Emanoil, „Muzeul Simu”, în *Boabe de Grâu*, Anul II, nr. 1, 1931, p. 29.
12. Bucuța, Emanuil, *Pietre de vad*, București, Editura Casei Școalelor și a Culturii Poporului, vol.3, 1943.
13. Chirilă, Gianina Cristina, „Evoluția muzeelor și preocupărilor muzeistice până la Primul Război Mondial”, în *Acta Moldaviae Meridionalis*, XV-XVII, vol. II, 2004-2006, pp. 11-59.
14. CIMEC, *Muzee şi colecţii din România*, disponibil la https://ghidulmuzeelor.cimec.ro/,
15. Cristache-Panait, Ioana, Panait, Panait I., „Organizarea activităţii muzeistice la Bucureşti în anul 1864”, în *Revista Muzeelor*, Anul V, nr.6, 1968, p. 509-511.
16. Decretul nr. 3204 din 12 noiembrie 1927, Art. II în *Monitorul Oficial*, nr. 253, 15 noiembrie 1927, p. 15299;
17. Dumitrescu, Vladimir, *Muzeul Naţional de Antichităţi*, Bucureşti, Meridiane, 1968.
18. Filitti, Ioan C., *Domniile române sub Regulamentele Organice 1834-1848,* Bucureşti, Socec & Comp.: C. Sfetea; Leipzig: Otto Harrassowitz; Viena: Gerold & Comp, 1915.
19. Genilie, Iosif, *Geografie istorică, astronomică, naturală şi civilă a continentelor în general, şi a Românieĭ în parte*, București, Tipografia lui Eliad, 1835.

20. Greceanu, O.N., *Bucureştii, cu planul general al Bucureştiului*, Prima ediție, București, Cartea medicală, 1929.
21. Ilie, Cornel Constantin, *Regimul comunist și muzeele de istorie din România*, Constanța, Editura Dobrogea, 2013.
22. Lepși, I., „Muzeul de Istorie Naturală (cu 21 figuri)", în *Boabe de Grâu*, Anul II, nr. 1, 1931, pp. 8-12.
23. Maria, Ioniță, „Muzeul Național-160 de ani", în *Cotidianul arhiva. Supliment de istorie*, anul III, nr. 11 (33), vineri, 9 decembrie 1994, p. 6.
24. Mândru, Constantin V., „150 de ani de la înfiinţarea muzeului de istorie naturală din Iaşi (4 februarie 1834 -4 februarie 1934)", în *Muzeul de istorie naturală-volum festiv*, laşi, 1984, pp. 3-13..
25. Moisil, Constantin, *„*Cabinetul numismatic al Academiei Române", în *Boabe de Grâu*, IV, 1933, pp. 705-726.
26. Motaș, C., „Societatea de medici naturaliști din Iași", în *Boabe de Grâu*, An IV, Nr. 8, 1933, pp. 463-473.
27. Netea, Vasile, „Inițiative și realizări muzeografice românești in Transilvania până în 1918", în *Revista Muzeelor*, nr. 1, 1965, pp. 39--43.
28. Oprea, Petre, „Anastase Simu, muzeograf", în *Revista Muzeelor*, 1990, Anul 27, nr. 6-7, pp. 77-83.
29. Oprea, Petre, „Colecționarul Anastase Simu", în *Revista Muzeelor și Monumentelor*, 1975, Anul 12, nr. 4, pp. 16-18.
30. Opriş, Ioan, *Istoria muzeelor din România*, Editura Museion, Bucureşti, 1994.
31. Panait, Panait I., Considerații privind evoluția conceptului de muzeu în România, *Peuce IV Studii și comunicări de etnografie și muzeologie susţinute la cel de-al doilea Colocviu Tulcea 2-5 iunie 1974*, 1977, p.327-331.
32. Papadima, Ovidiu, *Cezar Bolliac*, București, Editura RSR, 1966.
33. Păunescu, Alexandru, *Istoricul Muzeului Național de Antichităţi*, disponibil la https://www.cimec.ro/arheologie/arhiva-digitala/2MNA/SumarMNA.htm, accesat la data de 02.11.2022.
34. Păunescu. Alexandru; Casan-Franga, Irina; Diaconu, Petre, „Începuturile arheologiei românești. Istoricul Muzeului Național de Antichități. Partea I", în *SCIVA*, tomul 35, nr. 1, ianuarie-martie 1984, pp. 3-44.
35. Petranu, Coriolan, *Muzeele din Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş. Trecutul, prezentul şi administrarea lor*, Bucureşti, Cartea Românească, 1922.
36. Pippidi, D.M., „Primul regulament al Muzeului Național de Antichitâți", în *SCIVA* nr.2, Tom 33, aprilie-iunie 1982, pp. 240-245.
37. Popescu, Dorin, „Centenarul Muzeului Național de Antichități", în *SCIVA* nr.4, Tom 15, 1964, pp. 449-455.
38. Popovici, Victoria, „Primele muzee școlare", în *Revista Muzeelor*, nr. 4, 1969, p. 319-322.
39. Soroceanu, Tache, „O vizită la Muzeul Simu-de vorbă cu ctitorul său", în *Ilustrațiunea Română,* 30.05.1934, nr. 23, p. 4.
40. Ştefănescu, Aristide, *Ghidul Muzeelor*, Bucureşti, Sport Turism, 1984.
41. Târnă, Mirela, „Conceptul de Muzeu Național. Studiu de caz: Muzeul Național de Antichități din București", în *București Materiale de Istorie și Muzeografie*, XIX, 2005, pp. 360-371.
42. Tzigara-Samurcaș, Al., „Cronica artistică. Muzeul Simu", în *Convorbiri literare*, nr. 4, Anul 44, 1910, p. 497.

DECARBONIZATION OF THE ROMANIAN ENERGY SECTOR

Piciu Gabriela Cornelia
Senior Researcher, PhD, Centre for Financial and Monetary Research "Victor Slăvescu"

Abstract: Decarbonisation has the potential to significantly improve energy affordability and strengthen security of energy supply, a crucial objective given the impact of the war between Russia and Ukraine, which has put pressure on Europe's energy infrastructure. Although Romania is the second largest producer of natural gas in the European Union, its dependence on imports during peak consumption periods, such as winter, underlines the need for an effective security of supply strategy.

Keywords: greenhouse gas emissions, climate change, climate neutrality, policies, strategies

INTRODUCTION

Romania has committed itself to the field of climate change and climate neutrality, through a series of policies and initiatives at national and European level, with the aim of reducing greenhouse gas emissions and promoting sustainable development. It has also demonstrated a significant commitment to climate change since the early 1990s by ratifying the United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) in 1994 and the Kyoto Protocol in 2001.

These actions were followed by an intensification of climate measures after the country's accession to the European Union in 2007, when clear targets for reducing greenhouse gas (GHG) emissions were set as part of the integration process in policies and regulations European.

Entering the European Union was a defining moment for our country, given that it was in the process of defining an ambitious set of measures to combat climate change. Another important step was the signing of the Paris Agreement (2015), whose measures included reducing GHG emissions, limiting global warming to 1.5°C compared to pre-industrial levels, and adopting directives and regulations to implement these goals at EU level Romania supports the EU objectives of reducing GHG emissions by at least 55% by 2030 compared to 1990 levels and achieving climate neutrality by 2050. These commitments are part of the European Green Deal (Green Deal), which aims to transform the European economy into a sustainable one.

The main target of the European Union is to achieve climate neutrality by 2050, and Romania, as a member state, must implement the necessary measures to comply with these commitments. In this context, strengthening governance and creating mechanisms and institutions dedicated to climate action are essential to ensure an effective and sustainable transition to a low-carbon future.

DECARBONISATION OF THE ENERGY SECTOR

A key aspect of decarbonisation is the expansion of electricity generation to support the electrification of key sectors such as transport, construction and industry. In this context, Romania must maintain its commitments to phase out coal and invest massively in low-carbon energy sources, such as solar and wind energy. These measures are necessary not only to reduce greenhouse gas (GHG) emissions, but also to support the transition to a more diversified and sustainable energy mix.

Fossil fuels still dominate the Romanian economy in terms of primary energy consumption and are still indispensable in the electricity production mix, as shown in Table 1 and Table 2.

Table 1: Gross internal consumption of primary energy (TWh)

Fuel	Gross internal consumption of primary energy
Coal	41,1
Natural gas	97,1
Oil	122,4
Biofuels	50,4
Hydro, wind, solar	24,5
Nuclear	32,8
Total	32,8

Source: *data Eurostat (2022)*

Table 2: Total electricity production (TWh) of Romania in 2022

Fuel	Gross internal consumption of primary energy
Water	13,98
Aeolian	7,00
Solar PV	1,99
Biofuels	0,65
Nuclear	11,09
Coal	10,37
Oil	1,11
Natural gas	9,33
Total	55,51

Source: *data Eurostat (2022)*

Table 1 and Table 2 contain data showing that national electricity production covers less than 20% of gross domestic primary energy consumption. The percentage will probably exceed 50% by 2050. A quarter of Romania's GHG emissions (which come from energy) come from the own production of the energy industries, the rest from the burning of fossil fuels from other sectors. Romania's dependence on coal and natural gas for electricity has decreased in the last ten years, however, it remains high (40% of electricity generation). (Figure 1).

Figura 1: Producerea de energie electrică după sursa de energie

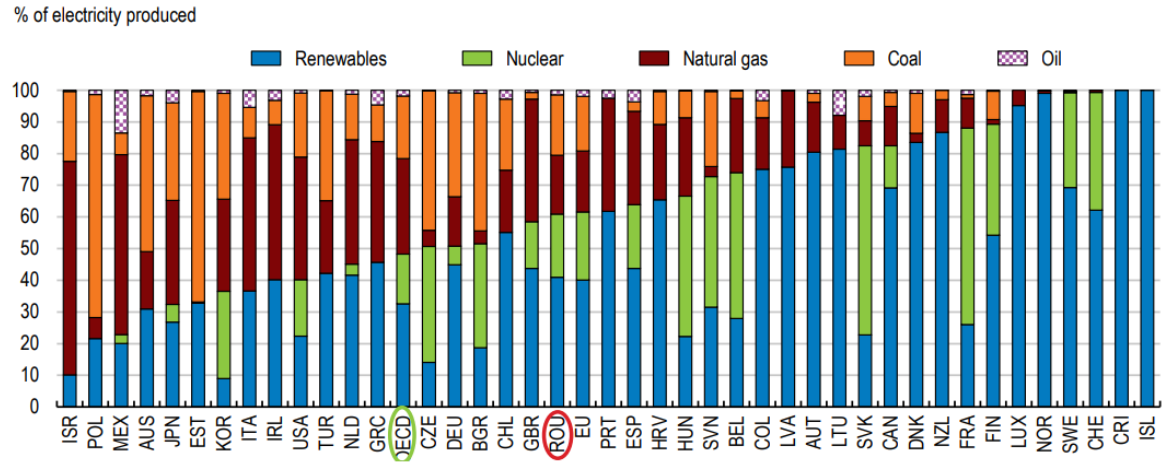

Sursa: *date International Energy Agency (IEA, 2022)*

Currently, electricity represents approximately 15% of Romania's final energy consumption, and the government plays a significant role in the control and management of the energy sector, including in terms of production capacities and the technological mix of installations. The national strategy for the decarbonisation of electricity production focuses on the gradual reduction of dependence on coal, but also on the expansion of electricity generation capacity by about a third compared to the level of 2020. In this sense, renewable energy sources such as photovoltaics and wind turbines, will play an increasingly important role.

Investments in the nuclear field are also a priority, with the expansion of the Cernavoda nuclear complex and the installation of the first small modular nuclear reactor in the European Union. In parallel, Romania is investing in offshore natural gas deposits, which will contribute to the diversification of supply sources. Coordination between investments in clean energy and phasing out of fossil fuels will be essential to avoid possible price increases and ensure a stable and affordable energy supply.

The 2022 legislation, which stipulates the complete phase-out of coal by 2032, underlines Romania's commitment to achieving emissions reduction targets and supporting the transition to a cleaner and more sustainable energy system. Coal-fired power generation declined significantly between 2012 and 2022, gradually being replaced by greener sources such as natural gas, solar and wind power (Figure 2). However, coal continues to have a significant share in the energy mix, being responsible for nearly a fifth of total energy production and, at the same time, the largest contributor to GHG emissions in the energy sector.

Thus, the transition to a decarbonized energy system represents an important step for Romania, not only from the perspective of reducing carbon emissions, but also to ensure sustainable long-term energy security.

Figure 2: Coal energy production in Romania

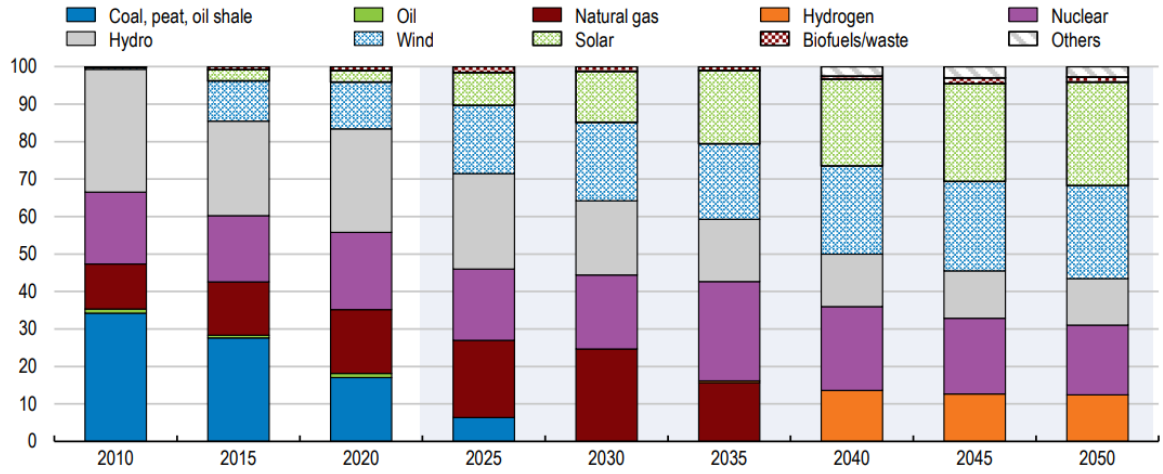

Sursa: *date International Energy Agency (IEA, 2022)*

The energy crisis had a significant impact on government policies in Romania, and the adopted measures reflect the urgent need to ensure energy security in a context of transition to cleaner energy sources. The closure of some coal plants (due to rising energy prices) has been delayed until October 2023, despite previous commitments to reduce dependence on the fuel. The decision risks delaying Romania's transition to a more sustainable energy system,

considering that many of the EU states are already more advanced in the decarbonization process.
To compensate for the gradual elimination of coal-based power generation, Romania intends to expand natural gas production capacity, in parallel with the development of renewable energy sources. The government plans to double natural gas production capacity by 2026-2027, and a significant part of this growth will be supported by European funds. These new gas plants will be compatible with the use of hydrogen, a low-emissions technology, although there are uncertainties about its costs and competitiveness.
At the same time, Romania must take into account the global objectives of reducing greenhouse gas emissions, which require a decrease in the demand for fossil fuels before 2030. The continued exploration and development of new natural gas projects could enter contradiction with international climate commitments, and Romania should adopt a more cautious approach in granting new licenses for oil and gas.

PROPOSALS FOR ACCELERATING THE ENERGY TRANSITION IN ROMANIA

Another important aspect of the energy transition in Romania is the electrification of the economy, an essential process for reducing dependence on fossil fuels. Electrification of the economic sector will contribute to the increase in demand for electricity, especially in key sectors such as transport, buildings and industry. Measures such as the promotion of electric vehicles, the electrification of rail transport, the use of heat pumps in buildings and the production of electric heat in industry will boost the demand for electricity and support the transition to a cleaner and more sustainable energy system.
Romania faces a major dilemma: on the one hand, it must ensure energy stability and security, and on the other, it must align itself with global climate goals and the transition to clean energy sources. Implementing an integrated strategy that combines renewable energy sources, electrification of the economy and a gradual reduction of dependence on fossil fuels is necessary for long-term success.
In order to cope with the increasing demand for energy, it is necessary to adapt the transmission and distribution networks and to support the integration of renewable energy sources (such as solar and wind energy). These energy sources, being variable, require infrastructures to manage them efficiently, and the development of prosumers (that produce and consume energy) plays a significant role in this regard.
The main goal of the transition is to reduce carbon emissions by replacing fossil energy sources with renewables (such as solar and wind) and carbon-free nuclear power. Electricity plays an important role in this decarbonisation process, and the electrification of economic sectors (transport, industry, buildings) is essential to reduce dependence on fossil fuels.
Also, the energy production capacities from renewable sources (photovoltaic and wind) must be expanded, considering their decisive role in the decarbonization of the energy sector. Romania already has a solid base of prosumers, and their number is constantly growing, which reflects a global trend of decentralization of energy production.
Nuclear energy remains an important element of the energy mix, due to its ability to produce energy without carbon emissions. Romania is already developing two nuclear units at Cernavodă and is exploring the possibility of implementing low-power nuclear reactors (SMRs), which can contribute to reducing emissions and diversifying energy sources.
The production of green hydrogen is an important component of the energy transition. Green hydrogen can be used in industries that are difficult to decarbonize (such as steel production or the chemical industry) and can represent a solution for storing and transporting energy in a more flexible form through Power-to-X technology.
Overall, the transition to a low-carbon energy system requires not only the expansion and modernization of infrastructure, but also the adoption of innovative technologies and a

diversification of energy sources. Romania, through its projects in the field of nuclear and renewable energy, aims to contribute significantly to the achievement of global climate goals.
In addition to electrification, carbon capture and storage (CCS) solutions are essential for reducing industrial emissions from sectors that generate emissions that cannot be avoided. The manufacture of cement, lime or chemicals are relevant examples, as their manufacturing processes involve CO2 emissions that cannot easily be eliminated by electrification. Large-scale deployment of CO2 capture and transport infrastructure is essential to achieve emissions reduction targets.
Implementing these solutions requires significant investment in research, infrastructure, and regulation, but they could contribute substantially to diversifying and decarbonizing the global energy mix. In parallel with electrification, these technologies can be part of a more integrated, sustainable and resilient energy system.

THE NATIONAL INTEGRATED ENERGY-CLIMATE PLAN (PNIESC)

The National Integrated Energy and Climate Change Plan (PNIESC) anticipates a significant transition in Romania's renewable energy mix by 2030, with a dominant role of biomass, but also with a considerable increase in solar and wind energy sources. Here are the main points highlighted in that scenario:
1. Biomass remains the most important type of renewable fuel until 2030, but its share in gross final consumption of renewable energy will decrease significantly from 56% in 2022 to 34% in 2030. This reflects the transition to more efficient sources and less polluting, such as solar and wind energy.
2. Solar energy will experience significant growth, with an estimated installed capacity of 8.2 GW by 2030 and 33.3 GW by 2050. Its share of gross final renewable energy consumption will reach 15% in 2030, which which represents a considerable change from the current situation.
3. Wind energy will follow a similar trend, with a capacity of 7.3 GW estimated for 2030 and 21.3 GW for 2050. Its share in total renewable energy will reach 14% in 2030, a significant advance from the current level.
4. Hydropower will remain stable with an installed capacity of around 6.9 GW in both 2030 and 2050, and its share of gross final renewable energy consumption will decrease from 22% in 2022 to 14% in 2030. This reflects both the limit of hydropower expansion capacity and the growth of other renewable energy sources.
There are also changes in proportions between renewable sources, as solar and wind power increase, the share of biomass and hydropower will decrease in the final gross consumption of renewable energy. These changes will contribute to a diversification of the energy mix and support the achievement of climate and sustainability objectives.

CONCLUSIONS

The integration of renewable energy sources into national power systems is a major challenge, but also an opportunity, especially considering the proportional increase of variable sources such as solar and wind energy. In this context, electricity storage capacity becomes essential, and battery storage is an important tool for grid stabilization.
Battery storage allows the system to absorb excess energy from renewable sources when production exceeds demand and release that energy when demand exceeds production. This process contributes to the real-time balancing of energy production and consumption, frequency and voltage regulation, and ensuring a stable network. Given the variability of renewable energy sources such as photovoltaic and wind farms, storage becomes a critical component to ensure system continuity and reliability.

The increase in storage capacity is supported by falling battery prices, a favorable factor for investment in this technology. Battery production is dominated by China, and lower costs have made these investments more attractive and affordable. Furthermore, storage capacities not only support grid stability, but also help reduce energy losses and manage reactive power more efficiently.

In this context, the PNIESC (Integrated National Plan for Energy and Climate Change) revised the objectives regarding battery storage, proposing a significant increase in installed capacity by 2030, from 240 MW/480 MWh to 1,200 MW/2,300 MWh. This is a clear signal that Romania wants to strengthen its energy infrastructure to support the integration of renewable sources.

For Romania, accelerating the transition to a low-carbon economy and adapting to climate change are necessary, not only to fulfill international commitments, but also to ensure the country's economic and social sustainability.

BIBLIOGRAPHY

- Child, M., Kemfert, C., Bogdanov, D., Breyer, C. (2019) - *Flexible electricity generation, grid exchange and storage for the transition to a 100% renewable energy system in Europe*, Renewable Energy;
- EC (2023), EU Climate Action Progress Report 2023, European Commission, https://climate.ec.europa.eu/system/files/2023-11/com_2023_653_glossy_en_0.pdf
Link: https://www.gfdrr.org/sites/default/files/publication/Unbreakable_FullBook_Web-3.pdf;
- Government of Romania (2023), Long-term strategy for reducing greenhouse gas emissions
- Neutral Romania in 2050, Government Decision n. 1215/2023, Government of Romania, http://www.mmediu.ro/articol/strategia-pe-termen-lung-a-romaniei-pentru-reducerea-emisiilorde-gaze-cu-efect-de-sera-romania-neutra-in-2050/6646.
- Kammen, Daniel., et al. 2010. Putting renewables and energy efficiency to work: How many jobs can the clean energy industry generate in the US?. Politica energetică Departamentul pentru Dezvoltare Durabilă, Secretariatul General al Guvernului, 2022;
- Lise, W., (2021).*Climate change adaptation strategies and their implications for EU economies.*Climate Change Economics, 12(2), 53-70.https://doi.org/10.1142/S2010007821500194;
- Pietzcker, R. C., Sebastian, O., Renato, R., Tightening (2021) EU ETS targets in line with the European Green Deal: Impacts on the decarbonization of the EU power sector;
- Rogelj, J., Geden, O., Cowie, A., & Reisinger, A. (2021). Three ways to improve net-zero emissions targets. *Nature*, *591*(7850), 365-368. https://doi.org/10.1038/d41586-021-00662-3;
- Schneider, S. H., Rosencranz, A., & Mastrandrea, M. D. (2010). Climate Change Science and Policy.Island Press;
- Stern, N. (2021). *The economics of climate change: The Stern Review*. Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CBO9780511817434;

AN ANALYSIS OF FISCAL DECENTRALIZATION AT THE LEVEL OF OECD COUNTRIES IN THE PERIOD 1999-2022

Alina Georgeta Ailincă
3rd degree researcher, Ph.D., "Victor Slavescu" Financial and Monetary Research Center, N.I.E.R., Romanian Academy

Abstract: The tense international developments of recent years, although they focus on other topics of a regional nature, also lean towards the debate on improving the management of public financial resources and the optimal way of delivering services at the level of central or local administrations. In this context, public discussions focus on a rather federalist current, with a minimal, well-calibrated state, in which decentralization ensures a higher efficiency in the provision of public goods. Thus, the article aims to analyze for the period 1999-2022 certain aspects regarding subnational governance within public revenues and expenditures at the level of OECD countries, highlighting certain relevant differences between these countries worldwide. The analysis takes place from the perspective of two categories of countries, namely federal and unitary states. The article aims to contribute to the formulation of proposals for improving the fiscal-budgetary performance at the level of the analyzed OECD countries.

Keywords: fiscal decentralization, Countries revenues and expenditures comparison, subnational governments
JEL: H10, H72, R50

1. Introduction

Global economic growth is expected for the end of 2024 and 2025 to remain in the vicinity of 3% according to the World Economic Outlook (WEO) October 2024. The forecast revisions are based on the improved outlook for the United States of America and emerging Asia, amid the increase in demand for semiconductors and electronics, a process also supported by investments in artificial intelligence. On the negative side, the economic growth prospects are unfavourable for the advanced economies of Europe, against the background of more recent processes, but also of structural phenomena such as population aging and weak productivity, but also against the background of problems in the real estate sector in China, which may lead, through a long-lasting contraction, and to substantial imbalances in international trade.

On inflation, according to the WEO, stabilization appears to be proceeding relatively well globally, with global inflation projected to decline to an annual average of 5.8% in 2024 and to 4.3% in 2025, with issues still remaining around service prices in many regions of the world, but also regarding the prices of some goods due to persistent geopolitical tensions. All these risks and vulnerabilities could prevent central banks from easing monetary policy measures and lead to significant challenges to financial stability and fiscal policy.

Many countries still present major problems in reframing the public debt on the path of sustainability and restoring fiscal reserves, in the context of the persistence of pressures of a social nature, of economic fragmentation, but also the need to accelerate the transition to the green economy. Thus, according to WEO, advanced governments are expected to tighten their fiscal policies in 2024 and 2025, aiming to halve primary deficits by 2029, with a marginal revision in the US (in 2029, the fiscal deficit is expected to reach around 6% of GDP, and public debt 131.7% of GDP), while in the European Union and the euro zone the revision is expected at much lower levels. In this context, fiscal decentralization can be seen

as a mechanism for controlling the size and effectiveness of the public sector, increasing efficiency and budget performance.

2. Motivation, literature review and description of the problem

In measuring the fiscal dimension of subnational autonomy, the literature captures as relevant indicators such as the share of expenditures and revenues to determine the level of decentralization. While these indicators may provide a first impression of the extent to which subnational governments are decentralized or fiscally autonomous, they fail to fully capture the complexity of fiscal arrangements and the degree of autonomy that subnational governments actually enjoy (Blöchliger and King, 2007).

Thus, decentralization presents different ways of measurement, often starting from different definitions, but centred on increased freedom of local authorities. The definition proposed by Bahl and Bird (2018, in Bahl and Martinez-Vazquez, 2022) whereby the local population is empowered with the empowerment of local governments, is added to them a whole series of visions, most of them taking into account combinations of the political dimension, administrative and fiscal (Rodden, 2004; Voigt and Blume, 2012; Liu and al. 2013).

At the same time, the specialized literature highlights a number of important properties of fiscal decentralization. Fiscal decentralization is seen as a mechanism for improving the efficiency of public services, increasing the autonomy of subnational public authorities, limiting the coercive taxation power of the state, strengthening fiscal discipline and controlling the growth of the public sector, being proposed as an element important role of public sector reform in developing countries and supporting public areas such as health and education (Tanzi, 1996; Fukasaku & de Mello, 1997; Zhang & Zou, 1998; Brennan & Buchanan, 1980; Persson și Tabellini, 2000; Hindriks și Lockwood, 2005; Escolano et al.,2012; Sow and Razafimahefa, 2017; OECD, 1919; OECD, 2021; Nakatani et al. 2022).

Regarding the size of the state, in an econometric analysis using panel data from 32 industrial and developing countries for the period 1980–1994, Jin & Zou (2002) find that expenditure decentralization leads to smaller national governments, larger subnational governments and larger aggregate governments, and revenue decentralization increases subnational governments by less than it decreases national governments, but leads to smaller aggregate governments.

If we refer to specific regional studies, such as an analysis of OECD countries, some studies confirm a positive impact of fiscal decentralization in the economy, such as Thiessen (2003), while others do not, such as studies by Thornton (2007) and Baskaran & Feld (2009). In this context, this article contributes to highlighting specific aspects of fiscal decentralization in OECD countries worldwide.

3. Methodology and data sources

The study is based on a series of comparisons between, on the one hand, the elements of income and expenditure decentralization at the level of the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) countries, and on the other hand, on the systematization of OECD countries according to the quality of federal or unitary state. The analysis period is 1999-2022 and the main data sources are the OECD and International Monetary Fund (IMF) databases, as well as other international data sources e.g. World Bank, European Central Bank (ECB), etc. OECD data refer to the year 2022, the latest year available, and for a relatively long time series 1999-2022, the information is corroborated with IMF data, assuming relatively constant shares of local or state revenues and expenditures in total revenues and expenditures over time.

4. Results

At the level of 2022, for the 38 OECD states, if we analyze the data expressed as a percentage of revenues and expenditures at the general government level, we notice that local revenues exceed by 3.1 percentage points (p.p.) expenditures in federal states and by only 0, 6 p.p. for the unitary states. However, this budget surplus is not reflected when we refer to the shares of local revenues and expenses expressed in GDP, so the deficit is 0.3 p.p. for OECD federal states compared to only 0.1 p.p. for the unitary states.

Figure 1 –The evolution of local revenues and expenditures for all OECD countries as percentage of general government and GDP in 2022

Local revenues and expenditures for all OECD counties as percentage of general government

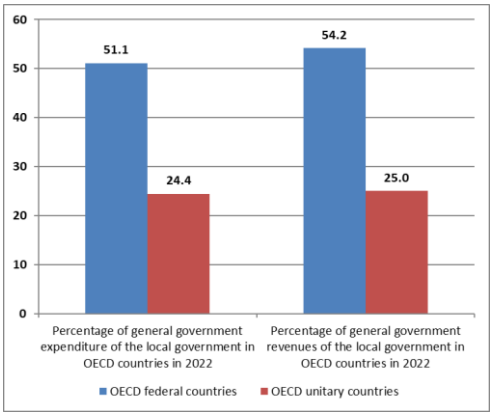

Local revenues and expenditures for all OECD counties as percentage of GDP (%)

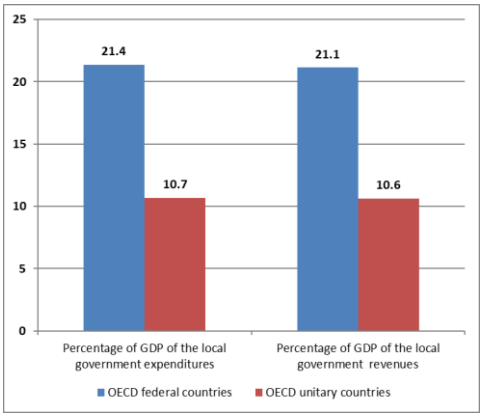

Source: OECD database

It should be noted that, both by reference to total government revenues and expenditures and by reference to GDP, the shares of local revenues and expenditures are substantially higher for federal states than for unitary ones. Thus, expressed as a weight in the general budget, the difference between the federal and unitary states at the level of local expenses is 26.7 p.p. and 29.2 p.p. for local revenues.

If we refer to the reporting to GDP, the share of local expenses for the federal states is higher by 10.7 p.p. compared to the unitary states and by 10.5 p.p. in respect of local revenues. This aspect is justified precisely through the lens of the definition of the federal state, which assumes a union of states with self-governing, autonomous, clearly defined constitutionally, strong at the local level, with decision-making power at the federal government level.

If we refer only to the OECD federal states (see Figure 2), their number is not significant (only 8 governments out of 38), but their budgetary governance in 2022 is substantially better compared to unitary states. Thus, only two of these federations: Australia and Canada recorded state budget deficits in 2022 (2.6p.p for Australia and 0.7p.p for Canada), while the rest of the OECD federal states recorded budget surpluses for the budget of state.

If we systematize by continent the information expressed as a share in the general government, having information only for three regions America, Europe and Asia, we notice that America and Europe present slight state budget surpluses and only Asia a deficit (2.6 p.p.). From the perspective of the consistency of decentralization, we observe that both America and Asia dominate the European continent, having higher weights in the general government budget both in terms of revenues and state expenditures.

Figure 2 – The evolution of state revenues and expenditures for OECD countries on continents and countries as percentage of general government in 2022

State expenditures and revenues as percentage of general government on countries in 2022

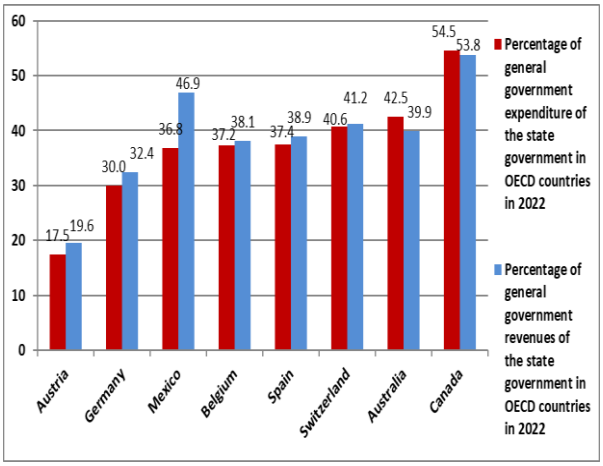

State expenditures and revenues on continents as percentage of general government in 2022

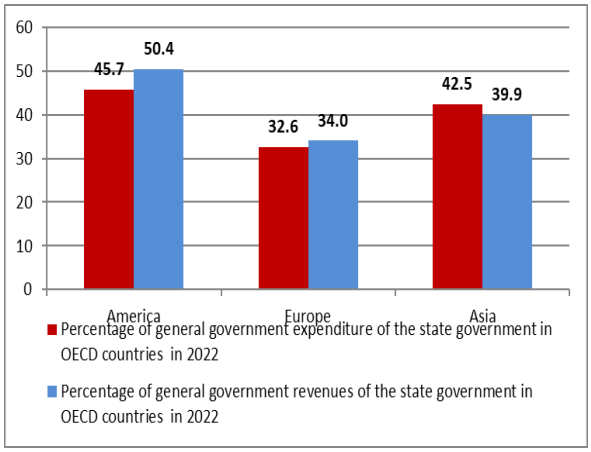

Source: OECD database

Regarding the analysis over time, for the period 1999-2022, we observe a relatively linear trend over time for both revenues and state expenditures (see figure no. 3), with the observation that the moment of the global crisis of 2008-2009 and the COVID pandemic -19 produced some increase in government spending in all analyzed OECD federations.

Figure 3 –The evolution of state revenues and expenditures for OECD countries for the period 1999-2022

State revenues as percentage of general government revenues on countries in the period 1999-2022

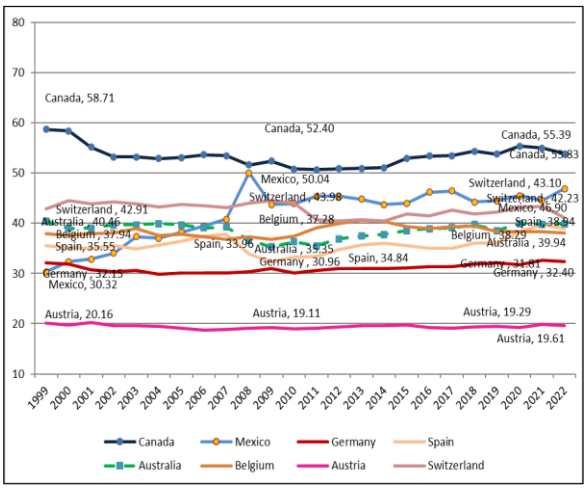

State expenditures as percentage of general government revenues on countries in the period 1999-2022

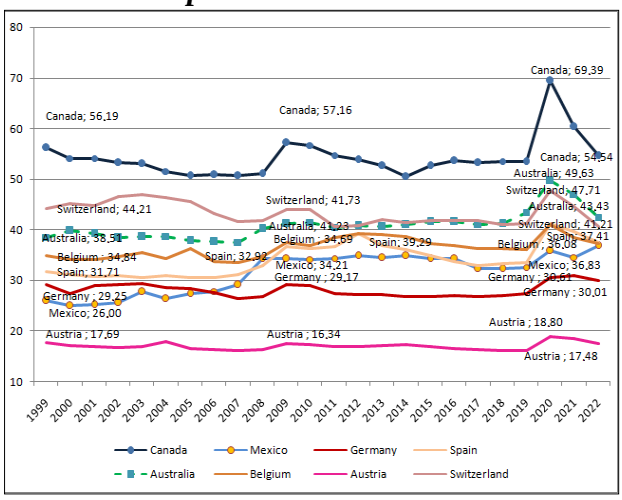

Source: OECD and IMF databases

The aspect reinforces the general belief that at the time of a crisis, a firm position is necessary, prompt to restore the initial economic and social conditions, a fact that really calls for significantly higher general, state or local budget expenditures than in periods of calm or economic well-being. In general, at the level of the OECD countries, federations such as

Canada, Mexico, Switzerland, Belgium and Spain are at the top of the revenues and respectively of state expenditures as a share of revenues and respectively of government expenditures, marking values of state fiscal decentralization significantly higher compared to countries such as Austria and Germany.

If we analyze all OECD countries at the level of local budgets in 2022 (see Figure no. 4), we notice that the lowest shares of fiscal decentralization, both for revenues and expenditures, are registered by Costa Rica, Australia, Mexico, Greece and Ireland, while countries with consistent fiscal decentralization are Denmark, Sweden, the United States, South Korea and Finland. At the level of 2022, if we also look at the budget balance, we notice that out of 36 analyzed OECD countries (we excluded Turkey and the Czech Republic, because there is no data for local revenues in 2022) 25 present local budget surpluses, and the remaining 11 present deficit, so the number of budget surpluses exceeds at least 2 times the number of deficits, suggesting good and very good fiscal performance at the local level of all OECD states.

Figure 4 –The evolution of local revenues and expenditures for OECD on countries as percentage of general government in 2022

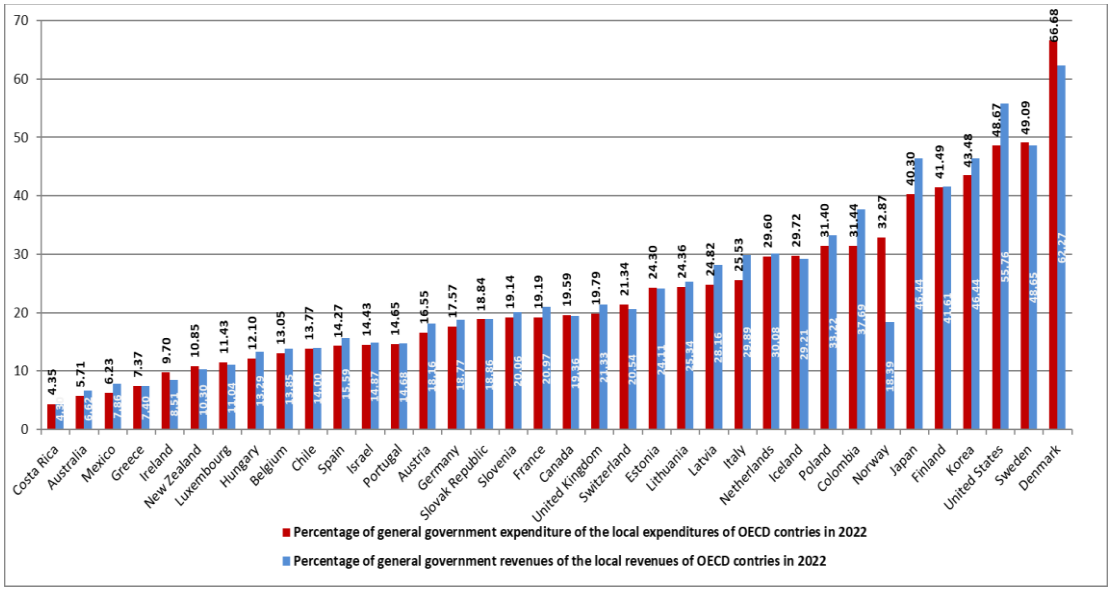

Source: OECD and IMF databases

Analyzing by continent, based on OECD countries, the share of local spending as a percentage of government spending, that is, fiscal decentralization of local spending is dominant in Europe, and less significant in America, while the importance of local revenue as a share of government spending, or decentralization of local income is highest in Asia and lowest in Europe.

If we look at local expenditures and revenues as a percentage of GDP, of all the OECD countries, the countries of Europe dominate the other two continents, Asia and America, with the American continent presenting the lowest weights and against the background of much more significant budgetary resources at the state and federal level. If we look at the situation from the perspective of the budget balance, only the Asian continent seems to have a more consistent budget discipline, registering a slight 0.19 p.p. budget surplus.

Figure 5 –Local governments' expenditures and revenues as percentage of general government and GDP on OECD countries in 2022

Local governments expenditures and revenues as percentage of general government on OECD countries on continents

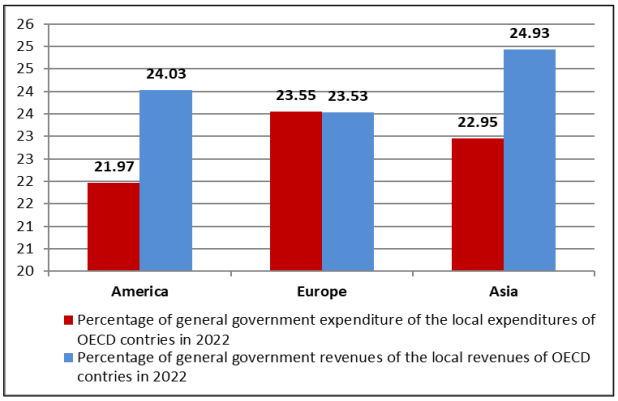

Local governments expenditures and revenues as percentage of GDP on OECD countries on continents

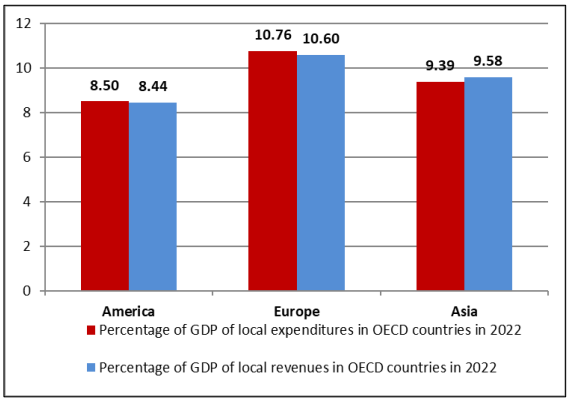

Source: OECD and IMF databases

5. Conclusions

Fiscal decentralization is a topic of interest in the context of the economic and financial crises that have been unfolding more and more frequently in recent decades, putting considerable pressure on state budgets worldwide. The discussions aim not only at significant budget savings, but also at optimality in the provision of public services, in finding the best fiscal system, the best practices, in the way the decision must be made and run a city, a county, a country or a region. In general, geographically large countries tend to approach the problem from a federative perspective precisely through the prism of an extremely extensive area that is difficult to control and administer from the central level.

However, although decentralization presents certain advantages especially for large economic systems, it also presents numerous disadvantages, taking into account the level of political, economic and social maturity of a country. Issues such as the existence of insufficiently clear legislation, corruption, interest groups, a totalitarian or anti-democratic regime, an economic regime in transition with serious social problems, a precarious tax system with a high level of tax evasion And so on they can make fiscal decentralization a real failure. That is why fiscal decentralization is and must be seen as an integrated element in other types and forms of centralization and decentralization (economic, political). In this context, worldwide, analyzing the local or state decentralization structures of the OECD countries, the article tries to highlight a series of elements regarding the decentralization of budget revenues and expenditures.

Thus, both by reference to total government revenues and expenditures, as well as by reference to GDP, the shares of local revenues and expenditures are substantially higher (even higher than twice) for federal states than for unitary ones. If we refer to the reporting to GDP, the share of local expenses for the federal states is higher compared to the unitary states, a situation that is also confirmed for local revenues.

If we refer only to the federal states, although their number is not significant in the total number of OECD states, nevertheless their budgetary governance in 2022 is substantially better compared to the unitary states. Thus, only two federations: Australia and Canada recorded state budget deficits in 2022. From the perspective of the consistency of decentralization, regarding revenues and state expenditures as weights in the general budget, we observe that both America and Asia dominate the European continent, having higher weights. At the same time, at the level of the OECD states, the moments of economic and

social crisis (2008-2009, 2020-2022) demonstrate the ability of state expenditures to react much faster than other budget expenditures and certainly much faster than revenues to changes in global economic paradigms.

Analyzing fiscal decentralization at the level of local budgets for OECD countries, we observe that in 2022 the southern part of America and Europe presents a higher degree of decentralization, while northern areas such as the United States, South Korea and countries such as Denmark, Sweden and Finland has high fiscal decentralization. At the same time, with regard to local budget balances, more than half of the OECD countries show very good budgetary developments, often showing budget surpluses.

BIBLIOGRAPHY

1. Bahl, R. and. Bird, R. M., (2018). Fiscal Decentralization and Local Finance in Developing Countries: Development from Below (Cheltenham, UK: Edward Elgar, 2018).
2. Bahl, R. and Martinez-Vazquez, J. (2022). Perspectives in Fiscal Decentralization: Challenges and the Unfinished Agenda. canadian tax journal / revue fiscale canadienne (2022) 70 (supp.), 69 – 96, https://doi.org/10.32721/ctj.2022.70.supp.bahl
3. Baskaran, T.& Feld, l.P. (2009). Fiscal Decentralization and Economic Growth in OECD Countries: Is there a Relationship? CESIFO WORKING PAPER NO. 2721, CATEGORY 1: PUBLIC FINANCE, JULY.
4. Blöchliger, H. and D. King (2007), "Less than you thought: The fiscal autonomy of sub-central governments", OECD Economic Studies 43, https://dx.doi.org/10.1787/eco_studies-v2006-art12-en.
5. Brennan, G., Buchanan, J.M. (1980). Power to Tax, Cambridge University Press.
6. Fukasaku, K.& de Mello Jr., L.R. (1997). Fiscal decentralization and macroeconomic stability: The experience of large developing and transition economies, in: K. Fukasaku, R. Hausmann (Eds.), Democracy, Decentralization and Deficits in Latin America, IDB–OECD, Paris and Washington.
7. Hindriks, J. and Lockwood, B. (2005). Decentralization and Electoral Accountability: Incentives, Separation and Voter Welfare, CEPR Discussion Paper, 5125.
8. International Monetary Fund (2024). World Economic Outlook: Policy Pivot, Rising Threats. Washington, DC. October. https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2024/10/22/world-economic-outlook-october-2024
9. Jin, Jing & Zou, Heng-fu (2002).How does fiscal decentralization affect aggregate, national, and subnational government size?, Journal of Urban Economics, Volume 52, Issue 2, 2002, Pages 270-293, ISSN 0094-1190, https://doi.org/10.1016/S0094-1190(02)00004-9.
10. Liu, Y. Martinez-Vazquez, J. and Timofeev, A. (2013). "Measuring the Extent of Fiscal Decentralization: An Application to the United States," in Junghun Kim, Jorgen Lotz, and Hansjörg Blöchliger, eds., Measuring Fiscal Decentralisation: Concepts and Policies (Paris: OECD, 2013), 71-88.
11. Nakatani, R., Zhang, Q., & García Valdés, I. (2022). Fiscal Decentralization Improves Social Outcomes When Countries Have Good Governance (IMF Working Paper No. 22/111). International Monetary Fund. https://doi.org/10.5089/9798400211768.001 .

12. OECD (2019). Making Decentralisation Work: A Handbook for Policy-Makers, OECD Multi-level Governance Studies, OECD Publishing, https://dx.doi.org/10.1787/g2g9faa7-en.
13. OECD (2021). Fiscal Federalism 2022: Making Decentralisation Work, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/201c75b6-en.
14. Persson, T. and Tabellini, G. (2000). Political Economics: Explaining Economic Policy, MIT Press, Cambridge, MA.
15. Rodden, J. (2004). Comparative Federalism and Decentralization: On Meaning and Measurement, 36:4 Comparative Politics 481-500.
16. Sow, Moussé and Razafimahefa, Ivohasina (2017). "Fiscal Decentralization and Fiscal Policy Performance" IMF Working Paper Fiscal Affairs Department WP/17/64.
17. Tanzi, V. (1996). Fiscal federalism and decentralization: A review of some efficiency and macroeconomic aspects, in: Annual World Bank Conference on Development Economics, 1995, TheWorld Bank, Washington, DC.
18. Thiessen, U. (2003). Fiscal Decentralization and Economic Growth in High Income OECD Countries. Fiscal Studies 24, 237–274.
19. Thornton, J. (2007). Fiscal Decentralization and Economic Growth Reconsidered. Journal of Urban Economics 61, 64–70.
20. Voigt, S. and Blume, L. (2012). The Economic Effects of Federalism and Decentralization—A Cross-Country Assessment" (2012) 151:1/2 Public Choice 229-54.
21. Zhang, T., Zou, H. (1998). Fiscal decentralization, public spending and economic growth in China, Journal of Public Economics 67, 221–240.
22. ***https://www.oecd.org/en/data/datasets/oecd-fiscal-decentralisation-database.html
23. ***https://www.imf.org/en/Data

PERSPECTIVES IN LABOR TAXATION IN THE CURRENT ECONOMIC CONTEXT AT THE EUROPEAN UNION LEVEL

Nicoleta Mihăilă
Scientific Researcher III, PhD, Financial and Monetary Research Center „Victor Slăvescu", Bucharest

Abstract: The main purpose of the paper is to analyze labor taxation in the European Union during the period 2018-2022, the methodology used being descriptive, by using various bibliographic sources, mainly from foreign literature, and empirical, by processing and analyzing data taken from international databases (Eurostat, OECD). We consider the analysis of labor taxation at the level of EU member states by using the two indicators, the Implicit Tax Rate (ITR), respectively the Tax wedge, during the mentioned period, as well as some challenges/trends regarding labor and possible tax measures in the current economic context (inflation, the war in Ukraine) to help vulnerable people and the economy as a whole.

Keywords: tax revenues from labor taxation, personal income tax, social contributions, implicit tax rate, tax wedge

1. Introduction

Taxation in the field of labor influences both the decision of each natural person to engage and with what norm (labour supply), as well as the employer's decision to make hires, as they increase the cost of labor (labour demand).

In our paper we analyze the labor taxation in the European Union in the period 2008-2021, through two indicators, the Implicit Tax Rate (ITR), calculated as the sum of the income tax and the social contributions of the employee and the employer, respectively the Tax wedge indicator (The fiscal component of the labor cost), namely the sum of personal income tax, employee and employer social security contributions plus any payroll tax minus cash transfers expressed as a percentage of labor costs.

The objectives pursued are: analysis of labor taxation at the level of EU member states by using the two indicators, Implicit Tax Rate (ITR) and Tax wedge, respectively, in the period 2018-2022, labor challenges/trends and possible fiscal measures in the current economic context (inflation, war in Ukraine) to help vulnerable people and the economy as a whole.

2. Analysis of labor tax revenues in EU countries in the period 2018-2022

In 2022, in some countries, tax revenues from social contributions represent a large share of total tax revenues (in Czech and Slovak tax systems they represent 46% and 43,3%, respectively). In contrast, Denmark collects almost no such revenue and finances welfare state services largely through general taxes, with personal income tax (PIT) accounting for more than 55% of all tax revenues. In Croatia, Romania, Cyprus, Bulgaria and the Czech Republic, PIT accounts for only 10% or less of total revenues.

The changes in the overall EU values hide considerable heterogeneity in the development of tax revenues from personal income taxation and social contributions in recent years. Average PIT revenues in the EU have hardly changed, while social contribution revenues have slightly decreased. However, there are countries where the importance of PIT has increased considerably (Lithuania, Malta, Luxembourg), while in others it has decreased (Romania, Greece, Portugal). Regarding social contributions, Lithuania, the Netherlands, Hungary and France now rely less on them, while Cyprus, Romania, the Czech Republic and Portugal now rely more on SC compared to previous years.

Table 1. Revenues from labor taxation in the EU 27 in the period 2018-2022, % GDP

	2018	2019	2020	2021	2022
EU-27	20,7	20,7	21,3	20,7	20,3
Belgium	22,4	22,0	22,9	21,7	22,3
Bulgaria	10,9	11,1	11,5	11,1	10,4
Czechia	19,0	19,2	20,2	19,0	17,9
Denmark	22,9	23,3	24,2	23,9	22,3
Germany	22,6	23,0	23,2	22,8	22,6
Estonia	16,7	16,8	17,7	17,5	17,2
Ireland	9,5	9,5	8,7	8,7	8,7
Greece	16,6	16,4	17,5	17,2	16,2
Spain	16,8	17,5	19,9	19,3	19,1
France	24,1	23,1	23,3	22,9	23,4
Croatia	13,5	13,4	13,8	12,8	12,6
Italy	20,9	21,5	22,2	21,4	20,7
Cyprus	11,7	13,4	14,2	14,2	14,5
Latvia	14,4	15,0	15,5	15,1	14,6
Lithuania	15,4	15,3	16,0	16,0	15,9
Luxembourg	17,9	18,4	18,9	18,1	18,6
Hungary	16,9	16,6	16,2	14,5	14,6
Malta	10,8	10,8	12,0	12,0	12,2
Netherlands	19,7	19,5	20,5	19,1	18,4
Austria	23,5	23,7	24,2	24,2	23,1
Poland	14,1	14,2	14,3	14,2	13,6
Portugal	14,6	14,8	16,3	16,1	15,9
Romania	12,1	12,0	12,8	12,0	11,4
Slovenia	18,9	18,9	20,0	19,9	19,3
Slovakia	18,1	18,5	18,9	18,9	18,2
Finland	21,0	21,0	20,6	21,0	21,0
Sweden	25,6	24,9	24,6	24,0	23,2

Source: European Commission, DG Taxation and Customs Union, based on Eurostat data

During the analyzed period, we observe that labor taxation revenues have a slightly decreasing trend, in 2020 they increase, and then decrease slightly. Compared to the pandemic year 2020, the most significant decreases were in Denmark and Austria (over 2 pp), similar to the EU 27 average, which had the same rate of decrease (the main reason being the various policy measures and actions during the pandemic that supported labor). Compared to 2018, the most significant decrease was in Hungary, - 2,3 pp, the other states registering lighter decreases. We mention Spain and Cyprus, where these revenues increased by approximately 2 pp (2,3 pp, 2,8 pp, respectively). It should be noted that this slight decrease in labor taxation revenues is explained by the reduction of income tax rates in some countries or a low level of collection, as well as certain tax exemptions/ facilities granted to certain categories of taxpayers.

As for *personal income*, in 2022, the statutory personal income tax rates varied depending on the region. While Romania, Bulgaria, Hungary continue to apply flat-rate tax regimes (single rate), other countries, such as the Czech Republic, Austria, Germany, Slovenia, Croatia and Slovakia, use progressive tax regimes. In Austria, in 2021, the personal income tax rate for the first tax bracket was also reduced, from 25% to 20%, Latvia reduced the maximum tax rate from 31,4% to 31% in 2021, and Spain increased the income tax by 2 pp for those with an annual income of more than 300.000 euros (331.485 USD). In 2022, the statutory rate for Slovenia is reduced (from 50% to 45%); in Luxembourg, a solidarity surcharge of up to 9% is applied; Austria has reduced the personal income tax rate for the second tax bracket from 35% to 30%.

The share of revenues from personal income tax (personal income tax) reveals a synchronization between the level of the tax rate and the level of budget revenue; thus, in countries where the tax rate is high (Denmark, Austria, Finland) and the related tax revenues are high. In most EU countries, an upward trend is recorded.

Table 2. Share of tax revenues from personal income taxation (% of GDP) in the period 2018 – 2022

	2018	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
UE27	9,5	9,6	9,9	9,8	9,6
Belgium	11,8	11,3	11,8	11,4	11,9
Denmark	24,2	26,5	26,9	27,6	23,4
Germany	9,7	9,8	9,7	9,6	9,7
Estonia	5,5	5,5	6,2	6,8	6,3
Irland	7,0	6,9	6,6	6,9	6,5
Greece	6,4	5,9	6,3	5,9	5,5
Spain	7,7	8,0	8,8	8,8	9,2
France	9,5	9,4	9,6	9,4	9,8
Croatia	3,5	3,6	3,6	3,0	3,1
Italy	11,6	11,8	12,6	12,5	11,6
Cyprus	3,2	3,2	3,4	3,4	3,5
Latvia	6,0	6,5	6,1	6,0	5,8
Lithuania	4,1	7,2	7,1	7,6	7,6
Luxembourg	9,3	9,4	9,8	10,1	10,4
Malta	7,0	7,1	7,8	8,0	8,2
Netherlands	7,9	8,5	9,0	8,6	8,2
Austria	9,7	9,8	9,4	9,9	9,9
Portugal	6,5	6,3	7,0	7,0	7,0
Slovenia	5,4	5,3	5,4	5,4	5,1
Slovakia	3,6	3,8	3,8	3,9	3,7
Finland	12,2	12,2	12,6	12,8	12,9
Sweden	15,2	14,5	14,8	14,6	13,8
Bulgaria	3,3	3,3	3,5	3,3	3,1
Czechia	4,8	5,0	5,2	3,7	3,6
Hungary	5,1	5,1	5,3	4,1	5,3
Poland	5,3	5,3	5,3	5,4	4,5
Romania	2,4	2,3	2,4	2,4	2,5

Source: European Commission, DG Taxation and Customs Union, based on Eurostat data

We note that in 2022, at the level of the countries in the region, compared to 2021, a lower level of these tax revenues was recorded, only Romania has a relatively constant value (2,4% of GDP in 2021 vs 2,5% of GDP in 2022; a factor that contributed to this 0,1 pp increase was the extension of the facility granted to employees in the agricultural and food industry sector); Hungary is the only country in the region that records a higher level compared to 2021, respectively an increase of 1,2 pp (from 4,1% of GDP in 2021, to 5,3% of GDP in

2022); at the opposite pole, Poland stands out, with a decrease of 0,9 pp compared to the previous year. Also, Hungary and Poland have values above the regional average (3,8% of GDP). In Romania, the collection level is the lowest in the EU, two of the reasons being the categories of taxpayers exempt from this tax, as well as the low tax rate.

However, since the income tax is based on a flat rate of 10%, the Romanian tax system is competitive for foreign citizens who become Romanian tax residents, but remain "enrolled" in the social contribution system of other EU Member States that apply a tax base cap or a specific progressive system.

In time, EU countries have sought to increase their tax attractiveness, in order to obtain additional revenues and attract investment, while avoiding the erosion of their domestic tax base, in order to protect their resources (for example, regarding personal income taxation, the principle of a specific tax regime applicable to the income of new tax residents, as well as to the large assets of newly domiciled taxpayers, is applied).

The share of income from social security contributions in GDP provides the most heterogeneous situation in the income structure, from 0,0% in Denmark to 16,0% in Slovenia or 15,9% in the Czechia, a situation that indicates different strategies and mechanisms for approaching this category of contributions. In most of the new member states, the provision of social programs is based more on individual contributions rather than on a general tax base, which makes the revenue streams for social systems dependent, to a large extent, on the contributions of employees and employers, through the tax system. For this reason, this category of income represents an important, constantly growing part of public budgets to ensure the stability of the social security system.

In some of the member states, the financing of social programs is not closely linked to social contributions, their level, but are financed to a large extent on the basis of general revenues of public budgets. The case of Denmark is relevant, where the share of these revenues in GDP, in the analyzed period, is almost non-existent, instead the fiscal pressure on revenues through direct taxation has increased, relatively similar situations being encountered in Sweden and Ireland.

Table 3. Share of revenue from social contributions (% of GDP), in the EU27 in 2018 – 2022

	2018	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
UE27	13,2	13,1	13,5	13,2	12,9
Belgium	13,4	13,3	13,7	13,1	13,0
Denmark	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0
Germany	15,6	15,9	16,6	16,2	15,9
Estonia	11,5	11,7	12,4	11,6	11,4
Irland	3,7	3,7	3,2	3,2	3,2
Greece	11,9	12,1	12,9	12,9	12,2
Spain	11,7	12,3	13,8	13,6	12,8
France	16,0	14,8	14,8	14,7	15,0
Croatia	11,5	11,3	11,7	10,9	10,6
Italy	13,0	13,2	13,5	13,5	13,2
Cyprus	8,5	10,3	11,2	11,3	11,2
Latvia	9,1	9,5	10,0	9,7	9,3
Lithuania	12,6	9,7	10,2	10,2	9,8
Luxembourg	10,7	10,9	11,2	10,6	10,6
Malta	5,1	5,0	5,7	5,4	5,1
Netherlands	14,0	13,4	13,6	13,1	12,6
Austria	14,7	14,9	15,5	15,3	14,7
Portugal	9,3	9,6	10,5	10,4	10,2

Slovenia	15,4	15,7	16,8	16,4	16,0
Slovakia	14,7	15,0	15,5	15,5	14,6
Finland	11,8	11,8	11,6	12,0	11,9
Sweden	2,8	2,7	2,8	2,7	2,6
Bulgaria	8,7	8,8	9,2	8,9	8,3
Czechia	15,4	15,4	15,9	16,5	15,9
Hungary	12,0	11,7	11,2	10,5	9,8
Poland	13,1	13,2	13,6	13,0	12,8
Romania	10,6	10,5	11,1	10,5	10,0

Source: European Commission, DG Taxation and Customs Union, based on Eurostat data

In the period 2018-2022, these revenues generally had an upward trajectory, with the euro area average exceeding that of the EU 27. In 2022, however, they recorded a decrease in most member states, Hungary, Greece, Slovakia having a level 0,7 pp lower than in 2021, followed by Austria, Spain, with a minus of 0,6 pp. States that recorded modest increases are France, Cyprus, Luxembourg. In the region, in 2022, states recorded decreasing shares compared to the previous year. Romania recorded a level of 10,0% of GDP, 0.5 pp less than the previous year, below the regional average of 11,4%, exceeding Bulgaria (8,3%) and Hungary (9,8%). It should also be mentioned that since 2018 the tax regime of social contributions has been reformed, by transferring contributions to the employee, which led to an increase in their collection by over 2 pp, according to statistical data.

If we refer *to income from labor taxation, as a share of total taxation - Income from work, paid by employers*, we note that the trend is oscillating, in 2022 fiscal income from taxation of employers generally had a relatively constant rhythm, the oscillations not being so great meaningful. However, Lithuania stands out, where a decrease of 26 pp was recorded, from 28,4% of total taxation to 2,3%. Other reductions are in Hungary, Bulgaria, Romania.

Regarding *tax income from employee taxation*, in the analyzed period there are reductions in the states that rely more on indirect taxation and social contributions, namely Bulgaria, the Czech Republic, Poland, Romania, where the decrease is 3,4 pp in 2022, compared to 2018. Also, compared to 2020, they decrease slightly. Again we note Lithuania, where these revenues record the highest growth, of 25,3 pp, in 2022, compared to 2018.

As for ***Romania***, *from the perspective of the structure of tax revenues*, the share of *indirect tax revenues* in tax revenues remains in 2022 at a level higher than the European average (39,3% compared to 32,8%), but below the level recorded by Hungary (51,6%), Bulgaria (51,6%) or Croatia (51,2%). The *share of social security contributions in tax revenues* reached a level of 39%, above the EU average (34,2%); As for *direct taxes*, Romania has one of the lowest shares in tax revenues in the EU, which nevertheless increased to 21,7% in 2022 compared to 18,8% in 2021, being 11,3 pp below the EU27 average, compared to 13,5 pp in 2021.

According to a study (Fiscal Council, 2022), the *low level of tax revenues in Romania* compared to similar economies in the EU can be attributed to the following three factors: (i) low collection rate; (ii) exemptions that reduce the tax base and preferential regimes in certain sectors of activity / categories of taxpayers; (iii) tax rates in some cases below those in the EU.

We also recall that one of the causes of the deficient income structure in Romania in the period 2018-2022 is the fact that in 2018 mandatory contributions were transferred to the employees (previously distributed between the employer and employees). Labor taxation in Romania is carried out mainly through income tax (10% rate applied to salary income) and mandatory social contributions (25% social insurance contribution and 10% health insurance

contribution – both borne by the employee and 2,25% labor insurance contribution – borne by the employer).

Romania stands out for the high level of social security contributions borne by employees. Therefore, in the context of maintaining an excessive level of contributions for labor income, the idea that Romania has a low tax rate (in terms of the 10% income tax rate) is illusory. Net income from work is lower than in countries with higher income tax rates (such as Poland, which has rates of 0%, 12% and 32%). For the same gross salary as in Romania, most Polish employees are left with substantially higher net salary amounts than in Romania.

The effective taxation of labor income in Romania (BNS, 2024) leads to the situation where, compared to the same amount of the average gross salary in the economy, the Romanian employee receives only around 1.000 euros (1.009 euros), while the same gross income, but taxed in Poland, leads to a net income for the Polish employee of 1.246,4 euros (+23,5% compared to the case of taxation under the labor taxation conditions in Romania). In Romania, mandatory withholdings/contributions to the state from employees' salaries have come to represent approximately 43% of the average gross salary, only about 57% being the net amount that remains for employees.

In the context of major macroeconomic imbalances, especially at the level of the budget deficit (estimated at 7,3% for 2024), a possible VAT increase (as an ad-hoc solution to reverse the aggressive slope of deterioration of the budget balance), would further worsen the situation of excessive taxation of income in Romania) as the allocation of income from wages shows that, after covering subsistence expenses, most of the income of the majority of employees in Romania goes towards consumption and not towards saving, due to the low level of wages in Romania.

3. Evolution of the implicit labor tax rate in the EU in the period 2018-2022

Table 4. Evolution of the implicit labor tax rate in the EU, 2018-2022

	2018	2019	2020	2021	2022
EU-27	38,2	37,9	37,7	37,6	37,8
EA-19	38,6	38,3	38,0	38,0	38,4
Belgium	41,2	40,5	40,7	40,4	41,1
Bulgaria	24,8	25,4	25,4	25,2	24,9
Czechia	40,0	40,2	40,3	37,2	36,0
Denmark	34,6	34,8	35,8	36,6	35,4
Germany	37,7	37,7	37,2	37,6	38,0
Estonia	32,2	32,2	32,2	33,2	33,7
Ireland	32,3	32,5	31,4	33,1	34,8
Greece	40,4	40,5	40,5	41,7	42,4
Spain	34,1	34,6	35,9	35,5	36,4
France	41,4	40,3	39,8	39,5	39,7
Croatia	29,1	29,5	27,9	28,0	28,3
Italy	42,7	43,3	43,4	42,8	43,5
Cyprus	25,9	29,2	30,2	31,5	34,3
Latvia	29,5	29,9	30,2	30,8	30,5
Lithuania	31,4	30,2	30,2	30,5	31,3
Luxembourg	31,6	31,8	32,7	33,0	33,2
Hungary	38,9	38,9	37,8	35,3	36,5

Malta	22,2	22,3	23,0	24,6	25,8
Netherlands	33,7	32,5	32,0	31,3	31,1
Austria	41,5	41,4	40,7	41,2	40,4
Poland	33,3	33,3	32,7	33,7	33,1
Portugal	29,2	29,3	30,1	30,0	30,7
Romania	31,6	30,8	32,2	31,4	30,5
Slovenia	35,9	35,3	35,2	35,6	35,1
Slovakia	36,9	37,2	36,9	37,2	36,5
Finland	38,9	38,8	38,2	38,3	39,0
Sweden	39,6	39,1	38,4	38,5	38,5

Source: European Commission, DG Taxation and Customs Union, based on Eurostat data

The level of ITR on labour varied substantially across Member States during the period under review; compared to 2020, ITRs increased, most notably in Ireland +3,4 pp, Cyprus +4,1 pp, Malta +2,8 pp. The most significant decrease was in the Czech Republic -4,3 pp and Hungary -1,3 pp. In 2022, the highest ITRs were found in Italy (43,5%), Greece (42,4%) and Belgium (41,1%), and the lowest in Malta (25,8%) and Bulgaria (24,9%).

Social security contributions and payroll taxes account for two-thirds of the ITR for labour taxes. In most Member States, social security contributions account for a much larger share of labour taxes than PIT. On average, in the EU-27, two-thirds of the overall ITR on labour consists of social contributions and payroll taxes paid by employees and employers. In Denmark, where social contributions are very low, PIT accounts for 96% of the ITR on labour. In Ireland and Malta, PIT is also a relatively large component of ITR (61% and 53% respectively). In Romania, on the other hand, PIT accounts for only 13% of the ITR on labour, with 79% of the contribution made from employees' social contributions.

While the EU average did not change significantly between 2019 and 2020, the changes in each country were varied and notable. The ITR on labour fell in most Member States. A strong decline was recorded in Croatia (1,7 pp), followed by Lithuania and Greece (0,8 pp in both cases). On the other hand, the ITR on labour increased significantly in Spain (2,1 pp), Cyprus (1,6 pp) and Luxembourg (1,3 pp). In Spain, labour taxes increased, while compensation of employees decreased. Public interventions, such as leave schemes, helped to support incomes.

Regarding the labour-related ITR components (personal income taxes, social contributions paid by employees and social contributions and payroll taxes paid by employers), annual changes were almost non-existent at EU level. However, at Member State level, there were some significant annual changes. In Denmark, the contribution of personal taxes to ITR increased by over 1 pp. In Spain, the contribution of employers was 1,2 pp higher than the previous year. On the other hand, Hungary recorded a significant decrease in employers taxes, by 1,5 pp, with some compensation from the remaining components. In Croatia, all three components decreased significantly, in the largest combined decrease in the EU.

In the region, Romania stands out for the high level of employee contributions, compared to the particularly low ones of employers and income tax. The situation is different in Bulgaria, where employee contributions are lower than those paid by employers, similarly in the Czech Republic. Poland has employee contributions slightly higher than those borne by employers.

4. Taxation of labor using the Tax wedge indicator

The Tax wedge indicator explores the burden of taxation on different household categories (such as single, couple, family) and income levels (for example, workers on 50%, 67% and 100% of the average wage).

The average tax wedge in 2021 for workers with 50% of average gross earnings was 31,9% in the EU-27, 0,4 pp more than in 2020 (OECD, 2022). In 2021, tax rates for low-income earners were above 40% in Hungary and Germany, and below 20% in Cyprus. In France, there is a considerable gap (almost 21 pp) between tax rates of 50% and 67% of average earnings. Behind this gap is a significant increase in social security contributions by the employer and a decrease in family allowances.

In 2021, only eight Member States recorded an annual decrease in the Tax wedge indicator for low-income single people. The Czech Republic recorded the largest annual decreases (4,4 pp). There were some significant year-to-year increases, notably in Portugal, 7 pp, followed by France, 4,3 pp.

At international level (OECD), in 2021 single workers on an average wage paid around one third of their wages in taxes. In most countries, families had lower tax burdens than single workers without children earning the same income.

Changes to income tax systems have a direct impact on the tax burden on labour: some countries have made substantial changes to income and payroll taxes over the past two decades. Hungary, the OECD/EU country with the highest tax burden on labor in 2000, recorded the most notable decrease in the Tax wedge, from 54,7% to 43,2% in 2021. This is partly due to the introduction of a single tax on income, which reduced the income tax burden in relation to total labor costs. In addition, Hungary reduced its payroll taxes relative to total labor costs. Denmark, Sweden and Lithuania have also substantially reduced their tax burden on labour, with a reduction between 6 and 8,1 pp each.

In Europe, although the level of the Tax wedge is higher, some remarks should be made. Belgium has the highest tax burden on labor at 52,6% (also the highest of any OECD country), followed by Germany and Austria at 48,1% and 47,8% respectively. At the opposite pole, Switzerland had the lowest tax burden at 22,8%.

It is important to note that all European countries provide some tax relief for families with children, usually through lower income taxes. In Germany, a single worker earning the nation's median wage faces a tax burden of 48,1%. A family with two children and one earning adult would face a tax burden of 32,7%.

It should be noted that the COVID-19 pandemic has had an effect on the tax burden for the single worker, the single-wage couple with two children and the single-parent household in 2020 and 2021; the Tax wedge indicator saw sharp declines across the OECD in 2020 due to measures implemented in response to COVID-19. However, they have returned in most countries in 2021 as many of these measures have been reduced, average wages have increased in all but two countries, and new reforms to labor taxation have been introduced.

Within OECD, countries have largely chosen to provide support to households and businesses outside the labor tax system, mostly through the provision of cash, enhanced or one-off benefits, with a focus on supporting families with children.

Table 5. Tax wedge for a single worker with 50% of average earnings, without children

	2018	**2019**	**2020**	**2021**
Belgium	34,1	33,1	32,8	34,6
Bulgaria	34,9	34,9	34,9	34,9
Czechia	38,9	39,4	39,6	35,1
Denmark	30,2	30,4	30,2	30,5
Germany	42,2	42,1	41,6	41,3
Estonia	29,8	30,5	30,8	31,4
Ireland	20,4	20,9	21,2	21,4
Greece	32,8	32,6	32,1	29,9
Spain	29,2	27,9	27,9	27,9

France	27,2	21,4	15,8	20,1
Croatia	31,7	31,3	31,3	31,3
Italy	36,2	36,4	36,3	36,6
Cyprus	17,3	18,1	18,1	18,1
Latvia	36,8	36,7	35,0	35,3
Lithuania	33,5	31,8	29,9	31,1
Luxembourg	26,5	24,4	25,8	26,8
Hungary	45,0	44,6	43,6	43,2
Malta	21,4	22,1	22,4	21,7
Netherlands	24,7	23,9	23,2	22,0
Austria	39,0	38,6	36,8	37,2
Poland	34,5	34,3	33,3	33,5
Portugal	28,1	28,1	28,1	35,1
Romania	**36,0**	**36,6**	**36,9**	**37,2**
Slovenia	36,1	37,2	37,2	39,5
Slovakia	36,9	37,3	36,4	36,6
Finland	32,6	31,8	30,4	32,0
Sweden	39,4	38,8	38,9	38,0

Source: European Commission, DG Taxation and Customs Union, based on Eurostat data

At the OECD level, in 2022, Tax Wedge presented the following situation: the countries where personal income taxation prevails (PIT) are Denmark (PIT only), Ireland, Iceland, Belgium. Social contributions paid by employees prevail in Lithuania, Hungary, Poland, Slovenia, Germany (over 15%), and employer contributions prevail in Belgium, Austria, France, Italy, Spain, Czech Republic (over 20%), Slovakia. The OECD average is similar for PIT and social contributions paid by the employer, about 13%, employees have a share of 8.2%.

Table 6. Income tax plus employee and employer social security contributions, % of labor costs, 2022

Country	Total tax wedge	Income tax	Social security contributions	
			employee	employer
Switzerland	23,4	11,4	6,0	6,0
Belgium	53,0	20,7	11,0	21,3
Luxembourg	40,4	17,4	10,8	12,2
Germany	47,8	14,7	16,9	16,6
Austria	46,8	11,9	14,0	21,8
Netherlands	35,5	14,3	10,4	10,7
France	47,0	11,9	8,4	26,7
Norway	35,7	17,1	7,1	11,5
Iceland	32,5	26,4	0,1	6,0
Ireland	34,7	21,2	3,6	10,0
Sweden	42,4	13,1	5,3	23,9
Finland	43,1	17,2	8,5	17,4
Italy	45,9	15,3	6,6	24,0
Denmark	35,5	35,5	0,0	0,0
Spain	39,5	11,6	4,9	23,0

Czechia	39,8	6,3	8,2	25,3
Israel	23,6	10,3	7,8	5,5
Slovenia	42,8	9,9	19,0	13,9
Portugal	41,9	13,9	8,9	19,2
Estonia	39,0	12,5	1,2	25,3
Poland	33,6	4,2	15,3	14,1
Hungary	41,2	13,3	16,4	11,5
Greece	37,1	7,4	11,4	18,3
Lithuania	38,2	17,3	19,2	1,8
Latvia	40,6	13,0	8,5	19,1
Slovak Republic	41,6	8,4	10,3	22,9
OECD Average	34,6	13,0	8,2	13,4

Source: OECD Economic Outlook, Volume 2022 issue 2

The increased share of labor paid by employees is noteworthy, throughout the analyzed period (8,1% of GDP in 2020), compared to employers (5,5% of GDP for 2020), and non-employees (0,8% of GDP, a higher level than the other 3 countries in the region).

Concluding, we consider that the level of labor taxation in Romania, compared to the states in the region, is not the most burdensome, Poland and Czechia having higher tax costs than us. What draws attention are the low level of tax revenue collection from labor taxation in GDP, the high level of employee contributions, the anomalies on the labor market in our country, as well as the high level of undeclared work (% of total employees) in this segment: 22% in Romania, 16% in Bulgaria, 17% in Poland, 7% in Czechia.

Anomalies on the labor market can be: the participation of the theoretically available labor force in economic activity significantly lower than in the countries of the region (8,1 million active people in Romania), among the active population aged between 55 and 64, only 45,6% are present in the labor market, an explanation of this percentage being represented by the category of special pensioners, who leave the activity at very young ages.

According to an analysis (KPMG, Concordia, 2023), in Romania, at the labor market level, a series of structural problems persist*: the tax burden on labor* remains high compared to the EU 27 average, especially for low wages, which discourages formal participation in the labor market, *preferential treatment for certain categories of employees, informal and undeclared work remains a widespread phenomenon, the labor market participation rate is still low* given that a significant part of the working-age population is inactive. At the same time, *significant gaps persist in terms of employment rates at regional level, the number of employees compared to the employed population is much lower than in the countries of the region, the share of employed people exposed to the risk of poverty remains high* as a result of seasonal work, part-time work schedules, self-employed activities and the high level of informality, *labor productivity is relatively low compared to the countries of the region. The share of people engaged in subsistence, non-mechanized and underperforming agriculture remains significant* (approximately 22%), and *discrepancies persist between employers' requirements and candidates' skills*.

5. Current challenges related to labor taxation. Fiscal measures to support vulnerable people

Even before the COVID-19 crisis, many economies were in dire straits. Labor markets in most developed countries had yet to fully recover from the 2008-2009 financial crisis, after which real wage growth remained weak and millions of people were forced to take low-paid, low-skilled jobs in the service sector to support household incomes. Many of these people

worked in the sectors hardest hit by the pandemic: retail, hospitality, travel, leisure, and the office supply chain - cleaners, security guards, and takeaway food.

In response to the COVID-19 crisis, countries around the world have enacted fiscal packages to support businesses and households. In terms of labor-related tax measures, personal income taxes and social security contributions have been used to provide relief to households and employers, but several countries have also increased tax rates for high earners. There have also been tax deferrals and other measures to manage PIT. The most common type of labor-related tax measure across all countries has been the deferral of payments of personal income taxes and social security contributions, expanded or new allowances and income tax credits.

Therefore, some fiscal measures targeting vulnerable people include:

• personal income tax progressivity and reduction of tax exemptions for private education, health and pensions;

• increasing incomes among low- and moderate-income working families by adopting state earned income tax credits.

• maintaining a general tax system that generates sufficient revenues to pay for the basics of shared prosperity, such as education and access to healthcare.

• strengthening financial literacy, helping individuals and households navigate the challenges and opportunities of financial markets and by promoting good budgeting, planning and saving practices • providing a higher degree of equity in work, lifting the pressure on low wages, both for employees and employers;

• ensuring a positive relationship at the state budget level, focusing on consistent tax bases (higher labor income), which would ensure increased tax yields, while maintaining the balance between taxation and labor incentives, through tax and non-tax deductions that would adequately compensate for a higher tax margin.

• adopting a complex reform process, which would target measures related to the labor market, pension systems, health and education, as well as ensuring a decent standard of living.

6. Conclusions

In this paper, we analyzed labor taxation in the European Union, using the Implicit Tax Rate and Tax Wedge indicators. In the area of personal income tax (PIT), most countries continue to reduce the tax burden on personal income, by reducing tax rates or tax bases, in order to support equity, especially for those with low and middle incomes. It should be noted that both personal income tax (PIT) and social contributions (SSC) are essential sources of tax revenue in most countries (developed ones).

Income taxes are usually progressive, being higher as personal income increases, progressive tax is a beneficial solution for most governments in Europe because it creates fiscal equity (in this case the tax rate is levied according to the gross salary) in exchange for fiscal equality as in the case of the flat tax rate (the flat rate applies to any individual regardless of the salary they earn). Progressive taxation leads to a reduction in economic disparities, which implies more social benefits.

If we consider the labor market, in Romania, a series of structural problems persist, including:

- the tax burden on labor remains high compared to the EU 27 average, especially for low wages, which discourages formal participation in the labor market,

- the tax regime provides for preferential treatment for certain categories of employees - informal and undeclared work remains a widespread phenomenon,

- the labor market participation rate is low given that a significant part of the working-age population is inactive. At the same time, significant gaps persist in terms of the employment rate at regional level,

- the number of employees compared to the employed population is much lower than in the countries in the region,
- the share of employed people exposed to the risk of poverty remains high as a result of seasonal work, part-time work schedules, self-employed activities and the high level of informality,
- labor productivity is relatively low compared to the countries in the region. The share of people engaged in subsistence, non-mechanized and underperforming agriculture remains significant (approximately 22%),
- the persistence of discrepancies between employers' requirements and candidates' skills.

Although in our country the tax revenues collected are very low (approx. 27% of GDP), the fiscal pressure felt is high: labor taxation is high (we refer to contributions and taxes on accumulated wages), remaining in the top places in the European Union (6th-7th place). Also, some substantial deductions are missing, which exist in developed EU countries (deductions for families with children, reduced or even zero income tax rates for low wages, etc.). For example, in Belgium (the country with the highest labor taxation), families with two children reach a wage tax of only 38% through the deduction and exemption schemes applied.

We believe that measures are needed to address the challenges on the labor market. While the labor market has resisted during the COVID-19 pandemic, the working-age population is rapidly decreasing, due to aging and emigration. The lack of skills has been a barrier to growth in the past and is likely to continue to be so in the future.

Labour force participation needs to improve and skills need to meet the needs of the Romanian economy. At the same time, the integration of people with low levels of education, especially young people, women and Roma, into the formal labour market is a challenge. Public employment services also need to be strengthened to better adapt to changing labour market needs, to provide individualised support and to expand training programmes.

BIBLIOGRAPHY

1. Cristea, V., 2023, Labor taxation in Romania and the European Union., https://www.infofinanciar.ro/taxarea-muncii-in-romania-si-uniunea-europeana-o-calatorie-fiscala-pe-continent
2. Masca, S.-G., Fabian, M-M., Taxation of labor in European Union, https://ssrn.com/abstract=4155618
3. Schneider, F., Asllani, A., 2022, Taxation of the Informal Economy in the EU, document requested by Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies at the request of the Economic and Monetary Affairs Subcommittee on tax
4.*** The National Block of Trade Unions, BNS, https://bns.ro/media-noutati/comunicate-de-presa/bns-statul-a-colectat-anul-trecut-din-contributiile-salariatilor-aproape-dublu-decat-a-incasat-din-tva-si-de-6-ori-mai-mult-decat-din-impozitul-pe-profit
5.*** Fiscal Council, România, 2022, Budget consolidation and increasing tax revenues - a vital necessity for Romania's economic stability and security, working group report
6.*** Cursdeguvernare, https://cursdeguvernare.ro/economia-subterana-a-romaniei-si-a-reluat-cresterea-in-2022-a-ajuns-la-29-din-pib-comparatii-cu-alte-state-ue.html?utm_source=newsletter&utm_medium=email&utm_campaign=nl1047082&nzm_re=524753034-a9ab0a57c2da332ceb59f2bbad62a142-1047082
7. *** Cursdeguvernare, https://cursdeguvernare.ro/4-mari-probleme-structurale-ale-pietei-muncii-din-romania-comparatie-cu-alte-state-putini-pe-termen-scurt-multi-speciali.html
8. *** Directorate-General for Taxation and Customs Union, European Commission, Taxation Trends in the European Union, 2022 edition, European Commission, Publications

Office of the European Union, Luxembourg, https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/economic-analysis-taxation/data-taxation_en
9.*** IMF, 2022, Technical Assistance Report on Personal Income Tax Reform, IMF Country Report No. 22/199
10. *** KPMG and Concordia, 2023, Analyzing lobor market in Romania
11. *** Mazars, Central and Eastern European tax guide 2022, 10th edition
12. *** OECD, Taxing Wages 2022, www.oecd-ilibrary.org
13.*** Taxfoundation, 2023, Tax Burden on Labor in Europe, Europe Tax Burden on Labor Explored, 2023 | Tax Foundation

TAX AND THE ENVIRONMENT FOR A SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Georgiana Chițiga
Scientific Researcher, "Victor Slăvescu" Centre for Financial and Monetary Research, Romanian Academy
Silvia Elena Isachi
Scientific Researcher, "Victor Slăvescu" Centre for Financial and Monetary Research, Romanian Academy

Abstract: Environmental tax policy plays a key role in ensuring sustainable development by stimulating environmental behaviour and discouraging polluting activities. The implementation of environmental taxes can reduce the negative impact on the environment and encourage green innovations. Challenges include resilience to change, transition costs and the difficulty of implementing effective policies globally. It is necessary to identify those solutions that may include aligning tax incentives with environmental objectives, promoting a green economy and supporting the just transition for affected sectors. Adaptation of legislation and international collaboration are crucial to the success of this policy and the environmental taxes can contribute to revenue mobilisation and redistribution and also, is an efficient and effective way to combat climate change, biodiversity loss and pollution, for a sustainable development in the future.

Keywords: sustainable development, tax policy, environmental taxes, challenges, solutions.

The influence and the action of tax policy on the evolution of the economy, production and consumption structures, investments and the promotion of green and energy efficient technologies, they are common topics at EU level and in a global context.

Tax policy is one of those pillars of the state through which it can ensure a positive influence in terms of sustainable economic development and growth.

Tax policy can affect individuals and firms through its effects on incentives:

- business taxes - decisions by firms on how much to invest and in what kind of assets;
- labour taxes - employment level and decisions on the acquisition of education and training;
- excessively generous social programmes can reduce incentives to work;
- lack of pollution charges which would lead to excessive pollution.

The incentive effects are not limited to the private sector, they play an equally important role in the public sector - wage and disciplinary policies shape the scale of corruption in public service and the productivity of public sector employees.

Tax policy can help to correct market failures, for example through investment in research and development, risk financing and environmental externalities.

For an understanding of the necessity and importance of *environmental tax policy*, it would be necessary to go through several stages, which should take into account:

• the identification of basic theoretical concepts in the field of fiscal policy, including both the different approaches of the existing concept in the literature and the specific objectives and instruments of fiscal policy, to ensure a theoretical, complex and complete framework;

• following the concepts specific to the fiscal policy at the level of the European Union: the concept of European fiscal policy, the legal foundations, the objectives, the problems, the instruments, but also the causes that made harmonisation necessary, governance and coordination in European fiscal policy and the purposes pursued by these processes;

• analysis of the evolutions in the fiscal policy of Romania and EU member countries through a comparative study, analysis and comparison of the structure of taxation and fiscal pressure at both European level, as well as for Romania and the framing of the fiscal policy of Romania among the other states of the European Union and not only;

• the pursuit of sustainable development concepts and indicators, but also to carry out a study for the relative assessment of the level of sustainable development of the EU member countries and the comparative analysis of Romania's position towards other EU member states;

• following the progress, but also the gaps in the sustainable development of Romania and other EU member states, so that we get the most relevant results.

The increased attention given to tax policy in the environmental field started from the consideration that the relationship between tax policy and economic growth is a topic of major interest, with the emphasis being placed on investigating the relationship between public spending and GDP or tax revenues and GDP, and less on the relationship between environmental taxes and sustainable growth and development.

Without government intervention, there are no market incentives for businesses and households to consider environmental damage, as the impact has little or no direct cost to the polluter and is spread across multiple individuals/firms. The goal pursued by governments is to achieve not only the economic performance as such of a country, but the nature of that economic growth, therefore environmental taxes are imposed not only to ensure environmental protection, but also as a relevant tool for improving sustainable development.

Environmental taxes are an instrument for changing the way resources are used with the greatest impact. On the one hand, environmental taxes determine and ensure environmental improvements - the first dividend, on the other hand, they also generate significant amounts of government revenue - the second dividend. This ensures the possibility for governments to reduce the rates of other taxes, while ensuring a constant level of total revenues and expenditures, highlighting the so-called revenue recycling effect. These other taxes are considered distortive, the reduction of their rates being considered an improvement and thus generating a second benefit through the adoption of environmental taxes.

Thus, we managed to capture:

- the level of sustainable development of countries in the three dimensions: social, economic and environmental:

- the evolution and structure of environmental taxes;

- the implications of fiscal policy, and in particular of fiscal policy in the field of environment, on growth and sustainable development.

Due to the complexity of the issues listed, we start from the premise that, for emerging economies, these taxes provide both GDP growth and prevention of environmental degradation by reducing pollution and environmentally harmful practices.

We thus try to identify the influence of environmental taxation on ensuring sustainable economic development.

To achieve the proposed objectives, the rulers must pay attention to the established guidelines, such as identifying solutions to reduce disparities with advanced EU countries under conditions of sustainable economic growth and development.

The new architecture of fiscal policy in the European Union has been determined by major changes in recent years, which has led to a comprehensive approach to the new fiscal governance, marked not only by the process of fiscal harmonization, but especially by the temptation of fiscal coordination.

We consider it necessary to shift the tax burden away from labour taxation to other tax bases related to consumption, ownership and combating pollution, with positive effects both for economic growth and for combating tax evasion.

The question arises whether tax policy in general and environmental policy in particular, can influence growth and sustainable development? In order to give the answer, we must start from defining the environmental taxes and fees, the analysis of the evolution of the environmental taxes, being necessary, in the end, identification of different methods for quantifying the effects of environmental taxes on economic growth and sustainable development.

Analyzing the evolutions in the environmental tax policy in Romania and the EU, we surprised the position occupied by our country in the EU member countries from this perspective.

Romania has an economy with a poor energy efficiency compared to the other states in Europe, obtaining among the lowest revenues from the environmental taxes reported to GDP, both in total, as well as by categories: taxes on energy, taxes on transport and taxes on pollution and use of resources. They are an effect of the guidelines towards the lowest possible levels of taxes and excise duties, taken by the governments that have succeeded over the post-revolution years.

It would be necessary:

- in the short term, the classical fiscal measures imposed to consider the taxation of excessive energy consumption and highly polluting energy products and the partial replacement of these products with renewable energy products;
- in the long run, fiscal measures should favour investment in promoting new energy-efficient technologies.

Romania is a democratic country, with a market economy that, to be a truly European country, from an economic and social point of view, still has progress to make, in particular, as a result of the maintenance of old structural problems and the orientation, in particular, towards individual well-being and not towards the development of the country in the future. The absence of coherent strategies in the economic and social fields, which required the adoption of short-term or at most medium-term measures, and not in the long term, is a real cause. The frequent changes in the legislation are also added, especially in the fiscal field and in the implementation measures, having as a major negative effect a continuous decrease of the confidence of foreign investors, thus imposing itself, adopting such a mix of economic policies that, through structuring, generate stability, predictability and transparency of the economic environment, but especially a stable environment for investors.

Environmental tax policy with its components can contribute through the additional fiscal function, to the effort of environmental conservation.

To achieve the proposed objectives, the rulers must pay attention to the established guidelines, such as identifying solutions to reduce disparities with advanced EU countries under conditions of sustainable economic growth and development.

The new architecture of environmental tax policy in the European Union has been determined by major changes in recent years, which has led to a comprehensive approach to the new fiscal governance, marked not only by the process of fiscal harmonization, but especially by the temptation of fiscal coordination. The purpose of taxation is to provide financial resources to the states. However, at present, taxes are widely used to interfere with private agents, to support certain economic activities/sectors/regions, to stop the consumption/reorientation of certain goods, and, finally, to achieve certain effects on the economy.

Taxes are mechanisms of economic transformation with a relevant impact on social behaviour, and the environmental tax system plays a particularly important role in any process of large-scale change.

The environmental aspects of tax policy are particularly targeted, with a major role in ensuring the sustainable use of natural resources and protecting the environment. Therefore, environmental protection generally requires collective action, usually government-led.

Can be used to ensure that prices reflect the total social costs of producing goods and services. This type of price is most conducive to long-term sustainable growth. As an example, the related prices for petroleum products must include not only the cost of buying/selling them on the world market, but also the social costs of air pollution that their use causes and, in the absence of more targeted instruments, pollution associated with the use of motor vehicles.

Climate challenges have an important role to play in increasing pressure on governments to have new ways of reducing negative environmental impacts, thereby reducing the damage to economic growth through a number of instruments, including regulations, innovation policies, environmental subsidies and environmental taxes.

Identifying challenges and solutions in the implementation of environmental taxes

There is a wider range of other perceptions, regulations and financial instruments that hinder the wider adoption of environmental taxes.

There are a number of factors that influence perceptions:

- awareness - information campaigns can change perceptions by highlighting the direct link between taxes and reducing environmental impact;
- economic level - more developed countries tend to accept these taxes more easily, due to a higher standard of living and greater awareness of environmental issues;
- implementation method - if taxes are transparent and the funds are used for visible and environmentally beneficial projects, they tend to be better accepted.

a. Positive perceptions

- environmental protection – environmental taxes are considered necessary to discourage pollution and to finance projects that protect the environment;
- incentives for change – they consider that these taxes can encourage the use of cleaner technologies and the transition to renewable energy sources;
- social responsibility – environmental taxes are perceived as a tool through which companies and individuals are held accountable for their impact on the environment.

Alongside these positive perceptions, we must also consider a number of negative perceptions:

- economic burden - environmental taxes are often perceived as an additional financial burden, especially among low - income households or small and medium-sized enterprises;
- impact on competitiveness - companies believe that these taxes can reduce competitiveness in international markets if they are not applied uniformly globally;
- inefficiency and corruption - in some cases, there is scepticism about the way in which the funds generated by these taxes are managed, with concerns that they are not used efficiently to support the environment.

Given that environmental taxes are imposed not only to ensure environmental protection, but also as a relevant tool for improving sustainable development, they represent a tool for changing the way resources are used with the greatest impact, for changing social and economic behaviours in relation to the environment.

It should be taken into account:

- the effective implementation of "green" taxes - requires a rigorous analysis of a number of factors, as *poorly designed taxes* can have a reduced effect on the environment and higher economic costs.

Profitable companies ensure, by paying taxes to the state, important contributions to the community, jobs and support for the economy, but, on the other hand, are waiting for a fair level of taxation.

Problems are highlighted related to the correct establishment of the negative external value, in particular, the return of the money generated by these taxes. These taxes and fees are established to reduce/eliminate the negative effects created by certain branches of the economic sector and when society is not aware of the return of the money, it tries not to pay them.

Also, a high level can fundamentally affect decisions.

- *establishing environmental taxes to ensure sustained and sustainable development.*

A significant influence on economic growth, with a positive effect on GDP, has:

- total environmental taxes;
- taxes on pollution;
- primary production of renewable energy;
- internal consumption of materials per capital.

Negative influence

- total gross electricity production.

In this context, it is necessary to ensure the effectiveness of energy taxation policy, a double application:

- in the short term - the classical fiscal measures imposed must take into account: taxation of excessive energy consumption and highly polluting energy products and partial replacement of these products by renewable energy products;

- in the long term - fiscal measures should favour investment in promoting new energy-efficient technologies.

Environmental taxation is not only a lever to ensure environmental protection but also sustainable development. Also for the economy of Romania, environmental taxation can represent an opportunity to achieve sustainable development and a high degree of ecological income, through the taxation of pollutants and the promotion of ecological practices and technologies.

Solutions:

- policy makers must be interested in the *relevant design of the environmental taxation system;*

- for an economy like Romania, it is important for policy makers *to discover the relationship between GDP and the influence of environmental taxation in ensuring well-being*, because these results can contribute to the proper design and implementation of energy and environmental policy.

At the level of Romania, the shortcomings concern the level of GDP and greenhouse gas emissions per capita, and achieving optimum efficiency would be possible through changes in the level of GDP and greenhouse gas emissions. In order to place itself on the efficiency frontier, Romania has several possibilities.

In this context, sustainable development policy may seem difficult to achieve, and the state of environmental factors can only be improved by meeting several conditions:

• environmental protection must become a common obligation of all persons, by strictly observing environmental standards and achieving the proposed targets;

• develop and implement effective national policies to promote sustainable development;

• effective and efficient use of financial resources acquired on account of environmental taxes and duties.

The process of economic growth and sustainable development can be influenced by fiscal environmental policy measures undertaken by government authorities. Their effects are

different from country to country, as we have seen from the analyses carried out, so we cannot expect a valid solution at EU level, to present the possibility of application by all governments that target sustainable growth and development.

Efficient use of tax policy instruments in the field of environment for the involvement and enhancement of economic growth and sustainable development by decision-makers who depend on:

- their ability to correctly determine the economic conjuncture;
- to choose the right instrument of intervention;
- to properly anticipate the effects produced in the economy by their use, which is why these analyses are necessary.

In the absence of information, one cannot understand the real purpose and impact of environmental taxes, which can lead to indifference or reluctance to accept them. Also, the perception of "additional charge", when they are perceived only as another source of income for the government, without understanding their environmental benefits, poses major difficulties.

The field of environmental taxation is a particularly complex one, both because of the many types of taxes that are subject to this field, which, as well as due to the socio-economic and political implications of any reforms in this field.

As a conclusion, it would be wrong to think that only the action of the state can ensure a favourable change in the destructive model of polluting economic development that characterized economic systems and ensure a healthy and indispensable environment for a sustainable economy and a fair society.

Complementary, it will also require the direct participation of society in the implementation of regulatory changes, as well as the change of irrational behaviour from an environmental point of view.

BIBLIOGRAPHY

Babiker, M., Eckaus, R.S. (2007) - Unemployment Effects of Climate Policy. Environmental Science and Policy, 10, 600-609.

Freire-González, J., (2018) - Environmental taxation and the double dividend hypothesis in CGE modelling literature: a critical review, Journal of Policy Modeling, Volume 40, 194-223.

Heine, D., Norregaard, J., Parry, Ian W.H. (2012) - Environmental Tax Reform: Principles from Theory and Practice to Date, IMF Working Paper.

Jakob, M. (2022) - How trade policy can support the climate agenda, Science, 376, 1401-1403.

Kotchen, M.J. (2024) - Climate Policy Options, Yale University.

Schellnhuber, H. J., Cramer, W., Nakicenovic, N., Wigley, T., Yohe, G. (2016) - Avoiding Dangerous Climate Change, Cambridge University Press.

*** European Commission (2024). Environmental tax statistics - detailed analysis https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Environmental_tax_statistics_-_detailed_analysis

***European Commission (2019). Environmental taxes -A statistical guide, Luxembourg.

***European Commission (2021). Structures of the taxation systems in the European Union, Luxembourg.

***European Commission (2023). Taxation Trends in the European Union, Data For The EU Member.

***European Environment Agency (2022) EEA Report 9/2022, Environmental taxation and EU environmental policies, Publications Office of the European Union, Luxembourg:

***European Environment Agency (2024) EEA Report 11/2024. Trends and projections in Europe 2024, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

*** United Nations Framework Convention on Climate Change https://unfccc.int/process-and-meetings/the- convention/glossary-of-climate-change-acronyms-and-terms

*** Un Climate Change Conference UK 2021 https://ukcop26.org/cop26-goals/

THE IMPACT OF THE DISPARITY OF CLIMATE OBJECTIVES IN THE EU: ADVANTAGES AND DISAVANTAGES

Isachi Silvia Elena, scientific researcher,
Centre of Financial and Monetary Research "Victor Slăvescu"
Chițiga Georgiana, scientific researcher,
Centre of Financial and Monetary Research "Victor Slăvescu"

Abstract: In this paper we aim to analyze the advantages and disadvantages of the mismatch of climate neutrality objectives in order to understand the effects of this phenomenon on the efficiency of the climate transition. We will examine how mismatch can affect national policies, technological innovation and international collaboration, stressing the importance of a balance between flexibility and coordination. Divergences in the implementation of climate neutrality objectives within the European Union bring both opportunities and challenges to the region's economy. While some member states may benefit from increased flexibility in meeting targets, particularly those that depend on fossil fuels, this approach risks fragmenting the EU's internal market by generating inefficiencies, disparities in competition and a slower transition to renewable energy sources, thus undermining the Union's position as a global leader in climate action. The lack of a link between the targets could also exacerbate regional inequalities, with less developed regions having difficulty complying with ambitious climate requirements. However, certain sectors could temporarily take advantage of this flexibility, thus having more time to adapt to stricter regulations.

Keywords: climate change, advantages/disadvantages, economic impact, economic inequality.

Introduction

Climate neutrality is one of the most relevant global goals of the XXI century, being crucial to restricting global warming to 1.5°C, according to the Paris Agreement. This involves striking a balance between greenhouse gas emissions from human activities and the ability of ecosystems to absorb them. However, achieving this goal requires a coordinated effort, both at international level and between various economic sectors and institutions.

Economic and social diversity among EU member states complicates the implementation of a uniform environmental policy. Some countries have advanced to the adoption of emission reduction measures, while others continue to depend on polluting industries and fossil fuels, leading to different transition rates. The absence of clear coordination between member states on climate neutrality targets brings both benefits and challenges to the EU economy. As each state defines its own climate policies and emission reduction targets without strict alignment, there is a lack of coherence in their approaches to climate neutrality.

Each member state has the possibility to address the ecological transition according to its own needs and resources, thus benefiting from increased flexibility. However, the lack of correlation between these objectives can lead to fragmentation of the single market, the emergence of economic and social inequalities between countries, and finally, at a diminished capacity of the EU to meet global climate targets.

Reducing greenhouse gas emissions, promoting the circular economy and making Europe the first climate-neutral continent by 2050 is the biggest challenge for the EU.

EU targets are ambitious and require a high degree of coordination between member states, each with different levels of economic development, access to energy resources and infrastructure which may make it harder to implement common measures and lead to

differences in the pace of green technologies. On the other hand, these objectives create economic and social opportunities to increase investment in renewable energy, research and innovation, create green jobs and improve the quality of life for European citizens. Thus, the EU is committed to coordinating its member states in a unitary effort to achieve climate neutrality by 2050, given the major impact that climate change has on both the European economy and the global environment. Failure to meet these climate targets can have negative consequences for the EU economy, from financial losses to declining competitiveness in critical industries.

The importance of harmonizing climate neutrality targets in the EU under the conditions of mismatches

The non-correlation of climate neutrality objectives refers to the absence of a unitary framework that aligns the targets set by different countries, regions or industrial sectors. Every actor involved has the freedom to set their own goals, often influenced by internal priorities, available resources or other constraints. In the European Union, although there are common policies such as the European Green Pact, member states can adopt different paces in implementing measures to achieve climate neutrality.

Synchronising climate neutrality targets between member states is essential to facilitate the effective transition of the EU towards a green economy and to meet ambitious targets set to reduce gas emissions greenhouse effect (GHG). A common approach not only guarantees a fair distribution of resources and responsibilities, but also contributes to increased efficiency in the implementation of the necessary measures. The importance of coordination can be assessed from several perspectives, according to table no. 1:

Table no. 1: The importance of harmonizing climate neutrality objectives in the EU in the face of non-correlation

Preventing fragmentation of the single market	Ensure regulatory coherence to keep the single market functioning. Reduces trade barriers and additional costs for European companies.
Strengthening the EU's position as a global leader	Enables the EU to have a unified and influential voice in international climate policies. Maintain the EU as a global model in setting environmental standards.
Reducing the risk of "carbon leakage"	Limits the relocation of polluting industries to states with less stringent regulations. Supports a fair framework for emissions reduction efforts.
Reducing economic and social disparities	Ensures a fair transition, reducing gaps between EU regions. Provides support for regions more vulnerable to market changes.
Improving energy security	Supports common investments in renewable energy, reducing dependence on fossil fuels. Contributes to the stability of sustainable energy supply.
Maximizing efficiency and reducing transition costs	It allows an optimized use of resources through coordination. Reduces transition costs, accelerating the achievement of climate neutrality objectives.

Source: data processed by authors

The lack of correlation of climate neutrality objectives between EU Member States can bring numerous economic and structural benefits to various regions, in particular due to the flexibility and adaptability it offers. Each member state can adapt its pace and ecological transition strategies according to its economic, social and industrial specifics, by applying climate measures and policies according to its economic structure, degree of development and dependence on traditional industries. This flexibility can lessen the economic pressure on regions that rely on polluting industries, facilitating a gradual and efficient adaptation to new environmental demands. Such an approach can encourage innovation, because states will be motivated to develop their own solutions for the ecological transition, generating a variety of practices that can be implemented in other areas of the EU.

However, the non-correlation of climate neutrality objectives between member states can have negative repercussions on the EU economy. Divergences in environmental policies can lead to fragmentation of the European single market, as varying standards and regulations between countries can create trade barriers and diminish the competitiveness of companies in states that implement stricter measures. In addition, countries that have not made sufficient progress in adopting green policies risk being left behind in the competition to attract investments and sustainable technologies, which could widen economic and social disparities between EU regions. Also, the absence of a unified strategy may reduce the EU's ability to achieve its global climate neutrality goals and assert itself as an international leader in climate technologies and policies.

Advantages/disadvantages of non-correlation of climate neutrality objectives

The advantages for the EU economy, generated by the non-correlation of climate neutrality objectives, can be varied and are frequently analyzed in relation to the maintenance of short-term competitiveness, the reduction of immediate costs and flexibility in the formulation of economic and industrial policies. In the table no. 2 we present the main advantages of the non-correlation of climate neutrality objectives:

Table no. 2: The advantages of not linking climate neutrality targets

Advantage	Description
Flexibility in approach	It allows each country or sector to set its own targets, adapted to the resources, the level of development and the specific climate.
Accelerating local action	Some entities can take faster and more ambitious action without depending on international consensus.
Adaptability to context	The non-unitary approach facilitates the adjustment of objectives according to local geopolitical, economic or social factors.
Diversity in solutions	Stimulates innovation by promoting varied solutions tailored to the specific needs and conditions of each region.
Avoiding political blockages	In the absence of a need for international consensus, actors can progress individually without being affected by conflicts between stakeholders.

Source: data processed by authors

The benefits of the mismatch of climate neutrality targets at EU level create the opportunity for a more adapted, innovative and efficient climate transition at local level. However, these advantages need to be balanced with coordination measures in order to prevent fragmentation or disparities between member states.

Table no. 3: The impact of the advantages of non-correlation of neutrality objectives climate at EU level

Aspect	Advantages	Disadvantages
Industrial competitiveness	Low costs for traditional industries. Possibility to maintain global competitiveness.	Risk of losing long-term investment in green innovations. Delaying the green transition can reduce long-term competitiveness.
Transition flexibility	Allows a more gradual implementation of green technologies. Reduces the economic risk associated with rapid changes.	Risk of loss of technological advantage over other regions that invest rapidly in sustainable technologies
Protection of jobs	Stability in carbon-intensive dependent regions. Reduction of social economic shocks.	Jobs in carbon-intensive industries could be more vulnerable in the long run due to global demand for decarbonisation.
Energy security	Continued use of domestic fossil resources to reduce dependence on costly imports in the short term.	Increasing long-term risk due to dependence on unsustainable resources. Vulnerability to fossil fuel price fluctuations.
Costs of regulation	Reducing tax pressure on companies. Financial resources available for other development investments.	Reducing tax pressure on companies. Financial resources are available for other development investments.

Source: data processed by authors

Failure to match climate neutrality objectives in the EU brings both considerable advantages and disadvantages, highlighting the complexities of the ecological transition that must harmonise economic, social and environmental interests. On the one hand, a number of disadvantages and risks can arise between EU Member States that affect the economic and social cohesion of the EU, as well as the ability to meet established climate targets. On the other hand, the flexibility offered by this mismatch could encourage innovation and economic adaptation in a way that prevents major economic shocks, allowing each state to manage its own path towards a green economy. The main disadvantages of this mismatch are shown in the table no. 4 :

Table no. 4: Disadvantages of climate neutrality targets mismatch

Disadvantage	Description

Fragmentation of the single market	Divergențe în standarde și reglementări care creează obstacole comerciale. Apariția unei piețe neomogene pentru produsele verzi.
Loss of global advantage	Delaying the ecological transition, losing economic opportunities. Weakening the EU's position as a leader in international environmental policies.
Risck of „carbon leakage”	Relocation of polluting industries to countries with more permissive regulations. Competitive disadvantage for states with strict environmental measures.
Economic and social disparities	Unequal development between states, widening economic gaps. Vulnerability of regions without technological adaptation to global market requirements for green products.
Increased long-term costs	Negative effect on the environment and gas emissions. Higher future costs for adaptation to climate change.
Energy vulnerability	Dependence on unsustainable fossil resources, exposure to price fluctuations. Reducing energy security and economic instability.

Source: data processed by authors

The flexibility granted to member countries facilitates a gradual adaptation, thus providing the time needed to protect jobs and mitigate economic risks. It helps to preserve competitiveness in some traditional sectors and guarantees short-term energy stability by harnessing available fossil resources.

The absence of coordination between member states creates various risks, such as fragmentation of the single market, increasing economic disparities between EU regions and weakening the EU's position as a global leader in green innovations and long-term energy security. In addition, the risk of „carbon leakage” compromises climate progress, as emissions from certain states can cancel efforts made by other member states. In the short term, the mismatch of climate neutrality objectives with industrial policy can contribute to competitiveness by keeping costs low, protecting jobs and providing flexibility in the technological transition. However, it is essential to have a long-term vision that emphasises sustainable innovations, incentivising industries to gradually take green action in line with EU climate objectives.

Conclusions

The issue of the advantages and disadvantages of climate neutrality mismatches highlights a fragile balance between the need to have a common vision to achieve EU environmental objectives and the essential flexibility to respond to diversity economic of the member states. This issue highlights the complexity of a green transition that is fair and efficient for all EU members, and the importance of a framework that not only ensures sustainable development, but also the EU's economic cohesion and global competitiveness.

Implementation of the objective of significant reduction of greenhouse gas emissions and a transition to a green economy in a union of member states with different levels of economic development, industrial capacities and energy resources pose significant challenges to the coordination of efforts. Thus, a mismatch of climate objectives and policies is found

between member states, which produces both advantages and disadvantages for the EU economy.

At the same time, in order to ensure a just and efficient transition to climate neutrality, coordination between member states is essential, while ensuring the necessary flexibility to address the specificities of each economy. By adopting a common strategy, the EU can amplify the effects of its climate measures, support fair economic growth in all member states and become a global leader in the fight against climate change. Effective coordination not only improves the efficiency and fairness of the transition process, but also helps to strengthen the EU's role as an example of sustainable development and international collaboration. Collaboration on climate neutrality objectives between EU member states is therefore crucial to ensure an efficient, fair and sustainable transition to a green economy.

Therefore, the mismatch of climate neutrality objectives can bring both benefits (through adaptability) and risks (through inefficiency), being an essential element to analyse in the context of global climate policies.

BIBLIOGRAPHY

Baldwin, R., Weder di Mauro, B., (2020). *The economic consequences of climate change: From regional disparities to global challenges.* Oxford University Press.

Buchner, B. K., et al. (2019). *Global climate finance: An update on mobilizing private finance for climate action.* Climate Policy Initiative.

Ciscar, J. C., et al. (2014).*The economic impact of climate change in Europe: A study of the EU countries.* Environmental Economics and Policy Studies, 16(3), 123-146. https://doi.org/10.1007/s10018-014-0137-3

Ekins, P., et al. (2019). *The economic impact of climate change in Europe: Policy implications for sustainable development.* Environmental Science & Policy, 101, 63-77. https://doi.org/10.1016/j.envsci.2019.08.002

Fankhauser, S., Burton, I. (2006). *Climate change and economic vulnerability: The impact of climate extremes on European economies.* In S. Fankhauser, J. B. Smith, & R. S. Tol (Eds.), *Climate Change and Adaptation: A European Perspective* (pp. 143-164). Edward Elgar Publishing.

Heine, D., Sato, M. (2017). *Climate change and the economic impact on EU regions: A model-based assessment* .Journal of Environmental Economics and Management, 85, 155-171. https://doi.org/10.1016/j.jeem.2017.07.003

Kok, M. T. J., et al. (2020). *Climate change and economic impact in Europe: Drivers of vulnerability and adaptation strategies.* Regional Environmental Change, 20(6), 1-13. https://doi.org/10.1007/s10113-020-01617-6

Lise, W., (2021). *Climate change adaptation strategies and their implications for EU economies.* Climate Change Economics, 12(2), 53-70. https://doi.org/10.1142/S2010007821500194

*** European Commission. (2021). *The European Green Deal: Striving to be the first climate-neutral continent.* https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

*** Eurostat. (2023). *Climate change and its impact on European regions.* https://ec.europa.eu/eurostat

AN INTRODUCTION INTO ANTI-DEMOCRATIC DISCOURSE

Vasile Pleşca
Scientific Researcher III, PhD, „Gh. Zane" Institute of Economic and Social Research, Romanian Academy, Iaşi

Abstract: The way contemporary democracy is under constant assault is a concern for everyone. This is neither the first time, nor, very likely, the last, that greedy politicians, eager for power, exploit the needs and grievances of large groups of people, turning them into easily manipulated masses. The fact that these broad groups of people are willing to give up many of the rights gained through centuries of struggle has many explanations, with manipulation and lies spread via social media being just one facet of the reality. This article, however, aims at something else: identifying the elements that make anti-democratic discourse unique and emphasizing that this very discourse, due to its unique characteristics, demands a new approach from political science.

Keywords: anti-democratic discourse, liberal democracy, iliberalism, democratic discourse

Fiecare individ este un gânditor politic. Fiecare persoană de pe această planetă interacționează, fie cu voie, fie nu, cu politicul și cu lumea ideilor politice. Fie că sunt conștienți sau nu, oamenii folosesc idei și concepte politice ori de câte ori își exprimă opiniile sau spun ce gândesc. Limbajul de zi cu zi este presărat cu termeni precum „libertate", „echitate", „egalitate", „justiție" și „drepturi". În același mod, cuvinte precum „conservator", „liberal", „socialist", „comunist" și „fascist" sunt folosite frecvent de oameni fie pentru a-și descrie propriile opinii, fie pe ale altora. Totuși, deși astfel de termeni sunt familiari, chiar banali, sunt rareori folosiți cu precizie sau cu o înțelegere clară a semnificației lor. Ce înseamnă, de exemplu, „egalitate"? Ce înseamnă să spui că toți oamenii sunt egali? Oamenii chiar se nasc egali? Ar trebui să fie tratați de societate ca și cum ar fi egali? Ar trebui să aibă drepturi egale, oportunități egale, influență politică egală, salarii egale? În mod similar, cuvintele precum „socialist" sau „fascist" sunt adesea utilizate greșit. Ce înseamnă să numești pe cineva „fascist"? Nu cumva, în momentul în care facem pe cineva fascist în secolul 21 avem o lipsă de respect despre victimele fascismului din secolul 20? Socialiștii secolului 21 trebuie sau nu să-și asume derapajele ideologice făcute în secolul 20 sub marea flamură a victoriei socialismului. Holocaustul și Gulagul sunt fenomene intrinseci ale anumitor ideologii sau sunt doar erori punctuale de nerepetat?

Termenul fundamental în orice discuție pe teme politice, cel de democrație, sau, mai specific, cel de democrație liberală, parcurge un proces identic. Pentru că toți oamenii sunt gânditori politici, cu toții au o opinie îndreptățită despre regimul politic în care trăiesc. Faptul că această opinie este mai mult sau mai puțin informată, mai mult sau mai puțin întemeiată ține, în primul rând, de complexitatea regimului democratic. Acesta, regimul democratic, are rezistența celor mai slabi decidenți ai săi, iar dacă aceștia sunt permeabili cântecelor sirenelor autocrate, întreaga democrație migrează spre autoritarism.

În ultimele decenii (deja) suntem martorii felului în care un număr tot mai mare de regimuri democratice trăiește experiența creșterii, la nivelul societății, a valurilor de naționalism etnic și religios maniheist, de ură, dezinformare și intoleranță. Originile acestor valuri trebuie căutate în multe locuri, dar unul dintre cele mai serioase este cel legat de folosirea cuvintelor, de practicile de comunicare ale mișcărilor care atacă democrația. Ungaria a fost, ani la rând, terenul de atac al mesajelor anti-semite, anti-Soros ale guvernului Orban, mișcarea „Make America Great Again" a dus nivelul democratic extrem de jos în

SUA, iar mesajele populiste, tradițional-conservatoare și patriotarde au devenit o marcă a politicii românești, în cadrul unui proces inițiat, la actualul nivel, de către Victor Ponta, continuat de Liviu Dragnea și adus la apogeu de către George Simion și Călin Georgescu, printre alții. În toate aceste cazuri, elemente de bază ale regimurilor democratice, rezolvarea rațională a conflictelor, atitudinile receptive și inclusive la cerințele și drepturile tuturor cetățenilor, au fost și sunt sistematic încălcate, făcând ca nivelul de încredere civică și legitimitate instituțională să se prăbușească la nivelul societății. Ultimii ani au arătat că discursurile rasiste, antisemite, intolerante și agresive aduc voturi și asigură accesul populiștilor autoritariști și iliberali la putere în state democratice, iar, odată aceștia ajunși la putere, subminează dantelăria complexă, echilibrată, dar delicată, a regimurilor democratice. Din pozițiile de putere, pot începe să desființeze instituțiile democratice, să își extindă puterile executive, să cenzureze presa și să slăbească opoziția. O astfel de erodare instituțională poate duce la apeluri și mai extremiste, urmate de o erodare instituțională și mai pronunțată.

O trăsătură caracteristică a acestui proces de erodare democratică este acela că el nu se petrece într-un mod abrupt și intempestiv. Decăderea instituțiilor democratice nu are loc brusc, acestea nu sunt penetrate de oameni și moduri de gândire iliberale peste noapte, ci întreg procesul este unul gradual, în care totul este derulat cu răbdare, proiectat pe multe luni sau chiar ani în viitor (Bermeo 2016; Haggard și Kaufman 2021; Levitsky și Ziblatt 2019). De subliniat, în acest context, e și faptul că procesul actual de de-democratizare este total opus procesului de acum 35 de ani, când totalitarismul comunist se prăbușea brusc peste tot în lume, erodarea graduală contemporană a devenit marcă a ascensiunii autoritarismului și iliberalismului (Lührmann și Lindberg 2019: 104). Un alt lucru care trebuie precizat e acela că nu doar democrațiile slabe, neconsolidate, cu mari probleme în a implementa instituții democratice și a cultiva o cultură civică democratică sunt permeabile acestui proces de erodare democratică, ci și democrațiile consolidate deja de secole. Marea Britanie căzând pradă discursului populist în vremea Brexit-ului sau Statele Unite rupte la propriu între două tipuri de discursuri populiste aflate pe poziții antagonice sunt doar exemplele inițiale ale acestui declin. Succesul extremismului de dreapta în țări precum Austria sau Olanda, în landuri din Germania sau împletirea în acțiuni și discursuri identice ale extremei stângi și extremei drepte din Franța sunt toate elemente în cadrul aceluiași tablou.

Un alt lucru subliniat în cercetările academice este acela că declinul democratic se susține arareori din revolte populiste spontane (Bartels 2023). Altfel spus, erodarea democratică este un proces ce pornește de la elita politică ce propagă narațiuni legate de tradiționalism, naționalism și un conservatorism retrograd, în care valorile democratice sunt înlocuite de valori etnice, religioase sau fals moralizatoare. Aceste discursuri transmit idei maniheiste despre rase, religie, imigrație, moralitate, statutul femeii în societate, statutul științei în societatea contemporană și transmit, dincolo de toate, ideile unor amenințări continue la adresa umanității, venite din partea unei conspirații „globaliste" menite a distruge ființa umană în integralitatea ei (Levitsky și Ziblatt 2019, Wells și Friedland, 2023).

Faptul că vorbim de un fenomen global, cu aceleași manifestări și cu aceleași discursuri, arată că, de cele mai multe ori, cauzele sunt globale, iar diferențele specifice fiecărei țări nu fac decât să sublinieze acest fapt. Aceste cauze sunt cunoscute de toată lumea și sunt, de cele mai multe ori, economice, dar care ajung să capete nuanțe legate nu doar de revoltele împotriva austerității sau de nedreptățile sociale, ci de aspecte mai profunde, legate de pierderea identității (etnice, religioase, naționale, morale etc.), ca și de valorile împărtășite de miliarde de cetățeni din culturi și societăți total diferite

Bineînțeles, fiecare proces are caracteristici și amplitudini locale. Dacă un partid extremist german, Alternative für Deutschland (AfD) a avut și are succes în landuri din fosta Republică Democrată Germană, ascensiunea extremei drepte și succesul ei electoral în

Germania este relativ limitat, în Statele Unite, capturarea celui mai vechi și mai puternic partid democratic din lume, Partidul Republican, de către mișcarea MAGA a lui Donald Trump este un fenomen ce marchează democrația la nivel global. Dacă discursul lui Meloni în Italia a devenit, în timp, din unul cu reminiscențe fasciste în unul pro-european și pro-democratic, discursul tradiționalist, izolaționist și iliberal al majorității politicienilor români a căpătat amploare și a devenit noua normalitate. Mai mult, în țările în care alunecarea spre iliberalism e continuă de mai multă vreme, cenzura, directă și indirectă a statului asupra mijloacelor de comunicare este evidentă. Varianta soft, indirectă, din România, prin care marile trusturi de presă și televiziune sunt plătite direct de partide pentru o atitudine prietenoasă și ne-critică, este completată de maniera dură, agresivă și directă din Ungaria, unde presa ne-prietenoasă cu regimul Orban este închisă, cu finanțări blocate și cu ziariști persecutați.

Întregul discurs anti-democratic, discurs atât de complex și de variat, dar, în același timp, cu mesaje simple, clare și unitare, are o logică internă total diferită de cea a discursului democratic. Discursul democratic e transparent și integrator, opusul său anti-democratic e insidios și disruptiv. Discursul democratic e inerent pluralist și, deci, fragmentat, fără o teleologie ascunsă, discursul anti-democratic este construit în jurul unui scop, acela de a distruge democrația. Discursul democratic urcă de la nivelul cetățenilor spre elite, discursul anti-democratic impune un trend de la o anumită elită politică spre mase. Penetrarea discursului democratic este ascendentă și merge de la multiplu spre singular, pe când penetrarea discursului anti-democratic este descendentă și merge de la singular spre plural.

Tot acest discurs anti-democratic este în opoziție flagrantă cu procesul de acum 35 de ani. Procesul de democratizare nu a fost doar abrupt, ci, realmente, și de o simplitate deconcertantă. Drumul democratic nu a fost nicio secundă pus la îndoială, indiferent ce cultură, indiferent de rase, de religie sau de etnie. Valul democratic a cuprins și atei, dar și fundamentaliști religioși, și oameni de stânga, dar și oameni de dreapta, atât bărbați, cât și femei, atât bogați, cât și săraci, iar ideile politice și economice ale noului val, de la pluralism și drepturi la privatizări și ruperea barierelor economice au prins pe toată lumea. Apoi, oamenii au început să realizeze că ideile lor sunt mult mai complexe și variate, că valorile în care cred sunt mult mai diferite, opuse chiar, de multe ori, punțile între oamenii uniți prin lupta împotriva totalitarismului rupându-se lent, dar iremediabil (Applebaum 2021).

Democrația e un loc în care încap cu toți, oricât ar fi de diferiți, sub primatul toleranței reciproce și a pluralismului. Multora acest lucru a ajuns să li se pară de neconceput. În aceste condiții putem vedea foarte bine cum a evoluat discursul consolidării democratice de acum trei decenii și cum evoluează discursul iliberal, anti-democratic, de acum. În primul rând, discursul democratic e global și integrator. El are în vedere toate fațiunile dintr-o comunitate, punând chiar accent pe nevoile și drepturile fațiunilor excluse, căutând dialogul, incluziunea și colaborarea. Discursul anti-democratic, iliberal, din contră, vizează excluderea intenționată a celuilalt, al celui diferit, al celui minoritar, etnic, religios, sexual etc. În cadrul discursului liberal democratic, oricine își poate prezenta opțiunile și opiniile sub primatul toleranței intrinseci, acestea fiind ascultate și integrate într-o viziune pluralistă a societății. În cadrul discursului iliberal, recunoașterea și ascultarea celuilalt dispar, fiind impuse strict opiniile grupului dominant, cel care are puterea politică și/ sau majoritatea decizională. În cadrul discursul democratic, informația este transmisă transparent, cu ajutorul organizațiilor de presă independente care împiedică dezinformarea și mediază dialogul între puterea politică, instituții și public. În cadrul discursului antidemocratic, informația este cenzurată, media clasice sunt puternic penetrate politic, iar conținutul extremist circulă nestingherit pe platforme digitale total opace atât în privința finanțării transmiterii informațiilor, dar și în privința posibilității de verificare a veridicității acestora.

Mai mult decât atât, dacă, în discursul democratic, sursa acestuia este vizibilă și asumată, în partide politice, în politicieni incluși în procesele democratice, în oficiali ai unor instituții publice cu o agendă transparentă, în cetățeni, sursa informațiilor din discursul iliberal, antidemocratic este difuză, greu de identificat sau, într-o variantă mai „normală", în mișcări marginale, în influenceri politici fără responsabilități reale și în persoane ce-și arogă autorități alternative, politice, științifice sau civice.

Logica dezbaterilor publice este și ea total diferită. În cadrul unei societăți pluraliste și tolerante, schimbul de idei se bazează pe dovezi științifice și argumente logic corecte, iar rezolvarea conflictelor are loc prin implicarea tuturor, atât instituții democratice, cât și cetățeni obișnuiți. În contrapondere, discursul anti-democratic privilegiază lipsa dialogului, manipularea, sofistica, dar, mai ales, atacarea și discreditarea celor care emit opinii divergente față de cel care deține puterea politică și/ sau se sprijină pe o majoritate la nivelul societății.

În sfârșit, discursul democratic-liberal vizează ca obiectiv final soluționarea diferendelor și conflictelor dintre diferitele facțiuni din cadrul unei societăți, discursul anti-democratic profită de existența diferendelor, instaurând la nivelul societății un discurs maniheist, unul care atacă oponenții și demantelează rolul instituțiilor democratice.

Toate lucrurile de mai sus arată că avem de-a face cu un nou tip de discurs la nivelul politicului, unul fără seamăn în configurația politică a societății umane moderne. Toate caracteristicile discursului democratic enumerate mai sus sunt creionate în descendența lui Habermas (Habermas 1974), cel care a dezvoltat o teorie normativă a discursului democratic ce vizează egalitatea de participare și existența unui discurs rațional. Chiar dacă teoria sa a fost și este atacabilă din multe puncte de vedere, cel mai important fiind acela al lipsei posibilității de aplicare, ideile sale au fost un reper intelectual de luat în seamă, unul discutat, analizat și fragmentar, măcar, încercat de pus în practică. Principiile sale fundamentale și valabilitatea lor nu au fost însă puse niciodată la îndoială. Ultimele decenii au însă făcut acest lucru.

Discursul toleranței și al pluralismului opiniilor și credințelor a dispărut. Ceea ce se discută, se argumentează și se manipulează nu mai este viabilitatea discursului democratic, ci felul în care el mai reușește să reziste într-o lume în care manipularea, fake-news-ul și agresivitatea discursivă domină pe paliere largi ale societății. Dacă una dintre căile prin care succesul democrației în istorie a fost de necontestat este legată de valoarea și de penetrarea propriului discurs, incapacitatea acestuia de a se adapta la treptele superioare de transformare specifice secolului 21 trebuie să ne îngrijoreze pe toți, dar, dincolo de îngrijorare, trebuie să ne trimită să căutăm soluții.

Ceea ce e cel mai interesant e că nici nu trebuie multă originalitate. Practicile de succes ale discursului anti-democratic pot fi preluate și în cadrul discursului democratic. Un politician cu vechime, chiar și cel bine intenționat, are mult mai puțină credibilitate decât un influencer contemporan, unul care știe să se folosească foarte bine mecanismele digitale ale contemporaneității. Discursul simplu și clar, penetrant, dar corect, poate avea mult mai mare aderență decât comunicarea de multe ori goală de sens, plină de false complexități a instituțiilor democratice. Omul este o ființă complexă, departe de a fi una strict rațională. Asta face ca discursul democratic trebuie să aibă și aspecte ce ating latura emoțională a indivizilor, credințele, valorile lor de dincolo de politică.

Toate aceste modalități de a transmite discursul democratic nu alterează esența sa, cea din teoria normativă a lui Habermas, ci îi dă acestuia o șansă și, astfel spus, îi dă o șansă și democrației.

Multă vreme, în cadrul științei politice, dar și la nivelul gânditorului politic obișnuit, cetățeanul simplu, nici nu a existat o conștientizare că există un discurs anti-democratic distinct total de orice al discurs politic contemporan. În continuare, de multe ori, discursul

anti-democratic este analizat în limita unor repere depășite, ca și cum substanța sa ar fi aceeași, doar direcția e diferită, or e evident că acesta e fundamental altfel. Altfel spus, asistăm la nașterea unei noi direcții de cercetare, de înțelegere a politicului și încă nu ne-am dat seama de acest lucru. Constatăm cu stupoare că anti-democrații pot să aibă conturi inactive în social media, vechi de ani de zile, iar, după ce constatăm, nu mai facem nimic. Nu interzicem, pentru că, după reperele democratice, nu se poate, dar nici nu planificăm reacții anticipative și constructive. Preferăm să stăm într-o veșnică defensivă, una care nu aduce, pe termen mediu și lung, niciun avantaj discursului democratic.

În concluzie, discursul democratic este înlocuit, ca relevanță și complexitate, de cel antidemocratic, pentru că a ajuns la un nivel pe care nu mai este dispus să-l depășească. Ceea ce este mai mult decât necesar este dezvoltarea unei perspective mai detaliate asupra discursului anti-democratic, o perspectivă în care erodarea instituțională a democrației este contracarată activ, printr-un discurs democratic pragmatic, unul în care viziunea legislativă asupra toleranței față de discursurile anti-democratice se modifică radical, iar instituțiile fundamentale în cadrul democrațiilor funcționale au puterea practică de a promova democrația, nu doar de a o apăra, cu succese mai mult sau mai puțin limitate.

BIBLIOGRAPHY

Applebaum, Anne. 2021. *Amurgul democrației. Seducătoarea atracție a autoritarismului*. București: Litera.

Bartels, L.M. 2023. *Democracy Erodes from the Top: Leaders, Citizens, and the Challenge of Populism in Europe*. Vol. 40. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Bermeo, N. 2016. „On democratic backsliding." *Journal of Democracy* 27(1): 5–19.

Habermas, J. 1974. „The public sphere: An encyclopedia article (1964)." *New German Critique* 3: 49–55.

Haggard, S. and Kaufman, R. 2021. *Backsliding: Democratic Regress in the Contemporary World*. Cambridge: Cambridge University Press.

Levitsky S. and Ziblatt D. 2019. *How Democracies Die.* New York, NY, USA: Crown.

Lührmann, A. and Lindberg, S.I. 2019. „A third wave of democratization is here." *Democratization* 26(7): 1095–1113

Wells, C. and Friedland, L.A. 2023. „Recognition crisis: Coming to terms with identity, attention and political communication in the twenty-first century." *Political Communication* 40: 1–19

INTERTEXTUALITY IN HERTA MÜLLER'S WORK

Alina Ujeniuc
PhD, „Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: Herta Müller's writing is characterized by the prominent use of intertextuality. She draws on a variety of literary and cultural traditions, myths, and literary traditions, as well as references to historical events and political realities. By using intertextuality, Herta Müller explores themes related to trauma, memory, culture and identity, while challenging established norms. This article presents the role of intertextuality in Herta Müller's writing, which allowed her to engage with diverse literary and cultural traditions and to create complex, multi-layered narratives.

Keywords: Herta Müller, intertextuality, identity, third space, monocultural

1.Einleitung

Das Werk Herta Müllers, geprägt durch ihre Erfahrungen als Angehörige der deutschsprachigen Minderheit in Rumänien und durch ihre Konfrontation mit dem totalitären Regime Ceausescus, eröffnet eine komplexe Textur interkultureller und erinnerungskultureller Fragestellungen. Herta Müllers Texte entstehen aus einem dichten Netz von Bezügen zu anderen literarischen, historischen und kulturellen Texten, wodurch sich ein dialogisches Geflecht bildet, das die facettenreiche Konstruktion interkultureller Identität und transkultureller Erinnerungen in ihrem Werk erst verständlich macht.

Im vorliegenden Artikel werde ich untersuchen, wie Herta Müller durch die Anwendung intertextueller Techniken narrative Räume schafft, die Identitätskonflikte, kollektive Traumata und Sprachproblematiken sichtbar werden lassen. Die Analyse beginnt mit einer Darstellung relevanter literaturtheoretischer Ansätze zur Intertextualität, um das theoretische Fundament zu legen, auf dem die textimmanente Analyse aufbaut. Anschließend folgt eine systematische Untersuchung intertextueller Elemente in Müllers Werk, die in verschiedene thematische Kategorien gegliedert ist. Hierbei werden insbesondere die interkulturellen Dimensionen von Identität im Spannungsfeld von Erinnerung, die Konstruktion von Memoria in transkulturellen Kontexten sowie die Rolle von Sprachlatenz und Sprachverfremdung im interkulturellen Austausch fokussiert. Ziel dieser Untersuchung ist es, die Funktion intertextueller Verweise in Müllers Werk offenzulegen und die Art und Weise zu analysieren, wie sie durch ihre spezifische intertextuelle Praxis neue Perspektiven auf Identität und Erinnerung im Kontext von Exilerfahrung und postdiktatorischer Aufarbeitung eröffnet. Angesprochen werden unter anderen Begriffen und typische Eigenschaften der interkulturellen Literatur wie zum Beispiel Zweisprachigkeit, Monokulturalität, Sprachlatenz, Kulturräume, *third space*, *memoria*, Identität, Diktatur usw. Der literaturwissenschaftliche Fokus konzentriert sich dabei auf die Forschungsarbeiten von Carmine Chiellino, Ortrud Gutjahr, Homi K. Bhabha.

2.Relevante literaturtheoretische Ansätze zur Intertextualität

Vor dem in diesem Beitrag beschriebenen theoretischen Hintergrund soll die Charakteristika des interkulturellen Romans im Lichte der Theorien Carmine Chiellinos analysiert werden; die Zugehörigkeit der Autorin zu zwei verschiedenen Kulturräumen, das integrierte interkulturelle Lebenslauf der Autorin, die gleichzeitige Anwendung in mindestens zwei Sprachen, die sogenannte Sprachlatenz und die thematisierte Implosion in der Monokulturalität.[1]

[1] Hergheligiu, Raluca. *Herta Müller interkulturell*. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2020.

Carmine Chiellino definiert den interkulturellen Roman als einen Roman, „in dem die Hauptfigur oder der Ich-Erzähler danach strebt, seinem eigenen interkulturellen Gedächtnis nachzuspüren, es weiterzugeben oder vor der Auflösung zu bewahren“ (Chiellino 2001: 108). Dieses Ergebnis wird durch die Aufteilung der Erzählperspektive auf zwei Sprachen, die Präsenz einer latenten Sprache und die Kontraste in der Sprache/Raum/Zeit-Konstellation erreicht.[2]

In einer globalen Welt ist auch die Literatur Gegenstand von Prozessen des kulturellen Kontakts und Austauschs, die in der vergleichenden Literaturwissenschaft untersucht und diskutiert werden. Migration hat in den letzten Jahrzehnten zur Relativierung oder Überarbeitung des im neunzehnten Jahrhundert konstruierten Konzepts einer nationalen Identität beigetragen. Es bildet sich ein Gegensatz zwischen der historischen Bevorzugung der monolingualen und monokulturellen Nationalität und einem zunehmend international wettbewerbsfähigen, postnationalen Gegenmodell der plurikulturellen Gesellschaften mit Mehrsprachigkeit. Bei der Frage nach der traditionellen Wahrnehmung nationaler Identitäten und der Diskussion um den Begriff des nationalen literarischen Konsenses spielt die so genannte Immigranten- oder Migrantenliteratur eine besondere Rolle. Aufgrund der Migrationsbewegungen stellt die Literatur als Kommunikationsmittel einen idealen Raum für kulturelle und sprachliche Vermischung dar. Dieser hybride Raum, der dritte, gibt dem Individuum die Möglichkeit, sich zu entfalten, um es in Bildern auszudrücken und die eigene Identität aus den kleinsten Puzzleteilen zusammenzusetzen.[3] Das Hybride wird dabei im Rahmen der Definition des Homi K. Bhabha interpretiert, der sich in seinen Studien mit dem *dritten Raum* der Literatur befasst und die Fixierung von Literatur und Identität dekonstruiert. In *Die Verortung der Kultur* wird ein nicht territorial gebundener Raum oder eine Zone, die als Erfahrungsraum fungiert, beschrieben, in den Identitäten und Unterschiede verhandelt werden. Diese Zone ist durch Hierarchisierung und Macht charakterisiert, die jedoch in diesem Raum unwirksam gemacht werden können.[4]

> „Hybridität heißt für mich nicht einfach Vermischen, sondern strategische und selektive Aneignung von Bedeutungen, Raum schaffen für Handelnde, deren Freiheit und Gleichheit gefährdet sind.” (Babka 2012: 13).

3. Identifikation und Analyse intertextueller Elemente in ihren Werken

Herta Müllers Texte kommen als literarische Entdeckungsreise multipler Identitäten und kultureller Vielfältigkeiten daher. Letztlich wird die Bildung und Darstellung des Subjekts in der Vielfalt, Heterogenität und ständigen Neukombination von Spuren angelegt.[5] Sie bietet in ihren Texten Raum für eine breit angelegte Reflexion über die Literatur des *Dazwischen.*[6] Sie spiegelt in ihren Werken wesentliche Themen wie Sprache und Orte der Identität wider, weshalb der Fokus auf Sprache und Raum liegt. Die beiden Elemente verbinden sich mit der Erschließung neuer Identitätsräume.

3.1. Interkulturelle Dimensionen der Identität in Bezug auf Erinnerung und Geschichte

Herta Müller zeigt die multiple Identität des postmodernen Subjekts durch die verschiedenen Figuren in ihren Texten, die der Mehrsprachigkeit und Multikulturalität ausgesetzt sind. Ihre Figuren lassen die hybride Identität des Subjekts erkennen und offenbaren zudem die aktuelle Bedeutung und die Explizität ihrer Literatur in Zeiten der Globalisierung in allen

[2] ebd

[3] Bhabha, Homi K.: *Die Verortung der Kultur*. In: Bronfen, Elisabeth, Benjamin Marius und Therese Steffen. *Hybride Kulturen: Beiträge zur anglo-amerikanischen Multikulturalismusdebatte.* Tübingen: Stauffenburg, 1997, S.127.

[4] ebd.

[5] Gutjahr, Ortrud: *Von der Nationalkultur zur Interkulturalität. Zur literarischen Semantisierung und Differenzbestimmung kollektiver Identitätskonstrukte.* In: Maja Razbojnikova-Frateva/Hans-Gerd Winter (Hg.): *Interkulturalität und Nationalkultur in der deutschsprachigen Literatur.* Leipzig.

[6] Bhabha, Homi K.: 1997, S.132.

Bereichen. In einer Zeit, in der alle Barrieren scheinbar verschwinden, in der weder von Nationalliteratur noch von sprachlich die Rede sein kann, gewinnt der Diskurs der Hybridität enorm an Bedeutung. Herta Müllers Werk ist geprägt von Vermischungen, Sprach- und Kulturverunreinigungen, die neue Chancen für die Verfassung von Identität bieten. Die Vereinigung dieser verschiedenen Perspektiven stellt einen Hybrid dar. Unter diesen Bedingungen gestaltet die Autorin ihr eigenes Konzept von Interkulturalität durch die Verwendung verschiedener Sprachen, ihre innovativen und originalen Texte und die Mischung der Identität, Heimat, Sprache und Kultur.

Reisende auf einem Bein ist der erste Roman von Herta Müller, der zwei Jahre nach ihrer Übersiedlung von Rumänien nach Berlin 1989 erschienen ist. Im Roman entstehen vielfältige Identitäten. Das Individuum bewegt sich in imaginären Zwischenräumen und erfährt Zugehörigkeit und Fremdsein. Im Roman kann die andere Irene, eine fremde Person in Irenes Gesicht, die sie auf ihren Passbildern im anderen Land ausmacht und die auch in Deutschland wieder auftaucht, als literarisch inszenierte folgenreiche Spaltung verstanden werden, die dem totalitären Machtdiskurs entspringt.

> „Dann hatte Irene Lust gehabt, die Passfotos in den Regen zu halten, und hatte es nicht getan. War unters Dach vor dem ersten Hauseingang gegangen. Hatte ein Photo aus dem Umschlag genommen und es angeschaut. Eine bekannte Person, doch nicht wie sie selbst. [...] Eine fremde Person hatte sich eingeschlichen in ihr Gesicht. Das Fremde an Irene war die andere Irene gewesen. [...] Irene wusste, dass im Gehäuse des Automaten ein Mann stand. Denn das Photo war warm. Es war Körperwärme. Und wie in dem anderen Land, wie auf den Passfotos, war auch auf diesen Photos eine fremde Person. Auch auf den Photos des Automaten war die andere Irene.“ (Müller 2009c: 50)

3.2. Memoria und die Konstruktion von Erinnerungen in interkulturellen Kontexten

Die Erinnerung an das Trauma durch das Erzählen von Geschichten hat eine wesentliche Aufgabe: dem Trauma einen Sinn zu geben, es nicht abstrakt und allgemein zu belassen, und der traumatisierten Person zu helfen, es zu verstehen. Viele der poetischen Effekte in Herta Müllers Texten stellen traumatische Symptome dar. Darüber hinaus ist das Trauma für Herta Müller konstitutiv für den Akt des Schreibens selbst. In ihren früheren poetologischen Essays weisen der Text und der Prozess des Schreibens selbst, ja sogar die Inspiration zum Schreiben, Ähnlichkeiten mit Traumastrukturen auf, insbesondere durch die Einbeziehung des Körpers. Es ist eine Art von Therapie, die auch von vielen praktiziert wird. Der Akt des Schreibens scheint den Moment des Traumas zu reproduzieren; insofern führt er zu Kreativität, kann dies jedoch als potenziell befreiend angesehen werden. Die Literatur kann zwar die Auswirkungen des Traumas nicht überwinden, aber sie kann sie deutlich machen. Indem sie sie als Fiktion neu erschafft und inszeniert, kann sie ein zaghaftes und kontingentes Gefühl von Subjektivität wieder einschreiben, das Herta Müllers politischem Widerstand zugrunde liegt. Herta Müller erklärt, dass sie jahrelang gebraucht hat, um einige Aspekte dessen, was sie in ihrer Jugend in Rumänien erlebt hat, zu verstehen:

> „Vielleicht mußte ich seinerzeit immer wieder zu viel auf einmal tun oder vermeiden. In jedem Geschehen stand ein Zwischenraum, das Nichtplazierte, das Kopfzerbrechen, vor wem und wann, wo und wie soll man reden oder schweigen“. (Müller 2009c: 106)

Die Schriftstellerin stellt fest, dass die Vergangenheit nicht chronologisch in den Sinn kommt, sondern „als Facetten der Dinge“ (Müller 2009c: 107), denn „das Erinnern hat seinen eigenen Kalender“ (Müller 2009c: 107). Die Art und Weise, wie später neue Details aus der Erinnerung auftauchen und miteinander kombiniert werden, führt zu neuen Bedeutungen, aber auch zu Missverständnissen. Für sie ist das Schreiben nicht nur eine Art Therapie. Erinnerung an die, die einem viel bedeuten zu ihr, ob lebend oder bereits tot. Die Geschichten ihrer Familie stehen

sinnbildlich für die beiden Totalitarismen des 20. Jahrhunderts. Die Umsetzung dieser Lebensgeschichten, vor allem aber ihre persönliche Geschichte in Fiktion oder Autofiktion ist nicht nur ein verstörendes Zeugnis, nicht nur eine das bewundernswerte Beispiel für eine zutiefst ethische Entscheidung.

3.3. Sprachlatenz und die Rolle der Sprache in der Interkulturalität

Zweitens werden die spezifischen Formen der Sprachlatenz in interkulturellen Erinnerungsliteraturen im Kontext der Sprachlatenzen in deutschsprachigen interkulturellen Literaturen der Moderne untersucht.[7]

Herta Müllers Herkunft aus einem multiethnischen Bevölkerungsgebiet eröffnet ihr ein unbegrenztes Ausdrucksspektrum. In diesem Sinne bedeutet Herta Müllers Diversitätsbegriff ein so bezeichnetes System des Spiels mit Perspektiven, Zugehörigkeiten und Ausdrucksformen. Interkulturalität meint in diesem Zusammenhang nicht die Interaktion zwischen verschiedenen Kulturen im Sinne eines Austauschs des Kulturspezifischen, sondern zielt auf ein Vermittlungsumfeld, das im Transfer der Kulturen als ein neues Feld neuen Wissens entsteht und erst dadurch wechselseitige Unterschiede erfährt und gleichzeitig die Möglichkeit der Gleichsetzung garantiert.[8]

Herta Müllers Texte sind einsprachig, aber man kann viele Elemente aus anderen Sprachen sehen, sehr häufige rumänische Wörter, Sprichwörter, Redewendungen und Ausdrücke, die die Autorin vor allem in seinen Beschreibungen des schwäbischen Lebens verwendet und die dem deutschen Text die schwäbische kulturelle Färbung verleihen, deuten darauf hin, dass die Latenz der rumänischen Sprache in Herta Müllers Texten zu erkennen ist. In einer Umgebung zu leben, in der mehrere Sprachen und Nationalitäten gleichzeitig bestehen, bedeutet auch, dass man sich zwischen ihnen austauschen muss. Es liegt nicht in der Macht des Einzelnen, sich von äußeren Einflüssen zu trennen. Ihre Texte sind ein buntes Gemisch aus Bildern und Textfetzen, aus dem die verschiedenen kulturellen sowie sprachlichen Einflüsse herauszulesen sind. Ausgehend davon, dass sie als deutschsprachige Autorin gilt, die in deutscher Sprache schreibt, tauchen in ihren Romanen immer wieder fremde, oft fremd wirkende Wortschöpfungen auf. Ihre Texte zeigen das ständige Wechselspiel zwischen Sprachen und Kulturen. Darin spiegelt sich die Erfahrung der Mehrsprachigkeit und der Diglossie (Doppelkompetenz von Dialekt und Hochsprache)[9] als eine Verschmelzung von Bildern, Wortschöpfungen und einem ganz eigenen Sprachrhythmus wider.

> „in Rumänien befand sich Herta Müller in einer mehrfachen Konfliktrolle: „ethisch“ als Angehörige der deutschen Minderheit im rumänischen Banat; „politisch“ in Opposition zum politischen Staat und seinen Institutionen; „literarisch“ in Widerspruch zu den Wertvorstellungen der Mehrheit der Banater Schwaben und ihrer (Heimat-) Autoren.“ (Wagner 2010: 29)

Im Roman *Herztier* zum Beispiel lässt sich diese interkulturelle Wirklichkeit an zahlreichen Beispielen nachweisen. Der Roman zeichnet sich durch eine intensive Bildhaftigkeit und Poesie aus. Er erläutert Themen wie die Verfolgung, die Befragung und die Ausreise, denen die Autorin durch den Geheimdienst *Securitate* ausgesetzt ist.

> „Wer liebt und verlässt
> den soll Gott strafen
> Gott soll ihn strafen

[7] Gutjahr, Ortrud: *Von der Nationalkultur zur Interkulturalität. Zur literarischen Semantisierung und Differenzbestimmung kollektiver Identitätskonstrukte. Interkulturalität und Nationalkultur in der deutschsprachigen Literatur,* herausgegeben von Maja Razbojnikova-Frateva und Hans-Gerd Winter, Thelem, 2006, S. 91-122.

[8] ebd.

[9] Wagner, Carmen. *Sprache und Identität: literaturwissenschaftliche und fachdidaktische Aspekte der Prosa von Herta Müller*. Bd. 87. Reihe Literatur-und Medienwissenschaft Bde. Igel, 2002, S.35.

mit dem Schritt des Käfers
dem Surren des Windes
dem Staub der Erde.“ (Müller 1994: 20)

Wie in den vorangegangenen Texten zeigt Herta Müller auch im Roman die doppelte Situation der Protagonisten. Die folgenden Verse sind wie ein Motto im Roman und werden oft wiederholt und zitiert und verleihen der Sprache eine große Signifikanz und Stärke.

„jeder hatte einen Freund in jedem Stückchen Wolke
so ist das halt mit Freunden, wo die
Welt voll Schrecken ist
auch meine Mutter sagte das ist ganz normal
Freunde kommen nicht in Frage
denk an seriösere Dinge” (Müller 1994: 5)

Im Roman *Atemschaukel* gibt es viele russische Ausdrücke, vor allem, weil die Geschichte in einem russischen Arbeitslager spielt. Nach 4 Jahren im Lager, behauptet Leopold: „Nun sind wir komplett russifiziert und werden dabei amerikanisch modern” (Müller 2009a: 210). Das Paradoxon dieser Aussage bestätigt das Zusammenleben verschiedener Einflüsse und Ideologien, die eine Definition und Kategorisierung eines Individuums als Vertreter einer bestimmten Bevölkerungsgruppe als unmöglich erscheinen lassen. Das sind immer Wörter, die mit dem Lageralltag zu tun haben. Leopold lernt diese Wörter und Ausdrücke, russische Kommandos und sie werden Teil seines Lebens: „Schon im März hatten die Frauen aus dem Dorf herausgefunden, dass das Unkraut mit den gezackten Blättern LOBODĂ heißt“ (Müller 2009a: 23). Es ist zu verstehen, dass es durchaus Gegenstände gibt, die man vielleicht nur unter bestimmten Bedingungen einer Fremdsprache lernt oder versucht, sie zu verstehen. Dann erscheint es sinnvoll und logisch, dafür die Wörter zu verwenden, den man zur bestimmten Zeit an eben diesem Ort gelernt hat.

Der König verneigt sich und tötet (Müller 2009b) ist eine Sammlung autobiografischer Essays. Die Essays haben unterschiedliche Schwerpunkte und Ansätze, aber alle handeln von Sprache und Identität, verwoben mit Geschichten aus dem Leben der Autorin**.** Das Hauptthema des ersten Essays, *In jeder Sprache sitzen andere Augen*, ist die Reflexion der unterschiedlichen Sprachen und des Schreibens. Sie vergleicht die beiden Sprachen und präsentiert die Unterschiede klar und präzis, indem die Wörter auch bildlich und mit Sound dargestellt werden. In ihrem Essay *In jeder Sprache sitzen andere Augen* kann man die Komplementarität aller drei Sprachen (Deutsch, Schwäbisch und Rumänisch) sehen. Es kommt auch vor, dass diese Ausdrücke oder Wörter nicht übersetzt oder erklärt werden, als ob der Leser ihre Bedeutung ohne eine Übersetzung verstehen könnte.

> „Welch ein anderer Blick auf die Schwalbe im Rumänischen, die rîndunica, die “Reihensitzchen” heißt. Wie viel mehr ist darin als im deutschen Wort. Im Vogelnamen wird mitgesagt, dass die Schwalben in schwarzen Reihen, eine dicht an der anderen, auf dem Draht sitzen. Ich hätte es, als ich das rumänische Wort noch nicht kannte, jeden Sommer im Dorf gesehen.” (Müller 2009b: 25)

Die Autorin kann selbst das Wort Heimat nicht definieren und ihr gefällt das Wort nicht und versucht, es an der Stelle anderer Wörter zu benutzen. Für sie ist die inhaltliche Bedeutung dessen, was gesagt wird, sehr wichtig und nicht so sehr die Sprache selbst.

> „Ich mag das Wort »Heimat« nicht, es würde in Rumänien von zweierlei Heimatbesiztern in Anspruch genommen. Die einen waren die schwäbischen Polkaherren und Tugendexperten der Dörfer, die anderen die Funktionäre und Lakaien der Diktatur. Dorfheimat als Deutschtümelei und Staatsheimat als kritikloser Gehorsam und blinde Angst vor der Repression. Beide Heimatbegriffe waren provinziell, xenophobisch und arrogant. Sie witterten überall den Verrat. Beide brauchten sie Feinde, urteilten gehässig, pauschal

und unverrückbar. Beide waren sich zu schade, ein falsches Urteil jemals zu revidieren. Beide bedienten sich der Sippenhaft". (Müller 2009b: 29)

4.Schlussbetrachtungen

Die hier aufgeführten Beispiele zeigen, dass Herta Müllers Texte von einer Vielzahl von Texten beeinflusst sind, verschiedene sprachliche Einflüsse kommen zusammen und veranlassen zur Diskussion über das Mehrsprachigkeitsphänomen. Ihre Texte sind wie eine literarische Entdeckungsreise von multiplen Identitäten und kulturellen Mehrheiten zu verstehen. Die Entstehung und die Darstellung des Subjekts ist schließlich in Vielfalt, in Heterogenität und in ständigen Neukombinierungen von Spuren angelegt.[10]

Herta Müllers Literatur schafft Identitätsräume und lässt alte Traditionen hinter sich. Es gelingt ihr, kulturübergreifende und mehrsprachige Texte zu verfassen und sich nicht auf eine einzige Sprache zu beschränken. Deshalb ist der Begriff *interkulturelle Literatur*, der auf Herta Müllers Werk zutrifft, rechtfertigt. Ihr Werk weist all die Charakteristika auf, die ein multikulturelles literarisches Werk auszeichnen: Mehrsprachigkeit, Sprachlatenz, Wortschöpfungen und einen persönlichen Hintergrund, der im Text immer wieder auftaucht.

BIBLIOGRAPHY

Primärliteratur

Müller 2009a: Herta Müller, *Atemschaukel*, München, Carl Hanser.

Müller 2009b: Herta Müller, *Der König verneigt sich und tötet*, Frankfurt am Main, S. Fischer.

Müller 1994: Herta Müller, *Herztier*, Reinbek bei Hamburg, Rowohlt.

Müller 2014: Herta Müller, *Mein Vaterland war ein Apfelkern*, München, Carl Hanser.

Müller 2011: Herta Müller, *Niederungen*. Frankfurt am Main, Fischer Taschenbuch.

Müller 2009c: Herta Müller, *Reisende auf einem Bein*, München, Carl Hanser Verlag

Sekundärliteratur

Babka 2012: Babka Anna, Gerald Posselt, *Homi K. Bhabha: Über kulturelle Hybridität: Tradition und Übersetzung*, Wien, Turia + Kant.

Bhabha 1997: Homi K. Bhabha, Elisabeth Bronfen, Benjamin Marius, Therese Steffen, *Hybride Kulturen: Beiträge zur anglo-amerikanischen Multikulturalismusdebatte*, Tübingen, Stauffenburg.

Chiellino 2001: Carmine Chiellino, *Liebe und Interkulturalität*, Stauffenburg.

Chiellino 2007: Carmine Chiellino, *Interkulturelle Literatur in Deutschland. Ein Handbuch*, Stuttgart, J. B. Metzler.

Cornejo 2020: Renata Cornejo, Gesine Lenore Schiewer, Manfred Weinberg, *Konzepte der Interkulturalität in der Germanistik weltweit*, Bielefeld, transcript Verlag.

Eke 2017: Norbert Otto Eke, *Herta Müller-Handbuch*, Stuttgart, J. B. Metzler.

„Ethnische Deportationen in der UdSSR". *Wikipedia*. https://de.wikipedia.org/wiki/Ethnische_Deportationen_in_der_UdSSR#cite_note-2.

Gutjahr 2006: Ortrud Gutjahr, Maja Razbojnikova-Frateva, Hans-Gerd Winter, *Von der Nationalkultur zur Interkulturalität. Zur literarischen Semantisierung und Differenzbestimmung kollektiver Identitätskonstrukte* in *Interkulturalität und Nationalkultur in der deutschsprachigen Literatur*, Leipzig, Thelem.

[10] Gutjahr, Ortrud: *Von der Nationalkultur zur Interkulturalität. Zur literarischen Semantisierung und Differenzbestimmung kollektiver Identitätskonstrukte. Interkulturalität und Nationalkultur in der deutschsprachigen Literatur*, herausgegeben von Maja Razbojnikova-Frateva und Hans-Gerd Winter, Thelem, 2006, S. 91-122.

Hergheligiu 2020: Raluca Hergheligiu, *Herta Müller interkulturell*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință.

Mahrdt 2013, Helgard Mahrdt. Sissel Laegreid, *Dichtung und Diktatur. Die Schriftstellerin Herta Müller*, Würzburg, Königshausen & Neumann.

Neue Literatur. https://adt.arcanum.com/ro/view/NeueLiteratur_1985/?pg=588.

Wagner 2002: Carmen Wagner, *Sprache und Identität: literaturwissenschaftliche und fachdidaktische Aspekte der Prosa von Herta Müller*, Hamburg, Igel.

MYTHICAL GEOGRAPHY IN THE FRENCH NOVEL SUITE FRANÇAISE

Sava Adela (Codreș)
PhD, University of Craiova

Abstract: According to the Petit Larousse Illustrated, geography is the science which aims to describe and explain the current, natural and human aspect of the Earth's surface. Therefore, geography can be considered as a writing of space, as its suffix attests, it is a mode of apprehension and appropriation of the world through language. Geocriticism represents a meeting place between geography and literature. Both talk about space but the difference consists in the fact that the referent of the first is real while that of the second is fictitious.

Keywords: mythic space, geography, symbol, nature, image.

Jean- Marie Grassin de l`Université de Limoges définit la géocritique comme la science des espaces littéraires.[1] La géocritique considère les espaces humains, sans cesse déconstruits et recomposés dans le temps, par le langage et le verbe.[2] L`espace littéraire est un lieu réel, matériel, géographique, fantasme et représenté par la parole.[3] Claude De Grève définit l`espace référentiel de la littérature ainsi : « L`espace littéraire, transposition du sensible ou d`un ailleurs imaginaire, à partir d`un réel déconstruit et reconstruit, apparaît comme moyen privilégié de s`adresser à l`imagination du lecteur ou du spectateur. »[4]

Nous proposons comme corpus de cette étude le début du roman *Suite française*, qui attire l`attention du lecteur par la grande perturbation des repères réalistes, début qui nous plonge en pleine géographie mythique.

1. Ancrage réaliste

Le roman s`ouvre sur un Paris en pleine nuit, menacé par la guerre, ville mythique, qui semble uniquement garder comme piliers Notre-Dame, l`Opéra, l`Arc de Triomphe, la Seine, les seuls qui puissent réaliser l`ancrage dans le réel. Nous voulons remarquer le fait qu`il s`agit des oeuvres construits par l`homme sur la terre et pas dans la terre. Il est important aussi de rappeler quelques éléments de nature historique et architectonique qui peuvent contribuer à l`éclaircissement des sens du roman.

Notre-Dame a été construite sur l`emplacement d`un temple païen et elle a été au moment de son achèvement la plus grande cathédrale de l`Occident. Elle est située à l'extrémité est de l'île de la Cité, centre historique de la ville, tout près des berges de la Seine. Une plaque de bronze incrustée dans le sol de son parvis sert de point zéro de toutes les distances routières calculées à partir de Paris. Sa flèche est un point géodésique, c'est-à-dire qu'on connaît avec précision ses coordonnées géographiques. Nous voulons insister aussi sur l`existece de ses rosaces qui sont parmi les plus grands de l`Europe, des représentations de rituels soit quotidiens, saisonniers, annuels, cosmiques ou liturgiques. Ces représentations ne sont jamais gratuites ou esthétiques : elles démontrent qu'au delà des apparences, par l'image ou le symbole sculpté — lesquels sont support de méditation, pour celui qui les contemple — le chemin vers le Royaume intérieur était possible. Ces symboles « parlent » à chacun selon son degré de perception ; les uns se voyaient dans leurs occupations et travaux

[1] Jean- Marie Grassin dans la Préface du livre *La Géocritique, mode d`emploi,* I.
[2] Ibid. II
[3] Ibid. X
[4] Ibid.XI

journaliers sacralisés et intégrés dans le Temps sacré ; les autres, par la méditation de ces symboles, pouvaient se « retourner » vers eux-mêmes pour aller vers Dieu. Les rosaces sont aussi des symboles de la danse, de la ronde cosmique, de la Table ronde qui tournoie comme le monde, du mouvement circulaire de la lumière, de la réintégration du Paradis perdu par l'homme, de la ré-conquête de la Totalité. Elles sont aussi la représentation de tout le système cosmogonique, comprenant la Terre, les 7 planètes et les 7 mondes et l'harmonie entre le Macrocosme et le Microcosme qui est l'homme institué par Dieu comme Roi de la Création , nous nous trouvons devant le thème du retour de la vie cosmique et sur le plan humain devant le symbole du mouvement circulaire de l'âme. Ainsi toute la Création est divine, l'homme a pour but d'aider et d'élever toute la Création vers la Divinité. Cette coopération de la Divinité et de l'homme est symbolisée par les deux triangles entrelacés ou Sceau de Salomon, dont les six pointes sont les jours de la création, le septième étant le point central, qui est le Verbe créateur. De même, nous signalons que dans les rosaces cosmiques, nous trouvons les quatre éléments : Terre, Eau, Air et Feu et au centre, le Feu central des Alchimistes, qui ouvre le cœur (siège de la Connaissance et non du sentiment) à l'amour du Feu divin.

L'Opéra est située à l'extrémité de l'avenue de l'Opéra; l'édifice s'impose comme un monument particulièrement représentatif de l'architecture éclectique et du style historiciste de la seconde moitié du XIXe siècle et s'inscrit dans la continuité des transformations de Paris menées à bien par Napoléon III. L'éclectisme est une tendance en architecture qui consiste à mêler des éléments empruntés à différents styles ou époques de l'histoire de l'art et de l'architecture. Il se manifeste en Occident entre les années 1860 et la fin des années 1920. Ce mouvement se situe à la confluence de l'historicisme propre au XIXe siècle et du rationalisme. Il va à contresens du néoclassicisme, qui consiste à concevoir des bâtiments homogènes d'inspiration unique (de l'antiquité égyptienne ou gréco-romaine au style Louis XVI). De plus, les architectes éclectiques n'ont pas hésité à réemployer et à mélanger des styles historiques jusqu'alors rejetés pour leur interprétation libre du répertoire classique.

L'Arc de Triomphe de l'Étoile souvent appelé simplement l'Arc de Triomphe, est situé sur la place de l'Étoile, à l'extrémité ouest de l'avenue des Champs-Élysées. Au fil des années, l'Arc de Triomphe, qui était auparavant le symbole de l'Armée Napoléonienne, est devenu le symbole patriotique Français. Il pris la fonction d'édifice commémoratif, car il fut le témoin de grands évènements historiques: le cortège du transfert des cendres de Napoléon passa sous l'Arc de Triomphe, le corps de Victor Hugo, a ete veillé dessous l'Arc. Le 14 juillet 1919, les troupes françaises de la Première Guerre Mondiale ont célébré leur victoire en passant dessous l'Arc. Les quatre plus importants groupes sculptés sont : *Le Départ, Le Triomphe, La Résistance, La Paix,* peut-etre les quatres parties du roman d`Irène Némirovsky.

Donc, chacun des trois monuments peut être considéré comme une clé dans le décryptage du roman d`Irène Némirovsky. Ce sont des clés que le narrateur nous offre dès le commencement, comme si elle ne s`était pas permise de perdre le temps. Les symboles introduits dès les premières pages seront repris tout au long du roman, d`une manière plus ou moins suggestive.

2. Imaginaire littéraire

2.1. L'eau et la fenêtre

Nous continuerons la démarche proposée en essayant d`analyser les premières deux pages du roman, roman qui nous plonge en pleine nuit, temps des périls inconnus, le symbole de l`erreur spirituelle, le symbole de la mort .La nuit semble précéder tout à l`exception du chaos.

Les dormeurs rêvaient de la mer qui pousse devant elle ses vaques et ses galets, de la tempête qui secoue la forêt en mars, d`un troupeau de bœufs qui court lourdement en

ébranlant le sol de ses sabots, jusqu'à ce qu`enfin le sommeil cédât et que l`homme murmurât, en ouvrant à peine ses yeux. [5]

Nous avons l`impression d`être en pleine épreuve de résistance au sommeil, fait qui nous rappelle le mythe de Gilgamesh, qui ne pouvant pas résister au sommeil, perd l`immortalité.

Les hommes rêvaient de la mer, image archétypale de tout commencement et de tout fin, de la vie et de la mort parce car tout provient de la mer et tout y rentre. Elle est aussi symbole du mouvement, de l`instabilité (les vagues) en comparaison avec le rocher, symbole de la permanence, permanence qui semble, elle aussi, être menacée. L`image des vagues qui poussent les galets résulte probablement de la destruction du rocher. La forêt, elle aussi, symbole de la permanence par ses racines, l`abri qui aurait été le plus sûr, semble être menacée. Dans l`imaginaire commun, le mois de mars renvoie au printemps, saison du commencement (la veille – commencement de la journée), de la vie et de l`amour. *« Quelques instants s`écoulèrent avant que le ciel tout entier se remplit de clameurs »*[6]

La tempête représente l`intervention divine ou une punition, mais elle peut également représenter aussi bien la fin d`une époque historique et le début d`une autre.

Un autre symbole archétypal apparaît, le sol (la terre), qui, à côté de l`eau, l`air (le vent), le feu, représente l`un des éléments qui entrent dans la constitution du cosmos. La Terre une matrice universelle, la mère de tous les êtres. *« Ceux qui ne dormaient pas, les malades au fond de leur lits, les mères dont les fils étaient au front, les femmes amoureuses. »*[7]

Mais elle était menacée par les bœufs, animaux aimés par Dieu, symboles de la soumission et de la bonté, qui avaient été créés pour aider l`homme.

Chaque ancrage dans le réel est accompagnée par une image symbolique, explicative.*« La veille, le lundi 3 juin, pour la première fois depuis le commencement de cette guerre, des bombes étaient tombées a Paris ; mais le peuple demeurait calme. »*[8]

« Déjà, plus nerveuses, plus vives, les femmes étaient debout. Certaines, après avoir ferme les fenêtres et les volets, se recouchaient. »[9]

La fenêtre lie l`intimité de la maison au monde; elle représente l`œil de la maison qui semble être fermé vers l`extérieur dans le but instinctif de se protéger. Pourtant, ce n`était plus possible.

*À la lumière d`une lampe de poche on habillait les enfants. Les mères soulevait à pleins bras les petits corps lourds et tièdes : Viens, n`aie pas peur, ne pleure pas. C`est l`alerte. Toutes les lampes s`éteignaient, mais sous ce ciel de juin dore et transparent, chaque maison, chaque rue etait visible.* [10] Les hommes ne pouvaient pas se cacher la vérité, ils étaient forcés à regarder vers l`extérieur pour se récupérer et pour se sauver. Et c`est la rue qui fait le passage de l`espace clos à l`espace ouvert. Parce qu`elle appartient à tout le monde.

Quant à la Seine, elle semblait concentrer en elle toutes les lueurs éparses et les réfléchir au centuple comme un miroir a facettes. Les fenêtres insuffisamment camouflées, les toits qui miroitaient dans l`ombre légère, les ferrures des portes dans chaque sallie brillait faiblement, quelques feux rouges tenaient plus longuement que les autres, on ne savait pas pourquoi, la Seine les attiraient, les captaient et les faisait jouer dans ses flots. D`en haut, on

[5] Irène Némirovsky, *Suite française*, p. 27.
[6] Ibid.
[7] Ibid.
[8] Irène Némirovsky, *Suite française*, p. 27.
[9] Ibid.
[10] Ibid.

devait la voir couler blanche comme une rivière de lait. Elle guidait les avions ennemis, pensaient certains. [11]

Nous pouvons aussi bien affirmer que la Seine devait lier Paris au monde. Et parce que nous avons choisi la géocritique comme méthode de recherche qui pourrait enrichir l`approche imaginaire du début du roman *Suite française,* nous pouvons soutenir cette affirmation par des données géographiques qui pourraient enrichir son symbolisme: le cours du fleuve a une orientation générale du sud-est au nord-ouest. Son bassin intéresse près de 30 % de la population du pays. Mais c`est aussi le poucentage représente par des continents et des îles; environ 70 % de la surface est couverte d'océans d'eau salée. En conclusion à ce que nous venons d`affirmer, nous pensons que nous pouvons cosidérer la France comme l`image d`un monde proie au désarroi, et Paris, le centre de ce monde. Il est aussi intéressant de regarder la forme du bassin de la Seine, forme qui ressemble à une croix egyptienne couchée. La croix egyptienne est le symbole de la vie, de l`immortalite mais aussi la clé qui ouvre la porte du royaume des morts.

Le dicton latin « *ex oriente lux* » résume le sens de l`épisode biblique de la naissance de Jésus et de l`arrivée des trois mages, venus de l`est, dirigés par une étoile. Dans la pensée mythico-symbolique ancestrale et universelle, l`est est l`endroit où le soleil se lève, c`est le lieu d`où la lumière naît en vainquant la nuit, symbole de l`espoir et de la résurrection. Dans le cadre du symbolisme des points cardinaux, l`occident s`oppose à l`orient étant marqué négativement par cette opposition. C`est le lieu où le soleil se couche en devenant ainsi le territoire de la mort; c`est le territoire de la dissolution. Le voyage vers la mort est orienté est-ouest. Pourtant, ce point cardinal a aussi une connotation positive: si le Soleil apparaît à l`est, il a besoin de l` ouest pour refaire ses énergies et pouvoir continuer sa route circulaire. Le parcours des Français qui quittent Paris en allant vers le sud, vers le Midi de la France, pour fuir la guerre rappelle le mythe de l`Exode, mythe qui sera analysé à travers notre thèse.

Nous voulons insister sur le symbolisme de l`eau, symbolisme renforcé par l`information d`ordre géographique que la Seine se jette dans la Manche. Les Français quittent Paris en suivant le cours d`une rivière que le narrateur ne precise pas. Notre vie terrestre s'inscrit dans le sillage de l'eau, la terre est appelée "planète bleue" car l'eau en recouvre les sept dixième. L'homonymie mer-mère n'est certes pas fortuite. L'eau est un principe sacré de valeur universelle. La Genèse place le néant précédent la création du monde comme "l'esprit flottant au-dessus des eaux". Les mythologies grecques et romaines placent l'eau comme élément primordial. C'est normal : l'eau est partout, elle compose 70% du corps humain et constitue l'un des 4 éléments fondamentaux de l'univers, on en retrouve même des traces sur Mars. C'est l'eau qui dans beaucoup de cosmogonies sert à la création ou la recréation du monde après des déluges, comme dans la Bible. L'eau est l'élément qui unit le ciel et la terre, car l'eau est un élément familier. Elle évoque la fontaine, le lavoir qui sont des lieux de sociabilité, le pont qui est le symbole de l'unité entre deux rives (qu'elles soient temporelles ou immatérielles). L'eau a donc une symbolique reconnue de tous que l'on peut décomposer en plusieurs niveaux communs à toutes les civilisations. C'est tout d'abord l'eau sacrée, sans plus : l'eau fécondante. Dieu prend l'eau, du limon et donne son souffle divin pour créer l'homme. L'homme formé à partir d'un mélange d'eau et de boue se retrouve dans beaucoup de cultures. C'est ensuite l'eau lustrale, celle de la purification par excellence, l'eau qui lave les péchés du monde. C'est enfin l'eau baptismale, mais pas que chez les Chrétiens. Le Baptême est l'immersion complète, qui symbolise la mort symbolique pour une renaissance dans une nouvelle vie. C'est un rite de passage qui signifie que la mort n'est qu'un passage dans la vie. Cette symbolique se retrouve aussi dans les cultures asiatiques. L'eau, capable de jouer le rôle d'un miroir, a comme caractéristique

[11] Ibid.

d'échapper. Elle échappe parce qu'elle n'a pas de forme tout en étant capable d'épouser toutes les formes possibles et imaginables. Elle va épouser la forme d'un vase et dès qu'elle est versée dans un verre, elle en épouse la forme. Elle échappe parce qu'elle a une très grande capacité de division. Elle s'évapore et, si on l'enferme, elle profite de la moindre faille. Les eaux symbolisent la totalité des virtualités, la matrice de toutes les possibilités d'existence. Elles précèdent toute forme et l'immersion en elles, symbolise la régression dans le préformel, la régénération totale, une nouvelle naissance, car elles contiennent les germes de vie nouvelle, elles guérissent et, dans les rites funéraires, elles symbolisent la vie éternelle. Elles sont ainsi élevées au rang de symbole de vie. C'est pourquoi l'eau deviendra symbole de la Parole de Dieu et de l'Esprit de Dieu.

2.2. Le miroir

À tout cela s`ajoute le symbole du miroir, symbole de la connaissance, métaphore de la littérature et de l`art, source de tout dédoublement, miroir qui offre l`image inverse de tout objet et l`une des clés du décryptage du roman de Némirovsky. Elle est l`œil étrange qui nous attire et dans lequel nous cherchons notre vérité à nous. Il a été la métaphore de la peinture, en effet l'œil du peintre tel un miroir a capté les images et les a recomposé. Car n'en doutons pas le miroir est un œil ouvert sur le monde. C'est dans l'eau calme et bien avant sa conception matérielle que l'homme a vu se refléter son visage mais également l'Univers. Depuis la nuit des temps, le miroir a été au centre des préoccupations de l'homme, d'ailleurs dès la plus haute antiquité cet objet mystérieux et fascinant occupe une place importante dans les arts et la littérature. Le miroir nous rappelle que nous sommes simplement le reflet de nous même, de nos incertitudes, de nos doutes, il est l'objet de l'introspection par excellence il nous permet de faire un bilan sur nous même, de réfléchir à ce que nous sommes, avec nos qualités et nos défauts, notre façon de voir le monde qui nous entoure, il invite à la réflexion, à la méditation pour nous améliorer et nous amener vers le bien. les miroirs sont les portes par lesquelles la Mort va et vient, ils s'ouvrent sur les enfers. D'un côté du miroir, ce monde de chair et d'amour celui d'Orpéee et d'Eurydice. De l'autre côté, l'univers glacé de la mort et entreles deux la surface réfléchissante froide et polie de la glace. Il existe aussi une coutume populaire qui consiste à couvrir tous les miroirs dans la pièce où un mort repose avant son dernier voyage car il est pensé que le miroir a la faculté de retenir l'âme du défunt. En Occident le miroir signifie la mort, alors qu'en Orient, il correspond au vide, à la perfection.

Entre le sensible et l'intelligible, entre le visible et l'invisible, le réel ou l'imaginaire, la réflexion, l'illusion ont donné une richesse symbolique à cet objet source de tous mystères.

En suivant la masse des Français qui quittent Paris, pour aller vers le Midi, vers Orléans, Tours, Bordeaux, nous observons que la description du paysage occupe peu de place, l`espace est strictement fonctionnel, lié au parcours des personnages. Seulement quelques informants de temps en temps comme l`épicerie, les magasins d`alimentation, le café et à chaque occasion, l`église. Le conflit semble avoir bouleversé la géographie, il a gommé ses traits. Le territoire semble avoir subi une vraie mutation et nous assistons au renversement des contenus psychiques sur les paysages. L`espace commence à parler poétiquement des personnages. En traversant des villes et des villages, les personnages se révèlent à eux-mêmes. La plupart des récits qui présentent un voyage, une fuite, coïncident avec une quête d`identité. A côté des fleuves, des vallées, des collines la masse d`hommes, en vertu de l`inertie, semble chercher de la protection. Nous assistons au processus de dé-territorisation, la crise de figuratisation de l`espace.

Nous voulons conclure en insistant de nouveau sur le symbolisme des espaces dans le roman *Suite française*, ce qui justifie de nouveau le choix de notre approche critique.

Parmi les éléments géographiques qui se répètent à travers le roman, le lecteur remarque les collines qui enferment le petit bourg décrit dans la deuxième partie du roman.

D`une manière éparse, ces formes de relief se trouvent au long du chemin parcouru par les fugitifs, dans la première partie. Le passage de l`horizontalité à la verticalité ouvre une fenêtre sur l`inconnu et sur l`espoir, en marquant une déchirure dans le temps. Les collines symbolisent le paysage fondateur mais aussi espace de refuge et de liberté. Elles coupent l`espace illimité en devenant un point de repère pour les réfugiés mais aussi pour les habitants du petit bourg. Par contre, les espaces plaines représentent les lieux de rencontre de toutes les cultures. Comme la montagne, la colline, vu qu`elle est verticale, élevée, participe du symbolisme de la transcendance. En tant qu'elle est centre (lieu et représentation du sacré) elle participe du symbolisme de la manifestation, de la révélation. Elle exprime aussi les notions des stabilité, d'immuabilité, parfois même de pureté. Monticule de terre, la colline est pour les égyptiens le symbole de ce qui émergea en premier du chaos, lorsque l'air souffla en tempête au-dessus des eaux primordiales. Les dieux prennent pied sur la colline originelle et créent la lumière. La colline est la première manifestation de la création du monde. Elle marque le début d'une émergence et de la différenciation. Ses lignes douces l'accordent à un aspect du sacré qui est à la mesure de l'homme. Mais en monde celtique, au lieu de signifier la création de ce monde, la colline symbolise l'autre monde.

Dans le roman, Jean-Marie Michaud , après avoir parcouru le chemin, est arrive dans le bourg entouré par les collines. Dans toute tradition religieuse ou métaphysique, l'image du chemin est un symbole de la quête de l'Être. Un autre personnage du roman, Hubert Pericand, apres avoir parcouru un chemin labirynthique arrive dans un centre. Le labyrinthe symbolise de façon générale le long et difficile chemin de l'initiation, la mort et la renaissance sur le plan spirituel. Il doit traverser une foret, un jardin pendant la nuit pour participer a une lutte, a ce qui aurait du etre son epreuve.

La forêt et l'arbre sont les symboles par excellence de la vie. Avec ses racines s'enfonçant profondément dans le sol, et sa ramure s'élevant vers le ciel, l'arbre est souvent apparu comme un trait d'union entre la Terre et le Ciel, c'est-à-dire entre les hommes et les dieux, entre le visible et l'invisible, entre le chaos primordial et la connaissance.

Ce symbolisme a été renforcé par deux faits: sa position verticale qui est celle des êtres humains. La sève peut être assimilée au sang des hommes. On parle toujours de la « tête» et du « pied de l'arbre». Il rassemble tous les éléments (eau, air, terre feu), en ceci que ses racines sont enfoncées dans la terre, et destinées à puiser de l'eau -laquelle se manifeste dans la sève- ; ses ramures s'élèvent dans le ciel ; le bois est le combustible par excellence. Les arbres fruitiers apportent un cadeau divin, permettant aux hommes de s'élever, comme l'arbre, de la Terre vers le Ciel. Les fruits peuvent alors être assimilés à la Connaissance des secrets divins ou aux actes civilisateurs. L'ascension possible dans la ramure a la même symbolique d'accès au savoir, d'élévation.

BIBLIOGRAPHY

BACHELARD, Gaston, *L'intuition de l`instant*, Paris, Stock, 1992 [1932

BACHELARD, Gaston, *L'Air et les songes*, Paris, Jose Corti, 1994 [1941].

BACHELARD, Gaston, *L'eau et les rêves*, Jose Corti, 1942[1941].

BACHELARD , Gaston, *La Poétique de l`espace*, Paris, Puf, Ed. Quadrige, 1998[1957].

BACHELARD, Gaston, *La terre et les rêveries du repos*, Paris, José Corti, 1974[1948].

BACHELARD, Gaston, *La poétique de la rêverie*, Paris, PUF, 1960.

BARTHES, Roland, *Mythologies,* Paris, Éditions du Seuil, 1957.

ELIADE, Mircea *Le Mythe de l'éternel retour. Archétypes et répétition*, Paris, Gallimard, 1949

ELIADE , Mircea, *Traité d'histoire des religions*, Paris, Payot, 1964 (1949).

ELIADE, Mircea, *Images et symboles. Essais sur le symbolisme magico-religieux*, Paris, Gallimard, 1952.

ELIADE, Mircea *Le Sacré et le profane*, *Heilige und das Profane*, Paris, Gallimard, 1965. NÉMIROVSKY, Irène, *Suite Française*, Paris, Denoël, 2004.

WESTPHAL, Bertrand, *La Géocritique, mode d`emploi*, Limoges, Pulim, 2001.

THE SUBVERSIVE PACT IN ALAIN ROBBE-GRILLET'S ROMANESQUES

Alina-Cornelia Musat
PhD, „Alexandru Piru" University of Craiova

Abstract: Overturning the traditional literary space, Alain Robbe-Grillet left the image of a subversive and provocative writer, initiator of an original and ambitious attempt to renew the novel genre and autobiographical genre. This French author deeply marked the literary landscape of the last century, his innovative work giving rise to multiple debates and critics. After the New Roman, the "New Autobiography" represents an original approach to the autobiographical exercise.

Keywords: new autobiography, autofiction, the autobiographical pact, identity, truth

Le retour de l'autobiographie est un phénomène assez intéressant chez les nouveaux romanciers. Contrairement au reproche qu'ils avaient éliminé l'homme de la littérature, ils se sont toujours intéressés à la représentation de l'homme par l'écriture. En rejetant la notion de narrateur omniprésent et omniscient des romans de Balzac, ces auteurs multiplient les tentatives pour rendre subjective la situation narrative. Chez eux, l'illusion de vraisemblance sur les personnages romanesques qui semblent plus solides que les personnes réelles est rejetée. Ils ne croient pas à ces personnages qui à leurs yeux sont faux et les remplacent par des personnages plus anonymes. Avec le temps, la notion de personne a changé. Au cours des années 80, Alain Robbe-Grillet se tourne vers le genre autobiographique, suscitant aussi bien l'étonnement du public que celui de la critique. Revirement spectaculaire, en effet, pour les initiateurs de la révolution romanesque des années 1950. Armel explique :

« Ils sortent de leur réputation de purs théoriciens de l'écriture, soi-disant irréductibles à tout discours sur eux-mêmes, en livrant au public des livres à la première personne, qui ne s'intitulent plus ni 'roman' ni 'récit', ni encore moins 'essai', où le narrateur-personnage principal est clairement identifié à l'auteur » (Armel, 1990 : p.25).

La trilogie robbe-grilletienne *Les Romanesques* apparaît à une époque caractérisée par un procès de personnalisation qui fait que l'expérience individuelle soit plus que le porte-parole de la conscience collective. D'ailleurs, dans cette recherche sur le registre autobiographique et sur celui fictionnel, nous accorderons une place privilégiée à l'observation des personnages dans les textes choisis. Les principes de l'autobiographie canonique sont contestés dans les trois volumes des *Romanesques*. Robbe-Grillet essaie par un ensemble de stratégies subversives de faire éclater l'horizon d'attente du public. Philippe Lejeune qualifie son entreprise en ces termes :

« […] a conçu ses Romanesques comme une sorte de double machinerie subversive, destinée à narguer à la fois Ricardou (la textualité) et Lejeune (le pacte autobiographique), en revendiquant contre l'un son droit à être une personne, avec son histoire et ses souvenirs, sa gloire et son originalité, et contre l'autre son droit à écrire ce qu'il veut et n'avoir à répondre de rien ». (Lejeune, 1991 : p.66)

Robbe-Grillet prend sa distance par rapport à l'exposé critérié de Lejeune, mettant en évidence la spécificité de son entreprise qu'il appellera **Nouvelle Autobiographie**. Dans les *Entretiens complices* avec Roger-Michel Allemand, il explique sa vision, en offrant des précisions concrètes sur ce qu'il entend par cette expression :

« […] Par rapport à l'autobiographie traditionnelle, j'insisterai sur un certain nombre de points. Le premier : je ne sais pas où je vais, à l'inverse, donc, des théories de Lejeune, qui prétend qu'on ne commence son autobiographie que si on a compris le sens de

sa vie. Il est évident que je fais le contraire. Cela n'est pas en conséquence, l'exposition de quoi que ce soit, mais une exploration. Le deuxième point, c'est que je n'ai pas signé non plus le contrat de sincérité. Je ne vois pas ce que cela peut vouloir dire et j'estime avoir le droit d'inventer des opérateurs textuels, donnés pour argent comptant, qui peuvent être pris ou non pour tels. Troisième point : la mobilité […] Pour ma part, les éléments de ma vie dont je me souviens, mélangés à des spéculations plus personnelles ainsi qu'à des choses que je sais être de la fiction, doivent tous bouger et justement, ne pas se figer en quelque chose qui, tout d'un coup, va prendre un sens ». (Alain Robbe-Grillet, 1992 : pp.43-44)

Dans cette nouvelle vision, le projet autobiographique n'est plus porteur de sens et n'offre aucune garantie véridique. Pour Robbe-Grillet, se lancer dans une entreprise autobiographique ne signifie pas s'engager à soutenir les règles faisant la spécificité du genre autobiographique ou à poursuivre la quête de la vérité. En dénonçant le pacte d'authenticité, il invite le lecteur à se méfier de ce que le contrat en question pourrait lui offrir :

« Il ne faudrait donc pas attendre de ces pages quelque explication définitive que ce soit, ni seulement véridique (celle, recueillie à la source, que fournit l'auteur lui-même !), concernant mes travaux écrits ou filmes : leur fonctionnement authentifie, leur signification réelle ». (Alain Robbe-Grillet,1985 : p.13)

Dans la perspective de la Nouvelle Autobiographie, une stratégie péritextuelle devient particulièrement significative : sur le modèle barthien, Robbe-Grillet utilise le terme *romanesque* (au pluriel), dans le sur-titre de sa trilogie. Selon nous, dans sa tentative de rendre ambigu le pacte par l'entrée du fictionnel dans l'autobiographique et de transgresser ainsi, les contraintes génériques, il faudrait voir l'intention d'insister sur la spécificité de sa démarche. En même temps, dans le renvoi à une thématique romanesque (les péripéties du compte nous font penser aux romans de chevalerie), nous pourrions voir aussi une invitation à considérer le projet comme une fiction. Tout cela pourrait être mis en lien avec une esthétique de l'imposture envisagée par Dominique Viart dans les lignes suivantes :

« L'auteur des Gommes y est plus virtuose que jamais. Il faut dire qu'il s'amuse vraiment. Appeler **romanesques** *une série de livres autobiographiques quand on passe pour le contempteur de ces deux formes littéraires à la fois n'est pas sans relever de la provocation. Robbe-Grillet joue de ces deux modèles, l'un avec l'autre, l'un contre l'autre et les pervertit- dans les deux sens du mot- à souhait, édifiant une véritable esthétique de l'imposture* ». (Dominique Viart, 2008 : p. 8)

Silvia Mancas va encore plus loin et ajoute l'idée d'une esthétique du mensonge, complémentaire à celle mentionnée ci-dessus :

« L'esthétique de l'imposture dont parle Dominique Viart ne saurait être envisagée, selon nous, en dehors d'une esthétique du mensonge reposant sur l'exploitation à des fins évidemment subversives du concept de feintise, qui devient particulièrement significatif dès que l'on associe aux modalités de subversion générique : d'une part, le texte se révèle une feintise de la feintise partagée, consubstantielle au récit fictionnel ; de l'autre il feint la sincérité autobiographique ». (Silvia Mancas, 2010 : p.107)

Comme nous l'avons remarqué plus haut, Robbe-Grillet s'empresse à contester le pacte autobiographique. Il explique que ce refus est principalement dû à sa méfiance envers la fiabilité de la remémoration du passé. La faillite de la mémoire pousse l'auteur à s'exprimer dans ces termes : « Dans mon livre, le pacte autobiographique n'est pas respecté, car pour pouvoir signer ce pacte, il faut probablement être sûr de ce qu'on dit, c'est-à -dire croire à la vérité de ses souvenirs, or je ne crois pas à la vérité de mes souvenirs ». Il avoue ouvertement ne pas avoir pris en considération le pacte lejeunien, de sorte que dans le premier volet de son cycle autobiographique, il questionne d'une manière audacieuse, le genre autobiographique contre lequel il lance par la suite, une attaque massive. Cette

opération pourrait témoigner de sa lutte permanente contre l'idée d'une Vérité unique ou absolue qui aboutit à solidifier le passé et à l'enfermer avec une pierre tombale. Il tient à y creuser des galléries, pour chercher la liberté qui lui est chère. Son option de transgresser les conventions du genre ne saurait être envisagée en dehors de cette conception qui veut l'évolution de tout ce qui est vivant, y compris les œuvres littéraires, leurs créateurs et leurs lecteurs. Le propos de Robbe-Grillet qui figurait déjà dans *Pour un nouveau roman* est particulièrement éclairant dans le contexte de la Nouvelle Autobiographie : « Lorsqu'une forme d'écriture a perdu sa vitalité première, sa force, sa violence [...] [il s'agit] de s'avancer dans des voies encore inconnues, ou ' une écriture nouvelle devient nécessaire ».

Il s'ensuit, en conformité avec son affirmation citée plus haut, une remarque publiée par Le Monde selon laquelle il a voulu concevoir le projet de bâtir une structure mobile, dans un tissu flexible tout comme le projet de Flaubert qui visait la constitution d'une œuvre de bronze qui bouge, un livre qui serait non pas lui, mais en tout cas une image de lui qui correspondrait un peu à son travail. *Le Miroir qui revient* devient ainsi, une autobiographie en mouvement non pas seulement d'un homme "fait de tous les hommes et qui les vaut tous et que vaut n'importe qui" mais celle d'un "homme-plume" posant, après les combats, un regard neuf, critique sur ses livres passés et sur la façon dont ils ont été lus par lui et par ceux d'entre ses contemporains qui lui étaient favorables.Dans *Miroir qui revient*, il y a une citation que Robbe-Grillet a utilisé pour l'intitulé d'un de ses textes : « Je n'ai jamais parlé d'autre chose que de moi » (Robbe-Grillet, 1984 : p.10). Il est particulièrement intéressé par la manière d'imaginer sa propre vie :

« (...) ce qu'on attend d'un écrivain n'est pas du tout une relation historique entièrement authentifiée par des instances extra-littéraires, c'est au contraire quelque chose qui n'a en fin de compte d'existence que littéraire » ((Robbe-Grillet, 1984 : p. 49).

Dans sa vision, dans la nouvelle pratique de l'autobiographie, il n'y a pas une exigence de sens et de cohérence, dire *je* par un autobiographe postmoderne n'est pas censé illustrer les événements de son existence. Toujours dans le même texte, Robbe-Grillet donne cette définition de la nouvelle autobiographie :

« S'il existe un ***nouveau roman****, il doit exister quelque chose comme une* ***nouvelle autobiographie*** *qui fixerait en somme son attention sur le travail opéré à partir de fragments et de manques, plutôt que sur la description exhaustive et véridique de tel ou tel élément du passé, qu'il s'agirait seulement de traduire »* (Robbe-Grillet, 1984 : p. 49).

Alain Robbe-Grillet éprouve le besoin de se justifier lui qui, après avoir longtemps condamné la littérature du "moi", avoue dans *Le Miroir qui revient* son désir d'explorer une nouvelle voie et d'avancer sur d'autres pistes :

« Il devient urgent de tout remettre en cause, et [...] de s'interroger à nouveau sur le rôle ambigu que jouent, dans le récit moderne, la représentation d'une personne qui est à la fois un corps, une projection intentionnelle et un inconscient » (Robbe-Grillet, 1984 : p.12).

C'est un objectif qu'il atteint en préservant malgré tout une certaine marge d'ambiguïté sur la nature de son projet puisqu'il affirme dès les premières pages : *« C'est encore dans une fiction que je me hasarde ici", il se contredit un peu plus loin en admettant éprouver "un certain plaisir à utiliser la forme traditionnelle de l'autobiographie ».* (Robbe-Grillet, 1984 : pp.13 et 16).

Il est difficile de savoir dans son œuvre où commence l'autobiographie et où finit la fiction. Non seulement la plupart des autobiographies étudiées dans ce travail cherchent-elles à résister à toute définition, mais elles brouillent volontairement les frontières entre autobiographie, biographie, journal et roman, une distance prise aussi bien avec le genre qu'avec le *je*. La vérité que l'on atteint alors dans ces récits est donc une vérité toute personnelle où, comme dirait Grisi :

« L'écriture autobiographique n'a donc plus à être évaluée sur un critère d'exactitude ou de vérité historique, vérifiable et idéalement objective [...] A l'extérieur et au vérifiable se mêle tout ce qui est de l'ordre de la réalité interne, psychique, subjective ». (Grisi, 1996 : p. 55).

Les notions comme réel/imaginaire, réalité/fiction ou reproduction/invention ne semblent plus pertinentes, pour marquer l'opposition entre littérature romanesque et littérature autobiographique.

Essentiellement, Robbe-Grillet reproche au roman réaliste et à l'autobiographie traditionnelle de donner une fausse image de la vie. La vie ne saurait s'appréhender objectivement selon lui, ne saurait se définir selon les principes de continuité chronologique et de causalité sur lesquels repose l'esthétique réaliste. Le monde, la vie, serait trop évanescent pour être appréhendé en soi, pour se laisser cerner par des systèmes de représentation. Le monde que nous percevons ne correspondrait pas au monde tel qu'il existe en soi puisque tout objet perçu serait nécessairement appréhendé et organisé selon les modes de fonctionnement de la conscience :

« Dans le rêve, dans le souvenir, comme dans le regard, notre imagination est la force organisatrice de notre vie, de notre monde. Chaque homme, à son tour, doit réinventer les choses autour de lui. Ce sont les vraies choses, nettes, dures et brillantes, du monde réel. Elles ne renvoient à aucun autre monde. Elles ne sont le signe de rien d'autre que d'elles-mêmes. Et le seul contact que l'homme puisse entretenir avec elles, c'est de les imaginer ». (Robbe-Grillet,1963 : p.94)

Si la conscience n'est pas le monde réel, c'est néanmoins par les opérations de l'esprit que la réalité se présente à l'homme. C'est dans le fonctionnement de son esprit et non dans les faits que l'homme devrait chercher sa réalité :

« Et je ne suis pas loin, en outre de penser qu'il y a plus de réalité dans la violence d'une image fixée par la mémoire, ou dans les traces que laisse un cauchemar nocturne, ou dans le surgissement à l'état de veille d'une vive et précise vision intérieure qui demande à voir le jour que dans la plupart des choses de la vie quotidienne, instables, précaires, sans cesse minées par le néant. ». (Robbe-Grillet,1987 : p.l25)

Le caractère mystérieux de l'être et de l'expérience vécue conduira le narrateur à supprimer le contrat de sincérité et d'authenticité que commande le « pacte autobiographique » pour signer un « pacte fantasmatique » avec le lecteur. Ce que nous propose Robbe-Grillet et, c'est moins témoignage, une révélation des événements marquants de sa vie qu'une fiction mettant en scène les fantômes(fantasmes) et les spectres qui l'habitent (et qui le constituent) afin de les exorciser. Selon l'auteur des *Romanesques,* l'opacité de l'inconscient, la trop grande volatilité des souvenirs et la part d'invention que comprend nécessairement toute écriture personnelle anéantissent à toute fin pratique la possibilité de l'autobiographe de restituer fidèlement (c'est-à-dire objectivement) son vécu. Par son geste de rompre le « pacte autobiographique », Robbe-Grillet se lance dans une entreprise qu'il qualifie de romanesque.

Robbe-Grillet met en branle tout un arsenal de techniques narratives et discursives visant à subvertir les canons de l'autobiographie classique. De toutes ces techniques, c'est l'intrusion du fictionnel et du fantastique dans l'autobiographique la plus importante. Au lieu de s'en tenir aux faits, d'expliquer les événements les plus marquants de sa vie, le pseudo - autobiographe nous raconte de façon contradictoire l'histoire d'Henri de Corinthe, personnage au passé trouble, à travers laquelle il mêle ses fantasmes pervers. Par ce mélange des genres, Robbe-Grillet démontre que l'imaginaire et l'univers fantasmatique d'un individu sont plus révélateurs que les faits soi-disant objectifs. Plus encore, il montre comment les faits objectifs sont autant de constructions de l'esprit que les fantasmes eux-mêmes. C'est pour éviter la naïveté de l'autobiographe et pour contrer l'esthétique réaliste sur laquelle elle repose que Robbe-Grillet n'a de cesse de rabattre les oreilles du lecteur avec le caractère artificiel et

mensonger de son entreprise. Toutes les techniques d'écriture déployées dans les *Romanesques* ont pour mandat de faire dérailler le fil du récit afin que le lecteur ne tombe pas dans le piège de l'illusion référentielle. Par ces divers procédés, l'auteuroblige le lecteur à porter son attention sur le fonctionnement du texte, car c'est dans les innovations formelles que réside, selon lui, la valeur d'une œuvre littéraire, fictive ou autobiographique. Sur ce point, la conception robbe-grilletienne de la nouvelle autobiographie trouve des similitudes avec le projet autofictionnel de Doubrovsky, qui, dans la quatrième de couverture de *Fils*, explique son entreprise de la façon suivante : *« Fiction, d'événements et de faits strictement réels ; si l'on veut, autofiction, d'avoir confié le langage d'une aventure à l'aventure du langage [...] »*. Nous pourrions en conclure que c'est sa fantasmatique que Robbe-Grillet a confié à l'aventure du langage.

BIBLIOGRAPHY

ALLEMAND, Roger-Michel, *Entretiens complices*, Paris, Éditions de l'École des hautes études en sciences sociales, 2018, pp.43-44.

ARMEL, Aliette, *Marguerite Duras et l'autobiographie*, Éditions Le Castor Astral, 1990.

DOUBROVSKY, Serge, *Fils*, Paris : Editions Galilée, 1977.

GRISI, Stéphane. *Dans l´intimité des maladies : de Montaigne à Hervé Guibert*. Paris, Desclée de Brouwer, 1996.

LEJEUNE, Philippe. « Nouveau Roman et retour à l'autobiographie », dans *L'auteur et le manuscrit*, Paris, P.U.F., 1991, p.53.

LEJEUNE, Philippe. Le pacte autobiographique, Paris : Seuil, 1975.

ROBBE-GRILLET, Alain, *Pour un roman nouveau*, Paris : Éditions de Minuit,1963

ROBBE-GRILLET, Alain, *Le miroir qui revient*, Paris : Éditions de Minuit, 1984

ROBBE-GRILLET, Alain, *Angélique ou l'enchantement*, Paris : Éditions de Minuit, 1987

SALGAS, Jean-Pierre. « Robbe-Grillet : Je n'ai jamais parlé d'autre chose que de moi », La Quinzaine littéraire 432, p.6, 1985.

SILVIA MANCAS, Magdalena. *Pour une esthétique du mensonge : Nouvelle Autobiographie et postmodernisme*. Frankfurt : Peter Lang, 2010.

VIART, Dominique, « Une nouvelle ère littéraire ? » dans *La littérature française au présent. Héritage, modernité, mutations*, Paris, Bordas, 2008, p. 8.

AUTOFICTION IN PROCESS: SERGE DOUBROVSKY'S APPROACH

Alina Musat
PhD, „Alexandru Piru" University of Craiova

Abstract: This article offers a reflection on the issue of autofiction; this concept is arousing growing interest in the sphere of contemporary French literature. Critics struggle to accept a single definition while self-fiction writers have divergent practices. In this work, we propose to reflect on the writing of oneself as a staging of the (con)fusion between literature and life, in Doubrovsky's the Broken Book. Serge Doubrovsky has always played with the mixture between autobiography and fiction through the lens of autofiction.

Keywords: French literature 20th century -, autofiction, fiction, identity, truth

Nous nous attardons maintenant au concept de l'autofiction et nous comptons déceler les raisons de son expansion rapide. Un aspect important de ce chapitre visera le parcours du concept de l'autofiction dans le paysage littéraire français après les années 1980. Notre analyse tente de répondre aussi à une interrogation importante suscitée par cette notion sulfureuse : s'agit-il d'un genre littéraire nouveau (relatif à la sensibilité postmoderne) ou d'une mutation dans le domaine de l'autobiographie ? Ces considérations nous aideront à comprendre s'il y a un écart (et si oui, en quoi consiste-t-il ?) entre les deux concepts à l'étude dans notre recherche (l'autobiographie et l'autofiction).

L'autofiction est une pratique qui se veut ambigüe. Elle joue sur les frontières entre vérité et fiction, et sur celles des genres en se déclarant à la fois roman et autobiographie. La fictionnalisation du matériel et l'exigence de vérité déterminent l'écriture de ce livre. Bien qu'ils soient conformes à ceux vécus par l'auteur, tous les faits sont soumis à l'ordre poétique du texte. Il s'agit d'une fiction parce que l'auteur se propose à réaliser un suspens narratif, le récit n'est pas chronologique et dans un sens méthodique, mais c'est un récit littéraire. Un cadre fictif est construit pour la mise en récit des évènements.

Ce phénomène littéraire relatif à une nouvelle écriture du **je** est officiellement qualifié en 1977 par Serge Doubrovsky qui l'a mis sur la quatrième de couverture de son roman *Fils,* en le baptisant autofiction :

« Autobiographie ? Non, c'est un privilège réservé aux importants de ce monde, au soir de leur vie, et dans un beau style. Fiction, d'événements et de faits strictement réels ; si l'on veut, autofiction, d'avoir confié le langage d'une aventure à l'aventure du langage, hors sagesse et hors syntaxe du roman, traditionnel ou nouveau. Rencontre, fils des mots, allitérations, assonances, dissonances, écriture d'avant ou d'après littérature, concrète, comme on dit musique. Ou encore, autofiction patiemment onaniste, qui espère faire maintenant partager son plaisir ». (Doubrovsky, 1977 : p. 4).

Ainsi, nous constatons que pour son promoteur, l'autofiction signifie une évocation des événements de sa vie, des faits réels mais présentés d'une manière romancée. Sa nouvelle définition est particulièrement significative à cet égard :

« L'autofiction, c'est la fiction que j'ai décidé en tant qu'écrivain de me donner à moi-même et par moi-même, en y incorporant, au sens plein du terme, l'expérience de l'analyse, non point seulement dans la thématique, mais dans la production du texte » (Doubrovsky, 1998 : p.92)

Nous pourrions en conclure que l'autofiction suppose un mélange de factuel et d'imagination, en cumulant deux pactes différents. Elle est fondée, tout comme

l'autobiographie, sur le triple homonymat auteur-narrateur-personnage, mais dans son cas, l'agencement du récit appelle le genre romanesque.

L'autofiction est aussi un concept en proie à des débats critiques concernant sa définition. Doubrovsky lui-même, publie deux articles (« L'initiative aux mots. Écrire sa psychanalyse » et « Autobiographie/Vérité/Psychanalyse ») dans lesquels il fait des considérations théoriques sur sa pratique d'écriture. S'ensuivent plusieurs travaux, études et colloques. Dans *La Littérature en France depuis 1968*, Lecarme définit l'autofiction en ces termes :

« L'autofiction est d'abord un dispositif très simple, soit un récit dont un auteur narrateur et protagoniste partagent la même identité nominale et dont l'intitulé générique indique qu'il s'agit d'un roman ». (Lecarme, 1993 : p.227)

Lejeune, pour sa part, formule ses interrogations relatives à l'autofiction : *« Est-ce vraiment un genre ? Comment peut-on englober sous le même nom ceux qui promettent toute la vérité (comme Doubrovsky) et ceux qui s'abandonnent librement à l'invention ?* ». (Lejeune, 1992 : p.8)

Vincent Colonna reprend la notion de l'autofiction dans sa thèse coordonnée par Genette, en y enrichissant la définition donnée par son inventeur qui a tenu combler la case du fameux tableau lejeunien. Plus tard, Colonna lui consacre un ouvrage entier intitulé *Autofiction& Autres mythomanies littéraires* où il souligne :

« Le dommage, c'est que la fabulation de soi, ou l'autofiction, quelque nom qu'on lui donne, et d'autres appellations ont été proposées, n'est pas un simple phénomène sociologique, pas plus une mode, pas davantage une recette ingénieuse inventée par un universitaire. Prise au sérieux, dotée d'une extension et d'une compréhension conséquentes, reformulée dans ses principes et ses moyens, cette mythomanie littéraire devient un instrument de lecture prodigieux. Tour à tour macroscope et microscope, elle permet de reconsidérer des phénomènes d'écriture apparemment marginaux, des émotions inédites ». (Colonna, 2004 : pp.13-14)

A vrai dire, tout cela permet l'ouverture d'une perspective élargie et la construction d'un réseau nouveau de filiations littéraires. Bon nombre d'écrivains qui ont subi une mauvaise distribution entre le registre référentiel et celui fictionnel, se placent maintenant sous une autre lumière, dévoilant leurs richesses propres, dans une logique insoupçonnée auparavant. La frontière parfois, sensible entre le réel et le fantastique est une question qui ouvre une perspective flexible qui permet à l'autobiographe le recours au registre fictionnel, pour remplir dans son témoignage les lacunes provoquées par l'oubli ou par le souci de protéger son entourage. Dans l'entreprise du récit, cette solution est doublée par une liberté salvatrice qui réduit la pression due à l'engagement pris par l'auteur. A ce sujet, Colonna précise dans son Essai sur la fictionnalisation de soi que „ l'autofiction est d'abord un avatar de l'autobiographie, un moyen pour résoudre certains défauts propres à l'écriture de soi''. (Colonna, 2004 : p.15)

Nous compter retrouver dans ce chapitre quelques traits du projet autofictionnel de Serge Doubrovsky. Dans la vision doubrovskienne, l'autofiction rejoint le genre autobiographique grâce à l'authenticité du témoignage relatif au passé de l'auteur. D'ailleurs, l'écrivain affirme le caractère référentiel de son projet dans la prière d'insérer et dans son propos suivant :

« *En bonne et scrupuleuse autobiographie, tous les faits et gestes du récit sont littéralement tirés de ma propre vie ; lieux et dates ont été maniaquement vérifiés (...) noms, prénoms, qualités (et défauts), tous événements et incidents, toutes pensées, Est-ce la plus intime, tout y (est) mien* ». (Doubrovsky,1980 : pp. 89p 94).

Tous ces indices réels de son vécu font allusion à l'autobiographie. Ainsi, pour Doubrovsky, la visée référentielle de l'écriture marqué par le respect de la véracité des événements rapportés dans le récit constitue un critère essentiel de l'autofiction.

En même temps, nous y précisons un critère essentiel souligné par Philippe Lejeune lors de sa position sur l'autofiction :

« Pour que le lecteur envisage une narration apparemment autobiographique comme une fiction, comme une 'autofiction', il faut qu'il perçoive l'histoire comme impossible ou comme incompatible avec une information qu'il possède déjà ». (Lejeune, 1986 : p.65).

Selon Doubrovsky, un autre trait important d'un projet autofictionnel vise son aspect formel. Sous l'égide du style de l'auteur, la porte d'un univers fictif s'ouvre, pour situer l'aventure de sa vie. Sur ce point, l'écrivain nous offre une précision :

« *Dans mes ouvrages tout a été vécu, la matière est le réel, seulement le réel (rien n'est inventé) ; c'est l'écriture qui transforme cette matière brute ; l'autofiction est d'abord un exercice de style, une mise en forme expérimentale du réel par le langage* ». (Doubrovsky,1980)

L'agencement du récit qui évoque le vécu de l'écrivain, puise la source de son pouvoir dans la forme qui autorise le statut fictif de l'écriture autofictionnelle. Ce critère visant le langage désigne d'ailleurs, la séparation de l'autobiographie.

Un dernier critère qui permet la classification dans le genre autofictionnel vise l'inconscient avec son principe de l'association libre. Ce trait qui se dégage de ces textes faisant partie de la catégorie autofictionnelle s'inscrit dans le détachement avec le genre autobiographique. L'histoire de *Fils* est centrée sur une séance psychanalytique où le moi de l'auteur s'abandonne sans aucun souci.

Nous avons révisé brièvement les caractéristiques de l'autofiction selon Doubrovsky et nous comptons les chercher par la suite dans les textes de notre corpus. Nous examinerons maintenant quelques enjeux de l'autofiction. Nous avons noté que l'autofiction est un territoire littéraire particulier qui cumule des pactes différents visant l'homonymat de la triade auteur-narrateur-personnage, le matériau narratif constitué par des faits réels et la fictionnalisation de soi. L'étude de ce genre singulier permet la rencontre de plusieurs problématiques qui représentent autant de domaines de recherche : la problématique de l'histoire littéraire, la problématique du personnage, de l'auteur, la problématique des stratégies discursives ou celle de la réception littéraire. Dans le cadre du présent travail, nous examinerons l'entrecroisement de quelques-unes d'entre elles.

A la lumière de ces précisions, nous nous rendons compte que l'autofiction est une entreprise qui soulève beaucoup d'interrogations. Si nous nous plaçons du côté des lecteurs, pour envisager la problématique concernant la réception, par exemple, une question se pose inévitablement : comment lire un livre écrit par un auteur qui est aussi un personnage du même récit ? comme un texte à contenu référentiel ou comme un texte à caractère fictionnel ? Devant une écriture autofictionnelle qui mêle deux registres incompatibles et qui repose sur des pactes différents, le lecteur pourrait se confronter à un dilemme. Faire de son vécu le sujet d'un livre qui se donne à lire comme un roman décrit le dispositif autofictionnel qui trouve son pouvoir dans une contradiction.

BIBLIOGRAPHY

COLONNA, Vincent, *Autofiction et autres mythomanies littéraires*. Auch : Editions Tristram, 2004.

COLONNA, Vincent. L'autofiction : Essai sur la fictionnalisation de soi en littérature, thèse de doctorat de l'École des hautes études en sciences sociales, sous la direction de Gérard Genette, Paris, 1989.

DOUBROVSKY, Serge*, Le Livre brisé* [Paris : Éditions Grasset,1989], rééd. Paris, Éditions Gallimard, coll. « Folio », 2003

DOUBROVSKY, Serge, « Autobiographie/Vérité/Psychanalyse Esprit créateur », XX, n.3, p.92, 1998

LECARME, Jacques. « L'autofiction : un mauvais genre ? » dans S. Doubrovsky, J. Lecarme et P. Lejeune, Autofictions & Cie, Nanterre : Centre de recherches interdisciplinaires sur les textes modernes, Université de Paris X, 1993, pp. 227-249

LEJEUNE, Philippe. « Autobiographie, roman et nom propre », dans *Moi aussi*, Paris, Seuil, 1986, pp. 70-72.

AN ECOCRITICAL APPROACH TO LUCIAN BLAGA'S THE WONDROUS SEED (MIRABILA SĂMÂNȚĂ) AND NOVEMBER SUMMER (VARĂ DE NOIEMBRIE)

Dimitrie Andrei Borcan
PhD, "Ovidius" University of Constanța

Abstract: This article analyses Lucian Blaga's volumes The Wondrous Seed (Mirabila sămânță, 1962) and November Summer (Vară de noiembrie,1962) through the ecocritical lens, It discovers in a large number of poems in the respective volumes Greg Garrard's ecocritical tropes, alongside with Jane Bennett's 'vital materialism' and animism, Serenella Iovino and Serpil Oppermann's 'material ecocriticism' and, beings' 'porosity' and Stacy Alaimo's 'transcorporeality' of nature. It also identifies ecocritical neo-religious terms of the 'reenchantment of David Ray Griffin's and the desacred' David Abram's 'more-than-human' and JeffreyCohen's 'inhuman'. It discovers a number of hyperobjects corresponding to Timothy Morton's work on the matter. It also finds out that Blaga uses the baroque oxymoron in quite a large number of poems. The translation of the quoted poems has been done by the author of this article.

Keywords: vital materialism, mythology, hyperobject, ecocritical trope, oxymoron

When reading Lucian Blaga's volumes *The Wondrous Seed* (*Mirabila sămânță*) and *November Summer* (*Vară de noiembrie*) through the ecocritical lens, one can easily identify in a lot of poems Greg Garrard's tropes specified in *Ecocriticism* (2004): "The Pastoral," "Wilderness," "The Animal," "The Earth.".

In addition, Lucian Blaga's ecocentrism is obvious throughout his volumes, and I will try to demonstrate this by means of analysing and quoting a number of poems, which I have translated into English.. To Blaga, the human is porous to Jane Bennett's 'vibrant matter' (Bennett, *Vibrant Matter: A Political Ecology of Things,* 2010) in instances of 'vital materialism' and animism, in Stacy Alaimo's transcorporeality (Alaimo, *Bodily Natures: Science, Environment and the Material Self*, 2010). In Serenella Iovino and Serpil Oppermann's 'material ecocriticism', nature is sentient, and agentive (Iovino, Oppermann, *Material Ecocriticism*, 2014), it is storied matter, nature being told as a story, and nature that tells stories..

In "May Night" ("Noapte de mai"), the whole universe, from microstructures to macrostructures, is engaged in an interwoven dialogue, in question and answer verbal exchanges, comparable to one another, and mirrored by and mirroring the other ones.

High up is the sign of the Twins.
All sing for their peers.
All answer each other by quiet….
Any voice listens to a voice.
(Sus e zodie de gemeni.
Toate cântă pentru semeni.
Toate își răspund prin liniști….
Orice glas ascultă glas) (Blaga p.22)

Nature is organised in a communication network, as a hyperobject it is animate and deploys similitudes in its connections, from insects (grasshoppers) to stellar zodiac signs.

In "The Heart of the Forest" ("Inima pădurii"), the title suggests that the woods are a creature endowed with life. Wilderness is a place of revelation, of knowledge. Incantatory repetition is used to achieve a mesmerizing quality of the poem.

Wonder, don't wonder,
The being's song
The place where everything grows
The heart of the woods.
(Mire-te, dezmire-te,
cântecul făpturii
locul unde toate cresc
inima pădurii) (Blaga p. 31)

In "Mountains and Clouds" ("Munți și nori"), the myth associates two antonymic notions: the mountains, lead-heavy and tending to reach the higher space, and the clouds, almost imponderable, floating on high and tending to shed all their lead-heavy burden on land, which is the explanation of the mountain formation. Geology is thus with Blaga a hyperobject involving all the land's relief and connecting to atmospheric forms.

The Mountains were made when the Clouds,
Wishing to be light,
Dropped under them, in the wind,
Their earth burden.
(Munții s-au făcut când Norii,
Dorind să fie călători și ușori,
Și-au lepădat subt ei, în vânt,
Povara de pământ) ((Blaga p. 30)

In "Sound in the Night" ("Răsunet în noapte"), the dark is another hyperobject, covering

mountains and fir forests, springs and speaking owls.
Only somewhere in the ravines
a spring still has whispers
and an owl still has words to speak
(Numai undeva-n prăpăstii
un izvor mai are șoapte
și o bufniță cuvânt) (Blaga p. 34)

This personifying quality of the dark extends from geological and zoological elements to universal features, iradiating through transcorporeality from the human heart to the whole Great Bear.

…the heart startles,
and responds in the Great Bear
(inima tresare
și răspunde-n Ursa Mare) (Blaga p.34)

In "Among the Mountain Lakes" ("Printre lacurile de munte"), lakes are compared to astronomical magnifying mirrors, acting as human eyes capable of seeing at half distance between celestial bodies, enabling us to see stars:

If we could see with the lakes,
stars would come closer,
welcoming us at half-way.
(Dac-am vedea cu lacurile,
stelele s-ar apropia,
întâmpinându-ne la drumul - jumătate) (Blaga p. 31)

Such a godly power belongs to certain magic animal deities, like "The Star-Pointed Stag," ("Cerbul cu stea în frunte"), which relativizes distance and size and connects orbs and spheres:

Sliding through the fog
He smells horizons,
not close ones,
but far ones.
Raising his ears,
he catches the ancient
twirlings, high of cloudy
fire and murmurs.
And he hears under the high ones
Some things and others:
the eras, the spheres.
(Prin ceață când lunecă
zări el adulmecă,
nu apropiatele
ci depărtatele.
Ciulindu-și urechile
prinde străvechile
rotiri, sus de tulbure
foc și de murmure.
Și-aude, subt-naltele
unele, altele:
erele, sferele.) (Blaga p.33)

This star-pointed stag is an animal and at the same time a supernatural power of the universe, sensitive to and connecting "eras and spheres," hearing celestial music and smiling distanced horizons.

In "Autumn Road" ("Drum de toamnă"), the rider passes "like an outlaw through the legend"("Ca un haiduc eu umblu prin legendă"), culture and human history are totally integrated in nature, David Ray Griffin's more-than-human of 'the reenchantment of the desacred'. (Griffin, *The Reenchantment of Science,* 1988) associates folklore songs to mythical characters of fairy tales and ancient religion, in Stacy Alaimo's transcorporeality and in, David Abram's 'more-than-human world' becoming animal in an earthly cosmology'. (Abram *The More-Than- Human World: An Earthly Cosmology,* 2010) or in Jeffrey Cohen's ' ecology of the inhuman'(Cohen, *Stone: An Ecology of the Inhuman,* 2015.)

It smells of hoof-smashed leaves,
I ride through the woods on my horse with white-spotted legs.
I hear mountain women playing the alpen horns
Cut in a dream from a unicorn's horn.
(Miroase-a foi strivite în copite..
Prin crânguri trec cu calul pintenog.
Aud muntărițe cântând din tulnic,
Tăiat, în vis, din corn de inorog) (Blaga p. 25)

In "With One More Joy…" (" Cu încă o bucurie…"), October comes
…to cut with a quarter of the horizon
The meridian of the day that I raise
(Să reteze cu un sfert de zare
Meridianul zilei ce-l înalț) (Blaga p. 29).

The human and the calendar are equal partners-demiurges setting astronomic points and measures of the world.

On the other hand, in "The Song of the Ears" ("Cântecul spicelor"), the wheat ears are very sad because they are not cut by a goddess – the moon, but by the iron tool of a mere human. These two poems stand in opposition to one another.

This is the great sadness of the ears,
Not being cut by the moon,
But being destined to set
Only by the cut of the iron of the earth
(Aceasta-i tristețea cea mare - a spicelor
Că nu sunt tăiate de lună,
Că numai de fierul pământului
Li s-a menit să apună) (Blaga. p. 29)

If " With One More Joy…" is anthropocentric, "The Song of the Ears" is definitely ecocentric, non-anthropocentric.

In "September Day" ("Zi de septembre"), septembrie, the Indian summer, is apparently a time of rebirth and joy, while it actually is a time of cranes leaving for warmer lands, of renunciation and death under the splendid aspects of nature, an oxymoronic time of contradiction and incertitude.

Between the falling leaf
And the bare branch,
Death circumscribes itself
With a gesture of extatic disease.
A game humming with wooden limbs,
The late, crazy, warm September sounds.
(Între frunza ce cade
Și ramura goală,
Moartea se circumscrie
c-un gest de extatică boală.
Un joc îngânând cu lemnoasele membre,
Sună târziul, nebunul, caldul septembre.) (Blaga p. 27)

In *November Summer* ("Vară de noiembrie"), the very title of the volume and of the initial poem contains a concetto, an oxymoron. Such figures of style abound in the respective poem and in the volume: "the flame and the freezing" ("văpaia și înghețul"):

Oh, the world, if it is not an illusion,
It is to us a serene clothing.
If you may be earth, or you may be a word,
You never get undressed of it.
(O, lumea dacă nu-i o amăgire
Ne este un senin veșmânt.
Că ești pământ, că ești cuvânt,
Nu te dezbraci de ea nicicând) (Blaga p. 37)

The surrounding world is at the same time illusionary and real, material (earth) and spiritual (word), but only a dress to our essence, which we are never able to take off, thus uniting contrary features. Ultimately, the surrounding reality becomes an elusive hyperobject.

In "Tusculum", the poet mentions oxymoronic "hot snow" ("fierbinte nea") and "heat snowstorm" ("viscol de căldură")

You white pure snow,
Who gave you the heart
To be my heat snowstorm,
You white hot snow?
(Albă tu ,zăpadă pură,

Cine ți-a dat inima
Să-mi fii viscol de căldură
Albă tu, fierbinte nea?) (Blaga p. 42)

The Milky Way obsesses him, as an omnipresent hyperobject to be found in a few poems, such as "Town in the Night" ("Oraș în noapte").

The Milky Way is in the valley
closer than yesterday
when it was above us
everywhere, nowhere.
(Calea Laptelui e-n vale
mai aproape decât ieri
când era deasupra noastră
pretutindeni, nicăieri.) (Blaga p. 40)

Being everywhere, nowhere, the Milky Way becomes an omnipresent hyperobject.

In "Archeology" ("Arheologie"), ancient history seems to have disappeared, but it has only turned into nature and it hides in the ground, to be preserved, to be undug to light, recalling old stories and roads. It has become Iovino's "storied matter", nature telling stories and nature whose story is told.

Peoples passed and fields were overturned.
The ash turned to stone on the barren ovens.
And roads died under the grass layers.
The past is long. One end is turning up here.
(Noroade-au trecut și glii s-au răsturnat,
Cenușa a-mpietrit pe vetrele pustii.
Și drumuri au murit subt iarbă, pe subt strat.
Trecutu-i lung. C-un capăt se ivește-aci.) (Blaga p. 44)

The stone and the water preserve history in basreliefs, which help us to guess the road to hell, as the gods' melancholy. Thus nature is united to religion by mythology and art.

A pool of rain, clear weater, has remained
To gather the sky on such a reason.
Feeling through basreliefs, we guess
A road to hell, some gods' melancholy.
(Un ochi de ploaie, apă clară, a rămas
Să strângă cerul pe-un asemenea temei.
Prin basoreliefuri dibuind, ghicim
Un drum spre iad, melancolia unor zei.) (Blaga p. 44)
And it is painful to catch fire, dreaming
In the great passing. But you burn harder in exchange.
(Și-i dureros în marea trecere să te
aprinzi, visând. Mai tare însă arzi în schimb) (Blaga p. 44)

The great passing is the road from life to eternity, from common existence to universal integration,, but such roads involve ains and passion, burning hard.

In "The Song of the Hoars, of the Footprints" (" Cântecul brumelor, urmelor") Ariadne's thread is the love story used as a road marker to help the unhappy lovers to get their way back when they are going to be thrown out of the white paradise into nothingness, into the Apocalypse.

With Ariadne's thread
We marked the road
For the time when we would leave
The white paradise

(Cu al Ariadnei fir
însemnam întinsul
pentru când ne-om părăsi
albul, paradisul) (Blaga p. 50)

Blaga's poetry is a mingling of mythology, pagan religion, culture identification with nature, unbreakable connection of both collective history and individual storied matter, with geology, flora and fauna, and it often takes the shape of incantation, or spell, eco-religious songs of the more-than-human.. Despite their small size, most of the poems of these two volumes, observe all the tropes and ecocritical concepts and patterns mentioned in this article and they acquire a standing charm and depth of feeling and thought. Certain poems, are definitely ecocentrical, thus showing the poet's deep love for nature, to the point of identification between humans and nature.

BIBLIOGRAPHY

Blaga, Lucian. *Poezii*, București: Biblioteca pentru toți, 1962 (vol. *Mirabila sămânță*, vol. *Vară de noiembrie*)

Abram, David. *Becoming Animal: An Earthly Cosmology.* New York: Pantheon, 2010

Alaimo, Stacy . *Bodily Natures: Science, Environment and the Material Self*, Bloomington: Indiana University Press, 2010).

Bennett, Jane. *Vibrant Matter: A Political Ecology of Things,* Durham, N.C: Duke's University Press 2010

Cohen, Jeffrey. *Stone: An Ecology of the Inhuman,* Minnesotta: University of Minnesotta Press, 2015.

Garrard, Greg, *Ecocriticism*, London: Routledge, 2004

Griffin, David Ray (ed.). *The Reenchantment of Science: Postmodern Proposals, New York: State University of New York Press,* 1988)

Iovino, Serenella and Serpil Oppermann (eds.), *Material Ecocriticism*, Bloomington and Indianopolis: Indiana University Press, 2014

THE ACT OF WRITING AS A MEANS OF SELF-ASSERTION IN THE WORK OF RAINER MARIA RILKE

Evelina Iulia Hreceniuc (Cîrdei)
PhD, „Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: Rilke's novel Die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge explores the complexity of the act of writing in relation to the self, whilst attempting to connect the outer world and the inner world of the character, as being intrinsically bound to the self-reflective act of writing. The article intends to investigate the position of Malte - as Rilke's alter ego, who is struggling to understand life and the process of creating art in the overwhelming Parisian metropole.

Keywords: Rainer Maria Rilke, writing, self-reflexive writing, reflection, identity, modernity

„Ich lerne sehen. Ja. Ich fange an. Es geht noch schlecht. Aber ich will meine Zeit ausnutzen" (Rilke 1963c: 8)

1. Fazit

Rainer Maria Rilke ist als Autor der Innerlichkeit bekannt: Seine gesamte Existenz ist in dem Akt des Schreibens verwurzelt. Durch den Akt des Schreibens konstruiert Rilke seine eigene Identität als Schriftsteller, während er sich bewusst mit einem bestimmten Ziel durch das Leben bewegte – nämlich dem, die Identität und das Bild eines hoch anerkannten Dichters zu schaffen (Nelson 2005: 13). Das Ziel dieses Aufsatzes ist es, die Analyse von Rilkes berühmtem Roman *Die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge* (1910) im Zusammenhang mit dem selbstreflexiven Schreiben darzustellen; Der Text erscheint als ein Ergebnis der inneren Kämpfe, Erinnerungen und Erfahrungen des Autors, ähnlich einem Spiegel des künstlerischen Ichs.

2. Das selbstreflexive Schreiben in *Die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge*

Eine primäre Eigenschaft der Avantgarde ist die Inszenierung des künstlerischen Daseins in dem Werk des Autors: "Jeder Autor schreibt mitunter gerne über sich selbst, über seine Schwierigkeiten beim Schreiben, über Literatur" (Duhamel 2001: 6). Diese Idee bleibt zentral in der Geschichte der Literatur, und Rilkes ständiges Interesse, die Tiefste seiner inneren Welt durch den Akt des Schreibens wiederzugeben, wird im Roman verdeutlicht. Malte ist ein dänischer Dichter, und er schreibt über seine existenziellen Kämpfe und erinnert sich an vergangene Erlebnisse, die ihn stark geprägt haben. Der Roman veranschaulicht die Überschneidung von Ich und Text und verweist auf die selbstreflexive Eigenschaft des Textes.

Das Konzept der Selbstreflexion ist so alt wie das Konzept des Selbsts, als das Konzept der Menschheit durch die Fähigkeit des Menschen, seine eigene Existenz zu reflektieren, definiert wurde. Und das selbstreflexive Schreiben weist auf den eigenen Prozess des Schreiben als Mittel des Selbstbehauptung. Malte - Rilkes Figur in dem Roman *Die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge* Malte - nutzt den Akt des Schreibens als Mittel der Selbstdistanzierung und Selbstfindung. Seine Position unterstreicht die Notwendigkeit der Selbstdistanzierung für eine genauere Beobachtung des Selbsts (Lippert, Schmidt 2020: 5). Malte ist in der Lage, sich selbst zu analysieren, wenn er über vergangene Erfahrungen und Erinnerungen schreibt, und vertieft auf diese Weise sein Selbstverständnis.

Bei der Erörterung des Konzepts der Selbstreflexivität zieht Michael Scheffel zwei Szenarien in Betracht: Selbstreflexivität kann nämlich als Spiegelung oder Verdoppelung des Selbst oder als Betrachtung des Selbst wahrgenommen werden. Laut Scheffer sind Spiegelung und Reflexion primäre Formen des selbstreflexiven Erzählens. Gleichzeitig bedient sich die Selbstreflexivität zweier unterschiedlicher Phänomene - der Reflexion von Literatur oder Kunst auf sich selbst oder der Reflexion von Literatur oder Kunst in sich selbst. (Scheffel 1997: 72) Die Selbstreflexion kann ohne den Akt der Verdoppelung oder Spiegelung erfolgen, da sie durch die Gegenüberstellung verschiedener Darstellungsmittel erreicht werden kann. Der Akt der Selbstbespiegelung und Selbstbeobachtung ist in dem Text verankert, wie wir im zitierten Absatz unten analysieren können.

> "Noch eine Weile kann ich das alles aufschreiben und sagen. Aber es wird ein Tag kommen, da meine Hand weit von mir sein wird, und wenn ich sie schreiben heißen werde, wird sie Worte schreiben, die ich nicht meine. Die Zeit der anderen Auslegung wird anbrechen, und es wird kein Wort auf dem anderen bleiben, und jeder Sinn wird wie Wolken sich auflösen und wie Wasser niedergehen. Bei aller Furcht bin ich schließlich doch wie einer, der vor etwas Großem steht, und ich erinnere mich, daß es früher oft ähnlich in mir war, eh ich zu schreiben begann.
>
> (...) Da liegt es vor mir in meiner eigenen Schrift, was ich gebetet habe, Abend für Abend. Ich habe es mir aus den Büchern, in denen ich es fand, abgeschrieben, damit es mir ganz nahe wäre und aus meiner Hand entsprungen wie Eigenes. Und ich will es jetzt noch einmal schreiben hier, vor meinem Tisch kniend will ich es schreiben: denn so habe ich es länger, als wenn ich es lese, und jedes Wort dauert an und hat Zeit zu verhallen." (Rilke 1963c: 50-1)

Die Quelle Maltes Schreibens ist in dem geerdeten Selbstkonzept verwurzelt, und die Subjektivität des Schreibens lenkt die Beachtung auf das Selbst und die Konstruktion der Individualität durch das Schreiben. Der Lebenszweck des Dichters ist "alles aufschreiben und sagen"(Rilke 1963c: 50): Es handelt sich um einen Prozess, der sich mit dem Prozess der Selbsterkenntnis überschneidet, die Quelle des Textes liegt im Inneren - "daß es früher oft ähnlich in mir war" (ebd.). Gleichzeitig spielt "die andere Auslegung" auf die Subjektivität des Schreibens an. Das heißt, der Autor taucht in die Tiefe seiner Erinnerungen und Erfahrungen, um den Schaffensprozess zu konkretisieren: Damit weist der Text auf den konstruierten Charakter der Fiktion hin. Die Funktion des Autors als eine Einheit außerhalb des Textes wird hervorgehoben.

Wenn wir Maltes Unterbewusstsein betreten, erkennen wir, dass es aus einer Reihe von Wahrnehmungen besteht, die versuchen, auf die eine oder andere Weise einen Sinn zu ergeben. Aber aus seinen inneren Kämpfen einen Sinn zu machen, stellt eine echte Schwierigkeit dar, weil das Unterbewusstsein im Imaginären verwurzelt ist. In diesem Hinblick möchte ich die von Lacan entwickelten Grundkonzepte skizzieren, wie sie auf Maltes Selbst- und Außenweltwahrnehmung angewendet werden könnten, als die sehr relevant für ein tieferes Verständnis des Textes ist. Wenn wir Maltes innere Kämpfe aufmerksam beobachten, erkennen wir, dass es eine starke Verbindung zwischen dem Imaginären – repräsentiert durch seine innere Welt und sein Unterbewusstsein – und dem Symbolischen und Realen – repräsentiert durch die äußere Welt – gibt. Und die sind mit dem Bezug auf dem Anderen verbunden (Lacan 2005: 40). Diese Bilder repräsentieren im Wesentlichen die drei Register, die Lacan verwendet, um das Innere des Menschen besser umzufassen. Nach Lacan bilden diese drei unterschiedliche Dimensionen – nämlich das Imaginäre, das Symbolische und das Reale – die Grundlage der menschlichen Psyche. In erster Linie ist das Imaginäre mit den Sphären der Selbstwahrnehmung und des Bewusstseins

eines Individuums verbunden. Nichtsdestotrotz ist es offensichtlich mit dem Symbolischen verbunden – das alles fasst zusammen, was zur Schaffung einer gut funktionierenden Gesellschaft beiträgt – nämlich Gesetze, Sitten und alles, was das geordnete Funktionieren von allem sicherstellt. Sprache, die im Grunde die Zuordnung von Bedeutung zu allen Objekten ist, die uns umgeben, spielt eine wesentliche Rolle bei der Errichtung der symbolischen Ordnung, wie Lacan betont. Daher kann Maltes Gebrauch der Sprache und sein starker Wunsch, sie zu beherrschen, um zu erschaffen, als Wunsch der Vorstellungskraft wahrgenommen werden, eine andere Realität zu schaffen, eine, die sich von der symbolischen Realität unterscheidet.

Gleichzeitig ist die Verbindung zwischen Erinnerungen und Schreiben von zentraler Bedeutung für unsere Analyse, als die Erinnerung mit dem Bereich des Imaginären assoziiert ist. Da das Gedächtnis mit den Sinnesorganen verbunden ist, hat die Empfindung einen erheblichen Einfluss auf die Bildung des Gedächtnisses. Nach Aristoteles ist das Gedächtnis in der Natur verwurzelt, denn auch Tiere sind in der Lage, sich an bestimmte Erfahrungen zu erinnern, die sie geprägt haben. Daher ist unsere angeborene Neigung, unsere Erinnerungen abzurufen, entscheidend für unsere Fähigkeit, uns an die uns umgebende Welt anzupassen (Shepherson 1993: 25). Das Labyrinth des menschlichen Geistes wird in Maltes Notizen wiedergegeben, wenn er versucht, die Flüchtigkeit der Erinnerungen zu skizzieren:

> "Man muß Erinnerungen haben an viele Liebesnächte, von denen keine, von denen keine der andern glich, an Schreie von Kreißenden und an leichte, weiße, schlafende Wöchnerinnen, die sich schließen. Aber auch bei Sterbenden muß man gewesen sein, muß bei Toten gesessen haben in der Stube mit dem offenen Fenster und den stoßweisen Geräuschen. Und es genügt auch noch nicht, daß man Erinnerungen hat. Man muß sie vergessen können, wenn es viele sind, und man muß die große Geduld haben, zu warten, daß sie wiederkommen. Denn die Erinnerungen selbst *sind* es noch nicht. Erst wenn sie Blut werden in uns, Blick und Gebäude, namenlos und nicht mehr zu unterscheiden von uns selbst, erst dann kann es geschehen, daß in einer sehr seltenen Stunde das erste Wort eines Verses aufsteht in ihrer Mitte und aus ihnen ausgeht." (Rilke 1963c: 20-1)

Die Quelle des Gedichts sind folglich die Erinnerungen des Dichters, seine eigenen Erfahrungen. Seine Fähigkeit, vollständig in die Welt einzutauchen, um ihr Wesen wahrhaftig zu erkennen, ist mit dem Charakter des Schreibens verbunden. Alles, was Malte sieht, muss in seinem inneren *Blut* werden. Erst danach kann der Text das Innere, das Labyrinth, die Innerlichkeit des Dichters widerspiegeln. Wir können behaupten, dass der Text in der Abwesenheit der Erinnerung nicht existieren kann. Wie in der zitierten Passage angedeutet, beinhaltet der Akt des Vergessens der eigenen Erinnerungen einen tatsächlichen Prozess der Transformation. Der Dichter muss alles in seiner Nähe assimilieren und absorbieren, und dann muss er geduldig darauf warten, dass diese Erfahrungen seine innere Welt verwandeln, ein Teil von ihm werden. Es bedeutet auch, dass der Prozess des Schreibens und insbesondere des Gedichteschreibens viel Zeit und konsequente Veränderung mit sich bringt. Maltes Pariser Erfahrung soll ihn verwandeln, so dass er einen Text schaffen kann, der seine Innerlichkeit widerspiegelt, alles, was ihm in Fleisch und *Blut* übergegangen ist.

3. Die Beziehung zwischen der inneren und äußeren Welt

Der Identitätsbegriff war das Zentrum der philosophischen und literarischen Analyse, in den letzten Jahrhunderten, insbesondere im Kontext des ständigen Wandels und der fortwährenden Modernisierung. Inkonsistenz und Veränderung bleiben die

Schlüsselmerkmale der Moderne[1], wobei Modernität durch ein Gefühl von Bewegung und Fluidität definiert wird (Frisby 1986: 13). Die Moderne stellt das Individuum an einen Ort der Oszillation und Fragmentierung, während es nach Sicherheit sucht (ebd. 44). Unweigerlich wird die sich ständig verändernde Außenwelt Teil der Innenwelt des Individuums. Der Wandel und die fragmentarischen Daseinsmomente, die das Leben im Zeitalter der Industrialisierung geprägt hat, werden in das Innenleben des modernen Menschen eingearbeitet[2] (ebd. 46).

Georg Simmels[3] Studie über das Leben in der Großstadt ist für unsere Analyse relevant, da Maltes Schreiben als Mittel des Selbstreflexion in direktem Zusammenhang mit Rilkes Pariser Erfahrung steht. Als Stadtmensch ist man einer Fülle von Reizen ausgesetzt, die ermüdend werden können (Simmel 2006a: 3). Dadurch ist der Einzelne in der Lage, eine Zurückhaltung zu entwickeln, die im direkten Gegensatz zum Leben in kleineren Gemeinschaften steht (ebd. 4-6). Laut Simmel versucht der Mensch, sich von der überwältigenden Außenwelt abzuschirmen, wodurch er sich seiner Innenwelt bewusster. Dies markiert den Weg zur Selbstfindung und Selbstanalyse (ebd.). In diesem Zusammenhang ermöglichte Rilkes Erlebnis in Paris ihm, sein Verständnis seiner selbst in Bezug auf die Außenwelt zu vertiefen, um das Konzept der Identität in Bezug auf den Akt des Schreibens zu betrachten.

Die Beziehung zwischen dem Individuum und der Außenwelt wurde auch von Donald Winnicott[4] gründlich untersucht. Winnicott untersucht die Auswirkungen einer fehlerhaften Beziehung zu der Außenwelt, die zu einem fragmentierten, gespaltenen Individuum führen kann. Dementsprechend kann der Einzelne diese Trennung hauptsächlich durch Spiel und Kreativität überwinden (Winnicott 2005: 72-3). Diese Idee wird auch von Rilke in seinen Schriften ausführlich entwickelt, insbesondere in *Briefe an einen jungen Dichter* (1929), wenn er umreißt, wie wichtig es ist, in die eigene Kindheit zurückzukehren, um Authentizität in dem Akt des Schreibens zu erreichen.

> „Denken Sie, lieber Herr, an die Welt, die Sie in sich tragen, und nennen Sie dieses Denken, wie Sie wollen; mag es Erinnerung an die eigene Kindheit sein oder Sehnsucht zur eigenen Zukunft hin, - nur seien Sie aufmerksam gegen das, was in Ihnen aufsteht, und stellen Sie es über alles, was Sie um sich bemerken.“ (Rilke 1932a:32)

Daher könnte der Weg zur Selbstfindung das Äquivalent zu dem kreativen Prozess des Schreibens sein, als die Identität des Individuums in die Subjektivität des Schreibens gegründet ist. Die Beherrschung der Fähigkeit, die Welt zu beobachten und sie mit der inneren Welt des Dichters zu verbinden, ist entscheidend für den kreativen Prozess. Diese Idee entgrenzt die Verbindung zwischen dem Außen und dem Innen, da die beiden

[1] “Ich ging in die Stadt umher und konstatierte, dass sie sich verändert hätte. (Rilke 1963: 141)

[2] Georg Simmel (1858 - 1918) war ein bedeutender deutscher Soziologe, dessen Beitrag zur Soziologie von größter Bedeutung war. Er hat das Werk und Leben von August Rodin (1840 - 1917) – ein wichtiger französische Künstler der Moderne - in einige Essays analysiert. Dementsprechend spiegelt sich Rodins Wahrnehmung der Modernität in der Flüchtigkeit menschlicher Erfahrungen wider und konzentriert sich auf die Dynamik der Realität (Frisby 1986: 47). Das von Rodin geschaffene strukturelle Kunstwerk ist umschlossen von seiner Charakteristik der Modernität, die in einem Gefühl von Einsamkeit und Selbstgenügsamkeit evoziert wird. Dies hat auch Rilke beobachtet, als er während seiner Pariser Jahre eng mit Rodin zusammenarbeitete (Simmel 2020b: 66-7).

[3] Georg Simmels Werk *Die Großstädte und das Geistleben* (1903) galt als Grundlage für die Wissenschaft der Stadtsoziologie.

[4] Donald Winnicott (1896-1971) ist ein einflussreicher englischer Psychoanalytiker, der die Implikationen der Identität in Bezug auf das wahre und falsche Selbst untersucht hat.

miteinander vermischt sind. Wie Winnicott argumentiert, versetzt der kreative Prozess des Schreibens das Individuum in die Lage, Einheit in einer von Fragmentierung dominierten Welt zu erreichen (Winnicott 2005: 72-3). Auf der Grundlage dieses theoretischen Rahmens beabsichtige ich, Rilkes Werk und die Art und Weise, in der das Schreiben zu einem Mittel des Selbstausdrucks wird, zu analysieren.

Rilkes Roman *Die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge* umfasst die Kämpfe des Einzelnen, um ein besseres Verständnis der Welt und des Selbst zu erlangen. Der fragmentierte Charakter der Außenwelt spiegelt sich in der fragmentierten Natur des Individuums wider, wobei die beiden inhärent miteinander verbunden sind:

> „Nein, nein, vorstellen kann man nichts auf der Welt, nicht das Geringste. Es ist alles aus so viel einzigen Einzelheiten zusammengesetzt, die sich nicht absehen lassen. Im Einbilden geht man über sie weg... Die Wirklichkeiten aber sind langsam und unschreiblich ausführlich." (Rilke 1963c: 140)

4. Malte Laurids Brigge als Rilkes Alter-Ego

Es wurde argumentiert, dass Rilkes Darstellung von Malte teilweise ein literarisches Alter Ego des Autors ist (Mason 1963: 62). Maltes Schilderung erschien im Kontext von Rilkes früherem Werk als unerwartet, da es sich um die Personifikation eines Dichters handelt, der darum kämpft, seinen Alltag in einem chaotischen Paris wahrzunehmen (ebd.). Der Text wird fragmentiert und nicht-linear präsentiert, was seine Avantgarde Zugehörigkeit bezeugt (Engel 1986a: 220). Aufgrund des nichtlinearen Charakters der Prosa war Rilke der Ansicht, dass der Roman eine Einleitung benötigt, die dem Leser das Verständnis des Textes erleichtert (ebd: 63). Mehrere Passagen des Romans sind zutiefst autobiografisch. Maltes Kindheit und Jugend sind beispielsweise mit Rilkes Kontakt zu skandinavischen Schriftstellern und Jacobson verbunden (ebd. 64). Dennoch gestand Rilke Lou Andreas-Salomé, dass Malte eine Repräsentation seiner selbst sei, der er hätte werden können – nämlich Rilkes gegen-selbst (ebd. 65). Rilkes Kritiker argumentieren, dass Malte Rilkes hypersensitive Version, den ultimativen Ausdruck menschlicher Emotionen, umfasse. Auf die Kritik, Malte sei von Verzweiflung geprägt, attestierte Rilke, dass sie das Wesen des Romans missverstanden hätten[5]. Der emotionale Ausdruck in dem Text ist intensiv und authentisch, was für Rilkes Spätwerk sinnbildlich bleiben sollte (ebd. 65). Rilke glaubte an die einzigartige Kraft des Poetischen, etwas Hässliches in etwas Sinnvolles, sogar Schönes zu verwandeln. So nutzt er die Kraft der Verzweiflung, um die Tiefe der menschlichen Seele wiederzugeben[6].

Dennoch kann Rilkes Selbstdarstellung als Dichter in seinem Werk irreführend sein, da sie nur teilweise umrissen wird (Nelson 2005: 13). Rilke konstruierte seine Identität als Schriftsteller und Dichter, bewusst durch seine Korrespondenz und die konsequente Hingabe, die er dem Schreiben widmete. Und das können wir auch an Maltes Charakter beobachten – Malte schreibt und beobachtet die Welt, auch wenn es seinem Werk an Authentizität mangelt. Rilkes Kampf ums Schaffen wird im Roman durch Maltes Unmöglichkeit wiedergegeben, die Welt wirklich zu sehen und Verse zu schreiben. Nach Fertigstellung der *Neuen Gedichte* erlebte er eine Zeit der Prüfung, in der er sich selbst, seine Identität, seine Bestimmung und seine Individualität als Dichter hinterfragte (ebd. 135). Malte erlebt viel Frustration während

[5] Rilke begann den Roman 1904; nach drei Jahren nahm er die Arbeit daran wieder auf. 1908 und 1909 bemühte er sich, es fertigzustellen, und es wurde 1910 veröffentlicht. (Mason 1963:62) Der Roman ist negativ aufgenommen worden, weil er nicht den spezifischen, erbaulichen Eindruck vermittelte, wie man ihn von Rilke erwartet hätte.

[6] Kritiker haben angemerkt, dass Rilke sich beim Schreiben des Romans von Baudelaire inspirieren ließ. So nutzte er die Intensität des Textes, um die bedrückende Atmosphäre der Stadt wiederzugeben (Mason 1963: 66).

des Prozesses des Schreibens, den er als Sehen lernen bezeichnet: „Ich lerne sehen. Ja. Ich fange an. Es geht noch schlecht. Aber ich will meine Zeit ausnutzen“ (Rilke 1963c:8).

Rilkes autobiografischer Roman erzählt Maltes Erfahrung als junger Dichter, der den Sinn des Daseins und des Schreibens hinterfragt und analysiert. Er versäumt es, sein Schreiben zu verbessern und durch seine Kunst Authentizität zu erreichen, da er den gesamten Prozess der Verbesserung seines Talents als das Lernen des Sehens beschreibt. So verbindet er die Wahrnehmung der Außenwelt mit dem Akt des Schreibens. Er empfindet Frustration, wenn er darum kämpft, sich in der Anonymität der Großstadt zu definieren, was auf den fragmentierten Charakter der Identität im Zeitalter der Modernität hinweist (Nelson 2005: 136). Obwohl Rilke mehrere autobiographische Referenzen – wie Maltes Alter und Adresse – enthält, wird Malte nur teilweise als Alter Ego gespiegelt (ebd.). Nämlich wird Malte als Verkörperung Rilkes Angst und Anstrengung dargestellt in Bezug auf die traumatische Wahrnehmung der großen Stadt - Paris (Mason 1963:62)[7]. Malte versucht ständig, sich selbst in Bezug auf den Anderen zu definieren, während er darum kämpft, zwischen sich und den anderen zu unterscheiden. Diese Suche erzeugt jedoch noch mehr Verwirrung, was auf die Verflechtung von Innen- und Außenwelt hinweist. Der Prozess der Entfremdung und Distanzierung bewirkt eine konsequente Veränderung in Malte, als seine Bekannten ihn als Fremden wahrnehmen (Kruse 2014: 2):

In diesem Zusammenhang erlebt er ein Gefühl existenzieller Angst, er sucht nach Sinn, während er die Trauer, den Schmerz und den Tod beobachtet, die in den Straßen von Paris leben (Nelson 2005: 137). Auch wenn die von Rilke konstruierte Malte Gestalt als Verkörperung des Autors wahrgenommen werden kann, ist er eine Konstruktion von Rilkes Identität. Indem er sich durch den Akt des Schreibens von seinen Erfahrungen distanziert, kann Rilke seine eigene Innerlichkeit in Bezug auf das Werk behaupten[8].

5. Das Motiv des Spiegels

Die Spiegel-Episode ist von höchster Relevanz in Bezug auf Rilkes Selbstbehauptung in dem Text des Romans. Malte erinnert sich an eines Ereignis aus seiner Kindheit, als er vor dem Spiegel Kleider anprobierte:

> “Ach, wie man zitterte, drin zu sein, und wie hinreißend war es, wenn man es war. Wenn da etwas aus dem Trüben heraus sich näherte, langsamer als selbst, denn der Spiegel glaubte es gleichsam nicht und wollte, schläfrig wie er war, nicht gleich nachsprechen, was man ihm vorsagte” (Rilke 1963c: 93)

Das Gefühl der Überwältigung vor der reflektierten Vorstellung definiert Rilkes Wahrnehmung seines eigenen Spiegelbildes. Die Gegenüberstellung unterschiedlicher Versionen von Rilkes Identität schafft einen Sinn der Verwirrung. Wenn wir den Mythos von Narziss betrachten, ist seine Anziehungskraft auf sein Spiegelbild identisch mit der Verwirrung Narzisses mit seinem eigenen Bild. Der Spiegel als Quelle der Reflexion ist ein

[7] Rilke betonte, dass Paris eine Quelle der Inspiration für ihn sei, obwohl ihn die Stadt manchmal überwältigte: “Vor ein paar Tagen bin ich, in Ungeduld gegen mich selbst, von Paris fortgegangen, ganz plötzlich, weil dort alles so sehr mit meinen mühselig schlechten Tagen einig geworden war, daß ich nichts mehr draußen unterschied; und innen, wohin man sich in solchen Trübungen leidenschaftlich wenden müsste, war mir nach und nach, theils vom kränkelnden Körper aus, soviel Demütigung widerfahren, dass meine Seele keinen Frieden für mich hatte. (...) Da fühl ich mich nun recht aus meiner Arbeit schwerem Paradies ausgetrieben, seit ich von Paris fort bin und nicht weiß wohin.” (Rilke, Thurn und Taxi 1951b: 19)

[8] Paris spielt in Rilkes Leben und Werk eine zentrale Rolle. Als Rilke in 1920 für kurze Zeit nach Paris zurückkehrte, entdeckte er sich selbst wieder. Nach Paris würde er sich immer an die Zeit dort als eine Zeit der Inspiration erinnern, obwohl sie sich mit einer Zeit der Angst und den Selbstzweifeln überschnitt. (Engel 2004b: 61-2)

wesentlicher Teil des Mythos, denn Narziss und das reflektierte Selbstbild sind miteinander verbunden, sie gehören zusammen. Die Faszination für eine andere Version des Selbsts ist in der menschlichen Natur verankert und weist auf den undefinierten Charakter der Identität hin. Gleichzeitig ist die Rückwendung zu sich selbst ein primäres Motiv in Rilkes Werk, als das Bild des Dichters immer in die Spiegelung der äußeren Welt wiedergeben ist. Wir könnten eine Gegenüberstellung zwischen dem schöpferischen Ich und der Reflektion einer unterschiedlichen Seite der Identität verdeutlichen, die in dem Motiv des Spiegels verwurzelt sind (Kunz 1970: 19).

> "(...) ich weiß nicht womit, aufzusehen und diktierte mich ein Bild, nein, eine Wirklichkeit, mit der ich durchtränkt wurde gegen meinen Willen: denn jetzt war er der Stärkere, und ich war der Spiegel. Ich starrte diesen großen, schrecklichen Unbekannten von mir an, und es schien mir ungeheuerlich, mit ihm allein zu sein. Aber in demselben Moment, da dies dachte, geschah das Äußerste, ich verlor allen Sinn, ich fiel einfach aus. Eine Sekunde lang hatte ich eine unbeschreibliche, wehe und vergebliche Sehnsucht nach mir, dann war nur noch er: es war nichts außer ihn" (Rilke 1963c: 97-8)

Die Rückkehr in die Kindheit ermöglicht es Malte, sich von seinen Erinnerungen zu distanzieren und die Koexistenz mehrerer Teile derselben Identität zu bezeugen. Die Reflexion im Spiegel wird dominant, überwältigend, da der Spiegel die Existenz einer verbesserten Version des Selbst ermöglicht, die anders und selbstbewusster ist. Der Spiegel zeichnet sich durch seine Reflexivität aus, seine Fähigkeit, eine andere Realität wiederzugeben. Dieses Motiv zieht sich durch Rilkes Frühwerk bis hin zu seinem Spätwerk, das von Rilkes Beschäftigung mit dem Aspekt der Reflexion und Selbstreflexion zeugt, das Bild im Spiegel immer klar und deutlich dargestellt ist (Kunz 1970: 23). Die Projektion des Kindes im Spiegel ist auch eine Form des Wiederauflebens der Vergangenheit. Der Spiegel ist eine Projektion des Selbst - wie der Text ist eine Projektion des Autors - der fließenden Kindheit und der intensiven Gefühle, die mit diesem Zeitrahmen verbunden sind. Einmal mehr wird die zentrale Funktion des Gedächtnisses wiedergegeben, denn der Akt des Schreibens ist eine Spiegelung der Innerlichkeit des Autors, eine Form des selbstreflexiven Schreibens.

6. Schlussbetrachtungen

Zusammenfassend reflektiert Rilkes Werk über die Komplexität des Konzepts des künstlerischen Daseins als ein nicht-lineares, fragmentiertes Element, das ein Produkt der Außenwelt ist. Maltes Figur verkörpert ein Alter Ego des Autors, und durch den kreativen Akt des Schreibens präsentiert Rilke unterschiedliche Formen der künstlerischen Subjektivität. Die Deutung des Identitätsbegriffs im Verhältnis zum Anderen ist essentiell, denn die Spiegelung des Selbst im Anderen ist ein prägendes Element im Zeitalter der Moderne. Rilkes Roman meditiert über die Funktion des Schreibens, über die Art und Weise, in der dieser Akt eine Form der Selbstdarstellung ist, eine Fortsetzung der Innerlichkeit des Dichters, die aus der Tiefe des menschlichen Denkens, der Erfahrung und der Erinnerung resultiert.

BIBLIOGRAPHY

Primärliteratur

Rilke 1932a: Rainer Maria Rilke, *Briefe an einen jungen Dichter*, Leipzig, Insel-Verlag.

Rilke 1951b: Rainer Maria Rilke, Marie von Thurn und Taxis, *Briefwechsel*, Zurich, Max Niehans Verlag.

Rilke 1963c: Rainer Maria Rilke, *Die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge*, Frankfurt am Main, Im Insel Verlag.

Sekundärliteratur

Engel 1986: Manfred Engel, *Duineser Elegien und die moderne deutsche Lyrik. Zwischen Jahrhunderwende und Avantgarde*, Stuttgart, J.B. Metzlerschlage Verlagsbuchhandlung.

Engel 2004: Manfred Engel, *Rilke-Handbuch: Leben, Werk, Wirkung.* Stuttgart. J.B. Metzler.

Duhamel 2001: Ronald Duhamel, *Dichter im Spiegel. Über Metaliteratur*, Würzburg.

Frisby 1986: David Frisby, *Fragments of Modernity: Theories on modernity in the work of Simmel, Kracauer, and Benjamin.* Cambridge.

Lacan 2005: Jacques Lacan, *Écrits*, W. W. Norton & Company, New York.

Lippert, Schmidt 2020: Florian Lippert, Marcel Schmidt, *Self-reflection in Literature*, Brill Rodopi, Leiden/Boston.

Mason 1963: Eudo Colecestra Mason, *Rainer Maria Rilke*, Oliver and Boyd, Edinburgh.

Nelson 2005: Erika M. Nelson, *Reading Rilke's Orphic Identity,* Peter Lang, Oxford, New York.

Kunz 1970: Marcel Kunz, *Narziss: Untersuchungen zum Werk Rainer Maria Rilkes*, H. Bouvier u. Co. Verlag, Bonn.

Kruse 2014: Bernhard Arnold Kruse, *Auf dem extremen Pol der Subjektivität. Philosophische Hermeneutik und orphische Ästhetik in den "Aufzeichnungen von Malte Laurids Brigge" von Rilke,* Deutscher Universitätsverlag.

Scheffel 1997: Michael Scheffel, *Formen selbstreflexiven Erzählens. Eine Typologie und sechs exemplarische Analysen*, Max Niemeyer, Tübingen.

Shepherson 1993: Charles Shepherson, *Vital signs: The "Place" of Memory in Psychoanalysis* in *Research in Phenomenology, Vol. 23, 1993,* S. 22-72.

Simmel 2006a: Georg Simmel, *Die Großstädte und das Geistleben*, Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main.

Simmel 2020b: Georg Simmel, *Essays on Art and Aesthetics*, The University of Chicago Press, Chicago and London.

Winnicott 2005: Donald Winnicott, *Playing and Reality*, Routledge, New York.

ARE PROVERBS A MIRROR OF (INTER)CULTURAL INFLUENCES?

Anca-Mariana Pegulescu
PhD, Bucharest University of Economic Studies

Abstract: Lessons of common sense and wisdom, proverbs have been seen as powerful tools in educating people. The analysis in this article focuses on various values: courage, steadfastness, generosity, through evaluated entities that can be called culturemes, within two semantic ethno fields represented by the verb a face and its corresponding English versions to do vs to make as well as the term all which can be an adjective, an adverb or a pronoun. The culturematic analysis will be displayed through three types of illocutions that appear in the message – confirmation, recommendations vs warnings. Observations will be made regarding the translation/equivalence methods that marked each paremia of the 72 paremic units I have worked on, as a paremic minimum.

Keywords: cultureme, concept, image, message, value

Introduction

Proverbs have been defined or described as ”lessons of common sense and wisdom”, having an articulating, concise, simple and memorable form, ”fulfilling important social functions” [Petrova, R: 2010:p.245]. There have been no less than round about 50 definitions regarding the *proverbs*. Bhuvaneswar, Ch[2015]shows that there is no systematic and scientific framework for arriving at a definition of the proverb and as a result the definitions vary. However, ”there are certain properties as *fixed form, popularity*, and *cultural acceptance* which are common to all proverbs”, is Bhuvaneswar’s conclusion.

The concept of *culture* may be viewed and understood from at least two perspectives: the anthropological one (where the people’s way of life and the worldview of a specific community are important) and the traditional one (culture as the aspiration to perfection together with the human achievements resulting from it). Still, there are some other possible definitions of the term ‘culture’:

- ”the combination of beliefs, knowledge, art, customs, morals laws, and many other capabilities and ways of life in a society” Taylor [1981:p3],
- ”the way of life and its manifestations that are peculiar to a community that uses a particular language as its means of expression” Newmark [1988:p.94],
- ”systems for organizing human interaction within and between groups” [Smith, PB. et al: 2019:p:9].

What about the *cultural influences* proverbs may transfer? It is, no doubt the memory of language and communication, the memory of meanings and basic values bringing a normative situational context that would enable researchers to proceed in and to specify the norms applicable for the behaviours that are examined. Proverbs are considered ”culturally distinctive linguistic forms of expressing identity”, being closely connected with language ideology. ”They link verbal peculiarities to specific social, historical and cultural contexts” [Croitoru, E: 2009:p. 33].

Referring to the word *mirror*, used in the title of the article, I have to admit that I thought of the symbolic object that differentiates the fundamental message and the ‘alter message’ that may be transferred from one culture to another one, becoming a symbol of wisdom that allows us to achieve self-awareness. Some researchers underline the fact that *mirrors* facilitate individuation, which is a process of self-awareness, of realizing the elements of the unconscious. Such a realization is not only an intellectual one, but also a process of being “enlightened” through emotional insight [Seong, 2015, in Yeo Reum, L: 2018: p. 59].

Translation and equivalence in translation are the steps towards *cultural translation* that is the image of a particular mixture of qualitative and quantitative methods used in proverbs translation. Most translators have adopted one of these three strategies:

- an equivalent proverb or idiom similar in form and content,
- a proverb with similar content but dissimilar in form,
- paraphrasing or using non-idiomatic language.

I.***Are proverbs the reflection of thoughts and behaviours?***

It has been affirmed that *mirrors* reflect " the shape of an object using the reflection of light".

We can admit with Yeo Reum, L [2018:p: 46] that European languages use two expressions, *in the mirror* and *through the mirror,* referring, in fact, to the same reality. Still, if there is no clear 'distinction' between *reality* and *the image,* how should we understand the message of the following proverb:

(1) E: Wine is the **mirror** of the **mind.**
R: Vinul este oglinda minții.(word by word translation)

Besides the fact that we are facing a *word by word translation,* the above proverb shadows the difference between the *conscious* and the *uncounscious* state of mind to which too many glasses of *wine* may lead.

Mirror might be a *symbol of wisdom,* if we believe that:

(2) E: The best **mirror** is an **old friend.**
R: Cea mai bună **oglindă** este un **prieten vechi**. (word by word translation)

Such a proverb opens several doors of interpretation, linked to the syntagm ''an old friend''
as '' a friend in need''(that would be ''a friend indeed''). Or, should we believe that ''an old friend'' knows more about ''us'' than we know?To ''be aware of true ourselves'' is a huge ''internal work''.

If the source language(SL) is Romanian, there are several other symbols that correspond to the term ''mirror'': the face, the eye, the heart. Romanians believe that the *face,* and the *soul/heart* are interrelated:

(3) R: **Chipul** omului e **oglinda sufletului**.
(the man's face is the mirror of his soul – my translation)
E(a): A good **face** is a **letter of recommandation**.(V. Lefter dictionary version)
E(b): A fair **face** cannot have a crabbed **heart**.
(the message is conveyed without respecting the same terms,
English using the adjectives **good** and **fair** for defining the
Romanian word ''chip'' which can be rendered by the noun ''face''
or the term ''appearance''. English also uses the syntagm a ''letter of
recommandation'' for what can be understood as a '' the image of
a good face'' as opposed to a ''crabbed beart'', the informal term for an
''ill-tempered or unpleasant person'')

There are two other interesting ''triangles'' that Romanian displays as a SL: the eye, the forehead, the heart and the sleep, the image, the death.

(4) R: **Ochii** sunt **oglinda sufletului/inimii**.
(the eyes are the mirror of the soul/heart – my translation)
E(a): The heart's letter is read in the eye. (V. Lefter's dictionary version)
E(b): In the forehead and the eye, the heart is read.

On a tragic note, Romanian may use the term ''sleep'' for approaching the term ''death'':

(5) R: **Somnul** e **oglinda morții**.
(sleep is the mirror of death – my translation)
E: Sleep is the image of death. (V. Lefter's dictionary version)

Between the ''light'' vs ''shadow'' opposition, English proverbs may go deeper into the individuation, which in Yeo Reum, L opinion is a process of self-awareness. [2018:p: 59]. More than that, a possible metaphor *the man as a candle* appears in:

(6) E: A **candle lights others** and consumes itself.
R: Lumânarea luminând pe alții, pe ea se mistuiește. (V. Lefter dictionary version)

On the other hand, a''shadow'' cannot ''replace'' the real person:

(7) E: Catch not at the **shadow and lose the substance.**
R: Nu alerga după umbră, că-l pierzi pe cel ce-o face. (V. Lefter dictionary version)

II. ***Is there a cultural model?***

II.1. Identifying **methods** for defining nations' *culture* (as *comparative culture theory* is not only a challenge but also an endeavour to bring together different attitudes, values and norms, not to speak about religions and traditions) has not been an easy task along centuries. If we do stop at a Romanian dictionary definition of *culture* as:"all material and spiritual assets created by humanity and institutions necessary for communication with these assets" [Romanian Dictionary, 2019], we can realize how important *communication* is, when referring to *culture.*

Analysing different **models** – starting with the Hofstede model (6-D) to the Globe project (9D), C. Țîmbalari [2019: pp.220-230] has managed to understand how those models are applicable in research, referring to national cultures and the diversity of thinking and behaving.

She has reached the conclusion that "USA has a power culture that believes in unequally and democratic values, harmony between gender and equal rights, pattern behaviors, taking responsibilities themselves, strong support to indulgence"[p.229].

II.2. Which would be **the proverbs common characteristics** mentioned in the definitions that have been analysed?

II. 2.1. **Popularity** (including *tradition, currency, cultural acceptance* and *antiquity*):

(8) R. *Timpul* **face** și **desface**.
(time does and undoes – my translation)
E(a):*Time* **works** wonders(V. Lefter's dictionary version).
E(b):*The crutch of time* **does more** than the club of Hercules.

II. 2.2. **Proverbs as short sentences:**

(9) R: *Sângele apă* **nu se face**.

(blood does not turn into water – my translation)
E(a): *Blood* **is thicker than water** (V. Lefter's dictionary version).
E(b): *Blood* **is not water.**

II. 2.3. **Proverbs as wisdom:**
(10)R: De **faci astăzi cuiva bine**, mâine **de la altu-ți vine**.
(if you do good, today to a person, tomorrow you will receive that good from another person – my translation)
E. One never loses by **doing** a good turn. (V. Lefter's dictionary version).

II. 2.4. **Proverbs as truth:**
(11)R: Nu e mai surd ca surdul ce **se face că nu aude**.
(there is no one deafer than the deaf who pretends not to hear – my translation)
E: None so deaf as **those who won't hear** (V. Lefter's dictionary version)

II. 2.5. **Proverbs as experience:**
(12) E: **Make much of one**, good men are scarce.
R: **Prețuiește omul bun**, căci oamenii buni nu se găsesc pe toate drumurile.(traducere)

II.2.6. Bringing Searle's words as an argument [1969], i.e. ''what is meant can be expressed'', Bhuvaneswar [2015] tells us that ''whatever is meant can be motivated if we accept the cause-effect relationship''. This is the **(ka:rmik) functional perspective**, ''where action is performed for the sake of the action'':

(13) R. **Puțin și des face mult**.
E. **Many a little makes a mickle.**

II. 2.6.1 The so called **dispositional action** appears when a proverb ''is considered a resource for the construction of (a) **dispositional reality**''[Bhuvaneswar,Ch.:2015]. In Bhuvaneswar's words ''disposition is a product of previous activity which is *ka:rmik*'':

(14) E: **All things are good untried**.
R: **Toate-s bune până la proba contrarie**.
(everything is good until proved otherwise – my translation)

II. 2.6.2. **Ka:rmik (cause-effect experiential) action:** ''dispositional action becomes the *means* and the experience of proverbial action becomes the *effect* for the *ka:rmik proverbial action* which is *the cause*'' is Bhuvaneswar Ch.'s explanation [2015]:

(15) E. **All men row galley way**.
R. Tot omul trage spuza pe turta sa.

Proverbs become ''a resource for the construction of *proverbial* ka:rmik reality'', our changing from the formal or functional or cognitive perspectives into the ka:rmik perspective [Bhuvaneswar Ch :2015c].

II. 3. What about **Romanian culture**? Should we recognise a model, too? It seems that according to Hofstede model there are common elements that can be perceived in very many countries' cultures:

- the distance people keep as a social difference,

- inequality of gender,
- the relationship between the individual and the group he/she belongs to,
- certainty or uncertainty results for economic and social processes,
- conditioning of desires and pleasures.

Even if Trompenaars model[in Țîmbalari, C:2019:p.225] is directed to economic management, there are characteristics that can be seen as ''cultural dimensions'' that are also displayed in proverbs, as well:

a) universalism vs particularism:

(16) R: **Bine fă**, așa gândește, c-așa ți se răsplătește.
(Do good things, think about them and you will be rewarded – my translation)
E(a): Good finds good;
E(b): He who gives to another bestows on himself.

b) individualism vs collectivism:

(17) R: Nu poți **face** pe gustul tuturora.
E(a): He that seeketh to please all, shall please none.
E(b): It is hard to please all parties.

c) specific culture vs dissipated culture:

(18) R: Nu averea **face** pe om, ci omul averea.
E: It is not money that makes the man, it is the man that makes the money.

d) sequential culture vs synchronic culture or the cause/effect tandem:

(19) R: Ceea ce vreți **să vă facă** vouă oamenii, **faceți și** voi lor.
(What you want to be done by people, do them as well- my translation)
E(a): Do as you would be done by;
E(b): Such answer as a man gives, such will he get.

e) neutral culture vs emotional culture:

(20) E: All that **shakes** falls not.
R: Trestia care **se pleacă vântului**, niciodată nu se frânge.
(The reed that is blown by the wind, does never break – my translation)

If *culture* is treated as ”the context for action in any group setting”, the personality of an individual could explain the behavioural response of that individual in a dyadic role relationship as defined in terms of its associated norms. Referring to ”levels of culture [that] may exercise further moderating effects upon the strength of linkage between ingroup trust and life satisfaction”, Smith & Bond [2019:p12] might suggest further ”nuances” that would be, in fact, ”seals” of national context *cultures*.

(21) R : **Dumnezeu face casa**, dracu aduce musafirii.
E : **God sends meat** and the devil sends cooks.

III**. Cultural linguistics, a bridge between language, culture and conceptualization**. Labelled as a sub-discipline of linguistics, **cultural linguistics** investigates conceptualizations with a cultural foundation which are communicated via **features of language** [Dabbagh, A, 2016]. Dabbagh affirms that ‘’there is a consensus among paremiologists that proverbs reflect the cultural and sociocultural beliefs of nations/people’’[p.5] From the 3 elements mentioned by Dabbagh as meant to ‘’unveil the culturally defined components of proverbs – the cultural **schema**, cultural **category** and cultural **metaphor**’’, I am going to analyse the first and the third ones.

III.1.**Cultural schema** is very important as it presents itself as a pre-requisite to proverb understanding. If we are to analyse the example:

(22) R: Nu **lăsa pe mâine** ce **poți face astăzi**.
E(a): Never put off till tomorrow what may be done to-day.
E(b): One hour to-day is worth two to-morrow.
E(c): By the street of ‘by-and-bye’, one arrives at the house of ‘Never’.
E(d): Delays are dangerous.

we can see that English has more than one version to convey the same message ‘’postponing an action might lead to undesirable results’’. The (c) version is even richer in displaying the image of ‘’the street of ‘by-and-bye’, one arrives at the house of ‘Never’. The house of Never is a repeated ‘by-and-bye’ action.

III. 2. **The cultural metaphor** is a hidden comparison and should be understood as such, in both languages that are analysed:

(23) R: **Nu face fața cât ața**.
(the face is not worth the thread – my translation)
E: The game is not worth the candle (V. Lefter’s dictionary translation)
The cultural **metaphor** may be sometimes meaningful to the native speakers and each language can convey its own message.

IV. ***Differences and similarities when analysing culturemes as both “cultural facts and cultural interferences”***

There are several categories of *culturemes* identified by authors who tried to classify them [Molina, L:2001 in Alic, L: 2020: p.82]. What is really important is the fact that *proverbs* can be referred as covering *linguistic culture*. If we do consider *agentivity* a language universal (starting with Tesnière and continuing with Fillmore’s grammar of cases and Pillot-Raichoor. Ch. [2001]in Alic, L: 2020: p.86) we should see in ”the position the actant occupies in relation to the verb” a very important criterion [Lazard, G:1994 in Alic, L: 2020:p.84]

IV.1. ***Differences as cultural facts***:

a) the agent as the initiator:

(24) R: Cine spune multe, face puțin.
(The person/the one that says much, does little – my translation)
E(a): They bray most that can do least.
(English uses the plural ‘they’ and a verb that is proper for an animal -donkey-,

minimizing, in the end, any human effort – do least)
E(b): Good words without deeds are rushes and reeds.
('good words' should be followed by 'deeds', otherwise they are 'nothing' but 'rushes and reeds')

b) the goal or the destination:

(25) E: As you make your bed, so you must lie in it.
(English sees the 'destination' in the noun 'bed' and the 'way' one makes his/her bed)
R: Cum îți vei așterne, așa vei dormi.
(Romanian 'suggests' the noun 'bed', but does not name it; the *goal* here is seen in general terms; the verbs 'a așterne' – to make the bed- and 'a dormi' – to sleep are used)

IV.2. ***Similarities as cultural interferences***:

a) the theme that may change or not:

(26) R: Cu prea multă grabă nu faci multă ispravă.
(too much haste, no result – my translation)
E: Good and quickly seldom meet. (V. Lefter's dictionary version)

b) the animated **beneficiary**:

(27) R: Norocu-i după cum și-l face omul.
(any person's luck is in – my translation)
E: Every man is the architect of his own fortune. (V. Lefter's dictionary version)

c) the **source**, the entity from which a movement takes place:

(28) E: All Stuarts are not sib to the king.
R: Nu toți pe care-i cheamă Stuart sunt de neam regesc.

V. **Translating proverbs is not an easy task.** Most researchers have concluded on this idea and Dabaghi underlined that ''each proverb conveys specific meaning in a specific context of situation''[2010:p.813]. That is why we believe that when making Romanian and English either a SL or a TL, the following situations may occur:

a) similar proverbs can be found in the two languages with more or less similar form, vocabulary and meaning:

(29) E: **Do** as the friar **saith,** not as he **doth**.
R**. Fă** ce **zice** popa nu ce **face** popa.

b) many proverbs may be found in the two languages which have similar meanings and can be applied in the same contexts, but they have different form and vocabulary.

(30) R: Prieteni noi să-ți **faci**, dar d-ăi bătrâni să nu te lași.
(make new friends but don't get rid of the old ones- my translation)

E: **Old acquaintance will soon be remembered.** (V. Lefter's dictionary translation)

Quoting different researchers' opinions regarding the transfer from SL to TL Dabaghi [2010] retains the conclusion that ''the translator should not force [] the translation'', He underlines, on the other hand, how important is ''to maintain the stylistic impact of the SL text *on* the TL text''[p.813]. I do agree to the idea that ''an equivalent is the ideal method when the translator has to deal with proverbs, idioms, clichés, nominal or adjectival phrases and the onomatopoeia of animal sounds'' but I do not believe that the 'equivalent solution' is the best one.

VI. ***Translators as mediators between cultures and culturemes.***

V. 1. **Cultural terms** in proverbs do characterize the subject dealt with and contribute to the transference of information and an exact description:

(31) R: Ce nu poate ***face*** un singur om, ***fac*** mai mulți împreună.
(What a single man cannot *do,* many men *do* together – my translation).
E: Many hands **make** light work.

Any proverb may be split into proverb **culturemes** and the proverb **message.** If the message comments on a certain entity like courage, generosity, work, the cultureme conveys a positive or a negative attitude to a particular entity contained in the message:

(32) R: Binele ce-l *faci* la oarecine, ți-l întoarce vremea care vine.
E(a): *Do* well and have well.
E(b): Good finds good.
[Kindness+] + [Generosity -]
vs
(33) E: No man can *do t*wo things at once.
R(a): Nimeni nu poate *face* două lucruri de-o dată.
R(b): Nu poți ține doi pepeni într-o mână.
(One cannot have two melons in one hand -my translation)
[Imprudence -] +[Caution+]

VI.1.1 The **culturematic analysis** has followed three directions offered by the announced paremic units:

a) confirmation:

(34) R: Cine ***face*** lui își ***face***.
E(a): ***Do good*****:** thou ***doest it for thyself.***
E(b): **Self *do,* self *have.***
vs
(35) E(a): ***Do wrong once*** and you'll never hear the end of it.
E(b): Who is **bad** to his own, is **bad** to himself.
R: ***Fă o data rău*** și-ți va ieși nume rău.

b) recommendation:

(36) E: ***Make much of one***, good men are scarce.
R: ***Prețuiește omul bun***, căci oamenii buni nu se găsesc pe toate drumurile.
(V. Lefter's dictionary translation)
vs
general assumptions
(37) E: **All that shakes falls not**.
R: Trestia care se pleacă vântului, niciodată nu se frâng (V. Lefter's dictionary translation)

c) warnings:

(38) R: E mai ușor ***a face rău*** ca ***bine***/ a strica decât a drege.
E(a): *An ill turn is soon done*.
E(b): **It is easier to pull down than to build.**
vs
general statements:

(39) E: *All things* are good untried.
R: *Toate-s bune* până la proba contrarie.
(V. Lefter's dictionary translation)

VI.1.2.Proverbs may display **contradictions** vs **transformations** and anyone can see how discourse is changing:

- adapting and improving:

(40) R: Cine **nu *face*** când **poate**, **nu *face*** când **vrea**.
E: He that will not [*do*] when he **may**, when he *will*, he shall **have Nay.**

- taking initiatives and actions:

(41) E: He that can ***make a fire*** well, can **end a quarrel**.
R: Cine știe *să aprindă focul*, știe să potolească o ceartă.
(V. Lefter's dictionary translation)

- achieving the development goals and targets:

(42) E: **All covet, all lose**.
R: Cine **lăcomește** nu se **pricopsește**.
(V. Lefter's dictionary translation)

- facing challenges and adversities.

(43) R: Unul ***face*** și altul ***trage.***
E:One *does* ***the scathe*** and another has ***the scorn***.
(V. Lefter's dictionary translation)

VII. ***Translation between the text intention and the translator's intention.***

When comparing the text intention to the translator's intention we should start from the assertion that "the text represents the source language (SL) writer's attitude to the subject matter" while the translator might need a larger explanation in his translation rather than the 'reproduction'.[Newmark, P:1988:p.12].

As proverbs represent, in my opinion, 'texts in themselves', we should ask questions referring to:

- cultural differences dealt with,
- procedures that are adopted by translators while translating English proverbs into Romanian and vice-versa,
- the types of cultural equivalence between English and Romanian.

There are no doubt, cultural similarities like in the following word by word translation:

(44) E: *Do* as the friar ***saith,*** not as he ***doth.***

R: ***Fă*** ce ***zice*** popa nu ce ***face*** popa.

Still, the other translation techniques are also used:

a) equivalence:

(45) R: De ***faci*** astăzi cuiva bine, **mâine de la altu-ți vine**.
E: **One never loses** by ***doing a good turn***.

b) omission:

(46) R: Ceea ce vreți ***să vă facă vouă oamenii, faceți*** și voi lor.
E(a): ***Do*** as you ***would be done*** by;
E(b): ***Such answer as a man gives, such will he get.***

c) innovation:

(47) R: ***Norocu***-i după cum și-l ***face*** omul.
E: Every man ***is the architect of his own fortune***.

d) substitution:

(48) E**: Dog** does not eat ***dog***.
R: **Corb** la corb nu-și scoate ochii.
(Romanian has replaced the *animal* with a *bird*)

From the *agentivity* point of view, proverbs may convey:

- a participatory quality:

(49) E: Hard is for ***any man all faults to mend***.
R: ***Niciun om nu poate singur*** să îndrepte toate strâmbătățile.

- enhancing creativity and transformation:

(50) E:You never ***know*** what you can ***do*** till you **try**.
R: **Încearcă** și ***vei sti*** de ce ***ești în stare*****.**
(V. Lefter's dictionary translation)

CONCLUSIONS

''Proverbs have been and remain **the most powerful and effective instrument for the transmission of culture, social morality, manners and ideas of a people from one generation to another''** [Dabaghi et al.: 2010:p.813]. Dabaghi recognizes proverbs' *efficacy* and considers them ''a most powerful and effective instrument for the *transmission of culture,*
from one generation to another.'' The **culturematic** analysis has shown a didactic tone, in most of the examples a neutral one, here and there a positive and an inspiring one. That is why a **communicative translation** is needed as it ensures the SL content. Diversities are to be expected, similarities can be identified. SL context (be it Romanian or English) is acceptable and comprehensible to the target language (TL) 'different' readership [Newmark, P: 1988: p.18]. Cultural linguistics' importance cannot be denied as it uses *cultural patterns* in proverbs' analysis. Such an approach deepens our understanding of the less-researched area of culture reflected in proverbs of different nations. And I do agree to Sabine Fiedler's

opinion[2014:p.298] that ‘‘proverbs can play an important part in the realisation of both [these] textual functions and should be considered [in this context] at least in advanced stages of foreign language classes’/courses.’’

***Appendix* 1**
A face/To do/To make + All/Tot/Toate/Toți

1. R. Bine fă, așa gândește, c-așa ți se răsplătește.
   E. Good finds good;
   E. He who gives to another bestows on himself.

2. R. Binele ce-l faci la oarecine, ți-l întoarce vremea care vine.
   E. Do well and have well;
   E. Good finds good;
   E. An apple is better given than eaten by a time.

3. R. Carele însuși face, face cât trei.
   E. If you want a thing well done, do it yourself.

4. R. Ceea ce vreți să vă facă vouă oamenii, faceți și voi lor.
   E. Do as you would be done by;
   E. Such answer as a man gives, such will he get.

5. R. Ce nu poate face un singur om, fac mai multi împreună.
   E. Many hands make light work.

6. R. Cine face lui își face.
   E. Do good: thou doest it for thyself.
   E. Who is bad to his own, is bad to himself.
   E. Self do, self have.

7. R. Cine face bine, bine găsește.
   E. Do well and have well.
   E. Better an apple given than eaten.
   E. Self do, self have.

8. R. Cine face rău, rău-l însoțește
   E. He that mischief hatcheth, mischief catcheth.
   E. He is paid back in his own coin.
   E. Self do, self have.

9. R. Cine nu face când poate, nu face când vrea.
   E. He that will not when he may, When he will he shall have Nay!

10. R. Cine spune multe, face puțin.
    E. They bray most that can do least.
    E. Good words without deeds are rushes and reeds.

11. R. Când nu putem face ce voim, trebuie să voim ce putem.
    E. Do as you may if you can’t do as you would.

E. He that may not do as he would, must do as he may.
E. Never grieve for what you cannot help.
E. All that shakes, falls not.

12. R. Cu prea multă grabă nu faci multă ispravă.
E. Good and quickly seldom meet.

13. R. De faci astăzi cuiva bine, mâine de la altu-ți vine.
E. One never loses by doing a good turn.

14. R. Dumnezeu face casa, dracu aduce musafirii.
E. God sends meat and the devil sends cooks.

15. R. El ce face la beție, se căiește la trezie.
E. He that killeth a man when he is drunk, must be hanged when he is sober.

16. R. Mincinosul ce de-a sila face Musca cât cămila.
E. He changes a fly into an elephant.
E. Making mountains of molehills.

17. R. Norocu-i după cum și-l face omul.
E. Every man is the architect of his own fortune.

18. R. Nu barba îl face pe filozof, filozof.
E. It is not the beard that makes the philosopher.

19. R. Nu averea face pe om, ci omul averea.
E. It is not money that makes the man, it is the man that makes the money.

20. R. Nu e mai surd ca surdul ce se face că nu aude.
E. None so deaf as those who won't hear.

21. R. Nu face fața cât ața.
E. The game is not worth the candle.

22. R. Nu faceți ce fac eu, ci faceți ce zic eu.
E. Do as I say, not as I do.

23. R. Nu lăsa pe mâine ce poți face astăzi.
E. Never put off till tomorrow what may be done to-day.
E. One hour to-day is worth two to-morrow.
E. By the street of 'by-and-bye', one arrives at the house of 'Never'
E. Delays are dangerous.

24. R. Nu poți face pe gustul tuturora.
E. He that seeketh to please all shall please none.
E. It is hard to please all parties.

25. R. Prieteni noi să-ți faci, dar d-ăi bătrâni să nu te lași.
E. Old acquaintance will soon be remembered.

26. R. Puțin și des face mult.
E. Many a little makes a mickle.

27. R. Timpul face și desface.
E. Time works wonders.
E. The crutch of time does more than the club of Hercules.

28. R. Unul face și altul trage.
E. One does the scathe and another has the scorn.

29. R. Vinovatul mai mare gură face.
E. Of the two disputants, the warmer is generally in the wrong.

A se face

30. R. Dragostea nu se face cu sila.
E. Fanned fires and forced love never did well yet.

31. R. Sângele apă nu se face.
E. Blood is thicker than water
E. Blood is not water.

A face bine

32. R. Cine face bine, bine găsește
E. Do well and have well.
E. Better an apple given than eaten.
E. Self do, self have.

A face rău

33. R. A face bine e întotdeaune mai bine decât a face rău.
E. It costs more to do ill than to do well.

34. R. Cine face rău, rău-l însoțește
E. He that mischief hatcheth, mischief catcheth.
E. He is paid back in his own coin.
E. Self do, self have.

35. R. E mai ușor a face rău ca bine/a strica decât a drege.
E. An ill turn is soon done.
E. It is easier to pull down than to build.

To Do

36. E. Do as I say, not as I do.
R. Nu faceți ce fac eu, faceți ce zic eu.

37. E. Do as the friar saith, not as he doth.
R. Fă ce zice popa nu ce face popa.

38. E. Do as you may, if you can't do as you would.
R. Fă ce poți, când nu poți face cum ai vrea.
R. Fă ce poți când n-ai alta de făcut.

39. E. Do as you would be done by.
R. Ceea ce vreți să vă facă vouă oamenii, faceți și voi lor.

40. E. If you want a thing well done, do it yourself.
R. Dacă vrei să-ți reușească o treabă, fă-o tu însuți(traducere)

41. E. No man can do two things at once.
R. Nimeni nu poate face două lucruri de-o data.
R. Nu poți ține doi pepeni într-o mână.

42. E. Do well and have well.
R. Bine faci, bine găsești.

43. E. Do wrong once and you'll never hear the end of it.
R. Fă o data rău și-ți va ieși nume rău.

44. E. He that does ill, hates the light.
R. Omul rău se teme de lumină.

45. E. He who does no good, does evil enough.
R. Cine nu face bine, face rău din belșug. (traducere)

46. E. Dog does not eat dog.
R. Corb la cor nu-și scoate ochii.

47. E. You never know what you can do till you try.
R. Încearcă și vei sti de ce ești în stare. (traducere)

To Make

48. E. As you make your bed, so you must lie in it.
R. Cum îți vei așterne, așa vei dormi.

49. E. The company makes the feast.
R. Singur nu poți petrece.(traducere)

50. E. Make much of one, good men are scarce.
R. Prețuiește omul bun, căci oamenii buni nu se găsesc pe toate drumurile.(traducere)

51. E. He that makes himself a sheep, shall be eaten by the wolf.
R. Cine se face oaie, îl mănâncă lupul.

52. E. He who makes no mistakes, make nothing.
    R. Numai cine nu muncește, nu greșește.

53. E. He that can make a fire well, can end a quarrel.
    R. Cine știe să aprindă focul, știe să potolească o ceartă (traducere)

ALL

54. E. All covet, all lose.
    R. Cine lăcomește nu se pricopsește.

55. E. Hard is for any man all faults to mend.
    R. Niciun om nu poate, singur să îndrepte toate strâmbătățile.(traducere)

56. E. All fellows at football.
    R. Cine se amestecă în tărâțe/lături, îl mănâncă porcii.

57. E. All meats to be eaten, and all maids to be wed.
    R. Glia trebuie arată și fecioara măritată.
    R. Floare nescuturată, claie de fân nemâncată și fată nemaritată, arar s-a văzut.

58. E. All men are mortal
    R. Toți oamenii sunt muritori.
    R. Câte flori sunt pe pământ, toate se duc în pământ.

59. E. All men cannot be masters.
    R. Nu toți oamenii pot fi stăpâni (traducere)

60. E. All men row galley way.
    R. Tot omul trage spuza pe turta sa. (traducere)

61. E. When all men say you are an ass, it is time to bray.
    R. Când trei spun că ești beat, du-te de te culcă.

62. E. When all men speak, no man hears.
    R. Când toți vorbesc, treaba rămâne nefăcută(traducere).

63. E. He that all men please, shall never find ease.
    R. Cel ce vrea să-l împace pe toți, nu va avea niciodată pace.(traducere)

64. E. He that seekth to please all, shall please none.
    R. Cel ce vrea să-I împace pe toți, nu mulțumește pe nimeni. (traducere)
    R. Nu poți face pe gustul tuturora.

65. E. It takes all sorts to make a world.
    R. Mare-i grădina lui Dumnezeu.

66. E. All Stuarts are not sib to the king.
    R. Nu toți pe care-i cheamă Stuart sunt de neam regesc.

67. E. All that shakes falls not.
R. Trestia care se pleacă vântului, niciodată nu se frânge

68. E. If you had all the wit in the world, fools would fell you.
R. De-ai fi înțeleptul înțelepților și tot te-ar doborî nerozii.(traducere)
R. Între mulți nebuni și cel înțelept se pierde.

69. E. All things are good untried.
R. Toate-s bune până la proba contrarie.(traducere)

70. E. All things have their place, knew we how to place them.
R. Toate lucrurile au un rost, numai să le găsești locul potrivit.(traducere)

71. E. All things in their beginning are good for something.
R. La început orice lucru e bun la ceva.

72. E. All truths are not to be told.
R. Orice adevăr nu e bun de spus.

Virgil Lefter, 2002, Dictionar de proverbe englez-român și român-englez, Ed. Teora

BIBLIOGRAPHY

Alic, L, 2020, 'Culturemes, Agentivity, Contrastivity' in International Conference RCIC'20, Redefining Community in Intercultural Context, Cluj-Napoca, 7-9 May 2020, pp.81-86

Baranov, A. & Dobrovol'skij, D, 2008, *Aspekty teorii frazeologii*. [Aspects of a theory of phraseology] Moscow: Znak

Bhuvaneswar , Chilukuri, 2015, "The Proverb and Its Definition: A Ka:rmik Linguistic Approach". In *Bis dat, qui cito dat*.(Eds.) Christian Grandl and Kevin J. Mckenna. Frankfurt aum Main: Peter Lang

Croitoru, E, 2009, 'Proverbs: Culturally Distinctive Linguistic Forms of Identity in Translation' in Translation Studies: Retrospective and Prospective Views ISSN 2065-3514 (2009) Year II, Issue 6 Galaţi University Press Editors: Elena Croitoru & Floriana Popescu Proceedings of the 4th Conference Translation Studies: Retrospective and Prospective Views 8-9 October 2009, "Dunărea de Jos" University, Galaţi, ROMÂNIA pp. 33- 39

Dabbagh, A, 2016, 'Introducing Cultural Linguistics as an Investigative Framework to Analyze Proverbs' pp. 1-9, in www. ELS.conf.ir, the 4th International Conference on Applied Research in Language Studies, Sept. 2016

Dabaghi, A, & al, 2010, 'Proverbs from the Viewpoint of Translation' ISSN 1798-4769 in Journal of Language Teaching and Research, Vol. 1, No. 6, pp. 807-

814, November, 2010 © 2010 ACADEMY PUBLISHER, Manufactured in Finland, doi:10.4304/jltr.1.6.807-814

Fiedler, S, 2014, 'Proverbs and Foreign Language Teaching' pp.294-325 in Hrisztalina Hrisztova-Gotthardt, Melita Aleksa Varga (Eds.) *Introduction to Paremiology: A Comprehensive Guide to Proverb Studies*, De Gruyter Open Ltd, Warsaw/Berlin

https://dexonline.ro/definitie/cultura (Romanian Dictionary, 2019)

Newmark, P., 1988, *A Textbook of Translation*, Prentice Hall

Petrova, R, 2010, 'Bulgarian Proverbs of Reciprocity: a Culturematic Study' in PROVERBIUM, Yearbook of International Proverb Scholarship, 27, 2010, pp. 245-286

Smith PB & Bond MH, 2019, 'Cultures and Persons: Characterizing National and Other Types of Cultural Difference Can Also Aid Our Understanding and Prediction of Individual Variability' in Frontiers in Psychology, vol.10:2689. pp 1-15

Taylor, A 1981, 'The Wisdom of Many and the Wit of One' in Wolfgang Mieder & Alan Dundes (eds).*The Wisdom of Many*. *Essays on the Proverb*. New York &London: Garland. pp. 3-9.

Țîmbalari,C, 2019, 'Dimensioms Of National Culture – Crosscultural Theories' in Studies in Business and Economics no. 14(3)/2019 pp.220-230

Yeo Reum, L, 2018, 'Symbolism of Mirrors as the First Step of Individuation and Self-Awareness' in Journal of Symbols & Sandplay Therapy, 2018, 6, Vol. 9, No. 1, pp.45-61.

GATE. ON THE POSSIBILITY AT LIMIT OF A NUMINOUS SENSE

Alexandru-Ioan Cânda
PhD, West University of Timişoara

Abstract: By taking a position towards the numinous through which the opening of a framework for the manifestation of human-numinous presences is sought, the mystic finds himself in a state of expectency in front of the Sacred Gate (Gr. Ἱερὰ Πύλη) which is viewed not as an unsurpassable limit, but as an intermediate zone through which the numinous can manifest itself. However, speaking of an open spatiality in the world of the mystic's being, it also becomes necessary a positioning towards the unspoken word as a threshold-sign that marks both a state of evocation of a past numinous sense but already semantically fixed, and a separation from a numinous sense that still escapes understanding. In all this dynamic, the framing of the threshold in a system of linguistic-numinous signs carries with it the symbol coming from the numinous and opens a space of encounters built on a linguistic intimacy at the limit in which the numinous sign becomes a numinous sense reached through the mediation of the Other.

Keywords: gate, hermeneutic phenomenology, intention, language, semiotics

1. An unsurpassable limit

Following a specific positioning towards the numinous, which aims to open a space of manifestation of human-numinous presences, the mystic is in a state of expectancy in front of this Sacred Gate (Gr. Ἱερὰ Πύλη) which is viewed not as an unsurpassable limit, but as a threshold through whose unidirectional permeability the numinous can come to presence.

So the numinous being in a *state of mystical concealment* (Ro. *stare de ascundere mistică*) (See Cânda, 2024[b], p. 28) will be able to emerge of its own will from this mystery of censorship, manifesting itself towards the mystic that is already present, being in a *void-of-being* (Ro. *gol-de-ființare*) following a *lingering-in-fact* (Ro. *zăboviri-în-fapt*) which implies an opportunity towards seizing the sacred (See Cânda, 2024[a], pp. 1309, 1312).

Since we are talking about an open spatiality in the world of the mystic's being, we are also talking about a positioning towards the unspoken word as a threshold-sign that marks both a state of remembrance – of evocation – of a past numinous sense but already semantically fixed, as well as a separation from a numinous sense that still escapes understanding – therefore of an elusive semantic definition.

If the existential act is a simple epiphany of *to be* that is consumed without leaving any residue and fully satisfied itself (See Șora, 1990, pp. 85-86), then the act of lingering in anticipation of the Presence of the Other also presupposes a *with-everything-here-and-now* (Ro. *cu-totul-aici-și-acum*) of a form that, perfected through its own potency as a constructive tension between the natural and the unsuspected, imposes itself as a landmark-sign in this construction of expectations at the limit.

2. The threshold as a referential sign

If entering the numinous presupposed a travail of crossing, by *stopping-at-the-limit-of-meaning* (Ro. *oprirea-la-limita-sensului*) a crossing in itself is initiated (See Cânda, 2024[a], p. 1307), but not only as a travail of revealing of a pre-existing numinous as a natural given of being, but especially as a *travail of constructing a numinous linguistic sign* (Ro. *travaliu*

de construire a unui semn lingvistic numinos) necessary to address this sense – and therefore to open a space of encounters built on a linguistic intimacy.

Here is interesting to see the definition of the linguistic sign by Henri Wald (1983, p. 25):

> "The linguistic sign is a dialectical unity, within which the phonetic and semantic are *contradictory*, because the third element does not exist; *interdependent*, because one does not exist without the other; *asymmetrical*, because the first determines the second, and *autodynamic*, because the tension that the retroaction of the second causes on the first moves the entire structure."

Applying this formulation to the numinous linguistic sign, we have instead: a *convergence* through unutterance (so not a total rupture since "the freedom to be silent does not eliminate the need to speak" – Pavel, 1993, p. 52), through the *sense-which-is-but-escapes-understanding* (Ro. *sensul-care-este-dar-scapă-înțelegerii*) (but which acquires an existence for itself – See Ponty, 1999, p. 242) and through the presence of *the-Other-as-bearer-of-numinous-sense* (Ro. *Celuilalt-ca-purtător-de-sens-numinos*) as a third element; a *conditioning by an Unconditioned*; an *eccentricity* through the sovereign determining positioning of the Other and an *exodynamics* tributary to the numinous – but with a homogeneous engaging mechanism through which the distinction of the sign is also its constituent (See Saussure, 1998, p. 134).

Since the aptitude of the sign resides exclusively in its referential character (See Gadamer, 2001, p. 308), in the case of the *threshold as a referential sign* (Ro. *pragul ca semn referențial*) we have a referentiality augmented by the sign itself which will impose a future sense and a future interpretation. If the sign is a representation of a presence which is not an image (See See Derrida, 2015, pp. 37, 65), then the threshold-sign carries with it only a latency of symbol of an *it is already like that* (Ro. *deja este așa*), and not an imaginative projection of an *it may be somehow* (Ro. *poate fi cumva*).

So, the referentiality of the sign-threshold means its framing in a system of signs. In this case, the framing in a system of linguistically numinous signs through which the sign-threshold carries with it the symbol as a given coming from the numinous, the sign-threshold becoming a symbolic referential as an *it is already like that in the language* (Ro. *deja este așa în limbaj*). Thus, the numinous sign is an aprioristic given of language – so the sign can have a possible way of existing (See Peirce, 1990, p. 256) through precisely this *numinous sign as a given of language* (Ro. *semn numinos ca dat al limbajului*).

But the existence and nature of this given-sign is unknown to the mystic before entering a path of exalted religious experimentation – so the sign can even be an unimaginable (See Peirce, 1990, p. 270), but which nevertheless has existence and permanence, the unimaginable sign thus having an associated existent and persistent character.

On the sign, Charles Sanders Peirce has two relevant formulations (Peirce, 1990, pp. 254, 257):

> "The Sign (...) [is] something which is so determined by something else, called its Object, and which determines a certain effect on a person, an effect which I call its Interpretant, that the latter is determined mediated by the former." (pg. 254)

> "There are (...) two Objects of a Sign: the Mediated outside the Sign and the Unmediated inside the Sign. Its interpretant is everything that the Sign transmits: knowledge of the Object must be acquired through collateral experience. The Mediated

Object is the Object outside the Sign (...). The Sign must indicate it through a **suggestion** (...) which is the Unmediated Object." (pg. 257)

Applying these to the numinous sign, the numinous Other becomes the Mediated One who determines by givenness the existence of the sign, and the sign – by its own persistence of imposition – indicates the Other by suggestion as the Unmediated. So, the Other discovers itself in the very content suggested and transmitted by the sign through an incipient-morphological volatility that becomes a definitive-etymological reality.

In this diachronic linguistic dynamic in which objects are themselves signs in an indefinite regression towards a hypothetical logos (See Sebeok, 2002, p. 57) – a travail of unveiling through the necessary relation to the presumed word –, the threshold-sign finds a positioning between the conditions of signification and truth (See Eco, 1982, p. 79) of relation to the object as a purely demonstrative application of the sign (See Peirce, 1990, p. 84) – therefore as a referential conditionant both for its own being and for the bearing form of the sense.

3. From the proximity of beingness to the approximation of sense

In this framing of the limits, however, unattained, we do not have an *expectation-in-suspension* (Ro. *așteptare-în-suspendare*) (Cânda, 2024[a], p. 1308) of the first mystical experiences, but a tendency from the sign as given of being towards the sense as being of the sign. Thus, this spiritual journey between phenomenon and essence (See Wald, 1973, p. 122) through which thought as *One in loss of reality* (See Pleșu, 1994, p. 235) becomes a *One in retrieval of reality* (Ro. *Unul în regăsire de realitate*) – of a reality of the word bearing numinous sense.

If the concretization of the sense is an interpretation of understanding (See Gadamer, 2001, p. 297), then it becomes necessary to focus on the numinous sign as *meaning-given-towards-a-numinous-something* (Ro. *înțeles-dat-spre-un-ceva-numinos*) – therefore as numinous sense. Since sense is occurrence and accession-to-language (See Gadamer, 2001, pp. 319, 353) – therefore bearer of origin and impetus –, then the numinous sign becomes *meaning-given-through-the-numinous-language-of-the-Other* (Ro. înțeles-dat-prin-limbajul-numinos-al-Celuilalt) as *semantic-positioning-towards-the-Other* (Ro. *poziționare-semantică-față-de-Celălalt*) (Cânda, 2024[b], pp. 37-38) through which a definitive fixation in the semiotic reality of relationship with the numinous is sought.

If validation in reality requires a distinct incorporation into a system (See Carnap, 1972, p. 268), then the recognition of numinous language as real also requires first a positioning of semiotic belonging, and then a novel use of language through metaphor to imagine a new ontology (See Eco, 2009, p. 63) of semantic addressing as placing-in-sense (Derrida, 2015, p. 178) – be it a signified sense (*Zeichen-Sinn*) or an expressive one (*Ausdrucks-Sinn*) (See Ponty, 1999, p. 349).

These formulaic positionings of signs – therefore morphological frames for addressing a previously prepared enunciation – are not subsequent instantiations of the self in ephemeral fragments of experience (See Husserl, 2011, pp. 212-213), but are precisely the aprioristical within the framework of absolute presence as such (*absolute Selbsgegebenheit*) (See See Husserl, 2002, p. 27).

Thus, signs also become the marginals of language, not being just impositions of form in the constructible word of language, but rather *signs-as-expositions-of-yet-indistinct-senses* (Ro. *semne-ca-expuneri-de-sensuri-încă-nedesluşite*).

4. The marginal as a signified exposed

In the state of expectancy generated by positioning at the limit of the numinous already present for manifestation, the *sign-as-marginal-of-language* (Ro. *semnul-ca-marginal-al-limbajului*) does not imply a placement in inferiority or vulnerability, but a preparation for framing a numinous signifier (Cânda, 2024[b], p. 12) necessary for the language of interaction with the numinous as the Other.

If through the act towards *another* the addressee is the one who possesses the signified (See Șora, 2006, p. 114) which essentially belongs to him as its bearer (See Gadamer, 2001, p. 303), for the enunciation and the subsequent numinous dialogue, the signified not only already belonged to the Other, but was also a prior mysterious given to the mystic in the form of a semiotic field (See Wald, 1983, p. 109) – there being no essential and original act of signifying for the constitution of language (See Foucault, 1996, p. 121) and the being being pure of sign (*reines Zeichensein*) (See Gadamer, 2001, p. 312).

So, the understanding of what the sign is derives from resemblance (See See Wright, 1995, p. 144) – hence from an essential similarity that thus facilitates a *channel of sense donation* (Ro. *canal de donare de sens*) as a "given in representation" (See Husserl, 2011, p. 242) – hence a system of signification that is motivated by communicative intentions (See Eco, 1982, p. 38).

Thus, the marginality of the sign is precisely the validating communication intention of both a system of signification and a system of signs, the numinous sign becoming *sign-as-intention-of-numinous-language* (Ro. *semn-ca-intenție-de-limbaj-numinos*) towards the unveiling at the limit of language of a numinous sense.

BIBLIOGRAPHY

1. Carnap, R. (1972) *Semnificație și necesitate. Un studiu de semantică și logică modală*. Cluj-Napoca: Editura Dacia, p. 268.
2. Cânda, A. (2024[a]) *'Phenomenological Sufism. Expectancy, Presence and A Nostalgy of Innocence'*, Journal of Romanian Literary Studies (JRLS), Issue No. 36, pp. 1307-1309, 1312. Available at: https://asociatia-alpha.ro/jrls/36-2024-Jrls-a.pdf | https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1237091 (Accessed 11 April 2024).
3. Cânda, A. (2024[b]) *Prolegomene la o fenomenologie a misticii*. Iași: Ars Longa, pp. 12, 28, 37-38.
4. Derrida, J. (2008) *Despre gramatologie*. Cluj-Napoca: Tact, p. 65.
5. Derrida, J. (2015) *Margini – de-ale filosofiei*. Cluj-Napoca: Tact, pp. 37, 178.
6. Eco, U. (1982) *Tratat de semiotică generală*. București: Editura științifică și enciclopedică, pp. 38, 79.
7. Eco, U. (2009) *De la arbore la labirint. Studii istorice despre semn și interpretare*. Iași: Polirom, p. 64.
8. Foucault, M. (1996) *Cuvintele și lucrurile*. București: Editura UNIVERS, p. 121.
9. Gadamer, H.-G. (2001) *Adevăr și Metodă*. București: Teora, pp. 297, 303, 308, 312, 319, 353.
10. Husserl, E. (2002) *Ideea de fenomenologie și alte scrieri filosofice*. Cluj-Napoca: Grinta, p. 27.
11. Husserl, E. (2011) *Idei privitoare la o fenomenologie pură și la o filozofie fenomenologică. Cartea întâi: Introducere generală în fenomenologia pură*. București: Humanitas, pp. 212-213, 242.
12. Pavel, T. (1993) *Mirajul lingvistic. Eseu asupra modernizării intelectuale*. București: Editura UNIVERS, p. 52.

13.Peirce, C. S. (1990) *Semnificație și acțiune*. București: Humanitas, pp. 84, 254, 256-257, 270.

14.Pleșu, A. (1994) *Limba păsărilor*. București: Humanitas, p. 235.

15.Ponty, M. M. (1999) *Fenomenologia percepției*. Oradea: Aion, pp. 242, 349.

16.Saussure, F. (1998) *Curs de lingvistică generală*. Iași: Polirom, p. 134.

17.Sebeok, T. A. (2002) *Semnele: o introducere în semiotică*. București: Humanitas, p. 57.

18.Șora, M. (1990) *Eu & tu & el & ea... sau Dialogul generalizat*. București: Editura Cartea Românească, pp. 85-86.

19.Șora, M. (2006) *Despre dialogul interior. Fragment dintr-o Antropologie Metafizică (ed. a 2-a)*. București: Humanitas, p. 114.

20.Wald, H. (1973) *Limbaj și valoare*. București: Editura enciclopedică română, p. 122.

21.Wald, H. (1983). *Ideea vine vorbind*. București: Cartea românească, pp. 25, 109.

22.Wright, G. H. (1995) *Explicație și înțelegere*. București: Humanitas, p. 144.

AMBIGUITY. SIMULTANEITY OF THE SENSES AS A MECHANISM OF PHENOMENOLOGICAL SUBLIMATION AND OPENING TOWARDS THE NUMINOUS

Alexandru-Ioan Cânda
PhD, West University of Timişoara

Abstract: For the mystic who is about to fully experience the numinous, the state of expectancy as a state of precedence of the full encounter with the numinous will impose a discovery mystic's own self, through interpretation, of an ambiguity as a language of addressing the numinous towards a presence of the Other through the sign. Since the sign is not generated and pre-formed by the mystic, it means that it is received from the numinous for the construction of a subsequent relationship. In the process of addressing the numinous, a nuance of addressing is introduced by substituting the sign with a foreign sign in the form of a metaphor through which the ambiguity of the sign becomes precisely the naturalness of the numinous necessary for the transmission of messages. The relationship will, however, be in the form of a metacommunication that will aim at opening a spatiality of relationship with the numinous.

Keywords: ambiguity, hermeneutic phenomenology, metalanguage, metaphor, paralanguage

1. Possibilities and patterns of certainty

Among the states in which the mystic who is about to fully experience the numinous finds himself, the state of expectancy as a state of precedence of the full encounter with the *numinous-as-the-Other* (Ro. *numinosul-ca-Celălalt*) imposes not only a "*spatiality of mutual openings* (Ro. *spațialitate a deschiderilor reciproce*)" (Cânda, 2024[b], p. 30) through which an affine and sufficient space for the encounter with the numinous is framed, but it also discovers within itself, through interpretation, an *ambiguity-as-opening* (Ro. *ambiguitate-ca-deschidere*) as a language of addressing the numinous (See Cânda, 2024[a], p. 1308) towards a presence of the Other in one's own self through sign.

Of course, this suspension of expectancy and ambiguity brings with it a spectrum of semantic possibilities that require a fullness of knowledge, however, this absolute exhaustion of the possible is in turn a limit (See Șora, 2006, p. 65) that leaves no room for any other given of numinous sign.

So, the mirage of an absolute knowledge of the germinating possibilities (Ro. putințe) of future realities is shattered precisely by the illusory unconditional definitiveness of observation. Since "absolute purity is inaccessible to language" (Wald, 1968, p. 43), the ambiguity of existences – at first of sign, and later of sense and language – becomes a model of certainty that announces a perpetual variance of language. This variance, like an unsuspected chameleon language, introduces a linguistic otherness (*Fremdsprachlichkeit*) that carries the meaning of overcoming its own otherness (See Gadamer, 2001, p. 290) – hence a replacement of the sign's own being by another unknown sign.

Since the sign escapes both its own generation and pre-formation, it means that it is a *given* of the numinous-as-Other and which, through this "giving", imposes and sustains a *sign-as-latent-addressive-ambiguity* (Ro. *semn-ca-ambiguitate-latent-adresativă*) that has a sensitive-adaptable similarity to the *ready-to-come-sign-of-the-Other* (Ro. *semnul-gata-să-vină-al-Celuilalt*) – hence an *icon* that can appear and sometimes does appear as a similarity unbound by any way of being (See Peirce, 1990, pp. 245, 286) and which has the capacity to

make concrete simulative representations of the referent (See Sebeok, 2002, pp. 27-28) – hence a *numinous icon* (Ro. *icon numinos*).

It is precisely this simulated semiotic reality, through its otherness, that will maintain the existence of a language that is not capable of organic construction (See Schleiermacher, 2001, p. 97) – that is, which will require an intentional sublimation of the sign, imposed by the Other. The imposed sublimation becomes an autonomous given (*Selbstgegebenheit*) that is constituted in an evidence (See Husserl, 2002, p. 23) of gradual clarity (See Husserl, 2011, p. 244) – that is, in models of certainties constituted as instruments of sublimation of the sign.

2. Paralanguage as an augmentative nuancing of the non-manifest

In the process of addressing the pre-manifest numinous, precisely through the fragmentation of the possibilities of sublimation of the sign, a nuancing of addressing is introduced by substituting the sign with a sign foreign – yet evocative – to the initial sign.

So, in the case of the numinous sign, through a *numinous metaphor* (Ro. *metaforă numinoasă*).

Thus, through metaphor we have a signification of something beyond perception (See Wald, 1973, p. 51) and which, fixing itself as a method of addressing, becomes a metaphorical approach as the main act of speech (See Wald, 1983, p. 191). Since concrete and intuitive language becomes unsuited to abstract information (See Stancovici, 1972, p. 61) (risking only an excessive interpretation arising from suspicion – See Eco, 2016, p. 86), metaphor imposes itself as a phenomenon of direct transfer of sense.

But since the Other's imposition of intentional sublimation of the sign takes the form of a *veiled act* (Ro. *act voalat*), then the metaphor also becomes a given of the Other, thus positioning itself as a gesture of sign that no longer belongs to the mystic – neither in generation nor in understanding. By precisely this blurring of the belonging of sense, the numinous metaphor is distinguished in an impersonal, but unspoken paralanguage (since the mystic does not bring it into existence volitionally).

On the linguistic sign, Toma Pavel has the following remark (Pavel, 1993, p. 59):

> "Since the linguistic sign is an interdependence between a sound *form* (the signifier) and a semantic form (the signified), the suppression of the sound *form* (...) would entail the disappearance of the sign (...). Yet abolishing the sound is not the same as abolishing the signifier."

Through this *bringing-into-semantic-being* (Ro. *aducere-la-ființă-semantică*) of the metaphor and through the associated semantic addressee (the understanding belonging to the Other), a *numinous-metaphor-through-self-towards-the-Other* (Ro. *metaforă-numinoasă-prin-sine-spre-Celălalt*) is imposed as an intermediate reality that pushes the sign to semantic fulfillment through the Other who reveals it as such.

So, the foreign sign imposed by the metaphor is in fact the numinous sign – therefore an ideational residence, not a material-palpable one (even if the body is the actuality itself of the phenomenon of expression, *Ausdruck* – See Ponty, 1999, p. 285); the strangeness – and thus the ambiguity – of the sign is precisely the naturalness of the numinous which thus becomes nuanced towards definition and discovery.

This *unveiling-through-metaphorical-strangeness* (Ro. *dezvăluire-prin-stranietate-metaforică*) of the numinous becomes an unveiling (*Offenbarmachung*) as imitation (*mimēsis*) (See Gadamer, 2001, p. 306); *metaphor as veiled given of the Other* (Ro. *metafora ca dat voalat al Celuilalt*) unsuspectedly substitutes the sign of the mystic, thus becoming a bearer towards an Other whose reality it imitates – so the mystic also lives in a world in which speech is already *established* (See Ponty, 1999, p. 228).

So, *speech-as-sign-towards-the-Other* (Ro. *vorbirea-ca-semn-spre-Celălalt*) becomes *speaking-in-the-sign-of-the-Other* (Ro. *vorbirea-în-semnul-Celuilalt*) – a metaphorical sign, of course, and instituted by the Other.

This discursive and semantic manifestation of the logos only in history and being (See Derrida, 1998, p. 239) imposes a virtual and volatile space of metaphorical addressing through which the word-sign is augmentedly nuanced until it matches the reference-sign from the Other – thus until it creates an affinity that facilitates the transmission of the message.

3. The metamessage as sense of sending-of-self

Through metaphorical addressing favorable to numinous addressing, an *ambiguity-as-opening* (Ro. *ambiguitate-ca-deschidere*) is defined which, through metaphor as a form of paralanguage, imposes an implicit sense already belonging to the Other (a *déjà vu* of the Other) over the explicit one that escapes the mystic through misalignment (a *jamais vu* of the mystic).

A handy example is René Magritte's 1929 painting *La Trahison des Images* in which, under the represented pipe, it is written "Ceci n'est pas une pipe." (En. "This is not a pipe."); the paralanguage, although apparently ambiguous and contradictory, actually conveys the metamessage (a nomination dormant as a form that encloses the reflected image of an unseen and indelible representation – See Foucault, 1996, p. 149): the reality of what is perceived (a representation, not a pipe-object).

So, the dialectical structure of language that becomes dialectical essence (See Wald, 1983, p. 25) implies an addressing of the reality of the other through dialogue, becoming at the same time an adaptation mechanism that conserves but modifies the being (See Pleșu, 1994, p. 102) of the mystic-addresser. Even if through paralanguage the substitution sign belongs to the Other, through the adaptive participation of the being (which nevertheless resists the pressure of the linguistic context through precisely its own associated meaning and through the although-imperfect connection linked to language – See Pavel, 1993, p. 52), the metamessage as possession of a semantic property (See Eco, 1982, p. 222) belongs to the mystic.

This *taking-in-semantic-possession* (Ro. *luare-în-posesie-semantică*) of the mystic is an *abduction* by the Other as a *giving-in-semiotic-form* (Ro. *dare-în-formă-semiotică*). Eco (2016, p. 221) defines abduction as: “the provisional adoption of an explanatory inference, in order to subject it to experimental verification and which aims to find, together with the case, the rule” – thus a giving for a trial towards a discovery of essence, but through the other (the mystic). If metalanguage belongs to the mystic, then the metaabduction of the dialectic of identity between the universe possible through abduction and the universe of experience (See Eco, 2016, p. 222) belongs to the numinous, thereby also imposing a metalinguistics that denies the character of the sign-words of the other (See Eco, 2016, p. 264).

By taking-in-semantic-possession of the metamessage, an interpretation as overexposure (See Gadamer, 2001, p. 289) of the limits takes place, thus initiating a *travail-of-putting-in-the-being-of-sense* (Ro. *travaliu-de-punere-în-ființa-sensului*) (See Cânda, 2024[b], p. 43). Thus, the metamessage is defined as a semantic content that surprises – hence a conceptualization of the sign – as an *already-there-from-here* (Ro. *deja-acolo-de-aici*) through which meaning is generated through precisely this *sending-of-self* (Ro. *trimitere-de-sine*).

4. The framework of metacommunication of the numinous signifier

If the conceptualization of the numinous linguistic sign is a sending-of-self in the form of an *expressible-ready-to-be* (Ro. *exprimabil-gata-să-fie*), the numinous signifier

instead imposes itself as a *bearing-of-sign* (Ro. *purtare-de-semn*) in the form of an *expressed-which-already-is* (Ro. *expressed-which-already-is*).

This disposition of numinous signs is in turn done in a communication through which, however, a neutral metalanguage is not established with still expressive yet neutral formulations (See Carnap, 1972, pp. 207, 211), but an *exuberant numinous metalanguage* (Ro. *metalimbaj numinos exuberant*) that acquires this particular character of openness not through a symbolic investment on the part of the numinous, but through a *putting-of-oneself-in-the-path-of-the-sacred* (Ro. *punere-de-sine-în-calea-sacrului*) (Cânda, 2024[b], p. 14) as an immediate and fully expressed exposition through the signifier.

Thus, this verbal signifier becomes both the main instrument of knowledge about the properties of things (See Wald, 1983, p. 83), and a performance of an illocutionary act through which the speaker achieves a *securing of uptake* (See Austin, 2005, p. 113); so the signifier is both an unveiler of the expressed and a facilitator of sense – in both cases being a simultaneous engager that links the palpable to the ideational. If the linguistic sign is arbitrary precisely through the arbitrariness of the signifier-signified connection (See Saussure, 1998, p. 87), the numinous linguistic sign, through self-investment and through the sense given by the Other for unveiling (the meaning of each sentence being in the future – See Peirce, 1990, p. 192), becomes systemic and causal to the language which is woven (*Verwerbung*) into a fabric with the other threads of experience (See Derrida, 2015, p. 180).

This linguistic object-sense relational process becomes a *narrative-numinous world* (Ro. *lume narativ-numinoasă*) but which, being a narrative world, is incomplete and parasitic due to the lack of alternative specifications (See See Eco, 2016, p. 191) – therefore it is tributary to another reality and to the *potency-of-investing-with-being* (Ro. *potență-de-investire-cu-fiind*) that the latter possesses and which imposes itself as a *framing through metacommunication* (Ro. *cadrare prin metacomunicare*).

On the framing, we positioned ourselves as follows (Cânda, 2024[b], p. 35):

> "When I speak of framing, I have in mind not a logical framing – therefore a clarification – of what has been received and their exposition in a coherent enunciation, but the aprioristic positioning of the being in a *frame of truth* (Ro. *cadru de adevăr*) through which to receive a truth that would thus fit the frame."

In this framing metacommunication, meaning is formed only after memory has forgotten the concrete (See Wald, 1973, p. 102), thus pushing linguistic relating towards a "self-revealing metanarrative" (Eco, 2016, p. 194) – hence a *metauttering* (Ro. *metarostire*) which in turn will impose a *space of numinous metautterings* (Ro. *spațiu al metarostirilor numinoase*) of phenomenological sublimation and openness towards the *numinous-as-Presence-ready-to-utter* (Ro. *numinosul-ca-Prezență-gata-să-rostească*).

BIBLIOGRAPHY

1. Austin, J. L. (2005) *Cum să faci lucruri cu vorbe*. Pitești: Paralela 45, p. 113.
2. Carnap, R. (1972) *Semnificație și necesitate. Un studiu de semantică și logică modală*. Cluj-Napoca: Editura Dacia, pp. 207, 211.
3. Cânda, A. (2024[a]) *'Phenomenological Sufism. Expectancy, Presence and A Nostalgy of Innocence'*, Journal of Romanian Literary Studies (JRLS), Issue No. 36, pp. 1308, 1312. Available at: https://asociatia-alpha.ro/jrls/36-2024-Jrls-a.pdf | https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1237091 (Accessed 11 April 2024).
4. Cânda, A. (2024[b]) *Prolegomene la o fenomenologie a misticii*. Iași: Ars Longa, pp. 14, 30, 35, 43.

5. Derrida, J. (1998) *Scriitură și Diferență*. București: Editura Univers, p. 239.
6. Derrida, J. (2015) *Margini – de-ale filosofiei*. Cluj-Napoca: Tact, p. 180.
7. Eco, U. (1982) *Tratat de semiotică generală*. București: Editura științifică și enciclopedică, p. 222.
8. Eco, U. (2016) *Limitele interpretării*. Iași: Polirom, pp. 86, 191, 193, 221-222, 264.
9. Foucault, M. (1996) *Cuvintele și lucrurile*. București: Editura UNIVERS, p. 149.
10. Gadamer, H.-G. (2001) *Adevăr și Metodă*. București: Teora, pp. 289-290, 306.
11. Husserl, E. (2002) *Ideea de fenomenologie și alte scrieri filosofice*. Cluj-Napoca: Grinta, p. 23.
12. Husserl, E. (2011) *Idei privitoare la o fenomenologie pură și la o filozofie fenomenologică. Cartea întâi: Introducere generală în fenomenologia pură*. București: Humanitas, p. 244.
13. Pavel, T. (1993) *Mirajul lingvistic. Eseu asupra modernizării intelectuale*. București: Editura UNIVERS, pp. 52, 59.
14. Peirce, C. S. (1990) *Semnificație și acțiune*. București: Humanitas, pp. 192, 245, 286.
15. Pleșu, A. (1994) *Limba păsărilor*. București: Humanitas, p. 102.
16. Ponty, M. M. (1999) *Fenomenologia percepției*. Oradea: Aion, pp. 228, 285.
17. Saussure, F. (1998) *Curs de lingvistică generală*. Iași: Polirom, p. 87.
18. Schleiermacher, F. D. E. (2001) *Hermeneutica*. Iași: Polirom, p. 97.
19. Sebeok, T. A. (2002) *Semnele: o introducere în semiotică*. București: Humanitas, pp. 27-28.
20. Stancovici, V. (1972) *Logica limbajelor*. București: Editura Științifică, p. 61.
21. Șora, M. (2006) *Despre dialogul interior. Fragment dintr-o Antropologie Metafizică (ed. a 2-a)*. București: Humanitas, p. 65.
22. Wald, H. (1968) *Realitate și limbaj*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, p. 43.
23. Wald, H. (1973) *Limbaj și valoare*. București: Editura enciclopedică română, pp. 51, 102.
24. Wald, H. (1983). *Ideea vine vorbind*. București: Cartea românească, pp. 25, 83, 191.

THE ILICIT FORMS OF REALITY UNDER THE AUTOMATIC WRITING. IDENTITY BETWEEN HAZARD AND MANIPULATION IN THE TRILOGY OF "TĂLPI" - NICHITA DANILOV

Ioana-Alina Costea
PhD Student, „Ovidius" University of Constanța

Abstract: Nichita Danilov's work captures the idea of man as a machine that functions on its own rules. The trilogy deconstructs various instances, presenting their physicality as a collage of images as the reflections of the individual subjectivity. Through this exploration, this paper aims to analyse how the subconscious mind and self-censorship contribute to the ambiguity of situations, resulting in a world woven with irrationality and delirium. The concept of living is constantly linked to the genesis and it is influenced by the omnipresent evil within things. However, the representation of existence using mythical rituals remains uncertain given the cognitive limitations of the universe. In a world constantly evolving and embracing change, the author emphasizes freedom, rebellion, duplicity, and the assertion of identity as desired outcomes. The surrealist image explores the connection between thought and reality by using illicit language and by exploiting external objects - an expedition that leads to an immense literary universe. The induced reverie blurs the boundaries of awakening, dreaming, reality, reasoning and madness since any event revealing a desire is considered a hazard.

Keywords: identity, surrealism, hazard, subcontinent, myth.

Reveria poetică în opera lui Nichita Danilov creează realități suprapuse oglindite în ficțiune. Insolitul imaginii este amplificat de mitologemele unui spațiu sacral ascuns în pliurile unei conștiințe reflexive. Discursul își amplifică referința și, printr-o lectură tabulară, sunt reconstituite adevărurile ultime ce pot fi decodate în fiecare dintre scenariile alternative. Asemenea unor fluide, instanțele narative își dizolva semnificațiile în lanțul interpretativ al diegezei. *Suprarealitatea* este licitată de o stare de revoltă, în acord cu trăirea angoasată, pe care fie politicul subversiv, fie subiectivitatea trăirii o alimentează. *Omul,* o mașinărie care funcționează după propriile sale reguli, este deconstruit, corporalitatea lui devine un colaj de imagini, o proiecție a propriei sale subiectivități. Subconștientul și cenzura eului întreține ambiguitatea situației. Delirul interior țese țesele unei lumi supusă iraționalității, trăirea unui timp presupus originar se află sub incidența manipulativă a răului omniprezent în lucruri. O echivalare hazardată a acestui act cu ritual mitic rămâne discutabilă în contextul limitării cognitive a universului.

Revolta, odată cu afirmarea dinamismului, insuflă un avânt continuu către progres, schimbare. Eliberarea nu poate fi atinsă decât prin întoarcerea la origini și recrearea unității odată pierdute. Trilogia *Tălpi* constituie obiectul lucrării de față și își propune, aplicând principiile unei hermeneutici instaurative, să decodeze substanța textuală. Receptarea operei lui Nichita Danilov presupune, pe lângă o analiză a secvențelor epice, utilizând metodele structuralismului, depășindu-le până la cele ale criticii tematice și intrând în profunzimea discursului, sondarea conștiinței creatoare.

Granițele ficțiunii sunt combătute de ordinea lumii reale. Multiplele posibilități de simbolizare, reprezentările și fantasmele situează scriitura în zona automatismului psihic pur. Fantezia decurge din reprezentări care pot apărea din activități inconștiente, acolo unde imagini multiple, paranoice sunt fie analoge una celeilalte, fie în opoziție. Degajarea obiectelor de finalitatea lor firească descinde din însuflețirea lor, din schimbarea sensului perceptibil prin filtrul logicei rațiuni, o forță organizatoare și generatoare a întâmplării obiective. Poziția demiurgică a autorului este aparent lezată, universul material iese de sub

autoritatea sa pentru o vreme, ca în final, sensul ultim să îi fie restituit operei în toate nivelurile sale. Deși orice semnificație explicită se pierde pe parcursul lecturii, interpretul are deplina libertate de a acorda structurilor textuale și discursive semnificația pe care o dorește, de a țese în jurul imaginilor o rețea de vase comunicante și de a recăpăta semnificația ultimă, repetitivă și vie, ce constituie, de fapt, nucleul vascularizat al acestui sistem autonom de semne și simboluri.

Bikinski, Noimann, Oliver sunt fețe ale aceleiași instanțe, acestea se prevalează de drepturile pe care le au și, prin urmare, transfigurează fiecare element al universului ambiant pentru a crea o mitologie a cotidianului, imagine obsesivă și recurentă. Autorul acordă autonomie naratorului, avem de-a face cu un tip de povestire „a cărei veracitate nu este asumată în mod serios de către autor”[1]. Alcoolul, masa lichidă în care plutesc laolaltă trăirile fiecărei prezențe implicate în acest joc al literarității îl scutește pe autor de multe dintre răspunsurile care îl vizează. Adevărul este ascuns în materie, în fiecare atom din care își construiește ficțiunea, pe care o modelează apoi și o deformează sub incidența visului halucinant. Personajul poartă masca *omului nou* și conține o continuă efervescență spirituală, se află în permanența unei căutări a unității cu sine și cu lumea. Lumea este descentrată prin mecanisme de coerciție: visul este unul dintre ele, îndreptat ca o condiție a libertății de acțiune. Primatul instinctului sustrage orice obstacol din calea imaginației; există „o realitate a dorinței”[2], așa cum poetica suprarealistă se subordona unui „principiu al plăcerii” conform căreia tot ceea ce este ilicit prinde contururi abstracte în absurdul reprezentării imaginale.

Trilogia „Tălpi” este o sumă de scenarii încastrante și generează textului o circularitate criptică relaționând povestiri sinonime, parafraze ale aceleiași teme mitice. Semioza, aparent nelimitată, închide „restul semantic” al poveștii la care nu au acces decât cei care văd adevărul în lucruri, cei care pot reconstitui din flagelul unei lumi contorsionate, esența trăirii. Bikinski strecoară suficiente semne indicale pentru cititorul avizat, pregătit să smulgă textului leacul împotriva uitării, greșeala pe care o comite astăzi ideologia politică, aceea de a suprima libertățile omului și de a-i bloca accesul la memoria transistorică. Bikinski este însă un inițiat, pictor, aflat în slujba esteticului, un Gavrilescu post-modern, ce se află în permanența căutării „adevărului esențial și a adevărului ultim, ascunzându-și mereu trupul după urmele altora, uneori și după propria umbră”[3]. Tranșând motorul diegezei, adresările directe fixează în conștiința hermeneutului, în punctul zero al povestirii, ceea ce se găsește sub faliile complexului epic: „Adevărul ultim despre propria ta persoană nu ți se revelează oriunde și oricum: pentru căutători ca Bikinski, ospiciul era locul cel mai bun pentru liniște și contemplație.” Alienarea mintală a personajului, sensurile aberante pe care le creează și imposibilitatea de a trăi prin sine însuși impun o soluție, o salvare de la existența sa revolută. O mobilitate fără repaos angrenează toate mecanismele textului spre o dedublare a eului, identitatea instanței textuale se exclude documentelor ce îl înscriu în legitimitate pierzând referința lor factuală: „Eu sunt identic cu mine însumi și numai cu mine însumi”.[4] Martori nevăzuți participă direct la semioză și o deschid spre cauzalitatea ascunsă a discursului: *Nu are rost să spun cine sunt. Vei afla la momentul potrivit.* Se atrage atenția prin retorica insistenței, semnele se află într-o relație cu obiectul căutat la care se referă povestea: oglinda, tramvaiul, trenul, pasărea, melcul, fătul, copacul.

Incipitul textului sugerează o interpretare în timpul și în spațiul real, o imagine tipică dintr-un mijloc de transport din perioada postdecembristă. Actele ulterioare pot fi interpretate în cheia unei *mahmureli*, heterodiegeza actorială îi atribuie protagonistului o perspectivă literală, morală, simbolică și anagogică a lumii în-scrise pe măsură ce epicul avansează.

[1] Gerard Genette, *Introducere în arhitext. Ficțiune și dicțiune*, Editura Univers, București, 1994, p. 149.
[2] Cf. Gherasim Luca, *Le vampire passif*, Editura Vinea, București, 2001, p. 189.
[3] Nichita Danilov, *Tălpi. Șotronul,* Editura Polirom, Iași, 2004, p. 13.
[4] *Ibidem*, p. 29

Personajului agățat „în ultimul moment de bara metalică” își dizolvă prezența în insolitul imaginii. Tramvaiul reprezintă ieșirea din paradigma realității banale și glisarea sa permanentă pe o axă sintagmatică. Punctele cheie în care se trezește Bikinski nu se supun niciunei reguli combinatorii. Sintagmele par a fi ordonate conform unei receptări afectate de cantitatea de alcool pe care pictorul o consumă în fiecare zi: „Călătoria cu tramvaiul era o lume aparte. Un circ ambulant, unde vatmanii, controlorii sau chiar călătorii ofereau, când nu te așteptai, reprezentații senzaționale.[...]Tramvaiul se clătina pe șine, trecând în goană pe lângă gheretele de pompe funebre, cu sicriile și coroanele mortuare sprijinite în uși, înșirate în stația C.A. Rosetti.” Așadar, mijlocul de transport permite scindarea eului într-un joc al oglinzilor paralele. Călătorii care îl însoțesc pe Bikinski pe traseul său sunt „omul-șarpe”, „omul cămilă”, „omul-leopard”, „omul-struț”, „femeia păianjen cu șapte sâni și trei rânduri de picioare”, semnificanți textuali a căror identitate este fragmentată în sememe intrate într-o relație de constelație.

Cel de-al doilea volum, *Locomotiva Noimann* se deschide cu expansiunea aceluiași semn, *trenul*, care fixează topicul discursiv:

> „În mintea sa, el asemui locomotiva cu un uriaș păianjen, pe cât de crud, pe atât de calculat, care după ce prinsese în plasa întinsă o groază de insecte injectându-le venin sub crustă, le golise sugându-le viscerele și le înșirase pe o ață, făcând din fiecare o capcană în care intrau acum, iată de-a valma, pasageri tineri și bătrâni, fără să se întrebe prea mult încotro și mai ales în ce scop s-au suit în acest tren și ce-i așteaptă la destinația finală.”[5]

Ideologemele sacrului sunt dedesubturile acestei lumi profane și se revelează în aglomerarea de imagini sub forma unor hierofanii fanice sau criprice, care lasă, mai mult sau mai puțin să se întrevadă adevărul unic în ansamblul lor. Simetriile funcționale presupun existența unui „spațiu-rețea ce leagă obiectele cele mai îndepărtate printr-o simpatie dirijată de legi specifice”[6]. Dialogica acestor imagini activează drama unor existențe închistate, care urmează drumul hazardului, în vagoanele ticsite, asemenea unei omizi, condusă de locomotiva conductorului Satanovski, instanță manipulativă, spre a le devora.

În căutarea propriei sale identități, Bikinski își recunoaște chipul în cel al colonelului care atentează la bunele moravuri, al colonelului Geană, al stomatologului Noimann, al ginecologului Papil, al copilului, dar și în cel al lui Iisus, pe care îl pictează în icoanele sale. Plecând de la afirmația „Acesta nu sunt eu”, Bikinski străbate în adidașii săi Nike Iașiul, un topos atopos, un loc care reface legăturile cu istoricitatea, cu fantasmele trecutului și care îi amintește personajului de condiția sa reprimată. Cu durerea cumplită pe care o provoacă tălpile sale, un soi de *anima* ascuns în călâile negre, supurânde, ale căror „crăpături erau atât de adânci încât puteai să-ți bagi degetele în ele”[7], calcă pe asfaltul orașului. Nu întâmplător cuvintele „neant” și „asfalt” aveau pentru pictor aceeași semnificație. Muzica lui Hendrix îi ușurează pașii, iar adidașii Nike, unși cu vaselină îi înmoaie piele și transformă asfaltul într-un covor de sunete. Sunt create astfel ființe ale limbajului prin imagini poetice fără antecedente inconștiente. Originea fiecărei variații de imagine este primită, ea respiră o naivitate originară trezită în mod voit la viață.

Printr-o privire transversală, imaginea pe care autorul o suprasolicită, substanța complexului său poetic, este reprezentată de fuga de realitate în perimetrul unei lumi inconsistente, ireale. Reclamele pe care Bikinski le are atașate de trupul său sunt marcă a unei societăți capitaliste, el era un promotor nu doar al artei, cât și al tuturor schimbărilor petrecute

[5] Nichita Danilov, *Locomotiva Noimann*, Editura Polirom, Iași, 2008, p. 10
[6] Mircea Eliade, *Tratat de istorie a religiilor*, Editura Humanitas, București, 2017, p. 30.
[7] Nichita Danilov, *Tălpi. Șotronul,* Editura Polirom, Iași, 2004, p. 67.

în trecerile de la un sistem la altul. Textul anunțurilor devine un paratext al lumii reale lipite de exteriorul său în timp ce pictorul, ca să nu se abată de la drumul său, se află întors spre interior. Acest *stil deliberant telegrafic*[8] marcă a urbanismul, conduce la împrăștierea eului, omul postmodern devine fățiș complice cu lucrurile care se dezmembrează.

Chipul lui Bikinski, asemenea lui Narcis, se oglindește în apa Bahluiului, iar apoi și-l recunoaște în propriile icoane cu Iisus comandate de starețul Pafnutie. Doctorul Noimann este un dublu al lui Bikinski și, mai mult, își asumă rolul discursiv de interlocutor. În timp ce Bikinski este un tânăr la 33 ani, stomatologul Noimann are 42. Aceștia au în comun spiritul critic, autosceptic, neîncrezător, totuși căutător, binevoitor și ironic aflat sub incidența unei substanțe purtătoare de adevăr, alcoolul. Doctorul Noimann este condus de către hazard, savurează clipa prezentă, „fiind conștient că viitorul oricât de luminos ți s-ar înfățișa înaintea ochilor, e ceva iluzoriu”[9]. Nimicnicia, „vidul de dinafară” îi suscită conștiința „dezvelind zădărnicia acestei lumi”. Aflat în război cu propriile-i slăbiciuni, în clipele sale de beție, „ajungea într-o stare de surescitare vecină cu nebunia, însă i se amplifica, printr-un control indus al simțurilor capacitatea lui de a judeca lucrurile la rece”[10]. Imaginile poetice care se produc datorită conștiinței acestui personaj au valoare de intersubiectivitate. Alcoolul îi provoacă o „deschidere către lume”, substanța constituie propria sa iluminare în fața Lumii. Astfel, el se deschide și intră într-o lume obiectivă, iar *reveria,*[11] care îi suscită simțurile deschide apoi o lume a lumilor ce îi amintește de splendorile deschiderilor originare.

Bikinski și Noimann se eliberează reciproc de funcțiile realului și își fabrică o irealitate care îi pune la adăpost de toate brutalitățile. Eul lui Bikinski consistă într-un non-eu reprezentat de Noimann; împreună consolidează prin imaginație o lume a încrederii prin reintegrare, o lume a reveriei indusă de alcool. Sufletul originar este trezit prin consumul de alcool, logica depășește constrângerea memoriei și dezvelește adevărul ultim din lucruri. Cuvintele care alcătuiesc universul acestor instanțe dormită în ele însești, inertă ca o fosilă de semnificații. Din relațiile sintagmatice, din asocierile de sens, țâșnește noutatea cea mai neașteptată, cea mai rară. Imaginarul acestui roman se desfășoară circular în jurul unui centru ascuns. Structura narativă a povestirii încastrante înglobează destine paralele într-unul singur, o lume întreagă cuprinsă într-o subiectivitate reflectată în alta ca într-o oglindă însoțesc parcursul diegetic, condus de către forțele răului, pe drumul unui aparent hazard.

Colonelul Geană, eul cenzor al lui Bikinski este o instanță omniprezentă, căruia îi sunt atribuite funcțiile de regie și control: „Și dacă ar exista înlăuntrul său un colonel Geană identic cu cel dinafară, asta ce-ar presupune? Ar presupune că omul care l-a chemat la secția de poliție să nu constituie altceva decât o mică parte din ființa lui Bikinski.”[12] Printr-o inducția logică, macropozițiile narative sunt ordonate astfel încât converg către ideea că „între lumea din interior și cea din afară există o strânsă corespondență. Una să fie oglinda celeilalte. Un fel de clepsidră de imagini în care realitatea și ficțiunea să se completeze reciproc”[13]. Esența percepției, a cunoașterii și a intuiției rezidă în tocmai această coroborare a realității cu ficțiunea din care ia naștere o formă de conștiință mai evoluată. Depășind granița acestora, concretul, intangibilul, se poate apropia de cunoașterea veșnică și de Dumnezeu. Universul indicibil transcende tot ceea ce este material este atins prin eliberarea de constrângerea formei, de surplusul de realitate și de ficțiune. Obiectivând realitatea din exteriorul lui, insolitul imaginii de găsește tăinuit în esența propriei conștiințe. Adevărul ultim colcăie în compușii reziduali ai ființei, alcoolul nu doar îl sondează ci îl și scoate la lumină.

[8] Matei Călinescu, *Cinci fețe ale modernității*, Editura Polirom, Iași, 2017, p. 163.
[9] Nichita Danilov, op. cit., p. 78.
[10] *Ibidem*, p. 79.
[11] Gaston Bachelard, *Poetica reveriei*, Editura Paralela 45, Pitești, 2005, p. 21.
[12] Nichita Danilov, op. cit., p. 87.
[13] *Ibidem*, p. 88.

În acest fel, oamenii se împart în *supraoameni* și *suboameni*, iar adevărul este în fiecare dintre ei: „adevărul cel bun", „adevărul ultim" și „adevărul absolut". Bikinski are propria sa Golgotă, asfaltul, și târăște după el *o cochilie de melc,* el umple casele credincioșilor cu icoane cu chipul lui Isus în care se privește ca într-o oglindă. Identitatea dintre Isus și Bikinski constă în puterea de a constitui „o analitică a receptivității"[14].Oamenii se găsesc pierduți de contactul cu interogația esențială, cu interioritatea întrebărilor ultime, în afara regulii, în afara propriului lor proiect, în afara rostului lor originar, doar înstrăinându-se de ei înșiși pot aluneca în impersonal. Grija morții este descoperită odată cu revelația unei existențe inautentice. Parabola hristică funcționează ca „un dispozitiv al aruncării înlăuntru"[15]. Prin chipul lui Iisus, Bikinski își regăsește substanța lăuntrică și se reîntregește cu adevărul ultim. Pictorul suspendă hazardului orice împietrire cognitivă, ilicitul imaginii este eliberat de orice rezistență inerțială a minții și a sensibilului, dezvelind imaterialitatea incidentă din adâncul său, sublimându-i identitatea. Vântul este un analogon al receptivității hazardate de absurdul discursului:

> „Spui un cuvânt nevinovat și vântul îl cară ici-colo, ca pe-o frunză moartă, iar când frunza întâlnește un vârtej, nu mai știi ce cuvânt a fost smuls din gura ta și care a ieșit din gura altora: în amestecul acela de frunze și de mizerii, orice propoziție, orice idee se ambiguizează, putând fi întoarse și pe față și pe dos."[16]

Rapacitatea limbajului și incapacitatea semnificatului de a reda adevărul din lucruri contaminează înțelegerea nivelurilor subiacente ale discursului. Răstălmăcirea cuvintelor dislocă enunțarea, obiectul semnificant este nuanțat, iar semnificatul unic, transcendent este de-camuflat.

Cele trei complexe mitice esențiale sunt: regresiunea în regnuri, incidența răului, identitatea disociativă. Imagini simbolice, care înlănțuite des-cifrează scenariul mitic al textului, deschid lectorului avizat niște interpretative. Semne indicale precum melcul, pasărea (cocoșul, papagalul), pomul, melcul, salcia, fătul construiesc o poveste mitică prin legea contaminării sau a contractului contagios, conform căruia lucrurile aflate odată în contact continuă să acționeze unul asupra celuilalt, deși sensul lor stătător se găsește la o mare distanță. A interpreta înseamnă a alege limite, enciclopedia rațională, este limitată în absența unui co-text dezamguizator. Paginile ziarelor ascund mistere în „ororile și viciile care-și aveau izvorul într-o realitatea imediată, îmbrăcând o nouă formă, se scurgeau înapoi în aceeași realitate, cu o forța mult mai sporită, logosul înscris în plumbul pervers, în literele în esența lor subversive" capătă înțeles. Misterul viu se manifestă plenar, lectorii naivi, care nu iau în considerare circumstanțele de enunțare, în imposibilitatea logosului de a articula scenariile inițiatice rămân suspendați în profan:

> „E suficient să cauți să pătrunzi mai adânc în semnificația unui cuvânt ca să vezi că el îți lunecă printre degete și să nu mai înțelegi nimic. Bikinski nu avusese niciodată încredere deplină nici în cuvântul scris, nici în cel vorbit. Liniile, ca și sunetele de altfel creau o realitate iluzorie și uneori chiar periculoasă, care îi atrăgea însă ca un hău."[17]

Cuvântul odată coborât în logos își pierde din vocația sa, sacralitatea se dizolvă în banalitatea referinței. Cu toate astea, Bikinski „era legat de știri ca de un fetus de placenta

[14] Andrei Pleșu, Parabolele lui Iisus, Editura Humanitas, București, 2012, p. 42.
[15] *Ibidem,* p. 49.
[16] Nichita Danilov, op, cit., p. 185.
[17] *Ibidem,* p. 55.

mamei lui, fiecare literă îl făcea să simtă abisul deschis".[18] Pictorul coboară în realitatea sa obiectivă, țesăturile discursurilor informative, pe care ziarele le dezbat la ordinea zilei. El reface din banalitatea cotidianului înțelesul unui timp îndepărtat de centru, un timp germinativ, al nașterii lumii. Adevărul nu mai coboară din memoria sacră, ci dintr-o memorie imperfectă, iar arta interpretativă a îndoielii ar putea să împiedice cunoașterea. Personajele sunt pândite de litera moartă inventată de Theuth și sunt ademenite să se îndepărteze de adevăr. Delirul verbal actualizează funcția poetică a limbajului „Ce legătură avea tartrul cu tartarul?"[19], semnificanții impun prin asocierea lor rețele semiotice care decodează, prin imagistica lor insolită sensuri fecundate de același adevăr ultim. „Logica abracadabrantă" stăpânește structurile textuale, prin jocurile de cuvinte se formează un păienjeniș, conștiința creează „jocuri de cuvinte al căror sens se pierdea undeva în haos".[20] Exasperarea creatoare și paranoia critică de factură suprarealistă iau forma unui experiment în timpul nopții „imaginile sau cuvintele citite în fugă, să-i revină în memorie, derulându-se înainte și înapoi, cu o obstinație neobișnuită, aducându-l într-o stare de exasperare, când pur și simplu îi venea să-și ia câmpii, alergând încotro vedea cu ochii."[21]

Copilul, inițiat în grafica mistică, îl concurează pe Bikinski. Întruchipând esența răului, „copilul nefericit" stăpânește gramatica la perfecțiune și știe să imprime cuvintelor celor mai neobișnuite un dublu înțeles asemenea unui inițiat. El este „increatul, care s-a născut din vânt" și este născut din necredința lui Bikinski. Nerecunoscând autoritatea răului care sălășluiește dintotdeauna în el, pictorul se întrece cu acesta asemenea confruntării dintre Arachneea și Atena. Trufaș, Bikinski desenează scene biblice cu Mântuitorul, în timp ce copilul începe cu „zvastica și termină cu crucea răsucită în formă se spirală pe care era răstignit Mântuitorul cu picioarele în sus și capu-n jos".[22] Ideologia politică și însemnele unei societăți capitaliste domină dialogul dintre cei doi și încep astfel a reprezenta de la sloganuri publicitare până la sloganuri electorale.

Dicteul realității este închegat într-un monolog dominat de huiduieli. Coerența discursului este distrusă de interjecția *Hua-hua*. Însă urmașul lui Farfuridi, Bikinski, conștient de inconsistența limbajului și impudoarea semantică pledează pentru ideile înălțătoare. Lozincile întrerupte de „hua-hua" contribuie la inconsecvența mesajului. Omul nou, produs al istoricității are forma unui „homunculus". Cântecul de cucurigu eliberează logosul de limitele sale, ale unei inutile provocări; limbajul este denunțat ca insuficient și sensul său ultim este restituit de strigătul la trezire.

Locomotiva Noimann, cel de-al doilea volum al trilogiei *Tălpi* condensează realitatea mitului în urmele sufletului uman. Mai poate transmite mitul aceleași adevăruri revelate care păstrează echilibrul într-o lume tulburată? Aceasta este întrebarea care îi interoghează textul lui Nichita Danilov. Camuflate până la nerecunoaștere, mitul ca *Logos spermatikos* mai poate salva dezordinea instalată în lume? Mitul secvențializează discursul literar prin *inter-*, *hipo-* și hipertextualitate. Dacă Socrate mărturisea că în el există un *daimon*, o voce divină care îl oprește să pună în faptă răul, astfel de întâmplă și cu Noimann sau cu celelalte fețe ale aceleiași instanțieri:

> „Cu ochii ațintiți în ochi și bărbiile revărsate peste halbe, cei doi tovarăși de beție ai lui Noimann, Oliver și pictorul Bikinski, măsurau cantitatea de adevăruri

[18] *Ibidem.*
[19] Nichita Danilov, *Locomotiva Noimann*, Editura Polirom, Iași, 2008, p. 137.
[20] *Ibidem*, p. 113.
[21] *Ibidem*, p. 66.
[22] Nichita Danilov, *Tălpi. Șotronul,* ed. cit., p. 192.

supreme ce se afla în ei. [...] Ca să mențină lumea în echilibru, tovarășii de beție ai lui Noimann tăceau, privindu-se cu insistență ochi în ochi."[23]

Răul în lume și-a făcut loc odată cu izgonirea omului din paradis, nu întâmplător Mathilda era numită de către Noimann Lilith, tocmai pentru a aminti de păcatul originar, iar Satanovski este o instanță manipulatoare de adevăr. Cunoașterea mitului în scris în rețeaua discursivă a textului este una hyponoetică, micșorată, pentru că este o cunoaștere mediată prin imagini și simboluri, și prin urmare nu este o cunoaștere directă. Lumea își poate regăsi sensul pierdut cu ajutorul miturilor, care refac legătura cu memoria sacră: elemente aparent disjuncte pentru a revela sensurile identice utilizează, la fel ca și limbajul mitului, simbolurile și imaginile drept semne de recunoaștere ale *eidelor* și inițiază în misterele sacrului.

Printr-un exercițiu împotriva *mimesului,* doctorul Noimann are acces la referențialitatea mitului. Suscitarea unor structuri emergente ale imaginarului este actualizată o „unitas multiplex"[24] care repetă schemele gândirii simbolice: un *illud-tempus* imaginar și fecund este direct ancorat în câmpul arhetipal, un analogon al planului eidetic. Această modalitatea salvatoare pentru el și pentru imaginație disemineză structurile imaginarului colectiv. C. G. Jung corelează conceptul de „arhetip" cu cel de „inconștient colectiv", un sistem psihic ereditar, alcătuit din forme preexistente care controlează procesele gândirii, asemenea instinctelor.[25] Noimann comportă un model instinctiv de acțiune: Lilith alcătuiește împreună cu el ființa diadică, Satanovski este însuși răul proiectat în exteriorul său, Bikinski instinctul, iar Oliver, prin încercarea sa de a se metamorfoza regresiv în regnuri, este reprezentarea metafizică, refacerea unității pierdute a lumii *unus mundus.* Personajul suportă o surpare interioară, ca expresie, selectând din propria realitate elemente indubitabil coincidente, spiritul creator odată acceptând reveriile induse de alcool devine conștient că ordinea propriei sale realități adună simbolurile gândirii umane.

Aventura mitică a lui Noimann este redusă la o călătorie cu trenul în vagoanele căruia se află tot conținutul imaginarului său către cea mai abjectă nostalgie a sa. Locomotiva trenului îl conduce către ieșirea din lumea profană, ieșirea din propria corporalitate, manipulată de către Satanovski „călătorind atâta ne-am întors în locul de unde am plecat". Supus hazardului, identitatea îi este refractată în structurile imaginarului său: „Toți suntem supuși capriciilor hazardului..."[26] Disponibilitatea imaginii suprarealiste în perspectiva descoperiri funcționării reale a gândirii constă în ceea ce se caută în discurs și anume: spectaculoasa exploatare în lumea externă a obiectelor, impulsurile de adâncime ale subiectivității, promise revelării prin limbajul ilicit eliberat de barierele logicii, al căror corespondent se află în afară, într-un univers ce redevine asemenea un fel de text imens oferit descifrării. Reveria provocată de alcool conduce personajul pe făgașul conductor între lumile prea mult disociate ale stării de veghe, ale visului, ale realității exterioare și interioare, ale rațiunii și nebuniei, ale calmului și cunoașterii, ale vieții și ale revoluției. Este un fenomen al hazardului orice fapt provocând o emoție poetică prin revelarea unei dorințe care și-a găsit manifestarea obiectivă sau simbolică. De altfel, este recunoscută o instanța manipulatoare, proiectată în exterior, așa numitul Satanovski:

„Cineva dorea cu tot dinadinsul să profite de degringolada lui și-l manipula de la distanță. [...] Noimann se simțea ca o marionetă aflată în mâinile unui păpușar dibaci, care, ascuns după cortină, îl prezenta publicului schimonosindu-i fața în fel și chip. [....] Era ca cum o forță necurată ar fi pus stăpânire pe simțurile sale, încurcând

[23] Nichita Danilov, *Locomotiva Noimann*, ed. cit., p. 20.
[24] Glbert Durand, *Mithes, thèmes at variations*, Desclée de Brouwer, Paris, 2000.
[25] C.G. Jung, *Arhetipurile și inconștientul colectiv*, Editura Trei, București, 2014, p. 57.
[26] Nichita Danilov, *Locomotiva Noimann*, ed. cit., p. 226.

mereu între ele ițele, astfel încât imaginile din realitate și cele aflate în interiorul său se suprapuneau și se scurtcircuitau între ele, făcând din acest bruiaj alte imagini, pe cât de clare, pe atât de lipsite de sens."[27]

Identitatea instanței narative este maleabilă, capacitatea sa denominativă stă în trupul unei meduze „Totul în jurul dumneavoastră e un lichid. Trăiți într-o lume înconjurată de o peliculă subțire."[28] Noimann își adresează întrebarea „La ce-i folosește omului să posede mai multe chipuri, de vreme ce umblă purtând pe față același chip?"[29] Entropia imprimată de realitate îi negociază personajului statutul său ontologic. Iluzoria dedublare provoacă o dereglare a simțurilor: „Nu era plăcut să-ți vezi propria față multiplicată în zeci de exemplare, apropiindu-se și îndepărtându-se ca un ecou de fața ta reală, alcătuită din carne, sânge și oase, pentru a dispărea în hău."[30] Corporalitatea deformată ca urmare a dilatării simțurilor creează o rețea de imagini a căror referință își găsește origine în subconștientul unei autorități creatoare se sens. Problema numelui este redusă la stigmat „mi-am spus că asta, pesemne, mi-e soarta, să-mi port numele până la Judecata de Apoi, ca pe un stigmat..."[31]. Satanovski își caută identitatea legitimă în cimitir în încercarea de a își elibera semnul numelui propriu a cărui referință paratextuală decodează funcția sa în cadrul diegezei.

Regimul nocturn al imaginației constă din cufundarea într-o intimitate substanțială și, din instalarea prin negarea negației, într-o tihnă cosmică, cu valori inversate, cu spaime exorcizate prin eufemism. Androginulul, „microcosmosul unui ciclu în care fazele se echilibrează fără ca vreuna să fie devalorizată în raport cu cealaltă"[32] este un simbol al unirii. Cei doi timpi ai ciclului pun un accent egal pe cele două faze ale diadei: unitatea în timp este redată de aceste diade, triade, tetrade sau hexahonade. Efortul sincretic de reintegrare a Răului în Bine și a beznelor sub forma mitică a Necuratului este concretizată în cuplul Noimann-Lilith. „Care era adevărata natură a lui Noimann? Precum nisipul clepsidrei, bărbatul se scurse în femeie și femeia în bărbat. Acolo se afla acum un amestec ciudat de brațe, de picioare și de sâni, alcătuind un fel de cocteil Molotov.[...] Răsucindu-se în întuneric, bărbatul se transforma în femeie și femeia în bărbat." Izomorfismul celor două instanțe implică temporalitatea, cuplul androginic reface spațiul orb în clipa unirii, „Timpul anihilase distanța dintre eu și celălalt eu. Fusese el și ea. Noimann și Mathilda, fără a fi nici Noimann, nici Mathilda, ci altcineva sosit dintr-o zodie necunoscută."[33] Printr-o orgie ritualică, prin schimbarea veșmintelor, prin însuși actul unirii este realizată recuperarea *Totului-Unu* dinaintea creației. Căsătoria lui Noimann cu Mathilda poate vorbi despre o androginizare a omului prin dragoste, altă formă de *coincidentia oppositorum*, o structură paradoxală prin care fiecare dobândește calitățile sexului opus: grația, supunerea, devotamentul.

„Metamorfoza de-a-ndoaselea"[34] a lui Oliver în experimentul său de regresiune în regnuri amintește de simbolismul ciclic în cadrul aspirațiilor verticalizante. Dorința sa de a se lepăda de sine și din om să se facă pasăre, apoi pom, materie și în cele din urmă eter se iscă din insurecția polemică împotriva forțelor timpului, într-o revoltă esențială și abstractă care implică o transcendență în timp pornită dintr-o suzeranitate statică. Colaborarea dinamică cu devenirea face din Oliver tutorele vertical și vegetal al oricărui progres: „Pentru a se feri de

[27] *Ibidem*, p. 227-228.
[28] *Ibidem*, p. 112.
[29] *Ibidem*, p. 67.
[30] *Ibidem*, p. 17.
[31] *Ibidem*, p. 133.
[32] Gilbert Durand, *Structuri antropologice ale imaginarului*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 289.
[33] Nichita Danilov, op.cit., p. 213.
[34] Gilbert Durand, op. cit., p. 330.

orice degenerescență transmisă prin intermediul nebuniei generale numite muncă, Oliver se gândi să treacă granița dintre cele două regnuri, transformându-se într-un copac." Rolul metamorfozării în vegetal este acela de a sugera prelungirea vieții omenești, imaginile învierii și triumfului sunt reactualizate în maiestatea frunzișului complice cu devenirea. Dacă pomul, ca şi cercul ofidian sau zodiacal, rămâne măsură a timpului, e o măsură orientată de verticalitate, individualizată până la privilegierea exclusivă a fazei ascendente a ciclului. Tocmai această implicație face ca destinul pomului să fie subordonat destinului omului. „Copacii dormeau în picioare, iar păsările cocoșate pe crengi. Ce nevoie avea Oliver de pat?"[35] Alături de „femeia-melc", „femeia-salcie", „femeia-șarpe", personajele refac printr-o structură arhetipală evoluția ciclică a universului. Melcul conține în imaginea sa teofania lunară: spirala cochiliei integrează miturile echilibrului contrariilor și al sintezei. Spirala, si mai ales spirala logaritmică, posedă această remarcabilă proprietate de a crește în mod terminal fără a modifica forma figurii totale şi de a fi astfel o permanență în forma sa în pofida creșterii asimetrice. Puterea fastă și nefastă a devenirii este simbolizată de arhetipul șarpelui.[36] Polisemantismul imaginilor asociate astfel încât să redea structura simbolică, universală, depozitată în inconștientul colectiv, actualizează permanența ființei în decursul fluctuațiilor de schimbare și reîntoarcerea la formele primordiale.

Spațiul placentar își lărgește aria, personajele plutesc în haosul unei lumi inundate de lichidul amniotic al centului. Noimann se găsește în pântecul unei lumi, este înghițit împreună cu tot conținutul rezidual care alcătuiește realitatea. El naște la rândul său, moșit de Satanovski un *fetus,* care nu este decât „un rest dintr-un ovul rămas în interiorul său din vremea lehuzei mamei". Actualizând teorii freudiene, Cainul Noimann devine conștient de răul pe care l-a comis față de fratele încă înainte de a se naște; este vorba despre conștiința conform căreia răul se află înlăuntrul său ca o posibilitate, ce acum se materializează într-un *fetus mumificat.* Astfel, depășind toate aceste epifanii ale *infantului* și odată cu acestea metoda inversă maieuticii, „suntem, la urma urmei, cu toții niște fetuși expulzați în necunoscut". Există un pântece care germinează, altul, care digeră, iar „însăși lumea asta -dar poate și cealaltă- e ca un uter sau ca un stomac". Regimul multiform al angoasei față de timp creează antiteze simbolice pentru a-și construi mecanisme de apărare constituite de către regimul nocturn al conștiinței împotriva unui destin asemenea unei halucinații, „unui păienjeniș de fire nevăzute care leagă cimitirul de maternitate"[37].

În loc de concluzii, eul scriptural creează o suprarealitate punând în acord liberele interferențe dintre universul lăuntric al dorinței și cel exterior al obiectelor până ce trasează contururile unei imagini ale necesarei haotizări a lumii, promisă, mitic, unei strălucitoare renașteri. Viziunea caleidoscop-onirică este rezultatul jocului dintre conștient și inconștient. Schema actanțială poate fi redusă doar la un singur personaj, a cărui conștiință este dedublată, creându-i multiple identități. Hazardul, mediumnitatea generalizată a unei lumi cufundate în banalul cotidian insistă în prezența unei conștiințe ordonatoare aflate în slujba răului, mai presus decât acțiunea conștiinței. Eliberarea totală a omului din spațiul placentar, prin căutarea adevărului ultim, recuperează o identitate omonimă cu materia. Vidul creație este tot ceea ce rămâne ca urmare a scurgerii lichidului în care plutesc energiile germinative. Soarta personajelor are propria voință, călătoria pe care o fac este un soi de perpetuum mobile, căci totul se reface într-o schemă supraordonatoare.

BIBLIOGRAPHY

Bachelard, Gaston, „Poetica reveriei", Editura Paralela 45, Pitești, 2005;

[35] Nichita Danilov, op.cit., p. 46.
[36] Cf. Gilbert Durand, op.cit.
[37] Nichita Danilov, op.cit., p. 103.

Bachelard, Gaston, „Poetica spațiului”, Editura Paralela 45, Pitești, 2003;
Berechet, Lăcrămioara, „Supraviețuirile sacrului”, Editura Institutul European, Iași, 2017;
Călinescu, Matei,„ Cinci fețe ale modernității”, Editura Polirom, Iași, 2017;
Danilov, Nichita, „Locomotiva Noimann”, Editura Polirom, Iași, 2008;
Danilov, Nichita. „Tălpi. Șotronul”, Editura Polirom, Iași, 2004;
Durand, Glbert, „Mithes, thèmes at variations”, Desclée de Brouwer, Paris, 2000;
Durand, Glbert, „Structuri antropologice ale imaginarului”, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998;
Eliade, Mircea, „Aspecte ale mitului”, Editura Univers, București, 1978;
Eliade, Mircea, „Imagini și simboluri”, Editura Humanitas, București, 1994;
Eliade, Mircea, „Mituri, vise și mistere”, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998;
Eliade, Mircea, „Tratat de istorie a religiilor”, Editura Humanitas, București, 2017;
Genette, Gerard, „Introducere în arhitext. Ficțiune și dicțiune”, Editura Univers, București, 1994;
Jung, C.G., „Arhetipurile și inconștientul colectiv”, Editura Trei, București, 2014;
Luca, Gherasim, „Le vampire passif”, Editura Vinea, București, 2001;
Pleșu, Andrei, „Parabolele lui Iisus”, Editura Humanitas, București, 2012.

THE HAPPINESS DIARY OR THE LESSON OF RESISTANCE

Maria- Andreea Rasoveanu (Pădurean)
PhD Student, Politehnica University of Bucharest, University Center of Pitești

Abstract: The fascination that diaries and memoirs related to the concentration camp universe exert on readers reveals the need for writings that are based on authenticity. One such book is The Happiness Journal by Nicolae Steinhardt, which illustrates how suffering can be converted into joy and shows that true freedom cannot be suppressed by any external power, being linked to each person's faith and spirituality. This idea has made the work appreciated not only in Romania, but also throughout the world, as it speaks about the human condition in general, revealing a wide range of experiences (religious, social, cultural) and constituting a true lesson in resistance.

Keywords: diaries and memoirs, concentration camp universe, freedom of expression, obscure literature, the meaning of suffering

După 1990, voci avizate din domeniul literaturii au făcut constatarea că ficțiunea, în sensul ei propriu, este puternic concurată de producții literare nonficționale sau autoficționale. Ana Blandiana spunea că din 17 decembrie 1989 ficțiunea a lăsat locul istoriei pe care românii o sperau schimbată de mult timp: „De o lună încoace istoria a luat cu atâta hotărâre locul ficțiunii, încât cine dintre noi ar fi în stare să spună când și cum i-l va mai da înapoi?”[1], iar David Lodge observă că autoritatea ficțiunii este puternic periclitată de popularitatea narațiunii biografice, bazată pe fapte trăite, în care ficțiunea nu abundă sau chiar nu există, iar experiențele se istorisesc în felul în care au fost trăite. De aceea apar, chiar în primii ani după 1990, cărți care aparțin unei literaturi cu caracter testimonial ce redau un spectru larg de experiențe, mai ales din spațiul carceral: *Jurnalul fericirii* de N. Steinhardt, *Închisoarea noastră cea de toate zilele* de Ion Ioanid, sau cărțile Lenei Constante *Evadarea tăcută. 3000 de zile singură în închisorile din România* și *Evadarea imposibilă. Penitenciarul politic de femei Miercurea- Ciuc* sunt doar câteva dintre ele apărute imediat ce a fost posibilă publicarea în țara noastră.

Dintre acestea, cartea lui Steinhardt și-a construit o faimă aparte care îi certifică valoarea nu doar documentară, ci și literară, fiind considerată una dintre cărțile esențiale apărute în literatura noastră în ultimul secol, conform unei anchete realizate de România Literară[2]. Ca toate operele ce aparțin literaturii de sertar, și aceasta a avut de parcurs un sinuos drum editorial și a fost scrisă și rescrisă cu condeiul gândului pe foaia memoriei până la apariția ei propriu-zisă. Autorul ei a fost hărțuit de organele de stat la finalul anilor ’50, fiind condamnat pentru refuzul de a depune mărturie împotriva prietenilor săi în cadrul procesului intentat grupului intelectualilor „Noica-Pillat”.

Crescut în Bucureștiul interbelic, urmând în particular școala „Clementa", ceva mai târziu, la liceu, îi va avea colegi pe Constantin Noica, Mircea Eliade, Alexandru Paleologu şi Dinu Pillat de care viaţa îl va lega puternic. Deşi de confesiune mozaică, urmează alături de colegii lui cursurile de religie creştină, cu preotul Georgescu-Silvestru și este fascinat de sunetul clopotelor de la bisericile ortodoxe. La 31 decembrie 1959, este convocat la Securitate, cerându-i-se să fie martor al acuzării, cu menţiunea că dacă refuză va fi arestat şi implicat - culmea ironiei! - în „lotul intelectualilor mistico-legionari", el, evreul care suferise

[1] Ana Blandiana- *Locul ficțiunii*, România Literară, nr 4/ 1990
[2] romanialiterara.com/2020/02/lista-canonica-100-de-carti-de-critica-istorie-literara-si-eseistica-romaneasca-in-100-de-ani/

privaţiunile lui Antonescu. Anchetat pentru că a refuzat să depună mărturie împotriva lui Constantin Noica, este condamnat la data de 4 ianuarie 1960 în „lotul Noica-Pillat" la 13 ani de muncă silnică, sub acuzaţia de „crimă de uneltire contra ordinii sociale".

Geneza *Jurnalului fericirii* stă în această perioadă, fiindcă în închisoare, Steinhardt s-a convertit la creștinism, moment descris în carte ca o experiență de transformare interioară profundă. Acest act de convertire reprezintă o formă de eliberare spirituală, o descoperire a unei fericiri autentice, departe de presiunile și ororile lumii exterioare. Steinhardt subliniază că adevărata fericire nu poate fi găsită în confortul material sau în libertatea fizică, ci în libertatea spirituală și în comuniunea cu Dumnezeu. Scrisă și rescrisă între anii 1969 și 1983, opera a fost finalizată și revizuită de mai multe ori, dar nu a putut fi publicată în timpul vieții autorului din cauza cenzurii. Cel care l-a încurajat să persevereze a fost prietenul său, Dinu Pillat, care a suferit și el aceeași opresiune. Ambilor li s-au confiscat manuscrisele de către Securitate[3], dar viitorul monah de la Rohia primește, paradoxal, varianta confiscată în 1972 (spre deosebire de Pillat căruia i s-a spus că a fost ars manuscrisul său). Redactând în tot acest timp mai multe versiuni, câteva au fost scoase pe ascuns din ţară, două dintre ele ajungând în posesia Monicăi Lovinescu şi a lui Virgil Ierunca, la Paris. O variantă condensată este destinată lecturii radiofonice și Monica Lovinescu o difuzează în serial la microfonul postului de radio Europa Liberă între anii 1988 şi 1989. Scriitorul își asumă o considerabilă doză de risc prin perseverența cu care creează și re-creează jurnalul deoarece simte că astfel va câștiga libertate pentru sine și pentru viitorii cititori. Anterior, în țară, cartea a circulat în samizdat în rândurile intelectualilor.

Din nefericire, Nicolae Steinhardt a murit în martie 1989 fără să poată asista la succesul cărții sale care va apărea pentru prima dată, într-o primă versiune, abia în 1991 la Editura Dacia. Ediția fiind postumă și nemaipermițând intervenția directă, girul de care se bucură din partea autorului decurge nu numai din cuvintele cu care a fost încredinţată editorilor, ci şi din menţiunea înscrisă pe pachetul sigilat: *Testament literar*. Dintre multiplele semnificaţii ale acestui subtitlu să reţinem aici doar pe aceea care vădeşte convingerea lui N. Steinhardt asupra caracterului postum al operei sale. Acestă idee explică și de ce mai multe părți dintre ideile *Jurnalului* au fost reluate în scrierile antume. După prima ediție din 1991, cartea a fost reeditată de nenumărate ori (până în anul 2000, Editura Dacia a pus pe piață șase ediții) şi publicată chiar şi în alte limbi, ca spaniola sau maghiara. În arhivele Mănăstirii Rohia s-a găsit o versiune dactilografiată de 529 de pagini care diferă de varianta publicată până acum, în care intrările sunt ordonate altfel, există pasaje în plus sau în minus. Această variantă a fost publicată sub titlul *Jurnalul fericrii – Manuscrisul de la Rohia* în colecţia *Seria de autor N. Steinhardt* a editurii Polirom în 2012.

Ca și Ion D. Sîrbu în *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*, Steinhardt nu prezintă cronologic faptele în cartea sa. Pe de o parte, acronia rezultă din faptul că opera nu este rezultatul unei activități diaristice deoarece este scrisă la câțiva ani după eliberarea din închisoare. Pe de altă parte, eludarea ordonării temporale este justificată prin dorința scriitorului de a pune în prim plan experiența care l-a metamorfozat spiritual și în plan secund experiențele biografice. În declarațiile date la Securitate, în 1972, citate de Maria Hulber,[4] autorul insistă pe dimensiunea spirituală a necesității de a-și limpezi pentru sine resorturile ce l-au condus la reconvertirea religioasă: „Am încercat să redau în mod deliberat conversiunea mea religioasă... Am simțit nevoia de a-mi lămuri mie însumi acest proces sufletesc deosebit de important pentru mine. Manuscrisul cuprinde referiri la primele mele chemări spre religia creștină, precum și relatarea modului în care s-a produs concret convertirea. (...) Creștinismul așa cum l-am conceput este legat pentru mine în special de ortodoxie la care am trecut și din

[3] Clara Mareș, George Ardeleanu- *Dinu Pillat*, România Literară, nr 48-49/ 2021
[4] Maria Hulber- *Memorialistica detenților postbelice românești*, Editura Ratio et Revelatio, București, 2015

care mi-am făcut un crez. În cuprinsul manuscrisului se mai află și afirmarea unor sentimente naționale care mărturisesc profundul meu atașament pentru poporul român și pentru țară." Aceste declarații alături de vorba bună pusă de D. R. Popescu i-au convins (sau doar i-au înduplecat) pe cei de la Securitate să îi restituie manuscrisul confiscat lui Steinhardt.

Se relevă mai multe paliere pe care se poate citi sau analiza cartea în funcție de tipurile de experiențe evocate: experiența convertirii spirituale, experiențe cu impact biografic, experiența carceralã, critica regimului politic, reflecții filozofice și literare. Toate se amalgamează într-o rememorare care are la baza o asociație incandescentă de idei lăsând impresia că sunt notate gândurile ca într-un dicteu automat specific avangardiștilor.

Cea mai frapantă și disecată experiență este cea a convertirii la creștinism deoarece este o alegere făcută de Steinhardt într-un moment de cumpănă existențială, la câteva luni după arestare. Asistă la momentele de rugăciune solemnă făcute de colegii de detenție și, fără a i se cere, simte solemnitatea momentelor și se ridică în picioare, chiar dacă nu își face cruce. Din copilărie se simțea fascinat de ritualurile creștine, iar o discuție explicită despre botez are cu colegul de celulă de la Securitate, N.N. Petrașcu care îi spune că, deși închisorile sunt pline de clerici creștini, toți se tem să oficieze o taină bisericească. Totuși, pentru că ce pare imposibil la oameni se dovedește posibil la Dumnezeu, în 7 martie 1960, la Jilava, îi găsește pe părintele Mina, călugăr ortodox, și pe doi preoți greco-catolici care îi propun o perioadă de catehizare prin care coboară lumina divină în întunericul sordid al închisorii. După câteva zile, întrebat dacă vrea să devină catolic sau ortodox alege ortodoxia: „Mă va boteza călugărul. Dar cei doi greco-catolici vor asiste la botez și ca un omagiu pentru credința lor și ca o dovadă că înțelegem cu toții a da viață ecumenismului."[5]. Este aleasă ca zi a botezului data de 15 martie 1960, în timpul ieșirii la aer a deținuților, când angajații închisorii sunt ocupați cu supravegherea acestora, iar gălăgia din jur ocultează preocupările celor rămași în celule. Mijloacele precare (un ibric bont, apă murdară) sunt în opoziție flagrantă cu trăirea intensă: „Mă nasc din nou, din apă viermănoasă și din duh rapid (...) Sunt un om nou. Botezul e o descoperire"[6] și cu starea ulterioară de beatitudine pe care o încearcă proaspătul creștin. Așa cum remarcă George Ardelean, „scena botezului este, pentru Steinhardt, izvorul fundamental al fericirii care îi va marca nu numai existența, ci și opera."[7]

Dincolo de convertire, experiența detenției este centrală în opera lui Steinhardt. În închisoare, el descoperă că suferința poate avea un sens profund și transformator. În mod paradoxal, în spatele gratiilor, el găsește o libertate interioară pe care nu o avusese înainte. Prin suferință și prin întâlnirea cu alți deținuți, Steinhardt își construiește o viziune asupra vieții care este profund influențată de creștinismul ortodox. Spațiul închis și supravegheat este animat de adevărate prelegeri academice, iar suferința capătă un sens soteriologic. Această temă a suferinței transformatoare este una comună în literatura obstrucționată din România, unde mulți scriitori și intelectuali au experimentat detenția politică. Așa cum menționează autorul în capitolul introductiv al cărții, există trei soluții care permit ieșirea din universul concentaționar: mortificare interioară (soluția întâi, a lui Soljenițân), abordarea comportamentului unui alienat mintal (soluția a doua, a lui Zinoviev) și lupta cu voluptate împotriva sistemului (soluția a treia, a lui Winston Churchill și Vladimir Bukovski). Și el, și ceilalți deținuți au apelat la ele concomitent sau consecutiv, fiindcă toate acestea alcătuiesc, cum precizează Ruxandra Cesereanu o filozofie a detenției care va avea ca rezultat supraviețuirea și metamorfoza suferinței: „Pentru a rezista înăuntrul Gulagului, deținutul descoperă și creează o filozofie a detenției care să fie aptă să înlocuiiască universul din afară, pierdut pentru multă vreme, dacă nu pentru totdeauna."[8] Însă Steinhardt reușește să

[5] N. Steindhardt- *Jurnalul fericirii*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1991, pp 80-81
[6] Op cit, pp 83-84
[7] George Ardeleanu- *Nicolae Steinhardt- monografie*, Editura Aula, Brașov, 2000
[8] Ruxandra Cesereanu- *Gulagul în conștiința românească*, Editura Polirom, Iași, 2005, p242

transforme această experiență dureroasă într-o meditație asupra fericirii și a libertății, făcând din *Jurnalul fericirii* o operă unică în peisajul literar românesc.

O altă cheie de lectură relevă faptul că întreaga carte este o critică indirectă a regimului politic din România. Deși *Jurnalul fericirii* nu este o lucrare politică în sens strict, ea conține numeroase pasaje care pot fi interpretate ca o dezaprobare la adresa regimului comunist. Autorul inventariază fără a jigni sau acuza fățiș metodele de investigare care merg de la lingușiri și încercări de a-i forța delațiunea până la intimidare, injurii, bătaie cruntă. Steinhardt descrie presiunile la care a fost supus pentru a-și trăda prietenii, refuzul său de a se conforma și suferințele îndurate în închisoare. Aceste aspecte sugerează o respingere profundă a sistemului totalitar, în care individul era supus unui control absolut și unde libertatea personală era negată. Prin contrast, constant se subliniază importanța libertății interioare și a credinței, pe care niciun regim politic nu le poate suprima. Pe lângă aspectele autobiografice și religioase, *Jurnalul fericirii* este plin de reflecții filosofice și literare. Steinhardt face numeroase referințe la autori și gânditori precum Dostoievski, Tolstoi, Kafka, Proust și Nietzsche, folosindu-i ca puncte de plecare pentru propriile sale meditații asupra condiției umane. De asemenea, opera conține numeroase considerații asupra artei, a culturii occidentale și a rolului pe care acestea îl joacă în viața spirituală a individului. Toate aceste reflecții îi conferă *Jurnalului fericirii* o dimensiune universală, depășind contextul specific al României comuniste și transformându-l într-o operă de valoare filozofică și literară, într-o oglindă a infernului concentraționar în care supraviețuitorul se privește victorios deoarece a învățat lecția rezistenței.

De la apariție, receptarea acestei lucrări a fost una entuziastă, mulți cititori și critici literari văzând în ea un simbol al rezistenței spirituale împotriva totalitarismului. Steinhardt a devenit astfel o figură emblematică a literaturii române postcomuniste, iar faptul că *Jurnalul fericirii* a fost păstrat și publicat după moartea autorului reprezintă o victorie împotriva cenzurii și o dovadă a puterii literaturii de a transcende opresiunea politică.

BIBLIOGRAPHY

Ardeleanu, George - *Nicolae Steinhardt- monografie*, Editura Aula, Brașov, 2000

Blandiana, Ana - *Locul ficțiunii*, România Literară, nr 4/ 1990

Cesereanu, Ruxandra - *Gulagul în conştiinţa românească*, Editura Polirom, Iași, 2005

Hulber, Maria - *Memorialistica detenților postbelice românești*, Editura Ratio et Revelatio, București, 2015

Mareș,Clara, Ardeleanu, George - *Dinu Pillat*, România Literară, nr 48-49/ 2021

Steindhardt, N. - *Jurnalul fericirii*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1991

romanialiterara.com/2020/02/lista-canonica-100-de-carti-de-critica-istorie-literara-si-eseistica-romaneasca-in-100-de-ani/

MIHAIL SEBASTIAN'S DIARY - MASK OF DESTINY

Dana Maria Bendris
PhD Student, UMFST „G. E. Palade" of Târgu Mureş

Abstract: Sebastian's diary presents, in an objective manner, without passion or mystification, the position of victims from the interwar period, revealing the attitude of the Romanian authorities towards the Jews in the period of the Second World War, thus dismantling and rebuilding a series of myths and historiographical fictions. The author presents, in a Lucid manner and in a dynamic writing, the collective depersonalization, marked by the metamorphoses of some friends, presenting images of shaky friendships turned into sudden estrangements, depending on Circumstances, Sebastian acutely feeling his status as a victim, the writer, incredulous, sad witnessing some resignations of morals, of ethical disaggregation's, of the deviation and destruction of previously admired consciences. The image that the diary gives us is that of a Misfit individual, who cannot find one purpose and an ideal, neither outside nor in one's own self. Remarkable is, however, his honest living, undisguised, the drama of a lucid sensibility, with all its human qualities and flaws. In the Journal, the writer records his own mental reactions and discovers that for his closest friend she is completely different, like around some distorting mirrors. In these conditions, the assumption of the Jewish Identity progresses in a revealing parallelism with abandonment to friendship and communication with his friends who see in him only the image of a stranger. Mihail Sebastian is very sensitive to any form of persecution, to fear and the terror that the degrading Anti-Semitism of the era instilled, recording with acuteness hallucinatory images, absurd and tragic scenes of the persecution of the Jews, images of a present abominable that cannot be forgotten or mystified.

Keywords: Lucid, Circumstances, Misfit, Journal, Identity, Anti-Semitism

Mihail Sebastian's diary represents a remarkable work of literature of experience which it prompts you to reflect, it's a memorable book that stands out through a revealing alloy between passion and lucidity. The diary was written over a rather long period, between the years 1935-1944,being published posthumously, in 1997, at the Humanitas Publishing House, under the care of Gabriela Omăt. The Manuscript of the journal has known several avatars; in 1961, the manuscript was submitted by Mihail Sebastian s brother at the Israeli Embassy in Bucharest, then arriving at the Yad Vasem Museumfrom Jerusalem, after which it returned to the family's possession. Literary critic and historian Z. Ornea tries in vain to obtain it for publication, but he cannot offer the guarantee to the family who owned the manuscript that the journal will not be censored. Kept in Paris until the founding of the Mihail Sebastian Foundation (Mihail Sebastian Foundation, in the USA), its founder proposing to Leon Volovici, Israeli writer, of Romanian origin, to edit the text together, the manuscript being proposed to publication, finally, by Humanitas Publishing House. This manuscript, kept hidden for so long, represents a revealing autobiographical document of interwar Romanian literature, testimony of a collective psychodramas, revealing in its pages "the testimony of the Jew from the darkest period of Romanian right-wing extremism and the second war. Reading it, it's impossible to stay the same. The Jewish problem becomes your problem. A huge shame spreads over a whole period in national culture and history, and its shadow covers you too. You couldn't guess, in despite so many books read about the Holocaust, that the evil was so deep and that, from the crossing tunnel, people and authors you admired came out unblemished, with an air of pathetic guilt about which you never know

if it has been fully assumed. Great national authors appear today, after Sebastian's Diary, Decline"[1]

The appearance of Mihail Sebastian's Diary reconsiders the place occupied in Romanian literature by to a writer located, through his other works (prose, dramaturgy, essay) in the second line value. It is a book that generates emotions, passions and fervours, proof of the fact that its publication, transcends the sphere of literature, exposing the theme of Jewishness and the issue of the tragic destiny of the Jews from Romania, anti-Semitism, the acute problems of the exacerbated nationalism of the period interwar period, during the Antonesian regime, there being, at the same time, numerous references to the right intellectual, with fascist tendencies (Eliade, Noica, Cioran), his autobiographical pages Sebastian exposing the theme of truthfulness, the relationship between experience and expression or identity dilemmas of intellectuals anchored in history. Sebastian's diary presents, in an objective manner, without passion or mystification, the position victims from the interwar period, revealing the attitude of the Romanian authorities towards the Jews in the period of the Second World War, thus dismantling and reassembling a series of myths and historiographic fictions. The author presents, in a lucid manner and in a dynamic writing, collective depersonalization, marked by the metamorphoses of some friends, presenting images of of shaky friendships turned into sudden estrangements, depending on the circumstances, Sebastian acutely feeling his status as a victim, the writer, incredulous, sad witnessing some resignations moral, of some ethical breakdowns, of the deviation and destruction of some consciences, previously admired as being of striking morality. He reevaluates his own friends, whose image slides from integrity to the cracks of morality and democratic attitude. Camil Petrescu 's meeting with Sebastian in Palace Square in Bucharest, is eloquent, Camil complaining, imperturbable, about the fact that there are too many Jews in the center of the Capital. Moreover, the same Camil Petrecu informs him,on December 30, 1937, with a certain imperturbable coolness, that he would enroll in the National Guard Iron, if the ideological movement will seem profitable to him. In this way, Sebastian's Diary does not offers answers to the questions of the era, even if it "accurately describes the state of mind of the elite intellectuals of those years, also giving an image of the deaf anti-Semitic atmosphere in feeling to ordinary people. Those who criticize Sebastian deny precisely his capacity for objective reflection of facts." [2]

Historians and literary critics after 1990 have commented on the Journal, some of them noticing the irony the destiny of the writer, his diary pages producing strong reactions and comments.The model that Mihail Sebastian seems to follow is that of the French writer Jules Renard, who recorded, in his diary, for 23 years, almost daily, human figures, books written or read, ambitions, illusions, disillusions, urges and regrets in a rush of self-rediscovery and of evaluating the world, through the lens of one's own sensations, perceptions and emotions. Thus, in this remarkable creation of Mihail Sebastian several types of diary can be identified: an intimate diary, which contains data about his material situation, often deplorable, about his mistresses readings by the writer, about musical preferences and fleeting loves, a creative journal, with details about the writing of some of his plays, about the conception of novels, but also a political-intellectual diary, recording data about the war, comments on some political events, the perception of the anti-Semitic attitudes of some friends, etc.

The intimate diary transcribes the inner states of Mihail Sebastian, a lucid writer brittle, who has a very bad opinion of himself, the sensations he expresses being of "silence,

[1] Vasile Popovici, My Jewishness, in Geo Șerban, coord., Sebastian under the times, Universal Dalsi Publishing House, Bucharest, 1988, p. 261.

[2] William Totok, Everyday Anti-Semitism, Diary Entries of the Romanian-Jewish Writer Mihail Sebastian, in Iordan Chimet, Mihail Sebastian File, Universal Dalsi Publishing House, Bucharest, 2001, p. 232

disgust, decay", the self-image being often drastic ("a wreck", "a loser"). Incidentally, the Journal begins under the sign of a sorrow caused by the fact that he wears glasses, "which make him ugly" and change his appearance. The writer believes that he is incapable of any activity, lacking energy, dynamism, will: "The truth is that I do not achieve anything. I can't read a book disciplined from beginning to end. I am willow, sleepy, decayed, disgusted with myself, I expect a little grace from somewhere". He feels trapped "in an unbelievable race', which can lead him either to 'salvation' or to 'disaster'. The image that the diary gives us it is that of a maladapted individual, who cannot find a purpose and an ideal, neither outside nor inside own self. Remarkable is, however, the sincere, undisguised experience, the drama of a lucid sensibility, with all his human qualities and flaws: "The man without a uniform thus understands to manifest himself as a free man, not regimented by any ideology, seeking the balance between extremes, even if in this middle point, of critical consciousness, he discovers, most of the time, only solitude: a loneliness of a normal person in a profoundly unbalanced world. Mihail Sebastian cast a look upon her if not calm and serene—for it is one of its innocent victims, always forced to note its precariousness - in any case lucid, unclouded by partisan fervours, open to a wide and demanding understanding."[3]

The text of the diary offers us the chance to restore the personality of the writer caught in a game of mirrors, perpetually oscillating between life, literature, confession and fiction. On the other hand, the diary offers a rich factual material regarding the persecutions to which the Jews were subjected, with regarding the legionary crimes, etc., the "Jewish" journal not being able to be understood in its true and just sense meaning and relevance in the absence of references to the Jewish novel by Mihail Sebastian, For two thousand years, present in the metabolism of the Journal without really being a part of its configuration. After the scandal generated by the publication of the novel, Mihail Sebastian is marginalized, silenced, vehemently attacked by intellectuals of all ideological orientations. In the Journal, the writer records his own psychic reactions of the one who discovers that for those closer friends he is completely different, like around some distorting mirrors. In these conditions, the assumption of Jewish identity progresses in a revealing parallelism with the abandonment of friendship and communication with his friends who see in him only the image of the stranger. Michael Sebastian is very sensitive to any form of persecution, to the fear and terror it creates, the degrading anti-Semitism of the era, acutely recording hallucinatory images, absurd scenes and tragic of the persecution of the Jews, images of an abominable present that cannot be forgotten or mystified: "It's an anti-Semitic madness, which nothing can stop. There's no brake anywhere, either a reason. If there was an anti-Semitic program – it would still be good. You would know to what limits it can go. But it is nothing but pure bestiality, without control, without shame, without conscience, without purpose, without aim. Anything, anything, absolutely anything is possible. I see the paleness of fear on the Jewish faces, they freeze their smile of atavistic optimism, their old consoling irony fades." The authorities adopt anti-human measures directed against the Jews. For example, a city hall ordinance forbids them to trade in the market, outside certain hours: "You wonder every day what will be invented against us. It takes a lot of imagination to think of something new. Besides, since with expropriation of real estate, since with deportations and assassinations - everything else becomes grotesque, childish, stupid". Affirming the fact that he stops organizing in his " Jewish condition", the Journal's writer exposes us to the enormous trial of the human being without a will.

The register of individual dynamics circumscribes emotional experiences, kinship ties, impact some meditations, reading becoming a defining passion that the Journal highlights, through recording numerous reading impressions (Shakespeare, Balzac, Jules Renard,

[3] Ion Pop, A man without a uniform, in Geo Șerban, coord., Sebastian under the times, ed. cit., p. 282.

Stendhal, Gide, Proust, Mallarmé, etc.). The creative journal reveals the creative universe of the author, finding here essential moments and stages for the elaboration of the works. From this perspective, although he has the will to be active, industrious, the writer seems permanently irritated by his inactivity, he feels overwhelmed by the awareness of his physical, psychological, historical "limits". A lucidity emerges from here brittleness of the one who writes, a special ethical clarity, the full understanding of talent and his creative availability: "There is a certain lack of spontaneity in me that cannot be cancelled by any other quality. What I write is a little schematic, a little linear, a little abstract, even when it's graceful, even when it's crossed by a wave of emotion (because I'm so sentimental). I can, therefore, make short stories of 200 pages with an intimate diary accent - but not a novel". Sebastian is tortured by the difficulties of writing, he often hesitates, in a search for perfection, to certainty and correctness, and when he writes he is disappointed by "the way he writes". He writes with difficulties, his contradictory consciousness confronting two binary tendencies: "the desire to write well" and "the desire to be honest, spontaneous, authentic". It is a permanent confrontation with oneself it is, in fact, the main obstacle to fluent, authentic writing, insofar as truth existence must be consistently reflected in writing, the anxiety of an incomplete rendering of the real and their own experiences producing a kind of blockage regarding their own writing. Freedom of Mihail Sebastian is relative, it being limited by the distance between experience and fiction, the finality of his works being pure authenticity, the writer referring to his Journal as a novel authentic, unfinished, written in the key of complete sincerity. The intellectual and political journal represents a valuable source for understanding interwar social-historical life, the writer integrating concepts, images, scenes related to the atmosphere of the intellectual circles frequented by Mihail Sebastian, but also in the sphere of relations with close friends from the world of letters (Mircea Eliade, Camil Petrescu, Al. Rosetti) and theatre people.

A spectacular testimony is, in the pages of the Journal, the one concerning Nae Ionescu. After the introduction to the novel For Two thousand years in which the philosopher reveals a configuration conceptualization of the antisemitism of a Jewish book and after the publication of Mihail's essay Sebastian How I became a hooligan, it was unlikely that the relations between the two intellectuals would continue, but despite all these facts, Mihail Sebastian remembers him in his diary in a friendly way, Nae, the apprentice continuing to regularly attend the philosopher's courses, even though he had completed for a long time the university studies. However, Sebastian notices in these courses the "step down" of the "director of conscience", the former charm of the courses begins to fade, the diary recording how the former student sometimes scathingly analyses his teacher's teachings, marked by hypocrisy: "I didn't go to Nae's class yesterday. It started to bore me. The latest lessons were reprints, quite annoying in their political facility, reprints of the lessons of last year".

Of course, Mihail Sebastian's apprehension about the quality of Nae Ionescu's courses does not come from the audience's change of attitude towards his instructor, because the notations from the Journal also convey a wave of admiration and affection: ,,What Sebastian describes here is namely the familiar cult of friendship beyond ideology, which flourished in an atmosphere of sophisticated frivolity (a frivolity, one might say, under the specter of catastrophe whose approach few were aware), frivolity that was the prerogative of very intelligent people in a corner forgotten by Europe, in a predominantly provincial culture, with a small (though extraordinarily talented) elite. So small was this elite that man had to be on good terms with his opponents ideologically if he wanted to be able to talk to some intelligent people." [4]

[4] Matei Călinescu, The 1927 Generation in Romania; ideological options and personal relationships, in Geo Șerban, coord., Sebastian under the times, ed. cit., p. 261.

The writing reflexes exhibit two different patterns: "Nae from good times", but also his image Nae Ionescu "altered as a man and as a teacher", the former apprentice oscillating between the respect of the past and the disillusions of the present, because, impressed by the eloquence of his own ideas, Mihail Sebastian notices Nae Ionescu's bouts of vanity, the desire to get rich, hidden, but all the more obvious: "Balcic, Saturday, April 30 [1938]. To Nicholson (the Labor MP who was now 2 weeks in Bucharest) told him that he would not understand anything from Romania, if he wanted to judge it with the criterion of "individual freedom". It's a value we don't know, that we borrowed- a nonsense and over which the organic, natural solution of the Romanian nation passes by without considering it mandatory."

At the death of Nae Ionescu, the writer expresses a sincere suffering in the pages of the diary:

"Saturday, March 16 [1940]. Crying nervously, impossible to control, yesterday morning, entering the house Nae Ionescu, two hours after he died. It goes with him for a whole period of my life, now— just now - definitely closed. What a strange fate this extraordinary dying man had unfulfilled, unfulfilled, defeated and - if it were not difficult for me to say it - missed. I love it so much because he had so little luck!".

The diary is a living testimony of the writer's Jewishness: "Mihail Sebastian brings to its pages the testimony of the Jew from the darkest period of Romanian right-wing extremism and the second war. Reading it, it's impossible to stay the same. The Jewish problem becomes your problem. An immense shame spans an entire period of national culture and history, and its shadow covers you too. You couldn't guess, despite so many books read about Holocaust, that the evil was so deep and that, from crossing the tunnel, people and authors whom you admired, came out stained, with an air of pathetic guilt you never know if it was fully assumed. Great national authors appear to you today, after Sebastian's Diary, diminished"[5]. Over the course of the war, the Diary records the harrowing inner journey of Mihail's destiny , the overwhelming loneliness, the anxieties in the face of horrors. Thus, at the moment when the soldiers the Soviets, having arrived in Bucharest, rob and abuse with overwhelming cruelty, Mihail Sebastian has a lenient attitude: "I can't take all incidents or accidents too tragically. I think they seem normal. Really fair. It is not right for Romania to escape too easily. After all, Bucharest, this rich, careless, frivolous is a challenge for an army that comes from a desolate land (...). The Russians are definitively in their right".

The diary also records the murders committed against the Jews, the dismissal from the Royal Foundation for Literature and Art, the condemnation of the writer to misery, the specter of atrocities, the obligation to perform activities of "maximum public interest" (to shovel snow from a railway line or other) and to pay "taxes", without the possibility of concentrating on creation, the prohibition of signature with his own name, forced to give up the only space of intimacy, marking all these sufferings of the writer, Gheorghe Grigurcu describing this condition of "hypoalgesia", in contrast with the "vindictive demonization" of the diary pages.

The ideological diary records the invasion of Poland by the German and Soviet armies, then the collapse of Paris, the writer addressing the same themes that can be found in the novel For Two Thousand Years and in the essay How I Became a Hooligan: The Status of the Jewish Intellectual, anti-Semites Actions, the atrocities of an unforgiving history, etc. In the first part, some aspects of the mechanisms of one's own writing are revealed, recording the anxieties, the interrogations, the spiritual and amorous tortures, so that in the second part there will be described the atrocities of war, the ravages of hatred, the dehumanization of friends who adhere to fascism. In the pages of the journal, Mihail Sebastian deals with several essential themes: music, literature, love, antisemitism and war, reveals his attachment to classical music, refuge and space, compensatory in the breathless atmosphere of the era.

[5] Vasile Popovici, My Jewishness, in Geo Șerban, coord., Sebastian under the times, ed. cit., p. 261.

Everyday miseries, sufferings and atrocities, the writer bitterly recording the duplicity of some interwar writers, who adhere to the legionary ideology. Nicolae Manolescu believes that despite the documentary dimension, Sebastian's diary imposed itself through a "certain universality". They are social contexts and political, ideological, in a broad sense, sometimes codified literary, against the background of which "his identity Sebastian, before and after death, is manipulated, hijacked, reinvented, instrumentalized." LEONE Volovici, the one who put Sebastian's diary into circulation, believes that "it is not at all certain that Mihail Sebastian would have published his diary, not literary transfigured, as it appears today, at over fifty years after the writer's death", considering that it is possible that the writer used it in setting up a "new confessional novel or, rather, for a projected essay-testimony, mentioned in a note". Mihail Sebastian starts this diary at the age of 27, in February 1935, in a "difficult hour", in a moment of balance triggered a year earlier by the scandal surrounding the novel For Two Thousand Years, with the scandalous foreword by Nae Ionescu, which justified anti-Semitism from a metaphysical-theological perspective. To the attacks aimed at the Romanian and the prefect's acceptance Sebastian responds with the essay How I Became a Hooligan (1934): " For Two Thousand Years was a risky act of sincerity. In his wake, a lost house remains, a fallen symbol, a great arrow friendship. A little dust, that's all. (.) It's a sad count: it's not anymore depressing, I tell myself without braving anyone and, above all, without braving myself, that we will never pay dearly enough for the right to be alone, without half memories, without half affections, no half-truths." All this time, despite the scandals and attacks, Mihail Sebastian publishes articles in important periodicals: The magazine Fundatiilor Regale (where he was also editor, from 1936 to 1940), at Rampa, Viaţa Românească, etc.

Sebastian begins to write a diary marked, as Leon Volovici observes, by "the feeling that his life, his intellectual trajectory has reached a critical point", an autobiographical writing having, in the vision of the writer, the intention to offer a compensatory way of existence, a testimony, through the clarity of the self-examination, through the courage of the confession, but also through the obsessive care of the detailed notations (gestures, events, meetings, scenes, dialogues, etc.). The model from which the claim is made is that of Jules Renard's introspective journal, commented on by Sebastian in an article from 1936: "Jules Renard is sincerity itself. His diary records, without hypocrisy, everything what a human consciousness can know throughout a life that is not always made of heroics. He disarms us through the courage of confession. Few people have ever taken the pen in hand to be so ruthless with themselves. (.) His intimate examination is without arrangements. He has the courage of his vanities, the courage of his envy, the courage of his cowardice. He confesses to them directly, without apologizing, with a kind of ironic cruelty that only children have." [6]

Of course, Sebastian's diary has, as Leon Volovici notes, several dimensions: " First it is an intimate diary, of inner states, of sentimental experiences, of family relationships - with his mother and two brothers - the transcription of some dreams, sometimes of a transparency, stunning, numerous reading impressions, lots of classical music listened to frenziedly on the radio or in the hall of the Athenaeum". The journal is also one of creation, recording the status of some texts, through comments, notations, echoes, thus revealing the interpenetration between fiction and biography.

There is also a "Jewish" diary here, which records the changes in the status of the Jews, recording testimonies of his own experiences and dilemmas, of the Jewish drama of those years. After the scandal of the novel, Sebastian was violently attacked by Jewish intellectual circles for his membership in the group from "Cuvântul", which in 1933

[6] Leon Volovici, Preface to the volume Mihail Sebastian, Journal (1935-1944), Third Edition, Humanitas Publishing House, Bucharest, 2016, p. 7.

supported extremist groups. Since 1937, the diary records stages and forms of the discrimination and marginalization of the Jews, the fragments of diary becoming, as it were, a dramatic continuation of the convulsive experiences of the hero in the novel For Two Thousand Years: After having lived, for almost a decade, the euphoria of acceptance and consecration in the environment Romanian literary, Sebastian then also knew the painful experience of the legislated rejection and a gradual ostracization. He is especially sensitive to the increasingly grotesque forms of persecution, marked with subdued resignation and irony. With all the differences, sometimes radical, in the field of ideas, Sebastian maintains friendly relations with quite a few Jewish intellectuals, whether it is the Zionist leader and ideologue A. L. Zissu, either by the communist Belu Zilber, or by the writers Felix Aderca or Camil Baltazar, all brought back, by force of the new legislation, to the humiliating situation for them of being limited to a space exclusively Jewish cultural, created around community institutions ("Baraşeum" Theater, high school and the Jewish college, etc.)." [7]

However, there is also an "intellectual and political journal"[8] here, very consistent with notations and observations referring to the literary and intellectual environments of the era or to friends and colleagues of the generation: Mircea Eliade, Camil Petrescu, Al. Rosetti, Petru Comarnescu, Eugen Ionescu, Antoine Bibescu, Radu Cioculescu, C. Vişoianu, Teodorescu-Branişte. Relations with representatives of theatrical environments (directors, theatrical chroniclers, actors and actresses), "complex and winding, marked more than once by tensions, disappointments, sometimes by disturbing expressions of fraternal solidarity." [9]

The diary is also a testimony of the separation in the ideological space of Sebastian Nae Ionescu, but the distance that is established between the author of the diary and his friends who are more and more close to the legionary ideology (Eliade, Noica, Cioran). Faced with the radicalization of his friends, Sebastian mentions himself, writes Leon Volovici, "twice handicapped: as a Jew, challenged by an ideology that sees the Jew as the main enemy, and as an intellectual, left, like Beranger, the hero Eugen lonescu's play, alone in front of some totalitarian and collectivist options that challenge the right to exist as an individual". Moreover, the writer feels besieged by the convulsions of some opposite ideologies: "It's not the first time I'm in the middle, between the ideological machine guns of the extreme right and the extreme left." Hence the categorical refusal of extremism: "But I? I who believes neither in some nor in others?" Eugen Ionescu is the only one who discovers, in a note from 1946, the resources of lucidity, humanity and courage of Sebastian: "I loved him so much. Mihail Sebastian had kept a clear mind and an authentic humanity. He was now a friend, a brother. He had matured. It had become serious, deep. The journal thus records the path of maturation of the writer, but also some letters that testify the writer's vulnerability in the face of trials existence: "Time passes slowly and the life I lead requires stronger nerves than mine. I have moments of exasperation, when I would like to scream. In a way, my lack of nervous resistance scares me. Do I know what life has in store for me from here on? (.) The changes at the Foundation worry me. The new literary secretary was installed. I'm under no illusions about my chances there, but if I get kicked out, I'd like, at least, that the matter is not published in the newspapers and not broadcast on the radio. It would hurt me, so, from this point of view, my situation is very difficult."[10] Especially after the invasion of Poland by the German and Soviet armies, and after the occupation of Paris by the German army, the political diary takes on an increasingly significant weight, the diary seems to be written by a man "who walks, day by day, hour by hour, with the thought of death next to him, in him".

[7] *Idem*, p. 7.
[8] *Idem*, p. 8.
[9] *Idem*, p. 8.
[10] Letters to Camil Petrescu, vol. II, edition edited by Florica Ichim, Minerva Publishing House, Bucharest, 1981, p. 95.

Sebastian's diary is above all a writer's diary composed from the perspective of authenticity and important sincerity by "recording the moment, in reality, the acuity of daily observation, coherence and depth of introspection result in the slow composition of a work in which the builder builds himself, using his own life as the only building material. Death so unexpected and absurd - in an accident, on May 29, 1945 - gave this last creation the aura of a message from the brink of death." [11]

The diary ends at the end of 1944 recording a few months of brutal change regime in Romania: "Beyond the satisfaction of ending the war and the thought of survival, Sebastian senses, anxiously, the signs of the installation of new forms of repression, which concerns him directly, but not as a Jew this time, but as an individual under a regime which, from now on, begins to- and creates the instruments for the exclusive exercise of power. Once with the first signs of handling and political mystification, Sebastian perceives from now on the beginning of the new rhinocerization, in the opposite sense, pro-Soviet, which will affect not a few intellectuals, Romanians or Jews."[12] Mihail's experience in the editorial office of the newspaper "Free Romania ("terrorized by conformism") is noted with complete ethical intransigence: "Indoctrinated imbecility is harder to bear than pure and simple imbecility."

BIBLIOGRAPHY

1. **Călinescu, Matei**, The 1927 Generation in Romania; Ideological Options and Personal Relationships, in Sebastian under the Times, Universal Dalsi Publishing House, 1988.

2. **Popovici, Vasile**, My Jewishness, in Sebastian under the Times, Universal Dalsi Publishing House, Bucharest, 1988.

3. **Pop, Ion,** A Man Without a Uniform, in Sebastian under the Times, Universal Dalsi Publishing House, Bucharest, 1988.

4. **Totok, William**, Everyday Antisemitism, Diary Entries of the Romanian-Jewish Writer Mihail Sebastian, in Iordan Chimet, Mihail Sebastian File, Universal Dalsi Publishing House, Bucharest, 2001.

5. **Volovici, Leon**, Preface to the Volume Mihail Sebastian, Journal (1935-1944), Third Edition, Humanitas Publishing House, Bucharest, 2016.

6. Letters to Camil Petrescu, vol. II, edition edited by Florica Ichim, Minerva Publishing House, Bucharest, 1981.

[11] Leon Volovici, Preface to the volume Mihail Sebastian, Journal (1935-1944), Third Edition, Humanitas Publishing House, Bucharest, 2016, p. 11.
[12] *Idem*, p. 11

POETRY AS SACRED CREATIVE EXPERIENCE

Mădălina Bărbulescu
PhD Student, National University of Science and Technology „Politehnica", Bucharest

Abstract: The present article clarifies through the hermeneutic triptycs Man – World – God, Man – Artistic Creation – God, Man – Poetry – God, the ways in which the sacred manifests its shaping and catalytic influences of the creative experience of the human being. The author analyzes the sacred dimentions of the artistic creative experience and particularly of the poetic experience, în the mirror of the human being's spiritual coordinate, from the perspective of Mircea Eliade's the sacred and the profane dialectic, the Lucian Blaga's and the German phenomenologist Rudolf Otto's philosophy. Therefore, the author identifies a series of affinities between the religious experience and the creative experience and illustrates the means of expression which transpose the creator and its creation under the sacred's intentionality. Among all fields of art, poetry as the result of the magical thinking, having its roots in the ritual gestures and the consecrating language of the archaic human being, transfigures, par excellence, the sacred's imaginary. Therefore, the author establishes correspondences between the sacral feeling and the poetic experience, at the levels of the signifying reality of the poetic language, of the aesthetic emotion, of the metaphorization practice, of the direct and indirect forms of artistic transposition of numinous feelings. The conclusions converge towards the idea, postulated by the poet Cezar Ivănescu, that under the sacred's intentionality, poetry becomes a magical art, with a strong spiritual ascension character and a nocturnal regime belonging to the mystery, a Supreme Intercessor between the sacred and the profane, through which the divine origin of the human consciousness is validated.

Keywords: sacred, artistic creative experience, magical thinking, sacred poetic art, numinous feelings.

Încă din cele mai vechi timpuri, sensul în lume a fost corijat de determinanta spirituală. Aceasta este intrinsecă și reprezintă punctul de tangență și de revelare a sacrului în conștiință. În viziunea lui Mircea Eliade, sacrul reprezintă un element constitutiv, aprioric al conștiinței[1] prin care aceasta se poate raporta la lume și își poate descoperi dimensiunea sa religioasă și creatoare în raport cu un „Cu Totul Altul" (*Ganz Andere*)[2].

În societățile arhaice și premoderne, omul avea tendința de trăi preeminent în sacru sau în proximitatea obiectelor consacrate, căci astfel ființa devenea saturată de sacru și se transforma într-un functor al acestuia[3]. Puterea sacrului materializa realitatea, potențată prin intermediul experienței religioase a omului, care era *per se* o experiență creatoare de sens și semnificație. Astfel că, omul societăților arhaice și premoderne era atât un *homo faber*, cât și un *homo religiosus* originar, fondator, cum ar spune filosoful Max Scheler, în sensul că reprezenta „instrumentul prin excelență al revelației sacrului"[4], fiind exemplar în integralitatea sa și impunând o imitare imediată și totală. Sub puterea sacrului, omul religios are revelația că „esențialul precede existența"[5] și prin urmare, conștiința sa are o dimensiune suplimentară, transumană, care îi pune în complementaritate propria existență cu cea cosmică.

[1] Cf. Mircea Eliade, *Încercarea labirintului*, Cluj, Editura Dacia, 1990, p. 131.
[2] Cf. Rudolf Otto, *Despre numinos*, Cluj, Editura Dacia, 1996.
[3] Cf. Mircea Eliade, *Sacrul și Profanul*, București, Editura Humanitas, 1992, p. 14.
[4] Wilhem Dancă, *Homo religiosus și ontologia pragmatică în viziunea lui Mircea Eliade,* în Corneliu Mircea, Robert Lazu (coord.), *Orizontul Sacru*, Iași, Editura Polirom, 1998, p. 82.
[5] Mircea Eliade, *Aspecte ale mitului*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1978, p. 87.

Spre deosebire de omul presocratic, omul din societatea modernă și modernă târzie experimentează un clivaj ontologic în raport cu sacrul sau, mai bine spus, se află în miezul unui arbitrar proces de desacralizare prin faptul că trăiește sub dominația devenirii și a iluziei. Desacralizarea omului modern survine pe fondului unui crize ontice și religioase, dată de faptul că acesta încearcă să salveze rațional sacrul, în sensul lui Baruch Spinoza: o *amor Dei intellectualis.* Glisarea Dumnezeului creștin prin teism, deism, *deus otiosus*, *moartea lui Dumnezeu* spre statutul de principiu filosofic[6], mutația ideii de persoană în cea de subiect au afectat deopotrivă religia, filosofia, cât și percepția divinității, a Absolutului, în mentalul colectiv.

Chiar dacă în opinia lui Heidegger, omul modern s-a „«născut prea târziu pentru zei și prea devreme pentru Ființă»”[7], nemaifiind în religie, dar nici încă întru Ființă, acesta nu abandonează niciodată religiozitatea, deoarece experiența religioasă este parte integrantă a experienței umane. Sensul experienței religioase nu este cel empiric, ci mai degrabă cel kantian, ca rezultat al dinamismului conștiinței, de la care își revendică forma[8]. Văzută ca mediator între mundan, lucrul în sine și Absolut, experiența devine toposul de germinare a cunoașterii sub incidența sacrului, oglindind conținutul conștiinței sub intenționalitatea acestuia.

Numai prin alăturarea sacrului propriei ființe, omul modern își poate recupera identitatea, se poate reintegra lumii într-un sens al transcenderii reciproce. El poate realiza acest deziderat doar raportându-se la determinanta sa spirituală, ca apanaj al propriei ființe, determinantă spirituală transfigurată de o conștiință permanent talonată de inconștient și transconștient, mai cu seamă când omul deține rolul de actant al unei experiențe religioase și/ sau creatoare. Pe de o parte, conștiința este consubstanțială cu structura matricială a subconștientului, purtătoare ale unor reminiscențe profund religioase, dobândite prin moștenire transgenerațională, culturală și pe care tinde, în mod organic, să le manifeste. Iar pe de altă parte, ea este condiționată de transconștient, ca parte a psihismului uman orientată spre Ființă, aparținând exclusiv sacrului pentru care cel din urmă are importanță axiologică.

Această determinantă spirituală este plămădită tocmai de procesul transgresării sacrului prin cele trei niveluri ale psihismului uman: *inconștient*, *conștient* și *transconștient*, care au rolul de a organiza câmpul de semnificație a sacrului în raport cu realitatea. Având mai degrabă un punct de ancoraj în inconștient, sacrul se relevă în simultaneitate cu perceperea conștiinței, astfel încât procesul este văzut ca o transcendere spre conștient, printr-o mutație ontologică.

La nivelul conștientului, sacrul se manifestă ca expresie a experienței religioase, ca arhitect ar manifestărilor hierofanice și cratofanice, în vreme ce transconștientul percepe sacrul ca valoare inefabilă, ca emanație a Absolutului. Din această perspectivă, „sacrul se arată a fi nu numai congeneric cu omul, dar și coextensiv cu ființa lui”[9]. Prin omniprezență, ca *axis hominus* sau în accepție blagiană, *țăruşul de argint* al ființei noastre, „sensul mișcării de geneză a sacrului este identic cu cel al omului: dinspre inconștient, prin conștient, spre transconștient”[10], determinând în același chip și traiectul energiilor ființei umane.

Prin urmare, evoluția spirituală a omului a fost marcată întotdeauna de dinamica acestor trei niveluri ale psihismului său, care împreună articulează percepția asupra sacrului și implicit raportarea specifică la transcendent. Diferența este dată de modalitatea în care sacrul

[6] Aurel Codoban, *Sacru și Ontofanie. Pentru o nouă filosofie a religiilor*, Iași, Editura Polirom, 1998, p. 23.
[7] *Ibidem*, p. 24.
[8] Cf. Immanuel Kant, *Critica rațiunii pure*, „Teoria transcedentală a elementelor”, Diviziunea întâi, Cartea a doua, Capitolul 2, Secțiunea a 2-a - „Despre principiul suprem al tuturor judecăților sintetice”, București, Editura Paideia, 2019, pp. 207-208.
[9] Aurel Codoban, *op. cit*., p. 67.
[10] Aurel Codoban, *op. cit*., p. 68.

particularizează comportamentul uman, ca o prezență sine-qua-non care produce reverberații în comportamentul omului, redimensionând prin aceasta condiția de *homo religiosus* în modernitate. Deși deposedat de conduita autentică, civilizatoare, omul modern nu poate eluda sacrul și rămâne circumscris acestuia. Însă, ancorat în profan, găsește substitute valabile prin care să determine iruperea sacrului în planul conștiinței, de la gest, la limbaj, până la actul creator; acestui proces îi atribuie o altă paradigmă semnificantă, de reactualizare a naturii sale solare dobândite *ab origine*.

Indiferent de poziția sa în raport cu ideea de sacru, omul, ca artizan al logosului creator și articulator de gesturi semnificante, este animat de nevoia funciară, uneori inconștientă, de a surprinde sensul lumii în acordurile sale uraniene și în consecință nu poate trăi în afara determinantei sale spirituale. Pe fondul acestei nevoi organice, a încercat să facă din experiența creatoare o experiență religioasă, căutând emanația hrănitoare a sacrului în artă, și nu în actul liturgic, urmărind concomitent o finalitate ontologică similară, aceea a păstrării contactului cu Ființa. Iar prin aceasta, omul contemporan nu face decât să recontextualizeze mundanul, să retrăiască esențialul revalorizându-l și încadrându-l într-un alt repertoriu de imagini și concepte, accesibile lui. Insațiabil și ispitit de cunoaștere, *homo contemporaneus* suferă de o *nostalgie a originilor*, resimțită în termeni blagieni, ca o „aspirație trans-orizontică, existență care în întregime se scurge spre «ceva»”[11], spre un *dincolo* situat *dincoace*, spre un *Cu Totul Altul* situat în *Acesta*, spre adevărul ultim și sensul existenței, căutându-le atât în realitatea imediată, cât și în adâncurile propriului Sine. Iar această tribulație sufletească dată de tânjirea sacrului se concretizează în numeroase forme și modalități de expresie inclusiv în artă, ca domeniu al culturii spirituale.

În consecință, tripticul edificator *Om – Lume – Dumnezeu* este substituit de tripticul *Om -Creație artistică - Dumnezeu*, dar, ca și trinomul care îl precede, suportă influențele modelatoare și catalitice ale sacrului, căci creația, cu toate avatarurile sale, se clădește sub puterea sacrului, prin excelență. Privit ca o extensie a lui *homo religiosus, homo contemporaneus* conștientizând că realitatea nu poate fi reparată, ci doar re-creată, își arogă statutul de entitate creatoare prin repetarea simbolică a cosmogoniei, modelul arhetipal al oricărei creații, indiferent de planul în care ea se desfășoară[12]. Sub incidența sacrului, omul dobândește o conștiință creatoare prin intermediul căreia iese din sfera lui *imitatio proximi* și pătrunde în sfera lui *imitatio dei*, remodelând actul creator originar.

Transferul fiorului sacru, ca element fondator dinspre creator spre creația artistică, se realizează în cadrul gestului creator, care devine, în fapt, un reflex al experienței religioase, o oglindire a simbolismului acesteia în plan concret. Urmând același algoritm de înființare ca experiența religioasă, experiența creatoare impune un anumit tip de realitate pentru care sacrul este functor ontologic. Experiența creatoare este un resort al conștiinței creatoare, la fel cum experiența religioasă este un resort al conștiinței religioase. *Conștiința creatoare* și *conștiința religioasă* sunt consubstanțiale ființei umane, aparțin determinantei sale spirituale, fiind clădite din aceeași plămadă, sub intenționalitatea sacrului. Creația artistică, la fel ca și rugăciunea, devine rezultatul transmutării conceptului din planul mental, al conștiinței, în planul empiric, al experienței. Sub această intenționalitate a sacrului, în cadrul experienței creatoare, se realizează o interpretare și o reclădire a lumii, prin intermediul căreia se instituie un raport simbolic cu transcendentul al celui care creează.

Parafrazând o afirmație a filosofului francez Jean Lacroix, am putea spune că dacă „Dumnezeu este sensul lumii”[13], creația artistică a omului este mijlocul prin care el percepe sensul lui Dumnezeu, diferențiind-o de experiența religioasă. Deși ambele aparțin determinantei spirituale a ființei umane și reflectă în plan simbolic un proces de sacralizare a

[11] Lucian Blaga, *Trilogia culturii*, București, Editura Humanitas, 2018, p. 283.
[12] Mircea Eliade, *Sacrul...,* p. 77.
[13] Apud Aurel Codoban, *op. cit*., p. 44, „Dumnezeu este sensul lumii, iar lumea este limbajul”.

existenței, experiența creatoare se detașează de cea religioasă prin aceea că este un act arbitrar. Omul alege să își manifeste conștiința creatoare prin intermediul experienței creatoare. În schimb, experiența religioasă este *irațională*, în termenii lui Rudolf Otto[14], iar rolul organizatorului nu îi mai revine omului, ci altcuiva, unui *Ganz Andere*, unui Absolut, sacrului, deoarece chiar și atunci când omul se află în afara experienței religioase, religiozitatea se manifestă în stare latentă în interiorul său, prin năzuința de cunoaștere, prin *nostalgia originilor*, prin trăirile numinoase.

Alegerea omului de a-și manifesta conștiința creatoare îl deosebește de toate celelalte ființe, iar prin aceasta își postulează destinul creator. Însă pentru a crea, el are nevoie de un spațiu al unei astfel de experiențe, reprezentat de însăși lumea ca topos profan sau *orizont concret*, în accepție blagiană. Deși spațiul istoric îl ancorează în experiență, acesta nu este suficient stării de creație. Pentru a crea, omul are nevoie să intre într-un *orizont al necunoscutului*, al misterelor, care „«devine principalul factor ce stimulează pe om la cele mai fertile încercări de a-și releva sieși ceea ce este încă ascuns»”[15].

Orizontul misterelor din filosofia blagiană reprezintă dimensiunea transcendentului, a *Marelui Anonim* sau *Ain-ul* din gnoza samaeliană, o dimensiune în care sunt ocultate marile taine universale. Orizontul misterelor are menirea de a dezmărgini concretul, pentru ca omul să își reactualizeze constant dimensiunea creatoare, iar „«Această enormă desmărginire este una din condițiile esențiale prin care omul devine ceea ce este: ființă creatoare de cultură, prin excelență»”[16], de artă și frumos. Acesta poate epuiza cunoașterea spațiului profan prin *cunoaștere paradisiacă*. De aceea, pentru o satisfacere deplină a condiției sale de creator, omul realizează o imersiune gnoseologică în orizontul misterului inepuizabil, al sacrului, iar cunoașterea lui evoluează spre interpretare, devenind furnizor de sensuri și semnificații, care, pe de o parte, îl obnubilează, dar îl și amplifică. Imersiunea gnoseologică în orizontul misterului, prin creație, provoacă o *stare ecstatică*, de evadare din sine, „«o stare în afară de cerc»”[17] sau, altfel spus, o stare în afara profanului. Deși profanul este spațiul care mijlocește experiența creatoare, prin ancoraj istoric, sacrul este cel care permite crearea unei stări ecstatice, revelatoare, trimițând la mister și prin aceasta la transcedență.

Starea ecstatică pe care omul o încearcă în experiența creației artistice este numinoasă, fiind semnalată de reacțiile sentimentale pe care i le stârnește în suflet. În viziunea lui Rudolf Otto, sentimentul numinos este expresia unei revelații interioare a suprasensibilului, a divinului, concretizată prin *semne*. Privită sub unghiul sacrului, arta nu produce doar sentimentul sublimului, ci și pe cel religios, cele două valori intrând în rezonanță, având în ambele un dublu specific prin care apasă sufletul și îl ridică deasupra lui însuși[18], demonstrând că „Sentimentul religios s-a ivit probabil mai devreme decât sentimentul sublimului și tot el este acela care l-a trezit și l-a iscat. L-a iscat, însă nu din sine însuși, ci din adâncurile spiritului și din facultățile apriorice ale acestuia”[19].

Sentimentul cel mai reprezentativ care efuzionează în omul – creator de artă este cel al numinosului, reflectând atât sublimul, cât și religiosul, fără a se reduce la acestea. Forma de artă care mijlocește sentimentele numinoase este o *artă sacră*. Referentul artei sacre este Ființa, ea prevalând esteticul și subordonând oricare altă intenționalitate. Privită din perspectiva creatorului, arta sacră este o reprezentare a Ființei, însă din perspectiva sacrului,

[14] Cf. Rudolf Otto, *Sacrul*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2002.
[15] Teodor Dima, *Eonul Dogmatic și destinul omului creator*, în Angela Botez (introducere, comentarii și antologare), *Dimensiunea metafizică a operei lui Lucian Blaga. Antologie de texte din și despre opera filosofică*, București, Editura Științifică, 1996, p. 253.
[16] *Ibidem.*
[17] *Ibidem*, p. 255.
[18] Rudolf Otto, *Sacrul...*, p. 57.
[19] *Ibidem*, p. 59.

devine o invocare a Acesteia. Dacă Ființa este referentul artei sacre, creatorul este cel care o supune ființării, aceasta devenind un intercesor între orizontul concret și cel al misterului, între sacru și profan, deoarece le poartă în sine pe ambele.

Printre formele de artă în care își găsește expresie sentimentul numinos și care terminologic reflectă ideea de „facere" (în oglinda sacrului) este Poezia, impunând particularizarea tripticului *Om – Creație artistică – Dumnezeu* în *Om – Poezie – Dumnezeu.* Noi considerăm că omul resimte cel mai pregnant sentimentul numinos prin poezie. Rădăcinile creației poetice sunt adânc ancorate în istoria omenirii, trăgându-și seva din gesturile ritualice și limbajul consacrator al omului arhaic, prin care acesta oferea consistență spațiului și timpului sacru, dar le și articula între ele. Prin gesturi ritualice și rostiri magice se relua cosmogonia în scop lustral și apotropaic. „Iar gestul și logos-ul îl apropie pe om încă și mai mult de divinitatea a cărei ocrotire și-o dorește, prin aceea că ele imită gestul și verbul creator prin care s-a manifestat voința divinității în momentul creației. Acele fapte și cuvinte ale zeului creator/ civilizator sunt cele definite prin mit , iar omul primitiv le reiterează prin ritual. Chiar și atunci când vrăjitorul/ magul/ șamanul comunică cu divinitatea, el o face urmând un șablon instituit prin mit[20]. Atât limbajul, cât și gestica se materializează în baza unei scheme mentale care ordonează sistemul simbolic stabilit prin mit, în virtutea căruia omul reiterează actul cosmogonic. Prin limbaj și gest, se reproduce ritmicitatea cosmică structurantă, această practică primitivă cunoscând în evoluția sa ramificații atât în domenii ale spiritualității, cât și în arta poetică. Oglindind pattern-ul aprioric, cuvântul poetic și actul grafierii lui dobândesc funcții întemeietoare și magice, aidoma cuvântului divin inaugural, gestului consacrator.

Dat fiind faptul că „Absolutul, transcendența, nu-și poate găsi locul în această lume decât ca hierofanie sau cratofanie"[21], actul poetic, privit ca avatar al creației sacre *ab origine*, se înfățișează în primul rând ca o hierofanie, prin simpla manifestare a sacrului în cadrul experienței creatoare, iar în secundar ca o cratofanie. Pentru Mircea Eliade, hierofania este inseparabilă de experiența religioasă[22], structura acesteia fiind aceeași cu a experienței religioase, fiindcă în ea se reunește o realitate invizibilă – *numenul*, *divinul*, *lumea suprasensibilă*, indicibilă, *Marele Anonim*, *Ain-ul*, *Ființa Supremă* – cu un obiect natural – piatră, arbore, munte, om. „Prin irupția sacrului în lume apare obiectul dual, mediator, care îl manifestă și care e hierofania"[23]. Ținând cont că experiența creatoare, al cărei rezultat este poezia, are aceeași structură ca experiența religioasă, prin analogie, actul poetic dobândește valențe hierofanice și apare el însuși ca obiect dual, mediator sau intercesor al irupției sacrului în profan. Astfel că, poezia devine o expresie a manifestării sacrului în lume, acționând sub același principiu, în ordinea raționalității semnificante. Acest tip de hierofanie are o morfologie proprie și revelează totodată o modalitate a sacrului și o situație particulară a omului, a poetului, în raport cu Absolutul.

Dacă hierofania este manifestarea sacrului ca formă, cratofania presupune manifestarea sacrului ca putere. Cea din urmă rezultă din suprapunerea în experiența religioasă sau creatoare a unei puteri (forțe) – cosmice, naturale sau umane – cu sacrul. Însă, așa cum afirmă Aurel Codoban, „manifestarea efectivă a puterilor cosmice, naturale sau vitale necesită o explicație în ordinea raționalității semnificante, de interpretare, pentru a se constitui ca o cratofanie"[24]. Din perspectivă antropologică, omul își dispune existența între

[20] Bogdan Boeru, *Convergențe spirituale. Eseu despre o posibilă sintaxă a sacrului*, București, Editura M.L.N.R., 2020, p. 40.
[21] Aurel Codoban, *op. cit*., p. 77.
[22] Vezi Mircea Eliade, „Aproximări: structura și morfologia sacrului", în *Tratat de istorie a religiilor*, Ediția a II-a, București, Editura Humanitas, 1995, pp. 17-41.
[23] Aurel Codoban, *op. cit*., p. 78.
[24] Aurel Codoban, *op. cit*., p. 92.

limbaj și gestică, între raționalitatea semnificantă, proprie cuvântului, și cea operațională, specifică gestului. Experiența religioasă și cea creatoare, prin apartenența lor strictă la raționalitatea semnificantă, superioară, nu lasă situația antropologică polarizată între gest și cuvânt, ci unifică totul la nivelul cuvântului, al semnificației. De aceea, în creația poetică, logosul prevalează, cuvintele „devin revelatorii prin însăși substanța lor sonoră și prin structura lor sensibilă, prin articularea și ritmul lor (...) Limba poetică nu întrebuințează cuvintele numai pentru darul lor expresiv-conceptual, ci și pentru unele virtuți latente ale lor, pe care poetul știe să le actualizeze”[25].

În poezie, limbajul poetic acționează ca o forță ordonatoare subordonată *gândirii magice*, cea care stă la baza germinării creației artistice, în genere, iar „Gândirea magică este o gândire a cratofaniei, a sacrului ca putere, ca forță acționând asupra lumii și a oamenilor”[26], aparținând conștiinței, operând cu simbolul, ceea ce determină ca principiile și relațiile dezvoltate să fie cele ale semnificării. Coordonatele după care acționează gândirea magică sunt cele ale metaforei și metonimiei, iar raționamentele sale sunt figurile actuale ale retoricii sau ale „semiozei hermetice”[27].

Printr-un proces metaforizant, privit ca fenomen spiritual, ia naștere poezia căci în cadrul practicii metaforizante, susține Lucian Blaga, se relevă apropierea dintre gândirea poetică și cea religioasă[28], ambele coexistând în gândirea magică. În accepție blagiană, poezia devine substanță revelatorie „ce implică un transfer și o conjugare de termeni ce aparțin unor regiuni sau domenii diferite, dobândind astfel un aspect «metaforic»”[29]. Acest aspect metaforic al substanței poetice „încearcă revelarea unui «mister» prin mijloace pe care ni le pune la îndemână lumea concretă, experiența sensibilă și lumea imaginară”[30], iar prin aceasta, așază poetul în orizontul misterului. În proximitatea misterului, el resimte efectele numinoase ale propriei creații, conștientizând starea ecstatică, de germinare a poeticului, valorificând astfel o dimensiune estetică, resimțită cognitiv prin emoția care, înainte de a fi cristalizată conceptual, este prin excelență irațională și produce sentimentul de *fascinans* (Rudolf Otto). Starea de poezie e dionisiacă și apolinică deopotrivă, ocazionând revelația estetică. Acest sentiment are semnificația unei divinații, pe care Rudolf Otto o consideră „facultatea de a cunoaște și a recunoaște cu adevărat sacrul în manifestarea sa concretă”[31]. Deoarece „această formă de cunoaștere se află în om sau, mai bine zis, întrucât el este capabil să o aibă și să îi dea formă, el este în stare ca, atunci când întâlnește un anumit lucru frumos, să recunoască frumusețea”[32], care provine din adâncurile sacrale ale ființei sale. Așadar, această concepție în linia divinației postulează poezia ca artă a frumosului divin.

În toate formele sale, arta reprezintă numinosul prin mijloace directe și indirecte, înglobând și poezia. Numinosul este cel mai fidel reprezentat de categoria estetică a sublimului, dar și de cea a magicului, ca mijloace de reprezentare indirecte, înnobilând-o și transfigurând-o. Dar, ca mijloace directe de reprezentare a sentimentului numinos, poezia recurge, ca și arhitectura, la *întuneric* și *tăcere*. Prin contrast cu întunericul, lumina, ca reflexie a divinului, devine perceptibilă ființei umane. Întunericul în acest sens este asociat cu orizontul misterului, cu necunoscutul și indicibilul, pe care poetul și lectorul îl accesează prin poezie, acesta devenind perceptibil în conștiința umană doar în lumina sacrului.

[25] Lucian Blaga, *op. cit*., pp. 397-398.
[26] *Ibidem*. p. 95.
[27] Aurel Codoban, *op. cit*., p. 98.
[28] Lucian Blaga, *op. cit*., p. 353.
[29] Angela Botez, *op. cit*., p. 105.
[30] *Ibidem*, p. 106.
[31] Rudolf Otto, *Sacrul*..., p. 158.
[32] Rudolf Otto, *Sacrul*..., p. 173.

Rudolf Otto precizează că „În limbajul sunetelor, întunericului îi corespunde *tăcerea*”[33], care apare ca un efect nemijlocit al sentimentului lui *numen praesens* însuși, de „«tăcere în fața Domnului»”[34]. Tăcerea în poezie este reflectată de starea de grație pe care o produce lectorului. Ea se înfățișează ca o *sutră a muțeniei*, în termenii poetului Cezar Ivănescu, ocazionând prin ritmurile sale interioare o zonă de congruență cu muzica. „Momentul cel mai sacru, cel mai numinos (...) nici chiar cea mai desăvârșită muzică nu îl poate exprima decât tăcând, tăcând cu totul și pentru un răstimp îndelungat, astfel încât tăcerea se face parcă auzită”[35], semnalează Rudolf Otto. Pentru acesta, exprimarea numinosului nu se datorează atât muzicii, cât reducerii ei la „un murmur ce plutește prin spațiu”[36], care să amintească de vibrațiile ritmice, perceptibile și armonioase ale mișcărilor născute de Ființa creatoare. Muzica redusă la vibrație muzicală se suprapune substanței sonore a limbajului poetic. Iar din această perspectivă, poezia este singura artă care produce, prin limbaj, o stare de tăcere audibilă, datorită acordurilor intime și vibrațiilor latente, particularitate care transpune ființa umană în starea de grație a poeziei.

În contextul analizei actuale, găsim relevantă și conclusivă teoretizarea pe care o realizează Cezar Ivănescu, în cadrul *Cursului general de poezie (partea I și partea a II-a)*, susținut în data de 19 noiembrie 1993, la Casa Pogor, sediul muzeelor literare din Iași, și în data de 14 decembrie 1993, la Casa „Mitropolit Dosoftei”, din aceeași localitate. Poetul a încercat să reabiliteze poezia ca mare artă magică, „artă tradițională, în accepție guenoniană, adică artă sacră (și țintind sacrul), mânuind energii umane și divine și stând smerită, ca și mitul, ca ultima treaptă mundană înaintea capiștei Absolutului...”[37].

Din perspectiva lui Cezar Ivănescu, arta tradițională poetică are, ca și religia, o origine divină, revelată, iar efortul artizanilor acesteia se îndreaptă către o mai bună captare a murmurului divin. Poezia devine artă magică prin tehnicile sale incantatorii, iar prin mistică, iluminare, pietate, poate regăsi orientarea către o religie și poate deveni o practică spirituală similară cu monahismul, ca noblețe și eficiență. Astfel că, privită precum o realitate sacrificială (adhiyajna), mezocosmos, sau lume mediană, poezia se impune astăzi ca o Supremă Intercesoare între sacru și profan, artă comunicară cu absolutul, având un accent spiritual ascensional[38]. Fiind deopotrivă și o artă magică, poezia autentică se naște într-o stare cu totul distinctă de starea noastră diurnă, ea are un regim nocturn, aparținând misterului, o funcție inițiatică și origine comună cu religia și muzica.

Persoana ispitită de poezie, susține Cezar Ivănescu, trăiește o stare excepțională, profundă, fundamentală, care este foarte apropiată de starea religioasă, magică și este *starea poeziei*[39]. Scrierea poeziei are aceeași valoare etică și intens spirituală ca și trăirea religioasă, ca și cea mai autentică meditație filosofică. Însă, poezia fiind primordială și fundamentală, are preeminență asupra filosofiei. „Filosofia primară, originară era exprimată poetic”[40], marile teme filosofice ale umanității, fiind consemnate în poezie.

În opinia lui Cezar Ivănescu, cele două milenii ale eonului creștin reprezintă o perioadă de obnubilare, de cădere pentru arta tradițională, sacră a poeziei, „perioadă în care excepțiile (trubadurii, Dante, Shakespeare, dar mai ales Bach) au măsurat abisul căderii noastre”[41].

---

[33] *Ibidem*, p. 84.
[34] *Ibidem*, pp. 84-85.
[35] *Ibidem*.
[36] *Ibidem*, p. 86.
[37] Cezar Ivănescu, *Curs general de poezie (partea I)*, în Cassian Maria Spiridon, *Cezar Ivănescu, un oaspete al Nirvanei*, Iași, Editura Junimea, 2016, p. 65.
[38] *Ibidem*, p. 71.
[39] Cezar Ivănescu, *op. cit*., în Cassian Maria Spiridon, *op. cit*. p. 34.
[40] *Ibidem*, p. 36.
[41] *Ibidem*, p. 109.

Cu toate acestea, tradiția poetică poate fi recuperată, însă demersul este necesar să fie unul inițiatic, șamanic, spiritual, religios, respectiv sacru, fapt ce redimensionează modul de existență atât a poetului, cât și a poeziei, în societatea contemporană. Din perspectiva lui Cezar Ivănescu, actualmente, poetul trebuie să își redobândească condiția intermediară, de intercesor, iar arta sa creatoare, poezia, să redevină ceea ce a fost *ab origine*, o artă magică, un receptacol al pneumei cosmice și totodată emisie de pneumă, ce unește, în act ritualic, virtuțile muzicii și ale cuvântului[42]. „Dacă poezia a fost la începuturi o artă sacră și un nobil vehicul revelat, *Vedele*, *Tao te King*, ea trebuie să redevină o știință sacră și un discurs unificator pentru sufletul sfâșiat al omului modern tânjind să se regăsească într-o nouă paradigmă holistă...”[43].

Așadar, pentru a recupera funcția cathartică a poeziei și pentru a se reclădi pe sine în orizontul misterului, poetul trebuie să își resacralizeze propria-i lume prin religiozitate și creație, cele două coordonate inerente ale determinantei sale spirituale, transformând poezia într-o artă sacră.

BIBLIOGRAPHY

1. Blaga, Lucian, *Trilogia culturii*, București, Editura Humanitas, 2018.

2. Boeru, Bogdan, *Convergențe spirituale. Eseu despre o posibilă sintaxă a sacrului*, București, Editura M.L.N.R., 2020.

3. Botez, Angela (introducere, comentarii și antologare), *Dimensiunea metafizică a operei lui Lucian Blaga. Antologie de texte din și despre opera filosofică*, București, Editura Științifică, 1996.

4. Codoban, Aurel, *Sacru și Ontofanie. Pentru o nouă filosofie a religiilor*, Iași, Editura Polirom, 1998.

5. Eliade, Mircea, *Aspecte ale mitului*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1978.

6. Eliade, Mircea, *Încercarea labirintului*, Cluj, Editura Dacia, 1990.

7. Eliade, Mircea, *Sacrul și Profanul*, București, Editura Humanitas, 1992.

8. Eliade, Mircea, *Tratat de istorie a religiilor*, Ediția a II-a, București, Editura Humanitas, 1995.

9. Kant, Immanuel, *Critica rațiunii pure*, București, Editura Paideia, 2019.

10. Mircea, Corneliu, Lazu, Robert (coord.), *Orizontul Sacru*, Iași, Editura Polirom, 1998.

11. Otto, Rudolf, *Despre numinos*, Cluj, Editura Dacia, 1996.

12. Otto, Rudolf, *Sacrul*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2002.

13. Spiridon, Cassian Maria, *Cezar Ivănescu, un oaspete al Nirvanei*, Iași, Editura Junimea, 2016.

[42] *Ibidem*, p. 108.
[43] *Ibidem*, p. 109.

HUMAN DEGRADATION IN THE WORKS OF URMUZ AND F.M. DOSTOEVSKI

Rebeca-Daniela Stănescu
PhD Student, National University of Science and Technology „Politehnica”, Bucharest, Pitești University Center

Abstract: The work brings to analysis the human degradation, taking as an example the works of the writers Urmuz and F.M. Dostoevsky. The focus is on the causes that led to man's decay and loss of happiness. The work highlights the actuality of the works of the two writers
Circumstances through which temptation occurs in the lives of the characters are presented. The great power of thought is presented, which can raise or destroy a man.
The paper analyzes in turn the work „Funnel and Stamate" by Urmuz and „Crime and Punishment” by Dostoevsky mentioning the different elements. After specifying the causes of dehumanization, the work refers to the Bible, which describes how a man is truly happy in the Sermon on the Mount. The focus is on the evolution of the characters Raskolnikov Rodion Romanovich and Stamate. Raskolnikov Rodion Romanovich finally succeeds through faith in the Lord Jesus Christ to find eternal happiness, and Stamate separated from God has a tragic end.
In conclusion, Urmuz and F.M. Dostoevsky meticulously captures human decay, but also the channels through which the state of decrepitude is reached. If in Urmuz's writings the end is disastrous, in Dostoevsky the focus is precisely on the salvation of man, on the reconciliation between man and God, which brings with it happiness, eternal life and reward.
Analyzed in parallel, the works of the two well-known writers are of real use to readers, who can learn from the lives of the characters and, seeing their purpose, be able to make an informed decision about their own life.

Keywords: human degradation, loss of happiness, reconciliation, Bible, truly happy.

De la păcatul originar și până în prezent degradarea ființei umane este tot mai evidentă, puțini fiind aceia care reușesc să iasă biruitori, într-o lume distopică. Starea societății distopice se oglindește în literatură, unde marii scriitori aduc în lumină dezumanizarea.

În lucrarea de față vom lua spre analiză operele scriitorilor consacrați Urmuz și F.M. Dostoevski. Deși Urmuz (n.17 martie 1883- d. 23 noiembrie 1923) s-a născut cu doi ani mai târziu față de anul morții lui Dostoievski (n. 1821- d.1881) cei doi au numeroase elemente în comun, atât în ceea ce privește viața, cât și în ceea ce privește opera. Trăsătura comună dominantă a celor doi scriitori este lupta ființei umane într-o lume distopică.

F.M. Dostoevski s-a născut la Moscova, unde tatăl său Mihail Andreevici Dostoievski a lucrat o vreme ca medic la Spitalul Mariinski. Despre acesta se spunea că este ursuz, zgârcit și alcoolic. Mama sa, Maria Feodorovna Neceaeva, iubea poezia, interpreta romanțe, îi plăcea să citească în mod deosebit cărțile scrise de Pușkin[1]. Aceasta avea opt copii împreună cu soțul său și moare la 35 de ani de tuberculoză. Familia Dostoievski provenea dintr-un neam renumit de lituanieni din satul Dostoievo.

La doar 20 de ani, Dostoievski era ofițer urmând ca în 1844 să părăsească armata pentru a se dedica literaturii. Ca și mama sa, el citea enorm era visător și își dorea să aibă acces la operele scrise de Pușkin, Balzac sau Gogol. Cu părul blond, tenul palid, ușor nervos, tânărul Dostoievski nu și-a dorit niciodată să fie „aliniat în front”, ci se visa poet ca

[1]Aleksandr Sergheevici Pușkin a fost un poet și dramaturg clasic rus din perioada romantică, considerat a fi cel mai mare poet rus și fondatorul literaturii ruse moderne.

Shakespeare. Nu s-a considerat inginer nici atunci când obține un post modest la secția de desen tehnic din cadrul armatei. Însuși viitorul scriitor afirma, participând la viața de seară a cafenelelor, la un joc de cărți, următoarele: ,,Să studiez viața oamenilor este principalul meu țel și amuzament", fapt ce a reușit cu măreție.

Pasiunea mare cu care Dostoievski scria reiese mai ales din scrisoarea trimisă fratelui său, Mihail, în 1847, când publica *Dublura* în care afirma: ,,Pana mea era condusă de izvorul inspirației care țâșnea direct din suflet".

Viața lui Dostoievski este ea însăși un ,,roman", întrucât are parte de o multitudine de evenimente grele și marcante, ajungând la limita dintre viață și moarte. Moartea violentă a tatălui său, asasinat chiar de către servitori, pare să se afle- după opinia lui Freud[2] - la originea crizelor de epilepsie și la baza pasiunii pentru jocurile de noroc ce vor marca existența scriitorului.

În aprilie 1849, Dostoievski, membru al grupării conspirative Petrașevski (grup de liberali utopiști) este arestat de poliția țarului Nicolae I. Întemnițat, el primește pedeapsa capitală.

În închisoare, acesta trăiește poate cea mai mare dramă a vieții sale, întrucât timp de opt luni de zile aștepta să fie ucis în orice moment. Acest zbucium a continuat chiar până-n ultimul moment când în fața plutonului de execuție a fost ,,grațiat". Toți colegii săi de detenție nu au reușit să depășească psihic momentul, îmbolnăvindu-se mental.

Condamnarea este comutată în patru ani de muncă și alți cinci de surghiun. Astfel, este deportat în Siberia unde singura carte ce i-a fost permisă a fost *Biblia*. Înțelegerea creștinismului și apropierea de Divinitate provoacă o schimbare majoră în concepțiile sale.

După mai multe încercări de căsătorie, în 1866 Dostoievski o întâlnește pe Anna Grigorievna Snitkina (*o fată liniştită şi modestă)* cu care își întemeiază o familie. Aceștia au împreună patru copii: Liubovi Dostoievski[3], Alexey Dostoyevsky[4], Sonia Dostoievski[5], Feodor Dostoievski[6].

La începutul anului 1881 Dostoievski moare din cauza unei hemoragii puternice, fiind împăcat cu Dumnezeu, cu ceilalți și cu el însuși.

Dostoievski a fost un specialist în analiza stărilor patologice ale minții (nebunia, crima sau suicidul), dar și în analiza izbăvirii omului prin credință.

Urmuz este pseudonimul literar al lui Demetru Dem. Demetrescu-Buzău (n. 17 martie 1883, Curtea de Argeș– d. 23 noiembrie 1923, București), oferit de Tudor Arghezi. Asemenea lui Dostoievski, Urmuz era o fire maladivă, timidă, inadaptat într-o societate distopică. Tatăl său, Dimitrie (Demetru, Dumitru) Ionescu-Buzău era un medic renumit (asemenea tatălui lui Dostoievski), iar mama sa (Eliza) avea un talent rar la pian, pe care Urmuz îl moștenește. Cei doi au avut șapte copii, dintre care primul a fost Urmuz. Ionescu Buzău a dorit ca întâiul născut să devină medic, aspect care nu s-a împlinit, deoarece Urmuz ,,nu se înțelegea cu cadavrele". Acesta termină Dreptul, din dorința tatălui și devine magistrat. După moartea acestuia, Urmuz devine *capul familiei,* asumându-și toată responsabilitatea.

Scriitorul nu și-a dorit niciodată să fie ,,magistrat", înclinația sa fiind evident spre artă, unde excela. Din cauza faptului că nu-și găsea locul și sensul în societatea distopică, psihoza

[2] Sigmund Freud (1856 -1939) a fost un medic neuropsihiatru austriac de etnie evreiască, fondator al școlii psihologice de psihanaliză.

[3]Lyubov Fyodorovna Dostoevskaya, (1869-1926) cunoscută și sub numele de Aimée Dostoyevskaya, a fost o scriitoare rusă, memoristă și a doua fiică a celebrului scriitor Fyodor Dostoevsky și a soției sale Anna. Nu s-a căsătorit niciodată.

[4]Alexey Dostoyevsky (1875- 1878).

[5]Sonya, s-a născutîn 1868 și a murit în același an. Ea este primul copil a lui Fyodor Dostoievsky și a soției sale Anna.

[6]Feodor Dostoievski (1871- 1922).

sinucidirii a început să-l bântuie, așa cum Dostoievski a fost chinuit de epilepsie. Idealul urmuzian era o lume în care accentul să fie pus pe artă: „Să fii creat ca puterea ta de muncă s-o închini agonisirii hranei zilnice, să-ţi iroseşti timpul destinat vieţii pentru menţinerea trupului supus morţii. Ar fi trebuit ca tot ceea ce ţi s-a dat mai bun, mai frumos – viaţa – să fie sortită făuririi operelor de artă". Urmuz nu s-a căsătorit niciodată și nu a avut copii.

Din nefericire, scriitorul nu a reușit să se apropie de divinitate și tot mai afectat de vidul existențial, (*Urmuz era tot mai afectat de vidul interior care se căscase în el, de o golire de sens a cuvintelor şi actelor proprii. Începe acuma să-l chinuie inutilitatea existenţei umane: supunerea oarbă unui destin pe care omul nu-l poate înfrânge*-Eliza Vorvoreanu, sora scriitorului) de lumea distopică, se sinucide la doar 40 de ani.

Astăzi, când vorbim de proza urmuziană, în minte tinde să se contureze o lume „în stare de decrepitudine", asemenea personajelor lui Urmuz, care sunt lipsite de valori, de identitate și credință, finalul fiind unul devastator. Chiar și aparenta evlavie, pe care protagoniștii o arată („sentimentul patern", familia, religiozitatea), devine o formă fără fond, un oarecare fapt exterior (pentru ceilalți sau „pentru că așa se face") ce a dus la pierderea fericirii. Starea de confuzie domină în mintea personajelor urmuziene și aduce cu sine un lanț de elemente negative. Când păcatul a intrat pentru prima dată în lume, s-a folosit tot de inducerea confuziei în mintea Evei: *Oare a zis Dumnezeu cu adevărat „Să nu mâncaţi din toţi pomii din grădină?"*[7]

Efervescența cu care criticii literari și cititorii readuc în lumină opera urmuziană izvorăște din faptul că societatea actuală se îndreaptă cu pași repezi spre același punct, care a fost consemnat cu mult timp înainte în *Biblie*[8], Sfânta Scriptură, din care mama lui Urmuz le citea copiilor în fiecare seară: *Să ştii că în zilele din urmă vor fi vremuri grele. Căci oamenii vor fi iubitori de sine, iubitori de bani, lăudăroşi, trufaşi, hulitori, neascultători de părinţi, nemulţumitori, fără evlavie, fără dragoste firească, neînduplecaţi, clevetitori, neînfrânaţi, neîmblânziţi, neiubitori de bine, vânzători, obraznici, îngâmfaţi, iubitori mai mult de plăceri decât iubitori de Dumnezeu, având doar o formă de evlavie, dar tăgăduindu-i puterea. Depărtează-te de oamenii aceştia.*[9]

Întrebarea care ne interesează este cum s-a ajuns la „stare de decrepitudine", luând ca exemplu personajele urmuziene, ce par că oglindesc starea de spirit generală a societății, unde problemele psihice și emoționale sunt tot mai întâlnite.

În *Pâlnia și Stamate* începutul declinului pornește dintr-o stare de confuzie totală generată de îndepărtarea omului de Dumnezeu. Această separare purcede dintr-o societate superficială, plină de forme fără fond, de mândrie și de tot felul de elemente care induc o stare de confuzie: *O masă fără picioare, bazată pe calcule și probabilități, suportă un vas ce conține esența eternă a „lucrului în sine", un cățel de usturoi, o statuetă ce reprezintă un popă (ardelenesc) ținând în mână o sintaxă și...20 de bani bacșiș... Restul nu prezintă nici o importanță.* În acest haos, în care legea absurdului domină, fiecare făptură acționează instinctiv, mânată de emoții necontrolate, confuzia devenind astfel tot mai accentuată, iar întunericul mai dens: *Trebuie însă reținut că această cameră, vecinic pătrunsă de întuneric, nu are nici uși, nici ferestre și nu comunică cu lumea dinafară decât prin ajutorul unui tub, prin care uneori iese fum și prin care se poate vedea, în timpul nopții, cele șapte emisfere ale lui Ptolemeu, iar în timpul zilei doi oameni cum coboară din maimuță și un fir finit de basme uscate de Auto-Kosmosul infinit și inutil...* .

Întunericul se definește ca „lipsa totală a luminii", o singură scânteie putând să facă diferența, de aceea Domnul Iisus a spus să fim lumini în lume (*Voi sunteţi lumina lumii*[10]). În

[7] Geneza 3:1
[8] f. Cărțile sfinte ale Evreilor și Creștinilor: Sf. Scriptură, adică Vechiul și Noul Testament;
[9]Noul Testament- 2 Timotei 3:1-5.
[10] Biblie, Noul Testament, Matei 5:14-16

Pâlnia și Stamate lumina lipsește cu desăvârșire, ceea ce a dus la confuzie, haos, lipsa sensului, pierderea fericirii și amestecarea religiei cu știința, într-un context absurd, ca o închisoare. Într-o astfel de „închisoare", Urmuz aduce în lumină protagonistul, Stamate, care nu poate să fie decât într-o stare degradantă, fizică și emoțională, singurul aspect demn rămas, fiind calitatea de om: *Acest om demn, unsuros și de formă aproape eliptică, din cauza nervozității excesive la care a ajuns...* . Această imagine reflectă ca o oglindă starea unei societăți distopice.

„Tubul de comunicație" unicul obiect prin care Stamate putea să comunice cu „lumea dinafară", scăpând astfel de camera întunecată, poate reprezenta în mod simbolic acea scânteie din fiecare om, credincios sau nu, care poartă într-însul gândul veșniciei[11] și o sete de cunoaștere a sensului vieții. Așa cum se întâmplă și în viața reală, acest „tub de comunicație" nu a fost scutit de ispită, care a lovit în locul cel mai vulnerabil, emoțiile lui Stamate, elementele care îi ofereau plăcere: „o voce de sirenă, ce mergea drept la inimă și se auzea în depărtare, pierzându-se ca un ecou."Stamate va face prima greșeală și anume se va apropie de ispită „alergând de urgență". Pentru a birui ispita, înțelept ar fi fost să se îndepărteze cât de repede, așa cum menționează psalmistul, în *psalmul 1*[12]. Apropiindu-se de pericol, protagonistului a început să-i fie din ce în ce mai greu „să nu cadă pradă tentației", sirena fiind „tot mai provocatoare".

Cum un rău nu vine niciodată singur, *Driadele*, *Nereidele* și *Tritonii* i-au lăsat lui Stamate „o inocentă și decentă pâlnie ruginită". De remarcat aici este faptul că „răul" este îmbrăcat adesea în cel mai inocent și plăcut lucru, tocmai pentru a atrage victima în capcană. Protagonistul nostru „confuz, înnebunit, dezagregat" s-a lăsat condus de plăcere, însușindu-și pâlnia. Interesant este ritualul aplicat mecanic, după propia părere, pentru a-și liniști conștiința, o metotă întâlnită frecvent, care diminuează pe moment starea de vinovăție: *...se aruncă, din diplomație, cu fața la pământ, rămânând astfel în nesimțire timp de opt zile libere, termenul necesar ce, după procedura civilă, credea dânsul că trebuia să treacă..."*

Continuând de bună voie pe această cale primejdiasă, Stamate devine eclipsat și dependent de pâlnie, elementul care îi oferea plăcerea, din toate punctele de vedere. Pâlnia a devenit ca un drog, de care nu se mai putea despărți, astfel începu să treacă „din ce în ce mai des prin interiorul ei" uitând să se îngijească de propria familie. Această aparentă înfocată stare de fericire, „culeasă" din exterior este, așa cum menționează scriitorul, „totdeauna de scurtă durată", pentru că accentul este pus pe exterior, pe consum și nu pe interior. Pe acest principiu se bazează societatea de consum de astăzi. În goana după fericire, într-o lume plină de provocări, oamenii cumpără din ce în ce mai mult, pentru a-și întreține fericirea, însă totul este de scurtă durată, intrând într-un cerc vicios, unde bucuria este o „fata morgana". Astfel s-a întâmplat și cu Stamate, care, în goana după plăcere, și-a neglijat soția și pe fiul său, Bufty, care repetă din păcate greșeala tatălui său, trecând prin pâlnie: „Bufty, urcat sus, gâfâind, fusese lăsat să intre și să treacă." Mai mult de atât, în loc să îndrepte situația, începând cu regretarea și schimbarea faptelor sale, corupt fiind, Stamate își aruncă cu dispreț fiul și soția, într-o nopte rece și întunecată, în Nirvana.

Așa -zisul „sentiment patern", ce pare că a contribuit la aranjarea unui post de „subșef de birou" pentru Bufty, nu este altceva decât o altă formă fără fond, un simplu ritual îndeplinit din pură obligație și mai ales pentru liniștirea conștiinței personale. Stamate îi alege fiului său postul fără a-l întreba și fără ca Bufty să aibă abilitățile necesare. În ceea ce privește relația cu soția sa, lucrurile sunt de-a dreptul șocante, protagonistul punând în aplicare niște practici absurde, care potențează încă o dată, starea de decrepitudine, în care a ajuns din

[11] *A pus în inima lor chiar și gândul veșniciei, măcar că omul nu poate cuprinde, de la început până la sfârșit, lucrarea pe care a făcut-o Dumnezeu*. (*Eclesiastul* 3:11)

[12] *Ferice de omul care nu se duce la sfatul celor răi, nu se oprește pe calea celor păcătoși și nu se așază pe scaunul celor batjocoritori.*

cauza deciziilor neînțelepte: *Mai întâi își îmbrățișă soția devotată și, după ce-i dădu în degrabă o vopsea, o cusu într-un sac impermeabil, în scopul de a păstra mai departe, intactă, tradițiunea culturală a familiei.* Prin scena șocantă, Urmuz ironizează în stilul său unic, obiceiurile care se pun în aplicare, doar prin imitație, fără a înțelege în profunzime sensul.

Cu cât Stamate se concentrează pe sine și pe plăcerea personală, cu atât se depărtează de fericire. Adevărata definiție a fericiri, precum și etapele creionate în ordine, pentru ca omul să fie pe deplin fericiți, se regăsesc în *Predica de pe Munte*[13]. De asemenea, știința a demonstrat că omul empatic este cu mult mai fericit decât cei concentrați pe mărirea personală.

Urmuz îl numește pe Stamate în stil ludic „eroul nostru", pentru că, din nefericire, de multe ori oamenii se îndreaptă, asemenea lui, în direcția greșită și mânați de plăcere cad în ispită, distrugându-și pe rând caracterul, valorile, credința, identitatea, familia și în final dacă nu se îndreaptă, chiar viața. Cu cât înaintează pe un drum primejdios, cu atât se dezumanizează mai tare, aidoma „eroului nostru", Stamate.

În final, Stamate mai aruncă o privire cu ironie și indulgență prin „tubul de comunicație", spre Kosmos. Consider că, dacă Stamate și-ar fi schimbat mintea și revizuit comportamentul, chiar și în acest „ultim ceas" ar fi fost salvat. „Tubul de comunicație" ce poate reprezenta, în mod simbolic, dorința omului de a-l cunoaște pe Dumnezeu, îi permite lui Stamate să mai vadă o dată Kosmosul, însă acesta alege să dispară în „infinitul mic": *Suindu-se apoi pentru totdeauna în căruciorul cu manivelă, luă direcția spre capul misterios al canalului și, mișcând manivela cu o stăruință crescândă, aleargă și astăzi, nebun, micșorându-și mereu volumul cu scopul de a putea odată pătrunde și dispărea în infinitul mic.* Consecințele sunt evidente, Stamate rămâne veșnic într-o stare de nebunie și chin, o stare de „sfârșeală veșnică", așa cum menționează Nicolae Balotă[14]. Dacă pentru „eroul nostru", Stamate, finalul a fost dezastruos, pentru cititori lucrurile pot fi altfel, în funcție de alegerile făcute.

Ne întoarcem la Dostoievski și mai cu seamă la opera sa, care se remarcă prin genialitatea și minuțiozitatea cu care surprinde trăirile sufletului omenesc, zbuciumul din mintea ființei umane.

Acesta are ca actor principal, ființa umană, iar capodoperele sale literare cuprind cu fidelitate psihologia umană. Este de notorietate interesul său pentru *Biblie*, din care preia multe teme. De altfel, Dostoievski numește *Biblia* ca fiind „singura carte", pe care a putut să o citească în momentele de cumpănă, conferindu-i sens vieții.

Dostoievski prezintă în amănunt destinul personajelor sale, de la început până la final: „Să studiez viața oamenilor este principalul meu țel și amuzament". De asemenea, descrie: căderea personajelor și mecanismele prin care au ajuns la acest punct, ridicarea acestora și aspectele care au dus la izbăvire. Astfel, Dostoievski creează personaje complete și complexe.

În analiza noastră vom lua ca exemplu romanul *Crimă și pedeapsă.* De menționat este faptul că există o diferență majoră între protagonistul din romanul dostoievskian și Stamate, „eroul" urmuzian, însă priviți în paralel ne ajută să avem o viziune amplă asupra etapelor care duc la dezumanizare. Astfel, dacă în *Pâlnia și Stamate* protagonistul cade pradă ispitei, se dezumanizează, se desparte de Dumzezeu și niciodată nu se mai întoarce pe calea cea bună, finalul fiind sumbru, în *Crimă și pedeapsă*, protagonistul cade și el în ispită, ajunge în pragul nebuniei, însă întorcându-se la Dumnezeu își salvează sufletul și își îmbunătățește viața.

Personajele feminine sunt conturate total diferit și au roluri distincte. La Urmuz *femeia* este doar o unealtă și întrunește mai degrabă elemente negative, în timp ce în

[13] Biblie, Noul Testament, *Predica de pe Munte:Fericirile*, Matei 5:1-12

[14](n. 26 ianuarie 1925, Cluj – d. 20 august 2014, Nice) a fost un eseist, critic, istoric și teoretician literar român.

romanele dostoievskiene *femeia* este personajul, care de multe ori *face diferența* în bine (un exemplu ar fi Sonia din *Crimă și pedeapsă*). Avem așadar două exemple distincte concrete spre analiză de unde se pot extrage capcanele ce duc la dezumanizare.

Capodopera *Crimă și Pedeapsă* este în primul rând, un roman psihologic ce conturează zbuciumul sufletului omenesc, ce permanent duce o luptă grea, lupta dintre bine și rău („Inima oamenilor nu e decât un câmp de bătălie în care se luptă Dumnezeu cu diavolul.") Totodată, Dostoievski aduce în lumină răsplata alegerilor făcute, dar mai ales izbăvirea omului căzut, care într-un final își dă seama de greșeala făcută și se căiește sincer. De asemenea, eroii dostoievskieni nu se opresc doar la căință, ci aceștia nu mai repetă niciodată greșeala, își schimbă mentalitatea, după modelul Scripturii : *Drept răspuns, Isus i-a zis: Adevărat, adevărat îţi spun că, dacă un om nu se naşte din nou, nu poate vedea Împărăţia lui Dumnezeu. Nicodim I-a zis: Cum se poate naşte un om bătrân? Poate el să intre a doua oară în pântecele maicii sale şi să se nască? Isus i-a răspuns: Adevărat, adevărat îţi spun că, dacă nu se naşte cineva din apă şi din Duh, nu poate să intre în Împărăţia lui Dumnezeu."*[15]

Protagonistul romanului *Crimă și Pedeapsă* este Raskolnikov Rodion Romanovici, cel mai cunoscut personaj din operele lui Dostoievski, care surprinde întregul drum spre izbăvire al omului căzut. Întrebarea care se pune este cum ajunge ființa umană într-o stare atât de degradantă.

Analizând viața tânărului Rodion, se observă că totul a început de la un gând „nevinovat", în viața cotidiană întruchipând *ispita*. Câmpul ei de acțiune este mintea omului, mai cu seamă, gândurile. Ispita alege să-și facă apariția în gând, deoarece gândul este cel mai greu de controlat. Ceea ce este fizic, din exterior, se poate controla cu ușurință, însă gândul cu greu se poate stăpâni. Astfel, prima dată, în mintea lui Raskolnikov a încolțit ideea că Aliona Ivanovna este un „păduche" al societății ce trebuie zdrobit. Rodion, în loc să se opună total gândului, l-a ascultat, l-a hrănit și astfel un altul a venit.

Raskolnikov a început să se compare frecvent cu Napoleon într-o manieră complet eronată. Astfel, pentru a-și valida gândurile (bias de confirmare[16]) și-a indus ideea că a fi un „supraom" înseamnă să ucizi. Ispita este întotdeauna o iluzie, o minciună, menită să păcălească omul, ducându-l spre pieire.

Acest gând, odată primit și înmagazinat adânc în inimă, a acoperit lumina din sufletul protagonistului, efectul fiind uciderea celor două victime: *N-am ucis ca s-o ajut pe mama, astea-s vorbe! Am ucis și atâta tot, am ucis pentru mine. Voiam să știu și eu dacă sunt un păduche ca ceilalți sau sunt un om în toată puterea cuvântului.*

Frumusețea ființei umane constă și în înzestrarea ei cu conștiința care trezește remușcările. Tânărul realizează imediat nenorocirea gândurilor și apoi a faptelor sale. Din așa-zisul „supraom" a ajuns o ființă dezumanizată.

Prima greșeală pe care a înfăptuit-o Raskolnikov a fost să poftească la bunul apropelui său. În loc să muncească pentru a-și îndeplini visele, a ales „calea mai ușoară" compromițându-se. Nu ispita ia decizii pentru om, ea doar încearcă să-l facă să aleagă răul, amăgindu-l că este bine.

Și în cazul lui Raskolnikov gândurile au jucat un rol foarte important, astfel unul din cele mai sigure drumuri care duc la dezumanizare este nevegherea asupra propriei minți: „Păzeşte-ţi inima(mintea) mai mult decât orice căci din ea ies izvoarele vieţii!"[17]

---

[15] *Biblie Ioan 3:1-5*

[16] Biasul de confirmare este tendința de a căuta, interpreta, favoriza și a-și reaminti informațiile într-un mod care să confirme credințele sau ipotezele cuiva, acordând în același timp o atenție disproporționat de mică informațiilor care o contrazic.

[17] *Proverbe 4:23*

Remușcarea pe care Raskolnikov a simțit-o imediat după crimă și apoi în închisoare, a fost salvatoare, întrucât a provocat schimbarea minții. Există și o suferință care duce la moarte, aceasta fiind întristarea ce sfâșie psihicul, dar care nu aduce nicio schimbare a comportamentului, doar consumă omul până la disperare: „În adevăr, când întristarea este după voia lui Dumnezeu, aduce o pocăinţă care duce la mântuire și de care cineva nu se căiește niciodată, pe când întristarea lumii aduce moartea.”[18]

Din fericire, suferința lui Raskolnikov, a fost aducătoare de pocăință, adică schimbarea minții, iar prin credința în Domnul Iisus, acesta a dobândit izbăvirea. În drumul său spre eliberare, Sonia joacă cel mai important rol, întrucât aceasta îl îndrumă pe tânăr să recunoască fapta, să-și asume consecințele, să ceară iertare, în tot acest timp privindu-l cu dragoste.

Îndemnul pe care protagonistul îl oferă Soniei, acela de a citi din *Noul Testament, Învierea lui Lazăr*, surprinde exact starea sa sufletească, aceea de renaștere din toate punctele de vedere. Trimiterea în final la acest pasaj din *Biblie,* surprinde întregul mesaj al romanului, renașterea omului, ca o oglindă a ceea ce va urma în viitor.

În cele din urmă, prin toți pașii prezentați mai sus, prin suferința benefică, dragoste și credință, Raskolnikov dobândește izbăvirea, rezultatele văzându-se imediat. Astfel, pacea, dragostea, bucuria și speranța au intrat în viața sa, urmând, după ce-și ispășește pedeapsa meritată, să trăiască o viață nouă alături de Sonia, sub ocrotire și sub ascultare de Dumnezeu. În acest spirit, Dostoievski conchide romanul menționând: *Dar în acest punct începe o altă istorie, istoria regenerării treptate a unui om, a renașterii lui progresive, a trecerii lui, pe nesimțite, dintr-o lume într-alta, cu desăvârşire necunoscută pentru el până atunci. Aceasta ar putea constitui, însă, subiectul unei noi povestiri. Cea așternută de noi aici a luat sfârșit.*

În concluzie, Urmuz și F.M. Dostoevski surprind cu minuțiozitate decăderea umană, dar și canalele prin care se ajunge la starea de decrepitudine, însă, dacă în scrierile urmuziene finalul este dezastruos, protagonistul rămânând din propria alegere într-o stare de *sfârșelă veșnică,* la Dostoevski accentul este pus tocmai pe salvarea omului, pe împăcarea dintre om și Dumnezeu, care aduce cu sine fericirea, viața veșnică și răsplătirea.

BIBLIOGRAPHY

1. Balotă, Nicolae, *Urmuz*, Ediția a III-a, Editura Cartea Românească Educațional, 2024
2. *Biblia* – Traducerea Dumitru Cornilescu, revizuită ortografic, Editura Societatea Biblică din România, 2015
3. Feodor Mihailovici Dostoievski, *Crimă și pedeapsă*, București, Editura Corint, 2014
4. Glăvan, Gabriela, *Urmuz și instituirea canonului singular,* Editura Universității de Vest din Timișoara, 2019
5. Ion Ianoși, *Poveste cu doi necunoscuți: Dostoievski și Tolstoi*, București, CARTEA ROMÂNEASCĂ, 2004
6. Ovidiu Drimba, *Istoria Literaturii Universale*, București, SAECULUM I. O., 2008.
7. Urmuz, *Pagini bizare*, București, Editura Mondoro, 2013.
8. Valeriu Cristea, *Dicționarul personajelor lui Dostoievski*,Volumul I, București, Editura Cartea Românească, 1983
9. Valeriu Cristea, *Tânărul Dostoievski*, București, Editura Cartea Românească, 1971

[18] 2 *Corinteni* 7:10

10. https://www.ziarulmetropolis.ro/ultimele-ore-din-viata-lui-dostoievski
11. https://ro.wikipedia.org/wiki/Feodor_Dostoievski
12. https://ro.wikipedia.org/wiki/Bias .
13. https://ro.wikipedia.org/wiki/Aleksandr_Pu%C8%99kin
14. https://ro.wikipedia.org/wiki/Sigmund_Freud

THE SURREALITY OF PETRU CIMPOEȘU'S NOVEL "THE UNWILLING HERO"

Ioana-Alina Costea
PhD Student, „Ovidius" University of Constanța

Abstract: The fictional treatment of reality seems to be a solution to the entropy it imposes. "What can literature do?" is the question that Cimpoeșu addresses as an invitation to further reflections on the themes cultivated and permanently slipped into a created space of fictionalized reality. The article aims to unravel a complicated and labyrinthine mechanism mediated by narrative instances. An illusion of the credible, permanently displayed in the subtlety of the means of pastiche, reveals the surreality covered by successive formulas of truth, afterwards by the lies denounced. The impossibility of diverting the textual meaning creates the equivocal character of literature. The criminal scenario gives birth to a heroic destiny from the living substance obtained thanks to perceptive manipulation following a close collaboration between the Model Reader and the Author. Cimpoeșu's poetic interferences materialize in a dialectic of an imaginary continuum of forms that resides in the interpretative malleability.

Keywords: surreality, fiction, narratology, semiotics, literariness.

Contemplarea, interogarea și reordonarea în limbaj a lumii reale sunt modalitățile de constituire a ficțiunii la Petru Cimpoeșu. Prin tehnici care țin de arta scriiturii, datele ei sunt modificate, edulcorate, resorbite, de substanța ficțiunii. Interferența real-fictiv oferă acces la mai multe lumi deodată. Fuga după adevăr se concretizează într-un joc al cooperării textuale. Pus în fața amestecului de real și fictiv, cititorului i se cere o muncă de colaborare complexă în schimbul adevărurilor valabile cu diferite consistențe semantice, în lumile parcă suprapuse. O serie posibilități sunt ordonate, astfel încât să redea veridicitatea acestor structuri textuale. „Lumea de referință"[1] este cea imediat postdecembristă ale cărei inconstanțe, tratate uneori parodic, ajung să fie învestite cu datele ficțiunii. Autoritatea scriitorului se instituie prin jocul auctorial, prin rețelele semiotice puse la dispoziția cititorului ca instanță prefigurată odată cu opera, prin filtrul metatextual specific postmodernității.

Încercarea mea de descifrare urmărește ca, printr-o analiză a arealului ficțional, să stabilească relația de cooperare atât la nivel discursiv, cât și la nivel textual între autor, ca instrument de auto-producere a textului, și cititor. Acesta din urmă, dacă este un cititor activ, atent, utilizează lectura tabulară și acceptă pariul ficțional pe care îl propune autorul. Cu scopul de a puncta această coincidență, de a privi hazardul crimei autorului, acest continuum semnificat al textului, în detrimentul unui principiu activ al interpretării constituit de cititor, am ales să analizez romanul *Erou fără voie*. Scriitorul este singurul care „își pierde de-a lungul travaliului creator propria structură odată cu cea a lumii în structura cuvântului"[2], și, prin urmare, *Erou fără voie* este un roman despre scrierea unui roman care oferă indicații critice în raportarea ficțiunii la propria sa realitate: romanul lui S., al cărui colaborator, devenit erou este B. propune o meditație asupra mecanismelor inferențiale care stau la baza interpretării. Purtați prin falsa anchetă descoperim caracterul mediator al autorului prin care el concepe literatura ca scop, iar lumea i-o restituie ca mijloc. Izbiți de voința proprie a personajelor prin care fie ascund un secret, fie relevă trăiri puternice, ne găsim la sfârșit în

[1] Umberto Eco, *Lector in fabula. Cooperare interpretativă în textele narative*, Editura Univers, București, 1991, p 181;
[2] Roland, Barthes, *Romanul scriiturii*, Editura Univers, București, 1987, p. 127;

poziția asumată a Cititorului Model, pe care întreg textul l-a închegat în țesătura sa și redescoperim realitatea, diluată de ficțiunea tocmai dizolvată și stranie prin faptul că literatura o afișează ca întrebare, dar niciodată ca răspuns.

Romanul *Erou fără voie* se creează aparent prin îndosarierea unor existențe, o dramă romantică, dragostea pentru Mirelle, omonim al Soniei, declanșează mobilurile interioare ale autorului S., „scriitorașul nostru", care enunță în început „ideea de a scrie un roman colaborând cu personajul însuși"[3]. Astfel, B. devine autor și erou al universului literar, pionul puterilor ce guvernează lumea literară. Lipsa unității subiectului auctorial alcătuiește o perspectivă mozaicată. Anamneza care reconstituie momentul accidentului și cauzele acestui hazard împletesc două discursuri sub patronatul artificial al sincerității. În această cooperare rezidă o deliberare personală cu un singur mobil interior: acela de a ascunde ceva, este vorba despre ceea ce S. a săvârșit, iar B. urmează să săvârșească. Manuscrisul romanului ajunge prin C.N. la Cimpoeșu, cel care face posibilă publicarea lui în urma unor inutile rechizitorii cu scopul de a stabili corespondențele dintre cele două lumi. Discursurile înzestrate cu funcția auctorială presupun o pluritate de ego-uri, variate dedublări fictive, prin care, se compune figura ideologică a autorului ce conjură proliferarea sensului. Imaginea fragmentată a autorului, întemeietor de discursivitate și transdiscursivitate își păstrează poziția celui care permite explicarea prezenței anumitor evenimente, diferitelor transformări, deformări, modificări prin utilizarea „simulacrelor scriptorului"[4]. Ca destinatar al corespondenței lui C.N., Cimpoeșu este configurat ca o sinteză a vocilor sau ca o reducere la un unic autor, portar al sensurilor.

Boris este un *țap ispășitor* capabil de a produce, cu dispoziții creative, victimă a labirintului textual. Accidentul nu decurge dintr-un hazard, ci dintr-o intenție ascunsă a autorului de a-i acorda personajului, prin infirmitatea lui ulterioară, accesul la autenticitatea trăirii. Astfel se pun bazele unei scrieturi colaborative ce închide în structurile sale un adevăr pus la dispoziția unui anchetator. Asumând funcțiile Cititorului Model ce reconfigurează traseul actanțial printr-o colaborare conștientă și controlată ajunge să descopere mobilurile care au declanșat moartea autorului S. Acest experiment de roman, creat pentru a conduce la crima din final, stabilește grație funcțiilor sale, abscons delimitate în metatext, condiția autorului modern.

Să ne reamintim că, pentru întreaga tradiție semiotică, Cititorul Model este o instanță structurantă care impune și respectă reguli de coerență interpretativă, adică „știe" să identifice izotopiile pentru a formula teme literare predilecte. Opera lui Cimpoeșu suportă complexe operații de decodificare, căci planul narațiunii și cel al discursului se întrepătrund, iar relațiile de cooperare identifică o dominantă tematică drept cheie manipulantă de lectură. Procurorul Tomescu, o posibilă instanțiere a recepării ideale, construct abstract și ipoteză a unei strategii textuale, la nivel marcotextual se instituie în poziția Cititorului Model, tocmai prin formația de care dispune în limitele impuse de universul ficțional „Sunt procuror și meseria mea este tocmai aceea de a procura sens unor serii de întâmplări; adică de a-l provoca sau poate a-l inventa", și astfel depășind impresiile unui Cititor Naiv pierdut într-o pădure de sensuri în „plimbarea sa inferențială"[5] prin labirinturile structurilor textuale; el se sustrage tiraniei textului și fascinației sale pentru a găsi soluții nu doar posibile, ci fundamentate într-o țesătură arhitextuală în care mijloacele și scopurile conduc la crima din final. „Competența intertextuală"[6] de care dispune determină un set de macropoziții narative asumate grație stabilirii unui raport de relevanță din care se descinde către o viziune proprie asupra mersului

[3] Petru Cimpoeșu, *Erou fără voie*, Editura LiterNet, 2002, p. 17;
[4] Cf. Michel Foucault, *Ce este un autor? Studii și conferințe*, Editura Idea Design & Print, Cluj, 2004, p. 36;
[5] Umberto Eco, *Șase plimbări prin pădurea narativă*, Editura Pontica, Constanța, 1997, p. 35, p. 68;
[6] Umberto Eco, *Lector in fabula. Cooperare interpretativă în textele narative*, Editura Univers, București, 1991, p.147;

întâmplărilor. Autorul pune în funcțiune o monstruoasă disjuncție de probabilități și instituie largi spații de manevră care fac posibilă accesarea sensurilor activând „o mașină presupozițională”[7].

Metatextul dezvoltă posibilitățile și câmpul de exprimare a voinței auctoriale. El este un mecanism centrifug, care odată pus în funcțiune, voințele se resorb, vocea își pierde originea, iar autorul își înscenează propria moarte. Romanul lui Cimpoeșu ne îndeamnă prin structura sa labirintică să recunoaștem forța limbajului care acționează și performează, poetica lui se subordonează scriiturii ca mecanism ilocuționar și perlocuționar ce instituie cititorul într-o poziție privilegiată. Dacă scriitorul propune pentru *Erou fără voie* o limită prin stabilirea unui Autor cu voci multiple, înseamnă că semnificatul său ultim, care închide scriitura îl eliberează de sub pecețile acestei autorități. Manipularea Cititorului Model se face prin pârghiile scriiturii multiple: suprimarea sistematică a sensului se produce în urma parcurgerii spațiului scriiturii. Termenul pe care Barthes îl introduce în eseul său *Moartea Autorului* este „surfilarea”[8], ceea ce trimite în textul nostru la ideea de manipulare: prin refuzarea limitării sensului devenim complici la moartea Autorului. Cimpoeșu participă prin opera sa la mitul modern al scriiturii conform căruia *unitatea* „unui text nu se află în originea, ci în destinația lui, iar prețul nașterii cititorului este moartea Autorului”.[9] Accidentul lui B. nu este altceva decât un accident narativ prin care cititorul este îndemnat să traseze distincția scop/mijloc. Coincidențele amintesc imposibilitatea de a coborî ficțiunea în trivialitatea realului, astfel acest oblic prin care subiectul alunecă pune întrebarea: Cine este autorul crimei? În fapt, autorul este obligat să moară pentru a supralicita funcțiile cititorului, iar metatextualitatea propune în deznodământ „necesitatea unui spirit speculativ și aptitudinea de a cultiva amănuntul relevant”[10] în scopuri strict scripturale, astfel asasinul este pe rând Ea/Boris/Cititorul. Deschiderea textului vine ca efect al unei inițiative externe, a unui mod de a întrebuința textul, este vorba despre o cooperare controlată și provocată a cititorului cu autorul, direcționată de mecanisme manipulative și transformată în „liberă aventură interpretativă”[11]. Interpretările posibile trebuie să se supună unei singure strategii ca ficțiunea să-și actualizeze referențialitatea: fiecare interpretare să fie ecoul alteia așa încât ele să nu se excludă, ci să se confirme reciproc.

Intriga polițistă este un pretext pentru interpretarea instrumentalizată de o miză demonstrativă, care nu exclude plăcerea, dar se justifică, în primul rând, printr-un progres al cunoașterii. Lectura romanului analizat presupune recitirea textului de mai multe ori în detaliu pentru a porni mașinăria interpretativă. Corespondența a cărei destinatar este Cimpoeșu, scriitor aflat „în lipsă de subiecte serioase”[12] conține un roman, autorul de pe copertă declarându-se însuși un simplu intermediar scutindu-se de „afirmarea teologică a caracterului sacru al operei” și de cea „critică a caracterului creator”[13]. Autenticitatea, conservându-și esența într-o iluzie banală, pune în funcțiune strategii diverse: se remarcă un caracter estetic intențional al operei ce provine din „cooperarea ficțiunii cu dicțiunii”[14], personajele îndeplinesc roluri discursive, S. este autor, B. personajul care colaborează cu intențiile lui S., pentru ca la sfârșit, procurorul Tomescu să primească lectura interpretativă în rolul anchetatorului. Cel din urmă este așadar cel care alege să coopereze cu textul, cu acest sistem de noduri sau de articulații și este lăsat să genereze substanță textuală cu scopul de a

[7] *Ibidem,* p. 49;
[8] Roland Barthes, *Moartea Autorului*, în *Aspen*, New York, 1967, nr. 5-6;
[9] *Ibidem;*
[10] Petru Cimpoeșu, *Erou fără voie*, Editura LiterNet, 2002, p. 89;
[11] Umberto Eco, *Lector in fabula. Cooperare interpretativă în textele narative*, Editura Univers, București, 1991, p. 90;
[12] Petru Cimpoeșu, op. cit., p. 4;
[13] Michel Foucault, *Ce este un autor? Studii și conferințe*, Editura Idea Design & Print, Cluj, 2004, p. 40;
[14] Gérard Genette, *Introducere în arhitext. Ficțiune și dicțiune*, Editura Univers, București, 1994, p. 113;

lansa ipoteze trebuitoare anchetei. Ca să reușească să accepte paradoxul literaturii prin care e „adevărată și falsă în același timp, de care gândirea lui strict silogistică e incapabilă”[15], procurorul alege să continue povestea, pentru a interpreta cu succes stările succesive ale romanului, el colaborează cu instanțele textuale care îi anticipează cu siguranță *ancheta*, căci „romanul e o diversiune, un alibi gândit ca atare de la început”[16]. Ficțiunea edulcorează realitatea în momentul în care procurorul ca Cititor Model nu face efortul să descopere că „literatura nu deduce, nu justifică și mai ales nu se justifică, iar faptul că unul sau altul ar putea-o manipula sau întrebuința ca alibi nu ne dă dreptul de a o suspecta; în esența ei literatura e scop, nu mijloc”.[17] Prin B. se fac prezente mecanismele de manipulare care sunt explicate în metatext; informația percepriv-cognitivă este în permanență mediată de către autoritatea colaboratorului său, S.

Apropierea de personaje, de „atitudinile lor propoziționale”[18], instituie un mijloc de manipulare, Tomescu este oglinda Cititorului Model la nivelul structurilor textuale ce instituie o lectură cooperantă a scriiturii lui S. și B., epilogul se concretizează printr-o oglindă în care se privesc cele două lumi: una posibilă, în care se reflectă o alta, prima fiind ancorată în cea din urmă și presupunând poziția unui interpret cu facultățile necesare actului de a sesiza structurile discursive. De asemenea, Epilogul își exercită funcția de a descoperi conștiința unui supra-cititor model ce solicită capacități enciclopedice după ce, martor, complice, criminal a fost purtat în avalul structurilor textuale. Scenariile intertextuale aflate la dispoziție, din ce în ce mai complicate, în final deversează o proiecție reală a mecanismelor ficționale. Condițiile unui autor țin de abilitatea cu care el întreține raportul dintre ficțiune și realitate, de abilitate cu care el își proiectează un Cititor vivace ce administrează libertatea interpretării, cu scopul de a finaliza travaliul narativ și a cărui vastitate enciclopedică evită falsa cerere de cooperare pe care o anticipează.

Rețeaua codificată de sensuri a romanului propune o *fabula in fabula,* actorii nu pot fi reduși doar la roluri actanțiale. Labirintul de contradicții între lumea reală și lumile de credință este construit din așteptările și proiecțiile cititorului. Spiritul critic este necesar pentru ca erorile succesive să fie evitate: accidentul deturnează tema adulterului ce conduce în final la o crimă. Adulterul este astfel scop sau mijloc? Competența ideologică a cititorului identifică accidentul drept scop, iar adulterul drept mijloc, căci S. și B. denunță cu anticipație modalitățile în care acesta descoperă ițele încurcate ale conflictului. Trimiterile intertextuale vin odată cu propunerea de a scrie un roman în colaborare cu personajul:

„Mă întrebă dacă am citit „Cu sânge rece” de Truman Capote.[...]un roman despre care autorul nu știe, inițial, mai nimic. Ia doar o întâmplare, să zicem un asasinat, despre care a aflat în ziare, și o dezvoltă în funcție de consecințele ei, pas cu pas, pe măsură ce aceste consecințe se produc”.[19]

Sandu cunoaște traseul narativ, prefigurează și învestește cu libertate toate celelalte instanțe ale textului, personajele au voință proprie, iar cititorul cunoaște accesul la alternative. Autorul se supune însă unei convenții narative, personajul, pe de altă parte se proclamă liber, destinul său nu este încătușat în ficțiune, el simte autenticul și își conduce destinul într-un mod deliberat. Dar care sunt intențiile autorului? Își alege victima, îl împinge accidental sau chiar voit, iar apoi operează transferul de psihologie mizând pe gândurile, sentimentele, judecățile eroului făcându-l responsabil și discreditând-l în fața cititorilor. Modul intenționat de autor și descifrabil de cititor este format din ansamblul semnificațiilor degajate de text.

[15] Petru Cimpoeșu, *Erou fără voie*, Editura LiterNet, 2002, p.90;
[16] *Ibidem*, p.93;
[17] *Ibidem*, p. 90;
[18] Umberto Eco, *Lector in fabula. Cooperare interpretativă în textele narative*, Editura Univers, București, 1991, p. 179;
[19] Petru Cimpoeșu, op. cit., p. 77;

Relația autorului cu personajul său este enunțată din perspectiva celui din urmă „Îți ghicea gândurile cu o fracțiune de secundă înainte de a ți le formula tu însuți și, formulându-le înaintea ta, te obliga să ți le revizuiești până la a ți le reprima- o curioasă formă de exorcizare”.[20] Realitatea scrisă, care conține o mulțime de potențialități, este diferită de realitatea originară, generatoare, iar această idee, ce își rezervă spațiu în metatext reprezintă un moment de epifanie a narativității, în care sunt invocate „cele trei persoane ale trinității narative: autor-model, narator (vocea personajului) și cititor”[21]. Fabulația devine un viciu al destinului la picioarele căruia cedează amintirea, ordonând elementele lumii reale ca posibile premise ale lumii fictive, coincidențele constituie un rezultat necontrolat prin care realitatea este ordonată la rândul ei. Astfel, romanul livrează în aceste comentarii metatextuale instrucțiunile despre mecanismele care îl pun în funcțiune.

Colaborarea cu *eroul* romanului este solicitată de către tipul narativ actorial în scopul orientării percepției lumii romanești către perspectiva narativă a lui B. Rezultatul constă într-o *monoscopie variabilă,* într-o căutare permanentă a mărcilor de autenticitate prin care personajele-narator au simultan o percepție subiectivă a aceluiași eveniment: accidentul determinat de adulter și protejarea secretului închis labirintic în scrierea romanului. Sub imperativul cerințelor de a fi „cât mai frust și autentic”[22], individualizarea eul-narant reprezentat de S. se identifică în scriitura colaborativă cu eul-narat, reprezentat de B. cu scopul de retrăi mental trecutul, amintirea. Instanța cititorului se face prezentă prin mărci ale adresării directe, iar conștiința prezenței sale în reprezentarea ficțională antrenează de-a lungul lecturii împărtășirea perspectivei narative cu cea a eroului. Aceste elaborări fundamentale ale tipurilor narative polemizează cu tema scrierii unui roman autentic în cheie postmodernistă care recunoaște autocrația Cititorului Model manipulat de centrul de orientare ce îi servește. În *Erou fără voie* autorul tratează cele două tipuri narative autonome în chipul ascuns al celor două personaje S. și B. care își asumă funcțiile actanțiale, dar și pe cele de regie și control. Astfel, personajul-actor, B. este îndemnat să transcrie ordinea subiectivă a realității la care se raportează, „totul, până la cele mai neînsemnate amănunte, tot ce mi se întâmplă sau nu, tot ce gândesc sau ceea ce, scriind aș fi provocat, obligat să gândesc, tot ce văd, aud, simt, presimt, bănuiesc”[23]. El se declară însă în imposibilitatea de a media cele două planuri, cel al realității și cel al ficțiunii prin a develop*a TOTUL* cerut de vocea naratorială cu explicația că acela nu redă decât „prejudecata noastră despre realitate, lăcomia adesea stupidă cu care ne-o repezim s-o ordonăm, deci să o creăm pentru a ne-o însuși”[24]. Sriitorul S., inițiat în arta de a scrie știe că din poziția eului-narant nu poate decât propune un dialog bazându-se intuiție, pe o anumită logică, pe o serie de date despre personaje. Romanul se transformă într-un joc auctorial, în care personajul-narator se bucură de o percepție mai întinsă decât a personajului-actor, atât datorită cunoașterii deznodământului, cât și a unei perspicacități sporite. Această tehnică de cooperare, în care personajului-narator, S. se ascunde cu totul în spatele personajului-actor, B., și se abține să facă anticipări sau intervenții auctoriale indică semnele de preluare a perspectivei ca rezultat al dedublării vocilor într-o structură discursivă ambiguă. Vocea actorială nu își arogă dreptul de a interveni în elaborarea textului literar și nici de a-și impune modul de înțelegere „pentru a dicta ce și cum trebuie scris, ce e voie și ce nu”[25]; autoritatea revine astfel vocii auctoriale, care va accentua distanța față trăirile naratorului-peronaj B. prin răsturnarea și reordonarea afirmațiilor anterioare.

[20] Petru Cimpoeșu, op. cit., p. 42;
[21] Umberto Eco, *Șase plimbări prin pădurea narativă*, Editura Pontica, Constanța, 1997, p. 35;
[22] Petru Cimpoeșu, op. cit., 2002, p. 6;
[23] Petru Cimpoeșu, op. cit., 2002, p. 7;
[24] *Ibidem;*
[25] *Ibidem,* p. 37*;*

Distanța temporală este marcată de iluzia unei narațiuni simultane, îndosarierea discursurilor, paratextual evidențiate cu prilejul delimitării perspectivei narative, determină organizarea temporală. Odată cu dispariția personajului-narator S., personajul-actor B. pare că exprimă cursul spontan al gândirii sale ca „instanță intermediară”[26]. Cititorul adoptă diferite centre de orientare în funcție de coordonatele textuale, în așa fel încât acesta va resimți perfectul simplu ca un timp ce exprimă un trecut simultan cu prezentul. Așa cum știm de la Roland Barthes, perfectul simplu este „expresia unei ordini și, prin urmare, a unei euforii”[27], această dimensiune temporală debordează limbajul, eliberează discursul de limitele impuse de ficțional prin care realitatea este subțiată și creează el însuși un fapt de stil. Necesitatea schimbării punctului focal exprimă neputința de a ajunge la roman prin emiterea justificărilor, de a depăși ceea ce acesta își propune sau chiar voința de a-l distruge.

Conchizând, trăsătura de ficționalitate se constituie ca edulcorant al unei lumi reale, tranzitorii, postdecembriste. Absurdul se naște din acumularea detaliilor semnificative, pe care ficțiunea le preia și le toarnă în forma noilor sensuri create. O rețea de imagini de ordin ficțional dezvoltă structurile realului și ridică o punte către alte lumi, cu legile lor proprii, însă care se raportează la aceleași adevăruri valabile. În acest mod, realitatea apare în final edulcorată de substanța ficțiunii. Poetica lui Cimpoeșu premerge de la datele concrete și se îndepărtează treptat până ce, prin tehnici manipulative, tot ce s-a petrecut pare ficțiune și tot ce există în realitate devine element ficțional.

BIBLIOGRAPHY

Barthes, Roland, *Gradul zero al scriiturii urmat de Noi eseuri critice*, Editura Cartier, Chișinău 2006;

Barthes, Roland, *Moartea Autorului*, în *Aspen*, New York, 1967, nr. 5-6;

Barthes, Roland, *Romanul scriiturii*, Editura Univers, București, 1987;

Cimpoeșu, Petru, *Erou fără voie*, Editura LiterNet, 2002;

Cornea, Paul, *Introducere în teoria lecturii*, Editura Polirom, Iași, 1998;

Eco, Umberto, *Lector in fabula. Cooperare interpretativă în textele narative*, Editura Univers, București, 1991;

Eco, Umberto, *Limitele interpretării*, Editura Pontica, Constanța, 1996;

Eco, Umberto, *Șase plimbări prin pădurea narativă*, Editura Pontica, Constanța, 1997;

Foucault, Michel, *Ce este un autor? Studii și conferințe*, Editura Idea Design & Print, Cluj, 2004;

Genette, Gérard, *Introducere în arhitext. Ficțiune și dicțiune*, Editura Univers, București, 1994;

Lintvelt, Jaap, *Încercare de tipologie narativă. Punctul de vedere. Teorie și analiză*, Editura Univers, Bucuresti, 1994.

[26] Jaap Litvelt, *Încercare de tipologie narativă. Punctul de vedere. Teorie și analiză*, Editura Univers, 1994, p 108-109;

[27] Roland Barthes, *Gradul zero al scriiturii urmat de Noi eseuri critice*, Editura Cartier, Chișinău 2006, p. 28.

THE HOLY LAND AND THE BURDEN OF COLLECTIVIZATION IN THE NOVEL "NIȘTE TĂRANI" BY DINU SĂRARU

Ioana Cristina Pătrună
PhD Student, National University of Science and Technology „Politehnica" Bucharest, University Center of Pitești

Abstract: The present work presents the historical events that occured after World War II. The human mentalities changes because the political regime enforces some rules that are not quite benevolent with the people, especially the peasants. Through the eyes of an ordinary peasant, these changes bring poverty, obedience and mainly an uncertain future. The communist period in Romania isn't easy for the village life. The hardships of poor people aren't taken into account by the Security. The peasant just should to obey and nothing more and to convince him, promises are made, whom he is forced to accept.
Also, in Romanian literature we deal with different categories of peasants. One of the well-known characters whose greedy desire is to obtain land and not by honest means is Ion from the novel with the same name written by Liviu Rebreanu.
In his novel, Dinu Săraru, imagined the life of some peasant, which were about to face the collectivization. Those peasants under no circumstances accept to let the land in the hands of the Security. They know that they have to fight if they want to keep the household safely. Also, they are strong characters, who were taught to face the danger and to work hard for what they wanted. With the price of keeping the land they must to make sacrifices. They could be beaten or expelled but at least the know that nobody took their land.

Keywords: collectivization, land, peasant, communism, literature

Este o certitudine faptul că literatura română și-a orientat subiectele către viața celor a căror menire era lucrul pământului, sesizând legătura organică dintre om și loc, într-un destin comun, influențat de istorie. Este cunoscută preocuparea lui Liviu Rebreanu pentru această temă cu rezonanțe istorice și sociale. Cunoscutele sale romane Ion și Răscoala construiesc, împreună cu o parte din nuvelele sale, imaginea prototipică a relației dintre țăran și pământul față de care acesta are sentimente complexe, considerându-l ca pe-o ființă, sau ca parte a destinului istoric al lumii de la țară. „Ion" prezintă povestea protagonistului cu același nume dispus să renunțe la iubire în favoarea pământului. Scopul său principal este de a obține cât mai mult pământ, pentru că acest lucru era esențial în viața unui tânăr țăran, capabil să-l muncească și astfel să dobândească o poziție socială de prim rang în comunitatea rurală, pe măsura inteligenței și dorinței de muncă ce-i împodobeau personalitatea.În satul tradițional românesc cea mai importantă preocupare a țăranilor era munca la câmp. Totodată, cine era mai înstărit, era și mai bine văzut în sat, motiv pentru care agonisirea de pământ crește și mai mult în inima țăranului. Pe lângă lăcomie, încercarea lui Ion de a dobândi pământ este strâns legată de dorința de a scăpa de eticheta înjositoare de sărăntoc.

După cel de-al Doilea Război Mondial, mentalitățile umane sunt influențate în moduri profunde și complexe, pentru că definesc percepțiile sau comportamentele societății. Este o epocă a provocărilor economice și politice, care influențează gândirea oamenilor. De pildă, procesul de colectivizare a avut un rol semnificativ în schimbarea mentalității țăranului.

Colectivizarea a fost mai mult un război împotriva poporului român decât o creștere a economiei din România. Prin procesul colectivizării pământurilor și bunurilor, proprietatea privată a fost distrusă, iar țăranii liberi transformați în proletari. Pentru țăranul român postbelic, cea mai mare bucurie era pământul. Simplul fapt că muncea o bucată de pământ,

iar recolta o putea vinde sau o împărțea în familie era tot ce își dorea. După terminarea războiului, cei care reușeau să se întoarcă sănătoși acasă cumpărau pământ sau încercau să își pună la punct o mică gospodărie. Era o altă față a lumii, cu care vremea era nevoită să aibă răbdare și peste care timpul nu putea trece. Pacea interioară a omului nu putea fi răscolită, pentru că el avea un țel în viață, un motiv pentru care să se trezească dimineața devreme și să pună capul pe pernă noaptea târziu. Pe lângă viața cotidiană, mai apăreau și greutățile neajunsurilor, povara sănătății șubrede, însă acestea erau nesemnificante pentru omul de rând, pentru că el voia să trăiască și trăia din plin.

Dinu Săraru portretizează viața țăranilor de la Cornul-Caprei valorificând aceste aspecte reale din viața satului. Autorul aduce în literature română imaginea satului de după cel de-al Doilea Război Mondial, în care personajele principale duc o aprigă luptă interioară între dorința de a munci pământul primit și dobândit imediat după război și pofta partidului comunist român, care vrea să stârpească fiecare gospodărie și să o treacă în numele statului. Așa cum ne spune istoria, procesul de colectivizare a venit treptat, iar oamenii legii aveau nu numai rolul de a-i avertiza pe țărani cu vorbe în vânt, ci și de a-I oblige să se dea după noile reguli, având pumnii strânși și bâtele la vedere. Dinu Săraru a pus în inima personajelor sale frica și răzvrătirea, două elemente susceptibile, care ajută cititorul să cunoască mai multe fețe ale regimului comunist.

După cum spune chiar autorul însuși, personajele din romanul „Niște țărani” sunt reale. A copilărit și a crescut cu ele, doar că, atunci când s-a decis să îi strângă pe acești țărani din Slătioara în romanul său, a vrut ca toți cei care trec de paginile acestei cărți să înțeleagă măcar jumătate din ce simțea un om peste care trecea valul colectivizării. Un prim personaj și cel mai popular este Năiță Lucean. Trăsătura principală a lui Năiță este viclenia, însă nu caută să facă rău nimănui, ci vrea doar să își țină familia și pământul în siguranță. Încă din primul capitol, Năiță se opune securității, dar în același timp se infiltrează printre forțele de ordine să afle ce se întâmplă. Refuză să înapoieze arma, pretinzând că nu deține una, cu scopul de a enerva, poate, pe ofițeri sau chiar pe primar. Statura înaltă și impozantă a lui Năiță îl face să pară mai dur, chiar și pentru prietenii săi. De multe ori ezită să vorbească mai mult decât trebuie, ci doar ascultă și se gândește; ispitește pe ceilalți să îi ofere răspunsuri, iar ochii lui sunt pe fiecare vecin sau prieten. Chiar dacă este un om trecut prin greutăți și experiențe, Năiță este speriat de ceea ce o să vină peste el și familia lui. Totuși, nu lasă teama să îi acapareze gândurile, pentru că nu are voie să fie speriat și pentru că asta vor și ei, Securitatea, să încolțească frica în sufletele țăranilor. Are de crescut șase băieți și cum altfel să îi crească dacă nu luptând pentru rostul lor.

Pe lângă viclenie, Năiță Lucean are ca trăsătură principală ironia. Dacă prim-secretarul, sau ofițerii, sau chiar primarul Craina îl atacă cu amenințări sau promisiuni goale, el se apără vorbind în batjocoră. Un episod în care Năiță joacă un rol de om neștiutor este în capitolul III, când presat de întrebările maiorului cu privire la deținerea unei pușți, acesta răspunde constant că are un sac de mălai la moară și este păcat de sac, că îl plouă degeaba și nu are cine să îl ia.

Alt episod în care Năiță pare că își bate joc de primar este în capitolul V, când Ion Ciclop și Craina îl vizitează pe Lucean într-o zi friguroasă de iarnă. Năiță, deși aude strigătele celor doi la poartă, se codește să deschidă, lăsându-i să înghețe. Ba mai mult, atunci când în sfârșit iese să vorbească cu cei doi, preferă să o facă afară, în zăpadă, cu gândul că Ciclop și Craina se vor sătura și vor pleca.

Dacă este un om viclean și zeflemitor, Năiță Lucean este și deștept, dovedind această însușire de mai multe ori pe parcursul romanului. Recurge la ironie și batjocoră pentru a evita să le facă pe plac maiorului sau prim-secretarului și să se înscrie primul pe lista colectivizării.

Pentru Năiță Lucean pământul este sfânt, iar colectivizarea este o povară, un ghimpe în talpă pe care nu îl poate scoate, iar cu cât rămâne în carne, cu atât mai mult adâncește rana.

Totodată, aceeași povară o simte și Pătru cel Scurt, prietenul și finul lui Năiță. Pentru el este altfel, spre deosebire de ceilalți țărani din Cornul-Caprei, fiindcă Pătru fusese orfan de mic și nu avea pământ, avea doar vise să își facă o gospodărie, iar oamenii să îl laude. Încă din armată i se promisese că va stăpâni pământ: „Băieți, acum, când ne întoarcem, țara e a noastră, războiul ăsta ne-a dat ce visa țăranul român toată istoria lui. Cum ajungem acasă, cum luăm pământul în stăpânire.”[1], dar acest pământ îi scăpa printre degete acum. Pătru cel Scurt era orgolios din fire, roșinos, dar vrednic, unde punea el mâna, se cunoaștea și cu hărnicia lui se mândrea oriunde. Ura când ceilalți îl numeau „aghiotantul” lui Năiță, doar pentru simplul fapt că stăteau mai tot timpul împreună, iar Năiță îl ajutase în nenumărate rânduri. În sinea lui, Pătru avea impresia că este distinct față de nașul său, fapt care îi ridică acestuia bănuieli în ceea ce îl privește pe Năiță și, în același timp, se gândește că Lucean va cădea primul în ghearele colectivizării.

Pătru cel Scurt reprezintă omul nefericit și cu un destin tragic, printre țărani, dar chiar și fără avere, se teme la fel de mult ca și ceilalți. Tocmai atunci când începe să își facă o gospodărie și să își împlinească vis cu vis, timpul nu mai este atât de răbdător cu el. Pleacă, lăsându-i pe ceilalți să înfrunte viitorul necruțător.

Colectivizarea întârzie să vină cu fiecare zi care trece. Timpul își vede de drum, vremea vine cu secetă, cu ploi, cu ninsori înalte până la strașina casei, iar țăranii așteaptă ceasul cel rău. Sunt zile în care pacea dăinuie, fără ca nimeni să mai pomenească de vreo colectivizare. Numai unul dintre țărani pare să râcâie fricile țăranilor din nou și din nou. Simion Popescu, țăranul al cărui destin nu a fost deloc unul prietenesc, dar care s-a resemnat odată cu trecerea anilor, repeta o vorbă, pe care o adresa oricui se nimerea lângă el, dar în special lui Pătru: „o să vie vremea vierului”[2]. Asta însemna că vor veni vremuri grele, însă Simion avea un pahar de țuică lângă el când prevestea răul prin câteva cuvinte, iar ceilalți nu păreau să îl ia în seamă. Dar se știa că, inevitabil, răul va veni, oricât de încet merge, apropiindu-se cu pași mărunți.

Acest Simion Popescu nu avea altceva decât casa unde stătea și un cazan de țuică. Privea nepăsător când Craina sau Ciclop îi cărau bunurile din curte sub pretextul că nu și-a plătit cotele sau că este dator. Era deja împăcat cu situația că, atunci când „o să vie vierul” pe el nu îl va mai afecta. Își ducea traiul de zi cu zi, cântând la biserică. Cu toate acestea, nu se putea să nu se teamă și el de colectivizare, deoarece puținul pe care îl avea era pe cale să dispară.

Pentru că țăranii nu voiau să coopereze, ba chiar se sfiau în a vorbi cu primarul, Craina îi tatona cu vorbe, cu promisiuni, doar, doar vor ceda și se vor înscrie. Era binecunoscut conceptul de ademenire al țărănimii prin mijloace distincte de convingere. În ultimă instanță, se apela la agresiune fizică asupra celor care refuzau să se treacă pe listă. Întrebat de către Pătru dacă a fost bătut de ofițeri, când a fost reținut o zi și o noapte la primărie, Năiță nu răspunde, însă în amintirile lui știe că acei ofițeri erau nemiloși.

Craina nu era binevăzut în sat, datorită caracterului său și mai ales pentru că mulți țărani nu știau de unde apăruse acest om negricios să ocupe el scaunul în primărie. Mai mult, angajase niște spețe de oameni inculți precum Ion Ciclop, care nu știa carte sau Budurică, care avea geantă și tăia amenzi la țărani în piață, înjurându-i. Nici chiar el însuși, nu provenea dintr-o familie cu situație, însă așa erau vremurile. Trebuia să fii un șarlatan, ca să ai puterea să păcălești un biet țăran cinstit. Cunoștea care sunt situațiile în sat, cine are mai mult pământ sau mai puțin; cine plătește cotele și cine nu; cine are de unde plăti și cine tot amână. Primul pe care încercase să îl convină era Năiță, cu care nu se putea înțelege deloc. Mai târziu face o încercare și cu Pătru: „Pătrule, când mai vii pe vale, să dai pe la mine, că am să te întreb

[1]Dinu Săraru, *Niște țărani,* Editura AS, București, 1991, pagina 105
[2]Dinu Săraru, *Niște țărani,* Editura AS, București, 1991, pagina 121

ceva."[3] Îi spunea aceste lucruri cu o autoritate în glas și părea că fața lui negricioasă se înnegrește și mai rău, observa Pătru, dar spre dezamăgirea lui Craina, nu avea să primească vreo vizită de la bărbat. Astfel, primarul se hotărăște să se ducă el în casa omului. Modul cum se furișează la casa lui Pătru, fără să strige, ca să nu trezească câinele, îl face pe acesta să deteste și mai mult prezența primarului în curtea sa. Gluma se îngroașă în momentul în care Craina observă lemnele din curtea lui Pătru și cele două oi primite drept zestre. Se face curios de aceste bunuri, iar săracul Pătru se alege mai mult cu datorii față de primărie decât cu vreo promisiune.

Dornic să aibă rezultate cât mai concrete și rapide, Craina întreba și cât pământ avea fiecare și unde. Năiță este unul dintre oamenii care reacționează imediat după ce vede interesul aprig al primăriei. Hotărăște să folosească pământul pe care îl avea drept loc pentru casele celor șase copii ai săi. Se gândea că nu va mai fi așa de ușor să se colecteze o bucată de pământ care este pregătită pentru ridicarea unei case. Nu mai pierde vremea și se apucă de construcția temeliilor pentru casă, fără să știe nimeni, cu atât mai puțin cei de la primărie. Construcția primei temelii pentru casă se întâmplă în capitolul VIII al romanului. Este un episod important din punct de vedere al evenimentelor și îngroșează și mai mult tăria de caracter a lui Năiță, deoarece era pentru prima dată când disperarea din suflet lua locul celorlalte virtuți. Autorul arată lupta și sacrificiul pe care omul de rând este dispus să le facă pentru a nu pierde pământul. Muncea cu sudoare frunții, din zori și până-n seară, doar ca pământul să nu se irosească în mâini străine. Fericirea lui Năiță ia sfârșit în clipa în care prim-secretarul află de planurile lui: „Dar nu mai putea fi atent la întrebările aceluia. Ochii săi vedeau numai temelia casei și o vedeau prăbușită, ca și când ar fi trecut un cutemur peste ea"[4], iar mai apoi Ciclop îl cheama la primărie cu actele pământului. Gândurile lui se îndreptau numai în Valea cu Pietrele, acolo unde era turnată prima temelie și unde intenționa să facă temelii pe toată suprafața lotului. Nu îl va apuca colectivizarea.

În capitolul X, în ziua de Sfântă Mărie Mică, la pomana organizată de Pătru, toată lumea mânânca și bea pe săturate. Era, poate, ultima zi în care țăranii se mai puteau bucura și mai puteau ciocni un pahar de țuică liniștiți. Oamenii râdeau și glumeau, unii se îmbătaseră deja până să ajungă preotul să sfințească masa, iar lui Pătru cel Scurt îi plesnea inima de bucurie că toată această veselie era la el în curte, pomana aceasta fiind unul dintre visurile sale. La masă, lângă Năiță se afla Gheorghe Oțăt, care îi spunea acestuia că el se înscrie. Argumentul lui era „că așa trebuie", ceea ce nu îi convinea lui Năiță. Nu îi vine să creadă că tocmai un alt prieten de-al lui, Petre a lui Toma, cu care făcuse temeliile și care ducea sărăcia la fel ca ceilalți avusese ideea să se înscrie și, colac peste pupăză, devenise funcționar la primărie. Simțea o trădare, acolo, adânc, în suflet și o ciudă pe prietenii lui, dar și pe timpul acela care nu îi cruța deloc. Pământul sfânt avea să apuce în mâini străine și povara colectivizării era mult prea grea să o care în spate de acum înainte.

Moartea lui Pătru cel Scurt pare să pună bocancul pe gâtul lui Năiță Lucean. Ultimul capitol al romanului îl înfățișează pe Năiță scriind pe foaie tot ce va reveni statului. Înainte de a pleca spre primărie, îi răspunsese neveste-si pe un glas mai mult plâns: „a trecut viața și n-am făcut nimica și am îmbătrânit și mi s-a urât să mai bată Ciclop la ușa mea."[5]Altul era primar acum, Geanovu, un om care voia să pară înțelegător cu fiecare țăran în parte, mimând acel zâmbet forțat și scurt, însă era la fel de conștient cât erau și ceilalți oameni că orgia colectivizării bătea la ușă. Pentru țăranii de la Cornul-Caprei soseau vremuri interesante. Omul mic de statură, bondoc și sărac se dusese tocmai când punea cap la cap un pui de gospodărie. Poate că alții trebuiau să facă față colectivizării, nu el, pentru că nu avusese niciodată avere și nici nu îi era menit să aibă una. Se îmbătase cu iluzia unui statut printre

[3]Dinu Săraru, *Nişte ţărani*, Editura AS, București, 1991, pagina 122
[4]Idem, pagina 156
[5]Dinu Săraru, *Nişte ţărani.*Editura AS, București, 1991, pagina 283

oameni, dar, cine știe, poate s-ar fi bucurat în sinea lui să scrie și el pe foaie ce dă în grija statului, pentru că avea ce să dea și de unde să dea.

Toate sacrificiile făcute pentru a-și păstra bucata de pământ, într-un final nu mai înseamnă nimic, atunci când țăranul stă pe scaun, își enumeră vitele, bunurile din curte și pământul pe care le va primi statul. Năiță Lucean, Pătru cel Scurt, Gheorghe Oțăt, cât și ceilalți țărani ajung la capătul puterilor, cu mintea lucidă că undeva se va termina totul. În sufletul lor au știut mereu că vor fi înfrânți, dar au preferat să lupte în continuare, pentru că așa funcționează mentalitatea țăranilor și, mai ales, pentru că așa au fost învățați să facă. Au făcut războiul și în fiecare zi au trecut pe lângă oameni morți, teritorii cucerite, cu speranța și gândul că pământul va fi al lor și doar al lor.

În romanul „Niște țărani" Dinu Săraru nu intenționează să povestească evenimente din regimul comunist, ci vrea să valorifice mentalitatea țăranului în cadrul unei epoci cruciale din România. Prin intermediul unor oameni simpli, autorul evidențiază viața satului oltenesc, ce a însemnat procesul de colectivizare, în ce proporție iubea țăranul pământul și ce sacrificii era în stare să facă pentru a nu-l pierde. De asemenea, conferă personajelor trăsături diferite, făcându-l pe Năiță înalt, pe Pătru pitic, pe Dumitru lui Dincă ciung sau pe Simion Popescu bețiv, dar toți luptând împreună împotriva Securității, împotriva regimului și împotriva colectivizării.

BIBLIOGRAPHY

Rebreanu, Liviu, *Ion*, Ed. HERRA, București, 2008

Săraru, Dinu, *Niște țărani,* Ed. AS, București, 1991

https://ro.historylapse.org/colectivizarea-agriculturii

https://adevarul.ro/stiri-locale/botosani/cum-s-a-produs-colectivizarea-in-romania-modelul-2021439.html

CHILDREN'S LITERATURE AND FANTASY LITERATURE- AN INTERFERENCE OF GENRES

Manuela Varga
PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare

Abstract: The genre of fantasy literature has gained ground in the fields of the arts, being included in the making of film art and visual electronic game designs. There is that influence of myths, legends whose presence is evident in the concept of fantasy. Initially, this type of fiction was synonymous with children's literature and seen as an escape from reality. The presence of magical elements and supernatural phenomena were considered standard points for highlighting the youthful side of fiction. The fantasy was a distant realm even if in a way connected to the real world and the characters attracted to magical and imaginary events and happenings. Wizards, witches, dragons, monsters, castles and caves, swords and black magic, talking animals and humans turning into beasts, undiscovered mysteries, impossible journeys, epic battles with supernatural beings, deities and demons: an endless list of to those popular elements with fantastic content.
Fantasy has many manifestations in modern society. Although fantastic elements can be traced to the dawn of civilization, the form of fantasy we recognize today began as literature in the late 1800's. The popularity of this type of imaginative fiction has greatly increased in the past hundred or so years, rising to become one of the most dominant genres in the literary world. Largely due to its growing success, fantasy blossomed into other mediums over time. No longer contained solely in literature, fantasy began to spill over into film, role-playing board or card games, and eventually into electronic gaming. Specifically in movies and video games, fantasy was able to assimilate to the electronic age, morphing its ancient motifs and values with the technology of modern society in order to reach an audience more diverse than it had ever achieved. However, literature, where fantasy began, remains its most important and farthest reaching instrument. Accordingly, the majority of discussion in this paper will focus on literature, but not to the total exclusion of other methods of fantastic transmissions, which remain crucial in their own right.

Keywords: fantasy literature, children's literature, genre

"A fost odată un hobbit care locuia întro gaură în pământ. Nu era o vizuină din acelea antipatice, murdare sau umede, pline de capete sau cozi de viermi şi cu miros de mâl; nu era nici nisipoasă sau lipsită de apă, sau o vizuinăîn care să nai pe ce să te aşezi sau pe ce să m ănânci; era o vizuină de hobbit, şi asta înseamnă confort."[1] Pe cât de simple sunt, aceste cuvinte memorabile ne introduc în cea mai complexă dintre toate lumile fantastice create până acum. Când Tolkien a mâzgălit fraza de deschidere a cărţii *Hobbitul* (1937) pe o pagină goală găsită în mijlocul lucrărilor de examen, nu știa că ceea ce tocmai scrisese va deveni cotitura simbolică a valului pentru succesul literaturii fantastice moderne. Cu *Hobbitul* și *Stăpânul Inelelor* (1954-1955), Tolkien s-a redat pe sine și pe creația sa, universul Pământului de Mijloc ca fiind nemuritor. Astăzi, șaptezeci de ani mai târziu, Pământul de Mijloc încă vrăjește milioane de cititori iar acum și telespectatori din întreaga lume. Nu numai adaptarea cinematografică a *Stăpânului inelelor* (2001-2003) lui Peter Jackson creează un monument pentru autor cât contribuţia acestuia pentru literatrura *fantasy*. Aduce un omagiu unui gen care, timp de multe decenii, a fost întâmpinat cu puțina atenție din partea criticilor literari și stigmatizat ca material de grădiniţă. Tolkien şi realizările sale literare au

[1] J.R.R. Tolkien. *The Hobbit, Or There and Back Again*. London: HarperCollins, 1999 [1937], p. 3.

câștigat încrederea în fantezie, respectabilitate și o creștere continuă spre popularitate.[2] La o primă vedere, se pare că Tolkien a creat o situație paradoxală. Deşi cele două opere majore au succes răsunător în domeniul literaturii fantastice câştigându-şi statutul prin interpretarea acestora ca modele influente şi creatoare de tendinţe, acestea sunt adânc înrădăcinate într-o tradiţie veche şi conservatoare. Cum a reușit atunci autorul să revoluționeze un astfel de gen cu acest concept tradiţional? Într-un mod convenabil pentru Tolkien, convențiile literare și conținutul fanteziei au rămas destul de stabile de-a lungul secolelor. . Oricât de variate ar fi, poezia epică, folclorul, basmul, basmul literar sau romanul fantastic, firul roșu care le traversează este ideea de bază a oricărui conflict între bine și rău, care urmează să fie rezolvat prin triumful omului.

J. R. R. Tolkien, în eseul definitoriu pentru literatura *fantasy*, *On Fairy-Stories* argumentează trăsăturile genului *fantasy* pornind de la reconsiderarea categoriei literare, aceea a basmelor şi a poveştilor cu zâne, nedorind să atenteze la definirea acesteia sau la o descriere directă, lucru imposibil pentru acesta, deoarece conceptul de *Faerie* nu poate fi descris în cuvinte, fiind indescriptibile şi imperceptibile.[3]

Definiţiile genului *fantasy* variază de la cele mai simple explicaţii prezentate în *Macmillan Dictionary for Advanced Learners:* „o poveste care evidenţiază multă imaginaţie şi este foarte diferită de viaţa reală”[4], până la unele foarte complexe ca cea expusă de Chris Baldick în *Oxford Dictionary of Literary Terms:* „Un termen general pentru orice fel de operă fictivă care nu este dedicată în primul rând reprezentării realiste a lumii cunoscute. Categoria include mai multe genuri literare (de exemplu, viziune de vis, fabulă, basm, romantism, *science- fiction*) care descriu lumi imaginare în care puterile magice și alte imposibilități sunt acceptate. Teoreticienii recenți ai fanteziei au încercat să distingă mai precis între tărâmurile magice de sine-stătătoare ale fantasticului, delirurile explicabile psihologice ale nemaipomenitului și întâlnirea inexplicabilă a ambelor în fantastic.”[5] Mai multe motive explică atracția magică a fanteziei, puterea de a atinge și atinge oameni la scară mondială. Acest succes poate fi atribuit creării de lumi cu posibilități nelimitate, permițând aproape orice experiment teoretic sau intelectual. *Fantasy*-ul oferă un forum perfect pentru discuții, tratarea și analiza valorilor universale, morală, tradiții, politică, cultură, psihologie umană, etică și filozofie. În plus, acesta se ocupă de anxietăți existențiale, probleme și alteritate care decurg din contactele sociale, are un spectru enorm de subiecte pe care genul le poate aborda, discuta și la care poate oferi soluții. Fantezia a oferit întotdeauna oamenilor libertatea necesară pentru întrebări existențiale. Dacă combinăm acest exerciţiu de manevră cu dorința noastră de a proiecta creativ spațiile familiare și dorința pentru descoperirea altora noi, ne aflăm cufundați în tărâmul ei echivoc.Intrând în această lume, cineva este cu ușurință vrăjit de una dintre principalele sale caracteristici: atemporalitatea sa inerentă.

Succesul lui Tolkien este inseparabil legat de perioada care cuprinde lumea din cel de-al doilea Război Mondial. Pentru milioane de oameni, lumea pe care o cunoscuseră fusese aruncată în aer. În războiului, oamenii aveau nevoie de o nouă viziune asupra lumii şi a vieţii, adaptată și echilibrată. Având perspectiva unui viitor necunoscut și nesigur, oamenii tind să caute confort în concepte familiare înainte de a fi gata să îmbrățișeze idei noi. Distanța temporală și spațială precum și nostalgia pot facilita acceptarea experiențelor traumatice din prezent.

[2] Ann Swinfen. *In Defence of Fantasy: A Study of the Genre in English and American Literature since 1945*. London; Boston; Melbourne, Henley: Routledge and Kegan Paul, 1984, p.4.
[3]Pentru aprofundarea eseului J. R. R. Tolkien, On Fairy-Stories https://coolcalvary.files.wordpress.com/2018/10/on-fairy-stories1.pdf.
[4]TP, *Macmillan English Dictionary for Advanced Learners*, Macmillan, 2002, p. 503.
[5]TP, Chris Baldick, *Oxford Dictionary of Literary Terms*, Oxford University Press, 2015, p. 146.

Tolkien a revoluționat genul oferind cititorului o lume secundară care depășește cu mult criteriile menționate mai sus. Pe baza conflictului tradiţional între bine și rău autorul ridică un întreg univers cu propria sa istorie, mitologie, filozofie, politică și limbi. Proiectând „adevărata" bătălie letală asupra stăpânirii lumii într-un tărâm imaginar al fanteziei cu fler și magie medievală, el reînvie fantezia epică. Inspirat de viziunea lui Tolkien, este în continuă creștere numărul de autori dedicați, cititori și acum telespectatori și jucători care descoperă uriașul potential al fanteziei moderne.

Există un istoric al definiţiilor privind literatura pentru copii care atinge termenul „imaginaţie", dar disparitatea de grad a fanteziei în rândul copiilor duce la separarea acestora, astfel există imaginaţie şi există fantezie. În literatura pentru copii se regăsesc multe elemente ale imaginaţiei şi mult mai puţine ale fanteziei, deşi copilul îşi conduce imaginaţia să plaseze idei fantastice în copilăria sa. Începuturile literaturii pentru copii întruchipau un tip de studii ideologice, iar cărţile scrise pentru copii aveau scopuri precise şi didactice pentru copiii acelor timpuri, evidenţiind modele de comportament social propice societăţii respective.

Gradual poveştile pentru copii au devenit un gen literar separat începând cu apariţia în secolul al XVIII-lea a cărţii *The History of Little Goody Two Shoes* scrisă de John Newberry, fiind considerată ca prima carte scrisă specific pentru copii chiar dacă lipsesc acele elemente fantastice, dar de interes pentru familiile din marea societate.[6] Operele literaturii *fantasy* pentru copii s-au răspândit în secolul al XIX-lea cu titlurile *The King of Golden River* (1851) scrisă de John Ruskin, *The Princess and The Goblin* (1872) scrisă de George MacDonald şi *Alice's Adventure in Wonderland* (1865) a lui Lewis Carroll.[7] Conţinutul literar al acestor opere *fantasy* includ teme de educaţie, religie, politice şi concepte variate în legatură cu libertatea prin intermediul fanteziei ca mijloc de eliberare a minţii copilului de limitările societăţii. Ca o ilustrare, literatura *fantasy* nu este scrisă doar din interes sau intenţie didactică, ci şi ca formă de încântare a tânărului cititor de a se identifica cu personajul, de exemplu Alice care l-a urmat pe iepure intrând în gaură, ca apoi să se regăsească într-un tărâm al fanteziei cu animale vorbitoare şi obiecte vii.

Perry Nodelman, în studiul său despre literatura *fantasy* pentru copii, consideră că personajul-copil are „abilitatea de a-şi imagina un munte dintr-un deal care îi aduce plăcere, iar expresia lui după ce reuşeşte să îşi arunce zăpada pe cap, ne spune că şi acest dezastru este o sursă de amuzament."[8] Acţiunile incredibile şi neobişnuite al literaturii *fantasy* sunt sursele de împlinire pentru personaj, iar acestea au un impact similar asupra copilului-cititor. Nodelman, în analiza personajului copil din *Henry Huggins,* spune despre acesta că „primeşte exact ceea ce îşi doreşte datorită acţiunilor sale ignorante. Întotdeauna sunt cu efect de întoarcere, dar acestea se dovedesc a fi magice şi o altă cale către rezultatul dorit."[9]

În timp ce în epoca victoriană, fantezia pentru copii era marcată de nespus de multe tabuuri și o limită a subiectelor, gamei, tehnicilor și stilurilor literare, pentru copiii contemporani fantezia și-a lărgit orizontul enorm. Tehnici și subiecte narative postmoderne, cum ar fi metaficțiune istoriografică de exemplu, și-au găsit drum în scriitorii britanici de literatură *fantasy* pentru copii. Departe de a fi un domeniu omogen, fantezia se bucură de multe subgenuri, acoperind un spectru larg pentru aproape orice gust. Fantezia ca încercare inconştientă a copilului de a lupta impotriva dominaţiei şi controlului adulţilor este un element puternic în literatura pentru copii. Prin aceasta, copilul acţionează pentru a scăpa de rău şi caută să repare posibilul rău făcut. Hamida Bosmajian în eseul *Reading the*

[6]Peter Hunt, *Understanding Children's Literature: Key Essays from the International Companion Encyclopedia of Children's Literature*, London, Routledge, 2005, p. 5.
[7]Brian Stableford, *The A to Z of Fantasy Literature*, Lauham, Scarecrow Press Inc, 2009, p. 24-25.
[8]TP, Nodelman, Perry, *The Hidden Adult. Defining Children's Literature*, Baltimore, The Johns Hopkins University Press, 2008, p. 47.
[9]TP, Cf. *Ibidem,* p. 50.

unconscious. Psychoanalytical criticism prezentat în volumul de eseuri *Understanding Children's Literature* editat de Peter Hunt, evidenţiază că: „prin structura fanteziei, copilul se preface în răul imaginat sau real, dar şi dorinţa de reparare a acestuia."[10] Există acea continuă dezbatere prin care literatura pentru copii ar trebui să deţină doar acel scop estetic de a dărui bucurie sau ar trebui să fie moralistă şi didactică. Un copil cu o viziune inocentă asupra lumii dinamice rezistă moralei literaturii şi se bucură pe deplin de literatura *fantasy* până când aceştia încep să se adapteze comportamentelor culturale ale adulților. Poveştile pe care le identificăm ca fiind didactice încurajează copiii către un comportament acceptabil pentru adulţi, pe când cele plăcute le încurajează indulgenţa a ceea ce e natural sau uneori comportamente anormale.

Literatura pentru copii este departe de a fi la fel de simplă, clară și simplă așa cum se crede în general că este. Această realizare duce la o extinsă listă de definiţii sau aproximări ale termenilor implicaţi. Cu literatura pentru copii și fantezia avem de-a face cu două mari domenii ale literaturii, deci se poate aștepta o intersecție proporțională a celor două. Nu este prin urmare surprinzător că intersecția dintre cele două literaturi la fel de variată ca și cele două genuri principale implicate.

Mihaela Cernăuţi-Gorodeţchi concluzionează în cartea *Literatura pentru copii. Sinteză critică* interferenţa genului *fantasy* cu cel al literaturii pentru copii, considerând genul *fantasy* unul extrem de popular în lumea întreagă, atât ca *bun de consum,* cât şi ca obiect de cercetare. Din punctul de vedere al autoarei, specia *fantasy* a fost multă vreme ca non-existentă, deşi în ultimii ani această specie literară a fost iniţial considerată, aproape unanim, emblema literaturii pentru copii. De asemenea Gorodeţchi vine cu o creionare a genului *fantasy*, care „este considerat perechea contrastantă a literaturii realiste/mimetice destinate celor mai mici cititori: romanele aşa-zise „de aventuri", cu localizare exotică ori „domestică" – de exemplu suite de peripeţii (mai mult sau mai puţin „obişnuite") din viaţa şcolărească sau din viaţa petrecută de unii copii în mijlocul naturii, ori frământările şi bucuriile „tipice" pentru evoluţia fetelor către maturitate."[11]

Attebery afirmă: „Dacă *fantasy* ar fi doar negarea științei, totuși nu ar exista niciun concurs între ei. Dar în afirmarea imposibilității, *fantasy*-ul deschide ușa către mitologie, care este numele pe care îl dăm renunțării la megatexte. Zei, zâne, spirite strămoși, farmece, vrăji: un întreg, o mulțime de motive care nu mai transmit credință și totuși își păstrează narațiunea ca impuls."[12] Astfel, *fantasy* nu este o negare a științei sau a legii raționale. În schimb, opera *fantasy* poate fi definită ca o narațiune care folosește structuri și limbaj similare de mitologie, legende și basme pentru a crea o lume nouă cu propriile sale legi raționale. Drept urmare, ficțiunea *fantasy* este logică chiar și atunci când nu este posibilă. În *In Defence of Fantasy*, Ann Swinfen explorează construcția lumii şi structuri ale ficțiunii *fantasy* din 1945 până în 1984 pentru a o încadra la fel de logic. Swinfen susține că: „Ceea ce poate părea la prima vedere a fi un paradox stă, de fapt, în miezul *fantasy*: adică să creați o lume imaginativă și imaginară pe care trebuie să observați fidel regulilor logicii și ale consistenței interioare".[13]*Fantasy* trebuie să deţină ca punct de referință legi consecvente interne din care cititorul poate spera să înțeleagă ficțiunea. În consecință, mulţi autori de *fantasy* demonstrează o construcție a lumii care încorporează un simț al logicii și înțelegerea principiilor din lumea reală.

[10]Hamida Bosmajian, *Reading the unconscious.Psychoanalytical criticism* în volumul *Understanding Children's Literature* editat de Peter Hunt, London, Routledge, 2005, p. 108.
[11]Mihaela Cernăuţi-Gorodeţchi, *Literatura pentru copii. Sinteză critică,*Iaşi, Universitas XXI, 2008, p. 65-66.
[12] TP, Brian Attebery, *Strategies of Fantasy,*Bloomington, Indianapolis,Indiana University Press, 1984, p.108-109.
[13]Ann Swinfen, *In Defence of Fantasy: A Study of the Genre in English and American Literature Since 1945*. Routledge & Kegan Paul, 1984, p. 3.

BIBLIOGRAPHY

APTER, T.E., *Fantasy Literature. An approach to reality,* The MacMillan Press LTD, 1982.

ATTEBERY, Brian, *The Fantasy Tradition in American Literature: From Irving to Le Guin*, Bloomington, Indiana UP, 1980.

BALDICK, Chris, *Oxford Dictionary of Literary Terms*, Oxford University Press, 2015

BOIA, Lucian, *Pentru o istorie a imaginarului,* Editura Humanitas, Bucureşti, 2006.

BRAGA, Corin (coord.) *Morfologia lumilor posibile. Utopie, antiutopie, science-fiction, fantasy,* Editura Tracus Arte, București, 2015.

BOSMAJIAN, Hamida, *Reading the unconscious.Psychoanalytical criticism*, în volumul *Understanding Children's Literature* editat de Peter Hunt, London, Routledge, 2005.

CAILLOIS, Roger, *Abordări ale imaginarului,* Editura Nemira, Bucureşti, 2001.

CARTMELL, Deborah, WHELEHAN, Imelda, *The Cambridge Companion to Literature on Screen* , Cambridge University Press, 2007.

CERNĂUŢI-GORODEŢCHI, Mihaela, *Literatura pentru copii. Sinteză critică*, Editura Universitas XXI, Iași, 2008.

CLUTE, Clute, GRANT, John , *The Encyclopedia of Fantasy*, London, Orbit, 1997.

DAHL, Roald. *Marele uriaş prietenos*. Puffin Books, New York, 1998.

DAN, Sergiu Pavel, *Fețele fantasticului*, Editura Paralela 45, Pitești, 2005.

DOLEŽEL, Lubomír, *Heterocosmica: Fiction and Possible Worlds*, The John Hopkns University Press, Baltimore, 1997;

DURAND, Gilbert, *Aventurile Imaginii, Imaginaţia simbolică. Imaginarul*, Editura Nemira, Bucureşti, 1999. Traducere de Muguraș Constantinescu și Ani Bobocea.

EGOFF, Sheilla, *Thursday's Child: Trends and Patterns in Contemporary Children's Literature*. Chicago: American Library Association, 1981.

FABE, Marylin, *Closely Watched Films.An Introduction to the Art of Narrative Film Technique*. University of California Press, 2014.

FABRIZI, Mark A. I., *Fantasy Literature. Challenging Genres*, Sense Publishers, Rotterdam, 2016

FUNKE, Cornelia. *Inimă de cerneală*. Editura Arthur, Bucureşti, 2014.

GATES, S. Pamela, STEFFEL, B. Susan, MOLSON, J. Francis, *Fantasy Literature for Children and Young Adults*, Lanham, Maryland and Oxford, The Scarecrow Press Inc., 2003.

HOURIHAN, Margery. *Deconstructing the Hero. Literary Theory and Childrens Literature*. Routledge, London, 2005.

HUNT, Peter. LENZ, Millicent, *Alternative Worlds in Fantasy Fiction Lumi.* Continuum London. New York, 2001.

HUNT, Peter.*Understanding Children's Literature*, Routledge, New York, Londra, 2003.

HUTCHEON, Linda. O'Flynn, Siobhan, *A Theory of Adaptation*. Second Edtition,Routledge, New York, 2013.

JAMES, Edward. MENDLESOHN, Farah, *The Cambridge Companion to Fantasy Literature*. Cambridge University Press, 2012.

JAMESON, Fredric, *Magical Narratives: Romance as Genre*, New Literary History, 1975.

KLINGBERG, Göte, *Facets of Children's Literature Research*, Stockholm, The Swedish Institute for Children's Books, 2008.

ŁASZKIEWICZ, Weronika, *Fantasy Literature and Christianity: A Study of the Mistborn, Coldfire, Fionavar Tapestry and Chronicles of Thomas Covenant Series. Critical Explorations in Science Fiction and Fantasy*, McFarland, 2018,

LEVY, Michael. MENDLESOHN, Farah, *Children's Fantasy Literature. An Introduction,* Cambridge University Press, 2016.

LEWIS, Clive Staples, *On Stories and Other Essays in Literature*, Orlando, FL: Harcourt, 1982.

MACMILLAN ENGLISH DICTIONARY FOR ADVANCED LEARNERS, Macmillan, 2002.

MATHEWS, Richard, *Fantasy: The Liberation of Imagination*, Routledge, New York and London, 2002.

MENDELSOHN, Farah, *Rhetorics of Fantasy*, Middletown, Connecticut , Wesleyan University Press, 2008.

MENDLESOHN, Farah, LEVY, Michael. *Children's Fantasy Literature. An introduction*, Cambridge University Press, 2016.

MCCALLUM, Robyn, *Screen Adaptations and the Politics of Childhood Transforming Childrens Literature into Film*, PalgraveMacmillan, 2018.

MONACO, James, *How to Read a Film The World of Movies, Media, Multimedia Language, History, Theory,* Oxford University Press, 2000.

NODELMAN, Perry, *The Hidden Adult. Defining Children's Literature,* BaltimoreThe Johns Hopkins University Press, 2008.

NORTON, E. Donna, *Through the Eyes of a Child: An Introduction to Children's Literature*, Columbus, OH: C.E. Merrill Pub., 1987.

OITTIEN, Riita, *Translating for Children*, Garland Publishing Inc., 2000.

REYNOLDS, Kimberly, *Children's Literature. A very short Introduction*, Oxford University Press, 2011.

ROSENBLATT, Louise, *Literature as Exploration. Fifth Edition,* The Modern Language Association of America, New York, 2016.

SANDNER, David, *Joseph Addison: The First Critic of the Fantastic*, în David Sandner (ed.), *Fantastic Literature: A Critical Reader*, Westport, London, Connecticut, Praeger, 2004.

STABLEFORD, Brian, *Historical Dictionary of Fantasy Literature (Historical Dictionaries of Literature and the Arts),* The Scarecrow Press, Inc. Lanham, Maryland • Toronto • Oxford, 2005.

STABLEFORD, Brian, *The A to Z of Fantasy Literature*, Lauham, Scarecrow Press Inc, 2009.

STAM, Robert. RAENGO, Alessandra, *A Companion to Literature and Film,* Blackwell Publishing.2004

SUSINA, Jan, *Children's Literature. Encyclopedia of Children and Childhood:In History and Society*, New York: Macmillan Reference USA, Ed. Paula S. Fass., Vol. 1., 2004.

SWINFEN, Ann, *In Defence of Fantasy: A Study of the Genre in English and American Literature Since 1945*. Routledge & Kegan Paul, 1984.

TODOROV, Tzvetan, *The Fantastic: A structural approach to a literary genre*, Trans. By Richard Howard, Cleveland: Case Western Reserve UP, 1973.

TOLKIEN, J.R.R., *Stăpânul Inelelor*, vol 1-3, traducere de Iriona Horea, editura Rao, Bucureşti, 2002.

TIMMERMAN, John H., *Other Worlds: The Fantasy Genre*, Bowling Green, Bowling Green University Popular Press, 1983.

POÏÉTIQUE AND AESTHETICS IN PAUL VALÉRY'S WORK: BRIDGING THEORY AND PRACTICE

Ana-Maria Torkos
PhD Student, University of Craiova

Abstract: Paul Valéry is a central figure in the reflection on art and literary creation, recognized as one of the most representative intellectuals of the modernist turn in Europe. Rooted in the Symbolist tradition while distancing himself from it, he dedicated much of his work to exploring the artistic creation process. A poet, essayist, and thinker, Valéry distinguished himself through a methodical and introspective approach to the act of creation, which he terms "poïétique," a concept borrowed from Aristotle but redefined by him. Poïétique becomes a systematic investigation of the mechanisms behind artistic production. In parallel, his aesthetic vision—focused on beauty and the artwork—reveals a pursuit of harmony and perfection, leaving room for the viewer's interpretation. His works, marked by a continuous quest to understand creative processes, rest on a close relationship between poïétique and aesthetics. Far from adhering to a purely contemplative or technical view, Valéry envisioned artistic creation as a discipline where theory nourishes practice and vice versa. Valéry's poïétique, as expressed in his Cahiers, challenges the romantic myth of inspiration and portrays creation as a rigorous, almost scientific process. His approach to art blends intellectual rigor with an acute attention to form, where every word, rhythm, and structure is meticulously crafted. Through his poetry and theoretical work, Valéry invites readers to engage actively in the creative process, viewing the work of art as a dynamic interaction between the artist's intentions and the spectator's interpretation.

Keywords: Paul Valéry, poiesis, aesthetics, artistic creation, poetic sensibility, art and science.

Paul Valéry est une figure incontournable de la réflexion sur l'art et la création littéraire. Il est considéré comme l'un des intellectuels les plus représentatifs du tournant moderniste en Europe. Enraciné dans la tradition symboliste tout en s'en distanciant, il a consacré une grande partie de son œuvre à une interrogation sur le processus de création artistique. Poète, essayiste et penseur, il s'est démarqué par une approche méthodique et introspective de l'acte créateur, qu'il appelle *poïétique*, terme qu'il emprunte à Aristote mais qu'il redéfinit, constitue chez lui une investigation systématique des mécanismes de la production artistique. Parallèlement, son esthétique, sa conception de la beauté et de l'œuvre de l'art, révèle une quête d'harmonie et de perfection, tout en laissant une place à l'interprétation du spectateur.

Son œuvre, marquée par une quête incessante de compréhension des processus créatifs, repose sur une articulation étroite entre poïétique et esthétique. Loin de s'en tenir à une vision purement contemplative ou technique, Valéry conçoit la création artistique comme une discipline où la théorie nourrit la pratique et vice versa.

Cet article examine l'articulation entre poïétique et esthétique dans la pensée et l'œuvre de Paul Valéry, en analysant ses écrits théoriques et littéraires. Il vise à comprendre comment Valéry conçoit les processus de création artistique, l'expérience esthétique, et leur interaction, tout en situant son apport dans une perspective moderne.

La poïétique, du grec *poiésis* (production, création), se concentre sur l'étude des processus intellectuels, physiques et émotionnels qui aboutissent à une œuvre d'art. Valéry consacre une part importante dans ses écrits, notamment ses *Cahiers*, à décrypter ces mécanismes.

Valéry conçoit la création artistique comme une activité méthodique, presque scientifique, qu'il oppose à une vision romantique et intuitive de l'inspiration. Dans ses *Cahiers*, il décrit l'acte créatif comme un processus d'expérimentation rigoureuse : « Ce que je cherche, c'est à comprendre comment je fais ce que je fais, et non à laisser l'illusion de l'inspiration voiler l'acte créateur. »

Cette approche poïétique se manifeste de manière particulièrement évidente dans des poèmes tels que *La Jeune Parque* et *Le Cimetière marin*, où chaque vers semble le fruit d'un calcul rigoureux et d'une maîtrise technique poussée. Valéry ne se contente pas d'exprimer une émotion ou une idée de manière spontanée ou intuitive ; il s'efforce plutôt de dévoiler les dynamiques profondes qui régissent le langage, le rythme et la forme. Ses poèmes, loin de suivre un flux naturel ou inspiré, révèlent un processus méthodique, où chaque mot, chaque son, chaque pause est minutieusement choisi pour servir un but précis dans la construction de l'œuvre.

Dans *La Jeune Parque*, par exemple, Valéry utilise une structure et un rythme qui ne sont pas simplement là pour véhiculer un message émotionnel ou symbolique, mais pour interroger et jouer avec les mécanismes mêmes du langage. Le poème devient un terrain d'expérimentation, où Valéry met à l'épreuve les limites de la forme poétique tout en cherchant à explorer l'interaction entre pensée et sensation. Le poème devient ainsi un laboratoire de l'esprit, un lieu où les réflexions sur la condition humaine se construisent à travers un travail formel rigoureux.

Dans *Le Cimetière marin*, cette démarche poïétique se poursuit, mais avec une autre dimension. Ici, Valéry met en jeu l'espace poétique et la matière même du poème pour approfondir des questions existentielles et philosophiques, tout en exploitant la structure pour orienter le lecteur vers une réflexion sur la vie, la mort et l'éternité. Le poème n'est pas seulement une recherche de beauté formelle, mais un processus dynamique, où la forme devient elle-même un vecteur de pensée. Les répétitions et variations dans le rythme, la musicalité des vers, et les choix lexicaux sont utilisés pour activer une réflexion active et de plus en plus profonde.

Cette démarche poïétique, centrée sur la réflexion, conduit Valéry à rapprocher l'art de la science. Il insiste sur l'importance de la répétition, de l'expérimentation et de la révision comme éléments fondamentaux de la création artistique. Ce processus n'est pas un acte spontané ou divin, mais une série de choix réfléchis et d'ajustements constants, où l'artiste est à la fois créateur et chercheur. Pour Valéry, l'art devient une forme de discipline intellectuelle, où l'artiste, tel un scientifique, observe, teste, affine et révise sans cesse son œuvre. La création poétique n'est ainsi jamais définitivement achevée, mais toujours ouverte à de nouvelles révisions, à de nouvelles expérimentations, créant une dynamique de réflexion continue qui lie la pratique artistique à une méthode presque scientifique.

En ce sens, l'art chez Valéry n'est pas seulement une question de forme esthétique, mais une activité intellectuelle complexe, où la beauté naît de l'harmonie entre les éléments formels, mais aussi du travail constant de réflexion, d'expérimentation et de révision. L'artiste ne se contente pas de produire une œuvre, mais engage un dialogue avec elle-même, l'améliorant, la questionnant, la transformant. Ce processus est au cœur de la poïétique valéryenne, qui place la réflexion et la recherche intellectuelle au centre de l'acte créateur.

L'étude des concepts de poïétique et d'esthétique chez Paul Valéry a suscité un intérêt notable dans la critique littéraire et philosophique.

Les *Cahiers*, écrits au long de plusieurs décennies, constituent une ressource essentielle pour comprendre la pensée de Valéry sur l'art et la création. Antoine Compagnon, dans *Le Démon de la théorie*, souligne l'importance de ces écrits comme un laboratoire d'idées où Valéry explore des notions fondamentales comme la poïétique définie comme une « science du faire). Compagnon montre comment les *Cahiers* révèlent un Valéry obsédé par

l'analyse des mécanismes cognitifs et techniques de la création artistique, rejetant le mythe de l'inspiration romantique. (Compagnon, 1998 : 49)

La poïétique valéryenne a donné lieu à de nombreuses interprétations, en particulier concernant son articulation avec la tradition philosophique. Jacques Derrida, dans son essai *La Voix et le Phénomène* établit un parallèle entre la réflexion poïétique de Valéry et les idées phénoménologiques de Husserl. Derrida soutient que Valéry, en analysant la genèse de l'œuvre d'art, s'inscrit dans une démarche visant à déconstruire l'opposition entre intuition et méthode. (Derrida, 1967 : pp. 27-41).

Jean-Pierre Richard propose une lecture plus centrée sur la matérialité des textes. Il analyse comment Valéry intègre des éléments formels, comme le rythme et la musicalité, dans une poïétique qui transcende les simples considérations intellectuelles pour atteindre une dimension sensorielle. Selon Richard, la poïétique chez Valéry est un moyen d'interroger les conditions mêmes de l'existence d'un langage poétique. (Richard, 1945 : pp. 132-146)

L'esthétique valéryenne, conçue comme une méditation sur l'expérience de l'œuvre, a été étudiée sous l'angle de l'interaction entre le créateur et le spectateur. Starobinski insiste sur l'idée que Valéry, loin de réduire l'expérience esthétique à une simple réception passive, la voit comme un acte de recréation active. Selon lui, le spectateur est invité à rejouer mentalement le processus créatif de l'artiste, ce qui prolonge et enrichit l'œuvre. (Starobinski, 1970 : pp. 27-41)

Dans un autre registre, Michel Deguy aborde l'esthétique de Valéry comme un système de relations entre le sensible et l'intelligible. Deguy explore notamment le rôle de la mémoire et de l'imagination dans l'expérience esthétique, soulignant que Valéry privilégie une esthétique du moment présent, où chaque interaction avec l'œuvre est unique et éphémère. (Deguy, 1980 : pp. 112-126)

Valéry rejette résolument l'idée romantique de l'inspiration comme un souffle divin ou une illumination soudaine. Pour lui, l'inspiration n'est pas un acte spontané ou une révélation miraculeuse, mais plutôt un mythe, un concept illusoire qui voile la véritable nature de l'acte créateur. L'inspiration romantique, idéalisée par des poètes comme Byron ou Nerval, est souvent perçue comme un phénomène extérieur, un éclat soudain d'influx divin qui envahit l'artiste et le conduit à créer. Valéry, cependant, adopte une vision radicalement différente, où la création artistique résulte d'un effort intellectuel conscient, d'une discipline mentale et d'un engagement constant envers la forme. Pour lui, l'art est une pratique qui exige rigueur et méthode, et non un simple acte d'abandon à l'inspiration ou à une force extérieure.

Dans des poèmes comme *La Jeune Parque*, cette position se manifeste de manière particulièrement évidente. Valéry y décrit un processus de création où les hésitations, les corrections et les réflexions sont des étapes cruciales du travail créatif. Contrairement à l'image du poète inspiré qui laisse son esprit se libérer sans contrainte, Valéry met en lumière le cheminement tortueux, souvent laborieux, de l'élaboration d'un poème. Le texte ne jaillit pas d'un coup, mais se construit patiemment à travers une série de décisions prises par l'auteur, qui analyse, ajuste, et réajuste sans cesse ses choix.

Cette démarche se reflète dans la structure même de *La Jeune Parque*, où l'on peut observer une manipulation soignée du langage. Les vers ne sont pas seulement des expressions d'émotion, mais des constructions qui résultent d'un travail de transformation de la pensée. Valéry s'intéresse à la manière dont l'esprit humain transforme des éléments bruts – qu'il s'agisse de sensations, de souvenirs ou d'idées – en un produit formel et organisé. La création artistique devient un processus de sublimation, dans lequel des impressions fugaces sont distillées et affinées, pour devenir un produit final d'une grande complexité et d'une grande précision.

Ce travail sur la forme est d'une importance capitale dans la conception de l'art de Valéry. Dans ses poèmes, chaque mot, chaque image, chaque son est soigneusement choisi pour servir un but précis. Il s'agit de créer une œuvre cohérente, une structure qui permet de saisir des idées complexes, qui explore les dynamiques internes du langage et de la forme. L'artiste n'est pas un réceptacle passif d'une inspiration extérieure, mais un créateur qui façonne activement son œuvre à partir d'un matériau brut, un artisan de la pensée qui donne forme à des éléments intangibles.

Le rejet de l'inspiration romantique dans la poïétique de Valéry s'inscrit dans un projet plus large de rationalisation du processus créatif. Il cherche à comprendre et à maîtriser les mécanismes de l'esprit humain, et à formaliser la création artistique en une discipline réfléchie et méthodique. Plutôt que de s'abandonner à une impulsion irrationnelle ou à une flamme divine, il propose une vision de l'art comme un travail de précision, une quête d'organisation et de clarté. C'est dans cette démarche d'analyse des hésitations, des erreurs et des révisions que Valéry donne à l'acte créatif sa véritable dimension intellectuelle. Le poème devient ainsi un témoignage de ce processus mental, une réflexion sur les conditions mêmes de la création.

Dans *Cahiers* et *Introduction à la méthode de Léonard de Vinci*, Paul Valéry adopte une posture d'observateur attentif, en s'efforçant de décrypter et d'analyser les outils fondamentaux de la pensée créative. Pour lui, la création artistique n'est pas seulement un acte inspiré, mais un processus cognitif qui implique une série de mécanismes mentaux complexes. Ces textes, qui témoignent de son introspection et de son souci méthodique, révèlent une réflexion approfondie sur les facultés intellectuelles essentielles à l'acte créateur, telles que la mémoire, l'imagination et l'intuition.

Valéry explore la mémoire non seulement comme une fonction de stockage d'informations, mais comme un outil dynamique qui participe activement à la création. La mémoire ne se limite pas à la conservation d'éléments passés ; elle est plutôt un instrument que l'esprit peut manipuler, réorganiser et recombiner de manière créative. Valéry s'intéresse aux processus subtils par lesquels les souvenirs, les impressions et les sensations passées interagissent pour nourrir la création d'idées nouvelles. Il perçoit la mémoire comme un processus de remaniement constant, une archive vivante qui peut être activée de manière sélective et stratégique dans le cadre de la création artistique. Cette vision permet à Valéry de reconsidérer la mémoire comme un terrain d'expérimentation, où les éléments du passé sont réagencés et transformés pour donner naissance à des formes inédites.

L'imagination, quant à elle, occupe une place centrale dans la pensée créative selon Valéry. Il la considère comme une faculté qui va au-delà de la simple reproduction de l'expérience vécue : elle est une capacité de projection et de transformation. Pour lui, l'imagination permet de créer de nouvelles configurations mentales, de réinventer des réalités et d'expérimenter avec des formes inédites. Cependant, Valéry rejette l'idée d'une imagination purement spontanée et irréfléchie. Dans ses écrits, il souligne l'importance d'une imagination disciplinée et maîtrisée, en interaction constante avec la réflexion critique. Contrairement à une vision romantique de l'imagination comme un flot d'images inconscientes et débridées, Valéry l'envisage comme un outil intellectuel au service de la création formelle. L'imagination devient pour lui un vecteur essentiel dans le processus de transformation de concepts en œuvres d'art, une manière de lier les éléments rationnels et sensibles dans une unité esthétique.

Enfin, l'intuition, autre outil crucial dans la démarche créative de Valéry, est souvent perçue de manière ambivalente dans ses écrits. D'une part, Valéry reconnaît la valeur de l'intuition en tant que capacité à saisir des vérités profondes ou des solutions créatives de manière immédiate, sans passer par une déduction logique. D'autre part, il met en garde contre une utilisation aveugle de l'intuition. Pour lui, l'intuition doit être cultivée et affinée

par une réflexion soutenue. Il ne s'agit pas simplement de « ressentir » ou de « percevoir » spontanément, mais d'une intuition qui émerge après un processus de réflexion et d'analyse. Dans *Introduction à la méthode de Léonard de Vinci,* il illustre ce point en analysant la démarche de Léonard de Vinci, dont la création ne résulte pas seulement d'une inspiration fulgurante, mais d'un équilibre subtil entre observation minutieuse, raisonnement scientifique et intuition nourrie par l'expérience.

En adoptant cette posture d'observateur et d'analyste des processus mentaux qui sous-tendent la création, Valéry cherche à comprendre comment ces facultés – mémoire, imagination et intuition – interagissent et se soutiennent mutuellement dans l'élaboration de l'œuvre. Il ne s'agit pas de les isoler ou de les étudier de manière déconnectée, mais de les appréhender comme des éléments interdépendants, chacun jouant un rôle précis dans la fabrication de l'art. Ainsi, son approche poïétique, qu'il détaille dans ses *Cahiers* et dans l'étude de Léonard de Vinci, ne consiste pas seulement à décrire le résultat final de l'œuvre d'art, mais à comprendre les mécanismes mentaux et intellectuels qui rendent cette création possible. La création, chez Valéry, devient ainsi un processus rationnel, méthodique et scientifique, où l'artiste observe et maîtrise ses propres outils cognitifs pour aboutir à une œuvre d'art parfaite, à la fois logique et sensible.

Influencé par les sciences et les mathématiques, Paul Valéry conçoit la création artistique comme un problème à résoudre, une démarche qui repose sur une réflexion méthodique et rationnelle. À travers ses *Cahiers*, il tente de formaliser les mécanismes mentaux qui sous-tendent la création, s'appuyant sur des outils de la logique et des mathématiques pour structurer son approche. Cette dimension scientifique de la poïétique chez Valéry reflète une aspiration à rendre l'art plus prévisible, maîtrisable, et décomposable en étapes rationnelles. Pour lui, la création n'est pas le produit d'un éclat d'inspiration irrationnelle, mais plutôt le fruit d'un processus intellectuel où chaque phase doit être pensée, contrôlée, et optimisée.

Dans cette perspective, la poïétique, selon Valéry, devient une véritable *science appliquée à l'art*. Ce n'est pas un simple acte créatif inspiré, mais une quête pour comprendre, analyser et maîtriser les mécanismes sous-jacents à la production artistique. Valéry aborde la création comme un ensemble de règles et de procédures, comparable aux disciplines scientifiques où chaque détail doit être pris en compte et chaque erreur corrigée. Sa démarche relève ainsi d'une discipline mentale rigoureuse, où l'artiste devient à la fois le créateur et l'observateur de ses propres processus de pensée.

La création, chez Valéry, ne se limite pas à la simple mise en forme d'une idée. Elle est un processus structuré, divisé en différentes étapes, chacune devant être minutieusement élaborée et suivie. Le travail artistique commence bien avant la mise en œuvre concrète de l'œuvre. Valéry insiste dans ses *Cahiers* sur l'importance de l'accumulation et de la maturation des idées. Pour lui, l'œuvre d'art ne naît pas spontanément, mais résulte d'un travail préparatoire où la réflexion et l'intuition s'imbriquent progressivement. Il accorde une grande importance à la phase d'incubation des idées, à ce moment où la pensée mûrit et se développe avant de se formaliser. Cette période d'accumulation est essentielle pour que l'artiste puisse structurer son projet créatif et donner forme à ses pensées dans une œuvre cohérente.

La formalisation des idées vient ensuite, c'est-à-dire leur mise en forme à travers des règles précises, souvent rigoureuses, qui assurent la cohérence de l'œuvre. Chaque création doit répondre à un ensemble de principes internes qui régissent sa structure et son fonctionnement. Dans ses poèmes, Valéry met en évidence cette rigueur structurelle en s'appuyant sur une métrique, un rythme et un lexique extrêmement soignés. Prenons l'exemple de *La Jeune Parque* et *Le Cimetière marin*, où il fait preuve d'une maîtrise totale des formes poétiques. Ses vers sont soumis à des calculs minutieux, et chaque mot, chaque

rythme, chaque pause est pensée pour que l'œuvre reflète la pensée précise et méthodique qui l'a engendrée.

Dans *La Jeune Parque*, par exemple, la métrique est d'une précision remarquable, avec une alternance savante de vers de longueur variée et une gestion complexe des enjambements et des césures. Valéry ne laisse rien au hasard : chaque décision formelle répond à une nécessité intérieure, à une recherche d'équilibre entre la rigueur technique et l'expression poétique. De même, dans *Le Cimetière marin*, il jongle avec les sonorités, les rythmes et les structures grammaticales pour créer une harmonie parfaite entre la forme et le contenu. Chaque poème devient un exercice intellectuel où la réflexion sur la forme est indissociable du contenu poétique.

Ainsi, la poïétique chez Valéry se distingue par cette volonté de démontrer que la création n'est pas un simple acte de spontanéité ou de génie mystique, mais une démarche rigoureuse, pensée, et raisonnée. L'artiste, pour lui, est un mathématicien de la pensée et un artisan du langage. Dans ses poèmes, cette approche se traduit par une maîtrise de la forme et une recherche constante de l'harmonie entre la structure et le message qu'elle véhicule. La création artistique devient ainsi un champ d'expérimentation intellectuelle où chaque œuvre est le résultat d'un calcul, d'une organisation mentale poussée à son maximum, et d'une volonté de perfection.

Valéry parle souvent du poète comme d'un ingénieur ou d'un mécanicien. Cette métaphore reflète son obsession pour le contrôle des matériaux de l'écriture. Pour lui, l'artiste n'est pas un canal passif de forces transcendantales, mais un technicien de l'esprit, une « machine à penser » en interaction avec ses outils.

La poïétique est une introspection créative. Valéry ne se contente pas de produire ses œuvres, il s'interroge constamment sur leur genèse. Ses réflexions poïétiques sont autant un moyen de comprendre sa propre pratique que de proposer une méthode universelle applicable à tous les créateurs.

Chez Paul Valéry, poïétique et esthétique ne s'opposent pas, mais se complètent et s'enrichissent mutuellement. L'art devient une discipline de l'esprit, un espace où la rigueur de la pensée rencontre l'exigence de la beauté. Cette dialectique entre théorie et pratique, visible dans ses œuvres littéraires et ses essais, reflète une vision de l'art comme quête d'harmonie et de compréhension. Valéry nous rappelle ainsi que, loin d'être un simple divertissement, l'art est une aventure intellectuelle et humaine, un miroir de notre capacité à créer et à contempler.

Les *Cahiers* de Paul Valéry, vaste collection de réflexions personnelles rédigées sur près de cinquante ans, offrent un accès unique à la pensée de l'auteur sur des sujets variés, dont l'esthétique. Contrairement à ses œuvres littéraires ou à ses essais publies, les *Cahiers* ne sont pas destinés à être diffusés. Ils représentent un laboratoire intellectuel où Valéry explore librement ses idées. L'esthétique y occupe une place centrale, non seulement en tant que discipline académique, mais comme une quette personnelle d'harmonie et de perfection dans l'art, la pensée et la perception.

Pour Valéry, l'expérience esthétique repose sur la relation entre l'œuvre et le spectateur. Dans *Degas, danse, dessin*, il insiste sur le rôle des sens et de l'intellect dans l'appréhension de l'art. L'esthétique ne se limite pas à l'apparence de l'œuvre, mais inclut aussi les résonances qu'elle provoque dans l'esprit du spectateur.

L'esthétique valéryenne accorde une grande importance à la forme. L'artiste doit aspirer à une maîtrise technique parfaite, car c'est dans la rigueur du détail que réside la beauté. Cette exigence transparaît dans les poèmes, où chaque mot est pesé, chaque vers calculé.

L'art repose sur une structuration rigoureuse de la matière, qu'elle soit poétique, picturale ou musicale. Cette obsession pour la forme transparaît dans les *Cahiers*, ou il

analyse sans relâche les mécanismes de la création artistique. Valéry considère une œuvre d'art réussie comme un tout cohérent, où chaque élément est nécessaire à l'ensemble. La forme n'est pas un simple véhicule pour un contenu, mais l'essence même de l'œuvre.

La beauté réside pour lui dans la mise en ordre des éléments, qu'il s'agisse des mots, des couleurs ou de mouvements.

Valéry, passionné de mathématiques, de la physique et de logique, transpose ces disciplines dans sa réflexion esthétique. L'art, à ses yeux, relève d'une géométrie sensible, où chaque détail participe à une harmonie globale. La poésie, par exemple, est une forme d'architecture verbale, où le rythme et le choix des mots sont minutieusement calculés. Dans ses Cahiers, il compare fréquemment l'art à une construction géométrique ou architecturale où la beauté découle de la proposition et de la précision.

Dans une vision proche de celle des classiques, Valéry conçoit l'esthétique comme une quête d'universalité. L'œuvre doit transcender les contingences individuelles et historiques pour atteindre une perfection intemporelle. Cette exigence se reflète dans son style épuré et sa recherche incessante du mot juste.

Valéry accorde une place centrale aux sens dans l'expérience esthétique. Dans ses écrits sur la danse et la peinture, il explore comment les formes et les mouvements éveillent des émotions et des pensées chez le spectateur. L'esthétique, pour lui, est inséparable d'une expérience corporelle et sensorielle.

L'œuvre d'art, selon Valéry, est inachevée sans la participation du spectateur. C'est dans l'esprit de celui qui regarde ou lit que l'œuvre prend vie, se réinterprète et se complète. Cette idée trouve une expression particulière dans sa poésie, où la suggestion et l'ambiguïté laissent une grande liberté d'interprétation.

Pour Valéry, l'esthétique est indissociable du plaisir intellectuel et sensible. Ce plaisir naît de l'équilibre entre la rigueur formelle et l'émerveillement face à la complexité des créations humaines.

Valéry, témoin des bouleversements du XXe siècle, conçoit l'art comme un antidote au chaos de la modernité. Dans un monde marqué par l'incertitude et l'éclatement des valeurs, l'œuvre d'art offre un refuge, un espace où règnent l'ordre et l'harmonie.

Loin de la spontanéité ou de l'expression brute, Valéry défende une esthétique exigeante, fondée sur l'effort et la réflexion. L'art pour lui, est un exercice de la pensée, une manière de structurer le monde et de lui donner un sens.

Tout en étant moderne, Valéry reste profondément attaché aux valeur classiques de mesure, d'équilibre et de clarté. Il s'inscrit dans une tradition esthétique où l'artiste est à la fois un artisan et un penseur, guidée par une recherche de perfection. La création n'est pas un acte instinctif, mais le fruit d'une réflexion et d'un travail soutenu. Bien qu'il valorise la discipline, Valéry reconnaît l'importance de l'intuition dans la création. Cette dualité est omniprésente dans ses réflexions sur l'art.

Pour lui, une œuvre d'art n'existe pleinement que dans l'esprit de celui qui le contemple. Dans les *Cahiers*, il insiste sur la subjectivité de l'expérience esthétique. Chaque observateur apporte son propre univers mental à l'œuvre, enrichissant ainsi son sens.

Il conçoit l'art comme un pont entre l'artiste et le spectateur. L'esthétique ne se limite pas à l'objet, mais s'étend à la relation qu'il crée avec celui qui le contemple.

Les *Cahiers* de Paul Valéry, bien qu'ils ne soient pas conçus pour être publiés, peuvent être considérés comme une œuvre esthétique à part entière. Ce recueil de pensées fragmentaires, de réflexions inachevées et d'idées éparses révèle une dimension esthétique profonde qui dépasse leur aspect technique ou philosophique. La manière dont Valéry organise et développe ses pensées, même dans des fragments non achevés, témoigne d'une véritable quête de beauté et d'harmonie. Le style de ses écrits, tout à la fois fluide et imagé, mélange poésie et philosophie, et dévoile une réflexion esthétique qui se déploie à travers

l'acte même de penser. À travers ses *Cahiers*, Valéry montre que la pensée n'est pas simplement un outil pour résoudre des problèmes ou exprimer des idées, mais qu'elle peut être une forme d'art, un art intellectuel.

L'esthétique des *Cahiers* est marquée par une organisation rigoureuse de la pensée et par une grande richesse thématique. Valéry y explore des concepts complexes, établit des analogies subtiles et questionne les mécanismes de la pensée humaine. Chaque fragment, bien qu'inachevé, est une tentative pour atteindre une forme de clarté et d'équilibre, caractéristiques essentielles de son esthétique. Ce désir d'harmonie se reflète dans l'ordonnancement des idées et dans la manière dont les différents éléments de sa pensée s'articulent, tout comme dans ses poèmes où l'ordre et la structure jouent un rôle primordial.

Cette recherche d'harmonie et de cohérence est l'essence même de la conception esthétique de Valéry. Pour lui, la beauté d'une œuvre résulte de l'harmonie entre ses différentes parties, de l'intégration parfaite de chacun de ses éléments dans un tout cohérent. Dans ses *Cahiers*, il conçoit la pensée comme une construction où chaque idée, chaque raisonnement doit s'imbriquer dans une architecture mentale stricte, tout en laissant place à la fluidité et à l'intuition. Ce modèle d'organisation rationnelle, inspiré par la tradition classique, s'accompagne d'une recherche de clarté, mais aussi de simplicité, dans laquelle chaque élément trouve sa place au sein d'une structure plus grande.

Dans *Eupalinos ou l'Architecte*, Valéry développe cette idée en comparant l'art à l'architecture. Selon lui, l'art est une construction où chaque élément, qu'il soit visuel, sonore ou idéologique, doit s'inscrire dans un ensemble global. L'architecte, comme l'artiste, doit concevoir son œuvre comme un système cohérent, où la relation entre les parties crée un tout harmonieux. Cette vision se retrouve dans sa poésie, où chaque mot, chaque rime, chaque rythme fait partie d'une structure rigoureuse. Chaque détail est pensé pour contribuer à l'effet esthétique général, et la poésie devient ainsi une sorte de "construction mentale" où la précision est au service de l'harmonie.

La poésie de Valéry est également un modèle de précision sonore. Il accorde une attention particulière à la musicalité de ses vers, au choix des mots, à la fluidité des rimes. La sonorité de ses poèmes, le rythme qu'il leur imprime, sont des éléments qui participent directement à leur beauté. Il cherche à établir un équilibre subtil entre le sens, l'image, et la sensation que chaque mot produit. Dans ses poèmes, comme dans *La Jeune Parque* ou *Le Cimetière marin*, le choix des sons, des rythmes et des formes poétiques n'est pas seulement une question d'esthétique visuelle, mais un moyen de traduire une pensée complexe, un sentiment intense, ou une idée philosophique.

Valéry insiste également sur le rôle actif du lecteur ou du spectateur dans l'expérience esthétique. Pour lui, l'art ne doit pas être un simple objet de contemplation passive, mais un moyen d'engager la pensée et l'imagination. L'artiste propose une œuvre, mais c'est au spectateur de s'investir dans sa propre interprétation. Cette interaction active avec l'œuvre est essentielle à l'expérience esthétique. Dans des poèmes comme *Le Cimetière marin*, où les significations sont multiples et souvent ambiguës, le lecteur est invité à jouer un rôle actif dans l'interprétation du texte. Les différentes lectures possibles, les multiples couches de sens, renforcent cette idée que l'œuvre d'art est avant tout une invitation à la réflexion.

L'ambiguïté, loin d'être un défaut, devient ainsi un atout dans l'œuvre de Valéry. Elle permet une pluralité de lectures et invite le lecteur à aller au-delà de l'évidence. Cette richesse des significations crée un espace de réflexion où la pensée se déploie librement, offrant à chacun la possibilité de découvrir sa propre interprétation, tout en restant fidèle à l'essence de l'œuvre.

Conclusions

Paul Valéry, par son engagement intellectuel profond dans les domaines de la poïétique et de l'esthétique, se présente comme une figure centrale de la réflexion sur la création artistique à l'ère moderne. Ses œuvres, enracinées dans le symbolisme tout en s'en distanciant, témoignent d'une investigation intense des processus de production artistique. À travers son approche systématique de la création, qu'il désigne sous le terme de *poïétique,* Valéry révolutionne la perception de l'acte créateur, qu'il ne considère pas comme une inspiration spontanée, mais comme un effort discipliné et méthodique ancré dans l'intellect et la technique. Sa théorie esthétique, centrée sur la quête d'harmonie et de perfection, reconnaît le rôle du spectateur dans l'accomplissement de l'œuvre, à travers une interaction dynamique entre l'œuvre et l'intellect et les sens du spectateur.

La *poïétique* valéryenne représente un effort pour déconstruire le mythe romantique de l'inspiration divine, en affirmant que la création est un processus nécessitant réflexion, révision et une attention particulière à la forme. Sa poésie, notamment des œuvres comme *La Jeune Parque* et *Le Cimetière marin,* illustre cette approche, où chaque vers et chaque détail reflète une rigueur intellectuelle, soulignant la nature structurée et presque scientifique de la création artistique. L'intégration de la *poïétique* et de l'esthétique dans son œuvre montre que Valéry conçoit l'art à la fois comme une quête intellectuelle et une expérience émotionnelle et sensorielle, où la théorie et la pratique s'enrichissent mutuellement.

Dans ses réflexions, notamment dans ses *Cahiers,* Valéry met en évidence l'interaction entre les éléments formels de l'art et la réception subjective du spectateur, contribuant ainsi à une compréhension plus complexe de l'expérience esthétique. Pour Valéry, la véritable beauté d'une œuvre réside dans la structuration méticuleuse de ses composants, et l'engagement actif du spectateur est aussi essentiel que la création de l'artiste elle-même. L'engagement de Valéry en faveur de la clarté, de la précision et de l'intellect dans l'expérience esthétique invite à considérer l'art non seulement comme un objet de contemplation, mais comme un moyen de réflexion profonde sur la créativité et la perception humaines.

Paul Valéry offre une vision de la création artistique qui transcende les catégories traditionnelles. En articulant poïétique et esthétique, il met en lumière la complexité de l'acte créatif, où le travail de l'esprit rencontre la quête de la beauté. Cette démarche, à la fois rigoureuse et profondément humaine, résonne encore aujourd'hui, tant pour son invitation à explorer les mystères de la création que par sa célébration de l'intelligence humaine au service de l'art.

Dans les Cahiers, Paul Valéry développe une vision de l'esthétique qui dépasse les frontières de l'art traditionnel. Pour lui, la beauté réside dans la rigueur de la création, la richesse de la perception et de l'interaction entre l'œuvre et son spectateur. Les Cahiers incarnent cette philosophie, offrant une réflexion profond sur l'art, la pensée et l'expérience humaine. À travers cette œuvre monumentale, Valéry invite à repenser l'esthétique comme une discipline vivante ou théorie et pratique s'enrichissent mutuellement.

L'esthétique chez Paul Valéry est une célébration de la forme, de la pensée et de la sensibilité. Elle repose sur une articulation subtile entre la rigueur technique de l'artiste et l'expérience sensorielle du spectateur, offrant une vision de l'art qui transcende les modes et les époques. À travers ses poèmes, ses essais et ses réflexions, Valéry propose une esthétique intemporelle, ou l'œuvre devient un espace d'harmonie et de contemplation, un miroir de l'esprit humain dans toute sa complexité.

En définitive, l'héritage de Paul Valéry dans le domaine de l'art et de la littérature modernes repose sur sa capacité à fusionner rigueur intellectuelle et expression créative, en concevant l'art non seulement comme un objet de beauté, mais comme un processus

dynamique et évolutif qui fait le pont entre l'artiste et le spectateur. Ses œuvres continuent de repousser les frontières entre théorie et pratique, offrant une vision complète de l'art comme un dialogue perpétuel entre l'esprit, les sens et le monde extérieur.

BIBLIOGRAPHY

Aristote (1995). Poétique (trad. T. Gheeraert). Paris : Flammarion.
Compagnon, A. (1998). *Le démon de la théorie*. Paris : Seuil.
Valéry, P. (1945). *Cahiers (éd. intégrale)*. Paris : Gallimard.
Richard, J.-P. (1957). *L'univers imaginaire de Paul Valéry*. Paris : Seuil.
Starobinski, J. (1970). *La relation critique*. Paris : Gallimard.
Derrida, J. (1967). *La voix et le phénomène*. Paris : PUF.
Deguy, M. (1980). *Actes esthétiques*. Paris : Gallimard.
Genette, G. (1994). *L'œuvre de l'art*. Paris : Seuil.
Brémond, H. (1926). *La poésie pure*. Paris : Plon.

REPRESENTATIONS OF THE URBAN SPACE IN CEZAR PETRESCU'S NOVELS

Iulia Baciu
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The present paper aims to examine the image of the city in Cezar Petrescu's novels – Calea Victoriei and Oraș Patriarhal. We will focus on the powerful influence which the environment exerts on the characters. Once they enter the city's space, a negative transformation occurs. In Cezar Petrescu's novels, the urban space remains, due to the absence of moral values, a destructive monster.

Keywords: Cezar Petrescu, novel, urban space, transformation, representations.

Introducere

Ideologia sămănătoristă dobândește ecouri în scrierile perioadei interbelice, perioadă în care literatura română cunoaște un moment de ascensiune. Prelungirea unora dintre credințele specific sămănătoriste se exemplifică mai ales în operele unora dintre scriitorii din jurul revistei „Gândirea", Cezar Petrescu, de pildă, chiar unul dintre cei doi redactori ai fazei incipiente a revistei, numite și etapa clujeană, contribuind substanțial în acest sens. Chiar și aspectul exterior al revistei din această primă etapă trimitea spre cel al „Sămănătorului", desenele conținând motive patriarhale precum „o fată șezînd jos lîngă o margine de lac [...], o casă de țară cu cerdac, un drumeț cu toiag, un ciobănaș cu oile"[1].

Apariția „Gândirii", așa cum ne-o povestește D. Micu în studiul său dedicat revistei și curentului gândirist, pare a sta sub semnul impulsului de-o clipă, când un grup de tineri, printre care Lucian Blaga, Adrian Maniu, Gib I. Mihăiescu, Emil Isac, dar și alții, în frunte cu Cezar Petrescu, aflați în Ardeal și constatând îngrijorător faptul că presa minorităților era foarte bine dezvoltată, au realizat imperioasa trebuință a apariției unei reviste a scriitorilor români de aici. Decizia a fost luată chiar într-un parc, iar doar după o lună „Gândirea" avea să apară. Asta se întâmpla la 1921[2].

Deși aspectul exterior al revistei trimitea spre sămănătorism, literatura acesteia nu va fi întru totul o prelungire a curentului, ci vor exista ecouri sămănătoriste doar în operele unora dintre scriitori. Lucrul acesta se datorează faptului că, aflată la începuturile ei, revista nu parcurgea un traseu unidirecțional, reunind o mare parte a scriitorilor români, în pofida faptului că orientările literare ale acestora erau diferite. „Gândirea" întruchipa în această etapă a existenței ei, de fapt, o „agora a scriitorilor din toate ținuturile românești"[3], un hibrid, un amestec. Cu toate acestea, atmosfera generală ce se va contura în jurul revistei va fi una pe linie antimodernistă, conștientizându-se faptul că literatura noastră trebuie să-și aibă drept rădăcină autohtonismul: „Indiferent de raporturile creației fiecăruia cu cele mai noi curente, toți, sau cei mai mulți [...] își voiau literatura ancorată într-o problematică umană autentică, înrădăcinată în spiritualitatea autohtonă"[4].

Motivele sămănătoriste își puteau găsi, așadar, o firească prezență. Revista năștea deci polemici cu „Sburătorul" lui Eugen Lovinescu, susținând faptul că modernismul în literatură nu putea fi asimilat atâta timp cât el nu era și trăit: „Abia cînd omul se va adapta noului ritm de viață, se va familiariza cu noul aspect, asemenea copilului obosit de contemplarea

[1] D. Micu, *„Gîndirea" și gîndirismul*, Editura Minerva, București, 1975, p. 14.
[2] *Ibidem*.
[3] *Ibidem*.
[4] *Ibidem*, p. 18.

ameţitoare de la fereastra vagonului, se va aşeza în colţul său şi va prinde să cugete. Atunci îşi va găsi un echilibru nou, lumea din afară se va răsfrînge calm, nediform în conştiinţă: literatura, arta, gîndirea sa vor fi într-adevăr moderne."[5]

De cealaltă parte, revista va cunoaşte puncte comune cu cele de la „Viaţa Românească", cel puţin cât la conducerea acesteia se va afla Cezar Petrescu, drept pentru care, în această perioadă, scriitori precum Mihail Sadoveanu, Ionel Teodoreanu, Al. O. Teodoreanu, Al. Philippide, Demostene Botez, dar şi alţii, coloboratori ai Vieţii Româneşti, vor fi des întâlniţi şi în cadrul revistei „Gândirea".

Dintre scriitorii apropiaţi revistei „Gândirea", ale căror scrieri conţin reprezentarea toposului urban pornind de la motive specifice sămănătorismului, îl amintim pe Cezar Petrescu.

Cezar Petrescu, între capitala care ucide şi târgurile unde se moare

În perioada interbelică, sintagma „roman citadin" trimite, fără îndoială, către numele lui Cezar Petrescu, contribuţia sa în această direcţie fiind una substanţială. Dacă literatura din perioada premergătoare anului 1900 era considerată de către criticul literar C. Dobrogeanu-Gherea ca fiind una predominant rurală (deşi, aşa cum susţine Mihai Gafiţă, toposul urban apare, totuşi, şi în această perioadă în opera unor scriitori precum Alexandru Vlahuţă, I. L. Caragiale, Ioan Slavici, la Eminescu, pe alocuri[6]), dacă după anul 1900 citadinul a câştigat mai multă atenţie în literatura scriitorilor din jurul revistei „Sămănătorul", distincţia sat – oraş câştigând din ce în ce mai multă substanţialitate, oraşul fiind schiţat de către aceştia mai mult drept o sursă de nefericire, parvenitul, dezrădăcinatul şi inadaptatul reprezentând principalele categorii de oameni din sânul urbanităţii, ei bine, ne-am putea întreba care sunt modificările ce survin asupra toposului urban în perioada interbelică. Naşterea acestor întrebări poate fi pusă pe seama faptului că, de obicei, temporalitatea este pusă în relaţie cu spaţialitatea, iar dacă ceea ce se spune de sute, poate chiar mii de ani, este adevărat, şi anume faptul că timpul lasă urme, ideea conform căreia un nou timp cere şi un nou spaţiu, sau îl modifică pe cel deja existent nu ar trebui să fie lipsită de adevăr. Rămâne întrebarea asupra modificărilor ce survin în imaginea toposului urban în literatura scriitorilor interbelici, în cazul de faţă, în literatura lui Cezar Petrescu, iar pentru aflarea răspunsului, nu trebuie decât să ne aplecăm asupra operei.

În ceea ce priveşte reprezentarea universului urban, scrierile lui Cezar Petrescu pe tema citadinului sunt, în linii mari, continuatoare scrierilor grupării din jurul „Sămănătorului". George Călinescu, de pildă, remarca faptul că Cezar Petrescu a preluat motive sadoveniste[7], iar Mihai Gafiţă evidenţia faptul că Cezar Petrescu a fost prizonierul ideii conform căreia „tot mai bună e existenţa într-o societate cu lipsuri decât catastrofa, neantul"[8]. Pornind de la această teză, se poate constata faptul că asemănarea scrierilor lui Cezar Petrescu cu cele ale scriitorilor din jurul „Sămănătorului" în ceea ce priveşte reprezentarea toposului urban constă în atitudinea de reticenţă, de distanţare şi de negare a universului urban şi a tot ceea ce presupune el – schimbare, progres, modernizare:

„Ce tihnă şi ce măreţie aci! În ceasul acesta cînd la voi, acolo, se aprind luminile vitrinelor, gem cafenelele, se-nşiruie procesiunea echipagiilor, se revarsă trecători prea mulţi pentru trotuarele neîncăpătoare, şi cînd larma mulţimii e tăiată de strigătele

[5] Cezar Petrescu, *Prejudecata modernistă*, în „Gîndirea", III, nr. 15, 20 aprilie 1924, p. 371 apud D. Micu, *„Gîndirea" şi gîndirismul*, ed. cit., p. 18.
[6] Mihai Gafiţă, *Cezar Petrescu*, Editura pentru literatură, 1963, p. 231.
[7] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Ediţia a II-a, Editura Minerva, Bucureşti, 1988 p. 765.
[8] Mihai Gafiţă, *op. cit.*, p. 115.

vînzătorilor de ziare, ce vă aruncă ultima ediție cu proaspetele știri de senzație. Socotiți, voi, acolo, că înțelegeți, dezlegați și cîrmuiți mersul vremurilor? Credeți că în mîna voastră e cuțitul și pîinea? Că în babilonica voastră capitală se hotărăște soarta milioanelor de oameni, cari, tăcuți în acest ceas, ignorîndu-vă cu nepăsare, merg la odihnă. Credeți că fără voi, dacă o ploaie de sulf și de foc v-ar mistui cu cafenelele, cu cabaretele, cu Camera și cu ministerele voastre cu tot, ca odinioară biblica Sodomă, credeți că toată viața acestei țări s-ar opri brusc, paralizată. Și această amăgire vă susține cu fragile cîrji sufletele voastre fără alt reazim. Iată însă că holdele își leagănă spicul superb, pomii rodesc și florile finețelor îmbălsămează darnic văzduhul: departe de voi și fără voi!"[9]

„Catastrofei" și „neantului" li se preferă „lipsul", cu alte cuvinte, renunțarea la eventualele avantaje pe care modernizarea societății le-ar putea aduce ar reprezenta un mijloc înțelept prin care pericolul catastrofei și al neantului, superior în gravitate, ar putea fi evitat. Dar de ce progresul unei societăți conduce spre pericol și neant? Și în ce ar consta acea catastrofă pusă de scriitor pe umerii evoluției țării, pe umerii capitalismului? S-ar cuveni aici să evocăm un personaj reprezentativ pentru problematica adusă în discuție. Este protagonistul romanului *Plecat fără adresă,* Adrian Sîntion. Ajuns în vârful ierarhiei sociale, omul capitalismului se sinucide. După ce luptă și obține ceea ce și-a propus, Adrian Sîntion realizează că în goana sa nebună după fericire, a pierdut tocmai fericirea.

Nefericirea pare a fi o boală contagioasă a tuturor personajelor lui Cezar Petrescu din operele ce continuă în notă sămănătoristă tabloul cenușiu al lumii urbane. Cine e fericit, de pildă, *în Calea Victoriei*? Ion Ozun parcurge drumul involuției, iar familia Lipan sfârșește pierzându-și unitatea. Nefericirea guvernează și atmosfera *Orașului Patriarhal*. Și Tudor Stoienescu-Stoian caută o fericire pe care nu o va găsi. Adina Buhuș trăiește într-o lume visând la o alta, iar fericirea lui Sandu Buhuș, singurul personaj mulțumit de traiul provincial, va fi umbrită de nefericirea soției sale, Adina Buhuș, precum și de dezamăgirea provocată de vechiul său prieten, Tudor Stoienescu-Stoian.

Explicația pe care Cezar Petrescu o oferă problematicii nefericirii omului secolului al XX-lea, nefericire pe care o atribuie din plin personajelor sale, e legată de faptul că „religia progresului a camuflat adevăratul scop al vieții, după cum lupta pentru existență a absorbit complet omul, în risipirea unei energii cheltuită exterior, părăsind cu desăvârșire omul interior"[10]. Și la Cezar Petrescu, la fel ca în cazul scriitorilor din jurul revistei „Sămănătorul", ascensiunea, progresul și modernizarea nu se pot afla decât în relație de inversă proporționalitate cu spiritualitatea, cu interioritatea. Creșterea uneia determină scăderea celeilalte. De aici această atitudine de reținere în fața progresului, de aici această predicare a ruperii contactului cu urbanul. Unii critici, printre care și Mihai Gafiță, reproșează scriitorului absența unei soluții în romanul său, *Plecat fără adresă*. Care e, până la urmă, calea unui „om adevărat", se întreabă criticul[11]. Am înclina să răspundem că patriarhalitatea, dar, în cazul acesta, cum rămâne cu acțiunea romanului *Oraș Patriarhal*?

Astfel, opera lui Cezar Petrescu ce vizează ca tematică citadinul va oscila mereu între capitala care ucide și târgurile unde se moare. Dar, pentru a aprofunda afirmația anterioară, ne vom apleca asupra a două romane sugestive în acest sens – *Calea Victoriei* și *Oraș Patriarhal*.

[9] Cezar Petrescu, *Scrisorile unui răzeș* apud G. Călinescu, *Istoria literaturii române…*, ed. cit., p. 765.
[10] Idem, *Cuvânt înainte* la vol. *Plecat fără adresă*, Prefață și note de Valeriu Râpeanu, Editura Vivaldi, București, 1995, p. 23.
[11] Mihai Gafiță, *op. cit*., p. 120.

Calea Victoriei, roman continuator al ideologiilor sămănătoriste

Calea Victoriei, roman publicat în anul 1930, surprinde în paginile sale modul în care mediul urban, capitala, mai exact, dezamăgește, năruie, distruge și, în cele din urmă, ucide. Continuator al ideologiei sămănătoriste prin tonalitatea gravă în care este construită imaginea Bucureștiului, romanul conturează tipologii ale învinșilor, personajele migrând dinspre provincie înspre capitală „așa cum vin eroii lui Balzac spre Sodoma franceză”[12]. Lectura romanului dă naștere în cititor unui sentiment de deznădejde. S-ar părea că aproape indiferent de cât de curat sufletește ai fi, indiferent de drumul drept, frumos și corect pe care ți-l propui în viață, odată pătruns în haotica lume a urbanului, nu mai ai scăpare. Nimeni nu se poate sustrage distrugerii. Atât de puternic reprezentată e la Cezar Petrescu influența pe care mediul o poate avea asupra individului, în cazul de față, influența capitalei asupra oamenilor din provincie care se îndreaptă spre București cu o tolbă de speranțe și visuri în spate. Opera se deschide cu un motto din Théophile Gauthier, sugestiv și anticipator, „J’ai tout donne pour rien”[13], semn clar, dintru început, că lucrurile se anunță a fi grave. Nu întâmplător, Bucureștiul lui Cezar Petrescu, la fel ca și cel al lui Octav Dessila[14], e un loc al prăbușirilor.

Dacă scrierile pe temă citadină dintre anii 1900 – 1918 prezentau orașul mai mult ca pe un târg sau ca pe o mahala, ca pe un hibrid, ca pe un spațiu încă nedefinit, aflat la granița dintre oraș, așa cum îl percepem noi astăzi, și sat, în romanul *Calea Victoriei* întâlnim metropola:

„Era ceasul cînd Bucureștii, după ce și-au închis ghișeurile băncilor, ușile magazinelor și cele zece mii de birouri, suspendîndu-și pentru douăsprezece ore rumoarea afacerilor, aleargă la desfăt. Automobilele se încrucișau purtînd perechile spre teatre, cinematografe, cluburi și cabarete. […] Vitrinele revarsă lumina lor cretoasă. Firme incandescente, roșii, galbene, verzi, albastre se sting, se aprind, clipesc, sar rapid de la o literă la alta: Ciorapi Monica, Șampania Mumm, Șoșoni Tretorn. Fii frumoasă prin săpunul Elida! Deasupra e un cer de catran la care nimeni nu înalță ochii. […] Toți se strigă, rîd, fredonează, se întrec, se îndeamnă […] și toți dispar, magnetic absorbiți de ușile luminoase unde se vinde plăcerea de-o noapte, uitarea de-o noapte, uscatul triumf al vanității de-o noapte sau scrîșnetul voluptății de-o noapte.”[15]

Desigur că toată această opulență a capitalei este așezată în contrast cu lumea satului, cu lumea patriarhală. Mici ecouri poporaniste își fac apariția. La ceasul serii, când, după o istovitoare zi de lucru „la birou”, oamenii capitalei își trăiesc viața de noapte, ei uită că *„în aceleași ceasuri, într-o mie de mii de umile sălașuri, de maghernițe, de bordeie, pe lavițe tari de lemn, mii și mii de ploduri omenești s-au încovrigat zgribulind de frig, clănțănind din dinți, cu mațele ghiorăind de foame. […] Cum să se mai gîndească oare cineva, cum să-și mai amintească oare că aici chiar, foarte aproape, de jur împrejurul tîrgului de desfăt și de înveselire, în cartierele mărginașe, în bojdeucile cu lut pe jos și cu spărturi pe unde suflă vîntul de sus, mii și mii de pumni se încleaștă cu deznădejde și cu mînie și cu revoltă, ca într-o amenințătoare centură a mizeriei și a revanșelor, care va purcede într-o bună zi a judecăților să scuture de piept și să ceară socoteală celor ce se îmbuibă, rîd, se veselesc, aleargă alungați de nesațiile lor?”*[16]

Odată ajunși în capitală, atrași ca de cântecul sirenelor, oamenii intră în vârtejul acestei lumi până când, amețiți, cad la pământ, iar în toiul zarvei vârtejului, nu mai aud

[12] G. Călinescu, *Istoria literaturii române...*, ed. cit., p. 768.
[13] Am dat totul pentru nimic (fr.).
[14] Octav Dessila, *București, orașul prăbușirilor*, Editura Saturn, Bacău, 1991.
[15] Cezar Petrescu, *Calea Victoriei*, Editura Facla, Timișoara, 1989, pp. 198, 199, 201.
[16] *Ibidem*, p. 200.

durerea celor pe care i-au lăsat în urmă, părinți, bunici, frați, surori, ei „*nu vor să-și mai amintească, pentru ca amintirea să nu le tulbure cumva desfătul și veselirea*”[17]. O exemplificare concretă a efectelor negative pe care urbanul le poate avea asupra umanului în romanul lui Cezar Petrescu, *Calea Victoriei*, se poate realiza urmărind cu atenție drumul parcurs de către tânărul visător Ion Ozun, precum și traseul parcurs de către familia Lipan, acțiunea operei desfășurându-se pe aceste două planuri.

Bucureștiul metamorfozelor

Învins. Înfrânt. Doar așa poate fi caracterizat tânărul pe care în incipitul romanului îl întâlnim în trenul în care visător, gândea la lumea cea nouă pe care urma să o întâlnească atât de curând. Aspirant al titlului de scriitor, tânărul intelectual se îndreaptă spre locul ce i-ar putea garanta îndeplinirea visului său, capitala, aceasta reprezentând, prin excelență, un spațiu al afirmării individualității. Cezar Petrescu s-a aplecat, în opera sa, asupra problematicii intelectualului, studiind acest tip atât în mediul urban, cât și în mediul patriarhal, accentul căzând mai mult pe soarta intelectualului ce parcurge drumul dinspre patriarhalitate înspre urbanitate, dar și invers, Ion Ozun încadrându-se în prima categorie.

Naiv, așa pornește Ion Ozun spre necunoscut. Prima întâlnire cu metropola îi lăsă, însă, un gust amar. Locuința pe care și-o imaginase a-i fi martoră la cele pe care le va gândi și scrie, nu părea un loc prielnic pentru această îndeletnicire:

„Toate se vădeau departe, foarte departe de tot ce-şi închipuise el!... [...] Zgomotele necunoscute din fiecare încăpere, tusetele, rîsetele, glasurile şi paşii, ciocnetul lighenelor şi scrîşnitul scaunelor urnite din loc, nu-i mai îngăduiau singurătatea în care-şi hotărîse emfatic să se izoleze, cu pieptul rezemat pe o masă de brad, creînd în solitudinea înaltă a nopţii, opera nepieritoare şi vastă, destinată să zguduie indiferenţa bestială a plebei de jos. [...] Nu aşa îşi închipuise cucerirea capitalei. El îi ceruse să-l pună la încercare şi să-i cîntărească puterile. Însă nimeni nu îl punea la încercare şi puterile lui nu se arătau nimănui de vreun folos.”[18]

Pentru Ion Ozun, capitala era, inițial, un loc cu atât mai prețios cu cât zidurile ei ascundeau pe doi dintre idolii lui, poetul Leon Mătăsaru și prozatorul Teofil Steriu, două nume care îi marcaseră adolescența, două nume care se implantaseră adânc în sufletul său. La a-i zări, măcar, visase mereu. Însă, se pare că întâmplările lovesc cu atât mai mult în Ion Ozun, cu cât așteptările sale sunt mai mari. Visul i se îndeplinește, îl zărește pe poetul Leon Mătăsaru, doar că, la primul „*ai sictir”* al poetului adresat prietenilor săi, *„adînc scîrbit, Ion Ozun îşi şterse idolul adolescenţei din tabelul secret al adoraţiilor sale, unde alături de Teofil Steriu, încă de pe băncile şcolii poetul atavicelor suspine era gravat cu litere adînci, aurite, ca pe frontispiciul Panteonului”*[19].

Lucrurile merg din rău în mai rău, iar în experiența lui Ion Ozun în capitală se deschide un nou capitol, foamea. Planul conform căruia ar fi putut câștiga bani din scrisul său se năruise. Aici, în lumea asta mare, nu interesa pe nimeni ceea ce gândea el, iar garanțiile prietenului său, bun „cunoscător” al acestei lumi (*„[...] eu cunosc Bucureştii cum îmi cunosc buzunarele. La început scîrţîie. O săptămână, o lună, un an... Pe urmă, deodată începe să-ţi bată vîntul în pupă, şi atunci, fşiut! Te duce de nu te mai ajunge nimeni din urmă...”*[20]) cereau, totuși, un sacrificiu. Vântul începe să-i bată în pupă și lui Ion Ozun, dar nu fără un preț: sacrificiul propriului vis. O altă metodă de a supraviețui într-o astfel de lume se pare că

[17] *Ibidem*.
[18] *Ibidem*, pp. 40, 42, 43.
[19] *Ibidem*, pp. 51-52.
[20] *Ibidem*, p. 46.

nu exista. Treptat, Ion Ozun înțelege mecanismele după care funcționează lumea capitalei. Ion Ozun înțelege că orașul e un spațiu concurențial, un spațiu în care ajunge în vârf doar unul, cel mai puternic. El realizează că talentul nu este destul pentru a-ți câștiga existența în acest loc, e nevoie de ceva mai mult, e nevoie de așa zisele „relații". A încercat să-și folosească propriile puteri pentru a reuși, dar totul s-a dovedit a fi în van: *„De cinci luni de zile caut în acest București de un milion de locuitori un om să mă asculte, și nu-l găsesc. Caut pe cineva să mă folosească, iar munca mea nu-i trebuiește nimănui... N-am știut niciodată că sărăcia poate fi o suferință atît de înfricoșată..."*[21]

Într-un final, el reușește să ia legătura cu marele scriitor Teofil Steriu, care îl va recomanda presei. Din acest moment, odată cu ascensiunea pe scara socială, are loc și prăbușirea pe scara morală. Pe cel pe care foamea îl împinge la un gest extrem pentru conștiința sa, să fure bucata de pâine a unui biet lucrător, și pe care lipsa alimentației și toată povara sărăciei îl condamnă la boală, îl vom reîntâlni pe parcursul romanului *„metamorfozat de trei ani de viață bucureșteană și de un zgomotos succes jurnalistic [...] în smoching, ras, pudrat și pomădat"*[22]. Se pare că acesta a reușit să răzbească în societate, dar oare cât de dulce poate fi această bucurie atunci când, pierzându-ți visul, te pierzi pe tine însuți? Și ce te faci când conștiința încă mai lucrează, iar gândurile încă mustră? Te declari înfrânt:

„Iar bucuria lui fu amară. Căci cu amar măsură tot ce-a pierdut. Tot ceea ce nu se mai întoarce. Cărțile pe care nu le va mai scrie. Lumea de acum înainte pentru totdeauna sufocată în el, la care a renunțat pentru articolul de ziar cu viața de o zi, pentru camera confortabilă, pentru haina de cioclu de pe dînsul. Și de ce toate? Doamne, de ce? Numai fiindcă, laș, el nu s-a mai simțit în stare să mai îndure încă o iarnă cruntă de foame și de ger, nopțile cu foșcăitul gîndacilor dezgustători și cu arătarea neagră a femeii moarte plecîndu-se deasupra lui, așa cum și astăzi amintirea îi mai încrîncenă carnea. [...] Bucur, străbunul acestui blestemat București al tuturor pierzaniilor, arză-l focul!"[23]

Conform criticului literar Mihai Gafiță, Ion Ozun, „în societatea burgheză a acționat cu mijloacele ei, pentru a obține valorile ei"[24]. Adevărata problemă pe care o pune în acest caz autorul romanului, susține în continuare criticul, este că valorile capitalei nu coincid cu valorile morale. Ion Ozun reprezintă tipul învinsului, tipul intelectualului ratat în urma pătrunderii în lumea burgheziei. El ajunge să scrie, până la urmă, dar nu ajunge să scrie așa cum își dorise dintru început, așa cum visase că o va face:

„Viața? ... Pe mine viața m-a risipit... De zece ani n-am mai scris un singur vers. Piesa care mi-a dat așa-zisul mare succes mi-e străină... N-o mai recunosc... E desprinsă de mine de atîția ani. Nu e bună nici pentru ceea ce-mi dă. Îmi dă bani, cu care n-am ce face, fiindcă nu mai pot cumpăra cu acești bani timpul pierdut. Altceva ce-aș cumpăra? Pe mine mă dezgustă și o haină nouă..."[25]

Dacă ar fi să apelăm la limbajul științific specific domeniului chimiei pentru a descrie procesul prin care trece personajul, am spune că tânărul, în urma contactului cu metropola, sub influența tuturor obstacolelor întâlnite aici, precum și a tentațiilor, în prezența caracterului *laș* și insuficient de ferm în a-și proteja valorile și principiile, lașitate pe care însuși personajul și-o atribuie, rezultă noul Ion Ozun, rezultă Ion Ozun cel metamorfozat, rezultă omul care câștigând, pierde. Aici lucrurile pot din nou prolifera, apărând problematica procentajului. În ce măsură capitala îl înghite și în ce măsură se lasă înghițit de aceasta? Care

[21] *Ibidem*, p. 70.
[22] *Ibidem*, p. 203.
[23] *Ibidem*, pp. 209-210.
[24] Mihai Gafiță, *op. cit.*, p. 238.
[25] Cezar Petrescu, *Calea Victoriei*, ed. cit., p. 248.

dintre acești factori perturbatori ai stării inițiale domină? Care este factorul principal care determină prăbușirea personajului? Capitala sau lașitatea lui în fața sărăciei, a neajunsului? Cu siguranță că orașul, metropola, capitala. Se pare că Cezar Petrescu merge cu teoria capitalei care ucide până la capăt. De regulă, căderea morală a unui om este rezultatul unui cumul de factori. Mediul, desigur, poate reprezenta un factor principal, dar, pe lângă acesta, se adaugă și o slăbiciune aparte a fiecăruia de a se lăsa prins în mrejele plăcerilor temporare, de cele mai multe ori. Cazul lui Ion Ozun e interesant tocmai din prisma faptului că acțiunea romanului e construită în așa fel încât dă impresia cititorului că o altă soluție pentru Ion Ozun nu prea ar mai fi existat. Acesta a fost la un pas de moarte din cauza sărăciei. Ce altă alegere ar fi fost posibilă? Poate doar moartea, dar personajul nu are, totuși, tăria de a o alege pe ea.

Influența locului în destinul personajului Ion Ozun pare a fi aproape maximă. Capitala lui Cezar Petrescu din romanul *Calea Victoriei* e asemenea unui joc ce are regulile lui, foarte bine stabilite. Cine intră în joc, fie joacă după regulile deja existente, fie este eliminat. Calea de mijloc nu există. Cum ar fi putut un tânăr visător ca Ion Ozun din incipitul romanului să se salveze prin scris, când Bucureștiul lui Cezar Petrescu descris în roman e unul în care, *„că dincolo de ziduri, într-o încăpere scundă și ghețoasă, un ucenic cărturar, școlar ori student, aplecat deasupra tomurilor deschise pe masa de brad, se trudește cu alt fel de nesațiu să pătrundă tainele lumii și ale vieții – cui îi mai pasă și cine ar mai crede-o?”*[26]

Problematica familiei în spațiul citadin

Dezgustați de viața din provincie, care se rezumă la *„bîrfelile și spionajul cucoanelor la ceai și la maus”*, celor din familia Lipan le zboară de mulți ani gândul la capitală, la *„necunoscutul miraculos, cetatea mirajiilor, vrăjita turbincă unde fiecare va afla tot ce-i poftește inima și ce i-a urzit, himeric, închipuirea”*[27]. Fiecare membru al familiei își îmbracă în sens termenul capitală în acord cu propriile visuri și aspirații, astfel încât acesta începe să capete diferite conotații. Pentru capul familiei, magistratul Constantin Lipan, capitala e locul unde se poate afirma pe plan profesional. Pentru domnișoara Ana, capitala însemna teatru și operă, o lume demnă de frumusețea ei, pentru Costea, rebelul familiei, București însemna facultate, conferințe, bibliotecă, cultură, pentru Nellu, cel de-al treilea copil al familiei Lipan, noua lume în care avea să pătrundă trebuia să fie plină de automobile, iar pentru Sabina, capitala era egală cu larma, veselia, încântarea. Fiecare personaj își proiectează în spațiul unde va urma să trăiască, spațiu deocamdată imaginat de fiecare dintre ei, propriile dorințe. Capitala însă, va ataca mai întâi unitatea familiei. Frații se îndepărtează din ce în ce mai mult atât față de părinți, cât și unul față de celălalt. Captivați de noutatea și de tentațiile mediului în care au pătruns, *„toți trăiau acum risipiți, adunîndu-se numai la ora mesei și la culcare. Și toți așteptau cu nerăbdare să scape cu orice preț din acest adăpost părintesc, unde se asfixiau, ca și Catinca, sluga, ca și Boțocan, pisoiul”*[28].

Finalul e tragic și dezamăgitor pentru fiecare în parte. George Călinescu constată că familia lui Constantin Lipan „suferă reaua influență a mediului”[29], deci din nou vina este aruncată asupra orașului, asupra capitalei. Constantin Lipan constată că în capitală nu legea e mai presus de oameni, ci invers, oamenii fac legea, Costea pătrunde într-o societate de anarhiști, iar viața îi este pusă în pericol, Ana dobândește statutul de soție, dar și de amantă, mezinul familiei „e un exemplar incolor, sportiv fără glorie, amic al pramatiilor de-o vârstă din protipendada banului”[30], iar Sabina, personajul ce dă viață romanului, moare sinucigându-

[26] *Ibidem*, p. 201.
[27] *Ibidem*, p. 17.
[28] *Ibidem*, p. 72.
[29] G. Călinescu, *Istoria literaturii române…*, ed. cit., p. 768.
[30] Mihai Gafiță, *op. cit.*, p. 237.

se din pricina faptului că fusese violată de către fiul „marelui" om de afaceri Iordan Hagi Iordan , după ce încercase, dintr-o naivă curiozitate, drogurile la care cea mai bună prietenă a ei, fiică a aceluiași Iordan Hagi Iordan, renunțase tocmai cu ajutorul prieteniei acestei ființe pure care era Sabina.

Dacă soarta celorlalți membri ai familiei poate întrista cititorul, soarta Sabinei îl doare de-a dreptul. Cine urmărește evoluția acestui personaj pe întreg parcursul romanului, nu poate accepta finalul. Personajul care îmbracă romanul în culoare, Sabina, o altă Doamnă Dalloway prin fascinația față de orașul furnicar, personajul care îl face pe cititor să se amuze și să fie părtaș bucuriilor ei, are parte de un final nedrept. Dacă Ion Ozun însuși mărturisea că și lașitatea de a înfrunta toate necazurile provocate de capitală a participat la prăbușirea lui, în cazul Sabinei, doar capitala ucide, cu procentaj de sută la sută. Naivitatea pare a fi singura vină a personajului, dacă aceasta ar putea fi considerată vreodată drept un păcat. E aproape inexplicabil gestul ei de a aspira praful. Este exact gestul copilului căruia i se spune să nu facă ceva și el, din curiozitate și naivitate, o face. Sabina, „puiul de lebădă al acestei familii de rațe"[31], o face și ea: *„De ce-i spusese să nu cumva?... O singură dată ce-ar putea să însemne?... A dus lama la nări și aspiră praful de cristal."*[32]

Așezată strategic, scena ce precede moartea ei este semnificativă și anticipatoare a nenorocirilor ce vor urma:

„ – Sabina! Vorbi Guță Mereuță, prinzîndu-i mîna subțire în palma lui mare și lată. Sabina, eu nu mi-am permis niciodată să-ți dau un sfat. Am rămas pentru tine un străin... Dar dă-mi voie, înainte de a pleca, să mă abat de la această regulă. Sabina, peste trei ani, cînd îți vei lua licența, caută o catedră cît mai îndepărtată de Bucureşti. Bucureştii îți iau din viață totul și nu-ți dau îndărăt nimic.

– Ce poate să-mi ia mie? Rîse Sabina cu toți dinții. Sînt o fată atît de sărăcuță în toate, și cu duhul, încît nimeni nu poate să-mi ia nimic.

Spunând, flutură mâna în urma lor."[33]

A crezut că nu are ce să îi fure, dar i-a furat viața. Bucureștiul, orașul ei, orașul pe care l-a îndrăgit. În *Calea Victoriei*, Sabina e un alt număr al marelui șir de victime ale urbanului, ale capitalei. Ca și în cazul lui Ion Ozun, și în cazul familiei Lipan, Bucureștii „iau totul", spulberă totul, transformă totul.

Astfel, romanul aduce în atenție și problematica instituției familiei în mediul urban. Dacă în universul patriarhal, la sat, familia funcționa asemenea unui tot, asemenea unui organism, unde nu doar că fiecare organ era important, având funcția lui, dar era necesară o legătură și o împreună lucrare a acestora pentru o bună funcționare a întregului organism, romanul *Calea Victoriei* pune pe umerii mediului urban întreaga vină a dezbinării familiei Lipan.

Oraș Patriarhal

Propunându-și să realizeze prin opera sa o frescă a societății românești a secolului al XX-lea, în romanul *Oraș Patriarhal*, publicat în anul 1933, Cezar Petrescu ne poartă spre atmosfera orașului provincial al perioadei interbelice. Cum arată orașul sau târgul provincial interbelic, care sunt tipologiile umane ce își duc existența aici, ce fel de trai duc acestea, care sunt activitățile lor, care sunt relațiile dintre oameni, dacă sunt sau nu sunt fericiți, Cezar Petrescu conturează prin opera adusă în discuție un răspuns tuturor acestor curiozități.

[31] *Ibidem*.
[32] Cezar Petrescu, *Calea Victoriei*, ed. cit., p. 324.
[33] *Ibidem*, p. 314.

Romanul aduce cu sine o atitudine paradoxală a autorului față de convingerile împărtășite în *Calea Victoriei*. Dacă romanul *capitalei care ucide* propune ca soluție salvatoare provincia (*„Capitala e un teren prea prielnic pentru toate vanitățile. Numai în provincie se formează adevăratele caractere. Omul se adînceşte! Are mai ales prilej să se confrunte cu el însuşi”*[34]*)*, contrar așteptărilor, chiar provincia, chiar orașul patriarhal, departe de a reprezenta acea oază de liniște, echilibru și tihnă la care titlul ar putea trimite, este și el un biet „târg unde se moare”. Mihai Gafiță surprindea faptul că în opera lui Cezar Petrescu, cele două romane, *Calea Victoriei* și *Oraș Patriarhal* fac punct comun prin demonstrația faptului că atât capitala, cât și orașul patriarhal, sunt spații ale decăderii, diferența în acest sens dintre cele două nefiind una semnificativă[35]. Însuși titlul romanului are o nuanță ușor paradoxală și ironică. Sămănătoriștii asociau ideea de patriarhalitate cu noțiunea de sat. Ar putea astfel sintagma „oraș patriarhal” să fie validă? Ar putea această asociere de termeni oximoronici să trimită spre o realitate? Ea s-ar putea explica prin prisma faptului că, înainte de Primul Război Mondial, orașele provinciale, mai degrabă târguri sau mahalale, erau asociate cu ideea de sat mai mare.

Orașul patriarhal spre care Sandu Buhuș își cheamă prietenul este *„un oraş încîntător […]. Avem şi noi atotputernicii noştri, care n-au să se dea în lături de la un serviciu ce ne-ar putea cîştiga în partid un tânăr cu viitor. Avem şi o gazetă. Se simte nevoia unui condei sprinten şi ascuţit în ucenicia Capitale.”*[36] Iată cum orașul patriarhal al lui Cezar Petrescu este unul care se apropie din ce în ce mai mult de orânduirea capitalei, reflectând o realitate a epocii, și anume, faptul că orașul provincial de după Primul Război Mondial „parcurgea grăbit calea străbătută de capitală, nu din spirit de imitație, ci din necesitățile obiective ale dezvoltării capitaliste”[37].

Provincia inadaptaților

Intelectuală, rafinată, cu amintiri frumoase ale unei copilării petrecute în mediul citadin, Adina Buhuș nu reușește să-și explice motivul pentru care soțul ei poate iubi acest loc - Tîrgul Călimanului. Acest univers patriarhal al lui Sandi, pentru Adina Buhuș e doar o celulă căreia ea îi este prizonieră. Dealul Călimanului devine în ochii Adinei punctul de confluență între două lumi, lumea „ei” și lumea „lui”. Ea nu poate trăi în lumea „lui”, pentru că bucuriile ei nu erau și bucuriile lumii „lui”, pentru că suferințele ei nu erau și suferințele lumii „lui”. Afectată de moartea marelui prozator Teofil Steriu, Adina evidențiază golul cultural în care trăiesc oamenii orașului patriarhal:

„Pentru lumea aceasta nu se petrecuse nimic trist şi ireparabil, măcar că Teofil Steriu fusese prietenul cel mai sensibil al acestor vieţi mărunte, măcar că el, aproape singurul între toţi oamenii timpului, se plecase ca uriaş bun şi răbduriu deasupra muşuroiului de furnici, să le consemneze cu minuţiozitate de etimologist existenţa, obiceiurile, dramele, suferinţele, mecanismul ascuns al instinctelor, aspiraţiile şi neantul pecetluit în fiecare al lor destin. Îşi pierduseră acest prieten, care le înveşnicise viaţa şi necazurile lor – peste timp. Nici nu-i ştiau de nume. Nici nu ştiau că a existat, că a scris despre dînşii [...] Deocamdată, oraşul era frământat de evenimente mult mai palpitante şi mai apropiate. Guvernul se schimbase de-o lună. Se pregăteau alegeri.”[38]

[34] *Ibidem*, p. 171.
[35] Mihai Gafiță, *op. cit.*, p. 236.
[36] Cezar Petrescu, *Oraș Patriarhal*, Editura pentru literatură, 1961, pp. 4-5.
[37] Mihai Gafiță, *op. cit.*, p. 234.
[38] Cezar Petrescu, *Oraș patriarhal*, ed. cit., p. 357.

Pentru Adina Buhuș, orașul patriarhal descris în roman este un loc ce suferă de deficit moral, cultural, intelectual. Nimic demn nu se întâmplă aici! Nimic interesant, nimic important. Refuzul comunicării cu ceilalți locuitori ai orașului se datorează faptului că în urma discuțiilor *„[...] am să mai aflu, în continuare că fetița primarului s-a îmbolnăvit de gîlci, că avocatul X își vinde casa sau că a pus-o la credit, că madam Y a pierdut trei sute de lei la maus, că lui Zet i-a fugit sevitoarea și că se pune la cale o logodnă. E tot ce se petrece, oare, mai interesant pe lume?”*[39]

Dacă lui Tudor Stoienescu-Stoian marea revărsare de oameni din capitală îi acutiza, paradoxal, sentimentul singurătății, acestuia adăugându-i-se și sentimentul nimicniciei, pentru Adina Buhuș, micul spațiu al orașului patriarhal, precum și puținii locuitori ai acestuia îi acutizau sentimentul de sufocare, pentru că ochii caracudelor erau mereu îndreptați spre ea, criticând fiecare pas al acestei „pantere negre” din orașul lor. Alegerea finală a acesteia va fi renunțarea la viața din meschinul și ostilul oraș „patriarhal”.

Personajele asupra cărora ne-am oprit până acum atenția nu sunt singurele care demonstrează această teză a ratării vieții în mediul provincial. De pildă, și talentul poetic al tinerei Isabela este îngropat în acest loc. În altă ordine de idei, „în întreaga lume a orașului de provincie nu scapă înfrângerii inevitabile nimeni din cei ce cad în zona de investigație a autorului”[40].

Orașul patriarhal este, și el, un loc al prăbușirilor. Cuvântul „patriarhal” și-a pierdut conținutul și sensul în care sămănătorismul l-a îmbrăcat. Liniștea, tihna, împăcarea, nu mai sunt guvernatorii lui. Acestora le-a luat locul invidia, ura, clevetirea și dorința de căpătuire cu orice preț, chiar dacă acel preț e, de cele mai multe ori, chiar sufletul.

Concluzie

Spațiul citadin, așa cum apare el conturat în romanele lui Cezar Petrescu, oscilează între imaginea capitalei care ucide și imaginea târgului unde se moare. Drama pe care o trăiesc persoanjele este aceea că nu-și găsesc locul nici în capitala care promite atât de multe, dar care ucide, în cele din urmă, toate visurile, nici în „liniștea” micului oraș care se vrea a fi patriarhal, dar care e departe de lumea suficientă sieși, egală cu sine, pe care o exalta sămănătorismul.

BIBLIOGRAPHY

1. Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Ediția a II-a, Editura Minerva, București, 1988.
2. Dessila, Octav, *Bucureşti, orașul prăbușirilor*, Editura Saturn, Bacău, 1991.
3. Gafiță, Mihai, *Cezar Petrescu*, Editura pentru literatură, 1963.
4. Micu, D., *„Gîndirea” și gîndirismul*, Editura Minerva, București, 1975.
5. Petrescu, Cezar, *Calea Victoriei*, Editura Facla, Timișoara, 1989.
6. Petrescu, Cezar, *Oraș Patriarhal*, Editura pentru literatură, 1961.

[39] *Ibidem*, p. 55.
[40] Mihai Gafiță, *op. cit.*, p. 244.

EXILE IN THE CLOISTERED GULAG

Alexandra Nadoș
PhD Student, National University of Science and Technology „Politehnica", Bucharest

Abstract: There are no simple solutions or miracle cures to prevent the emergence of political systems that commit crimes against humanity. The creativity of evil is as limitless as that of good. While the crimes of National Socialism can be clearly documented and communicated - from the persecution of the Jews and Hitler's ideology to the concentration camps and those responsible for the 'Final Solution' - the history of communist totalitarianism is less tangible. There is often a lack of information about the number of victims, perpetrators or the locations of the gulags.
The reasons why parts of Europe adopted these regimes and why they lasted so long remain difficult to explain. However, writers and artists of the time have helped to shed light on the atrocities. It also emphasises the importance of willpower, which enabled people to survive in the midst of such extreme situations.

Keywords: pirandellian masks, gulag, Lena Constante, mind escape, reminiscence

La mente è un suo proprio luogo e in se stessa può fare un paradiso dall'inferno o un inferno dal paradiso. (JOHN MILTON, Paradiso Perduto)

Nel vasto regno del gulag, avvolto dal velo plumbeo del comunismo, ogni uomo custodisce una storia; nei momenti più oscuri, esso si aggrappa a delle forze non scritte, invisibili, come: la fede, l'amore e la creazione.[1]

Dunque, partendo dall'etimologia del termine *GULag,* esso deriva dal russo "Glavnoe upravlenie (ispravitel'no-trudovych) lagerej." che significa, più precisamente: "Direzione generale dei campi (di lavoro correttivi)"[2] simbolo di una delle più funeste creazioni di un regime totalitario.

Nel tumulto dell'anno 1918, quando lo scatenarsi della guerra civile stava appena iniziando a spalancare le sue ali di ferro, fu istituita una vasta rete di campi di concentramento per frenare qualsiasi forma di ribellione da parte degli oppositori – il *gulag* è stato ideato per rieducare *l'uomo nuovo*, un concetto molto simile, ma ideologicamente diverso, da quello presente nei campi nazisti.

Rimedi miracolosi o soluzioni semplici per prevenire la nascita di sistemi politici capaci di generare nuovi crimini contro l'umanità sono inesistenti – la creatività del *Male* dimostra, sfortunatamente, di essere inesauribile quanto quella del *Bene*; tuttavia, l'unica soluzione per prevenire è preservare la memoria storica, come attenzionava anche lo scrittore Primo Levi nel suo libro *Se questo è un uomo.* "Il bisogno di raccontare agli *altri*, di fare gli *altri* partecipi, aveva assunto fra noi, prima della liberazione e dopo, il carattere di un impulso immediato e violento, tanto da rivaleggiare con gli altri bisogni elementari […]; in primo luogo quindi a scopo di liberazione interiore."[3]

Nella prefazione menzionata, lo scrittore evidenzia l'importanza di condividere le esperienze vissute nei campi di sterminio, per far sì che le generazioni future possano evitare abusi, atrocità e orrori contro altri uomini. Ciò che colpisce è il modo in cui Primo Levi mette

[1] Creazione intesa come arte, creatività
[2] https://www.treccani.it/enciclopedia/gulag_(Dizionario-di-Storia)/ 02.12.2024
[3] Primo Levi, *Se questo è un uomo,* Ed. Einaudi, Torino, 1989, p. 2

in guardia, affermando: "La storia dei campi di distruzione dovrebbe venire intesa da tutti come un sinistro segnale di pericolo"[4]. Se esaminati da una prospettiva apparentemente pragmatica, tali spazi isolati, come i gulag, erano progettati per funzionare come prigioni, con l'obiettivo di *rieducare* le persone ritenute *ribelli*, ma senza specificare in che misura o con quali strumenti dovessero o potessero essere *educate/rieducate.*

P. Levi aggiunge però il termine *sterminio* marcando un obiettivo molto più *inquietante* – nel caso dei *gulag*, ad esempio, lo scopo primario non era lo sterminio immediato, bensì una tortura progressiva, un annientamento molto lento, calcolato attraverso la sofferenza – manifestazione di un sadismo metodico.

Per comprendere al meglio questo concetto, ci si potrebbe interrogare sulla teoria delle maschere pirandelliane: le atrocità vissute durante il periodo comunista, e non solo, potrebbero avere un legame con i *ruoli* imposti dal contesto storico? Il principio pirandelliano emerge in modo quasi evidente in momenti critici come quelli vissuti nei campi di concentramento. Le maschere possono distorcere una persona semplicemente separando la sua identità dal ruolo imposto e dallo *status* ricevuto in quel momento – la conseguenza a ciò è la perdita della coscienza morale e dell'identità. Si può parlare di una *maschera* di *sottomissione* nel caso delle vittime, che si prostrano davanti al sistema e ne diventano oggetto, e allo stesso tempo di una *maschera* di *potere* nel caso dei *torturatori*, che offre l'illusione di poter giustificare, ad un certo punto, le atrocità commesse. In questo modo, le persone – sia vittime che carnefici – si trasformano in *personaggi*; il *gulag* in un *palcoscenico e* il regime totalitario in uno *scenario macabro*: tutte queste componenti danno vita ad un teatro *assurdo* e grottesco.

Occorre innanzitutto capire chi fossero i *personaggi*-vittime e il perché siano finiti in prigionia.

A differenza del regime adottato dalla Germania nazista, il sistema comunista non orchestrò un piano di sterminio sistematico di una determinate classe sociale, perciò, nel mirino del regime totalitario comunista rientravano tutti quei *gruppi* considerati *infedeli* al regime: cospiratori, sospettati, informatori, insieme ai loro familiari e amici.

Nel suo libro intitolato *Vixi - Memoirs of a Non-Belonger*, Richard Pipes sottolinea come i russi abbiano ucciso un numero persino maggiore rispetto ai tedeschi, rivolgendo la violenza contro i propri cittadini. Lo scrittore prosegue spiegando che tutte queste atrocità effettuate contro il proprio popolo non furono realizzate con la precisazione meccanica o un calcolo premeditato che, invece, era specifica nei tedeschi. A differenza di questi ultimi, i sovietici non si vantarono dei loro crimini: non esistono fotografie che documentino gli abomini commessi dal regime sovietico, mentre i tedeschi ne scattarono di numerose per glorificare le loro barbarie.

In particolare, i detenuti del regime nazista appartenevano a un gruppo entico o a un culto comune. Al contrario, i carcerati del comunismo provenivano da un panorama molto più ampio, senza distinzioni nette: "Chiunque poteva essere classificato come nemico e trattato di conseguenza, compresi ex sostenitori, funzionari e persino leader del regime stesso. Ciò non significa che la persecuzione fosse casuale, semmai che i nemici venivano identificati sulla base di criteri che variavano a seconda del periodo storico e del sistema."[5] Un'altra differenza rilevante è che le vittime potevano sfuggire alle brutalità a cui erano sottomesse e ciò si realizzava con l'accettazione del regime socio-politico di quel determinato periodo, ma soprattutto dimostrando lealtà al sistema.

Dagli studi e dalle analisi storiche o politiche ai romanzi, autobiografie, diari, *memorie* o lettere, fino ai documenti relativi ai processi di coloro coinvolti nei crimini del

[4] idem
[5] https://anuar.iiccmer.ro/wp-content/uploads/2022/11/Anuar_Vol5_6_PaulHollander_29_90.pdf 02.12.2024

regime, la letteratura dei campi comunisti copre un ampio e variegato spettro. Tuttavia, un *corpus* disponibile in diverse lingue risulta ancora troppo incompleto per catturare appieno le sensazioni e i segreti dell'animo umano, soprattutto degli oppressi che hanno sofferto per crimini mai commessi. Allo stesso tempo, per penetrare nel subconscio delle vittime e comprendere come siano riuscite a sopportare gli orrori a cui erano sottomesse è necessario analizzare, in *primis*, le parole o meglio il *linguaggio* propagandistico imposto ai carcerati. Questo linguaggio – imposto dai funzionari del regime comunista, ma anche *quello* nato spontaneamente tra le mura dei *gulag*, dalle bocche aride dei detenuti – rappresenta l'unico mezzo in grado di strappare il velo che *ci* separa dall'orrore di quei luoghi di reclusione.

Non sono sufficienti statistiche o documenti storici per scorgere e cogliere a fondo la profondità degli abusi: solo attraverso parole piene di terrore, umiliazione e resistenza è possibile ricreare il dramma umano vissuto nei lager, in quel luogo pieno di sofferenza al fine di comprendere la psicologia delle vittime.

In altri termini, il linguaggio usato dalle *autorità* contro i *nemici del popolo*[6] *era* composto da *verbi diretti* come *schiacciare, reprimere, annientare, liquidare, smascherare* e altri simili; le vittime dovevano essere *colpite con tutto l'odio i*n modo organizzato e deliberato. Al contempo, l'obiettivo finale della *Sicurezza* non era tanto la rieducazione, quanto piuttosto, "l'eliminazione del nemico in tutte le sue forme e manifestazioni."[7]

Nel libro *Il Gulag nella coscienza romena. Memorialistica e letteratura delle prigioni e dei campi comunisti*[8]*, Rux*andra Cesereanu analizza i *ruoli* assunti dai carnefici (detto con un senso più generico), distinguendoli in tre categorie: l'inquisitore raffinato, il guardiano e il carnefice sadico. Questi ultimi non solo umiliavano e deridevano i detenuti attraverso metodi di tortura ingegnosi e, al tempo stesso, raccapriccianti o addirittura con atti di brutale violenza, ma li riducevano al rango di *vermi, bestie, canaglie, pidocchi, escrementi*. Sebbene tutti questi aspetti possano far pensare a un gioco machiavellico – l'obiettivo finale essendo la totale disumanizzazione delle vittime.

Che cosa si intende per disumanizzazione?

In breve, il concetto di disumanizzazione non è per nulla nuovo, la storia offre una miriade di esempi, il più noto risale al periodo coloniale, quando le popolazioni indigene venivano animalizzate – considerate essere inferiori, il cui unico scopo era quello di *servire* il padrone. Questo meccanismo è stato approfondito dalla psicologa Chiara Volpato[9], secondo cui i detenuti dei campi di concentramento venivano identificati con gli *animali,* perciò percepiti come essere irrazionali, inutile o addirittura pericolosi – questa analogia *giustifica* il trattamento disumano, dall'umiliazione e dalla tortura allo sterminio.

Tornando sull'argomento, se tutta questa terrificante vicenda fosse stata una *pièce* teatrale, avrebbe dovuto iniziare con il celebre verso del Canto III dell'*Inferno* di Dante Alighieri: "Per me si va ne la città dolente, / per me si va ne l'etterno dolore, / per me si va tra la perduta gente. […] Lasciate ogne speranza, voi ch'intrate"[10], questo versetto indica esattamente come si sentivano le vittime prima che s'addentrassero nel gulag: smarrite. Tuttavia, proprio come un Dante perdute in questo labirinto del terrore, l'unica speranza rimasta era: la fede in Dio, l'amore *lasciato fuori* e la creazione.

Molti detenuti hanno scoperto o espresso il loro talento artistico e letterario persino nelle celle lugubri – se Viktor Frankl rappresenta un simbolo *letterario* per la sofferenza del

[6] Così erano identificate le vittime del comunismo

[7] Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente 1948-1989***,** Ed. POLIROM, Iași, 2002, p. 198

[8] *GULAGUL în conştiinţa românească. Memorialistica şi literatura închisorilor şi lagărelor comuniste – Ruxandra Cesereanu*

[9] https://www.unimib.it/chiara-volpato 02.12.2024

[10] https://www.ebooksbrasil.org/adobeebook/ladivinacommedia.pdf p. 10, 02.12.2024

popolo ebraico, Lena Constante è un esempio simile per i romeni, grazie alle sue testimonianze e creazioni artistiche nate dalle esperienze vissute in prigionia.

La teoria di Viktor Frankl sull'"uomo capace di sfidare e affrontare anche le condizioni immaginabili"[11] è stata messa in pratica da Lena Constante: "negare l'io del mio stesso corpo. Non vivere più il suo dolore. […] Il mio corpo poteva essere solo qui. Io potevo essere ovunque. Esso non aveva nemmeno lo spazio per muovere le gambe dolenti. Io farò crescere delle ali. Ali d'uccello. Ali di vento. Ali di stelle. E fuggirò…"[12]

In primo luogo, è utile e necessario soffermarsi brevemente sul profilo dell'autrice.

Conformemente a quanto riportato anche nel *Dizionario generale della letteratura romena,* dove l'eroina Lena Constante è inclusa a pieno merito, figura come una personalità di spicco, riconosciuta sia come artista, con esposizioni notevoli organizzate a Bucarest e ad Ankara, sia come una scrittrice giunta alla notorietà in tarda età, autrice di due capolavori sul gulag comunista romeno; il primo s'intitola *Evasione silenziosa,* mentre il secondo *Evasione impossibile*.

Durante il processo politico di Lucrețiu Pătrășcanu, ex ministro della giustizia, Lena Constante e suo marito, l'etnologo e musicologo Harry Brauner, vengono incarcerati con l'accusa di spionaggio ed alto tradimento, tra i presunti motivi vi sono: i loro stretti legami con la famiglia del dignitario e la loro apertura verso la cultura occidentale. L'indagine si protrae per quasi cinque anni e si conclude con la condanna di entrambi a dodici anni di reclusione ciascuno; solo nel 1968, un anno prima della fine di un'epoca carica di agonia, i due coniugi vengono dichiarati innocenti.

Tuttavia, ciò che ci interessa è soprattutto il *modus operandi* della scrittrice, e per comprenderlo bisogna fare riferimento alle sue confessioni.

Il libro, o meglio il *diario post-detenzione* di Lena Constante, *Evasione silenziosa,* riflette il notevole potere della mente che, attraverso un'ardua introspezione e concentrazione, riesce a evadere da quello spazio oppressivo. In questo contesto, la narrazione si basa sulla *memoria* e non su impressioni immediate, offrendo così due prospettive distinte: il tempo rivissuto (il periodo di isolamento) e il tempo meditato (il periodo rimemorato). La scrittura e la memoria si intrecciano armonicamente, dando luogo a una funzione terapeutica, nota come *catarsi*, in cui le emozioni represse e le esperienze rivissute vengono liberate e trasfigurate in parole. Sebbene scaturisca da un'esperienza estremamente crudele, il messaggio di questo libro non è affatto uno pessimista, bensì uno pieno di speranza, ponendo l'accento nel potere spirituale – generando così un affascinante paradosso sulla completa perdita della libertà fisica da un lato e dall'altro la conquista della libertà interiore attraverso la riscoperta di sé: "In quella cella, lungo ore infinite, ho avuto la consapevolezza della mia dualità. Ero divisa in due. Perché non potevo attraversare quella porta sprangata eppure potevo essere altrove"[13]

In fine, la scrittrice riesce a evadere da una realtà opprimente soltanto quando *rimuove* la maschera imposta dalla condizione di *vittima* e scende nelle profondità dell'*io, r*ealizzando così una separazione interiore che la libera *mentalmente* da quelle barriere imposte dalla materia.

Dopo eventi traumatici, l'essere umano tende a *dimenticare*, un meccanismo naturale di autodifesa volto a preservare l'integrità mentale dell'individuo dal dolore passato. Tuttavia, la vera guarigione non può avvenire senza il confronto con il momento di sgomento, in cui l'individuo, con l'aiuto della *reminiscenza*, rivive quei momenti comprendendoli – come nel caso di Lena Constante.

In un regime totalitario, dove la menzogna e il timore dominano ogni aspetto della quotidianità, questo confronto diventa ancora più critico e complesso, perché la menzogna era

[11] Viktor Frankl, *Sul senso della vita*, ed. Mondadori, 2012, p.89
[12] Lena Costante, *Evadarea tăcută,* Ed. Humanitas, București, 2013, p. 48-49
[13] Idem

un codice di comportamento universale. Il sistema totalitario fingeva di essere un luogo di giustizia, uguaglianza e progresso, ma in realtà ogni aspetto della vita di ogni giorno era caratterizzato da corruzione e abusi.

BIBLIOGRAPHY

SITOGRAFIA

- https://www.treccani.it/enciclopedia/gulag_(Dizionario-di-Storia)/
- https://anuar.iiccmer.ro/wp-content/uploads/2022/11/Anuar_Vol5_6_PaulHollander_29_90.pdf
- https://www.unimib.it/chiara-volpato
- https://www.ebooksbrasil.org/adobeebook/ladivinacommedia.pdf

BIBLIOGRAFIA

- Costante, Lena, *Evadarea tăcută,* Ed. Humanitas, București, 2013
- Frankl, Viktor, *Sul senso della vita*, ed. Mondadori, 2012
- Levi, Primo, *Se questo è un uomo,* Ed. Einaudi, Torino, 1989
- Oprea, Marius, *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente 1948-1989***,** Ed. POLIROM, Iași, 2002

MORAL VALUES IN THE COMMUNIST CARCERAL SPACE

Adriana Maria Călugăr (Cutean)
PhD Student, „1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia

Abstract: In the article Moral values in the communist carceral space, the existence of moral values among those incarcerated is presented, along with their manifestation through attitudes and actions. The concepts of care for others, sacrifice, martyrdom, and solidarity became values that materialized into normal attitudes and actions, despite being dangerous and risky. I have included testimonies from former prisoners, which confirm the capacity for sacrifice and solidarity among the prisoners, as well as the constant care they had for one another. Thus, I highlighted that in prison, friendship was redefined and became a strong bond between prisoners, in their struggle not to give in. True friendships were formed in communist prisons, expressed through small gestures but from the heart, and these bonds lasted even after they were released. All prisoners shared a common denominator, called dignity, which many preserved during their time in prison and thwarted the plans of their tormentors. The preservation of dignity at any cost was the strongest weapon of the incarcerated against the totalitarian communist system. I also highlighted the concepts of conscience and freedom, two closely related concepts that cannot be separated. Conscience is represented by a person's psyche and moral values, and it is what judges a completed action, evaluating it based on moral principles. In the prison environment, freedom takes on different meanings and, in many situations, is identified with each individual's ability to introspect, rediscover themselves, and focus on their spiritual experiences.

Keywords: moral values, spiritual experiences, freedom, solidarity, carceral space

Mărturii ale foștilor deținuți despre virtuțile morale

1. Despre jertfă, solidaritate, grijă și sacrificiu

Virtuțile morale precum prietenia, solidaritatea, jertfa, sacrificiul, grija pentru ceilalți, demnitatea, voința, curajul, libertatea, conștiința au reprezentat pentru foștii deținuți atitudini normale, cu toate că au fost foarte greu încercate. Căldura umană și solidaritatea care se stabilise între ei nu s-a pulverizat niciodată în totalitatea. Fiecare dintre deținuți s-a străduit să rămână cu un comportament cât mai firesc, chiar dacă mediul era unul atât de nefiresc.

În această parte a lucrării intenționez să abordez comportamente și situații în care s-au aflat deținuții și doresc să evidențiez faptul că aceștia au reușit să depășească momente extrem de dificile și să meargă mai departe prin sprijinul necondiționat oferit de prieteni, prin dragostea acestora.

Aceia care au trăit experiența spațiului carceral comunist și-au dat seama că pentru a rămâne într-o stare de normalitate trebuiau să își imagineze că sunt în locul celuilalt, să îl ajute, să-l înțeleagă, să îi intuiască frământările și durerile. Adrian Alui Gheorghe poartă o conversație despre jertfă, iubire, moarte, cu Părintele Iustin Pârvu și acesta declară: „omul rămâne om în orice situație dacă îl are pe Dumnezeu aproape, în suflet, în inimă. Cei care n-au avut credință au căzut primii. […] Cât despre solidaritate, aceasta se verifică în condiții grele. Pentru că numai în asemenea condiții poate fi verificată. […] Asta însemnă să ai credință, să faci ceva ce n-ai face pentru lumea asta întreagă, dar pentru Dumnezeu faci. Și dacă nu faci, să știi că ești în lipsă cu credința. Dar dacă ai credință biruiești și-l ajuți și pe altul să biruiască. Așa e peste tot cu solidaritatea, dacă e credință și educație, oamenii se ajută. În închisoare n-a fost altfel, am mai povestit despre asta."[1]

[1] Adrian Alui Gheorghe, *Cu părintele Iustin Pârvu despre moarte, jertfă și iubire*, pp 54-56

Mărturia despre recunoștință și solidaritate între deținute a Lenei Constante se înscrie în același registru. Aceasta mărturisește: „Femeile, toate acele admirabile și mizerabile femei din penitenciar, au fost solidare. Timp de șapte ani am avut timp să le cunosc. Să le studiez. Tinere și bătrâne, tărănci muncitoare și mic-burgheze, bolnave sau sănătoase, ele se ridicau toate, pavăză, în jurul celor care mențineau legăturile. Pentru că, în fiecare celulă, întotdeauna se găseau una sau două femei disprețuind pericolul și atrase de risc. În cea mai mare parte, tinere. Gândindu-mă acum la ele, mi se pare că aproape toate aparțineau categoriei adevăratelor deținute politice. Vinovate sau nevinovate, ele fuseseră ca și mine, implicate într-un proces real."[2]

Lena Constante își continuă depoziția despre experiențele trăite alături de deținute, în aceeași manieră: „În plus, aveau un anume grad de cultură. Ca să înveți să vorbești în morse, ca să recurgi la tablete, era nevoie de o lungă stăpânire a ortografiei și de o destul de mare rapiditate de înțelegere și de sinteză. Ele țeseau rețeaua poștală care lega toate celulele. Femeile pasive le erau recunoscătoare. Numai grație lor, ele, toate, erau, zi de zi, la curent cu viața închisă a penitenciarului. Grație lor puteau transmite mesaje prietenelor de care o schimbare de celulă le separase. Uneori, chiar un mesaj de afară adus de o ultimă venită. Recunoscătoare de a le ajuta să trăiască, scoțând numai ele pentru toate celelalte castanele din foc. Pentru toate. Pentru tot. Căci amenințarea cu cele «șapte zile» nu era chiar o simplă sperietoare într-un lan de grâu."[3]

Elena Ion (Arnăuțoiu) mărturisea, într-un interviu pe care l-a acordat istoricului Constantin Vasilescu, despre trăirea intensă, despre ajutorul pe care și-l dădeau una alteia, despre sacrificiile pe care le făceau una pentru cealaltă și solidaritatea care s-a creat în rândul deținutelor: „Ne ducea cu mașina în câmp, luam sapa pe umăr și mergeam. Atunci mie mi s-au umflat picioarele și nu mai puteam face nimic. Pe biata Marioara, săraca, pentru că muncea așa, au făcut-o șefă de detașament, iar eu eram în grupa ei. Și, săraca, vedea că eu sunt amărâtă și săpa ea și pentru mine și făcea norma și pentru mine. Înțelegi? Și fiind șefă de detașament, ea împărțea și mâncarea. Și dădea la fiecare pâinea tăiată porții, iar mie îmi alegea de acolo, din sac, o bucată mai bună, mai măricică. Când scormonea cu lingura în bidonul ăla și mai era o bucățică de carne mai bună...avea grijă de mine. Înțelegi? În sfârșit, ea căra lăzile cu roșii în spinare, iar eu nu puteam și atunci căra ea și pentru mine."[4]

În mărturia sa, Cicerone Ionițoiu prezenta detalii despre legătura care s-a stabilit de-a lungul timpului între deținuți: „după ce au trecut prin emoții mari, după ce au trăit atâția ani împreună, s-a creat o comuniune sufletească și durerea sau bucuria unuia devenea bun comun. Era o solidaritate pe care numai pușcăria a reușit să o sudeze, în fața dușmanului comun. Acolo și-au găsit expresia cele mai nobile sentimente de prietenie și sacrificiu."[5]

O altă mărturie emoționantă despre bunătate și spiritul de sacrificiu este a lui Ioan Ianolide: „Într-una din zile, la un control, un temnicer zelos a confiscat puiul de pernă pe care se rezema Valeriu. Un alt milițian, mai omenos, a ridicat perna dintre obiectele confiscate și i-a aruncat-o discret înapoi. Pentru o clipă între cele două suflete s-a creat o scenă de puternică vibrare sufletească. După terminarea percheziției, Valeriu a socotit că e bine să dăruiască această perniță lui Traian, care era anchilozat și avea escare. Traian nu a vrut s-o primească și a dăruit-o lui Gheorghe. Acesta a dat-o la un altul, până ce perna s-a înapoiat la Valeriu, dăruită de cineva care nu știa de unde pornise și nici cum ajunsese acolo. În această situație, el a primit-o ca pe un semn că i-a fost dăruită de Dumnezeu."[6]

---

[2] Lena Constante, *Evadarea imposibilă*, Editura Humanitas, București, 2013, pp. 311-312
[3] *Ibidem*, pp. 311-312
[4] Interviu cu Elena Ion (Arnăuțoiu) în Cosmin Budeancă (coord.), *Experiențe carcerale în România comunistă V*, p. 24.
[5] Cicerone Ionițoiu, *Memorii. Din țara sârmelor ghimpate,* p.122
[6] Ioan Ianolide, *Întoarcerea la Hristos. Document pentru o lume nouă*, p. 136

Cartea lui Virgil Maxim, *Imn pentru crucea purtată*, poate fi considerată o promisiune pentru noi, că nu există o formă mai mare de iubire decât atunci când cineva își jertfește viața pentru prietenii săi. „Adevărul cere jertfe, e respins de lume și e îmbrățișată minciuna. El însemnează lumină și bucurie, prin jertfă, iar prin minciună, întuneric și moarte, prin lașitate. Cui îi este frică de jertfă, moare pe buturuga lașității."[7]

Radu Gyr este un fost deținut care a trăit ani grei în temnițele comuniste și a scris o operă poetică unică. Poezia sa este o mărturie vie despre frig, foame, răzbunare, moarte, dar și despre credință și jertfă, reprezentând urmele unor suferințe care au fost inundate de har dumnezeiesc și de lumină purificatoare. Atanasie Berzescu vorbește despre importanța poeziei lui Radu Gyr în rândul deținuților. Aportul poeziei acestuia în rândul deținuților este grăitor. Este redat un moment unic, al Nașterii Mântuitorului, când deținuții colindau creații ale lui Radu Gyr pe care acesta le-a scris în detenție: „În aceste momente de înălțare spirituală și de trăire adâncă a ființei noastre, de undeva, dintr-o celulă, Radu Gyr sigur colinda și el cu noi. La fel, înfipt cu mâinile în zăbrele, trăia în farmecul colindului. Era creația lui. El nu spunea că nu mai este al lui, ci al neamului nostru românesc. A cunoscut în aceste clipe cele mai copleșitoare sentimente de mulțumire și de omagiu adus celui mai mare poet care a cântat durerile celor din închisoare. Este poetul pătimirii noastre, al neamului românesc. Nu cred că a fost un scriitor care să cunoască o mai mare satisfacție și mulțumire sufletească și un adânc respect pentru opera lui, ca Radu Gyr. Am avut fericirea să stau cu el mult timp. Simt și azi cum, strângându-mă la pieptul lui, cu căldura sufletească de părinte, mă copleșea, mă fascina. El era patriarhul nostru și comandantul nostru, al Aiudului întreg. Din gura lui am cules laude și îndemn la rezistență. Îl păstrez în minte și-n suflet până la moarte."[8]

2. Demnitatea – numitorul comun al deținuților

Lena Constante este o figură marcantă a rezistenței naționale anticomuniste, un model de demnitate, respect și verticalitate, de luptă continuă împotriva prăbușirii morale. Cu toate că a fost torturată, bătută și șantajată a ales să rămână demnă și optimistă, având certitudinea că își va regăsi libertatea și va învinge. A ales rezistența și a decis să nu mai plângă niciodată. De-a lungul traiectoriei sale prin spațiul carceral comunist a depus eforturi martirice pentru a nu ceda presiunilor. Redau în rândurile următoare depoziția acestui personaj feminin din spațiul de detenție românesc: „Pentru că vreau să vorbesc și de demnitatea umană. Și de acele femei, mai târziu tovarășele mele de penitenciar, care împotriva a tot și a tuturor, au rămas ființe profund umane. Și ca să afirm o speranță. Speranța că într-o zi îndepărtată omul va învinge firea. Nu schimbând cursul apelor, deșerturile sau cucerind cosmosul, ci schimbându-se pe sine însuși. Schimbându-și inima și mintea, pentru că am convingerea că natura este imperfectă și nedreaptă. Câtă risipă pentru ca o specie să se perpetueze! Și câte omoruri."[9]

Aflată în prag de eliberare, mai este supusă unei ultimi încercări de compromitere pe care a depășit-o cu demnitate și curaj: „Sunt închisă de doisprezece ani. După socoteala mea, trebuia să ies peste trei luni. Cum puteți crede că, după ce am fost bătută, biciuită, torturată în fel și chip, flămânzită și izolată și în tot acest timp am reușit totuși să-mi păstrez demnitatea, mă voi bălăci în noroi acum, în ceasul al doisprezecelea? Nu am fost și nu voi fi niciodată spioană. Este o meserie pe care o disprețuiesc. Dar vă pot afirma că nu voi căuta nici să mă răzbun, nici să fac cuiva un rău. Răul care mi s-a făcut mie m-a vindecat pentru totdeauna de dorința de a face, la rândul meu, același rău, altcuiva."[10]

[7] Virgil Maxim *Imn pentru crucea purtată*, p. 28
[8] Fabian Seiche, *Martiri și mărturisitori români din secolul XX. Închisorile comuniste din România*, p. 274
[9] Lena Constante, *Evadarea tăcută*, Editura Humanitas, București, 2013, pp. 59-60
[10] Lena Constante, *Evadarea imposibilă*, Editura Humanitas, București, 2013, pp. 259-260

3. Despre conștiință și libertate

În contextul acestei lucrări, termenul „libertate” primește alte valențe, diferite de cele cu care am fost obișnuiți, făcând referire strict la libertatea de gândire, de expresie, o libertate a sufletului și a minții, simțită dincolo de limitele impuse de torționarii cruzi care slujeau sistemul comunist. Astfel, acela care povestește cu sine, ascultă glasul conștiinței sale, își găsește universul interior și reușește să transfere centrul lumii sale de la exterior spre interior, devine liber.

În această situație este vorba despre o libertate a minții și a spiritului care este similară cu ideea de „interiorizare”. Această acțiune este aproape imposibilă în afara spațiului concentraționar, datorită numeroșilor factori care o perturbă. De aceea, ea își găsește împlinirea în condiții de izolare și solitudine precum cele din temniță. Victor Roșca afirmă: „În zilele în care nu reușesc interiorizarea, viața devine un infern. Încep să ascult zgomotele Zărcii, nenumărate zgomote, fiecare simbolizând câte ceva... Pașii gardianului pe sală, scoaterea cuiva la anchetă, începerea programului de scoatere a tinetelor, aducerea mesei, conversațiile prin morse între celule la perete sau la țeava caloriferului, ba chiar și conversațiile deținuților din celulele alăturate! Majoritatea deținuților sunt experți în aceste zgomote, urmărindu-le de la deșteptare până la stingere! Ce greu trebuie să treacă timpul fiind într-o veșnică așteptare!”[11]

Acesta continuă să spună că pentru el este catastrofal să se angreneze într-o asemenea viață, care întinde nervii oricărui om la maximum, îi tocește și într-un final îl distruge în totalitate. „Viața devine grea și atunci când ești în lanțuri, căci acestea îți rod gleznele, iar durerea te face să-ți întrerupi plimbarea. Deoarece nu ai dreptul de a sta întins pe pat, în vremurile bune, sau pe rogojină în cele proaste, viața în celulă devine un adevărat calvar. Să nu mai vorbim de situația în care și mâinile îți sunt legate și cele două legături sunt unite printr-un lanț suplimentar scurt, care te face să nu te poți mișca decât complet cocoșat și pe vine. Dar chiar în mod normal, când porți lanțuri numai la picioare și pentru a nu te roade, le căptușești cu cârpe dintr-o cămașă sacrificată, rezolvarea nu este totală, deoarece zăngănitul lanțurilor îți tulbură orice preocupare și nu poți urmări nicio idee. Și aceste perioade au însă un sfârșit chiar dacă așteptarea se numără în unele cazuri cu anii! Scoaterea lanțurilor devine o fericire dintre cele mai mari și viața prinde dintr-odată alte orizonturi.”[12]

Un raționament care a fost ghid pentru deținuți a fost că o supraviețuire prin compromis este considerată nulă, libertatea fiind alterată, în acest caz. Libertatea devine inutilă în situațiile în care își pierde moralitatea. Prin corelarea conceptului de „libertate” cu cel de „morală”, nu trebuie neglijată importanța conceptului de „adevăr” . Părintele Gheorghe Calciu precizează: „Adevărata libertate a omului este să cunoască Adevărul. *Adevărul vă va face liberi*, stă scris (Ioan 8, 32)”[13]. Acesta se adresează tinerilor făcând referire la conceptul de „libertate” și spune că „Societatea te socotește un simplu element constitutiv, o cărămidă între celelalte cărămizi; libertatea este de a fi o cărămidă odată pentru totdeauna fixată. Libertatea aceasta este libertatea constrângerii și aici începe drama ta, fiindcă libertatea este în tine, dar tu nu știi s-o descoperi în sensurile ei adevărate, nici nu știi s-o folosești atunci când, în sfârșit, vei fi descoperit-o. Ți s-a spus că tu nu ai libertate, că libertatea ta este înțelegerea necesității, iar necesitatea îți este impusă de un element cu totul exterior ție, ca într-o construcție moartă.”[14]

O caracteristică foarte des întâlnită în rândul foștilor deținuți a fost îndârjirea cu care au luptat pentru a rămâne demni și pentru a nu declara decât ceea ce conștiința le-a dictat. O

[11] Victor Roșca, *Moara lui Kalusek*, Editura Curtea Veche, București, 2007, p. 122
[12] *Ibidem,* p. 122.
[13] Gheorghe Calciu, *Fiți jertfelnici*, Editura Christiana, București, 2012, p. 117.
[14] *Ibidem,* p. 48.

paralelă făcută între conceptul de „responsabilitate” și conștiință este realizată de Ioan Ianolide care aduce în prim plan importanța înfrânării: „Tot ce facem trece prin conștiință, deci ne face responsabili. Dacă simțurile sunt lăsate la întâmplare ajung la exces, dacă li se adaugă fantezia devin patimă, iar patima degradează și distruge însăși viața.”[15] Acesta analizează în detaliu cele două concepte „Conștiința intră în aparent conflict cu simțurile când le înfrânează spre norma firească, dar și simțurile intră în conflict cu conștiința când îndeamnă la exces....Patimile și păcatele trebuie frânate. La început se vor înfrâna patimile săvârșite cu fapta, apoi cele săvârșite cu limba, iar în cele din urmă trebuie smulsă însăși rădăcina patimilor din gând, până la curățirea minții și a imaginației. Bătălia trebuie dată zilnic, prin cercetare atentă a conștiinței și prin hotărârea fermă de înfrânare.”[16]

Despre conceptul de „responsabilitate” își exprimă părerea și Dumitru Bordeianu în *Mărturisiri*: „Destinul este, după mine, voia lui Dumnezeu conjugată și împletită cu atitudinea omului. Destinul nu este predestinare, altcum omul nu ar mai fi responsabil de faptele lui. Dumnezeu l-a creat pe om liber în acțiunile lui de a alege între bine și rău, și deci responsabil.”[17]

Despre lupta continuă și efortul de a-și păstra demnitatea și de a nu-și vinde conștiința în ciuda tuturor greutăților și a încercărilor la care a fost supus mărturisește Valeriu Gafencu în *Sfântul închisorilor,* carte redactată de Monahul Moise: „între mine și dumneavoastră stă conștiința. Dumnezeu nu este de vânzare. Tranzacții de conștiință nu se pot face. Pentru libertatea mea sufletească iau decizia de a muri. Este bine să se spună răspicat adevărul, și eu adevărul îl slujesc. Nu sunt judecătorul altora, ci sunt mărturisitorul lui Dumnezeu. Nu există zidire sub soare care să dureze fără Dumnezeu. Dumneavoastră nu vreți să-L primiți pe Hristos, eu nu pot primi moartea sufletească.”[18] Valeriu Gafencu a considerat că „toate problemele oamenilor sunt probleme de conștiință, iar conștiința nu-și află pacea decât în domeniul religiosului. Religiosul este fundamental în istorie. [...] Pacea izvorăște din biruința binelui asupra răului, fie la nivelul conștiinței, fie la nivelul istoriei. Aici se află și sensul războiului nevăzut al asceților, și sensul apocaliptic al istoriei.”[19]

Paul Goma poate fi considerat unul dintre acei scriitori care prezintă cu obiectivitate și luciditate torturile și chinurile la care a fost supus în perioada de detenție alături de ceilalți deținuți aflați în aceeași situație. În mărturisirile sale se regăsesc câteva comparații relevante și inedite în educația deținuților pentru a-și câștiga libertatea și descrie raportul dintre deținuți și gardieni făcând referire la libertatea care se reflecta asupra torționarilor. Acesta mărturisește: „Mă înspăimântă cazna tuturor semenilor noștri care au mărturisit prin faptă și prin scris, cărora nu le semănăm și care au îndurat suferințe neverosimile pentru alintații, îmbuibații, apaticii și nesimțiții regimului comunist. Numai indivizii defecți sufletește și cu mintea pervertită pot crede că reușesc să umilească azi un om care a cunoscut iadul, întorcându-se de acolo mai speriat și mai puternic decât oricare dintre noi. [...] Oroarea și suferința nu sunt expresii stilistice, sunt trăite.”[20]

Libertatea fizică a fost îngrădită prin zidurile închisorii și din această îngrădire, deținuții au reușit să dobândească starea de fericire care i-a ajutat să ajungă la un alt nivel de libertate – o libertate sufletească a unor suflete cuprinse de iubire pentru divinitate și pentru semeni. Acest nivel de libertate a fost catalogat în scrierile foștilor deținuți unul dintre câștigurile pe care le-au dobândit în închisoare. „Însă lucrul cel mai important pentru viața creștină este de a deveni conștient de faptul că omul aparține nu numai unui plan social, ci și

[15] Ioan Ianolide, *op. cit.,* pp. 460-461
[16] *Ibidem,* pp. 460-461
[17] Dumitru Bordeianu, *Mărturisiri din mlaștina disperării,* p. 315
[18] Monahul Moise, *op. cit.*, pp. 139-140
[19] *Ibidem,* pp. 139-140
[20] Paul Goma, *Gherla-Lătești,* Editura Curtea Veche, București, 2008, p. 1.

unuia duhovnicesc, plan în care își găsește libertatea prin care se poate mântui. Dar regimul comunist avea intenția anulării depline a libertății umane. Acest regim ateu se baza pe o ordine tiranică. Dar libertatea e atât exterioară, cât și interioară, omul putând fi liber în interior chiar și atunci când e pus în lanțuri și chinuit, așa cum s-a întâmplat cu mucenicii perioadei comuniste."[21]

Deținuții tânjeau după libertate și acest lucru reiese dintr-un interviu în care Dumitru Cudla se confesează Luciei Hossu Longin: „Nu sufeream pentru nimic, nici pentru pământ, nici pentru casă. Sufeream pentru că nu eram liberi. Nu m-am gândit niciodată la pământul care e aici, nici la casă, ne era dor de casă, asta nu e secret, însă mai mult după libertate sufeream."[22]

În strânsă legătură cu conceptul de „libertate" se regăsește și conceptul de „conștiință". Victor Roșca numește conștiința în cartea sa *Experimentul Târgșor*, „oglinda inimii umane". Acesta descrie într-o manieră complexă conștiința umană: „Substituind conștiința morală cu conștiința psihologică, marxismul neagă esența vieții umane, prezentându-l pe om ca pe un fel de animal care gândește. Însă, normele sociale reflectate în psihicul uman nu-i pot crea omului conștiință morală. Conștiința morală nu poate fi impusă mecanic. Gabriel Madinier[23], gânditor francez preocupat de filosofia spiritului, apreciază că noțiunea de bine și de rău, de adevăr și minciună, compasiunea pentru victimă și repulsia pentru răufăcători pot fi impuse ființei umane prin dresaj: «asta ai voie, asta nu ai voie să faci», dar diferența dintre permis și interzis și conștiința binelui și a răului este exact diferența dintre om și animal. Treapta umanizării se află între presiunea socială și neliniștea stârnită de conștiința morală."[24]

Victor Roșca continuă descrierea acestui fenomen în detaliu: „În realitate, conștiința reprezintă atât psihicul omului cât și facultățile lui morale. Acestea sunt două funcții diferite ale conștiinței umane. Conștiința psihologică sau intelectul, este starea psihică a omului, capabilă să perceapă existența sa și a lumii înconjurătoare și să prevadă sau să planifice o acțiune mai înainte ca acesta să se producă. Pe când, conștiința morală este sentimentul interior pe care omul îl simte după terminarea unei acțiuni. Este judecătorul unei acțiuni terminate, apreciind acțiunea în raport cu principiile binelui și ale răului."[25]

În încercarea de a face doar bine celor din jur, Nicolae Steinhardt stabilește o legătură foarte importantă între conceptul de „bine" și conștiință: „Să ne mărginim a fi ceea ce suntem și putem fi: niște impostori ai binelui. Cu alte cuvinte, binele să ne străduim a-l face, măcar de ne furnică gândurile cele mai abjecte și ne dă de rușine mândria lăuntrică. Diavolul n-are putere asupră-ne decât prin faptele noastre, gândurile noastre le judecă divinitatea; [...] În orice caz, dându-ne limpede seama că avem o conștiință și că orice luare la cunoștință spurcă binele, *binele* căutăm a-l face, nevrednici cum ne aflăm, necurați, pe jumătate de rea-credință, pe jumătate de bună, fățarnici și complicați, plurali, ireductibili la unitate, instabili și complecși. Tot ce vreți, desigur, dar și slujitori ai unei idei superioare, nu slugi prea plecate și voioase, resemnate ale răului; silitori, modești."[26]

4. Prietenia – un liant între cei încarcerați

De obicei, conceptul de prietenie include presupunerea că lucrurile se desfășoară cu un anumit interes. În închisoare, deținuții au dovedit că pot fi capabili de o dragoste

[21] Răzvan Codrescu, *op. cit.,* p. 40.
[22] Lucia Hossu Longin *Memorialul durerii. O istorie care nu se învață la școală,* p.307.
[23] Gabriel Madinier, fost profesor la Universitatea din Lyon, a scris mai multe cărți despre conștiința morală.
[24] Victor Roșca, *Experimentul Târgșor,* Editura Curtea Veche, București, 2011, pp. 101-102.
[25] *Ibidem,* pp. 101-102
[26] Nicolae Steinhardt, *Jurnalul fericirii. Manuscrisul de la Rohia,* pp. 31-32

camaraderească necondiționată, încât și-ar fi dat și viața pentru un coleg de celulă cu care a legat o relație sinceră de prietenie. Aceștia au acționat în această manieră fără a aștepta în schimb să fie recompensați. Marcel Petrișor mărturisește: „În închisorile din vremea comunismului au fost unii în stare de o dragoste atât de mare încât să-şi pună şi sufletul pentru prietenii lor. Iar asta fără perspectiva vreunui beneficiu şi chiar, ceea ce făcea situaţia infinit mai grea, fără perspectiva unui sfârşit al propriului insuportabil chin. Or, când vezi cu ochii tăi proprii şi simţi pe propria ta piele că aşa-zisul maximalism al discursului hristic nu e doar un concept bun pentru cei puşi la filosofeală, ci e ceva trăit deplin de cel care îţi salvează trupul şi sufletul, atunci devii dependent de inepuizabilul combustibil al salvării: dragostea. Şi *aşa* descoperi de ce aceasta este liantul tainicei existenţe eclesiale, indiferent de specificul istoriei.”[27] Acesta este unul dintre foștii deținuți care a păstrat relațiile de prietenie și după ce a ieșit din închisoare, fiind uniți de o legătură fără seamăn: legătura dragostei. Marcel Petrișor a etalat aspectele unei prietenii unice, trăită alături de Costache Oprișan, Gheorghe Calciu și Iosif Iosif în închisoarea de la Jilava timp de patru ani. Este istoria unei prietenii valoroase și exemplare.

Într-o manieră autentică definește și Nicolae Steinhardt concepția sa legată de prietenie: „Omului în care ai încredere şi pe care-l stimezi nu-i spui lucruri simple şi clare şi nu-i rosteşti banal fraze bine ticluite, ci îi comunici gânduri confuze, îi vorbeşti în dodii, în bobote, şi-i dezvălui simţăminte contradictorii, îi faci părtaş întunecimilor în care te zbaţi, îl duci până-n adâncul tulbure al sinei tale, ori îl înalţi cu tine în lumea paradoxelor, a sublimului, a ridicolului...”[28]

Din acest punct de vedere, spațiul carceral comunist a rămas în memoria celor care au fost închiși, o amintire plăcută din acea perioadă. În temniță s-au legat prietenii care au durat o viață. În acel loc s-au modelat caractere puternice și caracterul este cel care îi îndepărtează sau îi apropie pe oameni. Contrar tuturor condițiilor dificile în care au trăit, mulți nu au uitat de minunățiile naturii, natură care i-a ajutat să lege frumoase prietenii, să își accepte soarta, să înțeleagă mai bine provocările vieții, să se respecte unii pe alții și să se sprijine necondiționat. În numeroase situații, deținuții au resimțit timpul pe care l-au petrecut în închisoare ca pe o unică șansă de a trăi niște clipe unice.

Aspazia Oțel Petrescu mărturisește experiența plină torturi în timpul căreia a descoperit adevăratul sens al prieteniei care a fost inserat dragostea dezinteresată și sinceră. „Iubirea dintre noi se manifesta prin gesturi mici. O păpădie pe care o furai din curte la plimbare și pe care o duceai cuiva care își aniversa ziua însemna o grădină întreagă de flori, mai ales pentru că era luată cu mari sacrificii. Dacă vedeai pe cineva că tremură, te duceai și-l îmbrățișai, și-l încălzeai în brațele tale. Era un gest minimal, dar care nu se poate uita. Ziceam că prietenia dintre noi este indestructibilă tocmai pentru faptul acesta că noi am ucenicit la știința prin care poți să eviți îndepărtarea, despărțirea, antipatia față de semenul tău, și să o înlocuiești cu gingășia, cu duioșia, cu dragostea – care se manifestă prin gesturi mici, dar enorme dacă le pui în balanță cu indiferența, cu apatia. Nouă nu ne era indiferent ce se întâmplă cu noi. Trăirea uneia era și trăirea celeilalte.”[29]

În închisorile comuniste, deținuții erau frecvent mutați dintr-un loc în altul. Aceste mutări aveau scopul de a-i destabiliza emoțional. O depoziție sensibilă este cea a Lenei Constante care evocă un moment foarte emoționant pe care l-a trăit la întoarcerea în celula sa, printre celelalte colege: „Mă simt înăbușită sub îmbrățișări! Emoția este generală și sunt și eu extrem de emoționată. Nu, nu sunt singură. Aici am regăsit prietene. Sincere. Necazurile, lupta dusă împreună pentru a supraviețui prin solidaritate și întrajutorare, au făurit între noi legături indestructibile. [...] Nu pretind că toate cele câteva sute de femei cu care am

[27] Marcel Petrişor, *Cumplite încercări, Doamne! Anii de mucenicie ai temnițelor comuniste*, p. 592
[28] Nicolae Steinhardt, *op. cit.,* p.63
[29] Aspazia Oțel Petrescu, *op. cit.,* p. 51

convieţuit în penitenciar au devenit prietenele mele, eram mult prea diferite din mult prea multe puncte de vedere. Dar, cu toate deosebirile, în pofida firilor noastre opuse, a neînţelegerilor provocate de permanenta noastră promiscuitate, pe deasupra tuturor acestor piedici formam un bloc unit şi solidar când nevoia de solidaritate se făcea temeinic simţită împotriva duşmanilor noştri."[30]

Ion Ioanid descrie in detaliu viaţa din spaţiul carceral fără a avea accente de subiectivism sau teribilism. El a reconstituit, cu minuţiozitate, experienţele trăite în închisoare în cei doisprezece ani de detenţie. Se confesează despre felul în care a fost primit de colegii săi când s-a reîntors de la camera de izolare înfometat şi fără putere: „N-aş putea spune că ultimele două zile de izolare au fost mai grele ca primele. E drept că frigul, foamea şi oboseala creşteau şi se făceau tot mai mult simţite, pe măsură ce timpul trecea, dar totodată îşi făcuse loc şi obişnuinţa cu noile condiţii, care nu mi se păreau aşa de înspăimântătoare ca la început. Şi totuşi, a cincea zi, când am fost din nou dus în celula mea de la parter, am avut impresia că mă întorc acasă."[31]

Acesta mărturiseşte cât de mult a însemnat pentru el comportamentul colegilor săi de celulă şi cât de mult l-a ajutat să reziste: „Afecţiunea cu care m-au înconjurat prietenii, de cum am intrat pe uşă, mi-a încălzit inima. Mă aşteptau cu rezerve de pâine şi turtoi din raţiile lor, îmbiindu-mă să mănânc, neştiind ce să-mi mai facă, ca să simt că sunt alături de mine. Se pare că gerul şi foamea pe care le îndurasem în izolare îşi lăsaseră amprenta şi eram mai supt la faţă şi cu ochii mai afundaţi în orbite, decât înainte de a-i fi părăsit. În schimb, prietenii mei stăteau zgribuliţi şi cu gulerele hainelor ridicate, în timp ce eu, prin contrast, apreciam din plin atmosfera plăcută şi primitoare din celulă. Când s-a mai făcut şi focul, m-a cuprins o moleşeală binefăcătoare şi un sentiment inexplicabil de profundă mulţumire. După «număr» am adormit imediat. A doua zi dimineaţa, m-am trezit binedispus şi refăcut. Timpul a continuat să treacă la fel ca mai înainte, fără evenimente noi, doar cu o lentă, însă înăsprire a regimului."[32]

Rămânând în aceeaşi sferă a temei prieteniei sincere între deţinuţi, Ion Ioanid declară în *Închisoarea noastră cea de toate zilele*: „Până una-alta, însă, fusesem adoptat de un grup de deţinuţi mai tineri, care mă luaseră cu ei înspre fundul camerei, fiind toţi foarte legaţi între ei de o prietenie ce se cimentase în anii petrecuţi împreună în puşcărie. Cei mai mulţi fuseseră la minele de plumb de la Baia Sprie. În condiţiile mizerabile din această celulă, sub nivelul de demnitate chiar al unor animale, am regăsit în mijlocul lor camaraderia călduroasă omenească şi atmosfera plină de optimism, care-ţi dădeau din nou încrederea în oameni şi îţi stimula dorinţa de a supravieţui."[33]

Experienţele trăite în spaţiul carceral comunist au constituit pentru deţinuţi un prilej de a dobândi adevăraţi prieteni, de a simţi libertatea sufletească la un alt nivel al simţurilor, de a-şi păstra demnitatea şi umanitatea, de a fi solidari, de a se sprijini reciproc necondiţionat, de a se sacrifica pentru celălalt, de a-şi dovedi liberul arbitru, voinţa, curajul şi grija pentru ceilalţi.

BIBLIOGRAPHY

Alui Gheorghe, Adrian, *Cu părintele Iustin Pârvu despre moarte, jertfă şi iubire*, Editura Conta, Piatra Neamţ, 2006

Bordeianu, Dumitru, *Mărturisiri din mlaştina disperării*, ediţia a doua, Editura Scara, Bucureşti, 2001

[30] Lena Constante, *op. cit.,*
[31] Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele,* Editura Albatros, Bucureşti, 1991, vol. II, p.127.
[32] *Ibidem*, p. 127
[33] *Ibidem*, p. 215

Budeancă, Cosmin, (coord.), Lascu, Andrei, Matei, Alexandru, Mureșan Alin, Petre, Constantin, Sandu, Adrian, Vasilescu, Constantin, *Experiențe carcerale în România comunistă*, Editura Polirom, Iași, 2011

Calciu, Gheorghe, *Fiți jertfelnici. De la cuvintele către tineri la mărturiile testamentare*, ediție îngrijită, prefață și note de Răzvan Codrescu, Editura Christiana, București, 2012

Constante, Lena, *Evadarea tăcută. 3000 de zile singură în închisorile din România,* ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Ioana Bot, Editura Humanitas, București, 2013

Constante, Lena, *Evadarea imposibilă. Penitenciarul politic de femei Miercurea-Ciuc 1957-1961*, ediție îngrijită, cuvânt înainte și note de Ioana Bot, Editura Humanitas, București, 2013

Goma, Paul, *Gherla-Lățești*, editura Curtea Veche, București, 2008

Hossu-longin, Lucia, *Memorialul durerii. O istorie care nu se învață la școală*, Editura Humanitas, București, 2012

Ianolide, Ioan, *Întoarcerea la Hristos. Document pentru o lume nouă*, ediția a doua, Editura Bonifaciu, București, 2009

Ioanid, Ion, *Închisoarea noastră cea de toate zilele 1949, 1952-1954*, volumul II, București, Editura Humanitas, București, 2013

Ioniţoiu, Cicerone, *Memorii. Din ţara sârmelor ghimpate,* Editura Polirom, Iași, 2009

Maxim, Virgil, *Imn pentru crucea purtată,* Ediția a II – a, Editura Antim, București, 2002

Oțel Petrescu, Aspazia, *Cu Hristos în celulă*, ediția a doua revăzută, Editura Areopag, București, 2012

Petrișor, Marcel, *Cumplite încercări, Doamne! Anii de mucenicie ai temnițelor comuniste,* ediție îngrijită și prefață de Răzvan Codrescu, Editura Christiana, București, 2011

Roșca, Victor, *Moara lui Kalusek. Începutul represiunii comuniste*, Editura Curtea Veche, București, 2007

Roșca, Victor, *Experimentul Târgşor. Începutul represiunii* comuniste, prefață de Cosmin Budeancă, Editura Curtea Veche, București, 2011

Seiche, Fabian, *Martiri și mărturisitori români din secolul XX. Închisorile comuniste din România*, Editura Agaton, Făgăraș, 2010

Steinhardt, Nicolae, *Jurnalul fericirii. Manuscrisul de la Rohia*, Editura Polirom, Iaşi, 2012

****Sfântul închisorilor. Mărturii despre Valeriu Gafencu,* adunate şi adnotate de monahul Moise, Alba Iulia, 2007

THE TIME OF THE MONOLOGUE IN THE THEATRE OF EUGÈNE IONESCO: IMPROVISATION AT ALMA AND THE KILLER1

Alexandru N. Lazea
PhD Student, West University of Timişoara

Abstract: In this article (Le temps du monologue dans le théâtre d'Eugène Ionesco : L'Impromptu de l'Alma et Tueur sans gages), we propose to study the inflections of the monologue in two plays by Eugène Ionesco: Improvisation at Alma and The Killer. The first play was written to satirise Roland Barthes or Bernard Dort. Both are criticised by a monologue held by the central character of the text: Ionesco, the author. In The Killer, Béranger, a potential buyer of a house in the neighbourhood where a murderer is active, tries in vain to communicate with the killer. The 'dialogue' with the killer turns into a very long monologue in which the hero expresses all his fears. Although the monologue has become an essential part of theatrical performance, it has its roots in the novel or the short story. This research is a thematic study and the method used is the comparative approach.

Keywords: Ionesco, theatre, character, critics, monologue

« Je crois que le théâtre est en moi »
(Ionesco, 1996 : 50)

Introduction

Le monologue littéraire, point central de notre réflexion, est un moment-clé de la trame, un moment de crise, qui sert d'exutoire pour les sentiments d'un personnage. Bien que le monologue soit devenu partie essentielle du théâtre[2], il trouve ses racines dans les écritures romanesques.

Longtemps, le monologue a été considéré comme « une sorte de supplément dramatique dont il ne fallait pas abuser, de facilité à laquelle il ne fallait pas céder trop souvent » (Dubor, 2012 : 21-42). En général, il est défini en tant que discours prononcé par un seul personnage adressé au public, sans être perturbé par les autres participants et sans recevoir de réponse. « Le monologue », le souligne Jean-Jacques Delfour dans son article paru dans *L'Annuaire théâtral*, « est un discours qui porte en lui-même son unité, laquelle prend appui sur la raison d'une personne en tant qu'unique » (Delfour, 2000 : 122) ; il est « la forme propre d'un discours individuel » (*Ibidem*), qui prépare l'actant à l'action et qui dévoile au public une partie des sentiments intimes du personnage (!) que l'acteur interprète.

Précisons dès le début que notre article ne se propose pas de théoriser ou de donner une définition historique du monologue, mais de suivre ses inflexions dans une étude des cas sur deux pièces écrites par Eugène Ionesco : *L'Impromptu de l'Alma* et *Tueur sans gages*. Le

[1] Cet article est le résultat d'une communication soutenue le 23 septembre 2021 à Alba Iulia, à l'occasion de la conférence « 1st Annual Innovation for NextGen EU: Student's Conference ».

[2] Dans l'histoire de la littérature française, nous pouvons donner des exemples célèbres de monologues : Molière, *L'Avare* – le célèbre monologue d'Harpagon, Racine, *Phèdre* (v. acte IV, scène 5) ou bien *Bérénice* (v. acte IV, scène 4), Corneille, *Cinna* – le monologue d'Auguste, *Le Cid* (v. acte I, scène 6) ou *Rodogune* – le monologue de Cléopâtre, Beaumarchais, *Le Mariage de Figaro* (v. acte V, scène 3), Alfred de Musset, *Lorenzaccio* – le monologue de Lorenzaccio (acte IV, scène 3) ou *On ne badine pas avec l'amour* – le monologue de Perdican et, plus tard, Bernard-Marie Koltès, *Dans la solitude d'un champ de coton* (1985) ou *La Nuit juste avant les forêts* (1988).

dramaturge, dans son théâtre, met en évidence l'art du monologue à travers presque tous ses textes[3].

L'Impromptu de l'Alma a été écrite dans le but de satiriser Roland Barthes, Jean-Jacques Gautier, Bernard Dort, etc. Le personnage principal de cette pièce est Ionesco lui-même. L'auteur précise dans *Notes et contre-notes* qu'il s'était occupé de critique théâtrale / littéraire (et de critique d'art) dans la première partie de son activité littéraire (les années '50)[4]. Il y parle de ses expériences tumultueuses causées par ses critiques (beaucoup de conflits), avec qu'il était en mauvais termes.

> *L'Impromptu de l'Alma* est une mauvaise plaisanterie. J'y mets en scène des amis : Roland Barthes, Bernard Dort, etc. En grande partie cette pièce est un montage de citations et de compilations de leurs savantes études : ce sont eux qui l'ont écrite. Il y a aussi un autre personnage qui est Jean-Jacques Gautier... c'est le critique le plus dangereux, non pas à cause de son intelligence, puisqu'il n'est pas intelligent, ni à cause de sa sévérité, qui ne se fonde sur rien, mais parce que l'on sait que lorsqu'il s'attaque à un auteur celui-ci est prêt à se prendre pour un génie. (Ionesco, 1966 : 184)

En fait, toutes ces expériences sont présentées dans la pièce. La partie la plus intéressante est le monologue final où Ionesco parle de sa conception sur le « nouveau théâtre », qu'il oppose à celui des auteurs comme Victor Hugo, Marivaux, Oscar Wilde, Alexandre Dumas fils, Henrik Ibsen, Luigi Pirandello, etc. Cette pièce trouve ses origines dans le théâtre moliéresque[5] : *L'Impromptu de Versailles* est un texte écrit par Jean-Baptiste Poquelin en 1663 qui a comme but la critique de Boursault[6] ; dans ce texte, Molière est le personnage central.

De l'autre côté, dans *Tueur sans gages*, Ionesco fait appel au monologue afin de rendre compte de la crise existentielle de son personnage, Bérenger. Avec ce monologue, le personnage se dédouble : Bérenger et son angoisse métamorphosée en tueur. *Tueur sans gages* est une accusation de Ionesco à l'égard la société qui l'enferme comme dans une prison. Il y parle de ses peurs concernant le monde et ses amis. Tout comme *L'Impromptu de l'Alma*, *Tueur sans gages* nous dévoile un très long monologue final et ce qui indique la disponibilité de l'auteur de s'exposer devant le public d'une manière ingénieuse.

1. La guerre des idées

L'Impromptu de l'Alma est la pièce qui dévoile un Ionesco très différent. La plus grande partie de la pièce se déroule dans son appartement. Ce cadre dépeint l'auteur en plein

---

[3] *Rhinocéros* (le discours de Bérenger de la fin de la pièce est un véritable monologue avec sa peur), *Le Roi se meurt* (le monologue du roi qui déplore ses problèmes physiques), *Exercices de conversation et de diction françaises pour étudiants américains (Le Monologue)*, *Ce formidable bordel !* (le monologue final du Personnage). Elle est bien curieuse, cette dernière pièce, et ce que Ionesco affirme dans ses entretiens avec Claude Bonnefoy : « Avec *Ce formidable bordel !* je crois avoir introduit dans le théâtre moderne cette chose assez difficile : le long monologue. » (Ionesco, 1996 : 115-116.), parce que, comme nous avons remarqué, il y a des pièces écrites avant *Ce formidable bordel !* qui traitent le même problème : le monologue littéraire.

[4] v. Ionesco, Eugène (1992). Dans ce livre, Ionesco satirise les plus importants écrivains roumains.

[5] Même si le premier contact d'Eugène Ionesco avec le théâtre de Molière ne fut pas agréable, le temps a changé la relation entre les deux grands du théâtre : « Shakespeare. Pas Molière. Ma fille adore Molière. À neuf, dix ans, déjà, elle lisait Molière et prenait un plaisir énorme à cette lecture. Moi, je n'aimais pas Molière. Maintenant, je commence à mieux l'aimer. » (Ionesco, 1996 : 51).

[6] Edme Boursault est un auteur français, né le 6 octobre 1638 à Mussy l'Évêque (Mussy-sur-Seine) et mort le 15 septembre 1701 à Montluçon. Longtemps, il a vu Molière comme un ennemi et il a beaucoup critiqué son théâtre. Il attaque également l'*École des femmes* dans une pièce intitulée *Le Portrait du peintre ou la contre-critique de « l'École des femmes »*. Comme réponse, Molière écrit en 1663 *L'Impromptu de Versailles*.

exercice d'écriture. Trois critiques lui rendent visite tour à tour. La grande surprise du texte est que Ionesco se transforme de proie en prédateur. Les trois critiques, appelés Bartholomeus I, II, III[7], s'engagent dans un dialogue avec lui, mais celui-ci échoue dans un trialogue dans lequel la victime (Ionesco) n'a aucun droit d'intervenir et d'exposer son propre point de vue. La pièce finit avec le monologue de son créateur sur la scène du théâtre.

« Merci, Marie… (Puis, au public de la salle :) Mesdames, messieurs… » (Ionesco, 2007 : 464) – Voilà le début du monologue du héros de *L'Impromptu de l'Alma*. L'élégance des répliques et le geste bien connu de l'auteur – « (Il sort un papier de sa poche, met des lunettes.) » (*Idem*) – rappellent son discours de réception à l'Académie française[8]. Ce monologue est un refus direct du brechtisme[9] :

> « […] le texte que vous avez entendu et puisé, en très grande partie, dans les écrits des docteurs ici présents. Si cela vous a ennuyés, ce n'est guère ma faute ; si cela vous a divertis, l'honneur ne me revient pas. Les ficelles, bien grosses, m'appartiennent ainsi que les répliques moins réussies. » (*Idem*)

L'ironie est chez elle et le spectacle qui semble fini a l'air de commencer maintenant. La farce que joue Ionesco aux « docteurs » à la fin montre encore une fois le génie de l'auteur : il crée ce cadre académique imaginaire pour inquiéter les docteurs et pour déplacer la caméra (l'attention des spectateurs) sur ces trois personnages. Maintenant, après la moquerie de Bartholomeus I, II et III, c'est lui qui est le mystagogue et qui fait voir les vraies facettes des docteurs. Le « nouveau » théâtre qui s'oppose aux « idées géniales » d'Adamov, de Bernstein ou de Brecht est la révolution que l'auteur de la *Leçon* apporte sur scène : « Je reproche à ces docteurs d'avoir découvert des vérités premières et de les avoir revêtues d'un langage abusif, qui fait que ces vérités premières semblent être devenues folles. » (*Idem*). Le monologue développe un côté plus théorique que critique et Ionesco utilise les noms des Bartholomeus juste pour soutenir sa thèse sur la critique de théâtre. Cela nous rappelle quelques articles écrits par l'auteur français : « Expérience du théâtre », paru en février 1958 chez N.R.F et « Discours sur l'avant-garde », Helsinki, Institut international du Théâtre, juin 1959. En fait, ce sont les mêmes idées transcrites presque intégralement dans cette pièce. Ionesco se déclare l'ennemi direct des pensées imposées par les théoriciens (pédagogiques) : « Toute contrainte, tout dirigisme – l'histoire littéraire est là pour le prouver – faussent ce témoignage, l'altèrent, en le poussant dans un sens (geste à droite) ou dans l'autre (geste à gauche) » (*Idem*). Selon son point de vue, il faut interdire toute la critique pour libérer l'auteur de l'horreur d'être une marionnette d'un tel « docteur » : « La critique doit être descriptive, non pas normative. Les docteurs, comme Marie vient de vous le dire, ont tout à apprendre, rien à enseigner, car le créateur est lui-même le seul témoin valable de son temps… » (*Idem*). Il faut penser librement pour avoir la force d'écrire le vrai théâtre. Après que le personnage central a écouté et disséminé les définitions de ses partenaires de discussion sur des concepts comme le théâtre, la critique ou bien la « costumologie », c'est lui qui prend la parole et qui fait le portrait d'« un vrai critique » : « il ne doit juger que selon les lois mêmes de l'expression artistique, selon la propre mythologie de l'œuvre, en pénétrant dans son univers » (*Ibidem* : 464-455). Puis, le style du monologue se change de nouveau en un style philosophique. Des thématiques cioraniennes comme la solitude ou la souffrance, l'angoisse s'y retrouvent : « Je crois, pour ma part, sincèrement, à la pauvreté des pauvres, je

[7] Autre référence au théâtre de Molière.

[8] Eugène Ionesco a tenu son discours de réception à l'Académie française le 25 février 1971 : https://www.academie-francaise.fr/sites/academie-francaise.fr/files/ionesco_1971.pdf.

[9] Le brechtisme est un mouvement théâtral initié par Bertolt Brecht et centré sur la relation qu'un acteur peut instituer entre son personnage et les autres actants.

la déplore, elle est vraie, elle peut être matière à théâtre… » (*Ibidem* : 465). Le climax du monologue se produit quand Marie démasque les trois critiques : « (Marie prend la robe d'un docteur…) » (*Idem*). Mais le refus de Ionesco de s'habiller comme les docteurs nous montre encore une fois l'opposition totale de leurs conceptions : « (Marie, qui est arrivée tout près de Ionesco pendant qu'il prononçait cette dernière phrase, met brusquement la robe sur les épaules de celui-ci.) Mais… que faites-vous, Marie, que faites-vous ? » (*Idem*). Ce changement des styles (académique, scientifique, critique, philosophique) représente une fois de plus l'ingéniosité de l'auteur.

2. Un monologue en écho

Tueur sans gages, pièce à trame purement onirique, met en scène l'histoire d'un personnage qui veut acheter une nouvelle maison dans un quartier « très lumineux ». L'Architecte fait avec Bérenger le tour du quartier d'une cité radieuse, plus ou moins réelle, mais qui fascine le héros, parce qu'il y retrouve la lumière de son enfance. Mais le commissaire-architecte avertit le personnage que dans la cité rôde un assassin très dangereux, qui tue chaque jour plusieurs habitants près du bassin et qu'il abandonne là leurs cadavres. Bérenger veut arrêter le tueur et décide de mener une enquête. À la fin de la pièce, il se retrouve seul, abandonné par tous, devant le tueur qui pointe sur lui son couteau.

Dans ce texte, le discours de Bérenger est un faux dialogue (du point de vue stylistique) avec l'assassin. Le monologue du personnage entretient directement le conflit existentiel dans lequel il se trouve. Après la discussion avec les officiers de police, Bérenger, tout seul au milieu de la scène, insulte la police en espérant que quelqu'un reviendra près de lui, pour l'accompagner dans sa solitude : « Je m'occuperai de vous aussi. (Il marche deux secondes en silence, d'un pas pressé.) Votre attitude est inadmissible ! » (*Ibidem* : 526). Mais rien ne change, sauf le décor. Le vide créé sur la scène terrifie le protagoniste, qui commence à parler tout seul pour combattre sa solitude : « BÉRENGER, en direction du Deuxième Agent disparu : C'est plutôt moi qui serais en droit de vous dire cela ! Je n'ai pas le temps pour le moment de... Mais vous aurez de mes nouvelles ! (Il crie vers les agents disparus.) Vous au-rez-de-mes-nouvelles !! » (*Ibidem* : 525). L'écho, le double du personnage, est le seul qui lui répond, mais l'effraye en même temps. Bérenger se croit suivi par quelqu'un (« (*Il se retourne.*) » (*Ibidem* : 526), « (*Il regarde derrière lui, devant lui, il s'arrête.*) » (*Ibidem* : 526-527)) et il réalise enfin qu'il n'y a personne et que tout se passe dans son imagination (« On ne risque plus d'embouteillage, au moins, on peut avancer ! (Il rit. L'Écho répète vaguement le rire... Bérenger tourne la tête, effrayé.) Quoi ?... C'est l'écho... » (*Ibidem* : 527)).

Le long chemin vers le commissariat ressemble au chemin de Jésus vers Golgotha. Le personnage se demande s'il peut renoncer à la mission (comme Jésus dans le jardin Gethsémani quand il prie le Seigneur d'éloigner de Lui la coupe : « Père, si tu voulais éloigner de moi cette coupe ! » (Luc, 22 : 42)) – « Si je retournais... chercher Édouard ? On irait demain à la préfecture. » (Ionesco, 2007 : 527) –, et s'arrête deux fois pour crier le nom d'Édouard. L'assassin fait son apparition et Bérenger s'étonne de découvrir son aspect physique :

> « Oh, mais vous êtes bien chétif, trop chétif pour un criminel, mon pauvre ami ! Vous ne me faites pas peur ! Regardez-moi, regardez comme je suis plus fort que vous. D'une chiquenaude, d'une chiquenaude, je peux vous faire tomber. Je vous mets dans ma poche. M'avez-vous compris ? » (*Ibidem* : 528))

Commence alors son monologue infini, qui ne va s'achever qu'à la fin de la pièce. L'horreur du mal et de l'angoisse renforce son inquiétude profonde devant la peur ; le

sentiment de spleen est quasi-présent dans cette scène. Il est obsédé par l'angoisse : l'angoisse d'être seul, d'être avec quelqu'un, l'angoisse de la mort, etc. Par son rire, il se veut supérieur au tueur, mais il est un lâche à la fin. De même, quand il dit qu'il n'a peur de rien, et qu'il ne croit pas que l'assassin puisse lui faire de mal, il exprime en fait ses angoisses et ses affres. De plus, il se raille de son tueur imaginaire pour effacer de sa mémoire le ricanement de l'assassin : « Vous ne craignez pas le ridicule ? Hein ? Répondez à cela ! (*Gros rire nerveux de Bérenger ; puis, après avoir observé quelques instants le Tueur :*)… » (*Ibidem* : 531). Mais le rire devient de plus en plus nerveux : « Ha ! Ha ! Ha ! (*Ricanement de l'assassin.*)... Qui croit à la valeur du crime en soi. Ha ! Ha ! » (*Ibidem* : 534).

Ce jeu grotesque indique la tragédie de la vie de Bérenger, qui se voit abandonné par tout le monde. L'absence des amis et de l'amour (spécialement celui de Dany) suggère l'immaturité du héros. Le personnage principal parle avec le tueur de plusieurs manières (il l'insulte, puis il s'excuse, après il l'insulte de nouveau, puis il veut lui pardonner : « Je ne dois pas, je ne dois pas me laisser emporter... excusez-moi... » (*Ibidem* : 532)), en espérant que celui-ci renoncera à son plan diabolique (« Mais à quoi peut vous mener cette action ? Quel est son but ? Vous êtes-vous posé le problème des fins dernières ? » (*Ibidem* : 533)).

À la fin de la pièce, Bérenger s'agenouille devant le tueur – « (*Bérenger se tord les mains, les joint, implore, s'agenouille devant le Tueur.*) » (*Ibidem* : 534) – en signe d'une fausse paix, parce qu'il sort de ses poches deux pistolets pour tuer l'assassin, donc sa peur : « (*Bérenger sort de ses poches deux pistolets, les braque en direction de l'assassin qui ne bouge pas d'une semelle.*) » (*Ibidem* : 535). Enfin, il se laisse tomber entre les mains de son ennemi et finit par agoniser dans ses peurs, sans recevoir les réponses demandées au criminel : « Mon Dieu, on ne peut rien faire !.. Mais pourquoi... Mais pourquoi... » (*Idem*).

Conclusion

Pour finir, soulignons avec Nathalie Fournier que le monologue a toujours été au cœur du théâtre d'Eugène Ionesco : « le discours théâtral de Ionesco (j'entends ici exclusivement l'échange des répliques) est donc beaucoup plus classique qu'il n'y paraît à première vue » (Fournier, 1992 : 46).

Il existe toujours chez Ionesco une dualité[10] (monologue – dialogue vs monologue – soliloque, lumière vs ombre, voix vs écho) des éléments qui émergent dans un « style essentiel » (Larthomas, 1980 : 241), caractérisé par des répétitions (pures et simples, variées, modifiées) et des variations (*Ibidem*). À titre d'exemple : les répétitions parues « à cause » de la voix du héros de *Tueur sans gages*, qui est dans un perpétuel écho avec sa dualité fantomatique ; ou bien, les répliques qui sont prononcées sans pause (et sans réflexion, pour trouver une réplique originelle : voilà comment Ionesco se moque des ceux qui copient le style de l'écriture l'un après l'autre), sans gages, et qui bouleversent Ionesco.

Il est vrai que les monologues finaux de ces deux textes leur confèrent une touche stylistique très personnelle, mais l'essence est loin d'être là, dans le monologue. *L'Impromptu de l'Alma* est une pièce-manifeste qui parle du théâtre de son créateur, de ses convictions en ce qui concerne l'art dramatique et le monologue final est un signe de protestation face à « l'uniformisation » du théâtre, comme le font Adamov, Bernstein ou Brecht. *Tueur sans gages* est la tragédie d'un personnage qui se trouve devant le désastre d'un monde en dérision et qui essaye de changer les valeurs sociales avec lesquelles il se lutte.

[10] Cette dualité existe chez Ionesco depuis son enfance. Dans une interview donnée en 1970 pour « L'Express », il déclare à propos de la dualité des infinis (grand et petit ; v. Ionesco, Eugène (1973). *Le Solitaire*. Paris : Mercure de France.) : « Je me souviens qu'à l'âge de quatorze ans je regardais le ciel étoilé qui m'angoissait, et j'avais peur des abîmes », *L'Express*, les 5/11 octobre 1970.

BIBLIOGRAPHY

CĂLINESCU, Matei (2017). *Eugène Ionesco. Teme identitare și existențiale* [*Eugène Ionesco. Thèmes identitaires et existentiels*]. București : Humanitas.

DELFOUR, Jean-Jacques (2000), « Du fondement de la distinction entre monologue et soliloque ». *L'Annuaire théâtral* (28) : 119-129. URL : https://id.erudit.org/iderudit/041441ar. DOI : https://doi.org/10.7202/041441ar. Consulté le 3 novembre 2022.

DUBOR, Françoise (2012). « Le monologue, la question des définitions ». In Dubor, Françoise et Heulot-Petit, Françoise (dir.). *Le monologue contre le drame ?* : 21-42. [En ligne] : https://books.openedition.org/pur/64881. Consulté le 2 novembre 2022.

FOURNIER, Nathalie (1992). « Ionesco et le discours théâtral : dialogue, monologue, aparté ». In *L'Information Grammaticale*, no. 52 : 43-46. [En ligne] : https://www.persee.fr/doc/igram_0222-9838_1992_num_52_1_3227. Consulté le 16 novembre 2022.

IONESCO, Eugène (1966). *Notes et contre-notes*. Paris : Gallimard.

IONESCO, Eugène (1973). *Le Solitaire*. Paris : Mercure de France.

IONESCO, Eugène (1992). *Război cu toată lumea* [*Guerre avec tout le monde*], vol. 1, 2. București : Humanitas.

IONESCO, Eugène (1996). *Entre la vie et le rêve*. Paris : Gallimard. Ionesco, Eugène (2007). Théâtre complet. Édition présentée, établie et annotée par Emmanuel Jacquart. Paris : Gallimard.

larthomas, Pierre, « L'écriture théâtrale de Ionesco ». In Ionesco, Marie-France & Vernois, Paul (dir.), et alii (1980). *Ionesco : situations et perspectives* : 241 – 260. Paris : Belfond.

*** (1970). *L'Express*. 5/11 oct. 1970. Paris.

*** (1935). *La Sainte Bible qui comprend l'Ancien et le Nouveau Testament*. Trad. Louis Segond. Paris : Printed by Billing & Sons LTD : Guildford, UK.

DOURS, CHRISTIAN, PERSONNE, PERSONNAGE. LES FICTIONS DE L'IDENTITÉ PERSONNELLE, PRESSES UNIVERSITAIRES DE RENNES, 2003, 2006

Alexandru N. Lazea
PhD Student, West University of Timişoara

Le concept de *personnage* n'est pas entièrement spécifique au secteur théâtral. Des éléments anthropologiques, sociologiques, psychologiques, historiques, culturels s'ajoutent à cette notion qui fait sa présence aussi dans le roman. Le personnage a été étudié de plusieurs point de vue : les formalistes russes équivalaient le personnage à un rôle ou à une fonction, ou bien à un actant ou à un acteur (cf. Popovici, 1997 : 12, Vladimir I. Propp, 1965, Tzvetan Todorov, 1971, Étienne Souriau, 1950, Jaap Lintvelt, 1994, etc.). Figure emblématique du héros, le personnage attire également l'attention du lecteur qui, dans le cadre mental de la lecture, peut le construire selon de propres canons, associant l'image du personnage et une figure familière. Pour Emmanuel Levinas, le héros fait le sujet de l'altérité ; pour Gilles Deleuze et Félix Guattari (1991), le personnage est conceptuel, désignant les personnages semi-fictifs ou fictifs. Vincent Jouve voit lui aussi une impasse de trouver un point commun sur la théorie du personnage, afin de conclure sur sa dispersion dans des effets-personnage (1992).

Dans *Personne, personnage. Les fictions de l'identité personnelle* (PUR, 2003), Christian Dours opère la divisons entre personne (lecteur) / personnalité et / ou personnage et étudie comment s'identifier à un personnage ou bien comment posséder son corps. Même si les personnages purement fictionnels, qui ne comportent aucune valence historique et, donc, réelle, peuvent avoir des complexes comme les êtres humains, ils sont dépersonnalisés. Le personnage est une entité subordonnée aux attributs d'un narrateur. Il est juste un organisme qui fait partie du grand corps, qui est le texte ; il est manquant d'un mémoire (ni personnelle ni collective), le personnage n'a pas un passé ou un futur si nous le séparons de la parole, donc le personnage ne détient pas une personnalité. On affirme souvent que le personnage fait vivre le texte, mais le résultat est symétrique.

L'ouvrage de Christian Dours est divisé en **deux grandes parties** (*Fictions de l'identité personnelle et identification empathique* et *Fictions de l'identité personnelle ; œuvre, allégorie, utopie*) regroupant **VI chapitres** : *Les fictions lockiennes de l'identité personnelle* ; *Devenir autre, prendre la place d'un autre* ; *Possibilité, référence, introspection* ; *Fictions de l'identité personnelle, œuvres de fiction* ; *Fictions référentielles, fictions allégoriques* ; *L'utopie : fiction référentielle ?*.

Nous considérons que la transfiguration de la personne humaine en personnage se limiterait à la lecture. Il s'agit d'un processus qui n'impose aucune barrière, un processus similaire à la rêverie, là où l'état mental divague dans n'importe quelle direction. Tout lecteur peut s'associer à n'importe quel personnage, dans n'importe quelle situation. Pourtant, *personne* et personnage se dissocient dans la mesure où l'être de papier ne comporte pas une personnalité précise. Il est une invention rattachée à une expérience fictionnelle. Le personnage peut-il incarner les attributs d'un être humain, même s'il s'agit d'une personnalité historique, politique, etc. ? Le personnage est « un corps anthropomorphique », ainsi comme le considère Christian Dours (2003 : 14) par les conflits qu'il entraîne avec les autres personnages, par ses attributs humains, ses caractéristiques transposées de la société qu'il représente ; il incarne des valeurs, des émotions, des conflits ou des problématiques humaines.

Il est évident que le monde fictif est bien différent de l'allégorie et que « la plupart de ces fictions nous paraissent appartenir à la catégorie de l'allégorie » (*Ibid.* : 16), ce qui représentera aussi l'une des problématiques. Dorénavant, nous admettons que dépasser la formule de l'identité personnelle, cela renvoi au principe de la construction d'un personnage imaginaire.

La thèse de l'ouvrage de Christian Dours est constituée autour d'une hypothèse proposant une relecture des fictions de l'identité personnelle que John Locke propose dans *Essai concernant l'entendement humain* (1689) et à travers une étude empirique de l'identification empathique à un personnage. Dours construit sa thèse sur deux pilons de structure : fictions de l'identification personnelle et identification empathique ; et fictions de l'identification personnelle œuvres de fiction, fictions référentielles, fictions allégoriques et l'utopie. C'est déjà évident que l'allégorie exclut l'empathie. Les fictions lockiennes de l'identification personnelle attribuent une valeur majeure aux expériences de pensée, « un exercice conceptuel » (*Ibid.* : 24) qui nous permet enfin de vérifier comment ces fictions lockiennes se replient sur une identité à part. L'objection du psychique intervient pour équilibrer les éléments quant à une construction fictive : « la même personne peut n'être pas le même homme, si par "même homme" en entend même corps » (*Ibid.* : 28) et continue « l'identité de la personne ne peut être dissociée de l'identité du corps que si les mots "homme" et "personne" ne recouvrent pas une seule et même idée ». L'approche de John Locke sur la conscience est justifiée par un autre problème : le *JE* qui y influe sur la confusion entre le concept et une idée.

L'identification de soi est le centre de cet argument qui se construit sur la prémisse que l'exercice de la compréhension à travers la fiction naîtra d'une expérience subjective : l'individu est satisfait de sa propre conscience ; il pourra ensuite s'identifier à celle du personnage qu'il aime. La contradiction intérieure renseigne sur la perception propre et sur l'authenticité des faits quant à l'identité personnelle, appelée « transitive » par Dours (*Ibid.* : 45). En dehors de ces effets qui nécessitent une dissociation de la cause identitaire pour que chacun puisse prendre conscience de sa propre conscience (*Ibid.* : 46) et, donc, pour que nous puissions conclure sur le fait que la substance individuelle fonde l'identité d'une personne.

Devenir un autre dans la mesure où nous concevons les pensées d'un personnage et s'identifier à lui élargit l'étude dans ce qui domine des fictions identitaires (v. Chapitre III *Devenir un autre, prendre la place d'un autre*). Quatre substances (le corps, l'âme, la mémoire et la conscience (*Ibid.* : 53)) s'y impliquent activement : « je deviens, dans un récit fictif, un personnage auquel je peux m'identifier » (*Ibid.* : 53). Le dédoublement du corps est soutenable dans l'hypothèse de Platon qui sépare le corps de l'âme (v. *Gorgias*, 524 c 2-5). Pourtant, le corps est porteur d'une matérialité enfermée dans une forme dépourvue de sensations si elle est manquante d'un esprit qui gouverne les actions, qui peut ressentir et réagir aux stimules externes. Dans ce cas, le stimule trouve ses racines dans de la lecture et la fiction inférieure « réside dans sa rupture avec les lois de la nature qui déterminent la vie physique des individus et le rapport entre la conscience et le corps » (Dours, 2003 : 54). Devenir un autre inclut, en définitive, la mémoire et son dédoublement (*Ibid.* : 61) : la mémoire personnelle et la mémoire de l'autre (*Ibid.* : 62). Ici, le résultat renvoie aux rôles de lecteur et de personnage puisqu'ils s'inversent et entraînent une erreur de l'identification empathique : « le sujet devient pour lui-même un personnage qui n'a pour référence qu'une identification erronée » (*Ibid.* : 64). Nous sommes dans la situation où le personnage perd sa conscience en faveur du lecteur. Il s'agit dans ce dédoublement intérieur de la représentation du personnage ou de la représentation d'une fiction personnelle ? Prendre la place d'un autre dans le sillage de la première personne grammaticale et de son point de vue débat avec de la justesse la contradiction *identité – individu – personne*, car « le personnage posé d'emblée comme le deuxième terme de l'échange ne peut être présenté, ou représenté, de l'intérieur

c'est-à-dire à la première personne » (*Ibid.* : 75). Les deux points de vue paraissent construire un nouveau personnage avec son propre point de vue, avec ses caractéristiques imaginées par le lecteur. Il faut cependant comprendre qu'il est nécessaire de distinguer les expériences de pensées de l'identité personnelle (*Ibid.* : 83) en raison de pouvoir discerner la réalité de la fiction par le tamis de l'authenticité des faits. Christian Dours explique à son tour que « l'identification empathique est un processus asymétrique : si je dois imaginer qu'une autre conscience me reste étrangère ; je peux alors m'identifier qu'à ce qui reste de moi-même, c'est-à-dire à mon propre corps » (*Ibid.* : 83). Ainsi, le personnage ne peut pas se construire comme « une quasi-expérience de soi » ou comme « un ensemble de souvenirs » (*Ibid.* : 84). L'expérience qui amène le lecteur dans la sphère de l'identification empathique et qui l'aide à construire dans son mémoire l'image du protagoniste ne peut être qu'en même temps avec le moment de la lecture. Superposer les notions de personne et de personnage, c'est comprendre que l'identification empathique est un processus intime qui ne fonctionne que dans une situation fictive, allégorique.

« L'incomplétude du monde imagé, son indétermination, invalide la méthode même des expériences de pensée non scientifiques » (*Ibid.* : 88) : les expériences de pensées / les fictions de l'identité personnelle (qui restent dans le domaine de la fiction générale (*Ibid.* : 89)) se planchent sur le refus d'un rapport analogique *personne – personnage* (*Ibid.* : 87). Illusoire cette logique des fictions de l'identité personnelle : notre vie intérieure reste inchangeable même si des coïncidences du monde extérieur (la lecture) perturbe l'activité mentale. Je peux m'identifier empathique avec un personnage, mais le personnage ne pourra jamais s'identifier avec moi. Dans cette situation, le rapport-personne – personnage s'éclaircit :

> « Le personnage n'est pas une figure analogique de la personne : leurs rapports ne sont pas ceux d'une ressemblance, voire d'une identité qualitative (subjective ou fonctionnelle). Le personnage n'est pas non plus défini par le monde substantiel de la personne et par les déterminations causales qui lient la personne à son corps, et plus largement au monde physique qui l'entoure. On voit mieux, alors, qu'un personnage est un individu fictif présenté à la troisième personne qui, par identification empathique est appréhendé à la première personne par une conscience donnée. En ce qui concerne la catégorie de la possibilité, les conclusions développées ci-dessous doivent se traduire par l'idée que les fictions de l'identité personnelle ne construisent aucun monde possible, qu'on dérive cette possibilité d'une causalité naturelle ou de la structure formelle de la pensée appliquée à la notion d'existence. » (*Ibid.* : 97)

Ce qui dérive d'ici c'est l'introspection, « un vecteur de l'identification de soi » (*Ibid.* : 99), le moyen par lequel nous pouvons accéder à notre « monde intérieur, à des expériences qui n'ont de sens que pour soi » *Ibid.* : 102), qui met en question non seulement le lecteur, mais aussi le personnage : est-il possible de s'identifier aux deux personnages en même temps ? Christian Dours refuse cette hypothèse (*Ibid.* : 95) dans la vertu que les deux moments de l'identification ne peuvent pas s'appliquer à la même personne. L'image mentale de personnage est graduellement construite à l'aide du texte dramatique et la symétrie personne – personnage qui s'établit par ce jeu intérieur de la conscience ne sera jamais dangereuse. Cependant, par ce « processus » de combustion interne, notre démarche de décodage empirique quant à la différence entre personne et personnage nous conduit vers l'axiome « qu'autrui n'est pas déconstruit et reconstruit par la fiction » (*Ibid.* : 106).

Le processus de l'identification personnelle est une expérience introspective, de l'identification empathique qui « doit bien reposer sur l'expérience propre de celui qui s'identifie au personnage imaginaire pour qu'elle puisse attester de l'identité du personnage » (*Ibid.* : 37). L'empathie avec le personnage et l'empathie avec l'esprit du personnage, avec ses caractéristiques imposées par un dieu créateur des émotions de papier, accepter les règles

du jeu : « L'expérience subjective de soi […] permet seule de rectifier les erreurs du langage commun. » (*Ibid.* : 38).

Pour ce qui est des *Fictions de l'identité personnelle ; œuvre, allégorie, utopie* (*Ibid.* : 109-187), notre intérêt s'arrête sur la description optique du personnage et le jeu de faire croire. Une présentation du personnage sémiologique ne parvient que si elle est faite à la troisième personne (*Ibid.* : 11). L'expérience de la pensée dont nous avons déjà parlé s'identifie empathiquement aux attributs du personnage dans un jeu de faire croire ; et cette conscience attrape une valeur révérencielle (*Ibid.* : 115). Mais l'optique dans la situation présente, qui fait appel à la notion de « double point de vue » (K. L. Walton, 1978)[1], nous confirme l'impossibilité d'une interaction physique entre réalité et fiction » (Dours, 2003 :116). L'absence d'une expérience de lecture (stimule externe) affecte directement l'expérience intérieure, et, donc, l'identification empathique avec le personnage ne pourrait pas se produire. Il faut, tout d'abord, tenir compte du fait que l'identification empathique avec le personnage se produit sous la condition *sine-qua-non* : le lecteur, par le biais de la lecture, doit s'imaginer dans la peau du personnage.

L'allégorie, qui insiste sur l'absence ou la perte du soi, facilite la construction du statut d'un personnage : elle le fait passer d'un statut référentiel à un statut allégorique, vu que « je peux m'identifier comme une conscience mais non pas comme un destin » (*Ibid.* : 154). L'expérience personnelle / subjective peut-être à la fois réelle ou fictionnelle. L'enjeu entre la littérature et l'identification empathique subjugue la fiction à la bonne grâce du lecteur. Pourtant, le lecteur peut tomber dans le piège identitaire comme un dieu de la création littéraire.

Nous conclurons avec Christian Dours en affirmant que :

> « s'identifier à un personnage suppose qu'une personne, tout en reconnaissant son appartenance à un monde objectif, à une communauté de langage ou à une communauté politique, puisse fonder cette appartenance sur une expérience privée, qui s'exprime pour le moi dans la recherche de l'identité et du bonheur » (*Ibid.* : 189)

La démarche de Christian Dours favorise la perception du personnage d'un nouveau point de vue : celui de la philosophie. Dours nous invite à repenser la notion de « soi » comme un relais qui conjugue à la fois la singularité et même l'intériorité de l'individu et les masques fictionnels. Son travail met en relief la nécessité de saisir l'identité personnelle non pas comme une substance indéfectible, mais plutôt comme une construction narrative complexe.

BIBLIOGRAPHY

DELEUZE, Gilles et GUATTARI, Félix, *Qu'est-ce que la philosophie ?*, Paris, Éditions de Minuit, 1991.

JOUVE, Vincent, *L'effet-personnage dans le roman*, Presses Universitaires de France, Paris, 1992.

PLATON, *Gorgias*, Paris, Flammarion, 2008.

POPOVICI, Vasile, *Lumea personajului O sistematica a personajului literar*, Echinox, Cluj-Napoca, 1997.

[1] Cité aussi par l'auteur, v. (Dours, 2003 : 116).

EUGEN IONESCU'S BILINGUALISM OR ABOUT THE ABHORRENCE OF PATERNAL VALUES DURING CHILDHOOD

Paul-Cristian Albu
PhD Student, University of Craiova

Abstract: The purpose of the paper is to offer a panoramic view of the idea of bilingualism in the works of Eugene Ionesco, by making reference to the main characteristics of The Theatre of The Absurd and how bilingualism could be reflected in his childhood. I am interested in discussing the way in which the bilingual identity can be reflected in the empirical world, as it is imagined in the fictional space of the plays. I am equally interested in speaking about the manner in which these writers manage to express the idea of being bilingual writer, while at the same time giving a full description of facts such as identity in the postmodern era.
In order to offer a consistent critical view of the concept aforementioned, I will consider using the technique of close reading the texts of the plays, focusing on the way in which language is used to convey the idea of the absurd. The creative use of language and the exploitation of absurd and contradictory situations, in general, will be regarded as a means to make visible the new and revolutionary way in which theatre came to be understood by this playwright.

Keywords: language, bilingualism, postmodern era, childhood

Introducere

Studiul nostru își propune, în momentul de față, să aducă în discuție modul în care se reflectă identitatea bilingvă în operele scriitorului Eugen Ionescu, rezumându-ne, ca punct de plecare la o serie de referințe critice care scot în evidență marca bilingvismului infantil în cazul acestui dramaturg. În momentul în care ne raportăm la bilingvism, e necesar de a menționa că ne confruntăm cu surse variate al căror conținut se caracterizează prin eterogenitate și că atenția noastră prezintă o propensiune spre un domeniu inexplorat în critica literară românească, respectiv identitatea precizată. Așadar, scopul nostru este de a prezenta cât mai succint cu putință, aspectul descoperit ce trebuie devoalat lectorilor din diverse categorii socio-profesional. În acest context, se cuvine să afirmăm că mulți cercetători și-au îndreptat întreaga atenție asupra trăsăturilor teatrului absurdului, precum asupra viziunii despre lume în operele acestui dramaturg postmodern. De aceea, este important să acordăm o atenție, la un grad elevat, modului în care se reflectă bilingvismul prematur la acest scriitor.

Bilingvism de natură familială în opera lui Eugen Ionescu. Relațiile cu România și Franța

Finalizând de evocat detalii globale despre trăsăturile teatrului absurdului, atenția noastră prezintă o propensiune irefutabilă asupra bilingvismului infantil, la Eugen Ionescu, demarând de la următoarea aserțiune : *Ce este și cum se reflectă bilingvismul pueril în situația ioneciană?*

În acest caz, vitalitatea aserțiunilor noastre conform cărora bilingvismul se caracterizează, încă din copilărie, prin apartenența autorului la două limbi, una paternă (română) și alta maternă (limba lui Voltaire) este indeniabilă pentru a fi luată în considerare și pentru a fi pusă în exergă, de-a lungul proiectului nostru de cercetare. Identitatea românească se rezumă la configurarea existenței sale mundane în momentul emergenței episodului nașterii sale, în anul 1909, la Slatina, fiind născut dintr-un tată cu patronimul omonim cu origini mioritice și o mamă franțuzoaică de origine iudaică, Thérèse Ipcar, după

cum notează criticul Marie Claude-Hubert „ Eugen Ionescu se naște într-un oraș mic din România, la Slatina, în Noiembrie 1909’’[1]

De asemenea, proferarea unei informații eronate, în manieră intenționată, în debutul său de scriitor, cu privire la anul în care a cunoscut destinul mundan, după cum mărturisește, într-o notă ironică, criticul francez, Gilles Plazy: „ El însuși ar fi trebuit să se nască în 1912 dacă zeii care l-au trimis în lume s-ar fi îndoit de dorința lui. Din cauza lor, acesta va fi, mai târziu, un mincinos care va fi mai tânăr cu trei ani, mințind, astfel, multă vreme.’’ [2] ranforsează restituirea unui act sardonic al destinului tragic pe care scriitorul l-a cunoscut, de-a lungul unui fir ignobil numit Viață.

Există virtualitatea, totodată, de a anvizaja că al său contact cu stilul cultural românesc debutează cu repatrierea în România a avocatului Eugen N. Ionescu, în timpul Primei Conflagrații Mondiale, în anul intrării României în lupta belicoasă dintre Puterile Antantei (Franța, Imperiile Britanic și Rus) și Centrale (Imperiile German, Austro-Ungar și Italia), când s-a remarcat indispensabilitatea apodictică a acestui avocat de a-și satisface obligațiile militare, mai precis, când a convertit într-un act fezabil înrolarea sa în Armata Română pentru a lupta contra inamicilor României, în vederea eliberării Transilvaniei, Banatului, Maramureșului, a Crișanei și a Bucovinei de sub Monarhia Dunăreană. Acest act al combatitivității dintre România și Austro-Ungaria este rezumat grație citatului care îi aparține criticului Gilles Plazy: „ Foarte solicitată de cele două tabere, România, sfârșește, în 1916, împinsă de atitudinea belicoasă a Germaniei de a alege Antanta, prin a declara război Austro-Ungariei și prin a invada Transilvania’’ [3]. Contactul cu spațiul autohton comportă un caracter apodictic în momentul în care se angrenează actul de divorț dintre părinții săi, viitorul scriitor și sora sa pe post de benjamin, Marilina, fiind rechemați, în țară, de tatăl lor care se recăsătorise.

În ceea ce privește relația cu țara autohtonă a lui Voltaire și Rousseau, este indispensabil de a afirma că raportul dintre individul ionescian și Patria Iluminismului se configurează prin relația maternă, mai exact, prin debutul originilor familiale materne de la Jean Ipcar care a fost bunicul lui Eugen Ionescu, de profesie inginer și tată a doisprezece copii. Bunicul său al cărui nume a fost pus în exergă a întreprins voiaje în Europa care au fost înscrise în categoria semantemului *diversitate*, inclusiv, în România care, „văzută din Paris poate părea oarecum arhaică’’[4]. Totodată, se remarcă indispensabilitatea de a afirma că Jean Ipcar a avut o fiică născută, în 1887, pe Thérèse Ipcar, care, tardiv, în raport cu anul nașterii precizat, s-a angajat în actul marital cu un pe nume Eugen N. Ionescu ce a devenit, ulterior, avocat și care a trăit în Franța alături de viitoarea mamă a dramaturgului Eugen Ionescu. Acesta era un individ conflictual, un *homme à femmes*.

Îndeplinirea rolului de casnică de către mama lui Eugen, Thérèse, va intensifica actul de a avea în sarcină îngrijirea copilului și va augmenta ecartul dintre ea, fiul lor, Ionesco și tatăl lor care a ales să studieze, adeseori, într-un hotel pentru a nu fi deranjat de familie, în special de zgomotele infantile ale copilului său. Tatăl lor, când era alături de ceilalți membri ai familiei, juca rolul de persoană simptomatică de nevroză, prezentând accese de furie intermitente și dese, considerând că rolul de persoană despotică în sânul familiei poate emerge în această manieră pentru a poseda autoritatea parentală.

Totodată, se cuvinte să precizăm că tatăl și-a luat, în manieră plenitudinară, în considerare obligația de a-și eleva copiii, oferindu-le o educație aleasă în teritoriul autohton din Europa de Est, tânărul Eugen asimilând limba română cu brio, studiind la noi în țară, la Craiova, la actualul colegiu *Carol I*, precum și la *Universitatea din București*, în cadrul

[1] Hubert, Marie-Claude, 1990, *Eugène Ionesco*, Paris, Seuil, p. 15
[2] Plazy, Gilles, 1994, *Eugène Ionesco*. Paris, Ed. Julliard, p. 19
[3] *Ibidem*, p. 20
[4] *Ibidem*, p. 17

Facultății de Litere. Avocatul Eugen N. Ionescu a divorțat de Therese, iar copilul Ionesco a ajuns în grija tatălui, în 1922, găsindu-se pe meleagurile românești, unde a continuat studiile secundare liceale, la Craiova și pe cele universitare, la București.

Călătorie în lumea morților sau despre detestarea tatălui de origine română

Această repulsie față de elementul românesc și față de tatăl său este foarte clar exprimată în opera *Călătorie în lumea morților* unde Jean, personajul principal, procedează la consultarea morților. Coborârea în infern comportă strict familială, căci eroul se autochestionează în ceea privește identitatea familială și raționamentul pentru care va recurge la revenirea asupra trecutului, prin anamneză. Jean demarează, în manieră personală, un proces de inspecție al originilor sale, iar un ansamblu de scene pune în exergă întâlniri ratate ale protagonistului. În altă scenă, mama se va remarca prin primirea revanșei, invitându-i pe toți membrii familiei soțului la un tribunal și pronunță condamnări grele la adresa soțului/tatălui. *Călătorie în lumea morților* comportă, în sine, un ansamblu eteroclit de scene autobiografice alcătuite din povestiri cu nuanță intimă, confesiuni, mărturii și monologuri de natură autobiografică. Scenele se remarcă printr-o juxtapunere, căci scenele există o relație interpersonală disparată, totul fiind destinat inchietudinii, deleterului și, finalmente, morții, tatăl fiind cel care „adoptă în genere o atitudine defensivă, e gata să accepte că a greșit''[5].

Esențialitatea firului acestei opere se centrează asupra asiduității căutării de către Fiu cu finalitatea de a-și regăsi mama, ființa feminină fiind nimbată cu o nuanță facil mitizată, caracterul eratic al protagonistului Jean relevând trecutul aflat pe o axă dimensională temporală situată la ecart față de timpul în care autorul a compus piesa (ultimii ani din viață) unde complexul lui Oedip, detestarea și incoerența unei lumi aflate în demantelare morală facilă antamează rejectarea autorului a tuturor elementelor incluse în sfera paternă care au comportat un raport sinonimic cu inchietudinea pentru autor, căci „la originea operei lui Ionescu se impune prezența unei angoase, pe care o putem califica drept metafizică, în fața tragicului condiției umane''[6].

Moartea este prezentă de-a lungul firului întregii, dacă o luăm în sensul literal și prin întrebările asociate de cultura noastră: prezența Divinității Bonomice din religia creștină, a infernului etc. Grație acestei piese, precum și prin intermediul personajului Jean, Eugen Ionescu își propune punerea în exergă a unui trecut familial care devine de natură lancinantă, fiind urmărit de complexul oedipian pentru eternitate. Pulsiunile negative, anxietatea și aspectul volitiv de a transforma în fezabilitate actul vindicativ contra tatălui se materializează prin intermediul visului, certificându-se, în această manieră, melanjul dintre aspectele psihologice amintite, precum și avatarul unor entități dimensionale reale în spațiul ficțional (La Chapelle-Anthenaise devine un castel vast precum cel din Cerisy-la-Salle).

Omul cu valize sau despre deperdiția bucuriei copilăriei lui Ionescu

La Eugen Ionescu, poveștile se convertesc în piese sau în filme, iar visele se grefează în creația dramaturgică sau îi dau impuls. *Omul cu valize* prezintă o sumisiune față de creația dramaturgică postmodernă. Dramaturgul exploatează, mai mult decât înainte, onirismul căruia îi grefează amintirile din tinerețe. Reluate sau transpuse, fie de către gândirea diurnă, fie de către fantasmagoria nocturnă, datele biografice favorizează familia și câteva locuri pe care memoria afectivă le asociază cu fericirea, nefericirea sau cu angoasa celui implicat în cadrul oniric.

Această piesă cu nuanță dual de limpiditate și tenebros devine echivalentul jurnalului intim, jurnal care elucidează conștientul și inconștientul, aceste vase care comunică, adică totalitatea existenței. În mod normal, ea ține cont de domeniul psihologic și de domeniul politico-social. *Omul cu valize* a fost creată, în Decembrie 1975, la doi ani după *Ce*

[5] Călinescu, Matei, 2017, *Teme identitare și existențiale*, București, Humanitas, p.417
[6] Corvin, Michel, 1969, *Le nouveau théâtre en France*, Paris, Ed. PUF, p. 57

formidabilă încurcătură !, unde personajul, taciturn și închis în apartamentul său, rejecta cu violență dragostea cu care asimila sentimentele cele mai contradictorii. În opera *Omul cu valize*, se produce contrariul, Personajul devine Primul Om, cu valize adesea grele, încărcate de ciment și lejere, în același timp. Personajul Iese din abitatul său pentru a se regăsi într-un loc de nicăieri.

Opera *Omul cu valize* pune în valoare situația tensionată dintre dramaturgul Ionescu și tatăl său care trăiește într-un infern incomprehensibil pentru mentalitatea habituală:

Al doilea om, către Primul Om: *Vă avertizasem. Vă spusesem să nu faceți această călătorie, să nu părăsiți țara, să nu ieșiți din Paris, nici din cartierul dumneavoastră, nici din apartamentul dumneavoastră. Ce manie au oamenii de a dori să călătorească. V-am spus-o și am repetat*. [7]

Apoi:

Al doilea Om: *Trăiați într-o oază înconjurată de infern*.[8]

De fapt, această piesă este o succesiune de vise în nouăsprezece scene: „Încerc de această dată, în Omul cu valize, să utilizez situații de vis într-un limbaj vorbit oniric. Până aici, disociasem întotdeauna limbajul de situație. Le reunesc pentru prima dată''. [9] În același timp, se remarcă o incoerență scenică sau textuală: „Am încercat de a substitui coerenței raționale o altă coerență care apare incoerentă în ochii raționalității'' [10] De fapt, din nou, în această piesă, aprehensiunea se metamorfozează în dorința a ceea ce s-a tentat de a evita. Această stare psihologică îl livrează pe Primul Om tenebrelor, obiectelor temerii sale:

Primul Om: *Nu îmi place întunericul. Vă mărturisesc, îmi e teamă, îmi e foarte frică în această țară periculoasă. Dacă n-aș fi decât un turist. Turiștii nu riscă nimic. Nu am reușit niciodată să fiu un adevărat turist. Am intrat singur în gura lupului. În antreul diavolului. În burta balenei. La porțile infernului. În Infernul însuși*.

Al doilea om: *Din cauza propriei dumneavoastră tâmpenii, a ignoranței pe care o aveți față de dumneavoastră înșivă și de posibilitățile dumneavoastră*. [11]

În interiorul său, bizarerie și mistificare, în exterior, tenebros și moarte: nimic insolit în raport cu tragicul din *Ucigaș fără simbrie*, care mergea mai departe, arătându-ne asasinul care face parte din însuși Berenger sau în raport cu teribilul zbor în văzduh al lui Berenger din *Pietonul Văzduhului*.

Ceea ce advine din dragostea din *Omul cu Valize*: A dispărut iremediabil când Personajul din *Ce formidabilă încurcătură* l-a respins, violent.

Ne vom interesa, esențialmente, de câteva scene:

Prima este scena a doua unde Primul Om acompaniat de soția sa și fiul său își regăsește casa natală, casa albă cu ferestre luminate din interior de flăcări (ea amintește, în *Setea și Foamea*, de casa incendiată a Mătușii Adelaida, dementă megalomană, amintirea unei mătuși a lui Ionesco, mătușa Sabina, care la sfârșitul vieții, dă foc apartamentului său. Din această casă, iese mama Primului Om:

Vedem apărând, ieșind din casa albă, o femeie în vârstă, cu un buchet de flori în mână. Femeia se apropie de Bătrână. Bătrâna, deși celelalte două persoane bat în retragere, pe platoi, are un aer mai trist, apoi fața ei exprimă totodată fericire amestecată cu tristețe. Ea surâde. [12]

---

[7] Eugène Ionesco, *L'Homme aux valises,* Paris, Ed. Gallimard, Théâtre complet, Bibliothèque de la Pléiade; 2002, p. 1239

[8] Eugène Ionesco, *Voyage chez les morts*, Paris, Ed. Gallimard, 2002. p. 1240

[9] Giovanni Lista, *Ionesco*, Paris, Ed.H. Verguier 1989, p. 107

[10] Abastado, Claude, *Logique de l'utopie* [Ionesco. Situation et perspectives],Paris, Bordas, 1971, p. 157

[11] Eugène Ionesco, *L'Homme aux valises, op.cit*., p. 1240

[12] Eugène Ionesco, *L'Homme aux valises, op.cit*., p. 1210

Scena care va urma este inspirată dintr-un moment puternic al vieții autorului, unde mama îl încredința logodnicei sale, moment pe care îl relatează în *Jurnal în Fărâme*, deja citat în *Setea și Foamea*:

Mama mea avea ochii în lacrimi, dar își stăpânea emoția, iar buzele sale care tremurau puțin au avut o expresie indicibilă [...] Era o comunicare mută, un fel de ritual scurt pe care ele îl redescopereau spontan și care trebuia să le fie transmis cu secole în urmă: era un fel de trasmitere a puterilor. În acest moment, mama își ceda locul și mă lăsa pe mâinile soției mele. Expresia feței mamei mele dorea să spună acest lucru: nu mai este al meu, ci al tău […]

Acest ceremonial a durat câteva momente, dar a trebuit să fie făcut conform regulilor, după o lege foarte veche și, fiindcă era un mister, soția mea a achiesat, a îndeplinit acest joc sacru și, supunându-se unei voințe, unei puteri care le transcendeau, mă lega de ea, se lega de mine pentru eternitate. Ea nu a încercat niciodată de a se dezminți, nu a cunoscut niciodată un alt bărbat. Mi s-a întâmplat de a mă dezminți pentru un moment sau altul, dar fugile mele erau resimțite ca sacrilegii. Mama mea mă încredința soției mele care m-a luat în grijă și care a devenit, în cele din urmă, singurul meu părinte, mai mamă decât mama, sora mea, o logodnică perpetuă, copilul meu și companionul meu de luptă. Sunt sigur că s-a făcut, sunt convins că soția mea care m-a luat în grijă n-a putut niciodată sau n-a voit să se dezică de mine, iar această legătură nu a putut fi rupt, fiindcă angajamentul sacru a jucat un rol. Mama a murit la trei luni după ce m-am căsătorit.[13]

Iată în ce se convertește acest episod, în *Omul cu Valize*:

Bătrâna, către Femeie: *Ți-l încredințez. Acum, tu vei avea grijă de el. Îl vei iubi. Nu va fi întotdeauna ușor. Știu că vei face tot ceea ce trebuie.*

Bătrâna îi dă buchetul de flori Femeii.

Femeia: *Mulțumesc, doamnă!... Mulțumesc, doamnă*!

Bătrâna, *zâmbind: Nu va fi ușor. Nu e întotdeauna ușor*.

Ea se retrage în stânga spectatorilor.

Femeia: *Deja ne părăsiți?*

Bătrâna: *Mă grăbesc. O să vină noaptea, în curând*.

Iese.

Femeia: *Ce a spus?*

Răspândește în platou flori ca pe un mormânt.

[…]

Rămân toți trei imobili, privind casa care arde și se consump. Ea se distruge și nu rămâne, în dreapta și în stânga casei, decât două mici flăcări. Lumina acestui foc este înlocuită de lumina măreață a lunii.

Primul Om: *Ce vom face cu toate aceste cenuși?*

Tânărul: *Le vom pune în urne*.

Femeia: *Să mergem acum*!''[14]

Mormântul, cenușa, urnele, totul amintește despre moarte, în această scenă: cea a mamei Primului Om, care va avea loc la trei luni după mariajul său, cu toate că „Du-te vino-ul''soției este semnul că ea exersează, mereu, câțiva ani mai târziu, puterea pe care i-a conferit-o soacra. Cu privire la luna care urcă, nu o evocă pe cea care, enormă, luminează scena din *Amedeu sau Cum să scapi de el?* înainte ca acesta din urmă să revină în al său vis, spunându-i Madelenei, soției sale:

Madeleine, *privind spre cerul luminat în profunzime: Vezi, Amedeu, vezi, nu vei fi niciodată serios! Tu te ridici, dar nu îmi crești stima*![15]

---

[13] Eugène Ionesco, *Journal en miettes,* Paris, Gallimard, 1967, p.181

[14] Eugène Ionesco, *L'Homme aux valises, op. cit*., p. 1210-1211

[15] Eugène Ionesco, *Amédée ou Comment s'en débarasser*, Paris, Gallimard, *Théâtre I*, 1954, p. 319

Acest aspect confirmă lexemele Bătrânei conform cărora fiul său nu este mereu facil de acceptat. Plecând de la acest aspect, se poate spune că soția-mamă devine luminoasă, dreaptă și iubitoare atât față de soțul-fiu, cât și față de soacra sa, deși al său conjunct nu încetează de a se simți culpabil de caracterul său peremptoriu în fața evadărilor tenebraose, ceea ce dă, în visul din scena a III-a, unde tânărul o împinge pe Bătrână într-un fotoliu rulant, o scenă insolită:

Bătrâna: *Vino, micuțule, să te privesc. Unde ai poftă încă să alergi? Dă-mi mâna.*

Tânărul, îi dă mâna, apoi o reia brusc: Nu știu dacă sunteți mama mea.

[…]

Tânărul întoarce spatele: O să vă las. Trebuie să plec.

Fața Bătrânei și-a schimbat expresia. Este angoasată și furioasă, în același timp.

De ce fața dumneavoastră a devenit mai aspră?

Bătrâna: *Mincinosule! Hoțule! Am crescut un șarpe la sân. Dacă aș fi știut!... Criminalule*![16]

Tonul este diferit în visul din scena a IV-a, unde Tânăra Femeie joacă același rol:

Femeia tânără: *Trebuie să plecăm. Te iau cu mine de această dată. Nu ne vom mai despărți niciodată.*

Tânăra soție împinge fotoliul cu rotile și va ieși prin dreapta spectatorilor.

Bătrâna: *Niciodată, niciodată.*

Tânăra soție: *Niciodată.*

Bătrâna: *Oh, mămica mea. Sunt mulțumită. Îmbrățișază-mă, mamă*![17]

Condus de dorința de a inova mereu, de a prezenta un ecart față de conformisme, Eugen Ionescu încearcă, precum suprarealiștii, de a explora fața ascunsă a psiheului. Parcursul său îl certifică astfel, căci de-a lungul anilor, Ionesco s-a orientat spre ,, o logică a contradicțiilor'' avansată de compatriotul său, Ștefan Lupașcu, dar, mai frecvent, s-a orientat spre psihanaliză (jungiană, mai degrabă, decât freudiană), gândirea mitică și religioasă (studiată de prietenul său, Mircea Eliade), spre viziunea budistă care propune o cunoaștere evadând din sfera dualității și iluziei[18]

În final, Ionescu a recurs la onirism. Nu vom fi surprinși că *Omul cu valize* se înrudește cu explorarea psihanalitică, cu jurnalul spiritual teatralizat și cu autobiografia. În această piesă, mitologia personală tentează de a accede la dimensiunea colectivă a spiritului. Nu ne vom împiedica de a remarca faptul că *Omul cu valize* face indirect trimitere la o piesă a lui Anouilh, *Călătorul fără bagaj* (1936), căci, în această piesă, un vodevil negru care transpune legenda tragică a lui Oedip, pune în scenă un amnezic (Gaston) în căutarea trecutului său. La Eugen Ionescu, personajul central este el însuși în cercetarea trecutului său și are viduri mnezice. Totuși, spre deosebire de Gaston, își păstrează bagajele și nu se poate separa de ele. Ființă anonimă înconjurată de bagajele sale psihice, Primul Om este omul mitic și arhetipic. Inconștientul său nu este al nostru, dar afirmațiile sale fac parte integrantă din condiția noastră.

După Jung, structura visului o reproduce pe cea a unei piese grecești:

-ca expoziție, ea reprezintă referințele, mai întâi: locul, epoca și personajele

-urmează, apoi, enunțarea problemei, inconștientul punând întrebarea la care va trebui să răspundă

-peripețiile, care constituie substanța visului, conduc acțiunea spre o acmee și un deznodământ

-în final, concluzia revelează un mesaj dotat cu o funcție compensatoare

[16] Eugène Ionesco, *L'homme aux valises, op.cit*., p. 1212

[17] Id. *L'homme aux valises, op.cit*., p. 1215

[18] Gândirea budistă reprezintă iluzia printr-o imagine: voalul mayei.

Omul cu valize, de fapt, este conform schemei schițate, aceea care integrează mitul în gândirea onirică. Unul și celălalt vehiculează în ochii lectorului un mesaj revelator:

Pentru a fi lucid-afirmă protagonistul-ar trebui să ne petrecem viața în vis[19]

CONCLUZIE

Bilingvismul pueril al acestui scriitor este ranforsat de semnul absurdului grație vieții sale tumultuoase, redate în operele sale, evocată fiind prin intermediul unei totalități de asocieri marcate de disparitate și printr-o serie de lexeme, fraze și scene jalonate de indigența unei unități, la nivel dramaturgic, precum și prin dihotomia dintre decor și replicile antagonice. Identitatea bilingvă este augmentată și de existența fațetei unei lipse de comunicare marcate de veritate dintre mentalitatea originală a autorului și a figurii paterne în care se concentrează două universuri lipsite de omogenitate, două lumi unde personajele ,, se lovesc de un univers care nu este decât reflexul sufletului lor profund''.[20]

BIBLIOGRAPHY

Abastado, Claude, *Logique de l'utopie* [Ionesco. Situation et perspectives],Paris: Bordas, 1971

Călinescu, Matei, *Teme identitare și existențiale*, București: Humanitas, 2017

Corvin, Michel, *Le nouveau théâtre en France,* Paris:Ed. PUF, 1969

Eugène Ionesco, *Amédée ou Comment s'en débarasser,* Paris: Gallimard, *Théâtre I,* 1954

Eugène Ionesco, *Journal en miettes*, Paris:Gallimard, 1967

Eugène Ionesco, *L'Homme aux valises*, Paris: Ed. Gallimard, Théâtre complet, Bibliothèque de la Pléiade, 2002

Eugène Ionesco, *Voyage chez les morts,* Paris: Ed. Gallimard, 2002

Giovanni Lista, *Ionesco,* Paris: Ed.H. Verguier, 1989

Horchani, Faouzi, *La raison et son double dans le théâtre de dégré zéro Ionesco, Beckett et Adamov*, Paris: L'Harmattan, 2014

Hubert, Marie-Claude, *Eugène Ionesco*, Paris: Seuil, 1990

Plazy, Gilles, *Eugène Ionesco*. Paris:Ed. Julliard, 1994

[19] Eugène Ionesco, *L'homme aux valises, op.cit*., p. 1220

[20]Horchani, Faouzi, 2014, *La raison et son double dans le théâtre de dégré zéro Ionesco, Beckett et Adamov*, Paris, L'Harmattan, p.21

PAUL ZARIFOPOL AND THE ECHOES OF A DIFFICULT LIFE

Anca Rusu
PhD Student, UMFST „G. E. Palade" of Târgu Mureș

Abstract: A complex personality of Romanian criticism and essayism, placed under the seal of multiple hypostases and perceived by literary critics in terms of opposition, Paul Zarifopol did not only represent the effervescent spirit of the time, entirely devoted to the pen, but he brought the whole example of a life lived outside the spotlight, with trials and hardships, but which has raised itself by its intrinsic strength, by the model of courage and confidence that it inspires. He devoted his whole life to writing, he was appreciated and criticized alike, but what has remained in his pages with the passage of time is precisely the verve and enthusiasm with which he crafted his creations, making each letter vibrate to his own rhythm. The lifespan of his texts is prolonged by the passion with which he wrote, by his iconoclastic spirit sometimes pushed to extremes, by the erudition he conveyed in every sentence and by the authenticity of the ideas he projected in polemical games, stirring his opponents into real literary battles, ending in sparkling and savory dialogues.

Keywords: Paul Zarifopol, life course, challenges, unpopularity, literary criticism

Paul Zarifopol has left behind hundreds of valuable essays and studies, he has outlined new conceptions, continued those already circulated, taking the pulse of literary life day by day. He was never interested in popularity, and yet he stirred up a wave of appreciation and criticism, becoming visible not through publicity, but through the spectacle he provoked in his writings. Even though he was not fully recognized until the end of his life and afterwards, Zarifopol did not put a price on affirmation, but made his literary journey away from public opinion; he concentrated his entire concentration on the page, not afraid to write according to the tastes of the time and the ideology of the period. He exuded pure sincerity, impressed by his refined spirit, his high erudition, but also by his fervent iconoclasm, offering real lessons in literary analysis to his predecessors. Zarifopol, who composed his essays using complex procedures, was the writer who knew how to put point and comma in his speeches, who was the one who conveyed his views in a clear and forceful way, exposing all the acts of illiteracy and imposture practiced in society. But what lies behind this impressive effervescence and erudition? What are the factors that have contributed to the formation of today's writer? What is the essence of his soul and his intellectual structure? What are the mysteries he carries and defines?

The answer has its origin in a throwback, in the biographical retrospective and all the events that led to the formation of the man Paul Zarifopol, the one who divided and conquered not by his intellectual agility, but by his undeniable talent. While still at university, he discovered his talent as a writer, making his debut in his second year of study (1897) in the magazine "Arhiva", writing a review of a historical study. But it was also his teachers who inspired him, and he enjoyed the presence of such prominent names in the literary world as A.D. Xenopol, A. Naum, Al. Philippide, Aron Densușianu, Ioan Caragiani, etc., teachers whom he fondly remembers and from whom he confesses that he learned not only the book, but also the main rules of life: "I learned books and rules of life from people who, by their honesty and intelligence in their work, made me think of them, when I was in foreign schools, with unceasing admiration and gratitude"[1]. Student life was complemented by

[1] Paul Zarifopol, *Pentru arta literară*, vol. II, Ediție îngrijită, note, bibliografie și studiu introductiv de Al. Săndulescu, Ed. Minerva, București, 1971, p.302.

Zarifopol's involvement in the founding of various student societies, such as the "Carmen Sylva" society, an extension of the old "Solidaritatea" society. The young enthusiast was distinguished by his liveliness and enthusiasm, his desire to get involved and to commit himself, aspects which were to be replaced, in the course of time, by a clear rejection of organizations, societies or committees of various kinds[2].

After graduating from university, Zarifopol decided to go to Germany in order to obtain a doctorate, his training as a philologist and philosopher began to take shape. His years of study are also enriched by numerous philosophical and historical readings, reading great names such as Woringer, Rickert, Wundt, Tarde, Riehl, Croce, Marinetti, Guyau, etc. He is most attracted by the study of the methods of literary history and style, and he is increasingly interested in French literature from its origins to the present day. After obtaining his doctorate, Paul Zarifopol decided to settle in Leipzig, wishing to live in a city where he could cultivate his passion for music and reading: "in a university town with a huge library and the best bookshops in the world"[3]. After his marriage to Ștefania, he moved to Berlin, where he met Caragiale, and the two became increasingly close friends.

Despite the considerable age difference between the two, Caragiale felt a strong affinity for Zarifopol, bringing them together not only his passion for music, but also their common intellectual and spiritual predispositions, affinities of ideas, sense of humor, genuine cult of art, taste for irony and paradox. Caragiale was attracted by Caragiale's erudite spirit, his analytic and dissociative criticism, his iconoclasm, but also by his ingenious polemical play: "Through his intellectual mobility, his analytical incisiveness, his dissociative criticism, his tendency to slander, his disrespect for the idola tribus, the young Zarifpol succeeded in seducing the circumspect spirit of the master, who was not too difficult about his gallery, but neither did he entrust his intimate friendship too easily"[4]. Moreover, it was not only Caragiale who gained a trusted friend, but Zarifopol also benefited from a mentor at the beginning of his literary career, constantly exercising his critical spirit and getting closer and closer to the comic genre, Caragiale's work becoming a real source of inspiration for him, but also a constant object of analysis, as evidenced by the numerous studies published on his art and the three critical editions he initiated.

In 1908, Zarifopol begins a series of collaborations with the periodical "Studdeutsche Monatshefte" in Munich, where he debutes with an article on Flaubert and in 1914 he publishes the articles *Maupassant der Sentimentale* and *Kunst und blosse Literatur*. Zarifopol did not, however, enjoy much success with his publications, for very soon after his debut he was forced to leave the country in 1915 because of the outbreak of war. He returns, therefore, to Romania, but he cannot enjoy the comfort in which he was accustomed to live here either, for because of the war, money has suffered a great devaluation, and the entire amount he had obtained by selling the estate of Cârligi, had a minimal value. They are thus forced to live in an increasingly straitened financial situation. At the same time as his arrival in the country, he published an article in Arghezi's "Cronica", entitled *Război și cultură*[5]. In 1916, he took refuge in Iași, becoming increasingly destitute and saddened by his situation. He is offered a professorship at the University of Iași, but he definitively refuses the possibility of taking up a professorship, justifying his decision on the grounds that he has no pedagogical vocation.

He then retires to Sinaia, where he continues his complex readings, but he is dominated by a feeling of hopelessness, missing the life he had before the war: "The bitter thing is the teaching of poverty. I have cursed many things for years now, but none so much

[2] Mircea Muthu, *Paul Zarifopol între fragment și construcție*, Ed. Albatros, București, 1982, p.10.
[3] Alexandru Săndulescu, „Prefață" la Paul Zarifopol, *Pentru arta literară*, vol. I, Ediție îngrijită, note, bibliografie și sutdiu introductiv de Al. Săndulescu, Ed. Minerva, București, 1971, p.8
[4] Șerban Cioculescu, *Corespondența dintre I.L. Caragiale și Paul Zarifopol*, F.P.L.A., București, 1935, p.6.
[5] Constantin Trandafir, *Paul Zarifopol*, Ed. Minerva, București, 1981, p.30.

as the good I once lived in. It has ruined me, and it has prepared for me equally hard times. Perhaps God will help me if the devil takes me before I become worse than I am today. For more evil seems inevitable"[6]. Moreover, he expresses the desire to publish a book, but he cannot find the time or the resources to do it, as he has to write all day long for newspapers and magazines, which is the only way he can make a living. This is the moment when Zarifopol resumes contact with G. Ibrăileanu, and through the correspondence between the two, a close and long-lasting friendship is forged. Knowing the essayist's keen intelligence, Ibrăileanu informs him of the re-establishment of the magazine "Viața Românească" and offers him to collaborate on it. After the correspondence between the two became more and more frequent, Ibrăileanu urged him to start writing for real and not to limit himself to non-literary matters. Even if he was hardly convinced, Zarifopol timidly steps into the literary space and sends his first text to the magazine "Viața Românească". He titled his first text *Pentru explicarea lui Rochefoucauld*, after which, very shortly afterwards, he sent two other texts, namely *Sentimentalul Maupassant* and a sketch on Anatole France.

Ibrăileanu and Zarifopol continue their correspondence, which becomes increasingly personal. They discuss, for example, the health problems that afflict them both, Ibrăileanu struggling with hypochondria and Zarifpol with anxiety, neurosis, insomnia and depression. These conditions were not treated lightly by literary critics either, with Șerban Cioculescu emphasizing his inclination towards exaggeration and the similar nature of the other members of his family: "I have known them all and admired their somatic nature"[7]. These moods are exacerbated by his precarious financial situation, then by his wife's illness, the children's departure to different schools and the death of Caragiale's son. This perspective, however, contrasts with the reminiscences of Mihail Sevastos, who collaborated with Zarifopol on "Viața Românească". He described him as a cheerful, communicative man, with a sparkling intelligence and irony, contrary to public opinion: "He had a slender stature, a quick step. You were struck by his youthful vivacity... You were carried away by the silvery stream of his communicative laughter.... Beneath his bulging brow was a mind abundantly endowed. He was an intelligent, slim, highly cultured man. He had the gift of handling ideas with astonishing skill"[8]. Moreover, Zarifopol himself says that as he gets older, he begins to need more and more sun and light, a curious fact considering his depressive nature: "Since I've started to grow old, I like the sun. I walk around bare-headed and can sit on a bench for hours. I can't get enough of the light, the clear sky, the sun, lots and lots of it...."[9].

The perspective that Sevastos presents is not, however, a constant one, as these moments of vivacity and enlightenment occur only in particular situations, and do not change the essayist's general state. As he grew older, Zarifopol became more and more withdrawn, bored and dissatisfied with life, all of which were repercussions of the war, from which he suffered greatly. He could no longer afford the luxuries of his life in Germany; he had to return home prematurely because of the increase in the value of money, had to leave his comfortable life and give up his massive library; he no longer had the time to read everything he wanted to read and enjoyed, as he had to write for the newspapers to earn a living, and his family life was not easy, passing through a financially straitened existence. Therefore, he had every reason to withdraw into himself and be dissatisfied with the life he was living, but what helped him to overcome these repercussions were the beautiful friendships he made and his discovery of his passion for writing essays, analyzing the works of great universal writers.

[6] M. Bordeianu, Gr. Botez, I. Lăzărescu et al., *Scrisori către G. Ibrăileanu*, Ediție îngrijită de M. Bordeianu, Gr. Botez, I. Lăzărescu, Dan Mănucă și Al. Teodorescu, cu o prefață de Al. Dima și N.I. Popa, E.P.L., București, 1966, p.292.
[7] Șerban Cioculescu, *Itinerar critic*, Ed. Eminescu, București, 1973, pp.99-100.
[8] Mihail Sevastos, *Amintiri de la <<Viața Românească>>*, EP.L., București, 1966, p.391.
[9] Mihail Sevastos, *Amintiri de la <<Viața Românească>>*, EP.L., București, 1966, p.391.

Zarifopol began to become more sociable and more willing to engage in productive conversation, but his wings were quickly clipped due to Romania's affiliation with the left-wing movement and all the reforms that took place. Al. Rosetti takes a closer look at this problem and confirms the hypothesis: "The whole character, seized by a genuine spleen, was extremely interesting and sparklingly conversational. He was passionate about social issues, as a socialist of Gherea's old guard. But in our country, he had found himself in an era of savage repression of left-wing movements"[10].

Moreover, because of his sudden return to the country, but also because he belonged to the socialist category, he did not enjoy such a warm welcome, and was often rejected. He was, however, pleased with the appreciative way in which Ibrăileanu made room for him among his friends, expressing his gratitude in one of his letters for the patience and understanding he had shown him. Even though Zarifopol was often labeled a skeptic or a cynic, his desire to socialize and keep abreast of literary productions was evident not only in the numerous exchanges of letters he exchanged, but also in the debates in which he intervened or initiated them himself. It was during this period that he sent more and more essays to the magazine "Viața Românească", becoming one of its best collaborators, and he also began to collaborate with other magazines such as "Adevărul", "Cuvântul liber", "Vremea", "Flacăra", "Adevărul literar și artistic", "Săptămâna muncii culturale și artistice", etc. He uses two pseudonyms: Anton Gherman for "Viața Românească" and Costin Adam for "Adevărul literar și artistic". Zarifopol translates many of his studies published in Germany and republishes them in Romanian, believing that he is not sufficiently well informed about Romanian literature to write about it. The essays published in "Viața Românească" were the raw material for the publication of his first volume, "Din registrul ideilor gingașe". Zarifopol also began to give lectures in order to gain extra fame. For example, he gave a lecture on Kant's aesthetics at the University Library, a lecture that turned into a study published in "Viața Românească"[11].

In 1924 he published his first volume, entitled *Vedenii*, a translation of a volume of stories from fantasy literature. In 1926, at the insistence of G. Ibrăileanu, he published his first volume of essays, *Din registrul ideilor gingașe*, a collection of studies scattered in the pages of "Viața Românească", which were published with difficulty due to the writer's skepticism[12]. Ibrăileanu was the one who urged him to publish his work as soon as possible, being very enthusiastic about the content that Zarifopol delivered, namely the full pages of analysis of writers or works that were treated from new points of view, each essay embodying a true declaration of authenticity. What brought Zarifopol so close to Ibrăileanu was not so much the trust shown in his early writings and the polemical game that developed between the two, but the almost brotherly love that the latter had for the essayist. Confessing in his *Letters* that the tone of his writing was becoming more and more sullen and surly, Zarifopol reveals the empathic character of the critic, who continually showed his willingness to overcome all the whims, whims and irritations found in the content and to penetrate the text to its luminous core.

His *Letters* also reveal his high artistic conscience, advocating painstaking writing, meticulousness, attention to detail, writing sometimes becoming an exasperating exercise, which raises doubts about his vocation as a writer: "Thoughts that have been running through my mind for years, that I know them all faces, do not want to be fixed in writing except with exasperating toil. It seems that I was not made for the pen; it is only an absurd urge that

[10] Alexandru Rosetti, *Călătorii și portrete*, Ed. Sport Turism, Dolj, 1977, p.127.
[11] Henri Zalis, *Paul Zarifopol*, Ed. RECIF, București, 1995, pp.8-9.
[12] *Ibidem*.

sometimes leads me to take it in hand"[13]. As he himself admits, the drafting process is a slow one, as he does not deliver any content to his readers until he has gone through it and reread it under a careful, analytical eye, processing it down to the last detail, which makes it difficult for him to write: "It's a pity that my drafting is so difficult; it is mostly a torment. I am laborious up to and including sickness"[14]. Despite these hesitations, his first volume was very well received, especially by the younger generation, who fell in love with his erudite and modern spirit, his sharp sense of irony, his iconoclasm, but also the rationalist attitude he imposed on his texts. He was supported by writers such as Mihai Ralea, Mihail Sebastian, Camil Petrescu, Pompiliu Constantinescu, Mircea Eliade, Alexandru Philippide, etc. The only opposition came from the young people grouped around the magazine "Falanga" and "Gândirea"[15].

In 1928, Zarifopol decided to settle in Bucharest in order to feel more closely the pulse of literary life, a place where he continued to collaborate with the same magazines in order to support his family, as he had no financial support after the death of his father. Although writing for various publications felt like a chore at first, his literary work has, over time, brought him many rewards. He gathered both friends and adversaries around him, taking constructive criticism to heart. He made himself easily appreciated by his high spirit of culture, which, on the other hand, also brought him some adversaries. Despite not enjoying the popularity he deserved, Zarifopol managed to reap some of the fruits of his life's work. He had, for example, the great honor of preparing the three critical editions, which were a tribute to his good friend Caragiale. He also began to make a name for himself in Bucharest, being invited to lecture at the Nicolae Iorga Athenaeum and at the Radio Broadcasting Society, giving lectures on the great Romanian and universal prose writers such as I.L. Caragiale, Guy de Maupassant, Gustave Flaubert, etc. In the same year he published his second volume, *Despre stil*, which, however, did not enjoy the same enthusiasm as the first. The volume contains a series of essays on style, focusing in particular on classical style, which he felt had been discredited by the new aesthetics of the younger generation. Two years later, in 1930, Zarifopol published his third volume, *Artiști și idei literare române*. This was the first time Zarifopol changed perspective and brought Romanian writers into his field, approaching them with a surprising indulgence compared to the harsh way he analyzed foreign writers[16].

Also in 1930, the first critical edition of Caragiale's *Opere* appeared, accompanied by an introductory study and analytical comments by the essayist. The edition was continued in 1931 and 1932, a project that was later taken over by Șerban Cioculescu. These editions were the ones that brought Zarifopol fame, being appreciated by literary critics for his deep intellectuality, for his intensely cultivated spirit and for his courage to initiate such an undertaking, compiling a whole monograph of the caragialesque universe. As a sign of admiration and reward for all his hard work, Zarifopol was awarded the prize of the Romanian Writers' Society, recognizing him for one of the greatest undertakings in our culture. The essayist continued his series of publications, bringing out the volume *Încercări de precizie literară* in 1931. He drew the main distinctions between the aesthetic and the moral domains, advocating the aesthetic criterion in the evaluation of works of art and discrediting psychological, philosophical, historical, etc. methods. It was precisely this fact

[13] M. Bordeianu, Gr. Botez, I. Lăzărescu et al., *Scrisori către G. Ibrăileanu*, Ediție îngrijită de M. Bordeianu, Gr. Botez, I. Lăzărescu, Dan Mănucă și Al. Teodorescu, cu o prefață de Al. Dima și N.I. Popa, E.P.L., București, 1966, p.281.
[14] *Ibidem*.
[15] Alexandru Săndulescu, „Prefață" la Paul Zarifopol, *Pentru arta literară*, vol. I, Ediție îngrijită, note, bibliografie și sutdiu introductiv de Al. Săndulescu, Ed. Minerva, București, 1971, p.10.
[16] Constantin Trandafir, *Paul Zarifopol*, Ed. Minerva, București, 1981, pp.31-32.

that triggered the polemics that the essayist would enter into, as he was known as a true partisan of the autonomy of the aesthetic. Three years later, Zarifopol published his last volume, *Pentru arta literară*, the most consistent of all, bringing together numerous complex and fundamental studies for his literary career, written over the years. The volume brings together studies such as *Obiecții lui Flaubert*, *Despre stilul perfect*, *Despre metoda și stilul lui Proust, Artă literară și simplă literatură, Capricii dogmatice*, *Moliere și gustul clasic* etc[17].

As an essayist who has lived much of his life outside the reach of popularity, Zarifopol turned down most opportunities for career advancement. He was not interested in titles and positions, awards and honors; all that interested him was strictly related to his passion for writing. This is also one of the reasons why he did not become such a famous name in the history of criticism and literature, keeping out of the limelight and away from the possibilities of making a name for himself. He let his writings speak for themselves, without getting mixed up in the whirl of everyday formalities, always writing as he thought and felt, without being intimidated or constrained by outside prejudices. Towards the end of his life, and perhaps feeling that he was running out of time, Zarifopol surprisingly accepted the editorship of the "Revista Fundațiilor Regale", becoming the editor-in-chief on August 15, 1933[18]. The first issue of the journal was to appear in January 1934, but the essayist only managed to publish four issues, as on May 1 of the same year he suddenly suffered a heart attack that took his life. Thus, he enjoyed less than a year at the helm of the magazine, his destiny coming to an end all too soon. N. Tatu was of the same opinion, stating that "the most elegant and expressive contemporary figure has disappeared"[19].

Even if Paul Zarifopol has not remained an imposing name in the history of Romanian criticism and literature, he has remained a big name in the memory of those who were close to him and those who discovered him. His merits were only recognized late, but he was never interested in them. He wanted to speak through his profound intellectuality, his erudite and cultivated spirit, his discipline of culture, appealing to sincerity in the journey he undertook in literature. He was and remained authentic because of his critical intelligence, his theoretical comprehension, the subtlety of his reflections, but also his stylistic elegance, being a contemplative spirit par excellence, as Arghezi portrays him in his portrait of his death: "I see his frontal head protruding like the edge of an axe in profile. Nature had destined it for a medal of a pope, who had mistaken his career and his temper... His tight and lipless mouth spoke like his mind exclusively from within, and his eyes were turned to an inward contemplation, as of statues standing unseen on the end of a stone mural pillar"[20]. His texts continue to speak, his criticism continues to remain valid, his reflections continue to go deeper and deeper into reality, his presence in the field of critical and literary history is a vocal one, the lifespan of his writings being prolonged by the powerful authenticity of his ideas, the wide-ranging multilateral reflections and the intellectual spectacle he initiates in each essay.

[17] *Ibidem*.
[18] Săndulescu, Alexandru, „Postfață" la Paul Zarifopol, *Pagini de critică*, Ed. Minerva, București, 1984, p.417.
[19] Nicolae Tatu, „Pentru arta literară", în *Adevărul literar și artistic*, nr. 705, 1934, p.7.
[20] Tudor Arghezi, „Paul Zarifopol", în *Adevărul literar și artistic*, 13 mai 1934, p.1.

BIBLIOGRAPHY

Bibliography of the work

Volumes

1. Zarifopol, Paul, *Pentru arta literară*, vol. I, Ediție îngrijită, note bibliografice și studiu introductiv de Al. Săndulescu, Ed. Minerva, București, 1971.

Introductory studies

1. Săndulescu, Alexandru, ,,Prefață" la Paul Zarifopol, *Pentru arta literară*, vol. I, Ediție îngrijită, note, bibliografie și sutdiu introductiv de Al. Săndulescu, Ed. Minerva, București, 1971.

2. Săndulescu, Alexandru, ,,Postfață" la Paul Zarifopol, *Pagini de critică*, Ed. Minerva, București, 1984.

Critical bibliography

Critical studies in volume

1. Bordeianu, M., Botez, Gr., Lăzărescu, I. et al., *Scrisori către G. Ibrăileanu*, Ediție îngrijită de M. Bordeianu, Gr. Botez, I. Lăzărescu, Dan Mănucă și Al. Teodorescu, cu o prefață de Al. Dima și N.I. Popa, E.P.L., București, 1966.

2. Cioculescu, Șerban, *Corespondența dintre I.L. Caragiale și Paul Zarifopol*, F.P.L.A., București, 1935.

3. Cioculescu, Șerban, *Itinerar critic*, Ed. Eminescu, București, 1973.

4. Muthu, Mircea, *Paul Zarifopol între fragment și construcție*, Ed. Albatros, București, 1982.

5. Rosetti, Alexandru, *Călătorii și portrete*, Ed. Sport Turism, Dolj, 1977.

6. Sevastos, Mihail, *Amintiri de la <<Viața Românească>>*, EP.L., București, 1966.

7. Trandafir, Constantin, *Paul Zarifopol*, Ed. Minerva, București, 1981.

8. Zalis, Henri, *Paul Zarifopol*, Ed. RECIF, București, 1995.

Critical studies in periodicals

1. Arghezi, Tudor, ,,Paul Zarifopol", în *Adevărul literar și artistic*, 13 mai 1934.

2. Tatu, Nicolae, ,,Pentru arta literară", în *Adevărul literar și artistic*, nr. 705, 1934.

THE FIRST STEPS OF THE LITERARY CREATION

Emanuel-Daniel Sărmășan
PhD Student, UMFST „G. E Palade" of Târgu Mureș

Abstract: The present subchapter is also intended to continue some ideas converging on the Metropolitan step, one that may not have been sufficiently explored or exposed in other cases, precisely because we are dealing with the record of a multicultural personality, who looked at the Romanian intellectual phenomenon from different perspectives and who also tried to cover it with that protective, often almost paternalistic coating. Some reviewers were bothered by the fact that Valeriu Anania was a perspicacious connoisseur of the Bible and had some insightful vibrations, being unfairly accused of trying to repudiate his past by this side of sanctity at the monastic level, but the Metropolitan himself revealed in an interview with the producer Eugenia Voda that he never managed to climb the ascetic ladder, but even fits typologically in the renascentista homo universalis.

Keywords: modernism, traditionalism, hope, desire, anxiety, profession, confession, wisdom

If in the previous section of the thesis we tried to point out some aspects that had in view the thematic of Father Ananias's speech and we could raise our brows by observing the Metropolitan's personality from multiple angles, finally approaching his oratorical ideas in a multidisciplinary and interdisciplinary way, respectively not only from a theological point of view, in this subchapter we will recognize some essential steps of his creation. We will mainly follow the literary vein, trying to avoid from the outset the classic questions or signs of doubt, on which any author is assailed, especially one who preferred to fight and pollinate the literary flora like a skilful bee in its own womb – a native one, who refused to operate under the banner of exile literature, even though he would have had solid arguments to do so after his oriental or American journey. Thus the question of authenticity or cohabitation with the *Securitate* enters the realm of neutrality.

Of course, some voices made a point of proliferating such arguments – the critics themselves couldn't tame their demands, aspirations, or simply felt strongly claustrophobic, backward, if they would adopt a more compliant behaviour. Criticism has always been represented by that thoroughbred Anglais who was hard to twist despite his personality, inner reverberations and alignment with a Western world with its extreme facets. The adoption of the old-fashioned style with archaic embeddings did not enjoy the hospitality of the followers of an ever evolving world, of a universe perhaps created under the laboratory's auspices.

For those in the grip of the libertine fervour, the issue of martyrdom has become a matter easily forgotten or deplored. The future with corporatist overtones obviously sounded more promising than the present dedicated to spiritual energies or natural paradise dressed in a green, restorative aura. Our Metropolitan, however, followed his own destiny, being a full partisan of the Greek concept that is called *methodos* which means that he found further a way to find his method and his path. He did not let himself be swayed by the passions of writers or professors with different sets of values, who were totally absorbed by the culture of the country where they were to spend their lives, as was the case with Eugen Ionesco.

Caught up in the mystery of the absurd, in a meeting with the young Valeriu Anania during a French class, Ionesco proved to be outspoken about the literary attempts of the future Hierarch. The member of the French Academy had to replace Anton Holban, who was spending his last solitary moments in a hospital bed, for *two months*.[1]

[1] Valeriu Anania, *Roundabout of the glowing aspens*, Limes Publishing House, Cluj-Napoca, 2005, p. 95.

The Slatina-born playwright had the patience to read a few poems written in the private closet of the boarding school by the younger Valeriu Anania. The dramatic universe from which he came and to which he dedicated his whole life did not help him to mask his cold, unspeakable feelings.

The Slatina-born playwright had the patience to read a few poems written in the private closet of the boarding school by the younger Valeriu Anania. The dramatic universe from which he came and to which he dedicated his whole life did not help him to mask his cold, unspeakable feelings.

Eugen Ionesco seemed relentless, hardly letting himself be influenced by literary attempts, and with a single change of countenance, he puts his verdict in a concise and direct way, saying that the juvenile style adopted by Anania is outdated, and that the poetic act must aspire to fresh modern values - the only values that can still bring perennial elements or impose themselves on the temporal scale in terms of novelty or the concept of avant-garde.

Ion Aurel Candrea's encyclopaedic dictionary has immediately edified the young poet in formation about the value of the old-fashioned term used mainly by Eugen Ionesco and he did not let himself be carried away by the moment or by the meaning of the discussion.

Only after going through some works with a cryptic language, as pure and specific as possible to the personalities of Gheorghe Șincai and Ion Neculce, Valeriu Anania could understand the old-fashioned literature or, why not, the ladder of values according to which the mother tongue was being used at a certain moment.

Could have been this sort of encounter with the absurd a point of alteration in Valeriu Anania's creation? Certainly, yes, you would say, because he manages to come out of his own little beehive and deconstruct the information on the occasion of each new preach. The theologian decides to explore new cognitive realms that will offer a stimulating effect to listeners or readers on a case by case basis.

The present subchapter is also intended to continue some ideas converging on the Metropolitan steps, one that may not have been sufficiently explored or exposed in other cases, precisely because we are dealing with the record of a multidimensional personality, who looked at the Romanian cultural phenomenon from different perspectives and who also tried to cover it with that protective, often almost paternal layer.

Some of the reviewers were bothered by the fact that Valeriu Anania was an insightful connoisseur of the Bible and had some piercing vibes, being unfairly accused of trying to repudiate his past by this side of sanctity at the monastic level, but the Metropolitan himself revealed in an interview with the filmmaker Eugenia Voda that he never managed to climb the ascetic ladder, but even fits typologically into the *renascentista homo universalis*.

Showing a tolerant spirit, he was able to alternate moral and aesthetic laws when he felt the need, he did not remain a partisan of a single literary or plastic direction, crossing the boundaries of philosophy or universal literature without any difficulties.

Those social circumstances or meetings with veritable figures of Romanian and European culture gave the pastorals a permanent linguistic flavour, and certain semantic clarifications such as, for example, the definitions emphasized the long work behind the Bible's diarization: "His face shone like the sun, and His garments became white as light." It is interesting to note that Metropolitan Bartholomew was among the few ministers of our Church to be accompanied during his speech by meaningful notes. Most of the exhortations have exuded naturalness and intense grounding.

The procedure of pedagogical correction is not lacking, and the call to " remember the notation" appeared on multiple occasions as an encouragement especially to the young seminarists or professors who were wandering around the Cluj Cathedral: "Please remember

the notation: it is not said: <<you were in darkness>>, but <<you were darkness>>; it is not said: <<now you are in the light>>, but <<now you are light>>."[2]

The second level of creation is overlaid on the skilful work of the translator, who manages to be faithful to the text or to the passage in question. The translator Anania brings with him objective inflections, he insists on some touches with a severe emphasize: "<<to praise someone>> is a difficult word to translate into Romanian. It corresponds to the Greek <<to doxologize>>, but even this is not easy to translate. The verb means: to bring glory to God by singing..."[3]

He does not pass over in simply mentioning important names that have come to his acquaintance and that represent the uninterrupted lifeblood of inspiration in his immanent journey as an Archbishop: "Father Gala Galaction, the well-known teacher and writer has issued an interpretation, which I believe should be noted and known. He states that the Hebrew verb, usually translated as <<to persecute>>, can be translated as <<to seek>>, which seems plausible to me, since to persecute someone is not a form of persecution, but implies an absent culprit, who must first be sought, identified, investigated and denounced..."[4]

From this sequence, so compact and evocative, emerges the experience of an artist who lived through the persecution, the ego felt cloistered by that search for the background that continually haunted him, without resistance or reprieve. At the very least, creation had remained that imaginary banishment, unaware of either Safety or Security - transposed much later even to the pulpit. Nobel Prize laureate Herta Müller endorses the real phenomenon in a single statement, brief but also present in Father Bartholomew's case: "A writer is the result of an experience." Certainly, we could not have found a more lapidary description.

By such specific collocations and of a rare expressive beauty, the definitions put forward by Metropolitan Bartholomew have outdated the late attempts of dictionaries.

The pedagogical side comes to the fore again through a mixture of emotions and repulsions: "carols – splendid offspring of our popular genius"; fasting – "the means by which the soul sheds off the rags of sins and is primed, little by little, by repentance, confession and good deeds"; waiting – "a soul waking in which anxiety, impatience, fear, hope, longing, sometimes despair, other times premature joy are mixed. ..".

The Metropolitan plunges the reader into 2000 years ago, but the world of that time is seen through different eyes, namely those of today. Another idea that resonates through the reverberations of eternity and which Herta Müller has mentioned is that sometimes destiny or in cognito life holds out another key that whispers to you: "Open the door to it!"

Valeriu Anania remains a maker and opener of spiritual doors as a handbook of the psychological power of a persuasive book, namely through the eminent idea that, "the best orator is he who can turn the ear into an eye."[5]

A question posed perhaps not always as pragmatically as necessary focuses on the details or differences that add value to each creation. Just as the difference between one book and another gives us a different way of entering or knowing a world, so an eloquent orator can keep us in that trance by means that are simple stylistically or in a particular way, but rendered in an original form. Father Ananias's pastoral creation will hardly be equalled in the pulpit by other pioneers precisely because it complies with the aphorism coming from a

[2] Pastoral Letter on the *Resurrection of Our Lord*, 2003.
[3] Pastoral Letter on the *Resurrection of Our Lord*, 1993.
[4] Pastoral Letter on the *Resurrection of Our Lord*, 2007.
[5] Robert Gaas, John Seiter, *Manipulation and Persuasion Bible*, The art of persuasion and the body language mastery on human behavior, translated in Romanian by Carmen Pădurariu, Polirom Publishing House, Iași, 2009, p. 172., *apud* Valeriu Anania, *The Unfold Book of the Kingdom – From the Nativity of Bethlehem to the Jerusalem of Resurrection*, Polirom Publishing House, Iași, 2011, p. 239.

French academic, in his full name, Georges-Louis Leclerc de Buffon (1707-1788), who has defended the style regarding the formative nature of man, that is actually, the being itself represented by a style or a perfectly true mainstream of a specific age – in other words, the man assumes the style, and the latter takes the coveted form.

If we observe carefully, each pastoral letter takes us through a pool of expressions where metaphor, analogy, antithesis, synecdoche, multiple rhetorical questions harmoniously coexist with terms of rhetorical value or with a multitude of idioms and proverbs borrowed from the "language of the old Cauldrons". Listeners or readers are waiting like flowers to receive the dew from Heaven, which breaks and heals in God like the tears that stream down the face of the Virgin Mary who saw her only Son crucified on the Cross. Waiting is an upward ascent on the steps of our Resurrection, which Metropolitan Bartholomew has made us meditate on, but also to live it, never as a fatality, but as an evolutionary process of continuous cultural and spiritual reflection.

A different feature that set him apart from other hierarchs or confessors of faith was the consistent use of figures of speech. In every step of his pastorate, such elements acquired a visible intensity. The metaphors follow a gradation process, and like a painting, they reflect an image, either visual or tangible, such as, for example, the clarity of the morning – the present painting evokes in one's mind that pure summer green with fresh rays, the blue of Voroneț, or the Mother of God – the silver staircase – in this celestial framework, the Virgin Mary is associated with both chastity and purity – the birth of the Son being the result of a miracle, and therefore silver also means the conveyance of wisdom from the ancestors. In certain texts of the Lenten season there is an analogy between the natural body and the spiritual body, which in fact reflects the shortcomings and weaknesses of the human being, not necessarily as the consequence of many sins, but rather of a constant struggle with the times and with pagan offerings that have appeared overnight. That is why the exalted Hierarch has remained duty-bound to emphasize the power of the spirit and the forging of a pure path in life, which transcends the real, the biological or the physical, namely the transcendence.

The antagonistic constructions also provide much flavour to the reading, through the lens of God's appearance at the key or turning points of humanity. When the Son of the Heavenly Father came into the world, he underwent various interpretations or metamorphoses - simply out of a desire among some scholars to make themselves better understood and to operate more autonomously. Their aspiration was so great that they wished to provide unknown evidence about the King of the Israelites following the model of Egyptologists in their search for the pyramids.

On the other hand, however, the Metropolitan also appeals to the garb of simplicity and the act of nobility in managing to be self-educated: "on the one hand, Them, that is, the Pharisees, Sadducees, scribes and priests, stuck in their own ways; on the other, Him, the One Who displeases by novelty. They, those with the names of social resonance; He, anonymous. They with genealogical tree behind them: He, a nobody. He is a self-taught man. They, of noble origin; He, which is said to be the son of a carpenter."

Last but not least, Father Anania easily handles the polysemantic process of metonymy, i.e. by using the term tear, but with a curative meaning – the tear of the one next to you. Then, his discourse includes plenty of eponyms that embody the demiurgic sacrifice or *sacrifice of martyrdom* – the *relentless canonization*.

His didactic interventions do not overshadow in one way or another the signs of doubt that naturally arise in the case of each individual, but perhaps even more, they are conceived in such a way as to empower and stimulate the knowledge of the Truth: "Why did Jesus first appear to the miraculous?" – "Why did the Resurrection take place in secret?"

– „To whom did the angels sing? And why?"

The dilemmatic series of questions is meant to seek an answer to any form of uncertainty or interference in the path or way of knowledge: "What about the Resurrection? Did it have witnesses? We ask because there are still some who ask. They say: If it had, who are they? If it had not, how exactly are we to believe?"[6] And to return to the *Demiurge's* didactic message, the *Demiurge* does not refuse to encounter neologisms and does not immerse himself in a dull or outdated style, but on the opposite, he naturally embraces expressions such as "He hid Himself" – in other words, the *Divinity* is unseen on the simple ground that both the *Nativity* and the *Resurrection* represent the going through an affective process – the events themselves were two significant turning points for humanity.

Those who miss out on this competitive stage of the encounter with Christ are the so-called "impaired in the spirit" or simply weak in spirit, for the reason that the table should always look rich and the dishes should always be salty, instead of being carried away by the brilliance of participating in what even our Catholic brotherhoods call in German, *die heilige Messe.* Therefore, the appeal or exhortation is not, come to the table, but rather attend the Mass, in other words, come to the *Divine Liturgy*.

In the same context will reappear the judgment on which is based the level of compatibility of the old preaches with the requirements imposed by the current version of the *Orthographic, Orthoepic and Morphological Dictionary* in Romanian resurfaced in a plausible way. From this point of view, Father Anania considers the level of compatibility to be more than satisfactory, given the continuous transformation of the language.

If, in the inter-war period, the Romanian spirit was nourished by a multitude of German, French and English borrowings, today the source is the world of artificial intelligence or terminology that has arrived through technological means, taking into account the potential of 3D printers for various manufacturing processes, such as the *aesthetic dental composites, plastic* or certainly any kind of dental component in the medical industry.

Not by chance, Father Anania felt the heartbeat of future generations, but also of believers, who no longer use rudimentary means of telecommunications as during the great dictatorships, for example: "Realize that nowadays the faithful are no longer as <<simple>> or <<prob>> as some think, not only in cities, but also in villages. Most of them have cell phones, cable TV, and Internet access. In terms of language, it is very clear, the world is not going backwards, but forwards..."

Metropolitan Bartholomew's favourite passages have broken the monotony.

Energy, well-seeded talent, lucidity and courage are the four elements that soothe over the text spoken by our Metropolitan, and in the broad acceptation of the philosopher and renowned Roman orator Cicero, the preacher must be constantly guided by the three fundamental objectives – *to teach, to delight, to persuade*.[7] The three principles also have an ethical and social dimension, and not only an educational or counselling dimension at the psycho-affective level. Patience and endurance complete the series of qualities and virtues, and the professor Father Jan Nicolae "carved" a portrait of His Holiness: "We discover during the speeches of this Hierarch the most curious defender of moral values, of the Christian family, one of the mentors of tangible philanthropy and ethics or social theology in the Romanian landscape after 1989."[8]

---

[6] Pastoral Letter on the *Resurrection of Our Lord*, 1994.

[7] „Tria videri esse que-quae orator efficere deberet, ut doceret, ut delectaret, ut moveret...", *De Optimo Genere Oratorum*, H.M. Hubbell Publishing House, 1949, Sect. 276,6, *apud The Unfold Book of the Kingdom – From the Nativity of Bethlehem to the Jerusalem of Resurrection*, ed. cit., p. 242.

[8] Jan Nicolae, *The Watch Shepherd. The elements of the social ethics in the sermons of the Metropolitan Bartholomew Anania*, Paper at the International Symposium on the "Family, Philanthropy and the Social Ethics", Alba Iulia, May 6-8, 2011; see also Family, Philanthropy, Social Ethics, *The State-Church Partnership in Welfare*, 2nd volume, edited by Dumitru A. Vanca, Reîntregirea Publishing House, Alba Iulia, 2011, pp. 914-

With each oratorical act, Valeriu Anania offers us a little corner of his demiurgic space, as happens, for example, in the Myoritic composition, *The Stag's Song*. One could say that the title alone is a celestial juxtaposition, given the meaning or denotation attributed to the stag. Since the ancient times, the animal has not only embodied a multitude of virtues under its own crown – such as gentleness, generosity, love, fertility or spirituality – but also, and in particular, its horns. The stag it is also considered to be a mediator between the *mundane* and the *angelic* or spiritual world.

In the case of the first populations that received the tidings of Christianity, the creature resembling a deer was a symbol of humility and loyalty. Once a Roman soldier by the name of his birth name *Placidus – the Gentle*, considered a ruthless persecutor of those who professed their faith in Jesus Christ, was also a hunter. Being one day one the territory of these delicate and gentle animals, he has gazed the eyes of a deer, which he immediately cornered with his hounds.

The eyes of this gentle creature sparkled and gave off an unnatural light in the poacher's eyes – he would suddenly feel the light of the Saviour shining on him – a feeling that returned him to the flock of the upright, this time bearing the name of *Eustace*, after receiving the Holy Communion of Baptism into Christ from a presbyter in Rome.

Immediately after the episode of the hunt, the premonitory voice is said to have guided him, whispering to him: "you, though you did not know me, yet by your deeds you have honoured me. For this reason I came to you, that I might chase you to the true faith."[9]

He would not go down in history as the only crossroads where his grace and love for the Risen Christ were sorely tested. Eustatius wandered for a long time in Egypt, finding himself in the footsteps of Job after witnessing the disappearance of him and all that he held most dear – his family. Destiny decreed that some 16 years later, he would be reunited with his wife and two young children. Under Emperor Trajan, Eustatius would share his crown with the ancient nomadic peoples of Iranian origin who settled in western Asia – between the Euphrates and the Indus – but who established a powerful state in the 3rd century BC. They are also recognized in historiography as *Parthians.* During the reign of Emperor Hadrian (117-138 A.D.), those who confessed Christ and refused the other injunction to offer gifts to the gods were banished.

Among those banished was Eustatius, who was thrown into a bull-shaped furnace with his family. The episode has remained emblematic, and the three clerical institutions, the Orthodox Church, the Roman Catholic Church and the Anglican Church, solemnly commemorate the name and family of the Holy Great Martyr Eustace, together with his wife Theopistes, and his younger descendants, Agapius and T*heopistus.*[10]

The Holy Remains have reached the souls of the European faithful and can be visited at the British Museum in Great Britain, then in France, where the clerical institution in Paris also took its name, of course in a slightly Frenchized form – namely the *Saint Eustache* Cathedral as well as in the city of Bucur or on the banks of the Dâmbovița as we like to call it, in the *Iancu Vechi Mătăsari Church* – painted around 1881 in Renaissance Revival style by the former artist Gheorghe Ioanid, a disciple of the 36th Prime Minister of Romania

---

965, *apud The Unfold Book of the Kingdom – From the Nativity of Bethlehem to the Jerusalem of Resurrection*, ed. cit., p. 234.

[9] Leonida et al., *Rescue of the black goat* (The state of affairs in the Pietrosului and Ineului regions from the Rodnei Mountains), in the "Carpathians Journal", No. 12, pp. 349-372, see also BCUCLUJ_FP_279437_1938_006_012.pdf .

[10] G.D. Florescu, *From the old Bucharest*: *manorial courts and inns between 1790-1791*, Bucharest, 1935, pp. 64-65.

between 1934-1937 and 1939-1940, *Gheorghe Tătărăscu* or *Tătărescu*[11], as his name was also spelled during that era.

Therefore, the stag was also mentioned in the literary works of the 20th century, not only in the medieval paintings of the time. In particular, Valeriu Anania gave birth to this song on the philosophical grounds of *life* and *death* – these two terms that are in an antinomic relationship. The admired heroic animal is also recognized as a symbol of death, but not from a biological point of view, but as the sands flowing into an hourglass, where the time is represented in fact by the past. Through the appearance of the stag's horns, the phenomenon of death has not been minimized by the *Demiurge* as a way of consuming life, emphasized in the end by the last moments of breath or simply by the last heartbeats. Throughout the entire length of the whole oratorio, the triumph of good is once again brought to the fore.

Following a huge range of harmonic or melodic shades, the actual physical plane is not concentrated on the mortuary but on the generative assumption. The individual is always striving to discover its creative potential. The background music and the text are in keeping with the story of Saint Eustace, both illustrating that the Bridegroom corners the stag, beats him to the punch, eyes him with a harsh rhythm, and then, animated by the spirit of an archer, tries to make the final touches to pin down his target or prey.

The deer's mystical, almond-shaped gaze abducts the hunter and changes his perspective on the passage into the unconscious. Tragedy at the level of conflict has been perpetuated since the Antiquity, if we take as an example the particular case of Orpheus, the paternal son of the Thracian king Oeagrus and the maternal son of the goddess Calliope.

Some living creatures were enchanted by Orpheus with a rare musical instrument called the lyre, a gift from the god Helios-Apollo. Orpheus is given permission to bring his beloved Eurydice back to the existential plan, but he is warned not to look back at her shadow. On the verge of leaving the cave, Orpheus turns back and loses communion with Eurydice, his beloved one being swallowed up in hell again. In the end, Orpheus is overcome with bitterness.

The mere opening of one's eyes was truly considered a scourge - a moment of pinning for the one who imagined that he already had the soul or even more the destiny of the other in his own hands. The plot is one identical to the myth of Medusa, where we learn that she would have been the only one of the Gorgon sisters with a tender face. A wide spectrum of poets as well as a Latin classic, Ovid glorifies her majestic hair. It seems that Poseidon - god of the sea - couldn't resist the rapture and fell irrevocably in love with Medusa in a temple of Athens. This bothered many of the gods greatly because she lost her chastity and her hair was turned into a snakes' slat.

The youngest of the Gorgon sisters became a *monster*.[12] From that moment on, any creature that couldn't resist the enchantment was turned into a pillar of stone at a glance.

But there was no end to the terror once Perseus gave Medusa's head as a gift to the blessed Athena. The heroes' patron will set aside a lock of Medusa's hair in a bronze vessel, which will later be handed over to the daughter of Cepheus, Stereopes. Although the fright had passed with Medusa's disappearance, the myth of the lock could restore that vengeful, hardened state, even after accidental eye contact. The legend of Zalmoxis, preserved in a living form in the cave of Polovragi is further represented by a veritable realm of plots and other stories of the past times that are also based on the same vein.

---

[11] Nicolae Iorga, *Collected, annotated and published inscriptions from the Romanian churches*, Minerva Institute of Graphic Arts and Publishing, Bucharest, 1905-1907, pp. 350-3561.

[12] Vlad Constantin Voinea, *Medusa, the true story behind the Gorgon with a deadly look*, in the online Jorunal called "Discover it", Bucharest, 26/07/2022, see also https://www.descopera.ro/istorie/20135704-medusa-povestea-adevarata-din-spatele-gorgonei-cu-privire-ucigatoare.

Visitors will experience certain moods and emotions once they enter the famous Hall of Zalmoxis and will be overwhelmed by the beauty of the throne or by the painting made in the technique, „lampblack" 300 years ago by the monk Pahomie, as the columnist Dorin Brozbă reported when the documentary film was released in 2015. Legend has it that the god Zalmoxis lived in this cave, unlocked its eyes and caused a veritable flood on Earth.

Upon entering the renowned Hall of Zalmoxis, visitors will experience a range of emotions and moods. The striking beauty of the throne and the remarkable painting created through the "lampblack" technique, which originated 300 years ago, will undoubtedly leave a profound impression. This observation was first documented by the prominent columnist Dorin Brozbă in 2015, upon the release of the documentary film. According to the mythological accounts, the figure of Zalmoxis is said to have inhabited this cavern, opening his eyes and triggering a flood that would have had a profound impact on the geological history of our planet.

To further elucidate the enigma of the *Song,* Valeriu Anania exhibited his artistic growth and assertive personality through the painting of the Bridegroom, who encounters the stag. Indeed, the Bridegroom serves as a genuine herald and confessor of hope and faith, as observed through the eyes of the deer, which represents his constant spiritual guardian.

This guardian appears before him in the form of a revelation, embroidered upon the tapestry of a dream: "Proudly the stag sings to me in my dream,/ Proudly he says to me,/ Longing for the deer he has opened to me/ Towards the pine groves,/ To find him and listen to him/ As if it were a mystery of long ago,/ To listen to him and then sing to him/ To the ends of the earth,/ To give to the world what I have gathered/ In a thick cornfield eye./ (...) Proudly the deer sings to me in my dreams,/ He has opened to me a longing for the forest,/ To bring you his song/ Spoken in the language of man."[13]

The oneiric phenomenon prompts the Bridegroom to engage in preaching, and without delay, to achieve the fulfilment of the gestation and the inventive act. He persistently pursues the stag, drawing sustenance from this personal experience. As anticipated, *The Stag's Song* is not solely inspired by the deer, but rather by this ontological convergence of the Bridegroom and the stag.

On the other hand, the animal is perceived as a true caretaker, needs privacy and comfort. Boldness can bring consequences: "The deer watches over everything/ With eyelids forever drooping./ What an earthling to trouble him- daring,/ Like two spears his eyes light up./ They light up fiercely, his heart is pricked/ Of one who takes too long a way./ And his heart is pricked and wounded/ And in his sight only shadows grow."

The song is adjusted by the Bridegroom in spite of the experience and the fruitful act and even more than that, he overcomes his condition, the Bridegroom is himself a demiurge with great creative potential: "And if I should fly, / From the land of longing/ To the land without longing/ You shall be careful/ To fill my pit/ With the fir tree of the shepherd/ From the furrow of the sky. / And at the top of my head,/ The flower of the bride,/ The flower of the bridegroom,/ From the sky,/ The bride's star,/ The bridegroom's star,/ With its slender ray./ They will always feed on my body/ And on the sweet strings/ They will tell the world/ That at my wedding/ A star has fallen."[14]

Beyond the peculiar mystery, even though the man has died, his own creation keeps him alive, and the deer lies hidden in the thicket, where the silken wrapping of the two horns rests the soul of the Bridegroom, forever and ever. The creative hypostasis has revitalized the spirit for eternity through the melodic reiteration, "My Soul." While still living, he anticipates the time of separation from the creative body, which will remain in the memory and soul of

[13] Valeriu Anania, *The Fontaine of Tears*, Școala Ardeleană Publishing House, Cluj-Napoca, 2016, pp. 285-286.
[14] *Ibidem.*, p. 300.

future generations, that is to say, of the newlyweds, who will be inspired by the mysterious and enduring spirit: "Groom's light, / With slender ray, / Flower of the bride, / From the sky plucked, / Because at your wedding/ A star has fallen."

The appearance of the star in the final act fulfils the restorative role of peace, divine protection and harmony. The symbol of the Stag-like star conveys great power, and Valeriu Anania emphasizes this plan of the forces of heaven with those of earth, but under great divine protection.

The inhabitants of the Ancient Greece used the triangle or pyramid to symbolize the letter *Delta* – certainly the most prominent letter in the Greek alphabet. By interconnecting two triangles, or effectively *Delta,* it took on, like the *deer*, the meaning conjoining the sky deity with the telluric surface, or the eternal engagement between man and woman. The temptation is great to claim that the six-pointed hexagram belongs to the occultism, precisely because of the infusions coming from some Jewish minorities who do not accept it as a Jewish religious and national symbol.

The progression of time confirms that this symbol is also recognized in Hinduism, where it is also known as *shatkona* – i.e. it is represented by *Shiva*, the male god, illustrated by the triangle with the upward pointing section, and the female god, who is also called *Shakti,* i.e. the triangle with the downward pointing section.

The Holy Land will join the United Nations in 1948, and this symbol will increase in value precisely because Israel has imprinted it on the national flag. The six corners embody the days of creation and the virtues of God given to man – love, power, mercy, lavishness and justice. The Hexagram design appears in many Orthodox Christian Basilicas, and in some versions Jesus Christ is represented within the *Hexagram.*[15]

Once again I have felt the vein from which Valeriu Anania drew his inspiration to transpose the word „spiritually humbled". And, as the writer and Father Ioan Pintea has clearly described, the poetry of the High Hierarch stands at the confluence of the religious, believing and mystical, but the latter manages to capture the *Demiurge* and inscribe his name on the tombstone of our nation. As far as Christian poetry is concerned, Valeriu Anania symbolically receives the crown of marvels of the Romanian literature alongside prominent names such as Ioan Alexandru, Daniel Turcea, Adrian Popescu, Paul Emanuel, without mentioning Vasile Voiculescu or Tudor Arghezi, for example.

The three main steps of creation provided the necessary tone of harmony and discretion in a dignified form, carefully emphasized by the author. Even though the theme of rebellion draws its own wisdom from Arghezi or respectively the plan of Voiculescu – the technique of recovering the Romanian word, respectively its own expression, is rendered by Valeriu Anania through carols and traditional or collective memory, for example. The playwright is strongly linked to the legend of Santa Claus and, like the stag legend, he manages to reiterate the spiritual power of the old man with the white hair.

The play entitled *Carols, carols* comprises a series of expressive captions through which the two children of the old farmer Bogdan – Lenuca and Burduș have a revelation, which is marked by the arrival of Santa Claus. Thus, the theme of the dream is reintroduced, especially in Lenuca's case: "I was dreaming about you, Santa Claus!" Burduș' response has an immediate effect, "Where did you come from, Santa Claus?" and immediately places the legendary character in the role of the narrator. From this point on, the frame story is born, where the cosmic plan takes shape: "From your dreams. That's where they come from. From

[15] Teodor Danalache, *The Star of David – The Shield of David*, in the "Christian Orthodox" magazine, 14/04/2014, see also https://www.crestinortodox.ro/religiile-lumii/iudaism/steaua-david-scutul-david-124705.html.

the kingdom of colourful sleep with faces and sights. I rise from celestial dust and descend the ladder of moonbeams, knotted with the Evening stars. I come for the children in whom goodness flourishes and good deeds grow. I have for them a treasure of happiness."[16]

The birth of Jesus is closely linked to the arrival of Santa Claus on the Christmas Eve.

In fact, the playwright is weaving this picture of carol singing through the idea of the continuity of the ancestral tradition – and one of these stories tells us that it was near the Nativity of the Jesus Christ and asked Santa for shelter. On the reason that he was poor, he refused and sent her to his rich younger brother, Santa Claus. Arriving at Christmas's house, he meets Santa's wife, Mrs. Claus, and asks for shelter. Santa Claus didn't linger long, because she smelled her unfaithful orphan and sent the Holy Mother to give birth in the cow shed. Upon hearing the news, Santa Claus punished his wife and cut off her hands, and immediately the Virgin Mary performed a miracle, healed and glued her hands back on. The miracle brought Santa and this whole phenomenon of Christmas to a state of repentance and confession before God, and as a result of this act he became known in history as "the first Christian."

From a romantic point of view, he was so deeply affected that he ended up sharing his entire fortune with poor children, and that episode has remained an emblematic one, as we are all used to Santa Claus being expected at the houses every year on Christmas Eve with a sleigh pulled by reindeer. The old man with the white wigs sneaks up the chimney and tiptily puts presents under the tree for the good children. In the second scene, Christmas is the main archetypal character of Hagi Tudose, who is in a quarrel with the younger Mihăilă, precisely because he does not welcome the Christmas carol singers. Mihăilă feels compelled to get Hagi Tudose's attention and repeatedly appeals to his morals with the ancestral idea that he can buy heaven with a single penny, and thus he will know the way to eternity. He repeatedly complains that he is poor and that the date is always based on demand.

Unprecedentedly, "the poor Tudose" relents and puts the paper penny in the goat's mouth. The gesture, however, was marked by falsehood, precisely because of the genuine love of silver, he harboured within himself. The banknote was not real, and Mihailă was endowed with the archetypal wisdom of a peasant's child, confessing his faith like the traditional group of carol singers.

Through the appearance of the group of carol singers towards the end of the first scene, the playwright recreates the cosmic and magical setting, the light, the sun and the stars being just some of the *leitmotivs*, which restore hope, faith and the direct encounter with the miracle of Bethlehem: "Rise from your heavy sleep/ And see God/ As he descends beautifully/ Still on the stairs/ Of candles/ In a garment/ Down to the ground./ And on his back and on his chest/ Written is the moon/ With light/ The sun, / With rays./ And on his shoulder-blades/ Two lights are written/ And on his sleeves/ Small stars are written/ A Happy happy New Year!"[17]

The carol singers in the first scene and the horsemen in the second scene make the transition to the New Year and prepare the laying of a new door waiting to be opened.

The end of the play finds the old ploughman Bogdan uttering his last monologue before being surprised by the graceful movement of the curtain: "And beautiful are the souls that cherish such customs! (The drums are heard from faraway, first muffled, then rolling with a rush. Those standing before reveal themselves and bow...)/ the drum of St. Basil! The threshold of the New Year! Lord, thank you! Blessed be the New Year, with prosperity and peace among people!"[18]

[16] *Op. cit.*, p. 312.
[17] *Ibidem.*, p. 317.
[18] *Ibidem.,* p. 318.

According to the writer Valeriu Anania, the whole universe revolves around the notion of the *signifiable*, and nothing that happens at one point is a purely accidental act.

Father Ananias's poetry seemed to confirm this way of evasion, representing a real getaway from the stereotypes of the everyday life, which is also a sufficiently troubled one, moved by the economic cracks, but also very unfair.

This is why the idea of the world or universe bears the stamp of the *signifier*, because poetry inspires and inhales through what is called destiny and its coordinates.

Cornel Ungureanu, the literary reviewer, also affirmed a similar idea, especially the fact that "the lifeblood that Valeriu Anania draws is specific to the folk performance – borrowed from ceremonies or a multitude of religious rituals."[19]

Even the legend of the deer or the carols are inspired by rituals with a great liturgical impact. Therefore, the *signifier* potentializes the *logical*, but also the *real* plan, the two angles that reveal the congruence of the lyrics inspired by the poetry of Tudor Arghezi or Vasile Voiculescu.

Prayer is not a state of profound imagination imperatively, but it calls the ego to be constantly lived, even eternally committed toward the gates of salvation and mercy.

If it were seen beyond the threshold, then space would become eternal, organized according to the idea of the free willingness. Freedom knows no boundaries, and devoutness and love are overlapping, they are in fact two dimensions that carry you towards infinity:

"In the nights I will lift up my hands/ towards the starry world – of heavy experiences/ and in a spell of mystery the wind will stop/ under the flame of prayer the earth will rumble/ (...)/ in the nights I will raise my hands/ towards the world of stars – of heavy silence/ and the moon will rise in the cavern of the skies/ the sunset will seem like the peaks of Golgotha." In the poem entitled *Nights*, the ego is enveloped by the depths, the world has cosmic and terrestrial valences.

Prayer takes the form of an incantation in the quiet heavenly bodies.

Silence, on the other hand, in no way banishes these moments of eruption, of the elevation of the *Inner Self*, but on the contrary seems to build the path towards artistic experience, but also toward the ferric proportion of the natural realm. The twilight moment of the moon's disappearance totalizes the sense of duration, of the biological that repeats itself rhythmically. The ego allows itself to be dominated by the phases of the moon, and its movement inoculates the desire for mortality.

The moon represents the diaphalic refuge of confinement and transcendence of the blissful, melancholic soul. And with the appearance of dusk, the ego seems to be conscious of crossing or living this suspended moment. Both space and time oscillate axiologically in eternity, but also in the terrestrial nocturnal plan. The ego perceives the coming of a time and a space, but these will take the place of what already exists. The nostalgic individual is monopolized by the future and the chain of an arcane metamorphosis. The idea of the stylistic comparison between the sunset and Golgotha is nothing other than the triumph of the redeeming love. In the end, the nostalgic spirit accepts and opens itself to the long-awaited transition by the simple gesture of raising up its hands.

BIBLIOGRAPHY

1. Anania, Valeriu, *Roundabout of the glowing aspens*, Limes Publishing House, Cluj-Napoca, 2005

[19] Iulian Boldea, *Valeriu Anania – The poetic appeal to logic, mystery, belief*, No. 5-6, Year XXXII, 2022, see also https://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=4287.

2. Anania, Valeriu, *The Fontaine of Tears*, Școala Ardeleană Publishing House, Cluj-Napoca, 2016

3. Anania, Valeriu, *The Unfold Book of the Kingdom – From the Nativity of Bethlehem to the Jerusalem of Resurrection*, Polirom Publishing House, Iași, 2011

4. Florescu, G.D., *From the old Bucharest*: *manorial courts and inns between 1790-1791*, Bucharest, 1935

5. Gaas, Robert, Seiter, John, *Manipulation and Persuasion Bible*, The art of persuasion and the body language mastery on human behavior, translated in Romanian by Carmen Pădurariu, Polirom Publishing House, Iași, 2009

6. Iorga, Nicolae, *Collected, annotated and published inscriptions from the Romanian churches,* Minerva Institute of Graphic Arts and Publishing, Bucharest, 1905-1907

7. Nicolae, Jan, Family, Philanthropy, Social Ethics, *The State-Church Partnership in Welfare*, 2nd volume, edited by Dumitru A. Vanca, Reîntregirea Publishing House, Alba Iulia, 2011

8. Nicolae, Jan, *The Watch Shepherd. The Elements of the social ethics in the sermons of the Metropolitan Bartholomew Anania*, Paper at the International Symposium on the "Family, Philanthropy and the Social Ethics", Alba Iulia, May 6-8, 2011

SITOGRAPHY

1. Boldea, Iulian, *Valeriu Anania – The poetic appeal to logic, mystery, belief*, No. 5-6, Year XXXII, 2022, see also https://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=4287

2. Danalache, Teodor, *The Star of David – The Shield of David*, in the "Christian Orthodox" magazine, 14/04/2014, see also https://www.crestinortodox.ro/religiile-lumii/iudaism/steaua-david-scutul-david-124705.html

3. Leonida et al., *Rescue of the black goat (The state of affairs in the Pietrosului and Ineului regions from the Rodnei Mountains)*, in the "Carpathians Journal", No. 12, see also BCUCLUJ_FP_279437_1938_006_012.pdf

4. Voinea, Vlad C., *Medusa, the true story behind the Gorgon with a deadly look*, in the online Journal called "Discover it", Bucharest, 26/07/2022, see also https://www.descopera.ro/istorie/20135704-medusa-povestea-adevarata-din-spatele-gorgonei-cu-privire-ucigatoare

THE ROMANIAN INTERWAR SOCIETY. IDEOLOGICAL CONTEXT

Paula Andrada Hurducaci
PhD Student, UMFST „G. E. Palade" of Târgu Mureș

Abstract: When we talk about Romanian interwar society, we refer to the period between World War I and World War II (1918–1939), a time marked by profound transformations. This era, often regarded as a "golden age" of Romanian culture, was characterized by the following features: Social Structure, Political Landscape, and Cultural Renaissance. The ideological context of Romanian interwar society was shaped by a dynamic interplay of local identity influences and the tensions between Western and modernism, nationalism, traditionalism. This period, marked by the creation of Greater Romania and the integration of diverse cultural and ethnic regions, fostered intellectual debates and the rise of ideological movements.

Keywords: Influences, interwar, society, philosophers, culture.

The romanian interwar society. Ideological context

The history of a people will always represent for both, writers and readers, a point of maximum interest, which will prompt them to search incessantly, clues to help them decipher the complex and contradictory developments of a people. The history of Romania fits perfectly into this category that generates the desire to unravel the mysteries, being such a controversial and complex field. Over time, that is, starting with the medieval era and continuing until the twentieth century, the Romanians went through similar stages with the other peoples of Eastern Europe. It is easy to recall feudalism, when the economy was based on agriculture and rural society, and then, during the First World War, the transition to the industrialized economy and urban society. In the interwar period, in a period of only twenty years, Romania is experiencing a fulminating modernization, continued then by the communists, who, in the next forty years, will continue this modernization, however, with goals, but especially with personal methods. Romanians have always been in the oscillating position between the two geographical parts. Due to this place that Romania occupies between the east and the west, historians have a broad perspective through which they can discern the historical events unfolding on the Romanian land. Although this competition between east and west for the minds and souls of Romanians really began hundreds of years ago, in the interwar period, the modern Romanian state begins to shape itself from an economic, social, cultural and political point of view, based on the European model. Europe, which was represented by the west and center, was a special and distinct category in the Romanian mentality. This European concept represents the ideal for the ordinary Romanian, a concept that was nothing but the image of a modern, civilized, dynamic and progressive world, which Romania was becoming increasingly attracted to. The embrace of the West represented a mirage that Romanians were equally attracted to, but also scared. The fear started from the idea that a merger with the western peoples would lead to the loss of the Romanian national identity. Therefore, the constant concern of the intellectuals and the Romanian politicians was to create an administrative system adapted to the Romanian people, through which to ensure the stability of the state, and Romanians to receive help to progress in all areas of activity. In their action, they were inspired by different European patterns, and here, we mention: the centralization of power, like the French, or the participation of citizens in the political system, according to the Belgian model. However, those who promulgated laws, or drafted constitutions, did not imitate. They were only adapting, taking into account

their own history, but also the economic and social condition of Romania. However, the Romanian economy was gradually drawn into the international financial and economic system, as Europeans began to discover and recognize the value and wealth of agricultural goods, but also raw materials of Romanian origin, which became essential for their industries. Also, the Romanian market became valuable for the products, and implicitly, for their earnings. Although these international interests and influences were extremely strong during the First World War, it can be said that the main reason of the Romanians regarding this integration, the, it was only the personal impulse to develop his own economy. This was also how Romanians proved their true value and measure.

When we refer to the historical events of a people, we notice that usually in the works of history, the philosophical phenomenon is always bypassed. Because this work aims to reconstruct an overview of what happened in the interwar period in the Romanian space, it is imperative that we also appeal to the transformations suffered by the people, from a philosophical point of view. It is clear that an analysis of this era cannot be fully done, bypassing this phenomenon. In this situation, attention will be directed exclusively to those ideological debates that have extended to the cultural life and which directly influenced it. The fact that after the First World War, both Europe and the other parts of the world have been deeply shaken is already well known. The huge losses were both material and human. And as if it were not enough, all the values on which the world was built up until now, were violently overturned. All the cruelties of the war exposed the face of bestialized humanity to the whole world, because of the intensity and size they reached. All the values conquered by man until the year 1800, from now on seemed shattered. The geography of Europe was altered. But the European and world balance were also shaken because the two great empires that ruled the world disappeared, leaving room for the new nation states, the peoples that finally now, are, were released. Everything was in instability and dissolution. The general state that governed was one of crisis; a crisis that manifested itself both economically and spiritually, and because of which, people were deeply dispelled. All this has led to consequences on absolutely all levels, including the ideological field.

The reason that has been the basis of the culture of all peoples, was now being sacrificed, leaving room for modernization. When we talk about modernization from the point of view of spirituality, we are talking about new openings to the culture of the Orient, so, the emergence of a wave of mysticism. We notice that Buddhism, yoga, and other Asian philosophies are embraced desperately. As philosophers and thinkers "fashionable" in that period, appear Spengler, Tagore, Berdyaev, Merejkovsky, but also many others, about which, Al. Phillipide said they were nothing but the Asiatic idols of European art. Precisely in the light of their works, I will try to further expose the ideological and philosophical atmosphere of the time.

„Criza de astăzi există. După o mare zguduire ca aceea a războiului, paralel cu criza economică urmează, negreșit una morală, ceea ce dă un caracter tragic și neliniștitor crizei de astăzi. Fie că ea este în bună parte și o criză intelectuală, Europa morală de astăzi se află în regres, deci intelectualizarea Europei, e moralizarea ei"[1] said full of optimism, the same Al. Phillipide in „Romanian's Life". Instead, Lucian Blaga, meditating on this phenomenon of morality through the prism of mysticism, said that it is not a crisis, but it turns into a state of affairs „Europa actuală e în stăpânirea unui val de misticism. Misticismul acesta și-a avut, fără îndoială, însemnătatea nemăsurată și pentru științele exacte, a dezvoltării acestora, și

[1] (tr.a.) "Today's crise exists. After a great shaking like that of war, parallel to the economic crisis follows, without a doubt, a moral one, which gives a tragic and unsettling character to the crisis today. Whether it is in large part an intellectual crisis, the moral Europe of today is in decline, so the intellectualization of Europe, it is its moralization" Al. Phillipide, *Moral crisis* article in *Viața românească* magazine, 1923

simțul posibilității, într-un moment când pentru ele posibilitățile erau în exil."[2] Also in Blaga's assent, Radulescu-Motru, diagnoses the same phenomenon that he neither denies nor disregards. He saw in mysticism just another fashion. His view was that this phenomenon was nothing more than a commodity that produced and produced on an industrial level. There were religious works, works of art, politics, philosophy, all with mystical tendencies. And this did not happen for anyone felt "calling culture", but only because this was trade. Mysticism was profitable, and its merchandise flooded all modern markets. Everything that appeared was nothing but the product of this specialty. And it is necessary to recall even professionals from philosophy, art, politics, theology. It is admirable that Radulescu-Motru had the courage to expose his ideas regarding this current precisely in Thinking magazine, at a time when he wanted to, at a time when he wanted to, and he was preparing to start the process of mysticizing Romanian spirituality. However, beyond the industrial character of mysticism, it has continued to remain a phenomenon of fascinating power to this day.

As a culture, we are therefore in a moment of rebooting. In addition to the spiritual crisis, there was also the social crisis of a world that tended to modernize, and which, from the point of view of the new thinkers, previously mentioned, represented the death of culture. This was due to the fact that the technique flooded life, leading to the replacement of the individual in places where he was previously indispensable, leading to the degradation of the spiritual condition of man.

The evolution, the development of Romanian society, in the interwar period, was characterized by an alternation in terms of periods of crisis and stability. The political crisis, with few exceptions, can be said to have been a mark of life for Romania among the Two World Wars. We say this because of the existence of the thirty cabinets, with the thirty prime ministers who were in charge of the country during the period 1918-1940 (22 years of peace).

All these domestic and foreign policy situations were the core of the Great National Debate aimed at developing, but especially establishing, the national identity. The question that was on everyone's lips, and which was already becoming a national controversy, was whether Romania had to focus on the Western model, that is, to join the urbanized, modernized and industrialized European states, or if it was better to remain true to the rural, orthodox and especially agrarian national traditions. Was modernization the right way? Or was it just a modality of betrayal of your own identity and values? However, there was also a third variant, which combined the two previously presented. This third variant was proposed by those who assured Romanians, already bullied by the weather situation, the fact that everything of value will be preserved in their traditions and customs, but they will also be able to enjoy economic progress and European social modernisation. All these problems drew politicians, but also social thinkers with different ideological beliefs, into an intellectual trap, which essentially represented the core of the interwar period.

The intellectuals who participated in the debate on the future course of the country were also divided into two large groups: traditionalists and Europeanists. Europeans treated Romania as already part of Europe and insisted that economic and social progress is the way to go, already following the example of the urbanised and industrialised West. On the other hand, the traditionalists emphasized the importance of the agrarian character of our country and sought in this field development models that were based on the unique and long-lasting heritage of the country. Even though the two groups had affinities regarding pre-war thought currents, it was obvious the inspiration from the agrarian and industrial visions of Romania in the old period, their thinking was, however, original to what their intellectual ancestors were exposing, because at the moment Romania's place in Europe was reinterpreted in terms of the

[2] (tr.a.) "The current Europe is in possession of a wave of mysticism. This mysticism had, without a doubt, the immeasurable significance for the exact sciences, their development, and the sense of possibility, at a time when for them the possibilities were in exile." Lucian Blaga, *On the edge of time* article in *Gândirea* magazine, 1922

experiences acquired, but especially, the, in light of the expectations they had from the future.

The Europeans, although they were addressing a massive development from various perspectives, however, they agreed with the traditionalists and shared similar views on the modern history of the country and its place in Europe. Thus, as the main representatives of this group, the literary critic Eugen Lovinescu, as well as Stefan Zeletin, economist and sociologist, are noted. For the first time in the scientific literature they proposed a broad research on the causes of the birth of a modern Romania. As a conclusion, they considered that what was decisive for the survival of the country were the Revolution of 1848 and the Constitution of 1866. Both researchers associated this modernization process with the introduction of Western-type capitalism into the Romanian Principalities. However, the two were convinced that the main element in the emergence of modern Romania was the forces outside Europe; also, their belief was that Westernization was the necessary and mandatory historical stage for the development of each country. Eugen Lovinescu, the most influential literary critic of that period, sought even deeper the origins of modern Romania and found them in the first half of the nineteenth century, and his conclusion was that the modernization of our homeland began with the first intellectual and cultural contacts with Western Europe. In his representative work, "History of modern Romanian civilization", he presented this meeting with modernization as a struggle between a domestic and a western system of ideas. In support of his ideas, came Stefan Zeletin, who, a materialist philosopher, was sure that the fate of Romania was closely related to the fate of Western capitalism. "Romanian bourgeoisie: its origin and historical role" (1925), which is its most influential work, gives us an economic interpretation of the modernization of Romania. Zeletin explained that modern Romania was nothing more than the product of basic economic changes that were generated by the introduction of capitalism in the western part of Europe, following the Treaty of Adrianople (1829), by which the Romanian Principalities were freed from Ottoman control in respect to trade. He also showed how, following the processes of economic transformation, the autochthonous bourgeoisie was born, of which he had a clear opinion that it was a class that would lead the country through all the milestones of modernization.

Although the arguments of the Europeanists were very clear regarding the time of the start of the modernization of Romania, they were opposed by individuals, but also groups, who believed that in the local past there are enough important models for the future of a modern Romania. The term traditionalists very clearly describe their position, but in reality they had different opinions, and even contrary to what the Romanian tradition really meant. Their basis, however, was a common one, namely, the rural character that characterized the development of the Romanian people. In their belief, they were vehemently opposed to social and cultural imports from the West. The greatest influence on cultural and intellectual life in terms of traditionalist currents had a founder of the literary magazine "Thinking". They were known as thinkers, and they promoted religious and mystical experiences, were attracted by speculative thinking, but also by the spirituality of folklore. Paradoxically, however, all these traditional ideas were expressed in absolutely modern language. As brand representatives of thinkers we have Nichifor Crainic, Lucian Blaga, Nae Ionescu. Nichifor Crainic was an unwavering supporter of native values and was alarmed by what was meant to be modernization. He understood through this modernization a spiritual and moral decline of the Romanian society. He wanted to stop this desire for modernization by valuing the authentic teachings of the Romanian people, that is, through the dogmas of Eastern orthodoxy. The national philosopher and poet, Lucian Blaga, was another great figure representing the Circle „Thinking". He, together with his colleagues, poets and prose writers, researched the deep sources regarding the indigenous tradition, he sought beyond Eastern orthodoxy to find out the most suitable way for national progress. The conclusion on how Blaga understood the

problems of modernization can be found in her work "Orizont and stil" (1935). Also, his general theory, applied in the case of Romanians, is exposed in the paper „Mioritic space" (1936). Blaga insisted that Romanian spirituality is the one that determines the national character very much, and that it is preserved in an absolutely intact form in the rural world. In the ancestral world of the Romanian village he found forgotten secrets of an era of innocence, a period before man knew the sin of knowledge, a sin that later alienated man from nature but especially from his true "eu"[3]. All these traditionalist ideas have manifested themselves in forms that are more and more varied. According to the philosopher Nae Ionescu, another basic representative of traditionalists, Europe is now on the threshold of a new spiritual beginning. He said the world would be dominated by technology and modern science. He militated on orthodoxy as the source of Romanian spirituality, which, he said, was what always separated Romanians from a Catholic and Protestant Europe, this implicitly contributed to a valuable development of the Romanian. His ideas were not echoed, so Ionescu found countless supporters among the intellectuals of the younger generation. Among them we mention: Mircea Eliade, Emil Cioran.

As I have already said, together with traditionalists and Europeanists, a third possibility for Romania's development has emerged, but this time to bring together the agrarian heritage, with the need and desire to adapt from a modern European perspective, for social and economic progress. The most representative personality regarding this third option for Romania was Virgil Madgearu. He elaborated the agricultural doctrine of Romania according to which, our country being a third world between the socialist collectivism of the east and the capitalism of the west. This doctrine highlighted two fundamental elements: first, it stated that the family farm was a different mode of production, and was the basis of the national economy. The second element evoked by this doctrine was that the peasant state, this entity responsible to the majority of the population, was obliged to replace the existing order. As a political pillar, Madgearu represented the new type of state, able to satisfy the aspirations, but especially the mass needs of the population. His belief was that Romania's economic and social progress was imperative to remain different from that of the West. He was also aware that the peasantry represented a separate class totally different from the psychological and economic point of view from the urban labour and from the bourgeoisie.

Although opinions on these three ways of modernizing Romania were divided, at the Great Debate on the perfection of the national character, all participants agreed on at least one aspect, namely, that Romania has undergone major and very rapid changes in the previous century and that at the moment, the Romanian country was increasingly similar to Western Europe. What remained indistinguishable was whether the Europeanization process was good or bad, and especially how badly it affected the structure of the Romanian society. All the internal and external economic crises and the rather troubled international relations of the 1930s were a decisive point and a tough test for the visions of the future of modern Romania.

BIBLIOGRAPHY

1. Blaga Lucian, *On the edge of time* article in *Gândirea* magazine, 1922;
2. Gogoneață Nicolae, *Materialistic and rationalistic tendencies in philosophy in the interwar period* , Political Publishing , Bucharest, 1977;
3. Hitchins Keith, *A brief history of Romania* , Polirom Publishing, Bucharest, 2015;
4. Hrib Bogdan, *Interwar Bucharest* , Tritonic Publishing, Bucharest, 2010;
5. Manning Olivia, *Balkan Trilogy*, Nemira Publishing, Bucharest, 2016;

[3] (tr.a.) „me"

6. Mihai Constantin, *The church and the interwar intellectual elites*, European Institute Publishing, Iași, 2009;
7. Ornea Z., *Thirty years. The Romanian extreme right*, Romanian Book Publishing , Bucharest, 2015;
8. Ornea, Z., *Traditionalism and modernism in the third decade*, Eminescu Publishing, Bucharest, 1980;
9. Phillipide Al., *Moral crisis* article in *Viața românească* magazine, 1923;
10. Scurtu Ioan, *History of Romania in 1918-1940. The evolution from the political regime from democracy to dictatorship*, Didactic and Pedagogical Publishing , Bucharest, 1996;
11. Zaharia Gheorghe, *Romanian national defence policy in the interwar European context*, Military Publishing, Bucharest, 1981;
12. Zub Alexandru, *History and Historians in interwar Romania* , Junimea Publishing, Bucharest, 1989.

THE STANDARD PRONOMINAL ANAPHORA IN EXILE LITERATURE. A FRENCH-ROMANIAN CONTRASTIVE APPROACH

Rodica-Nicoleta Constanda
PhD Student, Doctoral School „Alexandru Piru", University of Craiova
Research Assistant, The Museum of the Romanian Book and Exile, Craiova

Abstract: The pronominal anaphora is one of the main typologies of anaphoric reiteration of a nominal antecedent. Given that the pronoun is an essential substitute for the nominal, the variety of the pronominal anaphora manifests itself in the diversity of pronominal forms. In this sense, there are several subclasses of the pronominal anaphora, determined by different criteria. As far as our study is concerned, the forms of the pronominal anaphora occur differently in the two texts proposed as corpus. Thus, through the contrastive analysis that we undertake, we aim to follow how the standard pronominal anaphora is used in the French text and what changes occur in the Romanian text.

Keywords: standard pronominal anaphora, zero anaphora, exile, novel discourse, contrastive approach

Introducere

Fenomen referențial intratextual (Vlad 1994:48), anafora reprezintă un mecanism necesar decodării unui text. Definițiile multiple și diverse ale anaforei au ca fond aceeași problematică, anafora fiind procesul prin care un element lingvistic poate fi interpretat doar prin raportarea la un alt element lingvistic enunțat anterior (cf. Zafiu 2008: 749; Pană Dindelegan 2010: 619; Milner 1982:18). Altfel spus, anafora este o reluare a unui element denumit *antecedent* prin altul denumit *anaforic*, care apare postpus referentului și care (p)reia informația semantică a acestuia.

Pornind de la această definire a anaforei, în acest studiu ne propunem să analizăm felul în care anafora pronominală standard din romanul *Héritage* (Bonnefoy 2020) își menține sau își schimbă tipologia anaforică în traducerea românească a romanului menționat, *Ereditate* (Bonnefoy 2021).

1. Anafora – fenomen discursiv endoforic

Anafora este unul dintre cele mai complexe fenomene discursive. Complexitatea mecanismului de realizare a anaforei se situează pe mai multe paliere. În acest sens, vorbim de decodarea referentului, de identificarea anaforicelor, de relația anaforică, de lanțurile anaforice etc., deci de toate mecanismele care intervin în acest proces referențial.

Pe lângă toate acestea, clasificarea tipologică a anaforei înglobează diversitatea acestui fenomen discursiv endoforic (cf. Munteanu 2006: 48; Kleiber 1990: 243-245; Vlad 1994: 102). Există numeroase clase anaforice clasificate în funcție de trei criterii. Primul criteriu, cel morfosintactic, împarte anafora din punctul de vedere al realizatorilor anaforici: anafora nominală, pronominală, verbală, adverbială, anafora zero etc. (cf. Zafiu 2008: 749-766; Pană Dindelegan 2010: 618-624; Oroian 2006: 45,72; Gardelle**,** Rossi**,** Vincent-Durroux 2019: 3; Munteanu 2006: 74-82). Un alt criteriu este cel al coreferențialității și conține mai multe clase, dintre care două clase principale: anafora identității referențiale și anafora asociativă (cf. Zafiu 2008: 749-766; Gardelle**,** Rossi**,** Vincent-Durroux 2019: 3; Munteanu 2006: 74-82). Cel de-al treilea criteriu, cel interpropozițional, cuprinde două clase ale anaforei: anafora gramaticală și anafora discursivă (cf. Zafiu 2008: 749-766).

În studiul nostru, vom analiza anafora din perspectiva a două dintre cele trei criterii menționate anterior. Astfel, raportându-ne la criteriul morfosintactic, vom analiza anafora pronominală, adăugând și aspectul coreferențialității. În acest fel, analiza se va axa pe anafora pronominală standard care presupune reluări coreferențiale ale antecedentului. În ceea ce privește criteriul interpropozițional, vom analiza atât anaforele sintactice, cât și pe cele discursive.

Referentul pe care îl vom analiza este protagonistului romanului analizat și este realizat printr-un nume propriu.

1.1 Anafora pronominală standard

Anafora pronominală este una dintre cele mai numeroase tipuri de anaforă pe care le regăsim în cadrul corpusului analizat. Acest lucru se produce din două motive: pe de o parte, pronumele este cel mai important și utilizat substitut al nominalului, iar pe de altă parte, clasa pronumelui este vastă, cuprinzând multe forme. Deși nu are autonomie semantică[1], iar informația semantică este recuperată de la un nominal, ocurența lui în cadrul textului este mult mai numeroasă decât cea a nominalului, fapt ce se explică prin varietatea formelor sale. În general, utilizarea sa în cadrul textului se face prin raportarea la un nominal situat la o distanță mică și are ca scop evitarea repetiției substantivului, dezambiguizarea referențială și, uneori, sublinierea, accentuarea și marcarea referentului față de ceilalți referenți ai discursului narativ.

Din punct de vedere coreferențial, anafora pronominală are două subclase: *anafora pronominală standard* și *anafora pronominală asociativă* (cf. Oroian 2006: 52). În această analiză, ne vom raporta la studierea anaforei pronominale standard. Acest tip de anaforă presupune reluări „coreferențiale" ale antecedentului nominal. Am decis să le denumim *anafore pronominale standard*, pentru că sunt cele mai utilizate forme pronominale referențiale. Deși nu conțin informații semantice, acest tip de anafore pronominale ar putea fi considerate coreferențiale.

Realizatorii acestei categorii anaforice sunt pronumele personale și pronumele demonstrative. Atât pronumele personale, cât și cele demonstrative nu au autonomie semantică. Ele nu transmit nicio informație care să ne spună ceva nou despre referent, ci doar preiau informația antecedentului sau a anaforicelor nominale care se află în apropierea textuală a acestora. Astfel, descifrarea referențială se realizează prin raportarea la cotext. Revenind la noțiunea de autonomie semantică, am putea spune, mai degrabă, că ele conțin informații de ordin gramatical, ce contribuie la recuperarea antecedentului în cadru textual. De aceea, ambele tipuri de pronume cuprind și furnizează totodată două noțiuni gramaticale necesare procesului anaforic: genul și persoana referentului, dar și o a treia care contribuie la decodarea unor relații referențiale, și anume numărul referentului. Toate cele trei categorii gramaticale intermediază mecanismul de raportare a anaforicelor la antecedent.

1.2 Anafora zero

Anafora zero este un tip de anaforă specifică mai ales limbii române, fiind una dintre principalele forme anaforice utilizate. Această tipologie anaforică se manifestă prin neexprimarea pronumelui personal în poziție de subiect sau a unor complemente obligatorii ale verbului (cf. Zafiu 2008: 756-758), fiind considerată categorie vidă (cf. Oroian 2006: 129).

[1] Cf. Mihaela Munteanu (2006: 79). Și Elvira Oroian (2006: 59) subliniază că „pronumele sunt expresii referențiale slab saturate semantic".

Anafora zero indică prezența unui element anaforic sub formă nelexicalizată. Prin anafora zero, se poate relua un antecedent nominal, pronominal etc. În analiza noastră, direcția de analiză a anaforei zero presupune două direcții principale.

În primul rând, analiza tipologică a anaforei este una contrastivă, deci analiza se va desfășura urmărind în paralel cele două texte. În acest studiu, vom analiza anaforicele pronominale al căror antecedent analizat este unul de tip nominal. Astfel, pornind de la textul francez, unde vom identifica anaforele pronominale, vom observa situațiile în care anafora pronominală din textul francez se transformă în anaforă zero în textul tradus.

2. Analiză contrastivă franceză-română

În ceea ce privește acest studiu, analiza se va axa doar pe anafora pronominală standard realizată prin pronume personale. În acest fel, vom urmări felul în care acest tip de anaforă este tradus în limba română. Corpusul analizat va fi romanul *Héritage* și traducerea acestuia în română, *Ereditate*.

În cadrul analizei, vom studia anaforele pronominale standard, realizate prin pronume personale în poziție de subiect. Am ales să analizăm această categorie de realizatori anaforici pentru a putea observa mai clar diferențele care apar între textul francez și traducerea sa în română. În acest sens, vom urmări utilizările anaforice pronominale în textul original și felul în care acestea sunt reluate în textul tradus.

Mai întâi, este necesar să subliniem felul în care este utilizat pronumele personal în textul francez, pentru că tipologia reluărilor anaforice pornește de la modul în care această clasă gramaticală este distribuită în cadrul frazei, urmând să evidențiem felul în care această utilizare pronominală anaforică influențează adnotarea în textul tradus și cum se realizează aceasta pentru păstrarea lanțului referențial.

Astfel, în textul francez, observăm că există două direcții de utilizare a pronumelui personal în poziție de subiect al unui enunț. În cazul a două propoziții principale care se află în raport de coordonare, deci care fac parte din aceeași frază, subiectul pronominal este exprimat doar într-una dintre ele, în general în prima (ex. 1). În cazul unei fraze care conține mai multe subordonate, subiectul pronominal este exprimat în toate subordonatele (ex. 2).

Așa cum precizam, ținând cont de utilizarea pronumelui personal în textul francez și de marcarea anaforică a acestuia în cadrul textului, am folosit aceeași adnotare și în română. Mai precis, pentru propozițiile principale coordonate (ex. 1'), unde în textul francez a fost utilizat un singur anaforic, adnotarea s-a făcut doar pentru anaforicul respectiv, care a fost notat fie ca pronume, în cazul exprimării lui, fie ca anaforă zero, în cazul în care era subînțeles. Pentru propozițiile secundare (ex. 2'), adnotarea s-a realizat pentru fiecare element anaforic pronominal din cadrul frazei.

(1) « [Il]$_{1/PronPers/S}$ noua une serviette autour de [sa taille]$_{1/GNPos/X}$ et descendit dans le salon, le journal à la main. » (p. 11[2]) /

(1') „[ø]$_1$ Își legă un prosop în jurul [taliei]$_{1/GNDef/X}$ și coborî în salon, cu ziarul în mână.” (p. 11[3])

(2) « Encore une fois, [Lazare]$_{1/NP/S}$ évoquait la France comme une chimère, une architecture faite de récits, et au bout de quarante jours, quand [il]$_{1/PronPers/S}$ distingua ses côtes, [il]$_{1/PronPers/S}$ se rendit compte que la seule pensée qu'[il]$_{1/PronPers/S}$ n'avait pas envisagée fut qu'elle existât réellement. » (p. 14) /

[2] Toate exemplele provin din romanul lui Miguel Bonnefoy, *Héritage*, Paris, Éditions Rivages, 2020
[3] Toate exemplele provin din Miguel Bonnefoy, *Ereditate*, trad. Lucia Vișinescu, București, Editura Trei, 2021

(2') „Pentru [Lazare]$_{1/NP/CD}$, Franța continua să fie o himeră, o arhitectură compusă din povești, însă după 40 de zile, când [ø]$_1$ îi zări promontoriile, [ø]$_1$ își dădu seama că singurul lucru la care [ø]$_1$ nu se gândise era că ea exista cu adevărat.” (p. 14)

Așa cum am menționat, direcția de analiză se referă la anafora pronominală al cărei pronume personal îndeplinește funcția de subiect al enunțului și care, în textul tradus, este reluată identic din punct de vedere sintactico-referențial, prin pronume personal în poziție de subiect exprimat. În acest sens, trebuie să facem câteva precizări referitoare la textul tradus în limba română.

Pentru o vizualizare mai clară a utilizării pronumelui personal în poziție sintactică principală, în cazul nominativ, vom prezenta situațiile în care grupul pronominal apare sub această formă exprimată în cadrul corpusului.

2.1 Structuri identice

În primul rând, pronumele personal se menține în poziție de subiect în propozițiile incidente. În cadrul acestor enunțuri, pronumele apare postpus verbului, atât în franceză, cât și în română. Totuși, utilizarea pronumelui în acest tip de construcții nu este foarte numeroasă:

(3) « - *Pucha,* lâcha-t-[il]$_{1/PronPers/S}$. » (p. 11) /
(3') „ — *Pucha!* spuse [el]$_{1/PronPers/S}$.” (p. 11)

(4) « – Ce pays semble prêt à accueillir une nouvelle guerre, pensa-t-[il]$_{1/PronPers/S}$. » (p. 28) /
(4') „ — Această țară pare pregătită să întâmpine un nou război, se gândi [el]$_{1/PronPers/S}$.” (p. 28)

(5) « - Il y a un marteau dans ce tiroir, lui pointa-t-[il]$_{1/PronPers/S}$ avec le doigt. » (p. 80) /
(5') „ - E un ciocan în sertar, îi spuse [el]$_{1/PronPers/S}$, făcându-i un semn cu degetul.” (p. 80)

(6) « - Fais ce que tu veux, lui dit-[il]$_{1/PronPers/S}$. » (p. 84) /
(6') „Fă ce vrei, îi spuse [el]$_{1/PronPers/S}$.” (p. 84)

(7) « - Que ce soit demain, ou dans dix ans, cet avion ne décollera pas, répondit-[il]$_{1/PronPers/S}$. » (p. 88) /
(7') „ - Avionul ăsta nu va decola nici acum, nici peste 10 ani, răspunse [el]$_{1/PronPers/S}$.” (p. 88)

Cea de-a doua situație în care regăsim anafora pronominală în corpusul românesc se realizează în cadrul unei fraze cu mai multe subordonate, în cadrul cărora există mai mulți referenți. Astfel, în acest caz, în care fiecare propoziție are drept subiect un referent animat, exprimarea pronumelui personal este necesară, pentru că ajută la recuperarea referentului principal, diferențiindu-l de ceilalți. Pe de altă parte, din punct de vedere sintactic, în acest caz, pe axa sintagmatică, utilizarea pronumelui personal ca subiect era obligatorie, pentru că subiectul propoziției realiza o acțiune concomitentă cu celelalte acțiuni realizate separat de cei doi referenți. Astfel exista necesitatea precizării explicite a unui subiect, de aceea păstrarea grupului pronominal personal în textul tradus devine o funcție obligatorie, și nu facultativă:

(8) « Tandis que Robert lisait tout le jour dans sa cabine, tandis que Charles s'entraînait sur le pont, [il]$_{1/PronPers/S}$ fumait en écoutant les rumeurs qui circulaient parmi les autres recrues. » (p. 14) /

(8') „În vreme ce Robert citea toată ziua în cabina lui, iar Charles se antrena pe punte, [el]$_{1/PronPers/S}$ fuma, ascultând zvonurile care circulau printre ceilalți recruți." (p. 14)

Mai există încă o situație asemănătoare cu cea de-a doua. În exemplul anterior, cele trei propoziții aveau trei subiecți diferiți, pentru că fiecare realiza o acțiune independentă, care se desfășura simultan, astfel încât cei doi referenți nominali exprimați nu puteau constitui subiectul celui de-al treilea enunț. În exemplul următor, există doi referenți în cadrul frazei, iar ambii sunt deja introduși în discurs. Astfel, utilizarea pronumelui personal în poziție de subiect al enunțului este necesară, pentru că ajută la diferențierea referenților animați prin precizarea genului. În acest sens, se evită ambiguitatea semantică, iar procesul de recuperare a referentului se realizează mai ușor, pentru că nominalul anaforic la care se raportează pronumele se află chiar în interiorul frazei. În acest caz, exprimarea pronumelui personal este necesară, însă obligativitatea se manifestă la nivel semantico-referențial și nu neapărat la nivelul sintaxei frazei:

(9) « Un jour où Thérèse, les surprenant en pleine discussion, les entendit s'emporter sur les dates du décollage, elle fit part à [Lazare]$_{1/NP/CI}$ de ce qu'elle avait entendu, tout angoissée, mais [il]$_{1/PronPers/S}$ n'y prêta aucune attention. » (p. 87) /

(9') „Într-o zi, surprinzându-i în toiul unei discuții în care se certau în privința datei de decolare, Thérèse [îi]$_{1/PronPers/CI}$ mărturisi foarte îngrijorată lui [Lazare]$_{1/NP/CI}$ tot ce auzise, dar [el]$_{1/PronPers/S}$ nu acordă nicio atenție episodului." (p. 87)

2.2 Anaforă pronominală vs. Anaforă zero

Cea de-a doua direcție vizează transformarea anaforei pronominale în anaforă zero. Aceasta presupune păstrarea poziției sintactice a anaforicului în cadrul frazei, dar implică schimbarea tipologiei referențiale. Acest tip de traducere a pronumelui personal – subiect este cea mai des întâlnită pe parcursul desfășurării firului narativ, anafora zero având o ocurență foarte mare în cadrul textului:

(10) « À cette époque, [il]$_{1/PronPers/S}$ avait pris l'habitude de feuilleter le journal français à douze mille kilomètres de distance, [...]. » (p. 1) /

(10') „Pe vremea aceea, [ø]$_1$ obișnuia să răsfoiască presa franceză de la 12 000 de kilometri depărtare, [...]. " (p. 1)

(11) « [Il]$_{1/PronPers/S}$ se sentit brusquement envahi d'un sentiment d'appartenance à ce pays lointain, attaqué à ses frontières. » (p. 11) /

(11') „[ø]$_1$ Se simți, dintr-odată, copleșit de un sentiment de apartenență la această țară îndepărtată, atacată la frontierele ei." (p. 11)

(12) « [Il]$_{1/PronPers/S}$ effeuilla les journaux, acheta des périodiques, ivre de la rumeur. » (p. 30) /

(12') „[ø]$_1$ Răsfoia gazetele, cumpăra periodice, îmbătat de zvonuri." (p. 30)

Există și situații în care termenul anaforic este reluat de două ori în cadrul textului tradus. Dublarea se manifestă prin utilizarea unui element anaforic nou cu funcția sintactică de complement direct. Acesta apare sub forma pronumelui personal identic cu subiectul al cărui verb este reflexiv. Astfel, anaforicul este reluat dublu în cadrul enunțului tradus, ca

anaforă zero și ca pronume personal, iar repetarea elementului anaforic este necesară în demersul semantic enunțiativ:

(13) « [Il]$_{1/PronPers/S}$ se revit vingt-cinq ans auparavant, [...]. » (p. 113) /

(13') „[ø]$_1$ Se revăzu pe [el]$_{1/PronPers/CD}$, în urmă cu 25 de ani, [...].” (p. 113)

Totodată, observăm și diversitatea lanțurilor anaforice. Astfel, există treceri de la nominal la pronominal în franceză, și de la nominal, pronominal, anaforă zero în textul tradus. În acest fel, lanțul anaforic capătă o complexitate mult mai mare și mai variată:

(14) () « [Lazare]$_{1/NP/S}$ se retourna et distingua alors, à un mètre de [lui]$_{1/PronPers/X}$, suspendue dans les airs, une magnifique créature qui ressemblait à un aigle gris. C'était une buse bleue des Andes qui, depuis ses hauteurs, confondue par sa peau de bique, avait piqué sur [lui]$_{1/PronPers/X}$ comme si elle venait de débusquer un rongeur. / Avant qu'[il]$_{1/PronPers/S}$ ait eu le temps de réagir, [il]$_{1/PronPers/S}$ entendit une voix en espagnol : » (p. 39) /

(14') „ [Lazare]$_{1/NP/S}$ se întoarse și văzu, la un metru de [el]$_{1/PronPers/X}$, suspendată în aer, o magnifică creatură ce semăna cu un vultur cenușiu. Era un șoim cu piept negru din Anzi care, indus în eroare de pielea de capră, se năpustise de sus asupra [lui]$_{1/PronPers/X}$, de parcă ar fi ochit o rozătoare. / [ø]$_1$ Nu apucă să se dezmeticească, că [ø]$_1$ auzi o voce în spaniolă:” (p. 39)

În analiza noastră am prezentat construcțiile în care anafora pronominală își păstrează rolul anaforic în textul tradus, prin menținerea elementului anaforic în aceeași poziție sintactică, fie prin păstrarea tipologiei anaforice în cadrul traducerii, fie prin transformarea ei în anaforă zero.

Concluzii

Observăm astfel că există un număr foarte mic de pronume personale cu funcție de subiect care apar sub formă pronominală explicită în textul tradus. Și putem preciza că există trei situații în care anafora pronominală din textul original se păstrează și în textul tradus: fie în propoziții incidente, fie din conjuncturi sintactice, semantice și referențiale.

Astfel, în ceea ce privește corpusul românesc, anafora pronominală reprezentată de pronume personal în poziție de subiect nu mai ocupă un loc principal. Aceasta este înlocuită/ substituită prin anafora zero, pentru că exprimarea pronumelui cu funcție sintactică de subiect este destul de rară. Majoritatea pronumelor personale care îndeplinesc funcția de subiect nu sunt exprimate în cadrul enunțului. Cu toate acestea, din punct de vedere referențial, și pronumele subînțeles își păstrează funcția de anaforic, prin transformarea anaforei pronominale în anaforă zero.

De aceea, direcția predominantă este aceea de transformare a anaforei pronominale în anaforă zero. În acest sens, majoritatea pronumelor personale în poziție de subiect sunt utilizate sub formă neexprimată în textul tradus. Importantă este păstrarea elementelor anaforice în cadrul textului. Astfel, structurile pronominale din cele două texte sunt echivalente, contribuind la menținerea relațiilor anaforice și a lanțurilor referențiale.

Corpus

Bonnefoy, Miguel, *Héritage*, Paris, Éditions Rivages, 2020.

Bonnefoy, Miguel*, Ereditate*, trad. Lucia Vișinescu, București, Editura Trei, 2021.

BIBLIOGRAPHY

Gardelle, Laure; Rossi, Caroline; Vincent-Durroux, Laurence, 2019, „La gestion de l'anaphore en discours : complexités et enjeux", in *Cahiers de praxématique*, 72, 2019, p. 3 (https://doi.org/10.4000/praxematique.5368 (consultat în data de 08.11.2024)).

Kleiber, Georges, *Anaphores et pronoms*, Louvain-la-Neuve, Duculot, 1994.

Milner, Jean-Claude, *Ordres et raisons de langue,* Paris, Éditions du Seuil, 1982.

Munteanu, Mihaela, *Semantica textului și problema referinței nominale*, Cluj-Napoca, Editura Accent, 2006.

Oroian, Elvira, *Anafora și catafora ca fenomene discursive*, Cluj-Napoca, Ed. Risoprint, 2006.

Pană Dindelegan, Gabriela, „Anafora", in Gabriela Pană Dindelegan (coord.), *Gramatica de bază a limbii române*, Bucureşti, Univers Enciclopedic Gold, 2010, p. 618-624.

Vlad, Carmen, *Sensul, dimensiune esențială a textului*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2010.

Zafiu, Rodica, „Anafora", in Valeria Guțu Romalo (coord.) *Gramatica limbii române*, vol. II, Bucureşti, Editura Academiei, 2008, p. 749-766.

PHONETIC PARTICULARITIES IN THE CORESIAN APOSTOL

Andrei-Ionuț Popa
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași, Collaborator at the „Alexandru Philippide" Institute of Romanian Philology, Iași

Abstract: The aim of this paper is to present the phonetic particularities within the Coresian Apostol, seen as premises of unique future supradialectal norms, in other words vocalism, consonantism, similarities with the actual dialectal configuration of Dacoromania.

Keywords: Apostol, concurrent forms, etimologycal, analogical forms, diphtongization, repudiation of rhotacism

I. INTRODUCERE

În perioada feudală, multe veacuri de-a rândul, statul românesc, biserica, oamenii învățați, scriitorii de cronici și pravile s-au exprimat în scris într-o limbă străină, limba slavă-bisericească, căci limba română nu era folosită în scris. În tot veacul al XVI-lea apare scrisul românesc, care a înlocuit limba slavă în toate rosturile sale. În cursul veacului al XVI-lea are loc introducerea și perfecționarea limbii române ca limbă literară și de stat. Începuturile scrisului românesc datează din momentul adoptării alfabetului chirilic de către limba română, „adică din veacurile XII-XIII sau al XIV-lea." (P.P.Panaitescu, 1965:59), când scrisul românesc chirilic era legat de scrisul slav din țările române, cu caracter de limbă literară și de cancelarie. Cea mai veche informație despre unul sau mai multe texte scrise în românește se află în manualul „Despre scriere" al lui Constantin Kostențchi, denumit Filozoful, scriitor sârb care a redactat acest manual de ortografie chirilică în jurul anului 1420. Datarea începuturilor scrisului românesc este în primul rând o problemă a cauzelor care au determinat această schimbare în vechea noastră cultură. În ceea ce privește locul, Maramureșsul este considerat centrul vechiului curent de traduceri în limba română. Primele traduceri de cărți bisericești nu pot fi despărțite de apariția scrisului laic, care se ivește simultan sau aproape simultan cu ele. Începutul în această direcție l-au făcut cnezii maramureșeni cu traducerile din slavonește ale așa-numitor texte rotacizante, care datează din anii 1490-1515.

A scrie românește la acea dată însemna „să adaptezi pentru această limbă atît un alfabet străin cît și cunoștințele asimilate din cultura slavă" (Densusianu, p. 14). Opera traducătorilor din Maramureș este „prefața unei mișcări generale românești" (Panaitescu, *Op.cit,* p. 132). Inițiativa scrisului în românește, a tipăriturii cărților în limba poporului, aparține românilor, provine din nevoile culturale ale societății românești. Trebuie menționat că slavonismul cultural ținea la români din veacul al X-lea, deci a trebuit o revoluție pentru înlocuirea lui, de aceea „nu se crede în teoria morții naturale a slavonismului cultural la români" (*Op.cit,*p. 134). Brașovul, ca centru de legătură între cele trei țări românești, a avut „un rol de difuzare a primelor cărți scrise în românește. Începuturile scrisului în limba română n-au pornit de la Brașov, acest oraș a avut numai conducerea răspîndirii acestor scrieri. Numai datorită caracterului comercial al orașului Brașov s-a centralizat acolo acțiunea de difuzare a cărții românești, dar opera de traduceri are, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, un caracter general românesc. Principalul centru al revoluției culturale de la acea vreme a fost un centru interromânesc, ca centru de legătură între țările române." (Ibidem). Activitatea tipografică a luat amploare prin activitatea diaconului Coresi, originar din Tîrgoviște, editor a peste 30 de titluri – texte religioase, hagiografice – de preamărire de a vieții sfinților, ori istorice. Coresi și colaboratorii săi fixează în scris „graiul din regiunea

Tîrgoviștei și din Brașov, regiunea central-nordică a Munteniei propriu-zise și din colțul de sud-est al Transilvaniei" (Gheție, 1975: 271). Cunoaștem 12 tipărituri brașovene în limba română, *Catehismul (c.1559 – 1560), Tetraevanghelul (1561), Pravila (c.1560-1562), Apostolul (c.1563), Cazania I și Molitvenicul (c.1567), Psaltirea (1577, slavo-română),* Psaltirea *(c.1576 – 1578, slavo-română,* s-a păstrat o filă), *Cazania II (1581), Psaltirea (c.1588, slavo-română).* Cu excepția ultimei, toate celelalte sînt opera diaconului Coresi.

Apostolul este cartea de ritual creștin care cuprinde faptele apostolilor și epistolele acestora adresate diferitelor comunități creștine. Între tipăriturile coresiene figurează și o ediție românească a *Apostolului.* Patru exemplare din această ediție, toate incomplete și lipsite de epilog, se păstrează la Biblioteca Academiei Române. Ca și alte versiuni ale *Apostolului,* ediția coresiană prezintă textul divizat pe lecturi destinate slujbei din fiecare zi, precedate de scurte note tipiconale redactate în limba slavonă. La sfîrșitul textului, urmează îndreptarul pentru citirea *Apostolului* redactat, de asemenea, în slavonă. Ediția este de format in-folio, paginile având dimensiunile de 297*187 mm. Un exemplar complet conținea 320 de file, distribuite în 40 de caiete. Paginile nu sunt numerotate, în schimb, pe prima și pe ultima pagină a fiecărui caiet se află signatura chirilică, care indică succesiunea caietelor. Oglinda zațului are, în general 200 (210) mm în înălțime și 128 mm în lățime, când cuprinde și adaosuri marginale, zațul paginii atinge 255 mm în înălțime și 144 în lățime. Textul a fost publicat în facsimile de Ion Bianu (1930). Primii cercetători ai textului au datat ediția în jurul anului 1570. Convingerea că *Tîlcul evangheliilor,* în al cărui epilog *Praxiul* figurează ca fiind tipărit, datează din anul 1564, i-a determinat pe unii specialiști să plaseze apariția *Apostolului în anii 1562-1563,* datarea 1563 devenind un loc comun în filologia românească. Apariția ediției la Brașov este un fapt unanim acceptat. În sprijinul acestei localizări pledează proveniența brașoveană a hîârtiei și prezența la Brașov în 1585 a zece exemplare nevândute ale *Apostolului*. Persoana editorului pare să fie un membru aparținând familiei Benkner sau aflată într-o strînsă legătură cu această familie.

În ceea ce privește traducerea conservată în *Apostolul* coresian, s-a afirmat în repetate rânduri că traducerea s-a efectuat din slavonă, însă au fost emise – cu destulă circumspecție – ipoteze privind un izvor latin într-un anumit moment al traducerii. Mariana Costinescu a adus numeroase și convingătoare dovezi în favoarea opiniei că textul coresian reflectă într-o măsură importantă versiunea germană a *Bibliei* lui Luther, fapt evident în partea a doua a textului, începând cu epistola lui Pavel către romani.

În ceea ce privește localizarea, au fost stabilite două straturi lingvstice, unul sudic, cu caracter preponderent, și altul nordic (particularitățile de tip nordic din text pot fi raportate în exclusivitate la două graiuri – nord – moldovenesc și bănățean – hunedoarean – vest – transilvănean). În ceea ce privește proveniența traducerii, a fost emisă ipoteza că traducerea s-a efectuat în Maramureș sau în Ardealul vecin, însă Mariana Costinescu a susținut ipoteza că versiunea coresiană are la baza ei o copie executată în nordul Moldovei după un izvor bănățean sau nord – transilvănean." (Gheție – Al.Mareș, 1994: 94).Pentru cei care au considerat că *Apostolul* coresian reprezintă o traducere deosebită de cea conservată în *Codicele voronețean,* tălmăcirea ar fi cea a lui Coresi sau a unui ardelean din jurul Brașovului.

Elaborarea versiunii coresiene la Brașov prin utilizarea parțială a unei traduceri efectuate după textul german al *Bibliei* lui Luther dovedește că inițiativa acestei întreprinderi s-a datorat unui impuls reformat.Tipărirea, conform celor stabilite în legătură cu persoana editorului nu poate fi disociată de acțiunea sașilor brașoveni de a-i converti pe români la „dreapta credință".

II. Transcrierea fragmentului. Studiul grafiei

240 – 249

De lut să facă un vas la cinste și alt în necinste. Cui va Dumnezeu mînie să-i arate putearea lui, cu multă răbdare au purtat vasul mîniei cealea ce-s gătite la piiardere. Ce să spu<i>e bogătatea puteriei lui la vasele de milostivnicie cealea ce-au gătit întru cinste care i-au el chemat, însă noi nu de iudei a-si den păgîni. Cum el greiaște, Iosie grăiaște aceeaia voi chema nărodul mieu ceia ce nu era oamenii miei. Și dragostea mea ceaia ce nu era a mea și va fi întru un loc unde se-au grăit lor. Nu sînteți oamenii miei. Ei să fie feciorii Domnului celui viu, lui chemați. Isaia strigă pentru Izraili. De va fi numărul feciorilor lu Izrail ca năsipul măriei, rămășițele izraililor mîntui-se-vor. Cu cuvîntul amu piarde-i-va și-i va întoarce în dereptate.

241 Că Domnul piarde-i-va pre pămînt. Cum zice Isaia. De n-ară fi Domnul Savaoth lăsat noao sămînță, ca Sodomul și ca Gomorul fi-re-am fiind. Ce amu să zicem că păgînii ce nu goniră dereptatea, ajunseră. Eu gră<i>esc de dereptate ce vine de întru credința. Iară izrailii ei au fost stătut în leagea dereptății nu ajunseră. Derep ce, derept necredința ce nu crezuseră ce-ș căuta ei leage și ei se-au struncinat de piatra cum iaste scris. Eu pune-voi o piatră în Sion, piatră de poticnitură. Și piatra de înșelăciune. Și toți cine vor creade întru El nu se vor rușina. Frați dragi, aceaia iaste pohtirea inimiei meale. Și rugăciunea ce iaste cătră Dumnezeu, după Izrail iaste. Ne e frați dragi, aceasta iaste pohti-

242 întru spăsenie. Mărturisesc amu lor că r(î)vnirea lu Dumnezeu nu cu înțeles. Nu știu amu dereptatea lu Dumnezeu. Și a lor dereptate caut(ă) să o pu(i)e dereptății lu Dumnezeu nu se pleca. Sfrășenia amu a Legiei IS HR. Și cela ce creade întru El, elu e derept. Moisi scrie bine întru leage. Care om face aceasta într-aceaia va vie drestatea (greșeală – dereptatea) dentru inema ta. Cine se poate sui la ceri. Nu e înt-alt chip să aducă HR în jos. Sau cine se va deșcinge întru adîncătură aceasta nu e într-alt chip Hristos a-l aduce den morți. Sau ce grăiaște acest cuvîntu ție? Apoape (aproape) însă întru rostul tău și întru inema ta. Aceasta e cuvîntul de credință ce veri tu cu rostul tău adevăra cum el

243 iaste Domnul IS. Și crezi întru inema ta cu Domnul acela rădică-l den morți spăsi-te-veri. Că omul ce creade întru dereptate întru inema lui dereptu e. Cu rostul acela va spăsi. Că Scriptura grăiaște. Că toți cine vor creade întru el, nu se vor rușina. Nu e amu osebitură iudeilor și grecilor. Că iaste tuturor Domnn. Bogat prespre toți cine vor ruga el. Toți amu cine vor chema numele Domnului spăsi-se-vor. Cu amu vor chema, întru el necrezînd. Cum să auză fără prorocitură. Cum vor proroci de nu vor fi tremeși cum iaste scris. Cîtu-s frumoase picioarele ce adevăreaz(ă) pacele. Ceaia ce spun binele. Ce nu toți ascultarea ei Evangheliia. Isaia amu grăiaște. Doamne, cine vrea. Frați, că Scriptura grăiaște

244 de prorocituriei noastre. Așijderea amu credința dentru prorocie. Iară prorociia dentru cuvîntul Domnului ce gră(i)esc ei n-au auzit. Derept aceaia amu întru toată lumea și răspunsul lor și întru sfrîșitul lumiei graiurile . ce grăesc. Au doară nu înțelease Izrail, întîi lu Moisi grăi eu, întărît-a-voi nu întru limbi. Spre limbile ce nu vor înțeleage-voi. Isaia îndrăzni și grăi. Afla-i-mă-ne căutînd mine. Ivit fui neîntrebînd de mine. Cătră Izrail grăi. Toată zioa am rădicat mîinile meale acelui nărod ceaia ce nu iasă să grăesc e, Dumnezeu, nărodul lui l-au urgisit. Aceastia fie parte că eu iară sînt unul den Izrail den sămînța lui Avraam. Den sămînța Lu Venianim. Dumnezeu nărodul lui nu

245 l-au urgisit ceaia de întru iastă i au înțeles. Au nu știți voi ce grăiaște Scriptura de Ilie cum el calcă cătrăn Izrail și grăiaște răspunsul Domnului. Și mie-m lăsat ce-au rămas șapte mie de oameni. Ceaia ce nu se îngenunchează genuchele lu Vaal. Așa amu și înaintea cerșii vremi, ceaia ce-au rămas după voia milostivniciiei au fost. Ce iaste de întru milostivniciie El nu e slujba de nemică. El n-ară fi milostivniciie, iară de iaste de întru slujbă, el nu e milostivniciia de nemică că n-ară fi slujba slujbă.

246 ce amu ce caută izrailii, aceaia nu ajung. Iară aleșii ei ajung. Alalți împietriră-se. Cum scrie. Deade lor Dumnezeu duh veninat să nu auză. Pînă în zioa de astăzi. David grăiaște. Să fie masa lor înaintele ca un laț. Și întru vînătoare. Și întru. Și lor să-l lese plătească ca să se întunece ochii lor ca să nu vază. Și spatele lor în toată vreamea. Eu grăesc acmu. Derept aceaia au alergat. Ca ei să vază aceastea să fie departe. Iară înt-aceaia căderea. Spasenie păgînilor. Ca să-i întărîte ei. Că căzătură lor El iaste bogătate lumiei. Cît mai mult împlearea păgînilor.

247 Voaă amu grăesc păgînilor, de unde sînt eu apostol păgînilor, slujba mea o voi proslăvi. De-aș putea să fiți trupul mieu a vă întărîta la dereptate și unii de întru voi să-i spăsesc, de unde părăsitul lumiei El ară fi schimbare. Ce ară fi aceastea alta fără viața den morți. E să e începători, acela a lult asfînt. Și să e rădăcina sfîntă. El sfînt și mlădițele ce fură frîmți. Și tu pînă ieri erai un maslin sălbatec, țepenitu-te-ai întru ei și parte ai voit de rădăcină și de acela de mlădițe. E să te veri lăuda. Nu tu rădăcina porți, ce rădăcina pre tine. Tu grăești amu ce 20.ne frați. Voao amu grăesc. amu

248 Frîmseră mlădițele cealea ce eu am prisădit. Bine grăit frîmse sănt pentru necredința lor. E tu cu credința stăi. Nu fii măreț, ce te teame. E să amu Dumnezeu aceale mlădițe nu le cruță că după aceaia nici acelora nu le va cruța. Caută bine întru tine, așa multe ce veri rămînea în bine. Necredința de nu vor fi întru credința țepeniți. Nu putearnic amu iaste Domnul iară să-i prisădească ei. Sătu de într-aceaia fire tu ești tăat maslin sălbatec. Căt mai mult cu cît vrîtosu aceaia ce pre fire prisădi-se-vor al lor maslin. Nu amu voi frați să nu fiți ne. Nu amu voi frați

249 ascunsul acestuia ca voi să nu fiți măreți de voiș. Că orbiciunea de în partea izraililior fu. Pînă se va împlea limbilor întra-vor. Și așa toți izrailii spăsi-se-vor. Cum scrie. și vor veni de întru Sion slobozii-va ei. Și va întoarce necurățiia. Den Iacov. Și cu leageea den mine. Cînd eu voi lua păcatele lor. După ei, Evangheliie amu, vrajmaș derept voi. După alesul eu îi îndrăgii deerept voia părinților. Neîntors amu dăruirea aleșilor lu Dumnezeu. Că amu oarecînd și voi protiviiați-vă lu Dumnezeu. E acmu miluiți fuset aceii protiviiră-se a voastrei milă. Prespre necredința lor. Ca li aceeia miluiți fi-vor. Încue amu Dumnezeu toate protivniciile, ca toți să-i miliuiască. O, cî tu e adîncatul bogății și mîndriia.

În cele ce urmează, vom oferi câteva informații despre alfabetul chirlic utilizat de români și vom face precizări privind grafia textului.

După cum se știe, alfabetul chirilic și-a luat numele de la Chiril, numit, înainte de a se călugări, Constantin Filosoful (827 – 869), însă alfabetul creat de el între 862 – 864 nu este cel numit astăzi chirilic. În realitate, Chiril („ a alcătuit un alt alfabet, cel glagolitic (vsl. *glagolati=a spune, a vorbi*), care reprezintă „primul alfabet slav ” (Vîrtosu 1968: 21), al doilea fiind cel chirilic, „care pare a fi fost creat după moartea lui Chiril” (Gafton 2001: 18). Alfabetul chirilic propriu-zis a fost inventat de unul dintre urmașii imediați ai lui Chiril, răspândirea acestuia se datorește, pe de o parte, faptului că era mai ușor de scris, în raport cu alfabetul glagolitic (mai vechiul alfabet slav), iar, pe de altă parte, faptului că a fost pus în circulație direct sub autoritatea numelui lui Chiril, cel care după moarte fusese sanctificat. Am folosit materialul furnizat de către Emil Vîrtosu (Paleografia româno – chirilică, București, Ed.Științifică – 1968), întrucât considerăm că oferă o încadrare mai sistematică, însă puncte de vedere interesante oferă și Ion Gheție (Baza dialectală a limbii române literare, București, Ed.R.S.R., 1975). Anumite teorii care au emise au fost considerate de Emil Vîrtosu „teorii artificiale” (Vîrtosu, *Op.cit,* p. 27), avându-se în vedere această „foarte delicată și dificilă chestiune” (Gheție, *Op.cit,* p. 203) și (totodată) „știrile răzlețe despre existența unor texte românești anterioare Scrisorii lui Neacșu” (Gheție, *Op.cit,* p. 199). Sintetizând la maximum, întrucât nu acesta este scopul lucrării, se acceptă opinia (în urma unor cercetări critice) că alfabetul chirilic și limba slavă ne-au venit prin bulgari, prin intermediul cărora s-a făcut și separarea românilor de biserica romană, limba și alfabetul slav

s-au introdus la noi pe calea cultului și a bisericii (încă din a doua jumătate a secolului al IX-lea, în imediata vecinătate a țărilor noastre, în plină epocă de formație a unei limbi așa-numite sacre - limba slavă – și a unei biserici bine organizate – biserica bulgară – a unei vieți de stat organizată și ierarhizată după modelul bizantin, toate acestea făceau posibilă introducerea aceleiași limbi sacre și în biserica noastră. Ne interesează, așadar, datarea limbii române în „veșmîntul scrierii chirilice" (Vîrtosu, *Op.cit,* p. 31), care este considerată o tradiție foarte veche și „o lepădare de literele strămoșești (adică latinești)" (Vîrtosu, *Op.cit,* p. 22), cunoscut fiind faptul că în apropierea noastră se afla o singură puternică ierarhie religioasă, stăpână pe o oarecare cultură, cea bulgărească, ceea ce i-a determinat pe bizantinologi să considere că liturghia în limba slavă a fost introdusă la noi în secolul al XIII-lea, de către episcopatele bulgare din dreapta Dunării. Alexandru Rosetti pune adoptarea liturghiei slave și deci a limbii și alfabetului slav la noi î secolele X – XI, iar P.P.Panaitescu admite secolele IX – X, după distrugerea de către bulgari a puterii avarilor. Conform acestor păreri, noi am fi luat limba și alfabetul slav de la bulgari. Trebuie menționat că „românește s-a scris întotdeauna sporadic și pentru nevoi particulare" (Gheție, *Op.cit,* p. 201)

Valorile slovelor

În ceea privește grafia, menționăm care sînt slovele ce au fost folosite și valoarea acestora.

Astfel, sînt folosite următoarele slove (fără valoare numerică, cifrică): **А,**

Б, В, Г, Д, Є, Е, З, Н, К, Л, М, N, О, П, Р, С Оу,, Т, Оу, Ѳ, Ф,θ, Х, Ѡ, О, Ц, Ч, Щ, Ъ, Ь, Ѣ,

Ю, Ѧ, Ж, Ѩ, Ѫ, ↑, Џ, Ζ

Astfel, **А (az)** îl notează pe **a** - **ІСАІА** (Isaia) (p. 240, r.18), **АМОу** (amu, p. 240, r. 20), **ДЄР ЄПТАТЕ** (dereptate) (p.241)dere

Б (**buche**) îl notează pe **b** – **КЛОуТѦ БІ NЕ** (=caută bine), p. 248, r. 7,

В (vede) îl notează pe v – **ВРЬТОСѲ** (Vrîtosu –vîrtos), 248, r, 18

Г (glagoli) îl notează pe **g** atunci când este urmată de o consoană sau de o vocală nepalatală- **ГРѦІАЩЕ (**=grăiaște) 240, **СІNГUР(**=singur), p. 245, r. 5.

Д (dobro) – notează în mod exlusiv consoana **d**, în orice poziție: **ДОуМNЕЗЕѲ (**=Dumnezeu), p. 244, r. 21, **ДЕРЕПТZЦ (**=dereptăț), p. 244, r. 21 (facsm.)

Є (iest) – reprezintă o regulă ortografică specifică slavonei, manifestată și în română, care prevedea ca vocalelor *a* și *e* eă nu li se noteze preiotarea în scriere, deși în rostire apar. Se rostea *ia, ie,* dar se scria **a** și **e. ЄРА (**= era), p. 240, r. 12 -13

Ж (juvete) – această slovă notează în mod exclusiv consoana j. **АЖѲNГ** (ajung)**=** (p. 246, r. 2)

З (zimle) – această slovă marchează exclusiv consoana z. **CZNОу ВАЗZ (**= să nu vază), p. 246, r. 6.

Н (ije) – notează vocala i în orice poziție. **ІЗРАІЛІ** (= izraili**),** p.240, r. 18, **ЦЕRЕNІЦІ (**= țepeniți), p. 248, r. 13.

І(i) – notează, de obicei în poziție inițială**,** cu preponderență în numele proprii vocala i. **ІЗРАІЛІ** (= izraili**),** p.240, r.18.

К (caco) – notează în mod exclusiv în orice poziție consoana c. **KZ KZ3ZTѲРА (**= că căzătura), p. 246, r. 19, **Чі kaѲTZ (=** ci caută) , p. 248, r. 7.

Л (liude) – notează în mod exclusiv consoana lichida l. **МЛZДІЦЕЛЕ** (= mlădițele), p. 248, r.1, **МѲЛТ** (= mult), p. 248, r. 16., **М (mislete)** îl notează pe m, așa cum se poate observa din cuvântul pe care tocmai l-am introdus pe această pagină.

N (naș) – notează în mod exclusiv consoana n. **ѦNТРО ФІРЕ =** într-o fire, p. 248, r.7

О (on) – notează vocala o ДОМN8Λ8І = Domnului, p.243, r. 12.

П (pocoi) – notează în mod exclusiv consoana p. ПРОРОЧІТ8РZ = prorocitură, p. 243, r. 16.

Р (rîță) – notează ăn mod exclusiv consoana lichidă r în orice poziție. **ДЕРЕПТ** = derept, p. 244, r. 4.

С (slovo) – notează în mod exclusiv consoana s în orice poziție. **ГРZЕС8** = gră<i>escu, p. 243, r. 7. **Оу** notează, alături de 8 vocala u, **Т(tverdu)** notează, așa cum am putut constata, consoana t.

Ф (fert) notează consoana f. **NАРѦ ФІ –**n-ară fi, p. 245, r. 20.

Х (her) – notează consoana h,

Ш (șta) – notează grupul șt- А8 N8 Ш І ЦІ? = au nu știți?

Ч (cervu) – notează consoana c sau grupul ci

↑(înia) – î sau în - ↑NТР8 ВОІ = întru voi, 248, r. 15.

Ꙗ (**iaco) –** notează diftongul **ia**

Ц (gea) – notează consoana g sau grupul ge, gi. ЦЕN8КЕΛЕ = Genuchele, p. 245, r. 12.

În ceea ce privește prescurtările, frecventă este cea **IC XC** (Isus Hristos), în ceea ce privește suprascrierile, am constatat că acestea se întâlnesc în special în cazul consoanelor:NZРОД8 [Λ] (considerăm că așa l-am redat pe l suprascris), iar în ceea ce privește punctuația, se remarca –pe alocuri – acea *scriptio continua* însă apare punctul la finalul propoziției și apar și unele virgule.

III. FONETICA

III.1 Vocalismul

În secolul al XVI-lea, sub influența lui **е** din silaba care urmează, **е** accentuat se diftonghează la **ea** în *putearea(*< lat. *potere,* DER,), *creade(*< lat. credere), *leage* (< lat. *lex, legis,* NDU, p. 908): ” Cui va Dumnezeu mînie să-i arate *putearea* lui”(p. 240, r. 1), „ Iară izrailii ei au fost stătut în *leagea* dereptății nu ajunseră” (p. 241, r. 4), „derept necredința ce nu crezuseră ce-ș căuta ei *leage* și ei se-au struncinat de piatra cum iaste scris” (p. 241, r. 5), „Și toți cine vor *creade* întru El nu se vor rușina” (p. 241, r.6), „Și cela ce crea de întru El, elu e derept” (p. 242, r. 3), „Că omul ce *creade* întru dereptate întru inema lui dereptu e.” (p. 243, r. 2), „Că toți cine vor *creade* întru el, nu se vor rușina” (p. 243, r. 3), adică „diftongarea s-a produs și înaintea unei silabe care avea e” (Densusianu, *Op. cit,* p. 19). Același fenomen apare și în cazul cuvîntului *piiardere (*< lat. *perdere)* : „cu multă răbdare au purtat vasul mîniei cealea ce-s gătite la *piiardere*.” (p. 240, r. 2), *meale (*< lat. *meus, mea) : „*Frați dragi, aceaia iaste pohtirea inimiei *meale*.” (p. 241, r. 7)

Tot în această perioadă se înregistrează treceri ale lui **ă** la **о** într-un cuvânt precum *năród(*< sl.*narod ŭ*), fenomen care se justifică prin asimilația vocalică a lui **о** în silaba următoare: „Cum el greiaște, Iosie grăiaște aceeaia voi chema *nărodul* mieu ceia ce nu era oamenii miei.” (p. 240, r. 5), „Toată zioa am rădicat mîinile meale acelui nărod ceaia ce nu iasă să grăesc e, Dumnezeu, nărodul lui l-au urgisit.” (p. 244, r. 6), „Den sămînța Lu Venianim. Dumnezeu *nărodul* lui nu” (p. 244, r. 7) sau în cuvinte precum *năsipul* (< sl. *nasipŭ,* DER, p. 545): „De va fi numărul feciorilor lu Izrail ca *năsipul* mării, rămășițele izraililor mîntui-se-vor” (p. 240, r. 7), „fonetismul cu ă avea curs în secolul al XVI-lea și în Moldova” (Ghețe – Al.Mareș, *Op.cit,* p. 79), „conservarea este general românească” (Ghețe, 1994, p. 292).

În secolul XVI se poate consemna trecerea lui **i** la **ă** în radicalul verbului *a ridica: rădica (* < lat. *ridicare).* Textul *Apostolului* consemnează fonetismul vechi: „Toată zioa *am rădicat* mîinile meale acelui nărod ceaia ce nu iasă să grăesc” (p. 244, r. 5)

În cuvintele de origine latină, **a** urmat de **n** devine **i** urmat de n: *inemă (* < lat.*animam*), care, în ceea ce privește textele coresiene se prezintă în diferite feluri: „inemă, înimă, inimă”(Densusianu, *Op. cit,* p. 38): „Care om face aceasta într-aceaia va vie drestatea (greșeală – dereptatea) dentru *inema* ta” (p. 242, r. 4), „Apoape (aproape) însă întru rostul tău și întru *inema* ta. Aceasta e cuvîntul de credință ce veri tu cu rostul tău adevăra cum el” (p. 242, r. 8), „Și crezi întru *inema* ta cu Domnul acela rădică-l den morți spăsi-te-veri.” (p. 243, r. 1).

În cuvintele de origine latină, **i** urmat de **m** se închide la **î:** *împlea* (< lat. *implere*): „Că căzătură lor El iaste bogătate lumiei. Cît mai mult *împlearea* păgînilor.” (p. 246, r. 6). În secolul al XVI-lea aria lui *[î]* inițial era mai vastă decît în prezent. În „Țara Românească, unde astăzi avem în graiuri vocala inițială *[u]*, în secolul al XVI-lea, în documente predomină formele cu *[î]* inițial. Cele cîteva forme cu *[u]* inițial dovedesc că trecerea lui *[î]* la *[u]* era de dată recentă și, desigur, limitată numai la unele graiuri muntene. Această tendință nu era cunoscută graiurilor moldovenești. Prima atestare pentru Moldova pentru *[u]* inițial provine dintr-un document din 1725: *umblănd.* Pentru Transilvania, în secolul al XVI-lea, nu deținem decât un singur exemplu din Maramureș, unde însă *[î]* s-a păstrat până astăzi. Avem motive să credem că *u* a fost notat printr-o inadvertență a copistului, dacă nu cumva avem de a face cu o literarizare datorată editorului documentului, care a mai făcut asemenea erori de transcriere. Cercetarea documentelor transilvănene posterioare anului 1600 evidențiază notarea consecventă a lui *[î]* inițial: *am îmblat, au înblat.* Formele cu *[u]* inițial apar în documentele transilvănene abia la începutul secolului al XVIII-lea: *vor umbla, au umblatu.* Formele cu *[u]* pe care le prezintă cîteva documente muntene din secolul al XVI-lea își fac loc în graiurile moldovenești și transilvănene ceva mai târziu, începutul secolului al XVIII-lea. Formele cu *[î]* sînt prezente în unele zone din Țara Românească, Moldova, Banat – Hunedoara, Transilvania de nord, Transilvania de sud.” (Gheție – Al.Mareș, *Op. cit,* p. 106).

În cuvintele de origine latină, **i** urmat de **n** se închide la **î**+n: *întra-vor (*< lat. *intrare*): „Că orbiciunea de în partea izraililior fu. Pînă se va împlea limbilor *întra-vor*.” (p. 249, r. 2)

Tot în cuvintele provenite din limba latină, **a** urmat de **n** devine **i** urmat de **n,** care în final de **î** urmat de **n:** *mîinile (*< lat. *manus).* Pluralul acestui cuvânt conține un i epentetic, „ca urmare a anticipării sunetului palatal din silaba următoare” (Gheție – Al.Mareș, *Op. cit, p. 102).* ALR notează formele cu diftongul *[îi]* într-o zonă compactă din sudul teritoriului dacoromân (Oltenia, fără partea de nord-vest, Muntenia și Dobrogea) și în câteva puncte din estul Transilvaniei. Formele cu diftongul *[îi]* circulă numai în Țara Românească și Banat, pentru Banat – Hunedoara prezența este suprinzătoare. „Avem motive să credem că *[îi]* nu era răspîndit în secolul al XVI-lea în toate graiurile muntene, de vreme ce întîlnim într-un document scris în Tîrgoviște, 1754, forma de plural *mănile”.* În Moldova, documentele nu oferă decît forma cu *[î] nediftongat,* situație care se continuă și în secolul următor. *(Op. cit, p. 103):* „Toată zioa am rădicat *mîinile* meale acelui nărod ceaia ce nu iasă să grăesc” (p. 244, r. 5) (**hapax** – apariție unică în facsmilele noastre).

III.2 Consonantismul

Laringala *[h]* s-a păstrat în cuvântul de origine slavona *pohta, pochoti (DER, 616):* „Frați dragi, aceaia iaste *pohtirea* inimiei meale.” (p. 242, r. 7), Textele secolului XVI prezintă situația următoare: *h* apare frecvent în Țara Românească, Moldova, Banat – Hundeoara. „Trecerea lui *h la f* în secolul al XVI-lea nu caracteriza graiurile muntenești.” (Gheție – Al.Mareș, *Op. cit*, p. 218).

N s-a labializat uneori la **m** în cazul verbului *a frînge (frîmt)*< lat. *frangere DER, p. 342. :* „*Frîmseră* mlădițele cealea ce eu am prisădit." (p. 248, r. 1),transformarea explicându-se după unii printr-o falsă regresie sau printr-o diferențiere consonantică.

În cazul cuvântului *zioa* se constată prezența **fricativei z,** care provine dintr-un d latin urmat de [i], prezența sa fiind justificată pentru această arie dialectală, în restul teritoriului apare *[dz]*, adică în Moldova de nord și colțul nord –estic al Transilvaniei, în Banat și în părțile nordice și nord – vestice ale Olteniei. În Banat *[dz]* s-a păstrat până astăzi și trebuie pus pe seama tipografilor munteni.În ceea ce privește zonele albe ale Transilvaniei, e foarte probabil că ele îl cunoșteau pe *[dz],* care se menținea și după 1600 în alte părți ale teritoriului ardelenesc de la nord de Mureș. *[dz]* este prezent în Banat – Hunedoara, Transilvania de nord – est, unele părți din Oltenia, iar *[z]* este o formă frecventă în Muntenia și Transilvania de sud – est. Același fenomen se constatată în cazul verbului a *zice:* „„Ce amu să *zicem* că păgînii ce nu goniră dereptatea, ajunseră. 241, r 2" și în cazul substantivului *Dumnezeu: „*Nu știu amu dereptatea lu *Dumnezeu" (p. 242, r. 2),* cuvînt care își găsește în text nu mai puțin de 26 de ocurențe.

În cazul substantivului *ceri,* se constată prezența lui *r dur,* cuvânt care provine din lat. *caellum:* „Cine se poate sui la *ceri" (242, 4.),* o rostire moale nici n-ar fi fost posibilă, durificarea lui *r* în poziție moale este un fenomen care s-a produs în sudul țării, durificarea lui *r* este o inovație a graiurilor din Muntenia propriu-zisă și din sud-estul Transilvaniei. În Muntenia *r* se rostea dur începând cu secolul al XV-lea.

BIBLIOGRAPHY

Densusianu, Ovidiu, *Istoria limbii române*, Vol. II, București

Frâncu, Constantin, *Gramatica limbii române vechi* (1521 – 1780), Casa Editorială *Demiurg*, Iași, 2009.

Gafton, Alexandru, *Introducere în paleografia româno – chirilică,* Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" – Iași, 2001.

Gheție, Ion, *Baza dialectală a românei literare*, Editura R.S.R., București, 1975.

Gheție, Ion, Mareș, Alexandru, *Diaconul Coresi şi izbânda scrisului în limba română*, Editura Minerva, Bureşti, 1994.

Gheție, Ion, Mareș, Alexandru, *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-le*a, Bureşti, 1984.

Panaitescu, P. Petre, *Începuturile şi biruința scrisului în limba română*, Editura Republicii Populare Române, 1965.

Rosetti, Al., Cazacu, B., Onu, L., *Istoria limbii române literare,* Editura Minerva, București, 1971.

Vieru, Roxana, *Studiu lingvistic asupra Paliei de la Orăștie*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" – Iași, Iași, 2014.

Vîrtosu, Emil, *Paleografia româno – chirilică*, Editura Științifică, București, 1968.

Dicționare:

DER, *Dicționarul etimologic al limbii române*, Ciorănescu, Alexandru, Saeculum, 2007.

DEX, 2016.

NDU – *Noul dicționar universal al limbii române*, Ediția a cincea, revăzută.

MORPHOLOGICAL AND LEXICAL PARTICULARITIES IN THE CORESIAN APOSTOL

Andrei-Ionuț Popa
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași, Collaborator at the „Alexandru Philippide„ Institute of Romanian Philology, Iași

Abstract: The purpose of this article is to present the configuration of the aspect of the literary Romanian language in the Coresian Apostol, focusing on its morphology and vocabulary, the competition of analogical and etymological forms, the expansion of the southern dialect, the premises of the future supradialect norms.

Keywords: Apostol, sigmatic paradigm, asigmatic paradigm, distribution of diatoms, meaning of terms in synchrony

GRAMATICA

Substantivul

Cele trei declinări românești, rezultate prin simplificarea celor cinci declinări latinești, nu prezintă în perioada cuprinsă între 1521 – 1640 deosebiri esențiale față de perioada preliterară și față de perioada ulterioară. Declinarea a III-a (forme în *–e*) prezintă cele mai multe fluctuații și neregularități, reprezintă un tip slab, care începe să piardă un număr de substantive care trec la declinarea I.

În ceea ce privește substantivul *mîinile*, are la singular și la plural o formă mai apropiată de etimon *mînu (< lat. manus),* de declinarea a IV-a, trecută în română mai întâi la declinarea a II-a și apoi la declinarea I. Această formă de singular este prima care a cedat, prin presiunea sistemului, formei analogice impuse de limba literară și în limba vorbită modernă *mînă,* atestată în secolul al XVI-lea în toate variantele literare, *mînră, mîra, mînă.* În textele reprezentând variantele literare sudice (Țara Românească, sudul și estul Transilvaniei, Banat – Hunedoara) variantele analogice erau cele mai frecvente și caracterizau aceste variante literare. Formele etimologice sunt mai frecvente în textele reprezentând varianta literară bănățean – hunedoreană.Forma de plural *mîini* a fost inclusă de Sextil Pușcariu în rândul inovațiilor din sudul Dunării. „Toată zioa am rădicat *mîinile* meale acelui nărod ceaia ce nu iasă să grăesc e" (p. 244, r. 5).

Substantivul *pacele* apare în text cu forma de plural, deși face parte din categoria substantivelor *singularia tantum, „* faptul se explică prin aceea că aceste substantive, în mare parte abstracte, care de obicei nu au forme de plural, pot desemna, în unele situații, manifestări concrete, putând primi deci forme de plural"(Frâncu, *Op. cit,* p. 28), forme care nu aduc diferențieri semantice de ordin lexical.

Tot în ceea ce privește formele de plural, substantivul de origine latină *genunchi (*< lat. pop. *gerunc(u)lum)* are pluralul în *–e: genuche:* „Ceaia ce nu se îngenuncheară *genuchele* lu Vaal." (p. 245, r. 3), pluralul conținând articolul hotărât *–le.* În cazul substantivului *putere (*< lat. *potere)* și în cazul substantivului *mare,* formele de plural din text sunt *puteriei și măriei(* < lat. *mare,* DER, p. 491)*formele actuale de plural sunt puterii și mării,* acestea apar „mai ales la genitiv – dativ, epoca fiind una de formare a pluralului în *–i* la substantivele feminine și de înlocuire a desinenței vechi *–e*, dar în ceea ce privește genitiv-dativul singular, aceste două cazuri sunt mai conservatoare " (Frâncu, *Op. cit, p. 31).*

În ceea ce privește **articolul,** trebuie menționat că acesta este absent în latina clasică și a apărut în latina populară sau în faza romanică primitivă dintr-un demonstrativ latin (*ille,*

illa), articolul hotărît din română are drept caracteristică encliza, postpunerea lui față de substantiv. În fragmentul dat, regăsim forme de articol hotărît proclitic *lu*: „De va fi numărul feciorilor *lu* Izrail ca năsipul măriei" (p. 240, r. 7), „Nu știu amu dereptatea lu Dumnezeu" (p. 242, r. 2). Încă din secolul al XVI-lea și în documentele particulare articolul antepus era mai răspândit („de multe ori în aceeași sintagmă întâlnim atât procliza cât și encliza articolului", Frâncu, *Op. cit, p. 43).*

În ceea ce privește **morfologia pronumelui**, trebuie menționat că pronumele personale au aceeași structură ca în limba literară actuală, însă există anumite particularități (arhaisme, inovații, generalizări sau restrângeri ale întrebuințării) demne de relevat (mene, de pildă, conține o structură „obscură", -ne"). În ceea ce privește pronumele excerptate de noi, menționăm, în cadrul **pronumelui personal,** pronumele *voiș:* „ascunsul acestuia ca voi să nu fiți măreți de *voiș*"(p. 249, r. 1), care are sensul de *voi înșivă,* fiind un pronume de întărire, „fiind o trăsătură a pronumelor personale din perioada 1521 – 1640, care caracterizează mai ales tipăriturile coresiene și Palia, lipsind din textele rotacizante, Mai mult, o caracteristică a limbii din perioada analizată este folosirea pronumelor de întărire neînsoțite de susbstantive sau substitute ale acestora (*Op. cit,* p. 56).

În ceea ce privește o altă clasă de pronume, am identificat pronumele demonstrativ *ceștii: „*

verbului prezintă unele schimbări în distribuția formelor, în întrebuințarea modurilor, timpurilor și diatezelor.

În ceea ce privește **conjugarea,** „marea majoritate a verbelor este stabilă" (Frâncu, 2009: 83), româna, ca și italiana, a păstrat toate cele patru conjugări latinești : conjugarea I – *a,* conjugarea a II-a – *ea,* conjugarea a III-a – *ie,* conjugarea a IV-a – *î,* dar „osatura de ansamblu a sistemului verbal este aceeași ca în perioada preliterară și în perioada posterioară anului 1640" (Ibidem). Verbele pe care le-am excerptat din materialul ce ne-a fost dat spre analiză nu și-au schimbat această paradigmă, însă având în vedere faptul că am intervenit asupra grafiei nu știm dacă putem considera că verbul a spune, cu forma *să spu<i>e* și-a modificat conjugarea având în vedere că în *Apostol* nu apare notarea iotului (cel puțin nu în fragmentul nostru), iar noi am adus grafia la zi. Avînd în vedere trecerea de la latină la română, putem considera că s-a produs o schimbare de conjugare (*exponeo, exponere,* conjugarea a II-a, în româna din secolul XVI este de conjugarea a III-a – *să spuie).*.

Nici schimbările și particularitățile privind diateza nu sunt mari în comparație cu perioada anterioară sau cu momentul actual din limbă.

Dintre **diateze,** cel mai bine reprezentată în fragmentul nostru este diateza pasivă, exprimată prin perifraza *a fi+participiu*, „sensul ei terminativ este dat de participiu" (Frâncu, *Op.cit, p. 91*), ea exprimă mai mult rezultatul acțiunii decât faptul că subiectul gramatical suferă acțiunea făcută de către agent: „au fost stătut" (sensul de *stătuseră*), urmată de diateza activă: „sînteți": „Nu *sînteți* oamenii miei" (p. 240, r. 6), „iaste": „Frați dragi, aceaia *iaste* pohtirea inimiei meale." (p. 242, r. 7), verb care, în tot acest spectru, are 15 ocurențe.

În ceea ce privește **distribuția modurilor și timpurilor verbale (personale**), facem mențiunea că „din latină s-au păstrat trei moduri personale cu anumite forme sintetice (indicativul, conjuctivul și imperativul) la care s-au adăugat condițional – optativul (în perioada românei comune) și, după unii cercetători, prezumtivul (în formare în vechea română)" (*Op.cit,* p. 92).

Indicativul

Indicativul prezent

Verbul *a fi (*< lat. *esse*) prezintă următoarea paradigmă: **sînteți: „** Nu sînteți oamenii miei" (p. 240, r. 6), **iaste**: „Și rugăciunea ce *iaste* cătră Dumnezeu, după Izrail *iaste" (p. 241, r. 7),*numărul ocurențelor formelor iaste este covîrșitor mai mare decît **sînteți,** „ în perioada menționată, prima dintre formele menționate este și cea mai răspîndită" (Vieru, 2014, p. 100).

În ceea ce privește paradigma verbului **a fi**, forma **sînteți** este forma analogică, „care se întîlnesc în cea mai mare parte a graiurilor dacoromâne” (Gheție – Al. Mareș, Op.cit, p. 248). Formele etimologice **(săm, seț)** aveau curs, în secolul XVI, în graiurile din Moldova și Banat – Hunedoara alături de formele analogice. Pentru graiurile de peste munți, se poate presupune că, în secolul XVI, în graiurile din județele Satu – Mare și Maramureș aveau curs formele etimologice, păstrate fără întrerupere în această zonă a țării pînă astăzi. „Numărul acestor forme analogice este mai mare în textele coresiene și în cele din Banat – Hunedoara decât al formelor vechi, etimologice, care de multe ori sunt influențe ale textelor nordice puse la contibuție de Coresi...observăm tendința de a înlocui pe sem cu sîntem, inovația analogică fiind înregistrată mai întâi în textele literare de tip muntenesc. În primele decenii ale secolului al XVII-lea, forma nouă este înregistrată și de texte literare din Moldova: *sintem, sinteți,* forme analogice după *sint.*

Imperfectul indicativului nu prezintă modificări importante față de perioada preliterară, textele din secolul al XVI-lea nu cunoșteau încă desinența analogică *–m* pentru persoana întâi singular, care a apărut mai întâi în Muntenia, pe la mijlocul secolului al XVII-lea, astfel încât, la persoana a III-a plural, căci aceasta este situația la care ne referim se întâlnesc forme fără *–u* analogic: „Cum El greiașe, Iosie grăiașe aceeaia voi chema nărodul mieu ceia ce[ei] *nu era* oamenii miei.” (p. 240, r. 4 – 5), situație care se regăsește în toate variantele literare.

Perfectul simplu era mult mai frecvent și mai răspândit din punct de vedere areal decât în zilele noastre, căci perfectul compus, apărut în latina populară, nu reușise să-l scoată din uz din graiurile de tip nordic. Sintetizând la maximum, se remarcă tendința de a crea „ o paradigmă sigmatică la verbele *a fi, a vrea* și *a avea,* paradigmă care este abia la începuturile ei, întrucât formele cu – *se* – nu sunt atestate decât la persoana a II-a singular și plural și la persoana a III-a singular: *fuseși, fuset”* (*Op. cit*, p. 109), : „E acmu miluiți *fuset* aceii protiviră-se a voastrei milă” (p. 249, r. 6). Inovația, de origine sudică, întrucât primele atestări apar în unele tipărituri coresiene, este înregistrată sporadic în secolul al XVI-lea și pe la începutul secolului al XVII-lea numai la persoana a II-a a verbului *a fi* și reprezentând varianta literară moldovenească și nord – transilvăneană: *fuse*. La persoana a doua plural la verbul *a fi* forma *sigmatică* este singura folosită, spre deosebire de celelalte două verbe la care apar numai *forme asigmatice*: *fuset,* dar *vrut, avut.*

Mai- mult -ca -perfectul

Pluralul verbelor la mai- mult -ca -perfect nu au *–ră* analogic, o formă de mai mult ca perfect întîlnit în *Apostol* este „au fost stătut”: „Iară izrailii ei *au fost stătut* în leagea dereptății nu ajunseră.” (p. 241, r. 3). În secolul al XVI-lea, mult mai frecvent decât mai mult ca perfectul sintetic este mai mult ca perfectul perifrastic, care cunoaște patru forme: *era auzit (= auzisem) (Op. cit, p. 114), au fost stătut (= stătusem),* compusă din perfectul compus al auxiliarului *a fi* și participiul trecut al verbului, **este întâlnită în toate variantele literare,** dar mai frecvent în cele nordice și mai ales în cea bănățean – hunedoreană. Ea se întâlnește și în texte reprezentând graiul muntenesc: *amu fost muriți,* formă care nu s-a impus în normele limbii literare. O altă formă a mai mult ca perfectului perifrastic este forma de tipul (recunoaștem, neîntâlnită în textul nostru) *fusese zis = zisese* și forma întâlnită, de asemenea, tot foarte rar și numai în tipăriturile coresiene: *avea agonisit = agonisise.*

Viitorul prezintă următoarele particularități mai importante mai importante pentru structura și evoluția limbii române literare și din limba populară. Forma de viitor identificată de noi este *veri (*< lat. *velis*): „Apoape (aproape) însă întru rostul tău și întru inema ta. Aceasta e cuvîntul de credință ce *veri* tu cu rostul tău adevăra cum el” (p. 242, r. 8), „Și crezi întru inema ta cu Domnul acela rădică-l den morți spăsi-te-*veri*” (p. 243, r. 1), „E să te *veri* lăuda” (p. 247, r. 7), „Caută bine întru tine, așa multe ce *veri* rămînea în bine” (p. 248, r. 3). La persoana a doua singular, auxiliarul *a vrea* are în toate variantele literare numai forma

cea mai apropiată de etimon, *veri (*< lat. *velis*), cu varianta *ver,* cu excepția zonei Banat – Hunedoara, care prezintă, alături de această formă și forma nouă, *vei,* impusă în normele limbii literare. Dintre formele de viitor, cea mai frecventă formă este cea cu auxiliarul *a vrea, „*care era în curs de gramaticalizare în strămână și deja gramaticalizată încă din epoca preliterară. Auxiliarul avea paradigma cu *voi(u), vei și veri, va foarte rar și a, și văm(u), dar rar și vrem, veți, sporadic or."* (*Op. cit,* p. 115), fiind considerată „ o extensiune areală" (p. 115).

În ceea ce privește forma de viitor *va împlea,* se consideră că este un tip de viitor „frecvent utilizat în româna veche" (Gheție – Al.Mareș, *Op. cit,* p. 251), care la persoana a III-a singular prezintă în textele din secolul al XVI-lea formele *va și a.* Prima dintre acestea a fost explicată prin *velit,* din *vadit* și din *vrea> vra, iar prin disimilare totală va.* Această formă de viitor apare în texte din Muntenia, Moldova, Transilvania de nord – est, este o formă care interferează cu aria lui *a* și *o*. Se consideră că această formă a fost cândva generală în graiurile dacoromâne. „Pînă se *va împlea* limbilor..." (p. 249, r. 2)

Conjunctivul cunoaște două variante, conjunctivul prezent și conjunctivul perfect, cel din urmă fiind „o creație a secolului XVI sau unei perioade nu cu mult anterioare" (Frâncu, *Op. cit*, p. 119), avea auxiliarul variabil după persoană și număr, ceea ce am găsit și noi în materialul nostru, la forma negativă apare „*să* ***nu*** *fii* măreț, ce te teame" (conjunctiv cu valoare de imperativ). Atât conjunctivul prezent cât și conjunctivul perfect aveau ca morfem conjuncția *să* (< lat. *si> se >să).* În perioada cercetată, *să* nu se fixase definitiv la conjunctiv, putând să apară și cu forme de indicativ sau condițional optativ, având și valoare de conjuncție condițională, cu sensul de „dacă", moștenit din latină. Valorile de conjunctiv prezent identificate de noi sînt *să piarză (* < lat. *perdere)* : „ *„să nu auză (* < lat. audire), „Deade lor Dumnezeu duh veninat să nu auză" (p. 246, r. 2), *să nu vază (* < lat. *videre),* „Și lor să-l lese plătească ca să se întunece ochii lor ca să *nu vază*." (p. 246, r. 3). Acestea sunt considerate forme verbale etimologice, nu analogice (de tipul celor terminate în *–e*).

Condițional – optativul, mod absent în latina clasică, și apărut prin gramaticalizarea unor construcții modale din latina populară în faza romanică primitivă sau chiar mai târziu, prezintă câteva particularități.

În ceea ce privește **condiționalul – optativ prezent**, conjuncția morfem este *se* – graiurile nordice și *să* – graiurile sudice. În ceea ce privește **condițional – optativul perfect,** noi am identificat următorul exemplu: „de (**n-)*ară fi*** *Domnul Savaoth* ***lăsat"*** (p. 241, r. 1), fiind considerat că marchează preanterioritatea în trecut și o formă verbală care nu apare în documentele particulare. Este considerat o particularitate a condiționalului datorită „velarizării lui e după r" (Frâncu, *Op. cit, p. 121).* Formele cu *ară, are* au ieșit din normele limbii literare într-o perioadă posterioră secolului XVI, forma *ar* fiind singura admisă în limba literară actuală, dar nu este o formă înregistrată de majoritatea textelor literare și nici de documentele particulare din perioada studiată.

Adverbul

Adverbul reprezintă o clasă eterogenă și deschisă, supusă, deci, la schimbări. În textul de față, am identificat o categorie de adverbe care „caracterizează toate variantele literare din secolul XVI și care își mențin circulația în toată perioada veche, suferind însă unele schimbări în ceea ce privește răspîndirea teritorială și frecvența de apariție după 1640" (Frâncu, *Op. cit,* p. 135). O situație specială o au *acmu* și *amu*: „Eu grăesc *acmu*" (p. 246, r. 3), „ E *acmu* miluiți fuset" (p. 249, r. 7), însă *amu* prezintă în textul în textul dat 25 de ocurențe: „Cu cuvîntul *amu* piarde-i-va" (p. 240, r.9), „Ce *amu* să zicem că păgînii ce nu goniră dereptatea, ajunseră. 241, r 2", „Mărturisesc *amu* lor că r(î)vnirea lu Dumnezeu nu cu înțeles. "(242, 1), „Nu știu *amu* dereptatea lu Dumnezeu" (242, 2), „Sfrășenia amu a Legiei IS HR" (242, 3), „Nu e *amu* osebitură iudeilor și grecilor. Că iaste tuturor Domnn" (243, 4), „Toți *amu* cine vor chema numele Domnului spăsi-se-vor. " (243, 5), „Cu *amu* vor chema,

întru el necrezînd" (243, 5), „Așa amu și înaintea cerșii vremi" (245, 3), „Isaia *amu* grăiaște" (243, 9), „ce *amu* ce caută izrailii, aceaia nu ajung" (246, 1), „Voaă *amu* grăesc păgînilor, de unde sînt eu apostol păgînilor" (246, 3), „Nu putearnic *amu* iaste Domnul iară să-i prisădească" (248, 2), „După ei, Evangheliie *amu*, vrajmaș derept voi" (249, 5), „Neîntors amu dăruirea aleșilor lu Dumnezeu" (249, 6), „Că *amu* oarecînd și voi protiviiați-vă lu Dumnezeu" (249, 6), „Încue amu Dumnezeu toate protivniciile, ca toți să-i miliuiască" (249, 8). Forma *acmu* provine din lat. *eccum modo,* este întâlnită în secolul al XVI-lea în graiurile nordice și în unele zone din Banat –Hunedoara și în Oltenia de nord-est. Atestările arată că forma *acmu* este norma literară atât în textele nordice, unde circula și în graiuri, cât și în cele sudice, probabil ca o influență a textelor nordice. Încă din secolul al XVI-lea se simte tentația de a înlocui pe *acmu* în textele sudice. Forma *amu* cu sensul de „acum" se întâlnește rar (căci are și alte sensuri de „deci", „deja", „tocmai"), în special în textele reprezentînd variante literare nordice și pe cea bănățean – hunedoreană sau cu straturi lingvistice ale acesteia. Forma *acum (*< lat. *eccum+modo)* absentă în textele nordice, apare rar numai în textele literare sudice din secolul al XVI-lea, alături de *acmu* și este din ce în ce mai des folosită pe măsură ce ne apropiem de sfârșitul perioadei cercetate: *acum.* În documentele reprezentând graiurile nordice forma *acmu* este normă generală, în timp ce în documentele reprezentînd graiurile sudice, forma *acum(u)* este în general întrebuințată.

Numeralul

Numeralul cardinal propriu – zis

În privința numeralului cardinal *mie* trebuie făcută mențiunea că acesta este folosit în cele mai multe texte cu această formă la singular și la plural. Pluralul *mie* este „deosebit de frecvent cînd este precedat de alt numeral în texte reprezentînd aproape toate variantele literare", forma *mii* fiind mai rar atestată în secolul al XVI-lea și din ce în ce mai des folosită în textele din primele decenii ale secolului al XVII-lea. Se consideră că forma *mii* este *mai frecventă în textele reprezentînd zona Banat – Hundeoara* și mai rară în textele coresiene, după cum o dovedește forma *mie* din structura: „Și mie-m lăsat ce-au rămas șapte *mie* de oameni" (p. 245, r. 2).

Conjuncția

În sistemul conjuncțional schimbările sunt mai numeroase, în special în microsistemul conjuncțiilor subordonatoare. Textul de față atestă folosirea conjuncției coordonatoare *e* (lat. *et*) „și", „iar", care se întrebuințează frecvent în textele din secolul al XVI-lea reprezentând toate variantele literare, dar frecvența ei scade începând cu sfîrșitul secolului XVII, în urma concurenței lui *și* și a lui *iar.* Această conjuncție este mai frecventă în textele nordice decât în cele sudice, în care încă din secolul al XVI-lea se observă tendința de a o evita sau de a o înlocui, în redacții ulterioare, cu conjuncțiile care s-au impus în limba literară.În documentele particulare *e* conjuncție apare foarte rar, concurența lui *și* fiind foarte puternică. „*E* tu cu credința stăi. Nu fii măreț, ce te teame. *E* să amu Dumnezeu aceale mlădițe nu le cruță că după aceaia nici acelora nu le va cruța" (P. 248, r. 2 – 3).

LEXICUL

În ceea ce privește lexicul, din materialul analizat ne-au atras atenția următoarele cuvinte: Substantivul *milostivniciie:* „Ce să spu<i>e bogătatea puteriei lui la vasele de *milostivniciie* cealea ce-au gătit întru cinste care i-au el chemat" (p. 240, r. 3), „ceaia ce-au rămas după voia *milostivniciiei* au fost" (p. 245, r. 5), „Ce iaste de întru *milostivniciie* El nu e slujba de nemică" (p. 245, r. 6), „El n-ară fi *milostivniciie*, iară de iaste de întru slujbă, el nu e *milostivniciia* de nemică că n-ară fi slujba slujbă". (p. 245, r. 7). *Milostivniciie* este un cuvînt format prin derivare de la etimonul din slava veche *milostivĭnŭ,*care înseamnă *milostivnic (*înv. și reg. „milostiv", NDU, 1024, termen absent în DER), la care s-a adăugat sufixul *–ie.*

Substantivul *rostul* are două ocurențe: „Apoape (aproape) însă întru *rostul* tău și întru inema ta. Aceasta e cuvîntul de credință ce veri tu cu rostul tău adevăra cum el” (p. 242, r.6), „Cu *rostul* acela va spăsi” (p. 243, r.2). Termenul este considerat învechit și provine din lat. *rostrum* – „gură” (NDU, 1501, DER, p. 670)

a via : „Care om face aceasta într-aceaia *va vie* drestatea (greșeală – dereptatea) dentru inema ta.” (p. 242, r. 4). Verbul este considerat învechit: A avea viață; a trăi, a viețui, a exista. ♦ (Despre sentimente, gesturi, atitudini etc.) A dura, a dăinui. – Lat. *vivere*.

Participiul trecut pentru verbul *a prisădi, prisădit* este considerat un arhaism,un cuvîânt învechit pentru cuvîntul *a răsădi* –Cf. NDU, 1348 sau o altă variantă pentru verbul *a presădi (*< vsl. *prěsaditi) - a scoate dintr-un loc și a planta în altul*; *a transplanta, a răsădi*: „Frîmseră mlădițele cealea ce eu am *prisădit*.” (p. 248, r. 1). Nu am găsit în literatura de specialitate consultată până în momentul de față repartiția dialectală a a acestui termen sau a altor termeni, căci s-ar fi cuvenit câteva comentarii de ordin diatopic.

CONCLUZII

Prin analiza lingvistică făcută *Apostolului* considerăm că am reușit să reliefăm care sunt trăsăturile lingvistice pentru acest text pentru perioada avută în discuție, text care, deși datează din secolul al XVI-lea, ne este destul de familiar, căci tipăriturile coresiene reprezintă „premisele viitoarelor norme supradialectale unice” (Rosetti - Cazacu – Onu, 1971, p. 56).

Am constatat că la baza cărților lui Coresi se află graiul din sud – estul Ardealului și din Țara Românească, ne-a interesat și difuziunea acestor fapte de limbă (care, datorită tiparului, se bucură de o largă răspîndire în toate ținuturile românești). Este un fapt cunoscut că în acea perioadă existau mai multe centre tipografice, așa încît în ceea ce privește zona Maramureșului ne este cunoscut că de aici ne parvin textele cunoscute sub denumirea de „texte rotacizante”, iar Coresi și ucenicii săi vor revizui și munteniza aceste texte. Aceștia au făcut ca tipăriturile lor să fie înțelese de un public cît mai larg de cititori și să, așa cum am mai enunțat, reprezinte totodată bazele pe care s-a dezvoltat limba română literară. În ceea ce privește rotacismul (transformarea lui *–n*-intervocalic în – *r* -) trebuie făcută mențiunea că aceste tipărituri coresiene nu cunoșteau acest fenomen văzut ulterior drept „ o inovație în regres, care se poartă ca un arhaism” (Gheție – Al. Mareș, *Op. cit*, p. 47), cu alte cuvinte, ca orice fenomen lingvstic este supus caducității. Mai mult, „este un progres a nu vorbi de rotacism”.(Rosetti – Cazacu – Onu, *Op. cit*, p. 74).

Am împărțit studiul în funcție de paliile limbii, urmărind în această manieră, chirurgia lingvistică ce a fost aplicată în această perioadă, însă nu ne-am ocupat și de sintaxă.

În ceea ce privește fonetica, am constatat că sunt frecvente formele cu i epentetic pentru substantive precum *pîine,* mîini, repudierea rotacismului, diftongarea (prezența grupului *–ea* în cazul substantivelor *leage, creade, meale),* rostirea dură a lui *r* (cazul substantivului *ceri),* forme cu *ș dur* : *tremeș),* absența africatei *dz și* prezența fricativei *z (zioa)* și altele.

În ceea ce privește morfologia, aceasta fiind o palie din limbă mai închisă, mai greu de torsionat și, în opinia noastră, supusă mai greu arbitrarietății și tincturării de către vorbitorul de grai, am constatat că în distribuția modurilor și timpurilor verbale situația se prezintă oarecum diferit față de momentul actual din limbă, căci astăzi nu se mai folosesc forme verbale de mai mult ca perfect *au fost stătut,* forme de viitor cu structura *veri,* adverbele *amu* și *acmu* nu sunt acceptate de norma literară actuală, așa cum nu este acceptată conjuncția *e (*sensul de „și”), care a intrat în concurență cu conjuncția *și.*

În cazul lexicului, am constatat că termenii excerptați au un sens învechit (*rost* = „gură”, a prisădi = „a răsădi”).

În analiza noastră am făcut și un studiu asupra grafiei, indicând valorile fiecărei slove, punctuația care era folosită (apare virgula și punctul), apar suprascrieri (*lo*^{r} etc.).

Se poate constata că în secolul al XVI-lea există o anumită fuziune de elemente care nu sunt toate specifice sudului, căci ceea ce avea să devină mai târziu normă literară (variantă acurată, supradialectală) nu este întru totul varianta din sud – estul Ardealului și nordul Munteniei, constatăm că în limba tipăriturilor coresiene există această imbricare (termen pe care nu îl folosim cu sens gramatical) de elemente (nu foarte multe) pe care unii cercetători le-au numit *bastarde*.

Nu am identificat în studiul nostru prea multe diferențe tranșante față de norma actuală, cu excepția celor pe care le-am enumerat.

Ne simțim datori să menționăm că expansiunea dialectului sudic a fost favorizată de anumite circumstanțe istorice, inovațiile apărute în Muntenia au sfîrșit prin a se difuza și în celelalte zone ale Dacoromaniei, acestea fiind efectele tendinței de expansiune a subdialectului de sud (de pildă, Oltenia, nu trebuie a fi socotită un teritoriu sudic asupra căruia s-au revărsat graiurile din nord, ci invers, un teritoriu nordic cucerit de graiurile sudice, așa cum este considerat și Banatul în secolul al XV-lea, Gheție – Al.Mareș, *Op. cit*, p. 345), presiunea exercitată de graiurile nordice asupra celor sudice este anterioară secolului al XV-lea, așa cum tendința de fărâmițare a marii arii nordice este anterioară secolului al XV-lea. Dispariția unor fenomene, cum ar fi rotacismul lui *[-n-]* au contriuit la unificarea teritoriului lingvstic și au anulat unele dintre opozițiile existente între sud și nord. Trebuie să menționăm că toate ariile dialectale manifestă oscilații în raport cu zonele învecinate (aria sudică se înfățișează ca fiind unitară, subdialectul nordic ne apare înfățișat în mai multe graiuri, bănățean-hunedorean, ardelean de nord, moldovean), însă privite în ansamblu, graiurile din secolul al XVI-lea prezintă o serie de asemănări față de actuala configurație dialectală a Dacoromaniei. Cu toate acestea, nu putem pune semn de egalitate între limba secolului XVI și limba de astăzi.

Prin tipăriturile coresiene (difuzarea lor) s-a împlinit (aceasta este opinia noastră) rolul esențial pe care îl îndeplinește limba, acela de a înlesni conctele între grupuri omenești din aceeași comunitate, se începe procesul îndelungat și complex al constituirii normei supradialectale unice (iar limba română va mai trece prin alte două muntenizări)

BIBLIOGRAPHY

Densusianu, Ovidiu, *Istoria limbii române*, Vol. II, București

Gafton, Alexandru, *Introducere în paleografia româno – chirilică*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" – Iași, 2001.

Frâncu, Constantin, *Gramatica limbii române vechi* (1521 – 1780), Casa Editorială *Demiurg*, Iași, 2009.

Gheție, Ion, *Baza dialectală a românei literare*, Editura R.S.R., București, 1975.

Gheție, Ion, Mareș, Alexandru, *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-le*a, Bureşti, 1984.

Gheție, Ion, Mareș, Alexandru, *Diaconul Coresi și izbânda scrisului în limba română*, Editura Minerva, Bureşti, 1994.

Panaitescu, P. Petre, *Începuturile şi biruința scrisului în limba română*, Editura Republicii Populare Române, 1965.

Rosetti, Al., Cazacu, B., Onu, L., *Istoria limbii române literare*, Editura Minerva, București, 1971.

Vieru, Roxana, *Studiu lingvistic asupra Paliei de la Orăştie*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" – Iași, Iași, 2014.

Vîrtosu, Emil, *Paleografia româno – chirilică*, Editura Științifică, București, 1968.

Dicționare:
DER, *Dicționarul etimologic al limbii române*, Ciorănescu, Alexandru, Saeculum, 2007.
DEX, 2016.
NDU – *Noul dicționar universal al limbii române*, Ediția a cincea, revăzută.

LÁADAN I EDAN - LÁADAN AND LINGUISTICS: A BRIEF INTRODUCTION TO THE CONSTRUCTED LANGUAGE LÁADAN THROUGH A FEMINIST LINGUISTICS PERSPECTIVE

Ștefan Ghiran
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: Second wave feminism manifested in most things social and cultural. One of the domains fiercely debated was that of language, bringing into conversation the ways in which language is used to condition or even suppress one segment of the population or another. The intersection of two academic phenomena, namely the resurgence of the interest in the linguistic relativity theory and a peak in the social movement for women's equality, became fertile ground for a new type of conversation as well as artistic expression of the topics investigated under the academic microscope. Among these expressions, science fiction author and linguist constructed a language meant to express the perceptions and life experience of women, Láadan. As a fictional mirror of reality, as literature often finds itself to be, the universe she created follows a small group of women as they create this language. Initially only women speak it for the majority of the story spanning a trilogy, but it is not designed exclusively for women as some men eventually learn it as well. This paper will briefly analyze the language and attempt to understand the thought experiment its author, Suzette Haden Elgin, proposes with the creation of Láadan and the universe to which it belongs.

Keywords: constructed languages, science fiction, linguistics, feminism, cultural studies

The spark kindled by Betty Friedan's 1963 *The Feminine Mystique*, lit conversations in all walks of life as women started questioning not only gender roles and equal pay, but also asserting autonomy over their own bodies, life choices, sexual partners, and the very fabric of society and language. Women in the academia started re-asserting their position and asking for the end of intellectual discrimination all the while questioning its authority, its motives and its position towards women. One line of inquiry brought under the microscope was the very language systems and their adequacy. These scholars felt that they did not have the adequate vocabulary to express their perceptions and more, that they were forced into using or not using certain terms by a system which did not have their personal interests at heart, that this system used default masculine experiences, pronouns, views and imposed them on women. Standing at the schism point between transformational grammar and generative semantics and at the heart of these social movements, professor Robin Lakoff, a trained linguist, remembers in the introduction of the 2004 reprint of her *Language and Woman's Place*:

> "The women's movement first exploded taboos, speaking the unspeakable, thinking the unthinkable, occasionally even doing the undoable. [...] It was recognized early that language was important, that there were consequences when grown women were "girls" and when the masculine pronoun was "normal" to refer to everybody [...] So generative semantics and the women's movement had similarly revolutionary origins and a similar need to question and subvert established beliefs." (17)

This is how the question of gender in language and society was seriously brought into focus and academically debated on all its facets. With this new generation of academics the conversation gained momentum and started receiving proper and singular attention in regards to the social impact a gendered linguistic system (overt or traditionally implicit) has. Extremely difficult to quantify, this type of research met with resistance and criticism, yet in

trying to answer these questions, other linguists, authors and academics from related or interconnected fields picked up the challenge and within a decade changed the worldview, or at least shook it enough that academics today still engage in in depth studies in the field. Such is the transformative power of language.

In going as far as questioning a vocabulary of one's own, feminists were able to move the conversation from the usual symptoms identified in every day life to the actual issue which, as they prove, is much deeper and connected to the very fabric of society, rooted in the very language one uses. Bringing to light this problem they could then put it up for debate and truly search for a meaning and a solution. They could now look for what had been identified as a "the problem that has no name" by Betty Friedan in *The Feminine Mystique*. This sense of almost an esoteric nature applied to women, whose ways and experience were cataloged as mysterious, and therefore beyond the scope and understanding of men has less to do with a romanticized version of womanhood, and much more to do with the inadequacy of their circumstances. Otherwise put, as Friedan herself states, they "simply did not fit the image of the modern American woman as she was written about in women's magazines, studied and analyzed in classrooms and clinics, praised and damned in a ceaseless barrage of words" (1), which eventually leads to her "[wondering] if other women faced this schizophrenic split" (Friedan, 1) stemming from an inability to conform to that which had been presented to them as their ideal version of reality. By extrapolation, one could argue that this inability to give a proper contour to the condition of the educated, middle-class, quite privileged American woman could be attributed to a limitation simultaneously in society, as well as in language. Both of these poles would inherently inhibit the natural evolution of the woman, constricting and crippling her. Thus, the invaluable contribution of linguistic relativism and feminist linguistics cannot be overstated, nor can it be denied.

On this cultural and academic background, combining both the Sapir-Whorf legacy, and this history in the making, coming from fellow feminists of her time, Suzette Haden Elgin (acronymed as SHE for most of the rest of the paper) decided to use science fiction and put together a world and a language in which to test several hypotheses at the same time, while also testing the readership and their response. These hypotheses, as SHE states in the introduction to *The First Dictionary and Grammar of Láadan*, "fell together" from a number of sources (Elgin, *Dictionary* 3). By this point she had already published several sci-fi short stories and novels, and was accustomed to sci-fi as her medium of choice. At the same time, in her work as a linguist she had encountered and had become familiarized with the relativity theory, to the point that she identified as a "self proclaimed whorfian" (Elgin, *Dictionary* 3). In addition to these starting points, she states that:

> "in the fall of 1981 I was involved in several seemingly unrelated activities, I was asked to write a scholarly review of the book *Women and Men Speaking*, by Cheris Kramarae; I was working on a speech for the WisCon science fiction convention scheduled for March 1982, where I was to be the Guest of Honor; and I was reading - and re-reading - Douglas Hofstadter's *Göedel, Escher, Bach"* (Elgin, *Dictionary* 3)

The first of these the four main hypotheses for the *Native Tongue* trilogy and for the construction of Láadan, was born. Cheris Kramarae was one of the women analyzing the social, cultural and linguistic aspects of a patriarchal system in natural languages, through her exploration of the "muted group theory" (Elgin, *Women and Men Speaking: Review* 940). Kramarae's book exposes Elgin to the concept that "human languages are inadequate to express the perceptions of women" (Elgin, *Dictionary* 3). On the one hand a plan for a "problem with no name", described by Friedan in her seminal work cannot be fathomed or adequately formulated, given the limitation and seemingly insufficient quality of the language, in its mid-20th century form. However, vocabulary can only be formed if one talks

about the problem. Thus the answer to this paradox is found within the paradox itself. By talking about the issue at hand one can create new vocabulary tailored for the problem, then weed out the inadequate parts until a proper form makes its way in one's consciousness in order to fully express the issue and further, into one's own society.

The second hypothesis explored by Elgin comes from her interest in the Sapir-Whorf Hypothesis. In short, this theory, also called the linguistic relativity theory, holds that language influences its culture and the worldview of its speakers. Based on the weak form, SHE is interested in the way reality would look like if it were shaped by a woman's language. In her fictional universe, the difference between a woman's reality and a man's is made quite clear. Even though women live in a reality created and enforced by men, some, the protagonists, still retain their individuality and crave for something of their own, something that cannot yet be fully uttered. Slowly, with the help of the new language they themselves create, their reality changes, to the point that they no longer engage with men in a tug-of-war type of struggle, but live in their own reality which ultimately brings with it liberation. The third, SHE says, comes from Hofstadter's book in which he "proposed that for every record player there were records it could not play because they would lead to its indirect self-destruction" (Elgin, *Dictionary* 4). This inspired her to extrapolate and posit that "for every culture there are languages it could not use because they would lead to its indirect self-destruction" (Elgin, *Dictionary* 4). With this in mind she wanted to see if indeed American culture would suffer or change in any way if women spoke their own language. Indeed, in *Native Tongue* the overall American culture stays the same but towards the end of the novel it starts changing in a small group, with ripples larger and larger in the following two books of the trilogy. In this respect the books and the way language is treated in their universe is the perfect depiction of a grassroots movement which becomes unstoppable. The final hypothesis started from the way in which sci-fi women writers approach womanhood in their literary works. The most predominant trends, SHE observes, are in relation to men: "women portraying new realities in science fiction had, so far as I knew, dealt only with Matriarchy and Androgyny, and never with a third alternative based on the hypothesis that women are not superior to men (Matriarchy) or interchangeable with and equal to men (Androgyny) but rather entirely different from men" (Elgin, *Dictionary* 4). Again, connected to language, this third option may not be possible due to the lack of a lexical framework encouraging its exploration. Thus she endeavors to create it by adding to the already existent conversation which was crystalizing as a the feminist linguistics domain, in a very unique way, that of a constructed language, Láadan. The following section of the article will offer a general context of the fictional world in which Láadan is created and a brief analysis of some of its key features relevant to the conversation at hand.

Suzette Haden Elgin, by her full name and title Patricia Anne Suzette Wilkins Elgin, PhD, was an American linguist, writer and professor. SHE wrote poetry, non-fiction, and science fiction, all related to or in close communion with her favorite field of study, linguistics (Clute & Nicholls 374). *Native Tongue* is the first book in a trilogy by the same name, which also includes *Judas Rose* and *Earthsong*, dealing with a dystopian society in which women fight for liberation solely through the use of language. The central stage is taken by a group of linguist women who build tight-knit relationships among themselves and in doing so build a different type of resistance. Through an immense exercise of patience and effort during several decades they create a language intended as a non-violent way to resist oppression and exact social change.

The setting is on Earth, in the United States of America starting with the year 2179 onward. The first chapter opens with a fictional amendment to the US Constitution dating from the year 1991 serving as an epigraph. Its text makes it clear that the 2179 American society lives in a world where the congress of 1991 revoked the 19th amendment and

effectively removed all rights and liberties of women from that point on, subordinating them to the guardianship of their male relatives and legally transforming them into minors. Women no longer have the right to vote, to hold office, to engage in any scholarly activity, to work any jobs without the permission of their male guardian, or if no guardian is alive, the state department. They cannot own property, they cannot have money of their own except for a minimum amount of "pocket money". All this, the amendment attributes to the "natural limitations" of women which endanger the progress and safety of the United States as a nation (Elgin, *Native Tongue* 7). In short, even though the setting is a futuristic one, America reverts back to pre-Seneca Falls lawmaking and standards of living with some improvements, technological advancement and alien contact. The only group of women with somewhat of a different status, insofar as they are allowed to work "a man's job" as an exception, are the women belonging to the Linguist Households, although solely out of necessity, as the Linguists are an elite group at the forefront of alien contact interpreting and helping humanity. The contact with alien had been so abrupt and the demand for professional interpreters so large that a separate division had to be created, the Linguists' Lines and even so men need the help of women. They however do not receive special treatment other than being allowed to work and engage in intellectual activities and like all women working in other woman-suited fields such as nurses, do not receive payment, the money earned being sent to the man in charge. This however gives them the tools they need to create the language which would eventually help them break through oppression towards liberation.

The background is necessary to understand certain features that Elgin imbued in the real language Láadan, for which she published a *First Grammar and Dictionary* in 1985, one year after the publication of *Native Tongue.* The language carries over the story of these oppressed women, their desire for self expression and their vision of what form the fight for liberation should be take, as well as Elgin's own, as she labels the creation of both the language and the universe a thought experiment.

In both the fictional universe and the non-fictional one, Láadan is a language designed to express the perceptions of women, as the name itself states it from the very beginning, *láa* meaning perception and *dan* language, thus *Láadan* means the language of perception. It is not a language exclusively for women, as the author points out on several occasions, but it is built with the experiences of women in mind, experiences which otherwise either cannot be found in English, or would require heavy paraphrasing. It is also not meant to replace any natural language, but merely to serve as a medium for expressing these perceptions left unsaid in natural languages. The value of such a feature in a language which will eventually be spoken by men is undeniable, as these men will not only be made aware of experiences which are otherwise either tabu or of no interest to them because of the patriarchal system in which they were brought up, but they will also find and cultivate the ability to empathize. In addition to this core goal around which the whole language revolves, Elgin thought of several other relevant aspects that would serve its purposes, namely its productivity, its regularity and not least, its accessibility, and the ease of learning. This is yet another example of what makes the language woman-oriented from its very conception. It specifically takes into consideration things that women value, as a woman perceives them, not as the societal or "patriarchal paradigm" would impose them. Most of these patchwork elements are a combination of the author's personal linguistic preference, her attention to women's needs and the accessibility of the language. We cannot omit mentioning the need of rectifying ambiguity within discourse, an element which may be found in many contexts:

> "[natural languages] lacked ways to express emotional information conveniently, so that — especially in English — much of that information had to be carried by body language and was almost entirely missing from written language. This characteristic (which makes English so well suited for business) left women

> vulnerable to hostile language followed by the ancient 'But all I said was…' excuse; and it restricted women to the largely useless 'It wasn't what you said, it was the way you said it!' defense against such hostility." ("Láadan, the Constructed Language")

Thus some mentions of a few such features will be necessary, and reference will be made to this specific intention without further explaining it everytime. This "lexicalization" (Elgin, *Dictionary* 152) of emotions is found in several grammatical choices. As with everything connected to this language, the intention behind this lexicalization is not to replace intonation and body language completely, basically the nuances that give any language its color, uniqueness and personality, but merely to enhance the degree of precision with which one makes oneself understood and avoid ambiguities as much as possible. Of course, they cannot be completely eluded, and "like any human language, Láadan has its own ambiguities" (Elgin, *Dictionary* 51). That however is not a flaw, it is what makes it merely human and moreover, desirable since it makes Elgin's effort relatable.

Without attempting to exhaust the linguistic features of what proves to be not only a functional language, but a complete one insofar as a language can be complete, to quote one of the protagonists of *Native Tongue,* Nazareth Chornyak, "no living language can ever be 'finished'" (Elgin, *Native Tongue* 245), a number will be analyzed below. A base set of phonemes, 5 vowels and 13 consonants were chosen, those the author found to be most common across the human languages she knew. To these, allotones for each vowels may appear in conditions explained below. These base sounds are: [ɑ], [ɛ], [ɪ], [o], [u], [b], [d], [ʃ], [m], [n], [l], [r], [w], [j], [θ], [ʒ] and [ɬ] (Elgin, *Dictionary* 12). Cluster consonants and vowels are not permitted in the same word but as a workaround when it comes to vowel clusters, one will receive a high tone, making the language a tonal one. If in creating new constructions by merger or affixations, two consonants or two vowels are found in proximity to one another, an extra sound must be added in between to avoid the cluster and that is the sound *h* in the case of vowels (Elgin, *Dictionary* 12), and a vowel in the the case of consonants which is *e* (idem 133). Thus *áya,* which is the singular form of "beautiful, to be beautiful", becomes *mehá*ya in plural, where *me* is the plural marker (Elgin, *Dictionary* 12). Likewise, *Láadan* becomes *Láadaneth,* where *th* here is the direct object marker. One of the few exceptions for these clusters is when the tone appears. In certain double vowel formations (doubling the same vowel), one will always have an acute accent mark, which indicates that that vowel will be slightly more stressed than the other, thus the sounds are not the same, and the construction is permitted, not breaking the no cluster rule mentioned above. Some examples are *bíi*, a speech act marker indicating that the statement following it is declarative, *láa*, to perceive, *dóolon,* violin. The reason for such a choice speaks towards Elgin's view of both feminism and womanhood. As she explains it in the *Grammar* "one of the things that women do in their language behavior, in all of the languages I know, is a whole lot of body language work" (Elgin, *Grammar* 152). Thus she purposely chose these elements in an attempt to lexicalize such features and make them evident in the everyday use of the language and its musicality. The intended overall sound of Láadan is meant to be soft, wavy, having a flowing melody and no aggressive edges to it and very much in control of the speech act, which is very well mirrored by the actions of the women who create it in the trilogy. No steps they take towards liberation are aggressive, yet, no matter how tentative, nor are they uncertain. The importance of this tone is quite relevant in the language as a whole, playing an important role in its morphology as well. A good example may be seen in the evidence markers *wáa* and *waá*. Added to the end of a sentence, the former will indicate that the information provided is assumed true by the speaker because the speaker trusts the source. The latter on the other hand means the exact opposite, the information is assumed false due to mistrust (Elgin, *Dictionary* 124). This is one more of the several such features in Láadan which are built specifically to impress upon the speaker the hefty responsibility that comes with proper

communication, to make sure that the utterances cannot leave room for interpretation. Another one may be found in the basic sentence structure which is fixed to VSO plus two mandatory particles at the beginning and end of any sentence. These particles, called a speech act morpheme for the one at the beginning, and evidence morpheme for the end, are another feature designed to lexicalize statements otherwise left to the context outside of the speech act, such as body language. Examples of a sentences may be given as follows:

Bíi áya Láadan wa.

I declare / beautiful / Láadan / as I perceive it.

Láadan is beautiful.

"Bíi ril néde rul anath wáa."

I declare / now (present auxiliary, usually optional) / to want / cat / food (as object) / because the source is trusted (in this case the cat made it clear that food is needed)

"The cat wants food." ("Láadan Microgrammar")

Providing the word for word translation makes the structure and the intention clear. This structure of *speech act morpheme + verb + subject + object + evidence morpheme* is to be used for the vast majority of utterances.

In order to lexicalize certain emotions, a fixed set of suffixes for these speech acts were provided. The form above is the neutral and default one when no specific intention needs to be signaled, but each of the speech act morphemes can get any of the suffixes below to make the intention of the speaker clear and unambiguous:

"-d said in anger
-th said in pain
-li said in love
-lan said in celebration
-da said in jest, as a joke
-ya said in fear
-de said in narrative, as a story
-di said in teaching" (Elgin, *Dictionary* 132)

For instance, we could look at the following constructions:

"Bíi shóod le wa. (I'm busy.)
Bíid shóod le wa. (I-say-to-you-in-anger, I'm busy!)
Bíida shóod le wa. (I-say-to-you-in-jest, I'm busy!)"
("Láadan Made Easier")

Thus the verbal transmission of these intentions or feelings may be signaled in other instances in an attempt to include other types of perceptions namely visual and tactile in this case in the speech act (Elgin, *Dictionary* 39), affixation playing a major part in the entirety of Láadan grammar.

One other key feature of Láadan is that verbs and adjectives are always the same class. This peculiar aspect of the language brings an interesting change in perception if one thinks about the role of these parts of speech. While the verb shows action, movement, the adjective shows the quality. Thus in one word, Láadan does both as if to say that the attributes are always vibrant and evolving, never static. What is more, it establishes an intrinsic connection between one's actions and their nature, that which characterizes them, essentially drawing our attention to the impact actions have on our development, on the one hand, while also simultaneously accepting that who we are is oftentimes regarded as the root cause of our actions, staying true to the thread of linguistic relativity running throughout the books.

Finally, a mention must be made regarding the most interesting aspect of the language, and at the same time its very core and the idea with which Elgin started building it,

and that is words which express things that require entire phrases in English. This trait is prevalent in Indigenous languages such as Navajo, Inuit and Potawatomi. One example of such a word in Potawatomi is "*Puhpowee* [which] translates as 'the force which causes mushrooms to push up from the earth overnight'" (Kimmerer 49). Indeed, oftentimes modern languages seem to be built for ease of communication and abstraction in the favor of certain nuances which these Indigenous languages are so rich in. Elgin aims to enrich that perception through Láadan in words like the following:

> "*widazhad* Pregnant late in the term of the pregnancy and eager for it to come to an end at long last.
>
> *rahéena* Non-heart-sibling; one so entirely incompatible with another that there is no hope of ever achieving any kind of understanding or anything more than a truce, and no hope of ever making such a one understand why; does not mean 'enemy.'
>
> *rathom* non-pillow; one who lures another to trust and rely on him or her but who has no intention of following through; a 'lean on me so I can step aside and let you fall' person.
>
> *hahodib* To be in a state of having deliberately shut off all feeling.
>
> *ramimelh* To refrain from asking, with evil intent; especially when it's clear that someone badly wants the other to ask.
>
> *radíidin* Nonholiday; a time allegedly a holiday but actually so much a burden because of work and preparations that it is a dreaded occasion; especially when there are too many guests and none of them help.
>
> *azhdadin* To menopause uneventfully.
>
> *bama* Anger which is not futile and which is for good reasons, but when there is no one on whom you can blame what you're angry about."
>
> (Elgin, *Language Imperative* 208 - 209)

There is no best suited comment on these and other such words which are clearly tailored for women's experiences as Elgin perceives them, than her own:

> "If you are a man, and your reaction to one or more of those [...]words is 'But surely nobody would ever want or need to talk about that!' that is precisely the point." (Elgin, *Language Imperative* 209)

Beyond all technical and stylistic merits of this language, as well as *Native Tongue*, there is one as difficult to quantify as Betty Friedan's "problem with no name". The fact that it brings into conversation the needs of roughly half of the population of the globe, needs that cannot be uttered and do not have words because they are not talked about is invaluable. These perceptions can only be understood if talked about in Láadan or in one's own native tongue, but the key element here is conversation and communication, and this is where Elgin joins her efforts to those of feminists worldwide, in attempting to create a precedent, a push out of a comfort zone which in reality is not comfortable, but which is perhaps accepted and endured as necessary to progress. Like Nazareth Chornyak, she urges her readers to stop finding reasons to postpone the change, and exact it, even if the future is unpredictable. To start small, in one's own real or metaphorical knitting circle, then expand. Not violently, not ostentatiously, but steady and methodically, scientifically even. As Nazareth writes in her diary, to light the fire upon the ice. Only then may the dominant be challenged, only then may the glass ceiling be broken. Láadan did not receive the attention other constructed languages at the time had. Women did not pick it up for use as an auxiliary language, or a language which would give them freedom of expression and the reasons behind why they did not can only be speculated about. Whether it is the universe which approaches its theme unlike the usual worldsaving action-packed novel, or the affinity for constructed languages which only a small percentage of people have, or the patience to learn a new and constructed language, is

not as important as the fact that this language and this universe exist and they bring a different perspective to a problem with which society today still struggles.

Even if the hypotheses on which it was based could not be tested due to the limited reception of the language, it is still an invaluable milestone in the efforts of those linguists, feminists and authors to search for a way to bring awareness. Further, its contribution stems from the treatment of linguistics as a science within the realm of science fiction that proved key in facilitating the advancement of the human race. In presenting it in such an artful manner, Elgin reiterates for the masses what other academics had previously done for only the select elite of intellectuals, namely that language and the way in which it is used can be tool that chisels the reality around us, and that, as language users, humans are endowed with the ability of constructing their very cultural contexts. Elgin does not propose that all women's experiences are the same and all their pleas universal. Through her art, SHE does invite to conversation, to a different kind of (r)evolution by asking women to (re)consider their place within their contexts and to find and create their own new languages or new vocabulary in their own native tongues if Láadan is not enough, because in the end, all that remains is the word, just as in the beginning all there was, was the word.

BIBLIOGRAPHY

Clute, John, and Peter Nicholls. *The Encyclopedia of Science Fiction*. St. Martin's Press, 1995.

DuBois, Ellen Carol. *Feminism and Suffrage: the Emergence of an Independent Women's Movement in America, 1848-1869*. Cornell, 1999.

DuBois, Ellen Carol, et al. *Through Women's Eyes: an American History: with Documents*. Bedford/St. Martin's, 2019.

Elgin, Suzette Haden. *Language Imperative: the Power of Language to Enrich Your Life and Expand Your Mind*. Diane Pub Co, 2000.

– *Language*, vol. 58, no. 4, 1982, pp. 940–43. *JSTOR*, https://doi.org/10.2307/413973. Accessed 07 Feb. 2022.

– *Native Tongue*. Daw Books, 1984.

– "Women's language and near future science fiction: A reply". *Women's Studies: An Inter-Disciplinary Journal*, 14:2, 175-181, 1987. DOI: 10.1080/00497878.1987.9978695

Elgin, Suzette Haden., and Diane Martin. *A First Dictionary and Grammar of Láadan*. Society for the Furtherance and Study of Fantasy and Science Fiction, 1988.

Falk, Julia S. *Women, Language and Linguistics: Three American Stories from the First Half of the Twentieth Century*. Routledge, 2014.

Friedan, Betty. *The Feminine Mystique*. Penguin, 2010.

Kimmerer, Robin Wall. *Braiding Sweetgrass*. Milkweed Editions, 2013.

Kolmar, Wendy K., and Frances Bartkowski. *Feminist Theory: a Reader*. McGraw-Hill, 2013.

Kramarae, Cheris. "Punctuating the dictionary" , vol. 1992, no. 94, 1992, pp. 135-154. https://doi.org/10.1515/ijsl.1992.94.135

Lakoff, Robin Tolmach., and Mary Bucholtz. *Language and Woman's Place: Text and Commentaries*. Oxford University Press, 2004.

Meyerhoff, Miriam, and Janet Holmes. *The Handbook of Language and Gender*. Blackwell, 2013.

Pauwels, A. "Linguistic Sexism and Feminist Linguistic Activism". In *The Handbook of Language and Gender* (eds J. Holmes and M. Meyerhoff). 2003. https://doi.org/10.1002/9780470756942.ch24

ONLINE SOURCES:

"A Láadan Microgrammar." *Láadan Language*, 24 Oct. 2015, laadanlanguage.com/articles/articles-by-suzette/Laadan-microgrammar/.

"Láadan to English – B." *Láadan Language*, 1 Nov. 2015, laadanlanguage.com/laadan-to-english-b/.

"Láadan, the Constructed Language in 'Native Tongue' Books." *Láadan Language*, 24 Oct. 2015, laadanlanguage.com/articles/articles-by-suzette/laadan-constructed-language/.

"Láadan Made Easier – Lesson Two." *Láadan Language*, 24 Oct. 2015, laadanlanguage.com/articles/articles-by-suzette/Laadan-made-easier-two/.

RECENT PERSPECTIVES ON TRANSLATION STUDIES

Mirela-Simona Gurău (Rusu)
PhD Student, „Dunărea de Jos" University of Galaţi

Abstract: The 21st-century field of Translation Studies is shaped by the forces of globalization, technological advancement, and a growing emphasis on cultural inclusivity. This comprehensive exploration of Translation Studies outlines the evolution of theoretical frameworks, interdisciplinary approaches, and the increasing integration of technology, particularly machine translation (MT) and corpus linguistics. These developments underscore the role of translators as cultural mediators, crucial in fostering multicultural understanding and preserving linguistic diversity. Additionally, the discipline confronts ethical considerations in MT, the challenges of adapting audio-visual content, and the impact of postcolonial and gender studies on translation practices. The ongoing dialogue in Translation Studies reflects a commitment to addressing complex socio-political and cultural issues, with a forward-looking focus on ethical responsibility, inclusivity, and cross-cultural empathy. Translation thus emerges as a powerful tool for intercultural communication, supporting cultural autonomy, and promoting a more interconnected global society.

Keywords: Cultural Autonomy, Cross-Cultural Communication

1. Introduction to Translation Studies in the 21st Century

Nowadays, Translation Studies are shaped by political, economic, cultural, and technological shifts, with globalization increasing the demand for translation to support multicultural understanding (Cronin, 2013). The acceptance of multiculturalism reinforces individual rights to cultural heritage, influencing innovation in art, education, and politics with a focus on minority rights and cultural autonomy (Kymlicka, 1995). In this context, translators act as essential cultural and linguistic mediators.

While historical periods, such as Japan's Tokugawa era, enforced isolation, today's interconnected world renders such isolation impractical (Morris-Suzuki, 1998). Translators now play a vital role in bridging cultural divides and fostering communication, employing skills that go beyond language to include cultural sensitivity, adaptability, and empathy (Robinson, 2003). This modern era emphasizes the essential role of translators and interpreters in fostering global understanding and cultural exchange.

1.1. Defining Translation and Its Evolution

Translation has long facilitated cross-cultural dialogue and now holds unprecedented scholarly focus (Bassnett, 2014). The Western tradition of translation emphasizes the interconnectedness of translator, text, and context (Gentzler, 2001), with foundational approaches from thinkers like Cicero and Schleiermacher still relevant today (Nida, 1964). These evolving ideas, adapted through classical, humanistic, and scientific shifts, underscore translation's flexibility and interpretive challenges.

2. Theoretical Frameworks in Translation Studies

Theoretical frameworks are central to advancing translation studies, integrating insights from literary criticism, linguistics, communication, and philosophy (Baker & Saldanha, 2009). Foundational models like Even-Zohar's polysystem theory and Toury's descriptive translation studies position translation within cultural and historical contexts (Even-Zohar, 1990; Toury, 1995).

Language as Creation and Language as Code

Translation balances "language as code," a structured system, and "language as creation," an interpretive process (Ricoeur, 2006). This balance is vital for capturing language's inherent multiplicity (Eco, 2003).

Semantics and Semiotics

Language functions within a semiotic system, where meaning is shaped by cultural norms (Saussure, 1959). Structuralist semiotics highlights language's cultural specificity and positions translators as cultural mediators (Barthes, 1967; Lotman, 1990).

2.1. Descriptive Translation Studies (DTS)

DTS explores translation practices empirically, examining norms and standardization to identify patterns that might inform a unified theory (Hermans, 1999). By analyzing actual translations, DTS fosters an intradisciplinary approach that accommodates diverse strategies, enabling theoretical cohesion and a shared vocabulary within translation studies (Snell-Hornby, 2006).

3. Interdisciplinary Approaches to Translation

The shift toward interdisciplinary methods in translation studies recognizes the active role of discourse in constructing meaning, influenced by cognitive, contextual, and communicative factors (Hermans, 2007). This approach merges computational linguistics, cognitive science, and language studies, fostering innovations like machine translation (MT) and translation memory (TM) systems informed by cognitive insights (Kenny, 2011).

Translation studies also explore multimodal and interlingual dialogue in digital contexts, incorporating speech technology, audiovisual design, and culturally adaptive interfaces to improve communication (Cronin, 2013). This technological mediation continues the historical role of translation in knowledge exchange, now within digital frameworks that blend human linguistics with computational tools (Risku, 2010).

Beyond technology, philosophical and cognitive perspectives examine translators' mental processes, such as memory and problem-solving, emphasizing translation as a complex, multimodal activity shaped by insights from diverse fields (Muñoz Martín, 2014).

3.1. Translation and Cultural Studies

The focus on cultural specificity in translation theory acknowledges the challenges of rendering meaning across cultural contexts. Translation is increasingly seen as intercultural communication rather than direct equivalence, accommodating the distinct frameworks of each language (Venuti, 1995;). Cultural studies highlight how translation reflects intercultural dynamics, with English as a global lingua franca underscoring translation's role in global interaction (Cronin, 2003).

Additionally, cultural studies explore identity and gender in translation, positioning it as a process of cultural negotiation rather than word transfer, fostering a more dynamic, context-sensitive approach (Simon, 1996). This convergence enhances translation's role in intercultural understanding and supports broader dialogues around identity, values, and socio-cultural exchange.

4. Translation and Gender

The intersection of translation and gender highlights how gender shapes translation practices and the representation of women in the field. Scholars point to the "dual invisibility" of women translators, who play vital roles in cultural transmission but remain socially marginalized (von Flotow, 1997). Historically, translation enabled intellectual contributions from women when authorship was restricted, preserving and amplifying female voices in literature (Chamberlain, 1988).

Linguistic encoding of gender adds complexity to translation; languages with grammatical gender, such as French and Spanish, require careful navigation of gendered language, impacting how gender identities are represented (Lakoff, 2004). Feminist theory has influenced translation studies by encouraging sensitivity to both linguistic and cultural gender norms, challenging or reinforcing these norms through translation choices (Spivak, 1993).

In summary, examining gender in translation reveals overlooked dynamics, stressing women translators' essential yet underrecognized contributions. Translators face the task of balancing cultural sensitivity with ethical responsibility to ensure respectful, accurate gender portrayals.

4.1. Feminist Perspectives on Translation

Feminist theory in translation studies critiques patriarchal structures that marginalize translators, particularly women, and foreground male authorship (Simon, 1996). Feminist translation theory examines gendered power dynamics, addressing who translates, what is translated, and the biases that influence these choices (Chamberlain, 1988). Feminist translators may subvert patriarchal norms or amplify female voices, offering reinterpretations that challenge traditional readings (Godard, 1990).

Feminist critique also highlights the "invisibility" of female translators within male-centered frameworks, urging recognition of their contributions and advocating for feminist strategies to resist marginalization (Castro, 2009). Feminist and postcolonial perspectives intersect, both promoting translations that respect marginalized voices and challenge dominant narratives (Mohanty, 2003).

In conclusion, feminist perspectives bring a gender-sensitive approach, challenging power structures and fostering translations that honour gender and cultural identities, contributing to equitable representation in translation studies.

5. Translation and Postcolonialism

Postcolonial translation studies examine translation's dual role as both a tool for cultural exchange and resistance against colonial hegemony (Bassnett & Trivedi, 1999). This approach emphasizes re-centering translation within postcolonial discourse, challenging colonial ideologies embedded in translation theories and practices that marginalize non-Western perspectives (Young, 2003).

In postcolonial contexts, translation often mediates between colonizer and colonized, allowing marginalized cultures to rearticulate the language of the colonizer and subvert dominant narratives (Bhabha, 1994). Translation strategies like "domestication" and "foreignization" serve ideological roles, with foreignization highlighting cultural distinctiveness, while domestication increases accessibility (Venuti, 1995). This makes translation a space for cultural negotiation, where colonized groups can reshape language to assert identity and values (Robinson, 1997).

In summary, postcolonial translation highlights the translator's ethical responsibility in navigating socio-political implications, balancing cultural preservation with the risks of reinforcing dominance.

5.1. Decolonizing Translation Theory

Decolonizing translation theory urges re-evaluation of Western translation practices, which often emphasize textual fidelity over cultural preservation. Non-Western traditions, where oral transmission and community knowledge are essential, prioritize cultural values and adapt stories to contemporary contexts, emphasizing meaning over exact replication (Bandia, 2008; Robinson, 1997).

Decolonizing translation also entails confronting its colonial legacy. Historically, translation was used to simplify and control indigenous languages (Spivak, 1993). A decolonized approach values indigenous voices, seeing translation as a means of empowering marginalized communities and respecting diverse knowledge systems.

In conclusion, decolonizing translation theory broadens the field to honor indigenous and non-Western traditions, positioning translation as an empowering tool for cultural preservation.

6. Translation and Globalization

Originally an economic concept, globalization now includes political, social, and cultural dimensions, significantly impacting translation (Giddens, 2000). Translation acts as a key tool for intercultural communication, shaping global ideas and identities, with applications across fields such as cultural and media studies (Appiah, 2006).

Digital networks and the global economy have increased demand for translation, leading to the growth of machine translation (MT) and translation memory (TM) systems (Kenny, 2011). Yet globalization also presents ethical challenges, as translation can reinforce cultural hegemony. Scholars advocate critical approaches that prevent homogenization, urging translators to thoughtfully mediate cultural values (Gentzler, 2008).

New concepts like "localization" and "glocalization" have emerged, aiming to adapt content for local audiences while retaining global relevance. Localization tailors translations to specific cultural contexts, while glocalization balances global reach with respect for cultural identity (O'Hagan, 2020).

In conclusion, globalization has expanded translation's role as a tool for cultural exchange and raised ethical questions. Translation studies must adapt to the complexities of a globally connected world.

6.1. Translation in a Globalized World

Globalization has expanded translation's adaptability, positioning it as essential for navigating a multilingual landscape. While dominant languages like English and Mandarin have gained influence, digital communication has opened new opportunities for less widely spoken languages, contributing to linguistic diversity (Pym, 2010).

The surge in translation, particularly online, underscores its role in shaping global discourse, mediating cultural, economic, and political interactions (Gentzler, 2008). Globalization fosters new linguistic interactions where languages can coexist without deep assimilation, challenging traditional views of linguistic dominance (Giddens, 2000).

Technological advances in localization and MT support global markets, allowing tailored adaptations that respect cultural nuances (O'Hagan & Ashworth, 2002). These practices address globalization's dual pressures of accessibility and cultural preservation.

In summary, globalization has transformed translation's role, encouraging linguistic interaction and cultural uniqueness. Translation studies can now explore frameworks that capture globalization's impact on language, culture, and knowledge.

9. Translation in Multimedia and Audiovisual Contexts

Advances in technology have transformed audiovisual translation (AVT), enabling media to reach global audiences through subtitling, dubbing, and voice-over. Translators work with creatives to ensure cultural nuance and technical precision, making AVT a powerful cultural bridge that adapts both verbal and visual cues without perpetuating stereotypes (Díaz Cintas & Remael, 2021). AVT goes beyond linguistic transfer, requiring translators to mediate across semiotic elements—verbal, visual, and auditory—while balancing cultural adaptation with authenticity (Venuti, 1995). Technical constraints like

subtitle space and lip-sync requirements demand skilful handling to maintain coherence and emotional resonance (Gambier, 2013). As AVT grows with advancing technologies, it will continue expanding global access to diverse cultures and shaping audience perceptions (O'Hagan, 2020).

9.1. Subtitling and Dubbing

Subtitling and dubbing each present unique challenges. Subtitling requires condensing text within limited screen space, particularly challenging with humor, which relies on cultural nuances (Díaz Cintas & Remael, 2021). Dubbing, involving synchronization with lip movements, offers more freedom to adapt humor for the target culture (Chaume, 2012). Key distinctions include audio retention in subtitling, full replacement in dubbing, and different approaches to cultural references: subtitling often retains original references, while dubbing may adapt them to resonate with local audiences (Gambier, 2013). Both methods enrich cross-cultural accessibility, but each requires tailored strategies to maintain authenticity and cultural relevance.

10. Translation and Literature

Translation studies evolved significantly in the 20th century, moving from a focus on teaching techniques to a discipline grounded in theoretical frameworks. Structuralism and transformational grammar, especially from figures like Jakobson and Chomsky, shifted emphasis from word-for-word translation to deeper linguistic analysis and cultural understanding (Chomsky, 1965; Jakobson, 1959). Lexicostatistics and other quantitative methods further advanced accuracy by examining lexical similarities statistically (Swadesh, 1955). These developments moved translation from basic practice to a nuanced theoretical field, equipping translators to handle linguistic and cultural complexities.

10.1. The Role of Translation in Literary Circulation

Walter Benjamin's *The Task of the Translator* (1923) remains foundational, positing translation as a means of preserving a text's "spiritual" essence beyond linguistic boundaries (Benjamin, 1923/2000). Concepts like the "virtual" and "vagabond" text portray translation as dynamic and interpretive, adapting texts to new cultural contexts (Steiner, 1998). This notion of retranslation, expanded by scholars like Antoine Berman, underscores that each version of a text offers a fresh interpretation, sustaining its relevance across time and cultures (Berman, 1990). Today, translation plays a vital role in literary circulation, facilitating cultural exchange and extending the reach of world literature (Cronin, 2003). Benjamin's views emphasize translation as a transformative process that preserves literary vitality and fosters intercultural dialogue in a globalized world.

11. Translation and Language Teaching

Translation was long excluded from language teaching due to concerns it might hinder communicative competence by encouraging reliance on the native language (Cook, 2010). However, it is increasingly recognized as a tool that fosters cross-linguistic awareness and intercultural sensitivity (Laviosa, 2014).

The Grammar-Translation Method historically emphasized translation to teach vocabulary and grammar, building "interlanguage" awareness by helping students understand language structures and cultural nuances (Duff, 1989). Today, translation can enhance communicative competence by providing real-world applications for vocabulary and grammar, supporting students in internalizing language rules and refining analytical skills (Colina, 2002). Reintegrating translation into curricula offers a holistic approach, preparing

students for global communication through deeper cross-linguistic and cultural understanding.

11.1. Using Translation in Language Classrooms

Opinions on translation in teaching vary. Immersion proponents prefer minimal native language use to promote direct thinking in the target language, while communicative and task-based approaches see value in using the native language as a support (Littlewood, 2014).

Translation can enhance comprehension and cross-linguistic competence by allowing students to explore vocabulary and grammar comparatively (Liao, 2006). Unlike grammar-focused methods, modern translation tasks encourage bilingualism and intercultural understanding, engaging students in analyzing linguistic and cultural differences (González-Davies, 2004). Translation activities in classrooms aid in developing cultural adaptation and problem-solving skills, helping students navigate language transfer in meaningful ways (Laviosa, 2014).

12. Translation and Cognitive Science

The 1980s saw a shift in translation studies as cognitive perspectives emphasized mental processes like memory, attention, and decision-making. Cognitive approaches revealed how translators engage in "parallel processing," decoding and encoding simultaneously, requiring balance in comprehension, memory, and reformulation to prevent errors (Gile, 2009).

Studies highlighted "rarefaction," where translators condense information based on understanding and prior knowledge (Wilss, 1996). This research led to the development of cognitive aids, like computer-assisted translation (CAT) tools, which reduce cognitive strain by offering stored language resources (Kenny, 2011).

Institutions like the Basque research center used methods such as think-aloud protocols and eye-tracking to better understand translation as a cognitive process, influencing teaching practices to enhance translators' efficiency (Muñoz Martín, 2014). Cognitive science reframes translation as a task demanding significant mental resources, informing tools and pedagogical methods that help translators manage cognitive load effectively.

12.1. Cognitive Processes in Translation

Translation involves complex bilingual cognition, demanding simultaneous management of linguistic and cultural nuances. Unlike traditional psycholinguistic studies on isolated words, translation requires handling full texts within real-world contexts, including coherence, register, and cultural subtleties (Shreve & Angelone, 2010).

Reception studies show that successful translation often anticipates the cultural assumptions of target audiences, highlighting the role of translators as cultural mediators (Gutt, 2000). Experienced translators dynamically adjust their work to balance source fidelity with communicative needs, as shown through think-aloud protocols and eye-tracking studies (Alves & Gonçalves, 2007).

In sum, cognitive science positions translation as more than linguistic transfer—it is a complex, bilingual, and bicultural process. The integration of cognitive science with translation studies provides insights into the mental demands of translation, emphasizing the importance of real-world context and cultural understanding.

13. Translation and Corpus Linguistics

Translation studies have broadened to include diverse perspectives, enriching the field with insights like "cultural translation", which highlights the impact of culture on translation (Bassnett, 2013), and "cognitive translation studies", which explores translators' mental

processes (O'Brien, 2011). Additionally, "gender and feminist perspectives" examine power dynamics, while "digital translation studies" address machine translation (MT) ethics (Somers, 2003).

Linguistic corpora, which enable large-scale analysis of translation patterns and cultural influences, have transformed the field, supporting precise, data-driven decisions that balance cultural sensitivity with modern demands (McEnery & Hardie, 2011). Together, these approaches reveal translation studies' adaptability and interdisciplinary scope, making it relevant to today's global context.

13.1. Applications of Corpus Linguistics in Translation Studies

Corpus linguistics expands our understanding of translation's lexical, grammatical, and phraseological aspects (Laviosa, 2002). While corpus methodologies offer valuable resources, caution is needed, as patterns identified require context-based interpretation (Tymoczko, 1998). Ongoing discussions explore the strengths and limitations of corpus-based approaches, encouraging balanced, interpretive use of empirical data in translation studies.

14. Challenges and Future Directions in Translation Studies

As globalization fuels demand for translation, new challenges arise from societal and technological changes, such as MT and artificial intelligence (AI), which introduce ethical concerns and complex cultural dynamics (O'Hagan, 2020). Key issues include accessibility and inclusivity, especially for marginalized communities, emphasizing the need for intercultural competence and political awareness (Baker, 2006). Interdisciplinary methods like cognitive science and corpus linguistics inform MT evaluation, sparking debates about balancing data-driven and interpretive approaches (Laviosa, 2002). Translation Studies thus evolves to address the intricacies of multicultural, digital society.

14.1. Ethical Challenges in Machine Translation

MT's rapid growth enables widespread translation but raises ethical concerns like accountability, cultural sensitivity, and data security (Bowker & Buitrago Ciro, 2019). These challenges emphasize the need for responsible MT development that respects cultural diversity and safeguards human translators' expertise where accuracy is critical (Mack, 2020). Future MT research should prioritize interdisciplinary collaboration and ethical policies to ensure MT benefits diverse communities while upholding cultural integrity.

15. Conclusion

Translation Studies is a dynamic field shaped by globalization and the need for cross-cultural communication (Baker, 2006). Modern translators act as cultural mediators, promoting multiculturalism and autonomy (Cronin, 2003). Areas such as corpus linguistics, cognitive studies, MT ethics, and postcolonial perspectives reflect the field's broader impact on inclusivity and cultural sensitivity (Pym, 2010).

Corpus linguistics improves accuracy but warns against excessive reliance on data without context (Laviosa, 2002), and MT ethics advocate for culturally respectful innovation (O'Hagan, 2020). Translation remains a socially embedded practice, influenced by power dynamics and cultural identities (Simon, 1996).

Looking ahead, Translation Studies is poised to advance through ethical, culturally aware practices that honour global diversity. By integrating technology thoughtfully and refining frameworks, the field reaffirms its commitment to supporting global communication, cultural autonomy, and empowering diverse voices.

BIBLIOGRAPHY

1. Alves, F., & Gonçalves, J. L. (2007). Advances in Cognition in Translation, Routledge, London.
2. Appiah, K. A. (2006). Cosmopolitanism: Ethics in a World of Strangers, W. W. Norton & Company, New York.
3. Baker, M. (2006). Translation and Conflict: A Narrative Account, Routledge, London.
4. Baker, M., & Saldanha, G. (2009). Routledge Encyclopedia of Translation Studies, Routledge, London.
5. Bandia, P. F. (2008). Translation as Reparation: Writing and Translation in Postcolonial Africa, Routledge, London.
6. Barthes, R. (1967). Elements of Semiology, Hill and Wang, New York.
7. Bassnett, S. (2013). Translation, Routledge, London.
8. Bassnett, S., & Trivedi, H. (1999). Post-colonial Translation: Theory and Practice, Routledge, London.
9. Benjamin, W. (1923/2000). The Task of the Translator, Harvard University Press, Cambridge, MA.
10. Berman, A. (1990). Toward a Translation Criticism: John Donne, Kent State University Press, Kent, OH.
11. Bhabha, H. K. (1994). The Location of Culture, Routledge, London.
12. Bowker, L., & Buitrago Ciro, J. (2019). Machine Translation and Globalization, Springer, Cham.
13. Chamberlain, L. (1988). Gender and the Metaphorics of Translation, Routledge, London.
14. Chomsky, N. (1965). Aspects of the Theory of Syntax, MIT Press, Cambridge, MA.
15. Cronin, M. (2003). Translation and Globalization, Routledge, London.
16. Cronin, M. (2013). Translation in the Digital Age, Routledge, London.
17. Díaz Cintas, J., & Remael, A. (2021). Audiovisual Translation: Subtitling, Routledge, London/New York.
18. Duff, A. (1989). Translation, Oxford University Press, Oxford.
19. Eco, U. (2003). Mouse or Rat: Translation as Negotiation, Weidenfeld & Nicolson, London.
20. Even-Zohar, I. (1990). Polysystem Studies, Poetics Today (Journal), Durham, NC.
21. Gambier, Y. (2013). Handbook of Translation Studies, John Benjamins, Amsterdam.
22. Gentzler, E. (2001). Contemporary Translation Theories, Multilingual Matters, Clevedon.
23. Gentzler, E. (2008). Translation and Identity in the Americas, Routledge, London.
24. Giddens, A. (2000). Runaway World: How Globalization is Reshaping Our Lives, Routledge, London.
25. Godard, B. (1990). Feminist Approaches to Translation, Routledge, London.
26. González-Davies, M. (2004). Multiple Voices in the Translation Classroom, John Benjamins, Amsterdam.
27. Gutt, E.-A. (2000). Translation and Relevance: Cognition and Context, Routledge, London.

28. Hermans, T. (1999). Translation in Systems: Descriptive and Systemic Approaches Explained, St. Jerome Publishing, Manchester.
29. Hermans, T. (2007). The Conference of the Tongues, Routledge, London.
30. Jakobson, R. (1959). On Linguistic Aspects of Translation, Harvard University Press, Cambridge, MA.
31. Kenny, D. (2011). Machine Translation and the Future of the Translator, Routledge, London.
32. Kymlicka, W. (1995). Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights, Oxford University Press, Oxford.
33. Lakoff, R. (2004). Language and Woman's Place, Oxford University Press, Oxford.
34. Laviosa, S. (2002). Corpus-based Translation Studies: Theory, Findings, Applications, Rodopi, Amsterdam.
35. Laviosa, S. (2014). Translation and Language Teaching: Pedagogic Approaches, Routledge, London.
36. Liao, P. (2006). The Role of Translation in Language Teaching, Routledge, London.
37. Littlewood, W. (2014). Communicative Language Teaching, Cambridge University Press, Cambridge.
38. Lotman, Y. (1990). Universe of the Mind: A Semiotic Theory of Culture, Indiana University Press, Bloomington, IN.
39. Mack, G. (2020). Ethics and Accountability in Machine Translation, Springer, Cham.
40. McEnery, T., & Hardie, A. (2011). Corpus Linguistics: Method, Theory and Practice, Cambridge University Press, Cambridge.
41. Mohanty, C. T. (2003). Feminism Without Borders: Decolonizing Theory, Practicing Solidarity, Duke University Press, Durham, NC.
42. Morris-Suzuki, T. (1998). Re-inventing Japan: Time, Space, Nation, M.E. Sharpe, Armonk, NY.
43. Muñoz Martín, R. (2014). Cognitive Translation Studies: An Overview, John Benjamins, Amsterdam.
44. Nida, E. A. (1964). Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating, Brill, Leiden.
45. Pym, A. (2010). Exploring Translation Theories, Routledge, London/New York.
46. Ricoeur, P. (2006). On Translation, Routledge, London/New York.
47. Risku, H. (2010). Cognition and Motivation in Translation Studies: A Social and Translational Approach, John Benjamins, Amsterdam.
48. Robinson, D. (1997). Translation and Empire: Postcolonial Theories Explained, Routledge, London.
49. Robinson, D. (2003). Becoming a Translator: An Introduction to the Theory and Practice of Translation, Routledge, London/New York.
50. Saussure, F. (1959). Course in General Linguistics, McGraw-Hill, New York.
51. Shreve, G. M., & Angelone, E. (2010). Translation and Cognition, John Benjamins, Amsterdam.
52. Simon, S. (1996). Gender in Translation: Cultural Identity and the Politics of Transmission, Routledge, London.

53. Snell-Hornby, M. (2006). The Turns of Translation Studies: New Paradigms or Shifting Viewpoints, John Benjamins, Amsterdam.
54. Spivak, G. C. (1993). The Politics of Translation, Routledge, London.
55. Steiner, G. (1998). After Babel: Aspects of Language and Translation, Oxford University Press, Oxford.
56. Venuti, L. (1995). The Translator's Invisibility: A History of Translation, Routledge, London/New York.
57. Venuti, L. (2018). Rethinking Translation: Discourse, Subjectivity, Ideology, Routledge, London/New York.
58. von Flotow, L. (1997). Translation and Gender: Translating in the 'Era of Feminism', St. Jerome Publishing, Manchester.
59. Wilss, W. (1996). Knowledge and Skills in Translator Behavior, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.
60. Young, R. J. C. (2003). Postcolonialism: A Very Short Introduction, Oxford University Press, Oxford, UK.

JOURNALISTIC STYLE - GENERAL ASPECTS

Valentina Andreea Popovici
PhD Student, Free International University of Moldova, Chișinău, Republic of Moldova

Abstract: All functional styles involve the use of a specific language just as the journalistic style uses language constructions specific to the journalistic language. The beginning of the formation and use of journalistic language coincided with the establishment of the press, respectively in the 17th century, when the first newspapers were sent for publication. The advent of the media represented the beginning of real-time information, constituting a reference point for human civilization. Over time, access to information became faster and faster, but the press remained the most influential information segment even today.

Keywords: journalistic style, journalistic language, press, newspapers, articles

Stilul publicistic reprezintă o parte a limbajului, un tip de comunicare, prin care sunt interpretate diverse acte de comunicare specifice. Indiferent de mijloacele ori modalitatea în care se realizează comunicarea prin limbajul publicistic, stilul publicistic s-a dezvoltat în decursul timpului într-o strânsă legătură cu gândirea logică. Acesta poate fi considerat drept una dintre cele mai importante invenții ale umanității, deoarece are la bază conceptul de schimb al informațiilor în timp real, concept fără de care specia umană n-ar fi avut capacitatea de cunoaștere de care beneficiază în stadiul actual.

Stilul publicistic a cunoscut o evoluţie spectaculoasă, ritmul său de schimbare fiind, fără îndoială, cel mai accelerat faţă de cel al altor stiluri. Aceasta este şi explicaţia faptului că presa reprezintă un veritabil laborator, în care se experimentează şi se verifică inovaţiile lingvistice, adică împrumuturile şi cuvintele derivate sau compuse pe teren românesc. O mare parte a neologismelor care nu sunt de strictă specialitate au pătruns în limbă prin intermediul presei.

Nu este mai puţin adevărat că această permeabilitate pronunţată faţă de inovaţia lingvistică a condus şi la multe abuzuri, îndeosebi neologice, pe care Ion Luca Caragiale, de exemplu, le-a ridiculizat în scrierile sale. Funcţiile presei determină categoric şi modalităţile la care ea recurge. Se poate confirma că principalele funcţii ale presei sunt comunicarea şi persuadarea. Funcţia comunicativă se realizează, în primul rând, graţie caracterului său referenţial deosebit de pronunţat. Am putea spune că limbajul presei este centrat pe realizarea funcţiei referenţiale. Referentul său principal este chiar viaţa socială cu toată varietatea şi complexitatea ei.

Necesitatea de a-l informa pe cititor şi pe ascultător, cât mai rapid şi cât mai corect este dublată de o alta, şi anume de necesitatea de a-l influenţa într-atât încât să-şi modifice ideile, opiniile, comportamentul, în conformitate cu intenţiile, dorinţele şi interesele grupului al cărui purtător de opinie este ziaristul. Funcţia referenţială este dublată de funcţia persuasivă care se bazează pe expresivitate şi pe creativitate, ceea ce înseamnă accentuarea în limbaj a relaţiei dintre partenerii actului comunicativ: emiţătorul sau enunţiatorul cu funcţia expresivă şi receptorul sau destinatarul cu funcţia conativă, după schema lui Roman Jackobson.

Expresivitatea reprezintă pătrunderea, în grade diferite şi în maniere diferite, a emiţătorului în mesaj şi, mai ales, exprimarea atitudinii sale de aprobare, de respingere faţă de conţinutul mesajului propriu, în aşa fel încât, să poată provoca şi în receptor aceeaşi atitudine.

Evident că efectul va fi cu atât mai puternic şi, deci, cu atât mai eficient, cu cât puterea de convingere este mai mare. Şi nu este deloc o întâmplare că printre factorii de persuasiune, alături de argumente, fapte, exemple, un rol deosebit revine punerii în text a acestora, textualizării lor, ceea ce înseamnă importanţa limbajului în actul de persuasiune. Într-adevăr poţi fi mai convingător sau mai puţin convingător şi prin felul cum te exprimi. Modul de exprimare este influenţat şi de receptor, de apartenenţa socială, culturală, politică a acestuia.

A şti cui te adresezi este vital în jurnalistică, pentru că numai astfel vei putea să-ţi adaptezi discursul la destinatar, să-i laşi acestuia impresia că i te adresezi în mod special lui şi numai lui, că el este cel vizat de mesajul tău şi, într-un fel, favorizat de modul în care este redactat. Conativitatea rezidă tocmai din orientarea mesajului către destinatar, cooptarea acestuia în mesaj, ca un veritabil „personaj“ al acestuia.

Stilul publicistic are un puternic caracter dialogic, în subtextul său atunci când această particularitate nu apare explicit la suprafaţa lui. Stilul jurnalistic este canalul prin care pătrund în limbă influenţele care marchează profilul limbajului oral dominat de spontaneitate şi de relaxarea normelor lingvistice. Jurnalistul intră în contact cu cele mai diferite domenii de activitate, care se concretizează prin acţiuni/evenimente specifice (care vor deveni texte în media) şi prin limbaje specifice. Cititorul ziarului/magazinului (ascultătorul radio-jurnalului) nu este obligat să fie jurist, chimist, medic, biolog, finanţist sau psiholog în acelaşi timp.

De aici rezultă necesitatea ca „jargonul“ fiecărei profesiuni să fie tradus într-un limbaj accesibil, la fel, limbajul străzii, argoul. Ceea ce nu înseamnă că în textul publicistic nu pot să apară, când este nevoie, termeni de specialitate sau termeni aparţinând argoului. Cititorul nu aşteaptă o metaforă în locul unei informaţii.

În consecință, folosirea metaforelor sau a altor tropi este interzisă în textul jurnalistic. Situată între cele două stiluri (stilul artistic şi cel ştiinţific) exprimarea jurnalistică împrumută din valenţele expresive ale celui dintâi şi din rigoarea rece a limbajului ştiinţific, de foarte multe ori, îmbinându-le. Este de notat că noţiunea de stil jurnalistic este destul de vagă, şi datorită extensiei corelaţiilor sale date de diversitatea cvasi-nelimitată a situaţiilor reale pe care la reflectă media.

Mărcii personalităţii autorului textului i se adaugă aceea a diferenţelor dintre media. Din această perspectivă, există un stil de agenţie, unul de televiziune, un stil radiofonic, un stil al presei tipărite, toate aceste variante având numeroase puncte de interferenţă. Două aserţiuni par a întruni consensul:

a) Stilul jurnalistic este o derivare a stilului literar;

b) Există o uniformizare stilistică ce derivă din standardizarea textului mediatizat;

Accentul se mută de la personalitatea semnatarului, la conţinutul mesajului, de la cum se spune, la ce se spune. Rigorile deadline-ului, ale limitelor de spaţiu/timp şi existenţa publicului heteroclit impun drept calităţi ale stilului publicistic: concizia, varietatea (care decurge în primul rând din varietatea realităţii; aceasta impune varietatea lexicală şi de exprimare), accesabilitatea, claritatea, acurateţea.

Prin urmare, atunci când ne referim la fenomenele stilistice, trebuie să ne concentrăm asupra aspectelor limbajului din perspectivă diacronică. Translăm limba privită ca sistem static, aparţinând ariei semioticii (ştiinţă a sistemelor de semne cuprinzând şi lingvistica) în direcţia funcţiunii acesteia, fapt care solicită un aport din partea altor domenii de cunoaştere, ca psihologia, fiziologia, fizica (acustica), iar mai recent sociologiaşi informatica, toate influenţând procesele comunicării.

În cadrul comunicării, nivelul *parole* se concretizează prin vorbire/scriere şi reprezintă acţiunea de a utiliza seturile de reguli (pre)existente în sistemul configurat lingvistic, adică în vocabular, fonetică şi gramatică – morfologie, sintaxă –, cu scopul de a emite mesaje. Prin urmare, transmiterea informaţiei cu ajutorul limbii – comunicarea – se poate realiza fie pe

cale orală, fie pe cale scrisă. Acestor două modalităţi le corespund două sisteme coexistente, analogice, ale aceluiaşi idiom naţional, dintre care unul se manifestă sonor, printr-o secvenţă de foneme (vorbirea), iar celălalt grafic (scrierea), printr-o secvenţă de grafeme, adică foneme „scrise", realizate manual ori prin intermediul unor tehnologii de tipărire.

Posibilitatea de a dispune, în funcţie de împrejurări, de cele două modalităţi de realizare a comunicării se numeşte diglosie. Ele corespund unul celuilalt, fără însă a coincide. Din punct de vedere stilistic distincţia a fost, în unele epoci cu mult mai accentuată, motiv pentru care le vom descrie separat. Aspectul vorbit sau oralitatea Vorbirea sau oralitatea este caracteristică în primul rând conversaţiei familiare; în scris este folosită cu precădere limba literară, care constituie principalul vehicul al dezvoltării culturii în cadrul unei comunităţi – datorită scrierii, valorile culturii s-au putut conserva. Limba-vorbită este folosită mai ales în dialog. Adresarea şi replica în dialog presupun reacţii rapide şi imediate din partea interlocutorilor.

Rezultă adesea o anumită imperfecţiune a exprimării ideilor, „corectată" în actul comunicării prin fenomenul numit feed-beck, care presupune aproximaţii şi retuşări succesive, în funcţie de nivelul de înţelegere reciprocă. În plus, ca realizare, limba vorbită este un proces cu mult mai rapid decât scrierea. În exprimarea de tip oral apar elemente importante în ceea priveşte actul comunicării: intonaţia, pauzele, accentul, intensitatea, debitul verbal. Lor li se adaugă mimica şi gesticulaţia, nelipsite în procesul comunicării prin limbaj. Toate aceste componente ale limbajului articulat sunt exclusiv sonore şi nu pot (ori ar fi extrem de complicat) să fie redate prin intermediul grafiei.

De aceea, conduc spre ideea unei configurări aparte, specifice limbii vorbite. Deosebirea dintre aspectele vorbit şi scris ale limbajului (nivelul parole) nu ţine de caracterul familiar sau literar al exprimării, cât mai ales de utilizarea altor mijloace şi proceduri specifice în vederea realizării aceluiaşi conţinut (mesaj). Condiţiile de folosire ale aspectului scris se deosebesc esenţial de acelea ale oralităţii. Textul scris este, de obicei, rodul unei mai îndelungate elaborări conştiente. Cel care scrie în stilul publicistic, are permanent în atenţie:

a) respectarea normelor din cadrul sistemului lingvistic;

b) transliterarea corectă a sonorităţii în grafie sau a literaţiei;

c) alegerea cuvântului celui mai potrivit din inventarul lexical;

Pe de o parte, sub imperiul responsabilităţii cuvântului, care rămâne scris, reflectăm continuu asupra mijloacelor proprii de exprimare. Deşi în afara comunicării interpersonale nu se poate vorbi de feed-back, cel ce scrie simte necesitatea de a reveni asupra cuvântului scris, spre a-l corecta şi, eventual, a-şi perfecţiona mesajul. Astfel procedează toţi oamenii, dar mai ales maeştrii cuvântului.

Oamenii se folosesc de vorbire ca mijloc de comunicare în toate sferele lor de activitate. La rândul ei, vorbirea este influenţată, în speţă, de doi factori importanţi respectiv mediul geografic şi mediul social. Acesta determină stratificarea unui idiom în graiuri, subdialecte, dialecte, aşa numitele variante teritoriale care au cunoscut epoci de înflorire în faza lor veche, în cea modernă aflându-se pe punctul de a dispărea.

Mediul socio-cultural determină apariţia stilurilor funcţionale. Acestea sunt variante culturale ale limbajului şi reflectă natura activităţilor umane diversificată în domenii cum sunt cel al producţiei de bunuri, al relaţiilor economice, al culturii, politicii sau al vieţii de zi cu zi. Compartimentele vieţii sociale se divid în subansambluri, fiecare dintre ele marcate lingvistic în funcţie de particularităţile şi sarcinile comunicării din activitatea la care se referă.

În contextul comunicării, particularităţile limbajului ramificat social conduc la ideea existenţei unui *stil funcţional*. Termenul arată că specificul varietăţilor limbii literare a unui popor este determinat de modul în care funcţionează limbajul (vorbirea) într-o anumită sferă de activitate socială. Problema stilurilor funcţionale se identifică într-o anumită măsură cu cea a comunicării din mediul socio-uman respectiv, inclusiv din punct de vedere istoric, în

sensul că epocile de existenţă a limbii pot releva caracteristici specifice numai acelei perioade.

La originea acestor „condiţionări" se află interacţiunea unor factori variaţi, care imprimă faptelor enunţate un caracter mai mult sau mai puţin unitar, mai mult sau mai puţin constant, ducând la apariţia unei specificităţi ori serialităţi în ce priveşte tabloul sistemului de îmbinări şi utilizarea lui funcţională. Nota specifică (amprenta) 7 devine stil funcţional în aria de cuprindere respectivă. Totuşi, posibilitatea de a inventaria componentele stilurilor funcţionale, dar mai ales de a cuprinde cu instrumente exacte, ştiinţifice, lasă încă mult de dorit.

Selectăm în continuare cele mai importante dintre caracteristicile limbajului publicistic, din perspectivă diacronică, prezentate de Ştefan Munteanu în lucrarea sa intitulată *Istoria limbii române literare*:

a) rolul decisiv jucat în *formarea* limbajului literar standard sub aspect normativ şi, ulterior la uniformizarea şi impunerea lui;

b) caracterul retoric al multora dintre articolele publicate în presa noastră în secolul al XIX-lea;

c) excese temperate începând cu debutul secolului al XX-lea;[1]

În argumentarea sa, Ştefan Munteanu citează din publicaţia *Românul* (1861) următorul fragment: *O zicem, o dechearăm, vă acuzăm în public că numai aţi luat mereu şi n-aţi dat niciodată, voi, veliţi boieri regulamentari, şi spuneţi, de puteţi, când, cui, şi cât a dat fiecare dintre voi din averea personală pentru lucrul public*.[2]

Autorul subliniază pe acest text utilizarea riguroasă pentru vremea respectivă a normelor gramaticale impuse prin limbajul literar standard și tendinţa de a evita conservatorismul normelor literare prin combinări semantice de tip inovator.

Stilul publicistic joacă rolul de *ferment* cu privire la inovaţiile din limbaj și contribuie la înţelegerea şi încetăţenirea unor termeni de specialitate, prin explicarea lor. În prezent, genurile jurnalistice ale presei tind să creeze variante proprii ale limbajului utilizat, în funcţie de scopurile comunicării, altfel spus, de aria tematică abordată. Însă, natura competiţională a economiei de piaţă, care agită şi viaţa presei, a determinat o reconfigurare stilistică a mesajelor despre realitate. Faptele prezentate dobândesc înfăţişarea unui tablou original cu orice preţ.

În presa cotidiană, stilului publicistic îi sunt specifice anumite procedee menite să suscite curiozitatea cititorului. Aceste mijloace devin în mod curent expresia senzaţionalului. Formulele gazetăreşti sugerând panica, surpriza ori îngrijorarea sunt însoţite de adjective ca de pildă excepţional, fenomenal, formidabil, senzaţional, sublim.

Astfel din multitudinea deconcertantă a ştirilor, jurnaliştii selectează zilnic pe cele mai emoţionale, fiindcă au priză la public. Atunci când ştirea nu s-a „născut" cu aceste calităţi, apar în revers, abuzurile de natură stilistică, fiind folosite cuvinte cu potenţial emoţional, fapt care duce la forjarea informaţiei prin „încălzirea" lingvistică la temperaturi înalte. Rezultă de aici abuzul de epitete superlative.

În fine, o caracteristică specifică stilului jurnalistic o constituie şi paradoxul că acesta nu mizează pe omogenitate, factor esenţial în definirea oricărui stil. În încheierea acestui capitol, merită subliniată afirmaţia lingvistului Gheorghe Bulgăr este de părere că *stilul publicistic prezintă, într-o sinteză mereu adaptată la nevoile informaţiei cotidiene, noutate terminologică şi construcţii dense, adesea eliptice, discontinue, care pot alterna cu expresia evocatoare poetică, cu formula familiară, ori cu structura degajată a contextului. Din cauza grabei, supravegherea stilului şi claritatea chiar a construcţiilor uneori suferă; de aceea,*

[1] Ştefan Munteanu, *Istoria limbii române literare*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1978, p. 206-235
[2] Fragment dintr-un articol publicat în ziarul *Românul* la data de 8 Martie 1861

epitetul «publicistic» este astăzi uşor peiorativ, voind să indice un stil aproximativ, puţin îngrijit.[3]

BIBLIOGRAPHY

Cristian Ciortea, *Funcţiile discursului în stilul publicistic*, Editura Polirom, Iaşi, 2006

Gheorghe Bulgăr, *Studii de stilistică şi limbă literară*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1971 p.134;

Paula Diaconescu, *Structura stilistică a limbii. Stilurile funcţionale ale limbii literare*, SCL, XXV, 1974, nr. 3, p. 229-242

Ştefan Munteanu, *Istoria limbii române literare*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1978, p. 206-235

Vasile Marin, *Stilistică şi cultivare a vorbirii*, Editura Lumina, Chişinău, 1991

[3] Gheorghe Bulgăr, *Studii de stilistică şi limbă literară*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1971 p.134;

THE ORIGIN, FAMILY AND STUDIES OF MAJOR GENeRAL IOAN D. CULCER

Andrei Popete Pătrașcu
PhD Student, University of Craiova

Abstract: Major General Ioan D. Culcer represents an important personality in Romanian military history, but his origins, family and studies have been insufficiently analyzed in previous research. In a period when Romanian historiography is moving more and more towards the reevaluation of historical figures, the reconstruction of Ioan Culcer's biography proves to be an important undertaking. This research involves rigorous work in various sources, from local and national archives to libraries and private collections, to gather relevant information about his life and career. His origins, family and upbringing are central to understanding his career path and the values he promoted as a military leader. Culcer was distinguished not only by his strategic qualities during his service, but also by the influence he exercised among his contemporaries. This paper tries to contribute to a better understanding of his impact in the context of the Romanian military elites, underlining the need for a more detailed and nuanced analysis of his biography, which reflects his true value.

Keywords: Major General Ioan D. Culcer, the Romanian military elites, biography, family and studies, genealogy, military leader

O direcție importantă a istoriografiei române din ultima vreme are în vedere evaluarea sau reevaluarea unor personalități care au trăit și s-au afirmat în diferite zone ale spațiului românesc. Cercetările pe o asemenea tematică par la prima vedere nu foarte dificil de realizat. În realitate lucrurile sunt mult mai complexe, întrucât reconstrucția unei biografii necunoscute sau parțial cunoscută, necesită investigații în arhivele locale și naționale, muzee, biblioteci, colecții particulare, dar și pe teren.

Sunt primele explicații pentru care generalul Ioan D. Culcer, cu o strălucită carieră militară, face subiectul unui proiect de cercetare mai amplu, personalitatea sa fiind până în prezent abordată tangențial sau ca personaj principal în câteva articole și studii, nu suficient de numeroase spunem noi, pentru valențele sale militare, Ioan Culcer înscriindu-se în pleiada reprezentanților elitei militare românești.

În istoria Gorjului, familia Culcer a jucat un rol important. „Descălecatul” ilustrei familii, căreia i se va potrivi dictonul „per aspera ad astra”, îl făcuse în 1836 dr. Dimitrie Culcer, ardelean din ținutul Sălajului, medic specializat la Pesta și Viena, care, după un sejur medical la Cluj, va trece Carpații, profesând în localitățile Zimnicea, Giurgiu, Calafat, Craiova și Târgu-Jiu.

Culcerii au sosit la Târgu Jiu în anul 1842 când Dimitrie Culcer ajungea medic al oraşului şi ginere al prefectului de atunci, N. Otetelişanu. Cu mici întreruperi, această familie a rămas la Târgu-Jiu până în perioada comunistă. Mai multe case din centrul vechi al oraşului Târgu Jiu sunt legate de istoria acestei familii venită de pe meleagurile Sălajului. Încă din secolul al XIX-lea, trecutul familiei Culcer are legătură cu localitatea Dobriţa unde au deţinut importante proprietăţi.

Dimitrie Culcer s-a născut în anul 1807 în comuna Stârci (Bogdánhaza), din comitatul Crasnei, judeţul Sălaj. Se pare că s-a născut într-o familie de iobagi care lucrau pe moşia contelui Hunyadi. Va absolvi Liceul Piariştilor din Cluj-Napoca şi Facultatea de Medicină

din Pesta. În facultate se va întreţine din munca proprie pentru că trecuse munţii în Muntenia).[1]

Îşi va desăvârşi studiile la Viena, iar apoi va lucra la Giurgiu şi Calafat. La 8 mai 1841 îşi tece examenul de liberă practică în ţara noastră şi în iulie 1842 îl regăsim în Principate, trimis la Giurgiu să „altoiască"(vaccineze) copiii din judeţ şi să inspecteze „zalhanalele"(abatoarele) în timpul tăierii vitelor. Cum în 1842 se înfiinţează în Principatul Munteniei de către Obştească Adunare câte un post de medic de fiecare judeţ, cu 5000 lei pe an, având îndatorirea „de a alerga la toate epidemiile de boală ale locuitorilor şi ale vitelor, şi la altoitul copiilor din judeţ", din ianuarie 1843 îl găsim în postul de medic al judeţului Gorj.[2]

Prima grijă a noului medic de judeţ a fost să ceară înfiinţarea unui spital în Târgu-Jiu, pe care însă numai în 1845 reuşeşte să îl vadă realizat; un an după aceea, prezintă „Maghistratului" (Primăriei) oraşului o listă cu toate obiectele necesare organizării acestui spital în spirit modern. Spitalul a funcţionat la început în casele pitarului N. Protopopescu (pe Str. Tudor Vladimirescu de astăzi, colţ cu Sfinţii Apostoli), apoi în casele paharnicului N. Otetelişanu, pe Str. Tudor Vladimirescu de astăzi, colţ cu Str. Griviţa, unde locuia pe atunci şi doctorul, şi, în fine, pe Str. Tudor Vladimirescu, colţ cu Str. Magheru de astăzi, chiar în locul în care se află în prezent spitalul Târgu-Jiu. De la 1864 spitalul a avut local propriu pe Str. Unirii, unde mai există şi astăzi.[3]

Prin căsătoria cu Anica Otetelișanu, în 1848, va da naștere unei vestite familii de medici și militari. Cei șapte copii, căpitanul Vladimir D. Culcer (1848-1884), doctorul Dumitru D. Culcer (1850-1927), administratorul financiar Grigore D. Culcer (1852-1929), generalul Ion D. Culcer (1853-1928), studentul Nicolae D. Culcer (1856-1881), căpitanul Constantin D. Culcer (1858-1886) și subprefectul Eugen D. Culcer (1864-1924), vor dezvolta un arbore genealogic impresionant.

La căsătoria din 1848, dr. Dimitrie Culcer dobândise prin alianță o parte din moșia Dobrița și o casă situată în centrul orașului Târgu Jiu, situată pe actualul amplasament al Palatului Justiției, dar demolată în 1990 cu încălcarea Legii Patrimoniului.[4]

„*La colţul dintre Str. Tudor Vladimirescu şi Str. Griviţa, se ridică o casă cu prăvălii la parter, iar etajul, la care ajungi printr-o largă scară interioară, cuprinde un Hall spaţios şi mai multe camere (într-una din ele s-au născut cei 7 fraţi Culcer, fiii străbunicului meu, doctorul Dimitrie Culcer). Locul aparţinuse în 1719 căpitanului Ilie Otetelişanu, iar în 1813, medelnicerul Iancu Sâmboteanu a zidit pe acest loc o casă, spre a o da ca zestre fiicei sale Uţa, când s-a măritat cu paharnicul Nicolae Otetelişanu. Casa a fost dată apoi ca zestre Anicăi Otetelişanu, fiica lui Nicolae şi a Uţei când s-a măritat cu doctorul Dimitrie Culcer. Dimitrie şi Anica au avut cu totul şapte băieţi iar casa a moştenit-o al treilea dintre fii, Grigore Culcer*"[5], aflăm din însemnările scriitorului Dan Culcer, nepot al generalului Ioan Culcer. Acesta notează în continuare: „*Într-un colţ trona măreţ pianul cel mare cu coadă „Bösendorfer", adus cu 3000 de lei de la Viena, şi de pe coardele căruia, zeci de ani în şir, bunica mea Netty a desprins cele mai fermecătoare acorduri cu degetele ei măiestre. Mobila „Bidermayer", tapiţată cu damasc de culoarea fragilor, era moştenită de la bunica lui Netty, Mariţa Orăscu. De o parte şi de alta a uşii, două vaze chinezeşti de peste un metru înălţime, cu buchete de imortele întreţineau vara şi iarna aspectul floral al salonului. În 1916 le-au spart ocupanţii nemţi, ca să demonstreze că e mai uşor să distrugi decât să construieşti. În acelaşi scop au tăiat cu sabia şi au împuşcat cu pistolul toate tablourile şi tapiseriile de pe pereţi. Pe masa din salon puteai admira o bogată colecţie de albume cu reproduceri după*

[1] Cornel Șomâcu, *Familia Culcer în istoria Gorjului (I)*, în „Vertical", din 13 ianuarie 2010, p. 6.
[2] *Ibidem.*
[3] *Ibidem.*
[4] Zenovie Cârlugea, *Mari familii gorjene: De neamul Culcerilor... (I)*, în „Gorjeanul", din 18 martie 2014, p. 7.
[5] http://culcer-genealogie.blogspot.com/2011/12/gabriel-culcer-monografie-familia.html, 12.05,2023.

cele mai celebre tablouri din muzeele europene. Se numea „Les Galéries d'Europe". Fiecare tablou era însoţit de o interesantă notă explicativă… dar câte minuni nu găseai pe vremuri acolo, în casa bunicilor!… Enciclopedia cea mare Larousse în 22 volume, Enciclopedia italiană în 14 volume… Îmi era atât de familiară mobila neagră de lemn de păr din dormitor, care imita abanosul, apoi tapiţeria cea mare de Flandra, care acoperea un perete întreg din sufragerie şi reprezenta o serbare câmpenească…"[6]

Participând la mișcarea revoluționară pașoptistă, în care pe dealul Obregia s-a dat foc Regulamentului Organic într-o spectaculoasă festivitate, doctorul Dimitrie Culcer, ca și socrul său de la Craiova, va avea de suferit. Cu toate acestea activitatea sa era prea importantă pentru ca autorităţile să îşi mai pună problema să îl pedepsească. Culcer trebuia să se ocupe şi de organizarea sanitară a satelor, problemă ce nu se pusese în trecut; tot el trebuia să îngrijească şi bolnavii din judeţ, pe cei din oraş, pe cei din arestul închisorii; el trebuia să administreze şi să conducă spitalul, să îngrijească şi să opereze bolnavii, să se ocupe de pregătirea personalului sanitar inferior. Culcer avea e lângă funcţia de medic uman şi pe cea de medic veterinar, luptând pentru prevenirea şi combaterea epizootiilor, controlul vitelor tăiate şi îngrijirea celor bolnave… Pe măsură ce îşi organiza munca, se identificau cu tot mai multă claritate noi şi noi sarcini, aşa că a venit un moment când s-a simţit literalmente depăşit, şi în februarie 1849 a cerut un ajutor care să ocupe funcţia de medic al oraşului. Comitetul Sanitar a apreciat însă că doi medici erau prea mult pentru un judeţ ca Gorjul, aşa că, până în 1850, Culcer a lucrat tot singur. După acest an avem un medic al oraşului, Culcer rămânând doar medic al judeţului. După 1857 se mută în judeţul Dolj, mai întâi la Calafat şi apoi la Craiova.

Aici va avea de înfruntat în 1862 teribila muscă columbacă, roind dintr-o peşteră aflată la Porţile de Fier. Vitele încep să moară pe capete sub înţepăturile redutabilei insecte, şi combaterea flagelului tot medicului de judeţ i-a revenit şi a făcut-o cu succes. Până la urmă calamitatea a fost stăvilită şi la începutul anului următor apărea în Monitorul Medical un raport asupra muştei columbace, semnat de doctorul Dimitrie Culceru (Culcer).[7]

În 1864 va deveni medic-șef al Bucureștiului, datorită vredniciei neobosite în organizarea sistemului medical în Gorj și Dolj. A rămas până în 1866 când a început să aibă probleme după plecarea domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Bolnav, se va retrage la Târgu-Jiu, unde va deceda în august 1867. În luna mai 1866, Dr. Dimitrie Culcer revine în Târgu-Jiul său iubit, ca medic al oraşului. El nu activează însă în acest post decât câteva luni, căci la 13 august al aceluiaşi an, se aprobă, în sfârşit, mult aşteptata pensie, 1200 lei pe lună.[8]

Culcer a continuat să muncească, acordând asistenţă medicală gratuită pretutindeni unde aceasta i se cerea, o asistentă absolut gratuită, căci medicul gorjean nu a admis niciodată să-şi creeze o sursă de venituri din suferinţele bolnavilor. „*Devotamentul lui pentru bolnavi, mai ales pentru cei săraci, a mers până la sacrificiu…*", sublinia Al. Ştefulescu în a sa *Istorie a Târgu-Jiului*. Despre sfârşitul său subit, Gabriel Culcer povestea: „*Era într-o noapte răcoroasă de sfârşit de august; nu trecuseră nici două săptămâni de la pensionare; Culcer este sculat în grabă la ora 1 şi chemat urgent la un bolnav. În drum spre locuinţa acestuia, în trăsură, moare însă brusc, lovit de encefalită*"[9].

Văduva Ana Culcer, fiică de Otetelișeni, rămasă cu grija creșterii și educării celor șapte băieți, se va întoarce la Craiova. Vremurile nu mai erau cele îmbelșugate ale neamului din care provenea, așa că ani la rând va primi, la solicitare, ajutor material și moral din partea surorii sale Elena, căsătorită cu Iancu Economu, stabiliți la Râmnicu-Vâlcea și mai apoi la

[6] *Ibidem.*
[7] Cornel Șomâcu, *loc. cit.*
[8] *Ibidem.*
[9] http://culcer-genealogie.blogspot.com/2011/12/gabriel-culcer-monografie-familia.html, 12.05.2023.

Dobrița, administrându-și aici partea ei de moșie. Ana Culcer va deceda în 1871, fiind înmormântată alături de soțul său, în cavoul familiei din Târgu Jiu.[10]

Primul dintre fii doctorului Dimitrie Culcer a fost Vladimir. Acesta s-a născut la Târgu-Jiu, la 1 decembrie 1848, în casa părinţilor săi, „*care mult s-au bucurat văzând că primul lor vlăstar era băiat… La vârsta de 12 ani îl ştim la pension, unde a stat până în 1866 şi unde a început să simtă, zi de zi, tot mai tare urmările greutăţilor materiale cu care se luptau părinţii săi. Mai avea puţin până la terminarea pensionului şi din puţin nu a fost eliminat din şcoală pentru că întârzia cu plata taxelor… Tatăl său îşi pierduse postul şi, dacă nu intervenea ca de obicei Maica-Tuşa* (sora tatălui – n.n.) *în momentul oportun, nu se ştie ce se alegea din cariera lui Vladimir.*"[11]

„*După pension, a intrat în şcoala militară, dar nici măcar o cămaşă de schimb nu avea pe el şi a trebuit să-i acorde Biserica Sf. Ilie un ajutor de studii, ca să şi le poată continua*"[12]. În martie 1869 a găsim pe Vladimir Culcer, sublocotent la geniu.

A intrat în Războiul de Independență cu grad de locotenent şi, în calitate de ofiţer-topograf în Statul Major al Cartierului General al Armatei Române stabilit în Bulgaria, la Poradim, a întocmit planul topografic al împrejurimilor Plevnei, paralel cu defăşurarea luptelor din perioada de încercuire şi de asediere a Cetăţii. „*Ne-a rămas din vremea aceea* – spune Dan Culcer, nepotul familiei – *o fotografie de la Riben din faţa Plevnei, împreună cu fratele său mai mic, Iancu, ofiţer şi el (octombrie 1877). Tot de atunci ne-a rămas o scrisoare de la Lom-Palanca (ianuarie 1878), în care se bucura de căderea Adrianopolului şi spera că se va face pace în curând. Fusese avansat căpitan şi o ruga pe Maica-Tuşa să trimită tunica lui la croitor să i se coase cea de a treia tresă la mânecă.*"[13]

După încheierea războiului, Vladimir Culcer s-a căsătorit cu o fată de familie din Târgu-Jiu, Natalia Mihuleţu, care nu avea decât 17 ani şi o zestre suficient de mare ca să-l poată face să uite zilele de mizerie din anii primei sale tinereţi. Cu gândul la aceşti ani grei, Vladimir îl ajută pe fratele său Grigore să ocupe un post la Administraţia Financiară din Târgu-Jiu şi apoi pe fratele său Nicu, student la Paris.[14]

În toamna lui 1884, pe când făcea ridicări topografice pentru harta Dobrogei, regiune de curând realipită la Patria-Mamă, a răcit şi a căzut la pat. O mai veche boală de piept din copilărie s-a redeschis, maladia s-a complicat cu o congestie pulmonară şi a ajuns într-o stare foarte gravă la Târgu-Jiu, unde, la 23 noiembrie a murit.

Din a doua generație a Culcerilor, îl reținem și pe dr. Dumitru (Tache) Culcer (1850-1927), care continuă tradiția medicală a familiei.

A fost elev al Pensionului Şeicaru şi apoi al liceului, unde va suporta crunte privaţiuni, mai întâi prin revenirea tatălui în Gorj, iar apoi prin moartea acestuia. Va reuşi totuşi să îşi ia bacalaureatul iar apoi lucrurile s-au mai rezolvat prin ajutorul Consiliului Judeţean Gorj. În amintirea aceluia ce fusese doctorul Dimitrie Culcer, Comitetul Permanent al Judeţului Gorj a încheiat cu văduva acestuia o convenţie, care cuprindea în principiu următoarele puncte, după cum ne povesteşte Gabriel Culcer: „*Tânărul Culcer va primi o pensiune anuală ca să studieze medicina la Paris. Mama băiatului va prezenta Comitetului, la sfârşitul fiecărui an şcolar, dovezile progreselor făcute de fiul ei la studii şi moralitate. Tânărul Culcer se angajează să servească la Stat un timp îndoit aceluia pe care-l va petrece în străinătate. Tache a plecat la Paris în toamna anului 1869. Teza sa de doctorat asupra injecţiilor intravenoase cu lapte şi-a susţinut-o în 1879 când revine în ţară şi ocupă un post de medic la Târgu-Jiu. Avea aproape treizeci de ani şi era un bărbat voinic, spătos, bine legat, cu o*

[10] Cornel Șomâcu, *loc. cit.*
[11] http://culcer-genealogie.blogspot.com/2011/12/gabriel-culcer-monografie-familia.html, 12.05.2023.
[12] *Ibidem.*
[13] *Ibidem.*
[14] *Ibidem.*

frunte înaltă şi doi ochi luminoşi şi sinceri; toată figura lui prietenoasă şi hotărâtă respira onestitatea. Purta plete tunse scurt şi mustaţă mare, avea un ten roz şi delicat şi nişte mâini albe şi fine; era cult, manierat, inteligent, vesel şi simpatic, cu o conversaţie plăcută."[15]

Același Dan Culcer descrie înfățișarea tânărului doctor. „*Îţi impunea de cum îl vedeai… O coamă bogată de plete albe, ce dedeau figurii sale distinse o expresie leonină, o pereche de sprâncene groase şi severe, o mustaţă grea şi stufoasă... toate păreau dinadins făcute ca să-ţi insufle respect; vocea lui plină şi egală, ţinuta demnă a acestui munte de bărbat, portul ridicat al capului, mişcările cumpănite („posé", cum ar spune franţuzul) ale omului care nu s-a grăbit niciodată, dar care pe toate a ştiut să le realizeze la timpul lor... toate acestea te făceau să-i simţi superioritatea, o superioritate indiscutabilă... Şi totuşi, fruntea lui înaltă, ochii aceia verzi ce te priveau cu veselie drept în faţă, zâmbetul deschis şi prietenos, buna lui dispoziţie... mereu cu gluma pe buze. Toate atenuau aerul lui sever, îţi cucereau simpatia şi încrederea în el, mărindu-ţi parcă în acelaşi timp şi încrederea în tine.*"[16]

La 16 ianuarie 1882 s-a căsătorit cu fiica cea mică a marelui boier craiovean Barbu Bălcescu (frate cu marele istoric și revoluționar Nicolae Bălcescu), iar în ziua de Sf. Dumitru, a aceluiaşi an, şi-a făcut apariţia şi un băieţel cu tenul roz şi ochii albaştri, căruia i-au pus numele Max şi el un viitor medic.

Nemulțumit de condițiile existente la spitalul din Tg.-Jiu, dr. Culcer va pleca la Craiova pe un post de medic provizoriu, după care se va întoarce ca medic la spitalul târgujian. Câștigă repede încrederea și respectul oamenilor și se decide să se implice politic (va fi în două rânduri prefect, în 1902-1904 și 1907-1910), contribuind la ridicarea nivelului de viață al județului, prin construirea de școli și biblioteci sătești, prin construirea de poduri și refacerea drumurilor, prin asistență sanitară și măsuri administrative.[17]

În timpul răscoalei țărănești din 1907 a avut o atitudine echilibrată și benefică, contribuind el însuși la liniștirea spiritelor. Va ajuta comuna Dobrița (în care dobândise, prin alianță, din 1902, moșia și casa) cu fonduri destinate școlii, bisericii și primăriei, amenajând în conacul de la moșie un dispensar unde acorda consultații gratuite cu ajutorul fiicelor sale. Ca președinte al Organizației județene a P.N.L., l-a sprijinit pe Ion I.C. Brătianu pentru primul său mandat parlamentar, câștigând el însuși un loc de senator.[18]

„*În primii ani ai secolului al XX-lea* – scrie istoricul Dumitru-Valentin Pătrașcu – *conacul familiei Culcer din Dobrița a fost vizitat de o serie de personalități ale vieții culturale românești și europene, printre aceștia aflându-se și sculptorul Constantin Brâncuși.*"[19]

În timpul Primului Război Mondial, deși în vârstă de 66 de ani, dr. Dumitru Culcer s-a înrolat voluntar ca medic militar, având gradul de maior și primind conducerea spitalului de campanie de la Vădeni (aici a avut-o în subordine pe infirmiera Ecaterina Teodoroiu). Demobilizat în toamna lui 1916, se va refugia cu familia la Craiova, apoi la București, pentru ca în 1917 să revină la Tg.-Jiu. Aici va găsi casele distruse de trupele germane, iar conacul de la Dobrița devastat. Mai mult chiar, fiind suspectat de legături cu mișcarea de rezistență armată condusă de înv. Victor Popescu de la Valea cu Apă, dr. Dumitru Culcer va fi închis de ocupanți în lagărul de la Tismana, ceea ce-i va afecta grav sănătatea. După război, deși avea 70 de ani, D. Culcer se va alege senator de Gorj, dar, decepționat de viața politică, la 72 de

[15] https://universulolteniei.ro/2018/11/25/senatorul-liberal-dr-dumitru-tache-culcer-un-gorjean-adevarat-in-primul-parlament-al-romaniei-mari/, 14.05.2023.
[16] http://culcer-genealogie.blogspot.com/2011/12/gabriel-culcer-monografie-familia.html, 12.05.2023.
[17] Zenovie Cârlugea, *loc. cit.*
[18] *Ibidem.*
[19] Valentin Pătrașcu, *Familia Culcer. Pagini de istorie*, Craiova, Editura Sitech, 2013, p. 97.

ani se retrage la conacul de la Dobrița, unde se stinge din viață la 13 august 1927. Va fi înmormântat, cu mare alai, în cavoul familiei din Tg.-Jiu.

Dintre cei șapte copii pe care bătrânul Dimitrie Culcer i-a avut cu Ana Culcer, Grigore Culcer a lucrat în administrația financiară a județului, fiind lider al organizației județene a Partidului Conservator și ocupând în două rânduri funcția de prefect al județului Gorj (primul său mandat urmându-i fratelui său, dr. Dumitru Culcer, 1910-1911).

Cel de-al patrulea fiu al familiei Culcer a fost generalul Ioan D. Culcer. Acesta face parte din galeria marilor personalităţi militare româneşti, „*care prin cugetul şi activitatea lor, au pus bazele organizării şi instruirii armatei române într-o perioadă destul de frământată pentru ţară*”[20] scrie generalul gorjean Constantin Ispas în lucrarea sa „*Nemuritorii*”.

Generalul de divizie Ioan D. Culcer s-a născut la 20 august 1853 în Târgu Jiu, conform Registrului de Stare Civilă Nr. 101/1853[21], fila 2, fiind cel de-al patrulea copil al medicului Dimitrie Culcer și al Anicăi Culcer, născută Otetelișanu.

După terminarea studiilor medii, urmează cursurile Școlii Militare de ofițeri între anii 1871-1873, fiind avansat la gradul de sublocotenent și repartizat la Batalionul 1 Geniu. În anul următor este mutat în cadrul Regimentului 3 linie, și trimis de statul român să studieze la Școala Politehnică din Paris, revenind în țară cu rezultate și aprecieri deosebite, sublocotenentul Ioan Culcer este repartizat la Regimentul 2 Dorobanți cu care participă la Războiul de Independență. Fiind rănit este internat în Spitalul Militar Craiova. Refăcut se întoarce pe front și participă la luptele de la Plevna și Vidin. Pentru inițiativa, curajul și priceperea conducerii în luptă a batalionului de geniu a fost decorat cu medaliile: „Sf. Stanislav”, „Virtutea militară”, „Crucea Trecerii Dunării” și „Apărătorilor Independenței”[22].

Ținându-se seama de calitățile de excepție și meritele sale, locotenentul Culcer, este trimis să-și desăvârșească studiile de specialitate, de această dată la Școala Superioară de la Fontaineblue.

După absolvire, Ioan D. Culcer înaintează repede în grad, distingându-se ca unul dintre cei mai capabili ofițeri de geniu. La 1 aprilie 1887, este avansat la gradul de Maior și numit în funcția de comandant al Regimentului 1 Geniu. De asemenea i se încredințează executarea pe teren a planurilor generalului belgian Brialmont, pentru construirea liniilor de fortificații din jurul Bucureștiului și de pe Aliniamentul Focșani-Nămoloasa-Galați, iar mai târziu fortificarea capului de pod la Cernavodă, precum și armarea tuturor acestor fortificații.

Datorită calităților sale de excepție, în primăvara anului 1891 este mutat în cadrul Administrației Centrale a Războiului. Este avansat la gradele de locotenent-colonel, colonel și general de brigadă. Este numit Șef de Stat Major la Corpul 1 Armată, comandant al Regimentelor 1 Geniu și 1 Infanterie, este promovat în funcția de secretar general al Ministerului de Război.

În anul 1911 este avansat la gradul de general de divizie și trecut în rezervă din oficiu pentru limită de vârstă. „*Grija adevăraţilor patrioţi şi mai ales a oamenilor de stat, trebuie să fie îndreptată, în special, asupra întăririi şi apărării naţionale, cu atât mai mult, cu cât în sufletul nostru avem un ideal: întregirea Neamului Românesc*”[23], afirma generalul Ioan D. Culcer.

Precizăm că timp de 15 ani a îndeplinit și funcția de profesor al unor excelente promoții de ofițeri, la Școala Superioară de Război. Din lucrările sale, remarcăm faptul că dincolo de preocupările militare și didactice, acesta a fost și un bun observator al epocii sale.

---

[20] Constantin Ispas, *Nemuritorii, generali gorjeni valori ai neamului românesc*, vol. I., Târgu Jiu, Editura Centrului Județean al Creației Populare Gorj, 2002. p. 63.

[21] Serviciul Județean Gorj al Arhivelor Naționale, Registrul de Stare Civilă, Nr. 101/1853, fila 2.

[22] Ioan D. Culcer, *Recenzie asupra războiului pentru întregirea României*, București, 1923, p. 4.

[23] Ioan Culcer, *Note și cugetări asupra campaniei din 1916, în special asupra operațiunilor Armatei I-a*, Iași, Tipografia ziarului „Tribuna”, 1919, p. 32.

„*Ţara şi interesele ei au fost călăuza care m-a condus în toate acţiunile mele, fără nici o altă preocupare. În tot ceea ce am spus şi făcut nu am avut alt judecător decât conştiinţa mea, în faţa căruia sunt liniştit, fiindcă mi-am făcut datoria ca soldat în împrejurările grele prin care a trecut ţara*", afirma generalul Ioan Culcer în scrierile sale.

Din paginile ziarului conservator-democrat „Opinia", apărut la București în data de 25 iunie 1913, aflăm că numele generalului gorjean Ioan Culcer s-a aflat, la întâlnirea conservatorilor conduși de Alexandru Marghiloman, printre propunerile de a ocupa funcția de președinte al Consiliului de miniștri (pim-ministru), în cadrul unui guvern național.

În perioada premergătoare campaniei din Bulgaria 1913, generalul Culcer este rechemat sub drapel. În timpul celui de-al Doilea Război Balcanic a comandat armata de ocupație, având și funcția de guvernator al Cadrilaterului.

A fost avansat la gradul de general de corp de armată și numit la Comanda Armatei I, aflată pe frontul carpatic al Olteniei, până în toamna anului 1916, când, din înalt ordin a trebuit să predea comanda armatei generalului Ioan Dragalina. Este trimis pe frontul din Moldova, pentru a conduce lucrările de fortificații ruso-române.[24]

„*Demnitatea mea națională îmi spune, că, atât cât voiu trăi, să pun în totdeauna înainte ţara mea (...) pentru că găsesc de a mea datorie, ca ofițer bătrân, să protestez și să apăr pe ofițerii pe cari i'am cunoscut în îndelungatul timp pe care l-am petrecut la trupă și în școli, când am avut ocazia să-i judec, atât din punct de vedere al valoarei, cât și al părților lor slabe (...) și nu admit ca ofițerii noștri să fie defăimați, numai ca să fim plăcuți alianților noștri*"[25], afirma generalul Ioan D. Culcer, în anul 1918.

Este numit ministru al Lucrărilor Publice, în guvernul condus de generalul Alexandru Averescu, între 29 ianuarie - 4 martie 1918. După încheierea armistiţiului din 1918 şi până la sfârşitul vieţii, generalul Ioan Culcer a fost preşedintele Asociaţiei Generale a Ofiţerilor în Rezervă şi Retragere din Românie, fiind primul ei preşedinte.

În cei peste 40 de ani de carieră militară, generalul Ioan D. Culcer s-a ilustrat ca un gânditor militar de prestigiu, având o frumoasă contribuţie la dezvoltarea istoriei şi teoriei militare româneşti prin multe scrieri personale de specialitate.

Moare în luna septembrie a anului 1928, fiind înmormântat la Târgu Jiu cu înalte onoruri militare impuse de rag și prestigiu. Ziarul „Dreptatea", din 4 octombrie 1928, publica articolul intitulat „Testamentul generalului Culcer", scris de acesta în ziua de 3 ianuarie 1928, la București: „*Doresc să fiu înmormântat la Târgu Jiu, în acest colț de pământ al țării, unde m'am născut și pe care l-am apărat cu tot sufletul (...) Am conștiința liniștită că în tot timpul lungei mele cariere mi-am făcut datoria numai în interesul țării și în afară de orice interes personal. Un ofițer cinstit, care a trăit din solda sa, în armată, nu poate face avere.*"[26]

Memoria posterității a reținut numele generalului Ioan Culcer, străzi din București și Constanța îi poartă numele, două busturi la Târgu Jiu și în Pasul Vulcan, articole și câteva studii, amintesc de personalitatea ilustrului general târgujian.

„*Intelectualul distins cu o cultură bogată* – se arată în paginile ziarului „Neamul Românesc", la scurt timp după moartea sa –, *cu orizonturi întinse în știința cărora își închinase toate puterile spriritului, Generalul Culcer era nu numai un idealist și o fire dezinteresată, dar un om a cărui existență tăcută și retrasă îl facea propriu să servească numai ideia și preocupările de oedin superior, care le avea în specialitatea sa ca profesionist al artei militare. (...) A fost un spirit serios, un militar cu vederi largi, dându-și seama de ansamblul situațiunilor, judecându-le totdeauna în adevărata lor lumină.*"

De-a lungul carierei sale militare a fost decorat de președintele Franței (Ordinul „Legiunea de Onoare"), țarul Rusiei (Medalia Comemorativă Rusă, Ordinele „Sf. Ana" și

[24] Constantin Ispas, *op. cit.* p. 64.
[25] Ioan Culcer, *op. cit.*, p. 34.
[26] „Dreptatea", București, nr. 64, din 4 octombrie 1928, p. 3.

„Sf. Stanislav”), regii Belgiei (Medalia „Crucea Militară”), Italiei (Ordinul „Sf. Lazarius și Mauricius”) și Olandei (Ordinul „Orange Nassau”), iar regii României, Carol I și Ferdinand I, i-au conferit cele mai mari ordine și medalii (Medalia „Trecerii Dunării”, Medalia „Apărătorilor Independenței”, Ordinul „Steaua României”, în grad de Mare Cruce, Medalia Jubiliară „Carol I”, Ordinul „Coroana României”, în grad de Mare Cruce, „Crucea Comemorativă a Războiului 1916-1918”, Medalia „Semnul Onorific” de Aur).[27]

„*Generalul Ioan Culcer a fost un mare comandant de armată în război, capabil şi viteaz, un general glorios al Ţării şi Armatei Române, dar şi un mare nedreptăţit şi o victimă a capacităţii sale şi a celor care nu l-au înţeles*”[28], spunea generalul Alexandru Lupaşcu-Stejar, în cuvântarea funebră la înmormântarea profesorului său, la Târgu Jiu, în toamna anului 1928.

BIBLIOGRAPHY

a) Izvoare istorice:

- Serviciul Județean Gorj al Arhivelor Naționale, Registrul de Stare Civilă, Nr. 101/1853.
- Biblioteca Națională a României, Arhiva istorică, Fond Saint Georges, dos. 4793.

b) Periodice:

- „Dreptatea”, București, 1928.
- „Opinia”, București, 1913.
- „Neamul Românesc”, București, 1928.
- „Universul”, București, 1913.

c) Lucrări, studii și articole:

- Cârlugea, Zenovie, *Mari familii gorjene: De neamul Culcerilor... (I)*, în „Gorjeanul”, din 18 martie 2014.
- Culcer, Ioan D., *Note și cugetări asupra campaniei din 1916, în special asupra operațiunilor Armatei I-a*, Iași, Tipografia ziarului „Tribuna”, 1919.
- Culcer, Ioan D., *Recenzie asupra răsboiului pentru întregirea României*, București, 1923.
- Ispas, Constantin, *Nemuritorii, generali gorjeni valori ai neamului românesc*, vol. I., Târgu Jiu, Editura Centrului Județean al Creației Populare Gorj, 2002.
- Pătrașcu, Valentin, *Familia Culcer. Pagini de istorie*, Craiova, Editura Sitech, 2013.
- Șomâcu, Cornel, *Familia Culcer în istoria Gorjului (I)*, în „Vertical”, din 13 ianuarie 2010.

d) Siteuri:

- http://culcer-genealogie.blogspot.com/2011/12/gabriel-culcer-monografie-familia.html, 12.05.2023.
- https://universulolteniei.ro/2018/11/25/senatorul-liberal-dr-dumitru-tache-culcer-un-gorjean-adevarat-in-primul-parlament-al-romaniei-mari/, 14.05.2023.

[27] Biblioteca Națională a României, Arhiva istorică, Fond Saint Georges, dos. 4793, f. 1-38.
[28] Ioan D. Culcer, *Recenzie asupra răsboiului pentru întregirea României*, București, 1923, p. 5.

WOMEN IN COMMUNISM – EVERYDAY REALITY VERSUS PROPAGANDA

Nina Florentina Cristea
PhD Student, Institute of History "Nicolae Iorga", Romanian Academy
The Library of the Romanian Academy

Abstract: The intrusion of the Communist Party into Romanians' private lives is an observable reality since the 1950s. This policy will continue for many years, until the fall of the communist regime in 1989, but having ramifications that will make their presence felt long after that. Romanians remained tributary for a long time to the mentality that the state can do and undo as the political leaders see fit. The exposure of private life to the excessive control of the state also made possible politics involving in matters concerning women and their new role. Women's emancipation and their equality with men (much promoted at the level of the communist discourse) represented only a trick of the regime, a double or triple burden on women, less a real change for the better, an increase in the quality of their lives.
Communist women, as they appear in all propaganda media, have been wives, mothers, workers, being involved in political life. It was a picture of the perfect woman that had no corresponding reality. Gender inequalities continued to exist during the communist regime regarding women, both in the private and public spheres, despite what was officially presented.

Keywords: women's emancipation, gender equality, communist regime, private life, political discourse.

Introducere

Instaurarea regimului comunist în România a adus modificări importante în ceea ce priveşte statutul femeilor. Acestea au fost incluse în planurile de restructurare a societăţii şi au fost transformate în „grupuri ţintă" pe care să se poată implementa diversele politici elaborate de către partidul unic[1]. Partidul comunist promova noile modele de femeie - tovarăşa, muncitoarea în industria grea, femeia dedicată total construirii socialismului - în detrimentul modelului tradiţional al gospodinei, al femeii casnice preocupată de viaţa de familie, considerată reprezentativă pentru vechiul regim burghez[2].

Modelul de inspiraţie pentru transformările ce implicau viaţa femeilor a fost cel sovietic, aplicat de altfel în toate domeniile vieţii sociale şi politice de după 1948. Se insista pe emanciparea femeii şi „eliberarea ei din sclavia casnică"[3] cu evidenta intenţie de denigrare a vechilor structuri sociale. Dacă pentru perioada anilor 1950-1960 este reprezentativă femeia încadrată în câmpul muncii, tipul stahanovistei, care putea ocupa poziţii rezervate în trecut doar bărbaţilor, după 1966 se insista mai ales pe promovarea femeii-mamă, cu datoria patriotică de a naşte şi creşte copii.

Cel mai la îndemână pentru a promova aceste noi tipologii de femei era includerea lor în reportaje sau în articole publicate în reviste destinate femeilor. Regăsim astfel în revistele dedicate femeilor, precum „Femeia" sau „Drumul femeii", la finalul anilor 1940 şi începutul anilor 1950, articole care susţin importanţa implicării femeilor în toate domeniile de

[1] Vezi Georgeta Ghebrea, *Contextul de acţiune a egalităţii de gen înainte de 1989* în „Statutul femeii în România comunistă. Politici publice şi viaţă privată", Alina Hurubean (coordonator), Institutul European, 2015, p. 30.
[2] Mihaela Miroiu, *Cu mintea mea de femeie*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2017, p. 25.
[3] Vezi Alina Ilinca şi Liviu Marius Bejenaru ,*Gen, revoluţie şi război. O analiză comparativă asupra emancipării femeii în Uniunea Sovietică şi România comunistă* în „Statutul femeii în România comunistă. Politici publice şi viaţă privată", Alina Hurubean (coordonator), Institutul European, 2015, p. 56.

activitate, indiferent de nivelul intelectual sau profesional al acestora. Se punea un accent deosebit pe munca depusă de ţărănci şi muncitoare (calificate sau necalificate), iar în ceea ce priveşte femeile care lucrau la birou, se încearcă o restructurare a muncii acestora. Era considerat mai important ca acestea să îşi aducă contribuţia prin munca fizică, pe ogoare, pe şantiere sau în fabrici şi întreprinderi industriale. Femeile apăreau expuse în ţinuta de serviciu, ce consta adesea într-o salopetă, cu părul strâns şi acoperit cu batic sau cască, se observă o androginizare a femeii, pierderea trăsăturilor feminine în favoarea femeii de tip nou, tovarăşă de nădejde, preocupată de dezvoltarea societăţii comuniste, care îşi dedică tot timpul, priceperea şi puterea cauzei socialiste[4].

Femeile între propagandă şi realitate

Industrializarea de la începutul anilor 1950, va creşte şi numărul femeilor utilizate ca forţă de muncă şi implicate în activităţi în afara căminului sau gospodăriei proprii. Cele mai multe dintre femeile venite în marile oraşe din mediul rural în căutarea unei vieţi mai bune îşi găsesc repede de muncă în mediile unde se presta muncă fizică, fiind mulţumite de faptul că aveau un salariu, acces la sănătate, şcolarizare[5]. Pentru multe dintre femei, noile condiţii de viaţă şi de muncă reprezentau o evoluţie, o şansă de a reuşi, de a ieşi din mediul casnic, gospodăresc şi de a avea o carieră. Această gândire se pliază foarte bine pe discursul oficial care încuraja femeile să devină independente, să fie egale în drepturi şi obligaţii cu bărbaţii. Desigur, aceasta se afirma la nivel declarativ, femeile trecând, în realitate, la o dublă sau chiar triplă împovărare[6]. Femeile continuau să se ocupe de treburile gospodăreşti, de familie şi de copii, de cele mai multe ori toate aceste activităţi fiind exclusiv în sarcina femeii, dar aveau şi slujbă cu normă întreagă.

Eliberarea femeii, era o strategie bine gândită propagandistic, dar realitatea era aceea că femeile continuau să fie privite ca inferioare, iar inegalităţile existau în continuare atât în sfera vieţii private, cât şi în sfera vieţii publice. Imaginile anilor ’50 prezintă femei egale cu bărbaţii, femei ce muncesc cu îndârjire, uneori în condiţii extreme, extenuante. Modelul de om nou socialist era bărbatul puternic, muncitor, stahanovist, iar dacă femeia se dorea egală cu bărbatul trebuia să se adapteze aceluiaşi model[7]. Într-un documentar al anului 1959, numit *Femei cu care ne mândrim*, se prezintă diferitele tipuri de femei ce sprijină cauza socialistă. Pe lângă muncitoarele din industrie, apar în filmare şi ţărăncile ce muncesc cu determinare pământul, femeile intelectuale care se implică în munca de organizare şi conducere a statului. Drept exemplu de femeie socialistă completă în filmul - documentar este dată Suzana Gâdea[8].

Anii ’50 abundă în astfel de filme-documentar în care sunt prezentate bucuriile şi realizările vieţii de femeie, fără a putea fi considerate însă producţii feministe. Totuşi, pentru a avea o mai mare credibilitate şi o mai mare diseminare în rândul populaţiei feminine, aceste filme erau realizate de către femei, conţineau mesaje ale femeilor, comentariile erau realizate tot de către femei. Aceste reprezentări cinematografice ale femeii în anii 1950 aduc în prim-plan modelul de femeie muncitoare, în fabrici, uzine sau pe ogor, egală bărbatului, voluntară în munca de construire a socialismului. Către finalul anilor 1960 acest model de femeie este înlocuit cu modelul femeii-mamă. Mai târziu, în anii ’80, femeile apar ca supuse ale statului omniscient, fără voinţă proprie, care aşteaptă indicaţiile preţioase pentru a putea trăi şi a-şi

[4] Cum este, de exemplu, articolul cu femeile muncitoare de la Combinatul de Celuloză şi Hârtie Bacău, 1952, în paginile Revistei „Femeia”, nr. 5/mai 1952.
[5] Vezi Luciana M. Jinga, *Gen şi reprezentare în România comunistă 1944-1989*, Iaşi, Editura Polirom, 2015.
[6] Georgeta Ghebrea, *Regim social-politic şi viaţă privată*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2000, p. 19.
[7] Cristina Liana Olteanu, Simona Gheonea, Valentin Gheonea, *Femeile în România comunistă. Studii de istorie socială*, Bucureşti, Editura Politeia -SNSPA, 2003, pp. 125-126.
[8] Suzana Gâdea era în anul 1959 conferenţiar. Mai târziu ea va ocupa funcţia de preşedinte al Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste.

desfăşura activităţile. Această înlocuire se pliază pe nevoile statului comunist, acesta punea imaginile în slujba propagandei pentru a legitima diverse concepte şi ideologii comuniste[9].

Anii ’60 se remarcă prin destinderea ideologică şi liberalizare, România se afla la acel moment într-o etapă de transformări sociale şi politice. Delimitarea de Uniunea Sovietică şi începutul erei de comunism cu iz naţionalist, ce începe a se contura la finalul regimului Gheorghe Gheorghiu-Dej şi la debutul regimului Nicolae Ceauşescu, aduce transformări şi în ceea ce priveşte femeile. Unele dorite, altele mai puţin.

Aflată sub efectul liberalizării, întreaga societate se orientează către manifestări de încredere şi atitudini ce tind către liberă exprimare. Domeniul vestimentar este unul ce cunoaşte aceste tendinţe de liberalizare, iar moda feminină este folosită pentru a ilustra emanciparea femeii.

Revista „Femeia”, organ de propagandă al partidului, care disemina în rândul femeilor ideile comuniste, începe să aloce în anii 1955-1965 spații generoase rubricilor de modă, celor care conțin sfaturi practice pentru organizarea gospodăriei, timpului liber sau sfaturi ce țin de igienă, sănătate sau relaxare. Se observă în paginile acestei reviste anumite tendințe feministe, care nu contravin însă neapărat preceptelor oficiale și ideologiei comuniste.

În paginile revistei amintite, pe lângă articolele ce conțin sfaturi privind moda, sănătatea femeii, sfaturi casnice, se regăsesc şi articole cu figuri feminine emblematice ale momentului (actrițe, muncitoare în fabrici, artiste, doctorițe, profesoare) care serveau drept model pentru marea masă feminină a țării.

Toate aceste femei sunt date exemplu de reușită pentru modul în care împletesc cu succes feminitatea, eleganța, profesia, familia și devotamentul privind cauza construirii noii societăți comuniste[10]. În diversele numere ale revistei „Femeia” apar femei precum Elisabeta Bostan, prima femeie regizor din România (așa cum apare în articol), doamna academician Raluca Ripan, o profesoară, o doctoriță, o muncitoare[11]. Statul își arată astfel puternica influență, încadrând într-un șablon, precis desenat, femeile și modul în care acestea trebuie să se exprime, să se îmbrace, să se dezvolte personal și profesional. Este un soi de mecanism tip mozaic, care uniformiza indivizii într-un mare tablou colectiv[12].

Preocuparea statului pentru bunăstarea femeilor şi pentru emanciparea lor reală se dovedeşte a fi demagogie în momentul adoptării Decretului nr.770/1966.

Este adevărat că în România avortul a fost privit mult timp ca un mijloc de control al naşterilor şi nu ca o soluţie excepţională. În perioadele în care avortul a fost incriminat, ne referim aici la perioadele dinainte de 1966, acesta a continuat să fie realizat prin mijloace mai mult sau mai puţin empirice, uneori total neigienice sau sigure pentru viaţa femeii. Tragedia ce însoţeşte politica pronatalistă impusă de Nicolae Ceauşescu este un cumul între interzicerea avortului, măsurile dure de aplicare a legii, pedepsele mari ce includeau atât femeia ce recurgea la avort, cât şi persoana care efectua avortul, posibilii complici sau tăinuitori, dar mai ales lipsa unor alte metode de contracepţie şi transformarea trupului femeilor în adevărate laboratoare în folosul partidului şi statului.

La nivelul discursului public se insista însă pe preocuparea pentru viaţa femeii, pentru siguranţa acesteia, unele dintre reprezentantele organizaţiilor de femei, cum este cazul Suzanei Gâdea, avertizează în rapoartele oficiale despre necesitatea impunerii unor măsuri care să ducă la scăderea întreruperilor de sarcină şi la creşterea natalităţii precum şi a

[9] Cristina Liana Olteanu, Simona Gheonea, Valentin Gheonea, *op. cit.*, pp. 133-134.

[10] În fiecare număr lunar al revistei „Femeia” dintre anii 1960-1979 regăsim astfel de articole, între paginile 7-10. După 1980, Elena Ceaușescu este cea care preia monopolul în paginile revistei, articolele îi sunt în mare parte dedicate sau o au ca personaj principal.

[11] Rubrica *Femei cu care ne mândrim*, în revista „Femeia” nr. 4⁄aprilie, nr.5/mai 1964, etc, p. 7.

[12] Vezi Simona Preda, *Patrie română, țară de eroi!*, București, Editura Curtea Veche, 2014, pp. 20-21.

condiţiilor socio-economice pentru mame şi copii[13]. Dar, ceea ce se declară este în neconcordanţă cu realitatea de zi cu zi.

Interzicerea avortului la cerere şi limitarea drastică a celorlalte motivaţii pentru întreruperea sarcinii, dar şi lipsa altor metode contraceptive de pe piaţa românească, vor conduce la realizarea planului de creştere a natalităţii pentru anul imediat următor intrării în vigoare a Decretului 770, dar despre situaţia reală a femeilor, despre impactul pe care măsura pronatalistă a avut-o asupra lor nu se vorbeşte. Impactul major a fost la nivelul societăţii şi al populaţiei în întregul ei, amestecul statului în chestiunile ce ţin de viaţă privată, intimă, fiind ceva ce nu era cu uşurinţă acceptat şi nici nu era posibil să fie. Faptul că femeile erau transformate în adevărate laboratoare de produs copii în scopuri politice megalomanice, era frustrant şi umilitor.

Măsurile pronataliste au avut un impact năucitor asupra societăţii româneşti, nu doar în momentul intrării în vigoare a acestor măsuri, ci şi pe întreaga perioadă a existenţei lor şi mult după aceea. Decretul a fost unul dezumanizant, cu urmări pe termen lung, afectarea directă a femeilor (o mulţime dintre ele au murit, altele au fost mutilate pe viaţă - fizic şi psihic -) dar şi a copiilor (unii dintre ei născuţi cu handicap în urma procedurilor nereuşite de întrerupere a sarcinii) şi a familiilor extinse. Naşterea unor copii cu anumite infirmităţi fizice sau psihice, era o urmare nu doar a procedurilor nereuşite de avort, dar şi a măsurilor speciale prin care se aproba naşterea prin cezariană. Aceasta se aproba foarte greu, uneori tardiv[14].

Cadrul legislativ ce incrimina avortul trasat la finalul anilor ’60 şi politica de creştere a natalităţii păreau să ofere copiii mult doriţi de Ceauşescu; dar din punct de vedere socio-economic nu se sprijinea sub nicio formă aducerea pe lume a copiilor pentru că familiile nu aveau beneficii sau stimulente. În România ceauşistă concediul de maternitate era de 112 zile, împărţit între concediul de naştere, de 52 zile şi concediul de lehuzie, de 60 de zile. Acestea două se puteau compensa între ele, dar chiar şi în această situaţie era dificil pentru mamă să găsească varianta potrivită pentru a îngriji un copil de aproximativ 3 luni, timp în care să se poată întoarce şi în câmpul muncii. Multe dintre femei se organizau în aşa fel încât să poată lucra până în luna a 9-a de sarcină şi în acest fel să poată păstra cât mai mare parte din concediu pentru perioada de după naştere pentru a sta cu bebeluşul[15]. Statul nu sprijinea suficient familiile nici prin acordarea de locuri în instituţii dedicate îngrijirii şi educării copiilor mici şi foarte mici (până la vârsta de 3 ani). În tot acest timp, revistele dedicate femeilor abundă în articole ce slăvesc maternitatea.

Ca în multe alte situaţii întâlnite în viaţa cotidiană a femeilor din România comunistă, problema maternităţii era prezentată sub un aspect idealizat în presă, emisiuni televizate sau materiale de tipul broşurilor, cărţilor. La nivel de propagandă se urmăreşte promovarea prin piese de teatru, filme, reportaje, articole în ziare şi reviste, a idilicei imagini a familiei cu mulţi copii, a femeii implinite în rolul de mamă. Sunt exemplificatoare articole de tipul celui din revista „Femeia” intitulat „Griji mari pentru cei mici”, în care se prezintă necesitatea înfiinţării cât mai multor creşe şi grădiniţe[16].

În reviste precum „Moda”, „Femeia”, în Almanahul „Flacăra”, Almanahul „Femeia” şi în Almanahul „Scînteia” numărul articolelor ce au în centru povestea de viaţă a femeilor cu

[13] Suzana Gâdea în *Raportul Consiliului Naţional al Femeilor din Republica Socialistă România cu privire la activitatea desfăşurată la Conferinţa Naţională şi sarcinile ce revin mişcării de femei în lumina hotărârilor celui de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român*, în suplimentul revistei „Femeia”, nr. 7/iunie 1966.

[14] Vezi Florin Condurăţeanu, *Cezariana 31 a întârziat*, în „Jurnalul Naţional”, 25 februarie 2006, www.jurnalul.ro, accesat la 11.01.2023.

[15] Vezi Gail Kligman, *Politica duplicităţii. Control reproducerii în România lui Ceauşescu*, traducere de Marilena Dumitrescu, Bucureşti, Editura Humanitas, 2000, p. 53.

[16] Revista „Femeia”, nr. 4/aprilie 1969, pp. 1-5.

mai mulţi copii sunt în continuă creştere. Familiile păreau astfel solide, împlinite şi aceasta se dorea a se arăta prin imaginile ce însoţeau articolele sau chiar coperta multor publicaţii[17].

În numărul din ianuarie 1970 al revistei „Femeia" se regăseşte un articol în care se vorbeşte despre importanţa naşterii de copii, coperta revistei este şi ea reprezentativă pentru elogierea maternităţii, iar în paginile revistei se regăsesc diverse fotografii cu copii. Articolele apărute în următoarele numere ale revistei, dar şi a altor publicaţii care se adresau femeilor, se impart între cele care arată importanţa maternităţii (se creează o imagine a femeii socialiste ideale, mamă patrioată, dornică să se reproducă pentru binele naţiunii)[18] şi cele care denigrează societăţile capitaliste, aflate în derivă, unde nu se mai pune accent pe familie. Maternitatea ajunsese în propaganda comunistă drept o condiţie *sine qua non* a feminităţii[19].

În cartea (în format de buzunar, de tip broşură) „Sfatul premarital" a Mioarei Mincu apărută la Editura Medicală în 1985, copiii erau descrişi ca cei care asigurau „echilibrul familiei"[20]. Familia cu copii, cât mai mulţi în accepţiunea comunistă, era văzută ca una ideală în care soţul îşi poate dezvolta simţul răspunderii iar soţia poate experimenta „bucuria de a fi mamă, care e nemărginită"[21].

Discursurile de tip laudativ la adresa femeilor care aleg să devină mame, împlinind astfel o datorie civică importantă, cerută cu ardoare de către „poporul nostru, patria noastră"[22] erau intens folosite de propagandă şi erau puse în opoziţie cu cele ce condamnau decadenţa, celibatul[23]. Situaţiile de genul celor menţionate anterior erau o realitate în viaţa femeilor, acestea fiind nevoite să jongleze între posibilităţile reale pe care le aveau şi prezentările demagogice expuse prin intermediul tuturor canalelor posibile. Discrepanţa era evidentă între realitate şi propagandă, imaginile idilice cu femeile - mame ascundeau adevăratele tragedii cotidiene.

Regimul Ceauşescu a introdus unul dintre cele mai dure programe de creştere a natalităţii din istorie, opţiunile pe care femeile le aveau disponibile pentru a preveni sarcinile nedorite erau limitate la maximum. Anticoncepţionalele orale, dispozitivele de contracepţie de tipul steriletului, educaţia sexuală sau tehnicile de protecţie contra sarcinii erau interzise. Măsura extremă de control contraceptiv, avortul, era şi ea interzisă, fapt ce a condus către transformarea în victime a mii de femei pe parcursul a a peste 20 de ani de politică pronatalistă.

Consideraţii finale

Statul comunist folosea toate pârghiile pe care le avea pentru a obţine ce-şi dorea, iar propaganda era transformată într-o maşinărie eficientă în acest scop. Bineînţeles că realitatea era diferită de tot ceea ce se regăsea prezentat în presă, cinematografie, iconografie oficială. Deşi la nivel de propagandă se încearca demonstrarea contrariului, şi realitatea era mascată de articole laudative, femeile din România se regăseau în situaţia de a face faţă cum puteau măsurilor represive prin care se forţa respectarea legii.

Binele propovăduit prin mijloace abile nu era decât „o strategie de suprafaţă"[24],o poleială. Situaţia femeilor a rămas în cea mai mare parte neschimbată, chiar dacă putem vorbi

[17] Revista „Femeia", nr. 1/ianuarie 1980 coperta sau nr. 5/mai 1985, de exemplu. „Scânteia", iulie 1966.
[18] Petruţa Teampău, *„Femeia -constructorul unei vieţi noi şi mama de constructori". Corp, gen şi ideologie în propaganda comunistă a anilor '70*, www.docplayer.ro, accesat la 22 noiembrie 2020, p. 8.
[19] *Ibidem*, p. 11.
[20] Mioara Mincu, *Sfatul premarital*, Bucureşti, Editura Medicală, 1985, p. 39.
[21] *Ibidem*, p. 40.
[22] Vezi Mioara Anton, *„Ceauşescu şi Poporul!". Scrisori către „iubitul conducător" (1965-1989)*, Târgovişte, Editura Cetatea de Scaun, 2016, pp. 68-69.
[23] *Ibidem*, p. 77.
[24] Georgeta Ghebrea, *Contextul de acţiune a egalităţii de gen înainte de 1989* în „Statutul femeii în România comunistă. Politici publice şi viaţă privată", Alina Hurubean (coordonator), Institutul European, 2015, pp. 30-32.

despre obţinerea unor drepturi civile, dar nu trebuie minimalizată nici povara adusă în plus pe umerii populaţiei feminine prin politicile comuniste.

După cum sublinia şi Petruţa Teampău, asocierea feminismului cu socialismul maschează un fals parteneriat[25] şi preocuparea principală a statului era aceea de modificare a situaţiei femeilor în ceea ce priveşte includerea lor în câmpul de producţie, mai puţin interes se manifesta în direcţia emancipării femeii din punct de vedere familial, sexual, bilogic.

BIBLIOGRAPHY

Periodice, presă

1. Almanah „Flacăra”
2. Almanah „Femeia”
3. Revista „Femeia”
4. Revista „Moda”

Lucrări generale şi speciale. Studii şi materiale

Anton, Mioara, *„Ceauşescu şi Poporul!”. Scrisori către „iubitul conducător” (1965-1989)*, Târgovişte, Editura Cetatea de Scaun, 2016.

Ghebrea, Georgeta, *Regim social-politic şi viaţă privată*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2000.

Hurubean, Alina (coordonator), *Statutul femeii în România comunistă. Politici publice şi viaţă* privată, Institutul European, 2015.

Kligman, Gail, *Politica duplicităţii. Control reproducerii în România lui Ceauşescu*, traducere de Marilena Dumitrescu, Bucureşti, Editura Humanitas, 2000.

Ivan, Ruxandra (coord.), *„Transformarea socialistă”. Politici ale regimului comunist între ideologie şi administraţie*, Iaşi, Editura Polirom, 2009.

Jinga, Luciana M., *Gen şi reprezentare în România comunistă 1944-1989*, Iaşi, Editura Polirom, 2015.

Mincu, Mioara , *Sfatul premarital*, Bucureşti, Editura Medicală, 1985.

Miroiu, Mihaela, *Cu mintea mea de femeie*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2017.

Olteanu, Cristina Liana, Gheonea, Simona, Gheonea, Valentin, *Femeile în România comunistă. Studii de istorie socială*, Bucureşti, Editura Politeia -SNSPA, 2003.

Preda, Simona, *Patrie română, ţară de eroi!*, Bucureşti, Editura Curtea Veche, 2014.

Teampău, Petruţa, „*Femeia -constructorul unei vieţi noi şi mama de constructori”. Corp, gen şi ideologie în propaganda comunistă a anilor ’70*.

[25] Vezi Petruţa Teampău, „*Femeia -constructorul unei vieţi noi şi mama de constructori”. Corp, gen şi ideologie în propaganda comunistă a anilor ’70*, www.docplayer.ro, accesat la 22 noiembrie 2020.

NOTABLE PERSONALITIES OF THE INTERWAR PERIOD IN BUCHAREST

Lămîița Ureche
PhD Student, „Nicolae Iorga" Institute of History, Romanian Academy

Abstract: Pamfil Șeicaru is considered the greatest journalist of the interwar period. He was a journalist, essayist, novelist, memoirist, and the editor of the newspaper "Curentul," the most combative newspaper of that time. Pamfil Șeicaru represented the beginning of investigative journalism in Romania. He never compromised on his texts and never backed down when he felt the subject was hot. In 1928, Pamfil Șeicaru founded the "Curentul" trust, rivaling Stelian Popescu's "Universul," the most influential media magnate in interwar Romania. Besides his journalistic work, Șeicaru was also an advocate of conservative and nationalist ideas, which he promoted through his newspaper. During the authoritarian regime of King Carol II, "Curentul" was one of the most important media instruments, supporting royal policies. Although his career was marked by controversies and political involvement, Pamfil Șeicaru remains an important figure in the history of Romanian journalism during the interwar period. His journalism was a defining element of that era and had a significant impact on shaping public opinion in interwar Romania.

Keywords: interwar, journalist, Pamfil Șeicaru, personalities, politicians.

Pamfil Șeicaru este considerat cel mai mare gazetar din perioada interbelică. A fost jurnalist, eseist, prozator, memorialist, director al ziarului „Curentul", cel mai combativ ziar din perioada interbelică. Pamfil Șeicaru a reprezentat începutul presei de investigație în România. Pamfil Șeicaru s-a născut la 18 aprilie 1894 în comuna Berceni din județul Buzău și provine dintr-o familie modestă, tatăl funcționar la CFR iar mama casnică. Studiile primare și liceale și le face la Buzău, Tecuci și Bârlad. Debutează ca gazetar în 1914. Își începe cursurile universitare la Iași dar le întrerupe din cauza intrării României în Primul Război Mondial. În 1916, la 22 de ani, este sublocotenent în regimentul 17 infanterie Mehedinți și participă la luptele din zona Orșova, la bătălia de la Alion. În apropiere lui cade un obuz și este îngropat în pământ alături de un camarad, militarii aflați în apropiere reușind să-i salveze. Promite că atunci când va avea bani va construi o mânăstire în locul unde a fost salvat de la moarte. În 1917 luptă la Mărășești și este răsplătit de Regele Ferdinand cu Ordinul Militar de Război „Mihai Viteazul". [1]

După război își termină studiile la Universitatea din București și obține licența în Drept. În 1918 publică în ziarele „Chemarea" și „Gândirea" și ste director al ziarului Bucovina din Cernăuți. În 1919 înființează împreună cu scriitorul Cezar Petrescu revista literară "Hiena" în care apăreau foiletoane truculente și pamflete. A făcut parte din noua generație de scriitori, intelectuali și publiciști apărută la sfârșitul Primului Război Mondial care se manifestau în presa vremii. Dintre acești tineri care ilustrau de fapt jurnalismul cultural au ajuns proprietari de ziare: Nae Ionescu, Pamfil Șeicaru și Nichifor Crainic. În 1928 Pamfil Şeicaru înființează trustul "Curentul" rivalizând cu "Universul" lui Stelian Popescu, cel mai influent magnat de presă din România Interbelică. [2]

Va semna în ziarul "Curentul" zilnic, până în 1944, un editorial amplu pe trei coloane, pe prima pagină. Ziarul „Curentul" în 1940 avea cea mai performantă tipografie din Europa.

[1] George Stanca, *Șantajul și etajul*, București, Editura Adevărul, 2012.
[2]Dan Ciachir, *În lumea presei interbelice*, București, Editura Lumea Credinței, București, 2019, pag.14-17.

„În 1944 când au venit rușii au mutat-o în trei zile direct la Moscova. Tot Pamfil Șeicaru, cu banii câștigați de pe urma ziarului a construit în totalitate clădirea Ministerului de Interne”.[3]

Sediul ziarului era intr-o clădire de pe strada Doamnei numarul 1. Spre sfârşitul anilor 1930 ziarul “Curentul”, respectiv trustul “Curentul” își mută sediul în palatul cu şase etaje, cu tipografie proprie de pe strada Domniţa Anastasia. O clădire impunatoare, despre care există şi legenda “Şantajul şi etajul”. Se spunea că, într-una din zile, când urca împreună cu Nicolae Iorga cu liftul în clădirea trustului „Curentul” și în timp ce-i arăta acestuia câte etaje a mai construit, Iorga a fi formulat în cabina liftului redacţiei memorabila expresie cu subânţeles: “Şantajul şi etajul; etajul şi şantajul”, vrând să spună că de fiecare dată când Pamfil Șeicaru mai șantaja vreun politician sau un om de afaceri, cu banii luați mai construia un etaj la clădirea redacției. Această legendă este infirmată chiar de către Pamfil Șeicaru care îi povestește lui René Al. de Flers: „ Omul care mi-a scos aceste vorbe este Nichifor Crainic. Nu mă înghițea, nu mă agrea, mă ura. Îndată ce m-am apucat să fac această construcție venea noaptea și scria pe panourile care împrejmuiau șantierul „șantajul și etajul”. Dar îl iert, pentru că nu pot acum să-l atac, eu acum trăiesc în libertate și Nechifor Crainic trăiește în exil.”[4]

În 1930 era deja un om bogat și influent. A ridicat Mănăstirea “Sfânta Ana” la Orșova, așa cum a promis, finalizată în 1936, iar la Mărășești a ridicat monumentul „Victoriei” aflat la Tișița, la răscruce de drumuri, pe E85.

Fig.1 Monumentul „Victoriei” de la Tișița

Sursa: https://sanuuitam.blogspot.com/2016_11_22_archive.html

„Omul cu o mie de fețe”, „șacalul”, „șantajul și etajul”, ziaristul Pamfil Şeicaru era la zi cu toate noutăţile. Deținea numeroase reviste şi cărţi străine, asculta RADOR iar în timpul războiului înființează un serviciu de ascultare a posturilor de radio străine. Avea o viziune politică realistă. Între 1928 - 1933 este deputat în parlamentul României deși nu credea în Parlament, fiind un admirator al Regelui Carol al II-lea. La 10 august 1944 pleacă din țară trimis de Mihai Antonescu în Spania pentru a tatona terenul pe plan diplomatic în vederea ieşirii României din conflagraţie, precum şi pentru a asigura, în condiţiile iminentei ocupări militare a ţării de către sovietici, propaganda în favoarea intereselor naţionale. S-a stabilit iniţial la Madrid, împreună cu soţia sa, colaborând la cotidianul „El Alcazar” şi fondând publicaţia „Liberty and Justice”, în care s-a străduit să combată tratamentul ingrat rezervat României.

[3]George Stanca, *Secretele lui Pamfil Şeicaru*, https://www.youtube.com/watch?v=M4MJM6bAMrM.
[4]Al.de Flers, *Europa liberă şi exilul românrsc. O istoria încă nescrisă*, Criterion Publishing, 2004.

În 1945 este judecat în procesul ziariștilor „criminali de război vinovați de dezastrul țării” și condamnat la pedeapsa capitală şi degradare civică pe timp de 10 ani, urmând a executa pedeapsa cea mai gravă”. De altfel a fost singurul ziarist român condamnat la moarte în contumacie.[5]

Sentința nu a putut fi dusă la îndeplinire, condamnatul fiind deja în exil.

Fig.2. Ziarele vremii. Procesul lotului ziariștilor fasciști

Sursa: https://www.agorapress.ro/cum-ii-santaja-pe-politicieni-pamfil-seicaru-si-cum-a-ajuns-sa-fie-condamnat-la-moarte-detalii-incredibile-dintr-o-poveste-putin-stiuta/

Proprietatea sa de la Ciorogârla, pe care a primit-o în calitate de purtător al ordinului „Mihai Viteazul”, a fost pusă temporar la dispoziţia lui Mihail Sadoveanu (până în 1949), iar clădirea ziarului „Curentul” a fost iniţial preluată de trupele sovietice, care au editat aici „Buletinul Armatei Roşii” şi transformată ulterior în sediu al Securităţii din RPR.

La 23 august 1944 în palatul din Domniţa Anastasia și-a instalat redacţia ziarul ţărănist “Dreptatea” condus de N.Carandino. Mai târziu, la etajul 5 şi-a instalat redacţia ziarul „Scânteia” al Partidului Comunist împreună cu activiştii comunişti Miron Constantinescu şi Silviu Brucan. La începutul anului 1950 clădirea construită de Pamfil Şeicaru devenea sediul central al Securităţii.

Conform amintirilor lui René Al. de Flers, Pamfil Şeicaru ar fi ajuns în Spania încă din vara anului 1944, ajutat de comandantul armatei germane. De la Viena acesta i-ar fi pus la dispoziţie un avion. Șeicaru îi povestește lui René: „Când Niculescu Buzeşti a fost informat de Mihai Antonescu de plecarea mea şi de misiunea pe care o aveam, a informat legaţia germană că eu nu plec la Madrid ci la Lisabona pentru a semna armistiţiul. O totală confuzie la legaţia germană şi după ce s-a comunicat la Berlin s-a decis să nu mi se dea viză de intrare în Germania, urmând ca la Viena să mi se dea viza de tranzit. Eram blocat, neputând să merg spre a realiza ceea ce s-a decis de Mareşalul Ion Antonescu. Am rămas în Germania până în februarie 1945 când am izbutit să plec cu un avion care zbura deasupra Alpilor la 6000 de metri şi cobora deasupra Mediteranei la 20 de metri spre a nu fi atacat de avioanele de vânătoare anglo-americane. Sunt deci un emigrant fără voie”. [6]

Din 1945 se stabileşte în Spania, la Palma de Mallorca (până în 1953) şi apoi la Madrid (unde rămâne până în 1974). În 1959 publică volumul „Istoria partidelor politice în România”. Între 1978 - 1980 ziarul „Curentul” reapare la München, Germania.

[5] Ioan Opriș, *Procesul ziariştilor ”naţionalişti” (22 mai-4 iunie 1945)*, București, Editura Albatros, 1999.
[6] Al.de Flers, *Europa liberă şi exilul românrsc. O istoria încă nescrisă*, Criterion Publishing, 2004.

Potrivit dosarului de la CNSAS, „PAMFIL ŞEICARU – fugar român în Spania”, Ministerul Afacerilor Interne, Direcţia Generală de Informaţii, Direcţia „C” prin Lt. Maj. Afin Adrian decide redeschiderea dosarului individual privind pe PAMFIL ŞEICARU, numele conspirativ „VLAD”.[7] Pamfil Şeicaru este pus imediat sub lupa securităţii, iar o notă din 20 septembrie 1963 îl găseşte în plină energie creatoare. „L-am găsit extrem de îmbătrânit şi complet albit la vârsta de 69 de ani. Totuşi însă de o energie şi o putere de muncă formidabilă. A terminat volumul I din „*Istoria Partidelor”*, apărut deja în librărie, şi corectează în prezent volumul II, în curs de imprimare. Prepară o anexă la aceste volume, intitulată „*N. TITULESCU”* şi în acelaşi timp scrie o viaţă romanţată a lui *„Carol şi Lupeasca*”.

În afară de aceste lucrări scrie săptămânal trei comentarii pentru radio Madrid (secţia românească) şi alte trei comentarii săptămânale pentru postul de radio al Falangei. De asemenea, contribuie regulat la ziarele „El Spaniol” şi „Arriba” (pe care le publică Min. Propagandei Spaniole) şi alte ziare şi reviste provinciale, plus la fituica lui C.ARSENE, „Curierul Românesc” din Paris. În volumul II al *„Istoriei Partidelor”* se referă favorabil la greva de la atelierele Griviţa din 1933. Cu toate acestea situaţia lui financiară este foarte proastă. Trăieşte într-un mic apartament mobilat, la periferia Madridului, pentru care plăteşte 3000 de pesetas lunar: Calle Alonso Cano 31, Madrid 3, tel:2 34 21 73. În prezent P. SEICARU, este obsedat de romanul *„Carol și Lupeasca*” (intitulat „*Vulpea Roşcată”*), să fie tradus în mai multe limbi străine şi ediţiile ce ar urma să fie publicate în Anglia şi America și îl vor face milionar!

P. ŞEICARU nu fumează, nu bea excesiv şi nici nu este stăpânit de alte vicii ce i s-au atribuit în tinereţe, în special aventuri amoroase etc. Scrie neobosit, ziua şi noaptea, iar singurul repaus ce-şi permite este cursa pe jos la Ministerul Propagandei şi Radio Madrid unde, personal, înmânează manuscrisele săptămânale”. “Subsemnatul este de părere că PAMFIL ŞEICARU, a atins în exil un grad de mizerie şi dezamăgire care este foarte propice unei încrederi, discrete, oficiale, de luare de contact cu el prin intermediul unei alte persoane decât subsemnatul, ce bineînţeles nu se poate expune, fără riscuri de pericol, unei asemenea experienţe de apropiere personală.

Fig.3. Pamfil Şeicaru, *Vulpea roşcată* - roman, Editura Jurnalul Literar, Bucureşti, 1996

Sursa: https://www.okazii.ro/pamfil-seicaru-vulpea-roscata-a249879454

[7] Dosar nr.66/SIE, Arhiva CNSAS

Dacă mânuit în mod inteligent, P. ŞEICARU ar putea fi întrebuinţat indirect, cu machiavelică iscusinţă, în dărâmarea completă a actualului exil politic din exil şi ar putea deveni o sursă extrem de utilă în ce priveşte activitatea legionară deoarece, incontestabil, el este în termeni de prietenie foarte intimă cu HORIA SIMA, şi tot anturajul acestuia din Madrid, Paris şi chiar Germania". Pentru a-şi reface „averea pierdută" ŞEICARU, contează pe posibilităţile problematice că „afacerea comercială de investiţii de capital anglo-francez în Spania se va realiza cu succes şi că romanul *„Carol-Lupeasca*" va avea un mare succes de librăriile în Anglia şi America, în special unde această aventură notorie s-a bucurat în trecut de multă atenţiune din partea presei anglo-americană. Am citit şi am în posesia mea primele 150 pagini ale acestui roman pe care ŞEICARU doreşte să-l traduc eu în englezeşte în vederea găsirii unei case de editură engleză dispusă să-l publice. După ce am citit această introducere, a unui roman intenţionat să aibă 750-800 pagini în total, i-am spus onest lui ŞEICARU, că sub forma actuală nimeni în Anglia sau America nu va îndrăzni să-l publice deoarece atâta timp cât LUPEASCA este încă în viaţă o asemenea „viaţă romanţată" a ei nu poate fi publicată fără riscuri sigure de proces de defăimare de caracter etc. şi a căror despăgubiri se pot ridica la enorme sume în lire sterline sau dolari. Romanul constituie un rechizitoriu devastator la adresa Monarhiei, afacerismului şi depravării sexuale a lui Carol şi Lupeasca şi condamnă sever partidele politice şi pe Maniu în special. Din punct de vedere propaganda anti-monarhică, anti-dinastică, anti-afacerism şi corupţie a partidelor de tristă memorie istorică, romanul lui P. ŞEICARU, este o "mană cereasca" în favoarea regimului actual care a debarasat pentru totdeauna ţara şi poporul românesc de asemenea pacoste şi blestem, iar P. ŞEICARU este perfect conştient de aceasta şi contează pe posibilitatea că romanul lui ar putea fi publicat în ţară, sub forma actuală şi fără riscurile ce le întâmpină casele de editură străine referitoare la un eventual proces de despăgubiri din partea D-nei Lupescu… Se pare, afirmă ŞEICARU, că prinţul Niculaie i-a cerut să nu publice romanul, şi că el în schimb se face tare să obţină de la URDĂREANU şi Lupeasca o sumă de 100.000 pesetas dacă ŞEICARU renunţă la publicarea acestui roman". „În prezent tot rezonul de existenţă a lui ŞEICARU este motivat numai de ideea de reuşită a acestui roman senzaţional pornografic. Cele 150 pagini în posesia subsemnatului, pentru traducere în englezeşte, se referă la copilăria d-nei Lupescu, la Sulina, unde tatăl ei avea o farmacie şi la viaţa ei de la Iaşi în 1916-1918, când era căsătorită cu Lt. Tempeanu şi funcţiona ca soră de caritate la un spital francez şi a avut diferite relaţii sexuale cu un dr. francez şi un general rus, inclusiv afacerile veroase pe piaţa neagră de la Iaşi a tatălui ei, etc".[8]

În 1966 Pamfil Şeicaru este graţiat de Nicolae Ceauşescu printr-un Decret ascuns. Profesorul Univ. Dr. Gheorghe Buzatu a descoperit în arhivele fostului C.C al P.C.R. Decretul 977/ 1966 privind graţierea lui Pamfil Şeicaru. (6). Cornel Onescu, Ministru de Interne în 1966, oferea argumnete juridice în temeiul cărora se anula decizia aşa-zisului Tribunal al Poporului din 1945 în „procesul ziariştilor". [9]

Cu acordul securităţii şi a lui Nicolae Ceauşsescu., Pamfil Şeicaru vizitează pentru ultima dată România la 20 august 1977. " Eu i-am aşteptat la Otopeni având atârnat de gât un ecuson care îmi permitea acces liber în tot aeroportul. L-am trecut prin vamă şi frontieră, aplicându-i-se viza pe o foaie volantă, procedeu care se practica în acel timp în asemenea cazuri. L-am condus şi l-am cazat la Hotelul Minerva de pe B-dul Lascăr Catargiu, pe atunci Ana Ipătescu. Acolo a urmărit festivităţile organizate de 23 August, în Piaţa Aviatorilor, după ce declinase cu înţelepciune oferta noastră, neinspirată şi riscantă, de a privi manifestaţia respectivă din tribună, unde, datorită fizionomiei sale

[8]Dosar nr. 66/SIE, Arhiva CNSAS,https://historia.ro/sectiune/general/exclusiv-venit-tara-in-secret-pamfil-seicaru- 582224.html.

[9] Buzatu Gheorghe, Nicolae Ceauşescu – biografii paralele, stenograme, agende, cuvântări secrete, dosare indedite, procesul şi execuţia, Colecţia Opera Omnia, 2011

inconfundabile, ar fi putut fi recunoscut. Ceauşescu nu l-a primit în audienţă, dar l-a însărcinat pe generalul Nicolae Doicaru să stea de vorbă cu el. Acest lucru s-a întâmplat într-o locaţie ferită de ochi indiscreţi".[10]

Personalitate marcantă a vremii sale a fost inspiraţie şi a devenit personaj literar pentru scriitorii vremii: Liviu Rebreanu ("Gorila"), Mihail Sebastian ("Ultima oră"), Cezar Petrescu ("Întunecare"), Marin Preda ("Delirul").

Pamfil Șeicaru moare trei ani mai în 1980, nu înainte de a publica „Adevăruri care trebuie amintite". În 1991 este adus în țară și înhumat la cimitirul „Sf. Vineri" din Capitală alături de părinţii săi. În 2005 este reânhumat pentru totdeauna la Mănăstirea „Sfânta Ana", ctitorită chiar de el.

BIBLIOGRAPHY

1. George Stanca, *Șantajul și etajul*, București, Editura Adevărul, 2012.
2. Dan Ciachir, *În lumea presei interbelice*, București, Editura Lumea Credinței, București, 2019, pag.14-17.
3. George Stanca, *Secretele lui Pamfil Şeicaru*,
4. Al.de Flers, *Europa liberă şi exilul românrsc. O istoria încă nescrisă*, Criterion Publishing, 2004.
5. Ioan Opriș, *Procesul ziariştilor "naţionalişti" (22 mai-4 iunie 1945)*, București, Editura Albatros, 1999.
6. Al.de Flers, *Europa liberă şi exilul românrsc. O istoria încă nescrisă*, Criterion Publishing, 2004.
7. Dosar nr.66/SIE, Arhiva CNSAS
8. Buzatu Gheorghe, Nicolae Ceauşescu – biografii paralele, stenograme, agende, cuvântări secrete, dosare indedite, procesul şi execuţia, Colecţia Opera Omnia, 2011
9. Mărturia ofiţerului Nicolae Sporiş, www-art-emis.ro
10. https://www.youtube.com/watch?v=M4MJM6bAMrM.
11. https://sanuuitam.blogspot.com/2016_11_22_archive.html
12. https://www.agorapress.ro/cum-ii-santaja-pe-politicieni-pamfil-seicaru-si-cum-a-ajuns-sa-fie-condamnat-la-moarte-detalii-incredibile-dintr-o-poveste-putin-stiuta/
13. https://www.okazii.ro/pamfil-seicaru-vulpea-roscata-a249879454
14. https://historia.ro/sectiune/general/exclusiv-venit-tara-in-secret-pamfil-seicaru-582224.html
15. https://www.art-emis.ro/istorie/pamfil-seicaru-un-condei-de-geniu-strivit-intre-23-august-1944-si-23-august-1977-2

[10] Mărturia ofiţerului Nicolae Sporiș, https://www.art-emis.ro/istorie/pamfil-seicaru-un-condei-de-geniu-strivit-intre-23-august-1944-si-23-august-1977-2

MAJOR ALEXANDRU SOCEC'S DIPLOMATIC – MILITARY MISSION IN SWEDEN (II)

Stelian-Cătălin Ghiţuleasa
PhD Student, University of Craiova

Abstract: This abstract highlights a valuable contribution to military historiography by bringing to light, for the first time in Romanian historical studies, the diplomatic and military mission of Major Alexandru Socec in Sweden in 1901. The mission, undertaken under the patronage of King Carol I of Romania, took place during special Cavalry and Infantry maneuvers held in the Nordic kingdom in July and August of that year.
The memoir captivates readers with a fascinating description of the Swedish Cavalry's uniforms and equipment, especially notable as Socec himself served in this branch. Additionally, the text provides highly valuable information about the organization of the Swedish Army at the beginning of the 20th century, as well as the defense and attack tactics of its Cavalry, which was considered one of the most elegant and well-organized in the world at the time.
Of particular interest are the observations of King Carol I's and Romania's representative regarding the character traits of Swedes and Norwegians, whose way of life was genuinely exemplary. In 1901, the two nations were part of the Swedish-Norwegian Union, which dissolved in 1905 following Norway's withdrawal due to dissatisfaction with Sweden's dominant role in the Union, especially in foreign policy. As in the first part, I have chosen to place a few words in square brackets and add some commas omitted by the author to make the text more appealing. Otherwise, I have reproduced, in its original form, a captivating excerpt that will be continued in the next issue of the journal.

Keywords: Sweden, diplomatic-military mission, Major Socec, uniform and equipment, military maneuvers, SVEA Guard Regiment Till Häst, Swedish political-military organization, Swedish Cavalry.

Introduction

The diplomatic-military mission of Alexandru Socec in Sweden, from the summer of 1901, represents - as I already assured the readers, in the previous issue of the magazine - a fascinating sequence of his "Journal", written between 1877-1928. Selected by King Carol I himself, in the greatest secrecy (no one from the Ministry of War knew about this decision of the Romanian monarch, the announcement being made even by Socec to his chiefs in the ministry, just a few days before departure), he will represent him admirably next to the Royal House of Sweden. In this second part, we continue to learn very valuable information about the political, military and social organization of the Nordic kingdom, in 1901, in union with Norway, the memorialist allocating a generous space to this chapter. The attention that Alexandru Socec, Cavalry Major at that time, gives to every military aspect (uniform, equipment military, logistics, defensive system), political and social, proves to us - if there was any more - that King Carol I knew the people very well, knowing whom to send, on his behalf, to one of the most powerful and respected kingdoms of Europe at that time. As we will see below, Major Socec did not disappoint him, acquitting himself, with honor and dignity, of the huge responsibility he had been entrusted with.

July 8, 1901. The uniform is made of beautiful, sky-blue cloth with silver, featuring a collar with "guard" insignia, and, on the sleeves, the so-called Swedish "wide" cuffs dating back to ancient times (1500). The ranks are shown on the cuff. The silver helmet resembles those of the Mounted Gendarmerie, with a service plume and ceremonial feathers. The harness is the most beautiful, practical, and finely crafted I've seen and tested so far, comparing it to the French (overly ornate), English (overloaded), Austrian (black, impractical), German (too heavy), Italian (ordinary), and Romanian styles. The saddle, as seen, is admirable; it weighs a complete 7 kilograms. The equipment is refined and practical; thus, officers use the same harness as the troops (except that first officers have a fine blue felt blanket instead of a regular one). The service cap is lightweight and practical, resistant to rain. The Guard and Dragoon tunics resemble the Hussars', adorned with golden and silver Brandenburgs. Outside of service, a very elegant frock coat (R), dating from 1745, is worn—blue with black trimmings. The golden cartridge pouches resemble ours but are shaped to fit the chest. Winters in Sweden (especially in Norway) are very harsh; hence, officers and troops wear fur coats (B) and white fur caps.

The Norwegian army has similar tailoring, though in gray-black cloth, with only one regiment having guards. Royal adjutants wear gold epaulets. The King has 12 Swedish and 12 Norwegian adjutants who alternate monthly (two at a time) to serve at court, while the remaining 11 months are spent at their respective regiments. Unless summoned exceptionally to court service, Cavalry officers and troops wear boots; Artillery wears high boots with 35 cm cuffs, and Infantry wears 20 cm boots. The troops' cap resembles the Prussian style, without a visor. The King's Life Guard Regiment[1] has squadrons of 135 horses and a squadron of remounts with 120 horses, commanded by Baron Magnus von Mörnar, Colonel and regimental commander; Baron Karl von Rosenblad, Lieutenant; Baron Woldemar von Rosen, Major; seven captains, 14 lieutenants, and six sub-lieutenants (five of whom are counts). As seen, most members are from the highest and oldest aristocracy; even those without titles are from ancient aristocratic lines, though they have never held their noble titles. Reserve officers are also counts, barons, and nobles.

July 9, 1901. I spent the entire day visiting all the regiment officers. In the evening, we went to the National Theatre, where I understood nothing. My knowledge of Swedish is still modest, but I believe that with time, I will speak it, as it contains many words from "Platt-Deutsch."[2] Swedish also includes words of origins entirely foreign to Germanic languages. I learn languages easily, especially if I can deduce their origins. However, Swedish has many words of ancient, Nordic origin.

July 10, 1901. I left with Captain de Geer to Linköping to visit the Grenadier Regiment ("Lifgrenadjäi" infantry regiment). Sweden is the only country in Europe with an infantry organization similar to ours. We have "rotation troops," while Sweden has "Indelta", a semi-annual rotation, rather than weekly, as we do. My collection of photographs includes numerous images of regiments, formations, officers, instruction groups, barracks, etc. At Linköping, for example, over 2,600 soldiers are in "camp." We slept overnight in camp. At 3:00 a.m., there was an alarm, and within three minutes, the regiment was assembled in 12 companies. This was not staged; Swedes are too serious for play-acting—it was a real alarm.

[1] The King's Guard Regiment of Sweden - The most elegant regiment (Cavalry unit), exclusively composed of members of the Swedish aristocracy.

[2] Socec refers to "Low German", spoken in northern and eastern Germany. He knew it very well, as he attended the "Saint Nicholas" high school in Leipzig, which he graduated from in 1877.

July 12, 1901. Today, we practiced drills. The colonel advised me to trust my horse completely (I was officially given two horses from the Cavalry School). I am a strong swimmer and can swim continuously for at least an hour. The horses swim with their backs almost level with the water surface due to the deep trenches, which drop steeply from the bank to a width of 80-120 meters. As such, the animals do not try to find footing with their hind legs; thus, we crossed five trenches, each 80 to 120 meters wide. The squadrons crossed in loose, nearly aligned platoon columns—a magnificent sight! In the evening, I hosted a dinner for 12 at the hotel.

July 13, 1901. Sweden has eight cavalry regiments, each with four to ten squadrons (some regiments still follow the old battalion organization), 28 infantry regiments (with three to four battalions each), nine field artillery regiments, 28 attack artillery batteries, and six supply divisions (considered the best supply division in the world).

July 14, 1901. Today, I was received in an audience by HRH Crown Prince Gustaf[3], the heir to the Swedish throne, a scholar in uniform. When I handed him the package with the letter, he said, "I did not know of the beautiful surprise prepared for me by your gracious king; otherwise, I would have summoned you to Norway, where I was hunting. But today, I will telegraph my profound gratitude to His Majesty the King." He summoned a secretary and instructed him in Swedish to telegraph King Carol at Sinaia and to inform King Oscar [II] that he had received the Grand Cross with diamonds of the Star of Romania. Then he told me the Queen[4] could not receive me for another eight days, as she was unwell, though not dangerously ill. He shook my hand firmly and dismissed me with rare cordiality

July 15, 1901. Today I was summoned at 10 a.m. to the General Staff Headquarters, where all military attachés were gathered for the Infantry maneuvers and the special Cavalry maneuvers. A Japanese colonel and three Norwegian officers (a cavalry major from the General Staff with two captains) also joined. I noticed that although the Norwegian Army has the same supreme leader as Sweden [King Oscar II], they consider themselves independent. They speak the same language, with almost no differences; at most, they have some rare expressions. However, there are notable differences in character. The Swede is extravagant, aristocratic; the Norwegian is economical, calculating, and democratic. The Swede is cheerful and outgoing, while the Norwegian is serious, reserved, and taciturn. Norwegians love the King and the Royal Family but harbor a strong desire for complete independence from Sweden[5].

The Cavalry General Staff captain, Major d'Orange, son of the Minister of War, seeks my company often (and is eager for conversation), but I try to remain guarded, while learning as much as I can. He is also noble, though few nobles of Norwegian origin remain in Norway. I observed that there is significant common ground between these northern peoples—Swedes, Norwegians, and Danes—yet also an undercurrent of hidden rivalry, a kind of jealousy over the hegemony that each once held. Captain Baron Blixen F., from the "Malmo" Hussar Regiment[6] (an impressive figure, about 35 years old, of Swedish origin), has a brother who

[3] Crown Prince of Sweden and Norway (1872–1905), later Crown Prince of Sweden (1905–1907). He ascended to the throne after his father's death, taking the name Gustav V of Sweden (1907–1950). Like his father, he was married to a German princess, Victoria of Baden, who became Queen Victoria (1907–1930).

[4] Sophia of Nassau, a duchy that merged with Prussia in 1866. Queen of Sweden and Norway (1872–1905), then Queen of Sweden (1905–1907). She held the longest reign of any Swedish queen (35 years), a record surpassed in modern times by the current Queen of Sweden, Silvia.

[5] Socec correctly observed the political tension between the two states, present since 1901. The dissolution of the Swedish-Norwegian Union (formed in 1814) was imminent and occurred in 1905.

[6] A light cavalry regiment, which existed in most European armies until 1914.

serves as a colonel in the Danish Royal Guard, with their entire family now loyal to Denmark. The Danish language differs very little from Swedish. During the maneuvers, I met all my foreign army colleagues. Tomorrow night, it's decided that we will hold a dinner for the Regiment Commander and the Chief of the General Staff. On July 18, we all have a rendezvous at Boden[7], where division-versus-division maneuvers will begin.

A grand gala dinner took place at Prince Gustaf's, who wore the Grand Cordon of the Order of the Star of Romania. Among the guests were the Foreign Minister and his wife; the Chief of the General Staff and his wife; the German Minister and his wife; Colonel von Mörnar and his wife; the Romanian Consul General[8], Müller, and his wife; Captain de Geer and his wife; and myself, with Susie. At the champagne toast, the Prince drank to the health of His Majesty the King [Carol] and the Queen of Romania [Elisabeta]. The dinner concluded at 9:30 p.m., and an opera singer performed two or three lieds. Later, we drank Swedish "punch" with ice, and Their Royal Highnesses retired at 11:30 p.m.

Boden, July 16, 1901. The Northern Division (in the Luleå-Piteå region[9]) and the Southern Division (in the Umeå region[10]) gathered.

July 18, 1901. We began approach marches. Each Division comprises two brigades, with two Infantry regiments each (three battalions per regiment, each with four companies of 165 men per company), two Artillery regiments (each with six battalions of six cannons), a cavalry squadron, a transport squadron, a telegraph company, and a pioneer company. The scenario: "AN ENEMY APPROACHING FROM HAPORANDA" (their bogeyman, the Russians!). The Swedish Army sends the Southern Division to confront the Northern Army, holding them back until reinforcements arrive from the south. The general consensus is that the troops performed admirably over the three days (July 19, 20, and 21). The soldiers are robust and tireless, and the pioneers worked with admirable skill. The artillery performed wonders, ascending the steepest slopes with astonishing ease. I can say that there are no obstacles for the Swedes' horses, and it's noteworthy that remounting is done in southern Sweden, where significant half-blood horse farms exist.

After the maneuvers, the King held a Cercle, and we departed for Umeå on the Royal Train, where an 80-person dinner was held. No toasts were given. The military missions departed, leaving only the French major, the English captain, two Germans, two Norwegians, and one Danish major to stay for the special Cavalry maneuvers, scheduled for August 3, 4, 5, 6, and 7 in Götaland[11].

Stockholm, July 24, 1901. A grand dinner at the Foreign Ministry.

July 25, 1901. In the morning, I visited the SVEA LIFGARDE Regiment, commanded by Colonel von Uggla, a former military attaché in Vienna who had visited Romania. This regiment has existed for 445 years. In the Hall of Honor, portraits of all regiment commanders are displayed. Among them is a portrait of officers who accompanied

[7] A city in northeastern Sweden, located in the Norrbotten region, 35 km from Luleå, the capital of this region.
[8] The Romanian consulates in Sweden were established between 1880 and 1901 in the following cities: Stockholm (1880); Gothenburg (Honorary Consulate, 1889); Malmö (Honorary Consulate, 1901).
[9] A city in Norrbotten County, approximately 45 km from Luleå.
[10] The capital of Västerbotten County, located at the mouth of the Ume River in the Gulf of Bothnia. Today, it is an important university and economic center in Sweden.
[11] The region is located in the southern part of the country, with the highest population density. Sweden's largest cities are located here: Stockholm, Gothenburg, and Malmö.

[King] Charles XII to Tighina[12]. It is uplifting to see the regiment's history, kept up to date since 1683, recounting its actions across all battlefields in Europe since its creation. The history was written and printed in 1683 by a captain, Toll, ancestor of the current Captain Eriksson Toll. This family has served for over 300 years in the SVEA GUARD. Such examples of "LOYALTY" can only be found in the Regiment of Chevaliers in Ulm, where families like the Gemminger and Röders served uninterruptedly for 300 years! There are also very old regiments in Austro-Hungary, such as the 8th Dragoon Regiment, but they do not have a history of service by the same noble families.

In the evening, we had a dinner hosted by the lieutenants of the Lifgardet Till Häst Regiment and the Guard Dragoons[13]. Married lieutenants brought their wives. The officers' wives presented Susie with a splendid bouquet of flowers in the colors of Romania and Sweden. The regiment's band played throughout the dinner. There are very curious customs here: for example, women shave men at the barbers; young and beautiful women do the massaging at the baths; in bars, cafes, pastry shops, restaurants (second class), and beer houses, women serve as waitresses. No one ever behaves inappropriately toward them. Another oddity: there are no conductors on the trams; passengers pay on their own. People leave their bicycles in improvised "garages" and go about their business (or enter gardens, restaurants, or summer theaters). No bicycle ever goes missing! Another: trains stop in open fields to pick up and drop off letters or packages for residents in open boxes until the postman (either on horseback or with a cart) arrives to collect or deposit more mail. The honesty of people here is remarkable. Since I arrived in Sweden, I have not encountered a single case of dishonesty!

July 27, 1901. Dinner with Prince Karl[14], the Inspector General of Cavalry. After dinner, many people joined us. The nights are growing extremely short. It barely gets dark by 9:30 p.m., and at 2:30 a.m., daylight returns. We have thick blinds and double-lined curtains to keep out the light.

July 28, 1901. Madame Bjorkman arrived with her two daughters to stay at the hotel for a few days, then take Susie to Linköping for the duration of the Cavalry Maneuvers.

July 29, 1901. Large "meeting" of the Cavalry officers. I am familiar with French, Italian, German, Austro-Hungarian, English, and Dutch riders; if the French have extraordinary trainers, the Italians jumpers, and the Austrians steeplechasers, the Swedes are all expert riders—possibly the best in the world—and all have splendid horses.

July 30, 1901. Dinner with the Governor of Stockholm. When we're not otherwise engaged in the evenings, we have 4-5 people over for dinner. A curious custom here is dining in restaurants! In winter, dinners are occasionally held at home, but in spring and summer, they're only at restaurants.

---

[12] King Charles XII of Sweden (1697–1718) - An extraordinary military strategist. He contended with Tsar Peter the Great for dominance during the Great Northern War. After brilliant victories against the Russians at Narva (1700) and Fraustadt (1706), Charles XII decided to invade Russia, a decision that proved disastrous for him and Sweden. He was defeated at Poltava (1709) by Peter the Great's army and was forced to seek refuge in Tighina (Bender, the name given by the Turks to the old defensive fortress in 1538 when they turned it into a raia). He remained there until 1711. After a confrontation with the Turks, he was captured and sent to Constantinople. He returned to Sweden in 1714 and continued his expansionist policy, launching a war against Norway in 1718, during which he was killed in battle.

[13] Soldiers who formed the Light Cavalry Corps.

[14] Prince Karl held this high military position between 1898 and 1912, a role introduced for the first time in Sweden. He was married to Princess Ingeborg of Denmark.

July 31, 1901. Dinner at Baron Rosen's, a major in the Cavalry Guard (Garde à Cheval). His wife is a Muslim, the sister of the Kheder[15], a very beautiful woman, but rather simple. It was the best dinner I've had in Sweden, though a bit heavy (12 courses). There were 26 people at the table. Out of all the guests, only Susie (who does not drink wine) and the Turkish woman (who also abstains) remained sober. The other 24 of us were seeing double. At 3 a.m., in full daylight, we finally parted ways.

BIBLIOGRAPHY

I. UNPUBLISHED SOURCES

- The Central National Historical Archives, Bucharest, General Alexandru Socec Collection, file 9/1900–1906.

II. SPECIAL WORKS

- History of the Romanians, vol. V.
- "An Era of Renewal in the European Spirit (1601–1711/1716)", Romanian Academy, Encyclopedic Publishing House, Bucharest, 2003.

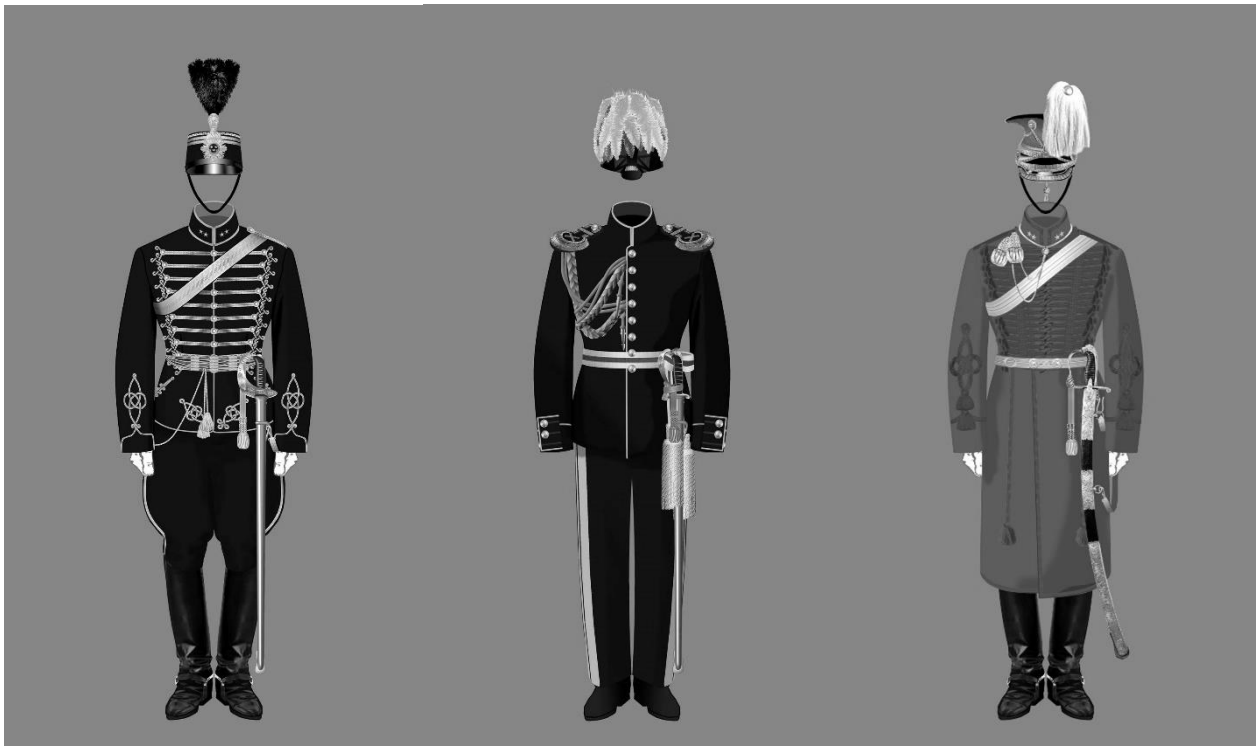

1. Uniforms of the SVEA LIFGARDE Regiment (1900).

[15] Kheder (Khadir) - In Islamic religion, he is a servant of Allah, a kind of prophet. The term originates from the Arabic language (al-Khadir).

2. Military accessories of the SVEA LIFGARDE Regiment (1900).

170 YEARS SINCE THE PUBLICATION OF THE PENTECOSTARION PRINTED IN 1854 BY BISHOP FILOTEI OF BUZĂU

Marius-George Coșarcă
PhD Student, University of Bucharest

Abstract: This study presents the biography of Bishop Filotei Pîrșoi of Buzău, who actively supported cultural endeavors by printing over 25 church books. Among these, only a portion is available in the collection of the "Ecclesia" Library at the "Justinian Patriarch" Orthodox Faculty of Theology in Bucharest, including the "Pentecostarion" published in Buzău in 1854. This book contains the Holy Services from Easter Sunday to All Saints' Sunday.

Keywords: Pentecostarion, library, faculty, theology, Church.

Filotei Pîrșoi (baptized as Filip), Bishop of Buzău, was born in 1805 in Cernatu-Săcele, Brașov County. From a young age, he lived in the monasteries of Suzana, Cheia, Sinaia, Neamț, Vatopedi on Mount Athos, and "Saint Catherine" in Bucharest[1]. He served as an archdeacon and steward at the Diocese of Buzău during the episcopate of Bishop Chesarie[2], who elevated him to the rank of Archimandrite. In 1846, he became the bishop of Buzău until 1850, when he was elected diocesan bishop, a position he held until 1859[3]. He entered into eternal rest on August 16, 1860, and was buried at Ciolanu Monastery in Buzău[4].

Bishop Filotei took great care of the schools and places of worship within his diocese, being a church founder as well. He was a member of the Ad-hoc Divan in Bucharest and the Elective Assembly of 1859, actively supporting the Union[5], which highlights that this servant of the Church, along with other bishops of his time[6], was dedicated to the well-being of the people. It is also worth mentioning the nine letters he sent to Filaret Scriban between 1851 and 1858. From their content, it is evident that the two bishops contributed to enlightening the clergy and faithful in the Romanian historical provinces, particularly through the exchange of books[7]. Bishop Filotei undertook efforts to improve the printing press within the Diocese of Buzău, and in 1854 he procured a printing press from Vienna through the intermediary of George Ioanid, a bookseller in Bucharest. He successfully printed over 25 books, of which we mention: *Acatistier*, 1852, 8°, 342+2 pages;

---

[1] PĂCURARIU, Mircea (coord.). *Enciclopedia Ortodoxiei Românești*. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2010, p. 278.
[2] Bishop of Buzău from 1825 to 1846.
[3] PĂCURARIU, Mircea. *Dicționarul teologilor români*. Sibiu: Editura Andreiana, 2014, p. 245.
[4] COCORA. Gabriel. „Episcopul Filotei al Buzăului, luptător pentru Unirea Țărilor Române", în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXVII, (1959), 1, p. 52.
[5] PĂCURARIU, Mircea. *Op. Cit.* p. 245.
[6] Bishops Calinic of Râmnic and Filotei of Buzău issued circulars to the deans, urging them to call upon the clergy to offer prayers for the unification of Romanians, as noted by Father Professor Mircea Păcurariu in: *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1981, p. 338.
[7] PORCESCU, Scarlat. „Știri noi referitoare la activitatea Episcopului Filotei al Buzăului (1850-1860)", în: *Biserica Ortodoxă Română*, CV, (1987), 3-4, p. 81-82.

Ciaslov, 1852, 8°; *Psaltire*, 1852, 8°, 325+3 pages; *Slujba sfinţirii bisericii*, 1853, 4°, 59+1 pages; *Carte foarte folositoare de suflet*, 1853, 4°, 154 pages; *Opt-glasar şi Catavasier*, 8°, 268+2 pages; *Catehisul*, 1853, 8°, 156 pages; *Scurtare de Aritmetică*, 1853, 8°, 104+5+1 pages; *Prohodul*, 1853, 4°, 38+4 pages; *Slujba Sfintelor şi Dumnezeeştilor patimi*, 1853, 4°, 285 pages; *Cuvinte la Apostoilii Duminicilor de peste tot anul*, 1853, 4°, 623 pages; *Penticostar* (*Pentecostarion*), 1854, 4°, 555 pages; *Orologiu* (*Ciaslov*), 1854, 4°, 310 pages; *Sentinţii morale*, 1854, 4°, 126 pages; *Psaltirea*, 1856, 8°, 360 pages; *Anastasimatar bisericesc*, 1856, 4°, 298 pages; *Irmologhion sau Catavasier*, 1856, 4°, 218 pages; *Teoreticon*, 1856, 4°, 42 pages; *Tomul I al Antologhiei*, 1856, 4°, 325+1 pages; *Rânduiala Sfintei şi Dumnezeieştii leturghi*, 1856, 4°, 264 pages ; *Aghiasmatar mic*, 1857, 4°, 212+2 pages; *Datoriile soţietăţii casnice*, 1857, 8°, 91+1 pages and *Viaţa şi 183 de fabule ale lui Esop*, 1857, 8°, 82+16+175 pages [8]. However, the most significant work is the *Bible of Buzău*, published in five volumes between 1854 and 1856, based on the Blaj edition, which was revised[9]. These volumes were printed on fine white paper, each bound with hardboard (*mucava*) and covered in English cloth, with Moroccan leather at the spine[10].

The *Pentecostarion* (*Penticostar*) is among the earliest translations of liturgical books into Romanian, with the edition published in Târgoviște between 1557 and 1558 during the reign of Prince Pătrașcu being a notable example, achieved through the efforts of Deacon Coresi and his disciples. This service book has been enriched through numerous reprints, incorporating the necessary refinements dictated by the evolution of the Romanian language and supplemented with typiconal clarifications[11].

In the collection of the *Ecclesia* Library at the Faculty of Orthodox Theology in Bucharest, only a portion of the books printed by Bishop Filotei are preserved. Some of these are available in multiple copies, including the *Pentecostarion (Penticostar)*, printed in Buzău in 1854[12], which is the focus of this study.

[8] COCORA. Gabriel. „O sută de ani de la moartea Episcopului Filotei al Buzăului (16 august 1860 – 16 august 1960)", în: *Glasul Bisericii*, XX, (1961), 1-2, p. 139.
[9] PĂCURARIU, Mircea. *Op. Cit.* p. 245.
[10] COCORA. Gabriel. „O sută de ani de la tipărirea Bibliei de la Buzău", în: *Glasul Bisericii*, XIV, (1955), 3-4, p. 214.
[11] As noted in the seventh edition of the *Pentecostarion* (*Penticostar*). București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1988.
[12] Information about this book can be found in: *Bibliografia Românească Modernă (1831-1918)*, vol. III (L-Q), coord. Gabriel Ștrempel, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989, p. 226.

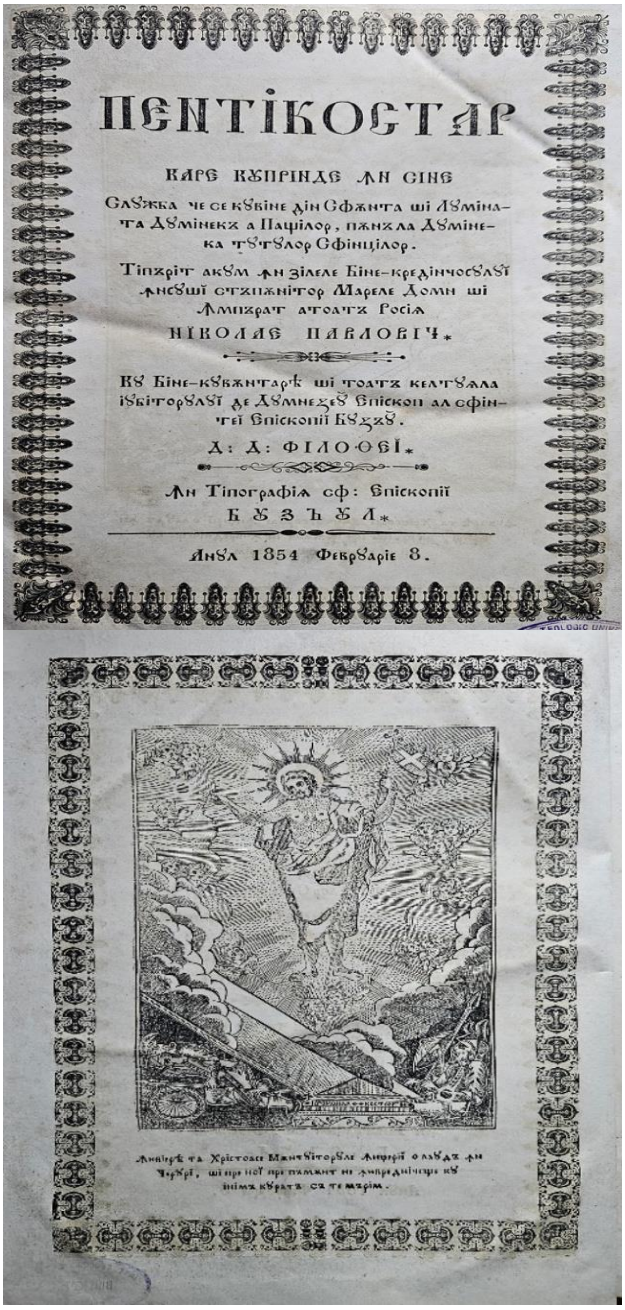

ПЕНТІКОСТАР

КАРЕ КЪПРІНДЕ ЛН СІНЕ

Слъжба че се кътіне дін Сфънта ші Лъміната Дъмінеке а Пащілор, пънкла Дъмінека тътълор Сфінцілор.

Тіпъріт акъм ън зілеле Біне-кредінчосълъї ънсъші стъпънітор Мареле Домн ші Ънпърат атотця Росіа

НІКОЛАЕ ПАВЛОВІЧ.

Кътрънсъ ші тодтъ келтъіала ісвъторълъї де Дъмнеке Епіскоп ал сфінтеї Епіскопіі Кътъ.

Д: Д: ФІЛОФЕІ.

Ън Тіпографіа сф: Епіскопіі

Б Ъ З Ъ Л.

Ънъл 1854 Февръріе 8.

Ънъіръ та Христосе Мънтъіторълъ Ънвіе ълъдъ ън Тъмъі, ші пре ної пре пъмънт ні ънвредніче кътъ ініма кърата ся темем.

The book contains the sacred services from Easter Sunday to All Saints' Sunday and retains its original binding, in 4° 27 x 20 cm. On the endpaper, there is a rectangular stamp of the Library of the University Theological Institute of Bucharest, which includes the inventory number. On an unnumbered page, the title page can be found, mentioning His Majesty Nicholas Pavlovich, Emperor of Russia, and Bishop Filotei of Buzău. Additionally, it is specified that this book was printed in the Printing House of the Holy Bishopric of Buzău on February 8, 1854.

At the bottom of the title page, an oval stamp of the Library of the University Theological Institute of Bucharest is applied. On the reverse side, there is a black-and-white engraving depicting the Resurrection of Christ and the prayer: *"Your Resurrection, O Christ Savior, the angels praise in the heavens, and on earth, make us worthy with pure hearts to glorify You"*. On the first page, at the top, there are three black-and-white frontispieces. This book[13] has 555 pages, written in Cyrillic characters, and is in good condition. This valuable book is kept in a special storage space that holds to the requirements for the conservation and use of ecclesiastical heritage.

Bishop Filotei made numerous efforts to improve the Printing Press of the Holy Episcopate of Buzău through various means, even seeking the support of booksellers of the time. Through these initiatives, he succeeded in printing several dozen ecclesiastical books, including the *Pentecostarion*, published in 1854, marking 170 years since its printing in 2024.

Through his diverse initiatives and remarkable accomplishments, Bishop Filotei Pîrșoi of Buzău has been remembered in the history of the ancestral Church as a model Hierarch, worthy of commemoration.

[13] We thank PC Deacon Dr. Marius-Nicolae Șerban from the Holy Synod Library for the information regarding this book.

BIBLIOGRAPHY

- COCORA. Gabriel. „O sută de ani de la tipărirea Bibliei de la Buzău”, în: *Glasul Bisericii*, XIV, (1955), 3-4.
- COCORA. Gabriel. „Episcopul Filotei al Buzăului, luptător pentru Unirea Țărilor Române”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, LXXVII, (1959), 1.
- PĂCURARIU, Mircea. *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1981.
- PĂCURARIU, Mircea (coord.). *Enciclopedia Ortodoxiei Românești*. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2010.
- PĂCURARIU, Mircea. *Dicționarul teologilor români*. Sibiu: Editura Andreiana, 2014.
- *PENTICOSTAR.* București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1988.
- PORCESCU, Scarlat. „Știri noi referitoare la activitatea Episcopului Filotei al Buzăului (1850-1860)”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, CV, (1987), 3-4.
- ȘTREMPEL, Gabriel (coord.). *Bibliografia Românească Modernă (1831-1918),* vol. III (L-Q), coord. Gabriel Ștrempel. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.

MISSIONARY AND PASTORAL ASPECTS OF THE MYSTERY OF HOLY UNCTION

Iulian-Constantin Vrabie
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași, „Dumitru Stăniloae" Faculty of Orthodox Theology

Abstract: St. Luke the Evanghelist even draws a parallel between the striving to inherit the Kingdom of heaven, the sending of the disciples to proclaim the Gospel and the healing of the sick: "Go! Behold, I am sending you like lambs among wolves ... and into whatever city you enter, and they will receive you ... heal the sick in it and say to them, The kingdom of God is near at hand" (10:3; 8:9). From this we cannot fail to understand that healing - even that which is linked to transitory bodily pains - must be seen in the perspective of the Kingdom of heaven, that is, in relation to the principal calling of every Christian, that of becoming heirs of eternal life.

Keywords: the Mystery, the Holy Unction, pastoral, mission, healing.

Sfântul Evanghelist Luca face chiar o apropiere între strădania de a moșteni Împărăția cerurilor, trimiterea ucenicilor de a vesti Evanghelia și vindecarea celor bolnavi: „Mergeți! Iată, Eu vă trimit ca pe niște miei în mijlocul lupilor ... și în orice cetate veți intra și vă vor primi ... vindecați pe bolnavii din ea și ziceți-le: S-a apropiat de voi Împărăția lui Dumnezeu" (10, 3; 8, 9). Din aceasta nu putem să nu înțelegem că vindecarea – chiar cea legată de durerile trecătoare trupești – trebuie privită în perspectiva Împărăției cerurilor, adică în legătură cu chemarea principală a fiecărui creștin, aceea de a se face moștenitor al vieții celei veșnice[1].

Pentru a face și mai lesne de înțeles acest fapt, Însuși Mântuitorul nostru Iisus Hristos - cum afirmă Sfântul Evanghelist Luca - a încredințat pe ucenicii Săi că importantă cu adevărat nu este vindecarea bolilor și tămăduirea rănilor cauzate de răutatea celui viclean, ci faptul că numele celor botezați s-au scris in cartea Vieții veșnice: „Iată, v-am dat putere să călcați peste șerpi și peste scorpii, și peste toată puterea vrăjmașului și nimic nu vă va vătăma. Dar nu vă bucurați de aceasta, că duhurile vi se pleacă, ci vă bucurați că numele voastre sunt scrise in ceruri!" (*Luca* 10, 19-20).

Această perspectivă eshatologică a suferinței - cea mai de preț fiind cea a muceniciei - este subliniată și de Sfântul Ioan Evanghelistul în cartea Apocalipsei: „S-a dat celui rău putere asupra celor sfinți, adică „să facă război cu sfinții și să-i biruiască și i s-a dat ei – fiarei apocaliptice n.n. - stăpânire peste toată seminția și poporul și limba și neamul. Și i se vor închina ei toți cei ce locuiesc pe pământ, ale căror nume nu sunt scrise de la întemeierea lumii în cartea Mielului celui înjunghiat (13, 7-8). De aici înțelegem și mai bine că „centrarea creștinilor nu este pe vindecarea cu orice preț, cât pe dobândirea Împărăției cerurilor"[2]; vindecarea fiind subordonată acestei dominante a vieții și strădaniei creștine, care au ca model mărturia și mucenicia celor care au bineplăcut Mântuitorului nostru Iisus Hristos - Mielul lui Dumnezeu înjunghiat pentru păcatele noastre.

Chemarea sfinților slujitori are drept scop nu atât tămăduirea celui bolnav, cât întărirea lui pentru a-și duce crucea suferinței[3]. Mila lui Dumnezeu este spre întărirea noastră

[1] Dominique BEAUFILS, *Credința ta te-a mântuit. O viziune ortodoxă asupra bolii*, trad. Pr. A. Dinu, C. Dinu, Ed. Trinitas, Iași, 2009, p. 43.
[2] D. BEAUFILS, *Credința ta te-a mântuit*..., p. 44.
[3] D. BEAUFILS, *Credința ta te-a mântuit*..., p. 44.

a tuturor pentru a ne duce la bun sfârșit lupta credinței, adică această străduanie adesea îngreuiată de cel rău pentru a ne arăta moștenitori ai veșnicelor și dumnezeiești bunătăți, pe care Dumnezeu le-a pregătit celor binecuvântați,cum ne încredințează Însuși Mântuitorul: „Veniți, binecuvântații Tatălui Meu, moșteniți Împărăția cea pregătită vouă de la întemeierea lumii...” (*Matei* 25, 34). Având această conștiință, membrii comunității care iau parte la Taina Sfântului Maslu se roagă: _„Cel ce ai poruncit ca cei bolnavi să cheme pe sfinții Tăi slujitori și să se tămăduiască prin rugăciunile lor și prin ungerea cu untdelemnul Tău, Iubitorule de oameni, mântuiește cu mila Ta pe acesta ce pătimește” (*Micul molitfelnic,* p. 98).

Având în vedere că desfrânatele și vameșii s-au bucurat de binefacerile milostivirii lui Dumnezeu, cei care iau parte la rugăciuni au nădejdea că le va fi ascultată cererea și Dumnezeu - în marea și nemăsurata Sa iubire de oameni - le va împlini cererea; din acest motiv, cu statornică nădejde se roagă: „Preabunule Doamne, Cel Ce cu dragostea Ta cea negrăită ai primit ungere cu mir de la desfrânata, îndură-te de robul Tău” (*Micul molitfelnic,* p. 99). Multa iubire - arătată din partea noastră lui Dumnezeu și semenilor - atrage la rândul ei negrăita și nemăsurata iertare a lui Dumnezeu față de păcatele noastre, cât și cele ale celor pentru care ne rugăm, cum Însuși Mântuitorul i-a spus vameșului Simon, care - în loc să se roage pentru păcătoasa care-L ungea pe Iisus în casa lui - se arăta disprețuitor față de ea, dar și de atitudinea îngăduitoare a Fiului lui Dumnezeu: „Simone, am să-ți spun ceva... Vezi pe femeia aceasta?... Iertate sunt păcatele ei cele multe, căci mult a iubit” (*Luca* 7, 40, 44 și 47).

Această nădejde că Dumnezeu va asculta rugăciunile celor ce se roagă pentru cel bolnav este întărită și de convingerea că Maica lui Dumnezeu este cu adevărat Maica îndurărilor, cum se exprimă această credință îi stihira - de la Și acum...- cântării a cincea: „Ceea ce ești întrutotul lăudată, curată, preabună Stăpână, îndură-te de cel ce se unge cu untdelemnul cel dumnezeiesc și miluiește pe robul tău” (*Micul molitfelnic,* p. 99). A alerga la ajutorul Maicii Domnului înseamnă - dacă ar fi să folosim cuvintele spuse în cartea *Pildele lui Solomon* - a umbla „în calea dreptății și a milei”; iar cel ce umblă în această cale „află viață, dreptate și milă” (21, 21). Așa cum au aflat împărații și prorocii cei de odinioară, după cum se arată în prima stihiră a cântării a șasea: „Iubitorule de oameni, Cel Ce ai arătat prin cuvintele Tale ungerea împăraților prin untdelemn și ai desăvârșit aceasta și prin semnul peceții Tale pe arhierei, mântuiește - ca un Îndurat – și pe acesta care pătimește” (*Micul molitfelnic,* p. 99).

Nu este întâmplătoare sublinierea demnității împărătești a fiecărui creștin - deci și a celui bolnav pentru care se înalță rugăciuni - întrucât, așa cum Sfântul Apostol Petru scria cititorilor epistolei sale, toți creștinii au demnitate împărătească, find neam sfânt, motiv pentru care să nu uite că sunt trecători pe pământ și orice suferință este trecătoare: „Iar voi sunteți semințe aleasă, preoție împărătească, neam sfânt, popor agonisit de Dumnezeu ca să vestiți în lume bunătățile Celui Ce v-a chemat din întuneric la lumina Sa cea minunată, voi, care odinioară nu erați popor, iar acum sunteți poporul lui Dumnezeu: voi, care odinioară n-aveați parte de milă, iar acum sunteți miluiți. Iubiților, vă îndemn ca pe niște străini ce sunteți și călători aici pe pământ... Purtați-vă cu cinste între neamuri, ca... privind mai de aproape faptele voastre cele bune, să preamărească pe Dumnezeu în ziua când îi va cerceta” (*1 Petru* 2,9-12).

Fiind născuți din nou - prin Hristos în Care „locuiește, trupește, toată plinătatea Dumnezeirii” cu conștiința că suntem „deplini întru EI” (*Coloseni* 2, 9-10) ne angajăm, după ce ne-am îmbrăcat cu toate armele lui Dumnezeu”, să ducem lupta „împotriva duhurilor răutății care sunt în văzduhuri” (*Efeseni* 6, 11-12); totodată, nu trebuie să uităm că „avem pecetea acestei deplinătăți prin armura Sfântului Duh”[4], pentru a duce la bun sfârșit călătoria sau pelerinajul nostru spre cetatea care este în ceruri, trecând peste toate obstacolele ce ne

[4] Pr. Nicolae CHIFĂR, *Teologie și spiritualitate patristică*, Ed. Trinitas, Iași, 2002, p. 155.

stau în cale. Fiul lui Dumnezeu întrupat, Care „va schimba la înfățișare trupul smereniei noastre, ca să fie asemenea trupului slavei Sale" (*Filipeni* 3, 21), ne va întări în lupta cu duhurile răutății, astfel ca „demonii cei cumpliți să nu se atingă de acesta ce-și însemnează simțurile cu ungere dumnezeiască, Mântuitorule, ci îl apără pe dânsul cu acoperământul slavei Tale", cum se arată în stihira cântării a șasea.

Din acest motiv - având încredințarea că Maica Domnului s-a arătat a fi „în casa lui Dumnezeu" un măslin cu adevărat roditor, motiv pentru care credincioșii aleargă la mângâierea și rugăciunile ei de maică îndurătoare pentru cel ce pătimește, dar și pentru cei din comunitatea liturgică - Multmilostivului Dumnezeu Îi este adresată această scurtă și fierbinte rugăciune: „Tinde mila Ta din înălțime, Iubitorule de oameni; și - sfințind untdelemnul Tău acesta -Mântuitorule, dă-l robului Tău spre sănătate și izbăvire de toate bolile"; acestei rugăciuni se adaugă condacul: „Cel Ce ești izvorul milei, Preabunule, Izbăvește de toată suferința pe aceștia ce cad cu credință fierbinte la mila Ta cea negrăită și, ușurându-le neputințele, dă-le dumnezeiescul har de sus" (*Micul molitfelnic*, p.100).

În cadrul acestor cântări au loc și mărturisiri ale lui Hristos și a lucrării Sale mântuitoare, așa cum ni se prezintă în cântarea a șaptea, care prefațează invocarea credincioșilor de a se vindeca prin voia lui Dumnezeu cel ce bolește și suferă dureri: „Tu, Mântuitorule, Cel Ce ești singurul Dumnezeu, Care cu mila și cu îndurările Tale tămăduiești tuturor patimile sufletelor și zdrobirile trupurilor, Însuți vindecă și pe acesta ce pătimește în neputințe, tămăduindu-l" (*Micul molitfelnic*, p. l01). Această mărturisire ne amintește de acele scurte mărturisiri - amintite în scrisorile pauline și sobornicești, care au însoțit dintotdeauna actele liturgice, de fapt este acea legătură care a fost permanent între *lex credendi* și *lex orandi*[5]. Chiar și acele doxologii, pe care le întâlnim în scrierile noutestamentare, sunt de fapt mărturisiri de credință, prin care este lăudat Dumnezeu în Sfânta Treime, dar și opera de mântuire a neamului omenesc săvârșită de Fiul lui Dumnezeu întrupat.

Sfântul Apostol Pavel numai după ce va fi prezentat această scurtă mărturisire că „pentru noi, cei ce credem în Cel Ce a înviat din morți pe Iisus, Domnul nostru, Care S-a dat pentru păcatele noastre și a înviat pentru îndreptarea noastră", a putut scrie - tot sub forma unei scurte mărturisiri - creștinilor din Roma: „Cine va ridica pâră împotriva aleșilor lui Dumnezeu? Dumnezeu este Cel Ce îndreptează... Hristos, Cel Ce a murit și - mai ales - Cel Ce a înviat, Care și este de-a dreapta lui Dumnezeu, Care mijlocește pentru noi! Cine ne va despărți pe noi de iubirea lui Hristos? Necazul sau strâmtorarea sau prigoana sau foametea sau lipsa de îmbrăcăminte sau primejdia sau sabia? Precum este scris: Pentru Tine suntem omorâți toată ziua, socotiți am fost ca niște oi de junghiere. Dar în toate acestea suntem mai mult decât biruitori, prin Acela Care ne-a iubit".

Însă după aceste două scurte mărturisiri, urmează o alta, mult mai grăitoare în ceea ce ne privește, adică în a aprofunda sensul suferinței în creștinism și asumarea din partea creștinilor ca - și prin durerile și bolile purtate cu credință și cu nădejdea în răsplata lui Dumnezeu - din toate acestea să facă o inegalabilă formă de mărturisire vie, adică trăită cu toată sensibilitatea ființei a lui Hristos: „Căci sunt încredințat că nici moartea, nici vina, nici îngerii, nici stăpânirile, nici cele de acum, nici cele ce vor fi, nici puterile, nici înălțimea, nici adâncul și nici o altă făptură nu va putea să ne despartă pe noi de dragostea lui Dumnezeu, cea întru Hristos Iisus, Domnul nostru" (*Romani* 4, 24-25 și 8, 38-39).

La acest înțeles ne duce și stihira - de la Slavă... - a cântarii a șaptea, în care se arată că ungerea cu untdelemnul sfințit este ca o adevărată armură sau ca o pecete dumnezeiască - din care izvorăște „roada bucuriei și a izbăvirii" - a celor credincioși în lupta cu duhurile

[5] A se vedea: Pr. Lect. Dr. Ilie MELNICIUC PUICĂ, „Lecturile biblice de la Taina Sfântului Maslu", în: *Altarul Reîntregirii*, 1/2012, pp. 32-33.

întunecate ale răutății: „Sabie împotriva diavolilor este pecetea Ta, Mântuitorule; iar prin rugăciunile preoților foc care mistuie patimile sufletești; pentru aceasta, cu credință, Te lăudăm pe Tine noi, cei ce am primit vindecare" (*Micul molitfelnic,* p. 101). De fapt, „vindecarea în sine este semnul acestei armuri duhovnicești, care dă tărie și putere celui aflat în valurile acestei vieți pline de tot felul de încercări"[6].

Vindecarea aceasta duhovnicească ferește pe creștini să nu fie orbiți de „dumnezeul veacului acestuia, ci să se arate în toate, deci și în suferințe sau încercări a fi adevărați închinatori ai lui Dumnezeu, luminați i întăriți de „lumina Evangheliei slavei lui Hristos, Care este chipul lui Dumnezeu"; mai mult - așa cum arăta și Apostolul neamurilor - nu se propovăduiesc pe ei și durerile sau suferințele lor, ci „ e Hristos Iisus Domnul", iar cei ce se roagă și cel bolnav pentru care se roagă comunitatea credincioșilor sunt slujitori unii altora pentru numele și iubirea lui Hristos (*2 Corinteni* 4, 4-5).

Din acest motiv, comunitatea celor credincioși se simte îndatorată a se ruga și pentru ea însăși[7]; deși știe că rugăciunea făcută pentru aproapele nu rămâne fără plată, chiar și pentru cei care se roagă, nu doar pentru cel care se face rugăciunea, cei prezenți la Sfântul Maslu - așa cum este considerată ca fiind importantă orice mărturisire de credință - se aratp conștienți că fără milostivirea lui Dumnezeu, Care - cum scria Apostolul neamurilor filipenilor că „lucrează în voi și ca să voiți și ca să săvârșiți" (2, 13) – dă tuturor credincioșilor puterea de a avea râvna spre cele bineplăcute Lui, după pilda de jertfelnicie a lui Hristos: „Miluiește-ne pe toți, Mântuitorule, după mare și dumnezeiască mila Ta, că pentru aceasta ne-am adunat noi toți, ca - închipuind cu taină coborârea îndurărilor Tale – să aducem cu credință ungere cu untdelemn robului Tău, pe care tămăduiește-l cu puterea Ta" (*Micul molitfelnic,* p. 102).

„Milostivirea lui Dumnezeu este asemănată cu un izvor nesecat"[8], din care se revarsă peste oameni și peste întreaga lume iubirea vindecătoare a Celui Preaînalt și Atotțiitor. Asemenea psalmistului David, care lăuda pe Dumnezeu pentru marea Lui milostivire și Îl ruga să-Și reverse necontenit negrăita Sa milă – „Dumnezeule, milostivește-Te spre noi și ne binecuvântează, luminează fața Ta spre noi și ne miluiește! Ca să cunoaștem pe pământ calea Ta, în toate neamurile mântuirea Ta. Lăuda-Te-vor pe Tine popoarele, Dumnezeule, lăuda-Te-vor pe Tine popoarele toate!" (*Psalmi* 66, 1-3) - și cei care înalță rugăciuni pentru cei bolnavi, se simt datori să invoce milostivirea lui Dumnezeu, chiar dacă păcatele noastre nu ne fac vrednici de aceasta: „Să nu îndepărtezi, Stăpâne, mila Ta de la noi cei ce însemnăm plecăciunii Celui de sus și ai bucuriei și să nu treci cu vederea pe cel ce cu credință strigă pururea: Binecuvântați toate lucrurile Domnului pe Domnul" (*Micul molitfelnic,* p. 102).

Aceste izvoare de binecuvântare și sfințire se arată prin rugăciunile credincioșilor; aceștia nu sunt lipsiți de prezența rugătoare a preoților, întrucât Biserica nu este nici a credincioșilor fără preoți, dar nici a preoților lipsiți de comunitatea credincioșilor, conștiință care se oglindește și în cea de-a opta cântare, în care se face aluzie deopotrivă la ștergerea păcatelor prin Taina Spovedaniei, dar și la Sfânta Liturghie împreună cu care în vechime se săvârșea Sfânta Taină a Maslului: „Cu curgerile milei tale, Hristoase, și cu ungerile preoților Tăi, spală, Doamne - ca un îndurat - durerile și rănile ș apăsările chinurilor acestuia ce este chinuit de suferințele patimilor, ca - fiind mântuit - să Te slăvească pe Tine cu mulțumire" (*Micul molitfelnic,* p. 102).

---

[6] Conf. dr. Cristinel IOJA, „Lucrarea harului în Taina Sfântului Maslu după dogmaticele românești din secolele XIX-XX", în vol. *Teologie si Educație la Dunărea de Jos*, fascicula XI, Ed. Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Galați, 2012, p. 28.

[7] Pr. Prof. Ioan G. COMAN, „Sfintele Taine în concepția vechilor-catolici și poziția Bisericii Ortodoxe în acest Domeniu", în: *Mitropolia Olteniei,* 5-6/1968, p. 400.

[8] Anthonz M. CONIARIS, Vitamine duhovnicești pentru inimile rănite, trad. M. Băncilă, Ed. Sophia, București, 2010, p. 111.

Ca odinioară, când poporul lui Israel s-a împărtășit de acel semn dumnezeiesc prin pogorârea de rouă pe lâna așezată în arie - minune arătată de Dumnezeu lui Ieftae ca încredințare a marii Sale iubiri și purtări de grijă (*Judecători* 6, 37-40) - Maica Domnului este cea prin care ni se împărtășește și se manifestă marea iubire a lui Dumnezeu; minunea nașterii sale este mai presus de orice cuvânt: Cel Atotputernic se lasă din iubire față de noi purtat de pântecele fecioresc. Iată de ce adevărata cinstire a Maicii Domnului nu se poate exprima decât prin smerita laudă pe care ne simțim datori să i-o aducem pentru nenumăratele sale binefaceri. Cu aceste sentimente și simțăminte este invocată de cei prezenți la Taina Sfântului Maslu: „Pe tine, cea care ai purtat în pântece pe Cel Ce ține toate în palmă și L-ai întrupat în chip minunat, după cum a bineplăcut lui Dumnezeu, te rugăm, Maica lui Dumnezeu, fă-L milostiv spre acesta care pătimește" (*Micul molitfelnic*, p. 101).

Plecarea lui Dumnezeu cu milostivire spre noi ne dă curaj să o rugăm pe Maica Domnului să o lăudăm cum se cuvine și să o rugm să ne ajute ca - prin toate încercările vieții să dobândim podoaba cea scumpă a virtuților, prin care să-L vestim lumii pe Hristos - Mântuitorul: „Preacurată, firea a primit ca pe o preamărită cunună nașterea ta cea dumnezeiască, care oprește și biruiește cu puterea ei taberele vrăjmașilor. Pentru aceasta, fiind încununați cu podoabele cele luminoase ale darurilor tale, pe tine te lăudăm întru tot cântată stăpână" (*Micul molitfelnic*, p. 103).

„Milostivirea lui Dumnezeu este cea care a unit cerul cu pământul; din cer purtarea de grijă a lui Dumnezeu se manifestă fără încetare"[9]. Ochiul veghetor al lui Dumnezeu este cel care ne ocrotește și ne dă sentimentul de siguranță, că nimic nu ni se poate întâmpla fără voia lui Dumnezeu, așa cum propovăduia Sfântul Apostol Pavel celor din Derbe: Dumnezeu cel viu este Cel „Care a făcut cerul și pământul, marea și toate cele ce sunt în ele și Care - în veacurile trecute - a lăsat ca toate neamurile să meargă pe căile lor. Deși El nu S-a lăsat pe Sine nemărturist, făcându-vă bine, dându-vă din cer ploi și timpuri roditoare, umplând de hrană și de bucurie inimile voastre" (*Faptele Sfinților Apostoli* 14, 15-17). Or, acestui Părinte iubitor I se adresează credincioșii, zicând: „Caută din cer, Îndurate, și arată mila Ta tuturor; trimite acum prin ungerea cea dumnezeiască a preoților ajutorul Tău și tăria Ta celui ce aleargă la Tine, Iubitorule de oameni" (*Micul molitfelnic*, p.103).

Pogorârea lui Dumnezeu sugerează și aceea că Biserica - așa cum spunea și părintele Dumitru Stăniloae - este o permanentă Pogorâre a Duhului Sfânt, Cel Care lucrează în Biserica lui Hristos[10]. Dar și aceea că Biserica este într-o permanentă stare de invocare a Sfântului Duh, pentru că nici măcar semnul Sfintei Cruci nu se face - de fiecare credincios sau de comunitate în întregul ei - fără numirea sau invocarea Preasfintei și de viață făcătoarei Treimi: În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Negreșit, această conștiință este și cea care motivează starea de recunoștință sau euharistică a credincioșilor; dar și săvârșirea Tainei Maslului împreună cu Sfânta Liturghie. Invocarea de mai sus – „Caută din cer..." - ne aduce aminte de invocarea arhiereului din timpul cântării Sfinte Dumnezeule.

Iar următoarea cântare face aminte de împărtășire; desigur este vorba de împărtășirea harului sfințitor prin ungerea cu untdelemn, nefiind exclusă și împărtășirea cu Trupul și Sângele Mântuitorului, fapt care vine să ne încredințeze că aceste comunități ale celor care se rugau pentru cei bolnavi o făceau în primul rând în cadrul comuniunii euharistice[11], prin care ni se împărtășește nu doar harul cel mult-prisositor, ci Însuși Mântuitorul nostru Iisus Hristos, așa cum ne încredințează chiar El: „Eu sunt Pâinea cea vie, Care S-a pogorât din cer. Cine

[9] Olivier CLEMENT, *Întrebări asupra omului*, trad. Ierom. I. Pop, Pr. C. Șpan, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 1997, p. 57.
[10] Pr. Prof. Dr. Dumitru STĂNILOAE, Teologia Dogmatică Ortodoxă, vol. III, Ed. Institutului Biblic si de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2003, p. 155.
[11] A se vedea: Pr. Lect. Dumitru Gh. RADU, „Caracterul ecleziologic al Sf. Taine și problema comuniunii", p. 302.

mănâncă din Pâinea aceasta viu va fi în veci. Iar Pâinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este trupul Meu... Adevărat, adevărat zic vouă, dacă nu veți mânca trupul Fiului Omului și nu veți bea sângele Lui, nu veți avea viață în voi" (*Ioan* 6, 51 și 53).

Această conștiință că din prea-plinul împărtășirii de Hristos ne-a făcut părtași iubirii lui Dumnezeu, dar și din milostivirea Sa cea nemăsurată, este oglindită în stihira cântării a noua: „Am văzut cu bucurie, Mântuitorule, preabunule, untdelemnul cel sfânt, pe care l-ai primit prin dumnezeiasca Ta pogorâre mai mult decât cei care se împărtășesc de el și îl dai în chip văzut celor ce se împărtășesc de baia cea dumnezeiască" (*Micul molitfelnic*, p. 103). Fără îndoială că nu pot fi părtași acestor negrăite revărsări de milostiviri decât cei care au primit baia Botezului, așa scria Sfântul Apostol Pavel creștinilor din Corint: „Har vouă și pace de la Dumnezeu Tatăl vostru și de la Domnul nostru Iisus Hristos, Părintele îndurărilor și Dumnezeul a toată mângâierea, Cel Ce ne mângâie pe noi în tot necazul nostru, ca să putem să mângâiem și noi pe cei care se află în tot necazul prin mângâierea cu care noi înșine suntem mângâiați. Că precum prisosesc pătimirile lui Hristos în noi, așa prisosește prin Hristos și mângâierea noastră (2 *Corinteni* 1, 2-5).

Invocând ajutorul Maicii Domnului, care ca o acoperitoare tare ocrotește pe fiii săi – „Fecioară, primind cântări și rugăciuni de la robii tăi, izbăvește de patimi cumplite și de dureri, Preacurată, cu rugăciunile tale, pe cel ce prin noi aleargă la acoperământul tău cel dumnezeiesc" - Cel Preaîndurat este rugat cu mai mult curaj de comunitatea celor care iau parte la Taina Sfântului Maslu: „Mântuitorule, îndură-Te, miluiește, izbăvește de chinuri și de dureri și apără de săgețile celui viclean pe robii Tăi, tămăduindu-le, ca un Stăpân milostiv, sufletele și trupurile cu harul cel dumnezeiesc" (*Micul molitfelnic*, p. 104). Această conștință comunitară că Maica Domnului este Maica Bisericii și că cei care se roagă se bucură de sprijinul și de mijlocirile ei, de ocrotirea și ajutorul de care au nevoie cei ce se roagă lui Dumnezeu este oglindită - chiar dacă nu este amintită Preacurata în mod expres - în Luminânda care se cântă după Cuvine-se cu adevărat: „Cu milă caută cu ochiul Tău, Bunule, spre rugăciunea noastră, a celor ce ne-am adunat astăzi în biserica Ta cea sfântă, ca să ungem cu untdelemnul cel dumnezeiesc pe neputincioșii robii Tăi" (*Micul molitfelnic*, p. 105).

Oare în această ultimă cântare - Luminânda - se oglindește faptul că se ungeau, pe lângă cel bolnav, și alți credincioși care se simțeau bolnavi sufletește sau trupește, așa cum ar reieși și din îndemnul paulin adresat creștinilor din Corint: „Cercetați-vă pe voi înșivă dacă sunteți în credină; încercați-vă pe voi înșivă. Sau nu vă cunoașteți voi singuri bine, că Hristos Iisus este întru voi?" (2 *Corinteni* 13, 5). N-ar fi exclus ca - așa cum în istoria Bisericii a fost o formă colectivă de mărturisire a păcatelor, să fi fost și o formă mai extinsă de ungere a credincioșilor, afectați în diferite grade de cele mai diverse maladii sufletești și trupești[12]. Desigur, asta nu înseamnă că o proliferare a diverselor forme de săvârșire a Tainei Sfântului Maslu ar fi justificată, dar ar putea aduce o rațiune în plus în ceea ce privește solicitarea credincioșilor de săvârșire a Maslului de obște în țările ex-comuniste, în care conștiința că multe dintre păcatele din vremea comunismului se răsfrâng sub forma diferitelor maladii în viața comunităilor bisericesti: mai ales a celor din mediul urban.

În stihirile de la Laude se arată că tradiția de a se face rugăciuni pentru cei bolnavi - adică acea menire legată de healing a Bisericii lui Hristos - are origini apostolice, întrucât este consemnată în practica Bisericii încă din vremea Sfinților Apostoli[13]: de această practică se leagă și acea manifestare a dorinței credincioșilor, care în dorința de a fi vindecați cei bolnavi, cei aflați în boli sau neputințe – fie „scoteau pe cei bolnavi în uliție și-i puneau pe paturi și pe tărgi, ca - venind Petru, măcar umbra lui să umbrească pe vreunul dintre ei", fie

[12] Pr. Asist. Dr. Silviu TUDOSE, Pr. Prof. Dr. Nicolae NECULA, Pr. Lect. Dr. Marian MIHAI, *Taina Sfântului Maslu. Îndrumător teologic, liturgic și pastoral*, p. 32.

[13] A se vedea: † KALLISTOS WARE, „Temeiurile patristice ale Sfintelor Taine", în: *Ortodoxia*, 2/2012, pp. 153-164.

aduceau pe „mulți care aveau duhuri necurate, strigând cu glas mare, ele ieșeau: și mulți slăbănogi și șchiopi s-au vindecat”; prin predica Sfântului Apostol Filip în Samaria, mulți credeau, „văzând semnele pe care le săvârșea” (*Faptele Sfinților Apostoli* 5, 15; 8, 7 și 6).

Această putere care se făcea lucrătoare spre tămăduire și vindecare era pusă de Sfinții Apostoli - așa cum face și în casa lui Corneliu sutașul - în legătură cu puterea lui Iisus: Acesta „a umblat făcând bine și vindecând pe toți cei asupriți, pentru că Dumnezeu era cu El” (*Faptele Sfinților Apostoli* 10, 38). Și aceste fapte minunate s-au petrecut peste tot unde a fost propovăduit Hristos; cei ce se „risipiseră din cauza tulburării făcute pentru Ștefan au trecut până în Fenicia și în Cipru și în Antiohia” (*Faptele Sfinților Apostoli* 11, 19), iar odată cu ei au fost vestite și aceste fapte minunate care s-au săvârșit în numele lui Iisus Mântuitorul. Încât nu-i o exagerare a spune că „neamurile pământului, auzind, se bucurau și slăveau Cuvântul lui Dumnezeu; și câți erau rânduiți spre viața veșnică au crezut: iar Cuvântul Domnului se răspândea prin tot ținutul” (*Faptele Sfinților Apostoli* 13, 48-49); este vorba de ținutul Pisidiei din Asia Mică.

Această conștiință că puterea vindecării a fost dată Bisericii prin Sfinții Apostoli este redată în amintitele stihiri: „Ai dat harul Tău prin Apostolii Tăi, lesne Iertătorule și Iubitorule de oameni, ca să tămăduiască cu untdelemnul Tău cel sfânt rănile și bolile tuturor. Pentru aceasta și acum, ca un Îndurat, pe cel ce vine cu credință sfințește-l, miluiește-l, tămăduiește-l prin untdelemnul Tău de toată neputința și-l învrednicește, Doamne, de desfătarea Ta cea nestricăcioasă”.(*Micul molitfelnic*, p. 105). Legătura dintre cer și pământ - pe care o subliniază aceste cântări - are darul de a accentua dimensiunea eshatologică a vindecării celor bolnavi: „Cel Ce ca un Îndurat însemnezi cu mâna Ta cea nevăzută simțurile noastre prin untdelemnul Tău cel dumnezeiesc, caută din cer Cel Ce ești necuprins cu mintea spre cel ce aleargă la Tine cu credință și cere iertare și dăruiește-i tămăduire sufletului și trupului, ca să Te preaslăvească pe Tine cu dragoste, slăvind puterea Ta” (*Micul molitfelnic,* pp. 105-106).

Biserica s-a rugat – prin slujitorii ei – ca toți bolnavii să nu fie slăbiți în credință din cauza durerilor și nici să-și piardă nădejdea vieții celi veșnice, dar și cei bolnavi au fost îndemnați să se roage și ei pentru însănătoșirea lor. De aceea, luând-o ca mijlocitoare pe Maica Domnului - așa cum am văzut și cum reiese și din stihira de la Laude (Slavă... Și acum...), în care cel bolnav se roagă pentru a dobândi vindecarea: „Pe tine te rog, preacuratul palat al Împăratului ceresc, ceea ce ești mult-lăudată, curățește mintea mea cea întinată de tot felul de păcate și o fă locaș înfrumusețat Treimii celei dumnezeiești, ca mântuit fiind, eu netrebnicul, robul tău, să măresc puterea și mila ta cea nemăsurată” - comunitatea celor credincioși au puterea să se adreseze lui Dumnezeu: „Prin ungerea untdelemnului Tău și prin atingerea preoților, Iubitorule de oameni sfințește de sus pe robii Tăi; izbăvește-i de boli si de întinăciunea sufletului curățește-i, spală-i, Mântuitorule și ferește-i de tot felul de sminteli; ușurează-le durerile, izgonește-le nevoile și le risipește necazurile, ca un Milostiv și Îndurat” (*Micul molitfelnic,* p. 106).

Aceeași conștiință că toți fiii Bisericii sunt și fiii Maicii Domnului este oglindită și de troparul care se cântă înainte de binecuvântarea mare – „Binecuvântată este Împărăția Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh...” - în care se recunoaște că toată puterea tămăduitoare a fost dată de Dumnezeu Mântuitorului Hristos; dar rugăciunile Maicii Sale, cu toate că nu suntem vrednici de a primi îndurarea Sa, Îl fac să ne fie mult-milostiv în suferințele în care se află nu numai cei bolnavi, ci toți cei care se află în călătorie spre cer. De aceea, în cuvinte pline de emoție și trăire sufletească, se spune: „Unule, Cel Ce ești grabnic spre ajutor, Hristoase, arată de sus grabnică cercetare robilor Tăi, cei ce pătimesc; izbăvește de boli și de durerile cele amare; ridică-i ca să Te laude pe Tine și să Te slăvească neîncetat, pentru rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu, Unule, Iubitorule de oameni” (*Micul molitfelnic,* p. 107).

BIBLIOGRAPHY

† KALLISTOS WARE, „Temeiurile patristice ale Sfintelor Taine", în: *Ortodoxia*, 2/2012, pp. 153-164;

BEAUFILS, Dominique, *Credința ta te-a mântuit. O viziune ortodoxă asupra bolii*, trad. Pr. A. Dinu, C. Dinu, Ed. Trinitas, Iași, 2009;

CHIFĂR, Pr. Nicolae, *Teologie și spiritualitate patristică*, Ed. Trinitas, Iași, 2002;

CLEMENT, Olivier, *Întrebări asupra omului*, trad. Ierom. I. Pop, Pr. C. Șpan, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 1997, p. 57;

COMAN, Pr. Prof. Ioan G., „Sfintele Taine în concepția vechilor-catolici și poziția Bisericii Ortodoxe în acest Domeniu", în: *Mitropolia Olteniei*, 5-6/1968, p. 400;

CONIARIS, Anthonz M., *Vitamine duhovnicești pentru inimile rănite*, trad. M. Băncilă, Ed. Sophia, București, 2010;

IOJA, Conf. dr. Cristinel, „Lucrarea harului în Taina Sfântului Maslu după dogmaticele românești din secolele XIX-XX", în vol. *Teologie si Educație la Dunărea de Jos*, fascicula XI, Ed. Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Galați, 2012;

MELNICIUC PUICĂ, Pr. Lect. Dr. Ilie, „Lecturile biblice de la Taina Sfântului Maslu", în: *Altarul Reîntregirii*, 1/2012;

STĂNILOAE, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, Ed. Institutului Biblic si de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2003.

THE CHRISTOLOGICAL BASIS OF MISSION IN ORTHODOXY AND ROMAN CATHOLICISM

Iulian-Constantin Vrabie
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iaşi, „Dumitru Stăniloae" Faculty of Orthodox Theology

Abstract: The necessity of the confession of Christ as presented by the Holy Scripture and the Holy Fathers is necessary in order for the Church to find an answer to the problems of contemporary man, showing him his true vocation reflected in the words of the Fathers who reveal the purpose of the Incarnation of Christ, namely: the dehumanization of man, for God became man so that man could become dehumanized, the Incarnation thus becoming "the basis of our dehumanization". Of particular importance, therefore, is the way in which contemporary man understands his relationship with God who became incarnate for him, Christ hypostatizing in a "concrete existential event both the divine and the human nature".

Keywords: Christ, mission, Orthodoxy, Roman Catholicism, Church

Importanţa adevărului hristologic pentru teologia misionară[1] constă în faptul că Biserica primeşte poruncă să propovăduiască Evanghelia lui Hristos şi întreaga Sa activitate răscumpărătoare (Matei,28, 19-20), „centralitatea lui Hristos ca mesaj evanghelic în misiunea creştină a lui Iisus din Nazaret ipostaziat în Logosul etern al Tatălui fundament al comuniunii mântuitoare şi îndumnezeitoare" devenind „o constantă teologică esenţială"[2] căci „Iisus Hristos mântuieşte El însuşi ca Persoană de neînlocuit, întrucât calitatea Sa de Persoană dumnezeiască devenită accesibilă ca om, este unicul izvor de putere care ne eliberează de păcat şi de urmările lui, între care cea mai gravă este moartea. Mântuirea nu o putem dobândi decât în Dumnezeu, sau ca o înveşnicire a relaţiei personale cu El, relaţie prin care ni se comunică şi primim în mod liber darurile adevărate şi inepuizabile"[3] pentru că umanul există pentru a se împărtăşi de Dumnezeu.[4]

De aceea, Biserica în misiunea ei în lume, are nu numai o dimensiune extensivă şi exterioară ci şi o dimensiune interioară sau intensivă: citirea Sfintei Scripturi, interpretarea şi, mai ales, înţelegerea sensurilor ei profunde ce se realizează în vederea mântuirii şi a desăvârşirii oamenilor. [5]

---

[1] *Ţinta sau scopul final al dogmelor este acela de a mijloci oamenilor mântuirea personală a acestora în Biserică, prin lucrarea Duhului Sfânt Pentru a-şi atinge acest scop ultim, mântuitor, al lor, dogm ele trebuie să fie transmise, comunicate, explicate şi apărate d e către slujitorii Bisericii. De aici rezultă dimensiunea lor fundamentală, aceea de a fi misionare, sau de a avea u n caracter misionar. Prin propovăduirea dogmelor se deschid sensurile profunde ale adevărurilor revelate, care fi adună pe oameni în comuniunea iubirii Preasfintei Treimi.* Pr. Prof. Dr.Ioan Tulcan, *Dogma Sfintei Treimi şi implicaţiile ei misionare* în *Revelaţie, dogmă şi spiritualitate în perspectiva misiunii Bisericii*, al Treilea Colocviu Naţional de Teologie Dogmatică Ortodoxă, Cluj-Naopca, 25-26 mai 2010,Ediţie îngrijită de:Pr. prof. dr. Valer Bel, Ed. Renaşterea Cluj-Napoca, 2011, p64

[2] Pr.Prof.Dr. Gheorghe Petraru, *Ortodoxie şi prozelitism*,Ed.Trinitas, Iaşi, 2000, p.60

[3] Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 2, ed. a II-a, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 1997, p.73

[4] Terrance Klein, *How things are in the world- Metaphysis and Theology in Wittgenstein and Rahner,* Marquette University Press, 2003, p.242

[5] Pr.Prof.Dr. Ion Popescu, *Temeiurile teologice ale misiunii Bisericii* în *Revelaţie, dogmă şi spiritualitate în perspectiva misiunii Bisericii*, al Treilea Colocviu Naţional de Teologie Dogmatică Ortodoxă, Cluj-Naopca, 25-26 mai 2010,Ediţie îngrijită de:Pr. prof. dr. Valer Bel, Ed. Renaşterea Cluj Napoca, 2011, p101

Aşa cum Biserica este misionară, aşa teologia încetează să mai fie teologie dacă îşi pierde caracterul misionar. Biserica,Trupul lui Hristos însufleţită de Duhul Sfânt, se află permanent într-o stare de misiune, iar ceastă misiune mijloceşte viaţa Sfintei Treimi în umanitate, prin puterea Duhului Sfânt, având o dimensiune soteriologică.Ca act al voinţei şi lucrării mântuitoare a lui Dumnezeu, misiunea creştină este acea activitate în care se uneşte lucrarea lui Dumnezeu şi a omului, după măsura proprie fiecăruia, activitate prin care Dumnezeu trezeşte şi cheamă creatura căzută la mântuirea şi desăvârşirea ei în Hristos.Prin acestea, misiologia are o dublă funcţiune una dimensională ce pune în evidenţă relaţia teologiei cu lumea şi una intenţională în sensul că Biserica se confruntă şi trebuie să răspundă la problemele şi interpelările vremii, preocuparea actuală a misiologiei trebuind să fie de a elucida în mod contextual relaţia dintre Dumnezeu şi lucrarea Sa şi Biserica lui Dumnezeu.[6]

În acest context se impune necesitatea mărturisirii lui Hristos aşa cum este prezentat de Sfânta Scriptură şi de Sfinţii Părinţii prin care Biserica poate găsi răspuns pentru problemele omului contemporan arătându-i acestuia adevărata vocaţie a sa reflectată în spusele Părinţilor care descoperă scopul Întrupării lui Hristos şi anume: îndumnezeirea oamenilor, căci Dumnezeuu S-a făcut om ca omul să se poată îndumnezei, Întruparea devenind astfel ,,temeiul îndumnezeirii noastre.”[7]De aceea de o importanţă deosebită este modul în care omul contemporan înţelege relaţia lui cu Dumnezeu care S-a Întrupat pentru el, Hristos ipostaziind într-un ,,eveniment existenţial concret şi natura dumnezeiască şi natura omenească.”[8]Astfel, modul în care este propovăduit Hristos în lumea contemporană ofera perspectiva omului de a se raporta la credinţa în Dumnezeu Cel Personal care cheamă pe om, coroana creaţiei Sale la o permanentă comuniune în iubire şi împlinire epectatică ce are scop îndumnezeirea, desăvârşirea şi progresul permanent spre un Dumnezeu Unul în fiinţă dar Întreit în Persoane,Tată, Fiu şi Duh Sfânt care îşi arată permanenta acţiune proniatoare spre cel chemat spre a fi preot al întregii creaţii.

Omul cunoaşte pe Dumnezeu Treimic, Tată, Fiu şi Duh Sfânt prin lucrarea mântuitoare a lui Hristos, a doua Persoană a Sfintei Treimi Întrupată pentru mântuirea omului şi ridicarea acestuia până la putinţa îndumnezeirii depline prin viaţa în Hristos şi de aceea centralitatea lui Hristos în lumea contemporană şi preocupările hristologice oglindite în numeroasele studii şi lucrări ce abordează problema hristologică revelează importanţa conştientizării acestui aspect pentru credinţa omului contemporan , în această realitate Hristos devenind ,,centrul proclamării misionare a Bisericii şi factorul dinamic al mărturiei creştine în lume.”[9] Hristos este centrul misiologii creştine şi scopul ei pentru că Iisus Hristos ,,s-a făcut piatra din capul unghiului. Iar unghiul este Biserica , căci precum unghiul face prin sine legătura dintre două ziduri, la fel Biserica lui Dumnezeu face unirea a două persoane a celui dintre neamuri şi a celui dintre iudei.Şi această unire are ca legătură pe Hristos.”[10]

Când Biserica se află în misiune, ea atrage atenţia prin mesajul său spre Cel Care a trimis-o la evanghelizare, la misiune, adică spre Iisus Hristos, Capul Bisericii. Având gândul şi ochii îndreptaţi spre Hristos, care este ,,toată nădejdea bunătăţilor”[11], Biserica propune

---

[6]Pr.Prof.Dr. Gheorghe Petraru, *Misiologie Ortodoxă*, Ed.Panfilius, Iaşi, 2002, pp.209-210; Valer Bel, *Misiune, parohie, pastoraţie*, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2002, p. 6; loan Tulcan, *Accente ale misiunii ortodoxe în contextul unificării europene*, în Teologia, VIII, nr. 4,2004, Arad, p. 45; *The Church towards a common vision,* Oikoumene, World Concil of Churches Publications, 2013, p.7

[7] Conf. Dr. Cristinel Ioja, *Revelaţie şi sfinţenie.Unitatea Revelaţiei în Iisus Hristos şi în Vieţile Sfinţilor*, în *Revelaţie, dogmă şi spiritualitate în perspectiva misiunii Bisericii*, p.260

[8] Christos Yannaras, *Abecedar al credinţei.Introducere în teologia ortodoxă,* traducere Pr.Prof.Constantin Coman, Editura Bizantină, Bucureşti, 2007, p.121

[9] Pr.Prof.Dr.Gheorghe Petraru, *Ortodoxie şi prozelitism*, Ed.Trinitas, Iaşi, 2000, p.55

[10] Maxim Mărturisitorul , *Răspunsuri către Talasie*, în Filocalia III, p.169

[11] Sfântul Grisorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute,* în PSB 29, EIBMBOR, Bucureşti, 1982, p.96

mădularelor sale un punct de referinţă, un Model după care trebuie să-şi configureze existenţa personală fiecare mădular al Bisericii, Hristos, adevăratul Pedagog cu aleasa Lui pedagogie[12] fiind modelul atitudinilor creştinului[13] în această lume în care „deşi sacrul o transcende, totuşi se manifestă în ea, sanctificând-o şi făcând-o reală."[14] De aceea, procesul transfigurării omului este menit să convertească energia fiinţei umane pusă în slujba patimilor, în energie care înalţă pe om pe scara virtuţilor, prin moarte şi înviere tainică cu Hristos, prin viaţă de rugăciune, asceză şi iubire faţă de aproapele ca dovadă a iubirii faţă de Dumnezeu.[15]

În lucrarea ei de propovăduite, Biserica descoperă sensuri mereu noi ale vieţii lui Iisus Hristos şi ale învăţăturii Sale, prin care vine cu răspunsuri mereu noi la problemele cu care se confruntă oamenii în fiecare epocă istorică. Voia Tatălui şi împlinirea ei în lume echivalează cu împărăţia veşnică a Treimii, accesibilă ca realitate pământească ce atrage spre descoperirea deplină a acestei împărăţii la Parusia Domnului. Suflul mereu nou al misiunii promovate de Biserică este Duhul Sfânt, care însufleţeşte şi călăuzeşte Biserica, actualizând lucrarea mântuitoare a lui Hristos pentru fiecare generaţie de credincioşi.[16] De aceea, Biserica este Hristos Cel Care „prin actele Sale: Întrupare, Răstignire, Înviere şi Înălţare a transformat trupul Său omenesc în Biserică în mod virtual dar real" iar „Biserica este extinderea lui Hristos în oameni şi încorporarea acestora în El în vederea transformării lor ontologice sau fiinţiale pentru mântuirea şi pentru îndumnezeirea lor."[17]De aceea dogmele nu trebuiesc privite ca simple formule ci ca adevărate „conţinuturi de viaţă capabile să întreţină şi să adâncească comuniunea cu Hristos şi cu Sfinţii"[18] pentru că Hristos este nu numai o persoană istorică, Iisus din Nazaret, ci şi un principiu de viaţă, în care toată creaţia se readună. De aceea, Biserica nu este o simplă entitate sociologică, nici o asociaţie voluntară de convertiţi ci este „comuniunea sfinţilor".[19]

În această perspectivă, aspectele hristologice prezentate de teologia ortodoxă şi cea romano-catolică reprezintă un punct important pentru misiunea creştinismului în lumea contemporană datorită modului specific de asumare a experienţei cu Dumnezeu,teologia fiind în primul rând trăirea credinţei.Pe de altă parte, importanţi teologi romano-catolici de mare

---

[12]Clement Alexandrinul, *Pedagogul,* trad.Dr.N.Ştefănescu, în colecţia Izvoarele Ortodoxiei, nr.3, Ed.Librăriei Teologice, Buc, 1939, p.350; Pr.Prof.Constantin Galeriu, *Mântuitorul Iisus Hristos-Învăţătorul nostru suprem,* în Ortodoxia, nr.1, ianuarie-martie, 1983, pp.34-40

[13] Coord.Adrian Lemeni, *, Apologetica ortodoxă,* Vol II, Ed.Basilica, 2014,p.277

[14] Mircea Eliade, *Sacrul şi profanul*, trad.Brânduşa Prelipceanu, Ed.Humanitas, Buc, 2000, p.153

[15] Pr.Dumitru Stăniloae, *Rugăciunile pentru celălalt şi universalitatea Bisericii,* în Ortodoxia, seria a II-a, nr.4, octombrie-decembrie, 2013, pp.11-23, Idem, *Rugăciunea într-o lume secularizată*, *,* în Ortodoxia, seria a II-a, nr.4, octombrie-decembrie, 2013, pp.23-30Pr.Acad.Prof.Univ.Dr. Dumitru Popescu, *Consumism sau transfigurare?*, în vol. *Spiritualitate şi consumism în Europa unită,* p.260; Paul Evdokimov, *Taina iubirii,* trad.în lb.română de Pr.Prof.Vasile Răducă, Bucureşti, 1994, p.81; Pr.Prof.Ştefan Sandu, *Iubirea de aproapele în concepţia Sfântului Ioan Gură de Aur, ,* în Ortodoxia, nr.3-4, iulie-decembrie, 2002, pp.152-164; Alexandru Pintilie, *Identificarea Mântuitorului nostru Iisus Hristos cu fiecare persoană umană,* în Teologie şi viaţă, serie nouă, nr.1-4, ianuarie-aprilie, 2014, pp.116-126;Drd.Macedon Petrescu, *Despre rugăciune în cartea Psalmilor,* în Studii Teologice, seria a II-a, nr.9-10, noiembrie-decembrie, 1984, pp.666-673;

[16] Pr. Prof. Dr. Ioan Tulcan, *Dogma Sfintei Treimi şi implicaţiile ei misionare*, p.72; Pr.Dr.Sorinel Turcu, *Iisus Hristos, Izvorul adevărului, vieţii, cunoştinţei, şi iubirii dumnezeieşti,* în Ortodoxia, nr.3-4, iulie-decembrie, 2006, pp.159-165

[17] Pr. Prof. Dr. Ion Popescu, *Temeiurile teologice ale misiunii Bisericii*, p.98

[18] Conf. Dr. Cristinel Ioja, *Revelaţie şi sfinţenie.Unitatea Revelaţiei în Iisus Hristos şi în Vieţile Sfinţilor*, p.287

[19] Pr.Prof. Ion Bria, *Liturghia după Liturghie, o topologie a misiunii apostolice şi mărturiei creştine azi*,Ed. Athena, 1996, p.82; Drd.Sorin Constantin Şelaru, *Biserica, spaţiu al comuniunii,* în Ortodoxia, nr.3-4, iulie-decembrie, 2006,p.180; Protos.Conf.Dr. Justinian Cârstoiu, *Locaşul de cult, loc al prezenţei lui Dumnezeu şi al comuniunii cu omul,* în Ortodoxia, nr.1-2, ianuarie-iunie, 2008, pp.123-125; In centrul Ortodoxiei stă nu numai cunoaşterea lui Dumnezeu nevăzut, apofatic, prin relaţie personală cu Fiul văzut, chenotic, catafatic, ci şi o experienţă a profunzimilor mistice şi tangibile, nu a postulatelor şi dovezilor raţionale. Această cunoaştere este o necesitate existenţială pentru fiinţa umană, însetată de sacru.*Cf.* Pr.Prof. Ion Bria, *Liturghia după Liturghie, o topologie a misiunii apostolice şi mărturiei creştine azi* p.93

actualitate în ceea ce priveşte încercarea teologiei apusene de a-şi configura o nouă direcţie începută oarecum de Conciliul II Vatican, manifestă un interes faţă de teologia răsăriteanăÎn acest sens, teologii catolici evidenţiază în unele probleme abordate o anumită intenţie de apropiere de modul în care teologia ortodoxă prezintă pe Hristos cu opera Sa mântuitoare în relaţie cu lumea creată prin El şi Răscumpărată în Jertfa de iubire pe Cruce culminată cu Învierea şi şederea de-a dreapta Tatălui în perspectiva învierii omului şi primirea acestuia în comuniunea permnentă cu Sfânta Treime posibilă datorită Întrupării Fiului lui Dumnezeu care a asumat firea umană şi a îndumnezeit-o până la punctul ei cel mai înalt, fapt ce arată şi relevanţa hristologiilor romano-catolice actuale în Teologia misionară ortodoxă, pentru că se evidenţiază în acest sens importanţa hristologiei răsăritene.

Prin acestea, Teologia misionară ortodoxă îşi descoperă adevărata valoare şi profunzimea adevărului propovăduit într-o permanentă legătură cu izvoarele autentice Sfânta Scriptură şi Sfinţii Părinţi care arată că ,,cel mai important scop al împărtăşirii adevărului este cunoaşterea iubirii lui Hristos pentru noi, cea mai presus de cunoştinţă pentru ca membrii Bisericii să se umple de toată plinătatea lui Hristos. Misiunea interioară sau intensivă a Bisericii poate fi reprezentată pe itinerariu Revelaţie – Sfânta Scriptură – Sfânta Tradiţie - Biserică – propovăduire cu timp şi fără timp - cunoaştere tainică sau mistică prin iubire a iubirii lui Hristos pentru noi (cunoaştere mai presus de cunoaştere) sau a prezenţei lui Hristos în noi ca să locuiască în noi toată plinătatea lui Dumnezeu"[20]prin ,,participarea noastră la Potirul lui Hristos,"[21] la ,,rugăciunea liturgică."[22] În acest sens este nevoie de o,, creştere şi înrădăcinare autentică în spiritualitatea proprie şi elaborarea unui stil de trăire spirituală a propriei identităţi ontologic eclesiale"[23] în care starea orantă ,,leagă umanitatea de divinitatea şi temporalul de atemporal sau de veşnicie."[24]

De aceea, lumea de astăzi are nevoie de o teologie a experienţei, în care învăţătura teoretică să nu facă altceva decât să conducă spre o experienţă interioară a întâlnirii cu Dumnezeu, spre o ,,rememorare a lui Hristos".[25] În acest sens, ,,viaţa liturgică nu este ceva abstract(…)ci este cu adevărat viaţă a lui Dumnezeu pe pământ.Este împlinirea lucrării lui Dumnezeu pe pământ."[26]

Misiunea Bisericii este de fapt misiunea lui Hristos căci Iisus Hristos revelează taina Sfintei Treimi prin lucrarea Sa în lume şi o aşează în fiinţa sau în constituţia Bisericii, instituind o nouă taină, şi anume taina unirii Sfintei Treimi cu omul după har şi nu după natură.[27]De aceea este important de a înţelege modul în care aceste aspecte ale hristologiei se repercutează în lucrarea misionară pe care Biserica o desfăşoară în lume.

Astfel, în perspectiva mărturisirii lui Hristos în lumea contemporană, modul în care este văzută relaţia lui Hristos cu Tatăl şi cu Duhul Sfânt primeşte o importanţă deosebită deoarece are consecinţă în modul în care este percepută relaţia Lui cu oamenii şi a oamenilor între ei, ducând astfel în teologia occidentală la o concepţie despre un Dumnezeu abstract, izolat şi distant faţă de om şi la promovarea individualismului în contextul orizontului

[20] Pr. Prof. Dr. Ion Popescu, *Temeiurile teologice ale misiunii Bisericii*, p.101
[21] Alexandre Schmemann, *Euharistia, Taina Împărăţiei,* trad.Pr.Boris Răduleanu, Ed. Anastasia, 1993, p.73
[22] Arhim.Sofronie*, Rugăciunea-experienţa vieţii veşnice,* Ed.Deisis, Sibiu, 1998, p.96*;*
[23]Pr.Prof.Univ.Dr.Stelian Tofană, *Bisericile creştine şi globalizarea:provocări, perspective, interogaţii*, în vol. *Spiritualitate şi consumism în Europa unită* Alba Iulia, 2004*.*, p.376
[24] Jurcan, Pr.conf.dr. Emil, *Neopăgânismul Europei consumiste-o analiză a desacralizării vieţii creştine europene*, în vol. *Spiritualitate şi consumism în Europa unită, p.363*
[25] Ieromonah Alexander Golitzin, *Mistagogia, experienţa lui Dumnezeu în Ortodoxie,* Ed.Deisis, Sibiu, 1998, p.37
[26] Pr.Dr.Vasile Gavrilă, *Pentru tineri*, Ed., Fundaţiei Tradiţia Românească, Buc., 2009, p.77
[27] Pr. Prof. Dr. Ion Popescu, *Temeiurile teologice ale misiunii Bisericii*, p.99; Arhim.Conf.Dr. Vasile Miron, *Cultul divin public ortodox, mijloc de propovăduire a dreptei credinţe,* în în Ortodoxia, nr.1-2, ianuarie-iunie, 2008, pp.39-45

secular, în comparaţie cu propovăduirea unui Dumnezeu care cheamă mereu la comuniune personală plină de iubire prin care devine apropiat de om, călăuzindu-l permanent aşa cum arată mereu teologia răsăriteană.

După cum am văzut, ,,teologia catolică, definită prin scolastică, nu cunoaşte decât un Dumnezeu distant, cunoscut prin raţiune, pe baza raţionalismului."[28]La acest mod de abordare a lui Dumnezeu a condus şi accentuarea esenţialismului romano-catolic în relaţiile trinitare, la o prioritate a naturii divine în raport cu persoana şi aspectele pe care le presupune.În acest sens, Yannaras arată că ,,adevărul persoanei este foarte subestimat în toată tradiţia apuseană şi aceasta din mai multe motive: mai întâi, deoarece cunoaşterea persoanei nu poate fi realizată printr-o apropiere intelectuală, dar şi pentru faptul că realitatea persoanei presupune prioritatea existenţei istorice a lui Dumnezeu" şi astfel, ,,dacă absolutizăm intelectul uman, e foarte dificil să ajungem la înţelegerea realităţii persoanei , atât în cazul Dumnezeului trinitar, cât şi în cazul firii umane."[29] Persoana este cea care oferă posibilitatea comuniunii, pentru că numai între persoane există dialog şi nu între persoană şi natură. Urmările aspectelor accentuate de teologia apuseană în relaţiile treimice, sunt sesizate şi de doi teologi romano-catolici care au arătat o anumită deschidere faţă de teologia ortodoxă, sesizându-i importanţa.Yves Congar a afirmat în acest sens că ,,una dintre cele mai mari nenorociri care a atins catolicismul modern constă în faptul că Treimea a fost răsfrântă asupra ei înseşi şi izolată de oameni şi cosmos în transcendent" [30] iar Rahner a arătat că ,,separaţia dintre natură şi persoane s-a produs la Toma pentru cauze care nu sunt încă clarificate.La Aquinat nu mai este vorba în primul rând de Dumnezeu Tatăl ca principiu nenăscut în divinitate şi în realitatea lumii, ci mai întâi de natura care este comună celor Trei Persoane.Şi astfel la procedat mereu.Pe această cale, Treimea a fost închisă într-o adâncă izolare, care implică riscul de a fi resimţită fără interes pentru existenţa religioasă."[31]

Această problemă este sesizată şi de Pr. Prof. Dumitru Popescu, care a arătat necesitatea dreptei sinteze dintre hristologie şi pnevmatologie precum şi accentuarea comuniunii interpersonale în relaţiile trinitare atât la nivelul vieţii trinitare cât şi în planul iconomiei:,, In lumina existenţei reciproce a Persoanelor, relaţia dintre hristologie şi pnevmatologie se întemeiază pe prezenţa reciprocă a Duhului în Hristos şi a lui Hristos în Duhul. Dacă Duhul coboară la Cincizecime în lume, pentru a întemeia Biserica văzută, Duhul Sfânt este şi mijlocul prin care Hristos se face prezent în viaţa Bisericii şi a credincioşilor, ca să-i ajute să-şi împroprieze subiectiv mântuirea obiectivă realizată în timpul activităţii Sale pământeşti. Dacă se desparte Hristos de Duhul, atunci există pericolul de a crede că Hristos rămâne izolat în cer, departe de Biserică şi cosmos, iar dacă se desparte Duhul de Hristos, atunci spiritualitatea rămâne evazivă şi nu mai poate pătrunde în istorie şi lume pentru a o transfigura în Hristos, prin Biserică. Atât la nivelul vieţii trinitare *ad intra,* cât şi pe planul lucrării iconomice, *ad extra,* Hristos şi Duhul, împreună cu Tatăl, rămân nedespărţiţi. Dacă credem că Sfânta Treime rămâne neîmpărţită şi nedespărţită, atunci şi lucrarea divină în iconomia creaţiei şi a mântuirii are caracter trinitar."[32] De aceea, teologia răsăriteană Îl revelează pe Sfântul Duh odihnindu-se peste Hristos, iar Iisus plin de Duh Sfânt, Îl trimite pe Acesta oamenilor ; dar într-o relaţie inversă, Duhul lucrează asupra lui Hristos, Îl transfigurează, Îl Înviază şi Îl arată pe deplin în momentul celei de a doua veniri.[33]

---

[28] Pr.Prof.Dr.Mihai Himcinschi, *Doctrina trinitara ca fundament misionar,* p.193

[29] Christos Yannaras, *Ortodoxie şi Occident*, Ed Bizantină, Buc., 1995, p104

[30] Yves Congar, *Le Christ dans l"economie salutaire et dans nos traites dogmatiques*, Concilium, nr 11, 1966, p2.4 apud Pr.Asist.Dumitru Popescu, *Ecleziologia romano-catolică după documentele celui de-al doilea Conciliu de la Vatican şi ecourile ei în teologia contemporană,* p.337

[31] K Rahner, *Quelques remarques sur le traite dogmatique De Trinitate,* Ecrits Theologiques, Ed Desclee de Brower, Paris, 1967, tom.VIII, p115 apud *Ibidem,* p.338

[32] Pr.Prof.Dr.Dumitru Popescu, *Ortodoxie şi catolicism.Dialog şi reconciliere,* pp.52-54

[33]Paul Evdokimov, *Prezenţa Duhului Sfânt în Tradiţia Ortodoxă* ,p.127

Astfel, prin aspectele prezentate mai sus, teologia romano-catolică introduce o separaţie abstract între Persoanele treimice şi între Dumnezeu şi om şi astfel „face abstractă legătura Fiului cu Tatăl, a Fiului cu Duhul şi a Lor cu lumea. Prin Duhul care purcede şi de la Fiul, devenim fii ai Fiului şi nu fraţi ai Lui, nepoţi ai Tatălui şi nu fii ai Săi, rămânem în afara relaţiei dintre Tatăl şi Fiul, neîndumnezeiţi, fără accesul la îndumnezeire, la odihna în Dumnezeu, la firea îndumnezeită a lui Hristos."[34]**Prin faptul** că tinde **să separe** natura divină de persoane, mu**tând accentul de la** persoane la natura dumnezeiască incomunicabilă în **ea însăşi,** această doctrină se carac**terizează** prin cvasiimpersonalism, prin purcederea Duhului şi de la Fiul **şi prin** incomunicabilitate.De aceea Sfînta **Treime pare să** fie izolată deistic în transcendent. Diferit de aceasta, **teologia misionară ortodoxă** interpretează natura divină drept conţinut al persoa**nelor, punând** accentul pe comunicabilitatea persoanelor. Datorită aces**tui fapt, concepţia** trinitară ortodoxă se caracterizează prin personalism **cert, prin purcede**rea Duhului numai de la Tatăl şi prin comunicabilitate. **In această** viziune, Sfînta Treime apare deschisă teistic spre imanent.[35]Părintele Stăniloae arăta că „ Cele trei Subiecte nu se desprind Unul de Altul, Unul din conştiinţa Celorlalte, ca să arate dumnezeirea subzistând separat. Prin aceasta subiectivitatea niciunui Eu divin nu se îngustează, ci se lărgeşte, cuprinzând într-un anumit fel şi pe Celelalte. Fiecare trăieşte şi modurile lor de trăire a fiinţei divine, dar nu ca ale Sale, ci ca ale Lor. Precum Tatăl dumnezeiesc trăieşte subiectivitatea Fiului în subiectivitatea Sa părintească, fără să Ic arot'lcce, ci intensiiicân- du-le, aşa ţi Fiul trăieşte subiectivitatea părintească a Tatălui în subiectivitatea Sa filială, sau ca Fiu. Totul e comun şi perii ¡oretic în Treime, fără ca în această mişcare comună a subiectivităţii Unuia în Altul să se confunde modurile distincte ale trăirii împreună a acestei subiectivităţi"[36].De aceea este nevoie de o depăşire a anumitor concepţii existente **în teologia** occidentală.

În teologia romano-catolică se poate observa astfel o tendinţă de izolare a lui Hristos de Tatăl şi de Duhul Sfânt, fiind privit separat, cu o lucrare izolată de a celorlalte persoane trinitare şi într-o relaţie exterioară, ca o consecinţă a esenţialismului şi a spiritului juridic şi legalist apusean fapt ce se repercutează şi chiar se observă în credinţa omului contemporan.De aceea tendinţa acesta „e o anomalie cauzată de o lipsă adânc simţită de Biserică, Trupul tainic al Domnului:iubirea adâncă, mortarul oricărei zidiri şi marea lege a Universului, care e iradierea în afară a iubirii de negrăit a Persoanelor Sfintei Treimi între Ele."[37]Astfel, după cum arată Părintele Dumitru Popescu, „Hristos separat de Duhul Sfânt este divizat între Iisus al istoriei , care rămâne legat de istorie şi un Hristos al gloriei, care pierde legătura cu lumea vizibilă."[38] Acest lucru a dus la promovarea individualismului şi la faptul de a confunda transcenţa lui Dumnezeu cu absenţa Sa din creaţie în conştiinţa contemporană secularizată.De aceea constatăm şi în societatea de astăzi o slăbire a credinţei şi un anumit indiferentism.[39]

Pe de altă parte, Crucea lui Hristos arată mijlocul de înălţare spre cer: moartea pentru pornirile inferioare şi egoiste, din puterea morţii lui Hristos.[40]De aceea în Biserică nu există individualism pentru că „Duhul Sfânt care uneşte pe Tatăl şi Fiul în iubire aduce iubirea şi

[34] Pr.Prof.Dr.Mihai Himcinschi, *Doctrina trinitară ca fundament misionar,* p.345

[35] Pr.Asist.Dumitru Popescu*, Ecleziologia romano-catolică după documentele celui de-al doilea Conciliu de la Vatican şi ecourile ei în teologia contemporană,* p.339; Pr.Conf.Dr.Sterea Tache, Sfânta *Treime şi creaţia în gândirea Părinţilor Bisericii*, în Studii Teologice, seria a doua, nr.1-2, ianuarie-iunie, 2003, pp.50-60

[36] Pr.Prof.Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Vol.1, pp.300-303

[37] Prof. N. Chitescu, Pr. Prof. Isidor Todoran, Pr. Prof. Petreuta, *Teologia Dogmatică şi simbolică*, pp.232-233

[38] Pr.Prof.Dr.Dumitru Popescu, *Ortodoxie şi catolicism.Dialog şi reconciliere*, p.56

[39] Pr.Prof.Dr.Stelian Tofană, *Cuvântul lui Dumnezeu într-o lume secularizată.Cauzele nerodirii acestuia,* în Ortodoxia, nr.3-4, iulie-decembrie, 2006, pp.12-20; Pr.Conf.Dr. Vasile Citirigă, *Taina omului şi tragedia lui în epoca postmodernă,* în Ortodoxia, nr.3-4, iulie-decembrie, 2006, pp.27-30; c, pp.7-15

[40] Pr.Prof.Dumitru Stăniloae, *Transparenţa Bisericii în viaţa sacramentală,*în Ortodoxia, nr.4, 1970, p.515

comuniunea pe pământ între oameni.În Biserică toţi suntem în jurul lui Hristos prin Duhul oglindit în El şi trimis de El ca Unul ce-L are interior.Prin Duhul din El, Hristos mereu se dăruieşte, iradiază luminînd Duhul spre noi, spre Biserică, spre această extensiune a lui Hristos prin Duhul între oameni, între cei care Îl primesc cu adevărată dăruire".[41]

Pentru Părintele Stăniloae intersubiectivitatea divină se întemeiază pe legătura internă dintre Tatăl şi Fiul dată în Sfântul Duh, ca Duh al comuniunii şi iubirii. Orice tentativă de a transforma această legătură interioară într-una exterioară, aşa cum se procedează şi astăzi în majoritatea teologiei apusene, face imposibilă intersubiectivitatea Eu-rilor divine, capacitatea Lor de a se purta reciproc Unele pe Altele şi dă naştere individualismului şi colectivismului, care nu vor să ştie de comuniune, unul fiindcă izolează persoana în sine, altul fiindcă o scufundă în masa anonimă a naturii.[42]

În aceste aspecte se arată importanţa deschiderii unor teologi romano-catolici spre Ortodoxie, care promovează duhul comunitar al iubirii.De aceea redescoperirea adevăratei sinteze dintre hristologie şi pnevmatologie este esenţială.Astfel, existenţa reciprocă a Persoanelor divine una în alta constituie fundamentul trinitar care ,,ne ajută să facem faţă individualismului contemporan cu care se confruntă atât de virulent Biserica şi misiunea ei în lumea contemporană. Statutul normal al omului nu este cel de a rămâne închis în el însuşi, în mod individualist, ci de a se deschide comuniunii cu aproapele prin purtarea unuia în altul, după chipul Treimii mai presus de fire."[43]Acelaşi lucru se observă şi din înţelegerea actului răscumpărător al lui Hristos orientat spre om, spre transformarea interioară a omului aşa cum mărturiseşte teologia misionară ortodoxă nu spre satisfacerea onoarei divine după cum arată teologia romano-catolică.

Aşa se explică de ce avem în Răsărit, pe omul comunitar al iubirii, pe când în Apus se pune accent pe cel individualist. Părintele Stăniloae arată că numai în ,,uitarea de sine a fiecărei persoane pentru alta se manifestă iubirea desăvârşită şi numai ea face posibilă unitatea opusă individualismului. Păcatul individualismului ne împiedică să înţelegem deplinătatea iubirii şi a unităţii Sfintei Treimi, care se conciliază prin intersubiectivitate cu păstrarea persoanelor."[44]În acest sens „Noi ştim, spune Alexei Homiakov, că, dacă cineva dintre noi cade, el cade singur, dar nimeni nu se mântuieşte singur. Cel ce se mântuieşte, în Biserică se mântuieşte, ca membru al ei şi în unire cu celelalte membre ale ei. Dacă cineva crede, e în comuniunea credinţei; dacă cineva iubeşte, e în comuniunea iubirii; dacă se roagă, e în comuniunea rugăciunii"[45] căci ,,Dumnezeu nu poate fi închis de nimeni în graniţe strâmte, ca să slujească numai unei singure persoane, ci El se dăruie numai în măsura în care fiecare îl primeşte în comuniune cu toţi ceilalţi."[46]Astfel, în aceasta se arată importanţa caracterului comunitar al credinţei mai ales pentru lumea contemporană.

De aceea şi Sfântul Vasile cel Mare insistă asupra faptului că Duhul Sfânt este Duh al comuniunii. Epicleza darurilor este inseparabil legată de epicleza asupra inimii credincioşilor, de permanenta convertire la Hristos a celor ce se împărtăşesc. Epicleza ne învaţă, de asemenea, că iubirea verticală, dragostea de Dumnezeu, este constitutivă fiinţei umane tot atât cât

---

[41] Pr.Prof.Dr.Mihai Himcinschi, *Doctrina trinitară ca fundament misionar*, pp.340-341

[42]Pr.Prof.Dr.Dumitru Popescu, *Opera Pr. Stăniloae- o remarcabilă contribuţie hristologică*, în Persoană *şi comuniune*, Prinos de cinstire Pr.Prof.Academician Dumitru Stăniloae la împlinirea vârstei de 90 de ani, Ed. Arhiepiscopiei Sibiu, 1993, p.133; Idem, *Teologie şi cultură,* EIBMBOR, Buc, 1993, pp.19-29; Pr.Lect Dumitru Radu, *Aspectul comunitar-sobornicesc al mântuirii,* în Ortodoxia, nr.1, ianuarie-martie, 1974, pp.97-107;Pr.V.Ignătescu, *Principiul comuniunii în Ortodoxie,* în Ortodoxia, nr.3, iulie-septembrie, 1956, pp.358-369

[43] Idem, *Ortodoxie şi catolicism.Dialog şi reconciliere*, p.52

[44] P.Prof.Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, Vol.2, p.305

[45] A Homiakov, Die Einheit der Kirche; col.Ostliche Christentum Dokumente, vol.II, Philosophie, publicate de Nicolai V. Bubnoff şi Hans Ehrenburg (Munchen, 1925), pp.21-22 apud Prof. N. Chitescu, Pr. Prof. Isidor Todoran, Pr. Prof. Petreuta, *Teologia dogmatica si simbolică*, p.233

[46] Pr.Dumitru Stăniloae, *Rugăciunea lui Iisus şi experienţa Duhului Sfânt*, p.28

este şi iubirea orizontală, numită de Sfinţii Părinţi „taină a fratelui“. Este echilibrul perfect între „cel care se închină în duh şi adevăr“ şi „cel care slujeşte fraţilor“.[47]

Astfel, aceste aspecte subliniate de teologia misionară ortodoxă sunt singurele capabile să depăşească individualismul, expresie a stării de păcat în care se zbate omul contemporan, pentru a pune în adevărata ei valoare, în lumina Revelaţiei adusă de Hristos, Taina Sfintei Treimi, ca Taină şi structură a supremei iubiri. Înţeleasă astfel, Sfânta Taină dobândeşte o importanţă decisivă nu numai pentru creştinism, ci pentru înţelegerea creaţiei şi Bisericii.[48]

De asemenea, trebuie arătat pentru teologia contemporană faptul că deşi există abordări diverse ale Persoanei şi Operei mântuitoare a lui Hristos „o pluralitate în interiorul hristologiilor”, orice analiză „trebuie să pornească de la Iisus Hristos Logosul Întrupat Persoana divino umană despre care Biserica în disputele hristologice a formulat adevărul de credinţă mântuitor cu valoare teologică eternă dată de Însuşi Dumnezeu care a mântuit şi dă viaţă lumii în Hristos,Întruparea având un sens ontologic real”.[49]

Concluzia importantă pentru teologia misionară evidenţiată din teoriile clasice apusene referitoare la lucrarea de răscumpărare a lui Hristos, la hristologia mântuitoare este reprezentată de spaţiul spiritual închis şi sărac în care trebuie să trăiască credinciosul, spre deosebire de conştiinţa ortodoxă.În teoriile apusene, relaţia omului cu Dumnezeu, deschiderea în înălţime se opreşte la iertare şi împăcare. Efectele Crucii stau în restituirea unor bunuri divine răpite : onoarea, dreptatea, şi obţinerea unor merite, credinciosul rămânând acelaşi. Aceasta a dus la o sterilitate şi sărăcie a problematicii religioase, la izolarea Bisericii de lume şi de aspiraţiile ei creatoare, la lăsarea credinciosului într-un vid spiritual.

În acest sens, importanţa înţelegerii într-un mod corespunzător al lui Hristos şi a jertfei Sale mântuitoare devine imperios necesară ţinând cont de faptul că „Hristos este temelia neclintită şi ultimul criteriu al învăţăturii antropologice a Bisericii şi ceea ce noi mărturisim cu privire la omenitatea lui Hristos este indiciul veşniciei Proniei dumnezeieşti pentru om în general” [50]şi de asemenea „singura cale a omenirii către Dumnezeu Tatăl”[51]. Pentru teologia răsăriteană, prin Hristos, viaţa divină a pătruns în viaţa umană şi viaţa umană se înalţă spre îndumnezeire.[52] Viaţa creştinului în Hristos produce în acest sens o experienţă autentică şi dreaptă a relaţiei cu El care generează o convingere teologică incompatibilă cu relativizarea adevărului despre Hristos, iar în context creştin actual această înţelegere este esenţială prin ponderea ei mistică, teologică şi morală.[53]

De aceea numai Iisus Hristos, Mântuitorul lumii, prin întruparea Sa, Jertfa, Învierea şi energiile divine necreate pe care le aduce lumii, şi prin oameni creaţiei întregi, poate reorienta lumea pe drumul unităţii tot mai adânci, din puterea şi după modelul veşnic actual al Prea Sfintei Treimi, inaugurat în Biserică şi direcţionat spre împărăţia ce va să fie, realizând un echilibru şi o comuniune între persoana umană şi comuniunea în care aceasta se integrează, iar natura umană se poate transfigura şi conştiinţa omului împăca fiindcă putem intra în legătură cu Dumnezeu şi putem fi mântuiţi în acest contact cu El.

Concepţia teologică apuseană nu vede legăturile interioare dintre Dumnezeu, creaţia Sa şi Biserica Sa, căci respinge harul necreat şi de aceea izolează pe Dumnezeu într-o transcendenţă absolută, autonomizând lumea şi omul şi o dată cu acestea şi Biserica, fapt

[47] Paul Evdokimov, *Prezenţa Duhului Sfânt în Tradiţia Ortodoxă* ,p.128
[48] Pr.Prof.Dr.Dumitru Popescu, *Opera Pr. Stăniloae- o remarcabilă contribuţie hristologică* , p.133
[49] Pr.Prof.Dr. Gheorghe Petraru, *Ortodoxie şi prozelitism*, p.59
[50] Arhim. Sofronie, *Fericirea de a cunoaşte calea*, Editura Pelerinul, Iaşi, 1997, p.29
[51] Pr.Conf.Univ.Dr. George Remete, *Învăţătura creştină, experienţa autentică a iubirii religioase exprimată în dogma Întrupării*, p.407
[52] Preot Boris Răduleanu, op.cit., p.56; Tocmai în aceasta stă şi esenţialul spiritualităţii ortodoxe: plenitudinea indumnezeitoare a creaţiei, experienţa personală a harului când schimbă la faţă umanul din interior Pr.Prof. Ion Bria, *Liturghia după Liturghie, o topologie a misiunii apostolice şi mărturiei creştine azi*, p.94
[53] Pr.Prof.Dr. Gheorghe Petraru, *Ortodoxie şi prozelitism*, p.58

resimţit nu numai în teologie, ci şi în viaţa bisericească din Apus care arată că ceea ce separă cele două lumi, despărţite în urma schismei din 1054, nu este doar o teorie sau o ideologie, ci un mod anume de viaţă, un mod anume de a exista. Biserica Ortodoxă Răsăriteană n-a alcătuit modele hristologice, ca în Bisericile occidentale, în care lipseşte viaţa şi au un caracter speculativ-raţionalist, ci expunerile hristologice sunt pătrunse în teologia răsăriteană, în teologia misionară ortodoxă, de duhul Sfinţilor Părinţi ai Bisericii. Hristologia mărturisită de Biserica Ortodoxă este trăire în Hristos, iar credincioşii sunt încorporaţi în El, în viaţa liturgică şi sacramentală. De aceea Ortodoxia poate păstra prin aceasta un echilibru între dimensiunea verticală şi orizontală a credinţei şi a vieţii în Hristos, necăzând nici în imanentism nici în transcendentalism.[54]

Într-o atfel de perspectivă, se impune luarea în considerare a unei concluzii pertinente pentru mărturia lui Hristos în lumea contemporană şi anume că „o înnoire a hristologiei într-o perspectivă funcţională şi existenţială cu o pondere istorică ce ar echilibra perspectiva esenţialismului ontologic al doctrinei hristologice clasice în contextul teologic se impune în spaţiile creştine unde viaţa în Hristos ca expresie a credinţei vii şi participante activ prin diversitatea manifestărilor creştine ascetice spirituale, morale a fost încorsetată şi înnăbuşită de rigiditate raţională şi de legalism juridic sau acolo unde Hristos este doar un concept ce operează într-un sistem filosofico-religios.”[55]

În acest sens, teologia presupune o înnoire continuă, adevărul fiind el însuşi nu static în sensul vechii scolastici, ci dinamic şi existenţial , întrucât rezultă pentru teologia răsăriteană din „energia trinitară divină.”[56]De aceea, într-o lume marcată de numeroase lipsuri spirituale, „misiunea Bisericii nu este de a se orienta numai către cer, uitând de pământ şi nici numai către pământ uitând de cer, ci în egală măsură către cerul şi pământul nedespărţite în Împărăţia lui Dumnezeu”[57] care cheamă pe om la o comuniune dătătoare de viaţă[58] ce culminează într-un urcuş permanent spre culmile tot mai cuprinzătoare ale lui Dumnezeu după modelul epectazelor Sfântului Grigorie de Nyssa.În acest sens, în teologia romano-catolică se încearcă înţelegerea faptului că„ Occidentul creştin redescoperă astăzi în contextul antropocentrist determinat de ideologiile seculare din aria sa culturală că teologia nu este doar un efort al inteligenţei referitor la conţinutul etern al misterului lui Dumnezeu şi al misterelor credinţei, ci că ea este mai existenţială în sensul că această ştiinţă despre Dunmezeu şi Revelaţia Sa nu este una în sine ci ea este pentru noi, este întotdeauna iconomică.”[59]

---

[54] Pr.Ştefan Buchiu, *Întrupare şi unitate: restaurarea cosmosului în Iisus Hristos*, pp.13 şi 173; Episcop Nicolae Velimirovici, *Răspunsuri la întrebări ale lumii de astăzi- scrisori misionare,* traducere din limba sârbă de Adrian Tănăsescu-Vlas Ed Sofia Buc,2002, p.63; Michel Henry, *Întruparea-o filosofie a trupului*, Prezentare şi traducere de Ioan I. Ică jr, Deisis, Sbiu, 2003 p.39; Christos Yannaras, *Ortodoxie şi Occident*, Ed Bizantină, Buc, 1995,p.73, Pr.Dr.Dumitru Viezuianu, *Hristologia Epistolei către Romani a Sfântului Apostol Pavel*, p.218

[55] Pr.Prof.Dr. Gheorghe Petraru, *Ortodoxie şi prozelitism*, p.57; vezi şi Idem, *Hristos-Logosul Divin şi derive eretice umane,* în vol. *Erezie şi Logos*, Editura Fundaşiei Academice Axis, , 2009, pp.24-27

[56]Nicos A. Nissiotis, *Remarques sur le renouveau de la théologie systématique*, in La Pensée Orthodoxe, Revue de l'institut de Théologie Orthodoxe, Paris, 1966, p. 106. Apud Pr.Constantin N.Galeriu, *Jertfă şi Răscumpărare*, p.13

[57] Coord.Preot. Prof.Dr. Dumitru Popescu, *Ştiinţă şi Teologie:preliminarii pentru dialog*, p.299

[58] Pr.Prof.Dumitru Stăniloae, *Teologia Euharistiei,* în Ortodoxia, nr.3, 1969, p.363

[59]Pr.Prof.Dr. Gheorghe Petraru, *Ortodoxie şi prozelitism*, p.57; Această dimensiune iconomică este realizată pe cale sacramentală, adică de relaţia divino-umană (teandrică), care conexează harul lui Dumnezeu cu realitatea umană, pe Cel care mântuieşte cu cel ce se mântuieşte. Această sacramentalitate arată tocmai capacitatea Bisericii de a asuma lumea, de a se extinde, de a stabili o perihoreză şi o sinergie între har şi uman. Aceasta se referă atât la natura fiinţei umane, care se defineşte ca fiinţă de relaţie, în cadrul comuniunii cu Creatorul, cât şi la natura credinţei, în cadrul comuniunii cu Mântuitorul. Pr.Prof. Ion Bria, *Liturghia după Liturghie, o topologie a misiunii apostolice şi mărturiei creştine azi,* Ed. Athena, 1996, p.80

Dacă misiunea nu este în continuitate cu credinţa lui Hristos, sau nu este fidelă tradiţiei Apostolilor, atunci evident este vorba de o formă coruptă de misiune şi ca atare nu are consistenţă concretizată în credinţa oamenilor.Aceste aspecte trebuie să fie luate în serios căci nimic nu este mai confuz decât o misiune care nu transmite credinţa lui Hristos propovăduită de Sfânta Scriptură şi Sfinţii Părinţi şi în acelaşi timp nimic nu este mai destructiv pentru spiritualitatea poporului şi reconstrucţia societăţii de azi decât o misiune creştină care polarizează Bisericile.[60]

Acest aspect din urmă este sesizat şi de aspiraţiile ecumenice ale creştinismului actual prin încercările de a colaborare în perspectiva propovăduirii lui Hristos în inimile contemporanilor, fiind singurul care poate depietrifica starea spirituală confuză în care se află într-o măsură destul de mare societatea contemporană.Aşa au apărut întrunirile ecumenice intercreştine având scopul de a întări unitatea dintre oameni şi de a oferi un răspuns problemelor ridicate de modul de a trăi în societatea actuală şi de „a reda etosul său cel mai profund şi chipul autentic uman.”[61]

În acest sens, ecumenismul actual a avut în vedere şi stabilirea unei relaţii de dialog[62] între creştinii despărţiţi prin procesul de confesionalizare având în vedere pe Iisus Hristos ca „fundament al unităţii creştine”[63], al dialogului, şi răspuns al problemelor cu care se confruntă omul în societatea contemporană, teologii ortodocşi având posibilitatea să arate în numeroasele adunări ecumenice[64] că Tradiţia apostolică şi patristică rămâne singura mărturie autentică a învăţăturii ortodoxe despre Iisus Hristos.

Prin aceste aspecte se arată faptul că numai în Iisus Hristos se poate găsi adevărata unitate creştină, putându-se astfel „transforma lumea”[65] printr-un răspuns autentic la provocările lumii, pentru că „temeiul unităţii creştine nu este o ideologie, ci o persoană şi nu orice persoană ci Persoana divino umană, Persoana lui Iisus Hristos”[66] care oferă omului posibilitatea de a participa la viaţa divină.

---

[60] *Ibidem,* p.226; Pr.Nicolae Stoleru, *Spiritualitatea ortodoxă şi slujirera creştină* (teză de doctorat-partea a doua) în Ortodoxia, nr.3, iulie-septemrie, 1990, pp.59-62

[61] Pr.Prof.Dr.Dumitru Popescu, *Pentru unitatea creştină într-o Europă unită,* în Ortodoxia, nr.3-4, iulie-decembrie, 2002, p.10

[62] Cezar Vasiliu, *Perspcetive de dialog între Biserica Romano-catolică şi Biserica Ortodoxă,* în Ortodoxia, nr.1, ianuarie-martie, 1972, pp.139-144; Pr.Prof.Constantin Galeriu, *Ortodoxia şi mişcarea ecumenică.Aspecte teologice actuale,* în *,* în Studii Teologce, nr.1-2, noiembrie-decembrie, 1978, p.635; Pr.Drd.Ioan Avramescu, *Dialogul ecumenist din punct de vedere dogmatic,* în Ortodoxia, nr.1, ianuarie-martie, 1974, pp.119-128; Teodor M.Popescu, *Poziţia ortodoxă în ecumenism,* în Ortodoxia, nr.2, aprilie-iunie, 1963, pp.187-200

[63] Pr.Conf.Ilie Moldovan, *Iisus Hristos, principiul absolut al unităţii creştine,* în Ortodoxia, nr.1, ianuarie-martie, 1983, p.118; Pr.Prof.Dumitru Stăniloae, *Relaţiile treimice şi viaţa Bisericii,* în Ortodoxia, nr.4, 1964, p.504

[64] Pr.Prof.Dr.Gheorghe Petraru, *Teologie fundamentală şi misionară.Ecumenism*, Editura Performantica, Iaşi, 2006, pp.363-369; Pr.Asist.Dr.Nicolae Dura, *Iisus Hristos, viaţa lumii*, în Ortodoxia, nr2, 1983;Pr.Prof.Dr.Petraru Gheorghe, Misiologie Ortodoxă.Revelaţia lui Dumnezeu şi misiunea Bisericii, pp.278-279; Pr.Asist.Dr Alexanddru Stan, Iisus Hristos, Mântuitorul-izvor de viaţă, în Ortodoxia, nr.2, 1983, pp.244-266; Dr.Dan Ilie Ciobotea, *Iisus Hristos, viaţa lumii, celebrat şi mărturisit la Vancouver*, în Mitropolia Banatului, nr.1-2, 1984, pp.21-35; Asist Dr.Aurel Jivi, *Iisus Hristos, viaţa lumii*, în Studii teologice, nr.1-2, 1983, pp.114-121

[65] Dumitru Stăniloae, *Theology and the Church,* translated by Robert Barringer, St. Vladimir Seminary Press, Crestwood, New York, 1980, p.212

[66]Pr.Dumitru Popescu, *Ortodoxie şi contemporaneitate,* Ed.Diogene, Bucureşti, 1996, p.49 apud Pr.Prof.Dr.Gheorghe Petraru, *Teologie Fundamentală şi Misionară.Ecumenism,* p.368.

BIBLIOGRAPHY

1. Bel, Valer, *Misiune, parohie, pastoraţie*, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2002;
2. Petraru, Pr.Prof.Dr. Gheorghe, *Misiologie Ortodoxă*, Ed.Panfilius, Iaşi, 2002;
3. Petraru, Pr.Prof.Dr. Gheorghe, *Ortodoxie şi prozelitism*,Ed.Trinitas, Iaşi, 2000;
4. Petraru, Pr.Prof.Dr.Gheorghe, *Ortodoxie şi prozelitism*, Ed.Trinitas, Iaşi, 2000;
5. Popescu, Pr.Prof.Dr. Ion, *Temeiurile teologice ale misiunii Bisericii* în *Revelaţie, dogmă şi spiritualitate în perspectiva misiunii Bisericii*, al Treilea Colocviu Naţional de Teologie Dogmatică Ortodoxă, Cluj-Naopca, 25-26 mai 2010,Ediţie îngrijită de:Pr. prof. dr. Valer Bel, Ed. Renaşterea Cluj Napoca, 2011;
6. Sfântul Grisorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau despre desăvârşirea prin virtute,* în PSB 29, EIBMBOR, Bucureşti, 1982;
7. Tofană, Pr.Prof.Univ.Dr.Stelian, *Bisericile creştine şi globalizarea:provocări, perspective, interogaţii*, în vol. *Spiritualitate şi consumism în Europa unită* Alba Iulia, 2004.

CURRENT ECUMENICAL CONCERNS: CHRISTIANITY AND INTER-RELIGIOUS DIALOGUE

Iulian-Constantin Vrabie
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iaşi, „Dumitru Stăniloae" Faculty of Orthodox Theology

Abstract: The question of the relationship between Christianity and the other religions of the world has reached a stage of great topicality, because it can be said that it is only today that the question of understanding between the world's religions is being fully realized as a consequence of the encounter and confrontation between the different cultures of the world and as an inexorable necessity to find a way of living together peacefully and prosperously on the entire surface of the earth. In this context, ecumenical interreligious dialogue must follow the laws of constructive dialogue: it must be based on reciprocity, promote common commitment and bear witness together to the mission entrusted to them, the stakes of such dialogue being understanding, cooperation and witness to the truth.

Keywords: Christianity, mission, dialogue, religions, cultures

a) Dialogul interreligios ca problemă esenţială a secolului XXI

În contextul pluralismului religios şi a ecumenismului actual, religiile lumii participă la o acţiune comună ce are în vedere pe de o parte promovarea vieţii religioase ca stare de spirit ce propune o dezvoltare spirituală a conştiinţei şi mentalităţii religioase a omului contemporan în sensul unei „resacralizări" a lumii marcate de fenomenul secularizării ce are consecinţă în toate compartimentele vieţii umane, iar pe de altă parte accentuarea unei necesităţi a dialogului interreligios.Problema dialogului interreligios are o importanţă deosebită prin faptul că este fundamentul şi baza primului aspect şi de aceea se impune analizat şi în perspectiva creştinismului şi a relaţiei lui cu celelalte religii în contextul mondial actual. Astfel, „dialogul este impus din exterior sub presiunea schimbărilor lumii contemporane implicând pluralitatea religiilor, şi rezultatul dezvoltării mijloacelor de comunicare, credincioşii din întreaga lume intrând în legătură cu noi şi noi religii."[1] De aceea, prin refuzul dialogului se îngreunează şi viaţa societăţii.

Într-o lume multireligioasă, oamenii, dincolo de deosebirile dintre ei, simt nativ nevoia de a comunica, de a se cunoaşte, de a intra în dialog, păstrându-şi în acelaşi timp propria identitate.Mai mult de atât, a-l asculta şi a-l cunoaşte pe cel care crede, gândeşte şi trăieşte altfel decât tine înseamnă a te cunoaşte şi a te înţelege mai bine pe tine însuţi şi propriile tale valori[2] şi chiar a le preţui mai mult prin înţelegerea superiorităţii lor.

Problema raportului dintre creştinism şi celelalte religii ale lumii a ajuns într-un stadiu de mare actualitate, deoarece se poate spune că abia astăzi se pune în toată acuitatea ei problema intîlnirii între religiile lumii, ca o consecinţă a întilnirii şi confruntării dintre diferitele culturi ale lumii şi ca o necesitate inexorabilă a găsirii unei modalităţi de convieţuire paşnică şi prosperă pe întreaga suprafaţă a pământului.[3]

[1] Pr. Lect .Dr.Mihai Himcinschi, *Misiune şi dialog. Ontologia misionară a Bisericii din perspective dialogului interreligios*, Alba Iulia 2003, p.201
[2] Pr Prof. Dr. Nicolae Achimescu, *Religii în dialog*, Editura Trinitas, Iaşi, 2006, p.12
[3]Pr.Prof.Corneliu Sârbu „Poziţii principiale ale Ortodoxiei faţă de celelalte religii" în Ortodoxia, nr.4, 1969, p.507; Diac. Prof. Emilian Vasilescu „Cadrul şi perspectivele dialogului interreligios" în Ortodoxia nr.1, 1971, p.130

În acest context, dialogul ecumenic interreligios trebuie să urmeze legile dialogului de tip constructiv: să fie bazat pe reciprocitate, să promoveze angajamentul comun şi să mărturisească împreună misiunea încredinţată, mizele unui astfel de dialog fiind înţelegerea cooperarea şi mărturia adevărului.[4]

b) Mărturie şi dialog în contextul pluralismului religios

Prin aceasta dialogul şi mărturia nu stau nicidecum într-o contradicţie reciprocă, pentru că dialogul este o situaţie prin care Hristos Însuşi poate fi mărturisit în lumea contemporană.[5] De aceea, ,,Misiunea presupune şi înseamnă în acelaşi timp dialog cu celelalte religii, dialog ce trebuie să determine şi o angajare evanghelizatoare, căci această dimensiunea dialogică nu trebuie să se facă în detrimentul naturii esenţial misionare a creştinului neputându-se eluda faptul esenţial pentru creştini că Iisus Hristos este Adevărul şi singura Cale spre Viaţă şi Mântuire, afirmaţii creştine ecumenice şi eclesial insurmontabile".[6] Astfel, activitatea misionară presupune şi un mod de relaţionare interreligioasă, iar prin aceasta dialogul cu alte religii face parte din misiunea creştină.[7]

Biserica Ortodoxă se străduieşte şi astăzi să arate calea cea adevărată care duce la mântuire, păstrând originalitatea doctrinală şi fiinţială a religiei creştine[8]iar prin aceasta, deschiderea faţă de cei de altă credinţă este o expresie a mărturiei creştine în lumea de astăzi[9] căci cuvântul omenesc participă la puterea lui Dumnezeu atunci când e unit cu Hristos Cuvântul şi acordat cu Duhul Sfânt de viaţă făcător[10].

Astfel, misiunea şi dialogul sunt două concept teologice complementare.[11] Creştinul prin mărturia ca dialog îl face cunoscut, de fapt, pe Hristos însuşi care îndeamnă,,Mergând, învăţaţi toate neamurile..." (Matei 28, 19) căci prin aceasta, Fiul lui Dumnezeu ne-a învăţat să ieşim din izolare, şi să-L mărturisim până la marginile pământului.Dumnezeu prin Hristos a intrat în relaţie cu toţi oamenii de toate credinţele şi de aceea ,,a fi in dialog înseamnă a fi parte integrantă a lucrării continue a lui Dumnezeu în mijlocul nostru şi a tuturor semenilor noştri, indiferent de credinţa lor" [12] pentru că şi Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om pentru mântuirea întregului neam omenesc , înfăptuind în trupul Său mântuirea obiectivă.[13]Astfel, indiferent cărei religii îi aparţin, oamenii au ca trăsătură fundamentală comună crearea lor după chipul lui Dumnezeu, iar acest chip se păstrează permanent în ei căci ,,postulatele ontologice date de Dumnezeu omului la creare, chipul şi asemănarea, se regăsesc în planul raţionalităţii existenţei omului"[14] şi de aceea pe cei de alte credinţe ,,nu avem dreptul să-i

---

[4] Pr.Lect. Dr.Mihai Himcinschi, *op.cit.* pp.204-205; Kateregga Badru and Shenk David W., *A Muslim and a Christian in Dialogue* ,Herald Press, 1997: în această lucrare este prezentată caracteristica principală a unui dialog interreligios eficient: *Probably,the most significant level of conversation should be good neighborliness. We must learn to know one another as friends. We must pray to God, asking him to help us cultivate bridges of love between our communities. We must learn the conversation of love, forgiveness, respect, good neighborliness, listening, and witness."* Pp.206-207

[5] Pr.Prof.Dr. Nicolae Achimescu, *op.cit,* pp.22-23; Pr.Prof.Dr.Ion Bria *Spiritualitate pentru timpul nostru*, în Studii Teologice, nr.3-4, 1992, p.23

[6] Pr. Prof. Dr. Gheorghe Petraru, *Teologie Fundamentală şi misionară.Ecumenism*,Ed Performantica, Iaşi, 2006, pp.342-343

[7] E.Luther Copeland, *A new meeting of the Religions:Interreligious relationships and theological questioning,* Baylor University, 1999, p.97

[8] P.Prof.Petru Rezuş, *Originalitatea creştinismului,* în Ortodoxia, nr.4, 1959, p.534

[9] Pr.Prof.Nicolae Achimescu, *Noile mişcări religioase*, Editura Limes, Cluj, 2012, p.306

[10] Tomas Spidlik, *Spiritualitatea Răsăritului Creştin,* Editura Deisis, Sibiu, 1997,p.203

[11] Pr. Lect .Dr.Mihai Himcinschi*, op.cit.* p.197

[12] Pr Prof. Dr. Nicolae Achimescu *op.cit. ,pp.*15-16

[13] Pr.Lect. Gh. Popa, Pr Asist Dan Sandu *Anticiparea unei teme ecumenice europene în dialogul ecumenic local* în Teologie şi viaţă, nr.7-9, 1995, p.66

[14]Pr.Prof.Dr.Remus Rus, *Coordonate ale gândirii teologice a Sfântului Irineu de Lyon,* în Studii Teologice, nr.3-4,2001, p.13; Pr.Dumitru Stăniloae, *Chipul lui Dumnezeu şi îndumnezeirea omului*, în Ortodoxia, nr.4, 2013, pp.30-41

dispreţuim ci dimpotrivă avem datoria de a ne ruga pentru ei ca să ajungă la cunoaşterea şi trăirea adevărului creştin".[15]Astfel dubla calitate iconomică a lui Hristos de Logos Creator şi de Mântuitor al lumii este temei pentru dimensiunea raţional dialogică sau colocvială a creaţiei.[16]

Ortodoxia consideră că trebuie să luăm ca principiu de orientare către cei de alte religii unitatea neamului omenesc, cu cele patru trăsături esenţiale ale ei: unitatea do origine (Fapte XVII, 26), unitatea de esenţă şi de structură trupească si sufletească, unitatea de aspiraţii şl unitatea de destin iar această unitate ne ajută să sesizăm şi să înţelegem corect multe din aspectele raportului dintre creştinism şi celelalte religii ale lumii.

Astfel, baza legăturii religiei creştine cu celelalte religii este natura umană pentru că în urma căderii protopărinţilor în păcatul originar natura umană nu s-a pervertit şi degradat cu totul. Chipul lui Dumnezeu din om n-a fost total distrus, aşa încât şi omul căzut tinde spre Dumnezeu şi-L caută pe Dumnezeu. In consecinţă, celelalte religii reprezintă umanul în căutarea lui Dumnezeu, exprimă aspiraţia umană spre mîntuire.[17] De aceea, asemeni creştinismului şi alte religii se situează în perspectiva mântuirii. [18]

Prin acestea, dialogul interreligios devine astfel o posibilitate pentru mărturie creştină autentică, o modalitate de a face cunoscut Cuvântul lui Dumnezeu şi de aprofundare a convingerilor religioase.

c) Dialogul interreligios şi influenţa în viaţa socială

Dialogurile interreligioase actuale constituie nu numai o necesitate internă inerentă a religiilor pentru apărarea valorilor religioase, dar şi o obligaţie comună a religiilor faţă de omul contemporan. Astfel, sub titlul „Cuvântul şi realitatea" în 1893, la Chicago s-a constituit Parlamentul Mondial al Religiilor, fiind prima dată când responsabilii religiilor conveneau din lumea întreagă să se întâlnească pentru a face cunoscute diversele tradiţii religioase dar şi de a pune în evidenţă rolul religiei în viaţa socială[19]pentru că influenţa unei religii asupra modului de viaţă este deosebită conform căii de mântuire pe care o propovăduieşte,[20]a modului în care înţelege existenţa.[21]

În acest sens, asumarea propriilor îndatoriri spirituale, ca şi deschiderea spre ceilalţi constituie premisele oricărui dialog interreligios veritabil, din preocupările si eforturile de astăzi ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor, reieşind în mod evident faptul că în prezent, există o nevoie acută de înţelegere între oameni pe toate planurile[22] fiind nevoie de un dialog constructiv în acest sens, prin care să învingă „pacea în relaţiile cu credincioşii altor religii şi cu semenii noştri care împărtăşesc alte convingeri şi care are ca finalitate realizarea păcii instaurate obiectiv de Hristos prin Jertfa Crucii".[23]De aceea, dialogul presupune

---

[15] Diac Prof.Emilian Vasilescu, „*O nouă disciplină în învţământul nostru teologic*", în G.B. X(1951), nr.6-7, p.20 Pr.Dumitru Stăniloae, *Rugăciunea într-o lume secularizată,* în Ortodoxia nr.4, 2013, pp.23-30; Idem, *Rugăciunea lui Iisus şi experienţa Duhului Sfânt,* Editura Deisis, Sibiu, 2005, pp.21-40

[16]Pr.Prof.Dr. Dumitru Popescu, *Teologie şi cultură,*EIBMBOR, Bucureşti, 1993, p.25; Diac.Asist.Dr.Doru Costache, *Communio, Părintele Dumitru Stăniloae şi raţiunea ecclesial-colocvială a existenţei,* în Studii Teologice, nr.3-4, 2001, p.62

[17] Pr.Prof.Corneliu Sârbu,*op.cit*., pp.511 şi 517

[18] Jean Delumeau, *Religiile lumii* , Ed.Humanitas, 1996, p.93

[19] Pr. Lect .Dr.Mihai Himcinschi*, op.cit.p.*229

[20] Pr Prof. Dr. Nicolae Achimescu ,*Budism şi creştinism*, Editura Tehnopress, Iaşi, 2009, p.157

[21] Michael Barnes , *Interreligious learning.Dialogue, Spirituality and the Christian Imagination*, Cambridge University Press, 2012, p.38

[22]Idem, *Religii în dialog,* pp.29 şi 33

[23] Dumitru Abrudan *Biserica Ortodoxa Română in lupta pentru apărarea păcii*, în Studii Teologice, 1953, nr. 7-8, p.554; Diac Prof.Orest Bucevschi, *Pacea, obiectiv al misiunii Bisericii Ortodoxe în lume,* în Studii Teologice, nr.1-2, 1952; Magistrand Pr.V.Ignătescu, *Principiul comuniunii în Ortodoxie,* în Ortodoxia, nr.3, 1956*;*Ina Merdjanova and Patrice Brodeur, *Religion as a conversation starter interreligious dialogue for peacebuilding in*

înţelegere şi reconciliere, departe de orice atitudine de violenţă şi constrângere a libertăţii dialogul devenind o „vorbire împreună sau o justificare raţională împreună”[24], creştinii şi membrii altor religii fiind „destinaţi de a edifica împreună cursul istoriei”[25]. Spiritul dialogului se refera astfel la o atitudine de respect şi prietenie, slujind împreună binele umanităţii căci Hristos n-a adus doar o nouă religie, ci şi un nou mod de viaţă, un nou mod de a trăi centrat pe iubire şi comuniune ,o nouă morală ce are putere de a schimba viaţa omenirii în structura şi resorturile ei, aspect ce poate duce la o interpretare mai profundă a semnificaţiei misiunii creştine în lumea de astăzi.[26]

Consiliul Eumenic al Bisericilor a insistat chiar pe formarea unei comunităţi mondiale indiferent de credinţa religioasă în sensul de realizare a unei vieţi comunitare, de realizare a dreptăţii şi păcii pentru că profeţii Vechiului Testament vorbesc despre Împărăţia lui Dumnezeu acolo unde prevalează justiţia, certitudinea moralitatea, în general şi pacea, hinduşii vorbesc despre lumea lui Brahma şi Împărăţia lui Rama acolo unde Dharma este pe deplin statornicită Sangha budistă este un ideal în care se urmăreşte realizarea unei societăţi caracterizată de virtutea marii compasiuni, creştinii nădăjduiesc într-un cer nou şi pământ nou (Ap 21,1)în care Dumnezeu va fi totdeauna cu poporul Său, iar musulmanii arată că o comunitate devine realitate când credincioşii acceptă suveranitatea lui Dumnezeu şi urmează preceptele Lui. În acest sens, o conferinţă pe tema cooperării mondiale „The Conference on World Cooperation Development”, la Beirut insistă asupra importanţei unei colaborări interreligioase implicând toate religiile lumii în acţiunea comună în vederea progresului umanităţii, recomandându-se ca toate religiile să-şi valorifice doctrina, cultul şi disciplina proprie nu numai pentru satisfacrea necesităţilor religioase ci şi în vederea împlinirii marilor idealuri ale lumii contemporane în general,accentuându-se astfel influenţele benefice pe care le pot avea în societate, iar acest moment este prilej pentru creştini de a valorifica tezaurul învăţăturii de credinţă în direcţia sporirii încrederii între oameni.[27]De aceea este important de a evalua fiecare modul în care poate contribui la binele umanităţii fiind necesară o colaborare cât mai strânsă între reprezentanţii marilor religii „în vederea dezbaterii în comun a marilor probleme umanitare, morale şi sociale din vremea noastră, mai ales în vederea stabilirii unui program comun de luptă pentru pace”[28] prin aceasta arătându-se relevanţa pe care o are exemplul vieţii creştine într-un context marcat de criză morală şi anarhie intelectuală.[29]Acesta lucru este necesar mai ales pentru situaţia lumii de astăzi ţinând cont de numeroasele confruntări dintre oameni prilejuite de anumite ambiţii personale sau de o poziţionare extremistă în modul de înţelegere a sentimentului religios exprimată printr-un fanatism îndreptat împotriva semenilor.

Cu toate diferenţele de limbaj şi învăţături religioase, credincioşii tuturor religiilor lumii se pot întâlni şi colabora pentru atingerea scopului lor în cadrul marilor probleme

---

the Balkans, Continuum International Publishing, 2009*;*David Little, *Peacemekers in action-profiles of religion in conflict resolution,* Cambridge University Press, 2007

[24] Pr.Drd. Dragoş Ungureanu, *Misiunea creştină în contextul dialogului interreligious,* în Teologie şi viaţă, nr.5-8, 2011, p.37

[25] Pr. Lect .Dr.Mihai Himcinschi*, op.cit. p.*212; Irineu Mihălcescu *Teologia luptătoare,* Editura Episcopiei Romanului şi Huşilor, 1994, p.134

[26] Pr.Prof. Dr.N.Achimescu, *Semnificaţia şi rolul Duhului Sfânt pentruviaţa noastră azi*, în Teologie şi viaţă, nr.1-4, 2002, p.19; Prof.N. Mladin, *Hristos în viaţa morală a credincioşilor,* în Studii Teologice, nr.9-10, 1953, p.30

[27] Pr Prof. Dr. Nicolae Achimescu, *Religii în dialog*, pp.43-47; Gh. Drăgulin, *Iubirea de oameni în budism şi creştinism,* în Ortodoxia, nr.4, 1959, p.619; Marco Pallis, *A buddhist spectrum-contribution to Buddhist-Christian dialogue,* World Wisdom, 2003, p.125

[28]Diac. Prof. Emilian Vasilescu *„Cadrul şi perspectivele dialogului interreligios”* pp.138-139;Idem *Istoria religiilor*, Ed Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 2008, pp 408 şi 413

[29] Ilarion Felea, *Religia culturii,* Editura Episcopiei Române a Aradului, Arad, 1994, p.202; Jesper Svartvik and Jakob Wirén, *Religious Stereotyping and Interreligious Relations,* Palgrave Macmillan, 2013, p.141

actuale ale lumii care sunt ale credincioşilor de oriunde, fiindcă ele privesc viaţa.[30]De aceea, credincioşii tuturor religiilor au nevoie să coopereze în solidaritate pentru ajutorarea întregii umanităţi în diversele nevoi.[31]

După concepţia ortodoxă, credinciosul năzuieşte să dobândească mântuirea, dar nu izolat de ceilalţi semeni ai săi, şi din aceasta decurg evidente implicaţii pentru poziţia Bisericii Ortodoxe şi a credincioşilor faţă de năzuinţele omenirii spre înnoirea vieţii sociale[32] spre constituirea unei societăţi ideale lipsite de orice suspin[33]pe baza normelor şi valorilor religioase creştine pentru promovarea armoniei şi colaborării dintre oameni.[34]

d) Creştinismul în dialog cu religiile actuale

Treptat, dialogul interreligios s-a dezvoltat peste tot în lume acolo unde comunităţile religioase diferite coexistă în acelaşi oraş sau în aceeaşi regiune, metoda folosită fiind cea comparativă prin care se vede ce au în comun religiile implicate în dialog promovându-se unitatea lor de relaţie. Astfel dialogul interreligios constă într-un schimb de cuvinte şi ascultare reciprocă angajate sub picior de egalitate a credincioşilor diferitelor tradiţii religioase iar prin astfel de acţiuni se compară sisteme religioase, se constată convergenţa spirituală,se promovează comuniunea celor ce cred, se afirmă complementaritatea tradiţiilor spirituale şi culturale fără să se facă în detrimentul celuilalt, ci să atingă relaţiile personale, ca: reciprocitatea, alteritatea, schimbul verbal, reamplasarea unei baze comune, toate acestea constituind de fapt premizele dialogului interreligios.[35]

Atunci când dialogul creştinilor cu reprezentanţii altor religii se dezvoltă,se poate înţelege pe deplin şi locul ocupat de alte tradiţii religioase în planul lui Dumnezeu vizavi de purtătorii acestora şi de creştini.[36]Astfel trebuie să fie luat în calcul accentuarea anumitor aspecte pozitive ce caracterizează religiile necreştine pentru ca prin aceasta să se arate prezenţa lor şi în credinţa creştină, ducând şi la o limpezime a convingerilor despre superioritatea creştinismului.[37] De fapt, aceste aspecte sunt deschideri către religia creştină, importante în plan practic şi misionar, creştinismul reuşind astfel în cadrul dialogului interreligios să-şi descopere valorile arătând în acelaşi timp că şi celelalte religii conţin fragmente de adevăr, raze de lumină care sunt expresia căutării stăruitoare a lui Dumnezeu şi năzuinţe permanente spre El.[38]

Dialogul interreligios se află pe masa priorităţilor Consiliului Ecumenic al Bisericilor[39], care din anul 1970 a susţinut câteva întâlniri între creştini şi reprezentanţii altor religii actuale mozaism, islam, hinduism şi budism accentuând că singura cale de cunoaştere şi înţelegere între marile religii ale lumii contemporane este cea a dialogului sincer şi constructiv. În 1979, Comitetul central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor a adoptat în unanimitate şi un set de linii directoare cu privire la dialog (Guidelines on Dialogue),

---

[30] Drd Ştefan Reşceanu, *Temeiuri pentru dialogul interreligios* în Mitropolia Olteniei, nr.1-2, 1974,p.32

[31] Hans Waldenfels, *Jesus Christ and the Religions,* Marquette University Press, Milwaukee, Wisconsin, 2009, p.99

[32] Antim Episcopul Buzăului, *Sensul Ortodoxiei*, în Ortodoxia nr. 2, 1952, p.165

[33] Magistrand Alex Bidian, *Atitudinea faţă de lume în Brahmanism şi în creştinism*, în Ortodoxia, nr.3, 1957, p.514

[34] Ilie Fonta ,*Religia şi Bisericile creştine, factori ai apropierii între oameni şi popoare*, în Ortodoxia, 94, 2-3, p.158

[35] Pr. Lect .Dr.Mihai Himcinschi*, op.cit., pp.*208 şi 226; Pr.Drd. Dragoş Ungureanu, *op.cit.*, p.36

[36] Pr.Prof.Dr. Nicolae Achimescu ,*Religii în dialog* p.20

[37] Ilarion Felea, *Religia iubirii,* Editura Reântregirea, Alba Iulia, 2009, p.463

[38] *Cf* Ibidem;Pr.Prof Petru Rezuş, *Cooperarea Bisericilor creştine cu celelalte religii,* în M.B., nr 4-6, 1972 Pr.Prof Corneliu Sârbu, *Religia iubirii.,*p.520; Pr.Prof.Dr.Corneliu Sârbu, *Teologie fundamentală ortodoxă românească,* Editura Pelerinul Român, Oradea, 2001, p.60

[39] Pr. Lect .Dr.Mihai Himcinschi*, op.cit.,*p.221

împreună cu o declaraţie teologică, şi le-a încredinţat Bisericilor, acest fapt putând constitui începutul unei noi etape în relaţiile dintre comunităţile creştine şi semenii lor de alte religii.[40]

În acest sens, s-au făcut numeroase încercări de apropiere şi colaborare între religii, îndeosebi între creştinism, de o parte, şi evrei, musulmani, hinduşi şi budişti, de altă parte[41]pentru că acestea sunt considerate marile religii ale lumii prin ,,ponderea influenţei lor în istorie, prin originalitatea şi profunzimea mesajului lor şi prin numărul mare de adepţi. De aceea ele au modelat şi continuă şi acum să modeleze, cultura şi conştiinţa religioasă a popoarelor lumii."[42]De aici a şi apărut marele număr de reuniuni, conferinţe interreligioase şi discuţii care urmăresc ,,nu numai colaborarea atît de necesară pe teren practic a reprezentanţilor religiilor, ci şi angajarea într-un dialog teoretic, doctrinar, în vederea apropierii şi pe teren teologic a diferitelor religii."[43] Dar totuşi în acest sens apar dificultăţi mai mari datorită diferenţelor de doctrină şi a specificului fiecărei religii, cu toate că pot fi găsite anumite puncte de convergenţă.De aceea dialogul interreligios actual este mai mult ,,o chestiune de ascultare şi înţelegere a credinţei altora şi de asemenea de mărturie a Evangheliei lui Hristos" după cuvintele Raportului realizat de Consiliul Ecumenic al Bisericilor de la Nairobi din anul 1975.[44]Astfel, ,,în lumea unică de astăzi, tradiţiile religioase interacţionează în mod conştient prin observare reciprocă şi dialog".[45]

În ce priveşte raportul dintre creştini şi evrei, foarte important este faptul că ambele comunităţi consideră dialogul ca o necesitate. Aceasta pentru că ,,Trăind într-o lume divizată prin rasism, blocuri de puteri competitive şi clase ale celor avantajaţi şi dezavantajaţi, (aceste religii) trebuie să se caute una pe alta şi pentru că se aşteaptă de la ele să-şi aducă aportul la făurirea unui viitor în care indivizi şi popoare să aibă garantate drepturile la libertate şi o viaţă demnă."[46]

În acest sens, întâlniri dintre creştini şi reprezentanţi iudei au avut loc la Seeligsberg în Elveţia, 1947, la Congresul de la Toronto, 1968 având ca temă depăşirea obstacolelor ce stau în calea comunicării, la 6 martie 1969 la New York, adunare fiind pregătită de Diviziunea de studii teologice a Consiliului luteran al Statelor Unite ale Americii şi de Departamentul afacerilor interreligioase al Comitetului evreiesc american, ce a avut ca teme ,,Legea şi graţia" şi ,,Alegerea poporului lui Dumnezeu", ce a dat naştere şi unei bogate literaturi, apoi la Geneva în 1976, după care trei consfătuiri internaţionale, în martie 1977 la Lucerna, în octombrie 1979 la Bucureşti şi la Atena în 1993, întâlniri de mare folos care au contribuit la deschiderea unui nou capitol în relaţiile dintre creştini şi iudei.[47]

Aceste întâlniri au importanţă majoră pentru că ,,pornind de la puncte de vedere deosebite,cele două religii au ajuns, pe parcursul timpului, să dobândească o viziune comună asupra unor probleme importante cum ar fi: demnitatea şi libertatea omului, responsabilitatea sa înaintea lui Dumnezeu, destinul comun cu toţi semenii"[48] accentuindu-se şi alte puncte de legătură ,,refuzul rasismului căci toată cultura, etnia, limba, naţiunea,trebuie să fie

---

[40] Pr.Prof.Dr. Nicolae Achimescu ,*Religii în dialog,* pp.13-14

[41] Diac Prof. Emilian Vasilescu, *Încercări de colaborare între religiile actuale* în Ortodoxia nr.2, 1969, p.248

[42] Alexandru Suciu, *Istoria şi filosofia religiilor,* Editura Didactică şi Pedagogică, p.166

[43] Diac Prof. Emilian Vasilescu, *Preocupări în teologia ortodoxă română în legătură cu religiile necreştine*, în Ortodoxia nr.1, 1971, pp.39-40

[44] Vezi Pr.Prof.Dr. Nicolae Achimescu ,*Religii în dialog*, p.85

[45] John Hick, *Filosofia religiei,* traducere de Alexandru Anghel, Editura Herald, 2010, p.207

[46] Pr.Lect.D. Abrudan, *Creştinismul şi Mozaismul în perspectiva dialogului interreligios,* în M.A., nr.1-3, 1979,p.72

[47]Damaskinos Papandreou, *Dialogurile interreligioase şi întâlnirea celor trei religii monoteiste,* apud Pr. Lect .Dr.Mihai Himcinschi*, op.cit* ;Diac Prof. Emilian Vasilescu, *Încercări de colaborare între religiile actuale* pp.248-249

[48] Pr.Lect.D Abrudan, *op.cit.* Pr.Prof.Dr. Nicolae Achimescu ,*Religii în dialog* p.39; Pr.Conf.Dr. Ioan Stancu, *Concepţia despre lume şi viaţă în iudaism şi creştinism,*,în Ortodoxia, nr.1-2, 2006

considerată şi respectată în particularitatea care se află în comuniunea aceleiaşi binecuvântări promisă lui Avraam tuturor naţiunilor (Fac. 12, 3)"[49] sau misiunea salvatoare îndreptată şi către popoarele păgâne, fapt care a pregătit încă din Vechiul Testament, figura aceea a lui Hristos şi a Bisericii în care este locul istoric, spiritual, soteriologic şi eshatologic al tuturor oamenilor de pe pământ, misiunea lui Israel anunţând astfel mereu misiunea lui Hristos şi a Bisericii precum şi desfăşurarea sa în plenitudinea vremii[50] arătându-se prin aceasta că religia iudaică este ,,instrumentul iconomiei divine".[51] De asemenea, comparativ cu celelalte religii, se poate afirma că ceea ce caracterizează aceste două religii este, în primul rând, specificul lor personalist, întâlnirea dintre Dumnezeu şi om fiind una personală adăugându-se astfel o profundă nuanţă de reciprocitate.[52]

În ceea ce priveşte atitudinea creştinilor şi faţă de islam, aceasta trebuie să fie una spirituală de deschidere, de dialog, promovat de religia creştină, în ultimele decenii mai ales, dar un dialog în care creştinismul să-şi păstreze identitatea arătând frumuseţile ce o caracterizează prin aceasta făcând apel şi la aspectele care pot fi o punte de legătură între cele două religii.

Astfel, aşa cum au sesizat şi Părinţii şi teologii din Răsărit, Islamul a asimilat şi restructurat o mulţime de concepţii creştine, aşa cum le-a perceput Mahomed dintr-o relaţie indirectă cu creştinătatea răsăriteană. Studiind liniile teologice fundamentale ale Coranului, constatăm un dialog tainic al autorului cu opinii iudeo-creştine, care sfârşeşte uneori în acceptare (credinţa în Dumnezeul unic, îngeri, profeţi; în Revelaţia scrisă, în respectul pentru Persoana lui Iisus), şi alteori într-o vehementă negaţie (paternitatea lui Allah, dumnezeirea lui Iisus Hristos, Răstignirea, Învierea, învăţătura despre Sfânta Treime).[53]

Din punctul de vedere al constituirii de conferinţe şi întâlniri în care să se discute problema dialogului dintre creştinism şi islam, putem preciza înfiinţarea, in Spania, la 17 mai 1966, a unei Asociaţii pentru prietenia islamo-creştină «Unidad Cristiana», pentru a se stabili o platformă de pe care să se poată dialoga asupra tuturor acelor puncte comune islamismului şi creştinismului care pot mijloci colaborarea într-un program de acţiune comună spre binele omenirii.[54]În acelaşi sens a apărut şi Conferinţă Misionară de la Edinburgh din anul 1910 în care s-au precizat atât punctele de legătură cât şi numeroasele puncte de separare dintre cele două religii. De asemenea, La a doua Adunare Generală a C.M.B., ce a avut loc la Evaston, SUA, în anul 1954, Raportul final avea în vedere transformările rapide din societate, mai ales în ceea ce priveşte deplasarea populaţiilor dintr-un teritoriu în altul ce a condus la întâlnirea dintre creştinism şi diferite religii specifice altor regiuni ca budismul, hinduismul sau islamul. O întâlnire importantă între creştini şi musulmani a avut loc la Broumana (Liban) în anul 1972, având ca principală temă protejarea libertăţilor religioase ale minorităţilor (In Search of Understanding and Cooperation) ideea acestei teme fiind preluată de a şasea Adunare Generală a C.M.B. ce a avut loc la Vancouver, Canada,în 1983.

Din 1986 un dialog creştino-islamic se realizează prin colaborarea Centrului Ortodox al patriarhiei Ecumenice (Chambesy-Geneva) şi al Academiei Regale pentru cercetarea civilizaţiei islamice (Al-Albait Foundation, Aman - Iordania) şi cu sprijinul înălţimii Sale, Hassan, Prinţul Moştenitor al Iordaniei. Până acum s-au realizat şapte întâlniri academice în

[49] Pr. Lect .Dr.Mihai Himcinschi*, op.cit* 264
[50] *Ibidem,* pp.269-270
[51] Pr. prof. dr. Boris Bobrinskoy, *Taina Bisericii* ,Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2004 , p.272
[52] Pr.Prof.Dr. Nicolae Achimescu ,*Religii în dialog,* p.81
[53] Pr.Drd. Ionuţ Duma, *Mărturia şi atitudinea Bisericii Răsăritene faţă de Islam între secolele VIII-XV* în Studia Theologica Doctoralia, vol. II, coord. de Pr. Prof. Dr. Viorel Sava, Ed. Junimea, Iași, 2011, p.201;Ilarion Felea, *Religia iubirii.*, pp.506-520
[54] Diac Prof. Emilian Vasilescu, *Încercări de colaborare între religiile actuale,* p.251

acest sens cu o largă arie de teme. Prima întâlnire (Chambesy, 16-20 noiembrie 1986) a avut ca temă principală : Autoritate şi religie. A II-a întâlnire (Aman, 20-25 noiembrie 1987) a avut ca temă principală: Modele de convieţuire istorică a musulmanilor şi a creştinilor şi perspective viitoare. A III-a I întâlnire (Chambesy, 12-25 decembrie 1988) a avut ca temă principală: Pace şi dreptate. A IV-a întâlnire (Constantinopol, 10-14 septembrie 1989) a avut ca temă principală: Pluralismul religios. A V-a întâlnire (Aman, 26-28 iulie 1993) a avut ca temă principală: Tinerii şi valorile cumpătării. A VI-a întâlnire (Atena 8-10 septembrie 1994) cu tema principală: Educaţia pentru înţelegere şi colaborare. A VII-a întâlnire (la Aman la începutul lui iulie 1996) a continuat preocupările pe teme precedentă.Dialogul dintre creştini şi musulmani a cunoscut un moment de criză după atacul din 11 septembrie 2001, an în care au avut loc mai multe întâlniri între membrii C.M.B.,şi lideri musulmani, care au discutat despre situaţia tensionată. În anul 2002, în octombrie, a avut loc întâlnirea organizată de CMB la Cairo, purtând titlul: Christians and Muslims in Dialogue and Beyond,la data de 28 şi 30 octombrie 2002, a avut loc o întâlnire la Manama, Bahrein iar în octombrie 2003, întâlnirea dintre creştini şi musulmani s-a desfăşurat la Londra. Vizita preşedintelui iranian Muhammad Khatami la CMB în decembrie 2003 a fost încă un semn puternic că dialogul creştin-musulman, la oricare nivel, este urgent şi de mare actualitate.[55]

La Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul“ din Bucureşti a avut loc, în zilele 2-3 iunie 2014, Simpozionul interreligios şi de dialog creştin ortodox – islamic şiit, care a reunit profesori de teologie români şi profesori de la Universitatea Internaţională Al-Mustafa din Qom, Iran. Tema simpozionului a fost „Impactul secularizării asupra valorilor religioase şi morale în societatea contemporană.“[56]De altfel, dialogul dintre creştini şi islamici a avut cele mai multe sesiuni şi este cel mai avansat pe plan mondial.

Dialogul creştinismului cu islamul este unul al speranţei atât pentru convieţuirea paşnică a popoarelor într-un context măcinat de numeroase neânţelegeri dar şi pentru restabilirea echilibrului spiritual al omului contemporan, în conştiinţa căruia modelul religios are impact asupra modului de viaţă.Deşi, contactul teologic cu lumea musulmană poate fi imprevizibil şi dur, totuşi este necesar pentru vestirea mântuirii, a Tainei lui Hristos, prin care oamenii pot găsi mântuirea şi plenitudinea adevărului.În acest sens, dialogul eficient dintre creştini şi musulmani implică o dublă convingere: ,,respectul pentru valorile religioase ale islamului, pe de o parte,dar şi respectul pentru darul lui Dumnezeu în Iisus Hristos, pe de altă parte”[57], purtând mereu în mărturie adevărul mântuitor descoperit deplin în Hristos.

Printre punctele principale care ar putea să fie puse în discuţie într-un dialog cu hinduşii, Klostermaier considera pe următoarele: Problema universalismului faţă de exclusivism in pretenţiile religioase atât ale hinduismului cât şi ale creştinismului, natura realităţii aşa cum o văd diversele şcoli hinduiste şi creştinismul, locul lui Hristos şi problema unicităţii sale (revelaţia şi raţiunea fiind adesea un subpunct de discuţie al acestei probleme), locul şi forma practicilor şi ritualului religios.[58]Mistica de asemenea poate fi o punte de legătură între creştinism şi hinduism, calea iubirii (bhaktimarga) ca mod de întâlnire a omului cu Dumnezeu fiind una universală, învăţătură prezentă în Bhagavad-Gita, care primeşte un caracter mistic.În acest sens, hinduşii definesc creştinismul ca o formă de bhakti, dar inferioară iubirii devoţionale hinduse, iar credinţa că numele acţionează prin el însuşi,

[55] Adrian Boldişor *Poziţia ortodoxă faţă de dialogul interreligios. Dialogul cu Islamul*, în: „Revista teologică”, nr.2, 2010, pp.213-215; Damaskinos Papandreou, *op.cit*.,p.27 apud Pr. Lect .Dr.Mihai Himcinschi*, op.cit*. p.28; http://patriarhia.deveu.com/ro/relatii_externe/dialog_interreligios.html (14. 03. 2015); *From Harare to Porto Alegre*, 1998-2006, WCC, Geneva, p.83

[56] http://www.apologeticum.ro/2014/06/ (15.03.2015)

[57] Pr. Lect .Dr.Mihai Himcinschi*, op.cit*., p.283

[58] Diac Prof. Emilian Vasilescu, *Încercări de colaborare între religiile actuale*, p.255

invocarea numelui lui Dumnezeu (japa) ne aduce aminte de rugăciunea inimii din mistica creştină răsăriteană.[59]

La nivelul întâlnirii dintre creştinism şi hinduism în perspectiva unui dialog ,, hinduismul, la fel (ca budismul) şi alte mari religii necreştine actuale, este aşteptat să vină cu mai mult elan în întâmpinarea iniţiativelor de dialog interreligios pe teren practic luate de Consiliul Ecumenic al Bisericilor."[60]

În privinţa budismului, învăţătura pe care întemeietorul acestei religii a lăsat-o ca moştenire umanităţii nu cunoaşte un Dumnezeu creator al lumii, un Mântuitor în sensul creştin, o Revelaţie divină, un suflet in sensul unei entităţi veşnice şi neschimbabile, şi nici dogme sau principii religioase in care să credem pentru a ajunge la desăvârşire, nimicul absolut fiind bază a întregii existenţe ce culminează cu Nirvana, care duce la o incertitudine profundă ca antiteză la învăţătura creştină despre Dumnezeu, dar budismul caută lămuriri de ordin spiritual şi de aceea anumite stări de ordin sufleteşti ar putea fi puncte de plecare pentru o înţelegere reciprocă în căutarea mântuirii omului afectat de păcat şi suferinţă.[61]De asemenea, slujirea aproapelui din ambele religii se amplifică într-o comuniune universală tuturor oamenilor şi acest lucru vine nu numai în sprijinul unui dialog interreligios ci şi în interesul unei slujiri mai responsabile a idealurilor de pace ale omenirii de astăzi.[62]În urma comparaţiilor celor două religii, ajungem al concluzia că ,,tot ce e bun în budism avem multiplicat în creştinism iar tot ce lipseşte în budism avem din belşug în creştinism."[63]

În acest sens, Dalai Lama, sesizând importanţa dialogului dintre creştinism şi budism, a scris o carte în urma discuţţilor avute pe marginea unor texte din Noul Testament în 1994, în cadrul John Main Seminar de la Londra pledând şi pentru protejarea identităţii religiilor.De asemenea, un călugăr Zen din Vietnam Thich Nhat Hanha scris două cărţi, ,,Buddha plin de viaţă şi Iisus plin de viaţă", respectiv ,,Dialogul iubirii.Iisus şi Buddha ca fraţii," unde arată în perspectiva dialogului că el trebuie încurajat nu doar de dragul budismului şi creştinismului cât mai degrabă al umanităţii.[64]

Un aspect important în privinţa dialogului dintre creştinism şi celelalte religii îl reprezintă şi înfiinţarea Asociaţiei Internaţionale pentru Studii Misionare(IAMS), inaugurată la Driebergen, Olanda, în 1972, prima conferinţă având ca temă ,,Misiunea în contextul religiilor şi secularizării" la care au participat specialişti în misiologie, teologie interculturală şi dialog interreligios, până în prezent ajungându-se la un număr de treisprezece conferinţe internaţionale ale acestei asociaţii.Acestea au abordat diverse aspecte ale misiunii creştine în contextul pluralismului religios şi politic, relaţia dintre misiune şi cultură, misiune şi unitate creştină, misiune, ordine economică şi politică sau spiritualitate şi misiune.Cea mai recentă întâlnire a avut loc la Toronto în anul 2012, având ca temă ,,Migraţie, dislocare umană şi Vestea cea Bună.Marginile ca centru în misiunea creştină."[65]

A treia adunare a CEB la New Delhi concluziona că ,,lumea este una şi omenirea este confruntată cu anumite probleme comune.Diferenţele naţionale, culturale sau sociale nu fac nici o breşă în unitatea umanităţii.Străduinţa şi lupta de a realiza pacea şi ordinea mondială sunt ilustraţii ale acestei convingeri fundamentale.Creştinul face parte şi el din această lume unică şi nu se poate sustrage de la impulsul şi de la datoria de a participa la rezolvarea pr

[59] Pr.Prof.Dr. Nicolae Achimescu, *Universul religios în care trăim,* Editura Trinitas, 2013, pp.498-501; C.I Vizitiu, *Hinduism şi creştinism,* în Ortodoxia, nr.4, 1959

[60] Diac Prof Univ Dr.Emilian Vasilescu, *Istoria religiilor,* p.262

[61]Pr.Prof.Dr. Nicolae Achimescu, *Budism şi creştinism*, pp.21-22; Gh.Drăgulin, *Iubirea de oameni în budism şi creştinism*

[62]Idem, *Universul religios în care trăim,* pp.474

[63] Ilarion Felea, *Religia iubirii,*p.491

[64] Pr.Prof.Dr. Nicolae Achimescu, *Universul religios în care trăim,* p.475; Marco Pallis, *op.cit.*, p.8

[65] Pr.Prof.Dr.Gheorghe Petraru, Dr.Ana Magdalena Petraru, *Misionarism creştin mondial.Asociaţia Internaţională pentru Studii Misionare-IAM,* în Teologie şi viaţă, nr.1-4, 2013, pp.188-208

oblemelor ei împreună cu membrii altor religii.Interesul religiilor faţă de problemele importante ale lumii reprezită temeiul de bază al dialogului religios ce a dus astfel şi la încercări de colaborare şi apropiere între ele."[66]După cum spunea şi un teolog catolic ,Hans Kung, ,, nu poate exista pace între naţiuni fără pace între religii.Nu poate exista pace între religii fără un dialog între religii".[67]De aceea, după cum arată şi o publicaţie a CMB, în relaţiile interreligioase trebuie aplicat principiul ecumenic după care ,,ceea ce putem realiza împreună nu trebuie să încercăm să realizăm în mod separat."[68]

Dialogul interreligios axat pe probleme bine precizate de ordin moral, umanitar şi social poate avea rezultate admirabile, fiind un bun prilej de cunoaştere a reprezentanţilor religiilor intre ei, de stimă faţă de valorile reale existente în diferitele religii, de îmbogăţire spirituală reciprocă şi, mai ales, de colaborare rodnică in vederea stabilirii unui climat de pace şi bunăvoinţă intre toţi oamenii.

BIBLIOGRAPHY

1. Achimescu ,Pr Prof. Dr. Nicolae ,*Budism şi creştinism*, Editura Tehnopress, Iaşi, 2009;

2. Delumeau, Jean, *Religiile lumii* , Ed.Humanitas, 1996;

3. *From Harare to Porto Alegre*, 1998-2006, WCC, Geneva;

4. Himcinschi ,Pr. Lect .Dr.Mihai, *Misiune şi dialog. Ontologia misionară a Bisericii din perspective dialogului interreligios*, Alba Iulia, 2003;

5. Petraru Pr. Prof. Dr. Gheorghe, *Teologie Fundamentală şi misionară.Ecumenism*,Ed Performantica, Iaşi, 2006;

6. Boldişor Adrian *Poziţia ortodoxă faţă de dialogul interreligios. Dialogul cu Islamul*, în: „Revista teologică", nr.2, 2010;

7. Idem, *Universul religios în care trăim,* Editura Trinitas, 2013;

8. Fonta Ilie ,*Religia şi Bisericile creştine, factori ai apropierii între oameni şi popoare*, în Ortodoxia, 94, 2-3;

9. Petraru Pr.Prof.Dr.Gheorghe, Dr.Ana Magdalena Petraru, *Misionarism creştin mondial.Asociaţia Internaţională pentru Studii Misionare-IAM*, în Teologie şi viaţă, nr.1-4, 2013;

10. Sârbu ,Pr.Prof.Corneliu ,,Poziţii principiale ale Ortodoxiei faţă de celelalte religii" în Ortodoxia, nr.4, 1969;

11. Idem, *Religii în dialog*, Editura Trinitas, Iaşi, 2006;

12. Ungureanu ,Pr.Drd. Dragoş, *Misiunea creştină în contextul dialogului interreligious*, în Teologie şi viaţă, nr.5-8, 2011;

13. Barnes ,Michael, *Interreligious learning.Dialogue, Spirituality and the Christian Imagination*, Cambridge University Press, 2012;

14. Copeland,E.Luther, *A new meeting of the Religions:Interreligious relationships and theological questioning*, Baylor University, 1999.

[66] Drd Ştefan Reşceanu, *Temeiuri pentru dialogul interreligios,* p.32

[67] Pr.Prof.Dr. Nicolae Achimescu, *Religie, modernitate şi postmodernitate",* Editura Trinitas, Bucureşti, 2013, p.18

[68] *From Harare to Porto Alegre*, *1998-2006,* p.94

THE PUBLISHING PRODUCTION OF THE BULGARIANS FROM BANAT REFLECTED IN THE COLLECTIONS OF THE CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY "EUGEN TODORAN" FROM TIMIŞOARA

Kalinca-Andreea Velcsov
PhD Student, University of Bucharest, Librarian, "Eugen Todoran" Central University Library, Timişoara, Political and Social Sciences Library, Communication and Preservation of Collections Department

Abstract: The Romanian Banat is a multicultural space, with great ethnic diversity. In order to meet the multi-ethnic cultural diversity of the Banat region, the libraries represented a promoter of multiculturalism, so that the cultural wealth specific to the place is as well represented through the collections made available. They contain both documents that study and name the local ethnic culture, but also editorial production. The mirroring of the culture through the existing editorial production in the Central University Library "Eugen Todoran" in Timişoara of the community of Bulgarians in Banat is proof of the longevity of this minority in the region, which with the passage of time, through the accumulated cultural wealth and outstanding personalities constitutes a source of knowledge of history local.

Keywords: pavlicheni, Romanian Banat, editorial production, multiculturalism, Bulgarian minority.

Scopul acestui articol are obiective clare, specificate încă din titlu: oglindirea culturii prin producția editorială existentă în Biblioteca Centrală Universitară „Eugen Todoran" din Timişoara a comunității de bulgari din Banat. Un început al cercetării de faţă este stabilirea informaţiilor generale despre minoritatea de bulgari din Banat, printr-un răspuns conturat în dreptul următoarelor întrebări: Cine sunt bulgarii din Banat? Cine sunt personalităţile din această minoritate? Ce a publicat fiecare? Care sunt lucrările de referinţă reprezentative în fiecare caz?

Bulgarii bănățeni (numiți și pavlicheni) sunt o minoritate romano-catolică, locuiesc în această regiune din secolul XVII şi vorbesc un dialect bulgar cu influențe lexicale din germană, maghiară, română și sârbo-croată[1]. Datelor statistice ale recensământului din 2021 arată că în România sunt înregistrați 5975 bulgari, dintre care 3771 bulgari locuiesc în Banatul românesc (judeţele Timiş, parțial Arad şi Caraş-Severin), zona Banatului reprezentând astfel zona cea mai densă de bulgari din populația acestora prezentă în România. Regiunea vizată pentru analiză reprezintă nucleul comunităţii de bulgari din ţară, cu cea mai importantă activitate culturală a acestei etnii.

Ne propunem identificarea personalităţilor marcante din comunitatea de bulgari care s-au născut în regiunea Banatul românesc. Pentru investigarea documentelor privind producţia editorială a bulgarilor din Banat s-au luat în considerare doar documentele regăsibile în cataloagele electronice ale BCUT, deşi totalul documentelor existente aici se ridică la 1.300.000 unităţi. Tipăriturile vizate sunt monografii, dicţionare, enciclopedii, reviste, ziare, teze de doctorat. În urma procesului de identificare a producției editoriale proprie fiecărei minorități existente în regiunea Banatului românesc, cea a bulgarilor ocupă un loc central. Există un bogat material info-documentar pus la dispoziţia cititorilor, atât în limba bulgară, în dialectul local (pavlichean) sau în limba română, ori documente mixte (bulgară şi română sau dialectul pavlichean şi română).

[1] MINORITATEA BULGARĂ 1994. Accesibil la: https://ispmn.gov.ro/node/minoritatea-bulgar-1994, accesat în 16.09.2024.

Etapa principală a studiului a presupus pe de-o parte interogarea cataloagelor bibliotecii după cuvinte-cheie ori subiect, sau confruntarea directă a rafturilor tematice. În ceea ce privește materialul documentar pus la dispoziție de către Biblioteca Centrală Universitară „Eugen Todoran" din Timișoara, au fost selectate personalitățile marcante ale minorității de bulgari și titlurile reprezentative ale acestora. Bulgarii din Banat se pot mândri cu o complexă activitate culturală, ca un efect natural al unei conştiinţe patrimoniale exemplare, pe un fond istoric controversat. De-a lungul timpului această minoritate şi-a îmbogăţit constant legitimitatea pe meleagurile regiunii prin personalităţile talentate în diferite domenii, cele mai edificatoare fiind cele remarcabile în literatură, istorie, pedagogie, muzică. Din publicaţiile personalităţilor etniei bulgare din Banatul românesc, le-am selectat pe cele mai reprezentative.

Rafael Mirciov, născut la 30 martie 1941, în Dudeștii Vechi (localitate anterior numită Beşenova Veche[2]), provenit dintr-o familie de oameni înstăriţi, este o personalitate marcantă a etniei bulgare din Banat. El a contribuit la întregirea istoriei bulgarilor din această zonă, fiind un martor al istoriei locale, trăind experiența bulgarilor bănățeni deportaţi în Bărăgan. După parcurgerea studiilor universitare la București, se reîntoarce în Banat ca profesor la Sânnicolau-Mare, apoi se stabilește în Timişoara în 1971, continuând meseria de profesor la Liceul Energetic din Timişoara[3]. După revoluţia din decembrie 1989, ocazional publică articole şi poezii în ziarul bulgăresc *Naşă Glas*. Lucrările lui de referinţă pentru istoria bulgarilor din Banat cu privire la deportările în Bărăgan ale bulgarilor (între anii 1951-1956) se regăsesc şi în colecţiile BCUT: *Lágera na deportirvanjétu*, monografie apărută în Timişoara în 2001 și *Lágera na deportirvanjétu. Starni ud Baragánsćija Láger - 1951*-1956, ediție bilingvă, cu traducerea în limba bulgară de Ghergulov Gheorghe. Este o monografie de 476 pagini, apărută în 2016 în Timişoara. Personalitatea Rafael Mirciov apare în colecţiile bibliotecii cu amintiri şi povestiri personale incluse şi în înregistrări, în cadrul Bibliotecii de Istorie Orală: Asociaţia Foştilor Deportaţi în Bărăgan Timişoara, Deportarea în Bărăgan, (resursă electronică), sub formă de CD-uri (4 CD-uri), alături de înregistrări ale altor figuri reprezentative bulgărești din Banat, care au ca tematică deportările în Bărăgan ale bulgarilor.

Un rol important în viaţa teatrului de amatori l-a avut Ghergulov Gheorghe. Acesta a scris, a regizat si a tradus piese de teatru, mai ales cu caracter satiric, pentru sărbătorile de Farsang, tradiţie proprie bulgărească. El a fost acela care, împreuna cu învăţătorul Bratilov Ioan și profesoara Ghergulov Maria, au organizat programul cultural pentru evenimentul din anul 1988, când s-au sărbătorit 250 de ani de la stabilirea bulgarilor pe aceste meleaguri. În prezent, personalitatea Ghergulov Gheorghe lucreaza la conservarea cântecelor populare bulgărești împreuna cu un grup de muzicanţi. În BCUT este reprezentat ca traducător al monografiei lui Rafael Mirciov, *Lágera na deportirvanjétu. Starni ud Baragánsćija Láger (1951-1956),* ediţia a 2-a bilingvă, ce cuprinde texte paralele în limbile română şi bulgară.

Prof. dr. Iancu Berceanu, personalitate bulgară actuală, s-a remarcat în educaţie şi geografie. Teza de doctorat cu titlul *Conservare şi promovare identitară la minorităţile etnice din judeţul Timiş, în contextul politicii transfrontaliere a României* (2023) se regăsește în colecția bibliotecii de studii doctorale, iar volumul *Strategiile didactice moderne şi învăţarea eficientă a geografiei* este regăsibilă în colecția de geografie a BCUT. *Monografia localităţii Dudeştii Vechi*, semnată de Ana Ronkov, Ioan Sârbu, Iancu Berceanu, este un amplu studiu de cultură și istorie a localității. Un alt volum, cel al lui Nicolae Markov, *Antologija na banátskata balgarska literatura* (*Antologia literaturii bulgare bănăţene*), a fost tipărit la Editura Mirton, în Timişoara, iar în cele 205 pagini sunt prezentate operele a şase autori de

[2] RONKOV, Ana; SÂRBU, Ioan; BERCEANU, Iancu et.al. *Monografia localităţii Dudeştii Vechi*. Timișoara: Mirton. 2006, p.7.

[3] MIRCIOV, Rafael. Lagărul deportării : pentru familiile de bulgari din Banat : 1951-1956 . Timişoara : Mirton, 1998, p.183.

etnie bulgară. Volumul este însoţit de un bogat studiu introductiv (30 de pagini) referitor la istoria literaturii bulgarilor bănăţeni. Aceeaşi tematică este urmărită în altă lucrare, *Ugledálu za dušata* (*Oglindă pentru suflet*), operă în trei volume. Jurnalistul Ştefan Velciov şi-a lansat volumul *Tesnata putéka* (*Cărarea îngustă*). Cartea, tipărită la editura Mirton din Timişoara, are 155 de pagini, în care sunt cuprinse 22 de texte cu conţinut spiritual, structurate pe 4 capitole.

Castiov Matei, personalitatea bulgară din Banat, traducător şi scriitor la bază, apare în colecţiile BCUT cu volumul *Folclor literar-muzical bănăţean: de sorginte,* o culegere de cântece populare pavlichene din Banat. Este și autorul volumele: *Indezirabil*, un roman apărut în Timişoara, la editura Mirton, și în monografia *La a 275-a aniversare la eveniment istoric un monument himeric lui Nikola Stanislavici (născut Paulićianici.* În această din urmă monografie sunt evocate personalităţi din Dudeştii Vechi (Banat, România). Acelaşi autor publică *La ceasul aniversar de semicentenar (1962-2012) ex Liceul "legendar"!),* o monografie locală care are drept subiect Liceul Teoretic „Sfinţii Kiril şi Metodii” din Dudeştii Vechi, în perioada 1962-2012. *Lumea mea: memorii, reflecţii, mărturisiri, retrăiri,* este o autobiografie a aceluiaşi autor. Tot despre Dudeştii Vechi este *Monografia localităţii Dudeştii Vechi* sau monografia *Palcenete, Pavlikenii* în care autorul povesteşte despre obiceiurile, tradiţiile cultura pavlicheană. *Poveşti adevărate* este o monografie rurală a istoriei localităţii Dudeştii Vechi. *Spre dreptate şi adevăr după suferinţă şi osteneală la o biruinţă finală: „Cetatea ideală”* este monografia care are ca obiect de studiu cadrele didactice şi autobiografiile personalităţilor din Dudeştii Vechi. *Pavlikeni Beşenoveni: unică comunitate etnică autentică* este un volum în limba română despre pavlichenii din Banat, cu referire la tradiţii şi obiceiuri. *Anecdote şi triste şi hazlii (Dugadijái i l'álni i smeqni)* este o ediţie bilingvă cu texte din cultura şi învăţătura pavlichenilor din Banat.

Markov Miki s-a remarcat ca scriitor în *Banatsći balgarsći prikazći*[4]; acesta publicând şi în publicaţia *Náša glás*[5], ziar bulgăresc timişorean (*Glasul nostru*), cea mai longevivă publicaţie a bulgarilor bănăţeni. Cu subtitlul *Ziar bulgăresc bănăţean pentru cultură, ştiinţă şi economie*, publicaţia este destinată bulgarilor bănăţeni din România şi de peste hotare. Este sigura publicaţie în limba bulgară din România. Majoritatea articolelor sunt scrise în limba bulgarilor bănăţeni şi în limba bulgară literară, dar există, aproape în fiecare număr, şi articole în limba română; *Literaturna miselj*[6] („Gând literar”) este publicația minorității bulgărești care conține știri, probleme și noutăți despre culturalitatea bulgărească a Uniunii Bulgare din Banat U.B.B.R și a bulgarilor ca minoritate.

Remarcăm astfel bogăţia culturală a acestei etnii remarcabile în regiunea Banatului românesc, care a convieţuit împreună cu românii în înţelegere şi prosperitate, fiind împreună martori la istoria controversată.

Concluzii:

Producția editorială existentă în Biblioteca Centrală Universitară „Eugen Todoran” din Timișoara care atestă contribuția personalităților din cadrul minorității de bulgari reprezintă un studiu care poate fi continuat. Există un mare volum de tipărituri în colecţiile constituite ca Depozit Legal al bibliotecii care încă nu au fost descrise în cataloagele electronice, prin urmare nu se poate realiza o interogare online a acestora ci doar fizică. De

[4] MARKOV, Miki. *Banatsći balgarsći prikazći*. vol.2. Timișoara: Mirton. 2009, p.6.
[5] NÁŠA GLÁS. Accesibil la: https://www.flickr.com/photos/32723701@N04/3056363536, accesat la 15.10.2024.
[6] LITERATURNA MISELJ. Accesibil la: https://www.facebook.com/media/set/?set=a.868536769838150.1073741828.131240470234454&type=3&_rdr, accesat la 15.10.2024.

asemenea colecţiile de documente audio din Biblioteca de Istorie Orală reprezintă o sursă justă de cercetare a subiectului precum şi documentele Colecţiei Deportaţi în Bărăgan.[7]

BIBLIOGRAPHY

COLECŢIA DEPORTAŢI ÎN BĂRĂGAN 1951-1956. Accesibil la: deportatiinbaragan.ro sau bcut.ro/deportatiinbaragan, accesat la 15.10.2024.

LITERATURNA MISELJ. Accesibil la: https://www.facebook.com/media/set/?set=a.868536769838150.1073741828.131240470234454&type=3&_rdr, accesat la 15.10.2024.

MARKOV, Miki. *Banatsći balgarsći prikazći*. vol.2. Timișoara: Mirton. 2009.

MINORITATEA BULGARĂ 1994. Accesibil la: https://ispmn.gov.ro/node/minoritatea-bulgar-1994, accesat în 16.09.2024.

MIRCIOV, Rafael. *Lagărul deportării : pentru familiile de bulgari din Banat : 1951-1956*. Timişoara: Mirton, 1998.

NÁŠA GLÁS. Accesibil la: https://www.flickr.com/photos/32723701@N04/3056363536, accesat la 15.10.2024.

RONKOV, Ana; SÂRBU, Ioan; BERCEANU, Iancu et.al. *Monografia localităţii Dudeştii Vechi*. Timișoara: Mirton. 2006.

[7]COLECŢIA DEPORTAŢI ÎN BĂRĂGAN 1951-1956. Accesibil la: deportatiinbaragan.ro sau bcut.ro/deportatiinbaragan, accesat la 15.10.2024.

THE TWO PROCESSIONS WITH THE HOLY RELICS OF SAINT PIOUS PARASCHEVA IN MOLDOVA

Ştefan Iulian Apopei
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iaşi

Abstract: Romania is one of the countries blessed by God with many patron saints and healers. In all regions, there are holy relics of saints in which believers value and hope. Since its arrival in Iași, from 1641 until now, the reliquary with the holy relics of Saint Parascheva has left the city only three times. For the first time, in 1944, because of the war, there was a risk of the city being occupied by the Soviet army. As a precaution, it was proposed to move the reliquary to the Turnu Monastery, but in the end, they arrived at the Sămurcăşeşti Monastery. Later, in 1947, the reliquary of Saint Parascheva was taken in procession through the villages burned by drought and destroyed by war. This was the largest religious procession in Moldova, crossing the counties of Iași, Vaslui, Roman, Bacău, Neamț and Baia. The third procession is carried out on April 6, 2020, when the reliquary with the Holy Relics traveled over 500 km in the counties of Iași, Neamț and Botoșani. Accompanied by IPS Teofan, the Metropolitan of Moldova and Bucovina, the reliquary of Saint Parascheva blessed the villages, towns and monastic settlements, bringing healing, healing and hope to the communities affected by COVID-19.

Keywords: Saint Paraskeva, procession, Moldova, healing.

I. Prima Procesiune

Moaştele Sfintei Cuvioase Parascheva au fost aduse la Iaşi în 1641 din cetatea Constantinopolului. Ele reprezintă odorul cel mai de preţ din capitala Moldovei. Oameni de toate rangurile şi din toate vremurile au îngenuncheat înaintea sfintelor sale moaşte şi le consideră un mare dar pe care Dumnezeu l-a făcut poporului român. În cei peste 380 de ani, sfintele moaşte s-au aflat la Iaşi, cu excepţia a trei situaţii.

În primăvara anului 1944, când se pregătea evacuarea, atât a administrației mitropolitane, cât și a sfintelor moaște, din cauza celui de-al doilea război mondial, s-a pus problema ducerii sfintelor moaşte la Mănăstirea Turnu, din Eparhia Râmnicului, acolo unde se aflau şi moaştele Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava. Racla cu moaştele Cuvioasei Parascheva, însoţite de arhim. Ioanichie Grădinaru de la Catedrala Mitropolitană din Iaşi, a poposit la Mănăstirea Samurcăşeşti, de lângă Bucureşti, ne mai ajungând unde se dorea inițial. Ulterior războiului, sfintele moaște au fost aduse la Iași, fiind așezate în Catedrala Mitropolitană. În anul 1947, a avut loc altă procesiune importantă cu racla Sfintei Parascheva, care a fost organizată în contextul unei perioade de mari dificultăți economice și sociale în România postbelică. Acest eveniment a reprezentat o manifestare religioasă, menită să aducă alinare și speranță populației afectate de foamete și alte dificultăți. Anul 1947 a fost marcat de o foamete severă în Moldova, provocată de secetă, distrugerea infrastructurii agricole în timpul războiului și politicile economice dure impuse de regimul comunist instalat în România. În acest context, Biserica Ortodoxă Română a organizat o procesiune cu racla Sfintei Parascheva, considerată ocrotitoarea Moldovei, în speranța de a aduce binecuvântare și ajutor divin credincioșilor pentru a depăși aceste dificultăți. Aceasta s-a făcut purtându-se racla cu moaștele Sfintei Parascheva prin mai multe localități din Moldova, unde credincioșii s-au adunat pentru a se ruga și a cere ajutorul sfintei. Responsabil de această acțiune a fost Arhim. Teoctist Arăpașu[1]. Racla cu moaștele Sfintei Parascheva a fost purtată prin diverse

[1] Dosar nr. 149/1947, Arhivele Mitropoliei Moldovei și Bucovinei.

orașe și sate, traversând județele Iași, Vaslui, Roman, Bacău, Neamț, Suceava și Baia. Procesiunea a început într-una dintre ultimele zile ale lunii Mai 1947, după cum arată „ord. nr. 4973/947 al Mitropoliei Moldovei și Sucevei”[2]. În ziua rânduită, la Catedrala Mitropolitană din Iași s-au adunat mulți credincioși și clerici pentru a se ruga împreună Sfintei Parascheva. Mitropolitul Irineu Mihălcescu al Moldovei, a oficiat Slujba Acatistului, împreună cu alți trei preoți slujitori. După Rugăciunea Acatistului a fost realizată o scurtă procesiune în jurul catedralei, asemenea celei săvârșite an de an în ajunul hramului Sfintei Cuvioase Parascheva. După otpust, delegația condusă de Arhim. Teoctist Arăpașu a pornit procesiunea, conform unui traseu stabilit în linii mari. Din delegație au mai făcut parte Preotul Dumitru Hadârcă, consilier referent la Secția Economică, Preotul Ioan L. Țurcanu, directorul Fabricii de Lumânări, Protos. Atanasie Bălănescu de la Catedrala Mitropolitană, și șoferul Spaier Isac[3].

Oficierea slujbelor, rugăciunilor și rostirea unui cuvânt de folos reprezentau nucleul procesiunii. „De bună seamă nu se pot aminti toate localitățile pe unde a trecut procesiunea în acele zile, dar, totuşi, vom menţiona măcar de Roman, a cărui veche catedrală este închinată Sfintei Parascheva, de Piatra Neamţ, Târgu Neamţ - unde au poposit două zile, de Leghin, Pipirig (pe atunci încă se mai lucra la monumentala catedrală din localitatea natală a Patriarhului Nicodim Munteanu), Vânători, Mănăstirea Neamţ, Agapia, Boroaia, Râşca, cu popas la mănăstirea din localitate, de Baia-vechea capitală a muşatinilor, de Fălticeni, unde moaştele au stat o noapte în Biserica „Adormirea Maicii Domnului”, Rădăşeni, Mălini, Mănăstirea Slatina şi alte localităţi, care au rămas înscrise în gândurile și inimile celor care au participat la impresionantul eveniment”[4].

Procesiunea realizată în anul 1947 s-a desfășurat în două etape. Cea dintâi a avut loc între 28 Mai și 10 Iunie, iar cea de-a doua în luna August a aceluiași an. Prima etapă poate fi împărțită, la rândul ei, în două părți. Despre prima parte am amintit mai sus, ea desfășurându-se în perioada 28 Mai-3 Iunie[5]. În seara zilei de 3 Iunie, racla cu Sfintele Moaște ale Sfintei Cuvioase Parascheva s-a întors în Iași, urmând ca în zorii zilei următoare să înceapă parcurgerea celui de-al doilea traseu. Astfel, din Referatul[6] aprobat, aflăm că unii însoțitori au fost schimbați, dar, conform documentelor anexate, coordonatorul procesiunii a rămas Arhim. Teoctist Arăpașu pe tot parcursul acesteia. Procesiunea urma să tranziteze următoarele localități: Frăsuleni, Hermeziu, Trifești, Solonеț, Bivolari, Tabăra, Santa Mare, Călărași, Andrieșeni, Șipote, Chișcăreni și Vlădeni. „Am plecat din Iași Miercuri 4 Iunie și ne-am întors Marți 10 Iunie, orele 10 seara”[7].

Conform Referatului final[8] procesiunea s-a încheiat cu un număr de patru borderouri care justifică încasările, donațiile și cheltuielile necesare deplasării. Pentru „procesiunea în satele de pe malul Prutului”[9], s-a depus Referatul cu nr. 7313, pentru procesiunea realizată între 4 și 10 Iunie a fost depus referatul cu nr 7385, iar pentru procesiunea făcută în județele Vaslui, Roman, Bacău, Neamț și Baia[10] s-au realizat referatele cu nr. 7386 și 7387[11]. Un

[2] Proces Verbal Nr. 5, încheiat în 30 Mai 1947, din Dosar Nr. 149/1947 Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei.
[3] Procesiunea a fost realizată cu camioneta nr. 1051 din proprietatea Mitropoliei Moldovei, fiind ușor modificată și echipată corespunzător pentru a rezista uzurii îndelungate în această procesiune
[4] † TIMOTEI Prahoveanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureştilor, *70 de ani de la un pelerinaj istoric,* în Ziarul Lumina, 19 Octombrie 2017- https://ziarullumina.ro/opinii/repere-si-idei/70-de-ani-de-la-un-pelerinaj-istoric-127223.html, accesat 15.03.2024.
[5] Referat, înregistrat cu Nr. 7313/07.08.1947.
[6] Referat din data de 12 Iunie 1947, înregistrat cu Nr. 7385/09.08.1947.
[7] Referat din data de 12 Iunie 1947...
[8] Referat din data de 12 August 1947, din Dosar Nr. 149/1947 Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei.
[9] Referat din data de 12 August 1947...
[10] Cu reședința la Fălticeni, oraș existent și astăzi.

aspect deosebit de important ce trebuie amintit este acela că pe tot parcursul procesiunii au fost realizate milostenii și binefaceri. Pe lângă binefacerile sufletești și duhovnicești împărțite de Sfânta Cuvioasă Parascheva, organizatorii procesiunii împărțeau necontenit daruri materiale, spre folosul fiecăruia. Astfel, conform unei scrisori de mulțumire[12] înaintată IPS Mitropolit de către I. Chiticaru, Protoiereul de Baia, aflăm că odată cu trecerea raclei Sfintei Parascheva prin Fălticeni, Arhim. Teoctist Arăpașu și ceilalți însoțitori au decis să doneze suma de 4.500.000 lei, din suma adunată la altar la Sfânta Liturghie oficiată pe data de 3 August 1947 în Catedrala „Adormirea" din Fălticeni, orfanilor de război din zonă. Din justificările anexate, reiese faptul că suma a fost cheltuită numai în folosul orfanilor. Iar în altă parte, regăsim menționat următorul aspect: „În parohia Răcăciuni, donaţia credincioşilor din zonă cu prilejul procesiunii cu moaştele Sfintei Parascheva a fost dăruită de reprezentanții Mitropoliei Moldovei şi Sucevei epitropiei pentru repararea bisericii. Banii nu au fost număraţi, ci s-au dat în sumă globală după cum s-au găsit în cutie, epitropilor şi consilierilor în faţa preotului paroh"[13]. Având drept reper cuvântul Mântuitorului care spune: „Tu, însă, când faci milostenie, să nu ştie stânga ta ce face dreapta ta, ca milostenia ta să fie într-ascuns şi Tatăl tău, Care vede în ascuns, îţi va răsplăti ţie"(Matei 6, 3-4). Considerăm că și alte multe binefaceri au fost realizate pe parcursul procesiuni fără a se consemna, iar cele menționate s-au făcut spre aducere aminte și spre slava lui Dumnezeu.

Totodată, așa cum aflăm din procesele verbale încheiate, se săvârșea Sfânta Liturghie de către însoțitori aproape zilnic, împreună cu preoții comunității unde se opreau. Astfel, conform Procesului Verbal nr. 17[14], aflăm că în data de 3 Iulie 1947, racla Sfintei Parascheva a fost întâmpinată în jurul orelor 6:00 p.m. în localitatea Roznov, jud. Neamț de către zece preoți, autoritățile locale și mulțime de credincioși. După așezarea raclei în locul special amenajat pentru a fi facil închinării credincioșilor, însoțitorii și cei zece preoți au oficiat Slujba Privegherii. A doua zi, 4 Iulie, s-a săvârșit Slujba Sfintei Liturghii și Sfântu Maslu, urmate de cuvântul de învățătură rostit de către Arhim. Teoctist Arăpașu.

Roadele rugăciunilor și osteneala oamenilor nu a rămas nerăsplătită. „Se cuvine să mărturisim că pe oriunde treceau sfintele moaște în procesiune, în urmă îndată se adunau nori, ca din senin, și venea ploaie, de plângeau oamenii de bucurie. Se făceau pe cale adevărate minuni, dar toate au rămas numai în memoria oamenilor"[15].

Când sfintele moaște au ajuns din nou la Catedrala Mitropolitană din Iași, „racla a fost întâmpinată de Mitropolitul Irineu Mihălcescu. După ce locașul a fost înconjurat, sfintele moaște au fost așezate în biserică, la locul rânduit. Apoi s-a cântat paraclisul Cuvioasei Parascheva și procesiunea a luat sfârșit"[16].

---

[11] În total, în urma procesiunii s-au adunat 646.517.000 lei. Tot în același document sunt menționate și cheltuielile avute pe parcursul procesiunii: Cheltuieli de întreținere și amenajare a autoturismului conform Ofertei nr. 4468/16.05.1947. Totodată, acesta, a suferit și câteva defecțiuni pe traseu, plata preoților, cântăreților și oamenilor de serviciu în timpul procesiunii, masa personalului, plata personalului Catedralei și personalului de serviciu al procesiunii, convorbiri telefonice, și diverse, în total, 307.425.240 lei. Astfel, în urma cheltuielilor s-a depus în serviciul economic al Mitropoliei suma de 339.091.760 lei. Odată cu această sumă s-au depus și următoarele obiecte, conform proceselor verbale anexate: șervete (ștergare)-223, șervețele-27, mileuri-89, batiste-20, pânză-21, cuverturi-1, macaturi-50, așternuturi-1, covoare-2. Aceste obiecte au fost așezate în magazia Sfintei Mitropolii, în grija Protos. Atanasie Bălănescu. Acest raport final a fost realizat și semnat de către Preotul Ioan Loghin Turcanu, despre care am amintit în debutul studiului.

[12] Scrisoare de mulțumire Nr. 8650/04.10.1947, din Dosar Nr. 149/1947 Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei.

[13] Pr. Prof. Dr. Ion VICOVAN, , Pr. Cătălin ADUMITROAIE, *Cuvioasa Parascheva, sfânta populară a Ortodoxiei, în istoria și în evlavia poporului roman*, Doxologia-2011, p. 79.

[14] Proces Verbal nr. 17 încheiat în 4 Iulie 1947, din Dosar Nr. 149/1947 Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei.

[15] Arhim. Ioanichie BĂLAN, *Sfinte moaște din România*, ed. Mănăstirii Sihăstria, 2004, p. 61.

[16] *Sfânta Cuvioasă Parascheva,...* p. 80.

II. Cea de-a doua procesiune.

Conform Adresei nr. 3580/31.03.2020, Cabinetul Mitropolitan al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei solicită Instituției Prefectului din județele Iași, Botoșani și Neamț[17] aprobarea organizării unei procesiuni religioase pe raza județelor menționate în data de 05.04.2020.

Deși s-a dorit evitarea întâlnirilor publice, impuse de context, informațiile despre procesiunea organizată de Mitropolia Moldovei și Bucovinei au ajuns în spațiul public prin intermediul presei. Redăm, în continuare, câteva știri ale momentului:

1. „Moaștele Sfintei Cuvioase Parascheva părăsesc Mitropolia. Vor fi duse în județul Botoșani.

Ajutor divin! Moaștele Sfintei Cuvioase Parascheva părăsesc Mitropolia. Vor fi duse județul Botoșani. Înalt preasfințitul Teofan, Mitropolitul Moldovei si Bucovinei, a decis ca, în contextul epidemiei de coronavirus, sa organizeze duminică, 5 aprilie, o procesiune inedită"[18].

2. „Procesiune impresionantă! Racla cu moaştele Sfintei Cuvioase Parascheva va fi adusă în Botoşani.

...Potrivit reprezentanţilor Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, racla cu moaștele Sfintei Cuvioase Parascheva va intra în Botoșani duminică dimineață, la ora 9.30, prin Santa Mare și va trece prin localitățile Ilișeni, Dămideni, Românești, Bobulești, Bădiuți și Ștefănești. La ora 10.00, procesiunea va pleca din Ștefănești spre Guranda, Trușești, Drislea, Vânători, Silișcani, Victoria, Stăuceni și va ajunge în municipiul Botoşani. În intervalul 11.00- 15.00, Cuvioasa Parascheva va trece pe lângă mai multe biserici din municipiul Botoșani. Procesiunea va continua în judeţul Botoşani până la ora 17.00, trecând prin municipiul Botoşani, pe lângă Mănăstirea Sfânta Cruce de la Lebăda, prin localitatea Zăiceşti, pe lângă mănăstirile Zosin şi Coşula şi prin localităţile Copălău, Nicolae Bălcescu, Flămânzi, Prăjeni, Miletin."[19].

3. „Procesiune inedită! În plină epidemie de COVID-19, racla cu moaștele Sfintei Cuvioase Parascheva de la Catedrala Mitropolitană din Iași adusă la Botoșani.

Racla cu moaștele Sfintei Cuvioase Parascheva de la Catedrala Mitropolitană din Iași va ajunge, duminică, la Botoșani, în cadrul unei procesiuni neobișnuite..."[20].

Într-un timp foarte scurt, majoritatea trusturilor de presă de la nivel național, au preluat informația, exprimând diferite puncte de vedere, favorabile, nefavorabile sau

[17] Cercetarea de față se va realiza pe baza răspunsurilor oferite de Instituția Prefectului-Județul Iași și Instituția Prefectului-Județul Botoșani. Deși, aceeași adresă, nr. 3580/31.03.2020, Cabinetul Mitropolitan al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, a fost trimisă și către Instituția Prefectului-Județul Neamț, am întâmpinat o dificultate în găsirea și analiza acesteia. Fie Instituția Prefectului-Județul Neamț nu a răspuns adresei mai sus menționate, fie răspunsul nu s-a păstrat spre arhivare din diverse motive. Conform documentelor justificative găsite și cercetate, se păstrează doar cele două adrese care fundamentează legalitatea procesiunii religioase.

[18] IAȘITV LIFE, *„Moastele Sfintei Cuvioase Parascheva parasesc Mitropolia. Vor fi duse în judetul Botosani"*, în *IașiTv Life*, 2 aprilie 2020, https://iasitvlife.ro/stiri/moastele-sfintei-cuvioase-parascheva-parasesc-mitropolia-vor-fi-duse-judetul-botosani/;, 13.03.2024.

[19] Virginia CONSTANTINIU, „*Procesiune impresionantă! Racla cu moaştele Sfintei Cuvioase Parascheva va fi adusă în Botoşani*", în *Monitorul BT*, 2 aprilie 2020, https://www.monitorulbt.ro/localbt/2020/04/02/procesiune-impresionanta-racla-cu-moastele-sfintei-cuvioase-parascheva-va-fi-adusa-in-botosani/;,13.03.2024.

[20] BOTOȘANINEWS, „*Procesiune indeită! În plină pandemie de COVID-19, racla cu moaștele Sfintei Parascheva de la Catedrala Mitropolitană din Iași adusă la Botoșani"* în *Botoșani News*, 2 aprilie 2020, https://www.botosaninews.ro/426830/cultura/procesiune-inedita-in-plina-epidemie-de-covid-19-racla-cu-moastele-sfintei-cuvioase-parascheva-de-la-catedrala-mitropolitana-din-iasi-adusa-la-botosani/;,13.03.2024.

indiferente: ProTv[21], Antena 1[22], Antena 3CNN[23], Evenimentul[24], Digi FM[25], Libertatea[26], etc. În această situație, conducerea Mitropoliei Moldovei și Bucovinei a hotărât reconfigurarea traseului pentru a nu crea adunări neorganizate pe traseu.

> „Din păcate, nu neapărat cu o intenție rea, la un anumit județ, s-a comunicat primarilor din comunele de pe traseul pe care urma să îl parcurgem, iar de la o primărie s-a pus pur și simplu adresa noastră, comunicarea noastră oficială pe care am transmis-o prefectului, a fost pusă pe Facebook și a devenit virală pe rețelele de socializare, de altfel, impact primit cu foarte mult entuziasm, și nu s-a simțit la momentul respectiv alt tip de reacție. Atunci, ne-am văzut puși în situația de a renunța la acel traseu avut în vedere inițial, tocmai pentru că devenise în foarte scurt timp, cred că în mai puțin de o zi, virală imaginea cu comunicarea pe care am transmis-o noi. Atunci, am luat în calcul un alt traseu, am transmis prefecturilor că renunțăm la vechiul taseu și am regândit un altul”[27].

Astfel, traseul a fost regândit, iar vechile comunicate și-au pierdut obiectul. Comitetul de organizare a cautat o nouă rută, încercând să păstreze tainică organizarea, dar totuși să obțină acordurile de la instituțiile abilitate pentru a desfășura această procesiune în deplină legalitate și fără riscuri.

În dimineața zilei de duminică, 5 Aprilie 2020, ziua de pomenire a Sfintei Cuvioase Maria Egipteanca, Duminica a V-a din Post, cu binecuvântarea Înaltpresfințitului Părinte Mitropolit Teofan, a început cea de-a doua procesiune cu racla și Sfintele Moaște ale Sfintei Cuvioase Parascheva în Moldova. Părintele Vicar Marian Timofte a fost cel care s-a ocupat, din punct de vedere practic, de organizarea procesiunii[28].

---

[21] STIRILEPROTV, „*Moaștele Sfintei Cuvioase Parascheva, scoase pe străzi pentru a combate Covid-19. Oamenii, chemați să iasă la geamuri*”, în *Știrile ProTv*, 03 aprilie 2020, https://stirileprotv.ro/stiri/actualitate/moastele-sfintei-cuvioase-parascheva-scoase-pe-strazi-pentru-a-combate-covid-19-oamenii-chemati-sa-iasa-la-geamuri.html;, 13.03.2024.

[22] REDACȚIE A1, „*Mitropolitul Moldovei și Bucovinei combate epidemia de coronavirus cu moaștele Sfintei Cuvioase Parascheva. Oamenii, chemați să iasă la porți, la geamuri ori în balcon*”, în *Antena 1*, 02 aprilie 2020, https://a1.ro/news/social/mitropolitul-moldovei-si-bucovinei-combate-epidemia-de-coronavirus-cu-moastele-sfintei-cuvioase-parascheva-id977217.html;, 13.03.2024.

[23] M.Z., „*În plină pandemie de coronavirus, preoții din Botoşani vor să plimbe pe stradă racla cu moaştele Sf. Parascheva*”, în *Antena 3 CNN*, 03 aprilie 2020, https://www.antena3.ro/coronavirus/racla-moaste-parascheva-botosani-pandemie-coronavirus-565383.html;, 13.04.2024.

[24] EVENIMENTUL, „*In plina pandemie, Biserica vrea sa plimbe moastele Sfintei Parascheva prin Botosani*”, în *Evenimentul regional al Moldovei*, 03 aprilie 2020, https://www.ziarulevenimentul.ro/stiri/in-plina-pandemie-biserica-vrea-sa-plimbe-moastele-sfintei-parascheva-prin-botosani/in-plina-pandemie-biserica-vrea-sa-plimbe-moastele-sfintei-parascheva-prin-botosani--217482217.html;, 13.04.2024.

[25] Beatrice GHICIOV, „*Cetățenii din județul Botoșani, îndemnați să întâmpine, de la fereastră, convoiul cu moaștele Sfintei Cuvioase Parascheva*”, în *Digi FM*, https://www.digifm.ro/stiri/cetatenii-din-judetul-botosani-indemnati-sa-intampine-de-la-fereastra-convoiul-cu-moastele-sfintei-cuvioase-parascheva-64848;, 13.04.2024.

[26] Petre DOBRESCU, „*În plină campanie de izolare, Mitropolia Moldovei organizează o procesiune prin județul Botoșani cu moaștele Sfintei Parascheva*”, în *Libertatea*, https://www.libertatea.ro/stiri/mitropolia-moldovei-organizeaza-o-procesiune-prin-judetul-botosani-2939308;,13.04.2024.

[27] Pr. Marian TIMOFTE, Vicar-administrativ al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, interviu realizat în data de 27.02.2024. Menționez că dețin dreptul de autor asupra meterialului audio folosit în prezenta cercetare.

[28] „Am găsit o mașină cu platformă, pe care s-a pregătit de dinainte cu o zi un mecanism de prindere și fixare a raclei, iar în spatele cabinei acestui camion de dimensiuni reduse, am fixat o icoană mare a Sfintei Cuvioase Parascheva, de aproximativ, 1,5 m înălțime, pe un metru lățime, împodobită cu flori, atât racla, cât și platforma mașinii. Pe lângă aceasta, a mai fost pusă la dispoziție de către departamentul ATP încă o mașină mică. În cabina camionului a fost prezent, pe tot parcursul procesiunii, Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Teofan, iar la volan a stat Părintele Inspector Andrei Zlăvog, iar eu, împreună cu Părintele Dosoftei, marele eclesiarh al Catedralei Mitropolitane și cu dl. șofer Grigore Guzgan am mers în spatele camionului pentru a asigura bunele condiții și a preveni orice ispită. La ora 5:30, ne-am întâlnit în fața catedralei. Racla sfintei a fost scoasă cu sprijinul părinților slujitori de la catedrală și așezată pe postamentul special pregătit”.

Racla Sfintei Parascheva a fost ridicată de pe baldachin de către părinții catedralei și așezată în mijlocul catedralei. După o slujbă oficiată de ÎPS Teofan, părinții slujitori ai catedralei, în frunte cu Arhim. Nichifor Horia, starețul Mănăstirii Trei Ierarhi din Iași și Exarh Administrativ al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, actualmente PS Nichifor Botoșăneanul, îmbrăcați în epitrahil și felon, au ridicat pe umeri racla și au așezat-o în mașină.

> „Am pornit pe traseul Târgu Frumos-Roman, unde am făcut o primă oprire, la Catedrala Arhiepiscopală din Roman, știind că la Roman, Sfânta Cuvioasă Parascheva, are o biserică ctitorită și închinată ei chiar înainte de aducerea sfintelor moaște în Moldova, adică înainte de 1641. Acolo am fost întâmpinați de Înaltpreasfințitul Părinte Ioachim, Arhiepiscopul Romanului și Bacăului, și de câțiva părinți slujitori. Racla a rămas pe platformă în camion până la sosirea la Catedrala din Iași. Am poposit preț de maxim 5 minute, cât timp cei prezenți s-au închinat sfintei. S-a cântat troparul sfintei apoi am plecat spre Piatra Neamț”[29].

Prima oprire s-a făcut în vecinătatea localității Miclăușeni, unde au fost prezenți primii închinători. La marginea șoselei, așteptau racla 12 maici, împreună cu maica stareță și ieromonahul Mănăstirii Miclăușeni. Camionul nu a oprit, dar a încetinit, cei prezenți au făcut plecăciune spre racla sfintei, iar Părintele Mitropolit a binecuvântat soborul. Apoi, mașinile și-au continuat drumul către Roman.

În curtea Catedralei Arhiepiscopale din Roman, racla cu sfintele moaște a fost întâmpinată de către IPS Ioachim, Arhim. Pimen Costea, Exarh administrativ, împreună cu părinții slujitori ai catedralei și cu soborul maicilor de la același sfânt lăcaș. După puțin timp convoiul părăsește Catedrala Arhiepiscopală din Roman și pleacă către municipiul Piatra Neamț.

> „În Piatra Neamț, am făcut traseul, în așa fel, încât să ajungem pe esplanadă la Biserica Sfântul Ioan Domnesc, acolo unde ne-a întâmpinat dl. prefect George Lazăr, câțiva aleși locali, părintele Dan Cojan, parohul Bisericii și părintele Ciprian Timofte. Credincioșii nu știau de acest pelerinaj. Repet, acest al doilea program, nu a mai fost anunțat, astfel că, erau prezenți doar cei care se aflau în acel loc la momentul respectiv. Apoi am trecut prin fața spitalului din Piatra Neamț, de fapt, a intrat mașina și a făcut un mic ocol, în curtea spitalului și a ieșit fără să se oprească deloc apoi ne-am îndreptat din Piatra Neamț spre Târgu Neamț.[30]

Camionul cu racla sfintei Parascheva, venind de la Roman, a tranzitat orașul până la ieșirea spre Bicaz, a traversat partea de sud-vest a orașului până la ieșirea spre Bacău, iar în final, a părăsit orașul îndreptându-se spre Târgu Neamț. Practic, pe lângă cele două puncte cheie de încetinire, Biserica Sfântul Ioan Domnesc și Spitalul Municipal din Piatra Neamț, Sfânta Parascheva a înglobat tot orașul sub binecuvântarea sa, tranzitând-ul de la un capăt la altul. Prin crearea acestui circuit închis, Părintele Mitropolit a dorit să nu lase nici o aripă a orașului neatinsă de binecuvântarea celei ce este „leacul durerii și mâna vindecării”[31].

> „Apoi ne-am îndreptat din Piatra Neamț spre Târgu-Neamț, trecând pe la mănăstirile Bodești, Văratec și Agapia. La Mănăstirile Agapia și Văratec, ne-au întâmpinat maicile starețe, cu un număr redus de maici, cântând troparul, iar mașina a făcut un mic ocol pe la intrarea în mănăstire, apoi am continuat traseul spre Târgu-Neamț. Ajungând acolo, am mers prin fața Bisericii Adormirea Maicii Domnului, de asemenea, acolo ne așteptau părinții slujitori cu un număr redus de

[29] Pr. M. TIMOFTE, interviu realizat…
[30] Pr. Dr. M. TIMOFTE, interviu realizat….
[31] Doxologia, „*Acatistul Sfintei Cuvioase Parascheva de la Iași*”, în *Acatiste, Doxologia*, https://doxologia.ro/acatistul-sfintei-cuvioase-parascheva;, 19.04.2024.

credincioși, s-au închinat, iar noi ne-am continuat traseul spre Schitul Sfântul Mina, iar de acolo spre Pașcani”[32].

La mănăstirea Văratec, organizarea primirii convoiului de procesiune a atins apogeul. Preotul slujitor împreună cu maica stareță așteptau mașina în fața turnului de intrare în mănăstire[33]. S-au păstrat în întregime normele sanitare de prevenire ale virusului Covid-19. Odată cu pătrunderea Sfintei în incinta mănăstirii, maicile au cântat troparul, s-au închinat și au primit binecuvântarea arhierească[34]. Mașina nu a oprit nici aici. Impactul acestei procesiuni asupra credincioșilor a fost unul major. Iată una dintre mărturiile aduse în acest sens: „Mă bucur că în aceste momente de mare încercare pentru întreaga omenire, cât și pentru România, credința ne ține uniți și ne dă speranța că vom traversa cu bine perioada următoare. Mare bucurie pentru noi nemțenii, pentru credincioși că Înaltpreasfintitul Teofan s-a gândit să facă această procesiune în județul nostru cu racla Sfintei Parascheva”[35].

Cele petrecute la Mănăstirea Văratec s-au repetat și la Mănăstirea Agapia. Tranzitând apoi orașul Târgu-Neamț convoiul procesiunii s-a îndreptat spre Pașcani, făcând o scurtă oprire la Schitul Sfântul Mina.

> „Apoi am ajuns în Pașcani, acolo am trecut prin fața spitalului, unde am oprit timp de un minut, iar de la Pașcani am mers spre Botoșani, prin comunele Tudora, Vorona, Schit-Orășeni și Cristești. Am intrat în Botoșani și am configurat traseul în așa fel încât să trecem pe la spitalele din orașul Botoșani. Astfel, am trecut pe la Spitalul de Pneumoftiziologie Botoșani, acolo unde erau internate multe persoane cu Covid-19, au ieșit câteva cadre medicale, pentru că, repet, nu a fost anunțat nimeni de dinainte. De acolo, am plecat la maternitate, la Spitalul de Recuperare, apoi la Spitalul Județean, Spitalul de copii, apoi prin fața Bisericii Sfântul Ioan Botezătorul. Din Botoșani am continuat drumul nostru spre Hârlău. Din Hârlău, nu am venit spre Iași prin Târgu-Frumos, ci am luat-o prin Belcești și Podu-Iloaiei. La intrarea în Iași, am urcat spre Copou, pentru a trece prin fața Spitalului Parhon, pe la Biserica Sfântul Haralambie, pe la Spitalul Clinic de Pneumoftiziologie Iași, pe la Spitalul „Sfântul Spiridon” și apoi în curtea Catedralei, unde am ajuns în jurul orelor 18:00-19:00[36].

După Municipiul Botoșani, procesiunea a continuat la Mănăstirea Zosin, apoi a făcut un mic ocol pentru a aduce binecuvântare și credincioșilor din comuna Coșula și viețuitorilor mănăstirii cu același nume. În Hârlău nu s-au făcut opriri, credincioșii închinându-se din mers și primind binecuvântare. S-au atins două dintre obiectivele principale ale orașului, anume Biserica „Sf. Gheorghe” și Spitalul Orășenesc, racla sfintei aducând multă mângâiere. Din Hârlău procesiunea a continuat la Mănăstirea Sângeap-Basaraba, pentru a binecuvânta pe părinții și frații viețuitori aici.

În continuare, s-a urmat traseul Cotnari-Belcești-Podu Iloaei-Iași. La intrarea în Municipiul Iași, convoiul procesiunii a mers către cartierul Copou pentru a binecuvânta

---

[32] Pr. M. TIMOFTE, interviu realizat…

[33] REDACȚIA a1, „*Imagini istorice! Racla cu Moaștele Sfintei Parascheva a fost scoasă din Catedrala Mitropolitană. Este a treia oară în 360 de ani când s-a întâmplat*”, în *Antena 1,* https://a1.ro/news/social/imagini-istorice-racla-cu-moastele-sfintei-parascheva-a-fost-scoasa-din-catedrala-mitropolitana-id977979.html, 29.04.2024.

[34] ORTODOXIA TINERILOR, „*Sfanta Cuvioasa Parascheva in procesiune la Mănăstirea Văratec! Procesiunea este condusă de IPS Teofan Mitropolitul Moldovei și Bucovinei!*”, în *Ortodoxia Tinerilor*, 05 Aprilie 2020, https://m.facebook.com/ortodoxia.tinerilor/videos/sfanta-cuvioasa-parascheva-in-procesiune-la-m%C4%83n%C4%83stirea-v%C4%83ratec-procesiunea-este-/1080406185666175/;, 29.04.2024.

[35] Andreea TRĂSNEA, *„Racla cu moaștele Cuvioasei Parascheva, în procesiune în județul NEAMȚ*”, în *ZiarTarguNeamt.RO*, 05 Aprilie 2020, https://www.ziartarguneamt.ro/racla-cu-moastele-cuvioasei-parascheva-in-procesiune-in-judetul-neamt;, 29.04.2024.

[36] Pr. M. TIMOFTE, interviu realizat…

spitalele din zonă, fiind escortat pe tot parcursul traseului din zona urbană de către o autospecială a Poliției Rutiere, Astfel, s-a trecut prin fața Spitalului Clinic Doctor C.I. Parhon Iași, fără a se opri, pe la Spitalul Clinic de Pneumoftiziologie Iași, prin apropierea Spitalului clinic județean de urgență „Sf. Spiridon" Iași, iar în final, procesiunea, finalizându-se în același loc în care a început, în curtea Catedralei Mitropolitane din Iași. Aici, racla a fost întâmpinată de părinții slujitori ai catedralei, în sunetul clopotelor, cu tămâieri ale diaconilor, cântându-se troparul sfintei: „Întru tine Maică..." și a fost așezată șa locul ei de sub baldachin.

Deși s-a păstrat discreția asupra acestui eveniment, jurnaliștii și ziariștii ieșeni au aflat de existența lui, fapt pentru care, la finalul zilei în cauză, erau prezenți la Catedrala Mitropolitană. În interviul acordat, Părintele Mitropolit a menționat:

> „A fost o zi frumoasă, obositoare, dar foarte frumoasă, aproape 500 km prin Moldova, prin fața multor spitale, prin fața multor biserici și, din când în când, în fața unor trecători care se aflau pe străzi pentru diferite situații. A fost o mărturie despre un adevăr al Bisericii și anume: creștinul are două arme în orice situație, dar mai ales în situații dificile. Prima armă este arma omenească, în contextul nostru, o armă cu trei tăișuri: distanțare socială, igienă și tratament medical adecvat. Creștinul are, însă, și o altă armă, arma cea dumnezeiască: Sfânta Liturghie, spovedania, dumnezeiasca împărtășanie, cinstirea sfintelor moaște și ocrotirea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, pentru că Biserica este și spital duhovnicesc, iar procesiunea, sau mai bine zis, deplasarea cu moaștele Sfintei Preacuvioasei Maicii noastre Parascheva în Moldova, astăzi, este o mărturie a acestui spital duhovnicesc spre care se cuvine să alergăm tot timpul, dar în mod special, în momente grele, precum acesta”[37].

Impactul procesiunii[38] a fost resimțit în presă și nu numai. Diferiți autori, teologi, preoți sau oameni de cultură au scris articole despre și în susținerea acestui eveniment. Dintre aceștia, amintim: Pr Constantin Necula[39], în două rânduri[40], Pr. Alin-Cristian Preotu[41], Arhim. Dosoftei Șcheul[42], Pr. Ștefan Zaharia[43]. Totodată, au existat și numeroase știri ulterioare în mediul online cu privire la acest eveniment. Cele mai relevante au fost redactate și postate de Basilica[44], mmb.ro[45], ProTv[46], Antena 1[47], etc. Desigur că majoritatea articolelor de presă au

---

[37] Tudorel RUSU, „*Racla cu moaștele Sfintei Cuvioase Parascheva a poposit în principalele orașe din județele Iași, Neamț și Botoșani*”, în *Doxologia*, 05 aprilie 2020, https://doxologia.ro/racla-cu-moastele-sfintei-cuvioase-parascheva-poposit-principalele-orase-din-judetele-iasi-neamt;, 21.05.2024.

[38] Din punct de vedere organizatoric, pe tot parcursul procesiunii, care a însumat în total aproape 14 ore de activitate și aproximativ 500 km parcurși, s-a asigurat permanent comunicarea telefonică între cele trei autoturisme. Logistica a fost asigurată de echipa media Doxologia, care a asistat și realizat materiale pentru posteritate. Comunicarea constantă a prevenit intervenția oricărui incident sau eveniment neplăcut, cu toate că sectoarele de drum au fost diversificate, numărând printre altele și porțiuni cu asfalt, cu denivelări, drumuri pietruite, drumuri în lucru sau decopertate, etc.

[39] Pr. Constantin NECULA, „*Când Sfinții întorc pelerinajul...*”, în *Doxologia*, https://doxologia.ro/cand-sfintii-intorc-pelerinajul;, 21.05.2024.

[40] Pr. Constantin NECULA, „*Cu Moaștele pe superficialitate călcând...*”, în *Doxologia*, https://doxologia.ro/cu-moastele-pe-superficialitate-calcand;, 21.05.2024.

[41] Pr. Alin-Cristian PREOTU, „*Mărturii din timpul procesiunii cu moaștele Sfintei Parascheva – aprilie 2020*”, în *Doxologia*, https://doxologia.ro/marturii-din-timpul-procesiunii-cu-moastele-sfintei-parascheva-aprilie-2020;, 21.05.2024.

[42] Arhim. Dosoftei ȘCHEUL, „*În pelerinaj cu Sfânta Cuvioasă Parascheva de la Iași – 5 aprilie 2020*”, în *Doxologia*, https://doxologia.ro/pelerinaj-cu-sfanta-cuvioasa-parascheva-de-la-iasi-5-aprilie-2020;, 21.05.2024.

[43] Pr. Ștefan ZAHARIA, „*Acum, când noi nu mai putem merge la sfinți, vin sfinții la noi!*” în *Doxologia*, https://doxologia.ro/acum-cand-noi-nu-mai-putem-merge-la-sfinti-vin-sfintii-la-noi;, 21.05.2024.

[44] Sorin IONIȚE, „*Sfânta Parascheva a traversat discret Moldova: Traseu de 500 km prin Iași, Neamț și Botoșani*”, în *Basilica.ro*, 05.04.2024, https://basilica.ro/sfanta-parascheva-a-traversat-discret-moldova-traseu-de-500-de-km-prin-iasi-neamt-si-botosani/;, 21.05.2024.

fost scrise în spiritul pelerinajului, contribuind la întărirea oamenilor. Cu toate acestea, au fost și articole superficiale, care au tratat subiectul cu ignoranță, detașare sau ironie.

În timpul pandemiei de COVID-19, procesiunile cu moaște de sfinți au fost adaptate pentru a respecta măsurile de siguranță sanitară, iar reacțiile la aceste evenimente au variat în funcție de contextul local și de măsurile adoptate. Aceste procesiuni sunt importante pentru credincioși, oferind un sentiment de speranță în vremuri dificile. Dintre cele mai relevante procesiuni, amintim: organizarea unui pelerinaj pe câteva artere importante ale Municipiului București, cu moaștele Sfântului Cuvios Dimitrie cel Nou[48], Ocrotitorul Bucureștilor, procesiunea specială cu moaștele Sfântului Nifon și icoana Maicii Domnului în Târgoviște[49] și procesiunea religioasă cu sfintele moaște ale Sfintei Filofteia de la Curtea de Argeș[50], etc.

Aceste evenimente au avut un impact major asupra comunităților, oferind sprijinul spiritual necesar în vremuri de încercare, chiar dacă ele au generat și unele controverse și dezbateri în spațiul public.

---

[45] ARHIEPISCOPIA IAȘILOR, „*Sfânta Parascheva și-a vizitat închinătorii*”, în *Arhiepiscopia Iașilor, Mitropolia Moldovei și Bucovinei*, 5 aprilie 2020, https://mmb.ro/foto-sfanta-parascheva-si-vizitat-inchinatorii;, 21.05.2024.

[46] STIRILEPROTV, „*Pelerinaj inedit. Moaștele Sfintei Parascheva au fost purtate pe străzile din Moldova*”, în *Știrile ProTv*, 06.04.2020, https://stirileprotv.ro/stiri/actualitate/moastele-sfantului-dimitrie-cel-nou-in-procesiune-pe-strazile-bucurestiului.html;, 21.05.2024.

[47] REDACȚIE A1, „*Imagini istorice! Racla cu Moaștele Sfintei Parascheva a fost scoasă din Catedrala Mitropolitană. Este a treia oară în 360 de ani când s-a întâmplat*”, în *Antena 1*, 05 aprilie 2020, https://a1.ro/news/social/imagini-istorice-racla-cu-moastele-sfintei-parascheva-a-fost-scoasa-din-catedrala-mitropolitana-id977979.html;, 21.05.2024.

[48] Raluca-Emanuela ENE, „*În imagini: Moaștele Sf. Dimitrie cel Nou în procesiune pe străzile Bucureștiului pentru oprirea pandemiei*”, în *Basilica.ro*, 05 aprilie 2020, https://basilica.ro/in-imagini-moastele-sf-dimitrie-cel-nou-in-procesiune-pe-strazile-bucurestiului-pentru-oprirea-pandemiei/;, 20.05.2024.

[49] ARHIEPISCOPIA TARGOVIȘTEI, „*PROCESIUNE CU MOAȘTELE SF. IER. NIFON, LA TÂRGOVIȘTE, PENTRU ÎNCETAREA PANDEMIEI*”, în *Arhiepiscopia Târgoviștei*, https://arhiepiscopiatargovistei.ro/stiri/procesiune-cu-moastele-sf-ier-nifon-la-targoviste-pentru-incetarea-pandemiei.html;, 20.05.2024.

[50] STIRILEPROTV, „*Procesiune cu moaștele sfintei Filofteia: ”Oprește noua boală molipsitoare*”, în *Știrile ProTv*, 22 aprilie 2020, https://stirileprotv.ro/stiri/actualitate/procesiune-cu-moastele-sfintei-filofteia-opreste-noua-boala-molipsitoare.html;, 20.05.2024.

BRIEF BIOGRAPHY OF SAINT PARASCHEVA FROM IAȘI

Ștefan Iulian Apopei
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The life of Saint Pious Parascheva has been written about repeatedly and in different ways. However, the multitude of contemporary writings have their essence in a few historical sources. The first work concerning the life of St. Parascheva is attributed to the deacon Vasilisc, who wrote the life of the saint at the request of Patriarch Nicholas IV Muzelon, in the middle of the 12th century. Patriarch Teodosie of Bulgaria, Patriarch Eftimie of Târnovo and Moses of Budmil will later be inspired by this work. There is a hypothesis according to which there would have been another writing concerning the life of Saint Parascheva, but which, according to Theodore Balsamon, the patriarch of Antioch, would have been thrown into the fire by the Ecumenical Patriarch, Nicholas IV Muzelon, "since it was written by a peasant, in a simple language that did not correspond to her angelic life".

Keywords: Saint Parascheva, origins, childhood, holiness.

1. Introducere.

Trupul preaslăvit al Sfintei Cuvioase Parascheva a fost cinstit încă din secolul al XI-lea. Există mențiuni despre o primă scriere ce are drept subiect viața sfintei Parascheva, alcătuită în limbaj popular, după cum mărturisește Teodor Balsamon: „Patriarhul Ecumenic, Nicolae al IV-lea Muzelon, aruncă pe foc Viața sfintei, întrucât era scrisă de un țăran, într-o limbă simplă, care nu corespundea vieții ei îngerești"[1]. După acest moment, patriarhul îi încredințează diaconului Vasilisc sarcina de a scrie Viața Sfintei Parascheva.

Trebuie menționat faptul că nu știm dacă Vasilisc, autorul primei aghiografii atestate documentar, a avut drept sursă de inspirație această scriere pierdută sau dacă a folosit alte mijloace de documentare. De reținut este faptul că toate aceste izvoare, dacă au existat, s-au pierdut. Astfel, la începutul secolului al XVII-lea Mitropolitul Matei al Mirelor alcătuiește o nouă aghiografie a Sfintei Parascheva[2], la care adaugă și slujba acesteia. Această lucrare a fost editată și publicată mult mai târziu, în secolul al XIX-lea, de către A. Papadopulos-Kerameus, având titlul, *Viața și faptele Cuvioasei noastre Maici Parascheva cea Nouă din Epivates, de smeritul Matei, episcop al Mirelor.*

Ulterior, despre viața Sfintei Parascheva a scris și Patriarhul Macarie al Antiohiei. În februarie 1653, acesta vizitează capitala Moldovei, unde se închină la racla Sfintei Parascheva, care se afla în incinta Mănăstirii Trei Ierarhi. Patriarhul Macarie relatează, în limba arabă, o proprie versiune a vieții Sfintei Parascheva. Pentru a contura o imagine cât mai clară a acesteia, Macarie s-a folosit de cultul deja format, pe baza slujbei menționate de Matei, și de evlavia deja împământenită în regiune. Această versiune a lui Macarie se păstrează până astăzi[3]. La nivel internațional, dintre cei mai importanți autori care au scris despre viața Sfintei Parascheva fac parte: Ignatie și Gherontie[4], Mineiele de la Moscova din

[1] IPS Damaskinos Papandreou, Mitropolitul Elveției, *Panegiric la Sfânta Parascheva din Epivat,* în TV 1998, Nr. 5, p.176.
[2] *Viața Sfintei Cuvioase Parascheva, după versiunea în limba greacă a lui Matei smeritul, Mitropolitul Mirelor,* trad. Laura Enache, Doxologia, Iași, 2012.
[3] *Viața Sfintei Cuvioase Parascheva după versiunea arabă a Patriarhului Macarie al Antiohiei (sec. XVII)*, studiu introductiv și traducere din limba arabă de Dr. Ioana Feodorov, Editura Trinitas, Iași, 2006.
[4] Ediția mare a Vieților Sfinților, Moscova, 1809.

1846, Nicodim Aghioritul[5], Soultana Lamprou-Papakarmezi[6], Ernest Christoph Suttner[7], Kalujniaţki E[8].

În spațiul românesc, după Matei, primele lucrări aghiografice ale Sfintei Parascheva, în ordine cronologică, sunt: Cazania lui Varlaam (1643), Evanghelia învățătoare de la Govora (1642) - a lui Silvestru, Viața și petrecerea sfinților (1682-1686) - a lui Dosoftei. În secolul al XVIII-lea, viața Sfintei Parascheva este amintită în Mineiele lui Antim Ivireanul și Mineiele lui Damaschin Dascălul, iar din punct de vedere liturgic, atât la Proscomidie, cât și în primele ediții ale Liturghierelor din spațiul românesc, Sfânta Parascheva este menționată în categoria cuvioaselor maici[9]. Secolul următor marchează aducerea la lumina a unei lucrări de referință pentru prezentul studiul, realizată de către Episcopul Melchisedec Ștefănescu[10]. În secolul al XX-lea, despre viața Sfintei Parascheva au scris: I. Ștefănescu[11], D. Stănescu[12], arhimandritul Varahiil Jitaru[13], Pr. Milan Șesan[14], Pr. Scarlat Porcescu[15], Pr. Gheorghe Cotoșman[16] și Pr. Mircea Păcurariu.

Începând cu anul 1990, numeroase articole, broșuri și reviste au fost publicate având drept temă viața Sfintei Parascheva, dar toate acestea avându-și izvorul informației în lucrările menționate anterior. Dintre autorii cei mai relevanți, amintim: Arhim. Ioanichie Bălan[17], Diac. Petru David[18], Creangă-Caia F.[19], L.S. Desartovici[20].

1.1. Parascheva cea „Veche" și Parascheva cea „Nouă".

Sfânta Parascheva este amintită în sinaxar de cinci ori. Pentru a nu exista confuzii, dorim să clarificăm originea celor mai importante dintre aceste nume. Cea dintâi este Sfânta Paraschevi, sora Sfintei Fotini, martirizată pe vremea lui Nero, fiind prăznuită pe 16 februarie. „A doua este Mucenița Paraschevi de pe timpul lui Antonin Piul, din secolul al II-lea, fiica lui Agaton și a Politiei. A treia este Marea Mucenița Parascheva, care a suferit martiriul pe vremea lui Diocleţian, în 304[21]. Iar a patra sfântă este Sf. Parascheva de la Poloțc, din secolul al XIII-lea. Dar singura cinstită în întreaga lume ortodoxă, este Sfânta

[5] Acesta a avut drept izvor versiunea lui Eftimie.
[6] Lamprou-Papakarmezi, Soultana, *The St. Paraskeve the Epivatene*, , Aristotle University Of Thessaloniki (AUTH), 2001.
[7] Suttner, Ernest Christoph, *Biserica și națiunile. Contribuții la problema raportului dintre Biserică și popoare și dintre popoare și religie. Sfânta Parascheva-inel de legătură pentru popoarele din sud-estul Europei și simbol al afirmării lor de sine*, trad. Conf. Dr. Vasile Cristescu, în TV, nr. 5-8 (2011), pp. 209-216.
[8] Kalujniaţki E., „*Werke des Patriarchen Euthymius*", Viena 1901.
[9] Pr. Prof. Milan Șesan, *Cinstirea Cuvioasei Parascheva*, în MMS 1955, nr. 3, p. 134.
[10] Ștefănescu Melchisedec, *Viața și minunile Cuvioasei noastre Parascheva cea nouă și istoricul sfintelor ei moaște*, în BOR, nr. 12, București, 1889, pp. 831-893.
[11] Ștefănescu, Ioan, *Viaţa cuv. Parascheva de Matei al Mirelor,* Revista istorică romînă 4, 1933, p. 347
[12] Stănescu, D., *Viaţa şi minunile sf. Parascheva, Ţara romînească este patria e*i, București 1938,
[13] Jitariu, Protos. Varahiil, *Acatistul şi viaţa şi nevoinţele Sf. Cuv. Maicii Parascheva*, ediția I, Craiova 1942 şi ed. II, Bucureşti 1943.
[14] Șesan, Milan, *Viaţa Cuvioasei Parascheva*, în MMS, Anul XXXIII, Nr. 3-4, Martie-Aprilie 1957, pp. 260-268.
[15] Porcescu, Pr. Scarlat, *Cuvioasa Parascheva de la Iași*, în Sfinți români și apărători ai legii strămoșești, EIBMBOR, București, 1987, pp. 258-271.
[16] Cotoșman, Pr. Gheorghe*, La Prea Cuvioasa Parascheva*, în MMS, Anul XLIII, Nr. 1-2, Ianuarie-Februarie 1967, pp. 179-183.
[17] Bălan, Arhim. Ioanichie, *Patericul Românesc,* Editura Episcopiei Romanului, Roman, 1998.
[18] David, Diac. Petru, *Caută și vei afla. Sinaxar Transilvan*, Editura Alba Iulia, Alba Iulia, 1998, p. 563.
[19] Creangă-Caia, *Copilăria Sfintei Parascheva de la Iași*, Doxologia, Iași, 2014.
[20] Desartovici, L.S., *Sfânta Cuvioasă Parascheva cu sfintele moaște la Iași, Viața, Istoricul moaștelor, Minunile, Acatistul, Paraclisul,* Editura Sophia, București, 2009.
[21] Șesan, Milan, *Cinstirea Cuvioasei Parascheva*, în MMS 1955, nr. 3, pp. 130-136.

Cuvioasă Parascheva. Cronologic analizând, Sfânta Cuvioasă Parascheva a fost precedată de Sfânta Muceniță Paraschevi[22], care este sărbătorită pe 26 iulie. Conform sinaxarului, aceasta a vieţuit la mijlocul secolului al II-lea. S-a născut la Roma, din părinți creștini, posibil de neam grec, luând în considerare originea numelor, Agaton și Politeia. Această familie drepslavitoare nu avea copii. Rugându-se lui Dumnezeu, au primit binecuvântarea de a li se naște o fetiță în ziua a șasea a săptămânii. La Sfântul Botez, aceasta a primit numele Parascheva, datorită faptului că, în tradiția greacă, ziua a șasea a săptămânii se numește „paraschevi", prin traducere, vineri. Aceasta și-a dedicat viața lui Hristos, propovăduind cuvântul Mântuitorului. Suferind multe chinuri și încercări, și-a dat sufletul prin moarte martirică, în timpul împăratului roman Antonius Pius[23]. Aceasta este, pe scurt, încadrarea în timp și spațiu a Sfintei Muceniţe Parascheva[24].

Pentru a înțelege de ce Sfintei Muceniţe Parascheva i s-a dat acest nume, în conformitate cu ziua în care a venit pe lume, respectiv a șasea a săptămânii, este necesar să înțelegem următorul aspect contextual. În lumea iudaică, săptămâna era alcătuită din șapte zile, cu analogie directă la cele șapte zile ale creației. Ultima, ziua odihnei, era socotită și ziua ieșirii din robia egipteană. Tradiția grecească număra zilele din interiorul unei luni, în trei decade, iar romanii se orientau după cele trei zile principale din fiecare lună, calende, none și ide[25]. Ulterior, sub influență ebraică, Roma și Atena au împrumutat obiceiul de a încadra săptămâna în șapte zile, cu noi denumiri, locale, ale zilelor. Premergător celor două orașe de referință din Europa, acest obicei a fost preferat în Alexandria, acolo unde s-a dovedit a fi un real succes. Astfel, la romani, fiecare zi din săptămână purta numele unui zeu sau a unui corp ceresc, de exemplu: ziua 1-Solis dies-ziua Soarelui, ziua 4-Mercurii dies-ziua lui Hermes, ziua lui Hermes, ziua 6-Veneris dies-ziua Afroditei.

Odată cu apariția creștinismului, comunitățile grecești, au schimbat denumirea zilelor săptămânii, realizând tranziția de la politeismul roman, la monoteismul creștin. După noile denumiri adoptate, numărătoarea zilelor săptămânii, se realiza astfel: *Η΄χυριαχη*, care se traduce prin „ziua Domnului", adică ziua în care a înviat Hristos, Duminica, '*Η δευτερα*, adică ziua a doua, *'Η τριτυ*, ziua a treia, etc. Mai relevant este faptul că ziua a șasea poartă denumirea de *'Η παρασχευη,* care se traduce prin „ziua pregătirii", aceasta fiind penultima zi a săptămânii, atunci pregătindu-se cele necesare pentru ziua a șaptea, sabatul. Transliterarea denumirii zilei a șasea în limba română este următoarea: *'Η παρασχευη-Paraschevi,* nume asimilat în tradiția creștină și în cultura poporului român.

Sfânta Cuvioasă Parascheva a vieţuit aproximativ nouă secole mai târziu. Exista probabilitatea ca părinții Cuvioasei să se fi inspirat, la punerea numelui, la nașterea fetiței lor, din activitatea și trăirea pilduitoare a Muceniței Parascheva, fapt care arată o credință puternică a familiei în Dumnezeu, totodată arătând felul în care părinții își creșteau copiii în dragostea și frica lui Dumnezeu. Această punere a numelui are un dublu scop. În primul rând, prin punerea numelui unui sfânt părinții așază în paza și grija sfântului, copilul, pentru întreaga sa viața. În al doilea rând, părinții consideră că pentru copilul lor sfântul reprezintă un model de vieţuire demn de urmat. În momentul în care, copilul va fi curios ce nume poartă și care este originea sa, prin citirea vieții sfântului, acesta va putea extrage învățătura creștină, dreaptă și sănătoasă. Acest îndoit scop al punerii numelui a fost urmărit și de către părinții

[22] Emil Preda, *Dicţionar al sfinţilor ortodocşi*, Ed. Lucman, București, 2000, p. 229.
[23] *Mineiul Lunei Iulie*, Tipărit în al doilea an al domniei Majestății Sale Mihaiu, Regele României și sub păstorirea IPS Patriarh Miron, cu binecuvântarea Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Autocefale Ortodoxe Române, Ediția a III-a, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1928, pp. 320-321.
[24] Petrova, Maya, „*Once Again on the Cult and Hagiographic Texts about St. Paraskeve/Petka of Rome in the South-Slavic Middle Ages*". Scripta & E-Scripta, 2008, pp. 325–250.
[25] Popescu-Severin, Pr. Nicolae, *De ce Sfânta Cuvioasa Parascheva se numeşte Parascheva cea Nouă, Sfânta Vineri şi Vinerea Mare*, în Studii Teologice, nr. 1-2, 1997, p. 185.

Cuvioasei Parascheva. Pentru a nu exista confuzii, tradiția liturgică a recurs la o distincție clara între cele două sfinte. Sfânta Muceniță Parascheva poartă denumirea de „cea Veche", iar Sfânta Cuvioasă Parascheva mai este cunoscută ca și „cea Nouă". Aceste supranume au fost atribuite pe criteriu cronologic.

1.2. Copilăria Sfintei Cuvioase Parascheva.

Copilăria este perioada de descoperire a lucrurilor și a lumii înconjurătoare pentru majoritatea oamenilor. Această etapă a vieții noastre este definitorie în formarea viitorului caracter. În anii copilăriei ne alegem modelele de viață și descoperim, treptat, calea pe care dorim să mergem. Indiferent de vocație, fiecare alege, liber și conștient, ceea ce dorește să facă în viață. De cele mai multe ori, oamenii sunt atrași de modelele văzute, palpabile, urmărind aprecierea lumii și bogățiile. Unii oameni, prin iconomia lui Dumnezeu, aspiră spre cer, spre desăvârșire, având drept model pe Mântuitorul Hristos, sau pe sfinți.

Într-un sat din Tracia, cu numele de Epivat[26], în primele decenii ale secolului al X-lea[27], s-a născut din părinți creștini, o fiică cu numele de Parascheva. Aceasta a primit botezul creștin și din fragedă copilărie a fost rânduită spre învățarea dogmelor dumnezeiești. Nu se cunoaște cu precizie data nașterii, dar, conform Sultana Lambru[28], aceasta s-ar fi născut în a doua jumătatea a secolului al X-lea. Aceasta rezultă din contopirea mai multor indicii. Dintre acestea amintim: Parascheva a avut un frate mai mare cu numele de Eftimie[29], care s-a retras în monahism și, ulterior, a fost hirotonit episcop. Un episcop numit Eftimie Taumaturgul a păstorit vreme de patruzeci de ani orașul Maditelor[30], în a doua jumătate a secolului al X-lea. După moartea sa, acesta s-a arătat tămăduitor și făcător de minuni. Pe de altă parte, Melchisedec Ștefănescu scrie: „Michail Psel, scriitoriu bizantin, în panegiricul Patriarhului Michail Cerularie, cu mari laude se exprimă despre Ierarchul Eftimie, ca despre un contimpuran, sau cu puțin mai înainte înfloritoriu pe scaunul Maditelor. Calculând după acesta chronologie, se pote raporta viața lui și a Sfintei Paraskevei la primii ani ai viacului al unspre-decelea"[31].

Părinții săi, fiind de neam bun și cu avere, creșteau pe cei doi copii cu multă dragoste, căutând să nu le lipsească nimic. Tatăl lor era un conducător local foarte apreciat. Deși era dur cu subalternii săi, avea o inimă mare și milostivă. „Nu se știe câți copii a avut Sofia, dar cel mai mare s-a numit Eftimie, care pleacă în singurătate și ajunge apoi călugăr într-o mănăstire cu viață aspră, Vlaherne din Constantinopol. Datorită credinței lui mari, pregătirii teologice deosebite și bunătății sufletului său este urcat în scaunul episcopal al Maditei (Tracia). Iar după moarte, moaștele lui s-au dovedit a fi tămăduitoare. Nu mult după Eftimie se naște Paraschiva. Ea este crescută de mama și bunica ei în frica lui Dumnezeu, obișnuită cu milostenia și mergerea la biserică. Încă de mică, învăța foarte bine, dar pe lângă școala vremii o preocupau rugăciunile și slujbele bisericii"[32]. Roadele credinței familiei s-au

---

[26] Stefanescu, Melchisedec -*Viata si minunile Cuvioasei Maicii noastre Parascheva, cea nouă și istoricul sfintelor ei moaște*, în BOR 1888-1889, Nr. 12, București, p. 832.

[27] Data exacta este necunoascută până astăzi, existând mai multe ipoteze.

[28] Lamprou-Papakarmezi, Soultana, *The St. Paraskeve the Epivatene*, , Aristotle University Of Thessaloniki (AUTH), 2001.

[29] + IPS Damaskinos Papandreou, Mitropolitul Elveției, *Panegiric la Sfânta Parascheva din Epivat,* în TV 1998, Nr. 5, p.176.

[30] *Viața Sfintei Cuvioase Parascheva, după versiunea araba a Patriarhului Macarie al Antiohiei (sec. XVII)*, carte tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului TEOFAN, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Studiu introductive și traducere din limba araba de Dr. Ioana Feodorov, Mitropolia Moldovei și Bucovinei, Doxologia, Iași, 2010, p. 35.

[31] Ștefănescu, Melchisedec, *Viața și minunile Cuvioasei Maicei noastre Paraskevei, cei noue și istoricul sfintelor ei moaște*, în BOR 1888-1889, Nr. 12, p. 862.

[32] David, Diac. Petru, *Caută și vei afla ... Sinaxar Transilvan*, Editura Alba Iulia, Alba Iulia, 1998, p. 563.

concretizat în formarea copiilor. Aceștia au devenit oameni ai Bisericii cu nume bun și rezonanță în contextul vremii, dar și până astăzi. Părinții lor, Nechita și Sofia[33], au întipărit în sufletul Paraschevei dragostea față de sărmani încă de la o vârsta fragedă. Aceste învățături vor deveni scopul vieții Paraschevei până la sfârșitul ei. Urmând faptelor Martei și ale Mariei, Parascheva era un model demn de urmat, încă din copilărie. Preocupările principale erau școala și Biserica. Pe lângă faptul că învăța foarte bine, a dat dovadă, încă din copilărie, de pilduitoare fapte ale milei trupești. Acest exemplu l-a preluat de la mama sa: „Mama ei continua să facă bine, dar în ascuns, să nu știe soțul. Paraschiva a observat și i-a spus mamei sale cuvintele Mântuitorului:<<Ceea ce faci în ascuns, ți se va răsplăti la arătare>>(Matei VI,4)”[34]. Din cele relatate, cu ușurință se poate deduce, puterea exemplului în creșterea și formarea copiilor. Aceste exemple vii ale părinților sunt semne ale lucrării lui Dumnezeu în viața noastră. Delicata Sa lucrare în lume este realizată prin oameni. Drept dovadă, faptele părinților declanșează dorința copiilor de le urma și depăși în lucrare și trăire.

2. Biografia

Ajungând la vârsta adolescenței, aceasta săvârșea milostenia ca pe un firesc al lucrurilor. Studiase școlile vremii, citise pe filosofi și viețile sfinților, dar sufletul ei era atras de urmarea Mântuitorului. Din pronie divină, Parascheva primește în dar un vis, care pune începutul vieții sale monahale: „Agioritul Nicodim, adunătoriul vieților sfinților, adăuge la spunerea patriarchului bulgar despre sfânta feciora Paraskeva, că înainte de a se depărta în pustie, ea a visitat cetatea împerătescă Constantinopole…”[35]. Așadar, s-a hotărât să părăsească casa părintească în favoarea vieții ascetice. Deși părinții săi nu au fost de acord cu decizia, ea și-a împlinit dorința în ascuns. „A părăsit frumusețea acestei lumi, retrăgându-se în pustie”[36]. Părinții ei au căutat-o vreme îndelungată, dar fără succes. Despre ei, Nechita și Sofia, nu se mai cunosc alte informații, decât că au trecut la Domnul în perioada următoare, fără a afla nimic despre fiica lor.

Un aspect important este acela că, în acea perioadă, foarte puține femei alegeau calea monahală:„Sfânta Parascheva din Epivates a fost printre puținele reprezentante ale femeilor pustnice–o practică foarte rară în timpul bizantinului”[37]. În primă instanță, Parascheva pleacă din locurile natale spre Iraclia Pontului[38], intrând într-o mănăstire de fecioare în care se nevoiește vreme de cinci ani[39]. Aici a încununat faptele bune săvârșite cu rugăciunea neîncetată, lacrimi, posturi aspre și privegheri de toată noaptea. Procesul de despătimire a fost greu și solicitant, dar roua harului Duhului Sfânt sporea urcușul său duhovnicesc. Deși tânără și cu puțină experiență monahicească, Parascheva era privită de celelalte surori drept exemplu bun de urmat și vas ales al Mântuitorului.

Curățindu-se de patimile lumești, Parascheva pleacă într-un pelerinaj la Constantinopol și Ierusalim. După ce s-a închinat la Sfântul Mormânt și la celelalte locuri sfinte[40], se retrage pe Valea Iordanului[41], într-o zonă deșertică. Aici are loc a doua etapă de

[33] Vicovan, Pr. Prof. Dr. Ion, Adumitroaie, Pr. Cătălin, *Cuvioasa Parascheva, sfânta populară a Ortodoxiei, în istoria și evlavia poporului român*, Carte tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Iași, 2011, p. 12.
[34] David, Diac. Petru, *Caută și vei afla...,* p. 563
[35] Ștefănescu, Melchisedec, *Viața și minunile Cuvioasei*..., p. 862.
[36] Vicovan, Pr. Prof. Dr. Ion, Adumitroaie, Pr. Cătălin, *Cuvioasa Parascheva...,* p. 13.
[37] Kuyumdzhieva, Margarita, *In the shadow of your wings: an unsual image of saint Parascheva?*, în AP 10 2014-1, p. 12.
[38] Bălan, Arhim. Ioanichie, *Patericul Românesc*, tipărit cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, ediția a V-a, Editura Mănăstirii Sihăstria, 2005, p. 57.
[39] Astăzi Eregni, atunci, Mănăstirea Maicii Domnului din Heracleea.
[40] Ștefănescu, Melchisedec, *Viața și minunile Cuvioasei*..., p. 862.
[41] *Viața Sfintei Cuvioase Parascheva, după versiunea araba…* p. 10.

nevoință trupească. A petrecut aproximativ zece ani[42] în osteneală, biruind ispitele vrăjmașului, și rugându-se pentru lume. Armele sale erau curăția minții și a trupului, inima aprinsă de dragostea Duhului Sfânt, rugăciunea neîncetată și privegherea. „Aici a aflat loc de nevoință plin de toată liniștea, așa după cum era dorirea inimii ei. În taina acestei pustietăți s-a trudit întru poruncile Domnului și dintru nemăsurata ei iubire de osteneală a îndepărtat tot ce-i aducea mângâiere trupului”[43]. Aceste virtuți o arătau ca pe o făclie arzătoare de dorul Mirelui, oferind rod bun celor căutători de Dumnezeu. Lumina strălucea în interiorul ei, precum o undă simțită tainic, care emană treptat din inima ei o trăire cu bucurie, dobândită în urma conlucrării cu harul dumnezeiesc. Această experiență este strâns legată de dorința păstrării întregii experiențe veșnic în suflet. Această revelație umple trăitorul cu nevăzută iubire harică, care nu poate fi percepută, dar în care știm că locuiește Dumnezeu, prin aceasta, înfăptuindu-se cuvântul Mântuitorului: „Dacă Mă iubeşte cineva, va păzi cuvântul Meu, şi Tatăl Meu îl va iubi, şi vom veni la el şi vom face locaş la el ”(Ioan 14,23). Aceasta este iubirea Sfintei Treimi. Ea nu poate fi explicată, analizată sau povestită. Ea este și nimic mai mult. Dar prin oamenii ce trăiesc o astfel de experiență are loc și o extindere a luminii dumnezeiești către ceilalți semeni. Oamenii curățiți de păcate au capacitatea de a-L vedea și cunoaște pe Dumnezeu prin semenii îmbunătățiți. Persoana ce trăiește momentul coborârii lui Dumnezeu în intimitatea sa, se bucură de cercetare de sus, învrednicindu-se de mângâiere și luminare. Prin experiența harului, viața trupească devine total lipsită de interes, toată atenția și puterea concentrându-se pe păstrarea harului.

3. Trecerea la Domnul

Prezența lui Dumnezeu în viața noastră poate fi remarcată și printr-o viață curată, care ne deschide ochii sufletești pentru a vedea lucrarea lui Dumnezeu în lume. Trupesc, este cu neputință să sesizăm prezența revelației și a descoperirilor divine în viața noastră. Răspunzând la chemarea harului, Dumnezeu se descoperă omului în mod văzut, direct și deplin. În Sfânta Scriptură avem nenumărate exemple în care Dumnezeu s-a descoperit oamenilor aleși. Venirea Mântuitorului pe pământ a fost pregătită încă din Vechiul Testament, atunci când Dumnezeu s-a descoperit și a vorbit cu Avraam la Stejarul din Mamvri, cu Moise pe Muntele Sinai, și cu ceilalți profeți prin inspirația Duhului Sfânt. În Noul Testament, Mântuitorul S-a arătat lumii împlinind atât lucrarea Sa învățătorească, pe parcursul a aproximativ trei ani, cât și lucrarea Sa mântuitoare prin întrupare, răstignire, înviere și înălțare. Cu toate acestea, nu doar Sfânta Scriptură vorbește despre oameni care au avut binecuvântarea trăirii în prezența lui Dumnezeu, ci și sfinții părinți[44].

Acest fapt s-a întâmplat și cu mireasa lui Hristos, Parascheva. La vârsta la care fiii lumii își caută vocația și pun bazele întemeierii unei familii, această aleasă a lui Hristos se afla în pustie, nevoindu-și trupul pentru înălțarea sufletului. Lipsurile de multe feluri, privegherile de toată noaptea, postul neîncetat și alte multe încercări, i-au slăbit trupul. Parascheva a trăit în această mica mănăstire de pe Valea Iordanului vreme de aproximativ zece ani[45], până când a împlinit 25 de ani: „Acolo s`a sălășlui pe un timp întru o monastire de călugărițe în pustia Iordanului, unde a petrecut până la anul 25 al verstei sale, în post și în rugăciune”[46].

---

[42] Bălan, Arhim. Ioanichie, *Patericul Românesc*, p. 59.

[43] *Sfânta Cuvioasă Parascheva cu sfintele moaște la Iași, Viața, Istoricul Moaștelor, Minunile, Acatistul, Paraclisul*, Ediție îngrijită de L.S. Desartovici, Editura Sophia, București, 2009, p. 19.

[44] Efrem, Arhim. Filotheitul, *Starețul meu Iosif Isihastul*, traducere din limba greacă de Ieroschim. Ștefan Nuțescu, Schitul Lacu-Sfântul Munte Athos, Editura Evanghelismos, București, 2010.
Aici, întregul volum cuprinde numeroase descoperiri ale lui Dumnezeu, trăite de Sf. Iosif datorită nevoințelor și vieții sale neîntinate.

[45] Bălan, Arhim. Ioanichie, *Patericul Românesc...*, p. 59.

[46] Ștefănescu, Melchisedec, *Viața și minunile Cuvioasei...*, p. 862.

După o vreme Parascheva primește poruncă de la îngerul Domnului să se întoarcă în patria natală: „Într-o noapte, așa cum îi era obiceiul, Parascheva stătea la rugăciune și, cu multă umilință ridicând mâinile către Cer, văzu o arătare dumnezeiască. Înaintea ei se înfățișa un Înger al Domnului, în chip de tânăr luminos, înconjurat de slavă. Venind către dânsa, acesta îi grăi cu glasul său limpede și plin de blândețe: *Dumnezeul Cel Care a fost răstignit, a murit și a înviat pentru mântuirea oamenilor, Domnul Îngerilor și al oamenilor, Iisus Hristos îți poruncește ție să ieși din această pustie și să te întorci în patria ta. De acolo, sufletul tău se va înălța spre cerești lăcașuri, spre a se sălășlui de-a pururi cu Domnul.* Cuvioasa luă aminte la puterea vedeniei și pricepu că această poruncă este de la Însuși Dumnezeu. Se bucură că în curând trebuie să treacă la Domnul, dar se mâhni că trebuie să părăsească pustia. Cunoștea ea însăși că nimic nu curățește așa bine sufletul și nu-l duce la chipul cel dintâi, precum o fac pustiul și liniștirea. Având râvnă pentru cele ale lui Dumnezeu, Sfânta Parascheva se sârgui să împlinească porunca primită prin Înger”[47]. Acest eveniment este relatat atât de Matei[48], cât și de Macarie[49]. Cunoscând că ascultarea este mai de preț decât nevoința proprie, Parascheva își cere iertare de la surorile din mănăstire și pleacă spre locurile natale. Prima oprire o face la Sfântul Mormânt, acolo unde se închină cu evlavie încă odată. Lăsând în urmă Ierusalimul, ajunge la Constantinopol, acolo unde se închină la Sfânta Sofia, iar apoi se roagă cu lacrimi în Biserica Maicii Domnului din Vlaherne, astfel: „Preasfântă Stăpână, nu am altă nădejde și acoperământ pe pământ decât pe tine. Tu să-mi fii îndreptătoare și folositoare spre Hristos. Cât m-am nevoit în pustie, pe tine te-am avut ajutor și mângâiere, iar acum, dacă m-am întors în lume, te rog, îndreptează-mă până la sfârșitul vieții mele, că nu am altă nădejde după Dumnezeu”[50].

A petrecut vreme de doi[51] ani în preajma bisericii cu hramul Sfinții Apostoli din Epivat. „Nu a fost trecută cu vederea, ca să nu cunoască mai dinainte și plecarea ei la Domnul. Căci i s-a arătat ei tânărul acela luminos și strălucit care i se arătase și mai înainte, vestindu-i urcarea ei la ceruri și încredințând-o că va fi împreună lucrător cu dânsa. Și arătându-i acestea, încurajând și dând îndrăznire sfântului ei suflet, iarăși s-a făcut nevăzut. Iar ea, ațintindu-și ochii sufletului și ai trupului către ceruri, Îl cheamă pe Hristos, Stăpânul ei: „Iubitorule de oameni, Stăpâne, zicea, nu trece cu vederea pe roaba Ta, care pentru numele Tău cel sfânt a lăsat toate și a urmat Ție, ci trimite înger de pace, ca să ia în tihnă sufletul meu și să nu fie stăpânit la ieșirea lui de duhurile cele viclene și necurate, și învrednicește-l să stea cu îndrăznire înaintea înfricoșătorului Tău scaun de judecată, că binecuvântat ești în vecii vecilor. Amin”[52]. A trecut la Domnul în deplină conștientizaere, dar a rămas în continuare o străină pentru contemporanii săi. A trăit în satul natal vreme de aproximativ doi[53] ani, fără a descoperi cineva numele și neamul ei. Sătenii Epivatului, buni creștini, au socotit că nu este cuviincios ca trupul acestei tinere să rămână neîngropat, mai ales că în ultimii doi ani a purtat de grijă cu evlavie de biserica satului lor. Au săvârșit, dar, rânduiala înmormântării și au așezat trupul Paraschevei într-un pământ nu departe de malul mării[54]. Locul a fost ales tot din pronie divină pentru a nu ști nimeni cu precizie unde a fost înmormântată, precum nu i s-a știut nici numele nici taina vieții sale în ultimii ani ai vieții. Și-a dat sufletul după jumătatea

[47] *Sfânta Cuvioasă Parascheva cu sfintele moaște la Iași, Viața, Istoricul Moaștelor, Minunile, Acatistul, Paraclisul*...p. 23.
[48] *Viața Sfintei Cuvioase Parascheva*, după versiunea în limba greacă a lui Matei smeritul, Mitropolitul Mirelor, traducere, introducere și note de Laura Enache, Doxologia Iași, 2012.
[49] *Versiunea arabă a Vieții Sfintei Parascheva cea Nouă*, de Macarie az-Za`im din Alep, Studiu introductiv și traducere din limba arabă de Dr. Ioana Feodorov, Editura Trinitas, 2006.
[50] Bălan, Arhim. Ioanichie, *Patericul Românesc...*, pp. 59-60.
[51] Bălan, Arhim. Ioanichie, *Patericul Românesc...*, p. 60.
[52] *Viața Sfintei Cuvioase Parascheva*, după versiunea în limba greacă a lui Matei..., p. 32.
[53] *Sfânta Cuvioasă Parascheva cu sfintele moaște la Iași...*p. 25.
[54] Bălan, Arhim. Ioanichie, *Patericul Românesc*, p. 60.

secolului al X-lea[55], la vârsta de aproximativ 27 ani, mormântul său fiind aproape de Kallicrateia. Ziua trecerii sale la Domnul este „ziua a paisprezecea a lui octombrie”[56].

Așa s-a săvârșit din această viață Parascheva, cea care a înțeles, mai bine decât oricare dintre contemporanii săi, efemeritatea și lipsa sensului unei vieți trăite fără Hristos. El este Cel ce dă conținut, putere și sens vieții noastre. O viață departe de Hristos nu poate primi încununare și sfârșit creștinesc.

[55] Ștefănescu, Melchisedec, *Viața și minunile Cuvioasei*..., p. 863.
[56] *Versiunea arabă a Vieții Sfintei Parascheva cea Nouă...,* p. 36.

BISHOP CHESARIE OF RÂMNIC – A PROMINENT HIERARCH AND SCHOLAR OF THE 18TH CENTURY

Nicolae Nucă
PhD Student, „Ovidius" University of Constanța

Abstract: This study examines the life and work of Bishop Chesarie of Râmnic (1773-1780), a prominent figure of the Wallachian Church, highlighting his contributions to religious and cultural life. Chesarie's tenure as bishop coincided with a period of intellectual and political ferment. His multifaceted activities included church administration, publishing religious books, and translating important texts. Chesarie's prefaces to the Romanian edition of the Mineie, a collection of twelve liturgical books, reveal a profound historical vision, innovative for its time, and showcase his erudite, elegant style. This research delves into Chesarie's intellectual formation, influenced by both Byzantine tradition and Western Enlightenment ideas. His writings reflect a keen understanding of European intellectual currents. They integrate classical and contemporary sources, demonstrating independent judgment and a commitment to the Romanian language and national identity. Chesarie's historical perspective, evident in his periodization of Wallachian history, marks a departure from traditional chronicle writing. His dynamic, analytical approach underscores the importance of internal factors in societal development, emphasizing the role of culture and literacy in shaping collective memory.

Keywords: Chesarie of Râmnic, Wallachia, 18th century, Enlightenment, Orthodox Church, Romanian language, historiography, culture

Introducere

Episcopul Chesarie, recunoscut drept „unul dintre cei mai luminați ierarhi munteni ai epocii," a jucat un rol esențial în consolidarea limbii române ca vehicul al culturii și spiritualității ortodoxe. Activitatea sa s-a manifestat nu doar în plan religios, ci și în sfera culturală, prin inițiative editoriale și prin integrarea unor perspective iluministe în scrierile sale. Prefețele Mineielor, în special, oferă o privire detaliată asupra gândirii sale complexe, caracterizată de erudiție, un stil literar elevat și un profund patriotism, fiind totodată influențate de curentele filosofice ale iluminismului european.

Astfel, acest demers academic își propune să analizeze atât dimensiunea biografică, cât și contextul cultural și ideologic al epocii, evidențiind contribuția episcopului Chesarie la dezvoltarea identității culturale și naționale românești. Ne vom concentra asupra modului în care iluminismul, reflectat subtil în prefețele sale, a influențat promovarea educației, a tiparului și a unei perspective istorice moderne în cultura română.

Studiul va analiza multiple fațete ale vieții și activității episcopului Chesarie. Voi arăta că Episcopul Chesarie a provenit dintr-o familie modestă din București și a beneficiat de o educație aleasă la Academia Domnească, unde a dobândit cunoștințe temeinice de limbi clasice și moderne. Acesta a urcat rapid în ierarhia bisericească, ocupând funcții importante la Mitropolia din București și, ulterior, la Episcopia Râmnicului., din perspectivă culturală, Chesarie s-a remarcat ca editor, traducător și autor de prefețe la cărți bisericești, promovând limba română în cult și contribuind la dezvoltarea limbii literare. Prefețele sale la Minee conțin idei inovatoare despre istorie, societate și rolul cărturarului, reflectând o viziune dinamică și progresistă, influențată de iluminismul european.

I. Viaţa şi activitatea Episcopului Chesarie al Râmnicului

Chesarie al Râmnicului (1773–1780), considerat „primul istoric modern din cultura noastră," a fost comemorat în anul recent încheiat la două secole de la trecerea sa în eternitate. Originar din București, născut într-o familie modestă – fiul zarafului Ghelachi Halepliu și al soției sale, Ilinca – Chesarie a primit o educație aleasă la Academia Domnească din București. Printre profesorii săi s-a numărat renumitul dascăl de elină al vremii, Alexandru Tivitu (din Târnova), care a contribuit semnificativ la formarea sa intelectuală, înainte de a se stinge în 1761[1].

În anii de formare, Chesarie și-a extins constant bagajul cultural și intelectual, devenind fluent în limbi precum greaca, franceza, rusa și italiana, pe lângă limba română, învățată în mediul familial. Această poliglosie i-a permis accesul la opere de referință, în special în domeniile istoriei și filologiei, deschizându-i perspective culturale rare pentru ierarhii români ai epocii. Devenind un „iubitor pasionat al învățăturii," Chesarie și-a asumat misiunea de a contribui la renașterea culturală și națională a Țării Românești, pe care o asemăna cu pasărea Phoenix, prin promovarea cărții românești și a educației[2].

Tuns în monahism sub numele de Chesarie la Mitropolia din București, în timpul mitropolitului Filaret I Mihalitzis (1753–1760), el a urcat rapid în rangurile ecleziastice, devenind protosinghel și eclesiarh. După 1760, a colaborat strâns cu mitropolitul Grigore II de la Colțea, cu care a avut o relație atât literară, cât și politică[3]. În această perioadă, Chesarie s-a remarcat prin activitatea sa de traducere, corectură și publicare a cărților bisericești, lucrări ce necesitau o solidă cunoaștere a limbilor greacă și română. Printre contribuțiile sale editoriale se numără traduceri precum **„Vorova de întrebări și răspunsuri întru Hristos"** de Sf. Simeon, Arhiepiscopul Tesalonicului (1765), și **„Învățătura Ortodoxă"** a patriarhului Meletie Pigas al Alexandriei (1769), demonstrând nu doar erudiție, ci și o profundă angajare în revitalizarea teologică și culturală a epocii.[4]

La finalul anului 1769, protosinghelul Chesarie, alături de mitropolitul Grigorie al II-lea și arhimandritul Filaret (viitorul său succesor la Râmnic), a făcut parte dintr-o delegație oficială a Țării Românești trimisă la Sankt Petersburg. În anul următor, la 28 martie/8 aprilie 1770, cu prilejul Duminicii Floriilor, aceștia au prezentat împărătesei Ecaterina a II-a a Rusiei cererile țării, solicitând ca acestea să fie luate în considerare la încheierea războiului ruso-turc, început în 1768. Rămânând în Rusia o perioadă, în octombrie 1770, Chesarie a asistat la hirotonirea lui Platon Levșin, un teolog erudit, ca arhiepiscop de Tver. În timpul șederii sale la Sankt Petersburg, Chesarie a tradus în greacă o celebră cuvântare a lui Platon, rostită la 1 septembrie 1770 la mormântul țarului Petru cel Mare, în contextul unei victorii navale ruse împotriva otomanilor[5].

Reîntors în Țara Românească, Chesarie a servit Mitropolia din București până la sfârșitul anului 1771. La vacanța scaunului episcopal de la Râmnic, după moartea episcopului Partenie (1764–1771), Chesarie a fost numit vicar, conducând eparhia până la 26 decembrie 1773. În acea zi, a fost ales episcop titular, fiind hirotonit arhiereu pe 12 ianuarie 1774 și înscăunat oficial la Râmnic.

---

[1] Alexandru Elian, "Din legăturile mitropolitului Moscovei Platon cu români", în *Ortodoxia*, XII (1960), nr. 2, p. 193

[2] George Ivaşcu, *Istoria Literaturii Române***,** I, Editura Ştii, Bucureşti, 1969, pp. 291-292

[3] Alexandru Duţu, *Coordonate ale culturii româneşti în secolul XVIII*, vol. I 1821, Editura Pentru Literatura, Bucureşti, 1968, p. 132

[4] I. Bianu şi N. Hodoş, *Bibliografia românească veche,* t. II, Bucureşti, 1910, pp. 166-170; 193-194

[5] Alexandru Elian, "Din legăturile mitropolitului Moscovei Platon cu români", pp. 186-192

În 1774, în apropierea semnării păcii de la Kuciuc-Kainargi (10/21 iulie 1774), Chesarie, împreună cu banul Mihai Cantacuzino, a mers la Iași, la cartierul feldmareșalului rus P.A. Rumeanțev, pentru a discuta situația țării în contextul încheierii conflictului. Ca episcop, Chesarie s-a remarcat printr-o activitate culturală, religioasă și administrativă intensă. A obținut pentru episcopie Biserica Sfinții 40 de Mucenici din București, situată pe locul actualului Ateneu Român, și a înființat școli atât aici, cât și la metocul eparhial din Craiova. De asemenea, a renovat lăcașuri de cult și a modernizat tipografia din Râmnic în 1775, cu sprijinul negustorului sibian Constantin Hagi Pop.

Chesarie a fost un orator iscusit, apărător înflăcărat al drepturilor credincioșilor săi și un avid căutător de cunoaștere. Informațiile despre curentele culturale europene ajungeau la el prin lecturi regulate din publicații precum *Mercure historique, littéraire et politique* și *Journal encyclopédique*. În 1778, a comandat și a insistat pentru achiziționarea unor lucrări fundamentale, printre care celebra *Encyclopédie* a lui Denis Diderot și Jean le Rond d'Alembert, considerată un simbol al iluminismului european. Această operă, pe care o considera indispensabilă, a fost comandată fie din Viena, fie din Leipzig, subliniind preocuparea sa pentru progresul cultural și educațional al eparhiei și al țării[6].

Această lucrare, în care „răsunau ecouri ale filosofiei iluministe," a ajuns, după ultima solicitare, în posesia episcopului Chesarie, confirmând încă o dată înclinația sa spre acest curent ideologic specific epocii. Acest fapt ilustrează preocupările intelectuale și deschiderea culturală care l-au caracterizat, orientându-l către ideile progresiste ale iluminismului.

Din păcate, însă, episcopul Chesarie, descris ca un „spirit animat de o remarcabilă curiozitate intelectuală," nu a avut ocazia să-și desăvârșească contribuțiile culturale și spirituale. Conducerea sa la episcopia Râmnicului a durat doar șapte ani incompleți, fiind curmată brusc de moartea sa neașteptată pe 9 ianuarie 1780, în timp ce se afla la metocul bucureștean al episcopiei[7].

Chesarie a fost înmormântat în Biserica Sfinții 40 de Mucenici din București. Ceremonia funerară a fost oficiată de juristul Mihail Photinopoulos, o personalitate marcantă a culturii neogrecești contemporane. Plecarea sa a fost regretată de mulți, fiind considerată o pierdere majoră pentru cultura și spiritualitatea românească. Prin dispariția sa, „soarele cel luminos de la ochii Valahiei" apunea, iar comunitatea pierdea un „mare dascăl," un „părinte bun, blând și iubitor."[8]

II. Activitatea culturala şi influenţa iluminismului asupra Episcopului Chesarie

Activitatea episcopului Chesarie se distinge printr-o profundă pasiune pentru cultură, fiind recunoscut drept „unul dintre cei mai luminați și activi prelați munteni ai secolului al XVIII-lea" și un reprezentant important al iluminismului românesc. Nu a fost doar editor de cărți, ci și un traducător remarcabil, utilizând o limbă apreciată de contemporanii săi pentru eleganța și claritatea sa, devenind un model pentru scriitorii religioși din Transilvania. În timpul slujirii sale la Mitropolia din București, în perioada de început a activității sale intelectuale, Chesarie a tradus și publicat lucrări importante precum **„Voroava"** Sfântului

[6] D. Popovici, *Studii literare,* I, *Literatura română în epoca «Luminilor»,* Editura Dacia, Cluj Napoca, 1972, p. 88

[7] Pr. Niculae Şerbănescu, „Episcopii Rîmnicului", în *Mitropolia Olteniei*, XVI (1964), p. 196

[8] Pr. Mihai Manolache, „Viaţa şi activitatea episcopului Chesarie ai Rîmnicului 1773-1780"**,** în *Biserica Ortodoxă Română*, 84 (1966) nr. 1-2, pp. 129-151

Simeon al Tesalonicului (1765) și a revizuit ediția grecească a lucrării patriarhului Meletie Pigas, **„Învățătura Ortodoxă”** (1769)[9].

Este foarte probabil ca în această perioadă, având acces la informații relevante datorită implicării sale în tratativele diplomatice legate de războiul ruso-turc (1768–1774), să fi redactat în limba greacă o lucrare intitulată, conform unor surse, **„Istorie a războiului dintre Rusia și Poarta Otomană”**, deși textul original s-a pierdut, rămânând doar o traducere în greaca populară realizată de călugărul Ambrozie Pamperis, profesor la Iași[10].

În a doua parte a carierei sale, episcopul Chesarie s-a concentrat pe publicarea unor cărți de cult esențiale, printre care **Octoihul** și **Antologhionul** (1776), **Triodul** (1777), **Ceaslovul** și **Psaltirea** (1779). Aceste lucrări urmăreau să înlesnească integrarea completă a limbii române în ritualurile bisericești[11].

Cea mai importantă realizare a sa rămâne însă traducerea completă a **Mineielor** în limba română, un efort monumental care a culminat cu publicarea integrală a acestora în 1779. Pentru prima dată, textele Mineielor – incluzând cântări, scripturi, sinaxare și indicații liturgice – au fost puse la dispoziția clerului și credincioșilor într-o formă integral românizată. Aceasta a marcat finalizarea procesului de introducere a limbii române în slujbele bisericești, având un impact semnificativ asupra identității culturale și religioase românești.

Traducerea s-a bazat pe versiuni mai vechi, precum cele realizate de mitropolitul Dosoftei al Moldovei (†1693), episcopul Mitrofan al Buzăului (†1702) și Radu Greceanu, dar și pe manuscrisele episcopului Damaschin Dascălul al Râmnicului (†1725). Lucrarea a beneficiat de contribuții colective din partea unor personalități ecleziastice de prestigiu, printre care mitropoliții Grigorie II al Ungrovlahiei, Grigorie al Sidei, Filaret (urmașul lui Chesarie la Râmnic), precum și alți cărturari precum protosinghelul Iosif, ieromonahul Anatolie, monahul Rafail de la Hurez și biv vel grămăticul Iordan Capadochianul[12].

Prin eforturile sale, Chesarie a reușit nu doar să ridice prestigiul limbii române în sfera religioasă, ci și să consolideze statutul cultural al Țării Românești în contextul iluminismului european.

Lucrarea „Mineiele de Râmnic” a reușit, prin efortul comun al celor implicați, să ofere slujitorilor bisericii și cititorilor o limbă vie, accesibilă tuturor românilor. Aceasta a contribuit semnificativ la răspândirea acestor texte în toate regiunile locuite de români și a jucat un rol important în dezvoltarea limbii române literare.

Imprimarea **Mineielor**, o colecție de douăsprezece cărți de cult ortodox ce conțin slujbele zilnice ale sfinților, aranjate pe luni – de unde și numele derivat din grecescul *men (μην)*, care înseamnă „lună” –, a început în 1776. În mod neobișnuit, prima carte tipărită nu a fost cea aferentă lunii septembrie, începutul tradițional al anului bisericesc, ci cea a lunii octombrie. În 1778 a fost publicat Mineiul pentru noiembrie, iar în 1779 au apărut cele pentru lunile decembrie, ianuarie, februarie și martie[13].

Ultimul Minei, cel pentru luna martie, a fost tipărit între 15 octombrie și 5 decembrie 1779. După moartea episcopului Chesarie, care a survenit pe 9 ianuarie 1780, o notă a fost adăugată în prefață pentru a marca acest eveniment tragic: „1780, ianuarie în 9, într-o zi joi, către seară, s-au mutatu din viața aciasta la vecinicile lăcașuri, acest plinu de rîvnă sfîntu părinte... Cine va ceti aici să zică: Dumnezeu să-lu iarte.” Acest detaliu evidențiază faptul că

[9] Algeria Simota, *Chesarie de Rîmnic*, în *Dicţionarul Literaturii române de la origini pînă Ia 1900*, Editura Academinei RSR, Bucureşti, 1979, p. 178

[10] Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti,* II, ed. a Il-a, Editura Librăriei Pavel Suru, Bucureşti, 1926, p. 584

[11] Petre Constantinescu-Iaşi, *Tipărituri româneşti necunoscute***,** Editura Presa Bună, Iaşi, 1931, p. 4

[12] Gabriel F. Ţepelea, „Mineiele de Ia Rîmnic. Contribuţia lor Ia dezvoltarea limbii române literare şi la biruinţa ei detinitivă ca limbă de cult”, în *Biserica Ortodoxă Română*, 84 (1966), nr. 3-4, pp. 377-382

[13] Episcop Dr. Antonie Plămădeală, *Clerici ortodocşi, ctitori de limbă şi cultură românească***,** Editura Institutului Biblic şi de Misiune al BOR, Bucureşti, 1977, p. 28

episcopul Chesarie nu a apucat să-și vadă proiectul complet realizat, moartea sa lăsând lucrarea nefinalizată.

Celelalte șase Mineie, pentru lunile aprilie-septembrie, probabil pregătite pentru tipar încă din timpul vieții lui Chesarie, au fost imprimate rapid, în 1780, sub îndrumarea succesorului său, episcopul Filaret (1780–1792). Această continuitate indică pregătirile anterioare ale lui Chesarie pentru publicarea întregii colecții.

Fiecăruia dintre cele șase Mineie tipărite sub coordonarea sa, Chesarie le-a adăugat câte o prefață (predoslovie). Prima dintre acestea este adresată întregului popor român, nu doar clericilor, reflectând credința sa în unitatea acestuia. Prefețele sale, caracterizate de un stil elevat și o erudiție vastă, demonstrează atât cunoștințele teologice ale episcopului, cât și familiaritatea sa cu domenii profane, inspirate de curentele iluministe. Ideile exprimate și sursele utilizate reflectă o meditație profundă asupra istoriei și trecerii timpului, conferind acestor texte o dimensiune culturală și filosofică aparte. Astfel, Mineiele tipărite sub îndrumarea lui Chesarie reprezintă nu doar un monument al culturii bisericești, ci și o contribuție de seamă la literatura iluministă românească.

Prima prefață a seriei **Mineielor**, dedicată lunii octombrie, funcționează mai degrabă ca o introducere generală la întreaga colecție. În acest text, episcopul Chesarie subliniază necesitatea și importanța demersului său editorial, folosind adesea un limbaj simbolic și alegoric, ceea ce explică absența unor detalii istorice exacte. Prefața a fost descrisă de unii cercetători ca un „poem festiv," care elogiază eforturile înaintașilor de a traduce „în limba românească… câteva slujbe ale Bisericii." De asemenea, Chesarie reflectă asupra stării culturale a românilor din vremea sa, subliniind contribuțiile cărturărești ale mitropolitului Grigorie II al Ungrovlahiei, superiorul său canonic. În acest context, folosește termeni precum „patrie" și „patriot" într-un sens anticipativ pentru renașterea națională de la începutul secolului XIX[14].

Episcopul justifică începutul imprimării cu luna octombrie, în loc de luna septembrie (conform calendarului bisericesc), prin legătura acestei luni cu evenimentele politice recente, menționând tratatul de pace de la Kuciuc-Kainargi (1774) și hatișeriful sultanului Abdul Hamid I. Aceste documente consfințeau recunoașterea unor privilegii ale țărilor române, în urma războiului ruso-turc, evenimente pe care episcopul le atribuie intervenției divine prin mijlocirea sfinților prăznuiți în luna octombrie. Chesarie încurajează cititorii să reflecteze asupra sensurilor ascunse din slujbele acestor sfinți și să-și exprime recunoștința prin rugăciune și meditație.

Prin limbajul alegoric, Chesarie explorează teme filosofice precum timpul și istoria, sugerând că poporul român va trece printr-o „dimineață luminoasă," similar ciclului natural al nopții și dimineții sau alternanței slujbelor religioase de vecernie și utrenie. Această credință optimistă este completată de o definiție timpurie a rolului cărturarului devotat binelui public, episcopul declarând că este pregătit „să facă glasul plăcut dragostei tuturor," subordonându-și întreaga ființă interesului comun. Această mărturisire este considerată o expresie a aspirațiilor către autonomia țării, văzute de Chesarie ca fiind sprijinite atât de voința oamenilor, cât și de providență, în conformitate cu conceptul bizantin de „sinergie" – colaborarea dintre voința umană și voința divină în realizările istorice.

Prefețele următoare includ referiri la numeroase evenimente istorice, religioase și laice, atât din istoria Țărilor Române, cât și din lumea antică și Europa contemporană. Aceste texte reflectă erudiția lui Chesarie, bazată pe diverse surse, și o viziune istorică mai dinamică decât cea a cronicarilor tradiționali. Prin unele perspective inovatoare incluse în aceste prefețe, Chesarie a fost considerat de unii cercetători drept „primul filosof modern al istoriei din cultura română." Deși opera sa culturală propriu-zisă se limitează la prefețele cărților

[14] Algeria Simota, *Chesarie de Rîmnic*, p. 178

tipărite sub coordonarea sa, aceasta reprezintă începuturile unei viziuni istorice evolutive în cultura românească. Astfel, istoriografia modernă românească nu debutează cu o lucrare istorică clasică, ci cu o concepție istorică bazată pe o periodizare analitică și dinamică, în contrast cu perspectiva lineară și repetitivă a cronicilor anterioare.

În incursiunea sa istorică asupra trecutului Țării Românești, episcopul Chesarie adoptă o abordare influențată de teoria ciclurilor istorice a lui Giambattista Vico și de viziunea istorică iluministă a lui Montesquieu. Considerarea societății ca fiind supusă schimbării, dezvoltându-se prin procese istorice, reprezintă o caracteristică a epocii iluminismului, iar Chesarie, prin reflecțiile sale, se aliniază acestui curent. Prefețele sale continuă tradiția umanistă și latinistă a cronicarilor și a lui Dimitrie Cantemir, abordând subiecte precum originea daco-romană a poporului român și dezvoltarea sa istorică, oferind idei mai documentate și interpretări superioare față de predecesorii săi[15].

În cea de-a doua prefață, dedicată Mineiului pentru luna noiembrie, Chesarie face un pas remarcabil pentru cultura română, realizând prima încercare de periodizare a istoriei Țării Românești bazată pe criterii istorice interne, fără referiri tradiționale la „crearea lumii" sau alte evenimente externe. El identifică trei „epoci" distincte: prima este perioada luptelor și războaielor, care reflectă cucerirea și romanizarea Daciei, bazându-se pe surse istorice precum Dion Cassius și Zonaras, dar și pe vestigii arheologice din apropierea Dunării, cum ar fi rămășițele podului lui Traian.

Cea de-a doua epocă începe cu Radu Negru Voievod, considerat întemeietorul Țării Românești, marcând perioada consolidării instituțiilor statului și a construirii mănăstirilor domnești. A treia epocă este legată de tălmăcirea cărților religioase din slavonă în limba română, desfășurată în vremea domnitorilor Matei Basarab, Șerban Cantacuzino și Constantin Brâncoveanu. Chesarie consideră această perioadă ca fiind de o importanță aparte, întrucât renașterea culturală și tipărirea de cărți în limba română au contribuit la conservarea memoriei colective și la întărirea conștiinței naționale.

Episcopul subliniază valoarea durabilă a tiparului, chiar și în fața caracterului perisabil al materialelor utilizate, observând că „tiparul dă nestricăciune lucrurilor stricăcioase ale lumii." Prin această viziune, el afirmă superioritatea culturii scrise în transmiterea valorilor și amintirilor istorice, considerând-o un simbol al continuității și identității naționale. Viziunea sa istorică, exprimată în termeni noi pentru epocă, reflectă o concepție evolutivă și dinamică asupra istoriei, marcând o ruptură semnificativă de tradiția cronicărească anterioară. Acest lucru îl plasează pe Chesarie printre pionierii filosofiei moderne a istoriei în cultura română[16].

Episcopul Chesarie, după ce a prezentat cele trei mari perioade istorice ale Țării Românești, a adăugat o a patra epocă, corespunzând timpului său, pe care o descrie cu entuziasm ca o eră a stabilității și renașterii. El numește această perioadă „veacul de acum" și îl leagă de domnia lui Alexandru Ipsilanti. Chesarie subliniază realizările importante din timpul acestui domnitor, printre care se numără obținerea unor reglementări oficiale din partea Imperiului Otoman pentru organizarea administrativă a țării, reformele monahale bazate pe canoanele vieții călugărești și instituirea unui sistem de taxe stabile, toate orientate spre binele comun și justiția socială.

Această viziune istorică, structurată în patru perioade, reflectă patriotismul și preocuparea lui Chesarie pentru dezvoltarea națională, reamintind totodată de contribuțiile istorice ale dacilor și romanilor, ale voievozilor și cărturarilor din trecut. Prin această abordare, Chesarie aduce în actualitate istoria națională, subliniind importanța noilor reforme și a continuității culturale.

---

[15] Crizantema Joja, Iluminismul. „Perioada învăţământului şi culturii în limba română in spirit iluminist", în *Istoria gândirii sociale şi filosofice în România*, Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1964, p. 123

[16] Mircea Anghelescu, „Contribuţii Ia stabilirea unor premise ale literaturii româneşti moderne (1750—1780)", în *Limbă şi Literatură*, XVI, Bucureşti, 1968, p. 30

Prefața Mineiului pentru luna decembrie, publicată între februarie și mai 1779, relevă erudiția episcopului Chesarie, influențată probabil de **Enciclopedia franceză**, pe care acesta o solicitase anterior. Conținutul acestei prefețe, de o complexitate remarcabilă, combină aspecte religioase, istorice și calendaristice, indicând fie o cultură clasică vastă, fie accesul la surse de informare generală sofisticate pentru acea perioadă[17].

În prefață, Chesarie face referiri istorice ample, precum existența unui calendar cu zece luni utilizat de evrei și romani până la reforma împăratului Numa Pompilius. De asemenea, el propune o periodizare religioasă a istoriei: perioada de la crearea lumii până la nașterea lui Hristos, considerată „lungă de 5500 de ani," urmată de „veacul creștinilor," ce va dura până la sfârșitul lumii. El descrie și diverse sisteme de numărare a anilor utilizate de-a lungul timpului, cum ar fi cele bazate pe era Dioclețiană sau pe era olimpică greacă, menționând contribuția lui Dionisie cel Mic, care a introdus calculul erei creștine.

Mai mult, Chesarie demonstrează o înțelegere critică a istoriei, observând că Dionisie a greșit calculul erei creștine cu patru ani, dar recunoaște acceptarea universală a acestuia. El subliniază că această eroare nu afectează dogmele religioase, ceea ce arată o perspectivă rațională și progresistă asupra istoriei și teologiei.

Astfel, prin această prefață și prin viziunea sa istorică generală, episcopul Chesarie demonstrează o înțelegere profundă a interacțiunii dintre religie, istorie și cultură. Îmbinând informații clasice cu perspective iluministe, el își afirmă poziția ca un cărturar remarcabil al epocii, contribuind semnificativ la formarea unei conștiințe istorice moderne în cultura românească.

Predoslovia Mineiului pentru luna ianuarie, tipărit între 18 mai și 8 august 1779, reflectă un nivel înalt de erudiție, bazându-se pe surse diverse, inclusiv lucrări clasice despre istoria antică, **Geografia** lui Meletie din Ianina, și opere contemporane, precum **Enciclopedia franceză** și lucrarea lui Le Beau despre Imperiul Bizantin. Deși aceste surse i-au oferit un fundament informațional solid, se remarcă mai ales capacitatea episcopului Chesarie de a reflecta independent asupra istoriei, identificând mari perioade de „flux și reflux" și integrând lecțiile filosofiei istoriei în interpretările sale. Ideea latinității poporului român și a continuității tradițiilor romane în obiceiurile urmașilor de la Dunăre capătă pentru prima dată o dimensiune poetică, fraza lui Chesarie având o eleganță retorică și un patos care evocă strălucirea istoriei romane[18].

Predoslovia pentru luna ianuarie este considerată una dintre cele mai frumoase lucrări ale episcopului Chesarie, prin intensitatea sa lirică și reflexivă. Ea explorează temele nestatorniciei istoriei și ale continuaei transformări a lumii, strecurând ideea că împărățiile se destramă, dar popoarele asuprite renasc. În această meditație, Chesarie sugerează un optimism istoric, reflectând o viziune iluministă asupra progresului și rezilienței naționale[19].

Stilul și compoziția acestei prefețe sunt remarcabile, captivând cititorul de la început până la final. Mai mult, Chesarie vorbește aici, cu o claritate inedită pentru opera sa, despre originea latină a poporului român. În primul paragraf, oferă detalii despre luna ianuarie, explicând că a fost adăugată calendarului roman de Numa Pompilius, al doilea rege al Romei, și că numele său derivă de la zeul Ianus, „purtătorul cheii," simbolizând deschiderea către celelalte luni ale anului.

În al doilea paragraf, Chesarie face legătura dintre obiceiurile romanilor de a schimba funcțiile și dregătoriile la început de an și tradițiile similare ale românilor, pe care le consideră un „reflex îndepărtat" al originii lor latine. El aduce argumente istorice pentru această continuitate, citându-l pe istoricul Dion Cassius și pe Meletie Geograful. Conform

[17] *Ibidem*

[18] Mircea Anghelescu, „Un filosof uitat", în *Luceafărul (Săptămânal editat de Uniunea Scriitorilor din RSR)*, XXIII, nr. 48 (1978), 29 nov. 1980, p. 1

[19] George Ivaşcu, *op.cit.*, pp. 291-292

acestor surse, după cucerirea Daciei și moartea lui Decebal, împăratul Traian a colonizat aceste teritorii cu romani, stabilindu-i fie ca locuitori obișnuiți, fie ca administratori. Chesarie concluzionează că Principatele Române, ca moștenitoare ale tradițiilor romane, și-au păstrat obiceiurile din acea perioadă.

Prin această lucrare, episcopul Chesarie nu doar reafirmă originea latină a românilor, ci și leagă tradițiile contemporane de moștenirea romană, consolidând identitatea națională. Predoslovia Mineiului pentru luna ianuarie este astfel o demonstrație a erudiției sale, precum și a talentului său de a integra informațiile istorice și culturale într-o viziune coerentă și inspiratoare asupra trecutului și identității românești.

Ultimele două prefețe din prima versiune completă în limba română a **Mineielor**, semnate de „Chesarie, smeritul episcop al Râmnicului," se remarcă printr-un conținut predominant teologic. Prefața Mineiului pentru luna februarie, imprimat între 9 august și 28 septembrie 1779, explorează în detaliu praznicul **Întâmpinării Domnului** și include o amplă discuție despre vârsta dreptului Simeon. În acest context, Chesarie adaugă o „scară" cronologică, ilustrând numărul de ani trăiți de oameni în diferite perioade biblice, precum epoca patriarhală de la Adam la Noe, urmată de cea de la Sem la Avraam, pe care o consideră începutul unei noi ere istorice.

Prefața Mineiului pentru luna martie, tipărit între 15 octombrie și 5 decembrie 1779, este marcată de un „puternic avânt retoric," abordând teme biblice, descrise de Nicolae Iorga ca „amintiri sacre," asociate cu evenimente majore din istorie, despre care episcopul consideră că au avut loc în această lună. Ambele prefețe demonstrează erudiția vastă a lui Chesarie în domeniul teologiei și al literaturii religioase. El face referiri frecvente la **Sfânta Scriptură** (Vechiul și Noul Testament), la **Istoria Biblică**, precum și la apariția **Septuagintei**, menționând contribuția dreptului Simeon la acest proiect.

Chesarie evidențiază o cunoaștere solidă a literaturii patristice și post-patristice, citând autori creștini proeminenți precum Epifanie, Chiril al Alexandriei, Ieronim, Hegesip, Teofilact al Bulgariei, Nichifor Calist și alții. Pentru aspectele legate de calendar și istoria acestuia, episcopul apelează din nou la **Enciclopedia franceză**, o lucrare iluministă contemporană care influențează în mod evident perspectiva sa.

Deși mai puțin explicit, Chesarie abordează și subiectul originii latine a poporului român în aceste prefețe. În cea pentru luna februarie, la început, remarcă faptul că românii păstrează obiceiul roman de a începe anul în luna ianuarie. În prefața pentru luna martie, el menționează că „romanii neluminați" obișnuiau să cinstească luna martie cu ramuri și flori, subliniind că descendenții lor, „din linia cărora ne tragem și noi," după ce au adoptat creștinismul, au transformat aceste obiceiuri, consacrând luna pomenirii sfinților.

Prin aceste două prefețe, episcopul Chesarie îmbină erudiția teologică cu o abordare iluministă, oferind o viziune complexă care integrează referințe biblice, istorice și culturale. Această sinteză subliniază atât valorile spirituale, cât și continuitatea tradițiilor romane în identitatea culturală și religioasă a românilor, contribuind astfel la consolidarea conștiinței naționale.

Concluzii

Episcopul Chesarie al Râmnicului s-a remarcat ca o personalitate marcantă a epocii, îmbinând rolul de lider spiritual cu cel de promotor al culturii. Dedicarea sa pentru educație, tipărirea de cărți și introducerea limbii române în slujbele bisericești ilustrează dorința sa de a contribui la renașterea spirituală și culturală a societății românești.

Influențat de curentele iluministe europene, Chesarie a demonstrat o deschidere intelectuală rară în epoca sa. Prefețele Mineielor nu sunt doar texte introductive, ci veritabile manifestări ale gândirii progresiste, prin care episcopul explorează teme filosofice, istorice și teologice. Utilizarea limbajului alegoric și referințele la idealurile iluministe subliniază o viziune modernă asupra rolului educației și culturii în dezvoltarea societății.

Prin traducerile și publicațiile sale, în special Mineiele, Chesarie a consolidat statutul limbii române ca limbă liturgică și culturală. Această inițiativă a avut un impact semnificativ asupra unității naționale și asupra conștiinței istorice, pregătind terenul pentru mișcările de renaștere culturală din secolul al XIX-lea.

Prefețele Mineielor includ elemente de filosofie a istoriei, marcând o ruptură față de perspectivele cronicarilor tradiționali. Chesarie adoptă o viziune dinamică asupra istoriei, influențată de iluminism și de teoriile ciclurilor istorice, promovând ideea progresului cultural și a rezilienței poporului român.

Moștenirea episcopului Chesarie transcende activitatea sa pastorală, definindu-se prin contribuțiile sale la consolidarea identității românești. Prefețele sale, caracterizate de un stil elegant și o erudiție vastă, rămân un exemplu al modului în care spiritualitatea și iluminismul se pot îmbina pentru a crea un impact durabil asupra unei națiuni.

Chesarie rămâne un exemplu de lider care a înțeles importanța colaborării dintre credință și rațiune. Prin angajamentul său față de educație și cultură, el a demonstrat că rolul unui ierarh poate depăși granițele bisericii, contribuind la dezvoltarea unui întreg popor.

BIBLIOGRAPHY

1. Anghelescu, Mircea, „Contribuţii Ia stabilirea unor premise ale literaturii româneşti moderne (1750—1780)", în *Limbă şi Literatură*, XVI, Bucureşti, 1968
2. Anghelescu, Mircea, „Un filosof uitat", în *Luceafărul (Săptămânal editat de Uniunea Scriitorilor din RSR)*, XXIII, nr. 48 (1978), 29 nov. 1980
3. Bianu, I.; Hodoş, N., *Bibliografia românească veche,* t. II, Bucureşti, 1910
4. Constantinescu-Iaşi, Petre, *Tipărituri româneşti necunoscute,* Editura Presa Bună, Iaşi, 1931
5. Duţu, Alexandru, *Coordonate ale culturii româneşti în secolul XVIII*, vol. I 1821, Editura Pentru Literatura, Bucureşti, 1968
6. Elian, Alexandru, "Din legăturile mitropolitului Moscovei Platon cu români", în *Ortodoxia*, XII (1960), nr. 2
7. Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii româneşti,* II, ed. a Il-a, Editura Librăriei Pavel Suru, Bucureşti, 1926
8. Ivaşcu, George, *Istoria Literaturii Române,* I, Editura Ştii, Bucureşti, 1969
9. Joja, Crizantema, Iluminismul. „Perioada învăţământului şi culturii în limba română in spirit iluminist", în *Istoria gândirii sociale şi filosofice în România*, Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1964
10. Manolache, Pr. Mihai, „Viaţa şi activitatea episcopului Chesarie ai Rîmnicului 1773-1780", în *Biserica Ortodoxă Română*, 84 (1966) nr. 1-2
11. Plămădeală, Episcop Dr. Antonie, *Clerici ortodocşi, ctitori de limbă şi cultură românească,* Editura Institutului Biblic şi de Misiune al BOR, Bucureşti, 1977
12. Popovici, D., *Studii literare,* I, *Literatura română în epoca «Luminilor»,* Editura Dacia, Cluj Napoca, 1972
13. Simota, Algeria, *Chesarie de Rîmnic*, în *Dicţionarul Literaturii române de la origini pînă Ia 1900*, Editura Academinei RSR, Bucureşti, 1979
14. Şerbănescu, Pr. Niculae, „Episcopii Rîmnicului", în *Mitropolia Olteniei*, XVI (1964)
15. Ţepelea, Gabriel F., „Mineiele de Ia Rîmnic. Contribuţia lor Ia dezvoltarea limbii române literare şi la biruinţa ei detinitivă ca limbă de cult", în *Biserica Ortodoxă Română*, 84 (1966), nr. 3-4

CHURCH LIFE DURING THE PHANARIOT PERIOD

Nicolae Nucă
PhD Student, „Ovidius" University of Constanța

Abstract: The Phanariote period in the Romanian Principalities (1711-1821) was characterized by significant transformations in the religious landscape. The Phanariote rulers, appointed by the Ottoman Empire, exerted considerable influence over the Church, often intervening in its internal affairs. This intervention led to a series of reforms and regulations aimed at consolidating their control and generating revenue. The Phanariote period also witnessed efforts to reform and modernize the Church. Some rulers, recognizing the importance of the Church in society, implemented measures to improve its administration and financial management. These reforms included stricter control over the appointment of abbots, the regulation of monastic life, and the establishment of new administrative structures within monasteries. The Phanariote period left a lasting impact on the Romanian Orthodox Church. While some of the reforms introduced during this time contributed to the modernization of the Church, the interference of the Phanariote rulers in ecclesiastical matters and their exploitative practices led to a decline in the Church's autonomy and financial stability. The legacy of this period continued to influence the Church's relationship with the state and its internal organization even after the end of the Phanariote regime.

Keywords: Phanariote period, Church intervention, Ecclesiastical reforms, Monasteries, Orthodox Church, Religious taxation, Monastic life

Introducere

Perioada fanariotă poate fi considerată o etapă istorică caracterizată de o intensă opresiune și dificultăți majore pentru populația din Țările Române. Aceasta a debutat odată cu implicarea grecilor din cartierul Fanar în politica Imperiului Otoman, ceea ce a dus la o creștere rapidă a influenței acestora asupra administrației otomane. În consecință, influența externă s-a manifestat tot mai vizibil în conducerea principatelor românești prin intermediul domnitorilor fanarioți, pe o perioadă de peste un secol.

În această etapă, prezența elementelor străine în structurile de conducere ale principatelor a avut impact asupra tuturor aspectelor vieții sociale, inclusiv asupra vieții religioase. Deși organizarea Bisericii se desfășura în continuare pe baza tradițiilor, aceasta a fost supusă mai degrabă unor experimente decât unor reforme structurale autentice. Schimbările care au avut loc au păstrat, în linii mari, esența tradiției ortodoxe, însă în anumite situații acestea au generat reacții de nemulțumire justificate din partea credincioșilor.

Reformele inițiate în această perioadă s-au remarcat printr-o intervenție arbitrară a domnitorilor fanarioți în treburile Bisericii. Pentru a înțelege mai bine transformările survenite în structura și organizarea Bisericii din timpul epocii fanariote, este necesară o analiză a principalelor reforme și modificări. Această analiză include examinarea relațiilor externe ale mitropoliilor românești, noile raporturi dintre domnitori și Biserică, măsurile interne de organizare, precum alegerea și instituirea episcopilor și arhiepiscopilor titulari, numirea clerului parohial, reglementările referitoare la mănăstiri și călugări, precum și formarea personalului clerical și administrativ. De asemenea, sunt de interes instanțele bisericești, gestionarea averilor eparhiale, ale mănăstirilor și bisericilor ctitorite, precum și administrarea bunurilor bisericești închinate, alături de alte aspecte relevante ale epocii.

I. Relaţia dintre Stat şi Biserică

Începând cu prima decadă a secolului al XVIII-lea, domnitorii români și-au pierdut autonomia semnificativă, fiind numiți direct de către autoritatea suzerană otomană. În acest context, din dorința de a-și consolida controlul și a-și proteja interesele, Imperiul Otoman a înlocuit domnitorii locali cu cei proveniți din mediul fanariot.

Pe parcursul acestei „epoci fanariote", marcate de corupție și abuzuri, în Țara Românească s-au succedat 40 de domnii, iar în Moldova 36. Schimbările frecvente la conducerea principatelor au amplificat dificultățile sociale, accentuând exploatarea populației și deteriorarea condițiilor de viață. Perioada 1714–1821 a fost caracterizată de intensificarea exploatării feudale și de adâncirea stării de asuprire a locuitorilor. În acest context, episcopul Ghenadie al Râmnicului descria plastic situația astfel: „Țara, împreună cu locuitorii ei, ajunsese o mare moșie care era în întregime arendată la Constantinopol pe termene scurte domnitorilor fanarioți; iar aceștia o predau spre exploatare oamenilor veniți cu ei, care, prin comportamentul lor, au primit numele de lipitorile satelor"[1].

Fanarioții au administrat principatele într-un mod lipsit de milă, jefuind resursele pentru a putea, pe de o parte, să achite dările impuse de otomani și, pe de altă parte, să acumuleze fonduri necesare pentru a-și răscumpăra pozițiile în cazul unei eventuale destituiri de către Poartă.

Aceleași practici de exploatare s-au extins și asupra domeniului religios. Deși se prezentau ca apărători ai credinței creștine, dorința lor necontrolată de îmbogățire i-a determinat să încalce frecvent normele religioase. Lăcașurile de cult mai bogate, care constituiau surse importante de venituri, au fost adesea ținta acestor abuzuri. Spre exemplu, domnitorul Mihail Șuțu a amanetat biserica din Herța, împreună cu toate proprietățile sale, unui negustor armean, Hogea Bogoz Apiczode, pentru o datorie de 30.000 de lei, iar acesta a încercat ulterior să o vândă Sultanului pentru a-și recupera banii. Mai târziu, aceeași biserică a fost amanetată unui negustor austriac, Eostatie Peliu Pencovici, pentru 20.000 de lei. În final, domnitorul Alexandru Moruzi, considerând această practică ca fiind neortodoxă și nedemnă, a intervenit pentru a redobândi biserica, alocând-o Sfântului Spiridon, care a plătit împreună cu domnitorul suma necesară pentru eliberarea acesteia din datorii.

Aceste episoade ilustrează nu doar corupția și abuzurile epocii, ci și tensiunile dintre fanarioți și valorile religioase tradiționale ale principatelor[2].

Influențele asupra Bisericii din Țara Românească și Moldova se exercitau în mod direct și din Fanar, prin intermediul domnitorilor. Patriarhia de Constantinopol nu vedea cu ochi buni independența tradițională a Bisericilor din cele două principate, care, până la acel moment, nu erau subordonate niciunei autorități ecleziastice externe. Patriarhia avea intenția de a subordona aceste Biserici, cu scopul de a trimite propriii reprezentanți pentru administrarea lor, urmând modelul aplicat în cazul Bisericilor Ohridei, Târnovului și Ipeculuі.

Această încercare de aservire a provocat rezistență din partea populației ortodoxe din Moldova, care era hotărâtă să apere independența bisericească. Un exemplu notabil al opoziției a fost Sinodul de la Iași, care a reafirmat autonomia Bisericii și a condamnat influențele externe și practicile contrare canoanelor. Totuși, aceste încercări de subordonare au continuat, culminând cu un episod din 1786, la moartea mitropolitului Gavriil Callimachi. Patriarhia a încercat să numească un ierarh străin, Iacob, ca mitropolit al Moldovei, însă această inițiativă a fost respinsă de domnitorul Mavrocordat, forțat de Divan să respecte

[1] Pr. Ieremia Hagiu, *Biserica Romînă in Epoca Fanarioţilor,* Bucureşti, 1898, p. 14; Șerban Papacostea, *Românii în secolul al XVIII-lea: Între Europa și Imperiul* Otoman, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2000

[2] Theodor Codrescu, *Uricariu,* vol. VII, Tipo Litografia Buciumului Român, Iaşi, 1886, pp. 37-39

hotărârile sinodale care interziceau numirea de străini în funcții ecleziastice. În cele din urmă, scaunul mitropolitan a fost ocupat de episcopul de Roman, Leon[3].

Pe lângă amestecul Patriarhiei de Constantinopol, domnitorii fanarioți au avut, de asemenea, o influență semnificativă asupra treburilor Bisericii, deseori încălcând normele canonice. Această situație poate fi înțeleasă în contextul organizării statului bizantin, model adoptat și de principatele românești. După cum în Bizanț, împărații, începând cu Fotie, își asumaseră atribuții sacerdotale și subordonaseră Biserica statului, tot astfel domnitorii români au exercitat un control semnificativ asupra mitropoliilor din Muntenia și Moldova.

Exemple relevante ale acestei intervenții se găsesc în actele domnitorilor fanarioți de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Domnitorii acționau uneori asemenea unor „Pontifex Maximus", emițând ordine directe în chestiuni religioase. Un caz concret îl reprezintă decretul emis de Mihail Sturza la 25 august 1785, referitor la ritualul botezului, prin care li se ordona protopopilor, „în numele Prea Sfinției Sale Părintelui Mitropolit", să respecte anumite reguli impuse de autoritatea domnitorului. Acest exemplu reflectă clar amestecul profund al autorităților laice în treburile Bisericii, continuând modelul de interferență practicat în epoca bizantină[4].

Abuzurile și imixtiunile domnitorilor fanarioți în treburile bisericești sunt bine documentate, iar exemplele sunt numeroase. Cu toate acestea, în ciuda aspectelor negative care au caracterizat această perioadă, există câțiva domnitori fanarioți, precum Constantin Mavrocordat, Alexandru Ipsilanti, Grigore Ghica, Alexandru Moruzi, Mihail Șuțu și Nicolae Mavrogheni, care s-au remarcat prin inițiative menite să contribuie la bunăstarea și dezvoltarea principatelor. Acești domnitori și-au legat numele de reforme și reglementări cu un impact pozitiv asupra societății[5].

Constantin Mavrocordat, în mod special, a avut ca obiectiv o reorganizare profundă a vieții de stat. Reformele sale, care au influențat aproape toate domeniile de activitate, inclusiv cel bisericesc, reprezintă un moment de referință în evoluția istorică a principatelor române. Acestea anunțau, în mod indirect, viitoarele prevederi ale Regulamentului Organic. De fapt, reformele lui Mavrocordat pot fi considerate un precursor al acestui regulament, având ca scop unificarea și modernizarea administrației ambelor principate[6].

După semnarea Tratatului de la Kuciuk-Kainargi (1774), sub influența crescândă a Rusiei, au fost adoptate măsuri care au limitat treptat prerogativele fanarioților în Țările Române. Aceste schimbări au culminat cu evenimentele din 1821, un an revoluționar care a deschis calea către restaurarea domniilor pământene. Acest proces a fost strâns legat de lupta împotriva grecizării vieții bisericești, un efort orientat spre promovarea ierarhilor români și păstrarea independenței spirituale și culturale. Aspirațiile către independență, atât în plan bisericesc, cât și politic, au reflectat dorința profundă a poporului român de a-și recâștiga autonomia și identitatea.

II. Conducerea internă a Bisericii

La preluarea conducerei statale de către domnitorii fanarioți în Țările Române, aceștia au găsit, pe lângă o organizare bine definită a vieții de stat, și instituții bisericești consolidate,

[3] Melchisedec Ștefănescu, *Cronica Romanului şi a Episcopiei de Roman,* Bucureşti, 1875

[4] Vasile Alexandrescu Urechia, *Istoria Românilor,* Tipografia şi Fonderia de Litere Thoma Basilescu, Bucureşti, 1900, p. 368; Mihai Țipău, *Domnii fanarioți în Țările Române 1711-1821: mică enciclopedie*, Editura Omonia, București, 2014

[5] Ilie Minea, *«Reforma» lui Constantin Vodă Mavrocordat,* Editura Viaţa Românească, Iaşi, 1927 ; Dionisie Fotino, *Istoria Generală a Daciei,* trad. George Sion, t. III, Bucureşti, 1859, pp. 204-205

[6] Ilie Minea, *op. cit.,* p. 29; Toader Nicoară, *Sentimentul de insecuritate în societatea românească la începuturile timpurilor moderne 1600-1830*, vol. II, Editura Accent, 2005, p. 73

cu statut de mitropolii, care funcționau pe baza unor rânduieli canonice tradiționale. Administrația internă a Bisericii era coordonată de o autoritate legislativă supremă, cunoscută sub numele de „Adunarea Obștească” sau Sobor. Această Adunare includea domnitorul, consiliul său administrativ, mitropolitul, episcopii și egumenii principalelor mănăstiri, fiind convocată rar.

Un exemplu semnificativ al funcționării Adunării Obștești îl reprezintă reuniunea din 1747, convocată de Constantin Mavrocordat pentru a decide asupra desființării „rumâniei” (șerbiei) pentru toți locuitorii supuși acestui statut, conform unei „Cărți a Adunării Obștești” întărită în 1746. Printre atribuțiile Adunării se numărau adoptarea de legi și judecarea cazurilor grave implicând membri de rang înalt din cler sau boieri. De asemenea, mitropolitul și episcopii participau frecvent la întrunirile Sfatului Domnesc sau Divanului, așa cum reiese din numeroase hrisoave ale epocii. În schimb, Sinodul bisericesc era convocat foarte rar, deoarece domnitorul lucra direct cu mitropolitul în problemele administrative ale Bisericii. Legătura dintre mitropolit, episcopi și clerul parohial era menținută de protopopi, care aveau rolul de a colecta taxele bisericești și de a judeca anumite cauze spirituale în primă instanță[7].

O formă incipientă de tribunal bisericesc, asemănătoare unei „dicasterii”, este menționată într-un hrisov din 1742 al domnitorului Mihail Racoviță. Deși la început nu avea o denumire precisă, această instanță a evoluat pe parcursul secolului al XVIII-lea, odată cu creșterea imixtiunii domnitorilor fanarioți în problemele Bisericii. Influența acestora era deosebit de vizibilă în cazurile ce implicau preoți sau în procesele matrimoniale. Apariția unei astfel de instanțe a fost o consecință firească a reacției populației locale împotriva intervențiilor excesive ale domnitorilor în treburile bisericești.

Începând cu 1808, în contextul numirii mitropolitului Gavril Bănulescu-Bodoni ca exarh al Sinodului rusesc pentru Țările Române, a fost instituită la Iași o „Consistorie Duhovnicească”. Această instituție, organizată pe baze mai moderne, a continuat să funcționeze și după încetarea jurisdicției exarhale, urmând tradițiile locale până la implementarea Regulamentului Organic[8].

Pe lângă structurile tradiționale de conducere bisericească, în această perioadă au fost introduse și legi grecești, precum „Manualul lui Mihail Fotinopulos”, care avea unele prevederi aplicabile vieții bisericești. Totuși, unele dintre aceste reglementări erau în contradicție cu „obiceiul pământului” și cu normele seculare care ghidau organizarea Bisericii, generând tensiuni și dificultăți în aplicare.

În tradiția românească, procesul de alegere a arhiereilor s-a bazat pe un obicei vechi care implica atât domnitorul, cât și Adunarea Obștească, formată din reprezentanți ai clerului și ai laicilor. Această practică prevedea formal aprobarea Patriarhiei de Constantinopol pentru alegerea mitropoliților din Țara Românească și Moldova, păstrând astfel o relație protocolară cu autoritatea ecleziastică externă[9].

Un exemplu relevant este alegerea lui Nichifor ca Mitropolit al Moldovei în 1739 sau 1740, realizată de un sobor bisericesc și politic al țării. Soborul a stabilit ca, după Nichifor, să nu mai fie numit niciun ierarh străin, reafirmând tradiția independenței bisericești locale. În timpul celei de-a doua domnii a lui Constantin Mavrocordat în Moldova (1741–1743), acesta a reglementat prin reforme alegerea episcopilor și mitropoliților, introducând votul în cadrul sinodului episcopal. Astfel, s-a diminuat influența excesivă a domnitorului și boierilor în numirea ierarhilor[10].

---

[7] Ilie Minea, *op. cit.,* p. 30 ; A se vedea “Cartea Obşteştei Adunări din Bucureşti, din 1746” în *Magazin Istoric pentru Dacia,* t. II, 1846, pp. 284-287

[8] Melchisedec Ștefănescu, *Cronica Huşilor,* Bucuresti 1869, p. 172

[9] Ion Peretz, *Curs de Istoria Dreptului Român,* vol. II, Tipografia Carageale, Bucureşti, 1931, p. 2

[10] Theodor Codrescu, *Uricariu,* vol. XV, Tipo Litografia Buciumului Român, Iaşi, 1889, pp. 238-243; Ion Țurcanu, *Istoria românilor: Cu o privire mai largă asupra culturii*, Editura Istros, Braila, 2007, p. 89

Un hrisov din 1742 atestă că episcopul Ierotei a fost ales „pe pravilă cu sorțu” de un sobor format din episcopi și arhierei locali. Alegerea sa a fost urmată de hirotonirea în rang mitropolitan, eliminând practica numirii directe de către domnitor. Totuși, influența domnitorului nu a dispărut complet; întrunirile pentru alegerea ierarhilor aveau loc cu „blagoslovenia” acestuia, iar uneori la curtea domnească, nu la Mitropolie, cum era tradițional[11].

Tradițiile locale au fost respectate și la alegerea succesorului lui Nichifor, Iacob Putneanul, proces coordonat de un sobor mixt format din arhierei, egumeni, clerici și boieri. Sinodul din Iași din 1752, prezidat de Iacob Putneanul, a reafirmat această practică, stabilind că „obiceiul țării” trebuie urmat, implicând atât soborul bisericesc, cât și cel politic[12].

Un document din 1762, redactat din porunca domnitorului Ion Grigore Callimachi, descrie detaliat procedura de alegere a mitropoliților și episcopilor. Alegerea episcopilor era realizată de un sobor mixt, iar, în cazul vacantării unui scaun mitropolitan, soborul propunea candidați dintre episcopii existenți. Pentru scaunele episcopale, candidații erau aleși dintre egumenii mănăstirilor importante. După alegerea propriu-zisă, urma ipopsifierea – un act formal canonic realizat exclusiv de arhierei.

Pe lângă episcopii activi, în Țările Române existau și arhierei titulari, proveniți din eparhii pierdute în favoarea Imperiului Otoman. Aceștia primeau titluri onorifice de mitropoliți sau episcopi și activau în cadrul mitropoliilor sau ca egumeni în mănăstirile închinate. Numărul arhiereilor titulari a crescut considerabil în epoca fanariotă, ca rezultat al implicării domnitorilor în treburile bisericești. Această practică, însă, era considerată necanonică, întrucât regulile bisericești prevedeau ca episcopul să fie hirotonit pentru o eparhie specifică.

Procedura de alegere și instituire a arhiereilor în Țările Române s-a format treptat, pe baza practicilor tradiționale, fiind consfințită în formă legală abia în secolul al XIX-lea prin *Regulamentul Organic*. Acesta a formalizat procesul de selecție a ierarhilor, stabilind o bază juridică pentru vechile rânduieli canonice și politice care guvernaseră până atunci alegerile bisericești.

III. Reformele privind administrarea mănăstirilor

În perioada fanariotă, mănăstirile au avut un rol semnificativ alături de ierarhia bisericească în viața religioasă și socială a Țărilor Române. Deținând o treime din veniturile țării, mănăstirile au atras atenția domnitorilor fanarioți și a altor elemente influente, care au încercat să profite de resursele lor în beneficiul propriu. Mănăstirile erau împărțite în două categorii: cele libere (pământene), existente din vechime, și cele închinate, aflate sub controlul mănăstirilor din străinătate, în special din Imperiul Otoman.

O imagine clară a stării precare a mănăstirilor din Moldova la începutul secolului al XVIII-lea este oferită de un hrisov emis la 30 iunie 1700 de domnitorul Antioh Cantemir. Acesta constata că mănăstirile și bisericile sufereau pierderi considerabile de odoare, veșminte și alimente, veniturile lor fiind acaparate de străini, iar egumenii și călugării, în colaborare cu aceștia, contribuiau la deteriorarea situației. Antioh Cantemir a luat măsuri pentru remedierea acestei stări de lucruri, dispunând ca mitropolitul Sava să efectueze o inspecție generală a mănăstirilor și schiturilor, să inventarieze bunurile acestora și să ia măsuri disciplinare împotriva administratorilor corupți, care riscau sancțiuni severe, inclusiv ocna[13].

[11] Pr. Dr. Liviu Stan, *Mirenii in Biserică,* Sibiu, 1939, p. 549
[12] *Ibidem,* p. 551
[13] D. Furtună, *Preoţimea românească în secolul al XVIII-lea. Starea ei culturală şi materială,* Editura Neamul Romanesc, Vălenii de Munte, 1915, p. 192

Această perioadă de declin a mănăstirilor a condus la implementarea unei serii de reforme menite să restabilească ordinea și disciplina. Una dintre cele mai importante inițiative în acest sens a fost realizată de domnitorul Nicolae Mavrocordat, care, în perioada 1711–1716, a impus un control mai strict asupra egumenilor. Egumenii erau obligați să dea socoteală pentru toate veniturile și cheltuielile mănăstirilor pe care le administrau. În 1715, Mavrocordat a stabilit o primă reformă pentru mănăstirile moldovenești, iar printr-un hrisov emis la 7 noiembrie 1733, a dispus scutirea acestora de anumite dări, cu sprijinul mitropolitului Antonie și al episcopilor Atanasie al Romanului, Misail al Rădăuților și Ghedeon al Hușilor, alături de boierii țării.

Una dintre principalele măsuri ale reformei a fost impunerea unui control mai riguros asupra numirii egumenilor. Aceștia nu puteau fi schimbați fără aprobarea domnitorului, iar alegerea lor trebuia să fie realizată de mitropolit și de sobor, dar confirmată prin înmânarea unui toiag din partea domnitorului. Egumenii erau obligați să prezinte anual un raport detaliat asupra veniturilor și cheltuielilor mănăstirilor, la Bobotează, în fața unui delegat desemnat de domnitor. Cei care administrau eficient erau menținuți în funcție, în timp ce egumenii care se dovedeau incompetenți sau păguboși pentru mănăstiri erau destituiți și sancționați[14].

Pentru a asigura stabilitatea administrativă, s-a stabilit ca egumenii să fie aleși dintre călugării aparținând mănăstirilor respective, eliminând practica numirii acestora din alte mănăstiri. Această măsură avea scopul de a încuraja loialitatea și implicarea călugărilor în bunul mers al instituțiilor de care aparțineau.

În 1741, Nicolae Mavrocordat a emis un așezământ pentru Moldova, care introducea reguli stricte privind viața monahală. Acesta prevedea că monahii trebuiau să locuiască exclusiv în incinta mănăstirilor și nu în case particulare sau alte locuri. Admiterea în rândul călugărilor era condiționată de aprobarea mitropolitului, subliniindu-se că cei care își dedicau viața rugăciunii nu ar trebui să se ocupe de activități lumești precum creșterea vitelor, apicultura sau păstoritul.

De asemenea, reglementările abordau și procedura de alegere a egumenilor, stabilind că aceștia erau numiți pe viață, cu posibilitatea de a fi înlăturați doar în cazul unor abateri grave, confirmate în scris în urma unei investigații. Alegerea egumenului se făcea de către călugării din mănăstire, dar dacă nu exista un candidat calificat din interiorul comunității, se permitea selectarea unui egumen din afara acesteia. Egumenul era obligat să prezinte periodic un raport scris despre veniturile și cheltuielile mănăstirii, care trebuia să fie aprobat și semnat de soborul mănăstirii.

În Țara Românească, domnitorul Alexandru Ipsilanti (1774–1782) a luat măsuri pentru gestionarea responsabilă a finanțelor mănăstirilor, interzicând contractarea de împrumuturi fără acordul comunității („zapis al obștei”) și aprobarea arhiereului. Decizia a fost motivată de consecințele nefaste ale împrumuturilor necontrolate din trecut, care împovăruseră mănăstirile cu datorii mari[15].

Printr-un hrisov din 1777, Ipsilanti a reglementat și deplasările călugărilor în afara mănăstirilor. Acestea erau permise doar pe baza unei adeverințe eliberate de proestosul mănăstirii, care menționa locul de destinație, data plecării și data întoarcerii. Scopul acestei măsuri era de a preveni comportamentele inadecvate sau rătăcirea monahilor, care ar fi putut compromite imaginea Bisericii. Călugării prinși încălcând aceste reguli erau reținuți și supuși cercetării. De asemenea, un călugăr care și-a făcut jurămintele într-o mănăstire nu avea permisiunea de a se muta în alta.

[14] Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Romîneşti,* vol. II, Editura Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice, Bucureşti, 1932, p. 280; Constantin Giurescu, *Istoria Românilor: Din cele mai vechi timpuri și până la moartea lui Alexandru Ioan Cuza*, vol. II, Editura All, București, 1998

[15] Vasile Alexandrescu Urechia,*op.cit.*, p. 52

O altă inovație a acestui hrisov a fost introducerea unor noi funcții administrative în mănăstiri: proestosul (lider administrativ), chinoviarul (responsabil cu disciplina în obște) și iconomul (responsabil financiar). Aceste funcții contribuiau la o mai bună organizare a vieții monahale și la o administrare eficientă a resurselor mănăstirești.

Aceste reglementări adoptate în Moldova și Țara Românească în timpul domniilor fanariote reflectă preocuparea autorităților pentru disciplinarea vieții monahale, limitarea influențelor lumești și asigurarea unei gestionări transparente și responsabile a mănăstirilor. Reformele urmăreau să restabilească ordinea și să întărească prestigiul instituțiilor monahale, subliniind rolul acestora în menținerea valorilor spirituale și morale.

Concluzii

Evaluând transformările care au avut loc în domeniul politicii ecleziastice în perioada domniilor fanariote, se constată, în general, o tendință de exploatare manifestată de majoritatea conducătorilor fanarioți, care a generat prejudicii semnificative pentru viața bisericească din Țările Române. În această epocă, mitropoliile din Țara Românească și Moldova s-au confruntat cu dificultăți în menținerea libertăților și drepturilor lor tradiționale, care garantau o cvasi-autocefalie.

Cu toate acestea, legăturile strânse cu Biserica Rusă au oferit sprijin Bisericii Ortodoxe Române pentru a depăși obstacolele și încercările vremurilor. Mentalitatea și directivele aduse de ierarhii impuși de fanarioți au favorizat, adesea, intervenția conducătorilor în treburile ecleziastice, afectând astfel elementele autohtone ale Bisericii.

Deși unii domnitori fanarioți au încercat să adopte o atitudine mai favorabilă, promovând progresul cultural sau administrativ, iar fidelitatea lor față de ortodoxie a susținut lupta împotriva influențelor eterodoxe, contribuțiile lor pozitive au fost insuficiente pentru a compensa pierderile materiale semnificative suportate de așezămintele bisericești, împreună cu întreaga societate.

Abuzurile legate de bunurile închinate așezămintelor externe, denumite „locuri sfinte", au reprezentat doar o parte a acestor pierderi. În plus, implicarea călugărilor din „locurile sfinte" în viața internă a Bisericii Ortodoxe Române a generat reacții ferme și pe deplin justificate.

În ceea ce privește organizarea vieții bisericești și dezvoltarea sistemului educațional pentru pregătirea personalului clerical, au fost adoptate numeroase reglementări, iar instituțiile de învățământ fondate în această perioadă au început să își îndeplinească pe deplin rolul de slujire a intereselor bisericești românești abia după revoluția din 1821.

Studierea și evaluarea reformelor și organizării bisericești din epoca fanariotă oferă o perspectivă clară asupra unei perioade tumultuoase din istoria Țărilor Române și asupra direcției pe care viața bisericească a urmat-o după anul 1821.

BIBLIOGRAPHY

1. "Cartea Obşteştei Adunări din Bucureşti, din 1746" în *Magazin Istoric pentru Dacia,* t. II, 1846
2. Codrescu, Theodor, *Uricariu,* vol. VII, Tipo Litografia Buciumului Român, Iaşi, 1886
3. Codrescu, Theodor, *Uricariu,* vol. XV, Tipo Litografia Buciumului Român, Iaşi, 1889
4. Fotino, Dionisie, *Istoria Generală a Daciei,* trad. George Sion, t. III, Bucureşti, 1859

5. Furtună, D., *Preoţimea românească în secolul al XVIII-lea. Starea ei culturală şi materială,* Editura Neamul Romanesc, Vălenii de Munte, 1915
6. Giurescu, Constantin, *Istoria Românilor: Din cele mai vechi timpuri și până la moartea lui Alexandru Ioan Cuza*, vol. II, Editura All, București, 1998
7. Hagiu, Pr. Ieremia , *Biserica Romină in Epoca Fanarioţilor,* Bucureşti, 1898
8. Iorga, Nicolae, *Istoria Bisericii Romîneşti,* vol. II, Editura Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice, Bucureşti, 1932
9. Minea, Ilie, *«Reforma» lui Constantin Vodă Mavrocordat,* Editura Viaţa Românească, Iaşi, 1927
10. Nicoară, Toader, *Sentimentul de insecuritate în societatea românească la începuturile timpurilor moderne 1600-1830*, vol. II, Editura Accent, 2005
11. Papacostea, Șerban, *Românii în secolul al XVIII-lea: Între Europa și Imperiul* Otoman, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2000
12. Peretz, Ion, *Curs de Istoria Dreptului Român,* vol. II, Tipografia Carageale, Bucureşti, 1931
13. Stan, Pr. Dr. Liviu, *Mirenii in Biserică,* Sibiu, 1939
14. Ștefănescu, Melchisedec , *Cronica Huşilor,* Bucuresti 1869
15. Ștefănescu, Melchisedec, *Cronica Romanului şi a Episcopiei de Roman,* Bucureşti, 1875
16. Țipău, Mihai, *Domnii fanarioți în Țările Române 1711-1821: mică enciclopedie*, Editura Omonia, București, 2014
17. Țurcanu, Ion, *Istoria românilor: Cu o privire mai largă asupra culturii*, Editura Istros, Braila, 2007
18. Urechia, Vasile Alexandrescu, *Istoria Românilor,* Tipografia şi Fonderia de Litere Thoma Basilescu, Bucureşti, 1900

JOAN OF ARC: THE MAID OF ORLÉANS AND THE FIGHT FOR DIVINE FREEDOM

Alina-Daiana Vaș
PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare

Abstract: Joan of Arc, born in 1412 in France, was a young peasant girl who believed she was chosen by God to lead France to victory during the Hundred Years' War. At the age of 17, she convinced Charles VII to allow her to lead an army, where she played a key role in lifting the siege of Orléans in 1429. Her military successes and divine visions made her a symbol of hope for the French. However, she was captured by the English, tried for heresy, and burned at the stake in 1431 at just 19 years old. Joan was later exonerated, canonized as a saint by the Catholic Church in 1920, and remains a powerful symbol of courage and faith.

Keywords: courage, faith, freedom, sacrifice, inspiration

Viața Ioanei d'Arc - fecioara din Orleans

Una dintre cele mai cunocute personalități feminine arse pe rug a fost Ioana d'Arc. Joan of Arc sau Jeanne d'Arc (n. 6 ianuarie 1412 – d. 30 mai 1431) este una din figurile emblematice ale Franței și sfântă a Bisericii Catolice dar și foarte controversată întrucât unii autori au considerat că era de fapt schizofrenică (din cauza susținerilor sale repetate că auzea voci)[1].

În limba engleză prenumele ei a fost repetat ca Joan încă din secolul al XV-lea, deoarece acesta a fost singurul echivalent englezesc pentru forma feminină a lui John în timpul vieții sale. Semnăturile ei supraviețuitoare sunt toate scrise Jehanne fără nume de familie. În franceză, numele ei este redat astăzi întotdeauna ca Jeanne d'Arc, reflectând ortografia modernă a prenumelui ei. Numele de familie Arc este o traducere a lui d'Arc, care în sine este o aproximare franceză din secolul al XIX-lea a numelui tatălui ei. Apostrofurile nu au fost niciodată folosite în numele de familie franceză al XV-lea, ceea ce duce uneori la confuzii între numele de locuri și alte nume care încep cu litera D. Pe baza înregistrărilor latine, care reflectă o diferență, numele tatălui ei era mai probabil Darc. Ortografia era, de asemenea, fonetică, iar înregistrările originale îi produc numele de familie în cel puțin nouă forme diferite, cum ar fi Dars, Day, Darx, Dare, Tarc, Tart sau Dart[2].

A fost supranumită de naționaliștii francezi fecioara din Orleans". Ioana d'Arc s-a născut într-o epocă medievală, într-o regiune rurală a Frantei, ca fiică a unei familii obişnuite de ţărani. În circumstanţe normale ar fi trebuit să-şi trăiască viaţa în mod paşnic, să se căsătorească şi să crească apoi copii. Ar fi trebuit să aibă o viaţă împlinită, dar destul de banală. Dar cursul firesc al vieţii avea să se sfârşească într-o după-amiază însorită. Această fată simplă a acceptat misiunea de a salva Franţa, patria sa iubită, împinsă de voinţa divină în tumultul Războiului de o sută de ani. Este acuzată de erezie de către Universitatea din Paris, care cere să fie judecată de tribunalul Inchiziției. Este arsă pe rug, la 30 mai, în piața Vieux-Marche din Rouen.Moare strigând numele lui Iisus, convinsă că și-a îndeplinit misiunea[3].

[1] *Pagini de aur din istoria universală Vol.2,* Nr.7-Ioana d'Arc, Editura Porţile Orientului, Iași, 2003, p. 77.
[2] Constanţiu Dinulescu, *Ioana D`Arc – victima unei înscenări judiciare*, în Revista de Ştiinţe Juridice, nr. 1/2008, p. 194.
[3] *Ioana d'Arc (100 de personalități, Oameni care au schimbat destinul lumii, nr. 74)*, Editura DeAgostini, 2007, p. 65.

O bine-cunoscută legendă, care a rămas o simplă teorie, a circulat o vreme în legătură cu Ioana d'Arc. Legenda fascinantă care a avut ceva răsunet se referea la faptui că Ioana era, în realitate, era fiica nelegitimă a reginei Isabeau, regina-mamă a Franţei şi a ducelui de Burgundia, care a fost ulterior încredinţată unei familii adoptive din Domremy. Potrivit acestei teorii, Ioana s-a născut în anul 1407. În realitate, Isabeau de Bavaria, a dat naştere unui copil în acel an, dar se spune că acela era băiat şi a murit la câteva ore după naştere. Dacă acel copil ar fi fost o fată care a supravieţuit şi ulterior a devenit Ioana d'Arc, atunci înseamnă că era sora vitregă a lui Carol al VII-lea. În acea vreme nu era ceva neobişnuit ca atât copiii legitimi, cât şi cei rezultaţi din afara căsătoriei să fie crescuţi împreună, astfel că nu era necesar ca Ioana să fie dată în grija unor părinţi adoptivi, prin urmare această teorie este foarte puţin credibilă. Existenţa unor astfel de teorii poate oferi măsura dimensiunii dramatice a evenimentelor care au înconjurat-o pe această fată miraculoasă şi care a dăinuit în imaginaţia colectivă a oamenilor[4].

Anglia şi Franţa, despărţite doar de un coridor îngust de mare, se aflau în plin război între 1337-1453. Conflictul se declanşase încă din secolul anterior, ambele tabere invocând dreptul la „tronul crinilor" şi suzeranitatea asupra unor teritorii importante. La acea vreme, de nicăieri, a apărut o tânără fecioară purtând mesajul Domnului înaintea delfinului Franţei, prinţul Carol de Valois, care pierduse Parisul în favoarea englezilor. Fecioara era nimeni alta decât Ioana d'Arc, o tânără din Lorena. Regatul Franţei se afla în pragul distrugerii deoarece jumătate din teritoriul său era ocupat de englezi, iar disputele interne dintre seniorii feudali ce luptau pentru supremaţie nu mai conteneau. Apariţia acestei fecioare, susţinută de mesajul Divinității a condus în mod miraculos victoria Franţei. Victoriile sale fenomenale şi credinţa nectintita în Dumnezeu au dus, în cele din urmă, la sanctificarea ei de catre Biserică. In timpul vieții a fost condamnată ca vrăjitoare şi a fost arsă pe rug. La vârsta de 13 ani, Ioana d'Arc aude „voci" care îi comandă să meargă la Bourges și să salveze regatul. În anul 1428, locuitorii din Domremy fug din fața armatelor anglo-burgunde, care dau foc bisericii. Ioana este martoră la violarea și uciderea surorii sale, Catherine, de către soldații englezi.

Inițierea

În mintea Ioanei se formase o imagine, prin care o voce o cheamă la ea și îi dă o misiune, iar în jurul acesteia se aflau Arhanghelul Mihail, Sfânta Ecaterina și Sfânta Margareta înconjuraţi de o lumină divină[5]. Ioana era foarte frumoasă și tatăl ei, Jacques, spera că fiica sa va alege un bărbat şi îsi va întemeia o familie. Era îngrijorat de soarta Ioanei, deoarece avusese câteva vise cu ea în care o văzuse înconjurată de oşteni, îndreptându-se de casă. La trei ani de la prima viziune, Ioanei i s-a transmis că, pentru a salva Franţa, trebuia să-1 conducă pe delfinul Carol la Reims şi să-1 încoroneze drept rege al Franţei. Pentru a reuşi, i s-a spus că va trebui să ia parte personal la lupte şi să conducă oştile spre victorie. Travestirea în bărbat era interzisă de canoanele catolice, dar era imposibil să lupţi îmbrăcat ca o femeie. Vocea i-a poruncit să încalce această interdicţie. Fiind o adevărată creştină, Ioana nu putea să refuze voinţa divină, prin urmare, la vârsta de 16 ani şi-a acceptat destinul[6].

Audiența

Seniorul de Baudricourt a refuzat sa-i acorde Ioanei o audiență, dar aceasta nu a renunţat. O lună mai târziu, şi-a făcut apariţia în faţa porţilor castelului pentru a-1 determina pe nobilul senior de Baudricourt să asculte ce avea sa-i spună. Zvonuri despre o fată întoarsă de mesajul lui Dumnezeu au început să se răspândească rapid, fusese trimisă să-1 ducă pe delfinul Carol de la Chinon la Reims (cetatea de încoronare a regilor Franţei), unde sa-i pregătească încoronarea, iar mai apoi să ridice asediul asupra Orleansului. Baudricourt a fost gata să-i accepte misiunea, dar, înainte de a-i acorda permisiunea să plece, i-a cerut

[4] *Ibidem,* p. 65.
[5] *Ibidem,* p. 68.
[6] *Ibidem*, p. 68.

episcopului oraşului să-i indice, dacă Ioana era vrăjitoare sau nu. Înainte de a pleca spre Chinon, i s-au dat ca însoţitori doi cavaleri împreună cu scutierii lor, un arcaş şi un sol care să poarte un mesaj către delfin. Ioana şi-a tăiat părul şi s-a îmbrăcat în haine bărbăteşti. La mijlocul lunii februarie, Ioana împreună cu însoţitorii ei au părăsit Vaucouleurs. Baudricourt o trimisese la delfin, dar avusese grijă ca în acel mesaj să includă numai cuvinte neutre, care nu erau nici încurajatoare, dar nici negative la adresa acesteia. Ioana d'Arc a avut o revelaţie divină în timp ce îşi pregătea armura, o revelaţie în care Domnul îi indica oraşul Tours ca poziţie a săbilor pe care le pregătise pentru ea. A trimis-o imediat pe servitoarea ei la biserica St.Catherine de Fierbois din Tours pentru a găsi săbiile ascunse în spatele altarului pe care apoi să i le aducă[7].

Această slujnică a căutat în locul indicat şi a găsit cinci săbii decorate cu semnul crucii. Săbiile erau ruginite, dar odată ce au fost lustruite şi ascuţite din nou şi rugina a fost îndepărtată, arătând de parcă ar fi fost noi. Deşi Ioana a primit în dar de la episcopi cinci teci pentru săbii din catifea şi postav ţesut cu aur, nu a intenţionat să le folosească. Și-a confecţionat câteva teci solide din piele pentru a le păstra[8].

Prelații si teologii, însoțiți de anturajul regal, au constatat că Ioana nu era suspectă de înșelătorie. Astfel, ea a primit un echipament militar bărbătesc, o escortă, fiind recunoscută de către comandanții militari. Delfinul, care astepta căderea Orleansului, aflat de multă vreme sub asediul armatei comandate de Talbot, a început să fie convins de ascendentul Ioanei d'Arc asupra moralului trupelor. În ziua bătăliei pentru Orleans, Ioana d'Arc a apărut pe câmpul de luptă îmbrăcată într-o armură albă si purtând propriul ei steag. Această aparitie a impresionat profund ambele tabere, pentru că nimeni nu mai văzuse vreodată o femeie pe câmpul de bătălie. Luptând alături de soldații ei, târându-se alături de ei prin noroaie și încurajându-i, Ioana d'Arc a obținut o victorie împotriva englezilor care a ridicat foarte mult starea de spirit a francezilor.

Tratativele de pace

După ce Carol al VII-lea a devenit rege, nu a mai tolerat nicio interferenţă în puterea conferită de prerogativele regale. Prezenţa Ioanei d'Arc şi a nobililor, precum ducele d'Alencon şi Gilles de Rais ce plănuiau mereu o nouă campanie, era văzută ca un obstacol pentru o guvernare prin forţa legii, aşa cum îi propuneau Georges de la Tremoille şi arhiepiscopul de Chartres. Dregătorii au început să uneltească pentru dezintegrarea grupului Ioanei d'Arc. La Hire a fost trimis în Normandia şi Bastardul a fost cantonat cu trupele în Orleans[9].

Această măsură a avut aprobarea tacită a lui Carol al VII-lea, ce simţea o anumită dezamăgire faţă de Ioana după ce aceasta eşuase în cucerirea Parisului. În plus, pentru a diminua legendele ce începuseră să circule despre forţa mistică dovedită de Ioana, Tremoille a adus la Curte o fată, pe numele ei Caterina, despre care se spunea că ar fi avut viziuni cu Fecioara Maria. În mod firesc, Caterina a prezis victoria Burgundiei. Ioana d'Arc a refuzat să se angajeze într-o polemică cu ea şi i-a spus pur şi simplu: „Du-te înapoi la soţul tău şi ai grijă cum se cuvine de casă şi familia ta"[10].

În acea perioadă, ducele de Burgundia formase o alianţă cu Anglia, iar în octombrie, a fost desemnat de ducele de Bedford ca reprezentant al său în Franţa. În luna noiembrie, Ioana d'Arc a primit poruncă de a porni împotriva castelului La Charite-sur-Loire, aflat în zona Franţei centrale, controlat de un grup de briganzi. În realitate, acesta era un complot pus la cale din interiorul palatului regal pentru a o îndepărta de Paris. Deşi a reuşit să înfrângă

[7] Constanţiu Dinulescu*, op. cit.,* p. 193.
[8] *Ioana d'Arc (100 de personalități, Oameni care au schimbat destinul lumii, nr. 74)*, Editura DeAgostini, 2007. p. 69.
[9] Constanţiu Dinulescu, *op. cit.,* p. 189.
[10] Constanţiu Dinulescu, *op. cit.,* p. 189.

rezistenţa unor castele învecinate care-i susţineau pe briganzi, atunci când a ajuns la castelul La Charite-sur-Loire era deja sfârşitul lui noiembrie. Iarna grea începuse să se facă simţită, iar fluviul Loara a îngheţat, tăindu-i liniile de aprovizionare. Încercarea de a cuceri castelul a eşuat şi, o lună mai târziu, a fost forţată să se retragă. Încetarea stării de război cu Burgundia a fost extinsă până în luna martie a anului 1430, după ce s-a convenit sa se înceapă viitoarele tratative de pace. În aprilie, pacea nu era încă o prioritate a ambelor tabere. În schimb, se plănuia o invazie a oştilor burgunde în teritoriile regale franceze. În acel moment, Carol al VII-lea a înţeles în sfârşit că tratativele de pace nu erau decât o cursă. În aceeaşi lună, în timp ce comanda un corp de oaste de doar două sute de oşteni, Ioana d'Arc a auzit din nou vocea Domnului. Vocea a avertizat-o că în curând va fi luată prizonieră.

Arestarea Fecioarei din Orleans

În ziua de 6 mai, arhiepiscopul de Chartres a trimis o comunicare scrisă, ducelui de Burgundia din Compiegne, un oraş de pe râul Oise, declarând începerea ostilităţilor. Ioanei d'Arc i s-au adus la cunoştinţă aceste evenimente, a poruncit adunarea oştirii şi a pornit cu toate forţele spre Compigne. Câteva zile mai târziu, când a ajuns in acele locuri, oastea inamică abandonase deja oraşul distrus. În dimineaţa următoare, a traversat râul Oise şi a atacat armata burgundă staţionată pe celălalt mal. În timpul luptei, peste armură a purtat o mantie roşie cu diverse încrustaţii bătute în aur şi argint. Apariţia ei a ridicat moralul trupelor. Al doilea atac al armatei sale i-a permis să se apropie de poziţia principală a inamicului. Cu toate acestea, cel de-al treilea asalt, plănuit pentru după-amiază, era aşteptat de către o oaste engleză venită în ajutorul burgunzilor. Aceştia au aşteptat cu răbdare un moment potrivit. Când Ioana a ajuns la porţile cetăţii, forţele inamice erau pe urmele ei, astfel că apărătorii oraşului Compigne au ridicat podul de la intrare şi au închis porţile, lăsând-o în afara zidurilor. Fecioară a fost înconjurată de duşmani şi a fost luată din şaua calului. Încă purtând mantia roşie cu care reuşise să-şi sperie inamicii, a încercat să-şi încurajeze colegii dezorientaţi[11].

În cele din urmă, s-a predat unui cavaler burgund, fiind încredinţată că şi-a împlinit rolul pe care îl încredinţase vocea divină. Englezii, care o răscumpăraseră de la burgunzi, au dus-o la Paris, unde era plănuit să fie încredințată unui tribunal ecleziastic sub acuzaţia de erezie, o învinuire ce fusese formulată de catedra de teologie a Universităţii din Paris ce se afla sub influenţa taberei anglo-burgunde. Personajul care a fost însărcinat cu organizarea procesului a fost Pierre Cauchon, prelatul care fusese pus într-o postură ridicolă, atunci când delfinul intrase în Reims.

Închisoarea

În mod obişnuit, o acuzaţie de erezie era judecată prin intermediul unui proces religios, fiind obligatoriu ca acuzatul să fie ţinut într-o celulă din incinta unei biserici, dar în cazul Ioanei d'Arc, englezii au ţinut-o în închisoarea din Rouen. Se spune că prizoniera a fost ameninţată şi supusă la violenţe de neimaginat, încât atunci când a apărut în faţa tribunalului, chipul ei era umflat, iar corpul era acoperit cu vânătăi şi tăieturi. În 1431, înainte de începerea procesului preliminar, a fost supusă încă o dată unei examinări minuţioase pentru a se constata starea de virginitate. Exista credințe precum că dacă era vrăjitoare, trebuia să fi participat neapărat la orgii sexuale în compania Diavolului. Soţia ducelui de Bedford a fost cea care a examinat-o pe Ioana. Fecioria Ioanei a fost atestată şi au fost date ordini clare pentru ca nimeni să nu se atingă de ea. Procesul a început în ziua de 21 februarie, precedat de şase audieri ale prizonierei de către inchizitori, şi s-a ţinut în sala de bal a castelului din Rouen, în timp ce interogatoriile suplimentare au avut loc în temniţa unde era închisă. Fiecare şedinţă de judecată a durat mai mult de zece ore, desfăşurându-se timp de mai multe zile la

[11] Barrett, W.P., *The Trial of Joan of Arc,* Tradus în engleză din documentele originale latine și franceze, 1932, disponibil pe : https://sourcebooks.fordham.edu/basis/joanofarc-trial.asp .

rând. Ioana d'Arc şi-a păstrat atitudinea sinceră şi hotărâtă de adevărată creştină. Purtarea ei a rămas aceeaşi şi în timpul procesului principal. Astfel, a rămas fermă în credinţa ei împotriva oricăror încercări de a o determina să-şi recunoască erezia. În mod inevitabil, rezistenţa fizică şi psihică i-a fost pusă la grea încercare, iar starea ei de sănătate a avut de suferit din cauza oboselii cronice. Ioana d'Arc nu s-a lăsat impresionată, chiar dacă a fost amenintată cu tortură fizică. În ziua de 30 mai 1431, condamnata a fost dusă la eşafod pentru a fi executată, de fapt, un rug ce fusese ridicat în oraşul Rouen. În timpul citirii sentinţei, atunci când episcopul l-a acuzat pe Carol al VII-lea că nu făcuse nicio încercare pentru a o salva, Ioana a ridicat vocea cu mânie, spunându-i acestuia: „Regele nostru îşi iubeşte Biserica şi credinţa mai mult decât voi toţi la un loc''. În faţa eşafodului, i s-a încredinţat spre citire sentinţa, care stipula că, în cazul în care nu se va căi pentru păcatele comise, va fi arsă pe rug. În cele din urmă, a acceptat să-și renege faptele și a făcut un semn al crucii pe pergamentul pe care era înscris jurământul solemn de căinţă[12].

Despre proces

Cu puțin peste cinci sute de ani în urmă a avut loc un proces în cartierul general și în capitala regelui Angliei din Franța, un proces care a devenit al doilea ca importanță doar în urma Procesului lui Hristos. Adepții Servitoarei au crezut că vine de la Dumnezeu și o considerau ca profet, sfânt și idol militar. Burgundienii și englezii au fost loviți de frică la succesul ei și când a fost capturată, au condamnat-o ca vrăjitoare. Procesul-verbal al procesului său a fost tradus de Thomas de Courcelles, unul dintre judecătorii ei, și de Guillaume Manchon, notar de proces, în limba latină din procesele-verbale preluate zilnic în timpul procesului, împreună cu toate formele de scrisori de brevet emanate de Pierre Cauchon, episcop de Beauvais, Jean Le Maistre, vice-inchizitor al credinței, doctorii Universității din Paris și alți demnitari. Au fost făcute cinci exemplare ale înregistrării oficiale. Manchon, notarul, a scris trei cu propria sa mână: unul a fost dat inchizitorului, altul regelui Angliei, al treilea lui Pierre Cauchon. Aceste cinci exemplare au fost semnate și autentificate de notarii Manchon, Boisguillaume și Taquel și au primit sigiliul judecătorilor. Sursa originală a acestor manuscrise a fost procesul-verbal în franceză pe care notarul Manchon a scris-o. Pentru a-l cita pe Champion, „Cu colegii săi Pierre Taquel și Boisguillaume, Manchon a înregistrat în fiecare dimineață, în timpul procesului, întrebările și răspunsurile lui Jeanne. După déjeuner, cei trei notari au lucrat la rândul lor pentru a ordona dosarul. Au trebuit să-și facă treaba cu atenție, pentru că Jeanne răspundea cu prudență: de fiecare dată când era întrebat despre un punct deja tratat, nu răspundea din nou; îi punea pe notari să-și citească răspunsurile anterioare. Ea a fost închisă, nu în închisoarea ecleziastică unde femeile ar fi urmat-o, ci în Castelul din Rouen, la acea dată cetatea engleză, guvernată de contele de Warwick. Jeanne a fost atent păzită și a fost ținută în fiare chiar și atunci când era extrem de bolnavă. Paznicii ei au enervat-o și au abuzat-o și ea a trăit cu frică constantă de ei, deși Warwick i-a reținut oarecum, pentru că era o prizonieră valoroasă; englezii plătiseră 10.000 de lire sterline pentru ea. Zece sau doisprezece franci fiind prețul unui cal[13].

Cu siguranță nu a existat în istorie un proces mai dramatic sau oribil decât al ei. Șaizeci dintre cei mai abili politicieni și academicieni, înzestrați cu autoritate nu mai puțin impresionantă pentru că aceasta a fost în mare parte uzurpată, au fost chemați de stăpânii lor militari pentru a încerca, sub formele elaborate ale legii.

Participanți la judecată

Au fost prezenți reverendul, avocați, doctori în teologie sacră, doctori în drept canonic și drept civil, arhidiaconul, medici și preoți. În consecință, la sfatul și deliberarea celor prezenți, s-a decis și decretat ca venerabilul și discretul maestru Jean d'Estivet, canonic al

[12] W. P. Barrett, *op. cit.*
[13] W.P Barrett, *op. cit.*

bisericilor catedralei din Beauvais și Bayeux, să exercite în proces funcția de promotor sau procuror general. Maestrul Jean de La Fontaine, maestru în arte și licențiat în dreptul canonic, a fost hirotonit consilier, comisar și examinator. La funcția de notari sau secretari erau desemnați maestrul prudent și cinstit Guillaume Colles, numit și Boisguillaume, și Guillaume Manchon, preoți, notari de către autoritatea apostolică și imperială la curtea arhiepiscopală din Rouen; iar maestrul Jean Massieu, preot, decan bisericesc din Rouen, a fost numit executant al poruncilor și convocărilor emanate de autoritatea noastră. Inchizitorii adunaţi pentru proces erau toţi distinşi teologi, inclusiv acel episcop Pierre Cauchon, care fusese desemnat judecător în mod fraudulos[14].

Acuzarea

Judecătorii au spus că este o vrăjitoare, un prooroc fals, o chemare a spiritelor rele, superstițioasă, implicată și dată artei magice, gândind răul în credința catolică, schismatic, în articolul „*Unam Sanctam*", și în multe alte articole ale credinței, sceptica și vicleana, blestemata și lucrătoare de rău, hulitoare față de Dumnezeu și sfinții Săi, scandaloasa, perturbatoare și obstrucționanta a păcii, incitantă la război, însetată de sânge uman, încurajându-l să fie vărsat. După ce a abandonat cu desăvârșire și nerușinare modestia care i se potrivea sexului și-a îmbrăcat indecent rochia nepotrivită și a luat starea bărbaților de arme, iar pentru asta și alte lucruri abominabile pentru Dumnezeu și pentru om, contrar legilor atât divine cât și naturale, și disciplinei bisericești, având disprețul lui Dumnezeu, a permis și s-a lăsat adorată și venerată, dându-i mâinile să fie sărutate; eretica sau cel puțin vehementa suspectă de erezie, ca după divin și canonic, trebuia sancționată și corectată canonic și legal, după cum se cuvinea acestor scopuri.

Interogatoriul

După ce a depus jurământul, Jeanne a fost întrebată despre numele și prenumele ei. La care a răspuns că în propria țară a fost numită Jeannette și, după ce a venit în Franța, a fost numită Jeanne. Despre numele ei de familie a spus că nu știe nimic. În consecință, a fost întrebată despre districtul din care a venit. Ea a răspuns că s-a născut în satul Domrémy, care este unul cu satul Greux; iar în Greux se află biserica principală. Întrebată despre numele tatălui și al mamei sale, ea a răspuns că tatăl ei se numea Jacques d'Arc, iar mama ei Isabelle[15].

Jeanne a fost obligată să afirme și să jure că va răspunde articolelor menționate, fiecare în mod separat, după cum crede sau nu crede. Primul interogatoriu s-a desfăsurat pe parcursul a sase sedințe. După o amânare de o săptămână, timp în care Cauchon s-a sfătuit cu membrii completului la reședința sa, a avut loc un alt interogatoriu, urmat de conturarea concluziilor preliminare.

La întrebările dificile adresate de inchizitori, Ioana a răspuns cu o claritate de neimaginat pentru o simplă ţărăncuţă. Atunci când au întrebat-o dacă Arhanghelul Mihail era nud când i s-a arătat, aceasta a replicat: „Cum îşi poate închipui cineva că Domnul nu le-a pus veşminte la dispoziţie ingerilor săi?". Apoi, la întrebarea dacă sfinţii au păr, a răspuns: „Ce i-ar face pe aceştia să şi-l taie?" Judecătorii au început să fie iritaţi de faptul că interogatoriile nu mergeau pe calea pe care o plănuiseră iniţial. Au încercat chiar să o înşele, adresându-i o întrebare şi, înainte ca ea să răspundă, i-au adresat alta. Greu de crezut că această elită a teologilor vremii s-a purtat într-o manieră atât de prefăcută. Când şi aceste demersuri înşelătoare au eşuat, Cauchon a început să se concentreze pe acuzaţia de a fi purtat veşminte bărbăteşti în ciuda interdicţiei impuse de canoanele Bisericii Catolice. Atunci când a punctat această acuzaţie, Ioana i-a răspuns simplu că Dumnezeu i-a poruncit să se înveşmânteze în acest mod şi ea nu a făcut decât să se supună. Apoi, inchizitorii s-au gândit că, dacă vor fi

[14] *Ioana d'Arc (100 de personalități, Oameni care au schimbat destinul lumii, nr. 74)*, Editura DeAgostini, 2007, p. 69.
[15] W.P Barrett., *op. cit.*.

capabili să combată faptul că acel glas care s-a făcut auzit ar fi fost de origine divină, şi-ar fi putut întemeia acuzaţia de erezie pornind de la acest punct. Câteva zile la rând, a fost interogată mai multe ore, în timp ce era imobilizată cu un lanţ greu şi era forţată să stea in picioare. În cele din urmă, Ioana a căzut bolnavă din cauza epuizării. Chiar şi atunci când viaţa i-a fost ameninţată şi a fost nevoită să doarmă pe podele reci, nu a dat înapoi în faţa presiunii inchizitorilor, replicând: „Mă supun numai voinţei Domnului. În privinţa revelaţiilor la care am fost martoră, resping judecata oricărui om''[16].

Citirea articolelor de acuzare

Judecătorii menționați anterior, au cerut sfatul evaluatorilor. Când s-a văzut solicitarea și cererea promotorului și s-au auzit opiniile fiecărui evaluator, au ajuns la concluzia că articolele expuse de promotor ar trebui să fie citite și explicate în franceză numitei Jeanne și că ea ar trebui să răspundă la ceea ce știa, iar dacă existau puncte pentru care cerusera o întârziere pentru a răspunde, trebuia să i se acorde o întârziere rezonabilă.

În primul rând , maestrul Nicolas de Venderès a spus că, la primul articol, era necesar să o forțeze să depună jurământ. În al doilea rând, Promotorul plătise bine și era corect să o găsească vinovată dacă refuză să jure. Iar in al treilea rând, i se părea că ar trebui excomunicată. Iar dacă ea a fost condamnată la excomunicare, ei trebuie să procedeze împotriva ei, potrivit legii. Maestrul Jean Pinchon a cerut ca articolele să i se citească mai întâi înainte de orice deliberare, a mai spus că i se părea că este necesar să îi acorde Ioanei o întârziere de cel puțin trei zile înainte de a o excomunică. Acest lucru ar trebui să se facă deoarece, în dreptul civil, se acordă o grație de trei zile în care să depună jurământ înainte ca legea să acționeze.

În ceea ce privește astfel de chestiuni, clerul declară că blasfemiază împotriva lui Dumnezeu, disprețuindu-L pe El și sacramentele Sale, că încalca legea divină, Sfânta Scriptură și canoanele Bisericii, că gândește rău și greșește de la credință, că este plină de laudă deșartă, că este dată idolatriei.

În ceea ce privește astfel de afirmații, clerul o declară o trădătoare, perfidă, crudă, doritoare de vărsare de sânge uman, seducătoare, o instigatoare a tiraniei, o hulitoare a poruncilor și revelațiilor lui Dumnezeu.

Demersul procesului

În timpul prizonieratului, Ioana d'Arc a avut viziuni care o făceau să se îndoiască asupra rațiunii faptelor sale, în contextul acuzațiilor de erezie si vrăjitorie, cele mai grave dintre toate incriminările dictate de către Tribunalul Sfântului Oficiu (Inchiziția), arma juridică a Bisericii Romano-Catolice, care l-a avut ca mentor pe călugărul Ignatiu de Loyola.

Ioana d'Arc a fost initial anchetată de către juriști de la Universitatea din Paris, care au înaintat cazul tribunalului Inchiziției. Predarea Ioanei d'Arc către autoritătile eclesiastice era ultima etapă înainte de începutul procesului. Completul de judecată nu avea formulat un cap de acuzare clar, dar respecta fidel ordinul de a o inculpa. La 25 martie 1431, s-a încercat compromiterea Ioanei, prin „permisiunea" de a lua parte la Slujba de Paști, cu condiția de a renunța la hainele de bărbat. Ea a refuzat, pentru că nu avea haine feminine, dar gestul a fost interpretat ca un act de erezie, deoarece acuzata a evitat să meargă la slujba religioasă, accentuând acuzația de vrăjitorie. Între 26-28 martie 1431, asesorul d'Estivet a întocmit rechizitoriul, care conținea 70 de articole. Erau incriminate viziunile, puse pe seama vrăjitoriei, refuzul de a renunța la vestmintele bărbătești. La 14 mai 1431, s-a dat citire actului de acuzare, care avea 12 puncte, elaborat de către juriștii Universității din Paris[17].

Drept consecintă, Ioana d'Arc a fost condamnată la închisoare pe viată, fiind obligată să renege trecutul, faptele, să jure să nu mai poarte niciodată haine bărbătesti, în caz contrar

[16] W.P Barrett., *op. cit.*.
[17] Constanţiu Dinulescu, *op. cit.,* p. 187.

urmând a fi condamnată la ardere pe rug. Ea a semnat declarația de abjurare la 24 mai 1431, preferând să fie sub protecția Bisericii. Dar, după sentință, ea a fost dusă în aceeași temniță, tot sub paza englezilor. A decis, din nou, să se îmbrace în hainele bărbătești, făcând, fără să vrea jocul englezilor, care au considerat că erezia sa era acum indiscutabilă, prin violarea jurămintelor asumate.

Ulterior, Ioana d'Arc a retractat ea însăși jurământul, declarând: „Sunt gata să mă supun Sfântului Părinte de la Roma. Rog ca pricina mea să-i fie încredintată lui spre judecare. Să mă asculte el ce am de spus" (Papa Martin V)[18].

Cererea sa de rejudecare a fost respinsă categoric, fapt ce i-a atras condamnarea la pedeapsa capitală. Sentința, văzută ca o consecință a vinovăției sale (inscripționată pe o tăbliță, postată pe un stâlp al esafodului: „Ioana, care își zice Fecioara, apostată, vrăjitoare, hulitoare, blestemată, vampiră, slugă a Satanei, schismatică, eretică") a fost executată la 30 mai 1432, în Piața Veche din Rouen. Episcopul Cauchon și-a dat seama că nu va reuşi să înfrângă credinţa Ioanei d'Arc, în consecinţă şi-a reînnoit ameninţările că o va supune torturii. Pentru a o intimida, a mutat judecata într-un loc din apropierea unui cimitir. În cele din urmă, când Ioana a fost înşelată de promisiunea că va fi eliberată din acea temniţă militară, a negat că ar fi auzit glasul Domnului şi a semnat jurământul de penitenţă. Din nefericire, aceasta era o capcană pe care i-a întins-o Cauchon, deoarece Ioanei i-au fost citite doar primele rânduri din acel act de penitenţă, care avea de fapt cincizeci de rânduri. Pentru că era analfabetă, nu putea să-şi dea seama de acest truc mârşav. Numai atunci când a auzit că era considerată o „eretică care se căieşte" şi-a dat seama de ce semnase, dar era prea târziu pentru a mai îndrepta ceva. Până şi Ioana d'Arc, care se confruntase fără să şovăie cu toate ameninţarile din jur şi își menţinuse credinţa de-a lungul procesului, a renunţat atunci când a fost adusă pentru execuţia prin ardere pe rug. Oricât de puternică era voinţa de care era călăuzita, nu a putut trece peste frica provocată de ameninţarea cu arderea pe rug. Ioana cunoştea pericolul ce plana asupra vieţii ei când a refuzat să se supună poruncilor inchizitorilor. Cum a fost posibil ca un astfel de caracter puternic să fie atât de înspimântat de execuţia prin ardere? Atât de mult încât numai ideea de a fi arsă i-a făcut inima să tremure. Nu există nicio îndoială că arderea de viu este într-adevar cumplită. Credința Ioanei nu era atât de slăbită, încât sa fie înfrânta doar de perspectiva unor suferinţe temporare.

Execuția

Când a descoperit că fusese înşelată, a regretat amarnic faptul că se dezisese de vocea şi mesajul lui Dumnezeu din cauza fricii de a nu fi arsă pe rug şi s-a adâncit într-o stare profundă de depresie. Fără să se gândească la consecinţe, s-a înveşmântat iar în straie bărbăteşti pentru a se proteja de privirile lacome ale temnicerilor şi, la trei zile după încheierea judecăţii, a retractat legământul solemn de căinţă. Asta îşi dorea şi Cauchon. Prin încălcarea jurământului, Ioana putea fi acuzată din nou de erezie şi exista posibilitatea de a o condamna ca vrăjitoare. Ioana a transmis lui Cauchon în timp ce acesta pregătea o nouă sentinţă: „Cu siguranţă am auzit vocea Domnului. M-am amăgit singură din pricina fricii de a nu fi arsă pe rug, dar nu-l voi mai minţi niciodată pe Dumnezeu."[19].

În ziua de 30 mai, a fost luată şi dusă în Vieux-Marche, iar după ce Cauchon a dat citire sentinței, a fost împinsă către centrul pieţei, acolo unde fusese pregătit rugul. Tânăra l-a întrebat pe călău dacă poate lua o cruce cu ea pe rug. Călăul a meşterit rapid o cruce din lemne de foc, iar condamnata a strâns-o în dreptul inimii. Cu braţele legate la spate, l-a întrebat pe episcop dacă se poate aduce un crucifix din biserică care să fie ţinut în faţa ei în timpul execuţiei. Apoi, lemnele au fost stropite cu ulei şi catran şi au fost aprinse. Călăul aflat în apropiere şi-a dat seama că Ioana începuse să suspine. Suspinul s-a intensificat, odată ce

[18] W.P. Barrett, *op. cit.*

[19] *Ioana d'Arc (100 de personalități, Oameni care au schimbat destinul lumii, nr. 74)*, Editura DeAgostini, 2007, p. 70.

flăcările începuseră să cuprindă rugul. În timp ce era înghiţită de flăcări, toţi cei prezenţi au auzit un strigăt înabusit „Iisus Hristos!”. Oamenii adunaţi au început să murmure, apoi să strige cu furie, iar călăul s-a clătinat şi a căzut, moment în care a rostit: „Am ucis o sfântă! ”.[20]

Cenuşa Ioanei d'Arc a fost azvârlită în Sena. Sufletul ei pur, care a contribuit la salvarea patriei sale, dar care în schimb a primit condamnarea prin ardere pe rug şi acuzaţia de vrăjitorie, s-a întors la Domnul la vârsta de numai 19 ani.

Concluziile procesului Ioanei d’Arc

Cei care au pronunţat sentința au fost influenţaţi unii de iluzia dobândirii unor favoruri, alţii au fost mituiţi cu sume de bani, alţii au fost constrânşi de teamă sau pur şi simplu din dorinţa de răzbunare.Procesul său are numeroase semnificaţii, precum: a fost instrumentat ca urmare a unei decizii politice, sub presiunea ocupantului englez, încălcându-se independența judecătorilor; instanţa judiciară ecleziastică ad-hoc constituită, trebuia să respecte indicaţiile impuse de englezi, care altfel nu puteau să o judece pe Ioana d’Arc, conform legilor de război; englezii au dorit crearea unui exerciţiu de imagine, ce viza compromiterea unei eroine care a ridicat, în scurt timp, moralul trupelor franceze, pentru a transa soarta războiului în favoarea lor; eroina nu a beneficiat de apărare, nici măcar de o încercare de protecţie din partea lui Carol al VII-lea; nu a existat un cap de acuzare concludent; s-a dorit în permanentă defăimarea acuzaței, prin diverse înscenări; succesul procesului a fost asigurat prin promovarea expresă în completul de judecată a unor ierarhi vizibil filo-englezi, încălcându-se independența actului juridic[21].

Acest fals proces bisericesc a fost deschis din ordinul regelui Angliei şi condus de un judecător fără jurisdicţie şi fără competentă, un francez vândut englezilor, proces în care normele dreptului au fost violate. Realitatea este deci, că Ioana a fost condamnată de englezi, care suferiseră atâtea înfrângeri umilitoare în urma curajului eroinei franceze, şi că ei s-au folosit de acest simulacru de proces religios, pentru a dovedi astfel că, sfânta, care pornise contra lor mânată de voci supranaturale, nu era decât o eretică şi o vrăjitoare. Justiţia trebuia să certifice astfel, că Ioana d’Arc ar fi fost o vrăjitoare, şi tot astfel, că Regele Carol al VII-lea ar fi ajuns pe tron prin uzurpare, prin „maşinaţiunile diabolice ale unei vrăjitoare”. Episcopul Cochon este cel care urma să judece acest caz, însă tânăra eroină, care împotriva legilor bisericeşti, este ţinută într-o închisoare militară, nu recunoaşte legitimitatea procesului şi apelează la ajutorul Romei.

În anul 1431, semnează printr-o cruce, fiindcă nu ştia să scrie, un act de abjurare, în cimitirul din Rouen, convinsă fiind documentul se referă la altceva, apoi retractează cele conţinute de actul semnat, fapt pentru care este arsă pe rug, nu înainte de a cere să se aşeze o cruce în vârful stâlpului.

Despre sfârşitul tinerei, Charles Panati scrie în „*Cartea sfârşiturilor*”, astfel: „După ce hainele i-au fost carbonizate integral, deşi carnea nu-i fusese atinsă, lemnele aprinse au fost trase deoparte pentru ca spectatorii să vadă că sentinţa fusese îndeplinită. Au văzut-o complet goală, aflăm dintr-o sursă, dezvăluind toate secretele unei femei, iar când această imagine a fost privită suficient de mult, călăii au reaprins focul în jurul bietului cadavru. Călăii ştiau cum să ofere mulţimii contravaloarea preţului pentru spectacol”.[22]

Deşi Carol al VII-lea nu a făcut nimic pentru eliberarea eroinei, acesta este, totuşi, iniţiatorul procedurii care anulează sentinţa din 1431, şi care cere ca procesul Ioanei să fie declarat nedrept, pentru a rezulta că ajutorul pe care i-l dăduse provenea de la Dumnezeu. Abia în anul 1456, sentinţa este anulată, iar Ioana d’Arc este reabilitată, doar parţial, însă, fiindcă la acea vreme nici curtea şi nici biserica nu dorea sanctificarea sa. Totuşi, reabilitarea

[20] *Ibidem.*
[21] Constanţiu Dinulescu, *op. cit.,* p. 189.
[22] Constanţiu Dinulescu, *op. cit.,* p. 189.

sa a dat naştere unui curent de veneraţie ieşit din comun faţă de tânăra eroină, cu suflet curat al cărei instinct pentru dreptate a mers până la sacrificiul suprem.

În anul 2008, a apărut volumul „*Afacerea Ioana d'Arc*", o carte scrisă de jurnalistul francez Marcel Gay, împreună cu un fost agent al serviciilor secrete, Roger Senzig, în care se încerca dărâmarea mitului Ioana d'Arc, şi se susţinea că "fecioara de la Orleans", nu a fost o ţărancă, ci o bastardă regală, fiica ilegitimă a reginei Franţei, Isabeau de Bavaria, pe care a folosit-o ca pe propria marionetă politică, într-o operaţiune secretă denumită "Operaţiunea Fecioara", ea fiind, de fapt, foarte bine educată pentru misiunea sa.[23]

Autorii mai afirmă că tânăra nu a auzit nicio voce a lui Dumnezeu şi nu a fost arsă pe rug, ci a scăpat cu ajutorul soldaţilor englezi, a ajuns în Anglia, unde a trăit fericită mulţi ani, fiind măritată cu un cavaler francez, pe nume Robert des Armoises. Conform celor doi, Ioana d'Arc, a fost într-adevăr judecată pentru erezie în anul 1431, însă ea ar fi evadat, fiind arsă, de fapt, pe rug, o necunoscută, în locul ei. Afirmaţiile celor doi, au stârnit mânia Bisericii Catolice, dar şi a istoricilor, care au afirmat că cei doi au urmărit doar obţinerea de audienţă şi de venituri consistente de pe urma cărţii lor. Mai mult, au apărut alte foarte multe opinii care arătau că fata ar fi fost bolnavă, însă în privinţa bolii sale există mai multe diagnostice presupuse, epilepsie, migrenă, tuberculoză sau schizofrenie, toate însoţite de supoziţii pro şi contra, fără a îndeplini vreun consens din partea istoricilor. Oamenii catolici nu mai puteau avea credință în ea, care își pierduse credința în ea însăși. Toate acestea, destinate să influențeze opinia, cititorul atent le poate găsi în procesul-verbal; toate acestea, care au fost pregătite și fabricate cu cea mai mare grijă. Așa că judecătorii care avuseseră satisfacția de a vedea realizat, în totalitate sau parțial, scenariul dramei scrise în prealabil în mintea lor, s-au gândit să-și stabilească inocența într-un fel pentru posteritate. Aceasta este forța și așa este slăbiciunea acestui mare monument, dintre care argumentele juridice și teologice stau pe fundații deșarte, un monument atât de logic și atât de fragil. Aici apare slăbiciunea unei epoci altfel pline de seva și exuberanță; abuzul de logică, de formalism. Regularitatea nu este adevăr; legea nu este dreptate; a gândi în grup, conform tradiției, nu înseamnă a gândi; a judeca în conformitate cu politicile unitare și de autoritate, urmând legea celui mai puternic, a judeca conform convenției, nu înseamnă a judeca deloc. Iar judecătorii de la Rouen se îmbracă în plus, în opinia acelei lumini aproape cerești a vremii a întregii lumi învățata Universitate din Paris. Și niciun proces nu a primit o astfel de publicitate: au fost întocmite cinci copii autentice ale acestei mari sesiuni; au fost trimise circulare pentru a face concluziile cunoscut imediat prinților Europei, ecleziasticilor, orașelor; și nu era înțelept să vorbești de rău despre judecătorii servitoarei.[24]

Procesul de condamnare al lui Jeanne d'Arc este o capodoperă a parțialității sub apariția celor mai regulate proceduri. Rareori nedreptatea a luat asemănarea dreptății, în această măsură; rareori o adunare pare atât de puțin impregnată de zel pentru siguranța sufletului și a trupului unei fete sărace și sfinte; rareori cineva a invocat cu o asemenea ipocrizie propria sa imparțialitate și a arătat, de asemenea, o falsă bunăvoință spre a ajuta o femeie nelegiuită să se apere.

[23] *Ibidem*, p. 191.
[24] Constanţiu Dinulescu, *op. cit.*, p. 190.

BIBLIOGRAPHY

1. Barrett, W.P., *The Trial of Joan of Arc,* Tradus în engleză din documentele originale latine și franceze, 1932, disponibil pe : https://sourcebooks.fordham.edu/basis/joanofarc-trial.asp .
2. Constanţiu Dinulescu, *Ioana D`Arc – victima unei înscenări judiciare*, în Revista de Ştiinţe Juridice, nr. 1/2008.
3. *Ioana d'Arc (100 de personalități, Oameni care au schimbat destinul lumii, nr. 74)*, Editura DeAgostini, 2007.
4. *Pagini de aur din istoria universală Vol.2,* Nr.7-Ioana d'Arc, Editura Porţile Orientului, Iași, 2003.

THE COORDINATES OF THE HUMAN IDEAL AND THE SPIRITUALIZATION OF THE NATIONAL THROUGH CULTURE IN VASILE PÂRVAN

Claudiu Holdiș
PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare

Abstract: The moral and metaphysical order represent important coordinates in the philosophy of history promoted by Vasile Pârvan. The human ideal has several components implemented in the line of becoming a nation. The values are assumed and projected by Pârvan in the area of human society. Everything referring to the duty to the city, the spiritualization of the nation, the educational act and the Thracians' belief in immortality.

Keywords: metaphysical order, moral orders, stoicism, human ideal, spiritualization of the nation

Perioada în care a trăit şi a creat Vasile Pârvan este una caracterizată de mari transformări şi marasme politico-sociale naţionale şi internaţionale. Este o etapă a revoluţiilor în toate domeniile societăţii omeneşti, elementele înnoitoare impunându-se uneori cu destulă greutate, mai ales în societăţile conservatoare. Tânărul stat român va fi prins la rândul lui în acest şuvoi al dinamicii revoluţionare profund transformatoare, generatoare de caracteristici subordonate modernităţii. Elita politică românească urmărea salturile realizate de un Occident evolutiv economic şi superior tehnologic. Erau paşi făcuţi în direcţia unui capitalism adulat şi zeificat de unii intelectuali români. Alţii, dimpotrivă doreau ca societatea să evolueze şi să se transforme într-un mod propriu, fără împrumuturi masive occidentale. Intelectualitatea românească se afla în faţa unor mari provocări naţionale după momentul Marii Uniri din 1918.

Pârvan încearcă scoată în evidenţă trăsătura unei epoci furibunde din punct de vedere social, politic şi istoric. Fără istorie, drumul unei naţiuni spre modernitate este o tentativă anevoioasă şi încărcată de dificultate. Poporul român trebuie să-şi consolideze identitatea şi să facă faţă unor noi provocări de ordin superior. Individul este parte componentă a unei societăţi aflată în plină transformare. Tocmai acest proces, parte a unei deveniri este surprins de către istoricul şi gânditorul nostru. El a transpus forma idealului uman într-o concepţie proprie, analizându-l din mai multe perspective, între care cea etică şi socială au preeminenţa. Totul a fost prezentat în conformitate cu propriul său crez. A încercat conturarea idealului uman într-o manieră proprie de istoric şi filozof. Au fost luate în considerare şi caracteristicile destul de complexe ale epocii sale. Pârvan este influenţat în definirea şi reprezentarea idealului uman şi de concepţiile filozofiei antice, în special ale stoicilor. La Pârvan binele şi frumosul devin o unitate cuprinzătoare la nivelul interiorităţii individului. Pe linia stoicilor, la Pârvan, omul trebuie să accepte cu resemnare momentul implacabil al morţii. Apoi, el nu îşi pune speranţa într-o altă viaţă şi nici nu mocneşte într-o ură profundă îndreptată împotriva zeilor, care l-ar fi nedreptăţit astfel. Omul doreşte să atingă orizontul nemuririi, să străbată veacurile şi epocile, dar deocamdată este conştient că acest lucru îi este interzis. Viaţa lui este mărginită în spaţiu şi timp, dar profundă, datorită a ceea ce Pârvan numeşte sinritmie creatoare. Idealul uman conţine elemente ale existenţei, acestea nefiind aşezate într-o anumită ordine. Unul dintre aceste elemente se dovedeşte a fi esenţial. El este responsabil cu unul dintre multiplele aspecte ale fenomenului spiritualizării societăţii şi prin extensie, a întregii naţiuni. Este vorba de datoria faţă de societatea în care omul evoluează şi a cărei parte componentă este. Aici însă, potrivit lui Pârvan există o identificare destul de

nefericită a sufletului cu trupul în care trăieşte. Trupul este sinonim cu materia inertă şi amorfă, lipsită de dinamismul acţiunii cultului Ideii. Pe cale de consecinţă, cultul Ideii se pierde în vâltoarea raţionalismului trivialist modern, care se răspândeşte cu paşi repezi în societatea românească. Se impune în cultura românească o conştientizare a fiinţei şi nu îndrumarea acesteia înspre ceea ce Pârvan numeşte românizarea feroce pe calea „vegetativului etnografic". El propune în faţa raţionalismului acaparator, acţiunea de constantă umanizare, care va genera cadrul necesar pentru dezvoltarea culturii creatoare româneşti subliniază Pârvan. Cultul Ideii şi umanizarea constantă sunt componente ale idealului uman în concepţia lui Pârvan. Avem de-a face cu o esenţiala apropiere de coordonata eternului omenesc, a personalităţii creatoare, existente în cadrul fiecărei naţiuni. Acest lucru va aduce cu sine implementarea simbolului veşniciei în fiecare segment al vieţii naţionale. Există personalităţi acordate la linia metafizică a Cosmosului. Aceste personalităţi creatoare existente în fiecare palier al ştiinţei sau al societăţii noastre sunt adevăraţi profeţi ai adevărului. Doar aceştia vor avea viziunea devenirii, transpusă în formă „transcedental-ritmată romană", adresată întregii lumi[1]. Există în acest sens o adevărată încleştare de forţe, al cărei singur scop, este „spiritualizarea vieții marelui organism social-politic și cultural creator care e națiunea"[2]. Mijloacele întrebuinţate în acest scop în viziunea lui Pârvan, sunt cele cu caracter social-cultural. Punctul de plecare îl constituie idealismul național.

Idealismul uman general promovat de Pârvan se sprijină pe spiritul de libertate, absolut necesar naturii umane. Realitatea istorică ne înfăţişează suma doctrinelor vechi ale unei epoci. Există un curent de gândire care îşi găseşte aplicabilitatea pe scena politică în formula conservatoare. În cadrul acesteia era îngrădită maniera revoluționară a elementului de noutate. Situaţia aceasta este de natură a descuraja orice încercare de evoluţie şi de transformare. Pentru Pârvan existența înseamnă de fapt luptă, iar aceasta este o teribilă consumatoare de resurse. Omul nu este dispus să depună efort în acest sens. Dorinţa sa este aceea de a păstra linia vieții „într-o inerție cât mai deplină, până la lipsa de ritm a morții"[3]. Omenirea în marea ei majoritate este cufundată într-o inerţie de sorginte biologică. Conservatorismul societăţii omeneşti îşi spune cuvântul şi îşi afirmă puterea. Există o adevărată scufundare în obiceiuri, tradiții, datini şi legi, toate tributare vechiului. Revoluţionarii noilor atitudini nu îşi vor găsi locul, pentru că vechiul reprezintă „inertizare prin pietrificare" şi este total neprimejdios pentru om[4].

Libertatea spiritului nu poate exista în cadrele atotputerniciei trupului, adică a biologicului. Gândirea liberă şi acordarea acesteia la coordonatele cosmice nu se poate realiza într-o societate dominată de materialismul economic, social, istoric. Modernitatea înseamnă capitalism. Acesta este sinonim cu profitul, dar şi cu munca. Modernitatea mai înseamnă şi socialism. Acesta aduce cu sine un soi de egalitarism. Capitalismul aparţine occidentului şi are propriile lui reguli. Mai mult, capitalismul ignoră toate idealurile promovate de către intelectualitatea aliată cu marile mase, pe care de altfel le-a şi animat[5]. Este o situație social politică în interiorul societăţii existente pe care Pârvan o condamnă. După Pârvan, din punct de vedere spiritual, omenirea în marea ei majoritate, se află într-o epocă primitivă, asemănătoare celei de dinainte de inventarea focului. Şi acum ca şi atunci se caută libertatea fie ea individuală fie pe grup. Or aceasta nu se poate constitui într-un scop în sine. Avem de-a face cu un mijloc sau un instrument rudimentar, transformat într-un țel nebulos și puţin

[1] Vasile Pârvan, *Idei și forme istorice,* Editura Cartea Românească, București, 2003, p. 50;
[2] Ibidem;
[3] Vasile Pârvan, *Ideile fundamentale ale culturii sociale contemporane,* în *Arhiva pentru știință și reformă socială,* an 1, nr. I, 1 aprilie 1919, București, p. 2;
[4] Ibidem;
[5] Vasile Pârvan, *Idei și forme istorice,* Editura Cartea Românească, București, 2003, p. 34;

realizabil[6]. Mai mult, primii oameni apăruți, nu au reprezentat cu nimic mai mult în comparație cu alte vietăți ale regnului animal. Cu o singură precizare: apariţia „conștiinței de societate". Este vorba de ajutorarea reciprocă, mai ales în ceea ce priveşte căutarea resurselor şi rezistenţa în faţa pericolelor. Apar astfel primele semne ale unei datorii sociale. Evoluția sufletului omenesc „de la antropoid la om e evoluția sentimentului social, de la socializarea vieții biologice la socializarea valorilor"[7]. În această avalanșă care pare a te cuprinde pe neașteptate, își face apariția un „idealism etico-social" la Pârvan. În cadrul acestuia avem accentele unui „umanism viabil". Este un areal unde avem ca punct central libertatea spiritului caracteristică aferentă naturii umane şi care se află în legătură directă şi nemijlocită cu realitatea istorică care îl generează şi îi conferă existenţa în sine[8]. Este părerea lui Vasile Vetişanu, unul dintre cercetătorii care s-au aplecat asupra operei lui Pârvan. Istoria este aşadar punctul de început al elementului evolutiv omenesc. Pentru Hegel, omul este nedeterminat, fiind astfel liber să-şi configureze şi să-şi construiască cum doreşte propria sa natură. În modernitate, pentru Fukuyama natura dorinţei omeneşti nu are o poziţie şi evoluţie liniară şi previzibilă[9]. Aceasta se schimbă frecvent, în funcţie de anumiţi factori istorici şi culturali. Coordonata aceasta a naturii dorinţei omeneşti prezintă o instabilitate pe linia devenirii şi este imposibil să creionăm liniile unui tipar sau a unei predicţii[10].

În modernitatea înconjurătoare şi Pârvan subliniază acest lucru, progresul se află în aria de acţiune a științelor, în special ale fizicii şi ale chimiei. Asistăm la descoperiri şi invenții tehnice care îşi aduc un imens aport în ceea ce priveşte îmbunătăţirea vieţii. Totul se află în plin proces de sistematizare cu ajutorul matematicii. Aşadar chimia, fizica şi matematica au creat mașinismul modern şi tehnica. Toate acestea au condus la consecinţe complexe şi au transformat societatea omenească. În primul rând industria este cea care îşi impune interesul major şi din punct de vedere tehnic, dar mai ales financiar. În al doilea rând există consecinţe complexe pentru anumite clase sociale. Astfel, populația de la țară migrează spre orașe. Muncitorimea ca şi nouă clasă socială îşi intră în drepturi, iar marxismul începe să o ia în evidenţe. Viaţa muncitorimii este presărată de greutăţi nesfârşite datorită condiţiilor mizere de trai şi de muncă. Totul se realizează în numele unei producții cât mai mari şi al profitului. În al treilea rând, capitalismul evoluează şi se dezvoltă repede de la simplu la complex, acceptând aceste jertfe de proporții nebănuite. De aici el va organizat viața economică. În al patrulea rând, reacția nu se va lăsa aşteptată. Marxismul doreşte transformarea societăţii în chip radical. Marea luptă socialistă este pe cale să înceapă. Ea şi-a adunat în jurul ei resursa umană dornică de schimbare, dar neajutorată financiar şi economic. Acest lucru nu contează atâta vreme cât entuziasmul preia oarecum controlul[11]. Şi în sfârşit în al cincilea rând, socialismul și capitalismul aduc cu sine exacerbarea dorinței de a trăi a oamenilor. Dorinţa de a trăi conţine în sine valoarea pozitivă a vieții și sănătății. Valoarea negativă este aferentă suferinței și morții. Omul în această epocă a industrializării masive şi a capitalului, vede altfel viaţa în general. Capătă încredere în el, încearcă în mod activ să se regăsească pe sine într-un mod complet. Cel puţin aceasta este una dintre trăsăturile pe care Pârvan încearcă să le scoată în evidenţă. Omul însă crede în mod eronat că poate să supună nu numai natura. El se încrede în puterile sale, care au la bază acumulările ştiinţifice, şi încearcă să acceadă mai departe în orizontul nemuririi. Or acest lucru îi este interzis. Viaţa, existenţa în sine, valorile sunt valori transistorice subliniază Stern. Ele au o independenţă

[6] Vasile Pârvan, *Ideile fundamentale ale culturii sociale contemporane,* în *Arhiva pentru ştiinţă şi reformă socială,* an 1, nr. I, 1 aprilie 1919, București, p. 2;
[7] Ibidem;
[8] Vasile Vetișanu, *Vasile Pârvan idealul uman şi valorile vieții,* București, Editura Albatros, 1983, p. 35;
[9] Francis Fukuyama, *Sfârşitul istoriei şi ultimul om*, Bucureşti, Editura Paideia, 1994, pp. 61-63;
[10] Ibidem;
[11] Ibidem;

absolută şi o evoluţie care nu depinde de epoci și civilizații[12]. Valorile transistorice sunt de fapt existenţiale. Stern le distinge de cele instrumentale care au caracter istoric. Între cele două, există o strânsă legătură. Cele două tipuri de valori sunt puncte de referinţă supraistorice și formule cu caracter obiectiv. Valorile sunt esenţiale şi vor da măsura proiectului transistoric al existenţei[13]. Același Stern va înscrie pe linia valorii instrumentale superioare tocmai civilizaţia tehnico-ştiinţifică. Pentru el, ea reprezintă un mijloc deosebit de important situat în cursul istoriei menit a înlătura necazul, boala şi suferinţa individului. Tipul acesta de civilizaţie nu are menirea în accepţiunea aceluiaşi Stern, de a prelungi viaţa[14]. Pentru el viața și sănătatea sunt valori ale omenirii, dar nu singurele de acest fel în ordinea importanţei.

Pârvan, se convinsese şi intuise că omul va accepta cu braţele deschise binefacerile lumii tehnologiei. Aceasta însă va putea fi foarte greu stăpânită, iar creatorul ei nu i se va putea împotrivii. Pârvan este adeptul „idealului prometeic" transpus în accepţiunea de salvare şi răscumpărare a individului. Acum, în condiţiile acestei ere tehnologice, el nu-și mai găseşte locul. Noile coordonate ale acestei ere sunt capitalismul industrializat şi profitul. Omul a rămas pe undeva suspendat. Trebuie să-şi reconsidere valorile şi să-şi regândească însăşi existenţa şi idealul său, al vieţii sale. În centrul existenţei proprii, individul este nevoit să-şi schimbe şi reconsidere idealurile, sistemele de valori întru totul observă Pârvan. Istoricul şi gânditorul nostru intuise spiritul epocii tehnologizate dar şi alienarea individului. Consideraţiile lui Pârvan se opresc asupra metodei experimentale, care făcuse valuri în epocă. Ea fusese aplicată în toate domeniile vieţii dar şi în ramurile ştiinţei. Ea fusese introdusă repede căutându-se tipare şi legi, inclusive și în științele spiritului. Procesul acesta, puţin forţat, a dus la rezultate pe măsură. Asistăm la apariţia diferitelor specii de monism, care se bazează pe o linie unilaterală în ceea ce priveşte înțelegerea şi aprofundarea legăturilor dintre lumea înconlurătoare și individ[15]. Pârvan se opune curentelor de gândire ale vremii sale, pe care le condamnă fervent, deoarece se îndepărteză de centrul cosmic al devenirii individului şi a societăţii. În vizorul său stau pragmatismul și freudismul. Analiza lui Pârvan se opreşte asupra ştiințifismului și actualismului care sunt ridicate la rang de principii atotcuprinzătoare. Acestea au pretenţia de a explica absolut totul, drept pentru care le întâlnim în filosofia, politica și arta. În cadrul acestor procese complexe ale epocii, progresul spiritual, social-economic și real-estetic, se prezintă a fi pe deplin înţelese şi în totalitate descompuse în părţi componente. Rezultatul final este apoi prezentat unui public avid, care doreşte să creadă că puterea ştiinţei îşi spune în sfârşit cuvântul. Omul încearcă să-şi găsească propria identitate, fie şi cu ajutorul ştiinţei. Totul este biologism şi evoluționism. Acestea pot fi explicate cu mijloacele aflate la îndemână. Mijloacele sunt: adevărul obiectiv, cunoștințele clare și precise, cercetarea metodică a realităților. Instrumentele acestea, precum şi convingerea clară şi încrederea deplină în posibilităţile oferite de ele alcătuiesc crezul activității spiritual contemporane. În artă şi viața socială, există sistematizări doctrinale cărora li se conferă maxima încredere. Toate acestea se îndreaptă în aceeași direcție: „naturalism, realism, impresionism, modernism, expresivism, travailism"[16].

Pârvan se ridică împotriva concepţiei larg răspândite, potrivit căruia, idealul uman prezintă dependență faţă de factorul material și instinctual. Astfel, gânditorul roman, aduce în prim plan anumite aspecte metodologice ale raționalismului și teoriile evoluționiștilor. Acestea, se pretind autosuficiente pentru a construi societatea omenască viitoare, pornind de

[12] Alfred Stern, *La philosophie de l'histoire et le problème des valeurs*, Paris, C.D.U. , 1957, p. 165;
[13] Ibidem pp. 165-166;
[14] Ibidem;
[15] Vasile Pârvan, *Ideile fundamentale ale culturii sociale contemporane,* în *Arhiva pentru ştiinţă şi reformă socială,* an 1, nr. I, 1 aprilie 1919, București, p. 24;
[16] Ibidem;

la datele oferite de științele biologiei şi ale fizicii. Acum, importante în toate aspectele conferite, sunt pragmatismul anglo-saxon, „universalismul tehnic al educației poporului prin presă, biblioteci, muzee, școli, fixe și de extensiune, care au devenit adevărate fabrici spirituale, organizate întocmai după sistemul de producere și dare în circulație a bunurilor materiale”[17]. Pârvan se ridică împotriva tuturor acestor concepţii, care caută să înţeleagă şi să explice viața, existenţa individului, prin prisma pragmatismului sau a instinctului subconștient. Este cu totul surprinzător, cum epoca reclamă atâta realism, adevăr, sinceritate, toate acestea congruente fiind cu științifismul contemporan. Toată omenirea se află sub stăpânirea acestora, iar încrederea în el este maximă[18]. Puterea cercetării, a științei, a solidarității democratice sunt sistemele de referinţă la care se raportează umanitatea . La toate acestea se mai adaugă și concepția pozitivistă, care se impusese peste tot. Acesta este cadrul ultra ştiinţific în care caută să evolueze şi să se regăsească idealul uman. Viața individului începe să fie supusă unei analize de factură ştiinţifică prin intermediul principiilor freudiene. Apoi rezultatele sunt aduse la cunoştiinţa publicului. Sunt promovate cu obstinenţă ştiinţifică segmentele ale vieții însăşi. Tot omenescul este supus analizei ştiinţifice. Totul este descompus şi fiecare element este analizat şi sistematizat. Savantul avea acum puterea deplină iar încrederea îi era acordată într-un mod direct şi nelimitat. Oamenii deveneau încrezători în puterea nelimitată a ştiinţei. La Pârvan idealul omului este compus din elementele omenescului. Viața în sine este împletită cu mai mult omenesc. Scopul vieții, potrivit gânditorului român, este însăşi viaţa ca esență şi care se ridică împotriva morții. Este vorba de spiritul care pornește împotriva materiei sau de ritmul care luptă împotriva inerției. Viața e o „potență energetic-spirituală quasi-infinită”[19]. Viaţa în sine se ridică deasupra materialului şi nu trebuie irosită sau pierdută în cadrul lucrurilor şi aspiraţiilor mărunte. Viaţa în sine, la Pârvan este asumată perspectivei spirituale şi cuprinde o uriașă intensificare a trăirilor şi energiilor cumulate în omenesc. Din acest punct de vedere, fiecare clipă a vieții omenești poate cuprinde „o eternitate de gânduri și sentimente”[20]. Valoarea vieții este tratată cu o anumită ignoranţă şi nepăsare chiar şi de către spiritele cu adevărat superioare, care uneori nu pătrund esenţa trăirii din perspectiva absolută. Scopul vieții presupune multiplicarea infinită a timpului. Timpul ni s-a dăruit nouă oamenilor să-l transformăn în scopul creării vieţii din viața pură, nemuritoare, imaterială[21]. Acesta trebuie să fie scopul adevăratei vieţi. În actualitatea modernă, observă cu amărăciune Pârvan, viața omenească este plină de preocupări materiale, „bănuieli, vorbărie, meschinării, rele dispoziții, boli, suferințe, somn și inerție”[22]. Astăzi, omul este lovit de o anumită inerţie generată de material, care îl determină să renunţe la trăire[23]. Pârvan fusese un adept al stoicismului, de aceea influenţele acestui curent filozofic se fac simţite în expozeul său. Marcus Aurelius, îndemna înspre o seriozitate a gândirii în primul rând. Apoi era adeptul realizărilor prin muncă şi echitate. Ajutorarea semenului reprezintă un alt principiu al împăratului filozof[24]. Individul trebuie să

[17] Ibidem p. 24;
[18] Ibidem;
[19] Ibidem p. 28;
[20] Ibidem;
[21] Ibidem;
[22] Ibidem;
[23] „Incomparabilul *Carpe diem* al vieții intens spirituale e o Fata Morgana a vecinicului «mâine» și omul putrezește încă în plină viață, ceea ce e mai odios decât chiar moartea năpraznică aruncată orbește de soartă și lovind în cei mai buni” (Ibidem p. 28);
[24] „Liniștea se instaura astfel în jurul și în interiorul tău, dacă vei săvârși orice activitate, cu gândul că este cea din urmă din viața ta și vei părăsi orice neglijență, patimă care abate de la rațiune, orice prefăcătorie, iubire de sine și nemulțumire împotriva rânduielilor destinului” (Epictet, Marcus Aurelius, *Manual.Către sine,* București, Editura Minerva, 1977, pp. 84-85);

fie împăcat cu el însuşi[25]. Aceasta este calea pe care ne îndeamnă și Pârvan să o urmăm. Scopul unei vieți virtuoase trebuie să-i apropie pe oameni, atrăgându-i înspre latura constructivă. Gândul în sine și meditația nu au o valoare foarte mare, potrivit doctrinei stoice. Dimpotrivă acestea duc spre o latură negativă, în sensul alunecării spre nemultumuire, frustrare. O ființă rațională puternică aduce cu sine „statornicie și chibzuință, bunăvoință prietenească față de oameni, supunerea de bunăvoie față de zei”[26]. Idealul uman promovat de Pârvan, înalță individualitatea pe cele mai înalte culmi. Gândul pesimist este o erezie, care macină nemilos principiul vieții însăşi. Potrivit lui Pârvan scopul și sensul vieții este de fapt lupta dusă împotriva morții, a nefiinţei. Nepăsarea este elementul negativ care trebuie eradicat. Afirmarea creatoare a vieții, reprezintă perpetua ridicare spirituală. Îndoiala înseamnă lașitate[27].

Pentru Pârvan domeniul educaţiei este unul care cuprinde o mare complexitate şi reprezintă un element constitutiv al idealului uman. În interiorul acestuia găsim o sumedenie de elemente din aproape toate compartimentele cunoaşterii. Aşadar, educaţia în sine presupune creativitate, variate metode, receptivitate, posibilitatea proiecţiei mentale, totul mergând până la realizarea acţiunii practice, concrete. Pârvan a fost magistrul care, a promovat o anumită filozofie a gândirii proiectată asupra domeniului educaţiei, delimitând etapele acestuia: reflecţie, metodă, acţiune. Potrivit opiniei sale, gândirea atotstăpânitoare are momentul de preemţiune şi determină faptele, pentru ca mai apoi dinamica acţiunii să se constituie într-o finalitate. Educaţia are nevoie de anumite premize de ordin filosofic. Din perspectiva pragmatismului, Peirce, își impusese teoria sa în epocă, iar lumea o acceptase foarte repede. Vorbim totuși de o epocă în care, capitalismul își impune în mod vertiginos orientările. Potrivit lui Peirce, noi oamenii, trebuie să ne gândim care sunt consecințele de ordin practic pe care le atribuim obiectului conceptului nostru în propriile noastre reprezentări. Abia după ce am făcut acest lucru, ideea noastră asupra consecințelor, constituie „ansamblul conceptului nostru despre obiect”[28]. Astfel, orice expresie cu sens, poate fi transformată fără probleme în regulă de acțiune, pentru că orice astfel de expresie cu sens poate fi transformată într-o propoziție condițională. Sensul imprimat de Peirce ar fi că, numai dacă sunt îndeplinite anumite condiții, un anume tip de fenomen poate să aibă loc, iar expresia are sens „doar dacă poate fi transformată sub această formă”[29]. Lucrurile sunt exact așa cum ne-au fost date, iar esența lor este aceea care ni se relevă în diferitele situații ale vieții noastre. În acest sens, lucrurile nu pot fi situate mai sus de percepțiile noastre sau de experiențele noastre. Ele nu sunt în ipostaza de a fi ceva independent de gândirea umană[30]. Astfel, lucrurile reale „sunt regularități ale experienței noastre”, iar lucrurile ireale „sunt iregularități”. Pârvan a fost contemporan cu Peirce, cunoscându-i probabil acestuia destul de bine se pare, teoria pragmatică. Un alt contemporan al lui Pârvan, Freud, va așeza la temelia

[25] Ibidem p. 85;
[26] Ibidem pp. 97-98;
[27] „Ce e însă a trăi? E singura realitate sublimă la care poate aspira omul: este eternizarea vieții prin toate mijloacele energiei omenești, întru ritmul spiritual; este biruința împotriva morții; este vecinicia în crearea noastră, adecă armonizarea noastră cu cosmicul, purtător în esența lui a vieții nepieritoare”. „[…]fiece neluptă e necreare, e dezertare de la demnitatea umană. Oamenii care nu sprijină viața în ei înșiși și în aproapele lor sunt apostați și ei otrăvesc societatea, trădează viața, sprijină moartea” (Vasile Pârvan, *Ideile fundamentale ale culturii sociale contemporane,* în *Arhiva pentru știință și reformă socială,* an 1, nr. I, 1 aprilie 1919, București, p. 28);
[28] Anton Hügli, Poul Lübcke, *Filosofia în secolul XX,* București, Editura All Educațional, 2008, p. 30;
[29] Formularea specific pragmatistă ar fi următoarea: „condițiile B1....Bn trebuie să fie controlabile prin acțiuni ale noastre, de exemplu prin efectuarea de experimente” (Ibidem). Cu alte cuvinte, dacă realizăm o anumită acțiune, vom avea parte de un anumit rezultat, iar dacă „dorim sau avem nevoie de un anumit rezultat, îl putem obține acționând în maniera corespunzătoare. Știința înseamnă putere” (Ibidem p. 31);
[30] Ibidem;

vieții individului inconștientul și libidoul. Inconștientul „care poate produce efecte”[31] reprezintă o lege a gândirii freudiene. Freud va impune o metapsihologie. Va promova o psihologie care merge dincolo de psihologia clasică, integrând „inconștientul, precum și aspectele dinamice ale conflictelor intrapsihice pe care nevrozele i-au permis să le perceapă și să le aprofundeze”[32]. Inconștientul, preconștientul și conștientul reprezintă modelul spațial al lui Freud. Preconștientul ridică adevărate obstacole, pentru a se putea apăra de reprezentările din inconștient, care par gata să pună la cale o adevărată invazie. Reprezentările din inconștient nu cunosc „nici negația, nici îndoiala”[33].

În cadrul instituțiilor de învățământ, universitatea reprezintă pionul principal. Ea este suprema deschidere înspre spiritualitatea formatoare de caractere științifice. Așteptările în ceea ce o privește sunt enorme, dar ea trebuie să fie în legătură neîntreruptă cu viața și societatea omenească. Ea trebuie să sprijine tot avântul înspre formarea tinerilor și să cunoască tocmai nevoile și dorințele acestora[34]. Spiritul creator individual este esența unui sistem de învățământ performant, prin care se poate participa la soluționarea unora din marile probleme ale umanității. Spiritul acesta liber trebuie să existe oriunde. De existența lui depinde libertatea gândului. Mergând pe aceeași linie, Pârvan vorbește despre noutatea spiritului. Acesta, pentru a exista are nevoie de libertate. Libertatea în sine potrivit lui Pârvan, are nevoie de condiţii specifice pentru a se dezvolta şi evolua. Ea nu este specifică turmelor din regnul animal, care au nevoie de conducere și disciplină. Libertatea se poate dezvolta în şcoală, găsindu-se mai ales la cei chinuiţi de gândurile creaţiilor şi sfâşiaţi de întrebările existenţiale[35]. Spiritul epocii sale, lansase printre altele ideea socialistă a culturalizării marilor mase de muncitori[36]. Marxismul intrase pe deplin în drepturi cu entuziasm şi avânt. Pârvan consideră acest lucru nepotirvit. Pentru că nu se poate crea şi dezvolta un geniu prin „fabricile de cultură, care sunt Universitățile și Academiile”[37]. Acest imbold pierde din ce în ce mai mult teren. „Pontifii înțelepciunii dogmatizate” aşa cum îi numeşte Pârvan pe profesori, îşi recunosc neputința. Discipolii lor sunt „docili papagali și niște gelatinoase nevertebrate etice”[38]. Şcoala, are misiunea ei. Aceasta nu are nimic de a face cu aspectele mecanice, militariste și triviale specifice uniformizării gândului și creaţiei. Misiunea ei este de a forma şi dezanimaliza indivizii capabili de muncă şi de creaţie[39]. Școala se află situată între două mediane, reprezentate de idealul uman de viață și realitatea socială nemijlocită. Pentru Pârvan, arată Vasile Vetișanu școala este creatoare de personalități, de care societatea are nevoie într-o asemenea epocă. Idealul uman de viață trebuie să se caracterizeze prin libertatea de acțiune a individului, prin dezvoltarea aptitudinilor sale[40]. Potrivit lui Pârvan, o mare primejdie pentru spiritele tinere o reprezintă menţinerea dogmelor vechi în şcoală şi

[31] Jean Pierre Chartier, *Introducere în psihanaliza lui Sigmund Freud,* București, Editura IRI, 1998, p. 120;
[32] Ibidem;
[33] O astfel de reprezentare „poate transmite întregul său cuantum de investire altei reprezentări; prin mecanismul condensării ea poate să-și apropie investirea multor altora; astfel, nedatate, ele scapă cronologiei și îmbătrânirii” (Ibidem p. 121);
[34] „Azi, subliniază cu amărăciune Pârvan, avem apreciatori de artă, avem cunoscători de vinuri și de cai de rasă, dar n-avem prețuitori de suflete noi. Nu vezi pe nimeni bucurându-se, fiind fericit că în mulțimea purtătorilor de ghiozdane de școală a găsit un anarhist al legilor actuale ale gândului, un neliniștit, un chinuit căutător de legi noi. Dimpotrivă, cel mai iubit între puii de oameni care se ridică spre conștiință proprie, e cel mai docil dintre memorizatorii înțelepciunii consacrate” (Vasile Pârvan, *Idei și forme istorice,* Editura Cartea Românească, București, 2003, p. 33);
[35] Ibidem p. 33;
[36] Ibidem p. 32;
[37] Ibidem;
[38] Ibidem p. 33;
[39] Ibidem;
[40] Vasile Vetișanu, *Vasile Pârvan idealul uman și valorile vieții,* București, Editura Albatros, 1983, p. 39;

interzicerea ieşirii din acest areal închis[41]. Școala trebuie să apuce într-o direcție caracterizată de lupta pentru un ideal uman[42]. Referindu-se astfel la comunitatea științifică contemporană lui, Pârvan trasează un contur al acesteia, reieșind în mod clar tributul acordat cu larghețe dogmatismului. Istoricul român trasează liniile tabloului epocii sale, din care nu vor lipsi anumite accente din care transpare neputința de a schimba ceva. Un prim aspect se referă la întrebările sufletului omenesc referitoare la continuitatea istorică a gândirii omenești, cercetarea realului, căutarea adevărului, înțelegerea frumosului, poziția față de lume și viață. Apoi, individul are întrebări legate de selecția naturală a talentelor și geniilor, înnobilarea scopurilor vieții sociale, politice, naționale[43]. Răspunsul la aceste întrebări trebuie să-l dea școala[44]. Marile îndemnuri ale lui Pârvan se vor reflecta cu prisosință în ceea ce privește tineretul. Tinerimea românească este obligată să urmeze calea aspră a însușirii culturii românești, cu idealurile căreia trebuie să se familiarizeze, acestea fiind subsumate experienței veacurilor. În caz contrar, e bine de știut că păcatele sociale se reflectă la în toate instituţiile unui popor[45]. Semnalul de alarmă este astfel tras, mai ales în preajma înfăptuirii Marii Uniri. Istoricul, dorește acum să își afirme crezul său adânc săditîn lacrimile unui popor fărâmițat de vremuri și imperii. Vorbind de experiența veacurilor trecute, Pârvan arată că aceasta se va sedimenta în conștiința tinerimii dornice de a cunoaște. Condițiile istorice sunt entuziaste, iar Pârvan aproape că exultă, atunci când vorbește despre înfăptuirea marii uniri a tuturor românilor într-un singur stat. Istoricul nostru se pronunţă pentru dezvoltarea unei culturi de caracter „internațional-civilizator”[46]. În provinciile românești unite la 1918 trebuie instituite propriile instituții de cultură superioară, alături de aşezămintele noastre de muncă spirituală, de valori culturale universale. După 1918 se ridică noua Universitate de la Cluj. Ea reprezintă cea mai nouă formă de spiritualitate, care trebuie să ajute la modelarea noilor generaţii. De pe aceste poziţii, ea nu trebuie să copieze instituția similară din Regat. Deoarece din punctul de vedere al nivelului educativ, moral și social-cultural instituţia similară din România veche are ea însuși nevoie imediată de o amplă reformare în toată esența ei. Reforma este văzută ca începând de la clasa profesorilor, care este învechită şi slăbită. Apoi aceeaşi clasă este penetrată de elementul politic. Politica de partid îşi pusese şi aici amprenta, creând astfel consecinţe nefaste pentru procesul instructiv educativ de întinsă spiritualizare. Există persoane sprijinite politic opinează Pârvan, care au ajuns în corpul universitar şi care nu sunt demne de acesta. Aici Pârvan este mai actual ca oricând. Un alt palier al reformei este acela al organizării tehnice, științifice și didactice rămasă mult în urmă. Astfel, „o înființare a Universității din Dacia Superioară după chipul și asemănarea celor din Dacia Inferioară” nu poate să fie cu putinţă. Dacă se întâmplă însă, ne întoarcem în trecut, iar misiunea acestei instituţii superioare de învăţământ nu se va putea concretiza. În ceea ce îi privește pe profesori, aici trebuie să existe noi metode de recrutare. Deoarece, „o ocupare a locurilor de profesori cu docenții și profesorii actualmente oficial consacrați ca titulari în cele două universități cisalpine, fără un criteriu ideal de alegere, în afară de consacrarea arătată, ar fi o mare greșală”[47]. Imaginea și structura noii instituții de învățământ superior, trebuie să aibă ca model universitățile europene și americane. Recrutarea personalului să se facă pe baza unor principii superior științifice și etice. Nu sunt de alungat desigur profesorii integrii de la cele două universități din vechiul regat[48].

[41] Ibidem;
[42] Ibidem;
[43] Vasile Pârvan, *Idei și forme istorice,* Editura Cartea Românească, București, 2003, p. 35;
[44] Ibidem p. 36;
[45] Ibidem;
[46] Vasile Pârvan, *Universitatea națională a Daciei Superioare,* în *Luceafărul,* nr.6, 1919, p. 105;
[47] Ibidem;
[48] Ibidem p. 106;

Tinerimea are un rol principal în ceea ce privește destinele atât a culturii, cât și a națiunii. Potrivit lui Pârvan, accentul trebuie pus pe educația cu caracter național. Apoi, este o necesitate a extinderii acesteia în mod treptat, în sensul unei acumulări calitative în sfera mai largă a umanității[49]. Lui Pârvan, însușirea în mod pasiv ori mecanic a valorilor culturii, fără ca acestea să fie trecute prin filtrul discernerii proprii, i se părea ineficientă. Mai mult, această asimilare forţată este total lipsită de finalitatea socială[50]. Tocmai de aceea viitorii studenți își asumă din capul locului ideea potrivit căreia, ei reprezintă pe mai departe națiunea. În acest sens, colegiile reprezintă de fapt „mari laboratoare de educație etică, națională, civică, estetică". Președintele unui colegiu „va fi întotdeauna un profesor cu vastă experiență filozofică și practică a vieții, general omenești și naționale"[51]. Doar un mod colectiv de viață va fortifica forțele indivizilor, îndeajuns de mult pentru integrarea deplină în realitatea socială românească. Prin urmare, în colegii, viața socială „are ca scop formarea de oameni armonioși, frumoși nu numai trupește și intelectual, ci și etic și estetic"[52]. Educația, în special cea „etic-națională" și „estetic-națională" este urmărită prin „conversații și discuții libere, academice și peripatetice"[53]. Relaţia student-profesor are printre altele și explicarea amănunţită a rostului vieții individuale, sociale și naționale[54].

Universitatea are un rol de prim rang în dezvoltarea vieții naționale, potrivit gânditorului român. Fiecare om este nevoit şă-şi construiască un ideal constructiv de viață. Acest lucru nu poate fi posibil în afara unei etici care să corespundă cu principiile binelui şi ale adevărului, dar şi ale intereselor și aspirațiilor celor din preajmă, cu care omul activează în realizarea aceluiași scop subliniază Vetișanu[55]. Despre scop, Pârvan are a arăta că, acesta reprezintă o sumă cumulativă a tuturor realizărilor societăţii româneşti dar şi a celei general omenești. Toate acestea se vor aplica la realitatea socială și națională românească[56]. Pentru a-i pregăti pe tinerii, care reprezintă viitorul culturii și al națiunii românești, se impune o solidaritate a tuturor factorilor implicaţi în procesul educaţiei. Oferta de studii trebuie să fie una variată, mergând de la cele care se referă la bogăția națională în sensul realității economice şi până la cursurile teoretice și exercițiile practice care au în centru sufletul național și evoluția lui. Aici vorbim despre artă, știință, filosofie, tehnică şi multe alte domenii. Este astfel necesar să fie instituite prelegeri despre mythologie, ornamentică, etică, poezie, etnografie, istoria filosofiei, istoria artei, a științei, şi aşa mai departe. Universitatea are misiunea de a sublinia caracterul romanic al poporului nostru. De asemenea va creiona și prezenta problematica rivalității spirituale dintre noi și vecinii slavi care „ne împresură de toate părțile"[57]. Mai mult, fără a afișa un anume șovinism, se va ține vie solidaritate istorică și internațională cu lumea romanică. Apoi, se va căuta o „fructificare pe toate căile a aptitudinilor noastre deosebitoare față de vecinii neromani, o caracterizare din ce în ce mai pregnantă a însușirilor noastre originale". Astfel, „în concertul universal al culturii omenești, nota noastră deosebitoare" se va reliefa „cât mai clară, cât mai armonioasă și cât mai nobilă"[58]. Aceste sunt îndemnurile sau imboldurile date de Vasile Pârvan, care se adresează spiritului românismului și nu neapărat doar Universității de la Cluj.

Pârvan va încerca cu mijloacele sale, ale gânditorului şi istoricului să concretizeze anumite sisteme de referinţă în cadrul universului spiritual naţional. El vede procesul

[49] Vasile Vetișanu, *Vasile Pârvan idealul uman și valorile vieții,* București, Editura Albatros, 1983, p. 40;
[50] Ibidem;
[51] Vasile Pârvan, *Universitatea națională a Daciei Superioare,* în *Luceafărul,* nr.6, 1919, p. 107;
[52] Ibidem p. 111;
[53] Ibidem;
[54] Ibidem;
[55] Vasile Vetișanu, *Vasile Pârvan idealul uman și valorile vieții,* București, Editura Albatros, 1983, p. 41;
[56] Vasile Pârvan, *Universitatea națională a Daciei Superioare,* în *Luceafărul,* nr.6, 1919, p. 113;
[57] Ibidem;
[58] Ibidem;

educativ ca parte a unei imense spiritualizări, care se află în legătură directă liniile devenirii cosmice. Pentru Pârvan spiritulul este dinamic şi expansiv, conectat direct la energia cosmică. Biologicul este amorf şi lipsit de măreţie. Masele populare sunt reprezentate de biologic, dar acestea vor fi sugestionate de cultul Ideii. Ideea reprezintă spiritualul, forţa motrice care conferă dinamismul necesar tuturor indivizilor sau chiar epocii. Personalităţile sunt comparate cu clasa sacerdoţilor care slujesc Cultul Ideii şi care îl implementează în cadrul unei naţiuni. Procesul educativ este unul dificil şi îndelungat, iar cine nu rezistă în cadrul demersurilor sale va fi înlăturat. Pârvan va începe demersul său cu imaginea antichităţii pe care a cunoscut-o foarte bine. El doreşte transpunerea coordonatelor spiritualităţii în cadrele istoriei. El vrea să aduc în faţa ochilor contemporanilor devenirea măreaţă a poporului nostru. De aici, de la rădăcinile traco-greco-romane se vor găsi energiile necesar pentru devenirea naţiunii şi dezvoltarea ei. Momentele acestea sunt surprinse de către Pârvan în toată profunzimea lor, istoricul conştientizând momentul de cumpănă prin care trece poporul român. Istoricul şi filozoful nostru simţise noutatea şi importanţa momentului. În primul rând, atrăgea atenţia el, în cadrul dezvoltării unui popor, educaţia are un rol foarte important, deşi procesul acesteia este unul îndelungat şi lent, acumulările succesive trebuind să se decanteze într-un anumit ritm. Pârvan subliniase în permanenţă esenţa teleologică a educaţiei, aducând reflecţia filozofică a domeniului înspre modernitatea epocii. Filozofia educaţiei reprezintă pentru istoricul şi gânditorul român o anumită provocare, căreia i-a dat anumite răspunsuri, angajându-se în cadrul anumitor demersuri. Discursul său nu a fost dus la bun sfârşit datorită morţii sale premature. Există câteva sensuri şi nuanţe, pe care le vom evidenţia în cele ce urmează.

Idealul uman este indisolubil legat de o anumită solidaritate socială, care reise din preocupările tuturor în ceea ce privește treburile publice. Fiecare individ are datoria de a participa la viața publică, după modelul antichității greco-romane. Pârvan este adeptul acestui fel de a privi lucrurile. Indivizii unui oraș-stat sunt adevăraţi „eroi” ai antichității. Sufletul acestora se afla în deplină consonanţă cu aspirațiile celor mulți. De altfel binele comun este urmărit în toate acţiunile oamenilor de stat în antichitate. Binele comun este accentul central al eposului „geto-dac” sau al „celui grec”, „fie că e vorba de legendarul Burebista sau de eroii lui Eschil” opinează același Vetișanu[59]. Pârvan este adeptul modului de viață traco-greco-roman. Toţi indivizii componenţi ai acestor societăţi se bucurau de libertate, respectau o scară a virtuților. Sunt oameni liberi, asupra cărora cortegiul constrângerilor extreme nu putea fi aplicat. Este vorba de o bucurie a vieții, de respectul acordat virtuților. Este locul în care fiecare își aduce propriul aport, propriul talent și propria inițiativă în ceea ce privește destinele cetății. Cu toate acestea omul de rând este mult prea obosit, ocupat fiind să-şi câştige existența. El nu are întrebări existenţiale. Omul de rând e indiferent cu privire la rostul lui în lume. Lumea omului de rând nu e Cosmosul şi nici orizontul nemărginirii. Lumea omului este compusă din cei apropiaţi lui. Este vorba de cercul cunoscuților, al concetățenilor, al tovarășilor de ocupație. Este vorba de spațiul viu în care se poate manifesta fără grijă[60]. Ca și tipologie umană, la Pârvan se pare că omul superior, fie el artist sau om de știință, nu se deosebeşte din punctul de vedere al reflecțiilor sale asupra vieții, „de muncitorul ogoarelor ori păstorul turmelor”[61]. Omul de rând și chiar poporul în sine a realizat că, după trecerea marelui prag al morții toate sunt absolut necunoscute. În consecință, viața, el poate să și-o trăiască într-un mod mai plăcut. Din ea trebuie să lipsească gândurile melancolice, tristețile prelungite sau introspecţiile îndelungate. Există şi un îndemn desigur, şi este acela

[59] Vasile Vetișanu, *Vasile Pârvan idealul uman și valorile vieții,* București, Editura Albatros, 1983, p. 42;
[60] Ibidem p. 11;
[61] Obsevăm astfel că, „omul superior e și el, în aproape unanimitatea cazurilor, tot un meseriaș, afundat cu totul în specialitatea lui și tot așa de opac pentru gândul metafizic ca și un simplu plugar” (ibidem)

potrivit căruia, oamenilor nu le rămâne altceva de făcut decât să petreacă[62]. Petrecerea este integrată în cadrul marilor sărbători legate de ciclul anotimpurilor, sau cele care promovau munca și rodnicia ei. Exista un impediment, acela al faptului că poporul nu are timp să petreacă. El trebuie să muncească zi de zi până ce cade obosit și nu-și mai dorește decât odihna[63]. Parcă l-am auzi undeva pe sobrul Seneca spunându-ne că nimeni „nu îți va da anii înapoi, nimeni nu te va aduce pe tine înapoi la tine”[64]. În aceeași manieră continuă Seneca, viața scurtă și neliniștită este potrivită acelora care „uită de trecut, neglijează prezentul și se tem de viitor”[65]. Cu toate acestea, continuă Pârvan, poporul „are marea binefacere a sărbătorilor”. Aceasta înseamnă încetarea lucrului, jertfa adusă zeului şi petrecerea sau banchetul[66]. Iată că este vorba de întrunirea în vederea celebrării unui ideal de viață, aici solidaritatea fiind mai predominantă ca oriunde. Participanții la sărbătoare sunt toți împreună, au o anumită legătură de resort aproape intim. Ei sunt locuitorii sau cetățenii unei comunități, cu credința întăriră în viața care aici își urmează cursul. Gândul la clipa ultimă îl înspăimântă pe traco-roman, dar nu îl îngrozește iremediabil, prioritate având frumusețea vieții și rosturile ei foarte adânci. Sunt pe de o parte, influențele lui Seneca și ale stoicilor. Poporul este acela pentru care abstracțiile nu provoacă înfiorări metafizice. Poporul se bucură „de artă, arta lui simplă: muzică, teatru, procesiuni solemne, întreceri la jocurile atletice”[67]. Sentimentul hedonist își face și el apariția dar nu subjugă totul în trena sa. Sunt câteva lucruri, la care cetăţeanul dintr-un polis ţine foarte mult. Printre acestea se numără lauda, mustrarea, distingerea, condamnarea din afară. Toate acestea sunt elemnte indispensabile conținutului concret și viu al vieții intime al individului. Reacția societății la actele lui e singura măsură a propriului suflet. Omul ține să fie văzut: „e dealtfel un instinct derivat din însăși dorința noastră de nemurire”[68]. Potrivit lui Pârvan, „a fi observat e o nemurire în miniatură”[69]. Sentimentul hedonist nu se dezlănțuie furibund și nu degenerează în mod anarhic. Sărbătoarea este o evadare, o transpunere a solidarității, ca parte a idealului uman. Sărbătorile au fost „create de zei”. Sărbătorile sunt, „ca și munca orânduită, ca arta de a face pământul roditor, ca minunea de a crea focul care topește metalele, un dar al zeilor”[70].

[62] Ibidem p. 28;
[63] Ibidem;
[64] „Viața va înainta așa cum a început, nu se va întoarce și nu se va opri în loc; nu va scoate nici un zgomot, nu îți va atrage atenția asupra iuțelii sale. Se va scurge în tăcere; nu se va prelungi nici la porunca unui rege, nici la aclamațiile publicului. Așa cum a pornit din prima zi, așa va goni; nicăieri nu se va abate, nicăieri nu va zăbovi, care va fi rezultatul? Tu ești absorbit de treburi, iar viața zorește. Între timp, va fi aproape moartea, pentru care, vrei, nu vrei, trebuie să-ți faci timp” (Lucius Annaeus Seneca, *Despre scurtimea vieții. Despre viața fericită,* București, Editura Seneca Lucius Annaeus, 2014, p. 36);
[65] „(...)ceea ce-i chinuie, nu e lipsa lor de prevedere, ci nesiguranța pasiunilor care se transformă chiar în lucrurile de care se tem; adesea își doresc moartea pentru că le e frică de ea” (Lucius Annaeus Seneca, *Scrieri filosofice alese,* București, Editura Minerva, 1981, p. 65);
[66] „O sărbătoare nu e atât încetarea lucrului și odihna trupului, cât e jertfa făcută zeilor: o zi de lucru desființată în onoarea lor, pentru ca ei să binecuvinteze munca oamenilor. Căci zadarnic se ostenește omul, dacă zeul e potrivnic: el lovește cu nerodire tot ce a muncit, tot ce avrut să creeze muritorul. De aceea omul se purifică de petele muncii sale, se îmbracă în haine proaspete, se face cât mai frumos, pentru a fi vrednic de comunitatea cu zeul, în special concretizată prin jertfa la altar, din care o parte e a zeului, cealată e a muritorilor: la banchetul comun al zeului cu oamenii, aceștia trebuie să se apropie de zeu cât mai curați și mai frumoși. După Închinarea la zei, urmează petrecerea proprie a oamenilor: cântece și jocuri, ospețe copioase, mulțumire a simțurilor. La suflet n-au nevoie oamenii să se gândească: întâiu, pentru că acesta e grija zeilor, iar al doilea, pentru că degeaba ar face-o, tot nu pot ști și nu pot ghici nimic” (Ibidem p. 29);
[67] Ibidem;
[68] Ibidem;
[69] Ibidem p. 11;
[70] Ibidem p. 29; „În același timp sărbătoarea sau jocul „cere o anumită primitivitate copilărească a sufletului, care să facă din fiecare credincios un personaj foarte grav, incapabil de glumă asupra propriei acțiuni rituale, ori a propriului joc, un copil care să creadă că tot rostul vieții lui în acel moment e de a împlini strict conform tradiției ceremonia ori jocurile la care ia parte”(Ibidem)

Sărbătorile suscită și impun un caracter nobil, ele fiind un soi de răgaz menit a încununa munca. Din nou, sufletele și trupurile celor care muncesc își găsesc un refugiu plăcut în cadrul acestor momente festive. Același Seneca conturase un cadru asemănător, în sensul în care trebuie să-i „dăm sufletului odihnă", astfel acesta se „va arăta apoi mai bun și mai puternic", asemănarea fiind aceea cu a pământului roditor, care „nu se forțează, căci degrabă îl va istovi o rodire necurmată"[71].

Un popor trăieşte prin faptele precursorilor lui. Acestea sunt cu adevărat eterne şi se scufundă în dinamismul evolutiv-uman, iar de aici se revarsă asupra contemporanilor, prin intermediul personalităţilor. Pe de altă parte, sub ascendentul creatorilor de gânduri din epocile trecute, lumea contemporană este străbătută de energia vitală a Ideii. Aceasta se distinge după cum am văzut ca parte componentă a idealului uman. Ideea în sine stă la baza spiritualului şi stârneşte patimi, iluzii, apetituri, dărâmând preţiosul echilibru creat de inerţie. O primă coordonată spirituală, care trebuie cunoscută de către naţiunea noastră, aparţine modului de viaţă geto-dac şi legăturilor lor cu grecii. Este de fapt un mod de viață, cel prezentat de Pârvan, caracterizat prin adânca și ferma sedimentare a secolelor întregi de tradiție culturală.

Pârvan promovează în toate scrierile sale idealul creator ca și componentă strâns legată a personalității umane, în legătură directă cu universul spiritual. Idealul creator este sinonim cu creaţia spirituală omenească. Astfel, creația spirituală omenească trebuie privită dintr-o amplă perspectivă, aceea a originii, permanenței și continuității istorice. Datul istoric nu poate reprezenta singur elementul definitoriu pentru afirmarea unei națiuni. El singur nu are suficiente corelații pentru a impune o anumită supremație afirmatorie[72]. Istoria prezintă mărturii ale destinului multor popoare și culturi, relevând devenirea lor. Ea se va îndrepta astfel, și înspre neamul tracilor, făuritorii unei civilizații deosebite. Pârvan, asemenea lui Hașdeu, reînvie vremuri demult uitate, vremuri glorioase. Lucrarea lui V. Pârvan, Getica, este o monumentalitate a spiritului creator românesc. El reface și reconstituie cu meticulozitatea cercetătorului pasionat istoria , cultura și civilizația thraco-dacă, existentă pe aceste meleaguri. Pârvan ne vorbeşte de traci şi sciţi ca şi locuitori ai spaţiului carpato-danubiano-pontic[73]. Dar şi de relaţiile dintre geto-daci şi sciţi[74]. Pârvan și-a îndreptatatenţia către generația tânără. Ei i se adresează cu obstinație, atunci când vorbește despre lumea thraco-dacă. Cultul muncii devine o adevărată religie. Geto-dacii iubeau munca și beneficiile pe care aceasta le aducea. Ei iubeau viața și își venerau propria țară[75]. Thracii „nu se temeau de moarte, fiindcă nu credeau în ea", în sensul în care „sufletul omenesc nu poate muri". Pentru ei, „luptătorul căzut pe câmpul de bătaie merge în cer, la stăpânul trăsnetelor: Zbeltiurdos, Gebeleizis, Zalmoxis"[76]. Geto-dacii sunt stăpânii acestor meleaguri, pe care le umplu cu fiinţa lor[77]. Pârvan aduce în fața ochilor tinerei generații tablouri ale moravurilor, credințelor, miturilor geto-dace, toate reprezentând idealul creator. El privește cu un ochi critic epocile de înflorire sau decădere ale civilizației thracice de pe aceste meleaguri[78]. Cu grecii ei au realizat o adevărată simbioză culturală și religioasă. Thracii și grecii sfârșesc prin a se împrieteni. Thracii au văzut oraşele grecilor şi au cunoscut modul de viață al acestora. Viața grecilor era una marcată de sărbători și jocuri, închinate zeilor sudici[79]. Grecii au văzut la rândul lor

[71] Lucius Annaeus Seneca, *Scrieri filosofice alese,* București, Editura Minerva, 1981, p. 107;
[72] Vasile Vetișanu, *Vasile Pârvan idealul uman și valorile vieții,* București, Editura Albatros, 1983, p. 54;
[73] Vasile Pârvan, *Getica,* București, Cultura Națională, 1926, p. 149;
[74] Ibidem p. 151;
[75] Vasile Pârvan, *Memoriale,* București, Cultura Națională, 1923, p. 14;
[76] Ibidem;
[77] Vasile Vetișanu, *Vasile Pârvan idealul uman și valorile vieții,* București, Editura Albatros, 1983, p. 55;
[78] Ibidem p. 56;
[79] Vasile Pârvan, *Memoriale,* București, Cultura Națională, 1923, p. 14;

ogoarele roditoare ale tracilor[80]. Apoi grecii nu credeau că după moarte există altceva. Thracii sperau într-o viaţă mai bună după moarte[81]. Cu toate acestea ei convieţuiau împreună, însăşi zeii lor se contopiseră[82]. Geții se aflau la un anumit nivel de dezvoltare, destul de ridicat, lucru recunoscut de grecii, care vin pe aceste meleaguri pentru a-și întemeia propriile colonii. Grecii rămaseră mirați atunci când au luat contact cu înalta concepție despre lume și viață a geto-dacilor. În special în ce priveşte credința lor în nemurirea sufletului. Pârvan conturează imaginea thracilor din perspectiva grecilor. Ionienii ajunseră în secolul al VII-lea în țările traco-scite ale Pontului Euxin. Aici, ei au observat o multitudine de obiceiuri și credințe populare pline de înțeles adânc. Au mai întâlnit și o civilizație străveche, bine organizată. Recunoaștem că suntem martorii unei schimbări drastice a vechii Europe subliniază Maria Gimbutas [83]. Thracii sunt la rândul lor de origine indo-europeană, ajutând de asemenea la construcția unei noi Europe, chiar dacă pentru aceasta este nevoie de puterea armelor. Apoi perioada cuprinsă între 2500 și 2200 î. Hr. reprezintă „apogeul și ultima fază a expansiunii populației Kurganelor" opinează Gimbutas[84]. Tracii sunt acum remarcați ca stăpânitori ai Balcanilor, ai coastelor Mării Egee, Mării Marmara, Mării Negre. Sunt atestați ca participanți la războiul troian, eveniment datat în jurul anului 1200 î. Hr. O pagină din eroismul și înțelepciunea lor este scrisă de Dromichaites, regele dac, care se confruntă cu Lysimach, regele macedonienilor. După ce Lysimach pune stăpânire pe o parte a Asiei, se va orienta înspre teritoriul dintre Dunăre, Marea Neagră și Nistru, stăpânit de Dromichaites. Primele atacuri vor fi respinse cu succes de geți, dar urmează o a doua expediție a macedoneanului. Lysimach va trece Dunărea dorind ca acţiunea sa să fie hotărâtoare de această dată. Geții pârjoliră totul în calea macedonienilor, tactică folosită mai târziu de către voievozii români. Înfrângerea este evidentă, iar o parte a macedonienilor, în frunte cu regele lor cad prizonieri. În aceste condiții, Dromichaites, îi arată lui Lysimach mare respect, și îl duce în orașul Helis. Geții cer regelui lor masacrarea tuturor prizonierilor. Dromichaites dând dovadă de înţelepciune şi fiind un mare strateg își dă seama de implicaţiile geopolitice ale acestei victorii. El îi va convinge pe ai săi, de faptul că e mai bine ca regele macedonian să fie lăsat în viaţă, pentru că, doar așa el va fi recunoscător geților. Mai mult, arată Dromichaites, Lysimach le va da înapoi fără alte lupte cetățile care au fost ale geţilor[85]. Argumentele aduse au câștig de cauză. În final, același Dromichaites, ordonă ca Lysimach împreună cu toți oamenii lui să fie aduși la un mare ospăț dat în cinstea lor. Aici grecii vor avea o masă deosebită de cea a geților, mai bogată şi mai luxoasă[86]. Cum este și normal, grecii devin curioși în fața acestui tablou, aruncând probabil priviri nedumerite spre masa regelui get. Pilda de omenie și de înțelepciune a getului rămâne nemuritoare în timp, stârnind sentimente felurite în inima macedoneanului. În toiul ospățului, Dromichaites îi cere lui Lysimach opinia

[80] Ibidem;
[81] Ibidem;
[82] Ibidem p. 14-15;
[83] Momentul este consemnat în jurul lui 3500 î.Hr. „[…]în cea mai mare parte a Europei central-estice și în Peninsula Balcanică, cu excepția zonelor de munte și de coastă, a insulelor din Marea Egee și din Marea Adriatică și a Italiei. Superstratul kurgan (indo-european) este identificabil prin predominanța elementelor războinice, precum și prin tradițiile diferite în ce privește religia, artele și meșteșugurile" (Maria Gimbutas, *Civilizaţie şi cultură*, București, Editura Meridiane, 1989, p. 69);
[84] „Distrugerea masivă a orașelor din zona egeeană, Turcia și estul Mediteranei, a marcat sosirea triburilor kurgan – indo-europenii. În această perioadă istorică, grecii micenieni sun deja cunoscuți în Grecia, iar hitiții în Anatolia. Comorile fabuloase din mormintele regale indică victoriile căpeteniilor indo-europene în războaie, în jafuri și în stăpânirea unor popoare cu alt fond cultural" (Ibidem);
[85] Ibidem p. 172;
[86] „Grecii sunt poftiți pe cline cu stofele și covoarele scumpe de acasă, pe care Geții le luaseră acum ca pradă, li se pune o masă de argint și cupe de aur și de argint și sunt ospătați cu cele mai alese mâncări – în vreme ce geții au băncile lor așternute cu niște lăicere sărace, mese simple de lemn ori de corn de vită («precum era obiceiul la Geți») și, ca mâncare puține legume și carne" (Ibidem);

cu privire la masa care „i se pare mai regească", adică aceea „a macedonienilor sau a geților". Lysimachos a răspuns că, cea a macedonienilor. Atunci, îl întrebă din nou Dromichaites „de ce ți-ai lăsat orânduielile și viața aceasta strălucită și regatul încă mai strălucit și ți-ai dorit să vii la niște oameni barbari și ducând o viață de vite, într-o țară friguroasă și lipsită de roade puse de mâna omului și te-ai îndărătnicit să aduci împotriva firei armata ta în aceste locuri, unde o oaste străină lăsată sub cerul liber, lipsită de orice adăpost, nu poate să nu se prăpădească?" Lysimachos i-a răspuns că „mare greșală a făcut cu războiul acesta", dar „pe viitor va căuta să fie prieten și aliat„ și „nu se lasă întrecut în cele bune de binele pe care i l-a făcut acum Dromichaites". Acesta „a primit cu dragoste și cu suflet curat făgăduiala macedoneanului, a luat înapoi cetățile pe care i le răpiseră oamenii lui Lysimachos". Apoi a pus „diadema pe capul macedoneanului, şi l-a eliberat întru ale sale"[87]. Acest episod, dovedește din plin calitățile sufletești ale geto-dacilor, iar Pârvan este cel care le-a evidențiat ca nimeni altul, într-un mod aparte.

Pârvan pune un accent deosebit pe spiritualitatea geto-dacilor ca parte a idealului uman specific poporului român. El face din religia lor un factor dinamic al vieții acestora. Istoricul român va arăta că, antichitatea recunoaște geților, caracteristica severei religiozităţi. Aceasta le determină viața lor socială și națională[88]. Socrate însuși aduce în prim plan învățăturile lui Zamolxe, regelui filozof și mai apoi zeu, prin gura lui Platon, în dialogul *Charmides.* Aici, Socrate, află de suferința tânărului Charmides. Acesta avea o durere de cap ce-l chinuia constant. Socrate îi va descrie un leac și un descântec pe care i le dăduse un trac. Însă leacul nu poate vindeca un singur element al corpului, ci tot organismal. Astfel, atunci „cind vine cineva cu durere de ochi, ei îi spun că nu se pot încumeta să-i vindece doar ochii, ci trebuie să-i ingrijească în acelaşi timp capul, spre a-i insănătoşi ochii; şi la fel, să nu-şi inchipuie bolnavul — căci ar fi ceva tare necugetat — că poate să-şi vindece capul singur, fără restul corpului. Aşa se face că, dînd un regim pentru trupul întreg, ei incearcă să îngrijească şi să vindece partea prin tot. Sau nu ţi-ai dat seama că aşa stau lucrurile şi că aşa spun ei? (…) Aşa stau lucrurile, Charmides, şi cu descîntecul nostru. L-am învăţat cu prilejul unei expediţii, de la unul dintre medicii traci ai lui Zalmoxis, despre care se zice că au şi darul de-a te face nemuritor. Iar tracul acesta, arăta că medicii greci spun, pe bună dreptate, cele pe care le-am amintit eu acum. „Numai că Zalmoxis, adăuga el, regele nostru, care este zeu, mai spune că aşa cum nu trebuie să încerci a vindeca ochii fără să vindeci capul şi nici capul fără trup, e la fel nici trupul fără suflet, iar tocmai aceasta e pricina pentru care cele mai multe boli rămîn nevindecate de medicii greci, faptul că ei nu ţin seama de întregul a cărui ingrijire ar trebui s-o întreprindă şi că, dacă acesta nu se simte bine, este cu neputinţă ca partea să se simtă bine." Căci, spunea el, toate se trag din suflet, atât cele rele cât şi cele bune ale trupului şi ale fiinţei noastre intregi, revărsîndu-se din suflet, aşa cum se răsfrîng de la cap asupra ochiului. Ca urmare, mai ales sufletului trebuie să-i dăm îngrijire, dacă vrem ca deopotrivă capul, cât şi restul trupului s-o ducă bine. Iar sufletul, spunea el, tinere, se îngrijeşte cu anumite descântece, care sunt, la rândul lor, spusele şi gândurile frumoase. Din aceste spuse şi gânduri se naşte în suflete înţelepciunea, care, dacă se iveşte şi stăruie în noi, dă lesne sănătate atât capului cât şi trupului întreg. Arătându-mi deci leacul şi descântecul, el imi spunea: „Să nu te laşi înduplecat să îngrijeşti capul nimănui care nu-şi va fi dăruit mai întîi sufletul spre îngrijire descîntecului. Aceasta şi este greşeala pe care acum o săvârşesc oamenii, că încearcă să devină un fel de medici ai câte unei părţi, fără de cealaltă." Şi mă îndemna cu toată tăria să nu mă las convins a face într-altfel nici de către cel bogat, nici de vreunul mai de neam ori mai frumos. Eu aşadar înţeleg să-l ascult — căci i-am jurat-o şi trebuie să mă supun — iar dacă tu primești să-ţi dăruieşti întîi sufletul, cum prevedea străinul,

[87] Ibidem;
[88] Ibidem p. 151;

spre a fi descântat cu descîntecele trace, ţi-aş putea da leacul pentru cap; dacă însă nu, atunci n-aş avea ce să fac pentru tine, Charmides dragă”[89]. Din fragmentul redat, transpar adevăratele trăsături ale vieții geto-dace, precum și spiritul în care au fost educați. Avem o tradiție, o cultură toate transpuse în spaţiul carpato-pontic de către Zamolxe regele filozof devenit zeu. Viziunea daco-getă despre lume și viață, presupune așezarea în prim plan a întregului. Este vorba despre analiza și îngrijirea minții și a sufletului. Astfel, potrivit lui Vetișanu, în „viziunea tracilor despre lume, viziune integratoare, în esența ei, omul nu poate fi înțeles numai din perspectiva singular a eului fizic, deoarece individual are trăiri de ordin sufletesc, care se cer cultivate”[90].

Valorile vieții se află la traci pe primul loc, ele fiind cele care direcționează existența în genere, fiind adevărate sisteme de referință. În viziunea lui Pârvan, mobilurile și scopurile sufletești primează înaintea tuturor. Pârvan creionează începutul dureros și măreț al devenirii noastre, ridicând femeia dacă la rang de zeiță[91]. Femeia dacă este parte a devenirii noastre ca popor, un element esenţial, primordial, sine qua non, a unui proces desfășurat în nordul Dunării, dar și între Carpați și mare. Cultul muncii, a suferinței, a înțelepciunii, reprezintă tot atâtea caracteristici ale unui ideal uman aparte transgresat în continuitatea noastră istorică. Acestea sunt de fapt mobiluri sufletești, care se concretizează într-o anumită dinamică, după care funcționează arta de a fi a conștiinței noastre. Procesul continuității noastre istorice este compus din idealurile umane promovate de generații întregi[92].

În concluzie Pârvan conturează elementele constitutive ale idealului uman specific poporului român din mai multe perspective. Pârvan subliniază de la început faptul că, există o identificare nefericită a sufletului cu trupul în care primul trăieşte. Trupul este sinonim cu materia amorfă, cu biologicul, în vreme ce sufletul este racordat la spiritualul cosmic. Modernitatea aparţine unui materialism şi raţionalism feroce. Cultul Ideii, element ce aparţine ideaslului uman, îşi pierde consistenţa. Pârvan cere în mod imperios posibilitatea conştientizării fiinţei şi nu îndreptarea acesteia înspre cadrele limitate ale vegetativului etnografic. Aşa cum am arătat, epoca aparţine unui raţionalism acaparator care se extinde luând în stăpânirea sa lumea. În aceste condiţii Pârvan se îndreaptă înspre ceea ce el numeşte constanta umanizare a maselor de indivizi. Procesul este necesar pentru dezvoltarea culturii române şi face la rândul lui parte din idealul uman. Aici un rol important îl au personalităţile.

Spiritul de libertate se află la rândul lui în partea constitutivă a idealului uman conturat de către Pârvan. Spiritul de libertate este necesar naturii umane. În epocă îşi pusese amprenta linia politică a conservatorismului. Aceasta îngrădea ideea noului şi menţine linia inerţiei, care până la urmă este facil acceptată de către om. Individul refuză efortul, care îl secătuieşte de energie. El acceptă vechile legi, obiceiuri şi tradiţii cu care este obişnuit. Capitalismul reprezintă modernitatea şi induce în marile mase coordonatele profitului şi ale muncii furibunde. Cu toate acestea, capitalismul este condamnat de către Pârvan pentru că, acesta ignoră adevăratele idealuri omeneşti. Din punct de vedere spiritual, în epoca

[89] Platon, *Opere complete I ,* București, Editura Humanitas, 2001, pp. 73-74;
[90] Vasile Vetișanu, *Vasile Pârvan idealul uman și valorile vieții,* București, Editura Albatros, 1983, p. 61;
[91] „Bărbatul e înainte de orice fiul femeii. Fiii oamenilor sunt aceea ce sunt femeile lor: discrete, credincioase, cu suflet adânc, devotate până la moarte, - sau: greoaie, brutale, senzuale, loquace. Prin afinarea femeii se afinează rasa. Și femeile noastre au fost afinate de suferință, răbdare, credință, muncă, tăcere, închinare. Și fiii țărăncilor au fost: suferitor, răbdători, credincioși, muncitori, tăcuți, închinați datoriei, dintru străvechi timpuri și până în zilele de întemeiere a țării cele nouă de azi. La naşterea sufletului rasei biruitorilor de azi stă femeia Dacă. Tăria bărbătească a femeilor spartane, - marele foc de nebună închinare zeului îndumnezeirii noastre aici pe pământ, Dionysos inspiratorul, care ardea în femeile trace, - măreața tovărășie în luptă și suferință alături de bărbatul, în sfătuire cuminte, și maiestoasă maternitate a femeilor romane, - erau în femeia dacă. Spartan-thraco-roman a fost sufletul, care la alcătuirea națiunii noastre, ne-a fost dăruit de femeia Dacă” (Vasile Pârvan, *Memoriale,* București, Cultura Națională, 1923, p. 183);
[92] Vasile Vetișanu, *Vasile Pârvan idealul uman și valorile vieții,* București, Editura Albatros, 1983, p. 62;

modernităţii dominată de capitalism, Pârvan consideră că, omenirea făcuse pasul înapoi. Ea se afla spiritual vorbind, în momentul de dinaintea descoperirii focului în primitivitate.

Libertatea spiritului se află în directă legătură cu realitatea istorică. Fukuyama arătase că natura dorinţei omeneşti este schimbătoare, în funcţie de factorii istorici şi culturali. Acum, în epocă, preogresul se află condiţionat de descoperirile fizicii şi ale chimiei, toate sistematizate cu ajutorul matematicii. Asistăm la o industrializare masivă şi acaparatoare social şi economic. Pentru a asigura bunul mers al acesteia este nevoie de mână de lucru. Ţărănimea migrează de la sate în spre marile oraşe industrializate acum. Se cristalizează o nouă clasă socială, aceea a muncitorimii. Ca ideologie apare marxismul. În aceste condiţii, individul capătă încredere în arealul tehnico-ştiinţific şi este încredinţat că poate explica şi supune aproape totul. Alfred Stern observase că viaţa, existenţa în sine sunt valori transistorice. Acestea se împart la rândul lor în valori existenţiale şi valori instrumentale. Stern aşează civilizaţia tehnico-ştiinţifică în cadrul arealului valorilor instrumentale. Să nu uităm că descoperirile tehnico,ştiinşifice înlăturaseră oarecum din rândurile societăţilor omeneşti bolile, necazurile sau durerile. Pârvan acceptase faptul că, omul va primi cu braţele deschise noile invenţii tehnice, care îi uşurează viaţa. Atrage însă atenţia că tehnologia va fi greu de stăpânit. Omul va rămâne suspendat şi nu îşi va găsi locul. Vorbim de fenomenul alienării individului. Apoi metoda experimentală se răspândise pretutindeni, inclusiv în ceea ce priveşte ştiinţele spiritului. Asistăm astfel la apariţia unor noi specii de monism. Acestea se referă la legăturile dintre lumea înconjurătoare şi individ.

În epocă se impun curentele pragmatismului şi freudismului. Ele induc ideea potrivit căreia, idealul uman în sine prezintă dependenţă faţă de factorul ,aterial şi instinctual. Iată că, viaţa individului este supusă analizei de factură ştiinţifică, lucru cu care istoricul şi gânditorul nostru nu este de acord. Viaţa are ca şi scop însşi viaţa, aceasta ridicându-se deasupra materialului. Mai cu seamă că, fiecare clipă a vieţii omeneşti cuprinde o eternitate de gânduri şi de sentimente. Astăzi atrage atenţia Pârvan, omul este preocupat de material doar.

Marcus Aurelius este împăratul filozof a cărui operă a fost îndrăgită de către istoricul şi gânditorul nostru. Potrivit împăratului roman, viaţa virtuoasă înseamnă muncă, realizări prin disciplină şi echitate.

Educaţia reprezintă pentru Pârvan un proces esenţial cu implicaţii profunde asupra societăţii româneşti şi nu numai. Procesul în sine şi consecinţele pe termen lung ale educaţiei sunt părţi componente ale idealului uman conturat şi prezentat de către Pârvan. Pierce îşi impusese propia concepţie în epocă. Consecinţele de ordin practic pe care le atribuim propriilor noastre reprezentări, ne vor ajuta să conturăm ansamblul conceptului nostru despre obiectul ca atare. Astfel, orice expresie poate fi transformată în regulă de acţiune. potrivit aceluiaşi Pierce, doar dacă sunt îndeplinite anumite condiţii un fenomen poate să aibă loc. Freud pe de altă parte, aşeza la temelia vieţii libidoul şi inconştientul. Pentru Pârvan educaţia este unul dintre elementele care pot fi aşezate la baza existenţei. Universitatea este pilonul principal, ea fiind creatoarea universului spiritual al naţiunii. Libertatea gândului depinde de şcoala în sine. Marxismul promovase ideea culturalizării maselor. Pârvan se ridică ferm împotriva acestei tendinţe. Individul în sine, nu se poate dezvolta în fabricile de cultură care au devenit acum universităţile. Mai mult, şcoala are misiunea ei bine stabilită, aceea de a forma indivizi capabili de muncă şi de creaţie. Idealul uman de viaţă înseamnă libertatea de acţiune şi dezvoltarea aptitudinilor individului.

Tinerimea română trebuie să-şi însuşească cultura naţională sub toate formele ei, mai ales în condiţiile unirii din 1918. Universitatea este nevoită a se reforma de la temelie. Accentul trebuie pus în şcoală pe educaţia cu caracter naţional. Avem aici două coordonate: etic-naţională şi estetic-naţională.

O altă componentă a idealului naţional este reprezentată de solidaritatea socială, care include şi participarea la viaţa publică. Pentru exemplificare, Pârvan se coboară în antichitate

de unde ne aduce în prim plan eposul grec şi cel trac, care au în centru binele comun. Omul de rând nu are întrebări existenţiale, el este obosit de muncă. Lui i se oferă binefacerile sărbătorilor, în cadrul cărora transpare fenomenul solidarităţii sociale. Cetăţeanul unui polis participă la viaţa publică.

Idealul creator este sinonim cu creaţia spirituală omenească. Este evidenţiată o altă componentă a idealului uman. Există în acest sens legături între traci şi grecii de pe malul Pontului Euxin. Tracii credeau în nemurirea sufletului. Grecii nu credeau în existenţa de după moarte.

Pârvan a reuşit să transpună imaginea de ansamblu a unui ideal uman cu adânci rădăcini din antichitate şi care îşi găseşte continuitatea în modernitate. Legăturile devenirii omeneşti sunt astfel reliefate în mod concludent.

MORAL CHALLENGES IN THE DIGITAL AGE

Anca Delia Dabija
PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: When the idea of the utility of philosophy is uttered, most of the times the collective imaginary remains trapped in the nets of the ironic, of the naive, even that of the aggressive. The purely scientific knowledge receives unconditional credit, while the points of morality, of the philosophical and practical ethics, being left in the background.
Today, the accent is placed especially on the practical utility followed by the immediate application of epistemological concepts against the philosophical meditation and the fundamental interogations about the being, the existance, the becoming.
The evolution of current society has been propelled by the unrestricted circulation of information, which led to social, economic and political transformations, boosted by the emergence of new technologies. The virtual space that we make use of, facilitates the act of comunication, leaving behind temporal, spatial, cultural-lingvistic frontiers.
This informational vortex created at the same time possibilities to remove the human from moral authentic values, leading, often, to imbalance and chaos.
The moral deficiencies mirrored in human's choices and deeds bring back to the fore the obvious need for ethical benchmarks. The current interpersonale relations are really deficient; although we leave in the digital era, we not a precariousness of the act of communication, a poverty at the level of natural dialogue at a significant distance of ethical values.
Through the proposed research, we are triyng to emphasise and argument the importance of knowing and applying the axiological and normative contents of moral philosophy in a technopolis paradigm.

Keywords: digital revolution, moral, non-value, technology, information ethics

Analiza evoluției explozive a tehnologiei în contemporaneitate indică, din perspectiva binomului beneficii-riscuri, un impact major al acesteia la nivel de individ și societate, luând în considerare și diversele domenii ale activității de cercetare. Omul, ca agent al progresului științific și tehnologic, autor și beneficiar al acestuia, încă nu și-a adecvat conduita la valul tulburător al schimbărilor foarte rapide generate de cea de a patra revoluție industrială. El se regăsește într-o permanentă stare de incertitudine, confuzie, tensiune, anxietate și lipsă de încredere în înțelegerea sinelui, a celuilalt, a lumii și a viitorului acesteia. Din acest punct de vedere, observația, ca urmărire intenționată atât la nivel individual, cât și la nivel societal, relevă grave inadvertențe între ceea ce poate oferi omul în plan etic și ceea ce oferă el de fapt. Un cadru optim etic nu poate fi generat în absența unei educații morale solide care să ofere un continuum între posibilități și acțiuni concrete. În acord cu aserțiunea lui Immanuel Kant: „Omul poate deveni om numai prin educație. El nu e nimic decât ceea ce face educația din el"[1]; filosoful german invocând interesul pe care trebuie să-l aibă omul cu privire la sine, cu privire la ceilalți, dar și cu privire la binele universal.

Era digitală pe care tocmai o traversăm, indică o epocă în care oamenii transmit și au acces la informație (reală sau îndoielnică, chiar falsă) fără restricții. Ideea este legată de conceptul de „revoluție digitală", care arată faptul că pasul următor revoluției industriale constă în trecerea la o economie bazată pe transmisie, prelucrare și stocare de informație. Progresul tehnologic din anii recenți reflectă o radicală, rapidă și semnificativă schimbare în istoria umanității. De la începuturile descoperirilor de ordin tehnic până în prezent, când suntem conectați la telefonie mobilă, computere, internet de mare viteză, inteligență

[1] Immanuel Kant, *Despre pedagogie*, Editura Paideia, București, 2002, p 20.

artificială, ființa umană a dezvoltat diverse mijloace care i-au îmbunătățit viața oferindu-i mereu noi deschideri și oportunități. În același timp, realizăm faptul că intrăm tot mai mult într-o stare de dependență de tehnologie, aparatele digitale devenind prelungiri ale propriului corp. Fenomenele de adicție la acest nivel au repercursiuni grave la nivelul sistemului cognitiv în general: deficit de atenție, imposibilitatea concentrării pe un termen mai lung, decizii eronate, netrecute prin filtrul gândirii, stare de confuzie, capacitate mnezică sărăcăcioasă, socializare precară, autodezvăluirea în mediul online etc.

Evoluția societății actuale a fost propulsată de circulația neîngrădită a informației, ceea ce a condus la transformări politice, economice și sociale potențate de apariția noilor tehnologii. Societatea modernă este una polivalentă cu un areal ridicat de date, grație progresului uimitor al industriilor tehnologice din ultima perioadă. Debutul mileniului trei indică o perioadă de tranziție către o societate cu precădere informațională. Spațiul virtual pe care îl folosim ușurează actul comunicării lăsând în urmă frontiere temporale, spațiale sau cultural-lingvistice. Acest vârtej informațional a creat totodată și posibilități de îndepărtare a umanului de valori morale, autentice, conducând, de multe ori, către dezechilibru și haos. Carențele morale oglindite în alegerile și faptele oamenilor readuc în prim plan nevoia evidentă de repere etice. Relațiile interumane actuale sunt, realmente, deficitare; deși trăim în era digitală, constatăm o precaritate a actului de comunicare, o sărăcire la nivelul dialogului firesc, la o distanță însemnată de valorile etice.

Chestiuni de neimaginat în urmă cu puține decenii au devenit, acum, aspecte comune ale vieții noastre. Ritmul cu care tehnologia avansează este amețitor. În această lume nouă, în care omul se pierde tot mai mult în realități virtuale, în lumea internetului, în lumea nenumăratelor rețele de socializare și platforme online, pare că și evoluția speciei noastre în tiparele naturale este pusă sub semnul întrebării. Care (mai) este locul nostru în această eră digitală? Inteligența artificială va ajunge să suplinească expertiza umană? Alegerile noastre vor fi cele potrivite pe baza IA? Tehnologia trebuie folosită între anumite limite, care să permită ca valoarea umană să decidă? Vor fi în totalitate meseriile acoperite de robotică? În viitorul nu prea îndepărtat, vor putea roboții să dețină conștiință, empatie, afectivitate, simț etic? Iată o serie de interogații la care căutăm răspuns.

Pe lângă numeroasele efecte pozitive, de necontestat, „revoluția digitală” determină serioase schimbări, inclusiv de ordin negativ, la nivelul vieții umane. De aici, nevoia acută de repere sănătoase, robuste, pe care o întemeiere etică a educației și auto-educației le poate oferi; indiferent de vârsta subiectului/subiecților, căci fenomenul digitalizării accentuate a vieții afectează pe fiecare, precum și întregul organism social.

Conceptele de referință trimit la cadrul de ansamblu al unei teme aflate la incidența eticii filosofice cu etica aplicată, pe de o parte; iar pe de alta, la abordarea inter- și transdisciplinară în care pilonii sunt: etica, pedagogia, psihologia, sociologia, medicina, comunicarea socială etc. Ca subdomeniu al eticii filosofice, etica aplicată intervine prin analize concrete ale unor situații de viață dilematice, incomode. Adeptă a demersului inductiv în etică, etica aplicată constă, fie în extragerea unor legi morale prin analiza mai multor fapte concrete, fie în identificarea unor norme morale care configurează un anumit comportament sau act. Din acest punct de vedere, poate fi considerată un demers reflexiv care însoțește actele și faptele concrete. Inserția eticii în educație constituie o urgență prin prisma principiilor filosofiei morale în formarea copiilor și adolescenților, în primul rând; cu particularități pretinse de caracteristicile unui timp al vitezei, superficialității, confortului, distracției, beneficiului rapid obținut, al videocrației, dar și al însingurării, al creșterii gradului de nesiguranță și îngrijorare, de insatisfacție, datorită crizei spirituale evidente. O criză dominată, uneori, de absurd și nonsens poate fi constatată în mod cert în contemporaneitate.

Teza pe care încercăm să o susținem este următoarea: se poate ieși din această stare aparent haotică și în curs de devalorizare, prin actul unei educații concepute sistemic și

competent, prin promovarea realelor valori, prin eliberarea de convingeri străine moralei, prin analizarea pozitivului, prin toleranța față de semenul meu văzut ca un altul (al meu). Toate acestea, într-un cadru etic care să ghideze umanitatea din om. O etică ce privește oglinda propriului comportament, vizând totodată controlul propriilor acțiuni față de sine și față de ceilalți, chiar într-o lume guvernată de digitalizare.

În general, discursul despre valori a fost și este unul alunecos. Mai ales dacă luăm în considerare faptul că niciun sistem de valori nu rămâne valabil pentru totdeauna. O valoare a trecutului poate deveni astăzi o nonvaloare. În special prezentul ne arată că ar fi necesară o reflecție serioasă asupra valorilor, când superficialitatea în orice domeniu a devenit o reală atitudine, un comportament constant în actele pe care le întreprindem. În mod evident, acționăm într-un fel sau altul în funcție de valorile în care credem și pe care le promovăm. Reflectând mai atent asupra problemelor dilematice din contemporaneitate, referitoare la comunicare, la consumerism, la tehnologizare, la manipulare, constatăm cu ușurință că unele atitudini particulare se revarsă în grupurile de referință, se standardizează cu timpul și riscă să devină normalitate în mentalul colectiv. De aceea, putem aduce în atenție un stoicism contemporan, care incită, nu neapărat la suportabilitate, ci la o continuă adaptare, la o acceptare cântărită, o mediere, un echilibru, un balans activ, dinamic, inteligibil, înțeles, distribuit și constructiv. Un fel de medicament etic prescris printr-o educație sănătoasă, conștientizată, în spiritul valorilor morale care cheamă spre îngăduință față de noutate (digitalizarea), dar și față de sine (prudența alegerilor). O viață etică este totodată și o viață estetică, sănătoasă, echilibrată, cu valori robuste care primesc și împărtășesc educația. În acest sens, se impune „nevoia de a da un sens vieții, la nivel elementar”[2] - propusă de Solomon Marcus. Această nevoie subliniază conștientizarea faptului că trăim, putând savura propria respirație, o imagine a cerului și pământului, zborul unei păsări, creșterea ierbii, zâmbetul unui copil. Toate acestea, dar mai ales bucuria de a le simți, ar trebui să fie suficiente pentru a gândi că viața merită să fie trăită.

Foarte mulți autori au avut capacitatea să anticipeze efectele fulminantei dezvoltări tehnologice, formulând diverse ipoteze privind acapararea umanului și impactul negativ al tehnologiei asupra mediului social și cultural. Alan Turing, celebrul matematician britanic, a fost printre primii care a scris articole științifice despre puterea mașinilor inteligente.[3] Unul dintre primii psihologi specializați în limbajul online, J. C. R Licklider a vorbit încă din 1960 despre simbioza om-computer[4], într-o lucrare care a precedat apariția internetului, prezicând o relație de simbioză între om și mașină.[5] O expresie similară întâlnim la Albert Borgman care prin „paradigma aparatului”[6] dorește să sublinieze că apelul excesiv la tehnologie afectează relaționarea cu ceilalți, cu mediul în genere. La fel, Nicholas Negroponte, care în urmă cu mai bine de două decenii anunța manifestarea pe scară extinsă a „ființării digitale” - cu „subiectivitatea cibernetică”, „persoana virtuală”, „cetățenia internaută”[7]. Filosoful Nick Bostrom evidențiază și el acest salt al omenirii, afirmând încă din 2015 că „Pe termen lung, inteligența artificială va fi o chestiune foarte importantă - probabil cel mai semnificativ lucru pe care l-a făcut umanitatea vreodată.”[8] În același ton al îngrijorării, aducem în atenție ultima lucrare a gânditorului italian Umberto Eco, în care transpar indignarea și dezamăgirea trăite

[2] Solomon Marcus, *Zece nevoi umane*, Editura Spandugino, București, 2015, p.9.
[3] A se vedea Alan Turing, *Computing Machinery and Intelligence,* Mind, vol.59, nr.236, 1950, pp. 433-460.
[4] A se vedea J.C.R Licklider, *Man-Computer Symbiosis*, IRE Transactions on Human Factors in Electronics, volume HFE-1, 1960, pp.4-11.
[5] *https://groups.csail.mit.edu/medg/people/psz/Licklider.html* [accesat: 12.11.2020]
[6] Albert Borgman, *Technology and the character of contemporany life*, Chicago, University of Chicago Press, 1984, p.41.
[7] A se vedea Nicholas Negroponte, *Being Digital*, Alfred A. Knopf, New York, 1995.
[8] Robert Gebelhoff, *Q&A:Philosopher Nick Bostrom on Superintelligence, Human Enhancement and Existential Risk, The* Washington Post, 5 noiembrie 2015.

odată cu regresul societății actuale afundate în digitalizare. Titlul volumului *Cronicile unei societăți lichide* a fost ales pornind de la conceptul de „societate lichidă" a lui Zygmunt Bauman, concept care descrie portretul societății postmoderne. Tema centrală surprinde modificările societății în perimetrul anilor 2000-2015, lichefierea acestei societăți în legătură cu evenimentele politice și religioase, cu rasismul, cu progresul, dar și regresul tehnologic, cu telefoanele mobile și rețelele de socializare în care tinerii își pierd istoria personală devenind dependenți de internet și de dispozitive informatice de ultimă generație. Cronicile lui Eco descriu decalaje decupate din actual, bazate pe reflecții asupra evenimentelor și fenomenelor regăsite la scara socialului. Legat de rețelele de socializare, o proprietate a acestui tip de societate este aceea de „a se face văzuți." Scopul vizibilității societății lichide, dorința de „a fi în văzul lumii", la TV, pe Twitter, pe Instagram, pe TikTok sau pe Facebook – toate acestea aduc diferențele dintre valoare și nonvaloare pentru că, acum, arată autorul „Lumea va fi gata să facă orice, numai ca să fie văzută și vorbită. Nu va mai exista nicio diferență între faima unui mare imunolog și cea a tânărului care a reușit să-și omoare mama cu un topor."[9] „Societatea lichidă" de astăzi este lipsită de orice consistență. Umanitatea digitalizată este oglindită și în ceea ce este, de cele mai multe ori, omul astăzi, un homo connecticus[10], un captiv în mediul online, axat doar pe simpla comunicare virtuală, evitând autoanaliza, singurătatea reflexivă, liniștea gândurilor sau contemplația. Devine o adevărată provocare pentru omul contemporan să facă față tendințelor actuale aduse de progresul fără precedent al tehnologiilor dedicate comunicării interumane. Hățișul online la care cu toții suntem supuși nu presupune nicidecum o angajare singulară, ci una simultană de tipul om-instituții-comunitate-strategii-acțiuni concrete.

Provocările etice în era digitală răspund transformărilor prezente. Pentru că eticul ar trebui să fie eternul prezent al acțiunilor umane, cel care poate să conducă spre desăvârșire. Vorbind despre viața adolescentină care gustă din plin criza de originalitate, de identitate, trebuie avute în vedere mari transformări la nivelul conștiintei de sine; receptivitatea eu-lui și/sau a celorlalți este, de multe ori, una deformată. Tânărul se află într-o permanentă căutare a propriei identități și a relaționării cu ceilalți, intrând progresiv în lumea unor diverse interogații ce par a fi fără răspuns. Se înțelege că aportul adulților și, înainte de toate, acela al educatorilor profesioniști este necesar; cu tot ceea ce presupune, pe lângă pregătire serioasă și experiență, capacități deosebite de empatie, respect, ascultare, compromis, toleranță, receptivitate, prietenie etc. Din păcate, uneori cadrele didactice aleargă în direcția conținuturilor obiectivate în programa de învățământ; se construiesc adevărate maratoane pentru dobândirea competențelor verbale, numerice, economice, spațiale, artistice etc. Putem însă constata cu ușurință că puțini îi învață pe copii și adolescenți cum să trăiască realmente, cum să împartă cu ceilalți, cum să cultive prietenie, cum să ajute, cum să fie buni coechipieri, cum să identifice acele conținuturi adecvate făcând trecerea spre filonul practic, cum să fie oameni, până la urmă. Beneficiile procesului educațional sunt cu atât mai însemnate cu cât fiecare actor implicat ori instituție abilitată în concretizarea lui își duce la îndeplinire, în mod competent, responsabilitățile. De asemenea, încurajarea acelor atitudini pozitive în direcția comportamentelor prosociale, exprimă considerația pentru demnitatea ființei umane, atitudini care trebuie promovate atât în incinta mediului școlar, cât și la nivel societal. Devine astfel urgentă conștientizarea și reflecția asupra unui adevăr major: copiii de astăzi și adulții de mâine reprezintă o resursă umană importantă în orice societate, motiv pentru care valori morale precum respectul, grija, răbdarea, cumpătarea, perseverența, atenția etc, trebuie să devină o prioritate pentru cei care le afirmă și le împărtășesc.

[9] Umberto Eco, *Cronicile unei societăți lichide,* Editura Polirom, Iași, 2016, p. 24.
[10] Jean-Claude Larchet, *Captivi în internet*, Editura Sophia, București, 2018, p. 29.

Este vital să deținem dorința de a pune în discuție teme fundamentale ale vieții cotidene pentru că ele pur și simplu ne ghidează viața. Omul se află permanent în fața fenomenului alegerii, în fiecare clipă a existenței sale. A fi pe lângă digitlizare sau în afara ei, este anacronic. Conștientizarea fenomenului digitalizării și a repercursiunilor sale în plan negativ, este primul pas al propriului nostru proiect, o viziune pe care trebuie să ne-o asumăm în mod autentic. Ocupând o mare parte din preocupările vieții cotidiene, digitalizarea trebuie pusă serios în discuție, pentru a ne putea ghida viața în continuare. Altfel riscăm să rămânem prizonieri ai propriilor noastre obiceiuri vicioase. Putem constata astăzi însăși sacrificarea ideii de dreptate în „beneficiul" celor mulți, cei care aleg să facă teatru din propria viață, expunându-și în mod deschis colțurile cele mai intime ale sufletului. Acest lucru se petrece în mod constant pe rețelele sociale în sopul obținerii validării în mediul virtual. Asistăm zilnic la o nedrepate săvârșită în detrimentul umanității. O nedreptate amplificată de tot ceea ce se expune prin intermediul mijloacelor mass-media, și asta pentru că publicul cere, publicul savurează. Iar tot ce se savurează se vinde bine.

În sprijinul unei vieți sănătoase, condițiile actuale marcate de globalizare și robotizare reclamă apelul la vechile norme ale filosofiei morale: grijă, cumpătare, prudență, respect față de sine și față de ceilalți. Pentru că niciodată etica nu va suporta vreun proces de demodare. Nu există acest pericol. La un moment dat, orice ființă este martorul labirintului cultural și social al epocii în care viețuiește, labirint care îi oferă instrumente prin care să crească. Nu există cale de ieșire prin care o ființă să părăsească integral fibrele culturii sale. Viața fiecăruia este o operă de artă pe care fiecare dintre noi o construiește treptat; ea poate fi hidoasă sau valoroasă și în funție de atingerea etică impregnată în fapte. O alegere de orice fel este și o opțiune etică. Omul nu există cu adevărat în lipsa propriei înțelegeri, în lipsa popriei atingeri etice. La nivelul ființării nu ar trebui admise granițe între cognitiv și etic, întrucât raționalul trebuie să implice simțul etic.

BIBLIOGRAPHY

Aiken, Mary, *The cyber effect. Psihologia comportamentului uman în mediul online,* Editura Niculescu, București, 2019

Aristotel, *Etica Nicomahică*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988

Bauman, Zygmunt, *Etica postmodernă,* Editura Amarcord, Timișoara, 2000.

Borgman, Albert, *Technology and the character of contemporany life*, Chicago, University of Chicago Press, 1984

Carnegie, Dale & Associates, *Secretele succesului în era digitală. Cum să vă faceți prieteni și să deveniți influent,* Editura Curtea Veche Publishing, București 2013

Comenius, Jan Amos, *Didactica Magna*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1970

Comte-Sponville, André, *Mic tratat al marilor virtuți*, Editura Univers, București, 1998

Cozma, Carmen, *Studii de filosofie a educației umanității*, Editura Junimea, Iași, 1997

Cozma, Carmen, *Introducere în aretologie. Mic tratat de etică,* Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2001

Descartes, René, *Principiile filosofiei,* Editura IRI, București, 2000

Dewey, John, *Democrație și educație*, în *O introducere în filosofia educației*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1972

Eco, Umberto, *Cronicile unei societăți lichide,* Editura Polirom, Iași, 2016

Ferre, Frederick *Philosophy of Technology,* University of Georgia Press, Athens, 1995

Floridi, Luciano, *Infosfera. Etica e filosofia nell'età dell'informazione,* G.Giappichelli Editore, Torino, 2009.

Fromm, Erich, *Fuga de libertate,* Editura Teora, București, 1998

Fromm, Erich, *The Sane Society,* Editura Routledge, New York, 2002

Fromm, Erich, *A avea sau a fi,* Editura Trei, București, 2013

Gebelhoff, Robert, *Q&A:Philosopher Nick Bostrom on Superintelligence, Human Enhancement and Existential Risk, The* Washington Post, 5 noiembrie 2015

Harari, Yuval Noah, *Homo Deus, A Brief History of Tomorrow,* Vintage, London, 2016

Harari, Yuval Noah, *Sapiens. Scurtă istorie a omenirii,* Editura Polirom, Iași, 2017

Harari, Yuval Noah, *Homo deus. Scurtă istorie a viitorului*, Editura Polirom, Iași, 2018

Harari, Yuval Noah, *21 de lecții pentru secolul XXI ,* Editura Polirom, Iași, 2018

Himanen, Pekka, *The hackers ethics, and the spirit of the information age*, Random House, New York, 2001

Kaku, Michio, *Viitorul minții umane: O investiție științifică pentru înțelegerea și îmbunătățirea capacității minții*, Editura Trei, București, 2016

Kant, Immanuel, *Tratat de pedagogie. Religia în limitele rațiunii,* Editura Agora, Iași 1992

Kant, Immanuel, *Critica rațiunii practice. Întemeierea metafizicii moravurilor*, Editura IRI, București, 1995

Kant, Immanuel, *Despre pedagogie,* Editura Paideia, București, 2002

Katzer, Catarina, *Cyberpsihologia. Viața în rețea: cum ne schimb@ internetul?*, Editura ALL, București, 2018

Larchet, Jean-Claude, *Captivi în internet*, Editura Sophia, București, 2018

Lavelle, Louis, *Traite des valeurs*, PUF, Paris, 1951

Leonhard, Gerd, *Technology vs. Humanity. The coming clash between man and machine,* United Kingdom, Fast Future Publishing Ltd 2016

Levinas, Emmanuel, *Totalitate și infinit. Eseu despre exterioritate,* Editura Polirom, Iași, 1999

Levinas, Emmanuel, *Între noi. Încercare de a-l gândi pe celălalt,* Editura All, București, 2000

Levinas, Emmanuel, *Altfel decât a fi sau dincolo de esență,* Editura Humanitas, București, 2006

Licklider, J.C.R., *Man-Computer Symbiosis*, IRE Transactions on Human Factors in Electronics, volume HFE-1, 1960, pp. 4-11. https://groups.csail.mit.edu/medg/people/psz/Licklider.html.

Lipovetsky, Gilles, *L'ère du vide: Essais sur l'individualisme contemporain*, Gallimard, 1983

Lipovetsky, Gilles, *Fericirea paradoxală. Eseu asupra societății de hiperconsum*, Editura Polirom, 2007

Marcus, Solomon, *Zece nevoi umane,* Editura Spandugino, București, 2015

Măruță, Mihnea, *Identitatea virtuală*, Editura Humanitas, București, 2023

Mill, John Stuart, *Despre libertate*, Editura Humanitas, București, 1994

Mill, John Stuart, *Utilitarismul*, Editura All, București, 2014

Negroponte, Nicholas, *Being Digital,* Alfred A. Knopf, New York, 1995

Negroponte, Nicholas, *Era digitală,* Editura All, București, 1999

Patrignani, Norberto, *Computer Ethics. Un quadro concettuale,* în *Mondo digitale,* nr. 3, septembrie, 2009

Postman, Neil, *Distracția care ne omoară. Discursul public în epoca televizorului,* Editura Anacronic, Domnești, 2016

Postman, Neil, *Tehnopolis. Capitularea culturii în fața tehnologiei,* Editura Contra Mundum, București, 2023

Râmbu, Nicolae, *Filosofia valorilor*, Editura Didactică și Pedagogică. R.A., București, 1997

Ross, Alec, *Industriile viitorului: Omul și evoluția economiei în era digitală,* Editura Corint Books, București, 2020

Sartori, Giovanni, *Homo videns. Imbecilizarea prin televiziune și post-gândirea,* Editura Humanitas, București, 2006

Spitzer, Manfred, *Demența digitală. Cum ne tulbură mintea noile tehnologii*, Editura Humanitas, București, 2020

Taleb, Nassim Nicholas, *Lebăda neagră. Impactul foarte puțin probabilului,* Editura Curtea Veche, București, 2010, Ediția a II-a, revizuită și adăugită

Turing, Alan, *Computing Machinery and Intelligence*, Mind, vol.59, nr.236, 1950

Valkenburg, Patti M., Taylor Piotrowski, Jessica, *Generația digitală și dependența de media*, Editura Niculescu, București, 2018

Vallor, Shannon, *Technology and the Virtues: A Philosophical Guide to a Future Worth Wanting*, Oxford University Press, 2016

Vianu, Tudor, *Studii de filosofia valorii*, Editura Eminescu, București, 1982

Wash, Toby, *2062: Lumea creată de inteligența artificială*, Editura RAO, București, 2021

Wiener, Norbert, *The Human Use of Human Beings. Cybernetics and Society*, H. Mifflin, Boston, 1950.

Williams, Bernard, *Moralitatea*, Editura Punct, București, 2002

Surse web:

https://groups.csail.mit.edu/medg/people/psz/Licklider.html

Himanen, Pekka, *The hackers ethics, and the spirit of the information age*, Random House, New York, 2001. https://archive.org/details/hackerethic00pekk

https://republica.ro/umberto-eco-in-2015-televiziunea-si-internetul-au-promovat-idiotul-satului

ETHICS AND PHILOSOPHY

Gorzo Palaga
PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare

Abstract: The article highlights how the philosophical act itself is an ethical act, that the cradle of philosophy is also of ethics. Taking into account three models of philosophizing, three models of philosophical ethics are outlined that have features of continuity but also differentiation. The goal of philosophy, and of ethics, is for Socrates, Plato and Aristotle a fulfilled life.

Keywords: ethics, goodness, happiness, friendship, responsibility.

ETICA și FILOSOFIA sunt surori gemene, care pe parcursul secolelor s-au sprijinit una pe cealaltă și s-au îndepărtat; filosofia s-a născut din întrebările *ce? de ce?,* iar etica este răspunsul la aceste întrebări: pentru că așa este bine, frumos și adevărat. Etica a fost, și rămâne o constantă a gândirii filosofice. Această afirmație se bazează pe numeroasele opere, care poartă numele de etică. Fiecare epocă a avut o expresie proprie în ceea ce privește etica, aceasta fiind și expresia culturii. În parcursul etic se pot regăsi aspecte de continuitate și aspecte de fractură, aspecte de fractură și de reluare a unor caracteristici până în zilele noastre, în care se face tot mai imperativă nevoia de valori comune, pe care să se construiască dialogul între popoare, între științe, între generații și inteligențe.

Actul filosofic, prin excelență, este reflecția asupra actului uman în toate manifestările și varietățile lui. Încă din antichitate, această reflecție, care are ca obiect de studiu modul de a acționa, este numită **etică** și se referă, în principiu, la actul filosofic. Întrebare primordială a ceea ce fundamentează actul filosofic, „de ce?", este o înclinație peculiară omului care se manifestă și se naște spontană în copii când aceștia încep să stăpânească poziția verticală și limbajul - instrumente prin care se orientează în universul înconjurător - și pun, în mod repetat, la nesfârșit, întrebarea: de ce?. Pe lângă aceste două instrumente de cercetare, copilul mai are o înclinație filosofică, tot naturală, cea a mirării[1] prezentată și de Nietzsche ca voință ludică indispensabilă pentru redescoperirea spiritului filosofic[2]. Câteva întrebări pe care reflecția etico-filosofică și le pune: ce fac? cum îl fac? împins de ce anume, îl fac? cu ce scop îl fac? are sens ceea ce fac? Pe parcursul secolelor, filosofii, au încercat să răspundă.

Etimologia[3] termenului de etică conturează, cu expresii multiple, știința conduitei care are două direcții: una care o consideră ca știința care se ocupă de finalitatea/scopul la care oamenii trebuie să tindă și de mijloacele pentru a atinge acel scop; a doua, se ocupă de intenția care determină acțiunile. Aceste două concepte, care stau la baza acestei științe, s-au împletit fie în antichitate, fie în prezent, într-un mod uneori conștient alteori, nu[4]. Limbajul primei concepții vorbește despre idealul spre care se îndreaptă natura omului, cel de-al doilea, etica finalității (Aristotel și Sf. Toma) și etica motivației și a plăcerii (Kant și Nietzsche), amândouă sunt elaborate de Platon. Impostarea acestor teorii etice este aceeași: determină

[1] HERCH J., *Mirare filosofică, o istorie a filosofiei*, traducere din franceză de Drăgan Vasile cu un portret însoțitor de Monica Lovinescu, HUMANITAS, București 2022.
[2] NIETZSCHE F., *Așa grăit-a Zarathustra*, o carte pentru toți și nici unul. Introducere, cronologie și traducere de Ștefan Aug. Doinaș. Receptarea lui Nietzsche în cultura germană, selecție și traducere de Horia Stanca, HUMANITAS, București 2028.
[3] ABBAGNANO N., *Storia della filosofia vol* I-IV, UTET, Torino 2017.
[4] ABBAGNANO N., *Dizionario di filosofia*, edizione aggiornata e ampliata da Giovanni Fornero, UTET, Torino 2024.

natura necesară a omului. Din această natură se desprinde, scopul spre care trebuie să se îndrepte conduita omului.

În acest articol ne propunem să ilustrăm temele și conceptele eticii elaborate de câțiva autori care, după părerea noastră au marcat itinerarul acestei științe, evidențiind trăsăturile de continuitate, de fractură și de noutate. Considerăm necesar să revenim asupra operelor acestor clasici pentru a prezenta, în acest capitol, tematicile etice în trama imensă a celor filosofice, pentru a redescoperi tezaurul pe care operele acestora îl conțin. De aceea ca metodă de cercetare vom **frecventa** autorii[5], evidenția ideile, conceptele prin citarea/sau trimiterea directă la opere cu încrederea în puterea textului de a dialoga cu interlocutorul. Scopul final al studiului este inidividualizarea trasăturilor comune a unui nou limbaj etico-filosofic capabil să construiască punți între popoare, între generații și între inteligențe.

1.1 Model de viață etico-filosofică

Socrate (469-399 a. C.)[6] este un **model**, prin excelență, de filosof a cărui **mod** de a face filosofie a devenit din ce în ce mai mult, până la acceptarea condamnării la moarte, un **exemplu**. Termenul „exemplu" se folosește aici cu semnificația de autenticitate și de coerență între modul de a gândi, a vorbi și a trăi.

Socrate a ales să nu scrie nimic[7], este protagonistul, istoric și literar, în dialogurile din tinerețe ale lui Platon. *Apologia lui Socrate* și *Criton*[8] sunt textele de reper, care ne oferă portretul unui filosof care prin modul lui de a fi marchează traseul eticii filosofice. În *Criton*, Socrate prezintă modelul de viață, care merită să fie trăită. Pentru el și pentru Platon - este diferit pentru Aristotel - a contura și a apăra sfera etică înseamnă a contura și a apăra un mod de viață, un model de viață filosofică, exprimat prin modul de a se raporta cu sinele, cu ceilalți, cu *polis*-ul și cu divinul. Acest model de viață filosofic se construiește pe cultivarea unor virtuți, este considerat nobil și frumos și este prezentat văzut ca un mod de viață.

Etica, mod de viață *bios* și stil de viață *filosofic*, intră pe scena filosofiei cu Socrate[9] și interpelează întreaga viață, fie pe plan personal - virtuți și acțiuni - fie pe plan social - responsabilitate și implicare. Pentru Socrate trăsătura principală a modului de a trăi etico-filosofic este cunoașterea și grija de sine, ceea ce înseamnă să ai grijă de sufletul tău[10].

Socrate indică cu termenul „suflet", modul de a trăi aici pe pământ cu semenii, chiar dacă în *Apărarea lui Socrate,* unde face afirmația că cu moartea nu totul se termină, admite că s-ar putea să existe și o emigrare altundeva **(40 c)**[11]. A se ocupa de propriul suflet înseamnă pentru Socrate a se ocupa de ce contează cu adevărat să fie căutat, de obiectivele și interesele care ne modelează viața. Pentru Socrate viața etică este aceea în care avem grijă de noi: pe de o parte este viața modelată după observarea legilor *polis*-ului - care nu întotdeauna garantează un rezultat just - și viața personală, care poate să fie în contrast cu legile. Socrate a trăit 70 de ani, în Atena, unde la un moment dat stilul său de viață este o cauză de contestare implicită a paradigmei atenienilor, deoarece aceștia dorm și nu sunt conștienți de somnolența lor (31a)[12]. În această diferență, care este o *forma mentis,* Socrate își găsește locul și rolul său de „stimul", de a interoga pe oricine cu precădere pe tineri cu scopul de a-i trezi, de a-i provoca și motiva să aibă grijă de propriul suflet:

---

[5] HERCH J., *Mirare filosofică*, *Op. cit*.
[6] ABBAGNANO N., *Storia della filosofia*, Vol I, pp., Op, cit.; G. REALE, *Platone*, pp., Op. cit.
[7] HERCH J., Op. cit.
[8] REALE G., *Platone,* op. cit.; Platon, Dialoguri, Univers Enciclopedia Gold, București 2010.
[9] *Etica prima di Socrate în Antichita, Temi trasversali, Storia della civilta europea* , a cura di ECO U., ENCYCLOMEDIA, e-book.
[10] Cfr. VEGETTI M.*, L'etica degli antichi,* Laterza, Roma-Bari 2006, pp.90-95.
[11] PLATON, op. cit., p. 39.
[12] PLATON, op. cit., p. 27.

De mă veți osândi la moarte, nu veți mai găsi ușor pe altul cum am fost trimis eu de Zeu pentru acest oraș. Ca să fac o comparație mai veselă, eu am fost pentru voi cum e musca pentru un cal mândru și de rasă, care din cauza frumuseții sale este cam leneș și simte nevoia de îmboldire. Se pare că Zeus de aceea m-a hărăzit orașului să vă trezesc, să vă învăț, să vă dojenesc pe fiecare în parte, fără încetare, ziua întreagă, mergând în tot locul.[13]

În acest scurt paragraf este conturată identitatea filosofului, în a cărei conștientizare se înrădăcinează tot ce urmează ca atitudine etică, limbaj ironic -cu ironia specifică capabilă de face mai accesibil un mesaj provocator- și, totodată, încrezător în natura interlocutorului. Opera etico-filosofică este dorită de Zeus pentru împlinirea omului.

În *Primul Alcibiade,* în *Lachete,* în *Carmide* și *Lizida*, rolul filosofului de stimul este, în mod special, pentru tinerii, care se pregătesc să aibă un rol în viața publică din *polis*. Viața etică are sens și scop dacă este luată în serios, la începutul vieții adulte. În *Apărarea lui Socrate*, se dă o șansă și celor mai în vârstă.

Se pot evidenția, în aceste pasaje, două caracteristici importante ale vieții etico-filosofice, după Socrate: etica este o modalitate de a trăi și această modalitate determină o fractură și o opoziție față de modelul de viață etică din *polis*. Grija de sine aduce o conștientizare a lipsei de conștientizare și viața etică, propusă de Socrate, este în contrast cu cea convențională prin simplul fapt că oferă posibilitatea de a se trezi și de a începe să se aibă grijă de propriul suflet, înainte de orice. Această grijă are ca obiectiv virtutea justiției care pentru Socrate nu însemnă observarea unor doctrine sub ghidajul unui maestru **(33a, 33 b)**[14]: această viață etico-filosofică este un stil de viață de onestitate intelectuală, de o continuă căutare și interogare **(36c)**[15]. Socrate afirmă că această modalitate de a interoga îi vine dintr-o inspirație divină. În *Apărare, Cherefon* merge la oracolul din Delfi s-o întrebe pe preoteasa din templului Pythia dacă era cineva mai înțelept decât Socrate și răspunsul ei este nu. Socrate din nevoia de a verifica această afirmație, întreabă numeroși înțelepți printre politicieni, poeți, meșteri și descoperă că aceștia „cred că știu, dar nu știu", dar el știe că nu știe **(21d)**[16] și de aceia simte nevoia constantă să caute și să întrebe **(23b)**[17], nu pentru a deține noțiuni, ci pentru a rămâne viu, filosofând **(28e)**[18]**,** deoarece „o viață lipsită de cercetare nu este demnă de a fi trăită" **(38a)**[19].

Contrastul cu dimensiunea etică a *polis*-ului, creat de acest stil de viață etico-filosofică este tocmai faptul că se răstoarnă scara de valori **(30b)**[20]. O viață etico-filosofică, demnă de a fi trăită, este considerată cea mai importantă, superioară bogățiilor, faimei care sunt puse în discuție de către gândirea filosofică, ce aduce în centru activitatea de a se ocupa de sine în mod inteligent și demascând minciuna, falsitatea și înșelătoria. Astfel, această viață este fundamentă pe virtutea justiției, *Criton* (**48a**)[21], care este binele maxim, deoarece aduce fericirea **(36a)**[22] și, de aceea, conduce la adevăratul bine. Această viață etico-filosofică este caracterizată de o încredere în integritatea proprie și se adresează interiorității și nu bunurilor, care vin din exterior. Specificitatea modelului socratic de viață etico-filosofică a avut o influență semnificativă pe traseul filosofiei, în mod special, în filosofia modernă și post-modernă, aspect care va fi reluat pe parcursul acestei cercetări din mai multe puncte de vedere.

---

[13] Ibidem.
[14] PLATON, op. cit., p.30.
[15] PLATON, op. cit., p. 34.
[16] PLATON, op. cit., p.14.
[17] Op. cit., p. 17.
[18] Op. cit., p. 24.
[19] Cfr. Platon, op. cit., p. 36.
[20] Op. cit., p. 26.
[21] Op. cit., p. 69.
[22] Op. cit., 52.

1.2 Structură, raționament și plăcere: *eudamonia*

Platon (428/427-347 a. C.)[23], ca bun discipol a lui Socrate, stabilește câteva modele de viață etico-filosofică în *Gorgias* (**500c)**[24] și *Republica* (**352**)[25]. Am văzut cum pentru Socrate a trăi o viață demnă înseamnă să trăiești o viață etico-filosofică. Platon preia idea de bază a maestrului și o conturează în mod personal: în primul rând viața etică este viața sufletului[26] care interpelează natura sufletului în a lua hotărâri fără influența pasiunilor așa cum o prezintă în *Gorgias*. *Kallikles,* sofist, construiește un atac la adresa modelului de viața etico-filosofică afirmând că așa-zisa justiție și legile, care o impun sunt făcute de către cei slabi care se apără de cei puternici cu scopul de a-i înlănțui - acesta este preludiul modelului preluat și elaborat de către Nietzsche, multe secole mai târziu - ghidați de un sentiment de neputință și de invidie. Cei puternici, având tot dreptul să-și urmeze pasiunile **(492)**[27]. După acest model, virtutea, considerată de către Socrate, este numai o piedică împotriva fericirii care este justiția după natură, nu după norme și legi. *Kallikles* îl sfidează pe *Socrate* și acest model de a sfida etica va fi reluat în istoria filosofiei: limitarea dorințelor personale, după *Kallikles*, înseamnă limitarea fericirii proprii și de aceea nu este justă. Aici avem nucleul modelelor etice în sânul culturii grecești. Fericirea - *eudaimonia* se obține, dacă se trăiește o viață etico-filosofică, *Banchetul* **(205)**[28], chiar dacă *Kallikles* spune că acest model de viață este o trădare a naturii celor puternici și de aceea este injustă. Platon, argumentează și recunoaște că plăcerile corporale pot să aducă o satisfacție, dar fericirea, binele suprem al omului, este altul. Pentru a-l înțelege este nevoie de cunoaștere/cercetare/înțelepciune - inteligență practică- *Gorgias* **(499-500)**[29]. Pentru Platon cunoașterea are mereu de a face cu viața practică: meșterii, medicii, artiștii, soldații au o cunoaștere adevărată; mai puțin poeții care, sub inspirație divină, exprimă lucruri pe care nu le înțeleg și, în mod sigur, sofiștii[30] care - în pofida numelui - nu au o cunoaștere adevărată, deoarece folosesc rațiunea și arta limbajului doar pentru a câștiga faimă – vanitate - și bani sau pentru a umili interlocutorul – orgoliu -. Platon introduce astfel cunoașterea accesibilă doar unora[31], care va fi preluată ca model și de către creștinism[32], în care doar unora le este dat să înțeleagă. Mi se pare important acest aspect concret al cunoașterii pe care Platon îl evidențiază pentru o viață etică, practică.

Platon se întreabă care aste arta sufletului după care se poate distinge binele de rău și o conturează în justiție *Gorgias* **(503)**[33]. În această perioadă când Platon vorbește de bine, se referă fie la suflet, fie la corp.

În a doua carte din *Republica*, Platon trasează pas cu pas binele real de justiție: el pune în fruntea statului, garanții justiției, politicieni și ostași filosofi- care, pe lângă arta practică, au și cunoaștere - și conturează fizionomia fericirii pentru fiecare individ: acesta pentru a fi fericit are nevoie de 4 virtuți, interdependende: *sophia*-înțelepciune, *andreia*-curaj,

---

[23] REALE G, *Platone. Tutti gli scritti*, op. cit; Platon, *Dialoguri*, Univers Enciclopedia Gold, București 2010; REALE G., Istoria Filosofie antice, Vol III, op. cit.; ABBAGNANO N., Storia della Filosofia, pp. 90-133, op. cit; cfr VEGGENTI M., Quidici lezioni su Platone, Enaudi, Torino 2003.
[24] PLATON, op. cit., p. 312.
[25] PLATON, *Repubblica*, în Platon,
[26]Cfr. REALE G. în *Istoria Filosofiei Antice*, op. cit., pp. 241-283.
[27] PLATON, op. cit., pp. 299-300.
[28] Id., op. cit., p. 120.
[29] Id., cit., pp. 310-312.
[30] Pentru termenul de „sofist" vezi ABBAGNANO N., *Storia della Filosofia*, op. cit., pp. 56-64; REALE G., *Istoria Filosofiei Antice*, op. cit., pp. 27-107.
[31] https://www.avvenire.it/opinioni/pagine/libert-di-credere-risposta-al-male
[32] Evanghelia după Sf. Matei,13,10-17.
[33] PLATON, op. cit., pp. 860-932.

soprosune-temperanță și *dikaiosune*-justiție. Acestea duc la înflorirea sufletului și armonizează cele trei părți – concupiscibilă, irascibilă și cea rațională. După această structură, cele 4 virtuți armonizează părțile sufletului: curajul, care se forjează prin sport și muzică, ajută la învingerea lozincilor și a fricii, înțelepciunea este cea care cunoaște binele și răul, temperanța supune parte concupiscibilă și cea irascibilă, rațiunii. Un mod de a trăi astfel este un mod fericit și pentru Platon este un mod de a trăi virtuos, deoarece este singurul mod care duce la bine. Binele este obținut, atins, experimentat doar printr-o viață condusă după virtuți care duc la echilibrul sufletului și, astfel, la fericire. Așa cum în orice artă ordinea și armonia duce la ameliorarea acelei arte, așa și ordinea și armonia părților sufletului duc la fericire. În cartea a noua a *Republicii*, Platon arată cum ar fi dacă una dintre părțile sufletului ar deveni dominantă **(580d-583b)**[34] și promovează plăcerea vieții filosofice, care este considerată superioară deoarece mai liberă, decât plăcerea pentru bogăție sau faimă, și capabilă să conducă.

În al doilea rând se vorbește despre suflet și despre viața după moarte al acestuia și viața virtuoasă este prinsă și în dimensiunea ultra-terenă (*Fedon*)[35]. Deci pentru Platon viața etico-filosofică este cauza fericirii în dimensiune orizontală - privată și publică - dar și într-o dimensiune verticală/dincolo de moarte. În cartea a șaptea din *Republica*, Platon elaborează viața etico-filosofică după care binele apare într-o dimensiune verticală, care transformă totul.

1.3 Etica și prietenia

Aristotel (384-322 a. C.)[36] conturează o etică cu trăsături și perspective multiple, care este coerentă cu viziunea finalistă a autorului. Binele este scopul final al ființelor - plante, animale care au în materia lor biologică această inclinație - au în ele principiul schimbării și forma; artele, care pentru greci includeau și meșteșugurile, au nevoie de meșter care să stăpânească cunoașterea materiei - *techne*[37] și scopul operei. Plecând de la această structură de raționament ne putem întreba care este binele specific pentru persoana umană, ce tipologie de activitate îi este proprie omului, pe lângă cele pe care le are în comun cu plantele și cu animale, alimentația și reproducerea? Opera specifică omului este activitatea sufletului după rațiune sau fără rațiune. Putem afirma, respectând viziunea aristotelică, că omul, ca să-și realizeze scopul propriu, trebuie să conducă o viață etică, activă după rațiune, singura care duce la împlinire, deoarece singura ce duce la scop. Așa cum plantele și animale au nevoie de condiții optime pentru a-și atinge scopul, la fel și omul are nevoie de anumite bunuri așa cum ne spune autorul în *Etica Nicomahica*[38] **(VII.14, 1153 b 17-19)**[39]. Pe lângă aceste bunuri, necesare corpului, omul are nevoie de bunuri pentru suflet, virtuțile:

*Dacă însă **opera specifică** și **făptuirea specifică** a omului stă în activitatea sufletului, rațională sau nu lipsită de rațiune, și dacă făptuirea unui om activ destoinic este după specie aceeași, de exemplu: cântul chitaristului și cel al chitaristului bun, și așa în toate cazurile, noi adăugând la făptuire nota unei virtuți sau destoinicii superioare și numind prestațiunea chitaristului cânt, prestația chitaristului însă cânt bun de chitară, dacă, zicem, lucrul este așa, și **noi considerăm ca făptuire specifică a omului o anumită viață,** anume, activitatea sufletului însoțită de rațiune și acțiunea corespunzătoare, ca făptuire a omului bun însă chiar aceasta dar cu adaosul: bună și dreaptă.*[40]

[34] PLATON, op. cit., pp. 1068-1346.
[35] PLATON, op. cit., pp. 147-238.
[36] NATALI C., *Aristotele*, Carocci, Roma 2014; JORI A., *Aristotele*, Bruno Mondadori, Milano 2003.
[37] https://www.treccani.it/enciclopedia/techne_%28Enciclopedia-dell%27-Arte-Antica%29/
[38] ARISTOTEL, *Etica Nicomahică*, ANTET, 2012.
[39] Id., pp. 153-154.
[40] Id., p. 26.

Calea specifică omului rațional, în viziunea aristotelică, fie ca scop fie ca mod de a atinge acel scop este calea virtuților care duc la binele complet, la împlinire, și după multă practică la fericire:

Dacă, în sfârșit e considerat ca bine ceea ce se săvârșește potrivit cu virtutea sau destoinicia specifică a celui activ, noi dobândim după toate acestea rezultatul: binele uman este activitatea sufletului potrivită cu virtutea, iar dacă există mai multe virtuți: activitatea potrivită cu cea mai bună și mai perfectă virtute. La acestea trebuie însă se mai adauge ca aceasta să dureze o viață plină: căci așa cum o rândunea și o zi încă nu face primăvară, așa nici o zi sau un răstimp scurt încă nu face pe nimeni deplin fericit.[41]

Aici ar fi interesant de văzut dacă Aristotel evidențiază activitatea rațională ca principală și atunci viața fericită depinde de un tip de viață mai mult teoretic decât practic. Aristotel lasă aceste două perspective deschise tocmai pentru că a defini fericirea nu este un lucru simplu. Onestitate academică/stimul pentru urmașii cercetători/orizont deschis unde fiecare este chemat să răspundă în funcție de condițiile de care dispune fie pe plan fizic și intelectual. În prima parte a *Eticii*, Aristotel pune în lumină viața activă după virtute și în cartea a zecea, viața contemplativă.

Stilul de viață condus după virtuți este viața etică în planul aristotelic, dar așa cum scopul artei meșterului este aspectul instrumentului, nu doar măiestria, așa scopul omului virtuos este viața activă. Este interesant de considerat poziția autorilor în raport cu plăcerea. Plăcerea care se naște din activitatea omului virtuos, spune Aristotel, este naturală și spontană, **(EN, X. 2, 1173)**[42]. Plăcerea nu este doar un rezultat al acțiunii virtuoase este și ingredientul necesar, care duce la perfecțiune -acest aspect va fi preluat de etica creștină-, viața de dragul plăcerii și plăcerea de dragul vieții, sunt împletite **(EN, X. 3, 1174b)**[43].

Este foarte interesant, și din punct de vedere al educației, cum Aristotel - ca și Platon - subliniază cât este de important ca acest **gust** al acțiunii virtuoase și **dezgust** a celor vicioase să fie cultivat din tinerețe, doar astfel trecând de la obișnuință la interiorizare va duce la perfecțiune.

Viața etic activă este o viață în comunitate, nu solitară, după viziunea lui Aristotel în această direcție duc două cărți, a opta și a noua, din *Etica Nicomahică*. La *philia*[44] este fructul prin excelență, a vieții virtuoase. Prietenia pătrunde utilul, plăcerea și relațiile dintre persoanele bune, dorința reciprocă a binelui, după multă frecventare devine consuetudine și „prietenul este un alt sine".

Philautos[45] este iubirea de sine -reluată de la Socrate și Platon- pentru Aristotel, care nu are de a face cu iubirea avuțiilor sau a faimei, ci cu dorința de a **acționa virtuos**. Această formă, agonistică, este o metaforă, care va fi reluată punctual de către Sf. Pavel[46], ca și profil al adevăratului creștin care este pregătit de luptă cu sufletul, mintea și corpul.

Aristotel extinde orizontul prieteniei la întreaga comunitate politică gândită sub numele de *homonoia* care se poată realiza și între persoane care nu se cunosc, dar care, virtuoase fiind, se pun de acord cu privire la binele comun **(IX. 6)**[47], semn de cultură elevată. Prietenia este, pentru Aristotel, o expresie a vieții virtuoase și nu rămâne o înclinație sau o atracție, este o percepție de sine, în primul rând, cu curiozități variate cum ar fi jocul, vânătoarea, gimnastica, filosofia. Așa sunt prietenii care stau împreună **(IX12)**[48]. Activitățile

[41] *Ibidem.*
[42] PLATON, op. cit., pp.201-203.
[43] Id., pp. 204-205.
[44] ABBAGNANO N., Dizionario di filosofia, op., cit., pp. 23-24.
[45] Id., p. 25.
[46] Scrisoarea Sf. Paul către *Efesieni* 6,10-17.; https://ilmanifesto.it/ravasi-nella-fucina-linguistica-di-paolo
[47] PLATON, op. cit., p. 186.
[48] Id., p. 196.

sunt puse de către Aristotel într-o ierarhie: la baza acesteia sunt cele nevirtuoase, apoi cele virtuoase - în diferite moduri. Stilul de viață, în **Cartea I**, poate avea trei fizionomii: cel bazat pe plăceri, cel politic și cel teoretic. În primele cărți, de la **prima la a noua**, este privilegiat stilul politic dar în cartea a **zecea**, cel teoretic al filosofului. Aceast stil de viață este considerat specific omului, deoarece caracterizează înteligența și este o activitate continuă, care însoțește persoana când lucrează sau când se odihnește, acest stil de viață aduce cu sine cea mai mare plăcere: **(X.7, 1177)[49].** Contemplația[50] apropie omul de experiența divinității și aduce cea mai mare bucurie **(X. 8, 1178b)**.

Este evident cum, și acest model de viață propus de către Aristotel va fi preluat, pe parcursul istoriei, fie de către școlile filosofice succesive, fie de către cultura creștină cu reinterpretările de rigoare.

BIBLIOGRAPHY

ARISTOTEL *Etica nicomahică*, traducere din limba elină de Traian Brăileanu, editura ANTET, 2012.

NIETZSCHE F., Cosi parlo Zarathustra, *un libro per tutti e per nessuno,* trad. di Montinari, editura M., Adelphi, Milano 1976.

NIETZSCHE F., *Așa grăit-a Zarathustra*, o carte pentru toți și nici unul. Introducere, cronologie și traducere de Ștefan Aug. Doinaș. Receptarea lui Nietzsche în cultura germană, selecție și traducere de Horia Stanca, editura HUMANITAS, București 2018.

PLATON *Platone tutti gli scritti*, a cura di Giovanni Reale, editura BONPIANI, Milano 2000.

PLATON *Dialoguri*, editura Univers Enciclopedia Gold, București 2010.

BIBLIOGRAFIE II

ABBAGNANO N. *Dizionario di filosofia*, edizione aggiornata e ampliata da Giovanni Fornero, editura UTET, Torino 2024.

ABBAGNANO N. *Storia della filosofia vol* I-IV, editura UTET, Torino 2017.

GUATTARI F, *Ce este filosofia?* , trad. Din limba franceză, M. Mărculescu-Cojocea, editura Pandora, Târgoviște.

DUCCI E., *Approddi dell umano*, Anicia, Roma 2021.

GRANDONE S. *L esercizio del pensiero*, Filosofia per concetti, editura DIARKOS, Reggio Emilia 2024.

JORI A., *Aristotele*, editura Bruno Mondadori, Milano 2003.

HERCH J., *Mirare filosofică, o istorie a filosofiei*, traducere din franceză de Drăgan Vasile cu un portret însoțitor de Monica Lovinescu, HUMANITAS, București 2022.

MONDIN B., *Itroduzione alla filosofia, problemi, sistemi, autori, opere*, Editrice MASSIMO, Milano.

NATALI C., *Aristotele*, editura Carocci, Roma 2014;

REALE G., *Istoria filosofie antice*, (I-IV), editura Galaxia Gutemberg, Tg. Lăpuș 2008.

RÂMBU N., *Filosofia valorilor*, editura Didactică și Pedagogică. R. A., București 1997.

VATTIMO G., *Il soggetto e la maschera. Nietzsche e il problema della liberazione*, editura Buompiani, Milano 2003.

VEGGENTI M., *Quidici lezioni su Platone*, editura Enaudi, Torino 2003.

[49] Id., p. 209.

[50] Di MAIO A., Vita spirituale e riflessione filosofica-teologica.

VEGETTI M., *L'etica degli antichi,* editura Laterza, Roma-Bari 2006.

BIBLIOGRAFIE III

Antichita, Temi trasversali, Storia della civilta europea, a cura di ECO U., ENCYCLOMEDIA, e-book.

Volto o maschera? Riflessioni filosofiche e teologiche di Andrea Di Maio https://www.unigre.it/unigre/sito/PUG_HG_03O820150936/uv_papers/378/Volto.pdf

-TRECCANI ENCICLOPEDIA, https://www.treccani.it/

https://www.avvenire.it/opinioni/pagine/libert-di-credere-risposta-al-male

WHICH ETHICS?

Gorzo Palaga
PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare

Abstract: Man has, everywhere and always, sought to understand the purpose of things placed in the familiar and most distant universe. The man of ancient Greece did not have a revealed and well-defined order/truth at hand, he had two instruments: the body and the mind. Greek ethics is the ethics of mortal man, the ethics of the measure of the limit, valid for all. In this vision, the roots of Western culture are deepened, expressed through the way of thinking and dialogue. Man acts according to an immediate good and the ultimate good is happiness which must be the measure of the laws of life in common. But what is happiness? For the Greeks, happiness is the realization of one's purpose, according to reason, which is its own characteristic in a virtuous lifestyle. Research on happiness becomes research on virtue. Pleasure is also linked to this, wealth, beauty, health can make the virtuous life easier or harder, but they cannot determine it: goodness and badness depend only on man. Christian ethics introduces a new concept of religion that recognizes the fatherhood of God before whom all men are equal and brothers. He is a good creator and a merciful father who does not measure his goodness by merit but "rains down his gifts on the just and the unjust", opening the gates of the kingdom of heaven to all. Ethics was, and remains, at the center of philosophical reasoning, as an argument that makes the contours of philosophy intertwine with those of theology, science or aesthetics.

Keywords: model, ethics, Evangelical Beatitudes, hope, taste.

Etica și *Fericirile*

Sf. Toma d'Aquino (1224/1225-1274)[1], adevărat filosof, iubitor al căutării și al studiului, conturează o nouă fizionomie a eticii -care marchează o etapă inedită pe făgașul filosofie etice-, elaborând conceptele etic filosofice clasice și oferind un nou model de viață etico-filosofică, cea a Fericirilor evanghelice.

Sf. Toma descoperă operele lui Aristotel, care după o lungă uitare, sunt re-propuse în traducerea *Organonului* și a *Eticii Nicomahice* în sec al XIII-lea și preia de la el, structura arhitecturii filosofice, pe care o îmbracă cu hainele tradiției teologice, a Vechiului și Noului Testament. Pentru Aristotel, ordinea cosmică este organizată pe niveluri, de la ființe anorganice la cele pure, dotate cu intelect, unde fiecare ființă are un scop al său. Pentru Sf. Toma această ordine cosmică are **o origine** și **un scop** externe, Dumnezeu, care este Creatorul și scopul tuturor creaturilor **(I, 46)**[2]. În această afirmație se diluează modelul de viață etico-filosofică al culturii clasice. Pentru aceasta, scopul fiecărei ființe, ghidat de o intenționalitate dublă -internă și externă- este în natura ei și relația cu ceilalți, perfecționarea și armonia sunt expresia activității în funcție de natura proprie. Cu aducerea pe scena schemei raționamentului a actorului principal, Creatorul, motivația externă este alta, iar cea internă nu-și mai are rădăcina în natura proprie și, în consecință, nici scopul. La Aristotel, virtuțile sunt substanța naturii nobile a creaturilor, la Sf. Toma, sunt obișnuințe; la Aristotel, viața etico-filosofică conduce la viața armonioasă în comunitate, pentru Sf. Toma -care moștenește și tradiția monahală contestată vehement de către contemporanii săi-, viața virtuoasă conduce

[1] PORRO P., *Tommaso d Aquino, un profilo storico-filosofico,* Carocci Editore, Roma, 2019; *La Filosofia Scolastica* în *Storia della Filosofia* (Vol. I), Carocci Editore, Roma, 2019, pp.371-582.
[2] TOMMASO d'AQUINO, *SOMMA TEOLOGICA,* Nuova Edizione in lingua italiana a cura di P.Tito, S. Centi e P. Angelo Z. Belloni © Copyright 2009.

către Dumnezeu. Sf. Toma recunoaște că Dumnezeu a creat universul după o lege universală **(II, I, 92, 3).** Deja cu tradiția stoică și cu Sf. Augustin, ținând cont de contextul istoric și cultural în care se află acești filosofi, s-a impus nevoia de a elabora un nou profil al omului virtuos și de a justifica sau completa schema generală a gândirii filosofice cu paradigme noi.

Sf. Toma leagă viața etică cu viața religioasă, fundamentată pe legea divină recunoscută singura care poate să justifice și să formeze viața virtuoasă personală și să ghideze viața societății. Caracteristicile lui Dumnezeu, în viziunea propusă de Sf. Toma, sunt de creator și legislator: Dumnezeu este cauza eficientă și finală a întregului univers, El a creat lumea pentru că este bun și perfect. A acționa coerent cu natura divină a realităților, este pentru Sf. Toma, modul virtuos de a imprima, prin acțiunea creaturilor, amprenta Creatorului **(I,103, I)** cum face arcașul care imprimă energia proprie, săgeții. Lumea înconjurătoare este în viziunea tomistă, expresia lui Dumnezeu și de aceea seamănă cu creatorul, care conține grade diferite de asemănare prin care participă la natura divină și are ca scop manifestarea perfecțiunii divine. Viziunea moral-filosofică a autorului exprimă detaliat ideea pe care se fundamentează: fiecare ființă tinde către Creator, într-un mod specific și propriu. Animalele au un apetit sensibil, oamenii un apetit rațional **(II, I, 1,2; 30, 3)**. Expresia umană a dorinței este cea a voinței raționale care este numită de către autor, **liber arbitru (I, 83),** noțiune fundamentală pentru Sf. Toma: voința și rațiunea sunt cele care conduc persoana către scopul propriu, care este cel stabilit de către Creator. Voința și rațiunea sunt facultăți care conduc obiceiurile și alegerile, dar și abilități care alimentează și susțin creaturile în activitatea, interioară și exterioară, privată și comunitară de ascultare față de porunca divină.

Sf. Toma distinge un act voluntar specific animalelor și copiilor care, instinctiv, doresc ceva fără să aibă capacitatea de a supune această dorință rațiunii, singura capabilă să conducă la scop, de un act de voință. **Voința**, pentru Toma, este o facultate specifică-*potentia,* care se manifestă în două modalități: prima este cea care tinde la scop - vrem ceva pentru acel scop - și a doua sunt acțiunile vrute, comandate de către voință în vederea scopului. Primul este un act interior și al doilea exterior **(II, I, 6, 3).** Voința este o facultate a minții care se exprimă acționând: a vrea înseamnă a acționa și a pune în mișcare o activitate și o cauză. Este central în sistemul Sf. Toma, că actul are aceeași valoare, fie când este o acțiune exterioară concretă, fie când nu este, dar are același scop (exemplul avarului). A vrea ceva este deja un act, a se determina pentru a atinge scopul și a căuta mijloacele este pentru Sf. Toma, **intenția**. A intenționa este a-ți propune să acționezi cu un scop **(II,I, 12, 1)**, acest scop este binele (*in ratione boni*; **II, I, 8,1**) iar cel mai mare bine este **fericirea**. Voința sănătoasă nu poate decât să vrea, în mod rațional, scopul final, binele **(II, I, 3, 9,)**. Rațiunea cu activitatea ei de **consiliu** conduce la vizarea acțiunilor, necesare scopului individual, și deliberează, prin hotărâre, actul, iar voința dă consimțământul (**II, I, 15, 1**) duce, astfel la alegere care este act al voinței, nu a rațiunii **(II, I, 13, 1)**. Vorbind de acțiuni umane **(I, I, 1, 1)** se poate spune că acestea sunt considerate ca atare, dacă sunt rezultatul voinței și a rațiunii. Acest proces care împletește voința și rațiunea conducând comportamentul uman înspre scopul propriu, binele propriu și fericire. Aceasta este atinsă parțial, aici pe pământ în decursul vieții și este obținută în plenitudine, după moarte în viața de apoi, fiindcă este în contemplație și în comuniune cu Creatorul **(II, I, 1-5)**. De aceea o acțiune umană este considerată etică, bună și integră atunci când este coerentă cu scopul ultim **(II, I, 20, 2)** fără cel mai mic defect sau imperfecțiune - orice defect cauzează răul, în timp ce binele rezultă din integritatea cauzelor **(II, I, 18, 4)**. Bunătatea unei acțiuni este dată de scop, de materie și circumstanțe **(II, I, 20, 3).** Pasiunile și virtuțile sunt clasificate de către Sf. Toma, respectând tradiția creștină care a preluat clasificările filosofilor, în mod special al stoicilor[3] și detaliază, clasificându-le în două

[3] ABBAGNANO N., *Storia della filosofia vol* I-IV, UTET, Torino 2017.

categorii - concupiscibile și irascibile - după cele două părți ale sufletului platonic[4]. Primele sunt trei tipuri: iubire-ură, dorință-fugă, bucurie-tristețe. Și celelalte sunt tot trei: speranță-disperare, teamă-curaj și furia, care nu are pereche **(II, I, 23, 4)**. Specificul pasiunilor este că nu sunt nici bune nici rele, devin fie una fie alta în relație cu voința și rațiunea, adică trecând sau condiționând acțiunile. Aceste pasiuni intră în viața morală și o pot face mai frumoasă sau mai urâtă iar pentru Sf. Toma, ca și pentru Aristotel, **bucuria** completează acțiunea morală. Sfântul Toma conturează o etica în care omul cunoaște binele, datorită rațiunii, și obține binele pentru că îl vrea, datorită voinței, care este atrasă către Creator.

Etica speranței

Emmanuel Kant (1724-1804)[5] conturează o etică filosofică în care ideile modernității, de libertate și autonomie, au un cuvânt de spus, de altfel recunoaște că rațiunea are o capacitate importantă, **critica,** ca proces de cunoaștere[6], care supervizează facultățile umane atunci când acestea se lasă prinse în mrejele credințelor, presupusului, magicului, a inspirației personale sau a unei autorități. Kant introduce un nou limbaj filosofic, elaborează categoriile aristotelice și tomiste, regândite pentru noua lume modernă care pune în centru libertatea și știința lui Newton[7]. Perspectiva filosofică a eticii în Kant, se evidențiază în paradigma de *rațiune pură practică* în care autorul construiește morala și pune ca valori centrale ale conduitei, libertatea și autonomia[8]. Kant, refuză paradigma modernă oferită de Hobbes deoarece n-o consideră adecvată pentru a explica rolul libertății și a autonomiei, si readuce pe scenă rațiunea practică în termenii de **apetit rațional,** cum am văzut și la SF. Toma, ca înclinație naturală a facultății raționale. În timp ce pentru cultura greacă și medievală, paradigma naturii era cea care contura de la sine această finalitate a naturii omului - spre bine -, modernitatea a maturat o nouă paradigmă. Cum de altfel a înlăturat și conceptul că a conduce un stil de viață după virtute însemnă să te realizezi, să te perfecționezi și să înflorești, anulând viziunea după care fiecare ființă are în sine chemarea/impulsul propriu de a-și urma scopul. Kant ca om și filosof, este fiul timpului său, se inserează pe un traseu bătătorit de multe filosofii, știe că poate să readucă tradițiile, care sunt considerate de către contemporani depășite, pentru a construi paradigma rațiunii practice a pasiunilor care sunt independente de rațiunea empirică, și înrădăcinate într-o rațiune transcendentală.

Rațiunea este introdusă pe scena dialecticii în *Critica rațiunii pure* **(1781, 1787)**[9] și arată ideile „care sunt gândite doar problematic, pentru a fundamenta în relație cu ele -ficțiuni euristice[10]- principiile regulatoare ale utilizării sistematice a intelectului în câmpul experienței **(II, 1, 3)**[11]. Sunt modele, după care să se muleze procesul cunoașterii, nu au de a face în mod direct cu experiența -deci nu sunt constitutive-, au de a face cu activitatea intelectului, căruia îi oferă maxime regulative, deci sunt concepte regulative. Kant prezintă trei idei de bază ale rațiunii: prima este că toate formele de activitate ale minții pot fi conduse la un *eu unic* **(2 App.)**[12]**,** este cea care explică care sunt categoriile intelectului care garantează cunoașterea; a

[4] REALI G., *Istoria filosofie antice*, (I-IV), Galaxia Gutemberg, Tg. Lăpuș 2008.
[5] KANT în ABBAGNANO N., Storia della Filosofia, op. cit., Vol. II, pp. 502-585; în HERSCH J., Mirare filosofică, op. cit., pp.168-211.
[6] ABBAGNANO N., *Dizionario di filosofia,* edizione aggiornata e ampliata da Giovanni Fornero, UTET, Torino 2024, p. 247.
[7] GUERRA A*., Introduzione a Kant*, Laterza, Roma-Bari 1998; R. PETTOELLO, *Leggere Kant*, La Scuola, Milano 2014; LANDUCCI S*., Sull etica di Kant*, Guerrini, Milano 1994.
[8] IVALDO M., Ragione pratica. Kant, Reinbold, Fichte, Ets, Pisa 2012.
[9] Id., pp. 477-478
[10]CAPOZZI M., Le ipotesi secondo Kant: Requisiti, giustificazione, status epistemico e euristica (https://www.syzetesis.it/doc/rivista/archivio/2019/1/9_ARTICOLO_CAPOZZI.pdf).
[11] KANT I., Critica della ragion pratica, op. cit., p 254.
[12] KANT I., op. cit., pp. 421-23.

doua este cea de rațiune ca și unitate a multiplului **(II, 2, App.)**[13]; a treia este cea care pleacă de la un eveniment pentru a înțelege tot mai mult și mai bine **(II, 2, App.)**[14]. Aceste trei caracteristici ale rațiunii sunt, după Kant, expresia conceptelor clasice din metafizica creștină a imortalității sufletului, existenței lui Dumnezeu și a liberului arbitru. Așa cum spune autorul[15], rațiunea conturată astfel nu este considerată nici metafizică, nici naturalistă, ci *critică* cu semnificația dată de Kant, ca și un tribunal care delimitează cunoașterea în granițe proprii. Pentru Kant, rațiunea, considerată practică, dă ordine universului și conduce conduita, cu o cauzalitate proprie -nu a înclinațiilor sau a pasiunilor- și un scop propriu. În viziunea etico-practică a lui Kant intră în acțiune **libertatea**, **autonomia** și **critica** care ajută persoană să se întoarcă la sine și să-și regăsească demnitatea umană, atacată de pasiunile și inclinațiile dezordonate.

Plăcerea/**gustul** are un rol central în etica kantiană așa cum a avut un rol și în etica Sf. Toma, și pentru Kant apetitul -dorința- este o înclinație înspre scop, iar Kant o numește „forță vitală" în opera *Critica rațiunii pure practice*, **(1788; I, 1, 1)**[16]. Modul în care persoana, ca ființă rațională, dorește este caracterizat de voință. Pentru persoana umană dorința poate să fie exprimată după natură -**în mod pasiv**- ca și animale sau după rațiune -**în mod activ**- reprezentându-și scopul după concepte. Kant are nevoie să definească natura umană astfel pentru a scăpa de paradigma empiristă și științifică, el readuce în mod original pe scena modernității, viziunea clasică și creștină, care recunoaște că există o varietate de sentimente, nevoi și scopuri, care se schimbă în funcție de persoană. Kant introduce idea de natură umană, și de **deliberare practică**, care nu sunt condiționate de mutarea nevoilor sau a apetitului naturii sensibile. Alegerea este impusă de pozițiile modernității și de dărâmarea paradigmei clasico-creștine. Kant susține că a fi fericit este dorința necesară a oricărei ființe raționale dar finite, această dorință este o problemă deoarece este fluctuantă condiționată fiind de nevoile, care se schimbă în funcție de persoană, de moment, de circumstanțe. **Apetitul natural** rațional, care era pe Aristotel și Sf. Toma o înclinație naturală înspre scopul specific fiecăruia, binele nu mai este considerat astfel de către filosofii modernității care îl reduc la o nevoie schimbătoare și, deci, relativă. De aceea Kant are nevoie să găsească o nouă trăsătură a naturii umane și a rațiunii care să garanteze, acestora, invulnerabilitatea în fața apetitului, are nevoie de o dorință care să se sincronizeze direct, din interior, cu rațiunea.

Imperativul[17] **categoric și legea morală** sunt conturate de Kant, în *Critica rațiunii pure* unde evidențiază relația dintre intelect și realitate. Pentru morală Kant își propune să demonstreze, nu cum fenomenele sunt cognoscibile, grație judecății raționale, **ci cum este obligatoriu să faci anumite acțiuni și este interzis să faci altele.** Pentru a demonstra că o acțiune este obligatorie/interzisă trebuie să avem ca punct de reper rațiunea, nu intelectul, spune Kant. Rațiunea este cea care contemplează ideea de libertate, care coincide cu ideea de ceva ce este dorit, după legile rațiunii și nu ale necesității, la care se ajunge cu cunoașterea intelectului. Kant introduce un nou plan al **experienței**: în *Critica rațiunii practice* afirmă, că „gândurile fără conținut sunt goale, intuițiile fără concepte sunt oarbe"[18] în câmpul moral are de a face cu aspecte ale sensibilității care în practică se manifestă sub forma sentimentelor, a înclinațiilor care sunt cunoscute de către intelect, dar nu sunt clasificabile de către rațiunea practică. Kant distinge două modalități în care **maximele**, care sunt principii după care

[13] Id., pp. 422-423.
[14] Ibidem.
[15] KANT I., *Prefață*, Op. cit., pp. 6-7.
[16] KANT I., *Critica della ragion pratica*, trad. Di F. Capra, LATERZA, Roma-Bari. 1997, p. 45.
[17] BACIN S., *Imperativo*, Guida, Napoli 2011.
[18] KANT I., *Critica della ragion pratica*, op. cit, p. 78.

persoana acționează[19], imperative ipotetice și categorice. **Imperativul** este forma constrictivă a **necesității** raționale. Imperativele ipotetice sunt „precepte practice"[20] în care tot rațiunea comandă cu necesitate, cu condiția să se dorească un scop determinat. Imperativele categorice comandă în mod necesar, fără nici un fel de condiționare și, astfel, reprezintă legea care emană din rațiunea pură[21]. Gustul, este condus de forma, nu de materia, conceptelor rațiunii exprimate. Kant formulează imperativul categoric astfel: „acționează". În *Critica rațiunii practice*, **(I, 2, p. 151)**, autorul prezintă legea morală ca lege naturală, care poate să fie luată de către intelect ca model.

În *Critica rațiunii* pure, **(I, 1, 1, pp. 59-61)**, Kant afirmă că natura voinței determinate este libertatea în sens trascedental: legea morală este eficace doar după formă, precedând materia -sau condițiile sensibile- și libertatea este legea care produce efecte doar după formă, în afara fenomenelor: libertatea și legea practică necondiționată corespund în mod reciproc **(I, 1, 1, p. 61)**. Spune Kant, dacă cauzalitatea este legea naturii sensibile, legea morală este cauzalitate pentru libertate iar legea morală este o nevoie **(I, 1, 1, p. 103)**. „Libertatea este fără urmă de dubiu, *ratio essendi* a legii morale, iar legea morală este *ratio conoscendi* a libertății" afirmă autorul **(Pref. p. 5)**. Libertatea are două trăsături specifice: autonomia -adică nu depinde de materie- și legislație morală **(I, 1, 1, p.71)** pentru a acționa **(I, 1, 2, p. 137)**. Pentru eticile clasice, scopul era idealul care atrage, pentru etica kantiană acestea sunt scopuri care ne constrâng din interior -aici ar fi interesant de văzut cum se inspiră Kant din maieutica socratică, cea a constrângerii, care la Socrate era provocată de către maestru-filosof, iar la Kant după interiorizarea și conștientizarea valorilor devine o constrângere interioară- . Pentru o voință „sfântă", cea divină, „care nu ar fi capabilă de nici o maximă contrară legii morale" **(I, 1, 1, p. 69)** și pentru ființe, care sunt dotate cu rațiune și voință, dar care sunt și condiționate de înclinații, scopul moral se prezintă sub formă de datorie, ca și imperativ, ca și **constrângere**. Kant spune că legea morală modelează în om înclinațiile, inclusiv orgoliul, și astfel activează motivația înspre bine **(I, 1,3, p. 163)** și sensul de respect către legea morală care este în el. Acest sentiment moral obținut prin dărâmarea amorului propriu și prin impunerea rațiunii **(I, 1, 3, p.161)** în dimensiune rațiunii practice acționează asupra motivației - aspect important pentru cultura lichidă- și are ca efect bucuria **(I, 1, 1, p. 85).** A testa fiecare acțiune pentru a vedea dacă corespunde maximei în care fiecare acțiune personală să poată fi considerată lege universală/să tratezi persoana ca și scop nu ca mijloc.

Liberul arbitru este liber pentru a alege - a face binele sau a merge la vânătoare – adică pentru a lege mici sau mari acțiuni; ființele umane, în istorie și societate, fac răul cu o evidență care nu are nevoie de demonstrație. Oamenii sunt liberi: care este cauza tendinței la rău? Este o alegere liberă? Și care este cauza acestei alegeri? Libertatea este în acest caz imputare sau responsabilitate? Sunt toate perspective deschise de către raționamentul kantian.

Etica gustului

Frederik Nietzsche (1844-1900)[22] este depozitarul întregii tradiții filosofice și expresia originară a unei sinteze personale care a marcat filosofia etică succesivă. În operele din perioada tinereții, Nietzsche este concentrat să observe și să definească cum societatea modernă, chiar dacă se fundamentează pe știință și rațiune, falsifică individul impunându-i o rețea de legi și valori care-l încătușează -ca și cel din peștera lui Platon- în aparențe și convenții care nu-l lasă să se dezvolte la potențialul maxim. În *Wagner*[23], afirmă că „omul

[19] KANT I., *Fondazione della metafizica dei costumi,* Introduzione, traduzione, note e aparati di V. Mathieu, Rusconi Libri, Milano 1994.
[20] KANT I., *Critica della ragion pratica*, Op. cit., p. 37.
[21] Id., p.55.
[22] VATTIMO G., *Intruduzione a Nietzsche*, Laterza, Roma-Bari 1985.
[23] NIETZSCHE F., *Wagner,* Adelphi, Milano 1997.

modern a devenit în tot și peste tot aparență" **(5, p.106).** Persoanele se ascund în spatele acestor măști[24] fiindcă au *o interioritate moartă* și de aceea omul este proiectat înspre aparență, înspre o socializare zgomotoasă pentru a nu rămâne cu sinele gol și mizerabil **(5, pp. 109-10; 8, p. 115)**. Contemplarea, cu dezgust și oroare, a propriei mizerii a *egoului gregar*, conduce pe un traseu interior la cucerirea unei integralități interne a egoului - care nu mai este divizat de interior și exterior - și care devine capabil să acționeze într-o manieră integrală. În acest proces de conștientizare persoana în cauză are nevoie de modele, cel al **filosofului**, al **artistului** sau al **sfântului**, care inspiră dispreț pentru *micime*[25] și inspirație pentru auto-depășire **(3, p.94)**, rolul modelului este educativ. Scopul acestui traseu de perfecționare este lupta împotriva puterilor sociale, considerate responsabile de creare egoului-mască care are ca rezultat interioritatea goală. În *Schopenhauer*[26], **(6, pp. 58-74),** Nietzsche identifică marile puteri în stat cu politica și războiul, în știință și estetică slujitoarele intereselor economice. Critica este foarte aspră și împotriva filosofie care a devenit serva politicii și este moartă deoarece nu mai aduce nici o noutate vitală și concretă. Critica este înspre un model de Stat, promovat de Hegel, în care nu este loc pentru libertatea personală considerată un mică rotiță a unui aparat manipulator și egocentric. Nietzsche consideră că criza etică este o criză estetică -aspect preluat de Wittgenstein pentru care criza etică a societății coincide cu criza comunicării, a limbajului, a stilului- lipsită de frumos și de bine autentic.

Nietzsche introduce pe scena -filosofie etice- un element important: **estetica** cu privire la incomunicabilitatea acelei lumi interioare proprii, (**W. 5, p. 104**). Statul funcționarilor a impus un limbaj funcțional intereselor exterioare și astfel persoana nu mai are acces la propria interioritate, n-o mai poate exprima. De aceea Nietzsche aduce gustul tragic pentru a-l ajuta pe omul modern, prin experiența estetică catarhică[27] a tragediei, la cunoașterea de sine. Procesul de perfecționism la Nietzsche presupune acest proces de coborâre în iadul realității, unde există o purificare, apoi revenirea la realitate cu un spirit și o viziune noi asupra realității -este un traseu spirală, nu linear-. Acest proces este pentru Nietzsche necesar pentru a dobândi adevărul: nu este suficient ca persona să se izoleze/să ia distanță de stat, este nevoie de o **experiență catarhică** și de o voința de adevăr.

În prima mare lucrare *Uman, prea uman* (1878)[28], compusă în forma de sentințe sau aforisme[29], și în *Aurora* (1881)[30], Nietzsche se poziționează diferit[31], rupe cu eroi din tinerețe, Schopenhauer și Wagner - nu mai sunt prieteni - refuză și ideea promovată în tinerețe cu privire la adevăr care nu ar putea fi cunoscut, făcut propriu și trăit pentru că imposibil, *Uman, prea uman,* **(9, pp. 19-20).** În această perioadă, de bilanț a propriei vieți în care a căutat recunoașterea și validarea, Nietzsche introduce un concept nou, și fertil, în filosofie în care nu este vorba doar de a trece, depășind metoda mitologică și metafizică, la metoda științifică și înlocuind un sistem cu un altul: prospectiva științifică aduce un fel de eliberare de modelele grandioase ale mitologiei și ale metafizicii și o apreciere a realităților ce sunt la îndemână. În *Aurora* **(p.39)** bucuria muncii proprii, a cunoașterii de sine se fundamentează pe experiența percepută de sensuri; este vorba despre o evoluție a minții care își extinde câmpul cunoașterii înspre adevărurile multiple, comunicate de experiența sensibilă *Uman prea uman, (3, p. 17)*. Viziunea nouă pe care o propune Nietzsche este **cea a voinței de**

[24] DI MAIO A., *Volto o maschera? RIFLESSIONI FILOSOFICHE E TEOLOGICHE SU UN SIMBOLO*.
[25] Adjectiv specific în filosofia lui NIETZCHE, cum subliniează Ducci E., în *Approddi dell umano*, Anicia, Roma 2021.
[26] NIETZSCHE F., *Scopenhauer come educatore,* a cura di MONTINARI M., Adelphi, Milano 1984.
[27] ABBAIANO N., *Dizionario di filosofia, op. cit., pp. 139-140.*
[28] *NIETZSCHE F., Al di la del bene e del male,* trad. di F. Masini, Adephi, Milano 1977.
[29] OLIVERI R., Niezsche come profeta della scienza, Introduzione di S. Giametta, Il Prato, Padova.
[30] NIETZSCHE F., *Aurora. Pensieri sui pregiudi morali,* trad. di Masini F., Adelphi, Milano 1997.
[31] FINK E., *La filosofia di Nietzsche*, Mondadori, Milano 1977.

cunoaştere care se exprimă în direcții multiple, de la sfera privată la cea publică și trece de la plăcerea vieții virtuoase la plăcerea științifică. Cauza noului proces care aduce plăcere este indicat de către Nietzsche, în „schimbare și tranziție", în care spiritul liber, pelerin nu se lasă prins și condiționat în niciun fel de apartenență. Această viziune antropologică ar permite fiecăruia să experimenteze bucuria descoperirii menținând deschiderea la dialog, la opinii, respectând mobilitatea gândirii **(632)**, elasticitatea **(272)** și absența adevărurilor eterne deoarece nu există o morală absolută **(139)**. Nietzsche apără „virtutea abținerii prudente, a înțelepciunii moderate" **(631)** și cea a dubiului și a fidelității. Acestea ar putea fi, din punct de vedere etic, trăsăturile filosofului care are **gust estetic**, științific și care nu renunță la căutare chiar dacă această înseamnă să dărâmi ce ai construit. Dinamica/procesul cunoașterii în Nietzsche cere această disponibilitate care presupune o libertate de bază și forță de a rămâne fără puncte de sprijin. Nietzsche consideră că un model nou de om, de umanitate se va naște din acest proces încăpățânat de a cerceta adevărul și va duce la nou individ, înțelept și inocent **(107)**.

Această **voință de cunoaștere,** Nietzsche o conturează diferită de cea modernă -care este fiica Reformei[32] în care s-a ucis în numele adevărului și a propriilor convingeri (**633, 634**)- și care conduce la un stil de viață mai simplu. Acesta ar fi primul model de individ, care se lasă ghidat de spiritul științific, fără pretenția de a poseda un adevăr absolut, în continuă mișcare, condus de natura schimbătoare și tranzitorie **(248, p. 176).** În această schemă clară - la fel de rigidă ca și cele pe care le critică- Nietzsche lasă nevoia de un respiro ca nevoia de odihnă și bucuria lucrurilor mici.

Nietzsche, surprinde excitarea adusă de modernitate (**244**), care duce unele clase culte la nevroză și nebunie, conștient fiind de experiența proprie. De aceea Nietzsche propune caracterul sceptic și rece al științei pentru a echilibra frenezia culturală. Este interesant cum autorul semnalează ritmul accelerat al societății care împiedică formarea unei culturi superioare **(282, 285)**. Modelul etic-științific propus de Nietzsche duce la un stil de viață disciplinat care transformă egoul : „produce o creștere a energiei, a raționalității, de perseverență și tenacitate **(256)**, astfel știința penetrează toate sferele vieții și aduce cu sine un gust artistic care „este intensitate și multiplicitate bucuriei de a trăi". Viața modernă, intensă și experimentală, a diluat dimensiunea etică **(9)**, care pe de o parte este lipsită de măsură și de ordine, pe de alta, anunță un model de existență nouă cu un spirit nou bazat pe un sentiment nou de religie și estetică.

Analiza genetică a sentimentelor în etapă această a autorului, în care modelul de sfânt, artist sau geniu nu mai sunt recunoscute, deoarece nasc din ideologiile metafizice și credințe, este necruțătoare. Religia, creștinismul în mod special, transformă răul în bine pentru a modifica reacția emotiva, a narcotiza sentimentul disperării *Uman prea uman* **(108).** Tabloul creștinismului[33] este descris fără cruțare deoarece scopul creștinismului, în caracterizarea lui Nietzsche, a fost acela de a crea păcătoși și nu de a perfecționa persoanele fără să știe că aceste practici se pot menține pentru că dau plăcere **(141).** Același sentiment de plăcere conduce artiștii și oamenii de știință.

Nietzsche neagă deci eticitatea cum neagă alchimia, adică presupusurile **(103)**. De aceea propune o nouă paradigmă, care pleacă de la fundamentele relative naturii omului, la ceea ce-i dă suferință sau bucurie. Nietzsche critică, clar, liberul arbitru considerându-l o invenție metafizică, ce trebuie să lase locul la **necesitate,** care este iresponsabilitate a propriei conduite, deoarece aceasta provine și se conturează din cauza condițiilor de viață private și comunitare, *Uman prea uman* **(39)**. Nietzsche se focusează în mod particular pe latura practică a comportamentului uman și afirmă că omul nu cunoaște multiciplitatea cauzelor,

[32] NIETZSCHE s-a născut într-o familie protestantă, tatăl lui a fost păstor și el ha studiat teologie.
[33] Nu a lui Cristos, care este pentru Nietzsche un erou, deci de admirat.

impulsurile contradictorii, care-l împing înspre o modalitate sau alta de a acționa: „dar” spune el că ne-am obișnuit să nu evaluăm aspectul inconștienței. Aici Nietzsche atacă raționalismul tomist și cel kantian pentru a-l propune într-un sens pozitiv pentru o nouă perspectivă pentru viața practică. Nucleul filosofiei lui Nietzsche, critica și demascarea și sugestia unei perspective pe care o lasă deschisă[34] care, după părerea noastră, este modelul tragediei clasice. În acest mod, cu acest stil filosofic, Nietzsche dărâmă noțiunile care sunt în centrul eticii: caracterul personal, identitatea, suicidul, sensul de pudoare, compasiunea, răzbunarea etc. În ambivalența, care-l caracterizează, Nietzsche prezintă bunăvoința ca expresie a modurilor gentile cu care ne îndreptăm înspre ceilalți, ca bază a societății *Uman prea uman* **(49**), dar în același timp exprimă un mare dispreț față de sentimentele sociale și altruiste, care conturează compasiunea. Nietzsche imaginează o formă nouă de comunicare simpatetică[35] pe baze științifice spunând că atunci când sistemul nostru nervos ar ajunge să-i includă pe ceilalți nu am face rău nimănui *Uman prea uman* **(104).** Atitudinea lui Nietzsche cu privirea la Stat, este aceeași, critică.

Voința de putere exprimată în *Așa grăit-a Zaratrusta* (1887, 1892)[36], când era deja foarte bolnav este ca un strigăt. Cum ne-a obișnuit, Nietzsche menține stilul de a demasca adevărurile, brutal, și aduce argumente noi -interesant de văzut aspectele vieții lui și a contextului- ținând cont de convingerea autorului că modalitatea de a acționa, deci și de a scrie, este expresia cauzelor și a sentimentelor. În prefața operei *Genealogia moralei (1887)*[37], problema valorii este fie normativ fie genealogic **(Pref.)** și Nietzsche se întreabă, doar pentru a-și crea spațiu pentru afirmații, care sunt condițiile care au creat scara de valori ale statelor și care este valoarea, în sine, a acestor valori. El reduce totul la „o entitate vie care vrea să dezlănțuie *Dincolo de bine și de rău*, **(13)**[38]. Această **voință de putere** îi permite lui Nietzsche să reconstruiască, este pasul după demolare, morala ca o activitate a celor puternici, superiori și dominatori *Genealogia moralei* **(II**). Diferența între bine și rău este făcută doar de nobili, iar civilizația modernă este rezultatul moralei sclavilor și a idealurilor ascetice, care au dus la perversiunea naturii umane, care a ajuns să găsească plăcere în mortificări și să formeze un egou și o personalitate resimțită**.** În această perioadă a vieții în care suferința și izolarea intelectuală au devenit tot mai accentuate, Nietzsche se prezintă ca o *dinamită,* care se lasă ghidată doar de impulsul distrugerii, poate cu convingerea că ceva se va naște din nou. Disprețul pentru emanciparea femeii *Dincolo de bine*, pentru pace, democrație, socialism deoarece „viața este, esențialmente, puterea celui puternic asupra celui slab”, o paradigmă în care dispare orizontul oferit fiecăruia înspre un mai bine și, totodată, orizontul cultural al comunității și a conceptului de adevăr.

Nietzsche a contestat într-o manieră caustică toate falsitățile societății moderne, dar în același timp a căutat să fie recunoscut și prețuit de către aceasta, prețuire și recunoaștere care i-au fost negate în timpul vieții autorului și a cărui etică filosofică a devenit piatră de poticnire. Nietzsche propune un exercițiu ascetic de viață etică, activă, care este într-o continuă căutare, fără complezența a ceea ce se cunoaște.

Omul de pretutindeni și din totdeauna a căutat să înțeleagă rostul/locul/sensul lucrurilor așezate în universul familial și cel mai îndepărtat. Omul Grecii antice nu avea la

[34] VATTIMO G., *Il soggetto e la maschera. Nietzsche e il problema della liberazione*, Buompiani, Milano 2003.
[35] ABBAGNANO N., în Dizionario di filosofia, op. cit., pp.175-179.
[36] NIETZSCHE F., *Așa grăit-a Zarathustra*, o carte pentru toți și nici unul. Introducere, cronologie și traducere de Ștefan Aug. Doinaș. Receptarea lui Nietzsche în cultura germană, selecție și traducere de Horia Stanca, HUMANITAS, București 2028.
[37]NIETZSCHE F., *Genealogia della morale.* Uno scritto polemico, trad. di Masini F., Adelphi, Milano 1977.
[38] G. Deleuze, F. Guattari, *Ce este filosofia?* , trad. Din limba franceză, M. Mărculescu-Cojocea, Editura Pandora, Târgoviște.

îndemână o ordine/un adevăr revelat și bine conturat, avea două instrumente: corpul -care era destul de failibil condiționat de pasiuni, boli, moarte- și mintea -cea mai în măsură să dea un metru de măsură-, așa cum a spus Platon, preluând motoul din Delfi: omul pentru a fi fericit-*eudaimonia* trebuie să realizeze demonul-*daimon* care este în el, cu o justă măsură, *kata metron*. Etica greacă este etica omului mortal, etica măsurii a limitei, valabilă pentru toți. în această viziune se adâncesc rădăcinile culturii occidentale, exprimate prin modul de a gândi și a dialoga. Omul acționează în funcție de un bene imediat iar binele suprem este fericirea care trebuie să fie măsura legilor vieții în comun. Dar ce este fericirea? Pentru greci, fericirea este realizarea propriei meniri, după rațiune, care este caracteristică sa proprie într-un stil de viață virtuos. Cercetarea despre fericire devine cercetare despre virtute. La aceasta este legată și plăcerea bogăția, frumusețea, sănătatea pot să facă viața virtuoasă mai ușoară sau mai grea dar nu pot să o determine: bunătatea și răutatea depind doar de om.

Etica creștină introduce un concept nou de religie care recunoaște paternitatea lui Dumnezeu în fața căruia toți oamenii sunt egali și frați. El este creator bun și părinte milostiv care nu măsoară bunătatea sa după merit ci „face să plouă darurile sale peste drepți și nedrepți”[39], deschizând tuturor porțile împărăției cerurilor. Idealul etic creștin consistă în a deveni perfecți ca și Dumnezeu: „Să fiți perfecți”[40]. Acest scop este extrem de practic și privește pe cei bogați și pe cei săraci: „să vă iubiți unii pe ceilalți”. Această nouă etică creștină duce cu sine un mesaj de răscumpărare universală anulând orice diferență socială și descoperă o nouă identitate pentru om, oferind tuturor un ideal de perfecțiune morală. Ca și model pentru acest nou ideal etic este prezentat Isus care se sacrifică fie pentru iudei fie pentru greci în care Paul din Tars a găsit baza eticii creștine după care omul este justificat în fața lui Dumnezeu în baza credinței și nu a observării legii. Cultura elenistică este leagănul eticii creștine care preia din cultura greacă principiile și conceptele, transformându-le după noua viziune despre om-Dumnezeu și univers. La început etica creștina a preluat ideile de interioritate, transcendență și ascetism, de la platonism adăugând asemănarea omului cu Dumnezeu, prin **inteligență și har.**

Etica iluministă, în încercarea de a se desprinde de viziunea teologică, s-a focusat pe capacitatea rațiunii de a ilumina și indica noul model de viață. Această viziune este considerată, în tranziția înspre modernitate, insuficientă deoarece nu include puterea de cunoaștere a sentimentelor.

BIBLIOGRAPHY

ARISTOTEL, *Etica nicomahică*, traducere din limba elină de Traian Brăileanu, editura ANTET, 2012.

NIETZSCHE F., *Aurora. Pensieri sui pregiudi morali,* trad. di Masini F., editura Adelphi, Milano, 1997.

NIETZSCHE F., *Genealogia della morale.* Uno scritto polemico, trad. di Masini F., editura Adelphi, Milano, 1977.

NIETZSCHE F., *Al di la del bene e del male*, trad. di F. Masini, editura Adephi, Milano, 1977.

NIETZSCHE F., Cosi parlo Zarathustra, *un libro per tutti e per nessuno,* trad. di Montinari M., editura Adelphi, Milano, 1976.

NIETZSCHE F., *Așa grăit-a Zarathustra*, o carte pentru toți și nici unul. Introducere, cronologie și traducere de Ștefan Aug. Doinaș. Receptarea lui Nietzsche în cultura germană, selecție și traducere de Horia Stanca, HUMANITAS, București, 2018.

[39] Evanghelia după Sf. Matei 5,48.
[40] *Ibidem.*

NIETZSCHE F., *Wagner*, editura Adelphi, Milano, 1997.

NIETZSCHE F., *Scopenhauer come educatore*, a cura di MONTINARI M., editura Adelphi, Milano, 1984.

Toma de Aquino, *Somma Teologica*, Nuova Edizione in lingua italiana a cura di P. Tito S. CenP. Angelo Z. Belloni, 2009.

KANT I., *Critica della ragion pura,* trad. di Gentile G. e Lombardo-Radice G., rivista da Mathieu, editura Laterza, Roma-Bari, 1995.

KANT I., *Critica della ragion pratica,* trad. di Capra F., rivista da Garin E., editura Laterza, Roma-Bari, 1997.

KANT I*., Fondazione della metafizica dei costumi,* Introduzione, traduzione, note e aparati di V. Mathieu, editura Rusconi Libri, Milano, 1994

ABBAGNANO N., *Dizionario di filosofia*, edizione aggiornata e ampliata da Giovanni Fornero, editura UTET, Torino, 2024.

ABBAGNANO N., *Storia della filosofia vol* I-IV, editura UTET, Torino, 2017.

BACIN S*., Imperativo*, Guida, Napoli 2011.

DELEUZE G., GUATTARI F., *Ce este filosofia?* , trad. Din limba franceză, M. Mărculescu-Cojocea, editura Pandora, Târgoviște.

DUCCI E., *Approddi dell umano*, editura Anicia, Roma, 2021.

FINK E., *La filosofia di Nietzsche*, Mondadori, Milano 1977.

GRANDONE S., *L'esercizio del pensiero*, Filosofia per concetti, editura DIARKOS, Reggio Emilia 2024.

JORI A., *Aristotele*, editura Bruno Mondadori, Milano, 2003.

HERCH J., *Mirare filosofică, o istorie a filosofiei*, traducere din franceză de Drăgan Vasile cu un portret însoțitor de Monica Lovinescu, editura HUMANITAS, București 2022.

MONDIN B., *Introduzione alla filosofia, problemi, sistemi, autori, opere*, EDITRICE MASSIMO, Milano,...

NATALI C., *Aristotele*, editura Carocci, Roma, 2014;

PORRO P. *Tommaso d Aquino, un profilo storico-filosofico,* Carocci Editore, Roma, 2019.

REALE G., *Istoria filosofiei antice*, (I-IV), editura Galaxia Gutemberg, Târgu. Lăpuș 2008.

RÂMBU N., *Filosofia valorilor*, editura Didactică și Pedagogică. R. A., București 1997.

VATTIMO G., *Il soggetto e la maschera. Nietzsche e il problema della liberazione*, editura Buompiani, Milano, 2003.

VEGGENTI M., *Quidici lezioni su Platone*, editura Enaudi, Torino 2003.

VEGETTI M*., L'etica degli antichi,* editura Laterza, Roma-Bari 2006.

TIME ALLOCATION FOR STUDY AND WORK AMONG UNIVERSITY STUDENTS – HOW MUCH FREE TIME DO THEY REALLY HAVE?

Péter István
PhD Student, „Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: The employment of university students has become a widely recognized phenomenon throughout Europe. Motivations for engaging in work can vary, and the number of hours students dedicate to employment per week often depends on their field of study. Findings from the Eurostudent surveys indicate that for a substantial portion of students, the primary driver for employment is income generation, as it frequently serves as a prerequisite for continuing their higher education. Significant variations exist across academic disciplines and countries in terms of the time students spend in formal educational settings, the time dedicated to preparing for lectures and exams, and the amount of time left for paid or unpaid work, as well as for leisure activities.

Keywords: student work, time budget, labor market, time allocation, work-study balance

The Rise of Student Employment

Due to ongoing economic changes, the labor market continually produces evolving trends, reflecting broader shifts in the global economy. On the labor demand side, it has become evident that from the 2000s onwards, an increasing number of students are expected to participate in the labor market. This trend can be attributed to several factors, one of the most significant being the flexibility that students often possess in managing their work schedules. Students, by virtue of their academic commitments, tend to have more adaptable hours, allowing them to work during evenings, weekends, or other non-traditional hours. This flexibility makes students highly attractive to employers offering short-term contracts, part-time positions, or temporary jobs that require irregular working hours (van der Meer & Wielers, 2001).

This growing trend of labor market flexibility has a considerable impact on the ability of tertiary education students, particularly in Central and Eastern European (CEE) countries, to combine studies and work. The increased demand for flexible labor, coupled with the rise of part-time and temporary job opportunities, has made it easier for students to find employment without compromising their educational pursuits. As these flexible positions become more widely available, they provide students with a chance to gain valuable work experience while continuing their studies. In fact, research has shown that part-time and temporary jobs are often filled by students, who are able to take on such roles due to their adaptability and availability (Péter & Saar, 2012). These work experiences also serve as stepping stones, offering students a chance to develop skills, establish professional networks, and prepare for full-time employment post-graduation.

However, while the availability of jobs suitable for students has certainly increased, the nature of the labor market itself also plays a crucial role in determining the scope and impact of student employment. In particular, rapid employment growth in an economy can positively affect the employment rates of students, making it easier for them to find jobs while studying. As economies expand and industries grow, new positions are created, and students can tap into these opportunities to gain work experience. Conversely, in economies where growth is slower or where the labor market is saturated, the situation may be different. In countries where school leavers, including students pursuing tertiary education, experience difficulties transitioning into the labor market, the opportunities for students to secure part-

time or temporary employment are likely to be limited. In such scenarios, even if students are willing and able to work, the lack of available positions or the mismatch between their qualifications and the job market's needs can hinder their ability to find relevant employment (Müller and Gangl, 2003). This further highlights the importance of the overall health and dynamism of the labor market in shaping students' work prospects.

Notable Changes in the Educational System

Another significant factor influencing student employment is the marketization of higher education. Over the years, there have been several policy changes aimed at increasing the financial sustainability of higher education institutions, particularly in response to rising educational costs. One of the most notable changes has been the deregulation of student tuition fees, which has led to a shift in the way higher education is funded. As a result, student grants have been partially replaced by student loan systems in many countries (Ford, Bosworth & Wilson, 1995). This shift has significant implications for students, as the rising cost of tuition places additional financial burdens on them. To cope with these costs, many students are increasingly turning to part-time or temporary work as a way to finance their education.

Moreover, in some countries, universities have started enrolling full-fee-paying students to compensate for declining state funding. This shift towards a more market-driven approach to higher education has led to changes in the relationship between students and universities. The increased emphasis on revenue generation may result in a greater focus on attracting students who can afford to pay higher tuition fees, potentially changing the overall dynamics of the student population and influencing the availability of financial aid or student support services (Devlin, James, and Grigg, 2008).

Flexibility and Opportunity in the Evolving Labor Market

Richardson, Evans, and Gbadamosi (2009) argue that the increasing participation of students in the labor market is not solely driven by a desire to enhance employability but is primarily a response to the financial pressures brought about by rising tuition fees and reduced government funding for higher education. While gaining work experience can certainly improve a student's employability and career prospects, for many students, the decision to work while studying is more about financial necessity than a strategic career move. Faced with the challenge of covering the costs of their education, students often turn to the labor market as a way to mitigate the financial burden. This situation has led to a significant shift in the motivations behind student employment, as students increasingly work not just for career development but as a means of supporting their education financially (Péter & Saar, 2012).

This growing trend of student labor market participation also raises important questions about the role of education in shaping future employment opportunities. As higher education becomes more market-driven, there is a risk that the focus on financial sustainability may overshadow the fundamental purpose of education: the development of knowledge, skills, and critical thinking. The growing reliance on student employment to fund education may also have broader implications for student well-being and academic performance, as students struggle to balance their work and study commitments. Ultimately, while the trend towards increased student employment may be seen as a response to economic and educational challenges, it also reflects deeper issues within the higher education system and the changing nature of work in contemporary society.

The work performed by students is therefore economically based; however, one must also consider the investment coming from the students themselves. If a student takes up a job during their university years, a status accumulation inherently occurs. In this case, they are no longer just a university student but also an employee simultaneously, and they must perform in two completely different roles. The question arises as to how this can be managed and

sustained in the long term, and how working university students can balance this in terms of time distribution.

Entire fields of study and important courses, such as time management and related training in conscious planning and efficiency enhancement, have been established because we cannot always fit everything we plan into our schedule. Given that we strive to perform well, complete our basic tasks, advance professionally, live healthily, spend quality time with those close to us, and thereby maintain a social life, we all know that effective time management is often no easy task. We frequently encounter situations where tasks accumulate around us in various roles, and this is also the case for students, who are the focus of this research.

Across Europe, it is widely accepted that a significant number of students work alongside their university studies, which requires a certain amount of time investment on a weekly basis. The latest Eurostudent research shows that 44% of students across Europe work during the academic year, while 15% only take on occasional work. Romania is not far from this average, as 42% of students regularly work alongside their studies, while 6% take on occasional jobs. Unfortunately, based on this research, we cannot determine how these figures have changed in Romania in recent years, as Romania was not included in earlier Eurostudent studies. However, looking at student employment across Europe, the proportion of students working during the academic year has increased by 5-10% in all countries (Menz & Mandl, 2024)

Students' Time Budget

By comparing the Eurostudent V, VI, VII, and VIII studies, I investigated how the time spent by university students on studying and working has changed in recent years.

The distribution of time spent on different types of activities shows that students allocate the most time to attending classes/seminars, specifically about 18 hours per week, and to individual study, approximately 13 hours per week. Exceptions to this trend are students who report spending less than 20 hours per week on learning-related activities (low intensity). Comparing the results to those from 2011, we find that the situation has remained relatively constant, with the time dedicated to attending classes/seminars being the most significant. When comparing this situation with reports from students in other countries participating in the study, we notice the relatively low total time reported by Romanian students, especially the time spent on individual study, which is among the lowest in Europe. As age increases, students are observed to dedicate more hours per week to paid work activities. Thus, while students under 21 years old dedicate about 5 hours per week to such activities, students in the 25-29 age group allocate around 19 hours per week, and those aged 30 and over reach approximately 27 hours per week. In this regard, the situation remains relatively similar to that of 2011. The research data aligns with a natural trend, as the time allocated to paid work typically increases with age. Regarding time allocated to paid work activities, the research data shows a relatively even distribution across the three options, indicating no clear trend in this area. However, the majority of students, specifically 38%, would like more time for paid work activities; 30% consider the time they currently allocate acceptable, while 33% would prefer to spend less time on these activities. Students' assessments of their desired workload (study and paid work) in hours per week indicate that they would prefer to dedicate about 18 hours per week to study and approximately 13 hours per week to paid work activities. Therefore, students would ideally like to spend around 31 hours per week on work-related activities (study and paid work) (Hauschildt K., Gwosć C., Netz N., Mishra S., 2015; Hauschildt K., Gwosć C., Vögtle E. M., 2018; Menz & Mandl, 2024).

In terms of time investment, university students across Europe, on average, spend 16 hours per week on institutional (in-class) study, 18 hours on individual study, and 14 hours on work-related activities. In Romania, this breaks down to 21 hours spent in classes, 17 hours

on individual study, and 15 hours on work-related activities per week. Compared to previous Eurostudent studies, we can observe that across Europe, institutional study time has been decreasing by approximately 3 hours every four years. However, Romania is an exception, showing a reverse trend, with students dedicating increasingly more time to institutional study. With an average of 21 hours spent in-class per week, Romania ranks second in Europe.

On the other hand, time spent on individual study outside university settings has remained stable across Europe, whereas in Romania, there is a marked increase. The average time students spend studying at home has risen from 13-14 hours to 17 hours per week compared to previous periods. Thus, according to this data, a Romanian university student spends, on average, 38 hours per week on study, whether in university settings or independently, nearing the weekly hours of a full-time job.

According to the Eurostudent VII study, which examined student employment from 2018 to 2021, the average weekly time investment for European students was distributed as follows: 16 hours in-class, 17 hours on individual study, and 14 hours on work, totaling 47 hours per week spent on study and work combined. There is considerable variation among countries, but Romania ranks among the top, with students investing a total of 52 hours per week in study and work combined. This breaks down as follows: 22 hours on institutional study (the highest in Europe), 15 hours on individual study, and 15 hours on work (Hauschildt K., Gwosć C., Schirmer H., Wartenbergh-Cras F., 2021).

If we examine the relative time investment in the countries studied, we see that, on average in Europe, a student spends 69% of the time a full-time employed person dedicates to work, solely on studying. However, if the student also works, then their combined time for study and work amounts to 113% of a full-time employee's work time. In Romania, the ratio is slightly better in terms of total time investment; an employed, actively working student spends only 104% of a full-time employee's time on study and work combined. However, their time dedicated to studying alone corresponds to 77% of a full-time employee's working hours.

As a recommendation, the authors of the article suggest that a time management course should be introduced into the university curriculum, ideally for first-year students. If a student spends too much time on studying and working, they will inevitably have to sacrifice their free time, which in turn may harm their social life and, in some cases, their overall health. The consequences of being overworked include stress, poor-quality sleep, and a negative impact on academic performance. Over time, university students' perception of their own status may change, as the increased time commitment could shift their self-perception toward viewing themselves as employees who study on the side rather than students who work part-time.

Acknowledgement:

This article was written as a Sapientia Hungariae Foundation, Collegium Talentum scholarship recipient. I would like to thank them for their support!

BIBLIOGRAPHY

Devlin M., James R. & Grigg, G. (2008), Studying and working: a national study of student finances and student engagement. Tertiary Education and Management, 14, 111–122, DOI:10.1080/13583880802053044

Ford J., Bosworth D. & Wilson R. (1995), Part-time work and full-time higher education. Studies in Higher Education, 20(2), 187–202, URL: https://doi.org/10.1080/03075079512331381693 (available 2024.12.04)

Hauschildt K., Gwosć C., Netz N., Mishra S. (2015), Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT V Synopsis of Indicators 2012–2015, DOI: 10.3278/6001920bw

Hauschildt K., Gwosć C., Schirmer H., Wartenbergh-Cras F. (2021), Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VII Synopsis of Indicators 2018–2021, DOI: 10.3278/6001920dw

Hauschildt K., Gwosć C., Vögtle E. M. (2018), Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT VI Synopsis of Indicators 2016–2018, DOI: 10.3278/6001920cw

Menz C. & Mandl S. (2024), Student's time budget, Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, EUROSTUDENT 8 Synopsis of Indicators 2021–2024, URL: https://www.eurostudent.eu/download_files/documents/EUROSTUDENT_8_Synopsis_of_Indicators.pdf (available 2024.12.04)

Müller W. & Gangl M. (2003), The transition from school to work: A European perspective, In book: Transitions from Education to Work in Europe (pp.1-20), DOI: 10.1093/0199252475.003.0001

Péter R. & Saar E. (2012), Learning and Working: The Impact of the 'Double Status Position' on the Labour Market Entry Process of Graduates in CEE Countries, European Sociological Review 28(6):742-754, DOI:10.2307/23357094

Richardson M., Evans C. & Gbadamosi G. (2009), Funding full-time study through part-time work. Journal of Education and Work, 22, 319–334, DOI:10.1080/13639080903277394

van der Meer P. & Wielers R. (2001), The increased labour market participation of dutch students. Work Employment and Society 15(1):55-71, DOI: 10.1177/09500170122118779

THE RELEVANCE OF PERSONALITY FACTORS IN THE MANIFESTATION OF RISK BEHAVIOR AT DRIVERS

Axentii Olga
PhD Student, State University of Moldova, Chişinău, Republic of Moldova

Abstract: The concept of personality and later personality factors were concepts of major importance in psychology due to the desire for predictability of human behavior. Thus, various personality measurement instruments emerged with the aim of understanding which personality factors underlie a certain behavior, what makes people react in a certain way or make specific decisions. One of the most widely used questionnaires in this regard is the Big Five Personality Inventory developed by McCrae and Costa. The Big Five model is a standardized personality assessment test capable of providing a complete personality profile both by referring to the 5 meta-factors (extraversion, agreeableness, neuroticism, conscientiousness and openness) and, especially, by referring to the 25 factors (facets). In the research we developed, we used this questionnaire to identify tangents between personality factors and risky behavior in drivers. We consider it relevant to invoke these variables, because the results can be used to create and implement an intervention guide to reduce risky behaviors in road traffic and save human lives.

Keywords: personality factors, drivers, Big Five Personality Inventory, risk behavior

Introducere

Studiile conceptului de personalitate pornesc de la elaborarea primei lucrări cu caracter științific a autorului Gordon Allport, în care teoria pleacă de la premisa că fiecare individ este caracterizat de un model unic de personalitate, iar psihologia ar trebui să se concentreze pe studiul acestei unicități, punând accentul pe studierea diferențelor dintre persoane. În concepția lui Allport, psihologia personalității reprezintă studiul persoanei umane. El a definit personalitatea ca fiind organizarea dinamică în cadrul individului a acelor sisteme psihofizice care determină adaptarea unică la mediul său. Psihologia personalității are așadar trei principale caracteristici care îi oferă propria identitate: studiul persoanei ca întreg, studiul motivației umane, studiul diferențelor psihologice dintre persoane [1].

Ulterior, pentru aprofundarea în cercetarea conceptului de personalitate au fost inventate diverse instrumente de măsură a trăsăturilor de personalitate care formează personalitatea în sine. Unul dintre cele mai cunoscute instrumente în cercetarea personalității este modelul Big Five, elaborat de McCrae și Costa în 1990. Chestionarul se bazează pe ideea că trăsăturile personalității sunt organizate ierarhic [5].

Fundamentare teoretică

Big Five este un model al trăsăturilor de personalitate, deci o modalitate de concepere și descriere a personalității umane în termenii unui set de trăsături stabile [4].

Modelul Big Five este o probă standardizată de evaluare a personalităţii capabilă să ofere un profil de personalitate complet atât prin raportare la cei 5 meta-factori (extraversiune, agreabilitate, nevrozism, conştiinciozitate şi deschidere) cât, mai ales, prin raportare la cei 25 de factori (faţete). Chestionarul a fost elaborat în 1985- 1987 de către McCrae R. și Costa P. În articulațiile acestui „model al persoanei” personalitatea apare ca una dintre subdiviziunile fundamentale, alături de abilitățile cognitive, cele fizice şi de alte aspecte care intră în alcătuirea personalității ca „material” brut. În opinia autorilor menționați, ceea ce interesează psihologul este reprezentat de adaptările specifice, respectiv felul în care au fost modelate tendințele de bază prin influențele externe şi interne. Psihologul nu poate schimba trăsăturile de bază ale clientului, dar cunoaşterea şi explicarea corectă a acestora şi a

felului cum ele intervin în problemele existențiale ale persoanei îl poate ajuta să reducă la minim dificultățile.

În explicarea modelului avansat de ei, Costa şi McCrae consideră că trăsăturile bazale, superfactorii personalității - nevrotism, extraversie, deschidere, agreabilitate, conştiinciozitate - apar ca dispoziții psihice fundamentale, care nu trebuie în nici un caz privite ca dimensiuni biologice, ele rămânând constructe psihice care sunt la rândul lor „servite" de structurile biologice (baze biologice). Personalitatea este supusă acestor influențe endogene (denumite de autori tendințe bazale) dar şi unor influențe exogene. Influențele externe, rezumate prin conceptul de „situație existențială", reunesc cadrul socio-cultural în care se formează persoana şi istemul de evenimente de viață cu întăririle pozitive/negative primite de individ de-a lungul vieții şi operează asupra individului în dezvoltarea sa ontogenetică. În acest cadru biografia obiectivă este constituită de cursul real al comportamentelor şi trăirilor care formează viața individului. Factorii de personalitate ai Modelului Big –Five pot fi descrişi astfel:

1. Extraversie (extraversion) – E - descrie persoane comunicative, sociabile, vorbărețe, cu o bună prezență socială, cu o capacitate de verbalizare deosebită, persoane care se simt bine în contexte sociale şi caută din acest motiv interacțiunile cu ceilalți. Polaritatea vizată de scala E este surprinsă de continuumul extraversie–introversie.

2. Agreabilitate (agreeableness) – A - descrie persoane agreabile, neagresive, plăcute, animate de sentimente plăcute față de copii, față de animale şi, în general, față de cei din jur, cu rezistență la frustrare şi care nu-şi exprimă frustrarea prin acte de agresivitate fizică sau verbală. Împreună cu scala Extraversiune, această scală face referire la acele dimensiuni ale personalității implicate în relațiile sociale, fiind caracterizată de polaritatea agreabilitate – duritate în relațiile interpersonale.

3. Conştiinciozitate (conscientiousness) – C - detectează persoane ordonate, care preferă medii de lucru bine structurate şi controlate, capabile de muncă susținută şi de concentrare îndelungată a energiei către realizarea obiectivelor propuse, care sunt dispuse să investească multă muncă şi să nu se lase distrase de tentații. Dupa McCrae şi Costa, acest factor este legat de reuşita profesională, de nivel superior, indiferent de domeniul de activitate, polaritatea exprimată de scală fiind conştiinciozitate - tendința spre hedonism.

4. Nevrotism (neuroticism) – N - descrie persoane cu accente nevrotice puternice, cu o emoționalitate accentuată, cu frici, angoase sau depresii, persoane care necesită sprijin afectiv pentru a trece peste astfel de faze. Polaritatea vizată de scala N este legată de continuumul dezechilibru emoțional - echilibru emoțional.

5. Deschidere spre experiență (openness to experience) – O - descrie persoane deschise spre experiențe senzoriale, cu simț artistic, înclinate spre muzică sau arte plastice, animate de interese intelectuale, caracterizate de curiozitate ştiințifică (în special în ştiințele naturale), apropiate de natură şi atrase, în general, de o viață în armonie cu natura şi frumosul. Polaritatea vizată de scala O este surprinsă în continuumul deschidere spre experiență - mod reținut, conservator de a fi, care include şi preferința pentru familiar. Fațetele celor 5 meta-factori sunt următoarele:

- Extraversiunea cu factorii: E1 – Activism, E2 - Asertivitate, E3 Sociabilitate, E4 – Căutarea stimulării, E5 - Emoții pozitive;
- Agreabilitatea cu factorii: A1 - Altruism, A2 – Cooperare, A3 – Încredere, A4 – Compasiune, A5 – Modestie;
- Conştiinciozitatea cu factorii: C1 – Ordine, C2 – Perseverență, C3 – Simț al datoriei, C4 – Deliberare, C5 – Prudență;
- Nevrotismul cu factorii: N1 – Anxietate, N2 Teamă, N3 – Depresie, N4 – Conştiință de sine, N5 –Vulnerabilitate (la stres);

- Deschidere spre experiență cu factorii: O1 – Spre fantezie, O2 – În plan ideatic, O3- Pe plan estetic, O4– Către modurile proprii de a simți, O5 –În planul valorilor [6].

În domeniul psihologiei transportului și cercetărilor privind agresivitatea și riscul în trafic, s-a făcut apel în numeroase rânduri anume la studiul factorilor de personalitate. Într-o categorie de studii s-a urmărit evidențierea unor posibile legături între atitudinea față de risc, luarea unor decizii riscante, toleranța la risc și dimensiunile personalității sau emoțiile specifice ale persoanelor. Asumarea riscului este un proces complex care se manifestă în funcție de interacțiunea factorilor individuali, dispoziționali și situaționali. Astfel unele persoane își asumă mai mult riscurile de agrement (parașutism, sărituri cu coarda elastică, canotaj), în timp ce altele îți asumă riscuri de sănătate (fumat, consum de alcool, nefolosirea centurii de siguranță, șofatul cu mare viteză, depășiri periculoase, încălcarea semnelor de circulație) [2].

Potrivit autorului Havârneanu G. legătura celor 5 dimensiuni fundamentale ale personalității cu accidentele a fost intens studiată în domeniul psihologiei traficului, cu rezultate contradictorii. Într-un studiu la care au participat 937 de persoane, s-a găsit o relație semnificativă între extraversiune, numărul de accidente și abaterile de la normele rutiere. O constatare în acest sens este că șoferii cei mai agresivi sunt extravertiții. De asemenea s-a constatat că atunci când scorurile la extraversiune au fost defalcate în subscalele de impulsivitate și sociabilitate, impulsivitatea era în relație cu riscul în conducere. În mod similar se poate presupune că anumite aspecte ale neuroticismului pot crește riscul de conducere și implicit de producere a aaccidentelor, prin creșterea numărului de erori de conducere. Totuși autorul susține că este dificil să deducem o relație direct a unor factori de personalitate cu riscul în trafic sau accidentele, deoarece persoanele care produc accidente rutiere sau care nu respectă normele ce reglementează circulația rutieră reprezintă structuri de personalitate eterogene cu profiluri de personalitate foarte variate. Acest fapt nu ne permite să stabilim o structură de personalitate predispusă la accident. Un anumit profil de personalitate nu presupune în mod necesar că persoana va produce un accident sau va încălca flagrant normele rutiere. Aceste trăsături sugerează prezența unei potențialități care poate sau nu să fie transformată în realitate. Pentru ca o potențialitate să fie transformată în realitate și să apară un comportament manifest sunt necesari și alți factori declanșatori ai comportamentului, factori care deseori sunt situaționali sau dispoziționali. În multe cazuri, chiar dacă intenția comportamentală există, aceasta poate să nu se materializeze într-un comportament manifest. Relația dintre trăsăturile de personalitate și comportamentul din trafic poate fi deci mediată și de alți factori, cum ar fi starea subiectului, strategiile pe care acesta le adoptă în rezolvarea unor situații din trafic, modul de planificare a deplasărilor [3].

Într-un studiu realizat de Joshua Weller s-a analizat modul în care factorii de personalitate pot prezice tendința oamenilor de a percepe riscurile și beneficiile, precum și tendința efectivă de asumare a riscului. În datele acestui studiu s-a evidențiat asocieri între asumarea riscului și factorii de personalitate: emotivitate, extraversiune, agreabilitate, conștiinciozitate și deschidere. Pentru domeniul riscului social s-a constatat că doar emotivitatea și deschiderea contribuie semnificativ la explicarea variației în asumarea riscurilor sociale. Deschiderea este în relație directă semnificativă cu asumarea riscurilor, dar relația este parțial mediată de perceperea beneficiilor. În domeniul sănătate și siguranță, conștiinciozitatea a avut efect direct semnificativ asupra asumării riscurilor. Potrivit datelor obținute, totuși se constată că doar unele dimensiuni ale personalității au influență globală asupra comportamentului riscant. Cu cât o persoană percepe o activitate mai riscantă, cu atât va considera că nu poate obține beneficii dacă se angajează în acea activitate. Dacă percepem un risc mare într-un domeniu specific, atunci probabilitatea de a acționa este mică. Mai exact, un sentiment sporit de risc perceput este asociat cu o probabilitate mai mică de a se angaja

într-o activitate specifică. În schimb, dacă persoana simte posibilitatea obținerii unor beneficii mai mare, chiar dacă acestea sunt asociate cu un anumit grad de risc, atunci probabilitatea de a se angaja în acea activitate crește [7].

În cadrul sistemului de transport (șofer – mijloc de transport – mediu de trafic), șoferul este un element cu risc ridicat. Unul dintre motive este însăși personalitatea șoferului, care este unică și ireproductibilă. Unicitatea fiecărei personalități face, de asemenea, dificilă găsirea unei metode standard de evaluare a personalității șoferului, care să poată surprinde trăsăturile individuale ale fiecărei personalități calificate pentru conducere. Pot fi identificate doar calitățile care sunt în general benefice și riscante pentru personalitatea unui șofer. Conduita șoferului este influențată în special de temperamentul și caracterul său. Șoferii buni tind să aibă tipuri de sistem nervos bine echilibrat și puternic; reacțiile lor sunt precise și rapide. Pe de altă parte, șoferii cu probleme prezintă elemente de iresponsabilitate, lipsă de precauție, impulsivitate, hipersensibilitate emoțională și uneori indecizie și anxietate.

Studiile de cercetare au aranjat șoferii riscanți în diverse tipologii pentru a identifica diferite categorii și calități care sunt periculoase pentru situațiile de trafic. Astfel de eforturi au fost menite să faciliteze o mai bună orientare în evaluarea calificărilor oamenilor pentru conducere. Una dintre cele mai vechi tipologii este cea a lui Larson care a dezvoltat o tipologie care cuprinde cinci tipuri de șoferi agresivi: 1) Vitezomanul – încearcă să ajungă la destinație cât mai curând posibil. Când alții îi stau în cale, se înfurie repede; 2) Concurentul – încearcă să învingă alți șoferi, concurând cu aceștia pe drum; 3) Agresorul pasiv – împiedică încercările altora de a depăși, de a conduce rapid și de a fuziona; provoacă neîncrederea în sine a celorlalți șoferi; 4) Narcisistul – manifestă un comportament rigid la volan și devine furios atunci când alții nu conduc în același mod, și 5) Vigilentul – se simte a fi un judecător superior al celorlalți șoferi și încearcă să-i pedepsească pentru oricare dintre încălcările lor.

Aspectele trăsăturilor de personalitate considerate ca contraindicații pentru conducere includ instabilitatea emoțională, inadaptarea, egocentrismul cu stima de sine excesiv crescută, hipersensibilitatea, iritabilitatea, intoleranța, nerăbdarea și insatisfacția cronică. Alte astfel de trăsături includ timiditatea sau, dimpotrivă, nepăsarea, imprudența, iresponsabilitatea, incapacitatea de a lua în considerare consecințele acțiunilor proprii, lipsa de autodisciplină, atitudini antisociale clare, nevoia puternică de a se afirma, agresivitatea și atitudini negative față de siguranța proprie și a celorlalți. Trăsăturile predominante ale șoferilor cu risc ridicat sau periculoși includ responsabilitate redusă pentru propriile acțiuni, atitudini ostile față de oameni, instabilitate emoțională, imprevizibilitatea reacțiilor acestora, toleranță scăzută la frustrare și rezistență la stres, sinele sărac. -control, tendinte la iritabilitate si agresivitate [9].

Cercetările din domeniu au încercat să afle legătura dintre personalitatea şoferului şi accidentele rutiere. Se pare că personalitatea are mai degrabă implicaţii indirecte decât directe asupra accidentelor. Astfel, personalitatea este un predictor slab în ceea ce priveşte accidentele, însă interacţionează cu alţi factori proximali. Personalitatea reprezintă unul din multitudinea de factori care au impact imediat asupra factorilor proximali, precum stilul de conducere şi factori tranzitorii (erori, încălcarea regulilor) care mai apoi influenţează apariţia accidentelor. Un anumit profil de personalitate nu presupune în mod necesar că persoana va produce un accident sau că va încălca flagrant normele rutiere. Aceste trăsături pot sugera prezenţa unei potenţialităţi care poate sau nu poate fi transformată în realitate. Pentru ca o potenţialitate să poată fi transformată în realitate şi să apară un comportament manifest sunt necesari şi alţi factori declanşatori ai comportamentului, factori care deseori sunt situaţionali sau dispoziţionali.

Doar interacţiunea dintre trăsăturile de personalitate şi contextul situaţional poate prezice într-o manieră adecvată comportamentul manifest în trafic. Cei mai importanți factori de personalitate asociați cu producerea accidentelor rutiere, nerespectarea normelor și comportamente riscante:

- Deschiderea - *identifică persoanele independente, creative, cu o cultură generală bogată, orientate spre dezbaterea ideilor şi a teoriilor;* a polul scăzut regăsim persoanele pragmatice și conformiste, care preferă valorile conservatoare, tradiționale.
- Extraversiunea *este specifică persoanelor exuberante, sociabile, energice, care se fac remarcate cu ușurința într-un grup de oameni* - la polul opus se află persoanele tăcute, timide şi formale în manifestare, care adoptă o atitudine pasivă, rezervată.
- Conștiinciozitatea - este asociată persoanelor disciplinate, cu un simţ ridicat al datoriei şi cu o nevoie puternică de realizare profesională - *la polul opus se găsesc persoanele flexibile, care tind să amâne sarcinile sau să renunțe ușor dacă întâmpina probleme.*
- Agreabilitatea este specifică persoanelor tolerante, înțelegătoare, care dau dovadă de spirit de echipă - *la polul opus găsim persoanele individualiste, mai putin încrezătoare în ceilalti, cu un spirit competitiv ridicat şi centrate pe sarcină în dauna relaţiilor umane*
- Stabilitatea emoțională - este asociată cu maturitatea emoțională. Aceste persoane sunt calme, au încredere în ele şi fac față cu succes stresului - *la polulb opus se afla indivizii vulnerabili și labili emotional, care se descurajează sau se irită uşor în faţa obstacolelor* [8].

În cercetarea realizată de noi pe un eșantion de 149 conducători auto, în care am identificat Factorii de personalitate ai Modelului Big –Five am obținut doar câteva diferențe semnificative dintre medii în funcție de predispoziția spre risc.

Tabelul 1. Semnificația diferenței dintre medii în funcție de nivelul predispoziției spre risc

Variabila	**F**	**df**	**p**
Extroversiune	1,142	5	0,341
Activism	**2,425**	**5**	**0,038**
Asertivitate	0,497	5	0,778
Sociabilitate	1,375	5	0,237
Căutarea stimulării	**5,893**	**5**	**0,000**
Emoții pozitive	0,959	5	0,445
Agreabilitate	1,163	5	0,330
Altruism	1,347	5	0,248
Cooperare	**2,373**	**5**	**0,042**
Încredere	0,681	5	0,639
Compasiune	0,914	5	0,474
Modestie	0,883	5	0,494
Conșticiozitate	1,370	5	0,239
Ordine	2,188	5	0,059
Perseverență	0,995	5	0,423
Simț al datoriei	1,808	5	0,115
Deliberare	1,877	5	0,102
Prudență	0,430	5	0,827
Nevrotism	0,841	5	0,523
Anxietate	2,204	5	0,057
Teamă	1,347	5	0,248
Depresie	0,564	5	0,727
Conștiința de sine	0,316	5	0,903
Vulnerabilitatea la stres	0,239	5	0,945
Deschidere spre experiență	0,748	5	0,589
Fantezie	1,845	5	0,108
În plan ideatic	0,269	5	0,930
Pe plan estetic	0,911	5	0,476
Către modul propriu de a simți	0,641	5	0,668
În planul valorilor	0,314	5	0,902

Rezultatele obținute, demonstrează faptul că există diferențe în manifestarea factorilor de personalitate la conducătorii auto în funcție de comportamentul riscant. Au fost identificate diferențe semnificative ale mediilor în funcție de nivelul predispoziției spre risc pentru factorii de personalitate: activism – tempoul ridicat, plin de energie, nevoia de a face ceva mereu în cadrul grupului și nu numai, nevoia de a fi activ; căutarea stimulării – preferința pentru stimulare, pentru o viață plină de excitații și cooperare – modul deschis spre cooperare și compromis în relație cu ceilalți.

Concluzii

1. Personalitate reprezintă un construct deosebit de complex, fiind alcătuită dintr-o serie de factori de personalitate, temperament și caracter, ceea ce creează dificultăți în posibilitatea de a prezice și a interveni asupra comportamentelor ce rezultă din interacțiunea factorilor de personalitate cu alte elemente interioare sau exterioare.

2. Personalitatea are mai degrabă implicaţii indirecte decât directe asupra comportamentelor riscante și accidentelor produse în trafic, aceste comportamente tind să apară nu independent ci doar în contact cu un anumit context situațional, și în interacțiune cu alți factori ce nu țin de personalitate.

3. Un anumit profil de personalitate nu poate prezice un comportament riscant, trăsăturile de personalitate deoarece pot doar sugera prezența unei potențialități care poate sau nu poate fi transformată în realitate.

4. Comportamentul riscant poate fi pus în act sau evitat în funcție nu doar de factorii de personalitate dar și de experiență, stare emoțională, context, inteligență emoțională etc.

5. În cercetare au fost identificate diferențe semnificative ale mediilor în funcție de nivelul predispoziției spre risc pentru factorii de personalitate: activism, căutarea stimulării și cooperare, însă aceste rezultate nu pot fi extrapolate către toți conducătorii auto, necunoscând care alte variabile au impactat și au dus la obținerea acestor rezultate.

BIBLIOGRAPHY

1. Aniței M. Tratat de psihologia personalității. Editura Trei. București. 2016.467 p. ISBN: 978-606-719-538-5
2. Havârneanu C., Havârneanu G. Psihologia riscului. Editura Polirom. 2015. Iași. 339 p. ISBN: 978-973-46-5624-0
3. Havârneanu G. Psihologia transporturilor. Editura Polirom. 2013. Iași. 261 p. ISBN: 978-973-46-3238-1
4. Iliescu D., Sulea C. Tratat de psihodiagnostic al personalității. Editura Polirom. Iași. 2015. 389 p. ISBN: 978-973-46-5672-1
5. Platon C. evaluarea personalității: dimensiuni fundamentale. În: Studia Universitatis Moldaviae. P. 143-148. ISSN 1857-2103.
6. Pravițchi G. Teză de doctor în psihologie. Persistența motivațională și autostigmatizarea la persoanele seropozitive. Chișinău. 2019. 237 p.
7. Weller E, A domain specific risk-attitude scale: measuring risk perceptions and risk behaviours. Journal of Behavioral Decision Making, 15, 263-290. 2002
8. Havârneanu C., Rus M. Ghid de bune practici pentru activitățile de evaluare psihologică a conducătorilor auto. Accesat: 28 noiembrie 2024. Disponibil: https://monitorulpsihologiei.com/wpcontent/uploads/2022/07/Ghid_de_bune_practici_pentru_activitatile_de_evaluare_psihologica_a_conducatorilor_autoCPR_202207.pdf
9. Sucha M. The role of Personality Qualitiesin in driving. Accesat: 29 noiembrie 2024. Disponibil:https://www.researchgate.net/publication/270257121_The_Role_of_Personality_Qualities_in_Driving

EUROPEAN GREEN DEAL–LEGAL AND ECONOMIC CHALLENGES OF THE CLIMATE CHANGE

Ştefan-Ciprian Raicea
PhD Student, University of Craiova

Abstract: The European Green Deal announced by the European Commission in December 2019 represents an unprecedented attempt at Union level to promote the transition towards the common objective of a climate-neutral economy by reducing carbon emissions by at least 50% (and towards 55%) by 2030 and achieving climate neutrality by 2050. The Commission interpreted its work programme through the concept of greening EU activities in areas identified as key actions in the Communication on the European Green Deal, such as climate ambition, clean, affordable and secure energy, industrial strategy for a clean and circular, sustainable and smart economy, mobility, agriculture and fisheries, biodiversity, zero pollution and a non-toxic environment, integration of sustainability, trade and external policy in the European Climate Pact.

Keywords: European Green Deal, European Commission, climate-neutral economy, clean energy, biodiversity

Introducere

Pactul Verde European[1] anunțat de Comisia Europeană în decembrie 2019 reprezintă o încercare fără precedent la nivelul Uniunii de a promova tranziția către obiectivul comun al unei economii neutre din punct de vedere climatic prin reducerea emisiilor de carbon cu cel puțin 50% (și spre 55%) până în 2030 și atingerea neutralității climatice până în 2050.[2] Comisia și-a interpretat programul de lucru prin conceptul de reorientare ecologică a activităților UE în domenii identificate ca acțiuni principale din Comunicarea privind Pactul Verde European[3], cum ar fi ambiția climatică, energie curată, accesibilă și sigură, strategia industrială pentru o economie curată, circulară, durabilă și inteligentă[4], mobilitate, agricultură și pescuit, biodiversitate, poluare zero și mediu fără toxicitate, integrarea durabilității, comerțului și politicii externe în Pactul European pentru Clima[5].[6]

Pactul Verde European, bazat pe conceptele de durabilitate și protecție a capitalului natural al UE, combinate cu disciplina juridică și financiară, este menit să transforme UE până în 2050 într-un stat echitabil și prosper, cu o economie modernă, eficientă din punct de vedere al consumului resurselor și competitivă.[7] Acest pact este privit pe bună dreptate ca o oportunitate pentru o schimbare a unui cadru de reglementare orizontal bazat pe instrumente efective și eficiente atât pe termen lung, cât și pe termen scurt.[8] Această oportunitate rezultă

[1] https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0020.02/DOC_1&format=PDF, consultat pe 08.11.2024.
[2] A.I.Duşcă, *Les changements climatiques. Postulat ou thème plein de controverses?*, Les impliqués Éditeur, Paris, 2024, p. 93.; H.Dyrhauge, K.Kurze, *Making the European Green Deal Work: EU Sustainability Policies at Home and Abroad*, Routledge, Abingdon-on-Thames, 2024, p. 54.
[3] https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0020.02/DOC_1&format=PDF, consultat pe 08.11.2024.
[4] https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/attachment/863067/EU_industrial_strategy_en.pdf, consultat pe 08.11.2024.
[5] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0788, consultat pe 08.11.2024.
[6] J.Morand-Deviller, *Le droit de l'environnement*, Presses Universitaires de France, Paris, 2023, p. 76.
[7] I.Kawka, A.Sikora, *The European Green Deal and the impact of climate change on the EU regulatory framework*, Presses universitaires Saint-Louis Bruxelles, Bruxelles, 2024, p. 120.
[8] Ibidem.

dintr-o serie de evoluții juridice și angajamente politice care au făcut ca legea climatică să devină parte a ordinii juridice a UE, așa cum este declarat oficial în Tratatul de Funcţionare a Uniunii Europene[9], urmând pași substanțiali ai dreptului internațional, cum ar fi Acordul de la Paris[10], Agenda ONU 2030[11] și obiectivele dezvoltării durabile[12].[13]

Pactul Verde European a fost urmat, în ianuarie 2020, de Planul de Investiții al Pactului Verde European[14], care este pilonul economic al acestuia.[15] Planul de investiţii al pactului a fost menit să strângă cel puțin 1 trilion de euro de investiții durabile în următorul deceniu, deoarece intenția Comisiei era de a crea un cadru care să faciliteze investiţiile private necesare pentru tranziția către o economie neutră din punct de vedere climatic, verde, competitivă și favorabilă incluziunii.[16] După cum s-a accentuat, în mod întemeiat, în literatura de specialitate, pactul poate schimba profund și cu succes economia Uniunii dacă rămâne o prioritate politică reală atât pe termen scurt, cât și pe termen lung, în special în ceea ce privește agenda climatică atât la nivelul UE, cât și la nivel global, și dacă implementarea declanșează reorientarea substanţială a măsurilor economice și a alocării fondurilor.[17] În plus, pactul urmează să se coordoneze cu o nouă strategie industrială[18] adoptată la 10 martie 2020, prin care se așteaptă ca Uniunea Europeană să devină lider mondial în economia circulară și tehnologiile curate și să decarbonizeze marile industrii consumatoare de energie.[19]

Pentru a înțelege mai bine impactul pactului, ar trebui să fie extinsă perspectiva evaluării acestuia. Într-adevăr, având în vedere întinderea obiectivelor sale, acesta poate fi analizat la diferite niveluri. În primul rând, pactul ar trebui abordat din perspectiva dreptului constituţional al UE.[20] Având în vedere misiunea sa, pactul ar putea reprezenta un instrument inovator care să permită obiectivelor de mediu să pătrundă în ordinea juridică a UE, care necesită o gândire constituțională globală.[21] Având în vedere că Pactul Verde European are ca obiectiv dezvoltarea durabilă, ar trebui să fie analizat atât din perspectiva protecţiei mediului, cât şi prin prisma aspectelor economice şi sociale pe care acesta le implică.[22]

[9] Articolul 191 din Tratatul de Funcţionare a Uniunii Europene este dedicat mediului, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016E191, consultat pe 09.11.2024.
[10] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:22016A1019(01)&from=EN, consultat pe 09.11.2024.
[11] https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n15/291/89/pdf/n1529189.pdf, consultat pe 09.11.2024.
[12] https://sdgs.un.org/goals, consultat pe 09.11.2024.
[13] A.I.Dușcă, *Les changements climatiques. Postulat ou thème plein de controverses?*, Les impliqués Éditeur, Paris, 2024, p. 94.
[14] https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-european-green-deal/file-european-green-deal-investment-plan, consultat pe 09.11.2024.
[15] H.Dyrhauge, K.Kurze, *Making the European Green Deal Work: EU Sustainability Policies at Home and Abroad*, Routledge, Abingdon-on-Thames, 2024, p. 60.
[16] Ibidem, p. 64.
[17] A.Zito, *The Future of European Union Environmental Politics and Policy*, Routledge, Abingdon-on-Thames, 2024, p. 70.
[18] https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-industrial-strategy_en, consultat pe 10.11.2024.
[19] A.Zito, *The Future of European Union Environmental Politics and Policy*, Routledge, Abingdon-on-Thames, 2024, p. 70.
[20] J.Gaffard, G.Martin, *Droit et économie de la transition écologique: regards croisés*, Editura Mare & Martin, Paris, 2023, p. 114.
[21] Ibidem.
[22] Ibidem, p. 117.

Pactul Verde European-o politică ambiţioasă şi tehnică

Varietatea dezbaterilor cu privire la Comunicarea Comisiei Europene privind Pactul Verde European[23] reflectă interesul trezit de acesta. În primul rând, pactul se dorește a fi o foaie de parcurs, o strategie pentru a face economia UE sustenabilă, devenind primul continent neutru din punct de vedere climatic, prin propunerea unui număr de măsuri pentru reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră și creșterea biodiversității, transformarea provocărilor climatice și de mediu în oportunități în toate domeniile de politică, făcând tranziția justă și incluzivă pentru toți.[24] De asemenea, pactul este văzut de Comisie ca un cadru de reglementare care stabilește obiective generale clare, precum o țintă de zero emisii nete de carbon până în 2050 și un nivel de reducere a emisiilor de 50%-55% până în 2030 (comparativ cu nivelurile din 1990), alături de stimulente pentru încurajarea investițiilor din sectorul privat, cu planuri de acțiune pentru sectoare-cheie și obiective precum stoparea pierderii speciilor, reducerea deșeurilor și o mai bună utilizare a resurselor naturale.[25] Patru priorități majore ale pactului au fost considerate cele mai relevante: eficiența energetică, decarbonizarea, transformarea justă către o economie prosperă și diplomația eficientă cu privire la schimbările climatice.[26]

Din punct de vedere juridic, Pactul Verde European este comunicarea Comisiei, o normă cu caracter de recomandare a UE.[27] În diferite domenii de competență ale UE, din motive de transparență și pentru a asigura egalitatea de tratament și securitatea juridică, Comisia poate publica acte normative neobligatorii, cum ar fi orientări, notificări sau comunicări.[28] În înțelegerea clasică a termenului, comunicările includ evaluări ale politicilor, comentarii sau explicații ale programelor de acțiune sau scurte schițe asupra politicilor viitoare. Deși aceste recomandări nu sunt obligatorii, din jurisprudență, rezultă că pot produce, totuși, anumite efecte juridice.[29]

Într-adevăr, aceste dispoziţii sunt, în temeiul obligației de cooperare loială, consacrate în art. 4 alin. (3) TUE și trebuie să fie luate în considerare, în mod corespunzător, de către autoritățile statelor membre.[30] Cu toate acestea, după cum a subliniat avocatul general Wahl, în cauza C-526/14 Kotnik, punctul 38, această obligație nu poate fi înțeleasă ca o cerinţă imperativă de respectare a acestor norme, nici măcar *de facto*, neintrând, astfel, sub sancțiunea de a eluda procedura legislativă prevăzută în TFUE.[31] Astfel, în mod clar, pactul

[23] https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0020.02/DOC_1&format=PDF, consultat pe 10.11.2024.

[24] C.M.Salcă Rotaru, *Dreptul integrat al mediului*, Editura Pro Universitaria, Bucureşti, 2023, p. 143.

[25] J.Morand-Deviller, *Le droit de l'environnement*, Presses Universitaires de France, Paris, 2023, p. 130.

[26] Ibidem, p. 132.

[27] I.Kawka, A.Sikora, *The European Green Deal and the impact of climate change on the EU regulatory framework*, Presses universitaires Saint-Louis Bruxelles, Bruxelles, 2024, p. 170.

[28] A.I.Duşcă, *Dreptul Uniunii Europene privind afacerile. Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Universul Juridic, Bucureşti, 2021, p. 45.

[29] Ibidem.

[30] A.Zito, *The Future of European Union Environmental Politics and Policy*, Routledge, Abingdon-on-Thames, 2024, p. 230.

[31] Opinia avocatului general Nils Wahl exprimată în cauza C-526/14 Kotnik, punctul 38, este aceea că, pentru motive legate de transparență și în scopul de a asigura egalitatea de tratament și securitate juridică, Comisia poate publica acte de *soft law* (de exemplu, orientări, notificări sau comunicări) pentru a anunța modul în care intenționează să utilizeze, în anumite situații, puterea de decizie menționată anterior. Deși Curtea a statuat că dispozițiile unor astfel de acte de *soft law* trebuie, în virtutea obligației de cooperare loială consacrată în art. 4 alin. (3) TUE, să fie luate în considerare de autoritățile statelor membre, obligația menționată nu poate fi înțeleasă în sensul că ar conferi normelor respective un caracter obligatoriu, nici chiar de facto, cu consecința eludării procedurii legislative prevăzute în Tratatul de Funcţionare a Uniunii Europene.

este un instrument de realizare a politicii Uniunii Europene care trebuie transpus în norme juridice, dar ancorat în datoria de cooperare loială.[32]

Mai mult, Pactul Verde European, ca răspuns la schimbările climatice și instrument de schimbare pentru Uniune ar trebui privit pe fundalul surselor clasice ale dreptului UE privind protecţia mediului.[33] Deși aparent nu se poate observa nicio divergență deosebită în comparație cu alte domenii ale dreptului UE, două surse merită o atenție specială în dreptul Uniunii privind mediul.[34] În primul rând, programele de acțiune pentru mediu, care reprezintă piatra de temelie a politicii de mediu a UE încă de la origini, au, spre deosebire de alte domenii ale dreptului Uniunii, un rol și un statut juridic deosebit.[35] În conformitate cu art. 192 alin. (3) din TFUE, programele generale de acțiune sunt adoptate în conformitate cu procedura legislativă ordinară. Desigur, ele sunt obligatorii din punct de vedere juridic pentru instituțiile Uniunii Europene.[36] În consecință, programele cu privire la mediu nu sunt, din punct de vedere juridic, norme dispozitive, ci norme imperative.[37]

În temeiul art. 192 alin. (3) TFUE, Parlamentul și Consiliul adoptă programele generale de acțiune care stabilesc obiectivele prioritare care trebuie atinse.[38] Ulterior, măsurile necesare pentru punerea în aplicare a programului de acțiune de mediu urmează să fie adoptate în temeiul art. 192 alin. (1) şi (2) din TFUE sau pe un alt temei juridic relevant din acest tratat.[39] Având în vedere natura transversală a aspectelor de mediu, măsurile cu privire la această politică sectorială pot face parte din alte politici.[40] Din perspectiva ambițioasă a pactului, programul de acțiune pentru mediu este, astfel, o opțiune eficientă pentru a transpune obiectivul de realizare a neutralităţii climatice până în 2050.[41] În al doilea rând, principiile de mediu, în sensul art. 191 alin. (2) TFUE, trebuie să fie respectate de instituțiile Uniunii Europene în contextul politicii de mediu a acesteia și, de asemenea, de statele membre atunci când pun în aplicare legislația sa.[42]

Principiile precauției, prevenirii, reţinerii poluanţilor la sursă și principiul *poluatorul plătește* trebuie respectate la adoptarea dreptului secundar al UE. Deși statutul juridic al acestor principii, din punctul de vedere al executării, rămâne incert, ele îndeplinesc un rol relevant în ceea ce privește problemele de mediu multidimensionale și complexe din punct de vedere științific.[43] Principiile privind protecţia mediului transmit un mesaj înțeles ca un angajament juridic special față de sustenabilitate și dezvoltare durabilă. Citind comunicarea

---

[32] A.Zito, *The Future of European Union Environmental Politics and Policy*, Routledge, Abingdon-on-Thames, 2024, p. 232.
[33] P.Thieffry, *Manuel de droit européen de l'environnement et du climat*, Larcier, Bruxelles, 2024, p. 250.
[34] Ibidem.
[35] Ibidem, p. 252. A.I.Dușcă, *La responsabilité préventive, essence de la responsabilité environnementale,* Éditions Universitaires Européennes, Germania, Saarbrücken, 2014, p. 11-12.
[36] A.Sikora, *European Green Deal-legal and financial challenges of the climate change*, Journal of the Academy of European Law, vol. 21, nr. 1/2021, p. 681-697, https://link.springer.com/article/10.1007/s12027-020-00637-3, consultat pe 12.11.2024.
[37] Ibidem. A.I. Dușcă, *L'Union européenne et le droit de l'environnement*, Éditions Universitaires Européennes, Germania, Saarbrücken, 2011, p. 39.
[38] A.I.Dușcă, *Dreptul Uniunii Europene privind afacerile. Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Universul Juridic, București, 2021, p. 273.
[39] Ibidem, p. 274.
[40] A.Zito, *The Future of European Union Environmental Politics and Policy*, Routledge, Abingdon-on-Thames, 2024, p. 280.
[41] Ibidem.
[42] Ibidem, p. 283.
[43] N.Sadeleer, *Environmental law in the EU: A pathway toward the green transition*, https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/62400/1/978-3-031-24888-7.pdf#page=31, consultat pe 12.11.2024. A.I.Dușcă, *Dreptul mediului, Ediția a III-a, revăzută și adăugită*, Ed. Universul Juridic, 2021, p. 14 - 21; A. I. Dușcă, Șt. C. Raicea, *Caiet de seminar, ediția a III-a revăzută și adăugită*, Ed. Universul Juridic, București, 2024, p. 13-17.

Comisiei privind pactul, observăm că nu se face nicio referinţă la principiile clasice de mediu.[44]

Numai sustenabilitatea a câștigat o atenție deosebită în calitate de concept de bază, dar cu un accent deosebit pe potențialul său economic. Totuși, într-o perspectivă mai largă, și, cu siguranță, în stadiul de transformare a obiectivelor pactului în acte juridice, principiile de mediu ar trebui să-și demonstreze sensul juridic.[45] În cele din urmă, unul dintre principiile importante privind protecţia mediului, consacrat în art. 11 din TFUE, principiul integrării în politicile de mediu, nu este menționat în pact, fapt care ilustrează o disonanță între pact ca măsură de politică ambițioasă și relevanța dreptului UE privind mediul în scopul implementării acesteia.[46]

Interesant este că această comunicare privind pactul se referă și la un nou principiu al politicii sectoriale privind mediul, *jurământul verde*: *„Nu face rău!”.*[47] Deși indică necesitatea ca toate acțiunile și politicile UE să sprijine o tranziție reușită și echitabilă către un viitor durabil, Comisia propune un principiu relativ ambiguu și programatic de a nu face rău.[48] Pentru a se asigura că toate inițiativele pactului își ating obiectivele în cel mai eficient mod și că toate celelalte inițiative ale UE respectă un jurământ ecologic de a nu face rău, domeniul de aplicare și semnificația conceptului *fără rău* trebuie să fie transpuse la nivelul propunerilor legislative specifice.[49]

Cu toate acestea, *fără rău* pare să echivaleze cu angajamentul politic conform căruia, în toate acțiunile sale, Uniunea ar trebui să evite să producă daune mediului, angajament care este mult prea programatic pentru a-i înțelege substanța din perspectiva aplicabilității.[50] De asemenea, nu pare să se bazeze pe referințele de drept primar sau secundar al UE.[51] În propunerea[52] sa privind Regulamentul UE 2021/1119 de instituire a cadrului pentru realizarea neutralității climatice[53], care se bazează pe art. 191 alin. (1) din TFUE, Comisia face referire la jurământul verde, fără o explicație suplimentară a sensului acestuia.[54]

Este de așteptat ca, în domeniile în care Comisia intenționează să propună o nouă legislație, pentru a le face compatibile cu noile obiective climatice de 50/55% pentru 2030, principiul *fără rău* să fie fundamentat mai explicit.[55] Domeniul de aplicare al *jurământului verde* pare să fie mai ușor de înțeles din perspectiva finanțării UE bazate, în special, pe

---

[44] Ibidem.

[45] N.Sadeleer, *Environmental Principles. From political slogans to legal rules*, Oxford University Press, Oxford, 2020, p. 114.

[46] Ibidem.

[47] H.Dyrhauge, K.Kurze, *Making the European Green Deal Work: EU Sustainability Policies at Home and Abroad*, Routledge, Abingdon-on-Thames, 2024, p. 245.

[48] Comunicarea Comisiei privind Pactul Verde European, secţiunea 2.2.5., https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0020.02/DOC_1&format=PDF, consultat pe 14.11.2024.

[49] H.Dyrhauge, K.Kurze, *Making the European Green Deal Work: EU Sustainability Policies at Home and Abroad*, Routledge, Abingdon-on-Thames, 2024, p. 248.

[50] J.Gaffard, G.Martin, *Droit et économie de la transition écologique: regards croisés*, Editura Mare & Martin, Paris, 2023, p. 230.

[51] De exemplu, principiul *nu face rău semnificativ* este menționat în considerentele Regulamentului (UE) 2019/2088 privind informațiile privind durabilitatea în sectorul serviciilor financiare, la punctul 17, menţionându-se principiul precauţiei de *a nu provoca prejudicii semnificative*. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R2088, consultat pe 07.11.2024.

[52] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020PC0080, consultat pe 07.11.2024.

[53] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1119, consultat pe 07.11.2024.

[54] J.Gaffard, G.Martin, *Droit et économie de la transition écologique: regards croisés*, Editura Mare & Martin, Paris, 2023, p. 232.

[55] A.Sikora, *European Green Deal-legal and financial challenges of the climate change*, Journal of the Academy of European Law, vol. 21, nr. 1/2021, p. 681-697, https://link.springer.com/article/10.1007/s12027-020-00637-3, consultat pe 12.11.2024.

Regulamentul UE nr. 2020/852 privind instituirea unui cadru care să faciliteze investițiile durabile[56]. De asemenea, conform concluziilor Consiliului European din iulie 2021[57], cheltuielile UE ar trebui să fie în concordanță cu obiectivele Acordului de la Paris și cu principiul *Nu face rău!* din Pactul verde european.[58]

În esență, ceea ce pactul nu reușește să abordeze și să exploreze este dimensiunea constituțională a protecției mediului în ordinea juridică a UE.[59] Consacrarea constituțională a protecției mediului pare să fie un punct-lipsă al pactului.[60] În ciuda faptului că pactul este considerat momentul *omului Europei pe Lună*[61], acesta rămâne un program, o foaie de parcurs de anunțuri extrem de tehnice ale unor noi inițiative legislative și politice, care sunt menite să conducă la noile ținte climatice ambițioase de prosperitate și creștere.[62] Prin urmare, Comisia propune sau urmează să propună un număr impresionant de acte juridice.[63] Aceasta implică eforturi fără precedent la nivelul instituțional al UE și eficiență în implementare la nivelul statelor membre. La fel, fără îndoială, neutralitatea climatică presupune costuri la nivel social și economic.[64]

Elementul-cheie este conceptul de tranziție sau transformare, care va asigura o punte între contextul juridic și politic actual și status quo-ul economic al Uniunii în 2050 ca lider global.[65] În consecință, necesită un angajament unic al investitorilor publici și privați, precum și al societății civice și al fiecărui cetățean al UE, conștient de riscul neacțiunii față de schimbările climatice.[66] Astfel, se poate afirma că principalele componente de sprijin pe care ar trebui să se bazeze pentru a consolida toate aceste ambiții sunt principiul multidimensional al solidarității și valorile care stau la baza nucleului constituțional al Uniunii, în lumina art. 2 TUE.[67] În concluzie, se poate pune întrebarea dacă, având în vedere natura și conținutul său, pactul reprezintă, într-adevăr, un moment de consacrare constituțională al protecției mediului în ordinea juridică a Uniunii Europene.[68]

Dimensiunea economică a Pactului Verde European-de la ambițiile de protejare sustenabilă a mediului până la capacitățile de răspuns postpandemie

După cum a anunțat Comisia Europeană, îndeplinirea obiectivelor ambițioase ale pactului presupune realizarea de investiții financiare.[69] Într-adevăr, ceea ce pactul demonstrează foarte bine este în ce măsură protecția mediului și angajamentele legate de schimbările climatice necesită investiții și adoptă un nou raționament bazat pe conceptul de

[56] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020R0852, consultat pe 07.11.2024.
[57] https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10629-2021-INIT/en/pdf, consultat pe 07.11.2024.
[58] N.Sadeleer, *Environmental law in the EU: A pathway toward the green transition*, https://library.open.org/bitstream/handle/20.500.12657/62400/1/978-3-031-24888-7.pdf#page=31, consultat pe 12.11.2024.
[59] I.Kawka, A.Sikora, *The European Green Deal and the impact of climate change on the EU regulatory framework*, Presses universitaires Saint-Louis Bruxelles, Bruxelles, 2024, p. 194.
[60] Ibidem, p. 198.
[61] https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_19_6749, consultat pe 08.11.2024.
[62] A.Sikora, *European Green Deal-legal and financial challenges of the climate change*, Journal of the Academy of European Law, vol. 21, nr. 1/2021, p. 681-697, https://link.springer.com/article/10.1007/s12027-020-00637-3, consultat pe 12.11.2024.
[63] J.Gaffard, G.Martin, *Droit et économie de la transition écologique: regards croisés*, Editura Mare & Martin, Paris, 2023, p. 180.
[64] Ibidem, p. 184.
[65] A.Zito, *The Future of European Union Environmental Politics and Policy*, Routledge, Abingdon-on-Thames, 2024, p. 300.
[66] Ibidem.
[67] Ibidem, p. 304.
[68] V.Rant, *Regulating the Green Transition and Sustainable Finance in the European Union*, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4108232, consultat pe 14.11.2024.
[69] https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_6691, consultat pe 08.11.2024.

finanțare durabilă.[70] Astfel, pactul poate fi înțeles în profunzime doar împreună cu planul de investiții aferent. Dimensiunea financiară și economică a pactului prezintă o foarte mare importanţă pentru certitudinea că normele adoptate la nivelul Uniunii Europene sunt un instrument eficient de neutralitate climatică.[71]

Din punct de vedere constituțional, în art. 3 TUE, este stabilit un echilibru între diverse obiective precum dezvoltarea durabilă, nivelul ridicat de protecție a mediului, perspectiva pieței interne, creșterea economică și considerentele sociale.[72] Pactul trebuie, astfel, să-și găsească propriul loc în cadrul armonizării obiectivelor economice și non-economice ale Uniunii.[73]

În anul 2020, pandemia de COVID-19 a afectat ireversibil viabilitatea economică a Uniunii.[74] Măsurile fără precedent în domeniul politicii de coeziune, instrumentele bugetare ale UE, cum ar fi New Generation EU, Instrumentul UE de redresare şi modificările sistemului de resurse proprii arată că o criză concretă poate declanșa răspunsuri financiare adecvate la nivelul Uniunii.[75] Cu toate acestea, mobilizarea politică și juridică în urma șocului economic cauzat de COVID-19 poate produce rezultate doar dacă îi sunt asociate măsuri care respectă mediul.[76]

La nivel macroeconomic, pactul vizează reorientarea Semestrului European, care este un cadru neobligatoriu pentru coordonarea politicilor economice și fiscale în întreaga Uniune.[77] Trebuie remarcat faptul că remodelarea Semestrului European prin măsurile adoptate ca urmare a pactului trebuie să rămână în armonie cu diversele obiective ale Uniunii, adesea concurente, astfel cum sunt stabilite la articolul 3 din TUE.[78] Pactul pare să abordeze această provocare, concentrându-se pe noua strategie de creștere care urmărește transformarea UE într-o societate echitabilă și prosperă, cu o economie modernă, eficientă din punct de vedere al resurselor și competitivă, în care nu există emisii nete de gaze cu efect de seră în 2050 și în care creșterea economică este decuplată de utilizarea resurselor.[79]

În mai 2020, Comisia a emis, printr-o comunicare[80], recomandări specifice fiecărui stat membru, care includeau referiri clare atât la provocările legate de pandemie, cât și la schimbările climatice.[81] Prin urmare, prin intermediul acestui instrument de coordonare, Comisia subliniază patru dimensiuni ale așa-numitei sustenabilităţi competitive, așa cum sunt prezentate în Strategia anuală de creștere sustenabilă[82], care se află în centrul economiei

[70] J.Cifuentes-Faura, *European Union policies and their role in combating climate change over the years*, Air Qual Atmos Health Review, vol. 15, nr. 1/2022, p. 1333-1340, https://link.springer.com/article/10.1007/s11869-022-01156-5#citeas, consultat pe 14.11.2024.
[71] Ibidem.
[72] A.I.Duşcă, *The principle of sustainable development in The European Union*, Journal of Romanian Literary Studies, nr. 8/2016, p. 225-230.
[73] A.I.Duşcă, *Probleme în implementarea dreptului european al mediului în România*, Revista de Ştiinţe Juridice, vol. 43, nr. 2/2023, p. 56-64.
[74] L.Quaglia, A.Verdun, *The COVID-19 pandemic and the European Union: politics, policies and institutions*, Journal of European Public Policy, vol. 30, nr. 4/2023, p. 599-611.
[75] Ibidem.
[76] A.Zito, *The Future of European Union Environmental Politics and Policy*, Routledge, Abingdon-on-Thames, 2024, p. 310.
[77] T.Hoerber, Gabriel Weber, *The European environmental conscience in EU politics: a developing ideology*, Routledge, Abingdon-on-Thames, 2022, p. 120.
[78] Ibidem.
[79] Ibidem, p. 122.
[80] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0500, consultat pe 14.11.2024.
[81] A.I.Duşcă, *Dreptul Uniunii Europene privind afacerile. Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Universul Juridic, Bucureşti, 2021, p. 147.
[82] https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/glossary/annual-sustainable-growth-strategy.html, consultat pe 14.11.2024.

sociale de piață a Europei: stabilitatea economică, echitatea socială, sustenabilitatea mediului, productivitatea și competitivitatea, precum și să pună un accent specific pe sănătate.[83]

În comunicarea sa, Comisia a subliniat pe bună dreptate legătura de fond dintre strategia de redresare post-pandemie și tranziția verde și digitală, în conformitate cu pactul.[84] Într-adevăr, sustenabilitatea competitivă se află în centrul agendei economice care le permite UE și statelor sale membre să atingă Obiectivele de dezvoltare durabilă ale ONU în eforturile comune de atingere a neutralității climatice până în 2050.[85] În acest sens, se susține, în mod întemeiat, că o întrebare-cheie pentru integrarea cu succes a segmentului de protejare sustenabilă a mediului în privinţa obiectivelor de dezvoltare durabilă în politica economică a noului Semestru European va fi alegerea indicatorilor.[86]

Una dintre modalitățile prin care pactul intenționează să atingă obiectivele pentru 2050 este adoptarea de măsuri financiare. Eficacitatea pactului va fi, în consecință, evaluată în raport cu capacitatea sa de a mobiliza finanțare dedicată schimbărilor climatice.[87] Pactul intenționează să abordeze această dimensiune financiară, printre altele, prin investiții, mobilizând fonduri publice şi private, alocând o parte din bugetul UE acțiunii pentru climă, oferind sprijin prin intermediul Băncii Europene de Investiții.[88] Comisia Europeană a adoptat Programul de Investiţii[89] al Pactului Verde European care constituie pilonul de investiții al acestuia.[90] Potrivit Comisiei, Planul de Investiții are ca scop să strângă fonduri UE și să creeze un cadru care să faciliteze și să stimuleze investițiile publice și private necesare pentru tranziția către o economie neutră din punct de vedere climatic, verde, competitivă și favorabilă incluziunii.[91]

Candidatul firesc pentru a îndeplini aceste ambiții este politica de coeziune a UE și art. 174 din TFUE, adoptând cofinanțarea de către statele membre. Finanțarea se referă la mobilizarea a cel puțin 1 trilion de euro de investiții sustenabile în următorul deceniu.[92] Potrivit Comisiei, o pondere mai mare decât oricând din cheltuielile pentru acțiunile în domeniul climei și mediului din bugetul UE va stimula şi finanțările private, un rol-cheie fiind jucat de Banca Europeană de Investiții. În cadrul componentei de abilitare, Comisia intenționează să ofere stimulente pentru deblocarea și redirecționarea investițiilor publice și private.[93]

În cele din urmă, prin sprijin practic, Comisia oferă sprijin autorităților publice și promotorilor de proiecte în planificarea, proiectarea și executarea proiectelor sustenabile. Noile obiective climatice pătrund, în prezent, în noile rubrici ale cheltuielilor UE prin intermediul Cadrului Financiar Multianual, în special în ceea ce privește mediul și

---

[83] A.I.Dușcă, *Dreptul Uniunii Europene privind afacerile. Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Universul Juridic, Bucureşti, 2021, p. 150.
[84] Ibidem.
[85] Ibidem, p. 152.
[86] M.M.Duțu-Buzura, *European Climate Pact–Framework for Information and Participation of the Public to the Climate Change Challenge*, Romanian Journal of Public Affairs, vol. 12, nr. 3/2021, p. 29-40.
[87] A.I.Dușcă, *Les changements climatiques. Postulat ou thème plein de controverses?*, Les impliqués, Paris, 2024, p. 93.
[88] Ibidem.
[89] https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-european-green-deal/file-european-green-deal-investment-plan, consultat pe 14.11.2024.
[90] M.M.Duțu-Buzura, *The principle of ensuring a high level of climate protection under European Union Law*, https://www.ceeol.com/search/viewpdf?id=1108057, consultat pe 14.11.2024.
[91] Ibidem.
[92] M.M.Duțu-Buzura, *Dimensiuni politico-juridice ale acţiunii internaţionale a Uniunii Europene privind protecţia mediului şi combaterea schimbării climatice*, Revista de Studii şi Cercetări Juridice, vol. 68, nr. 3/2023, p. 101-138, https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1192187, consultat pe 14.11.2024.
[93] Ibidem.

coeziunea.[94] În contextul acestui Cadru, cele mai relevante, din perspectiva schimbărilor climatice, sunt Titlul III *Resurse naturale și mediu* și Titlul II *Coeziune și valori*. Titlul III acoperă principalele instrumente financiare pentru politica agricolă comună, precum Fondul European Agricol de Garantare și Fondul Agricol pentru Dezvoltare Rurală.[95] Instrumentul emblematic al Programului de Investiţii este Mecanismul de Tranziție Justă[96]. Potrivit Comisiei, acest Mecanism este un instrument - cheie pentru a asigura faptul că tranziția către o economie neutră din punct de vedere climatic are loc într-un mod corect, fără a lăsa pe nimeni în urmă.[97]

Înainte de a aborda detaliile măsurilor financiare majore care vizează realizarea tranziției ecologice, așa cum s-a anunțat în Programul de Investiţii al pactului, ne putem întreba dacă referința de sustenabilitate care stă la baza pactului se concentrează pe componenta de mediu şi dacă sustenabil înseamnă mai verde în cadrul Pactului Verde European.[98] Conceptul sau principiul dezvoltării durabile este codificat în dreptul primar al UE în art. 3 alin. (3) TUE și reprezintă angajamentul constituțional al Uniunii.[99] Desigur, statutul și substanța sa juridică sunt marcate de o mare complexitate care decurge din însăși natura dezvoltării durabile, care acoperă trei dimensiuni: economică, de mediu și socială.[100]

În plus, dezvoltarea durabilă este strâns legată și consolidată de principiul UE al integrării în politica sectorială de mediu, consacrat în art. 11 din TFUE. Această relație specială nu este abordată în mod explicit în Pactul Verde European.[101] Cu toate acestea, este interesant de analizat dacă pactul în sine este susceptibil să afecteze natura dezvoltării durabile.[102] Ne putem întreba dacă Uniunea Europeană, prin această comunicare ambițioasă, încearcă să reinterpreteze conceptul de dezvoltare durabilă, angajându-se în același timp pe deplin față de obiectivele ONU privind dezvoltarea durabilă.[103]

Unul dintre domeniile majore în care are loc această reinterpretare se referă tocmai la măsurile financiare și economice. Noii termeni-cheie pentru eficienţa pactului sunt finanțarea sustenabilă și investițiile durabile.[104] În special, din planul de acțiune al Comisiei privind finanțarea creșterii sustenabile, rezultă că sunt necesare investiții publice și private pentru a transforma economia UE și a îndeplini obiectivele de dezvoltare durabilă în materie de climă, mediu și socială.[105]

Finanțarea sustenabilă este considerată un aspect-cheie al pactului. Ea reflectă ideea de a face din considerentele de sustenabilitate parte a procesului de luare a deciziilor financiare. Finanțarea sustenabilă înseamnă luarea în considerare în mod corespunzător a

---

[94] A.Duţu-Buzura, *„Pactul verde pentru Europa" şi provocările sale. Dimensiuni juridico-instituționale*, Revista de Studii şi Cercetări Juridice, nr. 2/2020, p. 135-149, https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1010379, consultat pe 14.11.2024.

[95] Ibidem.

[96] https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal/just-transition-mechanism_en, consultat pe 14.11.2024.

[97] A.Duţu-Buzura, *"Sustainable development" clauses in the trade deals of the european union–a legal instrument for environmental protection*, https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1067602, consultat pe 15.11.2024.

[98] Ibidem.

[99] A.I.Duşcă, *The principle of sustainable development in The European Union*, Journal of Romanian Literary Studies, nr. 8/2016, p. 225-230.

[100] Ibidem. A.I. Duşcă, *Generațiile viitoare ca subiect de drept,* Dreptul, 09/2020, pp. 64-86.

[101] A.I.Duşcă, *Dreptul mediului. Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Universul Juridic, Bucureşti, 2021, p. 67.

[102] Ibidem.

[103] Ibidem, p. 69.

[104] M.Duţu, *Dreptul mediului şi al climei Vol 1: Partea generală*, Universul Juridic, Bucureşti, 2022, p. 78.

[105] Ibidem, p. 80.

aspectelor de mediu, sociale și de guvernanță atunci când se iau decizii de investiții.[106] Un exemplu particular de abordare a unei finanțări orientate spre mediu este ilustrat de conceptul de investiții sustenabile consacrat în Regulamentul UE nr. 2020/852 privind instituirea unui cadru care să faciliteze investițiile durabile[107]. Acest regulament este destinat să ofere un cadru comun de identificare a nivelului la care activitățile economice pot fi considerate durabile din punct de vedere ecologic.[108]

Legiuitorul UE a adoptat, astfel, o listă exhaustivă de șase obiective de mediu cu privire la combaterea schimbărilor climatice, adaptarea la acestea, utilizarea durabilă și protecția resurselor de apă și marine, tranziția la o economie circulară, prevenirea și controlul poluării, precum și protecția și restaurarea biodiversităţii și a ecosistemelor.[109] Astfel, sintagmei *investiție durabilă din punct de vedere ecologic* i s-a dat, conform regulamentului menţionat anterior, o definiție obligatorie din punct de vedere juridic.[110] Referitor la conceptul *fără rău*, acelaşi regulament prevede, în considerentele sale, că o activitate economică nu ar trebui să se califice drept durabilă din punct de vedere ecologic dacă produce mediului daune mai mari decât beneficiile pe care le aduce.[111]

Cu toate acestea, propunerea emblematică destinată să abordeze tranziția către neutralitatea climatică în Uniune este Mecanismul de Tranziție Justă. Acesta este destinat să ofere sprijin teritoriilor care se confruntă cu provocări socioeconomice grave legate de tranziția către neutralitatea climatică.[112] Acest mecanism se bazează pe trei piloni: Fondul pentru Tranziție Justă[113], InvestEU[114] și Facilitarea de Împrumuturi pentru Sectorul Public[115].[116]

Pe temeiul juridic al coeziunii, Mecanismul de Tranziţie Justă, propus în ianuarie 2020 ca nou fond structural al UE, a fost destinat să atenueze impactul tranziției prin finanțarea diversificării și modernizării economiei locale și prin atenuarea repercusiunilor negative asupra ocupării forței de muncă.[117] Acest mecanism a fost menit să ofere sprijin teritoriilor care se confruntă cu provocări socioeconomice grave care decurg din procesul de tranziție spre economia neutră din punct de vedere climatic a Uniunii până în 2050.[118]

Ca urmare a crizei COVID-19, Comisia a propus, în mai 2020, modificări care vizează, în special, extinderea surselor de finanțare ale mecanismului prin alocarea de venituri externe provenite din Instrumentul European de Redresare[119]. În urma acestei acţiuni, bugetul Mecanismului de Tranziţie Justă a crescut considerabil, atingând suma de 40 de

---

[106] I.Kawka, A.Sikora, *The European Green Deal and the impact of climate change on the EU regulatory framework*, Presses universitaires Saint-Louis Bruxelles, Bruxelles, 2024, p. 220.
[107] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020R0852, consultat pe 15.11.2024.
[108] I.Kawka, A.Sikora, *The European Green Deal and the impact of climate change on the EU regulatory framework*, Presses universitaires Saint-Louis Bruxelles, Bruxelles, 2024, p. 222.
[109] A.I.Duşcă, Ş.C.Raicea, *Dreptul mediului. Caiet de seminar. Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Universul Juridic, Bucureşti, 2024, p. 48.
[110] Ibidem.
[111] A.Zito, *The Future of European Union Environmental Politics and Policy*, Routledge, Abingdon-on-Thames, 2024, p. 310.
[112] L.Dogaru, *Green Economy and Green Growth—Opportunities for Sustainable Development*, https://www.mdpi.com/2504-3900/63/1/70, consultat pe 15.11.2024.
[113] https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/just-transition-fund_en, consultat pe 15.11.2024.
[114] https://investeu.europa.eu/index_en, consultat pe 15.11.2024.
[115] https://cinea.ec.europa.eu/just-transition-mechanism_en, consultat pe 15.11.2024.
[116] H.Dyrhauge, K.Kurze, *Making the European Green Deal Work: EU Sustainability Policies at Home and Abroad*, Routledge, Abingdon-on-Thames, 2024, p. 290.
[117] M.Duțu, *Dreptul mediului şi al climei Vol 1: Partea generală*, Universul Juridic, Bucureşti, 2022, p. 90.
[118] Ibidem, p. 92.
[119] https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/spotlight-C19/file-european-union-recovery-instrument, consultat pe 15.11.2024.

miliarde de euro.[120] După cum s-a anunțat în concluziile Consiliului European[121], mecanismul se întemeiază pe condiționalitatea climatică bazată pe angajamentul față de un obiectiv național de neutralitate climatică până în 2050. În cazul în care un astfel de angajament nu este acceptat de un stat membru, accesul la mecanism ar putea fi limitat la 50% din alocarea națională.[122]

În al doilea rând, a fost propusă înființarea unui sistem dedicat de tranziție justă în cadrul InvestEU, ca al doilea pilon al mecanismului,[123] care s-a concretizat în adoptarea Regulamentului UE 2021/523 de instituire a Programului InvestEU[124]. Fondul InvestEU constă într-o garanție a bugetului UE pentru produsele financiare furnizate de partenerii de implementare.[125]

Al treilea pilon al Mecanismului de Tranziţie Justă a constat în crearea unui mecanism de împrumut pentru sectorul public la Banca Europeană de Investiții, garantat parțial de bugetul UE, pentru a mobiliza investiții publice suplimentare între 25 și 30 de miliarde de euro în perioada 2021-2027.[126] Trebuie remarcat faptul că proiectele care nu sunt eligibile în cadrul Programului de finanţare al Mecanismului de Tranziţie Justă ar putea fi finanțate prin alte componente ale aceluiaşi Mecanism. Cu toate acestea, întrucât procesul legislativ este încă în desfășurare, nu este posibil să se determine cu exactitate domeniile corespunzătoare ale pilonilor discutați ai Mecanismului.[127]

Concluzie

Se preconizează că Pactul Verde European nu doar că va funcționa bine, dar va produce o schimbare de atitudine substanțială față de considerentele de mediu și climatice la nivel politic, instituțional, de reglementare, administrativ și individual. Pactul va avea, fără îndoială, un impact financiar direct sau indirect asupra tuturor domeniilor economiei și industriei Uniunii Europene.

Cu toate acestea, tranziția ecologică și finanțarea acesteia pot avea loc numai atunci când sunt implicate atât instituţiile UE și autorităţile naţionale, cât și cetățenii Uniunii care vor accepta să suporte costurile și să participe la procesul de tranziţie, inclusiv în cadrul Pactului UE privind Clima. Solidaritatea sporită pentru tranziția ecologică către neutralitatea climatică ar trebui să fie un sinonim al Pactului Verde European.

BIBLIOGRAPHY

I. Tratate, cursuri

1. Anca Ileana Duşcă, *Dreptul mediului. Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Universul Juridic, Bucureşti, 2021;

[120] A.Sikora, *European Green Deal-legal and financial challenges of the climate change*, Journal of the Academy of European Law, vol. 21, nr. 1/2021, p. 681-697, https://link.springer.com/article/10.1007/s12027-020-00637-3, consultat pe 12.11.2024.

[121] Concluziile Consiliului European din 19 decembrie 2019, disponibile la https://www.consilium.europa.eu/media/41768/12-euco-final-conclusions-en.pdf, consultat pe 10.11.2024. Deși Polonia nu a fost menționată, această condiționalitate a fost concepută pentru a aborda situația acestui stat membru.

[122] Ibidem.

[123] Propunerea Comisiei pentru adoptarea Regulamentului UE de instituire a programului Invest EU, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:319a131d-6af6-11e8-9483-01aa75ed71a1.0009.02/DOC_1&format=PDF, consultat pe 15.11.2024.

[124] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R0523, consultat pe 15.11.2024.

[125] H.Dyrhauge, K.Kurze, *Making the European Green Deal Work: EU Sustainability Policies at Home and Abroad*, Routledge, Abingdon-on-Thames, 2024, p. 300.

[126] Ibidem.

[127] Ibidem, p. 302.

2. Anca Ileana Duşcă, *Dreptul Uniunii Europene privind afacerile. Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Universul Juridic, Bucureşti, 2021;

3. Anca Ileana Duşcă, *Les changements climatiques. Postulat ou thème plein de controverses?*, Les impliqués, Paris, 2024;

4. Anca Ileana Duşcă, Ştefan Ciprian Raicea, *Dreptul mediului. Caiet de seminar. Ediţia a III-a revăzută şi adăugită*, Universul Juridic, Bucureşti, 2024;

5. Mircea Duţu, *Dreptul mediului şi al climei Vol 1: Partea generală*, Universul Juridic, Bucureşti, 2022;

6. Helene Dyrhauge, Kristina Kurze, *Making the European Green Deal Work: EU Sustainability Policies at Home and Abroad*, Routledge, Abingdon-on-Thames, 2024;

7. Jean-Luc Gaffard, Gilles Martin, *Droit et économie de la transition écologique: regards croisés*, Editura Mare & Martin, Paris, 2023;

8. Inga Kawka, Alicja Sikora, *The European Green Deal and the impact of climate change on the EU regulatory framework*, Presses universitaires Saint-Louis Bruxelles, Bruxelles, 2024;

9. Jacqueline Morand-Deviller, *Le droit de l'environnement*, Presses Universitaires de France, Paris, 2023;

10. Nicolas de Sadeleer, *Environmental Principles. From political slogans to legal rules*, Oxford University Press, Oxford, 2020;

11. Cristina Mihaela Salcă Rotaru, *Dreptul integrat al mediului*, Editura Pro Universitaria, Bucureşti, 2023;

12. Patrick Thieffry, *Manuel de droit européen de l'environnement et du climat*, Larcier, Bruxelles, 2024;

13. Anthony Zito, *The Future of European Union Environmental Politics and Policy*, Routledge, Abingdon-on-Thames, 2024;

II. Articole, studii

1. Javier Cifuentes-Faura, *European Union policies and their role in combating climate change over the years*, Air Qual Atmos Health Review, vol. 15, nr. 1/2022, p. 1333-1340;

2.Lucreţia Dogaru, *Green Economy and Green Growth—Opportunities for Sustainable Development*,

https://www.mdpi.com/;

3. Anca Ileana Duşcă, *Probleme în implementarea dreptului european al mediului în România*, Revista de Ştiinţe Juridice, vol. 43, nr. 2/2023, p. 56-64;

4. Anca Ileana Duşcă, *The principle of sustainable development in The European Union*, Journal of Romanian Literary Studies, nr. 8/2016, p. 225-230;

5. Andrei Duţu-Buzura, *„Pactul verde pentru Europa" şi provocările sale. Dimensiuni juridico-instituţionale*, Revista de Studii şi Cercetări Juridice, nr. 2/2020, p. 135-149;

6. A.Duţu-Buzura, *"Sustainable development" clauses in the trade deals of the european union–a legal instrument for environmental protection*, https://www.ceeol.com/;

7. Mircea M. Duţu-Buzura, *Dimensiuni politico-juridice ale acţiunii internaţionale a Uniunii Europene privind protecţia mediului şi combaterea schimbării climatice*, Revista de Studii şi Cercetări Juridice, vol. 68, nr. 3/2023, p. 101-138;

8. Mircea M. Duțu-Buzura, *European Climate Pact–Framework for Information and Participation of the Public to the Climate Change Challenge*, Romanian Journal of Public Affairs, vol. 12, nr. 3/2021, p. 29-40;

9. Mircea M. Duțu-Buzura, *The principle of ensuring a high level of climate protection under European Union Law*, https://www.ceeol.com/;

10. Lucia Quaglia, Amy Verdun, *The COVID-19 pandemic and the European Union: politics, policies and institutions*, Journal of European Public Policy, vol. 30, nr. 4/2023, p. 599-611;

11. Vasja Rant, *Regulating the Green Transition and Sustainable Finance in the European Union*,

https://papers.ssrn.com/;

12. Nicolas de Sadeleer, *Environmental law in the EU: A pathway toward the green transition*, https://library.oapen.org;

13. Alicja Sikora, *European Green Deal-legal and financial challenges of the climate change*, Journal of the Academy of European Law, vol. 21, nr. 1/2021, p. 681-697

IDENTITY BETWEEN LIMITS: SEXUALITY AND QUEER LITERATURE IN SICK LOVE BY CECILIA ȘTEFĂNESCU

Alexandra Ruscanu
PhD. Student, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The paper explores the search for sexual identity and the dilemmas of self-discovery in contemporary Romanian queer literature, with Cecilia Ștefănescu's novel Sick Love *as the main point of reference. Published during a period of cultural and social redefinition, Cecilia Ștefănescu's work brings to the forefront an authentic portrayal of intimate relationships through the perspective of the main character, Kiki, whose love life is marked by a dual attraction to two characters with strongly contrasting identities: Alex, her childhood friend, and Renato, a young, magnetic megalomaniac. By analyzing Kiki's relationships, the paper discusses the complexity of queer identity and the challenges posed by social pressures, personal choices, and the need for acceptance. The study highlights the ways in which Romanian literature succeeds in deconstructing stereotypes and addressing sensitive themes such as fluid love, isolation, and sexual identity, all within a social framework where traditional norms still play a predominant role. By examining the protagonist's inner conflicts and ambivalent relationships, the paper underscores Cecilia Ștefănescu's contributions to Romanian queer literature and the significance of her work in the broader process of validation and visibility for the LGBTQ+ community in the Romanian literary space. Thus, the research emphasizes the role of queer literature not only as a reflection of identity but also as a means of expressing the complex universe of the self in relation to others, highlighting the importance of representation and acceptance of diversity in contemporary Romanian literature.*

Keywords: identity, queer, erotism, sexuality, femininity

Proza douămiistă, emergentă în contextul tranziției sociale și culturale din România post-comunistă, se distinge printr-o abordare inovatoare și provocatoare, caracterizată prin explorarea diversității identitare și a sexualității în moduri care contravin normelor tradiționale. Spre deosebire de literatura românească anterioară, care adesea prezenta o viziune conservatoare și lineară asupra identității, proza douamiistă, inclusiv operele Ceciliei Ștefănescu, îmbrățișează complexitatea și fluiditatea identităților, subliniind astfel contradicțiile și ambiguitățile ce derivă din experiențele subiective. Această literatură nu se limitează doar la nararea unor povești personale, ci se angajează într-o discuție mai amplă despre marginalizare și opresiune, explorând teme precum sexualitatea *queer*, relațiile interumane și căutarea autonomiei individuale într-o societate în continuă schimbare. Astfel, proza douamiistă devine un spațiu de reflecție critică asupra condiției umane, evidențiind tensiunile dintre identitate și normativitate, dar și posibilitățile de subversiune ale canonului literar românesc preexistent.

Literatura queer din România, deși relativ tânără și în continuare marginală, a cunoscut o evoluție semnificativă, în special după căderea regimului comunist, când schimbările sociale și deschiderea culturală au permis o mai mare libertate de exprimare a identităților non-normative. În perioada comunistă, reprezentările identităților queer erau aproape inexistente în spațiul literar public, influențate de cenzură și de moralitatea restrictivă impusă de regimul de atunci, în care orice deviație de la normele impuse era privită ca o amenințare la adresa „purității" ideologice. Această omisiune sistematică a dus la o lipsă de diversitate în reprezentarea identităților, iar literatura queer a rămas subdezvoltată și nereprezentată în mod autentic, în ciuda faptului că regăsim câteva texte reprezentative și în această perioadă (v. *Principele* de Eugen Barbu, 1969).

După 1989, liberalizarea culturală și accesul la curente literare și teoretice occidentale au facilitat apariția unor voci noi, care au început să abordeze deschis teme queer, vizând atât explorarea intimității, cât și reflectarea diversității de gen și sexualitate. Printre primele teme dezvoltate în literatura queer românească s-au numărat conflictele interioare legate de autoacceptare, experiențele de marginalizare și alienare, precum și nevoia de auto-exprimare autentică. Romanul *Travesti* de Mircea Cărtărescu, publicat în 1994, reprezintă o piatră de temelie pentru evoluția literaturii queer românești, fiind una dintre primele opere din perioada postcomunistă care abordează teme legate de ambiguitatea și fluiditatea identității sexuale. În contextul postcomunismului românesc, marcat de o eliberare a discursurilor marginale, *Travesti* reușește să provoace normele narative și culturale, pătrunzând în spațiul intim al individului cu o sinceritate rar întâlnită în literatura autohtonă până la acel moment. Romanul contribuie astfel la deconstrucția tiparelor identitare rigide și deschide un spațiu de reflecție asupra tematicilor queer, fără să ofere răspunsuri definitive, dar sugerând fluiditatea dorinței și a identității. Aceste teme se regăsesc, de exemplu, și în *Legături bolnăvicioase* de Cecilia Ștefănescu, un roman fundamental din acest punct de vedere, care explorează nuanțele relațiilor intime queer într-o manieră psihologică și reflectivă. Autoarea reușește să pună în prim-plan personaje multidimensionale și conflicte interioare ce depășesc sfera sexualității, atingând aspecte ale sinelui și ale presiunilor sociale care limitează libertatea personală.

Literatura română, marcată de norme sociale rigide și o imagine idealizată a identității naționale, a avut o lungă reticență față de reprezentarea sexualității neconvenționale. Sexualitatea „prohibită" a fost percepută ca o alteritate, frecvent asociată cu influențe etnice externe, precum „viciul" oriental. Această percepție reflectă o separare strictă între identitatea națională, văzută ca pură și patriarhală, și aspectele considerate străine, subliniind o respingere a diversității sexuale în favoarea unei patriarhalități idealizate, așa cum arată și Angelo Mitchievici: „Scriitorii români au păstrat o reală reticenţă faţă de sexualitatea prohibită, iar „libertatea moravurilor" din fiecare epocă nu a încuvinţat-o niciodată pe deplin, asociind-o cu o alteritate circumscrisă cel mai adesea etnic, ca viciu turcesc sau grecesc, impropriu poporului român şi aurei sale mioritice de patriarhalitate"[1].

Judith Butler joacă un rol esențial în conturarea teoriei queer prin conceptul său de *performativitate a genului*, expus în lucrări precum *Gender Trouble*. Butler argumentează că identitatea de gen nu este o esență fixă, ci o construcție socială rezultată din repetiția constantă a comportamentelor, gesturilor și limbajului. Această viziune subliniază că normele de gen și sexualitate sunt create și menținute prin acte performative, ceea ce deschide calea pentru o înțelegere mai fluidă și variată a identității queer. Prin aceasta, Butler contesta ideile tradiționale despre identitate, contribuind astfel la o literatură queer care reflectă multitudinea și diversitatea experiențelor umane.

Feminismul lesbian, așa cum este articulat de Adrienne Rich în eseul său seminal *Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence*, reprezintă o critică a normelor sociale și culturale care impun heterosexualitatea ca standard exclusiv pentru femei. Rich susține că, în societățile patriarhale, heterosexualitatea nu este doar o preferință sexuală, ci o constrângere sistemică ce limitează autonomia și identitatea femeilor. Adrienne Rich argumentează că relațiile dintre femei, în special cele lesbiene, sunt adesea marginalizate sau ignorate în cadrul discursului feminist tradițional. Ea subliniază că aceste relații nu doar că contestă normele heteronormative, dar constituie și un spațiu de eliberare, de explorare a identității și dorinței. Astfel, lesbianismul devine o formă de rezistență împotriva patriarhatului, care nu doar că

[1] Angelo Mitchievici, *Sexualitatea damnată şi literatura gay românească* în Revista „Dilema Veche", 24 septembrie 2018, disponibil online: https://dilemaveche.ro/sectiune/dileme-on-line/sexualitatea-damnata-si-literatura-gay-romaneasca-625587.html, accesat: 31.10.2024.

oferă o alternativă la normele impuse, dar și un mod de a redefini conceptul de iubire și de comunitate feminină.

Rich îndeamnă la o reevaluare a experiențelor lesbiene, subliniind necesitatea de a le integra în mișcarea feministă mai largă. Această abordare provoacă stereotipurile și prejudecățile care percep lesbianismul ca o deviație, recunoscând în schimb că identitatea lesbiană este o parte legitimă și vitală a experienței umane. În acest context, feminismul lesbian nu este doar o celebrare a diversității sexualității feminine, ci și un apel la solidaritate și acțiune colectivă, adresându-se atât femeilor heterosexuale, cât și celor lesbiene, pentru a lupta împreună împotriva opresiunilor multiple. Prin aceste argumente, Rich nu doar că contribuie la validarea identităților lesbiene, dar conturează și o platformă teoretică pentru înțelegerea dinamicii relațiilor de gen și sexualitate în cadrul feminismului contemporan, având un impact semnificativ asupra discuțiilor despre identitate și opresiune. Această teorie a deschis drumul pentru o explorare mai profundă a modului în care identitățile queer pot coexista și interacționa în contextul mai larg al inegalităților sociale.

Proza douamiistă, emergentă în România anilor ’80 și ’90, se distinge printr-o subversivitate vizibilă și o explorare profundă a identităților marginale, fiind un răspuns la constrângerile sociale și politice ale vremii. Aceasta adoptă o abordare experimentală, combinând stiluri narative variate și teme de introspecție, accentuând alienarea și confuzia identitară. Autorii din această perioadă, precum Mircea Cărtărescu și Cecilia Ștefănescu, au folosit proza ca un spațiu pentru a aborda sexualitatea, etnicitatea și alte forme de alteritate, contribuind la o reprezentare mai diversă a experiențelor umane.

Estetica discontinuității în proza douamiistă se manifestă prin ruperea de structurile narative tradiționale, având ca scop reflectarea unei realități fragmentate și haotice. Autorii acestei perioade explorează teme precum criza identitară și efemeritatea valorilor, utilizând tehnici narative inovatoare, cum ar fi fragmentarea, narațiunile multiple și perspectivele alternative. Aceste metode subliniază natura fluidă și instabilă a identității, punând accent pe căutarea sinelui într-un context social în continuă schimbare. Astfel, cititorul este provocat să se confrunte cu polifonia experienței umane, fără a fi ghidat de convențiile literare anterioare.

Proza douamiistă se distinge prin reprezentarea subiectivității, oferind perspective intime ale personajelor aflate adesea în situații de marginalizare și izolare. Aceste perspective subiective aduc în prim-plan gândurile, emoțiile și conflictele interioare ale personajelor, punând în evidență realitățile complexe ale existenței lor. Autorii caută să ofere o voce celor care se confruntă cu stereotipuri și prejudecăți, contribuind astfel la o mai bună înțelegere a diversității experiențelor umane. Această focalizare pe subiectivitate invită cititorii să empatizeze cu personajele și să reflecteze asupra propriei lor identități.

Critica normelor sociale este o altă trăsătură esențială a prozei douamiiste, care reexaminează conceptele de gen și sexualitate prin explorarea identităților queer și a relațiilor interumane. Autorii abordează teme sensibile, provocând cititorii să conteste normele tradiționale și să reflecteze asupra ceea ce constituie normalitatea. Această critică se manifestă printr-o analiză profundă a relațiilor interumane, subliniind conflictele și tensiunile care apar din întâlnirea diverselor identități. Prin intermediul acestei explorări, proza douamiistă contribuie la un dialog mai larg despre acceptare și vizibilitate, atât în literatură, cât și în societate.

Romanul *Legături bolnăvicioase* al Ceciliei Ștefănescu ocupă un loc semnificativ în literatura queer românească datorită modului în care reușește să abordeze și să umanizeze identitățile și relațiile queer într-un context cultural marcat, în mod tradițional, de norme restrictive și stereotipuri heteronormative. Relevanța romanului roman rezidă în deconstrucția sensibilă a conceptului de intimitate queer și în explorarea dimensiunii emoționale și psihologice a personajelor, aspecte rar abordate în literatura română contemporană până la acel moment.

Prin redarea unei povești de dragoste între două femei, Ștefănescu aduce în prim-plan temele identității sexuale și fluidității, dar și luptele interioare și exterioare ale celor care trăiesc în afara normelor tradiționale. Romanul transcende simpla expunere a unei experiențe queer și devine un spațiu de meditație asupra felului în care intimitatea, dorința și iubirea sunt percepute și trăite într-o societate ce, deși în schimbare, încă păstrează urme de intoleranță și prejudecată. Astfel, *Legături bolnăvicioase* deschide noi direcții pentru literatura queer românească, oferind vizibilitate unor realități marginalizate și contribuind la crearea unui discurs literar despre diversitate și autenticitate identitară.

Romanul abordează teme esențiale care conturează identitatea umană, precum iubirea fluidă, izolarea emoțională și ambivalența identitară. Protagonista, Kiki, navighează între atracțiile față de două personaje contrastante, Alex și Renato, evidențiind natura fluidă a dorinței care depășește granițele tradiționale ale iubirii. Această dinamică subliniază nu doar diversitatea relațiilor intime, ci și dificultatea de a se adapta la normele sociale, care amplifică izolarea și confuzia identitară. Prin această explorare, romanul rezonează profund cu dilemele contemporane ale individului queer, reflectând tensiunile dintre acceptarea de sine și presiunea societală.

Cecilia Ștefănescu reușește să surprindă conflictele interioare ale protagonistei Kiki, care devin un microcosmos al dilemelor identității queer. Atracția față de Alex, o figură familiară din copilărie, este însoțită de o ambivalență emoțională. Kiki trăiește o nostalgie pentru legătura lor strânsă, dar este totodată conștientă de presiunea societală care impune o viziune rigidă asupra iubirii și a relațiilor. Această tensiune se traduce într-o anxietate constantă, în care Kiki se simte împinsă între dorința de a experimenta iubirea platonică și frica de a-și asuma o identitate romantică și sexuală. Relația romantică și sexuală dintre Kiki și Alex ilustrează tensiunea dintre dorință și repulsie, sugerând o dinamică toxică, încă din primele pagini ale romanului: „Observ cu un mic dezgust că stă cu tălpile goale pe gresia soioasă a băii și îmi spun să fiu vigilentă în cazul în care ar dori să urce-n pat. [...] Se-ntoarce dintr-o mișcare șurub în partea opusă și-și înfinge picioarele reci pe spatele meu. Simt atunci ciudat cum closetul mi se revarsă lent pe spate și mi se prelinge de-a lungul pielii tocmai săpunită cu smocuri din cele mai fine. Plăcerea îmi furnică pielea.”[2]. Atitudinea lui Kiki față de Alex, caracterizată prin „micul dezgust”, evidențiază o atracție care coabitează cu disconfortul, reflectând natura ambivalentă a relației lor. Această dualitate scoate în evidență fragilitatea identităților lor și constrângerile sociale care influențează interacțiunile lor, punând accent pe dorințele și emoțiile în contextul explorării sexualității queer. Plăcerea și disconfortul se împletesc, subliniind nevoia de acceptare și libertate, dar și temerile legate de vulnerabilitate și intimitate. Relația lor devine un microcosmos al conflictelor identitare și al constrângerilor sociale, ilustrând frământările unei generații în căutarea sinelui într-un peisaj emoțional și cultural haotic.

Coordonata erotică dintre Kiki și Alex pornește candidă, inocentă și cu jocuri aproape naive, urmând să se amplifice pe parcusrul romanului. Totuși, urmele dependenței emoționale sunt ușor vizibile încă de la început: „Cîteodată ne despărțeam în mijloc de drum, ea îndreptându-se spre mesele copiase la care visa cu voce tare, eu hoinărind mai departe fără țintă, vagabondînd cu ochii semiînchiși prin orașul semipustiu. Nu mă simțeam deloc singură, fiindcă știam că acasă (casa noastră de împrumut) mă aștepta Alex, cu fața lipită de fereastră”[3]. Se instaurează o legătură care transcende simplele interacțiuni sociale. Chiar și în momentele de separare fizică, Kiki nu se simte singură, deoarece prezența lui Alex îi oferă un sentiment de apartenență și siguranță. Imaginea lui Alex „cu fața lipită de fereastră” subliniază o așteptare plină de dorință, întărind ideea că relația lor este caracterizată de un

[2] Cecilia Ștefănescu, *Legături bolnăvicioase*, Ediția a III-a, Editura Polirom, Iași, 2011, pp. 11-12.
[3] *Ibidem*, p. 15.

sentiment de nevoie reciprocă. Această dependență devine un mecanism de suport emoțional, dar și o sursă de confuzie, reflectând dinamica dintre iubire și posesiune. Kiki, în hoinăreala sa, găsește în Alex nu doar un refugiu, ci și o parte esențială a identității sale, evidențiind modul în care relația lor devine o ancoră în haosul existenței lor cotidiene.

Pe de altă parte, relația lui Kiki cu Renato este în esență una superficială, servind drept paravan pentru sentimentele pe care le are față de Alex. Legătura dintre cei doi se articulează mai degrabă ca un construct performativ și defensiv, menită să camufleze atracția sa autentică și față de Alex. Prin această conexiune aparent convențională cu Renato, Kiki încearcă să se alinieze normelor heteronormative și să evite disonanțele pe care atracția sa pentru Alex le generează în propriul său proces de auto-definire. Interacțiunile cu Renato funcționează, astfel, ca o simulare a intimității, substituind veritabilele sale impulsuri emoționale și erotice, care o leagă de Alex la un nivel visceral și subliminal. Această relație, redusă la formalism, trădează o luptă interioară între dorința autentică și imperativele sociale.

Aceste conflicte interioare sunt emblematice pentru experiența queer, evidențiind cum interacțiunile sociale și așteptările culturale influențează percepția de sine. Kiki nu este doar o simplă spectatoră a acestor tensiuni; ea devine o reprezentare a celor care se află la intersecția mai multor identități, oscilând între autoacceptare și nevoia de conformare. Astfel, romanul Ceciliei Ștefănescu reușește să ofere o voce autentică celor care se confruntă cu dilemele identitare, invitând cititorii să reflecteze asupra iubirii, a izolării și a căutării de sine într-un context social adesea ostil față de diversitate.

Presiunile sociale și constrângerile cu care Kiki se confruntă în relațiile sale devin factori decisivi în conturarea percepției sale de sine și a identității sale fluid. Relația cu Alex, prietena din copilărie, ilustrează o zonă de confort și familiaritate, dar totodată o restricție asupra exprimării autentice a dorinței sale. Kiki simte că așteptările societății de a se conforma normelor tradiționale de gen și sexualitate creează o tensiune constantă între ceea ce simte și ceea ce se așteaptă de la ea.

Dinamica de tensiune reflectă nu doar individualitatea lui Kiki, ci și realitatea multor indivizi queer care se află într-o continuă căutare a acceptării de sine. Constrângerile externe, manifestate prin așteptările sociale și normele de comportament, contribuie la izolarea emoțională și la conflictele interioare, evidențiind lupta pentru autenticitate într-un mediu adesea ostil față de diversitate. Astfel, romanul lui Ștefănescu nu doar că abordează teme de identitate și dragoste, ci și critică subtil normele sociale care limitează exprimarea liberă a sinelui, invitând cititorii să reflecteze asupra condiției umane în contextul unei societăți în continuă schimbare.

Izolarea personală și socială a lui Kiki se dovedește a fi un factor crucial în conturarea dilemelor sale identitare. Această izolare se manifestă atât pe plan emoțional, cât și social, influențând profund percepția sa asupra identității. Kiki trăiește o tensiune între nevoia de acceptare din partea celor din jur și dorința de a se exprima liber, ceea ce generează conflicte interioare.

Dorința de a fi acceptată o face să se conformeze așteptărilor externe, în timp ce, simultan, aspiră să își exploreze identitatea în mod autentic. Această dualitate o împinge în direcții opuse: pe de o parte, căutând validare în relația cu Alex, iar pe de altă parte, simțindu-se atrasă de libertatea emoțională promisă de Renato. Izolarea, astfel, nu este doar o stare fizică, ci și o condiție psihologică care adâncește ambivalența și confuzia ei identitară.

Conflictul dintre nevoia de acceptare și libertatea de exprimare devine o temă centrală, punând în evidență experiența queer. Kiki trebuie să navigheze între dorința de a se conforma normelor societale și nevoia de a se autodefini, rezultând o căutare continuă a sinelui într-un mediu care, în mod constant, îi contestă autenticitatea. Această tensiune rezumă nu doar drumul personal al protagonistei, ci și o realitate universală pentru mulți indivizi queer care se confruntă cu dileme similare într-o societate adesea intolerantă.

Sexul devine pentru Kiki o veritabilă cale de afirmare și modelare a identității sale, funcționând ca un instrument prin care ea își explorează propria subiectivitate și își negociază relația cu normele sociale și așteptările externe, după cum subliniază și Florina-Elena Pîrjol: „sex punctuates the heroine's sexual 'ripening' and it is often taken into context with exploring the world. Although varied and unusual – from masturbation and lesbianism to the half-consumed incest with Sandu, the narrator's brother – the sexual experiences in the book do not have aggressive vocalization and gratuity that are specific to autofiction. They are over-aestheticized"[4]. Prin interacțiunile sale intime, Kiki nu doar caută plăcerea, ci sondează limitele propriei identități sexuale și existențiale. Fiecare experiență devine un mod de a înțelege dorințele sale, punându-și în scenă corporalitatea pentru a dezvălui sau chiar a masca fațete ale sinelui profund și contradictoriu. În această explorare, sexul capătă o funcție esențială de revelare a fluidității și ambivalenței identității sale, un spațiu în care își contestă și reformulează identitatea într-un context de atracții și respingeri contradictorii. Astfel, intimitatea fizică îi permite o desprindere de rolurile impuse de societate și o imersiune într-un spațiu de autenticitate, în care își poate contura un sine coeziv, în ciuda fragmentării impuse de realitatea exterioară. Identitatea feminină a personajului Kiki este, astfel, în strânsă corelație cu sexualitatea sa debordantă și necondiționată, în timp ce corpul său se transformă într-un vehicul, un instrument esențial în construirea unei identități.

Cecilia Ștefănescu subminează stereotipurile asociate cu identitatea queer printr-o abordare profundă și nuanțată a relațiilor intime. Kiki, protagonista, este un personaj complex, a cărei viață emoțională nu se încadrează în constrângerile tradiționale ale sexualității binare. Prin explorarea dorințelor sale față de Alex și Renato, romanul evidențiază nu doar diversitatea atracțiilor, ci și contradicțiile și ambivalențele care vin cu acestea.

În contrast cu stereotipurile care prezintă identitatea queer ca fiind simplistă sau excesivă, Ștefănescu oferă o reprezentare autentică, în care vulnerabilitatea relațiilor sunt esențiale. Kiki se confruntă cu sentimente de izolare și confuzie, dar și cu dorința de conexiune, ceea ce subliniază natura fluidă a identității queer și evidențiază realitatea că experiențele nu pot fi reduse la etichete sau la generalizări.

Prin construirea unor relații interumane bogate și profunde, romanul reușește să critice normele sociale care limitează expresia sexualității și să invite cititorii să reflecteze asupra valorilor tradiționale. Astfel, *Legături bolnăvicioase* devine un instrument literar care deconstruiește prejudecățile și oferă o viziune plină de empatie asupra vieții intime queer, stabilind o punte de legătură între identitate, dorință și acceptare. Acest roman contribuie, prin urmare, la o înțelegere mai amplă a ființei umane în contextul diversității sexuale, promovând o acceptare mai largă a identităților neîncadrate în convenții rigide.

Romanul joacă un rol esențial în creșterea vizibilității și validării comunității LGBTQ+ în cultura românească contemporană. Prin intermediul unei narațiuni care se concentrează asupra experiențelor intime și emoționale ale protagonistului, romanul contribuie la demistificarea și normalizarea diversității sexuale în societatea românească, adesea conservatoare și rigidă în gândire.

Reprezentarea nuanțată a relațiilor queer nu doar că oferă o platformă literară pentru subiectele adesea marginalizate, dar și validează trăirile și identitățile acestor indivizi. Kiki, personajul central, devine astfel o voce care reflectă provocările și dilemele identității queer, explorând simultan teme precum iubirea fluidă și căutarea acceptării. Prin aceste explorări, romanul devine un instrument de sensibilizare, îndemnând cititorii să reevalueze concepțiile preconcepute despre sexualitate și să îmbrățișeze o viziune mai inclusivă asupra identității umane.

[4] Florina-E lena Pîrjol, *Corporeality and Sexuality in Women's Autofictions: A Few Romanian Examples*, în *Gender in Focus: Identities, Codes, Stereotypes and Politics*, Andreea Zamfira, Christian de Montlibert, Daniela Radu (eds.), Barbara Budrich Publishers, Toronto, 2018, p. 152.

În plus, contribuția operei lui Ștefănescu la literatura queer românească nu se limitează doar la reprezentarea diversității, ci se extinde și la contestarea normelor sociale și culturale, provocându-le și invitând la reflecție. Prin abordarea deschisă a temelor controversate, romanul contribuie la o conversație mai amplă despre acceptarea comunității LGBTQ+ în societatea românească, promovând astfel un climat de empatie și înțelegere. Această vizibilitate literară nu doar că afirmă existența comunității queer, ci și subliniază importanța recunoașterii drepturilor și identităților acesteia în cadrul cultural și social românesc.

Romanul *Legături bolnăvicioase* de Cecilia Ștefănescu își afirmă locul ca un pilon fundamental în literatura queer românească, având un impact semnificativ asupra percepției identităților sexuale și asupra discursului literar contemporan. Prin explorarea profundă a temelor precum fluiditatea sexuală, izolarea și criza identitară, romanul oferă o viziune complexă și nuanțată asupra experiențelor queer, contestând stereotipurile și normele sociale tradiționale.

Prin prisma personajului Kiki, cititorii sunt invitați să reflecteze asupra provocărilor emoționale și sociale cu care se confruntă indivizii care trăiesc în marginea normelor acceptate, aducând în discuție dilemele inerente ale căutării identității și ale acceptării de sine. Impactul acestui roman se extinde dincolo de paginile sale, influențând percepția publicului și contribuind la creșterea vizibilității comunității LGBTQ+ în societatea românească. În plus, opera Ceciliei Ștefănescu nu doar că îmbogățește literatura română, ci și deschide calea pentru discuții mai ample despre diversitate, toleranță și drepturile umane, promovând o cultură a acceptării și înțelegerii.

Astfel, *Legături bolnăvicioase* nu este doar un roman despre iubire și identitate; este un act literar de rezistență și afirmare, un apel la recunoaștere și validare a experiențelor queer într-o societate care, de multe ori, rămâne reticentă în fața diversității. Prin aceste contribuții, romanul consolidează un fundament pentru o literatură mai incluzivă, care surprinde nuanțele și bogăția experienței umane în toate formele sale.

BIBLIOGRAPHY

1. Butler, Judith, *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*, Routledge New York and London Press, 1999.
2. Glăvan, Gabriela, *Gay/Queer în literatura româna contemporană*, în *Philologica Jassyensia*, Vol. 21, Iss. 1, 2015, pp. 67-74.
3. Iovănel, Mihai, *Istoria literaturii române contemporane. 1990-2020*, Editura Polirom, Iași, 2021.
4. Lungeanu, Violeta-Teodora, *The Intertext as Discursive Subversion: Legături Bolnăvicioase/ Love Sick, Cecilia Ştefănescu*, în *Cultural Intertexts*, Year 1 Vol. 1-2/2014, pp. 188-205.

Mitchievici, Angelo, *Sexualitatea damnată și literatura gay românească* în Revista „Dilema Veche", 24 septembrie 2018, disponibil online: https://dilemaveche.ro/sectiune/dileme-on-line/sexualitatea-damnata-si-literatura-gay-romaneasca-625587.html, accesat: 31.10.2024.

5. Pîrjol, Florina-Elena, *Corporeality and Sexuality in Women's Autofictions: A Few Romanian Examples*, în *Gender in Focus: Identities, Codes, Stereotypes and Politics*, Andreea Zamfira, Christian de Montlibert, Daniela Radu (eds.), Barbara Budrich Publishers, Toronto, 2018, pp. 145-159.
6. Rich, Adrienne, *Compulsory heterosexuality and lesbian existence*, Routledge New York and London Press, 2006.
7. Ștefănescu, Cecilia, *Legături bolnăvicioase*, Ediția a III-a, Editura Polirom, Iași, 2011

THE CLASSIFICATION OF THE LIBRARIES TO ALBERTO MANGUEL AND HOUARI TOUATI

Paul-Cristian Albu
PhD Student, University of Craiova

Abstract. I am writing this article, because my intention is to present how could be imagined the library to Alberto Manguel and Houari Touati. Our purpose is to define the general concept of library and to understand its evolution during the centuries. Also, by making reference to the Egyptian writer Houari Touati and the writer from Latin America Alberto Manguel, we can see how the libraries were precious and the different manner when it comes to examinate this notion in contemporaneity. Also, it is essential to note that library played an important role and was observed as a precious or elevated manner to understand the social relations during the Islamic Gold Age and in our times, in the Post-Christian World. I will use the technique of close reading the books The Enchanted Library and The Armour of the Wisdom for a better analyse of the concept of library both during the Middle Ages and Contemporaneity.

Key-Words: *library, Middle Ages, Contemporaneity, literature, bookaholic*

Introduction

La définition de la bibliothèque

Premièrement, il faut noter que le nom de *bibliothèque* provient du grec ancien : *biblio* qui est synonyme de livre et *thêkê* qui, dans la traduction moderne, est synonyme avec „dépôt''.

La bibliothèque représente une institution de culture où on collectionne, on organise et où on garde des fonds de publications et des manuscrits pour être utilisés par les lecteurs. Une bibliothèque représente une collection privée de livres et une collection de grande taille détenue et administrée par une institution.

On peut offrir les définitions suivantes à la bibliothèque : un meuble où on garde des livres, un bâtiment ou une partie d'un bâtiment ayant le rôle de bibliothèque, une collection de documents organisée selon quelques critères, une collection d'éléments software.

La loi roumaine des bibliothèques 334 définit la bibliothèque comme :

l'institution, le compartiment ou la structure spécialisée dont ses attributions principales sont : la constitution, l'organisation, la prélucration, le développement et la conservation des collections de livres, des publications sérials, des autres documents de bibliothèque et des bases de données pour faciliter leur utilisation afin d'informer, rechercher, éduquer ou se recréer, d'initier, d'organiser et de dérouler des projets et des programmes culturels, inclusivement en parténariat avec des autorités et des institutions publiques, avec d'autres institutions de profil ou par le parténariat public-privé, au cadre de la société de l'information la bibliothèque a un rôle d'importance stratégique.[1]

Les bibliothèques sont depuis l'origine dans un développement continu. Anne-Marie Bertrand considère que „la vie des bibliothèques est marquée, depuis une trentaine d'années, par une conjonction heureuse entre une offre diversifiée de bibliothèques et une demande sociale de bibliothèques. L'offre et la demande s'enrichissent mutuellement. ''[2]. Cet auteur veut transmettre aux yeux du lecteur innocent le rôle bénéfique du développement du monde

[1] Le portail législatif, La loi nr. 334 du 31 Mai 2002 (**republiée**), (**réactualisée**)
[2] Anne-Marie, Bertrand, *Les bibliothèques*, Troisième édition, La Découverte, Paris, 1998

de la bibliothèque dans la vie quotidienne. L'empreinte du culturel et du social est marquée par la diversification des bibliothèques qui enrichit la culturalité des gens ordinaires.

Anne-Marie Bertrand est de profession bibliothécaire et historienne française. Elle fera ses études à l'École des Chartres qui est une école réputée pour les sciences qui sont englobées dans la sphère de l'histoire.

Cette école verra le jour en 1821, étant coordonnée par le Ministère de l'Enseignement Supérieur.

Cette femme sera archiviste paléographe en 1975 par le biais d'une thèse qui s'intitule *Recherches sur l'édition et les milieux littéraires parisiennes en 1644*. Elle se propose de diriger les bibliothèques de Roubaix et Nantes. Pour elle, la bibliothèque représente le lieu idéal de la diversité des idées où la demande et l'offre coexistent harmonieusement pour dégager le sens du lecture. La bibliothèque peut-être aussi la marque développée du culturel et du social, tout en enrichissant la culturalité d'un public large ou restreint.

La bibliothèque est aussi un point de liaison entre les composantes fictionnelle et réelle. Le fictionnel domine le spectre entier de la pensée collective de l'imaginaire humain, tout en façonnant une réalité subjective et déformée. Le réel présente l'actualité au degré zéro. Le mélange entre l'irréel et la réalité résulte de la falsification de la réalité au gré d'un auteur quelconque pour mettre en évidence sa vision sur le monde intérieur et extérieur. Son univers intérieur se traduit par sa capacité indélébile de contourner son monde et de le transmettre par l'intermédiaire de l'écriture à un public-cible. L'univers extérieur est la marque de la réalité qui l'entoure et il lui donne la force d'analyser psychologiquement les relations humaines qui seront transposées dans son œuvre.

Dès que les gens ordinaires pénètrent dans ce temple de la connaissance éternelle, ils auront la possibilité de plastifier leur opinion à l'aide de la multitude des livres qui servent comme support dans le début de l'aventure de la lecture.

En prenant le sens religieux du terme, le lexème auquel on faisait référence peut se réduire à l'Ancien Testament, puisque le livre comporte une collection de livres sacrés. Même,les écrits du Père de l'Eglise constituent une bibliothèque'' selon Frédéric Barbier. [3]

Le dictionnaire Larousse définit la bibliothèque comme :

Collection de livres, de périodiques et de tous autres documents graphiques et audiovisuels classés dans un certain ordre.

Local ou édifice destiné à recevoir une collection de livres ou documents qui peuvent être empruntés ou consultés sur place.

Collection de livres publiés par un éditeur et relatifs à un même domaine ou destinés à un public déterminé : Bibliothèque verte.

Meuble à rayonnages dans lequel sont rangés les livres.[4]

La bibliothèque représente aussi un point de liaison entre le pouvoir politique et l'institution en soi. On considère que :„ La bibliothèque, c'est le lieu des liens''[5] La bibliothèque doit impérativement fonctionner selon le principe de la rigueur et de l'ordre. La rigueur est nécessaire parce qu'elle est un fort liant entre les ordonnateurs de l'univers et la précision physique du monde livresque.

L'ordre intervient en fonction des critères préférentiels de l'écrivain. On peut ordonner une bibliothèque en fonction de sujets choisis. Par exemple, dans le chapitre *Un ordre* d'Alberto Manguel , on décrit le rangement personnel de la bibliothèque. Ce rangement

[3] Barbier, Frédéric, *Histoire des bibliothèques d'Alexandrie aux bibliothèques virtuelles*, le chapitre „La bibliothèque :les mots et les choses, page 7.

[4] https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/biblioth%C3%A8que/9064

se réalisait par l'intermédiaire des objets stridents. On remarque une certaine affectivité de l'auteur dans la mise en œuvre de ce processus :

Mais, parfois, ce genre ne me satisfaisait pas et je réorganisais les livres par sujets : les contes de fées sur une étagère, les récits d'aventures sur une autre, les ouvrages scientifiques et relations de voyage sur une troisième, la poésie sur une quatrième, les biographies sur une cinquième. Et parfois, juste pour varier, je groupais mes livres par langues, ou par couleurs, ou en fonction de mon attachement envers eux. Au Ier siècle avant notre ère, Pline le Jeune décrivait les joies de sa maison de campagne et, notamment, une pièce ensoleillée où mur est garni d'étagères comme une bibliothèque où ranger des livres que je lis et relis. [6]

À l'époque de l'Islam médiéval, on accordait une importance à la bibliothèque. Les érudits possédaient une collection vaste de livres. Le Moyen Âge musulman est traversé par la période de collection des livres. Dans la ville de Cordoue, lorsqu'il était sous domination arabe, il y avait un écrivain qui était un collectionneur de livres. Il fait la description de cette ville telle qu'elle est à cette époque-là. La multitude de livres qui y existent fait de Cordoue une ville pleine de gens érudits.

L'atmosphère intellectuelle crayonne la vie quotidienne des riches qui y vivent.

Le plaisir de collectionner des livres se trouve aussi dans d'autres villes espagnoles, parce qu'on considère que pour être une personne bien vue dans la société, il faut avoir des bibliothèques chez soi.

Les habitants de Cordoue offre comme synonyme les termes suivants à la bibliothèque :*instrument, appareil -âla, distinction sociale ta'yyîn et primauté ri'âsa*. [7]

La marque vestimentaire était importante à cette époque-là. Ri'âsa désigne la supériorité d'un groupe social grâce à son pouvoir, sa fortune et sa généalogie. Le livre est la valeur inestimable de la composante sociale.

Georges Perec classe la bibliothèque selon l'ordre alphabétique, en fonction de continents ou de pays, de dates de publication, de dates d'acquisition, de formats, de genres, des époques littéraires, de langues, de priorités de lecture, de reliures, de collections.

Problématisation

Dans ma démarche qui concerne mon mini-mémoire, je me propose de montrer à comment la question de l'ordre est traitée dans le sujet.

À la différence de l'Occident, cette question se pose différemment,parce que la bibliothèque dès le premier âge de l'islam est très développée au Moyen-Orient. La bibliothèque est un lieu de refuge et du plaisir quotidien, car dans la religion islamique primitive, on accentue l'idée que les musulmans doivent posséder une forte culture générale dans n'importe quel domaine d'activité, soit dans les sciences exactes, soit dans les sciences humanistes.

L'Islam emprunte l'idée apparue dans Antiquité selon laquelle la culture représente le moyen efficace d'accéder à l'universalité de la connaissance. La connaissance véridique offre l'opportunité au lecteur innocent de connaître la vertu de cette connaissance qu'il faut se propager parmi les milieux éduqués. La tradition stoïcienne centre le principe de la réalité par l'intermédiaire d'une science et d'une perception solide et durable et par la raison.

La science doit être efficace et se baser sur la raison permanente. Il n'y a une autre connaissance sauf la réalité sensible. En extrapolant l'affirmation précédente, l'Islam

[6] Manguel, Alberto, *La bibliothèque, la nuit*, le chapitre *L'ordre*, page 49

[7] Touati, Houari, *L'armoire à sagesse*, le chapitre *Qu'est-ce qu'une collection de livres ?,* page 31.

considère que le livre est le représentant de la connaissance véritable et éternelle, étant la seule possibilité d'avoir accès à la vraie science.

En question de l'ordre et du désorde, la culture islamique médiévale met l'accent sur la question de l'ordre de la bibliothèque. La bibliothèque, dans l'acception de l'auteur Houari Touati, doit être imprimé par la présence de l'harmonie et par la souverainité de l'ordre.

La rigueur et le silence doivent être les caractéristiques inaltérables, originelles et uniques de la bibliothèque. Le principe de la rigueur intervient dans ce cas parce que la bibliothèque doit être gérée par son aspect, par la manière dont on range les livres et par sa manière d'attraire le lecteur.

L'harmonie est fondamentale dans ce cas, car le lecteur doit avoir accès à la connaissance inégalable que la bibliothèque lui offre. Ce silence aide le lecteur naïf d'être plus plongé dans l'information acquise et de montrer son intérêt particulier au livre.

Il est très important de rappeler que „la collection fonctionne en trompe d'œil'' où l'auteur Touati considère qu'il 'agit de l'existence des objets hétéroclites, ce qui offre l'image d'une bibliothèque où persistent des livres qui couvrent des sujets divers. Touati croit aussi que la collection est liée à une histoire psychique et individuelle. Les collections doivent satisfaire les réponses des lecteurs. Le collectionnisme s'inscrit dans un phénomène socioculturel. Chaque collection doit être singulière parce qu'elle ne peut pas être redoutable.

L'âge d'or de l'Islam et la bibliothèque

L'âge d'or islamique est encadré du point de vue historique entre VIIIe siècle et XIIIe siècle. C'est une époque dans laquelle la civilisation arabe connaît un essor sans précédent. Il est nécessaire de noter que les bibliothécaires, les ingénieurs, les artistes, les collectionneurs d'art et de chefs-d'œuvre, les mathématiciens, les physiciens, les philosophes, les écrivains etc. contribuent essentiellement à la transmission ou à la propagation de nouvelles idées au Moyen Âge, à la nouvelle culture par l'intermédiaire de la langue arabe, du commerce et de la religion.

La religion joue un rôle important parce qu'elle va définir le processus continu de transformation de la mentalité arabe par l'évolution vers un monothéisme pur. La culture arabe a octroyé un statut important au livre comme objet et comme instrument d'acculturation des masses populaires.

La peinture, l'enluminure, la calligraphie et la reliure sont englobées au sein de l'art du livre. Le livre est divisé en trois sous-divisions dans lesquelles on écrit en trois langues différentes : Arabe pour les manuscrits syriens, les Persan pour les manuscrits iraniens et l'indien pour les œuvres en moghol.

Il est très nécessaire de rappeler que le livre a un pouvoir fascinant et énigmatique à la fois, parce qu'elle se caractérise nettement par une complexité de renseignements ayant comme but d'informer les gens dans n'importe quel domaine d'activité.

L'Islam a octroyé une importance spéciale à la collection des livres. La diversité du livre se caractérise par la vaste collection historico-littéraire et iconographique.

La collection doit penduler entre le désir et la totalité. Le collectionneur est un „amoureux(muhibb)'' et un „totalisateur(jammâ)''.[8] La collection doit se résumer impérativement à principe de l'ordre, parce que le chaos ou le désordre dominera tout le spectre dans lequel la bibliothèque devra s'inscrire.

La bibliothèque islamique apparaît comme un mélange entre les rigueurs du Coran et la soif pour connaissance scientifique. La culture islamique fleurit en Irak actuel, au pays de Jâhiz.

[8] Touati, Houari, *L'armoire à sagesse*, le chapitre *Introduction,* page 19

L'expression „Comme une figure de la sensualité, son champ sémantique recouvre une large gamme de gestes consistant à savourer n'importe quel objet pourvu qu'il soit voluptueux et qu'on en tire du plaisir'' révèle que le livre englobe des domaines vastes qui aident le lecteur à cultiver sa passion ardente pour la lecture. Cette passion est renforcée par le plaisir que livre présente aux yeux de celui-ci.

La question de la collection et le principe d'ordre

Tout d'abord, il faut définir la collection comme un ramassement d'objets, de livres ayant un but esthétique, voire documentaire. La collection correspond au principe d'ordre. La collection doit être mise dans un ordre figé, en fonction de la subjectivité de l'auteur, ramasser et mettre les livres dans un ordre très stricte.

Le dictionnaire Larousse donne des définitions multiples au mot *collection* comme par exemple :

Réunion d'objets rassemblés et classés pour leur valeur documentaire, esthétique, pour leur prix, leur rareté, etc. : Collection de tableaux.

Réunion, série d'ouvrages du même auteur, ou de même thème : La collection des œuvres de Racine.

Ensemble de livres publiés chez le même éditeur et ayant une caractéristique commune (thème, format, présentation, etc.) : Collection historique.

Recueil d'une série de numéros d'une publication : La collection du « Journal officiel ».

Grande quantité de personnes réunies, ayant certaines caractéristiques : Une collection d'imbéciles.

Ensemble de modèles présentés à la presse et à la clientèle par les professionnels de l'habillement, en particulier par la couture création. (La couture création est tenue de présenter deux collections annuelles d'au moins 75 modèles originaux.)

Terme parfois utilisé en mathématiques comme synonyme du mot « ensemble ».

Accumulation de liquide physiologique ou pathologique (sang, pus, etc.) dans une cavité de l'organisme[9]

En extrapolant ce terme et en le mettant en concordance avec le sujet du mini-mémoire, la collection se résume au rassemblement des livres les plus précieux qui doivent orner la bibliothèque de l'aristocratie médiévale arabe. Dans l'univers médiéval islamique, la bibliothèque est obligée d'assumer cet ordre par offrir aux livres des places très précises, une topographie très bien déterminée, un espace de temps et de classification.

La pratique de collectionner des livres se prolonge tout au long Moyen Âge islamique.

Au XIIe siècle, la ville de Cordoue qui se trouve maintenant en Espagne était classée comme un des centres musulmans où les livres abondent. Une famille qui se voulait être respectée était obligée de posséder au moins une bibliothèque riche.

En Cordoue, on possède des livres, en se centrant sur trois caractéristiques : premièrement, il fallait qu'un livre serve comme un instrument ou appareil *'âla*.[10] Deuxièmement, la bibliothèque était une marque de la distinction sociale, car elle représentait un atout pour les riches qui devaient cultiver leur esprit critique et culturel. À la différence de gens pauvres qui n'avaient pas les moyens nécessaires pour avoir une bibliothèque ou un livre, les gens riches avaient cette possibilité qui avait été mentionnée antérieurement. ri'âsa[11]

[9] https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/collection/17174

[10] Touati, Houari, L'armoire à sagesse'', le chapitre Qu'est-ce qu'une collection de livres ?, page 31

[11] Idem

Les définitions originelles qui sont en arabe ont été pris du chapitre „Qu'est-ce qu'une collection de livres ?'', page 31

Le livre est un élément fondamental dans la culture arabe, parce qu'elle représente la marque du social. Cette marque se traduit par une distinction nette entre les bourgeois musulmans et les pauvres qui n'avaient guère les moyens nécessaires.

La bibliothèque représente aussi une question de raffinement, parce qu'elle impose un ordre esthétique, un principe selon lequel les livres y doivent être rangés.

Un des chercheurs qui s'est occupé en détail de ce problème de la collection est Krzysztof Pomian.

Pomian est un philosophe français d'origine polonaise. Il est né à Varsovie le 25 Janvier 1934. Il a fait ses études en Philosophie, en 1965, il sera diplômé docteur.

En 1972, il sera accepté au Centre National de la Recherche Scientifique(CNRS).

Il a été professeur dans plusieurs universités françaises et étrangères.

On considère que l'intellectuel atteint un grand degré de bonheur causé par la lecture indéniable des livres. Pozman définit la collection comme : „tout ensemble d'objets naturels ou artificiels, maintenus temporairement ou définitivement hors du circuit d'activités économiques, soumis à une protection spéciale dans un lieu clos aménagé à cet effet, et exposé au regard''.

Cet auteur fait référence aux objets de n'importe quelle qualité, ramassés dans un endroit spécial afin qu'ils soient protégés et pour qu'un lecteur puisse regarder l'unité qu'ils forment et qu'il ait la capacité de contempler sur un tel objet.

Walter Benjamin était un philosophe allemand d'origine juive, un critique culturel et essayiste. Comme un véritable penseur éclectique, il emprunte des idées philosophiques de l'Idéalisme Allemand, du Romantisme, du Marxisme et de la mystique juive.

Parmi ses ouvrages, on rencontre : *La charge du traducteur*(1923*), Le travail de l'art à l'époque de la reproduction mécanique*(1936), *Des thèses sur la théorie de la philosophie(*1940).

Il ne se déclare pas d'accord à son époque avec les théories existantes pour définir la collection, en mentionnant que :

Si vous voulez en croire mon expérience, écrit-il, il m'est souvent arrivé qu'on me rende à l'occasion un livre prêté, plutôt qu'on ne l'ait lu. Ce serait alors-demandez-vous-la marque propre des collectionneurs que de ne pas lire ! Voilà qui est nouveau. Eh bien, non ! Les experts vous confirmeront que c'est au contraire fort ancien, et je me bornerai à citer la réponse que France tenait en réserve à destination du béotien qui admirait sa bibliothèque pour en arriver finalement à la question inévitable : „Et vous avez lu tout ça, Monsieur France ?" Pas le dixième. Ou bien est-ce que par hasard vous dîneriez tous les jours dans votre service de Sèvres ?[12]

Cette définition de la collection se transmet par le fait qu'on peut collectionner des livres sans jamais les lire. Par la phrase „Il m'est souvent arrivé qu'on me rende à l'occasion un livre prêté, plutôt qu'on ne l'ait lu'', l'auteur veut transmettre au lecteur l'idée qu'on peut emprunter un livre sans lui faire la lecture d'une manière véritable.

On peut collectionner des livres, les mettre dans un ordre quelconque pour embellir la bibliothèque, mais l'auteur insiste encore une fois sur l'idée qu'on peut posséder une bibliothèque beaucoup ou moins riche sans l'explorer véritablement.

Le mot *ordre* provient du latin *ordo, ordinis* qui signifie planifier, organiser des choses pour qu'elles aient une unité dans une direction donnée.

Le dictionnaire Larousse donne des définitions multiples à l'ordre :

Disposition d'éléments, organisation de leur place dans un ensemble : L'ordre des mots dans la phrase peut varier.

[12] W. Benjamin, *Je déballe ma bibliothèque. Une pratique de la collection*, trad. Ph. Ivernel, Paris, 2000, 45-46

Disposition organisée, structurée selon certains principes, chaque élément ayant la place qui lui convient : Ordre alphabétique. Donner les chevaux dans leur ordre d'arrivée.

État d'un ensemble, d'un lieu, etc., dont tous les éléments sont à leur place, qui satisfait l'esprit par sa régularité, son organisation : Mettre de l'ordre dans ses idées.

Qualité de quelqu'un qui a le goût de l'organisation, du rangement, du classement : Cet enfant n'a aucun ordre.

Qualité de quelqu'un qui procède avec méthode : Travailler sans ordre.

Catégorie dans laquelle se classent des choses, des personnes considérées selon leur nature, leur structure, leur place dans une série ; espèce : Ces détails sont d'un tout autre ordre.

Système des lois et des institutions qui régissent une société, sur le plan politique, économique, judiciaire, administratif, etc. : Rétablir l'ordre.

Respect des lois et des règlements qui maintiennent la stabilité d'un groupe : Maintenir l'ordre dans la classe.[13]

Oleg Grabar est un archéologue et un historien de l'art français qui a travaillé aux Etats-Unis. Il a suivi les cours de l'Université de Paris où il a étudié l'histoire antique, médiévale et moderne.

En ce qui concerne la collection, il propose trois notions essentielles :

,,Il faut que ses objets découlent dans leur acquisition, d'un choix personnalisé du collectionneur", ,,Il faut qu'un mobilier soit adéquatement préparé pour accueillir ces objets", ,,Il faut qu'un principe d'ordre préside à son ordonnancement, car le chaos, la confusion, le désordre ne sont pas les caractéristiques de cette totalité structurée qui a pour nom ,,collection", mais celles du ,,tas" ou de ,,l'amas d'objets", ,,du fouillis de livres" et du ,,bric-à-brac". [14]

Donc, l'ordre doit correspondre au choix personnel, affectif et en fonction de l'intérêt de celui qui possède la bibliothèque. La collection doit être régi selon le principe de rigueur et de l'ordre.

En revenant à la question de la bibliothèque dans la religion islamique, il est essentiel d'informer le lecteur que la culture arabe s'est développée en Irak, plus précisément à Bagdad. L'intérêt pour la collection y intervient toujours. La collection de l'historiographie du Prophète Mohammed a été ordonnée dans des coffres qui ont réussi à atteindre le chiffre fatidique de six cents. Chaque coffre était extrêmement grand afin que deux hommes puissent porter les livres. Une dizaine de volumes pouvait être intégrée dans un coffre dont l'espace était grand. La question d'ordre apparaît lorsqu'on parle de collections qui étaient rangées dans des coffres.

Yahiâ b. Ma'în était un spécialiste de hadits dont son père lui a laissé comme héritage une bibliothèque immense qui a été estimée à un million de dirhams. L'emir du Sijistan, Ya'qub al-Layth est un collectionneur de longue expérience. Lorsque le philologue arabe de Herat décède, il envoie un commissaire pour acquérir ses livres, dont un dictionnaire lexicographique.

Le calife égyptien, al-Malik al-Afdal a interdit la vente de 10.000 des 20.000 volumes de livres pour que la collection du docteur juif al-Hasan ne disparaisse pas. Le désordre intervient lorsqu'on parle de la dégradation du livre à cause de ne pas les garder dans de bonnes conditions. Dans ce cas, les intempéries apparaissent.

Les princes conservent avec un très grand respect les collections. Dans des périodes de guerre ou de crises politiques très graves, ils sont obligés de se dessaisir d'elles. En raison

[13] Larousse

[14] Houari, Touati, le chapitre *Qu'est-ce qu'une collection de livres*, page 39

d'un événement historique en 1009, les émirs de Cordoue doivent vendre leurs bibliothèques et, implicitement, leurs meubles.

La question de la bibliothèque est aussi présente dans l'œuvre littéraire *La bibliothèque enchantée* écrite par Mohammad Rabie. La bibliothèque où le protagoniste est allé possédait une grande collection de livres.

À la page 9, l'auteur décrit la bibliothèque comme étant une place ordinaire où se trouve une table de lecture et quelques chaises. La question de la collection est évoquée lorsque le protagoniste entre dans cette bibliothèque et où les livres sont posés sur une étagère de bois :

« Une grande salle meublée d'une table de lecture et de quelques chaises. Sur les côtés, on voit plusieurs portes menant à d'autres pièces, avec des rayonnages en bois où sont posés les livres et de nombreuses de bibliothèque en enfilade. »[15]

Les collections sont hétéroclites et les sujets des livres sont variés et le domaine d'activité est diversifié.

« J'entre dans une pièce au hasard et promène mon regard sur les étagères. Pris de curiosité, je me mets à lire les titres des livres. Voici un roman, puis un essai de théologie comparative, suivi d'un ouvrage d'économie. ». [16]

À la différence de l'œuvre de Touati, *La bibliothèque enchantée* traite le problème d'une bibliothèque qui va être détruite. Le personnage doit rédiger un rapport sur cette situation. La bibliothèque est présentée comme un lieu bizarre, car la poussière et l'atmosphère lugubre y règnent. C'est un lieu vide, hasardé et qui ne respecte pas un certain ordre. Les livres ne sont ni indexés, ni cotisés.

Chez Touati, les bibliothèques sont mises dans une lumière agréable, parce qu'elles sont des temples de la connaissance pour l'aristocratie musulmane médiévale. Chez Rabie, on parle d'une bibliothèque quelconque du Caire qui va être rasée.

Pour faire un parallélisme avec le contenu du chapitre *Un ordre*, Manguel parle d'un choix personnel quant à la manière d'ordonner des livres. On peut les ordonner en ordre alphabétique etc. L'auteur ordonnait les livres par taille, par sujets, selon le critère linguistique, en fonction de couleurs ou de son attachement affectif envers eux.

Pour comparer le fonctionnement de la bibliothèque dans d'autres régions du monde, on apprend qu'en Chine, les collections étaient rangées en fonction de quatre critères : en fonction de textes classiques, d'œuvres philosophiques, d'histoire et d'autres œuvres littéraires.

La classification alphabétique a été utilisée par Callimaque, un bibliothécaire proéminent d'Alexandrie. Il classifiait aussi les livres par genre : épopée, poésie lyrique, tragédie, philosophie, comédie, rhétorique, droit etc. Une ressemblance est dévoilée par la classification des livres à l'aide d'un ordre alphabétique, d'un catalogue. On connaît que l'ordre par le critère alphabétique a pénétré dans le monde arabe par l'intermédiaire des catalogues de Callimaque.

L'ordre et désordre chez Touati et Rabie

Chez Touati le livre est plein d'informations historiques sur le rôle du livre au Moyen Âge musulman.

La notion de dispersion du livre et de l'argent peut être encadré dans la catégorie du désordre. Pour Houari Touati, la bibliothèque doit se résumer au principe de l'ordre, parce qu'il faut offrir des places déterminées du point de vue ergonomique et dogmatique.

[15] Mohammad, Rabie, *Une bibliothèque enchantée*, page 9
[16] Mohammad, Rabie, *Une bibliothèque enchantée*, page 10

Michel Foucault utilise l'expression de „l'ordre du discours'' lorsqu'on parle de bibliothèques en ce qui concerne le rangement des livres et leur classification. L'auteur rappelle que la Bibliothèque de Boukhara est un exemple pour les milliers de bibliothèque grâce à son caractère impeccable d'ordonner les livres. La ville de Boukhara est localisée en Asie Centrale, plus exactement en Ouzbékistan.

Il faut rappeler que le géographe musulman né à Jérusalem, Al-Muqaddasi a entrepris une visite à Chiraz afin de voir la bibliothèque du prince qui résidait dans cette ville-là. Elle se trouve dans le grand palais du prince. La bibliothèque se centrait sur un modèle polymathique où des livres de domaines variés étaient rangés dans des armoires aveugles pour former de grandes collections.

Ces collections étaient déposées dans une salle dont on apprend que ses dimensions étaient immenses, en possédant „de grandes banquettes et des magasins de chaque côté''. [17] Donc, on note que le décor qui compose la bibliothèque et qui entoure le livre est très varié et très important pour le lecteur.

En faisant une comparaison entre la bibliothèque mentionnée antérieurement et la bibliothèque de Chiraz, on constate une forte ressemblance concernant la structure architecturale, la disposition topographique et l'ordre des livres : on met en scène un couloir long qui „donne sur des pièces séparées''[18]

Une différence entre la bibliothèque de Boukhara et celle de Chiraz consiste à l'ordre des livres, car à Chiraz les livres se trouvent dans des armoires aveugles. Quant aux livres de la bibliothèque de Boukhara, ils sont ordonnés dans des coffres.

Une fonction importante concernant l'ordre est attribuée aux catalogues sur lesquels on note les titres des disciplines qu'un livre traite. L'ordre topographique des lieux est renforcé par la présence d'un dispositif bibliothéconomique et bibliographique.

Les livres de la bibliothèque du Caire étaient rangés comme ceux de la bibliothèque de Chiraz. On observe une similitude entre les trois bibliothèques grâce à la présence d'un dispositif topographique. Une autre modalité qui tient de l'ordre se résume à l'Index.

En réalisant un parallélisme entre l'Orient et le monde occidental, il est très nécessaire de rappeler que les bibliothèques de l'Occident ont adopté des techniques comme l'inventaire des titres, le classement des ouvrages et la répartition des textes en fonction de domaines d'activité.

Il faut mentionner que les savants musulmans étaient fascinés par la culture antique grecque d'où ils ont traduit des nombreuses ouvrages comme *La République* de Platon, *Le Timée et le Critias*, *Le Théétète, L'Eutyphron, L'Apologie*'etc.

L'ordre des livres chez les Arabes est la preuve indéniable de l'héritage du passé, ceux-ci s'inspirant du modèle grec. L'un des instruments les plus éloquents qui s'impose dans le monde arabe c'est l'Inventaire à cause de la circulation des livres venus de Grèce. Le traducteur et mathématicien Thâbit Qurra et le médecin et le philosophe Rhazès ont réalisé un index pour leurs ouvrages.

L'alchimiste musulman, Jâbir Hayyân a créé deux index. Un index englobait la liste des ouvrages de tous les domaines d'activité et un autre où on ordonnait des livres qui traitaient seulement le domaine de l'alchimie.

On consigne qu'il y avait des livres qui n'étaient pas classés par l'ordre alphabétique. Il faut noter aussi que les princes possédaient des grandes collections qui étaient, à leur tour, indexés dans des catalogues afin de contrôler l'accumulation des livres et la manière dont on les emprunte.

L'Inventaire des livres islamiques perdu avait le nom de „Noms des livres.''

[17] Houari, Touati, *L'armoire à sagesse*, le chapitre *L'ordre des livres*, page 293
[18] *Idem*

L'Inventaire englobait des noms des auteurs, l'espace géographique dans lequel ils ont vécu et la date où ils sont décédés. Le parallélisme entre le livre de Houari Touati et celle de Mohammed Rabie consiste dans la différence entre la fiction et la réalité concrète, car le livre „L'armoire à sagesse'' offre des données très exactes et historiques à l'égard de la bibliothèque islamique médiévale.

Une ressemblance entre les deux livres est donnée par l'action qui se passe dans le même espace géographique, c'est-à-dire le monde arabe. La bibliothèque de Caire est au centre de cette action.

Au chapitre I, la bibliothèque est caractérisée par le hasard ou le désordre, parce que dans la bibliothèque il y avait de livres qui n'étaient pas rangés dans un ordre chronologique „Voici un roman, puis un essai de théologie comparative, suivi d'un ouvrage d'économie. Un assemblage incohérent de sujets hétéroclites.''[19]

La question de l'ordre s'impose aussi sur la scène, car on les range alphabétiquement et chronologiquement et il est très nécessaire de le respecter :

La bibliothèque peut sembler très anarchique. Cependant, vous avez dû remarquer que chaque livre est précédé d'un autre et suivi d'un troisième-nous les appelons le ,, précédent'' et le ,,suivant''. Si vous ouvrez la page de garde de n'importe quel livre, vous y trouerez le titre du précédent, et sur la dernière page vous livrez celui du suivant. Ainsi, la place d'un ouvrage est immuable, à moins que quelqu'un ne l'enlève d'une étagère pour le remettre ailleurs qu'à sa place. Dans ce cas, vous ne pourrez absolument plus retrouver ce volume. Sa disposition ayant changé, il disparaîtra, de même que la disposition d'autres livres, ailleurs, s'en trouvera modifiée. Il existe donc ici une règle tacite : si vous prenez un ouvrage sur un rayon, vous devez le remettre exactement à sa place.[20]

À la question de l'ordre correspond aussi la manière dont on range les livres et on les remet sur l'étagère :

Si vous voulez enrichir la bibliothèque de ce genre d'ouvrages, vous n'avez qu'à vous présenter avec vos livres, dit-il, et l'employé leur trouvera une place. Tout ce qu'il a à faire, c'est de les aligner les uns contre les autres, les nouvelles acquisitions étant simplement placées en rayon après les dernières.[21]

Une autre similitude consiste en le rappel de l'auteur Mohammad Rabie de la nécessité d'ordonner les livres de la bibliothèque du Caire par le biais d'une restructuration de celle-ci. Les deux auteurs font référence au besoin ou à l'utilisation d'un catalogue pour les titres des ouvrages et de classifier les livres en conformité avec le domaine d'activité que traite le livre en soi.

On peut noter que les livres d'Alberto Manguel *La bibliothèque, la nuit*, d'Houari Touati *L'armoire à sagesse* et celui de Mohammad Rabie *La bibliothèque enchantée* présentent des particularités et des similitudes en ce qui concerne l'ordre dans la bibliothèque.

En réalisant une comparaison entre le chapitre de Manguel *Ordonnateurs de l'univers* et *L'armoire à sagesse*, on constate une ressemblance grâce à la présence de la question de la bibliothèque dans l'espace musulman médiéval. Les deux auteurs insistent sur l'influence grecque dans la vie des bibliothèques des Arabes.

À la page 282, Manguel évoque cette influence grecque en évoquant la réputation de la personnalité du philosophe de l'Antiquité Aristote parmi les lettrés musulmans.

La fiction intervient ici par la montée du phénomène de la rêverie qui dévoile une conversation imaginaire entre le calife Al-Ma'mun et le philosophe même. L'auteur

[19] Mohammad, Rabie, *La bibliothèque enchantée*, page 10
[20] Mohammad, Rabie, *La bibliothèque enchantée*, page 36
[21] Mohammad, Rabie, *La bibliothèque enchantée*, page 53

contourne le portrait physique d'Aristote, celui-ci étant „pâle, aux yeux bleus, au front élevé et aux sourcils froncés''. [22]

Manguel exploite la question de la primordialité de l'œuvre de ce philosophe dans les milieux élevés, cette importance se concrétisant par le début de la traduction de son œuvre.

Une autre ressemblance est donnée par la présence de l'information conformément à laquelle Bagdad était l'un de centres de l'épanouissement de la civilisation islamique, bien que Touati accorde une importance beaucoup plus grande à cette ville que pour les autres.

Les deux auteurs évoquent la ville de Cordoue qui était un centre culturel important pour le Moyen Âge qui comportant une multitude de livres. Les deux auteurs offrent des informations exactes, sans implication émotionnelle et avec un détachement stylistique.

Manguel souligne aussi que l'Antiquité grecque a exercé une forte influence sur la pensée chrétienne du Moyen Âge, particulièrement le philosophe mentionné auparavant.

Pour Strabon, la bibliothèque n'est pas un lieu quelconque, mais un espace où les colonnades abondent et qui contient une salle commune pour les lecteurs avisés. On rencontre depuis cette époque le rangement des livres dans un ordre alphabétique. Cette procédure est attribuée à Callimaque.

La Bibliothèque d'Alexandrie a servi comme support pour celles de Rome Antique, de l'Empire Byzantin et de l'Occident Chrétien. En faisant un parallélisme entre l'univers caractérisé par l'orientalisme musulman et l'Occident, on découvre d'autres ressemblances telles que : le catalogue, l'index etc.

Un témoignage exécrable est donné par l'existence d'un événement en 1250, lorsque Richard de Fournival a imaginé un système qui avait au centre un modèle horticole. En Angleterre, on rencontre ce système de catalogage surtout chez Roger Bacon qui ne se déclare guère d'accord avec ce catalogage qui provient des traductions arabes, parce qu'elles étaient fidèles aux textes d'Aristote imprégnés par l'Islam.

En Belgique, on sélectionnait des œuvres qui étaient utiles et qui étaient ordonnées sur des étagères au centre d'une navire. Chaque livre doit présenter des méthodes efficaces pour que le lecteur puisse être attrait dans l'irrésistibilité du sujet qu'il se propose à traiter. On consigne que pour pouvoir „délivrer'' un livre, il est obligatoire de pénétrer dans le contenu qu'il évoque et de choisir librement le genre voulu et d'avoir la capacité de le mêler avec d'autres genres.

Conclusion

Finalement, la bibliothèque doit répondre indubitablement à la question d'ordre. Les deux auteurs suggèrent qu'en dépit de l'éloignement géographique et historique, la rigueur, la discipline doivent dominer dans une bibliothèque habituelle.

L'ordre doit persister et les témoignages de ces auteurs montrer l'importance de celui-ci dans la vie quotidienne des bibliothèques. Les collections s'inscrivent efficacement dans ce principe d'ordre.

Il est très nécessaire de rappeler que l'islam a octroyé une place essentielle à la culture, à la littérature et à la bibliothèque. Houari Touati fait l'éloge du développement de la vie des bibliothèques qui est une source vivante pour la haute société qui veut nourrir continuellement la soif pour la connaissance de tous les domaines d'activité.

L'Islam emprunte l'idée de la Grèce Antique conformément à laquelle la bibliothèque représente le lieu infini et sacré de la connaissance humaine.

Quant à l'ordre, l'islam prône que la discipline est la règle d'or qui doit régner dans une bibliothèque. On doit respecter la rigueur qui donne un ordre parfait pour ranger des livres. Houari Touati souligne l'importance grandiose de la bibliothèque sur le sol arabe qui

[22] Manguel, Alberto, *Ordonnateurs de l'univers*, page 282

doit s'inscrire impérativement au principe de l'ordre qui peut être régi soit selon le choix personnel de rangement, soit par un classement alphabétique etc.

Les collections se trouvaient dans des coffres qui étaient très spacieux et mises dans un certain ordre pour que l'œil du lecteur puisse regarder très attentivement et afin qu'elles reflètent l'encadrement dans un certain domaine.

En ce qui concerne l'œuvre de Mohammad Rabie, il est inévitable de dire que le sujet est constitué par mettre au centre de l'action une bibliothèque insignifiante du Caire qui va être détruite. Rabie fait référence aussi aux livres, mais il ne place pas la bibliothèque au même niveau d'importance que Rabie. Pour lui, la bibliothèque se caractérise par la simplicité, l'ordinaire et un désordre qui saute aux yeux du lecteur dès l'incipit du livre.

Manguel accorde une place essentielle à la bibliothèque, mais il traite la question d'ordre en fonction d'un choix personnel surtout. Il parle aussi du classement en fonction de l'ordre alphabétique etc.

NOTES

Le portail législatif, La loi nr. 334 du 31 Mai 2002 (**republiée**), (**réactualisée**)

https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/biblioth%C3%A8que/9064

https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/collection/17174

Les définitions originelles qui sont en arabe ont été pris du chapitre „Qu'est-ce qu'une collection de livres ?'', page 31

BIBLIOGGRAPHY

1. Alberto, Manguel, *La bibliothèque, la nuit*, Ed. Actes Sud, Arles, 2009
2. Anne-Marie, Bertrand, *Les bibliothèques*, Troisième édition, La Découverte, Paris, 1998
3. Barbier, Frédéric, Histoire des bibliothèques d'Alexandrie aux bibliothèques virtuelles, Paris, Amand Colin, 2013
4. Manguel, Alberto, *La bibliothèque, la nuit*, Ed. Actes Sud, Arles, 2009
5. Mohammad, Rabie, *La bibliothèque enchantée*, Actes Sud, Arles, 2019
6. Idem
7. Touati, Houari, *L'armoire à sagesse*, Paris, Aubier, 2003
8. Idem
9. Idem
10. Idem
11. W. Benjamin, *Je déballe ma bibliothèque. Une pratique de la collection*, trad. Ph. Ivernel, Paris, 2000

AN ANALYSIS THROUGH THE GREEN LENS OF ROBERT FROST'S POETRY

Dimitrie Andrei Borcan,
PhD, "Ovidius" University of Constanța

Abstract:

This article analyses Robert Frost's poetry through the ecocritical lens, it discovers in a large number of poems similar structures as scenes or monologues, all with a moral, which tries hard not to be elusive.

Greg Garrard's ecocritical tropes ("Wilderness", "Apocalypse", "Pastoral", "Animal", "The Earth") are all identifiable in Frost's poetry...

Serenella Iovino and Serpil Oppermann's 'material ecocriticism', 'beings', 'porosity' and 'storied nature', coexist with Stacy Alaimo's 'transcorporeality' of nature in these works.

It discovers a number of hyperobjects corresponding to Timothy Morton's work on the matter.

Key words: ecocriticism, porosity, transcorporeality, hyperobject, trope

No other American poet was so honoured during his lifetime, being the only poet who was awarded four Pulitzer Prizes, the Congressional Gold Medal in 1960 and being named poet laureate of Vermont in 1961. His fellow poet Randal Jarrell wrote:

Robert Frost, along with Stevens and Eliot, seems to me the greatest of the American poets of this century. Frost's virtues are extraordinary. No other living poet has written so well about the actions of ordinary men; his wonderful dramatic monologues or dramatic scenes come out of a knowledge of people that few poets have had, and they are written in a verse that uses, sometimes with absolute mastery, the rhythms of actual speech (Jarrell, 1999).

In his 1939 essay "The Figure a Poem Makes", Frost presents his ars poetica:

No tears in the writer, no tears in the reader. No surprise for the writer, no surprise for the reader. For me the initial delight is in the surprise of remembering something I didn't know I knew... [Poetry] must be a revelation, or a series of revelations, for the poet as for the reader. For it to be that there must have been the greatest freedom of the material to move about in it and to establish relations in it regardless of time and space, previous relation, and everything but affinity (Frost 1939, p 176)

Frost has often been called "the farmer poet". However, few people know who caused him to do farming as a long-term occupation, instead of teaching (like his mother) and alongside with writing poetry, which he had been doing continuously since his high school years. Actually, it was his grandfather, William Frost, who paid for Frost's university tuition, but the grandson's university studies at Harvard University lasted only for two years. Shortly before his death, the grandfather bought a farm for Robrt and Elinor Frost in New Hampshire, but in his will, he conditioned the inheritance on the grandson's living on the farm and working the land there for ten years, which the poet actually did for more than nine years : he worked on the farm during the day and wrote poetry in the evenings. After observing the will condition, he changed his farming job for a teaching one, which he had learnt from his mother and which he preferred as a bread earning way, while he continued to write poetry, which was his great vocation and passion.

When reading Frost's volumes of poetry through the ecocritical lens, some of Greg Garrard's tropes specified in Ecocriticism (2004) are easily identified: "The Pastoral," "Wilderness", "Apocalypse", "The Animal", "The Earth".

In addition, Frost alternates anthropocentrism with ecocentrism throughout his volumes, which can be demonstrated by analysing a number of his poems. To Frost, the

human is porous to nature's transcorporeality, as it is described in Serenella Iovino's "The Bodies of Naples" (2014), Jane Bennett's 'vibrant matter' (Bennett, Vibrant Matter: A Political Ecology of Things, 2010) in instances of 'vital materialism' and animism, in Stacy Alaimo's transcorporeality (Alaimo, Bodily Natures: Science, Environment and the Material Self, 2010). In Serenella Iovino and Serpil Oppermann's 'material ecocriticism', nature is sentient, and agentive (Iovino, Oppermann, Material Ecocriticism, 2014).

On reading Frost's scenes and monologues, we remark that they are short parables, each with a moral, and we are tempted to associate them with a Buddhist Samsara, a repeatable cycle of sufferance, dying, rebirth. One can figure the rebirth as a reincarnation. For instance, "Nothing Gold Can Stay", expresses the sad wisdom that luminous hopes of beginnings never lead to endurable achievement, in any kingdom (either animal or vegetal, or in human life). Through this tragic condition of limited life, perfection and happiness in any kingdom is a feature that unifies the universe, and its death brings after universal apocalypse.

"Nature's first green is gold,
Her hardest hue to hold.
Her early leaf's a flower:
But only so an hour.
Then leaf subsides to leaf.
So Eden sank to grief,
So dawn goes down to day.
Nothing gold can stay." (Frost p. 228)

This union between kingdoms appears to be proved by the wordless dialogue between a crow and a human. When the crow shakes on him some "dust of snow" changes his mood and "saves some part /of the day [he] had rued." ("Dust of Snow" p. 227). It looks like a holy benediction, or baptism, or like some knightly ennoblement performed on man by the animal with the snow, conferring to geological elements mythical powers and to a bird a clerical power, a transcorporeal communication between the two species, birds and humans, through the dust of snow gesture.

"The way a crow
Shook down on me
The dust of snow
From a hemlock tree
Has given my heart
A change of mood
And saved some part
Of a day I had rued." (Frost p. 227)

Frost's vision of the "Apocalypse" trope is expressed in "Home Burial" and "The Death of the Hired Man", two stories of tragic death, the first of a baby, the second of an old poor labourer. The witnessing people's dialogues in dramatic scenes express the common sense of tragedy they feel at both deaths

In "Fire or Ice," uncertainty about the earth's ending in either fire or ice determines the poet to declare that his human limited resistance to evil extremes does not allow him to choose either. He knows the pain of fire from passion, but he thinks that ice is a consequence of man's hate, which makes it great enough, to "suffice" to end the world. Thus, both extreme notions, either too much fiery passion or too much glacial hate, can bring about a human's mind and a human world destruction.

"Some say the world will end in fire
Some say in ice.
From what I've tasted of desire
I hold with those who favor fire.

But if I had to perish twice,
I think I know enough of hate
To say that for destruction ice
Is also great
And would suffice." (Frost p. 227)

Therefore, snow and ice can have with Frost opposite values, they can be both beauty and nobility or wickedness and death. In its former acceptation, the snow-covered scenery of a travelling evening by the woods makes the horse's master stop to admire its beauty, and linger too much to make the horse impatiently remind him of "promises to keep/and miles to go before [he] sleep[s]". Maybe the sleep is merely that night's end of the journey, or maybe it is death, and he has other duties in his worldly destiny to fulfil and cannot afford spending too long contemplating beauty in nature. The wordless dialogue with his horse shows the animal's understanding for his master's sensitivity and whims. Frost is definitely an aesthete and an eco-lover, but also a man educated in the strict spirit of duty to his peers.

"The woods are lovely, dark and deep,
But I have promises to keep
And miles to go before I sleep,
And miles to go before I sleep. " (Frost p. 228)

"The Bear" is another instance of comparing and contrasting the human and the animal, this time the man and the bear. Frost speaks about man's adaptation to and acceptance of his condition and the bear's ones, finding that the bear is better adapted to the span of its allowed room in the universe, while man is never satisfied with his place on the earth. The bear is personified all throughout the poem. At the beginning, he has a lover's attitude towards the tree, hugging it and kissing its chokecherries. Then he travels free through nature, like a free human wanderer. He loves liberty and nature, which offers him enough room to feel happy.

"The world has room to make a bear feel free.
The universe seems cramped to you and me.
In contrast, man acts like a poor bear in cage
That all day fights a nervous inward rage,
His mood rejecting all his mind suggests.
He paces back and and forth and never rests. " (Selected American Verse p. 69)

Whether analysing the micro-world or the macro-world, a human is equally dissatisfied.

The telescope at one end of his beat
And at the other end the microscope,
Two instruments of nearly equal hope,
And in conjunction giving quite a spread.

Man, like the bear, both "when sedentary and when peripatetic" is an "equally pathetic figure".

The bear is personified to such an extent that it is said to be looking "almost religious, but he's not."Instead, he is philosophical and thus, it comes under contradictory influences :

At one extreme agreeing with one Greek,
At the other agreeing with another Greek,
Which may be thought, but only so to speak" (Selected American Verse p. 69)

In "Choose Something like a Star", mystery and brightness contrasted to dark make a star loftier and more attractive to the looker. Humans are attracted to the mysteries of the universe just because these seem unsolvable, and their efforts to understand them "to stay our minds on and be staid", to give their lives meaning, purpose and discipline. Astronomy, talking about "Fahrenheit or Centigrade" (Selected American Verse p. 75), about chemical

elements, is the practical technical aspect of the talking to a star. The poet may not be answered by the lofty star, but its silence and mystery enhance the charm of his attention focus and make the heavenly body a more interesting life purpose to be accomplished by the star gazer.

Therefore, Frost's love for the natural world ranges from astronomical dimensions to flora and fauna, from Garrard's "Earth" to his "Animal", tropes mentioned in Ecocriticism (2004).

In "The Road Not Taken," destiny choices are compared to two forked road itineraries. A non-conformist hiker, "sorry [he] could not travel both and be one traveller," the poet chooses the untrodden grassy one, full of undergrowth and requiring more time to be travelled by. Even if regret ("a sigh") accompanies the traveller forever after, he knows that his choice of "the less travelled by" road "made all the difference", giving his life both meaning and trouble (Frost, pp. 222-223). Thus, a trodden road can tell a different story from an overgrown untrodden one. Anyway, nature is always a

In "Birches", such trees are a starter of dear childhood memories, of a sporting taming of birches by a boy who used to climb them and master them by swinging and bending them. He felt like a king of the forest, an owner of exquisite pieces of a treasure of precious gems, hidden in the birch bark after the night ice had got broken in the morning.

"When I see birches bent to left and right,
[…..] I like to think some boy's been swinging them.
[….] Often you must have seen them
Loaded with ice a sunny winter morning
After a rain. They click upon themselves
As the breeze rises, and turn many-colored
As the stir cracks and crazes their enamel." (Frost p. 223)

Soon, the sunlight accomplishes incredible masterwork with these birches and their cracked ice:

"…shed crystal shells
Shattering and avalanching on the snow crust-
Such heap of broken glass to sweep away
You'd think the inner dome of heaven had fallen. " (Frost p. 223)

When he sees bent birches like bowing girls, the poet likes to imagine they have not been broken by the snowstorm, but by a poor boy going to the woods with his father's cattle and having as his only play and game the bending of the birches.

"Summer and winter and could play alone.
One by one, he subdued his father's trees
By riding them down over and over again
Until he took the stiffness out of them.
And not one, but hung limp, not one was left
For him to conquer. " (Frost p. 223)

The poet was "once a swinger of birches "

And "so [he] dreams of going back to be".

This remembrance often raises his morale when

…life is too much like a pathless wood
Where your face burns and tickles with the cobwebs
Broken across it, and one eye is weeping
From a twig's having lashed across it open […]
I'd like to go climbing a birch tree,
And climb back branches upon a snow-white trunk
Toward heaven, till the tree could bear no more,

But dipped its top and set me down again.
That would be good both going and coming back.
One could do worse than a swinger of birches." (Frost p. 223)

Thus, pleasure mingles with power over nature, in an ecophobic portrait of childhood's cruel games. The swinging birches tell a story, their story, as Serenella Iovino's nature always tells a story, a detective one, a memoir one, and others, stories of nature told, biographies of birches.

In "The Oven Bird", Frost sadly acknowledges maturity's lack of joy as compared to childhood.

"There is a singer everyone has heard,
Loud, a mid-summer and a mid-wood bird,
Who makes the solid tree trunks sound again.
He says that leaves are old and that for flowers
Mid-summer is to spring as one to ten" (Frost p. 225)

The "oven bird" is mute, and it no longer expresses the joy of life, but is content with a diminished portion of happiness,

"The question that he frames in all but words
Is what to make of a diminished thing." (Frost p. 225)

Again, the tantamount of human experience is an animal, here a bird that used to sing in spring, and now it is mute in the fall, there is a story-telling nature in the mature bird and in the mature farmer, they are so similar in their small portion of possible happiness.

The counterpart of this poem is the sensitive and optimistic "Putting in the Seed", telling the reader about the farmer's burying white petals from the apple tree blossoms, mingled with seeds of "smooth bean and wrinkled pea", to give these seeds power to struggle their way up to life of new plants, in a miracle of spring as a time of birth and rebirth.

"…through the watching for that early birth
When, just as the soil tarnishes with weed,
The sturdy seedling with arched body comes
Shouldering its way and shedding the earth crumbs. " (Frost p. 225)

Seeds rebirth unto new plants makes it a hyperobject gloriously celebrating the never stopping beginning of new vegetal lives from dead seeds, and the human lives transcorporeally gaining life from the plants, in a celebration of universal rebirth in springtime.

In "The Wood Pile", "on a grey day" probably in winter, the farmer poet walks through the forest guided by a friendly bird, who hops and flies before him, to a pile of maple wood, perfectly sized and arranged, standing forgotten for a year or two, abandoned by its author to degrade slowly in the wood, instead of being put to use. The farmer makes detective guesses about the wood pile, but leaves it and the bird, without telling goodbye, which seems an impolite attitude to him, who can converse with birds, be guided by them and enjoy their company.

In "After Apple-Picking", at the end of a long day of apple picking and throwing into the drinking trough, in a rich abundance

"There were ten thousand thousand fruit to touch,
Cherish in hand, lift down, and not let fall. " (Frost p. 218)
"All the apples
That struck the earth, even if not bruised,
Went to the cider-apple heap
As of no worth. (Frost p.218)
No, overtired, the farmer will sleep and dream of apples
Magnified apples appear and disappear,

Stem end and blossom end.

And every fleck of russet showing clear." (Forst p. 218)

This ensuing sleep after apple picking cannot be defined as either human sleep or any kind of universal sleep.

"The woodchuck could say whether it's like his

Long sleep, as I described as coming on,

Or just some human sleep. " (Forst p. 218)

There are identifications between the human and the woodchuck, between the apples and the round russet objects in the dreams. By transcorporeality, the thousands thousands apples pervade the porous human dreams, as they have pervaded his day of work and his premises, and make of his home and life a kingdom of the apples.

Robert Frost's poetry is a elusive mingling of apparent simplicity and profound wisdom, contained in rural scenes or dialogues of farmer characters, who love nature, live, work and die in nature. They identify with animals and plants, ecocentrism and anthropocentrism alternate

in Frost's poems. These poems observe all the tropes mentioned in Garrard's Ecocriticism and are cases of Iovino's nature telling stories and being told in stories. Frost's work cannot exist outside nature, without nature, it ceases to be literature.

Bibliography

1. Frost, Robert . Poems. In Lehman, David (ed.) The Oxford Book of American Poetry, Oxford: The Oxford University Press, 2006

2. Frost, R. "The Figure a Poem Makes", in Joyce Carol Oates, ed. The Best American Essays of the Century. 2000, p. 176.
3. Frost, R. Poems, in Bogdan, M . and Sever Trifu (eds.), *Selected American Verse*, Bucuresti: E.D.P. 1969
4. Abram, David. *The Spell of the Sensuous: Perception and Language in a More-Than-Human World,* New York: Pantheon, 2010
5. Garrard, Greg, *Ecocriticism*, London: Routledge, 2004
6. Gersdorf, Katrin , Sylvia Mayer (eds.) *Nature in Literary and Cultural Studies: Transatlantic Conversations of Ecocriticism,* New York: Rodopi, 2006
7. Iovino, Serenella. "The Bodies of Naples", in Iovino, S. and S. Oppermann (eds.) *Material Ecocriticism,* Bloomington and Indianopolis: Indiana University Press, 2014.
8. Jarrell, Randall. "Fifty Years of American Poetry." *No Other Book: Selected Essays*. New York: Harper Collins, 1999.
9. Lovelock, James. *Gaia: The Practical Science of Planetary Medicine*, London: Lovelock Publishing House, 1991
10. Morton, Timothy. *Hyperobjects: Philosophy and Ecology after the End of the World*, Minnesotta: University of Minnesotta Press, 2013.
11. Oppermann, Serpil et al. (eds.) *The Future of Ecocriticism: New Horizons*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2011.
12. Rigby, Kate. *Writing after Nature*, Charlottesville: University of Virginia Press, 2014.

(SELF-)ISOLATION AS FORM OF SOLITUDE IN THE HERMIT BY EUGÈNE IONESCO AND THE DEAD [CITY OF] BRUGES BY GEORGES RODENBACH

Alexandru N. Lazea
PhD Student, West University of Timişoara

Abstract: (L'(auto)isolement comme forme de la solitude dans Le Solitaire d'Eugène Ionesco et Bruges-la-Morte de Georges Rodenbach) This article pursues the progression of two characters, the Loner from the novel entitled The Hermit by Eugène Ionesco, who is a French playwright, and Hugues from the novel The Dead [City of] Bruges written by the Belgian author Georges Rodenbach. Even though both novels are appurtenant to two different literary movements, a common characteristic can be easily deciphered in both of them: the theme of solitude. This theme is particularly portrayed in Occidental literature and its origins are even dating from ancient times, included in the writings of the Bible and before (The Epic of Gilgamesh, for example). The character created by Ionesco is the living representation of a loner. This evidence can also be sustained by the character's name. After inheriting a large amount of money from his American uncle, a 35-year-old man decides to give up his workplace and move to a new apartment in the southern outskirts of Paris. Rodenbach's character Hugues is also a true loner. After his wife's death he isolates himself from everyone, therefore his desolation starts to become so overwhelming and frightening that he cannot escape it. Being portrayed as an analogous study, the article pursues the manifestation of solitude in both novels opened for evaluation.

Keywords: solitude, (self-)isolation, image, symbol, character

« Je chanterai mon chant aux solitaires et à ceux qui sont deux dans la solitude ; et quiconque a des oreilles pour les choses inouïes, je lui alourdirai le cœur de ma félicité. »
(Nietzsche 1898 : 23)

Considérations préliminaires

Est-il possible de définir la solitude ? Beaucoup de philosophes (Friedrich Nietzsche, Emil Cioran, Michel de Montaigne, J.-J. Rousseau, Sigmund Freud, Raymond Klibansky, Erwin Panofsky ou Fritz Saxl, etc.) ont essayé de définir ce phénomène tragique et heureux à la fois et nous sommes tous d'accord que personne n'a trouvé la bonne définition. Or, la solitude signifie-t-elle vraiment se sentir seul, isolé de tout le monde, mélancolique, vide, perplexe, angoissé, captif, etc. ?

D'un côté, Emil Cioran affirme, dans son ouvrage *Sur les cimes du désespoir*, que « La sensation du vide et de la proximité du Rien – sensation présente dans la mélancolie – a une origine plus profonde encore : une fatigue caractéristique des états négatifs. » (1996 : 37). On ressent ce sentiment de mélancolie profonde, de nostalgie ou d'inquiétude quand on se confie soi dans notre cœur, soi dans un bâtiment, quand les autres rompent tous les liens avec nous. Cela permet à la solitude de s'installer dans notre vie : « Lorsque la solitude s'accentue au point de constituer non pas tellement notre *donnée*[1] que notre unique *foi*[2], nous cessons d'être solidaires avec le tout : hérétiques de l'existence, nous sommes bannis de la

[1] Souligné par l'auteur.
[2] *Idem*.

communauté des vivants, dont la seule vertu est d'attendre, haletants, quelque chose qui ne soit pas la mort. » (*Ibidem* : 609-610).

De l'autre côté, Rousseau voit dans la solitude un objet de contemplation : « Ces heures de solitude et de méditation sont les seules de la journée où je sois pleinement moi et à moi sans diversion, sans obstacle, et où je puisse véritablement dire être ce que la nature a voulu. » (2003 : 12). Pour le penseur français, cet état d'esprit lui permet de se découvrir lui-même, d'être proche de la nature et de se sentir adroit de méditer. Cette solitude profonde devient pour J.-J. Rousseau la source de la félicité totale, dans laquelle il peut trouver les meilleures réponses à ses questions, à ses pensées : « L'habitude de rentrer en moi-même me fit perdre enfin le sentiment et presque le souvenir de mes maux, j'appris ainsi par ma propre expérience que la source du vrai bonheur est en nous, et qu'il ne dépend pas des hommes de rendre vraiment misérable celui qui sait vouloir être heureux. » (*Ibidem*). Pour la plupart d'entre nous, la solitude est le synonyme de la souffrance, du chagrin. Ce n'est pas donc le cas de Rousseau. Il éloigne tous ses proches pour pouvoir réfléchir dans sa solitude.

En effet, il existe des individus qui sont seuls de leur naissance. Pour eux, la solitude est un nécessité sans laquelle ils ne peuvent pas exister. C'est le cas de Zarathoustra, le personnage de Nietzsche. Pour le prophète-solitaire, la solitude est une nécessité sans laquelle il ne pouvait pas connaître la connaissance absolue. Mais cette solitude, il préfère la passer à la fois parmi les mortels, en collectivité, que dans l'isolement. Friedrich Nietzsche écrit *Ainsi disait Zarathoustra* vers à la fin de sa vie, quand l'état de sa santé était en fluctuation, avec des moments de lucidité et de pure folie. Dans certains poèmes, une atmosphère de silence et d'inquiétude s'installe : « Mais c'était plus épouvantable encore et mon cœur se serrait davantage quand tout se taisait et que revenait le silence et que seul j'étais assis dans ce perfide silence. » (Nietzsche 1898 : 190). Parfois, la solitude devient une nécessité de vivre pour le personnage de Nietzsche : « Maintenant vous avez tout entendu. C'est pourquoi il faut que je retourne à ma solitude. Je ne vous ai rien caché, mes amis. » (*Ibidem* : 209). Il se retire vers les montagnes ou dans le dessert non pas parce qu'il veut s'éloigner d'autres, mais pour retrouver l'extase et pour se découvrir soi-même.

Dans ce qui suit, nous nous proposons d'analyser deux romans, *Burges-la-Morte* de Georges Rodenbach et *Le Solitaire* d'Eugène Ionesco, du point de vue critique. Dans notre analyse, nous appliquerons également les théories relatives à la solitude et à l'isolement que nous nous venons d'évoquer.

Une solitude compliquée

Au premier regard, le roman de Georges Rodenbach, *Bruges-la-Morte*, publié initialement en feuilleton (les 4 et 14 février 1892 dans « Le Figaro »), pourrait sembler très facile à lire ou à comprendre. L'histoire, en grandes lignes, nous présente un personnage central, Hugues, qui a perdu sa femme il y a quelques années et qui essaie de la garder dans son mémoire comme un souvenir vivant. Le personnage respecte à la lettre les dogmes de l'Église Catholique en ce qui concerne la vie après le décès du partenaire de vie et s'abandonne dans une solitude profonde : « À l'épouse morte devait correspondre une ville morte. Son grand deuil exigeait un tel décor. » (Rodenbach 2005 : 16). Quand Jane Scott, une actrice, veut prendre la place de son ex-femme, Hugues Viane devient totalement fou et tue Jane Scott sans penser aux conséquences. Mais le texte est plus hermétique qu'on peut penser, riche en symboles, destiné aux lecteurs qui possèdent une très vaste culture, élitistes et prêtes à consacrer leur temps pour déchiffrer les codes.

Le roman fait apparaître des personnages disparus, invisibles, mais qui ne sont pas oubliés dans l'imagination du personnage central. Jane essaie par des diverses méthodes effacer de la tête de Hugues l'image de sa femme disparue, mais sans succès. De plus, elle ne

fait qu'accentuer la dépression et la sensation du vide dans le cœur de son amant : « La dépression, c'est le point névralgique de l'amour » dit Andrew Solomon dans *Le diable intérieur* (2014 : 19)[3]. La vie de Hugues est double : d'un côté, intérieure et de l'autre, extérieure. Celle intérieure, c'est celle de l'esprit, de la pureté, qui fait garder vifs ses souvenirs avec sa femme morte. Également, la vie intérieure représente la partie religieuse d'un homme, et qui s'occupe avec la morale. Puis, la vie extérieure est celle du plaisir, des sensations et du champ visuel.

« La profondeur de la vie intérieure ne se mesure pas selon les critères quantitatifs d'une riche information en extension, mais selon le critère qualitatif d'un vécu intense des problèmes. », disait Cioran dans *Solitude et destin* (1991 : 21)[4]. La scène du roman *Bruges-la-Morte* que nous nous proposons d'analyser débute en plein discussion. Hugues essaie de convaincre Jane de s'habiller dans l'une des robes de sa femme morte, dans l'espoir de la résurrection de la Morte dans le corps de Jane. Cette vision, pas du tout catholique, donne de l'espérance à Hugues Viane. Les deux femmes de sa vie ressemblent du point de vue physique, mais elles sont très différentes si quant à leurs comportements vis-à-vis de Hugues. L'élégance de la Morte est profanée par les gestes de Jane, par son comportement vulgaire. Mais le héros du roman semble être entré en une transe. Le désir de revoir sa femme encore une fois le rend fou, et son âme assoiffée de chagrin semble ressuscité. L'univers éthéré dans lequel se déroule toute la scène devient un espace-piège pour le personnage. Rien de ce qu'il avait imaginé ne se passe, et le temps présent semble n'être qu'une trace du temps passé. Tout semble être un rituel de profanation de l'image de la Morte. Maintenant c'est Jane qui est le maître du naïf solitaire, Hugues Viane. Le passé ressuscité est un monde à l'envers et ironique pour Hugues. Le personnage dépasse plusieurs combustions dévoratrices (une souffrance psychique s'installe immédiatement, puis la dépression s'accentue de plus en plus) quand il constate ce qu'il a fait. Un processus continue de la dégradation de ses valeurs (profondément religieuses, traditionnelles) s'y installe. Après une longue méditation, le héros constate qu'il a ruiné tout ce qu'il a construit jusqu'à présent.

« Hugues insistait.

— Mais tu me trouveras laide ! […] Debout devant la glace, Jane riait de se voir ainsi : « J'ai l'air d'un vieux portrait ! ».

Et elle minaudait, se contorsionnait ; monta sur la table, en relevant ses jupes, pour se voir tout entière, riant toujours, la gorge secouée, un bout de la chemise mal fixée dépassant du corsage sur la chair nue, moins chaste qu'elle, et y apportant l'évidence des intimités du linge.

Hugues contemplait. Cette minute, qu'il avait rêvée culminante et suprême, apparaissait polluée, triviale. Jane prenait plaisir à ce jeu. […]

Hugues se sentait un malaise d'âme grandissant ; il eut l'impression d'assister à une douloureuse mascarade. Pour la première fois, le prestige de la conformité physique n'avait pas suffi. Il avait opéré encore, mais à rebours. Sans la ressemblance, Jane ne lui eût apparu que vulgaire. À cause de la ressemblance, elle lui donna, durant un instant, cette atroce impression de revoir la morte, mais avilie, malgré le même visage et la même robe […]. » (Rodenbach 2005 : 72-74)

[3] N.t. en original : « Depresia este punctul nevralgic al iubirii », Andrew Solomon, *Demonul amiezii. O anatomie a depresiei* [*Le diable intérieur. Une anatomie de la dépression*], București, Humanitas, 2014, p. 19.

[4] Emil Cioran, *Singurătate și destin*, București, Humanitas, 1991, p. 21, traduit du roumain par Alain Paruit : « Adâncimea vieții interioare nu se măsoară după criterii cantitative ale informației bogate în extensiune, ci după criteriul calitativ al trăirii intense a problemelor ».

Comment se (de)construire seul[5]

Le Solitaire est le seul roman écrit par Eugène Ionesco, auteur français d'expression roumaine. Il est paru en 1973 à la Maison d'Éditions Mercure de France. Ce livre présente l'histoire d'un homme de 35 ans qui hérite la fortune d'un oncle américain. Le protagoniste décide alors de renoncer à son travail et de s'auto-isoler dans un appartement, loin de la société qui ne lui a jamais permis de s'affirmer comme un individu libre. On retrouve, dans le roman de Ionesco, une scène dans laquelle le Solitaire reste enfermé dans son appartement avec Yvonne, sa bien-aimée. En fait, elle s'introduit dans la maison du héros sans avoir reçu son accord, ce pour cela que le Solitaire la voit comme un élément insolite. La convivialité avec cette femme qui ne lui permet pas de sortir à cause de « la révolution » accentue sa dépression. Ici, l'image de l'appartement devient l'image de l'enfer, un enfer qui ne semble plus finir. Cette fermeture crée un espace confus pour le héros : un espace clos, où Yvonne renferme le Solitaire pour le protéger, mais, en vérité, elle le rend confus. Enfin, la fatigue psychique fait tomber le personnage dans un cadre profondément onirique, il essaie d'oublier tous ses problèmes et toutes ses angoisses, et fait un pacte avec l'univers et avec lui-même :

« Elle s'installa chez moi. […] J'avais la nuit des insomnies et une fois elle dormait, ronflant légèrement, la chemise relevée, les cuisses ouvertes. […] Et je continuai d'errer dans la chambre, dans l'appartement, comme un somnambule. Je fumai cigarette sur cigarette, moi qui avais perdu l'habitude de fumer, jusqu'au moment où, n'en pouvant plus de fatigue, je m'installai à côté d'elle, le plus loin possible de sa blessure, essayant d'oublier sa blessure, sur le bord de la partie du lit que je m'étais réservée. Je finis par m'endormir sur le côté droit. » (Ionesco 1973 : 122-123)

En descendance moderne, l'auteur français réussit à créer un héros inédit. À l'absence d'un nom – qui lui confère de l'unicité – de son personnage, l'écrivain oppose une description détaillée : « je suis comme tout le monde, comme tout le monde à notre époque, sceptique, désabusé, fatigable est fatigué, vivant son but, travaillant le moins possible – parce qu'on ne peut pas faire autrement –, un peu gourmand : de l'alcool, un bon plat pour cette amertume et à cette lassitude universelles » (Ionesco 1973 : 9).

Loin d'être un héros de comédie classique, le héros ionescien se détache des archétypes et renaît autrement, sous une forme résolument moderne.

Cependant, il y a un moment de fracture dans le roman, quand le Solitaire veut et essaie de communiquer avec quelqu'un de l'extérieur, avec un ami, étudiant en philosophie. Il lui téléphone, mais le dialogue échoue dans un monologue tenu par l'interlocuteur. Le héros ionescien se retire de nouveau dans son isolement pour s'abandonner plus tard dans une profonde angoisse de l'existence. Sigmund Freud définit cet état d'esprit ainsi : « Quant à la solitude, au silence et à l'obscurité, nous ne pouvons rien en dire, sinon que ce sont là effectivement les circonstances auxquelles s'attache chez la plupart des humains une angoisse infantile qui ne s'éteint jamais tout à fait » (Freud 1985 : 263).

La dernière scène du roman débute par une image kafkaïenne : « Les battants s'ouvrirent. Ils semblèrent être deux grandes portes. » (*Ibidem* : 190). Les hallucinations provoquées par la lumière qui pénètre dans sa chambre peignent l'image du paradis perdu. L'incertitude du Personnage – « Un arbre ou un grand buisson ? » (*Ibidem* : 190) – montre ses peurs qui ont marqué toute sa vie.

Dans *Le Solitaire*, les effets d'illumination sont spécifiques à l'imaginaire fantastique. La lumière joue un rôle antiphonique. En fait, le héros n'est pas dérangé par le brouillage du

[5] Ce chapitre contient des fragments tirés de mon mémoire de licence, « Du *Solitaire* à *Ce formidable bordel !* », dirigé par Monsieur Vasile POPOVICI, Professeur des Universités HDR, et soutenu le 15 juillet 2021 devant le jury de la Faculté des Lettres, Histoire et Théologie (Université de l'Ouest de Timișoara).

dehors. Il reste tranquillement dans son lit et attend l'apocalypse. Très calme, le Solitaire attend sa mort dans son lit. Cette dernière épiphanie peut être interprétée *post mortem*, parce que l'illumination se produit après sa mort. Les symboles associés à l'éclairage sont : l'arbre, l'échelle d'argent, les fleurs, l'herbe et le jardin. L'échelle d'argent, qui fait la passerelle entre deux mondes, a des liaisons directes avec les forces occultes : « À sa droite, à ma gauche, une échelle d'argent, suspendue à un mètre du sol, se perdait dans le ciel bleu. Je contemplai, longuement, je n'osais pas me lever, m'approcher, de peur que cela ne disparût. J'aurais pu toucher ce buisson, j'aurais pu toucher cette échelle. La lumière était très forte mais cela ne faisait pas mal aux yeux. » (*Ibidem* : 190-191). Cette échelle relève une image plus poétique : l'idée de l'élévation dans un autre monde, imaginaire en ce cas. L'élévation peut être vue comme une fracture entre le monde réel et le monde imaginaire. Le jardin « est un symbole du Paradis terrestre, du Cosmos dont il est le centre, du Paradis céleste dont il est la figure, des états spirituelles, qui correspondent aux séjour paradisiaque » (Chevalier și Gheerbrant 1990 : 531), qui protège le héros et entretient sa dépression ; le jardin symbolise aussi le nid où le Solitaire trouve sa zone de confort. L'Éden y est suggéré par la sensation euphorique que le Solitaire a dans les moments où il voit l'arbre, les fleurs et les allées. Le personnage transcende le monde réel par le rayonnement de la lumière. Selon la Kabale, « le royalement de la lumière (Aor) à partir du *point* primordial engendre l'entendue » (*Ibidem* : 585). Le héros du roman entre dans le Nirvana, la délivrance suprême de l'esprit qui souffre, et meurt dans la solitude en même temps que l'univers.

« Ceci fut précédé par un long moment de silence : allongé sur mon lit […]. Le mur nu, seulement. Le mur disparut à son tour. […] Cela devint très lumineux. Un arbre couronné de fleurs et de feuilles apparut. Puis un autre. Un autre. Plusieurs. Une grande allée. Au fond, de la lumière plus forte que la lumière du jour. Cela se rapprocha, cela envahit tout. Comment cela pouvait-il tenir dans ma chambre ? C'était beaucoup plus grand que la chambre. Je ne sentis pas le vent qui faisait frémir les branches et les fleurs bleues et blanches. […] Pour qui, ce pré, ce jardin, cette lumière ? Les arbres, bien alignés, s'étendaient très loin. […] Un arbre ou un grand buisson ? […] Des années passèrent ou des secondes. L'échelle s'approcha de moi. […] L'échelle disparut, puis le buisson, puis les arbres. Puis les colonnes avec l'arc triomphal. Quelque chose de cette lumière qui m'avait pénétré resta. Je pris cela pour un signe. » (Ionesco 1973 : 190-191)

Conclusion

La solitude a toujours été au cœur de la littérature et nous avons pu remarquer dans les textes que nous avons déjà analysés. Notre étude suit deux hommes solitaires, qui passe par ce problème de la solitude dans des différents manières.

D'un côté, pour Hugues, le personnage de George Rodenbach, comme pour le personnage de Nietzsche, le prophète Zarathoustra, la solitude ne signifie pas l'isolement total, mais une solitude collective, en présence des autres. Hugues porte cette solitude comme un deuil pour sa femme, morte déjà depuis longtemps. Ce sentiment de l'abandon et de tristesse, nous les retrouverons partout à travers du roman de l'auteur belge.

De l'autre côté, le Solitaire voit la solitude comme une trauma de l'existence. Il est incapable d'interagir avec les autres et, par conséquence, il s'(auto)isole dans un appartement dans la banlieue Sud de Paris. À propos de l'isolement, Sigmund Freud écrit dans *Le malaise dans la culture* : « s'isoler volontairement, se tenir à distance des autres est la protection la plus immédiate contre la souffrance susceptible de résulter pour quelqu'un des relations humaines » (2015 : 20). La crainte d'être seul pour le reste de sa vie ne dérange pas le héros ionescien.

BIBLIOGRAPHY

1. Textes de référence

Ionesco, E. 1973. *Le Solitaire*. Paris : Mercure de France.
Rodenbach, G. 2005. *Bruges-la-Morte*. Paris : Éditions du Boucher.

2. Ouvrages critiques

Chevalier, J. și Gheerbrand, A. et al. 1990. *Dictionnaire des symboles. Mythes, rêves, coutumes, gestes, formes, figures, couleurs, nombres*. Paris : Robert Laffont - Jupiter.
Cioran, E. 1996. *Œuvres*. Paris : Gallimard.
Freud, S. 2015. *Le malaise dans la culture*. Paris : PUF.
Freud, S. 1985. *L'inquiétante étrangeté et autres essais*. Paris : Gallimard.
Montaigne, M. 2002. *Les essais*, Édition établie et présentée par Claude Pinganaud, Paris : Arléa.
Nietzsche, F. 1898. *Ainsi parlait Zarathoustra. Un livre pour tout le monde et personne*. Trad. Henri Albert. Paris : Société du Mercure de France - Leipzig : C.G. Naumann.
Solomon, A. 2014. *Demonul amiezii. O anatomie a depresiei* [*Le diable intérieur. Une anatomie de la dépression*], București : Humanitas.
Rousseau, J.-J. 2003. *Les rêveries du promeneur solitaire*. Édition du groupe « Ebooks libres et gratuits ». https://ebooks-bnr.com/ebooks/pdf4/rousseau_reveries_promeneur_solitaire.pdf (consulté le 22 février 2022).

THE IMPORTANCE OF SECURITY CULTURE IN ROMANIA

Andreea-Alexandra Dincă
„Lucian Blaga ” University of Sibiu

Abstract : Security culture in Romania plays a crucial role in the development of a safer and more stable society, both nationally and in the context of international relations. Its importance can be understood from several perspectives: security culture helps in forming an informed population, capable of recognizing and responding to various types of threats, whether they are related to physical security, cyber security, or information security. In Romania, such efforts can help prevent cyberattacks, protect sensitive data, and combat terrorism. Romania has important critical infrastructure, including in sectors such as energy, transportation, communications, and finance. Promoting a strong security culture among employees in these sectors is essential for protecting them from external attacks and potential sabotage or accidents. A well-established security culture contributes to protecting democratic institutions and the rule of law. In a global context where challenges to democracy and human rights are increasing, Romania must be prepared to counter internal instability or external interference that could affect its democratic structure. Security culture is not limited to the state level; it must become an integral part of the daily behavior of citizens. This involves continuous public education in personal and community protection, which leads to strengthening the sense of safety among Romanians and authorities.

In conclusion, security culture in Romania is fundamental for the protection of the state and its citizens, as well as for the country's integration into international security structures. It is a key element in preventing and managing risks of all types and contributes to the development of a resilient society.

Keywords : Security culture , citizens , resilient society, critical infrastructure , Education

Cultura de securitate este definită ca totalitatea cunoștințelor și informațiilor legate de valorile și necesitățile naționale de securitate, ce generează comportamente necesare pentru apărarea împotriva pericolelor interne și externe.

Cultura de securitate este un concept complex, ce include tehnologia, politicile, reglementările, competențele și comportamentele necesare protecției într-un mediu tot mai globalizat și interconectat.

Aceasta devine crucială în era informațională, având un rol fundamental în protecția individuală și statală, și necesită o puternică promovare la nivel național și global.

Termenul „securitate” derivă din latinescul securitas, însemnând protecție, apărare, și o stare de siguranță.

Etimologic, termenul „securitate” își are originea în Imperiul Roman, sub domnia împăratului Hostilian (250 d.Hr.), când zeița „Securitas” era responsabilă cu protecția imperiului, asigurând „libertatea față de amenințare”.

Un exemplu semnificativ de model local de cultură de securitate a fost implementat de Societatea Mica Brad în perioada interbelică. Acest model includea o viziune strategică și un program de acțiune axat pe prevenție și intervenție, având în vedere cercetarea ca suport al cunoașterii și acțiunii.

Promovarea unei culturi de securitate era considerată esențială pentru prevenirea și gestionarea problemelor de securitate la nivel național.

Astfel, conceptul de securitate a fost legat de ideea de protecție și apărare continuă împotriva pericolelor.

În prezent, în limba română, „securitatea” este definită ca starea de a fi protejat de orice pericol, însoțită de un sentiment de încredere și liniște.

Conceptul de securitate a evoluat de la un accent militar puternic până la abordări mai cuprinzătoare, incluzând aspecte economice și de mediu începând cu anii 1970.

Cultura de securitate reprezintă conștientizarea și implicarea activă a cetățenilor într-un proces continuu de protejare a securității naționale, sprijinind instituțiile statului în prevenirea și combaterea amenințărilor.

Aceasta se bazează pe un demers cognitiv și cuprinde un ansamblu de informații, atitudini, convingeri și valori care formează modul în care individul se raportează la sistemele politice, militare și economice ale societății.

Cultura de securitate trebuie să reprezinte un reper moral și educativ, având rolul de a forma atitudini și comportamente favorabile securității naționale.

Scopul acestei culturi este de a pregăti cetățenii pentru a contribui activ la protejarea valorilor naționale, având în vedere potențialele amenințări externe, în special în contextul activității de intelligence.

Necesitatea dezvoltării culturii de securitate și educarea populației derivă din diversificarea și complexitatea amenințărilor la adresa securității naționale și a modului în care acestea se propagă.

Contribuția cetățenilor la securitatea națională constă în adoptarea unui comportament preventiv și în sesizarea oricăror activități suspecte care ar putea afecta securitatea statului.

Cultura de securitate este esențială în contextul actual, fiind un amestec de tehnologie, politici, reguli, indivizi și competențe care influențează comportamentele de securitate.

În dezvoltarea unei culturi de securitate, educația joacă un rol central. Instituțiile abilitate trebuie să adopte o abordare activă în educarea cetățenilor privind noile amenințări și riscuri de securitate. Acest proces trebuie să fie continuu și să înceapă încă din formele medii de învățământ, cu scopul de a forma tineri care să înțeleagă importanța securității naționale și care să poată contribui activ la protejarea acesteia.

În Strategia Națională de Apărare a României pentru perioada 2020-2024, cultura de securitate este descrisă ca esențială pentru construirea unui stat rezilient, iar implicarea cetățenilor în înțelegerea și reacția la amenințări este considerată vitală.

Strategia subliniază importanța colaborării între instituțiile publice și private pentru asigurarea securității naționale, iar promovarea unei culturi de securitate solide se face prin politici educaționale, creșterea conștientizării și consolidarea infrastructurilor economice și educaționale.

Pe lângă securitatea fizică, cultura de securitate include și dimensiuni psihologice și sociale, iar securitatea mentală devine o componentă crucială. Aceasta implică și o atitudine activă față de protecția națională și globală, susținută de educație și conștientizare continuă.

În acest sens, educația formală și nonformală joacă un rol important în promovarea acestei culturi, inclusiv în domeniul securității cibernetice, care a devenit o prioritate în contextul riscurilor digitale.

Cultura de securitate este un fenomen dinamic, ce implică atât factorii cognitivi și emoționali, cât și normele și tradițiile istorice, care trebuie adaptate continuu la schimbările societale și la evoluțiile tehnologice.

Un stat sigur și rezilient depinde de nivelul său de cultură de securitate, construită prin educație, cooperare instituțională și implicarea activă a cetățenilor.

Cultura de securitate se construiește ca un fenomen social, având în vedere că aceasta reflectă interesele și comportamentele cetățenilor și organizațiilor statale.

La nivel individual, cultura de securitate depinde de conștiința socială, nivelul de educație și implicarea în viața publică. În acest context, statul joacă un rol crucial în promovarea unui mediu favorabil securității, iar indivizii pot contribui activ prin comportamente responsabile.

Implicarea cetățenilor

Dezvoltarea unei culturi de securitate implică o abordare interinstituțională care necesită o colaborare eficientă între instituțiile statului și societatea civilă.

Este esențial să se explice noile amenințări, riscuri și vulnerabilități care pot afecta securitatea la diverse niveluri : individual, de grup, societal, național, regional sau global.

Amenințările precum terorismul, crima organizată și criminalitatea transfrontalieră sunt pericole semnificative care trebuie conștientizate de către cetățeni, pentru a permite o implicare activă în identificarea, prevenirea și combaterea acestora.

Activitățile de comunicare publică desfășurate de instituțiile abilitate sunt cruciale pentru consolidarea acestei culturi, deoarece ele ajută la informarea și conștientizarea publicului privind importanța securității.

Pentru a contracara riscurile la adresa securității naționale, este necesar un efort colectiv din partea tuturor resurselor instituționale implicate, atât direct, cât și indirect, în promovarea și menținerea unui climat de securitate.

De asemenea, implicarea cetățenilor și a societății civile este esențială, pentru a contribui la conștientizarea publicului și crearea unei viziuni comune în care cultura de securitate devine o politică publică prioritară.

Implementarea acestei culturi trebuie să înceapă încă din etapele educaționale medii, adaptându-se la specificul fiecărui domeniu de activitate pentru a asigura o înțelegere profundă și aplicată a principiilor de securitate.

Astfel, pot fi puse în aplicare politici preventive care vizează educarea și formarea unui comportament responsabil din partea cetățenilor, în scopul protejării securității naționale.

Promovarea culturii de securitate trebuie să fie orientată nu doar către cetățeni, dar și către opinia publică, ca masă și vectori de opinie, iar în acest proces, instituțiile implicate, cum sunt departamentele dedicate relației cu cetățenii, mass-media și social media, joacă un rol esențial.

Serviciul Român de Informații utilizează o gamă largă de canale de comunicare pentru a promova imaginea instituțională și pentru a consolida cultura de securitate, respectând în același timp legislația națională în vigoare.

Activitatea de informare a publicului contribuie substanțial la conștientizarea și dezvoltarea acestei culturi.

Promovarea culturii de securitate

În procesul de formare a culturii de securitate, statul, prin instituțiile competente în domeniu, are responsabilitatea de a furniza societății civile suportul necesar pentru a înțelege corect cadrul strategic al securității.

Transparența și disponibilitatea în promovarea educației de securitate sunt esențiale pentru a stimula interesul societății civile în consultări și dezbateri privind problemele de actualitate legate de securitatea națională.

Cultura de securitate joacă un rol esențial în îndeplinirea misiunii preventive a serviciilor de informații. Cu toate acestea, este important de subliniat că comunicarea publică transparentă nu trebuie să interfereze cu calitatea activității de informații, care trebuie să rămână protejată și eficientă.

Activitatea serviciilor de informații, în prezent, este reglementată de două paradigme fundamentale ale intelligence-ului modern: „need to know” și „need to share”, care stabilesc un echilibru între securitatea informațiilor și necesitatea de a le distribui pentru a preveni amenințările. Cultura de securitate reprezintă un instrument preventiv.

Construirea unei societăți moderne și securizate se bazează pe asigurarea securității atât la nivel individual, cât și colectiv.

Acesta este punctul de convergență al tuturor instituțiilor naționale și internaționale, organizațiilor profesionale și ONG-urilor implicate în protejarea securității naționale, iar cultura de securitate este un element cheie pentru a asigura funcționarea eficientă și protejarea valorilor fundamentale ale statului.

Securitatea dintr-o perspectivă multidimensională

Dezvoltarea securităţii naţionale în perioada contemporană nu se poate limita doar la aspectele militare și politice, ci trebuie abordată dintr-o perspectivă multidimensională. Astfel, securitatea naţională trebuie să integreze și provocările ecologice, economice și sociale care pot afecta stabilitatea unui stat.

Conform teoriei „securităţii umane" promovate de Barry Buzan, securitatea nu mai este înțeleasă doar ca protecţie militară, ci ca un proces care include protecţia mediului înconjurător, sănătatea publică, accesul la resurse esenţiale și drepturile fundamentale ale omului.

Problemele ecologice, cum ar fi schimbările climatice, poluarea și degradarea mediului, sunt strâns legate de securitatea naţională.

Astfel, crizele ecologice, precum dezastrele naturale, nu doar că pun în pericol viaţa oamenilor, dar au și efecte economice majore, perturbând bunăstarea socială și chiar generând instabilitate politică și migraţie forţată.

În acest context, promovarea unei culturi de securitate care integrează și preocupările legate de mediu este esenţială, mai ales în condiţiile în care schimbările climatice devin o problemă globală.

Securitatea energetică și interconectarea cu mediul

Un alt aspect esenţial care trebuie să fie integrat în cultura de securitate este securitatea energetică.

Într-o lume în care resursele naturale sunt limitate, gestionarea eficientă a energiilor regenerabile și a eficienţei energetice este esenţială pentru prevenirea crizelor economice și politice.

Securitatea energetică nu se rezumă doar la asigurarea resurselor energetice, ci și la protejarea infrastructurilor critice și la asigurarea unei tranziţii eficiente către surse de energie mai sustenabile. Astfel, politica energetică a unui stat trebuie să se alinieze la obiectivele de dezvoltare durabilă și să fie susţinută de o cultură naţională de securitate care promovează responsabilitatea faţă de mediu și de resursele naturale.

Conceptul de dezvoltare durabilă este esenţial pentru asigurarea unui mediu stabil și securizat pentru viitoarele generaţii.

Dezvoltarea durabilă, bazată pe interdependenţa dintre economie, echitate și ecologie, presupune nu doar satisfacerea nevoilor actuale ale populaţiei, dar și protejarea resurselor pentru viitor.

Implementarea politicilor publice care promovează tranziţia către o economie circulară și sustenabilă este esenţială pentru construirea unei societăţi reziliente și adaptabile la provocările ecologice și economice ale prezentului și viitorului.

Securitatea Cibernetică în România- provocare majoră în Era Digitală

Securitatea cibernetică a devenit o problemă majoră de securitate națională în România, în contextul dependenței tot mai mari de tehnologia digitală și infrastructurile cibernetice. Atacurile cibernetice pot provoca daune grave infrastructurii critice, economiei și securității naționale a țării.

Infrastructurile critice ale României, cum ar fi rețelele de energie, apă, salubritate și telecomunicații, sunt vulnerabile la atacuri cibernetice.

Protejarea acestora este esențială, iar promovarea unei culturi de securitate cibernetică trebuie să implice educația instituțiilor publice, sectorului privat și cetățenilor despre riscurile cibernetice și protecția datelor.

România a implementat politici naționale de securitate cibernetică, inclusiv Strategia Națională de Securitate Cibernetică și CERT-RO, pentru prevenirea, detectarea și răspunsul rapid la atacuri. Colaborarea internațională și dezvoltarea competențelor cibernetice sunt esențiale pentru protejarea infrastructurii critice a țării.

Protecția datelor personale a devenit o provocare majoră, dat fiind utilizarea larg răspândită a internetului și a tehnologiilor digitale.

Campaniile de conștientizare, utilizarea parolelor puternice și protejarea conturilor online sunt cruciale pentru prevenirea fraudelor cibernetice și altor amenințări.

Educația joacă un rol fundamental în dezvoltarea unei culturi de securitate, în special în domeniul cibernetic, unde soluțiile tehnice nu sunt suficiente pentru a răspunde tuturor vulnerabilităților.

Educația formală și nonformală, inclusiv prin intermediul mass-media și al activităților științifice, sunt esențiale pentru promovarea unei culturi de securitate cibernetică eficiente.

Necesitatea dezvoltării continue a culturii de securitate în România

Pentru România, dezvoltarea unei culturi de securitate este crucială pentru a răspunde provocărilor interne și externe.

Problemele sociale, demografice și educaționale care frânează dezvoltarea națională trebuie abordate într-un mod coerent, iar integrarea unei culturi de securitate în educație și în viața cotidiană poate contribui la consolidarea stabilității și rolului țării în contextul securității internaționale.

Strategia Națională de Apărare a României pentru perioada 2020-2024 definește cultura de securitate ca fiind un factor determinant în dezvoltarea unui stat puternic și rezilient.

Aceasta subliniază că noile provocări din mediul de securitate internațional impun necesitatea creării unor mecanisme de prevenire și reacție, inclusiv la nivelul cetățenilor.

De asemenea, se accentuează importanța parteneriatelor între instituțiile de securitate națională și actorii publici și privați pentru consolidarea unei culturi de securitate eficiente.

Pentru a construi o cultură de securitate solidă, strategia guvernamentală sugerează o serie de măsuri-cheie: elaborarea politicilor publice care să sprijine securitatea și dezvoltarea durabilă, consolidarea unui mediu economic performant și competitiv, asigurarea unei educații adaptate la nevoile pieței muncii și la cerințele internaționale, și dezvoltarea infrastructurilor de cercetare și inovare.

De asemenea, este evidențiat rolul educației și promovării unei culturi de securitate atât în școli, cât și în cadrul societății civile.

Obiectivele promovării Culturii de Securitate

Pentru a construi o cultură de securitate eficientă și sustenabilă, există câteva obiective fundamentale care ar trebui urmărite:

- Este necesară conștientizarea riscurilor, vulnerabilităților și amenințărilor.

Atât populația generală, cât și decidenții politici trebuie să fie conștienți de riscurile și vulnerabilitățile la care sunt expuși în contextul securității naționale.

În acest sens, educația și informarea publicului trebuie să reprezinte o prioritate națională. Campaniile educaționale trebuie să ajute cetățenii să înțeleagă nu doar natura riscurilor, dar și cum pot contribui la prevenirea acestora.

- Dezvoltarea unor politici de securitate accesibile unui public larg.

Policile de securitate trebuie să fie concepute astfel încât să fie accesibile și ușor de înțeles de către publicul larg.

Implementarea unor politici clare și coerente ajută la crearea unui cadru instituțional eficient, în care fiecare actor din societate înțelege rolul său în menținerea securității.

De asemenea, aceste politici trebuie să fie flexibile și adaptabile în funcție de evoluția amenințărilor și riscurilor.

Politicile de securitate bine structurate vor contribui la o mai bună integrare a securității în cultura organizațională a instituțiilor și organizațiilor private, iar prin aceasta, vor crea o cultură de securitate comună în întreaga societate.

- Perfecționarea mijloacelor de comunicare

Comunicarea eficientă contribuie la construirea unei reziliențe instituționale și la prevenirea răspândirii de informații false sau alarmiste.

Este necesar ca instituțiile responsabile de securitatea națională să comunice într-un mod clar și transparent cu publicul, explicând riscurile și măsurile de prevenire adoptate.

De asemenea, autoritățile trebuie să investească în educația continuă a cetățenilor, ajutându-i să înțeleagă mai bine riscurile de securitate și cum pot contribui la prevenirea acestora.

- Pentru consolidarea securității, trebuie aplicate reguli și norme clare, care să ghideze comportamentele instituțiilor și ale cetățenilor.

Aceste norme vor contribui la crearea unui cadru organizatoric coerent, care să permită gestionarea riscurilor într-un mod sistematic.

- Prevenirea și combaterea infracționalității

În România, există o nevoie continuă de consolidare a securității interne, iar cultura de securitate poate contribui la combaterea criminalității organizate, traficului de droguri, și a altor forme de infracționalitate.

O populație educată în privința măsurilor de securitate și colaborativă cu autoritățile poate sprijini prevenirea și combaterea acestora.

- Protecția infrastructurilor critice

România are o infrastructură critică importantă, inclusiv în domenii precum energia, transporturile, comunicațiile și finanțele. Promovarea unei culturi de securitate solide în rândul angajaților din aceste sectoare este esențială pentru protejarea acestora împotriva atacurilor externe și a posibilelor riscuri de sabotaj sau accident.

- Protecția democrației și a valorilor fundamentale

O cultură de securitate bine înrădăcinată contribuie la protejarea instituțiilor democratice și a statului de drept. Într-un context global în care provocările la adresa democrației și ale drepturilor omului sunt tot mai mari, România trebuie să fie pregătită să contracareze riscurile de instabilitate internă sau de ingerințe externe, care ar putea afecta structura sa democratică.

Atât indivizii, cât și instituțiile trebuie să fie flexibile și să își adapteze comportamentele și strategiile în funcție de amenințările emergente.

Aceasta presupune o colaborare continuă între autorități și cetățeni și un angajament activ în procesul de prevenire și răspuns la riscuri.

Concluzii

Riscurile și amenințările la adresa securității cetățeanului și statului au evoluat semnificativ, depășind granițele fizice și implicând domenii care nu sunt strict militare.

Securitatea trebuie abordată interinstituțional și multidisciplinar, printr-o cooperare activă între instituțiile guvernamentale, nonguvernamentale și societate, cu scopul primordial de a proteja cetățeanul.

Deși conceptul de cultură de securitate este integrat în documentele de planificare, aplicarea acestuia în practică rămâne insuficientă și necesită timp pentru a se stabiliza ca un concept de sine stătător.

Pentru ca securitatea să fie protejată în mod eficient, este esențial ca instituțiile să adopte o abordare proactivă de prevenire, iar cetățenii să dezvolte o înțelegere corectă a riscurilor și amenințărilor.

Reducerea decalajului de percepție necesită educație, cooperare instituțională și implicarea societății civile, iar educația pentru securitate ar trebui să devină o prioritate națională.

Pentru creșterea culturii de securitate, instituțiile responsabile de educație pot implementa măsuri precum organizarea de întâlniri, conferințe, dezbateri și integrarea cursurilor de educație pentru securitate în programele școlare.

De asemenea, este necesară o abordare instituțională care să transforme răspunsul pasiv în acțiuni proactive de prevenire.

Cultura de securitate, susținută prin educație, poate reduce vulnerabilitățile și poate preveni transformarea acestora în amenințări reale la adresa securității naționale. Statul poate contracara pericolele prin aplicarea politicii de securitate, dar consolidarea unei culturi de securitate la nivel societal va reduce semnificativ riscurile, implicând întreaga societate în protejarea statului și a cetățenilor.

În acest context, cultura de securitate ar trebui să devină o prioritate esențială pentru protejarea națională.

BIBLIOGRAPHY

Pacuraru, Cosmin Gabriel, Geopolitica si securitate energetica, București, Didactica si Pedagogica, 2024.
https://www.arecs.ro/
https://www.aosr.ro/
https://www.contributors.ro/
https://www.intelligenceinfo.org/
https://intelligence.sri.ro/
https://www.researchgate.net/

ROMANIAN TELEVISION IN DECEMBER 1989

Associate Professor Adrian-Claudiu Stoica, Ph.D.
National University of Science and Technology POLITEHNICA Bucharest

Abstract. *The revolution of December 1989 represented a crucial event in the history of Romania, the communist dictatorship being removed. The most important institution tasked with maintaining the regime was the Securitate. His role was also that of returning Nicolae Ceaușescu to power, in case it was lost. Consequently, from December 22, elements of the Security launched the "disguised counter-revolution".*

Keywords: *Romanian Televison, Securitate, terrorists, the disguised counter-revolution, guerrilla war, information warfare.*

Schimburi de focuri la Televiziunea Română. „Contrarevoluția disimulată”

Revoluția Română din decembrie 1989 a constituit și reprezintă, în continuare, un subiect de mare interes pentru istorici, deși nu există un consens în ceea ce privește actorii implicați și modul de derulare al evenimentelor. Referitor la versiunea oficială, pe data de 22 decembrie 1989, Securitatea a încetat să mai susțină regimul ceaușist, alăturându-se curentului revoluționar. Pe de altă parte, acest scenariu este contrazis de participanții la evenimente: civili, militari și foste cadre aparținând Securității.

În perioada regimului comunist, Securitatea a constituit elementul central de represiune. După fuga soților Ceaușescu din 22 decembrie, forțe aparținând Securității și-au continuat activitatea, promovând o „contrarevoluție clandestină”. Nu au mai avut loc arestări și violențe împotriva participanților la evenimente. După această dată, majoritatea victimelor a rezultat atât ca urmare a unor „focuri de armă diversionistă”, cât și datorită „războiului informațional”. Ca urmare a panicii induse, s-a ajuns la focul fratricid, care a condus la victime.1

Între 22 și 25 decembrie 1989, cu deosebire în nopțile de 22/23 și 23/24 decembrie, au fost vizate de focuri de armă instituții de importanță națională: fostul sediu al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Ministerul Apărării Naționale, Televiziunea Română, Radiodifuziunea Română, Aeroportul Internațional Otopeni.

În ceea ce privește Televiziunea Română, aceasta reprezenta o instituție de importanță strategică. Prin urmare, apărarea acestui sistem de informare la nivel național constituia o miză importantă pentru reușita Revoluției. Printre apărătorii Televiziunii, cele mai multe decese s-au înregistrat cu deosebire între 22 – 25 decembrie 1989.2

Primii manifestanți au ajuns la TVR în jurul orei 13.00, fiindu-le permis accesul în curtea instituției. Unii au pătruns în sediul Televiziunii, intenționând să declanșeze emisia. În consecință, la 22 decembrie, în intervalul orar 13.00 – 14.00, din studioul 4 al TVR au fost difuzate primele imagini ale evenimentelor în curs de desfășurare.[3] Din acest studio au fost transmise mesaje esențiale: anunțul că dictatura a căzut, primul comunicat al noii puteri,

[1] *Căderea unui dictator: război hibrid și dezinformare în Dosarul Revoluției din decembrie 1989*, vol. coord. de Andrei Ursu, Roland O. Thomason, Iași, Polirom, 2022, p. 125.
[2] Dosarul Revoluției, fond Televiziune, vol. 103, ff. 1-2.
[3] *Căderea unui dictator...*, p. 126.

Consiliul Frontului Salvării Naționale (CFSN). Televiziunea constituia un veritabil stat-major al noilor lideri și principalul instrument de comunicare la nivel național.[4]

Potrivit informațiilor din dosare, odată cu părăsirea puterii de către soții Ceaușescu, Securitatea a declanșat „contrarevoluția disimulată" la TVR. Primele focuri de armă au fost înregistrate în seara zilei de 22 decembrie, după ora 18.00. Schimburile de focuri s-au intensificat în intervalul orar 20.00 – 24.00. Scopul forțelor Securității era acela de a crea panică printre apărătorii instituției, revoluționari sau armată.5

Referitor la atacul orchestrat asupra Televiziunii, focurile de armă au fost inițiate din vilele din apropierea acesteia, apărătorii instituției ripostând ulterior. Prin urmare, existența exclusivă a focului fratricid (s-ar fi împușcat între ei soldații sau revoluționarii și soldații), nu stă în picioare. De altfel, există numeroase mărturii, potrivit cărora, s-a tras din aceste vile. Imobilele se aflau în posesia unor nomenclaturiști sau constituiau sedii ale unor ambasade. Au fost utilizate arme având calibru redus, iar cadența și zgomotul produse de acestea indicau faptul că nu aparțineau arsenalului Armatei. S-a deschis focul și cu gloanțe speciale, explozive sau cu cap vidia, care, de asemenea, nu erau folosite de soldați sau Gărzi Patriotice. Totodată, s-au utilizat simulatoare de foc. Într-o serie de vile au fost remarcate „activități suspecte", respectiv „aducerea unor lăzi". Au fost observate semnale luminoase în momentul declanșării focurilor din vile și la încetarea acestora.

Focuri de armă reprezintă, fără îndoială, „acte de terorism", Securitatea propunându-și să inducă panică și teroare, care să fie transmise și privitorilor aflați în fața televizoarelor. Teroriștii plănuiau, în acest fel, să afecteze încrederea și determinarea revoluționarilor și a Armatei. Nu este de mirare că redactorii de la Televiziune și manifestanții care au apărut pe post din Studioul 4 erau îngroziți. Imaginile din acea perioadă sunt relevante pentru starea de spirit a celor care au luat cuvântul. Se simțeau, desigur, în pericol, întrucât, asupra clădirii unde se aflau se trăgea cu intensitate.6

În zilele imediat următoare fugii dictatorului - întrucât focurile de armă erau puternice -, se presupunea că Televiziunea putea fi reocupată de elemente loiale acestuia, răzbunarea vizându-i pe angajații instituției și revoluționarii aflați în studiouri. De aceea, erau justificate apelurile adresate către populație în vederea apărării Televiziunii, adeziunea acesteia constituind garanția că Revoluția va continua.7

Generalul Ioan Dan, fost adjunct al șefului Secției Parchetelor Militare (SPM), subliniază faptul că foștii săi colegi nu au întreprins ceea ce era necesar pentru identificarea autorilor actelor teroriste. A lansat acuzația că foștii colegi nu au întrerupt colaborarea cu Securitatea nici după 22 decembrie 1989, după ce, pe toată perioada regimului comunist, aceștia au fost aserviți instituției. Astfel de acuzații îi vizează și pe medicii legiști, care și-au desfășurat activitatea, în mare măsură, „sub tutela Securității până pe 22 decembrie". La Timișoara, cadavrele revoluționarilor au fost luate de la morgă, în lipsa actelor, și fără a se efectua autopsia, cu permisiunea medicilor legiști. În cadrul operațiunii „Trandafirul", acestea au fost transportate la București și incinerate. Afirmații ale lui Ioan Dan sunt dificil de combătut, procurorul susținând că numeroși membri ai instituției din care făcea parte au desfășurat anchetele referitoare la Revoluție în „conivență cu fosta Securitate". Acuzațiile lansate de Ioan Dan sunt confirmate de dovezile prezente în Dosarele Revoluției și documentele existente la CNAS. Justiția română a înțeles să justifice aceste acuzații în cadrul rechizitoriului SPM din 5 aprilie 2019.

[4] Dosarul Revoluției, fond Televiziune, vol. 103, f. 20.
[5] *Căderea unui dictator...*, p. 128.
[6] Andrei Ursu, Roland O. Thomasson în colaborare cu Mădălin Hodor, *Trăgători și mistificatori: contrarevoluția Securității în decembrie 1989*, Iași, Polirom, 2019, p. 181.
[7] *Ibidem*.

Reținerea unui terorist

Ioan Dan este de părere că Silviu Ștefan Duțu din cadrul trupelor de Securitate UM 0530, constituie doar unul dintr-un număr mare de teroriști disculpați de „așa-zisa medicină legală". Același personaj este evocat de Nicolae Ștefan Soucoup, participant la apărarea TVR în componența detașamentului de Gărzi Patriotice de la ISPE București. Soucoup afirmă că, pe 22 decembrie 1989, a fost prezent la audierea unui individ, rănit în regiunea toracică stângă.8

Soucoup precizează faptul că Duțu S[ilviu] „a acționat în Calea Dorobanților". A părăsit vila, aflată în flăcări, de pe Calea Dorobanților, nr. 228, colț cu Teheran. A lansat o rafală către un tanc, fiind „anihilat imediat". Soucoup precizează că purta un combinezon kaki, „avea cenușă în păr, cenușă și moloz în rizurile cizmei, arsuri pe combinezon". A fost imobilizat și transportat în interiorul Televiziunii, într-o cameră de montaj aflată la etajul 1. Acolo Soucoup a avut o discuție cu acesta, împreună cu Rodica Chebeleu, pe atunci criminalistă la Procuratură. Ea i-a adresat întrebări din perspectivă juridică.

Conform propriilor declarații, Duțu făcea parte din garda personală a cuplului Ceaușescu. Deținea gradul de sergent-major în cadrul subunității de la Roșu (Unitatea Specială 1 Trupe de Securitate București, având indicativul UM 0530 București). Această subunitate cuprindea aproximativ 120 de persoane, aflați sub comanda unui locotenent-major pe nume Ivanovici. Funcția lui Duțu era aceea de ajutor al comandantului de pluton. A afirmat că nu a tras, „dar mâinile înnegrite, îmbrăcămintea îl demascau". Deși se afla - după cum afirmă Soucoup -, în stare de șoc, era foarte priceput în a se preface obosit și extenuat.

Avea pregătită „o poveste", pe care se străduia „s-o adapteze", în timp ce mima momente de „pierdere a cunoștinței". Simula faptul că era epuizat, dar – afirmă Soucoup -, existau momente în care i-a întâlnit „o privire cercetătoare", constatând că „era instruit să reziste la orice formă de interogatoriu". De la acesta a aflat, până la urmă, „sistemul de atac asupra Televiziunii". Duțu cunoștea modul de acțiune, așadar, implicit, recunoștea că se afla printre atacatori, asigurând dispozitivul numit „Faleza". În declarațiile sale a prezentat și strategia de creare a diversiunilor în interiorul Televiziunii Române. A evocat un „dispozitiv secret", respectiv „cutiile verzi", despre care Soucoup afirmă că ar fi fost cupolele din curtea instituției, înconjurate de vegetație. Sistemele de ventilație asigurau accesul, pe verticală și orizontală, în întreaga instituție. Duțu a afirmat, de asemenea, că se putea pătrunde în subsolul Televiziunii utilizând canalizarea, printr-o casă conspirativă aflată în strada Zambaccian.

Despre Duțu face referire și jurnalistul Tudor Petrescu9, afirmând că „părea drogat". A aflat de la acesta faptul că, pe 22 decembrie i s-a solicitat „să-și schimbe hainele albastru cu un combinezon kaki, evident, pentru a părea că se află în serviciul militar". Cele două mărturii sunt întărite de informațiile oferite de Ioan Dan.

De asemenea, pe 26 decembrie 1989, la Televiziune, a fost reținută, fiind suspectată de terorism, o persoană pe nume Mihai Stoica.[10] În detenție „a încercat să dezarmeze violent militarul aflat de pază", fiind reținut și condus la Secția 5 Miliție. Pe 29 decembrie 1989, la sediul instituției, a oferit o declarație, prin intermediul căreia susținea că, pe 22 decembrie 1989 a deschis focul asupra demonstranților, aflându-se pe clădirea Ministerului Turismului. A dorit să intre în localul Televiziunii „pentru a-i otrăvi pe doi foști colegi". Cu toate aceste mărturii, Mihai Stoica a fost lăsat în libertate.[11]

---

[8] *Ibidem*, p. 182.
[9] Tudor Petrescu, „Unde ne sunt teroriștii?", *Armata Poporului*, nr. 22, 30 mai 1990, p. 3.
[10] Andrei Ursu, Roland O. Thomasson în colaborare cu Mădălin Hodor*, op.cit.*, p. 183.
[11] *Ibidem*, p. 184.

Teroriști din jurul și interiorul Televiziunii

Nicolae Ștefan Soucoup a descris direcțiile de tragere: din Str. Ermil Pangratti, clădirile de pe Calea Dorobanților, Str. Teheran, din Str. Pictor Rosenthal. Al treilea tir venea dinspre curtea și din Blocul Turn al Televiziunii, dar gloanțele îi vizau atât pe ei, cei care apărau Televiziunea, cât și pe manifestanți, nefiind destinate atacatorilor. Tirul provenea de la cei „înfiltrați" printre apărători, dar care, în fapt, susțineau contrarevoluția.

Soucoup a recurs și la exemple. În ziua de 23 decembrie, în jurul orei 4 dimineața, a fost împușcat tânărul Stan Bogdan Șerban, de un civil aflat lângă el, fiind un fapt evident că acesta a fost ucis de teroriștii infiltrați printre apărătorii TVR. În aceeași zi, în jurul orei 8 dimineața, în curtea Televiziunii, lângă gardul de pe Str. Ermil Pangratti, se afla un civil rănit, sprijinit de un copac. Un ofițer s-a îndreptat către cel rănit, pentru a-i da o mână de ajutor, fiind rănit grav. Din față, soclul gardului îi oferea protecție. Prin urmare, se putea trage asupra sa doar din Blocul Turn.

De asemenea, Soucoup afirmă că, din vila pe care o supraveghease, unde avuseseră loc schimburi de focuri, „a fost scos afară un tânăr de cca 19 ani, îmbrăcat pe deasupra cu un combinezon gri-petrol"; acesta fiind împușcat între ochi. A fost lăsat pe trotuar, lângă gardul Televiziunii, circa 3 ore, după care, trupul a dispărut.

Pe 23 decembrie, în timpul zilei, schimbul de focuri a continuat. La un moment dat, asupra Blocului Turn au fost executate trei lovituri de AG (aruncătoare de grenade), rezultând un incendiu violent la etajele superioare ale TVR. În continuare, evenimentele s-au precipitat, asupra Televiziunii fiind efectuate rafale de pușcă mitralieră dintr-un ABI (vehicul blindat pe schelet de ARO). Aceste trageri au fost urmate de alte două lovituri de AG, de astă dată de calibru mare, care au provocat explozii intense.[12]

Desigur, aceste desfășurări de forțe reprezentau, de asemenea, acte de terorism, care trebuiau anchetate. Securitatea dispunea de arme utilizate la trageri pe timp de noapte, cu infraroșii sau lasere, care nu se aflau în dotarea militarilor. De asemenea, avea și AG-uri, iar ramura sa, USLA[13] deținea în dotare ABI-uri. Această acțiune de a lovi cu AG-uri etajele superioare ale Televiziunii pune în lumină dorința teroriștilor „de a decapita Revoluția", întrucât, la etajul 11 al acesteia se găseau membri ai conducerii FSN. Unii dintre aceștia au înțeles, de altfel, că se dorea „anihilarea lor".[14] Această acțiune se înscrie în cadrul acțiunilor de stopare a Revoluției, nefiind vorba despre un foc fratricid.[15]

Din păcate, cele mai multe persoane reținute la Televiziune, au fost eliberate de către gen. (r) Nicolae Tudor, care se erijase în liderul dispozitivului de apărare.[16]

Victimele de la TVR

În privința numărului de victime, Silvestru Boeru, procuror militar la SPM, afirmă că, între 22 și 25 decembrie, în zona Televiziunii Române, au fost ucise 78 de persoane (18 militari și 60 de civili), iar 267 au fost rănite (61 militari și 213 civili). Nicolae Ștefan Soucoup, evocat mai sus, participant la Subcomisia din cadrul Comisiei senatoriale de cercetare a evenimentului din decembrie 1989, avansează cifrele de 103 morți și 276 răniți,

[12] *Ibidem*, pp. 185-186.
[13] Unitatea Specială de Luptă Antiteroristă.
[14] Silviu Brucan a susținut acest fapt într-un interviu acordat lui R. Căplescu, în publicația *Adevărul* din 16 ianuarie 1990.
[15] Andrei Ursu, Roland O. Thomasson în colaborare cu Mădălin Hodor*, op.cit.*, p. 186.
[16] *Căderea unui dictator...*, p. 144.

cu precizarea că decedații fără numere de dosar la Procuratura Generală au fost înregistrați utilizându-se informațiile din presă.[17]

Concluzii

Studierea Dosarului Revoluției conduce la concluzia că focurile de armă din zona TVR (provenind din vilele apropiate sau din interiorul instituției), constituie acte de terorism. Dictatorul abandonase puterea, însă, nu se putea afirma cu certitudine că nu o poate redobândi. Prin urmare, susținerea populației reprezenta o necesitate.

Dovezi care nu pot fi puse la îndoială, ne îndeamnă să constatăm că forțe ale Securității au avut un rol major în cadrul acțiunilor de diversiune instrumentate după fuga soților Ceaușescu, soldate cu numeroși morți și răniți.

În perioada regimului Nicolae Ceaușescu, Securitatea reprezenta principala instituție de represiune, deținând, totodată, rolul de a-l menține la putere pe liderul comunist. Odată puterea pierdută, avea misiunea de a-l reinstala în funcție, fiind structura cea mai interesată ca Revoluția să eșueze, acționând pentru îndeplinirea acestui obiectiv.

BIBLIOGRAPHY

1. ABANYI, Anneli Ute, Alexandru MURARU, Andrei MURARU, Daniel ȘANDRU (coord.), *Revoluția din 1989: învinși și învingători*, Iași, Polirom, 2020.
2. BÁTHORY, Dalia, Ștefan BOSOMITU, Cosmin BUDEANCĂ (coord.), *România de la communism la postcomunism: criză, transformare, democratizare/ Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc*, Iași, Polirom, 2020.
3. DAN, Ioan, Teroriștii din ˈ89, București, *Lucman*, 2012.
4. DOMENICO, Viorel, *Ceaușescu la Târgoviște: 22 – 25 decembrie 1989*, Editura „Ion Cristoiu" S.A., București, 1999.
5. URSU, Andrei, Roland O. THOMASSON, *Căderea unui dictator: război hibrid și dezinformare în Dosarul Revoluției din decembrie 1989*, Iași, Polirom, 2022.
6. URSU, Andrei, Roland O. THOMASSON în colaborare cu Mădălin Hodor, *Trăgători și mistificatori: contrarevoluția Securității în decembrie 1989*, Iași, Polirom, 2019

[17] Dosarul Revoluției, Televiziune, vol. 103, f.30.

EMOTIONAL RELEASE INTERVENTIONS FOR STRESS REDUCTION: ADAPTATIONS FOR DIFFERENT MULTICULTURAL CONTEXTS

Iulian Zonenstain
PhD Student, "Ion Creangă" State Pedagogical University, Chișinău, Republic of Moldova

Abstract: *In an increasingly diverse world, stress is a common issue affecting individuals across various cultures. This paper explores how emotional release techniques can be adapted to meet cultural specifics, aiming to enhance their effectiveness in reducing stress and promoting emotional well-being. Cultural differences in the perception and management of stress are discussed, highlighting cultural barriers that may influence the application of emotional release techniques. The study integrates multicultural perspectives and proposes adaptations to these techniques to respect and leverage cultural diversity, thereby promoting more relevant and accepted therapeutic interventions.*

Keywords: *emotional release, stress, multiculturalism, cultural adaptation, emotional well-being*

Rezumat: *Într-o lume tot mai diversificată cultural, stresul este o problemă comună care afectează indivizi din diverse culturi. Articolul explorează modul în care tehnicile de eliberare emoțională pot fi adaptate pentru a răspunde specificităților culturale, având scopul de a spori eficiența acestora în reducerea stresului și promovarea stării de bine emoționale. Sunt discutate diferențele culturale în percepția și gestionarea stresului, evidențiind barierele culturale care pot influența aplicarea tehnicilor de eliberare emoțională. Studiul integrează perspective multiculturale și propune adaptări ale tehnicilor pentru a respecta și valorifica diversitatea culturală, promovând astfel intervenții terapeutice mai relevante și acceptate.*

Cuvinte cheie: *eliberare emoțională, stres, multiculturalism, adaptare culturală, bunăstare emoțională*

Într-o lume tot mai diversificată, stresul devine o problemă comună, afectând oameni din culturi diferite. Este important să înțelegem cum percepția și gestionarea stresului sunt influențate de cultura, având în vedere că societățile au norme și valori diferite care influențează reacțiile emoționale. Conceptul de eliberare emoțională conștientă se arată ca o soluție promițătoare pentru reducerea stresului, oferind un cadru prin care oamenii pot explora și procesa emoțiile. Această lucrare își propune să studieze efectele acestor soluții în diverse culturi, cercetând cum tehnicile de eliberare emoțională pot fi adaptate la nevoile specifice ale diverselor grupuri. Scopul principal al articolului este de a integra perspectiva multiculturală în studiul eliberării emoționale, facilitând astfel înțelegerea diversității în terapiile abordate.

Diversitatea culturală are o influență mare asupra modului în care oamenii văd și gestionează stresul, evidențiind particularități ale fiecărei societăți. Unele culturi, cum sunt cele colectiviste, se concentrează pe armonia socială și sprijinul comunității, ceea ce poate schimba modalitățile de gestionare a emoțiilor și a stresului. Pe de altă parte, culturile individualiste încurajează mai mult auto-eficacitatea și exprimarea emoțională personală, ceea ce duce la o eliberare emoțională diferită. Barierele culturale, precum normele sociale și tehnicile de făcere față stresului, pot afecta acceptarea și aplicarea metodelor de eliberare emoțională. De exemplu, în anumite culturi, exprimarea deschisă a emoțiilor poate fi văzută ca un tabu, reducând astfel eficiența intervențiilor pentru stres. Este crucial ca practicienii să

ținã cont de aceste aspecte pentru a dezvolta intervenții potrivite și relevante în medii multiculturale (Mark M. Leach et al., 2013-03).

Experiențele culturale diferite afectează serios cum oamenii văd și își arată stresul. În culturile colectiviste, stresul se simte adesea ca o povară comună, împărtășită de toți cei din comunitate, iar asta poate crea un suport social diferit față de culturile individualiste, unde responsabilitatea personală este mai importantă. Această diversitate culturală poate duce la bariere în a accepta și folosi tehnici de eliberare emoțională, deoarece metodele care funcționează într-o cultură pot fi irelevante în alta. De exemplu, simbolurile și practicile legate de eliberarea emoțională într-o cultură pot fi privite cu neîncredere sau pot fi complet necunoscute în altă parte (Dave Eggers, 2009-02-24). În acest sens, este important să vedem cum aceste tehnici pot fi adaptate și integrate în diverse culturi, pentru a le face mai eficiente în reducerea stresului.

Relieful cultural este important în formarea percepțiilor și în gestionarea stresului, ceea ce necesită o analiză atentă a diferențelor între culturile colectiviste și individualiste. În acest context, scopul principal al scrierii este de a găsi modul în care tehnicile de eliberare emoțională pot fi folosite eficient în diverse culturi pentru a spori impactul lor asupra reducerii stresului. Printre obiectivele specifice se află analiza obstacolelor culturale care pot afecta acceptarea acestor metode, precum și prezentarea unor studiile de caz care arată cum aceste tehnici pot fi aplicate în diverse medii socioculturale. Astfel, prin includerea de elemente culturale specifice, acest demers are ca scop să facă intervențiile emoționale mai ușor accesibile și relevante, promovând starea de bine emoțională și reducând semnificativ nivelul de stres în comunități variate (Llewellyn Ellardus Van Zyl et al., 2019-07-11).

Un lucru important în a înțelege eliberarea emoțională în diferite situații este cum tehnicile se adaptează la caracteristicile culturale ale grupurilor. Adaptarea acestor metode înseamnă să se integreze valorile și credințele specifice fiecărei culturi în procesul de terapie, ceea ce poate face intervențiile mai eficiente. În multe culturi, exprimarea emoțiilor este influențată de norme sociale și tabuuri, ceea ce poate îngreuna procesul de eliberare emoțională. De exemplu, în culturile colectiviste, oamenii pot simți o responsabilitate față de armonia grupului, ceea ce limitează exprimarea emoțiilor personale (Llewellyn Ellardus Van Zyl et al., 2019-06-11). Așadar, intervențiile trebuie să fie atenți la aceste norme, încurajând metode care respectă valorile culturale, dar în același timp promovează deschiderea și autenticitatea în sesiunile de terapie. Această combinație poate ajuta la accesibilitatea și relevanța tehnicilor de eliberare emoțională în diverse culturi.

Eliberarea emoțională este, în esență, un proces complicat care leagă diverse teorii psihologice, cum ar fi psihologia pozitivă și Terapia de Acceptare și Angajament (ACT). Psihologia pozitivă, prin focusul său pe emoțiile pozitive și bunăstarea personală, evidențiază efectele bune ale eliberării emoționale asupra sănătății mintale. Aceasta susține ideea că, prin conștientizarea și exprimarea emoțiilor, persoanele nu doar că își controlează stresul, dar ajută și la o îmbunătățire generală a calității vieții. În schimb, ACT subliniază importanța acceptării emoțiilor, nu doar evitării lor, oferind metode prin care persoanele pot face față provocărilor emoționale într-un mod constructiv (Steven C. Hayes et al., 2016-08-29). Astfel, combinarea acestor teorii poate ajuta la crearea de intervenții adaptate în diferite contexte culturale, promovând atât diminuarea stresului, cât și creșterea rezilienței emoționale.

Între eliberarea emoțională și metodele de reducere a stresului este o legătură importantă, care arată cum o gestionare bună a emoțiilor poate ajuta la stabilirea echilibrului psihologic. Eliberarea emoțională, cu ajutorul tehnicilor ca metoda Sedona sau mindfulness, ajută oamenii să-și exprime și să-și recunoască trăirile interioare, sprijinind procesul de vindecare psihologică. În diferite culturi, aceste practici pot fi ajustate să reflecte valori și norme locale, sporind acceptarea și eficiența lor (Mark M. Leach et al., 2013-03). Studiile arată că persoanele care folosesc tehnici de eliberare emoțională văd o reducere semnificativă

a stresului și o îmbunătățire a stării de bine, subliniind importanța includerii lor în programele de intervenție psicosocială pentru populațiile multiculturale. Această legătură între eliberarea emoțională și reducerea stresului oferă noi direcții de cercetare în domeniul sănătății mintale.

Într-un mediu multicultural, aspectele culturale sunt foarte importante pentru a înțelege și aplica intervențiile de eliberare emoțională. Fiecare cultură are valori, norme și credințe proprii care afectează modul în care oamenii percep și gestionează stresul și emoțiile. De exemplu, în culturile colectiviste, importanța armoniei și a relațiilor interumane poate conduce la o preferință pentru metodele de eliberare emoțională care promovează conexiunea cu ceilalți și evitarea conflictelor. Pe de altă parte, în culturile individualiste, exprimarea emoțiilor poate fi considerată o formă de autenticitate personală, permițând abordări mai directe în gestionarea stresului (Juan E. Mezzich et al., 2008). Această diversitate arată că adaptarea tehnicilor de eliberare emoțională în funcție de contextul cultural este esențială pentru eficiența intervențiilor, subliniind complexitatea interacțiunii dintre cultură și sănătatea emoțională.

În adaptarea tehnicilor de eliberare emoțională la diverse culturi, este important să se țină cont de perspectivele locale asupra emoțiilor și sănătății mintale. În multe culturi, exprimarea emoțiilor poate fi influențată de norme sociale și tabuuri, ceea ce duce la o percepție greșită asupra bunăstării și a modurilor de gestionare a stresului. Această diferență poate face mai dificilă acceptarea tehnicilor universale, cum ar fi metodologia Sedona sau mindfulness, care necesită deschidere către auto-exprimare și vulnerabilitate. Aplicarea unor sesiuni de terapie ce integrează elemente culturale precum povestirile personale sau ritualele tradiționale ar putea crea un mediu mai deschis și potrivit pentru nevoile comunității. Astfel, depășirea barierelor culturale devine esențială pentru o practică terapeutică eficientă și acceptată (Claude-Hélène Mayer et al., 2019-04-25).

Tehnicile de eliberare emoțională au fost recunoscute pentru eficiența lor în gestionarea stresului. Metoda Sedona, de exemplu, ajută la identificarea și eliberarea emoțiilor negative prin acceptare și desprindere, încurajând persoana să se confrunte cu emoțiile fără a le judeca. Pe de altă parte, respirația conștientă și mindfulness se concentrează pe antrenarea atenției și pe cultivarea prezenței, ceea ce ajută la reducerea anxietății și îmbunătățește sănătatea mentală. Terapia cognitiv-comportamentală, prin analiza și modificarea gândurilor disfuncționale, ajută la gestionarea emoțiilor prin dezvoltarea unor perspective mai utile (Anthony D'Andrea, 2007-01-24). Aceste tehnici pot fi adaptate la diverse culturi, facilitând o abordare personalizată în intervențiile pentru eliberarea emoțională.

Pentru a avea o aplicare bună a tehnicilor de eliberare emoțională în culturi diferite, este important să se observe diversitatea normelor culturale care afectează cum sunt văzute și gestionate emoțiile. De exemplu, în multe culturi colectiviste, exprimarea emoțiilor poate fi limitată pentru a păstra armonia socială, ceea ce poate reduce eficiența anumitor tehnici care provin din culturi individualiste. În acest context, personalizarea abordărilor de eliberare emoțională, prin includerea simbolurilor culturale specifice și a valorilor din comunitate, poate să ajute la acceptarea și aplicarea lor. Studiile recente arată că aceste adaptări nu doar că îmbunătățesc eficiența intervențiilor, dar și contribuie la o experiență de grup mai bună, oferind un mediu sigur pentru explorarea emoțiilor (2001). Așadar, adaptarea acestor tehnici devine un proces colaborativ, care implică activ comunitățile vizate, având scopul de a optimiza bunăstarea emoțională în diverse culturi.

Evaluarea eficienței diferitelor tehnici de eliberare emoțională în contexte multiculturale este complexă, deoarece diversitatea culturală afectează percepția asupra stresului și metodele de gestionare a lui. Tradițiile și valorile culturale variază, ceea ce influențează modul în care oamenii înțeleg și exprimă emoțiile, subliniind necesitatea adaptării tehnicilor la specificul fiecărei culturi. De exemplu, în culturile colectiviste,

accentul pe comunitate și relațiile interumane face ca tehnicile care implică sprijinul comunității să fie mai eficiente decât cele individualiste, care se bazează pe introspecție și autoevaluare. Studiile arată că integrarea elementelor culturale specifice, cum ar fi ritualurile tradiționale și valorile comunității, îmbunătățește receptivitatea utilizatorilor la intervențiile de eliberare emoțională, ajutând astfel nu doar la reducerea stresului, ci și la creșterea bunăstării generale (Juliene G. Lipson et al., 1996-05-20).

Percepția stresului și modul în care se exprimă acesta diferă mult între culturi, fiind influențat de norme și valori specifice fiecărei comunități. În culturile colectiviste, de exemplu, exprimarea emoțiilor, inclusiv a stresului, poate fi văzută ca un semn de slăbiciune, ceea ce îi face pe oameni să folosească strategii de coping mai rezervate și să pună accent pe armonia socială. Pe de altă parte, în culturile individualiste, manifestările deschise ale stresului sunt adesea acceptate și chiar încurajate, oferind ocazia de a cere ajutor și de a căuta soluții emoționale (Dave Eggers, 2009-02-24). Aceste diferențe culturale nu doar că afectează modul în care oamenii își arată stresul, dar influențează și eficiența intervențiilor menite să le elibereze emoțiile, care trebuie adaptate la contextul cultural pentru a fi mai acceptate și aplicabile în diferite medii. De aceea, înțelegerea acestor influențe culturale este esențială pentru a dezvolta strategii eficiente de intervenție pentru reducerea stresului.

Percepția stresului și gestionarea emoțiilor diferă mult între culturile colectiviste și cele individualiste, afectând modul în care oamenii reacționează la dificultățile vieții. În culturile colectiviste, stresul este văzut ca o problemă comună, legată de responsabilitățile pentru familie și comunitate, iar gestionarea emoțiilor se concentrează pe armonia grupului și pe ajutorul reciproc. Pe de altă parte, culturile individualiste pun accent pe autodeterminare și pe exprimarea personală a emoțiilor, permițând o abordare directă a gestionării stresului, bazată pe auto-eficacitate.

Aceste diferențe culturale sugerează că intervențiile pentru gestionarea emoțiilor trebuie să fie ajustate pentru a răspunde nevoilor fiecărei culturi, asigurând astfel eficiența și acceptarea lor în diversele contexte sociale. Integrăm elemente culturale în aceste intervenții este important pentru a sprijini bunăstarea emoțională.

Diversitatea culturală are un rol important în modul în care tehnicile de eliberare emoțională sunt văzute și utilizate, afectând mult acceptarea lor. Barierele culturale, cum ar fi normele sociale, valorile tradiționale sau rușinea legată de emoții, pot opri oamenii să participe în practici de eliberare emoțională, chiar și când există dovezi că acestea ajută la reducerea stresului. De exemplu, într-o cultură colectivistă, exprimarea emoțiilor des poate fi văzută ca fiind nepotrivită, ceea ce se poate opune capacității oamenilor de a beneficia de tehnici cum ar fi meditația sau terapia prin acceptare și angajament. Pe de altă parte, cultura individualistă care încurajează exprimarea personală, poate ajuta la adoptarea acestor tehnici. Din această viziune, este important ca intervențiile să fie ajustate pentru a ține cont de sensibilitățile culturale specifice, astfel promovând o aplicare mai largă și mai eficientă a practicilor de eliberare emoțională (Akihiko Masuda, 2014-04-01).

Identitatea culturală are un rol important în modul în care oamenii simt și gestionează emoțiile, afectând răspunsurile emoționale și metodele de a face față stresului. Fiecare cultură are perspective diferite asupra emoțiilor, ceea ce poate duce la diferențe în modul în care oamenii își arată stresul și folosesc tehnici pentru a scăpa de emoții. De exemplu, în culturile colectiviste, dorința de a menține armonia socială și de a urma normele grupului poate restricționa exprimarea emoțiilor negative, pe când în culturile individualiste, a vorbi despre sentimentele proprii și a te arăta vulnerabil este mai acceptat. Aceste diferențe culturale arată că este nevoie de ajustări atente în metodele de gestionare a stresului, prin includerea valorilor și comportamentelor specifice fiecărei culturi, astfel încât tehnicile de eliberare emoțională să fie mai eficiente și mai utile pentru indivizi, maximizând impactul lor pozitiv asupra sănătății mintale (Daisy Fancourt et al., 2019-06).

Concluzie

Rezultatele studiilor arată o înțelegere bună a impactului intervențiilor de eliberare emoțională asupra scăderii stresului în diferite contexte multiculturale. Adaptarea acestor tehnici ajută nu doar la satisfacerea nevoilor individuale, ci și la integrarea valorilor culturale, ceea ce ajută la acceptarea și eficiența acestora. De exemplu, tehnicile de mindfulness pot fi ajustate pentru a reflecta tradițiile locale, ceea ce crește relevanța lor și eficiența în gestionarea stresului. Este important ca profesioniștii să fie atenți la diversitatea culturală și să dezvolte strategii care să răspundă acestor diferențe, promovând un mediu terapeutic sigur și incluziv. Posibilitățile pentru cercetări viitoare includ explorarea amănunțită a legăturii dintre eliberarea emoțională și variabilele culturale, ceea ce ar putea aduce noi contribuții la înțelegerea gestionării stresului în societăți diverse (Llewellyn Ellardus Van Zyl et al., 2019-06-11).

Intervențiile pentru eliberarea emoțională au arătat rezultate promițătoare în diverse culturi, având un spectru mare de practici adaptate la specificitățile locale. Cheia succesului acestor intervenții este integrarea elementelor culturale care ajută la acceptarea și aplicarea tehnicilor de eliberare emoțională. Spre exemplu, în societățile colectiviste, metodele care se concentrează pe legătura emoțională cu ceilalți s-au dovedit a fi mai eficiente, pe când în culturile individualiste, tehnicile axate pe auto-reflecție au avut un impact semnificativ asupra bunăstării emoționale. Studiile recente sugerează că variația acestor intervenții nu doar că îmbunătățește gestionarea stresului, dar și crește reziliența individuală într-un mediu multicultural (Prof. Dr. Bilal Semih Bozdemir). Aceste concluzii arată cât de important este să se personalizeze tehnicile în funcție de normele culturale, facilitând dezvoltarea unei metodologii mai echitabile și eficiente în tratamentele de eliberare emoțională.

În mediu multicultural, este nevoie ca practicienii să dezvolte abilități interculturale pentru a face față diverselor moduri de a percepe și exprima stresul. Începând, pregătirea profesională trebuie să conțină metode teoretice și practice care să includă diversitatea culturală și influența acesteia asupra sănătății mintale. Este esențial ca tehnicile de eliberare emoțională să fie adaptate normelor și valorilor fiecărei culturi, pentru a putea fi integrate mai ușor în practica terapeutică. În plus, colaborarea cu lideri comunitari și grupuri culturale poate ajuta la înțelegerea mai bună a obstacolelor culturale, astfel crescând acceptarea și utilitatea intervențiilor (Lynette M. Monteiro et al., 2017-10-26). Aceasta strategie va îmbunătăți bunăstarea emoțională și va reduce stresul în rândul diverselor populații.

Relevanța cercetării în intervențiile de eliberare emoțională merge dincolo de aplicarea tehnicilor existente, acesta implicând adaptarea la diversitatea culturală. Un pas viitor important este studierea impactului valorilor și normelor culturale asupra eficienței acestor intervenții. Investigarea modului în care practici tradiționale din diverse culturi pot fi combinate cu tehnicile de eliberare emoțională va ajuta la înțelegerea cum se percep și se gestionează stresul și emoțiile. De asemenea, este important să se analizeze rolul comunităților în a facilita sau împiedica accesul la intervenții de eliberare emoțională, ținând cont că aceste practici pot fi privite diferit în funcție de contextul socio-cultural. Așadar, viitoarele cercetări trebuie să dezvolte metode de evaluare care să reflecte diversitatea experiențelor umane, pentru a asigura astfel relevanța și aplicabilitatea intervențiilor de eliberare emoțională.

BIBLIOGRAPHY

1. Akihiko Masuda (2014-04-01). "Mindfulness and Acceptance in Multicultural Competency". New Harbinger Publications.
2. Anthony D'Andrea (2007-01-24). "Global Nomads". Routledge.
3. Claude-Hélène Mayer, Elisabeth Vanderheiden (2019-04-25). "The Bright Side of Shame". Springer.
4. Daisy Fancourt, Saoirse Finn (2019-06). "What Is the Evidence on the Role of the Arts in Improving Health and Well-Being".
5. Dave Eggers (2009-02-24). "What Is the What". Vintage Canada.
6. Juan E. Mezzich, Giovanni Caracci (2008). "Cultural Formulation". Jason Aronson.
7. Juliene G. Lipson, Nancy J. Steiger (1996-05-20). "Self-Care Nursing in a Multicultural Context". SAGE Publications, Incorporated.
8. Llewellyn Ellardus Van Zyl, Sebastiaan Rothmann Sr. (2019-06-11). "Positive Psychological Intervention Design and Protocols for Multi-Cultural Contexts". Springer.
9. Llewellyn Ellardus Van Zyl, Sebastiaan Rothmann Sr. (2019-06-11). "Theoretical Approaches to Multi-Cultural Positive Psychological Interventions". Springer.
10. Llewellyn Ellardus Van Zyl, Sebastiaan Rothmann Sr. (2019-07-11). "Evidence-Based Positive Psychological Interventions in Multi-Cultural Contexts". Springer.
11. Lynette M. Monteiro, Jane F. Compson, Frank Musten (2017-10-26). "Practitioner's Guide to Ethics and Mindfulness-Based Interventions". Springer.
12. Mark M. Leach, Jamie D. Aten (2013-03). "Culture and the Therapeutic Process". Taylor & Francis.
13. Mark M. Leach, Jamie D. Aten (2013-03). "Culture and the Therapeutic Process". Taylor & Francis.
14. Prof. Dr. Bilal Semih Bozdemir . "Stress Management". Prof. Dr. Bilal Semih Bozdemir.
15. Steven C. Hayes, Kirk D. Strosahl, Kelly G. Wilson (2016-08-29). "Acceptance and Commitment Therapy, Second Edition". Guilford Publications.

MEDIEVAL SETTLEMENTS IN THE VAD-BOROD DEPRESSION (13TH–17TH CENTURIES)

Mircea Matei, PhD Student, Iulia Vaisărhofer, PhD Student, University of Oradea

Abstract: The Vad-Borod Depression area played an important role in the region's medieval history, being a strategic hub for trade and defense. Medieval settlements reflect the complex dynamics of coexistence between Romanians and Hungarians, as well as the transformations caused by external invasions and administrative influences. This paper emphasizes the importance of the mentioned area in the historical and geographical context of medieval Transylvania, offering a valuable perspective on the evolution of settlements and society in these territories.

Keywords: Vad-Borod depression, medieval settlements, ethnic and religious structure, the evolution of localities, demography.

Área investigada

La depresión de Vad-Borod es una depresión-golfo de las montañas Apuseni, profundizada entre las montañas Pădurea Craiului y las montañas Plopiș. Tiene una amplia apertura a la depresión de Oradea[1]. La depresión de Vad-Borod está formada por las siguientes subunidades: la parte de depresión pertenece a Borod, formado por dos unidades de relieve diametralmente opuestas, de norte a sur la meseta de Beznea y la cuenca de Borod[2]. En la continuación occidental del compartimento de la depresión de Borod, tenemos la depresión de Vadul, que en su parte sur interactúa directamente con la meseta de Zece Hotare (montañas Pădurea Craiului), mientras que en la parte occidental, las colinas de Lugaș actúan como un amortiguador contra la montañas Plopiș. Estas subunidades de relieve, muy variadas desde el punto de vista geomorfológico, están unidas por el desfiladero de Crișul Repede[3].

En la literatura especializada, esta zona ha sido mencionada con varios nombres, comenzando con el nombre de Depresión de Crișul Repede, Corredor Oradea-Borod o Depresión Oradea-Bratca[4]. Desde el punto de vista histórico, el área estudiado por nosotros también se superpone con la formación medieval rumana, llamada *Voivodato de Borod* [5].

Los pueblos ubicados al oeste del paso de Piatra Craiului, a lo largo de la Edad Media, debido a que estaban en las cercanías de la carretera comercial (que conecta la llanura de Tisa y la meseta de Transilvania, en el valle de Crișul Repede) formaron una unidad territorial-administrativa separada, algo que les confiere su carácter fronterizo[6]. Estas localidades estaban ubicadas tanto en la cuenca de Borod como en la meseta de Beznea y en la depresión de Vad. En caso de guerra, los pueblos del voivodato de Borod, desde el punto de vista del liderazgo militar, estaban directamente subordinadas al comandante de la fortaleza de

[1] I. O. Berindei, Gr. P. Pop, Gh. Măhăra, Aurora Posea, *Câmpia Crișurilor, Crișul Repede, Țara Beiușului-Cercetări în geografia României,* Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p. 188.
[2] *Ibidem*.
[3] *Ibidem*, p. 189.
[4] Claudiu Filimon, *Depresiunea Oradea-Bratca. Studiu de populație și așezări*, Editura Presa Universitară Clujeană, 2014, p. 1.
[5] Liviu Borcea, *Bihorul Medieval*, Editura Arca, Oradea, 2005, p. 130.
[6] *Ibidem*, p. 137.

Şinteu, y el comandante militar del voivodato tenía el rango de *hotnog*, que se mantuvo hasta el finales del siglo XVII[7].

El presente estudio tiene en mente las siguientes unidades administrativo-territoriales: Bratca (Bratca, Beznea, Lorău, Damiș, Ponoare y Valea Crișului), Șuncuiuș (Șuncuiuș, Bălnaca, Bălnaca-Groși y Zece-Hotare), Borod (Borod, Borozel, Cetea, Cornițel, Șerani y Valea Mare de Criș), Vadu-Crișului (Vadu Crișului, Birtin, Topa de Criș y Tomnatic), Ausșeu (Ausșeu, Cacuciu Vechi, Codrișoru, Gheghie, Groși y Luncșoara), Măgești (Măgești, Butani, Cacuciu Nou, Dobricionesti, Gălășeni, Josani y Ortiteag), Așileu (Aștileu, Călătea, Chistag y Peștere) y la ciudad de Aleșd (Alesd, Tinăud, Peștiș y Selva Negra).

Es interesante seguir la dinámica de las localidades de esta zona, algunas han desaparecido, otras han aparecido o las antiguas se han fusionado, siendo remplazadas por nuevas localidades. Actualmente, la estructura étnica de la población es predominantemente rumana, aunque tenemos estructuras de origen húngaro implantadas en la zona. La religión de la gran mayoría de la población es la ortodoxa, que se mantuvo casi intacta durante todo el período analizado. La convivencia entre los habitantes de esta zona era pacífica sin importar el origen o afiliación religiosa. Los asentamientos húngaros también conservaron su identidad étnica, así como su fe católica o protestante.

Aspectos metodológicos

Desde un punto de vista metodológico, proponemos en este trabajo seguir los principales cambios que se produjeron, en la evolución demográfica de la zona, de la población de estos asentamientos, a través de un análisis de largo plazo, en el periodo entre el inicio del siglo XIII (desde los primeros testimonios documentales) y hasta el siglo XVII, siendo este el período de mayor dinámica en cuanto la aparición y desaparición de localidades en esta zona.

A partir del análisis de las fuentes documentales que abordan el tema propuesto para debate, es posible dividirlas en dos partes: fuentes editadas y fuentes inéditas. En el presente artículo, centramos nuestra atención en las fuentes editadas. En la misma línea, es relevante apelar en nuestra investigación a los resultados de algunas investigaciones arqueológicas, que resaltaron el hecho de que los asentamientos medievales eran de varios tipos, dependiendo del destino, la duración de la residencia y su intensidad. La arqueología medieval rumana abordó estructuralmente la investigación con especial atención a la pieza arqueológica. La compleja investigación de los principales aspectos de la vivienda en la época medieval se ha consolidado como método de investigación histórica[8].

La primera mención documental

El establecimiento de la dominación húngara y la integración del territorio que pertenecía a Menumorut dentro del reino húngaro tuvo lugar en la segunda parte del siglo XI. El proceso de conquista fue largo y se prolongó durante varios siglos, seguido de la organización administrativa de estas tierras. Las estructuras existentes: los voivodatos, los principados, los países fueron sustituidos por condados. Este territorio quedará integrado en el dominio real. Tras la conquista seguirá el proceso de colonización de las zonas ocupadas, con población de origen húngaro pero también con sajones, sículos o cumanos. La Iglesia

[7] Virgil Maxim, *Geografia istorică a Bihorului în secolul al XVI-lea* în *Crisia,* an V, 1975, p. 90.
[8] *Ibidem*.

Católica Romana aceptada por los conquistadores entrará en el espacio rumano en desventaja de la Iglesia Ortodoxa[9].

Las primeras menciones documentales de las localidades de Bihor datan del año 1075 pero hay pocos hasta alrededor de 1200[10]. Una de las causas se debe a que, tras la conquista húngara del voivodato de Menumorut, los nuevos gobernantes no consiguieron entrar de lleno en su gestión efectiva hasta después de un periodo de tiempo más largo. Y la segunda razón está totalmente de acuerdo con la primera, a saber, que las antiguas instituciones de la población nativa no han sido modificadas[11]. Los pueblos de la Alta Edad Media se denominaban *villa*, *terra*, *predium* y *fossatum*[12]. Con su desarrollo, algunos se ganarán el derecho de organizar ferias. Estas ferias se pudieron organizar semanalmente o anualmente. Otras localidades, creciendo en términos de población, harán la transición a *civitas*, convirtiéndose en ciudades[13].

Algunos especialistas en historia afirman que los asentamientos mencionados en el siglo XI existieron al menos cien o doscientos años antes de su mención documental. Esto se ve reforzado por las investigaciones arqueológicas realizadas, mediante el estudio de las cerámicas descubiertas[14]

En el siglo XIII encontramos mencionadas en documentos, un grupo de nueve localidades. La primera ciudad mencionada en el valle de Crișul Repede es Birtin (Villa Bercen) en 1213[15], seguida por el pueblo de Luncșoara (Villa Lok) en 1214[16], Tinăud (Villa Tinod) en 1219 y Chistag (Villa Questest) en 1220[17]. Es importante señalar que este primer grupo de localidades, se mencionan bajo el término de *villa*. Durante 36 años, no aparecieron otras localidades en esta zona, hasta 1256, las localidades de Vadu Crișului (Portus Crysy)[18] y Șuncuiuș (Varsokolyos)[19]. En 1291 están atestiguadas las localidades de Aleșd (Villa Elusd), Borod (Barud) y Borozel (Kisbaroud)[20]

A partir de la mención de estas localidades, podemos hacer un mapa de la penetración de los húngaros en la zona estudiada. La invasión se realizó en la ruta comercial principal que conecta Crișana con la meseta de Transilvania, en el valle de Crișul Repede a través de las localidades de Chistag, Aleșd, Tinăud, Luncșoara, Birtin, Vadu Crișului y Șuncuiuș, pero también consideraron el paso secundario con las localidades de Borozel y Borod. La invasión tártara causó una gran destrucción a los contribuyentes de la Diócesis de Oradea, este hecho llevó a la Diócesis a atraer a la población rumana de la zona de colinas y montañas, prometiéndoles obligaciones mínimas. Es el período en el que los pueblos desconocidos empiezan a ser tenidos en cuenta. Importante para el sistema de impuestos y

[9] Cosmin Patca, *Așezările de pe Valea Bistrei de la primele atestări documentare până la instaurarea administrației românești (secolele XIII-XX)*, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2022, p. 102-103.
[10] Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol.I, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1966, p.70, p. 368.
[11] *Ibidem*, p. 194.
[12] *Ibidem*, p. 143.
[13] *Ibidem*.
[14] Ioan Crișan, *Cronologia începuturilor așezărilor medievale din județul Bihor și repartiția lor geografică pe baza descoperirilor arheologic*e în *Crisia,* an XXXVII, 2007, p. 89.
[15] Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol.II, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1968, p .222.
[16] *Ibidem*, p. 174.
[17] Coriolan Suciu, *Dicționar....,* vol I..., p. 30.
[18] *Ibidem*, p. 95.
[19] *Ibidem*, p. 63.
[20] *Ibidem*.

donaciones de finales del siglo XIII fue la especificación del origen étnico de los habitantes del pueblo, por lo que en 1283 aparece mencionada, cerca de Tileagd, la ciudad de Olahteluk, que incluye el etnónimo del pueblo rumano de la zona de Bihor[21].

En el siglo XIV, el ritmo de penetración de los húngaros en la zona estudiada no conoció un aumento significativo, los documentos de la época mencionan una serie de ocho localidades. Es una mención lineal, no se ve una extensión lateral significativa de la dominancia. En el orden de la mención documental, tenemos las localidades: Pestiș (Pestus) en 1302[22], Valea Crișului (Fekethepatok) en 1332[23], Așileu (Uskeleu)[24] y Ortiteag (Urguteg) en 1335[25], Dobricionești (Dobocsonhaza) en 1360; Cetea (Chechyos), Cornițel (Chormel) y Valea Mare de Criș (Felsopatak) en 1392.

Definitorio para el siglo XV es el fortalecimiento del control húngaro sobre la zona, las localidades de la zona superior de Călățea-Kalotha también se mencionan en 1475[26]; Beznea-Alsobeznye[27] y Lorău-Lorew en 1406[28]; Bratca-Wybrathka en 1435[29], Topa de Criș - Valhalis Thupshaza[30], Gheghie-Possessia Gegen[31], Groși-Thythews[32] y Ausșeu-Possessia Ewsy[33] en 1406; Antiguo Cacuciu-Kakuks en 1435[34] y Nuevo Cacuciu-Olahkakucs en 1482[35].

El siglo XVI es el siglo en el que se documentan cinco localidades más entre las existentes hoy en el valle de Crișului Repede. Se trata de Măgești (Zazhaza)[36] y Josani Cranikfalwa)[37], atestiguados en 1508; Butan (Rekasdh)[38] y Gălășeni (Galoshaza)[39] mencionados en 1552; Damiș (Erdodames)[40] mencionado en 1587.

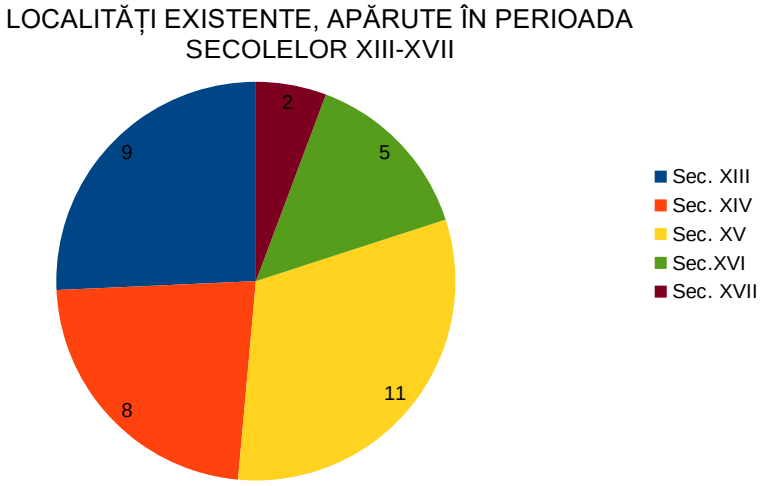

[21] Coriolan Suciu, *I*
[22] *Ibidem*, p. 124.
[23] *Ibidem*, p.196.
[24] *Ibidem,* p. 363.
[25] *Ibidem*, p. 102.
[26] *Ibidem*, p. 200.
[27] *Ibidem,* p. 257.
[28] *Ibidem*, p. 272.
[29] *Ibidem*, p. 48.
[30] *Ibidem*, p. 119.
[31] *Ibidem*.
[32] *Ibidem,* p. 382.
[33] *Ibidem*, p. 308.
[34] *Ibidem*, p. 115.
[35] *Ibidem*, p. 253.
[36] *Ibidem*, p. 190.
[37] Sorin Șipoș, *Valea Superioară a Bistrei - între local și regional (secolul al XIII-lea – începutul secolului al XVII-lea)*, în Sorin Șipoș (coord.). *Satele de pe Valea Superioară a Bistrei. Schiță monografică*, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2011, p. 33.
[38] Liviu Borcea, *Bihorul...*, p. 122.
[39] *Ibidem*, p. 130.
[40] Liviu Borcea, *Obștea sătească din Bihor, voievozii și cnezii ei în secolele XIII-XVII* în *Crisia*, an XII, 1982, p.133.

Fig. 1. Localidades existentes, aparecidas durante los siglos XIII-XVII, en la zona de la depresión de Vad-Borod.

Fuente: Coriolan Suciu, Dicționar istoric al localităților din Transilvania, vol. I, II.

Además de las localidades existentes, las fuentes documentales dan fe de la existencia de algunas localidades mencionadas, pero que por diversas razones desaparecieron o se fusionaron con los asentamientos existentes. La siguiente tabla muestra la evolución de estas localidades, en la zona de la Depresión de Vad-Borod, en el Valle de Crișul Repede. De las 75 localidades documentadas en la zona de estudio, relacionadas con el período de los siglos XIII-XVII, en este momento sólo existen 35, las 40 localidades restantes o se fusionaron con las existentes (6 localidades) o aparecieron con un nombre diferente. Otras 36 localidades han desaparecido.

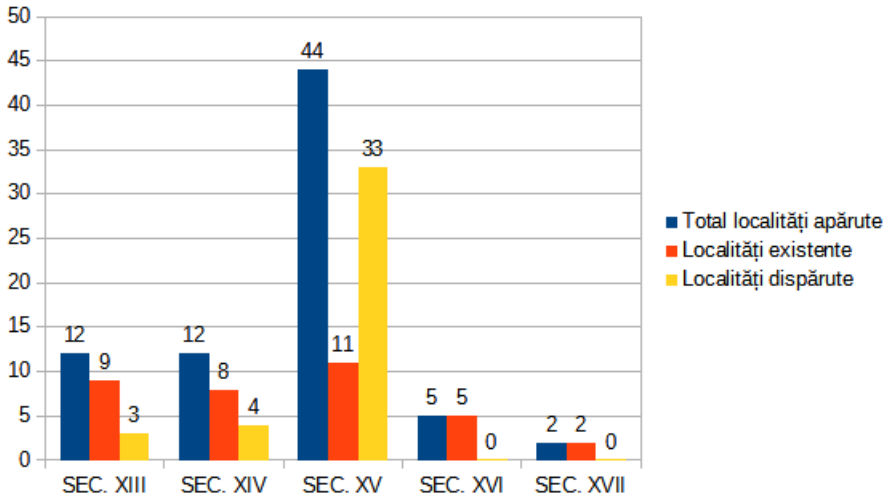

Fig. 2 - La evolución de los asentamientos en la zona de la depresión de Vad-Borod – siglos XIII-XVII

Fuente: Liviu Borcea, Bihorul Medieval, Editura Arca, Oradea, 2005

Borod - residencia del voivodato

El área gobernada por un voivoda aparece bajo el nombre de voivodato, pero a menudo también nos encontramos con el nombre de territorio (*distinctus*). Aunque estos tengan en cuenta las antiguas formas organizativas rumanas, eventualmente se convertirán en subunidades administrativo-fiscales de los condados[41].

[41] *Ibidem*, p. 147.

La Diócesis de Oradea, en sus cuentas de diezmos correspondientes al período 1291-1294, menciona a Borod como perteneciente desde el punto de vista religioso al arcediano de Călata. También se menciona la localidad de Vruzteluk, hoy desaparecida y ubicada entre Vadu Crișului y Șuncuiuș, es también mencionado[42]. La toponimia de las localidades existentes en aquella época, Birtin, Borod o Vruzteluk, indica la existencia de una población rumano-eslava. Sigue un período de un siglo, hasta 1392, cuando ya no tenemos datos sobre esta zona, luego se menciona que en 1378, el voivoda Petru, hijo de Komorzowan, que no tenía descendientes por línea masculina, dejó su dominio a los Corona húngara, dominio concedido por Segismundo de Luxemburgo al hijo de Benito de Kapolya, Ioan, que cumplía el papel de condado real y ban de Severin.

El año 1441 trae consigo el primer ataque militar turco a Transilvania. En estas condiciones Iancu de Hunedoara realizará una reorganización debido a la cual el voivodato de Borod obteniendo una organización predominantemente militar. El voivoda Petru, hijo de Komorzowan, murio sin tener descendientes por línea masculina. En las nuevas condiciones los líderes de la pequeña formación se convierten los miembros de la familia Venter, originaria de Vintere[43]. Fueron los únicos que no obedecieron al señor eclesiástico, su dominio no pertenecía a la iglesia, siendo ennoblecidos por Matei Corvin en 1465.

El reclutamiento de Bihor de 1552 no mencionó los pueblos de Borodului, solo el término de *Pertinens Beznez*. Inferimos que estos pueblos también formaban parte de Beznea. El centro del voivodato se trasladó a Beznea, y la mayoría de las puertas pertenecían al voivoda Ștefan que en 1552 gobernaba 14 puertas en Vintere. El voivoda Ștefan tuvo dos hijos, Gheorghe, voivoda de Urviș (1582-1591) e Ioan, de quien se atestigua que entre 1575 y 1593 recibió partes de Valea Mare[44]. Después de la muerte del voivoda Gheorghe, en 1593, Ștefan Caba de Alsobeznye (Beznea) iniciará una demanda contra sus herederos. El año 1597 se suman varios juicios a gran escala contra los descendientes del voivoda Gheorghe[45]. El problema se resolverá en 1605, cuando el príncipe Stefan Bocskai donará estos pueblos a la familia Ugray. Gabriel Bathori renovará esta donación en 1611 para Ana Baranczy, Ștefan y Petru Ugray[46].

Hacia 1648, el príncipe Gheorghe Rakoczi I transfirió parte del dominio de Borod (Borod, Cornițel, Cetea y Valea Mare) a su propiedad, algo que será impugnado tanto por la familia Ugray como por Elisabeta Zolyomi (esposa de Gavrilaș Movilă). El 13 de marzo de 1696, un documento menciona al *hotnog* de Borod, Mihai Venter, quien en 1657 acompañó a Gheorghe Rakoczi II en su campaña en Polonia, donde el primero mencionado encontró su final. Así, en la última campaña contra los turcos en 1660, el *hotnog* de los de Borod fue el voivoda Andrei de Topa, al frente de 200 soldados. Él, junto con 37 soldados, cae prisionero de los turcos y será rescatado con 200 galeones imperiales por su esposa Ana Țepelea, recién en 1670[47].

[42] *Ibidem.*
[43] *Ibidem*, p. 149.
[44] Liviu Borcea, *Voievodatul Borodului în sec. XIII-XVII*, în *Crisia*, an XII, 1982, p. 162.
[45] *Ibidem,* p.167.
[46] *Ibidem*.
[47] *Ibidem*, p. 170.

Aunque la existencia del pequeño voivodato termina en 1711, en 1717 se menciona a los nobles de Borod que levantaron las vigas de madera en el camino de la invasión tártara, cerrando el camino desde las montañas Plopiș[48].

En la segunda parte del siglo XVIII se establecerá el ,,Círculo de la nobleza de Borodului", que incluirá la mayoría de los pueblos de esta zona, siendo el liderazgo asignado a un gran capitán, un gran *hotnog* (elegido una vez cada 3 años). y *cuatro vice-hotnog*, pero y por otros gobernantes de menor importancia[49].

Conclusiones

La invasión tártaro-mongol del siglo XIII en Bihor y Transilvania conducirá a un proceso de transformación de las fortificaciones de madera en fortificaciones de piedra. En este contexto, además de la construcción de fortalezas de piedra como Şinteu o Piatra Şoimului, la zona fronteriza también se refuerza en los pasos de montaña, en el lado occidental de las montañas Pădurea Craiului, haciendo sentir su presencia en el voivodato de Borod. Su misión era controlar la carretera medieval que seguía el curso de Crișul Repede, conectando Oradea con Transilvania. La ubicación de la fortaleza Piatra Şoimului, en una cima rocosa, en una posición periférica a la carretera, al pie de las montañas, también indica que era una fortaleza de refugio, que habría obstaculizado el camino de los asaltantes en caso de necesidad. Una vez que tienes una fortaleza, necesitas un dominio que la respalde. De esta manera, se formó un poderoso dominio, inicialmente real, luego noble, que tenía la fortaleza de Şinteu en su centro e incorporaba los asentamientos entre Valea Crișului Repede y Valea Barcăului, con la columna vertebral en las cimas de las montañas Plopiș. Al mismo tiempo, la posibilidad de una invasión también es responsable de atraer a la población de las zonas montañosas al sistema económico del Obispado de Oradea, tras la aniquilación de la población que se interponía en el camino de estos invasores.

El régimen fronterizo de los pueblos desde la confluencia del arroyo Borod con el río Crișul Repede aseguró la continuidad y supervivencia de la formación política existente aquí, con ciertas interferencias, a lo largo de la Edad Media rumana. Los puestos aduaneros, que representan importantes fuentes para el tesoro del reino húngaro, llevaron a la certificación de los primeros asentamientos ubicados al oeste o suroeste del lugar mencionado desde 1213 - Birtin, 1256 - Şuncuiuș, 1264 - Damiș y luego en 1291- 1294 - Borod.

BIBLIOGRAPHY

1. Berindei I.O.; Pop Gr. P.; Măhăra Gh.; Posea Aurora, *Cîmpia Crișurilor, Crișul Repede, Ţara Beiușului- Cercetări în geografia României,* Editura științifică și enciclopedică, București, 1977.

2.Borcea, Liviu, *Bihorul Medieval*, Editura Arca, Oradea, 2005.

3.Borcea, Liviu, *Obștea sătească din Bihor, voievozii și cnezii ei în secolele XIII-XVII* în *Crisia*, an XII, 1982.

4.Borcea, Liviu, *Voievodatul Borodului în sec. XIII-XVII*, în *Crisia*, an XII, 1982.

5.Crișan, Ioan, Cronologia începuturilor așezărilor medievale din județul Bihor și repartiția lor geografică pe baza descoperirilor arheologice în *Crisia*, an XXXVII, 2007.

[48] Ioan Crișan, *Cercetarea arheologică a satului și a târgului, ca tipuri de așezări din Bihorul medieval. Metode, realizări, priorități*, în *Crisia,* an XLIX, 2019, p. 169-170.
[49] *Ibidem*, p. 173.

6.Crișan, Ioan, Cercetarea arheologică a satului și a târgului, ca tipuri de așezări din Bihorul medieval. Metode, realizări, priorități, în *Crisia*, an XLIX, 2019.

7. Filimon, Claudiu, *Depresiunea Oradea-Bratca. Studiu de populație și așezări*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2014.

8. Maxim,Virgil, *Geografia istorică a Bihorului în secolul al XVI-lea*, în *Crisia*, an V, 1975.

9. Patca, Cosmin, *Așezările de pe Valea Bistrei de la primele atestări documentare până la instaurarea administrației românești (secolele XIII-XX)*, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2022.

10. Șipoș, Sorin, *Valea Superioară a Bistrei - între local și regional (secolul al XIII-lea – începutul secolului al XVII-lea)*, în Sorin Șipoș (coord.), *Satele de pe Valea Superioară a Bistrei. Schiţă monografică*, Editura Universităţii din Oradea, Oradea, 2011

THE IMAGE OF THE "COMFORT WOMAN". A FICTIONAL DEPICTION IN THE KOREAN AMERICAN NOVEL AND THE KOREAN GRAPHIC NOVEL

Ph.D. Marian Suciu
Postdoctoral researcher, "1 December 1918" University of Alba Iulia

Abstract: During the entirety of the occupation of Korea by Japan, the colonized suffered deeply, after 1937 things became worse, as the Japanese "recruited" Korean girls and women for the so-called comfort stations where they had to serve as prostitutes for the Japanese soldiers and officers. As recently more and more novels depict this topic, the current research will focus on two important works that describe the Korean "comfort women". On one side, we will emphasize the brutality and violence from the novel White Chrysanthemum that presents, in great detail, the experience of Hana as a "comfort woman", while the graphic novel Grass will underline the censored but accurate representation of the same experience, as it is intended for a younger generation.

Keywords: Korean American Literature, Korean Graphic Novel, Comfort Women, Japanese Empire, Trauma, Manchuria.

The occupation of the Korean peninsula in the twentieth century by the Japanese Empire was a nightmare for the Korean population, as their language was prohibited, and Koreans had to learn a foreign language and obey a government that perceived them as second-class citizens of the empire. Unfortunately, as World War II began, things became even worse as the men and boys had to work in Japanese factories or be conscripted in the army, while many Korean girls and women had to serve as sexual workers known as "comfort women".

The transformation of the Korean state into a Japanese colony was a desire of the Japanese leaders from the sixteenth century. During the Imjin war, also known as the Japanese invasion of Korea (1592-1598), the Japanese managed to conquer a big part of the Korean peninsula, but due to the ingenious intervention of admiral Yi Sun-sin and the military help offered by the Chinese Empire, the Japanese were not able to control the Korean peninsula for a long period of time.

Unfortunately, in the twentieth century, the Chinese Empire was weakened by the Opium wars with the British Empire, and the Korean state remained a closed country that paid tribute to a collapsing empire. Unlike China and Korea, Japan opened to the Western world in 1853 due to the intervention of the United States. This led the old shogunate system collapsing and the emperor was reinstated as the true leader of the country. Furthermore, Japan had embraced Western technology, sent students to learn in the Western countries and started developing a modern army. As Japan put a lot of effort in its development, it is of no surprise that they won in the First Sino-Japanese War (1894-1895), which implied that China lost its influence in Korea and had to give Japan the island of Taiwan. Moreover, in the Russo-Japanese war, the strong Asian army managed to defeat the Russian force and eliminate the influence of Nicholas II in Korea. Therefore, in 1905, Korea became a protectorate of Imperial Japan, which meant that the foreign affairs and trading became the responsibility of Japan. As the influence of Japan grew more and more in the Korean peninsula, in 1910 the Korean Empire was annexed by the Japanese Empire and became a colony of the new Asian power[1]. The Japanese justified the occupation of the peninsula by stating that the Korean Empire was a country frozen in time which might become a security

[1] Kenneth Henshall, *A History of Japan: From Stone Age to Superpower*, London, Palgrave Macmillan, 2012, pp. 81-85, 93-98.

issue[2], as the other powers in Asia could conquer Korea and transform it into a base to attack Japan.

Once Japan transformed Korea into a colony of the Imperial Japan, they started to impose the Japanese system in administration and education. The Japanese brought the Japanese educational system offering "Korean children a four-year elementary "common school" (futsū gakkō) curriculum and a "higher common school" (four year for males, three for females) curriculum"[3]. This was innovative, as only children from the yangban (upper-class) families were encouraged to learn in state-funded school-like institutions or with a private tutor, while commoner children could only attend the Confucius private academies or vocational schools, in fortunate cases[4]. Although "Korean participation in this education was voluntary, […] the administration apparently pressured certain Korean families to send their children to school"[5]. Unfortunately, these schools were used "to convert Koreans into loyal citizens of Japan. […] In the 1930s and 1940s, Koreans were forbidden to use the Korean language. Instead, they were forced to use the Japanese language […]. Koreans were forced to learn only Japanese history. Moreover, Koreans were obliged to change their names into Japanese names. […] They limited the opportunities for education because they thought it very dangerous to spread education among the Koreans"[6].

At the beginning of the 1930s, when Japan's army advanced in Chinese territory, there were testimonies of the establishment of the first comfort station in Shanghai. These institutions began to be spread only after the 1937 Nanking Massacre, as the army intended to stop the raping of local women and offer to its soldiers good conditions to relax with "volunteer" women. Unfortunately, the "volunteer" women were gathered from occupied Japanese territories, such as Taiwan, China, Philippines, Indonesia, Vietnam and so on, and especially from the Korean peninsula[7]. The recruitment of Korean women was carried out either by Women's Volunteer Labour Corps that recruited Korean girls from school with the help of Japanese school teachers or through the employment agencies that selected women between 18 and 30 to serve as "comfort women" at military bases although being promised well-paid jobs[8]. Other Korean women or girls were "forcibly taken [by the Japanese] from their homes or kidnapped […] from the streets. While the women were procured by means of illegal acts, such actions were nonetheless legally authorised through Imperial Ordinance"[9].

Theoretically, the comfort stations had strict rules, the soldiers had to use a condom and the "comfort woman" had to go through regular medical inspections, the soldiers had to come at certain times and drunk clients were prohibited from entering[10]. Unfortunately, the rules were not always enforced and not all soldiers used condoms, others were violent towards the girls due to being drunk. Therefore, the "comfort women" were not only raped, but also physically abused, others became pregnant and had to abort the babies. All of these

[2] Mark E. Caprio, *Japanese Assimilation Policies in Colonial Korea 1910-1945,* Seattle, University of Washington Press, 2009, p. 88.
[3] *Ibidem,* p.92.
[4] *Education in Korea: 1999-2000,* Seoul, Ministry of Education, s.a., pp.28-29.
[5] Mark E. Caprio, *op.cit.,* p.92.
[6] *Education in Korea: 1999-2000,* p.31.
[7] Yonson Ahn, *Whose comfort? Body, sexuality and identities of Korean "comfort women" and Japanese soldiers during WWII,* 2020, pp. 3-9, disponibil pe https://scholar.google.com/scholar?hl=ro&as_sdt=0,5&q=korean+comfort+women+history#d=gs_cit&t=1730355506346&u=%2Fscholar%3Fq%3Dinfo%3AFhE6u1XN-ogJ%3Ascholar.google.com%2F%26output%3Dcite%26scirp%3D8%26hl%3Dro, vizualizat la data de 31.10.2024.
[8] *Ibidem,* pp.10-13.
[9] Grace Lai, "Comfort Women in Japan and Korea", in *Dalhousie Journal of Legal Studies,* vol. 11, 2002, p.35.
[10] Ziyang Zhou, "On the Japanese Government's Implementation of "Comfort Women" System", in *Frontiers in Business, Economics and Management,* vol.10, no.2, 2023, p.133.

factors contributed to the development of trauma for the surviving "comfort women". After World War II ended and the survivors returned home, "the trauma of living in the comfort stations was replaced by the unending physical and psychological trauma of having survived them. Aside from the physical injuries that may have eventually healed, former comfort women have been diagnosed with the long-term effects of sexually transmitted diseases: sterility and infertility, complications from hysterectomies, insomnia, nervous diseases, and mental illnesses such as severe post-traumatic stress disorder and depression"[11].

In her novel, *White Chrysanthemum,* Mary Lynn Bracht "makes use of history to create a narrative that explores the organised violence that happens as expected when a particular culture is conquered by powerful forces"[12]. In other words, the novel of Mary Lynn Bracht is constructed on describing the unleashed violence of the Japanese against other Asians who became their fellow-citizens through the annexation of their lands. Unlike Therese Park's novel, *A Gift of the Emperor,* which censors the rape scenes, because she doesn't want to underline the way in which the victims suffer, Mary Lynn Bracht describes this scene because she wants to emphasize the way in which they suffered and how this was not only a wound of the body, but also something that affected the mind[13].

The main character of *White Chrysanthemum* is Hana, a girl from Jeju Island, that is taken by force by a Japanese officer from the beach where she was diving alongside her mother. After being taken from the beach by Corporal Morimoto, she is transferred to the police station where she registers under the Korean name Kim JangHa in the hope that "this false name will keep them from finding out her family alive and perhaps returning for her sister"[14]. Afterwards the gathered girls are boarded on a ship headed towards the Korean mainland and from there they board a train towards Manchuria. On the ship, Hana finds out that the rest of the girls were sold by their families due to debts, but Hana and another older woman were taken by force, as their families had no debts. Moreover, she knows what to expect from her new life as a Korean woman in Japanese hands as her mother told her about the fact that the women caught by the Japanese army become prostitutes for the Japanese soldiers. Furthermore, on the ship, Hana is requested by the Japanese officer and raped. Although the scene is presented in detail, we will focus more on the way in which Hana coped with the situation. While being raped, she closes her eyes and thinks that the soldier is "a black Jeju pig that lives beneath the latrine of her house and eats human remains"[15].

On the ship, the Korean girls "are placed in one [small cabin] packed with at least thirty others"[16] and they have "to settle in for the journey, lying down and falling asleep"[17], "[l]ike cattle"[18]. Moreover, as there is no bathroom in the cabin, Hana "lets her bladder go, not caring if she smells like a toilet"[19]. This vivid description reminds the readers of novels that depict the Holocaust and the similarities between the Korean prisoners and the Jews that were transported in livestock wagons towards the concentration camps. Furthermore, during the train journey, one of the girls next to Hana dies. After Hana realises this, she screams, but

[11] Sue R. Lee, "Comforting the Comfort Women: Who Can Make Japan Pay?", in *University of Pennsylvania Journal of International Economical Law,* vol. 24, 2003. p.518.
[12] Klirni Terangpi and Indu Swami, "Victimization of Korean "Comfort Women" in Mary Lynn Bracht's White Chrysanthemum", in *Transcript. Journal of Literature and Cultural Studies,* no. 8, 2020, p.96.
[13] Cathy Caruth, *Unclaimed Experience. Trauma, Narrative and History,* Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2016, p. 3.
[14] Mary Lynn Bracht, *White Chrysanthemum,* Vintage, Dublin, 2021, p.26.
[15] *Ibidem,* p. 38.
[16] *Ibidem,* p.30.
[17] *Ibidem,* p.48.
[18] *Ibidem.*
[19] *Ibidem,* p. 50.

the Japanese soldiers just pick up the death body and put her in another wagon with the other dead girls and at the first station she is buried in a common pit.

After arriving at a comfort station from the Manchurian countryside, Hana is shocked to see a "comfort woman" giving birth to a dead baby. While sharing this experience to the other "comfort women" from the camp, they tell her that it is better if the baby and mother die than continue living in that place. The next day, Hana begins the "work" as the new Sakura girl, and she becomes traumatized by so many sexual interactions. This time Hana cannot escape by only imagining something else, and she tries to scream and fight, but everything is in vain. Therefore, "[b]y the time the procession of soldiers finally ends, night has descended. Hana lies semi-conscious on her bloodstained mat, lost in unspeakable darkness"[20]. Another girl from the brothel tells Hana not to fight the soldiers because "[t]hey won't leave until they're satisfied. Fighting them will only make your suffering greater"[21]. Furthermore, this "silence, too, can speak many tongues"[22]. Therefore, by giving up fighting through words and screaming, Hana realises that she can resist in silent suffering. This silence is not giving up, but resistance by not expressing the trauma of the rape. Morimoto wrongly interprets this silence as obedience and the Stockholm syndrome, which means that the prisoner sympathizes with their guard. Therefore, when Morimoto tries to help Hana escape from the brothel alongside him, he is shocked that Hana runs in the opposite side and manages to lose him. It can be said that Hana's silence was not obedience, but a way to cope with the trauma and a way to fake her obedience towards the Japanese. Furthermore, silence was a way to "become invisible"[23] and "distance herself from the suffering that her body endures"[24].

The rape was not the only traumatic experience of the "comfort woman" as she had to go through humiliations during the medical consult of the Japanese medical doctors. During which the doctors put the "comfort woman" to "lie back, bend […] [the] knees and lift […] [the] dress"[25]. Furthermore, "[h]e inserts a cold metal instrument into her vagina, feels inside her with his fingers, and then douches her with an orange liquid"[26]. Another humiliating episode is when an important captain "visits" Hana in the comfort station and he forces her to wash by "instructing her at times to scrub harder, to clean herself more thoroughly, and to ensure she is sanitised"[27]. Furthermore, the captain with "the tip of his sword, he searches through her […] hair"[28] and afterwards, "proceeds to shave her, nicking the tender skin, drawing blood"[29]. All of these are humiliations that Hana must endure in order to survive, but she managed to keep it to herself and after this encounter she tries to avoid other women, as she doesn't want them to know what happened to her. But Keiko helps Hana understand that, between "comfort women", sharing a humiliating episode is not shameful and that even if she will be pitied by others, this will be an act of kindness as "[t]here is nothing left for us but to bestow what little kindness we have onto one another"[30].

Although Hana sacrificed so that her sister could be safe in Jeju, Emi was not safe, as in 1948 her father was killed by a policeman, and she was forced to marry another young

[20] *Ibidem,* p. 93.
[21] *Ibidem,* p.94.
[22] King-Kok Cheung, *Articulate Silences. Hisaye Yamamoto, Maxine Hong Kingston, Joy Kogawa,* New York, Cornell University Press, 2018, p. 1.
[23] Mary Lynn Bracht, *op.cit.,* p.25.
[24] Klirni Terangpi and Indu Swami, *op.cit.,* p. 98.
[25] Mary Lynn Bracht, *op.cit.,* p.120.
[26] *Ibidem.*
[27] *Ibidem,* p.123.
[28] *Ibidem.*
[29] *Ibidem.*
[30] *Ibidem,* p.125.

policeman. Furthermore, Emi participated in the Wednesday Demonstration in 1992, during which Koreans asked the Japanese government to obtain justice against those that abused the Korean "comfort women" as she was trying to find out about the life of her sister. Emi did not share anything about Hana's fate until the demonstration, because she was ashamed, but Emi's son, YoonHui tells her that she has no reason to be ashamed as the "Japanese […] are the ones who should feel ashamed for what they did"[31]. As Emi lived in a Confucian and patriarchal society, she could not heal her traumatic experience from when her sister was taken as a "comfort woman", as she could not talk about such topics, but the new globalist generation can better understand the trauma and go beyond the societal norms. Indirectly, Emi will find her sister in the statue that represents a "haenyeo girl"[32], a girl that dives for molluscs and seaweed in Jeju island. The statue was donated to the Museum of Sexual Slavery by the daughter of a woman who was captured by a Russian soldier, and this coincidence might lead readers to think that the statue really represents Hana, as Hana was rescued from Morimoto by Soviet soldiers and continued to live in Mongolia.

The Korean graphic novel by Keum Suk Gendry-Kim, *Grass*, like the previously discussed American novel, portrays the difficult experience of a Korean "comfort woman" while at a comfort station. Unlike the *White Chrysanthemum*, which makes the adult readers experience the tragic events, the graphic novel has a more didactical approach, as it is intended as a way for a younger reader to understand how the Japanese had brought suffering to Korean women during the Japanese occupation of the Korean peninsula. The most important aspect is how granny Lee Ok-sun shares her life story with the young Korean comic artist by emphasizing each important historical aspect, from the beginning of the war in 1937. The granny reminds the readers how the "Japanese captured Beiping (now Beijing) and Tianjin"[33] and how they "boasted Shanghai would fall in eight days"[34]. Furthermore, she brings highlights that "along the way [the Japanese army] […] set fire to all villages they passed"[35] "and raped and murdered countless civilians"[36]. Furthermore, she also draws the reader's attention to the fact that after the Japanese conquered Nanjing "civilians were gunned down en masse and became victims of bayonet practice and sword-killing competition"[37] and soldiers "buried people alive or mutilated them with bayonets"[38]. Through this recollection of the cruelty of the Japanese army, granny distances herself from her own subjective experience and therefore offers authenticity to her own story. Furthermore, by introducing these historical truths, the author portrays the whole historical image of the Japanese atrocities in the same way in which various authors portray the Holocaust in fictional books by respecting the unwritten rules of historical fictional writing, which were explained by Terrance Des Press in an article from 1988[39]. Moreover, "diagrammatic representation of maps, replication of buildings from real life, and citing other sources of the narrative (a Japanese soldier's diary), add to the believability of the narrative and its authenticity"[40] and transform the graphic novel *Grass* into a "biographical documentary".

---

[31] *Ibidem*, p.205.
[32] *Ibidem*, p.290.
[33] Keum Suk Gendry-Kim, *Grass*, translated by Janet Hong, s.l., Drawn & Quarterly, 2022, p.54.
[34] *Ibidem.*
[35] *Ibidem*, p. 55.
[36] *Ibidem*, p. 56.
[37] *Ibidem*, p.57.
[38] *Ibidem.*
[39] Terrence Des Pres, "Holocaust Laughter?", in *Writing and the Holocaust*, Berel Lang (ed.), Holmes and Meier, New
York, 1988, p.217
[40] Sandra Mariam Xavier, "Preserving the Invisible: Historical Revisionism Through the Graphic Narrative", *Aureole*, vol. XV, 2023, p. 320.

Another important sequence is when the young girl asks granny Lee if there were some good hearted Japanese soldiers during the war, and granny tells the story of the good soldier that promised to come for her and left his watch with her, but in order not to transform the Japanese soldiers from perpetrator into victim, she recounts that another Japanese soldier asked for the watch back in the name of his military colleague. Although the granny could conclude that the second soldier was lying due to greed and wanted the watch for himself, she preferred to believe he was telling the truth and therefore "they're all the same"[41], creating a faithful recollection of the historical truths that will not excuse the perpetrators.

Granny Lee's childhood was a difficult one, as her parents could not afford to send her to school, and she had to take care of her younger siblings. Even if she tried to help her family, as they were poor and could not afford food for all the children, Lee Ok-sun was sold/ adopted by a Korean family that had a udon shop in Busan and afterwards to a gisaeng tavern in Ulsan. Unfortunately, as she was taking something to another member of the owner's family, she was kidnaped by the Japanese. Afterwards, granny explains that, while some girls where kidnapped in a similar way to her, others volunteered to go work for the Japanese. The girls were transported by train to the destination in "freight containers without any windows"[42]. This way of transportation of the Korean prisoners is similar to the way in which Nazi Germany transported the Jewish to the force-labour camps or to the death camps.

Lee Ok-sun arrived at the labour camp at East Yanji Airport where she, alongside other ten girls, were imprisoned in a special house, named the comfort station. The girls were forced to receive Japanese names, as their managers were a Japanese couple and it was easier for them to call them by a Japanese name. The girls, alongside Korean and Chinese men, had to work at the extension of the current airport so it could support Japan's expansion into China. As in the case of the Jews imprisoned in the concentration camps in Poland, the Korean and Chinese from this camp received little food as payment for their work. Therefore, it is of no surprise that "since we worked with very little food or rest, many people got sick and died"[43]. Furthermore, during the night, the Japanese soldiers came and raped the girls. As "all contents of consciousness are … indescribable"[44], Keum Suk Gendry-Kim offers us only black windows without any explanations of the way in which they were raped, but granny Lee remembers that after the rape they felt "dirty"[45] and so "many girls tried to kill themselves after rape"[46]. Each night "more soldiers came. They never wore condoms"[47] and this led to the spread of venereal diseases and pregnancies.

Even after World War II was over, Lee Ok-sun did not have an easy life, as "the Soviet soldiers came. Those bastards did brutal things. They snatched any girls they saw, raped them, and did whatever they wanted"[48]. Furthermore, Lee Ok-sun had to find work and a shelter, but luckily, she stumbled upon "Shim Yeonseop, the captain from Yanji airfield"[49] that helped her with food, and Ok-sun decided to remain in his house as a wife, but after they got married he ran away, and after ten years of waiting, Ok-sun married a decent man with children. When Ok-sun returned to South Korea to find her family, the "sisters and brothers I'd been longing to see, when they found out I'd been a comfort woman, they wanted nothing

[41] Keum Suk Gendry-Kim, *op.cit.,* p.332.
[42] *Ibidem,* p.169.
[43] *Ibidem,* p. 187.
[44] Susan Sontag, *Against interpretation and other essays,* New York, Picador, 2001, p.36.
[45] Keum Suk Gendry-Kim, *op.cit.,* p.206.
[46] *Ibidem.*
[47] *Ibidem,* p.208.
[48] *Ibidem,* p.366.
[49] *Ibidem,* p.371.

to do with me"[50], which is sad as she did nothing wrong and was forced to be a "comfort woman".

In conclusion, we can say that the novel *White Chrysanthemum* is an intense and violent novel that describes in ample detail for a more experienced public the humiliation through which the Korean "comfort women" went through, while the graphic novel *Grass* is more a pedagogical book for a younger audience. Even if *Grass* doesn't have a chronological story and has many time gaps between various moments, these inconsistencies transform the story of granny Lee from a simple reading into a complex one, as the teenagers are encouraged through this experience to read other novels regarding the comfort women and research more on the suffering of the Korean people during the Japanese occupation.

BIBLIOGRAPHY

1. Ahn Yonson, *Whose comfort? Body, sexuality and identities of Korean "comfort women" and Japanese soldiers during WWII*, disponibil pe pe https://scholar.google.com/scholar?hl=ro&as_sdt=0,5&q=korean+comfort+women+history#d=gs_cit&t=1730355506346&u=%2Fscholar%3Fq%3Dinfo%3AFhE6u1XN-ogJ%3Ascholar.google.com%2F%26output%3Dcite%26scirp%3D8%26hl%3Dro, vizualizat la data de 31.10.2024.
2. Bracht Mary Lynn, *White Chrysanthemum*, Vintage, Dublin, 2021.
3. Caprio Mark E., *Japanese Assimilation Policies in Colonial Korea 1910-1945*, Seattle, University of Washington Press, 2009.
4. Caruth Cathy, *Unclaimed Experience. Trauma, Narrative and History*, Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2016.
5. Cheung King-Kok, *Articulate Silences. Hisaye Yamamoto, Maxine Hong Kingston, Joy Kogawa*, New York, Cornell University Press, 2018.
6. *Education in Korea: 1999-2000*, Seoul, Ministry of Education, s.a..
7. Gendry-Kim Keum Suk, *Grass*, translated by Janet Hong, s.l., Drawn & Quarterly, 2022.
8. Henshall Kenneth, *A History of Japan: From Stone Age to Superpower*, London, Palgrave Macmillan, 2012.
9. Lai Grace, "Comfort Women in Japan and Korea", in *Dalhousie Journal of Legal Studies*, vol. 11, 2002, p. 32-64.
10. Lee R. Sue, "Comforting the Comfort Women: Who Can Make Japan Pay?", in *University of Pennsylvania Journal of International Economical Law*, vol. 24, 2003. pp.509-547.
11. Susan Sontag, *Against interpretation and other essays*, New York, Picador, 2001.
12. Klirni Terangpi and Indu Swami, "Victimization of Korean "Comfort Women" in Mary Lynn Bracht's White Chrysanthemum", in *Transcript. Journal of Literature and Cultural Studies*, no. 8, 2020, pp. 91-100.
13. Terrence Des Pres, "Holocaust Laughter?", in *Writing and the Holocaust*, Berel Lang (ed.), Holmes and Meier, New York, 1988, pp. 216-233.
14. Xavier Sandra Mariam, "Preserving the Invisible: Historical Revisionism Through the Graphic Narrative", *Aureole*, vol. XV, 2023, pp. 316-321.
15. Zhou Ziyang, "On the Japanese Government's Implementation of "Comfort Women" System", in *Frontiers in Business, Economics and Management*, vol.10, no.2, 2023, pp.132-135.

[50] *Ibidem*, p.436.

ETHNOLOGICAL WORKING TOOLS-THE LETTER

Maria-Aura Lăţea
PhD Student, University of Craiova

Abstract: In folklore, a number of working tools are used, which are of significant value to folklore research, having multiple roles. Through this article, we want to make a classification of the most important work tools. Among them are the letters.

Used as a working tool, the letter is a valuable indicator of the social and historical context in which important cultural figures worked. Their study allows researchers to better understand the social dynamics, beliefs, and values that define cultural identity.
Keywords: folklore, ethnology, working tools, letter, correspondence.

Introducere

Ne propunem ca în cadrul acestui articol să dezbatem, în aspectele lor esențiale, care pot contribui la o cercetare ulterioară extensivă, problemele de bază legate de dezvoltarea, specificul și diversitatea instrumentelor științifice de lucru specifice etnologiei.

În prima parte, vom dezbate evoluția câtorva dintre cele mai semnificative instrumente, iar în ceea ce privește actualul stadiu de evoluție al etnologiei, accentul se va pune pe scrisori. Principala noastră preocupare va consta însă în dezbaterea modalităților concrete prin care scrisorile contribuie la sistematizarea cercetărilor de cultură și civilizație populară, la progresul disciplinei în perspectiva sa antropologică și evidențierea rolului jucat de scrisori în conturarea profilului folcloriștilor.

Instrumente de lucru etnologice

Instrumentele de lucru etnologice sunt indispensabile. „Studiul și cercetarea, cu sanșe de reușită, ale oricăreia dintre disciplinele științifice, fie că este vorba despre știința literaturii, de cea a teoriei literare, a literaturii comparate sau a celor din familia științelor etnologice, folcloristica, etnografia și arta popular-tradițională sunt condiționate de alcătuirea unui set cât mai bogat și mai cuprinzător de instrumente de lucru și surse de informare.”.[1], astfel spus, evoluția unei discipline depinde foarte mult de volumul și calitatea instrumentelor de cercetare etnologice de care dispune.

Prelucrarea și valorificarea materialului folcloric cu ajutorul instrumentelor de lucru îi reveneau unui cunoscător al culturii populare. Atât folcloriștii, cât și intelectualii vremii, cu deosebire, învățători și preoți, cunoscători direcți ai realităților etnoculturale specifice spațiilor investigate sau, pur și simplu, studenți interesați de antropologie, etnologie, istorie și literatură se dedică strângerii, înregistrării și păstrării creațiilor folclorice, fie că este vorba de cântece, poezii, povești, obiceiuri sau alte manifestări culturale tradiționale, asumându-și următoarele responsabilități: „stabilirea, fixarea, elaborarea metodologiei de culegere și a celei de procesare-ordonare a materialului, cunoașterea metodologiei elaborate la cel mai înalt nivel științific al momentului, din perspectivă teoretică și ca proceduri bine definite, clare pentru cercetarea de teren propriu-zisă.”[2]

Prin munca lor meticuloasă și dedicată, lucrând atât în mediul academic, cât și în teren, interacționând cu comunitățile locale pentru a colecta material, folcloriștii contribuie la

[1] Alexandru Dobre, *Etnologia poporului român, Cercetători, culegători, colecții. Motive fundamentale, capodopere*, București, Editura Academia Română Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2007., p. 74.
[2] *Etnologie românească vol. II. Folcloristică şi etnomuzicologie. Metodologie. Arhive. Instrumente de lucru.* Coordonatori: Sabina Ispas şi Nicoleta Coatu... Bucureşti, Editura Academiei Române, 2007, Partea a 2-a, p. 21.

menținerea diversității culturale, asigurând continuitatea tradițiilor și obiceiurilor transmise din generație în generație. Această acțiune s-a materializat prin intermediul unor instrumente de cercetare care au favorizat schimbul comunicațional la nivelul disciplinei etnologice.

Plecând de la raționamentul că fiecare disciplină științifică ce se respectă necesită ca punct de plecare alcătuirea instrumentelor de lucru, în studiul *Etnologia poporului român*, Alexandru Dobre dedică un întreg capitol acestor instrumente, evidențiind importanța cultural-științifică și aplicativă, cât și funcțiile practice și de evaluare pe care le dețin.

În concepția cercetătorului, ,,Instrumentele de lucru au așadar un prim rol și anume pe acela de a atesta stadiul, la un moment dat, al disciplinei științifice în discuție (etnologia). În același timp, instrumentele de lucru se constituie în repere de evaluare a evoluției disciplinei în diferitele etape ale existenței sale.”.[3]

Slaba înzestrare cu instrumentele de lucru din secolului trecut este semnalată de însuși Ovidiu Bîrlea, care opina că situația în care se află științele este generată tocmai de lipsa acestor instrumente de lucru fundamentale pentru domeniul de cercetare. Astfel, acesta notează cu convingere: ,,Mai mult a tras în cumpănă lipsa instrumentelor de cercetare: bibliografia generală a folclorului, tipologiile și corpusul speciilor folclorice. Cercetătorul a fost nevoit să se restrângă la ceea ce putea complini cu propriile-i puteri, sintezele rămânând un deziderat al viitorului ce părea mereu îndepărtat. Înviorarea disciplinei se va produce în măsura în care lipsa acestor instrumente elementare de cercetare va fi remediată.”.[4]

Ovidiu Bîrlea n-a semnalat doar teoretic absența instrumentelor de lucru în etnologie, ci a şi înzestrat disciplinele etnologice cu câteva lucrări de seamă, care sunt de referință atât pentru specialiști, cât și pentru cei neavizați în tainele folclorului: *Istoria folcloristicii româneşti* (1974), *Antologie de proză populară epică* (I-III, 1966), *Metoda de cercetare a folclorului* (1969), *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele lui B. P. Haşdeu* (1971), în colaborare cu Ion Muşlea, *Problemele tipologiei folclorice* (1971), în colaborare cu D. Caracostea.

În cultura română, elaborarea și apariția acestor instrumente de lucru s-a făcut cu relative întârzieri. O părere îndreptățită în acest sens are și Iordan Datcu, menționând faptul că un impediment în calea elaborării unor instrumente de lucru imperios necesare științelor etnologice a fost ,,regimul comunist, cu cenzura lui atotputernică”[5], ce căuta să suprime elaborarea şi editarea unor astfel de lucrări reprezentative.

În procesul evolutiv, înregistrat pe toate palierele cercetării folcloristice specializate și instituționalizate, în perioada postbelică, a celei de-a doua jumătăți a secolului al XX-lea, se produce, după o lungă așteptare, o perfecționare a instrumentarului specific. Sunt utilizate cu precădere o gamă largă de instrumente de lucru cu caracter specific științelor etnologice, cum ar fi:

,,-bibliografia axată pe o temă, o secvență științifică;

-dicționarele specializate - ale folcloriștilor, etnografilor, etnologilor, etnocoreologilor, etnomuzicologilor, academicienilor, dar și cele cuprinzând termeni de artă populară, termeni muzicali, termeni folclorici ș.a.

-edițiile monografice ale unor capodopere ale literaturii populare, ale fenomenelor și produselor etnografice, de artă populară etc. relevante pentru definirea specificului culturii naționale;

---

[3] Alexandru Dobre, *op. cit*, p. 74.

[4] *Metode și instrumente de cercetare etnologică. Stadiul actual și perspectivele de valorificare. Studii închinate memoriei savanților Ion Muşlea și Ovidiu Bârlea.* Editori: Ion Cuceu și Maria Cuceu, Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, 2011, p. 302.

[5] *Metode și instrumente de cercetare etnologică. Stadiul actual și perspectivele de valorificare. Studii închinate memoriei savanților Ion Muşlea și Ovidiu Bîrlea*. Editori: Ion Cuceu și Maria Cuceu, Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, 2011, p. 302.

-studiile monografice consacrate unor opere etnofolclorice celebre, unor personalități, publicații periodice, școli și curente etnologice, fenomene semnificative ale culturii tradiționale etc.
-tipologii și corpusuri de texte;
-informații de arhivă, cuprinse în cataloagele zonale repertoriale sau de alt tip;
-diverse lucrări de sinteză;
-colecțiile de scrisori și documente (tipărite și manuscrise), legate de viața și activitatea unor folcloriști, etnografi, etnologi;
-edițiile critice sau științifice ale unor colecții de folclor și documente etnografice;
-antologii de texte de literatură populară, corpusuri de documente etnografice ș.a.”.[6]

Instrumentele de lucru reprezintă un criteriu definitoriu de particularizare a unei discipline, cu ,,rolul de a facilita cercetarea, de a o impulsiona, de a o împinge înainte, deschizându-i noi orizonturi și căi de abordare.”.[7]
Un prim ecou în ceea ce privește instrumentele de lucru îl reprezintă eforturile depuse de B. P. Hașdeu, deschizând calea studiului interdisciplinar prin apelul la istorie, psihologie, filologie, prin chestionarele care au străbătut spații și chiar perioade diferite. A încercat mai degrabă să descrie şi să caute trăsăturile regionale şi ancestrale ale poporului român. Desigur, în această direcţie, realizările sunt importante şi meritorii, atât pentru vremea respectivă, cât și pentru perioada actuală.

Ovidiu Bîrlea confirmă cu certitudine faptul că un reper major al lui B. P. Hașdeu în dezvoltarea folclorului românesc îl constituie ,,lansarea celor două chestionare, cel juridic din 1877 și cel lingvistic din 1884. Dacă cel dintâi era orientat asupra aspectelor economice și sociale ale satului românesc, dând prioritate obiceiurilor din ciclul familial și gospodăresc, în cel de-al doilea, accentul cade asupra mitologiei populare și a ciclului calendaristic.”.[8] Tot acesta notează în *Prefața* aceluiași volum ideea conform căreia Ion Mușlea s-a gândit chiar la completarea datelor cu cele primite între timp de la corespondenții Arhivei de Folclor din Cluj.

Chestionarul, așa cum a fost proiectat de cercetătorii din prima jumătate a secolului XX, și nu numai, are în vedere „culegerea de date”, în scopul sistematizării informațiilor și oferirii unei imagini etnice complete și unitare, susținute de documente. Inițiativa constituirii unor fonduri arhivistice care să conțină documente etnografice, „date” „culese” cu ajutorul acestor instrumente metodologice, este, în opinia noastră, în relație directă cu această orientare a disciplinei, din perioada interbelică. Nu întâmplător, în acea perioadă s-au creat primele mari Arhive de Folclor din România. Pentru mizele etnologiei naționale, utilitatea chestionarului rezidă în faptul că acesta converge către construirea unui profil identitar al poporului român, în sensul oferirii unei imagini etnice complete şi unitare.

O încercare de a colecta informaţii etnografice cu ajutorul intelectualilor satelor îi este atribuită folcloristului clujean, Ion Muşlea, care, între anii 1930- 1942 a lansat 14 chestionare în întreaga ţară. Publicate cu foarte puţină vreme în urmă de cercetătorii de la Institutul „Arhiva de Folclor din Cluj-Napoca”, acestea conţin date importante pentru înţelegerea şi interpretarea vieţii în satele româneşti din perioada interbelică. Amploarea cercetărilor de folclor se poate întrevedea în numărul de arhive de folclor înființate în spațiul românesc, ce legitimează și sporesc cercetarea etnologică.

[6] *Etnologie românească vol. II. Folcloristică şi etnomuzicologie. Partea I Metodologie. Arhive. Instrumente de lucru*. Coordonatori: Sabina Ispas şi Nicoleta Coatu... Bucureşti, Editura Academiei Române, 2007, p. 262.
[7] *Ibidem*, p. 78.
[8] Ion Mușlea, Ov. Bîrlea, *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele lui B. P. Hașdeu*, Editura Minerva, București, 1970, p. 15.

Un studiu de actualitate al Ioanei-Ruxandra Fruntelată, *Despre cercetarea etnologică,* relevă, în concepția autoarei, definiția arhivelor, văzute ca niște „instituții de tezaurizare a unor fonduri documentare cu valoare istorică, politică sau economică, păstrate în condiții de maximă siguranță”[9] și o clasificare a celor 3 arhive etnologice românești patronate de Academia Română: „Arhiva de Folclor a Academiei Române din Cluj-Napoca, Arhiva Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu al Academiei Române, din București și Arhiva de Folclor a Moldovei și Bucovinei, la Iași.”.[10]

Nu întâmplător am adus în discuție aceste aspecte, întrucât o bună documentare în arhivă, succedată de consultarea unor instrumente de lucru adiacente, ne creează un cadru de referință corespunzător pentru cercetare.

În cele ce urmează, instrumentele asupra cărora se va îndrepta demersul analitic sunt scrisorile.

Având o poziţie oscilatorie pe scara ierarhică de-a lungul istoriei, fiind considerate mai mult literatură de graniță, scrisorile au devenit în ultimele decenii ale secolului pe care îl traversăm un obiect de studiu fundamental și un instrument de lucru necesar în ceea ce privește cercetarea etnologică.

Precizia și calitatea paginilor epistolare depind de mai mulți factori, dar în primul rând de personalitatea care este proiectată, studiile și articolele cu o influență de netăgăduit, cu alte cuvinte, „biografia sau istoria unui individ interesează numai în măsura în care acesta a jucat un rol semnificativ în viața socială.”.[11]

Cu toate acestea, scrisorile și documentele aparținând unor personalități, despre opere, publicații periodice, societăți și asociații profesionale etc. sunt, poate, capitolul cel mai slab reprezentat al categoriei instrumentelor de lucru etnologice, este de părere Alexandru Dobre. Motivul pe care acesta îl oferă este faptul că au fost publicate, din nefericire, unele scrisori și documente care, din motive ce nu au nimic în comun cu știința sau cu faptul cultural, au pus în cumpănă credibilitatea întregii categorii. Așadar, corespondența convențională, care nu conține informații din domeniul etnologic sau amănunte necunoscute despre anumite personalități, devine lipsită de interes.

Iată cum și de ce scrisoarea este utilizată ca instrument de lucru în etnologie: scrisoarea, ca instrument de lucru, devine extrem de valoroasă în contextul etnologiei și al altor discipline sociale și umaniste, fiind un instrument versatil și esențial în cercetare. În primul rând, „reușita unei cercetări este condiționată în mod obiectiv de existența și de consultarea obligatorie a setului de lucrări ce alcătuiesc, în ansamblu, aparatul științific auxiliar pe care îl subsumăm categoriei instrumentelor de lucru.”.[12] Spre exemplu, pentru a contura profilul unui folclorist, este necesar să consultăm ce a scris și ce s-a scris despre el, cât și să analizăm corespondența întreținută.

Utilizarea scrisorilor în cercetare contribuie temeinic la înțelegerea nuanțată a contextelor culturale și istorice în care și-au desfășurat activitatea oamenii de cultură, adăugând dimensiuni personale și emoționale la datele colectate. Această metodă de lucru permite etnologilor să captureze diversitatea și complexitatea vieții umane, oferind astfel o contribuție importantă la cunoașterea antropologică și socială, cât și posibilitatea unei fixări iconice, într-o manieră sistematică și obiectivă.

Scrisorile permit o mai bună înțelegere a diversității culturale. Utilizând analiza comparativă, etnologii confruntă diferite fonduri epistolare pentru a înțelege tiparele și diferențele culturale dintre mai multe comunități, fie prin compararea literaturii existente

[9] Ioana-Ruxandra Fruntelată, *Despre cercetarea etnologică*, București, Editura Etnologică, 2020, p. 93.
[10] *Ibidem*, p.103.
[11] Narcisa Alexandra Știucă, *Cercetarea etnologică de teren, astăzi* (curs), Editura Universităţii Bucureşti, 2007., p. 45.
[12] Alexandru Dobre, *op. cit*., p.79.

despre acestea, fie prin valorile și practicile tradiționale. Astfel, putem spune faptul că analizând scrisorile, le putem asocia cu niște hărți culturale care descriu spațiul geografic și social al unei comunități și valorile tradiționale.

Cel mai adesea, scrisorile tratează subiecte legate de manifestările culturale ale unei societăți, prin dezbaterea și împărtășirea unor idei și perspective din literatură, artă, muzică, istorie, filozofie sau alte domenii. Cercetarea colecțiilor de scrisori în arhive, biblioteci și alte instituții specializate pentru a găsi date despre comunități, tradiții și schimbările culturale din trecut reprezintă o ancoră solidă la îndemâna celor interesați. Rezultă, în mod natural, faptul că scrisorile reprezintă niște instrumente de lucru utile lecturii etnologice.

Ideea necesității conservării moștenirii spirituale se realizează efectiv prin organizarea de cercetări de teren pentru a culege direct material etnografic informativ, prin intermediul muzeelor[13] etnografice, prin realizarea unor cărți de profil, reviste de specialitate etc. Aceste acțiuni nu pot fi specifice decât unor oameni care se consacră unor idei și care se caracterizează printr-o sensibilitate ascuțită, cum sunt folcloriștii.

O altă confirmare a importanței scrisorilor și implicit a literaturii epistolare vine din partea lui Titus Moisescu. Acesta notează: „De un real folos sunt acele pagini epistolare care într-adevăr comunică ceva important, cum ar fi: date bibliografice, de creație, de reprezentare, de apariție și de circulație a unor valori muzicale etc.; de asemenea trăsături psihice, intime ale unor personalități, relații interdisciplinare etc.”.[14]

Scrisoarea nu este doar un instrument de lucru, ea constituie, într-o altă ordine de idei, o sursă primară valoroasă care documentează evenimente istorice, relații sociale și practici culturale mai puțin cunoscute. Etnologii pot solicita scrisori de la culegătorii de folclor pentru a dobândi relatări detaliate ale experiențelor în anumite contexte culturale, ce pot oferi informații bogate și nuanțate care ajută la înțelegerea fenomenelor sociale și culturale. Acestea dețin capacitatea de a reprezenta evenimentele printr-o haină stilistică în imediata vecinătate a înregistrării.

Un corpus vast de corespondență ce conține 2.029 de scrisori este organizat în cele două volume *Schimburi epistolare cu respondenții la chestionarele Arhivei de Folclor a Academiei Române*, a căror valoare este incontestabilă. Acest dialog epistolar, unic în felul său, dintre Ion Mușlea și respondenții apelului Arhivei de Folclor a Academiei Române conține pagini demne de atenție și poate fi catalogat drept un adevărat „curs fără frecvență în folcloristică.”.[15]

Alte corespondențe de notorietate și de actualitate sunt:

1. *Corespondenţă Ovidiu Bîrlea – Doina Blaga*. Ediție îngrijită şi adnotată de Andreea Buzaş, prefaţă de Ilie Moise, Alba Iulia, Editura Centrului de Cultură „Augustin Bena”, 2017.
2. *George Meniuc, Pagini de corespondență*. Ediție îngrijită și studiu introductiv de Elena Țau, Chișinău 2010.
3. Ionela Carmen Banța, *Ovidiu Bîrlea – Ediție critică din fondurile documentare*, București, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, 2013.

[13] Muzeul de etnografie, artă naţională, artă decorativă şi industrială, actualul Muzeu al Ţăranului Român (1906), Muzeul Etnografic al Ardealului, astăzi, Muzeul Etnografic al Transilvaniei din Cluj Napoca (1922), Muzeul Satului, astăzi, Muzeul Naţional al Satului “Dim. Gusti” (1936), Muzeul Civilizaţiei Tradiţionale ASTRA din Sibiu (1962).

[14] Alexandru Dobre, *op. cit*, p. 93.

[15] Zoltán Rostás, recenzia vol. lui Ion Mușlea, *Schimburi epistolare cu respondenții la chestionarele Arhivei de Folclor a Academiei Române, Vol. 1. (A–L), 2. (M–Z)*, Ediție critică, note, studiu introductiv de Cosmina Timoce Mocanu, Prefață de Ion Cuceu, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2014, 1.389 p.

4. *Petru Caraman. Corespondență, vol. I, II.* Ediție îngrijită de Ion H. Ciubotaru și Remus Zăstroiu. Introducere și notă asupra ediției de I. H. Ciubotaru, Iași, Editura Universității „Al. Ioan Cuza", 2016.
5. *Ovidiu Bîrlea în corespondență*. Ediție îngrijită de Carmen Ionela Banța, București, Editura Etnologică, 2016.
6. *Ovidiu Bîrlea – Ion Taloș. Corespondență 1963-1977*. Ediție îngrijită de Andreea Buzaș, introducere și note de Ion Taloș, Alba Iulia, Editura Centrului de Cultură „Augustin Bena" 2017.

Fie și în urma unei analize superficiale, ajungem la câteva concluzii în acest sens: forța cognitivă ce răzbate scrisorile fac din acestea un instrument de lucru care se bucură de mare prestigiu în spațiul cultural, chiar și în prezent. Perspectivele de valorificare sunt numeroase, aceste corespondențe regăsindu-se în marile arhive și biblioteci din țară, cât și din străinătate.

O altă categorie a instrumentelor de lucru indispensabile disciplinei noastre este și dicționarul. Există dicționare consacrate unui gen, unei specii sau unor categorii ale folclorului. Printre acestea se numără și *Dicționarul etnologilor români* (2006), Iordan Datcu, cu variantele sale mai vechi, începând din 1979 și până în 2001.".[16] *Dicționarul folcloriștilor - Folclorul literar românesc*, Iordan Datcu, Sabina Cornelia Stroescu, Editura Științifică și Enciclopedică, din anul 1979. *Dicționarul folcloriștilor. II. Folclorul muzical, coregrafic și literar românesc*, București, Editura Litera, 1983. De asemenea, *Dicționarul limbii române* este un instrument de lucru care atestă cu prisosință evoluția, la un moment dat, a limbii române, fiind întrebuințat nu numai de scriitori sau creatorii de frumos, cât și de folcloriști, etnografi și etnologi.

Concluzii

Instrumentele de lucru ale etnologiei sunt, după câte am văzut, numeroase, foarte diversificate, unele fundamentale. Alexandru Dobre conchide că „realizările și nereușitele în planul instrumentelor de lucru reflectă, de fapt, starea generală a studiilor etnologice în România.".[17]

Prin instrumentele de lucru utilizate, metodele inovatoare și dedicarea lor, etnologii au avut o contribuție esențială la păstrarea și înțelegerea patrimoniului cultural imaterial. Prin munca lor asiduă, au reușit să documenteze și să conserve tradiții valoroase, care altfel ar fi putut fi pierdute în fața modernizării rapide. Eforturile lor continuă să fie apreciate și studiate, având un impact durabil asupra culturii vernaculare și identității naționale.

Scrisoarea rămâne un instrument de lucru unic în domeniul etnologiei românești contemporane, întrucât aceasta introduce în circuitul științific informații valoroase mai puțin cunoscute, care îmbogățesc spațiul cultural, etapă necesară în conturarea personalității unui folclorist.

BIBLIOGRAPHY

1. Cuceu Ion, Cuceu Maria, *Metode și instrumente de cercetare etnologică*. Stadiul actual și perspectivele de valorificare. Studii închinate memoriei savanților Ion Mușlea și Ovidiu Bârlea, Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, 2011.

[16] Iordan Datcu, Sabina C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor.I. Folclorul literar românesc*, prefată de Ovidiu Bîrlea, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979; Iordan Datcu*, Dicționarul folcloriștilor.II. Folclorul muzical, coregrafic și literar românesc*, București, Editura Litera, 1983; Iordan Datcu, *Dicționarul etnologilor români,vol. I și II* (1998), *vol. III* (2001), București, Editura Saeculum I.O.

[17] Alexandru Dobre, *Op. cit*, p. 111.

2. Dobre, Alexandru, *Etnologia poporului român, Cercetători, culegători, colecții. Motive fundamentale, capodopere*, București, Editura Academia Română Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2007.
3. Datcu, Iordan, Stroescu Sabina C., *Dicționarul folcloriștilor.I. Folclorul literar românesc*, prefată de Ovidiu Bîrlea, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979.
4. Datcu, Iordan, *Dicționarul folcloriștilor. II. Folclorul muzical, coregrafic și literar românesc*, București, Editura Litera, 1983.
5. Datcu, Iordan, *Dicționarul etnologilor români,vol. I și II (1998), vol. III* (2001), București, Editura Saeculum I.O.
6. Fruntelată, Ioana-Ruxandra, *Despre interpretarea etnologică*, București, Editura Etnologică, 2020.
7. Mușlea, Ion, Bîrlea, Ov., *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele lui B. P. Hașdeu*, Editura Minerva, București, 1970.
8. Muşlea, Ion, *Schimburi epistolare cu respondenţii la chestionarele Arhivei de Folclor a Academiei Române, Vol. 1. A-L – 2. M-Z*, Ediţie critică, note, studiu introductiv de Cosmina Timoce-Mocanu, Prefaţă de Ion Cuceu, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2015.
9. Ştiucă, Narcisa Alexandra, *Cercetarea etnologică de teren, astăzi* (curs), Editura Universităţii Bucureşti, 2007.
10. Ursache, P., *Prolegomene la o estetică a folclorului*, Cartea Românească, București, 1980.
11. ****Etnologie românească I. Folcloristică şi etnomuzicologie*. Coordonatori: Sabina Ispas şi Nicoleta Coatu. Colectiv de autori... Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006.
12. ****Etnologie românească vol. II. Folcloristică şi etnomuzicologie. Partea I Metodologie. Arhive. Instrumente de lucru*. Coordonatori: Sabina Ispas şi Nicoleta Coatu... Bucureşti, Editura Academiei Române, 2007.

Periodice

-*Revista de etnografie și folclor*, Tomul 40, Nr. 2, București, Editura Academiei Române, 1995.
-*Revista de etnografie și folclor,* Tomul 39, Nr. 3-4, București, Editura Academiei Române 1994

DERIVATION OF MEDICAL TERMINOLOGY: SUFFIXES AND PREFIXES

George Costin Rusu, Assistant Lecturer, University of Medicine and Pharmacy "Carol Davila" Bucharest,

Abstract: *Medical terminology often prefixes and suffixes in Latin and Ancient Greek. The formation of these terms implies a good knowledge not only of their etymology but also of some cultural landmarks because the references can be some of the most varied: from history, to mythology, biology, aesthetic values. Those who study the formation of medical terms undertake a work of linguistic archeology that offers the satisfaction of understanding some of the most varied areas of knowledge.*

Key words: prefixes, suffixes, derivation, compounding, eponymy

Main types of word-formation:

One of the most productive type of terms formation is derivation by adding affixes (morphemes):

endocardium = endo- (prefix) + card(ium) (root)
pericarditis = peri- (prefix) + card (root) + -itis (suffix)
cytology = cyt(o) (root) + -logy (suffix)
parathyroiditis = para (prefix) + thyroid (root) + -itis(suffix)
sarcoma = sarx (root) + oma (suffix)

Usually, the vowel o is added to the root in order to soothe the sound of the word:

hepatogastric (hepat/o/gastric)
gastromegaly (gastr/o/megaly)
myodynia (my/o/dynia)

Another productive type of word-formation is compounding: blood donor, hay fever, Black Death.

Compound words may be written:
1. as two or three words: acute coronary syndrome, myocardial infarction, blood group, central nervous system;
2. with a hyphen: life-span, collar-bone, birth-control;
3. as one word: thrombocytopenia, haemophilia, leucocytopenia, pseudopolycytemia.

Another way of building new terms is the syntactic way. Some examples are: Attention deficit disorder, African sleeping sickness, Severe Acute Respiratory Syndrome, Irritable Bowel Syndrome, Congenital heart disease, Limb girdle syndrome, Alopecia contractures dwarfism.

Abbreviation is a shortened form of a word or phrase. A letter or a group of letters from a word or phrase: graphic one (g – gram, dl- decilitre); both a graphic and phonetic one (E.R.) for emergency room; an acronymic one (CPR, CT scan)

Eponyms usually use names of:

A person: Lou Gehrig disease (the name of a baseball player), Hartnup disease (the name of a family who had it), Graves' disease (the name of the Irish physician Robert Graves), Mirels' score (after Hilton Mirels),

A place (toponymic): Ebola virus (the name of an African river), Bornholm disease (the name of a Danish island), Stockholm syndrome, Glasgow Coma Scale,

An object: pilar fracture (fracture of the tibia), greenstick fracture (a type of fracture which occurs in children), bumper fracture.

They are used to create names of:

- diseases/ conditions/ signs: Alice in Wonderland syndrome, Pott' disease, Apgar score
- medical devices/ treatments/ procedures/ tests: Penrose drain, Heimlich manoeuvre, Hartmann's operation
- anatomical parts: Eustachian tube, Fallopian tube, Bundle of His
- used in different branches of medicine: Alzheimer's disease (neurology), Crohn's disease (gastroenterology), Addison's disease (endocrine insufficiency).

Marginal types of formation of terms:
Conversion is when words transfer from one category to another:
test —> to test,
blind —>to blind,
cough —>to cough

Back-formation (back-derivation or de-affixation) is the process of creating a new word, by removing actual or supposed affixes:
addict from addicted (root: addicere Lat.)
adduct from adduction
to euthanase or euthanize comes from the noun euthanasia.

Clipping leads to formation of shortened words from longer ones.
Back clipping is the most common type, in which the beginning is retained:
exam(ination), (polio)myelitis, lab(oratory), doc(tor),
In middle clipping, the middle of the word is retained:
flu (influenza)

Patterns of using suffixes and prefixes

ROOT+SUFFIX

Medical Term	Root	Suffix
cholecystitis	cholecyst	-itis

PREFIX+ROOT

Medical Term	Prefix	Root
polyuria	poly-	uria

PREFIX+ROOT+SUFFIX

Medical Term	Prefix	Root	Suffix
myocarditis	myo-	card	-itis

TWO OR MORE ROOTS

Medical Term	Root	Root	Root
agoraphobia	agora	phobia	
sternocleidomastoid	stern	cleid (clavicle)	mastoid

Suffixes:

There are four categories of suffixes:

- nominal suffixes: amniocentesis (-centesis), leukocyte (-cyte), cardiology (-logy), physician (-ian), oncologist (-ist),
- verbal suffixes: to complicate (-ate), to harden (-en), to clarify (-ify), to realise (-ise),
- adjectival suffixes: cardiac (ac), drinkable (able), retinal (-al), osseous (-ous), pelvic (-ic), urinary (ary), patellar (-ar),
- adverbial suffixes: easily (-ly), backwards (-wards), lengthwise (-wise).

It is important to note that suffixes could either be:

in need of the combining-vowel (usually –o) form if the suffix begins with a consonant (cystoscopic, cystolith)

not in need of the combining-vowel form , as they already have a vowel in the root (gastroenteritis, macrostomia).

Barbara Janson Cohen points out that suffixes can change roots into nouns.

Therefore, we can have the following two categories:

- functional (semantic) prefixes-referring to diseases: enterocolitis (-itis), tuberculosis (-osis), lithiasis (-iasis), anorexia (-ia)
- those referring to medical specialties or specialists: psychiatry (-iatry), geriatrics (-iatrics)

Adjective suffixes

-	ac	amnesiac	pertaining to the amnesia
-	al	abdominal	pertaining to the abdomen
-	ar	muscular	pertaining to a muscle
-	ary	ciliary	pertaining to cilia
-	form	muciform	resembling mucus
-	ic	pelvic	pertaining to pelvis
-	ical (ic + al)	cranial	pertaining to cranium
-	ile	febrile	pertaining to fever
-	oid	toxoid	resembling poison
-	ory	perspiratory	pertaining to perspiration
-	ous	poisonous	pertaining to a poison

Suffixes pertaining to diseases

-	algia; -dynia	pain
-	itis	inflammation
-	lysis	separation; destruction
-	pathy	disease
-	oma	tumour
-	rhea	discharge; flow
-	rhexis	rupture
-	schisis	splitting

Some examples are scapulodynia; cardialgia, myositis, cytolysis, enteropathy, carcinoma, otorrhea, cardiorrhexis, cheiloschisis

Chemical suffixes

-ase, asis , slime a colloid enzyme

- amylase, a starch splitting enzyme, amylon-starch
- lipase, a fat splitting enzyme, lipos-fat

-ate , a salt base

- phosphate, a salt of phosphoric acid
- sulphate, a salt of sulphuric acid

-ide , a name for a binary compound with a non-metallic element

- chloride, a compound of chlorine with another element
- sulphide, a compound of sulphur with a base

-in , a termination noting a glucoside

- fibrin, fibra-fiber
- gelatin, gelatum-congealed
- protein, protos-first

-ine , an ending used in the names of alkaloids

- heroine, alkaloidal ester of morphine
- morphine, alkaloid of opium

-ite , a suffix for a salt of an acid ending in -ous

- phosphite, a salt of phosphorous acid
- sulphite, a salt of sulphurous acid

Prefixes

Prefixes are placed before the root to create new words

They are usually adverbs or prepositions derived from Greek or Latin

They must be read contextually so as to achieve the correct meaning:

- anteversion (tilting forward) vs antepartum (before birth) vs antecubital (in front of the elbow)
- epidermis (outer layer of skin) vs epigastric (above the stomach)
- myelocyte (bone marrow cell) vs myelopathy (disease of the spinal cord) vs myelogram (contrast material introduced into the spinal canal)
- orthodontics (teeth straightening) vs orthopnea (upright breathing)
- oxytocin (from Greek oxus=sharp, acute) vs oxygenated (enriched with oxygen)
- parathyroid (around the thyroid) vs parapraxis (against practice)
- posttraumatic (after a trauma) vs postcardial (behind the heart)
- preoperative (before operation) vs preaxial (in front of axis of the body)
- radiopaque (opaque to radiation) vs radial (pertaining to the radius)
- reflux (backward flow) vs regenerate (start again)
- zoospore (living asexual spores produced by fungi) vs zooparasite (parasite of an animal)

Sometimes there are both Latin and Greek prefixes meaning the same but used in different words:

- coelom (Gk. coelo-=hollow cavity vs vacuole (Lat. vacuo-=hollow)
- cryogeny (Gk. cryo-=cold) vs frigid (Lat. grigi-cold)
- cryptorchidism (Gk. crypto-=hidden) vs calyptosuchus (Lat. calypto-=hidden)
- idiosyncrasy (Gk. idio-=private, distinct) vs suicidical (Lat. sui-=own)
- isotonic (Gk. iso-=equal) vs equidistant (Lat. equi-=equal)
- glycerol (Gk. glyco-=sweet) vs dulcified (Lat. dulci-=sweet)
- gyroma=large, convoluted mass in the ovary (Gk. gyro-=around) vs circumcision (Lat. circum-=around)
- leptocephaly (Gk. Lepto-=thin, small) vs tenualosa=type of fish (Lat. tenu/i-=thin)
- mesoderm (Gk. meso-=middle) vs medionidus=genus of freshwater mussels (Lat. medio-=middle)
- oligospermia (Gk. oligo-=few) vs paucisynaptic (Lat. pauci-=few)
- parovivurus (Lat. parvo-=little) vs microorganism (Gk. Micro-=small)
- pachydactyly (Gk. pachy-=thick) vs crassicaulis stem (Lat. crassi-=thick)
- picrotoxins (Gk. picro-=bitter) vs amaricoccus (Lat. amari-=bitter)
- stenosis (Gk. steno-=narrow) vs Echinacea Angustifolia (Lat. angusti-=narrow)
- levocardia (Lat. levo-=left) vs sinistrocardia (Lat. sinistro-=left)
- eupnea (Gk. Eu-=good) vs kalon (Gk. Kalo-=good, beautiful)
- heterosexual (Gk. hetero-=different) vs allograft (Gk. allo-=different)

Hyphenated prefixes:

- hyphenated prefix attached to a noun:
  anti-inflammatory, non-smoker, pre-eclampsia
- hyphenated prefix attached to an abbreviation:
  anti-DNA, anti-HBc,
- hyphenated prefix attached to an adjective or a participle:
  self-limited, pre-medicated, anti-static,
- hyphenated prefix followed by a proper noun:
  non-Hodgkin, anti-Alzheimer.

Prefixes pertaining to numbers

Some examples include monosaccharide hexahydrate, hemicardia, heptapeptide, diplobacterium octophobia, triacid, nonigravida, quadriceps, decilitre, pentamethylene.

Greek and Latin prefixes pertaining to colours

GREEK AND LATIN PREFIXES	Meaning
COCCINO-, ERYTHTO-, RHODO-, EO-; purpureo-rubri-, rufi-, rutuli-, rossi-, roseo-, flammeo-	shades of red
CHRYSO-, CIRRHO-; aureo-, flavo-, fulvi-	orange
XANTHO-, OCHREO-; fusci-, luteo-	yellow
CHLORO-; prasini-, viridi-	green
CYANO-, IODO-; ceruleo-, violaceo-	blue
PORPHYRO-; puniceo-, purpureo-	violet
LEUKO-; albo-, argenti-	white
POLIO-, GLAUCO-, AMAURO-; cani-, cinereo-, atri-	grey
MELANO-; nigri-	black

Prefixes or suffixes pertaining to direction

- dextr/o- right dextrogastria
- diplo- double diplophase
- sinistr/o- left sinistromanual
- ec-, ecto- out ectopic
- ex/o- away from excise
- end/o- within endoderm
- histo- tissue histolysis
- mes/o- middle mesencephalon
- neo- new neoplasia
- pan- all over pandemic
- phago- eat phagocytic
- philic attracting chromophile
- pro- before progestational
- tel/e-, tel/o- end telophase

BIBLIOGRAPHY

1. Barbara Janson Cohen, Medical Terminology: An Illustrated Guide. 5th ed., Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, 2007
2. Barbara A. Gylys, Medical Language Lab for Medical Terminology Systems, 8th Edition, F A Davis Co, 2017
3. Davi-Ellen Chabner, Medical Terminology: A Short Course, 9th Edition, Elsevier, 2022
4. Elaine N Marieb (Holyoke Community College) Suzanne M. Keller (Indian Hills Community College), Essentials of Human Anatomy & Physiology, Pearson, 2021
5. Jordi Vigue, Atlas of Human Anatomy, Chambarlen International Limited, 2018
6. Ken Ashwell, The Anatomy Student's Revision Workbook: Volume One, Quarto Publishing Group UK, 2018
7. Richard Drake & A. Wayne Vogl & Adam W. M. Mitchell, Gray's Anatomy for Students, 4th Edition, Elsevier, 2019
8. Susannah Longenbaker Mader, Understanding Human Anatomy & Physiology, 10th Edition, McGraw-Hill Education, 2019
9. Thomas Schnalke, Dame Sue Black, Anatomy-Exploring the Human Body, Phaidon Press Ltd, 2019

FEMINISM IN THE US MILITARY: A COMPLEX AND EVER-EVOLVING TAPESTRY

Alina-Elena Oneț
"Nicolae Bălcescu" Land Forces Academy, Sibiu

Abstract: The present paper dwells upon the integration of women into the US military, which has been
a long and arduous journey, characterized by both progress and persistent challenges. The main point the paper is attempting to make is that while significant progress has been made in recent decades, issues of gender equality, sexual harassment, and discrimination continue to plague the US armed forces. The conclusion we have been able to reach is that the integration of women into the US military has been a complex and ongoing process. While significant advancement has been made, challenges still remain. By continuing to address these issues and promoting gender equality, the military can ensure that all service members, irrespective of their gender, have the opportunity to serve their country to the fullest extent.

Keywords: women, military, USA, feminism, gender equality

1. Women in the US Armed Forces. A Brief History

The evolution of the feminist movement within the US military is a testament to the resilience and determination of women striving for equality in one of the most traditionally male-dominated institutions of the USA. In light of this truism, the present article explores the historical context, current status, and future challenges of feminism in the US military. To take up a historical perspective, we might commence by stating that women have served in the US military ever since the Revolutionary War, albeit often in non-combat roles such as nurses or clerical workers.

"Of course ... women have always stepped up to defend our country," said Secretary of Defense Lloyd J. Austin III during a commemorative event today in the Pentagon. "In our Revolutionary War, women operated behind enemy lines as spies. In the Civil War, some 3,000 women served as nurses for the Union Army. And during World War I, women were translators and accountants, and they operated switchboards." (Secretary of Defense Lloyd J. Austin qtd. in Lopez, 2023).

The Civil War saw an increase in women's participation, with many women disguising themselves as men to fight on the front lines, as noted also by Ashley Gorbulja: "During the Revolutionary War, women played crucial roles despite not being officially enlisted. Estimates suggest that hundreds, if not thousands, of women disguised themselves as men to serve in combat roles or supported the military effort in various ways. While exact numbers are difficult to ascertain, their contributions significantly sustained the war effort" (Gorbulja, 2024). However, it was not until the 20th century that women began to gain more significant roles and recognition in the US armed forces. "From the battlefields of the American Revolution to the deserts of Kuwait, women have been serving in the military in one form or another for more than 200 years. They have had to overcome decades of obstacles to get to where they are today: serving in greater numbers, in combat roles and in leadership positions all around the world", Danielle DeSimone claims (DeSimone, 2023).

The integration of women into the US military has consequently been a gradual process. As previously pointed out, women have served in various capacities since the Civil War, often in roles such as nurses and spies. However, it was not until 1948 that legislation formally allowed women to serve in the military. The 1970s also marked a significant

milestone as women were admitted to military service academies. The 1990s saw further progress with women being allowed to fly combat missions and serve on Navy combat ships.

Nowadays, women serve in every branch of the US military and hold positions that were once exclusively male. They are pilots, vehicle drivers, mechanics, infantry officers, and even members of elite units like the Green Berets. Despite these advancements, women still face significant challenges. They represent only 16% of the total force, with percentages varying across different branches. The Marine Corps has the lowest representation at 8%, while the Air Force has the highest at 19%. Still, there are numerous challenges women face in this male-dominated field, as pointed out also by Robinson and O'Hanlon:

[…] the U.S. military has been one of America's most progressive institutions, as with racial integration in the years after World War II. But it also embodies a traditional, conservative, and in some ways "macho" culture. It's an organization where many (though far from all) jobs require a type of physical strength that is more frequently attainable for the male frame. And the military is, in large part, a deployable institution whose members can face difficult conditions in the field. Women are no less suited to braving such austere conditions and have proved that in combat. But there can be major challenges associated with sending a mix-gender force into such conditions. (Robinson & O'Hanlon, 2020).

To set up a timeline of women's participation in the US military, we might single out the following major historical epochs that marked an evolution in the development of feminism in the US military:

The World Wars: Both World Wars provided opportunities for women to serve in larger numbers, filling crucial roles in support positions and, in some cases, combat roles.

The Post-War Era: After WWII, the Women's Armed Services Integration Act of 1948 established women as permanent members of the military, though still with limitations.

The Vietnam War: The Vietnam War saw a further expansion of women's roles, particularly in aviation and intelligence.

The Modern Era: In recent decades, the US military has made significant strides towards gender equality. The 1994 repeal of the "Don't Ask, Don't Tell" policy allowed LGBTQ+ individuals to serve openly. In 2013, the Department of Defense lifted the ban on women serving in combat roles.

2. Challenges and Progress in the Field of Women's Rights in the US Military

The integration of women into combat roles has been met with both support and opposition and is still a matter of heated debate, with women facing numerous challenges in this traditionally male-dominated field: "Despite recent military initiatives to address these issues, women still experience unique challenges during military service" (Brown et al., 2021). Critics argue that mixed-gender units can complicate combat operations and question the physical capabilities of women in such roles. Proponents, however, highlight the contributions of women in combat and emphasize the importance of gender equality in the military. The debate continues, with recent nominations and policy changes sparking renewed discussions about the role of women in the military.

Despite many advancements, women in the military still face numerous challenges:

Sexual Assault and Harassment: A pervasive issue in the military, sexual assault and harassment disproportionately affects women. While efforts have been made to address this problem, it remains a serious concern.

Discrimination and Stereotyping: Women may face discrimination and stereotyping, both overt and subtle, which can hinder their career progression and overall well-being.

Physical Fitness Standards: Some argue that physical fitness standards are designed to favor men and may unfairly exclude women.

Balancing Family and Military Life: Women in the military often face unique challenges in balancing family responsibilities with their military duties.

However, there have also been significant strides towards gender equality in the military:

Increased Opportunities: Women now have access to a wider range of roles and positions, including combat roles.

Leadership Positions: More women are assuming leadership positions at all levels of the military.

Policy Changes: Policies have been implemented to address issues of sexual assault, harassment, and discrimination.

Cultural Shift: A growing awareness of gender equality issues within the military has led to a shift in attitudes and behaviors.

3. The Role of Feminism in the US Armed Forces

Feminism has played a crucial role in advocating for women's rights within the military. Feminist organizations have lobbied for policy changes, raised awareness of issues such as sexual assault and harassment, and supported women service members.

The future of feminism in the US military hinges on continued efforts to address gender disparities and promote equality. This includes not only increasing the representation of women in the military but also ensuring that they have equal opportunities for advancement and leadership roles. The military must also work to create an inclusive culture that values the contributions of all service members, regardless of gender. These issues were highlighted as early as 1980 by Eleanor Smeal:

What is the impact of sex discrimination on women in the current military? Women are given fewer educational, training and advancement opportunities than men in the largest single vocational training institution in our country, the military. Approximately 83% of enlisted women are in the four lowest pay grades as compared to 68% of men. The four highest pay grades hold 23% of enlisted men and only 3% of enlisted women. Officer training programs and many specialties are closed to women except in token numbers. Using even the most inclusive measures, 75% of the positions in the military are unavailable to women because they are defined as combat-related or because they are reserved to provide rotational and career progression slots for men. (Smeal, 1980)

Feminism in the US military is a complex and evolving issue. While significant progress has been made, there is still much work to be done to achieve true gender equality. The journey of women in the military is a testament to their strength and determination, and their continued efforts will shape the future of the armed forces.

4. Conclusions

The evolution of feminism within the United States military is both a reflection of and a contributor to broader societal transformations regarding women's rights. Over the past century, the roles and perceptions of women in the military have shifted dramatically, influenced by the dual forces of feminism and military necessity. This essay delves into the pivotal milestones, challenges, and voices that embody the ongoing struggle for equality in the U.S. military.

Historically, women's contributions to the military have been significant, though often unrecognized. During World War I and World War II, women served in auxiliary roles, such as the Army Corps of Nurses and the Women Airforce Service Pilots (WASP). Their service challenged traditional gender norms and laid the groundwork for future advocacy. However, it was not until the feminist movements of the 1960s and 70s that systemic reforms began to take shape. These movements illuminated the military's pervasive gender discrimination,

pushing for policies that allowed women to take on more active roles, including combat positions.

The landmark decision in 2013 that lifted the ban on women serving in combat officially marked a turning point. This policy shift not only opened doors for women but also signaled the military's recognition of their capabilities beyond traditional roles. Although progress has been made, challenges remain. Issues such as sexual harassment, unequal treatment, and the struggle to balance military and family life persist within the ranks.

Feminism in the military has also birthed a new wave of advocates. Organizations like the Service Women's Action Network (SWAN) and the Military Women's Memorial have emerged, focusing on policy reform, awareness, and support for female service members. These groups challenge the prevailing norms and demand accountability, emphasizing that feminism in the military is not solely about inclusion but about creating a safe and equitable environment.

Through the lens of intersectionality, it is crucial to recognize that not all experiences of women in the military are the same. Women of color, LGBTQ+ individuals, and those from other marginalized communities face unique challenges that are often intertwined with their identities. As feminism continues to evolve in the military context, it must strive to address these disparities to build a truly inclusive force.

In conclusion, feminism in the U.S. military represents an ongoing struggle for recognition, respect, and equality. It champions the need for continued advocacy and reform, urging society to acknowledge the vital contributions of women in the defense of the nation. As the military navigates the complexities of modern warfare and societal expectations, the principles of feminism will remain essential to reshaping its future, ultimately leading to a more inclusive and just military environment for all service members.

BIBLIOGRAPHY

Brown, E.K., Guthrie, K.M., Stange, M., Creech, S. (2021). "A Woman in a Man's World": A Pilot Qualitative Study of Challenges Faced by Women Veterans During and After Deployment. Trauma Dissociation. 2021 Jan 20;22(2):202–219. doi: 10.1080/15299732.2020.1869068

DeSimone, D. (2023). Over 200 Years of Service: The History of Women in the U.S. Military. USO [online], Available at: https://www.uso.org/stories/3005-over-200-years-of-service-the-history-of-women-in-the-us-military, Retrieved 6 October 2024.

Gorbulja, A. (2024). Trailblazing women in the US military: an all-voluntary servicehistoric timeline. American Legion [online], Available at: https://www.legion.org/information-center/news/honor/2024/march/trailblazing-women-in-the-us-military-an-all-voluntary-service-historic-timeline, Retrieved 14 November 2024.

Lopez, C.T. (2023). In 75 Years Since Women's Armed Services Integration Act, Female Service Members Have Excelled. US Department of Defense [online], Available at: https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/3425621/in-75-years-since-womens-armed-services-integration-act-female-service-members/, Retrieved 14 November 2024.

Robinson, L., O'Hanlon, M.E. (2020). Women Warriors. The ongoing story of integrating and diversifying the American armed forces. Brookings [online], Available at: https://www.brookings.edu/articles/women-warriors-the-ongoing-story-of-integrating-and-diversifying-the-armed-forces/, Retrieved 2 November 2024.

Smeal, E. (1980). NOW's Position on the Current Proposal to Institute a Compulsory Registration of Young People. Feminist Majority Foundation [online], Available at:

https://feminist.org/resources/feminist-chronicles/part-iii-the-early-documents/women-and-the-military/, Retrieved 16 November 2024.

MANUEL MUÑOZ'S EXPERIMENTAL NARRATIVE TECHNIQUES IN "EVERYTHING THE WHITE BOY TOLD YOU"

Daniel Nedelcu,
PhD Student, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iaşi

Abstract: *At the intersection of many identities, postcolonial writers, as is the case of Chicano/as, have had to push the boundaries of traditional narrative techniques in order to portray new, unique situations and experiences. Manuel Muñoz experiments with narrator, perspective and voice in his 2003 short story collection Zigzagger. In the story "Everything the White Boy Told You", he builds a chimera collective narrator, which weaves multiple narrative levels by switching between 1st, 2nd and 3rd voices, between being heterodiegetic and homodiegetic, and ends up incorporating the main character in its collective ego. This allows Muñoz to build individual characters which are at the same time collective and archetypal, while distributing the responsibility of representation from the subject to its communities. The narrative techniques ensure immersion and cognitive involvement which leads to empathy and understanding, or at the very least to the questioning of the reader's intersubjectivity.*

Keywords: Manuel Muñoz; Chicano Literature; Postcolonial literature; Queer Literature; Intersectionality.

INTRODUCTION: POSTCOLONIAL NARATIVES

Postcolonial studies are concerned with the implications of colonization in both the colonized populations and the colonizer. In postcolonial literature especially, the interest falls on themes and forms that might shed light on the implications of colonization. While the U.S. proudly claims multi-culturality, the truth is that there has been a WASP (White Anglo-Saxon Protestant) hegemony for most of its history. Race and religion have played a big role in the formation of the American consciousness, and often non-white or non-protestant populations have been *Othered*. The expectations of every *immigrant*, regardless of their skin color, was to assimilate to American culture. Even non-protestant Christian denominations (such as Quakers or Catholics) have been persecuted and othered much like non-Christians and POC (people of color). An important side to the colonialism practiced by the U.S. has been the cultural one, where minorities might feel the need to *assimilate* to WASP expectations, or at the very least made to feel inferior because of their *otherness.*

Especially heavy is the cultural impact over the black community (over 200 years of history of slavery, and an additional one of continued *racism*), native communities (removal from their land, confinement to reservations, heavy negative *stereotyping*, and *whitewashing* of history), and the Chicano/a and Latinx communities, who have perhaps most often been subjected to cultural colonialism in its most classical definition. Some of the concepts their literature approaches are the issue of *orientalism*, as white people create their own *myths* around the colonized populations, some of which aimed at *fetishizing* them, or further oppressing them. Another common concept in postcolonial studies is *tokenism*, which elevates an individual narrative of success, while ignoring the collective narrative of systemic oppression.

To address such subjects, colonized groups have had to push the boundaries of narrative experimentation. Using formal, classical narrative devices for experiences that are most definitely neither standard, nor usual, proved difficult. As such, postcolonial narratives could not and should not be expressed in traditional structures.

In his 2011 essay *U.S. Ethnic and Postcolonial Fiction*, Brian Richardson explores what he calls *collective narratives.* He notices the world-wide tendency of postcolonial

writers to experiment with the construct of the narrator and with narrative voice, often towards a collective: collective narrators, 1st person plural narrations, individual narrators doing it in the name of a community, or even collective focalization, etc. (5). Richardson also mentions that postcolonial writers have a very unique relationship with *time* and *sequentiality*. Narratives rarely follow a straight temporal axis but shift around and blur boundaries. This often depicts trauma (even shared), and the loss of control of their history (5). In matters of story, an interesting development is the stretching of the narrated subjects: instead of following the unique individual or a family, postcolonial writers often follow entire groups (villages), different subjects of the same group, sometimes over longer times (even centuries). Thematically, an especially unique interest is *the beginnings*, which are almost always treated in a postcolonial and ethnic narrative, even if it is not often positioned at the beginning of the story (6).

AUDIENCE AND REPRESENTATIVITY

Similarly interesting is the concept of the *double audience* of a postcolonial narrative. Since these oftentimes aim for representation, the audience is automatically sectioned off: the ingroup, the readers which belong to the same group/situation as the characters/events depicted in the narrative, and the outgroup, the readers which do not belong to the same group or situation. When it comes to the outgroup, "a white listener cannot plausibly be asked to embrace [these narratives], […] but he can become a strategically placed misreader… through whose gaps in perception the tales can seep, damaged but recoverable" (Charles W. Chesnutt, quoted in Richardson 13). Basically, the expectation of what Suzanne Keen calls *ambassadorial strategic empathy* (*A Theory* 224) is to give the outgroup a voyeuristic perspective, in the hopes that some seeds of prosocial behavior may be sowed. Prosocial behavior means an improved attitude towards the represented group or situation, as opposed to general empathy or sympathy, which might not necessarily result in any changes in the attitude or actions of the reader.

When it comes to the ways in which authors achieve representativity in a narrative, Suzanne Keen identifies a series of narrative devices; she looks to classical narratology to see what has been proposed as most effective in matters of driving empathy and describes a few different techniques that give an insight into a character's mind: free indirect discourse, interior monologue, psycho-narration, internal focalization (fixed or variable) or even an autodiegetic or homodiegetic narrator using the first person to narrate (*Empathy* 96-99).

Besides the narrative devices themselves, Keen also identifies three strategies authors can adopt in matters of driving empathy: bounded strategic empathy, ambassadorial strategic empathy, and broadcast strategic empathy (*A Theory* 224). Depending on the reader's relationship with the depicted group/situation, the reader is either part of the ingroup (bounded strategic empathy, reader = character group/situation), part of the outgroup (ambassadorial strategic empathy, reader is not part of the character' social group/situation; the character acts as an ambassador to the outgroup), or neither/either (broadcast strategic empathy), in which case the author appeals to common human experiences between the outgroup reader and the ingroup character/situation.

While broadcast strategic empathy is often disparaged against by critics as base and unfruitful, Keen says that many postcolonial novelists use this strategy in appealing to the reader's sympathy, which "suggests that broadcast strategic empathy deserves attention more nuanced than refusal of empathy as an impossible goal of representation" (*A Theory* 224). When it comes to postcolonial narratives, she calls for an "intersectional narratology, a method that can accommodate the different directions and locations of a rich set of texts, contexts and identities while framing global observations about the workings of narrative in the world" (*Intersectional Narratology* 123). In her view, an intersectional narratology would

be the most relevant manifestation of a postclassical narratology, one that would allow outside influences to a rather exclusivist field – a productive field, but not flexible enough. As a concept, *intersectionality* was introduced by Kimberlé Crenshaw, a legal scholar, who noticed that. in militating for rights, oftentimes categories of people were "falling through the cracks" (140). More specifically, she noticed that the civil rights movement benefited especially black *men*, while the feminist movement benefited *white* women. Meanwhile, black women compounded on the oppression, and neither movement took into consideration the particular needs that arose at the intersection of their identities as both *black* and *women*, among other (religious, economic, educational background etc.).

It is important to emphasize that intersectionality is not identity. An 'identity' is not *intersectional*. Identity is multifaced; multiple *identities* in regards to different social categories make up one's complex identity. These categories interact and create unique systems of inequality. Inequality is not meant to be seen as a necessarily negative term in this situation (although one might argue that inequality in any situation is unfortunate), but to describe the discrepancies in dynamic systems of privilege and oppression.

Even through the (post)structuralist practice is to proclaim the *death of the author*, the intersectional practice restrains the analyst from doing so. Just as the diverse readership is an important participant to meaning giving, so is the diverse authorship. The author's identity facets allow us to make a series of presumptions and to position ourselves in a specific way when interpreting patterns of privilege-oppression in the text itself. When major racist undertones are revealed by the examination of the text, whether the author is part of the ingroup or the outgroup gives a completely different interpretation – while racism is a cultural product, internalized racism is always a product of oppression, and racism towards an outgroup may be either the product of oppression or privilege, depending on which the dominant-hegemonic group is. It is important to note that the interpretation and understanding of the position from which said racism was produced is never excusable or justifiable, just open to discussion and inspection. Similarly, the issue of cultural-historical background needs to be taken into consideration: while depictions revealing a negative bias are never justifiable, cultural-historical background might help us contextualize and explain those views.

Moreover, a fundamental intersectional concern is the identity of the narrator. A narrative is always a tyranny of the narrator; regardless of what type of narrator is identified, the truth is that what is read is an account given by said narrator: any portrayal the reader may come up with is constructed by the narrator itself. It is simpler when the narrator is homodiegetic or even autodiegetic – plenty of characterization devices are at the literary critic's disposal. But the more impersonal and extradiegetic a narrator is, the less involved and intrusive, the less clues there are in regards to their identity. Even when the narrator seems non-existent in the narration, the reader *knows* it exists – there is no telling without the teller – and that the account is nonetheless organized and colored by their perspective and narrative choices, even in the most behavioristic of narrations; their seeming absence is an interpretative key in itself.

Gerald Prince, in his book *Narratology*, states that "intrusions referring to the narrator or the quality of his narration may lead us to conclude that the real subject of the narrative is the rendering of certain events rather than the events themselves and that the real hero is the narrator rather than any one of his characters" (13). While Prince says "sometimes," paying attention to the narrator will always reveal more than what is being related. Understanding the narrator gives us new interpretative keys to the narrated events and characters, even if often retrospectively or at a second reading.

MANUEL MUÑOZ'S POSTCOLONIAL NARRATIVE EXPERIMENTS

A Chicano author born in the 70s and raised in a little town in the Central Valley of California, Muñoz attended Harvard and then received an MFA from Cornell University under the tutelage of Chicana writer Helena Maria Viramontes. His first short story collection, *Zigzagger*, was published by Northwestern University Press in 2003 to high acclaim, including a National Endowment for the Arts Fellowship in 2006. His short stories are focused on Chicano queer experience, drawing a lot upon his experience growing up in the Central Valley. For the second collection, *The Faith Healer of Olive Avenue*, published in 2007 by Algonquin Books, a more mainstream publishing house dealing with Chican@/Latinx authors, he widened the selection of characters and experiences he writes about, effectively constructing a short story cycle/saga about multiple generations of Mexican-Americans living in the same neighborhood. This collection brought him the prestigious Whittling Award. In 2011 he published his first novel, *What You See In the Dark*, and another short story collection was published in 2022, *Consequences*, at Graywolf Press. From this, Muñoz's short story *Anyone Can Do It* was collected in two different short story anthologies: *The Best American Short Stories 2019*, edited by Anthony Doerr and Heidi Pitlor and published by Houghton Mifflin Harcourt, as well as in the *Penguin Book of the Modern American Short Story*, edited by John Freeman and published by Penguin Press in 2021[1]. It is safe then to say that Muñoz has entered the canon of American Short Stories.

While in his novel, *What You See In the Dark*, Muñoz makes use of less traditional narrative devices to tell the story, in his second short story collection the narration is fairly straightforward and conventional. However, in *Zigzagger*, as he himself asserts in a 2021 interview with John Freeman, he experimented with narrative form and voice, often drawing inspiration from titans of the short story such as Steinbeck and feminist Chicana writer Sandra Cisneros. Feminist Chicana writers are known for pushing the boundaries of form and style well beyond their limits (cf. Gloria Anzaldúa, Sandra Cisneros, Cherry Moraga, Maria Viramontes, etc.), and he himself tried to emulate that. In doing so, he perpetuates a tradition of postcolonial narratives that experiment with voice and form in order to express unique experiences[2].

Muñoz's stories are deeply entrenched in the mythical positionality of the California Central Valley. Drawing from his own experience growing up in there, his depictions of field workers and small-town communities are a unique and unexpected environment for the unfolding of queer stories. While not all of his stories are set up in the Central Valley, all of them recount, even if through analepsis, a life specific to the *Borderlands* (cf. Anzaldúa *Borderlands/La Frontera*), of which the Central Valley is an iteration. For example, the story *Everything the White Boy Told You* takes place in a northern state, possibly New York, but relates through flashbacks the life of the Chicano character in Texas.

Borderlands/*La Frontera* is a concept proposed by Gloria Anzaldúa in her 1987 book with the same name, which localizes Chicano/a identity within the borderlands with Mexico. This is consistent with the postcolonial tradition which emphasizes beginnings and origins; even if the Chicano/a experience depicted takes place in New York or any other state, their identity is inherently tied to the Borderlands, a plane of existence at the crossroads of multiple influences. It uses topological terminology to describe the plurality of identity and hybridity of Chicano/as. In the case of Anzaldúa herself, it was the convergence of Mexican, Native, American, Catholic and Pagan cultural elements, on which her Lesbian sexual orientation was superimposed. The Borderlands are a constant dynamic negotiation of identity and culture.

The Central Valley is for Muñoz what the Rio Grande Valley was for Anzaldúa. "'It's very poor; there's a lot of violence and racial tension,' he says of his hometown, Dinuba, near Fresno. 'It's a forgotten place—or a place that's never thought of to begin with'" (Muñoz,

qtd. in Brown). It is the perfect place to depict the themes of community and isolation that pervade Muñoz's stories. Still, it is functionally a Borderland for the characters of *Zigzagger* in the same way that it was for Anzaldúa: it is the locus of experience, the paradoxical symbol of both the duality and the bringing together of identities, of both community-building and ostracization formational experiences. Muñoz intentionally weaves all these throughout his stories with plenty of subtle and more obvious details, playing with perspective and time to gradually induce the reader in the sociality of the Valley's queer characters. Using experimental narrative techniques, he turns these themes and our expectations on their heads, indicating realities not often thought of or considered.

The stories are set in different towns dispersed throughout the Valley, but the experience is never different – a tightly-knit community clearly defining what is acceptable and what is not. Everybody knows everybody in these communities, and most often everybody knows what everybody is doing. This doubles the pressure on Muñoz's characters in terms of secrecy – after all, being queer in the Valley is not safe, as some of the *Zigzagger* stories attest. Quite often, the subject character of Muñoz's stories is either already dead or ends up dead (physically or symbolically), leaving the rest the characters to psychologically deal with it and confront the reality of queerness.

These communities are mostly Chicana/o or Mexican; the occasional white character is not central, but usually contributes to the plot twist and the understanding of deeper levels of the subtext. As such, oftentimes the tension between characters is usually not one of a racial (or even cultural) nature, but of conformity and non-conformity, heteronormativity and queerness, community and alterity, difference of class. As expected of a Chicano writer, the communities are steeped in Chicano/a culture, old and new, and there are plenty of references to their daily lives, as well as quite a few culture-bound terms. Of course, the expected interspersed Spanish is not missing – although quite a bit less quantity-wise when compared to authors like Anzaldúa. The stories are about "small-town community life and the social consequences of that life for how sexuality and intimacy will be played out by those who constitute the community. *Zigzagger* addresses intimate relationships, communal history and vernacular knowledge" (Martínez 227).

A FLUID NARRATOR IN *EVERYTHING THE WHITE BOY TOLD YOU*

Possibly the most fascinating narrative experiment Muñoz does is playing with voice and plurality. In the short story *Everything the White Boy Told You*, Muñoz employs a chimera narrator that can only be explained as a collective intrusive narrator, shifting between heterodiegetic, homodiegetic, and autodiegetic, while at the same time being the focalizer of the narration. The story is told through a sort of imposed diegesis: instead of allowing the reader to see the character in action, the narrator invokes the action and the characters through a combination of mostly second person narrated prolepsis and analepsis, resulting in a rather elegiac tone. The naratee is also the apparent unaware main character of the story. For the better part of the story, it feels as though the narrator is addressing a TV while watching actions unfold; although the characters are being addressed, there is no actual way through which they could be aware of this, especially as the narrator is for all intents and purposes heterodiegetic even to the narratee. The narrator weaves the actual action (which is not presented chronologically) with predictions and flashbacks, all the while addressing the main character, Celio, a Texan Chicano living in an unspecified place in the Northern States. The collective narrator keeps inviting Celio to tell them more, as though they were in the same room, but then goes on to either predict what might happen or tell what is happening (or what has happened).

Despite straying from his usual internal focalization, Muñoz brilliantly creates a sham of an omniscient collective heterodiegetic narrator: while acting as if they know everything

through the fusing of predictions and events, it is established from the beginning that they represent the ex-lovers of the White Boy, Celio's love interest. As such, the predictions are not veridic omniscience, but simple hypotheses or proposals of possible outcomes based on a pattern of collective common experiences. Sometimes the predictions are presented as mere questions and are never confirmed. For example, the narrator addresses Celio like this: "Did he tell you about the urge he had at twenty…" (Muñoz 114). This technique has the benefit of showing, as opposed to telling, the relationship between the individual experience and the shared experience of a community, while also making use of implications, breaks in narrative. and unfulfilled closure, Muñoz's staple techniques for forcefully engaging the reader's narrative cognition and empathy.

Another aspect of the collective narrator is the interchangeable use of narrative person: while mostly using second person, addressing Celio directly, Muñoz intertwines it with first person plural interventions, in which they relate their feelings, experiences and expectations, and with occasional third person narration as well, through which they relate the White Boy's experiences. The benefit of this mélange is the ease with which Muñoz can weave narrative levels and switch between them; the reader is never technically sure which level is the main one, or whether there is one. First, there is the level of the "date" which structures the story as Celio goes on a date with the White Boy; these are the only actual "events" that the reader might be sure of, or count as *action* in the story. Secondly, there is the level of the Collective Narrator's past experiences with the White Boy, who gains a quasi-prototypical dimension: he is all White Boys, while also being presented to the reader with very specific details of his past. Technically, this is already second-hand information, as the collective narrator puts together the biography of the White boy through stories he has told of himself. This unreliable biography forms a third narrative level. A fourth one is in the form of the collective Chicano social experience presented as both Celio and the Narrator's pasts. A possible fifth narrative level is the potential, formed by the totality of predictions of the Narrator. This level ultimately reveals the more abstract-symbolic-prototypical dimensions of both Celio and the White Boy; the actions predicted don't characterize either individual, but the archetype they represent – and which they end up being by the end of the story. Each of the narrative levels add to the story as the plot advances, revealing more and more the intricate relationships between the participants to the story, including the Collective Narrator, who comes out on top as the actual subject of this story, not Celio, effectively forcing the reader, at the end, to cognitively return to the events story in order to reinterpret it anew with the knowledge that the narrator is actually autodiegetic.

Particularly extraordinary in the alternating of second person singular and plural narrating is the fact that the implied reader is co-opted in the experiences of the narratee. Gradually, the reader starts identifying with both the narrator and the protagonist (especially if the implied reader is also similarly at the intersection of postcolonial, ethnic and queer subjectivities). This enables the narrator to abuse implicature and presuppositions, leaving the reader to believe that their own conclusions are the correct ones, and that they participated in the story. This also ensures an immersive experience of the book.

As the story advances, the narrator evolves from a simple collective of ex-lovers into a sort of collective ego of the Gay Chicano community. While never ceasing to use first person plural in addressing themselves, the collective narrator slowly starts identifying with the main character, telling Celio as he is preparing for the date that "already you see us in the mirror" (Muñoz 114). But, far from sticking to an identity, the narrator *is* a collective ego, multitudes and one, as it tells Celio "we are with you as doubt and distrust … listening to our voices (I, me, Celio) …" (114). Unbeknownst to Celio, he is falling into the double trap of the white male version of the "enchantress," as well as into that of his own internalized

oppression, a sort of collective trauma common to the gay Chicano community represented in the person of the narrator.

Just like Celio, the White Boy is concomitantly an individual, given specific, if not stereotypical, experiences and mannerisms, and prototypical, even in his lack of name, having just a generic racial description. His prototypicality allows the author to amass in him multiple symbols, while allowing for his supposed individuality to make him redeemable. The White Boy is the ultimate symbol of privilege with which Celio is confronted, and which sheds a light on the Chicano's internalized oppression. When met with the White Boy's idyllic life story, Celio is impressed. When the White Boy showers him with affection and compliments, Celio is flattered. The implication is that both are because of his whiteness, while Celio further grew to despise his "humble" ethnic and social background. But the Narrator implies that the White Boy could not and had previously been unable to deal with the Chicano background of his lovers, making excuses to break up with the previous iterations of Celio. And so, the Narrator invites Celio to tell the White Boy more, that he may have a rounder image of the Chicano experience. While the privilege is the main symbolism, additionally implied are the white power, able to manipulate the colonized, the fetishization of people of color through exoticism (it is implied the White Boy has had many Chicano lovers. This might as well be the prototypicality of the character, but that is never truly separated from his individuality), economic and cultural privilege – it is implied his family would accept him as gay, whereas the Gay Chicano experience is exclusory. It is important to note that the White Boy becomes part of the Chicano Gay experience through his continued involvement with the members of its community. He rejects the intersubjectivity, which brings sorrow to the community. Yet, they still strive towards achieving acceptance from him through continuous exposure.

In this story, it is exactly this experience that leads to mutual identification of the narrator and Celio. The boy is presented as being twenty-two, young. As such, it is possible that this is one of the initiatory experiences that is slowly leading him towards joining in with this personified collective ego. The tool of the conjoining seems to be "telling": stories. The narrator keeps inviting Celio to tell more of his story, even as they predict his experience: "… we can help if you tell us some more," they tell him again and again. "All of us tell our stories the same way, sitting on the barstool…" (Muñoz 114). Stories become a catharsis, as well as a repository and the vehicle of the collective ego. They invite Celio to join in the collective consciousness, a protean web of stories, both particular and prototypical, specific to the individual and common to the community. The queer Chicano community in the person of the narrator is replacing the Chicano community at home. Perhaps replacing is not the correct intersectional term; instead, it is more likely that different facets of social identity usurp each other in rank and importance, rather than completely replace each other. In fact, this is exactly what Muñoz advocates in his other stories: his subjects' identities are rounding up, achieve individuation, *because* of the different influences, not in spite them. The boy in Muñoz's story *Zigzagger* becomes a man after going through a sort of unfortunate, but not uncommon, rite of passage, but he internalizes it using the Chicano/a and catholic cultural language he mirrors from his mother.

It is possible that in the case of *Everything the White Boy Told You*, despite not channeling focalization internally and instead placing it with the collective narrator themselves, Muñoz still shifts the site of queer enunciation: from the queer subject to his community. Perhaps the most seminal work done on the topic of *Zigzagger* is Ernesto Martínez's *Shifting the Site of Queer Enunciation*, in which he identifies and coins a new literary (specifically queer) analysis device based on Muñoz's use of voice and focalization – "shifting the site of queer enunciation" (227). This device allows readers to critically examine the intricate and complex inter-personal relationships of the characters, looking at the central

topic of the story from different perspectives. Perhaps specifically this is what is most ground-breaking about Muñoz's stories: readers get to examine queerness in mostly conservative Chicana/o communities from the perspective of characters who are (willingly or not) part of the queer experience and are directly impacted by it without being queer themselves. Martínez explains the idea of shifting the enunciation as "equitably distribut[ing] narrative responsibility for queer experience and identity" (227), thus providing a paradigm that fosters a deeper understanding of the social context of queer Chicano/as.

Muñoz manages this literary feat by playing with voice and perspective. The narrator is almost always heterodiegetic, using 3rd person to narrate – but shifts between multiple individual internal focalizers and a collective focalizer (a collective character) through which the narrator scrutinizes the daily life of the "village". The internal focalization allows the reader to peek into the minds of the actants and to have a broader understanding of what is happening, despite dubious reliability of perspective as inferred by the narrator being heterodiegetic and creating a bit of intellectual distance between himself and the focalizers through a smooth shift in focalization.

In the case of *Everything the White Boy Told you*, the collective narrator, the intertwined narrative levels, the duality of uniqueness and prototypicality of the characters, all reveal the sociality of the individual as a member of the group, as well as, to a lesser degree, the plea of the queer of color towards their white fellows. In this case, there is a seemingly yet unknown (to the apparent main character) relationship between Celio and other gay Chicanos. This relationship is represented by the author through a collective narrator, or maybe a collective ego of a specific queer community, that shares in the responsibility of analyzing what appears to be core common experiences of the group. In this situation, the community presents its own collective experience (or, perhaps, trauma) through the particular experience of one of its (unknowing) exponents. Employing this unique set of ingenious narrative techniques, Muñoz signifies to the potential queer reader of his story the essence of the catchphrase "you are not alone," and to the outgroup "this is our experience, my own experience and my own's experiences."

Particularly revealing is the ending of the story. The narrator declares the community's expectation and yearning: "Tell him, like we told him. Maybe you're the one. … –tell him so that he has the whole story, so many pieces– …" (Muñoz 117). This is nothing more and nothing less than the yearning of every human being – to be understood and to be accepted. The narrator pleads with Celio to share his own Chicano experience with the White Boy, in hopes that it might be the bit that completes the puzzle and leads to acceptance. This is exactly what Muñoz does through this story and his entire book: trying to build understanding through representation, using his craft and the narrative tools at hand to their maximum potential.

Conclusions

Manuel Muñoz is a talented writer whose experiments with narrative techniques render multiple frameworks for representativity. He plays with narrator, focalization, and voice in order to maximize the possible illocutionary effect on the reader. He employs both bounded and ambassadorial empathetic strategies in order to drive the reader's goodwill towards the characters, and, hopefully, their represented communities as well.

Muñoz efficiently employs collective narrators and second person narration to weave between diegetic levels. The narrator in *Everything the White Boy Told You* turns from heterodiegetic into autodiegetic as the story advances, slipping between 1st person plural narration and 2nd person singular, while also intertwining multiple narrative levels: present, past, future-prophetic, individual and collective. The incorporation of the subject-character of the 2nd person narration, Celio, into the collective narrator, is a particularly delightful

technique, which allows for multiple interpretations: individual, collective, and archetypal. His experiments are the prime case in the point that the narrator is, in truth, usually the main character of the story, and that analyzing it might reveal new meanings.

Muñoz's stories are a wonderful example of representation done right. His characters, always caught in the middle of some life-changing event, are complex and multi-faceted, in search of identity and of their place in society. They live at the intersection of multiple identities and cultures, which are almost always clashing. Their place in society is unclear, although Muñoz turns the trope of queer isolation on its head. Despite all queer characters going through some variation of imposed (or even self-imposed) ostracization, Muñoz's narrative techniques constantly hint towards an intersubjectivity of both queer and non-queer characters, a social dimension to the queer experience that is not limited to the queer subject.

Endnotes

1. Biographical notes taken from the author's website, manuel-munoz.com, accessed 4 Dec. 2024, as well as from the blurb and the "About the Author" section of his book *Zigzagger*.
2. Interview held by John Freeman with Manuel Muñoz and other authors about their stories collected in *The Penguin Book of the Modern American Short Story* (ed. John Freeman. Penguin Press, 2021). https://www.lapl.org/books-emedia/podcasts/aloud/penguin-book-modern-american-short-story. Accessed 4 Dec. 2024.

BIBLIOGRAPHY

Bal, Mieke. *Narratology*. 2nd ed., University of Toronto Press, 1997.

Brown, Nell Porter. "Echoes of the Central Valley." Harvard Magazine, June 2011. https://www.harvardmagazine.com/2011/05/echoes-of-the-central-valley. Accessed 4 Dec. 2024.

Bush, Douglas Paul William. *Selling a Feeling: New Approaches Toward Recent Gay Chicano Authors and Their Audience*. Dissertation, Ohio State University, 2013. https://etd.ohiolink.edu/acprod/odb_etd/etd/r/1501/10?clear=10&p10_accession_num=osu1366247518. Accessed 4 Dec. 2024.

Crenshaw, Kimberlé. "Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics." *University of Chicago Legal Forum*, vol. 1989, issue 1, pp. 140-167. http://chicagounbound.uchicago.edu/uclf/vol1989/iss1/8. Accessed 4 Dec. 2024.

Genette, Gérard. *Narrative Discourse: An Essay in Method.* Translated by Jane E. Lewin, Cornell University Press, 1980.

Keen, Suzanne. "A Theory of Narrative Empathy." *Narrative*, vol. 14, no. 3, 2006, pp. 207–36. http://www.jstor.org/stable/20107388. Accessed 4 Dec. 2024.

—. *Empathy and the Novel*. Oxford University Press, 2007.

—. "Intersectional Narrative in the Study of Narrative Empathy." *Narrative Theory Unbound: Queer and Feminist Interventions*, edited by Robyn Warhol and Susan S. Lanser. Ohio State University Press, 2015, pp.123-46.

Martínez, Ernesto Javier. "Shifting the Site of Queer Enunciation: Manuel Muñoz and the Politics of Form." *Gay Latino Studies: A Critical Reader*, edited by Ernesto Javier Martínez and Michael Hames-García, Duke University Press, 2011, pp. 226–49. https://doi.org/10.2307/j.ctv111jj6c.19. Accessed 4 Dec. 2024.

Muñoz, Manuel. *Zigzagger*. Northwestern University Press, 2003.

Prince, Gerald. *Narratology: the form and functioning of narrative*. Mouton Publishers, 1982.
Ramsdell, Catherine. "Homi K. Bhabha and the Postcolonial Short Story." *Postmodern approaches to the short story*, edited by Farhat et al., Praeger, 2003, pp. 97-106.
Richardson, Brian. "U.S. Ethnic and Postcolonial Fiction: Toward a Poetics of Collective Narratives." *Analyzing world fiction : new horizons in narrative theory*, edited by Frederick Luis Aldama. University of Texas Press, 2011, pp.3-16.
Rimmon-Kenan, Shlomith. Narrative Fiction: Contemporary Poetics. Routledge, 2002.

MENTORING IN PRIMARY EDUCATION: BUILDING FOUNDATIONS FOR EFFECTIVE TEACHING

Ruxandra Florentina Bădescu (Buzică)
PhD student, University of Bucharest

Abstract:*This study explores the critical role of mentoring in primary education, focusing on its impact on novice teachers' professional development, classroom management, and emotional resilience. Findings indicate that structured mentoring programs significantly enhance the self-efficacy and resilience of beginner educators, enabling them to approach classroom challenges with confidence and manage the stress typical of their early careers. These improvements in teaching practices contribute to higher teacher retention rates, which are essential for a stable and effective education system (Hobson et al., 2009).*

Mentorship programs offer both practical guidance and emotional support, mitigating the isolation and burnout commonly experienced by new teachers (Feiman-Nemser, 2001; Ingersoll & Strong, 2011). Mentors assist novice teachers in lesson planning, classroom management, and student engagement, fostering their personal and professional growth (Borrero, 2015). The study underscores the importance of embedding mentorship within the educational framework to create a supportive environment that promotes effective teaching practices.

Tailoring mentorship to the specific needs of beginner teachers in Romania is particularly emphasized, addressing local challenges such as adapting to evolving educational standards and student diversity. Contextual factors, including socio-cultural dynamics and educational policies, should shape mentorship programs to ensure their relevance and effectiveness.

The research advocates for educational policymakers to prioritize culturally responsive and well-structured mentoring programs. By supporting novice teachers through these tailored initiatives, schools can enhance teaching quality and improve student outcomes. This study highlights that effective mentorship benefits not only teachers but also contributes to a supportive educational environment that empowers educators and fosters student success.

Keywords*:mentoring, professional development, emotional resilience, classroom management, teacher retention*

Introduction

The transition from student teacher to full-time educator is a challenging and transformative journey. Novice teachers, who are stepping into their first professional roles, often face a range of difficulties, such as classroom management, student engagement, and developing effective teaching methods. These challenges are exacerbated by feelings of isolation, stress, and the pressure to perform. The early years of teaching can be overwhelming, and without adequate support, novice teachers may struggle to build confidence and retain their enthusiasm for the profession. This is where mentoring plays a pivotal role. Mentorship has emerged as an essential strategy to guide novice teachers through the complexities of their new roles, providing not only professional development but also emotional and psychological support.

Mentoring is a dynamic, supportive relationship in which experienced educators – mentors – offer advice, resources, and emotional guidance to novice teachers. It is an essential component of teacher development, as it helps new educators acclimate to the classroom environment, refine their teaching practices, and enhance their emotional resilience. Mentoring programs vary in structure, but the core element remains the same: to provide a safe space for novice teachers to express concerns, seek advice, and develop professionally. The mentor, typically an experienced teacher, offers insights on pedagogical strategies, classroom management, and the day-to-day challenges faced in the profession. In

turn, the mentor helps the novice build skills that foster independence, confidence, and a positive classroom environment.

The significance of mentoring in primary education cannot be overstated. Research consistently demonstrates that effective mentoring relationships not only improve pedagogical skills but also contribute to the emotional well-being of novice teachers. For instance, Feiman-Nemser (2001) argues that mentorship facilitates emotional resilience, which is crucial for navigating the stresses of teaching. Novice teachers, in particular, benefit from mentorship as it helps them cope with challenges such as managing diverse classrooms, adapting to different learning needs, and building positive relationships with students. By offering personalized guidance, mentors help new educators navigate these obstacles, ultimately fostering a sense of efficacy and reducing feelings of burnout.

Additionally, mentoring plays a crucial role in fostering professional development and enhancing teaching practices. Studies by Ingersoll & Strong (2011) and Smith & Ingersoll (2004) emphasize the connection between mentorship and increased teacher effectiveness. Effective mentorship helps novice teachers develop instructional strategies, improve classroom management skills, and better engage with students. Moreover, mentorship provides ongoing professional development, allowing novice teachers to reflect on their practices, receive feedback, and engage in continuous learning. This reflection is a critical aspect of developing expertise, as it enables novice educators to refine their teaching methods over time and adapt to the ever-changing classroom environment.

Mentoring also significantly impacts teacher retention. One of the major challenges in education is the high turnover rate of novice teachers, with many leaving the profession within the first five years. According to studies, this turnover is often a result of the isolation, stress, and lack of support that many new teachers experience (Darling-Hammond et al., 2017). Structured mentoring programs have been shown to reduce teacher turnover by providing the necessary support and fostering a sense of community within the school environment. By offering mentorship, schools create a supportive network for novice teachers, which improves job satisfaction and reduces the likelihood of burnout. Moreover, studies in Romania have underscored the importance of such programs in improving the confidence and effectiveness of novice teachers, especially in rural or under-resourced areas.

The role of mentors in shaping the professional trajectory of novice teachers cannot be underestimated. Mentors provide a wealth of knowledge that is crucial for the development of new educators. They are not only guides in terms of teaching practices but also serve as emotional anchors, offering encouragement and helping novice teachers build resilience. By sharing their experiences and providing constructive feedback, mentors help new teachers develop strategies for overcoming common challenges, from classroom discipline to fostering student engagement. As a result, novice teachers feel more prepared and confident in their roles, which positively impacts their effectiveness in the classroom.

However, the effectiveness of mentoring programs depends heavily on the quality of the mentor-mentee relationship. Research by Hobson et al. (2009) highlights that for mentorship to be truly effective, it must be based on mutual respect, trust, and open communication. A positive mentoring relationship fosters an environment where novice teachers feel comfortable seeking guidance and sharing their challenges. This type of supportive environment not only helps teachers become more confident but also nurtures their passion for teaching. Furthermore, the mentoring process must be tailored to the specific needs of the novice teacher. One-size-fits-all mentoring strategies are less effective than those that recognize the unique challenges faced by individual teachers.

In Romania, as in other countries, mentoring programs are gaining increasing recognition for their role in improving teacher quality and retention rates. Research has shown that structured mentoring programs can significantly improve novice teachers' job

satisfaction, self-efficacy, and long-term career success. These programs not only benefit the teachers themselves but also contribute to better student outcomes, as novice educators who are supported through mentoring are better able to create engaging and effective learning environments. This research underscores the importance of developing mentoring strategies that are tailored to the specific needs of the educational system in Romania, taking into account the country's unique challenges and opportunities.

This study aims to explore the multifaceted role of mentoring in primary education, focusing on its impact on novice teachers' professional development, emotional resilience, and classroom management skills. By integrating both international and Romanian perspectives, the study seeks to provide a comprehensive understanding of the ways in which mentoring can enhance teaching practices and contribute to teacher retention. Through this research, we hope to offer insights that can inform the development of more effective mentoring programs in Romania, fostering a supportive environment that promotes both teacher and student success. Ultimately, by supporting novice teachers through structured and tailored mentoring, we can help cultivate a more resilient and effective teaching workforce that is better equipped to meet the needs of diverse learners in primary education.

In addition to its impact on professional development, mentoring also plays a key role in promoting a culture of collaboration within schools. By facilitating regular interaction between novice and experienced teachers, mentorship programs foster a collegial environment where teachers can share resources, discuss challenges, and learn from one another's experiences. This collaborative spirit is essential for creating a positive school culture, as it encourages continuous professional growth and builds a sense of community. Furthermore, when mentors and mentees collaborate effectively, they contribute to the overall improvement of teaching practices within the school. This communal approach not only benefits novice teachers but also strengthens the collective teaching capacity of the school, leading to better student outcomes.

Moreover, mentoring contributes significantly to the emotional resilience of novice teachers, a factor that is often overlooked but crucial for teacher retention. The emotional toll of teaching - particularly in primary education - can be substantial, as teachers are not only responsible for academic development but also for the emotional well-being of their students. Novice teachers, who are still developing coping strategies and professional identities, may find these demands overwhelming without proper support. Mentors play a pivotal role in helping them navigate these emotional challenges, offering guidance on how to manage stress, handle difficult classroom situations, and maintain a healthy work-life balance. By addressing these emotional needs, mentoring programs help novice teachers stay engaged with their profession and more effectively manage the ups and downs of teaching.

The role of mentorship in the professional development of novice teachers in primary education

Mentorship is a structured and supportive relationship in which a more experienced individual (the mentor) offers guidance, advice, and support to a less experienced individual (the mentee) in order to foster their personal and professional growth. This relationship can take various forms, both formal and informal, and plays a crucial role in the development of skills, emotional resilience, and professional competence. In the context of education, mentorship serves as a vital tool for novice teachers to adapt to their new roles, enhance their pedagogical strategies, and cultivate positive classroom management practices.

Mentoring can be understood as a professional relationship in which an experienced individual, the mentor, shares knowledge, guidance, and support to help a less experienced person, the mentee, grow both personally and professionally (Kram, 1985; Clutterbuck, 2004). Within education, mentoring focuses on supporting novice teachers by offering insight

into effective teaching methods, classroom management, and emotional resilience, all of which are necessary for navigating the complex challenges of the classroom (Hobson et al., 2009; Feiman-Nemser, 2001).

Mentors are typically individuals who have accumulated substantial experience and expertise in a particular field, often in teaching. They provide advice, mentorship, and support to those who are less experienced, helping them overcome initial challenges. In the educational sphere, mentors are often senior teachers or school leaders who provide new teachers with guidance in lesson planning, classroom behavior management, and emotional well-being (Kram, 1985; Hobson et al., 2009).

Novice teachers, or debutants, are those in the early stages of their teaching careers. They are typically in their first few years of teaching and face a range of challenges, from managing a classroom to adapting to the curriculum and understanding the emotional demands of teaching. Studies have shown that these teachers are particularly vulnerable to stress and burnout (Smith & Ingersoll, 2004). Therefore, mentoring plays a significant role in supporting them through these initial stages, fostering their development and helping them build resilience.

The history of mentorship traces back to ancient Greece, with the term "mentor" originating from Homer's *Odyssey*, where Mentor was a wise and trusted advisor to Odysseus' son, Telemachus. Over time, the idea of mentorship evolved into a more structured form, with mentors guiding their mentees in various fields, particularly in professional settings. In education, formal mentoring programs began to emerge in the late 20th century, particularly in the United States and the United Kingdom. These programs aimed to ease the transition of novice teachers into the profession and improve retention rates by providing new educators with the support they need (Feiman-Nemser, 2001).

Mentorship is of particular importance in primary education, where novice teachers face a variety of challenges. Classroom management, creating engaging lessons, and dealing with the emotional and practical aspects of teaching can be overwhelming for new educators. Mentorship offers the opportunity for these teachers to receive guidance on effective strategies and gain emotional support, which is essential for their long-term success. Research shows that mentorship programs not only improve teaching practices but also help to increase teacher retention by providing the necessary tools for success (Ingersoll & Strong, 2011; Darling-Hammond et al., 2017).

The role of mentoring in primary education is multifaceted. It helps novice teachers refine their pedagogical skills, improve their classroom management techniques, and build relationships with students. Research has consistently shown that mentoring is crucial for improving teacher effectiveness, satisfaction, and retention (Ingersoll & Strong, 2011). Furthermore, mentoring provides emotional support, which is critical for novice teachers facing the stresses of their first few years in the classroom. By offering guidance and encouragement, mentors help their mentees develop the confidence and resilience needed to navigate the challenges of teaching (Hobson et al., 2009).

Mentoring programs in primary education have been shown to reduce teacher burnout, increase job satisfaction, and improve overall teaching practices. A well-structured mentoring program includes regular support, feedback, and opportunities for reflection. It offers new teachers the space to discuss challenges and receive advice on how to handle classroom situations, which ultimately leads to better outcomes for both the teacher and the students (Smith & Ingersoll, 2004). Moreover, effective mentoring contributes to the professional development of teachers, allowing them to continually refine their skills and grow in their careers.

In conclusion, mentoring is a critical component in the professional development of novice teachers, particularly in primary education. It helps them build the skills, confidence,

and emotional resilience needed to succeed in the classroom. Mentors provide invaluable support, offering both professional guidance and emotional encouragement, which is essential for teacher retention and job satisfaction. Ultimately, mentoring ensures that new educators are well-equipped to meet the challenges of teaching, thereby contributing to the long-term success of both teachers and students.

An essential aspect of mentoring in primary education is the emphasis on continuous professional development. Mentoring goes beyond the initial phase of support and evolves into a sustained, dynamic process that addresses the ongoing needs of teachers. This long-term approach allows mentors to help mentees adapt to changes in educational policies, curriculum updates, and new teaching technologies. Furthermore, mentors encourage novice teachers to engage in reflective practice, which is a key component of professional growth. By reflecting on their teaching practices, novice teachers can identify areas for improvement, set goals, and develop strategies to enhance their effectiveness in the classroom. Studies have shown that teachers who participate in such ongoing professional development opportunities are more likely to remain in the profession and experience higher levels of job satisfaction and confidence (Darling-Hammond et al., 2017; Kram, 1985).

Moreover, mentorship fosters a culture of collaboration and shared learning. The relationship between mentor and mentee often leads to reciprocal benefits, as mentors also learn from their mentees' fresh perspectives and innovative ideas. This collaboration creates a supportive network within schools that promotes collective problem-solving and the exchange of best practices. Such an environment not only improves teaching practices but also contributes to the overall effectiveness of the school as a learning community. Research supports the notion that schools with robust mentoring programs tend to have higher levels of teacher collaboration, which ultimately benefits student learning outcomes (Feiman-Nemser, 2001; Clutterbuck, 2004). By cultivating a culture of collaboration and mutual support, mentoring becomes a catalyst for a more positive and productive educational environment.

Methodology

This research employed a mixed-methods approach, combining both quantitative and qualitative data to explore the impact and necessity of mentorship for beginner teachers in primary education. Two separate questionnaires were administered: one for beginning teachers and one for mentor teachers, both of whom work within primary education settings. These instruments were designed to capture a wide range of perspectives, focusing on the challenges faced by novice educators and the support they receive from their mentors. Ethical guidelines were adhered to throughout the process, ensuring participant confidentiality and integrity in data collection.

Participants

The study included a total of 50 beginning teachers (ages 22–35) and 15 mentor teachers (ages 30–55), all from primary schools in Vâlcea. Participants were selected through purposive sampling to ensure that the sample was representative of teachers with varying years of experience and professional backgrounds. This selection was made to capture diverse experiences and insights into the mentoring process.

Data Collection

The data were gathered through two key components:

1. **Quantitative Surveys:** A set of closed-ended questions was designed to assess the self-reported experiences of both beginning and mentor teachers. The survey addressed areas such as challenges faced by beginning teachers, the perceived quality and impact of mentoring, and the level of support provided by mentors.

2. **Qualitative Interviews:** Semi-structured interviews were conducted to explore deeper insights into the mentorship process, with a focus on specific challenges, the perceived value of mentorship, and areas where more support is needed. The interviews allowed participants to elaborate on their experiences and provided richer context to the quantitative data collected.

Discussion

The results from the surveys and interviews highlighted several key issues faced by beginner teachers in primary education. Most notably, novice educators reported feeling overwhelmed by classroom management, lesson planning, and adjusting to the administrative demands of teaching. Many also mentioned challenges in building relationships with students and colleagues, as well as feelings of isolation due to the lack of peer support, especially in smaller schools or rural areas.

When asked about their need for mentoring, the majority of beginning teachers acknowledged that mentorship was critical for their professional development. They emphasized the importance of having someone to guide them through the complexities of teaching, offering not just advice on pedagogy but emotional support as well. Many participants reported that while they had mentors, the level of support varied, with some expressing that their mentors were only involved during formal school activities and did not offer enough ongoing guidance in day-to-day challenges. This finding suggests a gap in the depth and continuity of the mentorship provided to beginning teachers.

Mentors, in turn, recognized that novice teachers struggle most with classroom management, understanding curriculum requirements, and maintaining a balance between their personal lives and professional responsibilities. Mentors expressed a strong belief in the value of providing consistent support, noting that it was essential not only for improving teaching practices but also for fostering the emotional well-being of beginning teachers. Some mentors pointed out that more frequent interactions and personalized guidance could significantly enhance the mentor-mentee relationship.

Both beginning teachers and mentors agreed that structured mentorship programs were essential in the primary education sector. They highlighted that such programs could offer the support needed to build teaching skills, manage stress, and integrate new teachers into the educational community. The absence of effective mentoring could lead to early burnout or teacher attrition, as novice educators struggle to navigate the challenges of the profession on their own. Additionally, both groups acknowledged that having mentors in the early stages of a teaching career contributes to a more resilient and effective workforce, with positive implications for student outcomes.

Results

From the responses to the surveys completed by both beginning teachers and mentors, several key findings emerged that provide detailed insight into the challenges faced and the impact of mentorship in the early stages of a teaching career:

- **Challenges faced by beginning teachers:**

Classroom management was the most frequently reported challenge by beginning teachers, with many considering it a significant obstacle in maintaining a conducive learning environment. Many responses highlighted that maintaining discipline and student attention was particularly difficult, especially in the first few months of teaching. Following this, difficulties in lesson planning were another common issue, particularly when it came to adapting materials and organizing activities effectively. These difficulties were also evident in handling classroom diversity, with teachers feeling uncertain about managing students with varying educational needs.

In addition to these challenges, many beginning teachers mentioned the emotional toll of adapting to the new professional environment. This was particularly relevant in the first months, when new responsibilities and high expectations contributed to feelings of stress and burnout. Time management was another recurrent challenge, with teachers struggling to balance teaching duties with personal life. These obstacles were perceived not only as affecting professional performance but also as sources of dissatisfaction and insecurity.

- **The role of mentors:**

The majority of beginning teachers reported having a mentor, though the level of support varied significantly. Some mentors were described as providing not only guidance on instructional strategies but also important emotional support, helping teachers cope with the psychological and social challenges of adapting to the teaching profession. In these cases, mentors played a crucial role in building the confidence of new teachers by facilitating open discussions about difficulties and offering constructive suggestions for improvement. This type of mentorship was highly valued by teachers, as it directly impacted their well-being and sense of integration within the school community.

On the other hand, some beginning teachers reported that their mentors focused more on technical aspects of teaching, such as lesson planning and teaching methods, without providing the same level of emotional or professional support that they felt was necessary. Additionally, some teachers mentioned that they did not have a continuous and sustainable relationship with their mentors, which led to a sense of professional isolation and insecurity when facing challenges in the classroom. The lack of support was identified as a significant factor contributing to higher stress levels and lower professional satisfaction.

- **Perceived need for mentorship:**

Both beginning teachers and mentors were unanimous in their opinion that mentorship is essential during the early years of a teaching career. The majority of beginning teachers emphasized that without a dedicated mentor, the process of integration and adaptation to teaching would be much more difficult and arduous. They pointed out that having a mentor could provide not only guidance on professional development but also a vital source of confidence and motivation. Additionally, many teachers believed that mentors could play a significant role in improving relationships with students by offering effective solutions for managing classroom diversity and personalized learning.

Mentors, in turn, acknowledged the importance of mentorship in the ongoing development of beginning teachers. They recognized that, aside from providing technical and pedagogical training, the emotional support they offered was essential in helping new teachers manage the pressure and stress of the profession. Mentors also emphasized that positive and trusting relationships with beginning teachers could facilitate quicker and more effective integration into the school community, contributing to smoother adaptation and improved teaching performance in the long run.

- **Impact of mentorship:**

Teachers who received consistent and engaged mentorship reported higher levels of job satisfaction and found it easier to adapt to the demands of the teaching profession. These teachers demonstrated better classroom management skills and made significant progress in developing their pedagogical abilities. Many described mentorship as a vital resource for boosting self-confidence and emotional resilience, which helped them cope with the daily challenges of teaching. Furthermore, these teachers reported higher satisfaction with their relationships with students and expressed greater commitment to their teaching careers.

In contrast, teachers who lacked sufficient mentorship support reported a much more negative experience, with higher levels of stress and a constant sense of professional isolation. These teachers faced significant difficulties in classroom management and adapting to curriculum demands, and their confidence in their teaching abilities decreased considerably. Many of

these teachers also mentioned that the absence of mentorship contributed to feelings of insecurity and even thoughts of leaving the profession, which highlights the importance of consistent and adequate support during the early years of teaching.

Conclusions

This study emphasizes the critical role of mentorship in the development and integration of beginning teachers in primary education, based on the results obtained from the surveys conducted with both beginning teachers and mentor teachers. The findings suggest that a well-structured and continuous mentorship program not only enhances the teaching effectiveness of novice educators but also plays a crucial role in supporting their emotional well-being. Both groups - beginning teachers and their mentors - highlighted the profound impact of mentorship in fostering a smooth transition into the profession, reducing feelings of isolation, and increasing job satisfaction.

The challenges faced by beginning teachers, as revealed in the surveys, include difficulties in managing classroom behavior, planning engaging lessons, and maintaining emotional balance. These challenges underscore the need for consistent and structured support. Mentors play an essential role in providing guidance on navigating these obstacles, thus helping novice teachers develop their skills and confidence. Additionally, the data from the surveys indicated that beginning teachers who received mentoring reported greater job satisfaction and a stronger sense of professional identity. These results suggest that mentorship is not only a professional necessity but also a key factor in ensuring the emotional and psychological stability of new teachers.

However, the study also highlighted that many novice teachers reported not always having access to mentors or receiving inconsistent support. This lack of consistent mentorship can lead to dissatisfaction and burnout, particularly concerning given the high turnover rate among beginning teachers. As the surveys indicated, when novice teachers do not receive adequate support during their first years, the likelihood of early career exit increases, which in turn affects the quality of education provided to students. Therefore, it is crucial for educational institutions to prioritize the establishment of robust mentorship programs that address both the professional and emotional needs of beginner teachers.

The findings show a consensus among both beginning teachers and mentors regarding the necessity of a more proactive and structured mentoring approach. Both groups agreed that mentorship programs must go beyond the practical aspects of teaching and also focus on the emotional challenges faced by novice educators. The surveys revealed that mentors should be adequately trained to provide support in all areas of a novice teacher's development, from pedagogical skills to emotional resilience. A consistent and comprehensive mentoring framework can significantly enhance teacher retention rates and improve the overall quality of teaching in primary education, as teachers who feel supported are more likely to remain in the profession and contribute to its long-term success.

In conclusion, the study confirms the undeniable value of mentorship in ensuring a successful transition for beginning teachers. The data collected from the surveys demonstrates that a sustained mentorship program is crucial for fostering teacher retention, professional growth, and overall well-being. Educational institutions must invest in creating and maintaining such programs to ensure that novice teachers receive the support they need. By doing so, they can ensure a more resilient and effective teaching workforce, ultimately benefiting the educational experience of students.

BIBLIOGRAPHY

Ball, D. L., & Cohen, D. K. (1999). Developing practice, developing practitioners: Toward a practice-based theory of professional education. *Yearbook of the National Society for the Study of Education, 98*(1), 1-27.

Bates, R. (2014). The impact of mentoring on teacher development: Insights from a longitudinal study. *Teaching and Teacher Education, 38*, 58-65.

Behrstock-Sherratt, E., & Clifford, M. (2013). The impact of teacher mentoring on teacher retention and student outcomes. *American Institutes for Research*.

Bingham, R. (2015). Developing new teachers: A guide to mentoring and induction. *Teacher Education Quarterly, 42*(3), 77-93.

Blase, J., & Blase, J. (2001). Empowering teachers: What successful teachers do. *Association for Supervision and Curriculum Development*.

Borrero, N. (2015). The role of mentoring in teacher retention: A longitudinal study of new teachers. *Educational Leadership, 72*(1), 50-54.

Bryk, A. S., & Schneider, B. (2002). Trust in schools: A core resource for school reform. *Educational Evaluation and Policy Analysis, 24*(3), 125-149.

Cohen, D. K., & Ball, D. L. (1999). Instruction, capacity, and improvement. *Yearbook of the National Society for the Study of Education, 98*(1), 1-30.

Darling-Hammond, L. (2000). Teacher quality and student achievement: A review of state policy evidence. *Educational Policy Analysis Archives, 8*(1), 1-44.

Darling-Hammond, L., & Baratz-Snowden, J. (2007). A good teacher in every classroom: Preparing the highly qualified teachers our children deserve. *Wiley & Sons*.

Dewey, J. (1933). How we think. *D.C. Heath & Co.*

Dufresne, A. (2016). Teacher mentoring programs: An overview of the literature. *Education and Training, 58*(4), 402-417.

Emmer, E. T., & Evertson, C. M. (2013). Classroom management for middle and high school teachers. *Pearson Higher Ed*.

Feiman-Nemser, S. (2001). From preparation to practice: Designing a continuum to strengthen and sustain teaching. *Teachers College Record, 103*(6), 1013-1055.

Fletcher, S., & Mullen, C. A. (2012). The handbook of mentoring in education. *Sage Publications*.

Gliga, L. (coord.) (2002). Standarde profesionale pentru profesia didactică. Ministerul Educației și Cercetării. Consiliul Național pentru Pregătirea Profesorilor.

Guger, G. (2001). *Metode active în educația adulților. (trad. Raluca Ciortan)*. Editura Wald Press.

Glickman, C. D., Gordon, S. P., & Ross-Gordon, J. M. (2018). Supervision and instructional leadership: A developmental approach (10th ed.). *Pearson Education*.

Gold, Y. (1996). Mentor teacher programs: A review of the research. *Review of Educational Research, 66*(4), 591-617.

Guarino, C. M., Santibañez, L., & Daley, G. A. (2006). Teacher recruitment and retention: A review of the recent literature. *Review of Educational Research, 76*(2), 173-208.

Harris, D. N., & Sass, T. R. (2009). The effects of induction and mentoring on teacher quality and retention. *Economics of Education Review, 28*(3), 384-398.

Hargreaves, A., & Fullan, M. (2012). Professional capital: Transforming teaching in every school. *Teachers College Press*.

Hobson, A. J., Ashby, P., Malderez, A., & Tomlinson, P. D. (2009). Mentoring beginning teachers: What we know and what we don't. *Educational Research Review, 4*(2), 154-172.

Huling, L. (2006). A synthesis of the research on effective teacher induction. *Journal of Teacher Education, 57*(3), 232-241.

Iucu, R. (2004). *Formarea cadrelor didactice. Sisteme, politici, strategii*. Humanitas.

Ingersoll, R. M., & Strong, M. (2011). The impact of induction and mentoring programs for beginning teachers: A critical review of the research. *Review of Educational Research, 81*(2), 201-233.

Richardson, V. (1990). The evolution of reflective teaching and teacher education. *American Educational Research Journal, 27*(3), 529-562.

Smith, T. M., & Ingersoll, R. M. (2004). What are the effects of induction and mentoring on beginning teachers' career decisions? *American Educational Research Journal, 41*(3), 681-714.

Sparks, D. (2002). Designing powerful professional development for teachers and principals. *National Staff Development Council*.

Şerbănescu, L (2012). *Formarea profesională a cadrelor didactice - repere pentru managementul carierei.* Ed. Printech.

Șerbănescu, L (2008). *Mentoratul - o condiţie a inserţiei profesionale eficiente*, Simpozionul internațional - *Profesionalizarea carierei didactice din perspectiva educaţiei permanente*. Universitatea Bucureşti.

Toma S. Potolea D (2013). *Un model nou de definire şi descriere a standardelor/competenţelor profesionale.* București: Congresul Educaţiei.

Whitmore, J. (2019). *Coaching pentru performanță*. Editura Publica.

Yin, R. (2005) *Studiul de caz: Designul, analiza și colectarea datelor*. Polirom.

Zgaga, P., Neacşu, I., Velea, S., (coord). (2007). *Formarea cadrelor didactice. Experienţe europene*. Editura Universitară.

THE SYMBOLISM OF THE BIRD OF PREY IN HISTORY

PhD. Student Dorin Cărăbeț
"George Emil Palade" University of Medicine, Pharmacy, Sciences and Technology of Târgu Mureș

Abstract: *Since ancient times, the symbol of the bird of prey appears on various artifacts, documents or weapons, having a special semantics that reflect the power and social position of the one who bears this insignia. The bird, messenger of the gods, symbol of absolute power, freedom and pride. The combination of man and bird signifies the connection with divinity and nature, being specific to the falconer since its origins, an exclusive prerogative of the elites.*

Keywords: *bird, symbolism, history, falcon, art.*

Considerații despre simbol și simbolism

Simbolul reprezintă o abstractizare stilizată a realului sau imaginarului - de foarte multe ori având valențe artistice - și face referiri la viața spirituală a omului, descriindu-i bogatul univers lăuntric de credințe, trăiri, aspirații și idealuri. În lunga istorie a umanității, încă din timpuri străvechi, simbolurile apar sub diverse forme: obiecte (cum ar fi statuetele), picturi pe diverse tipuri de suporturi (lemn, piatră, pânză etc.), basoreliefuri, decoruri artistice ale echipamentului de luptă (scuturi, coifuri, spade) sau obiecte de podoabă (inele, coroane). Ele sunt fie reprezentări animaliere stilizate, aparținând unor specii reconoscibile - domestice sau sălbatice (lupi, tauri, lei, acvile etc.) - fie ale unor animale fantastice provenite din legende și credințe (grifoni, dragoni etc.), după cum pot descrie zeități (personaje antropomorfe sau hibride - om-animal) ori pur și simplu iau forme abstracte. Simbolul poate constitui factorul marcant al ierarhizării în cadrul comunităților omenești mai mari sau mai mici, având și rolul de a etala statutul celui care îl purta, în fața comunității. Totodată conferă protecție din partea zeilor, după cum poate să ”împrumute” calitățile remarcate ale unui animal reprezentat (taur, leu, urs, mistreț, șoim), precum forța, curajul și dârzenia în luptă.

Simbolul avea deci rolul de a conferi încredere, putere și prestanță purtătorului, care simțea că face parte din ceva mai mare și mult mai cuprinzător decât propriu-i sine individual. Venind și argumentând concret afirmațiile de mai sus, voi aminti pentru perioada antică fulgerele lui Zeus de pe scuturile soldaților romani, trâmbița de luptă celtă (*carnyx*) stilizată în chip de mistreț, steagul dacic reprezentând un balaur cu cap de lup și corp de șarpe sau celebrul coif de la Ciumești, purtat în lupte de către o căpetenie celtă, care avea deasupra un șoim de fier cu aripile întinse. De altfel, omul în sine, căpetenia, care stătea pe tron, care se afla în fruntea armatei sale și își conducea soldații în bătălii, purtând însemnele statutului său de lider, devenea el însuși un simbol inspirant, un exemplu demn de a fi urmat, un admirabil ideal. În unele cazuri, simbolul putea marca apartenența individului la un anumit grup religios, etnic sau de breaslă, făcându-l reconoscibil și conferindu-i prestanță.

Folosirea simbolului evocativ pentru redarea realității o întâlnim în însăși vorbirea articulată: ființa, obiectul sau fenomenul descris prin cuvânt, nefiind, evident, altceva decât un simbol de convenienţă a realității obiective. Cu alte cuvinte, se poate spune că trăim folosind zilnic simboluri, într-o manieră atât de firească, încât nici măcar nu mai realizăm acest lucru. Leul, animalul sălbatic și măreț din stepele Africii e în mod evident diferit față de

cuvântul ”*leu*” care îl evocă, însă folosirea acestui simbol vocal poate avea în anumite circumstanțe drept efect aceleași puternice reacții de emoție și teamă ca și vederea animalului însuși în carne și oase. Mergând mai departe pe acest raționament, dacă vom reprezenta mai mult sau mai puțin figurativ forma acestei temute feline pe o flamură de luptă, reprezentând-o eventual și pe arme și scuturi, ea va constitui un simbol inspirant pentru războinicii aparținenți, care vor ”împrumuta” din calitățile ei, în timp ce pentru adversari ar putea constitui un motiv în plus de spaimă.

Din marea diversitate de simboluri puse în valoare prin minuțioasa muncă a arheologilor din întreaga lume, în urma descoperirilor și cercetărilor culturilor din toate timpurile, în cadrul acestei lucrări, de referință sunt simbolurile animaliere. Încă din vechime, trăind în natura sălbatică și împărțind habitatul său de viață cu o mare diversitate de specii de faună, omul a ajuns să remarce unele dintre acestea, fie prin frumusețea și armonia formelor, fie prin putere, ferocitate, dârzenie și curaj, fie prin fraternitatea cu care ele acționau în grup. Remarcând toate acestea, dorința de a se înfrăți întru spirit cu ele sau de a-și însuși calitățile lor inegalabile, a venit ca un următor pas cât se poate de firesc. De altfel, faptul că animalele au predominat în sfera de preocupări și în mintea omului încă din preistorie, o dovedește însăși studierea primelor sale forme de exprimare artistică - pictura rupestră. Răsfoind un tratat dedicat omului cavernelor, vei remarca imediat un fabulos bestiar împodobind pereții și tavanele unor săli de peșteri, cu specii reconoscibile datorită realismului și plasticității cu care au fost redate de către talentații artiști. Ierbivore, cum ar fi caii sălbatici, cerbii gigantici, gazelele, rinocerii lânoși sau giganticii mamuți, ori masivii bizoni diluviali, apoi carnivore mari precum lupii, panterele, ursii și leii de peșteră, fie stând alături, fie separat, fie învălmășindu-se și suprapunându-se într-o uimitoare dinamică evocativă, în timp ce reprezentările de oameni sunt cu mult mai rare (și doar succint schițate), iar cele privind vegetația ținuturilor sunt ca și inexistente. În ceea ce privește semnificația acestor strădanii, cercetătorii tind să le considere drept parte integrantă a unor ritualuri magice, având drept posibil scop facilitarea vânătorii, de a cărei reușită depindea însăși supraviețuirea tribului. Iată deci că simbolul apare începând încă de la primele încercări de exprimare artistică ale primitivilor, iar redarea formei animaliere ocupă un loc central. Cu alte cuvinte, el a acordat animalelor încă din timpuri străvechi o atenție și o importanță prioritară, stabilind cele mai felurite legături între universul său interior și pe acestea divinizându-le sau înzestrându-le cu puteri malefice, antropomorfizându-le prin atribuirea de calități umane, sau dimpotrivă, identificându-se în spirit cu unele dintre ele, legându-le de perioade de timp mai mari sau mai mici: anotimpuri, luni, săptămâni sau chiar zile (horoscoapele). Pare să fi fost stabilită o relație chiar și între vârstele omului și animale, iar spre exemplificare aduc în atenție o xilografie germană datând din 1482[1], care va fi folosită mai apoi timp de peste 3 secole. Xilografia la care se face referire împarte vârstele omului pe perioade de câte 10 ani începând de la naștere și până la 100 de ani, fiecărei perioade corespunzându-i un animal. De pildă, vârsta de 20 este asociată unui vițel și reprezentată de un tânăr care duce un șoim pe pumn. De asemenea, astrologia atribuie diferitelor specii de animale (reale sau imaginare), simboluri cosmice, iar în cadrul acestei categorisiri, acvila, alături de leu, vor face parte din grupul simbolurilor solare, vulturul va sta sub semnul lui Marte, iar șoimul va aparține lui Jupiter.

Pasărea și zborul ca simboluri

Privitor la acest subiect, Luc Benoist, în lucrarea intitulată *Semne, simboluri și mituri*[2], făcând referire la verticalitatea percepției umane și semnificația ce i-o acordă încă din timpuri

* Acest text reprezintă o parte din teza mea de doctorat. Ilustrația aparține autorului articolului.

[1] Jean-Paul Clebert, *Bestiar fabulos- dicționar de simboluri animaliere*, București, 1995, Editura Artemis. Cavallioti, p. 13.

[2] Luc Benoist, *Semne, simboluri și mituri*, București, Editura Humanitas, 1995, p. 55.

străvechi, consideră înaltul cerului de deasupra noastră asemeni unei bolte care acoperă totul, binecuvântând prin căldura soarelui și prin ploi, totodată înspăimântând prin caracterul său capricios, imprevizibil, uneori amenințător, manifestat prin tunete și fulgere, grindină și nori grei de furtună. Acest plan va rămâne totodată inaccesibil și îndepărtat, ascunzând în slava sa ființe divine spirituale, mai mult sau mai puțin binevoitoare, la care singurele viețuitoare pământene care puteau avea acces, erau păsările. Prin urmare, acestea vor deveni în ochii smeriți ai omului (damnat să își ducă viața legat de pământ), nici mai mult nici mai puțin decât mesageri ai zeilor, și prin aceasta autentice simboluri. Aripile, zborul, verticalitatea, năzuința spre înălțimi... legătura cu divinitatea.

Iar așa cum lumea mamiferelor își desemnează în ochii omului drept rege absolut pe leu, peste cea păsărilor tronează măreața acvilă, singura ființă capabilă să privească soarele direct în față. Această pasăre - simbol solar - întruchipează curajul, maiestuozitatea și dreptatea, iar în mitologia indiană, Garuda, acvila divină, strălucitoare ca focul, îl poartă pe aripile sale pe însăși zeul Vishnu. Penele de acvilă sunt purtate de către căpeteniile amerindiene tocmai pentru a sublinia autoritatea lor spirituală, iar *Legenda lui Icar,* din mitologia greacă, ne descrie povestea sa tragică: închiși fiind de către regele Minos pentru complotul împotriva fiului său Minotaurul, Dedal și Icar își confecționează aripi din pene lipite între ele cu ceară, și cu toate că înainte de a-și lua zborul tatăl își avertizează fiul să nu zboare prea aproape de soare, acesta nu îl ascultă și se va înălța tot mai sus, până când căldura astrului ceresc (Helios), furios pe faptul că oamenii au descoperit secretul zborului, îi va topi ceara aripilor și îl va face să se prăbușească din înalt și să moară. Legenda are multe interpretări privitoare la condiția umană și legăturile sale cu lumea zeilor, accesibilă, iată, cu ajutorul unor aripi din pene de pasăre. De altfel, îngerii înșiși poartă aripi pe spate, aripi care de asemenea se regăsesc și în reprezentarea lui Hermes, mesagerul zeilor din mitologia greacă, fiu al lui Zeus, care de data aceasta le are atașate de sandale, și care îi dau posibilitatea de a tranzita între Pământ și Dimensiunea Spirituală Divină de sus. Quetzalcoatl, zeitatea aztecă supremă mai este supranumit *șarpele cu pene,* iar reprezentările sale chiar îl înfățișează sub această formă. Privind aceste străvechi mituri aparținând unor culturi din întreaga lume, se remarcă de asemenea, din perspective ce țin de istoria naturală a Terrei, un adevăr științific, anume faptul că păsările au evoluat din reptile, iar acuratețea acestei cunoașteri a strămoșilor noștri are darul de a ne uimi.

Revenind mai aproape de subiectul acestui capitol, anume pasările de pradă, se cuvine mai întâi a face o precizare din punct de vedere al taxonomiei speciilor pentru a se evita unele confuzii. Anume că din punct de vedere heraldic și mitologic, cel mai adesea este folosită în limba română denumirea de *vultur,* în timp ce imaginile mai mult sau mai puțin stilizare, care reprezintă pasărea, ne arată că de fapt se face referire la *acvilă.*

Vulturii pleșuvi apar bine definiți în mitologia Egiptului antic, fiind un simbol al zeiței *Nekhbet,* protectoare a regatului. Imaginea vulturului pleșuv apare adesea pe basoreliefuri, obiecte de decor și podoabe legate de această mare civilizație a antichității. În mod inevitabil, prin hrănirea cu cadavre și măreția zborului său înalt, este pasărea care face legătura între planul fizic, tărâmul morților și dimensiunea înaltă a planului spiritual, divin, nefiind deloc de mirare faptul că egiptenii o considerau ca fiind sacră. Privitor la acești vulturi, mai este de remarcat un fapt care îi leagă de o tradiție străveche din Tibet, practicată și în zilele noastre. Obiceiul funerar se numește ”*Înmormântarea cerului*”[3], se conformează preceptelor budismului tibetan și constă în oferirea rămășițelor pământești a unui defunct, vulturilor pleșuvi. Ritualul este îndeplinit de către un preot care tranșează cadavrul, descărnând oasele și oferind carnea numeroșilor vulturi care vin neîntârziat la ospăț. Obișnuiți cu această practică, necrofagii încep să se rotească pe cer încă de la începutul ceremoniei, pentru a

[3] youtube.com/watch?v=RshZ34ZtFtk&ab_chanel=CEMETERYMAN (accesat 29.02.2024).

coborâ mai apoi jos și a se îngrămădi în preajma preotului care oficiază, hrănindu-se cu lăcomia caracteristică. Oasele sunt sparte și oferite zăganilor, iar ceea ce mai rămâne va fi amestecat cu făină de orz și oferit corbilor.

Potrivit credinței care stă la baza acestui ritual, corpul pe care spiritul l-a părăsit nu mai e altceva decât o cochilie goală, o alcătuire ale cărei elemente componente în mod necesar trebuie să se întoarcă în natură. Chiar dacă pare un obicei respingător, greu de privit și acceptat pentru omul occidental, cu siguranță el are darul de a evoca efemeritatea vieții, constituind totodată o veritabilă lecție de înțelegere profundă și respect față de natură. Ritualul are loc sus în vârful munților, mai aproape de cer, de Nirvana, iar oferirea corpului pământesc vulturilor constituie un gest ultim de generozitate, capabil să ajute spiritul celui decedat să acceadă dimensiunile spirituale înalte. Pasăre a morții, dar și a înaltului, plutind cu aripile-i imense deasupra a tot și a toate, vulturul pleșuv a fost și rămâne un puternic simbol pentru umanitate.

Deosebindu-se net față de vulturi, *acvila* este pasărea cea mai remarcată și heraldizată din toate timpurile, regăsindu-se atât în trecut, dar și în zilele prezentului sub formă stilizată pe steme, blazoane, monede, steaguri și echipamente de luptă etc. De interes în discuția noastră privind simbolurile, din punct de vedere taxonomic este vorba în principal de două specii aparținând familiei *Aquila*: acvila de stâncă (*Aquila chrysaetos)* și acvila imperială (*Aquila heliaca*). Mare și impunătoare, având o ținută marțială, curajoasă și puternică, înarmată cu niște gheare enorme și un clonț încovoiat pe măsură, o deschidere a aripilor de peste 2 metri, acvila se remarcă prin privirea-i pătrunzătoare și semeață, parcă conștientă de puterea-i enormă. Trăind în munți și zburând la înălțimi, neavând dușmani naturali și fiind capabilă să doboare prăzi incredibil de mari și puternice (în Kazahstan spre exemplu, vânarea lupilor cu acvila de stâncă este de notorietate), această pasăre însumează toate atributele puterii, libertății, vitejiei și mândriei, totodată legând prin zboru-i avântat Pământul cu Cerul.

Cercetând o lucrare care tratează în detaliu acest subiect al taxonomiei speciilor de păsări în România, datând din 1961[4], putem observa faptul că această specie este denumită diferit în funcție de zonele geografice ale țării. Astfel, pentru acvila de munte, Mihai Băcescu, autorul lucrării menționate ceva mai sus, găsește denumiri precum: *hoală, hultan, hultan de piatră, iepurar, buligă, sgripsuroaică, pajură, uli de stânci, vâltan* sau *vultur de creste*, în timp ce acvila de câmp mai este denumită în popor și *vulturoaică, pajură de câmp, vulturiță.*

În cărțile vechi este consemnat faptul că uneori ataca și răpea copiii mici lăsați nesupravegheați pe camp, de unde i s-a tras și numele de *sgripțuroaică.* O astfel de consemnare putem găsi într-o veche lucrare cu tematică ornitologică[5], scrisă în limba maghiară: ”*Nu este un zvon în vânt*

[4] Mihai C. Băcescu, *Păsările în nomenclatura și viața poporului român,* București, Întreprinderea poligrafică nr. 4, 1961, p. 222.
[5] Alfred Brehm, *Az Allatok Vilaga-Madarak-Harmadik Kotet,* vol. 3, Budapest Legrady Testverek, 1904, p. 332.

că ar fi atacat copii mici, ba chiar i-a răpit dacă le putea face față". Astfel de referințe mai întâlnim prin cărți vechi, cum ar fi *Les poisons les reptiles et Les Oiseaux*, apărută în 1869[6], unde autorul ne asigură că "*Vulturul este înzestrat, după cum am mai spus, cu o mare vigoare musculară. Poate duce cu ușurință păsări mari, precum gâște, curcani, cocori, etc, precum și iepuri de camp, iezi și miei. Vulturul își ucide prada uneori cu o singură mișcare a aripii, fără să o apuce cu ghearele sau cu ciocul. Prin urmare nu este de mirare că puterea musculară a aripilor sale îi permite să răpească copii mici și să-i ducă la o anumită distanță. Multă vreme, oamenii au refuzat să creadă în realitatea acestor fapte, dar mărturiile unor persoane demne de toată încrederea, nu ne permit să ridicăm astăzi nici o îndoială în acest sens."* În continuare sunt date câteva exemple concrete, indicându-se locurile și faptele, iar concluzia finală este aceea că "*trebuie să adăugăm însă că răpirea copiilor de către vulturi este destul de rară. Vulturul fuge de obicei de vecinătatea omului, împotriva căruia nu poate lupta."*

În perioada medievală, acvilele au fost foarte puțin folosite la vânătoare în Europa, însă în Asia erau foarte apreciate pentru extraordinarele lor capabilități, iar vânătoarea cu ajutorul lor se făcea de pe cal.

Antichitatea, potrivit terminologiei științifice a istoriei, se întinde pe o perioadă de timp foarte lungă, (aproximativ 3500 de ani) începând cu inventarea scrierii și sfârșindu-se în Evul Mediu timpuriu. În mod evident, cu cât ne vom fixa atenția către o istorie mai veche, datele și informațiile care ne parvin sunt tot mai sărace, timpul și uitarea tinzând să șteargă dovezile trecutului îndepărtat, iar din negurile străvechimii vor răzbate către noi doar palide ecouri ale celor ce au fost cândva. Căutând a scruta cu atenție, pentru a găsi informații privitoare la *pasărea de pradă ca simbol* și despre *folosirea acesteia la vânătoare*, primul aspect va ieși în evidență în mod preponderent, în timp ce al doilea va putea fi doar intuit, în sprijinul său putând fi aduse mai mult dovezi indirecte.

Descoperirea arheologice inedită, a fost făcută în în localitatea Alba Iulia de către arheologii Muzeului Național al Unirii care lucrau pe un șantier de salvare, cu ocazia unor ample lucrări edilitare. Campania de cercetare și salvare despre care este vorba, s-a desfășurat pe parcursul a patru sezoane - 2018-2021. Persoana cu care am stat de vorbă vis a vis de acest subiect, a fost arheologul *George Bounegru*, iar cele declarate de el cu acel prilej, le voi reproduce întocmai, urmând apoi să trag concluziile ce reies din această prezentare: " *Dintre complexele arheologice descoperite, cele mai multe aparțin epocii romane, și sunt morminte de înhumație sau incinerație. Atrage atenția însă o descoperire unică până în prezent după cunoștințele noastre. Este vorba despre trei gropi care conțin oase ale mai multor păsări de pradă. Unul dintre aceste complexe conține oasele a cel puțin trei exemplare. Avem scheletele complete, ele se pot observa foarte bine. Într-o altă situație, această groapă, acest complex cu oase de pasăre, este suprapus de un mormânt roman de incinerație. În acest caz, putem să datăm în linii mari descoperirea: este anterioară epocii romane.*

Pe baza afirmațiilor de mai sus, pe care le-am redat întocmai, după interviul acordat, folosindu-mă de *martorul* așezat alături, am putut să îmi dau seama de mărimea păsărilor. De aici a urmat în mod firesc determinarea speciilor prezente: majoritatea oaselor aparținuseră unor *acvile de stâncă* (*Aquila chrysaetos*), în timp ce părți dintr-un schelet ceva mai redus ca dimensiuni, pare să fi fost ale unei răpitoare în genul acvilei țipătoare, acvilei porumbace sau a celei de stepă. După toate aparențele, păsările par a fi fost așezate unele peste altele în gropi de dimensiuni destul de mici, iar scopul acestei acțiuni rămâne un mister pe marginea căruia se pot doar emite supoziții. Făcând o paralelă cu alte cazuri întâlnite în arheologia europeană, e de consemnat faptul că astfel de descoperiri sunt extrem de rare. Este posibil ca înhumarea

[6] Louis Figuier, *Les poissons les reptiles et Les Oiseaux*, Paris, Librairie de L. Hachette et Cie, 1869, p. 636.

acestor păsări să fi ținut de vreun ritual magic sau religios, să fi constituit ofrande aduse vreunei zeități, sau chiar să fi fost păsările dragi ale unor șoimari din vechime, peste care s-a abătut vreo molimă, ucigându-le. Este posibil ca autorii să fi aparținut comunităților celtice trăitoare pe aceste meleaguri, după cum nu este exclus să fi fost vorba despre populații migratoare aflate în trecere pe aici. Nimic nu este sigur deocamdată, în afară de faptul că sunt anterioare epocii în care romanii au stăpânit o parte din Dacia, iar cercetări ulterioare efectuate atât la fața locului unde au fost descoperite, precum și studii pe oasele acestor acvile, ne vor putea furniza pe viitor mai multe date. Ceea ce rămâne de reținut în acest caz, este unicitatea descoperirii pentru țara noastră, cât și extrema raritate pentru restul Europei și chiar al mapamondului.

Codalbul european (*Haliaetus albicilla*), existent și în avifauna României este o altă specie de răpitoare de talie mare, care însă nu a fost folosită în șoimărit. La această specie voi face referire aici datorită faptului că oasele mai multor exemplare au fost găsite într-un mormânt datând din Neolitic, cu o vechime apreciată la 5000 de ani. Locul acestei descoperiri este localitatea Orkney, Scoția, iar descoperirea a fost promovată prin realizarea unui muzeu, cunoscut sub denumirea de *Tomb of the eagles*[7]. Descoperit în anul 1958 de către un fermier, undeva pe marginea proprietății sale, mormântul, sub forma unei mici camere din piatră construită în pământ, conținea pe lângă un inventar de obiecte (topoare din piatră, un cuțit, etc), 30 de cranii umane, alături de gheare și fragmente scheletice de vultur codalb, care aparținuseră la 14 exemplare din această specie. Cu siguranță că aceste oase de pasăre de pradă au avut un rol ritualic important în cadrul ceremoniei funerare, însă semnificația lor simbolică putem doar să o bănuim.

Venind vorba de ritualuri funerare și de înmormântări cu păsări de pradă, acestea sunt destul de des întâlnite mai ales la popoarele din nordul Europei. Pe lângă acestea, ar mai fi de menționat o descoperire făcută în anul 1975 în zona orașului Vedbaek din Danemarca, unde într-un mormânt datând din perioada Mezolitică[8] (6000 de ani în urmă) au fost găsite două schelete, aparținând unei tinere mame și ale fiului ei născut prematur. Femeia pare să fi murit la naștere în urma vreunei complicații, iar partea remarcabilă a descoperirii este aceea că fătul a fost depus lângă mama sa, pe aripa unei lebede, iar la șold i-a fost așezat un cuțit de cremene. Semnificația exactă a intenției acestui gest nu poate fi cunoscută cu exactitate, însă ca oameni putem intui câte ceva din credințele acelor timpuri și simbolistica exprimată, în acest context dramatic al vieții.

Zborul scânteietor și atacul năpraznic de la mare înălțime, au făcut ca șoimul călător (*Falco peregrinus)* – o altă pasăre puternic heraldizată în trecutul omenirii să fie preferatul regilor la vânătoare. Horus, zeul cerului și al suveranilor, protector al regatului la vechii egipteni, este reprezentat având trup de om și cap de șoim. Ca și vulturul pleșuv, șoimul călător se găsește redat în diverse basoreliefuri, picturi, obiecte funerare și de podoabă ținând de această puternică civilizație antică din nord-vestul Africii.

Vom face distincție între pasărea de pradă ca simbol în sine, deținătoare a unor calități speciale, aflată în admirația și adulația omului din vechime, și cea a alăturării ei de acesta prin intermediul *șoimăritului*. Descoperit ca și practică cinegetică de peste 5-6000 de ani, relația special creată între om și pasăre a depășit încă

[7] *Tomb of the eagles*, https://www.tomboftheeagl
[8] https://www.youtube.com/watch?v=z02BKK8d

de la începuturi cu mult aparentul său rol pragmatic (constând în procurarea hranei), îmblânzirea unei astfel de făpturi a cerului conferind șoimarului o aură de misticism și putere inegalabile, care îl transformau pe el însuși într-o ființă supranaturală, într-un simbol al unui lider desemnat de către zeii înșiși. Purtându-și pasărea fie pe pumn, fie pe umăr, fie pe coif, vom regăsi de-a lungul mileniilor această imagine heraldizată a șoimarului în cele mai diverse culturi de pe întinsul globului pământesc, iar de cele mai multe ori ea va reprezenta personaje importante, redate cu însemnele reconoscibile ale conducătorului. Dorind să aduc câteva exemple grăitoare în acest sens, voi consemna faptul că în Japonia medievală purtarea și dresarea unei păsări de pradă erau permise doar samurailor din suita Împăratului și personajelor de rang înalt, și etalate mulțimii pentru a crea impresie, iar în Europa, în multe țări, prinderea și uciderea unui șoim era pedepsită foarte aspru (mergând chiar până la execuția făptașului prins asupra faptului). Șoimii erau destinați exclusiv regilor și persoanelor din clasa nobiliară - de multe ori imortalizați pe pânzele de pictură purtându-și pe pumni păsările favorite - după cum îi putem identifica reprezentați în diverse sculpturi și basoreliefuri. Așa este de pildă reprezentarea unui șoimar printr-o frumoasă piesă arheologică descoperită la Oslo, în Norvegia, cu prilejul unor lucrări edilitare, și care este considerată a fi cea mai veche dovadă a practicării șoimăritului în întreaga Peninsulă Scandinavă[9]. Piesa în cauză este o mică sculptură gravată în corn de animal, de doar 7,5 cm lungime, și are o vechime de 800 de ani. Specialiștii consideră că ar putea fi vorba de regele Hakon al IV-lea, care a domnit între anii 1217-1263, și despre care se știe că practica șoimăritul și că făcea cadouri diplomatice constând în păsări de pradă. Figurina este reprezentată având o coroană regală pe cap și ținându-și pe pumnul drept șoimul. La prima vedere, acesta pare să ia hrană din mâna stângă a personajului (explicația oferită în articol), însă ca șoimar cu experiență, mie personal gestul mi s-a părut a fi mai degrabă unul afectuos, ea întinzându-și de fapt capul pentru a primi mângâieri. Prin această reprezentare, autorul ar fi putut dori să sublinieze pasiunea regelui și afectivitatea sa pentru șoim și legătura sa profundă cu pasărea. De altfel, atingerea cu afectivitate a șoimului de pe pumn este din punct de vedere al șoimăritului tehnic unul din pașii îmblânzirii păsării sălbatice și creării unei legături bazate pe încredere. Ca și observație șoimăristică pur tehnică, mai adaug aceea că hrana este oferită păsării mereu direct pe mănușă, sau pe momeală, iar nu din mâna liberă.

A dresa un șoim, un uliu, o acvilă, presupunea (și presupune) multă răbdare și solide cunoștințe atât în a cunoaște în amănunt comportamentul păsării, limbajul ei corporal, tehnicile specifice fiecărei etape a condiționării răpitoarei (îmblânzire, socializare, chemare la pumn și momeală, zbor liber și strategie în vânarea diverselor prăzi în funcție de tipul de relief și vegetație) cât și a fi responsabil, tenace și disciplinat. Presupunea-și presupune - să ai o dragoste sinceră pentru natură și păsările de pradă, iar șoimăritul să tindă a deveni domeniul cel mai prețuit, chiar Calea vieții tale. În trecut, în diferite timpuri, mulți șoimari și-au

[9] *Oldest known depiction of falconry unearthed in Norway*, în "The Past Minerva Magazine", 12 februarie 2022, https://the-past.com/news/oldest-known-depiction-of-falconry-unearthed-in-norway/

închinat în întregime viețile acestei pasiuni arzătoare, însă pentru a atinge acest nivel, cu siguranță necesită un anumit tip de mentalitate și temperament, ba mai mult, aș afirma, o anumită predestinare.

În perioada medievală exista o butadă potrivit căreia *"până și regele trebuie să îngenuncheze în fața șoimului său",* aceasta reprezentând o referire la momentul în care pasărea de pradă și-a doborât la pământ victima, și cu aroganță, cu pieptul scos în afară și aripile desfăcute larg, își revendică agoniseala. A te apropia în aceste momente, pentru a fi acceptat, va trebui să îngenunchezi în fața ei și să te întinzi cu partea anterioară a corpului aproape lipită de sol pentru a apuca prada, oferind la schimb recompensa dinainte pregătită. Iar pentru un privitor care observă o astfel de scenă, impresia clară va fi aceea că mândrul șoim este stăpânul, în timp ce omului, în postura sa umilă, îi este rezervat doar rolul secundar de servil ajutor, care cu recunoștință va primi vânatul doborât, oferind la schimb un dar.

În trecut, șoimul, șoimarul, calul și câinele de vânătoare formau o echipă sudată, și în timp ce primului îi revenea rolul principal -"vârful de lance"- toți ceilalți erau doar pioni secundari, ajutând la stârnirea vânatului și încercând mai apoi să țină pasul cu aripile iuți care brăzdau văzduhul. Șoimăritul călări a fost poate cea mai aleasă distracție de pe la curțile regale ale Europei medievale, iar pe lângă bărbați șoimăreau cu aceeași pasiune și femeile. Însă galopul dezlănțuit peste terenuri sălbatice, pline de dâmburi și gropi, acoperite de ierburi încâlcite constituia totodată un sport riscant, accidentele nefiind tocmai rare, unele putându-se sfârși chiar tragic. Așa s-a întâmplat cu *ducesa Marie de Burgundia* (1457-1482), care moare la doar 25 de ani, în urma unui accident de călărie survenit în timp ce urmărea un șoim împreună cu soțul ei, ducele Maximilian de Austria, prin preajma castelului Wijnendale.

Aspecte privitoare la tehnicile de dresaj folosite pe la Curțile Regale ale diferitelor țări europene, reies din studierea unor tratate vechi, dedicate acestui subiect, atât prin citirea textului, cât și prin vizualizarea ilustrațiilor. Lucrarea lui Frederich, împăratul șoimar, "*De arte venandi cum avibus",* la care am mai făcut și voi mai face referiri în cadrul acestei lucrări, descrie toate aceste practici, atât în text cât și în bogata și frumoasa ilustrație care o completează. De asemenea, într-un frumos tablou aparținând pictorului sicilian Antonello da Messina (1430-1479), putem recunoaște șoimarul purtându-și șoimul pe pumn într-o adunare de oameni.

Exemplele privind consemnările scrise de fapte din istorie, picturile și desenele, sculpturile și basoreliefurile având drept subiect omul și pasărea de pradă, pot continua și ocupa un spațiu care ar încăpea în cuprinderea generoasă a unor tomuri groase, iar prin urmare vor fi imposibil de inclus în scurta întindere a unui articol. Astfel încât rândurile de mai sus se doresc a fi doar o aducere în atenția contemporanilor a unei ființe supreme a Naturii, care este pasărea de pradă, a unui domeniu încărcat de simboluri mistice care este șoimăritul, a unei legături profunde pe care omul a reușit să o creeze cu cea mai puternică și liberă ființă dintre toate cele care au trăit și trăiesc sub Soare, și pe care strămoșii noștri au numit-o mereu Mesagerul Zeilor. Ea și numai ea poate înălța spiritul șoimarului, purtându-l pe aripile iuți care brăzdează cerul, ea și doar ea zboară până și în zarea visului său. Iar prin zboru-i majestuos crează un arc peste timp, aducându-ne în lumina conștiinței una dintre cele mai însuflețitoare vise ale strămoșilor.

BIBLIOGRAPHY

1. Băcescu, Mihai C., *Păsările în nomenclatura şi viaţa poporului român,* Bucureşti, Întreprinderea poligrafică nr. 4, 1961, p. 222.
2. Brehm, Alfred, *Az Allatok Vilaga-Madarak-Harmadik Kotet,* vol. 3, Budapest Legrady Testverek, 1904, p. 332.
3. Benoist, Luc, *Semne, simboluri şi mituri*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1995, p. 55.
4. youtube.com/watch?v=RshZ34ZtFtk&ab_chanel=CEMETERYMAN (accesat 29.02.2024).
5. Clebert, Jean-Paul, *Bestiar fabulos- dicţionar de simboluri animaliere*, Bucureşti, 1995, Editura Artemis. Cavallioti, p. 13.
6. Figuier, Louis, *Les poissons les reptiles et Les Oiseaux*, Paris, Librairie de L. Hachette et Cie, 1869, p. 636.
7. *Oldest known depiction of falconry unearthed in Norway*, în ”The Past Minerva Magazine”, 12 februarie 2022, https://the-past.com/news/oldest-known-depiction-of-falconry-unearthed-in-norway/
8. *Tomb of the eagles*, https://www.tombofthеeagles.co.uk/discover.html (accesat 2.03.2024).

https://www.youtube.com/watch?v=z02BKK8d80M (accesat 3.03.2024).

BETWEEN RELIGIOUS FAITH AND SCIENCE - WALKER PERCY

George Costin Rusu, Assistant Lecturer, University of Medicine and Pharmacy "Carol Davila" Bucharest,

Abstract: *The combination of science and faith is a comprehensive view of both subjective and objective reality. Through the choices that the human being makes, he not only gives the measure of his freedom but can also build his self-destruction. In the modern world, where the material occupies an increasingly important place, this self-destruction can take various forms. Through the bad decisions that people make, they can weaken the self and fall into the abyss of depression. Faith offers a counterweight to this self-destructive capacity because understanding the belonging to a more comprehensive whole, creates a much stronger individual and responsible for his own decisions. If we understand that our decisions do not only concern us, but also bring the destiny of others into the equation, the human being becomes a responsible one.*

Key words: *religion, science, semiotics, medicine, literature*

Walker Percy (1916-1990) was born into a wealthy Alabama family of former slaveholders. Shortly after Walker's birth, his grandfather committed suicide and when he was 13, his father committed suicide as well. Two years later, his mother dies in a car accident. After this long series of tragedies, Percy and his two younger brothers end up being raised by a lawyer and poet cousin. This would profoundly influence him as his greatest passion—literature—would follow him throughout his life. Ever since high school, Percy had been writing essays that he published in the school magazine. In 1935 he published four plays. A degree in 1941 from Columbia University's College of Physicians and Surgeons in New York City allowed Percy to pursue a career in psychiatry. But after a short time, Percy understood that psychiatry did not satisfy him. During his residency at Bellevue Hospital in Manhattan he contracted tuberculosis. This forces him to retire to the Trudeau Sanatorium at Saranac Lake in the Adirondack Mountains.

To banish his negative thoughts, Percy devotes himself to reading. Percy's favorite authors included Søren Kierkegaard, Fyodor Dostoevsky, Gabriel Marcel, Jean-Paul Sartre, Franz Kafka and Thomas Mann. Although raised in the spirit of science, Percy realizes that there are forces beyond human knowledge. As a result, he becomes more and more attracted to religion. After three years in the sanitarium, Percy returns to the world. Two years trying to define a role in the new post-war world. Thus, in 1945, he began working in Colombia as a pathology instructor. Soon, however, tuberculosis returns.

The uniqueness of Percy's writing reveals a deeply moral character, with strong Christian values but who, perhaps because of his own trauma, tries to elucidate through writing themes such as alienation from society, the rejection of the past and traditions, but also the desperate attempt to adapt to a society that proposes completely different values. Although he is a writing neophyte, Percy has a valuable literary instinct. He chooses his characters from among ordinary people, trying to analyze their experiences with the detachment of an authentic literary realism. The evolution of Percy's characters is one from the physical plane, of the material, of comfort to the higher plane, of moral values. This path is one that the doctor himself has made. His physical suffering, illness and life in the sanatorium, the fact that his daughter lost her hearing at a young age left their mark on his development as a man and even on his literary creation.

In 1956 Percy signed an essay *Stoicism in the South* published in *Commonweal* magazine. In the midst of American society changes, where voices were increasingly heard against the policy of racial segregation, Percy has the courage to make a pertinent analysis of

the state of affairs. Southerners tried to ease their conscience by applying some so-called paternalistic values, but they really failed to understand what equality between people means. Percy doesn't hesitate to blame religion for false noble sentiment as well "it was a Christianity which was estheticized by medieval trappings and a chivalry which was abstracted from its sacramental setting." Analyzing the novel *Sartoris* (1929) by William Faulkner, Percy concludes that what truly brings balance to the human being is not to stop harming one's fellow man for ethical reasons, but the deep feeling that if one were to wrong someone and -would harm himself because Percy believes that all human beings are part of a higher whole that cannot be divided "The nobility of Sartoris—and there were a great many Sartorises—was the nobility of the natural perfection of the Stoics, the stern inner summons to man's full estate, to duty, to honor, to generosity toward his fellowmen and above all to his inferiors—not because they were made in the image of God and were therefore lovable in themselves, but because to do them an injustice would be to defile the inner fortress which was oneself."[1] His own dramas, the illness he had to face and even the uncertainty of a medical career led Walker Percy to perceive divinity, life and the human being on a higher level.

In 1961, Percy made his literary debut with *The Moviegoer*. Even though the source of inspiration for this book was the existentialist writings of Kierkegaard, Percy's novel is a breath of fresh air in the American literary landscape of the time, bringing the writer immediate fame. Readers are drawn to the drama of the hero Jack "Binx" Bolling, a young stockbroker in New Orleans. Back from the Korean war, Jack must adapt to a new existence, to a changing society, and all this further disturbs the soul tormented by existential questions. Increasingly alienated from the world around him, Jack finds solace in reading and going to the movies. Some exegetes saw in this first book a metaphor of Cartesian thinking.[2] Known for his opposition to Descartes, Percy seems to start his literary career strong. The objective detachment proposed by Descartes is countered by Percy by encouraging introspection, despite the suffering it can cause. Percy considers that detaching from the existential plane and entering the world of abstract ideas is harmful because it takes us away from the final goal - that of understanding ourselves.

His next novel, *The Last Gentleman* (1966) was greeted with reserved enthusiasm by critics who criticized his lack of initiative in subverting conventions "Thus, though Percy's second novel does aim at making a broad statement about the modern condition and has its moments of heavy handed symbolism, it does no great violence to the conventions of realistic fiction."[3] The themes that Percy resumes in this second novel are the Southerners' inadaptation to the increasingly competitive environment imposed by the Northerners, suicidal ideation, the traumas of war. Southern society's inability to come to terms with the past and failure to accept the present are Percy's recurring themes. The doctor's characters suffer frustrations and identity crises that the author can't seem to find answers to. The oscillation of the characters between good and evil, life and death, which Percy creates, makes the novel seem painted in black and white, which the whole construct lacks the depth that shades of gray can offer. Even if he did not practice medicine for a long time, science led him to see existence in a duality and opposition, not as a fragile balance between various experiences. The central character, Williston Bibb Barrett, a southerner resettled in New York, fails to accept the new reality and the result is anxiety. Barrett's attempt to maintain

[1] Walker Percy, *Stoicism in the South. Epictetus or the Psalms?*, July 6, 1956, available on https://www.commonwealmagazine.org/stoicism-south, accessed on September 10, 2024

[2] Woods Nash, *The Moviegoer's Cartesian Theater. Moviegoing as Walker Percy's Metaphor for the Cartesian Mind* in *A Political Companion to Walker Percy*, University Press of Kentucky, 2013, p. 29

[3] Frederick C. Crews, *The Last Gentleman, by Walker Percy*, in *Commentary, Culture and Civilization* Section, September 1966

Southern traditions in order not to betray his family collides with the new life he is trying to build in cosmopolitan New York.

The failed suicide attempt is a cry for help from a soul torn by indecision of the choice - the past or the present. Barrett makes the mistake of repeating what he saw in the family of origin. All the turmoil, anxiety and even attempted suicides fit with his family history. Percy subtly points out that anyone can make the mistake of thinking they are a continuation of family traditions instead of analyzing what led to the family's downfall. The only escape, according to the author, is to get out of the trap, to accept the suffering and create a new path. Percy's misfits are not without intelligence. On the contrary, they have education and even knowledge, but what makes the difference is the passage of existence through the emotional filter. And, paradoxically, the more the they abstract, the more they move away from the individual goal. As the traumatic events intensify, Barrett becomes more self-possessed and able to adapt to change. Percy informs his reader of the character's emotional fragility when he portrays him as amnesiac, semi-deaf, and frequently experiencing deja-vu episodes.

The struggle is between the conscience that pushes him to follow family traditions and his own desire for independence. Perhaps the same feelings of frustration were felt by Percy himself whose father committed suicide. Like the author, Barrett goes through the nightmare of his father's suicide. The character of Percy, the author's alter ego, tries with all his being to break away from these traumas in order to build a future for himself. Leaving the family law firm, the parental home and the safety of the South, Barrett takes on a new, much more modest existence as a caretaker. Due to a lack of financial funds, Barrett finds a second job, as a caretaker in a wealthy Jewish family. Percy draws the reader's attention to the fact that, contrary to popular belief, a disadvantaged background builds character as it gives poor family members a purpose.

Whereas a rich family cripples characters because the individual lacks the desire to prove himself. True suffering is what hardens character. And this is also witnessed by Barrett. Only when he has to face the vicissitudes of life does he become truly free within himself. The Southern traditions in which Barrett was raised, of honor and restraint, are violated by the new norms of consumerism and debauchery. As he discovers different characters, Barrett begins to analyze, become more critical and create a value system to which he can relate. The moment Barrett makes the decision to live and not kill himself, his spiritual evolution begins. Hope gives him the strength and motivation to continue his personal adventure called life.

Like Fyodor Dostoevsky, Percy analyzes contemporary man and his inability to adapt to a constantly changing society. Although Percy's writing has been commented and cataloged trying to draw a similarity between it and realist or existentialist literature, Percy's novels have a unique flavor “But if Percy entered the literary world an unknown quantity, it did not take long for the labels to catch up with him. He was categorized, variously, as a Southern novelist, as a philosophical novelist working in the tradition of such European "existentialist" writers as Dostoevski, Sartre and Camus, and, finally, as a Catholic novelist. The labels are not, in any strict sense, inaccurate. Percy is Southern both by birth and by upbringing, Catholic by choice (he and his wife converted shortly after their marriage in 1946), and philosophical by inclination.”[4]

In 1971 Percy published a new novel, *Love in the Ruins* (subtitled *The Adventures of a Bad Catholic at a Time Near the End of the World*). As in the previous novel, Percy takes up the theme of the human being’s alienation. The symbolism the author uses is not very subtle. The central character is Thomas More, descendant of the author of *Utopia*. More is a psychiatrist in the city of Paradise and invents an Ontological Lapsometer, a device that can

[4] Jay Tolson, *The Education of Walker Percy*, in *The Wilson Quarterly*, Spring 1984, pp. 157-158

diagnose and treat the mental illnesses that underlie the perversion of society. Like everything good humanity has produced, this device can also be used for selfish and evil purposes. As in real life, Percy's fiction reveals the treacherous way in which the corruption, vanity and thirst for power of a few can subjugate entire communities. Lacking the necessary money to promote his invention, More turns to the immoral Art Immelman. Before he can fight back against Immelman, the city is engulfed in the revolt of those oppressed for centuries. And Percy's character ends up living a modest but meaningful life alongside these outlaws who have established a new social order.

The character of the next novel, *Lancelot* (1977), Lancelot Andrewes Lamar is a lawyer accused of murder. After killing his wife, he ends up in a mental institution. The reader learns about the character's past from his monologues. Percy's symbolism is visible from the title as he inversely likens his character to Sir Lancelot du Lac, knight of the Round Table and seeker of the Holy Grail. It's just that Percy's Lancelot finds himself in a struggle with the modern society whose depravity and moral corruption he's denouncing. Lancelot tries to start a revolution of morality. Percy's story brings a literary novelty, making the reader wonder what is madness and what is real. If the person in the psychiatric institution is fighting for the return to normality, what could those outside be? The confessions that Lancelot makes take place in the presence of Harry, the priest-psychiatrist. This time, also, we can identify the duality that Percy faced throughout his life-religion and science.

The Second Coming (1980) is a sequel to the first novel and has Will Barrett as its central character. He tries to commit suicide by taking barbiturates and retreating to a cave near the house. He is found and rescued by a woman who escaped from a mental hospital. Percy's thesis is that lack of faith, denial of the Creator, and increased individual pride can have devastating effects on human beings. The void created by lack of faith can only be filled by depression, alienation and anguish. All these are attributes of the fall of the human being. Through the love that Will Barrett develops for the woman who saved his life, he atones for having turned away from God.

Percy's last novel, *Thanatos Syndrome* (1987), is a sequel to *Love in the Ruins*. The novel has some of the most profound themes - individual alienation, the elimination from society of the sick and old, the inability of the human being to define himself and religion as the last bastion in the face of the fall of humanity. The story takes place in a town called Feliciana. The central character, Thomas More, is a psychiatrist released from prison who notices strange behavior in his fellow citizens. He discovers that the authorities are testing the population so that the animalistic behaviors of the people are rekindled while the weakened ones die. The problem that the novel raises is that of the morality of trying to change the human being. Even though we apparently have many flaws, no one has the right, Percy seems to be saying, to shape human nature. Only free will can dictate change. Psychiatrist More, even if he is a fallen hero, seems to be the solution to the dilemma that humanity is experiencing. Accused of selling amphetamine to truck drivers, More is serving two years in prison. Returning to his hometown, More experiences the shock of seeing the city's inhabitants tortured by panic attacks, compulsive grabbing, anxiety and depression. Although apparently more intelligent, the inhabitants are driven by abnormal sexual instincts. At the same time, communication skills and emotional intelligence are very low.

More's ally becomes a former professional enemy - Bob Comeaux. His integrity, despite past differences, makes him the only one he trusts. It turns out, however, that Dr. Comeaux is responsible for dumping a large amount of sodium isotopes into the drinking water, but also for euthanizing children whose families no longer want them. Comeaux's explanation for his actions is that he was trying to reform the people of Feliciana. In an attempt to eradicate crime, drug use, and mental health problems, Doctor Comeaux took the initiative to reprogram individuals by changing their behavior. The issue Percy's novel raises

is the morality of restraining individual will in the name of the common good. Doctor More, a man of science, doesn't know what to do when he learns the truth. More goes to church where he meets Father Simon Rinaldo Smith, a former alcoholic who currently cares for the terminally ill. As Percy accustomed his readers, the representative of the church, and through him faith in God, tries to stop the whole horror. More manages to thwart Comeaux's plan and everything returns to normal. Even if the author was a man of convinced science, he discovered that the excess of rationality can kill the ineffable of consciousness and as such he begins to reject this. Orientation towards the metaphysical plane can provide answers regarding our self but also how we relate to the higher self. Humanization implies a reverse journey compared to what society imposes on us. If in the world of consumerism, the way is outward, the true path is inward "Scientism is the belief that science alone can make truth statements about the world. For Percy, such a perspective always dehumanizes."[5]

Percy didn't just write fiction. He signed and satirized *Lost in the Cosmos: The Last Self-Help Book* (1983), a book about existentialism. Percy, through this work, tries to increase the individual's awareness of his own faults. And one of the fundamental mistakes that people seem to make is to lock themselves into a paradigm of thinking, refusing other opinions. *Lost in the Cosmos* is yet another critique of consumerism that traps the individual in small pleasures that do not enrich him with anything. Entering this mouse wheel, the individual no longer hopes for anything and becomes a victim of his own pleasures.

The only way we can extract ourselves from this vortex is to develop our own mechanisms to filter the toxic environment that society imposes on us. With no universal recipe, the individual who becomes discouraged but the search, reiterates Percy, must continue if we are to be victorious. There are no fixed solutions because each person has to find his/her own inner peace and his/her own way of reaching peace with life. And help should not be sought outside but within us.

The hardest journey is in our own consciousness. We are all in a search for balance and meaning and the way we try to solve this enigma of the self can be one of running away from reality (through material accumulation, excess alcohol, sex or drug use) or purpose can be sought in the spiritual, metaphysical area (by detaching from the self-other binary and understanding higher truths such as belonging to an entity far above us).

The paradox of the modern world is that, developing science, in search of the answer, we move further and further away from the goal. Science only has objective, quantifiable answers but the human being is much more than data. And Percy comes up with the example of medicine. A medical graduate and practitioner himself, he understood how limited this branch of science is because, instead of treating the cause of pathologies-often of spiritual origin, medicine tries to treat only the visible manifestations of the disease. The human spirit, Percy seems to conclude, is far more complex than the technology we produce.

Constantly searching for answers, Percy published three essays in 1975 *The Message in the Bottle: How Queer Man Is, How Queer Language Is*, and *What One Has to Do with the Other*. The essays are based on theories of semiotics. Percy resumes the opposition between religion and science in these works. Written from 1954 to 1975, the essays in *The Message in the Bottle: How Queer Man* is attempt to bridge the gap between understanding the human being and understanding how we communicate. Percy is convinced that if we can decipher how language was produced and how we use it, we can understand how we relate to existence. The abstraction and symbolism of language are the two components that differentiate us from other forms of life.

[5] Micah Mattix, *Walker Percy's Alternative to Scientism in The Thanatos Syndrome*, in *A Political Companion to Walker Percy*, University Press of Kentucky, 2013, p.145

The explanation for Percy's attraction to the literature of Sartre and Heidegger is, according to Peter Augustine Lawler and Brian A. Smith, that the coldness that Percy himself felt towards science is offset by the idea that man he is the only one capable of making his own way in life. The human being, endowed with free will, has the freedom of choices but also the responsibility for these decisions. Both Heidegger's and Sartre's emphasis on individuality and the freedom of the human being to decide his own destiny struck a chord with Percy who was trying to respond to his own dilemmas—the illness and the trauma of losing his grandfather and father.

Percy felt that medicine, and science as a whole, could only come up with partial answers. Religion occupied an important place in the doctor's life so, at a crossroads, Percy's thought system took on elements of existentialism, religion and science. Percy believes that every system of thought that humanity has proposed has had weak points. Thus, science focuses on the outside of the human being, without trying to explore the depths of consciousness. Religion opens a door to the metaphysical but restricts individual freedom and existentialism puts subjectivity first. We believe that Percy proposes a system at the confluence of these forms of perception of the human being in an attempt to provide as comprehensive an area as possible of what man is. Percy tipped the scales in favor of religion.

Unshakeable faith is, according to the doctor, what gives strength to the edifice called consciousness: "Percy's «theory of man» is, for him, a kind of Christian apologetics. It doesn't prove that the Christian account of who we are is true, but it does show that believing in its truth is compatible with what we can see with our own eyes as knowers. What we really know about evolution suggests, in fact, special creation of our species and particular persons and the deep, irreducible reality of personal love. It even suggests that our freedom is not for private, incommunicable experiences of conscience but for both shared scientific discovery and participation in the truthful, institutionalized community called the church, organized for thought and action. In other words, it suggests what our freedom—our wandering—is for. Percy's intention, of course, is not to politicize the church or to have public policy animated by the personal virtue of charity, but to show how our political life is limited and sustained by who we are as truthful, social, personal, joyful, and loving beings. We can be as home as we can be with our family, friends, and country and all the good things of this world when we understand the true cause—both through science and through faith—of our homelessness."[6]

Regarding the impact that medical studies have had on his novels, Percy admits that, in a purely medical manner, he tries to identify evil as a doctor makes a diagnosis. The detective work, probing human consciousness that Percy did in his novels would not have been possible without his medical studies: "my whole stance, my whole set of mind in writing novels, is unlike most of American novelists. It is the attitude of a doctor which is diagnostic-maybe therapeutic in the end-but still mainly diagnostic in my case. It is the attitude that there is something wrong. Something wrong with the character or wrong with the world. (…) I'm always writing on the narrow edge between psychosis and neurosis and «the norm»."[7]

Scientist by medical training, Percy has gone through various stages—from anthropology to psychology, from scientism to the body versus soul binary. Percy discovered that the adventure of man in search of self could no longer be explained by science, and as such he turned his attention to religion. Percy sensed that modern society, despite

[6] Peter Augustine Lawler and Brian A. Smith, Walker Percy, *American Political Life, and Indigenous American Thomism* in *A Political Companion to Walker Percy*, *Literature in English, North America*, University Press of Kentucky, 2013, p. 5

[7] Peggy Castex, *More Conversations with Walker Percy*, Edited by Lewis A. Lawson and Victor A. Kramer, University Press of Mississippi, 1993, p. 55

technological progress, is on a downward curve in terms of human consciousness. Lured with the illusory materialism proposed by the consumerist society, human beings drift away from the ultimate existential truth.

Not even Percy was without the allure of science when he tried to find out the true meaning of existence. Except that Percy used the theory of language, itself a science, to dismantle scientism. As such, Percy dismantles the dualism proposed by Descartes and assiduously promoted by the modern world. The division between body and soul proposed by the Cartesian doubt pulls the human being either towards materialism and rationalism or towards excessive abstraction.

Torn between extremes, the human being can barely find his moral compass in the contemporary world. The denial of imperfections, the lack of acceptance of these mistakes to which we are subject, only brings us even greater anguish. Perhaps from the pride of becoming the Creator, the human being will become his own executioner.

BIBLIOGRAPHY

1. Castex, Peggy *More Conversations with Walker Percy*, Edited by Lewis A. Lawson and Victor A. Kramer, University Press of Mississippi, 1993
2. Crews, Frederick C. *The Last Gentleman, by Walker Percy*, in *Commentary, Culture and Civilization* Section, September 1966
3. Lawler, Peter Augustine and Smith, Brian A. Walker Percy, *American Political Life, and Indigenous American Thomism*, University Press of Kentucky, 2013
4. Mattix, Micah *Walker Percy's Alternative to Scientism in The Thanatos Syndrome*, University Press of Kentucky, 2013
5. Nash, Woods *The Moviegoer's Cartesian Theater. Moviegoing as Walker Percy's Metaphor for the Cartesian Mind*, University Press of Kentucky, 2013
6. Percy, Walker *Stoicism in the South. Epictetus or the Psalms?*, July 6, 1956, available on https://www.commonwealmagazine.org/stoicism-south, accessed on September 10, 2024
7. Tolson, Jay *The Education of Walker Percy*, in *The Wilson Quarterly*, Spring 1984

REWRITING AND REPURPOSING MYTH: WASHINGTON IRVING'S "RIP VAN WINKLE"

Daniel Nedelcu, PhD Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: *Rewriting myths enables authors to connect new, contemporary significations to existing mythical frameworks. Washington Irving built one of the first American myths in narrative form, Rip van Winkle, on an older German folktale, which turns out to be just one of the many iterations of the myth of the Sleeper. By constellating the myth of the birth of their national identity to a mythical system, Irving legitimizes the transition from the colonial era to the post-revolutionary one as a natural stage in history, the result of historical confluences being a new, improved consciousness, the American. Through subtle dynamic characterization, Rip, the national (anti-)hero, becomes the protype for Self-Reliance, decades before it was theorized by Emerson, as well as that of American Exceptionalism, while also subverting hegemonic interpretations of the American Dream.*

Keywords: *Myth; Rewriting; Washington Irving; Rip van Winkle; American Literature.*

INTRODUCTION: CONTEXTUALIZING MYTHS

The classical perception of myth is that of a fantastical tale, especially one regarding deities. In fact, a common delimitation between myth and legend is that myths are about gods, whereas legends are about human heroes (as per the Merriam-Webster definition of *myth*). However, this understanding of the term is limiting and insufficient in scope and coverage. Should such a definition stand, only cosmogonical and other such tales similar in scope would fit the parameters, whereas modern criticism talks about a multitude of coexisting worldviews which are in a constant flux. In fact, structuralist Roland Barthes goes as far as saying "myth is a type of speech chosen by history" (108), and as such subject to the rules and interpretations of semiology.

Far from going in a linguistic direction, the perspective adopted in this paper is a more anthropological one. Thus, the view is that "myths present a model or charter for human behaviour and that the world of myth provides guidance for crucial elements in human existence—war and peace, life and death, truth and falsehood, good and evil" (Bolle et al.). Consequently, this perspective is more fruitful in the enterprise of examining a culture through its literature, as the scope of what a myth can be is widened and encompasses the full array of human perception, behavior and values. "Myth is above all a social phenomenon, embedded in society and requiring explanation with reference to social structures and social functions" (Bolle et al.).

Going further still, German historian Hans Blumenberg postulates that the quintessential function of myths is to aid humanity in overcoming "the inexorability of given reality," (quoted in Abrams 171) a need which is not yet outmoded by the advances of science, nor rationality. He proposes a protean perspective on myths, constantly adapting and changing in accordance with the social realities of a given time. This is further supported by Barthes in saying that "mythical speech" is a mode of historical manifestation, as opposed to the natural world, to which it cannot be attributed (Barthes 108).

Psychoanalytically speaking, "myth is a particular kind of communal experience. It is a special form of shared fantasy, and it serves to bring the individual into relationship with members of his cultural group on the basis of certain common needs" (Jacob Arlow quoted in Segal 112). This further roots myth, or at the very least its function, in synchronic intersubjectivity. This definition of myth, though, is not necessarily suited for the "artificial myth" Barthes talks about (134). Myth as Barthian discourse is fabricated, intentional, inlaid

with ideology. Perhaps still ideological, "natural" myth is supposedly the crystallization of human shared experiences – especially suppressed ones, according to Freud. "For Jung and Campbell, myth originates and functions not, as for Freud and Rank, to satisfy neurotic urges that cannot be manifested openly but to express normal sides of the personality that have just not had a chance at realization" (Segal 120). Jung's view, however, is that myths are crystallizations of the collective unconscious meant to aid in the process of individuation. Can, then, a story with an author be a myth?

To Barthes, literature itself is a mythical system (133), while Mircea Eliade's perspective is that the function of literature, "like that of myth, is to tell the story of something significant that happened in the world" (cited in Bădulescu 18). Barthes sees myth as "stolen language" (131), where a form's meaning is replaced (mostly) by richer signification, rooted in complex "history". Furthermore, there is also the idea that the author is just a *scriptor,* channeling the totality of influences exerted upon him. It is not nearly a stretch, then, to expect an "authored" myth ("artificial"), especially one that could concisely be described as a repurposed retelling, to be as much the crystallization of the collective unconscious as a folktale or a classical myth. Ultimately, a "natural" myth can be likened to a rough crystal issued by the collective unconscious, then polished through the voices and additions of many individuals, "authors" and retellers. "The fundamental character of the mythical concept is to be appropriated" (Barthes 118), and "there is no fixity in mythical concepts: they can come into being, alter, disintegrate, disappear completely" (Barthes 119). Therefore, a myth such as the one proposed by Washington Irving by building on the frameworks of earlier legends and folktales is as valid as any; it is yet another iteration of an already mythical form, but with new significations. The meanings of the form are repurposed for a new topology and reflect a new consciousness.

REPURPOSING MYTHS IN RIP VAN WINKLE

Washington Irving (1783-1859) is the creator of many firsts in American literature. The first writer to earn a living solely by writing, the founder of the tradition of the American short story, the first American author to penetrate international markets (Gray 48). Perhaps his biggest accomplishment is being the creator of the first two most poignant American legends (or even myths), which still dominate American imagery, especially come Halloween: *The Legend of the Sleepy Hollow* (1820) and *Rip van Winkle* (1819); "they exploit their specifically American settings and create American myths: they explore the social and cultural transformations occurring in America at the time in terms that are at once gently whimsical and perfectly serious" (Gray 48).

While the consummate romantic of the American Literature is none other than Poe, Irving is perhaps the first big American romantic writer, alongside such names as James Fenimore Cooper, the writer of the American myth of the *frontier*. Irving's romanticism is undisputed, and perhaps all the more reinforced by his famous relationship with Sir Walter Scott, who encouraged Irving to draw inspiration from German folktales (Levine 996). "Myths—both the stories from Greek and Roman antiquity and contemporary folktales—were regarded by the Romantics as repositories of experience far more vital and powerful than those obtainable from what was felt to be the artificial art and poetry of the aristocratic civilization of contemporary Europe" (Bolle et. al).

Irving took the advice to heart, and, consequently, his stories are heavily influenced by many myths, legends, fairytales and folktales, especially of German origin. In fact, entire chunks of *Rip van Winkle* are simply translated as such from its German counterpart, *Peter Klaus* (Young 549, also Plung 65-66). Due to this, many have accused Irving of plagiarism, including Dickens (Levine 996), and tried dismissing him. But efforts by such scholars as Daniel Plung and Philip Young demystify such accusations by proving the repurposing and

reframing of borrowed content to the point of creating new myths. “Critics should have been studying Irving's emendations to the Peter Klaus legend; when the readers recognize he was not plagiarizing, but was building upon a solid foundation, then they can begin to understand what gives ‘Rip Van Winkle’ its truly autochthonous character” (Plung 68). By looking at the differences between the form of the two myths, scholars were able to move past the idea of plagiarism and see the mythical significations of the German story in the American landscape, with American characters. Irving was clearly trying to tap into to vitality and power of existing myths in order to fill in the topology of the newly created American consciousness – and the fact that he chose to do it with Old Continent forms, instead of using the Natives’ mythologies is telling in itself.

Philip Young, in his 1960 essay *Fallen from time: The Mythic Rip Van Winkle* takes inventory of the fundamental myth of Rip van Winkle – the Sleeper – and enumerates an astounding number of legends and myths that are essentially the same: somebody goes to sleep in mystical or fantastic circumstances and wakes up transposed in time and occasionally transformed physically. Young inventories them geographically from Ireland to the Far East, and chronologically from hundreds of years BC, either in China or in Greece’s myth of Epimenides to 1819 AD *Rip van Winkle*. Each of them had their own religious or social meaning as they were created and repurposed in different socio-temporal contexts to fill a mythic need, and so does Irving with his iteration of the myth of the Sleeper. This beautifully illustrates the protean quality of myths, their malleability doubled by their structural integrity. In Straussean terms, mythemes are kept intact as they are re-organized and reframed to result in new significations (Segal 116).

In an almost deconstructivist enterprise, Young further breaks down and cross-references the various myths of the sleeper and uses as key the dedication to Woden at beginning of the story to recalibrate his perspective, reaching the conclusion that these instances of the myth of the sleeper (Rip & Peter) are inheritors of Norse myths. Specifically, the “king under the mountain” myth (Arthur, Barbarosssa, Charlemagne, Hudson) are echoes of Norse myth and symbolic elements (the ravens/eagles, the dogs, the elves/dwarves, the drinking) that are ultimately seeped in ritual and symbolism of death and rebirth. Rip goes on the mountain with his dog, and is called by name, made to carry the keg (which ultimately is the cause of his “sleep” – symbolic Death, recalling the myths of Thanatos and Hypnos), goes into the womb-like hollow where a ritual-like bowling game takes place (the elves/dwarves are not happy, this is obviously not a game of pleasure). Rip drinks and falls asleep. When he wakes up, time has passed, and he is older. The fact that Rip effectively skips over the entire American Revolution is in no way coincidental to this situation, nor are the changes in Rip’s personal life. “In many societies, ritual change involves a transition period in which boundaries are broken and chaos rules, only to be overcome as order is restored” (Bolle). Rip effectively skips over troubled times in his life and in American history and goes directly to the position he had always desired – that of a respected village elder, able to while away his days doing what he most desires, telling stories and debating events, without the pressure and guilt a middle-aged man would be forced to feel.

In fact, Joyce calls Rip “a lazy Odysseus” (quoted in Staley 90), the hero-storyteller, with good reason. Rip goes on his own “odyssey,” up the mountain however, encountering his own “pirates” and “Circe” combined, returning decades after he had gone missing. His dog, similar to that of Odysseus, is still alive, but Rip’s doesn’t recognize him anymore. Upon awakening and return to society, Rip tells and retells his story, performing the dual role of hero and storyteller, perhaps even using his tales as a way to escape (as Odysseus does multiple times), in his case from the responsibility and guilt of the missed years. The parallel with Odysseus is not coincidental, as Irving’s short story collection makes a reference to Homer, and the narrator often mimics his epics’ language and style.

However, this restructuring of Rip's identity following his sleep – no longer the henpecked husband, no longer the subject of King George (despite his claims), no longer the provider, but the respectable elder like those he had looked up to (the schoolmaster), the free American, the storytelling "retired" geriatric – is exactly what indicates that Irving moved from simple repurposing of myths into creation of new ones, uniquely American. The myth of the sleeper has always been about metamorphosis, but "Irving addressed darker and more complex themes of historical transformation and personal dislocation" (Levine 996).

THE CREATION OF AMERICAN MYTHS

Perhaps the shallowest level of interpretation is that of the Melting Pot. Irving mixes in myths, symbols, names and imageries from different nations of the old world (German, Dutch, Greek, British) and relocated them in the new world. A German folktale becomes American, just as the Dutch settlers became free Americans in the story. It is important, however, that Irving decided to pour the signification of the new American identity in older, specifically Old World, forms. Why not chose native legends and myths? There is a mention of the "Manitou Spirit," but everything, from the name of the mountains to the borrowed legend, are of Old World origins – specifically Germanic (Dutch, German, Norse). Irving is necessarily tying the American consciousness to the Old World. The break is clear and clean in the almost magical transition between the two stages – colonial and post-revolutionary; Rip goes to sleep a subject of the King and wakes up a free man. Rip's innocent perspective glosses over the complexities of political change; the revolution almost came as a natural and benevolent shift, rather than a contested and violent upheaval. Of course, there is a certain identity crisis as, unlike the shepherd in the German folktale, Rip's reintegration is not smooth: it takes him a while to reintegrate his past identity with his new, temporally displaced one. He does manage, however, and takes his rightful place as village elder, both storyteller and judge, assuming the roles of both of the elders he had admired before his timeslip. The post-revolutionary Rip is far superior to both his past self, as well as to the past iterations of elders. The new American consciousness, as the heir of the Old World one, is superior; it is the perfected form of the influences from the West. The Melting Pot is as much diversity, as it is American Exceptionalism.

The second level of interpretation is that of the Frontier. "Simply by putting a gun in the man's hands and a dog by his side, Irving could create the picture of the frontiersman. On the surface, Rip would appear to be a pioneer, a man anxious to blaze new trails" (Plung 71). After all, the story begins with the "unforgettable" Kaatskill mountains, "welling up to a noble height" over the Hudson, displaying "magical hues and shapes," "clothed in blue and purple" (Irving). These "fairy mountains" seem to be outright mythical, the Olympus of the Appalachians. As far as an idyllic wilderness goes, they are prototypical and seem to be beckoning all that see them. In fact, they seemed much more appealing to Rip than his own duties, responsibilities and his "nagging" wife, all of which he ultimately abandons by going into the mountains. The call of the wilderness is strong in the consciousness of an industrializing America, with authors such as Fenimore Cooper writing at the same time as Irving about the beauty of nature and the virtues of the frontiersman. Much like how the British King was shackling Americans through taxes and labour, Rip's individuality was being restrained by his responsibilities in the village. Rip's escape to the *terra incognita* of the Kaatskills is a poor parallel to the Americans' war for independence, but it could very well be argued that Rip is very much an anti-hero – *a lazy Odysseus*; his escape is very much in line with his personality. It might however easily be a parallel to the post-war nostalgic opinions, as he escapes encroaching modernity, inherently alienating, to an idyllic Eden, a mythologized pastoral past for 19th-century readers. The tone changes fast, however. Gone are the picturesque vistas, the mountain was now "wild, lonely, and shagged." In fact, the

daring frontiersman climbing the mountain finally descends and "with him he will bring hunger, a rusted rifle, and a case of rheumatism" (Plung 73). To Irving, the Frontier is only useful as myth; the place of the American is in the town. Rip achieves individuation only when he ascends to his place as village elder and storyteller, none of which he could do in the solitude of the mountain.

In Rip van Winkle, Irving further interacts with other American myths as well – individualism, Self-Reliance, American Exceptionalism, the American Dream. Daniel Plung makes a great case for Rip van Winkle as the prototypical American individualist (80). After all, Rip returned from the solitude of the mountain, among civilization, but not interacting with it in the same way. He has his space, the seat outside the hotel, and interacts only with whoever he wishes. This had been his quest beforehand as well – he wasn't lazy, he worked, but only on what he wanted, not on what he had to. He wasn't solitary, but he interacted and sought after his own version of "elite" company – and his wife was not on the list. Ultimately, he runs to the mountains not because he wanted to be apart from society, but because he was not in a position where he could choose which *part* of society he interacted with. Rip skips over the decades of his life in which his responsibilities would not have allowed him total control, returning in the form of an aged person, which enables him to take the place in society he desired. Basically, Rip's "odyssey" is about achieving self-reliance, as Emerson would define it a few decades later: "he who in the midst of the crowd keeps with perfect sweetness the independence of solitude" (quoted in Plung 79). That the author was able to portray a fundamental "virtue" of the American consciousness, which was only theorized two decades after (Plung 79), is a strong case for his "artificial" myth being the crystallization of the American collective unconscious through the *scriptor* Irving. Alternatively, the myth of *Rip van Winkle* might have aided in the forming of this element of the American consciousness, as numerous Americans were accompanied in their process of individuation by this narrative.

However, while his escape is seen as negative, generating compassion towards his wife and children in the reader, his return is more positively framed. Self-reliance is achieved in community; it is marked as self-assurance and maintaining a certain level of individualism even as intersubjectivity is embraced. Irving indicates "that Rip's life in the city is more suitable for civilized man than the time he spends on the mountain" (Plung 72). In Staley's Odyssean parallel, Rip's return and his stepping up as the village elder is the achievement of the "*nostros*" (99), of the return *home.* Moreover, "for Jung, the hero's failure to return to the everyday world would spell failure to resist the allure of the unconscious" (Segal 121), thus, failure to achieve individuation. If Rip is problematic in the first part of the story, immature, perhaps even pathological in his avoidance of responsibilities, his return and subsequent period of acclimatization to the new status quo mark his metamorphosis into an adult archetype, and even from anti-hero into an American hero.

The reverse of the coin is Rip's subtle subversion of the American Dream. Contrary to the faith that working hard will fulfill the American's dreams of independence through financial and interpersonal affluence, Rip seems content with an unambitious life; the movement is horizontal rather than the vertical, upward mobility of the American Dream. Moreover, contrary to the expected dogmatic teachings against "laziness" or passiveness, Irving just gives Rip everything on a silver platter, undeserving. Following the time slip, Rip receives and becomes everything he had wished for – being a respectable village elder, a storyteller, having self-determination. Not only was he freed from his "nagging wife," but he was a free man in a free country. However, his rejection and subsequent reward might be an emphasis on the idea that happiness should not be tied to the materiality of the world or to one's social accomplishments. Rip's happiness, his American dream, comes from his self-reliance.

Another aspect of *Rip van Winkle* is the already mentioned displacement and identity confusion. Rip goes through stages of temporal and identity displacement: he misses decades in a magical sleep, his physical appearance is changed, he is confronted by his identity crisis when his own dog snarls at him, not recognizing Rip, he is shocked by the change in "loyalties" ("I'm a subject of King George!"), he is no longer married, his wife dead, therefore no longer "henpecked," and he is now a respectable village elder. This is perhaps symptomatic of the fast changes in American history at that point. The myth of the Sleeper, however, invariably references metamorphoses. At the personal level, Rip transitions from immature to mature, from shackled to free and self-reliant. At a societal level, the U.S. is born, a transition from the colonial era to the post-revolutionary one. However, the violence of the revolution is completely skipped, and the reader is only presented with Rip's sleep (and slip) in the mountains. Rip's identity displacement is confusing, but not fought for, not violent, not bloody. For him the transition had already happened, as if by magic. The myth therefore contributes to the idea of a natural historical break: a new national identity was seamlessly reshaped. Especially in the view of the Europeans, America was not yet seen as a mature nation at the time of Irving's travels (Saley 102). While the colonies had liberated themselves, they had yet to create an identity for themselves, especially abroad. Within and without, the identity of the Americans was still tied to their origins, the Old Continent, and the revolution as the foundation of a new country might have seemed artificial. However, in his depiction of history as happening around and without Rip, Irving encourages a narrative of natural transition and metamorphosis. Much like how the German myth became American through topological displacement, so was the American Revolution a transformation that came naturally in the flow of history, and just as naturally resulted in the birth of the American Identity. It originated in the history of the Old Continent, but, through a westward topological displacement, the nation represented the next, natural stage in history; the improved one. Rip's character represents a freedom that was not steeped in war and politics; it was a natural freedom, come about as the result of destiny, however peculiar and fantastical.

Lastly, the awakening of the American identity brought with it a literary awakening as well. Just as Rip awakens as a storyteller (Saley 102), American literature awakened with him, bringing attention and recognition as a contender in World Literature. A uniquely American literature had started being written, within a couple decades even better defined by such authors as Poe, Emerson, Hawthorne, Melville, and *Rip van Winkle* had heralded it. Despite cries of plagiarism, Irving had managed to reframe and repurpose myths and so create new ones. Making the myths American, he created American heroes, situations and still-vivid American imagery. And with Irving and Rip, American authors got a goal and a standard.

CONCLUSIONS

The rewriting of myths enables authors to connect to existing mythic frameworks (or forms) a new signification, a new history, most often insightful for contemporary realities. Written in the early 19th century, Washington Irving's *Rip Van Winkle* is the prime example of how a founding national myth took an older legend, built upon it and expanded its signification to the point of encompassing a national identity. While the legend was originally German and mostly unknown to American audiences, readers could relate to the story's themes of change and dislocation; the mythic structure was able to provide a comforting and recognizable foundation – not of the German one itself, but of all the other iterations of the myth of the *Sleeper*, shaping how the American public understood complex cultural shifts. The assimilation of the birth of the American nation to a complex mythical constellation eased the process of the nation's individuation and acceptance of its own identity, by using a

tried-and-tested narrative to digest and integrate symbols and values. Americans could thus interpret their nations' transformation as a stage in a broader, natural narrative, yet another result of the Manifest Destiny.

At the same time, authors can endow myths with subtle critiques through rewriting. By reworking the implicit hegemonic values and assumptions of myths, they can subvert them and at the same time provide critiques of their contemporary society, avoiding direct confrontation. The idea of heroic revolutionary is turned on its head by Rip, a passive observer who sleeps (and slips) his way through the Revolution. In Irving's time, the Revolution was already a historical event; society needed to move past it and embrace its new identity, relegating history to storytelling. Furthermore, by tapping into the universal themes of personal freedom, self-determination, transformation, alienation, Irving ensured his story would be relatable to both his contemporaries, as well as to future generations.

BIBLIOGRAPHY

1. Abrams, M. H. *A Glossary of Literary Terms*. 7th ed., Heinle&Heinle, 1999.

Badulescu, Dana. "On Emerson's Dream of Eating the World." *Linguaculture*, vol.9, no. 2, 2018, pp. 13-24. https://journal.linguaculture.ro/index.php/home/article/view/120. Accessed 1 Dec. 2024.

2. Barthes, Roland. *Mythologies.* Translated by Anette Lavers, The Noonday Press, 1972

Bolle, Kees W. , Buxton, Richard G.A. and Smith, Jonathan Z.. "myth". *Encyclopedia Britannica*, 25 Oct. 2024, https://www.britannica.com/topic/myth. Accessed 1 December 2024.

3. Gray, Richard. *A Brief History of American Literature*. Wiley-Blackwell, 2011.

Irving, W. *Rip van Winkle*. Project Gutenberg, 2019 www.gutenberg.org/files/60976/60976-h/60976-h.htm. Accessed 1 Dec. 2024.

4. Levine, Robert S. et al. *The Norton Anthology of American Literature.* 9th ed., vol. 1B, W. W. Norton & Company, 2017.
5. "Myth." *Merriam-Webster.com Dictionary*, Merriam-Webster, https://www.merriam-webster.com/dictionary/myth. Accessed 1 Dec. 2024.
6. Plung, Daniel L. "'Rip Van Winkle': Metempsychosis and the Quest for Self-Reliance." *Rocky Mountain Review of Language and Literature*, vol. 31, no. 2, 1977, pp. 65–80. www.jstor.org/stable/1346954. Accessed 1 Dec. 2024.
7. Segal, Robert Alan. *Myth: A Very Short Introduction*. Oxford University Press, 2015.
8. Staley, Gregory A. "RIP VAN WINKLE'S 'ODYSSEY.'" *Greece & Rome*, vol. 59, no. 1, 2012, pp. 90–103., www.jstor.org/stable/23275158. Accessed 1 Dec. 2024
9. Young, Philip. "Fallen from Time: The Mythic Rip Van Winkle." *The Kenyon Review*, vol. 22, no. 4, 1960, pp. 547–573. www.jstor.org/stable/4334064. Accessed 1 Dec. 2024.

SUPPORTING BEGINNING TEACHERS IN PRIMARY EDUCATION: THE IMPACT OF EFFECTIVE MENTORSHIP

Ruxandra Florentina Bădescu (Buzică), PhD student, University of Bucharest.

Abstract: *mentoring in primary education plays a vital role in the integration and professional development of beginning teachers, significantly influencing their long-term success. This article defines mentoring, examines the role of mentors, and highlights both the benefits and challenges of this relationship. The focus is on the specific needs of novice teachers and how mentors support their professional and emotional development. Mentors provide guidance in critical areas such as classroom management, lesson planning, and student engagement, facilitating a smoother transition from theory to practice.*

Beyond instructional support, mentors offer emotional guidance, addressing feelings of isolation, self-doubt, and stress often experienced by new teachers. This emotional support is particularly crucial in primary education, where teaching demands are both physically and emotionally taxing. Research indicates that mentoring benefits both mentors and mentees, enhancing job satisfaction and fostering a collaborative culture of continuous learning.

Despite its advantages, challenges persist. Variability in program quality, insufficient mentor training, time constraints, and mismatched expectations can hinder the effectiveness of mentoring relationships. Additionally, beginning teachers may feel hesitant to seek help or struggle to align with their mentors' expectations.

To maximize the impact of mentoring, it is essential to implement well-structured programs that provide adequate training, time, and resources for both mentors and mentees. By addressing these challenges, mentoring can effectively support the integration of beginning teachers into the profession, enhancing their confidence, competence, and long-term career success.

Keywords: *mentoring, beginner teachers, professional development, educational support, challenges in education*

Introduction

Mentoring in primary education is an essential practice in the process of integrating beginning teachers into the educational system. It is not limited to the transfer of pedagogical knowledge but also includes significant emotional support, helping beginning teachers overcome the challenges they face at the start of their careers. In the context of education in Romania, mentoring is an insufficiently regulated practice, and its implementation varies significantly across the country. This article aims to analyze these challenges and suggest solutions for improving the mentoring process, highlighting the importance of a clear legislative framework and the need for continuous training programs for primary education mentors.

In Romania, the educational system faces significant fluctuations in the number of beginning teachers, making mentoring essential for the stability and success of primary education. The practice of mentoring offers an opportunity for beginning teachers to receive guidance on both professional and emotional levels. Mentors not only help with teaching techniques and classroom management but also support new teachers in adapting to their new work environment. The relationship between mentors and beginning teachers can significantly influence teachers' professional identity, providing them with the necessary skills and emotional resilience to overcome the inevitable challenges faced during the initial years in the profession.

One of the key aspects that need attention is the training of mentors. While experienced teachers are often selected as mentors, they may not possess the necessary skills and knowledge to offer appropriate guidance to beginning teachers. As a result, it is crucial to

invest in professional development programs specifically tailored to mentor training. Such programs should focus on enhancing mentors' communication, leadership, and coaching skills to ensure that they can provide the necessary support for novice teachers.

Another area for improvement is the establishment of a clear legislative framework that outlines the roles, responsibilities, and expectations for both mentors and beginning teachers. A standardized approach would ensure that all new teachers receive adequate support, regardless of where they work in Romania. Moreover, a legislative framework would help formalize the mentoring process and provide schools with the necessary resources and support to implement effective programs.

Another critical challenge in mentoring beginning teachers in Romania is the lack of formal recognition and incentives for mentors. Many experienced teachers are hesitant to take on mentoring roles due to the additional workload and the absence of clear financial or professional rewards. Research by Dweck (2006) on motivation and mindset highlights the importance of recognizing effort and providing incentives to sustain engagement in professional roles. By introducing financial compensation, professional development credits, or public recognition for mentors, educational authorities could increase the number of teachers willing to take on this role, ultimately improving the quality and availability of mentoring programs.

Despite the recognized importance of mentoring, research indicates a gap between policy and practice in Romanian primary education. Other studies in the field emphasize that while mentoring programs exist on paper, their practical implementation is often hindered by insufficient funding, lack of institutional support, and an absence of standardized training for mentors. This disconnect underscores the need for a more cohesive national strategy to bridge the gap between educational policy and classroom realities.

Furthermore, international research highlights the role of mentorship in reducing teacher attrition rates. According to Ingersoll and Strong (2011), novice teachers who receive structured mentoring are more likely to remain in the profession, thereby contributing to greater stability within the educational system. Applying these findings to the Romanian context could significantly enhance teacher retention rates and improve the overall quality of education in primary schools.

The emotional dimension of mentoring is particularly critical in the Romanian educational context, where beginning teachers often face high levels of stress and burnout. Studies by Lazarus and Folkman (1984) on stress and coping mechanisms suggest that emotional support from mentors can play a crucial role in helping new teachers develop resilience. Integrating emotional support into mentorship programs could therefore provide a dual benefit: enhancing teacher well-being and fostering a more positive classroom environment for students.

In addition to emotional support, mentors can facilitate professional development by providing opportunities for reflective practice. Schön (1983) argues that reflective practice is essential for professional growth, as it allows teachers to critically analyze their teaching methods and adapt them to diverse classroom needs. Encouraging reflective practices within mentoring relationships could enhance the pedagogical skills of beginning teachers and promote continuous learning.

Collaboration between universities and primary schools is another aspect that can enhance the mentoring process. Universities play a pivotal role in preparing future teachers, but the transition from theoretical training to practical classroom experience remains challenging for many novice teachers. Establishing partnerships between educational institutions and schools can facilitate a smoother transition by offering student teachers early access to mentorship during their practicum. Studies by Cochran-Smith and Zeichner (2005) emphasize that early exposure to mentoring fosters a stronger connection between theory and

practice, equipping beginning teachers with the skills needed to manage real-world classroom situations more effectively.

The role of school leadership in supporting mentoring programs is another critical factor. Effective school leaders can create a culture of collaboration and learning that supports both mentors and mentees. Leithwood et al. (2004) highlight that transformational leadership, which focuses on building a shared vision and fostering professional development, can significantly enhance the effectiveness of mentoring programs. Strengthening the collaboration between school leaders and mentors could therefore lead to more successful outcomes for beginning teachers.

Lastly, the integration of technology in mentoring programs presents a promising avenue for innovation. Digital platforms can facilitate regular communication between mentors and mentees, provide access to online resources, and enable the tracking of professional development. Research by Bower and Vlachopoulos (2018) suggests that technology-enhanced mentoring can overcome geographical barriers and provide more consistent support for novice teachers. Implementing such solutions in Romania could address some of the current challenges and ensure that mentoring remains accessible and effective across different regions.

In conclusion, mentoring in primary education is a critical factor in the successful integration and development of beginning teachers. By addressing the current challenges in the system and implementing structured, well-supported programs, Romania can create a more stable, effective, and supportive educational environment that benefits both teachers and students.

Definition and history of the mentor in education

Mentoring is an educational practice rooted in the idea of providing personalized guidance to less experienced individuals by those with more expertise. While originally focused on transmitting technical skills and knowledge, mentoring has evolved into a comprehensive process that includes emotional, social, and professional support. This broader understanding highlights the mentor's dual role as both a coach and a counselor, emphasizing the importance of nurturing the personal and professional growth of beginning teachers. In educational contexts, mentors contribute significantly to shaping the professional identity of new teachers, equipping them with the skills and confidence necessary to navigate the challenges of their early careers.

The term "mentor" derives from Greek mythology, where Mentor, a trusted friend of Odysseus, was tasked with guiding and protecting Odysseus's son, Telemachus. Over time, the figure of Mentor has come to symbolize wisdom, guidance, and protection in various fields, including education. In the modern context, mentoring extends beyond mere knowledge transfer, emphasizing the development of critical thinking, problem-solving, and interpersonal skills necessary for successful teaching practices. The symbolic heritage of Mentor continues to influence the educational domain, shaping how mentors are perceived and their roles in supporting novice teachers.

Historically, the concept of mentoring in education gained prominence in the 20th century, particularly in response to the growing recognition of the importance of teacher quality in educational outcomes. In countries such as the United States, the United Kingdom, and Finland, structured mentoring programs were introduced to address teacher shortages and improve teacher retention. These programs focused on providing beginning teachers with practical classroom experience under the guidance of seasoned educators. Research by Cochran-Smith and Zeichner (2005) underscores the effectiveness of such programs in enhancing teacher performance and student outcomes, setting a precedent for other countries to follow.

In Romania, the introduction of mentoring in primary education occurred relatively late, following the political and social changes after 1989. The educational reforms of the 1990s highlighted the need for better teacher preparation and support, leading to the gradual implementation of mentoring programs. Initially, these programs were sporadic and lacked a standardized approach, resulting in significant disparities in their effectiveness. The first comprehensive efforts to regulate mentoring emerged in the early 2000s, aiming to provide a more structured framework for supporting beginning teachers.

Despite these efforts, the success of mentoring programs in Romania has been hindered by several challenges. One of the primary issues is the absence of a unified legislative framework that clearly defines the roles and responsibilities of mentors and mentees. Without clear guidelines and standards, the implementation of mentoring programs varies widely across different regions and schools. This lack of consistency limits the potential benefits of mentoring and creates an uneven support system for novice teachers. Moreover, many schools lack the necessary resources to effectively implement mentoring programs, further exacerbating these disparities.

Another significant challenge in the Romanian context is the insufficient training and professional development of mentors. While experienced teachers are often selected for mentoring roles based on their teaching expertise, many lack formal training in mentoring techniques. This gap in mentor preparation can undermine the effectiveness of the mentoring relationship, as mentors may struggle to provide the appropriate guidance and support. Addressing this issue requires targeted professional development programs that equip mentors with the skills needed to fulfill their roles effectively. These programs should focus on communication, leadership, and coaching strategies to enhance the quality of mentorship.

The historical development of mentoring in Romania underscores the importance of continuous improvement and adaptation to meet the evolving needs of teachers and students. As the educational landscape continues to change, mentoring must also evolve to remain relevant and effective. By addressing the existing challenges and building on the successes of past initiatives, Romania can develop a more cohesive and effective mentoring system that supports the professional growth of teachers and contributes to the overall quality of education.

The role of the mentor in supporting the beginner teacher

One of the primary responsibilities of a mentor is to guide the beginning teacher through the complexities of classroom management. For novice teachers, managing a diverse group of students with varying needs and abilities can be overwhelming. Mentors offer practical strategies for maintaining discipline, fostering a positive classroom environment, and addressing behavioral challenges effectively. This guidance not only helps beginning teachers develop confidence in their classroom management skills but also contributes to creating a learning space where students feel safe and motivated to participate actively.

In addition to classroom management, mentors play a crucial role in helping beginning teachers implement innovative teaching strategies. New teachers often have limited experience in adapting their teaching methods to meet the needs of different learners. Mentors can provide valuable insights into differentiated instruction, the integration of technology in the classroom, and the use of collaborative learning techniques. By encouraging beginning teachers to experiment with various teaching approaches, mentors foster a culture of innovation and continuous improvement, ultimately enhancing the quality of education delivered to students.

Emotional support is another critical aspect of the mentor's role. Beginning teachers frequently experience high levels of stress and anxiety, particularly during their first year of teaching. The transition from theoretical training to the practical demands of the classroom

can be challenging, leading to feelings of isolation and self-doubt. Mentors act as a source of emotional stability, offering encouragement, empathy, and constructive feedback. This emotional support helps beginning teachers build resilience, develop a positive self-image, and navigate the challenges of their new profession with greater confidence.

Moreover, mentors facilitate the social integration of beginning teachers within the school community. Establishing positive relationships with colleagues, school administrators, and parents is essential for a successful teaching career. Mentors introduce novice teachers to the school's institutional culture, helping them understand its values, expectations, and unwritten norms. By fostering these connections, mentors enable beginning teachers to build a supportive professional network, which is crucial for their long-term development and job satisfaction.

Finally, the mentor plays a vital role in promoting reflective practice among beginning teachers. Reflection is a key component of professional growth, allowing teachers to critically analyze their teaching methods, identify areas for improvement, and celebrate their successes. Mentors encourage novice teachers to engage in regular self-reflection, often through guided discussions, journaling, or peer observations. This reflective process not only enhances the beginner's pedagogical skills but also cultivates a mindset of lifelong learning and continuous professional development. Through these combined efforts, mentors significantly contribute to the overall success and retention of beginning teachers in the educational system.

Challenges of mentoring programs in Romania

One of the most significant challenges facing mentoring programs in Romania is the absence of a unified national policy to guide their implementation. Although various initiatives have been introduced over the years, they often lack consistency and coordination. This has resulted in a fragmented system where each school or region interprets and applies mentoring practices differently. Without a standardized framework, it is difficult to ensure that all beginning teachers receive the same level of support, creating inequalities that can affect their professional development and integration into the educational system.

Another critical issue is the insufficient preparation and training of mentors. Many experienced teachers are selected to become mentors based solely on their years of service, without receiving formal training in mentoring techniques, communication skills, or leadership. This lack of specialized training often leaves mentors ill-equipped to provide the comprehensive support that beginning teachers require. Consequently, the mentoring process may become superficial, focusing only on administrative tasks rather than fostering the personal and professional growth of the mentee.

In addition to inadequate mentor training, the lack of financial incentives and professional recognition for mentors poses a significant barrier. Mentoring is a time-consuming responsibility that requires additional effort and dedication. However, in Romania, mentors often receive little or no compensation for their work, making it less appealing for experienced teachers to take on this role.

Moreover, the monitoring and evaluation of mentoring programs are insufficient and inconsistent. Without proper assessment mechanisms, it is challenging to measure the effectiveness of mentoring in improving the skills and retention of beginning teachers. Schools and educational authorities rarely collect data on the outcomes of mentoring relationships, making it difficult to identify best practices or areas that need improvement. This lack of feedback and accountability limits the potential for continuous development and optimization of mentoring programs.

Another challenge lies in the limited collaboration between universities and schools in Romania. While universities are responsible for the theoretical training of future teachers,

there is often a disconnect between this training and the practical realities faced by novice teachers in the classroom. Establishing stronger partnerships between universities and schools could bridge this gap, allowing for a more seamless transition from academic preparation to professional practice.

Lastly, the cultural context in Romania presents unique challenges for mentoring. The traditional hierarchical structure of schools can inhibit open communication between mentors and beginning teachers, reducing the effectiveness of the mentoring relationship. In many cases, novice teachers may feel reluctant to express their concerns or seek help, fearing judgment or criticism from their mentors. Addressing these cultural barriers requires a shift towards more collaborative and egalitarian mentorship models that emphasize mutual respect, active listening, and constructive feedback.

The needs of the beginner teacher and how they can be supported in the classroom

One of the primary needs of beginning teachers is mastering effective classroom management. New teachers often struggle with maintaining discipline, managing student behavior, and creating a positive learning environment. This is especially challenging in diverse classrooms where students have varying learning needs, backgrounds, and behavioral patterns. Mentors can offer practical strategies for classroom management, including setting clear expectations, implementing positive reinforcement techniques, and using differentiated instruction to meet the needs of all students. Additionally, mentors can model effective management techniques, allowing beginners to observe and implement these practices in their own classrooms.

Another critical need for beginning teachers is the development of lesson planning and instructional design skills. Many novice teachers have theoretical knowledge of pedagogy but lack the practical experience necessary to design effective, engaging lessons that align with curriculum standards. Mentors can guide beginners in creating detailed lesson plans, selecting appropriate teaching materials, and incorporating active learning strategies that foster student engagement and understanding. Providing feedback on lesson plans and classroom delivery helps beginning teachers refine their instructional practices and build confidence in their teaching abilities (Cochran-Smith & Zeichner, 2005).

Beginning teachers also require support in assessing student learning and providing meaningful feedback. Assessment is a complex process that involves not only evaluating student performance but also using the data to inform instruction and address learning gaps. New teachers may find it challenging to design formative and summative assessments that accurately measure student progress. Mentors can assist by sharing assessment tools, guiding them in interpreting assessment data, and helping them develop strategies for providing constructive feedback that motivates and supports student learning (Black & Wiliam, 1998).
Emotional support is another essential need for beginning teachers, as the early years of teaching can be stressful and overwhelming. Many novice teachers experience feelings of isolation, self-doubt, and anxiety, which can impact their job satisfaction and overall well-being. Mentors play a vital role in providing emotional support by offering a listening ear, sharing personal experiences, and encouraging a positive mindset. Establishing a supportive mentor-mentee relationship can help beginning teachers build resilience, cope with stress, and maintain a healthy work-life balance (Lazarus & Folkman, 1984).

In addition to classroom-specific needs, beginning teachers often require guidance in navigating the school culture and building professional relationships with colleagues, parents, and school leadership. Understanding the organizational dynamics and fostering collaborative relationships are critical for a teacher's successful integration into the school community. Mentors can facilitate this process by introducing beginners to key staff members, encouraging participation in school events and committees, and promoting open

communication with parents and guardians. These efforts help novice teachers feel more connected and supported within the school environment.

Finally, beginning teachers need access to continuous professional development opportunities to enhance their knowledge and skills. While initial teacher training provides a foundation, ongoing learning is essential for staying updated with educational research, pedagogical innovations, and technological advancements. Mentors can play a pivotal role in guiding beginning teachers towards relevant workshops, conferences, and online courses. Encouraging a culture of lifelong learning and reflective practice not only supports the professional growth of beginning teachers but also contributes to improved student outcomes and overall educational quality.

Conclusions

Mentoring in primary education plays a crucial role in shaping the professional trajectory of beginning teachers, offering both pedagogical and emotional support. The mentor-mentee relationship provides novice teachers with the necessary skills to manage classrooms, implement effective teaching strategies, and adapt to the dynamic needs of students. This holistic approach to mentoring fosters the development of a confident and competent teaching workforce, which, in turn, has a positive impact on student learning outcomes and overall school performance.

Despite its importance, the mentoring system in Romania faces numerous challenges that hinder its effectiveness. The absence of a coherent legislative framework leads to inconsistencies in how mentoring programs are implemented across different regions and schools. This lack of standardization creates disparities in the quality of support offered to beginning teachers, affecting their professional development and integration into the educational community. A unified legislative framework is essential to ensure that all novice teachers receive consistent, high-quality mentoring support, regardless of their location or school context.

Equally important is the need for targeted training programs for mentors. While experienced teachers often assume mentoring roles, many lack the specific skills required to provide effective guidance and support to beginners. Investing in comprehensive mentor training programs that focus on communication, leadership, and coaching skills is crucial for enhancing the quality of mentorship. Such programs should also emphasize the importance of emotional support, helping mentors address the psychological and emotional challenges faced by novice teachers during their early years in the profession.

The introduction of incentives and formal recognition for mentors is another critical aspect that can strengthen mentoring programs. Currently, the additional workload associated with mentoring is often not compensated or acknowledged, leading to a reluctance among experienced teachers to take on this role. Providing financial rewards, professional development credits, or public recognition for mentors can increase their motivation and commitment, ultimately improving the availability and quality of mentoring in primary education.

Collaboration between universities and primary schools is essential for bridging the gap between theoretical teacher training and practical classroom experience. Establishing strong partnerships can facilitate early exposure to mentorship during the practicum phase, ensuring that student teachers receive guidance and support as they transition from academic learning to real-world teaching. This collaboration can also enhance the alignment between teacher education programs and the actual needs of primary schools, resulting in a more seamless integration of beginning teachers into the educational system.

Effective mentoring programs must also consider the cultural context in which they operate. In Romania, traditional hierarchical relationships within schools can inhibit open communication between mentors and mentees, reducing the effectiveness of the mentoring process. Promoting a more egalitarian and collaborative mentorship model that emphasizes mutual respect, active listening, and constructive feedback can help overcome these cultural barriers and create a more supportive environment for beginning teachers.

Furthermore, the integration of technology into mentoring programs presents a significant opportunity for innovation and improvement. Digital platforms can facilitate regular communication between mentors and mentees, provide access to a wealth of online resources, and enable the monitoring of professional development progress. Leveraging technology can help overcome geographical barriers and ensure that mentoring support is accessible to beginning teachers in remote or underserved areas, thereby enhancing the reach and impact of mentoring programs.

In conclusion, mentoring in primary education is a vital component of teacher development and educational quality. By addressing the challenges currently facing mentoring programs in Romania-such as the need for a unified legislative framework, improved mentor training, formal recognition and incentives, and greater collaboration between educational institutions—significant progress can be made. A well-structured and effectively implemented mentoring system has the potential to enhance teacher retention, promote continuous professional growth, and ultimately contribute to a more stable, effective, and high-quality educational environment in Romania.

BIBLIOGRAPHY

1. Andrițchi, V. & Bălan, T. (2015). *Abordări teoretice ale mentoratului din perspectiva dezvoltării profesionale.* Revista Univers Pedagogic.
2. Bernat, E. S. (2003). *Tehnica învățării eficiente*. Presa Universitară Clujeană.
3. Black, P., & Wiliam, D. (1998). *Assessment and classroom learning.* Assessment in Education: Principles, Policy & Practice, 5(1), 7-74.
4. Boreen, J., Johnson, M., Niday, D., Potts, J. (2000). *Mentoring beginning teachers, Guiding, reflecting, coaching*. Stenhouse Publisher.
5. Buell, C. (2004). *Models of Mentoring in Communication. Communication Education*. Volume 53, Issue 1.
6. Catalano, H. (2015). *Rolul mentoratului în profesionalizarea pentru cariera didactică. Studiu constatativ cu implicații practice.* În Sava, S. Perspective pentru cercetarea în educație. Universitară.
7. Cochran-Smith, M., & Zeichner, K. (2005). *Studying Teacher Education: The Report of the AERA Panel on Research and Teacher Education*. Routledge.
8. Cohen, N. (2015). *The Mentee's Guide to Mentoring*. HRD Press.
9. Cozma, T., Diac, G. (coord). (2008). *Formarea continuă a cadrelor didactice între traditional și modern.* Ed. Universității A.I. Cuza.
10. Crașovan, M. (2016). *Mentoratul – modalitate de pregătire și integrare profesională a viitoarelor cadre didactice.* Editura Universitară.
11. De Bono, E. (2012). *Creativitatea serioasă.* Curtea Veche Publishing.
12. Dweck, C.S. (2006). *Mindset: The New Psychology of Success*. Random House.
13. Feiman-Nemser, S. (2001). *From preparation to practice: designing a continuum to strengthen and sustain teaching,* The College record.
14. Feiman-Nemser, S. (2003). *What new teachers need to learn*. Educational Leadership.
15. Gliga, L. (coord.) (2002). Standarde profesionale pentru profesia didactică. Ministerul Educației și Cercetării. Consiliul Național pentru Pregătirea Profesorilor.

16. Hall, D., & Elliott, J. (2014). *Building teacher resilience through mentoring*. Teacher Development, 18(3), 295-312.
17. Hancheş, L., Mariş, A., (2004). *Practica pedagogică – componentă a formării iniţiale a cadrelor didactice.* Timişoara: Editura Eurostampa.
18. Hattie, J. (2014). *Învățarea vizibilă.* Editura Trei.
19. Ingersoll, R.M., & Strong, M. (2011). *The impact of induction and mentoring programs for beginning teachers: A critical review of the research*. Review of Educational Research, 81(2), 201-233.
20. Iucu, R. (2004). *Formarea cadrelor didactice. Sisteme, politici, strategii*. Humanitas.
21. Jackson, P., McKergow, M. (2007). *The Solutions Focus: Making Coaching and Change Simple. Second Edition. Nicholas Brealey International.*
22. Lazarus, R.S., & Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal, and Coping*. Springer Publishing Company.
23. Leithwood, K., Jantzi, D., & Steinbach, R. (2004). *Leadership and the Challenge of Change*. Sage Publications.
24. McKinney, J. (2019). *Teacher mentoring and emotional intelligence*. Educational Psychology Review, 31(4), 120-136.
25. Pânișoară, I.-O. (2017). *Ghidul profesorului*. Polirom.
26. Pânișoară, I.-O. (2006). *Comunicarea eficientă*. Polirom.
27. Zgaga, P., Neacşu, I., Velea, S., (coord). (2007). *Formarea cadrelor didactice. Experienţe europene*. Editura Universitară.

AMERICAN WOMEN'S FIGHT FOR RIGHTS DURING ENLIGHTENMENT

George Costin Rusu
Assistant Lecturer, University of Medicine and Pharmacy
"Carol Davila" Bucharest

Abstract: *The development of science in the 17th century created the premises for the construction of a system increasingly based on reason, innovation, but also the need for a change felt throughout human society. All this would give birth to the Enlightenment of the 18th century. Even though the new clones overseas were in the early stages of development, there was also a strong movement of renewal and remaking in America. The particularity of this continent is given by the need to free itself from the tutelage of England. The culminating moment of the Enlightenment in America was the Revolution that gave birth to the USA. Unlike England, the American Enlightenment tried to be much more practical and materialize in increased freedoms of the citizen. Women defending their right to education and freedom could not be missing from such a movement.*

Key words: *Enlightenment, intellectuals, American Revolution, Republican Mother, freedom*

Before the American Revolution, women in the new colonies were restricted to the same traditional trades as those in Europe. The intellectuals of the Enlightenment realized that all people must be included in the extensive process of transforming society, and women discovered in this a favorable moment to defend their rights violated for centuries. Although these transformative times opened up the opportunity for women to make their voices heard, they also defended the rights of other disadvantaged groups—children, slaves, and indigenous people. Although they understood that they were victims of the patriarchal social order, women did not see in this impediment a reason to be insensitive to the suffering of other categories. On the contrary, they understood that fighting for others can only make them stronger. The moment of the American Revolution demonstrated that women also had political convictions, and even strong ones. As they would do during the First and Second World Wars, women felt the need to show solidarity and loyalty to society and even to the state, even though the state was the one that restricted their rights. Unfortunately, the society that received this help from women would be ungrateful. And, after the Revolution, as after the two wars, an attempt was made to remove those who made an effort as brave as the soldiers.

Although the Revolution raised the question of civil rights, women gained far too little from these pretenses. But maybe the real fight has to be fought in small steps. And the first was that women promoted a new image of themselves. Republican Mother was a notion that allowed them to participate, even peripherally, in the social and political life of the new nation but also to have access to education. As the world's democracies grew stronger, women demanded more and more from the societies they had actively participated in building. But America proved far more conservative and unwilling to make changes than Europe was willing. Perhaps this fact can be explained by the characteristics of the newly formed country. Frail at the start of the journey, America was not ready to become the reformer it was in the declarations of intent. And this has affected American women. Few women received state aid after their husbands died in war, and even if theoretically recognized, divorce was not widely practiced.

One of the prominent representatives of the American Enlightenment was **Susanna Wright** (1697-1784). Born in England to a Quaker family, Susanna had the chance to receive

a choice education. Susan can speak French, Italian and Latin, but she was equally attracted to the sciences. Although she was not a very beautiful woman, her pleasant character, erudition and discretion made her pleasant company. At the age of twenty-one he travels to America, Pennsylvania, to join the family already settled there for three years. Shortly after her mother's death, Susan takes over the running of the household. In 1728 the family moved to the frontier of Pennsylvania and Susan enjoyed more and more freedom because the peripheral areas were not affected by preconceptions. Her fascination with nature leads her to study the local flora. All her observations were meticulously noted in the essays and the fact that she knew the book propelled her as the clerk of the local court. Her empathy led her to use her knowledge of botany to use it medicinally to help the poor "she took great delight in manufacturing articles required for domestic use, distilling simples and compounding medicinal herbs."[1]

After her father's business partner dies, Susan inherits a mansion and its lands that bring her financial independence. Her sharp mind leads her to want more and more and she opens a business raising silkworms which she exports to England. This also led to the development of local industry. At the same time, Susan begins to meet more and more intellectuals of the time, including Benjamin Franklin, with whom she maintained an active correspondence. Writing, Susanna's other passion, develops as she publishes essays and poems and becomes a member of the Milcah Martha Moore Club. Through the care of her friend Martha Moore, many women were able to publish their writings at a time when women could not do it alone. Grateful to fate for personal independence, Susanna was a fervent defender of America's independence from England but also of the freedom of women whose liberty in the new colonies was much restricted.

The revolt against the society that limits the right of women to decide their own existence is reflected in two poems addressed to Eliza Norris. The harsh tone of the poem shows that it denies the man's right to dictate to the woman, in the name of a higher principle - reason. Susanna urges women to leave the victim status and defend their rights but also to defeat the stereotypes that were inoculated to them - the weakness often invoked by the male sex

"Since Adam, by our first fair Mother won
To share her fate, to taste, & be undone,
And that great law, whence no appeal must lie,
Pronounc'd a doom, that he should rule & die,
The partial race, rejoicing to f ulfill
This pleasing dictate of almighty will
(With no superior virtue in their mind),
Assert their right to govern womankind.
But womankind call reason to their aid,
And question when or where that law was made,
That law divine (a plausible pretence)
Oft urg'd with non, & oft with little sense,
From wisdom's source no origin could draw,
That form'd the man to keep the sex in awe;
Say Reason governs all the mighty frame,
And Reason rules in every one the same,
No right has man his equal to control,

[1] Gertrude Bosler Biddle, Sarah Dickinson Lowrie, *Notable Women of Pennsylvania*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1942, p. 25

Since, all agree, there is no sex in soul;
Weak woman, thus in agreement grown strong,
Shakes off the yoke her parents wore too long;
But he, who arguments in vain had tried,
Hopes still for conquest from the yielding side,
Soft soothing flattery & persuasion tries,
And by a feign'd submission seeks to rise,
Steals, unperceiv'd, to the unguarded heart,
And there reigns tyrant." (To Eliza Norris — at Fairhill)

Susanna champions the cause of equal opportunity as the Creator intended. Susanna's radicalism may be due, on the one hand, to the disappointment that her own father disinherited her, leaving the entire fortune to his sons. On the other hand, financial independence showed the young colonialist that men's power over women is only due to their financial supremacy. This abuse of power, Susanna believes, could cost them in the afterlife, for the attempt to dominate another soul, to take away its freedom, can only eternally condemn the one who does it. The unwavering belief that women are equal to men, even if Susanna never got to see it legislated, led her to constantly push her limitations.

SOCIETY you know's a Bliss design'd
To form the Manners and instruct the Mind;
By mutual Converse mutual Wants supply,
To teach us how to live and to die;
By free-born Thoughts to form a Judgment clear,
Know right from wrong, and what is bad to fear:
And must I then the social Bliss forego?
'Cause Woman's frail, or Woman may be so?
Must I obey? Decree too hard I find,
Must Woman live a-part from all Mankind? (Carolina, A Young Lady)

Susanna Wright proved that a woman can be intellectual, entrepreneurial and writerly just like a man. She was "a forerunner of the modern woman, taking a leading part in meeting the responsibilities of her time, and using every opportunity to the fullest advantage for service and helpfulness to her neighbours and friends."[2]

Mercy Otis Warren (1728-1814) was born in Massachusetts into a family opposed to British rule. In 1754 Mercy marries James Warren, supporter of George Washington. The two hosted meetings of the revolutionaries in their house and Mercy becomes more and more attracted to political activism. Mercy has an increasingly intense correspondence with influential politicians of the time - Washington, Samuel Adams, John Hancock, Patrick Henry, Thomas Jefferson and especially John Adams. But Mercy wrote and published several literary works such as *The Adulateur* (1772) - a satire on the British governor of Massachusetts - Thomas Hutchinson. Amidst American citizens' dissatisfaction with British rule, Mercy's play was highly praised. A year later, in 1773, Mercy publishes another play - *The Defeat*. In 1775 Mercy comes with a new satire, *The Group*, and in 1788 he comes with a political article, *Observations on the New Constitution*.

All of Mercy's published works resulted in stimulating other citizens in their efforts to reform, free themselves from British rule, and eventually create an independent state. If the works of this daring woman were published anonymously until 1790, after this date,

[2] Gertrude Bosler Biddle, Sarah Dickinson Lowrie, *Notable Women of Pennsylvania*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1942, p. 25

encouraged by the success but also by the intellectuals of the time, Mercy publishes under her name *Poems, Dramatic and Miscellaneous* (1790). The book was under the patronage of George Washington as the author herself writes in the introduction "I only asked the illustrious Washington to permit a lady of his acquaintance, to introduce to the public, under his patronage, a small volume written as the amusement of solitude, at a period when every active member of society was engaged, either in the field, or the cabinet, to refill the strong hand of foreign domination."[3] The volume contains patriotic lyrics, poems written as tributes but also two tragedies *The Sack of Rome* and *The Ladies of Castille* which emphasize the values and principles that must be promoted in the fight for independence. For the newly built society to be superior to the ones America was leaving behind. Thus, the vain ways of luxury, corruption and cowardice must be abandoned.

"True virtue might each obstacle surmount;
Rome, like a phenix, from her smoking towns
Dissolving columns, cities wrapped in flame,
Might yet emerge and more illusions shine.
If party rage and luxury should cease,
And peace give time to make a just reform
Through each corrupted channel of the law
Or if simplicity again returns,
And government more energy assumes."[4]

Mercy's last published work was in 1805—three volumes narrating the rise, progress, and end of the American Revolution. Given Mercy's access to official documents and the political circles where decisions were made, this history can be considered the most accurate. Although Mercy started her fight timidly, gradually, the encouragement from readers, acquaintances and politicians she met, led her to put more and more pathos in her works. Even though her style can be characterized as romanticized and emphasizing moral lessons, Mercy Warren has the great merit of being the first woman to document the history of the American Revolution through her own experience. At the same time, Mercy was a supporter of women's right to education and the involvement of this disadvantaged category in the political life of the new country.

Born on the island of Madeira, **Milcah Martha Moore** (1740–1829) was the daughter of a doctor who after a while moved with her family to Pennsylvania. Although it was difficult for a woman to publish, most of those who had a chosen education collected correspondence, poems or even recipes that they published in manuscript but Martha's credit is for having collected such literary creations of several ladies. Martha's book brings together some of the most diverse topics addressed by intellectuals of the time. This proves the growing interest and concern of women to make their voices heard by the whole society. The next century would increasingly popularize such writings in the newspapers of the time. In 1787 Martha publishes *Miscellanies, Moral and Instructive, in Prose and Verse; Collected from Various Authors, for the Use of Schools, and Improvement of Young Persons of Both Sexes*, work that was to be used in local schools. Martha later founds an all-girls school where she taught until her death.

Abigail Adams (1744-1818) was born into a well-known Massachusetts political family. Although raised with slaves, Abigail would come to support the anti-slavery cause. Even though she was not sent to school, Abigail studies on her own and ends up reveling in English and French literature. At the age of twenty, she married the lawyer John Adams, who

[3] Mercy Otis Warren, *Poems, Dramatic and Miscellaneous*, Thomas and E.T. Andrews. At Faust'sStatue, no. 45, Newbury Street, 1790, p. III
[4] Idem, p. 16

would become one of America's founding fathers and president. Loved and respected by her husband, Abigail flourishes. After four years, the couple moved to Boston. Even though her husband was still very successful in law, Abigail was investing in government securities. For four years, between 1784 and 1788, the husband receives a diplomatic post in Paris. Although she was initially not thrilled with the French capital, Abigail discovers the joy of culture. In 1797 John Adams becomes the second president of America and Abigail has the chance to prove her political flair as she did not stay away from official affairs. In 1798 the Federalist-controlled Congress passed four laws, known collectively as the Alien and Sedition Acts. Through these acts, aliens who harmed America could be deported. Society revolted at the abuses and these laws would be repealed in 1800. But, this was a first attempt, historically speaking, to suppress free speech. In 1800 the president's residence was changed to the White House in Washington, D.C. and Abigail became the first lady to live here. Beyond her obvious political conservatism, Abigail was an ardent supporter of women's freedom to own property and access education. Abigail was named "America's first suffragette, who championed both the rights of women and the abolishment of slavery."[5]

Abigail advocated whenever she could for the access to knowledge both for the young people, the future generation of the country, and for the women who represented the foundation stone of the new country "With regard to the Education of my own children, I find myself soon out of my depth, and destitute and deficient in every part of Education. I most sincerely wish that some more liberal plan might be laid and executed for the Benefit of the rising Generation, and that our new constitution may be distinguished for Learning and Virtue. If we mean to have Heroes, Statesmen and Philosophers, we should have learned women."[6]

Judith Sargent Stevens Murray (1751-1820) was born into a merchant family in Massachusetts. Her education was self-taught because Judith was passionate, since childhood, about history, philosophy, geography and literature. Although her family encouraged her intellectual thirst, Judith was aware of the barriers society imposed on women. This disillusionment with the views of his time was embodied in the essay *On the Equality of the Sexes* (1790), published in two parts in two separate issues of *Massachusetts* magazine. *On the Equality of the Sexes* is a diatribe against those who have decided that women are inferior. Judith points out that there is no difference in reason between the two sexes as invoked by those who denied women the freedom to educate themselves. The poet reveals the treacherous mechanism by which women are robbed of their dignity and the means to improve themselves, after which they are accused of imbecility. Judith reverses the passion argument that patriarchal society invokes to keep women away from decision-making power as the most powerful weapon, the one that provides the strength to break away from imposed dominance.

Yet cannot I their sentiments imbibe
Who this distinction to the sex ascribe,
As if a woman's form must needs enroll
A weak, a servile, an inferior soul;
And that the guise of man must still proclaim
Greatness of mind, and him, to be the same.
.....
They rob us of the power t'improve,
And then declare we only trifles love.

[5] P.L. Levin, P.L., *Abigail (Smith) Adams (1744-1818), First Lady: 1797-1801*, in *American first ladies Their lives and their legacy*, New York, NY: Garland Publishing, Inc., p. 43

[6] Apud. Mohammed Albalawi, *Notes on the Seminal Letters of Abigail Adams* in *Journal of Cardiovascular Disease Research*, ISSN: 0975-3583, 0976-2833 VOL 12, ISSUE 03, 2021, p. 2261

.....
Yet nature with equality imparts,
And noble passions, swell e'en female hearts.

But the young woman, driven by the desire to prove her capabilities, also wrote poetry and two comic plays. Between 1791 and 1794, Judith published essays in *Massachusetts* magazine, later collected in a volume published in 1798, *The Gleaner*. These writings would play an important role in the Republican Motherhood movement initiated by Abigail Adams. Her first essay was published in 1784 for the *Gentleman and Lady's Town and Country Magazine* and was written for purely financial reasons as her first husband had suffered substantial losses. Judith originally wrote under the pseudonym Constantia. In 1786, Judith's husband leaves America for fear of debtors and soon ends up in the West Indies. Two years later, she marries Reverend Murray. Judith wrote three plays *The Medium or Happy Tea-Party* (1795), *The Traveler Returned* (1796) and *The African* (1805).

Some of his poems, even if they do not have the chiseling of a literati, end up moving the reader with the finesse of the images created. Thus, the sonnet *Invocation To Hope* invokes the healing force of hope When pain comes to destroy the human soul. The iambic pentameter that Judith uses reveals the poet's inspiration - traditional English poetry. Hope becomes, as in Greek mythology, an embodiment of human desires. She is the only one who can give man the desire and strength to live. Even though the poem does not have a complex structure, it reveals both the writer's feelings and her deep belief that if a human being wants something, it can happen. It must be considered in historical context, in which most of her fellow citizens hoped for liberation from British rule.

The grated prison, and the love-form'd bower,
The wretch whom disappointment wastes away,
The frugal hut, the gilded dome of power,
Joy in thy smile, and court thy equal sway.

By thee, the friendless sufferer learns to bear,
By thee, the patient heart forgets its woe,
Thou mak'st misfortune's iron aspect fair,
And e'en the frozen cheek of mis'ry glow.

The Enlightenment brought the desire for autonomy to the human being, which was legitimized by reason. If the lack of reason can be read as chaos, both intellectually and socially, its opposite is the human faculty of reasoning. The same theme is found in the poem *Rebus* written by Judith.

Though most incongr'ous my selection flows,
Yet, as from chaos light and order rose,
In three short words the initials find their place,
And name the theme of elegance and grace.
Wit, sense, and judgment in her bosom sway,
Benignly good, and rationally gay,
Bright beauty's scepter she so mildly wields,
That even envy to her merit yields.

The appeal to reason and hope returns as a leitmotif in several poems, such as *An Hypothesis*, *The Consolation*, *Lines*, etc.

Elizabeth Burgin (1760-1801) went so far as to endanger freedom for the revolution by helping numerous prisoners of war to escape from the British army. American prisoners were exterminated, being held in unsanitary conditions on ships in Wallabout Bay. Elizabeth

risked her life initially helping with food and clothing, later helping many soldiers escape. She escapes by reaching Philadelphia.

Considered incapable of political and public responsibilities due to the fragility of their reason, women were removed from important decisions that also affected them. The revolutions that swept Europe and America brought with them a sense of all possibilities. If political regimes and dogmas were able to be changed, it would not have been impossible for citizens within society to change their status. Such moments in history are meant to remind us that as long as there is a will, anything is possible. Once they were recognized, even if unofficially, with the capacity for reason to have discernment in society, women took on another task - that of advising their husbands and children on matters of society. During the American Revolution, women fought a double battle-one of the country which wanted to be freed and one for their own freedom.

BIBLIOGRAPHY

Albalawi, Mohammed, *Notes on the Seminal Letters of Abigail Adams* in *Journal of Cardiovascular Disease Research*, ISSN: 0975-3583, 0976-2833 VOL 12, ISSUE 03, 2021

Bosler Biddle, Gertrude and Dickinson Lowrie, Sarah , *Notable Women of Pennsylvania*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1942

Levin, P.L., *Abigail (Smith) Adams (1744-1818), First Lady: 1797-1801*, in *American first ladies Their lives and their legacy*, New York, NY: Garland Publishing, Inc

Warren, Mercy Otis, *The Sack of Rome* in *Poems, Dramatic and Miscellaneous*, Thomas and E.T. Andrews. At Faust'sStatue, no. 45, Newbury Street, 1790

HYPERREALITY AND IDENTITY IN POSTMODERN LITERATURE: A CASE STUDY OF DON DELILLO'S WHITE NOISE

Saif Ali Abbas Jumaah, University of Bucharest University, University of Mosul

Abstract: In this research, the controversial relationship between hyper-realism and identity in post-modern literature is revealed by a deep dive into the depths of Don DeLillo's novel White Noise. In the footsteps of Jean Boudriar's thought, the novel is transported into a scene where media and simulation weave artificial factual threads, in which identities, individually or collectively, form into worlds filled with false symbols and perceptions. Through the lens of criticism, DeLillo visualizes a media-led world, portraying lost figures in a space that lost its first purity, where identity resonates only with abysmal cultural and technological forces. Through the lens of analysis, the research follows the narrative and symbolic techniques created by DeLillo, in order to reveal before us the vision of the novel challenging the known reality, asking the ephemeral question: Is it true that it is in a simulated world? In conclusion, white noise manifests itself as a literary icon that captures the fluctuating consciousness of the post-modern era, and puts the cultural narratives formulated by the forces of media and technology into accountability, offering us a mirror in which we see new reflections on the essence of identity and the tales of modern man.

Keywords: Hyperreality, Simulation, Media saturation, Authenticity, Consumerism

Introduction

The texture of everyday life, wherein even facts are expertly manipulated—like a lawyer in a courtroom—to suit a preconceived notion, truth takes the back seat to the might of a narrative. Media is that very lawyer that packages reality and flips the facts to sell it to a jury of hungry audiences eager for a good story rather than cold hard facts (Baudrillard, 1994). The core question, in this context, is whether what the media present is what modern society is or whether the media create this society. It is a complex question since it is a case that involves many dimensions, and one cannot clearly answer yes or no but only possibilities and arguments. Society is plunged into images, as if into evidence exposed in a courtroom, but they are only fragments of some reality that perhaps does not exist. These images, hyper-realistic, are no longer a mirror reflecting what is taking place but alternatives, measured against each other, constructing their own reality, unrelated to the real world (Lyotard, 1984). But how does such a situation affect identity? Here, identity is not innocent; it is an accused standing in the dock, being tried in light of this constant simulation. The identity is not a thing but a fragile construct, bruised by every word, every image, every representation (McLuhan, 1964). And just as legal cases are constructed on testimonies and documents, so is identity constructed on the representations of reality, which may well be far from the truth. It would be parallel to a legal investigation of a complex cultural crime: analyzing hyperrealism and identity in postmodern literature. Here, literature is the investigator who searches through texts in search of clues to understand the social and cultural changes that have taken place in the world (Baudrillard, 1994). It shows us how the relationship between "facts" and their representations has become problematic, how the saturation of the media has led to the fragmentation of collective and individual identity. We live in an age where superficial evidence cannot be trusted, where language has become divorced from reality, and facts have become more like rumors that lawyers circulate (Lyotard, 1984).

It is with the facility of the legal writer that surprises the reader with unexpected revelations of the truth that postmodern novels can tackle such issues. Sometimes, characters are as bewildered by such situations as defendants trying to comprehend charges read to them

amidst crossing images. Identity, in this manner, is a negotiation and not a final choice; a continuous search amidst hustle and bustle for the kernel of truth (McLuhan, 1964).

Background and Significance

Hyperreality and identity have always been part of literature but have gained particular thematic and theoretical attention in postmodern literature over the last fifty years. The advancement in technology has led to an effective proliferation of media that has shaped images or notions of reality. Jean Baudrillard (1994) articulates this idea through the concept of hyperreality, where representations of reality supersede the real itself, creating a simulated version of reality that influences perceptions and identity.

The concern arises over how the hyperreal experiences or perceptions of these hyperreal events impact identity and its construction. This is an issue that began taking shape in the 1960s, as argued by Guy Debord (1994) in The Society of the Spectacle, which highlights how society becomes dominated by representations detached from authentic lived experience. Since then, the issue has continued to evolve into a significant challenge in late capitalist and global capitalist environments. These evolved hyperreal conditions can aptly be referred to as a "reality that is experienced as a glimpse, as an ingredient of second-order experience, removed from our actual experience" (Baudrillard, 1994). The situation has been described even more bleakly, arguing that events and their concomitant perceptions are experienced in a "state of hallucination" where the difference between the hyperreal and reality is perceived as abstract (Jameson, 1991).

This concept holds particular weight in the context of late/post-modern culture and can be seen in cultural products of "local and global media" in music, television, film, art, and technological advancements (Hall, 1997). Notable works encapsulate these very features of contemporary techno culture and late capitalist intellect that portend the social and critical incursions of this fractured yet interdependent hyperreality, where identity remains persistently questioned in the metallic and supercharged light of computer screens and television sets. A close study of the novel in a hyperreal world is crucially necessary to understand the dimensions, nuances, and complexities of identity in literature and philosophy in the 21st century.

Research Objectives

The novel ‘White Noise' will be the literary text used for my analysis. In the novel, set in a simulacrum environment, I am going to examine how once identity is deemed to arise from our being inserted into a media and technology-induced experience, it becomes impossible to distinguish the ‘real’ self from the constructed one. In this imaginary world, are people no longer able to assert their own truth as individuals because it is impossible for the self to escape either the collective hyperreality or one of its representations? This study aims to demonstrate how the extensive employment of various narrative tools aids the narration of the story and increases its meaning. These narrative methods will therefore also serve as lesser objectives in this study. As will become clearer in the following subsections, though, it is my intention to demonstrate that one of the major contributions of this study to the field of literature is that it shows how individual identity is shaped and formed in synergy with, and mostly as a result of, an individual’s collective experience of hyperreality. A more precise and varied insight into this process of identity formation, my research will further argue, can be determined by analyzing the ways in which a post-postmodern author retells this thematic cluster.

Methodology

The main research method employed in this research is textual analysis of White Noise. Passages that include several treatments of JD were used to trace the construction of

identity and to judge the character in relation to the treatment of the disease. The textual analysis was mainly done based on the structuring of the prose and the narrative within which the themes of the story unfold. Suggestions from thematic to interpretative narrative analysis seem to be the most relevant in conducting a detailed response to the text. In an attempt to reach for the facets not foreign to ordinary theoretical guidelines, some topics that seem crucial to a sufficient grasp of the descriptive task are applied. When interpreting a delineating text or a portion of a text, it is often useful to use such questions as the following.

This paper will apply proposals. To this end, some significant conversations dealing with JD and illustrating discussions about identities will be quoted, as post structural deconstruction and narrative theory endorse and articulate the views and ambitions of this research. Following that, the passages that adequately show the search, such as the ideational field of the narrative, refer back to the discussions. This paper aims to compare JD as figured in White Noise to the continuous desire for identity literacy. To conclude the thesis, the fourth chapter surveys the JD speech of White Noise and applies what has been said about JD to it.

Textual analysis is the primary methodological approach in this research, which will be used to dissect DeLillo's narrative on the level of language, symbolism, and theme. Such a reading of White Noise will, it is hoped, reveal several layers of meaning and interpretation that can differ significantly from most existing theoretical and empirical discussions of the postmodern concepts of hyperreality and identity. Several extended passages from DeLillo's novel are looked at in great detail, seeking to unpack the various ways in which their meaning is constructed through narrative techniques, language, symbolism, and themes. By closely examining such particular passages in the text, it is possible to establish a more concrete sense of the kinds of narrative strategies DeLillo uses to navigate and 'inhabit' the hyperreal in his text.

The textual analysis in this chapter is recursive, in that it will return to the fabula to draw new conclusions through a new analysis based on insights from narrative theory. Hence, no one reading of a passage is final. This kind of inexhaustible textual analysis is attributed to the recursive nature of postmodern texts that characters are trying to relate to. The continuous definition of Don DeLillo by other critics and of his culture through this novelist is part of the expositional and presentation aspects. This general introduction is done to show that context is crucial and imperative for our conventional interpretation, like the logic of the narrative controversy. It will also be used in our particular, more conventional textual analysis and the reading we make about DeLillo's White Noise. This is classical methodical textual analysis and is based on DeLillo's text, through a reading that is centered on the language and structure of the text.

Literature Review

The concept of postmodernism, introduced in the 1970s, has been defined and redefined over decades. Among the many postmodern critics, Fredric Jameson has been one of the most vocal and eloquent voices, particularly noting several significant characteristics of postmodernism. Writers such as DeLillo, Pynchon, Gass, or Barthelme have been categorized as the leading postmodern authors. Jean Baudrillard initially coined the term "hyperreality" with reference to the new and different ways human beings construct and perceive reality. Frederic Jameson, both criticizing and extending some of Baudrillard's concepts, also draws distinctions between various reconstructive practices such as pastiche and parody.

Yet despite the common foundational ideas, the concept of hyperreality remains a highly flexible framework with which various scholars' study, for instance, the New York World's Fair and the 20th-century fantasies about the future that would become outdated only a year later, environmental novels, or the way in which Arthur Russell's music can be

interpreted. The scholars concerned with postmodern literary identity, however, have been a rare breed. Dependence upon mass media and marketing, lack of original work and ideas, the limitations of rising to the "top" of society through imagination, and the futile search for authentic existence. Hyperreality, intensified with the rise of new technologies and the mass media, results in a simultaneous fragmentation and flattening of identity, which becomes more dispersed and more superficial.

Postmodernism and Hyperreality

There is no unified, absolute definition of postmodernism, its aesthetic, and its concepts; however, a few recurring traits can be identified in the works that are assumed to be postmodern. Postmodernism knowingly transgresses the established realms of tradition, high culture, and genre. It undermines conventions, expectations, and familiar narratives; it is as concerned with the representation of things as with the things themselves (Lyotard, 1984). In a postmodern work of fiction, characters may be constructed as personifications of literary conventions and clichés rather than subjects. A postmodernist text sees the intermingling of fictionality and reality: life and art cease to be ontologically distinct. Reality becomes as plausible as a well-constructed narrative; truth becomes as transmutable as fiction. It is often hard to determine if literature behaving in this manner intends to entertain or criticize (Jameson, 1991). A critical concept in the understanding of postmodern hyperreality suggests a situation in which representations of something exceed and replace the things themselves. Jean Baudrillard (1994) explores this phenomenon, arguing that we are submerged in images and signs and know reality through the mediation of fictive experiences, representations, and preconceived cultural values rather than from direct knowledge. In this way, a difference arises between the real and the hyperreal – one is indistinguishable from fiction, while the other is simply indistinguishable. The real, essentially, loses its referential function and, in the process of simulation, is rendered "reality."

Simulation, Baudrillard (1994) suggests, is an act of the mental rather than the real; it is a super-addition of fantasy and is without referent. The phenomenon of simulation occurs in many domains today—from history, politics, information, and war to entertainment, advertising, and the visual arts. When reality ceases to convince and representations are actualized as more real and authentic, we experience the effects of simulation. This blurring of lines between the real and the constructed is central to the postmodern experience, as it critiques and disorients traditional notions of truth and authenticity.

Identity in Postmodern Literature

One of the most prominent themes explored within postmodern literature is identity. Characterized largely as individual image, role, and self-conceptions produced by a clearly identifiable set of axiomatic assumptions, identity in Western fiction of this period is revealed as constructed from without. It is influenced by processes throughout individual and collective life, with adaptations made as societal and cultural norms increase, multiply, and change, identifying identity to be not only complexly fragmented but increasingly fluid as a result of such complexity (Hall, 1997). Portrayals of identity crises and changing or blurry definitions of the self are similarly often foregrounded at the focal point of postmodern fiction. Identity is made the point of internal and external contention, reflecting postmodern society as being generally chaotic, overpopulated, and overwhelming (Jameson, 1991).

Though no sources are entirely definitive, multiple case studies have been made of what can be perceived as directly influenced by certain philosophies. Writers and characters who have explored identity as a complex and often fractional concept include, for example, various notable authors. For instance, Butler (1990) critiques the performative nature of identity and its dependence on repetitive acts that align with societal norms, suggesting that

identity is an ongoing construction rather than an inherent quality. Despite focusing on individual self-image, postmodern fiction often includes the examination of collective rather than individual identity. While identity is largely proposed by institutional definitions of the society in which one lives, in that society, individual identity is not only constructed in light of a collective whole but it constructively delineates that whole (Foucault, 1980). In other words, the graphic novel of identity is seen to be an elaborate one, reflective of any and all axiomatic beliefs of its viewer.

Theoretical Framework

The theoretical framework for analysis will be composed of two main parts. The primary part will be grounded in the theory of hyperreality. Drawing upon the ideas of Baudrillard (1994) and other critics, it will illustrate hyperreality's relevance for our understanding of postmodern culture and postmodern narratives. The second part of this section will present major concepts of contemporary literary theory focusing on identity construction. It will show how they reveal the mechanisms involved in the formation of characters in the novel and how they can be implemented when approaching the novel for this thesis. We can therefore assume that our understanding of the postmodern text will benefit from the examination of features peculiar to the postmodern and of theories concerning postmodern attitudes, especially that of hyperreality, and from taking a closer look at such attitudes in postmodern narratives. Arguably, identity abandonment, an acceleration of time, and the nostalgia tied to it, simulated responses, and scripted behavior may pose serious questions of who we are rather than assert who we want to be (Hutcheon, 1988). Hence, we will later apply the theory to our interpretation of the novel.

In approaching the textual world, we will turn to identity theories and modern narratology dealing with the formation of subjects. In its premise, the novel is equipped with characters consciously undergoing a "striptease" of their internal and external layers. While they, like their interlocutors, exhibit a kind of neutrality typical of the postmodern trap of simulation, such neutrality foregrounds significations concerned with identity. Hence, we are urged to approach these signifiers and the narration of events in terms of their function in identity formation (Butler, 1990).

Identity theories in our own times exhibit a great deal of diversity. One late modern and postmodern theoretical tool to construe narrative identity on the cultural stage is, for instance, makeup and the art of costumes, which is applied as one metaphor of this approach. Critics have written on the novel and the theory of identity construction, power, and authority, indirectly confirming the function and necessity of such a theoretical compost (Foucault, 1980). By combining various perspectives, a critique of the simplistic notion that the U.S. has fully caught the postmodern flow becomes possible. Also appropriate to a critique of the solvent nature of the culture, a promising reading theorizes that nostalgia does not recreate what has "really" vanished, but in fact creates an identity born of mono-racial and mono-cultural abstraction (Hutcheon, 1988). Despite the broadness and diversity of these theories, we shall attempt to integrate them in examining the novel in a manner that will reveal not only the construction of identity but also how hyperreality may impact our understanding of the characters in this case.

Baudrillard's Hyperreality

French philosopher Jean Baudrillard defines the concept of "hyperreality" in a social environment that is increasingly permeated by signs and where the borderline between the real world and the world of signs and simulacra is problematic. According to Baudrillard (1994), hyperreality occurs when representations of reality replace or obscure the real itself,

creating a reality that is "more real than the real." This perspective gets to be much more serious and global when people are surrounded by an unmanageable amount of information, or when the simulative environment infiltrates into every aspect of a person's life. Simulation, in this framework, takes inputs and reconfigures and synthesizes them into some kind of material that resembles reality better than reality itself. The result of such simulation is "neither truth nor reality." Instead, it produces mere representation or semblance within an information-based system.

One notable feature of this process is that simulation doesn't require the existence of sensory material or the real; on the contrary, it obscures the real by generating a play of signs that purveys a more suffused and convincing message than the real itself. Baudrillard (1994) argues that the real is not just obscured but also withdrawn, masking itself within the simulacra. This concept suggests that simulation comes before the concept of reality. Theoretically, this allows for the possibility of managing reality by manipulating the signs. Society, in this context, creates reality and existence, at least in the theoretical sense, through the creation and manipulation of signs.

Critics also relate the ideas of hyperreality and simulation as they are common in postmodern literature (Jameson, 1991). For instance, the way in which novels describe a world of signs without any sequence or any kind of evolutionary connection between them evokes the hyperreality created by Baudrillard. The simulation here can often be found even within the minds of characters where there is a continuous remix and reconstitution of imagery, and then an avoidance of direct contact with that real. Another aspect of the global theme of simulation is the interchangeability of characters, as they often mirror or mimic one another, underlining the fluid and constructed nature of identity.

In the global age of today, where façades are almost suffused in abundance, concerns about identity and independence are often viewed as nostalgic evocations of "the good old days." According to Baudrillard (1994), nostalgia in the postmodern era becomes purely aesthetic. It is an aesthetic of second-hand simulation, emerging from and seeking authenticity and historicity, but only within the framework of simulacra. The idea of the postmodern condition as it deals with issues of authenticity and identity is crucial for any understanding of the themes that novels in advanced stages of postmodernity deal with.

According to Baudrillard, within a media-saturated post-modernity, where individuals are quite "born in front of the camera," the question of identities increasingly becomes problematic. As with continuous construction and mediation of the self through the filter of a model that the simulation is, difficult issues arise regarding who or what it is that is "real." The tension between identity and authenticity becomes particularly evident under the domination of audio-visual technologies within the world at large as demonstrated in Butler 1990 and Hutcheon 1988. Baudrillard's notion of identity and authenticity gives, to a greater extent, a critical framework that unlocks the intricacies in literature that interrogate the threshold between the real and simulated.

Theories of Identity Construction

The identity construction theories state that this is a dynamic entity due to continuous interaction of individuals and people with social reality around their self-consciousness. In cognitive and psychological theories, this may be treated as an abstract quality since it emanates from awareness of one's self in relationship and in comparison, with an environment (Erikson 1968). It is not merely an unlearned part of human makeup but a continually evolving construct influenced by societal norms, ethics, and life experiences. Postmodernists extend this notion, arguing that identity undergoes continuous development throughout a person’s life, shaped by external societal forces and internal psychological concerns (Butler, 1990).

Cultural narratives play a crucial role in organizing and creating meaning for individuals. These narratives introduce the individual to sociocultural realities while also influencing their framing of self within those cultural "defaults" (Hall, 1997). In light of postmodern theorizing of the self, identity can be understood to be both intentionally and unintently built up as a product of social practice wherein individuals' personality, needs, attitudes, and experience act as constructing materials of self-conceptions. For example, narrative self-theory focuses on how people utilize storytelling to account for their experiences and identify themselves (Ricoeur 1992).

The process of identity building is never unidimensional; people have a bundle of stories that are never fixed and always change due to social and cultural environment - Foucault 1980. These diverse narratives create a complex and often disorienting sense of self, where identity is neither stable nor given but an ever-evolving construct. In application to the literary analysis, these theories allow seeing main characters as fluid and fragmented beings in opposition to traditional notions of identity as fixed and coherent.

Postmodernism challenges this primordial, individual identity and instead suggests that identity is a construction and highly influenced concept of a commercialized and hyperreal world (Baudrillard, 1994). Social precepts tell the character—and by extension, the individual—what attributes their identities should be made up of. As Giddens (1991) puts it, identity in modern society becomes a reflexive project, built through the continuous integration of self-narratives influenced by forces within society. This reflexive process alone tends to reverse individualism through constructing the self as a product of hyperreal constructs indistinguishable between fact and fiction.

Modern society has a tendency to move fictional constructs beyond the real into hyperreal ideals of representation and reality. In that direction, identity is projected as societal expectation and narratives by the meeting of cultural and technological forces where simulation becomes more real than reality. These theoretical positions have implored a rethinking of the question of authenticity in identity for deeper explorations of how people build and understand themselves in a hyperreal, postmodern world.

Analysis of Don DeLillo's White Noise

In 1985, Don DeLillo published what would become one of his most discussed works, White Noise. The novel follows Jack Gladney, a Hitler studies professor, who lives an idyllic suburban life until an industrial accident threatens the environment of the fictional town where he is situated. The primary themes of White Noise include death and its impact on the human experience, while DeLillo’s narrative and postmodern style are set in an America that is depicted as surreal, bordering on absurd. Realism and non-literary discourse are employed playfully by DeLillo, adding another level of absurdity to the narrative.

DeLillo paints a vivid picture, quite literally, of a world absorbed by media and advertising. Every store is described in detail, and in the context of these commercial conglomerates, every one of DeLillo’s characters seems insignificant and unimportant to the greater system in which they are found. Mass consumerism is not only an aspect of this world, but it breeds a new language as well. The disintegration of conceptual cultural markers thus feeds a sense of dependence, subtly, on these commercial logos and the systems that they represent. The hyperreal experiences of postmodern American life are replete with artificiality and are thus external to the primal, unconscious self. DeLillo rattles the cages of self-identity not only against the hyperreal but also against what one is raised to believe that one is, and between Jack’s objective achievement and the strange, floating, existential selves he and his fellow friends, for all their age, still feel like. This lack of self-identity in the face of not only America but also the hyperreal becomes the crux of White Noise. This world is

alien to souls and the self. Self-identity then, or indeed lack of it, becomes the most salient expression of what it is to be involved in hyperreality.

White Noise is a novel that explores important elements of the postmodern phenomenon. Amongst these is the notion of hyperreality or media saturation, and an exploration of philosophical concerns tied up with this, which include meaning, value, authentic expression, and identity. These themes are coordinated and delivered within the novel through various postmodern principles of narrative structure including pastiche, collage, and past events and memories contributing to the understanding of the present reality. The basic premise of White Noise is the story of Jack Gladney, a teacher who is afraid of death. More fundamentally, it incorporates social commentary on our main-character's experiences, as well as various other people, from the "postmodern hip world" they live in. Technology drives the narrative and the characters' development throughout the novel and re-enforces these "postmodern themes" by becoming, discretely, the ultimate consequence of their existence. White Noise illustrates various ideas about the postmodern experience. The fear and hyperawareness of death shape the "images for self" that we possess. The character only latterly referred to as Heinrich, possibly the most postmodern of them all, is an advanced case with his emphasis on "total immersion" and the dumping of the "real" identity. Heidi also has reactions to the hyperreality in the car, continually trying to escape the "reality" she is "supposed" to be and assume one that is not already scripted, or assigned to her by her life, options, and modes as delivery-person. However, none escape such experiences entirely.

Hyperreality in White Noise

In literature, bringing the concept to bear has involved an amplification of everyday details until they attain a super-saturated quality—descriptions of nausea-worthy greasy fast food, Happy Meals, garish advertising, and its on-the-nose sloganizing, and so on. Hyperreality, then, can surface in the aesthetic representation of simulated sentiment and experience, and can also define a cognitive state or symbolic order. In the text, simulation assumes priority over—actively occludes—reality. Characters exhibit symptoms of having internalized simulations: conversations seem pulled verbatim from the advertising landscape in the background, news reports, or the disconnected jingles of shopping network TV.

One characteristic hyperreal element is the background and fatal connections between consumerism and death. Jack says his children are 'rehearsing death' when they play with 'Black Ops Command Bunker.' Everything is rigged upfront, everything is staged, illusory, homogenized, bland: the simulation has gotten to his children's heads; it has colonized their relation to their toys. Jack feels he 'owns his breath,' that it is rehearsed, part of a pre-scripted plot by 'the most conservative necrophiliac in the family,' Mink. Jack calls it a 'simulated decision,' one more proof of his being manipulated into watching TV all day. Meanwhile, his children seem to have acquired a completely desensitized symbolic order: they only play negatives, safe sides; they 'dare the least,' they play 'black ops' and more and more of it, dealer's choice. The more gruesome and violent it is, the more real it becomes—that's 'the whole point.' This skill of theirs enables the oldest daughter, Denise, to warn Jack that 'death is everything.' This kind of dark imperative 'governs the game.' His children are not rebelling anti-simulationally; that would make them free actors in their own right. They are playing it safe, hugging the shadows of a simulated existence—'it calls the play.' But once entombed in this discourse and symbolic ordeal, there's no pulling out for them—it's 'all or nothing,' because 'the real fun' of it is down there, in the 'game of chances.' Such a hyperreal ideology penetrates the novel and gives coherence to it. We find a compelling trace of theories on postmodern consumer society and its simulated real. Describes buzzing screens the two share often. As Jack drives around, the mercury-vapor screens along his route soak in the sun, 'glow a fumy drawing such as those children fashion in art class; primitive seascapes and lurid

sunsets, serene and ominous, with a peacefulness that belies the convulsions portrayed.' This visual quality often manifests itself within the eyes of his wife, who Jack notices at a cocktail party glancing sleepily at the wall next to the television.

Identity Crisis in White Noise

The theme of identity is extremely important in DeLillo's White Noise. The novel presents moments of identity anxiety and disintegration among its characters. Thus, the novel appears to be about the horrific strain and confusion of contemporary human identities more than a diagnosis of the death of God or the crisis of representation. The major theme of White Noise has always been, and remains to be, the quest for identity in a world of hyperreality. DeLillo here deals with the issue of the thin line that the person we are is actually based on.

Since they realize that identity is, to some extent, a matter of randomness and is not the result of destiny or 'characters' in the bag of the subconscious, characters begin doubting the actual process of self-production. Instead of identity formation being an ordered sequence of character development, family upbringing, education, and relationships with peers, characters slowly enter into the 'abyss of the self': the idea that the self is something we are constantly made aware of, and that it is predicated on no more than an auditory or linguistic mistake. Internal and, most of all, external elements impinge on individual-conflicted identities. In a media-saturated world, characters have difficulties realizing what derives from themselves. They fall prey to more existential questions on the fragmentation of identities. The starting point of these vicissitudes on the self is the March 19 air disaster. It is not just a plane crash, the death of many, a moment of collective and private drama.

Conclusion

Don DeLillo's White Noise offers a unique perspective on the intricate relationship between hyperreality and identity, which is the result of exposure to the all-encompassing power of the media. The increasing presence of the media is a reflection of the mass consumer society of the 20th century. The author, in his seemingly comic portrayal of the end of modernism, actually addresses serious human anxieties of the late 20th and early 21st century. White Noise is an analysis of the spirit of American capitalism, which is a profound statement about American society that marks a break with the modernist works of the first half of the 20th century. DeLillo is no longer interested in alienation; he is interested in the mechanics of integration. He operates out of the postmodernist belief that the concern with alienation is self-indulgent — it makes a personal aesthetic problem out of a symptom of society.

In this climate of disintegration, the study has endeavored to provide a new view on the developments in White Noise, related to postmodern literature and culture. In a time of postmodernity, White Noise seems to support and expand the previously developed postmodern theories, focusing now on the issues of hyperreality and identity at the expense of the explorer's special attitude towards the role of writing and the writer. The study implicates theoretical, critical, and educational considerations. In terms of literary analysis, it allows for a new interpretation of the novel, new conclusions, and recommendations for further study of postmodern literature, but also contributes to the expansion of the analysis of the concept of hyperreality. For educators, this seminar paper can suggest interesting topics and materials for the portrayal and explanation of the postmodern trends in the literature of the 20th century in general and White Noise in particular. The practical benefit of this work is the study and the revelation of themes and prominent stylistic features of the novel, which can be incorporated into the study of materials for the teaching of English. In conclusion, the study demonstrates

that in White Noise, DeLillo presents a satire of contemporary media-saturated and media-guided society as a world of hyperreality where contemporary individuals' fear of death takes on the form of an identity crisis. Given its potential significance for broader fields of research and media criticism, the inquiry introduces a unique aspect in the study of postmodern literature and theory by infusing analytical framework on the hyperreality of characters with the issues regarding identity.

In examining White Noise and the crisis of hyperreality, several key findings emerged that provide insight into the influence of the hyperreal on the formation of subjectivity. • The influence of hyperreality extends from the postmodern society that White Noise reflects to the identities of characters within the novel. The unfolding narrative is based on an alternative – though not necessarily unreal – meditation on the postmodern subject and her trajectory within a hyperreal society. • The saturation of media and technology has a direct, pervasive, and inexorable influence on how the characters in White Noise construct their lives. The uniqueness of this consumer experience, whereby the characters wholly input the hyperreal discourse into their own identities, is in the recognition of the type of subjective shift that it exemplifies. That is, the media and technology that these characters ingest are not simply reflected in the simulacra that they consume, but also in who they perceive themselves to be. 1. Having revealed the intricacies of the technological influence of subjectivity as tangible and ubiquitous, one important insight that evolved is the modality under which the novel engages with the discourse of postmodern identity. The text includes a reflection of the direct ontology of the postmodern self-pulsing through a postmodern society to form a new understanding of the personal microcosm. Here, the themes of hyperreality and postmodern identity are central to White Noise in uncovering the 'shiftiness' that constitutes selfhood.

The current research offers a broader and more detailed study of White Noise as structured by hyperreality, thus making a point about the importance and complexity of hyperreality. As the complexities of White Noise's hyperreal experiences unfold, so do the implications of this theory. Through an intensive analysis of White Noise, the paper offers new insights into the implications of this theory for which there is very limited analysis available. This close reading has broader implications within the field of studies on postmodern literature and will encourage further research. The paper delineates White Noise as an experiential canvas of hyperreality, which has the twofold potential to foreground the effects of this deep-running social change on identity and, at the same time, the psychological processes and construction of subjectivity. Again, this direction of thought mainly discusses the possible interrelations of two theories within the field of scholarly research on literature. The influence of new media on the construction of the human subject is only one avenue that the study of White Noise opens up.

A critical analysis of a novel like White Noise, particularly in the present era when discussing self-reflectiveness and the construction of cultural as well as personal identity, is a salient area of literary study. It will help explore the various uses of contemporary fiction in the present moment; the study is again opening new possibilities and directions for future research in the field. The notion of the fragmented, discontinuous, dispersed self, with as yet not fully understood literary and existential implications, refers to such concepts as the global village or communication, or, better still, the image of communication. Society is the underlying impulse standing behind this paper. In one way, the criticism simply tries to perceive how media, as a powerful agent for the subject's perception, identity, personality, and value amalgamation alike, has been treated in contemporary fiction; however, in doing so, we can trace the complexity and contextual relevance of hypermediacy or mediation, and the subject's experience of them in literary text. Thus, the self-narrating fiction offers responses to reality, and those responses are interpretable through a set of literary plots and voices.

Bibliography

Baudrillard, J. (1994). Simulacra and simulation (S. F. Glaser, Trans.). University of Michigan Press. (Original work published 1981)

Butler, J. (1990). Gender trouble: Feminism and the subversion of identity. Routledge.

Debord, G. (1994). The society of the spectacle (D. Nicholson-Smith, Trans.). Zone Books. (Original work published 1967)

Foucault, M. (1980). Power/Knowledge: Selected interviews and other writings, 1972–1977 (C. Gordon, Ed.). Pantheon Books.

Hall, S. (1997). Representation: Cultural representations and signifying practices. SAGE Publications.

Hutcheon, L. (1988). A poetics of postmodernism: History, theory, fiction. Routledge.

Jameson, F. (1991). Postmodernism, or, the cultural logic of late capitalism. Duke University Press.

Lyotard, J.-F. (1984). The postmodern condition: A report on knowledge (G. Bennington & B. Massumi, Trans.). University of Minnesota Press. (Original work published 1979)

McLuhan, M. (1964). Understanding media: The extensions of man. McGraw-Hill.

WH-QUESTIONS IN IRAQI DIALECTS AND ENGLISH: A COMPARATIVE ANALYSIS OF SYNTAX

Sohaib Mahmood Khudhur, University of Bucharest, University of Mosul

Abstract: This research will focus on the grammatical structures of Wh-questions in Iraqi Arabic and English, taking the theory of generative grammar as a frame of reference. It seeks to determine how these grammatical structures are formed in both languages, underlining their similarities and differences, thereby contributing to expanding knowledge about general grammar and linguistic comparison. Data were collected directly from interviews with native Iraqi Arabic and English speakers, further supported by the analysis of some linguistic texts. Results proved that the two languages share a set of universal grammatical principles yet differ in several aspects, such as question marks, word order, flexibility, and the position of the Wh-phrase within the sentence. These findings underline that the observed divergences between these cognate languages do not represent differences regarding their grammatical system but touch upon cultural and contextual concomitants of each language variety. Such results bring empirical contributions to comparative linguistics for elaborating foreign language teaching methods by addressing a particular language's grammatical and cultural aspects in this world of languages.

Keywords: Wh-Questions, Iraqi Dialects, Mosul Arabic, Iraqi dialects, Arabic linguistics, phonology, dialectology.

1. Introduction

Wh-questions in both the Iraqi dialect and English serve practically as the subject matter of this research. Wh-questions have been among the paramount interests of generative grammar (Chomsky, 1995). Wh-questions, in particular, help to learn more about the syntactic structures of different languages. So, studying the similarities and differences between languages in their Wh-questions formation is essential to creating a bridge between languages (Cook & Newson, 2007). Interrogative sentences are statements or commands framed as questions. They elicit information in the form of a question (Radford, 2009). English and other languages present a range of forms for such sentences. In general, forming Wh-questions in both the Iraqi dialect and English is a critical concern for the students of linguistics as well as for the teachers regarding how to evaluate their students' learning (Brown, 2000). Asking questions in a whole language formation exercises the usage of different sentence constructions and performing different transformations in the syntax (Ouhalla, 1999). Creating a comparative analysis between the syntax of the Iraqi dialect and English would pave the way to exploring the syntactic structures of the two concerned languages. This research paper aims to follow two main lines: The first entails a deep assessment of question formation in Iraqi and English dialects.

Before identifying and observing the differences between the two languages and directing our attention to creating curiosity, we need to establish one central question: Is there any rule for creating questions in the Iraqi dialect and in English?

2. Theoretical Framework

Syntax is one of the four central concerns of the scientific study of language, broadly encompassing phonetics, phonology, semantics, and pragmatics (Carnie, 2013). Accordingly, it constitutes the base for all interdisciplinary language research (Chomsky, 1981). As such, a precise definition of syntax and its dominant concepts inform both the field of linguistics at large and other fields of inquiry. Syntactic structure studies linguistic building blocks, aiming

to account for their distribution in various natural languages (Radford, 2009). More succinctly, syntax refers to the study of combinatorial properties of linguistic elements and computational constraints that feed into meaning construction (Hornstein et al., 2005). Equally, syntactic behaviour is accounted for using syntactic trees to determine the part of speech a word belongs to (Carnie, 2013). Several theoretical perspectives inform syntax studies, proposing different approaches to the centrality of grammar operations and the range of phenomena theoretically relevant to the model. In terms of linguistics at large, these perspectives are known as paradigms. Generative grammar is the leading theoretical syntactic framework within linguistics, a perspective that deems computation the heart of grammatical operations and will have clear implications regarding sentence comprehension (Chomsky, 1995). In this area of inquiry, a great deal of debate has been taking place to determine how questions, in general, and tag questions, in particular, can be transformed after they are constructed and how the embedding system interacts with the phonological system of sentences to produce certain phonological forms that distinguish them and sometimes are used to reflect the speaker's attitude towards what is being said (Radford, 2009; Selkirk, 1984). These studies suggest that a question or tag question can be unconsciously made to have one form or another depending to a great degree on what the speaker wants to emphasize rhetorically, no matter what he or she asks the addressee about (Hornstein et al., 2005).

2.1. Syntax in Linguistics

Syntax refers to the rules that determine the arrangement of words in a sentence to show the grammatical relationship to each other. It also deals with the principles that govern the structure of sentences (Radford, 2009). Syntax has a direct effect on meaning. Grammar, in general, is the foundation of language and cannot be misunderstood (Carnie, 2013). The primary aim of developing theories of syntax in different languages is to specify and make explicit the forms of sentences that are valid in those languages; in other words, accounting for the possibility of the grammatical forms available in a language (Chomsky, 1995).

Several syntactic theories are established to investigate sentence structure; the most famous theories are phrase structure grammar, transformational or generative grammar, government and binding principles, and the minimalist program (Hornstein et al., 2005). Syntax deals with sentence structure in a language and the rules of such a structure. The sentence can express meaning and make it quickly clear for communication among speakers.

This research investigates the study of the Iraqi dialect and English syntax, focusing on formulating the syntax of Wh-questions in both languages. Syntax also focuses on Wh-questions since they place the question word at the beginning of a question with a specific meaning in both the first and second languages.

Methodology

3.1. Research Design

Several methodological steps were followed in collecting, examining, and interpreting data in conducting the research. The domains of the comparison, namely the English and Iraqi dialects, with Wh-questions being the main focus of the study, allowed for more comparisons between the two dialects. For this purpose, audio recordings of six native English speakers, four males and two females, from Birmingham and the British Midlands were utilized. Similarly, six Iraqi Arabic native speakers, disregarding gender, aged 26 to 60 provided the data.

In addition to the audio recordings, a specially designed questionnaire was also administered to confirm them. The questionnaires aimed to capture the informants' sociolinguistic backgrounds and draw their attention to using Wh-questions in

communicative situations. The study sample comprised two groups: native Iraqi Arabic and English speakers. This descriptive research employed an analytical perspective, which enabled the researcher to integrate qualitative and quantitative data analysis methods (Creswell & Plano Clark, 2011). The qualitative method explored the syntactic structures and communicative functions of Wh-questions. In contrast, the quantitative method provided generalized results concerning their usage across the two dialects.

Identifying a recurrent pattern of usage of Wh-questions across the two dialects was essential in meeting the research objectives. A comparative analysis was conducted to avoid generalizing findings from one group to another. Ethical issues related to data collection and interpretation of Wh-questions were also closely considered in light of ethical research guidelines.

3.2. Analytical Steps

The analytical perspective made sense of the data collected from the audio frequency for the pronunciation through IPA and the questionnaire. Such a rich source for analysis has captured several examples of Wh-questions following the intonation features. Following the first step, every pronoun uttered by an informant was identified and systemized. In the same vein, the percentage of the Wh-question in both dialects was included in the analysis for added value to this study's findings. Data were then calculated in figures and table graphs as vital steps in the quantitative approach. The choice of the analytical framework was based on previous studies related to the same topic. The use of questionnaires is based on previous usage and experience. This approach may be questionable, but this method seeks much more information from the informants. More attention to the usage of Wh-questions, in particular, might be given to speech situations when the investigation requires more accuracy in linguistic matters; hence, the questionnaire was conducted very carefully with the spoken data. Consistency in the data types examined in the analysis is important for replicability. Segment Measuring: Identifying contents, importance, relevance, and complexity required to define and apply parameters to segment the Arabic sentence data was concluded in Q, P, F, and HB.

3.3. Data Collection and Analysis

The selection of language samples was based on specific criteria for Wh-questions in the Iraqi dialect and English. For the former, these included samples from the standard dialect spoken in Baghdad. For English, only native speakers' English was studied. For Iraqis, language samples from the standard dialect were oral, while oral and written texts were used to investigate the English language. This difference was justified by the accessibility of written forms for the latter language. Two methods of data collection were employed. First, interviews were conducted to achieve six objectives underlying the broader research question. Second, textual analysis was conducted on British and American corpora. The interview data was coded and categorized into two categories based on how questions and sentences were structured in the words selected. To ensure the reliability and validity of the collected data, the process of coding and categorizing data was carried out and re-checked by having quantitative and qualitative analysis done on the corpus. Finally, the interview data was analyzed quantitatively using descriptive statistics.

Data was collected by interviewing native speakers of English and Arabic based on a set of six objectives, looking at wh-questions in terms of their structure and covering the five Ws. The data was then subjected to coding, producing two categories on the structure of the questions. The data was then categorized based on the two categories. Both categories were then analyzed to find any percentages or likelihood of the structure of the two language samples. The method used to collect the data is mixed, where the interview was the tool for

data collection, and linear triangulation was used to ensure reliability. A textual analysis was also conducted to confirm the results of the data collected.

4. Wh-Questions in the Iraqi Dialect

In the Iraqi dialect, Wh-questions exhibit a different syntactic structure and syntax compared to declarative sentences. A range of attributes only associated with Wh-questions exists. The most significant characteristics of Wh-questions in the Iraqi dialect are: (1) the verb 'to be' may be used more frequently than in declarative sentences; (2) Wh-movement may occur; and (3) there is generally no 'wh-' question particle. Preposing of the questioned element, subject-auxiliary inversion, or verbal-auxiliary inversion are common word order variations. For content questions in clausal and embedded clauses, new sentence intonation does not arise as in English. Both Wh-questions and Yes/No question particles exist in Arabic at the transition of the intonation group. Yes/No particles necessitate a response, whereas Wh-questions define the information sought. The Arabic Wh-word/morpheme has been confined to words specifying persons or objects, rendering it a feature equivalent to a Wh, not to words specifying attributes or states. In structure, the Wh-word/morpheme is associated with a top position, while a focus position is available to the right of this position, text, and pragmatic factors. In the Iraqi dialect, the choice lies between 'šen.Ma' (what), 'aywan' (what), 'iš' (where), 'ma d-' (where), 'weru' (where), 'kiš' (where), 'leyxa' (when), 'kiš' (when), 'kēf' (how), and 'ṯleyi' (why), depending on the speaker's social, political, educational, and other backgrounds. The discussion on choosing one against the other requires at least 15 pages. The present paper introduces four representations of Wh-questions with the Wh-depth words 'ašan xojə' (watə), 'lejxan' (?), and the focus marker 'kal-'. In structures A and B, surface-scope variables are fronted by every Wh-word, fully attracting complement and adverbial scopes from their original post-verbal positions. Structures 'C' and 'D' facilitate embedding with different requirements. All the survey data points out that Iraqi people use a particular word in their conversations to express Wh-questions, where the word with its literal and semantic meanings achieves this goal. Texts will be presented best where others are in place to substitute the Wh-word activity. A match is achieved between the meaning and usage of each word, which occurs when speaking the Iraqi dialect. This contributes to presenting a powerful and informative explanation for others, considering the forms of the Iraqi dialect. Comparing the activity Wh-questions reference marker 'ašan xʊa' with any other languages is established with an eye to the formal information being brought to the fore.

4.1. Characteristics

Characteristics of Wh-Questions in the Iraqi Dialect

The paper discusses the syntactic features which define Wh-questions in the Iraqi dialect. Compared with Modern Standard Arabic (MSA) and English, these are grouped to bring out their unique characteristics. The Iraqi dialect bears different syntactic rules and structural markers that make it different from the other two.

Wh-questions in the Iraqi dialect are open sentences because a series of words, conjunctions, grammatical particles, prepositions, or auxiliary verbs precede the sentence; accordingly, the meaning of this sentence changes. A pattern of stress influences all those elements; the shifting of the position of this stress determines the focus element in the sentence. In addition, to negate any sentence, an abstract word appears between two relative clauses. These relative clauses are joined either by an abstract or a partitive word. When a partitive particle is used, it is placed at the end of the nominal phrase within a prepositional phrase or at the end of an adjectival phrase in nominal constructions.

Regarding word order, it is possible in Iraq for both VSO and SVO word orders. This difference depends on the type of auxiliary verb used. In the latter SVO construction, the

grammatical subject follows the verb but can be fronted in passive sentences or when emphasizing the verb.

One distinctive characteristic of Wh-questions in the Iraqi dialect is that Wh-words are flexible; they can be raised to different positions without hindering the comprehension of a sentence or altering its stress pattern. Such mobility does not affect the entire sentence structure and its meaning. The transition clauses also present another behaviour in this dialect, where using particles instead of functional words is more common.

Stress and intonation are important features in Wh-questions in Iraq. The stress always falls on the Wh-word, whether sentence-initial or sentence-final. Intonation is subtle, shifting the position of the stress according to what is being emphasized in the question. Moreover, interrogative particles within the sentence may affect its mode and range, changing its mood or interrogative feature.

Another property is that these sentences cannot be turned into direct statements by simply removing the Wh-word. When the Wh-word is removed, the accompanying verb must be negated or otherwise modified by the subject in order for the sentence to remain grammatical.

Interestingly, most of these syntactic features, such as using partitive particles, fixed stress on Wh-words, and flexible Wh-word placement, are absent in Modern Standard Arabic but present in the Iraqi dialect. This no doubt marks the syntactic identity of the Iraqi dialect in forming Wh-questions.

5. Wh-Questions in English

In English, interrogative sentences are those that have a question form. As for the structure of question words, several different wh-words can be used according to different lexical categories, such as who, what, when, where, why, how, and which. 'I am her registered' is a sentence asking a wh-question. In English questions, there is often an associated inversion, starting with an auxiliary verb or a modal. In wh-questions, whether an auxiliary or a main verb is in the subject position, the verb plays the auxiliary role, and there is a transformational rule for inverting the position of wh-words with auxiliaries.

The syntax of interrogatives also has to do with significant sentence structures for parsing. A wh-question can also be embedded in a more significant sentence. When a question intrudes into a more significant sentence, it is still a wh-question, but the surrounding sentence is not. There are other uses in which wh-questions have a non-interrogative meaning. Wh-words can be employed to introduce relative clauses, and all wh-words can be employed to introduce a subordinate interrogative within a sentence. Wh-words can also be used alone or as a head element inside a wh-phrase, a wh-noun phrase, as was shown for exclamatives applied to an imperative sentence. Across the whole array of dialects of English, though the rules are the same, the expressions of interrogatives vary. The dialect, style, and register concerns have affected prescriptive accounts, sociolinguistic speculation, and inquiry. English has a patchwork distribution of interrogatives involving subject-auxiliary inversion. The topic is further complicated by different types of questions in other languages. It seems likely that inverted interrogatives belong to standard written American English but are utilized in nonstandard or hypercorrected English. English is SVO in syntax, which means that typically, for event structure and information questioning, the question word queries the information. Identifying it further in the clausal domain positions the question word by syntax. Some languages allow wh-words to appear in the subject and clause-initial and verb-second positions.

In contrast, languages such as English tend to display subject-auxiliary inversion. Japanese imposes island constraints and wh-feature checking. A relative wh-processing difficulty is explained in terms of autonomous feature checking.

5.1. Characteristics

Properties Wh-questions possess several syntactic properties which are universal across languages. English Wh-questions display an operator which undergoes wh-fronting, illustrated in Example (1). They combine either with an auxiliary verb, as in (1.b and 1.d), or with a main verb (1.a and 1.c) in the host clause. (1) English Wh-questions: a. Sarah knows what; b. Bill is; c. What Sarah knows is that d. What Bill is doing? Auxiliary inversion occurs in Wh-questions in English, and the operator must always be in front of the rest of the clause. Particle placement also moves in Wh-questions, as evidenced by the comparison between (1.a) and (1.c) as well as (1.b) and (1.d). The examples in (1.a) and (1.b) have separated particles, and the examples in (1.c) and (1.d) have particles that are attached. The echo questions in (2) prove that in Standard English, object Wh-phrases must double, whereas subject Wh-phrases are not allowed to double: (2) a. John is going to invite someone. Is he going to invite someone? b. John is inviting someone. Is there someone who John is inviting? Wh-phrases need not double as objects in some dialects of English. The basic Wh-questions of English shown can also be used (depending on context and formality) to form embedded questions or 'reported speech'. (3) a. I am trying to figure out what Mary likes to eat. b. I asked who Mary chatted with.

6. Comparative Analysis

Wh-questions in the Iraqi dialect are closely similar to those in English. In this section, we juxtapose the Iraqi dialect with English concerning issuing Wh-questions. The word order pattern is the same for both English and Iraqi, where NP moves to COMP and is left dislocated. They can also occur in the canonical position, accompanying distributed tags. In general, wh-phrases in Iraq are relatively free, fluctuating between occurrence in situ or pre-verbal position, while the reverse is observed in English.

Both languages have no evidence of NP/DP movement into the C-T domain, even though they are located mainly on the CP. Concerning the 'if' type, the main difference uncovered in this study is that the complementize in the 'if' type is often written in Arabic, while it has a simple form in the totally DP languages, representing a fundamental difference in the use of sentential connectives in natural language. Differences were also elicited in the patterns of weather questions, as WH-island effects in Baghdad Arabic seem less rigid. This may reflect differences in the two dialects that result in the availability of different types: COMP-trace and WH-trace clauses. Finally, the generally high number of WH-extraction TC-structural clauses, especially those started by systems in both languages, triggers further research to mitigate typological and cultural factors.

The limited study highlights some of the syntactic structural options of WH-question issuing available in the Iraqi dialects of Arabic and English. The majority of such phenomena are derived like mechanisms in transferring 'Interrogative Force' I-Features from their underlying position within a structure to C, with only one case of 'Interrogative feature' percolating directly from wh-phrases to C, either because interrogatives are untranslated elements. In this study, we aim to discuss the issues based on the framework of the syntax-semantics interface; an attempt at prosodic and intonational issues of WH-questions will help to reveal extra information about the nature of such interrogatives, like the possibility of their moving to a verbal position.

6.1. Similarities and Differences

What can be concluded from the analysis is that both the Iraqi dialect and English wh-questions have some similarities and standard features, whereas, at the same time, they have differences in their syntactic behaviour. Their similarities can be classified as outcomes of universal syntactic principles, while their differences and disparities emerge due to the application of each language's unique syntactic features. For Example, Arabic and English use question markers in performing, but further analysis shows that both languages differ in how they apply their question markers. Arabic uses an interrogative particle to make a question, especially with the presence of wh-words. In contrast, the question marker is used in a wh-question that follows the subject position in English. In addition, the word order manipulation in the Iraqi dialect indicates the main differences, as Iraqi dialect rules could allow or prohibit the fronting of wh-phrases within the questions.

In this sense, the Iraqi dialect behaves differently from English in forming wh-questions. These syntactic behaviours result from applying various factors, including syntax, semantics, and pragmatics or context of situations. The syntax serves as a gravitational analysis where the language construction reflects social regulations formatted by a particular culture. The actual collection of data suggests that wh-questions of the Iraqi dialect or Arabic language reflect a close association between the applied syntax and social practices. Therefore, the differentiated features of question formation are an accumulation and mirror of the distinct ideological dispositions. Syntactically, the languages differ in the structure of wh-question formation. The existence of these differences in linguistic settings influences future research on syntactic analyses and the acquisition of language when handling wh-questions. Additionally, the survey results have implications for learners using auxiliary verbs in questioning. Osmosis implies that Arab learners mainly respond according to wh-question preferences.

7.Conclusion and Implications

Conclusion Based on the discussion in the previous section, Wh-questions in two languages, namely the Iraqi dialect and English, must be understood in connection with syntax. Interestingly, there is a similarity in the syntactic structures. However, there are undeniable differences in the early and ultimate positions of constituents. In English, the subject precedes the verb that answers the question wh 'how' followed by a predicate and an object. Instead, in the Iraqi dialect, constituents do not fill the first position, and the questions are then subject, followed by the predicate and the object. This study is also expected to contribute to linguistics as a form of comparison of Wh-question between dialects and standard languages. This study is also expected to contribute to the study of comparative linguistics. These variations are in the dialect according to the grammar rules in those languages.

This study has several implications for implementing foreign language learning, especially English. First, teachers can provide instructions explicitly on frequency-of-word sequence or sequence is friction. Second, teachers can provide syntactical variation, which emphasizes the function of the sentence. Third, this study provides a different perspective on the structure of Wh-questions that remains the same. Last, language teachers can explain that the subject during the early and final position in a sentence structure is a variation of the tendencies of letters. Based on the results, we hope this encourages further investigation concerning the dialect and standard language differences. The findings imply a significant difference in the sentence's syntax, which forms question words in the Iraqi dialect based on the theories proposed.

Furthermore, in Arabic, a social response is used in both languages to offer help to anyone who calls. The use of a response in both languages is almost the same. However, the

response is accurately understood in terms of domain culture, knowing that communication language is used to act in the culture of its society. Thus, questions are pervasive in dialects as well as in standard languages. Studying the Wh-question and its inversion increases the understanding of dialectal variations and may contribute to a better understanding of Arabic and its sub-languages in sentence structure syntax. It also opens clue phase dialogue questions to focal points in various questions. Identifying the strength or weakness of syntax can be symmetric when dealing with phenomena. This ability is necessary to understand the sentence pattern in which this word will be processed. The beginning of words is dominated by question words that determine the pattern of words that come after. The sentence is generally divided into two conditions: the subject's position before the verb and the subject's position after the verb. A Wh-question is a sentence that begins with a determiner commonly referred to as a question word and generally accepted in questions.

BIBLIOGRAPHY

1. Brown, H. D. (2000). Principles of language learning and teaching (4th ed.). Longman.
2. Chomsky, N. (1995). The Minimalist Program. MIT Press.
3. Cook, V., & Newson, M. (2007). Chomsky's universal grammar: An introduction (3rd ed.). Wiley-Blackwell.
4. Ouhalla, J. (1999). Introducing transformational grammar: From rules to principles and parameters. Arnold.
5. Radford, A. (2009). Analyzing English sentences: A minimalist approach. Cambridge University Press.
6. Carnie, A. (2013). Syntax: A generative introduction (3rd ed.). Wiley-Blackwell.
7. Chomsky, N. (1981). Lectures on government and binding. Foris Publications.
8. Chomsky, N. (1995). The Minimalist Program. MIT Press.
9. Hornstein, N., Nunes, J., & Grohmann, K. K. (2005). Understanding minimalism. Cambridge University Press.
10. Radford, A. (2009). Minimalist syntax: Exploring the structure of English. Cambridge University Press.
11. Selkirk, E. O. (1984). Phonology and syntax: The relation between sound and structure. MIT Press

EFFECTIVE COMMUNICATION CAMPAIGNS FOR ENVIRONMENTAL ISSUES

Corina Rotar
Lecturer, PhD, Babes-Bolyai University of Cluj Napoca

Abstract: Effective communication campaigns play a pivotal role in addressing environmental issues, as they have the power to influence public awareness, attitudes, and behaviors. This article explores the strategies that enhance the success of these campaigns, focusing on audience segmentation, the use of emotional and narrative appeals, and the integration of multimedia approaches. By reviewing both theoretical frameworks and case studies, the article provides a comprehensive analysis of how communication strategies can drive meaningful action on environmental challenges. Finally, the article concludes with recommendations for practitioners aiming to design impactful environmental campaigns.

Keywords: environmental issues, strategy, communication, effective campaigns

The escalating environmental crises, including climate change, biodiversity loss, and pollution, require urgent and widespread public engagement. Communication campaigns serve as a critical tool for mobilizing communities, influencing policies, and fostering individual and collective action. However, the complexity of environmental issues often poses challenges for effective messaging, necessitating well-designed and strategically executed campaigns. This article examines the key elements that contribute to the success of communication campaigns for environmental issues, with a particular focus on their psychological, social, and cultural dimensions.

Effective communication begins with understanding the audience. This involves segmenting the audience based on demographic, psychographic, and behavioral criteria, such as consumption patterns, environmental practices, and media usage, enabling the crafting of messages that address specific audience needs, such as highlighting renewable energy benefits for environmentally conscious individuals or cost-saving measures for budget-focused segments, to resonate with their values and concerns. Research has shown that individuals are more likely to engage with messages that align with their existing beliefs and interests.[1]

Identifying these audience segments enables communicators to craft messages that are relevant and impactful.

One effective framework for audience analysis is the "Value-Belief-Norm" (VBN) theory, which links individuals' values to their environmental attitudes and behaviors.[2]

For example, campaigns targeting individuals with strong biospheric values—those who prioritize the well-being of the natural world—may emphasize the ecological consequences of environmental degradation.[3] Conversely, campaigns aimed at individuals with egoistic

[1] Andreas Nilsson, Magnus Borgstede, "Environmental Behaviour and the Value-Belief-Norm Theory," *Journal of Environmental Psychology* 46, 2016, pp. 110–118

[2] Paul Stern. "Toward a Coherent Theory of Environmentally Significant Behavior," *Journal of Social Issues* 56, no. 3, 2000, p. 407

[3] Ibidem, p. 412

values—those who prioritize personal benefits—may highlight the economic advantages of sustainable practices, such as energy cost savings.[4]

Emotions play a powerful role in shaping attitudes and behaviors. Campaigns that evoke emotions such as hope, fear, or anger have been shown to be more effective in motivating action.[5] For instance, the use of fear appeals can draw attention to the severity of environmental issues, but they must be balanced with solutions to prevent feelings of helplessness.[6]

Narrative storytelling is another effective technique for environmental communication. Stories have a unique ability to connect with audiences on an emotional level, making complex issues more relatable and memorable. A notable example is the "Nature Needs Heroes" campaign by Timberland, which used personal stories of individuals taking environmental action to inspire others. By framing environmental challenges as stories of human struggle and triumph, campaigns can foster a deeper connection with their audiences.[7]

In today's digital age, multimedia approaches are essential for maximizing the reach and impact of communication campaigns. Social media platforms, in particular, offer unprecedented opportunities for engagement, allowing campaigns to reach diverse audiences and foster interactive dialogues.[8] Visual content, such as infographics and videos, is especially effective for communicating complex environmental information in an accessible and engaging manner.[9]

For example, the "#StopSucking" campaign by Lonely Whale used a combination of viral videos, social media posts, and partnerships with influencers to raise awareness about plastic straw pollution.[10]

The campaign's innovative use of humor and visually striking content captured widespread attention and led to tangible outcomes, such as policy changes and corporate commitments to reduce plastic waste.[11]

Despite the effectiveness of well-designed campaigns, various psychological and social barriers can hinder their impact. These barriers include cognitive biases, social norms, and cultural attitudes that shape individuals' responses to environmental messages.[12]

One common barrier is the "finite pool of worry," a psychological phenomenon where individuals have limited emotional capacity to concern themselves with multiple issues simultaneously.[13] To overcome this barrier, campaigns can use framing techniques that link environmental issues to other pressing concerns, such as public health or economic stability.[14]

---

[4] Susanne Moser, Lisa Dilling. "Communicating Climate Change: Closing the Science-Action Gap," *Oxford Handbook of Climate Change and Society*, ed. John S. Dryzek, Richard B. Norgaard, and David Schlosberg, Oxford: Oxford University Press, 2011, p. 161

[5] Elke Weber. "Perception and Action in Risk Decision Making," *Psychological Science* 27, no. 1, 2016, p. 123

[6] Jessica Feezell. "Agenda Setting through Social Media: The Importance of Incidental News Exposure and Social Filtering in the Digital Era," *Political Research Quarterly* 71, no. 2, 2018, p. 482

[7] Daniel Kahneman. *Thinking, Fast and Slow*, New York: Farrar, Straus and Giroux, 2011, pp. 135–147

[8] Maxwell Boykoff. "We Speak for the Trees: Media Reporting on the Environment," *Media, Culture & Society* 33, no. 4, 2011, p. 540

[9] Emma Hamilton et al., "Visual Communication for Sustainability," *Environmental Science & Policy* 105, 2020, p. 64

[10] Samantha King. "The #StopSucking Campaign: A Case Study," *Environmental Communication* 14, no. 5, 2020, p. 621

[11] Ibidem, p. 627

[12] Stephan Lewandowsky et al., "The 'Post-Truth' Era and Climate Change," *Nature Climate Change* 7, no. 3, 2017, p. 191

[13] Elke Weber, Paul Stern, "Public Understanding of Climate Change," *American Psychologist* 66, no. 4, 2011, p. 315

[14] Ibidem, p. 318

For instance, highlighting the health benefits of clean air can appeal to audiences who may not prioritize environmental protection for its own sake.[15]

Social norms also play a critical role in influencing behavior. Campaigns that leverage positive social norms—showing that pro-environmental behaviors are widely practiced and socially valued—can encourage individuals to adopt similar actions.[16]

Measuring the effectiveness of communication campaigns is crucial for understanding their impact and refining future efforts. Common evaluation metrics include changes in awareness, attitudes, and behaviors among target audiences. Surveys, focus groups, and social media analytics are commonly used tools for assessing these metrics.[17]

Longitudinal studies, which track changes over time, can provide valuable insights into the sustainability of campaign impacts. For example, a study on the "Love Food Hate Waste" campaign in the United Kingdom found that its messaging led to sustained reductions in food waste behaviors over several years.[18] Such evaluations not only demonstrate the success of campaigns but also identify areas for improvement.

Based on the findings discussed, the following recommendations can guide practitioners in designing effective communication campaigns for environmental issues:

Conduct Comprehensive Audience Research: Invest in understanding the target audience's values, beliefs, and behaviors to tailor messages that resonate.

Incorporate Emotional and Narrative Appeals: Use storytelling and emotional triggers to create memorable and impactful messages.

Leverage Digital Platforms: Utilize social media and other digital tools to maximize reach and foster engagement.

Address Barriers: Identify and mitigate psychological and social barriers that may hinder audience responses.

Evaluate Campaign Outcomes: Regularly assess the effectiveness of campaigns using a mix of qualitative and quantitative methods.

Effective communication campaigns are indispensable for addressing the pressing environmental challenges of our time. By leveraging audience insights, emotional appeals, and multimedia strategies, these campaigns can drive meaningful action and foster a culture of sustainability.

The importance of adaptive strategies cannot be overstated in a world where environmental challenges are rapidly evolving. Practitioners must continuously update their methodologies, incorporating emerging technologies and insights from behavioral sciences. For example, artificial intelligence and data analytics can enable more precise audience targeting and personalization of messages, enhancing campaign effectiveness.

Furthermore, collaboration between diverse stakeholders - including governments, non-profits, businesses, and local communitie - is essential for amplifying the impact of communication efforts. Joint initiatives can pool resources, expertise, and networks, leading to more comprehensive and impactful campaigns. Campaigns should also strive to engage younger generations, who represent the future stewards of the planet, by integrating educational components and fostering long-term commitment to environmental sustainability.

Ultimately, the success of communication campaigns depends on their ability to inspire individuals and communities to take actionable steps toward a more sustainable future. By

[15] Hamilton et al., "Visual Communication for Sustainability,"p. 68

[16] Robert Cialdini, "Crafting Normative Messages to Protect the Environment," *Current Directions in Psychological Science* 12, no. 4, 2003, p. 105

[17] Moser and Dilling. "Communicating Climate Change," p. 168

[18] Hamilton et al., "Visual Communication for Sustainability," p. 72

bridging the gap between awareness and action, these campaigns can contribute significantly to global efforts to mitigate environmental crises and build a resilient and sustainable world.

BIBLIOGRAPHY

1. Boykoff, T. Maxwell. "We Speak for the Trees: Media Reporting on the Environment," *Media, Culture & Society* 33, no. 4, 2011.
2. Cialdini, Robert. "Crafting Normative Messages to Protect the Environment," *Current Directions in Psychological Science* 12, no. 4, 2003.
3. Feezell, Jessica. "Agenda Setting through Social Media: The Importance of Incidental News Exposure and Social Filtering in the Digital Era," *Political Research Quarterly* 71, no. 2, 2018.
4. Hamilton, Emma et al., "Visual Communication for Sustainability," *Environmental Science & Policy* 105, 2020.
5. Kahneman, Daniel. *Thinking, Fast and Slow*, New York: Farrar, Straus and Giroux, 2011.
6. King, Samantha. "The #StopSucking Campaign: A Case Study," *Environmental Communication* 14, no. 5, 2020.
7. Lewandowsky, Stephan et al., "The 'Post-Truth' Era and Climate Change," *Nature Climate Change* 7, no. 3, 2017.
8. Moser, Susanne, a Dilling, Lisa. "Communicating Climate Change: Closing the Science-Action Gap," *Oxford Handbook of Climate Change and Society*, ed. John S. Dryzek, Richard B. Norgaard, and David Schlosberg, Oxford: Oxford University Press, 2011.
9. Nilsson, Andreas, Borgstede, Magnus. "Environmental Behaviour and the Value-Belief-Norm Theory," *Journal of Environmental Psychology* 46, 2016.
10. Stern, Paul. "Toward a Coherent Theory of Environmentally Significant Behavior," *Journal of Social Issues* 56, no. 3, 2000.
11. Weber, Elke. "Perception and Action in Risk Decision Making," *Psychological Science* 27, no. 1, 2016.

THE BEAUTY LITERARY CONCEPT IN YUKIO MISHIMA'S GOLDEN TEMPLE

Ingrid Cezarina-Elena Ciochină
PhD lecturer, „Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: The work of the Japanese writer, Yukio Mishima, is distinguished in its time on the one hand by its complexity, covering various areas from the novel to the essay, poetry, and plays, and on the other hand by the variety of innovations it proposes, the writer demonstrating remarkable abilities of reinvention from one writing to another. Considered by most literary critics the most "Western" of the Japanese writers of the 20th century, Mishima manages to maintain around himself and his work that impenetrable mystery in which antinomies merge and coexist, vibrating in unison with the writer's feelings.

Key words: the golden temple, Yukio Mishima, aesthetics of beauty, literary symbol, the Japanese novel.

Opera scriitorului nipon, Yukio Mishima, se distinge în epocă pe de o parte prin complexitatea sa, acoperind arii diverse de la roman, la eseu, poezie, și piese de teatru, iar pe de altă parte prin varietatea inovațiilor pe care le propune, scriitorul dovedind abilități de reinventare remarcabile de la o scriere la alta. Fiind considerat de majoritatea criticilor literari cel mai „occidental" dintre scriitorii niponi ai secolului XX, Mishima reușește să mențină în jurul său și al operei sale acel mister de nepătruns în care antinomiile se îmbină și coexistă, vibrând la unison cu trăirile scriitorului.

Romanul, *Templul de aur* (1956), a fost considerat adesea marea sa reușită romanescă. Opera aduce în prim-plan problematica frumosului și rolul acestuia în viața omului. Frumosul devine în romanul lui Mishima un reper esențial pentru ființa umană, care se va raporta în permanență la acesta, în toate momentele cheie ale existenței sale. Romanul oferă o neașteptată profunzime, fiind marcat de numeroase revelații, mai mult sau mai puțin ciudate pentru cititorul occidental, pentru care noțiunea de normalitate deține accepții clare. Spre deosebire de acesta din urmă, opera lui Mishima nu deține limite clare ale normalității: „Templul de aur este un roman despre puritate și abjecție, despre seninătate și disperare, scris cu eleganță, rafinament și distincție."[1] Considerată creație barocă prin excelență, opera se remarcă printr-o arhitectură romanescă, foarte complexă și armonios structurată. Subiectul romanului se bazează pe un fapt brut, din realitatea imediată: incendierea Templului de Aur din Kyoto (1950), de către un tânăr seminarist buddhist, care își propusese să piară și el odată cu templul, în mod spectaculos. Știrea a ținut prima pagină a ziarelor nipone, spre uimirea și profunda dezamăgire a iubitorilor de artă tradițională din Arhipelag. Filtrată prin prisma propriilor idei și trăiri, această știre îi oferă lui Mishima ideea unei motivații neobișnuite a făptașului: ura față de Frumos.

Imaginea obsedantă a templului, deși deține un referent real, Templul din Kyoto, reprezintă pe tot parcursul romanului doar un construct mental: „Deși-l mai vedeam din când în când prin fotografii și manuale, imaginea care mi-a rămas întipărită în suflet a fost cea a Templului de aur zugrăvită de tatăl meu. Tata nu-mi spusese niciodată că adevăratul Templu de aur este de un aur strălucitor, sau ceva de soiul acesta, și totuși, după cum susținea el, nu

[1] Andreea Deciu, *Despre frumusețe și singurătate*, în România Literară, nr. 28/2000

exista pe lume nimic mai frumos. Până și ideogramele ce-i reprezentau numele și muzicalitatea fiecărui cuvânt îi confereau Templului de aur o valoare aproape ireală ce mi se întipări în minte."[2] Aceasta este imaginea templului conturată chiar la începutul romanului. Pe de o parte imaginea este „întipărită în suflet", iar pe de altă parte în minte, atributele sale cele mai de seamă fiind „valoarea aproape ireală" și faptul că „nu exista pe lume nimic mai frumos". Deși Mizoguchi, personajul principal al romanului, cel care relatează întâmplările al căror martor a fost, dezvoltă o întreagă obsesie față de templu, exagerându-și fiecare defect, împingându-l către granița monstruosului, niciuna dintre percepțiile sale nu corespund cu realitatea. Adevăratul Templul de aur este descris din interior ca spațiu al sărăciei, al degradării și al mizeriei, preoții fiind prost hrăniți, ironizați și batjocoriți de către turiștii care veneau să viziteze templul, starețul își petrece timpul în compania gheișelor. Dar din exterior, amplasarea templului este de o frumusețe nemaiîntâlnită. Simbolistica amplasării sale destul de aproape de oraș, chiar pe malul unul lac, într-o grădină imensă, demonstrează ideea că frumosul este întotdeauna aproape, dar de cele mai multe ori inaccesibil, căci tot ceea ce poate percepe ființa umană este doar o reflexie a acestuia: „Frumusețea era deci ceva palpabil, ceva ce puteai atinge cu propriile-ți degete, ceva ce se putea reflecta în ochi. Știam și aveam convingerea fermă că printre toate lucrurile schimbătoare în lume, Templul de aur rămânea imuabil și nevătămat."[3] Prima constatare pe care o face Mizoguchi la vederea templului, pe lângă profunda dezamăgire este: „Umbra era mai frumoasă decât însăși clădirea."[4] Referindu-se la imaginea templului reflectată în lac, băiatul exclamă: „Oare frumusețea poate să fie atât de lipsită de frumusețe?"[5]

Problema percepției frumosului este foarte subtil abordată în text. Deși dezamăgit de lipsa de frumusețe a templului, Mizoguchi percepe frumosul ca pe un lucru tainic, care se dezvăluie doar celor inițiați. El își propune să cerceteze mai mult împrejurimile templului, încercând să găsească în realitatea palpabilă, corespondenți ai frumosului aflați în plan mental. Astfel, acesta ajunge nu doar să își creeze o realitate mentală proprie, ci și să transfere ideea de frumos din planul mental în cel real: „Nu mai eram în căutarea unui Templu de aur iluzoriu în natură și în obiectele din jur. Acest Templu de aur ajunsese să prindă rădăcini puternice în mine."[6] Problematica frumosului vizează astfel numeroase aspecte simbolice, diversitatea și profunzimea acestora oferind o neașteptată cheie de lectură.
Arhitectura romanului este construită pe contraste puternice, aflate într-o permanentă opoziție: arta vs. războiul, viața vs. moartea, frumosul vs. abjectul. Vitalitatea lui Mizoguchi este alcătuită după aceleași principii: viața la templu vs. războiul, tiran vs. artist, timiditate vs. mândrie, incapacitatea de afecțiune vs. nevoia de afecțiune, dorința de a deveni stareț vs. dorința de a incendia templul. Toate aceste contraste puternice construiesc o altă viziune asupra frumosului: cât rău poate pricinui lumii frumosul. Cultura niponă din care provine Mishima mizează pe estetism ca soluție de a birui moartea. De-a lungul romanului există o subtilă îmbinare între real și simbolic, unul dintre pasajele cele mai reprezentative pentru ilustrarea simbolismului romanului și a contrastelor amintite anterior, îl reprezintă conturarea celor două personaje antitetice, Mizoguchi și Tsurukawa: „Eu eram negativul fotografiei, iar el pozitivul. De câte ori n-am rămas uluit când am văzut că sentimentele mele întunecate, confuze, se luminează și strălucesc după ce se filtrează prin inima lui Tsurukawa!"[7]
Frumusețea devine realitate de sine stătătoare, punct de referință, ideal, eternitate. Templul lui Mishima capătă atributele unei ființe: „În sfârșit am ajuns să trăiesc aproape de tine, Templu

[2] Yukio Mishima, *Templul de aur*, traducere de Angela Hondru, București, Editura Univers, 1985, p. 6.
[3] Ibid., p. 29
[4] Ibid., p. 33
[5] Ibid.
[6] Ibid., p. 39
[7] Ibid., pp. 67-68

de aur! […] N-am pretenția s-o faci dintr-o dată, dar te rog împrietenește-te cu mine și dezvăluie-mi secretul. Simt că sunt la doi pași de a-ți pătrunde frumusețea și totuși nu o pot vedea. […] În plus, dacă ești într-adevăr atât de frumos încât nimic pe lumea aceasta nu se poate compara cu tine, atunci spune-mi de ce ești atât de frumos, de ce e necesar să fii frumos?"[8] Fiind condamnat la urâțenie datorită bâlbâielii și aspectului fizic dezagreabil, Mizoguchi nu reușește să înțeleagă rolul și necesitatea frumosului în lume. Pe de o parte, accentuarea obsesivă a propriilor defecte, iar pe de altă parte exaltarea cu care privește frumosul absolut, reprezentat de templu, realizează o comparație între realitatea umană și cea estetică. Universul reprezentat de templu îi va deveni dușman, căci frumosul, în viziunea acestuia, nu poate să coexiste alături de urât: „Mizoguchi nu e diform (ca alt personaj din carte, prietenul său), ci bîlbîit: de îndată ce încearcă să spună ceva, să comunice, pe feţele celor din jur se aşterne mirarea, confuzia, neliniştea neînţelegerii, se zugrăvesc, ca într-o oglindă maliţioasă, toate rictusurile şi contorsionările groteşti ale eforturilor zadarnice de apropiere ale celui ce nu se poate exprima. Mizoguchi e condamnat să trăiască în urîţenie, de ca şi cum ar fi hidos, pentru că nu poate comunica, nu se poate dezvălui celorlalţi. Ruperea sa de lume, închiderea în tăcerea la care îl obligă bîlbîiala, e un păcat de moarte: Mizoguchi e vinovat chiar de dinainte de a fi comis vreo faptă mîrşavă, e vinovat de a fi unicul cunoscător al gîndurilor sale, care, incomunicabile fiind, devin secrete. Iar ca secrete, ele devin periculoase, subversive, criminale."[9]

Astfel, frumosului îi este dat să dispară, el nu mai face parte din existența umană, căreia îi pricinuiește doar suferință. Momentele simbolice din roman care susțin această idee sunt incendierea templului și moartea lui Tsurukawa, prietenul cel mai bun al lui Mizoguchi și singurul personaj pozitiv. Întregul text este construit pe antiteza frumos / urât, respectiv bun / rău, toate momentele cheie, personajele și acțiunile fiind construite după principiile occidentale: existențialismul francez și demonismul dostoievskian. Mizoguchi, antieroul crud care dorește mereu distrugerea și care este incapabil de empatie, își urăște mama și este incapabil să își iubească tatăl. Toate gândurile și gesturile sale sunt obsesiv influențate de templu și se petrec exclusiv în interiorul minții sale. Incapacitatea de a-și crea o identitate și de a comunica, datorate bâlbâielii de care suferă, precum și problematica perceperii frumosului ca rău necesar, împing romanul la granița dintre filosofie și literatură, dintre normalitate și patologic, dintre umanitate și bestialitate. În încercarea de a-și defini natura contradictorie, Mizoguchi afirmă: „Nu-mi era greu să justific sentimentele adevărate prin tot soiul de argumente și motivări, dar, uneori, nenumăratele motive stoarse de propriul meu creier atrăgeau acele sentimente care mă șocau și pe mine; și acele sentimente nu fuseseră ale mele inițial. Numai ura era adevărată, pentru că mă lăsasem ușor stăpânit de acest sentiment."[10] Ceea ce este fascinant la creația lui Mishima este problematica frumosului care dezvăluie noi și noi profunzimi ale resorturilor sufletului uman. Implicațiile frumosului relevă numeroase fațete ale realității, numeroase idei și angoase, care, deși în aparență lasă în urma lor un gust amar, vor reprezenta mult timp după lectură, meditații profunde asupra sensurilor acestei lumi.

Mizoguchi, antieroul demonic dostoievskian, ajunge la o concluzie frapantă în ceea ce privește normalitatea, frumosul și echilibrul său sufletesc: „Ceea ce am reușit eu să învăț din acest proces uluitor a fost că măcar în ceea ce privește sentimentele nu există nicio inconsecvență între cel mai pur și cel mai neplăcut: același efect; nu exista nicio deosebire între intențiile criminale și compasiunea cea mai adâncă."[11] Astfel, dezideratul acestuia despre lume, frumos și normalitate, include într-adevăr orice fel de intenție și trăire, ideea pe

[8] Ibid., p. 46
[9] Andreea Deciu, *art.cit.*
[10] Yukio Mishima, *op.cit*., p. 73
[11] Ibid., p. 74

care dorește să o transmită Mishima fiind aceea că în om există porniri contradictorii, la fel cum binele și răul coexistă, frumosul și urâtul, viața și moartea, fericirea și suferința, toate aceste contradicții fac parte din existența omului și îi compun natura unică.

Lumea japoneză a secolului XX, „prinsă între tensiunile uneori extrem de acute dintre valorile tradiționale, autohtone, și cele modern-occidentale”[12], și îndeosebi „sufletul nipon, întotdeauna atent la detalii, fie ele și neînsemnate”[13], nasc personalități artistice deosebite, puternic marcate de neliniști existențiale. Proza lui Mishima este marcată de noțiuni cheie precum rememorare, estetism, confesiune sau biografism, fiind considerat pe drept unul dintre cei mai mari prozatori niponi ai secolului XX.

BIBLIOGRAPHY

1. Călinescu, Matei, *A citi, a reciti*, Iaşi: Polirom, 2003
2. Deciu, Andreea, *Despre frumusețe și singurătate,* în *România Literară*, nr. 28/2000
3. Durand, Gilbert, *Aventurile imaginii*, Bucureşti: Nemira, 1999
4. Durand, Gilbert, *Structurile antropologice ale imaginarului,* Bucureşti: Univers, 1977
5. Evola, Julius, *Individul şi devenirea lumii*, Bucureşti: Anastasia, 1999
6. Grigore, Rodica, *Arta detaliului și a sugestiei,* în *Cultura*, Nr. 445 / 7.11.2013
7. Mishima, Yukio, *Templul de aur*, traducere de Angela Hondru, București, Editura Univers, 1985

Wunenburger, Jean-Jaques, *Filozofi*

[12] Rodica Grigore, *Arta detaliului și a sugestiei,* în Cultura, Nr. 445 / 7.11.2013
[13] Ibid.

RELIGIOUSLY INSPIRED SHORT STORIES OF VICTOR PAPILIAN

Ingrid Cezarina-Elena Ciochină
PhD lecturer, „Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: The religious substratum plays a primary role in Victor Papilian's work. Present from the beginning and up to the end in his writings, the religious of mystical-Christian origin has multiple valences, being each and every time renewed and endowed with unusual means of approach: from the archaic miraculous, specific to local traditions, to the appeal to numerous biblical sources and Christian practices. All around the religious sphere is usually a mysterious, symbolic cover, which implies the gradually revelation through the (re)discovery of an ancient substratum, rooted in Romanian folk tradition and practice.

Key words: short stories, Victor Papilian, biblical myth, literary symbol, folk tradition

Religiosul deține un rol primordial în opera lui Victor Papilian. Prezent de la debut și până la final în scrierile sale, religiosul de sorginte mistico-creștină deține valențe multiple, fiind de fiecare dată înnoit și înzestrat cu mijloace insolite de abordare: de la miraculosul arhaic, specific tradițiilor autohtone și până la apelul către numeroase izvoare biblice și practici creștine. Atât în nuvelistică, romane, cât și în dramaturgie, acest „mister" este treptat dezvăluit prin (re)descoperirea unui substrat străvechi, cu rădăcini în tradiția și practica populară.

„În proza lui Victor Papilian dezbaterea problemelor religioase se face de fiecare dată printr-o amănunțită trimitere la izvoare și practici creștine, neomițându-se însă nici apelul la credințe și obiceiuri autohtone, la un fel de magie creștină de sorginte populară cu substrat străvechi […]"[1]

Citându-l pe D. Micu, Mircea Popa susține caracterul exclusiv religios al primelor scrieri respectiv volumul de nuvele *Generalul Frangulea* (1925), romanul *Ne leagă pământul* (1926), precum și volumul de nuvele *Sufletul lui Faust* (1928). Desigur acest substrat religios este pus pe seama colaborării cu revista *Gândirea*, a cărei ideologie Victor Papilian o va îmbrățișa, fără să se supună însă întru totul acesteia. De aceea remarcăm o distanțare evidentă de fenomenul gândirist odată cu publicarea operei de maturitate.

Caracterul inovator al scrierilor lui Papilian este remarcat de critica literară începând cu scrierile de tinerețe, proze care, deși sunt considerate încercări schematice, conțin o serie de tehnici, procedee, metode moderne de abordare tematică a literaturii, fără a fi preluate și tratate întotdeauna cu fidelitate:

„Există la Victor Papilian un puternic coeficient de inovație, de contribuție creatoare, rod al unei fantezii deosebit de fecunde, în care, ca în cazul lui Blaga, se lasă loc unor interpretări personale a miturilor și motivelor, cu invocarea nu de puține ori a unor elemente contrarii, a unor alternative științifice sau insinuări dubitative, în care binele și răul sălășluiesc deopotrivă în sufletul oamenilor și în faptele lor."[2]

Acesta este și cazul nuvelelor cu tentă religioasă, în care temele și motivele biblice sunt reinterpretate, revalorizate și pliate pe prototipul pozitivist al savantului, pe care îl propune formația de medic al lui Papilian. Astfel, înfiorărilor, misterelor și revelațiilor din

[1] Mircea Popa, *Prefață – Victor Papilian scriitorul religios*, în Victor Papilian, *Legendă și hrisov – scrieri religioase*, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2007, p. 17
[2] *Ibidem*, p. 18

sfera religiosului, le sunt adăugate îndoielile, experimentele, veșnicele neliniști din sfera științei:

„Nu întotdeauna eroii prozelor lui Papilian aleg rezolvările cele mai simple și comode, dimpotrivă, dorința lor de perfecțiune, de cunoaștere și sondare a necunoscutului îi determină să opteze pentru soluțiile cele mai dificile, mai inconfortabile, mai dilematice."[3]

Un exemplu în acest sens este „Faustul său", așa cum notează Mircea Popa. Veșnic neliniștit, temător și neîncrezător, nici măcar în sine însuși, personajul lui Papilian (din nuvela *Sufletul lui Faust*) are de ales între un rai previzibil, unde rațiunea, pacea și perfecțiunea, unde„totul e cunoscut și fiece element e prețuit prin măsură și analiză. Razele soarelui sunt numărate, lumina nopții e o formulă matematică, pământul e cântărit cu frânturi de miligram, iar firmamentul preschimbat în moriști de energie. […] Acolo se găsește palatul de cleștar, de gheață și de fildeș, unde rațiunea tronează între statuile îngâmfării, ale amorului propriu și al neputinței!... Căci în rai totul se cunoaște, dar nimic nu se poate!"[4]
Sau, dimpotrivă, un iad neprevăzut, surprinzător, unde „totul e mărginit ...fericirea prin durere, știința prin neștiință și tinerețea prin moarte […] din focul acestei nemărginiri se călesc podoabele cele mai prețuite ale omenirii: mila din necunoaștere, iubirea din durere și resemnarea din moarte!"[5]

În cele din urmă, „Faustul" lui Papilian va alege voluptatea vieții clocotitoare și neprevăzutul iadului, nefericirea, neștiința, neînțelegerea vor fi apreciate în detrimentul previzibilității, „al leneviei și automulțumirii"[6]. Iată astfel un exemplu, considerăm noi, relevant, pentru argumentul menționat: raiul și iadul în viziunea lui Papilian sunt proiecții, „produse ale sufletului omenesc. Substanța lor e cugetarea și conștiința fiecăruia le e puterea."[7] Faust este astfel un personaj mundan, atras fiind de „demonul" cunoașterii în detaliu a vieții, determinat să aleagă nu statica nemurire, pe care o oferă raiul, ci voluptatea „arzătoare" a iadului. Condiția de bază a ființei umane nu va fi negată nici de Faust-ul lui Papilian, nici de celelalte personaje ale nuvelelor cu caracter religios sau fantastic. Firea iscoditoare, veșnic temătoare a omului va continua să caute noi și noi sensuri, explicații, stări sau senzații prin care acesta simte că „trăiește" viața pe care a primit-o în dar.

Din ciclul *Sufletul lui Faust* (1928), corespondent nuvelelor de tip fantastic, amintim următoarele proze cu caracter religios: *Sufletul lui Faust, Poveste, Minunea, Din minunile cele mai presus de fire, Poveste de Paști* sau *Dialog;* unde personajele au aceleași reacții umane, fără a se dezice niciun moment de condiția lor, chiar atunci când în scenă apare Însuși Dumnezeu, cum este cazul nuvelei *Poveste.* Subiectul nuvelei este relativ simplu: în vederea „desăvârșirii lucrării", Dumnezeu vine pe pământ pentru„ca prin vorba și puterea Sa, să îndrepte lucrarea pe care nici semnele cerului, nici spusele profeților, nici chiar patimile Celui răstignit pe cruce, n-au putut-o săvârși."[8]

În calea Sa întâlnește un nebun (filosoful Diogene), un judecător și un „meșteșugar Doctor" care la rugămintea Sa: „Dă-Mi tu gândul, îți voi da eu puterea!" rămân aceleași ființe îndoielnice, iscoditoare și răzvrătite, care „nesocotesc adevărul". Dumnezeu înțelege la final că lumea nu Îl mai ascultă, ci „ascultă" doar de legile create lumii, prăbușindu-se „în genună".

La fel ca în nuvela *Sufletul lui Faust* și în nuvela *Din minunile cele mai presus de fire* ni se propune o abordare maniheică a disputei dintre bine și rău, dintre sacru și demonic.

[3] *Ibidem, p. 18*
[4] Victor Papilian, *Povestiri fantastice*, Editura Sarmis, Cluj-Napoca, 1994, p. 165
[5] *Ibidem,* p. 165
[6] Mircea Popa, *op.cit.,* p. 19
[7] Victor Papilian, *Povestiri fantastice*, Editura Sarmis, Cluj-Napoca, 1994, p. 165
[8] *Ibidem*, p. 169.

Personajul central al acestei nuvele este cuviosul Atanasie, egumenul mănăstirii Vatopedi, din muntele Atonului, caracterizat direct de narator astfel:
„era un blagocestiv deplin înstărit în darurile „dumnezeieștii economii" cu nesmintită stăpânire de sine, cu bună rânduială în trebile obștești ale bisericii și multă evlavie la cele sfinte și de folos sufletului."[9]

Lupta se duce tot în plan interior, în planul conștiinței personajului, un Faust măcinat de neputințe omenești, precum ura extrem de aprinsă asupra diavolului: „nu mai puțin el cinstise și iubise pe Preacurata Născătoare de Dumnezeu, pe cât vrăjmășise și urâse pe întrupatul tuturor spurcăciunilor […]" Deși direct proporțională cu iubirea pentru cele sfinte, ura ajunge să biruie chiar și cele mai curate, cinstite și smerite suflete. De aceea scopul nobil al egumenului de a realiza o pictură a Fecioarei Preacurate, așa cum i se dezvăluise în revelația pe care a avut-o, devine motiv de sminteală, de decădere a acestuia. În momentul în care mănăstirea este prădată de păgâni, icoana Fecioarei este „despodobită" de toate obiectele de preț, de toate nestematele, bijuteriile și comorile, toate acestea transferându-se asupra chipului diavolului pictat în pronaos. Astfel, „toate însemnele bogăției lumești"[10] îl vor „împodobi" pe diavol, care participă de fapt la un act de salvare a icoanei Fecioarei, de o posibilă vandalizare a păgânilor. Lupta se finalizează de această dată cu victoria divinului, a binelui, însuși diavolul devenind părtaș la înfăptuirea acesteia. Stilul corespunde epocii vechi a textelor religioase, așa cum remarcă și Mircea Popa.

Semnificațiile înalte ale credinței religioase, mărturisite și asumate public de nenumeroase ori sunt dezvăluite și în ciclul „Legendă și hrisov" din care fac parte *Sinaxarul* dedicat părintelui Dumitru Stăniloae, precum și povestirile: *Un caz de conștiință, Homo faber și Homo humanus* sau *Entos Hymon*, care se numără printre ultimele scrieri ale lui V. Papilian. Ediția din 2007 apărută la Editura Reîntregirea din Alba Iulia și îngrijită de Mircea Popa și Sanda-Valeria Moraru, împrumută denumirea ciclului „Legendă și hrisov", incluzând aici numeroase alte scrieri „cu caracter preponderent religios", așa cum afirmă Mircea Popa în *Notă asupra ediției*, precum: *Cântarea Cântărilor, Evanghelia apocrifă, Psalmii apocrifi, Ecleziastul* sau *Apocalipsul*.

Cântarea Cântărilor este constituită pe cu totul alte coordonate, unul dintre elementele inovatoare reprezentându-l prezența *Corului* sau a vocii mulțimii. „Mirele Sfânt" este preamărit de mireasă și glorificat de vocea corului, care adaugă laude și cântări Mirelui prin glasul miresei. Mireasa, asemănătoare cu Cătălina din *Luceafărul* lui Eminescu, îl cheamă pe Mire cu ajutorul incantațiilor și al laudelor, respingându-l pe cărturar și pe dregător care veniseră să îi ceară mâna, pentru a se dedica întru totul Mirelui poet.
Evanghelia apocrifă cuprinde șase pilde: *Pilda cuvântului, Pilda Fiului lui Dumnezeu, Pilda dărâmării templului, Pilda vânzării, Pilda deșertăciunii* și *Pilda celei mai grele pătimiri.* Regândirea pildei biblice capătă aici însușiri moralizatoare noi, așa cum susține Mircea Popa, stilul fiind specific scrierilor religioase vechi, dar animat de o vitalitate a limbii literare specifică limbajului figurat: „Și Belzebuth rău s-a întunecat la chip și s-a înspăimântat la suflet"[11] (reacția diavolului la auzul minunilor înfăptuite de Hristos); sau „El își simțea sufletul închircit și mintea ghemuită ca bobul de piper." (reacția lui Hristos la vederea bogățiilor cu care era împodobit templul, care ar fi trebuit să fie locaș de rugăciune). Considerăm relevant a reda definiția pildei, de al cărei scop Papilian nu se depărtează, ci doar o revalorifică cu ajutorul limbajului epocii scrierilor religioase vechi și a figurilor de stil:

[9] *Ibidem*, p. 176
[10] Mircea Popa, *Prefață – Victor Papilian scriitorul religios*, în Victor Papilian, *Legendă și hrisov – scrieri religioase*, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2007, p. 19
[11] Victor Papilian, *Legendă și hrisov*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2007, p. 63

„*Pildă* (s.f.) poveste alegorică cu un cuprins religios sau moral, producție literară cu caracter moralizator, cu o structură apropiată de fabulă”[12]
În *Evanghelia apocrifă,* Papilian reinterpretează episoade biblice, oferindu-ne perspective noi de înțelegere a acestora. Secvențe precum cea din Grădina Ghetsimani, sau vindecarea leprosului, a femeii cu scurgerea de sânge, a ispitirii din deșertul Iudeei, a dărâmării templului, a vânzării sau a Învierii sunt doar câteva episoade biblice reprezentative, cărora *Evanghelia apocrifă* le oferă noi interpretări.

Apocalipsul propune aceeași schimbare de perspectivă, de această dată făcând apel la un stil ce amintește de poemele bacoviene și de psalmii arghezieni:
„Cade asupră-ne ploaia stelelor de plumb; oțelul lunii, vâjâind, amenință să se spargă; curcubeele sunt de fum și luminile, de păcură. Urlă șacalii, croncăne corbii. Dar frate, mușcă din carnea brațului tău și rabdă...Iată și biruitorul. […] Și când l-am privit, m-am prăbușit în adânc, ca și când pământul s-ar fi căscat sub mine. Avea fața roșie ca vopseaua cea crudă și părul negru ca păcura cea grea. Pentru îmbrăcăminte jupuise pielea unui balaur cu solzii de oțel, și coroana de oțel îi încingea fruntea. În dreapta ținea împroșcătoarea de plumb cu șapte guri, și în stânga, biciul de sârmă, cu șapte șfichiuiri. Avea o coasă plină de sânge închegat, pe umăr; tălpile cizmelor îi erau pline de creieri striviți, iar de pinteni atârnau ochi de copil, care plângeau încă.”[13]

Cele două versiuni ale *Apocalipsului* propun o dublă perspectivă asupra *Apocalipsei* biblice: una sângeroasă, demnă de înfiorările cele mai mari, și una „cenzurată” ce se petrece în conștiință, relatată ca un vis.

Din punctul nostru de vedere, este un motiv în plus faptul că proza lui Papilian nu poate fi încadrată într-o formulă narativă fixă, dar nici înscrisă în registrul „curiozităților literare” opțiunea confirmată în acest sens de argumentele oferite de I. Negoițescu[14] cu privire la cele trei axe principale pe care se desfășoară proza lui Papilian: estetism, psihologism și religios.

Operă complexă tematic, diversă ca tehnică și experimentare narativă, proza lui Victor Papilian este unică și nu spectaculoasă prin utilizarea numeroaselor procedee narative și prin însăși abordarea integrată a acestora. Rezultatul este un corp unitar, autentic, prin însuși alcătuirea sa, formația de medic și literat a lui V. Papilian, experiența din sfera medicinii umane, precum și deschiderea pe care o manifestă către experimentul narativ relevă o personalitate complexă, orientată către transcultural, ceea ce, în plan literar, se transpune inevitabil în posibil și ficțional.

Prin urmare, demersul nostru s-a concentrat pe încadrarea scriitorului Victor Papilian, în contextul experimentelor narative interbelice și, implicit, în procesul de aliniere la experiențe similare contextului european. „Resuscitarea” naturalismului, prezentă în nuvelistica sa, reprezintă fundamentul cercetării de față, reușind o reamplasare a formulei narative a scriitorului, în contextul literaturii interbelice.

Incursiunea istorico-tematică în poetica realismului, naturalismului și a unora dintre avatarii lor nu și-a fixat altă prioritate înafara intenției de a oferi o perspectivă cât mai amplă și mai fidelă asupra acestei problematici. Preocuparea de a identifica invarianta formulei narative a scriitorului, prin referire la profilul nuvelistic, încadrând „nuvelistica fantastică”, cea inspirată de „patologic și erotic maladiv” în contextul experimentelor interbelice este validată de critica psihanalitică și tematică în versiunea lui Ovid. S. Crohmălniceanu. În opul *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură*[15], cu precădere în capitolul „Hortensia Papadat-

[12] Dicționarul Limbii Române, Tomul XI, Editura Academiei Române, București, 2010, p. 598
[13] Victor Papilian, *op.cit.,* pp. 78-79
[14] I. Negoițescu, *Istoria literaturii române,* Vol. I., București, Editura Minerva, 1991, p. 207
[15] Ovid S. Crohmălniceanu, *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură*, București, Editura Cartea Românească, 1984.

Bengescu, la „psihanalist" observăm cum doctrina freudistă poate fi ancorată în interiorul poeticii romanului de analiză psihologică. Aceasta, în ciuda faptului că „psihanaliza nu poate de fapt să ne spună nimic în legătură cu talentul artistic și mijloacele de care se servește artistul spre a lucra: dezvăluirea tehnicii artistice nu este de asemenea de resortul ei".[16]

Fenomenul se va regăsi ancorat pragmatic în preocupările de identificare a unei alte direcții a experimentelor narative, în măsură a contribui la crearea de perspective inter- și trans-disciplinare cu impact vizibil asupra dinamicii formulelor narative regăsite atât nuvelistica de tinerețe a scriitorului cât și în cea de maturitate. Desigur că nuvelistica de tinerețe reprezintă, la modul transparent, o sumă de încercări de-a dreptul schematice, dar considerate esențiale în demersul nostru, pentru identificarea „puseurilor artistice" importante în proza de mai târziu. Acești germeni, prezenți încă de la început, au rolul nu doar de a anunța o personalitate artistică complexă, ci și de a contribui în mod direct la întemeierea unei formule narative originale. Reconstituirea coordonatelor de referință ale prozei lui Papilian transpare și din complexitatea formulelor narative abordate:

„Problematica preponderentă e de ordin spiritual (moral, psihologic, erotic) ca un fel de replică la obsesia rebreniană a *pământului, extraordinara spiritualitate* și căutarea *chinuitoare* a adevărului sunt țelurile propuse în sondarea lumii contemporane. O neliniște dostoievskiană macină personajele, Papilian având o reală propensiune pentru aspectele dramatice (dar și melodramatice) ale existenței. […] Se afirmă acum interesul pentru literatura de necunoscut a realității diurne, curiozitatea patologului pentru *cazul* fiziologic sau de conștiință, observația alienării, atracția pentru atavisme ancestrale […] Ardelean de adopție, Papilian descoperă în noua provincie un univers moral inedit, o anume *primitivitate,* comportamente bizare, cu motivații paradoxale, în istorie (*Obsesie, De dincolo de râu, Se dezmorțesc sufletele*), sau dincolo de ea, în gândirea magică (*Ulcica*). Prozatorul e atras irezistibil de psihismul tulburat și de excepția morală. […] Spre deosebire de Agârbiceanu, Galaction sau Pavel Dan, la care fantasticul e de sursă populară, folclorică, Papilian evoluează pe linie eminesciană, romantică, stranietatea având la el motivații intelectuale și filosofice (ambiguitate a opțiunilor, neîncredere în determinismul pozitivist, ispită a ocultismului."[17]

Marca specifică a omului de știință, căruia i se adaugă și fiorul artistic, este reprezentată de înclinația paradoxală către spiritualitate, către religios:

„Lucru curios însă: omul de știință se arată înclinat să dea faptelor, pe care le examinează cu numeroase precauții pozitiviste, o interpretare spiritualistă deschisă înfiorărilor religioase."[18]

Religiosul deține un rol de primă mână în opera lui Victor Papilian. Prezent de la debut și până la final în scrierile sale, religiosul de sorginte mistico-creștină deține valențe multiple, fiind de fiecare dată reînnoit și reînzestrat cu noi mijloace de abordare: de la miraculosul arhaic, specific tradițiilor autohtone și până la apelul către numeroase izvoare biblice și practici creștine. Atât în nuvelistică, romane, cât și în dramaturgie, acest „mister" este treptat dezvăluit prin (re)descoperirea unui substrat străvechi, cu rădăcini în tradiția și practica populară.

[16] S. Freud, *apud*. Ovid S. Crohmălniceanu, *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură*, București, Editura Cartea Românească, 1984, p. 99.

[17] Dicționarul scriitorilor români, vol. **M-Q**, coord. Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, București, Editura Albatros, 2002, pp. 616-617.

[18] Ovid S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. I, București, Editura Pentru Literatură, 1967, p. 557.

BIBLIOGRAPHY

1. Dicționarul scriitorilor români, vol. **M-Q**, coord. Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, București, Editura Albatros, 2002
2. Dicționarul Limbii Române, Tomul XI, Editura Academiei Române, București, 2010
3. Crohmălniceanu, Ovid S., *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. I, București, Editura Pentru Literatură, 1967
4. Crohmălniceanu, Ovid S., *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură*, București, Editura Cartea Românească, 1984
5. Negoițescu, I., *Istoria literaturii române,* Vol. I., București, Editura Minerva, 1991
6. Papilian, Victor, *Legendă și hrisov*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2007
7. Papilian, Victor, *Povestiri fantastice*, Editura Sarmis, Cluj-Napoca, 1994

FLORISTIC LIST AND ETYMOLOGICAL COMMENTS BASED ON CASES OF FOLK PLANT ETYMOLOGY

Andrei-Ionuț Popa
Phd Student, „Alexandru Ioan Cuza" University of Iași,
Collaborator at the „Alexandru Philippide„ Institute of Romanian Philology, Iași

Abstract: *The aim of this article is to present, in the form of a floristic inventory, cases of phytonyms resulted by folk etymology, how the phytonymic terms are transparent from the perspective of the theory of the linguistic sign motivation and how they are related to the extralinguistic, how the individual creations manage to spread on a more or less restricted territory.*

Keywords:*Floristic list, copulatory adjectives, ethnobotany, lexematics, conceptualization, plant realia, distortion of the phonetic body, distortion of the semantic body*

Cazuri de etimologii populare românești din sfera fitonimelor care au trecut prin succesive prefaceri:

Căprişor-oacheş (Cyperus fuscus): are inflorescenţe de culoare brun închis, asta ar explica epitetul. În opinia lui C. Drăgulescu, posibil să fie un calc după lat. fuscus; în germ. braunes Zypergras. Oacheș, conform DLR, se pare că derivă din ochi (negri) + sufixul -eș. Denumirile **căprișoară**, **căprișor** par a fi **etimologii populare** după numele ştiinţific Cyperus, influenţate de rom. căprui, cu trimitere la culoarea inflorescenţelor plantei.

Curpen (1), **curpan** (Clematis sp., Humulus lupulus, Lonicera spp., Vitis sylvestris, Vitis vinifera- soiuri), **curpen alb** (Clematis vitalba, Lonicera caprifolium, Lonicera xylosteum, Vitis sylvestris), curpen de grădină (Clematis jacqmanni), **curpen de munte** (Clematis alpina, Lonicera xylosteum), **curpen de pădure** (Clematis recta, Clematis vitalba), **curpen negru**, **curpen sălbatic** (Vitis sylvestris), **curpen scurt** (Clematis integrifolia), **curpenas** (Humulus curpenită (Clematis alpina, Clematis vitalba), **curpin** (Clematis vitalba), **curpini albi**, **curpini negri**, **curpinre** (Clematis vitalba) toate liane numite generic *curmei* < autohtonul **curpen** "mlădiță lungă de plantă acățătoare, vrej", alb. kulpër, kurpen < i.-e. *kŭerp- "a se învârti" (L.I. Russu, 1981) de unde și rom. a (în)curpeni „a înfăşura, a răsuci". Pentru Clematis avem și macedorom. curpan(e), curpin, corpan. Sârbo-croații numesc speciile de Clematis skrobut, din acelaşi rad. i.-e. *(s)ker- "a sălta, a se învârti". Curpenii sunt numiți **albi** care au flori albe (< lat, albus) şi curpeni **negri** (< lat. niger, -grum) cu vrejul închis la culoare; curpeni de grădină (a se vedea gardurariță), de munte (< lat. mons, -tem) și de pădure (a se vedea păduroaică) ori sălbatici (< lat. salvaticus < silvaticus de pădure"). Dintre toţi Clematis integrifolia e cel mai scurt (< lat. curtus). Este posibil ca fitonimul **curpene câinesc** să fie o adaptare a corespondetului curmei câinese (a se vedea curmei) dat fiind faptul că atât curmei cât şi curpen au (şi) semantica„mlădiță, tulpină (de legat); funie.

Curpen (**2**) **alb** (Sinapis alba), **curpină de pădure** (Convallaria majalis), **curpeniță** (Ranunculus acris): nu sunt plante cățărătoare (liane) ca precedentele ci specii ierboase cu tulpini scurte. Aceste fitonime ar putea fi o dovadă că, în timp, noţiunea de curpen a căpătat înțelesul „tulpină".

Curpen (**3**), **curpană** (Solanum tuberosum) pentru care oferim fie varianta unei **etimologii populare** din corespondentele **crumpei**, **curumpeni**, **curumpene**, fie explicația de la **curpen** (**2**).

Gheara cioarei (Lathyrus latifolius), **gheara diavolului** (Harpagophytum procumbens), **gheara găii** (Vicia spp.), **gheara găinii** (Pelargonium radula, Vicia spp.),

gheara mâței, **gheara pisicii** (Uncaria tomentosa), **gheara motocului** (Lotus corniculatus), **ghearele ursului** (plantă neidentificată medicinală), **gheară**, **ghiară** (Lonicera caprifolium), **gherătoare** (Ceratophyllum demersum), **ghiara cioarei** (Lathyrus latifolius), **ghiara dracului** (Phyteuma tetramerum şi spp.), **ghiara mâței** (Lotus corniculatus, Lupinus angustifolius, Nonea pulla), **ghiara pisicii** (Abutilon theophrasti, Hibiscus trionum), **ghiara pajorei**, **ghiara uliului**, (Astragalus glycyphyllos) < autohtonul gheară (I.I. Russu, 1981). Poporul a asemuit florile, frunzele sau fructele acestor plante cu ghearele ciorii (a se vedea ciocul ciorii), dracului (< lat. draco,,şarpe, balaur"), găii (gaie < caie după sunetul, cáa-cáa, scos de specii de Milvus), **găinii** (< lat. gallina), **mâței** (mâță, posibil cuvânt autohton; a se vedea mâță) sau **pisicii** (< onomatopee, pis-pis), **uliului** (<magh. ölyü), **pajurei** (cf. lat. passarem/passerem > rom. pasăre şi ital. passero, span. pájaro; ori cf. ucr. pažera „„ființă lacomă"), **dracului** (< lat. draco „balaur, şarpe"). Harpagophytum procumbens se numeşte şi în germ. **Teufelskralle** şi în engl. **devil's claw** (numele românesc fiind un calc după acestea). Nemţii spun şi speciilor de **Phyteuma Teufelskralle**, iar maghiarii **varju köröm** „gheara ciorii". Ciupercile din genul Ramaria, cu aspect de mănunchiuri de "gherute" se numesc ghiara ursului. Nonea pulla ne-am fi aşteptat să se numească *urechea mâței (cum îi spun alții, ex. maghiarii: piszifülle), dată fiind forma frunzei; planta nu are vreun organ ascuțit ca o gheară, însă aspectul corolei abia ieşită din caliciu sugerează imaginea ghearei pisicii parţial scoasă din teacă. Fitonimul gheruta cucului (Orchis morio) poate fi tratat aici (cu atât mai mult cu cât există şi numele săs. krähenfuss „piciorul ciorii"), dar poate avea semantica corespondentului untişor (cf. v.ind. ghrtam "unt rânced"), fitonimul fiind, în acest caz, o **etimologie populară**.

Lâna broaştei (Conferva spp., Spirogyra spp., Tribonema spp.), **lâna caprelor** (Cerastium lanatum), **lânaritâ** (Antennaria dioica, Filago arvensis, Filago germanica, Leontopodium alpinum), **lâna** (1) **broştească**, **lână de apă**, **lână verde** (Conferva spp., Spirogyra spp., Tribonema spp.). **lânărică** (Eriophorum spp., Gnaphalium uliginosum, Leontopodium alpinum. Verbascum phlomoides), **lânăriță** (1) (Eriophorum spp.)< lână (< lat. lana). Plantele sunt acoperite cu peri lânoşi (Antennaria dioica, Cerastium lanatum, Filago arvensis, Filago germanica, Gnaphalium uliginosum, Leontopodium alpinum), au fructe cu peri lungi ca lâna (Eriophorum spp.). Unele pâslă", Eriophorum < gr. érion,,lână şi phérein,,a purta" ş.a.) Cerastium lanatum creşte pe fitonime, ar putea fi chiar calcuri după denumirile ştiinţifice (Gnaphalium < gr. gnáphalon,lănă, vârful munţilor în mediul caprelor (< lat. capra) negre. Algele Conferva spp., Spirogyra spp., Tribonema spp. plutesc pe apă (cf. lat. aqua sau rad. i.-e. *ap-„apă") ca nişte fire de lână verzi (< lat. viridis). Fiindcă sunt la un loc cu broaştele (< lat. *brosca sau autohton, dat fiind alb. Lână (2), lână de baltă (Agrostis stolonifera), lâniş (Puccinellia distans): cele două specii ce baltă breskë) şi verzi ca acestea, au fost numite lâna broaştei, (termen autohton), au frunze şi tulpini subţiri, oarecum asemănătoare firelor de lână (spre toamnă Agrostis stolonifera produce otava, care a putut fi comparată cu lâna), dar credem că în aceste cazuri substantivul lână este o **etimologie populară** după corespondentul lăniş (a se vedea acolo şi lăun). Nu excludem ca şi în cazul numelor altor plante de apă/locuri apătoase (Conferva spp., Spirogyra spp., Tribonema spp., Eriophorum spp.) să avem etimologii populare în care termenul lână să se fi suprapus peste un vechi (celtic ?) lan, len,,mlaştină, teren inundat". Lânăriță (2) (Linaria vulgaris): în loc de linăriță, linariţă.

Ochincea (Gentiana cruciata, Gentiana lutea, Gentiana punctata): în opinia lui C. Drăgulescu, de comparat cu bg. tintiava, dar și cu bg. okiče „împodobit(ă)” dar și ghiocel (Galanthus nivalis), tc. öksüzce (Crocus sativus). Nu este exclus ca fitonimele să provină din subst. ochi sau scr. okce „ochișor”, caz în care ele denumeau, iniţial, speciile de Gentiana cu flori mici, albastre, asemănătoare unor ochi cu înțelesul de „lumină, strălucire” ca în sintagmele ochi de pădure „luminiș”, ochi de apă „luciu de apă”, ochi de geam, cf. și cu sl.

okno „fereastră” și oko „ochi”) (Gentiana nivalis, Gentiana utriculosa, Gentiana verna, poate și Gentiana cruciata numită și ochișele). Ochincea, ochincele ar putea fi palatalizări/regionalisme pentru opincea, opincele (diminutiv al subst. opincă, opinci < bg. опинък, опинка sau din sl. opinŭkŭ „încălţăminte”,), f lorile semănând cu niște cizmulițe. C. Drăgulescu nu exclude nici posibilitatea unor **etimologii populare** după sl. penti „a pune cruciș” (din care verbul a opinti, iniţial cu sensul „a pune de-a curmezișul”), frunzele mai multor specii fiind dispuse în cruce (Gentiana cruciata se numește și românește iarba-crucii). Speciile de Gentiana au flori în formă de pahar (majoritatea se numesc și cupe) și, din acest considerent C. Drăgulescu trimite și la subst. otic „pahar mic”, cu varianta ochic, oticău „cupă”. În DLR s-a notat (din Bârsana-Sighetul Marmației cf. ALR II 6 323/353) fitonimul ochincea și pentru Digitalis ambigua (sin. Digitalis grandiflora), cunoscută mai bine sub numele degetar(iță). Tot DLR consemnează variantele otinteavă, otinteauă, ochinpele, ochinceane, considerând etimologia tuturor ca fiind necunoscută.

Rapița (Brassica napus, Brassica rapa, Sinapis alba, Sinapis arvensis, Sisymbrium officinale), rapiță napus, Brassica rapa, Sinapis arvensis), **rapiță de grădină** (Sinapis alba), **rapiță de muştar**, **rapiță de câmp** (Brassica (Brassica nigra, Sinapis alba, Sinapis arvensis), **rapiță de toamnă** (Brassica napus subsp. oleifera), **rapiță măruntă** (Brassica napus, Brassica rapa), **rapiță navetă** (Brassica rapa), Rapistrum perenne, Rorippa islandica, Sinapis arvensis), **rapiță unsuroasă** (Sisymbrium sophia **rapiță sălbatică** (Brassica napus, Brassica nigra, Brassica rapa, Raphanus raphanistrum, actualmente Descurainia sophia), **rapință** (Sisymbrium officinale): din lat. rapa (Brassica rapa) prin intermediul sl. rĕpa, rèpica „nap", bg. rapica. Din română sau slavă există şi magh. repesën (Sinapis arvensis), réparepce, repce, repcza (Brassica rapa), repcsén retek (Raphanus raphanistrum), săs. raptchitsə, rapitsə, raptšəgəkrait (Raphanus raphanistrum, Sinapis arvensis). Sisymbrium officinale se numeşte şi în italiană rapino. Plante, majoritatea, sălbatice (< lat. silvaticus), crescând pe câmp (< lat. campus), puține cultivate în grădini (a se vedea gărdurariță), cu flori galbene, mai rar albe (< lat. alba). Cu siguranță rapița unsuroasă nu este Descurainia sophia ci Brassica napus subsp. oleifera ori altă brasicacee, posibil **etimologie populară**.

Săponel (*Saponaria officinalis*), **săponele** (*Aster laevigatus* actualmente *Aster novi-belgii* subsp. *laevigatus*), **săponelul calului** (*Anagallis arvensis*), **săpuiori, săpun** (*Saponaria officinalis*), **săpunar** (*Mercurialis perennis*), **săpun de mal, săpunar sălbatic, săpunariță** (*Saponaria officinalis*), **săpunariță mică** (*Saponaria pumila*), **săpunaș(i)** (*Herniaria incana, Saponaria officinalis*), **săpunărică, săpunăriță** (*Saponaria officinalis*), **săpunel** (1) (*Aster novi-belgii* subsp. *laevigatus, Gypsophila muralis, Saponaria officinalis*), **săpunele (***Aster laevigatus* actualmente *Aster novi-belgii* subsp. *laevigatus, Aster novae-angliae, Aster novi-belgii***), săpunioară, săpuniță** (*Saponaria officinalis*), **săpunul calului, săpunul popii** (*Saponaria officinalis*): subst. săpun (cf. lat. sapo, -onis, saponem, ngr. Sapuni, ital. sapone), plantele conținând saponine (unele făcând clăbuci la frecarea în apă). Și sârbo-croații au pentru *Saponaria officinalis* numele sapunjača, sapunika. Planta crește mai ales pe malul râurilor (mal, termen autohton).

Săpunel (2) (*Thymus pulegioides*): **etimologie populară** în loc de sărpunel.

Scai de tufă mare (*Vitex agnus-castus*): este o tufă mare (< lat. tufa și autohtonul mare) de 1-3 m înalțime dar nu este un scai. Scai ar putea fi o **etimologie populară** după subst. scălan „ ciorchine, racem”, aluzie la inflorescența plantei.

Spata dracului (*Dryopteris filic-max, Dryopteris spinulosa, Matteuccia struthipteris, Phyllitis scolopendrium, Pteridium aquilinum*), **spata porumbului** (Pteridium aquilinum), **spatele vâlvelor** (Blechnum spicant): speciile enumerate sunt ferigi cu frunze asemănătoare unei spate (<lat. spatha, gr. spáthe) a războiului de țesut. Desigur, cu astfel de spate nu poate țese decât dracul (< lat. draco „șarpe, balaur”). Spata porumbului (< lat. palumbus „porumbel”) are sensul „aripa porumbelului”. Vâlvele (vâlvă „știmă, zână”, bg. vălhva cf. cl.

Vlŭchva „vrăjitor") sunt ființe imaginare, duhuri ale pădurilor, apelor, munților, peșterilor, minelor de aur, care protejează aceste ecosisteme. Și maghiarii numesc o serie de ferigi cu termenul borda „spată; coastă."

Stejar (*Quercus pedunculiflora, Quercus petraea, Quercus pubescens, Quercus robur*): toate dicționarele compară rom. stejar, stejer cu bg. stežer. Noi considerăm că și într-o limbă și în cealaltă avem o evoluție, prin formele intermediare *ste(r)zer, *ste(r)zar, din trac. *sterdar, *sterder "copac tare, lemn dur" ca și lat. robur. Denumirile ar putea avea la origine rad. i.-e *ster- "țeapăn, rigid, tare; tulpină, lujer", din care și gr. stereos "țeapăn, tare, solid", lat. strena "ramură din dumbrava zeiței Strenia", v.germ. stork "trunchi, tulpină de copac, ciot", strūk "ramură ruptă, tufiș des, copăcel, arbust", sl. stežerŭ "băț, par" >? Rom. ste(a)jer "par"ș.a. Pentru partea finală -der/-dar a se vedea cocadâr; B.P. Hașdeu consideră că fitonimul este autohton. Se pare că substantivul ștează „piuă" conține, ca și sinonimele dârstă și dubă, noțiunea „lemn (tare), stejar", Există ***stejar alb*** (*Quercus dalechampii*), ***stejar alb american*** (Quercus alba) < lat. albus (frunzele ultimei specii, de origine americană, sunt pe dos glaucescente); *Quercus dalechampii* arde cu flacără strălucitoare; **stejar american de mlaștină** (*Quercus palustris*) < sl. *mlačina sau *mlaština, arborele crescând în locuri umede; **stejar brumăriu** (*Quercus pedunculiflora*): frunzele sunt pe dos glaucescente, brumării (< brumă < lat. bruma); **stejar carmajiu** (*Quercus coccifera*): adică de cârmâz (a se vedea cârmâz); **stejar de baltă** (*Quercus palustris*): aluzie la ecologie (baltă termen autohton, calc după numele științific).

Streche, strechea vacii (*Genista sagittalis*): expilcația din popor este că planta înflorește în perioada în care insecta numită streche (*Hypoderma bovis*) atacă/înțeapă vacile (vacă< lat. vacca, v.ind. vaçā). Având acest argument, logic este să considerăm că fitonimul streche vine din entomonimul streche, cu originea în bg. Străk, strěkŭ, sb. strk „tăun" corespunzător cu macedorom. strecl′e, streglă, meglenorom. Streacilă nu este exclus ca termenii să provină din rad. i.-e, *(s)tres- "a tremura", lat. terror "a speria, a îngrozi", vitele atacate de insectă fugind speriate (sau din lat. *oestricula din care fr. Oestre „tăun"). Dar tot acest comentariu pare a fi infirmat de unele nume slave ale plantei, precum sârb. Žutica streličasta, cu semantica numelui științific. Deci rom. streche pare a fi o **etimologie populară** după scr. strelica, pol. strzalka „ca săgeata, sagitat", aluzie la frunzele plantei, ca niște vârfuri de săgeți.

Sulfină (1) (Melilotus albus, Malilotus officinalis, Trigonella procumbens), **sulfcină** (*Melilotus albus, Melilotus officinalis*), **sulfină albastră** (*Trigonella coerulea*), **sulfină albă** (*Melilotus albus*), **sulfină de nisipuri** (*Melilotus arenarius*), **sulfină galbenă** (*Melilotus officinalis*), **sufină** (*Ononis spinosa*): inițial s-a putut numi sulfină specia *Melilotus officinalis* cu flori galbene (< lat. galbina), sulfurii (<sulf<lat. sulphur). Unii lingviști chiar presupun existența fitonimului lat. * sulfina, pornind tot de la subst. Sulphur. Italienii spun și ei speciilor de *Melilotus zolfaccio* iar sânzienelor galbene erba zolfina. Celelalte specii, fiind asemănătoare cu *Melilotus officinalis*, au primit nume distincte pe baza cromaticii florilor: albastră (<lat. albaster), albă (<lat. alba). *Melilotus arenarius* crește pe nisipuri (<bg. nasip). Dat fiind faptul că sulful este numit în popor pucioasă, noi facem legătura între mirosul aparte al acestor plante (mai ales când sunt ude) și cel al sulfului.

Sulfină(2) (*Melissa officinalis*): eventuală *etimologie populară* din rom. șui „astm" (de la respirația cu șuierături a bolnavului), dat fiind faptul că planta s-a folosit contra nădușelii „astmului"; sau dintr-un presupus *sulina „înțepătoarea" (cu subînțelesul „albina"), devenit sulfina (a se vedea sulină și sulcină). Specia s-a folosit la frecarea stupilor pentru atragerea roiurilor de albine de unde și numele stupelniță, busuiocul stupului, floarea stupilor ș.a.

Tibgă, ticvă (*Lagenaria siceraria*), **tidvă** (*Cucurbita pepo, Lagenaria siceraria*), **tidvă de apă** (*Nympahea alba*), **tidvă de pământ** (*Bryonia alba, Bryonia dioica*), **tigbă**

(*Cucurbita maxima, Lagenaria siceraria*), **tigvă** (*Lagenaria siceraria*), **tigvă de apă** (*Nuphar luteum*), **tigvă de pământ** (*Bryonia alba*), **tigvă de tină** (*Citrullus vulgaris*), **tigve** (*Cucurbita maxima, Cucurbita moschata*), **tigvuliță, tiugă** (*Lagenaria siceraria*)< sl. tyky, tykvi (*Lagenaria siceraria*), cf. bg. tikva, tokvo, scr. Tikva, tikvica, tikvo, rus. Tykva, ticva, pol. tykwa, slovac. tekvica (Lagenaria siceraria, Cucurbita spp.), din cae și magh. tök (*Lagenaria siceraria*). Ptin extindere și alte cucurbitacee (*Cuxurbita*, *Bryonia*, *Citrullus*) înrudite cu *Lagenaria siceraria* au primit același nume. Speciile de *Bryonia* au tulpini urcătoare și frunze asemănătoare speciei *Lagenaria siceraria.*

Tomadă (*Solanum lycopersicum* actualmente *Lycopersicon esculentum*), **tomadele** (*Solanum melongena*), **tomată, tomate** (*Lycopersicon esculentum*) < span. tomate (> fr, tomate, engl. tomato, tc. tomates, domades, ngr. Tomáta etc.) din tomatl, numele plantei la populația aztecă Nahuatl. Soiuri de tomate sau de roșii: Argeș, Augusta, aurora (<fr. Aurore, lat. aurora), bizon (<fr., lat. bison), cireșe (a se vedea fitonimul cireș), colțurate de Tulcea, galbene mari.

Un(t)delemniță (Artemisia annua), undulemnuță (Tanacetum vulgare): din subst. untdelemn (unt < lat. unctum, lemn < lat. lignum) cu înţelesul ulei parfumat, sfinţit", adică „mir" (cf. corespondentele năfurică, smirnă, tămâiță) ori posibile etimologii populare.

Ustunoi (Allium sativum), usturoaia, usturoaie (Alliaria officinalis, Peltaria alliacea), *usturoi* (Allium spp., Polygonum hydropiper), *usturoi de Albania* (Allium ampelloprasum): după una din ţările din care s-a introdus la noi; *usturoi de Egipt* (Allium sativum var. ophioscorodon): originar din sudul Mării Mediterane, cultivat de egipteni în urmă cu 5 milenii; usturoi de leac (Teucrium scordium): **etimologie populară** în loc de *usturoi de lac* (< lat. lacus), planta crescând în locuri mlăștinoase (şi maghiarii îi spun vizi fokhagymaszagúfű, vizi gamandor, francezii germandrée d'eau); *usturoi de munte* (Alium montanum, Allium ochroleucum) < lat. montem; *usturoi de pădure* (Allium scorodoprasum, Allium ursinum) (a se vedea păduroaică); *usturoi de răsug* (Allium victorialis): s-a folosit contra *răsfugului* (a se vedea răsfug); *usturoi de Spania* (Allium sativum var. ophioscorodon): adus de spanioli din Egipt şi cultivat în Europa mai întâi în Spania*; usturoi de toamnă* (Allium sativum incl. var. ophioscorodon): un soi târziu (< lat. autumnus); *usturoi rocambole/recambol* (Allium sativum var. ophioscorodon) < fr. rocambole, germ. Rockenbolle; *usturoi sălbatic* (Allium rotundum, Allium vineale, Gagea lutea) < lat. silvaticus; *usturoi şerpesc* (Allium sativum var. ophioscorodon) < lat. serpe(n)s, de fapt un calc după numele ştiinţific ophioscorodon„usturoiul şarpelui"; *usturoi turcesc* (Lepidium ruderale): consumat de turci; *usturoias*(i) (Allium spp., Lactarius piperatus, Marasmius alliaceus, Marasmius scorodonius), usturoieşi (Narcissus poëticus), *usturoioasă* (Alliaria officinalis), *usturoiță* (Alliaria officinalis, Galanthus nivalis, Lilium martagon, Paris quadrifolia, Sisymbrium officinale), *usturoiul ciobanului* (Thlaspi alliaceum): consumat de ciobani (a se vedea traista ciobanului); *usturoiul cucului* (Allium ursinum), *usturoiul şarpelui* (Allium scorodoprasum) (a se vedea aiul şarpelui), *usturoni* (Allium sativum): din verbul *a ustura* (< lat. ustulare), senzație produsă de speciile de Allium, Lactarius piperatus, Lepidium ruderale, Paris quadrifolia, Polygonum hydropiper, Sisymbrium officinale). Numele s-a extins şi asupra speciilor care au miros asemănător usturoiului (Alliaria officinalis, Marasmius alliaceus, Marasmius scorodonius, Teucrium scordium, Thlaspi alliaceum) sau au frunze asemănătoare usturoiului ori bulbi ca acesta (Gagea lutea, Galanthus nivalis, Lilium martagon, Narcissus poëticus). *Soiuri de usturoi*: *de Cenad*, *de Copălău*, *de Moldova*, *de iarnă*, un soi care rezistă peste iarnă (<lat. hiberna), *de Obitiți*, *de primăvară* (< lat. primavera), *de vară* (< lat. vera). *Uşoarea pământului* (Tamus communis): în loc de *unsoarea pământului* (a se vedea unsoarea pământului).

Turturea (2) (Saxifraga rocheliana): cel mai probabil *etimologie populară* după corespondentul magh. körontória.

Denumiri populare româneşti de ciuperci formate prin etimologie populară

Prin acest procedeu s-au format următoarele miconime:

Cigă-mică (Armillaria mellea) este explicat în DLR. Se oferă întreaga explicație pentru acest fitonim: etimonul este ung. csigabiga (csiga-liga, csiga-riga) intortochiat, închircit, un fel de mele -în alte părți li se zice <<*urechiuși*>> -s-a făcut din cauza formei lor întortochiate. Prin **etimologie populară**, s-a amestecat cu cuvântul <<*mic*>>" (DLR, s.v. *cigă-mică*). Acest miconim a fost încadrat în categoria denumirilor formate dintr-un singur element lexical deoarece, după cum se observă din explicația dată, el este doar în aparență un compus.

Micurete (Calocybe gambosa) pare a fi o variantă a lui *nicorete* (*nicurete*), denumire sub care această ciupercă este cunoscută. Confuzia s-a făcut între acest miconim şi *micurut*,,mic".

Moise (Tricholoma flavovirens??) este un miconim care s-a format prin confuzia dintre *moisă*, variantă a lui *moiță* (etimologie necunoscută) cu **Moise**, antroponimul de origine biblică.

Pipinci (Armillaria mellea) este format prin contaminarea dintre miconimul *popinci,* variantă a lui *popenchi* (Armillaria mellea) și *pipic* „mic".

Roşcove, roșcovan, roșcovani (Lactarius deliciosus) sunt miconime care au la bază contaminarea lui *râșcov,* termen destinat ciupercilor din genul Lactarius, cu *roşcov* şi *roşcovan*, adjective folosite pentru a descrie o persoană cu părul roșcat: *râscov+roscov=roscov*. Roșcove reprezintă varianta de feminin, plural al acestui miconim iar roșcovan este derivat de la roșcov la care s-a adăugat sufixul -an, roșcovani fiind varianta de plural a acestuia din urmă. Fenomenul este ușor de explicat dacă se are în vedere faptul că Lactarius deliciosus este portocaliu-roșiatic.

Roșcață (probabil Puccinia sp.) s-a format prin confuzia între *roșeață* (denumire sub care sunt cunoscute aceste plante) şi *roşcat* sau varianta sa învechită, *roşcatic*. Motivul confuziei este reprezentat de petele colorate în nuanțe de roşu (mai degrabă ruginiu), care apar pe frunzele plantelor afectate de această ciupercă.

Rodină (probabil Puccinia sp.) s-a format prin apropierea dintre *rodin* (denumire împrumutată din maghiară, cu valoare de boală a plantelor provocată de o ciupercă microscopică") şi *rodină* (cuvânt tot împrumutat, care are valoarea de „dar adus lăuzei").

BIBLIOGRAPHY:

1. Borza, Alexandru, *Dicţionar etnobotanic cuprinzînd denumirile populare româneşti şi în alte limbi ale plantelor,* Editura Academiei, 1968.
2. Drăgulescu, Constantin, *Dicționarul explicativ al fitonimelor românești*, Sibiu, Editura Universității Lucian Blaga, 2018.
3. Zach C. Panțu, *Plantele cunoscute de poporul român. Vocabular cuprinzând numirile române, franceze germane și științifice*. Ed. II. 424 p., București, „Casa Școalelor".

RENEGOTIATING THE IMAGE OF EMINESCU TODAY

Alexandra Măriuca Ionescu
PhD, University of Craiova

Abstract: The text explores how the image of the poet Mihai Eminescu is perceived today, emphasizing that this process of re-evaluation is due to a desire to re-evaluate the cultural past and to adapt to new generations with different interests and perspectives. Although Eminescu is considered a "great national poet", interest in his works remains alive. In his work, Iulian Costache proposes a new image of the poet, trying to place him once again at the forefront of the literary canon. Costache explores different aspects of reception, including both positive and negative valorizations of Eminesci's work. He analyzes different perspectives and explores the impact of literary interpretations on the poet's image. The work compares and contrasts literary personalities such as Eminescu and Caragiale, introducing concepts such as the contrasts of mutual attraction. Costache aims to offer a new reading experience, inviting a re-evaluation of Eminescu's work, not for the sake of a simple polemic, but as an act of interpretation and understanding of a literature that continues to fascinate.

Keywords: renegotiation, contrast, contemporaneity, past, poetry

Cum este receptat Eminescu astăzi? Ei bine, nu este o întrebare chiar atât de simplă, a ne raporta astăzi la Eminescu ca la un simplu poet, care a scris într-o epocă, ce nu întâmplător a fost denumită epoca „Marilor clasici ai literaturii române", este într-adevăr o sarcină greu de îndeplinit, iar acest lucru survine din necesitatea unei noi ierarhizări a literaturii noastre, din dorinţa de a reactualiza trecutul cultural, de a ni-l asuma mai mult sau mai puţin.

Fiindcă am fost învăţaţi încă de mici, în şcoală cine a fost „Luceafărul poeziei româneşti", poemele eminesciene sunt prezente în manualele şcolare şi receptate de către noile generaţii, numai că modul de percepere a acestora—aş îndrăzni să afirm—s-a schimbat puţin, fiindcă tinerele generaţii manifestă interes pentru altfel de activităţi, au alte tabieturi, iar lectura este lăsată undeva într-un colţ întunecat...

Eminescu este „cel mai mare poet naţional"[1], susţinea Călinescu, poezia sa continuă să stârnească interesul a numeroşi cercetători, eminescologi sau simpli cititori, doar că grila de lectură s-a schimbat puţin „ pe aici, pe colo, şi anume, în punctele esenţiale", pentru că şi mentalitatea epocii este alta.

Având în vedere numerosele studii consacrate operei eminesciene, simpozioanele la care participă studenţi, masteranzi, nu pot decât să ne bucure că Eminescu încă mai incită, încă mai poate stârni polemici.

O carte care a stârnit interesul imediat după apariţie, în anul 2008, este studiul lui Iulian Costache, pe care îl intitulează sugestiv *Eminescu-negocierea unei imagini.*

Lucrarea este o cercetare de istorie literară în care autorul îşi propune ilustrarea unei noi imagini poetului, încercând să recupereze un scriitor canonic, să re-negocieze imaginea acestuia, cu scopul de a-i restitui primul loc în cadrul ierarhiei.

Lucrarea este împărţită în două capitole, intitulate sugestiv *Sfidări actuale ale lecturii operelor canonice* şi *Decuparea obiectului.*

În primul capitol, asistăm chiar la o „sfidare" a operelor canonice deoarece, aici Costache se dovedeşte incisiv, în sensul că el oferă mai degrabă o „infiltrare" în literatura

[1] G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*, Editura Minerva, Bucureşti, 1970, p. 24.

spaniolă, unde se raportează la poeţi precum Jorge Luis Borges sau Miguel de Cervantes cu formidabilul *Don Quijote de la Mancha.*

Cu alte cuvinte, dacă ne-am fi aşteptat să se aducă în discuţie imaginea lui Eminescu, ei bine, mai întâi ocoleşte subiectul, apoi, oferă o reeditare a conceptului de canon printr-un exemplu reprezentativ, care este Don Quijote.

În al doilea capitol, Costache aduce în discuţie faptul că eminescologia ocupă un loc însemnat în cadrul istoriei literare, el subliniind ideea că imaginea unui autor este strâns legată de opera acestuia, iar imaginea se construieşte în funcţie de modul în care este receptat.

Pe de o parte, un subcapitol îl intitulează valorizările negative pe care le clasifică în patru tipuri de semioză, şi anume, polemică, formală, morală şi parodică. În ceea ce priveşte valorizările pozitive, scoate în relief, semioza estetică şi semioza socialului.

Costache dedică un capitol special semiozei extraliterare pentru a evidenţia cum este percepută imaginea eminesciană, îndeosebi, manifestul răutăcios al lui Macedonski, prin care poetul este atacat într-o manieră deloc elegantă, mai ales, ţinând cont de starea precară de sănătate în care se afla poetul.

În ceea ce priveşte imaginarul colectiv românesc, Costache vorbeşte despre imaginea poetului despre care afirmă că „este cel mai probabil inspirată de ponderea pe care o are canonul didactic şcoalar în construirea imaginii de sine a comunităţii româneşti”[2].

Criticul relevă un aspect important care a mai fost vehiculat în epocă, și anume, cel referitor la faptul că Eminescu a contribuit decisiv la constituirea limbii române, iar acest elan vine, în mod inerent la poeții pașoptiști.

În ultima parte a lucrării sale, Costache lansează niște ipoteze extrem de interesante, una dintre ele constând în atracția pentru poezia eminesciană.

Oare mai este atras cititorul actual de lirismul eminescian?

Aș îndrăzni să spun: Da! Poate că mentalitatea epocii este alta, însă sensiblitatea lirismului eminescian continuă să atragă, să incite, tinerii cititori, iar ceea ce vrea de fapt, Costache să ilustreze este că nu s-a schimbat canonul, doar mentalul epocii.

Autorul „negociază” imaginea lui Eminescu, mai precis vrea să verifice în ce măsură şi în ce manieră, poetul este citit, respectiv, receptat astăzi. El negociază imaginea poetului prin prezentarea unei oferte extrem de atractive, care este opera poetului.

Redresarea romantică se produce odată cu Eminescu, deoarece vorbim de secol al XIX-lea, care, indubitabil este un secol exclusiv pozitivist.

Din acest considerent, poetul este unul din factorii primordiali, carea au contribuit la constituirea limbii literare româneşti, dacă nu chiar reperul esenţial al acestui proces.

Autorul menţionează că “beneficiind de o longevitate considerabilă ca blazon cultural, numele lui Eminescu beneficiază şi de o poziţionare specială, într-o zonă strategică a imaginarului colectiv românesc, fiind desemnat ca una dintre mărcile cele mai puternice ale culturii române”[3].

Interesantă este şi comparaţia dintre Eminescu şi Caragiale pe care Costache a punctat-o foarte bine, cei doi fiind puşi, oarecum în antiteză, dar având, în mod inerent şi trăsături comune. Comparaţia autorului porneşte de la binecunoscutul principiu al contrariilor, prin intermediul căruia, acestea se atrag reciproc, acelaşi pricipiu, fiind general valabil şi în cazul celor doi clasici ai literaturii noastre.

Criticul vorbeşte de o “axă structurantă a mentalului românesc”, o axă căreia îi aparţin Eminescu şi Caragiale. Astfel că, dacă primului îi este caracteristic “regimul nocturn, fiind un romantic al imaginarului românesc”, celuilalt îi corespunde “regimul diurn, deoarece se distinge ca fiind “lucidul şi ironicul imaginarului nostru”.

[2] Iulian Costache, *Eminescu-Negocierea unei imagini,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2008, p.13.
[3] Ibidem, p. 13.

Pornind de la faptul că principiile contrare se atrag şi se inluenţează reciproc, indiferent de timp şi epocă, cele două personalităţi evocate anterior se autoindentifică, adică se atrag reciproc. Spunem astfel că "trăind din plin Caragiale, putem să visăm la Eminescu"[4]. Această percepţie a beneficiat de o acreditare largă în interiorului circuitului cultural, revenind adesea sub semnătura criticii tema unui personaj cu o personalitate bi-polară, formată din Hyperion şi Mitică, ce parcurge deopotrivă teoriile High Romanticism-ului, cât şi ale romantismului minor de tip Bierdermeier.

Criticul literar, Sorina Sorescu oferă o analiză interesantă a cărții lui Costache, susținând ideea că „recalificarea istoricilor literari într-un domeniu atât de nou şi de atrăgător cum este imagologia, trebuie evaluată de specialiştii domeniului". [5]

De fapt, criticul susţine ideea că un astfel de studiu ar trebui să aducă nişte analize concrete, pe text şi pe document, în locul generalizărilor vagi. Câteva dintre dosarele de fişe ale lui Iulian Costache se dovedesc însă inconsistente.

Criticul aduce în discuţie şi poemul dedicat de Marin Sorescu lui Eminescu, *Trebuiau să poarte un nume,* poem care îl introduce pe Eminescu în "paradigma eroilor eponimi, acel tip de eroi civilizatori, care după împlinirea misiunii, se retarge într-o evanscenţă mitică, pentru a lăsa în urma lui doar un nume:

"Şi pentru că toate acestea trebuiau să poarte un nume
Un singur nume,
Li s-a spus:
Eminescu"

Bipolaritatea Eminescu-Caragiale, pe care a semanalat-o Costache este evidenţiată prin apariţia, a unui text similar, care vine pentru a "valoriza calităţile celuilalt brand cultural, şi anume, Caragiale [6].

Astfel, Cristian Popescu scrie un poem în proză similar celui lui Marin Sorescu. Acesta suna astfel: "Caragiale n-a existat. A existat numai o ţară frumoasă şi tristă în care mai toţi oamenii erau condamnaţi la crâşmă pe viaţă. Cu halbe de bere legate la-ncheitura mâinii în lanţuri, de zăngăneau cîrciumile la fiecare sorbitură. A existat un fel de rai ponosit în pomii căruia creşteau gheare şi gîturi de găini şi mai ales picioare şi capete de porci. Dar femeile acelui loc îşi îmbiau degeaba bărbaţii să guste din ele. Căci oricât au muşcat ei de pofticioşi n-au reuşit să cadă din tot raiul acela." [7].

Foarte interesantă această analogie între poemul lui Marin Sorescu şi poemul lui Cristian Popescu deoarece putem remarca cu uşurinţă că pornind de la această "poziţionare strategică" a cuplului Eminescu-I.L.Caragiale în cadrul imaginarului colectiv românesc, precum şi de la "necesitatea refrişării imaginii eroilor canonici ai unei generaţii", studiul lui Costache propune "un exerciţiu de interogare asupra istoriei unuia dintre cele mai populare branduri culturale româneşti: Eminescu."

Costache urmăreşte receptarea eminesciană de până la momentul publicării postumelor. Criticul este de părere că adevăratul Eminescu trebuie căutat în postume deoarece prin "poetica lor insolită, în raport cu începutul de secol XX românesc se oferă o nouă şi radicală schimbare de imagine a lui Eminescu". În ultimul deceniu al secolului al XIX-lea abia se stabilizase un consens al valorizării eminesciene, construit pe o puternică bază emoţională, ca urmare a biografiei poetului.

---

[4] Constantin Popa, M., *Eminescu & Caragiale*, Editura Aius, Craiova, 2004, p. 97.

[5] Sorina Sorescu, *Dicţionar de eminescologie*, Editura Aius, Craiova, p. 79.

[6] Cristian Popescu, *Trebuiau să poarte un nume,* în Arta Popescu, Editura Adevărul, Bucureşti, p.62-63.

[7] Ibidem, p.14.

Criticul analizează intervalul (1870-1900) deoarece consideră că acesta relevă cel mai amplu spectru al receptării, reprezentând nu doar cea mai spectaculoasă etapă a istoriei eminescologiei, dar şi cea mai palpitantă din punctul de vedere al dificultăţilor "refacerii ţesutului hermeneutic". Astfel, urmărind reconstruirea "arheologică", pe stimulator a canonului eminescian, avem şansa descoperirii unora dintre cele mai neaşteptate şi neconvenţionale imagini despre Eminescu în comparaţie cu aşteptările publicului de astăzi.
De fapt, după cum însuşi Costache menţionează, el a încercat să propună o viziune nouă despre Eminescu, care să fie "ferită de bruiajul prejudecăţilor literare, didactice sau critice, renunţând pentru o clipă la imaginea noastră despre Eminescu", în favoarea inventării unei alte percepţii despre poet. El recurge la "re-construirea, re-inventarea imaginii lor, a contemporanilor poetului, despre cel ce avea să devină, în timp, o marcă de referinţă a culturii româneşti.

Costache recunoaşte modest că "a scrie astăzi despre o temă care nu-i mai poate oferi cititorului promisiunea unei surprize (concepţia generală fiind aceea conform căreia " despre Eminescu s-a spus total") constituie o ipoteză de lucru cu un risc deosebit de ridicat, îţi trebuie ceva din curajul trapezistului, care pentru a recâştiga atenţia publicului, în favoarea jocului, promite să execute cel mai înalt salt, pe care nu a avut însă niciodată curajul să-l imagineze, anunţând o performare fără plasă de siguranţă. Şi numai asumând sfidarea renunţării la plasa de siguranţă, a predestinării semnificaţiilor şi valorii operelor canonice, numai reîntorcându-se la esenţa imprevizibilă, negociativă a jocului literar, istoria literară va putea să tenteze recâştigarea cititorilor.

În felul acesta, pornind de la examinarea receptărilor din perioada evocată anterior apare nu doar o nouă imagine a lui Eminescu, "ci un spectru de imagini ce au creat vizibilitate unui alt Eminescu alternativ în raport cu canonul receptării fixat în epocă de Titu Maiorescu sau de alţi critici de notorietate în percepţia publicului de astăzi": un Eminescu al parodiilor de epocă, unul vânat pentru motive adesea inventate, cel al detractorilor pentru care poetul era cel mai adesea o ţintă indirectă aunor atacuri ce îl vizau pe Titu Maiorescu, un "Eminescu neştiutor de poezie şi stricător de limbă, cel al rigoriştilor prozodiei, un poet imoral al lui Grama, un Eminescu romanţios în linia romantismului de tip Biedermaier, al tinerilor din ultimul deceniu al secolului al XIX-lea".
Sorina Sorescu preciza că "meritul lui Costache este tocmai de a sintetiza şi de a întări fundamentul ştiinţific. Clarificările pe care încearcă să le aducă Costache îl îndepărtează tot mai mult de textele şi documentele pe care îşi propune să le interpreteze, mai ales când miza acestora este estetică."[8]

Mai mult decât atât, chiar dacă în circumstanţe biografice binecunoscute, Maiorescu a fost cel care a gândit structura ediţiilor succesive a poeziilor lui Eminescu, relaţiile dintre structura de apel a operei şi sistemul de răspuns al criticii arată că fantasma autorului înscris în text departe de a-şi ignora cititorii, nu a făcut decât să cupleze regulile jocului de negociere cu cititorul. În felul acesta, eul liric intră în scenă asumând poza singurătăţii romantice a poetului, poezia inaugurală a volumului oferind scenografia simbolică necesară poziţionării în plin mental romantic-un exemplu în acest sens este poemul *Singurătate*-şi iese autentificând imaginea, de asemenea, romantică, a poetului neînţeles de contemporani, care nu poate să aştepte altceva decât o recunoaştere postumă-dovadă poemul *Criticilor mei*.

Costache vorbeşte şi de "două coperţi simbolice", el negociind, de fapt, o serie de retorici care structurează strategia discursului poetic, şi anume: oferta deschiderii maxime a poeziei în raport cu publicul, dar şi posibilitatea constituirii unui consens prin construirea unui orizont poate de aşteptare între cititor şi text, pe fondul introducerii unor credinţe comune.

[8] Sorina Sorescu, *Dicţionar de eminescologie*, Editura Aius, Craiova, 2015, p.80.

În acelaşi timp, trebuie precizat faptul că se negocia şi acea "dorinţă" de închidere a textului faţă de cititor, prin invocarea temei tăcerii şi a recursului la tema ataraxiei:

"Trăind în cercul vostru strîmt
Norocul vă petrece,
Ci eu în lumea mea mă simt
Nemuritor şi rece."

De asemenea, se negociază şi construirea unei identităţi diferite de cea a *Junimii,* pe fondul unei alte genealogii culturale, eul poetic proiectându-se ca protector al formelor poetice marginale şi al scriitorilor minori *(Epigonii),* iar mai presus de toate, filosofía ataraxiei din *Luceafărul* sau din *Glossă,* traducea asumarea unei anumite strategii literare.
În felul acesta, devenea vizibilă o bifurcaţie din care se despărţeau: pe de o parte, discursul liric şi conduita poetului romantic, care tematizau decalajul sever dintre omul de geniu şi generaţia sa, intransigenţa romantică a geniului în faţa contemporanilor şi dezinteresul absolut faţă de receptarea operei, iar pe de altă parte, "difuziunea publică a mesajului poetic, care atesta dimpotrivă, o accesibilitate consistentă, chiar impredictibilă, cât şi o vocaţie negociativă reală a ofertei poetice în raport cu orizontul de aşteptare al publicului epocii."

Cu alte cuvinte, două drumuri se despărţeau, evoluând fiecare pe traseul său, pe care "rulau atât stereotipii ale discursului liric, cât şi ale discursului mental romantic, care a dus la asumarea unei conduite personale, pătrunse odată cu dispariţia poetului în neant; cât şi un drum "empiric", privind difuziunea publică a mesajului poetic, care atesta şansa unei accesibilităţi neprezumabile în ceea ce priveşte stereotipiile celuilalt circuit.

Spunem că se despică astfel una dintre prejudecăţile cele mai puternice şi cele mai longevive, a geniului romantic, care nu este înţeles de generaţia sa, nu face "comerţ" cu contemporanii săi, singurul public cu vocaţie participativă aparţinând posterităţii.
Lucrarea lui Costache este interesantă prin faptul că el doreşte să ofere o carte, care să nu inhibe cititorul prin grosimea cotorului. De fapt, el ilustrează faptul că cititorii de astăzi, care aşteaptă cu îndreptăţire propunerea unui nou mod de a se raporta la Eminescu, respectiv de a-i înţelege opera, "vor poate mai uşor unele derogări de la regula exaustivității academice", în detrimentul lizibilităţii unei noi grile de interpretare.

Costache însuşi menţionează că propune o cale nouă de acces către semnificaţiile operei lui Eminescu, şi că ea este mai mult decât o simplă istorie a receptării, este un nou mod de a-l înţelege pe Eminescu.

Totuşi, Eminescu nu poate fi redus la o imagine, astfel încât, ar fi mai corect să vorbim despre negocierea unei identități, care s-ar numi negocierea identității simbolice. Costache face această precizare și o nuanțează chiar afirmând că lucrarea se adresează unui public larg, ea nu poate îngloba toate nuanțele necesare pentru ca titlul să ofere detalii referitor la principalele teme.

Extrem de interesantă este și intruziunea în literatura spaniolă, pe care Costache o prezintă într-o manieră amuzantă, mai precis J. L. Borges, într-o proză de-a sa propune ca autor al unui *Don Quijote* pe un anume Pierre Menard și plănuiește să devină nici mai mult nici mai puțin decât autorul romanului deja menționat.

Această ipoteză se dovedește a fi foarte îndrăzneață deoarece a compune un roman ca *Don Quijote* la începutul secolului al XVII-lea era o sarcină ușoară, necesară, poate chiar fatală, în schimb la începutul secolului XX era aproape imposibil.

Un prim risc care devenea vizibil din perspectiva unei astfel de empatii absolute cu autorul "viza o inconvenabilă transformare a lui Menard într-o sosie de secol douăzeci a lui Cervantes.

Totuşi, în raport cu textul romanului consacrat, noul roman ar fi putut să apară ca un plagiat, în timp ce în raport cu autorul binecunoscut, noul romancier risca să pară un uzurpator.

Prin urmare, această identitate a romanelor recomandă implicit o tautologie a mesajelor. Ambiţia lui Borges era de a produce nişte pagini care să coincidă, „cuvânt cu cuvânt, rând cu rând, cu cele ale lui Miguel de Cervantes. Doar că tautologia ca atare, poate fi înţeleasă, şi deci savurată. Opţiunea pentru rezervarea incipitului unei poveşti referitor la re-scrierea lui *Don Quijote* ar putea fi privită, conform lui Costache, „ca un tabiet narativ, menit a vorbi despre situaţia receptării operei lui Eminescu.

Ce putem remarca este că opera lui Cervantes şi cea a lui Eminescu au în comun atât ispitele, cât şi sfidările pe care tradiţia canonică a interpretărilor le rezervă operelor intrate într-un circuit canonic.

Astfel, prezentarea implicațiilor presupuse de lectura unei opere canonice, cum este cazul lui *Don Quijote* al lui Miguel de Cervantes, care reprezintă un fenomen generic, poate fi sugestivă și pentru înțelegerea sugestivă, precum și pentru înțelegerea încercărilor de înnoire a tradiției interpretative a operei eminesciene.

Demersul lui Costache a fost de a deschide această problematică a receptării prin intermediul povestirii despre Don Quijote în speranța că povestea creează vizibilitate acolo unde sensiblitățile culturale riscă, poate, uneori, să genereze opacitate.

În încheierea studiului său, Costache readuce în discuţie problematica pe care a susţinut-o în preambul, şi anume că ceea ce vrut să ofere el, este o istorie a receptării operei lui Eminescu, care este obligată să ţină cont, totuşi, în evaluarea opiniilor, de punctul de reper al etapei corespunzătoare din cadrul istoriei editării acestei opere.

În mod inerent se ajunge la următoarea concluzie: „poezia lui Eminescu are astăzi în conştiinţa publică o haină fonetică adecvată gustului modern, în care regionalismele şi arhaismele sunt strecurate pe ici pe colo”[9], iar în măsura în care nu stânjeneşte cititorul modern, vom considera, de asemenea, că autenticitatea absolută şi probantă, este un act la care nu se poate trece fără o pregătire în prealabil.

Nu este vorba de „o pledoarie, pentru un limitat scop editorial, ci se vizează şi o deontologie a relaţiilor culturale, în care opreliştea nu este atât opera lui Eminescu, cât şi cultul lui, aşezat pe anumite idei deja consacrate, riscând fiindcă sunt atât de vechi să fie asimilate celor preconcepute”.

Nu este nici o opţiune în care „să fetişizeze ideea de autenticitate, după cum nu este nici o simplă polemică”[10], este mai mult decât atât, o interpretare, o viziune.

Putem conchide faptul următor, şi anume că prin studiul său, Costache doreşte să propună o nouă viziune asupra poeziei lui Eminescu, iar prin sintagma „negociere”, el încearcă să reconstruiască nişte tipare arhetipale, să reconsidere poezia românească, „negociind” cu cititorul, prezentându-i acestuia oferta care este: poezia lui Eminescu.

[9] Matei Călinescu, *Titanul şi geniul în poezia lui Eminescu*, E.P.L., Bucureşti 1964, p.134.
[10] Ibidem, p. 308.

BIBLIOGRAPHY:

1. Călinescu, G.*, Istoria literaturii române de la origini până în prezent,* Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, ediţie şi prefaţă de Al. Piru, Editura Minerva, Bucureşti, 1985.
2. Călinescu, G., *Opera lui Mihai Eminescu*, Editura Minerva, Bucureşti, 1970.
3. Călinescu, Matei, *Titanul și geniul în poezia lui Eminescu*, E.P.L., Bucureşti 1964.
4. Cărtărescu, Mircea, *Visul chimeric*, Editura Litera, Bucureşti, 1992.
5. Costache, Iulian, *Eminescu-Negocierea unei imagini,* Editura Cartea Românească, București, 2008.
6. Negoiţescu, Ion, *Poezia lui Eminescu*, Editura pentru Literatură, 1968.
7. Papu, Edgar, Poezia *lui Eminescu. Elemente structurale*, Editura Minerva, București, 1971.
8. Popa, Constantin, M., *Eminescu & Caragiale,* Editura Aius, Craiova, 2004.
9. Sorescu, Sorina, *Dicţionar de eminescologie*, Editura Aius, Craiova, 2015.

THE PLAY WITHIN: ON IMMERSION AND DRAMA IN THE STUDY OF EFL

Andra Irina Porumbeanu
National University of Science and Technology POLITEHNICA Bucharest

Abstract: The present paper is an exploration of immersive practices in the study of EFL, based on empirical observations and available literature. While drama activities and game-based learning have been components of language teaching for various decades, it is argued here that Romanian programmes ought to place more emphasis on the importance of employing such techniques and on having English as the main language of instruction, regardless of the proficiency of a group of students.

Keywords: EFL, teaching, Romanian students, immersion, drama and game-based learning

1. Introduction

The aim of the present paper is to highlight the importance of including drama and game-based activities in the process of teaching English as a foreign language. To support this view, examples are provided both from the literature as well as personal experience in working with university students majoring in engineering and foreign languages.

Before delving into the benefits of game-based learning and of employing English, rather than the students' L1, as the main language of instruction in EFL settings, some working definitions must be provided. First of all, the term *immersion* has been used in the literature to refer to various situations. Cummins (2009) highlights two of these that are relevant for the educational context: on the one hand, *immersion* has been associated with cases in which the aim of the process is for students to become proficient in two languages (see Cummins 2009 for a discussion of Canadian French immersion programmes); on the other hand, the term has been used for cases involving children of immigrant families or children from minority communities, situations in which the end-goal of the programme is for the learners to become proficient only in their L2, the language of instruction.

The definitions of the term provided in *Oxford English Dictionary* and *Merriam Webster* are slightly more general, as can be observed below:

a. "A method or system of teaching (or learning) a foreign language in an environment where all communication is conducted in the language, esp. at a school, etc., run for this purpose." (Oxford English Dictionary)
b. "instruction based on extensive exposure to surroundings or conditions that are native or pertinent to the object of study; *especially* **:** foreign language instruction in which only the language being taught is used" (Merriam Webster)

For the purpose of this paper, the term *immersion* is used to refer to EFL scenarios which are characterised by two important aspects: i. the instruction is done mostly if not only in English regardless of the amount of knowledge that students come equipped with; ii. the teaching process includes both traditional grammar exercises as well as drama-inspired and general game-based activities.

Before moving on to the benefits of immersive practices for language learning and providing examples of such activities, one more term must be discussed, namely *drama*. The definition employed here is the one given by Holden (1981): *drama* refers to "any activity which asks the student to portray a) himself in an imaginary situation or b) another person in

an imaginary situation" (Holden 1981:1 in Giebert 2014: 139), as exemplified in section 3 below. We are thus ready to proceed to the advantages of employing immersive techniques in teaching EFL.

2. The benefits of immersive practices for students of EFL

As already argued for, irrespective of the level of fluency, students of English as a foreign language should be in contact to it as much as possible. Increased exposure to a target language via immersive techniques has been documented to result in better overall performance (see for example Cummins 2009, Giebert 2014, Vijayadasan and Tomy 2020, Porter and Castillo 2023, Dakhalan and Tanucan 2024).

This can be achieved not only through exercises characteristic of traditional approaches to language learning (e.g. grammar and translation), but also through activities meant to engage the students and increase their confidence and motivation. More often than not, these activities, some of which are inspired by drama performances and exercises, resemble real life situations that the students might encounter in an English-speaking country. This is precisely the function of controlled immersive environments (such as language classes in a university/high school/etc. which, of course, include an instructor who oversees the setting), i.e. to expose students to natural scenarios (see Giebert 2014).

Simulating real life situations by using only the target language, both for instruction and student interactions makes learning English (as a foreign language) mirror the process of children acquiring their native language. Even if some of the students begin such an immersive course with little knowledge of English, they must be accommodated through the use of simple instructions and visual demonstrations. The fact that students are only allowed to use the target language to express themselves and interact with others fosters authentic communication and has two main implications: first of all, the evaluation is constant in such settings which means that so is the feedback; secondly, students might experience a boost in motivation due to their feeling more engaged and challenged, leading to a greater sense of accomplishment. One other result would be an enhancement of the students' cognitive flexibility, which is important for developing critical thinking as well as problem-solving skills (see for example Vijayadasan and Tomy 2020, Porter and Castillo 2023).

Before turning to examples of immersive practices, one last observation must be made in connection with the consequences of using drama-based activities in language classes.

If one were to read "Hamlet" from a teacher's perspective, they might notice that the last lines in Act 2 Scene 2 could be used to illustrate the advantages of integrating drama inspired activities in the process of teaching a foreign language. Hamlet ends one of his soliloquies by saying that "The play's the thing/Wherein I'll catch the conscience of the King." (Shakespeare 2.2). At a first glance the connection might seem far-fetched, since in the context of Shakespeare's text, the lines refer to Hamlet's plan of having a troupe of actors put on a play (within the play) with the aim of triggering an emotional response in Claudius and thus revealing his murderous nature. However, upon closer inspection and extension of meaning, the lines could be understood as follows: drama inspired activities are bound to and have been proven to trigger strong feelings in both active (the actors) and passive (the audience) participants. In a general sense,

> "Drama activities encourage learners to explore topics of identity, as students can literally experience 'walking in somebody else's shoes' when they take fictional identities. This can be beneficial for exploring professional roles, both linguistically (register, jargon) as well as on a more personal level, and help young graduates to negotiate their own eventual future professional identity. "(Giebert 2014: 142)

Therefore, drama and game-based learning are beneficial not only for improving linguistic skills, but also for the emotional development of the students, with respect to empathy, support and connection. It must be stressed, however, that traditional exercises should also be included in EFL classes since activities based on the students' imagination and creative skills do not always cater for the learning needs of all individuals in a group.
In the following section, we look at examples of immersive practices, all of which I have employed during my EFL classes with first year university students in Romania.

3. Examples of immersive, drama and game-based learning practices

Irrespective of the time and form, i.e. during classes, breaks, email exchanges, etc., it is beneficial for students of EFL that the communication should be done only in the target language. Romanian, or any other native language of a given group students, may be used in cases of translation exercises, which can be introduced after a set number of seminars conducted only in English. As argued above, this helps create an environment in which students are encouraged to expand their knowledge and communicate naturally, as if they were in an English-speaking country. Below are provided several examples of exercises conducted strictly in the target language.

3.1. Stories and art-related essays

The practice of writing stories does not merely help students in honing their grammar and vocabulary skills, but also provides them with a space for illustrating their imagination and creativity. Simple stories and essays may be used in connection to a wide range of EFL learning aspects such as the following:

i. Story tasks may be assigned for practising the use of specific vocabulary or tenses

In this case, the task may be either a purely written exercise, having the students work individually or in small groups, or it may be oral, involving every person in the class. In the written form, the student(s) may be required to: use certain words or expressions which they have chosen from a pile of cards provided by the instructor, continue a text they have discussed, practice a certain genre, etc. In the oral form, the story could be started by the instructor and then told collectively by the students taking turns either at the teacher's signal or by each passing a small object to the following person whenever they desire to switch.

ii. Essay writing with advanced learners

One task which I have designed for former groups of students has been for them to write an essay starting from a short story we had studied together (e.g. *Winter Break* by Hilary Mantel, *Separating* by John Updike, *Hills like White Elephants* by Ernest Hemingway). The students were required to discuss the selected text or an element from said text in connection to two ither items of their choice, which could be songs, films, paintings, books, sculptures, or related to architecture, design, graffiti work, video games, etc. For example, the taxi driver in *Winter break* could be discussed together with Robert De Niro's character in the film *Taxi Driver* and to a song like *Mr. Cab Driver* by Lenny Kravitz. Even the most sceptical or reluctant students produced beautiful examples of how the arts can offer rich material for discussion.

3.2. Simulations of interviews

Engineering students may benefit greatly from simulations of how one may come to occupy a position in a company. Such activities include several steps, from students writing their curriculum vitae and cover letter to having groups perform the roles of interviewers and candidates. Such tasks may be performed by either modelling hypothetical companies or employing actual ones, each with their relevant job advertisements. Real companies may be selected from those operating in English-speaking countries.

3.3. News (newspapers or other media)

In addition to in-class activity and home assignments, the following weekly task may be introduced in EFL classes: students must consult newspapers (available online) from the British Isles or other English-speaking countries in search of two types of texts. On the one hand, articles of a technical, political or socio-economic nature, on the other hand news that relate to the lives of ordinary people. Each seminar, students are randomly chosen to briefly talk about the texts that caught their attention. An example for a piece of news regarding daily life would be the following: the owner of a public house in Loughshinny, Dublin organized an event dedicated to the pets of his patrons. Students may also listen to the news on the radio (stations available online via websites such as Radio Garden) or watch television channels such as BBC News which is available in Romania along with BBC Earth and BBC First.

3.4. Mystery games

As the name suggests, mystery games, in both their physical and digital versions, involve elements of storytelling, detective work and exploration. They generally require the players to navigate through twists and turns in the storyline looking for information and clues with the end goal of solving a mystery, which could involve the circumstances surrounding a character's disappearance, its death or merely a certain character's identity. The narratives may be created by the EFL instructor, or they may be chosen from the long list available on dedicated websites. One such example could be *Mystery at Mr Grim's Mansion*. In this mystery game, each student assumes the role of a character who attended a party at Mr. Grim's Mansion. Each character possesses a unique set of objects which are relevant for the narrative. Following the butler's announcement of Mr. Grim's untimely demise, a police officer interviews all participants regarding their possessions and whereabouts before and during the supposed time of death. The collective goal is to unravel the mystery surrounding the circumstances of the fatal event. Such an activity, during which students can be divided into two or more groups, is beneficial because it fosters critical thinking and teamwork skills.

3.5. Using digital game-based tools

There are various studies detailing the benefits of integrating digital games or platforms in the educational process, especially with respect to student engagement (see for example Serrano's 2019 literature review). One digital resource that has been successfully implemented in teaching English as a foreign language is *Kahoot!* This game-based learning platform offers English instructors the possibility of testing things like vocabulary and grammar in a fun and competitive way, and as a result, it is a student favourite.

4. Conclusions

It was shown above that employing immersive practices in the study of English as a foreign language represents a way of providing the students with an environment similar not only to the way in which children acquire their native language, but also to real-life situations they might encounter in English speaking countries.

By having English as the main language of instruction and simulating real-world use, immersive activities have been proven to significantly enhance both the linguistic competence and the cognitive abilities of students. Drama inspired and game-based exercises equip learners with better communication and critical thinking skills, empowering them to become confident and fluent speakers of English.

While section 1 was dedicated to an introduction into the topic and a discussion of the terms used throughout the paper, section 2 focused on the advantages of using immersive techniques in EFL classes. Section 3 served to illustrate several drama and game-based

activities that English instructors could make use of along with the more traditional practices of grammar and translation tasks.

Plenty of studies have been conducted on subjects relating to interactive language teaching, but further research needs to be done in order for teachers to adapt to the evolving needs of the future generations of students. This would lead to a refinement of instruction techniques that would not only benefit the learners, but also the teachers.

BIBLIOGRAPHY:

1. Cummins, Jim. (2009) Bilingual and Immersion Programs, in Long, M and Doughty, C (Eds) *The Handbook of Language Teaching*, Malden, MA: Wiley-Blackwell.
2. Dakhalan, Andi Muhammad & Jem Cloyd, M. Tanucan. (2024). The Direct Method in Language Teaching: A Literature Review of Its Effectiveness. Lingeduca: *Journal of Language and Education Studies*, 3(2), 130-143.
3. Giebert, Stefanie. (2014). 'Drama and Theatre in Teaching Foreign Languages for Professional Purposes.' *Recherche et pratiques pédagogiques en langues de spécialité* 33(1):138–150
4. Holden, Susan. (1981). *Drama in Language Teaching*. Harlow: Longman.
5. Merriam-Webster. (n.d.). Immersion. In *Merriam-Webster.com dictionary*. retrieved from https://www.merriam-webster.com/dictionary/immersion
6. Oxford English Dictionary, s.v. "immersion (*n.*), sense 2.b,", retrieved from https://www.oed .com/dictionary/immersion_n?tab=meaning_and_use#805667
7. Porter, Samuel & Mariana Sofia Castillo. (2023). The Effectiveness of Immersive Language Learning: An Investigation into English Language Acquisition in Immersion Environments Versus Traditional Classroom Settings. *Research Studies in English Language Teaching and Learning*, 1(3). https://doi.org/10.62583/rseltl.v1i3.18
8. Shakespeare, William (2008). *Hamlet*. Edited by G. R. Hibbard, Oxford University Press.
9. Serrano, Katrina, (2019) "The effect of digital game-based learning on student learning: A literature review". *Graduate Research Papers*. 943. https://scholarworks.uni.edu/grp/943
10. Vijayadasan, Jevetha & Tomy, Prajeesh. (2020). Immersion technique and its benefits for English Language learners: A Literature Survey. 10.13140/RG.2.2.23877.06887.

THE CONDITIONS AND EFFECTS OF THE ENGAGEMENT OF CONTRACTUAL IMPRÉVISION

Adrian Bacoș
PhD Student, Free International University of Moldova

Abstract: Starting from the text of art. 1271 Civil Code (2009) and considering the legal foundation of the theory, the following functions of unforeseeability can be identified: The function of restoring economic equilibrium and continuing the contract, which aims to safeguard the contract and maintain the balance between the benefits during its execution. The function of sharing risks between the parties, which would aim to distribute extraordinary and unexpected costs that arise.
The extinction function, considered auxiliary, aligns with the perspective of the theory of contractual solidarity regarding the binding force of contracts.
In specialized literature, there is no consensus on the conditions necessary for applying the theory of unforeseeability. As for the situations qualifying as unforeseeability, it has been concluded that limiting such cases strictly to economic and financial matters is unwarranted. Instead, a broader perspective is preferred, encompassing any circumstances, regardless of their nature, as long as their impact on the contract is significant. Specifically, this impact must predominantly be of an economic-financial nature, directly and immediately causing a substantial disruption to the contractual balance. Regarding normal contractual risk, both national doctrine and those of Italy, Switzerland, Germany, and France emphasize that imbalances within these limits should be borne by the party disadvantaged by the change in circumstances.
The court may intervene to adjust the contract, either by modifying the value of the obligations or altering specific contractual clauses.

Keywords: unpredictability, contract, subsidiary nature, risks, premises of contractual unpredictability, disruptive event

Introduction

Starting from the text of art. 1271 Civil Code (2009) and taking into account the legal foundation of the theory, the following functions of unforesight can be identified:

The function of restoring economic equilibrium and continuing the contract, which aims to safeguard the contract and maintain the balance between the benefits during its execution, is in accordance with the duty of loyalty or fidelity that the parties must demonstrate during the execution of the contract.

The function of sharing risks between the parties, which would aim to distribute extraordinary and unexpected costs that arise. The extinction function, having a subsidiary character, is in accordance with the vision of the theory of contractual solidarism on the binding force of the contract, since, according to it, the raison d'être of a contract is the conciliation of the interests of the parties.

In the specialized literature, the following have been identified as premises of contractual[1] unpredictability: the absence of the debtor's fault, the absence of a contract adaptation clause, the lawful nature of the non-performance of obligations and the manifestation of the party's will in the sense of applying unpredictability.

We consider that only the absence of a contract adaptation clause[2] represents such a premise, starting from the consideration that the provisions of art. 1271 Civil Code (2009) protect a private interest, that of the party affected by the occurrence of a contractual imbalance, not having a public order character, so it represents a supplementary legal norm, from which the parties may derogate through the concluded contract.

From our point of view, the absence of the debtor's fault in causing the change in circumstances or in influencing the effects caused by that change, represents a stand-alone sub-condition that must be analyzed in connection with the conditions of unpredictability relating to the disruptive event. Although the non-performance of the contract due to unforeseeability may be a situation of lawful non-performance of the contract, this does not represent a premise for the finding of the intervention of unforeseeability but a consequence of such a finding. We do not believe that the manifestation of the party's will in the sense of applying unforeseeability[3] should be included among the premises for applying unforeseeability because, from our point of view, this category should only consider substantive legal aspects relating to unforeseeability.

In the specialized literature there is no unified view on the conditions that must be met in order for the theory of unforeseeability to be applied. As far as we are concerned, we have proposed an analysis of the conditions of unforeseeability by reference to three levels: that of the disruptive event, to the effects produced on the execution of the contract and by reference to the conduct of the parties.

Doctrine

Conditions of unforeseeability by reference to the disruptive event

a). The exceptional nature of the change in circumstances. This condition arises from the provisions of art. 1271 para. 2 Civil Code (2009) which states that the execution of the contract must have become excessively onerous "due to an exceptional change of circumstances."[4]

In current vocabulary, the adjective "exceptional" evokes at the same time the rarity and intensity of an event, meanings that are also found when the adjective is used within the legal vocabulary. At the same time, the adjective exceptional refers to the occurrence of a situation that escapes provision. In order to establish the exceptional nature of an event, the reporting must not be done in the abstract, that is, by referring to generic events such as wars, revolutions, strikes, but the assessment must target a specific event. Regarding the category of situations constituting unforeseeability, the conclusion reached was that it is not justified to restrict the situations generating unforeseeability only to those of an economic and financial nature, opting for a broad vision, including any situations, regardless of their nature, the importance of which is "the effect on the contract, an effect that must be par excellence of an economic and financial nature and with a direct, immediate impact on the serious disruption of the economy of the contract"[5]. This conclusion results from the interpretation of the provisions of art. 1271 paragraph 2 Civil Code (2009), from

[1] Jean Carbonnier, *Droit Civil: Les Obligations*, Editura Hamangiu, București, 2009;
[2] André Tunc, *Les effets de la révision des contrats*, Editura Universul Juridic, București, 2005;
[3] Michel Grimaldi, *Les contrats en droit civil*, Editura Hamangiu, București, 2007;
[4] René Demogue, *Traité de Droit Civil*, Editura All Beck , București, 2002;
[5] Jean Carbonnier, *Droit Civil: Les Obligations,* Editura Hamangiu, București, 2007;

the content of which, the intention of the legislator to restrict the category of events generating unforeseeability only to those of an economic or financial nature is not apparent. On the other hand, both "increased cost of execution" and "decreased value of consideration" target the economic-financial component of the contract, so the increased or excessive onerousness of a contract will be related to its economic-financial component.

b). The change of circumstances must have occurred after the conclusion of the contract.

This condition results explicitly from the provisions of art. 1271 paragraph 3 letter a). There have been no controversies in the specialized literature regarding the recognition of this condition. The expression "change of circumstances" has a complex content, since it encompasses in its meaning both the idea of the occurrence of an event and the fact that the respective event has produced a change in the contractual status quo, that is, of the elements taken into account in order to establish the value of the goods or services that form the subject matter of the contract, elements according to which the parties established the initial contractual balance. A distinction must be made between events that inevitably determine a change in the contractual circumstances and events that only give rise to a probability of a change in the contractual circumstances. In the first hypothesis, both the event and the change in circumstances must occur after the conclusion of the contract and until its execution, while in the second hypothesis we believe that the mechanism of unpredictability can also be used in the situation where the event occurs before the conclusion of the contract, but only the change in circumstances occurs after this moment. Also, the change in circumstances must be an effective one and not hypothetical.

c). The condition of unpredictability of the change in circumstances results explicitly from the provisions of art. 1271 para. 3 letter b) Civil Code (2009). In the specialized literature, the question of the criterion according to which the debtor's power of foresight in the occurrence of the change in circumstances must be assessed has been raised. The phrase "were not... taken into account by the debtor" establishes a subjective criterion, since reference is made to the debtor's power of foresight. The use of "reasonable" requires comparing the debtor's foresight with that of a bonus pater familias, a reasonable person, endowed with average prudence and diligence.[6] In order to apply the objective criterion for assessing the debtor's foresight, several benchmarks have been proposed to be taken into account, such as: the frequency or rarity of changes in circumstances, the nature and duration of the contract, the professionalism of the contracting parties, the nationality of the parties, the time of conclusion of the contract. The benchmarks presented above have a guiding value, and can be applied all at the same time or only some of them, depending on the specifics of the contract analyzed.

Conditions of unforeseeability in relation to the effects produced on the contract

a) The condition of the debtor's obligation becoming excessively onerous is clearly evident from the content of art. 1271 paragraph 2 Civil Code (2009).

The meaning of the notion of "onerous" is explained in the first paragraph of the same article which, referring to obligations that have become "more onerous", specifies that this happens "either due to the increase in the costs of performing the obligation itself, or due to the decrease in the value of the consideration". It is worth noting that art. 1271 paragraph 1 Civil Code (2009) analyzes "onerousness" only from the perspective of the debtor because only with regard to his person is any of the two hypotheses in question verified: the increase in the value of the obligation that he must perform or the decrease in the value of the consideration to which he is entitled.

[6] François Gény, *Méthode d'interprétation et sources en droit privé positif*, Editura Hamangiu, București, 2003;

The use of the concept of "excessive burden"[7] is not specific to national legislation, but appears to be in line with the trends manifested within civil law in the European area, being used by: the Principles of European Contract Law, in Italian law, or by the French Civil Code, as amended by Ordinance no. 2016-131 of 10 February 2016, which enshrined the theory of unforeseeability in French law, in art. 1195. The condition of excessive burdensomeness of contract execution is an essential condition for the application of the theory of unforeseeability and probably the reason for the birth of this theory. Therefore, one of the central concerns of the studies dedicated to it has been the identification of criteria against which it can be established whether the initial obligation relationship exceeded the threshold of normal burdensomeness. In this regard, the following criteria were proposed for determining the excessive burden of enforcement: the criterion of the debtor's ruin, that of establishing a percentage threshold - in this regard, the proposed values varied from one fourth to double the value of the debtor's obligation, with intermediate opinions also existing in the sense that a threshold of 30% or 50% would be preferable, or even a progressive threshold between 15% and 40% -, the criterion of the debtor's unrealized profit, the Pareto criterion.

The above criteria have been considered by most doctrines as not conclusive to establish whether the performance of the contract has become "excessively onerous". Doctrine and case law have retained several benchmarks for verifying the condition of "excessive onerousness", which we believe should be taken into account in order to establish whether the performance of the contract has exceeded the threshold of normal onerousness:

- establishing a reference system that involves determining the relevant legal relationships, the entire contractual economy between the parties;
- another benchmark that must be taken into account would be not to confuse "excessive onerousness" with the situation of difficulty in which the debtor finds himself;
- establishing the threshold from which the damage suffered by the debtor begins is of paramount importance. In this regard, we believe that the solution crystallized in Italian law is the correct one, being proposed to analyze three objective aspects that would allow establishing whether or not the normal contractual ones have been exceeded. The quantitative aspect, which would seek to establish the monetary valuation of the service and its over-cost, in order to determine, in the abstract, whether the respective service has become excessively onerous. The qualitative aspect takes into account the type of contract in question, in order to verify whether or not the fluctuation that occurred remains within the normal limits of such operations. The temporal aspect involves making a comparison between the economic forecasts, which can be deduced from the value of the service and the consideration, established at the time of conclusion of the contract, and the value actually obtained at the time of execution of the contract.

We can therefore state that excessive onerousness begins where the normal contractual risk ends, specific to the type of contracts to which the contract belongs, with respect to which it is claimed to be affected by unforeseeability.

b). The execution of the contract appears to be manifestly unfair. This condition of unforeseeability explicitly arises from the content of art. 1271 paragraph 2 Civil Code (2009). The adjective “unjust” refers to the idea of fairness and enhances the suggestive force of the expression used by the legislator. Romanian law regulates various aspects of justice, and the concept of “injustice in Romanian law” can refer to various situations in which it is considered that rights and legal principles are not applied correctly or equitably. This may include: Irregularities in the judicial system such as any deviation from established judicial norms and procedures can be perceived as a

[7] Gérard Cornu, *Dictionnaire de droit civil*, Editura C.H. Beck, București, 2009;

form of injustice. For example, unjustified delays in resolving a case, corrupt practices or incorrectly motivated judicial decisions. Inequities in the application of laws, if the law is applied incorrectly or discriminatory, this can be considered a form of injustice. For example, if certain categories of people are treated with favoritism or are unjustifiably disadvantaged. Problems in the field of human rights. Any violation of fundamental human rights can be regarded as a form of injustice in Romanian law. This may include discrimination, unjustified restrictions of individual freedoms or violations of civil rights. As well as other inequities found in every branch of law in Romania and the European space, but which are not subject to unpredictability within contracts. It is important to emphasize, however, that the perception of injustice may vary depending on the subjective perspective of individuals and the specific context of each case. To address such problems, the Romanian legal system has procedures for contestation and appeal, as well as bodies for the control and monitoring of respect for human rights, both state and through NGOs.

Therefore, the phrase "would make the debtor's obligation manifestly unfair" adds a new rigor to the condition of "excessive burden" whose effect it tightens, increasing the level of "burdensomeness" to the threshold at which its existence is indisputable, being an obvious one. This condition is added to the "excessively burdensome" character that the execution must acquire, reducing the scope of application of this condition, thus making it difficult to apply the theory of unforeseeability.

Within the framework of unforeseeability, we can speak of its conditions in relation to the conduct of the parties. A first condition would be that the debtor did not assume the risk of the change in circumstances and could not reasonably be considered to have assumed it, provided for in art. 1271 para. 3 letter c) Civil Code (2009). This requirement of unforeseeability imposes a double condition: not only that the parties did not assume the risk, but that it could not be presumed that it was assumed. The verification of the first conditionality involves the analysis of the contractual terms and implies the absence of any express contractual clause whereby the parties assume, in general, any risk produced by the change in contractual circumstances or, in particular, even the change in circumstances that has occurred. The second conditionality is that it cannot be reasonably assumed that the risk that has occurred was assumed by the debtor. The presumption that the debtor assumed the risk of the change in circumstances is inextricably linked to the debtor's foreseeability of such changes. The reference to "reasonableness" merely reiterates the same criterion considered by the legislator when establishing the measure according to which the debtor's power of foresight must be assessed, that of a bonus pater familias, that is, of a man endowed with ordinary prudence and diligence.

The second condition explicitly stated in Article 1271 of the Civil Code (2009) is the absence of the debtor's fault regarding the change of circumstances or the extension of their effects. This condition does not arise, there being doctrinal controversies regarding the necessity or usefulness of retaining such a condition, but most doctrine considers this issue to be a condition of unforeseeability. In this sense, it has been argued that unforeseeability does not exist unless the event is unforeseeable for both parties, and its occurrence is beyond their intervention, that is, if none of the parties can be considered, directly or indirectly, responsible for the occurrence of the event. In the specialized literature, it has been proposed to resolve the problem of the debtor's concurrent fault by analogy with the solutions envisaged in the case of concurrent fault for force majeure situations and, respectively, in the matter of tortious civil liability. At the national level, under the old regulation, it was considered preferable to resort to the criteria for establishing the causal relationship, developed in the field of tort liability.

We believe that resolving the issue of the debtor's concurrent fault in determining the change in circumstances or the effects of circumstances on the contract should be resolved by analogy with

the matter of tort liability, by referring to the system of indivisible unity between cause and conditions. In this regard, it is to be established whether the debtor's act does not represent a condition favoring the disruption of the contractual balance. In the event of a positive answer, the debtor will be denied the mechanism of unforeseeability, since, according to art. 1357 paragraph 2 Civil Code (2009) liability occurs for the slightest fault. Also in connection with the absence of the debtor's fault in the occurrence of the event, the specialized literature has discussed the need for the disruptive event to have an external character to the parties. In terms of international trade law, this requirement of externality is translated by the expression "beyond the control"[8] borrowed from English law, which means that the occurrence of the event is beyond the debtor's powers.

We conclude, considering that the condition of the debtor's absence of fault in the occurrence of the change of circumstances or the extent of its effects is met, only in the situation where the debtor cannot be held responsible for even the slightest fault in triggering the disruptive event, or aggravating its effects, if the change produced is beyond the debtor's control or influence, if he has fulfilled his contractual obligations up to the moment of the occurrence of the imbalance, and, after this moment, has taken all possible measures to mitigate its effects.

In order to continue talking about effects, we must analyze the conditions of this theory and the situations that are related to the substance of the analysis of the use of unforeseeability within contracts.

Prior negotiation of contract adaptation. The role of the parties in restoring the contractual balance.

The establishment of the debtor's obligation to attempt to renegotiate the contract is not at all surprising, resulting naturally from the legal foundation of the theory of unforeseeability, which consists of contractual solidarity and the principle of good faith, the latter incorporating in its content the duty of loyalty between the contracting parties that gives rise to the obligation to negotiate in the event of disruption of the contractual balance.

The initiation of negotiations must aim to save the contract, by restoring the contractual balance in relation to the new circumstances, but we see no impediment to the parties, following negotiations conducted in good faith, reaching the conclusion that the best for their economic interests is the termination of the contract.

The initiated negotiation must satisfy several requirements in order to be considered fulfilled this prior obligation, established in the debtor's charge. Thus, first of all, a formal requirement of a "reasonable term" must be respected. The reasonable term, we believe, refers both to the time interval granted by the debtor to the creditor in order to prepare the negotiations, and to their duration. The second requirement that the negotiation must meet is a substantive one and refers to the condition of good faith. Negotiations will be considered to be conducted in good faith, as long as their purpose is that of the fair and reasonable adaptation of the contract.

Even if the text of art.1271 para. 3 letter d) seems to impose only the debtor the obligation to act in good faith during the negotiations, the creditor must also demonstrate the same attitude, since such conduct is imposed on him by the provisions of art. 1170 Civil Code (2009) which regulates good faith as a general principle.

The question has been raised in the specialized literature whether, during the negotiations, the contract must still be performed or its execution is suspended. As far as we are concerned, we believe that no sustainable arguments can be brought to support the right of the disadvantaged party to suspend the execution of the contract during the negotiations. The continuation of the execution

[8] Sir Roy Goode, *The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*, Oxford University Press, Oxford, Marea Britanie, 2007;

of the contract during the negotiations is in accordance with the principle of its binding force. Even if unforeseeability represents a justifiable clause for the non-execution of the contract, it acquires this character only following the amicable or judicial finding of the intervention of a situation of unforeseeability. Until that moment, the contract retains its binding force and, consequently, must be executed. Accepting the opposite solution, of suspending the execution of the contract during the negotiations, would lead to inadmissible consequences in the case of a bad-faith debtor, who would no longer wish to execute his obligations or would intend to delay their execution, and for whom invoking unforeseeability would represent an easy way to interrupt the execution of the contract at the slightest change in the value of the performance or consideration.

The answer to this question, what will be the legal consequences of failure to comply with the obligation to negotiate, may differ depending on the qualification of the negotiations, as a procedure prior to the court's notification, or a condition on the fulfillment of which the right to request the application of the imprevision mechanism depends.

The qualification of the negotiations that must be held in case of imprevision, as a prior procedure, would entail the rejection of the request for summons to court, pursuant to art. 193 para. 1 and 2 of the Civil Procedure Code (2010), but only conditional on the defendant invoking, by way of a response, this omission. Such an interpretation would lead to the content being emptied of some imperative legal provisions, giving the parties the possibility, by their agreement, to transform the requirement of prior negotiation of the adaptation of the contract, from a mandatory condition of the law, into an optional one.

As far as we are concerned, we do not believe that the obligation to negotiate is a simple prerequisite for the court to be notified, according to art. 193 of the Civil Procedure Code (2010), but we consider that the right to request the court to adapt or terminate the contract does not become current until the condition is met, that following negotiations conducted in good faith, the attempt to reasonably and fairly adapt the contract has failed. Thus, the phrase "only if" used in paragraph 3 of art. 1271 clearly establishes a conditionality depending on the fulfillment of which it is possible or not to apply the theory of unforeseeability.

If the right is not current, the lack of this condition can be invoked during the trial by means of the exception of prematurity, a substantive exception, peremptory/dirimant and absolute and which can be raised by any of the parties, by the prosecutor or by the court ex officio.

Refusal to accept the negotiation, regardless of the content of the offer and the reasons invoked by the debtor, is contrary to the requirements of art. 1170 Civil Code (2009), representing a violation of the principle of good faith, so that such an attitude on the part of the creditor is to be qualified as bad faith. The creditor's bad faith may be considered by the court as representing an indication of the creditor's lack of intention to continue the contract in another form, of the loss of his interest in a performance other than the current one. This may determine the court's adoption of the radical solution consisting in ordering the termination of the contract. On the other hand, the creditor's bad faith may lead to his liability under the conditions of art. 1350 with the consequence of being obliged to pay damages for the prejudice suffered by the debtor, by initiating and conducting negotiations.

Adaptation of the contract. One of the measures that the court can take when it finds that the conditions of unforeseeability are met is to proceed to “adapt the contract, in order to distribute equitably between the parties the losses and benefits resulting from the change in circumstances;”.

The preference of the drafters of the Romanian Civil Code for the term “adaptation” is explainable if we consider the source of inspiration of the Romanian legislator, namely the UNIDROIT

Principles and the Principles of European Contract Law which, in art. 6.2.3 and art. 6:111 respectively, use the same expression.
The adaptation of the contract involves the direct intervention of the court, so that, through the court decision, the economic values of the parties' performances are modified in order to restore the disturbed contractual balance. The legal text excludes the possibility of opting for indirect intervention by the court, in the sense of establishing an obligation for the parties to negotiate, since it speaks of the court's role in distributing losses and benefits between the parties, which implies a direct intervention by it within the contract.
Adapting the contract involves finding a solution to preserve it within which, judging in equity, the court achieves an adequate distribution of the losses and benefits resulting from the change in circumstances. In the French and national doctrine, developed prior to the codification of unforeseeability, several criteria were proposed that could be used, simultaneously or separately, in order to restore the contractual balance: the criterion of reciprocity of benefits, that of commutativity, the criterion of equivalence of benefits and the criterion of proportionality.
Without denying the correctness of the proposed criteria, we believe that the fair judgment of the adaptation of the contract must have as its starting point the legal foundation of unforeseeability, those reasons that justified the regulation of this theory and must aim to restore proportionality between the parties' services, so that, following the reestablishment of contractual relations, the execution of the contact ensures once again the satisfaction of the interests of both contracting parties.
To achieve this objective, we believe that the court's legal reasoning must go through several stages. A first stage involves the identification in concreto of the initial proportionality of the contract, starting from the premise that the parties concluded a balanced contract, and that the initial services fully satisfied their interests. A second stage would consist of identifying the risk of normal contact related to the type of contract concluded. The third stage would involve identifying the benefits and losses resulting from the change in circumstances and which are to be distributed fairly in order to adapt the contract. The next stage would consist in distributing the benefits and losses without seeking to establish a perfect balance, but taking into account the initial proportionality between the values of the benefits. An adaptation of the contract should be considered satisfactory when, in relation to the new circumstances (the conditions under which a contract of the type subject to the adaptation could be concluded at the time of the adaptation), the performance of the adapted contract would still be economically beneficial for the parties.
The adaptation of the contract does not necessarily have to lead to a complete distribution of benefits and losses, in the sense of having re-established a full contractual economic balance, as at the time of its conclusion, but this will have to be considered satisfactory if the new execution imposed by the court is "more onerous" for the disadvantaged party, than in the version initially agreed to by the contract.
With regard to the normal contractual risk, both in the national doctrine and in the Italian, Swiss, German and French, it has been emphasized that the imbalance included between these limits must be placed on the burden of the party prejudiced by the change of circumstances
The court can proceed to adapt the contract either by acting on the value of the benefits or by modifying certain contractual clauses. If the latter option of adapting the contract is chosen, the court will have to take into account the fact that, by correcting the contract, it cannot novate, that is, the court is prohibited from rewriting the contract or changing its nature by imposing on the parties a new and completely different contract, within which its subject matter has been changed or completely new obligations have been imposed.

Termination of the contract. Another measure that the court can take in the situation where it finds that the conditions of unforeseeability are met is to order "termination of the contract, at the time and under the conditions that it establishes."

From a gradual perspective on the effects of the intervention of contractual unforeseeability, the termination of the contract was considered to be the most serious, most radical and least flexible consequence, as it leads to the disappearance of the contract.

From a historical perspective, this effect has been recognized since the beginning of the emergence of the theory of unforeseeability, being considered by most authors from the interwar period as one of the most accessible solutions in the case of contracts affected by changing circumstances.

The recent codification of unforeseeability in both Romanian and French law has opted for a variant in which unforeseeability is seen as a stand-alone cause of the extinction of obligations, choosing the solution of terminating the contract and not by applying the mechanism of a sui generis termination/resolution.

With reference to the assessment criterion that the court must take into account when choosing to order the termination of the contract, it was shown that, if the aim of safeguarding the contract can no longer be achieved by adapting it, because it would generate an unfair situation for at least one of the parties, then the solution of terminating the contract should be chosen, by imposing conditions that would generate the least possible damage for both parties.

If by choosing any adaptation solution, an unfair performance is imposed on the party not affected by the unforeseen event, the court will have to turn to the solution of terminating the contract. Also, if any variant of adapting the contract would lead to the loss of contractual interest on the part of both parties, the only solution that could be adopted would remain that of terminating the contract.

The solution of contract termination is a subsidiary one and is preferable only if the appropriate adjustment of the contract cannot be achieved. In this regard, including in the official commentaries of the Principles of European Contract Law, it is emphasized that the termination of the contract must be viewed by the court as a last resort, with the attempt to preserve the contract by adapting it prevailing.

Regarding the conditions that the court should impose when ordering the termination of the contract, we believe that the award of damages is not always mandatory when ordering the termination of the contract, the court having to proceed circumstantially according to the specific facts of the case, and then making an equitable assessment of the value of the possible compensation that it will establish as compensation for unforeseeability, weighing the following objective elements:

- The costs that should be borne by the debtor affected by the change in circumstances by continuing an excessively onerous execution;
- The unexpected gain made by the creditor (the party not affected by the change in circumstances) during the period in which he benefited from the performance of the obligation under excessively onerous conditions;
- The losses that would be caused to the creditor by the future non-performance of the contract determined as the difference between the value of the services remaining to be performed and the value of the services that should have been performed under normal contractual risk.

Conclusions

The possibility for the court to adopt intermediate solutions between the adaptation of the contract and its termination. The solutions we are considering are those that would order the early performance of the contract or the suspension of its performance.

Regarding the early execution of the contract, we believe that this could be included in the solution of its termination. Even if the provisions of art. 1271 paragraph 2 Civil Code (2009) do not explicitly provide, among the solutions that the court can adopt, that of suspending the execution of the contract, we believe that such a solution is possible to be pronounced for the following arguments: First, such a solution would be in the "spirit of the law", in accordance with the purpose envisaged by the legislator when regulating the impresario, that of providing an effective remedy for situations of contractual imbalance that occurred during the execution stage; Second, such a solution, although not provided for by the legal text, is not prohibited by it either. Thus, when the legislator wanted to exclude from the scope of application other hypotheses than those to which it referred, it used a separate legislative technique of expression, by using the conjunction "either", which restricts the possibility of choice, only to one of the listed situations, without the possibility of opting for a third option; Thirdly, we take into account the fact that even in the official commentaries of the Principles of European Contract Law and the UNIDROIT Principles, which contain provisions similar to those of art. 1271, in the sense that they do not explicitly mention the possibility of suspension of the contract by the court, it is admitted that in exceptional situations such a measure can be justified.

Within the framework of the action in imprevision, only the party affected by the change of circumstances may have active procedural capacity, within a request formulated through the main route. Only this will justify an interest in promoting such an action, since only it can pursue a practical benefit, consisting in restoring the disturbed contractual balance.

Regarding the legal nature of the action in imprevision, from the perspective of classifying civil actions according to the purpose pursued, in: actions in ascertainment, in the realization of the right or in actions in the establishment of rights, we consider that we are in the presence of an action in realization since, by promoting such an action, the party affected by the change of circumstances seeks to materialize its right to benefit from the adaptation, temporary suspension, or termination of the contract.

In terms of classifying civil actions into non-patrimonial and patrimonial claims, with the subclassification of the latter into personal, real and mixed claims, we believe that the action in imprevision represents a patrimonial action, which may have a personal or mixed character depending on the legal nature of the contract affected by the imprevision.

The court will be able to order by presidential ordinance the suspension of the execution of the contract under the conditions in which the admissibility conditions of this procedure are met. The condition of urgency will be met if the affected party will justify, in addition to the damage caused by the intervention of unforeseeability, the fact that it could not be effectively repaired through a common law action. The condition of non-judgment of the merits requires the judge to conduct a summary examination of the merits of the case, which involves analyzing all the conditions of unforeseeability and not only the level at which the value of the performance increased or the level at which the consideration decreased. In relation to the specifics of unforeseeability, we believe that the condition of temporality cannot be considered fulfilled in the absence of a common law dispute. With respect to the requirements of this condition, that the measures ordered have a provisional nature, we believe that neither the adaptation of the contract nor its termination can be ordered through this procedure, since such measures would definitively affect the execution of the contract.

From the perspective of procedural law, the court is bound to decide only within the limits of its jurisdiction. In this regard, the court is entitled to pronounce the adaptation of the contract, in the event that the party requests its termination, since pronouncing a solution of adaptation would be equivalent to a partial admission of the request for summons.
Regarding the answer to the question of whether it is possible to pronounce a solution of termination of the contract in a situation where the party only requests the adaptation of the contract, we believe that the active role of the court would be exceeded, if the termination of the contract were pronounced in a situation where the plaintiff only requested its adaptation. However, the solution pronounced by the court cannot depend only on the plaintiff's request but also on the defendant's procedural position, to the extent that it is expressed. Thus, in the event that the plaintiff exclusively requests the adaptation of the contact, and the defendant, responding to the plaintiff's request, indicates that for him the adaptation of the contract, in any sense, would no longer be useful, requesting its termination, the court will have to consider that such a procedural position represents a counterclaim, with which it was invested incidentally.

Bibliography:

1. Jean Carbonnier, *Droit Civil: Les Obligations,* Editura Hamangiu, București, 2009;
2. André Tunc, *Les effets de la révision des contrats,* Editura Universul Juridic, București, 2005;
3. Michel Grimaldi, *Les contrats en droit civil,* Editura Hamangiu, București, 2007;
4. René Demogue, *Traité de Droit Civil,* Editura All Beck , București, 2002;
5. Jean Carbonnier, *Droit Civil: Les Obligations,* Editura Hamangiu, București, 2007;
6. François Gény, *Méthode d'interprétation et sources en droit privé positif*, Editura Hamangiu, București, 2003;
7. Gérard Cornu, *Dictionnaire de droit civil,* Editura C.H. Beck, București, 2009;
8. Sir Roy Goode, *The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*, Oxford University Press, Oxford, Marea Britanie, 2007;

Selective bibliography

1. Jeremy Bentham, *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*, Editura T. Payne and Son, Londra, 1789;
2. René Demogue, *Traité de Droit Civil*, Editura All Beck, București, 2002;
3. André Tunc, *Les effets de la révision des contrats*, Editura All Beck, București, 2001;
4. Michel Grimaldi, *Les contrats en droit civil*, Editura Universul Juridic, București, 2005;
5. Olivier Massip, *L'imprévision en droit français,* Editura C.H. Beck, București, 2008;
6. Gérard Cornu, *Dictionnaire de droit civil,* Editura C.H. Beck, București, 2006*;*
7. Vladimír D. Bărbuță, *Tratat de drept civil. Partea generală* (vol. I), Editura Hamangiu, București, 2003;
8. Vladimír D. Bărbuță, *Tratat de drept civil. Contracte* (vol. II), Editura Hamangiu, București, 2005;
9. Vladimír D. Bărbuță, *Drept civil. Teoria actelor juridice*, Editura Hamangiu, București, 2008;

10. Ion Deleanu, *Comentarii la Codul Civil al României*, Editura Universul Juridic, București, 2012.

CONDIȚIILE şi EFECTELE ANGAJĂRII IMPREVIZIUNII CONTRACTUALE

Rezumat:

Plecând de la textul art. 1271 Cod civil (2009) și având în vedere fundamentul juridic alteoriei pot fi identificate următoarele funcții al impreviziunii:

Funcția de restabilire a echilibrului economic și de continuare a contractului prin care se urmărește salvgardarea contractului și menținerea echilibrului între prestații pe parcursul executării acestuia, este în acord cu îndatorirea de loialitate sau de fidelitate de care părțile trebuie să dea dovadă pe parcursul executării contractului.

Funcția de împărțire a riscurilor între părți ce ar urmări repartizarea costurilor extraordinare și neașteptate survenite.

Funcția extinctivă, având un caracter subsidiar, este în concordanță cu viziunea teoriei solidarismului contractual asupra forței obligatorii a contractului, întrucât, potrivit acesteia, rațiunea de a fi a unui contract, o reprezintă concilierea intereselor părților.

În literatura de specialitate au fost identificate ca ***premise ale impreviziunii contractuale***: absența culpei debitorului, absența unei clauze de adaptare a contractului, caracterul licit al neexecutării obligațiilor și manifestarea de voință a părții în sensul aplicării impreviziunii.

În ceea ce privește categoria situațiilor care constituie imprevizibilitate, s-a ajuns la concluzia că nu se justifică restrângerea situațiilor generatoare de imprevizibilitate doar la cele de natură economico-financiară, optându-se pentru o viziune largă, care să includă orice situații, indiferent de natura lor, a căror importanță este „efectul asupra contractului, efect care trebuie să fie prin excelență de natură economico-financiară și cu impact direct, imediat asupra perturbării grave a economiei contractului”.

În ceea ce privește riscul contractual normal, atât în doctrina națională, cât și în cea italiană, elvețiană, germană și franceză, s-a subliniat că dezechilibrul inclus între aceste limite trebuie să fie pus în sarcina părții prejudiciate de schimbarea circumstanțelor.

Instanța poate proceda la adaptarea contractului fie acționând asupra valorii prestațiilor, fie prin modificarea anumitor clauze contractuale.

CONTRACTUAL IMPRÉVISION. THE LEGAL BASIS OF THE THEORY OF IMPRÉVISION

Adrian Bacoș
PhD Student, Free International University of Moldova

Abtract: If Roman law tended to ignore the theory of impresario, the same was not true of Roman philosophers, who showed a keen interest in this theory. Historically, the theory of impresario derives its inspiration from the old Latin adage "rebus sic standibus", which in turn finds its origins in the writings of Cicero and Seneca. In the 12th and 13th centuries, under the influence of the Roman philosophers Cicero and Seneca, the opinions of Gratian, Bartolomeo of Brescia and St. Thomas Aquinas, the most prominent authors of this ecclesiastical period of law, did not differ much from the opinions of the two Roman philosophers. The civil legislation that was applied in the national space prior to the entry into force of the Civil Code of 1865, was not foreign to the theory of impresario.
There are certain criteria that must be met to invoke contractual unforeseeability:
1. Unforeseeable event: the situation that led to the inability to perform the contract must be truly unforeseeable and not foreseeable by the parties at the time of concluding the contract.
2. Inevitability: the event must be inevitable and not avoidable by the affected party.
3. Impossibility of performance of the contract: the unforeseeable and unavoidable event must lead to a real impossibility of performing the contractual obligations.
If these criteria are met, the law may allow the modification or even termination of the contract on the basis of unforeseeability. Some jurisdictions may have specific rules regarding contractual unforeseeability, and the application of this principle may vary depending on the legislation and case law.
If we tried to explain "unforeseenness" starting from the literal meaning of the words "unforeseeable", "unpredictability" or "unforeseen", we would end up, on the one hand, excessively restricting the situations in which the theory of unforeseeability could be applied, given the idea of absoluteness that the first two words convey, and on the other hand, we could unpermissibly extend the cases of application to those situations in which the change in circumstances could have been foreseen by the parties with minimal diligence, but they did not do so.

Keywords: unforeseenness; unpredictability; unforeseen; force majeure as a basis for unforeseeability; foreseeability of damage as a basis for unforeseeability; abuse of rights as a basis for unforeseeability; good faith as a basis for unforeseeability.

Introduction

Starting from Roman law, we will see how contractual unforeseeability was viewed over time, namely the source of the theory of unforeseeability is found in the following passage from Africanus, identified in the work Solutionibus et liberationibus: "Tacite enim haec stipulatio videur sit in eadem causam maneat"[1], from which the idea of the existence in the contract of a tacit, implied clause, of termination of the contract, in the event of a change in circumstances, emerges. Specialists in the theory of unforeseeability have identified, in the work of Roman jurists, a series of

[1] *Solutionibus et liberationibus (Digeste, XLVI, 3, fr. 38)*, Editura All Beck, București, 2006;

texts that led them to conclude that this theory was not foreign to Roman law. Also, references that can be associated with the theory of imprevision are found in the works of the jurists Paul, Marcellus or in the Digests of Justinian[2].

If Roman law rather ignored the theory of imprevision, the same was not done by the Roman philosophers, who showed a keen interest in this theory. From a historical point of view, the theory of imprevision draws its essence from the old Latin adage "rebus sic standibus", which in turn finds its origins in the writings of Cicero and Seneca. In the 12th and 13th centuries, under the influence of the Roman philosophers Cicero and Seneca, the opinions of Gratian, Bartholomew of Brescia and St. Thomas Aquinas, the most prominent authors of this ecclesiastical period of law, did not differ much from the opinions of the two Roman philosophers.

St. Thomas Aquinas is considered the most prominent representative of the canonists and the precursor of the admission of impresario by implying the existence in any contract of a tacit clause known as, rebus sic standibus, an expression taken from the following formulation:

"Contractus qui habent tractum succesivum et dependentiam de futuro rebus sic standibus intelligibili" -"Contracts with successive execution and which depend on the future presuppose that the circumstances remain unchanged (t.n)". The glossators did not deal with the issue of impresario in the 14th-16th centuries, but the postglossators showed a real interest in this issue, taking over the ideas of the canonists and trying to generalize them.

Until this moment, the concept of tacit clause was present only in canon law in relation to oaths, and in the work of Saint Thomas Aquinas, in relation to promises in general, without any legal implication being attributed to it. Bartolus seems to be the first author to introduce the idea of the existence of a tacit clause (rebus sic standibus) into civil law[3].

His disciples, Balade and Jason de Mayno, add a new extension to the idea of imprevision and generalize it with regard to contracts and declarations of waiver. The writings of French jurists in the 16th century differed in their approach to the theory of imprevision, some of whom, such as Alciat and Tiraqueau, addressed this theme, while others, such as Cujas and Doneau, ignored it.

If the doctrine of that era rather ignored the issue of imprevision, this theory found its application among practitioners, being reflected in some jurisprudential solutions. In the context of this statement, the decision of the Parliament of Grenoble of March 2, 1634, in which a full application of the theory of imprevision was made, is given as an example. Unlike French law, Italian doctrine and jurisprudence from the 16th and 17th centuries showed particular concern for the development of the concept of imprevision.

---

[2] *Digestele lui Justinian (sau Pandectele)*, Editura All Beck, București, 2004;

[3] Sfântul Toma de Aquino, *Summa Theologica (Summa Theologiae)*, Editura IBMBOR, București, 1999;

Cardinal Mantica set out his view on the issue that is the subject of our research in his work De tacitis et ambiguis conventionibus, Liber secundus and also in Liber tertius in which he developed a theory of unforeseeability with the same constitutive elements as today. According to his view, when a contract is affected by an enormous disproportion between the consideration, by reference to the moment of its conclusion, as a result of the intervention of an unforeseeable event, it must be abolished or modified, showing at the same time that contracts with successive execution or those affected by a term are susceptible to being subject to such events.

Civil side

The doctrine developed by Cardinal Jean-Baptiste de Luca was set out at length in his work entitled Theatrum veritatis et justitiae. His theory was considered all the more interesting, as it is the result of a study of the phenomenon of unforeseeability in the case of particular contracts such as the donation contract, the dowry contract, etc.

In the Germanic area of Europe, the jurists of the time also formulated considerations regarding the existence or not of an implied tacit clause in conventions, thus contributing to the development of the theory of impresario.

Hugo Grotius, in his work De jure belli ac pacis (1625), adopted a more restrictive and objective approach to the application of the theory of the implied clause. In turn, Samuel von Pufendorff, in his work published in 1672, De jure naturale et gentium, (Book V, Chapter XII) limits the application of the causal theory to two situations.

Augustin Leyser generalized the application of the theory of impresario to all contracts, stating that "Omne pactum, omis promissio rebus sic standibus intelligenda est". As has been emphasized, his work deserves special attention also in light of other ideas it contains. First, it supports the idea that, if there are sufficient reasons, the main aim should be to adapt the contract to the present conditions and time and not to proceed to its dissolution. Second, it considers that, for the theory of unforeseeability to be applicable, three conditions must be met: a) the promise would not have been made if the new event had been present at the time of the conclusion of the agreement; b) the affected party is not responsible for the change in circumstances; c) the parties did not foresee the change in circumstances.

The first codification that explicitly recognized the existence of the rebus sic standibus clause in contracts, with the consequence of the possibility of requesting partial performance or adaptation of the contract, was the Codex Maximilianeus Bavaricus Civilis enacted in 1756 by the Duke of Bavaria, Maximilian III Joseph, and which was in force until 1900.

The General Code for the Prussian States, promulgated in 1794 by Frederick William II and in force until 1900, was the second codification that adopted the theory of unforeseeability.

In the 17th century, in the old Anglo-Saxon law, the debtor's exoneration in the event of the occurrence of unforeseeable events was possible under very strict conditions, the doctrine and jurisprudence supporting the principle of the absolute binding force of the contract. Traditionally, it is considered that the most pronounced affirmation of the principle of the binding force of the contract is given in the famous case of Paradine vs. Jane (1647).

The civil legislation that was applied in the national space prior to the entry into force of the Civil Code of 1865 was not foreign to the theory of impresario.

Regarding Transylvania and Banat, contractual impresario was introduced as a result of the application in these territories of the General Civil Code of the Austrian Empire of 1811. Although the General Austrian Civil Code did not include a generalized application of the theory of impresario, it nevertheless applied this theory in the matter of the promise to contract, within the provisions of art. 936 of the code. In Muntenia, although there was no legal text with general or specific application, the theory of impresario was sporadically applied in specific situations.

The Calimach Code, promulgated in 1817 by the ruler of Moldavia Scarlat Callimachi, in turn contains some provisions that are reminiscent of the theory of impresario in the content of art. 1254 of the Calimach Code[4].

In general, the term "force majeure" refers to situations where one of the parties is unable to fulfill its contractual obligations due to unforeseeable and unavoidable circumstances that could not have been anticipated at the time the contract was concluded. These circumstances may include major natural events, wars, legislative changes or other exceptional events beyond the control of the parties involved.

In civil and contract law, the general principle is that parties must perform their obligations in accordance with the terms of the contract. However, in certain cases, the law may provide an exception in the case of contractual unforeseeability. There are usually certain criteria that must be met in order to invoke contractual unforeseeability:

1. Unforeseeable event: the situation that led to the inability to perform the contract must be truly unforeseeable and could not have been foreseen by the parties at the time of concluding the contract.

2. Inevitability: the event must be unavoidable and could not have been avoided by the affected party.

3. Impossibility of performance of the contract: the unforeseeable and unavoidable event must lead to a real impossibility of performing the contractual obligations.

[4] *Codul lui Calimachi*, Editura Academiei Române, București, 1958;

If these criteria are met, the law may allow the modification or even termination of the contract on the grounds of unforeseeability. Some jurisdictions may have specific rules regarding contractual unforeseeability, and the application of this principle may vary depending on the legislation and case law.

The name "theory of unforeseeability", under which this theory is known today in national law, was borrowed from French doctrine where the effects of changing circumstances were analyzed under the title of "la théorie de l`imprévision", probably in order to emphasize the primary element, the cause of the change of circumstances and the breaking of the contractual balance: the occurrence of an unforeseeable event. If we were to try to explain "unforeseeability" starting from the literal meaning of the words "unforeseeable", "unforeseeability" or "unforeseen", we would end up, on the one hand, excessively restricting the situations in which the theory of unforeseeability could be applied, given the idea of absoluteness that the first two words convey, and on the other hand, it could unduly extend the cases of application to those situations in which the change of circumstances could have been foreseen by the parties with minimal diligence, but they did not do so.

Regarding the word "imprevision" it is worth noting that, unlike the French language, where the word "imprévision" is defined as a feminine noun meaning "lack of foresight", it is not found in either the Explanatory Dictionary of the Romanian Language or the Dictionary of Neologisms, being a term specific to legal language.

Art. 1271 paragraph (2) of the Civil Code regarding "Imprevision" - "However, if the performance of the contract has become excessively onerous due to an exceptional change in circumstances that would make it manifestly unfair to oblige the debtor to perform the obligation, the court may order: a) the adaptation of the contract, in order to distribute equitably between the parties the losses and benefits resulting from the change in circumstances; b) the termination of the contract, at the time and under the conditions it establishes.; refers to the "performance of the contract" that has become excessively onerous due to the exceptional change in circumstances, changes that, according to the third paragraph letter. a), occurred after the conclusion of the contract. It therefore follows that the execution of contractual obligations must take place either at a certain time interval after the conclusion of the contract, or periodically. Therefore, imprevision cannot be applied to contracts with immediate (instantaneous) execution unless they are affected by the modality of the term or the suspensive condition. Instead, the preferred category of contracts to which imprevision is addressed is that of contracts with successive execution, contracts whose existence is usually long-term.

The applicability of imprevision is obvious in the case of synallagmatic contracts where the obligations of the parties, being reciprocal and interdependent, have their causal support in each

other, so it is natural to resort to the imprevision mechanism in order to restore the contractual balance.

The possibility of applying imprevision also in the case of unilateral contracts is not excluded by the provisions contained in art. 1271 of the new Civil Code. Another textual argument in support of the claim that unforeseeability applies to unilateral contracts is found in paragraph (1) of art. 1271, where it is stated that this increased burdensomeness may be caused by either "an increase in the costs of performing one's own obligation, or ... a decrease in the value of the consideration." – "The parties are required to perform their obligations, even if their performance has become more burdensome, either due to an increase in the costs of performing one's own obligation, or due to a decrease in the value of the consideration."

If the second hypothesis, that of the decrease in the value of the consideration, only considers synallagmatic contracts, since only with reference to these contracts can we speak of a consideration, we believe that the first hypothesis can be applied both in the case of synallagmatic contracts and in the case of unilateral contracts. In the case of imperfect synallagmatic contracts, in the situation where the court, applying the mechanism of unforeseeability, decides to adapt the contract, it will have to proceed as if it were faced with a unilateral contract and a legal relationship arising from unjust enrichment. The application of the theory of unforeseeability in contracts for consideration is a unanimously accepted issue. As far as we are concerned, we believe that the theory of unforeseeability is also applicable in the case of contracts for gratuitous purposes. These are divided into liberalities and contracts for free services or disinterested contracts. In the case of a donation without obligations, we identify several arguments for which we consider that this contract is excluded from the application of the theory of unforeseeability. Thus, the donee only has the capacity of a creditor, so he cannot invoke unforeseeability in his favor. As for the donor, he will not be able to invoke unforeseeability in his favor, requesting a reduction of the donation or termination of the contract, since such a measure would conflict with the principle of irrevocability of donations. In the case of donations with charges, under the title "revision of conditions and charges", the Civil Code (2009) regulates in art. 1006-1008 a particular case of application of the theory of unforeseeability. In the case of free service contracts or disinterested contracts, we consider that in principle unforeseeability also applies to these contracts. The application of the unforeseeability mechanism within commutative contracts is a unanimously accepted, uncontested matter, as in the case of synallagmatic contracts.

As for us, we consider that, in principle, unforeseeability can also be applied in the case of random contracts, this being nothing more than a variety of contracts for consideration. Typically, when concluding a random contract, the parties assume a certain risk of loss or gain that depends on

certain future and uncertain events. This risk represents an initial risk according to which the parties assess the concluded contract as balanced. When an unforeseen event occurs that adds an additional risk to the contract, the application of the unforeseeability mechanism can be conceived. The current regulation partially excludes life annuity and maintenance contracts from the application of unforeseeability, in the sense that the life span of the beneficiary of the annuity or maintenance cannot constitute a reason for unforeseeability. Speculative contracts are those random contracts in which the element of unforeseeability has a total or extremely high dependence on hazard, the future event on which it depends being impossible, or almost impossible to foresee or estimate, so that in their case the application of the unforeseeability theory is excluded.

Finding and explaining the legal foundation of the theory of unforeseeability is necessary not only to demonstrate why the theory is applicable even in the absence of express legal provisions in this regard, but also because in this way, by identifying the sources, the fundamental principles of law on which it is based, both the conditions for the application of the theory and the limits of its application can be defined.

The theory of the implied clause: "rebus sic stantibus". The modern theory of the "rebus sic stantibus" clause starts from the old ideas, enunciated by canonists and developed by postglossaries, regarding the existence of a tacit clause in contracts. According to it, in contracts with successive execution there is an implied tacit clause, by virtue of which the contracts will be executed, as long as the factual situation at the time of the formation of the contract remains unchanged and during the execution of the contract.

The authors in favor of this theory identified three conditions, which must be met cumulatively, for the theory to apply: the event must be unpredictable at the time of the conclusion of the contract, it must be external to the debtor, and it must cause a very important change in the contractual benefits. This theory was harshly criticized by most of the French civil doctrine of the 19th and 20th centuries, who criticized it for both its artificial character and the fact that it exaggerates the role of the judge. The main criticism that has been brought to this theory, starts from the fact that it is based on the theory of autonomy of will, trying to find the common will of the parties where it does not exist.

Force majeure as the foundation of unforeseeability. The similarity between the legal institution of force majeure and the theory of unforeseeability made it possible, in the context of the First World War, to find arguments that would have justified the application of the latter theory by referring to the legal provisions that regulated the effects of force majeure. Relatively recently, in French law, starting from the jurisprudential changes that have occurred over time with regard to the classical conception of force majeure, an attempt was made once again to anchor the theory of

unforeseeability in the institution of force majeure. This evolution of the conditions that an event must meet in order to be considered constitutive of force majeure brings the theory of unforeseeability closer to force majeure. The fact that it is no longer necessary for the event to cause an absolute impossibility of execution and that it is accepted that force majeure exists even when the debtor is faced with abnormal execution difficulties independent of his will, constituted sufficient arguments to justify the application of the theory of unforeseeability following its foundation on force majeure.

These doctrinal considerations did not have broad support, being applied in practice in isolation, the respective opinions being criticized because they confuse an institution well-defined in doctrine and jurisprudence, such as that of force majeure, with a new institution, the features of which are only beginning to take shape.

The foreseeability of the damage as the basis of unforeseeability. Some authors have tried to see in the legal provisions regarding the foreseeability of the damage, according to which "the debtor is only liable for damages that were foreseen or that could have been foreseen when the contract was made, when the failure to fulfill the obligation does not arise from his malice", the basis for the application of the theory of unforeseeability.

According to this theory, when the question of the performance of an obligation resulting from a contact affected by unforeseeability arises, the creditor would be obliged, according to the provisions of Article 1.150 of the French Civil Code (in the numbering prior to the amendment in 2016) or Art. 1085 of the Romanian Civil Code (1864), to accept a limitation of his claim to the maximum foreseeable value of the gain that he could hope for at the time of concluding the contract. This theory has been criticized both for the fact that it would bring an original interpretation of the legal provisions mentioned above, and because of the effect it has on the contract, in the sense that it leads to its suppression and not to its maintenance, possibly in another form.

Abuse of law as the foundation of unforeseeability. For some authors, admitting the application of the theory of abuse of law when rights are exercised abusively, presupposes accepting the application of the theory of unforeseeability. Thus, the creditor who requests his debtor to perform a contract under conditions that are much more onerous than those that the parties could have considered at the time of concluding the contract may be considered to be committing an abuse of law, since he is trying to exercise his right abusively. Abuse of law involves the exercise of subjective law in disagreement with the economic and social purpose appreciated at the time of execution. Since unforeseeability presupposes the existence of such a disagreement, it would result that the basis of the theory of unforeseeability is found in the abuse of law itself.

In French law, the supporter of this foundation was considered to be G. Ripert, and at the national level the promoter of this theory was identified as H. Aznavorian[5]. The foundation of the theory of unforeseeability on the abuse of law has been criticized on a doctrinal level, and jurisprudence has not agreed with such an approach.

Good faith as the basis of unforeseeability.

Starting from the provisions of art. 1134 para. 3 French Civil Code (in the numbering prior to the 2016 amendment) respectively from the similar provisions of the Romanian Civil Code (1864), mentioned in art. 970, in French law as well as in Romanian doctrine that emerged under the rule of the Civil Code of 1864, good faith was appreciated by most authors as the only real and viable foundation for admitting the theory of unforeseeability.

Regarding the meanings of the notion of good faith, most doctrine considers that it has a double meaning. The first refers to loyalty in conventions and concerns the behavior that the contracting parties must have, and the second meaning would be understood as erroneous and excusable belief, protected as such by law, equivalent to a right, and which concerns third parties in good faith, who are and can be defended from the consequences of the irregularities of a legal act.

In the doctrine, four so-called active functions of good faith have been identified: the interpretative function, the complementary function, the limiting function and the adaptive function. The complementary function establishes a series of rules of conduct in the execution of the contract, establishing obligations of cooperation, loyalty, information or security on the part of the parties. This function is related to the issue of unforeseeability as it allows and explains the establishment of the obligation of collaboration and its derivatives consisting of the obligation to renegotiate or facilitate the execution of the contract in the event of a change in circumstances. The adaptive function of good faith compels the parties to adapt the concluded contract in the event of an unforeseen event, its connection with the theory of unforeseeability being obvious.

Regarding the content of the notion of good faith, in terms of the effects that this principle has on the execution of the contract, in the classical Romanian and French doctrine two main duties or obligations incumbent on the parties have been identified: the duty of fidelity or loyalty and the duty of cooperation or collaboration.

The duty of fidelity or loyalty is incumbent on both the debtor and the creditor. As regards the debtor, this translates into the fact that he must execute his obligations assumed despite the more or less serious difficulties that may arise during the execution. The creditor's duty of fidelity or loyalty consists in the fact that he must refrain from any conduct that would make the execution of the contract more difficult or even impossible. We would be in the presence of a breach of the duty of

[5] Hovhannes Aznavorian, *Droit Civil Arménien*, Ed itura Universul Juridic, București, 2006;

loyalty when the creditor, requesting ad litteram execution, imposes on the debtor considerable burdens, clearly disproportionate to the usefulness of the concluded contract. From the content of the duty of loyalty, the existence of the obligation to negotiate was deduced, which is activated when an imbalance occurs as a result of a change in economic circumstances.

The duty of cooperation or collaboration is a constant of contract law, being present at all stages of contractual life, from the preparations or negotiations undertaken in the pre-contractual phase, continuing in the execution phase and until its termination.

During the execution of the contract, the obligation to cooperate is the expression of a minimum of loyalty between the contracting parties, taking into account the need to facilitate the realization of the interests of the contracting parties. The duty of cooperation between the parties also manifests itself in the situation where one of them encounters difficulties during the execution of the contract. Thus, the parties must not remain passive because, when one of the parties encounters difficulties, the obligation of cooperation also includes in its content the duty of tolerance in the exercise of rights towards the other party.

In addition to these duties in art. 1184 of the Romanian Civil Code (2009) explicitly regulates the duty or obligation of confidentiality which would represent the third element of contractual good faith, specific especially to the pre-contractual phase.

Nationally, good faith has been identified as the foundation of the theory of unforeseeability, starting from the content of this principle which includes the obligations of loyalty and cooperation, proposing a systematic interpretation of the provisions of art. 969 and 970 of the Romanian Civil Code (1864) relating to the binding force of conventions and the obligation to execute them in good faith. The consequence of such an interpretation would be that art. 969 of the Romanian Civil Code (1864) cannot be applied in isolation, as it is inseparably linked to art. 970 of the Romanian Civil Code (1864), so that execution in good faith appears as a corollary of the binding force of the contract. In case decisions in which the application of the theory of unforeseeability was admitted, its foundation was indicated as good faith in the execution of the contract, regulated by art. 970 Romanian Civil Code (1864). In this regard, we recall decisions no. 96/1994 and no. 421/1994 of the Bucharest Court of Appeal or civil sentence no. 3576/22.05.2008 (unpublished) pronounced by the Arad Court in file no. 1234/55/2007.

French legal doctrine, which actually represented the source of inspiration for the national one, was the first to see in the principle of good faith the foundation for the application of the theory of unforeseeability and advocated for an interpretation in this sense of the provisions of art. 1134 of the French Civil Code (in the numbering prior to 2016). The obligation of loyalty was seen as a component part of the principle of good faith, so that compliance with this duty by the contractual

partners requires them to rebalance the contract in situations of unforeseeability. French jurisprudence has also applied, in several case decisions, the principle of good faith in order to sanction the creditor who does not comply with the obligation of cooperation or renegotiation of the contract.

The reception and development of the principle of good faith in the domestic law of states occurred as a result of the influence of international trade law, which gives an important place to the concepts of good faith and contractual loyalty. Even before these notions were enshrined in the UNIDROIT Principles[6] and the Principles of European Contract Law, their recognition was made by the lex mercatoria and by arbitral tribunals.

The idea of developing international principles applicable to international contracts, without mandatorily imposing their acceptance and application, was materialized by the drafting of the UNIDROIT Principles by the International Institute for the Unification of Private Law, in 1994. Within them, good faith occupies a central place, fulfilling several functions. Also, within the Principles of European Contract Law, developed by the Lando Commission, good faith was appreciated as the "common core" of contract law, developed in various European states.

The current Romanian Civil Code, in accordance with the new trends manifested in international law presented above, has placed particular emphasis on the good faith with which civil legal relations must be conducted, ensuring it a new regulation. As long as the principle of good faith is recognized as having a fundamental importance in contract law, as having the purpose of being the guiding beacon of the conduct of the contracting parties, it is impossible to reject the theory of unforeseeability, since the obligations of cooperation and loyalty that are part of the content of good faith, require the parties to work together to restore the seriously damaged contractual balance. Both within the Principles of European Contract Law 2002, at art. 6:111, and within the UNIDROIT Principles, at art.6.2.1-6.2.3, regulations that place particular emphasis on good faith, the theory of unforeseeability has found its natural consecration.

Comparing the way in which the "change of circumstances" is regulated in the Principles of European Contract Law, the "hardship" in the UNIDROIT Principles and the "unforeseenness" in the Romanian Civil Code (2009), we cannot fail to notice both the similarity of the respective legal texts in lexical terms and the ideological identity from a legal point of view. All three regulations begin by affirming the principle of the binding force of contact, then refer to the occurrence during the execution of the contract of events that produce a significant change in the contractual balance by the fact that the execution of the obligation by one of the parties becomes much more onerous/excessively onerous.

[6] Sir Roy Goode, *The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*, Editura Hamangiu, București, 2007;

The conditions regarding the event that occurred are the same: it must have occurred after the conclusion of the contract, the event could not have been reasonably foreseen by the debtor, and the debtor must not have assumed the risk of such events occurring. The parties are also obliged to try to adapt the contract and restore its balance, through negotiations conducted in good faith, and in case of failure of the negotiations, the court is empowered to intervene and, finding the incidence of unforeseeability, may order, identica[illegible] *Adrian Bacoș* [illegible]ns, either the termination of the contract on the date and under the conditions it will establish, or its adaptation. As within the Principles of European Law and in the UNIDROIT Principles, good faith has a wide application, being the consequence of the explicit regulation within them of the theory of unforeseeability, we can say that the emphasis placed by the Romanian Civil Code (2009) on the good faith exercise of contractual rights and obligations, forced the legislator to enshrine the theory of unforeseeability, a theory that has its foundation in the principle of good faith.

Equity as a foundation for unforeseeability.

Apparently paradoxically, although most authors who studied the theory of unforeseeability considered that the idea of justice and equity would justify the admission of the theory of unforeseeability, the conclusion they reached, by referring to the provisions of the French Civil Code and the Romanian Civil Code of 1864, was that equity cannot represent a foundation for the admission of unforeseeability, being a notion that is either too vague, too broad or too imprecise, or could offer a subsidiary foundation alongside good faith.

The fact that "equity" was taken into account by the legislator when regulating art. 1271 Civil Code (2009), also results from the fact that, when establishing the criteria for adapting the contract by the judge, in para. 2 letter a), which represents the main paragraph of the entire text, reference is made to equity. Given the fact that in the text of art. 1271 explicitly refers to the principle of equity, we appreciate that this also represents in the current regulation, along with the principle of good faith, the foundation for admitting the theory of unforeseeability. This is natural since equity completes the concept of contractual good faith.

The binding force of the contract, contractual solidarism and the theory of unforeseeability.

The principle of the binding force of the contract was considered to represent one of the three basic pillars of the legal regime of the contract, together with the principle of contractual freedom and the principle of relativity of the effects of the contract. The intellectual source of the principle pacta sunt servanda was and continues to be disputed by the supporters of two concepts that still confront each other: voluntarism and legal positivism. Legal voluntarism identifies the intellectual source of the binding force of the contract in the autonomy of the parties' will. Legal positivism rejects the idea that autonomy of will is the intellectual support of the principle of the binding force of the

contract, and according to this trend, the sources of the pacta sunt servanda principle are objective, found in the law. Subsuming the positivist trend[7], several theories have been developed in an attempt to justify the binding force of the contract outside the autonomy of the will of the parties. According to the theory of contact - objective legal situation, the contract is nothing more than a legal situation to which the law attaches legal effects. Another theory belonging to the positivist trend[8] is the one that substantiates the contract by relating it to the common good and equity or to the principles of social utility and commutative justice. Commutative justice starts from the idea that in the absence of a fair balance between the debtor and the creditor, between the benefits that they owe each other, the contract appears to be unjust and, consequently, unacceptable.

Conclusions

Alongside these theories, another theory has recently been developed, namely the theory of contractual solidarity based on concepts such as proportionality or contractual balance, coherence or disruption of the economy of the contract (frustration, in British law), etc., and is the reason for a large-scale doctrinal and jurisprudential movement to rethink and re-establish the foundations of the contract on moral grounds. This conception does not deny the importance of the role of the legal will of the contracting parties, but it also adds an objective element and states that the foundation of the contract is the will of the contracting parties but, at the same time, it is also the interest of the contracting parties.

The principle of contractual solidarity starts from the premise that the interests of the parties to a contract, in practice, are rarely identical. The reconciliation of interests consists in the fair distribution of the losses and profits of the contracting parties, resulting from the contract, which must be in at least a relative balance, both at the conclusion and during the existence and execution of that contract. In order to truly reconcile the interests of the parties, it is argued that it is necessary to comply with two principles, one guiding and the other correcting the content of the contract: the principle of proportionality and the principle of coherence.

By referring to the principle of the binding force of the contract, the promoters of the solidaristic doctrine consider the fact that a contract, once validly concluded, must be executed exactly, according to the clauses agreed upon by the parties. In addition, it is considered that a first limitation of the binding force of the contract is related to the reconciliation of the interests of the parties, since the achievement of such a reconciliation is a condition of the very existence of the contract. In order to verify this condition of the reconciliation of interests, we speak of the static

[7] John Austin, *The Province of Jurisprudence Determined,* reeditată, Editura Hamangiu, București, 2007;
[8] Hans Kelsen, *Reine Rechtslehre" (Teoria pură a dreptului),* Editura Academia Română, București, 1993;

vision and the dynamic vision of the content of the contract. The first refers to the moment of conclusion of the contract, while the second analyzes the stage of its execution. Thus, if during the execution, the contract no longer meets the requirement of the reconciliation of interests, the principle of binding force requires the execution of the contract differently from its letter, so that its content is modified in order to reconcile the interests of the parties.

Through the current Romanian Civil Code, the legislator has further given a main role to the autonomy of will, as long as in art. 1270 under the title of "Binding Force" it stated: "the validly concluded contract has the force of law between the parties".

However, the influences of the theory of contractual solidarity cannot be denied since the very regulation of the theory of unpredictability can be seen as a legislative takeover of the obligation to adapt, about which solidarists claim that, together with the obligation of fidelity, the obligation of cooperation, the obligation of information, the obligation of security and the obligation of coherence contribute to achieving the reconciliation of the interests of the parties.

Analyzing the way the provisions of art. 1270 and 1271 of the Romanian Civil Code (2009) are structured, we believe that the legislator wanted unpredictability to be seen as an exception to the principle of the binding force of the contract, whose main resource it sees, further, as the manifestation of the will of the parties. Thus, after art. 1270 paragraph 1 and art. 1271 paragraph 1, the principle of the binding force of the contract and the need to execute it according to the initial understanding are affirmed, even if the execution has become more onerous, unforeseeability is legislated as an exceptional situation, which derogates from the rule of binding force, a fact that results from the use of the phrase "however, nevertheless" at the very beginning of the text of art. 1272 paragraph 2, from where the regulation of unforeseeability itself practically begins.

Bibliography

1. *Solutionibus et liberationibus (Digeste, XLVI, 3, fr. 38)*, Editura All Beck, București, 2006;
2. *Digestele lui Justinian (sau Pandectele)*, Editura All Beck, București, 2004;
3. Sfântul Toma de Aquino, *Summa Theologica (Summa Theologiae)*, Editura IBMBOR, București, 1999;
4. *Codul lui Calimachi*, Editura Academiei Române, București, 1958;
5. Hovhannes Aznavorian, *Droit Civil Arménien*, Editura Universul Juridic, București, 2006;
6. Sir Roy Goode, *The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*, Editura Hamangiu, București, 2007;
7. John Austin, *The Province of Jurisprudence Determined*, reeditată, Editura Hamangiu, București, 2007;
8. Hans Kelsen, *Reine Rechtslehre" (Teoria pură a dreptului),* Editura Academia Română, București, 1993;

Selective bibliography

1. Jeremy Bentham, *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation,* Editura T. Payne and Son, Londra, 1789;
2. René Demogue, *Traité de Droit Civil*, Editura All Beck, București, 2002;
3. André Tunc, *Les effets de la révision des contrats*, Editura All Beck, București, 2001;
4. Michel Grimaldi, *Les contrats en droit civil*, Editura Universul Juridic, București, 2005;
5. Olivier Massip, *L'imprévision en droit français*, Editura C.H. Beck, București, 2008;
6. Gérard Cornu, *Dictionnaire de droit civil*, Editura C.H. Beck, București, 2006;
7. Vladimír D. Bărbuță, *Tratat de drept civil. Partea generală* (vol. I), Editura Hamangiu, București, 2003;
8. Vladimír D. Bărbuță,*Tratat de drept civil. Contracte* (vol. II), Editura Hamangiu, București, 2005;
9. Vladimír D. Bărbuță, *Drept civil. Teoria actelor juridice*, Editura Hamangiu, București, 2008;
10. Ion Deleanu, *Comentarii la Codul Civil al României*, Editura Universul Juridic, București, 2012.

IMPREVIZIUNEA CONTRACTUALĂ. FUNDAMENTUL JURIDIC AL TEORIEI IMPREVIZIUNII

Rezumat:

Dacă dreptul roman mai degrabă a ignorat teoria impreviziunii, nu același lucru l-au făcut și filosofii romani, care au manifestat un interes viu pentru această teorie. Din punct de vedere istoric, teoria impreviziunii își trage seva din vechiul adagiu latin „*rebus sic standibus*", care la rândul său își găsește originile în scrierile lui Cicero și Seneca. În secolele al XII-lea și al XIII-lea, sub influența filozofilor romani Cicero și Seneca, opiniile lui Gratian, Bartolomeo de Brescia și Sf. Toma d'Aquino, cei mai de seamă autori dinaceastă perioadă eclesiastică a dreptului, nu au diferit prea mult de părerile celor doi filozofi romani.

Legislația civilă ce a fost aplicată în spațiul național anterior intrării în vigoare a Codului civil de la 1865, nu a fost străină de teoria impreviziunii.

În dreptul civil și al contractelor, principiul general este că părțile trebuie să își îndeplinească obligațiile conform termenilor contractuali. Cu toate acestea, în anumite cazuri, legea poate oferi o excepție în caz de impreviziune contractuală. De obicei, există anumite criterii care trebuie îndeplinite pentru a invoca impreviziunea contractuală:

1. Evenimentul imprevizibil: situația care a condus la incapacitatea de a îndeplini contractul trebuie să fie cu adevărat imprevizibilă și să nu poată fi prevăzută de părți la momentul încheierii contractului.

2. Inevitabilitatea: evenimentul trebuie să fie inevitabil și să nu poată fi evitat de către partea afectată.

3. Imposibilitatea executării contractului: evenimentul imprevizibil și inevitabil trebuie să conducă la o imposibilitate reală de a îndeplini obligațiile contractuale.

Dacă aceste criterii sunt îndeplinite, legea poate permite modificarea sau chiar rezilierea contractului în temeiul impreviziunii. Unele jurisdicții pot avea reguli specifice referitoare la impreviziunea contractuală, iar aplicarea acestui principiu poate varia în funcție de legislație și jurisprudență.

Dacă am încerca să explicăm „impreviziunea” pornind de la sensul literal al cuvintelor „imprevizibil”, „imprevizibilitate” sau „neprevăzut” am ajunge, pe de o parte, să restrângem excesiv de mult situațiile în care s-ar putea aplica teoria impreviziunii, având în vedere ideea de absolut pe care o degajă primele două cuvinte, iar pe de altă parte, s-ar putea extinde nepermis cazurile de aplicare, la acele situații în care schimbarea circumstanțelor putea fi prevăzută de părți cu o minimă diligență, însă nu au făcut acest lucru.

INHERITANCE OF A RIGOROUS POETESSE IN ROMANIAN LITERARY EXILE: DOINA URICARIU

Cosmina Nicoară
PhD Student, UMFST „G. E. Palade" of Târgu Mureș

Argument: The present article is a brief assay of the literary evolution of one of the youngest poets in Romanian literary exile, Doina Uricariu, whose work is mainly consisted from a deep research that the she made during the communism regime, starting from her intelectual inheritance and family experience, to some of the finest detailes in the reality of the monarchy, being somehow „adopted" by the Royal Romanian House al a young journalist developing interesting interviews especially with Queen Anne and then with Qing Michael. The study creates the portrait of a rigurous, cerebral, exquisite feminity reflected all over her work, both as a writer (throughout poetry and memories) and literary referent, following her lifeline from a modern but at the same time strict perspective, Doina Uricariu being a poetess who chose to write only what her rationalily considered to be correct ethicaly, mostly respecting all the rules of the world's functionaity.

Key-words: Uricariu, exile, poetry, feminine, literature, rigorous

Doina Uricariu is a rigorous and sofisticated poetess of Romanian literature, whose poetry methods are quite modern and considered to represent great theoretical studies, even if we talk about her memories from exile, where she describes real facts but only after a deep research over all, but also in her poetry, where the reader starts a scientifical adventure in different areas, from medicine, royalty, army etc. Beyound her poetry, Doina Uricariu's memories are written surprisingly detailed, with feminine involvement and an unusual force of self conversion with the characters that the royal members seem to become in her stories. Reality and its cause are the base of her pages, the poetess lives to descover the truth in every page of her life and we find grace and elegance in every presentation she writes about the reality.

Compared to other writers in communism, Doina Uricariu creates her memories volumes more like an intense research rather than her own stories and experiences, therefore the title – *The inferior maxillary* becomes a symbol of the basic issue that determined her whole life, using original elements which present a new face of the political, social, literary reality of those years. In both of the volumes, she reframes the hidden actions of the monarchy but not only, also hundreds of stories about people who, despite of the communism threat, were not broken down from their integrity and ethical view, starting with her father, a simple military who lost his inferior maxillary in a war bomb attack, to king Michael of Romania, who saved her mother from beeing deported by taking her to marry that soldier, who later bacame the poetess' father.

Instead of writing down about her inside feelings, Doina Uricariu is the intelectual who decides clearly that there are people who's facts are a lot more important for one generation, for one society, therefore they have to be mentioned and known, so she starts to study the history behind their actions in order to understand everything that happened and to explain so deeply, that sometimes the reader gets lost in theory unless he pays a lot of attention lecturing her memories.

Marius Ghilezan called her memories "a memorialistic jewel" written with a new modern literary style, professionaly dedicated to everyone. Most of the literary reviews dedicated to her work mention the elegance in her writing, while the words come out as from a mentally settled soul, not from an overwhelmed by memories heart, but as a result of a rational analyze over the facts that caused the specific emotions. The poetess is appreciated as a disciplinary and exact theoretician, her character being inherited both from her patriot mother and her formal educated father in the military schools, being raised in a such called idyllic family athmosphere, where she heared only what was meant to be heard by a child to grow psychologicaly healthy.

Therefore, she mentions the protective way of education she received from her parents frequently using expressions like: "I've never heard the forbidden song", "I've never thought when we were talking about war from its theory", "he hasn't event old me he had left home for a war that day", "he imagined I coudn't understand" or "I found out later". Her cold and objective attitude gives the memories certain value, since it underlines the superiour respect that the writer had for her parents, but moreover for what family means and for the institutions of the State in general.

The poetess' vocabulary often includes conditional theoretical phrases, as a tendence to analize the deep in every situation, not only what people lived, but the way that facts could have been different, the consequences of certain moments, the issues that a particular distortion of the reality could cause at that time and in different circumstances.

The author not only explains her work to prove that everything written is reality, but she also brings from the beginning arguments for any decisions: „I regret not having been able to transmit at that certain moment what the monarchy represented in my life, just as in other people's life, who refused the manipulation of their lies" (Uricariu 2010, 14).

The political support that her family received from king Michael was nor singular, there were many such forms of support that the monarchy offered to people during the communism atrocities, becoming savers in their life.

Doina Uricariu becomes an expert in the study of maxillary, from scientific point of view, and that does not happen because of her father complains or explanaitions, but thanks to her research in the field, she confesses: „I read the anatomy of the inferior maxillary just as if I caressed my father" (Uricariu 2010, 30).

Love, sacrifice, devotion, gratitude, compassion, respect, bravery, altruism, honesty, integrity and modesty are few of the treasures that Doina Uricariu inherited from the whole experience of her family, and she was able to promote, therefore, an ethical literature starting from her past to the maturity.

Perfection and rigor in poetry

Having strong influences of dignity, the poetess character pushes her to the highest level in her work, she has immaculate requirements from every result and accepts no declination from perfection. That is why her poems have also a strong theory behind a correct reality exposed in a cerebral artistical manner. Her verse is not allowed to dream or to create something that does not exist, which would mean an offense to the rules of human living.

The poems are written from a mental order, planned, starting from very clear causes to precise effects, always respecting the elementary conduct. When it comes to her literary creations, Doina Uricariu makes no compromise, we have as an example her waiting for seven years in order to see her poems volume, *Healings*, published, refusing to change the title: „They didn't like the title and I refused to change it", she confesses (Uricariu 2019, Interview).

Her poems have been from the beginning appreciated by all critics and her texts had been often commented on *Free Europe* Radio, which was definitely when the communists started to follow her as one of their enemies.

The state of sensibility is seen in her poetry in a very feminine but discreet manner, they are spreaded out within calculated expressions, programatic messages. We also can discover her searching for a protecttive area or for a heavenly state of mind, which is analyzed by a literary reviwer, Alexandru Cistelecan, in the following way: „Working with factors that are almost impossible to estimate and inside a regime of self fluency, her poetry, apparently shy and delicate, has got actually the pride of a coherent visionary programme and it resides into a continuous challenge of the lyrism, tender and intimate, with graceful and into a climate of cerebral exultation" (Cistelecan 1987, 134).

Other literary critics believe that her poems are just like a game of states of psychological tensions which step by step get dissolved, unless they don't stop to a balance only. Many times we identify poetical functions that provide contrary ones, the opposite images have a precise role which is to create stability, the poetess being a professional theoretician and respecting each poetry function, especially in modern poetry, with realistic visions and a strong lexical disciplined.

Doina Uricariu is both the knowing and the thinking, the elegance and the strenght, the gentle and the force, the bravery and the grace, she is herself a combination of opposite characters that provide her a complexity of abilities which in poetry have a deep result, the reader is needed to be smart enough to can get beyond the word etymology ans senses.

One element which she declared not to exist in her life was fear, in her confessions saying that she lives eveny moment in life as a new lesson, not as a weight or a hardship.

She mantains her mind clear in order to get through it, but moreover to use it for the future, in her character evolution. She wanted to transmit the force to go on to receive the pain and get far with it, without leaving her discreet feminity and rigor, of transforming them in theory. A bad experience is not bad, in fact it can be analyzed and used to build a new science of life, of understanding and approaching reality, as a preparation for future.

This is how she succeeds in New York as a respected editorialist, being herself first of all, a respectfull person, with a respect for the life she has got and which she lives under the meaning

of *must*. The human being, as it comes out from her poetry, is a rational person who *must* do whatever *must* be done, in ways they *must* be done and at the precise time they *must* be done. Human nature is defined by the verb *must*, this is the key for succes.

At a maturity age, Doina Uricariu suffers a difficult open heart surgery and 10 years later she writes an emblematic poem that presents the episode with great scientific suggestions: „The chest cavity opened like a window/ and under the ribs is struggling the bell of that church/ tinier then a fist./ All the tools of the body continue their humble job,/ but only the main artery, like a cardinal crutch, is banned from its way./ And for the stick not to get lonely in its halt/ even the heart in its continuous drive stops./ The church that holds its bell between the ribs/ frozens its pray. Only God is still talking,/ in His mind, over the opened window,/ He silently touches the skin of the harsh bell/ and his clappers until few moments ago deafening,/ and all there rivers throughout the blood/ effuses and gets back in the sea" (Doina Uricariu – *Heart Institute*).

This poem is a complex circle of attitudes, starting from science to the human feelings in front of one's indefensibility, when the divine entity becomes the only force able to restaurate the human body. The poetess reflects the originary state of human body, where it returs completely out of life, in a break that can lead it to death without the interference of God's love for the soul carried inside the body. The diminutive attributed to the noun *church* establishes the inferiority of human in front of God's overall power, He, The Creator of human soul and body, is the only one that the body now obeys. If God's order is for the blood to flow, it starts flowing again.

The poetess' attitude is even in this situation cold enough to be considered cerebral, rigorous, she doesn't uncover her feelings, nor a normal vulnerabilty, but she premeditates a cold language, with calculated expressions and scientific messages, not emotional or depressive.

The sensitivity is a state that can cover the body, but not the brain, the mind is always in a reflexive state, thinking, judging, demanding proper behaviours and correct words. We observe in her poetry that there is a tendency on the description of feminine elements as suggestions of a persoan copnception which is shown with high discretion in sensuality, but also a mistified feminine emotion. She writes a poetry of perfect aparences, deep suggestions, indirect expressions, concrete images but hiding different enigmatic feelings.

Talking about the Universe in its entire complexity, Doina Uricariu builds up a sofisticated and exigent way of describing it, using technical terms. She is also followed by the theory of morality as regards the creation act, as Petru Poantă described her: "an active consciousness, suple inteligence, with fast touching the value, tempted even by the posibility of creating literary aliances to favorize the morality in the creation act, but not necesarilly of a estethical programme, she somehow uplifted her poem" (Poantă 1982, 35).

Doina Uricariu is described as an inteligent poetess, able to create a complicated poem, but at the same time her sobriety inhibits her freedom of expressing her feelings, her emotions. The coherence of her rational objective verses leaded to descriptions that present her as a formal poetess, who loves rules, respecting the rules and living the entire life upon the rules.

As a figure in Romanian literary exile, Doina Uricariu represents the ideal woman, according to society rules, she is serious, fragile, delicate, elegant, stylish, like an interior melancoly woman, so being described by Alexandru Cistelecan: "Her state of grace, or simply her favourite

state, is related to intelectuality, which makes her poems coagulate under the incidence of a critical view, by freezing the excitement. Tending to seem out of spontaneity, her poems are overviwed by a cold court which fixes their game, measuring almost indiscernible, as in a farmacy, each substance meant to disobey the text" (Cistelecan 1982, 2).

The critic says that even the confession becomes an objective one in her poetry, which is dominated by a stability that leads to a perfectly framed message compared to the text: "Those nights in which we don't exist/ They are the first measure of the late sleeping/ with their dreams gathering just as a pyramid/ squird of life around the mummy,/ to saturate its solitude,/ to fulfill it with braceless and ivory combs./ Those nights in which the darkness is deep/ those are the first colour mantle for the full blackness…" (Doina Uricariu – *The nights we do not exist in*)

The visual sense is an important resource in the poetry of Doina Uricariu, it is the main character in a game where each sense has a different role in observing the correct functionality of the universe, of the world, of the human in the middle of this world. Death, as a normal physiological phenomenon, is compared to a boxing glove which turns any person from light to dark. Obviously, since death is naturally asociated with dark, we have the black for death and the light for life, just as it is supposed to be, nothing has to be out of normal or out of order.

The poetry is for Doina Uricariu the art of defining life as it is, but most of all, as it should be, in an idyllic vision. She writes not what she wants, but whats she is supposed to, in order to accomplish her role as a poet.

Her poetry is almost mathematically calculated, precise, each element has a duty to fulfill, a purpose to accomplish and the whole scene with its all actors act as it requires the result.

Maternity – the element at the top of feminity

Not a common theme for the exile literature, maternity has an important space in Doina Uricariu's poetry. Giving birth is a great step in a woman's growing up to maturity, within the emotional evolution and a certain perfection of the feeling of love. Being herself also a mother, Doina Uricariu dedicates an entire volume to this specific aspect of women's life, *Happy creatures*. The title is suggestive not only for the new-born, but also as a strong feeling of the mother which gets to know the absolute happiness when she sees her child out in this world, since a child is the cause for the absolute love and absolute happiness of a mother.

Dumitru Mureșan explains this connection between living the maternity and describing it precisely by the birth of happiness: „Having a modern tenderness, Doina Uricariu understands to consider maternity a feeling and an experience. Birth, as a cosmical event, brings a feeling of relief, of reopening the perspective to the big cosmos, suggested here in a romantic manner, by the blue trumpets used to shout out the victory of the sea. We are communicated a strange sensation of happiness" (Mureșan 1981, 2).

Birth cam also be interpreted here as an act of exilation, reflecting a process of getting to a state of a reborn, both of them short, painful, but full of hope, with optimistic echoes in the future.

Doina Uricariu puts these two terms together in more poems: ”naive exile, proud exile/ on the mouth that starts to give birth” (*On the top, the smiling was coming...)*, or ”Exile this question/ I throw myself and save myself in,/ ignoring myself actually,/ naive exile” (*Voracious holyness*).

The act itself of giving birth and then the child, as its result, are miracles, which the poetess also tries to perceive within science theory and rationality, even if we can identify a deep emotion in the poems dedicated to maternity, when the woman touches perfection, she finally navigated through all the theoretical steps a woman can pass in her terestral living.

Giving birth is like taking part in the action of creation, which belongs only to God, the Superior Creator, Who choses the woman as a part of His plan to mantain the continuity of the life on Earth.

Seeing is the permanent sense, never missing at the border between light and dark, life and death, fear and release, even if the eye sees or can’t see. The images involving this human sense are so diverse, that the reader never gets tired of them. In many poems, Doina Uricariu creates opposite images, she puts face to face eyes that can see with closed eyes, images that stimulte the human sense in most powerfull ways, in contrast with ignored ones, that are not even observed.

The mother who gets to see her child, even if she had felt him inside her body all over the pregnancy, is enlighted simultaneously with her child getting to real light. We believe that this is mainly the universal mistery for our poetess, the science where she found a blank in her research, where something, a part of the phenomenon keeps in a mistery.

The artistic creation we find at Doina Uricariu is an excelent proof that poetry becomes an act of knowledge, a constant state of researching over everything that human and universal existance mean. The poetess adds to the knowledge a deep meditation, which allowes her to articulate some of the strictest rules inside some of the most misterious symbols that create life.

We underline here also the lofty exigent language she uses to create those representative images to describe the results of her researches.

Another literary critic presented her as being in a continuous searching for the deepest elements that compose this world: ”Insatiable with World’s confessions, for the thirsty insight of its signs, Doina Urticariu’s poem is perpetually looking for certitudes, staying out, although, of the common procedure used in feminine poetry and without transforming her whisper into a lyrical shout” (Vlad 1978, 2).

Therefore, Doina Uricariu is a poetess of a rigorous verse, by creating an ideal functionallity, her creation becomes a guide of a correct, moral, ethical living, in an imperfect space on Earth. The main lesson is that in terestral living, in order to get to what is wanted, you must firstly do what needed, and respecting the rules to assure the best results. Man is a measure for the living and time is a measure for the man living on Earth.

Bibliography:

Boldea, I. (2002), *Contemporary Romanian writers*, Ardealul, 2002;
Cistelecan, Al. (1982), *Death nature with a soul by Doina Uricariu,* in „Familia” magazine, nr. 6 (iunie 1982);

Cistelecan, A. (1987), *Poetry and erudite*, Cartea Românească, București, 1987;
Constantin, I. (1971), *About p*oets, Cartea românească, București, 1971;
Constantin, I. (1971), *About poets*, Cartea românească, București, 1971;
Cozea, L. (2005), *Confessions of the feminine self*, Paralela 45, București, 2005.
Pop, I. (1999), *Analytical dictionary of Romanian literary works*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 1999.
Drăghici, G. (1999), *Anthology of author*, in „România literară" magazine, nr. 38 (22 sept 1999);
Flămînd, D. (1976), *Doina Uricariu – Healings*, in „Steaua" magazine, nr. 11, 1976;
Mureșan, D. (1981), *Doina Uricariu and the lyrical journal*, in „Vatra" magazine, nr. 1, 1981;
Poantă, P. (1982), *Doina Uricariu, death nature with a soul*, in „Steaua" magazine, nr. 9, (1 sept 1982);
Uricariu, D. (1998), *Healings*, Cartea Românească, București, 1998;
Uricariu, D. (2010), *The inferior maxillary*, vol. I, II, Polirom, Iași, 2010;
Uricariu, D. (2011), *Heart Institute*, Universalia, București, 2011;
Uricariu, D. (2015), *Book of glass*, Tracus Arte, București, 2015;
Uricariu, D. (2022) *A fruit of paper: 111 poems*; Princeps Multimedia, Iași 2022.
Vlad, Ion, *Inscriptions for the poetry discourse,* in „Tribuna" magazine, nr. 16, (20 apr 1978).